Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

A/B

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Carmen CORBU şi Nicu ILIE

Iconografia dicţionarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulţumim tuturor. Mulţumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Dicţionarul general al literaturii române / coord. gen.: Eugen Simion ;
coord. şi revizie de Gabriela Danţiş, Gabriela Drăgoi, Laurenţiu
Hanganu, ... - Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii
Române, 2016-
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 1. : A, B. - 2016. - ISBN 978-973-167-381-3

I. Simion, Eugen (coord.)
II. Danţiş, Gabriela (coord.)
III. Drăgoi, Gabriela (coord.)
IV. Hanganu, Laurenţiu (coord.)

81'374.2:821.135.1.09=135.1

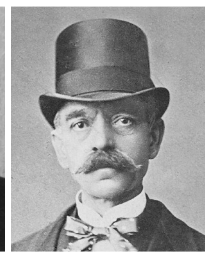
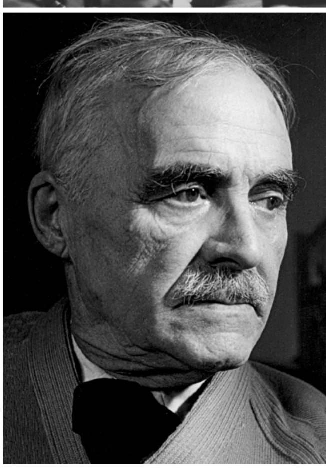
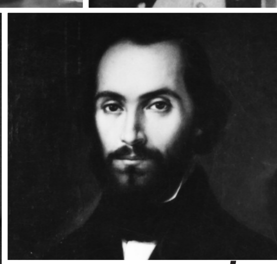
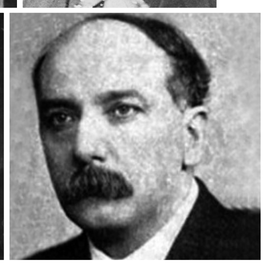
Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Ediția a II-a revizuită adăugită și adusă la zi

*Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2016*

A/B

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE
A. N.	Andrei NESTORESCU
A. Sm.	Algeria SIMOTA
A. T.	Andrei TERIAN
A. Td.	Adrian TUDURACHI
Al. R.	Alexandru RUJA
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU
B. B.- C.	Bianca BURȚA- CERNAT
C. D.	Crişu DASCĂLU
C. H.	Constantin HÂRLAV
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE
C. P.	Constantin PAIU
C. T.	Constantin TEODOROVICI
Ct. C.	Constantin CUBLEŞAN
D. B.	Doru BURLACU
D. C. M.	Dan C. MIHĂILESCU
D. G.	Dan GRIGORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU
D. M.	Dan MĂNUCĂ
D. Mc.	Dumitru MICU
D. N. R.	Dorina N. RUSU
D. V.	Dumitru VLĂDUŢ
E. Mt.	Eugen MUNTEANU
E. P.	Eugen PAVEL
E. S.	Eugen SIMION
El. Sr.	Elvira SOROHAN
F. F.	Florin FAIFER
G. D.	Gabriela DRĂGOI
G. Dn.	Gabriela DANŢIŞ
G. H.-T.	Gheorghe HRIMIUC-TOPORAŞ
Gh. C.	Gheorghe CHIVU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. C.	Ion CIOCANU
I. D.	Iordan DATCU
I. H.	Ion HANGIU
I. M.	Ioan MILEA
I. O.	Ionel OPRIŞAN
I. R.	Ilie RAD
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. Cş.	Lucia CIREŞ
L. H.	Laurenţiu HANGANU
L. Td.	Ligia TUDURACHI
L. V.	Leon VOLOVICI
M. C.	Mihai CIMPOI
M. Dg.	Mihail DOLGAN
M. I.	Mihai IOVĂNEL
M. Pp.	Mircea POPA
M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S.	Monica SPIRIDON
M. W.	Magda WÄCHTER
N. Bl.	Nicolae BILEŢCHI
N. Br.	Nicolae BÂRNA
N. C.	Nicolae CONSTANTINESCU
N. F.	Nicolae FLORESCU
N. M.	Nicolae MECU
O. K.	OLOSZ Katalin
O. S.	Oana SOARE
Ov. S. C.	Ovid S. CROHMĂLNICEANU
P. C.	Paul CERNAT
R. D.	Raluca DUNĂ
R. P.	Rodica PANDELE
R. S.	Roxana SORESCU
R. Ş.	Rodica ŞUIU
R. Z.	Remus ZĂSTROIU
S. C.	Stănuţa CREŢU
S. I.	Stancu ILIN
S.V.	Stan VELEA
T. D.	Teodora DUMITRU
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V. D.	Victor DURNEA

Au mai colaborat

A. Bn.	Ana BANTOȘ
A.Ct.	Alina CONSTĂNCEANU
A. D.	Amalia DRĂGULĂNESCU
A. G.	Andrei GRIGOR
A. Gţ.	Anca GOŢIA
A. M.	Adriana MITU
A. S.	Aurel SASU
Ad. S.	Andrei SIMUȚ
Al. B.	Alexandru BURLACU
Al. F.	Alexandru FARCAŞ
Al. T.	Alexandru TEODORESCU
Al. H.	Alec. HANŢĂ
C. A.	Carmen ANDRAŞ
C. B.	Cristina BÂRSAN
C. Bd.	Crina BUD
C. Bl.	Carmen BLAGA
C. Br.	Carmen BRĂGARU
C. Bz.	Constanţa BUZATU
C. Ct.	Cătălin CONSTANTINESCU
C. Pp.	Corina POPESCU
C. Ş.	Cornelia ŞTEFĂNESCU
C. Tt.	Călin TEUTIŞAN
C. V.	Cătălina VELCULESCU
Cs. B.	Cosmin BORZA
D. B.-D.	Doina BOGDAN-DASCĂLU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE
D. D.	Daniel DIMITRIU
Dr. M.	Dorin MURARIU
E. B.	Eliza BOTEZATU
E. H.	Elena HOTINEANU
E. I.	Emanuela ILIE
E. M.	Emil MOANGĂ
E. O.	Eugen ONU
F. B.	Fănuş BĂILEŞTEANU
F. C. P.	Florin Corneliu POPOVICI
G. B.-Ț.	Grațiela BENGA-ȚUȚUIANU
G. Bl.	Gheorghe BULUŢĂ
G. E.	Georgeta ENE
Gr. B.	Grigore BOTEZATU
I. Cr.	Ion CRISTOFOR
I. Dg.	Irina DIGODI
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU
I. L.	Ion LĂZĂRESCU
I. Ms.	Ilie MOISE
I. Ş.	Ion ŞEULEANU
I. T.	Ioana TĂMĂIAN
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
L. A.	Lucian ALEXIU
L. Bc.	Liliana BURLACU
L. Bd.	Lucia BERDAN
L. Bz.	Liliana BOTEZ
L. C.	Lucian CHIŞU
L. D.	Livia DUMITRU
L. P.	Laura PAVEL
L. P. B.	Liviu P. BERCEA
M. Ab.	Mihaela ALBU
M. A. D.	Mircea A. DIACONU
M. D.	Marcel DUŢĂ
M. Dn.	Marin DIACONU
M. F.	Maria FOARŢĂ
M. M.	Mihai MORARU
M. Md.	Mihaela MUDURE
M. Mr.	Mircea MORARIU
M. Ş.	Michaela ŞCHIOPU
M. V.	Mariana VARTIC
M. Vs.	Marian VASILE
Mr. F.	Mira FETICU
N. B.	Nicolae BĂIEŞU
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
N. Cr.	Nicolae CREŢU
N. I.	Nicolae ILIESCU
N. Mc.	Nicoleta MĂNUCU
N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
N. Sr.	Nicolae SARAMANDU
O. B.	Olimpia BERCA
O. I.	Ofelia ICHIM
P. Ct.	Petruş COSTEA
R. Vn.	Radu VANCU
S. D.	Sebastian DRĂGULĂNESCU
S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
S. P.	Sava PÂNZARU
Sm. V.	Smaranda VULTUR
Ş. A.	Şerban AXINTE
T. A.	Tiberiu AVRAMESCU
T. Dn.	Teodor DUNĂ
T. N.	Tudor NEDELCEA
T. R.	Tania RADU
T. T.	Teodor TIHAN
V. Mt.	Valeriu MATEI
V.P.	Virginia POPOVICI
V. P. S.	Valeriu P. STANCU
V. S.	Vasile SPIRIDON
V. T.	Valentin TAŞCU
V. V. G.	Victor V. GRECU
Vl. C.	Vlad CHIRIAC
Vs. C.	Vasile CIOCANU
***	În redacţie

CUVÂNT ÎNAINTE

Tipărim, acum, primele două volume din ediţia a II-a a *Dicţionarului general al literaturii române*. Prima ediţie, în şapte volume – cu aproximativ 6000 de fişe –, a fost publicată între 2004 şi 2009. A urmat, în 2012, o ediţie în două volume, cu scriitorii fundamentali. Revenim, acum, cu DGLR-ul, în totalitatea lui şi chiar cu un număr sporit (cu câteva sute) de autori, concepte, publicaţii şi, bineînţeles, informaţii noi. Articolele vechi au fost, şi ele, actualizate, uneori, rescrise, iar în ceea ce priveşte bibliografia, datele au fost aduse până în 2012.

Au fost, se înţelege, corectate erorile pe care le-am putut semnala sau pe care ni le-au semnalat cei care au avut timp să citească atent articolele noastre. Nu putem pretinde că le-am depistat pe toate, dar am făcut efortul să le aflăm şi aşa vom proceda şi în viitor. Alcătuirea unui dicţionar de asemenea proporţii şi cu asemenea ambiţii (să cuprindă totalitatea fenomenului literar românesc, inclusiv formele adiacente – acelea ce fac parte din ceea ce numim, îndeobşte, *cultura literaturii*) nu este deloc, se ştie, o operaţie uşoară. Un dicţionar literar nu este niciodată perfect şi, luând în seamă experienţa prin care am trecut pregătind ediţia întâi, îmi vine să spun că un dicţionar general al literaturii este condamnat, prin natura lui, să fie imperfect. Aşa că orice obiecţie cinstită şi orice rectificare corect semnalată sunt, amândouă, bine primite.

Apar, în ediţia de faţă, autori noi (cu precădere autori tineri) şi, de asemenea, concepte noi. Am făcut loc, de pildă, unor articole ample despre ceea ce numim *genurile biograficului* (biografie, autobiografie, corespondenţă etc.), *critică literară* şi, în volumele următoare, vor fi introduse articole sintetice despre *jurnalul intim* şi *memorialistică* sau despre *limba română literară*, *slavonism*, despre *scrieri în limba latină*, despre *roman*, *istorie literară*, *literatura în limba greacă* (pe teritoriul Ţărilor Române, se înţelege), despre *relaţiile dintre Orientul şi Occidentul european* etc. Cine vrea să înţeleagă, repet, fenomenul literar românesc în profunzimea lui, are posibilitatea s-o facă, aşadar, şi pe această cale…

În ceea ce priveşte autorii tineri, au fost selecţionaţi, din imensa masă de debutanţi din ultimele decenii, cei care au fost semnalaţi de criticii cu autoritate şi s-au impus, cât de cât, în atenţia generală. N-a fost uşor nici în această alegere şi nu am sentimentul că selecţia noastră este, totdeauna, infailibilă. Rostul nostru a fost să încercăm să fim drepţi. Dacă nu am reuşit în toate cazurile, i-aş ruga pe cititorii noştri să creadă că omisiunile sau, dimpotrivă, intrările nejustificate, n-au fost deliberate. Şi, mai ales, să fie siguri că, la o ediţie viitoare, erorile descoperite vor fi eliminate. A alcătui un dicţionar cu peste 250 de colaboratori bugetari şi voluntari este în zilele noastre, mai spun o dată, o operaţie neînchipuit de dură. România nu are o tradiţie puternică în acest gen de lucrări. Există, totuşi, câteva dicţionare demne de reţinut. Experienţa lor ne-a folosit şi nouă, cum este aceea a *Dicţionarului* Zaciu sau aceea, mai veche şi de alt tip, a *Dicţionarului literaturii române de la origini până la 1900* realizat de grupul de cercetători de la Iaşi. DGLR este, însă, altceva, are altă structură şi – cum am precizat mai înainte – alte ambiţii. A trebuit să ne orientăm spre alt model şi să găsim mijloacele adecvate pentru a duce proiectul la capăt.

Colaboratorii mi-au pus sub ochi, mai zilele trecute, intervenţia mea în cadrul unui colocviu ţinut la Iaşi, în 1980, dedicat dicţionarelor literare. Uitasem de el și, recitindu-l, mi-am dat seama că în multe privinţe gândesc și azi ceea ce gândeam cu 36 de ani în urmă, iar în alte privințe ideile mele s-au schimbat după ce am trecut eu însumi prin experienţa de iniţiator şi coordonator al *Dicţionarului general al literaturii române*. Experiența continuă pentru că, în momentul în care scriu aceste rânduri, începem să trimitem la tipar, după trei ani de muncă migăloasă, primele volume din ediția a II-a a *Dicționarului*. Experiență pândită de mari și nebănuite primejdii. O să încerc, în cele ce urmează, să vorbesc despre câteva dintre ele. Mai întâi vreau să-mi confrunt însă impresiile de azi cu cele de ieri. Ce spuneam în 1980, după ce citisem (mă rog: consultasem) dicționarul întocmit de cercetătorii de la Institutul „A.

Philippide"? Reproduc câteva fragmente: „Dacă Al. Piru a vorbit aici despre un dicționar al criticilor și despre un dicționar al criticii, eu mi-am propus să vorbesc despre «critica» dicționarelor. Dar, între timp, gândindu-mă mai serios, mi-am dat seama că am ales o temă aproape imposibilă. Mi-ar trebui mult timp să mă descurc în acest subiect. Critica dicționarelor înseamnă, întâi, o critică a principiilor, înseamnă, apoi, o migăloasă critică a textului, ceea ce presupune o lectură integrală a dicționarelor pe care le avem la îndemână. Cine își poate asuma acest lucru? Dicționarele sunt, de regulă, consultate când ai nevoie de ele, rareori citite de la primul la ultimul rând. Ne facem o impresie și dăm o judecată după un număr de expertize critice. Cazul eruditului care să citească toate articolele din *Dicționarul enciclopedic*, toate și într-un timp limitat, îmi scapă. Pot admite, teoretic, o asemenea aventură, însă este mai greu să deduc bucuriile ei spirituale.

Mă limitez, așadar, la câteva principii și mă mulțumesc cu un număr de lecturi, într-o cronologie strict personală. Despre utilitatea dicționarelor într-o cultură este inutil să mai discutăm. Să spunem doar că *literatura dicționarelor* indică gradul de civilizație într-un stat cultural. Acum câțiva ani am discutat într-o revistă bucureșteană, împreună cu alți confrați, despre instrumentele de lucru în sfera istoriografiei literare și deplângeam faptul că în cultura română se simte acut absenţa acestor instrumente de lucru, deși există instituții specializate în acest sens. Iată că aceste instrumente încep să apară și, o spun fără complezență, dicționarul publicat de colectivul ieșean este un veritabil succes. Am citit câteva capitole, acelea despre marii clasici, și altele despre autori minori. Am vrut să aflu, de pildă, ce se poate spune astăzi despre Maica Smara, intrată în legendă, și ce am citit acolo mi s-a părut interesant. Dar înainte de Maica Smara, am vrut să știu ce se spune în dicționarul ieșean despre Eminescu, piatra de încercare pentru orice întreprindere de acest fel. Informațiile sunt exacte, descripția operei este bine făcută, iar analiza (căci un minim de analiză este inevitabil într-un dicționar) satisface. Nu totul ne mulțumește, evident, dar ce dicționar literar poate să fie perfect? Sentimentul general pe care îl ai, răsfoindu-l, este că există o cultură română puternică până în 1900, că marii scriitori nu sunt izolați, ei nu apar din neant: un uriaș efort cultural îi precede și-i urmează. Asta se vede bine în articolele erudite din dicționar. Un impunător act de cultură.

Bucuria noastră va fi deplină dacă, înfrângând o nefericită tradiție (tradiția amânării de azi pe mâine), bravul, destoinicul colectiv ieșean va duce la capăt acest proiect. Să nu se întâmple ce s-a întâmplat și – vai! – ce se întâmplă în continuare în cultura noastră, ca operele să fie neterminate. Am dori să ieșim din acea fază impresionistică a culturii, de care vorbește Ortega y Gasset. Cum știți, eseistul spaniol împărțea culturile în două tipuri: culturile de tip impresionistic, care trăiesc într-un veșnic adamism, și culturile nordice, mai ordonate, cu un mai mare simț al cronologiei și al continuității. Culturile mediteraneene (romanice) aparțin, după Ortega y Gasset, sferei impresionistice. Scriitorii, școlile, epocile literare redebutează mereu, generațiile reiau totul de la început, ca în balada Meșterului Manole. Începem mai mereu de la treapta zero și n-ajungem să încheiem ceea ce începem. În privința dicționarelor cel puțin, înclin să-i dau dreptate lui Ortega y Gasset. Mai sunt și alte exemple (tratate academice, ediții integrale începute și neîncheiate). Ce se întâmplă cu tratatul de istorie a literaturii române care a ajuns la volumul al treilea, apoi a fost abandonat şi, între timp, a apărut un alt proiect, care, probabil, și acesta va fi abandonat?! Ce ediții din clasicii români duse până la sfârșit ar putea fi citate? Mă întreb dacă noi, cei din sală, vom apuca vreodată sfârșitul ediției Arghezi, deși această ediție a fost pregătită de autor, ni se spune, până la ultimul punct. N-aș dori să se întâmple același lucru cu dicționarul pe care îl discutăm aici. Sper ca acest frumos colectiv de istorici literari să aibă răbdarea și ambiția de a încheia catedrala pe care a început-o.

S-a pus mai înainte întrebarea: câte feluri de dicționare sunt? Sunt, evident, mai multe. Depinde cine le face și în ce scop. Eu accept de la început orice tip de dicționar, cu condiția ca el să fie bun în raport cu premisa pe care și-a propus-o. Nu mă deranjează faptul că dicționarul lui Zaciu a propus (în prima lui ediţie) un număr limitat de scriitori, nu mă deranjează nici chiar faptul că, dintre criticii contemporani, nu figurează în acest dicționar decât Șerban Cioculescu. Din moment ce și-a fixat un criteriu, vreau să văd în ce măsură această operă este conformă cu criteriul respectiv. Trebuie să remarc în dicționarul citat acuratețea informației și profunditatea analizei.

Doream, de fapt, să subliniez că un dicționar de literatură nu se poate face fără spirit critic. Înțeleg prin spirit critic, înainte de orice, fixarea, judecarea operei din unghi estetic. Înțeleg prin spirit critic și

un mod de a asocia criteriului estetic criteriul etic. Nu am vocație de enciclopedist, nu mă simt atras de acest tip de lucrări, deși apreciez foarte mult utilitatea lor. Fără voia mea, însă, am participat la două dicționare și se profilează, după cum anunța profesorul Al. Piru, participarea noastră și la al treilea dicționar. Dar trebuie să spun că din experiența de până acum am tras o concluzie care este foarte tristă și anume că eu lucrez în așa fel încât colegul de pagină nu știe ceea ce fac, iar eu nu știu ce face el. Gândim, scriem în două registre diferite. Apare dicționarul, îl deschid și văd că eu am fost sever cu poeții contemporani, iar el excesiv de generos, eu n-am dat ușor drumul adjectivelor, iar el găsește peste tot scriitori geniali, talente de excepție, vocații majore. Și de ar fi numai atât!

Mai grav este faptul că în unele dicționare, chiar în acelea la care eu am participat, am constatat o falsificare primejdioasă a scării de valori […] Când într-un dicționar scriitorul începe să fie judecat după funcția pe care o are în societate și i se acordă numărul de rânduri după poziția pe care o are în administrația culturală, de la început acel dicționar este sortit eșecului.

A patra chestiune pe care vreau s-o ridic este: de ce citim dicționare? Las la o parte cazul evocat aici de Al. Călinescu, cazul cititorului lui Sartre, al cititorului maniac. Un caz aberant este, după părerea mea, acela al criticului care-și face cultura din dicționare și care comentează o operă prin dicționare. E un caz trist. O lamentabilă fugă de opera literară, singura care îndreptățește, în fond, existența criticii. Spre a nu complica lucrurile și, pentru a nu mă repeta, să spun că fiecare citește un dicționar în funcție de cultura, sensibilitatea lui estetică şi, fireşte, de intențiile lui. Fiecare pornește de la alt nivel de cultură și cu alte exigențe. Lectura unui dicționar este, în orice caz, o lectură programată și pur informativă.

Întrebarea *cum citim dicționarele?* atrage după sine întrebarea *cum scriem dicționarele?* Aș răspunde că articolul cel mai bun de dicționar este acela care conține cât mai multe informații utile (și exacte) și cât mai puține poncife, acela care găsește o formulă exactă și, dacă se poate, o formulă care individualizează personalitatea unui autor sau individualitatea, originalitatea unei opere literare. Nu sunt de părere că un dicționar trebuie scris într-un stil neutru, uniform, cum nu cred că trebuie să lipsească dintr-un dicționar judecata de valoare. Spațiul acordat nu poate fi singurul și nici cel mai important criteriu, pentru că sunt scriitori care au o biografie extraordinară ce trebuie consemnată pe scurt, dar sunt alții la care, vorba lui Balzac, istoria vieții lor se confundă cu istoria cărților lor. Numărul volumelor apărute nu este totdeauna concludent. M-am întrebat câte pagini acordăm într-un dicționar lui Sadoveanu, care a scris peste 100 de volume, și câte pagini îi acordăm lui Mateiu Caragiale, care a scris o singură carte esențială (deși mai pot fi înregistrate și nuvelele și jurnalul). Dacă am ține seama de numărul de volume, ar trebui ca Mateiu Caragiale să aibă o jumătate de pagină, ceea ce, evident, ar fi aberant, în timp ce Sadoveanu să aibă o sută sau chiar mai multe, ceea ce, iarăşi, nu este posibil într-un dicţionar. Deci altceva trebuie să primeze și anume valoarea globală a creației.

Cred, de asemenea, că dicționarele nu pot fi făcute decât de oameni care au vocație intelectuală. Dicționarul nu poate fi un refugiu al celor care ratează în alte genuri ale criticii și istoriografiei literare. Alcătuirea unei opere de acest fel presupune, ca oricare alta, vocație și responsabilitate. Ce este, în fond, un bun dicționar?"

***

Așa gândeam despre un bun dicționar literar acum aproape patru decenii. Așa gândesc, în bună parte, și astăzi, după ce am coordonat – cum am precizat – un dicționar cu aproximativ 6000 de fișe și, în parte, l-am scris. Numai în parte. Cealaltă parte (imensa, copleșitoarea parte) au scris-o, evident, alții, istorici literari, unii cu o lungă experiență în cercetarea literară, alții aflați de-abia la începutul carierei lor intelectuale. Ideea mea, atunci când am început această operă faraonică, era s-o facem repede și bine. Mizam pe numeroase forțe (cercetătorii din institutele filologice ale Academiei Române), unii dintre ei cu vechi state de servicii, cum se spune în limbaj birocratic, alții abia ieșiți de pe băncile universităților românești, dornici – bănuiam – să se afirme. Dar n-a fost așa cum voiam și cum credeam eu. Mulți dintre „bătrânii" cercetători s-au arătat, la început, sceptici (*un dicționar general al literaturii române?, o nouă «Casă a Poporului» în literatură?, un nou „Canal Dunărea–Marea Neagră" în cultura română?*), apoi, pe măsură ce proiectul înainta, scepticismul lor a luat căi diferite: unii au înțeles noțiunea și utilitatea proiectului (și s-au apucat serios de treabă), alții au devenit mai sceptici și mai agresivi: *cum, noi să facem dicționare, atât de jos*

am ajuns?, să renunțăm la creația critică, să facem operă de informare literară, doar atât? Doar atât valorăm noi? etc… Tinerii au fost și ei împărțiți în privința DGLR-ului. Unii au acceptat ideea și au intrat numaidecât în biblioteci, alții s-au alăturat scepticilor și șovăielnicilor, preluându-le complexele și inerția. Când, după câtiva ani, am venit în rândul lor și am preluat direct coordonarea proiectului, deja *satanizat*, am găsit un câmp de bătaie, nu un laborator de creație, sau, mă rog, nu un atelier de lucru cum mă așteptam. Asta vreau să spun: tabere în conflict, oratori, retori și limbuți agitați (mai ales *limbuți* în variantă dâmbovițeană), îndușmăniți, vehemenți, iacobini dar – din fericire – am găsit și cercetători care nu se lăsaseră convinși de cei care consideră că a face un dicționar general al literaturii este o umilință de neacceptat, o insultă adusă prestigiului lor intelectual…

Ce-a urmat nu mai spun. O psihodramă în decor oborean (balcanic): memorii adresate autorităților academice și politice (unul a ajuns la Președintele României), proteste în presă, injurii, amenințări directe și indirecte, acuzații de recrudescență a stalinismului, ceaușismului, nomenclaturismului, abuz împotriva democrației intelectuale etc. Fantezia cercetătorului român, care vrea să ia o leafă bună fără să facă nimic, este foarte bogată, trebuie să recunosc. Am fost, chiar, trimis la tribunal.

În fine, n-au lipsit, zic, nici acțiunile în justiție. Am aflat cu această ocazie că directorul anterior al Institutului „G. Călinescu" – un distins membru al Academiei Române, Dan Grigorescu –, fiind agresat verbal de un cercetător recalcitrant, leșinase în două rânduri. Nu-i o ficțiune, este o cronică a agresivității și a imposturii rebele în lumea cercetării academice. Dacă judecăm lucrurile filosofic, putem încheia acest film de groază cu ideea că orice proiect nou în lumea cercetării fundamentale naște uneori monștri. Monștrii vanității și ai mediocrității. N-o pot uita pe doamna aceea ajunsă la vârsta canonică (asta vrea să spună: o cercetătoare-funcționară care era în Institut de aproape patru decenii) și care, solicitându-i articolul de șapte pagini pentru dicționar (după o așteptare de cinci ani), mi-a trântit ușa în nas și, indignată, înjosită în onoarea ei intelectuală, s-a dus la „Războiul" cultural și m-a injuriat, pe mine și familia mea. Sau cum pot s-o uit pe altă doamnă, în prag de pensie, care, după zece ani de cercetări aprofundate, ne-a predat, cu chiu, cu vai, vreo cinci articole (care însumau cam 30 de pagini) și acelea plagiate fără rușine din cărțile altora? Îmi este și azi rușine de nerușinarea ei. Dar cea mai mare mirare (ca să nu zic indignare) mi-a provocat-o o veche cercetătoare care, câtiva ani de-a rândul, îndemnase tinerii din jurul ei să nu facă nimic, în ideea că DGLR este un proiect utopic, ca atâtea altele în cultura română. Ea însăși, venerabila cercetătoare, nu dăruise culturii române timp de 40 de ani, de când intrase în Institut, decât 40 de pagini… Când le-am citit, pentru a putea să le introducem în dicționar, mi-am dat seama că nu erau decât niște conspecte mediocre… Și câte alte întâmplări, accidente, mentalități, caractere. O veritabilă *halima*. Au și dicționarele, după cât îmi dau seama, destinele și poveștile lor. DGLR nu le-a epuizat încă…

Dar să revin la „critica dicționarelor". Mai citesc o dată intervenția mea din 1980 și constat că unele lucruri s-au schimbat între timp. Au apărut, de pildă, câteva ediții critice bune din clasicii noștri. Seria de „Opere fundamentale" (editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă și pregătită, în bună parte, de un grup de cercetători de la Institutul „G. Călinescu") cuprinde azi aproape 200 de volume din scriitorii români, în ediții integrale (de la cronicari la Nichita Stănescu și Marin Preda). Așa că întrebarea mea veche, dramatică („ce ediții din clasicii români ar putea fi citate?") cade. Mă întrebam, de asemenea, dacă *Dicționarul* alcătuit de grupul de cercetători de la Iași (care se oprește la 1900) va fi dus mai departe în așa chip încât „catedrala" să nu rămână, după tradiție, neterminată. N-a fost terminat, adevărat, dar l-am preluat, la timp, noi, şi l-am dus mai departe, sub forma DGLR-ului. Ne pregătim acum să-i dăm o nouă înfățișare. Ea va include, repet, noile generații de scriitori, concepte noi și, desigur, informații noi. Notam, mai înainte (1980), că judecata estetică este esențială într-un dicționar și că, în afara unei scări de valori drepte, un dicționar este un eșec programat. Așa este, dar o dată cu judecata de valoare dreaptă trebuie să dăm şi o informație literară bogată și corectă. Este un fapt esențial, un aspect primordial. Un dicționar nou de tipul DGLR, așa cum îl gândim noi, trebuie să înregistreze nu *totul* despre un scriitor (fapt, de altfel, imposibil), ci datele fundamentale ale unui subiect. *Fundamental* înseamnă, în acest caz, *o informație* cât mai bogată, *corectă, verificată la sânge*. Uneori o informație greșită trece de la un dicționar la altul, așa că totul trebuie verificat și reverificat. Este bine ca, în materie de informație literară, să fii ca Toma

Necredinciosul. „Urechismul” este la noi, românii, o boală contagioasă, încă neeradicată.

Ce-ar mai fi de zis atunci când se pune problema unui *bun dicționar de literatură?* Vă rog să observați: zic *bun*, nu *perfect*. Bănuiți de ce. Ar fi de zis ceva și despre *stilul* unui articol de dicționar. Ce stil este bun pentru un dicționar academic, cum este dicționarul nostru? Nu, oricum, stilul subiectiv, agresiv publicistic, pamfletar, nici stilul encomiastic, pios, nici stilul savant, încărcat de concepte ca un pom de Crăciun… Trebuie, după opinia mea, un stil normal, prozaic, obiectiv, cu o anumită demnitate intelectuală, de o ținută clasică. Două lucruri m-au surprins, citind articolele unor colaboratori: a) abundența de sintagme păsărești (preluate din studiile de teorie literară) sau formulele publicistice, pamfletare, numărul mare de adjective, unele laudative peste măsură, altele insultătoare, sângeroase... Le-am respins, ca nepotrivite, pe amândouă, ceea ce mi-a adus alt rând de proteste, denunţuri în presă, injurii… Ca să comunici că un autor este un simplu grafoman, nu trebuie să redactezi zece pagini de injurii. Este suficient, în dicționar, o propoziție mai scurtă și directă: „Autorul cutare a publicat o sută de volume de versuri fără valoare” sau „Din cele o sută de volume de versuri tipărite de Domnul X-Y nu se poate reține, din punct de vedere estetic, nimic sau foarte puțin”…

Și mai greu este să găsești tonul exact într-un articol de dicționar atunci când este vorba să judeci etica unui scriitor care a trecut printr-un regim totalitar. În cazul nostru, regimul totalitar comunist. O problemă ce privește trei generații de scriitori români. Aici sunt disputele cele mai aprinse. Unii ne-au reproșat faptul că, scriind despre scriitorii proletcultiști, n-am notat toate aberațiile, negativitățile, păcatele lor morale și intelectuale. *Cum, numai zece propoziții negative despre Nicolae Moraru?* Răspuns: dacă în cele zece propoziții din dicționar precizăm că opera lui Nicolae Moraru este, intelectualicește şi artistic, falsă și că acțiunea lui critică, în totalitate, este aceea a unui obstinat, fanatic jandarm ideologic (și dăm câteva exemple în acest sens), atunci prezentarea este suficientă și judecata etică și estetică este dreaptă. Un articol de dicționar nu trebuie să fie un rechizitoriu și să ocupe spațiul dicționarului degeaba.

Mai este o chestiune în litigiu: cât de întinsă trebuie să fie justificarea estetică a unei opere incluse în dicționar? Răspunsul este, în acest caz, că nu poate fi recomandată o soluție unică și că nici un model de prezentare nu este perfect. Dacă este vorba, să zicem, de un mare roman, trebuie atunci să facem în dicționar o analiză minimă (tema, stilul, scenariul epic, tipologia, justificarea estetică a romanului etc.). În câte pagini? În cât este necesar pentru a da o idee justă despre structura și valoarea operei. Nu prea puțin, pentru că atunci cititorul nu înțelege despre ce este vorba, nu prea mult, pentru că DGLR (ediția a II-a) are peste 6000 de *subiecte* și, ca să fie drept și elocvent în toate cazurile, ar trebui să aibă 60000 de pagini. Ceea ce ar fi absurd…

Dar *stilul*? Este acceptabil stilul eseistic colorat, stilul imaginației critice într-o sinteză academică obiectivă? Nici aici nu poate fi un răspuns limpede. Ce pot spune este că trebuie evitat stilul mohorât sau stilul sentenţios, „de sus”, stilul cu guler alb și scrobit, ca și stilul agresiv publicistic de care am amintit mai înainte. Expresivitatea nu trebuie reprimată într-un articol de dicționar, nici – se înțelege – cultivată în chip arogant. *Vanitățile de eu*, cum le zicea G. Călinescu, trebuie lăsate la ușa acestui instrument de informare și de orientare literară care este un dicționar academic.

Nu pot să închei aceste scurte comentarii impresionistice despre un subiect cât se poate de serios (*critica dicționarului*) fără să mai spun o dată că civilizația unei culturi se măsoară, între altele, după numărul și calitatea intelectuală a acestor *tratate*, *dicționare*, *istorii*, *ediții critice*, *biografii*, *studii critice* care se află în competiție și care trebuie înnoite de la o generație la alta… Ce fel de națiune culturală am putea fi, dacă n-am avea, să zicem, un *dicționar general al literaturii române* sau un *tratat de istorie a românilor*, acum, la începutul mileniului al III-lea? Ultima precizare: un dicționar al literaturii nu trebuie să facă recensământul crucilor din cimitirul literaturii, ci să facă fotografia fidelă a formelor de relief din spațiul literar carpato-dunărean…

***

Despre ce trebuie să fie şi cum trebuie să fie un bun dicţionar de literatură s-a discutat, nu demult, şi într-o sesiune organizată de Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”. Lucrările ei au fost publicate într-o carte (*Dicţionarul general al literaturii române. Canon şi identitate culturală*, Editura Muzeului Literaturii Române, 2014). O răsfoiesc acum şi dau peste observaţii interesante, făcute de oameni de

carte, colaboratori, unii dintre ei, la dicţionarul nostru sau la altele. Ion Simuţ, istoric literar reputat, observă bine că un dicţionar este „o şcoală de istorie literară" complexă, necesară tinerilor pentru că îi sileşte nu numai să citească opera integrală a unui autor, dar şi să cerceteze arhivele, să consulte presa literară şi, după ce au trecut prin toate, să facă un efort de sinteză critică. Are dreptate, cu observaţia că unii înţeleg de la început acest scenariu şi înţeleg şi importanţa unei lucrări de acest gen, alţii – cum am semnalat deja – se simt atinşi în orgoliul lor intelectual şi, fie compilează pe alţii, pentru a da la repezeală un text superficial şi, în fond, inutil, fie amână la infinit predarea articolelor până ce, sub presiunea timpului, directorul institutului este nevoit să renunţe la colaborarea lor. Se întâmplă şi astfel de incidente. Ucenicia unui tânăr critic şi/sau cercetător în sferă pozitivistă (cercetarea arhivelor, pregătirea unei monografii, studiul unei teme limitate) este absolut necesară şi, mai spun o dată, benefică pentru formarea lui intelectuală. Un tânăr să nu se simtă deloc umilit, desconsiderat dacă i se recomandă să facă mai întâi un studiu aprofundat despre Sihleanu, înainte de a scrie despre miturile eminesciene. Nu greşea prea mult G. Călinescu dacă, atunci când un tânăr voia să ia un subiect pentru teza de doctorat, îi indica totdeauna – pentru a-i verifica posibilităţile intelectuale şi caracterul – un autor minor şi o temă precisă de cercetare, silindu-l, astfel, să meargă în arhive şi să scormonească luni de zile în ele pentru a scoate informaţii inedite.

Profesorul Ion Pop semnalează, corect, câteva erori în ceea ce priveşte avangarda românească şi crede că articolul despre suprarealism este prea succint. S-ar putea să aibă dreptate, îl voi reciti şi, dacă se dovedeşte că observaţiile lui sunt juste, vom lua măsuri, cum se zice în limbajul administrativ. În alte privinţe (cum ar fi faptul că Ştefan Roll este prezentat prea sumar), ne mai gândim. DGLR vrea să păstreze un echilibru valoric, avangarda românească este un fenomen important, totuşi literatura română cunoaşte şi altele, care necesită alt spaţiu şi alt stil de analiză. Simpaticul Ştefan Roll este contemporan, să nu uităm, cu Sadoveanu, Iorga, Arghezi, Blaga, Lovinescu, Rebreanu, Bacovia, Barbu… Prietenul nostru clujean (coordonator, el însuşi, al unui *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*) este intrigat şi de faptul că scriitorii marcaţi de tarele realismului socialist nu sunt totdeauna „corect valorizaţi", adică nu li se arară îndeajuns aservirea lor ideologică, şi dă exemplul lui Beniuc, poet – zice el – cu „destule merite". Ni s-a mai făcut acest reproş şi am încercat, într-un rând, să-i răspund. Reiau, aici, argumentele mele, pe scurt: într-un dicţionar academic trebuie spus, evident, adevărul despre om şi operă, tot adevărul: dar, fiind vorba de un spaţiu limitat, adevărul trebuie spus pe scurt, în câteva fraze, nu într-un rechizitoriu sau într-un pamflet. Aşadar, despre Beniuc trebuie notat limpede (şi cred că acest lucru s-a făcut) că atitudinea lui morală, sub comunism, a fost lamentabilă, minată de un stalinism încăpăţânat, intolerant pentru un intelectual autentic, iar poezia lui de după 1949 până spre sfârşit (când şi-a revenit într-o oarecare măsură) este în bună parte compromisă de ideologia partinică, „realist socialistă". Este, cred, suficient într-un text de dicţionar. În rest, textul critic trebuie să vorbească în chip obiectiv despre cele aproape o sută de volume tipărite de Beniuc şi să depisteze, în acest voluminos car mocănesc de fân, acul poeziei veritabile. Îl poate găsi, mai ales, în poezia de tinereţe, dar şi în poezia erotică din faza de bătrâneţe. Paul Cernat discută şi el, în articolul din volumul *Canon şi identitate culturală*, problema „justiţiarismului «est–etic»" postdecembrist şi marotele lui, arătând corect că DGLR şi, în genere, un dicţionar academic nu poate fi „un rechizitoriu *politically correct*, ci altceva". Ce anume am încercat să spun şi eu, mai sus. Un tablou, diferenţiat estetic, al întregii literaturi, cu toate informaţiile necesare, cu personalităţile mari şi mici pe care le are, cu *biografemele* lor şi cu o analiză succintă şi clară care să lămurească, între altele, valoarea estetică a operei lor.

Dicţionarul este, să nu uităm, înainte de toate un instrument de informare şi un ghid ce trebuie să orienteze gustul cititorului.

Eugen SIMION

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viaţă) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969
Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006
Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957
Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963
Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968
Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978
Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971
Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976
Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969
Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Bucureşti, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, Bucureşti, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, Bucureşti, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, Bucureşti, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, Bucureşti, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, Bucureşti, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Bucureşti, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, Bucureşti, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, Bucureşti, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, Bucureşti, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, Bucureşti, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, Bucureşti, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, Bucureşti, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, Bucureşti, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, Bucureşti, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, Bucureşti, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, Bucureşti, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, Bucureşti, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, Bucureşti, 2004
Bârna, *Capşa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ştefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, Bucureşti, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, Bucureşti, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Piteşti, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995
Borbély, *O carte* = Ştefan Borbély, *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, Bucureşti, 1935

Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948
Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942
Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973
Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957 – 1958
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959
Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970
Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966
Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri,* I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
Burlacu, *Texistenţe* = Alexandru Burlacu, *Texistenţe*, I–III, Chișinău, 2007–2012
Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992
Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
Călinescu şi contemporanii = *G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.

Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971
Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965
Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972
Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967
Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970
Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967
Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999
Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972
Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974
Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995
Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988
Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980
Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983
Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007
Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009
Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968
Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990
Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982
Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925
Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905
Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924
Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969
Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924
Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007
Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994
Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969
Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000
Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971
Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968
Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971
Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969
Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997
Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974
Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987
Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975
Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979
Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967
Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982
Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972
Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923
Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989
Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946
Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chişinău, 2004
Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990
Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chişinău, 1973
Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998
Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor şi cititor*, Chişinău, 2006
Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995
Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983
Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.
Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981
Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972
Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989
Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982
Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977

Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966
Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeţi ai acestui timp*, Bucureşti, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900–1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeţi ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978
Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, Bucureşti, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, Bucureşti, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, Bucureşti, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, Bucureşti, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, Bucureşti, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, Bucureşti, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992

Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, București, 1987
Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, București, 1984
Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, București, 2005
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, București, 1977
Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989
Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994
Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984
Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957
Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, București, 1953
Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, București, 2001
Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, București, 1972–1975; vol. I, ed. 1, București, 1967
Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, București, 1971
Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981
Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, București, 2000
Cronologia = *Cronologia vieţii literare româneşti. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983
Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, București, 1969.
Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, București, 1981
Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii româneşti*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975
Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968
Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928
Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929
Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, București, 1963
Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970
Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, București, 1999
Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, București, 1997
Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, București, 1978
Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975
Danţiş, *Bucolica* = Gabriela Danţiş, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
Dascal, *Fascinaţia* = Mihai Dascal, *Fascinaţia exegezei. Exerciţii de hermeneutică literară*, București, 2003
Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, București, 2006
Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, București, 2010
Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgovişte, 2011
Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002
Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, București, 1975
Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898
Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933
Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985
Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999
Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998

Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002
Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
Dicţ. Chișinău = *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
Dicţ. Echinox = *Dicţionarul Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979
Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existenţă în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
Dumitriu, *„Ambasadorii”* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii” sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979

Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965
Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939
Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992
Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, București, 1996–2008
Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007
Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978
Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997
Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983
Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999
Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010
Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002
Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993
Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990
Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984
Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965
Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971
Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982
Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968
Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974
Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985
Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009
Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991
Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998
Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003
Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983
Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980
Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974
Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999
Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971
Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest" la „Adio, Europa". Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003
Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984
George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000
George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003
George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997
George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007
George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986
George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999
George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971
George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993
Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958
Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964
Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967
Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988
Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000
Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908

Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci"*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001
Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheorghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979
Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992

Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976
Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977
Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930
Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933
Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–III, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986
Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904
Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969
Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922
Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939
Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979
Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968
Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976
Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982
Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981
Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979
Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985
Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974
Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978
Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983
Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957
Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974
Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, Bucureşti, 2012
Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972
Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980
Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973
Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982
Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988
Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969
Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985
Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939
Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976
Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000
Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968
Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958
Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995
Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983
Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii ’60–’90. Critica literară*, Piteşti, 2002
Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Piteşti, 2005
Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte”*, Piteşti, 2003
Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii ’80–’90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001
Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003
Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991
Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989
Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia și Al. Dima, Bucureşti, 1979
Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980
Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982
Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926
Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929
Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925
Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943
Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992
Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002

Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982

Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992

Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996

Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965

Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978

Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941

Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955

Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939

Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946

Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978

Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959

Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012

Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930

Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988

Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979

Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984

Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010

Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980

Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998

Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971

Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate şi canonul postmodern*, Bucureşti, 2011

Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983

Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Piteşti, 2008

Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966

Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001

Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968

Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999

Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988

Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978

Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972

Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982

Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975

Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985

Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983

Marcea, *„Convorbiri”* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare” şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972

Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982

Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Piteşti, 2011

Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000

Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973

Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987

Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968

Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977

Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974

Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981

Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971

Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981

Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969

Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977

Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986

Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967

Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985

Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973

Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981

Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976

Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984

Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996

Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999

Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003

Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987

Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000

Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005

Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991

Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986

Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995

Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978

Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988

Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998

Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000

Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971

Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945

Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004

Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936

Mică encicl. = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, Bucureşti–Chişinău, 2005

Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010

Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975

Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000

Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994

Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970

Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978

Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988

Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964

Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, Bucureşti, 2010

Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985

Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959

Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980

Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997

Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965

Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983

Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972

Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI–XX)*, Bucureşti, 2005

Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988

Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007

Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979

Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999

Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935

Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, Bucureşti, I–II, 1969–1971

Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986

Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanţa, 2000

Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975

Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977

Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925

Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972

Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008

Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973

Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971

Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985

Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978

Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983

Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003

Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003

Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006

Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996

Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981

Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984

Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985

Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978

Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979

Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938

Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972

Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2004)*, vol. I, Jula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009

Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975
Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966
Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998
Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946
Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999
Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002
Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008
Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976
Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986
Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980
Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976
Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991
Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971
Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966
Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977
Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978
Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981
Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985
Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, Bucureşti, 2002, vol. I: *Poezia*, Bucureşti, 2003
Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987
Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983
Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921
Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973
Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944
Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971
Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966
Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984
Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983
Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978
Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995
Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974
Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972
Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989
Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004
Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974
Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967
Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965
Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984
Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949),* I–II, Bucureşti, 2008
Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973
Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980
Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975
Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967
Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971
Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001
Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Piteşti, 1993
Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968
Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977
Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991
Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003
Opriţă, *Cronici* = Mircea Opriţă, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
Opriţă, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985

Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981
Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976
Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1977
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988
Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997
Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 2004
Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999
Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980
Oţoiu, *Proza* = Adrian Oţoiu, *Proza generaţiei ’80. Strategii transgresive*, I–II, Piteşti, 2000–2003
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983
Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980
Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970
Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980
Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977
Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983
Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927
Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990
Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994
Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989
Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996
Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967
Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice*, I–V, Bucureşti, 1928–1946
Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994
Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
Petraşcu, *Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893
Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941
Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898
Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936
Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981

Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice şi estetice la scriitori transilvăneni*, Bucureşti, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998*, Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii*, Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, Bucureşti, 1875–1876
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, Bucureşti, 1998
Popa, *Semnul Franţei* = Mircea Popa, *Sub semnul Franţei*, Cluj-Napoca, 2006
Popa, *Spaţii* = Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj-Napoca, 1974
Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Bucureşti, 1980
Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987
Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969
Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988
Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997
Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999
Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, București, 1940
Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972
Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978
Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.
Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968
Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909
Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010
Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
Rașcu, *Amintiri* = I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX). Dicționar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2003
Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
Regman, *Confluențe* = Cornel Regman, *Confluențe literare*, București, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronicari…*, București, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști"*, București, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898
Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, București, 1971
Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
Roșu, *Personalități Voivodina* = Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004

Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001
Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983
Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999
Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009
Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006
Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979
Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939
Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003
Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981
Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969
Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985
Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001
Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973
Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968
Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903
Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920
Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921
Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001
Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976
Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973
Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998
Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976
Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972
Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003
Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966
Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982
Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983
Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980
Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923
Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990
Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981
Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989
Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973
Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010
Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972
Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002
Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969
Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească"*, Bucureşti, 1966
Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984
Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980
Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993
Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978
Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidențe*, Iaşi, 2000
Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995

Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987
Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969
Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008
Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011
Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001
Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa" şi „realitatea" literaturii*, Bucureşti, 1984
Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993
Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988
Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988
Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969
Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977
Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966
Sturdza, *Familiile* = *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, Bucureşti, 2004–2011
Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chişinău, 2005
Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928
Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940
Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928
Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968
Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980
Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939
Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Bucureşti, 2003
Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007
Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984
Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005
Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980
Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977
Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987
Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973
Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974
Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987
Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998
Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984
Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975
Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985
Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989
Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 1980
Terian, *A cincea esenţă* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Bucureşti, 2009
Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968
Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972
Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984
Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare româno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţârcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia ’70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iaşi, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii românești*, Iaşi, 2002
Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generaţia „optzeci”. Poezia*, Bucureşti, 2010
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982

Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii"*, Timișoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993
Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004
Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006

Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București–Iași, 2012
Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I–II, București, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, București, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul”, București, 1941 ș.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ș. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
AAR = „Analele Societății Academice Române”, București, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
AC = „Academica”, București, 1990 ș.u.
ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
ADV = „Adevărul”, București, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, București, 1993 ș.u.
AFT = „Amfiteatru”, București, 1966 ș.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1921 ș.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, 1964 ș.u.
ALA = „Adevărul literar și artistic”, București, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
ALIL = „Studii și cercetări științifice”, filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică și istorie literară”
ALR = Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeților de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
ARG = „Argeș”, Pitești, 1966 ș.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1941
AST = „Astra”, Brașov, 1966 ș.u.
ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»”, București, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universității București”
AUC = „Analele Universității din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Iași, 1955 ș.u.
AUT = „Analele Universității din Timișoara”, Timișoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 ș.u.
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, București, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
BVs = „Buna Vestire”, București, 1837 ș.u.
CAP = „Capitala”, București, 1936 ș.u.
CC = „Caiete critice”, București, 1982 ș.u.
CEL = „Cercetări literare”, București, 1934 ș.u.
CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
CFL = „Cercetări folclorice”, București, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălți, Iași, 1932 ș.u.
CHRM = *Chrestomație română*, vol. I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–București, 1891
CI = „Cercetări istorice”, Iași, 1925 ș.u.
CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare”, Iași, București, 1867 ș.u.; Iași, 1970 ș.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
CLI = „Cuvântul liber”, București, 1919 ș.u.
CLT = „Cultura”, București, 2004 ș.u.
CML = „Curentul magazin”, București, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
CN = „Contimporanul”, București, 1922 ș.u.
CNP = „Contrapunct”, București, 1990 ș.u.
CNT = „Contemporanul”, București, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I–II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
CRC = „Cronica”, Iași, 1966 ș.u.
CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
CREL = „Cahiers roumains d’études littéraires”, București, 1973 ș.u.
CTC = „Cele trei Crișuri”, Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
CZ = „Cosinzeana”, Orăștie, 1911 ș.u.
D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976
DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii ’30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999

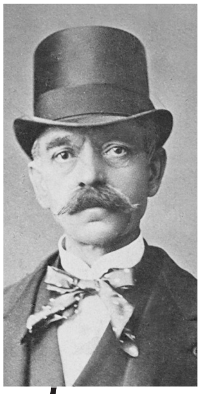
DEP = „Dreptatea”, Bucureşti, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei româneşti*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară”, Iaşi, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
DML = *Documente şi manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea şi Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1986, vol. VI, publ. şi pref. Andrei Nestorescu, Bucureşti, 1993
DMN = „Dimineaţa”, Bucureşti, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanţe”, Iaşi, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Előre”, Bucureşti, 1953 ș.u.
F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară”, Bucureşti, 1923 ș.u.
FCL = „Facla”, Bucureşti, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra”, Bucureşti, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra”, Bucureşti, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea”, Cluj, Bucureşti, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară”, Bucureşti, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania”, Braşov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét”, Bucureşti, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, Bucureşti, 1916
IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureş, 1953–1989.
IIŞ = „Însemnări ieşene”, Iaşi, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iaşul literar”, Iaşi, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar”, Iaşi, 1939; Bucureşti, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau”, Braşov, 1958–1995
L = „Literatorul”, Bucureşti, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura şi arta”, Chişinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, Bucureşti, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură şi artă română”, Bucureşti, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul”, Bucureşti, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
LL = „Limbă şi literatură”, Bucureşti, 1955 ș.u.
LR = „Limba română”, Bucureşti, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chişinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta”, Bucureşti, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului”, Timişoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, Bucureşti, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată”, Bucureşti, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei”, Iaşi, 1925 ș.u.
MMN = „Meşterul Manole”, Bucureşti, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment”, Bucureşti, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul”, Bucureşti, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum”, Bucureşti, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română”, Bucureşti, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg”, Bucureşti, 1949–1992 (din 1993, supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények”, Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănăţean”, Timişoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
OC = „Observator cultural”, Bucureşti, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont”, Bucureşti, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
PAU = *Poeţii şi prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1936
PBU = *Poeţii şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1937
PE = „Presa”, București, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare”, București, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare”, București, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
PND = *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, Bucureşti, 1960
POS = *Poeţi de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978
PPR = *Publicaţiile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999
PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
PRP = Constantin Abăluţă, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanţa, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1962
PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
PRV = „Porunca vremii”, București, 1932 ș.u.
PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.

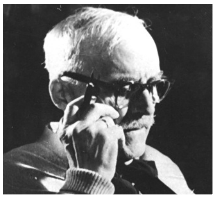
R = „Ramuri", Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
RA = „Revista arhivelor", București, 1924 ș.u.
RAZ = „Raza literară", București, 1932 ș.u.
RC = „Revista clasică", București, 1910 ș.u.
RCM = „Revista cultului mozaic", București, 1956 ș.u.
RCR = „Revista Cercului Literar", Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor", București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie şi folclor"
REVR = „Revue roumaine", București, 1946 ș.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale", București, 1934 ș.u.
RI = „Revista istorică", Vălenii de Munte, București, Iaşi, 1915 ș.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", București, 1882 ș.u.
RIR = „Revista istorică română", București, 1931 ș.u.
RITL = „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor", București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie şi teorie literară"
RL = „România literară", București, 1968 ș.u.
RLRO = *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
RLSL = „Limba şi literatura moldovenească", Chişinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară"
RMB = „România liberă", București, 1943 ș.u.
RML = „România literară", București, 1939 ș.u.
RMZ = „Revista muzeelor", București, 1964 ș.u.
RP = „Rampa", București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată"; din 1994 „Rampa"
RR = „Revista română", Iaşi, 1995 ș.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes", București, 1963 ș.u.
RSL = „Romanoslavica", București, 1953 ș.u.
RVM = „Revista vremii", Galați, 1934 ș.u.
RVS = „Revista scriitoarei", București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români"
RVTR = *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. Paul Cornea, București, 1970
RVVR = „Revista vremii", București, 1921 ș.u.
SBR = „Sburătorul", București, 1919 ș.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung", München, 1950 ș.u.
SC = „Studii clasice", București, 1959 ș.u.
SCB = „Studii şi cercetări de bibliologie", București, 1955 ș.u.
SCD = „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie", București, 1964 ș.u.
SCIA = „Studii şi cercetări de istoria artei", București, 1954 ș.u.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice", București, 1950 ș.u.
SDC = „Suplimentul de cultură", Iași, 2004
SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, București, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine", București, 1924 ș.u.
SE = „Seara", București, 1937 ș.u.
SI = „Studii italiene", București, 1934 ș.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
SILF = „Studii de istorie literară şi folclor", Cluj, 1951 ș.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
SL = „Studii literare", Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, București, 1981 ș.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
SLF = *Studii de limbă literară şi filologie*, I–III, București, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă şi stil*, îngr. G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală", București, 1956 ș.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei", București, 1962 ș.u.
SPS = *Studii de poetică şi stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti şi Mihai Pop, București, 1966
ST = „Steaua", Cluj, 1954 ș.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie", București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie"
STRS = *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, București, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»„, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter", München, 1958–2005
SXX = „Secolul 20", București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21"
SZ = „Südostdeutsche Zeitung", München, 1945 ș.u.
T = „Transilvania", Braşov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
TBR = „Tribuna României", București, 1972 ș.u.
TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
TIA = „Tribuna", Cluj, Braşov, 1937 ș.u.
TIL = „Timpul", București, 1937 ș.u.
TM = „Timpul", București, 1876 ș.u.
TMS = „Tomis", Constanţa, 1966 ș.u.
TP = „Timpul", Iaşi, 1990 ș.u.
TR = „Tribuna", Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
TTR = „Teatrul", București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi"
ȚA = „Țara noastră", Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
U = „Universul", București, 1884 ș.u.
UTK = „Utunk", Cluj, 1946 ș.u.
UR = „Unirea", Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu şi Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
UVR = „Universul literar", București, 1888 ș.u.
VAA = „Viaţa", București, 1941 ș.u.
VAN = „Vieaţa nouă", București, 1905 ș.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei", București, 1932 ș.u.; Chişinău, 2002 ș.u.
VK = „Volk und Kultur", București, 1956–1993
VL = „Viaţa literară", București, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară", București, 1906; din 1907 „Viaţa literară şi artistică"
VR = „Viaţa românească", Iaşi, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea", București, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri", „Versuri şi proză", Iaşi, 1911 ș.u.
VS = „Vestul", Timişoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, București, 1958
VST = „Viaţa studenţească", București, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra", Târgu Mureş, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens", București, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde", Gundelsheim, 1978 ș.u.

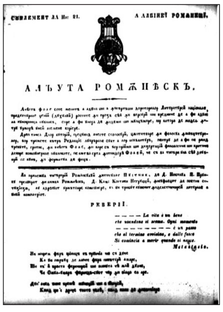
Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

СУПЛЕМЕНТ ЛА No: 21. А АЛБІНЕЇ РОМЖНЕЩЇ.

АЛЪУТА РОМЖНЕСКЪ.

РЕВЕРІІ.

— — — — La vita è un bene
che usandone si scema. Ogni momento
— — — — — — — — è un passo
che al termine avvicina, e dalle fasce
Si comincia a morir quando si nasce.
Metastasio.

A

AARON, Petru Pavel (1709, Bistra, j. Alba – 9.III.1764, Baia Mare), cărturar.

S-a născut într-o familie ce îşi revendica, prin tradiţie, legături cu vechiul neam al Aroneştilor, din care s-au ridicat domni pe tronul Moldovei, ascendenţă susţinută şi prin determinantul nobiliar „de Bistra”, ataşat numelui lui **A.** Tatăl a fost preot în Bistra, localitate din Munţii Apuseni în care funcţiona, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, un protopopiat greco-catolic puternic, iar din familia Aaron, răspândită în toată Transilvania, au ieşit numeroşi cărturari. **A.** îşi începe pregătirea şcolară acasă, având, după unele documente, şi un profesor de origine franceză. Învaţă apoi, între 1730 şi 1735, la colegiul iezuit din Cluj, iar în 1738 absolvă cursul de filosofie la şcoala teologică din Tyrnavia. Îşi continuă instrucţia la Colegiul De Propaganda Fide din Roma, unde fusese trimis, în 1740, ca bursier al domeniului Blaj, împreună cu Grigore Maior şi Silvestru Caliani. După terminarea studiilor romane, în care şi-a completat pregătirea teologică cu o temeinică instrucţie filosofică, revine în ţară în 1743. Intră în Ordinul Sfântului Vasile cel Mare şi se călugăreşte sub numele Pavel, păstrându-şi însă şi numele de botez, Petru. Devine colaborator apropiat al episcopului Inochentie Micu-Klein. În 1745 este numit vicar unit de Blaj, dar în 1747 episcopul, exilat voluntar la Roma, îl excomunică în urma unor neînţelegeri apărute în contextul relaţiilor tensionate avute de acesta cu oficialităţile imperiale şi cu unii conducători ai Bisericii Unite din Transilvania. În august 1747 excomunicarea lui **A**. este suspendată, iar în iarna aceluiaşi an este desemnat vicar apostolic al Episcopiei Făgăraşului. În 1752, după ce Inochentie Micu-Klein demisionase, este numit episcop al românilor transilvăneni, ocupând oficial scaunul abia în 1754. În noua calitate, după recâştigarea adeziunii şi sprijinului credincioşilor uniţi, **A**. se implică într-un amplu şi ambiţios proces de luminare a neamului prin ştiinţă şi cultură, punând, cu tenacitate, în aplicare şi dezvoltând programul lui Inochentie Micu-Klein. Astfel, în 1754 ia fiinţă la Blaj, oraş care va deveni cel mai important centru cultural românesc de tip iluminist, prima şcoală integral românească, cu trei trepte de instrucţie („şcoala de obşte”, „şcoala latină” şi „şcoala înaltă”, care se va transforma în seminar şi apoi în institut teologic), cu o programă similară celor mai bune instituţii de învăţământ occidentale ale vremii şi având cadre didactice cu o bună pregătire umanistă şi teologică. Se organizează, de asemenea, o bibliotecă, este înfiinţată o tipografie destinată să imprime carte românească, în primul rând cu destinaţie liturgică şi teologică. Programul lui **A.** are deci în vedere toate cele trei instituţii menite să edifice şi să susţină cultura în limba română: şcoala, Biserica şi cartea.

Concentrându-se pe latura teologică a unirii şi urmărind crearea unei literaturi în limba maternă care să ofere elevilor şi enoriaşilor elementele necesare în înţelegerea esenţei şi scopurilor acesteia, pentru întărirea componentei teologice a mişcării religioase aflate în cumpănă din cauza contestărilor apărute în Transilvania la mijlocul secolului, **A.** a alcătuit, în colaborare cu dascălii din Blaj, *Floarea adevărului* (1750), încheiată cu un *Dialogos. Ucenicul cu dascalul despre unire*, şi *Învăţătură creştinească prin întrebări şi răspunsuri, pentru procopseala şcoalelor* (1755), precum şi câteva cărţi întocmite de unul singur, între care se individualizează *Păstoriceasca datorie dumnezeieştii turme vestită* (1759), destinată preoţilor, şi *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură a Bisearicii Răsăritului* (1760), adresată „cuvântătoarei turme” a credincioşilor. În timpul episcopatului lui **A.** au mai fost scoase de sub tipar *Ceaslovul* (1751), *Strastnicul* (1753), *Liturghierul* (1756), *Euhologhionul* (1757), *Octoihul* (1760), *Catavasierul* (1762), *Acatistul* (1763), *Psaltirea* (1764), cărţi ce preluau, în ciuda interdicţiei Curţii de la Viena, fără modificări esenţiale, ediţii apărute în centrele tipografice bisericeşti din Ţara Românească şi Moldova. Pentru folosul şcolii, **A.** a sprijinit şi elaborarea unor lucrări originale, între acestea un dicţionar al limbii române, cu realizarea căruia fuseseră însărcinaţi Grigore Maior şi Silvestru Caliani (acestora episcopul le cerea socoteală pentru ritmul nesatisfăcător de lucru în 1759). Iar pentru susţinerea şi afirmarea componentei catolice a mişcării unite româneşti, cărturarul a încercat, în 1760–1761, să „întoarcă” pe limba românească *Biblia*, bazându-se îndeosebi pe colaborarea

lui Grigore Maior, Silvestru Caliani şi Atanasie Rednic, cărora li s-au alăturat Gherontie Cotore, Petru Pop din Daia şi, probabil, Ioan Săcădate. Traducerea nu ia ca bază textul *Septuagintei* (consacrat deja prin versiunea în româneşte tipărită în 1688 la Bucureşti), ci *Vulgata.* Destinat realizării unei cărţi ce urma să fie imprimată la Blaj pentru a marca individualitatea Bisericii Greco–Catolice, proiectul nu a fost însă finalizat. Manuscrisul, ce cuprinde în primul rând cărţile *Vechiului Testament*, pune în evidenţă nu numai efortul de găsire a unei noi echivalenţe a textului sacru, ci şi dificultăţile întreprinderii într-un context social şi religios instabil. Samuil Micu nota, de altfel, în prefaţa *Bibliei* din 1795, că traducerea, dorită şi trudită în primul rând de **A.** – specialiştii au remarcat valoarea literară a versiunii date de episcop *Psaltirii* –, „pentru cuvioase pricini nu s-au tipărit”. Cercetătorii manuscrisului ajuns până la noi, pregătit ca o masivă ediţie critică sub egida Academiei Române şi editat în 2005, vorbesc de faptul că textul nu a fost tălmăcit în limba folosită în cancelarii, ci în limba vorbită de popor. *Vulgata* în varianta teologilor blăjeni reprezintă, aşadar, un document lingvistic de prim ordin pentru secolul al XVIII-lea românesc. Colaborator al lui Inochentie Micu-Klein şi continuator perseverent al programului acestuia, **A.** s-a remarcat prin rolul asumat în procesul de instituţionalizare a culturii în limba română în deceniile de mijloc ale veacului al XVIII-lea. A fost fermentul mişcării de constituire şi de promovare a instituţiilor care au generat mişcarea iluministă numită Şcoala Ardeleană, mişcare ce va da naştere direcţiei latino-romanice din cultura românească modernă.

SCRIERI: *Floarea adevărului* (în colaborare), Blaj, 1750; ed. 2, Blaj, 1816; *Păstoriceasca datorie dumnezeieştii turme vestită*, Blaj, 1759; *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învăţătură a Bisearicii Răsăritului*, Blaj, 1760; ed. îngr. Meda-Diana Hotea, studiu Cristian Barta, pref. Lucian Mureşan, Cluj-Napoca, 2004; *Adevărata mângâiere în vremi de lipsă*, Blaj, 1761; ed. (*Epistola consolatoria*), Blaj, 1761; *Înceaperea, aşezământul şi iscăliturile sfântului şi a toată lumea Săbor de la Florenţiia din ceale vechi greceşti şi latineşti spre înţeleagerea şi folosul neamului nostru*, Blaj, 1762; ed. (*Exordium & Definitio Sanctae Œcumenicae Synodae florentinæ ex antiqua Graeco-Latina editione desumpta*), Blaj, 1762. **Traduceri:** *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761*, I–V, coordonare şi introd. Ioan Chindriş, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Timotei Cipariu, *Acte şi fragmente latine româneşti pentru istoria Beserecei Române, mai ales Unite*, Blaj, 1855, *56–59*, *104–113*, *217–221*; Mihail Strajanu, *Începutul renaşterii naţionale prin şcoli sau Despre episcopul Pavel Aron*, Craiova, 1891; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *61–63*, *135–136*; Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, 1902; Zenovie Pâclişanu, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni – „Teologul” vlădicilor uniţi*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. I, 1922–1923; Nicolae Albu, *Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, *passim;* Ioan Dimitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei (secolul XVIII)*, Bucureşti, 1973, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *1*; Florentina Zgraon, *„Floarea adevărului” – ediţia princeps (1750)*, LR, 1993, 3, 4; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *22–23*; Giuseppe Munarini, *L'Évêque P.P. Aron (1752–1764)*, „Transylvanian Review”, 2004, 1; Ioan Chindriş, Niculina Iacob, *Petru Pavel Aron*, Blaj, 2007; Simion, *Fragmente*, V, *351–354*. ***Gh.C.***

AARON, Theodor (6.II.1803, Ţichindeal, j. Sibiu – 6.IV.1859, Lugoj), cărturar. A învăţat mai întâi la Sibiu, urmând apoi gimnaziul la Blaj şi Odorhei, filosofia la Cluj şi teologia la Pesta. În afara funcţiilor bisericeşti care i se încredinţează (în 1835 devine paroh la Balşa, iar în 1838 la Arad), în 1828 este numit profesor la gimnaziul din Blaj, ulterior director al gimnaziului românesc din Beiuş, cenzor şi revizor al cărţilor româneşti la Tipografia Universităţii din Buda (1842–1845). După Revoluţia de la 1848, a fost translator pentru limba română la „Foaia legilor” din Pesta, iar ulterior pe lângă Locotenenţa Imperială din Buda (1851–1855). În 1855 se afla canonic al Episcopiei şi rector la Seminarul Leopoldin din Oradea, apoi prepozit capitular la Lugoj (1857–1859).

Lui **A.** i se datorează mai multe cărţi religioase, dar şi unele scrieri pedagogice. Astfel sunt *Catihetica practică sau Arătarea cum să se propună învăţăturile catihetice a credinţei creştineşti la vârsta cea tinără* (1843), *Cuvântări bisericeşti despre cele şepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor* (1847), *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzârea şi lăţârea credinţei creştine între români* (1850). **A.**, care cunoaşte scrierile lui Seneca, Plutarh, Tit Liviu, foloseşte izvoare latineşti şi bizantine. Numele său apare şi în publicaţii precum „Gazeta de Transilvania” sau „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”. În 1828 i se tipăreşte la Buda *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune.* „Ţesute” de **A.**, care citează, între alţii, istorici ca Eunapius,

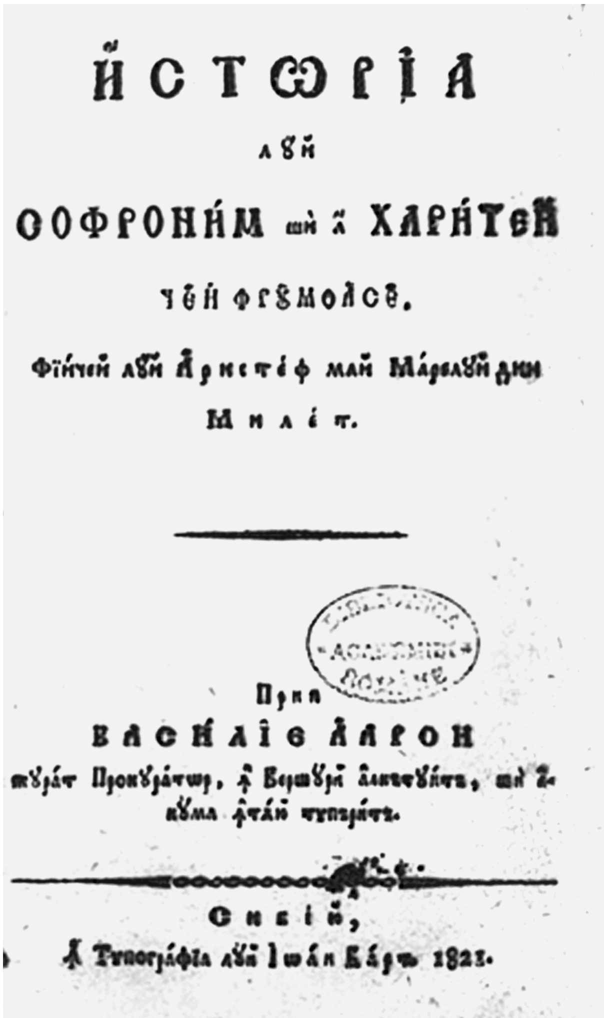
Eutropius, Priscus, Procopius, argumentele sunt astfel orânduite încât să aducă, împotriva „defăimătorilor", „adeveriri" despre originea pur romană a neamului. Stăruie pe ideea de continuitate a romanilor în Dacia, precum şi pe legăturile neîntrerupte cu cei aşezaţi în sudul Dunării. El reia, de fapt, ideile lui Petru Maior, aducând unele mărturii noi şi insistând mai mult asupra neamestecului „ghintei româneşti" cu popoarele migratoare, şi asupra vetrelor de romanitate de pe cele două maluri ale Dunării. **A.** desfăşoară o argumentaţie strânsă, însufleţită, cu izbucniri polemice, retorice, cu expresii metaforice nu lipsite de plasticitate. În prefaţă (*Cătră cetitoriu*), preocupat de idealul „luminării naţiei", de „polirea şi iscusirea" ei şi mai ales de redeşteptarea conştiinţei originii nobile a românilor, autorul se opreşte şi asupra unor probleme de limbă. Limba, susţine el, ar trebui purificată de cuvinte nelatine, tot aşa cum semnele chirilice trebuie îndepărtate neîntârziat. **A.**, discipol al lui Petru Maior, este un neînduplecat latinist, care se remarcă prin notele polemice şi acurateţea stilistică.

SCRIERI: *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevăraţi la mai mare lumină îl pune*, Buda, 1828; *Catihetica practică sau Arătarea cum să se propună învăţăturile catihetice a credinţei creştineşti la vârsta cea tinără*, Buda, 1843; *Cuvântări beserіceşti despre cele şepte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor*, Buda, 1847; *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzârea şi lăţârea credinţei creştine între români*, Pesta, 1850.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, I, *2–3*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *218*; Lupaş, *Cronicari*, I, *166*; Corneliu Popeţi, *110 ani de la moartea lui Theodor Aaron*, O, 1969, 3; *Dicţ. lit. 1900, 1–2*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *23*. ***I. L.***

AARON, Vasile (1770, Glogoveţ, j. Alba – 1822, Sibiu), poet. Tatăl lui **A.**, paroh în Glogoveţ, continuă o spiţă din neamul Aroneştilor, din care nasc în Transilvania iluştri demnitari, vlădici şi cărturari, poetul pomenind totuşi, într-o corespondenţă, şi despre mai îndepărtaţii ascendenţi din ramura moldovenească a familiei. Elev seminarist la Blaj, persevera, dând lecţii particulare un răstimp, spre a putea urma dreptul la Cluj. Se stabileşte la Sibiu, unde va profesa ca jurat-procurator pe lângă Consistoriul Episcopiei Ortodoxe şi ca notar al Companiei greceşti. Ca avocat, călătoreşte în repetate rânduri la Viena, pledând în capitala Imperiului Habsburgic (cu argumente juridice) în apărarea unor drepturi încă refuzate de autorităţi românilor transilvăneni. Deşi neconfirmate în detaliu, există unele indicii semnalând apartenenţa scriitorului, amic al lui Ion Budai-Deleanu şi în curent cu avatarele intelectuale ale vremii sale, la Societatea Filosoficească din Mare Principatul Ardealului, care îşi anunţa, pe la 1795, programul iluminist.

Întocmai ca Ioan Barac, poetul poate fi considerat un precursor al scrisului artistic de la noi. Stihuitor prodigios, **A.** tălmăceşte, prelucrează şi imită, plecând de la izvoare clasice, latine mai ales, fără a ignora însă sursele moderne, germane sau italiene. Datorită audienţei avute în epocă, textele i se retipăresc frecvent, în timpul vieţii, cât şi după moarte, pe tot parcursul veacului al XIX-lea. Trecând peste câteva versuri scrise la ocazii funebre sau „veselitoare", pe care le dedică unor personalităţi ecleziastice sau laice (Ioan Bob, T. Meheşi, D. Vaida, Samuil Vulcan), tânărul autor e ispitit să-şi încerce „măiestria", spre a gusta din „rodul plăcut" al unor ample alcătuiri „poeticeşti". Deschide şirul în 1805 cu *Der Messias* de F. G. Klopstock, transpusă monocord, dar accesibil, în metru popular, în *Patimile şi moartea a Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, o *Mesiadă* unde tânguirile Mariei evocă bocetul ritual, larg receptată în cuprinsul tuturor provinciilor româneşti. Încurajat de rezultat, îşi diversifică registrul şi tematica, dând la iveală, în 1807, două texte inspirate din *Metamorfozele* ovidiene: *Perirea a doi iubiţi, adecă: jalnica întâmplare a lui Piram* şi *Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narţis*. Intenţia de a atrage cititorul cu extraordinarul celor relatate transpare desluşit aici, la fel preocuparea de a-l instrui şi familiariza, prin intermediul unor glose şi adnotări rezumative, cu universul mitologiei clasice. Statutul scriitorului ingenuu e ilustrat, când ezitant, când pitoresc, masiv şi elocvent, de textele ulterioare. Probabil la origine o farsă cu rădăcini obscure în *commedia dell'arte* este *Vorbire în verşuri de glume întră Leonat beţivul, om din Longobarda, şi întră Dorofata, muierea sa* (1815), care aduce în cadru, cu intenţii satirice, doi parteneri gâlcevitori, asemănători cu cei din teatrul naiv, rudimentar, cu Măriuca şi cu Vasilache. Dialogul se consumă însă fad, interminabil, în avalanşa replicilor moralizatoare. Influenţat de Hesiod şi de *Georgicele* lui Vergiliu, poetul celebrează, la maturitate, muncile campestre, curgerea ciclică a anotimpurilor, într-un poem didactic şi bucolic, *Anul cel mănos, bucuria lumei* (1820). Aurorală, „drăgălaşa

Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase

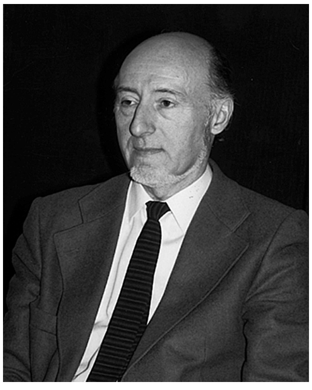
primăvară" „desfată", ca într-un pastel al unui mai stângaci Alecsandri. **A.** inventariază, nu fără anume graţie, păsări şi flori, fructe, unelte şi seminţe, iar un duh antonpannesc animă, pe alocuri, un început de lirică sentenţioasă. Peripeţii, prigoane, jocuri ale întâmplării menţin suspansul şi imprimă suflu epic în ultima şi cea mai izbutită, poate, dintre cărţile antume ce poartă semnătura scriitorului: *Istoria lui Sofronim şi a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet* (1821). Stilul e acum mai evoluat, versul fluent, pretextul povestirii rămânând de căutat într-o nuvelă, *Sophronyme* de Florian, difuzată şi la noi către sfârşitul veacului al XVIII-lea, în variantă neogreacă. Împrumutând din aerul „exotic" al cărţilor aşa-numite populare, *Istoria...* consacră aventura, lăsând, apoi, să treacă lumina sapienţei în prim-plan. Iubirea e providenţială şi dramatică. Pentru a-şi merita destinul exemplar, cei doi îndrăgostiţi îmbină supleţea şi tăria, înfruntă nedreptatea şi sfidează moartea. Nedus până la capăt, recuperat postum şi furnizând o revelaţie din perspectiva istoriei literaturii, poemul cu substrat escatologic *Reporta din vis* poartă amprenta sensibilităţii preromantice. Scenariul (conceput la scară vastă) amalgamează surse erudite şi orale, citatul biblic şi cel istoric, reminiscenţe de mitologie antică şi „figuri" ale tradiţiei creştin-medievale. Sub vălul alegoric, se petrece iniţierea eroului, un tânăr vânător supus unui ritual cavaleresc, cu rătăciri şi căutări, pe un parcurs oniric. Ca un *memento* sumbru, se profilează în peisaj umbra ruinelor (aici ale cetăţii Sarmis), tablouri cinegetice şi pastorale descoperă natura, terifiantă sau radioasă, paradisiacă, se-ntâmplă întâlniri şi „recunoaşteri" al căror sens rămâne cel mai adesea criptic, ezoteric. Halucinantul ţintirim de ţară, în care sunt descifrate inscripţiile funerare şi e relevat crudul lor avertisment – circa treizeci de lamentaţii pe motivele *ubi sunt* şi *fortuna labilis* –, apare ca oglindă a deşertăciunii lumii, necropolă universală adăpostind regi şi strategi, oşteni, poeţi sau „măiestrele frumseţi": Priam, Ahile, Iudita şi Elena, Brutus sau Pompei. Priveliştea nu e lipsită de grandoare şi oarecum neaşteptat de familiară cititorului de azi. Alte traduceri, din Vergiliu (opt cântece din *Eneida*) şi Ovidiu, alături de un op juridic (contribuţie la crearea unei terminologii specifice), sunt reevaluate postum, odată cu descoperirea manuscriselor nepublicate în timpul vieţii. Preocupările de ordin filologic, constante, nicidecum de neglijat, îl vor afilia, altminteri, fără echivoc, pe **A.** la marele curent creat de Şcoala Ardeleană. În preambuluri ale scrierilor sale poetul îşi apropie şi noţiuni de teorie literară, el situându-se, în spirit (pre)modern, printre întâii autori români ai veacului ce avansează întrebări privind natura artei, înrâuririle dintre diversele ei forme, rolul versificaţiei ş.a.

SCRIERI: *Patimile şi moartea a Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Braşov, 1805; ed. Sibiu, 1888; *Verşuri veselitoare la ziua numelui excelenţiei sale domnului Ioan Bob*, Sibiu, 1806; *Perirea a doi iubiţi, adecă: jalnica întâmplare a lui Piram şi Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narţis*, Sibiu, 1807; ed. Braşov, 1893; *Verşuri veselitoare întru cinstea prealuminatului şi preaosfinţitului domn Samuil Vulcan*, Sibiu, 1807; *Vorbire în verşuri de glume întră Leonat beţivul, om*

din Longobarda, şi întră Dorofata, muierea sa, Sibiu, 1815; ed. Bucureşti, 1894; *Anul cel mănos, bucuria lumei*, Sibiu, 1820; ed. Braşov, 1893; *Istoria lui Sofronim şi a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet*, Sibiu, 1821; ed. Sibiu, [1860]; *Reporta din vis*, DML, IV, *11–109*; *Patima și moartea Domnului*, îngr. Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, pref. Ioan Chindriș, Sibiu, 2012.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, I, *16–23*, *354–357*, *489–490*, II, *120–124*; Densusianu, *Opere*, IV, *363–367*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *265*, *380–383*, *386*; Popovici, *Studii*, I, *447–453*, *488–489*; Dan Simonescu, *O lature necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *76–79*, *Ist. lit.* (1982), *71–72*; *Ist. lit.*, II, *88–93*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *291*, *299*, *301*, *330–332*, *passim*; Piru, *Ist. lit.*, II, *126–134*; C. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova şi Transilvania*, RITL, 1970, 1; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *118–125*; Nicolae Lascu, *Ovidiu. Omul şi poetul*, Bucureşti, 1971, *423–425*, *456*; N.A. Ursu, *Completări şi rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1780–1866)”*, LR, 1972, 5; Lascu, *Clasicii*, *395–396*, *456*, *passim*; Papadima, *Ipostaze*, *153–157*; Virgil Cândea, *„Metamorfoze”*, RL, 1976, 16; Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, *76–77*; Nicolae Lascu, *Vasile Aaron – primul biograf român al poetului Ovidiu*, Cluj-Napoca, 1977; Mircea Popa, *Două opere mai puţin cunoscute ale lui Vasile Aaron*, RITL, 1979, 3; *Dicţ. lit. 1900*, *2–4*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *79*, *202–203*, *212*, *215*, *258–259*, IV, *235*; Manolescu, *Istoria*, I, *125–126*, *162*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *3–4*; Eugen Negrici, *„Reporta din vis”*, RL, 1996, 30; Mircea Popa, *Aspecte şi interferenţe iluministe*, Timişoara, 1997, *99–101*, *112–119*; Sorescu, *Bibliotecă*, *202–205*; Popa, *Inserții*, *12–20*; Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, *Vasile Aaron. 1780–1820*, Sibiu, 2011; Călinescu, *Opere*, XII, *667–668*. ***R.Ş.***

ABĂLUŢĂ, Constantin (8.X.1938, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Tabacu) şi al lui Apostol Abăluţă, profesor. A urmat la Bucureşti liceul (absolvit în 1955), apoi cursurile Institutului de Arhitectură (1955–1961). A fost arhitect la ICRAL Bucureşti (1961–1968) şi arhitect diriginte la Casa de Modă Venus (1969). A debutat cu poezie în revista „Luceafărul” (1958). A mai colaborat la „Gazeta literară”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Steaua”, „Vatra”, „Poezia”, „Secolul 21” ș.a., precum şi la „Change”, „Art et poésie”, „Caractères” (Franţa), „Ombrela” (Grecia) ş.a. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1995, 1999, 2000) şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2010).

Lirismul poeziei lui **A.** este unul intelectual, în care folosirea cu predilecţie a noţiunilor abstracte şi atenţia acordată obiectului ca artefact conturează un univers imagistic dominat de tristeţe, solitudine şi dezabuzare. Versurile din *Lumina pământului* (1964), abordând o tematică „obligatorie” în epoca realismului socialist (şantierul, noile cartiere, bucuria muncii), oscilează între o poezie vitalistă, de celebrare a vieţii (*Pâinea*) şi o melancolie inexplicabilă, provenită din simpla înregistrare a situaţiilor cotidiene şi a obiectelor concrete (*Elegie pentru o lingură de lemn*, *Amintire*). Volumul *Piatra* (1968) reia şi adânceşte caracteristicile dominante ale unui imaginar naufragiat în banalitatea şi cenuşiul existenţei: obsesia aridităţii (simbolizată de piatră), tristeţea fără motiv, sentimentul apăsător al aşteptării inutile, explorarea deliberată a fenomenelor regresive în cadrul unei imagistici a „calcifierii universale” (Mircea Iorgulescu). Într-o lume în care Dumnezeu a murit, poetul – singurul care mai poate percepe „urmele” prezenţei acestuia, devenită dureroasă absenţă – îşi poartă în neştire paşii pe „lutul îngheţat”, sub cerul inert şi „negru ca un ochi de mort”, căutând cu disperare sensul dispărut al universului şi aruncând mecanic pietre colţuroase şi lipsite de culoare în lacul ce pare a fi, în dimineţile de noiembrie, lingura de argint uitată a zeului (*Moartea zeului*). De altfel, imaginea pietrei, ce rezumă în structura şi răceala sa distanţa, indiferenţa şi alteritatea lumii, devine, în viziunea autorului, simbolul poeziei înseşi, definită ca formă pură, abstractă şi îngheţată: „Poezia e o formă de-a fi singur în mijlocul celorlalţi şi împreună cu ei în singurătate. În acelaşi timp o evaziune şi o mai profundă cufundare. O liniştire a contrariilor: scoică revărsată, râu pietrificat”. Spre deosebire de poetica lui Ion Barbu (la care uneori trimite), poetica lui **A.** este una deliberat „prozaică”, în care retorica discursivă, temperată prin ironie şi autoironie, se concretizează într-un vers de notaţie directă, transformat de inteligenţa analitică în „obiect de tăcere”: „Urc scara către cartiere vechi/ pe unul din cele opt dealuri/

ale orașului./ Uneori gleznele mi le șterge câte-un câine./ Am cu mine un ciob de oglindă/ Învelit într-o bucată de pluș. Întârzii/ prin preajma arborilor mari, îmi place/ să privesc trecătorii singuratici/ însă nu schimb nici un cuvânt cu nimeni". Poet al absenței, ca în *Obiecte de tăcere* (1978), **A.** folosește echerul și compasul pentru a ridica banalul la rangul de epură, de imagine abstractă, care exorcizează trăirea directă și pasiunea de tip romantic și conduce poezia către un lirism obiectiv și impersonal. Versurile din *Singurătatea ciclopului* (1988) încheie procesul înstrăinării de lume a poetului care, izolat în singurătatea sa ca într-o cochilie de sticlă, contemplă obiectele, evenimentele și chiar propriul sine cu acea stare de melancolie adâncă și gravă care golește prezentul de substanță și îl proiectează într-un trecut îndepărtat, aproape uitat: „am cunoscut duritatea pământului/ am cutreierat furtunile oceanelor/ îndurând spaima insulelor îndepărtate și necunoscute/ și-acum ajuns aici/ nu știu cine sunt// îmi amintesc pauzele muzicale/ ale celor ce traversau strada/ totdeauna cei ce traversau îmi păreau cunoscuți/ dar odată ajunși pe-un trotuar sau pe altul/ ei îmi deveneau străini ca bancnotele false". O mențiune aparte merită volumele *Unu* (1970), alcătuit din versuri și poeme în proză, și *Ewww-Errre* (1972), experimente lirico-plastice care pun în lumină filonul suprarealist al inspirației poetului – valorificat ulterior, în cheie dezabuzat-grotescă, în *Statuia care vomită* (2005) („statuia care vomită a primit o invitație la un concert/ era atâta tăcere în râpa cu gunoaie că s-a înspăimântat/ rădăcinile tăiate ale unor arbori seculari/ ca falusuri albe sclipeau în soare") –, precum și *Aceleași nisipuri* (1995) și *Cârtița lui Pessoa* (1999). Observator atent al peisajului liric contemporan, **A.** și-a adunat însemnările critice apărute în presă între 2001 și 2008 în volumul *Regal poetic* (2009), al cărui sumar, incluzând texte dedicate unor nume consacrate precum Ioana Ieronim, Nora Iuga, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Naum, Miron Kiropol, Alexandru Mușina, dar și mai tinerilor Teodor Dună sau Claudiu Komartin, este situat sub semnul unei profesiuni de credință romantice: „Poemul nu poate fi scris și înțeles decât dacă îți suspenzi știința acumulată, și te lași purtat de fluxul cuvintelor și-al sentimentelor, și ajungi în acea regiune inefabilă unde sângele tău pulsează la unison cu stelele. E ceva regal, e ceva dumnezeiesc în vraja dezlănțuită de poem. E clipa contopirii cu Marele Tot". Piesele de teatru ale lui **A.**, grupate în volumul *Terasa* (2002), sunt exerciții dramatice profund tributare scrierilor de referință ale genului de la mijlocul secolului al XX-lea: *Terasa*, inspirată de Samuel Beckett, pune în scenă un cuplu de personaje lipsite de identitate propriu-zisă – Urc și Cobor – care dialoghează absurd în așteptarea „celui ce-o să vină", în vreme ce *Scaunul din mijlocul drumului* pastișează, cu accente de critică socială, replici și personaje din dramele lui Eugen Ionescu. Romanul *Groapa roșie* (2004) evocă, în schițe ce creionează destinele mărunte ale locuitorilor unei străzi amenințate de demolare, atmosfera sumbră a primilor ani de după instaurarea dictaturii comuniste în România. **A.** este și unul dintre cei mai importanți și mai prolifici traducători în românește ai literaturii de expresie franceză și engleză modernă; transpunerile sale din poezia americană, rezultat al unei fericite colaborări cu Ștefan Stoenescu, precum și cele din proza lui Samuel Beckett, sunt de o mare acuratețe și eleganță.

SCRIERI: *Lumina pământului*, pref. Nina Cassian, București, 1964; *Piatra*, București, 1968; *Psalmi*, București, 1969; *Unu*, București, 1970; *Ewww-Errre*, București, 1972; *Piatra și alte poezii*, București, 1972; *Există*, București, 1974; *Iubiri*, București, 1976; *Călătorii*, București, 1977; *Obiecte de tăcere*, București, 1978; *Obiecte de tăcere*, postfață Costin Tuchilă, București, 1979; *Violența memoriei pure*, București, 1980; *Ultimele știri din Planeta Simetrică*, București, 1981; *Aerul. Mod de folosință*, București, 1982; *Planor*, București, 1983; *11 erezii. Poem. Zone*, București, 1985; *A sta în picioare*, București, 1986; *Singurătatea ciclopului*, București, 1988; *Aceleași nisipuri*, București, 1995; *Singurătatea ciclopului*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 1995; *Marină într-un creier*, București, 1995; *Camera cu mașini de scris*, București, 1997; *Drumul furnicilor*, București, 1997; *Cârtița lui Pessoa*, Constanța, 1999; *Mic manual de tăcere*, București, 1999; *Odăile*, București, 2001; *Terasa*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2002; *Calmania, patria mea: petarde teatrale*, București, 2004; *Despre viața și dispariția broaștelor mele țestoase*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Sorin Alexandrescu, București, 2004; *Groapa roșie*, București, 2004; *Intrusul. Pereții. Scurta albastră*, București, 2005; *Statuia care vomită*, București, 2005; *Orașul Marea. Străzile care dispar*, București, 2006; *Cineva care nu mă cunoaște umblă pe străzi*, Cluj-Napoca, 2008; *Iov în ascensor, Iov în funicular*, Cluj-Napoca, 2009; *Regal poetic*, Cluj-Napoca, 2009; *Totul despre nimic*, Cluj-Napoca, 2010; *Întâmplări imaginare pe străzile Bucureștiului: umil ghid pentru potolit pohtele suprarealiste ale nației de călători și cititori de ambe sexe, ale copiilor și copilelor și uneori (cu osebire în zi ploioasă) a vreunei mâțe*, vol. 1 *(A–L)*, Cluj-Napoca, 2010; *Bazooka Girl*, București, 2012; *Viața în 3 litere*, pref. Șerban Foarță, Pitești, 2012. **Antologii:** *Poezia*

română după proletcultism, I–II, pref. Eugen Negrici, Constanţa, 2000. **Traduceri:** Wallace Stevens, *Lumea ca meditaţie*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Dylan Thomas, *Viziune şi rugă – Vision and Prayer*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Edward Lear, *Rime fără noimă*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Theodore Roethke, *Vorbe pentru vânt*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Serge Fauchereau, *Introducere în poezia americană modernă*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Charles Cros, *Poezii*, Bucureşti, 1975; William S. Merwin, *Poemele deceniului şapte*, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Frank O'Hara, *Meditaţii în imponderabil*, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Ştefan Stoenescu); Samuel Beckett, *Molloy. Nuvele şi texte de nefiinţă. Cum e. Mercier şi Camier*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Gabriela Abăluţă), *Malone murind*, Bucureşti, 1995; Sebastian Reichmann, *Audienţă captivă*, pref. Gellu Naum, postfaţa trad., Bucureşti, 1999, *Podul Charles al Apocalipsei*, Bucureşti, 2000; Charles Baudelaire, *Paradisurile artificiale*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Gabriela Abăluţă); César Vallejo, *Poemas humanos*, pref. trad., Piteşti, 2011.

Repere bibliografice: Doinaş, *Diogene*, *180–181*; Constantin, *Despre poeţi*, *142–145*; Mincu, *Poezie*, *201–204*; Laurenţiu, *Eseuri*, *20–23*; Iorgulescu, *Scriitori*, *13–15*; Grigurcu, *Poeţi*, *34*, *436–439*, *522*; Raicu, *Contemporani*, *160–163*; Negrici, *Introducere*, *82–97*; Grigurcu, *Existenţa*, *264–275*; Nicolae Manolescu, *„Singurătatea ciclopului"*, RL, 1988, 47; Pop, *Pagini*, *160–165*; Cistelecan, *Top ten*, *105–107*, *178–180*; *Dicţ. esenţial*, *1–4*; Dimisianu, *Lumea*, *450–455*; Grigurcu, *Poezie*, I, *7–33*; *Dicţ. analitic*, III, *181–184*, IV, *140–142*; Mircea Ghițulescu, *Teatrul poetului*, CL, 2002, 1; Gheorghe Grigurcu, *Un baroc paradoxal*, RL, 2002, 16; Octavian Soviany, *Măşti lirice*, CNT, 2003, 10; Cioculescu, *Lecturi*, I, *65–68*, II, *150–161*; Tania Radu, *Rezistenţa prin calofilie*, „22", 2005, 786; Dan Cristea, *De la angoase la bucuria de a exista*, LCF, 2010, 9; Soviany, *Cinci decenii*, I, *90–93*; Grete Tartler, *„Omul cu broaşte ţestoase"*, RL, 2012, 3; Alex Goldiş, *De la „şaizecişti" la „tinerii mânioşi" şi înapoi*, CLT, 2012, 25. ***L.H.***

A.B.C., cotidian apărut la Bucureşti, între 9 noiembrie 1934 şi 19 ianuarie 1935, sub direcţia lui Emil Socor. Născut „dintr-o nevoie socială adânc simţită", publicaţia abordează pe lângă informaţia economică, socială şi politică, şi pe aceea culturală. Rubrici: „Viaţa politică", „Comerţ, industrie, finanţe", „Viaţa sportivă", „Din toată ţara", „Cronica cinematografică", „Informaţiuni", „Ultima oră". Rubrica „Teatru, literatură, artă" are următoarele subdiviziuni: „Pe o foaie de bloc", cuprinzând „tablete" semnate de Ion Pas, care scrie despre Anatole France, Luigi Pirandello, V.I. Popa, ca şi despre nevoia acordării unui statut de profesionist scriitorului român, îl intervievează pe Petre C. Georgescu-Delafras, directorul Editurii Cugetarea, comentează literatura pentru tineret, criza cărţii şi difuzarea tipăriturilor, urmăreşte filiaţia Heine, Goebbels, A.C. Cuza în promovarea ideilor de dreapta; „O carte pe zi", un fel de cronică literară ţinută se pare de Ion Pas, a cărui semnătură apare sporadic şi sub forma „p.a.s.", unde sunt prezentate volumele *Sămănătorism, poporanism, criticism* de Mihail Dragomirescu, *Oameni cari au fost* de N. Iorga, *Estetica* lui Tudor Vianu, *Ioana* lui Anton Holban, traducerea lui Al. A. Philippide din poemele baudelairiene; „Note literare", tot nesemnate, cuprinzând scurte anunţuri legate îndeosebi de apariţiile editoriale din ţară şi din străinătate. Astfel, în numărul 35/1934, este publicată o fişă biografică Céline, alături de câteva impresii despre „o carte dantescă", *Voyage au bout de la nuit*. Importantă este *Profesiunea de credinţă* a lui Vladimir Streinu, o radiografie a literaturii vremii în toate compartimentele ei, cu accent pe critica literară. „Critica pe care mi-o recomand – conchide Vladimir Streinu – este *tipologică* (pentru marii creatori ai unei sensibilităţi şi ai unei formule), *diferenţială* (pentru scriitorii obârşiţi dintr-o sensibilitate deja creată, dar cu o notă originală) şi, în sfârşit, *tehnică* (pentru acei scriitori situaţi într-o psihologie cunoscută). Aşa cere o critică riguroasă." Cu numărul 27/1934, Ion Viţianu iniţiază „un amplu reportaj de actualitate internaţională", *În Germania lui Adolf Hitler*. Alte rubrici: „Reviste", „Măşti şi reflectoare", „Cronica muzicală" ţinută de Arşavir Acterian, cea plastică semnată de N.N. Tonitza, iar cea cinematografică de Radu Cioculescu. ***D.B.***

A.B.C., revistă social-politică şi culturală apărută în 1990 la Cluj-Napoca (două numere), editată de Asociaţia Echinox. Comitetul de direcţie este alcătuit din Andrei Marga, Marian Papahagi şi Eugen Uricaru; director: Eugen Uricaru; redactori-şefi: Nicolae Prelipceanu (Bucureşti) şi Tudor Dumitru Savu (Cluj-Napoca). În această publicaţie declarat independentă îşi dau întâlnire nume importante ale vieţii literare şi culturale clujene. Eugen Uricaru discută despre „schizofrenia de stat", Mircea Zaciu glosează pe marginea dictaturii, cenzurii şi a artei (*Capul poetului pe tava cenzurii*), Andrei Marga analizează riscurile pe care prelungita scindare a individului le poate aduce stabilităţii unei democraţii tinere. Ştefan Agopian propune un scurt remember

narativ, intitulat *Despre penicilină şi timbre*. Zonele fierbinţi ale socialului şi politicului sunt abordate de Alexandru Vlad, Mihai Dragolea, Maria Sângeorzan, Florin Iaru, T.D. Savu, Florian Ardelean. Un îndemn, *Iubire – izvor al vieţii şi învierii,* adresează părintele Galeriu. Mihai Cantuniari traduce un articol din 1927 aparţinându-i poetului peruan César Vallejo, *Artiştii şi politica*, iar Rodica Lascu-Pop dezvăluie, printr-o traducere din Bust Gils, câteva dintre „metodele doctorului". Petru Poantă şi Mihai Dragolea semnează cronică literară, în timp ce Mircea Ghiţulescu îl intervievează pe Ion Caramitru în calitatea acestuia de om politic. ***D.B.***

ABECEDAR, publicaţie apărută la Brad, apoi la Turda, săptămânal, între 11 mai 1933 şi 25 martie 1934. Din decembrie 1933 îşi adaugă subtitlul „Revistă literară". Este îngrijită la început de Emil Giurgiuca şi George Boldea, cărora li se alătură, de la numărul 21–22/1933, Teodor Murăşanu, Grigore Popa, Pavel Dan şi Mihai Beniuc. În *Prezentare,* ce sugerează orientarea moderat tradiţionalistă, Emil Giurgiuca scrie: „Acest abecedar va fi unul de iniţieri în regiuni de cunoaştere noi, aducând cititorilor «o icoană, un vers, o idee»". Rubrici: „Carnet", „Caleidoscop", „Reviste", „Cărţi". Semnează versuri Lucian Blaga (*Septembrie*), Aron Cotruş, Radu Gyr, Eugen Jebeleanu, Olga Caba (debut, cu poezia *Broasca*, în numărul 23–25/1933), Mihai Beniuc, Simion Stolnicu, Emil Isac, Ştefan Baciu, Nicu Caranica ş.a. Sectorul prozei este acoperit îndeosebi de textele lui Pavel Dan, dar aici mai scriu şi Victor Papilian, Olga Caba, Gabriel Pamfil. Compartimentul publicisticii este ilustrat de N. Tatu, Gelu Mărculescu şi Emil Cioran, care deplânge absenţa sensibilităţii tragice generalizate din sfera spiritualităţii autohtone, cu punct de pornire „într-un defect de esenţă şi conformaţie psihică", ceea ce ar justifica deficitul de entuziasm al unei intelectualităţi mediocre şi blazate faţă de realităţile româneşti. Articolul – intitulat ironic *Sensibilitatea tragică în România* – primeşte replici ponderate din partea lui Grigore Popa (*Tragism autohton*), Mihai Beniuc ş.a. La rubrica intitulată „Cărţi" Silviu Bardeş se ocupă de *Răscoala* lui Liviu Rebreanu şi de *Adela* lui G. Ibrăileanu. Grigore Popa recenzează *Mitul utilului, linii de orientare în cultura românească* de D.D. Roşca, Mihai Beniuc analizează lirica barbiană, Romulus Demetrescu face cronica romanului *Golia* de Ionel Teodoreanu, oferind şi portretul unui „scriitor fecund" – Damian Stănoiu. Sub aceeaşi semnătură este şi cronica la romanul lui André Malraux *Condiţia umană,* recent apărut. I.I. Russu are în atenţie volumul filosofului german Oswald Spengler *Cele două revoluţii*. De poezia lui Radu Boureanu şi a lui Lucian Blaga se ocupă George Boldea, Pavel Dan se opreşte asupra ciclului de trei balade populare închinate lui Pintea Viteazul, Olga Caba propune un medalion Paul Gauguin, iar Raoul Şorban analizează pictura din catedrala ortodoxă din Cluj. Singura traducere, din E.A. Poe, este semnată cu pseudonimul Coronius. Alţi colaboratori: Traian Herseni, Yvonne Rossignon, Ion Th. Ilea, G. Guţu, Octavian Ruleanu, C.I. Anderco. ***D.B.***

ABECEDAR LITERAR, publicaţie apărută în 20 martie 1946 la Cluj (număr unic). În articolul de fond, semnat I. Cârja-Făgădaru, se afirmă: „Clujul literar, azi, e mort! O spunem tare, chiar la octavă de doriţi, ca să se audă. Clujul e un stârv peste care plutesc croncănind doar ciorile unui destin stupid şi nemeritat". E deplânsă absenţa unei reviste literare în Ardeal, a unei edituri, a unui ziar, a bibliotecilor „încălzite". Un text cu semnificaţie de articol-program, semnat Paul Lucian, evidenţiază intenţia de a veşteji „ideea artei pure. [...] De aceea militām pentru o artă care să acopere toată întinderea şi adâncimea vieţii". Semnează versuri Valeriu Anania (*Miezonoptică*), Valentin Raus, Victor Ilieşiu, Letiţia Papu. Francisc Păcurariu traduce din François Villon. La rubrica „Note literare" apar scurte polemici cu Victor Iancu – „devenit peste noapte şi «păşunist»", cu Cercul Literar de la Sibiu – „lovinescieni şi negoieşcieni, după cum trăieşte Lovinescu sau Negoiţescu în centrul circului", ironii la adresa poeziei lui V. Copilu-Cheatră ori maliţiozităţi în marginea volumului de poeme *Omul profilat pe cer* de Ion Caraion, care ar avea, pe lângă „monstruoasa aparatură poetică, cu complicate resorturi, care ne împiedică de multe ori să-i distingem adevăratele plăgi lirice ascunse", şi „ceva din neliniştea grotescă a veacului". De consemnat şi rubricile „Teatru şi muzică", „Plastice". ***D.B.***

ABSOLUTIO, revistă modernistă apărută la Iaşi, lunar între 1 decembrie 1913 şi 15 mai 1914, şi bilunar între 1 februarie şi 15 iunie 1916. Redactor: I. Ludo. Titlul îl reproduce pe cel al unei poezii de Tudor Arghezi tipărită în „Viaţa socială", opţiune ce indică orientarea estetică „revoluţionară" a publicaţiei. În articolul cu valoare de program *Curentul*

ABSOLUTIO

Spre culmile albastre — GERI SPINA
Tèkona — EUG. D. RELGIS
Scuturind „Florile Maladive" — P. CORNEL
Aproapelui — GERI SPINA
Curentul nou la noi — I. LUDO

Reliefări - Mozaicuri

Bustul lui V. Conta. Inmormîntarea lui P. Cerna. Premiul Nobel. „Moralitate literară". Ave Maria.

IAŞI
TIPOGRAFIA „PROGRESUL" STR. ŞTEFAN CEL MARE 4.

nou la noi I. Ludo prezintă un scurt istoric al tendinţelor moderniste în literatura franceză, începând cu parnasianismul reprezentat de Leconte de Lisle, urmat de cea a „decadenţilor", adică a simboliştilor. Semnatarul apreciază că în literatura română tendinţele poeziei simboliste sunt cultivate de revistele „Literatorul", „Linia dreaptă" (1904), „Vieaţa nouă", „Revista celorlalţi", „Versuri şi proză", „Insula", „Farul" (1912), „Simbolul", „Grădina hesperidelor" şi „Fronda" şi că „din noianul de chemaţi şi nechemaţi care practică literatura, se desprinde luminoasă şi limpede personalitatea d-lui Arghezi". Colaborează cu versuri G. Bacovia (*Plumb de iarnă, Nevroză*), G. Spina (semnează şi Ion Alexis), D. Karnabatt; cu proză: Eugen D. Relgis, Emil Isac (*Din brădetul lui Iancu*). Rubricile „Reliefări–Mozaicuri", devenită la numărul 4 „Recenzii", şi „Revista revistelor", din primele trei numere, au caracter informativ: despre bustul lui V. Conta, înmormântarea lui Panait Cerna, acordarea Premiului Nobel poetului indian Rabindranath Tagore, sumare şi colaboratori ai revistelor „Vieaţa nouă", condusă de Ovid Densusianu, şi „Versuri şi proză", dirijată de I.M. Raşcu. Sunt prezentate plachetele *Oraşele dezamăgite* de I.M. Raşcu, *La fântâna Castaliei* de N. Davidescu, *Poeme în proză* de Charles Baudelaire în traducerea lui Al. T. Stamatiad, *Pustnicul. Sorin Bătrânul* de Enric Furtună. Recenziile sunt semnate de I. Ludo (care debutează aici în 1913) şi Geri Spina. A Steuerman traduce un fragment din drama *Torquemada* de Victor Hugo, iar N. Davidescu dă transpuneri din Gabriele D'Annunzio, cu menţiunea că sunt republicări după „Flacăra" şi „Seara". Ultimul număr din 1914 conţine aforisme de Oscar Wilde. Sporadic colaborează C.R. Ghiulea. ***I.H.***

ACADEMIA, publicaţie apărută la Bucureşti din 28 septembrie 1944 până la 17 februarie 1945. Director: Radu Câmpeanu; prim-redactor: Ion Gh. Bulgăr. Cu numărul 2, în casetă apare ca fondator Ţeţe D. Remus şi e menţionat comitetul de redacţie, format din Dan Dem. Lungescu, Mihnea D. Marmeliuc, Alex. Săndulescu şi Iorgu T. Vântu; secretar de redacţie: Mihai Gafiţa. Începând cu numărul 16/1945, prim-redactor e Dan Dem. Lungescu. De la numărul 18, subtitlul „Organ săptămânal de atitudine spirituală, socială şi politică" este modificat în „Săptămânal de atitudine politică, spirituală şi socială", iar director este menţionat Virgil I. Mănescu. Programul e formulat concludent de Radu Câmpeanu: „În mijlocul dezorientării actuale, vrem ca prin scrisul nostru să contribuim, în măsura posibilului, la clarificarea maselor studenţeşti, pentru a le feri de contagiunea unor idei vechi cu forme noi, care sub diferite măşti să tindă la nefaste rezultate". În 1945, când îi predă conducerea revistei lui Virgil I. Mănescu, Radu Câmpeanu scrie: „Convins că vei păstra aceeaşi linie de conduită ideologică şi aceeaşi ţinută morală […], am garanţia că vei face în aşa fel, încât revista «Academia» să progreseze pe calea adevărului, a respectului drepturilor omului şi apărării îndărătnice a unei generoase democraţii româneşti". De la numărul 9/1944 apare şi o pagină literară. Aici, în articolul-pamflet *Ion Caraion, jos masca! Un „arhanghel" anacronic*, N. Rondell îi recomandă o terapie a conştiinţei şi mai multă decenţă „irascibilului năzuros Ion Caraion, poetul-trâmbiţă, scriitorul-pistol, politicianul-tejghetar, reporterul obscur". Se manifestă o atitudine favorabilă tinerilor din Cercul Literar de la Sibiu, printre care este apreciat „talentul masiv şi fecund" al lui Ştefan Aug. Doinaş. Versuri semnează Emil Manu, Alex. Lungu, Grig. Condrus ş.a., iar proză Mihai Gafiţa, Laura Săulescu ş.a. Publicistică scriu M. Liveanu, Paul Dumitriu, I. Sălăjanu, Gh. Bulgăr, Dan

Dem. Lungescu, V. Staicovici, M. Papadopol, Sandu Tzigara-Samurcaş, I.V. Săndulescu ş.a. Traduceri realizează B. Poligriv (din Horaţiu şi Ovidiu), G.A. Oprescu (din Lev Tolstoi), Sandu Tzigara-Samurcaş. Cronică literară semnează Mihail Moldovan, I.A. Terebeşti (Nae Antonescu), G. Iacint (G. Dimitriu). Recenzii scriu Emil Manu, Mircea Damian, cronica teatrală o prezintă Sandu Mille, Rodica Hodoş, Vasile Cărăbuş. Cronica plastică e semnată de Lucia Mănescu, cronica muzicală de Scarlat Răutu, iar cronica cinematografică de Sandu Mille şi Alexandra Valp. Reportaj publică Radomir Iliescu, Ion Gh. Bulgar, Mih. Al. Săndulescu, Marian Zbaski, Dimitrie Meşter, Virgil Stancovici, iar fragmente dramatice dă Vania Larun. ***D.B.***

ACADEMIA ROMÂNĂ, cel mai înalt for de cultură şi de ştiinţă al ţării, care funcţionează neîntrerupt din 1866 până în prezent. Încercări de a înfiinţa în Ţările Române „academii” sub forma unor societăţi care să grupeze învăţaţi în litere şi ştiinţe sau ca înalte instituţii de învăţământ superior au existat încă din secolul al XVI-lea. Despot Vodă (1561–1563), în Moldova, a plănuit cel dintâi să creeze, cu ajutorul unor învăţaţi aduşi din Grecia, Germania şi Franţa, un colegiu înalt de rang academic la Cotnari (*Schola latina*), precum şi o „academie” la Suceava, proiecte nefinalizate însă. Ideea înfiinţării unei „academii” a avut-o şi un domnitor al Ţării Româneşti, Petru Cercel (1583–1585), care, la reşedinţa sa de la Târgovişte, a reuşit să reunească oameni de cultură italieni, francezi şi greci. Încercări similare s-au înregistrat şi în anii următori, concretizate în organizarea Academiei Vasiliene de la Iaşi (1640), a academiilor domneşti de la Bucureşti (1688) şi Iaşi (1707), a Academiei Mihăilene din Iaşi (1835). La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului următor, în programele unor asociaţii sau societăţi culturale au fost înscrise prevederi referitoare la necesitatea stabilirii regulilor unitare ale limbii române, la îmbogăţirea lexicului, la întocmirea dicţionarului şi gramaticii, dar şi chestiuni legate de promovarea ştiinţelor, în primul rând a istoriei şi a ştiinţelor naturale, anticipând astfel, prin preocupări, ca şi prin structură, viitoarea **A.R.**: Societatea Filosoficească din Mare Principatul Ardealului (1795), Societatea Literară (1822) din Braşov, continuată de Societatea Literară (Bucureşti, 1827), Societatea Medicilor şi Naturaliştilor din Iaşi (1834), Societatea Literară (1836), transformată în Asociaţia Literară a României (1845), Societatea Ateneului Român (Iaşi, 1860), Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român (Astra) (Sibiu, 1861), Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1865) etc. Ideea înfiinţării unei societăţi academice sau a unei „academii” a fost susţinută de cei mai de seamă cărturari ai vremii, între care Ion Heliade-Rădulescu, Ioan Maiorescu, Iordache Golescu, Timotei Cipariu, Gheorghe Asachi, George Bariţiu ş.a. Aşa, de pildă, în prefaţa la *Gramatica românească* din 1828, Ion Heliade-Rădulescu propunea întemeierea unei „Academii de câţiva bărbaţi, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vremea vor pune în regulă şi vor desăvârşi limba prin facerea unui dicsioner”; la rândul său, Ioan Maiorescu milita în 1860 pentru înfiinţarea „unei societăţi academice sau literare, destinată a concentra activitatea eruditţilor români [...] pentru cultura limbei, pentru studiul istoriei naţionale”.

Unirea Principatelor, ca şi amplul program de reforme care au urmat actului de la 24 ianuarie 1859 au creat condiţii optime şi pentru punerea în practică a dezideratului înfiinţării unei academii, asemeni celor existente în Europa. În 1860 G. Sion a întocmit un proiect de statut pentru întemeierea unei „academii române, formată din 15 membri, aleşi din toţi românii, fără distincţiune de provincie sau de protecţiune”, dar „cu oarecari titlu literariu cunoscut”, având „în preocupări probleme de limbă, acordarea de premii şi ordonarea documentelor istorice”. V.A. Urechia propunea instituirea unei comisii „de bărbaţi din toate provinciile române” pentru „alcătuirea unui dicţionar şi a unei gramatici”. În 1864 un amplu referat în acest sens era aprobat de Consiliul de Miniştri, fără a primi însă, din cauza situaţiei internaţionale nefavorabile, ratificarea domnitorului. Cu toate acestea, Alexandru Ioan Cuza a sprijinit înfiinţarea „academiei”, în 1863 dăruind din lista sa civilă 5600 de galbeni, din care o mie de galbeni erau destinaţi instituirii unui premiu care ar fi urmat să se acorde celei mai valoroase traduceri din limbile clasice. Acest ajutor substanţial se alătura celui avansat în 1860 de bogătaşul bucureştean originar din Epir, dar naturalizat român, Evanghelie Zappa, care oferise guvernului 5000 de galbeni pentru alcătuirea unui dicţionar român, a unei gramatici a limbii române şi a unor traduceri din clasicii Antichităţii. Cele două fonduri – „Cuza” şi „Zappa” – au constituit, de altfel, baza materială a viitoarei societăţi academice. Prin decretul nr. 582 din 1/13 aprilie 1866 al Locotenenţei Domneşti lua fiinţă la Bucureşti Societatea Literară Română, a

Membrii fondatori ai Societății Academice Române

cărei principală menire era de a alcătui dicţionarul şi glosarul limbii române, „acele două colonade ale templului său literariu”, precum şi de a stabili normele ortografice ale limbii. Societatea urma să fie formată, pentru început, din 21 de membri aleşi din toate provinciile româneşti (patru din Muntenia, câte trei din Moldova, Transilvania şi Basarabia, câte doi din Banat, Maramureş, Bucovina şi Macedonia). Cei dintâi membri ai Societăţii Literare Române, numiţi prin decretul nr. 698 din 22 aprilie/3 mai 1866, erau numai reprezentanţi ai provinciilor româneşti ce se găseau încă sub stăpâniri străine, ceea ce îl va face mai târziu pe B.P. Hasdeu să remarce că în **A.R.** „când cineva zice român şterge şi Dunărea şi Carpaţii”: din Transilvania – Timotei Cipariu, George Bariţiu şi Gavriil Munteanu; din Maramureş şi Bihor – Iosif Hodoş şi Alexandru Roman; din Banat – Andrei Mocsonyi şi Vincenţiu Babeş; din Bucovina – Alexandru Hurmuzachi şi Ambrosiu Dimitrovici, ulterior înlocuit cu I.G. Sbiera; din Basarabia – Alexandru Hâjdeu, Ioan Străjescu şi Constantin Stamati, înlocuit cu Ştefan Gonata; din Macedonia – Ioan D. Caragiani şi Dimitrie Cozacovici. Acestora li s-au alăturat, la 2/14 iunie 1867, reprezentanţii celorlalte două provincii româneşti: din Moldova – Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi şi V.A. Urechia; din Muntenia – Ion Heliade-Rădulescu, C.A. Rosetti, I.C. Massimu şi August Treboniu Laurian; la 20 iulie/1 august 1867 au mai fost numiţi membri Titu Maiorescu şi Nicolae Ionescu. Izbucnirea unei puternice epidemii de holeră, ca şi situaţia internaţională neprielnică au făcut ca inaugurarea Societăţii Literare Române, înfiinţată în 1866, să nu poată avea loc decât în cursul anului următor. La 1/13 august 1867, la Bucureşti, în casele banului Constantin Gr. Ghica de lângă grădina Cişmigiu, s-a desfăşurat cea dintâi şedinţă a Societăţii Literare Române. Semnificativ este că mai mult de jumătate dintre membrii fondatori erau scriitori sau filologi. Însemnătatea care se acorda limbii române a fost evidenţiată şi cu prilejul inaugurării: „Limba ne uneşte, domnilor”, exclama

Alexandru Roman, după cum V.A. Urechia ţinea să precizeze că „Disoluţiunea unui popor începe din ziua când datează disoluţiunea limbii, căci limba împarte pururea soarta poporului". Timotei Cipariu afirma cu aceeaşi ocazie că noua instituţie „va îngriji pentru conservarea unităţii limbii româneşti din toate provinciile locuite de români. Ea îi va reda forma curat naţională română, pentru ca să figureze cu toată demnitatea între şi lângă surorile ei de origină latină. Ea va pune fundamentul pentru o literatură adevărat naţională". Astfel, ziua inaugurării Societăţii Literare Române a căpătat valenţele unei adevărate serbări a tuturor românilor, considerată de contemporani drept „cel dintâi congres literar român", „zi de la care va data renaşterea literaturii şi cultivarea limbii noastre". Cu aceeaşi ocazie se stabilea că Societatea Literară Română „este şi va rămâne independentă şi liberă, cum liberă şi independentă a fost, este şi va fi limba poporului român", ea urmând să aibă „de astăzi încolo răspunderea şi gloria lucrărilor sale". Cel dintâi statut, adoptat la 24 august/5 septembrie 1867, a prevăzut transformarea Societăţii Literare Române în Societatea Academică Română, „cu scopul de a lucra la înaintarea literelor şi a ştiinţelor între români", fiind „un corp independent în lucrările sale de orice natură". Statutul prevedea împărţirea instituţiei academice în trei secţiuni: literară-filologică, istorico-arheologică şi de ştiinţe naturale. Societatea Academică Română era condusă de un preşedinte, un vicepreşedinte şi un secretar, cea dintâi conducere – Ion Heliade-Rădulescu, preşedinte (demisionat însă în 1868 „pentru motive foarte grave relative la numirea noilor trei membri", după cum se menţionează în demisia sa, cu evidentă trimitere la alegerea lui Mihail Kogălniceanu, G. Sion şi Al. Papiu-Ilarian), Timotei Cipariu, vicepreşedinte, şi August Treboniu Laurian, secretar – fiind aleasă la 31 august/12 septembrie 1867. La 27 martie/8 aprilie 1879, prin decretul domnesc nr. 1246, s-a hotărât transformarea Societăţii Academice Române în „institut naţional cu denumirea de Academia Română", „persoană morală şi independentă în lucrările sale de orice natură", având drept scop „cultura limbei şi istoriei naţionale, a literelor, a ştiinţelor şi a frumoaselor arte". Conform noului statut, adoptat la 21 iunie/3 iulie 1879, instituţia urma să aibă tot trei secţiuni: literară, istorică şi ştiinţifică, structură rămasă neschimbată până în 1948. Instituţia avea să fie condusă de un preşedinte, trei vicepreşedinţi (reprezentanţi ai celor trei secţii), toţi aleşi anual, dar care nu puteau funcţiona mai mult de trei ani consecutiv, şi un secretar general, ales pe o perioadă de şapte ani. Cea dintâi conducere (Ion Ghica, preşedinte, G. Sion, D.A. Sturdza, P.S. Aurelian, vicepreşedinţi, A.I. Odobescu, secretar general) a fost aleasă la 2/14 iulie 1879. Între 1867 şi 1948 la conducerea **A.R.** s-au succedat 23 de preşedinţi, personalităţi de seamă ale culturii române, între care Ion Ghica (treisprezece ani), George Bariţiu, primul reprezentant al Transilvaniei aflat în fruntea instituţiei academice, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Kretzulescu, Iacob C. Negruzzi, Petru Poni, Anghel Saligny, Constantin I. Istrati, Dimitre Onciul, Emil Racoviţă, Ioan Bianu, Alexandru Lapedatu, Constantin Rădulescu-Motru, Ion Th. Simionescu, Dimitrie Gusti, Andrei Rădulescu ş.a. Ca secretar general s-a distins cu deosebire D.A. Sturdza, care a deţinut această funcţie timp de aproape trei decenii, între 1885 şi 1914. Conform statutului, sesiunea generală avea loc primăvara şi dura 25 de zile, şedinţele ordinare urmând să se desfăşoare în fiecare săptămână, cu excepţia a două luni în timpul verii. Până în 1898 **A.R.** a funcţionat în clădirea Universităţii, la 3/15 martie 1898 fiind inaugurat localul propriu în Calea Victoriei, unde se află şi astăzi. De-a lungul existenţei, pe măsura diversificării preocupărilor ei, instituţia a căutat să-şi definească adecvat rolul şi locul în societatea românească. Odată cu dezvoltarea spectaculoasă a ştiinţelor exacte, mai cu seamă după înfăptuirea României Mari, forul academic s-a pregătit să treacă de la o componentă dominată de filologi, scriitori şi istorici la una în care să-şi găsească locul şi o serie de eminenţi reprezentanţi ai ştiinţelor. În 1923, de pildă, Dimitrie Gusti sesiza că rolul forului academic era acela de a „răspunde necesităţii de socializare a creaţiei şi a înfrunta pericolul specializării excesive a ştiinţei". După el, instituţia academică „reprezintă totalitatea rezultatelor ştiinţifice în unitatea lor; ea este imaginea organică a eternului deziderat de sinteză a tuturor ştiinţelor într-un singur corp", funcţia ei specifică şi care o deosebeşte de celelalte instituţii ştiinţifice constând „tocmai în iniţiativa organizării creaţiei ştiinţifice colective". La 20 mai 1941, din necesitatea de „adaptare a statutelor de organizare a Academiei la noile cerinţe ale vremii, care sunt de două feluri: o intensificare a culturii naţionale pentru a întări frontierele spirituale şi veşnice ale naţiunii, ca o compensaţie a mutilării provizorii a statului şi apoi o adaptare a organizării

secţiunilor Academiei, ca organe constitutive ale ei, la situaţia actuală a ramurilor de cultură naţională", s-a întocmit un amplu proiect de reorganizare. Autorii lui propuneau, în principal, o nouă împărţire a secţiunilor în subsecţiuni, care să stabilească mai bine locul unor domenii noi, precum filosofia, sociologia, ştiinţele economice, financiare, statistice, militare etc. Importanţa care începea să se acorde tot mai mult ştiinţelor tehnice a condus, în 1945, la înfiinţarea, sub egidă academică, a Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice, destinat a contribui la „progresul ştiinţelor teoretice şi aplicate, prin coordonarea instituţiilor existente ce se ocupă cu problemele ştiinţei în general, inclusiv cu cercetarea poporului român, precum şi a persoanelor ce lucrează şi creează în domeniul ştiinţific". Odată cu schimbarea statutului politic al ţării, **A.R.** a fost transformată, la 9 iunie 1948, în instituţie de stat, subordonată direct Consiliului de Miniştri, sub numele de Academia Republicii Populare Române, denumire schimbată la 21 august 1965 în Academia Republicii Socialiste România. Prin organizarea, în august 1948, a Academiei RPR, nu au fost realeşi 97 membri (21 titulari, 47 corespondenţi şi 29 de onoare), ilustre nume ale ştiinţelor şi literelor, reprezentanţi ai armatei, ai Bisericii şi ai vieţii politice româneşti, cei mai mulţi foşti membri ai unor partide istorice ori demnitari de stat, între care Constantin I. Angelescu, Marcu Beza, Ştefan Bezdechi, Lucian Blaga, Gheorghe I. Brătianu, Theodor Capidan, Dumitru Caracostea, Ştefan Ciobanu, Mihai Codreanu, Nicolae Colan, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Arthur Gorovei, Dimitrie Gusti, Iuliu Hossu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaş, Sabin Manuila, Alexandru Marcu, Simion Mehedinţi, Nicodim Munteanu, Petre P. Negulescu, Ion Petrovici, Grigore T. Popa, Ion Răducanu, Constantin Rădulescu-Motru, Radu R. Rosetti, Victor Slăvescu, Florian Ştefănescu-Goangă, Ilie E. Torouţiu, Alexandru Tzigara-Samurcaş ş.a. Conform statutului din 12 august 1948, instituţia a fost împărţită în şase secţii: ştiinţe matematice, fizice şi chimice, ştiinţe geologice, geografice şi biologice, ştiinţe tehnice şi agricole, ştiinţe medicale, ştiinţe istorice, filosofice, economice şi juridice, limbă, literatură şi artă; prin statutul din 2 iulie 1955 numărul secţiilor a sporit la opt, iar la 3 februarie 1965 numărul lor a fost din nou modificat, ajungând la douăsprezece: ştiinţe matematice, ştiinţe fizice, ştiinţe chimice, ştiinţe tehnice, ştiinţe biologice, ştiinţe agricole şi silvice, ştiinţe geologice, geofizice şi geografice, ştiinţe medicale, ştiinţe economice, filosofice şi juridice, ştiinţe istorice, ştiinţe filologice, literatură şi arte. Statutul din august 1948 prevedea coordonarea de către forul academic a „institutelor şi centrelor de cercetări ştiinţifice şi culturale ale ţării". Ca urmare, în octombrie 1948 au trecut în subordinea lui toate institutele de cercetare fundamentală din ţară, a căror activitate s-a desfăşurat neîntrerupt până în 1970, când a început procesul scoaterii lor de sub jurisdicţia **A.R.**, fie prin trecerea în subordinea unor ministere sau a altor instituţii nou create, fie chiar prin desfiinţare, fapt ce s-a reflectat negativ asupra întregii cercetări româneşti. Un moment de răscruce l-a reprezentat decretul-lege nr. 4 din 5 ianuarie 1990, privind organizarea instituţiei care urma să „funcţioneze autonom, fiind finanţată de la bugetul de stat". Statutul adoptat la 2 februarie 1990 prevedea împărţirea în douăsprezece secţii, număr sporit la 18 decembrie 1991 cu încă două. În prezent structura **A.R.** este următoarea: Secţia de filologie şi literatură, Secţia de ştiinţe istorice şi arheologie, Secţia de ştiinţe matematice, Secţia de ştiinţe fizice, Secţia de ştiinţe chimice, Secţia de ştiinţe biologice, Secţia de ştiinţe geonomice, Secţia de ştiinţe tehnice, Secţia de ştiinţe agricole şi silvice, Secţia de ştiinţe medicale, Secţia de ştiinţe economice, juridice şi sociologice, Secţia de ştiinţe filosofice, psihologice şi pedagogice (devenită din septembrie 1996 Secţia de filosofie, teologie, psihologie şi pedagogie), Secţia de arte, arhitectură şi audiovizual, Secţia de ştiinţa şi tehnologia informaţiei. Din 1948 s-au înfiinţat filiale la Iaşi şi Cluj, cărora li s-au alăturat, din 1955, baze de cercetări ştiinţifice la Târgu Mureş şi Timişoara, aceasta din urmă transformată, în 1990, în filială. Conform statutului din 1948, **A.R.** urma să fie condusă de un Birou, alcătuit din preşedintele instituţiei şi din secretarul ei general, precum şi dintr-un Prezidiu, format din membrii Biroului, din preşedinţii de secţii şi din directorul general al Bibliotecii Academiei. Începând din 1955, Biroul urma să fie format din preşedinte, patru vicepreşedinţi şi secretarul general, iar Prezidiul din Birou şi din preşedinţii de secţii şi de filiale, întreaga conducere a forului academic neputând intra în funcţie decât după aprobarea ei de către Consiliul de Miniştri. Între 1948 şi 1989 s-au succedat şapte preşedinţi: Traian Săvulescu, Athanase Joja, Ilie G. Murgulescu, Miron Nicolescu, Theodor Burghele, Gheorghe Mihoc, Radu Voinea, din 1974 nemaifăcându-se niciun fel

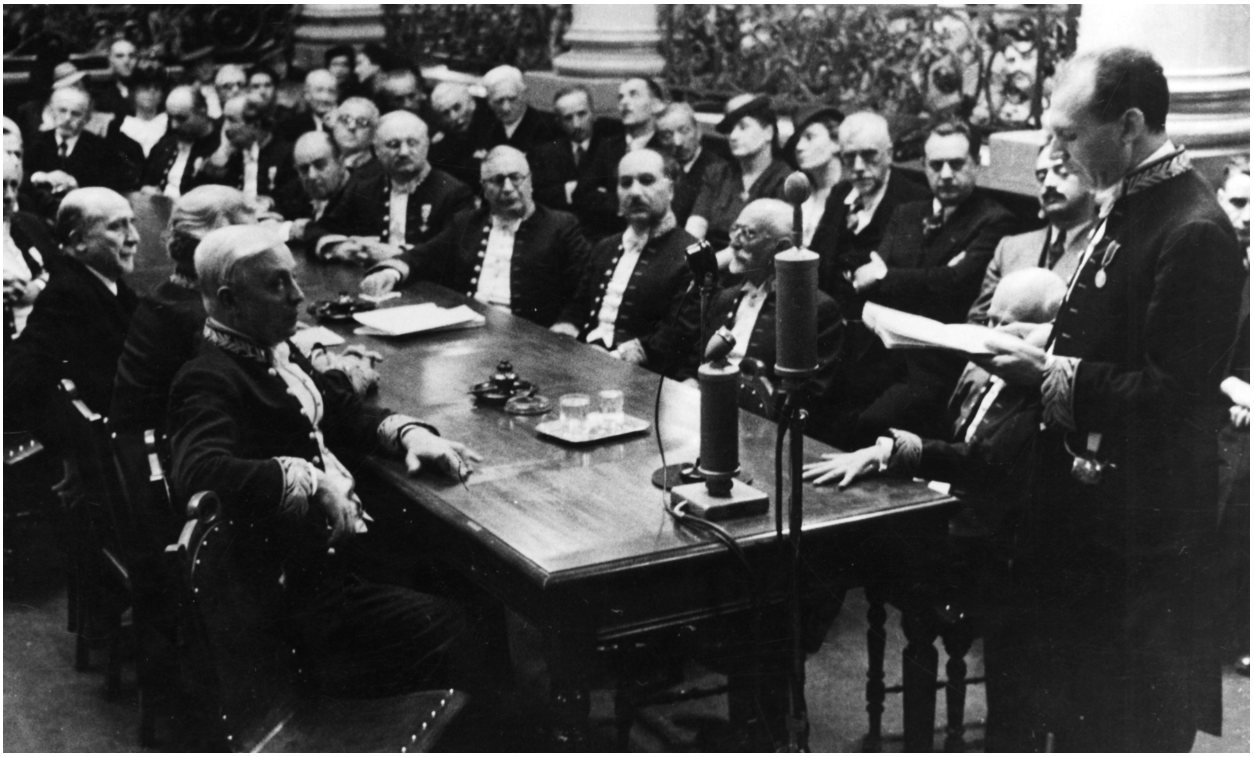
de alegeri pentru conducerea **A.R.** Din 1990 conducerea, aleasă numai de Adunarea Generală, este formată dintr-un Birou, alcătuit din preşedinte, patru vicepreşedinţi şi secretarul general, şi din Prezidiu, format din membrii Biroului, precum şi din preşedinţii de secţii şi de filiale. Funcţia de preşedinte a fost deţinută de Mihai Drăgănescu (1990–1994), Virgiliu N. Constantinescu (1994–1998), Eugen Simion (1998–2006) şi Ionel Haiduc (din 2006). Din 1879 există şi calitatea de preşedinte de onoare şi protector al instituţiei academice, deţinută succesiv de suveranii ţării; în 1948 s-a păstrat doar calitatea de preşedinte de onoare, în care s-a aflat preşedintele Marii Adunări Naţionale, calitate păstrată până în 1969; titlul de preşedinte de onoare a mai fost conferit în 1985 preşedintelui Republicii şi s-a menţinut până în 1989. La sfârşitul anului 2001 Parlamentul României a adoptat o nouă lege privind organizarea şi funcţionarea **A.R.**, servind drept bază pentru un nou statut, aprobat la 10 ianuarie 2002, modificat la 31 octombrie 2008, în care se subliniază, între altele, independenţa ei „în lucrările sale de orice natură". Conform tradiţiei sale, **A.R.** era, încă din 1867, „scutită de orice sistemă guvernamentală, în orice împrejurări, de oricare înrâurinţă mai înaltă şi de toate valurile politice efemere" (G. Bariţiu), fiind considerată „un simbol al adevăratei democraţii, al democraţiei aristocrate" (D. Gusti), ce „are o mare misiune în mişcarea ştiinţifică şi literară a ţării noastre şi a românismului întreg, fiind menită să concentreze toate forţele intelectuale ale naţiunii române într-o conlucrare armonică, din care să iasă cea mai înaltă expresiune a idealurilor noastre de cultură" (I. Bogdan).

Încă de la înfiinţare, instituţia academică a reunit personalităţile reprezentative ale ştiinţei, culturii şi artelor. Cel dintâi statut, din 1867, prevedea alegerea de membri actuali, care nu puteau fi decât „români, cunoscuţi prin operele lor literare şi ştiinţifice", de membri corespondenţi şi membri onorari, care puteau fi atât români, cât şi străini. Ca urmare, în 1867 a fost ales cel dintâi membru onorar din ţară, în 1868 primii membri actuali, în 1869 cei dintâi membri corespondenţi din ţară şi primii membri onorari străini, iar în 1877 cei dintâi membri corespondenţi din străinătate. Prin statutul din 1948 se menţionau patru categorii de membri: titulari activi, titulari onorifici, de onoare şi corespondenţi, aleşi numai din ţară. Statutul din 1955 revenea la cele trei categorii tradiţionale de membri: titulari, de onoare şi corespondenţi, în ultimele două categorii, membrii de onoare şi membrii corespondenţi, putând fi aleşi şi specialiştii străini, membrii titulari onorifici devenind membri titulari. La 28 februarie 1974 s-a hotărât să existe numai o singură categorie de membri de peste hotare, adică membri de onoare. Până în 1948 au fost aleşi, ca membri, filologi, istorici şi critici literari, scriitori (Jean Bart, Ioan Bianu, Lucian Blaga, G. Bogdan-Duică, Nicolae Cartojan, G. Călinescu, Mihai Codreanu, George Coşbuc, Nichifor Crainic, Barbu Delavrancea, Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu, Octavian Goga, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Odobescu, Dumitru S. Panaitescu-Perpessicius, Alexandru Philippide, Ion Pillat, Sextil Puşcariu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Ioan Slavici, George Topîrceanu), istorici şi arheologi (Ioan Andrieşescu, Constantin Giurescu, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaş, Ion I. Nistor, Petre P. Panaitescu, Vasile Pârvan, Radu R. Rosetti, Mihail C. Sutzu, Grigore Tocilescu, Alexandru D. Xenopol), economişti (Petre S. Aurelian, Ion Ghica, Ion Răducanu, Vintilă I.C. Brătianu), filosofi (Constantin Rădulescu-Motru, Ion Petrovici), jurişti (Andrei Rădulescu, Constantin Hamangiu), reprezentanţi ai ştiinţelor chimice, fizice, matematice, biologice, geologice, geografice, agricole, medicale, tehnice (Constantin Angelescu, Grigore Antipa, Victor Babeş, Ioan Cantacuzino, Grigore Cobălcescu, Dimitrie Gerota, Dimitrie Grecescu, Spiru Haret, Horia Hulubei, Ion Ionescu de la Brad, Gheorghe Ionescu-Siseşti, Constantin I. Istrati, Nicolae Kretzulescu, Simion Mehedinţi, Ştefan Minovici, Ludovic Mrazec, Constantin I. Parhon, Dimitrie Pompeiu, Petru Poni, Grigore T. Popa, Emil Racoviţă, Anghel Saligny, Ion Simionescu, Gheorghe Spacu, Gheorghe Ţiţeica, George Vâlsan, Traian Vuia), reprezentanţi ai muzicii, arhitecturii, artelor plastice (Petre Antonescu, Tiberiu Brediceanu, Gheorghe Dima, George Enescu, Nicolae Ghika-Budeşti, Nicolae Grigorescu, Ion Jalea, Gheorghe Petraşcu, Ştefan Popescu), sociologi (Dimitrie Gusti), folclorişti (Constantin Brăiloiu, Artur Gorovei, Simion Florea Marian, Athanasie M. Marienescu), diplomaţi (Nicolae Titulescu), oameni politici (Ion C. Brătianu, Gheorghe Buzdugan, Vasile Goldiş, Pantelimon Halippa, Iuliu Maniu, Theodor G. Rosetti, Barbu Ştirbei), reprezentanţi ai clerului (Nicolae Bălan, Miron Cristea, Pimen Georgescu, Iuliu Hossu, Nicodim Munteanu, Iosif Naniescu, Dionisie Romano, Andrei Şaguna, Melchisedec

Ședință a Academiei Române, iunie 1934. Vizită a lui Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței

Ședință solemnă a Academiei Române, 1943

Ştefănescu), ai armatei (Gheorghe Adrian, Alexandru Averescu, Constantin Barozzi, Grigore Crăiniceanu, Constantin N. Hârjeu, Constantin Presan, Paul Teodorescu) şi ai Casei Regale (regii Carol I, Ferdinand şi Carol al II-lea, reginele Elisabeta şi Maria, prinţul Nicolae de Hohenzollern-Sigmaringen) ş.a. În perioada 1948–1989, în pofida politizării dure a mai tuturor domeniilor de activitate intelectuală, în **A.R.** au fost alese importante personalităţi, între care Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Ana Aslan, Theodor Burghele, Elie Carafoli, Şerban Cioculescu, Henri Coandă, Emil Condurachi, Ion Coteanu, Constantin Daicoviciu, Octav Doicescu, Victor Eftimiu, Ioan Enescu, Alexandru Ghica, Constantin C. Giurescu, Iuliu Haţieganu, Nicolae Hortolomei, Caius Iacob, Traian Ionaşcu, Iosif Iser, Athanase Joja, Gheorghe T. Kirileanu, Duiliu Marcu, Octav Mayer, Ştefan Milcu, Grigore Moisil, Ilie G. Murgulescu, Alexandru Myller, Marius Nasta, Miron Nicolescu, Andrei Oţetea, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Emil Petrovici, Alexandru A. Philippide, Emil Pop, Tiberiu Popoviciu, Ştefan Procopiu, David Prodan, Mihai Ralea, Remus Răduleţ, Camil Ressu, Alexandru Rosetti, Dumitru D. Roşca, Jean Al. Steriade, Şerban Ţiţeica, Virgil Vătăşianu ş.a. Alături de aceştia au fost aleşi, pe criterii strict politice însă, şi câţiva reprezentanţi ai noii puteri: Alexandru Bârlădeanu, Barbu Lăzăreanu, Ion Gheorghe Maurer, Mihai Roller, A. Toma, Ştefan Voitec ş.a. După 1989 s-a hotărât repunerea în drepturi a personalităţilor cărora li s-a retras calitatea de membru în 1948, dar şi în anii următori, datorită stabilirii în străinătate a zece academicieni. Au fost aleşi şi membri post-mortem. Astfel, la 28 octombrie 1948, în urma propunerii făcute de Mihail Sadoveanu, au fost primiţi ca membri de onoare post-mortem Ion Andreescu, Dumitru Bagdasar, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, M. Eminescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, Ştefan Luchian, Ştefan Stâncă, Alexandru Vlahuţă, Aurel Vlaicu ş.a. Membri post-mortem au mai fost aleşi, după 1989 Theodor Aman, Petre Andrei, G. Bacovia, Dan Barbilian (Ion Barbu), Alexandru Borza, Constantin Brâncuşi, Emil Cioran, Carol Davila, Mircea Eliade, Jacques M. Elias, Eugen Ionescu, Traian Lalescu, Dinu Lipatti, E. Lovinescu, Ştefan Lupaşcu, Alexandru Macedonski, Virgil Madgearu, Constantin Noica, Ştefan Odobleja, Edgar Papu, Nicolae Paulescu, Constantin Pârvulescu, Alexandru Piru, Alexandru Proca, Nichita Stănescu, Constantin Stere, Vladimir Streinu, V. Voiculescu ş.a., acelaşi statut fiind conferit unor ilustre personalităţi din străinătate: Béla Bartók şi Alphonse Dupront.

În **A.R.**, ca şi în alte instituţii similare europene, s-a instituit practica rostirii, de către membrii titulari nou aleşi, a unui discurs de recepţie, urmat de un răspuns din partea unui alt membru titular. Seria discursurilor de recepţie, inaugurată de Alexandru Papiu-Ilarian, care, la 16/29 septembrie 1869, a ţinut discursul *Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai*, a continuat neîntrerupt până în 1948. Statutul din 1948, ca şi cele ce i-au urmat nu au mai înscris printre prevederile lor ţinerea discursurilor de recepţie. De-abia în 1974 s-a propus ca, „în scopul accentuării caracterului solemn al alegerii de membri titulari, în termen de un an, să se prezinte un discurs de recepţie, urmat de un răspuns din partea unui membru titular desemnat de Prezidiul Academiei". Ca urmare, la 20 decembrie 1974, seria discursurilor de recepţie a fost reluată, până în mai 1976, când a fost din nou oprită, prezentându-se şaptesprezece discursuri, uneori chiar şi două într-o zi sau câte unul în două zile consecutive. După reorganizarea din 1990, prezentarea discursurilor de recepţie a fost reinstituită. În pofida tuturor întreruperilor, din 1869 până în prezent s-au ţinut 146 de discursuri de recepţie, în care au fost elogiate unele personalităţi de seamă ale culturii româneşti (Dumitru Ollănescu-Ascanio, *Vasile Alecsandri*, 1894; A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, 1895;

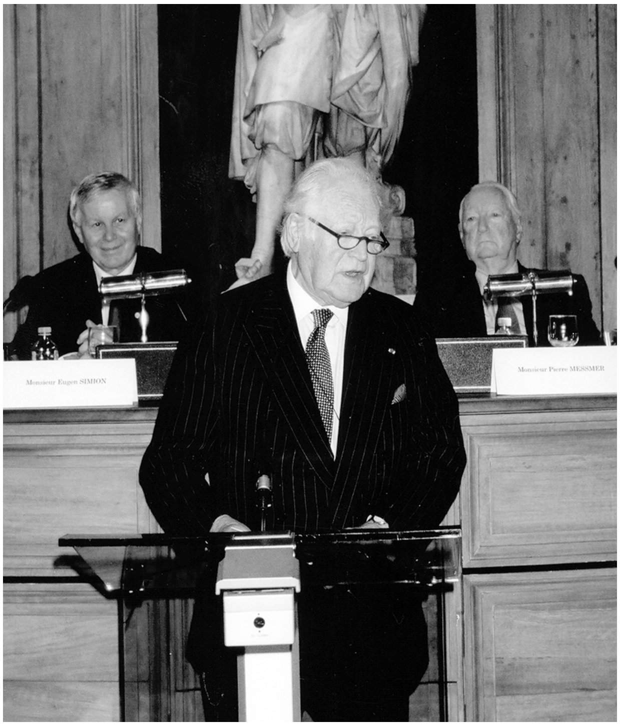
Nicolae Gane, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, 1909; Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, 1919; G. Bogdan-Duică, *Titu Liviu Maiorescu*, 1921; Octavian Goga, *Coşbuc*, 1923; Niculae M. Popescu, *Dimitre Onciul*, 1925; Ion Petrovici, *Alexandru Philippide în evoluţia culturii româneşti*, 1935; Nichifor Crainic, *Elogiul lui Octavian Goga*, 1941; Gheorghe I. Brătianu, *Nicolae Iorga, istoric al românilor*, 1943; D.D. Roşca, *Mihai Ralea. Omul şi opera*, 1975; Constantin Drâmbă, *Ilustrul astronom român Gheorghe Demetrescu*, 1992; Dan Grigorescu, *Omagiu profesorului George Oprescu*, 2006 ş.a.) ori au fost prezentate câteva rezultate ale cercetărilor în diverse domenii (Anastase Fătu, *Despre încercările făcute pentru dezvoltarea ştiinţelor naturale în România*, 1872; Simion Florea Marian, *Chromatica poporului român*, 1882; Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii româneşti în biserica românilor*, 1904; Ioan Bogdan, *Istoriografia română şi problemele ei actuale*, 1905; Gh. Marinescu, *Progresele şi tendinţele medicinii moderne*, 1906; Duiliu Zamfirescu, *Poporanismul în literatură*, 1909; Mihail C. Sutzu, *Despre numismatica română*, 1911; Grigore Antipa, *Cercetările hidrobiologice în România şi importanţa lor ştiinţifică şi economică*, 1912; Barbu Delavrancea, *Din estetica poeziei populare*, 1913; Sextil Puşcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, 1920; Gh. Balş, Începuturile arhitecturii româneşti din Moldova, 1925; Emil Racoviţă, *Speologia*, 1926; Nicolae Bănescu, *Bizanţul şi romanitatea de la Dunărea de Jos*, 1938; Nicolae Colan, *Biserica neamului şi unitatea limbii româneşti*, 1945; Iorgu Iordan, *Lingvistica românească*, 1946; Mircea Petrescu-Dîmboviţa, *Realizări şi perspective în cercetarea culturii Cucuteni*, 2000; Eugen Simion, *Laudă criticului român*, 2005; Marius Sala, *Cei doi stâlpi ai înţelepciunii*, 2006; Solomon Marcus, *Singurătatea matematicianului*, 2008 ş.a.). Unele discursuri de recepţie s-au constituit în adevărate modele de elocinţă: Nicolae Iorga, *Două concepţii istorice*, 1911; Dimitrie Gusti, *Fiinţa şi menirea academiilor*, 1923; Mihail Sadoveanu, *Poezia populară*, 1923; Radu Rosetti, *Gânduri despre vitejie în trecutul românesc*, 1935; Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, 1937; Liviu Rebreanu, *Lauda ţăranului român*, 1940 etc.). Aşa, de pildă, Mihail Sadoveanu numea poezia populară „panteonul meu literar, simplu şi rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreţ ca şi dânsa”, îndemnând, în acelaşi timp: „de la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toţi cei care cântă şi se simt ai acestui popor şi ai acestui pământ”. În 1937 Lucian Blaga definea satul, în cadrul discursului său de recepţie, *Elogiul satului românesc*, drept „creatorul şi păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice”. În 1940 Liviu Rebreanu aducea, în *Lauda ţăranului român*, prinos de recunoştinţă celui căruia, de-a lungul veacurilor, i-a fost „ursit să

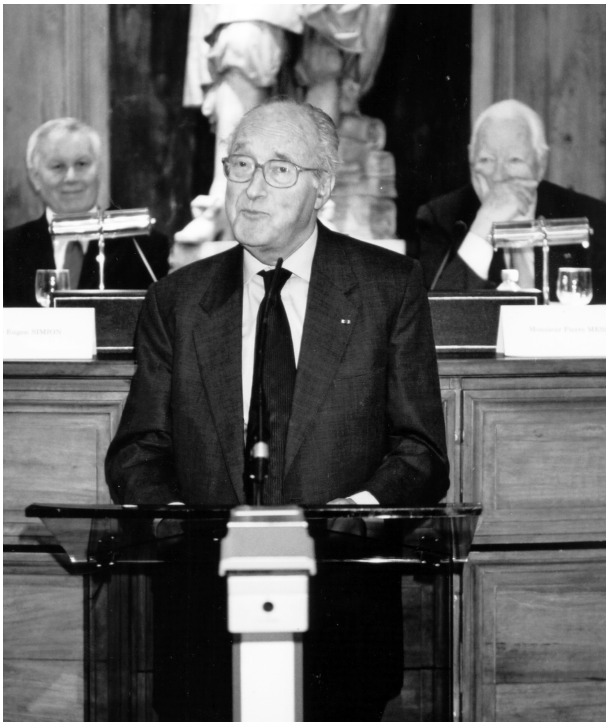
Sediul Academiei Române

conserve rasa, pământul, limba şi credinţa noastră", el fiind „întruchiparea tuturor virtualităţilor şi energiilor româneşti". În 1911 Nicolae Iorga, oprindu-se în discursul său de recepţie (*Două concepţii istorice*) asupra rolului istoriei şi al istoricului, afirma: „istoricul e un bătrân prin experienţă al naţiei sale", el fiind dator „a fi un animator neobosit al tradiţiei naţionale, un mărturisitor al unităţii neamului peste hotarele politice şi de clasă [...], un descoperitor de ideale, spre care cel dintâi trebuie să meargă, dând tineretului ce vine după noi exemplul".

Până în 1948 instituţia a putut funcţiona datorită donaţiilor primite din partea unor particulari, subvenţiile statului fiind reduse şi nepermanente. Începuturile făcute de Alexandru Ioan Cuza şi de Evanghelie Zappa au continuat conform prevederilor înscrise în decretul de înfiinţare a Societăţii Literare Române, în care se specifica dreptul ei de a „primi legate şi orice fel de ofrande". De-a lungul anilor s-au primit însemnate sume de bani, terenuri agricole şi forestiere, imobile, acţiuni în diverse bănci din ţară sau din străinătate, opere de artă, cărţi, manuscrise, documente, colecţii numismatice şi filatelice, hărţi, stampe, fotografii, partituri etc. Ca urmare, prin grija şi sub patronajul **A.R.**, s-au deschis şcoli de agricultură, ca de pildă cele de la Tecuci, datorită donaţiei făcută de Take P. Anastassiu, şi de la Moara Grecilor (judeţul Vaslui), pe proprietatea lui Ioan Agarici, precum şi internatul de fete de la Măgurele, donaţie a Elenei şi a lui Ioan Oteteleşanu, precum şi a lui Ioan Kalinderu. Deosebit de valoroasă s-a dovedit a fi donaţia bancherului bucureştean Jacques M. Elias, din a cărui avere mobilă şi imobilă, lăsată în întregime **A.R.**, s-a înfiinţat o „fundaţie de cultură naţională şi de asistenţă publică", al cărei scop a fost construirea la Bucureşti a unui spital, a unui gimnaziu şi a unei şcoli profesionale, sprijinirea unor acţiuni de asistenţă socială, oferirea de sume în scop de binefacere etc. La rândul ei, Elena Dalles lăsa câteva imobile în centrul Bucureştilor, în locul cărora Academia urma „să construiască o clădire frumoasă şi încăpătoare", cu săli „pentru expoziţiuni artistice de tot felul", „pentru expuneri şi audiţiuni muzicale şi declamaţie", „pentru cursurile şi conferinţele asociaţiunii Universităţii Populare din Bucureşti, cum şi a altor instituţii". În 1944 Ilie E. Torouţiu dăruia Tipografia Bucovina din Bucureşti „cu tot inventarul tehnic aflător în imobil", iar în anul următor **A.R.** avea să primească Aşezămintele „I.I.C. Brătianu" din Piaţa Amzei şi Muzeul de Artă Veche Aplicată „Ing. D. Furnică-Minovici", donaţii ale Elizei Brătianu şi ale lui Dumitru Furnică-Minovici. Sumele de bani primite de **A.R.** au fost destinate, în bună parte, acordării de burse tinerilor studioşi. Aşa, de pildă, în testamentul său, marele proprietar Vasile Adamachi destina o parte a sumei de două milioane de lei, lăsată în 1891, pentru trimiterea şi întreţinerea la studii „a tinerilor care s-ar hotărî pentru ştiinţele exacte, precum şi a acelora care s-ar hotărî pentru studiul ştiinţelor pozitive, pentru a servi la înfiinţarea şi perfecţionarea fabricilor şi a industriei naţionale". La rândul său, generalul francez Henri Mathias Berthelot dona **A.R.**, al cărei membru de onoare devenise în 1926, pe lângă moşia ce-i fusese dăruită de statul român în Ţara Haţegului, şi sumele depuse la Banca Marmorosch Blank şi în sucursalele sale din România, destinate pentru studii sau cercetări într-o universitate franceză. Cele mai multe sume erau însă lăsate de donatori instituirii de premii care să le poarte numele şi care să se acorde celor mai valoroase lucrări în diferite domenii ale ştiinţelor, literelor şi artelor ori celor mai valoroase traduceri, de regulă din clasicii Antichităţii. Aşa au luat fiinţă, spre exemplu, premiile „Petre Antonescu", „C. Rădulescu-Codin", „G. San-Marino", „Vasile Pârvan", „Anastasie Fătu", „Adina şi colonel Paul Străjescu", „Hagi Vasile", „Constantin Hamangiu" etc., precum şi Marele Premiu „Năsturel-Herescu", ca urmare a donaţiei făcute în 1873 de generalul Constantin Năsturel-Herescu, primul membru donator. Premiile instituite în urma donaţiilor făcute **A.R.** se alăturau celor două oferite de stat: „Heliade" şi „Lazăr". Deosebit de valoroase au fost şi donaţiile de opere de artă, precum cele ale lui George Oprescu şi Maria Avramescu, de monede, oferite de V.A. Urechia, D.A. Sturdza, Constantin Orghidan sau de Mihail C. Suţu, organizatorul, de altfel, al Cabinetului numismatic, de stampe, hărţi, dar mai cu seamă de cărţi. Însemnata donaţie făcută în 1867 de episcopul Buzăului, Dionisie Romano, care a oferit întreaga bibliotecă de cărţi vechi a căpitanului Constantin Cornescu-Oltelniceanu – punct de plecare pentru viitoarea Bibliotecă a Academiei Române –, a fost completată şi îmbogăţită de-a lungul anilor, reuşindu-se formarea celei mai bogate biblioteci din România. După 1948 instituţia academică a pierdut, în urma naţionalizării, toate proprietăţile deţinute până atunci şi care constituiau principala ei sursă de venituri, fiind subvenţionată

Sesiunea comună a Academiei Române cu Academia Franceză, București, 2001. Stânga sus: Eugen Simion (Președintele Academiei Române), Maurice Druon și Pierre Messmer (Cancelar al Institutului Franței). Dreapta sus: în prim plan, Alain Decaux. Jos: în prim plan, Thierry de Montbrial

numai de la bugetul de stat, fără posibilitatea de a mai primi sau administra diverse donaţii. După 1989, prin eforturi stăruitoare, **A.R.** a început să-şi recupereze o parte din bunuri, dându-i-se din nou posibilitatea de a primi „donaţii, legate şi orice alte bunuri sau valori". Chiar şi în condiţiile în care, după 1948, a pierdut importante sume de bani ce erau destinate acordării de premii, s-a continuat tradiţia recompensării celor mai valoroase lucrări în diferite domenii ale literelor, ştiinţelor şi artelor. Din 1949 s-a hotărât înfiinţarea a cincisprezece premii anuale în valoare de 200 000 de lei, sumă care, treptat, a fost redusă, pentru ca, după 1977, să nu mai fie acordată deloc, premierea lucrărilor făcându-se neregulat, până ce, în 1986, acţiunea a încetat cu totul. După 1989 tradiţia acordării de premii, începută încă în 1869 cu cel dat lui Timotei Cipariu pentru prima parte a *Gramaticii limbii române*, a fost reluată. În prezent se acordă 73 de premii, care poartă numele unora dintre cei mai de seamă specialişti din domeniile ştiinţelor, literelor şi artelor din ţara noastră, între care „Lucian Blaga", „I.L. Caragiale", „Timotei Cipariu", „Ion Creangă", „Mihai Eminescu", „B.P. Hasdeu", „Titu Maiorescu" (în domeniul filologiei şi literaturii), „George Bariţiu", „Nicolae Iorga", „Mihail Kogălniceanu", „D. Onciul", „Vasile Pârvan", „A.D. Xenopol" (în domeniul ştiinţelor istorice), „Vasile Conta", „Mircea Florian", „C. Rădulescu-Motru" (în domeniul filosofiei), „Ion Andreescu", „George Enescu", „Aristizza Romanescu" (în domeniul artelor) etc. Totodată se acordă, unor importante personalităţi din ţară şi de peste hotare, diplomele Honoris Causa, Meritul Academic şi Distincţia Culturală.

De la înfiinţare **A.R.** şi-a înscris printre obiectivele sale realizarea unor lucrări de mare însemnătate pentru cultura şi ştiinţa românească, revenindu-i „îndatorirea de a stimula şi armoniza activitatea ce se desfăşoară pe întregul domeniu ştiinţific şi cultural al ţării", după cum afirma Grigore Antipa în 1928. În decretul de înfiinţare din 1/13 aprilie 1866 se specifica scopul Societăţii Literare Române: întocmirea dicţionarului şi a gramaticii limbii române, ca şi stabilirea unitară a normelor ortografice. Astfel, în 1867 s-a adoptat un sistem etimologizant al ortografiei limbii române, modificat, în urma unor repetate discuţii, în 1881, iar ulterior în 1904, când s-a impus definitiv principiul fonetic ca normă a limbii scrise. Cu aceeaşi ocazie s-a adoptat şi înlocuirea lui *î* cu *â* în cuvinte precum *român*, *românesc* şi derivatele lor, „mod de scriere prin care s-a identificat românimea de la renaşterea ei modernă încoace". După 1948 ingerinţele statului s-au manifestat şi în această direcţie, în octombrie 1953 o hotărâre a Consiliului de Miniştri impunând renunţarea la folosirea lui *â*, ca şi a formei *sunt*. După 1989 i s-a recunoscut **A.R.** dreptul „de a hotărî asupra îndreptărilor care se vor face normelor ortografice ale limbii române". O atenţie aparte s-a acordat şi realizării celorlalte două lucrări principale în domeniul limbii române: gramatica, pentru întocmirea căreia s-a iniţiat un concurs, Timotei Cipariu reuşind, în 1869 şi în 1877, să finalizeze cele două părţi ale ei, *Analitică* şi *Sintetică*; *Dicţionarul limbii române*, cu redactarea căruia au fost însărcinaţi încă în 1867 August Treboniu Laurian şi Ioan C. Massimu. Lucrare de mare amploare, *Dicţionarul limbii române* a stat în permanenţă în atenţia forului academic. În 1884 B.P. Hasdeu s-a oferit să ducă la bun sfârşit proiectul avansat şi susţinut material de regele Carol I, *Etymologicum Magnum Romaniae* (1886–1898), gândit ca un tezaur de cunoştinţe lingvistice, filologice, folcloristice, istorice, geografice, literare; nu a reuşit să elaboreze însă decât primele trei volume şi introducerea la cel de-al patrulea. Munca la *Dicţionarul tezaur al limbii române* a fost continuată de A. Philippide, Sextil Puşcariu, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, Gheorghe Mihăilă şi Marius Sala şi de cercetătorii din institutele academice de profil. Această lucrare monumentală s-a finalizat în 2010, fiind republicată în 2011 într-o ediţie completă în 19 volume, în care sunt reunite cele 37 de volume elaborate pe parcursul a peste o sută de ani. Se impune o permanentă actualizare a informaţiei, în deplină concordanţă cu diversificarea limbii române. În paralel, sub egida **A.R.** s-au mai realizat şi alte lucrări în domeniul limbii şi literaturii române: *Dicţionarul limbii române literare*, *Dicţionarul limbii române moderne*, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, *Dicţionarul general al literaturii române*, *Cronologia vieţii literare. 1944–1964*, *Atlasele lingvistice regionale* ş.a. O atenţie aparte s-a acordat întocmirii unor ediţii critice din operele înaintaşilor. Între preocupările principale s-au aflat şi cele legate de cercetarea trecutului poporului român, prin încurajarea săpăturilor arheologice, a prelucrării materialelor descoperite, prin investigarea fondurilor

arhivistice din ţară şi din străinătate, coordonarea colecţiilor naţionale de documente etc. Acţiunea a început cu realizarea Colecţiei Hurmuzachi (45 de volume), a seriei *Acte şi documente relative la istoria renaşterii României* şi a continuat cu colecţiile *Izvoarele istoriei românilor*, *Documente privind istoria României*, *Fontes Historiae Daco-Romaniae*, *Documenta Romaniae Historica* etc., acestora adăugându-li-se numeroase alte instrumente de lucru: cataloage de documente şi manuscrise, repertorii, cronologii, bibliografii, biobibliografii etc. Între 1960 şi 1964, prin grija **A.R.**, au apărut primele patru volume din tratatul *Istoria României*, lucrare rămasă însă neterminată, proiectul *Istoria românilor* fiind reluat abia în 1995, până în prezent apărând, între 2001 şi 2008, 9 volume (în 10 tomuri). Începând cu 2010 s-a început publicarea unei noi ediţii, din care au apărut primele 6 volume. După 1872 – anul organizării efective a secţiunii ştiinţifice –, s-a acordat o atenţie aparte cercetărilor în toate domeniile ştiinţifice: de la matematică, fizică şi chimie până la medicină, biologie, ştiinţe agricole, geonomice, economice ori juridice. Rezultatele din aceste domenii au fost făcute cunoscute în lucrări de mare amploare: *Flora României*, *Fauna României*, *Pomologia României*, *Ampelografia României*, *Atlasul istorico-geografic al României*, *Monumentele vechiului drept românesc* ş.a. Din 1990 în subordinea **A.R.** au trecut 68 de institute, centre şi unităţi de cercetare fundamentală şi avansată (dintre care 34 nou înfiinţate), cu peste 3000 de cercetători. De asemenea, instituţia academică orientează şi coordonează activitatea a peste 65 de comitete naţionale, comisii şi colective de lucru. Între realizările de excepţie din ultimii ani se înscriu publicarea celor 24 caiete-manuscris ale lui M. Eminescu (14 000 pagini), ediţie-facsimil în 38 de volume, lucrare unică în România, precum şi a celor peste 150 de volume în seria „Opere fundamentale”, în care, în ediţii de tip „Pléiade”, au apărut operele lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Eugen Barbu, Ion Barbu, Dimitrie Cantemir, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu (integrala publicisticii, 12 volume), Ion Creangă, Petru Dumitriu, M. Eminescu,

Papa Ioan Paul al II-lea primind însemnele de membru de onoare al Academiei Române

Manuscrisele eminesciene editate de Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române

Octavian Goga, Ion Heliade-Rădulescu, Anton Holban, Panait Istrati, Marin Preda, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Constantin Stere, Sorin Titel, Mircea Vulcănescu ş.a. Rezultatele cercetărilor se regăsesc în cele peste 90 de reviste (dintre care peste 40 editate în limbi străine) ale institutelor academice. Acestora li se adaugă „Analele Academiei Române", editate fără întrerupere din 1867 până în prezent, şi „Memoriile" celor trei secţii, literară, istorică şi ştiinţifică. Pentru străinătate au apărut şi versiuni prescurtate ale acestora: „Bulletin de la Section Historique" (1912–1943, 28 de tomuri), aflat până în 1939 sub conducerea lui Nicolae Iorga, apoi sub cea a lui Nicolae Bănescu; „Bulletin de la Section Scientifique" (1912–1948, 30 de tomuri), sub îngrijirea lui Ştefan Hepites (1912–1919), Grigore Antipa (1919–1939) şi Traian Săvulescu (1939–1948); „Langue et littérature. Bulletin de la Section littéraire" (1940–1948, 4 tomuri), sub conducerea lui Theodor Capidan şi D. Caracostea. Datorită donaţiilor, s-au mai editat: „Studii şi cercetări" (1919–1944, 28 de tomuri), „Publicaţiile Fondului «V. Adamachi»" (1898–1941, 10 tomuri), „Connaissance de la terre et de la pensée roumaine" (1937, 10 tomuri), colecţia „Din viaţa poporului român" (1908–1931, 40 de tomuri), continuată de „Anuarul Arhivei de Folclor" (1932–1945, 8 tomuri). În 1990 au luat fiinţă două noi publicaţii: un anuar al **A.R.** şi revista „Academica". Din 1948 funcţionează, sub egidă academică, o editură al cărei rol este de a publica lucrările membrilor forului academic şi cele realizate în cadrul institutelor de cercetare, precum şi revistele acestora. Sub egida **A.R.** funcţionează Fundaţia Familiei Menahem H. Elias (din 1924), Fundaţia Europeană „Nicolae Titulescu" (din 1990), Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă (din 1998). În 1867 s-au pus bazele Bibliotecii Academiei Române, ale cărei fonduri au sporit mereu prin donaţii, achiziţii şi schimburi cu instituţii similare din ţară şi din străinătate, ea ajungând în prezent să aibă un patrimoniu care însumează circa 90% din titlurile de publicaţii existente în ţară. În subordinea **A.R.** se află şi Clubul Oamenilor de Ştiinţă, inaugurat în 1951, Casa Academiei Române, care adăposteşte 42 de institute de cercetare, deschisă oficial la 4 aprilie 2003, cât şi administrarea şi întreţinerea unor case de odihnă şi de creaţie, case memoriale, rezervaţii naturale etc.:

Muzeul de Artă Veche Apuseană „Ing. D. Furnică-Minovici”, Casa Memorială „G. Călinescu”, Casa Memorială „V. Alecsandri” de la Mirceşti, Casa Memorială „Acad. Aurel Avramescu şi dr. Maria Avramescu” din Otopeni, Parcul Naţional Retezat, Palatul Ghica din Căciulaţi-Ilfov, Casa „Victor Eftimiu”, Centrul de Dezvoltare Durabilă Ţara Haţegului-Retezat din comuna Berthelot-Hunedoara ş.a.

O latură principală a activităţii **A.R.** este cea a relaţiilor externe, manifestată în principal prin alegerea în forul academic român a numeroase personalităţi de peste hotare, laureaţi ai Premiului Nobel sau membri ai unor academii sau universităţi de prestigiu din întreaga lume: Dinu Adameşteanu, Svante August Arrhenius, Norman Borlaug, Lester Brown, Gabriel de Broglie, Vincenzo Cappelletti, Hélène Carrère d'Encausse, Eugeniu Coşeriu, Alain Decaux, Rosa Del Conte, Jacques De Decker, Maurice Druon, Christian de Duve, Paul Ehrlich, Enrico Fermi, Dan Sergiu Hanganu, Klaus Heitmann, Keith Hitchins, Charles Louis Alphonse Laveran, Jean-Marie-Pierre Lehn, Yehudi Menuhin, Pierre Messmer, Michael Metzeltin, Theodor Mommsen, Thierry de Montbrial, Francis Nevill Mott, Louis Eugène Félix Néel, Jean d'Ormesson, George Emil Palade, Linus Carl Pauling, Jean Baptiste Perrin, Ilya Prigogine, Aleksandr Mihailovici Prohorov, Robert Robinson, Paul Sabatier, Karl Manne Georg Siegbahn, Petru Soltan, Sorin Stati, Alexandru Şafran, Arne William Tiselius ş.a. Mulţi dintre ei sunt români, prieteni apropiaţi ai României ori buni cunoscători ai realităţilor româneşti. În iunie 2001 a fost ales printre membrii de onoare din străinătate Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea, iar în 2004 Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului. La rândul lor, numeroşi academicieni români au fost aleşi în organisme internaţionale de prestigiu din Europa, America sau Asia. La extinderea legăturilor externe au contribuit şi cele două şcoli române de la Paris şi Roma, înfiinţate în 1920 şi puse sub conducerea a doi iluştri membri ai instituţiei academice: Nicolae Iorga şi Vasile Pârvan. În prezent există acorduri cu peste 40 de instituţii ştiinţifice din 29 de ţări, precum şi cu UNESCO, acestora adăugându-li-se Academia Europaea cu sediul la Londra, Academia Europeană de Ştiinţe, Litere şi Arte cu sediul la Paris. **A.R.** este o prezenţă deosebit de activă în cadrul Uniunii Academice Internaţionale, al cărei membru este din 1929 şi în cadrul căreia se realizează proiecte de cercetare în comun, precum şi în cadrul alianţei academiilor naţionale de ştiinţă şi artă din ţările europene, ALLEA, unde este membră din 1992, din 1998 făcând parte din comitetul de conducere.

Prin valoarea membrilor ei, prin programele de cercetare iniţiate şi coordonate, prin larga deschidere internaţională, **A.R.** şi-a afirmat mereu statutul de cea mai de seamă instituţie culturală a ţării. În acelaşi timp, a rămas un simbol al unităţii spiritualităţii naţionale, făcând parte, după expresia lui Gr. G. Tocilescu, „din sufletul neamului românesc”, fiind „a naţiunii, precum naţiunea găseşte într-însa vatra pururea nestinsă a iubirii de neam, a amintirilor scumpe şi a nobilelor imbolduri”. Prin bogata ei activitate creatoare, **A.R.** contribuie substanţial la afirmarea spiritualităţii naţionale, a patrimoniului cultural al poporului român. Din anul 2000 ziua de 4 aprilie a fost declarată Ziua Naţională a Academiei Române.

Repere bibliografice: *Actele şi solemnitatea oficială şi neoficială a inaugurării Societăţii Literare Române*, publ. V.A. Urechia, Bucureşti, 1867; D.A. Sturdza, *Academia Română. Raport asupra activităţii serbării de XXV ani a existenţei sale. 1866–1891*, Bucureşti, 1891; *Academia Română. Informaţiuni asupra trecutului şi membrilor ei*, Bucureşti, 1903; *Publicaţiunile Academiei Române 1867–1915*, Bucureşti, 1915; Ioan Bianu, *Începătorii Academiei Române de la 1866 şi 1867*, Bucureşti, 1922; Ioan Bianu, *Pomenirea donatorilor Academiei Române*, Bucureşti, 1922; Axente Banciu, *Primele cărămizi la temelia Academiei Române*, Braşov, 1936; *LXXV de ani de la înfiinţarea Academiei Române. 1866–1941*, Bucureşti, 1941; Nicolae Lascu, *Academia Română şi traducerile din clasicii antici*, Cluj, 1947; Anibal Teodorescu, *Gânduri şi planuri pentru înfiinţarea Academiei Române*, Bucureşti, 1947; *90 de ani de viaţă academică în ţara noastră*, Bucureşti, 1956; *Académie de la République Socialiste de Roumanie. 1866–1966. Bref historique*, Bucureşti, 1966; *Biblioteca Academiei. 1867–1967. Cartea centenarului*, Bucureşti, 1968; Alexandru Dobre, *Idealul unităţii naţionale în cultura română*, Bucureşti, 1988; Ştefan Pascu, *Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înfiinţare. 1866–1991*, Bucureşti, 1991; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române în date (1866–1996)*, Bucureşti, 1997; Alexandru Dobre, *Folclorul şi etnografia sub protecţia Academiei Române*, Bucureşti, 2002; Ion Muşlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, îngr. Ion Cuceu şi Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003; Alexandru Dobre, *Academia Română. Cercetarea şi punerea în valoare a culturii tradiţionale*, Bucureşti, 2004; Mihăilă, *Scriitori*, *485–502*; *Academia Română. Discursuri de recepţie*, I–X, îngr. Dorina N. Rusu, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2005–2009; *Academia Română.*

1866–2006, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2006; *L'Académie Roumaine et L'Institut de France. 1866–2006*, pref. Eugen Simion, Ionel Haiduc, Bucureşti, 2006; Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existenţă*, Bucureşti, 2006; *Pagini din istoria Academiei Române (1866–1948). Acte, donaţii, discursuri, portrete şi evocări academice*, Bucureşti, 2007; Dorina N. Rusu, *Patrimoniul Academiei Române. Donatori şi donaţii. 1860–1948*, Bucureşti, 2008; Nicolae N. Barbu, Mihail C. Barbu, *Membrii Academiei Române: ierarhi, preoţi, diaconi, teologi nehirotoniţi şi profesori la instituţiile teologice din cadrul Bisericii Ortodoxe. Dicţionar*, Bucureşti, 2009; Alexandru Dobre, *Academia Română, înalt şi reprezentativ aşezământ cultural–ştiinţific*, Bucureşti, 2009; Dorina N. Rusu, *Dicţionarul membrilor Academiei Române, 1866–2010*, Bucureşti, 2010; Nicolae Edroiu, *Comunicări academice (1970–2010)*, Cluj-Napoca, 2011; *Relaţiile internaţionale şi Academia Română*, îngr. Ruxandra Iordache, Bucureşti, 2012; *Tezaurul Academiei Române*, vol. I–II, vol. III, partea 1, coordonatori Ionel Haiduc şi Păun Ion Otiman, Bucureşti, 2012. ***D.N.R.***

ACADEMICA, revistă de ştiinţă, cultură şi artă a Academiei Române înfiinţată la 17 august 1990. Cu o apariţie lunară, **A.** este condusă de preşedintele Academiei Române, în calitate de director. După cum se menţionează în articolul-program al celui dintâi număr, este „o revistă generală a Academiei, ca for al ştiinţei şi culturii", ce se adresează „unui public larg şi interesat în mişcarea ideilor româneşti şi universale". Tot aici se precizează: „O asemenea revistă, distinctă de «Analele Academiei Române», va reflecta într-un mod mult mai operativ viaţa academică românească. Totodată, vor fi reluate comunicări, rapoarte, discursuri de recepţie, referate, documente, care nu au avut la vremea lor o cuprinzătoare circulaţie, însă care merită să fie aduse la lumină şi la o largă răspândire prin această revistă. Ea nu este numai a membrilor şi institutelor Academiei, ci a tuturor intelectualilor români, ca şi a celor care sunt interesaţi în gândirea novatoare românească" (Mihai Drăgănescu, *Gânduri de început*). În aprilie 2002 a apărut primul număr al unei serii noi, revista căpătând şi o nouă înfăţişare, „un format şi o vestimentaţie mai apropiate de spiritul academic". Totodată se afirmă că **A.** „nu trebuie să publice numai ceea ce primeşte de la colaboratorii ei, trebuie să-şi construiască o strategie şi să propună, spre dezbatere, subiecte fierbinţi ale vieţii intelectuale", urmând „să facă un efort pentru a fi, mai mult decât este acum, o revistă ştiinţifică şi culturală competitivă, deschisă, incitantă şi, pe deasupra, o revistă frumoasă" (Eugen Simion, *Cuvânt înainte*). Sub titlul generic „Cronica academică", se prezintă, succint, hotărârile adunărilor generale, principalele manifestări ştiinţifice ale Academiei, diversele ei acţiuni interne şi internaţionale şi, integral, lista lucrărilor distinse anual cu premii ale Academiei Române. Spaţii mai ample au fost rezervate prezentării vizitei la Academia Română a preşedintelui Italiei, Oscar Luigi Scalfaro (5/1998), a Sanctităţii Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului (1–2/1999 şi 32/2004), a unei delegaţii a Institutului Franţei (24/2004) sau primirii, la Vatican, a unei importante delegaţii, în frunte cu Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, de către Papa Ioan Paul al II-lea, cu ocazia înmânării însemnelor de membru de onoare al forului academic de la Bucureşti (1–2/2001). De asemenea, revista a informat prompt şi asupra altor momente de seamă ale Academiei Române. Astfel, s-a publicat protocolul încheiat cu Ministerul Cercetării şi Tehnologiei şi Ministerul Educaţiei Naţionale privind promovarea activităţii de educaţie, de cercetare ştiinţifică şi de dezvoltare tehnologică (12/1998), iar sub titlul *Într-o Europă comună academiile sunt aliate*, s-a scris despre alegerea Academiei Române în conducerea ALLEA, alianţă a academiilor naţionale de ştiinţă şi artă din ţările europene (Maya Simionescu). S-au marcat, prin numere speciale (11/1991, 6–9/1996, 6/2001 etc.), aniversări ale înfiinţării instituţiei academice române, publicându-se date referitoare la momentele cele mai importante din istoria ei, medalioane ale unor membri titulari, corespondenţi şi de onoare, ale unor donatori de seamă, momente din activitatea filialelor şi a Bibliotecii Academiei Române. În rubrica intitulată „Sub cupola Academiei" sunt inserate fragmente ample din dările de seamă anuale, precum şi din discursurile de recepţie ori din prelegerile prezentate de unii oaspeţi străini ai Academiei Române. Astfel, în paginile revistei au fost reproduse fragmente din discursurile de recepţie ţinute de Virgiliu N. Constantinescu, Alexandru Balaban, Marius Sabin Peculea, Mircea Ioan Valentin Săndulescu, Păun Ion Otiman, Solomon Marcus, Mircea Maliţa, Dan Berindei, Răzvan Theodorescu, Eugen Simion, Marius Sala ş.a. În aceeaşi rubrică sunt prezentate, integral sau fragmentar, discursuri ale unor membri de onoare din străinătate, rostite cu ocazia primirii

însemnelor Academiei Române: Maurice Druon (2/1996), Alexandru Şafran (10/1997), Philippe Roberts-Jones (9–10/1998), Pierre Messmer (7/2000), Manuel López Alvar (8–9/2000), Thierry de Montbrial (12/2000), Klaus Heitmann (12/2000) ş.a.; sunt publicate fragmente din discursurile altor personalităţi, oaspeţi ai Academiei Române, printre care Tibor Braun, directorul general adjunct al Bibliotecii Academiei Ungare de Ştiinţe (1/1995), Christopher Patten, membru al Consiliului Reginei, fost guvernator în Hong Kong (7–8/1998), Antonio Olinto, membru al Academiei Braziliene de Litere (7/2000), Matte Klinge, profesor la Universitatea din Helsinki (1–2/2001), Lydie Polfer, viceprim-ministru, ministrul Afacerilor Externe şi Comerţului Exterior, ministru al Funcţiunii Publice şi Reformei Administrative al Marelui Ducat Luxemburg (1/2002), Mohamed Laichoubi, ambasadorul Algeriei la Bucureşti (25/2004), Gabriel de Broglie, cancelarul Institutului Franţei (48–49/2006, 79/2008), Hélène Carrère d'Encausse, secretarul perpetuu al Institutului Franţei (48–49/2006), Evanghelos Moutsopoulos, membru al Academiei Elene (54–55/2006) ş.a. Revista a găzduit în paginile ei şi unele documente legate de istoricul Academiei Române. Între acestea, un loc aparte l-a ocupat discursul rostit de Elena Văcărescu cu ocazia primirii sale ca membru de onoare, o caldă pledoarie pentru modelul de „patriot autentic", cel care, în concepţia sa, „ştie să ţină cumpăna dreaptă între elementul naţional şi factorul internaţional, cu rădăcini adânc înfipte în glia românească şi în substanţa trecutului" (10/1995). Încă de la apariţie, **A.** şi-a făcut o datorie din a omagia pe marii înaintaşi ai culturii şi ştiinţei româneşti: Vasile Alecsandri, Lucian Blaga, Marin Preda, Tudor Vianu, Petre P. Negulescu, Gheorghe I. Brătianu, Eugen Bădărău, G. Călinescu, Nicolae Iorga, Ion Andreescu, M. Eminescu, Constantin Brâncuşi, Ion Heliade-Rădulescu, I.L. Caragiale, Spiru Haret, Virgil Vătăşianu, Nichita Stănescu, Alexandru Ciucurencu, Dumitru Stăniloae, Nicolae Cartojan, Athanase Joja, Anghel Saligny, Timotei Cipariu, George Enescu, Tudor Arghezi, Grigore Moisil, Traian Vuia, Dimitre Onciul, Ion Ghica, Nicolae Titulescu, B.P. Hasdeu, Nicolae Grigorescu, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Dimitrie Cantemir, Emil Cioran, Emil Condurachi ş.a. De asemenea, acordă atenţie şi unor iluştri reprezentanţi ai culturii universale: Johann Wolfgang Goethe, A.S. Puşkin, Hans Christian Andersen, Leonardo da Vinci, Henri Poincaré, Emmanuel de Martonne, Nicholas Georgescu-Roegen, Béla Bartók, Charles Darwin ş.a. Totodată sunt marcate momente de seamă ale istoriei naţionale, fie prin publicarea unor articole scrise special pentru evenimentele aniversate, fie prin reproducerea, integrală sau parţială, a unor comunicări ţinute în Aula Academiei în cadrul unor sesiuni aniversare: 120 de ani de la cucerirea independenţei de stat a României, 80 de ani de la bătăliile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz , 150 de ani de la Revoluţia de la 1848, 400 de ani de la unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, 500 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, 140 de ani de la înfiinţarea Senatului României, 500 de ani de tipar românesc, 90 de ani de la Marea Unire, 150 de ani de la Unirea Principatelor etc. Numere speciale au fost consacrate lucrărilor unor simpozioane şi dezbateri organizate de Academia Română: *Unitatea limbii române şi varietăţile ei locale* (1/1994), *Academii în tranziţie* (7/1995), *NATO* (11/1997), *Politica sau politicile ştiinţei în pragul mileniului III* (7–8/1999), *Rolul şi locul culturii în programul de dezvoltare a societăţii româneşti* (10–11/2000), *Penser l'Europe* (2002, 2005, 2010), *Romanitatea orientală* (11/2003), *Religiile şi cultura europeană* (31/2004), *Cuvintele autohtone, dovadă a unităţii dialectelor unităţii româneşti* (35/2005), *Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene* (43, 44/2005), *Deziderate şi perspective ale cercetării în Academia Română* (50/2006) etc. Acestora li se adaugă un mare număr de articole semnate de membri ai Academiei Române, de cercetători ori de specialişti de seamă, care tratează diverse teme ale culturii şi ştiinţei: *De la filosofie la ştiinţa mentalului*, *Arta şi obiectivul estetic în viziune fenomenologică*, *Energia în lume, în Europa, astăzi şi mâine*, *Matematica şi fenomenologia*, *Ştiinţă şi cultură fără frontiere*, *Formarea economiei naţionale în condiţiile presiunii regionale*, *Muzica de tradiţie bizantină în spaţiul spiritual românesc*, *Ortodoxie şi religie*, *Medicina la sfârşit de secol*, *Protecţia mediului montan*, *Descifrarea cărţii vieţii: structura genomului uman*, *Învăţarea electronică în societatea cunoaşterii*, *Protecţia atmosferei, o prioritate naţională şi globală*, *Cercetarea ştiinţifică în Academia Română*, *Educaţia, factor de promovare a sănătăţii*, *Rolul României într-o Uniune Europeană de 27 de state*, *Academia Română, reper intelectual şi moral al naţiunii*, *Academia Română în contextul aderării la Uniunea Europeană*, *Etica cercetării sau conduita*

corectă în cercetarea ştiinţifică, *Reflecţii pe marginea şcolilor de înalte studii doctorale şi postdoctorale în Academia Română* etc. Apar, de asemenea, comunicatele importante date de Academia Română referitoare la unele probleme stringente, precum proiectul de la Roşia Montană sau dezvoltarea urbanistică a Capitalei. Un loc aparte este rezervat prezentării unor lucrări fundamentale ale Academiei Române: tratatul *Istoria Românilor* (11/2003), *Caietele Eminescu* (46/2006), *Biblia lui Petru Pavel Aron* (47/2006), *Dicţionarul-tezaur al limbii române* (3–4/2010, 4–5/2011) ş.a. Fidelă obiectivelor iniţiale, revista include în fiecare număr un foarte bogat material ilustrativ, cel mai adesea inedit, reproducând fotografii, stampe, hărţi, fragmente de partituri, facsimile, pentru a face astfel cunoscută cititorilor o parte a patrimoniului Bibliotecii Academiei Române. Prin conţinutul său variat şi bogat, prin stilul elevat al articolelor, prin reproducerea unor imagini nu o dată inedite, revista **A.** şi-a format un stil propriu, care o singularizează faţă de alte publicaţii de profil, conferindu-i un loc bine definit în peisajul publicistic românesc. ***D.N.R.***

ACASĂ, publicaţie apărută la Bucureşti între 5 martie şi 26 noiembrie 1990, ca „Supliment săptămânal «România liberă»“. Secretar de redacţie: Ştefan Răchită, urmat de Ion Perşinaru, Stelian Boşman şi Ştefan Ceteraş. Într-un posibil articol-program, Anton Uncu adresează un îndemn patetic şi deloc ridicol în contextul social–politic al momentului: „Haideţi acasă, oameni buni! Cu toată credinţa şi neuitarea, cu toată durerea şi speranţa. Acum!”. Rubricile stabile ale revistei sunt „Dialog cu ţara”, „Dialog cu lumea”, „Cultura noastră cea de toate zilele”, „Lumea creştină”, „Divertisment” etc. Versuri religioase semnează Adrian Popescu, proză umoristică – Constantin Vrânceanu, publicistică – Dumitru Stăniloae, Carmen Antohi-Mesaroş, Corneliu Vlad, Corneliu Antim, Ion Pavelescu. Sorin Dumitrescu oferă fragmente de jurnal, iar în foileton se tipăreşte un studiu al lui Al. Mironescu, *Contribuţia ştiinţelor experimentale la problema epistemologică*. Numărul 4/1990 găzduieşte interviul pe care Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor Ghibu, i-l dă lui Boris Buzilă cu accent pe activitatea tatălui său de după îndepărtarea din Universitatea clujeană în 1945. La rubrica „Onix” debutează o colecţie „de întâmplări stranii [...], fictive sau reale, având ca elemente comune deschiderea spre fantastic”. Semnează Valentin Avram, Bogdan Ficeac ş.a. Numărul 5/1990 inaugurează rubrica „Arhiva istorică a «României libere»“, în cadrul căreia, printre altele, se publică documente vizând personalitatea mareşalului Ion Antonescu (*Ion Antonescu în faţa istoriei*). Alţi colaboratori: Marcel Petrişor, Dan Laurenţiu. ***D.B.***

ACCADEMIA DI ROMANIA, instituţie fondată în 1920 sub numele Şcoala Română din Roma. Printr-o lege din octombrie 1920 luau fiinţă două şcoli române, în Italia şi în Franţa. Obiectivele acestora, ce urmau să cuprindă trei secţii (istorico-arheologică, filologico-literară şi artistică), erau, în principal, de a iniţia cercetătorii români în ştiinţa, arta şi viaţa popoarelor italian şi francez, de a le permite studii în biblioteci şi arhive. Şcoala Română din Roma urmărea cu deosebire cercetările şi săpăturile arheologice din Italia şi din ţările mediterane, dar şi stabilirea de relaţii de reciprocitate cu şcolile arheologice din Roma şi Atena. Şcoala şi-a început efectiv activitatea la 1 noiembrie 1922, fiind pusă sub conducerea lui Vasile Pârvan, numit direct de Academia Română, căreia i se prezentau anual rapoarte referitoare la activitatea şcolii, dar şi la etapele ridicării localului pe terenul din Valle Giulia, dăruit guvernului român de Primăria Romei. Aici, cu sprijinul financiar al Băncii Naţionale a României, s-a construit, după planurile arhitectului Petre Antonescu, un palat destinat şcolii şi bibliotecii acesteia, inaugurat la 10 ianuarie 1933. Pe frontispiciul clădirii au fost aşezate, de o parte şi de alta a titulaturii, chipurile în relief ale lui Decebal şi Traian, sculptate de Mac Constantinescu; pe atic se află inscripţia *Populus daco-romanus hanc sedem in Urbe Aeterna litteris et artibus faciendam curavit. MCMXXXII.* În impunătorul palat, aflat în centrul capitalei Italiei, s-a desfăşurat o activitate deosebit de bogată. În perioada cuprinsă între 1922 şi 1947 Şcoala Română din Roma a acordat burse în domeniul arheologiei, istoriei, filologiei şi al artelor frumoase. Membrii şcolii au fost aleşi dintre cei mai buni licenţiaţi ai universităţilor din Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Cernăuţi, unii deveniţi ulterior personalităţi ale culturii române, între care Radu Vulpe, Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, Vladimir Dumitrescu, Grigore Florescu, Dionisie Pippidi, Constantin Daicoviciu, Claudiu Isopescu, G. Călinescu, Alexandru Marcu, Ştefan Bezdechi, I.I. Russu, George Uscătescu, Haralambie Mihăescu, Gheorghe Ştefan, Dinu Adameşteanu, Virgil Vătăşianu, Grigore Ionescu, Horia Teodoru, Mac Constantinescu ş.a. Au fost studiate, printre altele, prezenţa în Italia a lui Vasile Alecsandri sau a lui Duiliu Zamfirescu, precum şi

contribuţia unor italieni la cunoaşterea şi propăşirea României în secolul al XIX-lea: publicistul Giovenale Vegezzi-Ruscalla sau filologul Graziadio Isaia Ascoli (membri de onoare ai Academiei Române din 1869 şi, respectiv, 1877), ca şi raporturile culturale italo–române din timpul Evului Mediu şi chiar mai vechi. În 1924 a început aici seria conferinţelor susţinute de personalităţi precum Jérôme Carcopino, Émile Mâle, Giulio Quirino Giglioli, Adolfo Venturi, Vittorio Rossi, Ettore Pais, Roberto Paribeni ş.a. La conducerea şcolii s-au succedat, ca directori, specialişti de marcă: Vasile Pârvan (1922–1927), George G. Mateescu (1927–1929), Emil Panaitescu (1929–1941), Scarlat Lambrino (1941–1947), Alexandru Balaci (1970–1974), Zoe Dumitrescu-Buşulenga (1991–1997), Marian Papahagi (1997–1999), Mihai Bărbulescu (din 2008) ş.a. Sub auspiciile şcolii au apărut două publicaţii de prestigiu: „Ephemeris Dacoromana. Annuario della Scuola Romena di Roma" (1923–1945, zece numere), care reunea studii de istorie, arheologie, istoria artei şi arhitectură, filologie clasică şi modernă, şi „Diplomatarium italicum" (1925–1939, patru volume), unde se publicau colecţii de documente referitoare la istoria şi cultura românilor, culese din bibliotecile şi arhivele italiene. Activitatea şcolii a fost întreruptă în perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi până în 1969. Localul a fost refăcut şi a funcţionat, începând din 1969, ca Biblioteca Română din Roma. După 1989 a revenit la statutul iniţial. Pe lângă tradiţionalele activităţi de studiu şi cercetare, instituţia desfăşoară activităţi de promovare culturală, găzduind serate muzicale, expoziţii de artă sau colocvii culturale, evenimente literare de rezonanţă europeană, precum decernarea Premiului Unione Latina (scriitorului spaniol Gonzalo Torrente Ballaster) ori simpozioanele „Mircea Eliade – azi", „Emil Cioran şi francofonia" etc. Instituţia a fost şi este frecventată de traducători şi profesori de literatură română: eminescologul Rosa Del Conte, traducătorul Marco Cugno, profesorul Giorgio Caragiani, dar şi numeroşi studenţi şi cercetători din universităţi şi institute de cercetare din România, cu deosebire din domeniile arheologiei, istoriei şi artelor frumoase. La rândul ei, biblioteca, unde se află peste 33 000 de volume, fiind cea mai mare bibliotecă din reţeaua institutelor culturale române de peste hotare, atrage în permanenţă specialişti din diverse domenii: istorie, literatură, arheologie, arte. Grija acordată bibliotecii a făcut să se reconstituie o bună parte a colecţiilor de carte veche de dinainte de 1947, îmbogăţite prin numeroase donaţii şi achiziţii. Continuând tradiţia imprimată de Vasile Pârvan, cel dintâi director al ei, instiţia reprezintă un reper important al vieţii

ştiinţifice din Cetatea Eternă, asumându-şi, aşa cum sublinia Alexandru Marcu, „răspunderea menţinerii vii a unei conştiinţe care a constituit nu numai titlul de mândrie, dar însăşi temeinicia existenţei istorice a unui popor de muncitori şi ostaşi ai unei cauze care, rămânând naţională, a putut să se integreze totodată în liniile desfăşurării istorice a întregii Europe, ale acestei Europe, în care Roma, prin formele istorice noi, pe care le-a creat nu o dată, şi-a avut mereu de spus cuvântul".

Repere bibliografice: Ersilio Michel, *Istituti stranieri di cultura. L' Accademia Romena in Roma*, „L'Italia che scrive", 1930, 12; Alexandru Marcu, *Şcoala Română din Roma*, „Boabe de grâu", 1930, 3; *Şcoala Română din Roma. Accademia di Romania. Mostra de la sezione artistica. Inaugurazione della nuova sede*, Roma, 1933; *Douăzeci de ani de activitate a Şcolii Române din Roma*, Bucureşti, 1943; George Lăzărescu, *Şcoala Română din Roma*, Bucureşti, 2002; Nicolae Lascu, *Banca Naţională şi arhitectura*, Bucureşti, 2006, *139–172*; Veronica Turcuş, *Raporturile de tutelă dintre Academia Română şi primele generaţii de elevi ai Şcolii Române din Roma*, „Memoriile Secţiei de ştiinţe istorice şi arheologie", 2007; Adrian Popescu, *Academia de pe Gianicolo*, Bucureşti, 2008; Veronica Turcuş, *Prolegomeni alla costruzione dell' Accademia di Romania a Roma*, „Ephemeris Dacoromana", 2011; Dorina N. Rusu, *Şcoala Română din Roma („Accademia di Romania")*, în *Tezaurul Academiei Române*, II, Bucureşti, 2012, *341–350.* ***F. B.***

ACERA ROMÂNĂ, revistă literară şi ştiinţifică apărută la Bucureşti în ziua de 1 aprilie 1875. Redactori: Al. G. Drăghicescu şi D. Constantinescu. **A.r.** adăposteşte primele producţii literare ale celor doi redactori, dintre care ultimul este viitorul scriitor D. Teleor. Aici Al. G. Drăghicescu publică versuri, o nuvelă, *Teroarea nopţii în jurul camerei mele*, şi două traduceri din Victor Hugo: poeziile *Floarea şi fluturul* şi *Somnoroasa*, iar Teleor tipăreşte prima sa compunere în versuri, *Magdalena. Poemă în opt cânturi.* ***R.Z.***

ACHIM, George (27.II.1960, Şomcuta Mare), poet, critic literar. Este fiul Cristinei Achim (n. Toma), librar, şi al lui Ioan Achim, comerciant. Urmează cursurile Liceului „Ady–Şincai" din Cluj-Napoca (1975–1979), după care se înscrie la Facultatea de Filologie, secţia română–spaniolă, a Universităţii clujene (1979–1983) şi apoi la cea din Bucureşti, în cadrul căreia îşi susţine în 2001 şi doctoratul. Între 1980 şi 1983 e redactor la revista „Echinox". Îşi începe cariera ca profesor de literatură română la liceul cu profil filologic din Satu Mare (1983–1990), fiind mai târziu redactor la ziarul „Dreptatea" din Bucureşti (1990) şi redactor-şef la săptămânalul „Epoca" (1990–1992). Din 1995 devine cadru didactic al Facultăţii de Litere a Universităţii de Nord din Baia Mare, la Catedra de literatură contemporană. Între 1996 şi 2000 a fost senator în Parlamentul României. Din 2008 până în 2012 funcţionează ca lector la Institut für Romanistik din Viena. Debutează cu poezie în „Tribuna" (1977) şi editorial cu grupajul de versuri Înălţarea la sunet, inclus în volumul colectiv *Alfa '84*. Mai colaborează cu versuri şi articole la „România literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Steaua", „Familia", „Poesis", „Transylvanian Review" ş.a.

Înclinat prin temperament spre ceremonial, fast şi ritualizare, **A.** scrie o poezie livrescă şi elegiacă. Format la şcoala „Echinoxului" de la începutul anilor '80, autorul îşi tratează cu luciditate scrisul, luând distanţă faţă de sine şi de retorica propriului discurs, devalorizând „marile simboluri şi formule" (Al. Cistelecan). Este vorba de o criză a retoricii, nu de factură postmodernă prin epuizarea tuturor posibilităţilor scriiturii, ci „silnică, forţată, rezultat al unei cenzuri drastice, venite din exterior" (Ion Pop). Versurile din cartea de debut *Dinspre ieri spre nicăieri* (1994) tematizează un inconfort existenţial transcris, în maniera specific optzecistă, prin oximoron şi antifrază. Ceea ce se reţine e cromatica decadentă a unei violenţe cu aspect estetizant: o mică pată roşie pe albul cămăşii magistrului marchează urma muşcăturii lui delicate dintr-un fruct copt. Publicat târziu, cel de-al doilea volum de poezie al lui **A.**, *Dulceţuri din fructe târzii de pădure* (2010), se caracterizează şi el prin gustul pentru preţiozitate şi incantatoriu. Aici tensiunile se calmează însă şi convenţiile se încarcă afectiv. Cartea e construită din două cicluri distincte: *Marmaţia*, o evocare cu accente autobiografice a spaţiului copilăriei, este alcătuită ca o galerie de portrete proiectată solemn, printr-o frazare a versului cu aspect ritualic, rememorarea locurilor şi a oamenilor căpătând irizări mitice. Mai realizat este ciclul *Minunile vin înainte de înserare*, unde apar, prin proiecţia senzuală a unei iubiri târzii, rezonanţe lirice inedite. În critică **A.** debutează cu un studiu intitulat *Iluzia ipostaziată. Utopie şi distopie în cultura română* (2002), rezultat al unei cercetări doctorale a cărei miză principală o constituie distingerea noţiunilor utopie şi distopie. Interesul acestui text stă însă mai curând în încercarea de a cartografia formele genului în spaţiul românesc (A.E. Baconsky, Bujor Nedelcovici, V. Voiculescu, Oana Orlea, Alice Botez). Studiului teoretic i s-a adăugat

o antologie din literatura secolului al XIX-lea, *Un vis curioz. Pagini de utopie românească* (2003), în care autorul a recuperat proze mai puţin cunoscute (*Un vis curioz* de George Melidon, *Spiritele anului 3000* de Demetriu D. Ionescu, *O călătorie în lună* de Alexandru Speranţa ş.a.), căutând să ilustreze predilecţia literaturii române pentru utopiile de tip canonic. *Răsfăţuri şi melancolii* (2007) reconstituie în câteva eseuri consistente figurile unor autori moderni în jurul „temelor obsedante", care antrenează în acelaşi timp biografia şi resorturile creatoare: Dan Botta, Radu Stanca, A.E. Baconsky, Emil Botta. În *Revolte şi consimţiri* (2004), poeţii Geo Bogza, Gherasim Luca, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, V. Voiculescu, Radu Gyr, Lucian Blaga, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru devin ilustrări ale unor destine marcate de încercarea disperată de sfidare a istoriei. *Experimente şi formule poetice româneşti din secolul XX* (2009) reia dezbaterea despre provocările avangardei româneşti în sfera ideologică şi în cea estetică, urmărind traiectoria acesteia către o devenire canonică, perspectivă din care sunt văzuţi cei mai de seamă poeţi ai mişcării. Se adaugă alte câteva studii consistente consacrate esteticii celor din Cercul Literar de la Sibiu ş.a.

SCRIERI: *Dinspre ieri spre nicăieri*, Cluj-Napoca, 1994; *Iluzia ipostaziată. Utopie şi distopie în cultura română*, Cluj-Napoca, 2002; *Revolte şi consimţiri. Poeţi români din secolul XX*, Cluj-Napoca, 2004; *Răsfăţuri şi melancolii. Scriitori români din secolul XX*, Cluj-Napoca, 2007; *Experimente şi formule poetice româneşti din secolul XX*, Baia Mare, 2009; *Dulceţuri din fructe târzii de pădure*, Timişoara, 2010. **Antologii:** *Un vis curioz. Pagini de utopie românească*, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Paradoxul grămezii*, RL, 1985, 7; Al. Cistelecan, *Disimulări şi nostalgii*, LCF, 1994, 24; Virgil Mihaiu, *Suflu poetic septentrional*, ST, 1995, 3; Adrian Marino, *Poezia politică*, „Cotidianul", 1995, 61; Bogdan Alexandru Stănescu, *Utopia, mai puţin în cultura română*, LCF, 2002, 36; Alexandra Olivotto, *Utopia/ distopia bibliografică*, RL, 2002, 41; Alex. Ştefănescu, *„Revolte şi consimţiri"*, RL, 2005, 9; Pop, *Vocile poeziei*, *285–290*; Titu Popescu, *În versuri largi şi maiestuoase*, ST, 2011, 3. ***L.Td.***

ACHIŢEI, Gheorghe (14.II.1931, Dobreni, j. Neamţ – 16.VI.2011, Bucureşti), estetician. A urmat liceul la Arad (până în 1951), apoi Şcoala de Literatură „M. Eminescu" (absolvită în 1954) şi Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene (1954–1959). Şi-a luat doctoratul în estetică la Universitatea „V.M. Lomonosov" din Moscova, devenind apoi profesor de estetică la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti, unde este şi rector între 1970 şi 1976. A fost redactor la „Contemporanul", „Tânărul scriitor", redactor-şef adjunct la „Luceafărul" (1965–1968) şi redactor-şef la „Amfiteatru" (1969–1974). A mai colaborat la „Revista de filosofie", „Gazeta literară", „Era socialistă" ş.a.

Estetician de formaţie marxistă, **A.** abordează, în volumele *Ce se va întâmpla mâine?* (1972) şi *Artă şi speranţă* (1974), fenomenul artistic al secolului al XX-lea din perspectiva unei gândiri ce face eforturi notabile de a se elibera de dogmatismul epocii. Necesitatea reexaminării conceptelor estetice tradiţionale (*techne*, *ars*, *mimesis*), în vederea stabilirii „locului şi rolului artei în societate", conduce demersul interogativ, pe urmele lui Sigmund Freud, Herbert Marcuse, Erich Fromm sau Theodor W. Adorno, spre cele mai importante aspecte ale relaţiei dintre artă şi societatea industrială: noţiunea de kitsch, politizarea mesajului estetic, raportul dintre normal şi patologic în artă, rolul pieţei în impunerea valorii estetice. Problematica socialului în artă, definitorie pentru sfera de interes a autorului, este rezolvată totuşi, în sensul ideologiei leniniste, prin afirmarea rolului primordial al „angajării" şi „militantismului". Volumul *Frumosul dincolo de artă* (1988) este un manual de estetică în care sunt reluate şi adâncite atât noţiunile estetice clasice, cât şi, îndeosebi, subiectul graniţei dintre artă şi non-artă, ca şi „situaţiile estetice extraartistice" (artizanatul, vestimentaţia, designul).

SCRIERI: *Problema categoriilor estetice*, Bucureşti, 1968; *Frumosul şi valoarea estetică*, Bucureşti, 1968; *Ce se va întâmpla mâine?*, Bucureşti, 1972; *Artă şi speranţă*, Bucureşti, 1974; *Dicţionar de estetică generală* (în colaborare), Bucureşti, 1972; *Audiovizual şi diaporama* (în colaborare), coordonator Eugen Iarovici, Bucureşti, 1983; *Estetica* (în colaborare), Bucureşti, 1983; *Frumosul dincolo de artă*, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Victor Ernest Maşek, *„Ce se va întâmpla mâine?"*, „Revista de filosofie", 1973, 6; Grigore Popa, *„Artă şi speranţă"*, VR, 1976, 8; Grigore Smeu, *Dincolo de artă*, RL, 1989, 20; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *6–7*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1079*; Scurtu, *Contribuţii*, I, *211–215*. ***L.H.***

ACOLADA, revistă apărută la Satu Mare, lunar, din octombrie 2007. Director general: Radu Ulmeanu; director: Gheorghe Grigurcu; redactor-şef: Petre Got (până la numărul 10/2012). Temporar, din redacţie face parte şi Ion Zubaşcu, ca redactor asociat (4 – 9/2008). Conform articolului-program alcătuit de

Radu Ulmeanu, publicaţia, deschisă spre o maximă diversitate literară, se vrea „un proiect” transpus într-un „mănunchi de pagini tipărite în care se simt bine, alături unul de altul”, mulţi dintre scriitorii momentului. Este o deschidere ce se reflectă atât în varietatea rubricilor („Cronica literară”, „Actualităţi”, „Mişcarea prozei”, „Secvenţe”, „Flux–reflux”, „Itinerarii plastice”, „Desene în peniţă”, „Zigzaguri”), cât și în multitudinea colaboratorilor. Deloc provincială, **A.** beneficiază de aportul unor autori însemnați din toate generațiile, oferind o privelişte largă și îndeajuns de complexă asupra fenomenului literar și cultural contemporan. Sunt publicate versuri de Ana Blandiana, care semnează în fiecare număr şi scurte eseuri, Gheorghe Grigurcu, Grigore Vieru, Şerban Foarţă, Horia Bădescu, Mircea Petean, Miron Kiropol, Aurel Dumitraşcu, Aurel Pantea, Andrei Zanca, Ion Cristofor, precum şi proză scurtă şi fragmente de roman de Alexandru George, Mircea Horia Simionescu (*Dezlipim afişe*, *Amintirile nasc pui vii*, *Sfârşitul tripticului*), Constantin Abăluţă (*Viaţa în trei litere – roman graffiti*, *Întâmplări imaginare pe străzile Bucureştiului*), Adrian Alui Gheorghe (*Recurs la Cartea numelor*), Radu Ulmeanu (*Mărturii fel de fel*, fragment din romanul *Chermeza sinucigaşilor*) ş.a. Apar, de asemenea, în foileton, fragmente din jurnalele lui Gabriel Dimisianu şi ale lui Alex. Ştefănescu. Cronica literară este susţinută constant de Gheorghe Grigurcu, semnatar și al multor altor articole pe diferite teme din actualitatea literară, culturală şi politică, și de Barbu Cioculescu, titular al rubricii „Flux–reflux”, unde se mai inserează studii, însemnări şi reflecţii. Constantin Trandafir comentează cu regularitate noutățile editoriale la rubrica „Mişcarea prozei”, alţi recenzenţi fiind Claudiu Groza, Constantin Cubleşan, Florica Bud, Ion Florea. Eseurile pe teme literare, artistice, sociologice, filosofice şi cultural-politice le aparţin Magdei Ursache, lui Sorin Lavric, Luca Piţu, Adrian Dinu Rachieru, Ovidiu Pecican, Nicolae Prelipceanu, Tudorel Urian, Ion Zubaşcu, Constantin Mateescu, Constantin Călin, Octavian Soviany ș.a. În cadrul unei rubrici ocazionale intitulate „Reevaluări”, Nicolae Florescu publică studii de istorie literară axate pe reinterpretarea biografiei şi operei unor scriitori ca Mihail Sadoveanu sau Geo Bogza. Alte materiale consistente semnează Barbu Cioculescu (*Eminescu, ieri, azi, mâine*, *Exilul între vocaţie şi destin*), Radu Mareş (*Despre noul realism socialist*), Gabriel Dimisianu (*Dosarul protocronismului*), Viorel Rogoz (*Etnologul român în „epoca de aur”*), Angela Furtună, Mariana Şenilă-Vasiliu ș.a. Revista se remarcă, de asemenea, prin atenția acordată traducerilor, din lirica universală în special, însoţite, în cazul autorilor mai puţin cunoscuţi, de prezentări utile. Din dorința de a oferi o panoramă a fenomenului literar şi cultural românesc îndeosebi din perspectiva schimbărilor socio-politice postdecembriste, **A.** găzduieşte interviuri cu scriitori din ţară şi din diaspora, printre care Gabriela Melinescu, Constanţa Buzea, Nicolae Breban, Gheorghe Schwartz, Irina Petraş, Nicolae Balotă, Bujor Nedelcovici, Ioana Pârvulescu, realizate de Anca Mateescu, Dora Pavel, Ion Zubaşcu, Lucia Negoiţă şi Sergiu Grigore. Incitante sunt și anchetele pe teme literare, în serial, realizate de Dora Pavel (*„Spiritul vremii” – opţiune sau provocare?*, *Jurnal de scriitor*, *De amicitia*), de Ion Zubaşcu (*Celebritatea*) sau de Gheorghe Grigurcu (*A citi/ a scrie*), și care se bucură de participarea a numeroşi scriitori şi oameni de cultură. Bogatul sumar al publicaţiei mai cuprinde texte aniversare de Angela Furtună (*Anul Paul Celan*, *Zilele Monica Lovinescu*), pagini inedite din corespondenţa lui Horia Stamatu oferite de Nicolae Florescu, un manuscris inedit al lui Mircea Vulcănescu restituit de Isabela Vasiliu-Scraba, o cronică plastică ținută de Pavel Şuşară, una teatrală de Marina Constantinescu, una muzicală de Ada Brumaru şi sporadic o revistă a revistelor. Alţi colaboratori: Gabriel Chifu, Laszlo Alexandru, Liana Cozea, Alina Dragoş, Claudiu Soare, Alexandru Lungu, Cornelia Petrescu, Maria Niţu, Mariana Filimon. ***M.W.***

ACOSMEI, Constantin (26.XII.1972, Târgu Neamţ), poet. Este fiul Mariei (n. Timofte) şi al lui Constantin Acosmei, muncitor. Urmează școala generală în Valea Seacă, judeţul Neamţ (1979–1987), Liceul „Calistrat Hogaş” din Piatra Neamţ (1987–1991) şi Facultatea de Litere, secţia română–franceză, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iaşi (1992–1996). După absolvire se specializează în stilistică şi poetică în cadrul studiilor aprofundate organizate de aceeaşi universitate (1996–1997). Din 1998 este bibliotecar la Biblioteca Judeţeană „Gh. Asachi” din Iaşi. A debutat cu poezie la „Ateneu” în 1986. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Poesis”, „Timpul”, „Observator cultural”, „ArtPanorama”, „Paradigma”, „Argeş”, „Tribuna”, „Mozaicul”, „Clouds Magazine”, „Respiro”, „Tiuk”, „Wienzeile” (Viena), „Circumference Magazine” (New York), „Columbia

Poetry Review” şi „Beard of Bees” (Chicago). O scurtă perioadă este redactor la revista „Timpul” din Iaşi (2000). Din 1997 până în 2005 frecventează şedinţele grupării ieşene Club 8. În această calitate este şi cosemnatar al manifestului *De ce un monguz vorbitor să fie mai prejos decât o pisică*, publicat în suplimentul „Vineri” al revistei „Dilema” (1998). Este prezent în câteva antologii, printre care *Ozone Friendly. Iaşi. Reconfigurări literare* (2002), *Hat jemand etwas gefragt?* (2003), *Nasturi în lanul de porumb* (2008) şi *Balkanische Alphabete: Rumänien* (2009). I s-au acordat mai multe premii, începând cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi (1995).

În *Jucăria mortului* (1995), singura carte a lui **A.**, reluată în ediţii revăzute şi adăugite, autorul scrie ca şi cum ar fi înţeles deja totul şi găseşte inutilă orice problematizare suplimentară. Textele sunt dominate de un nihilism împins spre ultimele consecinţe, dar dezvăluit neostentativ. Poemele par relatarea unui fapt divers: „(musca amorţită/ care se plimba/ pe genunchii tăi/ a zburat şi mi s-a/ aşezat pe obraz)” (*Ars amandi*). Gesturile simple, banale, anodine creează, prin acumulare progresivă, iluzia sensului. La **A.**, nimicul e construit impecabil. Textul sugerează o sumă de scenarii absurde. Mortul din titlu este o metaforă pentru muţenia retorică apăsătoare: „(am scos câteva oase/ de sub saltea şi/ am făcut o morişcă/ în timp ce morişca/ se învârtea mi-am/ împachetat capul/ într-o coală de hârtie)” (*Jucăria mortului*). Poemele din ciclul *Relatări* par dicteuri naturaliste, transcrieri uniforme şi dezangajate ale unor evenimente altfel încărcate de dramatism: „Am dat pătura la o parte şi am început să culeg în/ palmă de pe cerşaf firmituri de pâine, fire de tutun, coji de var, unghii tăiate, o zgaibă uscată. Am adunat în chiuvetă hârtiile mototolite de sub pat şi le-am dat foc cu bricheta...”. Cinetica pronunţată a acestui tip de lirism contrazice, într-o oarecare măsură, starea de pasivitate a celui ce nu face altceva decât să îndosarieze fragmente din realitatea periferică. Dar tocmai acest contrast oferă cititorului calea de acces spre dimensiunea deziluzionată, demitizată şi anti-transcendentală a existenţei. *Jucăria mortului* aduce o poezie suficientă sieşi, o carte dificil de autodepăşit.

SCRIERI: *Jucăria mortului*, Iaşi, 1995; ed. 2, Iaşi, 1998; ed. 3, Bucureşti, 2006; ed. 4, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2012.

Repere bibliografice: Ovidiu Nimigean, *Ispitirea lui Constantin Acosmei*, „Obiectiv”, 2002, 3; Nicoleta Cliveţ, *Poezie şi ceva proză*, VTRA, 2003, 4–5; Dan Sociu, *„Jucăria mortului”*, LCF, 2003, 31; Andrei Terian, *Poezia în zdrenţe*, CLT, 2007, 11; Doris Mironescu, *Poezia din care nu există ieşire*, SDC, 2007, 120; Ştefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc*, 2007, *225–231*; Bodiu, *Evadarea*, *145–147*; Chioaru, *Noi developări*, *87–90*; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *11–16*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *193–195*. **Ş.A.**

ÁCS Károly (14.VII.1823, Kisbánkháza, Ungaria – 1.III.1894, Budapesta), traducător maghiar. Face studii juridice la Kecskemét şi Pesta, organizând, în timpul Revoluţiei de la 1848, o formaţie de gardişti naţionali. După depunerea armelor la Şiria, a fost închis, iar în 1852 condamnat la moarte pentru activitate revoluţionară, pedeapsa capitală fiindu-i apoi comutată în şase ani de închisoare. În temniţă a învăţat mai multe limbi, între care şi româna. A întocmit apoi lucrări de gramatică, precum şi un manual de conversaţie maghiar–german–român–ceh–sârb.

La îndemnul lui Jókai Mór, **Á.** a publicat în 1857, în gazeta „Magyar Sajtó”, articolul *Román népköltészet*, o vreme unica sursă de informaţie pentru maghiari asupra poeziei populare româneşti. În acest articol s-a bizuit pe lucrările lui Wilhelm von Kotzebue, care publicase în limba germană scrieri elogioase despre Vasile Alecsandri şi despre balada populară românească. Între 1857 şi 1871 **Á.** a colaborat cu traduceri din poezia populară română la diferite periodice („Magyar Sajtó”, „Vasárnapi Újság”, „Szépirodalmi kózlöny”, „Kalauz”, „Nővilag”, „Napkelet”, „A Hon”, „Igazmondó”), traduceri pe care ulterior le-a adunat în două broşuri: *Virágok a román (oláh) nepkölteszet mezejéröl* (1858) şi *Még három román népballada* (1871). Poeziile traduse făceau parte (cu puţine excepţii) din colecţia lui Alecsandri. Sunt prezentate astfel, pentru prima oară, cititorilor maghiari, alături de câteva cântece lirice, baladele *Soarele şi Luna*, *Mănăstirea Argeşului*, *Român Gruie Grozovanul*, *Blăstemul*, *Constantin Brâncoveanul*, *Toma Alimoş*, *Ştefăniţă-Vodă*, *Năluca*, *Codreanul*, *Şoimul şi floarea fragului*. De atunci au apărut alte versiuni, mai reuşite, ale acestor balade, dar meritul lui **Á.** în ce priveşte prioritatea este incontestabil. A manifestat interes şi faţă de literatura română cultă; pe lângă tălmăcirea poemului *Marioara Florioara* de V. Alecsandri (publicat în broşura din 1858), a pregătit manuscrisul unei antologii de transpuneri din literatura română, pe care a trimis-o în 1865 preotului reformat din Bucureşti Koós Ferenc, rugându-l să i-o înmâneze domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Traducerile, ajunse la Dimitrie Bolintineanu, s-au

pierdut după moartea acestuia. Contribuţia lui **Á.** a rămas multă vreme uitată.

Traduceri: *Virágok a román (oláh) nepkölteszet mezejéröl* [*Flori alese din câmpul poeziei populare româneşti*], Pesta, 1858; *Még három román népballada* [*Încă trei balade populare româneşti*], Pesta, 1871.

Repere bibliografice: At. M. Marienescu, *Realizări în domeniul raporturilor literare româno–maghiare*, GT, 1858, 1; Todor, *Confluenţe*, *344–348*; *Új magyar életrajzi lexicon*, I, Budapesta, 2001, *38–39*. ***O.K.***

ACSAN, Ion (7.II.1932, Bucureşti – 20.VI.2013, Bucureşti), poet, prozator, eseist, traducător, editor.

Tatăl, Mihail Acsan, mic negustor până în 1945, a fost deportat în URSS, într-o mină de cărbuni din Donbass; pentru a-şi susţine familia, mama, Elena (n. Sütő), se angajează muncitoare într-o fabrică de încălţăminte. La Bucureşti, după desfiinţarea Liceului „Sfântul Iosif" (1948), **A.** a absolvit liceul (1951), urmând apoi cursurile Facultăţii de Filologie, secţia limbi clasice (1951–1955), concomitent cu cele ale Şcolii de Literatură „M. Eminescu" (1953–1955). După câteva luni petrecute în redacţia de scenarii a Centrului de Producţie Cinematografică Bucureşti (1955), s-a transferat la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (ulterior Editura pentru Literatură), unde a fost succesiv redactor la secţia de poezie (1956–1962) şi la „Biblioteca pentru toţi" (1963–1969). Din 1970 a fost lector principal la Editura Albatros, secţia de proză–poezie. A debutat în „Tânărul scriitor" (1953) cu câteva poezii reproduse şi de „Almanahul tinerilor scriitori". A mai colaborat la „Ateneu", „Familia", „Secolul 20", „România literară", „Viaţa românească", „Orizont", „Tribuna" ş.a. Primul volum, *Primăvară cosmică,* i-a apărut în colecţia „Luceafărul" (1962), prefaţa fiind semnată de Eusebiu Camilar.

Încă de la început **A.** încearcă să se emancipeze de sub influenţa clişeelor convenţionale ale vremii, prin binefăcătoarea influenţă a lui Ion Pillat (*La derdeluş* – poeme într-un vers), Al. A. Philippide, Tudor Arghezi ş.a. Într-o antologie târzie, *La poezie mă întorc mereu* (2008), cuprinzând poeme inedite vechi şi noi, multe resuscitând mituri şi simboluri, poetul pare a se regăsi pe sine în faptul de cultură (*Iehova şi Adam, Cain şi Abel, Iov şi Prometeu, Dedal şi Icar, Pygmalion şi Galatheea, Întoarcerea lui Ulise în Itaca, Apostolul Toma* ş.a.). O poezie tonică, poetul fiind convins că „Nici calvarul nu-i o dramă/ Când porţi crucea de artist", că versul va dăinui când este „cizelat în ametist". S-a simţit atras şi spre proza pentru copiii de vârstă şcolară, tipărind câteva prelucrări ale unor basme orientale şi precolumbiene: *Viteazul Jumătate* (1966), *Poveşti nemuritoare* (1968), *Vrăjitorii faraonilor* (1995) ş.a. Dar a abordat şi subiecte originale în *Povestirile unui şoarece de bibliotecă* (1985) şi *Porumbeii Semiramidei* (1988), în care narează „isprăvile" vesele sau triste ale unui „şcolar din anticul Tomis, povestite de el însuşi". Eseurile din *Constelaţia corifeilor* (1984) familiarizează cititorii cu viaţa şi destinul literar al unor poeţi legendari: Orfeu, Amfion, Homer, Arhiloh, Sappho, Simonides, Empedocle. Partea cea mai cuprinzătoare a scrisului lui **A.** o reprezintă traducerile, care i-au permis să-şi valorifice atât cunoştinţele din domeniul limbilor clasice şi moderne, cât şi experienţa editorială. În 1971 a tradus pentru prima oară în România *Imnurile* atribuite lui Homer şi Orfeu, ulterior şi *Argonauticele* lui Apollonios din Rhodos, epopee apărută parţial în 1976 şi integral în 1992. Hexametrul greco-latin din *Imnuri* a fost echivalat cu macedonskianul vers de 17 silabe fără rimă, iar în epopee proza alternează cu pasajele versificate. De asemenea, a tălmăcit, din limba greacă, în versiuni remarcabile, opera istoriografică a lui Josephus Flavius (*Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor, Antichităţi iudaice*). Din literatura latină **A.** s-a oprit asupra unor tragedii ale lui Seneca (*Medeea* şi *Octavia*) şi asupra câtorva episoade horaţiene (Horaţiu, *Opera omnia*, II, 1980, în colaborare). Din literatura Egiptului antic **A.** a optat pentru cântece şi imnuri sau pentru lirica de dragoste din vremea lui Ramses al II-lea, traduse şi ele pentru prima oară în româneşte – *Poezia Egiptului faraonic* (1974, în colaborare cu Ion Larian Postolache). A alcătuit şi antologii tematice sau cu caracter de sinteză, unde include frecvent şi traduceri proprii: *Legende mitologice din opera poeţilor greci şi latini* (1972), *Prometeu – erou al literaturii universale* (1977), *Orfeu şi Euridice în literatura universală* (1981), *Poezia de dragoste a lumii* (1997), *Poeme mistice ale Antichităţii* (2003; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti). De asemenea, a

îngrijit şi/sau prefaţat numeroase traduceri, mai vechi sau mai noi, precum şi câteva antologii din poezia română transpusă în alte limbi (M. Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi).

SCRIERI: *Primăvară cosmică*, pref. Eusebiu Camilar, Bucureşti, 1962; *Viteazul Jumătate*, Bucureşti, 1966; *Poveşti nemuritoare,* Bucureşti, 1968; *Constelaţia corifeilor (Orfeu–Amfion–Homer–Arhiloh–Sappho–Simonides–Empedocle)*, Bucureşti, 1984; *Povestirile unui şoarece de bibliotecă*, Bucureşti, 1985; *Porumbeii Semiramidei (Isprăvile unui şcolar din anticul Tomis, povestite de el însuşi)*, Bucureşti, 1988; *Vrăjitorii faraonilor*, Bucureşti, 1995; *50 de ani de traduceri din literaturile de limbă germană în limba română şi din literatura română în limba germană. 1945–1995,* Bucureşti, 1996; *Eros, regele dezmăţului în tălmăciri necenzurate şi inedite din literatura greco-latină,* Bucureşti, 1998; *Odiseea primilor corăbieri. Pe urmele vechilor expediţii marine*, Bucureşti, 2007; *Troia asediată. Constelaţia eroilor*, Bucureşti, 2007; *La poezie mă întorc mereu*, Bucureşti, 2008. **Antologii:** *Legende mitologice din opera poeţilor greci şi latini*, pref. edit., Bucureşti, 1972; *Prometeu – erou al literaturii universale*, pref. edit., Bucureşti, 1977; *Orfeu şi Euridice în literatura universală*, introd. edit., Bucureşti, 1981; *Poezia de dragoste a lumii*, pref. edit., Bucureşti, 1997; *Poeme mistice ale Antichităţii*, pref. edit., Bucureşti, 2003. **Traduceri:** *Antologia literaturii maghiare*, I, îngr. Constantin Olariu, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1965 (în colaborare); Terenţiu, Seneca, *Teatru*, îngr. şi pref. Eugen Cisek, Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Nicolae Teică); *Din lirica japoneză,* îngr. trad., pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Dan Constantinescu, Ioanichie Olteanu ş.a.); Homer, *Imnuri. Războiul şoarecilor cu broaştele. Poeme apocrife*, pref. trad., Bucureşti, 1971; ed. bilingvă (*Imnuri–Imnoi*), pref. trad., Bucureşti, 1998; Orfeu, *Imnuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1972; Seneca, *Medeea*, Bucureşti, 1973; *Poezia Egiptului faraonic*, pref. Constantin Daniel, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Ion Larian Postolache); Apollonios din Rhodos, *Argonauticele (Epopeea Argonauţilor)*, pref. trad., Bucureşti, 1976; ed. (*Peripeţiile corăbiei Argo. Argonauticele*), pref. trad., Bucureşti, 1992; *Faraonul Keops şi vrăjitorii*, îngr. şi pref. trad. şi Constantin Daniel, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Constantin Daniel); Horaţiu, *Opera omnia*, II, Bucureşti, 1980 (în colaborare); *Tăbliţele de argilă. Scrieri din Orientul antic*, îngr. şi pref. trad. şi Constantin Daniel, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Constantin Daniel); *Tanka-haiku. Antologie de poezie clasică japoneză*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Dan Constantinescu); Hesiod, Orfeu, *Poeme*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1987; *Antologie de poezie rusă*, I–III, îngr. şi pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1987; *Ţara cireşilor în floare. Poezia Japoniei*, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Dan Constantinescu şi Ioanichie Olteanu); Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Gheneli Wolf), *Antichităţi iudaice*, pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 1999–2001, *Autobiografie. Contra lui Apion*, îngr., trad., pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 2002; Philon din Alexandria, *Viaţa lui Moise*, pref. Alexandru Barnea, Bucureşti, 2003, *Scrieri istorice*, pref. Alexandru Barnea, Bucureşti, 2005: *Magicienii egipteni şi vrăjitoarele tesaliene. Homo Magicus în Antichitate*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Homerice*, RL, 1971, 48; Veronica Porumbacu, *Imnurile lui Orfeu*, CRC, 1973, 13; Dan Grigorescu, *Prometeu*, CNT, 1977, 26; Nicolae Balotă, *Avatarurile lui Prometeu*, RL, 1977, 33; Marcel Petrişor, *Vitralii*, Bucureşti, 1978, *99–101*; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, Bucureşti, 1981, *56–60*; Darie Novăceanu, *„Antologie de poezie clasică japoneză”*, RL, 1982, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *7–9*; Iulian Sorin, *„Antichităţi iudaice” de Josephus Flavius – o carte care transcende mileniile*, „Realitatea evreiască”, 2001, 152–153; Gheorghe Ceauşescu, *Trei milenii de poezie – „Poeme mistice ale Antichităţii”*, RL, 2005, 23; Simona Vasilache, *Trecerea apelor*, RL, 2008, 6; Florentin Popescu, *Un corăbier prin literaturile lumii*, „Oglinda literară”, 2010, 99.

I. D.

ACSINTEANU, George (13.VII.1905, Frumuşica, azi Axintele, j. Ialomiţa – 14.XII.1987, Sibiu), prozator. Fiu al Elenei (n. Luca) şi al lui Constantin Acsinteanu, dulgher, **A.** a urmat şcoala primară în satul natal, iar liceul la Bucureşti, Călăraşi şi Odorhei. O vreme învăţător, îşi completează studiile urmând Facultatea de Drept şi Facultatea de Litere la Bucureşti şi la Cernăuţi. Între 1928 şi 1930 a fost secretar şi bibliotecar al Institutului de Literatură condus de Mihail Dragomirescu. Câtva timp a lucrat ca redactor la Radio Bucureşti şi ca inspector al Fundaţiilor Regale. După război practică profesii diverse: consilier juridic la Tulcea şi la Cernavodă ş.a. În 1925 **A.** debutează cu versuri în revista „Cultura poporului” (Cluj). În acelaşi an publică în „Voinţa Ialomiţei”, „Dreptul Ialomiţei”, „Marea Neagră”, „Gloria Dobrogei”. A semnat şi Acs, G. Acs, Acsint, George Pandurul, George Axinteanu-Panduri. A mai colaborat cu proză, versuri, publicistică socială şi culturală la „Ritmul vremii”, „Falanga literară şi artistică”, „Familia”, „Universul literar”, „Cuvântul”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Universul literar”, „Sfarmă-Piatră”, „Basarabia” ş.a. În 1941 a fost director al revistei „Pan”.

A. a debutat editorial în 1930 cu romanul *Piatra neagră*, ce purta o scurtă recomandare semnată de Liviu Rebreanu. Lipsit de unitate, romanul pare mai

Zaharia Stancu, George Dorul Dumitrescu, George Acsinteanu, N. Crevedia, un prieten comun

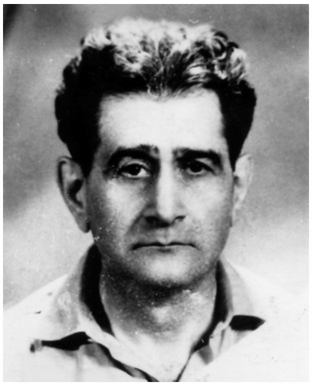
degrabă o culegere de povestiri al căror protagonist este un alter ego al autorului. Evoluţia personajului este urmărită din anul 1918, când copilul de unsprezece ani muncea pe moşia unui arendaş. Ajutat de învăţătoarea satului – acea „mucenică” născută pentru a aduce învăţătură oamenilor, model caracteristic într-o etapă a literaturii române –, ajunge el însuşi învăţător în sat. Drumul lui continuă la Bucureşti, unde devine corector de ziar, prilej pentru autor de a critica viaţa fără perspective a intelectualilor tineri de la oraş. Adevărata vocaţie a protagonistului este imaginată a se împlini într-o valoroasă operă de dramaturg. În roman analiza psihologică e inconsistentă, autorul limitându-se la o prezentare reportericească a evenimentelor. Cele două personaje a căror încărcătură sufletească este mai bine conturată sunt Ion Tudor şi Gheorghe nebunul, primul fiind, de altfel, introdus şi în următorul roman al lui **A.**, *Convoiul flămânzilor* (1935). Apărut în acelaşi an cu romanul *Huliganii* de Mircea Eliade, *Convoiul flămânzilor* încearcă abordarea aceleiaşi teme – destinul tinerei intelectualităţi văduvite de şansa împlinirii, însă nu reuşeşte să atingă profunzimea ideilor din *Huliganii* („Este tema din *Huliganii* lui Mircea Eliade redusă numai la aspectul economic”, spune G. Călinescu). Schimbările de situaţie, rapide, mai puţin plauzibile, servind tezei potrivit căreia binele învinge întotdeauna răul, apar mereu în roman. Abordarea didacticistă este vizibilă până şi în câteva titluri de capitole: *Reînviere, A răsărit luceafărul de dimineaţă, Se prind din nou rădăcinile, A răsărit noul soare.* Cu toate acestea, imaginea vieţii studenţeşti din capitala României anilor ’30 din secolul trecut are şi unele accente de autenticitate, introducându-l pe cititor în atmosfera specifică perioadei. **A.** a mai publicat culegeri de povestiri pentru copii, unde se îmbină tenta moralizatoare cu elemente de fabulos inspirate din folclor. Câteva reportaje de război consemnează faptele unei escadrile sanitare alcătuite din femei, a cărei misiune era de a transporta răniţii grav de pe front, *Escadrila albă* (1937) stând şi la baza unui scenariu de film realizat de cineaşti italieni în colaborare cu cei români.

SCRIERI: *Piatra neagră*, pref. Liviu Rebreanu, Bucureşti, 1930; *Povestiri pentru îngerii pământului*, Bucureşti, 1932; *Convoiul flămânzilor*, Bucureşti, 1935; *Prinţul*

Bărăganului, Bucureşti, 1935; ed. Bucureşti, 1943; *Copilul norilor*, Bucureşti, 1936; *Escadrila albă*, Bucureşti, 1937; *Herculanele au răsărit din legendă*, Sibiu, 1939; *Biruitorii, oameni cu suflet de zei*, I–II, Bucureşti, 1941–1942; *Rex poeta Cotis*, pref. A. Rădulescu, Milano, 1976; *Piatra neagră. Convoiul flămânzilor*, îngr. Ion Nistor, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1990.

Repere bibliografice: Lucian Boz, *„Piatra neagră"*, RP, 1931, 3897; Pompiliu Constantinescu, *„Piatra neagră"*, VRA, 1931, 164; Perpessicius, *Opere*, IV, *341–345*, XII, *431–432*; Nicolae Roşu, *Doi romancieri: T. C. Stan şi George Acsinteanu*, CL, 1935, 3–5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *Ist. lit.* (1982), *967*; Nicolae Scurtu, *Un prozator*, RL, 1988, 1; Z. Ornea, *Ce reedităm?*, RL, 1990, 21; *Dicț. scriit. rom.*, I, *9–10*; Popa, *Ist. lit.*, I, *192*. ***O.I.***

ACTA IASSYENSIA COMPARATIONIS, publicaţie care apare la Iaşi, anual, din 2003, editată de Catedra de literatură comparată şi estetică din cadrul Facultăţii de Litere a Universităţii „Al. I. Cuza". Revista a fost fondată de Ioan Constantinescu, iar din consiliul onorific au făcut sau fac parte Yves Chevrel, Eugen Simion, Henning Krauss, Dan Grigorescu, Adrian Marino, Hertha Perez, Mihai Zamfir, Paul Cornea, Andrei Hoişie, Livia Cotorcea, Elena-Brânduşa Steiciuc, Petruţa Spânu, Michel Otten, Czesław Grzesiak. Director: Viorica S. Constantinescu (din 2003); redactor-şef: Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi (2003–2011), Ana-Maria Constantinovici-Ştefan (din 2012); în diferite perioade, din redacţie au făcut parte Dragoş Carasevici, Alina Ţiţei, Livia Iacob, Nicoleta Cinpoeş, Cătălin Constantinescu, Adrian Crupa, Martin A. Hainz, Monika Reif-Hülser ş.a. Revista reia modelul practicat de „Acta Comparationis Litterarum Universarum", editată de Hugo Meltzl von Lomnitz şi de Samuel Brassai, asumând programatic continuitatea: „Revista noastră intenţionează să continue, în cadre româneşti şi la dimensiuni universale, tradiţia celei mai vechi reviste de literatură comparată din lume, care a apărut la Cluj, în 1877. Temele abordate se vor înscrie în linia actualităţii eterne, favorizînd astfel dialogul culturilor în timp şi spaţiu." **A.I.C.** publică articole şi studii în română, engleză, franceză, spaniolă, italiană, respectând tradiţia şi – parţial – principiul poliglotismului, formulat de Hugo Meltzl: „a scrie despre o literatură în limba acelei literaturi". Parte a unui efort mai larg, vizând o comparatistică supranaţională şi o deschidere specifică tendinţelor comparatiste de la începutul secolului al XXI-lea, un spaţiu generos este ocupat de studii şi eseuri de literatură comparată, de antropologie culturală, istoria ideilor, istoria mentalităţilor, grupate tematic: *Occident/Orient*, *Identitate/Alteritate*, *Imagologia exodului*, *Puterea*, *Centru şi periferie*, *Raţional–iraţional*, *(Su)Râsul*, *Alte lumi*, *Măşti*, *Rituri de trecere*. Structura sumarelor mai prevede o secţiune de recenzii, iar până în 2011 a avut şi o secţiune de traduceri. Numărul 6/2008 acordă un spaţiu generos evocării personalităţii ştiinţifice a comparatistului Ioan Constantinescu, dedicându-i articole semnate de Petruţa Spânu, Leonida Maniu, Constantin Dram, Sorina Bălănescu, Mihai Zamfir, Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi și Cătălin Constantinescu. De-a lungul vremii contribuie cu studii Yves Chevrel (*Littératures européennes, littérature européenne?*), Armando Gnisci (*Scrivere l'esodo tra i secoli*), Viorica S. Constantinescu (*Despre bine şi frumos în „Biblie"*), Christian Tamas (*L'uomo interiore – itinerario mistico*), Iulian Costache (*Identitatea culturală şi jocurile alterităţii*), Henning Krauss (*Denken macht glücklich: Positionen der französischen Aufklärung*), Pascal Gin (*Media Imaging Literary Canada: Migrancy as a Visible Sign of Globality*), Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi (*Exod şi exil în* legendarium*-ul lui Tolkien*), Neil B. Bishop (*Exode exiliare: „Le Printemps de Catherine" d'Anne Hébert*), Marina Cap-Bun (*The Metafictions of Power in I.L. Caragiale's Theatre*), Teodoro Pablo Lecman (*Notas sobre el poder o algunas observaciones sobre la idea de poder*), Alina Crihană (*Imaginarul puterii în romanul generaţiei '60*), Olivier Leplatre (*Le pouvoir et ses fictions dans les fables de La Fontaine*), Romaniţa Constantinescu (*Der fruchtbare Augenblick. Eine medientheoretische Untersuchung*), Czesław Grzesiak (*L'Autoreflexion critique de Robert Pinget et de ses personnages-écrivains: d'un projet inconscient à une écriture consciente*), Petruţa Spânu (*Raţional–iraţional în hortomania prinţului de Ligne*), Velichka Ivanova (*L'Irrationnel de l'histoire chez Milan Kundera et Philip Roth*), Dana Diaconu (*El descenso a los infiernos, en los arrables de la irracionalidad. Apuntes para una lectura paralela: Veracruz desde la cueva de Montesinos*), Ilinca Ilian (*Creación de la identidad cultural: el destino de la cultura latinoamericana*). Alţi colaboratori: Robert Lazu, Radu Cinpoeş, Raymond Delambre, Claudiu T. Arieşan, Martin A. Hainz, Sarah K. Cantrell, Renata Bizek-Tatara, Katarzyna Blazejewska, Simona Pollicino, Stephanie Laine, Adama Samako, Gaëlle Fourès-Legrand, Christophe Luzi, Owen Hickey, Marco Settimini. ***C.Ct.***

ACTERIAN, Arşavir (18.IX.1907, Constanţa – 17.IX.1997, Bucureşti), publicist, memorialist.

Mama, Haiganuş (n. Benlian), venise în Dobrogea din Kayseri, localitate din Turcia, iar tatăl, Aram Acterian, tot de origine armeană, contabil la un magazin de manufactură, se lansase în comerţul cu cereale; prenumele lui **A.** la naştere: Arşavir Nazaret. Urmează şcoala evanghelică din oraşul natal, după care este înmatriculat, ca şi fratele său mai mare, Haig Acterian, la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti. Dându-şi bacalaureatul în 1929, se înscrie la Facultatea de Drept. Şi-a luat licenţa în octombrie 1933, iar după absolvire, fire nepractică, a avut îndeletniciri modeste – secretar de avocat, redactor la *Enciclopedia României* (coordonată de Dimitrie Gusti), referent la Oficiul de Studii al Ministerului de Finanţe. Luat de val, priveşte cu simpatie mişcarea legionară, fără să se implice, el fiind un adept al lui Gandhi. Vor veni, odată cu războiul, ani grei pentru **A.**: dispariţia pe front a lui Haig, mai târziu maladia şi sfârşitul surorii lor, Jeni Acterian (căreia avea să-i publice, în 1991, jurnalul). Între 1946 şi 1949 lucrează la un anticariat deschis împreună cu C.A. Donescu. Pentru „complot împotriva ordinii publice", va fi întemniţat între anii 1949 şi 1953, apoi din nou între 1959 şi 1964 în lotul Noica–Pillat. În intervalul dintre cele două detenţii îşi câştigă existenţa ca ajutor de mozaicar, librar şi anticar, statistician şi documentarist la Centrul de Hematologie din Bucureşti. A debutat, încă de pe băncile şcolii, în 1928, la „Vlăstarul", colaborând, în continuare, la foarte multe publicaţii, printre care „Vremea" (face parte din redacţie), „Fapta", „Discobolul", „Ideea românească" ş.a. A mai semnat cu pseudonimele Ahaşverus, Alexandru Argeşiu, Alexandru Cârjeu, Arşavir Emin, Dumitru Georgescu, A. Gheorghe, Aristide Manu, N. Ar. Manu, Al. Manu, A. N. Suitariu, Ulysse, Alex. Vasia, Gheorghe Zamfir. După revenirea în presă, a publicat îndeosebi amintiri. Abia în 1992 îi apar primele cărţi semnificative – *Jurnalul unui pseudo-filosof* şi *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, urmate de *Cum am devenit creştin* (1994), *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu* (1994), *Despre mirare* (1996), *Portrete şi trei amintiri de puşcăriaş* (1996). În 1992 i s-a decernat un premiu al Uniunii Scriitorilor.

Formula care i se potriveşte lui **A.** este aceea a jurnalului. Trăite autentic, şi nu mimate livresc, neliniştile sale de „pseudo-filosof" frământat de dileme privesc moartea, absolutul, existenţa lui Dumnezeu. Într-o lume pecetluită de „veşnica taină", omul, „finit" în alcătuirea lui, nu poate decât să bâjbâie printre atâtea lucruri „insondabile şi minunate". Tot ce obţine el este un „sens împăienjenit". Sondând cu încăpăţânare insondabilul, vânătorul de năluci, care nu-şi pierde simţul relativităţii, scapă de anxietăţi şi printr-un surâs nastratinesc, prin (auto)ironie, dar mai ales prin replierea în credinţă. Dacă filosofarea se pierde în prelungi bâjbâiri printre indescifrabile noime, credinţa incendiază orizontul mirării cu luminoase viziuni: „Orice miracol e cu putinţă într-o lume creată din miracol, lume care nu există decât prin miracol". Citită astfel, existenţa (re)capătă un sens, încetând să mai apară ca o farsă (eventual tragică) şi ieşind, preţ de o iluminare, de sub robia deşertăciunii. Impalpabilul deşteaptă poetice fioruri: „totul e minune". Este, în infinitul tainei, destăinuirea care pe **A.**, ca „(pseudo)filosof", îl axează. Cu timpul, memorialistul, fără a pierde plăcerea de a filosofa, se obişnuieşte să ia lucrurile aşa cum sunt, fie că e vorba de suferinţă, de dificultăţile solitudinii sau de trecerea în nefiinţă. Un relief de o cuceritoare expresivitate capătă textul în secvenţele de portretistică. Prietenii (Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Emil Botta, Petre Ţuţea, Constantin Noica), ca şi alţi scriitori sunt evocaţi, cordial sau afectuos-ironic, în instantanee vii, cu o tentă de pitoresc. În comentariile de artă **A.** are opinii de om care gândeşte de multe ori în răspăr cu părerile îndeobşte admise. Privirea lui e clară (şi dornică de claritate), ascuţită şi, în afara oricărei ostentaţii, nonconformistă. Când nu pricepe ceva, nu se sfieşte s-o spună neted. E, în felul lui, un comentator incomod.

SCRIERI: *Jurnalul unui pseudo–filosof*, Bucureşti, 1992; *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, postfaţă Mircea Zaciu, Iaşi, 1992; *Cum am devenit creştin*, Bucureşti, 1994; *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*, Iaşi, 1994; *Despre mirare*, Bucureşti, 1996; *Portrete şi trei amintiri de puşcăriaş*, Bucureşti, 1996; *Neliniştile lui Nastratin. Pagini de jurnal (1967–1982)*, îngr. şi pref. Florin Faifer, Iaşi, 2000;

Amintiri despre Nicolae Steinhardt, îngr. şi pref. Fabian Anton, Cluj-Napoca, 2002; *Cioran, Eliade, Ionesco*, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Şora, Cluj-Napoca, 2003; *Corabia nebunilor*, Bucureşti, 2006; *Intelectualitatea interbelică între ortodoxie şi tradiţionalism*, îngr. Fabian Anton, cuvânt înainte Eugen Ionescu, Bucureşti, 2008; *Jurnal. 1929–1945/1958–1990*, cuvinte de întâmpinare Bedros Horasangian şi Florin Faifer, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Ioana Bot, *A citi, a trăi, a scrie*, TR, 1992, 46–47; Cornel Ungureanu, *Arşavir şi alţi bătrâni de ispravă*, O, 1993, 6; Ioana Pârvulescu, *Un neobişnuit „om obişnuit”*, RL, 1994, 38; Octavian Soviany, *Iarăşi fraţii Acterian*, CNT, 1996, 19; Mircea Zaciu, *Scrisori nimănui*, Oradea, 1996, *121–126*; Alexandru Paleologu, *„Arşavir era cel mai bun dintre noi. Asta înseamnă şi cel mai inteligent”*, „Ararat”, 1997, 8; Eugenia Vodă, *Misterul Arşavir*, RL, 1997, 39; George, *Reveniri, 216–220*; Ornea, *Portrete, 281–286*; Faifer, *Faldurile, 48–57*; Simion, *Ficţiunea*, III, *287–292*; Oana Soare, *În umbra celorlalţi*, CC, 2004, 3; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *27–39*; Manolescu, *Istoria, 1424*; Gheorghe Grigurcu, *Un „trăirist”*, RL, 2009, 17; Dana Pârvan-Jenaru, *O viaţă pentru un jurnal*, RL, 2009, 48; Elvira Sorohan, *Jurnalul unui filosof timid*, CL, 2010, 2; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, Bucureşti, 2010, *passim.* ***F. F.***

ACTERIAN, Haig (5.III.1904, Constanţa –1943?), poet, eseist.

Părinţii lui erau Haiganuş (n. Benlian) şi Aram Acterian, comerciant; prenumele la naştere: Haig Garabet. Urmează şcoala primară şi apoi, din toamna lui 1915, Liceul „Mircea cel Bătrân” în oraşul natal. În 1917 este înscris la Liceul „Spiru Haret” din Bucureşti, iar în 1923 devine student la Facultatea de Filosofie. Urmează în paralel, din 1924, şi Conservatorul de Artă Dramatică, ale cărui cursuri le va absolvi în 1927, fiind angajat în Compania Bulandra. Îl atrăgea actoria, dar şi mai mult direcţia de scenă. În 1929 pleacă la studii, la Viena şi la Berlin, unde intră în relaţii cu Max Reinhardt. Se împrieteneşte cu Gordon Craig şi între cei doi se poartă o corespondenţă bogată privind concepţia lor despre arta dramatică. În 1934 se afla la studiourile Cinecittà din Roma. Se cunosc şi scrisorile din aceeaşi perioadă (1934–1935), schimbate de **A.** cu Marietta Sadova, soţia sa. În 1932 se numără printre iniţiatorii Asociaţiei de Arte, Litere şi Filosofie Criterion. Deşi iniţial ar fi fost simpatizant al stângii comuniste (după mărturia lui Mihail Sebastian), după ce devine discipol al lui Nae Ionescu orientarea sa politică se modifică, mergând spre extrema dreaptă. În 1940, după venirea la putere a legionarilor, este numit director la Teatrul Naţional din Bucureşti, pornind la drum cu gânduri mari (între altele, iniţiază Muzeul Teatrului). La începutul anului 1941 este arestat, judecat şi condamnat de Tribunalul Militar la doisprezece ani închisoare corecţională. În puşcăria din Lugoj rămâne doi ani, timp în care redactează o monografie despre Molière. Trimis pe front, rănit în luptele din Cuban în prima decadă a lunii august 1943, pare-se că a reuşit să se salveze, nefiind găsit printre cei căzuţi, cum rezultă dintr-o carte poştală trimisă de un camarad de front Mariettei Sadova. **A.** a debutat, cum o va face şi fratele său, Arşavir, la revista şcolară „Vlăstarul” (1925), unde figura printre redactori. Vor urma alte colaborări, la „Revista universitară”, în timpul studenţiei, apoi la „Est-West”, „Sinteza”, „Săptămâna literară”, „Vremea”, „Ultima oră”, „Floarea de foc”, „Reporter”, „Ararat”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Ani”, „Ideea românească”, „Buna Vestire”, „Rânduiala”, „Cuvântul”, „Axa”, „Universul literar” ş.a. Proză, note de drum, scrisori aveau să-i apară, după multă vreme, prin grija lui Arşavir Acterian, în „Steaua”, „Studii şi cercetări de istoria artei”, „Apostrof”, „Litere, arte & idei”, „Echidistanţe”.

În afara câtorva articole (despre muzică, artele plastice, literatură), **A.** manifestă la început o înclinare pentru poezie. Volumul *Agonia* (1929), ca şi placheta *Urmare* (1936) sunt semnate cu pseudonimul Mihail. Este o poezie de atmosferă mistică, înstelată de o simbolistică pur creştină. Între fervoarea credinţei şi îndoiala crispantă, între chemarea iubirii şi semnele premonitorii ale morţii, se consumă trăirile unui spirit mereu supus tensiunilor divergente, căutându-şi izbăvirea în smerenia rugăciunii, în reculegerea pioasă, într-un ritual ce se confundă cu invocarea, cât anxioasă, cât elegiacă, a divinităţii. În aceeaşi formă de expresionism liric, dar excesiv complicată, poemele din *Urmare* intonează, în modulări liturgice, „psalmi cântând a moarte”

și „a rea vestire". Transpuși într-un discurs eliptic și cam uscat, psalmii lui Mihail exprimă sforțarea orgolioasă a unui bântuit și, nu mai puțin, a unui avid de a se proiecta pe sine în metafizic. În contrabalans, pastelurile sunt calme, contemplative, fără contorsiuni agonice. Dominanta eseisticii lui **A.** o reprezintă teatrul. Pariul teoreticianului, care se lasă uneori pradă unei beții a conceptelor, este acela de a desluși înțelesurile ținând de „gestul spiritual al artei", care se dovedește în esență o „răstălmăcire a gândului naturei". În interviuri și în articole își mărturisește preferința pentru „teatrul creator" și, legat de aceasta, pentru „teatrul sintetic", blamând „elucubrațiile" avangardei, la fel ca și drama burgheză, străină de „simbol". A făcut și critică dramatică, de asemenea, „critica criticei dramatice", mereu cu un filon teoretic, prezent și în contribuțiile de istoria teatrului. O broșură poartă titlul *După un veac de teatru românesc* (1937), alta, *Organizarea teatrului* (1938). Un portretist remarcabil, evitând pitorescul și anecdotica de colportaj, se arată **A.** în medalioanele de regizori și de actori. Prieten cu Gordon Craig, încearcă să-i prezinte gândirea regizorală în broșura *Gordon Craig și ideea în teatru* (1936). Oprindu-se asupra controversatului termen „supramarionetă", exegetul nu înțelege prin el „actorul-păpușă", ci un interpret de superperformanță. Craig răspunde printr-un gest cordial, scriind un „cuvânt înainte" la cartea cea mai importantă a lui **A.**, *Pretexte pentru o dramaturgie românească* (1936). Dramaturgul este îndrumat spre modelul clasic, care e bine să-și tragă sevele din substanța legendelor, a credințelor populare; un alt izvor ar fi ortodoxia. În *Limitele artei* (1939) **A.** se aventurează pe tărâmul esteticii idealiste. E un pact febril cu iraționalismul, de unde și limbajul abscons. Dacă arta este „deformarea lumii fizice prin duh", a plăsmui înseamnă a prilejui „o logodnă între natural și supranatural". Studiul său *Shakespeare* (1938) este prima monografie consacrată, la noi, dramaturgului englez. Traducerea fragmentelor incluse în argumentație îi aparține eseistului (care a tălmăcit, în întregime, *Furtuna*, lăsată în manuscris). Polemic până la trufie cu „critica shakespeareană", pretențios și alambicat câteodată, acut însă în multe dintre observațiile lui, **A.**, acest excesiv cu gustul insolitului, își probează și în *Shakespeare* posibilitățile de reflecție modernă asupra teatrului.

SCRIERI: *Agonia*, Craiova, 1929; *Urmare*, [București], 1936; *Gordon Craig și ideea în teatru*, București, 1936; *Pretexte pentru o dramaturgie românească*, pref. Edward Gordon Craig, București, 1936; *După un veac de teatru românesc*, București, 1937; *Organizarea teatrului*, București, 1938; *Shakespeare*, București, 1938; ed. 2, introd. Marian Popescu, București, 1995; *Limitele artei*, București, 1939; *Dragoste și viață în lumea teatrului*, îngr. și pref. Arșavir Acterian, București, 1994; *Cealaltă parte a vieții noastre*, îngr. Arșavir Acterian, introd. Florin Faifer, Iași, 1994; *Molière*, biobibliografie Florin Faifer, București, 1995; *Poeme*, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 1996; *Scrieri despre teatru*, tr. Irina Dimiu, îngr. și pref. Claudia Dimiu, București, 1998.

Repere bibliografice: Noica, *Publicistică*, I, *289–291*, *320–321*; Perpessicius, *Opere*, IV, *26–27*; Ionescu, *Război*, II, *106–110*, *114–115*; Călinescu, *Opere*, III, *179*; Mihail Sebastian, *Întâlniri cu teatrul*, îngr. Cornelia Ștefănescu, București, 1969, *91–93*; Boz, *Anii*, *168–169*; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, 1971, *208–209*; *Ist. teatr. Rom.*, III, *520–523*; Constantin Măciucă, *Teatrul și teatrele*, București, 1989, *5–85*; Ceuca, *Teatrologia*, *134–137*, *189–190*; Acterian, *Privilegiați*, *52*, *64–68*, *129–144*, *150–155*, *170*; Ionuț Niculescu, *Haig Acterian – un destin tragic asumat*, „Ararat", 1995, 14; Dan C. Mihăilescu, *„Shakespeare"*, LAI, 1995, 28; Mircea Morariu, *„Shakespeare" de Haig Acterian*, F, 1995, 12; Mircea Anghelescu, *O apariție întârziată cincizeci de ani*, LCF, 1996, 19; Octavian Soviany, *Iarăși frații Acterian*, CNT, 1996, 19; Daria Dimiu, *După Haig Acterian prin Paris*, ALA, 1997, 369; Faifer, *Faldurile*, *48–50;* Faifer, *Pluta*, *9–17*. ***F. F.***

ACTERIAN, Jeni (22.VI.1916, Constanța – 29.IV.1958, București), diaristă.

Este fiica lui Haiganuș (n. Benlian) și a lui Aram Acterian, comerciant. Face parte dintr-o familie de origine armeană, frații ei mai mari fiind Haig Acterian și Arșavir Acterian; prenumele la naștere: Eugenia Maria. A copilărit în orașul natal, strămutându-se curând, împreună cu familia, la București. Va face aici liceul la „Notre-Dame-de-Sion", luându-și bacalaureatul în particular, în 1935. Se înscrie la Facultatea de Filosofie, absolvită în 1940. Dificultățile financiare o împiedică să beneficieze de

bursă de studii în Franţa, unde intenţiona să pregătească un doctorat în logică matematică. Cu ajutorul lui Mircea Vulcănescu, izbuteşte să se angajeze, după absolvire, la Casa Autonomă de Finanţare şi Amortizare, irosindu-şi câţiva ani, între 1941 şi 1947, într-un ingrat post de referentă. A urmat, dând curs unei înclinaţii spre arta spectacolului, şi Conservatorul de Artă Dramatică, secţia regie scenică, din 1947 încredinţându-i-se asistenţe de regie, pentru ca în scurt timp să ajungă să monteze spectacole (cu piese de William Shakespeare, Anton Pavlovici Cehov, Albert Camus ş.a.). Se apucă acum şi să traducă texte dramatice, în vederea punerii lor în scenă. La Teatrul Municipal, ca asistent de regie, a colaborat cu regizorii Marietta Sadova (soţia fratelui său Haig) şi cu tânărul Liviu Ciulei. Numele ei de scenă era Jeny Arnotă. Afectată de eşecul mariajului cu actorul Adrian Georgescu, **A.** se îmbolnăveşte de maladia lui Hodgkin, ultimii ei ani de viaţă fiind un adevărat calvar.

O revelaţie a memorialisticii româneşti de după 1989 este jurnalul lăsat de **A.**, din care Arşavir Acterian, după eliberarea din închisorile comuniste, a reuşit să publice un prim fragment în 1973, prin intermediul lui Ştefan Popescu, în revista băcăuană „Cadran. Caiet cultural al Cenaclului «George Bacovia»“. Fragmentul a apărut cu semnătura Jeni Arnotă şi sub titlul *Întâlnire cu Eugen Ionescu şi Mircea Tiriung*. Tot Arşavir Acterian, împreună cu Doina Uricariu, va publica în 1991 *Jurnalul unei fiinţe greu de mulţumit* (acoperind perioada 1935–1947, deşi pe pagina de gardă apare scris 1932–1949). Cu titlul modificat inițial din raţiuni editoriale şi conţinutul cenzurat din motive de protecţie a intimităţii unor protagonişti, jurnalul va fi reeditat ulterior sub titlul real, *Jurnalul unei fete greu de mulţumit. 1932–1947*. Versiunea necenzurată şi completă (însemnările durând până în apropierea morţii diaristei) este încă nepublicată. Confident ideal, textul sfârşeşte prin a absorbi, alături de crizele existenţiale, toate proiectele nerealizate sau ratate ale autoarei, fiind, în acelaşi timp, un roman autenticist despre singurătate şi prietenie, despre dragoste şi moarte, şi o meditaţie existenţialistă în care „nelinişte metafizică” a tinerei filosoafe se asociază unei nevoi disperate de apărare a intimităţii şi de salvare a normalităţii cotidiene. Degenerarea vieţii politice din anii ’30 ai secolului trecut, războiul, instaurarea comunismului, sunt, pe cât posibil, evitate, dintr-o nevoie de autoprotecţie; ele răzbat, totuşi, prin efectele lor angoasante. Printre notaţiile exuberante sau îndurerate, maliţioase ori drapate melancolic, tema morţii revine, în jurnalul scris de **A.**, în străfulgerări premonitorii, de o intensitate comparabilă doar cu angoasele lui Eugen Ionescu. E un efect al oboselii care se adună, dar şi al dezamăgirilor ce contrariază sufletul ei încărcat de iluzii şi exigenţe absolutiste. Un simţământ apăsător al inutilităţii, al zădărniciei agravează răul indefinit de care suferă şi care, între plictisul crâncen şi disperările în pragul urletului, atinge când şi când cota insuportabilului. Până şi plenitudinea, în asemenea clipe, îi pare generatoare de dezastre. Pe de altă parte, vitalitatea robustă, umorul, autoironia, luciditatea mereu clamată cenzurează impulsurile patetice. Chiar dacă jurnalul era menit unei distrugeri mereu amânate, el are totuşi un destinatar: eul viitor al diaristei, care-şi percepe existenţa ca o suită de morţi succesive, în drum către extincţia finală. Faptul nu exclude, dimpotrivă, bucuria de a trăi, de a se bucura total de fiecare moment, de fiecare experienţă. Un „narcotic” ar fi lecturile (devoră carte după carte, dar totdeauna cu un ascuţit, neconcesiv spirit critic), pe urmă cinematograful, teatrul, concertele şi, nu în ultimul rând, prietenia, arcuită la orizont ca un miraj. Şi notaţiile din jurnal contează ca o terapie, ele putând converti uneori suferinţa vie într-o „suferinţă literară”, în care eul caută să filtreze dificultăţile realului. (Influenţată de stilul autenticist al Katherinei Mansfield, **A.** ar fi vrut iniţial să scrie proză.) Revenită în cotidianul care îi rezervă atâtea frustrări, adolescenta, apoi tânăra femeie nu-şi reprimă deloc simţul hipertrofic al ridicolului. În râsul ei zvâcneşte nervul unei inteligenţe tăioase, care generează „acidităţi” ori de câte ori ceva n-o mulţumeşte. Nu scapă de examenul necruţător nici mintoşii ei amici dintr-o generaţie scânteietoare, nemaivorbind de profesorii de la facultate, portretizaţi coroziv, cu un subiectivism mândru de sine. Mai apropiată se simte hiperlucida de profesorul Nae Ionescu, căruia îi poartă o admiraţie în care se percepe o undă afectivă, de Emil Cioran, cu care se simte înrudită sufleteşte, după cum pentru anxietăţile lui Emil Botta are, firesc, o afinitate aparte. Altminteri, nu prizează exagerările, pe care le taxează de teribiliste, ale criterioniştilor, ce „fac caz de neliniştile lor cerebralizate” în chestiuni, oricum, irezolvabile. Individualistă ireductibilă, refuză „logica colectivelor” şi, în consecinţă, angajările prolegionare ale fraţilor şi ale multora dintre prietenii săi. Încă din prima tinereţe **A.** i-a cunoscut

pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Petre Ţuţea, Petru Comarnescu, Marietta Sadova şi pe mulţi alţii din aceeaşi generaţie. A fost bună prietenă cu Clody Berthola, Marieta Rareş, Alice Botez, cu pictoriţa Nuni Dona (nepoata Cellei Delavrancea), Rori Nasta (soţia actorului şi regizorului Dan Nasta), pictoriţa Lucia Vasiliu, cu filosoful Alexandru Dragomir (primul ei iubit, la aproape treizeci de ani), bizantinologul Alexandru Elian (un alt admirator) ş.a. Grupul format cu Alice Botez, Nuni Dona şi Lucia Vasiliu aminteşte, prin fronda ludică, de confreria din *Capul de răţoi* de G. Ciprian. Discursul de bravadă, dar şi obsesiile consemnate în jurnal revin în corespondenţă. Absolutul la **A.** e în iubire. Luând închipuirile drept adevăr, „armeanca" trăieşte mistuitor, până la orbire, un sentiment care îi procură dezamăgiri şi sfâşieri în suită. Şocurile trezirii sunt violente, întărindu-i convingerea dintotdeauna că existenţa ce i-a fost dat s-o ducă e pecetluită de semnul neîmplinirii. În acest ingrat scenariu jurnalul pe care Arşavir, fratele afectuos şi săritor la nevoie, l-a salvat de flăcările cărora autoarea îl hărăzise, înseamnă, într-un plan simbolic, o luminoasă revanşă.

SCRIERI: *Jurnalul unei fiinţe greu de mulţumit (1932–1949)*, îngr. Arşavir Acterian şi Doina Uricariu, postfaţă Doina Uricariu, Bucureşti, 1991; ed. 2 (*Jurnalul unei fete greu de mulțumit. 1932–1947*), îngr. şi pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 2007; ed. îngr. Fabian Anton, Bucureşti, 1998; *Corespondenţă*, îngr. Fabian Anton, pref. Alexandru Paleologu, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *O femeie ca oricare alta*, FLC, 1991, 46; Ion Buzera, *„Jocurile" lucidităţii*, R, 1991, 12; Ioana Bot, *Jurnalul unei fiinţe care a învins*, TR, 1992, 20; Ov. S. Crohmălniceanu, *Pedeapsa lucidităţii*, CC, 1992, 1–2; Acterian, *Privilegiaţi*, *156–170* ; Marta Petreu, *Jeni Acterian*, APF, 1993, 6; Lovinescu, *Unde scurte*, VI, *263–268*; *Dicț. analitic*, II, *313–315*; Faifer, *Faldurile*, *48–50*, *58–64*; Ioana Pârvulescu, *Suferinţele tinerei Jeni*, RL, 2001, 29; Simion, *Ficţiunea*, III, *277–286*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *19–26*; Bianca Burţa, *Jeni Acterian: fragmente dintr-un puzzle biografic*, OC, 2005, 285; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Piteşti, 2005, *15–40*; Paul Cernat, *Jurnalul lui Jeni Acterian sub mai multe cenzuri*, OC, 2007, 395; Gheorghe Glodeanu, *„Jurnalul unei fete greu de mulţumit"*, PSS, 2008, 213–214; Manolescu, *Istoria*, *1424–1425*; Adela Dinu, *Diaristica feminină românească*, Cluj-Napoca, 2012, *88–97*. ***F.F., P.C.***

ACTIVITATEA, publicaţie apărută la Orăştie, săptămânal, între 5 ianuarie 1901 şi 5 ianuarie 1905, cu subtitlul „Foaie politică, economică, socială şi literară", suprimat la 17 aprilie 1902. Editor-proprietar şi redactor-şef: Aurel Muntean; redactor responsabil: Laurian Bercian. Redacţia anunţă în primul număr scopul revistei, care susţine programul Partidului Naţional Român, militând îndeosebi pentru drepturile culturale ale românilor din Transilvania şi afirmând că „va face totul pentru justele pretenţiuni ale poporului român în comună, comitat şi ţară" (*Onor. cetitori!*). Permanente sunt rubricile „Revista externă", „Noutăţi" şi „Foişoara", rezervată producţiei literare. Pe lângă versuri de St. O. Iosif (*Povestea bunicului*), G. Coşbuc (*Sus inima*, *Graiul neamului*), Th. D. Speranţia (*Învăţătorul*, *Părinţii*, *Bătrânilor*), O. Carp (*Doină*), Petre Dulfu, Silvestru Moldovan, apar poezii semnate de Gregoriu Ceontea, T. Duţescu-Duţu, Sebastian Stanca ş.a. Se reproduce din „Revista ilustrată" (1899–1902) articolul *Ciripituri. Câteva reflecţii inofensive*, datorat lui Valeriu Moldovan, ce ia în discuţie slaba calitate artistică a poeziei contemporane, situaţie ce s-ar datora „lipsei unei critici literare", opinii la care va răspunde polemic Ilarie Chendi. Cu proză, favorizată de un spaţiu mai larg, intră în sumare Stelian Russu (*Dezertorul*, *Toboşarul de la podul Arcola*, *Anul Nou*), N. Rădulescu-Niger (*Tocana lui căpitan Costache*, *Minunile lui „Cinci parale"*), V.A. Urechia (*Fiicele cerului*), Carmen Sylva, căreia i se reproduc mai multe povestiri (*Piatra de opal*, *Stâncile Doamnei*). Publicistica e susţinută de Iosif Sterca Şuluţiu şi Ion Kalinderu. În foileton I.S. Ordean oferă studiul polemic *Eminescu. Pesimist, profet şi economist.* Din „Albina" sunt preluate articole de G. Coşbuc (*Şcoală şi funcţionarism*, *Un emigrant*) şi Eleonora Slavici (*Educaţiunea femeiască*). Sub pseudonimul Stelian se traduce din Balzac, Maupassant ş.a. Piesa într-un act *Povestea vorbei* îi aparţine lui N. Rădulescu-Niger. Stelian Russu selectează fragmente din memorialistica lui Vasile Alecsandri. În numărul 31/1903 este publicată poezia lui Eminescu *Ea mergea acum în codru*, inedită. Alţi colaboratori: S. Teodorescu-Kirileanu, Andrei Bârseanu, Iosif Vulcan, Elie Dăianu. ***A.Gț., D.B.***

ACTUALITATEA, ziar politic, literar şi ştiinţific apărut la Bucureşti, bisăptămânal, între 19 septembrie şi 2 octombrie 1865, în continuarea săptămânalului „Epoca" (1865), suspendat la 27 august. Redactor responsabil: Pantazi Ghica. Publicaţie de orientare liberală, susţine legile şi reformele lui Al.

I. Cuza prin comentariile amănunţite de la rubrica „Revista interioară", semnate de Pantazi Ghica. Partea literară este asigurată în bună măsură tot de Pantazi Ghica, cu articole de atitudine (*Libertatea presei*), de istorie literară (*Autorii cei vechi* – un elogiu adus lui Iancu Văcărescu, C.A. Rosetti, Gr. Alexandrescu) sau de analiză a vieţii teatrale româneşti (*Câteva cuvinte asupra teatrului român*). Acest din urmă articol, care relatează despre soarta unor mari actori concediaţi pe nedrept, este urmat de intervenţia lui C.A. Rosetti (*Teatrul este oglinda societăţei*), cu noi dovezi despre starea precară a teatrului ca instituţie de cultură. În cadrul „Foiletonului" Pantazi Ghica republică după „Revista română" (1861–1863) prelucrarea legendei populare *Mărgăritărel* şi schiţa *Un amor de toamnă*. ***L.V.***

ACTUALITATEA, revistă literară apărută la Bucureşti, lunar, între 6 septembrie 1898 şi 5 decembrie 1899. Directori: Domenico Caselli şi Aristide Cantilli (de la 1 aprilie 1899). La 1 septembrie 1899 îşi modifică titlul în „Revista Actualitatea". Orientarea publicaţiei este eclectică. Primul număr va fi dedicat scriitoarei Carmen Sylva, iar în cel de-al doilea i se face o prezentare elogioasă lui C. Dobrogeanu-Gherea, căruia i se republică, sub titlul *Ibsen, Björnson, Petőfi*, un fragment din studiul *Artiştii-cetăţeni*, tipărit în 1894 în „Literatură şi ştiinţă". Alături de notele şi cronicile literare şi teatrale semnate de D. Caselli şi Const. Vasilescu, în revistă au apărut articole biografice dedicate unor personalităţi ale epocii, precum şi comentarii referitoare la viaţa culturală, aparţinându-le lui I.C. Bacalbaşa, Al. Antemireanu, Juarez Movilă. Colaborează cu articolul *Plagiatul în poezie* G. Panu, iar A. Cantilli, D. Nanu şi D. Caselli sunt prezenţi cu versuri. ***R.Z.***

ACTUALITATEA, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, între februarie 1913 şi august 1916; continuă „Actualitatea ilustrată". Subtitul iniţial e „Revistă ilustrată politică, literară, economică, financiară, industrială, comercială, agricolă, artistică"; din martie 1913 cuvântul „artistică" este suprimat din subtitlu, iar din iunie 1915, subtitlul e redus la „Revistă ilustrată". Director şi proprietar: Leon Ascher; director literar: Ludovic Dauş (martie–mai 1913), director politic şi literar: Panait Macri (din decembrie 1915). Reapare între 1920 şi decembrie 1928 „sub conducerea unui comitet de redacţie, compus din scriitori civili şi militari distinşi". La numărul 7/1923 este menţionat ca director proprietar L.A. Moisescu. **A.** are drept scop oglindirea evenimentelor epocii, oferind informaţii din toate domeniile anunţate în subtitlu. Pe lângă concizia articolelor, reţine atenţia prezentarea grafică a publicaţiei, tipărită pe hârtie velină, bogat ilustrată cu fotografii şi reproduceri de artă. **A.** îşi propune să cultive sentimentul patriotic, în respectul monarhiei. Spaţii largi sunt acordate comentariilor pe marginea evenimentelor politice din perioada neutralităţii României (1914–1916), susţinând intrarea ţării în război alături de puterile Antantei. Semnează versuri Barbu Nemţeanu, Ioan Catina, Al. Obedenaru, Gheorghe din Moldova, Radu D. Rosetti, Iuliu C. Săvescu, D. Teleor, Th. M. Stoenescu, Cridim (Christea N. Dimitrescu), Leon Feraru, Mircea C. Demetriade, Vintilă V. Paraschivescu, Duiliu Zamfirescu, Victor Eftimiu; proză – Al. Cazaban, N. Pora, D. Caselli, C. Nutzescu, Ludovic Dauş, C. Rîuleţ, Ioan Slavici, D. Anghel, Theodor D. Speranţia. Sunt republicate numeroase texte ale scriitorilor români clasici şi contemporani: Emil Gârleanu, *Voinicul*, I. Al. Brătescu-Voineşti, *Călătorului îi şade bine cu drumul*, I.L. Caragiale, *Căldură mare*, Al. N. Gane, *După o bună morală*, I. Slavici, *Stâlp de cafenele*. Revista găzduieşte şi numeroase traduceri din Émile Zola, Arthur Conan Doyle, François Coppée, Georges Courteline. Constantin A.I. Ghica este autorul majorităţii traducerilor. Lui i se alătură Constanţa Chiralievskaia, care transpune în foileton romanul lui V.D. Waschirov, *De ce se prăbuşesc imperiile*. Numărul 5/1913 găzduieşte necrologul *Aurel Vlaicu*, iar numărul 26–27/1915 comemorează un sfert de secol de la moartea lui V. Alecsandri. Se consemnează aniversar centenarul naşterii lui C.A. Rosetti şi cincizeci de ani de teatru ai actorului Constantin Nottara. În numărul 25/1915 D. Teleor alcătuieşte o scurtă istorie a Societăţii Scriitorilor Români, iar N.D. Cocea anunţă constituirea Asociaţiei Generale a Presei Române. ***D.B.***

ACTUALITATEA ILUSTRATĂ, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 5 decembrie 1910 şi 30 ianuarie 1911, cu subtitlul „Actualităţi–literatură–ştiinţă şi artă–teatru şi muzică–sporturi–eleganză etc.". Director: Ludovic Dauş. **A.i.** îşi propune să fie „oglinda vieţii literare, teatrale, artistice şi ştiinţifice", să reflecte „actualitatea prin fapte şi oameni", ceea ce reuşeşte prin varietatea

informaţiilor: dări de seamă (despre expoziţiile Th. Pallady şi N. Vermont), aniversări şi comemorări (centenarele Musset – 1910 şi Paul Verlaine – 1911). Figurează cu versuri Ludovic Dauş, Ion Sân-Georgiu, Claudia Millian, Corneliu Moldovanu, V. Demetrius; cu proză Radu D. Rosetti, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voineşti; cu piese de teatru Cincinat Pavelescu (fragment din comedia într-un act *Un vis*). Cronica literară este semnată de Ludovic Dauş. Alţi colaboratori: C. Rîuleţ, D. Teleor, Al. Cazaban. ***I.H.***

ACŢIUNEA, cotidian apărut la Bucureşti între 5 septembrie 1940 şi 7 septembrie 1944. Director: C.T. Bobe. Înfiinţat în luna instalării regimului mareşalului Ion Antonescu şi al proclamării „statului naţional-legionar”, **A.** publică *Proclamaţia către ţară* prin care Antonescu este învestit cu puteri depline, anunţă dizolvarea corpurilor legiuitoare, abdicarea regelui Carol al II-lea și venirea pe tron a lui Mihai I. Câteva articole din primele numere definesc orientarea ziarului: *Presa și elitele ei sociale* de N. Davidescu, *La o nouă răspântie* de Nicolae Roșu, *Spre românizarea teatrului* de Victor Ion Popa. Rubricile se intitulează „Mențiuni critice”, susținută de Perpessicius, „Cronica muzicală” de George Breazul, „Cronica plastică” de Ion Vlasiu, „Pagini memorialistice” de E. Lovinescu. Pagina „Literatură–artă” din primul an devine „Teatru, artă, cinema, literatură”. Alte rubrici: „Revista presei străine”, „Justiţie”, „Economie, finanţe, agricultură”, „Tribuna muncitorească”, „Ştiri diverse”. Colaborează cu versuri Ion Larian Postolache (*Scrisoare mamei*), cu proză Tudor Muşatescu, cu articole de istorie literară C. Cristobald (*Este Caragiale inactual, Cum se scrie Alecsandri*, *Cine şi când a spus „Dâmboviţă, apă dulce”*), N. Davidescu (*Nae Ionescu la ziarul „Cuvântul”*), N. Mihăescu (*Poezia lui Ştefan Baciu*), Vlaicu Bârna (*Doi iluminişti: Goga şi Pârvan*, *Poezia lui I. Minulescu*). Ziarul anunţă, între altele, pensionarea lui N. Iorga şi a lui C. Rădulescu-Motru, publică un interviu cu E. Lovinescu despre monografia sa în două volume *T. Maiorescu*, altul cu Ştefana Velisar Teodoreanu şi cu Ionel Teodoreanu şi un necrolog *Ion Minulescu*. Alţi colaboratori: Vasile Damaschin, Al. Iordan, V.V. Haneş. ***R.P.***

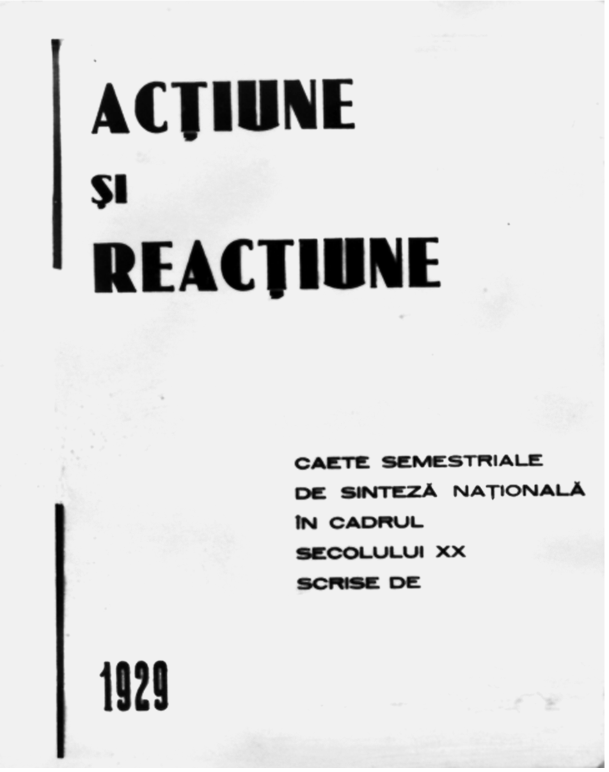
ACŢIUNEA BUZĂULUI, ziar apărut la Buzău, săptămânal, din septembrie 1934 până în 13 aprilie 1941. Director-proprietar: George Gh. Pâslaru; prim-redactori: Pompiliu Ionescu şi George Homoriceanu. Antiliberală, naţional-ţărănistă la început, iar ulterior cu tot mai pronunţate accente naţionalist-şovine, publicaţia îşi propune să înlăture „întunericul macabru al tuturor combinaţiilor meschine”, înaintând spre „lumina dătătoare de puteri noi”. Dintre numeroasele rubrici, mai importante sunt „Pagina literară”, „Viaţa economică”, „Viaţa internaţională”, „Teatru–Cinema”, „Pagina şcoalei buzoiene”, „Medalioane”. Numărul celor care trimit versuri este mare, printre semnatari D. Iov, Virgil Carianopol, Aron Cotruş (*Fragment din ţară*), V. Voiculescu (*Cântecul ursului*, *În sihla de imagini*, *Androginul*), Radu Gyr (*Ţara*) Dem. Iliescu, Mircea Streinul, George Gregorian, Alexandru Călinescu, Octav Sargeţiu, M. Ghimbăşanu, Margareta Isbăşoiu şi, în fine, Stelian Diaconescu (*Sanatoriu*), care în numărul 349–350/1940 va semna prima dată cu pseudonimul ce îl va consacra, Ion Caraion (*Scrisoare*). Sectorul proză este mai puţin consistent. Aici semnează N. Dumbrăveanu, în foileton, romanul „de mare senzaţie” *Insula misterelor*, Elena Crăciun, D. Şerbănescu-Lopătari, Aurel Constantinescu şi chiar directorul publicaţiei, George Gh. Pâslaru, cu pseudonimul George Râureanu. În compartimentul rezervat publicisticii sunt de consemnat articolul *Carte*, al lui Grigore Trancu-Iaşi, acelea ale lui I. Simionescu, *Învăţătorii*, şi I. Rădulescu-Pogoneanu, *Belgia Orientului*. Mateiu I. Dumitriu poartă „în serial” *Discuţii sociologice*. Panait Nicolae semnează necrologurile Cincinat Pavelescu şi Panait Istrati. Densă şi instructivă este rubrica „Medalioane”, îngrijită succesiv de Lucian Emin şi George Popescu, de fapt adevăraţii cronicari literari ai publicaţiei, şi de Mircea Leca, toţi trei realizând sub pseudonimul comun Cronicar şi o vie, incitantă rubrică literar-artistică, „Însemnări”. Nume şi opere importante ale literaturii din perioada interbelică trec prin sita judecăţii critice a acestora, în luări de poziţie lapidare, percutante, a căror consultare poate deveni utilă istoricului literar. Aşa, spre exemplu, sunt apreciate atât volumul lui Corneliu Zelea Codreanu *Pentru legionari*, cât şi romanul lui M. Blecher *Inimi cicatrizate*, o proză care, „prin psihologia bizară a eroilor, minunat studiată, fin adâncită, este una din puţinele cărţi cu care literatura românească se poate mândri, care ar face cinste, de altfel, oricărei literaturi străine”. Traducerile aparţin lui T. Nice (din Francis Jammes), Viorel Şuluţiu (din literatura chineză) şi

P.I. Ştefan (fragmente din *Mein Kampf* de Hitler). N. Alexandrescu-Toscani ţine cronica plastică. Mico-May, un condeier ascuns sub pseudonim, destinde număr de număr frunţile cititorilor cu „bankuri" demne de o antologie a umorului. Alţi colaboratori: I. Chivulescu, Constantin Frâncu, D. Coman. ***D.B.***

ACŢIUNEA LITERARĂ, supliment literar al gazetei „Acţiunea Buzăului" apărut la Buzău, bilunar, din 10 octombrie 1939 până în 5 decembrie 1939 şi din octombrie până în decembrie 1940, sub direcţia lui George Gh. Pâslaru. Programul revistei e explicit: „Caracterul revistei noastre este strict literar. Pe linia creaţiilor literare noi cinstim: credinţa, aprinzând lumini peste umbletul lui Hristos în ţara noastră; tradiţia, din care dezgropăm fala gloriilor vecuitoare; românismul, pe care-l vedem slujit mai mult pe tăria dacică decât pe pompoasa falã latină" (6/1940). Dintre rubrici, mai importante sunt „Cronica literară", „Ucenicii condeiului", „Calendar", „Cartea străină", „Poşta redacţiei". Semnează versuri Margareta Isbăşoiu, Dem. Iliescu şi Ion Caraion; proză – N. Niculescu, Clemenţa Beşchea, N. Alexandrescu-Toscani, N. Bucuroiu, Geo Dobrescu, Lya Huţu, N.C. Mărgărit, Stelian Diaconescu (numele real al lui Ion Caraion); traduceri – Dem. Iliescu (din lirica italiană), Traian Mărculescu. Cronică literară fac N. Niculescu, Criticus, Alexandru Lungu, iar publicistică scriu Nichifor Crainic (*Un Eminescu monumental*), N. Niculescu, George Gh. Pâslaru, N.N. Manolescu, Ion Coman, Bucur Ţincu (*Personalitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*). Lorin Cedru, condeiul antisemit al publicaţiei, scrie articolul *Preludiul comunismului în literatura română: nuanţele poeziei lui Avram Steuerman.* Sunt remarcaţi, la rubrica „Condicar", Ion Biberi şi Emil Botta şi sunt criticaţi N. Iorga şi E. Lovinescu. Revistei „Gândirea", „aceeaşi verde făclie pentru literele româneşti. Masivă, caldă, autoritară, perseverentă păzind peste zgomot şi nevoie", i se face o bună primire. În numărul 8/1940 apare o largă prezentare a activităţii de „ambasador" al sufletului românesc a lui Nichifor Crainic, invitat al Facultăţii de Teologie din Viena, spre a i se conferi titlul *doctor honoris causa.* Printre colaboratori se numără şi Gr. Trancu-Iaşi. ***D.B.***

ACŢIUNEA MARAMURĂŞANĂ, publicaţie apărută la Sighet (azi Sighetu Marmaţiei), bilunar, din 10 octombrie 1929 până în 21 ianuarie 1938. Director: Ilie Lazăr; redactori: Vasile Bel şi Petre Lenghel-Izanu (de la numărul 1/1933). Jurnalul (care include în subtitlu precizarea „de propagandă naţional-ţărănistă"), are un caracter pronunţat de partid şi de luptă electorală, tipărind totuşi şi numeroase materiale culturale. „Poetul gazetei", Toma Murgoci Jiboteanu, publică mai multe poeme, precum *Maramureşul*, *Moţii*, *Odă Unirii*, *Plugarilor*, cu timbru răzvrătit şi militant, iar prozatorul favorit al gazetei, Petre Lenghel-Izanu, semnează memoriale de călătorie în Italia (*Frumuseţile Italiei şi ale Romei*), articole politice şi culturale. Asidui ca prezenţe în revistă sunt Ilie Lazăr, Gh. Turda, Şt. Ţiplea, V. Timiş, Mihai Pop, Ion Berinde, Gh. Vornicu, Al. Balint. Mai apar poezii de Victor Eftimiu (*Cântecul ţăranilor*), Aron Cotruş (*Maramureşul*), G. Topîrceanu (*Vin ţigăncile la crâng...*) şi proză de Ion Agârbiceanu (*Bătrâneţe*), I. Cristescu şi S. Truţia. Sunt reproduse baladele populare *Petrea* şi *Voinicul*, se discută despre cercetările etnografice şi sociologice ale lui D. Gusti, despre monografia Maramureşului (Mihai Bologa), despre Eminescu în postura de apărător al ţărănimii, se traduce din proza lui August Strindberg (*Ciurul de pietriş*). ***M.Pp.***

ACŢIUNE ŞI REACŢIUNE, revistă editată la București în 1929 și 1930 (două numere) de Petru Comarnescu, Ionel Jianu, Constantin Noica și Mihail Polihroniade, cu subtitlul „Caiete simestriale de sinteză naţională în cadrul secolului XX". Compusă din eseuri ample, scrisă integral de cei patru editori-autori și mai apropiată de ideea de volum colectiv decât de formatul unei reviste, **A.r.** poate fi considerată un laborator al Tinerei Generații interbelice care precedă radicalizarea legionară a unor membri ai acesteia. Tema celor două numere este subsumată chestiunii naționalului, văzută în primul număr prin genul său proxim, universalismul, iar în cel de-al doilea prin diferența specifică („specificul național"). Articolele cel mai direct politice îi aparțin lui Mihail Polihroniade, viitor lider al Gărzii de Fier, aflat încă într-o poziție echivocă între stânga și dreapta. Astfel, în articolul *Criza naționalismului* publicat în primul număr, Polihroniade apreciază utilitatea naționalismului drept una strategică, de instrument electoral: „Naționalismul, deși net inferior socialismului (termen ultim și necesar al democrației), oferă totuși priză asupra anumitor clase sociale și deci poate fi utilizat și în lupta electorală". De asemenea, antisemitismul e combătut ca

„unilateral și primejdios", „incapabil de a formula soluții valabile pentru un organism național complex și polivalent". Însă în articolul următor, publicat în volumul al doilea, *Constantele politicei românești*, într-o schimbare relativă de poziție, Polihroniade apreciază că democrația reprezintă „cea mai periculoasă formă de guvernământ" și, ca atare, consideră pozitivă absența unei opinii publice, că „faptul că n-avem conștiință populară și n-avem opinie publică e un mare bine", întrucât în politică „imbecilitatea și cretinismul poporului ating culmi nebănuite". Petru Comarnescu reprezintă spiritul constructiv al grupului, visând la o „a doua renaștere" și pledând în *Ideile veacului și spiritualitatea* pentru o nouă construcție spirituală a omenirii sub semnul neoclasicismului, sub care așază atât politica lui Benito Mussolini, cât și nume precum Charles Maurras, Igor Stravinsky, Paul Valéry, Henry de Montherlant, Le Corbusier ori, din România, G. Cantacuzino, Șt. Nenițescu și Ion Barbu. Tot Petru Comarnescu constată „falimentul «Gândirii»", imputându-le lui Nichifor Crainic, lui Pamfil Șeicaru și altora ortodoxismul, tradiționalismul de mucava, diminuarea latinității și accentuarea orientalismului, pe scurt lipsa unei componente european-universale a proiectului gândirist, care să sublimeze spiritul național în sensul noii spiritualități dezirate. Constantin Noica atinge chestiuni care vor deveni teme structurante în opera sa de maturitate, *Problematica echilibrului spiritual* și *Logica națională*. Deși nu iese din parametrii colectiviști-spiritualiști ai vocabularului comun, Ionel Jianu este prezența cea mai vag poziționată, inclusiv printr-un diletantism necentrat vehiculând locuri comune vaporoase. ***M.I.***

ACUM, „săptămânal al societăţii civile" apărut la Bucureşti între 1 ianuarie şi decembrie 1991. Director: Alexandru Paleologu; colegiul editor: Călin Anastasiu, Vartan Arachelian, Alina Mungiu, Dan Oprescu, Petre Stoica, Stelian Tănase, Radu Georgescu. Dintre rubricile mai importante se detaşează „Agenda", „Portavoce", „Alianţa Civică", „A.B.C.", „Elogiul nebuniei". **A.** reţine atenţia printr-un bogat sector publicistic, articolele semnate de Stelian Tănase, Alina Mungiu, Sorin Dumitrescu, Liviu Antonesei, Liviu Ioan Stoiciu, Alexandru Vlad ş.a. oferind o imagine critică a societăţii româneşti postrevoluţionare. Incitante sunt numeroasele interviuri publicate aici. Astfel, Virginia Hristu dialoghează cu ziaristul american John B. Guillemin, Raluca Barac cu Petre Ţuţea (*Egalitatea comuniştilor*), dar cei mai mulţi parteneri de dialog sunt cei ai lui Stelian Tănase, care, sub genericul *Dorinţa de a teoretiza*, îi are ca interlocutori pe Sanda Stolojan, Monica Lovinescu, Mihnea Berindei, Theodor Cazaban, Virgil Ierunca, Mircea Iorgulescu, Alexandru Paleologu, Alain Paruit, Constantin Tacou şi Bernard Poulet. Din dorinţa de a amplifica dimensiunea cultural-artistică, **A.** tipăreşte suplimentul „Oglinda", ce se vrea „un mijloc de cercetare a unor inadvertenţe" din zona creaţiei literar-artistice, vizând „limpezirea diferenţelor dintre artă şi kitsch". Alţi colaboratori: Doina Uricariu, Maria-Luiza Cristescu, Octavian Paler, Florin Manolescu, Petre Mihai Băcanu. ***D.B.***

ADAM, publicaţie apărută la Bucureşti bilunar între 15 aprilie 1929 şi octombrie 1939, apoi lunar între 1 noiembrie 1939 şi aprilie 1940. Redactor şi fondator: I. Ludo (menţionat din 15 noiembrie 1936 până la 1 ianuarie 1938); între 15 iulie şi 15 noiembrie 1936 se întrerupe din motive ce par a nu fi doar dificultăţile financiare, iar la 1 februarie 1937, odată cu adăugarea subtitlului „Revistă

evreiască de cultură şi documentare”, anunţă o „reînnoire” datorată „preluării” de tinerii Miron Grindea (indicat pe copertă ca redactor-proprietar abia de la numărul dublu 123–124 din 1938) şi Idov Cohn. **A.** şi-a recrutat colaboratori „din toate clasele politice, de toate nuanţele sociale, din toate şcolile literare”, o notă lapidară tardivă (100/1937) dezvăluind că la înfiinţare, „intenţia [lui I. Ludo] a fost să dea evreimii care citeşte româneşte o tribună publicistică şi literară de luptă spirituală şi politică, de atitudine evreiască”. Majoritatea textelor – beletristice, eseuri, cronici, articole critice –, dar mai ales conţinutul rubricilor „Însemnări”, „Moravuri intelectuale”, „Cărţi – recenzii”, „Anecdote”, al cronicilor muzicale şi teatrale vădesc formula de magazin a revistei şi preocupările pentru promovarea şi protejarea valorilor evreităţii. Colaborează cu versuri M. Blecher (*Poem*, *Menagerie*, din *Corp transparent*, „ce va apare curând”), Saşa Pană (*Un ochi atoateştiutor*), F. Aderca (*Sulamita*, „din ciclul *Biblice*”), Geri Spina, Emil Ungher, George Silviu, A. Toma, Al. Terziman, Artur Maria Arsene, Al. Dominic, Al. Robot, Enric Furtună. Sporadic se reproduc poezii ale fabulistului basarabean de limbă idiș Eliezer Steinbarg. Proza ocupă un spaţiu redus: M. Blecher, *Calul* (din acelaşi volum *Corp transparent* de unde provin şi poeziile), H. Bonciu, *Omul cu ciocul de aramă* (introducere la romanul *Bagaj*, „aflat sub tipar”), Enric Furtună, *Kirchen îşi schimbă numele* (din ghinionistul roman *Meletie jidovul*, pierdut de două ori în cursul deceniului 1937–1947 în halele tipografiilor chiar în ajunul imprimării), A.L. Zissu, *Transilvania* (din *Calea calvarului*), I. Peltz, *Drum întors* (din *Moartea tinereţelor*), Miron Grindea (*Cum miial).* O suită de note de călătorie sub genericul *Peregrinări europene* creionează Eugen Relgis (*Întoarcerea*, *Câteva ore la Budapesta*, *Noapte berlineză*). Singurele fragmente dramatice selectate provin din piesele lui Adrian Verea *Apolonius din Tyane* – aflată concomitent în repertoriul Teatrului Naţional – şi *Ioshiwara* – dispărută în bombardamentul din 7 mai 1944 asupra Capitalei, când şi-a pierdut viaţa şi autorul. Îndrăzneaţă, originală este transpunerea în idiş a trei proze: *Punguţa cu doi bani* de Ion Creangă, *Catrinţaş* de N. Gane şi *Bunicul* de B. Delavrancea. Revistă combativă, implicată viu în mişcarea culturală şi în disputele de idei ale deceniilor al treilea şi al patrulea din Europa şi din ţară, **A.** tipăreşte şi texte teoretice (C. Stere, *Elenismul şi iudaismul în civilizaţia umană*), articole virulente (Bogdan Varvara, *Politica pacifistă a Rotschildzilor*), dar mai ales găzduieşte schimburi de opinii în controversă, iniţiază sau intervine în polemici (I. Ludo, *Conu Leonida faţă cu revoluţia germană sau Istoria îşi pierde echilibrul şi d. Nae Ionescu îi pune proptele*, *Si vis pacem sparge geamuri ori Nae, Nae şi iar Nae etc.*). Chiar şi cronicile, recenziile sau articolele de istorie literară au, aproape fără excepţie, un sâmbure negativist, contestatar. Aşa sunt *Scrumbia sau evreul sau Amintirile d-nei Sabina Cantacuzino* de Constantin Graur, *Un evreu de meserie român* de Ronetti-Roman, *Glosse la poezia „Florilor de mucegai”* de Lucian Boz (reluat după „Ulise”), *Sociologie sau antisemitism* de G. Spina (un atac la Petre Pandrea). Notă aparte fac textele între eseu, comentarii şi însemnări critice datorate lui I. Brucăr, *Filosofia religiei la Spinoza*, Gala Galaction, *De pe treptele palatelor irodiane* („note marginale la personalitatea regelui Iudeii”), Barbu Lăzăreanu, *Greşeli faţă de cultura evreiască*, *Un ospăţ al înţelepciunii populare* (omagiu lui Moses Gaster la optzeci de ani) şi dr-lui Ygrec, *Un medic evreu la curtea lui Ştefan cel Mare.* Pe tot parcursul lungii sale apariţii, cu prilejuri aniversare, **A.** alcătuieşte numere speciale, dedicate sărbătoritului (H. Streitman, Steuerman-Rodion, Ronetti-Roman, Şulem Aleihem (Şalom Alehem), M. Schwartzfeld), sau portrete biografice elogioase (Tudor Arghezi, *A.L. Zissu*, F. Aderca, *B. Fundoianu*, Eugen Herovanu, *Rodion*, Dragoş Protopopescu, *Eliezer Steinbarg*, I.A. Bassarabescu, *Câteva amintiri despre C. Dobrogeanu-Gherea*). Sumarele **A.** nu respectă o structură riguroasă, cu spaţii consacrate în pagină, însă o rubrică generoasă, „Însemnări”, alătură consecvent informaţii teatrale, muzicale (responsabil Vasile Cristian), culturale (responsabil I. Ludo), din sălile de expoziţii (responsabil S. Hay), recenziilor semnate de Miron Grindea (la volumul *Inimi cicatrizate* al lui M. Blecher), Enric Furtună (la Liviu Deleanu, *Ceas de veghe*), Ion Călugăru (la A.L. Zissu, *Noi. Breviar judaic*). O grafică adecvată la interior şi copertele executate de artişti plastici cu o bună reputaţie în epocă – Arnold, Victor Brauner, Titina Căpitănescu (Titina Călugăru), Marcela Cordescu, Marcel Iancu, Iser, Maxy, Perahim, Ross, Loewendal – se adaugă listei impresionante de semnatari evrei,

printre care figurează şi scriitorii români N.D. Cocea, Gr. Trancu-Iaşi, C. Stere, E. Marghita, I. Vinea, Paul Zarifopol. La împlinirea unui deceniu de activitate, în 1939, revista tipăreşte „Almanahul «Adam»“, sub redacţia lui Miron Grindea. Nu peste mult acesta se va stabili la Londra, unde **A.** se transformă (în 1941) în „International Review. A Literary Magazine in English and French”, cu o periodicitate aleatorie, deşi programată a fi lunară. Pentru 1963–1965 marca numărul 300, iar în 1991 ajunsese la numărul 500. În 1970, un alt moment aniversar, **A.** îşi devoala titlul, alcătuit din aglutinarea iniţialelor cuvintelor arte, dramă, arhitectură, muzică. Acum numerele sunt exclusiv tematice: *Descartes, George Bernard Shaw, Literatura ecuadoriană, Balzac, Veneţia şi Trieste în literatură, Tribute George Enescu. 1881–1955*, cu contribuţii ale lui Émile Herriot, Herbert Read, Winston Churchill, Yehudi Menuhin, Jean Cassou, Tristan Tzara, T.S. Eliot, Paul Claudel. Pe lângă aceste importante nume din elita literelor şi ale artei mondiale contemporane, editorul dedică un număr întreg prozei şi poeziei române moderne şi contemporane, din care îi selectează pe Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Maria Banuş, Ana Blandiana, Emil Botta, Ştefan Roll, Marin Sorescu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu. Alţi colaboratori: O. Harmelin, Marius Mircu, Alex. Şafran, I. Gropper, S. Podoleanu, Horia Liman, Eugen Herovanu, A. Axelrad. ***R.P.***

ADAM, Dinu (25.X.1953, București), poet, gazetar. Este fiul Mariei Nadejda Carmen (n. Carșinescu) și al lui Dumitru Adam, inginer. A absolvit în București Liceul „Gh. Șincai” (1972) și Facultatea de Construcții Civile, Industriale și Agricole a Institutului de Construcții (1977). A lucrat ca inginer la Centrala Mătăsii, Inului și Cânepii, apoi, între 1982 și 1992, la Institutul de Proiectare pentru Construcții Industriale (IPC), ca inginer proiectant și șef de proiect. A mai fost purtător de cuvânt al Uniunii Scriitorilor (1992–1994), director al Editurii Seara (1992–2000), editând din această poziție revista „Academia Cațavencu” (1996–1998), redactor-șef al revistei „Plai cu boi” (2000–2006) și al săptămânalelor de satiră și umor „Aspirina săracului” (2006–2007) și „Satiricon” (2008). A debutat cu poezie în 1970 în suplimentul literar al ziarului „Scânteia tineretului”. În urma primului concurs de debut al Editurii Eminescu publică placheta *Înaltele porți* (1974). I-au fost acordate premiile de poezie ale revistelor „Amfiteatru” și „Ateneu”. În 1987 și apoi între 1991 și 1992 a realizat emisiunea radiofonică săptămânală „Amfiteatrul poeziei universale”. Între 1987 și 1988 a scris scenarii radiofonice, difuzate sub genericul „Istoria unei capodopere”. A mai publicat versuri în „Familia”, „Tribuna”, „Viața studențească”, „Luceafărul”, „Dialog”/„Alma Mater”, „Convorbiri literare”, „Orizont”, „Argeș”, „Contemporanul”. A fost tradus în publicații literare din SUA, Germania, Macedonia, Grecia, Mexic, Franța, Danemarca, Palestina, Finlanda, Cehia, Suedia, Bulgaria. Este membru fondator al Fundațiilor Memoria, Secolul XXI, Dostoievski Est-Vest, precum și al Asociației Scriitorilor Profesioniști (ASPRO) și al Asociației pentru o Societate Performantă (ASPER). De asemenea, este membru fondator al Centrului Internațional de Traduceri și Schimburi Culturale din Rhodos, Grecia (1995).

De-a lungul volumului *Înaltele porți*, **A.** impostează abundent metaforizant și convențional teme de regulă patriotice, prin declarații directe („patria e aerul în care albinele torc lumina,/ pe-aripile copacilor pierzând-o apoi…”) sau prin reverii geografice având ca pretext Bărăganul, Delta Dunării, Oltul, Munții Apuseni ș.a. Și în volumul următor, *Cântec de leagăn. Pseudosonete și altfel de poeme* (1976), apar câteva „cântece pentru iubirea patriei”, de această dată cu rimă („adunăm din oglinzi ce se cheamă pământ/ imnul nostru de țară, albastru și sfânt”). Posibilitățile poetului par a se reduce deocamdată la parametrii stilistici și tematici ai tradiționalismului gândirist interbelic, deși unele versuri pot fi reținute („Zidită-n scorburi se preschimbă în cărbune/ tăcerea vulpilor bănuitoare”). Însă poezia lui **A.** va evolua cu timpul, deși se amână indefinit concretizarea editorială: renunțând la recuzita butaforică, devine mai introspectivă, mai discursivă și mai directă, valorificând în câteva cicluri publicate în reviste melancolii populate de oglinzi, de iubiri fantasmatice, de călătorii și de ecourile unor teme clasice.

SCRIERI: Înaltele porți, București, 1974; *Cântec de leagăn. Pseudosonete și altfel de poeme*, București, 1976; *Gedichte*, Frankfurt am Main, 2000.

Repere bibliografice: Cătălin Bordeianu, *„Cântec de leagăn”*, „Dialog” (Iași), 1977, 57. ***M.I.***

ADAM, Ioan (26.XI.1875, Vaslui – 18.V.1911, Iaşi), prozator.

Este fiul Dochiţei şi al lui Gheorghe Adam, cojocar. Urmează şcoala primară la Vaslui şi Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi, absolvită în 1894. După ce a lucrat un timp ca învăţător în judeţul Vaslui, şi-a dat diferenţa examenelor de liceu pentru a putea frecventa învăţământul universitar. Obţinând o bursă din partea Prefecturii judeţului Vaslui, îşi termină studiile la Facultatea de Drept din Bruxelles, unde îşi susţine şi examenul de doctorat. Întors în România, a fost, pe rând, profesor la Constanţa, magistrat la Călăraşi şi Tulcea, secretar al Primăriei din Constanţa. În 1895 începe să publice poeme în proză şi povestiri în „Adevărul ilustrat" şi „Vatra". A mai colaborat la „Vieaţa", „Floare albastră", „Sămănătorul" (Orăştie), „Neamul românesc literar", „Luceafărul", „Viaţa literară şi artistică", „Gazeta Transilvaniei", „Opinia", „Convorbiri literare", „Familia", „Tribuna", „Adevărul", „Libertatea", „Ramuri" ş.a. A semnat şi cu pseudonimul I. Blanc. În 1905 a făcut parte din grupul celor care au editat „Tribuna Dobrogei". În 1909 a participat la înfiinţarea Societăţii Scriitorilor Români.

Povestirile, nuvelele şi romanele lui **A.** trimit, în cea mai mare parte, la universul rural. Prin multe dintre subiectele alese, prin personaje şi atitudini, prozatorul se dovedeşte un precursor al sămănătorismului, precum şi al poporanismului. În primul volum de nuvele, *Flori de câmp* (1900), sunt surprinse câteva caractere violente, capabile chiar de crimă. Tot aici apar frânturi din viaţa animalelor, amintind de volumul *Din lumea celor care nu cuvântă* de Emil Gârleanu. În romanele *Rătăcire* (1902) şi *Sybaris* (1902) tipologiile sunt insuficient explorate, iar acţiunea nu are amploare, primul roman, în special, părând mai degrabă o culegere de nuvele. Dimensiunea psihologică rămâne una de suprafaţă, **A.** mulţumindu-se să creeze personaje după o schemă morală maniheistă, în alb şi negru. Cele două romane urmau să facă parte dintr-o trilogie al cărei ultim volum nu a mai fost publicat. Ideea pe care se ridică întreaga construcţie narativă din *Rătăcire* este clasicul antagonism dintre ţărani şi boieri. Dragostea dintre doi tineri, protagoniştii romanului, proveniţi din cele două straturi sociale aflate în neostoită înfruntare, nu poate înfrânge prejudecăţile. Conflictul, plasat după 1860, constituie un element esenţial în fresca evenimentelor politice şi sociale. Diatriba, caracterul moralizator, critica la adresa corupţiei societăţii din Capitală sunt însă stridente. În aceeaşi notă violentă, văduvită de valoare artistică, este scrisă şi povestea de iubire dintre cele două personaje: ţăranul Bujor şi Duduia, fiica unui boier de veche stirpe. Întoarcerea la viaţa din preaplinul naturii – cale aleasă de Bujor – se dovedeşte nepotrivită pentru Duduia (numele celor doi sunt naiv simbolice), deprinsă cu tihna vieţii îmbelşugate. Confirmarea „tezei" se face prin fuga Duduii împreună cu un arendaş grec. Rod al dragostei dintre Bujor, în care **A.** vede un exponent viguros al ţărănimii, şi Duduia, întruchipare a boierimii lipsite de vitalitate, îndepărtată mult de tradiţiile şi aspiraţiile satului, este pruncul Făt-Frumos, un copil bolnav psihic, semn al degenerării, al „rătăcirii". Romanul, conceput ca un „jurnal" al lui Bujor, e însoţit de un prolog şi de un epilog, texte impregnate de acelaşi sentimentalism desuet. Câteva personaje reapar şi în al doilea roman, *Sybaris*. Astfel, Duduia, bătrână, se întoarce pe meleagurile unde trăise alături de Bujor pentru a muri răpusă de remuşcare. În cu totul alt registru faţă de nota falsă, cu vădită tendinţă moralizatoare, caracteristică scrierilor de ficţiune ale lui **A.**, este scrisă monografia *Constanţa pitorească cu împrejurimile ei* (1908), un ghid pentru cel ce doreşte să cunoască istoria acestui ţinut.

SCRIERI: *Flori de câmp*, Bucureşti, 1900; *Pe lângă vatră*, Bucureşti, 1900; *Leagănul viselor*, Bucureşti, 1902; *Rătăcire*, Bucureşti, 1902; *Sybaris*, Bucureşti, 1902; *Pe Dunăre*, Constanţa, 1904; *Teatru şcolar*, Bucureşti, f.a.; *Năzuinţi*, Bucureşti, 1907; *Constanţa pitorească cu împrejurimile ei*, Bucureşti, 1908; *Voia mării*, Bucureşti, 1909; *Aripi tăiate*, Bucureşti, 1910; *Din viaţă*, Bucureşti, [1910]; *Vorbe de clacă*, Vălenii de Munte, 1910; *Învingătorul*, Bucureşti, [1915]; *Înstrăinat*, Bucureşti, 1918; *Mărire şi cădere*, Bucureşti, [1924]; *Sub arşiţă*, Bucureşti, 1925; *Glume şi pilde ţărăneşti*, Bucureşti, [1928]; *Rătăcire. Sybaris*, îngr. Constantin Mohanu, introd. Al. Hanţă, Bucureşti, 1984. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Nuvele alese*, Bucureşti, 1908.

Repere bibliografice: Sadoveanu, *Cărţi*, I, *40–41*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *40–41*, VI, *182–183*; B. Jordan, *Antologia învăţătorilor în literatură*, Bucureşti, 1939, *78–82*; D. Micu, *Istoria literaturii române*, II, Bucureşti, 1965, *90–91*; Enache Puiu, *Ioan Adam*, TMS, 1968, 3; Ciopraga, *Lit. rom.*, *541–542*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *10–11*. ***O.I.***

ADAM, Ioan (19.VIII.1946, Mediaş), critic şi istoric literar, editor. Este fiul Elisabetei Adam (n. Balteş), funcţionară, şi al lui Gheorghe Adam, tehnician feroviar. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română la Universitatea din Bucureşti, luându-şi doctoratul în filologie (2000) cu teza *Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu*. A fost redactor în secţia literatură şi artă a ziarului „Scânteia" (1969–1974, 1983–1988), şef al secţiei de cultură la „Scânteia tineretului" (1974–1983), lector principal la Editura Eminescu (1988–1991), publicist comentator la „Adevărul" (1991–1992), redactor-şef adjunct la „Vocea României" (1993–1996). Ulterior este realizator-coordonator la Radiodifuziunea Română, iar din 2001 profesor la Universitatea Româno–Canadiană din Braşov. A debutat în 1964 la revista „Lumea".

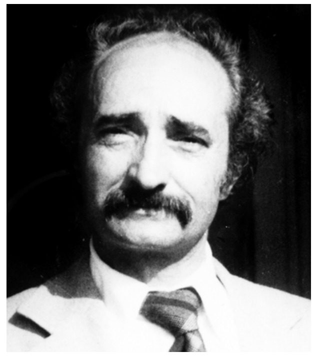
Prefigurată în 1976 de o antologie de opinii critice despre Duiliu Zamfirescu şi de o ediţie a romanului *Viaţa la ţară*, prima carte a lui **A.**, *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu* (1979), este un recurs la câştigurile exegezelor tradiţionale. Bine informat, cu lecturi „la zi", criticul surprinde prin redistribuirea accentelor interpretative. Autorul *Romanului Comăneştenilor* nu mai e văzut doar ca prozator „social", „ruralist", ci mai ales ca analist al naturilor problematice, al fiinţelor complicate, devastate de ruptura dintre conştiinţă şi comportament. Cercetată atent, detectivistic, legenda „impopularităţii" scriitorului, laitmotiv al studiilor precedente, e explicată prin propensiunea spre „realismul analitic" prin care Duiliu Zamfirescu îşi devansa contemporanii şi prin voinţa sincronizării discursului epic cu acela european practicat de Maupassant, Zola, Flaubert, D'Annunzio, Verga, Lev Tolstoi. Debutul editorial a fost începutul unei serii de studii şi ediţii consacrate aceluiaşi autor. După volumul V din ediţia critică *Opere*, întocmit împreună cu Mihai Gafiţa, **A.** continuă lucrarea îngrijind secţiunea de publicistică şi memorialistică a lui Duiliu Zamfirescu (volumul VI). Notele şi comentariile din aparatul critic al ediţiei confirmă un istoric literar informat la surse de primă mână, prob, exact şi echilibrat în judecăţi, neezitând, când situaţia o cere, să-şi încordeze nervul polemic. În materie de editare a aceluiaşi scriitor au urmat mai târziu culegerea *Poezii şi nuvele* (1996) şi volumul *În Basarabia* (2012), cuprinzând memorialistica şi publicistica respinse de cenzura comunistă, iar sub raportul interpretării, o carte despre ideologia literară a aceluiaşi scriitor, *Oglinda şi modelele* (2001), în care sunt identificate atent izvoarele („modelele") şi se descifrează poetica explicită a acestui autor stăpânit de imperativul armoniei şi impersonalităţii (afinităţi maioresciene), precum şi, întrucât îl priveşte strict pe prozator, interesul acut pentru observaţia şi sondajul psihologic. Simultan cu proiectul Duiliu Zamfirescu, unghiul cercetărilor întreprinse de **A.** se desface şi către alţi scriitori, pentru început cei din secolul al XX-lea, majoritari în volumul *Planetariu* (1984), care conţine studii de istorie literară consacrate lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, G. Călinescu, Marin Preda şi, desigur, lui Duiliu Zamfirescu. Unora dintre ei, ca şi lui I.L. Caragiale, Gh. Brăescu, Mihai Beniuc, Grigore Ghica, **A.** le-a consacrat ediţii însoţite de prefeţe, postfeţe, tabele cronologice, dosare critice, bibliografii, redactate sub semnul rigorii documentare şi al subtilităţii argumentării. Demersul criticului a continuat cu *Inelele lui Saturn* (1998), în care investighează „paradisul tulburat" al lui I.L. Caragiale (unde domneşte „puterea întunericului"), descoperind premonitorii accente ionesciene (vizibile în *Victimele datoriei*), identifică în proza lui Gh. Brăescu eposul destinului capricios, comentează pentru prima dată umorul lui Lucian Blaga, strategia disimulării defensive în epica lui Zaharia Stancu. În eseurile dintr-o altă culegere, *Zidul şi litera* (2004), el investighează tot epoca interbelică, dar aplecându-se şi asupra unor autori vechi (Nikolaus Olahus, Costache Conachi, B.P. Mumuleanu), al căror pitoresc tematic, de atmosferă şi stilistic, bine explorat şi exploatat, face un insolit contrast, în economia cărţii, cu paginile alocate Hortensiei Papadat-Bengescu sau lui Camil Petrescu-dramaturgul, totul într-un stil de excursie istorico-literară erudită şi de naraţiune agreabilă şi totodată incitantă, cu intuiţii critice de fineţe. Bun cunoscător al chestiunilor literar-estetice, dar şi al celor politice (Z. Ornea), **A.** publică o masivă sinteză, *Panteon regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români* (2000), în care figurează şi scriitori-politicieni precum C.A. Rosetti, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu, I.G. Duca. Disponibilitatea

pentru literatura trecutului e complinită de atenţia acordată actualităţii, din care a rezultat o carte alcătuită din cronici publicate între anii 1975 şi 2012, retipărite sub un titlu explicit şi totodată acoperit de sumar, care e guvernat de criteriul identificării cu obiectul cronicilor: *Afinităţi selective* (2012). Interviurile, tabletele şi reportajele adunate sub titlul *Bat clopotele pentru Basarabia* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), scrise în colaborare cu Georgeta Adam, definibile prin „tremurul de nerv participativ, fiorul dramatic, analiza lucidă” (Mihai Cimpoi), indică un marcat interes pentru problematica civică, demonstrat şi de articolele de atitudine din *Parole în Balcania* (2003) sau de paginile de jurnal din *Oglinda de cerneală* (2005), după cum *Povestea vorbelor* (2007) îl relevă pe „biograful” cuvintelor, practicând – în cunoştinţă de cauză, cum au remarcat lingviştii care au recenzat cartea – altă excursie erudită, interdisciplinară, din care rezultă o „istorie secretă a românilor condensată memorabil în rostirea lor”, o „poveste a vorbelor, dar şi a lumii româneşti pe care o spun ele”.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, 1979; ed. Focşani, 2002; *Planetariu*, Bucureşti, 1984; *Bat clopotele pentru Basarabia* (în colaborare cu Georgeta Adam), Bucureşti, 1995; *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998; *Panteon regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români*, Bucureşti, 2000; *Oglinda şi modelele. Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu*, Bucureşti, 2001; *Proba exilului* (în colaborare cu Georgeta Adam), I, Bucureşti, 2002; *Parole în Balcania*, Bucureşti, 2003; *Zidul şi litera*, Bucureşti, 2004; *Oglinda de cerneală. File dintr-un jurnal de tranziție 1991–2005*, Bucureşti, 2005; *Povestea vorbelor. O istorie secretă a limbii române*, Piteşti, 2007; *Afinităţi selective*, Târgovişte, 2012. **Ediţii, antologii:** *Duiliu Zamfirescu interpretat de...*, introd. edit., Bucureşti, 1976; Duiliu Zamfirescu, *Opere*, vol. V, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Mihai Gafiţa), vol. VI, Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Georgeta Adam), *Opere*, vol. I: *Poezii şi nuvele*, Galaţi, 1996, *În Basarabia*, introd. edit., Bucureşti, 2012; Ion Pillat, *Casa amintirii*, Bucureşti, 1996. **Traduceri:** Gérard Bayo, *Revolta lui Arthur Rimbaud*, pref. Dominique Daguet, Bucureşti, 1998 (în colaborare cu Robert Adam).

Repere bibliografice: D. Micu, *Un nou Duiliu Zamfirescu*, ARG, 1979, 4; Petru Poantă, *Duiliu Zamfirescu*, ST, 1980, 2; Petru Poantă, *„Planetariu”*, TR, 1985, 3; Liviu Petrescu, *Moment Duiliu Zamfirescu*, ST, 1990, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, *522–523*; Ornea, *Înţelesuri*, *91–96*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *11–12*; Mihai Cimpoi, *„Bat clopotele pentru Basarabia”*, CC, 1996, 9–10; Daniel Cristea-Enache, *Demnitatea criticii*, ALA, 1999, 473; Z. Ornea, *Oameni politici în discursuri*, RL, 2001, 7; C. Stănescu, *Accente. Jurnal indirect 1996–2003*, Bucureşti, 2003, *415–419*; Nicolae Mecu, *Centrul şi periferia. Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, Bucureşti, 2004, *110–114*; Horia Bădescu, *Anatomia criticului*, ST, 2006, 10–11; Mircea Popa, *Ioan Adam – istoric literar şi publicist*, „Caligraf”, 2006, 1; Tudor Cristea, *De la clasici la contemporani*, Târgovişte, 2008, *335–350*; Constantin Coroiu, *Afinități și rezonanțe, I–II*, CLT, 2012, 48, 49; Mircea Dinutz, *Anamneze necesare*, Râmnicu Sărat, 2012, *77–93*; Magda Ursache, *Viețile cărțarilor contimporani după Magda U.*, Cluj-Napoca, 2012, *247–251*. ***A.N., N.M.***

ADAM, Sergiu (16.VII.1936, Cosmeşti, j. Galaţi – 26.II.2015, Bacău), poet, prozator, traducător.

Este fiul Anei Adam (n. Popovici), muncitoare plăpumăreasă, şi al lui Teodor Adam, preot. A absolvit Liceul „C. Negruzzi” și, în 1958, Facultatea de Filologie–Istorie a Universităţii din Iaşi, apoi a lucrat ca profesor de limba română (1958–1961) și ca metodist la Casa Regională a Creaţiei Populare din Bacău (1964–1965). În 1965 a devenit redactor la revista „Ateneu” din Bacău, ajungând redactor-şef în 1990, onorific din 2002, poziție în care rămâne până la pensionare în 2005. Debutează cu poezii la „Flacăra Iaşului” în 1953.

Lipsită de evoluție, poezia lui **A.** se fixează odată cu volumul de debut, *Ţara de lut sau Scrisorile blândului şi însinguratului Sergiu Adam către mult prea iubita lui soaţă, Doamna Otilia* (1971), în datele unui organicism autohtonizant de factură neotradiționalistă, neoblagiană, găsindu-și tonul potrivit într-un elegiac nutrit în orizontul melancoliilor și nostalgiilor pentru o ruralitate pierdută în autenticitatea ei arhaică. Poemul *Țara de lut* etalează toate locurile comune ale unei asemenea situări. Satul atemporal, suportând demn viața dură și învârtirea ciclică a unui timp ritualizat, s-a pierdut, traumatizând sensibilitatea paseistă a poetului: „Acolo, iarna era mai lungă, vorba cețoasă,/ albastrul repede,

luna verde, vara,/ cai leneși duceau doruri de fugă/ în verdea lor coamă/ iar fetele se pierdeau cu mirii lor prin alte sate/ fără să știe-adesea cum îi cheamă.// Timpul curgea peste oameni ca ploaia,/ până la oase pătrundea inert,/ duminica-n crâșmele scunde se cânta și era zgomot/ și țuica se bea cu pahare de-un sfert.// Miloasă lumea mult, cultiva sfinți/ în țarc prea strâmt de rugă și povețe/ iar peștii la soroace se-nmulțeau/ să moară-apoi, târziu, de bătrânețe.// Femeile-mpingeau viața-nainte/ în fiece an zămislind câte-un suflet în casă,/ bărbații mureau simplu, fără gesturi inutile,/ cum cade, spre exemplu, iarba sub coasă.// Pâinea era aur, acolo, pururi cu viața plătită/ puținul se-aduna încet, n-avea vreme s-ajungă comoară/ când mi-amintesc pun țărână pe rană,/ curând să se vindece, să nu mă mai doară" . Speciile cultivate cu precădere sunt colindele, bocetele, pastelurile, amintirile din copilărie. Referințele religioase abundă, însă de regulă într-un regim deviant de la canonul bisericesc, fie că înfățișează variante similicristice (*Bocet pentru noul născut*), fie că versifică un sacru contaminat („Nu se mai naște nimeni în noaptea aceasta,/ magii se sting sub ninsori ca orbeții,/ îngeri plešuvi se retrag în firide/ și spurcă în zori, când se-adună, pereții" – *Fantezie de iarnă*), fie că strecoară șopârle despre mai-marii zilei („zăpada spune colinde, lerui-ler, floare de suflet/ cine mai stă să asculte larma deșartă/ a temătorilor de scaun la schimbarea legii/ și-a celor care pun zahăr în cuvinte/ îndulcindu-le rostul?" – *Colind*). De-a lungul timpului – *Gravuri* (1976), *Peisaj cu prințesă* (1987), *Scrisori din Țara Cocorilor Albi* (1994), volume antologate în *Scrisori din Țara Cocorilor Albi* (2001) –, blagianismul inițial face loc episodic unui bacovianism (*Levitație*) nutrit din drame provinciale arzând molcom (*Solitudine*). Rezultate superioare mediei se întâlnesc în accesele ludice ale poetului, de pildă într-o poezie tratând baladesc-neserios războiul, à la Geo Dumitrescu: „Și cum stăteam noi așa –/ Soldați amărâți, năuciți de război/ Și nici un inamic nu venea/ Să ne facă eroi// Iaca apar două fufe/ În formă de mufe/ Și fuga ne ducem/ Cu ele în tufe" (*Rememorând*). Sub regim de inventar poietic se poate reține, dintr-o *Confesiune*, mărturisirea „nu povestesc întâmplări./ Doar melodia lor". Tranzitiv și fără ifose lirice care să-l amintească pe poet, *Iarna, departe...* (1976) este un roman polițist în stilul alert-dialogat, cu percuție caracterologică, din seria Maigret de George Simenon, mai puțin detaliul că singurul defect de care suferă milițianul anchetator pare să fie perfecțiunea. Deși pistele indică un caz de rele moravuri, turnura soluției intră într-o zonă neverosimilă: victima se dovedește nu doar cartoforul scandalagiu dezvăluit în prima parte a cărții, ci și un inventator ale cărui brevete sunt râvnite în Occident. Deși cursiv redactat, romanul *Chipuri și voci* (1984) alcătuiește o compunere anacronică, în genul *Bărăgan* de V. Em. Galan, în care țăranii dintr-un sat de la începutul anilor '60 din secolul trecut îl demască pe abuzivul fost președinte de cooperativă. Prin urmare, s-ar dori un roman politic care combate „obsedantul deceniu" folosind o formulă literară tipică perioadei cu pricina. Se rețin câteva personaje, între care o clonă de Ilie Moromete, precum și poreclele ingenioase ale sătenilor. **A.** a tradus din limba rusă, singur sau în colaborare, câteva cărţi, precum şi *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* de Aleksandr Soljeniţîn („Secolul 20", 1964).

SCRIERI: *Ţara de lut sau Scrisorile blândului şi însinguratului Sergiu Adam către mult prea iubita lui soață, Doamna Otilia*, Bucureşti, 1971; *Ctitorii muşatine. Istorie și artă moldovenească*, Bucureşti 1976; *Gravuri*, Iaşi, 1976; *Iarna, departe...*, Bucureşti, 1976; ed. (*Moartea avea ochi verzi*), îngr. Claudia Tache, Bucureşti, 2000; *Chipuri și voci*, Bucureşti, 1984; *Peisaj cu prinţesă*, Bucureşti, 1987; *Scrisori din Ţara Cocorilor Albi*, Iaşi, 1994; *Scrisori din Ţara Cocorilor Albi*, pref. Constantin Călin, Bucureşti, 2001. **Traduceri:** Rimma Kazakova, *Brazii ninşi*, pref. trad., Iaşi, 1973.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Sergiu Adam*], CNT, 1971, 46, RL, 1987, 45; Daniel Dimitriu, *Modalităţi ale confesiunii*, CL, 1976, 8; Dan Laurenţiu, *Acurateţea limbajului*, LCF, 1976, 35; Poantă, *Radiografii*, I, *297–299*; Livescu, *Scene*, *117–118*; Dana Dumitriu, *Toamna, la Plavalari*, RL, 1985, 21; Constantin Pricop, *Eseu şi roman*, CL, 1985, 6; Simion, *Scriitori*, IV, *197–201*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *168–169*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *12–13*; Marilena Donea, *Sergiu Adam. Biobibliografie 65*, Bacău, 2001; Holban, *Ist. lit.*, I, *60–64*; Ciopraga, *Efigii*, *89–93*; Popa, *Ist. lit.*, II, *489–490*. ***M.I.***

ADAMEK, Diana (26.IV.1957, Baia Mare), eseistă, critic literar, prozatoare. Este fiica Mariei Adamek (n. Mihalca), contabilă, şi a lui Alexandru Adamek, doctor în economie. A urmat şcoala generală şi Liceul „Vasile Lucaciu" în oraşul natal, absolvind în anul 1976. În perioada 1976–1980 urmează cursurile

Facultăţii de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca. Debutează în 1980, la „Tribuna", cu un articol despre proza lui Mihail Sadoveanu. Revine, după terminarea facultăţii, la Baia Mare, unde îndeplineşte mai multe funcţii, între care cea de referent şi secretar literar la Teatrul Dramatic din localitate. În mai 1990 se stabileşte la Cluj-Napoca, unde devine redactor – şi cronicar literar – al revistei „Tribuna". Din 1998 este cadru didactic al Universităţii „Babeş–Bolyai", la Catedra de literatură universală şi comparată a Facultăţii de Litere. Este doctor în litere (1997) cu teza *Privirea, temă şi limbaj.* Debutează editorial în 1995 cu volumul de eseuri *Trupul neîndoielnic*, distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. A îngrijit, în colaborare cu Ioana Bot, volumul *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991) şi o ediţie a romanului *Cunoaştere de noapte* de Al. Ivasiuc. Mai colaborează cu cronici literare, eseuri şi alte texte de critică literară, studii de literatură comparată etc. la „Familia", „Apostrof", „Steaua", „Vatra", „Contemporanul – Ideea europeană", „Viaţa românească" ş.a.

În primele aproximativ două decenii ale activităţii ei literare **A.** s-a manifestat cvasiexclusiv pe tărâmul criticii de întâmpinare şi al eseisticii de factură academică, pentru ca apoi, treptat, începând cu volumul *Pata-Tata. Şah* (2004), trecând prin formula mixtă a „critificţiunii", să evolueze către şi să se fixeze hotărât în postura de autoare de proză de ficţiune. Afirmându-se mai întâi ca un cronicar de gust şi perspicacitate – selecţii din cronicile literare au fost adunate în două volume publicate în 2002, *Castelul lui Don Quijote* şi *Transilvania şi verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, acesta din urmă, distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, cuprinzând exclusiv comentarii ale unor opere semnate de scriitori clujeni contemporani –, ca autoare de cărţi, **A.** cultivă, într-o primă etapă, mai cu seamă eseul. Consistente, meticulos construite, eseurile ei procedează la asedierea solid organizată a unor chestiuni de teoria artei şi de hermeneutică literară. În *Trupul neîndoielnic* supratema vizată e corporalitatea, senzualitatea textului, primordialitatea imaginii, a palpabilului şi vizibilului în elaborarea textului literar, iar scriitorii ale căror opere alimentează reflecţia eseistei sunt Virginia Woolf, Ernesto Sábato, M. Blecher, Jorge Luis Borges, Bruno Schulz şi Yukio Mishima. Volumul *Ochiul de linx* (1997) este un studiu în care eseista examinează, după cum se precizează în subtitlu, barocul şi revenirile sale; ampla secţiune introductivă, general-teoretică (dar foarte bogată în trimiteri şi exemplificări), e completată şi ilustrată de capitole privind literatura contemporană, elaborate în viziune comparatistă ori micromonografic-analitică şi referindu-se la autori diferiţi, între alţii M. Blecher, Albert Camus, Alain Robbe-Grillet, Julio Cortázar, Gabriel García Márquez, Adolfo Bioy Casares, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran. O însemnătate particulară în evoluţia autoarei o are volumul *Pata-Tata. Şah*, operă incitantă, cu statut incert – sau „de frontieră" –, în care sunt îmbinate procedările scripturale proprii, pe de o parte, eseului critic şi, pe de altă parte, literaturii propriu-zis beletristice, de confesiune estetizată. Volumul *Eseuri creole* (2005) regrupează pagini exegetice vizând scrieri ale unor autori români sau străini, din diferite epoci – de la D. Ţepeneag la Mihail Sadoveanu şi de la Italo Calvino şi Vladimir Nabokov la G.E. Lessing. În cartea *Melancolii portugheze* (2007) eseurile vizează importanți autori portughezi din diferite epoci, precum Luís de Camões, Mariana Alcoforado, Fernando Pessoa, António Lobo Antunes, José Saramago, urmărindu-se reliefarea specificităţii unui orizont cultural. Din 2007 **A.** publică romane, remarcate în special pentru scriitura artistă, pentru bogăţia şi consistenţa imageriei, pentru fervoarea barocă a naraţiunii şi mai ales a descripţiei şi evocării, pentru calofilia de calitate, pentru efectul de incantaţie suscitat de eleganţa stilistică şi complicaţia seducător-labirintică a construcţiei. Pe bună dreptate afiliate de comentatori unei estetici manierist-baroce, aceste romane, „exotice" nu numai prin strălucirea expresiei, ci şi prin situarea lor spaţio-temporală – *Dulcea poveste a tristului elefant* (2011) fiind, de altfel, „compus în oglindă, şi în palimpsest, cu *Călătoria elefantului* de José Saramago" (Paul Cernat) –, abordează predilect teme precum călătoria, căutarea, predestinarea. Le-ar putea fi reproșată aparenta absenţă a unei „mize" majore, caracterul de artefact seducător, delectabil fără vreo menire mai ambiţioasă pe planul angajării existenţiale, însă o lectură mai profundă le poate descoperi semnificaţii substanţiale, la nivelul meditaţiei asupra devenirii umane.

SCRIERI: *Trupul neîndoielnic*, Bucureşti, 1995; *Ochiul de linx. Barocul şi revenirile sale*, Bucureşti, 1997; *Castelul lui Don Quijote*, Cluj-Napoca, 2002; *Transilvania şi verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, Piteşti, 2002; *Pata-Tata. Şah*, Bucureşti, 2004; *Eseuri creole*, Cluj-Napoca, 2005;

Melancolii portugheze, București, 2007; *Vasco da Gama navighează*, pref. Horea Poenar, București, 2007; *Pădurea mătușii Clematis*, postfață Ovidiu Mircean, București, 2009; *Dulcea poveste a tristului elefant*, București, 2011.

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, *„Trupul neîndoielnic”*, LAI, 1995, 34; Mihaela Ursa, *Lăcomiile privirii*, ST, 1997, 7; Corneliu Crăciun, *Puterea linxului*, F, 1998, 1; Ion Bălu, *Barocul și revenirile sale*, APF, 1999, 10; Adrian Țion, *Funcția privirii în baroc*, „Cetatea culturală”, 2002, 2; Petraș, *Cărțile*, *240–242*; Boldea, *Vârstele*, *256–258*; Alex Goldiș, *Fizionomia șahului*, ST, 2006, 1–2; Liviu Antonesei, *„Melancolii portugheze”*, TP, 2008, 5; Victor Cubleșan, *Prim-planuri ale cuvintelor întinse pe șevalet*, ST, 2009, 10–11; Irina Petraș, *Despre privirea piezișă și primejdiile ei*, APF, 2010, 4; Paul Cernat, *Magia fabulatorie a Europei baroce*, OC, 2011, 571; Raluca Dună, *Călătoriile pe hârtie ale elefanților*, RL, 2011, 28. ***N.Br.***

ADAMESCU, Gh. [Gheorghe] (23.VII.1869, București – 4.III.1942, București), istoric literar, bibliograf.

Este fiul Anghelinei (n. Teodoreanu) și al preotului bănățean Andrei Adamovici, care pe la 1841 venise în București și preluase direcția Imprimeriei Statului. A fost atras de literatură încă de pe băncile Liceului „Sf. Sava”, când a început să scrie versuri, publicându-le în ziarul „România”, apoi anecdote și schițe ce au apărut în „România liberă”, „Adevărul” ș.a. Ca student la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, a participat la înființarea Ligii Culturale, formă de protest față de procesul Memorandumului. După un an petrecut ca profesor de limbile română și latină la Galați, pleacă la Paris, unde va audia o serie de cursuri la Sorbona, École des Hautes Études și la École des Chartres (vechi centru de studii bibliografice). Își face debutul editorial cu *Luptele pentru naționalitate ale românilor de peste munți în 1848–1849*, lucrare apărută în 1892. Din 1894 se află în București, unde va fi profesor mai întâi la Liceul „Gheorghe Lazăr”, apoi la „Sf. Sava”. Paralel cu activitatea la catedră, va publica studii și manuale de limba și literatura română (unele în colaborare cu Mihail Dragomirescu și cu I.A. Rădulescu-Pogoneanu). A fost secretarul Asociației Corpului Didactic, membru în Consiliul Superior al Instrucțiunii și apoi, ca secretar general în Ministerul Instrucțiunii (1901–1904), un colaborator apropiat al lui Spiru Haret. În calitate de inspector general al învățământului, ia parte la congrese de educație din străinătate. În 1921 este ales membru corespondent al Academiei Române. A fost secretar și vicepreședinte al Comitetului de conducere al Ateneului Român.

În domeniul istoriei literare, **A.** a elaborat unele studii cu caracter de popularizare, publicate în periodice, și a întocmit ediții, antologii, biografii de scriitori și manuale ce se adresau în primul rând elevilor. Dintre acestea sunt de reținut *Din biografiile scriitorilor români* (1896), *Istoria literaturii române pentru școalele normale* (1911) și ediții din scrieri ale lui Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Anton Pann, I.L. Caragiale, George Coșbuc, M. Eminescu, Spiru Haret ș.a. A avut rolul său, „de a fi informativă”, cum spune autorul însuși în prefață, *Istoria literaturii române* (1913), reeditată în repetate rânduri. E, de asemenea, însemnată contribuția sa la realizarea, alături de I.-A. Candrea, a *Dicționarului enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”* (1931), a cărui a doua parte, *Dicționarul istoric și geografic universal*, a redactat-o. Dar, din tot ce a scris **A.**, cu migală și pacientă, cea mai importantă rămâne *Contribuțiune la bibliografia românească* (I–III, 1921–1928), o lucrare de benedictin, cea dintâi bibliografie a literaturii noastre, pe autori, cu trimiteri la opere și scrieri critice. Acesteia i-au urmat, de-a lungul anilor, studii speciale despre unii scriitori, despre curente și reviste, iar bibliografia s-a extins până la detaliu. Nimeni nu s-a mai angajat, de unul singur, la un asemenea sacrificiu intelectual. Bibliografia lui **A.**, depășită astăzi, cum este și firesc, reprezintă totuși, în liniile ei mari, un instrument util chiar și „în vremea criticii structuraliste și a mașinilor electronice de inventar” (Marin Bucur). Prin efortul lui, **A.** se înscrie, alături de Ioan Bianu, printre pionierii bibliografiei literare românești.

SCRIERI: *Luptele pentru naționalitate ale românilor de peste munți în 1848–1849*, București, 1892; *Poezia populară română*, Galați, 1893; *Noțiuni de istoria limbii și literaturii românești*, București, 1894; *Ideile politice ale cronicarilor*, București, 1895; *Din biografiile scriitorilor români*, București, 1896; *Notiță despre viața și activitatea politică și literară a lui Ion Ghica*, București, 1897; *Manual de poetică pentru școalele românești*, București, 1898; *Istoria Seminarului*

Veniamin din Iaşi (1803–1903), Bucureşti, 1904; *Istoria literaturii române pentru şcoalele normale*, Bucureşti, 1911; *Indicaţiuni bibliografice pentru literatura română. Sec. XVI–XIX*, Bucureşti, 1912; ed. 2, Bucureşti, 1914; *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913; ed. îngr. şi introd. Paul Lăzărescu, Bucureşti, 1998; *Problemele fundamentale ale învăţământului în România Mare*, Bucureşti, 1919; *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928; *Viaţa şi activitatea lui Spiru Haret*, Bucureşti, 1936; *Între cinism şi ipocrizie*, Bucureşti, 1936. **Antologii:** *Elocvenţa străină. Discursuri celebre din Antichitate şi din timpurile moderne*, Bucureşti, 1896; *Crestomaţie pentru istoria limbii şi literaturii româneşti*, Bucureşti, 1897; *Elocvenţa română*, Bucureşti, 1924; *Literatura română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, I–II, Bucureşti, 1929–1931 (în colaborare cu Mihail Dragomirescu şi N. I. Rusu). **Ediţii:** Hristache Pitarul, *Povestea mavroghenească*, introd. edit., Bucureşti, [1897]; M. Eminescu, *Poezii*, Bucureşti, 1921, *Opere postume*, pref. edit., Bucureşti [1929]; Grigore Alexandrescu, *Poezii. Memorial de călătorie*, Bucureşti, 1925; Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1926; I.L. Caragiale, *Momente, schiţe, amintiri*, Bucureşti, 1928; Vasile Alecsandri, *Poezii*, I–II, Bucureşti, 1937, *Poezii*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1946–1947; *Scrisori ale lui Spiru Haret către Dimitrie Sturdza*, Bucureşti, 1939; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. edit., Bucureşti, 1942. **Traduceri:** J.-J. Rousseau, *Emil sau Despre educaţiune*, I–II, Bucureşti, 1913–1916.

Repere bibliografice: N. Georgescu-Tistu, *Cartea şi bibliotecile*, Bucureşti, 1972, *263–267*; Theodorescu, *Ist. bibl.*, *156–158*, *passim*; Bucur, *Istoriografia*, *247–248*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *13–15*. ***A.M.***

ADAMEŞTEANU, Gabriela (2.IV.1942, Târgu Ocna), prozatoare, publicistă.

Este fiica Elenei Adameşteanu (n. Petrescu), educatoare, şi a lui Mircea Adameşteanu, profesor de istorie. Unul din fraţii tatălui este arheologul Dinu Adameşteanu, exilat şi afirmat în mediul academic din Italia; alt frate, medicul Ion Adameşteanu, condamnat politic în anii stalinismului, va servi drept model pentru un personaj din romanul *Drumul egal al fiecărei zile* (1975). **A.** urmează şcoala primară şi liceul la Piteşti, apoi, între 1960 şi 1965, cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Română din cadrul Universităţii bucureştene, încheiate cu o teză de licenţă despre personajul la Marcel Proust. După absolvire lucrează în redacţia de dicţionare enciclopedice a Editurii Politice, devenită ulterior Editura Enciclopedică Română (1968–1975), apoi Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. În 1985 se angajează ca redactor la Editura Cartea Românească, unde lucrează până în aprilie 1990. Debutează în revista „Luceafărul” (1971) cu un fragment (*Prietenie*) din romanul *Drumul egal al fiecărei zile*. Tot „Luceafărul” îi acordă Premiul pentru Proză în 1974, cu un an înaintea debutului editorial premiat de Uniunea Scriitorilor şi de Academia RSR. Mai colaborează cu proză şi articole în „România literară”, „Viaţa românească”, „Convorbiri literare”, „Dialog”, „Ateneu”, „Argeş”, „Orizont”, „Vatra” ş.a. În decembrie 1986 are loc la Teatrul Bulandra din Bucureşti dramatizarea romanului *Dimineaţă pierdută* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor), în regia Cătălinei Buzoianu, cu o distribuţie care îl impune ca text subversiv în anii ceauşismului târziu. În noiembrie 1988 **A.** călătoreşte la Paris, unde o cunoaşte pe Monica Lovinescu. Imediat după căderea regimului Ceauşescu devine membră a Grupului pentru Dialog Social şi începe o carieră de jurnalist militant în favoarea societăţii civile. În 1991 participă, alături de Mircea Cărtărescu, la International Writing Programme al Universităţii din Iowa, SUA. În deceniile următoare beneficiază de mai multe stagii şi burse internaţionale oferite de diverse fundaţii şi organizaţii pentru promovarea drepturilor omului, pentru traduceri şi promovarea literaturii etc. Din octombrie 1991 până în mai 2005 este redactor-şef al revistei „22”, săptămânal editat de Grupul pentru Dialog Social. O mică parte a textelor publicate aici vor intra în sumarul volumului *Obsesia politicii* (1995), conţinând interviuri cu personalităţi ale vieţii publice postdecembriste, şi în *Cele două Românii* (2000), carte care sintetizează temele frecventate de publicistica militantă postcomunistă, având şi reuşite pagini moralist-memorialistice. Aleasă vicepreşedintă a Clubului PEN România în 2000, devine în 2004 preşedintă a organizaţiei (până în 2008). Părăseşte revista „22”, ca urmare a unor tensiuni în interiorul GDS; se ocupă ulterior de conducerea suplimentului „Bucureştiul cultural”. Semnează frecvent în presa străină („Estpennest”, „MEET”, „Sinn und Form” ş.a.). E prezentă în majoritatea publicaţiilor

culturale importante din România şi participă la festivaluri şi saloane de carte din afara ţării. Cărţile ei de proză au beneficiat de numeroase traduceri, în germană, spaniolă, estonă, rusă, bulgară, ungară, ebraică, italiană, franceză, poloneză şi engleză. Romanele i-au apărut (din 2005) şi la editura pariziană Gallimard. În 2006 Uniunea Scriitorilor i-a decernat Premiul de Excelenţă pentru întreaga activitate literară.

Înainte să debuteze cu *Drumul egal al fiecărei zile*, **A.** începe un alt roman, *Provizorat*, întrerupt şi reluat de mai multe ori, publicat în 2010 şi distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În ediţia a cincea a *Drumului…*, apărută în 2008, autoarea introduce un capitol final menit să stabilească legătura cu *Provizorat*. Din acelaşi text matricial se desprinseseră şi nuvelele care compun *Dăruieşte-ţi o zi de vacanţă* (1979). Tot din *Provizorat* fac parte şi două secvenţe, *Clădirea* şi *Testul*, din volumul *Vară-primăvară* (1989). Scris la persoana întâi, *Drumul egal al fiecărei zile* este un roman al formării, al „educaţiei sentimentale" şi al evadării din minoratul unei provincii antipedagogice. Studentă la Filologie abia ieşită din adolescenţă, protagonista (alter ego-ul auctorial Letiţia Branea) e o fată cu dosar familial prost, urmărită de spectrele trecutului şi paralizată de o timiditate ce conţine în ea germenii refuzului social. Se zbate să depăşească mediocritatea condiţiei feminine de provincie („Nu vreau să mă fac femeie ca voi!"), aspiră la un destin diferit de cel al colegelor de cămin şi trăieşte, acut, o criză de identitate, inclusiv onomastică şi corporală („Nu mă recunoşteam în numele cu care mă strigau, aşa cum nu mă recunoşteam în corpul meu"). Nevoia de a fi altfel vizează şi condiţia romanului: confesiv în linia psihologismului interbelic, realizat ca suită de scene pe un fir relativ liniar, el anunţă experienţe mult mai ambiţioase. Proza „studenţească" interbelică a Anişoarei Odeanu din autenticistul roman *Într-un cămin de domnişoare* e redimensionată aici pe coordonatele unor vieţi deformate de istorie. Mediul de familie e cel din prima parte a anilor '60 din secolul trecut, când traumele represiunii staliniste erau la ordinea zilei. Prezentă neliniştitor în fundal, istoria politică va intra tot mai mult în textura următoarelor scrieri ca reminiscenţă difuză, traumatică. Aproape toate personajele trăiesc sub semnul degradării existenţei şi sunt bântuite de efectele propriului trecut, un trecut nu doar individual, ci şi colectiv. Plasată de critică în proximitatea unor colegi de generaţie precum Norman Manea, Radu Mareş, Alexandru Papilian sau Mihai Sin, proza „burgheză" semnată de **A.** se situează la egală distanţă de maximalismul esopic al romanelor politice şi de microrealismul autoreferenţial optzecist. Modernitatea radicală a formulelor narative se suprapune unui fond clasic, interesat de dramele umanităţii mărunte, şi unei sensibilităţi amintind de introspecţia moderniştilor interbelici. Preocupată de microistoriile individuale, de existenţele comune, scriitoarea surprinde la tot pasul negativul fotografic al istoriei mari. Nevoia de autenticitate se asociază unui spirit crepuscular retro, tonul grav, de fundal melancolic, dublează tonul colocvial, faptul anodin trimite, implicit, la o problematică majoră a fiinţei, acuitatea înregistrării limbajelor joase, a oralităţii plebee e dublată de un estetism al frazării poliritmice, apt să surprindă nu numai fluxul interior, ci şi atmosfera lor sufletească. În prozele *Dialog* şi *Întâlnirea* din *Vară-primăvară* autoarea experimentează puneri în pagină de tip poematic (exersate şi de Radu Cosaşu), suprapuse unor compoziţii dramatice. Oralitatea „plebee" a personajelor nu e aceeaşi cu ingineria textuală a noilor prozatori postmoderni din epocă, transcriptori fideli ai limbajelor străzii. Pe lângă obsesia necomunicării, proza autoarei e străbătută de obsesia degradării existenţei. În *Dăruieşte-ţi o zi de vacanţă* impulsul evazionist, efect tot al unei crize de identitate, îl urmăreşte pe Cristian Pătraşcu din studenţie. El evadează nostalgic în spaţiile albe ale trecutului, într-o lume din care supravieţuiesc doar casele. Memoria devine astfel o funcţie a imaginaţiei, iar compensarea dezechilibrului interior are loc prin intermediul literaturii. *Nelinişte*a, prima proză din volum, este o „piesă de cameră" de factură ceva mai lirică, are un caracter autonom în raport cu celelalte două. Ca şi *Dialog* şi *Testul* din *Vară-primăvară* sau mai târzia *Gara de Est* (2008), textul surprinde partea de umbră a vieţii de cuplu, minată de iritări zilnice şi de oboseala obişnuinţei. Rutina erotică dublează rutina profesională, dezvăluind spaima iraţională de gol, de moarte şi nebunie a fiinţei fragile, trezită din somn în panică şi repliată, securizant, spre „minunea" banalităţii conjugale. Lăsând la o parte cazuistica psihologică desprinsă dintr-un joc de nespusuri, eschive şi echivocuri, notabil e în neorealista *O plimbare…* traseul „plimbării" celor doi: un Bucureşti vechi, negustoresc, ivit de sub

fațadele celui „nou”, comunist. Alunecarea lentă, implacabilă spre eșecul existențial reflectă o întreagă lume, clasa de mijloc a României comuniste din anii ’70. Deși primite favorabil, primele două cărți nu au reușit să o transforme pe **A.** dintr-o promisiune într-un reper canonic. O schimbare decisivă are loc odată cu romanul *Dimineață pierdută*, capodopera prozatoarei și unul dintre cele mai importante romane românești postbelice. **A.** se impune ca o continuatoare a romanului modernist-psihologic autohton (linia Hortensia Papadat-Bengescu – Camil Petrescu), oferind totodată o replică, implicit polemică, la *Cronica de familie* a lui Petru Dumitriu. Un veritabil ax narativ este personajul Vica Delcă, tip de mahalagioaică rea de gură dar cu suflet bun, care suportă cu naturalețe înțeleaptă loviturile istoriei. Cronică a îmbătrânirii unui timp și a degradării unei lumi, roman al pierderii legăturii cu trecutul (mai exact, cu memoria lui conservată de tradiția familială), apărut într-un moment de criză a regimului pe fundalul traumatic al demolărilor de după cutremurul din martie 1977, *Dimineață pierdută* este o imagine a „României pierdute” (Monica Lovinescu) și un „roman al femeilor” (Nicolae Manolescu), în răspăr cu viziunea istorică oficială. Pornind de la o întâlnire matinală între două bătrâne de condiții sociale diferite care își deapănă amintirile, poveștile lor de viață se împletesc contrapunctic, aducând la suprafață o lume scufundată. E vorba deopotrivă de Bucureștiul precomunist (de la 1916 sau interbelic) și de cel comunist (din anii stalinismului și de la finele anilor ’70). Ca într-o clepsidră a timpului, contemplarea unei vechi fotografii de familie de către Ivona și vizitatoarea ei răstoarnă, specular, dimineața derizorie a prezentului (pierdută de Vica în așteptarea zadarnică a lui Nicki Scarlat, soțul infidel al Ivonei, mort într-un accident de automobil) într-o „dimineață pierdută” a istoriei naționale: narațiunea se mută în preziua intrării României în Primul Război Mondial, în salonul profesorului Ștefan Mironescu, prin intermediul jurnalului său intim. Scufundat, odată cu Ivona, în memoria copilăriei sale, cititorul asistă la viața secretă a familiei acesteia, prin reflecțiile tatălui ei ftizic și prin relatarea tribulațiilor soției acestuia, frumoasa și vitala Sophie. Indiferentă la drama devitalizatului Mironescu, Sophie își consolează senzualitatea ca amantă a frivolului Titi Ialomițeanu, aspirant, la rândul lui, la favorurile lui Margot, sora Sophiei (în anii ’50, Margot, căsătorită anterior cu aventurierul Geblescu, îl ascunde în locuința ei pe „dușmănosul” Titi și, descoperită, e arestată de comuniști). Bună observatoare a psihologiilor, pe care le surprinde prin monologuri interioare și fluxuri ale conștiinței, prin jocuri complexe ale perspectivelor și diferențieri sociolingvistice, autoarea pune în scenă ironii genealogice ale destinului: Titi îl prefigurează pe Nicki Scarlat, în timp ce idealistul Mironescu e un „învins” superior, care-i transmite propriei fiice noblețea, slăbiciunea și vocația eșecului. Jurnalul profesorului ilustrează istoria mare la nivel politic, ca imagine a eșecurilor României moderne. Partitura diaristului-comentator al deciziilor strategice din perioada neutralității variază ca pondere de la o ediție la alta a romanului. Istoria apare astfel ca un joc de oglinzi. Istoria de familie a Ivonei, exponentă a elitelor burgheze și „franțuzite”, devine, după instaurarea comunismului, una a victimelor, colaborărilor și prăbușirilor: generalul Ioaniu, al doilea soț al Sophiei, moare în închisoare, Ivona își ratează viața, Nicki, soțul Ivonei, și amanta sa, Ortansa Cristide, întrețin „relații” oculte cu poliția politică, ultimul descendent al familiei, Tudorel, emigrează în Republica Federală Germania, provocând, astfel, senilizarea și moartea bunicii Sophie. În schimb, mica istorie a pensionarei Vica și a soțului ei obez și domestic ilustrează supraviețuirea oamenilor simpli și cumsecade. Confesiunea convențională, artificială a Ivonei e comentată moralizator de monologul interior al bârfitoarei Vica Delcă, plin de oralități pitoresc-agramate și expresii iuți, muntenești, caracteristice lumii balcanice a lumii lui Caragiale. Rezistența Vicăi răzbate dramatic în finalul cărții, când bătrâna, rămasă văduvă, spitalizată, se agață de viață într-un delir senil străbătut de teama „supraveghetorilor”. Orchestrată polifonic, *Dimineață pierdută* pune în mișcare un dispozitiv narativ sofisticat, combinație de proustianism și joyceanism, absorbind marea istorie în micile istorii ale bătrânelor bucureștene și alternând stilul scriptic înalt al profesorului Mironescu, cel de elită mondenă și franțuzită din lumea Sophiei și cel ipocrit-burghez al fiicei sale cu oralitatea debordantă, frustă a fostei negustorese Vica Delcă. Există la **A.** o evitare constantă a subiectivității în favoarea observației comportamentale. De asemenea, în secvențele din volumul

Vară-primăvară domină dialogurile „în direct”, monologul adresat şi naraţiunile dramatizate. Schimbările de cadru sunt ele însele relevante. Decorul nu mai e al oraşului de provincie ori al Bucureştiului de dinaintea demolărilor ceauşiste, ci al Bucureştiului invadat de blocuri insalubre, străbătut de autobuze hârbuite, supraaglomerate. *Ora de navetă* „filmează” un traseu al subdezvoltării rurale: violenţe domestice, mizerie, penurie, bişniţă, turnătorii ca antidot al „furturilor din avutul obştesc”. În „scenele de gen” **A.** se dovedeşte a fi o operatoare dexteră a limbajelor ce ascund adevărul interior sau răbufnesc nevrotic, eliminând toxinele micului infern casnic. Proza autoarei cunoaşte acum o radicalizare tematică şi compoziţională. Textele acoperă o gamă largă de formule, de la microsecvenţa dramatizată la experimentul comportist şi de la nuvelă la microroman. Ele par mai curând nişte exerciţii de digitaţie. Însă, deşi preia marotele optzecismului (tematica navetismului, microrealismul social, experimentalismul, oralitatea transcrisă pe viu), autoarea nu-şi dezvăluie, autoreferenţial, laboratorul de creaţie, ci analizează, pe viu, maladiile realului totalitar. Ampla nuvelă finală, *Întâlnirea*, conţine nucleul unui roman despre drama întoarcerii ratate a unui exilat pe care cei de-acasă nu îl mai acceptă sau nu îl mai înţeleg, deşi se folosesc de el. **A.** îşi obscurizează excesiv textul sub volutele unui experimentalism eliptic şi similipoematic. Va reveni după mai bine de un deceniu, dezvoltându-i latenţele şi rescriindu-1 radical, pe canavaua mitului antic al lui Ulise, ca roman de sine stătător, cu acelaşi titlu, apărut în 2003. Va reveni şi asupra noii variante, umplându-i golurile şi încorporând noi inserturi „documentare”, rostind apăsat nonspusurile. Paginile versiunii din 2003 includ, alternativ, file din dosarul „Savantul” de urmărire informativă a profesorului Traian Manu. În a treia versiune (2007) dosarul de Securitate încetează a mai fi strict documentar: umanizaţi, urmăritorii îşi pierd statutul de „fiinţe de hârtie”, devenind personaje în carne şi oase. Tema universitarului idealizat din *Drumul egal*... este redimensionată printr-un roman al savantului exilat; paginile din dosarul de urmărire a lui Manu se transformă, în varianta din 2007, într-un roman al mediului securistic. Călătoria spre ţara natală produce derealizarea: sub presiunea revenirii continue a unui vis de demult, realitatea diurnă apare ca un „cadru de film vechi”, iar interioritatea ca un spaţiu mental în care se întretaie reminiscenţe de tot felul, de la *Odiseea* predată studenţilor la imagini din copilărie şi adolescenţă. *Dimineaţă pierdută* trimitea la ziua dublineză din *Ulysses* de James Joyce, în vreme ce odiseea întoarcerii în ţară a lui Manu trimite la mitul homeric. Legătura cu experienţa cotidiană a regimului nazist sau comunist se stabileşte prin intermediul memoriei personale, transpusă epic prin monologul interior şi fluxul conştiinţei. În cazul lui Manu, legătura e de tip cvasioniric, în vreme ce la soţia sa Christa memoria e realistă. Placată pe mentalitatea românească, experienţa comunistă produce iluzii compensatoare, în vreme ce experienţa regimului nazist generează, pe fondul mentalităţii germane, o asumare critică a istoriei. *Întâlnirea* pune în scenă şi incomunicarea dintre două spaţii aflate în război rece: Occidentul indiferent şi Estul comunizat, ipocrit, care încearcă să profite de avantajele celui dintâi, manipulându-le. Otrăvită de suspiciune şi rapacitate gregară, lumea în care se întoarce profesorul Manu are o tipologie diversă: matroane indiscrete, rude transformate în turnători bine plasaţi, supravieţuitori ai vechilor elite crescute cu Brahms şi Chopin, inadaptaţi social. Vin apoi reprezentanţii mediului academic: agenţi de influenţă otrăviţi de frustrări provinciale, rataţi patetici, figuranţi inhibaţi de suspiciune şi teamă. În contrapartidă – curiozitatea perspicace a studenţilor italieni. Şi, deasupra tuturor, „zeii” derizorii, securiştii care fac jocurile şi destinele. Noutatea faţă de precedentele cărţi stă în armătura intelectuală şi în darea pe faţă a formulei compoziţionale, apropiată de experimentalismul postmodern. Roman transnaţional, *Întâlnirea* „face naveta” între Germania (ţara de origine a Christei-„Calypso”), Italia (ţara de adopţie „academică” a cuplului) şi România (ţara „imposibilei întoarceri”), fiecare mediu extern avându-şi micile sale istorii. Inserturile onirice sunt epurate în varianta din 2007 de poematism. Un roman simfonic realizat pe calapodul tragediei antice, în care tridimensionalitatea narativă e obţinută prin scufundarea în inconştientul lingvistic personal şi colectiv. Cu romanul *Provizorat*, **A.** explorează două tabuuri ale epocii comuniste: intimitatea erotică şi intimitatea politică. Cruzimea hiperrealistă a scenelor fiziologice sau/şi sexuale are un pandant în secretele trecutului de extremă dreapta al familiei

Letiției Branea și al familiei colegului ei de serviciu, Sorin Olaru, amant prevenitor, devenit șef diplomat în perioada dezghețului hrușciovist. Prinși în caruselul unei vieți de colectiv dominate de intrigi și rivalități, angajații din kafkiana Clădire trăiesc vieți duble. Având în centru povestea unui adulter, *Provizorat* este un roman al intimității amenințate și al evaziunii sentimentale imposibile. Protagoniștii sunt marcați de propriile dosare de familie, care-i împing fie în brațele Securității (Sorin Olaru), fie în zonele mâloase ale ratării (Petru Arcan), fie într-o derivă existențială nebuloasă (Letiția). Un rol determinant îl au energiile periferiei: marcată de originea socială nesănătoasă, provinciala Letiția Branea urcă prin legătura cu universitarul Petru Arcan, care, la rândul său, urcase în ierarhie prin mariajul ratat cu luxoasa Manuela, iar nespectaculoasa Dorina, rivala abulicei Letiția, își valorifică abil atuurile jucând pe rând cartea secretarei docile și pe cea a gospodinei destoinice. Cronicile de familie conțin, deopotrivă, un roman al intimității legionare interbelice și un roman al intimității în comunism, cu inserturi diaristice. O apariție episodică e Mircea Vulcănescu, surprins în ipostaza de tehnocrat gurmand al regimului antonescian. *Provizorat* nu este însă un roman cu cheie, cum nu este nici un roman al vieții literare din epocă, deși Letiția se îndeletnicește cu scrisul și caută să se afirme ca atare: pentru prima dată **A.** introduce tema scriitorului și a ficțiunii, privită ca denunț al intimității celorlalți. Dincolo de lecțiile de istorie pe care Sorin i le servește, pedant, în budoarul închiriat, Letiției, în prim-plan se află concretul uman. Prezentul, dinspre care sunt aruncate ancore fie spre trecutul interbelic, fie, sub forma unor anticipări ironice, spre viitor, este perioada de respiro postdogmatic: un provizorat al Istoriei ce conține provizoratele speranțelor de mai bine, al carierelor frânte în plin avânt. Inferior *Dimineții pierdute*, totuși *Provizorat* e un solid roman despre destinderea poststalinistă.

Bahtin ar fi apreciat probabil romanul Gabrielei Adameșteanu [Dimineață pierdută] *pentru ceea ce datorează el stilului polifonic. Puncte de vedere de reală îndreptățire se compară și se înfruntă în permanență în acest roman compus parcă în întregime din sfere de conștiință. În ceea ce-l privește pe autor, el refuză să apară, pur și simplu: se mulțumește să privească, la fel de curios, când de la o fereastră, când de la alta; iar impresionantul edificiu al romanului are tot atâtea mentalități câte puncte de vedere, biografii, conștiințe. O dimineață „pierdută", dar un veac câștigat, se poate spune în legătură cu romanul Gabrielei Adameșteanu și cu titlul lui. O dimineață lungă, de o sută de ani. Romanul Gabrielei Adameșteanu transmite nu numai un puternic sentiment al istoriei, ci și un puternic sentiment al vieții și, mai ales, al trecerii ei.*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Drumul egal al fiecărei zile*, București, 1975; *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, București, 1979; *Dimineață pierdută*, București, 1983; *Vară-primăvară*, București, 1989; *Obsesia politicii*, București, 1995; *Cele două Românii*, București, 2000; *Întâlnirea*, pref. Carmen Mușat, Iași, 2003, ed. 2, postfață Carmen Mușat, Iași, 2007; *Opere,* vol. I: *Dimineață pierdută,* pref. Sanda Cordoș, vol. II: *Gara de Est. Întâlnirea*, pref. Paul Cernat, Iași, 2008; *Provizorat*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Scriitori*, *171–176*; Stănescu, *Jurnal, I, 159–166*; Raicu, *Contemporani*, *52–56*; Iorgulescu, *Critică*, *119–123*; Moraru, *Semnele*, *175–180*; Ion Vlad, *Proza universului cotidian*, TR, 1980, 2; Dana Dumitriu, *Le Roman de l'année*, CREL, 1984, 4; Manea, *Contur*, *44–48*; Cristea, *Fereastra*, *201–215*; Holban, *Profiluri*, *358–363*; Simion, *Scriitori*, IV, *453–465*; George, *Sfârșitul*, IV, *305–312*; Cornel Ungureanu, *Așteptarea și oaspeții*, VTRA, 1990, 15; Ștefan Borbély, *Gabriela Adameșteanu*, F, 1994, 3; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *9–11*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *121–127*, VI, *40–45*; Corina Ciocârlie, *Femei în fața oglinzii*, Cluj-Napoca, 1998, *160–182*; *Dicț. analitic*, I, *298–300*; *Dicț. esențial*, *4–6*; Manolescu, *Lista*, II, *263–267*; Negrici, *Comunism, Proza*, *283–284*; Petraș, *Cărțile*, *115–120*; Simuț, *Reabilitarea*, *352–354*; Ștefănescu, *Istoria*, *979–984*; Holban, *Ist. lit.*, II, *182–189*; Alex Goldiș, *Complexul lui Ulise*, CLT, 2007, 84; Bianca Burța-Cernat, *Întâlnirile Gabrielei Adameșteanu*, OC, 2007, 381; Gheorghe Crăciun, *Pactul somatografic*, Pitești, 2009, *46–52*; Manolescu, *Istoria*, *1197–2000*; Popa, *Ist. lit.*, II, *944–949*; Bogdan Crețu, *Provizorat permanent*, OC, 2010, 545; Mircea A. Diaconu, *Gabriela Adameșteanu dincolo de politic*, OC, 2010, 549; Paul Cernat, *Intimitatea în deriva istoriei*, „22", 2010, 30; Anca Hațiegan, *Cărțile omului dublu*, Cluj-Napoca, 2010, *310–334*. ***P. C.***

ADAMS-MUREȘANU, Eugenia (11.X.1913, Defiance–Ohio, SUA – ?), poetă, traducătoare. Născută din părinți români, emigrați în America, al șaptelea copil din cei zece ai Paraschivei și ai lui Nicolae Mărgineanu, viitoarea scriitoare se întoarce împreună cu mama sa, rămasă văduvă, în ținuturile de obârșie de la Ocna Sibiului, profesând ca învățătoare. **A.-M.** a făcut studii de teologie la Sibiu (1947) și a urmat la Cluj cursurile Facultății

de Filologie (1949). Debutează cu proză pentru copii şi cu traduceri în 1933, la „Satul şi şcoala", ulterior mai semnând sporadic în „Viaţa copiilor", „Viaţa ilustrată", „Luceafărul", „Claviaturi", „Revista Fundaţiilor Regale", „Gândirea" şi „Tribuna Ardealului" (la care e redactor). În 1939 îi apare placheta *Casa cu pitici*, iar câţiva ani mai târziu, în 1943, publică broşura *Învierea fariseului Eleazar*. Căsătorită mai întâi, în 1932, cu Florea Mureşanu, viitor protopop al Clujului, va fi, din 1956, soţia lui D.D. Roşca. Arestată la 25 mai 1950 şi trimisă la Canal, eliberată în 1952 şi din nou arestată în 1959, **A.-M.** reuşeşte să părăsească ţara după 1970. Alte două cărţi, *La izvorul cu pietre albastre* (1967) şi *Sonete* (1968), scrise în româneşte, şi trei volume în limba engleză, *The Return of Snow White* (1977), *Assault on Eden* (1977) şi *Journey to Fairy-Land* (1978), îi completează bibliografia. În exil colaborează în principal cu poeme şi o suită de sonete la „Revista scriitorilor români" (1987–1988), publicaţie unde îi apar, de altfel, şi unele traduceri.

Cea mai importantă realizare a lui **A.-M.** este versiunea dată la *Cântarea Psalmilor*, apărută la Madrid (1986), cu un cuvânt înainte de Vintilă Horia şi o introducere de Aureliu Răuţă. Este, aşa cum remarca Vintilă Horia, o transpunere a psalmilor într-un limbaj cursiv, actual şi într-o versificaţie de sorginte folclorică. Principalele calităţi ale acestor tălmăciri poetice sunt cantabilitatea, precum şi un simţ al ritmului şi o firească adaptare a valenţelor arhaice la tonalităţi moderne. Nota elegiacă se nuanţează mai propriu liric decât cea imprecativă în traducerea psalmilor, după cum în unele poeme originale publicate de **A.-M.** se distinge un anume sentimentalism al dezrădăcinării, mai pregnant decât tendinţa parabolică, meditativă, de provenienţă creştină, ce îi particularizează sonurile din *Dosoftei*, *Cununa*, *Osuare*, *Pe calea florilor de spini* sau *Macbeth fugind de umbra lui Banquo*.

SCRIERI: *Casa cu pitici*, Cluj, 1939; *Învierea fariseului Eleazar*, Cluj, 1943; *La izvorul cu pietre albastre*, Bucureşti, 1967; *Sonete*, Bucureşti, 1968; *The Return of Snow White*, 1977; *Assault on Eden*, Michigan (SUA), 1977; *Journey to Fairy-Land*, 1978. **Traduceri:** *Cântarea Psalmilor*, pref. Vintilă Horia, introd. Aureliu Răuţă, Madrid, 1986.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *O carte de basme*, GL, 1967, 43; Mircea Vaida, *„La izvorul cu pietre albastre"*, TR, 1968, 4; Sânziana Pop, *Un volum de basme*, LCF, 1968, 9; Ion Oarcăsu, *„Sonete"*, TR, 1969, 4; Horia Bădescu, *„Sonete"*, ST, 1969, 2; Nistor Chioreanu, *Morminte vii*, Iaşi, 1992, *480*; Florea Mureşanu, *Grai şi suflet românesc*, Cluj-Napoca, 1997, *11–12*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *11–12*; Popa, *Ist. lit.*, I, *857–858*. ***V.D., N.F.***

ADANIA, Alf [Alfons] (6.VI.1913, Bucureşti – 25.III.1979, Bucureşti), publicist, traducător. Înainte de a fi licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie şi al celei de Drept, **A.**, fiul lui D. Adania, proprietarul unei agenţii de publicitate din Bucureşti, era un nume cunoscut. Debutează foarte timpuriu cu scurte traduceri din Hans Christian Andersen în „Dimineaţa copiilor" (1924), colaborează la alte câteva periodice, iar la şaisprezece ani era redactor la revistele pentru elevi „Pentru noi" şi „Caiete literare" (1929), în care semna articole şi o proză – *Revers*. Orientat spre comentariul sociologic al literaturii, **A.** îşi afirmă opiniile în „Vremea", „Facla" şi, îndeosebi, în „Floarea de foc" şi „Bluze albastre", proclamând scopul „utilitar moral" al artei, necesitatea „ataşării de viaţa prezentă". Invocând exemplul de vigoare şi militantism pe care îl vedea în marile literaturi europene, ca şi în cea americană, el cere să se facă loc noii generaţii de scriitori, „obiectivă, sinceră, realistă", profund angajată social. În acest sens, **A.** va continua, în special în „Rampa" (1933–1934), să prezinte autori şi opere, insistând mereu asupra valorii lor etice şi sociale. Theodore Dreiser, John Dos Passos, Gerhart Hauptmann, Heinrich Mann, Stefan George, Jakob Wassermann, H.G. Wells, G.B. Shaw, José Ortega y Gasset, Knut Hamsun, Ilya Ehrenburg sunt doar cele mai cunoscute nume aduse în discuţie. Din literatura română a vremii, pe care o neagă (sau o ignoră) în bună parte, el îi apreciază pe Mircea Damian, Ion Călugăru, Mircea Eliade, Sergiu Dan, Eugen Jebeleanu. Alte intervenţii pe teme culturale sau sociale îi apar în „Adevărul literar şi artistic", „Viaţa românească", „Azi" ş.a. După o întrerupere cauzată de al Doilea Război Mondial şi de schimbările postbelice, **A.** revine la publicistica literară, semnând (uneori A.A., Ad.) articole sau note despre cărţi şi reviste din perimetrul limbii engleze. Comentariile şi informaţiile sunt făcute după noile criterii ideologice, într-un stil mai apropiat de polemica politică, de unde o imagine în bună parte deformată, tendenţioasă a realităţii artistice occidentale, aşa cum apare în colaborările din „Contemporanul", „Gazeta literară", „Magazin", „România literară".

Ca reprezentant al organizaţiei Arts Incorporated din New York (între 1946 şi 1948), **A.** supraveghează soarta traducerilor din autorii americani în România. În acest timp au fost reprezentate pe scenele bucureştene şi versiunile sale, uneori realizate în colaborare, după piese de Clifford Odets, John van Drutten, Norman Krasna, Joseph Kesselring, Noel Coward, J.-B. Priestley, Garson Kanin ş.a. După această perioadă, a mai tradus multe alte piese, tipărite sau litografiate, unele jucate, din autori cunoscuţi, între care Arthur Miller (versiunea lui la *Toţi fiii mei* a fost pusă în scenă şi în 2009), Eugene O'Neill, G.B. Shaw, Peter Ustinov.

Traduceri: Edna Ferber, *Cimarron*, Bucureşti, 1947; Arthur Miller, *Toţi fiii mei*, Bucureşti, 1948, *Vrăjitoarele din Salem*, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Mihnea Gheorghiu), *„Incident la Vichy"*, Bucureşti, 1966; Noel Coward, *Nud cu vioară*, Bucureşti, 1959; Gore Vidal, *Omul cel mai bun*, Bucureşti, 1966; Peter Ustinov, *Photo finish*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: George Mihalache, *De vorbă cu d. Alf. Adania*, „Mondial magazin", 1947, 35; N. Carandino, *Alfons Adania*, TTR, 1979, 4; Mirodan, *Dicţionar*, I, *21–24*; Silvia Dumitrache, *Un spectacol viu şi dinamic, tensionat şi tulburător*, OC, 2009, 236.

C. T.

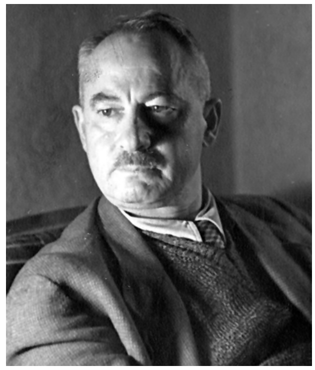
ADĂSCĂLIŢEI, Vasile (24.IV.1929, Floreşti, j. Bacău – 30.VII.2007, Iaşi), folclorist, istoric literar. Este fiul Mariei Adăscăliței (n. Brumă) și al lui Vasile Adăscăliței, învățători. A fost elev la Liceul Internat din Iaşi (1940–1944), apoi a urmat cursul superior la Liceul Unirea din Focşani (1944–1948). A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1952) și a susţinut doctoratul în filologie la Universitatea din Bucureşti cu teza *Teatrul popular de Anul Nou din Moldova* (1970). Funcționează ca profesor în învăţământul preuniversitar (1952–1959), ulterior fiind cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universităţii ieșene (1959–1990); în perioada 1990–2000 a predat cursul de etnografie românească la Facultatea de Geografie a aceleiaşi universităţi. A fost lector de limbă și cultură română la Universitatea din Lyon (1962–1964) şi la Universitatea din Praga (1974–1976). A fondat Arhiva Seminarului de Folclor de la Universitatea ieșeană, a coordonat „Buletinul Filialei Iaşi a Societăţii Studenţilor Folclorişti din România". Publică numeroase studii, articole şi eseuri despre teatrul popular, despre obiceiuri, precum şi contribuţii de teorie şi istorie a folcloristicii în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", „Anuar de lingvistică şi istorie literară", „Ateneu", „Convorbiri literare", „Cronica", „Dacia literară", „Iaşul literar", „Limbă şi literatură", „Orizont", „Ramuri", „Revista de etnografie şi folclor", „Revista română", „Scrisul bănăţean", „Studii şi cercetări de istoria artei", „Studii şi comunicări de etnologie" (Sibiu), „Tribuna" ş.a., ca și în „Demos" (Berlin), „Journal of the International Folk-Music Council" (Cambridge), „Makedonski Folklor" (Skoplje).

Ca profesor, **A.** i-a inițiat și i-a antrenat pe studenți în activitatea de culegere a folclorului, însoțindu-i în anchete prin satele Moldovei. Unii dintre ei au devenit cercetători în domeniu, iar alții și-au continuat cercetările în instituții de cultură sau în calitate de profesori. Cele mai prețioase piese folclorice recoltate în aceste expediții au fost valorificate în culegerile *Folclor din Ţinutul Rădăuţilor* (1969, în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), *Bună dimineaţa, lină fântână* (1969), *Câte mama mi le-o spus* (1971), *Folclor din împrejurimile Sucevei* (1972). Studiile și articolele publicate de **A.** au abordat geneza creației populare, mobilitatea genurilor și speciilor folclorice, raportul între tradiție și inovație în cultura populară, rolul variantelor în folclor, trăsăturile specifice ale stilisticii folclorice. A urmărit, de asemenea, contribuția unor scriitori (Alecu Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu ș.a.) la cunoașterea și valorificarea filonului folcloric. Printre subiectele despre care a scris **A.** se află jocurile de priveghi din Moldova și pictura murală din zona Sucevei. Parte din aceste lucrări, precum și studii cu punctul de plecare în folclorul cules din teren au fost adunate în volumele *Românitatea de Sus: repere etnologice* (2004), *Un pol de contribuţii etnografico-folcloristice privind realităţile vasluiene* (2005), *Concert etnologic în cuvinte* (2006). O preocupare constantă a constituit-o culegerea și cercetarea datinilor prilejuite de Crăciun și de Anul Nou, acestea fiind în Moldova deosebit de diverse și spectaculoase, dar puțin cercetate. Jocurile dramatice cu măști și teatrul folcloric cu teme istorice sau haiducești au fost subiectele unor culegeri însoțite de studii: *Teatru folcloric din judeţele Bacău şi Neamţ* (1968), *Teatru folcloric din judeţul Iaşi* (1969, în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), *Teatrul popular de Anul Nou din judeţul Vaslui* (1971). Cercetarea diverselor forme de colindat de la sărbătorile de iarnă s-a concretizat în monografia *Istoria unui obicei. Pluguşorul* (1987), în care sunt

comentate toate contribuțiile teoretice anterioare și sunt puse în lumină numeroase aspecte inedite ale obiceiului, descoperite în cercetările de teren. **A.** a alcătuit și câteva antologii tematice, precedate de introduceri substanțiale: *De-ale lui Păcală. Snoave populare* (1964, în colaborare cu Petre Ursache), *De la Dragoş la Cuza Vodă. Legende populare româneşti* (1966), *Doine şi balade* (1966), *Cuza Vodă în tradiţia populară* (1970), *Proverbe şi ghicitori* (1973), *Předu, předu pohádku*, o antologie de basme româneşti traduse de Marie Kavková (Praga, 1980). A colaborat la numeroase volume colective: *Istoria literaturii române* (I, 1964), *Istoria teatrului în România* (I,1965), *Studii despre Bălcescu* (1969), *Alecu Russo. Studii şi articole* (1970), *Cuza-Vodă. In memoriam* (Iaşi, 1973), *Alexandru Philippide. 50 de ani de la moarte* (Iaşi, 1983), a alcătuit ediţii şi a scris prefeţe sau postfeţe la mai multe lucrări de folclor.

SCRIERI: *Istoria unui obicei. Pluguşorul*, Iași,1987; *Folcloristica literară. Genurile și speciile creației populare*, Iași, 2001; *Românitatea de Sus: repere etnologice*, pref. Vasile I. Schipor, postfață Victor Iosif, Rădăuţi, 2004; *Un pol de contribuţii etnografico-folcloristice privind realităţile vasluiene*, postfaţă Dan Ravaru, Vaslui, 2005; *Concert etnologic în cuvinte*, postfaţă Constantin Donea, Bacău, 2006. **Culegeri:** *Teatru folcloric din judeţele Bacău şi Neamţ*, Bacău, 1968; *Bună dimineaţa, lină fântână*, Botoşani, 1969; *Folclor din Ţinutul Rădăuţilor*, Suceava, 1969 (în colaborare cu I. H. Ciubotaru); *Teatru folcloric din judeţul Iaşi*, Iaşi, 1969 (în colaborare cu I. H. Ciubotaru); *Câte mama mi le-o spus*, Botoşani, 1971; *Teatrul popular de Anul Nou din judeţul Vaslui*, Vaslui, 1971; *Folclor din împrejurimile Sucevei*, Suceava, 1972. **Antologii:** *De-ale lui Păcală. Snoave populare*, pref. Petru Ursache, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Petru Ursache); *De la Dragoş la Cuza Vodă. Legende populare româneşti*, Bucureşti, 1966; *Doine şi balade*, Bucureşti,1966; *Cuza Vodă în tradiţia populară*, Bucureşti, 1970; *Proverbe şi ghicitori*, Bucureşti, 1973; *Předu, předu pohádku*, [*Depăn, depăn basme*] tr. Marie Kavková, Praga, 1980.

Repere bibliografice: Mircea Fotea, *O culegere de teatru folcloric*, IL, 1969, 10; Dumitru Pop, *„Istoria unui obicei. Pluguşorul"*, AAF, 1991–1993; Ion Toderașcu, *„Istoria unui obicei. Pluguşorul"*, AUI, istorie, t.XXXVII–XXXVIII, 1991–1992; Maria Cuceu, *„De la Dragoş la Cuza Vodă"*, AAF, 1991–1993; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *36–37*; I.[lie] M.[oise], *In memoriam: Vasile Adăscăliței*, „Studii şi comunicări de etnologie", 2007; Gheorghe Giurcă, *Un nume de referinţă în folcloristica românească*, RR, 2007, 4; Gheorghe Dolinski, *Adio, magistre!*, „Generaţii" (Vicovu de Jos), 2007–2008, 9; Victor Iosif, *În amintirea profesorului Vasile Adăscăliţei*, „Generaţii" (Vicovu de Jos), 2007–2008, 9. ***L. Cş.***

ADERCA, F. [Felix] (13.III.1891, Puieşti, j. Vaslui – 12.XII.1962, Bucureşti), prozator, eseist, publicist, dramaturg, poet, traducător.

Primul dintre cei cinci copii ai Deborei (Dobrişei, n. Iosub) şi ai lui Avram Adercu primeşte la naştere prenumele Froim Zeilic. Părinţii, „comersanţi" săraci de religie mozaică, veniţi de prin Cehia, ajung în Moldova. **A.** începe şcoala în Puieşti şi urmează, la Craiova, cursurile Liceului „Carol I", fiind însă eliminat în ultimul an. Îşi încearcă, fără succes, şansele literare la „Sămănătorul" (1907), „Ramuri" (1909), „Convorbiri critice" (1909), unde trimite însemnări critice iscălite A. Tutova (F. Aderca), dar şi la „Masca" (1911), unde îi apar câteva note critice sub pseudonimul Willy. **A.** va considera că, în presă, debutul semnificativ se produce la „Noua revistă română" (1913), cu poezia *Post amorem*, dedicată lui Tudor Arghezi. Cu o slujbă măruntă la o bancă din Craiova, reuşeşte între timp să tipărească placheta de versuri *Motive şi simfonii* (1910) şi broşura *Naţionalism…? Libertatea de a ucide…* (1910, sub pseudonimul Olliver Willy; ediţia din 1922 va purta titlul *Personalitatea. Drepturile ei în artă şi viaţă*). Împreună cu soţia sa, Rubina (Rifca), pleacă în 1913 la Paris, unde audiază câteva cursuri la Sorbona, de aici trimiţând pentru „Noua revistă română" articole prosimboliste, precum şi foiletoane care consemnau atmosfera dramatică a epocii, reunite apoi în volumul *Sânge închegat. Note de război* (1915). Întors în ţară, intră sub arme în septembrie 1914 şi va participa la campaniile din Oltenia, Transilvania şi Ungaria, experienţă care mai târziu va nutri romanele *Moartea unei republici roşii* (1924) şi *1916* (1936). Colaborează la „Seara" cu foiletoane semnate şi F. Adrian, A. F. Craioveanul, V. Simion, incluse ulterior în volumul *Idei şi oameni* (I, 1922), la „Înfrăţirea", „Versuri şi proză", „Absolutio", „Scena", „Curierul Olteniei", „Zorile" ş.a. Îi apar alte patru plachete: *Stihuri venerice* (1915), *Fragmente–Romanţe, Reverii sculptate* şi *Prin lentile negre*,

toate în 1916. Se stabileşte la Bucureşti din 1920 şi este, două decenii, funcţionar la Ministerul Muncii şi Ocrotirilor Sociale. Scrie abundent în presă, fiind prezent la „Ideea europeană", „Cuvântul liber", „Izbânda" (semna şi I. Laurenţiu), „Hiena", „Umanitatea", „Viaţa românească", „Avântul", „Mântuirea", „Lumea evree" ş.a., apoi la „Contimporanul" (utiliza aici şi semnăturile Regele Solomon, Lix, F. Lix), „Adevărul literar şi artistic", „Flacăra", „Cugetul românesc", scoate revista „Spre ziuă" (1923), unde semna şi Ghiţă Pristanda, Quadroclus, colaborează ori este redactor la „Facla", „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice", „Cetatea literară", „Năzuinţa" (Craiova), „Revista română", „Lumea", „Omul liber", „Mişcarea literară", „Universul literar", „Viaţa literară", „Sinteza", „Adevărul". În 1928 îl secondează pe T. Arghezi la „Bilete de papagal" (va fi secretar de redacţie în primii doi ani, aparţinându-i şi texte iscălite generic B. de p., Papagalul violet, Papagalul roşu, Papagalul albastru, Papagalul portocaliu, Papagalul verde, Papagalul vioriu). Scrie, de asemenea, la „Radio", „Tiparniţa literară", „XX literatura contimporană", „Adam", „Zodiac", „Cuvântul", „Reporter", „Vremea", „Realitatea ilustrată" (aici apare, sub pseudonimul Leone Palmantini, prima variantă, *X. O. Romanul viitorului*, la *Oraşele înecate*, tipărit în 1936) şi la multe alte periodice. Din 1920 la revista şi cenaclul Sburătorul, **A.**, „sburătorist din prima oră", cum se autodefinea, aflase ambianţa cea mai propice pentru spiritul său prospectiv, independent. În pofida unor tensiuni, rămâne fidel Sburătorului şi lui E. Lovinescu (criticul este şi autor al înlocuirii prenumelui Froim cu Felix), încercând să prelungească viaţa cenaclului şi după moartea mentorului (în casa lui **A.** şi a Sandei Movilă, a doua lui soţie, s-au mai ţinut câteva şedinţe). În deceniul al treilea, cel mai productiv pentru el, publică romanele *Domnişoara din str. Neptun* (1921), *Ţapul* (1921, intitulat în ediţia din 1932 *Mireasa multiplă*, iar în 1945 *Zeul iubirii*), *Moartea unei republici roşii*, *Omul descompus…* (1925), *Femeia cu carnea albă* (1927), *Rasputin. Diavolul de la Curtea ţarilor* (1929), piesa *Sburătorul* (1923, jucată mai întâi în 1931, iar în 1945 cu titlul *Sburător cu negre plete*), volumele *Idei şi oameni*, *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic* (1929) şi *Mărturia unei generaţii* (1929). Le urmează *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor* (1932), romanul *Al doilea amant al doamnei Chatterley* (1934, sub pseudonimul Clifford Moore, ceea ce nu-l fereşte de o anchetă judiciară pentru delict de pornografie literară), volumul (de biografii) *Oameni excepţionali* (1934), romanele *1916* şi *Oraşele înecate*, *A fost odată un imperiu…* (1939), povestirile *Vreţi să descoperim America?* (1935) şi *Întâia călătorie în jurul lumii* (1939). Hărţuit o vreme (este mutat disciplinar la Cernăuţi şi la Lugoj, apoi e demis), nevoit să-şi retragă numele din presă (în 1940 va publica *Petru cel Mare. Întâiul revoluţionar, constructorul Rusiei* sub pseudonimul N. Popov), arestat de legionari, se va concentra între 1941 şi 1944 asupra unui curs de estetică predat la colegiul pentru studenţii evrei. După război primeşte numirea ca director al învăţământului artistic din Ministerul Artelor (se pensionează în 1948) şi, reintrând în presă, reia colaborarea la „Bilete de papagal", „Lumea", „Viaţa românească", scrie la „Curier israelit", „Jurnalul", „Democraţia", „Revista Fundaţiilor Regale", „Bis", „Revista literară", „Veac nou" ş.a. Acum îi apar romanul *Revolte* (publicat în 1945, dar scris în 1938), monografia *C. Dobrogeanu Gherea. Viaţa şi opera* (1947), eseul *Feeria baletelor. Convorbiri asupra formelor dansului* (1947), câteva scrieri ce preiau tezele ideologice ale zilei *(Patru ciudate întâmplări*, 1957, *Jurnalul lui Andrei Hudici*, 1958) şi literatură pentru copii (*În valea Marelui Fluviu*, 1955, *Amiralul oceanului, Cristofor Columb*, 1957, *Un călăreţ pierdut în stepă. Din vremea lui Petru cel Mare*, 1961, scenarii radiofonice cu subiecte mitologice). A lăsat în manuscris o masivă monografie despre Goethe, lucrarea *Tratat de estetică generală*, romanele *Casa cu cinci fete* şi *Mireasa multiplă*, o ediţie de autor, precum şi mai multe pagini intitulate *Jurnal intim*, mărturie a debusolării şi oportunismului, dar şi desen în *aqua forte* al unor chipuri de literaţi de prin anii '50. Traducătorul Marcel Aderca este fiul lui **A.**

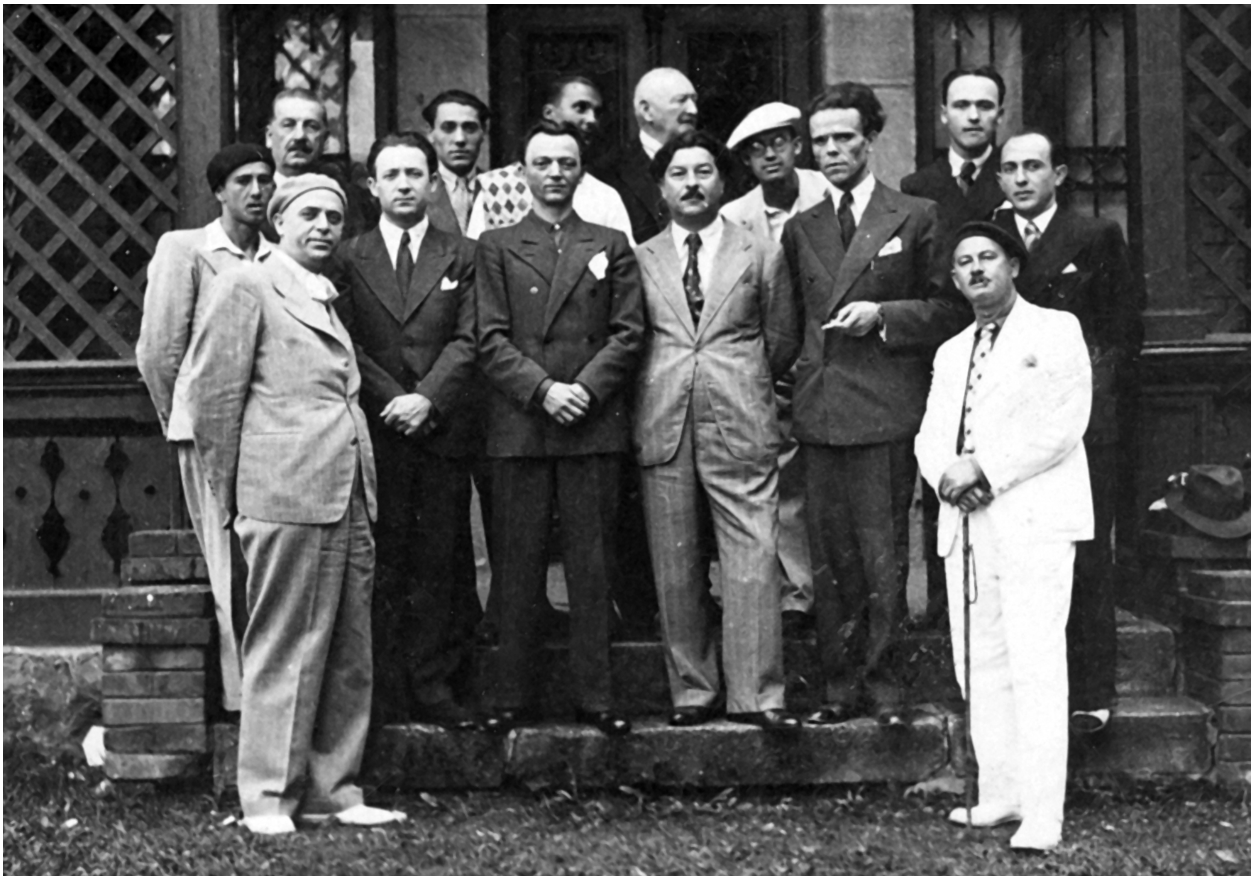
Soarta scrisului inegal, de aspect pluriform, al lui **A.** („literat complet şi nespecializat", cum îl caracterizează Arghezi) pare să fi fost legată de o antinomie structurală a omului. Sălăşluiesc în firea lui un insurgent, un nonconformist în stare de perpetuă veghe, pledant neostenit al libertăţii individului şi al ideii de personalitate ireductibilă, mişcându-se cu repeziciune şi aplomb spre orice spaţiu de dispută, tentat să dinamiteze coerciţii şi tabuuri, prezumţios, dornic de afirmare belicoasă şi, deopotrivă, un sceptic maliţios, care trăieşte

cu intensitate şi obstinaţie sentimentul frustrării, crispat, instabil, nedăruit cu seninătate. **A.** investeşte mai mult şi mai orgolios în prezenţa lui între contemporani decât în elaborarea operei, a propriilor „alcătuiri din hârtie". Intelectual ubicuu, în pas cu orice noutate – dă, în 1924, cele dintâi pagini în româneşte din *À la recherche du temps perdu*, romanul lui Marcel Proust –, obsedat de „spiritul de contemporaneitate", ajunge în preajma majorităţii ideilor mari ale epocii, pe care le interceptează de îndată, cu o intuiţie extrem de sigură, pentru a le anima apoi îndrăzneţ şi tenace. Scriind el însuşi literatură, experimentează neîncetat, fuge „în patru direcţii deodată", fără să găsească totuşi acea opţiune care l-ar exprima integral. Înaintea generaţiei de mari critici şi scriitori din perioada interbelică, situându-se, apoi, mereu alături de ei, **A.**, „om de baricade" (E. Lovinescu), îşi susţine, prin fronde publicistice şi literare, partea lui de contribuţie la impunerea modernităţii în literatura română. Aderând la autonomia esteticului, el se aşază, în esenţă, sub scutul ideilor lui E. Lovinescu. Pledoaria o face într-o manieră ferventă şi exclusivistă, ca în *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*. Lucrarea însumează, mai întâi, principalele campanii antitradiţionaliste la care participase în deceniul al treilea, după ce în prima lui „bătălie" literară, datată 1914, se războise pentru legitimitatea simbolismului la noi, noua orientare fiind considerată „singurul cort de adăpost în Sahara eminesciană". Într-o secvenţă a cărţii eseistul încearcă o – minimală – elucidare teoretică, exersându-şi spiritul disociativ în definirea „frumosului estetic", demers însoţit de două „pilde": Tudor Arghezi şi Marcel Proust. Gazetarul **A.** practică simultan eseul, foiletonul, polemica, interviul şi cronica. Ca şi N. Davidescu, B. Fundoianu, I. Vinea şi alţii, semnalează nume mari ale poeziei moderne româneşti în chiar momentul apariţiei lor. Fără să fie un creator de opinie, el a făcut critică de întâmpinare şi a accelerat receptarea acestor nume, intervenind de câte ori erau supuse contestării. Versurile din volumul *Plumb* al lui G. Bacovia ar fi „alături, numai la doi paşi, de cea mai mare poezie". În aşa-numita „bătălie Arghezi", **A.** se află într-o campanie permanentă, începând cu anul premergător apariţiei volumului *Cuvinte potrivite*, când scrie articolul *Un nou Eminescu*, şi continuând cu seria de riposte adresate lui Ion Barbu şi altora. Mai cu seamă confinii temperamentale îl trimit spre Camil Petrescu (în opera acestuia vede, indiferent de genul literar, „măşti" ale aceluiaşi suflet), în timp ce, cu o admiraţie contrariată, uşor iritată, se îndreaptă spre romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, pe care le apreciază însă subiectiv şi nejudicios. Scrie elogios, fără rezerve, despre importanţa romanelor lui Liviu Rebreanu (considerat un prozator de nivel european, care „depăşeşte orice fel de naţionalitate literară"), dar şi despre opera lui Mihail Sadoveanu, în care intuieşte dimensiunile mitice (scriitorul ar „înainta înapoi", mişcare specifică proiecţiei mitice). S-a apropiat entuziast de câştigurile expresionismului, mai cu seamă în dramaturgie şi în arta dramatică (preţuieşte piesele lui Lucian Blaga şi din această raţiune), totdeauna în polemică necruţătoare cu oamenii de teatru mediocri. Nu întâmplător, el compune o piesă de teatru de factură expresionistă (*Sburător cu negre plete*) şi traduce din Karel Čapek piesa *R.U.R.* (1927). Aspiraţia de a găsi cheia unei paradigme, personalitatea umană şi îndeosebi personalitatea creatoare, îşi menţine intactă temelia psihologică, de la o primă lucrare, din 1910, până la *Idei şi oameni*, *Mărturia unei generaţii* şi la *Oameni excepţionali*. Inaugurând vârsta modernă a unui gen, *Mărturia unei generaţii*, carte de interviuri cu scriitori şi oameni de artă români, reconstituie caleidoscopic o epocă de răspântie. Oglinda dublă, aparţinând jurnalistului şi intervievatului, îşi interferează reflexele şi creează efectul de metamorfoză continuă a imaginii. Valoarea documentară, incontestabilă, este sporită de câteva elemente ingenioase, care introduc într-un acelaşi spaţiu scenic: „măştile" lui Marcel Iancu, „rama" portretistică şi scenografică elaborată de **A.**, nervul, libertatea şi consistenţa confesiunilor aduse în dialog. În fine, se cuvine menţionată o preocupare aparte în publicistica lui literară: situat febril în actualitate, el trece în revistă, pe sute de pagini, literatura europeană modernă, de la simbolism până la Proust, Joyce, Céline şi Kafka, într-un proiect în care personalităţile ostracizate de ascensiunea forţelor antidemocratice au un loc privilegiat.

De începuturile lui poetice (*Motive şi simfonii*, *Stihuri venerice*, *Fragmente–Romanţe*, *Reverii sculptate* şi *Prin lentile negre*), un *fragmentarium* liric, amalgam de virtualităţi şi de poze moderne, **A.** se va dezlega având sentimentul

unui experiment de vârstă (va mărturisi că a fost poet în epoca lui „neolitică"). În schimb, prozatorul, în permanentă ebuliţie, scrie continuu, enorm, romane îndeosebi, numeroase şi de circulaţie. Acestea au fost primite contradictoriu, amendate chiar ca producte ale unei inteligenţe rele, cu voluptăţi distructive şi pornire spre lubric, ori clasate ca forme de parvenitism literar. S-a mai observat că aerul de *bric-à-brac*, juxtapunerea unor tehnici de provenienţă diversă ar fi reflectat ba o atitudine estetică (la care trimite şi articolul *Descompunerea unui gen*), ba o inaptitudine pentru creaţie. Se pare că ştiinţa, opresivă, a artefactului sterilizează pagina. Cu toate că experimentează neobosit, romancierul nu poate asimila substanţial modelul proustian, gidian sau kafkian. În proza lui eterogenă, din care transpar afinităţi cu ideile lui Rémy de Gourmont şi urme ale injectării unor puternici germeni freudieni, erosul este figura polarizantă. Pansenzualismul, de fapt pansexualismul, văzut de Pompiliu Constantinescu drept ideologie frecventată monoman de **A.** (altfel, tendinţa, „îmblânzită" şi legitimată estetic, apare la mari scriitori ai epocii), se proiectează alegoric în naraţiune, într-un joc riscat, libertin, care tranşează în favoarea eclerajului crud, nu o dată impur, exhibiţionist. Personajele, oameni neimportanţi, fără ambiţii şi stabilitate socială, anonimi (depersonalizaţi şi la nivelul onomasticii), cu profesii, îndeletniciri erante, se instalează în clipă, consumându-şi vitalitatea frenetic, detaşat şi amar, într-un nesfârşit itinerar al plăcerilor carnale. Nu atât din textul epic, din pulsiunile erotismului vagant, cât din exterior răzbat înţelesuri vorbind despre incomunicare, agonie, „năzuinţă spre spulberare". *Domnişoara din str. Neptun*, romanul de debut, se înscrie amăgitor într-o „tematică" tradiţionalistă, dezrădăcinarea, exploatată deopotrivă de sămănătorişti şi poporanişti. Dar

Mihail Ilovici, Sărmanul Klopştock, M. Samarineanul, Camil Baltazar, Theodor Scarlat, G.M. Zamfirescu, Neagu Rădulescu, colonelul Ghia, George Gregorian, Octav Şuluţiu, Mircea Damian, Mihail Şerban, F. Aderca, Al. Călinescu

mahalaua, lume la care se vor raporta şi I. Peltz, G. M. Zamfirescu, Eugen Barbu ş.a., precum şi victima ei (o fată de la ţară ajunsă curtezana cartierului, înrădăcinată, până la autocondamnare, în acest loc sordid) sunt privite fără lirism, într-un „film" cu derulare alertă, cu secvenţe abrupte, de o ţipătoare concreteţe senzorială. Vocea autorului pus pe filosofare sceptică rosteşte panseuri fals compasive. Cazuistica aceasta se dovedeşte un suport inadecvat pentru ideea de predestinare, agitată pe tot parcursul naraţiunii. Aflat aproape între aceleaşi înzestrări şi limite, *Ţapul* deschide seria romanelor în care erosul este exclusiv, iar din subsolurile fiinţei instinctualitatea se ridică la suprafaţă, atotstăpânitoare. Distincţia între imoral, amoral şi moral, străină personajelor (ipostaze ale candorii, crede I. Negoiţescu), este trimisă la plimbare şi de autor. Se reiterează în exces, cu tente de rău gust literar, descrierea unor momente de explozie a senzualităţii. Un laitmotiv emfatic trece în prim-plan în *Omul descompus…*, unde protagonistul, un frustrat, brutal descurajat de urâciunea celor din jur, caută cu exasperare ceva, fie şi o manie, în jurul căreia să i „se grupeze zilele"; şansa de recoagulare a personalităţii şi de „autentificare" prin sexualitate e iluzorie, golul îl acaparează, iar moartea apare spectral în trupul viu. Glisând, ca de obicei, spre maniere literare în vogă, **A.** exploatează şi aici, destul de superficial, filiera expresionistă ori apelează la tehnica scindării eului, la dezarticularea fluxului cronologic, memorie involuntară etc. Pe de altă parte, într-o mezalianţă pe care nu a putut să o curme nici mai târziu, aduce în text virtuţi pamfletare înrudite cu arta argheziană, dar şi habitudini de gazetar vivace, arţăgos. În romanul *Femeia cu carnea albă* câştigă teren fibra ludică a imaginaţiei. Reintră în scenă domnul Aurel, personaj recurent, şi el posibil alter ego al lui **A.** Iniţial, în *Moartea unei republici roşii*, caporal fiind în armata română trimisă în misiune de pacificare a Budapestei, Aurel oscila între „solara zădărnicie" a războiului, utopiile social-politice şi libertina frenezie erotică. În *Femeia cu carnea albă* domnul Aurel, negustor de legume, peregrinează prin „grădinăriile" de pe malul Dunării, în încercarea de a-şi potoli mai ales foamea erotică. E un joc ce se vrea iniţiatic, regresiune spre „duhul" primar. Şi, din nou, secvenţe reuşite, aici de o poezie graţioasă, orchestrate cu rafinament senzorial. Ludicul

Desen de Marcel Iancu

ia proporţii în *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor*, parabolă sarcastică, exsangvă a lumii pe dos, mizând pe truvaiuri funambuleşti şi paradoxuri împinse până la absurd, ca la Urmuz. Aceeaşi plăcere a evadării fanteziste, dublată de combustia la rece a speculaţiilor auctoriale, se manifestă, într-o configuraţie insolită, în *Oraşele înecate*. E o primă performanţă a literaturii science-fiction româneşti, după alte câteva încercări în acest gen, cum este *Oceania* lui Al. Macedonski. Cartea, un „basm futurist" (G. Călinescu), imaginează un timp al răcirii şi morţii soarelui, când omenirea, devitalizată, dar suficient de energică pentru a perpetua conflicte şi vanităţi, se retrage, ca în nişte imense acvarii, în oraşe subacvatice. Într-o carieră de mereu înnoite experimente, subminată şi de o specială dexteritate de a confecţiona când şi când literatură accesibilă, ba chiar literatură de consum (*Al doilea amant al doamnei Chatterley*, o aşa-zisă continuare a romanului scris de D.H. Lawrence, intră, cu toate pretenţiile livreşti ale „autorului" român, în această categorie, ca şi *Rasputin. Diavolul de la Curtea ţarilor*, apărut în fascicule, în Colecţia celor 15 lei), romanul *1916* dădea semne că **A.** poate renunţa la

mişcarea centrifugă. Dar „convertirea" e parţială şi de scurtă durată. Epicul, la început supravegheat impersonal, captat logic, evolutiv, include o dramă morală – un tată îşi asumă vina morţii fiului său, condamnat şi executat pentru trădare –, desfăşurată sinuos pe fundalul unor scene de pe front şi din spatele frontului, surprinse în flashuri lucide, nervoase. Ficţiunea se frânge însă la un moment dat, fiind înlocuită de marginalii inabil mascate, de trimiteri jurnalistice la actualitatea politică etc. Ultimul roman semnificativ, *Revolte*, reasamblează bună parte din trăsăturile acestei proze. Scrisă la persoana întâi, cartea face mai vizibil transferul dinspre autor spre personaj. Sexualitatea nu mai este însă echivalată cu o acuplare fără saţiu, antrenând acum şi stări mai complicate. Dacă literatura lui **A.**, cu deosebire romanele, deşi vulnerabile fără excepţie, suscită totuşi interesul ca un spaţiu deschis experimentului, publicistica lui are o însemnătate remarcabilă, ca ferment al înnoirii, în circuitul de idei al epocii interbelice.

Domnul Aderca e un literat complet şi nespecializat. Domnia sa ştie să poarte paleta, parfumele, arcul, săgeţile şi floreta la un loc cu pana; deopotrivă de noi şi de agere. Poetul e povestitor, povestitorul e filosof, filosoful e critic. Este greu să acceptăm, după ce l-am cunoscut în varietatea funcţiunilor sale pe domnul Aderca, pe literatul cu o singură latură şi dimensiune, văzut întotdeauna numai din spate sau din profil, ţânţar uscat al unui mic bâzâit muzical – şi înţelegem în tipul de scriitor unanimitatea puterilor de expresie.

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI: *Motive şi simfonii*, Craiova, 1910; *Naţionalism…? Libertatea de a ucide…*, Craiova, 1910; ed. (*Personalitatea. Drepturile ei în artă şi viaţă*), pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1922; *Sânge închegat. Note de război*, Craiova, 1915; *Stihuri venerice*, Craiova, 1915; *Fragmente–Romanţe*, Craiova, 1916; *Reverii sculptate*, Craiova, 1916; *Prin lentile negre*, Bucureşti, 1916; *Domnişoara din str. Neptun*, Bucureşti, 1921; *Ţapul*, Bucureşti, 1921; ed. 2 (*Mireasa multiplă)*, Bucureşti, 1932; ed. 3 (*Zeul iubirii*), Bucureşti, 1945 ; *Idei şi oameni*, I, Bucureşti, 1922; *Sburătorul*, Iaşi, 1923; *Moartea unei republici roşii*, Bucureşti, 1924; *Omul descompus…*, Bucureşti, 1925; *Femeia cu carnea albă*, Bucureşti, 1927; *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*, Bucureşti, 1929; *Mărturia unei generaţii*, cu măşti de Marcel Iancu, Bucureşti, 1929; ed. pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1967; ed. îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 2003; *Rasputin. Diavolul de la Curtea ţarilor*, Bucureşti, 1929; *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor*, Bucureşti, 1932; *Al doilea amant al doamnei Chatterley*, Bucureşti, 1934; *Oameni excepţionali*, Bucureşti, 1934; *Vreţi să descoperim America?*, Bucureşti, 1935; *1916*, Bucureşti, 1936 ; ed. îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1997; *Oraşele înecate*, Bucureşti, 1936; ed. (*Oraşele scufundate*), pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1966; ed. îngr. şi pref. Mircea Opriţă, Cluj-Napoca, 1993 ; *Întâia călătorie în jurul lumii*, Bucureşti, 1939; *A fost odată un imperiu…*, Bucureşti, 1939; *Petru cel Mare. Întâiul revoluţionar, constructorul Rusiei*, Bucureşti, 1940; ed. îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 2001; *Revolte*, Bucureşti, 1945; ed. îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1999; *Domnişoara din str. Neptun. Zeul iubirii. Omul descompus*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1945; *C. Dobrogeanu-Gherea. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1947; ed. Iaşi, 2003; *Feeria baletelor. Convorbiri asupra formelor dansului*, Bucureşti, 1947; *În valea Marelui Fluviu*, Bucureşti, 1955; *Amiralul oceanului, Cristofor Columb*, Bucureşti, 1957; *Patru ciudate întâmplări*, Bucureşti, 1957; *Jurnalul lui Andrei Hudici*, Bucureşti, 1958; *Un călăreţ pierdut în stepă. Din vremea lui Petru cel Mare*, Bucureşti, 1961; *Murmurul cuvintelor (1913–1923)*, îngr. Marcel Aderca, pref. Eugen Barbu, Bucureşti, 1971; *Teatru. Despre teatru*, îngr. şi pref. Marcel Aderca, Bucureşti, 1974; *Răzvrătirea lui Prometeu*, Bucureşti, 1974; *Domnişoara din str. Neptun. Oraşele scufundate. Copilul cu vioara. Scurt roman al unui ogar*, îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1982; *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988; *Oameni şi idei*, îngr. Marcel Aderca şi Valentin Chifor, pref. Marcel Aderca, Cluj-Napoca, 1983; *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor. Revolte*, îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1987; *Femeia cu carnea albă. Zeul iubirii*, îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1993; *Oameni excepţionali. Jurnal intim*, îngr. şi pref. Valentin Chifor, Cluj-Napoca, 1995. **Traduceri:** Henri Barbusse, *Prăpădul*, Bucureşti, 1918, *Focul*, Bucureşti, 1935; Jacques de Lacretelle, *Silbermann*, Bucureşti, 1923; Romain Rolland, *Umilă viaţă eroică. Precursorii*, Bucureşti, 1924; Georg Brandes, *Balzac şi Stendhal*, Bucureşti, 1925; Stefan Zweig, *Adoraţie*, Bucureşti, 1925; Bjørnstjerne Bjørnson, *Mâinile mamei*, Bucureşti, 1926; Karel Čapek, *R.U.R.*, Bucureşti, 1927; Axel Munthe, *Cartea de la San Michele*, Bucureşti, 1934; John Steinbeck, *Nopţi fără lună*, Bucureşti, 1945; John Knittel, *Drum în noapte*, Bucureşti, 1945; Egon Erwin Kisch, *Doctorul Becker la porţile raiului*, Bucureşti, 1955.

Repere bibliografice: Fundoianu, *Imagini*, *215–217*, *passim*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *393–395*, V, *114–123*, *150–154*, *186–192*; Streinu, *Pagini*, I, *371*, II, *221–224*, *264*, III, *12–13*, IV, *120–121*, *264*, V, *195–199*, *370*; Perpessicius, *Opere*, II, *258–260*, IV, *100–104*, V, *273–278*, VI, *138*, VII, *105–106*, *245–248*, XI, *224–228*, *241*, *246–248*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *1–16*, V, *48–49*, *216*, VI, *285*, *passim*; Holban, *Opere*, III, *25–26*, *31–32*, *177*, *245–248*, *294–297*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *301–305*, III, *366*, IV, *335–339*, *620–621*, *passim*, V,

218–223, passim, VI, *45, 52, 147, 258–260*; Arghezi, *Scrieri*, XXV, *350–352*; Călinescu, *Opere*, III, *268–274, 582–587*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *705–708*, *Ist. lit.* (1982), *789–792*; Biberi, *Lumea*, *147–160*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *145–154, passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *422–429*; Ştefănescu, *Momente*, *112–153*; G. Gheorghiţă, *Sburătorul*, Bucureşti, 1976, *passim*; Şerban, *Ispita*, *195–201*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *25–35*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *225–229*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; Valentin Chifor, *Felix Aderca sau Vocaţia experimentului*, Cluj-Napoca, 1996; Ornea, *Medalioane*, *155–158*; Gheorghe Grigurcu, *Felix Aderca sau „Un spectacol al registrelor extreme”*, RL, 1999, 30, 31; *Dicţ. analitic*, II, *60–63*; *Dicţ. esenţial*, *6–9*; Opriţă, *Anticipaţia*, *47–48, 59–66*; Morar, *Scriitori evrei*, *33–55*; Anghelescu, *Mistificţiuni*, *178–197*; Manolescu, *Istoria*, *775–779*; H. Zalis, *F. Aderca: un destin în contrapunct*, Bucureşti, 2010; Anca Rădulescu, *F. Aderca: polivalenţa risipitoare*, Craiova, 2012. ***G.D.***

ADERCA, Marcel (26.I.1920, Craiova – 21.III.2008, Bucureşti), traducător. Este fiul Rifcăi (n. Penchas) şi al lui F. Aderca, scriitor. A urmat studiile secundare la Bucureşti, unde în 1945 a absolvit şi Facultatea de Litere şi Filosofie. Iniţial redactor la Editura Cartea Rusă, din 1949 şef la Direcţia Presei din Ministerul Afacerilor Externe şi asistent la Facultatea de Filosofie a Universităţii bucureştene, ulterior a fost, între 1953 şi 1975, redactor la Editura pentru Literatură Universală. A colaborat la „România literară”, „Viaţa românească”, „Manuscriptum”, „Steaua” ş.a.

A. a semnat, la începutul activităţii, câteva traduceri din literatura sovietică (N.A. Ostrovski, Aleksandr Serafimovici), unele în colaborare, precum şi câteva antologii tematice de conjunctură (*Copiii sovietici şi războiul*, *Generaţia lui Stalin* etc.), toate apărute la Editura Cartea Rusă. După două decenii, din 1966, când publică în traducere *Husarul pe acoperiş* de Jean Giono, se va dedica transpunerilor din literatura franceză, afirmându-se ca unul dintre cei mai talentaţi şi erudiţi traducători din câţi s-au aplecat la noi asupra acestei literaturi. A tradus din Eugen Ionescu (cu „subtilitate şi culoare”, afirmă N. Carandino) piesele *Victimele datoriei, Tabloul, Ucigaş fără simbrie* şi *Jocul de-a măcelul*, din Romain Gary, Henri Perruchot, Albert Camus, Alphonse Allais, Hervé Bazin, André Maurois, Jules Romains, Henri Charrière, Gilbert Durand ş.a. În anii ’60–’70 a mai transpus în româneşte *Alexis Zorba* de Nikos Kazantzakis, mai multe texte la albume sau lucrări consacrate operei unor mari pictori (Modigliani, Cézanne, Rodin, Gauguin, Klee ş.a.), cât şi două volume (Joseph-Émile Muller, *De la cubişti la primii abstracţi* şi Frank Elgar, *Pictura albastră*) din seria *Pictura modernă*. A îngrijit, singur sau în colaborare, câteva ediţii din scrierile tatălui său, F. Aderca: poezie, teatru, articole, eseuri.

SCRIERI: *F. Aderca şi problema evreiască*, Bucureşti, 1999. **Ediţii:** F. Aderca, *Murmurul cuvintelor (1913–1923)*, pref. Eugen Barbu, Bucureşti, 1971, *Teatru. Despre teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1974, *Oameni şi idei*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Valentin Chifor). **Traduceri:** N. A. Ostrovski, *Aşa s-a călit oţelul*, Bucureşti, 1945 (în colaborare cu Dan Faur şi Andrei Ivanovschi); Aleksandr Serafimovici, *Torentul de fier*, pref. Ion Călugăru, Bucureşti, 1946; Sarkadi Imre, *În pustă*, Bucureşti, 1955; Abdulla Kahhar, *Saida*, Bucureşti, 1963; Jean Giono, *Husarul pe acoperiş*, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1966; Eugen Ionescu, *Victimele datoriei*, *Tabloul*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, Bucureşti, 1970, *Ucigaş fără simbrie*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, II, Bucureşti, 1970, *Jocul de-a măcelul*, Bucureşti, 1973; Romain Gary, *Prima dragoste, ultima dragoste*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1968; *Pictura modernă*, vol. IV: Joseph-Émile Muller, *De la cubişti la primii abstracţi*, vol. V: Frank Elgar, *Pictura abstractă*, Bucureşti, 1968; Nikos Kazantzakis, *Alexis Zorba*, Bucureşti, 1969; Albert Camus, *Cei drepţi*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, Bucureşti, 1970; Alphonse Allais, *Să fim sobri!*, pref. Marian Popa, Bucureşti, 1971; Piet Legay, *Furtună la Tobruk*, Bucureşti, 1971; André Maurois, *Prometeu sau Viaţa lui Balzac*, Bucureşti, 1972; Henri Charrière, *Papillon*, I–II, pref. Modest Morariu, Bucureşti, 1972; Emmanuel Roblès, *Pledoarie pentru un răzvrătit*, Bucureşti, 1973; Hervé Bazin, *Preafericiţii de pe Insula Dezolării*, Bucureşti, 1974; Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, pref. şi postfaţă Radu Toma, Bucureşti, 1977; Jules Romains, *Oameni de bunăvoinţă*, vol. V: *Trufaşii*, Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: N. Carandino, *Autori, piese şi spectacole*, Bucureşti, 1973, *214*; Al. Balaci, *Studii şi note literare*, Bucureşti, 1979, *283*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *20–21*; Evelyn Fonea, *Antisemitismul – „o josnicie întârziată până în secolul nostru”*, „Realitatea evreiască”, 1999, 100–101. ***I.D.***

ADEVĂRUL (ADEVERUL), gazetă politică şi literară, apărută la Iaşi, săptămânal, de la 15 decembrie 1871 până la 5 aprilie 1872, şi la Bucureşti, zilnic, de la 15 august 1888 până la 21 noiembrie 1916 şi de la 3 ianuarie 1919 până la 30 decembrie 1937; o nouă serie este editată între 12 aprilie 1946 şi 31 martie 1951. În 1904 apare cu titlul „Adevărul politic”, iar în 1946 cu acela de „Adevărul vremii”. Fostul prefect de poliţie al oraşului Bucureşti din

timpul domniei lui Al. I. Cuza, Al. V. Beldiman, adversar hotărât al lui Carol I şi al autorilor actului de la 11 februarie 1866, este editorul şi redactorul primei serii. După câteva luni, ca urmare a atacurilor necontenite împotriva Palatului, gazeta este suprimată, iar Beldiman arestat şi trimis în judecată. Un juriu, în care prim-jurat era V. Alecsandri, dă un verdict de achitare, dar **A.** nu va mai fi reluat decât peste şaisprezece ani, la Bucureşti. Din grupul de redactori ai seriei a doua au făcut parte, alături de directorul politic al ziarului – Al.V. Beldiman, şi Gr. Ventura – prim-redactor, fiul său, Const. Ventura (semna Un gălăţean), I.S. Spartali – traducător de romane-foileton, I. Hussar – redactor al părţii politice din 1889, C.B. Stamatin-Nazone. Un conflict între Beldiman şi proprietarul tipografiei, Toma Basilescu (care va scoate un ziar cu acelaşi titlu între 24 martie şi 26 iulie 1892), este urmat de o reorganizare a redacţiei, din care Gr. Ventura, în dezacord cu vederile democratice ale directorului, se retrage. Pentru doi ani postul de prim-redactor este ocupat de I.N. Roman. În septembrie 1893 **A.** se apropie de mişcarea socialistă, odată cu venirea în redacţie a lui Anton Bacalbaşa, prim-redactor, şi a ziariştilor socialişti I. Teodorescu şi C.D. Anghel, fratele poetului D. Anghel. Din 1892 redactor al părţii literare este Traian Demetrescu. Vor mai colabora G. Ibrăileanu, E. Vaian (redactor), Laura Vampa, Ed. Dioghenide (redactor) şi C. Mille, mai întâi fără să-şi semneze articolele, iar de la 5 ianuarie 1894 scriind sub propria semnătură. În anul următor C. Mille devine proprietar al ziarului, director rămânând Al. V. Beldiman, până în februarie 1898, când, în urma decesului acestuia, Mille îşi asumă şi direcţia politică. De fapt, chiar din ianuarie 1895 Mille conduce gazeta, deoarece Beldiman, bolnav şi în vârstă, îi cedase atribuţiile de director, păstrându-şi însă dreptul de a colabora cu articole politice. Tot în 1895 prim-redactor este numit C. Bacalbaşa, care cu încetul modifică şi componenţa redacţiei. Alături de militantul socialist Al. Ionescu, redactor şi corector din 1894, sunt angajaţi I.C. Bacalbaşa, G. Russe-Admirescu, C. Balaban şi Vespasian Pella; aceste schimbări aduc şi o orientare politică nouă, **A.** îndepărtându-se de gazetele socialiste, dar rămânând un cotidian democratic, antidinastic, republican. Independenţa de vederi, atitudinea protestatară (împotriva corupţiei şi a nedreptăţilor din justiţie şi administraţie, împotriva brutalităţilor din armată, împotriva politicianismului), pledoariile pentru votul universal şi pentru drepturile femeii, campaniile în favoarea celor oprimaţi, mai ales a ţărănimii, şi în problema unităţii naţionale au făcut din **A.** unul dintre cele mai însemnate şi mai citite ziare din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi din primele ale celui următor. Printre colaboratori s-au aflat C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere (semna Un observator ipohondric), Zamfir C. Arbore, C.A. Filitis, sociologul Iosif Bolocan ş.a. Partea culturală şi literară a ziarului, completată cu suplimentele editate („Adevărul literar", „Adevărul ilustrat", „Adevărul de joi"), a fost redactată de scriitori cu vederi politice şi cu idei estetice moderne (C. Mille, A. Bacalbaşa, Tr. Demetrescu, A. Stavri). În polemicile literare ale epocii, alături de periodicele socialiste („Contemporanul", „Evenimentul literar", „Munca"), ziarul a susţinut, mai ales prin publicistica lui C. Mille şi a lui A. Bacalbaşa, necesitatea unei arte naţionale şi militante. Un foileton, redactat cu îngrijire de I.S. Spartali, apoi de E. Vaian şi Laura Vampa, apare în mod regulat şi conţine proză originală (aici şi-a tipărit iniţial C. Mille partea a doua a romanului *Dinu Milian*) sau traduceri din literatura franceză de foileton. Cronica dramatică este făcută până în 1892 de Gr. Ventura, după aceea de A. Bacalbaşa, de I.C. Bacalbaşa şi, spre sfârşitul secolului, de Emil D. Fagure. S-au publicat, de asemenea, cronici muzicale sau de artă plastică. Articole de critică literară scriu I. N. Roman, A. Bacalbaşa, Ion Teodorescu, Tr. Demetrescu, E. Vaian, Iuliu Dragomirescu, C. Mille, Em. D. Fagure, H. Sanielevici (semna Hassan). Micile articole-portret din prima pagină, multe cu valoare literară, dedicate unor scriitori sau unor personalităţi politice, sunt redactate în mod obişnuit de I. Hussar, Tr. Demetrescu, A. Bacalbaşa sau C. Mille. Publicistică literară au mai dat şi C. Stere, Artur Gorovei, G. Coşbuc, I. Păun-Pincio. Cu versuri sau cu proză sunt prezenţi G. Coşbuc, I.N. Roman, Şt. Basarabeanu (V. Crăsescu), A. Bacalbaşa, C.B. Stamatin-Nazone, G. Russe-Admirescu, H.G. Lecca, I.T. Florescu, A. Steuerman-Rodion, E. Vaian, Laura Vampa, C. Grigoriu-Rigo, Radu D. Rosetti. Aici Tr. Demetrescu a scris cronică parlamentară, la rubrica „Fizionomia Senatului", a făcut traduceri din gazetele franceze şi a semnat numeroase poezii, schiţe şi nuvele; A. Bacalbaşa, pe lângă bogata activitate de publicist politic sau de comentator acid al vieţii intelectuale, dă versuri, schiţe umoristice,

parodii; St. O. Iosif şi-a început perioada bucureşteană, după debutul de la „Revista şcoalei” din Craiova, publicând aici versuri, epigrame, traduceri din Petőfi (între septembrie 1892 şi martie 1893). În primăvara lui 1896, înainte de a redacta „Epoca literară”, I.L. Caragiale a scris pentru **A.** articole apărute săptămânal, joia, între care *Teatrul nostru, Activitate* ş.a. După 1900 componenţa redacţiei se modifică de mai multe ori; printre gazetarii nou-veniţi se află B. Brănişteanu, Simon Pauker (secretar de redacţie şi la „Dimineaţa”), Albert Honigman, Const. Graur ş.a. Se înfiinţează rubrici noi (economică, religioasă, militară, de drept etc.) şi se scot, în continuare, reviste-satelit: „Belgia Orientului” (umoristică; 1903–1907), „Viaţa literară” (1906–1908) ş.a. În noiembrie 1904 se procedează la o restructurare a paginilor gazetei, în scopul unei distribuiri mai moderne, mai adecvate a rubricilor. Tot atunci C. Mille începe seria de însemnări intitulate *Letopisiţi*, care continuă cu succes de public mai mulţi ani. Orientarea politică se păstrează, deşi sunt de semnalat unele nuanţe noi, în pas cu evoluţia socială. Continuă campaniile pentru vot universal sau pentru drepturile politice ale femeilor, iar după 1914 gazeta participă activ la campania pentru intrarea în război alături de Franţa şi Anglia. Drept urmare, în noiembrie 1916 **A.** este suspendat de comandamentul german de ocupaţie, clădirile redacţiei şi tipografia fiind rechiziţionate. După război director şi preşedinte al consiliului de administraţie este tot C. Mille. Situaţia financiară precară a ziarului îl obligă însă, în august 1920, pe cel ce se afla la conducere de un sfert de secol să cedeze drepturile sale de proprietate societăţii Cultura Naţională şi să se retragă. Un comitet de redacţie interimar, compus din B. Brănişteanu, Emil D. Fagure (prim-redactor) şi A. Honigman, funcţionează între august 1920 şi noiembrie 1921, când directori devin Const. Graur şi fostul secretar de redacţie I. Rosenthal, care se va retrage în 1924, înlocuit de Em. Socor, director până în 1933. Aspectul gazetei se schimbă, se modernizează atât ca structură, cât şi din punct de vedere grafic. Se introduc pagini speciale (de cultură, de teatru, pentru femei etc.), vin colaboratori importanţi din mediile artistice, literare sau ştiinţifice şi politice. Orientarea democratică se păstrează, dar cu timpul, mai ales după 1930, apar unele fluctuaţii de opinie, unele luări de poziţie care vor stârni reacţii ferme, uneori violente ale ziarelor de centru şi de dreapta,

ADEVERULU

APARE IN TOATE MERCURII

Unu numeru 10 bani.

№ 1. IASSI, MERCURI 15 DECEMBRE 1871. ANULU I.

CATRE CETITORI.

Încă o nouă foiţă!

Da, pentru ca o necesitate se simte in publicismulu romànu; si aceasta necesitate este acea pre care o proclama insu'si numele ei; adevèrulu golu, adevèrulu desbracatu de ori cruțiare pentru ómeni si lucruri.

Ne vomu incerca pre câtŭ omeneşte se poate se ne ţinemŭ de cuventŭ spuindŭ pe facie cea ce simţim şi se comunicâmŭ publicului, fără sfială.

Dreptulŭ devinŭ ca temelie dinastică a devenitŭ, în veacul în care trăimŭ, unŭ ce ridicol la care nimine nu mai crede.

Unele din dinastii nu aŭ resistatŭ sguduiturilorŭ revoluţionare de câtŭ numai făcândŭ concesiunĭ, care dovidescŭ că chiar ele nu cred acestei misteriόse puteri, care transformă dumnedeirea in fondatrice de dinastii.

Altele care, dispreţuindŭ cerinţele poporului, aŭ vroitŭ, cu o cerbă îndărăpnicie, a se pune ca o stavilă la mersul timpului şi al progresului, aŭ fostŭ resturnate, fără ca *mila lui Dumnedeŭ* se

dar şi ale unui cotidian de însemnătatea şi răspunderea „Universului”. De altfel, ca urmare a acestor ezitări şi neclarităţi, mai ales în ceea ce priveşte chestiunea naţională, N. Batzaria, scriitor şi gazetar cunoscut, care era redactor aici încă din 1921, demisionează în 1935 şi trece la „Universul”. Din 1936 şi până la suspendarea gazetei, la sfârşitul anului următor, director va fi Mihail Sadoveanu, din comitetul de redacţie făcând parte, între alţii, şi E. Lovinescu. După cel de-al Doilea Război Mondial, B. Brănişteanu este prim-redactor (până în 1947), **A.** fiind condus de un comitet de redacţie aflat, mai ales din 1948, sub influenţa puterii comuniste. Între 1900 şi 1916 coloanele gazetei, dedicate politicii sau comentariilor sociale, păstrează tonul viu, polemic, adesea vehement; în paginile culturale şi literare se adoptă un altul, mai aşezat, diferit, de exemplu, de acela din perioada când prim-redactor era A. Bacalbaşa. Printre redactori se află, în continuare, mulţi scriitori tineri: Toma Dragu, Aida Vrioni, Ana Holda (Ana Marcu), Ecaterina Racoviceanu-Fulmen, B. Nemţeanu, Dinu Dumbravă (Emanoil Riegler), N.D. Cocea, I. Russu Abrudeanu ş.a. Responsabilitatea alcătuirii paginilor literare revine lui A. Honigman, Iosif Nădejde sau, pentru puţin timp, lui C. Al. Ionescu-Caion. Critica dramatică este reprezentată de I.C. Bacalbaşa, Emil D. Fagure, Al. Mavrodi. De la Paris veneau corespondenţe ale poetei Elena Văcărescu; prin 1901 trimite articole şi comentarii despre viaţa muzicală pariziană Stan Golestan, iar ceva mai târziu Matei Russu, pentru rubrica „Trotuarele Parisului”, note şi observaţii extrase din actualitate. Cu schiţe, pagini de memorialistică, portrete, diverse însemnări sunt prezenţi C.G. Costaforu, Petre Grădişteanu, Radu D. Rosetti, Panait Zosin,

Eugen Herovanu, Cincinat Pavelescu, Ludovic Dauş, I.C. Vissarion, Mihail Dragomirescu ş.a. Deşi în redacţia **A.** în anii următori Primului Război Mondial continuă să se afle unii dintre vechii redactori (I. Teodorescu, G. Millian-Maximin, B. Brănişteanu), echipa redacţională se va modifica în mai multe rânduri. De-a lungul timpului, până în 1937, vor face parte din această echipă Mihail Sevastos, Lascăr Sebastian, Horia Roman, Al. Graur, M. Graur, Mircea Grigorescu, Al. Sahia, Eugen Jebeleanu, George Macovescu ş.a. Rubricile destinate culturii şi literaturii rămân, în tradiţia gazetei, substanţiale, variate şi vor reflecta mereu preocupările şi poziţiile unui anumit segment al intelectualităţii. Vor fi atraşi între colaboratori scriitori dintre cei mai reputaţi ai anilor interbelici: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Paul Zarifopol, Victor Eftimiu, Jean Bart, Gala Galaction. Alături de ei se găsesc şi Demostene Botez, D.I. Suchianu, Em. Ciomac, Petru Comarnescu, G.M. Zamfirescu, Ion Zamfirescu. Cronica literară, incisivă şi temută, va fi asigurată pentru perioade scurte de Ion Vinea, B. Fundoianu, N. Batzaria, Izabela Sadoveanu, iar începând din 1928 de E. Lovinescu, Şerban Cioculescu, F. Aderca. Până la plecarea lui în Franţa, B. Fundoianu face şi o „cronică a ideilor"; în acelaşi domeniu se situează articolele lui Petre Pandrea sau Eugen Filotti. Colaboratoare consecvente la „Pagina femeii", dar şi cu alte preocupări, sunt Sofia Nădejde, Claudia Millian, Alice Voinescu, Sanda Filotti. O vreme Bogdan Varvara va îngriji „Pagina culturală"; viaţa teatrală e comentată de Emil D. Fagure (1920–1921), Iosif Nădejde, Scarlat Froda, A. de Herz ş.a. Publicistică socială, culturală şi politică dau C. Bacalbaşa, B. Brănişteanu, Tudor Teodorescu-Branişte, N. Batzaria, Pamfil Şeicaru (înainte de apariţia ziarului „Cuvântul" în 1924), Scrutator (dr. Clement Blumenfeld). Se traduce mult, dar literatura selectată este în mod obişnuit una uşoară, distractivă. În ultima perioadă de apariţie (1946–1951), cercul colaboratorilor se restrânge, printre ei numărându-se Demostene Botez, Cezar Petrescu, F. Brunea-Fox, Gala Galaction. În anii 1947 şi 1948 Arghezi publică pe prima pagină a ziarului seria de articole intitulată generic *Tablete*, în care se răsfrâng multe din frământările şi accidentele epocii. ***R.Z.***

ADEVĂRUL, publicaţie apărută la Budapesta, săptămânal, lunar şi din nou săptămânal, cu subtitlul „Glasul poporului", din 16 august 1903 până în 26 iulie1914, apoi la Sibiu din 21 octombrie 1917 până în 6 ianuarie 1918 şi din 15 decembrie 1918 până în noiembrie 1919, şi la Cluj din 13 noiembrie 1919 până în 20 mai 1926. Redactor-responsabil: Aurel Cristea. Numele acestuia va figura până la numărul 4/1911, când, pe ultima pagină, e trecut ca redactor-responsabil Ioan Flueraş. De la 1 ianuarie 1905 subtitlul devine „Foaie politică pentru poporul muncitor român", prim-redactor fiind Petru Ponta, iar redactor-responsabil Aurel Cristea. De la numărul 27/1907 subtitlul este „Foaie politică, socială şi economică", cu adaosul „Foaie pentru poporul muncitor român", iar prim-redactor este Gustav Auerbach. O nouă modificare a subtitlului intervine la numărul 4/1911: „Organul Partidului Social-Democrat din Ungaria". De la numărul 48/1918 subtitlul devine „Organul Partidului Social-Democrat din Ardeal", cu sediul la Sibiu, pentru ca de la numărul 7/1919 în subtitlu să se adauge şi Banatul, redactor responsabil fiind acum Tiron Albani. De la 8 ianuarie 1922 titlul se schimbă în „Tribuna socialistă". Scopul gazetei este de „a lumina şi a organiza muncitorimea la un singur steag, pentru dezrobirea economică şi libertatea politică" (*Către cititori*). Rubricile mai importante sunt „Ştiinţă", „Răvaş", „Cronica", „Cărţile noastre", „Foiţa", „Foileton", „Literatura". Majoritatea textelor literare din **A.** e alcătuită din republicări. Apar versuri de G. Coşbuc, Gheorghe din Moldova, Petre Dulfu, Al. Vlahuţă, Octavian Goga, Traian Demetrescu, Mircea C. Demetriade, Mihai Codreanu, Ion Minulescu, Panait Cerna, Mateiu I. Caragiale, P. Zosin, N. Ţimiraş, D. Th. Neculuţă, I. Păun, Barbu Lăzăreanu, Const. Z. Buzdugan, Mircea Dem. Rădulescu ş.a. Proza, în mare măsură reprezentată tot de texte retipărite, este semnată de I. Al. Brătescu-Voineşti, Ioan Adam, Emil Gârleanu, Dimitrie Anghel, N.N. Beldiceanu, Al. Vlahuţă. Din sectorul publicisticii sunt de reţinut numele lui Aurel Cristea, C. Mille, Ion Kalinderu, Al. Constantinescu, Al. Vlahuţă (care, inspirat de cartea exploratorului norvegian Fr. Nansen *Spre Pol*, meditează pe marginea puterii şi a datoriei omului de a-şi croi singur soarta), Ecaterina Arbore, Ion Pribeagu, Emil Isac, C. Dobrogeanu-Gherea. Apare şi numele lui Victor Eftimiu, cu un fragment din piesa *Cocoşul negru*.

Bogat este compartimentul rezervat traducerilor, chiar dacă şi aici domină reluările. Astfel, Al. Vlahuţă se opreşte asupra liricii Adei Negri, St. O. Iosif selectează poemele lui Petőfi *Eroi în zdrenţe* şi *Apostolul* şi, alături de D. Anghel, traduce *Minerul* lui Ibsen. Alţi autori traduşi: D'Annunzio, Sully Prudhomme, Lev Tolstoi, Camille Flammarion, Carducci, Voltaire, Heine, Lenau, Helvétius, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Ivan Turgheniev, A. Strindberg, Zola. În numărul 14/1912 un necrolog nesemnat anunţă moartea lui I.L. Caragiale. Toma Dragu face un portret al „eroului diplomaţiei franceze" Jean Jaurès. Maria Cunţan publică un text sub formă de scrisoare, cuprinzând meditaţii despre poezie. La rubrica „Foileton" Emil Isac creionează un portret lui Ady Endre. Alţi colaboratori: Petru Marincu, George Grigorovici, Ioan Ciocârlan, A. Luca, Iustin Ilieşiu, Mihail I. Procopie. ***D.B.***

ADEVĂRUL DE JOI, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la Bucureşti, săptămânal, între 15 octombrie 1898 şi 13 mai 1899. Pentru numerele de până în ianuarie 1899 redacţia a fost condusă de poetul Artur Stavri. Într-un editorial intitulat *Către cititori* el anunţă că noua revistă va urmări să difuzeze o informaţie literară bogată şi obiectivă, va discuta evenimentele politice însemnate, se va strădui să facă o critică imparţială vieţii literare şi culturale, va publica literatură originală şi traduceri, singurul criteriu de selecţie fiind acela al valorii. Au colaborat cu versuri şi proză Artur Gorovei, Vasile Pop, G. Ranetti, Alceu Urechia, Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), Th. Cornel, Horia Berza, Artur Stavri, Radu D. Rosetti, D. Teleor, C. Xeni, Raul Stavri, Şt. Cruceanu, I. Costin (Al. Cantilli), Const. Z. Buzdugan. O participare consistentă este a lui D. Anghel, cu poezii proprii şi cu traduceri. Jean Bart (care semnează prima dată aici cu acest pseudonim) publică schiţe şi nuvele, S. Sanielevici dă articole şi cronici literare. Din ianuarie 1899 conducerea suplimentului este luată de C. Mille, care schimbă şi echipa redacţională. Se retrag A. Stavri şi S. Sanielevici, încep să scrie Emil D. Fagure, Th. Cornel, C. Al. Ionescu-Caion şi A. Steuerman. Şi profilul revistei se modifică: apar mai des articole politice, se continuă campaniile antidinastice ale „Adevărului". Caion este autorul unor articole în care se ocupă de naturalism sau de simbolism, socotindu-le o etapă de degenerescenţă a literaturii, Emil D. Fagure scrie cronici dramatice, C. Mille este semnatarul rubricii „Săptămâna", în care comentează aspecte ale vieţii politice sau culturale. Se traduce din George Sand, Leconte de Lisle, Théodore de Banville, Maupassant, Jules Vallès, Lenau, G.A. Bürger, Fr. Rückert şi Heine. Cu articole pe subiecte de sociologie, filosofie şi istoria culturii au mai colaborat I. Teodorescu, I. Găvănescul, C. Rădulescu-Motru. ***R.Z.***

ANUL VIII No 2140

Adevĕrul ilustrat

ADEVĂRUL ILUSTRAT, supliment literar al ziarului „Adevărul" apărut la Bucureşti, săptămânal, între 6 martie 1895 şi 26 mai 1897. După retragerea lui Anton Bacalbaşa, conducerea părţii culturale şi literare a „Adevărului" i-a revenit lui C. Mille, care schimbă denumirea suplimentului din „Adevărul literar" în „Adevărul ilustrat". De la 1 ianuarie 1897 publicaţia va fi redactată, ca şi paginile literare ale „Adevărului", de C. Bacalbaşa. Spre deosebire de „Adevărul literar", care era, datorită lui A. Bacalbaşa, o revistă de atitudine, sub influenţa ideilor lui C. Dobrogeanu-Gherea şi cu simpatii socialiste, **A.i.** este un observator independent al vieţii literare. Şi zonele din care se recrutează colaboratorii sunt altele. Aici au scris, alături de vechii colaboratori ai „Adevărului literar", scriitori din cercul „Literatorului", chiar şi Al. Macedonski, precum şi alţi publicişti cunoscuţi în epocă (Ilie Ighel-Deleanu, Al. Antemireanu). Nota dominantă este una eclectică; doar articolele lui C. Mille mai pun în discuţie problemele estetice pe care „Adevărul literar" le dezbătuse cu aprindere. **A.i.** este, astfel, o revistă în care locul cel mai important îl ocupă beletristica de divertisment, iar scopul celor ce scriu critică literară este de a culturaliza, de a „vulgariza", pentru a face publicaţia accesibilă unui număr cât mai mare de cititori. Alături de C. Mille, adept al criticii lui Dobrogeanu-Gherea, preocupat de evoluţia literaturii naturaliste sau de problema imoralităţii în artă, fac cronică literară C. Bacalbaşa, B. Brănişteanu, H. Sanielevici. Cu articole mai cuprinzătoare decât o simplă cronică săptămânală, din care rezultă o înţelegere largă a menirii literaturii, colabora N. Iorga.

Se publică şi multe recenzii, scrise de H. Sanielevici, B. Brănişteanu ş.a., portrete succinte ale unor personalităţi politice şi culturale, amintiri literare (despre I. Păun-Pincio, Traian Demetrescu sau I. L. Caragiale), anecdote şi ecouri din viaţa scriitorilor etc. Versuri dau D. Th. Neculuţă, Radu D. Rosetti, I. Costin (Al. Cantilli), Tr. Demetrescu, Dem. Moldoveanu, Adrian Verea, A. Steuerman, Virgiliu N. Cişman, Gheorghe din Moldova, N. Burlănescu-Alin, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Alexandrina Mihăescu, C. Xeni, C. Sandu-Aldea, Petru Vulcan, G. Tutoveanu, G. Russe-Admirescu, N. Vermont, D. Nanu, D. Teleor, Eugen Herovanu, Const.Z. Buzdugan, precum şi St. O. Iosif şi Cincinat Pavelescu. Proza din **A.i.** este vag naturalistă sau de un realism obiectiv: schiţele lui Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), I.A. Bassarabescu, C. Mille, portretele lui C. Bacalbaşa, povestirile despre ocnaşi ale lui Gh. Becescu-Silvan ş.a. Ioan Adam tipăreşte schiţe despre satul moldovenesc, D. Marinescu-Marion încearcă în nuvele, pe care le subintitulează „hazlii", să descrie viaţa de mahala. În 1895 Tr. Demetrescu publică mai multe poeme în proză, povestiri şi însemnări cu caracter autobiografic. Al. Macedonski colaborează cu un „pastel în proză" intitulat *Soare şi grâu* şi cu alte povestiri. O nuvelă romanţioasă, cu toate însemnele unei scrieri juvenile, *Pe terasă*, îi aparţine lui Gr. Pişculescu (Gala Galaction). Printre scriitorii străini, prezentaţi în articole ce surprind o notă caracteristică, se numără N.V. Gogol, I.S. Turgheniev, Dostoievski, Ada Negri, Anatole France. S-au publicat şi multe traduceri de poezii, făcute de St. O. Iosif (din Petőfi, Lessing, Lenau, Heine), C.M. Mulţescu (Goethe), A. Steuerman (Leopardi, Heine, Sully Prudhomme), Adrian Verea (Heine, Ada Negri), D. Teleor (François Coppée), S. Ivanovici (Théophile Gautier), C. Xeni (Schiller, Lenau, Heine, Musset, Th. Gautier) ş.a. S-a tradus, de asemenea, din scrierile în proză ale lui E.A. Poe, din Dostoievski, Zola, J.-H. Rosny, Catulle Mendès şi din alţi scriitori mai puţin cunoscuţi; foiletoanele sunt, aşa cum se obişnuia, preluate din ziarele franceze. Poezie populară au publicat D. Drăghicescu şi Toma Dragu. ***R.Z.***

ADEVĂRUL LITERAR, supliment al ziarului „Adevărul" apărut la Bucureşti, săptămânal, între 13 septembrie 1893 şi 13 februarie 1895. O nouă serie a fost editată după 1900. Intrat în redacţia cotidianului, ca prim-redactor, la începutul lunii septembrie 1893, Anton Bacalbaşa îl determină pe directorul politic al ziarului, Al. V. Beldiman, să transforme pagina literară săptămânală, redactată până atunci de I.N. Roman sau de Traian Demetrescu, într-un supliment. Fără să se desprindă de ziarul tutelar, **A.l.** poate fi considerat, totuşi, o publicaţie autonomă, deşi continua numerotaţia „Adevărului". Organizarea rubricilor este aceea a unei reviste de literatură. În fiecare număr al suplimentului se publică prezentarea unui scriitor autohton sau străin, încercându-se alegerea unor personalităţi care să reprezinte şi orientările literare mai noi. Apar articole dedicate lui Dickens, Balzac, Baudelaire, Leconte de Lisle, Zola ş.a., scrise de A. Bacalbaşa, C.D. Anghel, Tr. Demetrescu, I. Teodorescu, I. Păun-Pincio, A. Steuerman şi, în a doua jumătate a anului 1894, de C. Mille. Uneori poziţia faţă de un scriitor diferă de la un număr la altul, în funcţie de părerile celui ce scrie articolul. Astfel, Bacalbaşa critică artiştii „burgheziţi", între care îl include şi pe Baudelaire, pe care îl socoteşte şi imoral, în timp ce un alt colaborator, care semna C., subliniază valoarea artistică de netăgăduit a poeziilor scriitorului francez. Inconsecvenţe există şi în ceea ce priveşte scriitorii români. Al. Vlahuţă şi Delavrancea sunt în 1893 comentaţi favorabil, dar criticaţi în 1894, după declanşarea polemicii cu „Viaţa". I.L. Caragiale, Al. Macedonski, Titu Maiorescu nu sunt scutiţi de criticile şi ironiile pătimaşului redactor-prim. Scriitorii care au publicat versuri şi proză în **A.l.**, alături de A. Bacalbaşa, Tr. Demetrescu, A. Steuerman, I. Păun-Pincio, sunt Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), Radu D. Rosetti, Virgiliu N. Cişman, G. Russe-Admirescu. Cronica dramatică este redactată mai ales de A. Bacalbaşa. Odată cu retragerea acestuia din redacţia „Adevărului", încetează şi apariţia suplimentului literar. ***R.Z.***

ADEVĂRUL LITERAR ŞI ARTISTIC, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 28 noiembrie 1920 şi 28 mai 1939. Deşi cu un profil enciclopedic, de magazin, în paginile **A.l.a.**, cel mai citit hebdomadar din perioada interbelică, au publicat constant nume de primă mărime ale literaturii române, ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Paul Zarifopol, G. Călinescu, care au oferit periodicului

Adevărul Literar şi Artistic

Poreclele Junimiştilor

MEMBRII „JUNIMII" DIN IAŞI

pagini de mare valoare. Înalta ţinută artistică a fost dublată de una filosofică şi politică, echipa de eseişti şi publicişti, printre care sunt de amintit Mihai Ralea, Al. A. Philippide, D.I. Suchianu, Petre Pandrea, Tudor Teodorescu-Branişte, apărând poziţiile unui raţionalism nedogmatic, ale democraţiei de tip occidental şi combătând sistematic totalitarismul fascist, ca şi pe cel comunist. Revista era strâns legată de cotidianul independent „Adevărul" şi continua o mai veche tradiţie, ale cărei origini urcau spre finele secolului al XIX-lea prin „Adevărul literar" (1893–1895), „Adevărul ilustrat" (1895–1897) şi „Adevărul de joi" (1898–1899). Tradiţia democrată, simpatia pentru popor, pentru „talpa ţării", spiritul antidogmatic al acestor reviste se vor regăsi peste două decenii la **A.l.a**. Încheierea Primului Război Mondial fusese încununată de realizarea unităţii naţionale. Se înfăptuiesc mai multe reforme economice, sociale şi politice. Are loc o reorganizare a presei literare ce urma să se adreseze acum şi provinciilor până mai ieri înrobite. Alături de „Viaţa românească", revistă care procedase aşa încă din 1906, apar noi reviste, ca „Sburătorul", condus de E. Lovinescu, sau „Gândirea", întemeiată de un grup de tineri în frunte cu Cezar Petrescu, dar şi „Cugetul românesc", condus de Tudor Arghezi, „Ideea europeană" a lui C. Rădulescu-Motru sau câteva meteorice publicaţii ale lui Camil Petrescu, precum „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice". În acest moment de efervescenţă culturală se situează şi apariţia **A.l.a**. Un an îl va avea ca prim-redactor pe publicistul Emil D. Fagure, colaborator al vechii serii a revistei, de unde împrumută şi principalele idei directoare: deschiderea spre toate şcolile literare, „idealismul", criteriul unic al valorii, fără a pretinde să impună o estetică proprie: „Ceea ce ţinem înainte de toate este ca «Adevărul literar» să fie o publicaţie fără idei preconcepute, fără înjugare la şcoli şi doctrine, lipsită de piedica particularismului şi fanatismului, primitoare deopotrivă pentru toate talentele, indiferent de credinţe sau tendinţe, ci numai cu unica preocupare a Frumosului, a Binelui şi a Adevărului. [...] Orice talent real, orice gândire dreaptă şi înaltă, orice preocupare idealistă sunt chemate de noi cu căldură şi vor fi primite frăţeşte, cu braţele şi cu inimile deschise" (*Cealaltă Renaştere*). Revista avea patru pagini, care vor spori cu timpul, ajungând în 1937 la 18. Tirajul urcă până la cifra, enormă pentru acei ani, de douăzeci de mii de exemplare, ceea ce făcea din ea „cea mai răspândită din publicaţiile culturale", cum consemna după un an de la apariţie Emil D. Fagure. Acestuia îi succedă la conducere dramaturgul A. de Herz, până la 21 iunie 1925, când **A.l.a.** intră în orbita „Vieţii româneşti", care îi trimite şi un director, pe obscurul, dar bun administrator, Mihail Sevastos. Până la această dată revista îşi definise profilul de magazin, publicând, alături de poezie, proză şi eseistică, articole de popularizare a ştiinţei, cronică teatrală, cronică plastică (susţinută mulţi ani de H. Blazian), cronică cinematografică (datorată neobositului D.I. Suchianu), acestora adăugându-li-se mai târziu cronica sportivă, cronica modei, gastronomică, a şahului etc. Deşi se declara „în afara şcolilor", „primitoare deopotrivă pentru toate talentele", între 1920 şi 1925 redacţia manifestă o simpatie mai accentuată pentru modernism, cu deosebire în poezie. Aşa se explică prezenţa numelui lui Al. Macedonski (cu rondeluri postume), a lui Ion Minulescu, Ion Vinea, B. Fundoianu, a Elenei Farago, a lui Emil Isac, Aron Cotruş (acum într-o fază de revoltat şi de umanitarist), a lui Camil Petrescu, Camil Baltazar, Vladimir Streinu. „Simpatia" nu exclude şi publicarea unor poeţi vetuşti, de „concepţie", ca D. Nanu sau A. Toma, sau

a unui debutant ca Zaharia Stancu, mai înrudit cu ceea ce avea să fie lirica htonică, tradiţionalistă, decât cu poezia simbolistă şi intelectualistă. Până în 1925 **A.l.a.** îşi precizase doar caracterul eclectic, recrutându-şi colaboratorii oarecum la întâmplare, astfel că alături de „poporanistul" Ion Agârbiceanu publică şi „modernistul" F. Aderca. Nu avea o cronică literară sistematică, sarcina recenzării cărţilor fiind lăsată pe seama unor critici ocazionali şi didactici (Claudia Millian, G. Baiculescu ş.a.). Venirea lui Sevastos, mai exact intrarea revistei în sfera de influenţă a „Vieţii româneşti", schimbă întrucâtva lucrurile. Publicaţia va adopta o conduită mai fermă, nu în sensul impunerii unei selecţii mai riguroase a valorilor şi al unei discipline care, sub raport doctrinar, ar putea fi numită de grup. Fireşte, nu Sevastos este acela care stabileşte liniile mari ale strategiei, ci G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu şi mai ales M. Ralea, adică eminenţa cenuşie a „Vieţii româneşti" postbelice, al cărei program canalizează mai bine democratismul şi liberalismul iniţial. Orientarea politică a **A.l.a.** o urmează pe aceea a revistei ieşene şi a ziarului „Adevărul", unde M. Sadoveanu va deveni director în 1936. Campaniile antilovinesciene şi mai ales antigândiriste, deşi mai palide, sunt identice cu ale „Vieţii româneşti", de unde sunt recrutaţi şi cei mai de seamă colaboratori. Lui M. Sadoveanu, I. Agârbiceanu, Gala Galaction, Paul Zarifopol, prezenţi în sumar înainte de 1925, li se adaugă masiv după această dată C. Stere, D.D. Patraşcanu, M. Codreanu, M. Ralea, Al. A. Philippide, G. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, D. I. Suchianu, Demostene Botez, Otilia Cazimir. Chiar Tudor Arghezi şi G. Călinescu au fost mai întâi colaboratori ai revistei-mamă, care se grăbea să salute cu simpatie „reorganizarea «Adevărului literar»: „«Adevărul literar» este astăzi o revistă de prim rang şi cea mai bună publicaţie săptămânală. Înfruntând toate dificultăţile vacanţei, «Adevărul literar» a putut da publicului un material foarte variat, foarte interesant." În 1930, când apărea numărul 500 al revistei, redacţia îşi desena în mod şi mai explicit profilul. Ea reafirma „cea mai deplină libertate spirituală" şi accentua europenismul, democratismul opus autohtonismului şi ortodoxismului: „Misticismului care ne înconjoară, politicii religioase practicate de profitorii cădelniţelor de argint, am opus raţionalismul luminat". Iar un an mai târziu reamintea criteriul talentului şi opţiunea pentru maniera absolut eclectică: „Nici un curent literar, de la tradiţionalism până la modernism, nu ne este străin. Eclectismul cel mai desăvârşit ne serveşte, alături de talent, drept criteriu de îndrumare". Revista adopta un spirit temperat, repudiind excesele de oriunde ar fi venit ele (punct de vedere clar exprimat de Al. A. Philippide), nu fără o anume simpatie faţă de tradiţionalism – în formele lui evoluate – sau faţă de scriitorii „vieţişti". **A.l.a.** nu a beneficiat de îndrumarea directă a unui mare critic, aşa cum se întâmpla cu „Viaţa românească" şi cu „Sburătorul", a unei personalităţi care să angajeze polemici de idei, având o ideologie şi o estetică a sa. Ţelul declarat al revistei este în primul rând unul informativ şi formativ, aproape în felul magazinelor din secolul al XIX-lea: „răspândirea gustului pentru literatură", deşteptarea „dragostei pentru cultură". Faptul se străvede chiar din sumarul eteroclit, care se adresa în primul rând unui cititor mediu, chiar puţin cultivat. Pentru el se fac concesii destul de mari, în scopul de a-i câştiga abonamentul. De aici, paginile de vulgarizare (mai ales despre Sigmund Freud şi psihanaliză), de literatură „la modă", ca memoriile lui Casanova, de biografie a oamenilor iluştri (Napoleon, Tolstoi, Dostoievski), de „umplutură", caricaturile şi reproducerile de nuduri care, în anumite perioade, ocupă un spaţiu considerabil. În acest grund, specific multor publicaţii din epocă, **A.l.a.** face incizii adânci în scop formativ, chiar pedagogic. Cititorul avizat trecea repede peste rubricile mondene şi amuzante, oprindu-se la fragmentul de roman semnat de Sadoveanu, la tableta lui Arghezi, la eseul lui Zarifopol sau la cronica literară pe care din 1932 G. Călinescu începea s-o ţină regulat. Alături de mult gustatul Maurice Dekobra, se publică excelente traduceri din E.A. Poe, Charles Baudelaire, Paul Valéry, Rainer Maria Rilke, Serghei Esenin. Comentariile despre scriitori populari ca Maurice Baring, A.J. Cronin, Charles Morgan, Pearl Buck sunt puse în umbră de eseurile consacrate lui Marcel Proust şi André Gide, „marilor ruşi", curentelor moderne din literaturile franceză, germană şi rusă. Ampla acţiune de traducere a unor scriitori de pe toate meridianele şi din toate epocile ţine în mare măsură de acest obiectiv de formare a gustului, ca şi pe o maturizare progresivă a cititorului. Magazinul conţinea de toate: şi un roman de Cezar Petrescu, una dintre vedetele epocii, şi fragmente

din *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, şi epigrame de Tudor Măinescu, şi poezii din *Cuvinte potrivite* sau din *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi, şi pagini distractive din umorul universal, şi fragmente din *Ulysses* de James Joyce, ce se publicau cu câţiva ani buni înaintea ediţiei britanice sau a celei americane ale celebrului roman. Potrivit pregătirii şi sensibilităţii sale, gustului mai mult sau mai puţin evoluat, cititorul avea putinţa să aleagă. Ca şi „Viaţa românească", **A.l.a.** îşi manifestă opţiunea pentru evoluţia modernă a societăţii, pentru „calea industrială", în opoziţie cu „organicismul", cu orientările conservatoare, paseist-romantice. Eseiştii revistei, Paul Zarifopol, Mihai Ralea, D.I. Suchianu, Al. A. Philippide, continuă discuţia mai veche a raportului dintre naţional şi universal, dintre condiţiile locale şi influenţele străine, abordând fenomenul cultural din perspectivă etno-psiho-sociologică. Mai toţi conchid că există un spirit românesc, ce s-a consolidat prin vitalitatea lui nativă, ca şi prin puterea de asimilare, reglată în ultimul secol de un excelent spirit critic. Discuţia se extinde şi în planul artei, prin analiza raportului dintre tradiţie şi inovaţie, revista adoptând o poziţie moderată între prăfuitul tradiţionalism (neaoşism) şi inovaţiile moderniste; este combătut, neconvingător, E. Lovinescu. Spiritele „cuminţi", în frunte cu directorul M. Sevastos, preferă proza de observaţie socială, în dauna celei de analiză psihologică. Vor fi publicaţi Liviu Rebreanu, C. Stere, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu şi, insistent, destui obscuri, dar aproape deloc Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Gib I. Mihăescu. De la această estetică a temperanţei, îndatorată în bună măsură lui G. Ibrăileanu, se abat şi Al. A. Philippide, şi M. Ralea, şi D.I. Suchianu. Spiritul cel mai modern rămâne Paul Zarifopol, un scriitor de idei, un eseist prin anticlasicismul său declarat, prin concepţia autonomiei esteticului amplu teoretizată, prin receptivitatea la formele noi ale romanului (Dostoievski, Proust, Gide) şi la poezia ermetică (Mallarmé, Valéry, Ion Barbu). Criticul şi istoricul literar al publicaţiei avea să fie G. Călinescu, anii colaborării lui marcând în chip evident o nouă etapă, ce întrupa într-o admirabilă sinteză concepţia autonomiei esteticului, cu un excepţional simţ al valorii, fără exclusivisme anticlasice sau antimoderniste. Revistă-magazin, cu un conţinut eclectic şi adesea inegal, **A.l.a.**, săptămânalul cu cea mai lungă apariţie din perioada interbelică, a lansat nume noi în mică măsură (Vladimir Streinu, Zaharia Stancu, Ion Călugăru) şi nu a dus polemici literare de anvergură. Prestigiul îi este dat de strălucita sa echipă de eseişti şi de critici, la care se adaugă sporadic Lucian Blaga, Mircea Eliade, Tudor Vianu, precum şi de strategia literară adoptată. Astfel, revista îl publică pe ultimul clasic în viaţă, Ioan Slavici, inserează substanţiale pagini de călătorie (chiar dacă unele sunt reproduse) ale lui N. Iorga, de memorialistică ale lui Panait Istrati şi îşi alege colaboratori permanenţi pe M. Sadoveanu şi T. Arghezi, care în decursul anilor îi încredinţează fragmente ale unor capodopere, ca *Hanu Ancuţei*, *Dumbrava minunată*, *Împărăţia apelor*, *Zodia Cancerului* şi *Fraţii Jderi*, sau, în cazul lui Arghezi, cicluri întregi ale operei, precum volumele *Icoane de lemn*, *Poarta neagră*, *Cartea cu jucării*, *Ce-ai cu mine, vântule?*. Etape importante ale creaţiei sadoveniene şi argheziene sunt legate de **A.l.a.** Metamorfozele şi arheologia criticii călinesciene pot fi descoperite în aceste pagini. Apărută imediat după Marea Unire din 1918, revista acordă o atenţie deosebită literaturii minorităţilor naţionale, în special aceleia maghiare şi germane, direcţie în care contribuţia ei se dovedeşte meritorie, ca şi aceea în domeniul traducerilor din literatura universală. Pornind de la numeroasele comentarii despre cei mai variaţi scriitori străini şi de la tălmăciri, unele realmente antologice, se poate întreprinde un interesant studiu de sociologie a receptării, pentru care **A.l.a.** oferă, poate, cel mai bogat material dintre toate publicaţiile interbelice. Îmbinând utilul cu plăcutul, revista a reprezentat aproape două decenii o tribună de promovare a valorilor morale, culturale, literar-artistice, în slujba cărora a apelat la condeie dintre cele mai reputate ale scrisului românesc din epocă. ***Al.S.***

ADEVĂRUL LITERAR ŞI ARTISTIC, publicaţie care a apărut la Bucureşti din 7 ianuarie 1990, ca supliment al ziarului „Adevărul"; se numea iniţial „Adevărul de duminică". După cum rezultă dintr-un *Cuvânt către cititori* (semnat „Adevărul"), era menită să umple duminicile celor mai diverse categorii de cititori, iar sumarul revistei, rubricile din numerele ce vor urma susţin această finalitate, deconcertând chiar, printr-o prea mare varietate: apar reportaje, note şi însemnări, memorialistică, documente, literatură propriu-zisă, cronici literare,

de film, de teatru şi muzicale, articole pe teme sociale, ştiinţifice, rubrici de sport, de umor şi divertisment, horoscopul şi programul TV, şi o rubrică de sexologie, caricaturi şi fotografii mai puţin sobre, în acord cu atmosfera relaxată a primilor ani postrevoluţionari şi în general cu stilul unui supliment de weekend. Primii redactori ai suplimentului – Mihai Caranfil, C. Stănescu şi Victor Vântu – l-au „împărţit", de fapt, în nişte fascicule tematice, **A.l.a.** fiind unul dintre ele (alături de „Dosarele Adevărului", „Adevărul familiei", „Adevărul şi credinţa") şi prezentându-se, retrospectiv, ca precursorul firesc şi legitim al viitorului săptămânal. Revista îşi formează o echipă de colaboratori constanţi – printre ei: Edgar Papu, Gheorghe Tomozei, Dinu Săraru, Teodor Vârgolici, George Muntean –, publicând poezie şi proză (Ana Blandiana, Ştefan Aug. Doinaş, Ion Caraion, Ion Gheorghe, Gabriela Negreanu, Mircea Micu, Grigore Vieru, Petre Sălcudeanu, Nicolae Ţic), traduceri (Al. Soljeniţîn – în versiunea lui Laurenţiu Duţă, J.L. Borges şi Octavio Paz – în transpunerea lui Darie Novăceanu) şi cronici: literară (Emil Vasilescu, Constantin Cubleşan, C. Stănescu), teatrală şi cinematografică (Natalia Stancu), muzicală (Costin Tuchilă), mai târziu, şi plastică (Cornel Radu Constantinescu, Marina Preutu) şi cronica TV (Ecaterina Oproiu, Smaranda Jelescu, Romulus Căplescu). La numărul 23 dispare, formal, legătura dintre revistă şi ziar (de acum înainte nu se va mai preciza că e vorba de un supliment al „Adevărului"), iar la numărul 37 (din 14 octombrie 1990) îşi schimbă titlul din „Adevărul de duminică", în „Adevărul literar şi artistic". Odată cu această modificare s-a simţit nevoia unei noi precizări a programului, construit pe ideea „de a promova valori confirmate şi incontestabile, de a încuraja speranţe certe"; sumarul va fi ca şi până acum „bogat, divers, acordat unei vaste palete de gusturi şi preferinţe". Apar, cu articole şi cronici, Romul Munteanu, Valeriu Cristea, Alexandru Melian, Titus Mesaroş; începând cu numărul 39 apare şi rubrica „Semnal", cu scurte prezentări (nesemnate) ale ultimelor apariţii editoriale. Ilustrativă pentru apropierea revistei de structura şi stilul publicaţiilor de weekend este şi precizarea făcută la numărul 46: „Revistă magazin pentru toate preferinţele". Săptămânalul îşi caută vizibil un drum propriu, schimbă unii colaboratori şi unele rubrici, inclusiv paginaţia (modificată în această perioadă aproape de la un număr la altul). Gheorghe Tomozei face o incitantă revistă a presei, Ela Alexandrescu ţine un „calendar" de scriitori, iar Wanda Ostap un jurnal al galeriilor. De la numărul 55 intră în revistă numele (şi stilul) lui Cristian Tudor Popescu, acesta redefinindu-i, cu un accent personal, profilul (în articolul *Dragul şi îndepărtatul meu tânăr*: „Ce pot să-ţi ofer? Nu prea mult: paginile acestei mici şi gălăgioase reviste. Cred că poţi găsi în ea ceea ce visa alt don Ernesto, Hemingway pe numele său de familie, adică un loc curat şi bine luminat"). Acum „Pagina scriitorului tânăr" şi o consistentă antologie SF (cu nume ca Stanisław Lem, Isaac Asimov, Ray Bradbury) se adaugă rubricilor deja consacrate; apropierea de profilul unui hebdomadar de cultură e susţinută astfel mai apăsat, inclusiv prin anunţul „promisiune" din numărul 65: „Din acest număr, rubrici permanente de teatru, film, plastică şi TV". Alături de acestea, traducerile (din V. Şalamov, semnate de Fănuş Neagu, din Serghei Esenin, semnate de Laurenţiu Duţă), paginile de poezie (Marin Sorescu, Ion Horea, Horia Bădescu), cele de documente (un titlu revelator: *Vorbesc arhivele!*), de memorii (Dumitru Micu), articolele pe diverse teme şi în diferite stiluri, doct (Paul Alexandru Georgescu) ori publicistic (Constantin Coroiu), noile nume de colaboratori (de la Iosif Sava şi Felicia Antip la Traian T. Coşovei, Nicolae Iliescu, Cătălin Ţîrlea şi George Cuşnarencu) susţin profilul publicaţiei nu însă şi o linie a ei. **A.l.a.** nu va avea niciodată o omogenitate de atitudine, o „doctrină", redactorii şi colaboratorii, respectând anumite principii, au poziţii diverse, uneori divergente. Acest principiu, al autonomiei părţilor ce compun totuşi un întreg va fi susţinut şi de noul colectiv redacţional al revistei, căreia, de la numărul 108, i se dă subtitlul „Săptămânal de cultură şi atitudine": Cristian Tudor Popescu (redactor-şef), C. Stănescu, Cornel Radu Constantinescu, Ioan Adam (la care se vor adăuga Lelia Munteanu, Saviana Stănescu, Cristian Popescu, Viorica Rusu, Ludmila Patlanjoglu, Constantin Coroiu, Carmen Chihaia, Cristina Modreanu, Gabriel Rusu). Treptat, revista îşi „limpezeşte" profilul, excluzând liniile mai potrivite unei publicaţii-magazin, păstrând însă de la tipul iniţial o anume vioiciune, relaxare, dezinhibare (stilul multora dintre redactori şi colaboratori – în frunte cu redactorul-şef – fiind incisiv şi expresiv). În schimb, structura rămâne relativ stabilă, ca şi paginaţia, **A.l.a.** dobândind astfel un

profil distinct printre revistele culturale postrevoluţionare. Articolele de pagina întâi, totuşi rare, şi fără ambiţia de a consacra un editorialist (apar texte de Cristian Tudor Popescu, Cornel Radu Constantinescu, C. Stănescu, Gabriel Rusu), „Revista revistelor culturale" (ţinută de C. Stănescu, multă vreme sub pseudonimul Interim – căci, iniţial, îi „ţinea locul" lui Gheorghe Tomozei), interviurile (luate, de obicei, de Carmen Chihaia, Viorica Rusu, Cristina Modreanu, Diana Popescu), cronica ediţiilor (Teodor Vârgolici) şi cea literară (Daniel Cristea-Enache, căruia i se adaugă, din 2001, cronicari mai mult sau mai puțin sporadici, precum Mihai Iovănel, Bogdan Alexandru-Stănescu, Andrei Terian, Marius Miheț, Teodora Dumitru ș.a.), articolele şi cronicile de sau despre folclorişti (Nicolae Constantinescu, Iordan Datcu, Al. Dobre), cele pe teme filosofice (Ion Ianoşi, Costică Brădăţan, al doilea şi autorul unui *Jurnal al lui Isaac Bernstein*), cronica plastică (ţinută de Cornel Radu Constantinescu), cronicile teatrale (Ionela Liţă, apoi Saviana Stănescu şi Cristina Modreanu), paginile de documente (printre „furnizorii" constanţi, Marin Radu Mocanu, Mircea Handoca), rubricile consacrate – „Civica" a lui Alexandru George, „Fereastra" a lui Costache Olăreanu, „Pardon de expresie!" a lui Ştefan Cazimir, „Texte şi contexte" a lui Constantin Coroiu, „E lung pământul, ba e lat!", o cronică a cărţilor străine ţinută de Felicia Antip şi, pe ultima pagină, „Travelling"-ul Magdei Mihăilescu, plus articole pe diverse teme şi cele ce iau pulsul unei actualităţi mereu alta fac din **A.l.a.** un săptămânal într-adevăr „de cultură şi atitudine", care a înţeles să recompenseze valorile culturale româneşti, inclusiv prin acordarea, începând cu 1998, a unui Premiu de Excelenţă (intelectuală şi totodată morală); Ileana Mălăncioiu, Costache Olăreanu, Henri Wald, Dorin Tudoran, Adam Michnik, Mircea Daneliuc şi Geo Dumitrescu au fost laureaţi ai premiului. În 2005 schimbându-se structura redacţională a ziarului „Adevărul", la conducerea **A.l.a.** vine Marius Vasileanu, care dă revistei o turnură ortodoxistă, amintind, prin colaboratori precum Sorin Lavric ori Cristian Bădiliţă, de problematicile presei interbelice de dreapta. Din 2006 revista va fi inclusă în corpul ziarului „Adevărul". Într-o variantă gestionată din 2007 de Cezar Paul-Bădescu, **A.l.a.** trece – tot ca anexă a ziarului – la un format mai comercial, cu texte scurte şi preponderent informative. Cu timpul, revista dispare în paginile de cultură şi divertisment ale „Adevărului". ***D.C.-E.***

ADONIS, publicaţie apărută la Bucureşti, într-un singur număr distribuit gratuit, în 1941. Redactor: Traian Mihăilescu; secretar: Virgil Treboniu. Jurnalul se vrea a fi unul informativ, prezentând şi totodată popularizând rosturile şi activităţile societăţii literare Adonis (întemeiată în 1935), aşa cum reiese din subtitlul „Buletin de propagandă şi informaţie servind manifestarea poetică Adonis". Animatorii mişcării (Virgil Treboniu, Traian Mihăilescu, Petre Homoceanul, Mircea Streinul, C. Pârlea, Grigore Ancu, Mihu Dragomir) vor să asigure prin **A.** o strângere a rândurilor şi o solidarizare – spirituală, dar şi financiară – a „adonisiacilor". Dincolo de lipsa de sonoritate a numelor (cu excepţia celui al lui Mircea Streinul), e impresionant entuziasmul acestor „literatori" care nu pregetă să contribuie material pentru editarea unor plachete sub egida „adonismului". Mircea Streinul traduce versuri de Georg Trakl. Este consemnată întâlnirea celor de la Adonis cu Tudor Arghezi, eveniment petrecut în 1940. ***D.C.-E.***

ADRIAN, I. V. [Ion Veniamin] (1837, Mihăileni, j. Botoşani – 14.VIII.1875, Paşcani), ziarist, autor de versuri, prozator. Studiile le-a urmat la Fălticeni şi la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană), pe care a absolvit-o în 1856. În acelaşi an şi-a început cariera didactică la Dorohoi. După Unire este numit profesor de istorie, geografie şi limba franceză la gimnaziul din Botoşani. În 1861 şi 1862 conduce, la Iaşi, revista satirică „Bondarul". De la începutul anului 1864 este revizor şcolar al judeţelor Iaşi, Botoşani, Dorohoi, Suceava şi profesor de istorie. Alegerea ca deputat de Botoşani în Camera Legislativă (1870–1871) este punctul de vârf al carierei sale administrative şi politice. A murit subit în drum spre mănăstirea Văratec.

La Galaţi **A.** ar fi redactat gazeta unionistă „Libertatea Dunării", iar la Botoşani ziarul democrat „Independentul" (1862), despre care s-au păstrat vagi informaţii, şi „Terra de sus" (1866). Versurile, cu nimic relevabile, i-au apărut în „Steaua Dunării", „Ateneul român", în „Lumina" lui B.P. Hasdeu şi în volumul *Din versurile lui I.V. Adrian* (1871). În paginile „Bondarului" **A.** combate vehement „reacţiunea", adică pe cei ce în ţară sau în afara graniţelor ei se opuneau

procesului de consolidare a Unirii. El satiriza, de asemenea, pe cei care profitau de conjunctura politică pentru a-şi satisface ambiţiile şi interesele personale. Lipsa de fineţe a umorului, jocurile de cuvinte neinspirate, lexicul cu reminiscenţe italienizante îl împiedică să fie un scriitor satiric remarcabil. Totuşi, micile tablouri sociale strânse sub titlul *Comedii omeneşti* în volumul *Din scrierile umoristice ale lui I. V. Adrian* (1874) şi „cânticelul comic" *Postulachi Slujbulescu* (1874), cu toată pasta groasă întrebuinţată, conservă ceva din realitatea care le-a inspirat. Pe un plan restrâns, mai ales tipologic, scriitorul îl precedă pe I.L. Caragiale. În 1868 şi 1869 editează la Botoşani revista literară „Steluţa", în care şi-a publicat greoaiele povestiri istorice despre Ştefăniţă Vodă şi Petru Rareş, din ciclul pretenţios intitulat *Romanele domnilor moldoveni*. A tradus din fabulele lui Pierre Lachambaudie şi, sporadic, din Lermontov, Béranger, Théophile Gautier. *Romanţă*, tălmăcită dintr-un autor italian neidentificat, a fost, până spre sfârşitul secolului al XIX-lea, piesă de rezistenţă în repertoriul lăutăresc din Moldova.

SCRIERI: *Din versurile lui...*, Botoşani, 1871; *Postulachi Slujbulescu*, Botoşani, 1874; *Din scrierile umoristice ale lui...*, Botoşani, 1874.

Repere bibliografice: B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale şi politice*, II, îngr. şi introd. Mircea Eliade, Bucureşti, 1937, *64–81*; Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, 1876, 9; Pop, *Conspect*, II, *92–95*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *269*; N. Răutu, *I. V. Adrian*, „Revista Moldovei", 1926, 1, 3, 7–9; D. Furtună, *„Steluţa" lui I. V. Adrian*, „Revista Moldovei", 1926, 5–6; Ileana Turuşancu, *Reviste botoşănene din trecut*, LL, 1957, 3; Lăzăreanu, *Glose, 245–249*; *Dicţ. lit. 1900*, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *21*. ***R.Z.***

ADSUM, publicaţie apărută într-un singur număr la Sinaia în 8 august 1940, pe cheltuiala şi sub redacţia lui Constantin Noica. Într-o scrisoare către prietenul său Emil Cioran, aflat de o vreme în Paris, Noica îi scrie: „Sunt pe cale să mă scutur şi eu de anemia mea consistenţială şi să încerc să fac ceva, fie evadarea spre lumi teutonice, fie o răfuială cu prezentul prin scoaterea unei reviste intitulate «Adsum». E o mărturie de *prezenţa* pe care vreau s-o dau, pentru uzul meu, lumii de aici. Simt că tot ce se întâmplă mă împacă cu istoria pe care în sfârşit o simt, dacă nu o şi înţeleg". Cu o singură excepţie, indicată de iniţialele M.K. (Mircea Casassovici – văr al editorului, devoalat chiar de acesta), articolele îi aparţin lui C. Noica şi, sub aparenţa unor speculaţii spirituale, mărturisesc un crez creştin. Ideea lor unică, centrală, este ideea elitelor colective, singurele capabile să modifice societatea prin jertfa de sine. În fond, *Spiritualitate şi moarte*, *Intelligentia quae non intelligit sau Moartea spirituală a timpului nostru prin primatul auxiliarului*, *Veac de colectivităţi, aşadar veac de elite*, *Gânduri despre marea trecere* ori *Veac al omului viu* mărturisesc printr-un limbaj aluziv, dar suficient de transparent, fără echivoc, poziţionarea de partea mişcării legionare. În plină dictatură carlistă, vocabularul şi tonul articolelor sunt deliberat mesianice, iar dezvoltarea ideilor în sensul susţinerii şi a aderenţei semnatarului lor la Legiune se va regăsi în publicistica lui din oficiosul „Buna Vestire", ca şi în cea simultană din „Universul literar". *O simplă lămurire*, plasată în pagina a patra, concluziv parcă, indică mai transparent sensul acestei tipărituri: „Cel mai trist păcat faţă de semeni e, poate, să nu spui atunci când ai fost de faţă [...]. Revista «Adsum» apare din acest sentiment al unei contemporaneităţi care nu înţelege, care nu mai înţelege să se ascundă. Ea apare într-un singur număr şi este totuşi o revistă, pentru că, exprimând o contemporaneitate, aparţine unui anumit timp. Este timpul acesta al lui 1940, timp al războiului care, în măsura în care e războiul altora, nu ne poate înstrăina de drama românească, iar în măsura în care e şi războiul nostru, ne adânceşte în ea". De altfel şi titlul numărului, verbul latin *adsum*, cu sensul „a fi de faţă, a asista", constituie explicit declaraţia de intenţii a autorului. Versetele extrase din *Noul Testament* (Sf. Luca, Sf. Pavel), ce întretaie materialele, au valoarea unor apoftegme creştine, a unor desluşiri de esenţă spirituală. **A.**, apărut la şapte luni după cererea – formulată în ianuarie – de autorizare respinsă de autorităţi, îşi întregeşte sumarul iniţial prin imprimarea articolului *Crede*, cenzurat la 8 august, în numărul ce inaugurează seria a doua a cotidianului „Buna Vestire", din 8 septembrie, la care Constantin Noica va avea o susţinută colaborare în cursul acestui an cu texte ideologice pronunţat legionare. Se poate presupune că **A.** s-a bucurat de o bună difuzare şi de un viu interes suscitat printre cititori, deoarece între 10 şi 24 august „Universul literar" plasează o etichetă, de dimensiuni vizibile şi bine încadrată în pagină, despre apariţia „numărului unic" al revistei, repetată pentru ediţiile a doua şi a treia. ***R.P.***

AESCHT, Georg (28.IX.1953, Codlea), publicist, traducător. Este fiul Evei Aescht (n. Tittes), secretară, şi al lui Hermann Aescht, tehnician. După absolvirea liceului în oraşul natal, frecventează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca, secţia germană–engleză (1972–1976). Până la emigrarea în Germania (1984) predă limba germană la Liceul „George Coşbuc” din Cluj-Napoca. Stabilit la Bonn, este angajat corector într-o tipografie, iar din 1991 lucrează ca redactor la revista „Kulturpolitische Korrespondenz” (acum la Königswinter am Rhein). Debutează în 1974 la „Echinox”, iar editorial cu versiunea în germană a unor basme de Oscar Wilde (*Der glückliche Prinz und andere Märchen*) în 1977. Colaborează şi la „Karpatenrundschau”, „22”, „Observator cultural”, „Siebenbürgische Zeitung”, „Spiegelungen” ş.a. Mai editează seria de cărţi despre trecutul codlenilor intitulată „Zeidner Denkwürdigkeiten” şi bianualul „Zeidner Gruβ”. Este membru al asociaţiei Die Künstlergilde din Esslingen.

În mediul cultural al Clujului, care l-a format, **A.** se orientează, în deceniul petrecut acolo, spre acele cercuri intelectuale care practicau conlucrarea interetnică. Exerciţiul criticii literare şi al comentariului pe teme culturale îl face ca redactor la revista studenţească trilingvă „Echinox”. Totodată, se familiarizează, prin traduceri, cu specificul echivalenţelor verbale, elaborând, la iniţiativa Editurii Dacia, versiuni germane pentru un volum de povestiri de Ion Agârbiceanu şi pentru *Cultura europeană în epoca luminilor* de Romul Munteanu. În Germania **A.** răspunde altor solicitări şi sugestii editoriale, îndreptându-se fie spre texte ale suprarealismului devenit „clasic” (romanul *Zenobia* şi versurile lui Gellu Naum), fie spre literatura inspirată din actualitatea imediată, cu inflexiuni social-politice pronunţate sau mai puţin evidente: tălmăceşte din proza scriitoarei Carmen-Francesca Banciu, romanul lui Alexandru Vona, *Ferestre zidite*, şi *Muşte sub pahar* de Alexandru Papilian, „roman scris fără menajamente”, „tradus excelent”, cum a remarcat Edith Ottschofski. **A.** se apropie de opere literare dificile, reuşind, prin intuiţie şi asiduitate, să reproducă în germană complexitatea originalelor (Norman Manea, Andrei Pleşu). Această realizare este înlesnită şi de faptul că traducătorul se află în contact personal cu autorii textelor, mai ales cu scriitorii din ultima generaţie (Filip Florian, Claudiu Komartin, Dan Coman, Teodor Dună ş.a.).

Ediţii: *Siebenbürgen erlesen*, Klagenfurt, 1999; Horst Peter Depner, *Auch ohne Zukunft ging es weiter*, München, 1999. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Der glückliche Prinz und andere Märchen*, Bucureşti, 1977; Ion Agârbiceanu, *Dura lex*, Cluj-Napoca, 1980; Romul Munteanu, *Die europäische Kultur im Zeitalter der Aufklärung*, Cluj-Napoca, 1983; Gellu Naum, *Zenobia*, Klagenfurt, 1990, *Black Box*, Klagenfurt, 1993 (în colaborare cu Oskar Pastior); Alexandru Papilian, *Fliegen unterm Glas*, Frankfurt am Main, 1992; Carmen-Francesca Banciu, *Filuteks Handbuch der Fragen*, Hamburg, 1995, *Ein Land voller Helden*, Berlin, 2000; Alexandru Vona, *Die vermauerten Fenster*, Berlin, 1997; Norman Manea, *Die Rückkehr des Hooligan*, München, 2004, *Die Höhle*, München, 2012; Mihail Sebastian, *Der Unfall*, München, 2004; Andrei Pleşu, *Das Schweigen der Engel*, Berlin, 2007; Filip Florian, *Kleine Finger*, Frankfurt am Main, 2008; *Die halluzinogene Katze* [*Rumänische Gegenwarstsliteratur*], îngr. Ernest Wichner, cu ilustraţii de Tudor Jebeleanu şi Dan Perjovschi, Bremerhaven, 2009; Avram Andrei Băleanu, *Ahaswer*, Berlin, 2011; Dan Coman, *Ghinga*, ed. bilingvă, îngr. Jean-Baptiste Joly, Stuttgart, 2012; Teodor Dună, *Der Lärm des Fleisches*, ed. bilingvă, Stuttgart, 2012; Claudiu Komartin, *Wir werden die Maschinen für uns weinen lassen*, ed. bilingvă, Viena, 2012.

Repere bibliografice: A. Ga. [Annely Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung 1945–1981*, în *Rumänisch-deutsche Interferenz*, coordonator Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, *274–306*; Edith Ottschofski, *Alexandru Papilian, „Fliegen untern Glas”*, SV, 1994, 2; Ion Acsan, *50 de ani de traduceri din literaturile de limbă germană în limba română şi din literatura română în limba germană. 1945–1995*, Bucureşti, 1996, *passim*; Alina Costea, *Fericiţi sau nu*, TMS, 2010, 3. ***J. W.***

AFIRMAREA, revistă apărută la Satu Mare, lunar, din martie 1936 până în august 1940. Din martie 1937 adaugă subtitlul „Literară-socială”, completat odată cu numărul 1–2/1938 cu adaosul „Editată de Astra, despărţământul Satu Mare”. Redactori: Constantin Gh. Popescu şi Octavian Ruleanu. Revista se vrea a fi „tipar şi cuget românesc”, promovând „scrisul cinstit” şi „gândul curat”, „puse în slujba unui ideal naţional”. Rubrici permanente: „Încrestări”, „Dări de seamă”, „Răboj”, „Cărţi–reviste”. Apar versuri, unele republicate, de Petre Dulfu, Octavian Goga, Radu Stanca, Igor Block, Ştefan Baciu (*Duminică în provincie*). Secţiunea prozei e reprezentată de Vintilă Horia (*Casa fără suflet*), Octavian Ruleanu, Gh. Crişan, Victor Eftimiu. Publicistica e bogat ilustrată. Lui N. Iorga i se reproduce articolul *Arta populară şi arta istorică a românilor*, Ion Hodoş face un scurt istoric asupra presei, Victor V. Moiş încearcă să pătrundă tainele filosofiei blagiene (*Lucian Blaga*

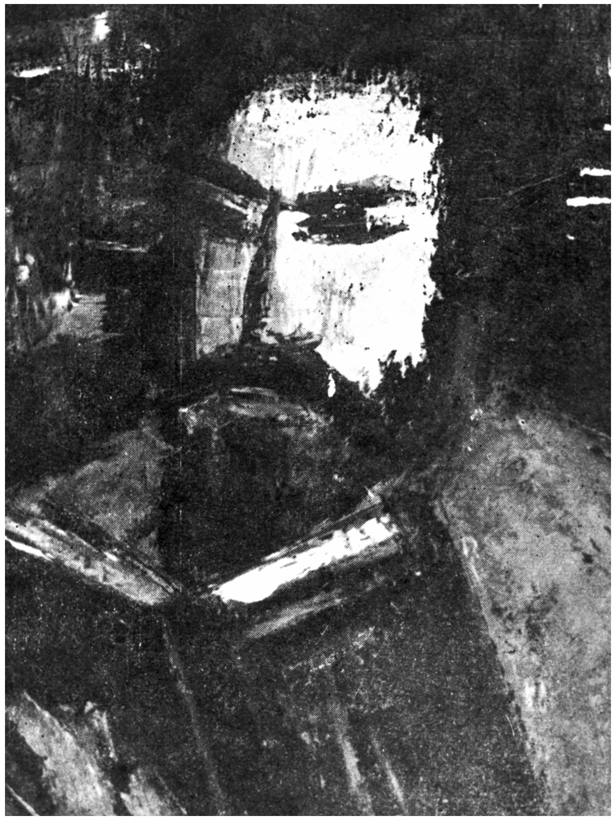
– *Diferenţialele divine*), Vasile Scurtu aduce câteva utile contribuţii la viaţa lui Ioan Slavici. Sunt prezente şi note de călătorie, texte folclorice, dar cel mai bogat şi pertinent sector e al criticii literare, în care se exersează cu oarecare talent Constantin Gh. Popescu. Alţi cronicari literari sunt Octavian Ruleanu, Lucian Bretan, Ion Şiugariu, D. Cinova. După revista „Credinţa" sunt reproduse însemnările lui Zaharia Stancu – *Scriitorul coate-goale şi „Luna cărţii"* –, precum şi notaţiile lui Petru Manoliu despre Maxim Gorki. Numerele 4–5/1936 sunt dedicate memoriei lui Vasile Lucaciu, iar în numerele 4–5/1940 e reprodus articolul *Românismul* al lui C. Rădulescu-Motru. Ion Pena semnează epigrame. ***D.B.***

AGÂRBICEANU, Ion (12.IX.1882, Cenade, j. Alba – 28.V.1963, Cluj), prozator.

Este al doilea dintre cei opt copii născuţi în familia Anei (n. Olariu) şi a lui Nicolae Agârbiceanu. Pădurar, gospodar înstărit, ştiutor de carte, tatăl se va muta mai târziu ca „vigil de pădure" în ţinutul Odorheiului. În 1889 **A.** începe şcoala în satul natal. Din 1892 urmează la Blaj gimnaziul şi apoi liceul, bacalaureatul trecându-l în 1900. Către sfârşitul liceului se încearcă în literatură şi trimite „Unirii" din Blaj, în 1899, mai întâi poezia *Amintiri*, apoi schiţe şi alte versuri, semnate Alfius. Cea dintâi scriere literară iscălită cu numele său apare în 1901, tot în „Unirea"; atunci începe şi colaborarea la „Familia". Între 1900 şi 1904 este student al Facultăţii de Teologie din Budapesta. Se integrează lesne în cercul studenţilor români, participând la întrunirile societăţilor literare ale colegilor săi. Continuă să colaboreze la „Unirea", dar trimite şi câteva schiţe umoristice la „Drapelul" din Lugoj (1902–1903), semnate Potcoavă, precum şi la „Răvaşul" din Cluj (1903–1904), iar la „Sămănătorul" dă versuri (1903). Prestigiul lui creşte considerabil din 1902, când începe să publice în paginile „Luceafărului", scos la Budapesta de Oct. C. Tăslăuanu. De altfel, va rămâne nu numai colaboratorul constant al acestei reviste, ci va deveni şi prozatorul ei reprezentativ sub numeroase aspecte. Din iulie 1904 (când termină facultatea) şi până în toamna lui 1905, este „subprefect" la internatul liceului din Blaj, apoi se înscrie la secţia de limbi clasice, istorie şi română a Facultăţii de Litere din Budapesta, pe care o părăseşte brusc în ianuarie 1906, când se întoarce la Blaj, angajându-se funcţionar la Mitropolie. Ipodiacon şi apoi diacon, este hirotonit preot în aprilie, după ce, cu o lună mai înainte, se căsătorise cu Maria Aurelia Radu. Tot în aprilie este numit preot (de rit unit) în comuna Bucium-Şasa, din Munţii Apuseni, unde rămâne până în mai 1910. Dobândeşte oarecare notorietate cu volumul *De la ţară* (1906), pentru care este premiat de Astra, colaborează la „Viaţa românească" (din 1906), la „Revista politică şi literară" (Blaj), „Lupta" (Budapesta), „Neamul românesc literar", „Falanga", apoi la „Cosinzeana" (Orăştie), „Tribuna" şi „Românul" (Arad), continuând să publice în „Luceafărul", „Foaia poporului" ş.a. Transferat la Orlat, lângă Sibiu, rămâne aici până în 1919, cu o întrerupere în timpul războiului. În 1910 îi apar volumele *În întuneric* şi *Două iubiri*, în 1912 – *Schiţe şi povestiri*, în 1914 – *De la sate* şi romanul *Arhanghelii*. Abia în această epocă se familiarizează cu marea proză, franceză şi rusă mai ales (Balzac, Flaubert, Gogol, Tolstoi, Dostoievski, Leonid Andreev). Fără a renunţa la povestire, se dedică romanului şi scrie, pe unele publicându-le deocamdată în reviste, *Legea trupului (Povestea unei vieţi)* (1912), *Căsnicia lui Ludovic Petrescu* (1912), *Legea minţii (Povestea altei vieţi)* (1915). În toamna lui 1916 se refugiază mai întâi la Râmnicu Vâlcea, apoi la Iaşi, pregătindu-se chiar să emigreze în Statele Unite, prin Rusia. Evenimentele de acolo îl întorc însă din drum. În 1917 se afla la Chişinău, de unde colabora la „Ardealul", apoi la „Neamul românesc". Este numit preot militar al corpului de voluntari ardeleni şi bucovineni din armata română. Întors, pentru scurt timp, la Orlat, după înfăptuirea Unirii renunţă la parohie şi acceptă, ca membru al Partidului Naţional Român, conducerea ziarului „Patria", care se edita la Sibiu, apoi la Cluj, şi pe care îl dirijează între februarie 1919 şi martie 1927. Pentru scriitor, aceşti ani înseamnă o perioadă de acumulări. Îi apar numeroase culegeri de povestiri, nu totdeauna foarte reprezentative pentru scrisul său. În iunie 1919 este ales membru corespondent al Academiei Române, în 1921

preşedinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat, în 1923 membru în comitetul de conducere al Societăţii Scriitorilor Români. Articolele pe care le scrie aproape zilnic mărturisesc dorinţa de a contribui la consolidarea statului român şi la desăvârşirea Unirii, ridicând totodată probleme specifice Transilvaniei şi încercând să se opună imixtiunii politicianismului în viaţa cotidiană a acestei provincii. Experienţa socială acumulată până la 1916 îl face să judece cu acuitate viaţa politică de după Unire. Membru al Marelui Sfat Naţional, deputat, senator, vicepreşedinte al Senatului, se implică pasionat în dezbaterea modalităţilor de afirmare a specificului naţional şi, mai ales, a tradiţiei. Este şi motivul care îl determină să părăsească Partidul Naţional Român şi să se afilieze, în 1927, Partidului Poporului. În anul 1928 este numit în conducerea Astrei. E prezent în alte reviste şi ziare, între care „Adevărul literar şi artistic", „Ramuri", „Flacăra", „Gândirea", „Cele trei Crişuri", „Lamura", „Transilvania", „Cugetul românesc", „Societatea de mâine", „Ţara noastră", „Universul literar", „Propilee literare", „Darul vremii", „România literară", continuă colaborarea la „Viaţa românească", „Cosinzeana" ş.a. Tot acum îi apar volumele *Legea trupului (Povestea unei vieţi)* (1926), *Legea minţii (Povestea altei vieţi)* (1927), *Stana* (1929), *Biruinţa, Dactilografa* şi *Dolor* (1930), *Răbojul lui Sf. Petre* (1934), *Minunea* (1936), ediţia a doua din *Arhanghelii* (I–II, 1932). Nu-şi uită obligaţiile confesionale şi, la Beiuş, tipăreşte numeroase broşuri cu caracter religios. În 1930 este numit protopop al districtului, iar în anul următor este înaintat arhidiacon, canonic al bisericii catedrale. Ostil violenţei, condamnă mişcările extremiste de dreapta. Cum viaţa politică devine tot mai agitată, iar integritatea României tot mai ameninţată, acceptă, în octombrie 1938, conducerea ziarului „Tribuna", în fruntea căruia se află până în septembrie 1940. Nu era un jurnalist prin vocaţie, ci mai curând un observator şi un moralist. Iscălind în ziare fie cu numele său, fie cu pseudonimele Sevastian Voicu, I. Turcu sau Ion Olariu (după numele de familie al mamei, dinainte de căsătorie), scria despre orice, dând sfaturi şi criticând cu blândeţe. Dezmembrarea ţării, în 1940, îl obligă să se refugieze la Sibiu, unde rămâne până în 1945 şi unde este sărbătorit, în 1942, la împlinirea vârstei de şaizeci de ani. Îi apar în această perioadă *Amintirile* (1940), *Jandarmul* şi *De vorbă cu Ilarie* (1941), *Domnişoara Ana, În pragul vieţii* şi *Rana deschisă* (1942), *Vremuri şi oameni. Lume nouă* (1943), *Vâltoarea* (1945), precum şi culegeri de articole pe teme religioase (*Faţa de lumină a creştinismului*, apărută în 1943, fiind cea mai însemnată). Alte romane, precum *Acasă* şi *Pe drumuri*, sunt interzise de cenzură. Odată cu încheierea războiului, **A.** se întoarce la Cluj (în martie 1945). După o relativă eclipsă în epoca proletcultistă, este ales, în 1955, membru onorific al Academiei RPR.

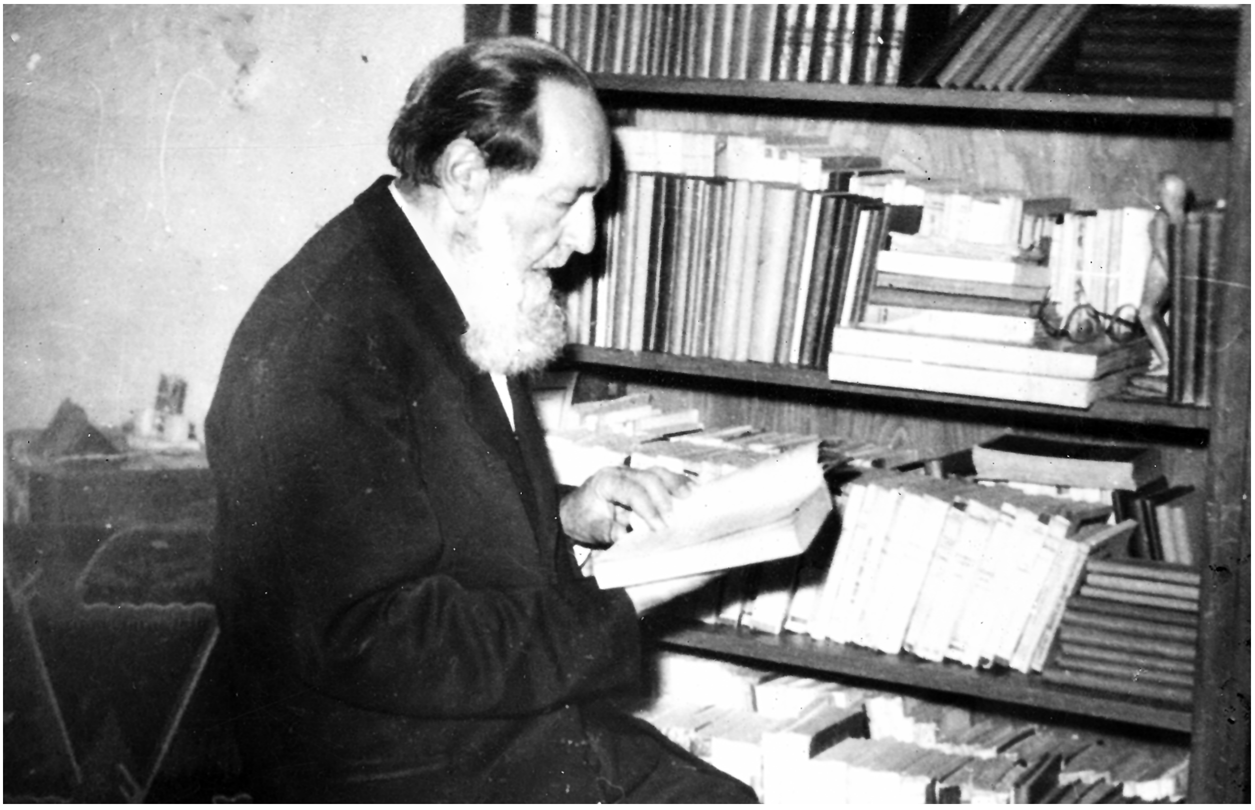

Portret de Ion Vlasiu

Sămănătoriste sunt, sub unele aspecte, povestirile din primele volume ale lui **A.**, *De la ţară* şi *În clasa cultă* (1909). În sfera tradiţionalismului se înscrie, astfel, atitudinea de la început faţă de oraş, blamat cu deosebire pentru că favorizează morala dubioasă a „clasei culte", de care, după unele ezitări, Ilie Barbu, spre pildă, reuşeşte să se detaşeze (În clasa cultă), nu însă şi Nicolae Marcu, profesorul care acceptă compromisul meschinăriei citadine (*O răsplată*). Tematica sămănătoristă sau cea poporanistă au însă o abordare particulară. Motiv frecvent şi la el în perioada de început, „datoria" intelectualilor de la sate se înscrie în naraţiuni cu final neprevăzut, cu motivaţii adânc omeneşti, nu doar conforme

preceptelor morale. Aşa în *Popa Vasile*; aici personajul renunţă la intenţia de a-şi părăsi satul nu din cauza „datoriei”, ci a milei adânc omeneşti. Elemente de legendă ori de basm sunt şi ele prezente, dar, precum în *Vâlva băilor*, brutal, dezminţind legenda însăşi, spre a face loc unui „adevăr” dur. Din sămănătorism **A.** preia doar cadrul general, pe care îl modifică mult, trecându-l prin filtrul propriu. Chiar faţă de Ioan Slavici el se delimitează cu un accent personal, deschizând totodată drum lui Liviu Rebreanu. Astfel, George Pârvu *(În luptă)* e un fel de Popa Tanda, dar se transformă dintr-o pildă într-un caracter; el ajunge un fel de conducător al satului nu atât prin exemplu personal, cât prin firea-i răzbunătoare şi aprigă. Alte personaje, precum Iosif Rodean (*Arhanghelii*), îl prevestesc pe Ion al lui Rebreanu prin vitalitatea amoralismului. Tematica, mediul şi personajele povestirilor lui **A.** sunt variate, dificil de clasificat, întrucât scriitorul abordează, după preceptele realismului, domeniile cele mai diverse şi foloseşte în mod curent împrejurările autobiografice. Solemnitatea povestirii este rece la prima vedere, neprietenoasă, privirea pătrunzătoare şi iscoditoare păstrând o urmă de neîncredere generată de timiditate. Cele mai multe povestiri sunt de valoare medie, fiind construite cu acurateţe şi meşteşug, însă fără subtilităţi. Registrul tonalităţii e cel tragicomic, precum în *Slăbiciunea părintelui Grigore*, cu un preot care nu poate auzi o melodie cântată la fluier fără a face „un pont”, adică un pas straşnic de „bătută” ţărănească, chiar şi când e cu odăjdiile pe el; nuanţa dramatică vine din neputinţa înfrânării impulsului vital, neputinţă comună tuturor personajelor. Cum, de obicei, dramatismul este subiacent umorului, scriitorul îl converteşte uşor în şarjă dezlănţuită. Aşa se întâmplă în *Sectarii* (1938), roman-pamflet la adresa politicianismului. Şarja groasă trece dincolo de marginile artei, iar violenţa demersului este atât de stihinică, încât scrierea se transformă într-o aglomerare de caricaturi stângace, agitate necontenit, obositor şi confuz. Clară rămâne doar pornirea dintotdeauna a scriitorului împotriva demagogiei de toate nuanţele, care a generat un partid „de dreapta extremă”. Tot pamflet este şi *Răbojul lui Sf. Petre*, în care unul dintre „sfinţi” e adus pe pământ spre a constata şi îndrepta neregulile provocate de „Mamona”. Alteori **A.** apelează doar la scene parodice, precum în romanul *Arhanghelii*, alternându-le cu cele grave, care în context par a avea o funcţie moralizatoare, estompată, totuşi, de durităţi, care plasează istoria romanescă într-un plan aflat deasupra oricăror tendinţe. Scriitorul deţine un vast repertoriu de situaţii dramatice, generate îndeosebi de stingerea şi reproducerea pasiunilor, a izbucnirilor vitale, transpuse în finaluri concise. Astfel, în *Arhanghelii* finalurile de capitol, instaurând aparenţe echilibrate, senine, cuprind adesea un germene de ameninţare, prevestitor, de regulă, al debutului sumbru al capitolului următor. E ca o alternare între fatalitate şi izbăvire, fără nimic demonstrativ ori cazuistic. În genere, povestitorul este intim implicat în naraţiune, participă direct la ea; astfel, el smulge cuvântul din gura personajelor, vorbeşte în nume propriu, trece din nou la relatarea neutră, pe care o părăseşte pentru a se insinua iarăşi în derularea naraţiunii. Faţă de cele povestite, e cuprins de „o durere necunoscută, aspră şi rece” (*Umbra unui om*). Când se lasă captivat de propria individualitate şi biografie, eşuează în melancolie monotonă, chiar dacă aportul documentar e substanţial, ca în *Licean... odinioară* (1939) şi în *Amintirile*. Memoriile lui tind să consolideze un destin de tip tradiţional şi idealizat, spre deosebire de Gib I. Mihăescu, care ilustrează tipul antieroului. Privind propria povestire „cu ochi înnoptaţi” (*Într-o zi de primăvară*), **A.** o resimte în mod evident ca pe o echilibrare în singurătatea în care s-a claustrat. Faptul este vizibil după Primul Război Mondial, în povestiri manieriste precum *Vestea, O scrisoare la vlădica*. Iniţial, mai ales în intervalul 1906–1916, martorul obişnuit al povestirilor, adesea chiar povestitor, este un preot. În alte numeroase cazuri este doar personaj, preot de ţară, sărac, aproape înrăit de sărăcie, ţăran în fond şi mândrindu-se cu aceasta, fumând tutun prost, drăcuind şi păstorind peste un sat de necăjiţi (*O zi însemnată*); însă are o minimă conştiinţă de sine, faţă de care – şi nu faţă de divinitate – se simte răspunzător (*Săptămâna patimilor*). Deşi supus canoanelor narative tradiţionale şi cuminţit, povestitorul nu agreează autoritatea şi, când are prilejul, o parodiază (de exemplu, în *Nenea*), precedându-l pe Rebreanu şi deosebindu-se radical de Mihail Sadoveanu. Este tolerant, adept al liberului arbitru şi, chiar în cazul sinucigaşilor, manifestă o neutralitate binevoitoare, contrară preceptelor religioase şi înrudită cu mentalitatea lui Lev Tolstoi (*Legea trupului*). Personajele lui **A.** sunt de regulă nişte inadaptabili, împresuraţi de o aură a muceniciei. Cele mai reprezentative şi mai reuşite sunt acelea al căror

caracter este tulbure, chiar întunecat. Uneori astfel de eroi par a urî viaţa (*Fefeleaga, Dura lex*), deşi atitudinea lor este ambivalentă. Considerând oamenii drept „marile minuni ale vieţii", prozatorul îi face să traverseze, în cazurile tipice, experienţe deosebit de dureroase, de obicei tanatice, pentru a le releva adevărata personalitate. Iar aceasta e dominată de un preaplin al vitalităţii inconştiente cum literatura română nu cunoscuse până atunci. „A trăi" înseamnă pur şi simplu „a trăi", a te lăsa cuprins şi dominat de izbucnirile vitalităţii. „Binele" şi „răul" se încadrează unei axiologii primitive şi puternice, pentru care „păcat" nu poate exista atâta timp cât omul este viaţă (*O necredincioasă*). Izbucnirea simţurilor nu-l revoltă pe **A.** până într-atât încât să-şi supună personajele la vreo penitenţă. Scriitorul s-a exprimat fără menajamente împotriva acelor teologi care condamnă „legea trupului", căci viaţa e „aur nemuritor" (*Faţa de lumină a creştinismului*). Un aur, însă, bătând în cenuşiu, căci existenţa este considerată o „vâltoare" care macină puterile şi-i leapădă pe oameni zdruncinaţi şi sfârşiţi. Aşa termină Iosif Rodean (din *Arhanghelii*), unul dintre cele mai puternice caractere pe care le-a dat romanul românesc. Ca preot, autorul vede în instinctul vieţii singura forţă spirituală şi etică. Toate personajele expresive ale scriitorului îi înfruntă pe ceilalţi cu o pornire nevrăjmaşă. Conflictul voinţelor inconştiente îi este specific, iar eroii săi replică prompt, instinctual aproape, dintr-un activism funciar: „Cine se gândeşte se ofileşte" (*A patra*). Alteori oamenii acceptă viaţa ca pe o fericire edenică (*Onu*). Se întâmplă ca vreunul să manifeste şi oarecare detaşare (*Melentea*), dar aceasta este doar un paravan dincolo de care se ascund o dramă neguroasă, o deznădejde încruntată. Prea puţin creştin, în fond, **A.** defineşte „păcatul" ca „împietrirea inimii" (*Nemângâiat*), adică un soi de reprimare a vieţii. De aceea, protagonista din *Stana* trăieşte cu o furie încrâncenată, la limita patologicului. Nefericirea multora este singurătatea socială, îndeosebi destrămarea familiei, la care se reacţionează violent şi neaşteptat, dur şi cu voluptatea suferinţei (*Fefeleaga*). Figurile cele mai realizate sunt oameni care nu pot trăi în izolare, precum la Mihail Sadoveanu, ci au un puternic spirit comunitar. Îndepărtarea din societate, în cazul invalidului Miron Parasca (*Aşa de singur*), echivalează

cu moartea. Spiritul de grup este suportul energiei lor. Comunitatea în care vieţuiesc este una închisă, cu reguli fixe. Niculae Mărginean (*Strigoiul*) este, în fapt, un paznic al respectării tradiţiei, chiar dacă aceasta pare absurdă; el practică ritualuri rustice, sumbre adesea, pe care toţi sunt chemaţi să le păzească pentru că altfel mor, aşa cum s-a întâmplat cu ai lui Gheorghe Mărginean. „Strigoiul" este forţa coercitivă a societăţii închise, pentru care prezent şi trecut se confundă. De sub tăria acestei legi fiecare doreşte uneori să evadeze, urmărind o himeră, precum Mârzuţ (*Vâlva băilor*), sau se întoarce la locul de baştină pentru a se stinge în pace (*Lina*). **A.** nu a reuşit decât rareori portrete de orăşeni, acestea fiind, de obicei, palide, poate şi pentru că el îi considera pe locuitorii oraşelor depersonalizaţi (*Imponderabilul*). Intelectualii lui sunt puţin verosimili, zbătându-se între extreme prea explicite şi demonstrative, ca Ilarie Bogdan (*Dolor*), ceea ce îi poate duce spre un patologic facil, teatral, steril şi cazuistic. Cei coborâtori imediat din ţărănime păstrează însă o mare forţă expresivă şi, mai ales, au o originală inserare în naraţiune. Popa Man, jandarmul Dumitru Bogdan, popa Pleşa sunt scoşi, într-un fel, din contingent, comentaţi prin intermediul altora şi li se atribuie trăsături fabuloase ori chiar aparţinând demonologiei populare, astfel încât devin plăsmuiri între realitate şi legendă. Tehnica misterului, pe care **A.** o stăpâneşte precum puţini alţii, e dedusă numai din eresul folcloric, reprezentative fiind, sub acest raport, romanele *Strigoiul* şi *Faraonii*. Scriitorul construieşte un personaj de preferinţă prin gesturi, analiza psihologică mărginindu-se la sugestii, cu detalii puţine, dar esenţializate. Caracterul tulbure al unora este strâns legat de peisajul aspru, neprietenos, accidentat. De altfel, cele mai izbutite metafore şi comparaţii referitoare la personaje stau în raport cu natura, termen constant de referinţă (sufletul lui Iosif Rodean e ca o prăpastie rece, întunecată). Astfel, omul e legat permanent de crepuscular şi de durere, din care se desprinde şi ia contur (*Vechi pădurari*). Ignorând aproape cu totul peisajul citadin, prozatorul se opreşte asupra celui rural, nu totdeauna luminos, dar sugestiv prin asprimea liniilor. Atmosfera este de trai „în întuneric", povestirile fiind organic structurate pe absenţa luminii, ca simbol al vieţii întregi. Întunecate, rudimentare, peisajele creează graniţe inospitaliere altor sentimente în afara acelora pe care le presupune povestirea. Când aceasta debutează cu o descriere întunecată, ea devine parcă mai izbutită, curgând mai liber. Lui **A.** îi convin „ceasurile de seară", care trezesc întrebări despre „taina vieţii". Contrastul este vizibil – între lumină şi întuneric, între viaţă şi moarte. Crepusculul generează întrebări fundamentale, precum recluziunea monahală. Nocturnul produce o stare de detaşare spirituală, însă mereu supravegheată. Prăpastia, golul înnegurat devin un simbol etic, al absorbţiei în nefericire. Scriitorul are o concepţie sumbră despre existenţă, fără a intra totuşi în opoziţie radicală cu meliorismul creştin, căci, după el, geneza vieţii este durerea. În concordanţă cu peisajul sunt şi locuinţele, în mod obişnuit cenuşii, rar luminoase, bântuite de duhuri (*Vedenia, Jandarmul*). În ele se intră anevoie şi cu neplăcere, impresii accentuate prin aşezarea descrierilor unor astfel de case în chiar debutul câtorva povestiri şi romane (*Arhanghelii, Biruinţa, Domnişoara Ana*). Pătrunderea în satul „Arhanghelilor" are aparenţă de *descensus ad inferos* şi se face cu ochiul rece al unui observator implacabil, decis să se oprească doar asupra detaliului demoniac, lăsându-le în umbră pe celelalte. Oamenii sunt înconjuraţi de obiecte extrem de puţine, strict necesare credibilităţii narative, autorul fiind şi sub acest raport deosebit de sever. De regulă, personajele se mişcă printre ustensile familiare, casnice, în scene de familie tipice, banale, obositoare prin repetiţie, mai ales în construcţiile ample.

Povestitor înnăscut, lui **A.** îi place vizibil să detalieze, adesea redundant şi monoton. De aici vine şi înclinarea pentru roman, accentuată în ultima perioadă a vieţii. Primul roman apare în „Luceafărul" (1912), cu titlul *Povestea unei vieţi*, reluat în volum abia în 1926. Îi urmează, în acelaşi an, *Căsnicia lui Ludovic Petrescu* în „Cosinzeana", apoi *Arhanghelii*, cel mai cunoscut dintre toate, în „Luceafărul" din 1913 (şi în volum în 1914). În 1915 scrie *Legea minţii (Povestea altei vieţi)*, pe care îl tipăreşte abia în 1927. Urmează *Biruinţa*, *Răbojul lui Sf. Petre*, *Sectarii*, *Pustnicul şi ucenicul său* (1938), *Licean… odinioară*, *În pragul vieţii*, *Domnişoara Ana*, *Vremuri şi oameni. Lume nouă*, *Vâltoarea*. Romanul *Strigoiul*, încheiat în vara lui 1944, apare postum în 1969, iar *Faraonii* se tipăreşte în 1961. Unele povestiri ample (*Popa Man, Păscălierul, Dolor, Stana, Prăpastia*) pot fi considerate romane de dimensiuni reduse. De povestiri, romanele se deosebesc în principal prin caracterul exemplar al personajelor şi prin cel pilduitor al situaţiilor, fiind, sub unele aspecte,

discret moralizatoare. Construcţii ample, chiar stufoase în unele cazuri (*Domnişoara Ana, Sectarii, În pragul vieţii*), ele vădesc o bogată fantezie a situaţiilor banale, abia detaşate de clişeu. Alcătuite după o arhitectură supravegheată, urmează canoanele tradiţionale de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Ca şi povestirile, romanele intră brusc în miezul unei situaţii conflictuale, ca o plonjare directă în ficţiune; explicaţiile vin ulterior; în alte împrejurări, cele mai numeroase, debutul are loc într-o atmosferă apăsătoare de claustrare, concretizată de regulă prin încăperi sumbre, posomorâte. *Arhanghelii* este reprezentativ sub acest raport, primele lui rânduri fiind constituite din descrierea interiorului seminarului pe care urmează să-l părăsească Vasile Murăşanu. Este ca o prevestire a caracterului mohorât al conflictului, chiar dacă personajele „pozitive" vor câştiga în final. Lupta lor este însă chinuitoare, victoria va fi dobândită trudnic, după tribulaţii asupra cărora naratorul insistă pe îndelete. „Fericirea" deznodământului este expediată în câteva rânduri, de parcă naratorul, ruşinat de ea, o enunţă doar în virtutea unor obligaţii etice. Protagoniştii unor romane (*Biruinţa, Domnişoara Ana*) sunt temperamente oarecum bovarice, aspirând la altceva decât le oferă condiţia modestă de slujbaş incert ori de tânăr abia intrat în viaţă. **A.** sondează sufletele în formare, nesigure, de adolescenţi sau de oameni timizi. Ion Florea (*Legea trupului*), Vasile Grecu (*Biruinţa*), Ana (*Domnişoara Ana*), Vasile Murăşanu (*Arhanghelii*), Andrei Pascu (*Legea minţii*), Gheorghe Mărginean (*Strigoiul*) dezvoltă pe larg o antiteză predilectă, aceea dintre „legea minţii" şi „legea trupului", antiteză nu neapărat de aspect erotic, deşi acesta precumpăneşte. Amplificând o preferinţă a povestirilor, romancierul are ambiţia de a construi destine, vizibilă încă din *Legea trupului* şi din *Căsnicia lui Ludovic Petrescu*. De aici şi prezenţa unor excursuri biografice excesive. Tot de aici vine şi considerarea personajului principal mai ales din perspectiva celorlalte, probabil în intenţia de a face din el un simbol etic. Cu vremea, procedeul, fertil în *Arhanghelii*, devine un pretext pentru expunerea opiniilor autorului despre situaţia socială, politică, economică, financiară, religioasă, etnică ş.a.m.d. din România interbelică. Conflictul ajunge repede pretext pentru un tablou social, precum în *Vâltoarea* sau în *Vremuri şi oameni*. Însă alte romane privesc personajele, în bună tradiţie realistă, într-un larg context social, le înconjoară cu evenimente şi figuri adiacente, infinit mai bogate decât la alţi scriitori ai epocii, dar mai superficial decât la Rebreanu. Predilecţia lui **A.** este să aşeze protagoniştii pe o solidă temelie socială (familie, ocupaţie, clasă, mediu cultural, preocupări politice) printr-un şir de scene secundare, frecvent complementare şi aglomerate. În general, el stăpâneşte o foarte strânsă logică a naraţiunii, fluxul central este urmărit cu rigurozitate, chiar rigid uneori. Cel mai expresiv sub acest aspect rămâne *Arhanghelii*, care marchează un punct de referinţă în romanul autohton, cu deosebire prin întărirea caracterului realist. Suportul istoric al naraţiunii este atât de puternic, încât premisele unei confruntări de tip realist sunt asigurate, prefigurând apariţia lui *Ion* al lui Liviu Rebreanu. Pentru întâia oară în romanul românesc se întâlneşte o atât de strânsă înlănţuire de invenţii epice, de o amploare controlată îndeaproape şi cu răceală. Izolat şi timid, **A.** a ignorat cu desăvârşire opiniile critice despre el, cunoscându-le doar accidental pe unele. Pregătindu-şi însă pentru tipar seria *Opere*, a găsit de cuviinţă să rescrie unele fragmente, chiar să modifice unele romane (*Sectarii*, de exemplu, are un cu totul alt final), să antedateze unele povestiri (*Valurile, vânturile* e datată 1942, deşi a fost scrisă în conformitate cu clişeele proletcultiste din jurul lui 1960), în încercarea de a oferi posterităţii o imagine definitivă a ceea ce credea că este el însuşi.

El zugrăveşte mai cu seamă intelectualitatea satelor de peste munţi, compusă din preoţi, notari, doctori. Stilul e potrivit materiei; fără coloare lexicală deosebită, curent şi din ce în ce mai îndemânatic, excepţie făcând, în scrierile de la început, limba de oraş, prea stângaci ardeleană. La Agârbiceanu discutarea problemelor morale formează ţinta nuvelei şi a romanului, şi dacă ceva merită aprobarea neşovăitoare este tactul desăvârşit cu care acest prelat ştie să facă operă educativă ocolind predica anostă. Teza morală e absorbită în fapte, obiectivată, şi singura atitudine pe care şi-o îngăduie autorul e de a face simpatică virtutea.

G. CĂLINESCU

Judecate estetic, după o sută de ani de când au fost publicate, povestirile lui Agârbiceanu, numeroase şi inegale, arată un simţ epic indiscutabil şi, nu de puţine ori, un talent de mare prozator. Continuând pe Slavici, în linia prozei morale, şi prefigurând pe Rebreanu, în linia realismului social dur, proza lui Agârbiceanu este, în genere, substanţială şi a o suspecta mereu de toate slăbiciunile sămănătorismului şi de stereotipiile moralismului este o mare eroare din partea criticii literare.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *De la țară*, Budapesta, 1906; ed. 3, București, [1921]; *În clasa cultă*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 2, București, 1924; *Tușa Oana*, Sibiu, 1910; *În întuneric*, București, 1910; ed. 2, București, 1922; *Două iubiri*, Vălenii de Munte, 1910; ed. 2, București, 1923; *Prăpastia*, București, 1910; *Doi bătrâni*, Sibiu, 1910; *Adevărata bogăție sau Împăratul printre săteni*, Cluj, 1912; *Schițe și povestiri*, Orăștie, 1912; *De la sate*, Sibiu, 1914; *Arhanghelii*, Sibiu, 1914; ed. 2, I–II, București, 1932; *Datoria*, București, 1914; ed. 2, București, 1937; *Tușa Oana. În luptă*, Sibiu, 1914; *Din viața preoțească*, Arad, 1916; *Din război*, Gherla, 1916; *O zi însemnată*, București, 1916; ed. București, 1921; *Cuvinte către oastea țării*, București, 1918; *Luncușoara în Păresemi*, București, 1920; *Popa Man*, București, 1920; *Povestiri*, Sibiu, 1920; *Chipuri de ceară*, București, 1921; *Robirea sufletului*, Cluj, 1921; *Trăsurica verde*, București, 1921; *Ceasuri de seară*, București, 1921; ed. 2, București, 1926; *Florile lui Gheorghiță Bogdănel*, București, 1921; *Păcatele noastre*, Sibiu, 1921; *Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu*, București, 1921; *Scene*, București, 1922; *Spaima*, Craiova, 1923; *Dezamăgire*, București, 1924; *Diavolul*, București, 1924; *Melentea*, București, 1925; *Singurătate*, București, 1925; *Legea trupului* (*Povestea unei vieți*), București, 1926; *Legea minții (Povestea altei vieți)*, București, 1927; *Țară și neam (Însemnările unei logodnice)*, București, 1928; *Chipuri și icoane*, București, 1928; *Primăvara*, Cluj, 1928; *În România Mare*, București, 1929; *Stana*, Cluj, 1929; *Stafia*, București, 1930; *Biruința*, București, 1930; *Dactilografa*, București, 1930; *Dolor*, Craiova, 1930; *Pentru ziua de astăzi* (în colaborare cu Gr. C. Mărcuș și S. Opreanu), Sibiu, 1930; *Marii cântăreți: Vas. Alecsandri, Gh. Coșbuc, Grig. Alexandrescu*, Sibiu, 1931; *Pentru temeiul țării*, Sibiu, 1932; *Răbojul lui Sf. Petre*, București, 1934; *Minunea*, București, 1936; *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român (Astra)*, Sibiu, 1936; *Cărturarii români*, Sibiu, 1937; *Povestiri*, București, 1938; *Sectarii*, București, 1938; *Pustnicul și ucenicul său*, cu desene de Lena Constante, București, 1938; *Licean... odinioară*, București, 1939; ed. îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj, Dacia, 1972; *Amintirile*, București, 1940; ed. îngr. și introd. Sanda Cordoș, Cluj-Napoca, 1998; *Jandarmul*, București, 1941; *De vorbă cu Ilarie*, Sibiu, 1941; *Domnișoara Ana*, București, 1942; *În pragul vieții*, București, 1942; *Rana deschisă*, Sibiu, 1942; *Preotul și familia preoțească*, Sibiu, 1942; *Amintiri*, București, 1943; *Moștenirea lui Gheorghiță*, București, 1943; *Fața de lumină a creștinismului*, Blaj, 1943; *Vremuri și oameni. Lume nouă*, București, 1943; *Vâltoarea*, Sibiu, 1945; *Schițe și povestiri*, București, 1954; *Povestirile lui Măruntelu*, București, 1956; *Pagini alese*, pref. Mircea Zaciu, București, 1956; *Din copilărie*, București, 1956; *Din munți și din câmpii*, București, 1957; *File din cartea naturii*, pref. Ion Brad, București, 1959; *Fricosul*, București, 1960; *Povestind copiilor*, București, 1960; *Faraonii*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1961; *Opere*, I–XVIII, introd. Mircea Zaciu, București, 1962–2002; *Meditație în septembrie*, îngr. Aurel Sasu, pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1971; *Din pragul marii treceri*, îngr. G. Pienescu, pref. Ion Simuț, Cluj-Napoca, 1978; *Faraonii și alte povestiri din viața romilor*, îngr. G. Pienescu, București, 2000.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Revista critică*, CVC, 1907, 1, 1908, 19, 1909, 1; Chendi, *Pagini*, *435–444*; Botez, *Pe marginea cărților*, *115–121*; Perpessicius, *Opere*, II, *255–257*, IV, *159–163*, V, *102–105*, *116–120*, X, *40–43*, XII, *485–486*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *33–38*, VI, *221–224*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *17–19*; Munteano, *Panorama*, *220–224*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *564*, *Ist. lit.* (1982), *636–637*; Vianu, *Arta*, II, *183–184*; Breazu, *Studii*, II, *306–339*; Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu*, București, 1955; ed. București, 1964; Călinescu, *Opere*, IX, *44–48*; Cioculescu, *Varietăți*, *367–379*; Negoițescu, *Scriitori*, *201–232*; Baconsky, *Marginalii*, *43–53*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *485–500*; Micu, *Început*, *352–379*; Dimitrie Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu*, București, 1970; Cornel Regman, *Agârbiceanu și demonii*, București, 1973; ed. 2, București, 2001; Balotă, *Ion*, *271–276*; Dimitrie Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu. Biobibliografie*, București, 1974; Sasu, *În căutarea*, *42–54*; Mircea Zaciu, *Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu*, Cluj-Napoca, 1982; Mircea Popa, *Introducere în opera lui Ion Agârbiceanu*, București, 1982; Ciocârlie, *Eseuri*, *7–12*; Papahagi, *Critica*, *154–165*; Vlad, *Lectura rom.*, *31–35*; Mănucă, *Analogii*, *139–147*; *Dicț. analitic*, I, *54–57*, *279–281*, II, *58–60*, *278–282*; *Dicț. esențial*, *9–12*; Ion Brad, *Ion Agârbiceanu – sfânt părinte al literaturii române*, București, 2007; Izabella Kriszanovszki, *Elemente mitico-magice în proza lui Ion Agârbiceanu*, Cluj-Napoca, 2008; Manolescu, *Istoria*, *493–494*; Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și metamorfoze ale fantasticului în literatura română*, Iași, 2011, *73–100*; Simuț, *Vămile*, *231–241*. ***D.M.***

AGHIUȚĂ, „foaie umoristică, satirică și critică” apărută la București, săptămânal de la 3 noiembrie 1863 și bisăptămânal de la 28 aprilie 1864 până la 21 mai 1864, ultimul număr, 28, fiind descoperit abia după aproape un secol și jumătate. Director și proprietar: B.P. Hasdeu. Vibrând încă de revolta împotriva nedreptății ce i se făcuse prin destituirea din învățământ, tânărul savant B. P. Hasdeu concepea o revistă care îi dădea posibilitatea să-și spună nestânjenit opiniile și să critice fără menajamente pe oricine și orice, cu singura condiție de a înălța realitatea către sferele artei, mascând violența atacului cu vălul glumei și al amuzamentului. Aparent, cruciada satirică era îndreptată împotriva revistelor de proastă calitate, tip „Nichipercea”, „Bondarul”, „Țânțarul”, „Pepelea” etc., spre a oferi exemplul unei foi de înalt nivel umoristic, lipsită de trivialități, cacofonii și

atacuri rudimentare la persoană. În realitate însă, pe lângă acest scop, materializat de o aşa manieră încât **A.** era apreciată chiar de adversari, B.P. Hasdeu îşi începea marea campanie a publicisticii politice, de afirmare a crezului patriotic şi democratic, de veştejire a nedreptăţii şi a abuzului, de demolare a nonvalorii şi de rupere a măştilor care acopereau ipocrizia, incultura, imoralitatea, cupiditatea şi duşmănia faţă de ţară. În mod miraculos, aspiraţia gazetarului politic – tinzând la purificarea morală a vieţii sociale şi la înfăptuirea idealurilor naţionale – se împletea cu una dintre cele mai viguroase înzestrări naturale ale sale: dispoziţia de a privi realitatea în perspectivă umoristică, cu uşurinţa decantării prozaicului în fulgurări satirice neaşteptate, încântătoare, în măsură a-l face să zâmbească chiar şi pe cel vizat. Datorită acestei calităţi, foiletoanele sale politice, susţinute de glume şi înţepături de tot felul, bazate în bună măsură pe calambururi şi mişcări de sensuri imprevizibile, şocante, au deranjat mai puţin, dar au avut ecouri mai profunde atât asupra adversarilor, cât şi asupra publicului, unele căpătând o circulaţie cvasifolclorică. În spatele textelor – semnate de cele mai multe ori cu o jerbă de pseudonume (Abar-Assab, Caracangea, D-Y-son, Farfara, Ghimpescu, Medlihoho, n…o…u… (ultimele litere de la Bogdan Petriceico Hasdeu), Radu Piţigoi, S., Ungheriu din Batişte, Un grieriu din salonul Consiliului Superiore, Un tătar, Urtimud, Wintelhalder sau pur şi simplu nesemnate – se simte o inteligenţă cultivată, dornică de schimbarea în bine a vieţii şi de ridicare a nivelului culturii naţionale, dar mai presus de toate un caracter ferm, necoruptibil, iubitor al tradiţiei şi al valorilor strămoşeşti, o forţă de mare şi variat talent, în stare să susţină cu competenţă, sistematic, întreaga revistă. Între altele, ultima pagină a foii era ilustrată (până la numărul 16 inclusiv) cu caricaturi inspirate de subiecte la ordinea zilei, aparţinându-i directorului şi totodată proprietarului revistei. Conform programului politic, pe care intenţiona să-l dezvăluie, în fruntea numărului 4, într-o primă etapă B.P. Hasdeu îşi îndrepta atenţia cu deosebire asupra duşmanilor democratizării ţării, militând pentru împroprietărirea ţăranilor şi impunerea votului universal. Retrograzii şi duplicitarii de toate felurile sunt ironizaţi, ridiculizaţi sau prezentaţi în forme echivoce, perfid adulatoare, creând în jurul persoanei sau a faptelor lor un imens „halou" menit a intriga. Pe lângă personalităţile politice de prim ordin adversare ale aspiraţiilor democratice avute de domnitorul Al. I. Cuza, printre acestea C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Eugen Carada, Dimitrie Ghica, semnatarul îi implica în hora discreditării pe toţi cei care contribuiseră în vreun fel la destituirea sa din învăţământ (Titu Maiorescu, V.A. Urechia, Gh. Costaforu, M. Kogălniceanu ş.a.). Însă când simte că e ameninţat însuşi „Tronul naţional", punându-se în pericol Unirea, B.P. Hasdeu abandonează umorul discret cultivat până atunci şi recurge tot mai mult la sarcasmul necruţător, la ironia tăioasă, la dezvăluirea francă şi la înfierarea fără menajamente a adversarilor, dintr-o revistă de amuzament, literară, **A.** devenind una dintre cele mai vehemente gazete politice ale momentului. Memorabilă e intuirea, definirea şi combaterea coaliţiei rezultate din unirea radicalilor liberi cu retrograzii conservatori, cu scopul răsturnării lui Cuza. Textele satirice *Votul universal, O scenă obscenă, Neviolabilitatea domiciliului şi asigurarea libertăţii personale, O revistă atât de interioară încât se atinge chiar de intestine* vizează uneltirile partidului „arhiconservator" şi ale partidului „arhiliberal", coalizate în jurul unor proiecte de interese de grup. Hasdeu, care scrie singur cele opt pagini ale lui **A.**, publică aici şi literatură: versuri (*O doină postumă*, *Drumul de fier*, *Doina mea*, *Bradul*) şi fragmente din nuvela *Micuţa. Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student,* apărută cam în acelaşi timp şi în ediţie aparte. Cum era de prevăzut, filipicele neîntrerupte ale redactorului au deranjat mărimile vremii, chiar pe M. Kogălniceanu (prezentat cel puţin o dată în perspectiva slăbiciunilor, a indeciziei şi duplicităţii), încât guvernul, în urma raportului lui M. Kogălniceanu, ministru de Interne, suspenda apariţia revistei până la întoarcerea domnitorului Cuza de la Constantinopol, pe motivul absurd al „lipsei de moralitate". Dar după sosirea domnitorului nu s-a mai revenit asupra hotărârii guvernamentale, întrerupându-se brutal viaţa uneia dintre cele mai importante publicaţii ale vremii, a cărei dispariţie o deplângea, prin pana lui C.A. Rosetti, până şi ziarul cel mai atacat în paginile ei, „Românul". Trecând peste animozităţile disputelor anterioare, acesta găsea cuvintele adecvate ca să înalţe un adevărat imn libertăţii cuvântului: „Nu este şi nu va fi un singur om onest – scrie el, condamnând decizia oficială – care să nu recunoască că nu poate fi nici moralitate, nici avere, nici dreptate şi, prin urmare, nici răsplata unei fapte bune, nici familie şi, până la sfârşit, nici naţionalitate, unde nu va fi libertatea cuvântului". ***I.O.***

AGOPIAN, Ştefan (16.VI.1947, Bucureşti), prozator, publicist.

Este fiul Mariei (n. Secoşan) şi al lui Ştefan (Arşag) Agopian, mic meseriaş. Pe linie paternă provine dintr-o familie de negustori armeni, iar pe linie maternă are o ascendenţă oltenească. Urmează la Bucureşti şcoala medie (1961–1965) şi Facultatea de Chimie a Universităţii din 1965 până în 1968, când este exmatriculat. Lucrează ca tehnician la Institutul pentru Îmbunătăţiri Funciare – Bucureşti (1973–1983), apoi ca tehnoredactor şi secretar de redacţie la „România literară" (1983–1990), redactor la „Luceafărul" (1990–1994), unde deţine rubrica satirică „Momos", şef de rubrică la secţia politică de la ziarul „Cotidianul" (1992–1993) şi director al Editurii Ararat, sub egida Uniunii Armenilor din România (1994–2000). În urma unor intervenţii repetate la conducerea Uniunii Scriitorilor, este acceptat ca bursier al Universităţii Iowa din SUA (august 1989–ianuarie 1990). În 1997 devine redactor la săptămânalul satiric „Academia Caţavencu", iar din 2011 se transferă la urmaşul disident al acestuia, „Caţavencii", unde publică un serial memorialistic din viaţa literară a anilor '60–'70 din secolul trecut. A fost şi redactor-şef (2002–2004) la suplimentul „Ziua literară" al cotidianului „Ziua". Debutează cu poezie în suplimentul „Povestea vorbii" al revistei „Ramuri" (1965) şi cu proză în „Luceafărul" (1971). Participă la cenaclul condus de Vintilă Ivănceanu, alături de membrii aşa-numitului grup oniric. Debutul editorial are loc abia în 1979 cu romanul *Ziua mâniei*, predat Editurii Cartea Românească din 1972. A mai semnat în „Tribuna", „Steaua" şi „Orizont", iar după 1989 este prezent cu articole de atitudine în „22", „Dreptatea", „Dilema", „Cuvântul", „Cotidianul", „Litere, arte & idei", „Contemporanul", „Arc", colaborează la săptămânalul life style „B–24–FUN". Susţinut, de la primele sale cărţi, de Nichita Stănescu, Mircea Ciobanu, Eugen Negrici şi, îndeosebi, de Paul Georgescu, **A.** a primit mai multe distincţii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1984), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1983, 2004), premiul CC al UTC (1983), Premiul revistei „Amfiteatru" (1987), Premiul revistei „Cuvântul" (2003) şi Premiul pentru Experiment al ASPRO (2003).

Judecat după anul debutului editorial, ca şi după unele trăsături postmoderne sau metaficţionale, **A.** a putut fi arondat generaţiei optzeciste. Tipologic, el aparţine însă, în egală măsură, onirismului şi unui modernism târziu ce înaintează întors spre trecut. Inspirat dintr-o serie de scrisori de familie de la 1910 şi finalizat în 1972 sub titlul *Dies irae*, romanul *Ziua mâniei* îşi plasează intriga în provincie, la Turnu Severin, într-o singură zi, înainte de intrarea României în Primul Război Mondial (15 mai 1915); însă o zi cu orele derutant permutate, de unde se ramifică arborescent şi tacticos, înainte şi înapoi în timp, istoriile de viaţă ale personajelor. În trecut, pe linia unor evocări deliberat anacronice, ele merg până în culisele Revoluţiei paşoptiste, iar în viitor până la cel de-al Doilea Război Mondial. Protagonista, Lucia Zărnescu, o absolventă de liceu idealistă, prefigurează, prin angajamentul ei – ce va duce la distrugerea tatălui de către autorităţile locale –, „revoluţia" comunistă. Tema revoluţiei şi a terorii adiacente, asociată cu tema istoriei ca vis şi metamorfoză derizorie a unor vechi scenarii apocaliptice, va fi reluată atât în naraţiunile viitoare, cât şi în piesa de teatru *Republica pe eşafod*, elaborată în 1975 (alături de alta, *Drumul*, în decor antic roman) şi rescrisă ulterior în acord cu datele evenimentelor din decembrie 1989. Personajele din romanul de debut, Lucia Zărnescu şi virtualul socru, Glăvan Bătrânul, tatăl ei, Ionel Zărnescu, şi prietena cea mai apropiată, frivola Marioara Strovilo, Glăvan Tânărul ş.a., au conştiinţa că sunt trăite şi „scrise" de altcineva, dinspre viitor spre trecut; ele sunt, aşadar, „condamnate" de o putere exterioară, şi tot ce le rămâne de făcut e să-şi urmeze traseul prestabilit. Acest retrofuturism specular şi fatalist e caracteristic nu doar pentru *Ziua mâniei*, ci pentru ansamblul prozei lui **A.**, alcătuită nu din romane „istorice" propriu-zise, ci din „metaficţiuni istoriografice", pentru a împrumuta termenul Lindei Hutcheon. În *Ziua mâniei* caracterul de montaj ludic, livresc şi parodic, este marcat, fără însă ca naraţiunea, reciclare a romanului de familie pe canava de roman istoric, să fie subsumabilă întru totul artefactelor postmoderniste, dimensiunea onirică şi halucinatorie rămânând la fel de importantă. Către final sunt interpolate

patru „scrisori" atribuite Luciei Zărnescu, ce vor intra, un deceniu şi jumătate mai târziu, în sumarul eteroclitului volum *Însemnări din Sodoma. Portret al artistului murind* (1993). Şi aici aşteptarea angoasantă a Apocalipsei se îmbină cu aceea a revoluţiei. Arhitextul biblic apropie proza lui **A.** de romanele lui Mircea Ciobanu şi patronează din umbră estetizantul roman *Sara* (1987), alături de mai „realistul" *Tobit* (1983) care, deşi publicat cu câţiva ani înainte, îl continuă prin personajul omonim şi prin îngerul său păzitor Rafail, care-i veghează sfârşitul anunţat. Cu toate că intriga de suprafaţă a celor două romane este plasată înaintea sau în timpul scurtei perioade de ocupaţie a Olteniei de către austrieci (începutul secolului al XVIII-lea), ea reia, explicit, schema şi personajele *Cărţii lui Tobit* din Biblie. Este încă un argument în sprijinul a ceea ce critica literară a numit „textualismul metafizic" al lui **A.**, expus sistematic în prologul romanului *Tache de catifea* (1981). Protagoniştii acestui din urmă roman „evoluează" abulic între perioada premergătoare zaverei lui Tudor Vladimirescu şi Revoluţia de la 1848. Cu toţii suferă de plictis şi de sentimentul inutilităţii fiecărui gest, trăind şi acţionând la voia întâmplării. Şi aici, ca şi în *Sara*, naraţiunea lâncezeşte până la destrămare, iar personajele îşi caută identitatea familială vagabondând de la un han la altul, într-o lume pustiită de ciumă, crime, pogromuri şi răscoale. Un triumvirat de antieroi cvasimateini, alcătuit din Tache, boier Lăpai şi Piticul, se confruntă, fără succes, cu partenerii mamei celui dintâi, Mamona cel Bătrân, Vaucher şi Mamona cel Tânăr, adăstând multă vreme izolaţi la conacul uşuraticei boieroaice, apoi ridicând un edificiu fără sens înainte de a pleca spre Bucureştiul zaverei lui Tudor şi a eteriştilor, unde ajung prea târziu, iar unii dintre ei îşi pierd, în chip grotesc, viaţa. Totul întârzie, până şi glonţul tras de Tache către servitorul lui Mamona cel Tânăr pare supus unei amânări indefinite. Deşi simulată cu destulă expresivitate, nu acţiunea picarescă dă tonul cărţii, ci aşteptarea şi fantazarea fără scop. Nu poate fi exclusă, în interpretarea prozei lui **A.**, ipoteza unor „reverii genealogice" ale autorului (Eugen Negrici a identificat aici un „complex al paternităţii" şi „derivat din el, un complex al identităţii Fiului"). Ipoteză plauzibilă, date fiind recurenţa identităţilor armene sau olteneşti ale unor personaje, ca şi recurenţa relaţiilor asimetrice cu părinţii ale unor protagonişti, de la Glăvan Tânărul şi Costache Vlădescu, zis Tache de catifea, la Tobit şi Sara. Prezentă, pe alte coordonate, şi la Mateiu I. Caragiale, „reveria genealogică" se va regăsi şi în ficţiunile „retro" din anii 2000 ale lui Filip Florian (*Zilele regelui*), ale Ioanei Pârvulescu (*Viaţa începe vineri*) sau ale Simonei Sora (*Hotel Universal*), debitoare autorului *Sarei*. O caracteristică definitorie a prozei hiperelaborate a lui **A.** este lentoarea, lenea oblomovistă a naraţiunii, căreia îi corespunde un defetism incurabil al personajelor ce locuiesc aceste lumi de margine şi de trecere, cuprinse între periferia Mitteleuropei şi „slava stătătoare" a Isarlâkului balcano-bizantin. Contemplaţia dezabuzată, eventual agrementată bahic, este întreruptă uneori de accelerări bruşte ale acţiunii, într-un discurs în care cinismul amoral şi sicitatea maliţioasă se răsfaţă în ceremonialuri manieriste somptuoase, iar prezenţa obsedantă a morţii şi a ororii se îmbină cu kief-ul şi voluptăţile alimentare sau erotice. Pe de altă parte, „lenea" orientală, evazionistă, are drept revers cârcoteala muşcătoare, acidă a cronicarului muntean, manifestată inclusiv prin subversivitatea politică la adresa istoriei în marş, cu ipostazele ei agresive: războiul, revoluţia, utopia. Anacronismul ia, începând cu *Tache...*, înfăţişarea unei satire transparente la adresa prezentului ceauşist, căruia îi erodează prin deriziune mitologiile istorice triumfaliste, cum se întâmplă şi în *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu. Proza din *Manualul întâmplărilor* (1984) a fost transpusă dramaturgic în 2000, de asemenea ca parabolă antiutopică şi antitotalitară. De remarcat faptul că spaţiile predilecte ale naraţiunilor evită Bucureştiul şi, în genere, marile oraşe în favoarea provinciei şi a marginilor de ţară. Focalizarea obsesivă pe detalii sau scenografia barocă sunt ale unui estet rafinat, prozele fiind înţesate de referinţe ezoterice sau alchimice, de trimiteri savante la documente de epocă şi cronici istorice reale ori inventate. Fie că e vorba de burgul multietnic al Sibiului habsburgic în *Sara*, de Oltenia ocupată de austrieci în *Tobit* sau de Muntenia domniilor fanariote în *Tache de catifea*, picturalitatea poematică a atmosferei, reconstituită în codurile şi limbajele ei, reţine atenţia la lectură. Dar **A.**, un maestru decorator, este şi un creator de personaje. Tipologic, ele pot fi grupate în câteva mari clase. Se disting, mai întâi, tandemurile şi confreriile (Ioan Tobit şi ajutorul său austro-ungar Heiler, Ioan Geograful şi Armeanul Zadic, triumviratul Tache de catifea–Lăpai–Piticul), apoi complotiştii şi asasinii (Mamona cel Tânăr, Kinder, consilierul Haan ş.a.),

negustorii intriganţi (Nàbal, Aaron Juda Hartman), servitorii şi subalternii (Piticul, Stan cel gros). Femeile (Marioruţa, Flora Fruscio, Ludmila Vosinscki, Aniţa Bengescu) sunt, de regulă, cinice, nestatornice şi lascive, cu excepţia copilelor şi a nubilelor (Lucia, Sara), care impresionează, înainte de orice, prin amestecul inefabil de inocenţă, erezie şi cruzime. **A.** e un remarcabil prozator al senzorialităţii fantasmatice a copiilor şi adolescenţilor, fie că este vorba de micuţa sefardă Sara şi fratele ei Juan-Pedros, de surorile Clara şi Gertruda Barberini, de pura Lucia Zărnescu sau de copilăria orfanului Tache de catifea. Au fost invocate, în legătură cu acest spirit fabulatoriu, programatic străin de realismele actualităţii, tot felul de înrudiri livreşti, unele evidente, cum ar fi Mateiu I. Caragiale sau Gabriel García Márquez. Marqueziene sunt în special apariţiile „angelice" din *Manualul întâmplărilor* sau din *Însemnări din Sodoma* sau apariţia feciorelnic-perversă a Sarei din romanul omonim. Nu pot fi ignorate nici afinităţile cu parabolele biblice ale lui Mircea Ciobanu, cu decadenţa bizantină a prozei scrise de Alice Botez, cu romanele „fanariote" ale lui Eugen Barbu, dar şi cu metaficţiunile balcanice ale sârbului Milorad Pavić, cu fantezismul neosuprarealist de tip Boris Vian, modernismul negru al lui Samuel Beckett (din *Mercier et Camier*, spre exemplu) sau cu picturalitatea şi obiectualismul noilor romancieri francezi (Claude Simon în primul rând). Manierismul scriiturii nu exclude prezenţa unor reale calităţi de prozator „clasic", desfăşurate pe spaţii mai ample în *Ziua mâniei*, în *Tobit* sau în prima parte din *Tache de catifea*. Totuşi, structura şi sensibilitatea acestor ficţiuni aparţin unui poet convertit la proză. Dimensiunea poematică primează în faţa epicului, iar descrierea tinde să substituie, adesea, naraţiunea. Descriptivismului i se adaugă inventarele ludice de cuvinte arhaizante şi nume, realizate, cu voluptăţi de colecţionar, de dragul pitorescului lingvistic. Mimarea autenticităţii „de epocă" rezultă şi din falsele note biobibliografice unde sunt citate documente real-imaginare, ca în *Bibliografia generală* a lui Mircea Horia Simionescu. În privinţa epicului propriu-zis, atât cât e, abundă comploturile, lucrăturile de culise, în genere tot ce ţine de subteran şi ocult. Se pot identifica aici aluzii esopice la delaţiunea generalizată şi la mentalitatea conspiraţionistă indusă de poliţia politică a regimului Ceauşescu, alături de sugestia că „totul a mai fost", că nimic esenţial nu se schimbă: alte măşti, aceeaşi piesă, dincolo de bine şi de rău. Radu G. Ţeposu a plasat acest tip de proză sub semnul unui „estetism cinic". Nu e însă numai atât. Ficţiunea lui **A.** ascultă de o (anti)filosofie orientală a istoriei, istoria însăşi devenind pretext şi decor pentru un teatru de umbre şi de plăsmuiri ale minţii. Mimând „arta războiului", ea desfăşoară, de fapt, o artă piezişă a dezertării evazioniste şi a sabotajului. Pe fundalul unui regim agonizant se proiectează, derulate cu încetinitorul, o suită de apocalipse (meta)ficţionale ale unor lumi apuse, jalonate de catastrofe, războaie şi revoluţii. Naratorul lor este unul necreditabil: un regizor ironic şi melancolic, un păpuşar ce deconspiră direct sau prin intermediul personajelor statutul de ficţiune livrescă al lumii pe care aceştia o locuiesc. Cronologia existenţei e răsturnată, citită dinspre final spre început, prin urmare nici măcar anticipată, ci dinainte ştiută de protagonişti („Ştiu ce va fi, spuse Sara [...]. Sunt invenţia ta"; „Ăştia par morţi, noi părem vii. Pot crede că ne aflăm încă într-o carte bună, dar nu atât de bună, continuă Tobit, pe cât şi-ar fi dorit-o ei"). Cea mai implicată oniric dintre aceste istorisiri e *Sara*, poem al frumuseţii şi al seducţiei maligne, în vreme ce terestrul *Tobit* se arată a fi mai aproape de romanul istoric propriu-zis. Există în proza din anii '80 a lui **A.** o demonologie şi o angelologie care dublează „isprăvile" agenţilor umani. Punctul cel mai de sus al imaginaţiei şi scriiturii va fi atins în cele cinci povestiri de tip *conte philosophique* din microromanul modular *Manualul întâmplărilor*, scris în acelaşi timp cu *Ziua mâniei*, dar publicat, strategic, după *Tache de catifea*. Protagoniştii lor, Ioan Geograful şi Armeanul Zadic (trimitere onomastică transparentă la personajul Zadig al lui Voltaire) reiau, pe canavaua unei false intrigi picareşti, motivul *le gueux et l'aveugle*, într-o peregrinare fără orizont printr-o Muntenie crepusculară. „Aventurile" lor războinice, pline de umor negru, au un aer de desen animat suprarealist, referenţialitatea lumii pe care o străbat se destramă şi în aerul populat de fantasme neliniştitoare levitează entităţi fantasmagorice, în timp ce indivizi bovarici citează din Platon, Montaigne sau Paracelsus, comentându-şi, dezabuzat, postumitatea şi depănând meditaţii fals sapienţiale sau perorând despre arta războiului. Sfârşitul lor are loc într-un lazaret de ciumaţi, ceea ce trimite însă şi la învierea lui Lazăr, şi, în genere, la gâlceava dintre cel văzute şi cele nevăzute, degradarea mundană fiind izbăvită

printr-o transfigurare „angelică”. Enigmatică şi derutantă, ficţiunea lui **A.** are un caracter prin excelenţă spectral, întorcând spatele verosimilităţii pentru a-i opune, ironic, puterea înşelătoare şi atotdizolvantă a artei fantasmelor. Filonul balcano-bizantin şi oriental îşi află o ipostază (post)modernă de excepţie, incluzând, în pliurile scriiturii artiste, o meditaţie epică particulară, cu substrat biblic şi implicaţii deconstructive, asupra existenţei şi a istoriei, a identităţii şi a ficţionalităţii. Lacunarul *Fric*, început la finele anilor ’80, continuat în anii ’90 şi publicat abia în 2003, poate fi numit cu greu un roman. E mai degrabă un post-roman. Având în prim-plan cadavrul unui călugăr mechitarian armean renegat şi damnat, descompunându-se în erecţie pe plaja unui Bizanţ turcit ce vegetează în soarele sudului mediteranean, naraţiunea, compusă pe ritmuri incantatorii de poem antic, se transformă într-o suită de instantanee lirice reduse, adesea, la unul sau două rânduri pe pagină. Contrastul dintre nobleţea scriiturii şi trivialitatea celor relatate are un caracter ostentativ, autorul recuperând din mers dezinhibarea limbajului licenţios, la modă în anii ’90 ai secolului trecut. Personajele „vii” nu sunt mai puţin fantomatice decât „mortul” Fric, adevărata protagonistă fiind fecioara Orjen, coruptă erotic de cârciumarul Evemon Notarades, dar îndrăgostită iremediabil de mortul descoperit de ea pe plajă. Lasciva Maria Dragases, urmaşă a împăraţilor bizantini, enigmaticul şi perversul doctor evreu Aaron Juda Hartman (inspirat de un personaj real), curtezana (de asemenea atestată istoric) Marion Delorme, libidinoşii Tron şi Lichinie ş.a. ţin de planul secund al acestei ficţiuni abia schiţate şi care, spre deosebire de precedentele romane, excelează prin licenţiozitate şi omniprezenţa tanatică. În *Fric* scatologicul şi escatologicul se confundă. Epilogul şarjat postmodern cu trimiteri parodice la Laurence Sterne, Daniel Defoe sau Petru Comarnescu, o înfăţişează pe Orjen înotând voluptuos prin epava unei corăbii bântuite de personajele moarte. Sinteză şi epitaf al scrierilor precedente, *Fric* reprezintă nu atât un experiment abandonat, cât un simptom al epuizării şi abandonului auctorial. Scrise într-un stil direct, alb, în acord cu cotitura pragmatic-comercială a autorului, prozele scurte erotice şi speculative publicate în finalul volumului *Fric* sau aiurea nu mai au nimic din barochismul fantast al scrierilor de dinainte de 1989; concepţia rămâne totuşi înrudită, chiar dacă se transformă în reţetă: „amintiri despre viitor”, cruzimi jucate de limbaj licenţios şi trucuri borgesiene. Alte povestiri au un caracter autobiografic. Ficţionale sau nonficţionale, textele postdecembriste ale lui **A.** sunt, în felul lor, nişte „postume”. Constatând că după o anumită vârstă romancierii români se repetă, acest spirit fabulator care a evitat mereu autobiograficul în favoarea istoriilor imaginare abandonează romanul în favoarea povestirilor lejere şi a nonficţiunii memorialistice. Iar abandonarea manierismului abstrus lasă locul, în plan stilistic, unui „clasicism”, nu mai puţin cinic şi pitoresc, al evocării. Ulterioare romanelor, articolele despre literatură şi viaţa literară publicate de **A.** în „Academia Caţavencu” sunt tablete lapidare şi cârcotaşe, axate pe detalii anecdotice, dar şi pe elemente semnificative ale cărţilor prezentate.

Proza lui Ştefan Agopian, cu toată aparenţa ei de cronică învechită, e ruptă totuşi din cel mai curat spirit postmodern, chiar dacă vicleniile artistice ale autorului dau o altă înfăţişare noii poetici. Spiritul ei e prezidat de simbolul cărţii. Totul, literalmente, vine din carte şi sfârşeşte prin a se întoarce acolo […]. *Această viziune textualistă, în înţelesul ei foarte înalt, face în proza lui Agopian pandant cu viziunea livrescă. Destinul personajelor se află numai efemer în istoria reală, întrucât el atârnă de cartea care le scrie şi în care ele ştiu că sunt scrise, cu un fel de conştiinţă ironică a fatalităţii care, tocmai aceasta, le însufleţeşte. Viaţa lumii e, prin urmare, vis, o punte de trecere în marele circuit al existenţei.*

RADU G. ŢEPOSU

SCRIERI: *Ziua mâniei*, Bucureşti, 1979; *Tache de catifea*, Bucureşti, 1981; *Tobit*, Bucureşti, 1983; *Manualul întâmplărilor*, Bucureşti, 1984; *Sara*, Bucureşti, 1987; *Însemnări din Sodoma. Portret al artistului murind*, Bucureşti, 1993; *Republica pe eşafod*, Bucureşti, 2000; *Fric*, postfaţă Petru Creţia, Iaşi, 2003; *Opere*, I–II, pref. Eugen Negrici, Iaşi, 2008–2009.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, Întâlnire cu Clio, RL, 1981, 40; Titel, *Cehov*, *196–199*; Manea, *Contur*, *221–228*; Holban, *Profiluri*, *374–382*; Marian Papahagi, *Personajul şi construcţia romanescă*, TR, 1987, 6; Mircea Scarlat, *Scutul de lumină*, VR, 1987, 7; Spiridon, *Melancolia*, *300–319*; Ţeposu, *Istoria*, *133–137*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *11–14*; Tania Radu, *Planeta Agopian*, LAI, 1994, 12; Ioana Pârvulescu, *Romane de catifea*, RL, 1995, 41; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *133–138*; Simuţ, *Critica*, *158–164*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *433–439*; *Dicţ. esenţial*, *12–15*; Ruxandra Ivăncescu, Ştefan Agopian, Braşov, 2000; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Manolescu, *Lista*, II, *268–274*; Gheorghe Crăciun, *Made by laboratoarele Agopian*, OC, 2002, 137; Muşat, *Strategiile*, *252–261*; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *348–366*; *Dicţ. analitic*, IV, *76–78*, *248–240*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Moreea sexualis. Cu oglinda*

pe lângă vis şi moarte, „22”, 2004, 23; Marian Victor Buciu, *Proza lui Ştefan Agopian*, CL, 2004, 7; Cristea-Enache, *Bucureşti, 82–88*; Holban, *Ist. lit.*, II, *244–247*; Andrei Terian, *Agopian*, „Ziarul de duminică”, 2007, ianuarie; Manolescu, *Istoria, 1357–1361*; Popa, *Ist. lit.*, II, *671–673*. ***P. C.***

AGORA, revistă literară multilingvă apărută la Bucureşti în mai 1947 (un volum), sub auspiciile Fundaţiei „Regele Mihai I” şi sub îngrijirea lui Ion Caraion şi Virgil Ierunca. Subintitulată „Colecţie internaţională de artă şi literatură” și purtând un motto din poetul englez John Keats, **A.** cuprinde texte edite şi inedite în română, germană, italiană, franceză şi rusă, traduceri în şi din aceste limbi. Republicări sunt versurile din ciclul *După melci* de Ion Barbu, cu ilustraţii şi portretul poetului de G. Tomaziu, şi o selecţie din *Aforisme* de Lucian Blaga. Inedite par a fi eseul *Existenţialism – umanism* de Virgil Ierunca, consacrat cărţii lui J.-P. Sartre *L'Existentialisme est un umanisme,* monoactul cu antract *Artistul şi Moartea* de Emil Ivănescu şi eseul *Dezumanizarea poeziei. Observaţii asupra meritelor şi neajunsurilor poeziei contemporane* de Petru Comarnescu. Tălmăcirile din română sunt în principal din poezie: două sonete de Eminescu (*Afară-i toamnă...* şi *Trecut-au anii...*) sunt transpuse în germană de Lucian Blaga, în aceeaşi limbă Alfred Margul-Sperber dă o versiune a *Mioriţei*, iar Franyó Zoltán una a poemelor *Rugă de seară* şi *Duhovnicească* de Tudor Arghezi, dar şi a altor poezii de Al. A. Philippide, Geo Bogza, Dimitrie Stelaru, Mihai Beniuc. Dragoş Vrânceanu şi Giancarlo Vigorelli traduc împreună în italiană *De-a v-aţi ascuns...* şi *Duhovnicească* de T. Arghezi, Victor Kernbach transpune în ruseşte *Pan* şi *Vară* de Lucian Blaga, Anda Lascăr semnează versiunea românească, *Ora de vizită,* pentru *L'Heure des visites* de B. Fundoianu. Trei poeme de Serghei Esenin, *Cântă, armonică*, *Nu mai fui aşa*, *Norii de pe şură*, sunt traduse în româneşte de Ion Caraion şi Victor Kernbach. Tot Ion Caraion tălmăceşte în colaborare cu Saşa Wolkonski şi *Sonet* de Rainer Maria Rilke, Dinu Albulescu transpune din spaniolă *Trei disertaţii ale iscusitului cavaler Don Quijote de la Mancha*, însoţite de tot atâtea ilustraţii semnate de G. Tomaziu. George Dan traduce „folclor negru” (*Nimeni nu ştie ce spaimă am tras*) şi poeme de Carl Sandburg (*Iarba, Sălbăticie*). Sunt reproduse în original poezii de Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo, Umberto Saba, Paul Celan şi eseuri de Paolo Biffis, Charles Sangevin, Robert Regnier. Dragoş Vrânceanu publică în italiană *Considerazioni su Carlo Bo*, iar Alfred Margul-Sperber, în germană, reflecţii despre *Ars poetica.* Alexandru Vona semnează un portret-eseu *Emil Ivănescu.* Alţi colaboratori: Radu Boureanu, Margareta Dorian, T. Ştefănescu-Priboi, Ruxandra Oteteleşanu. ***I.H.***

AGORA
revistă alternativă de cultură

AGORA, revistă care apare la Philadelphia (Pennsylvania, SUA) de două ori pe an între 1988 şi 1990, apoi trimestrial până în 1993. Redactor-şef: Dorin Tudoran; redactor-şef adjunct: Mihai Botez; redactori: Paul Goma, Michael Radu, Vladimir Tismăneanu; secretar de redacţie: Gina Minda Grecescu. Colegiul de redacţie iniţial e alcătuit din personalităţi ale vieţii cultural-ştiinţifice din România şi din străinătate: Eugen Ionescu (preşedinte de onoare), Mihnea Berindei, Mihai Botez, Marta Caraion, Matei Cazacu, Matei Călinescu, Ioan Petru Culianu, Victor Frunză, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, I. Negoiţescu, Virgil Nemoianu, Ion Vianu, la care s-au adăugat începând cu al doilea număr Andrei Codrescu, iar după 1989 Nicolae Manolescu, Octavian Paler şi Dan Petrescu. Pe lângă românii din exil, colegiul de redacţie mai cuprindea şi nume ca Alain Besançon, André Glucksmann, René Tavernier, Marie-France Ionesco, Kazimierz Brandys ş.a. **A**. publică analize, opinii, dezbateri, documente, cronici etc. pe probleme literar-artistice, dar şi social-politice. Articolele-program (*Nu* şi *O ţară tristă, plină de umor*), aparținând redactorului-şef, arată că revista intenționează să fie „o tribună de exprimare atât a exilului extern, cât şi a celui intern”, pledând totodată „pentru adevăratele interese culturale ale românilor de acasă; şi nu doar pentru cele culturale”. Primul număr se deschide cu o pagină semnată de Eugen Ionescu, intitulată *Écrivez en roumain!/ Scrieţi româneşte!*, în care autorul leagă apariţia revistei de un deziderat: în diaspora „cultura română şi literatura să rămână vii”, ceea ce devine posibil datorită efervescentei activităţi a celor care nu-şi abandonează menirea: „Cultura românească, literatura română nu se fac doar în interiorul ţării invadate, desfigurate, cu botniţa la gură. În timp ce

cultura română din România a fost smulsă din rădăcinile ei spirituale, adevăratele rădăcini au putut fi transplantate dincolo de frontiere şi se pot întinde în lumea întreagă. De la Brâncuşi la Eliade, de la Cioran la Tudoran, nu voi mai cita atâtea alte nume ale altor reprezentanţi activi ai culturii noastre – poeţi, prozatori, pictori, sculptori de prestigiu, care nu contenesc să se manifeste ca purtători de cuvânt ai unei tragedii fără nume, ai unui popor ce nu poate fi înăbuşit, în ciuda încercărilor. Literatura română, arta sa nu se exprimă doar în diverse limbi străine, ci persistă în limba română, prin atâtea reviste şi publicaţii, impresionante prin calitatea unei limbi rămase intacte, deşi deformată şi din ce în ce mai impură în biata ţară îndepărtată, uitată parcă de tot universul". Editorialul este redactat constant de Dorin Tudoran. Temele sunt în majoritate politice, dar şi culturale. Dintre cele culturale poate fi semnalat articolul *România sau/ şi Cazul Arpagic*, interzicerea volumului Anei Blandiana devenind prilej de dezbatere asupra politicii regimului ceauşist. Rubricile obişnuite sunt „Editorial", „Accente", „Poezie", „Proză", „Eseu", „Jurnal", „Reevaluări", „Interviu", „România: ieri, azi, mâine", „Cei care vin", „Vitralii", „Idei. Opinii. Atitudini", „O carte în discuţie". O rubrică specială, intitulată „Fără viză – Pagini din România", găzduieşte texte ale unor scriitori (disidenţi) din ţară: Liviu Cangeopol, Dan Deşliu, Dan Petrescu, Luca Piţu ş.a. Replică în oglindă, rubrica „România din afara României", include scriitori din exil: Mihai Ursachi, Nina Cassian, Dinu Flămând, Alexandra Târziu, Andrei Brezianu, Dominic Brezianu, Constantin Eretescu, Ileana Vrancea, I. Negoiţescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca ş.a. În **A.** semnează poezie Dan Deşliu, Mihai Ursachi, Mariana Marin, Liviu Ioan Stoiciu, Nicolae Prelipceanu, Matei Vişniec, Ilie Constantin, Paul Damian, Dan Cristea, Simona Popescu, Marcel Lucaciu, Valentin Constantin ş.a. Secţiunea de proză e reprezentată de Paul Goma, Liviu Cangeopol, Gheorghe Tomaziu, Ioan Petru Culianu, Dan Petrescu, Maria Mailat, Monica Săvulescu, Ion Manolescu, Alexandru Papilian, Bujor Nedelcovici, Vlad Pavlovici, Constantin Eretescu, Alexandra Târziu ş.a. O piesă semnată de Dan Alexe, refugiat în Belgia, poartă titlul *Rămăieni* şi este, după cum apreciază Virgil Ierunca (într-o cronică din „Lumea liberă", 1989), o „ţiganiadă" în miniatură, numai că de data aceasta grotescul, burlescul fantast sunt întruchipate de oameni ai regimului, nişte caricaturi ale clişeelor comuniste. Cu eseu şi critică literară sunt prezenţi Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Dan Pavel, Michael Radu, Vladimir Tismăneanu, Ioan Petru Culianu, Lucian Raicu ş.a. Încă din primul număr, Gelu Ionescu analizează (critic) absenţa unei istorii a literaturii române contemporane în *De ce nu avem o istorie a literaturii române?*, pornind de la un articol al lui Gheorghe Grigurcu din „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". Conştient că în ţară, din cauza cenzurii, nu se puteau aduce toate argumentele şi nici cita operele unora, Gelu Ionescu afirma în 1988: „O istorie a literaturii române bazată numai pe criterii estetice, pe care am dori-o, nu poate fi suficientă atâta timp cât istoria puterii comuniste în luptă cu valoarea literaturii şi adevărul nu a fost scrisă şi intrată în conştiinţa literară şi nu numai literară". Tot în numărul inaugural Monica Lovinescu pune întrebarea „Este cultura română nedreptăţită?", evidenţiind că „tema și obsesia nu sunt, evident, cu totul noi", deşi în perioada interbelică „efervescentă, la zi cu toate curentele literare – uneori precedându-le, ca în cazul existențialismului –, literatura română nu trăia jelindu-se de dimineața până seara de a face parte din ceea ce se numește, banal, o cultură «mică» nu prin valoare, ci prin nerăspândirea peste frontierele ei lingvistice". Dorin Tudoran polemizează cu Adrian Păunescu (1/1989), care spusese că Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca n-ar avea dreptul să comenteze activitatea culturală din ţară, drept cuvenit numai celor „ce stau şi lucrează în România". Contraargumentele lui Dorin Tudoran se bazează pe exemple de oameni celebri care au trăit şi creat în afara ţării lor, iar concluzia nu poate fi decât aceea că „dintr-o cultură nu poţi pleca dacă ai apucat să-i aparţii". Fiind o revistă de atitudine culturală şi politică, **A.** publică şi articole pe teme sociopolitice. Sub genericul *Anul 1989 şi Europa Centrală*, scriu Michael Radu (*Anul revoluţionar 1989*), Vladimir Tismăneanu (*Sub semnul panicii*) şi Dorin Tudoran (*De la dictatura personală la junta comunistă?*), pe când la tema „Vocile alternativei democratice în căutarea Europei Centrale" Vladimir Tismăneanu participă cu articolul *Europa Centrală: o comunitate de supliciu şi memorie*, Czesław Miłosz cu *Ce este Europa Centrală: revelatoarea cicatrice*, iar Jean-François Revel discută cu Dorin Tudoran pe tema *Dispariţia comunismului trebuie accelerată, nu... întârziată*. La rubrica „România: ieri, azi, mâine" Vladimir Tismăneanu e prezent cu *Frici, fobii, frustrări*, Stelian Tănase tratează fenomenul violenţei în societatea civilă, iar Ioan Petru Culianu îşi pune semnificativ o întrebare în eseul *Cultură română?*. Cronici literare dau Virgil

Ierunca (despre poezia Marianei Marin, revoluţia generaţiei '80), Mircea Iorgulescu, care scrie despre I. Negoiţescu, Fevronia Novac sau analizează romanul *Din calidor* al lui Paul Goma, Victor Ivanovici (despre Eduardo Mendoza) ori Marcel Corniş-Pop, care comentează romanul *Noaptea* de Constantin Eretescu. I. Negoiţescu prezintă două dintre „victimele realismului socialist" – Petru Dumitriu şi Al. Ivasiuc. Traducerile sunt realizate, printre alţii, de Gina Minda Grecescu, Andrei Brezianu, Radu Tudor, Gabriela Melinescu. Intră în sumar şi articole cu tematică mai generală: *Filosofia şi arta după sfârşitul adevărului* de Boris Groys, *Unitatea personalităţii eminesciene* de I. Negoiţescu, *Mâna statului democrat-popular, secvenţe: 1958–1959, 1968, 1974* de Ileana Vrancea, cuprinzând pagini despre perioada realist-socialistă şi nu numai, *Amintiri despre cenzură*, semnate de Ana Blandiana, Ştefan Aug. Doinaş, Ileana Mălăncioiu, I. Negoiţescu şi Dan Verona. Câteva fragmente de jurnal îi aparţin lui Mircea Eliade (*Jurnal 1984*), lui Lucian Raicu (*Jurnal de lectură*) şi lui Bujor Nedelcovici (*Jurnal infidel*). Pentru a marca optzeci de ani de la naşterea lui Eugen Ionescu scriu Matei Călinescu (*Dimensiunea politică*) şi Ioan Petru Culianu (*Ionescu, mântuitorul*).Virgil Nemoianu îi creionează un portret lui Nicolae Manolescu la a cincizecea aniversare a criticului. Numărul 3/1991 e dedicat memoriei lui René Tavernier şi a lui Ioan Petru Culianu. Dens este compartimentul rezervat dialogurilor. Astfel, sub titlul *Ce-ar mai fi de spus?*, Dan Alexe inserează „convorbirile libere într-o ţară ocupată" dintre Dan Petrescu şi Liviu Cangeopol, în vreme ce Dorin Tudoran dialoghează cu Jean-François Revel pe marginea necesităţii de a accelera dispariţia comunismului, iar *Despre revoluţie şi istorie* este titlul convorbirii dintre François Fejtö şi Emil Cioran. Alte convorbiri: Liviu Ioan Stoiciu – Alexandru Pleşcan (*Am crezut că putem sări peste umbra noastră*), Oana Orlea – Mariana Marin (*„Ia-ţi boarfele şi mişcă!"*), Nicolae Prelipceanu – Corneliu Coposu, Cornel Nistorescu – Claudiu Iordache şi Ion Vianu – Lidia Vianu (*În mijlocul Europei*). Sub genericul *Est? Vest? Europa – continent al culturii*, în **A.** intră intervenţiile unor participanţi la colocviile de la Blois (noiembrie 1989), precum şi la simpozionul de la Atena cu tema „Ţările Europei de Est: probleme şi perspective"; sunt amintite numele lui Claudio Magris, Lawrence Durrell, Mircea Dinescu (*În căutarea timpului pierdut*), Silviu Angelescu (*Un nou model european*), Maciej Iłowiecki şi Gábor Csardás. Sunt publicate de asemenea articole semnate de René Tavernier (*România tinereţii mele*), de Mihai Botez (*Spun ceea ce gândesc, fac ceea ce spun*), Marcel Corniş-Pop (*Andrei Codrescu şi modelele avangardei*), Ion Vianu (*O interpretare a României de azi*), Matei Călinescu (*Fantastic and Interpretation in Three of Mircea Eliade's Novellas: The Cape, Youth without Youth and Nineteen Roses*) ş.a. Au mai colaborat cu poeme, proză, eseuri, cronici Bogdan Ghiu, Mircea Cărtărescu, Alexandru Lungu, Petru Popescu, Victor Frunză, Călin-Andrei Mihăilescu, Simona Popescu, Daniel Bănulescu, Elena Ştefoi, Alexandru Muşina, Andrei Marga, Zoe Petre, Gabriel Andreescu ş.a. ***A.S., M.Ab.***

AGORA, revistă de cultură apărută la Slatina, lunar, în ianuarie şi februarie 1990, cu subtitlul „Literar-artistică". Redactor-şef: Constantin Dumitrache. Împlinind o veche aspiraţie a locuitorilor Oltului de Jos şi considerându-se „o instituţie publică pentru minte şi inimă", publicaţia se declară „deschisă tuturor valorilor". Rubricile mai importante sunt „Remember", „Cronica literară", „Mulţumesc, libertate!". Primul număr reia *Doina* lui Eminescu. Din „Revista Fundaţiilor Regale" sunt preluate însemnările lui D. Caracostea despre Slatina şi ţinuturile Oltului, Aurel Buzincu oferă *Însemnări despre arta poetică eminesciană*, iar la „Cronica literară" C. Dumitrache se ocupă de posteritatea lui D. Caracostea. La un veac şi jumătate de la naşterea lui Titu Maiorescu scrie tot C. Dumitrache, în vreme ce raporturile dintre mentorul junimist şi Eminescu sunt luate în discuţie de Viorel Dianu. Acelaşi C. Dumitrache cercetează contribuţia lui D. Popovici pe tărâmul istoriografiei eminesciene. Nicolae Truţă scrie despre Corneliu Baba, N. Popescu-Optaşi despre I.L. Caragiale şi Slatina, Cornelia Niculescu se opreşte asupra personalităţii lui Eugen Ionescu, stabilind câteva repere bibliografice, iar Andrei Caracostea îi consacră un medalion dramaturgului. Se reţin şi opiniile despre ortodoxie ale mitropolitului Olteniei Nestor Vornicescu, intervievat de Elena Cruceru şi C. Dumitrache. Traducerile le aparţin lui Radu Vasile Moneta, Traian Nica, Marian Deaconu ş.a. Numărul 2 cuprinde şi patru pagini de supliment SF. Alţi colaboratori: Horia Dulvac, Alina Durbaca, Luminiţa Tiţa. ***D.B.***

AICHELBURG, Wolf von (3.I.1912, Pola-Istria, azi în Croaţia – 24.VIII.1994, Bañalbufar-Mallorca, Spania), eseist, traducător. Fiu al unui baron austriac, Arnold von Aichelburg, căpitan comandor în marina imperială, care intră încă din 1919 în marina română la Galaţi, **A.** frecventează,după ce familia se stabileşte la Sibiu în 1922, Liceul „Brukenthal", pe care îl absolvă în 1929. Atras mai întâi de pictură şi muzică, apoi de literatură, studiază la Facultatea de Litere din Cluj, unde îşi ia licenţa în 1934, cu o teză despre estetica lui Lessing şi a lui Schiller, şi urmează un stagiu în romanistică la Dijon. În 1929 debutează în cotidianul sibian „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt" şi colaborează la publicaţii germane din Transilvania, printre care la revista „Klingsor". După stagiul militar (1934–1935), călătoreşte pentru studii de pictură şi muzică în câteva ţări, cu popasuri mai îndelungate în Germania (Berlin, 1935–1937, perioadă decisivă în evoluţia sa artistică), Franţa, Italia. Profesor la câteva şcoli germane din Sibiu şi Mediaş, între 1941 şi 1943 lucrează la Bucureşti, ca translator la Direcţia Presei din Ministerul Propagandei. În 1943 debutează editorial la Viena, cu versiunea în germană a cărţii lui Basil Munteanu, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine.* Participă la viaţa culturală a Capitalei, publică eseuri în „Revista Fundaţiilor Regale", îi cunoaşte mai îndeaproape pe oamenii de litere din jurul poetului Ion Pillat. Revenit la Sibiu în toamna lui 1944, este atras de activitatea Cercului Literar (scrie eseuri în revista acestuia sub pseudonimul Toma Ralet), de Lucian Blaga şi discipolii săi, contactul cu I. Negoiţescu şi Ştefan Aug. Doinaş rămânând şi mai târziu o punte către spiritualitatea românească. În urma unei încercări nereuşite de trecere a frontierei în decembrie 1948, este întemniţat la Aiud (1949–1951), trimis într-un lagăr de muncă la Canalul Dunăre–Marea Neagră (până în decembrie 1952) şi silit la domiciliu forţat la Măicăneşti, în sudul Moldovei. După punerea în libertate, îşi reia la Sibiu activitatea publicistică, predă, pentru a se întreţine, lecţii de pian, dar este din nou arestat în mai 1959 şi condamnat la Braşov, în „lotul scriitorilor germani" din Transilvania, de un tribunal militar, pentru pretinsă agitaţie contra statului, în speţă pentru editarea cărţii de povestiri *Die Ratten von Hameln,* apărută în 1958 şi retrasă imediat din librării, dar păstrată în câteva biblioteci publice (Iaşi, Cluj, Viena, Leipzig). După ani petrecuţi în închisoare (până în 1962) şi domiciliu forţat la Călmăţui, în Bărăgan, este amnistiat în 1964, iar în 1968 reabilitat. Încercările de racolare ca informator al Securităţii, sub numele de cod Caţavencu, s-au izbit de necolaborarea reală a scriitorului. Va fi prezent în „Secolul 20", „Transilvania" (unde ţine o rubrică între 1970 şi 1975), „Neue Literatur", „Karpatenrundschau", „Viaţa românească", „România literară", „Euphorion", „Tribuna" ş.a. Obţine în 1970 Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor pentru *Magische Liebe*, cuprinzând nuvele şi povestiri de V. Voiculescu, iar în 1972 Ordinul Meritul Cultural. Emigrat în Germania Federală la finele anului 1980, după numeroase presiuni dinafară, se stabileşte în anul următor la Freiburg im Breisgau, fiind prezent cu expoziţii de artă plastică şi cu lucrări muzicale de cameră (concerte, sonate, cvartete, lieduri) în săli de concerte, la emisiuni de radio şi televiziune din Europa occidentală. Mai colaborează la publicaţii precum „Limite", „Argo" ş.a. A întreţinut o consistentă corespondenţă cu Emil Cioran.

Preferând, în efortul de transpunere în limba sa maternă, creaţii ale contemporanilor, **A.** s-a aplecat şi asupra unor mărturii mai vechi de poezie românească, oferind cititorului versuri populare în *Bei Săcel den Berg hinan* (1977), volum alcătuit după *Antologia de poezie populară* (1966) a lui Lucian Blaga. Totodată, şi-a concentrat atenţia asupra scrierilor eminesciene, încercând să contribuie la cunoaşterea lor în spaţiul lingvistic german. Dificultatea acestui demers rezultă, cum afirmă într-un eseu din 1989, în mod paradoxal, din faptul că Eminescu a receptat intens variate surse germane din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, iar versurile sale sugerează traducătorului neavizat să apeleze la uzanţe poetologice şi lingvistice desuete. Rezonanţa lui Eminescu în timpul nostru va fi mai puternică atunci când opera lui nu va fi raportată la modelele sale, producând impresia de inactualitate, ci supusă unui proces de înnoire a formei, la adecvarea limbajului la actualitate. Atât traducerile basmelor eminesciene, în proză şi în versuri, cât şi versiunile poeziilor în germană stau mărturie pentru această strădanie stilistică. Cele din urmă, considerate „versuri foarte libere, foarte poetice" (Dieter Roth), au apărut şi la Madrid, în 1989, într-un volum relativ redus, îngrijit de **A.** După propria-i mărturisire, a încercat însă cele mai mari satisfacţii lucrând la traducerea în germană a poeziilor lui Lucian Blaga, al cărui univers spiritual îi era bine cunoscut. Având libertatea de a alcătui

Desen de Horst Zay

după preferințele sale sumarul unei plachete de versuri transpuse, a dat o pondere mai mare ultimei perioade de creație, simțindu-se atras de limpezimea structurală. Dispoziția lui Blaga pentru organicitatea lumii, pentru fluidul vieții, echilibrul său apt întotdeauna de fine decantări sunt doar câteva trăsături relevate în prefața ediției bilingve *Poeme – Gedichte* (1974). Confruntat cu fizionomia artistică a lui G. Bacovia, **A.** încearcă să aplice poeziilor acestuia o manieră stilistică aparte. În prefața cărții bilingve *Versuri – Gedichte* (1972) Ștefan Aug. Doinaș califică echivalențele ca traduceri autonome, spre deosebire de tălmăcirile fidele, considerând că s-a urmărit „în limitele unei libertăți riguros cântărite, o transpunere de adâncime, o reconstituire a universului interior al poeziei, un transfer de substanță", demers temerar, plin de „fulgurante intuiții verbale". Stimându-l pe Ion Pillat pentru aleasa lui cultură, dar și pentru atitudinea seniorială și colegială, **A.** s-a simțit îndemnat a-i traduce o seamă de poezii (*Gedichte*, 1976), deși versurile pillatiene nu au trezit întotdeauna în sufletul său o puternică rezonanță, lirica lui părându-i-se că trădează mai curând o tendință estetizantă, de care s-a ferit în transpunere. Dintre poeții unei generații mai tinere, s-a dedicat operei lui Radu Stanca (*Poezii – Gedichte*, 1979) și a lui Ștefan Aug. Doinaș (*Cai în ploaie – Pferde im Regen,* 1974). Experiența proprie de poet și de traducător de poezie este completată de eseistica sa, concentrată, de asemenea, în jurul reflecției asupra fenomenului poetologic, adunată postum în culegerea *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești* (2010). Preocuparea pentru destinul metafizic al artei se dovedește a fi tema sa centrală și coerentă. După cum i-a mărturisit într-o scrisoare lui Ștefan Aug. Doinaș, **A.** spune că deși „tipologic sunt un estet", „niciodată nu am căzut în eroarea să cred că esteticul ar fi țelul suprem, rostul culturii sau sensul existenței". Conștiință superlucidă, el transferă acest rost creatorului, în speță poetului, ca expresie a maximei interiorizări, prin luarea în posesie a universului înconjurător într-un proces orfic de transfigurare și preamărire a lumii, iar „poetul existenței pure" în vremea nouă nu este altul decât Rainer Maria Rilke (invocat cu un vers celebru din a noua *Elegie duineză*: „Pământule, oare nu asta vrei tu: *invizibil*/în noi să renaști?").Textul cel mai reprezentativ, *Criza sufletului modern în poezie,* decelează clar între timpul „străvechii preamăriri orfice" (misiunea esențială a poetului) și timpul faustic, un timp al crizei, neprielnic, nimicitor. Este timpul „înstrăinării de la adevăratele izvoare ale creației", „material", mecanic, un timp specific epocilor „epigonale" – asupra căruia revine în eseul *Despre prețiozitate în poezie* – și totodată al celei moderne, care a alungat divinul din artă, golind-o de mister și de „intuiție sufletească", sărăcind-o metafizic, în favoarea „meșteșugului" tehnic. De aceea, pentru **A.**, „ismele" de tot felul sunt semnul unei „prețiozități întortocheate". Dacă rostul poeziei a fost mereu descoperit și împlinit de marii poeți ai lumii, de la imnografii egipteni, Orfeu și Pindar la Hölderlin, Schiller, Keats și Rilke, și de toți cei care sacralizează arta, decadentismul modernității se înscrie sub semnul unei crize de fond, închistarea în estetism („poezie pură", cultul frumosului ș.a.) conducând la „descompunerea impulsului creator". Unii poeți reușesc să depășească această criză modernă prin filonul creștin, crede **A.**: Rilke prin transfigurare și transcendere, T.S. Eliot prin „martirajul de nuanță

creştină”, Valéry prin tema învierii şi prin virtutea recunoştinţei, Trakl prin asumarea metafizică a simbolisticii spirituale (*Simboluri creştine la Georg Trakl*). Tot astfel, exegetul întrevede criza artei dramatice în exacerbarea psihologismului: „Metoda analizei psihologice a distrus ideea teatrului, a subminat structura tragediei. Esenţa omului nu este de natură psihologică, ci metafizică” (*Paul Ernst şi renaşterea tragediei în Germania*). În acelaşi mod este judecată şi nuvela contemporană, care ar dezerta de la funcţia iniţială, aceea de structurare în jurul unei acţiuni „bine rotunjite”, bazată pe revelarea unui conflict şi a sensului său lăuntric prin intermediul unui erou, ca în tragedia antică, şi nu pe o „înlănţuire oarecare de fapte”, pe „redarea unei atmosfere sau pentru farmecul stilului”. În acest sens, nuvela psihologică şi cea psihanalitică au contribuit la dizolvarea formei, accelerând răspândirea genurilor „hibride”, ca schiţa episodică a lui Cehov şi Maupassant şi foiletonul de presă, conducând la „confuziunea genurilor” (*Despre nuvela germană contemporană*). Cunoscător în profunzime al liricii germane şi europene din toate timpurile, despre care a glosat cu subtilitate ideatică, **A.** se înscrie printre cei mai interesanţi eseişti contemporani ai noştri.

SCRIERI: *Criza sufletului modern în poezie şi alte scrieri româneşti*, îngr. Dan Damaschin şi Ioan Milea, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Basil Munteanu, *Geschichte der neueren rumänischen Literatur*, Viena, 1943; Mihai Beniuc, *Gedichte*, Bucureşti, 1958 (în colaborare); V. Voiculescu, *Magische Liebe*, postfaţă Mariana Şora, Bucureşti, 1970, *Das Traumrehlein*, Bucureşti, 1974; George Bacovia, *Versuri – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1972; M. Eminescu, *Poezii – Poems – Poésies – Gedichte – Stihi – Poesias*, ed. plurilingvă, introd. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1971 (în colaborare), *Märchen*, Bucureşti, 1972, *Das Märchen vom Prinzen Tränenreich*, Bucureşti, 1975, *Gedichte*, îngr. şi pref. trad., Madrid, 1989; Lucian Blaga, *Poeme – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1974; Ştefan Aug. Doinaş, *Cai în ploaie – Pferde im Regen*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1974, *Die Geschichte von den zehn Brüdern*, Bucureşti, 1979, *Paradise cocktail*, ed. plurilingvă, Timişoara, 1999 (în colaborare); Ion Pillat, *Gedichte*, Bucureşti, 1976; *Bei Săcel den Berg hinan. Rumänische Volksdichtung*, Cluj-Napoca, 1977; Radu Stanca, *Poezii – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1979; Tudor Arghezi, *Gedichte*, Berlin, 1980 (în colaborare); Ion Barbu, *Das dogmatische Ei*, îngr. Hedi Hauser şi Franz Hodjak, pref. Mircea Zaciu, Bucureşti, 1980 (în colaborare); *Am Abgrund aller Fernen*, îngr. trad. în colaborare cu Peter Motzan, München, 1995.

Repere bibliografice: Elisabeth Axmann, *Kunstwerk gleichen Rang. Zu Wolf Aichelburgs Voiculescu-Übersetzungen*, NW, 1970, 26 iunie; I. Voita, *Bacovia în limba germană*, SXX, 1970, 10–12; Emmerich Reichrath, *„Form ist das Humane an sich”. Gespräch mit Wolf Aichelburg*, NW, 1971, 15 mai; Mircea Ivănescu, *Wolf Aichelburg*, T, 1974, 6; Peter Motzan, *Blaga deutsch*, NL, 1974, 7; Ştefan Aug. Doinaş, *Wolf Aichelburg şi fascinaţia simbolurilor*, VR, 1975, 4; Veronica Porumbacu, *Ion Pillat, „Gedichte”*, CNT, 1976, 37; Annemarie Schuller, *Traducerea – un act creator, interviu cu Wolf Aichelburg*, T, 1979, 7; Dieter Roth, *Mihai Eminescu Deutsch. Kritischer Blick auf ein Jahrhundert übersetzerischer Rezeption*, SV, 1992, 1; Peter Motzan, *Wolf Aichelburg – 80*, „Dialog” (Dietzerbach), 1992, 31–34; *Worte als Gefahr und Gefährdung. Fünf deutsche Schriftsteller vor Gericht*, München, 1993; [*Wolf von Aichelburg*], JL, 1994, 29–38 (grupaj special); Nicolae Balotă, *Caietul albastru*, II, Bucureşti, 2000, *217–222*; Damaschin, *Cercul Literar*, *passim*; Dan Damaschin, *Confesiune şi glossă la Wolf von Aichelburg*, TR, 2011, 203; Cezar Boghici, *Wolf von Aichelburg şi transcendenţa poeziei*, TR, 2011, 203; Irina Ungureanu, *Un cosmopolit cultural. Wolf von Aichelburg*, VTRA, 2011, 3–4; Herbert-Werner Mühlroth, *„Jos pe prunduri viață strävezie” (Poetul, pictorul și compozitorul Wolf von Aichelburg)*, VTRA, 2012, 5. ***J.W., G.Dn.***

AILENEI, Sergiu (28.VII.1967, Iași), critic și istoric literar. Este fiul Floricăi și al lui Dinu Ailenei. Urmează cursurile Liceului de Filologie–Istorie „M. Eminescu” din Iași (1982–1986), apoi devine student al Facultății de Filologie a Universității ,,Al. I. Cuza” din Iași, secția română–franceză, obținând licența în 1991 cu teza *Craii de Curtea-Veche. Dimensiuni stilistice*. Își încheie studiile doctorale cu teza *Stiluri în proza interbelică*, sub îndrumarea profesorului Dumitru Irimia, lucrare publicată în 2000 şi distinsă cu mai multe premii. Funcționează la Catedra de literatura română a Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași ca preparator până în 1995, asistent până în 2002, și lector până în 2006.

În volumul *Stiluri în proza interbelică*, pornind de la Dámaso Alonso, care consideră că „stilul este unicul obiect al criticii literare, iar adevărata misiune a istoriei literaturii constă în a diferenția, a valorifica, a corela și a clasifica stilurile particulare”, **A.** descrie și interpretează cu finețe stilurile unor prozatori interbelici, propunând o revizuire a valorilor după criterii de ordin stilistic. Metamorfozele ideii de stil sunt surprinse, în contextul literaturii române, la scriitori precum Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Ion Vinea, Camil Petrescu, Anton Holban, M. Blecher, Pavel Dan și Al. A. Philippide.

De exemplu, la Mateiu I. Caragiale se disting balcanismul ca tipologie, registrele bivalente – pe de o parte, trivial, pe de alta, înalt, aproape hagiografic, cantitatea sacrificată în favoarea calității, concentrarea artistică prioritară conturând „infernul balcanic". Aproape în contrast cu barocul matein se situează monotonia sadoveniană, ,,stil relevabil mai curând prin particularități exterioare", între care bizantinismul, întrucâtva opus balcanismului. Un anumit manierism este relevat în cazul lui Ion Vinea, văzut ca paradoxal regizor al textului, care demontează construcția de factură cinematografică, uneori cu ajutorul limbajului eliptic. În ceea ce privește scrierile lui Camil Petrescu, formula „logica sentimentelor" ar exprima cartezianismul analizei psihologice, însă și reîntoarcerea parțială la unele convenții ale romanului clasic. Rândurile despre Al. A. Philippide implică evidențierea unui anacronism artistic asumat, livrescul însemnând formula propriei autenticități, a rafinamentului, și afirmarea unui tradiționalism de esență atemporală. O mare parte din volum este preluată și dezvoltată în cartea *Infernul balcanic: o monografie a operei lui Mateiu I. Caragiale* (2001), unde, în prima secțiune, numită *Anamneza*, sunt analizate elemente caracteristice precum paseismul, motivul ruinei (malefice), semiotica vestimentară; apoi etapele declinului biologic al personajelor, reunite în scheme artistice precum fizionomia eugenică, fragilitatea aristocratică, tanatofilia, fatalitatea, vitalismul și arivismul; ulterior sunt descrise câteva trăsături ale cadrului estet al romanului. Abilitatea hermeneutică a lui **A.** este confirmată în decriptarea multiplelor fațete referitoare la poetica misterului. În volumul *Conexiuni provizorii* (2001), având subtitlul *Categorii specifice ale imaginarului în literatura română*, autorul realizează o sinteză, definind în mod adecvat noțiunile „bizantinism", „dacism", „fanariotism", „slavism" (categorie diacronică), „balcanism", cea mai amplă cuprindere având-o aceasta din urmă – instabilitate, diviziunea insolubilă, corupția, privirea panoramică, ,,linii generale subsumabile motivului arhetipal numit *lumea pe dos*". Ambiguitatea sintagmei ,,porțile Orientului" îi permite criticului literar să parcurgă un spațiu simbolic destul de vast și să atingă o claviatură interpretativă largă, în care intră *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, *Kir Ianulea* de I. L. Caragiale, *Isarlâkul* barbian, *Rusoaica* lui Gib I. Mihăescu, *Europolisul* lui Jean Bart, dar și *Adio, Europa!* de I.D. Sîrbu sau *Cartea milionarului* de Ștefan Bănulescu. Văzuţi în context, se acordă o atenție deosebită omului balcanic, dar și personajului feminin întruchipat fie de chera Duduca, fie de Chira Chiralina, de domnișoara Hus sau de Pena Corcodușa. În lucrarea *Introducere în opera lui M. Blecher* (2003), criticul continuă imersiunea în intimitatea operei, acest eseu concentrându-se nu atât pe caracteristicile frapante ale prozatorului, cât pe dominantele imaginarului în cele două aspecte ale sale – unul legat de corporalitatea lumii, celălalt de imaginarul interior, de reverie, oniric, introspecție halucinantă. Ceea ce criticul numește ,,ontologia personală" blecheriană constă într-o viziune panoramică a lumii, raportată la o existență individuală insignifiantă, dând naștere unei ironii strivitoare la adresa omului. Contrast de esență romantică, observă **A.**, dar într-o percepție întru totul modernă, atâta vreme cât absența emitentului acestei ironii întreține un climat al absurdului. Organizată în jurul marilor polarități (eul, celălalt, cadrul exterior), convergente în degradarea universală, simbolurile materiale ale imaginarului la M. Blecher sunt cartografiate cu sagacitate și suplețe stilistică, la aceasta contribuind și o inspirată selecție a citatului.

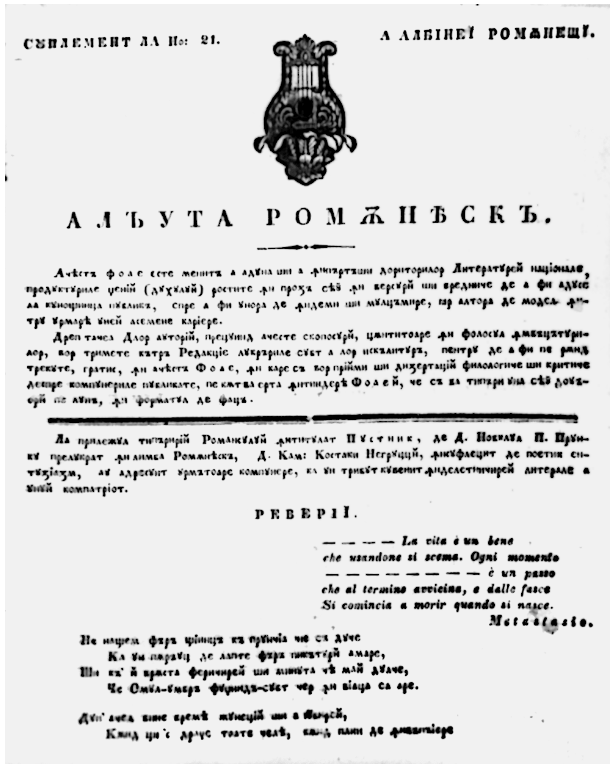
SCRIERI: *Stiluri în proza interbelică*, Iași, 2000; *Infernul balcanic: o monografie a operei lui Mateiu I. Caragiale*, Iași, 2001; *Conexiuni provizorii. Categorii specifice ale imaginarului în literatura română*, Iași, 2001; *Introducere în opera lui M. Blecher*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Dragoș Cojocaru, *Prin ,,infernul balcanic"*, CL, 2000, 12; Dragoș Cojocaru, *Pluriperspectivismul unui plai cu dor*, CL, 2001, 9; Dan Mănucă, *Stilistica seriilor*, CL, 2001, 10; Nicolae Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 3, Iaşi, 2009, *28–29*.

S.D.

ALARMA, jurnal politic, literar, comercial, judiciar şi social care a apărut la Craiova, săptămânal, între 15 ianuarie şi 30 mai 1883. Redactor: gazetarul Panache Niculescu. Aici debutează Traian Demetrescu: în numărul 12 din 4 aprilie 1883 publică primele versuri, *Durerii* şi *Victoriei*, după o săptămână melancolicele stihuri intitulate *Plânsul*, iar o lună mai târziu alte două poezii, *Domnişoarei V.S.*, *Poetul*, dar şi un mic discurs funebru rostit la mormântul unui coleg de liceu. În **A.** mai apare o cuvântare electorală a lui B.P. Hasdeu, care, în aprilie 1883, candida la Craiova pentru Cameră la colegiul al treilea. ***R.Z.***

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Iaşi de la 14 martie 1837 până la 1 septembrie 1838 ca „supliment literal” al gazetei politice „Albina românească”. Din prima serie, iniţiată de Gh. Asachi după modelul „Curierului de ambe sexe” al lui Ion Heliade-Rădulescu, se cunosc opt numere, ieşite la intervale neregulate, ultimul purtând data 3 februarie 1838. În cadrul celei de-a doua serii, începută la 1 iulie 1838, s-au tipărit, la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, cinci numere, avându-l ca redactor pe Mihail Kogălniceanu, publicația rămânând sub patronajul administrativ al „Albinei românești”. Cu toate că nu a apărut decât puţin timp, **A.r.** s-a impus datorită faptului că a strâns în jurul ei pe câţiva dintre literaţii moldoveni cu autoritate în epocă. Sub conducerea lui Asachi s-au publicat mai mult scrieri ocazionale. Kogălniceanu a încercat să transforme **A.r.** într-un mijloc de a aduna și împărtăși „producturile genii (duhului) rostite în proză sau în versuri și vrednice de a fi aduse la cunoștința publică, spre a fi unora de îndemn și mulțămire, iar altora de model întru urmarea unei asemenea cariere”. Lirica este în general de factură fie preromantică (Costache Negruzzi, *Reverii*, A. Hrisoverghi, *La o iță de păr*), fie anacreontică (Gh. Asachi – care semnează şi Alviru Dacianu – *Amorul fugariu* şi Manolachi Drăghici – *Luări aminte pentru slăbiciunile omineşti*), fie romantică (Mihail Cuciuran). Scrierile în proză sunt mult mai puţine: C. Negruzzi figurează cu note de călătorie, iar un A.D., probabil Alecu Donici, cu istorisirea pe un subiect oriental *Edes*. O scrisoare adresată lui C. Negruzzi de publicistul și poetul basarabean Pavel Pruncu abordează deosebirile dintre poezie şi proză. Negruzzi iscăleşte și un comentariu la traducerea lui C. Aristia a tragediei *Saul* de Alfieri, pe care o apreciază, și un portret *Daniil Scavinschi*. Deosebit de bogată este rubrica traducerilor. Dorind să câştige cât mai mulţi cititori, Kogălniceanu a tălmăcit, sub acromimul Klmn. și sub literele L.N., îndeosebi scrieri mondene, majoritatea luate din „Magazin für die Literatur des Auslandes”, revistă berlineză la care colaborase el însuşi, dar şi versuri din Gottfried Bürger şi Friedrich Schiller. Lui Manolachi Manu i se publică un fragment din actul II, scena 3 din transpunerea tragediei *Zaïra* de Voltaire. Kogălniceanu a mai tradus un fragment din *Filosofia vistului* a lui Osip Senkovski. Socotind acest fapt un atentat la autoritatea consulului rus Carl von Kotzebue, mare amator de whist, Mihail Sturdza a dispus suspendarea revistei și pedepsirea făptașului, care era și locotenent-aghiotantul său, la o lună de „arest în «casă»”. Firavele considerații critice formulate în **A.r.** de Kogălniceanu premerg ideilor expuse în „Dacia literară”, afirmând importanţa istoriei naţionale pentru asimilarea, pe un fond autohton solid, a elementelor folositoare din civilizaţiile străine. În sumarul general al publicației C. Negruzzi mai figurează cu *Fragment dintr-o călătorie* (relatând un drum între Podul Iloaiei și părâul Huejdul, ce curge pe lângă târgul Pietrii (Neamț), străjuit de „muntișorii” Pietricica și Cozla, și cu două poezii elogioase la adresa lui Pavel Pruncu. **A.r.** mai include o epigramă a lui Marțial echivalată în românește de Gh. Asachi și, sub semnătura vornicului Ionică Tăutu, un epitaf, specie literară deosebit de apreciată de contemporani. Ionică Tăutu, Pavel Pruncu și Asachi par să fie seniorii de vârstă în cercul revistei, ceilalți fiind născuți după începutul secolului. Adresându-se, prin chiar titlul ei, românilor din toate provinciile, publicația s-a străduit să le ţină trează conştiinţa naţională. **A.r.**, prima revistă din Moldova dedicată exclusiv literaturii, a fost, cu deosebire prin cea de-a doua serie a ei, şi cea dintâi tentativă însemnată de afirmare a importanţei elementului autohton în literatură. ***D.M., R.P.***

СЪПЛЕМЕНТ ЛА No: 21. А АЛБІНЕЇ РОМѪНЕЩЇ.

АЛЪУТА РОМѪНЕСКЪ.

РЕВЕРІЇ.

— — — — La vita è un bene
che usandone si scema. Ogni momento
— — — — — — — — — è un passo
che al termine avvicina, e dalle fasce
Si comincia a morir quando si nasce.
Metastasio.

Anul III. No. 1. PREȚUL 1 LEU. Duminecă, 3 Iulie, 1921

ALBA-IULIA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA STR. DOROBANȚILOR No. 1 TELEFON No. 20

Apare săptămânal

ABONAMENTUL: Pe un an . . . . . . 50.— Lei. Pe un ½ an . . . . . . 25.— Lei.

CU GÂND CURAT

pornim din nou la drum. Cetitorii noștri ne cunosc. Gazeta noastră a apărut, în 1918, ca o necesitate imperativă.

Pregătirile pentru încoronare.

Alba-Iulia a trăit până în zilele de azi din fărămiturile ce i-au rămas din strălucirea de odinioară.

Părțile clădirii de încoronare.

ALBA-IULIA, gazetă apărută la Alba Iulia, săptămânal, de la 1 decembrie 1918 până la 29 mai 1919, din 3 iulie 1921 până la 21 septembrie 1940, din 30 august 1944 până la 25 februarie 1945. Editor şi redactor responsabil: Zaharia Munteanu, urmat de Ioan Sima, Gr. Creţariu, Ioanichie Mărgineanu, Horia Teculescu, I. Puşcariu (redactor-şef în 1925), Augustin B. Barna, Al. Crişan, Şt. Pop, Ion Ciugudean, Tit Liviu Matei, Emil Oţoiu, Antoniu Pop, Nicolae Vasiu, Ion Dumitrescu; director: Cornel B. Andrei între 1 ianuarie 1926 şi 20 mai 1929. Apariţia propriu-zisă a fost precedată la 1 decembrie 1918 de un număr ocazional, iar la 3 decembrie 1918 de o ediţie specială, cuprinzând *Moţiunea Unirii* votată la Adunarea Naţională de la Alba Iulia. În numerele următoare îşi găsesc loc articole referitoare la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, documente (*Proclamaţia regelui Ferdinand*), precum şi textul *Tratatul secret al României* din 4 august 1914. La început „organ al proclamării unităţii naţionale", între 1926 şi 1945 devine organ oficial al Partidului Naţional Ţărănesc din judeţul Alba. Periodic, în paginile sale sunt reproduse versuri de M. Eminescu, George Coşbuc, Octavian Goga, Aron Cotruş. Prezenţă constantă mai mult de un deceniu, ultimul contribuie şi cu poezii inedite. Printre colaboratori se mai numără Bazil Gruia şi Corneliu Coposu. Sporadic se tipăreşte literatură populară din zona Albei. În 1934 redacţia salută apariţia volumului *Pe Mureş şi pe Târnave* – doine şi strigături culese de Horia Teculescu. Din acelaşi an gazeta iniţiază rubrica numită „Colţ literar", unde semnează în general, necunoscuţi. La moartea lui Ioan Slavici, Octavian Goga şi Al. Lupeanu-Melin sunt publicate necrologuri. În numărul 3/1944 apar declaraţiile făcute la Consiliul de Coroană din 29–30 august 1940, prin care Iuliu Maniu s-a opus cedărilor teritoriale. ***E.O.***

ALBALA, Radu (20.II.1924, Bucureşti – 10.V.1994, Bucureşti), prozator, istoric literar, traducător. Este fiul Anei-Erna (n. Teodoru) şi al lui Iacob Albala, cerealist. Face liceul în Bucureşti şi este licenţiat al Facultăţii de Drept şi al Facultăţii de Litere, secţia filologie clasică, a Universităţii din Bucureşti. A fost avocat până în 1948, când este eliminat din barou. Ca funcţionar la Biblioteca Academiei Române, este angajat iniţial pentru fondul de manuscrise latine. Redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, de unde a fost exclus în 1959, va fi, peste câtva timp, redactor la Editura Litera.

A. a debutat în 1936, ca elev, cu o traducere, în „Extemporal", revista Liceului „Mihai Eminescu" din Bucureşti. Colaborează la „Viaţa românească", „România literară", „Teatrul" ş.a. Ca istoric literar, debutează în 1962 cu volumul *Antim Ivireanul şi vremea lui*, precum şi cu antologia *Bucureştii în literatură*. Traducătorul se face şi el cunoscut prin versiunea românească a *Vieţii lui Constantin Cantemir* de Dimitrie Cantemir (1960) şi prin textele traduse din antologia *Proză istorică latină* (1962), precum şi prin tălmăcirea unor scrieri de Paul Scarron (*Romanţul comic*) sau de Alfred de Vigny (*Servitute şi grandoare de ostaş*), pe care le şi prefaţează. Mai transpune, mai ales în colaborare, din Vasili Axionov, Ilya Ehrenburg, Casanova, Raymond Queneau, R.M. Rilke, Maxime Delamare, Roland Dorgelès. Îngrijitor (împreună cu I. Fischer) al unei ediţii din scrierile lui Anton Pann, dar şi al altor ediţii (G. Sion ş.a.), **A.** este şi autor (în colaborare) al libretului pentru opereta *Anton Pann sau Povestea vorbei* (1963). *Antim Ivireanul şi vremea lui* e o viaţă romanţată în sensul bun al cuvântului. Documentele trec adesea în ficţiune şi personajele se află nu o dată în dialog. Autorul realizează bune evocări de oameni şi locuri din secolul al XVIII-lea. Cartea se resimte mult mai puţin de influenţa nefastă a dogmatismului decât antologia *Bucureştii în literatură*, cu deosebire în prefaţă. Volumele de povestiri *Desculţe* (1984; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *Făpturile paradisului (Desculţe vechi şi noi)* (1987) şi *Femeia de la miezul nopţii şi alte povestiri desculţe* (1994) au fost apreciate de critică în termeni elogioşi. **A.** este un excelent narator. Personajelor lui le place să relateze întâmplări, unele de-a dreptul spectaculoase. În acelaşi timp, el se relevă ca un înzestrat portretist, mai ales în chipurile de femei, ştiind să descifreze fineţea şi expresivitatea trăsăturilor, frumuseţea sălbatică şi senzuală, coborâtă parcă din *Cântarea Cântărilor*, din care şi citează. Este un poet al iubirii

Nina Cassian, Radu Albala şi Geo Dumitrescu

cotropitoare, dezlănţuite, de care sunt animate unele personaje feminine enigmatice, ca Tuţa din povestirea omonimă. De aici, echivocul, îmbinarea realului cu fantasticul, ce aminteşte de *Hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, şi alternanţa spirit primitiv – rafinament. Picioarele „desculţe" constituie un simbol şi un laitmotiv al povestirilor, punând încă o dată în lumină opoziţia. Elogiul femeii fascinante, stăpânite de eros, ce deţine parcă o putere de seducţie vrăjitorească, nu e altceva decât elogiul feminităţii. **A.** se înfăţişează, de asemeni, ca un excelent pictor de medii, al unei lumi crepusculare, ca şi Mateiu I. Caragiale, al cărui urmaş se dovedeşte şi prin viziune, şi prin stil. (De altfel, apropiindu-se mult de modelul său, **A.** scrie *În deal, pe Militari*, un text care s-a vrut o continuare a nuvelei *Sub pecetea tainei* a lui Mateiu I. Caragiale şi care a trecut un timp drept text matein recuperat din manuscrise.) Ca pictor al Bucureştiului, descrie un oraş pe care-l iubeşte cu frenezie, atent la rotirea anotimpurilor şi la topografia urbei, marcată de somptuoase restaurante şi cârciumi sordide, unde personajul-narator se „cufundă în lafuri şi palavre". E o lume de sibariţi, atinsă de o anume morbiditate, situată, ca şi la Mateiu I. Caragiale, între rafinamentul culturii occidentale şi farmecul frust răsăritean, în evocarea căruia se infiltrează pe alocuri elementul livresc, totdeauna plăcut, integrându-se perfect în substanţa naraţiunii. Autorul, implicat în povestire, îi conferă, ca martor şi părtaş, o şi mai mare autenticitate prin contopirea cu acea lume ce stă să apună. Sfârşitul „veacului cel din urmă al bunului plac şi al bunului gust" e unul tragic, simbolizat semnificativ în incendiul cârciumei din *Femeia de la miezul nopţii*. În subtextul povestirilor lui **A.**, cuprinzând nu o dată întâmplări extraordinare, dominate de eternul eros şi de un fără istov spirit petrecăreţ, se desluşeşte şi o anume nostalgie pentru o lume ale cărei tipare îi conveneau de minune, ca om şi artist.

SCRIERI: *Antim Ivireanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1962; *Desculţe*, Bucureşti, 1984; *Făpturile paradisului (Desculţe vechi şi noi)*, Bucureşti, 1987; *Femeia de la miezul nopţii şi alte povestiri desculţe*, Bucureşti, 1994; ed. pref. Radu Cosaşu, Bucureşti, 2006; *În deal, pe Militari*, în *Mateiu I. Caragiale*, *Sub pecetea tainei*, îngr. Marian Papahagi, pref. Nicolae Manolescu, postfaţă Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994, *107–117*. **Ediţii, antologii:** G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane*, introd. edit., Bucureşti, 1956; Petre Ispirescu, *Basme, legende, snoave*, pref. Corneliu Bărbulescu, Bucureşti, 1960; *Bucureştii în literatură*, pref. edit., Bucureşti, 1962; Anton Pann, *Scrieri literare*, I–III, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu I. Fischer). **Traduceri:** Dimitrie Cantemir, *Viaţa lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân, domnul Moldovei*, pref. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1960; *Proză istorică latină. Caesar. Sallustius. Titus Livius. Tacitus. Suetoniu*, Bucureşti, 1962; *Proză latină*, pref. Dumitru Crăciun, Bucureşti, [1964] (în colaborare cu Dumitru Crăciun); Paul Scarron, *Romanţul comic*, pref. trad., Bucureşti, 1967; Aleko Konstantinov, *Panem et circenses*, pref. Emil Vrabie, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Ion Preda); Ilya Ehrenburg, *Julio Jurenito*, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Sara Buium); Vasili Axionov, *La jumătatea drumului spre Lună*, Bucureşti, 1967 (în colaborare), *Portocale din Maroc*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Dumitru Dumitrescu); Giaccomo Giovanni Casanova, *Memorii*, îngr. trad., pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1970; Maxime Delamare, *Triplu salt mortal*, Bucureşti, 1970; Rainer Maria Rilke, *Auguste Rodin*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Emil Manu); Raymond Quéneau, *Amicul meu Pierrot*, pref. Val Panaitescu, Bucureşti, 1971; Vadim Şefner, *Fericitul ghinionist*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Gabriela Lebiti); Alfred de Vigny, *Servitute şi grandoare de ostaş*, pref. trad., Bucureşti, 1971; Roland Dorgelès, *Cruci de lemn*, pref. trad., Bucureşti, 1972; Karel Čapek, *Povestiri dintr-un buzunar şi povestiri din celălalt buzunar*, Bucureşti, 1973 (în colaborare).

Repere bibliografice: Petru Creţia, *Epos şi logos*, Bucureşti, 1981, *166–169*; Mihai Ungheanu, *„Desculţe"*, LCF, 1984, 37; Nicolae Manolescu, *„Desculţe"*, RL, 1984, 38; Marian Papahagi, *„Desculţe"*, TR, 1985, 3; Dumitru Micu, *Farmecul discret al insolitului*, CNT, 1985, 4; Mirodan, *Dicţionar*, I, *38–39*; Eugen Simion, *Un „matein"*, RL, 1987, 22; Mircea Mihăieş, *„Făpturile paradisului"*, O, 1987, 25; Z. Ornea, *La despărţirea de Radu Albala*, RL, 1994, 19; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *287–291*; Ioana Pârvulescu, *Peceţi de taine mateine*, RL, 1995, 9–10; *Dicţ. esenţial*, *15–16*; Cosmin Ciotloş, *Cele 1001 de hagialâcuri*, RL, 2006, 15; Holban, *Ist. lit.*, II, *80–82*; Liviu P. Dinu, Marius Popescu, *L-a continuat Albala pe Mateiu Caragiale?*, RL, 2008, 32.

Al.S.

ALBANI, Tiron (2.III.1887, Gârbova de Sus, j. Alba – 12.IX.1976, Oradea), ziarist, prozator. La şase ani, Chirion, cum figurează **A.** în actul de naştere, fiul Justinei şi al lui Amos Albani, ţărani cu stare, rămânea orfan. După trei clase elementare făcute în sat, un unchi îl înscrie la şcoala maghiară de stat din Vinţu de Jos. Fuge însă peste munţi, la Caracal, unde e ucenic, apoi calfă în atelierul de tâmplărie al moşului său, Laurenţiu Albani. Ca muncitor tâmplar la Craiova, ia contact cu cercurile socialiste şi, sub influenţa lor, parcurge, cu înfrigurarea autodidactului, literatura care circula în aceste medii. În urma unei greve, este expulzat. După un scurt popas la Aiud, pleacă la Budapesta, în căutare de lucru. Integrat mişcării muncitoreşti de acolo, îşi completează pregătirea, urmând, după propria-i mărturie, „o clasă de liceu particular, două clase de gimnaziu muncitoresc şi Academia ziaristică, plus cursurile seminariale ale Universităţii libere”. Încă din 1909 publicase în ziarul craiovean „Cometa” o poezie şi un articol de critică socială. Perseverează în exerciţiul jurnalistic, trimiţând mici corespondenţe la „Foaia poporului” din Sibiu şi la „România muncitoare”. În 1913 intră în redacţia săptămânalului „Adevărul”, publicaţie a secţiei române a Partidului Social Democrat din Ungaria. „Logodit cu pana”, va suporta şi riscurile, fiind deţinut trei luni la Vác pentru delict de presă. Membru în Comitetul Central al Partidului Social Democrat din Ungaria, mai târziu în Consiliul Naţional Român Central, alături de alţi fruntaşi socialişti (Iosif Jumanca, Ion Flueraş, Enea Grapini), **A.** a desfăşurat în anii Primului Război Mondial şi mai ales în preajma şi în timpul înfăptuirii Unirii, o intensă activitate printre muncitorii şi ostaşii români din Budapesta, apoi în centrele muncitoreşti din Ardeal. Ca deputat socialist în Marele Sfat Naţional, a susţinut realizarea programului adoptat la Alba Iulia. În focul evenimentelor, rememorate peste decenii, ziaristul se maturizase. Este editor şi redactor responsabil la „Adevărul” (Sibiu, 1918–1919), devenit, după mutarea de la Budapesta, organ al Partidului Social Democrat din Ardeal şi Banat, şi la periodicele care l-au continuat: „Tribuna socialistă” (Sibiu-Cluj, 1919–1921), „Dezrobirea”, organ al Partidului Socialist din Transilvania (Cluj, 1921) şi „Dreptatea” (Braşov, 1921). A lucrat, de asemenea, între 1920 şi 1945, în redacţia publicaţiilor „Facla” (Cluj), „Aurora”, revistă literară şi teatrală, „Tribuna”, „Santinela (de la vest)”, „Nădejdea poporului”, toate din Oradea, „Ştirea”, „Libertatea poporului”, ambele din Arad, la unele ocupând, în anumite perioade, şi funcţia de redactor-şef. A mai colaborat la alte numeroase gazete şi reviste, între care „Familia”, „Gazeta de vest” şi „Noua gazetă de vest”, „Cele trei Crişuri”, „Neamul românesc”. Publicistul, preocupat îndeosebi de realitatea socială şi politică, are uneori în vedere şi mişcarea culturală sau teatrală din Transilvania. A tradus din literatura maghiară un roman de Fekete Francisc şi proză de Jókai Mór, Móricz Zsigmond ş.a. În afara cărţilor apărute în deceniile al patrulea şi al cincilea din secolul trecut, definitivase o serie de manuscrise (romane, nuvele, teatru) din care n-a mai publicat decât, drastic epurat, volumul *Memorii* (1969). A fost membru al Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat.

Activitatea literară a lui **A.** este o prelungire a celei de ziarist militant. Un acut sentiment al istoriei constituie suportul scrierilor sale. Pentru participantul la înfăptuirea actului de la 1 Decembrie 1918, calitatea de conştiinţă-martor devine imperativ etic. Din preocuparea de a oferi documentul istoric ca trăire nemijlocită au ieşit *Leul de la Şişeşti* (1936), *Douăzeci de ani de la Unire* (I, 1938) şi *Un petec de Asie în Europa* (1941), lucrări situate la limita dintre proza literară, istorie şi reportaj. Prima evocă figura legendară a aprigului memorandist Vasile Lucaciu. Cea de-a doua adună în primul volum, *Cum s-a făcut Unirea*, studii şi mărturii provenind de la douăzeci de reprezentanţi ai generaţiei Unirii, între ei şi personalităţi ca N. Iorga, Ioan Lupaş, Eugeniu Sperantia. **A.** îşi rezervă regia textelor şi pasajele de legătură, folosind, în filmul evenimentelor, şi propriile amintiri. Scrierea din 1941 e o consemnare cu valoare de *memento* acuzator la adresa torţionarilor horthyşti. Premise etice şi pedagogice are şi literatura de ficţiune a scriitorului. *Craiul munţilor* (1934), dramă istorică, încearcă să revitalizeze cultul lui Avram Iancu. Piesa a fost jucată, ca şi un alt text dramatic, *Kogălniceanu* (lăsat în manuscris), de studenţi prin diferite localităţi transilvănene. Aproape neobservat trece şi romanul *Atlantida* (1945), cu toate că se raporta la cea mai strictă actualitate şi anticipa orientarea societăţii postbelice. Prezentului, care cumulase tarele unei istorii strâmbe şi virulente, **A.** îi opune imaginea unei lumi paralele, unde domnia raţiunii, curmând de timpuriu o evoluţie demonică şi alienantă, întemeiase paradisul terestru. Astfel recuperat, trecutul poate fi validat ca model al

viitorului pentru o Europă aflată în impas. Într-un moment în care literatura utopică era dominată de negaţie şi mizantropie, autorul reînnoadă firul tradiţiei clasice, care îi era familiară. Interesul volumului *Memorii* este, în primul rând, documentar. Experienţa scriitoricească şi participarea directă la evenimente se fac simţite în dialoguri, în selecţia faptelor şi în coloratura afectivă a mărturiilor. Scriitor popular, cum singur se considera, **A.** a servit, prin toate manifestările sale, un crez.

SCRIERI: *Craiul munţilor*, Oradea, 1934; *Leul de la Şişeşti*, Oradea, 1936; *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I: *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938; *Un petec de Asie în Europa*, Arad, 1941; *Atlantida*, Arad, [1945]; *Memorii*, pref. Miron Constantinescu, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Const. Achimescu, *„Atlantida”*, „Aurora”, 1946, 93; G. Nistor, *„Memorii”*, VR, 1969, 409; [*Tiron Albani*], DCL, I, *410–411*; *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. III, partea I–II, Bucureşti, 1971–1973, *passim*, vol. IV, Bucureşti, 1978, *passim*; Réthy Andor, Váczy Leona, *Literatura maghiară în limba română. 1830–1970*, Bucureşti, 1983, *275*, *passim*; Mircea Popa, *Proiecte literare utopice*, AST, 1988, 8. ***G.H.-T.***

ALBATROS, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 10 martie şi 15 iunie 1941, iniţiată de tinerii scriitori din grupul Albatros, condus de Geo Dumitrescu. Director: Raul Teodorescu; redacția e formată din Geo Dumitrescu, Elena Diaconu, Florin Lucescu, Dinu Pillat, Al. Cerna-Rădulescu, Ovidiu Rîureanu, Marin Sîrbulescu, Tiberiu Tretinescu, Virgil Untaru (Virgil Ierunca), ulterior fiind adăugați Marin Toma, Ben Corlaciu, Onca Talpa. În primul număr, deschis de o fotografie a lui Baudelaire însoțită de ultima strofă din *Albatrosul*, Mircea Streinul face urări patetice echipei: „Revista să vă fie după chip și-asemănare, tânără și generoasă! Hârsâții și ursuzii desigur că vă vor huli, dar nu luați în seamă. Nourii ignorează orăcăitul broaștelor… Important este ca sufletul vostru să ardă necontenit”. Un program propriu-zis apare abia în numărul dublu 5–6, sub semnătura directorului: „Suntem dornici de a spori forțele de colaborare ale grupului cu aportul tuturor acelora care cred ca și noi într-o artă ce-și are domeniul ei exclusiv în afară de scopuri și idealuri străine frumosului, fără amestecul în preocupările artistice a oricăror «tendințe» politice, sociale, pedagogice, moraliste sau oricum s-ar numi și oricât de nobile ar fi. […] credem că orice «tendință», oricât de lăudabilă, în loc să înnobileze arta, o înjosește sau o ucide. Frumosul nu-și are țeluri utilitare, el este prin esență și definiție dezinteresat. El nu servește nici idealuri patriotice, nici sociale, nici moralizatoare cu orice preț. […] Ceea ce năzuim însă este să realizăm în jurul acestei reviste un mediu spiritual, de gust sănătos și de idei fertile și o atmosferă prielnică eflorescenței artistice, căci avem încredere în geniul original al neamului nostru și-n puterea de creație a tinerelor noastre generații îndrumate pe drumul artei adevărate, fie ea tradiționalistă, fie dacă voiți s-o numiți artă nouă sau modernistă” (*Precizări programatice la al cincilea număr*). Poate fi observată aici atât dezicerea (în limitele îngăduite) de arta etnicistă și patriotică promovată oficial, cât și o contaminare oportunistă (și probabil necesară) de limbajul momentului („gust sănătos”, „geniul original al neamului nostru”). Dincolo de program, **A.** are o orientare modernistă. Stângismul discret poate fi inferat din detaliul că Geo Dumitrescu semnează cu pseudonimul Ion Călimară pamfletul *„Naționalistul”*, schiță tipologică satirică având-l probabil ca țintă pe Radu Gyr, și – sub rubrica „Insectar” – parodia *Malec. Eșantion de literatură „eroică”, sau „imperialistă”, sau „étalage de la nation”*; de asemenea, polemizează cu un gazetar de la „Chemarea vremii” care criticase **A.**, îndemnându-l: „pentru Dumnezeu!, economisește-ți balele pentru munca și chiflele zilnice!”. Publică poezii Dimitrie Stelaru (*Cântec din neguri*, *Cei trei*), Ovidiu Rîureanu (*Versuri pentru femeia mea*), Geo Dumitrescu (*Scleroză*, *Declin*), Elena Diaconu (*Șah*), Mihnea Gheorghiu (*Epilog*), Edmond Nicolau (*Noapte-n Sud*), Ben Corlaciu (*Cântec straniu*), Ștefan Aug. Doinaș (*Poemul cărților*), Miron Radu Paraschivescu (*Rică*) ș.a. Dinu Pillat va da în foileton *Jurnalul unui adolescent*, versiune timpurie a romanului *Tinereţe ciudată* (1943). Emil Ivănescu (personaj în romanul „cu cheie” al lui Pillat) semnează proza *Al doilea erou al „Mantalei”*, iar Mircea Streinul se destăinuie în legătură cu *Drama casei Timoteu*. Virgil Untaru/Ierunca (sunt folosite ambele semnături) scrie articole precum *La moartea lui James Joyce* (pornind de la traduceri franțuzești), *Între biografia romanțată și industria literaturii* (atac la adresa unui gen lucrativ de pe poziții puriste – „A scrie este tot una cu a sluji într-o catedrală de pure și sublime ecouri”) și *Despre o definiție a poeziei* sau îl omagiază pe Panait Istrati, „acest bizar ciocănitor de lumină, artistul care a sculptat în istoria gumilastică a umanității figura adevărată a «Omului»”; de asemenea, la rubrica de

revistă a presei „Relief" salută „prezența d-lui Al. Piru în publicistica bucureșteană", remarcând „acea pregătire serioasă" și „acel spirit de matură perspicacitate" a discipolului lui G. Călinescu. Tiberiu Tretinescu semnează articolele *Baudelaire și femeia*, *Ibrăileanu și scriitorii contemporani*, *Să ne amintim de un simbolist* (despre D. Iacobescu). În cronica literară Marin Sîrbulescu dă seama despre culegerea de articole a lui Perpessicius *Dictando divers*, despre *Divanul persian* de Mihail Sadoveanu și despre romanul *Dragoste albă* de Aurel D. Bugariu, Geo Dumitrescu referă despre *Lucreția Bugeac*, poeme de Ion Velicu, iar Dinu Pillat laudă placheta *Mireasa lumii* de Constantin Stelian. Al. Cerna-Rădulescu semnează cronica dramatică (despre *Gâștele* lui Ion I. Cantacuzino), Florin Lucescu scrie despre Auguste Renoir și Gustave Courbet, Al. Husar traduce din Paul Claudel (*Întunecatul mai*). Într-o serie de „note filologice" Ion Coteanu recenzează *Limba română* de Sextil Pușcariu și *Le Problème de la continuité* de Anton Balotă ori analizează neologismul. La rubrica „Relief", Geo Dumitrescu atacă „versul înnodat, contorsionat și nefiresc" în care Eugen Jebeleanu l-a transpus pe R.M. Rilke, „inaderența la realitate a scriitorului român" („o abdicare comodă de la efortul realist în favoarea galopului facil și fecund al fantaziei"). Cu pseudonimul Felix Anadam, același Geo Dumitrescu îl intervievează pe Perpessicius în legătură cu ediția Eminescu, iscălește encomionul *Panait, fratele omului* (despre Istrati), articolul de direcție *Între poezie și cuvinte încrucișate* (cerând „revenirea la realitate", singura în măsură a mai „prezenta garanții de succes autentic pentru o nouă experiență literară"), o notiță de întâmpinare la debutul lui Alexandru Lungu cu *Fata din brazi* ori cronica dramatică. La poșta redacției, lui Marin Preda i se răspunde: „Scrieți mai explicit. Păstrăm *De capul ei*", într-un număr ulterior fiind anunțat că i s-a reținut un text (ce nu va apuca totuși să fie publicat); Theodor Cazaban, apelat de asemenea la această rubrică, avea să fie publicat cu poezia *Dacică*. ***M.I.***

ALBATROS, publicaţie apărută la Buzău, trimestrial, între octombrie 1991 şi ianuarie 1993. Reluând după şase decenii revista „Lectura şcolarului" (1931–1932), o iniţiativă a Bibliotecii pentru Copii din oraş, **A.** îşi propune să-i familiarizeze pe micii cititori şi „creatori" cu literatura. Dintre rubrici, mai importante sunt „Cărţi noi", „Atelier", „Prietenii bibliotecii", „Şi ei au fost copii", „Remember", „Cronica cenaclului". Sunt prezente în paginile foii buzoiene, pe lângă copii şi profesori – cu versurile, prozele, însemnările lor – şi nume consacrate, precum Passionaria Stoicescu, Marin Sorescu (cu poeziile inedite *Roiul* şi *Gura Teghii*), Alexandru Mitru, Ion Caraion (un interviu dat lui Alexandru Oproescu şi republicat după „Opinia" din 24 mai 1991). Există aici o informaţie despre debutul poetic al Ion Caraion produs în 1936 în revista şcolară „Flori de primăvară", unde semna cu numele real. Mai este de reţinut informaţia referitoare la existenţa, în 1933 şi 1934, a unei tipărituri cu acelaşi titlu, editată de Asociaţia studenţilor buzoieni „Alexandru Marghiloman", avându-l ca redactor şi administrator pe George Gh. Pâslaru, la care au colaborat V. Voiculescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Al. A. Philippide, V. Maximilian. ***D.B.***

ALBATROS, revistă apărută la Constanţa, semestrial, din 1992, ca publicaţie a Societăţii de Haiku din localitate. Redactor-şef: Ion Codrescu; secretar de redacţie: Mihaela Codrescu; din 2001 conducerea este preluată de Aura Văceanu. Expresie a interesului crescând pentru cultura şi literatura extrem-orientală, publicaţia doreşte să contribuie la răspândirea şi cultivarea genurilor poeziei tradiţionale japoneze, bucurându-se de colaborarea unor cunoscători străini ale acestora (numărul 1–2/1995 este dedicat Festivalului Internaţional de Haiku de la Constanţa). În **A.** se tipăresc haikuuri, poeme renga, renku, tanka aparţinând unor autori niponi clasici (Matsuo Bashô) şi contemporani (Koko Katô, Kayoko Hashimoto, Ikuyo Yoshimura, Tadao Araki), ca şi unor practicanţi ai acestor specii poetice din SUA, Franţa, Marea Britanie, Canada, Germania, Croaţia şi, desigur, din România. Creaţia autohtonă este reprezentată de Aurel Rău, Constantin Abăluţă, Mircea Petean, Ion Codrescu, Titus Andronic, Radu Patrichi, Şerban Codrin, Clelia Ifrim, Valentin Busuioc, Manuela Miga ş.a. Interesante sunt eseurile, între care cele semnate de Alain Kerven, Patrick Blanche, H. F. Noyes, Horat Hammitzsh, William J. Higginson, ultimul fiind şi autor al unui util *Dicţionar de haiku*, întins pe mai multe numere. Toate textele apar în versiune română şi engleză. Alţi colaboratori: Livia Nica, Florina Dobrescu, Remus Bejan, Anca Tufiş, Olga Duţu. ***I.M.***

ALBINA, periodic politic şi literar care a apărut de două şi de trei ori pe săptămână la Viena şi apoi la Pesta, între 27 martie 1866 şi 31 decembrie 1876. Primul redactor responsabil a fost Georgiu Popa, profesor şi literat ardelean. Din anul 1870, el era înlocuit cu Vincenţiu Babeş, care va conduce gazeta până la începutul anului 1876. Pentru o scurtă perioadă (noiembrie 1871–martie 1872), răspunderea redacţiei îi revine poetului Iulian Grozescu. Temporar, au mai fost redactori I. Sepeţianu şi profesorul I. Ciocan. În primul număr se publica un articol de fond semnat de fraţii Mocsonyi, care sprijineau financiar periodicul. Dar programul, respectat în liniile lui mari de-a lungul celor unsprezece ani de apariţie, pare să fie redactat de Georgiu Popa. **A.** trebuia să devină o „foaie naţională generală", militând pentru interesele întregului popor şi adresându-se românilor de pretutindeni. În ceea ce priveşte orientarea politică, se preconizau realizarea unui „program naţional" şi respectarea deplină a obiectivităţii. Ţelul activităţii literare a gazetei era stabilirea unei comunicări între toţi românii. Mijloacele pentru înfăptuirea acestui ţel au fost publicarea literaturii originale şi critica ei, precum şi o susţinută informare a cititorilor. În primii cinci ani de apariţie, mai exact atâta vreme cât Georgiu Popa a răspuns de redactarea gazetei, s-a încercat menţinerea unui echilibru între rubricile politice şi cele literare; după 1870 literatura dispare aproape cu totul din coloanele **A.** În chestiunea culturii, pe atunci deosebit de importantă pentru românii din Transilvania, gazeta adoptă o poziţie naţională şi populară. Cultura unui popor, se afirma într-un articol nesemnat din numărul 3 al primului an, trebuie să fie predominant naţională. Aspectul naţional nu exclude însă comunicarea dintre culturi; un popor cu o bogată literatură naţională nu-şi poate pierde particularităţile etnice. O consecinţă a acestei concepţii este interesul pentru folclor, considerat cea dintâi şi cea mai directă formă de expresie a elementului naţional în literatură. **A.** este unul dintre primele periodice româneşti care tipăreşte cu consecvenţă literatură populară, culeasă din Transilvania şi Bucovina de At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, Vasile Bumbac, Miron Pompiliu, I. Popp, P. Draga şi Mihail Besanu. În câteva contribuţii teoretice dedicate folclorului At. M. Marienescu şi V. Bumbac discutau valoarea estetică a producţiilor literare populare şi posibilităţile de a extrage din mituri şi din balade informaţii istorice şi etnografice care să le completeze pe cele atestate documentar. Influenţa pe care folclorul o exercita asupra literaturii culte, căreia îi transmite „caracteristica proprie", era, de asemenea, observată, precum şi roadele pozitive ale acestei înrâuriri la Gh. Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri. În mai multe rânduri, prin intermediul gazetei, intelectualii de la sate au fost îndemnaţi să culeagă literatură populară. În vederea unei culegeri corecte, eventualilor culegători li se ofereau şi sumare indicaţii de metodă. Literatura este privită în primul rând ca un mijloc de realizare a idealului naţional. Naţiunile mari, se spune aici, au progresat şi prin acţiunea socială a poeziei. Poetul are datoria de a prevesti evoluţia evenimentelor istorice, de a pregăti mişcările sociale, aşa cum făcuse Andrei Mureşanu la 1848. De aceea, tendinţa poeţilor din generaţia anului 1860 de a neglija „aspiraţiile naţionale", de a se dedica exclusiv „liricii estetice" este combătută. Poetul, se arăta mai departe, trebuie să fie un agitator naţional şi social. Viaţa literară din Transilvania deceniului 1865–1875 este oglindită adecvat în paginile gazetei, dar literatura publicată este totuşi insuficientă. I. Grozescu, V. Bumbac şi At. M. Marienescu sunt, prin frecvenţa prezenţei lor, poeţii cei mai legaţi de **A.** Şi-au publicat aici o bună parte din versuri şi Iosif Vulcan, I.S. Bădescu, Justin Popfiu, I. Papiu, I. Pop-Florantin, Dimitrie Petrino, Aron Densuşianu, Miron Pompiliu (semna şi Moise Pompiliu), Victor Russu, Elie Trăilă, Zaharia Antinescu. Sub pseudonimul Cassiu se ascunde Al. Roman, un atent şi pătrunzător observator al moravurilor din mediile urbane ardeleneşti, comentate cu umor şi vioiciune. Redactorii s-au străduit să contribuie la realizarea unităţii culturale a românilor. În acest scop, activitatea Societăţii Academice Române şi evenimentele vieţii literare din Iaşi şi Bucureşti sunt urmărite atent. Se publicau informaţii diverse privitoare la cei mai cunoscuţi scriitori munteni şi moldoveni, precum şi la ziarele şi revistele mai răspândite. Preferinţele se îndreptau către I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu şi V. Alecsandri, ale căror versuri sunt des reproduse. În articolul *O scrisoare critică*, publicat de Eminescu în martie 1870, în care polemiza cu Junimea, poetul încearcă să răspundă criticilor aduse de Titu Maiorescu şcolii pumniste. Mai ales în perioada în care a apărut la Viena, **A.** devenise una dintre cele mai răspândite gazete transilvănene, graţie orientării naţionale, efortului de a sprijini literatura originală, atenţiei acordate cultivării limbii române, precum şi datorită preocupării pentru calitatea articolelor publicate. ***R.Z.***

ALBINA CARPAŢILOR, „foaie beletristică, ştiinţifică şi literară, cu ilustraţiuni” apărută la Sibiu săptămânal de la 18 august 1877, iar de la 15 octombrie 1878 bilunar până la 30 septembrie 1880. Anunţată cu titlul „Albina Daciei” – refuzat de autorităţile austro-ungare –, **A.C.**, este editată de Visarion Roman, redactor până la 8 decembrie 1877 fiind I. Al. Lapedatu. În primăvara anului următor I. Al. Lapedatu moare şi în numărul 40 se anunţă suspendarea publicaţiei până la angajarea altui redactor. Acesta va fi Iosif Popescu, sub a cărui conducere revista va reapărea de la 15 octombrie 1878. Alături de „Telegraful român”, **A.C.** a contribuit la pătrunderea ideilor junimiste în Transilvania. I. Al. Lapedatu solicitase de altfel şi colaborarea lui Titu Maiorescu, fără să o obţină însă, pentru că mentorul Junimii socotea revista prea angajată în polemicile interne ale românilor transilvăneni. Au colaborat, în schimb, Vasile Alecsandri şi Ioan Slavici, primul cu versuri, proză şi teatru, iar cel de-al doilea, ale cărui sfaturi au contribuit la stabilirea orientării publicaţiei, cu proză. Prin **A.C.** se încerca astfel, într-un moment când importanţa „Familiei” scăzuse, iniţierea, în domeniul cultural şi literar, a unei orientări cu rădăcini mai adânci în viaţa politică din Transilvania şi totodată mai apropiată şi de cercurile politice şi culturale din România. La **A.C.** au publicat versuri şi proză I. Al. Lapedatu, Theochar Alexi, Iosif Popescu, N. Baboean, Iason Biano (Isaia Bosco), I.C. Panţu, T. Bota, I.S. Bădescu, S. Fl. Marian, Ion Gorun, Andrei Bârseanu. S-au republicat şi scrieri de D. Bolintineanu, G. Creţeanu, T.T. Burada, Frédéric Damé, Maria Flechtenmacher. Printre autorii străini din care s-a tradus se numără Schiller (traduceri de I. Al. Lapedatu), O.C. Waldau, Sacher Masoch, H. Heine, Balzac (traduceri de I. Popescu), Musset, Al. Dumas, Edgar Quinet, G. Droz ş.a. Lui Al. Macedonski i s-a retipărit, sub titlul *Baladă*, o traducere după *Lenore* de Bürger. Revista a publicat şi literatură populară. S. Fl. Marian trimitea doine şi descântece culese din Bucovina, iar I. Popescu şi O. Dlujanschi tipăreau articole despre jocurile populare şi, respectiv, despre tradiţiile poporului român. I. Al. Lapedatu este autorul unor articole biografice cu o informaţie bogată, dar cuprinzând şi analize pertinente ale activităţii literare, dedicate lui C. Negri, Ioan Maiorescu, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri. ***R.Z.***

ALBINA PINDULUI, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, de la 15 iunie 1868 până la 1 aprilie 1870, apoi la Craiova, de la 15 aprilie până la 1 iunie 1875, şi din nou la Bucureşti, lunar, până în 1 ianuarie 1876. Redactor Grigore H. Grandea, care o susţine material. Publicaţia, având subtitlul „Litere, ştiinţe şi arte”, este unul dintre cele dintâi periodice literare româneşti în adevăratul sens al cuvântului. În alcătuirea ei revista poartă pecetea romantismului înflăcărat al lui Gr. H. Grandea, care îi imprimă trăsăturile personalităţii sale aproape extravagante, cu preocupări intelectuale extrem de ramificate. Deşi declaraţiile de principiu nu lipsesc, o linie directoare nu se poate descoperi în amalgamul de versuri, proză şi pretenţioase studii de proporţii, cu subiecte dintre cele mai variate. Grandea aborda cu aceeaşi uşurinţă istoria şi teoria literaturii, estetica generală, istoria artelor şi filosofia, într-o vastă compilaţie. Un interes relativ din perspectivă contemporană îl au şi traducerile din M. Montégut, Ed. Schuré, J. Andrieu ş.a. Dar **A.P.** a fost, în primul rând, o revistă de poezie. Poet romantic el însuşi, redactorul s-a arătat generos cu colegii de generaţie şi totodată un constant preţuitor al liricii înaintaşilor. Versurile lui Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova, Ion Heliade-Rădulescu şi Grigore Alexandrescu erau reproduse alături de cele ale lui D. Bolintineanu, V. Alecsandri, G. Sion, G. Creţeanu, N. Nicoleanu, N. Skelitti. Dintre poeţii mai tineri colaborau Miron Pompiliu, Th. Şerbănescu, I. Al. Lapedatu, D. Petrino, M. Gregoriady de Bonacchi, C. Cârlova, V. D. Păun (care debuta aici sub numele real, Basile Dimitrescu) şi mai puţin cunoscuţii G. Al. Zamphirolu, G. Ionescu-Munte, G. Mulţescu, P. Angelescu, N. Georgescu, L. Puşcariu. Poezii populare culese în Macedonia tipăresc I. Fotianu, I. Santo şi junimistul I.D. Caragiani. Lui D. Bolintineanu i se publică *Viaţa lui Cuza Vodă* şi un fragment din romanul *Doritorii nebuni*, iar lui V. Alecsandri i se tipăreşte spiritualul *Dicţionar grotesc*, care a stârnit o sumedenie de nemulţumiri, îndreptate în egală măsură

împotriva autorului şi a revistei. Repertoriul bogat al autorilor străini traduşi şi mai ales valoarea estetică a operelor selectate arată că Gr. H. Grandea ambiţiona să alcătuiască o adevărată istorie exemplificată a literaturilor europene, în spiritul „Bibliotecii universale" iniţiate de I. Heliade-Rădulescu. Chiar el a tradus din Teocrit, Apollonios din Rhodos, Lucian, Seneca, Horaţiu, Dante, Shakespeare, Herder, Bürger, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, G.-M. Legouvé, Saint-Marc Girardin, George Sand. Alte tălmăciri au dat I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, B.V. Vermont (fragmente din drama *Don Carlos* de Schiller), G. Baronzi, V. D. Păun, Miron Pompiliu ş.a. La **A.P.** au mai colaborat cu studii de istorie, pedagogie, lingvistică şi medicină Al. Zanne, V.A. Urechia, N. Densuşianu, I. Al. Lapedatu şi I.C. Drăgescu. ***R.Z.***

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică şi literară apărută la Iaşi, de două ori pe săptămână, între 1 iunie 1829 şi 29 decembrie 1849; va apărea regulat până la 8 ianuarie 1833. După o întrerupere, reapare la 7 decembrie 1833. Din 30 iunie 1835 survine o nouă întrerupere, de 18 luni, până la 3 ianuarie 1837. Începând cu 9 ianuarie 1850, în locul **A.r.** se editează „Gazeta de Moldavia", până la 24 noiembrie 1858; „Patria", scoasă la Iaşi din 27 noiembrie 1858 şi până la 5 octombrie 1859, este, de asemenea, o continuare a **A.r.** În a doua jumătate a lunii februarie 1829 Gh. Asachi cerea administraţiei ruseşti de ocupaţie din Moldova aprobarea de a edita şi redacta o publicaţie periodică cu patru pagini, în care ar fi urmat să insereze ştiri culese din ziarele străine, buletine despre operaţiunile militare ale războiului ruso–turc şi să tipărească articole cuprinzând noţiuni instructive de istorie, geografie şi fizică, scrieri literare şi morale, noutăţi din lumea întreagă şi informaţii comerciale. Două luni mai târziu, la 7 aprilie, autorităţile emit dispoziţia oficială prin care se aproba apariţia gazetei şi Asachi trimite, câteva zile după aceea, înştiinţări către eventualii prenumeranţi. În luna mai 1829 el scoate trei foi volante, intitulate „Novitale de la armie", în care publică ştiri de pe front, cele mai multe preluate din ziarele ruseşti şi austriece. „Novitalele" sunt urmate, la 1 iunie, de primul număr al noii publicaţii. Asachi va restructura treptat programul gazetei, făcând din **A.r.** ceea ce era „Curierul românesc" în Ţara Românească, adică un organ de afirmare şi susţinere a intereselor naţionale. Un timp, începând din 1831, pentru a face publicitate peste hotare chestiunilor politice care îi frământau pe patrioţii din ţările române, dar şi pentru a-i atrage în cercul cititorilor pe acei boieri care nu citeau decât greceşte sau franţuzeşte, **A.r.** publică articolul editorial şi comentariile politice din prima pagină şi în franceză. La redactarea gazetei au colaborat V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu şi Teodor Codrescu. Iniţiativele culturale ale lui Asachi, realizate în principal în paginile gazetei, vor găsi o ilustrare şi în suplimentele „Alăuta românească" (14 martie 1837 – 1 septembrie 1838) şi „Arhiva Albinei pentru arheologie română şi industrie" (1844 –1847). În 1839 Asachi mai tipărea şi „Foaia sătească a Prinţipatului Moldovii", distribuită gratuit ştiutorilor de carte de la ţară. Pe plan politic Asachi este un adept al stărilor de lucruri stabile, al reformelor de sus în jos, al luminării poporului prin învăţătură şi culturalizare. El priveşte orice îndemn la schimbare cu reţinere, acţiunile sale sunt prudente. **A.r.** ilustrează, în bună măsură, această poziţie politică. Pe tărâmul culturii şi al literaturii redactorul gazetei este un eclectic. Admirator al clasicismului, dar nu indiferent la armoniile romantice ale poeziei europene a epocii, cunoscător, cum singur mărturiseşte, al folclorului autohton, precum şi al legendelor şi tradiţiilor istorice naţionale, el îmbină în scrierile sale beletristice toate aceste direcţii, iar ideologia sa literară încearcă să le împace. Sub toate aspectele – jurnalism, teatru, literatură, dar şi în alte domenii, ca şi I. Heliade-Rădulescu, Asachi este un iniţiator. Până la 1840 viaţa intelectuală din Iaşi şi din întreaga Moldovă se desfăşoară, în principal, sub îndrumarea sa şi prin intermediul **A.r.** După ce M. Kogălniceanu scoate seria a doua a „Alăutei româneşti" (1838), influenţa lui Asachi începe să scadă. Eforturile lui de a recâştiga terenul pierdut prin introducerea unui foileton literar permanent (începând din 1839) şi prin atenţia pe care o va acorda acestui foileton în deceniul următor nu au fost suficiente pentru a egala autoritatea „Daciei literare", a „Propăşirii" şi a celorlalte publicaţii periodice ale lui Kogălniceanu. Concepţia politică a lui Asachi, vederile sale în privinţa dezvoltării sociale, rădăcinile inspiraţiei sale poetice erau prea mult legate de realităţile primei jumătăţi a secolului al XIX-lea. *Înainte cuvântarea* scrisă de Asachi pentru întâiul număr nu oferea multe lămuriri în privinţa programului gazetei. O direcţie literară nu se indica, dar poate fi dedusă din studierea materialului beletristic şi a

publicisticii apărute şi corespunde întru totul vederilor lui Asachi. **A.r.** a impulsionat şi a sprijinit creaţia scriitorilor din Principate, încurajând, totodată, în etapa de după 1835, predilecţia unor autori tineri atunci (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri) pentru o literatură preocupată de realităţile sociale, pentru critica unor stări de lucruri necorespunzătoare. Alături de poezia lui Asachi, al cărei registru include teme variate, specifice atât clasicismului, cât şi romantismului, s-a publicat o poezie cu un subliniat caracter educativ, moralizator, pe care o cultivau Gh. Săulescu, D. Gusti, G. Sion, şi, în spiritul epocii, o bogată producţie de fabule compuse de Gh. Asachi, Alecu Donici, G. Sion ş.a. Nuvelistica de inspiraţie istorică şi teatrul îşi au, de asemenea, locul lor în coloanele gazetei. Prin subiectele tratate, alese din istoria Evului Mediu românesc, **A.r.** contribuie, alături de „Curierul românesc" şi, după 1838, de „Gazeta de Transilvania", la impunerea unui nou curent de opinie, la afirmarea ideii de unitate spirituală şi naţională. Asachi se desparte de Heliade-Rădulescu sau de G. Bariţiu în felul de a susţine aceste idei şi în metodele pe care le recomandă şi le urmează. Publicistica lui politică şi culturală se menţine în limitele unei respectări necondiţionate a prescripţiilor cenzurii. Informaţiile şi ştirile politice se preiau din gazetele străine, ruseşti, austriece şi, mai rar, franceze sau engleze; se urmăreşte mersul de ansamblu al politicii europene, se comentează descoperirile ştiinţifice, se dau informaţii geografice sau istorice. Dacă încercarea de selecţie nu este întotdeauna evidentă, se observă în schimb preocuparea lui Asachi pentru stilul articolelor şi pentru formarea lexicului util comunicării noilor noţiuni sociale şi culturale la care acestea se referă. Contribuţia la formarea stilului publicistic este, astfel, unul dintre meritele însemnate ale **A.r.** Nici participarea la discuţiile privind limba literară nu sunt lipsite de interes, deşi, prin Gh. Săulescu, gazeta s-a situat pe o poziţie regionalistă, pe care, de altfel, a combătut-o, primul, C. Negruzzi, cel mai statornic colaborator al gazetei. Articolele şi cronicile dedicate teatrului, cu toată preţuirea pe care Asachi şi colaboratorii săi apropiaţi o arătau literaturii dramatice româneşti, se opresc mai ales asupra menirii educative, discuţiile neglijând latura criticii sociale şi pe aceea estetică. Reproşurile pe care D. Gusti le va face piesei *Băcălia ambiţioasă* a lui Alecu Russo au la bază tocmai aceste puncte de vedere. Este caracteristic pentru felul în care Asachi înţelegea rostul presei periodice faptul că răspunsul lui Russo apare tot în coloanele **A.r.**, deşi articolul *Critica criticii* punea sub semnul întrebării, în primul rând, ideologia literară a redactorului gazetei. În acelaşi spirit, cu argumente care proveneau din estetica revolută a clasicismului, sunt cronicile şi recenziile literare scrise de Gh. Săulescu, T. Codrescu sau A. Gallice. La foiletonul literar au colaborat cu versuri şi proză Iancu Văcărescu, C. Stamati, Teodor Stamati, C. Aristia, I. Heliade-Rădulescu, Al. Hrisoverghi, N. Dimachi, V. Pogor, I. Poni, M. Cuciuran, V. Drăghici, Gh. Nicoleanu, C. Caragiali, Al. Pelimon, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, D. Ralet, N. Istrati, Enrich Winterhalder, C. D. Aricescu ş.a. Între 1838 şi 1840 M. Kogălniceanu publica cronici ale evenimentelor politice, note şi comentarii istorice etc., precum şi *Soirées dansantes*, în care sunt satirizate moravurile aristocraţiei moldoveneşti. V. Alecsandri tipăreşte aici, din 1841 până în 1843, unele poezii (*Crai nou, Tatarul, Maiorul Iancu Bran*), proză (*Pieirea iluziilor*, fragment din *Călătorie în Africa*) ş.a. Cea mai importantă colaborare literară este însă aceea a lui C. Negruzzi, mai apropiat, poate, şi ideologic de Asachi. Prima scriere publicată, *Despre ruinele şi ruinările Moldaviei*, mai cunoscută sub titlul *Scrisoarea III (Vandalism)*, datează din decembrie 1837 şi este semnată Un tânăr moldovan. I se adaugă apoi *Riga Poloniei şi prinţul Moldaviei, Reţetă, Catacombele Monastirei Neamţului* şi alte scrieri în proză. În 1839 lui Negruzzi îi apăreau paisprezece traduceri din baladele lui Victor Hugo, a cincisprezecea fiind publicată în 1841, apoi o scrisoare privitoare la discuţiile lingvistice din epocă, un articol despre comerţul din Principate (1840), alte note şi articole cu caracter polemic, referitoare mai ales la politică. În **A.r.** au apărut puţine traduceri (din Tasso, Hugo, Silvio Pellico ş.a.), Asachi arătându-se interesat, în primul rând,

de publicarea literaturii autohtone. Ilustrând o perioadă de tranziţie caracterizată prin mari frământări sociale şi politice, gazeta lui Gh. Asachi a fost unul dintre cele mai importante elemente de activare a vieţii intelectuale româneşti. ***R.Z.***

ALBINE ŞI VIESPI, revistă satirică apărută la Bucureşti, lunar, de la 1 mai 1893 până la 1 mai 1894. Director şi proprietar: Ştefan Vellescu. Gazeta, scoasă cu scopul de a-i face concurenţă revistei lui I.L. Caragiale „Moftul român", nu obţine însă audienţa scontată şi după unsprezece numere Vellescu renunţă la publicarea ei. Un program vag, formulat în termeni ezitanţi, este articolul *Albine şi viespi* din primul număr. Revista va întreprinde o selecţie a scrierilor unor „poeţi şi prozatori ce au trăit în veacul nostru" şi va încerca „să împrospăteze viitorimii fagurii din literatura epocii". Totodată, va evita „satira greoaie şi bădărănoasă", optând pentru o satiră şi o critică apropiate de artă. Chiar din aceste rânduri răzbate antipatia editorului faţă de Caragiale. Vellescu blamează ceea ce el numeşte „destrăbălarea autodidactică", ironizându-i deopotrivă pe analiştii pedanţi, „care te spânzură dacă o virgulă sau un punct a scăpat cumva din vederea zeţarului". De asemenea, la rubrica „Din zbor", care conţine şi multe observaţii de natură morală ori mici portrete satirice schiţate cu iscusinţă, mai în fiecare număr sunt prezente înţepături la adresa publicaţiei concurente şi a directorului ei, considerat „un moftangiu". Apariţia în cotidianul „Vestea" (1893) a unui articol dedicat lui Caragiale provoacă din partea lui Vellescu o reacţie iritată (*Biografia unui om maaare!?*). Criticile sunt îndreptate şi spre literatura „directorului mofturilor bucureştene". Acesta, se spune cu ironie, ar pregăti o comedie nouă, intitulată *Piper fără sare sau Nº 13",* care ar reprezenta „o săritură bunicică de la Nº 9 la Nº 13". Aluzia la comedia *O noapte furtunoasă sau Nº 9* este pe cât de evidentă, pe atât de nedreaptă. În termeni apropiaţi, deşi nu fără o câtime de dreptate, este comentată şi implicarea lui Caragiale la direcţia Teatrului Naţional. De altfel, activitatea teatrală este urmărită cu atenţie. În ipostază de cronicar dramatic, Ştefan Vellescu, el însuşi actor, se arată avizat, iar remarcile sale, adesea critice, sunt, cele mai multe, îndreptăţite. La **A.v.** au colaborat cu versuri Scarlat Orăscu şi Traian Demetrescu, epigrame dau Sergiu Cujbă şi Giordano, în vreme ce Bonifaciu Florescu traduce un rondel de Charles d'Orléans. Cu proză sunt prezenţi D. Rosetti-Max şi scriitoarea Smara, iar Ştefan Vellescu îşi publică aici încercările dramatice, nereuşite, o adaptare a comediei *Le Menteur véridique* de Eugène Scribe şi mai multe nuvele. ***R.Z.***

ALBOIU, George (6.VII.1944, Roseţi, j. Ialomiţa), poet.

Fiu al Floricăi (n. Dima) şi al lui Ion Alboiu, ţărani, **A.** urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Călăraşi (absolvit în 1963) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1964–1969). Între 1970 şi 1972 este redactor la „Almanahul literar" al Uniunii Scriitorilor, ulterior, până în 1990, redactor la „Almanahul literar" al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, apoi funcţionar la Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, iar între 1992 şi 1994 consilier în cadrul Consiliului Naţional al Audiovizualului. Colaborează la „Luceafărul", unde debutează în 1964, „România literară", „Viaţa românească", „Convorbiri literare", „Steaua", „Tribuna", „Amfiteatru", „România Mare" ş.a. A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Poemele câmpiei* (1978).

A. debutează editorial cu volumul *Câmpia eternă* (1968), unde se remarcă printr-un „ruralism dilatat până la dimensiuni universale" (Gh. Grigurcu). Simbolul câmpiei revine şi în poemele altor cărţi de mai târziu, în jurul lui constituindu-se o structură lirică originală, care rămâne constantă în multe din volumele următoare, nuanţându-se şi precizându-se în *Drumul sufletelor* (1970), *Poemele câmpiei.* Această mitologie e una sumbră, orizontul este unul tragic, unde nu transpare nici o rază de lumină, nu se întrevede nici un viitor, iar când e invocat, e văzut ca un „viitor dureros", plângând el însuşi: „De aceea ochiul meu aşteaptă pe câmpie/ să vină o lacrimă din acel viitor dureros/ care înainte de a fi poate plânge". Cântecul „curge prin pământ", celor care îl ascultă

li se pare că vine „din cealaltă parte a pământului”, oamenii merg cu privirile aplecate, „căutând prin noroaiele drumurilor/ un bulgăre de aur pierdut de zeul morţii”. „Oameni străvezii” caută noaptea, vor să coboare la „grânele de sub pământ”; în fine, le-ar trebui un an să facă „numai parastase” sau măcar o zi şi o noapte să fie „această neagră sărbătoare”. Fluviile cară „pe sub pământ” scoici, sălcii, vulturi şi oameni, rudele îşi duc „morţii în spinare”, fluviul e omofag şi parcă ar „curge în infern”. Obosit în această zvârcolire telurică, omul se culcă pe o parte a câmpiei şi se înveleşte cu cealaltă parte a ei; întreaga câmpie „curge spre un asfinţit necunoscut”. În *Stâlpi* (1974) se întâlnesc totuşi versuri pe ritmuri populare mai jucăuşe, nici ele debordând de optimism. Altele, în stil pillatian, sunt mai degrabă nişte parodii: „Ieşiţi şi din metrouri, şi târlă şi din iurtă/ În iarba cea mai verde ne tăvălim acum/ Şi-aflăm în timp ce râdem ca-n alte ere cum/ mesajele din cosmos ne gâdilă pe burtă”. Tipică din nou pentru „câmpia eternă” este însă evoluţia, ascensiunea cârtiţei pe sub pământ, de unde iese la lumină „cu stânca-n dinţi”. Ceea ce nu exclude frecventarea şi a altor simboluri, precum „edenul de piatră”, „cumplita apoteoză”, răsăritul, amurgurile, lacrima, stâlpul, şoimul, care dau şi titlul unor cărţi: *Edenul de piatră* (1970), *Gloria lacrimei* (1971), *Cumplita apoteoză* (1973), *Metoda şoimului* (1981). Dar poetul demonstrează noi disponibilităţi, de pildă, în *Turnir* (1987), unde se găseşte o lirică de mici dimensiuni, foarte concentrată, exprimând idei oarecare sau impresii fugare, ca în ciclul intitulat *Scurte,* o formulă înrudită întâlnindu-se în aforismele din *Roata lumii* (1994). **A.** este şi autorul unor cărţi de critică, precum *Un poet printre critici* (1979), în care îşi expune opinia despre numeroşi autori, de la Geo Bogza, Ştefan Aug. Doinaş, Nichita Stănescu, Marin Sorescu până la Mircea Dinescu, Adrian Popescu ş.a. Mai alcătuieşte *Antologia poeţilor tineri* (1982) şi este, la rândul său, prezent în mai multe antologii, tradus în limbile italiană, franceză, turcă, greacă.

SCRIERI: *Câmpia eternă,* Bucureşti, 1968; *Cel pierdut*, Bucureşti, 1969; *Drumul sufletelor*, Bucureşti, 1970; *Edenul de piatră*, Bucureşti, 1970; *Joc în patru*, Bucureşti, 1970; *Gloria lacrimei*, Bucureşti, 1971; *Cumplita apoteoză*, Bucureşti, 1973; *Stâlpi*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1975; *Cântarea României*, Bucureşti, 1977; *Poemele câmpiei*, Bucureşti, 1978; *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979; *Aventura continuă*, Bucureşti, 1980; *Metoda şoimului*, Bucureşti, 1981; *Câmpia eternă*, postfaţă Costin Tuchilă, Bucureşti, 1984; *Hora mică*, Bucureşti, 1985; *Turnir*, Bucureşti, 1987; *Roata lumii*, Bucureşti, 1994; *Câmpia eternă*, pref. Valentin F. Mihăescu, Bucureşti, 2001. **Antologii:** *Antologia poeţilor tineri*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*George Alboiu*], CNT, 1968, 26, 1969, 27, 1970, 38; Valeriu Cristea, *„Câmpia eternă”*, AFT, 1968, 32; Mihai Ungheanu, *„Cel pierdut”*, LCF, 1969, 19; Magdalena Popescu, *„Cel pierdut”*, RL, 1969, 50; Ilie Constantin, *„Drumul sufletelor”*, RL, 1970, 29; Lucian Raicu, *„Drumul sufletelor”*, RL, 1970, 35; Poantă, *Radiografii*, I, *227–230*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *240–243*; Ioan Buduca, *„Capricii involuntare”*, AFT, 1979, 12; Grigurcu, *Poeţi*, *325–328*; Doina Uricariu, *Un sofist printre critici*, LCF, 1980, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *169–172*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *30–31*; Florentin Popescu, *Un poet din eternitatea câmpiei*, „Ex Ponto”, 2010, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, *270–272*. ***M.Vs.***

ALBU, Florenţa (1.XII.1934, Floroaica, j. Călăraşi – 3.II.2000, Bucureşti), poetă, traducătoare.

Provine dintr-o familie de ţărani înstăriţi, Maria (n. Simion) şi Ion Albu. Tatăl a fost deţinut politic la Canal. **A.** a frecventat Şcoala de Literatură „M. Eminescu” şi este licenţiată a Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1957). După un şomaj de şase ani, funcţionează ca redactor la „Scânteia tineretului” (1963–1964), apoi la „Viaţa românească”, până la pensionare (1995). A debutat cu versuri în „Tânărul scriitor” (1954), iar editorial cu volumul *Fără popas* (1961).

Primele cărţi publicate de **A.** – versificaţia de circumstanţă, sub imperativul „comenzii sociale”, fiind repede abandonată – o impun ca poet al câmpiei şi satului ancestral. Idilismul este evitat structural. Imaginea Bărăganului sălbatic, scitic, bântuit de vârtejuri şi de secetă, nu exclude totuşi „melancolia serilor” şi poezia halucinantă stârnită de „fata morgana”. Aici pastelul, alcătuit din notaţii eliptice şi sincopate, se interiorizează, iar poezia satului depăşeşte documentarul etnografic. Cu timpul, muncile aspre ale câmpiei sunt evocate ca acte rituale, esenţiale şi sacre. Tot progresiv, se conturează şi imaginea tragică a

sfârşitului lumii rurale tradiţionale, cu gesturile ei simple, de rezonanţă cosmică. *Austru* (1971) marchează un punct de cotitură, în lirica poetei făcându-şi apariţia angoasa şi sentimentul singurătăţii; teroarea istoriei e trăită cu acuitate. Recitite azi, cărţile de după 1971, începând îndeosebi cu *Umbră arsă* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) şi *Epitaf* (1981), apar de-a dreptul curajoase prin subversivitatea lor: denunţări, uneori disimulate, alteori directe, de o incisivitate conţinută, dar sarcastică, ale unui ev inuman. Vechea temă a satului şi a familiei este, în *Elegii* (1973) şi *Epitaf*, un pretext pentru fixarea în efigie elegiacă a unui ceremonial dispărut, concomitent cu o rostire acuzatoare: „Tata a murit acum doi ani, într-un spital/ al ţăranilor fără pământ./ Suferea de frigul cel mai cumplit,/ boală socială – refuz organic/ de adaptare la frigul lumii". Versurile-comentariu vorbesc de o cumplită degradare umană, sub presiunea istoriei absurde. Culpabilizându-se de părăsirea obârşiei, **A.** trăieşte până la capăt drama rupturii, neîmpărtăşind iluziile şi refugiile compensatoare: „…adevărata mea fire era/ a dezrădăcinatului: rană eram,/ refuzul vindecării". Familia, neamurile, satul întreg au devenit o lume moartă, iar legatara şi cântăreaţa lor mărturiseşte inutilitatea verbului poetic, devenit „dodie" şi „vorbă". În frecventele „autoportrete" în faţa oglinzii „necruţătoare", poeta îşi apare drept o „mască a resemnării/ estetic făţuită". Antiromantismul ei temperamental, potenţat din ce în ce mai evident de brutalitatea vremurilor pe care le traversează, se asociază în chip firesc cu o poetică anticalofilă, a dizarmoniei, care o plasează pe **A.** în familia de spirite bacoviană: poemul său adună „toate stridenţele armoniei". O *Artă poetică XX* din volumul *Poem în Utopia* (1983) grăieşte definitoriu despre această poetică a discursului liric direct, grav şi agresiv–neliniştitor: „Cititori, voi cereţi/ rime rare, floricele de stil, reverii,/ dar ştiu, vouă vă trebuie/ precizia glonţului,/ vă trebuiesc trubadurii mitraliilor,/ trăirea totală, fără drept de apel". O asemenea artă poetică răspunde viziunii autoarei asupra existenţei absurde; perspectivă din care utopia însăşi a regimului totalitar e răsturnată în opusul ei. *Poem în Utopia*, *Terase* (1985), *Efectul de seră* (1987), *Kilometrul unu în cer* (1988) jalonează discursul liric relevând vacuitatea existenţei, depersonalizarea şi profanarea (raiul stă cu „porţile vraişte", „taina cunoaşterii s-a pierdut", „cunoştinţele se vând pe tarabe populare" etc.) şi, într-o ordine mai concretă, tabloul apocaliptic al spulberării trecutului în Bucureştii demolărilor. Viziunea este orwelliană – o distopie lirică având, pe teren românesc, afinităţi cu claustrul şi regresiunea bacoviană. „E frig la ultimul etaj,/ e frig în Utopia", ca şi în *Oraşul Bacovia* – titlu emblematic pentru această utopie negativă. „Bocet", „priveghi" (noţiuni resemantizate în spiritul noii viziuni), „noapte", „gheaţă", „Fundătura", „Frica" se instituie în vocabule-temă, după cum „insula", „laţul", „limitele", „păianjenul" ţesându-şi „plasa" peste rostire şi gând sunt figuri ale cântăreţului fie redus la tăcere, fie riscând să-şi vadă versurile „împuşcate". Poeta nutreşte, fără ieftin romantism, sentimentul însingurării şi al claustrării, metaforele fiind „efectul de seră" şi insula: „A fi. Sentimentul de insulă./ Eu – mie – insulă". Însă din exilul ei continuă să facă incizii – sincopate, stridente, neiertătoare – în carnea realului, în propria-i biografie, să constate şi să asume imposibilitatea evadării; sau să lanseze întrebări cu răspunsul inclus: „Unde ne-om fi ducând?". În acest coerent orizont al terorii şi infraumanului, apare un hiatus: beatitudinea prilejuită de miracolul vieţii, al clipei germinale, când „Firea iese din sine". Pentru un moment, lirismul sumbru oracular cedează locul unor laude ale luminii, euritmiei şi exploziei vitale, când „dragostea/ e dreptul de veto al viului", precum în ciclurile *Sărbătoarea solstiţiului* din volumul *Efectul de seră*. Cu grupajul *Denii…* din volumul *Kilometrul unu în cer* revine lumea fabuloasă a ritualurilor folclorice şi religioase, cu semnificaţii potenţate de trecerea timpului. În 1991 **A.** şi-a publicat poemele de sertar în volumul *Anno Domini*. Temele anterioare apar aici cu un plus de adresă directă. Privită în întregul ei, poezia se dovedeşte expresia unei conştiinţe morale şi politice, din ce în ce mai neconcesivă cu anormalitatea şi nefirescul. Din notaţia abruptă şi sacadată, mizând pe reluarea obsedantă a unor sintagme, şi din comentariul sec, de o ironie severă împinsă la sarcasm, ca şi din luxurianţa austeră a versurilor vitaliste, poeta şi-a creat un mod de a scrie recognoscibil în orice vers. Cu fiecare carte, şi-a adâncit

adevărata vocaţie, obţinând treptat sufragiile celor mai exigenţi critici. În **A.** se poate recunoaşte azi un scriitor de prim-plan al generaţiei ’60 din secolul trecut. Este şi autoarea unor volume de memorialistică – impresii de călătorie în ţară şi străinătate, în care prevalează observaţia şi comentariul cultural. Notabil este *Zidul martor. Pagini de jurnal. 1970–1990*, volum din 1995, înscriindu-se între piesele de rezistenţă ale memorialisticii de sertar apărute după decembrie 1989. Document autoscopic al unei personalităţi intransigente cu sine şi cu ceilalţi, jurnal de creaţie, cartea este totodată o amplă „fişă de observaţie” a procesului de degradare a societăţii româneşti în totalitarism, oferind şi o neiertătoare imagine din interior a vieţii literare. **A.** a descoperit şi editat *Cronica de la Arbore* a lui Toader Hrib (1971, ediţia a doua în 1972) şi a tradus în câteva rânduri, îndeobşte în colaborare, din poezia lui Victor Sivetidis.

SCRIERI: *Fără popas*, pref. Maria Banuş, Bucureşti, 1961; *Câmpia soarelui*, Bucureşti, 1962; *Constanţa*, Bucureşti, 1964; *Intrare în anotimp*, Bucureşti, 1964; *Fata morgana*, Bucureşti, 1966; *Măşti de priveghi*, Bucureşti, 1968; *Himera nisipurilor*, Bucureşti, 1969; *Poeme*, Bucureşti, 1969; *Arborele vieţii*, Bucureşti, 1971; *Austru*, Bucureşti, 1971; *Câmpia soarelui*, Bucureşti, 1972; *Elegii*, Bucureşti, 1973; *Petrecere pe iarbă*, Bucureşti, 1973; *Ave, noemvrie*, Bucureşti, 1975; *Întoarceri*, Bucureşti, 1977; *Roata lumii*, Bucureşti, 1977; *65 poeme*, Bucureşti, 1978; *Umbră arsă*, Bucureşti, 1980; *Epitaf*, Bucureşti, 1981; *Poem în Utopia*, Bucureşti, 1983; *A fi–fire*, Bucureşti, 1984; *Banchet autumnal. Impresii de călătorie*, Bucureşti, 1984; *Terase*, Bucureşti, 1985; *Efectul de seră*, Bucureşti, 1987; *Kilometrul unu în cer*, Bucureşti, 1988; *Anno Domini (inedite 1970–1989)*, Bucureşti, 1991; *Copilărinda*, Bucureşti, 1991; *Efectul de seră*, Bucureşti, 1991; *Zidul martor. Pagini de jurnal. 1970–1990*, Bucureşti, 1995; *Aurolac*, Bucureşti, 1997; *Petrecere*, Bucureşti, 1998; *Lotrioara*, Bucureşti, 1998; *Austru*, Bucureşti, 1999; *Scara ce nu duce nicăieri*, Bucureşti, 2001. **Ediţii:** Toader Hrib, *Cronica de la Arbore*, Iaşi, 1971; ed. 2, Iaşi, 1972. **Traduceri:** Victor Sivetidis, *Thalassa*, Bucureşti, 1967 (în colaborare), *Măslinul*, Bucureşti, 1968 (în colaborare), *Oracolul lui Oreste*, Bucureşti, 1969 (în colaborare), *Zbor ireversibil*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Aurelia Batali), *Stalactite*, Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Martin, *Poeţi*, I, *177–178*; Tudor, *Pretexte*, *243–248*; Cristea, *Un an*, *134–138*; Petroveanu, *Traiectorii*, *281–285*; Piru, *Poezia*, II, *154–157*; Raicu, *Critica*, *334–336*; Poantă, *Radiografii*, I, *153–157*; Steinhardt, *Critică*, *102–105*; Simion, *Scriitori*, III, *256–259*; Grigurcu, *Existenţa*, *153–157*; Dimisianu, *Subiecte*, *151–158*; Regman, *De la imperfect*, *224–229*; Micu, *Limbaje*, *286–291*; Nicolae Manolescu, *Elegii*, RL, 1989, 7; Maria-Ana Tupan, *Timpul neretuşat al poeziei*, VR, 1991, 11–12; Lucian Raicu, *Revelaţii dure*, RL, 1993, 1; Rodica Iulian, *„Zidul martor”*, APF, 1995, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *31–32*; Virgil Ierunca, *„Zidul martor”*, RL, 1996, 20; Pop, *Pagini*, *103–107*; Octavian Soviany, *Efectul apocaliptic*, CNT, 1999, 9; Ilie Constantin, *Jurnale lirice şi simboluri existenţiale*, RL, 1999, 50; *Dicţ. analitic*, II, *10–12*; Aurel Rău, *„Austru”*, ST, 2000, 2–3; Dimisianu, *Lumea*, *265–268*; Grigurcu, *Poezie*, I, *34–60*; Georgeta Drăghici, *Cochilia lui Pagurus*, RL, 2002, 45; Dan Bogdan Hanu, *Ultima verba*, CL, 2002, 11; Petraş, *Cărţile*, *42–45*; Popa, *Ist. lit.*, II, *392*. ***N. M.***

ALBU, Mihaela (10.VI.1947, Craiova), poetă, critic şi istoric literar. Este fiica Eleonorei Popescu-Paveliu (n. Constantinescu), contabilă, şi a lui Mihai Popescu-Paveliu, profesor. A absolvit la Craiova Şcoala Generală nr. 9 (1961) şi Liceul „N. Bălcescu” (1965), apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1970), tot aici urmând şi secţia română–engleză (1973–1978); şi-a susţinut doctoratul în 1983. A fost profesoară în comuna Baldovineşti-Olt (1970–1973) şi la Balş (1973–1974). Din 1975 până în 2010 este cadru didactic la Universitatea din Craiova, iar ulterior se transferă la Universitatea „Spiru Haret”, Facultatea de Jurnalism, din Bucureşti. A fost lector de limba română la Columbia University din New York (1999–2002), unde redeschide Catedra „N. Iorga”. Este redactor-şef la revistele „Lumină lină – Gracious Light” (New York) şi „Carmina Balcanica” (Bucureşti) şi membră în redacţia publicaţiilor „Europa” (Novi Sad), „Oglinda literară”, „Euromuseum”, „Portal Măiastra”, „Contact internaţional” şi „Noul literator”. A debutat în „Ramuri” (1975), iar editorial în 1994 cu studiul monografic *Ion Biberi*. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Porto Franco”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Poezia”, „Contrafort”, „Hyperion”, „Mozaicul”, „Lamura”, la mai multe publicaţii din SUA – „Vatra”, „Origini – Romanian Roots”, „Meridianul românesc”, „Romanian Journal”, „International Notebook of Poetry”, „Medievalia”, din Canada – „U R A M Journal” (Toronto), „Observatorul” (Toronto) sau la „Lo Straniero” (Italia), „Europa” (Serbia). A fost distinsă cu mai multe premii în SUA (2002, 2005) şi în ţară.

Debutând ca poetă cu volumul *Între două porţi* (2002), **A**. îşi defineşte propensiunea metaforic, prin versurile intitulate *Ca o dragoste târzie…* (2005), unde poezia este văzută ca „lumină înlumită" şi „putere a metaforei", iar antinomia lumină–întuneric sau ce ţine de nostalgie, tristeţe, melancolie, timp, mister, speranţă sunt transfigurate prin balansul permanent între lumea dinafară şi cea dinăuntru: „Îmi adăp sufletul la izvoarele Lumii/ deschid poarta Poeziei/ şi plec în pelerinaj către mine însămi". Ca istoric literar, **A.** urmăreşte în monografia *Ion Biberi* reperele biografice esenţiale şi opera (ştiinţifică, filosofică şi beletristică) a unui cărturar intrat, din nefericire, într-un con de umbră. Exegeta îl aşază pe Biberi între spiritele enciclopedice ale culturii române. În alt studiu, *Relatare/reprezentare. De ce avem roman?* (1997), face o incursiune în romanul românesc contemporan. Cunoscătoare a fenomenului cultural românesc din diaspora, scrie paginile intitulate *Citind la New York scriitori români* (2002), ce includ profiluri critice care se referă la Aurora Cornu, Theodor Damian, Liviu Georgescu, Mircea Săndulescu ş.a. În *Memoria exilului românesc: ziarul „Lumea liberă" din New York* (2008), ca şi în *Cultură şi identitate, ziarul „Lumea liberă" din New York* (2008), **A**. radiografiază o publicaţie de referinţă pentru mentalitatea, atitudinea şi acţiunea românilor din exil, pentru felul în care ei se raportează la realităţile din ţară. Sunt avuţi în vedere cei prezenţi frecvent în ziar – Dorin Tudoran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Aurel Dragoş Munteanu, Ileana Vrancea, George Astaloş ş.a., articolele acestora fiind prezentate analitic în funcţie de temele abordate. Altă carte, *Iscusită zăbavă* (2004), examinează fenomenul literar românesc făcând apel la eseuri şi cronici literare. Comentatoarea îşi începe demersul cu un eseu despre M. Eminescu şi Constantin Noica, interpretaţi drept „filosofi ai limbii române", ambii fiind greu traductibili, apoi abordează nuanţat poezia lui Al. Macedonski, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, se oprește și la Petre Ţuţea, Marin Preda, Mircea Zaciu, Octavian Paler ș.a. Studii, eseuri şi cronici literare sunt reunite, de asemenea, în volumul *În labirintul cărţilor* (2010). În primul capitol se analizează, documentat, literatura română sub comunism, ca acceptare, subversiune şi opoziţie sau disidenţă şi rezistenţă. Este comentată tăcerea unor scriitori care au folosit ca „armă" refuzul de a publica sau omisiunea, dar și curajul lui I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, Octavian Paler, Augustin Buzura. Un capitol este consacrat exilului şi istoriei culturii noastre printre străini, cu referire specială la editarea de publicaţii, domeniu asupra căruia **A.** s-a concentrat în mai multe rânduri, precum în *Presa literară din exil* (2009), *Presa românească din afara graniţelor* (2010, în colaborare cu Dan Anghelescu), *Presa literară din exil. Al doilea val* (2011) ş.a., sau la înfiinţarea de edituri. Mircea Eliade este apreciat în acest context ca o personalitate emblematică. Alte studii din capitolul *Repere identitare* se referă la dialogul ştiinţă–religie în literatura română, precum şi la Câmpia Bărăganului ca topos literar.

SCRIERI: *Ion Biberi*, Craiova, 1994; ed. (*Ion Biberi – Suferinţă şi cunoaştere*), Craiova, 2005; *Relatare/reprezentare. De ce avem roman?*, Craiova, 1997; *Între două porţi*, pref. George Alexe, New York, 2002; *Citind la New York scriitori români*, pref. Mircea A. Diaconu, Botoşani, 2002; *Iscusită zăbavă*, New York, 2004; *Ca o dragoste târzie…*, Craiova, 2005; *Catharsis*, tr. Anca Roşu, Bucureşti–Montreal, 2006; *Literatura pentru copii. Discursul epic*, Craiova, 2007; *Cultură şi identitate: ziarul „Lumea liberă" din New York*, Craiova, 2008; *Memoria exilului românesc: ziarul „Lumea liberă" din New York*, Bucureşti, 2008; *Et in America… Oameni, locuri, întâmplări*, Bucureşti, 2009; *Presa literară din exil*, Iaşi, 2009; *Revistele literare ale exilului românesc. „Luceafărul", Paris (1948–1949)* (în colaborare), Bucureşti, 2009; *În labirintul cărţilor*, Craiova, 2010; *Presa românească din afara graniţelor* (în colaborare cu Dan Anghelescu), pref. Marian Petcu, Bucureşti, 2010; *Lumină în lumină, Poezia!*, Iaşi, 2011; *Presa literară din exil. Al doilea val*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Suzanne Cataldi, *Michaela Albu's Romanian Myth*, „URAM Journal", 1997, 1; Lucian Alecsa, *„Citind la New York scriitori români"*, „Hyperion", 2002, 4; George Alexe, *Diorame teologice şi literare*, CNT, 2002, 41; Iulian Boldea, *Lecturi newyorkeze*, VTRA, 2002, 11–12; Mirela Roznoveanu, *Mihaela Albu şi dragostea pentru limba română*, „Meridianul românesc", 2004, 16 octombrie; Theodor Damian, *Izbitoare ofrandă („Ca o dragoste târzie…")*, „Lumină lină – Gracious Light", 2005, 4; Marius Chelaru, *„Iscusită zăbavă", „Ca o dragoste târzie..."*, „Poezia", 2006, 1; Dan Mănucă, *Tenacitatea eseului*, CL, 2007, 10; Daniela Sitar-Tăut, *Diarismul între plăcerea textului şi catharsis*, „Nord literar", 2009, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *„Luceafărul" diasporei*, RL, 2010, 6; Eugen Evu, *Mihaela Albu sau Dragostea niciodată târzie*, „Oglinda literară", 2011, 8.

T. N.

ALBULESCU, Mircea (4.X.1934, Bucureşti – 8.IV.2016, Bucureşti), poet, publicist. Fiu al Olgăi (n. Tempinski) şi al lui Vasile Albulescu, dirijor de fanfară militară, **A.** (ale cărui prenume la naştere sunt Iorgu Constantin) va absolvi Şcoala Medie Tehnică de Arhitectură (1952) şi Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" din Bucureşti (1956, clasa Aura Buzescu). Are o bogată activitate teatrală (începută în 1950) şi cinematografică (a jucat roluri principale sau secundare în peste şaptezeci de filme artistice), cu interpretări memorabile: rolul titular din *Danton* de Camil Petrescu, în piesele *Profesionistul*, *Azilul de noapte* ş.a., precum şi în filme ca *Prea mic pentru un război atât de mare*, *Puterea şi adevărul*, *Actorul şi sălbaticii*, *Cursa*, *Înghiţitorul de săbii* ş.a. Este societar de onoare al Teatrului Naţional din Bucureşti, profesor la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" (ulterior Universitatea Naţională de Artă Teatrală de Cinematografică) din Bucureşti (1985–2005), doctor în arte (cu teza *Teatrul radiofonic. Convertibilitatea mijloacelor de expresie actoricească în procesul creaţiei*). Între ianuarie 1993 şi martie 1994 a fost secretar de stat în Ministerul Culturii. Publică versuri şi proze scurte şi susţine rubrici în revistele „Teatrul", „Cinema", „Contemporanul", „Libertatea", „Cronica română" ş.a. Cea dintâi carte, *Vizite*, îi apare în 1985. Pentru întreaga activitate artistică, a fost distins cu Premiul Național acordat de Ministerul Culturii și Cultelor (2003), Premiul Academiei Române (2004) ș.a.

A., actorul de mare suprafaţă, cu voce baritonală, puternică, plină, cu dicţie impecabilă, sever şi subtil ironic chiar şi atunci când interpretează roluri de comedie, profesează ca poet un lirism cu garda jos, cu asociaţii metaforice căutate, într-o manieră ce-și controlează totuși aparenta desuetudine prin șarm și umor subțire. Strânsă în volumele *Vizite*, *Pajura singurătăţii* (1994), *Fluture în lesă de aur* (2002), *Clanţe* (2005), *Ultimele noduri* (2010), poezia nu se rușinează să retorizeze – inclusiv cu adaosuri cabotine – sensibilitatea, sentimentalitatea sau melancolia emițătorului: „dulapurile se sufocă/ de prea multe sertare/ prea pline cu gol în cutii/ foste ambalaje ale fostelor/ amintiri/ înghesuite în foste cârpe de praf". Adesea poemele vorbesc despre *persona* actorului: „«Prospero, în scenă – imediat!»/ Se-aude-n cabină chemarea…// Ciudat,/ Odată cu Prospero,/ Eu însumi m-am ridicat!". Publicistica, de regulă compusă tot în tușe lirice-sentimentale, adunată în volumele *Bilete de favoare* (1996), *Baraka, bunii mei…* (1998) şi *Bazar sentimental* (2000), este reflexivă, cu vădită disponibilitate interogativă, îndreptată cu precădere spre lumea teatrului şi a filmului. *Poezie de teatru* (2008), punând în pagină un dialog cu Puşa Roth, și *Duelul sau Jurnalul actorului care l-a interpretat pe Danton* (2011) sunt volume-confesiune.

SCRIERI: *Vizite*, Bucureşti, 1985; *Pajura singurătății*, cu ilustrații de Marcel Chirnoagă, Bucureşti, 1994; *Bilete de favoare*, Bucureşti, 1996; *Baraka, bunii mei…*, Bucureşti, 1998; *Bazar sentimental*, Bucureşti, 2000; *Fluture în lesă de aur*, Bucureşti, 2002; *Clanțe*, Bucureşti, 2005; *Poezie de teatru (Puşa Roth dialog cu Mircea Albulescu)*, postfaţă Costin Tuchilă, Iaşi, 2008; *Ultimele noduri*, Iaşi, 2010; *Duelul sau Jurnalul actorului care l-a interpretat pe Danton*, Bucureşti, 2011.

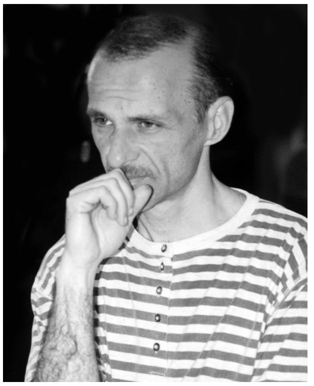
Repere bibliografice: Napoleon Toma Iancu, *Dicţionarul actorilor de film*, Bucureşti, 1977, *11–12*; Cristina Corciovescu, Bujor T. Râpeanu, *1234 cineaşti români*, Bucureşti, 1996, *9–11*; Liviu Grăsoiu, *Vocile interioare ale actorilor*, LCF, 2003, 8; Cristea, *Teleorman*, *31–32*; Silvia Kerim, *Amintirea ca un parfum*, Piteşti, 2007, *passim*; Horia Gârbea, *„Ultimele noduri"*, LCF, 2010, 27. ***N.I.***

ALBUM ŞTIINŢIFIC ŞI LITERAR, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, în februarie şi martie 1847 (trei numere), sub patronajul Asociaţiei Literare a României şi la îndemnul lui Ion Ghica. Redactor: avocatul C.N. Brăiloiu. Deplângând dispariţia în 1844 a „Foii ştiinţifice şi literare", titlul aprobat oficial al „Propășirii", noua publicaţie, a cărei ţintă declarată era stimularea gustului pentru citit, ce părea de câţiva ani să meargă în regres, promite continuarea în spirit a acesteia: **A.ş.l.** „va fi un cadru deschis la toate producţiile originale în versuri sau proză care vor fi de vreun interes şi vor avea o limbă curată; la orice articole de ştiinţă folositoare, cu un cuvânt la toate acele lucrări ale duhului. Bunele traducţii vor fi primite cu mulţumire, iertându-ne câteodată a critica cu măsură şi a lăuda cu nepărtinire. Noutăţile politice care în planul nostru sunt de un interes secondar, vor avea asemenea loc în coloanele noastre". Pentru a putea realiza toate aceste intenţii nobile şi îndrăznţe programatic, editorul, magistrat şi traducător încercat, prudent, le pune sub încuviinţarea guvernului „luminat şi înţelept". Cât despre colaboratori, se speră că aceştia vor fi „tineri români din amândouă ţările […], bărbaţi cu talent, ce îşi întrebuinţează ceasurile de odihnă spre cinstea lor şi interesul

înaintării". Dar legătura reală de continuitate se face prin Ion Ghica, semnatar al unor notaţii memorialistice (*Despre mijloacele de comunicaţie*), prin Grigore Alexandrescu, care publică aici singura sa baladă romantică, *Ucigaşul fără voie*, şi prin Vasile Alecsandri, colaborator cu poezia *Sburătorul*. ***R.P.***

ALBUMUL LITERAR, supliment al ziarului „politic-comercial" „Timpul", apărut la Bucureşti, lunar, între decembrie 1856 şi iunie 1857, sub redacţia gazetarului Grigore R. Bossueceanu. **A.l.** este o revistă literară redactată, pentru vremea aceea, într-o manieră modernă. În paginile ei apar multe dintre poeziile lui Cezar Bolliac, reproduse mai ales din volume. Dintre scriitorii epocii colaborează cu versuri G. Creţeanu, C.D. Aricescu, Grigore Serrurie, C. Caragiali şi, alături de aceştia, Al. Lăzărescu, C.I. Roattă şi A. Popescu. Prin textele publicate aici Grigore R. Bossueceanu se arată un prozator destul de înzestrat. Alertele *Suvenire de călătorie*, amintind de cele scrise de V. Alecsandri, dovedesc talent descriptiv, un spirit de observaţie ascuţit şi chiar subtilitate în alternarea descrierilor de natură cu notaţiile relative la mediul social şi la viaţa culturală. El dovedeşte şi intuiţie critică în analiza volumului *Armonii intime* al lui Al. Sihleanu. De literatura populară revista se ocupă într-o recenzie la culegerea de poezii populare româneşti alcătuită de Henry Stanley of Alderly şi publicată la Londra. În aprilie 1860 se anunţă reapariţia **A.l.**, cu un program similar, ca supliment al ziarului „Secolul", redactat tot de Bossueceanu, dar proiectul nu s-a realizat. ***R.Z.***

ALBUMUL PELERINILOR ROMÂNI, prima revistă românească de poezie şi una dintre primele din Europa, apărută la Paris, lunar, între 15 aprilie şi 30 iunie 1851. Alcătuită de D. Bolintineanu exclusiv din versurile proprii, după modelul publicaţiei similare a polonezului Adam Mickiewicz (*Cartea pelerinilor poloni*), **A.p.r.** conţine câteva poezii animate de sentimentele patriotice ale scriitorului aflat în exilul politic impus de înfrângerea Revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească (*Fluierul* şi *Buciumul*, *La români*, *La B. Alexandri, poetul Moldovei*), legenda *Dochia* şi un fragment din poemul dramatic în versuri *Sorin sau Tăierea boierilor la Târgovişte*. Nu le sunt străine creaţiilor din această antologie sui-generis nici nuanţele polemice, continuate în jurnalul satiric în versuri *Eumenidele sau satire politice*, datat 1866. ***I.H.***

ALDULESCU, Radu (29.VI.1954, Bucureşti), prozator.

Este fiul Silviei Aldulescu (n. Dumitru), redactor la Editura Academiei, şi al lui Leon Aldulescu, jurnalist la „Steagul roşu" (unde a fost coleg cu Constantin Cărtărescu, tatăl scriitorului Mircea Cărtărescu) şi ulterior la „Tribuna Ialomiţei". Face cursul elementar la o şcoală din cartierul bucureştean Floreasca (1960–1968), apoi se înscrie la Liceul nr. 39 din Bucureşti, pe care îl absolvă în 1972. Adolescent insurgent, atras de boemă, nu are performanţe şcolare, dar e interesat de literatură şi încearcă deja să scrie proză. În 1971 participă la câteva şedinţe ale cenaclului Săgetătorul, condus de Tudor Opriş, unde citeşte două povestiri; una, *Săracul Sfântul Ilie*, e publicată în revista „Amfiteatru" în 1973. Refuzând să urmeze studii universitare, se angajează în 1973 ca muncitor necalificat la fabrica de lacuri şi vopsele Policolor, unde lucrează până în 1980, calificându-se, între timp, ca operator chimist. În intervalul 1980–1987 este mecanic de motoare la Uzinele „23 August" şi, pentru o vreme, detaşat ca schelar la Şantierul Centrului Civic. Din 1987 până în 1990 lucrează la rotativa Tipografiei Informaţia Bucureştiului din Palatul Universul, unde se ocupă cu operaţiuni precum manevrarea baloţilor de hârtie de ziar sau montatul şi demontatul paginilor de plumb. Imediat după Revoluţie, în intervalul 1990–1992, este redactor al revistei „Baricada". În anii '80 colaborase sporadic la „Luceafărul", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", iar după 1989 publică fragmente de proză, recenzii de carte şi articole de atitudine în „România literară", „Viaţa românească", „Contrapunct", „ArtPanorama", „Steaua", „Ateneu", „Argeş", „România liberă", „Luceafărul" ş.a. Scrie, împreună cu Răsvan Popescu, scenariul filmului *Terminus Paradis*, regizat de Lucian Pintilie, film distins în 1998 cu Premiul Consiliului Naţional al Cinematografiei din România pentru scenariu şi

cu Premiul special al juriului la Festivalul de la Cannes. Primul său roman, *Sonata pentru acordeon*, scris înainte de căderea comunismului şi predat Editurii Albatros încă din 1987, dar publicat abia în 1993, îi aduce Premiul Uniunii Scriitorilor şi un premiu al Editurii Nemira, constând în publicarea următorului roman, *Amantul Colivăresei* (1996; Premiul Asociaţiei Patronilor de Edituri din România). În 2004 este distins cu Meritul Cultural în grad de Cavaler, conferit de Preşedintele României. I se mai acordă Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române pentru romanul *Mirii nemuririi* (2006).

A. este unul dintre autorii reprezentativi ai generaţiei '90 (alături de Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Daniel Bănulescu, Dan Stanca, Răzvan Petrescu, Petre Barbu sau Mihail Gălăţanu) şi totodată prozatorul cu cea mai mare forţă şi anvergură dintre cei afirmaţi în primul deceniu postrevoluţionar. Predilecţia pentru o tematică a marginalităţii, subsumată reflecţiei asupra precarităţii condiţiei umane, dar şi asumarea ostentativă a unei poetici anticalofile şi a unor modele prozastice antepostmoderne – în directă legătură cu structurala inaderenţă a lui **A.** la hipertehnicismul prozei optzeciste – definesc profilul acestui scriitor, care şi-a mărturisit în repetate rânduri preţuirea pentru autori ca Marin Preda, Eugen Barbu, Petru Dumitriu, D.R. Popescu, Constantin Ţoiu sau Nicolae Breban, fără a se revendica propriu-zis de la aceştia. Romanele lui configurează poate cel mai ambiţios, mai coerent şi mai bine reliefat proiect prozastic din literatura postdecembristă, în ciuda inegalităţii valorice a titlurilor ce îl compun. Autorul scrie o cronică a societăţii româneşti din anii '70 ai secolului trecut până în anii 2000, atenţia focalizându-se cu precădere asupra unui anumit strat social (până la el niciodată atât de consecvent examinat), acela al marginalilor – perdanţi de tot felul, orfani, dezmoşteniţi, declasaţi, şomeri, muncitori zilieri, hoţi, femei pierdute, cerşetori şi beţivi, cămătari şi proxeneţi; ori, pur şi simplu, oameni oarecare, supravieţuind la limita sărăciei. Prozatorul coboară fără grimase de dispreţ printre ei, în bolgia unde fermentează o drojdie fetidă, nu-i judecă şi nu-i căinează, le înregistrează cu acuitate vânzoleala, spasmele, tentativele redemptorii sau, dimpotrivă, afundarea tot mai adâncă în mocirlă. Acolo unde altora li s-ar părea că au de-a face cu specimene ale unei subumanităţi repulsive, **A.** identifică umanitatea profundă, camuflată de stratul gros de mizerie, desfigurată de cicatrici urâte. El încearcă să contureze un soi de „comedie umană", o construcţie cvasinaturalistă amintind de proiectul epic zolist, dar trecută prin Dostoievski, Faulkner, Henry Miller, Céline, Burroughs ori Kerouac – spre a indica numai câteva dintre modelele livreşti –, schimbând, desigur, ce e de schimbat, şi ca proporţii, şi la nivelul complexităţii. Personajele lui **A.** sunt specii de *picaro* anonimi şi dezabuzaţi, rătăcind uneori fără ţel, alteori în căutarea unui mijloc de subzistenţă, implicaţi – cum sugerează o voce din *Sonata pentru acordeon* – într-o obscură, dar sângeroasă „Istorie a Războiului Pâinii", ale cărei file consemnează fapte prea puţin glorioase, de la chinurile îndurate în „bolgiile" fabricii socialiste până la tertipurile la care îndeamnă foamea. Asemenea fapte au totuşi relevanţă într-un plan mai de profunzime. Examinat îndeaproape, traseul aparent derizoriu al unora, precum Relu Golea din *Istoria eroilor unui ţinut de verdeaţă şi răcoare* (1997) şi Rafael Ogrinjan din *Mirii nemuririi*, dezvăluie urme ale unor căutări cvasimistice şi ale unor zbateri cvasiascetice. Prea rar remarcat de comentatorii romanelor lui **A.**, există aici un scenariu metafizic, pe cât de nedemonstrativ, pe atât de pregnant, ce se suprapune aparentului arbitrariu al deambulărilor unor antieroi similiexistenţialişti trăind „la limită", confruntându-se cu „limita", provocând-o permanent. Condiţia socială devine, în acest context, un revelator al condiţiei ontologice. Iar categorii precum grotescul, trivialul, sordidul, scatologicul, urâtul în toate formele şi manifestările sale definesc – nu numai sub aspect estetic sau moral, ci şi din unghi metafizic – o lume aflată în plin proces de disoluţie. Totul stă aici sub semnul apocalipticului, de la peisajul industrial la întâmplările cotidiene, naraţiunea împrumutând pe spaţii ample, dincolo de aluziile sau referinţele biblice recurente, tonalitatea de lamento a Ecleziastului. **A.** tematizează destrămarea, instabilitatea, dezordinea, lipsa, golul, negativitatea însăşi, *picaro*-ul demonic din tagma lui Robert zis Diavolul, protagonistul din *Îngerul încălecat* (1994) şi din *Cronicile genocidului* (2012), fiind învestit simbolic cu funcţiile unui agent al disoluţiei (sociale şi nu numai). Fie că e întruchipat de personaje precum acesta, fie că se lasă doar întrevăzut ca personaj fantasmatic, ca siluetă de fum, invocat cotidian sau bântuind visele agitate ale unora, diavolul străbate, fără excepţie, spaţiul tuturor romanelor; prezenţa lui se subsumează unei viziuni care nu este una pur şi simplu realistă, ci realist-apocaliptică, nu fără accente ironice. Perfect adecvată reflecţiei

implicite asupra destructurării unei/unor lumi, însăşi construcţia romanescă integrează sugestia dezarticulării. Centrifugale, nesudate în jurul unui ax epic bine precizat, cu o intrigă nu tocmai uşor de circumscris şi o cronologie neliniară ce urmăreşte nu atât „fapte", cât meandrele unui flux al conştiinţei, romanele expun, într-o formă rizomatică, întregi colecţii de destine, unele banale, altele pigmentate de o doză de senzaţional, „istorii ale vieţii" vărsându-se aluvionar într-o istorie mare, ale cărei semnificaţii transcend imediatul. Haotică, lumea imaginată de **A.** i se înfăţişează cititorului într-o concreteţe surprinzătoare. Autorul percepe cu acuitate reliefurile, nu ignoră nici unul dintre detaliile care ar putea fi semnificative şi, de altfel, pare că refuză exclusivitatea prim-planului, laolaltă cu nesocotirea *arrière-plan*-ului, a decorului, a fundalului, a secundarului, pentru că totul poate deveni, în anumite condiţii, relevant. De aceea, prozatorul stăruie îndelung asupra unor amănunte ale cadrului, descripţia atingând de foarte multe ori virtuozitatea; şi de aceea fizionomia personajelor sale secundare, ba chiar şi a celor episodice, este adesea la fel de atent examinată şi de expresivă ca a personajelor de prim-plan. Faţă de oameni şi lucruri, autorul manifestă deci o atitudine „democratică", la rădăcina căreia se distinge o filosofie şi implicit o concepţie asupra literaturii, aierarhică şi antiautoritară. Potrivit acesteia, nu există subiecte „majore" şi „minore", nimic nu e de dispreţuit – oamenii mărunţi şi întâmplările lor nespectaculoase, de exemplu. De aici şi predilecţia pentru explorarea marginalităţii. **A.** practică un tip special de proză citadină. Dacă în ceea ce priveşte interesul său special pentru atmosfera şi umanitatea pitorescă a periferiei i s-au identificat, corect până la un punct, precedenţe în G.M. Zamfirescu sau în Eugen Barbu, în schimb, ca ilustrator şi „documentarist" al vieţii oraşului industrial, **A.** nu pare să aibă antecesori (o excepţie ar fi Augustin Buzura în romanul *Vocile nopţii*) şi nici urmaşi. Peisajul urban industrial, memorabil descris, asigură fundalul nesfârşitelor peregrinări ale personajelor. Pradă unui neastâmpăr înrădăcinat în fiinţa lor, (anti)eroii romanelor sale străbat oraşul de la un capăt la altul, dinspre cartierele mărginaşe spre centru şi înapoi, pierzându-se într-o mulţime care nu e nicidecum informă, ca la alţi autori, mai vechi sau mai noi, ci capătă la rându-i corp şi identitate. Oraşul însuşi, cotropit de caniculă sau potopit de zăpezi (extreme care sunt în mod sugestiv privilegiate), cu „pădurea [lui] de blocuri", cu monstruoasele sale platforme industriale, cu halele uzinelor, constant comparate cu bolgiile damnaţilor, e văzut ca un organism uriaş, deseori în tuşe apocaliptice, cvasiexpresioniste. Figura proletarului nu este, poate, nicăieri în literatura română mai autentică decât în romanele lui **A**. În primul deceniu de după 1989 proza autorului, şocantă prin abordarea detabuizantă a unor subiecte şi atipică sub aspectul scriiturii, într-o epocă a excesului de artificiu postmodern deja manierizat, a reţinut într-o mică măsură atenţia criticilor. Cu câteva excepţii, între care Mihai Zamfir, care găsea în cărţile lui **A.** preocuparea unui prozator „célinian" pentru problematica extrem de complexă şi de subtilă a răului şi îl considera pe autor un veritabil creator de limbaj. În ciuda originalităţii şi a percutanţei lor, romanele publicate în anii '90 – *Sonata pentru acordeon*, *Îngerul încălecat*, *Amantul Colivăresei* şi *Istoria eroilor unui ţinut de verdeaţă şi răcoare* –, unele apărute în tiraje mici, lipsite de sprijinul susţinut al criticii, ea însăşi în criză de identitate în acei ani, dar dezavantajată şi de prezenţa foarte discretă a autorului într-o lume literară care îl percepea ca pe un *outsider*, ar fi alunecat extrem de repede în uitare dacă nu ar fi fost redescoperite şi reeditate după 2000, mai precis după ce **A.** revine în forţă în actualitatea editorială cu *Proorocii Ierusalimului* (2004) şi cu *Mirii nemuririi*. Acesta este pragul de la care, în ciuda unor inevitabile controverse, începe să se negocieze, în câmpul criticii, imaginea de scriitor de vârf a lui **A.** Cartea de debut, *Sonata pentru acordeon*, dezvăluie deja un prozator nu numai pe deplin format, ci şi înzestrat cu forţă, un moralist şi un stilist, un atent scrutător al mediilor şi al moravurilor, dar şi un contemplator al lumii, cu percepţie de poet, violent cu convenţiile literare şi empatic cu lumea despre care scrie. Conceput ca o partitură, cu simetrii, reveniri şi structuri contrapunctice amintind de o tehnică muzicală, cu accente de amplu poem elegiac, *Sonata*... urmăreşte traseele mai multor tineri proaspăt ieşiţi din adolescenţă, întretăiate în cuprinsul unui Bucureşti de la sfârşitul deceniului al optulea şi începutul deceniului al nouălea din secolul trecut, când mahalaua, „acest principat al veseliei şi nevoii", se preschimbă într-un ghetou proletar terorizat de „vaietele apocaliptice" ale utilajelor industriale sau de „damfurile tăioase de reziduuri". Din Bucureştiul periferiilor şi al spaţiilor industriale, protagonistul romanului următor, *Îngerul încălecat*, migrează

temporar, împins de nevoia de aventură, într-un sat de rudari lingurari din nordul Munteniei, unde forţe oculte îl transformă dintr-un simplu aventurier amoral în agent mistic al Răului, iniţiator într-o sexualitate mortificantă şi catalizator al nenorocirii. Romanul a apărut iniţial cu subtitlul *Balada tatălui ucis de necuprinsele pofte ale fiilor şi fiicelor sale* la o editură underground condusă de Dan-Silviu Boerescu şi a fost întâmpinat cu reticenţă din pricina erotismului său subversiv, în proximitatea sexualismului stihial din proza lui Henry Miller. Incriminat de unii ca roman „la limita pornografiei" (Ioana Pârvulescu), dar citit de alţii cu entuziasm, ca „model de provocare integrală" (Caius Dobrescu), *Îngerul încălecat* conţine, ca toate celelalte romane ale lui **A.**, o naraţiune cu substrat mistic. Autorul rescrie acest roman, adăugând în 2011 aproape o sută de pagini, eliminând denivelările stilistice ori de construcţie, amplificând tensiunea unor secvenţe, adâncind caractere şi situaţii psihologice şi împingând mai decis istoria lui Robert Diavolul spre parabolă. Epilogul (în bună măsură neaşteptat) al tribulaţiilor acestui personaj este consemnat în *Cronicile genocidului*, un alt episod din ampla cronică a României „profunde". Roman stufos, cu epică arborescentă, picarescă şi în care, totodată, discursul prozastic atinge subtilităţile unei foarte bine orchestrate polifonii, *Amantul Colivăresei* aduce în atenţie (prin Dimitrie Cafanu), odată cu o galerie variată de tipuri umane (comune ori excentrice), un caz de declasare voluntară, ca formă de revoltă socială şi metafizică. În goana după o iluzie, personajele tranzitează spaţii şi medii dintre cele mai diferite (de la acelea pe care le frecventează familiile de nomenclaturişti comunişti la cele rău famate, de la staţiuni de vacanţă şi cluburi de box la ateliere, hale, colonii de muncă şi penitenciare), dând curs tuturor provocărilor posibile ale unei vieţi trăite periculos. Invocat sau evocat obsedant, Diavolul se amestecă printre personaje, într-o proză eteroclită ca formulă, ce părăseşte, în unele momente, domeniul realist, privind cu fascinaţie către teritoriile realismului magic. În *Istoria eroilor unui ţinut de verdeaţă şi răcoare* **A.** experimentează un gen aparte de autoreferenţialitate metaromanescă, fără livrescul şi artificialele complicaţii ale prozei optzeciste. Relu Golea, un personaj din aceeaşi familie cu Martin Eden al lui Jack London, scrie, în demisolul său de fochist de bloc de la Bariera Vergului, mii de pagini despre „istoria monstruoasă şi atotcuprinzătoare" a propriei vieţi şi a oamenilor pe care i-a întâlnit, în încercarea de a sfida ceea ce el numeşte „neantul memoriei", scrisul deschizându-i perspectiva unui univers compensatoriu, a unui simbolic „loc de verdeaţă şi răcoare" – expresie repetată, de-a lungul romanului, cu semnificaţii variate, uneori chiar opuse. Tribulaţiile literare ale personajului – scriitor nepublicat şi ducând o viaţă de proletar – se împletesc cu o serie întreagă de alte aventuri, între care o tentativă de trecere a graniţei sau participarea la Revoluţia din 1989. Pe firul poveştii unei evadări din România comunistă, la sfârşitul anilor '80, merge autorul şi în *Ana Maria şi îngerii* (2010), roman inspirat de cazul real al unei românce stabilite la Viena. *Proorocii Ierusalimului* şi *Mirii nemuririi* sunt romane ale deziluziei postrevoluţionare, centrate pe o problematică a memoriei individuale şi colective ce se cere a fi recuperată. Un element care leagă, între altele, cele două cărţi este aducerea în prim-plan a figurii orfanului (a „familiei celor fără de familie") şi a temei inocenţei ultragiate. În *Proorocii Ierusalimului*, poate cel mai rotund construit roman al lui **A.**, a cărui acţiune se desfăşoară, în planuri narative alternante, într-un decepţionant Bucureşti postdecembrist şi într-un Paris al promisiunilor şi deopotrivă al abjecţiei, paradis al traficului de minori, realismul dur, apocaliptic atinge amplitudinea parabolei.

SCRIERI: *Sonata pentru acordeon*, Bucureşti, 1993; *Îngerul încălecat*, Bucureşti, 1994; ed. 2, Bucureşti, 2011; *Amantul Colivăresei*, Bucureşti, 1994; *Istoria eroilor unui ţinut de verdeaţă şi răcoare*, Bucureşti, 1997; *Proorocii Ierusalimului*, Bucureşti, 2004; *Mirii nemuririi*, Bucureşti, 2006; *Ana Maria şi îngerii*, Bucureşti, 2010; *Cronicile genocidului*, Bucureşti, 2012.

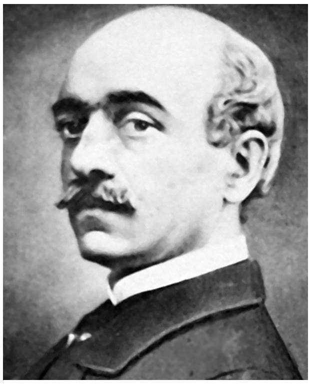
Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *Poveste cu cântec*, RL, 1993, 51–52; Ioana Pârvulescu, *Viaţa ca un dulce coşmar*, RL, 1994, 49–50; Dan Stanca, *Acordeonul apolitic*, VR, 1994, 11–12; C. Stănescu, *Un „latino-american" din Ferentari*, ALA, 1994, 203; Dan Stanca, *Acordeonul apolitic*, VR, 1994, 11–12; Mihai Zamfir, *Un roman-emblemă*, „22", 1995, 9; Iulian Ciocan, *O călătorie la marginea nopţii româneşti*, CF, 1996, 8; Caius Dobrescu, *Introducere în dreptul literaturii de a pune la îndoială civilizaţia*, VTRA, 1996, 2; Dan-Silviu Boerescu, *Păcatele tinereţilor. Ficţiuni critice*, Constanţa, 1999, *84–86*; Tania Radu, *Cerul închis deasupra noastră*, „22", 2004, 769; Mihai Zamfir, *Un Céline local*, RL, 2006, 9; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, II, *166–175*; Ion Simuţ, *Mizerabilismul cosmopolit*, RL, 2007, 39; Andrei Terian, *Mizerabilism şi carnavalesc*, CLT, 2007, 54; Manolescu, *Istoria*, *1407–1408*; Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei*, Bucureşti, 2009, *63–68*, *194–198*.

B.B.-C.

ALECSANDRI, Ioan (Iancu) (30.XII.1826, Iaşi – 15.V.1884, Paris), prozator, traducător. Este fiul Elenei (n. Cozoni) şi al medelnicerului Vasile Alecsandri. Frate mai mic al lui Vasile Alecsandri, **A.** a fost elev al pensionului lui Victor Cuénim şi al Academiei Mihăilene din Iaşi. Prieten cu Nicolae Bălcescu şi Costache Negri, a luat parte la Revoluţia de la 1848, sprijinind apoi intens emigraţia română. Alături de fratele său mai mare, a fost unul dintre fruntaşii unioniştilor din Moldova. După înscăunarea lui Al. I. Cuza, a ajuns locotenent-colonel, aghiotant al domnitorului şi a îndeplinit, între 1860 şi 1866, funcţia de agent diplomatic al României la Paris şi Londra. În această calitate, a susţinut, cu o desăvârşită abilitate, politica lui Cuza, reuşind să păstreze, în cele mai dificile circumstanţe, o unanim recunoscută demnitate a comportării. Demisionat după februarie 1866, rămâne la Paris, unde îşi întemeiase o familie. Păstrând permanent legătura cu ţara, trimite la ziarul „Pressa", între 1879 şi 1881, numeroase corespondenţe pariziene, scrise într-un stil alert, elegant. Participant ocazional la şedinţele Junimii, **A.** a fost de faţă când Eminescu a citit poemul *Călin (File din poveste)*, manifestându-şi entuziasmul şi într-o scrisoare adresată lui Titu Maiorescu, apărută în „Convorbiri literare" (1884). Veritabil eseu, scrisoarea stabileşte o serie de înrudiri între *Scrisoarea I* a lui Eminescu şi un text caldeean, afirmând că, fie şi dacă poetul român ar fi cunoscut acel text, el a reuşit să ofere „cea mai bogată şi mai strălucitoare" cosmogonie poetică din câte se cunosc.

Apărută în „Convorbiri literare" (1883), nuvela lui **A.** *Dor de morţi* a provocat reacţii favorabile, între care şi pe aceea a lui Maiorescu. Protagonistul însuşi povesteşte întâmplările, făcând o apologie a „dorului", în sensul romanticei *Sehnsucht* autohtonizate. Nuvela emană o puritate mistică, amintind pe alocuri de atmosfera sumbră a lui F.M. Dostoievski. Prelucrată după un autor francez, rămas încă necunoscut, *Morunul* („Convorbiri literare", 1885) este o comedie de situaţii, adaptată desăvârşit realităţilor sociale româneşti. **A.** a tradus din Camille Flammarion, într-o limbă deosebit de îngrijită şi cu o frază curgătoare („Convorbiri literare", 1884). A tălmăcit, de asemenea, o lucrare a lui Montesquieu, sub titlul *Considerări asupra cauzelor mărirei şi decăderei romanilor*, a doua traducere în literatura română a acestei scrieri a gânditorului francez, lăsată însă în manuscris.

Repere bibliografice: Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri*, Iaşi, 1921, *24, 26–27, 32–36, 73–84*; G. Bogdan-Duică, *Ioan Alecsandri*, „Naţiunea", 1927, 16–19; R.V. Bossy, *Agenţia diplomatică a României la Paris*, Bucureşti, 1931, *passim*; Perpessicius, *Ioan Alecsandri*, RFR, 1943, 2; I. E. Torouţiu, *Descoperirea unei lucrări inedite a lui Iancu Alecsandri*, CL, 1943, 2; Vasile Alecsandri, *Corespondenţă*, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, 1960, *3–17*, *64*, *189*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *5–17*; *Dicţ. lit. 1900*, *15*. ***D.M.***

ALECSANDRI, Vasile (14.VI.1818, Bacău – 22.VIII.1890, Mirceşti, j. Iaşi), poet, prozator, dramaturg.

Părinţii lui **A.** sunt Elena (n. Cozoni), fiica unui grec românizat, şi medelnicerul Vasile Alecsandri. Om cu stare şi deschis la minte, părintele îi asigură, la fel ca şi celorlalţi copii (frumoasa Catinca, măritată cu paşoptistul C. Rolla, şi Iancu, viitorul locotenent-colonel şi literat), o creştere aleasă. Asemenea lui Mihail Kogălniceanu, **A.** învaţă mai întâi cu dascălul maramureşean Gherman Vida (1827–1828), trecând apoi la pensionul lui Victor Cuénim (1828). Plecat, pentru studii, la Paris (1834), îşi ia acolo, în octombrie 1835, bacalaureatul în litere. Lipsindu-i orice înclinaţie pentru chimie şi medicină, care îl tentaseră la un moment dat, se înscrie în 1836 la Facultatea de Drept, pe care o părăseşte în anul următor. În 1838 îşi prepară bacalaureatul în ştiinţe, pe care însă nu-l obţine. Nici medic, nici inginer, primise între timp, în ţară, rangul de comis. Dar cinurile (1841 spătar, 1853 postelnic, către 1859 vornic) îl lasă destul de rece. E în firea tânărului o curioasă îngemănare de lenevealǎ şi dor de ducă. În 1839 el întreprinde împreună cu C. Negri şi N. Docan un voiaj în Italia, care îi va lăsa amintiri deosebit de plăcute. Prin Viena, avea să se înapoieze în ţară, unde fusese numit de curând „şef de masă" la serviciul scutelnicilor şi al pensiilor din Departamentul Finanţelor; demisionează în 1846. În 1840, an foarte însemnat pentru **A.**, este chemat la conducerea Teatrului Naţional din Iaşi, pe care o va gira împreună cu

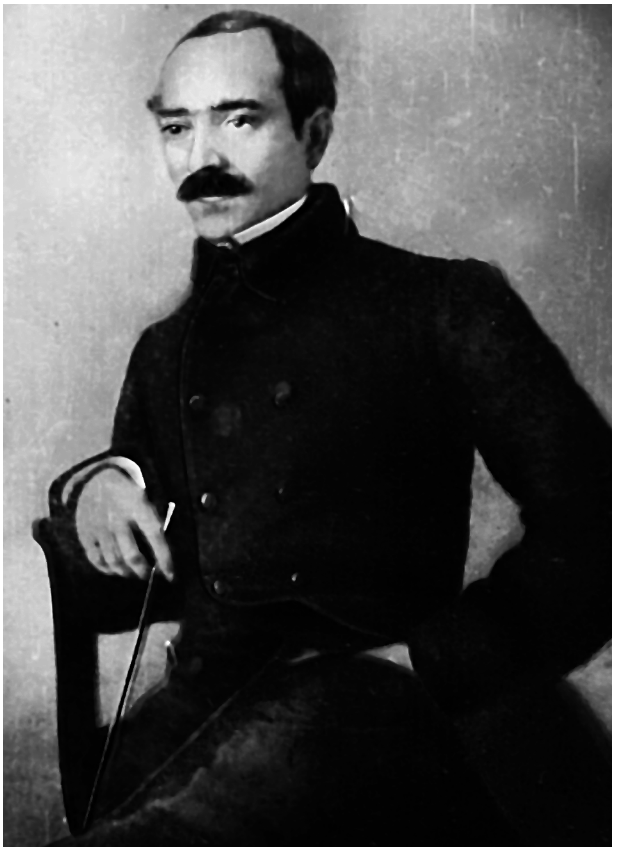
M. Kogălniceanu, C. Negruzzi şi profesorul P.M. Câmpeanu. Prin 1843, în urma unor excursii în munţii Moldovei, are revelaţia poeziei populare şi, din acest moment, destinul său scriitoricesc îşi găseşte un făgaş. În 1844 e redactor la revista „Propăşirea". În 1845 pleacă la Lemberg şi la Viena să-şi caute de sănătate, iar în 1846 se avântă într-o lungă călătorie (Constantinopol, Brusa, Atena, Insulele Ionice), făcând un popas mai îndelungat la Veneţia, unde îşi trăieşte idila cu Elena Negri; bolnavă fără scăpare, Nineta îşi dă sfârşitul peste puţină vreme, în drum spre ţară. La revoluţie **A.** nu stă deoparte. Redactează un proiect de revendicări, compune poezii agitatorice, care au un viu răsunet. După înfrângerea mişcării, se refugiază, ca mulţi alţii, în Bucovina (unde un comitet al revoluţionarilor moldoveni îl desemnează secretar), apoi în Ardeal. La Braşov aşterne pe hârtie un vehement memoriu, *Protestaţie în numele Moldovei, a Omenirei şi a lui Dumnezeu*, şi colaborează la alcătuirea unui program politic şi democratic, intitulat *Prinţipiile noastre pentru reformarea patriei*, care propovăduia „libertatea, egalitatea, frăţietatea", precum şi unirea celor două principate. Ajuns la Paris, nu are odihnă, îşi pune în joc tactul şi abilitatea, îşi face tot felul de relaţii utile, mizând pe farmecul lui de om de lume, şi nu pierde nici un prilej de a pleda cauza Principatelor Române. Exilaţii din Brusa îl aleg, în 1849, membru al Comitetului unic al emigraţiei din Moldova şi Muntenia. Între anii 1850 şi 1853 diriguieşte Arhivele Statului din Iaşi. În 1852 imprimă primul număr al revistei „România literară", suspendată de cenzură mai înainte de a fi difuzată. Şi, din nou, călătorii. După un popas pe continentul african, se duce în Spania, iar de acolo pleacă la Paris, avându-l ca tovarăş de voiaj pe Prosper Mérimée, cu care se întreţine despre poezia noastră populară. În 1854 se află la Londra, apoi iarăşi în capitala Franţei, dar, murindu-i părintele, trebuie să se întoarcă în ţară. Acum săvârşeşte un gest de mare democrat, dezrobindu-şi ţiganii de pe moşia de la Mirceşti. În 1855 apare, în fine, „România literară". Încă un drum la Constantinopol, iar de aici spre Crimeea. Pe frontul de la Sevastopol îl înfioară priveliştea războiului. Pentru înfăptuirea Unirii, unul din visurile sale din tinereţe, nu precupeţeşte nici un efort, fie în ţară, fie în capitala Franţei, dovedind de fiecare dată excelente virtuţi de diplomat. Face parte din grupul unionist, fiind cooptat în Comitetul central al Unirii. Scrie versuri înflăcărate (*Hora Unirei*), care se recită şi se cântă cu însufleţire. Deşi ales în Divanul Ad-hoc al Moldovei, nu-şi exercită, fiind suferind, mandatul de deputat al Bacăului. Sub Căimăcămie, în 1858, e secretar de stat provizoriu la Postelnicie, calitate în care contribuie la adoptarea unor măsuri pentru asigurarea libertăţii presei. La un moment dat avea considerabile şanse de a fi ales domn. Renunţă însă în favoarea lui C. Negri, susţinând apoi, cu multă căldură, pe Al. I. Cuza. Devenit ministru al Afacerilor Străine în Moldova, are de îndeplinit, în 1859, ca trimis al domnitorului, o misiune delicată, de mare răspundere. Se achită cu brio, obţinând adeziunea şi sprijinul unor personalităţi politice apusene, precum Napoleon al III-lea, Victor Emmanuel al II-lea, contele de Cavour ş.a. Acasă, în guvernul prezidat de Ion Ghica, primeşte şi portofoliul de ministru de Externe al Munteniei. Brusc, **A.** ia hotărârea, neaşteptată, de a părăsi arena politică. Se va retrage, din 1863, la conacul său de la Mirceşti. Nu primeşte să fie senator, în schimb nu refuză alegerea sa ca membru al Societăţii Academice Române, unde se manifestă ca un partizan al principiului fonetic în ortografie. În urma unor divergenţe se retrage, fiind învestit ulterior cu titlul de membru onorific. La insistenţele lui M. Kogălniceanu, candidează ca deputat şi obţine numărul de voturi trebuitor. În 1878 juriul felibrilor, de la Montpellier, îi decernează, la propunerea poetului Frédéric Mistral, un premiu pentru *Cântecul gintei latine*. Versurile, modeste, sunt traduse în numeroase limbi, dar ecoul, pe plan european, va fi destul de slab. În ţară, în schimb, evenimentul declanşează un mare entuziasm, **A.** fiind copleşit de onoruri, ceea ce provoacă, firesc, invidii şi cârteli. Campania de denigrare şi chiar de contestare a poetului nu se lasă aşteptată. Iniţiată de Al. Macedonski, ea va fi continuată de B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, Traian Demetrescu ş.a. Foarte demn şi aulic faţă de detractori, **A.** nu ripostează, dar va răspunde, cu autoritatea cuvântului său, Titu Maiorescu, luând apărarea celui pe care îl situase în fruntea „direcţiei noi" a literaturii noastre. Când, în 1883, Eminescu se îmbolnăveşte, **A.** conferenţiază la Ateneul Român în beneficiul nefericitului poet care, în *Epigonii*, îl numise „rege-al poeziei". În 1884 ajunge senator, iar în 1885 ministru plenipotenţiar la Paris. Starea sănătăţii lui e însă din ce în ce mai rea. Bolnav de cancer, se va stinge în conacul de la Mirceşti.

Casa de la Mircești

A fost o zodie norocoasă aceea în care s-a născut scriitorul. Cu firea lui senină şi echilibrată, **A.** păşeşte prin viaţă lin, cu nonşalanţă, gata oricând să guste o plăcere, cu delicii de rafinat epicureu. E înclinat spre confort şi reverie, dar tânjeşte mereu să cutreiere prin ţinuturi cu un soare blând şi învăluitor. Dacă pare uneori infatuat şi distant, mai ales în raport cu tânăra generaţie, faţă de cei apropiaţi se arată mereu afectuos, cu duioşii neaşteptate. Uşurătatea celui pe care Eminescu l-a văzut „veşnic tânăr şi ferice" e contrazisă de gesturile lucide, dezinteresate, care denotă o disponibilitate pentru angajament în slujba unei cauze înalte. Nici un curent, dintre cele care străbat epoca, nu şi-l poate cu totul integra. **A.** şarjează ridicolele ce decurg din importul pripit de civilizaţie, dar ia în şfichi şi conservatorismul retrograd. În paşoptismul său se simte o inflexiune junimistă. Iar simţământul patriotic alunecă uneori, din păcate, în xenofobie. Scriitorul n-a fost un spirit teoretic, dar a simţit nevoia, totuşi, de a formula (în prefeţe, studii, articole) acele principii după care s-a călăuzit. El crede, romantic, în chemarea mesianică a omului de condei, cum şi în menirea socială a artei. Literatura, în convingerea lui, trebuie să educe şi să înrâurească, funcţia ei fiind una morală şi patriotică. Pentru a fi viabilă, ea se cuvine să fie naţională, inspirându-se din realitate, din actualitate, înţeleasă ca o expresie elocventă a vieţii unui neam. O chestiune importantă, care revine adesea în preocupările lui, este aceea a limbii. În 1863 el tipăreşte, la Paris, sub pseudonimul V. Mircesco, *Grammaire de la langue roumaine*, alcătuită la îndemnul lui J.-A. Vaillant, cu ajutorul lui A. Ubicini (care redactează şi o introducere) şi al lui Al. Papadopol-Calimah. A susţinut întotdeauna, în ortografie, principiul fonetic, combătând excesele şi derapajele latiniste, italieniste, puriste. A făcut, sporadic, şi critică literară (*Stanţe epice de dl. Aristia, Constantin Negruzzi*), împărtăşind poziţia cumpănită a unui C. Negruzzi sau a lui M. Kogălniceanu. Dar regalitatea literară a lui **A.** se întemeiază îndeosebi pe faima de poet. El însuşi se socotea, de altfel, un bard al naţiunii. A colaborat (semnând, rar, şi cu pseudonime ca Vlad Moraru, Ştefan Molna, V. Cotnariu) la publicaţii ca „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Dacia literară", „Bucovina", „Zimbrul", „Steaua Dunării", „Concordia", „Ilustraţiunea", „Revista română", „Convorbiri literare" (începând din 1867), „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina", „Literatorul" ş.a. Poezia populară îl impresionează, smulgându-i exclamaţia, luată de mulţi în serios, că „românul e născut poet". În folclor el vede o sursă a regenerării literaturii naţionale. Faţă de exaltările romantice din comentariile sale la culegerea *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate* (I–II, 1852–1853), în ediţia *Poezii populare ale românilor* (1866) consideraţiile capătă un aspect mai metodic (se vorbeşte, de pildă, despre circulaţia internaţională a unor subiecte şi motive). Piesele sunt recoltate din toate regiunile locuite de români, **A.** fiind cel dintâi care pune în evidenţă unitatea folclorului nostru. A încercat o clasificare pe specii: cântece bătrâneşti (balade), doine (cântece de dor), cântece haiduceşti (de codru), hore sau cântece de jale. El dă şi o versiune franceză a baladelor (1855), căreia Mérimée îi consacră o recenzie, comentată de Sainte-Beuve. Vrând să restituie „giuvaierurilor" culese frumuseţea lor originară, găseşte de cuviinţă să intervină în texte: adaugă versuri sau chiar născoceşte „cântece" întregi; fireşte, gestul stârneşte iritarea unor comentatori mai vigilenţi (M. Schwartzfeld ş.a.). Dar e un merit care nu i se poate trece cu vederea acela de a fi reconstituit, din variante disparate, capodopere ca *Mioriţa* sau *Toma Alimoş*. După expresia lui D. Bolintineanu, odată cu publicarea acestor culegeri, poezia noastră „se români". Primele manifestări literare ale lui **A.** sunt în limba franceză, unele – publicate în „Spicuitorul moldo-român" (traduse de I. Poni, D. Gusti, Gh. Asachi), altele – nepublicate. Sunt încercări romanţioase, cu o tentă exotică sau fantastică, îndatorate lui Lamartine şi Hugo.

Contactul cu lirica populară va însemna o primenire a inspiraţiei. Între anii 1840 şi 1862 poetul elaborează un ciclu intitulat *Doine* (haiduceşti, ţărăneşti, ostăşeşti ori plecând de la diverse credinţe şi superstiţii). Într-o atmosferă plină de prospeţime, împletire de real şi fabulos, se desfăşoară idile graţioase sau fremătând de un senzualism frust. Personajele descind din basme (strigoi, zburătorul, feţi-frumoşi), din mituri, din legende istorice, **A.** fiind unul dintre primii care prelucrează la noi asemenea motive. Vrăji şi descântece se torc, într-o ambianţă fantasmagorică, dar, pe neaşteptate, magicul se răsuceşte în grotesc. Ici şi colo zvâcneşte accentul social, vibrează coarda patriotică. Simplă, dinamică şi fluentă, expresia pierde atunci când poetul face uz de diminutive şi se răsfaţă în edulcorări. Unele doine (*Sora şi hoţul, Doina*) îl vor înrâuri pe Eminescu (în *Făt-Frumos din tei, Povestea teiului, De-aş avea*...). Al doilea ciclu, *Lăcrimioare* (1845–1847), din volumul *Doine şi lăcrimioare* (1853), cântă amorul graţios, sprinţar pentru Elena Negri (*Steluţa*). Liricii de dragoste, plină de efuziuni şi alte lejere palpituri, nu-i lipseşte sinceritatea, ci fiorul. Ecouri din stihuirile anacreontice, din romanţe, din cântecul de lume sunt perceptibile. Melancoliile, uşoare, trec aproape fără să lase urme. **A.** e, fără nici o adumbrire, o natură jubilantă, expansivă, gata să vestească tuturor bucuria dragostei împărtăşite. O dragoste tihnită, ocolită de nelinişti şi suferinţe, la care natura întreagă este chemată să ia parte. Veneţia însăşi, cu toată înfăţişarea ei cernită, protejează fericirea tânărului cuplu. Când iubita, „dulce înger", nu mai este, jalea celui rămas pare reală, dar, ca artă, ea sună ciudat de neconvingător. Poetul se mângâie lesne cu duioase suveniruri, se pierde, consolator, în blânde reverii, care îi poartă gândul spre ţinuturi de dincolo de zare. Acest ciclu, *Suvenire*, va fi continuat cu *Mărgăritărele* (1852–1862). Se ţes şi aici doruri gingaşe, pulsează acelaşi chef de hoinăreală. Dar trubadurul care îşi trăieşte euforiile sub bolta clară are câteodată clipe de îngândurare, care dau liricii lui un sunet elegiac. Izbucnirile de energie, alteori, îl propulsează în agora (*Deşteptarea României, Hora Unirei*). Înfierbântat de idealul patriotic, el se sustrage atunci intimităţii confortabile, pentru a se adresa cu un discurs mobilizator mulţimii, care va vibra, fără doar şi poate, la rostirile poetului-cetăţean. Ciclul *Pasteluri*, de fericită inspiraţie, a fost

creat, în cea mai mare parte, între anii 1867 şi 1869. E o poezie a peisajului rustic, contemplat de un horaţian care degustă farmecul fiecărui anotimp, exultând la venirea primăverii, dar savurând şi pitorescul decorului hibernal. Totul respiră armonie, o împăcare senină cu rânduiala veşnică a firii. Un spirit, clasic, de ordine şi cumpătare domneşte pretutindeni. Îmbătat de splendoarea peisajului scăldat în lumină sau înveşmântat în straie de iarnă, poetul, retras în casă, la gura sobei – el are teroare de intemperii –, se lasă împresurat de fantasme, desluşind în jocul limbilor de foc plăsmuiri nemaivăzute (*Serile la Mirceşti*). Gerul, iarna sunt personificate, ca în mitologia populară. Un imn e înălţat îndeletnicirilor agreste, săvârşite de ţărani radioşi. Exuberanţi, zburdalnici, ţăranul şi ţărăncuţa (*Rodica*) au un irezistibil tonus amoros, însă idila care îi aţâţă suferă de prea mult dichis, alintându-se în artificiozităţi. Acest lirism descriptiv, bucolic etalează, în ornamentica lui, o notă parnasiană. Ca, de exemplu, înclinaţia către miniatură, în poezii ca *Pastel chinez* sau *Mandarinul*, care prefigurează rondelurile macedonskiene.

	VIAȚA	OPERA
1818	**iunie 14** Se naște la Bacău Vasile Alecsandri, fiul Elenei (n. Cozoni) și al medelnicerului Vasile Alecsandri.	
1827–1828	Învață carte acasă, cu un dascăl grec și cu călugărul maramureșean Gherman Vida.	
1828–1834	La pensionul francez al lui Victor Cuénim este coleg cu Matei Millo și cu Mihail Kogălniceanu.	
1834	**august** Pleacă la studii la Paris.	
1835	**octombrie** Trece bacalaureatul în litere.	
1836	Se pregătește pentru studii de medicină, dar se înscrie la Drept.	
1837–1838	Părăsește Facultatea de Drept și se pregătește pentru bacalaureatul în științe, dar este respins la examen.	Scrie prima poezie în limba franceză, *La Jeune fille*.
1839	Revine în țară, trecând prin Italia. **august** Prin decizia domnului Mihail Sturdza, este numit „șef de masă” la serviciul scutelnicilor și al pensiilor din Departamentul Finanțelor, funcție din care demisionează în 1846.	
1840		**ianuarie** Împreună cu Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi fondează revista „Dacia literară”, unde își va publica prima scriere în proză, *Buchetiera de la Florența*.
	mai Este numit director al Teatrului Național din Iași, alături de Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi și P.M. Câmpeanu, funcție pe care o va deține până în 1842.	
		noiembrie 18 La Teatrul Național din Iași i se reprezintă prima piesă, comedia „în trei acte” *Farmazonul din Hârlău*, editată un an mai târziu. Momentul poate fi considerat actul de naștere al dramaturgiei naționale.
1841	**iulie** Este avansat spătar.	Publică în „Spicuitorul moldo-român – Le Glaneur moldo-valaque”, publicație bilingvă condusă de Gh. Asachi, primele poezii, în franceză: *Le Cosaque*, *La Jeune fille*.

		Tipărește a doua piesă de teatru, comedia într-un act *Modista și cinovicul*, inspirată din viața societății ieșene. E prezent cu versuri în „Albina românească”, condusă de Gh. Asachi.
1843	Face excursii în munții Moldovei, luând primul contact cu poezia populară.	
1843–1845		În „Calendar pentru poporul românesc”, editat de Mihail Kogălniceanu, tipărește primele poezii în formă populară inspirate de călătoria în munții Moldovei, incluse ulterior în volumul *Doine și lăcrimioare* (*Hora*, *Iarna vine, vara trece*, *Groază hoțul* etc.).
1844		**ianuarie 9** Apare „Propășirea”, redactată împreună cu Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica și Panaiot Balș, dar cu titlul impus de cenzură, „Foaie științifică și literară”. Va fi prezent și aici cu poezii în formă populară strânse ulterior în *Doine și lăcrimioare* (*Baba Cloanța*, *Strunga*, *Cinel-cinel*, *Andrii-Popa*, *Crai-nou*, *Doina*, *Visul* etc.), dar și cu proză (*O preumblare prin munți*, *Istoria unui galbân și a unei parale* ș.a.). Se joacă la Iași piesa *C.C. Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, editată tot acum.
1844–1847		Apar comediile *Creditorii*, *Un rămășag*, *Piatra din casă*.
1845	**februarie–martie** Pleacă, bolnav, la Lemberg și Viena.	Tipărește piesa *Iașii în carnaval*, reprezentată la Teatrul Național din Iași.
1846	Pornește într-o lungă călătorie: Constantinopol, Brusa, Atena, Insulele Ionice și Veneția, unde se stabilește pentru o vreme, trăind o idilă cu Elena Negri.	Scrie seria poeziilor venețiene (*Veneția*, *Barcarolă venețiană*, *O seară la Lido*, *Gondoleta* etc.), care vor fi cuprinse în ciclul *Lăcrimioare*.
1847	**ianuarie** Starea Elenei Negri, bolnavă, agravându-se, cei doi pleacă la Napoli, apoi, împreună cu Nicolae Bălcescu, se stabilesc la Palermo. **aprilie** Pleacă spre țară. Elena Negri moare pe vapor, în apropierea Constantinopolului.	Scrie proza *Balta Albă*.

1848	**martie** Are loc mișcarea revoluționară din Moldova. După eșecul mișcării se refugiază la Brașov, unde redactează *Protestație în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu* și *Prinţipiile noastre pentru reformarea patriei*. **iulie** Pleacă la Paris. **octombrie** Este admis membru în Société Orientale de France. Începe propaganda pentru cauza Principatelor. **decembrie** Revine în țară.	**februarie** Se joacă piesa *Nunta țărănească*, „scene naționale", editată peste doi ani. **martie** Scrie poezia *Deșteptarea României*.
1849	Este ales membru al Comitetului revoluționar unic al emigrației din Moldova și Muntenia.	
1850	Conduce Arhivele Statului din Iași (până în 1853).	În revista săptămânală „Bucovina" din Cernăuți, a fraților Hurmuzachi, publică sub titlul *Mioara* prima variantă a baladei *Miorița*. Inițiază ciclul Chirițelor cu *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*, jucată la Iași în același an.
1851	**aprilie–mai** Călătorește în Franța, Germania și Anglia.	
1852	**aprilie–decembrie** Călătorește în Africa, Spania și Franța. Petrece iarna la Paris.	
1852–1853		Publică, în două părți, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*. Scrie primele poezii din ciclul *Mărgăritărele*.
1853		Publică la Paris volumul *Doine și lăcrimioare*.
1854	**iunie–iulie** Călătorește în Anglia, Belgia, Germania, Franța. **septembrie** După moartea tatălui său, se întoarce în țară și își dezrobește țiganii robi de pe moșia de la Mircești.	Tipărește, împreună cu Matei Millo, *Potpuri literar*, în care include „cânticelele comice" *Mama Anghelușa, doftoroaie, Herșcu Boccegiul* ș.a.
1855	**octombrie–decembrie** Pleacă la Constantinopol și, de acolo, în Crimeea.	**ianuarie** Scoate revista „România literară", unde publică versuri și proză.

1855		Apare la Paris traducerea în franceză a *Baladelor…*, făcută de poet, cu o prefață de A. Ubicini, istoric și jurnalist francez cunoscător al țărilor române din preajma lui 1848.
1856		Publică în ziarul „Steaua Dunării", fondat de Mihail Kogălniceanu, poezia *Hora Unirei*.
1857	Se naște Maria, fiica sa și a Paulinei Lucasiewicz.	
1858	**octombrie** Îndeplinește pentru o scurtă perioadă funcția de secretar de stat la Postelnicie, sub Căimăcămia de trei din Moldova (I.A. Cantacuzino, Vasile Sturdza, Anastasie Panu).	
1859	**ianuarie** Candidat la domnie, renunță în favoarea lui C. Negri, apoi a lui Alexandru Ioan Cuza. **februarie–iunie** Misiuni diplomatice pentru recunoașterea Unirii, la împăratul Franței, Napoleon al III-lea, în Anglia și în Italia. **mai** Este numit ministru al Afacerilor Străine în Moldova.	
1861	**octombrie** Devine ministru al Afacerilor Străine în Muntenia.	
1861–1863		Colaborează cu versuri (*La poeții români*, *Banu Mărăcine* etc.) la „Revista română" a lui A.I. Odobescu.
1863	**vara** Se stabilește la Mircești, împreună cu Paulina Lucasiewicz.	Redactează *Istoria misiilor mele politice*. Apare, la Iași, volumul *Doine și lăcrimioare*, ediția a doua, cuprinzând și ciclul *Mărgăritărele* (*Deșteptarea României*, *Vis de poet*, *Cântecul Mărgăritei*, *O noapte la Alhambra* ș.a.). Publică, la Paris, sub numele V. Mircesco, *Grammaire de la langue roumaine*, cu o prefață de A. Ubicini. Apar piesele de teatru *Zgârcitul risipitor*, *Rusaliile în satul lui Cremine*, *Lipitorile satelor* și „cânticelul comic" *Ultrademagogul și ultraretrogradul*.

1864		Începe să compună ciclul *Legendelor*, care va cuprinde poemele *Dumbrava Roșie*, *Dan, căpitan de plai*, *Pohod na Sybir*, *Legenda rândunicăi*, *Grui-Sânger* etc.
1865–1869		Colaborează cu republicări la „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” din Cernăuți. Semnează comedii de moravuri (*Millo director sau Mania posturilor* ș.a.).
1866		Apare volumul *Poezii populare ale românilor*.
1867	Este ales membru al Societății Academice Române.	**septembrie** Începe colaborarea la „Convorbiri literare” cu ciclul *Pasteluri*.
1868	**ianuarie** Ales deputat de Roman, refuză mandatul și se retrage la Mircești, unde continuă să lucreze la ciclul *Pasteluri*.	
1869	**martie** Este ales din nou deputat.	
1870–1874	Călătorește frecvent în Franța, Elveția etc.	
1871	Își dă demisia din Societatea Academică Română (acceptând totuși să figureze ca membru de onoare), din pricina adoptării unei ortografii pe care o consideră inadecvată.	**august** Participă la serbările de la Putna, pentru care scrie *Imnul lui Ștefan cel Mare*.
1872		**februarie** Citește la Junimea poemul *Dumbrava Roșie*, repurtând un mare succes.
1874		La Iași se pune în scenă piesa *Boieri și ciocoi*, dedicată lui Mihail Kogălniceanu.
1875–1880		La Editura Socec & Comp. apare seria *Opere complete*, cuprinzând poezia și teatrul.
1876	Se căsătorește cu Paulina Lucasiewicz.	
1877		Ecou al Războiului pentru Independență, în „Convorbiri literare” apar poeziile din ciclul *Ostașii noștri* (*Oda ostașilor români*, *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, *Eroii de la Plevna* ș.a.), editate în volum anul următor.

1878 **mai–iunie** Este premiat la concursul Societății Limbilor Romanice de la Montpellier pentru poezia *Cântecul gintei latine*.

1879 **septembrie** *Despot-Vodă*, dramă în cinci acte, se joacă la București, fiind editată anul următor.

1880 În „Convorbiri literare” debutează un schimb de scrisori cu Ion Ghica.

1880–1881 Scrie piesele de teatru *Sânziana și Pepelea* și *Sfredelul dracului*.

1881 **aprilie 6** I se acordă Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române pentru drama *Despot-Vodă* și pentru volumul al IX-lea de *Opere complete*.

1882 **aprilie–iunie** La invitația Societății Felibrilor, face o călătorie în Provence.
Este premiat la concursul literar de la Forcalquier.

1883 **octombrie 14** Ține la Ateneul Român o conferință în scopul strângerii de fonduri pentru tratarea lui M. Eminescu în străinătate.

1884 **martie** La Teatrul Național din București se pune în scenă *Fântâna Blanduziei*, piesă în trei acte inspirată din viața lui Horațiu, editată în același an.

noiembrie Este ales senator.

1885 I se reprezintă la Naționalul bucureștean *Ovidiu*, dramă în patru acte despre poetul latin exilat la Tomis, piesă căreia anul următor îi mai adaugă un act.

1885–1890 Este numit ministru plenipotențiar la Paris.

1886 Atacat de Barbu Delavrancea și de Al. Vlahuță, e apărat de Titu Maiorescu în articolul *Poeți și critici*.

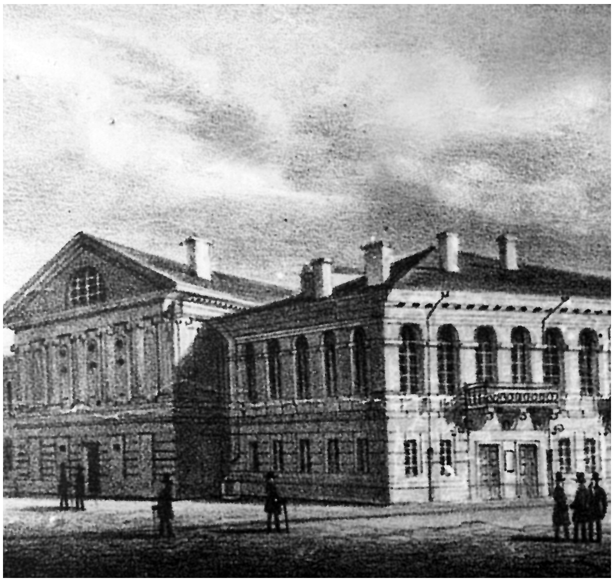
1887 Apar primele simptome ale bolii care îi va provoca moartea.

1890 **august 22** Poetul moare de cancer la plămâni și la ficat.
Este înmormântat în parcul casei de la Mircești.

Intenţia lui **A.** a fost, încă de la primele sale doine, aceea de a realiza o epopee naţională, având drept surse de inspiraţie istoria şi folclorul. Scrise între anii 1864 şi 1875, legendele sunt, s-ar putea spune, frânturi de epopee. Ciclul, nu tocmai omogen, înmănunchează romanţa şi oda, elegia şi istorisirea galantă, nutrindu-se din fabulosul poveştilor (*Legenda rândunicăi*, *Legenda ciocârliei*), cultivând naraţiunea vitejească (*Dumbrava Roşie, Dan, căpitan de plai*) şi pe aceea plină de grozăvii, cu crime şi monştri (*Grui-Sânger*). Subiectele sunt desprinse dintr-un Ev Mediu de poveste, cu eroi supradimensionaţi, aşa cum apar ei în închipuirea rapsodului popular. Punerea în scenă e măreaţă, dicţiunea grandilocventă. Un retorism solemn, dar monocord trădează lecturi hugoliene. Dar **A.** nu are, totuşi, vocaţia sublimului. Exotisme de Orient colorează legende cum sunt *Hodja Murad Paşa* şi *Guarda Saraiului*. Relevând însuşiri de picturalitate, *Pohod na Sybir* conturează un tablou sumbru, apăsător. Omagiind bravura soldaţilor români în Războiul pentru Independenţă, ciclul *Ostaşii noştri* (1878) evocă, pe un ton hâtru (care anunţă maniera lui G. Coşbuc) ori de înţelepciune gravă, bătrânească, o bătălie purtată parcă în şagă (*Hora de la Plevna*), cu tot dramatismul unor episoade (*Peneş Curcanul*). În simplitatea şi curăţenia lor sufletească, aceşti luptători plecaţi de la coarnele plugului sunt nişte viteji (*Sergentul*) şi **A.** nu pregetă să le înalţe o odă (*Odă ostaşilor români*). Printre ultimele poezii, apărute postum, trebuie menţionate *Plugul blăstemat*, care, cu surprinzătoare vehemenţă, osândeşte inechitatea socială, şi *Unor critici*, profesiune de credinţă, de o impresionantă modestie şi demnitate, a poetului în amurgul carierei.

Când **A.** ajungea, în 1840, la conducerea Teatrului Naţional din Iaşi, dramaturgia autohtonă se afla, în pofida unor meritorii încercări, într-un stadiu de început. Constatând penuria de piese originale, el îşi pune în gând să creeze un repertoriu românesc. Demersul său e, mai întâi, de ordin cultural. Dramaturgul practică, mărturisit şi cu tot dinadinsul, o artă cu tendinţă morală, dar şi de imediată eficienţă politică, în forme lipsite de gravitate. Spiritual, cu o căutătură ageră şi mai degrabă indulgentă, **A.** îşi scrutează epoca, atât de plină de contraste, cu amuzament, dar şi cu luare-aminte. Se desfăşoară, în comediile lui, o panoramă diversă, moravuri şi năravuri fel de fel, cu apariţii de toată nostimada. Apar, astfel, işlicari ruginiţi şi filfizoni nu tocmai copţi la minte, cu ambetări cosmopolite (*Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*), ciocoi (Lipicescu din *Boieri şi ciocoi*), tombatere ostile oricăror înnoiri (Bârzoi din *Chiriţa în provincie*), latinişti pedanţi (Galuscus din *Rusaliile în satul lui Cremine*), postulanţi (*Millo director sau Mania posturilor, Paraponisitul*), băbătii fandosite, împopoţonate şi sulemenite, dominate de instinctul parvenirii (Gahiţa Rozmarinovici din *Iorgu de la Sadagura*, Cucoana Chiriţa). În culori trandafirii sunt proiectaţi boierii vechi de ţară (*Boieri şi ciocoi*), dar şi ţăranii, zglobii şi râzăreţi, cărora le cam arde de şotii, atunci când nu se iubesc suav, graţios, ca într-o pastorală. O înduioşătoare, ireală concordie îi ţine înfrăţiţi pe boieri şi pe săteni (*Nunta ţărănească, Cinel-cinel*), toate relele fiind puse pe seama veneticilor, arendaşi şi cămătari. O piesă reprezentativă este *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (1844). Este ilustrat aici un conflict între două generaţii arbitrat de un moderat, care nu-i altul decât purtătorul de voce al autorului. Indecis la început între a amenda inepţiile şi opacitatea conservatorismului ruginit sau a lua în râs ridicolele stridente ce decurg din imitarea cu orice preţ a manierelor occidentale, scriitorul optează până la urmă pentru bunul simţ şi înţelepciunea bătrânească, patriarhală, a boierului Enache Damian. Şi drama *Boieri şi ciocoi*,

Teatrul Mare de la Copou, Iași

apărută în 1874, idealizează vechea boierime de ţară. Decăderea boierimii şi ridicarea burgheziei constituie un proces sugerat în *Ginerele lui Hagi Petcu*. Debutând, ca autor dramatic reprezentat pe scenă, în 1840, cu *Farmazonul din Hârlău*, **A.** produce la început scrieri facile, cu o mişcare vodevilistică şi bufă, speculând, dar fără multă inventivitate, comicul de situaţii. Operetele (*Crai nou, Scara mâţei, Harţă răzăşul, Paracliserul sau Florin şi Florica*) au, cele mai multe, muzică de Al. Flechtenmacher. În localizări, în care infuzează cu destulă fineţe realităţi autohtone, **A.** recurge la comediografi precum Eugène Labiche, Eugène Scribe, Jean-François Régnard, Émile Augier, Charles Bataille, A. Rolland, Jules Sandeau, Félix-Auguste Duvert, Augustin-Théodore de Lauzanne, F. A. de Planard, Édouard Brisebarre şi Marc-Michel. În piesele consacrate faimoasei Chiriţa, cu multiplele ei înfăţişări (*Chiriţa în Iaşi sau Două fete ş-o neneacă*, *Chiriţa în provincie*, *Chiriţa în balon*, *Cucoana Chiriţa în voiagiu*), sunt asumate sugestii din *La Comtesse d'Escarbagnas* de Molière, *La Fausse Agnès* de Destouches, *Madame Angot ou La Poissarde parvenue* de Maillot. Personajul rămâne, cu toate acestea, prin implantarea într-un mediu specific, o creaţie originală, plină de haz, sortită unei cariere triumfale, aceasta şi datorită unor interpreţi ca Matei Millo sau, mai încoace, Miluţă Gheorghiu. În „cânticelele comice” **A.** configurează o „galerie de tipuri contimporane”, unele imortalizând figuri pe cale să dispară (*Surugiul*, *Paraponisitul, Barbu Lăutarul*), altele înfăţişând imperisabili marţafoi (*Sandu Napoilă ultraretrogradul*, *Clevetici ultrademagogul*). Satira e mai densă în „cânticele”, siluetele sunt mai pregnante, în genere, decât în comedii, care, şi ele, se structurează în jurul câte unui tip fistichiu, ilariant ori cu hazoase monomanii. După 1874 **A.** nu mai scrie piese vesele. În 1880 dă la iveală o încântătoare feerie, *Sânziana şi Pepelea*, de răsfrângeri folclorice, dar şi presărată cu tâlcuri şi aluzii politice transparente. Nici în drame, mai cu seamă în cele de până la 1878 (*Lipitorile satelor* ş.a.), comicul nu e absent, convertindu-se însă, printr-o lejeră alchimie, în grotesc. De prin 1878–1879, se petrece cu **A.** o metamorfoză. Un aer meditativ ia locul minei veşnic surâzătoare. Ancorat într-un spaţiu al literaturii grave, dramaturgul îşi pune în gând să edifice o trilogie istorică având ca protagonişti

Despot-Vodă interpretat de C. Nottara

pe Jolde, Lăpuşneanu şi Despot. Singurul proiect dus la îndeplinire este *Despot-Vodă* (1880), dramă tutelată de Victor Hugo (*Ruy Blas*), dar asimilând şi o experienţă autohtonă (*Răzvan şi Vidra* de B.P. Hasdeu). Apreciată de Eminescu, piesa, care nu se ţine strict de adevărul istoric, are o desfăşurare spectaculoasă, apelând la efecte de melodramă, ca şi la alte procedee din panoplia romantică (travesti, situaţii-limită, lovituri de teatru, tirade – despre soartă, cu ale ei căderi şi înălţări, despre glorie şi deşertăciunea ei). Despot este văzut ca un aventurier îmboldit de ambiţia încoronării, care piere nu din cauza unui destin potrivnic, ci fiindcă, în patima lui pentru putere, încalcă legile şi tradiţiile pământene, pierzând încrederea celor din jur şi, îndeosebi, a norodului. O apariţie bizară, cu pigmentări burleşti, este aceea a nebunului Ciubăr Vodă, surescitat de visuri de mărire, dar transformându-se, în ultimele scene, printr-o neverosimilă tumbă, într-un călugăr fanatic şi răzbunător. Ca să-şi mai alunge tristeţea care

începuse a-i da târcoale în anii dinspre senectute, **A.** se cufundă în lectura unor clasici ai Antichităţii (Horaţiu, Ovidiu, Vergiliu), meditând – temă nouă în dramaturgia lui – cu un strop de amărăciune, dar şi cu înţelepţie, la condiţia poetului care, ajuns la o vârstă când se cade să renunţe la patimile lumeşti, îşi găseşte un aristocratic refugiu în studiu şi creaţie. Prin Horaţiu (din *Fântâna Blanduziei,* 1884), ca şi prin Ovidiu (din drama cu acelaşi nume, 1885), el îşi mărturiseşte propriile frământări şi nelinişti. În *Ovidiu* – din care autorul trage şi un libret ce urma să fie pus pe muzică de Charles Gounod – viziunea exilatului muribund resuscită idealurile paşoptiste de odinioară. Pentru a explica relegarea poetului latin la Tomis, dramaturgul alege o versiune romanţioasă. **A.** a avut urmaşi nu doar în cuprinsul literaturii dramatice româneşti (Iosif Vulcan, V.A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija, I.I. Roşca, I.N. Şoimescu), el exercitând o înrâurire şi asupra începuturilor teatrului bulgar (D.P. Voinikov, *Civilizaţia rău înţeleasă*, 1871). Apoi, *Iaşii în carnaval* anticipează *D-ale carnavalului* de I.L. Caragiale; un personaj cum este Clevetici (din *Sgârcitul risipitor*) îi prevesteşte pe Caţavencu, Farfuridi sau Rică Venturiano. *Rusaliile în satul lui Cremine* prezintă asemănări cu *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, dar şi cu *Trei crai de la răsărit* de B.P. Hasdeu.

Un romantism de împrumut fardează primele pagini de proză ale lui **A.** Inspirată probabil de *La Bouquetière des Champs Elysées* de Paul de Kock şi Valory, *Buchetiera de la Florenţa*, prima lui scriere în proză, publicată în 1840 în „Dacia literară", e un „prinos Italiei şi romantismului". Personaje exaltate, prinse în vârtejul unor patimi devoratoare, se zbuciumă amarnic într-un cadru somptuos, dar şi lugubru. O atmosferă tenebroasă, cu fulgerări terifiante, împânzeşte *Muntele de foc* (din *Călătorie în Africa*). Încercarea de roman *Dridri*, a cărei primă parte e întocmită în felul scrierilor lui Paul de Kock şi Alphonse Karr, şi romanul cu tentă autobiografică, neterminat, *Mărgărita* au, la fel, o pulsaţie romanţioasă. Predominantă în proza lui **A.**, fie că e vorba de povestiri romantice, de tablouri de moravuri (*Balta Albă, Borsec*) ori de însemnări de călătorie, este evocarea, îndeosebi acel tip de evocare pe care îl pretind scrisorile. Prozatorul, al cărui atu nu e, în nici un caz, facultatea invenţiei, are o mlădioasă fibră de memorialist.

E, în firea uşoară şi boemă a fericitului **A.**, un duh al nestatorniciei, o înfrigurare, un neastâmpăr de a nu sta locului, sub irezistibilul apel al unor meleaguri cât mai îndepărtate, unde vrăjmăşia iernii nu-l poate ajunge. Dar, oricât s-ar supune pornirilor lui de hoinar, peregrinul moldovean, cuprins de nostalgii, îşi întoarce mereu privirea spre zările de acasă. Aici, în liniştea conacului de la Mirceşti, va avea răgaz să depene, cât amintindu-şi, cât închipuindu-şi, „scene vesele din Franţia, scene politice din Italia, scene pitoreşti din Orient". Fondul naraţiunilor lui **A.** este, aşadar, autobiografic, textul îmbrăcând de-a dreptul forma relatării de călătorie. În 1847 el consemnase în *Jurnal de călătorie în Italia* idila cu Elena Negri. Prin 1862–1863 intenţiona să-şi înmănuncheze amintirile de călătorie într-un volum – *Istoria călătoriilor mele*. Pregătea, de asemenea, pentru o ediţie postumă, o carte care urma să se cheme *Istoria misiilor mele diplomatice*. O schiţă cum este *Iaşii în 1844* e provocată de o „primblare pitorească" prin urbea care etalează

atâtea frapante contraste: un „teatru curios, decorat cu palaturi şi bordeie lipite împreună”. Alte contraste, insolit amalgam de Orient şi Occident, îl perplexează, la Balta Albă, pe vizitatorul neprevenit (un franţuz, în cazul de faţă), făcându-l să aibă uimiri de călător ingenuu (*Balta Albă*). Cozeur fermecător, **A.** seduce prin umorul fin şi o bună dispoziţie plină de antren (*Borsec* ş.a.). Doar uneori, ca în *Vasile Porojan*, aducerile-aminte se aburesc de o uşoară duioşie, cu irizări de lirism. Altfel, în proza aceasta dezinvoltă, cu voluptuoase digresiuni, metaforele sunt rare, epitetul convenţional. Totul e sprintenă relatare şi dialog suculent (*Istoria unui galbân*, nuvelă de tip picaresc). Dar naratorul are şi ochi de pictor, preocupat să surprindă variaţiile cromatice, modificările unor privelişti, din faptul zilei şi până la căderea nopţii, când contururile devin tremurătoare şi parcă ireale. El este un descriptiv, limpede şi luminos, de peisaje cu linii clare, un solar ahotnic de a se desfăta în splendoarea calmă a spaţiului în care spiritul său, cel mediteranean, se regăseşte. Contemplaţia nu se fixează în reverie, beatitudinea se perturbă lesne, căci memorialistul, înclinat să vadă lucrurile mai mult sub latura lor amuzantă, nu se lasă în voia extazelor. Cu o vorbă de duh, cu o glumă, sublimul este iute readus la proporţiile normale. Ca şi la A.I. Odobescu, digresiunea e la loc de cinste într-o asemenea proză, iscată pentru plăcerea proprie, dar şi întru desfătarea unui presupus auditoriu. Altfel, **A.** e un bun observator, el schiţând, după o „răpide ochire”, câte un pertinent tablou de epocă (*Constantin Negruzzi*). Rememorând întâmplările anului de graţie 1848, recurge şi la inflexiuni grave, pioase chiar, evocarea personalităţii lui N. Bălcescu (dar şi a lui Alecu Russo, C. Negruzzi, D. Rallet) fiind pentru el o „datorie sacră”. Alertă, fluidă, delectantă, memorialistica sa a fost să fie de bun augur pentru proza artistică românească. **A.** este un epistolier de rasă, scrisorile lui surâzătoare, pline de duh (în româneşte şi franţuzeşte), având o netăgăduită calitate literară. Destinate unor personalităţi ale epocii (Al. I. Cuza, M. Kogălniceanu), unor prieteni (I. Ghica şi N. Bălcescu), unor cunoscuţi sau unor membri ai familiei, aceste mesaje confidenţiale reconfirmă şi întregesc imaginea reconfortantă a unui privilegiat al sorţii. Literatura română modernă nu e de conceput în afara prezenţei sale carismatice.

Alecsandri a colectat, a editat şi înfrumuseţat poezia populară. A introdus genuri nouă în literatură şi a cultivat toate genurile literare şi aproape toate speciile acestor genuri, de la fabulă până la roman. […] *La orice răspântie a istoriei şi culturii române din o bună parte a veacului trecut îl găseşti pe Alecsandri.*

G. IBRĂILEANU

*Spre deosebire de majoritatea romanticilor noștri, care par închiși într-un secol revolut, creatorul Chiriței răzbate până la noi prin câteva trăsături neașteptate: comediograf de geniu, coautor al unor balade intrate în subconștientul cultural românesc (*Miorița, Meșterul Manole *și alte câteva), epistolier nesfârșit și neobosit, vorbindu-ne ca nimeni altul despre veacul al XIX-lea. Această ultimă trăsătură, ce ține mai curând de stilul existenței decât de literatură, face și ea parte cu drepturi egale din istoria culturii. Ca prezență semnificativă în viața țării sale și a secolului – Alecsandri n-a fost egalat, la noi, de nimeni.*

MIHAI ZAMFIR

SCRIERI: *Farmazonul din Hârlău*, Iaşi, 1841; *Modista şi cinovnicul*, Iaşi, 1841; *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, Iaşi, 1844; *Creditorii*, Iaşi, 1845; *Un rămăşag*, Iaşi, 1846; *Piatra din casă*, Iaşi, 1847; *Nunta ţărănească*, Iaşi, 1850; *Repertoriul dramatic a d-lui…*, I, Iaşi, 1852; *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate*, I–II, Iaşi, 1852–1853; *Doine şi lăcrimioare*, Paris, 1853; ed. 2, Iaşi, 1863; *Potpuri literar* (în colaborare cu Matei Millo), Iaşi, 1854; *Ballades et chants populaires de la Roumanie (Principautés Danubiennes)*, pref. A. Ubicini, Paris, 1855; *Păcală şi Tândală*, Iaşi, 1857; *Cetatea Neamţului sau Sobieţki şi plăieşii români*, ed. 2, Iaşi, 1857; *Salba literară*, Iaşi, 1857; *Zgârcitul risipitor*, Iaşi, 1863; *Rusaliile în satul lui Cremine*, Iaşi, 1863; *Lipitorile satelor. Ultrademagogul şi ultraretrogradul*, Iaşi, 1863; *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866; *Millo director sau Mania posturilor*, Cernăuţi, 1867; *Harţă răzăşul*, Iaşi, 1871; *Boieri şi ciocoi*, Bucureşti, 1874; *Opere complete*, partea I, vol. I–IV, partea II, vol. I–III, partea III, vol. [VIII]–IX, Bucureşti, 1875–1880; *Ostaşii noştri*, Bucureşti, 1878; *Despot-Vodă*, Bucureşti, 1880; *Les Bonnets de la comtesse*, Bucureşti, 1882; *Fântâna Blanduziei*, Bucureşti, 1884; *Ovidiu*, Bucureşti, 1885; *Opere complete. Poezii*, I–II, îngr. şi pref. I. Bianu, Bucureşti, 1896; *Poezii*, pref. Al. Vlahuţă, Bucureşti, 1901; *Scrisori*, îngr. Ilarie Chendi şi E. Carcalechi, Bucureşti, 1904; *Proza*, îngr. şi pref. Alexandru Marcu, Craiova, 1930; *Poezii*, I–II, îngr. şi introd. Elena Rădulescu-Pogoneanu, Craiova, 1940; *Drame istorice*, îngr. şi introd. George Baiculescu, Craiova, 1944; *Poezii*, I–II, îngr. G. C. Nicolescu, C. Căplescu şi Georgeta Rădulescu, introd. Cornel Regman, Bucureşti, 1957; *Călătorie în Africa*, îngr. G. C. Nicolescu, introd. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1960; *Corespondenţă*, îngr. Marta Anineanu, pref. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1960; *Teatru*, I–II,

îngr. G. Pienescu, pref. Al. Piru, București, 1961–1962; *Scrisori. Însemnări*, îngr. Marta Anineanu, București, 1964; *Poezii populare ale românilor*, I–II, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, 1965; *Opere*, vol. I–VII, îngr. G.C. Nicolescu, Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Gheorghe Vrabie, introd. G.C. Nicolescu, București, 1965–1979, vol. VIII–X, îngr. Marta Anineanu, București, 1981–1985; *Poezii*, I–II, pref. Paul Cornea, București, 1967.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *167–170*; Nicolae Petrașcu, *Vasile Alecsandri*, București, 1894; Chendi, *Scrieri*, IV, *179–195*, *225–228*, *448–456*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *80–101*, VIII, *15–148*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *77–78*, *103–104*, IV, *130–133*, *IX*, *9–92*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *56–61*, *92–104*, *146–164*, III, *103–106*, *140–181*; Vianu, *Opere*, II, *28–36*, *623*–626, V, *58–64*; Munteano, *Panorama*, *33–37*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *253–286*, *Ist. lit.* (1982), *281–319*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *69–98*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *56–82*, II, *5–68*, III, *219–257*; Marta Anineanu, *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, București, 1957; Cornea, *Studii*, *291–320*; G.C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, 1962; G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, 1965; *Ist. lit.*, II, *451–488*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *471–482*; Mîndra, *Incursiuni*, *34–54*, *235–251*; Piru, *Analize*, *38–80*; Ion Roman, *Vasile Alecsandri. Orizonturi și repere*, București, 1973; Alexandru Ciorănescu, *Vasile Alecsandri*, tr. Maria Golescu, New York, 1973; Doina Curticăpeanu, *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)*, București, 1977; Al. Piru, *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, București, 1978; Emil Ghițulescu, *Vasile Alecsandri*, postfață Dim. Păcurariu, București, 1979; *Dicț. lit. 1900*, *15–24*; Cornea, *Regula*, *153–173*; Mircea Ghițulescu, *Alecsandri și dublul său*, București, 1980; Maria Platon, *Vasile Alecsandri, poeții felibri și „Cântecul gintei latine"*, Iași, 1980; Simion, *Dimineața*, *195–279*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *348–359*; Săndulescu, *Portrete*, *26–52*; Cornea, *Itinerar*, *23–105*; Anghelescu, *Lectura*, *43–49*; Papu, *Lumini*, *245–257*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *55–70*, V, *216–223*; Al. Piru, *Surâzătorul Alecsandri*, București, 1991; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *80–90*; Faifer, *Semnele*, *158–161*, *190*, *200–201*, *346–349*; Durnea, *Orizonturi*, *7–76*; *Dicț. analitic*, I, *150–153*, *173–175*, *264–265*, *289–291*, *293–294*, *310–313*, II, *51–53*, *130–132*, *194–195*, III, *93–95*, *252–254*, *280–282*, *391–392*, IV, *539–540*; Manolescu, *Poeți*, *135–174*; Danțiș, *Bucolica*, *135–136*, *149–150*, *passim*; *Dicț. esențial*, *16–20*; Manolescu, *Istoria*, *220–248*; Haralambie Corbu, *Vasile Alecsandri și teatrul*, ed. 2, Chișinău, 2010; Natalia Delia Anca, *Modele și structuri romantice în dramaturgia lui Vasile Alecsandri*, Târgu Mureș, 2010; Alexandru Bulandra, *Tainele „Mioriței"*, București, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, *197–224*. ***F. F.***

ALECU, Viorel (14.X.1917, Iași – 27.V.2000, București), istoric literar, prozator. Provine dintr-o familie de profesori: tatăl, Ioan Alecu, preda istoria, iar mama, Eliza Alecu, limba și literatura română. Primii ani ai vieții îi petrece la Chișinău, după care se stabilește cu părinții la Bacău, unde a absolvit, în 1936, Liceul „Ferdinand I". Face studii filologice la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1936–1940), în timpul cărora participă la înființarea, de către G. Călinescu, a Noii Junimi și publică în paginile „Jurnalului literar". Ulterior funcționează ca profesor de limba și literatura română la Iași, Câmpulung, Bacău și la București, unde apoi, între 1967 și 1982 (când se pensionează), va fi cercetător la Institutul de Cercetări Pedagogice. A obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Opera literară a lui G. Călinescu*, susținută în 1973. Mai colaborează la „Bacăul", „Moldova", „Ateneul cultural", „România literară", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Ramuri" ș.a.

Marcat de opera și personalitatea lui G. Călinescu, de care s-a simțit profund atras în anii studenției, **A.** se dedică cercetării contribuției artistice și jurnalistice a acestuia. Teza de doctorat, publicată în 1974, raportează insistent manifestările literare ale lui Călinescu la viziunea criticului, încercând să descopere noi corelații între planul teoretic și realizările artistice și să releve structuri de profunzime, atât în cazul marilor creații, cât și al celorlalte lucrări. Investigațiile asupra operei călinesciene sunt continuate în monografia *G. Călinescu și „Jurnalul literar"* (1989), analiză temeinic documentată a direcțiilor literare schițate de directorul revistei și a noutății în epocă a principalului periodic inițiat și condus de critic. Nu lipsit de interes se relevă **A.** ca prozator, în romanul *Împăcare* (1985), continuat cu *Ultimii ani* (1999). G. Călinescu este prezent și aici ca model venerat de personajul central, Grigore Vântu, care evocă ambianța universitară ieșeană a anilor '30 într-un roman cu caracter cvasidocumentar, *Manuscrisul profesorului Grigore Vântu*. Romane de introspecție, confesiv-lirice, clădite pe structura unor povești de dragoste, *Împăcare* și *Ultimii ani* atrag prin fluența și, pe alocuri, chiar prin tensiunea narațiunii, prin ușurința portretizărilor și ținuta discursului intelectual, dar ies din epocă mai ales din cauza simplismului construcției și multiplicării supărătoare a datelor caracterologico-biografice la câteva personaje de prim-plan. Un

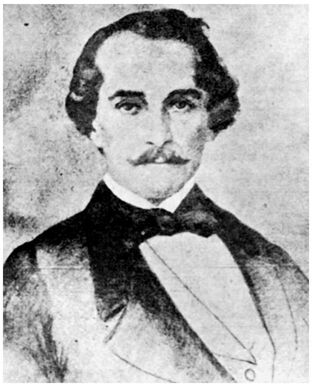
discret fior metafizic transpare din *Ultimii ani*: după împăcarea cu viaţa urmează liniştea împăcării cu firescul morţii.

SCRIERI: *Curentele literare în literatura română*, Bucureşti, 1971; *Opera literară a lui G. Călinescu*, Bucureşti, 1974; *Studierea literaturii române în liceu*, Bucureşti, 1977; *Împăcare*, Iaşi, 1985; *G. Călinescu şi „Jurnalul literar”*, Bucureşti, 1989; *Ultimii ani*, pref. Eugen Budău, Bacău, 1999.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *G. Călinescu analizat didactic*, RL, 1974, 32; R. Şt. M., *„Opera literară a lui G. Călinescu”*, CRC, 1974, 41; George Bădărău, *„Împăcare”*, CL, 1986, 4; Nicolae Manolescu, *Călinesciana*, RL, 1989, 45; Simion Bărbulescu, *Altfelitatea unor povestiri şi romane contemporane*, CL, 1999, 9; Budău, *Bacăul lit.*, *304–306.* ***I.O.***

ALEGĂTORUL LIBER, gazetă politică şi literară apărută la Bucureşti, bi-săptămânal de la 23 ianuarie 1875 şi de trei ori pe săptămână de la 10 martie 1875, până la 14 iulie 1876. Cu numărul 2, din 26 ianuarie, I.L. Caragiale figurează ca girant responsabil şi va păstra această însărcinare până la 12 ianuarie 1876. **A.l.** este editată în scopuri electorale de gruparea politică liberală rezultată în urma constituirii „coaliţiei de la Mazar-Paşa”. Din comitetul de redacţie fac parte, între alţii, Ion C. Brătianu, Dimitrie Brătianu, Dimitrie A. Sturdza, Ion Ghica, ultimii trei fiind şi autori de comentarii politice sau referitoare la actualitatea socială şi economică. Au mai colaborat la partea politică Mihail Kogălniceanu, Nicolae Fleva, Bonifaciu Florescu, Pantazi Ghica, N.T. Orăşanu, Ciru Oeconomu, Remus N. Opreanu, G. Sion, Grigore Serrurie (care era şi administratorul gazetei). Literatura ocupă un spaţiu relativ redus în paginile **A.l.** Lui V. Alecsandri i se republică poezia *Răpirea Bucovinei* (semnată Ştefan Molna), sunt, de asemenea, retipărite versuri şi articolul polemic *Al doilea rămăşag* de B.P. Hasdeu, îndreptat împotriva revistei „Convorbiri literare”. Între cei ce scriu în coloanele destinate literaturii se numără Pantazi Ghica, Ciru Oeconomu, G. Sion, Eniu D. Bălteanu şi Al. Lăzărescu-Laerţiu. După cum îşi va aminti C. Bacalbaşa, tânărul I.L. Caragiale, aflat la începutul carierei, contribuia şi la activitatea de redactare a gazetei şi supraveghea, cu rigoarea ce îi va aduce un adevărat renume, corectura. De altfel, el publică în **A.l.** câteva anecdote conferind astfel rubricilor „Diverse” şi „Varietăţi”, prin calităţile stilistice ale prozei lui, o culoare particulară. Sunt încercări ce anunţă schiţele şi „momentele” de mai târziu, dar ele conţin de pe acum eboşe ale viitoarelor personaje, replici, vorbe de duh, anecdote pe care scriitorul le va relua şi dezvolta. ***R.Z.***

ALERGĂTORUL DE LA MARATHON, revistă apărută la Århus (Danemarca), din 1985 până în 1989, ca publicaţie a Editurii Nord. Redactor şi coordonator: Victor Frunză. Proiectată să apară în număr unic, cu ecouri ale cititorilor despre producţia editorială, **A.M.** devine odată cu al doilea număr (1986) o revistă propriu-zisă, circumscrisă în mare problematicii drepturilor omului în România, libertăţii de a scrie şi de a gândi. Pornind de la sesizările corespondenţilor de pe toate meridianele lumii asupra nedreptăţilor îndurate în ţară sub dictatură şi de la dezvăluiri documentare cu valoare istorică trimise redacţiei, se acordă un larg spaţiu reportajului politic, anchetei umanitare împotriva „terorismului de stat” şi contribuţiei la „istoria nefalsificată a mişcării socialiste româneşti”. Concomitent, se publică texte literare interzise (Ion Caraion, *Cuvintele în exil*, Virgil Tănase, *O istorie de Paşti*), conferinţe cu subtext protestatar alegoric (George Bălan, *Lupta cu balaurul, Un imn pentru România eternă*), scrieri necenzurate (Victor Frunză, *Marea gară nouă*), lucrări în premieră (George Astaloş, *Apoteoza vidului*, Alexandru Lungu, *Poeme*) şi numeroase cronici, articole de atitudine, profesiuni de credinţă. De semnalat eseul lui I. Negoiţescu *Cariera literară a lui Marin Preda*, ultimul articol al lui Mircea Şeptilici, *Scrisoare către un actor român*, şi prezentarea lui Al. Lungu în *Cele trei nopţi ale poetului*, semnată de Horia Stamatu. Mai ales cu ultimul număr, al patrulea, **A.M.** devine o revistă literară de vie contribuţie la dezbaterea, aprecierea şi afirmarea fenomenului artistic românesc. Alţi colaboratori: Vasile Mănuceanu, Vasile Versavia, Constantin Dumitrescu, William Totok, Larry Watts, Vasile C. Dumitrescu, Doina Tuţescu, Lucian Giurchescu, Ludwig Schwartz, Gheorghe Chişinevschi, Monica Săvulescu, Dorin Tudoran, Jacob Popper, Sergiu Levin, Petru Istrate, Valentin Lustig, Petru Romoşan. ***I.O.***

ALEXANDRESCU, Grigore (22.II.1810 sau 1814, Târgovişte – 25.XI.1885, Bucureşti), poet, prozator.

Provenea dintr-o familie de mici boieri scăpătaţi: mama, Maria (n. Fusea), cu înaintaşi pomeniţi în documentele vremii lui Constantin Brâncoveanu, iar tatăl, Mihai Lixăndrescu, sameş şi vistier. A copilărit la Târgovişte; era un hoinar visător şi ruinele vechii Curţi domneşti îi hrăneau himerele. La dascălul Rafail, împreună cu Vasile Cârlova, a învăţat greaca modernă, apoi „elinica" în şcoala lui Mitilineu. Având o memorie prodigioasă, putea reproduce scene din Sofocle şi Euripide, îl ştia pe de rost pe Anacreon. Orfan din 1827 de ambii părinţi, vine în 1830 în Bucureşti, la un unchi, Irimia, locuind „într-un beci sub scară, la Mitropolie"; este elev în clasa de literatură de la şcoala franceză a lui J.-A. Vaillant (integrată în 1832 în Colegiul „Sf. Sava") şi leagă acum o prietenie, ce va dura întreaga viaţă, cu Ion Ghica. Citeşte pe Voltaire, Boileau, Montesquieu, Lamartine (în podul Mitropoliei se aflau peste o mie de cărţi, iar biblioteca colegiului era una dintre cele mai importante în acele vremi) şi începe să scrie. În „Curierul românesc", la 6 martie 1832, I. Heliade-Rădulescu îi tipărea prima poezie, *Miezul nopţei*, prezentându-l ca pe „un alt Young ieşit din ruinurile Târgoveştii", iar la sfârşitul anului, tot prin grija acestuia, îi apărea primul volum, *Eliezer şi Neftali*, cuprinzând tălmăcirea poemului în proză cu acest titlu al lui Florian, precum şi câteva poezii originale. În 1833 se numără printre membrii Societăţii Filarmonice, „soţietate literară pentru cultura limbii", dar având şi un program politic. Într-o stare materială precară, **A.** era găzduit când de banul Grigore Băleanu, când de Tache Ghica, părintele memorialistului, de Heliade sau de Ion Câmpineanu. Pentru a dobândi o situaţie mai sigură, intră în armata naţională cu gradul de cadet de cavalerie, apoi praporgic. O vreme va supraveghea, la Focşani, mişcarea vamală între cele două principate, Moldova şi Muntenia. Demisionează însă în 1837 şi se întoarce la Bucureşti, în casa prietenului său Ion Ghica. În 1838, tipărit de Zaharia Carcalechi, îi apare un nou volum, *Poezii ale d. Gr. Alecsandrescul*. Poate îndrăznelile fabulistului, poate poemul *Anul 1840*, tipărit la Iaşi, în „Dacia literară" a lui Mihail Kogălniceanu, sub semnătura ***U din B, fac ca **A.**, deşi nu participase la complotul din octombrie 1840 împotriva domnitorului Alexandru D. Ghica, să fie închis trei luni. În arest lucrează la o versiune a tragediei *Merope* a lui Voltaire (tipărită în 1847). Este eliberat datorită intervenţiei lui Ion Ghica. În vara lui 1842 cei doi vor vizita mănăstirile de pe valea Oltului. Roadele literare ale acestei călătorii vor fi cele mai bune poezii ale lui **A.**: *Umbra lui Mircea. La Cozia, Răsăritul lunii. La Tismana, Mormintele. La Drăgăşani* şi *Memorial de călătorie*, singura sa scriere în proză. Poetul este invitat de vornicul Grigore Cantacuzino la moşia sa din Floreşti, precum şi de colonelul Ioan Odobescu, tatăl scriitorului. La Iaşi, în 1842, se tipăreşte volumul *Poezii*, ediţie completă, sub îngrijirea lui Alexandru Donici. Domnitorul Gheorghe Bibescu, care ţinea să treacă drept un mecena al artelor, oferă poetului protecţie. **A.** refuză să fie „poet de porunceală" sau poet al Curţii. E numit şef la „masa a doua a jelbilor" la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde a lucrat alături de Dimitrie Bolintineanu, apoi serdar şi, în 1846, paharnic. În tipografia lui C.A. Rosetti şi E. Winterhalder îi apare în 1847 volumul *Suvenire şi impresii, epistole şi fabule*. În 1848 era printre redactorii gazetei revoluţionarilor munteni, „Popolul suveran". Trezind suspiciuni, este scos din postul pe care îl ocupa la Secretariatul Statului. Din 20 iunie 1849, numit de Barbu D. Ştirbei, fratele lui Gheorghe Bibescu, deveni, după I. Heliade-Rădulescu, directorul Arhivelor Statului (până la 30 noiembrie 1854). Între 1852 şi 1857 lucrează şi în Comisia Documentală. Este, din 1852, alături de I. Voinescu II, vărul şi prietenul său, de Simion Marcovici, Grigore Bengescu, I. Stătineanu, membru în Comitetul teatral al Teatrului Mare (Teatrul Naţional). E înălţat la rangul de clucer; în 1854 este director al Eforiei Spitalelor Civile; capătă rangul de pitar. La invitaţia lui Ion Ghica, porneşte într-o călătorie prin Siria şi Palestina. În octombrie 1859 domnitorul Al. I. Cuza îl desemnează director şi apoi ministru

ad-interim la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, iar în 1860 membru în Comisia Centrală de la Focşani. Se căsătoreşte aici cu Raluca, fiica spătarului Stamatin. În iunie 1860 poetul dă semne de alienaţie mintală. Boala îl va chinui, cu intermitenţe, până la sfârşitul vieţii. Ediţia definitivă, alcătuită de autor în 1863, *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule*, cuprindea şi *Memorial de călătorie*. **A.** este obligat să se retragă din viaţa publică; îi apar sporadic producţii neconcludente. Pentru fiica sa, Angelina, a tradus din Edouard Laboulaye *Poveşti albastre* (1872). În 1882 „Cimpoiul" îi tipărea traducerea primelor trei cânturi din *Ierusalimul eliberat* de Torquato Tasso.

Primul poet român, precedând în aceasta pe M. Eminescu, la care actul de a scrie este resimţit ca vocaţie şi posibilă împlinire de sine, a fost **A.** Dacă până la el poezia era chemată să dea glas numai simţământului (erotismul, iubirea de patrie), acum devine vocea unei conştiinţe, iar poemul – un scenariu care pune în discuţie, uneori stângaci, cu patetism însă, valorile sub semnul cărora omul există. Confesiunea intimă (apetitul ei i-a fost deschis de lectura romanticilor: Lamartine, Byron) tinde spre adevărul trăirii, chiar dacă, uneori, fundalul nocturn, decorul ruinelor, gestul damnării sunt invocate convenţional (*Miezul nopţei*). Tristeţea în faţa nestatorniciei fericirii – motivul central al liricii lui **A.**, nu străin de modelele de circulaţie în epocă, cel lamartinian în primul rând, însă susţinut de o înclinaţie temperamentală depresivă şi alimentat de circumstanţe ale vieţii ce nu au răspuns nevoii sale de ocrotire şi stabilitate – e dublată de o percepţie de ordinul generalului. **A.** încearcă acea melancolie ce însoţeşte condiţia umană supusă iluzoriului („părere", „nălucire", „vis amăgitor") şi erodării în trecerea de neoprit şi este, înainte de Eminescu, un poet al timpului şi al suferinţei de a fi: „Aşa, fără îndoială, amara mea viaţă/ De-acum e pentru mine nesip neroditor"; „Al meu suflet se-nalţă pe aripi d-un foc sfânt/ În zboru-i se râdică la poarta de vecie/ Căci nici o legătură nu are pe pământ" (*Adio. La Târgovişte)*. Totodată, confesiunea sa se deschide către marile porniri şi motivaţii altruiste existente în om, însoţindu-se cu denunţarea falsului în morală şi politică. Aşa se face că poetul e autor de solilocvii şi elegii, dar deopotrivă de satire şi fabule. Despărţită

SUVENIRE CHI IMPRESII

EPISTOLE CHI FABULE

DE

1847

în registre antitetice, poezia sa se dovedeşte, în fond, rodul aceleiaşi trăiri romantice, ce nu poate accepta lumea decât în formula idealităţii ei. Structurii lui **A.**, înclinat spre reflecţia gravă, îi răspunde formula lirică a meditaţiei, în tensiunile căreia îşi găsesc expresia neliniştile conştiinţei şi, dramatică, speranţa. Se simt aici necesitatea lăuntrică a unui reazem al certitudinilor şi nostalgia unei coerenţe a valorilor morale (*Candela*: „Atunci creştinu-acela, cu fruntea în ţărână/ Dar cu otrava-n buze şi cu fierul în mână,/ Umilit ca să-nşale şi blând ucigător,/ Tronul dumnezeirei cum va putea să-l vază,/ Când la un semn puternic se vor clăti cu groază/ Cerurile-aşezate pe polurile lor?"). Pe străvechea temă *ubi sunt*, el depăşeşte obişnuitele glose în spiritul *vanitas vanitatum* prin naturaleţea cu care monologul interior lasă suspendate dilemele ivite din zigzagul interogaţiilor: iluzia şi speranţa alternează fără tranziţie cu certitudinile lucidităţii şi gândul morţii (*Meditaţie, Cimitirul, Suferinţa*: „La umbră,-n întunerec, gândirea-mi se arată/

	VIAȚA	**OPERA**
1810	**februarie 22** Se naște la Târgoviște Grigore Alexandrescu, fiul Mariei (n. Fusea) și al lui Mihai Lixăndrescu, sameș (casier) și vistier. În orașul natal va învăța elina și neogreaca, ajungând să poată recita scene întregi din clasicii greci.	
1827	Îi mor ambii părinți. Pleacă la București.	
1831	Se înscrie la școala de limbă franceză a lui J.-A. Vaillant, la clasa de literatură, unde se remarcă prin buna cunoaștere și pronunție a francezei. Acum ia naștere o durabilă prietenie cu Ion Ghica. După căsătoria lui Ion Heliade-Rădulescu cu Maria Alexandrescu, rudă a scriitorului, va locui o vreme în casa acestora.	
1832	**mai** Devine elev al Colegiului „Sf. Sava” din București, după ce pensionatul lui Vaillant este integrat în această instituție. Impresionează prin memoria prodigioasă, pe lângă clasicii greci știind acum pe de rost opere de Boileau, Racine, Voltaire ș.a.	**martie 6** Debutează cu poezia *Miezul nopței* în ziarul „Curierul românesc”, fiind prezentat de Ion Heliade-Rădulescu ca „un alt Young ieșit din ruinurile Târgoveștii”. Îi apare primul volum, *Eliezer și Neftali*, cuprinzând poema tradusă din Florian, însoțită de versuri și de fabule originale.
1833	Este membru al Societății Filarmonice.	
1834	Intră cadet în armata pământeană, la cavalerie, după puțin timp fiind înaintat praporgic (sublocotenent). Manifestă atașament față de Ion Câmpineanu.	
1835		Publică traducerea tragediei *Alzira sau Americanii* de Voltaire.
1836	Izbucnește un conflict domestic cu Ion Heliade-Rădulescu, care își va prelungi ecoul și pe teren literar în fabulele *Vulpea, calul și lupul*, *Privighetoarea și măgarul*. I. Heliade-Rădulescu răspunde în poezia *Ingratul*. Supraveghează, la Focșani, mișcarea vamală dintre cele două principate.	
1837	Demisionează din armată și se întoarce la București, fiind găzduit în casa lui Tache Ghica, tatăl lui Ion Ghica, unde va locui, cu intermitențe, până în 1844.	
1838		Apare la București volumul *Poezii ale d. Gr. Alecsandrescul.*

1840	Deși nu participase la complotul din octombrie împotriva domnului Alexandru D. Ghica, este arestat pentru trei luni, perioadă în care traduce tragedia *Merope* de Voltaire.	Se tipărește în „Dacia literară” poemul *Anul 1840*.
1842	**iulie–august** Vizitează mănăstirile de pe valea Oltului împreună cu Ion Ghica. Călătoria îi va inspira poemele *Umbra lui Mircea. La Cozia*, *Răsăritul lunii. La Tismana* ș.a. Este numit șef la „masa a doua a jelbilor”, la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde este coleg cu Dimitrie Bolintineanu.	Începe să redacteze jurnalul călătoriei de pe valea Oltului, din care va publica fragmente abia din 1845. La Iași i se editează al treilea volum, *Poezii*, o ediție completă.
1844	**decembrie** Este înaintat la rangul de serdar.	
1846	Devine membru al Asociației Literare. **aprilie** Prin ordinul domnului Gheorghe Bibescu este înaintat paharnic. **august** La invitația Curții, participă la o vânătoare în munții Bucegi. Este bine văzut de domn și va face deseori parte din suita acestuia până la abdicarea din vara lui 1848.	
1847		Colaborează la „Album științific și literar” cu balada romantică *Ucigașul fără voie* și cu schița *O nuntă*. Publică volumul *Suvenire și impresii, epistole și fabule* și traducerea tragediei *Mérope* de Voltaire.
1848	După înăbușirea revoluției prin intervenția turcilor, logofătul Constantin Cantacuzino, numit caimacam, îl îndepărtează din postul de la Postelnicie. Poartă corespondență secretă cu revoluționarii exilați la Paris.	Face parte din comitetul de redacție al ziarului revoluției, „Popolul suveran”, alături de Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu ș.a.
1849	Este numit director la Arhivele Statului, funcție din care e retras în 1854. Până în 1855 va fi și secretar la Senat, însărcinat cu socoteala „cheltuielilor ostășești”.	
1852	Devine membru al Comisiei Documentale, care se ocupa de inventarierea averilor mănăstirești; va funcționa aici până în 1857.	
1853	**ianuarie 1** Asistă la inaugurarea noului teatru din București, ca membru în comitetul teatral. **octombrie 10** I se acordă rangul de clucer.	
1854	Este director al Eforiei Spitalelor Civile (până în 1862).	

1855		Colaborează la „România literară” (director: Vasile Alecsandri) cu satira *Răzbunarea șoarecilor sau Moartea lui Sion* și cu fabula *Iepurele, ogarul și copoiul.*
1857	Invitat de Ion Ghica, face împreună cu acesta o călătorie în Siria și Palestina.	Publică în jurnalul unionist „Concordia”, editat de C.A. Crețulescu, poezia *Unirea Principatelor*, dedicată „fiitorilor deputați ai României”.
1859	**martie** Refuză postul de ministru de Finanțe. **octombrie 5** Este numit de domnitorul Alexandru Ioan Cuza ministru ad-interim la Culte și Instrucțiune Publică.	
1860	**martie 30** Este numit membru în Comisia Centrală de la Focșani, care avea ca misiune unificarea legislației celor două principate. **mai 29** Se căsătorește cu Raluca Stamatin, fiica spătarului Gavril Stamatin din Focșani. **iunie** Apar primele semne ale bolii de nervi, fiind pensionat din postul de la Comisia Centrală. Este numit efor onorific al Spitalelor Civile, destituit ulterior la cererea lui Nicolae Kretulescu, președintele Consiliului de Miniștri.	
1861	**august 22** Se naște fiica sa, Angelina.	În „Românul” îi sunt tipărite fabule (*Catârul cu clopoței*, *Mielul murind*, *Castorul și alte lighioane* ș.a.), care îi atestă vivacitatea spiritului din perioada presupusei alienări mintale.
1863		Apare ediția de autor *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, care cuprinde și *Memorial de călătorie*, relatând plimbarea din 1842 de pe valea Oltului.
1864	**februarie** I se acordă o rentă viageră, ca recompensă națională.	
1868	Candidează, fără succes, pentru un loc la Senat, ocazie cu care publică mai multe articole politice.	
1872		Traduce și i se tipărește volumul pentru copii *Povești albastre* al scriitorului francez Edouard Laboulaye, pe care îl dedică fiicei sale.
1879	**ianuarie 30** Moare soția sa.	
1882		În săptămânalul „Cimpoiul” publică primele trei cânturi din traducerea poemului *Ierusalimul liberat* de Torquato Tasso.
1885	**noiembrie 25** Aproape uitat, poetul se stinge din viață la București. Va fi înmormântat la cimitirul Bellu.	

Ca tigrul în pustiuri, o jertfă aşteptând,/ Şi prada îi e gata… De fulger luminată,/ Ca valea chinuirei se vede sângerând"). În „cursele vicleneşti" ale vieţii, dragostea, amestecată cu durerea de a fi („Din ochi frumoşi durerea îşi ia al ei izvor") nu aduce decât înseninări trecătoare (*Eliza*, *Reveria*, Aşteptarea). Le urmează curând tristeţea despărţirii şi accentuarea singurătăţii (*Suferinţa*, *Când doar o să guşti pacea*). Inferioară altor orientări ale poeziei sale, erotica se menţine graţie unei anumite candori a mărturisirii, la care participă uneori chiar stângăciile de expresie. Dar şi graţie sugestiei de deschidere şi de participare a omului la mister, adusă de o suprinzătoare poemă a sufletului care, de origine divină, „luminează a sa închisoare", trupul („temniţa în ars, nedemn pământ", îi va spune, platonician, Ion Barbu), îndrumându-l spre dublul său ceresc (pe care, tot într-o călătorie stelară, îl va căuta „magul" eminescian): „Acolo în stele ca-n lumi de lumină/ Sunt suflete, îngeri ce cânt şi ador;/ Fiinţi graţioase ce blând se înclină,/ Cătându-şi în lume tovarăşii lor" (*Reveria*). O semnificaţie singulară are *Anul 1840*, în care se pot descifra germenii caracterelor esenţiale ale liricii lui **A.:** reflexivă, cetăţenească, satirică. În tonul ei se împletesc rezonanţele profetice şi de odă, vibrând de încredere, cu accentele patetice ale meditaţiei romantice sau cu desfăşurări vehemente, slujite de o ironie caustică şi amară. Confruntarea dintre nădejdea care renaşte mereu şi scepticismul niciodată pe de-a-ntregul dizolvat dă tensiune interioară poemului şi, în acelaşi timp, face din *Anul 1840* o imagine a sufletului omenesc surprins în impulsurile sale contrarii. Dincolo de filosofia tonică, a încrederii în viitor („An nuou! Aştept minunea-ţi ca o cerească lege"; „Dar aş vrea să văz ziua pământului vestită,/ Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,/ Să pierz ideea tristă, de veacuri întărită,/ Că lumea moştenire-ntâmplărilor s-a dat!"), tabloul prezentului, dominat de degradare şi fals, prevesteşte prin virulenţă satirică *Scrisorile* eminesciene şi atinge, pe alocuri, chiar dezgustul obosit al *Glossei* („După suferiri multe inima se-mpietreşte;/ Lanţul ce-n veci ne-apasă uităm cât e de greu;/ Răul se face fire, simţirea amorţeşte,/ şi trăiesc în durere ca-n elementul meu"). Ecourile îndoielilor şi temerilor „de-mbunătăţiri rele", proiectate asupra viitorului, dau o ardoare aparte dialogului (rămas

deschis, suspendat) speranţă – scepticism: „Ce bine va aduce o astfel de schimbare?/ Şi ce mai rău ar face o stea, un comet mare,/ Care să arză globul ş-ai lui locuitori!/ Ce pasă bietei turme, în veci nenorocită,/ Să ştie de ce mână va fi măcelărită/ Şi dacă are unul sau mulţi apăsători?". Când se întoarce spre trecut, poetul se opreşte asupra paginilor de istorie înnobilate de sângele eroilor căzuţi pentru libertate. Virtuţile strămoşeşti acuză, prin contrast, prezentul degradat moraliceşte, meschin. Capodopera genului este *Umbra lui Mircea. La Cozia*, sinteză originală între lirismul de atmosferă şi cerebralitatea monologului interior. **A.** nu cultivă notaţia în sine, ci valorile ei de atmosferă. Ambianţa crepusculară, propice visării şi reflecţiei, alunecarea în fantastic, ritmica timpului sunt sugerate prin sonoritate şi imagine. În Mircea cel Bătrân poetul salută vitejia şi gloria străbună, dar raţiunea refuză exaltarea şi redimensionează conturul unei vârste a faptei războinice strălucite prin comparaţie cu izbânzile progresului: arta, ştiinţele, vieţuirea înfrăţită a naţiilor în pace. Totuşi,

sugestia de impasibilă clepsidră cosmică, de mecanică oarbă a universului domină şi, prin ea, poemul vădeşte virtualităţi preeminesciene. În ciuda înălţimii artistice atinse uneori în poemele meditative, **A.** este dezavantajat de inexperienţa poeziei româneşti în mânuirea unui limbaj metaforic pe măsura gândirii speculative. Efectul superior al liricii lui vine nu din strălucirea concretului imagistic, cât din dramatismul discursului, rod al unei interiorităţi dilematice, tentată să complice, şi al unui spirit raţiocinant, peste care se cerne „pulberea unei fine melancolii" (Nicolae Manolescu).

Între patosul romantic al meditaţiei sau al elegiei şi permanenţele vieţii morale notate cu sobrietate clasică în fabule, epistolele şi satirele lui **A.** reunesc gustul reflecţiei şi verva ironică în monologul-autoportret al unui voltairian. Poetul este aici un lucid fără mizantropie, suflet animat de idealuri umanitare şi inteligenţă marcată de pasiunea ideilor în asociere cu ironia caustică, un moştenitor spiritual al secolului Luminilor, de la filosofia melioristă şi cultul raţiunii până la stilul reflecţiei, demitizant, iconoclast. Cele mai multe epistole gravitează în jurul întrebărilor pe care poetul şi le pune cu privire la artă şi la condiţia de creator, la raporturile cu poezia şi cu lumea (*Epistolă d. I. C., Epistolă către Voltaire*). Totul într-o compoziţie cu aer de cozerie spirituală, în ton când voit familiar, când subtil parodic, cu o deplină libertate şi dezinvoltură a limbajului. *Satiră. Duhului meu* se numără printre cele mai cunoscute scrieri ale lui **A.**, expresie deplină a unei ironii superioare, desfăşurată cu vervă. Poetul oferă drept „model" imaginea vieţii mondene a timpului, însoţind-o însă de notaţia acută a ridicolului şi a falsităţii ei de esenţă. Iar prin persiflajul autoironic la adresa duhului sau dublului său creionează o, aparent savuroasă, tristă în esenţă, imagine a gâlcevii creatorului cu „târgul deşărtăciunilor": „Trebuie să faci pasuri şi complimente bune;/ La vorbe serioase când alţii se vor pune,/ Să n-asculţi, să spui glume, să scoţi la jucării,/ Şi pân-a râde alţii, să râzi tu mai întâi". Geneza fabulelor – între ele câteva capodopere ale genului: *Boul şi viţelul*, *Câinele şi căţelul*, *Toporul şi pădurea*, *Oglindele*, *Vulpea liberală* – trebuie raportată, de asemenea, la racilele vieţii sociale şi, mai ales, politice ale vremii, devenite ţinte de atac pentru un observator critic al contemporaneităţii. Sub scutul limbajului esopic, sunt denunţate mereu parvenitismul, demagogia, trădarea, ipocrizia, semnalmente morale ale unei epoci şi societăţi caracterizate de cameleonismul politic şi de amestecul echivoc de tiranie şi aparentă libertate. Observator realist în punctul de plecare, fabulistul este în fond un moralist clasic. La fel ca la modelele sale (La Fontaine, Voltaire), nu se urmăreşte studiul unor caractere, ci o imagine-emblemă a defectului moral personificat de tipologia realizată printr-o convenţie animalieră. Efectele sunt scoase din chiar învestirea personajelor-animale cu atitudini umane adecvate, fiecare cu fizionomia sa distinctă. Felul de a vorbi, tonul, gestica sunt semnele categoriei morale; dialogurile sunt vii şi de mare verosimilitate şi nici un detaliu nu e întâmplător sau inutil. Artist cu reuşite certe, **A.** deschide drum poeziei de mari tensiuni lăuntrice, pe linia liricii de interogaţie şi atmosferă meditativă, şi conturează un ton, un relief de accente propriu satirei, numărându-se între precursorii direcţi ai lui M. Eminescu. În proză (*Memorial de călătorie*), deşi tonalitatea este naturală, dezinvoltă, autorul nu se ridică dincolo de observaţia directă şi însemnarea exactă, aproape topografică, excepţie făcând inspiratele pagini ce descriu un răsărit de lună la Tismana. Impregnat de melancolie şi de culoarea fantastică dată de fiorul magiei lunare, peisajul devine stare de suflet şi intră în literatură.

Pentru întâia oară un veritabil poet român pătrundea cu fantezia în spaţiul cosmic, îmbrăţişa cu gândul toate regnurile, punând întrebări asupra cauzelor, având fiorul imensităţii şi raţionalităţii universului.

G. CĂLINESCU

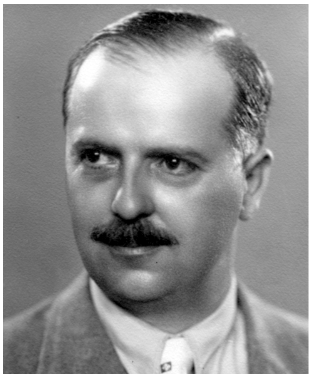
În galeria poeţilor români Grigore Alexandrescu apare cu o faţă de Ianus: opera lui ne arată când masca dureroasă a elegiacului, când masca ironică şi uşor zâmbitoare a satiricului. Această dualitate a întâiului nostru poet modern îl diferenţiază printr-o sinteză literară unică şi îi dă un caracter aparte […]. *Romantic sau clasic, elegiac sau satiric, Grigore Alexandrescu domină, hotărât şi de sus, nivelul poetic al epocii. Nici începuturile lirice ale lui Alecsandri, nici versurile lui Bolintineanu nu-i pot sta alături. E în poezia lui Alexandrescu un lirism puternic, viril, adânc, care lipseşte acestora – precum în fabula lui ne întâmpină o artă, un spirit de observaţie, o mlădiere a stilului, o naturaleţă a limbii, un dramatism al acţiunii şi o pregnanţă a moralei ce nu se mai întâlnesc la alţi fabulişti români, chiar la Donici, ca să nu mai vorbim de Stamati sau Sârbu. Alexandrescu, în elegie, ca şi în meditaţia poetică, a fost un precursor, el îl*

anunță pe Eminescu, dând expresiei o adâncire de sunet şi o lărgire de sentiment necunoscute înainte. În fabulă, însă, el a ajuns la o realizare a cărei culme n-a fost depăşită în literatura noastră.

ION PILLAT

SCRIERI: [*Poezii*], în Florian, *Eliezer şi Neftali*, Bucureşti, 1832; *Poezii*, Bucureşti, 1838; *Poezii*, Iaşi, 1842; *Suvenire şi impresii, epistole şi fabule*, Bucureşti, 1847; ed. îngr. I. Fischer, Bucureşti, 1969; *Meditații, elegii, epistole, satire şi fabule*, Bucureşti, 1863; *Scrieri în versuri şi proză*, cu amintiri de Ion Ghica, Bucureşti, 1893; *Opere complete*, îngr. şi pref. Emil Gârleanu, Bucureşti, 1907; *Scrieri în versuri şi proză*, pref. George Coşbuc, Bucureşti, 1913; *Poezii alese*, îngr. şi pref. Mihail Dragomirescu, Bucureşti, 1921; *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. Gh. Adamescu, Bucureşti [1925]; *Opere complete. Poezii şi proză*, îngr. George Baiculescu, Bucureşti [1940]; *Opere*, îngr. I. Fischer, introd. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1957; *Opere*, I, îngr. I. Fischer, pref. Ion Roman, Bucureşti, 1972; *Poezii. Proză*, îngr. I. Fischer şi Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1977. **Traduceri:** Florian, *Eliezer şi Neftali*, Bucureşti, 1832; Voltaire, *Alzira sau Americanii*, Bucureşti, 1835, *Meropa*, Bucureşti, 1847; Edouard Laboulaye, *Poveşti albastre*, Bucureşti, 1972; [Béranger, Byron, Lamartine], în *Scrieri în versuri şi proză*, Bucureşti, 1893.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *219–241*, II, *61–67*, *188–193*; E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu. Viața şi opera lui*, Bucureşti, 1910; ed. 3 (*Grigore Alexandrescu. Viața şi opera lui şi corespondența lui cu Ion Ghica*), Bucureşti, 1928; Eugen Ionescu, [*Grigore Alexandrescu*], CC, 2009, 10–12; Călinescu, *Opere*, III, *373–380*, VII, *913–914*, VIII, *7–280*, XII, *729–731*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *138–144*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *146–154*, *Ist. lit.* (1982), *152–161*; Vianu, *Arta*, I, *97–99*; Pillat, *Tradiție*, *132–138*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *41–48*; Popovici, *Romant. rom.*, *247–288*; G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, Bucureşti, 1962; Silvian Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, 1965; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *108–180*; Negoițescu, *Scriitori*, *56–64*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *148–150*, *157–167*, *passim*; *Ist. lit.*, II, *310–328*; Mircea Anghelescu, *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, 1973; *Dicț. lit. 1900*, *24–28*; Simion, *Dimineața*, *110–143*; Horia Bădescu, *Grigore Alexandrescu. Parada măştilor*, Bucureşti, 1981; Piru, *Ist. lit.*, *62–67*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *261–263*, *307–330*; Tacciu, *Romant. rom.*, I, *passim*, II, *316–318*, III, *107–108*; Petre Gh. Bârlea, *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, 1984; Anghelescu, *Textul*, *89–95*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *64–68*; Sorescu, *Bibliotecă*, *146–159*; *Dicț. analitic*, II, *39–41*, III, *42–45*, IV, *84–86*, *288–290*; Manolescu, *Poeți*, *76–100*; *Dicț. esențial*, *21–24*; Manolescu, *Istoria*, *192–205*; Mihai Cimpoi, *Grigore Alexandrescu: „însuflarea" ființării*, Târgovişte, 2009; Zamfir, *Panorama*, I, *129–136*. ***S.C.***

ALEXANDRESCU, Matei (30.IV.1906, Târgovişte – 5.XI.1979, Bucureşti), poet, cronicar literar.

Fiu al Mariei (n. Popescu) şi al lui Constantin Alexandrescu, şef de gară, **A.** a urmat şcoala la Câmpulung şi la Târgovişte, unde a absolvit în 1924 Liceul „Ienăchiță Văcărescu". Ca student al Facultății de Litere şi Filosofie din Bucureşti, va frecventa şedințele Institutului de Literatură şi cenaclul lui Mihail Dragomirescu. Profesorul l-a remarcat şi, după licență (1931), l-a inclus în suita sa de asistenți onorifici. În 1935 îşi pregătea doctoratul cu o teză despre umorul lui I.L. Caragiale. Şef de cabinet la Prefectura județului Dâmbovița, va trece apoi la Prefectura Poliției Capitalei, urcând treptele ierarhice până la gradul de comisar şi şef al serviciului Controlul străinilor (1932–1942). Va funcționa apoi la Ministerul Propagandei Naționale. După epurarea din 1946, urmează pentru el o perioadă tulbure, de provizorat, când lucrează la Consiliul de Miniştri (1946–1947) şi la Adunarea Deputaților (1946–1947). Din 1950, reprofilat în contabil, se va pierde în rețeaua unor întreprinderi şi instituții mărunte. Când revine în viața literară, după 1967, optimismul său e intact; frecventează cenaclul „G. Călinescu" al Academiei Române şi se relansează ca poet şi publicist. Bărbatul frumos şi plin de vigoare, oscilând între tentațiile senzualismului frust şi seducțiile mondenității, va sfârşi, după nouă ani de țintuire la pat, fără a apuca să-şi vadă reeditată integral opera.

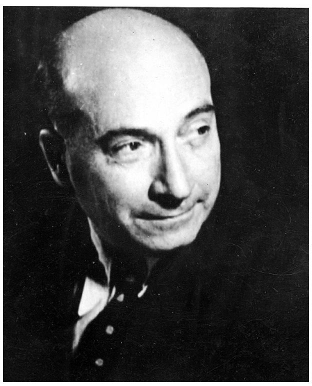
A. încarnează, la dimensiuni medii, tipul de scriitor interbelic. Debutul poetic din 1926 îi este patronat de Perpessicius, la „Universul literar", al cărui colaborator intermitent rămâne până în 1946. Va mai publica în „Propilee literare", „Bilete de papagal", „Tribuna", „Vremea", „Azi", „Facla", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Revista Fundațiilor Regale", „Societatea de mâine", „Pagini literare", „Gândirea", „Studio Teatrul Național", „Duminica", „Seara", „Fapta", „Săptămâna CFR" ş.a., iar după 1967 în „Luceafărul", „Steaua", „Tomis",

„Argeș”, „Orizont” ș.a. Cu o regularitate bulversată de la o vreme de seismele istoriei, începând din 1931 își alcătuiește cărțile de poezie. În 1943 face să apară antologia *Ardealul cântat de poeți*. Mai puțin sistematic s-a manifestat vocația lui critică, al cărei resort l-a constituit uneori înclinația polemică. Recenzii și notițe critice îi apăruseră în 1926 și 1927 în „Propilee literare”, apoi sporadic în publicațiile târgoviștene „Lumea nouă”, „Vremea nouă” și „Avântul Dâmboviței”, dar profilul publicistului literar se definește abia la „Facla”, aflată sub direcția lui Ion Vinea, unde între 1932 și 1934 e prezent cu recenzii și cronici literare, note și articole, interviuri. A mai colaborat la „Dreptatea”, „Tribuna”, „Clopotul”, „Seara” (ziar în a cărui redacție va intra în 1942), „Sfarmă-Piatră”, „Convorbiri literare”, „Veritas” ș.a. Revista „Litere”, apărută din octombrie 1933 până în aprilie 1935, este prima lui tentativă de a se afirma independent și, poate, de a se impune ca un lider al generației sale, pentru ca în ianuarie–aprilie 1936 să scoată revista „Îndreptar”, o compensație la eșecul publicației „Litere”; se încheie astfel scurta etapă „turbulentă” a lui **A.** în viața literară. Contribuțiile critice, semnate și cu pseudonimul Ion al Popii, indică o poziție antilovinesciană, cu evidente simpatii pentru „Gândirea”. După două decenii de tăcere impusă, încearcă să se integreze într-un peisaj literar radical schimbat. La sugestia lui Șerban Cioculescu și a lui Perpessicius, reia interviurile inaugurate în 1932, căutând să găsească punți de legătură, să reconstituie atmosfera vieții literare interbelice. Cele mai multe dintre aceste dialoguri au apărut în revista „Ramuri”, fiind apoi adunate în volumul *Confesiuni literare* (1971). În ordinea preferințelor lui **A.**, critica se situa înaintea poeziei. Practicate cu pasiune, exercițiile sale foiletonistice merg îndeobște pe linia criticii estetice a lui M. Dragomirescu. Nu i-au lipsit comentatorului plăcerea întâlnirii cu textul de ținută și nici capacitatea de a i se devota. Informarea „elegantă, distinsă și cuceritoare” ar epuiza rostul cronicii, ierarhizările și judecățile definitive revenind de drept criticii. A scris cu venerație despre Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu și Camil Petrescu, a respins impostura, experimentul și modernismul strident. Remarca orientarea liricii europene spre „poezia de construcție”, cerebrală și era contrariat de neglijarea „patosului”, cheie de boltă a capodoperei. Mai târziu a văzut în poezia de la „Gândirea” un ideal, iar în ortodoxism o șansă a literaturii române; o opțiune mai mult formală, tradiționalismul său fiind, ca și la alți poeți ai vremii, o formă de manierism, iar ortodoxismul pur decorativ. Cea mai utilă contribuție o constituie convorbirile purtate cu scriitori din toate generațiile, de la Mihail Cruceanu și Gib I. Mihăescu la Mircea Horia Simionescu, și de cele mai diferite orientări, de la avangardiștii Sașa Pană și C. Nisipeanu la George Talaz și Eugen Boureanul. Refuzat marilor tensiuni existențiale, **A.** este un poet laborios, cu debit molcom și expresie supravegheată, care cultivă, mai mult intuitiv și cu resurse imaginative obișnuite, o estetică a cuvântului în deplină autonomie față de celelalte valori. Placheta *În insula unde-nfloreau coralii* (1931) este un ecou al lecturilor modelatoare ale adolescenței, trecute însă prin filtrul unor însușiri care se vor dovedi constante: antiretorism, discreție afectivă, atracție pentru miniatural și ingenuu. Variațiuni pe motive simboliste (orașul blestemat, ploile putrede, moartea, evadarea în spații exotice), versurile, descărnate și voit prozaice, păstrează însă o paradoxală seninătate. Autorul nu construiește de obicei eufonic, ci plastic, dramatizându-și adesea viziunile: mecanica repetiției pare ostentativă până la ironie. În volumul *Leagăn de îngeri* (1935) poemele refac, în maniera pictorilor populari, imaginea icoanelor tradiționale, artificiosul fiind cultivat cu intenție. Grațiosul miniatural alternează cu metafora rară și asociațiile surprinzătoare. Centrată pe cuvânt, poetica lui **A.** înclină spre o artă combinatorie; poezia nu e hazard și gratuitate, ci relevare conștientă a virtuților magice ale cuvintelor. Ciclul *Descântece*, din volumul *Jocul cuvintelor* (1939), valorifică specia folclorică doar pe latura grotescului și a virtuozității verbale, prilej de combinații frapante și de acumulări imagistice din sfera demonicului. Superioare acestor versuri, care, fatal, întâlnesc concurența prestigioasă a lui Tudor Arghezi și Ion Barbu, sunt cele cu aspect baladesc sau descriptiv. Cu *Vămile văzduhului* (1942), dominanta manieristă se etalează deplin. Poezia stă acum sub semnul căutării cuvântului prin care himericul devine tangibil. Aluziv și încifrat la suprafață, de ecou expresionist, distilat, discursul liric trezește, prin vibrația lui de profunzime, rezonanțe grave. În *Donna Sixtina* (1970), fidel propriei înzestrări, poetul își adună o parte din sonetele compuse în anii de după război, dând preocupărilor vechi un spor de rigoare formală. E un joc elegant prin labirintul arabescului de imagini, cu voluptăți și, frecvent, cu umor subțire. Remarcabile sunt alte

câteva sonete ce transleazã în „vers subţire laminat" cuvinte neculceene şi aroma graiului vechi. Pentru **A.**, „jocul cuvintelor" a fost o tentaţie permanentă, în urzeala lui găsind sensul major al poeziei. Incert a rămas profilul prozatorului, pentru că din romanul *Venim la putere* şi din volumul de nuvele *La iubirea patrupedă*, pe care le anunţase încă din 1935, n-a publicat decât fragmente. Visa să atingă echilibrul clasic al lui Liviu Rebreanu, romanul urmând să fie o frescă realistă a provinciei, făcută din perspectiva unui tânăr intelectual.

SCRIERI: *În insula unde-nfloreau coralii*, Târgovişte, 1931; *Leagăn de îngeri*, Bucureşti, 1935; *Jocul cuvintelor*, Bucureşti, 1939; *Vămile văzduhului*, Bucureşti, 1942; *Donna Sixtina*, Bucureşti, 1970; *Confesiuni literare. Dialoguri*, I, Bucureşti, 1971; *Catarg*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, *314–315*, VII, *144–145*, VIII, *210–212*; Ionescu, *Război*, I, *186–187*; Ovidiu Papadima, *„Leagăn de îngeri"*, G, 1935, 6; Octav Şuluţiu, *„Leagăn de îngeri"*, F, 1935, 4; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *103–104*; G. Ivaşcu, *„Jocul cuvintelor"*, JL, 1939, 12; C. Fântâneru, *„Jocul cuvintelor"*, UVR, 1939, 20; Mihai Niculescu, *„Vămile văzduhului"*, UVR, 1940, 40; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *858*,*Ist. lit.* (1982), *994*; Ștefan Baciu, *Popas inactual*, UVR, 1943, 4; Ilie Constantin, *„Donna Sixtina"*, RL, 1970, 33; Piru, *Poezia*, I, *104–108*; Popa, *Dicţ lit.* (1977), *16*; Martinescu, *Umbre, 166–189*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *51*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *43–44*; Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *217–228*; Victor Petrescu, *Matei Alexandrescu la centenar*, „Litere", 2006, 4. ***G.H.-T.***

ALEXANDRESCU, Sică [Vasile] (15.IX.1896, Bucureşti – 6.VIII.1973, Cannes), autor de localizări, traducător.

Este fiul Alexandrinei Alecsandrescu (n. Păltineanu), institutoare, şi al lui Vasile Alecsandrescu, actor şi publicist. Absolvind, nu fără peripeţii, cursurile Liceului „Sf. Sava" din Bucureşti (ultimele două clase în particular), tânărul se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie şi, cum morbul scenei nu-i dă pace, urmează totodată cursuri de actorie la Conservator. Va alege, cu sentimentul cert al vocaţiei, viaţa de „comediant". Având prilejul să asiste la repetiţiile conduse de Al. Davila sau de Paul Gusty, prinde gust pentru meşteşugul regiei. Ucenicia şi-o face ca regizor de culise, în trupa lui Stănescu-Cerna şi în compania de operetă a lui G. Carussi. Tot cam pe atunci (1915–1916) se angajează, pe aceeaşi funcţie, la Teatrul Naţional din Bucureşti. Elev, la Botoşani, al Şcolii de Ofiţeri de Rezervă (1916), va fi repartizat în aprilie 1917, cu gradul de sublocotenent, la o unitate de elită, Regimentul 2 Grăniceri. A luptat pe frontul din Moldova, fiind rănit. După încheierea păcii, în 1919, contactul cu teatrul se reia firesc şi **A.** participă la turneele prin ţară ale unor trupe conduse de Zaharia Bârsan şi de Ion Manolescu. Scurt timp, la Bucureşti, e din nou regizor de culise în Compania Bulandra şi la Teatrul Excelsior. Din 1919 până în 1926 a făcut parte din colectivul Teatrului Naţional din Cluj, abia înfiinţat; în 1925 primeşte învestitura de director de scenă. În urma unor conflicte, va reveni în Capitală, unde – exceptând stagiunea 1931–1933, când a fost regizor la Teatrul Naţional din Cernăuţi – întemeiază ori conduce, fie singur, fie cu Tudor Muşatescu, mai multe companii dramatice: Teatrul Popular, Teatrul Vesel, Teatrul Comedia, Teatrul Nostru, de care sunt legate câteva mari reuşite ale sale, Teatrul Mic, Alhambra, Regina Maria. În 1936 are iniţiativa întemeierii Asociaţiei Teatrelor Particulare, pentru ca din 1937 să fie director al Societăţii Cooperative de Întreprinderi Teatrale şi Artistice, care rezistă două stagiuni. Când, în 1947, Teatrul Naţional preia sala Comedia, **A.** devine prim-regizor al acestei instituţii. Avea să realizeze încă multe spectacole, din dramaturgia românească în special, făcându-şi un punct de onoare din reprezentarea comediilor lui I.L. Caragiale. În 1966, pe parcursul a două luni, predă la Viena un curs de artă scenică, la Seminarul „Max Reinhardt". A mai fost, în ultima parte a vieţii, director al Teatrului Dramatic din Braşov, care acum îi poartă numele. „Meşterul", „Patronul", „Stăpânul", „Decanul", cum i se spunea în lumea teatrului, a fost un animator de cursă lungă. A descoperit şi a lansat interpreţi (Grigore Vasiliu Birlic, Marcel Anghelescu, Radu Beligan ş.a.), a încurajat şi a promovat dramaturgi (Tudor Muşatescu, Mircea Ştefănescu, Mihail Sebastian, Nicolae Kiriţescu, Gh. Costăchescu, Nicuşor Constantinescu, Aurel Baranga ş.a.). Îl preocupa, mai mult decât orice, succesul („primul paragraf din

constituţia teatrului”), fireşte, cu deliciile lui pecuniare. În descendenţa lui Paul Gusty şi însuşindu-şi metoda lui Konstantin Stanislavski, **A.**, spirit limpede, echilibrat, era adeptul unei regii de factură tradiţională, proclamând „primatul textului”, în care, acceptând riscul de a părea demodat, refuza să caute ori să inventeze „valenţe moderne”. Cu o gospodărească pricepere, a adus în lumina rampei zeci şi zeci de ieftine compuneri, dar şi piese de Shakespeare, Molière, Goldoni, Gogol sau, din dramaturgia noastră, de B. Delavrancea, Al. Davila, Camil Petrescu, Mihail Sebastian ş.a. Însă autorul preferat al lui **A.** a fost, de departe, I.L. Caragiale, ale cărui comedii le-a transpus scenic – în elaborări rămase clasice –, cu pietate şi cu scrupulul nuanţei infinitezimale. Împreună cu Victor Iliu, realizează, în 1953, o versiune cinematografică a piesei *O scrisoare pierdută*, cu o distribuţie de calibru. Ca regizor, **A.** – care montează capodopera caragialiană şi în Finlanda, Polonia, Belgia – s-a bucurat de o durabilă autoritate, reliefată şi de triumfurile repurtate în turneele efectuate la Paris, Veneţia, în fosta URSS, la Belgrad, Budapesta, Viena. Dar comentariile sale aşa-zicând teoretice (din „caietele de regie” redactate în 1953 şi 1956) dezamăgesc prin viziunea simplificatoare. Mai interesante sunt analizele privind biografia personajelor, fiecare cu „supratema” ce îl defineşte în raport cu ideea centrală a operei.

Cu toată insuficienţa scriitoricească pe care singur şi-o recunoaşte, **A.** iubea prea mult teatrul pentru a nu cocheta cu dramaturgia. Textele pe care le-a semnat sunt, de fapt, montaje dramatice sau dramatizări: *O seară la „Union”*, *Altă seară la „Union”*, *Momente*, după schiţele lui Caragiale, *Lenţa*, după o nuvelă de Francisc Munteanu. I se datorează peste o sută de localizări (comedii, farse, vodeviluri, satire), cu precădere din dramaturgia franceză şi, mai rar, din aceea germană, cele mai multe făcute în asociere cu Tudor Muşatescu. Uşurătatea unor scrieri preluate din repertoriul bulevardier parizian este compensată, într-o măsură, de simţul teatral – strâns legat de acela comercial – al adaptatorilor. Părăsind „matca originală” şi introducând personaje din mediul autohton, ei căutau să aducă o „dezlegare nouă” ori chiar să propună o „invenţie proprie” în piese aparţinând lui P. Gavault, Victorien Sardou şi Émile Moreau, Henri de Gorse şi Alfred Marson, Ernest Grenet-Dancourt, Julius Horst şi Wolfgang

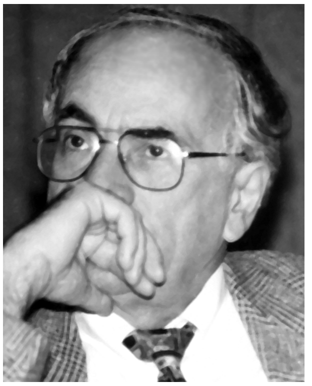
Tudor Mușatescu și Sică Alexandrescu

Pollaczek, Alexandre Bisson, Nancy şi Paul Armont, Avery Hopwood, André Birabeau, Emilio Caglieri, Fodor Lászlo, Maurice Hennequin, Alfred Gehry, Fr. Arnold şi E. Bach (*Birlic*, un mare succes de public, în urma căruia comediantul Grigore Vasiliu se va numi şi Birlic), A. Sollt, Impekowen şi Mathern, Robert de Flers şi E. Caillavet, P. Weber, Gregor Smith, Marcel Pagnol şi Paul Nivoix, Eugène Labiche, G.S. Kaufman, A. Vercors şi J. Bever, Carlo Rotti, Melchior Lengyel-Menihart, Jules Romains şi altora. Cu Tudor Muşatescu şi N. Kiriţescu adaptează vodevilul *Barca pe valuri* de E. Bordée, făcând pereche cu Mircea Ştefănescu traduce *Regele Lear* de Shakespeare, iar împreună cu Gabriela Leonte tălmăceşte *Revizorul* de Gogol şi, în colaborare cu Alf Adania, *M-am născut ieri* de Garson Kanin şi *Viraj periculos* de J.M. Priestley. Un cuplu eficient formează la un moment dat cu Aurel Baranga, ei transpunând în româneşte *Poveştile reginei Margareta de Navarra* de Eugène Scribe, *Regele* de Robert de Flers şi E. Caillavet, *O zi de odihnă* de Valentin Kataev, *Cavalerul din Olmedo* de Lope de Vega. Ultimele două traduceri sunt tipărite, la fel ca şi tălmăcirile pe care le meştereşte de unul singur: piesa *Fiica omului* de Jean de Beer (1958) şi un roman al lui Aleksis Kivi, *Cei şapte fraţi* (1963), pentru care s-a folosit de o versiune franţuzească

sau nemţească. Deşi cu intermitenţă, **A.** a făcut şi publicistică (portrete de artişti, note de drum, polemici), ocupându-se aproape numai de teatru – în „Vremea", „Secolul", „Facla", „Rampa", „Arta nouă", „Caietele Teatrului Naţional", ca şi în „Viaţa românească", „Veac nou", „Steaua", „România liberă", „Astra", „Flacăra". O seamă de însemnări au fost reunite în *Cu teatrul românesc peste hotare* (1968) şi în volumul postum *Un drum în teatru* (1980). Amintiri despre teatrul interbelic i-au apărut în revista „Teatrul" (1959–1970). La vârsta memoriilor, **A.** a publicat câteva cărţi de schiţe şi povestiri, unde evocă mucalit, cu şi fără travestiul ficţiunii, scene din copilărie, impresii de călătorie, întâmplări care i se par bune de aşternut pe „răbojul micii istorii a teatrului": *Un comediant şi o fată de familie* (1967), *General la patru ani* (1969), *Povestiri. Marea şi mica bătălie teatrală* (1970), *Tovarăşul meu de drum, tutunul* (1973). Cu simţ al amănuntului comic şi pitoresc, memorialistul recompune în manieră anecdotică figuri şi scene cu haz, încercând, în tonuri surâzătoare, să reînvie o epocă pe care o cunoaşte bine. Târgurile de provincie, unde peregrinează trupe de actori, sunt cadrul predilect al evocării, ispitită, cu un pronunţat gust al picanteriei, să promoveze vorba de duh şi momentele de farsă. „Schiţele" şi „povestirile" acestea sunt, ca structură, mici scenete, dialogul fiind procedeul care îi stă lui **A.** cel mai la îndemână.

SCRIERI: *Caragiale în timpul nostru*, Bucureşti, 1962; *Un comediant şi o fată de familie*, Bucureşti, 1967; *Cu teatrul românesc peste hotare*, Bucureşti, 1968; *General la patru ani*, Bucureşti, 1969; *Povestiri. Marea şi mica bătălie teatrală*, Bucureşti, 1970; *Tovarăşul meu de drum, tutunul*, Bucureşti, 1973; *Un drum în teatru*, îngr. şi introd. Margareta Andreescu, Bucureşti, 1980. **Traduceri:** Valentin Kataev, *O zi de odihnă*, Bucureşti, 1948 (în colaborare cu Aurel Baranga); Lope de Vega, *Cavalerul din Olmedo*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Aurel Baranga); N. V. Gogol, *Revizorul*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Gabriela Leonte); Jean de Beer, *Fiica omului*, Bucureşti, 1958; Aleksis Kivi, *Cei şapte fraţi*, pref. Modest Morariu, Bucureşti, 1963.

Repere bibliografice: Gaby Michailescu, *Culise şi reflectoare*, Bucureşti, 1937, *27–37*; Aurel Baranga, *Scriitorul şi regizorul*, CNT, 1962, 5; *Ist. teatr. Rom.*, III, *306–308*, *passim*; Mircea Grigorescu, *Cheia succeselor lui Sică Alexandrescu*, TTR, 1974, 9; Amza Săceanu, *Faţa nevăzută a teatrului*, Bucureşti, 1974, *97–102*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *247–249*, *284–286*, VII, *passim*; Ioan Massoff, Între viaţă şi teatru, Bucureşti, 1985, *355–365*; Florin Faifer, *Patronul*, CL, 1999, 1; Ioana Bogdan, *Sică Alexandrescu, zis şi „maestrul"*, ALA, 2008, 918. ***F. F.***

ALEXANDRESCU, Sorin (18.VIII.1937, Bucureşti), teoretician literar, eseist.

Este fiul Corneliei Alexandrescu (n. Eliade), soră a lui Mircea Eliade, şi al lui Constantin Alexandrescu, magistrat. A urmat Liceul „Mihai Viteazul" din Bucureşti (1944–1955), apoi Facultatea de Filologie (1955–1959). Până în 1962 este bibliograf la Biblioteca Academiei Române, iar între 1963 şi 1966 cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor. Concomitent, în 1962 devine asistent la Catedra de literatură universală şi teorie literară de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, în 1966 fiind promovat lector. Din noiembrie 1969 predă în Olanda, ca lector la Universitatea din Amsterdam, Facultatea de Litere, Departamentul de franceză şi română, precum şi la Universitatea din Groningen. În 1971 iniţiază la Amsterdam programul de studii româneşti, cu limba română ca specialitate principală. Editează reviste, organizează colocvii şi schimburi culturale. În 1976 înfiinţează revista „International Journal of Rumanian Studies", unde figurează şi ca redactor; seria nouă apare, la Editura Fundaţiei Culturale Române, din 1998 până în 2001. În 1980 este numit, prin decret regal, profesor titular de limba şi literatura română la Universitatea din Amsterdam. Între 1999 și 2000 este consilier pentru cultură şi educaţie al preşedintelui Emil Constantinescu. Din 2000 este profesor asociat la Universitatea din București și profesor invitat la Universitatea „Ovidius" din Constanța. În 2001 înființează Centrul de Studiu al Imaginii (CESI) la Universitatea din Bucureşti, pe care îl conduce din poziția de director. Fondator şi secretar al Cercului de stilistică şi poetică, la Bucureşti, în anii '60, **A.** manifestă de timpuriu o înclinaţie spre rigoarea formală şi devine unul dintre misionarii locali ai structuralismului, aflat atunci la apogeu. Este unul dintre fondatorii Asociaţiei Olandeze de Semiotică şi al unui institut de cercetări în domeniu. Este coorganizator al

celui de-al patrulea Congres internaţional de studii româneşti (Paris, 1987). Ţine cursuri de istorie politică a României la Institutul de Studii Est-Europene al Universităţii din Amsterdam şi publică articole politice cu privire la România în revistele „Post Europa Verkennigen" şi „Internationale Spectator". În perioada postdecembristă publică regulat în „22", „Dilema", „România liberă", „România literară", „Sud-Est", „Contrafort" ş.a. În 1992 este distins cu Premiul de Onoare al Uniunii Scriitorilor, pentru sprijinul moral şi intelectual oferit literaturii române în anii dictaturii, iar în 1995 primește Medalia de Onoare din partea Universității din Amsterdam. A fost membru al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România, condusă de Vladimir Tismăneanu.

La debut, **A.** este autorul unei monografii *William Faulkner* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor). Autorul îşi propune să stabilizeze cota romancierului la bursa hermeneutică, reformând moneda critică şi controlându-i fluctuaţiile imprevizibile. Cartea îşi trădează apartenenţa la vârsta critică a pozitivismului formalist. Criticul explorează metodic universul fictiv al lui Faulkner, proiectându-i cu minuţie harta, identificând articulaţiile lumii sale sociale, inventariindu-i şi clasându-i tipologic personajele, definindu-i normele morale şi codurile de comportament. Studiul tipologic este dublat de unul fenomenologic, interesat de cele trei tipuri de civilizaţie şi de mentalitate care interferează în lumea lui Faulkner. Valoarea demonstrativă a cărţii depăşeşte cu mult rentabilitatea sa hermeneutică, în momentul actual fiind metodologic datată şi rămânând ca un moment de referinţă în istoria criticii literare româneşti. Anterior tipărise, în prefața volumului lui Mircea Eliade *La ţigănci şi alte povestiri* (1969), un amplu și important studiu despre dialectica fantasticului. În colaborare cu Dan Grigorescu, publică în aceşti ani studiul *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (1971), iar cu Mihai Nasta antologia *Poetică şi stilistică* (1972). Face traduceri din literatura anglo-saxonă (George Meredith, John Ruskin), scrie eseuri despre Shakespeare. *Logique du personnage: réflexions sur l'univers faulknérien* (1974) continuă și amplifică o etapă structuralistă extrem de tehnicistă deschisă de lucrarea despre Faulkner; în această perioadă autorul visa să scrie, cum avea să mărturisească mai târziu, o carte compusă exclusiv din formule. În *Paradoxul român* (1998), primul volum publicat în România după 1989, **A.** examinează decalajul perpetuu – reiterat în forme variabile în spaţiul românesc – dintre limbaj şi realitate, între evenimentul istoric şi naraţiunea istorică. Obiect constant de interes al cărţii sale, acest clivaj ar putea fi denumit generic paradoxul inadecvării. Autorul insistă asupra rupturii existente în spaţiul cultural românesc între modernism(e) şi modernitate. Pulverizat într-o galaxie de variante adeseori beligerante, modernismul a fost ofensiv, dinamic, reconfortant. Avangarda românească s-a aflat la un moment dat în avangarda modernismului european, reuşind să depăşească decalajele şi desincronizările naţionale cronicizate. Dincolo de ele însă, modernitatea (modernizarea) reală – culturală, socială, politică – a rămas epidermică. Românii au fost zgomotos şi emfatic modernişti, fără să fi devenit cu adevărat moderni. Statul român, structurile româneşti de mentalitate şi de civilizaţie n-au devenit decât parţial sau deloc moderne – ceea ce, în sistemul de referinţă al autorului, înseamnă adecvate exigenţelor istoriei moderne. Cecitatea intelectualului, invocată în cazul Mircea Eliade, poate fi confirmată însă, involuntar ironic, chiar de **A.**, care în ultima parte a cărții comite de pe poziții nu doar istorice, ci și doctrinare un exercițiu de mitologizare a Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat, văzut în prezentul compunerii cărții drept „sinteza politică cea mai importantă a României democrate". Dacă în *Paradoxul român* **A.** expune o serie de concluzii privind incapacitatea societăţii şi a culturii române de a asimila şi de a consuma pe deplin modernitatea, volumul *Privind înapoi, modernitatea* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor) se ocupă mai mult de premisele acestei situaţii de fapt. El se întoarce la câteva dintre momentele cruciale în care au fost proiectate, realizate sau ratate modernizarea şi modernitatea României. Mişcându-se *à rebours* spre mijlocul veacului al XIX-lea, **A.** se interesează de rădăcinile unor stări de fapt actuale – misiunea socială a intelectualului şi percepţiile publice asupra ei; canonizarea literară şi artistică; postmodernismul, atipic la noi; miturile romantice perpetuate peste frontiera secolului al XX-lea. Din această piruetă în timp se naşte – chiar în termenii autorului – o „saga a României moderne", ceea ce în discursul intelectual contemporan s-ar putea traduce prin suma marilor naraţiuni legitimante

privind modernitatea noastră. Această metanarațiune explicativă acoperă în carte episoade-cheie (Războiul pentru Independenţă, momentul Junimea, romantismul, perioada interbelică). În contemporaneitatea imediată episoadele acestei saga sunt încă active. Atâta timp cât mecanismele lor n-au fost etalate la vedere, ele sunt trăite şi azi în mod genuin, sunt vii. Pentru autorul cărţii, a privi înapoi înseamnă a revizita modernitatea, pe care din motive contextuale românii nu au asimilat-o pe deplin niciodată, nu au epuizat-o nici azi, când s-au sleit deja atracţiile postmodernismului, dar mai ales nu au pus-o cum se cuvine sub lupă. Compus din texte scrise de-a lungul unei întinse perioade, volumul poate fi văzut și ca un raport asupra a trei decenii de activitate. În ciuda disparităților de stil și abordare, eseurile sunt unitare metodologic, revendicându-se de la o genealogie a discursului cultural de filieră foucauldiană. Un studiu despre Războiul de Independență din 1877 cercetează versantul, de regulă ignorat, al „evaluării negative", critice din epocă a războiului (de pildă prin publicistica lui M. Eminescu, dar și prin scrisorile lui Vintilă Rosetti, fiul lui C.A. Rosetti, combatant voluntar), ștearsă ulterior de partida liberală – aflată la guvernare în vremea războiului –, care a exploatat în cheie eroică câștigarea independenței; discursul astfel consolidat, prin ștergerea componentei critice, avea să dea naștere unui mit perpetuat până în prezent. Dacă eseul despre 1877 arăta cum Junimea a pierdut disputa cu liberalii, alt text arată cum, dimpotrivă, societatea ieșeană avea să câștige luptele ulterioare acționând ca „grup de presiune" compus, contrar clișeelor ulterioare, din trei cercuri: conducători (Petre P. Carp, Titu Maiorescu și ulterior declinantul Theodor G. Rosetti), guvernanți și executanți (M. Eminescu, Ioan Slavici, „tehnocrați" care nu pot „emite pretenții nici asupra elaborării ideologice, nici asupra supremației politice"). Altă sistematizare privește disocierea între ideologi (Maiorescu), politicieni (Carp) și intelectuali (Eminescu). **A.** citește discursul junimist în cheia unei logici concurențiale, împrumutată de la sociologul inteligheției Karl Mannheim și aplicată atât în interiorul societății, disociat în inele de putere, cât și extern, asupra câmpului în care activează Junimea și de ale cărei partide aceasta se diferențiază prin diverse acțiuni de natură tactică și strategică. Eseul este dator și unei perspective darwiniste în care discursul cultural e văzut ca o luptă între programe pentru a fi selectate și transmise mai departe. Alt eseu analizează poporanismul de la „Viața românească" (redefinit ca populism) ca descinzând nu din Alexander Herzen și Mihail A. Bakunin, ci din social-democratul Eduard Bernstein, altfel spus ca program ce căuta nu un alt drum spre socialism, ci unul spre o față „umanizată" a capitalismului. Eseul *Romanul românesc interbelic. Problema canonului* – prezent și în sumarul volumului *La Modernité à l'Est. 13 aperçus sur la littérature roumaine* (1999) – pornește de la analizarea istoriei romanului românesc din perspectiva disputelor canonice între – cum disociau E. Lovinescu și G. Călinescu – literatura tradițională și literatura modernă sau între – după Nicolae Manolescu – doric, ionic și corintic. **A.** propune depășirea discuției estetice printr-o reformulare de natură etică (eticul fiind definit prin coroborarea lui Søren Kierkegaard cu scrierile interbelice ale lui Mihai Ralea și Mircea Eliade – „o etică democratică deci, ca potențial critic și voință de a rezista la orice tentativă de a recădea în platitudini estetice, de a îngheța mișcarea formelor într-un monument vid, o etică deschisă larg asupra filosoficului"). Un exercițiu complementar în această direcţie este manifestul *Pentru un mai grabnic sfârșit al canonului estetic* (publicat inițial în revista „Dilema" în 1997), în care **A.** combate canonul estetic pentru funcția sa discriminatoare și insuficientă în raport cu necesitățile unei modernități sociale: „Orice afirmare a unei anume forme de cultură aruncă restul creației în non-cultură, iar suzeranitatea canonului se întreține prin reproducerea lui automată: necesitatea digului nu se mai dezbate, ci doar ajustările lui, pe ici, pe acolo". Studii de caz solide și incitante sunt dedicate lui Mircea Eliade și Emil Cioran, exponenți de vârf ai modernității literare românești interbelice, dar și critici ai modernității sociopolitice din România, reprezentând astfel „coincidența celor două concepte, dar și contradicția lor, ireconciliabilă și nereconciliată". *Identitate în ruptură. Mentalităţi româneşti postbelice* (2000) prelungeşte discuția asupra literaturii române postbelice, aplecându-se asupra unor autori ca Paul Goma, Adrian Marino, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu ș.a. Complementar editării controversatului *Jurnal portughez* al lui Mircea Eliade laolaltă cu scrieri din aceeași epocă (*Românii, latinii orientului*, *Salazar și revoluția în Portugalia* etc.), **A.** a publicat volumul

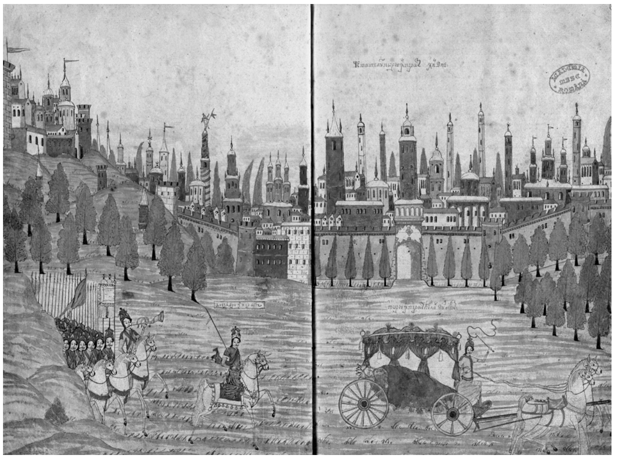
Mircea Eliade, dinspre Portugalia (2006) – amplu ghid de lectură care aspiră să rezolve amiabil asperitățile biografico-ideologice ale istoricului religiilor. Dincolo de rolul ingrat de avocat al autorului, impune turul de forță din reconstituirea multilaterală a câmpului ales ca obiect de studiu.

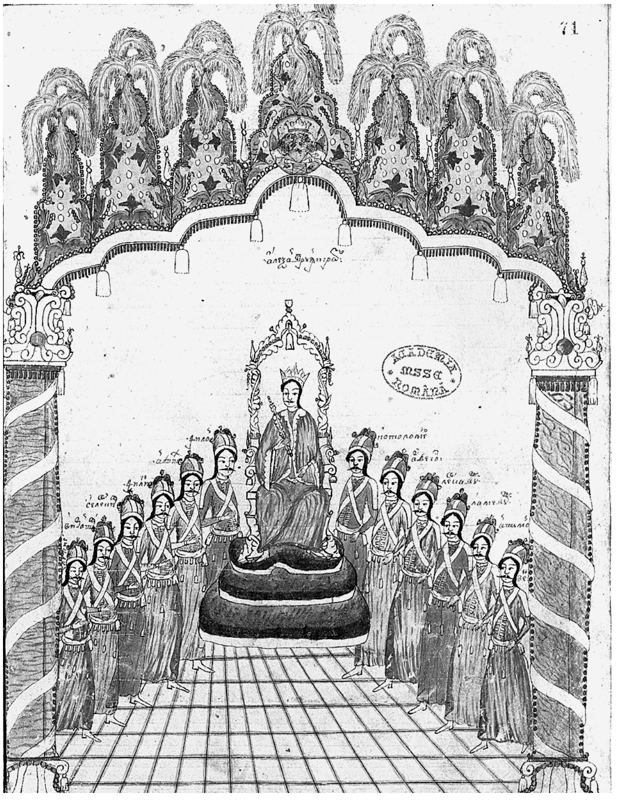
SCRIERI: *Analize literare şi stilistice* (în colaborare cu Ion Rotaru), Bucureşti, 1967; *William Faulkner*, Bucureşti, 1969; *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Dan Grigorescu), Bucureşti, 1971; *Logique du personnage: réflexions sur l'univers faulknérien*, Tours, 1974; *Roemeense Literatuur* [*Literatura română*], în *Moderne Encyclopedie der Wereldliteratuur*, I–X, Haarlem (Olanda), 1980–1984; *Paradoxul român*, Bucureşti, 1998; *La Modernité à l'Est. 13 aperçus sur la littérature roumaine*, Piteşti, 1999; *Privind înapoi, modernitatea*, tr. Mirela Adăscăliţei, Şerban Anghelescu, Mara Chiriţescu şi Ramona Jugureanu, Bucureşti, 1999; *Identitate în ruptură. Mentalităţi româneşti postbelice*, tr. autorului în colaborare cu Mirela Adăscăliţei şi Şerban Anghelescu, Bucureşti, 2000; *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, București, 2006. **Antologii, ediţii:** *Poetică şi stilistică. Orientări moderne (*în colaborare cu Mihai Nasta), Bucureşti, 1972; Tudor Vianu, *Opere,* IV–V, postfeţele edit., Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Cornelia Botez); *Dichters uit Roemenië* [*Poeţi din România*], tr. Liesbeth Ziedses des Plantes, postfaţa edit., Amsterdam, 1976; *Roemenië. Verhalen van deze tijd* [*România. Proză contemporană*], tr. Jan Willem Bos, postfaţa edit., Amsterdam, 1988; *Hemel en Erde. Werelden van verbeelding* [*Cer şi pământ. Lumi imaginare*], pref. şi postfaţa edit., Amsterdam, 1991; *Richard Rorty,* introd. edit., Kampen (Olanda), 1995; *Une Anthologie de la poésie moldave – An Anthology of Moldavian Poetry,* ed. bilingvă, tr. Alain Paruit, Odile Serre şi Cornelia Golna, pref. edit., Paris, 1996; Mircea Eliade, *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 2006 (în colaborare). **Traduceri**: George Meredith, *Egoistul*, București, 1966.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergenţe*, *46–47*; George, *Sfârşitul*, I, *56–60*; Iorgulescu, *Scriitori*, *279–282*; Grigurcu, *Între critici*, *211–215*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *44–46*; Monica Spiridon, *A îndura şi a (de)scrie istoria*, RL, 1999, 4; Zigu Ornea, [*Sorin Alexandrescu*], RL, 1999, 9, 2000, 23; Monica Lovinescu, *Paradoxul român?*, RL, 1999, 27; Cornel Ungureanu, *Obsesia istoriei*, O, 1999, 7; Dan C. Mihăilescu, *Paradoxul olandez*, „22", 2000, 3; Carmen Muşat, *Pe muchia dintre două identităţi*, OC, 2001, 70; Cristea-Enache, *Concert*, *327–335*; Manolescu, *Lista*, III, *215–217*; Cornel Moraru, *Lărgirea canonului estetic*, VTRA, 2002, 1–2; Andrei Terian, *Apărarea lui Eliade*, CLT, 2006, 36; Manolescu, *Istoria*, *1244–1246*; Manolescu, *Enciclopedia*, *34–36*; Goldiș, *Critica*, *260–265*; Marcus, *Paradigme*, *940–945*. ***M.S., M.I.***

ALEXANDRIA, carte populară. Compusă, probabil, în secolul al III-lea sau al II-lea î.Hr., în limba greacă, în Egipt, scrierea are la bază legendele despre Alexandru Macedon şi, se pare, o istorie a expediţiilor sale atribuită lui Callisthenes (circa 370–327 î.Hr.). Circulând în numeroase variante, la mai multe popoare, naraţiunea despre faptele

Alexandria, *ilustrații de Năstase Negrule, BAR, ms. rom. 575*

cuceritorului macedonean a primit elemente noi, în spiritul vremurilor şi după caracterul popoarelor la care a pătruns. Cele mai vechi texte sunt atestate în Imperiul Bizantin. Dintre acestea, versiunea numită în literatura de specialitate *Pseudo-Callisthenes* a constituit sursa nenumăratelor prelucrări ivite în Evul Mediu. Din Imperiul Bizantin povestirea a pătruns în Apus prin traduceri latine, dintre care cea a clericului Leon din secolul al X-lea, *Historia Alexandri Magni regis Macedoniae de proeliis*, a servit ca prototip versiunilor ulterioare. După un text latin s-a făcut în secolul al XIII-lea traducerea sârbă, identificată ca izvor al primei transpuneri româneşti a *Alexandriei*, realizată, foarte probabil, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Cartea a cunoscut o rapidă răspândire, integrându-se fondului de cultură românească. Neagoe Basarab reproducea pasaje în „învăţăturile" sale; în 1562 mitropolitul Grigore al Sucevei punea să i se copieze la mănăstirea Neamţ versiunea sârbească a *Alexandriei*. Manuscrisul primei traduceri româneşti nu s-a păstrat. Prin miscelaneul *Codex Neagoeanus* (1620), datorat preotului Ion Românul din satul Sânpetru (Hunedoara), s-a transmis cea mai veche copie cunoscută (incompletă). Copiştii din cele trei ţări româneşti, cei mai mulţi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au contribuit la răspândirea *Alexandriei*, care a căpătat prin circulaţie culoare locală. În noile copii se introduceau episoade necunoscute versiunilor anterioare. Aşa se explică numeroasele variante, dintre care unele au rezultat din contaminarea cu cărţi populare înrudite (de exemplu, *Istoria Troadei*). După afirmaţia lui Antonio Maria del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în 1713 ar fi ieşit din tipografia lui Antim Ivireanul prima ediţie a cărţii, din care nu s-a păstrat nici un exemplar. În 1794 Dimitrie Iercovici o tipăreşte la Sibiu cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus. Doi ani mai târziu cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbiţki. Începând din 1810, tipăriturile se succedă la scurte intervale, astfel încât până în 1864 s-au scos unsprezece ediţii după textul din 1794. Alături de acestea, circulau şi multe copii manuscrise, de cele mai multe ori fragmentare. Naraţiunea din *Alexandria* începe cu venirea în Macedonia a ultimului rege egiptean, Nehtinav, învins de Darie, împăratul perşilor. Aici Nehtinav se îngrijeşte, împreună cu filosoful Aristotel, de educaţia lui Alexandru, moştenitorul regelui macedonean Filip. După moartea lui Filip, tânărul Alexandru urcă pe tron. În prima parte a cărţii sunt povestite expediţiile lui Alexandru, dornic să cucerească lumea, în Solun, Antina, Râm, Ţara Leşească, Eghipet, Persida şi India. Victoria asupra trufaşului Darie, cucerirea Persidei, războiul cu Por, împăratul Indiei, sunt cele mai însemnate isprăvi ale eroului. În partea a doua a naraţiunii Alexandru apare ca un înţelept care vorbeşte în maxime. Unele variante cuprind şi câteva mici istorisiri satirice, cu intenţii moralizatoare. Condamnat la un sfârşit tragic, prevestit de prorocul Ieremia, împăratul moare otrăvit de unul dintre supuşi. Ducipal, calul său credincios, îl pedepseşte pe făptaş. Bocetului soţiei lui Alexandru, Ruxanda, prezent numai în versiunile balcanice, i s-au adăugat elemente folclorice româneşti. *Alexandria* a lăsat urme în literatura populară orală: în oraţii de nuntă, descântece, colinde, basme, zicători şi proverbe, legende. Ecouri din *Alexandria*, cea mai răspândită carte populară la români, se întâlnesc la cronicari, la scriitori de la începuturile literaturii noastre moderne, iar mai târziu la Dimitrie Bolintineanu, Ion Creangă, Petre Ispirescu, George Coşbuc, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu.

Ediţii: *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia şi a lui Darie din Persida împăraţilor*, Sibiu, 1794; [*Alexandria*], în N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noui contribuţii*, Bucureşti, 1922, *82–118*; *Alexandria*, ed. 2, îngr. şi pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1958; *Alexandria. Esopia*, text Mihail Sadoveanu, pref. I. C. Chiţimia, Bucureşti, 1966; *Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*, text Mihail Sadoveanu, îngr. şi introd. Al. Duţu, Bucureşti, 1984; *Alexandria*, în *Cărţi populare*, îngr. Isai Cârnu, Chişinău, 1998, *7–32*; *Alexandria. Cea mai veche versiune păstrată*, îngr. şi introd. Florentina Zgraon, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, Bucureşti, 1879, *56–70*; Gaster, *Lit. pop.*, *7–32*; N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească*, Bucureşti, 1910; N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noui contribuţii*, Bucureşti, 1922, *1–81*; Cartojan, *Cărţile pop.*, I, *213–232;* Cartojan, *Ist. lit.*, I, *76–78*; Gabriel Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800*, I, Bucureşti, 1959, *passim*; *Ist. lit.*, I, *482–488*; Ţepelea, *Studii*, *111–125*; Chiţimia, *Probleme*, *385–402*; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, *55–116*; *Dicţ. lit. 1900*, *30*; Dan Horia Mazilu, *Traduceri în limba bulgară ale „Alexandriei" româneşti*, RITL, 1989, 3–4 – 1990, 1–3; Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, Bucureşti, 1997, *60–82*; Alexandru Mareş, *Cărţi populare din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, 2006, *277–292*. ***L.Bd.***

ALEXANDRU, Doina (pseudonim al Dorinei Alexandrescu; 1.VII.1946, Galaţi), poetă, jurnalistă. Este fiica Jeanei și a lui Ion Alexandrescu. În orașul natal urmează școala elementară (1953–1960) și Liceul „Vasile Alecsandri" (1960–1965). În 1970 va absolvi secţia engleză–română a Facultăţii de Limbi Străine din Universitatea bucureşteană. Inițial profesoară de liceu, din 1971 este referent la Biblioteca Centrală de Stat, iar din 1974 translator la Arcom. Obține pașaport cu ajutorul unor rude plecate din țară și se stabilește în 1975 în Republica Federală Germania. Doi ani mai târziu, în 1977, devine redactor al departamentului românesc de la München al postului de radio Europa Liberă, unde activează nouăsprezece ani în calitate de comentator politic specializat în problemele Estului european. Acum numindu-se Doina Xifta, adoptă pseudonimul Doina Alexandru, din 1979 fiind titulara programului „Din lumea comunistă" (devenit în perioada postdecembristă „Cronica '90 – de la totalitarism la libertate") și din 1994 a programului „Lumea creștină". În iunie 1995 părăseşte postul, odată cu mutarea lui la Praga. În anii studenţiei a debutat cu poezii în „Luceafărul" (1967). A colaborat, de asemenea, cu versuri la „Viaţa studenţească". După 1989 colaborează cu poezii la unele reviste din ţară, precum „România literară" sau „Jurnalul literar". La München a frecventat cenaclul Apoziţia, în perioada când acesta a fost condus de fondatorul său, George Ciorănescu, fără a publica însă în revista cenaclului, aşa cum nu a publicat nici în alte periodice ale exilului.

Volumul de versuri *Niciodată liniştea* (1994), carte de întârziat debut editorial semnată de **A.**, cuprinde în cele şase cicluri lirice ale sale (*Memoria*, *Sfârşit de veac*, *Icoana*, *Destin*, *Hidalgo*, *În larg*) etape dintr-o posibilă evoluţie literară, sintetizând cronologic profilul ideatic al poetei, dar şi semnificative experienţe existenţiale ținând de condiţia exilului. *Niciodată liniştea* este astfel o carte a cărţilor de poezie pe care le-a trăit şi le-ar fi putut scrie **A.**, o „supraviețuire" ce recuperează nostalgic conştiinţa identităţii, refăcând cadrul apuselor vârste ale copilăriei, una însă dominată de chinuitoarele imagini ale comunismului: „Scoateţi din poduri, dezgropaţi din grădini/ din jurnale intime, măştile funerare/ ale clipelor trăite de ei/ cei care au sfârşit la Canal/ În Zarca Aiudului, la Reduit/ ispăşind milenii de puşcărie/ şi Mări Negre de lacrimi// Scotociţi în lăzi ferecate, în amintiri/ oricât de senile/ certificatele noastre de existenţă furată" (*Atlantida)*. Poezia de notaţie cultivată de **A.** e una extrem de austeră, deşi o sensibilitate uşor melodramatică transpare, nu de puţine ori, din scrisul ei. Ca jurnalistă, a publicat *Confesiuni* (1996), carte de mărturisiri ale lui Corneliu Coposu.

SCRIERI: *Niciodată linişte*a, Cluj-Napoca, 1994; *Confesiuni* (Corneliu Coposu în dialog cu Doina Alexandru), Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Al. Cistelecan, *Nostalgie şi vitriol*, LCF, 1995, 19; Barbu Cioculescu, *„Niciodată liniştea"*, JL, 1995, 21–24. ***N.F.***

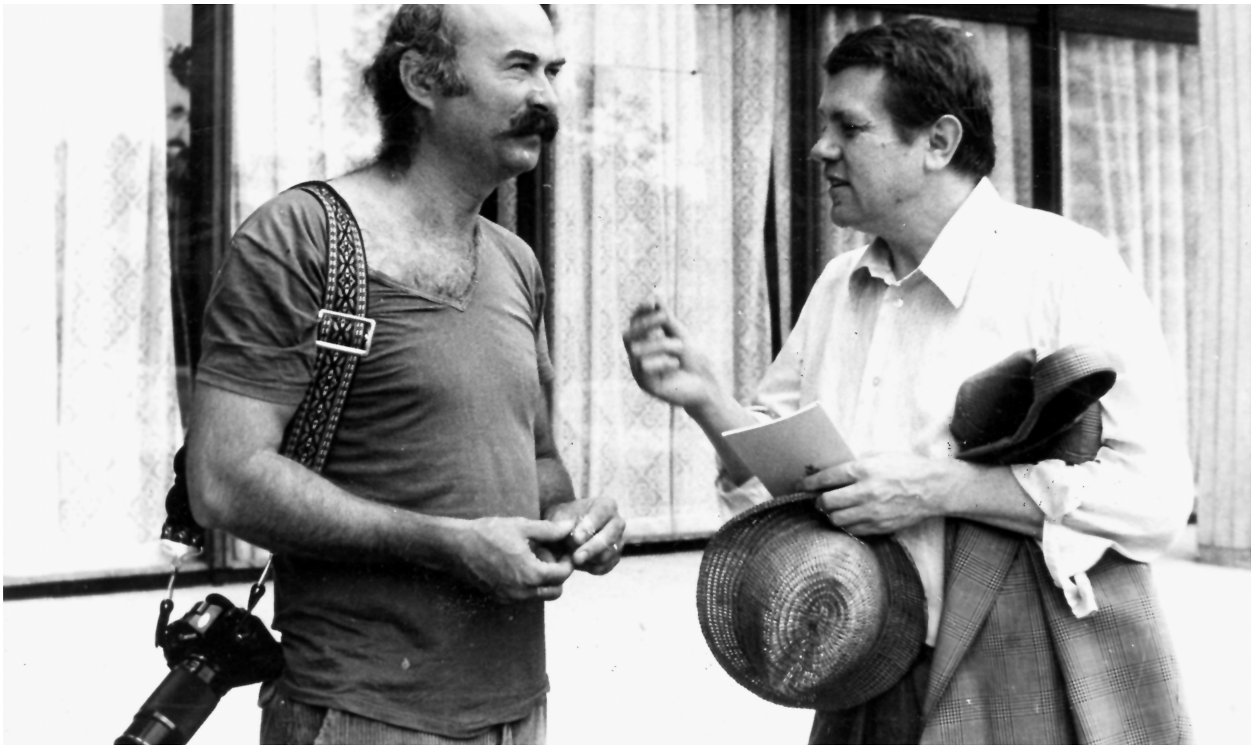
ALEXANDRU, Ioan (25.XII.1941, Topa Mică, j. Cluj – 16.IX.2000, Bonn, Germania), poet, eseist, traducător.

Fiu al Valeriei (n. Cozar) şi al lui Ioan Şandor, ţărani, **A.** urmează anii de şcoală primară şi secundară în satul natal, unde îl are ca profesor de română pe Ilie Butoi, care îi deschide gustul pentru literatură. Între 1958 şi 1962 este elev la Şcoala Medie „G. Bariţiu" din Cluj, perioadă în care participă şi citeşte la cenaclurile literare din capitala Ardealului; îl cunoaşte, în cursul unei vizite la care participă mai mulţi scriitori tineri, printre care Liviu Petrescu, pe Lucian Blaga. Debutează în 1960, la revista „Tribuna" din Cluj, cu poezia *Floarea mea*. În 1964 promovează primul an al Facultăţii de Filologie a Universităţii clujene, după care se transferă la Universitatea din Bucureşti. În acelaşi an debutează editorial cu volumul *Cum să vă spun*, prefaţat de Mihai Beniuc. În 1966 este, încă de la primul număr, membru în colegiul de redacţie al revistei „Amfiteatru", din care mai făceau parte Ion Băieşu (redactor-şef), Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Al. Piru, Nicolae Manolescu, Andrei Şerban, Mircea Zaciu. Va mai colabora la „Luceafărul", „România literară", „Viaţa românească", „Ramuri", „Steaua", ş.a. Se

căsătorește cu Ulvine-Grete Spitz. În decembrie 1966 își schimbă numele din Ioan Șandor în Ioan Alexandru. Călătorește, în 1967, împreună cu Marin Sorescu și Nicolae Manolescu, în Germania; îl vizitează, în septembrie, pe Martin Heidegger. Își ia licența în 1968 și este reținut asistent la Catedra Eminescu a Facultății de Filologie din București. În paralel cu seminariile, în semiclandestinitate (în „podul Universității"), face cu studenții interesați interpretări de texte biblice și studii ebraice. Bursier al Fundației Humboldt, urmează, între 1968 și 1972, la Freiburg, Aachen și München, studii de specializare în limbile greacă și ebraică, precum și în filosofie; audiază cursurile lui Martin Heidegger și Hugo Friedrich. Face, în aceeași perioadă, călătorii de studii în Franța, Grecia (la Muntele Athos), Italia, Turcia, Israel (unde se perfecționează în cunoașterea limbii ebraice). În timpul șederii în Germania, lectura aprofundată a operei lui Hölderlin îl apropie decisiv de cultura Greciei antice și de poezia imnică orientală: „Hölderlin m-a însoțit în drumul meu spre Elada și pilda lui a fost fecundă pentru mine. Experiența cărturărească, întâlnirea cu Elada și Orientul, pe care le-am străbătut în ceea ce socot necesar mie, egalează întrucâtva experiența copilăriei mele sănătoase și minunate din sat". În 1973 își ia doctoratul în filologie cu teza *Patria la Pindar și Eminescu*, îndrumat fiind de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. În 1974 călătorește în Uniunea Sovietică, la Moscova, Leningrad și la bisericile din nordul Rusiei. Avansează la gradul de profesor la Facultatea de Filologie din București, unde ține, în paralel cu seminariile de literatură comparată, un curs de limbă și civilizație ebraică, strângând în jurul său studenți și participanți din afara facultății. În 1979 este ales membru al Uniunii Internaționale de Scriitori „Die Kogge". În decembrie 1989 devine membru al Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat; în 1990 este ales deputat, iar în 1992 senator în Parlamentul României. Activează în viața cetății până în 1994, când, în timpul unui discurs ținut la o adunare populară cu caracter religios, suferă un accident cerebral. Urmează o lungă perioadă de boală și spitalizare, trecută în cea mai mare parte în Germania.

Reprezentant al generației ’60, alături de Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu și Ana Blandiana, **A.** a contribuit esențial la înnoirea poeziei românești postbelice într-o perioadă în care climatul cultural era supus unor sufocante comandamente ideologice. Rezonanțele grave, profunde ale lirismului său sunt datorate îndeosebi revitalizării tradiției, în sensul asimilării, pe de o parte, a experiențelor poetice ale lui Eminescu și Blaga, și, pe de altă parte, al valorificării folclorului și al istoriei naționale. Devenirea în sens tradiționalist a poeziei se produce pe fondul aprofundării formației clasiciste a autorului, a cărui apropiere spirituală de Pindar – materializată, printre altele, în prima tălmăcire românească integrală a operei poetului de la Delfi (*Ode*, I–III, 1974–1977) – conferă propriilor versuri un pronunțat caracter imnic, religios, de celebrare a divinității lumii printr-o rostire pe deplin conștientă de sine a logosului. Poetul se întoarce astfel la rădăcinile misiunii sale sacre, de mediator între cer și pământ, înveșmântându-se în mantie sacerdotală și redând cuvântului funcția sa primordială, întemeietoare. În eseul *Spiritualitate antică și spiritualitate bizantină în poezie*, publicat în 1971 într-un volum colectiv ce cuprinde cuvântările mai multor poeți europeni la un congres internațional, **A.** își explicitează crezul: „Poetul-omul-artist se regăsește astfel slujitor al Cuvântului, și în această vocație a lui a dat opere nepieritoare; el este scoica în care se aud vuietele cele mai de taină ale cosmosului, este transparență între vizibil și cele nevăzute, punte-catapeteasmă ce tăinuie și revelează între sacru și profan, mijlocind ca diacon dialogul mereu triadic". Volumul de debut, *Cum să vă spun*, este dominat de o poezie vitalistă, frustă, ale cărei puternice accente expresioniste sunt transpuse într-un limbaj direct, lipsit de subtilități stilistice. Universul liric este cel al satului ardelean, simțit ca loc originar, în care gesturile cele mai mărunte capătă o rezonanță cosmic-ritualică: „Într-o poiană largă am înălțat un foc/ Cum știu să-nalțe focuri ardelenii unii;/ Pui vreascuri piramidă, frunzare la mijloc,/ Te-așterni apoi pe burtă și îți încerci plămânii.// Slănina încrestată, înfiptă în frigare,/ Ce lacom o-nveșmântă al flăcărilor rit./ Și pâinea este moale și cornul e cu sare/ Și mama se-ngrijise de ceapă și cuțit". Adept al unei viziuni animiste, **A.** organizează evenimentele zilnice într-o istorie sacră, ale cărei începuturi fabuloase sunt marcate de miracolul nașterii unui mânz pe câmp, sub ochii inocenți ai copilului: „Se ridicase mânzul – întâi pe un genunchi,/ Apoi pe celălalt,

pe o copită./ Şi dintr-o dată lumea din haos se-n-chega/ Şi-şi părăsea pământul întâia lui clipită”. Poetul transformă mirarea existenţială a adolescentului într-un prilej de rescriere a întrebărilor fundamentale privind sensurile ascunse ale lumii, întrezărite pentru o clipă în picăturile ploii, în curcubeul fântânii sau în gheaţa izvorului: „Acum a-ngheţat./ Peste ape/ Un flux de lumini plângând l-a ţesut./ Dedesubt – izvorul ce face?/ şi cum a fost la început?”. Versurile din volumul *Viaţa deocamdată* (1965; Premiul Uniunii Scriitorilor) continuă să contureze o mitologie lirică proprie, la fundamentul căreia sunt aşezate elemente din folclor şi din istoria naţională: „Eu cred – afirma autorul într-un interviu – în ceea ce au crezut păstorul din *Mioriţa* şi Manole, Dosoftei şi Eminescu, Coşbuc şi cronicarii. Cred în ceea ce crede crinul, care are curajul să scânteieze în mijlocul nopţii, deşi nu-l vede nimeni, niciodată”. Se celebrează miracolul existenţei de fiecare zi într-o explozie de vitalitate prin care poetul, asemenea taurului sălbatic, cu privirea aţâţată şi nervii încordaţi, intră într-o luptă hotărâtoare cu viaţa: „Într-o zi unul va fi doborât dintre noi,/ Marea mi-e martor că n-am de gând,/ Oricât m-aş strădui cu pieptul printre pietre antice,/ Să-mi asigur victoria/ Prin nici un fel de vicleşug”. Gândul obsesiv al efemerităţii vieţii naşte năzuinţa unei trăiri frenetice, tumultuoase, chiar dacă minată de conştiinţa fragmentarului, în care doar arta pare a fi scut de apărare şi cale spre nemurire. Odată cu *Infernul discutabil* (1966), lirica lui **A.** dobândeşte semnele din ce în ce mai evidente ale unei nelinişti existenţiale fundamentale: evenimentele şi lucrurile, binevoitoare până atunci, îşi dezvăluie o altă faţă, întunecată şi fioroasă, pe care poetul o contemplă cu mirare şi spaimă. Una dintre imaginile-simbol recurente este seceta, ca în acest tablou antisămănătorist: „Pregătesc femeile mâncarea de amiază;/ o fierb cu plămânii şi o-năcresc cu sudoare./ Zeama de cartofi cu zăr de oaie,/ o bucă de porc clocoteşte-ntr-o oală albastră./ Oasele scârţâie-holdă pe deal,/ ulii pândesc puii de sub cloşte,/ Caşii în plase de cânepă se coc pe-acoperişe,/ Iulie, gol, puturos, se scaldă-n toate fântânile”. La intrarea în infernul sugerat de peisajul dezolant al vegetaţiei arse, avertismentul dantesc al lipsei de speranţă este înlocuit cu îndemnul de a fi credincios până la capăt unicităţii existenţei, de a înfrunta destinul: „Eu fac ceva ce mi se pare mai aproape de moarte decât de eroare, de viaţa omului decât de limbajul lui care poate fi uneori o trădare a faptelor”. Omul trebuie să fie un Oedip etern, mistuit de patosul conştiinţei, orgolios în actul său până la *hybris*: „Vieţii îndemn de adio i-aş da/ De-ar fi să îţi ucizi nu tatăl/ ci propria ta ţeastă zdrobind-o zi cu zi/ Sau fiicei tale-n pântec să-i otrăveşti odorul,/ Tot să te naşti, pentru a fi, a fi./ Chiar dacă drumul duce nicăieri,/ Chiar de nu-i drum ci numai o eroare./ Eroarea însăşi e un ce nebun/ Cum vina mea mi-e stranie onoare”. Cerbicia este înfrântă însă, ca în mitologia creştină, de blestemul neîndurător al muncii pe un pământ din ce în ce mai sterp: „Câte rânduri de viţă n-au îmbrăcat dealul/ din miile de neamuri,/ şi toate s-au uscat pe rând./ Pământul e cu râie-n rădăcină/ şi vasele oricărei vieţi/ ce-şi suge traiul din răceala lui/ se-năduşă de la o vreme”. Poetul simte acut povara insuportabilă a vinei originare, reluând episoade biblice şi elemente ale mitologiei greceşti într-un stil de o indiscutabilă maturitate culturală şi stilistică. **A.** străbate astfel, într-o obsesie a originarului, o cale multimilenară a poeziei, până dincolo de cuvântul înşelător împerecheat în metafora care deformează realul, căutând viziunea, revelaţia profetică. Veşnica dubitaţie existenţială argheziană între credinţă şi tăgadă este reluată într-un mod precreştin, în sensul înţelegerii pastorale a cosmosului, prefigurând astfel o cale de ieşire din infern: „Iov trecea în lumea cealaltă fără pic de regret,/ fără pic de ştiinţă,/ aşa cum s-au născut şi au murit morţii/ înainte de a se naşte Dumnezeu”. Aparent paradoxal, în această dificultate de realizare a ceremoniei, a ritualului, pe care au acuzat-o unii comentatori, îşi află originalitatea poezia lui **A.**, care reuşeşte altceva decât mesianismul politic al lui Goga ori căinarea pesimistă a lui Arghezi, ori chiar inadecvarea sistematică a lui Blaga. Nutrit cu expresia unor experienţe-limită, de la Pindar, Roman Melodul, San Juan de la Cruz, la Hölderlin, Rilke, Eminescu, folclor ritualic şi texte ezoterice, poetul român năzuieşte cu obstinaţie spre ţelul său: „Nu se poate ca omul, spune el, aceste mâini, aceşti prieteni, aceşti poeţi, aceste clopote, acest neam, aceşti părinţi, aceste maici, aceste drumuri, aceste lumini să n-aibă o destinaţie. Nu se poate ca totul să fie o iluzie, iar dacă toate acestea sunt o iluzie, înseamnă că iluzia însăşi este calea şi adevărul”. O

Tudor Gheorghe și Ioan Alexandru

temă inițial obsedantă, cea a deșertăciunii – de sorginte biblică, dar și cu imagini din eminescianul *Memento mori* –, este convertită cu timpul din apatie și insensibilitate în exaltarea sublimului conștiinței în sens pascalian – „trestie bătută de vânt”; poetul crede în iubirea care „apropie ceea ce spiritul nu cutează” și, mai presus de orice, trudește răbdător și tenace ca, prin poezie, cuvântul să-și redobândească funcția creatoare și să-i redea omului demnitatea și libertatea. Volumul *Vămile Pustiei* (1969), dedicat lui Dumitru Stăniloae, mentorul său spiritual, și purtând drept motto un citat din Hölderlin, reprezintă momentul cel mai însemnat al devenirii poetice a lui **A.**: întruchipare lirică a unui moment de profundă criză existențială, cartea figurează drumul mistic al sufletului de la rătăcire și ignoranță la cunoașterea desăvârșită, de la întunericul existenței comune la lumina harului, de la neștiință la revelație. Pentru a-l străbate, poetul se îmbarcă ritualic pe o corabie simbolică, a cărei venire neașteptată marchează începutul marii călătorii mistice a sufletului în căutarea propriei identități: „Nu oricând se poate vorbi despre corăbii/ Trebuie să te afli în fața unei mari călătorii/ De mult așteptată, de mult pregătită cumva,/ O călătorie fără de care nu se mai poate,/ Marea călătorie, marele tău drum./ De mic te aduni și crești pentru el/ Îți așezi toate obiectele și nădejdile,/ Toate dorurile și puterile în acel drum/ În acea corabie care iată că-ntr-o bună zi/ Se-arată de neînchipuit în fața ta”. Într-un limbaj în care „expresionismul țărănesc” al poetului (Eugen Simion) dobândește accente profetice, rostirea tinzând spre uscăciunea tendențioasă a formulării biblice, **A.** descrie ținuturile străbătute ca pe niște „vămi ale Pustiei” („Înaintez? Opritu-m-am? Sunt singur absolut/ Începe-ascensiunea mea prin vămile văzduhului”), pe care numai Poetul are tăria și determinarea să le străbată, în virtutea unor afinități esențiale: „Poetul și Pustia, pururea frați/ Porniți în căutare prin Pustie/ Maica lor e Pustia și ei sunt îmbarcați/ Pe-o navă-mpotmolită în Pustie”. Ținut mistic în care începutul lumii coincide cu sfârșitul ei, Pustia este, în viziunea poetică a lui **A.**, o heterotopie în care coexistă, în mod paradoxal, eternitatea și devenirea, transcendența și imanența, căderea și împlinirea: „În Pustie totul stă, în Pustie/ Totul devine. Nu există început și sfârșit./ Pustia e goală cum a fost

începutul. /[…] Cine are Pustia e mort,/ Cine n-o are-i steril/ Dumnezeule, Dumnezeule, de ce părăsit-ai/ În deşert singurul tău copil?”. Repere ale purificării prin suferinţă, vămile pustiei sunt pietrele de hotar ale ascensiunii pe *via dolorosa* – calea pe care Iisus şi-a purtat crucea. Odată depăşită însă, suferinţa supraomenească lasă locul bucuriei mistice a împlinirii absolute: „De ce te iubesc într-atâta! De ce nu mai/ Am pace decât în preajma ta! Faţa mea/ E numai os şi lumină contemplându-ţi/ Necuprinsurile. De ce n-ai fi-n mine însumi/ Clădit cu ce-aş tânji după tine?/ Cu cât sunt mai singur cu-atât ţi-aud/ Mai limpezi poruncile şi-alerg smintit/ Să le împlinesc. M-am uscat ca pielea/ Întinsă la fum de când aştept să te înduri/ Eşti întunecatul acela străin cu corăbii de foc/ Pornit pe bietele mele pâraie. Încăperea mea-i/ Strâmbă, abia-i loc pentru un mormânt/ şi tu ameninţi să primesc omenirea”. Adoptând programatic imaginea poetului-profet în anii ’70–’80, **A.** îşi face cunoscută prezenţa şi printr-un ciclu de poeme intitulate generic *Imne*: *Imnele Transilvaniei* (1976), *Imnele Moldovei* (1980), *Imnele Ţării Româneşti* (1981), *Imnele Putnei* (1985), *Imnele Maramureşului* (1988). Seria este deschisă însă de *Imnele bucuriei* (1973), unde variaţiunile pe teme biblice sunt integrate într-o viziune totală, cu originea în pastoralitate, iar universul poetic este lărgit până la semnificaţii istorico-naţionale şi mitice – mirii Maramureşului, Moldova liturgică, Argeşul Meşterului Manole, cortul divin al Carpaţilor. Un poem ca *Imnul lui Ioan de lemn* – „groparul/ şi premergătorul cel mai vestit dintre/ Profeţii locului” – porneşte din tradiţia portretistică a lui Goga, dar tonul de romanţă desuetă este înălţat în albastrul cel mai pur şi amplificat polifonic într-o cutremurătoare elegie care se transformă pe nesimţite în grea lamentaţie şi celebrare metafizică: „Spânzurătoare de lemn, cumpănă cruce/ Pe cerul fântânilor atârna el c-un braţ/ Unul adus pe piept şi celălalt şters,/ Candelă luminând ceara mormintelor”. Timpul s-a fixat într-un ciclu etern: „şi pruncii cresc/ şi iarăşi este toamnă peste lume/ şi unii sunt şi alţii au pierit/ şi unii par vestiţi şi unii-s fără nume// Rusalii, Bobotează, ouatul către Paşti/ şi Maica Domnului în plină vară/ Holdele-s coapte, secerători puţini/ Viaţa noastră, ţară milenară”. Poetul a devenit „Marele Preot al sfintelor cuvinte”, sorbind din „marile izvoare”, întreţinând cultul graiului în

Ioan Alexandru și Marin Sorescu

„templul care se lărgeşte şi iată a cuprins/ Pământ şi cer şi veac şi cimitire”. Cântecul său este în acelaşi timp porunca vremii şi descântecul iniţiatic al reînvierii eterne: „Ceea ce ştim şi am văzut/ Sunt strâns de gât de nu voi spune/ şi mărturia mea va fi/ Că cel ce este veşnic va rămâne./ Iată cum toate se-nnoiesc/ Grai şi părinţi şi neam şi ţară/ O holdă moartă pusă-ntr-un sicriu/ Din piramidă-ncepe să răsară”. Uneori aceste lungi cicluri de poeme închinate Transilvaniei, Moldovei, Ţării Româneşti, Maramureşului, locurilor celebre şi eroilor naţionali, ca şi unor sate neştiute şi unor oameni anonimi, capătă un ton de predică, au un stil oral prolix şi o retorică tumultuoasă convenţională, sugerând un fel de „neosămănătorism antropologic şi etnografic” (I. Negoiţescu). Dar când, purificat în asceza gândului întors în sine, aprins de lumina adevărului transcendent, poetul indică drumul mântuirii eliberatoare de propria individualitate inconstantă şi efemeră, îndemnul său este profetic

imperativ, de o adâncă semnificaţie existenţială, de o înţelepciune originară şi etern valabilă: „Eu sunt făcut numai din ochi/ Io am Lumină, veşnică vedere.// Toate sunt strânse în acest vas de foc/ şi toate au viaţă dintr-o dată/ Cu veşnicia-s nevoit să văd/ Fiece clipă blestemată".

Ioan Alexandru este un poet din tagma aleasă a Sfântului Francisc coborât pe colinele Transilvaniei, în preajma Apusenilor, un poet al universului mic și al luminii (simbol multiplu), al colinelor (spațiul geografic predilect), un admirabil, fin miniaturist, poet al naturii, cu preferință pentru viziunile crepusculare, un tradiționalist încăpățânat, care voiește să reabiliteze temele majore ale gândirii și ale imaginației tradiționale (și reușește), după ce i-a citit pe Blaga și pe Hölderlin, în fine, Ioan Alexandru este un expresionist rural bogomilic de prim ordin al generației lui – bogată în poeți, chiar în mari poeți – și el însuși este, în unele poeme ale sale, un mare liric recuperator, animat, ca Heliade-Rădulescu, de un sfânt nesațiu, decis să îmbrățișeze universul și ceea ce există dincolo de el (oștile cerești) *în versuri ce curg nestingherite, în ample imne profetice.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cum să vă spun*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1964; *Viaţa deocamdată*, Bucureşti, 1965; *Infernul discutabil*, Bucureşti, 1966; *Vină*, Bucureşti, 1967; *Vămile Pustiei*, Bucureşti, 1969; *Poeme*, Bucureşti, 1970; *Imnele bucuriei*, Bucureşti, 1973; *Imne (1964–1973)*, Bucureşti, 1975; *Imnele Transilvaniei*, Bucureşti, 1976; *Imne*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1977; *Iubirea de patrie. Jurnal de poet*, vol. I, Cluj-Napoca, 1978, vol. II, Bucureşti, 1985; *Imnele Moldovei*, Bucureşti, 1980; *Imnele Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1981; *Pământ transfigurat*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1982; *Imnele iubirii*, Bucureşti, 1983; *Imnele Putnei*, Bucureşti, 1985; *Imnele Maramureşului*, Bucureşti, 1988; *Bat clopotele în Ardeal*, Bucureşti, 1991; *Căderea zidurilor Ierihonului sau Adevărul despre Revoluţie*, Vălenii de Munte, 1993; *Amintirea poetului*, îngr. Ion Cocora, pref. Aurel Rău, Bucureşti, 2003. **Traduceri:** Pindar, *Ode*, I–III, îngr. şi introd. Mihai Nasta, postfaţa trad., Bucureşti, 1974–1977; Rainer Maria Rilke, *Scrisori către un tânăr poet*, postfaţă Andrei A. Lillin, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Ulvine Alexandru); *Cântarea Cântărilor*, îngr. şi introd. trad., pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: Simion, *Orientări*, *189–195*; Felea, *Reflexii*, *107–115*; Regman, *Cronicari*, *66–74*; Constantin, *Despre poeţi*, *156–160*; Niţescu, *Scylla*, *130–148*; Grigurcu, *Teritoriu*, *158–169*; Caraion, *Duelul*, *7–13*; Pop, *Poezia*, *189–221*; Poantă, *Modalităţi*, *106–115*; Streinu, *Pagini*, III, *49–51*; Felea, *Secţiuni*, *107–113*; Barbu, *O ist.*, I, *276-294*; Mincu, *Poezie*, *93–105*; Piru, *Poezia*, II, *358–369*; Laurenţiu, *Eseuri*, *11–19*; Niţescu, *Poeţi*, *140–158*; Iorgulescu, *Scriitori*, *18–23*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *226–233*; Poantă, *Radiografii*, I, *217–222*, II, *12–16*; Regman, *Explorări*, *133–147*; Grigurcu, *Poeţi*, *177–187*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *105–111*; Iorgulescu, *Ceara*, *158–166*; Stănescu, *Jurnal*, II, *79–85*; Negrici, *Introducere*, *64–76*; Grigurcu, *Existenţa*, *242–249*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *291–301*; Cistelecan, *Poezie*, *167–171*; Emil Şimăndan, *Dialoguri cu Ioan Alexandru*, Arad, 1993; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *14–21*; Constantin, *Complicitatea*, *173–177*; Pop, *Pagini*, *97–102*; *Dicţ. analitic*, II, *153–155*, *161–163*, IV, *345–346*, *379–381*; *Dicţ. esenţial*, *24–26*; Manolescu, *Lista*, I, *244–262*; Ion Bălu, *Ioan Alexandru*, Braşov, 2002; Ciopraga, *Partituri*, *83–95*; Ştefănescu, *Istoria*, *483–490*; Holban, *Ist. lit.*, I, *47–53*; Manolescu, *Istoria*, *1040–1046*; Popa, *Ist. lit.*, II, *281–286*.

M.D., L.H.

ALEXANDRU, Oltea (22.VI.1930, Cernăuţi – 28.VII.1991, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Ştefaniei Alexandru (n. Hotinceanu), învățătoare, și a avocatului Emil Epureanu, prieten cu Mihail Ralea şi cu Ionel Teodoreanu; a fost căsătorită cu Traian Filip. Urmează cursurile primare, gimnaziale şi liceale la Bucureşti, tot aici în 1948 intrând la Facultatea de Filologie, pe care a absolvit-o în 1952. Debutează în presă cu un reportaj de la Bumbeşti-Livezeni, *Bucuria muncii*. A lucrat ca redactor la revistele „Femeia" şi „Căminul" (1948–1950), apoi, mai bine de două decenii, la „Săteanca". Prima ei carte, romanul *Racul*, apare târziu, în 1970.

Temele prozei semnate de **A.** – solitudinea, bătrâneţea, culpa morală, spaţiul închis, feminitatea ratată social, dar împlinită din unghiul unei trăiri meditative – conferă acestei arii, limitată în aparenţă, o anume profunzime a sondării psihologice. Componentele realului, fără să fie pretexte analitice, potenţează totuşi notaţia caracterologică pe linia detectării unui nucleu dilematic al fiinţei. Tehnica de creare a psihologiilor compozite, speculate lucid, fără tentaţia abisalului, dar convingător la nivelul ansamblului comportamental, suferă din pricina manierei monocorde. Strict vorbind, romanul *Racul* este urmărirea unui proces de conştiinţă: tatăl moare, fiul îi regândeşte existenţa, presupunând o crimă şi identificând ipotetic asasinul, rând pe rând, în douăsprezece personaje, toate cu o vină potenţială. Chiar dacă este sugerată ipoteza sinuciderii, misterul întreţine atmosfera de anchetă existenţială. Firea slabă a protagonistului, complexul patern care îl face să complice până şi psihologiile lineare, lipsa unor coordonate care să ridice nivelul epicii la ideea majoră conţinută doar virtual de fapte sunt elemente care,

în ciuda reuşitei de atmosferă a cărţii, dizolvă în cele din urmă tensiunea analitică. După *Macii din preajma nopții* (1973), roman compus la persoana a doua, prin *Veghea bătrânei doamne Gall* (1973) raportul dintre tehnica psihologică (rememorarea, indefinitul reacţiilor, solitudinea chinuitoare şi, din nou, complexul vinei) şi cea narativă (cadru cu totul formal) se precizează în favoarea celei dintâi. Bătrâna doamnă (realitate sau numai ficţiune) devine o prezenţă obsedantă pentru personajul narator. Într-un proces desfăşurat cu hipnotică lentoare, se clarifică o existenţă vinovată. *Casa Emilianei* (1975), deşi operează cu aceleaşi motive, se construieşte nu monovalent, ca până acum, fiind, pe de o parte, o însumare de procese de conştiinţă şi, pe de alta, un cumul de singurătăţi fals comunitare. Personajele navighează în derivă unele pe lângă altele, unite doar sub fascinaţia unicului personaj pur al cărţii (Maria) şi prin forţa de caracter a bătrânei Emiliana. Restrângând iarăşi cazuistica, *„Niciodată toamna...”* (1977), tot roman al unei bătrâne, dă seama de riscurile tehnicii narative a autoarei. Cu o mare doză de artificial, textul e realizat mai mult la nivelul liric al motivului (solitudinea bătrâneţii). Simţind parcă pericolul autopastişei, **A.** inaugurează prin *Sertarul cu medalii* (I, 1979) un roman de familie (cu note autobiografice), unde accentului psihologizant i se adaugă respiraţia epică a dimensiunii istorice. Este vorba de familia bucovineană de la finele veacului XIX şi începutul de secol XX. La un prim nivel de lectură, cartea este o nouă sumă de psihologii individuale, însă în profunzime ea este o reconstituire a unui destin colectiv.

SCRIERI: *Racul*, Bucureşti, 1970; *Macii din preajma nopții*, Bucureşti, 1973; *Veghea bătrânei doamne Gall*, Bucureşti, 1973; *Casa Emilianei*, Bucureşti, 1975; *„Niciodată toamna...”*, Bucureşti, 1977; *Sertarul cu medalii*, vol. I: *Vama arsă*, Bucureşti, 1979; *Cărarea cea îngustă*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [*Oltea Alexandru*], RL, 1970, 35, LCF, 1973, 19, 1974, 7; Dana Dumitriu, [*Oltea Alexandru*], ARG, 1973, 6, RL, 1980, 12, 1984, 15; Cristea, *Domeniul*, *291–296*; Silvia Urdea, *„Casa Emilianei”*, VTRA, 1976, 6; Titel, *Pasiunea*, *133–135*; Liviu Petrescu, Între epos şi poveste, ST, 1979, 10; Condurache, *Portret*, *146–148*; Cosma, *Romanul*, I, *234–235*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *51–53*; Popa, *Ist. lit.*, II, *787*.

D.C.M.

ALEXANDRU, Radu F. (12.VII.1943, Bucureşti), dramaturg, prozator. Este fiul Irenei (n. Grosfeld) şi al lui Isidor Feldman, funcţionar; prenumele la naştere: Radu Alexandru. Şi-a făcut studiile liceale în Bucureşti, la „Gh. Lazăr” şi „Dimitrie Cantemir” (1956–1960). Este absolvent al Facultăţii de Matematică (1965) şi al celei de Filosofie (1974) din cadrul Universităţii bucureştene. De asemenea, a urmat cursul postuniversitar de regie teatru al Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale” (1983), dându-şi doctoratul în comunicare audiovizuală (2010). Profesor de matematică (1965–1970), este apoi redactor la revista „Cutezătorii” şi la Animafilm, profesor asociat la Universitatea de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale”. Din 1996 până în 2012 a fost senator în Parlamentul României. A debutat cu proză în 1967 la „Gazeta literară”. A mai colaborat la „Luceafărul”, „România literară”, „Teatru”, „Cinema”, „Observator cultural” ş.a. În 1974 i s-a jucat prima piesă, *Umbrele zilei*, pe scena Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad. A scris şi scenarii de film: *La capătul liniei*, *Omul zilei*, *Damen tango*, *Şarada* ş.a. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru piesa *Nimic despre Hamlet* (1995); de asemenea, a fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1979, 2000, 2011).

Unicul volum de proză al lui **A.**, *Cu faţa spre ceilalţi* (1971), cuprinde schiţe şi povestiri al căror stil alert mizează pe surprinderea amănuntului semnificativ în banalitatea situaţiilor cotidiene. Personajele sunt creionate din câteva gesturi şi vorbe definitorii (precum beţivul din M*ozaic*, care repetă obsedant aceeaşi propoziţie), într-o proză construită din fragmente de dialog juxtapuse aparent la întâmplare (*Meandre*), urmând capriciile unei inteligenţe ludice. Ca dramaturg, **A.** este interesat îndeosebi de situaţiile-limită: refăcând, din unghi moral, procesul celor care au intrat în puşcăriile comuniste fără a fi vinovaţi (*Mansarda*, 1980) sau prezentând drama unor tineri condamnaţi la moarte pentru sabotaj (*O şansă pentru fiecare*, 1980), autorul explorează psihologia unor personaje care acţionează în confruntări fără ieşire. *Mlaştina* (1992) abordează complexitatea condiţiei umane din perspectiva unui act care nu a încetat să fascineze, în ultimul veac şi mai bine, atât ştiinţa psihologiei, cât şi gândirea filosofică: sinuciderea. Deşi au nume, personajele apar în textul dramatic drept El şi Ea, subliniind astfel caracterul generic al dezbaterii. Dialogul este permanent întrerupt de intervenţia unor „umbre” – în fapt, gânduri ale

personajului care se confesează, prea tainice şi apăsătoare pentru a putea fi articulate. Piesa reflectă, în oglinzile paralele ale discursului „obiectiv" al medicului psihiatru şi al aceluia „subiectiv" al pacientului, stranietatea, caracterul de neexplicat al sinuciderii: internat într-un spital de boli nervoase în urma unei false tentative de a-şi curma viaţa – o farsă menită, în opinia sa, să-i acorde un răgaz de linişte după ani de muncă istovitoare într-o uzină –, inginerul Ducu Câmpeanu sfârşeşte prin a se sinucide cu adevărat. *Nimic despre Hamlet* aduce în scenă „realitatea lichidă" a perioadei de tranziţie de după 1989, în care democraţia şi libertatea individuală, lipsite de susţinerea unui sistem statal meritocratic, transformă societatea românească într-o pastă tulbure şi amorfă, ai cărei reprezentanţi – un grup de dramaturgi invitaţi să scrie un scenariu radiofonic la iniţiativa BBC-ului – ajung la conştiinţa dureroasă a propriei inutilităţi, sterilităţi şi incapacităţi de adaptare, proiectate, în varianta de scenariu propusă de Paul, unul dintre protagonişti, într-o profesiune de credinţă de-a dreptul nihilistă. *Gertrude* (din volumul *Teatru* 7, 2012) este o meditaţie asupra semnificaţiilor inepuizabile ale creaţiei shakespeariene, în cadrul unui „scenariu" care amestecă firele narative şi rescrie scenele din *Hamlet* într-o tentativă postmodernă de a pune în lumină semnificaţiile operei nu prin reducţie metodică şi explicitare, ci prin adiţionare, suprapunere şi multiplicare: astfel, Polonius nu este doborât de pumnalul lui Hamlet, ci se călugăreşte, fiind apoi ucis de Claudius, Hamlet îi propune Ofeliei să se sinucidă împreună, Ofelia îl interoghează pe tatăl ei cu privire la condiţiile suspecte ale morţii fostului rege, Hamlet face cerere de exhumare a cadavrului pentru necropsie, iar vorbele acuzatoare ale duhului dublează în chip de ecou discursul lui Claudius.

SCRIERI: *Cu faţa spre ceilalţi*, Bucureşti, 1971; *Reîntâlnirea*, Bucureşti, 1977; *Ultima şansă*, Bucureşti, 1979; *Buna zi de mâine*, Bucureşti, 1980; *O şansă pentru fiecare*, Bucureşti, 1980; *La capătul liniei*, Bucureşti, 1981; *Magdaleno!... Magdaleno!!...*, Bucureşti, 1982; *Candidul*, Bucureşti, 1983; *Punct. Şi de la capăt*, Bucureşti, 1986; *„Cel care trebuie să vină" sau „Câţi bărbaţi încăpem în casa asta, Maria?"*, Bucureşti, 1986; *Cei care plătesc cu viaţa*, Bucureşti, 1987; *Mlaştina*, Bucureşti, 1992; *Nimic despre Hamlet*, Bucureşti, 1995; *Gimnastica de dimineaţă*, Bucureşti, 2000; *Poveste despre tatăl meu*, pref. Radu Beligan, Bucureşti, 2006; *Tsunami*, Bucureşti, 2008; *Teatru 7*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Scriitori*, *176;* Mircea Iorgulescu, *Viziune morală*, RL, 1981, 3; Mirodan, *Dicţionar*, I, *39–40*; Romaniţa Constantinescu, *Presiunea şi reacţiunea*, RL, 1992, 36; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *53*; Alex. Ştefănescu, *Teatrul ca discuţie*, RL, 1996, 29; Ghiţulescu, *Istoria*, *403–405*; Virgil Nemoianu, *Radu F. Alexandru*, CL, 2007, 5; Popa, *Ist. lit.*, II, *882*. ***L. H.***

ALEXE, George (26.XI.1925, Smârdan, j. Buzău – 17.I.2013, Rochester Hills, Michigan, SUA), poet, jurnalist. Este fiul Viţei (n. Şerban) şi al lui Constantin Alexe, ţărani. A făcut studii teologice la Buzău (1937–1945) şi Bucureşti (1945–1949). Debutează cu proza *Un vis* la revista școlară „Muguri" din Buzău (numărul pe 1940–1941). Redactor al revistelor Patriarhiei Române, bibliotecar al Bibliotecii Sfântului Sinod între 1948 şi 1968, **A.** s-a stabilit în Canada în 1969, apoi în SUA din 1971, activând ca editor şi jurnalist în departamentul publicaţiilor de pe lângă Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română din SUA şi Canada. Editează în 1969–1970, la Kitchener-Ontario, „Vestitorul român–canadian". În 1971 a înfiinţat Societatea Corală şi Culturală România, în Detroit, unde încă din 1968 e prezent în publicaţia „Credinţa" cu recenzii, comentarii şi prezentări literare. În 1973, din dorinţa expres afirmată în articolul-program, intitulat *Adeverire*, de a face cunoscute „creaţiile spirituale, culturale şi artistice nepieritoare ale neamului nostru de pe întreaga lui vatră strămoşească, din Ţara Mamă şi de pretutindenea, unde i-a fost dat de Dumnezeu să vadă lumina zilei şi să fiinţeze în lume", **A.** editează, până în 1984, tot la Detroit, „revista de cultură şi artă" „Comuniunea românească (Romanian Communion)", în care îşi tipăreşte majoritatea articolelor culturale şi teologice, iar împreună cu Theodor Damian fondează publicaţia „Romanian Medievalia". E prezent, de asemenea, atât în presa exilului: „Unirea" (Viena), „America", „Universul liber" (Hollywood), „Micro Magazin" (New York), „Lupta" (Providence), „Lumină lină–Gracious Light" (New York), „Tricolorul" (Toronto), „Acţiunea românească" (New York), „Mioriţa noastră" (New York), „Lumea liberă", „Observator" (München), „Luceafărul românesc" (Montréal), cât şi în unele publicaţii din ţară: „Steaua", „Tribuna", „Ateneu", „Transilvania", „Glasul Bisericii", „Revista teologică" ş.a.

Se observă uşor „deschiderea" nediferenţiată a programului literar al lui **A.**, căci un spirit minimal de selecţie ar fi impus o oarecare precauţie, cel puţin în ceea ce priveşte încredinţarea semnăturii

propriilor pagini unor periodice cu statut politic incert din punctul de vedere al dezideratelor exilului, fie el şi numai unul strict cultural. Aceeaşi lipsă de selecţie – şi, de aici, nu puţine confuzii asupra valorilor – vădeşte şi sumarul volumului *Diorame şi eseuri teologice şi literare*, publicat în 1996 la Editura Moonfall Press din Washington, volum în care articolele despre M. Eminescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ştefan Baciu, Nicu Caranica, Vintilă Horia, Nichifor Crainic se învecinează cu cele despre Anca Balaci, Ion Bănuţă, Al. Căprariu, Gheorghe Anca, Gabriel Gafiţa, Gheorghe Istrate, Silvia Cinca sau Adela Popescu. Un merit al lui **A.** ar fi acela de a fi recenzat prompt în primul rând aproape toate cărţile importante ale exilului în presa culturală românească din SUA şi Canada, de la L.M. Arcade şi Mihai Niculescu până la Pamfil Şeicaru şi Ion Cârjă sau Dumitru Ichim, deşi notele sale de lectură nu depăşesc adesea nivelul semnalării publicistice. Dar defectul esenţial al cărţii vine din viziunea de inventar pe care autorul o cultivă fără reţineri, în aşa fel încât Constantin Michael-Titus se interpune în paginile sale între Radu Gyr şi Dumitru Stăniloae, fără ca **A.** să amendeze măcar în comentariu o asemenea alăturare. Un aspect oarecum insolit în această activitate literară, intens desfăşurată şi în sfera studiilor teologice, îl oferă însă volumul de versuri *Ţărmul dinspre cer* (1991), cuprinzând o poezie în notă tradiţionalistă, sub vizibila influenţă a prelucrării motivului religios ortodox din universul liric al lui V. Voiculescu sau din cel al lui Sandu Tudor. Expozitiv-decorative, versurile reflectă un gândirism târziu, epigonic.

SCRIERI: *Ţărmul dinspre cer*, Washington DC, 1991; *The Image and Likeness of Fr. Stăniloae's Theology*, Detroit, 1994; *The Unknown Continent*, Detroit, 1994; *Diorame şi eseuri teologice şi literare*, Washington DC, 1996; *Suflet românesc peste ocean*, Detroit, f.a.

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *12–13*; Ilie Traian, *Veteranii exilului şi ideea românească*, „Curierul românesc", 2000, 12; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *12–16*. ***N. F.***

ALEXI, Theochar (1843, Braşov – 22.X.1907, Braşov), versificator, prozator, autor dramatic, traducător. Având studii comerciale, **A.** a condus, până în 1868, tipografia Johann Weiss din Bucureşti. A fost funcţionar la Institutul de Credit şi Economii Albina din Braşov, oraş unde devine, din 1882, proprietar de tipografie şi editură, proprietar şi redactor al publicaţiilor-magazin „Noua bibliotecă română" (1882–1883) şi „Poşta română" (1888–1889). Autor bilingv, a semnat şi cu pseudonimele Th. Düsterblick şi Stan Pârjol.

A. debutează în 1868 cu volumul de versuri *Karpaten-Röschen*, urmat de prelucrarea în limba germană a romanului *Ciocoii vechi şi noi* de N. Filimon („Bukarester Hauskalendar auf das Jahr 1868"), adaptare care nu făcea trimitere la autor şi la opera folosită şi care va fi reluată ulterior în traducere românească (în „Noua bibliotecă română", 1882–1883) şi apropriată integral. Poligraful, specializat în colportaj, prelucrări, compilaţie şi pastişă, a publicat versuri, povestiri, nuvele, amintiri de călătorie, romane, drame, comedii, vodeviluri, articole de popularizare a literaturii române şi străine, tălmăciri în şi din limba română. A colaborat la „Albina Carpaţilor", „Familia", „Amicul familiei", „România liberă", „Universul" şi, cu totul întâmplător, la „Convorbiri literare". Cu mediocritate pretenţioasă, versificatorul, prolific, imită şi amalgamează, în *Ciarda albă* (1879) şi în *Harpă şi caval* (1880), orientări şi motive diverse, curente în epocă. Acelaşi *mixtum compositum* şi în romanele cu intrigă foiletonistică: *Viaţa lui Onufriu* („Albina Carpaţilor", 1878"), *Ai carte, ai parte* (1878), *Babeta* (1883), *Bei, Vodă, Domn* ş.a. Lucrările dramatice, foarte numeroase, apărute într-un ritm alert, fuseseră contractate, prin intermediul Societăţii pentru Fond de Teatru Român, cu Editura Ciurcu din Braşov şi reprezintă, poate, segmentul cel mai util al activităţii lui **A.** Ţesând pe subiecte locale ori prelucrând texte străine (*Zăpăciţii* după August von Kotzebue, *Casierul* după A. Gill şi G. Richard ş.a.m.d.), piesele, schematice, mereu cu finalitate educativă, au intrat în repertoriul de comedii şi vodeviluri al trupelor de diletanţi din Transilvania. Transpuneri în limba germană – Iacob Negruzzi, *Miron und Florica* (1878), *Rumänische Kunst-Dichtungen* (1880) –, traduceri în limba română (din Jonathan Swift, Hans Christian Andersen, Prosper Mérimée ş.a.), multe rămase în paginile foilor editate de el, antologii de versuri – *Blütenlese deutscher Lyrik aus Siebenbürgen* (1877), *Parnasul român* (1892) – accentuează caracterul industrios al scrisului lui **A.**

SCRIERI: *Karpaten-Röschen*, Bucureşti, 1868; *Ai carte, ai parte*, Sibiu, 1878; *Ciarda albă*, Bucureşti, 1879; *Harpă şi caval*, Braşov, 1880; *Moartea lui Mihai Viteazul*, Braşov, 1881; *Babeta*, Braşov, 1883; *Sus pe Tâmpa*, Braşov, f.a; *Bei, Vodă, Domn*, Braşov, f.a.; *Domnul de Ghiavahazi Măria Sa*, Braşov, 1888; *Junii*, Braşov, 1889; *Strada Carmen Sylva*, Braşov, 1891; *Unul scapă, altul piere*, Braşov,

[1892]; *Vistavoiul Marcu*, Braşov, [1892]; *Curca*, Braşov, [1892]; *Noaptea de St. George*, Braşov, [1892]; *Lăcustele*, Braşov, [1892]; *Casierul*, Braşov, [1892]; *Zăpăciții*, Braşov, [1892]; *Pisica*, Braşov, [1892;] *Cu voia dumisale*, Braşov, [1892]; *Notarul şi banditul*, Braşov, 1894; *Decât învățătură pe jumătate, mai bine nimic*, Braşov, 1897; *Plevna*, Braşov, 1902; *Vițelul de aur*, Braşov, 1903; *Nici minte, nici noroc*, Braşov, 1903; *Pur şi simplu*, Braşov, 1903; *Bicicleta la mahala*, Braşov, 1903; *Săricica*, Braşov, 1903; *Împleteşte-despleteşte*, Braşov, 1903; *Slavă Domnului, masa e pusă*, Braşov, 1903; *Apă rece*, Braşov, 1903; *Tot găina cântă*, Braşov, 1903; *Otilia sa*, Braşov, 1903; *Ah, sărmana vreme veche*, Braşov, 1904; *În preajma expoziţiii. Amintiri reîmprospătate. Domnul Tudor – Cuza Vodă*, Braşov, 1906; *Cartea veteranului Stan Pârjol*, Braşov, 1906.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, [*Theochar Alexi*], GT, 1888, 68, 86, 92; Mărcuş, *Thalia*, *124–126*, *229–236*; Heinz Stănescu, *Antologia în limba germană alcătuită de Theochar Alexi*, RITL, t. XVI, 1967, 3; Constantin Cuza, Maria Lambucă, *Societatea pentru Crearea unui Fond de Teatru Român*, pref. Mircea Mancaş, Braşov, 1971, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *31–32*; Barbu, *Romanul*, *107–109*; Faifer, *Semnele*, *256*, *299–301*; Al. Dobrescu, *Brașoave*, IIȘ, 2005, 8. ***G. D.***

ALEXIANU, Al. [Alexandru] (21.III.1914, Bucureşti – 29.X.1974, Bucureşti), istoric literar, publicist.

Este fiul Sofiei Alexianu. La București urmează clasele gimnaziale, când îl are profesor pe matematicianul şi poetul Ion Barbu, Liceul „Dimitrie Cantemir" și cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie. A lucrat la *Enciclopedia României*, în colectivul condus de Dan Botta. Din 1956 a fost bibliotecar la fostul liceu „Sf. Sava" din Bucureşti. A debutat în 1932 la „Universul copiilor". A mai colaborat la „Buna Vestire", „Seara" (aici a fost, în perioada iulie 1943 – ianuarie 1944, redactor al paginii de cultură), „Revista Fundaţiilor Regale", „Iconar", „Gândirea", „Biserica Ortodoxă Română", „Ateneu", „Glasul bisericii", „Magazin istoric", „Amfiteatru", „Argeş", „Tomis", „Colocvii", „Revista muzeelor", „Călăuza bibliotecarului", „Gazeta învăţământului", „Cutezătorii", „Ramuri", „Adolescenţa".

Deşi a publicat, în timpul vieţii, cărţi precum *Mode şi veşminte din trecut* (I–II, 1971) şi *Acest Ev Mediu românesc* (1973), cea dintâi reprezentând prima istorie a costumului de Curte din Ţările Române, iar a doua fiind o prezentare a iconografiei și a operelor de artă medievale, deopotrivă bisericeşti şi laice, **A.** avea să se releve abia postum în adevărata sa postură, de istoric literar, prin masiva scriere *Istoria poeziei culte româneşti (1570–1830)* (I–IV, 2001), publicată într-o primă variantă în 1993. Cercetare enciclopedică, lucrarea vrea să demonstreze că înaintea vârstei moderne s-a scris la noi, timp de câteva secole, un fel de „rudiment" de poezie, o literatură „naivă, anacronică", crescută într-un climat specific, producţie care trebuie apreciată în ambientul cultural propriu, aşadar cu alte criterii decât acelea aplicate scrisului de după 1830. Este vorba de „un vast repertoriu al vechilor compuneri în versuri româneşti", de o preistorie a poeziei româneşti, multă vreme rămasă anonimă, care, într-o primă componentă, religioasă şi cultică, s-a manifestat în variate forme: poezie de inscripţie („simplu ornament în arhitectonica dificilă a tipăriturii"), poezie sacră religioasă (versuri cu conţinut moral şi religios, rugăciuni, cântări biblice, teatru religios); poezie ecleziastică, sacerdotală; poezie hieratică voievodală; poezie de inscripţie heraldică; poezie de prezentare a tipăriturilor; poezie de inscripţie murală; poezie parenetică sacrală. A doua componentă, profană, a îmbrăţişat forma poeziei de meditaţie, parenetică, în fine epică. Poezia profană premodernă a avut un ciclu didactic, a cuprins polemici în versuri, satire portretistice, manifeste în versuri, ca şi poezie de amor. Docte capitole examinează viziunea acestor compuneri ale începuturilor, tatonări ce trebuie apreciate strict istoric, pentru că rolul lor a fost unul precumpănitor didactic, o perspectivă critică asupra lor apărând abia în primele decenii ale secolului al XIX-lea. **A.** își trasează periplul de la „poezia-trudă" la „poezia-divertisment", de la „poezia-adevăr" la „poezia-ficţiune". S-a dat, afirmă autorul, până la 1830, o adevărată luptă pentru expresie, pentru debarasarea de formele rigide, greoaie, confuze, arhaice, ermetice, de nebulozitatea multor versuri, o bătălie pentru câştigarea clarităţii, simultană cu o conturare a conştiinţei că literatura trebuie să fie înţeleasă de cititor (Simion Ştefan, Radu Greceanu, Dimitrie Cantemir, Vasile Aaron, Vasile Vârnav),

idee apărută atunci când intelectualii epocii s-au întors către obârşiile latine, spre Apus. Cu timpul, a început să se vădească şi preocuparea pentru terminologia poetică, pentru definirea unor termeni ca „stih", „vers", „comparaţie", „alegorie", „onomatopee", „prosopopee". Procesul acesta, foarte lent, de cunoaştere şi înţelegere a rostului creaţiei şi de deprindere cu mânuirea vehiculelor ei, a fost însoţit de studierea poeticilor clasice (Horaţiu îndeosebi). Prin Gheorghe Asachi a pătruns la noi ştiinţa poetică italiană, iar pe la începutul secolului al XIX-lea s-au făcut, prin Ion Heliade-Rădulescu, încercări de „încetăţenire" a poeticii lui Boileau. Volumele al treilea şi al patrulea ale lucrării conţin o antologie de texte, aşezate nu pe şcoli şi curente, ci pe ani şi autori. Cartea lui **A.** a fost recunoscută ca „un tezaur inestimabil de literatură românească" (I.C. Chiţimia), ca o „inestimabilă sursă de documentare" (Dumitru Micu). Tălmăcirea unor „stihuri" din François Villon și „repovestirea pentru copii" a legendei lui Till Buhoglindă și a romanului *Don Quijote* de Cervantes pot fi considerate la **A.** rod al unor momente de răgaz.

SCRIERI: *Mode şi veşminte din trecut*, I–II, Bucureşti, 1971; *Acest Ev Mediu românesc*, Bucureşti, 1973; *Un bucureştean de altădată – risipitorul logofăt Dudescu*, Milano, 1978; *Istoria poeziei române de la 1570 la 1830*, I–II, îngr. și introd. Mircea Coloșenco și Laurențiu Avram, pref. I.C. Chițimia, Galați–București, 1993; *Stihuri pentru Draga*, Bucureşti, 2000; *Istoria poeziei culte româneşti (1570–1830)*, I–IV, îngr. Mircea Coloşenco, pref. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 2001. **Traduceri:** *Întâmplările şi faptele de pomină ale năzdrăvanului Til Buhoglindă*, Bucureşti, 1971; Cervantes, *Minunatele isprăvi ale vestitului cavaler Don Quijote*, Bucureşti, 1974; *Din stihurile jupânului François Villon*, postfaţă Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Lucian Chişu, *Eveniment editorial*, L, 1994, 50; Emil Manu, *O carte de excepție, scrisă de un autor aproape neștiut: Alexandru Alexianu*, ALA, 1998, 420; Dumitru Micu, *De la Coresi la Iancu Văcărescu*, ALA, 2002, 600; Florin Mihăilescu, *Farmecul erudiției*, VR, 2002, 3–4. ***I.D.***

ALEXICI, Gheorghe (14.IX.1864, Arad – 7.II.1936, Budapesta), filolog, folclorist. Este fiul Juliannei (n. Murza) şi al lui Aron Dumitru Alexici, prim notar al Aradului, provenind dintr-o familie înnobilată. Face primele clase la Arad, apoi urmează liceul şi Facultatea de Litere la Budapesta. Îşi începe cariera didactică în orăşelele Szolnok şi Kassa (astăzi Košice, Slovacia), iar în 1891 revine în Budapesta, ca profesor de limba română la Academia de Comerţ. Din 1897 intră în învăţământul universitar, la Catedra de limba română a Universităţii budapestane. În 1922 este pensionat, de fapt înlăturat din învăţământ, pentru convingerile sale social-democrate.

Filolog de formaţie, **A.** a studiat elementele maghiare din limba română, precum şi originea limbii române, alcătuind dicţionare şi gramatici. A semnat şi Popa Coresi. O istorie a literaturii române, scrisă în limba germană şi apărută la Leipzig (*Geschichte der rumänischen Litteratur,* 1906), a fost aspru criticată în ţară, mai ales pentru tendinţa de a exagera contribuţia transilvănenilor, în defavoarea scriitorilor din celelalte provincii româneşti. Tot pentru afirmarea literaturii române în străinătate, **A.** a tradus în limba maghiară, publicându-le în reviste din Budapesta, unele scrieri ale lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Slavici, B. Delavrancea ş.a. A colaborat la revistele „Alföld", „Budapesti Szemle", „Nyelvőr", „Ethnographia", precum şi la „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Noua revistă română", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" ş.a. A redactat el însuşi „Poporul" (26 decembrie 1893 – 4 februarie 1894), foaie de răspândire a cunoştinţelor practice pentru ţărani, în care textele folclorice ocupau un loc de seamă. În 1887, din însărcinarea Societăţii Kisfaludy, **A.** întreprinde o anchetă folclorică în Banat, Hunedoara şi Bihor, după care scrie *Călătoria mea printre români (Utazásom az oláhok között)*, în care expune şi câteva principii şi concluzii privind munca de culegere a folclorului; remarcabilă este aici insistenţa de a nu se interveni în text. Ideea este reluată şi în prefaţa la primul volum din *Texte din literatura poporană română* (1899), culegere ce include un mare număr de specii folclorice (balade, cântece, colinde, descântece, ghicitori, frământări de limbă, jocuri de copii, poveşti, legende, snoave ş.a.). Al doilea volum, lăsat în manuscris, a apărut postum, după aproape şapte decenii, şi cuprinde texte lirice culese în aceeaşi perioadă. A mai publicat o monografie a comitatului Timiş (*Temes vármegye*, 1912), poveşti româneşti traduse în limba maghiară (*Román népmesék*, Budapesta, f.a.), a transpus în română o carte de cântece a lui Gheorghe Szegedi (1911) şi a semnat articolul *Din trecutul poeziei poporane române* („Luceafărul", 1903), în care cercetează influenţele folclorului românesc asupra celui maghiar, depistate în texte, melodii, ritmuri, dansuri, sesizând sincretismul creaţiilor populare.

Concepţia lui **A.** despre folclor, aşa cum reiese din lucrările sale, se dovedeşte una dintre cele mai moderne din epocă. Temeinic informat, la curent cu mişcarea folcloristică din ţară şi cu cea europeană, el este un precursor al orientării filologice în domeniu, prin redarea fidelă a textelor şi mai ales prin transcrierea lor după un sistem intermediar între ortografia curentă şi transcrierea fonetică. Observaţii judicioase a făcut cu privire la evoluţia genurilor şi speciilor folclorice şi la asemănarea dintre eposul românesc şi al altor popoare, în special sud-slave. În legătură cu procesul de creaţie şi circulaţie în folclor, **A.** ia în discuţie necesitatea studierii variantelor. Prin colecţia sa, a contribuit la cunoaşterea folclorului unor zone puţin investigate până la el (Banat, Hunedoara şi, mai ales, Bihor).

SCRIERI: *Geschichte der rumänischen Litteratur*, Leipzig, 1906; *Elevilor mei. Discurs de deschidere ţinut la Universitatea din Budapesta*, Sibiu, 1910. **Culegeri:** *Texte din literatura poporană română*, t. I: *Poezia tradiţională*, Budapesta, 1899, t. II, îngr. şi introd. Ion Muşlea, Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Haneş, *Studii*, *1–21*; *Mayyar irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1963, *62*; Bârlea, *Ist. folc.*, *279–285*; *Dicţ. lit. 1900*, 32; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *48*. ***L. Cş.***

ALEXIU, Lucian (pseudonim al lui Lucian Blaga; 2.II.1950, Timişoara), poet, critic literar, traducător. Este fiul Elenei Blaga (n. Gărău) şi al lui Gheorghe Blaga, muncitori. A urmat la Timişoara şcoala primară, Liceul „Eftimie Murgu” (1965–1969) şi Facultatea de Filologie, absolvită în 1974. A fost în conducerea redacţiilor la „Amfiteatru”, „Viaţa studenţească” şi „Forum studenţesc”, redactor la Editura Facla (1977–1978), referent literar la Filiala din Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1980–1983), secretar literar (1983–1989), apoi redactor (din 1990) la revista „Orizont”. Preşedinte director general al editurilor Hestia (fondată în 1991) şi Anthropos (fondată în 1995), este şi director al revistelor electronice „Ulysse” şi „Pan”. Din 1992 este membru în conducerea Uniunii Scriitorilor. Debutează în 1969, cu versuri, la „Orizont”. Mai colaborează la „Arca”, „Arcade”, „Contemporanul”, „Familia”, „Gradina” (Niş, Serbia), „Književne novine” (Belgrad), „Krautgarten” (Belgia), „Luceafărul”, „Lumina”, „Observator cultural”, „Ostragehege” şi „Signum” (Dresda), „Poesis”, „Poezia”, „Ramuri”, „Reflex”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna” ş.a. A mai semnat Andrei Băleanu, Lucian Albu, Ovidiu Constantinescu, Al. Lucian. În 2007 i s-a acordat Premiul de Excelenţă al Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate.

A. debutează editorial cu *Ideografii lirice contemporane* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), în care textele îi grupează pe autori în opt clase tipologice, potrivit criteriului estetic şi contextului tematic şi stilistic. Aprecierea axiologică este implicită, criticul arătându-se capabil de judecăţi tranşant formulate. Încadrările sunt soluţii eficiente de lucru, constituindu-se, prin însumare, într-o analiză pertinentă a poeziei româneşti. O carte de eseuri apărută peste mai bine de două decenii, *Pretendenţii la coroană* (2000), ca şi paginile din *Scriptorium* (I–II, 2006) tind să refacă într-o panoramă amplă tot lirica românească din secolul al XX-lea. Ca poet, **A.** publică în 1997 patru volume, egale ca valoare a substanţei lirice, toate fiind distinse cu Premiul Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor. Primul, *Ecorşeu*, este o selecţie de autor ce recuperează literatură de sertar, poemele, meticulos datate, alcătuind, cu începere din 1968, o autobiografie poetică. Poemele se eliberează de grundul asocierilor mecanice şi de balastul efuziunilor sentimentale: „cât să-l jumuleşti/ pe fratele sturz// cât să dispari şi tu/ într-un/ halou/ alb” (*Spasm*). Măştile mitologice şi nu numai aglomerează spaţiul poetic, fără a-l sufoca, şi înlătură segmentele timpului, fără a-l steriliza. Circe, Polifem, Ulise, Casandra, Sisif, Yorick, Sancho Panza intră într-un joc carnavalesc – un simulacru în care se dedublează şi se redublează un şir de modele din marile cărţi ale omenirii. Dacă în alt volum, din 1997, *Grupul nominal*, ce include „7 formule de exorcizare a verbului”, se mizează pe expresivitatea relaţiilor dintre cuvinte, lipsite de sprijinul verbului, acesta din urmă revine totuşi în finalul poemului care închide ciclul. Este însă o victorie falsă, atâta vreme cât apariţia grupului verbal nu va face altceva decât să sublinieze căderea în vid. *Îndreptar de navigaţie pentru uzul somonului albinos* este un poem amplu, care se dezvoltă pe tiparul călătoriei iniţiatice spre moarte. Mitologia e deplin stăpână în versurile din *Cornetul cu îngheţată al lui Polifem* (1999), dar referinţa e mai mult ironică, fiind mereu induse trimiteri la cotidian. *Eseu asupra colinei cu ulmi* (2000), *Legăturile primejdioase* (2003) şi *Saeculum obscurum* (2009) sunt antologii de autor, încercări repetate de

ordonare a propriei poezii. **A.** este un poet pentru care melancolia trecerii insidioase a timpului, interiorizarea prin contemplare, pătrunderea tainelor şi căutarea lor, dimensiuni lirice eterne, întâlnesc un discurs bine controlat. Solemnă, ceremonioasă şi livrescă, lirica lui e totodată parabolică şi ironică. Traducerile făcute de **A.**, frecvent în colaborare şi cu precădere din limba sârbă, vizează mai ales poezia contemporană din spaţiul sud-dunărean şi au întrunit aprecierile criticii, fiind distinse cu mai multe premii, printre care în 2010 Premiul Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor şi Diploma de Excelenţă a Uniunii Scriitorilor din Serbia.

SCRIERI: *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977; *Ecorşeu*, Timişoara, 1997; *Grupul nominal (7 formule de exorcizare a verbului*), Timişoara, 1997; *Istoria naturală şi alte poeme*, Timişoara, 1997; *Îndreptar de navigaţie pentru uzul somonului albinos – Guide de navigation à l'usage du saumon albinos – Navigation Guide for the Use of the Albinos Salmon – Guida di navigazione all'uso del salmono albino – Navigationshandbuch zum Gebrauch des Albinosalms*, ed. plurilingvă, tr. Carmen Blaga, Lucian M. Vărsădan în colaborare cu autorul, Timişoara, 1997; *Cornetul cu îngheţată al lui Polifem*, Timişoara, 1999; *Eseu asupra colinei cu ulmi*, postfaţă Radu Săplăcan, Timişoara, 2000; *Legăturile primejdioase*, postfaţă Ion Pop, Bucureşti, 2003; *Pretendenţii la coroană. Poeţi români din secolul XX*, Timişoara, 2003; *Scriptorium. Poeţi români din secolul XX*, I–II, Timişoara, 2006; *Saeculum obscurum*, postfaţă Graţiela Benga, Timişoara, 2009; *Capul dragonului. Memorial de călătorie*, Timişoara, 2011. **Ediţii, antologii:** Romulus Fabian, *Răsucirea*, pref. Sorin Titel, Timişoara, 1985; *Casa Faunului – The Faun's House – La Maison du Faune – Haus des Faunus. 40 de poeţi contemporani*, ed. plurilingvă, tr. Carmen Blaga, Balthasar Waitz şi Ada D. Cruceanu, Timişoara, 1995. **Traduceri**: Svetomir Raicov, *Dincolo de râu*, postfaţa trad., Timişoara, 1984; Slavomir Gvozdenovici, *Dezlegarea senină a pietrei*, Timişoara, 1985, *Cercul soarelui alb*, Bucureşti, 1989, *Şcoala de seară*, îngr. şi postfaţa trad., Timişoara, 2003, *Fragment despre adjectivele descriptive*, îngr. şi postfaţa trad., Timişoara, 2007; Srba Ignatovici, *Cronicar, insurgent, alchimist. Lumea faptelor, a exoticului şi a ezotericului în poezia lui Ioan Flora*, Pančevo, 1991; Cedomir Milenovici, *7 incantaţii pentru femeie, piatră şi vânt*, Timişoara, 1992 (în colaborare cu Carmen Blaga); Vlada Barzin, *Atlantida*, Timişoara, 1992 (în colaborare cu Carmen Blaga); Ilse Hehn, *Maimuţele din Nikko*, Timişoara, 1992 (în colaborare cu Constantin Gurău); Marchizul de Sade, *Filosofia în budoar*, pref. Roland Barthes, postfaţă Gheorghe Iova, Timişoara, 1993; Zinaida Hippius, *Jurnal petersburghez*, postfaţă Carmen Blaga, Timişoara, 1996 (în colaborare cu Paul Ivanov); Živka Komlenac, *Când se pornesc zidurile*, Timişoara, 1996 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Goran Djordjevici, Pământ risipit, Timişoara, 1998 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); *Porumbelul de argilă. Poeţi sârbi din România*, pref. edit., Bucureşti, 1998 (în colaborare); *Nordul sârbesc. Poeţi sârbi din secolul XX*, Timişoara, 1999 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Katarina Kostić, *Ucigașii de cuvinte*, Timişoara, 2000 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Slobodan Rakitić, *Urmaşul singuratic*, Timişoara, 2002 (în colaborare cu Ivo Muncian); Miodrag Pavlović, *Adunarea câinilor la Cnossos*, postfaţă Dumitru Radu Popescu, Timişoara, 2006 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu şi Slavomir Gvozdenovici), *Glasul de sub piatră*, îngr. trad., Iaşi, 2007 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici), *Portus regius*, Timişoara, 2012 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Ljubomir Simović, *Furtună deasupra Belgradului*, îngr. şi postfaţa trad., Timişoara, 2009 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); *Antologia 13. Poeţi sârbi contemporani*, îngr. și postfaţa trad., Timişoara, 2009 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Dagmar Maria Anoca, *Poeme*, Timişoara, 2012; Mico Cvijetić, *Rugăciunea lui Nechifor*, Timişoara, 2012 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici).

Repere bibliografice: Radu Săplăcan, *„Ideografii lirice contemporane"*, TR, 1978, 15; Nicolae Manolescu, *Analize şi sinteze*, RL, 1978, 28; Mircea Braga, *„Ideografii lirice contemporane"*, T, 1978, 8; Ciobanu, *Însemne*, II, *303–305*; Moraru, *Semnele*, 20–21; Piru, *Debuturi*, *71–74*; Grigurcu, *Între critici*, *314–321*; Ulici, *Prima verba*, III, *232–234*; Ţeposu, *Istoria*, *197–198*; Ioan Moldovan, *Un debut întârziat*, F, 1998, 12; Cornel Ungureanu, *După 30 de ani*, O, 1998, 6; Radu Săplăcan, *Un estet al existenţei interioare*, CL, 2000, 5; Gheorghe Mocuţa, *Sistemul modei optzeciste. Primul val*, Bucureşti, 2004, *133–139*; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, Bucureşti, 2005, *275–278*; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timişoara literară*, postfaţă Cornel Ungureanu, Timişoara, 2007, *10–13*; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, I, Timişoara, 2009, *53–55*.

A.Ct., G.B-Ț.

ALEXIU, Mircea (1897 – 27.IV.1975, București), prozator, publicist. Este fiul Elenei Alexiu. Intrat voluntar în armată în timpul Primului Război Mondial, **A.** devine ofiţer de carieră. A debutat cu o povestire în revista şcolară „Omnia" (Bucureşti, 1914), al cărei „director" era. După alte colaborări, ziarul „Steagul" îi premiază şi publică în broşură „novela istorică" *Din împărăţia durerii* (1915). Stabilit mai târziu la Sibiu, **A.** face parte din Gruparea Intelectuală Thesis şi semnează (folosind şi pseudonimul Angel Casianu) proză, cronici teatrale, plastice, muzicale, articole literare în periodicele locale „Sibiul literar", „Provincia

literară”, „Acţiunea”, „România viitoare” (al cărei redactor responsabil a fost în 1946–1947) sau în periodice din Bucureşti: „Universul literar”, „România literară” ş.a. În general, este vorba despre note de cititor entuziast şi bine intenţionat. În „România viitoare” susţinea rubrica „Medalion”, în care schiţa caracterizări globale ale unor scriitori (Mihail Sadoveanu, Victor Ion Popa, Ilarie Voronca, A.S. Puşkin, Maxim Gorki, Vladimir Maiakovski, Walt Whitman, G. B. Shaw, Paul Éluard ş.a.). Ar fi condus o vreme Teatrul Popular din Sibiu.

Volumul *Băjenie…* (1935) conţine „creionările unui ostaş” din timpul primei conflagraţii mondiale, autentice, după cum precizează **A.**, dar cu un aer neverosimil din cauza efortului de literaturizare. Proză de ficţiune, alături de câteva amintiri, include culegerea *Învinşii* (1939). Fie că e vorba de tristeţea unei „paiaţe” pensionate, de disperarea unei femei „învinse” sau a unei fete cu iluziile consumate „într-o gară mică”, fie că se urmăreşte evoluţia spre psihoză a unei mame ce şi-a pierdut copilul, textele suferă de o oarecare inconsistenţă. Vag, rămâne totuşi impresia de dispersare a vieţii din cauza neîmplinirilor, într-o atmoferă ceţoasă, ce învăluie existenţe dezarticulate. Dacă traducerile (din Alphonse Daudet, Paul Heyse) au fost doar o preocupare de tinereţe, comentariul de artă plastică este o constantă a activităţii lui **A.** În afara cronicilor de expoziţie din periodice, în bibliografia sa figurează titlurile unor studii mai ample: *Un pictor modernist* (1924, semnat D. Teodorescu), *Influenţe străine în sculptura lui Rodin, Luchian, pictorul florilor*.

SCRIERI: *Din împărăţia durerii*, Bucureşti, 1915; *Băjenie…*, Sibiu, 1935; *Învinşii*, Sibiu, 1939. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Stegarul*, Bârlad, 1917, *Asediul Berlinului*, Bârlad, 1918, *Ultima lecţie…*, Bucureşti, 1924; Paul Heyse, *Clipe de iubire…*, Bârlad, 1919.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, *„Băjenie”*, PLI, 1935, 8–9; P. D. [P. Drăghici], *„Băjenie”*, „Viaţa ilustrată” (Cluj), 1936, 5; Romulus Demetrescu, *„Învinşii”*, PLI, 1939, 3–5. ***C.T.***

ALEXIU, Ştefan (7.IX.1900, Ploieşti – 4.II.1969, Ploieşti), poet, prozator. Fiu al Mariei şi al lui Nicolae Alexiu, dascăl în satul prahovean Lunca Mare, **A.** a slujit cu modestie un crez, tradiţia. A scris poezie, file de jurnal, proză scurtă, romane, recenzii literare, articole despre limba şi cântecul popular în „Săptămâna”, „Înfrăţirea”, „Mioriţa”, „Strada”, „Orientări”, „Prahova”, „Gazeta cărţilor”, „Ecoul Prahovei”, „Flacăra”, „Cruciada românismului”, „Şcoala şi viaţa”, „Slova noastră”, „Opinia liberă”, semnând şi D’Artagnan, D’Art, Şt. Al. Luca. Învăţător în Prahova, el a fost și redactor la „Gazeta învăţătorilor prahoveni” şi la „Prahova noastră”. A scos, împreună cu F. Voican, revista „Crainicul” (1928–1929), apoi „Muguri” (1932, 1935) şi „Veac nou” (1934).

A. reeditează, ca poet, experienţa sămănătoristă: idilă naturistă, amintiri patriarhale, chipuri voievodale – *Cântecele trecutului* (1925), *Icoane* (1938). Litania mioritică unită cu vizualitatea de o neaşteptată vigoare, chemând în minte versul arghezian, dă un timbru aparte poemelor din *Puiul de rouă* (1941), scrise la moartea copilului său. La polul opus poeziei, proza reprezintă scena de desfăşurare a unei realităţi dure. *Necazuri*, *Răfuieli mărunte*, *Notele unui om necăjit* cresc din amărăciuni şi ostilităţi, **A.** rămânând adesea la relatarea faptului brut, primitiv. O privire trist-resemnată, pătrunsă de compasiune, prinde scene din viaţa micilor slujbaşi, luminând fie amarul singurătăţii, ca în romanul *Oraşul dărâmaţilor* (rămas în pagini de revistă, ca și alte fragmente romanești), fie vreun suflet candid rănit de brutalitatea existenţei, ca în *Fals mandat de aducere* (1931), fie o figură de apostol jertfit „faptei bune” (*Florin a popii*). Basmele în versuri, povestirile pentru copii (unele, rod al colaborării cu F. Voican) au avut o oarecare popularitate.

SCRIERI: *Cântecele trecutului*, pref. Paul I. Papadopol, Câmpina, 1925; *Povestirile unchiului Stancu*, 1929; *Fals mandat de aducere*, Ploieşti, 1931; *Taina împăratului* (în colaborare cu F. Voican), Bucureşti, 1933; *Creionări*, Ploieşti, 1934; *Banul de aur*, Ploieşti, 1935; *La noi, la şezătoare*, Ploieşti, 1936; *Misiunea învăţătorului*, Ploieşti, 1937; *Icoane*, Ploieşti, 1938; *Povestea lupului singuratic şi alte povestiri*, Ploieşti, 1938; *Puiul de rouă*, 1941; *Un om al dracului*, Ploieşti, 1943.

Repere bibliografice: *Antologia învăţătorilor în literatură*, îngr. B. Jordan, Bucureşti, 1939, *283*. ***S.C.***

ALFA, revistă apărută la Iaşi, lunar, din octombrie până în decembrie 1933 (trei numere). Colegiul redacţional: Ghedeon Coca, Victor Măgură (Ion Purice) şi George Moroşanu, **A.** s-a definit ca o publicaţie de factură tradiționalistă, permeabilă totuşi la experienţele novatoare. În *Cuvinte pentru început de drum* Ghedeon Coca scrie: „«Alfa» înseamnă începutul unei tinere mişcări moldovene. […] Te aşteptăm să ne fii tovarăş bun şi frate pe această potecă singuratică şi dureroasă, pe care crucificatul Artur Enăşescu va multiplica spectrele însângerărilor

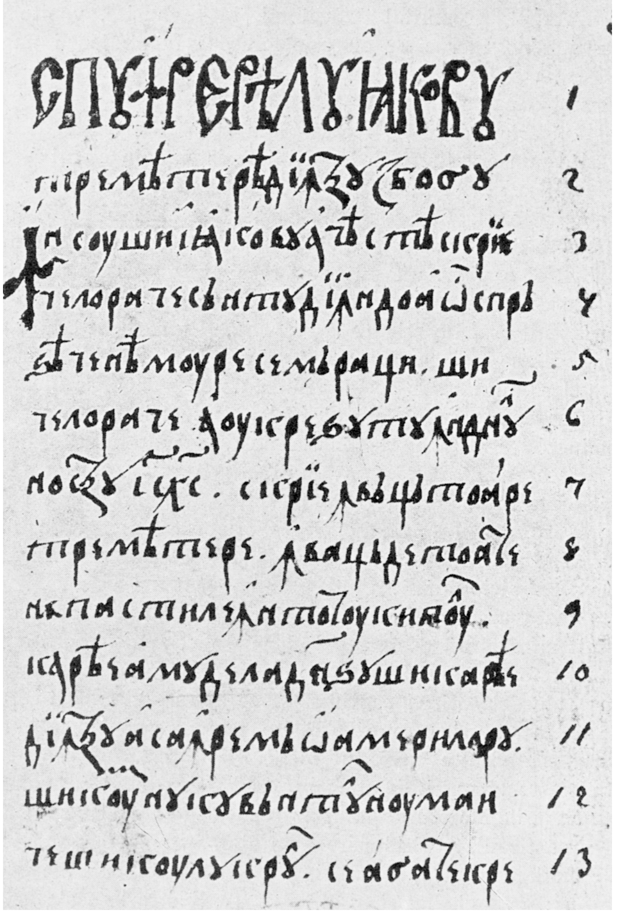
din noi". Dintre rubrici, mai importante sunt „Cărţi", „Reviste", „Însemnări" şi „Colţul artisitic". Semnează versuri Virgil Carianopol, (*Viaţa şi opera mea*, *Poemă*), Ghedeon Coca (sub pseudonimul Vera Marian), Mircea Grunichevici, George Moroşanu, Teodor Scarlat, E. Ar. Zaharia, proză – Eugenia Mihuţ, Horia Fulger, E. Ar. Zaharia ş.a. În articolul *Pentru o independenţă literară* Victor Măgură deplânge absenţa revizuirilor din spaţiul nostru literar, faptul că, invariabil, „criticii noştri încep de la Eminescu – ceea ce de la o vreme ajunge să plictisească pe toată lumea –, pentru ca apoi [...] să se emancipeze şi să nege opera marilor noştri predecesori". Astfel, literatura a ajuns să fie sinonimă cu importul, fără să se observe că Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Ionel Teodoreanu, Lucian Blaga „n-au nimic de împrumut şi nici n-au făcut şcoală, pentru că opera acestora nu se rezumă la expresie, ci are un puternic şi specific flux interior". Autorul polemizează cu pretenţiile hegemonice ale Capitalei în materie de creaţie artistică, având totuşi o percepţie de ansamblu justă asupra talentelor literare ale vremii: o „stimă nepreţuită" pentru Mircea Eliade, în vreme ce Pompiliu Constantinescu îi apare incontestabil cel mai valoros critic contemporan. În *Consideraţii asupra poeziei moderniste* tot el ironizează pretenţiile adepţilor esteticii pure, considerând că, nefiind doar expresia unui temperament, opera de artă rămâne marca unei epoci şi a unei unităţi etnice, generaţiile postbelice caracterizându-se „printr-un uriaş flux interior şi printr-o dezolantă lipsă a unei linii precise de conduită. Un tragism fără margini, alimentat de o luciditate extraordinară. Parcă s-ar aştepta din clipă în clipă sfârşitul definitiv". Publicistică mai semnează Dan Petraşincu (*Jurnal fără date*), Silviu Rotariu (*Problema fericirii*) şi George Moroşanu. ***D.B.***

ALFABETELE LITERATURII ROMÂNE. În spaţiul scrisului în limba română, de la primele texte cunoscute până în epoca modernă, au fost utilizate cel mai adesea concomitent, chiar dacă având pondere şi justificare diferite, două alfabete, chirilic şi latinesc, iniţial sisteme ortografice de împrumut, păstrând grafemele, valorile şi normele de distribuţie originare, dar adaptate treptat la specificul şi la nevoile unei culturi ce şi-a câştigat individualitatea, inclusiv prin elaborarea pe aceste baze a unor alfabete proprii. Epoca veche a scrisului românesc este asociată cu utilizarea alfabetului chirilic, sistemul ortografic creat după modelul scrisului majuscul grecesc din veacul al IX-lea. Unitar ca inventar de semne în toate provinciile, normat ca distribuţie şi ca valoare fonetică a slovelor (în ciuda unor alternanţe, cunoscute nu doar în spaţiul românesc şi reflectând, prin conservatorism, etape diverse de evoluţie fonetică), acest sistem ortografic demonstrează existenţa unei tradiţii a scrisului în limba română care coboară foarte probabil spre sfârşitul secolului al XIII-lea. Grafemele specifice vechiului scris chirilic românesc şi valorile fonetice, diferite de cele uzuale în scrisul slavon, avute de unele slove probează şi ele utilizarea alfabetului chirilic în toate domeniile vieţii culturale şi sociale din teritoriile locuite de români. Chiar dacă a fost rezultatul unui împrumut cultural, scrisul chirilic s-a impus astfel de timpuriu ca „haină" oficială a vechilor noastre texte, deopotrivă laice şi bisericeşti, acestea din urmă predominant ortodoxe, dar adesea şi scrieri destinate propagandei religioase apusene, texte oficiale sau de uz particular, manuscrise şi tipărituri, traduceri şi lucrări originale, şi a rămas în uz, într-o formă simplificată imediat după 1828, până la mijlocul veacului al XIX-lea. Biserica a renunţat mai târziu decât instituţiile laice (abia după 1890) la literele chirilice, din raţiuni deopotrivă ecleziastice (literele latine fuseseră asociate timp îndelungat cu influenţa Bisericii apusene) şi culturale (caracterul fonologic al scrisului chirilic facilita deprinderea şi exersarea cititului). Scrisul chirilic a fost astfel utilizat nu doar de la începutul veacului al XVI-lea, de când datează *Scrisoarea lui Neacşu*, cel mai vechi document românesc păstrat, ci chiar din secolele anterioare, când trebuie să se fi scris româneşte, chiar dacă „sporadic şi pentru nevoi particulare" (Al. Rosetti), şi trebuie să se fi tradus literatură ecleziastică (manuscrisul *Psaltirii Hurmuzaki* a fost alcătuit, după toate probabilităţile, în deceniile de cumpănă dintre veacurile al XV-lea şi al XVI-lea). Şi a continuat să domine scrisul românesc de la primele texte de cancelarie până la actele oficiale alcătuite mult după 1800, de la vechile manuscrise şi tipărituri religioase de la mijlocul veacului al XVI-lea până la cărţile şi calendarele din primele decenii ale veacului al XIX-lea, atunci când importanţi autori de literatură beletristică (între care Costache Negruzzi) învăţau scrisul şi cititul în limba română desluşindu-le slovele, de la vechile miscelanee cuprinzând aşa-numite „cărţi populare", prin textele marilor cronicari şi scriitori laici din veacurile XVII şi XVIII,

până la textele autorilor din deceniile imediat următoare anului 1800. S-au produs în acest lung interval de timp puţine modificări importante, fiind parţial schimbat inventarul de slove. În distribuţia acestora au fost anulate unele restricţii de utilizare specifice vechiului scris slavon, iar unele slove au început să se specializeze pentru notarea unui anumit sunet (ca în cazul semnelor utilizate multă vreme în alternanţă pentru notarea vocalelor centrale). După ce însăşi maniera de scriere evoluase, cu diferenţe fireşti între tipărituri şi manuscrise, între textele copiate în mănăstiri, cele scrise în cancelarii sau acelea datorate copiştilor particulari (texte diferenţiate curent şi prin modul de ilustrare şi de ornamentare), de la scrisul semiuncial spre cel cursiv, de la *scriptio continua* spre marcarea limitei dintre cuvinte, de la suprascrieri, ligaturi, abrevieri adesea standardizate şi semne ortografice numeroase, de obicei fără acoperire în rostirea românească, spre o scriere simplificată, s-a încercat reducerea numărului de slove (au susţinut ideea Ienăchiţă Văcărescu, apoi Ion Budai-Deleanu, dar şi autori anonimi ai unor manuale alcătuite la sfârşitul veacului al XVIII-lea). În scrisul laic oficial s-a cerut apoi (prin porunca din 1829 a marelui logofăt Dinicu Golescu) renunţarea la suprascrieri, pentru a adapta astfel treptat scrisul chirilic (de împrumut) la stadiul de dezvoltare a culturii româneşti scrise. De la finele secolului al XVIII-lea au apărut în texte din Transilvania şi Banat, în epoca Şcolii Ardelene şi nu doar la autori care îmbrăţişau ideile mişcării iluministe, influenţe ale scrisului etimologizant latinesc. Iar în 1828 Ion Heliade-Rădulescu a propus prin *Gramatica românească* tipărită la Sibiu, cu succes printre intelectualii vremii, transformarea scrisului chirilic în scris integral fonologic, eliminând alternanţele grafice şi slovele, dar şi semnele ortografice „inutile" (între acestea slovele care notau grupuri de sunete**,** spiritele sau accentele), ca fază intermediară în procesul de trecere de la scrisul chirilic tradiţional spre un alfabet chirilic românesc, apoi spre un sistem ortografic de tranziţie (amestec de slove chirilice şi latineşti) şi, prin acesta din urmă, spre scrisul oficial cu litere latine.

În ciuda opiniei curente, influenţată de ponderea importantă a scrisului chirilic în cultura românească veche, predominant ortodoxă, alfabetul latin a fost utilizat în spaţiul românesc încă din epoca primelor monumente de limbă literară. Nu semnifică această timpurie utilizare prioritatea (neconfirmată) a scrisului cu litere latine faţă de cel cu alfabet chirilic, chiar dacă verbele *a scrie* (în principala sa accepţie culturală) şi *a număra* (descendentul latinescului *nominare,* utilizat până în veacul al XVII-lea cu sensul „a citi", în absenţa, la nordul Dunării, a verbului *lege*, moştenit din latinescul *legere*, atestat de aromână şi de meglenoromână), ca şi substantivele *scriptă, scriptură, semn* sau *carte* (utilizat multă vreme cu sensul primar „text scris pe o singură foaie de hârtie") trimit către fondul originar al limbii române. Şi nici nu confirmă frecvent comentata informaţie consemnată de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, potrivit căreia „moldovenii se foloseau de caracterele latineşti" [„latinis Moldavi utebantur characteribus"] înainte ca, în Conciliul de la Florenţa din 1439, să fi fost impusă, în dorinţa de a opri influenţa Bisericii apusene în Moldova, înlocuirea literelor latineşti cu cele slavone. Timp de trei secole (de la mijlocul veacului al XVI-lea până către 1830), în spaţiul românesc aflat la nord de Dunăre, atât români adepţi ai mişcărilor religioase apusene sau intelectuali şcoliţi în Apus, cât şi misionari străini care au activat aici au copiat sau au imprimat cu litere latine o serie de texte, chiar dacă mai puţin numeroase în ansamblu decât cele chirilice. Textele cu ortografie de tip maghiar sunt, în ordine cronologică, primele scrieri în limba română în care a fost utilizată grafia cu litere latine. Ele reprezintă, de regulă, versiuni şi copii ale traducerilor la *Cartea de cântece* calvine, răspândite în Transilvania şi în Banat începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Cele patru file cunoscute din aşa-numitul *Fragment Todorescu,* tipăritură scoasă la Cluj, în imprimeria lui Gáspár Heltai, cândva între 1571 şi 1575, conţin zece cântece calvine (psalmi, laude bisericeşti şi un cântec de înmormântare). Versiuni româneşti ale *Cărţii de cântece* au fost transcrise apoi, în secolul următor, în Haţeg şi Hunedoara, între alţii, de Gergely Sándor de Agyagfalva, de Ioan Viski şi, se pare, de Mihail Halici-tatăl. Cu aceeaşi ortografie de tip maghiar au fost imprimate *Catehismele* lui Gheorghe Buitul (Bratislava, 1636, şi Cluj, 1703) şi Ştefan Fogarasi (Alba Iulia, 1648). La mijlocul veacului al XVII-lea un intelectual din zona Caransebeşului, identificat eronat fie cu Mihail Halici-tatăl, fie cu învăţatul fiu al acestuia (cel care în 1674 scria şi tipărea versuri româneşti cu ortografie de tip maghiar), a redactat,

utilizând acelaşi sistem ortografic, primul lexicon original al limbii române, intitulat *Dictionarium Valachico–Latinum*. Iar câteva decenii mai târziu, probabil în nordul Banatului, era scris în aceeaşi manieră ortografică dicţionarul latin–român–maghiar, cunoscut în literatura de specialitate drept *Lexiconul Marsilian*. În toate aceste texte modelul ortografic maghiar a impus utilizarea cu frecvenţă şi distribuţie adesea diferite a unor grafeme specifice. Influenţa limbii latine şi, poate, dorinţa de a adapta un alfabet de împrumut la scrierea limbii române au dus însă la apariţia unor abateri de la regulile scrisului oficial maghiar. Încă din secolul al XVI-lea au fost consemnate, într-un etimologism *avant la lettre* al celui care a dat forma grafică ultimă *Fragmentului Todorescu*, apropieri ale grafiei unor cuvinte de forma lexemelor latineşti corespunzătoare. Mai mult chiar, autorul anonim al lucrării *Dictionarium Valachico–Latinum* a căutat grafeme şi în afara sistemelor ortografice maghiar şi latinesc sau a inventat litere compuse pentru a indica, într-o foarte interesantă încercare, deopotrivă apariţia unui sunet prin alternanţă consonantică şi structura lexicală a unui derivat. Unele texte scrise cu ortografie latină după model maghiar, specifice comunităţilor româneşti de rit calvin, au fost transpuse, în epoca veche, din curiozitate intelectuală sau ca mijloc de propagandă religioasă, în alfabetul chirilic, constant utilizat în spaţiul românesc în primul rând de copiştii şi tipografii ortodocşi. S-a întâmplat aşa cu texte izolate din *Cartea de cântece* calvine, copiate de doi preoţi bihoreni (popa Urs din Cotiglet şi popa Giurgiu din Lunca Sprie), şi cu un cântec de Crăciun, transcris, după informaţiile oferite de studiul limbii, în zona Făgăraşului. O ediţie cu slove chirilice a cunoscut şi primul volum de versuri intitulat *Kintyets kimpenyesty ku glazurj rumunyesty*, apărut la Cluj în 1768. O sursă scrisă cu alfabet latin în manieră ortografică maghiară va fi avut, foarte probabil, şi *Evangheliarul de la Sibiu*, tipărit cu chirilice la mijlocul secolului al XVI-lea (1551–1553), dar înregistrând o serie de grafii similare celor existente în *Cartea de cântece*, imprimată câteva decenii mai târziu la Cluj. *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere chirilice la finele *Codicelui Sturdzan*, în anii de început ai secolului al XVII-lea, şi cel similar descoperit într-un miscelaneu nord-ardelenesc alcătuit un veac mai târziu par a fi reproducerea din memorie a rugăciunii, pusă pe

Codicele voronețean *(sec. XVI); BAR, ms. rom. 448*

hârtie de doi români care nu cunoşteau limba maghiară, iar nu o transliterare a unui text maghiar scris cu litere latine. Textele scrise cu ortografie de tip polonez, puţin numeroase, sunt rezultatul contactului avut de învăţaţi moldoveni cu Polonia. Rugăciunea *Tatăl nostru*, pe care Luca Stroici a notat-o, în 1593, pentru Stanisław Sarnicki, editorul volumului intitulat *Statuta y Metrika Przywilwiów Korronnych* (Cracovia, 1594), reprezintă, în ordine cronologică, a doua dovadă a prezenţei grafiei cu litere latine în scrisul vechi românesc. Rugăciunea, provenind din varianta cuprinsă în *Evanghelia după Matei*, reflectă o traducere cu circulaţie restrânsă în Moldova (o variantă a aceleiaşi traduceri va fi transcrisă în 1669 de Nicolae Milescu pentru Thomas Smith, capelanul bisericii anglicane din Constantinopol), iar forma grafică a fragmentului este modelată după normele scrisului polonez. Analiza evidenţiază însă şi în acest caz unele reflexe, adesea

comentate, ale ortografiei latineşti şi italieneşti. Se adaugă utilizarea lui *o* în *komu,* sub certa influenţă a scrisului latinesc sau italienesc, alte câteva grafii. Mai puţin numeroase decât în *Cartea de cântece* tipărită cu litere latine şi ortografie maghiară la Cluj cu aproximativ două decenii mai devreme, aceste influenţe pun în evidenţă, dincolo de cultura de tip umanist a marelui logofăt moldovean, încercarea lui de a oferi cititorilor apuseni şi prin forma scrisă a rugăciunii domneşti argumente în sprijinul originii latine a limbii române. Comentând, în 1864, particularităţile lingvistice ale acestei versiuni, B.P. Hasdeu considera că a găsit, în utilizarea unor „termeni curat latini" (precum *pâne*, *detorie*, *detornic*, *mântuieşte*, cărora le corespundeau, în versiunile coresiene ale textului, cuvintele de origine slavă *pită*, *greşale*, *greşiţi*, *izbăveşte*), chiar dovada unei incipiente încercări de purificare lingvistică din partea celui considerat a fi „părintele filologiei latino-române". Un secol mai târziu, la finele veacului al XVII-lea, alt învăţat moldovean, Miron Costin, utiliza scrisul latin în manieră poloneză pentru notarea cuvintelor româneşti incluse în două scrieri alcătuite în limba polonă şi destinate unor lectori din Polonia: în *Cronica Ţărilor Moldovei şi Munteniei,* aşa-numita *Cronică polonă* (în cadrul manuscrisului unic neautograf, „mâna" lui Costin se regăseşte doar în iscălitura finală, dar forma grafică pentru numele localităţilor, râurilor şi ţinuturilor Moldovei şi ale Ţării Munteneşti, şi mai ales aceea sub care sunt consemnate cuvintele puse pe două coloane pentru a demonstra descendenţa românei din latină nu pot fi decât o reproducere făcută de copistul polonez de pe manuscrisul marelui cronicar) şi în *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească*, aşa-numita *Poemă polonă* (în redacţia bazată pe textul lui Costin apar nume româneşti de dregători, de dregătorii sau de ţinuturi). O serie de texte scrise cu ortografie de tip italienesc, destul de numeroase în ansamblu, sunt datorate unor misionarii catolici, originari în primul rând din Italia, interesaţi de spaţiul românesc, în care descoperiseră, încă din secolul al XIV-lea, o populaţie de origine romană ce vorbea o limbă asemănătoare cu propriul idiom, considerată fie latină coruptă („o limbă latină ţărănească şi puţin gramaticală", scria în 1453 Flavio Biondo), fie, mai rar, italiană coruptă. Aceşti misionari traduc, adaptează sau alcătuiesc, de la mijlocul secolului al XVII-lea până în primele decenii ale secolului al XIX-lea, în primul rând în Moldova, unde congregaţia De Propaganda Fide înfiinţase o misiune, mai multe scrieri în limba română sau având text paralel italienesc şi românesc. Dintre primele astfel de texte merită consemnate *Întrebările la botez,* o serie de formule rituale şi câteva rugăciuni, pe care Bartolomeo Basetti le-a trimis, în 1643, la Roma, alături, se pare, de un catehism românesc. Vito Piluzio din Vignanello, ajuns prefect al misiunii catolice din Iaşi, a redactat şi apoi a tipărit la Roma, în 1677, *Dottrina Christiana,* un text inspirat din *Catehismul* lui Gheorghe Buitul. Tot Vito Piluzio sau, poate, Francesco Antonio Renzi a colaborat cu un învăţat muntean pentru a alcătui un prim glosar geografic românesc (intitulat *Nomi geografici...*), solicitat prin intermediul stolnicului Constantin Cantacuzino de contele Luigi Ferdinando Marsigli. În 1719 Silvestro Amelio, personalitate importantă a

Versuri la stemă *din* Psaltirea românească *tipărită de Antim Ivireanul, Bucureşti,1694*

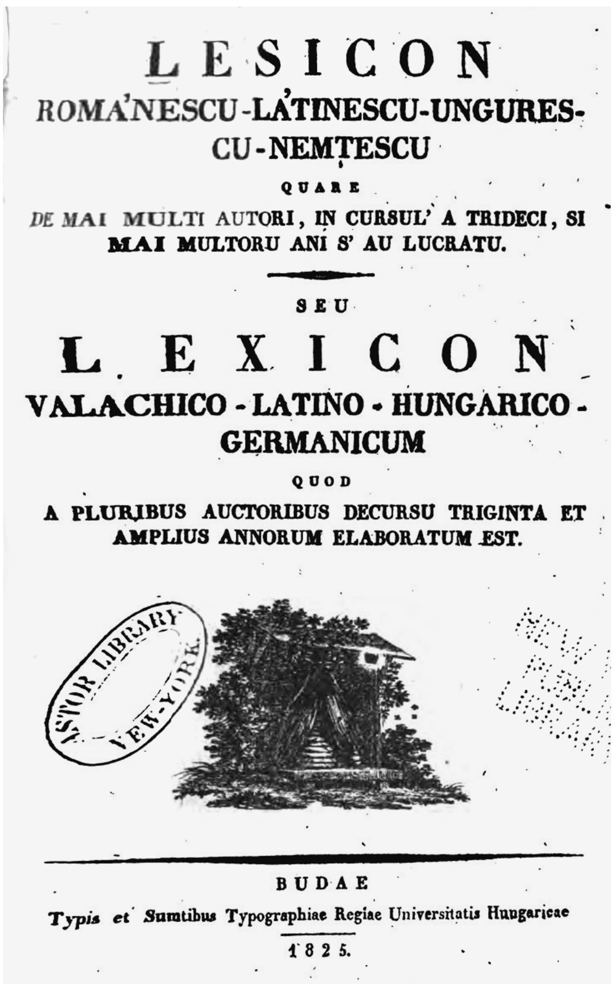

misiunii din Moldova, a reluat într-o copie fidelă catehismul lui Vito Piluzio, a alcătuit un glosar italiano–român, a transcris câteva rugăciuni, mai multe formule sacramentale şi câteva evanghelii, iar în 1725 a alcătuit o culegere de predici şi de fragmente evanghelice intitulată *Conciones latinae–muldavo.* Anton Maria Mauro a redactat, în jurul anului 1760, mai multe fragmente grupate sub numele *Diverse materie in lingua moldava.* Iar zece ani mai târziu un anonim, identificat de cercetători fie cu acelaşi Anton Maria Mauro, fie cu Francantonio Minotto, a alcătuit primul ghid de conversaţie italo–român, numit, după locul de depozitare modernă a textului, *Manuscrisul de la Göttingen.* La începutul secolului al XIX-lea Placido Porcelli a predat Colegiului „Sfântul Anton" din Roma un evangheliar, un catehism, mai multe rugăciuni, câteva dialoguri şi un dicţionar. Iar Michele Sassiano şi Vincenzo Gatti au alcătuit o *Învăţătură creştinească* şi au redactat o serie de cazanii, descoperite, la începutul secolului trecut, în Biblioteca Archiginnasio din Bologna. Alcătuite în primul rând ca texte ajutătoare pentru oficierea slujbei în limba română, scrierile misionarilor italieni au avut frecvent ca finalitate şi învăţarea (necesară pentru propaganda religioasă) a limbii vorbite de credincioşii moldoveni. Toate aceste scrieri, deopotrivă manuscrise şi tipărituri, utilizează o ortografie cu litere latine influenţată de regulile scrisului italienesc sau latinesc. Caracteristica lor dominantă este dată totuşi de prezenţa a numeroase grafeme mai puţin obişnuite în vechiul scris românesc cu litere latine. Aceste grafeme au îndreptat atenţia cercetătorilor nu atât spre scrisul polonez (misionarii catolici italieni din Moldova şi-au îndeplinit nu o dată misiunea sub conducerea unor episcopi originari din Polonia), cât spre scrisul maghiar (fără să se identifice însă cu acesta). Derogarea de la regulile scrisului italienesc din epocă a fost probabil o modalitate de adaptare a formei textelor alcătuite de misionari la obişnuinţele ortografice ale destinatarilor potenţiali, credincioşi creştini originari din Transilvania (numiţi în documentele Congregaţiei *ungari*, adică „ungureni, transilvăneni", nu „unguri, maghiari"), trecuţi deja la religia apuseană şi utilizând, pentru diferenţierea de ortodocşi, scrisul cu litere latine după model ortografic maghiar. În fine, textele cu model ortografic german au o prezenţă aproape accidentală**.** Un miscelaneu donat în anul 1743 bibliotecii Gimnaziului Evanghelic din Sibiu, aflat în prezent în fondurile Bibliotecii Brukenthal, cuprinde între filele unor foi volante scrise în limbile latină şi germană un text tipărit, singular ca formă şi conţinut în scrisul vechi românesc. Fiind imprimat pe o foaie îngustă şi alungită, asemănătoare ca format reţetelor completate în cabinetele medicale, textul cuprinde două „reţepte", prima „de friguri care sânt numai de la gând", a doua „de căldură mare". Sunt, fără dubiu, nu reţete autentice, ci versuri parodice cu pretext medical, alcătuite pentru a ironiza tratamentele „tradiţionale" folosite în combaterea „căldurilor" şi a „frigurilor" (produse, în acest caz, de dragoste), iar cele două scrieri versificate reflectă nu doar mentalitatea unui medic sibian şcolit în universităţi din Germania, ci şi influenţa (probabil circumstanţială) a modelului ortografic german. În text apare, spre exemplu, grafemul *sch* (*schu* „şi"), utilizat, poate sub influenţa aceluiaşi model, la mijlocul veacului al XVII-lea, şi de învăţatul anonim din Caransebeş care a lăsat *Dictionarium Valachico–Latinum.* Substantivele sunt scrise constant cu iniţială majusculă (*Flore, Pectus, Recept, Venter*), iar litera *s* are forma alungită, bine cunoscută din scrisul mai vechi german. Litera cu această formă se regăseşte, de altfel, în multe scrieri, deopotrivă tipărite sau manuscrise, alcătuite în secolele XVI–XVIII în Transilvania şi, firesc pentru o carte imprimată în Polonia, în *Tatăl nostru* publicat de Stanisław Sarnicki după textul scris de mână de Luca Stroici. Influenţe ortografice germane atestă şi glosele datorate lui Christian Friederich Temler, autor transilvănean din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cuprinse într-un puţin cunoscut *Vocabularium Valachicum.* În legătură directă, desigur, cu destinatarii textelor (români dornici să înveţe limba germană sau germani interesaţi de limba română), numărul influenţelor ortografice germane creşte în manualele bilingve tipărite în Transilvania, în primele decenii ale veacului al XIX-lea, de Ioan Piuariu Molnár şi de Andreas Clemens.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în primele decenii de după 1800 au apărut în Transilvania, ca reflex al concepţiei iluministe şi ca urmare a acţiunii concertate a reprezentanţilor Şcolii Ardelene, mai multe lucrări cu caracter programatic, care atestă prima încercare coerentă şi fundamentată

ştiinţific de creare a unui alfabet propriu limbii române prin utilizarea „slovelor strămoşeşti”. Sunt imprimate acum scrieri precum gramatica intitulată *Elementa linguae daco–romanae sive valachicae*, semnată de Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, apărută în două ediţii, în 1780 la Viena şi în 1805 la Buda (cu sumar şi ortografie parţial modificate); *Orthographia romana sive latino* a lui Petru Maior, tipărită tot la Buda în 1819 (precedată în 1805 de o mai puţin celebră *Orthografia latino–valachica*, datorată lui Ştefan Crişan); *Lexiconul românesc–latinesc–unguresc–nemţesc*, primul dicţionar normativ, explicativ şi etimologic al românei literare, publicat în 1825 în aceeaşi Crăiască Tipografie însărcinată cu imprimarea cărţilor destinate Ungariei şi teritoriilor anexate. Urmăreau aceleaşi obiective culturale şi naţionale scrierile

Lexicon românesc–latinesc–unguresc–nemțesc, *Buda, 1825*

LESICON
ROMA'NESCU-LA'TINESCU-UNGURES-CU-NEMȚESCU
QUARE
DE MAI MULTI AUTORI, IN CURSUL' A TRIDECI, SI MAI MULTORU ANI S' AU LUCRATU.

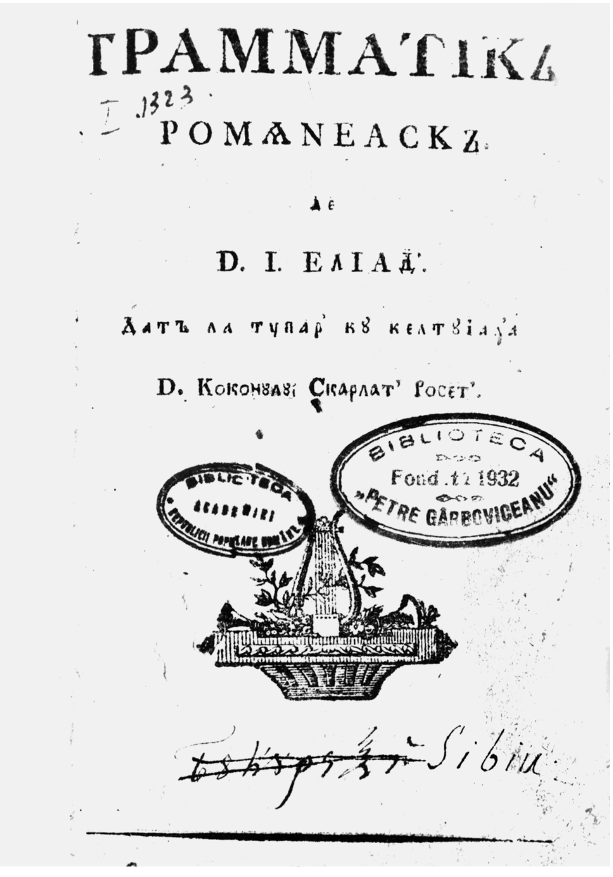
SEU
LEXICON
VALACHICO-LATINO-HUNGARICO-GERMANICUM
QUOD
A PLURIBUS AUCTORIBUS DECURSU TRIGINTA ET AMPLIUS ANNORUM ELABORATUM EST.

BUDAE
Typis et Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae
1825.

lingvistice (toate lăsate în manuscris) datorate lui Ioan Budai-Deleanu, între acestea în primul rând *Fundamenta grammatices linguae romaenicae* şi *Dascalul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti*. În ele sunt utilizate de asemenea grafii etimologizante, bazate însă pe principii ortografice parţial diferite de cele susţinute de ceilalţi reprezentanţi de marcă ai mişcării iluministe transilvănene. Utilizând modelul propus în lucrările programatice amintite (model modificat în timp în ceea ce priveşte forma şi inventarul grafemelor create, pentru prima dată în scrisul românesc, pe baza legilor de evoluţie a sunetelor în trecerea de la latină la română), Ioan Bob a tipărit, în 1822–1823, un *Dicţionar rumânesc–latinesc şi unguresc*. Scopul declarat al căutărilor menite să ducă la crearea unui alfabet propriu limbii noastre, care să aibă concomitent calitatea de a evidenţia originea latină a românei, dar şi să permită normarea şi implicit unificarea formei sale literare (scrisul chirilic, fonologic în esenţă, menţinea diferenţele existente între variantele literare regionale), a fost dublat, la începutul activităţii reprezentanţilor Şcolii Ardelene, de un obiectiv religios. Iar acesta era strict circumscris condiţiilor în care se dezvolta cultura românească din teritoriile aflate dincolo de munţi, unde, în mod deja tradiţional, scrisul cu litere latine era utilizat numai de românii supuşi Bisericii apusene, predominant calvini, iar cel cu slove chirilice de ortodocşi. *Cartea de rogacioni pentru evlavia homului chrestin*, publicată de Samuil Micu în 1779 (cu un an înainte de apariţia gramaticii reprezentative a Şcolii Ardelene), şi acatistul editat de acelaşi învăţat la Blaj doi ani mai târziu, tipărituri destinate credinciosului de rând, aveau menirea să arate şi prin grafie (aflată atunci în faza sa excesiv etimologizantă) că greco-catolicii erau diferiţi de românii trecuţi la calvinism. Este, de regulă, bine cunoscut modul de apariţie a noilor litere româneşti, simple sau compuse, cu sau fără semne diacritice, preluate exclusiv din scrierea latinească sau raportate, în timp, la limba italiană. Mai puţin cunoscut este, în ciuda argumentelor aduse de unii lingvişti, faptul că ortografia etimologizantă nu a fost nicicând un scop în sine (dovadă simplificarea sa în timp, realizată de aceiaşi autori care, în scrierile manuscrise sau imprimate destinate publicului larg, foloseau constant alfabetul chirilic) şi nu a urmărit cu prioritate schimbarea rostirii româneşti (în *Lexiconul*

din 1825 textul cules cu slove chirilice, în coloane paralele sau însoţind formele-titlu, indică modul de rostire a formelor scrise etimologizant). A fost însă un mijloc de evidenţiere a latinităţii limbii române, ca parte a unui program de schimbare concertată a modelelor culturale, urmărit sistematic vreme de aproape un secol, de la 1780 până spre finele veacului al XIX-lea, când etimologismul „extern”, bazat pe modelul limbii latine, a lăsat locul, în scrisul românesc, etimologismului „intern”, menit să pună în evidenţă şi să consolideze, prin relaţia stabilită între grafia formelor flexionare ale aceluiaşi cuvânt sau prin aceea a cuvintelor care aparţineau aceleiaşi familii lexicale, structura limbii române literare. Iar etapele acestui proces, iniţiat de Şcoala Ardeleană şi definitivat de Academia Română, au fost marcate de oscilaţii şi de reveniri punctate de câteva proiecte ortografice, gramaticale şi lexicografice, mai importante fiind cele elaborate de Timotei Cipariu, Ion

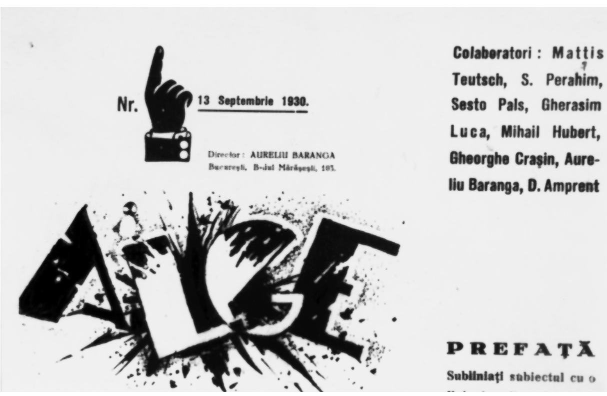
Gramatica românească
a lui Ion Heliade-Rădulescu (1828)

ГРАММАТІКЪ
РОМАНЕАСКЪ
де
D. I. ЕЛІАДЪ.
Дать ла тупар кѹ келтѹїала
D. Коконѹлѹї Скарлат Росет.

Heliade-Rădulescu, August Treboniu Laurian şi Ioan C. Massim, apoi de Titu Maiorescu. Oscilaţii şi controverse au existat de altfel, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea, nu doar între diverse maniere de scriere etimologizantă (latinizantă sau italienizantă, cu model extern sau intern), ci şi între etimologişti şi adepţii unui alfabet cu litere latine care urma să respecte principiul fonologic, tradiţional în scrisul românesc – proiectul din 1860 al Eforiei Instrucţiunii Publice din Ţara Românească, cel elaborat de Aron Pumnul sau, mai târziu, acela datorat lui Titu Maiorescu, modificat după 1881 şi definitivat, practic, în 1904. Sunt semnificative în acest sens disputele intraacademice punctate, spre exemplu, de episodul aşa-numitului *Prandiulu academicu*, oferit de A.I. Odobescu în *Pseudo-cynegetikos*, cu amuzant rafinament intelectual, etimologiştilor excesivi. Bogdan Petriceicu Hasdeu, adept şi el al scrisului de tip fonologic (deşi utiliza în lucrările sale numeroase norme ortografice etimologizante), a consemnat la rândul său disputele dintre direcţiile de evoluţie a românei literare moderne (etimologismul latinesc, franţuzismul şi direcţia istorico-tradiţională) în piesa intitulată *Orthonerozia* (sau *Trei crai de la Răsărit*). Coexistenţa în a doua jumătate a veacului al XIX-lea a unor sisteme de scriere cu litere latine cu variante diverse de alfabet chirilic sau de tranziţie a condus la asocierea evidentă a unui tip de alfabet cu o anume atitudine culturală, ştiinţifică (şi chiar politică), la exploatarea cu intenţie stilistică a unor forme sau sisteme grafice pentru evidenţierea „vârstei culturale” a utilizatorilor, deveniţi personaje literare. A făcut-o admirabil I.L. Caragiale, care a dezvoltat şi rafinat în opera sa comică idei literare ilustrate anterior în scrisul beletristic de Alecsandri, de Odobescu sau de Hasdeu.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Luca Stroici, părintele filologiei latino–române*, Bucureşti, 1864; republ. în B.P. Hasdeu, *Studii de lingvistică şi filologie*, I, îngr. şi introd. Grigore Brâncuş, Bucureşti 1988, *34–48*; I. Bogdan, *De la cine şi când au împrumutat românii alfabetul chirilic?*, în *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, Bucureşti, 1900, *585–594*; Nicolae Drăganu, *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, partea I, 1924–1926; Romulus Ionaşcu, *Sisteme ortografice cu litere chirilice şi latine în scrierea limbii române*, ed. 2, Bucureşti, 1962; Ion Gheţie, *Un vechi text literar românesc din secolul al XVII-lea*, LR, 1965, 6; Ion Gheţie, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti,

1968, *69–80*; Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică,* Bucureşti, 1968; Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1974, *9–29*; Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Bucureşti, 1976; *Istoria lingvisticii româneşti*, coordonator Iorgu Iordan, Bucureşti, 1978, *24–27*, *43–48*, *72–75*; Ion Gheţie, *„Evangheliarul de la Sibiu" şi textele româneşti scrise cu litere latine şi ortografie maghiară,* LR, 1979, 2; Gh. Chivu, *Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea,* LR, 1984, 2; G. Piccillo, *Testi romeni antichi in alfabeto latino (secoli XVI–XVIII)*, Catania, 1991; Gh. Chivu, *Un „Tatăl nostru" maghiar scris cu litere chirilice,* LR, 1993, 9; Gh. Chivu, *Influe nţe maghiare asupra ortografiei scrierilor misionarilor italieni din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea*, în *Conferinţa Naţională de Bilingvism*, îngr. Olga Murvai, Bucureşti, 1999, *9–18*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *De când se scrie româneşte*, Bucureşti, 2001, *16–34*; Teresa Ferro, *I missionari catolici in Moldavia*, [Cluj-Napoca], 2005, *106–124*; Gh. Chivu, *Grafii cu model latin în scrisul vechi românesc,* în *Antic şi modern. In honorem Luciae Wald*, Bucureşti, 2006, *117–124*; Daniele Pantaleoni, *Observaţii asupra textelor româneşti vechi cu alfabet latin (1570–1703)*, „Philologica Jassyensia", 2007, 1; Gh. Chivu, *Texte cu grafie latină şi modelul ortografic latinesc în cultura românească veche*, în *Limba română. Ipostaze ale variaţiei lingvistice*, I, Bucureşti, 2011, *411–422*. ***Gh.C.***

ALGE, revistă care a apărut la Bucureşti, lunar, din 13 septembrie 1930 până în 5 iulie 1931 (şapte numere). Director: Aureliu Baranga. Promovând suprarealismul cu tonalităţi provocatoare, violent contestatare, valorificând prin dicteul automat delirul verbal sau „grafismele subconştientului", publicaţia, subintitulată „Revistă de artă modernă", nu are un articol-program explicit. Totuşi, poate fi citită următoarea *Prefaţă:* „Subliniaţi subiectul cu o linie şi predicatul cu două", ceea ce ar putea constitui o declaraţie de intenţii sui-generis. Ei i s-ar putea alătura, în aceeaşi direcţie programatică, şi „gândurile" adresate cititorului în *Aceluia care poartă 35 la inimă*. Semnează versuri Gherasim Luca, Gh. Crişan, Aureliu (Aurel) Baranga (*Femur sintetic*, *Solstiţiu echivoc*). Poezia *Gând* are drept semnătură o amprentă, prin care se identifică Sesto Pals. Publică proză Aurel Baranga (*Divagaţii în gol*), Mihai Hubert, Gherasim Luca, Gh. Crişan ş.a. E greu de reţinut vreun text ilustrativ în această joacă voit nonconformistă, iconoclastă şi absurdă pe care o reprezintă **A.** Sectorul cel mai amuzant îl constituie acela al pseudopanseurilor, al anunţurilor şi jocurilor de cuvinte: „Dacă pui argint în mitră scoţi desigur mitrat de argint"; „Narcoticul nu e decât un covor de Persia pentru un vagabond"; „Îngerii citesc ceea ce scriu oamenii cu pană de gâscă, iar gâştele citesc nu numai ceea ce scriu oamenii, ci şi îngerii". La rubrica „Informaţiuni", se poate citi: „Dacă nu se duce Mahomed la munte, se duce la mare." Pe coperta unui număr apare „Splendid colorat. Splendid ilustrat. Colaboratorii cei mai fotogenici. Creştem pitpalaci. Şi nu apărem". Concluzia – dacă există vreuna – poate fi rezumată de cuvintele lui Sesto Pals, din tableta *Urmuz*: „Totul e un acces de nebunie de care a fost cuprinsă o limbă şi puroiul se revarsă pe noi, în noi, ne disecă, ne dizolvă, ne mănâncă". Alţi colaboratori: Hans Mattis-Teutsch, Perahim, Costea Sar, Fredy Goldstein. ***D.B.***

AL-GEORGE, Ion (27.III.1891, Sângeorz-Băi – 9.I.1957, Bucureşti), poet, traducător Este fiul Mariei şi al lui Leon Al-George, agricultori de etnie romă. După şcoala elementară, făcută în satul natal, şi cinci clase (1902–1907) urmate la Liceul Grăniceresc din Năsăud, **A.**, trecut în România, figura în 1912 alături de Maria Giurgea şi Elvira Popescu printre absolvenţii clasei de dramă şi comedie a Conservatorului de Muzică şi Declamaţie din Bucureşti. Ecourile unei existenţe de boem se răsfrâng în *Fragment dintr-un roman* (1922). Nu va fi totuşi actor, ci bibliotecar la Fundaţia Universitară „Regele Carol I", unde va funcţiona din 1913 până la pensionare. Ultimii ani de viaţă adaugă, la durerea pierderii în război a unicului său fiu, indigenţa şi boala. Este frate cu poetul Vasile Al-George şi unchi al indianistului Sergiu Al-George.

În 1909 **A.** publică în „Convorbiri literare" traducerea unei poezii de Carmen Sylva, în 1910 versuri şi proză în ziarul „Epoca" şi mai multe articole

în „Ordinea”. Până la Primul Război Mondial va colabora asiduu la „Arta” (unde semna şi cu pseudonimele Terentius, Varro, Vilica, Ion Vilica), la „Convorbiri literare”, „Cosinzeana”, „Cuvântul nostru”, „Gazeta Transilvaniei”, „Rampa”, „Ilustraţiunea neamului nostru” (aici şi cu pseudonimele Ion Al. Francesco şi Ion Al. Cozia), „Flacăra” ş.a. Volumele *Aquile* (1913; Premiul Academiei Române, raportor Duiliu Zamfirescu) şi *Domus taciturna* (1916) adună poeme din aceste publicaţii. În 1915 îi mai apăruse comedia *Sapho*, publicată iniţial în „Zorile” (1912). Era membru al Societăţii Scriitorilor Români (1915). La Şcoala de Ofiţeri de Rezervă din Botoşani sau în tranşeele războiului, continuă să scrie, fixând momentul istoric, şi trimite la „Moldova veche” (Botoşani), „Sburătorul”, „Eroii”, „Săgetătorul” poezii ocazionale, precum şi două piese „de tranşee”, *Fugarul* şi *Sângele neamului* (scrise în colaborare cu Ştefan Tătărescu şi tipărite, după ce prima se reprezentase pe front, în 1919). După război conduce revistele populare „Apărătorii patriei” şi „Eroii”. Reia colaborarea la „Flacăra” şi „Convorbiri literare”, aici îndeplinind şi sarcini redacţionale. Semnează, de asemenea, în „Gândirea”, „Propilee literare”, „Munca literară”, „Muzică şi poezie”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „România literară” ş.a. E vorba însă de texte mai vechi, reluate, unele sub alt titlu. Dintr-o seamă de proiecte, între care şi o culegere de tălmăciri din Pindar şi Anacreon, încerca să valorifice în 1953 manuscrisele a două importante traduceri, *Istoria romană* de Theodor Mommsen şi opera lui Sofocle. Amestec de romantism, parnasianism şi simbolism, poezia lui tinde spre modelul clasic, ale cărui semne exterioare le pune în evidenţă cu o anume ostentaţie. Antichitatea romană este Mecca lui **A.**, tărâmul spre care îl poartă destinul şi imaginaţia (*Viziuni antice*). Este tărâmul poeziei, întrezărit, la modul simbolist, într-un absorbant „dincolo de orizont”. Instalat într-o Romă imaginară, poetul face, epicureic, elogiul vieţii (*Petronius către Eunyce*), închină ode principiilor vitale (*Isis, Lacrimile Soarelui*), amestecând vis şi realitate sau plasticizând graţios (*Carmina*). Recea detaşare parnasiană, „teoretizată” într-o *ars poetica*, lipseşte. Nota elegiacă, mai plină în volumul *Domus taciturna*, mişcă desenul şi îi imprimă rezonanţele caducităţii. Elementele simboliste (parcul, grădina, parfumuri, mirajul depărtării, cântecul şi plânsul fântânilor) tulbură „helenicul vis” al poetului. Totuşi, atmosfera de intimitate senină şi de împăcare finală rămâne dominantă. În pofida stereotipiei imagistice, a travestiului clasicizant, renunţarea la emfaza retorică şi tendinţa de interiorizare a expresiei sunt ceea ce interesează în lirica lui **A.** El a tradus (incluzând câteva versiuni în volumul *Domus taciturna*) din bucolicii siracuzani Bion şi Moschos, din Cleanthes, Pindar, din sonetele lui Michelangelo şi, fragmentar, din Dante (*Infernul*, cânturile I şi II). În comedia *Sapho* iluzia vieţii antice e convingătoare, dar modelul comediei burgheze de salon oferă, inadecvat, majoritatea soluţiilor dramatice.

SCRIERI: *Aquile*, Câmpina, 1913; *Sapho*, Bucureşti, 1915; *Domus taciturna*, Bucureşti, 1916; *Fugarul. Sângele neamului (două piese de tranşee)*, (în colaborare cu Ştefan Tătărescu), Bucureşti, 1919.

Repere bibliografice: Duiliu Zamfirescu, *„Aquile”*, AAR, partea administrativă, t.XXXVI, 1913–1914; N. Bănescu, *„Domus taciturna”*, CL, 1916, 7–8; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *78*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *581*, *Ist. lit.* (1982), *658*; Ciopraga, *Lit. rom., 252–253*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *189; Dicţ. scriit. rom.*, I, *54–55;* Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *211–216*. ***G.H.-T.***

AL-GEORGE, Sergiu (13.IX.1922, Târgu Mureş – 9.XI.1981, Bucureşti), indianist, eseist, traducător.

Fiu al Antoniei Al-George (n. Donos), funcţionară, descendentă dintr-o familie de preoţi de mai multe generaţii originară din Soroca, şi al lui Vasile Al-George, funcţionar, absolvent al Conservatorului de Artă Dramatică şi al Facultăţii de Drept, poet şi publicist de oarecare notorietate, **A.** urmează cursul primar şi primele clase de liceu în oraşul natal, continuând la Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti, unde îşi susţine şi examenul de bacalaureat (1941). În Capitală urmează şi Facultatea de Medicină (1941–1949, inclusiv stagiile de extern şi intern). Lucrează ca medic în Bucureşti, din mai 1950 până la pensionare (survenită timpuriu, în 1978, în urma unui infarct), în diferite unităţi de

asistenţă medicală (la Clinica Universitară ORL, ca preparator, apoi asistent universitar, la diferite policlinici, între care, în 1952–1958, policlinica Teatrului de Operă şi Balet). Personalitate cu totul remarcabilă, înclinat spre cercetare şi demers speculativ, **A.** a adăugat, prin studiu propriu, competenţei sale de medic pe cea a indianistului de aleasă ţinută. Interesul lui pentru gândirea şi civilizaţia indiană s-a cristalizat încă de pe la vârsta de cincisprezece ani (când, elev, a fost cu deosebire impresionat de felul în care Augustin Z. N. Pop, profesor de română, a prezentat valenţele „indice” ale operei lui M. Eminescu) şi s-a dezvoltat şi aprofundat în urma unor lecturi asidue, mai ales din Mircea Eliade, pe care şi l-a ales drept model şi mentor şi de la care, trimiţându-i în 1947 întâiul său articol publicat, a obţinut o primă recunoaştere: „Încă un indianist român!”; debutul în domeniul indianisticii avusese loc în acest an, cu *Le Mythe de l'atman et la genèse de l'absolu dans la pensée indienne*, apărut în „Revue des études indo-européennes”. Ca medic, specialist în otorinolaringologie, a desfăşurat cercetări de foniatrie, depunând o muncă de pionierat în problema explorării prin mijloace optice a corzilor vocale. Redactase – şi predase, în 1958, Editurii Medicale – un tratat de foniatrie care nu a mai putut apărea, autorul fiind arestat şi trimis în judecată, acuzat, împreună cu Al. Paleologu, C. Noica, N. Steinhardt, de complot împotriva ordinii de stat. Condamnat la şapte ani de închisoare, a fost pus în libertate în aprilie 1964, în baza decretului de graţiere referitor la deţinuţii politici. După anii de detenţie, şi-a reluat activitatea de medic, însă cercetările de indianistică, reprezentând pentru el o pasiune puternică, i-au ocupat treptat prim-planul activităţii intelectuale. În 1981 a participat la Congresul de Indianistică de la Varanasi (India).

Fără să aibă studii atestate în materie, **A.** a devenit o personalitate recunoscută în România şi peste hotare, inclusiv în India, în mediile universitare şi în cercurile savanţilor preocupaţi de acelaşi domeniu, indianistica (sanscritologie, miturile şi credinţele indiene, filosofia, cultura tradiţională indiană în general), cu deschidere pertinentă către domenii de mai mare generalitate (filosofia limbajului, culturologie, reflecţia asupra filosofiei culturii). A publicat în periodice de specialitate – între altele: *Purna ghata et le symbolisme du vase dans l'Inde* în „Arts asiatiques”, 1957 (în colaborare cu Arion Roşu); *Indriya et le sacrifice des prana* în „Mitteilungen des Instituts für Orientforschung”, 1957 (în colaborare cu Arion Roşu); *The Semiosis of Zero According to Panini*, *L'Inde antique et les origines du structuralisme* în *Xth International Congress of Linguists*; *The Extralinguistic Origin of Panini's Syntactic Categories and Their Linguistic Accuracy* în „Journal of Oriental Institute”; *Are Panini's Sutras Descriptive or Perceptive Sentences*? în „Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute”, 1977–1978; *La Résonnance de la pensée indienne dans la culture roumaine* în *Fourth World Sanskrit Conference of IASS*. A participat la colocvii şi congrese ştiinţifice internaţionale, a făcut o călătorie de studii în India, vizitând centrele importante de sanscritologie. A avut contribuţii notabile de iatroistoriografie, redactând, pentru tratatul *Istoria medicinei universale* (1970), capitolele *Medicina indiană* şi *Medicina tibetană*. În 1971–1974 a predat un curs liber de cultură şi civilizaţie indiană la Universitatea din Bucureşti, unde, în 1980, invitat de profesoara Amita Bhose din India, care preda disciplinele de indianistică, va coordona cu pasiune cenaclul de studii indiene organizat – neoficial – în rândul studenţilor. A tradus, prefaţat şi adnotat texte reprezentative ale culturii indiene în volumul de debut *Filosofia indiană în texte* (1971), cu versiuni din *Bhagavad-gita*, *Shamkhya-karika*, *Tarka-sangraha*, transpuse din limba sanscrită. A fost prezent cu un text (*Temps, histoire, destin*) în numărul 33, din 1977, al publicaţiei franceze „Cahiers de l'Herne”, dedicat lui Mircea Eliade. Eseuri culturologice care interesează un public mult mai larg decât cel al specialiştilor ori al pasionaţilor de indianistică apar în cartea intitulată *Arhaic şi universal. India în conştiinţa culturală românească* (1981). Dacă în *Limbă şi gândire în cultura indiană* (1976) **A.** depăşea fruntariile stricte ale demersului lingvistic şi filologic, dezvoltând consideraţii filosofice, prin volumul de eseuri *Arhaic şi universal* – considerat capodopera sa – practic transcende domeniul strict al indianisticii, oferind o reflecţie, profundă şi fundamentală, în marginea fenomenului cultural. Cartea a îmbogăţit în chip oportun bibliografia privitoare la literatura – şi, în general, la cultura – română, reprezentând o contribuţie notabilă în domeniul culturologiei, şi anume într-un câmp problematic fecund, cel al revalorizării gândirii tradiţionale. Volumul

grupează patru eseuri consacrate temei enunţate în subtitlu, cu referire precisă la Constantin Brâncuşi (*Comentarii indiene la Brâncuşi*), Mircea Eliade (*India în destinul cultural al lui Mircea Eliade*), Lucian Blaga (*Structurile antinomice la Lucian Blaga şi accepţia indiană a metaforicului*) şi M. Eminescu (*Eminescu – Arhetipul*). **A.** abordează subiectele alese prevalându-se de dubla lui competenţă de cunoscător al gândirii indiene şi al culturii occidentale. Procedează la un demers hermeneutic comparativ, menit să pună în lumină nu deosebirile, ci convergenţele, coincidenţele, omologiile, similitudinile (tematice, de simboluri, de poziţie ontică). Redescoperirea arhaicului – în arta, în cultura modernă – echivalează cu o fericită regăsire a unei universalităţi perene şi fundamentale. Acreditând o metodă personală, comparativ-hermeneutică, ilustrată convingător, **A.** a dat o lucrare importantă, pe care Mircea Eliade a apreciat-o elogios, afirmând (într-o scrisoare către Mircea Handoca): „În fond, Sergiu Al-George a reuşit să ilustreze, în mod exemplar, ceea ce am putea numi o nouă metodă comparativă pentru cercetarea şi înţelegerea civilizaţiilor tradiţionale".

Pentru mulţi, Sergiu Al George rămâne o figură enigmatică. Medic (cu lucrări remarcabile în specialitatea lui), deţinut politic, indianist erudit – apreciat ca atare de Eliade şi de alţi savanţi –, serios, discret, meticulos în tot ceea ce face, deloc răsfăţat de istorie, Sergiu Al George pare a se deosebi de amicii săi mai mult sau mai puţin norocoşi decât el: nu-i o natură religioasă şi exuberantă ca N. Steinhardt (o natură samuraică!), nu-i sceptic şi hedonist ca Al. Paleologu, nu se potriveşte, ca fire şi în idei, nici cu vitalul, cârtitorul, moralistul Ion D. Sîrbu, în stare să moară pentru o expresie memorabilă… Dintre toţi, el părea a fi destinat studiului şi ascezei morale şi spirituale. A trecut prin experienţa carcerală şi n-a avut timp să-şi construiască decât fragmentar opera…

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Limbă şi gândire în cultura indiană*, Bucureşti, 1976, ed. Piteşti, 2005; *Arhaic şi universal. India în conştiinţa culturală românească*, Bucureşti, 1981; *Corespondenţa Sergiu Al-George (1922–1981)*, ed. 2, pref. Dorina Al-George, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** *Filosofia indiană în texte*, introd. trad., Bucureşti, 1971; *Samkhya-karika. Tarka-samgraha*, ed. bilingvă, îngr. Vlad Şovărel, introd. trad.,Bucureşti, 2001; *Bhagavad-gita*, ed. bilingvă, îngr. Vlad Şovărel, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Al. Paleologu, *Prietenul, gânditorul, savantul*, RL, 1981, 47; Cezar Baltag, *Sensul universal al arhaicului*, VR, 1982, 12; Mircea Eliade, [*Scrisoare către Mircea Handoca*], RL, 1984, 30; Mircea Handoca, *Sergiu Al-George*, RL, 1984, 30; Andrei Pleşu, *Sergiu Al-George şi înţelegerea simbolică a artei*, VR, 1992, 3–4; Dorina Al-George, *Şocul amintirilor*, Bucureşti, 1994; *Dicţ. scriit. rom.*, I. *55–56*; [*Sergiu Al-George*], CC, 2000, 4–8 (grupaj special); Simion, *Fragmente*, IV, *394–403*; Ara Alexandru Şişmanian, *Sergiu Al-George, deschizătorul formei*, VTRA, 1998, 6–8; Toader Paleologu, *Sergiu Al-George şi Orientul*, ALA, 2005, 795; Ioana Costa, *Un indianist*, CL, 2009, 1; Amita Bhose, *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii*, pref. Dorina Al-George, Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 2012. ***N.Br.***

AL-GEORGE, Vasile (24.II.1895, Sângeorz-Băi – 18.III.1960, Bucureşti), poet, traducător, publicist. Este fiul Mariei şi al lui Leon Al-George, agricultori de etnie romă; este frate cu poetul Ion Al-George şi tatăl indianistului Sergiu Al-George. După studiile liceale la Năsăud şi Blaj, se stabileşte în 1912 la Bucureşti, unde urmează cursurile Conservatorului de Muzică şi Declamaţie, luându-şi totodată licenţa în drept. Participă la luptele de la Mărăşeşti, unde este rănit. Între 1914 şi 1940 funcţionează, cu intermitenţe, ca angajat la Ministerul Instrucţiunii şi la Ministerul Muncii şi Ocrotirilor Sociale. După Primul Război Mondial, poetul se întoarce în Ardeal, implicându-se în viaţa literară clujeană, mai întâi ca redactor-şef al gazetei „Glasul libertăţii" şi apoi ca redactor la ziarul „Voinţa". În 1921 este numit director al Casei Cercuale a Asigurărilor Sociale din Târgu Mureş, unde editează ziarul „Mureşul", iar în 1927 şi 1928 conduce săptămânalul „Astra".

Lui **A.** primele versuri îi apar în 1910, în „Musa someşană" şi în „Foaia interesantă" din Orăştie. Mai colaborează la „Cosinzeana", „Luceafărul" (Budapesta), „Flacăra", „Arta", „Ţara noastră", „Societatea de mâine", „Cele trei Crişuri", „Gândirea", „Ramuri", „Familia", „Evoluţia" ş.a. Încearcă şi să traducă, fără a reuşi, însă, mai mult decât echivalenţe cuminţi din H.W. Longfellow şi Dmitri Merejkovski ori din scrierile unor autori maghiari, precum Petőfi Sándor, Ady Endre, Babits Mihály, Szép Ernő sau Jókai Mór. În manuscris a lăsat transpunerea în româneşte, după o versiune maghiară, a *Mahabharatei*, publicată abia în 2004; interesul lui Sergiu Al-George pentru India pare să fi fost trezit şi cultivat de tatăl său. Selectate şi prin prisma unor afinităţi, doar câteva tălmăciri vor fi incluse în sumarul singurului volum de versuri ale lui **A.**, *Pământ* (1922). Lirica din această

carte depăşeşte neosămănătorismul ardelenesc al momentului, chiar dacă, prin titlu şi prin unele elemente de cadru, poate sugera apropierea de o poetică tradiţionalistă. Celebrând soarele, marea, pământul, focul, versul se lasă mişcat de sensibilitatea unui spirit modern, trecut prin filieră simbolistă. Poetul va ţine, de altfel, să-şi sublinieze, şi încă apăsat, condiţia de solitar elegiac, atins de răul lumii şi al veacului, şi atunci gesticulaţia sa lirică o aminteşte pe cea bacoviană. Prea mult subminate de un verbiaj abstract, versurile lui riscă să cadă, nu o dată, în platitudini confortabile, clamate cu sentimentul descoperirii cine ştie cărei adânci filosofii.

SCRIERI: *Pământ*, Cluj, 1922. **Traduceri:** Jókai Mór, *Îngerul vărsării de sânge*, Bucureşti, 1916; *Mahabharata*, îngr. Vlad Şovărel, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Iosif Eugen Naghiu, *Un poet grănicer – Vasile Al-George*, VTRA, 1935, 3–4; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, IV, Bistriţa, 1981, *276–278*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *56–57*; Teodor Tihan, *Un romantic întârziat*, ST, 2001, 4. ***T. T.***

ALIMĂNEŞTIANU, Pia (23.VI.1872, Florica, azi Ştefăneşti, j. Argeş – 12.X.1962, Bucureşti), prozatoare. Este fiica lui Ion C. Brătianu şi soră cu Ion I.C. Brătianu. Mezina „marelui partid" de acasă al lui Ion C. Brătianu, **A.** moşteneşte numele mamei, Pia (de la Caliopia, în acte însă Caterina, n. Pleşoianu). Instrucţia tinde a fi solidă şi completă. Urmând tradiția statornicită în familie, învață în particular, cu dascăli renumiţi din Bucureştii de odinioară, și își susține bacalaureatul (în 1889) la Colegiul „Sf. Sava". În circumstanţele dramatice ale întâiei conflagraţii mondiale, rămasă lângă mama vârstnică în Capitala invadată de inamic după retragerea armatei şi a guvernului I.I.C. Brătianu în Moldova, întâmpină evenimentele cu stoicism – alături de surorile Sabina (Cantacuzino) şi Mariuţa (Pillat), îngrijeşte răniţi la spitalul „din şoseaua Filantropia", susţine alte iniţiative ale Crucii Roşii care vizează asistenţa populaţiei civile. Ca şi Sabina Cantacuzino, îşi face consemnări într-un „caiet" – pe care îl adăposteşte cu prudenţă, de teama „percheziţiilor, rechiziţiilor, inchiziţiilor" de tot felul –, încercând a surprinde dinamica, penibilă adesea şi dificil de stăpânit, a stărilor de spirit. Apreciate de istorici, mai târziu, ca un izvor de primă mână relativ la regimul militar de ocupaţie, descoperind secvenţe inedite din „rezistenţa" Capitalei, notele situau, nu mai puţin tranşant, oameni şi atitudini progermane, chiar dacă **A.** tinde să judece cu o anume detaşare, dezavuând „nesăbuinţa" unor „rătăciţi" ori categorisind la rece tipuri de colaboraţionişti. Uneori critica poate fi şi acerbă (atunci când e deplânsă, de pildă, „orbirea" lui C. Stere, căruia, sub pseudonime ca O femeie din mulțime, ori Dama voalată, avea să-i reproșeze şi în presa vremii ambiţiile de „european germanizat", „micimea" şi erorile prezentului, impietând asupra unui „trecut frumos", și compromisul gazetarului de la „Lumina"). Reţine mai ales francheţea acestor mărturii, lăsând să treacă nu o dată în prim-plan scene teribile sau exemplare: stareţa de la Pasărea jelind raptul barbar comis de nemţi asupra mănăstirii, într-un aprilie apocaliptic al anului 1917, când se ordonă despuierea vechilor odoare şi doborârea clopotelor de argint pentru a fi trimise la topit; lecţia din urmă a lui Titu Maiorescu, bătrânul mentor al Junimii, retras din viaţa publică şi părăsit într-o uitare cvasigenerală, refuzând însă demn, neconcesiv, până la capăt, contactele cu ocupanţii. Abia la un deceniu după scrierea jurnalului, **A.** (între timp căsătorită cu Al. Alimăneştianu) găsește oportun a edita *Însemnări din timpul ocupaţiei germane (1916–1918)*, închinând cartea, apărută în 1929, memoriei lui Ionel I.C. Brătianu, fratele şi ilustrul om politic nu de multă vreme dispărut. În anii interbelici continuă a îndruma proiecte educative, caritabile, veghind la bunul mers al unor asociaţii culturale, aşezăminte şcolare sau de binefacere (Liga Naţională a Femeilor Române, Universitatea Liberă, Şcoala de Educatoare de Puericultură din Bucureşti, Casa Copilului ș.a.). E tot mai mult şi o prezenţă publicistică, mai tipărind până în pragul celui de-al Doilea Război Mondial câteva merituoase scrieri literare.

Culegeri ca *Dobrogea* (1936), *Plaiuri olteneşti* (1938), *Prin cetatea lui Bucur* sau *Trecutul viu* (ambele din 1940) adună pagini memorialistice – „file trăite", evocări, mărturisiri –, reînviind portrete şi peisaje, într-un gen de tabletă sau crochiu cu prea puţine variaţiuni de la un text la altul. Detaliul etnografic pe cale de a fi uitat, cutuma şi reflexul ei social sunt teme de incursiune într-o lume ce dispare, cu tipuri în crepuscul, hieratice, desprinse dintr-un Bucureşti de stampă: ţigăncile florărese, argintarul de lângă Curtea Veche, flaşnetarul Giuseppe, cântăreaţa Gherghina, iconarul de la

schitul Darvari. Armonizând cu indulgenţă naţiile, perpetuând candide ori surprinzătoare meserii (*Rustem Bostangiul*, *Ali din Balcic*), gustul taifasului și al poveștilor cu tâlc (*Hoţi de cai*, *Arămarul din Küstenge*, *Fata hogei*), Dobrogea, în schimb, mai picturală, va inspira, în rama pitorescului decor, ceva mai multă libertate epică. Drumurile pleacă din şi se întorc – aici – la Hasiduluc. Pulsul domestic al culei strămutate, cu dichis, din Oltenia protejează, ca într-un insolit falanster, mâna de colonişti aşezaţi în provincia de la marginea mării, ispitiţi de schimbare, pe când ferma cea nouă confruntă Orientul din preajmă cu un model al rigorii. Cărţi de pioasă evocare sunt *Plaiuri olteneşti* și *Trecutul viu*, amintind de ţinuturi şi oameni de care ascendenţa şi întâmplările vieţii o leagă pe autoare intim. Prevenitoare, iscodind discret, **A.** e un interlocutor atent, dispus, apoi, să comenteze de toate: arhitectură, stare socială, gospodărie şi port, snoave sau pilde morale. E, alteori, cronicar de fapte diverse. Nu lipsesc nici portretele de familie, cu un ce didactic, cărturăresc, vag desuet (*Maica Maximila* – stareţa de la Ostrov, „sora tatii", *Din tinereţea lui Sandu Cintianu* ş.a.). *Trecutul viu* instituie corespondenţe cu ciclul pillatian, intitulat tot astfel în volumul *Pe Argeş în sus* (1923). Poetului (nepot după soră), **A**. îi dedică, de altfel, acum, suita *Scrisori din Florica*. Via şi Argeşul, „casa din deal" (fostă „lin" pentru struguri), „castanul cel mare", parcul Goleştilor – azi „în paragini" ori tocălia, ce bate „în deşert", rămân şi pentru **A.** reperele copilăriei. O notă inserată în ziarul „Adevărul", la rubrica de informații culturale (octombrie 1937) o identifica pe **A.** (sub numele Pia Brătianu) ca autoare a primei transpuneri româneşti după confesiunile Marthei Bibescu din *Isvor, le Pays des saules* (Paris, 1923). Conform anticipării, volumul, cu recunoscut prestigiu, avea să fie pus la îndemâna publicului de la noi într-o fluentă, izbutită tălmăcire a textului francez: *Izvor, țara sălciilor*. Traducerea rămâne, totuși, nesemnată pe frontispiciul cărții, **A.** însăși adoptând aici, cum s-ar părea, discreția unui modest anonimat.

SCRIERI: *Însemnări din timpul ocupaţiei germane* (*1916–1918*), Bucureşti, 1929; *Dobrogea. File trăite*, Craiova, 1936; *Plaiuri oltenești*, Craiova, 1938; *Prin cetatea lui Bucur*, Bucureşti, 1940; *Trecutul viu*, Bucureşti, 1940. **Traduceri:** Martha Bibescu, *Izvor, țara sălciilor*, pref. Mihail Sadoveanu, București, [1938].

Repere bibliografice: *„Însemnări din timpul ocupaţiei germane"*, U, 1929, 121; Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei I.C. Brătianu (1821–1891)*, Bucureşti, 1933; *Din corespondenţa familiei Ion C. Brătianu*, I–V, pref. I. Nistor, Bucureşti, 1933–1935; Aida Vrioni, *„Dobrogea"*, RVS, 1936, 10–11; N. Mihăescu, *Oameni şi idei*, Bucureşti, 1937, *105–110*; C.D. Fortunescu, [*Pia Alimăneștianu*], AO, 1937, 81–91, 1938, 97–100, 1941, 113–118, 1942, 119–124; *Caleidoscop*, ADV, 1937, 16477; Perpessicius, *Opere*, VIII, *174, 176–177, 328*; P.V. Haneş, *„Plaiuri olteneşti"*, PL, 1939, 3; Tatiana Slama, *„Prin cetatea lui Bucur"*, VRA, 1941, 599; Constantin-Stelian, *„Trecutul viu"*, F, 1942, 7–8; Şerban Cioculescu, *Izvoare narative*, RL, 1985, 7; [*Pia Alimăneştianu*], ADLTR, D–66; Cornelia Pillat, *Eterna întoarcere*, pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 1996, *77–105*, *144–147*, *156–157*, *195–197*, *253*; Pia Pillat, *Sufletul nu cunoaşte distanţele*, îngr. Monica Pillat, Bucureşti, 2009, *15–16*, *21*, *53*, *56–57*, *62–63*, *67–69*, *74–75*, *passim*; Cornelia Pillat, *Ofrande*, ed.2, îngr. Monica Pillat, Bucureşti, 2011, *104–106*, *114–124*, *passim*. ***R.Ş.***

AL LUPULUI, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae I. Popescu; 2.X.1881, Brădiceni, j. Gorj – 13.VII.1963, Craiova), prozator. Părinţii lui **A.**, Maria şi Ion Popescu, păstrau tradiţia unei boierii mărunte, care în linie paternă urca până la postelnicul Lupu Stolojanu din vremea domnitorului Gheorghe Bibescu. **A.** urmează şcoala primară la Brădiceni, Gimnaziul „Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu şi o şcoală tehnică din Bucureşti. Va încerca diverse profesii: învăţător suplinitor, zugrav de biserici şi ceramist, sufleor la teatru şi ziarist. După o specializare în medicina socială, devine funcţionar în Ministerul Sănătăţii, apoi director al şcolii sanitare din Craiova.

Descoperit de Charles Laugier, **A.** a debutat în 1927 la „Arhivele Olteniei". Ajunge a fi cunoscut de scriitorii craioveni C.D. Fortunescu, C. Şaban-Făgeţel, Eugen Constant, C.S. Nicolăescu-Plopşor, care îl vor publica în revistele conduse de ei: „Ramuri", „Condeiul", „Gând şi slovă oltenească". Pagini numeroase risipeşte în „Datina" (Turnu Severin), „Vatra", „Conştiinţa naţională", „Renaşterea", „Tribuna Olteniei" şi în câteva din Capitală: „Adevărul literar şi artistic", „Universul literar", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. Studiile lui etnofolclorice, grupate în seria *Cunoaşterea satului*, au în vedere nunta, moartea, sărbătoarea Paştilor, dar şi a goviilor şi nedeielor, portul popular şi locuinţa gorjeană, meşteşugurile din zonă. Literatura cu pronunţat specific oltenesc a lui **A.** este cuprinsă în volumele *Posada Gurenilor*.

Povestiri din alte vremi (1929), în parte memorialistic, şi *Povestiri olteneşti. Locuri şi oameni din alte vremi* (1946). Bogăţia datelor etnofolclorice, istorice şi toponimice, conţinute de istorisirile scrise în savurosul grai gorjean (autorul adăuga şi un „vocabular" dialectal explicativ), oferă în subsidiar o posibilă monografie a zonei dintre Jiu şi Cerna. Onomastica bogată, cu accent individualizator, persiflant, colorează naraţiunea. Mama este, ca la Ion Creangă, adepta tradiţiilor, a „rânduielilor" rurale. Pe alocuri, istoria familiei pare a se îmbina cu istoria provinciei şi a ţării. Povestitorul laudă calităţile consătenilor săi: mândria şi vitejia ca daturi ancestrale, rigoarea morală a caracterelor. Personajele – tatăl, naşul Grigore Cartianu, moş Ghinea, morarul, bătrânul Zamora Mehedinţeanu – devin, adesea, naratori, folosind ritualul obişnuit pentru a amâna povestirea şi a capta, astfel, interesul. O tipică povestire în povestire este *Nunta cucoanei Lenuţa*, în care cei tineri primesc sfaturi dintr-o verificată pedagogie erotică. Mai amplă, *Pământul cere sânge sau Posada Gurenilor*, juxtapune mai multe secvenţe narative pentru a ajunge de la datini şi toponimie la istorie. *O judecată pe munte* a fost apreciată de Şerban Cioculescu ca un „epos pastoral de o grandioasă primitivitate". Departe de justiţia arbitrară ce acţionează „jos", în lume, „judecata muntelui" îi apare lui **A.** veşnic valabilă. În *Minunea de la Tismana* se reface, după tradiţia monastică, viaţa sfântului Nicodim, întemeietorul lăcaşului. Divagaţia istorică romanţioasă reliefează figura excesivă, sadică a lui Jicmond (împăratul Sigismund), care îl supune pe Nicodim la felurite încercări, de altfel consacrate de hagiografie. Minunile religioase, ca şi datinile populare, sunt frecvente în textele lui **A.** Zilele de hram, încheiate cu ospeţe rafinate de o gastronomie fabuloasă, sunt însoţite de numeroase scene de aglomerare umană. Când părăseşte mediul rural, prozatorul se pierde în snoave echivoce, cantonate în anecdotic.

SCRIERI: *Posada Gurenilor. Povestiri din alte vremi*, pref. C. D. Fortunescu, Craiova, [1929]; *Pământul cere sânge*, Craiova, 1934; *Povestea sfântului Ilie. Din popor*, Craiova, 1944; *Minunea de la Tismana*, Craiova, 1946; *Povestiri oltenești. Locuri și oameni din alte vremi*, București, [1946]; *Povestiri oltenești. Povești din alte vremuri*, îngr. și pref. Ion Popescu-Brădiceni, postafță Ion Căpruciu, Târgu Jiu, 2009; *Basme, povești și snoave din Oltenia. În proză sau în versuri*, îngr. Ion Popescu-Brădiceni și Ion Căpruciu, Târgu Jiu, 2010.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Un salut lui Nicolae Al Lupului*, „Lumea românească", 1938, 437; Metzulescu, *Literile*, I, *178–180*; Eugen Constant, *Evocări*, Craiova, 1980, *66–69*; Firan, *Profiluri*, I, *439–440*. ***A.Sm.***

ALMA MATER, revistă apărută la Iaşi, lunar, din aprilie 1969 până în ianuarie 1974; continuă cu titlul „Dialog" între februarie 1974 şi iunie 1990. Colegiul de redacţie iniţial: Al. Dobrescu (redactor-şef), Vasile Constantinescu (redactor-şef adjunct), Dumitru Simionescu (secretar general de redacţie), Mihai Tatulici (şef secţie literară), Ion Constantinescu, Mihai Drăgan, Petru Ioan (şef secţie ştiinţifică), Maria Platon, Jack Weinstein. Oglindind succesiunea generaţiilor de studenţi care o editează, publicaţia îşi modifică în mod repetat atât aspectul grafic, cât şi echipa redacţională, colaboratorii etc., iar periodicitatea suferă întreruperi repetate. Revistă de cultură a studenţilor de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, de la numărul 3/1969 **A.m.** are subtitlul „Organ al Consiliului UAS din Universitatea «Al. I. Cuza» Iaşi". Modificări intervenite în colegiul redacţional: de la numărul 2/1969, numele lui Vasile Constantinescu dispare din casetă; numărul 3/1969 apare sub următoarea redacţie: Mihai Tatulici (redactor-şef), Dumitru Constantin (redactor-şef adjunct), Nicolae Manea (şef secţie literară), George Mocanu (şef secţie ştiinţifică) ş.a. Cu începere de la numărul 8/1970, Constantin Pricop devine redactor-şef adjunct, alături de Dumitru Constantin. În 20 ianuarie 1971 formula redacţională arată astfel: redactor-şef: Constantin Pricop; redactori-şefi adjuncţi: Dumitru Constantin şi Emil Nicolae. Acestora li se adaugă Nicolae Manea şi D.N. Zaharia ca secretar de redacţie. Odată cu numărul 3/1972, funcţia de redactor-şef este preluată de Al. Călinescu (care va rămâne în fruntea revistei ca redactor-şef sau ca preşedinte al Consiliului de conducere până în 1982), secondat de Liviu Papuc (redactor-şef adjunct) şi Nicolae Manea (secretar general de redacţie), cărora li se adaugă Val Condurache, pe post de redactor-şef adjunct. De la numărul 2–3/1973, Liviu Papuc este înlocuit în funcţie de Andrei Corbea. Numărul 9–10/1973 aduce o nouă modificare în componenţa colectivului de conducere, alcătuit acum din Andrei Corbea, Paul Balahur (redactori-şefi adjuncţi), Mihai Dinu

Gheorghiu (secretar general de redacţie), Dan Butnaru, Crenguţa Diaconescu, Cornelia Mânicuţă, Vasile Mihăescu, Corneliu Ostahie-Cosmin, Mihai Onucu (secretar de redacţie), Vasile Răşcanu, Alfred Emmanuel Winkler. Începând cu numărul 2–3/1974, formula redacţională se restrânge la primele trei nume din lista de mai sus. De la numărul 8/1974, în locul lui Andrei Corbea trece Mihai Dinu Gheorghiu, secretar general de redacţie devenind Vasile Răşcanu, înlocuit, la rândul său, în 1975, de Gh. Gh. Chipail. În anii următori funcţia de redactor-şef a fost deţinută de Sorin Pârvu, Camil Cezar Coţovanu, Dorin Popa, Sorin Antohi, Radu Andriescu, Marius Cristian. După 1989 atât numele din caseta redacţională, cât şi lista colaboratorilor fluctuează de la un număr la altul. Astfel, în numărul 135/1990, colectivul de redacţie este alcătuit din Andrei Corbea, Florin Cântec, Laurenţiu Constantin, Michael Astner, Radu Andriescu, Dumitru Buzatu, Bogdan Călinescu, Irina Constantin, Codrin Liviu Cuţitaru, Mihai Grădinaru, Adrian Tarcan, Mihai Răzvan Ungureanu, Marius Cristian. După alte modificări, colectivul de redacţie este pus, în numărul 139/1990, sub patronajul unui comitet director alcătuit din Al. Călinescu, Andrei Corbea şi Mihai Dinu Gheorghiu. În numărul special tipărit în decembrie 1989 caseta redacţională îi cuprinde pe Andrei Corbea, Florin Cântec, Laurenţiu Constantin, Irina Andone, Radu Andriescu, Sorin Antohi, Bogdan Călinescu, Simona Ciubotaru, Irina Constantin, Mihai Grădinaru, Carmen Jgheban, Adrian Tarcan, Mihai Răzvan Ungureanu. În 1969, în *Cuvântul-program* din primul număr se specifică: „Revista va fi o imagine fidelă a ceea ce înseamnă azi tineretul universitar, cu multitudinea preocupărilor sale […], va cultiva *spiritul critic* şi *schimbul elevat de idei*”. Într-adevăr, alături de „Echinox”, publicaţia va fi atât o tribună de dezbatere (uneori formală) a problemelor specific studenţeşti – sesiunea de examene, activitatea cercurilor ştiinţifice etc. (rubrica „Agenda vieţii universitare”), cât şi o modalitate de exprimare literar-culturală a câtorva generaţii de tineri, marcată de fluxul sau de refluxul politizării învăţământului, în ciuda eforturilor de eludare a ideologicului. Poezie semnează, alături de nume consacrate, numeroşi tineri, unii chiar debutanţi: Mihai Ursachi, Nichita Danilov, Ioanid Romanescu, Dinu Flămând, Lucian Avramescu, Mihai Tatulici, Nicolae Manea, Tit Liviu Pop, Marcel Marinescu, Mircea Florin Şandru, Dan Mutaşcu, Mihai Dinu Gheorghiu, Nicolae Turtureanu, Paul Balahur, Nicolae Grigore Mărăşanu, Nicolae Prelipceanu, Emil Nicolae, Miron Blaga, Aura Muşat, Cătălin Bordeianu, Corneliu Popel, Daniela Caurea, Corneliu Ostahie-Cosmin, Liviu Antonesei, Vasile Mihăescu, Radu Andriescu, Marius Oprea, Horia Gârbea, Bogdan Ghiu ş.a. Paginile de proză sunt semnate, între alţii, de Ilie Hristea, C. Parascan, Constantin Nicoară, Cicerone Sbanţu, Ion Gheorghe Pricop, Mihai Tatulici, Alfred Emmanuel Winkler, Val Condurache, Corina Cristea, Constantin Stan. Teatru publică Matei Vişniec (*Apa de Havel*, *Dinţii*), Aurel Brumă, Cicerone Sbanţu. Critica literară este bine reprezentată, printre semnatari numărându-se autori consacraţi, dar şi tineri în formare. De problemele literaturii române se ocupă I.D. Lăudat (*Dimitrie Cantemir în contemporaneitate*), Mircea Scarlat (*Prima încercare de epopee românească*), Adrian Rezuş, Constantin Pricop, Alexandru George, Al. Duţu, Ioan Holban, Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu ş.a. Cronica literară, susţinută iniţial de Al. Dobrescu şi Constantin Pricop, e preluată de la numărul 3/1972 de Val Condurache, secondat de Mihai Dinu Gheorghiu, Mircea Doru Lesovici şi Dan Petrescu. Dintre recenzenţi, foarte numeroşi, pot fi semnalaţi Ioan Buduca, Magda Ciopraga, Florin Faifer. Lui Liviu Antonesei îi revine rubrica „Prima carte, a doua carte”, unde se ocupă de tinerii Nichita Danilov, Virgil Mihaiu, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei. Andrei Corbea alcătuieşte „Fişele «Almei Mater»“, cuprinzând scrierile unora dintre colaboratorii mai însemnaţi ai revistei. Al. Călinescu dezbate chestiuni de teorie literară, în special în rubrica intitulată „Confruntări”, inaugurată în 1972. Eseuri publică Radu Petrescu (din ceea ce va deveni jurnalul *Ocheanul întors*), Gabriel Liiceanu (*Utopia intelectualului şi utopia filosofiei*), Mihai Şora, N. Steinhardt, Liviu Antonesei, Luca Piţu, Mihai Dinu Gheorghiu, Sorin Antohi, Radu G. Ţeposu. Interesante sunt interviurile subsumate rubricii „Promenada”, printre intervievaţi remarcându-se Zaharia Stancu, Constantin Ciopraga, Horia Zilieru, Mihai Ursachi, Ion Pop, D.I. Suchianu, Mircea Iorgulescu, Al. Zub, Ştefan Aug. Doinaş, Laurenţiu Ulici. Alte rubrici: cronica filosofică (susţinută în special de D.N. Zaharia, Corneliu Ostahie-Cosmin, Valeriu Gherghel) cronica teatrală (printre semnatari, Algeria Simota) cronica

plastică (Adriana Răileanu, Sasca Nistor, Cătălin Bordeianu, Vasile Rășcanu) cronica muzicală (Liviu Papuc, Virgil Mihaiu) cronica cinematografică (Gh. Gh. Chipail, Valeriu Gherghel). Un interesant *Epistolar Petru Comarnescu* alcătuiește Nichita Filip. Apar tălmăciri din literatura modernă și contemporană (Herman Hesse, Curzio Malaparte, Dylan Thomas, Paul Celan ș.a.), din eseistica lui Roland Barthes, André Gide, Maurice Blanchot, Max Bense, Hans Robert Jauss, Michel Zéraffa. După 1989, titlurile rubricilor („Abecedarul democrației", „Tribuna liberă") și ale unor articole (*Fiziologia oportunistului ceaușist*, *Despre democrație și alte necunoscute*, *Ce e pluralismul?*, *Ieșirea la libertate*) vorbesc singure despre schimbarea profilului ideologic al revistei. Cu poezie contribuie acum Liviu Antonesei, Mihai Grădinaru, Liviu Ioan Stoiciu, Liviu Cangeopol, Nichita Danilov, Mihai Ursachi, Mircea Dinescu (tradus în franceză de Thomas Bazin). În paginile de critică apar semnăturile lui Gheorghe Crăciun, Ovidiu Nimigean, Codrin Liviu Cuțitaru, Sebastian Drăgulănescu, Bogdan Călinescu. Se remarcă, de asemenea, câteva interviuri interesante: Bogdan Călinescu cu Anna Lietti, redactor la săptămânalul elvețian „L'Hebdo", Mihai Răzvan Ungureanu cu Ladis Kristof, profesor la Universitatea din Portland (Oregon), Laurențiu Constantin cu Agata Kuperman, atașat cultural la Ambasada SUA din București. ***M.V.***

ALMANAH, publicație anuală de tip magazin, înrudită cu calendarul, având caracteristicile unei cărți populare. Ambele periodice își propun să îmbine latura instructivă cu cea distractivă și să ofere o lectură cât mai captivantă unor categorii largi de cititori. Aceste publicații nu se suprapun însă întru totul, **a.** fiind mai structurat sub aspect tematic. De remarcat că în *Dicționarul limbii române*, condus de Sextil Pușcariu, **a.** era definit ca „un fel de calendar destinat unui cerc de cetitori mai culți". Un deschizător de drumuri în ceea ce privește redactarea unor **a.** este Zaharia Carcalechi, care, secondat la un moment dat de fiul său, în 1836 și 1837 scoate la Buda, iar din 1840 la București, până în 1858, „cu slobozenia înaltei stăpâniri", „Almanahul statului din Prințipatul a toată Țara Românească", devenit „Almanahul statului". Profilul este exclusiv de ordin administrativ, fără inserțiile literare ale calendarelor sale publicate mai devreme cu două decenii. În schimb, cel care își poate revendica întâietatea în acest domeniu este micul „Almanah literar pe anul 1839", redactat de Ion Heliade-Rădulescu și imprimat în propria tipografie. Este utilizat încă alfabetul chirilic de tranziție, dar titlurile sunt, de regulă, cu litere latine. Ion Heliade-Rădulescu își publică aici poeziile *Cutremurul* și *La Elvira* – în prima redacție, precum și traducerea *Lament amoros* din Iacopo Vittorelli. Iancu Văcărescu revine cu *Orologiul îndreptat* (de fapt, o schimbare de titlu pentru *Ceasornicul îndreptat*), iar C. Negruzzi (cu pseudonimul Carlu Nervil) colaborează cu elegia *Melancolia*, o adaptare după Gabriel-Marie Legouvé. Traducerea unei nuvele mai ample a lui Émile Deschamps, *Francesca de Palermo*, nesemnată, poate fi atribuită Ermionei Asachi, care mai tradusese în acei ani din același autor. În multe cazuri **a.** apare ca supliment al unui calendar, apropiindu-se de configurația unei antologii de texte literare, în care poezia și proza alternează. Astfel, Mihail Kogălniceanu va edita între 1842 și 1846 un „Calendar pentru poporul românesc", cu o parte calendaristică urmată de una literar-științifică distinctă, intitulată „Almanah de învățătură și petrecere". În primii ani se promovează aici o literatură originală valoroasă, pe care o semnează, de pildă, în 1844 și 1845, M. Kogălniceanu (*Fiziologia provincialului în Iași* și articolul *Despre pauperism*), V. Alecsandri (nuvela *Toader și Mărinda* și poezia *Groază hoțul*, nuvelele *Borsec* și *Iașii în 1844*, poeziile *Altarul Mănăstirii Putna* și *Ursiții*), C. Negruzzi (*Lumânărică* și *Sobieski și românii*), Alexandru Donici (fabulele *Paingul și bondarul*, *Braminul*). Cu același titlu, **a.** va fi continuat din 1847 de Gh. Asachi tot ca un coligat, în cadrul „Calendarului pentru români" pe care îl edita acesta, fără strălucirea de la început, cu apariții în care predomină scrierile cărturarului, însoțite de propriile ilustrații. O anumită confuzie terminologică persistă însă, **a.** și calendarul fiind percepute ca sinonime, astfel că la „Calendarul «Claponului»" din 1878 este menționat subtitlul „almanah hazliu și popular". La fel, în prefața „Calendarului «Minervei»" din 1899 se reafirmă dorința de a oferi publicului „un almanah enciclopedic, variat, util și interesant, un almanah în care cititorul să găsească abundente și bune îndrumări, lămuriri și orientări pe toate tărâmurile vieții practice". Un titlu hibrid poartă publicația scoasă, cu întreruperi,

de George Ioanid, „Almanahul sau Calendarul portativ” (1868–1886). În fine, „Almanahul vieţii ieşene” (1931–1933) se transformă în ultimul an de apariţie în „Calendarul Iaşului”. O apariţie inegalabilă a fost „Almanahul Societăţii Academice Social-Literare România Jună”, care reunea, în primul volum, din 1883, colaborări de rezonanţă, începând cu cea dintâi publicare a poemului eminescian *Luceafărul*, în versiune integrală, fără retuşurile operate ulterior în ediţia publicată de Titu Maiorescu. În cel de-al doilea volum vienez, din 1888, sunt tipărite poeziile *De ce nu-mi vii*… şi *Kamadeva* de Eminescu, reproduse după „Convorbiri literare” din 1887, între autorii prezenţi în ambele apariţii numărându-se nume de referinţă precum V. Alecsandri (*Iarna vine*, *Izvorul* şi *Ovidiu* – actul întâi), Ion Creangă, Titu Maiorescu, Ioan Slavici (*Bobocel*), Duiliu Zamfirescu (*Linişte*a, *Frica*) sau A.D. Xenopol, cu un fragment din *Istoria românilor din Dacia Traiană*, care urma să intre sub tipar. Din păcate, practica republicărilor şi a amalgamării colaboratorilor a îngustat în timp sfera de interes a acestui gen. În vreme ce calendarul nu a supravieţuit până în contemporaneitate, **a.** are o longevitate mult mai mare, perpetuându-se, cu unele sincope, în practica activităţii editoriale şi revuistice de la cumpăna anilor sau din lunile de vară.

Repere bibliografice: Sextil Puşcariu, *Calendare şi almanahuri*, „Almanahul graficei române”, 1931; Lovinescu, *Opere*, III, *440–447*; Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti*, Bucureşti, 1981; Zaciu, *Cu cărţile*, *258–264*; Cătălin Virgiliu Ene, *Catalogul calendarelor româneşti (1794–1947)*, Bucureşti, 2000; Elisabeta Faiciuc, *Dicţionar de calendare şi almanahuri româneşti*, partea 1: *Completări la bibliografia generală a calendarelor pentru perioada 1600–1918*, Cluj-Napoca, 2011. ***E.P.***

ALMANAH, publicaţie bilingvă, care apare la Budapesta, din 1993, o dată la doi ani, în fapt în 1995, 1997 şi în 2000. Colectivul redacţional, compus din Lucia Borza, Anna Borbély, Maria Berényi și Caterina Tiritean, realizează o publicaţie informativă şi de valorificare a unor texte literare sau culturale, elaborate de membrii Societăţii Culturale a Românilor din Budapesta (1992), printre care se numără Maria Berényi, Emil Bodorca, Lucia Borza, Elena Kiss Fótos, Grósz György, Kalugyer Demeterné, Groza Virág, Ştefan Mureşan, Cornelia Tirnovan Nemeş, Petru Popuţa ş.a. Sunt publicate o serie de date statistice despre românii din Ungaria, sunt menţionate legăturile tradiţionale cu retoromanii din Elveţia (Ştefan Frătean). Despre trecutul cultural al românilor din Ungaria scrie Maria Berényi (*Rolul Budapestei în istoria culturii române*), care se mai ocupă de profesorii români la Facultatea de Medicină din Budapesta în secolul al XIX-lea sau de intenţia lui I.L. Caragiale de a scoate o revistă literară la Budapesta. Articole în maghiară pe teme culturale sunt semnate de Octavian Olteanu, Borsa József, Nemes László, Maria Berényi, Anna Borbély, iar Eva Kozma Frătean îşi prezintă volumul *Cântece populare româneşti din Ungaria*, reproducând o parte din aceste texte. Se mai pot citi texte de Eminescu şi de Al. Vlahuţă şi sunt inserate versuri originale de Lucia Borza, Maria Berényi, Ştefan Mureşan, precum şi proză de Petru Popuţa şi Lucia Borza. Nu este neglijat nici folclorul local, prin colindele, strigăturile şi chiuiturile din Apateu, Chitighaz, Vărşand, Jula. Se dau de asemenea informaţii despre activitatea Societăţii Culturale a Românilor din Budapesta. Lucia Borza traduce din Octavian Goga, iar Marosán István din Eminescu. ***M.Pp.***

ALMANAH „ANTICIPAŢIA”, publicaţie editată de revista „Ştiinţă şi tehnică” la Bucureşti, între 1983 şi 2000, cu o pauză în 1992 (cu specificarea că până în 1991 edițiile erau postdatate: astfel, primul număr, având pe copertă 1983, fusese tipărit de fapt în vara lui 1982). Editura Nemira reia editarea almanahului în 2012 (redactor-șef: Ana Antonescu, director onorific: Alexandru Mironov) după o pauză de mai bine de un deceniu. Almanahul îl are în 1983 ca redactor-şef pe Ioan Albescu, iar redactor coordonator este Alexandru Mironov; începând cu ediția 1984, redactor-șef adjunct devine Gheorghe Badea. În 1993 reapare sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei, avându-l ca redactor literar pe Mihai-Dan Pavelescu; în 1994 este editat iarăși de revista „Ştiinţă şi tehnică”, în colaborare cu Fundația Crescent, sub egida revistei „Colecția de povestiri științifico-fantastice Anticipația”, director onorific fiind Alexandru Mironov, iar Mihai-Dan Pavelescu redactor. Dintre secțiuni, „Ştiinţa la frontierele cunoaşterii” (cu o pondere declinantă de-a lungul anilor) se ocupa de știința popularizată, „Galaxia SF” de critică, iar „Retro SF” de recuperarea unor texte din „epoca de aur” a anilor ’50-’70. Tipărit în tiraje mari (primul

număr a avut o sută de mii de exemplare), almanahul a substituit cu succes „Colecția «Povestiri științifico-fantastice»” (1955–1974), oferind, alături de maeștri consacrați ai genului precum Vladimir Colin, Horia Aramă, Gheorghe Săsărman, George Anania sau Romulus Bărbulescu, spațiu de manifestare generației ’80 („Noul val”, salutat în prima ediție de Vladimir Colin), compusă din Cristian Tudor Popescu, Dănuț Ungureanu, Alexandru Ungureanu, Silviu Genescu, Ovidiu Bufnilă, Mihail Grămescu, Rodica Bretin, Dan Merișca, Leonard Oprea, Gheorghe Păun, Bogdan Ficeac ș.a. Edițiile postcomuniste ale almanahului au publicat de asemenea autori „nouăzeciști” precum Liviu Radu, Florin Pîtea, Don Simon (Petrică Sîrbu) sau Radu Pavel Gheo. O formă de omologare canonică în interiorul almanahului au reprezentat-o „medalioanele” dedicate autorilor: Gheorghe Săsărman, Ovidiu Bufnilă, Corneliu Omescu (1983), Alexandru Ungureanu, Marcel Luca (1984), Voicu Bugariu, Dănuț Ungureanu, Silviu Genescu, Gheorghe Păun (1986), Mircea Opriță, Sorin Antohi, Constantin Cozmiuc (1987), Bogdan Ficeac, Ioan Groșan, Marian Truță, Doru Pruteanu (1989) ș.a. Între criticii prezenți în almanah cu eseuri și cronici dedicate genului se numără Gheorghe Păun (*Încercare de clasificare a povestirilor SF*, 1983), Adrian Rogoz, Sorin Antohi (cu studii despre utopie, dar și cu numeroase recenzii), Marcel Pop-Corniş (*Kurt Vonnegut şi metaromanul SF*, 1984), Sanda Radian (*Pe tema personajelor din literatura SF*, 1984), Ştefan Ghidoveanu (*Efectele speciale în filmul SF*, 1985) Ion Hobana (*Robur, Albatrosul, Groaza – trei simboluri ale anticipației clasice*, 1985; *H. G. Wells cineast*, 1986), Mircea Opriță, Voicu Bugariu (*Sociologie literară SF*, 1988; *Gnoza SF*, 1995), Cristian Tudor Popescu (*Ştiinţă şi science fiction*, 1988), Cornel Robu (*Între fantastic şi sublim*, 1989; *SF-ul românesc: ce este, ce-ar putea fi*, 1993), Florin Manolescu sau Ion Bogdan Lefter (care, în ediția 1990, conceptualizează tema „SF-ul în poezie”, exemplificând-o printr-o miniantologie din Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Magdalena Ghica, Florin Iaru, Virgil Mihaiu, Alexandru Mușina, Călin Vlasie), Radu Pavel Gheo (*Aspecte ale crizei identităţilor în literatura SF*, 1997). Două ample anchete au fost organizate în 1986, având ca temă „Specificul anticipației românești” (la întrebările formulate de Voicu Bugariu au răspuns Mihai Coman, Ion Hobana, Florin Manolescu, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Al. Mironov, Mircea Opriță, Adrian Rogoz, Artur Silvestri), și în 1990, când în dezbatere s-a aflat subiectul „Anticipație și umanism”. În sumare au intrat și autori de benzi desenate: Sandu Florea în 1983 (*Planeta fără pterodactili*, scenariu Marcel Luca), Viorel Pîrligras în 1984 (*Un animal fantastic*), Adrian Barbu în 1986 (*Confruntarea*, scenariu Alexandru Ungureanu). Câteva numere au inclus câte un roman din repertoriul internațional: *Picnic la marginea drumului* de Arkadi și Boris Strugațki (1985), *Sfârșitul Eternității* de Isaac Asimov (1988). Almanahul a publicat și promovat – inclusiv prin medalioane și prezentări critice – traducători faimoși în fandom, precum Mihai-Dan Pavelescu, Ion Doru Brana (a cărui traducere din *Johnny Mnemonic* de William Gibson echivalează cu actul de naștere al generației ’90, marcată de cyberpunk), Valerian Stoicescu (traducătorul fraților Strugațki). În perioada postcomunistă, și sub influența redactorului literar Mihai-Dan Pavelescu, almanahul alocă un spațiu mai mare traducerilor, renunțând aproape cu totul la secțiunile de știință popularizată și de critică. ***M.I.***

ALMANAH „CONVORBIRI LITERARE”, publicaţie editată de revista omonimă la Iaşi între 1979 şi 1990. Redactor-şef: Corneliu Sturzu; redactor responsabil: Constantin Pricop; secretar de redacţie: Georgeta Iacobitz. A reapărut în 2002, când redactor-şef este Cassian Maria Spiridon şi redactor-şef adjunct Dan Mănucă. Prima echipă de realizatori este formată din Emil Brumaru, Nichita Danilov, Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu, Lucian Dumbravă, Grigore Ilisei, Horia Zilieru, Eugenia Coleman, Ana Vâlcu şi Jack Mathyas. Dintre numeroasele rubrici existente, se impun „Pagini de istorie”, „Istorii literare”, „Semne bune anul are”, „Ţara la ea acasă”, „Privelişti româneşti”, „Meridiane”, „Literatura de pretutindeni”, „Poezie”, „Literatura SF”, „Hobby almanah”, „Aventuri… aventuri”, „Film”, „Umor”, „Acasă la…”, „Eutherpe”, „Plastica”, „Enigmistica”, „Din lumea ştiinţei”, „Ochiul călătorului”, „Reportaje”, „De prin literaturi adunate”, „Memorii şi memorialişti”. Semnează versuri Emil Brumaru, Ovidiu Genaru, Haralambie Ţugui, Horia Zilieru, Liviu Antonesei, Nichita Danilov, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu, Lucian Valea, Mihai Ursachi, Nicolae Ţaţomir ş.a. Proză publică Mircea Opriţă, Alina Nour, Anton Cosma,

Ovidiu Genaru, Ion Arhip, Ion Cristoiu, Adrian Cornescu, V.V. Mihăilescu, Valentin Silvestru ş.a. Ada Teodorescu şi Alecu Popovici scriu teatru pentru copii. Compartimentul cel mai bine ilustrat este cel istorico-literar, cu materiale interesante, dense în informaţii, purtând semnătura lui Demostene Botez, George Lesnea sau a unor cercetători ca Dan Mănucă, D. Ivănescu, D. Florea-Rarişte, Ovidiu Papadima. În volumul din 1985 Al. Zub glosează cu referire la domeniul istoric (*Cum se scrie istoria*), apoi despre Macedonski şi Kogălniceanu. Ştefan S. Gorovei scrie articolul *Logofătul Tăutu*, Haralambie Ţugui e autorul secvenţei *„Duduia Otilia"* (scrisori de la Otilia Cazimir), Ovid Densusianu-fiul evocă întâlnirile cu Mihai Codreanu etc. Câteva „viziuni italiene" ale lui N. Iorga sunt puse în lumină de Florin Faifer. Volumul din 1986 aduce investigaţii istorico-literare îndeosebi pentru zona dramaturgiei, prin mărturiile Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui E. Lovinescu, Victor Ion Popa, G. Ciprian, Mihail Sorbul, N. Barbu ş.a. Pot fi citite şi *Impresiile din Paris* ale Matildei Cugler-Poni. Tot aici Ştefan S. Gorovei scoate la lumină un eseu inedit de Vasile Lovinescu. În anul următor Marina Mureşanu-Ionescu traduce din recent apărutul volum al lui Emil Cioran *Exercices d'admiration* o „confesiune pe scurt". Tot acum pot fi parcurse şi medalioanele dedicate lui Constantin Hurmuzachi şi Petru Poni de Liviu Papuc şi Rodica Anghel. Elisabeta Isanos evocă figura Magdei Isanos. Din volumul anului 1988 sunt de reţinut contribuţiile lui Aurel Leon, Constantin Ciopraga, Adrian Cocârţă, Cristian Arhip, Constantin Călin, Titus Vîjeu. În numărul pe 1989 sunt publicate *Alte amintiri de la „Convorbiri literare" din ultima perioadă bucureşteană*. Victor Bârlădeanu continuă seria întâlnirilor memorabile cu Mihail Sadoveanu. Interesante sunt ineditele provenite din fondul Leca Morariu şi semnate de Ion Agârbiceanu, Vasile Bogrea, Jean Boutière, Th. Capidan, N. Cartojan şi Traian Chelariu. Şi sumarul istorico-literar al anului 1990 este relativ bogat. Al. Zub semnează studiul *Eminescu: o viziune organică*, I. Galan aduce *Mărturii documentare de la V. Alecsandri*, D. Ivănescu se opreşte asupra corespondenţei maioresciene, Aurel Leon se ocupă de „clanul" Teodorenilor etc. Pot fi citite şi fragmente din *Jurnalul de adolescent* al lui Cezar Petrescu, precum şi *Maxime* ale lui Marin Preda. Dan Mănucă analizează corespondenţa lui Traian Bratu cu germanistul Th. Frings. La rubrica „Memorii şi memorialişti" sunt de înregistrat numele lui N. Iorga, Ionel Teodoreanu, Al. A. Philippide, G.M. Vlădescu, Mircea Eliade, Mihail Sorbul, Alexandru Cazaban, Pompiliu Constantinescu, Raymond Queneau, Amiel, Anaïs Nin, Clara Malraux. ***D.B.***

ALMANAH „LUCEAFĂRUL", publicaţie editată de revista omonimă la Bucureşti între 1982 şi 1989. În câţiva ani (1982–1983, 1985, 1987) a fost dublat de un „almanah estival". Redactor-șef: Nicolae Dan Fruntelată; redactor responsabil: Mihai Ungheanu; secretar de redacție: Mircea Croitoru. Se tipăresc versuri de Tudor Arghezi, Nicolae Labiş (*Seara, după ploaie, între munţi* – inedită), Nichita Stănescu (*O respirare*), Cezar Ivănescu, Grigore Vieru, Grigore Hagiu, Adrian Păunescu, Nicolae Dan Fruntelată. Se publică proză de D.R. Popescu, Fănuş Neagu, Gheorghe Schwartz, Eugen Barbu (*Epilog la „Incognito"*). Compartimentul publicisticii este mai bogat: Mircea Micu, Dan Smântânescu, Ion Rotaru, Stancu Ilin. În 1984 Ion Coja îi schiţează un portret lui Constantin Noica, la aniversarea a şaptezeci şi cinci de ani. Variată şi incitantă este şi secţiunea rezervată istoriei literare. Se pot afla câteva opinii ale lui V. Voiculescu despre poezie, conţinute într-o scrisoare către Ion Pillat. Alături de Tudor Mușatescu (*Pseudonime literare*), sunt prezenţi cu texte inedite Ştefan Roll (*Livada sufletelor dulci*), Emil Botta (*Remember*), Simion Stolnicu (*După o epistolă de Catullus*). În 1983 Stancu Ilin publică un discurs necunoscut ţinut în 1941 de Liviu Rebreanu pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, în care omagiază personalitatea lui Octavian Goga. Sub iniţialele numelui, Mihai Ungheanu reproduce, cu titlul *Obsedantul deceniu*, delimitările operate de Marin Preda între generaţia aşa-zis „gerontocrată" și cea a lui Nicolae Labiş. Este de reţinut şi ancheta *Există o generaţie Labiş?*. Marcel Pop-Corniş tălmăceşte un fragment din romanul lui Ken Kessey, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, Maria Ivănescu din *Moarte pe credit* de Céline, Darie Novăceanu patru povestiri de Gabriel García Márquez (*Într-una din zilele acestea*, *Trandafiri artificiali*, *Noaptea bâtlanilor*, *În după-amiaza de marți*), Modest Morariu din Emil Cioran (*Valéry în fața idolilor săi*, *Noii zei* – fragment din *Le Mauvais Démiurge*), Ioan Alexandru din poemele lui Martin Heidegger.

Ileana şi Aurel-Dragoş Munteanu preiau în traducere, din revista americană „The Times Literary Supplement”, textele simpozionului *Plagiatul – o problemă juridică sau o problemă literară?*. Alţi colaboratori: Traian Herseni, Ion Hobana, A.I. Zăinescu, Hristu Cândroveanu. ***D.B.***

ALMANAH „ROMÂNIA LITERARĂ”, publicaţie editată de revista omonimă la Bucureşti între 1984 şi 1990. Constituit tematic, sumarul primului volum, pus sub genericul *Aventuri ale memoriei şi fanteziei*, cuprinde o antologie de povestiri „cu un caracter mai puţin obişnuit”, în majoritate texte inedite traduse din autori străini, completate cu şase povestiri originale din literatura română, scrise anume pentru această publicație de Haralamb Zincă (*O crimă aproape perfectă*), Ioan Suciu (*Unchiul de aseară*), Eugen Teodoru (*La un birou de poliție*), Pan Izverna (*Ceața*), Petre Vârlan (*S-a furat o fată*) și Ion Ochinciuc (*Umbra zburătoare*). Cele mai multe tălmăciri le aparţin lui Nicolae Nicoară, Horia Matei şi Andrei Bantaş. Volumul din anul următor reproduce, în secţiunea iniţială, o serie de sugestive anchete gazetăreşti tipărite în diverse reviste româneşti între 1890 şi 1935, care au solicitat opiniile unor personalități ale timpului, de la I.L. Caragiale la Tudor Arghezi, partea a doua reunind traduceri din literatura universală semnate de Ion Hobana (*Jules Verne la el acasă* de Marie A. Belloc), Paul B. Marian (*Ultimul drum al lui B. Fondane*, din volumul José Costi, *Amintirile dezordonate, Mai am doi ani de trăit* de Georges Simenon, *Amintiri despre Lev Tolstoi* de Tatiana Tolstoi), Florian Potra şi Andrei Bantaş (câteva interviuri cu Françoise Sagan, Edward Albee și cu Arthur Miller). Volumul din 1987, alcătuit sub genericul *Realitate – fantastic – utopie*, cuprinde „o posibilă sinteză a ipostazelor imaginarului de-a lungul timpului”, formată din texte eseistice, ce alternează cu proze scurte inedite. Traduc acum Rodica Lascu-Pop (*La florăreasa Victorine* de André Carpentier, *Inima de jad* de Thomas Owen), Doina Opriţă, Doru Brana şi colaborează, printre alţii, Geo Bogza, Nicolae Iliescu, Lucian Hanu, Alin Teodorescu, şi Radu Prodan. În 1988 subiectul central este moda, abordată ca oglindă a istoriei civilizaţiei. Comentariile, purtând semnăturile lui Mircea Maliţa (*Dialog despre stiluri*), Vasile Andru (*Moda. O raportare la teoria informațională*), Radu Cosaşu (*O retorică a puloverului*), Andi Bălu (*George Călinescu despre modă*) ş.a., sugerează semnificaţiile subtile ale unui fenomen asociat nu de puţine ori frivolităţii. *Aventura cunoaşterii* e intitulat volumul din 1989, ce reuneşte texte de Mircea Eliade (*Ceremonialurile de inițiere la populațiile primitive*, prezentare și traducere de Șerban Velescu), Gaston Bachelard (*Lampa și hârtia albă*, transpus de Lucian Hanu), precum și un grupaj realizat de Mia Nazarie, intitulat *Confesiuni despre creație: Mozart, Einstein, Cocteau*. O proză a lui Bedros Horasangian se intitulează *Prin Bucureşti fără baston*. În măsura în care literatura reprezintă un tip special de călătorie, volumul anului 1990 e consacrat literaturii şi călătoriei. Sunt reunite, din nou, nume celebre ale literaturii universale: Chateaubriand, Goethe, Rimbaud, Günter Grass. Dintre autorii români, de menţionat Mircea Maliţa, Bedros Horasangian şi Romulus Rusan. La rubrica „Voiaj interior” pot fi citite proze de Mircea Horia Simionescu, Adriana Bittel, Cristian Teodorescu, Horia Bădescu, Mircea Diaconu, Nicolae Prelipceanu ş.a. Răzvan Theodorescu oferă un comentariu intitulat *O „imagine a celuilalt” prin călători: cazul românesc*, iar Adrian Silvan Ionescu se ocupă de artiştii călători prin ţările române în veacul al XIX-lea. În fine, volumul pentru anul 1991 are ca temă *Aventurile imaginației*, *Jocurile fanteziei*. Pagini de proză semnează Mircea Horia Simionescu („*Să ne adaptăm mai deplin la bucuriile vieții*”), Ioan Groșan („*Viața e complexă”. Sinopsis la un film de actualitate din 1992*) și Ștefan Agopian (*Bâlciul spiritual*). Volumul cuprinde totodată semnături prestigioase din literatura universală, între care se numără Jorge Luis Borges cu proza *Timpul circular* (în românește de Tiberiu Oprea), Julio Cortázar (*Autostrada din sud*, traducere de Luminița Voina-Răuț), Ray Bradbury (*Coasa*, în românește de Mircea Voinea). ***D.B.***

ALMANAH „TRIBUNA”, publicaţie editată de revista omonimă la Cluj-Napoca, între 1976 şi 1989. Redactori-şefi: Dumitru Radu Popescu (până în 1982), apoi Vasile Sălăjan; în genere, redactorii responsabili se schimbă anual. Nu există rubrici fixe, unele volume fiind constituite tematic. Sunt reunite versuri de Radu Stanca (*Sibila îndurerată, Ceas de taină*), Mihai Beniuc (*Univers, Așteptare*), Maria Banuș (*Vânătoare,*

Daimon), Marin Sorescu (*Rețeta, Noul orar al soarelui*), Leonid Dimov (*Memorizare, Nesomn*), Ana Blandiana (*Poem, Cuvintele mele*), Ileana Mălăncioiu (*„Țineam în mână monedele asudate”*), Horia Bădescu (*Smârdan, Balada celor care vor război*), Nichita Stănescu (câteva poeme traduse de Geo Vasile: *La cena generale/Cina generală, Evocazione/Evocare, La musica/Muzica, La Quadriga/Cvadriga*) ș.a. Proză semnează Vasile Rebreanu (*Caii* – fragment din romanul *Legați-vă centurile de siguranță*), Norman Manea (*Pisica*), Gheorghe Schwartz (*Portarul*), Tudor Dumitru Savu, Tudor Vlad, Leonida Neamțu, Ștefan Damian, Olga Caba. Teatrul este reprezentat de Matei Vișniec (*Trei zile cu Madox*), Const. Cubleșan, Const. Zărnescu, Mircea Vaida, Ștefan Damian, Paul Ioachim, Vasile Sălăjan. Foarte bogat este sectorul consacrat publicisticii, istoriei şi criticii literare. În 1981 Aurel Sasu oferă un original *Dicţionar de titluri reţinute*, Iulian Negrilă reia *in extenso* două scrisori ale lui Ioan Slavici către Vasile Mangra, Mircea Popa prezintă pe Ion Agârbiceanu inedit, iar Mircea Vaida şi Mircea Curticeanu publică secvenţe necunoscute din corespondenţa Lucian Blaga – Ion Breazu. Un incitant *Dosar Tudor Arghezi* alcătuieşte Stelian Cincă, iar Ion Oarcăsu transcrie textul unui „portret ardelean” al Anişoarei Odeanu. Volumul din 1980 are ca temă *Literatura română de la cronicari până azi*, iar cel din 1981 reuneşte în prima parte mărturisirile – urmate de fragmente ilustrative – a şaizeci de scriitori din provincie, referitoare la statutul artistului ce nu aparţine „centrului”. *După un sfert de secol (1957–1982)* este genericul almanahului din 1982. Volumele din 1984 şi 1986, organizate sub genericul *Spectacol*, abordează aproape în exclusivitate problemele dramaturgiei. Rubrica „Biblioteca universală” include traduceri sub semnătura lui Ștefan Damian (*„Am milioane de cititori, nu mai știu pentru care din ei scriu și aceasta mă tulbură…”* – interviu cu Gabriel García Márquez), Alexandru Vlad (*Oaspeți* de Truman Capote), Mariana Vartic (*Mărturia mincinoasă a zăpezii, Istoria groaznicelor întâmplări ce și-au avut începutul misterios în General Paz – Provincia Chubut* și *În amintirea Paulinei* de Adolfo Bioy Casares) și de Virgil B. Stanciu (*Moștenirea familiei Lemesurier* de Agatha Christie și *Căldură umană* de Jan Fleming). ***D.B.***

ALMANAH „VIAŢA ROMÂNEASCĂ”, publicaţie editată la Bucureşti între 1983 şi 1988. Redactor responsabil: Gheorghe Pituţ. Dacă dintre cei cărora li se publică versuri se reţine îndeosebi numele lui Nichita Stănescu, prozatorii sunt mult mai numeroşi: Fănuş Neagu, Vasile Andru, Ileana Mălăncioiu, Petre Anghel, Maria-Luiza Cristescu, Marin Sorescu ş.a. Teatru publică Nicolae Breban (*Bătrâna doamnă şi fluturele. Operă tragicomică, necântată, în două acte*) şi Paşcu Balaci. Bogat şi de substanţă este sectorul publicisticii. În 1984 Mircea Handoca publică fragmente dintr-un interviu dat de Mircea Eliade la aniversarea a trei sferturi de veac de viaţă a savantului, în timp ce Mihai Ungheanu – pentru a demonstra „insuficienţa teoriei mediului în viaţa artiştilor” – se ocupă de *Vieţile paralele* ale lui Mihail Sadoveanu şi E. Lovinescu. Un an mai târziu, Petre Boteanu evocă o întâlnire cu Brâncuşi. Apar eseuri de C. Noica, Alexandru Surdu, Ion Hobana. În 1983 Arşavir Acterian deapănă amintiri despre Ion Barbu. *Dragostea şi universul* este genericul volumului din 1987, conţinând integral traduceri din literatura universală. Alice Georgescu tălmăceşte o secvenţă dramatică din Dino Buzzati, Sanda Chiose Crişan traduce din *Histoires malicieuses des grands hommes*, oprindu-se la *Straniile metode de lucru ale lui Zola*, Cezar Baltag optează pentru C.G. Jung (*Despre relaţia psihologiei analitice cu poezia*), Dana Balteşiu pentru Michel Tournier, iar Iosefina Simionescu pentru Maupassant. Al. Andriţoiu şi Mihai Giugariu publică însemnări de călătorie. Cei interesaţi de sport şi cinematografie găsesc numeroase materiale, după cum nu lipsesc nici epigramele şi curiozităţile de tot felul. Alţi colaboratori: Horia Stanca, Gh. Tomozei, Nicolae Nicoară. ***D.B.***

ALMANAH „VREMEA”, publicaţie editată de revista omonimă la Bucureşti între 1941 şi 1944, „sub îngrijirea d-lui Paul Ştefan, cu preţiosul concurs al d-lui Vasile Netea”. Partea calendaristică, precedată de ilustraţia *Corpul omenesc şi semnele zodiacului*, extrasă din *Les Très riches heures* a ducelui de Berry, cuprinde, pentru fiecare lună începând din ianuarie, câte o poezie de Otilia Cazimir (*Calendarul*), Demostene Botez (*Linişte de iarnă*), Al. O. Teodoreanu (*Dimineaţa*), Ion Barbu (*In memoriam*), Tudor Arghezi (*Logodnă*), Octavian Goga (*Noapte*), Lucian Blaga (*Vara*), V.

Voiculescu (*Răsărit pe câmpie*), Marcel Romanescu (*Întâiul pahar*), Ion Pillat (*În vie*), Ion Minulescu (*Cu toamna în odaie*) şi Al. A. Philippide (*Exerciţiu*). Urmează partea instructivă, compusă dintr-un documentat excurs *Istoria almanahului*, dintr-o prezentare a artei magiei (*Despre magie*) şi din câteva lecţii educative – specifice unei publicaţii de tip almanah – despre România, concentrate în cifre şi imagini: suprafaţă, bogăţii naturale, populaţia pe regiuni istorice, structura industriei, comentarii despre românii din sud-estul Europei (de Alexandru Iordan), din Ungaria (de V. Lucreţiu), din URSS (de Al. R. Niculescu), despre Transnistria (ţinutul dintre Bug şi Nistru denumit astfel în 1915 de gazetarul şi poetul Alexis Nour şi descris de Vasile Netea într-o broşură cu acelaşi titlu), despre Basarabia (de George Dorul Dumitrescu). Interesantă şi utilă este ideea de a da succinte prezentări – date biografice, informaţii despre studii, profilul social-literar sau social-politic (completat pentru scriitori de menţionarea revistei şi a anului în care au debutat şi de bibliografia operei) – ale unor nume importante ale timpului, însoţite de câteva pagini ilustrative: Mihail Fărcăşanu, *Ion C. Brătianu*, Vasile Netea, *Poetul Octavian Goga*, Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu*, Tudor Arghezi, *George Georgescu* – la împlinirea vârstei de șaizeci de ani, Ludovic Voita, *Mareşalul Ion Antonescu*, *Adolf Hitler*, Ștefan Roll – sub semnătura Gh. Dinu, *Iosif Stalin*, *W. Churchill*, *Henry Philippe Pétain* etc. Ultima parte alătură obişnuitele sinteze asupra anului literar, artistic etc. (Pompiliu Constantinescu, *Erau odată şi ani literari*, Petru Manoliu, *Dimensiunea spirituală a anului 1941*, Vladimir Tudor, *1941. Bilanţ teatral*) şi excursul prin ani, nume şi exemple în istoria publicisticii autohtone (Ion Pas, *Presa de-a lungul vremurilor*), de studiul extins, bine documentat, cu descrierea armatelor ţărilor beligerante, a teatrelor de război, însoţite de hărţi, nume de comandanţi, imagini de pe fronturile de luptă. În 1943 sumarul este structurat pe comemorări: Titu Maiorescu (evocat de E. Lovinescu), I.L. Caragiale (evocat de D. Karnabatt), Ion Heliade-Rădulescu (de St. Dimitropol), Duiliu Zamfirescu (de A.P. Todor), Stendhal (prezentat de Geo Dumitrescu sub pseudonimul Vladimir Ierunca), Stéphane Mallarmé (autor Pericle Martinescu) ș.a., dar are în vedere și premiile literare (comentate de Radu Cosmin și Geo Dumitrescu), evenimentele literare ale anului (cronici de Pompiliu Constantinescu, N. Carandino, Constantin Noica) ori, din nou, situația de pe front. Volumul pentru 1944 îşi reduce drastic numărul de pagini şi iese ca „supliment al «Vremii» de Crăciun din cauza constrângerilor materiale provocate de urgia abătută peste Europa”, dar sperând în „apropiata victorie românească, când, odată cu sfârşitul vremurilor excepţionale de război, lumea românească în pace şi în totalitatea graniţelor sale va avea răgazul să ducă la bun sfârşit activitatea sa constructivă, şi atunci «Almanahul» va apărea în cuprinsul său complet, spre mulţumirea cititorilor «Vremii».” Alţi colaboratori: Al. Bârlădeanu, Ion Frunzetti, Costin Murgescu, Perpessicius, V.I. Popa, Barbu Theodorescu, Mircea Ştefănescu, Horia Ursu, Tudor Vianu. ***M.Pp., R.P.***

ALMANAHUL „ATENEU”, publicaţie editată de revista omonimă la Bacău între 1986 şi 1989. Dintre rubricile mai importante se reţin „Caleidoscop”, „Valori româneşti”, „Ştiinţa şi viaţa”, „Misterele istoriei”, „Critici, prozatori”, „Memorialistică, interviuri”, „Dialoguri”. Semnează proză Livius Ciocârlie, Val Condurache, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Manolescu şi Constantin Pricop, iar publicistică Mircea Coloşenco, Victor Nadolski, Corneliu Albu. Compartimentul de istorie literară, cuprinzând evocări, documente inedite, memorialistică, interviuri, este bine reprezentat. Astfel, Marius Mircu evocă personalităţile fondatoare – G. Bacovia şi Grigore Tăbăcaru – în 1925 ale revistei predecesoare, „Ateneul cultural” (*Amintiri de la „Ateneu”*), Carol Isac se opreşte asupra dramaturgului Ion Luca, C.D. Zeletin scrie despre personalitatea doctorului Alexandru Brăescu, a tenorului Nicolae Brăescu şi a filosofului Ştefan Zeletin, Ion Mitrea îl are în atenţie pe Vasile Pârvan, iar Ştefan S. Gorovei publică un text inedit despre Lucreţiu Pătrăşcanu aflat în arhiva lui P.P. Panaitescu. Alt material inedit, aparţinându-i lui Constantin Rădulescu-Motru (*Sufletul satului românesc*), e oferit de Octavian Voicu. Sub îngrijirea lui Mircea Filip sunt selectate fragmente din jurnalul lui Petru Comarnescu. La rubrica „Memorialistică, interviuri” sunt evocate personalitatea lui G. Bacovia, a Otiliei Cazimir, a Luciei Sturdza-Bulandra, a Magdei Isanos şi a lui G.T. Kirileanu, iar George Pruteanu dialoghează cu Romulus Vulpescu şi cu Adrian Marino. Numeroase sunt şi mărturiile epistolare: din corespondenţa istoricului şi a omului politic Gh. I. Brătianu, a lui Ion Barbu, schimburile

de misive dintre Iorgu Iordan şi Ion Petrovici, Tudor Muşatescu şi G. Topîrceanu, Perpessicius şi G.T. Kirileanu, filosoful Émile Boutroux şi B.P. Hasdeu. Liviu Antonesei, Cristian Livescu şi Constantin Pricop aduc în actualitate personalitatea lui Mircea Vulcănescu, a lui Mircea Eliade şi Emil Cioran. În volumul din 1987, la rubrica „Ancheta noastră cu scriitorii" , la cele douăsprezece întrebări ale unui chestionar insolit, răspund Ştefan Aug. Doinaş, Radu Cârneci şi Eugen Simion. Definind „omul de omenie" ca fiind acela „care are vocaţia umanului şi are respect (înţelegere, iubire) pentru valorile spiritului", cel din urmă mărturiseşte plăcerea de a privi şi de a inspira mireasma discretă a gutuilor, dorinţa de a face „o revistă de critică şi informaţie literară" şi oroarea faţă de „prostia rea, fudulă şi agresivă". În acelaşi volum teatrul ca artă a spectacolului este adus în atenţie sub genericul *Despre actorii care «mor pe scenă»*. Paul B. Marian tălmăceşte fragmente din jurnalul prozatoarei Anaïs Nin, Roxana Marfievici din cartea despre Céline a lui F. Vitroux, Sorina Maria Ştef din Giuseppe Antonio Borgese, Iacob Florea din Elias Canetti, George Pruteanu din Fiodor Abramov, iar Dan Ciachir din *Syllogismes de l'amertume* ale lui Emil Cioran. În articolul *Exotism „à rebours"* Dan Mănucă se opreşte asupra apariţiei mitului Americii în preocupările scriitorilor paşoptişti. Publicaţia cuprinde şi rebus, modă, umor, sport. Alţi colaboratori: H. Zalis, Irina Petraş, Tereza Petrescu. ***D.B.***

ALMANAHUL COPIILOR, publicaţie apărută între 1977 și 1990, anual, sub conducerea Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, ca supliment al „Almanahului literar", redactor fiind Mircea Micu. Din 1983 secretar este Constantin Ţoiu. Versuri publică Grete Tartler, A.I. Zăinescu, Dan Mutaşcu, Tiberiu Utan, Nicolae Nasta, Rusalin Mureşanu, un text inedit aparţinându-i lui Simion Stolnicu. Secţiunea de proză este acoperită de Fănuş Neagu (*Covorul violet*), Leonida Teodorescu, Mircea Sântimbreanu, Costache Anton, Emil Manu, Gh. Pituţ, Adrian Rogoz ş.a. Nichita Stănescu şi Gheorghe Tomozei propun o interesantă *Carte de citire, carte de iubire*. Sunt incluse traduceri de Paul B. Marian, Denisa Comănescu ş.a. Alţi colaboratori: Iuliu Raţiu, Lucia Olteanu, Ioana Munteanu, Gica Iuteş. ***D.B.***

ALMANAHUL „CORESI", publicaţie editată de Asociaţia Scriitorilor din Braşov între 1983 şi 1986. Almanahul este alcătuit de un colectiv format din Dan Tărchilă, V. Copilu-Cheatră, M.N. Rusu şi Nicolae Stoe. Semnează versuri Nichita Stănescu (*Doină, Horoscop, Identitate*), Octav Sargeţiu (*Lucian Blaga*), V. Copilu-Cheatră (*Poveste, Bunicu*), Traian Iancu, V. Spiridonică (*Decebal*), Daniel Drăgan, Bedros Horasangian, Petru M. Haş, Ștefan Stătescu ș.a. Proză scriu Daniel Drăgan (*Târșa, Boierul*), Bedros Horasangian (*Lady Jane*) Ion Topolog, Mihail Joldea, Eduard Huidan; publicistică dau Ion Itu, Aurel I. Brumaru, Mircea Gherman, Doru Munteanu, Radu Niţu, Eduard Eisenburger şi Dan Mihăilescu, care abordează binomul „creaţie şi obsesie". Încercări dramatice publică Darie Magheru (*Tatăl meu, Pătrașcu cel Bun*) şi Ion Olteanu (*Camera de hotel*). În secţiunea rezervată istoriei literare apar, în 1983, două poezii inedite ale lui Aron Cotruş (*Ay! El abismo / Vai! Abisul* – tradusă din spaniolă de Gabriela Necheş, şi *Îngheaţă cenuşa*) şi un text de asemenea inedit, aparţinând lui Nicolae Titulescu, sub îngrijirea lui Adrian Hamzea: o scrisoare din 26 august 1926 adresată publicistului Moti Constantinide, consilier al delegației României la Conferința de Pace de la Paris. În volumul din 1983 M.N. Rusu clarifică chestiunea primei atestări iconografice a Braşovului, alta decât aceea din harta lui Ioan Honterus datată 1532, iar în 1984 semnează *Vasco da Gama – un personaj matein necunoscut*, revizuind numărul articolelor publicate de Mateiu I. Caragiale în timpul vieţii, iar în 1986 îşi intitulează însemnările *Viaţa secretă a lui Mateiu I. Caragiale* şi comentează corespondenţa dintre gazetarul tribunist Septimiu Albini şi G. Bogdan-Duică. Dintre traducători sunt de reţinut Grigore Tănăsescu (cu două poeme de Goethe), Angela Ioan, care tălmăceşte două schiţe ale umoristului italian Achille Campanile, şi Anatol Ghermanschi. Alţi colaboratori: Petre Popovici, Nicolae Onuc, Miruna Runcan, Luana Pop. ***D.B.***

ALMANAHUL EVREESC ILUSTRAT PENTRU ROMÂNIA, publicaţie apărută la Bucureşti între 1932 şi 1940, în română, maghiară, germană şi franceză. Din 1935 titlul se restrânge la „Almanahul evreiesc". Cuvântul introductiv prezintă intenţiile redactorilor, care vor să fie „cronicari fideli şi observatori nepărtinitori ai desfăşurării vieţii

fără deosebire". Versuri publică A. Axelrad (*În cimitir*, *Țara mea*) şi A. Toma (*Sion*), iar publicistică semnează Miron Grindea (*Evreii în cultura română*), Ladislau Kardos (*Un pionier al apropierii româno–evreieşti: dr. Moise Gaster*), Adalbert Kun, W. Filderman, Carol Drimer, George Stroe, Nicolae Ivan şi I. Niemirower. Medalioane-portret sunt dedicate filologului M. Gaster, lui I. Negreanu – militant neobosit în favoarea emancipării evreilor, şi scriitorului Enric Furtună (cu un fragment din romanul în curs de apariţie, *Meletie jidovul*). Natan Bistritzki propune un fragment dramatic, iar Camil Baltazar traduce din *Sonetele veneţiene* ale Clarei Blum. ***D.B.***

ALMANAHUL „ÎNFRĂŢIREA", publicaţie apărută la Cluj în 1921. Prima secţiune prezintă, la „Cronica anului", pe luni şi pe zile, filmul evenimentelor social-politice, economice şi culturale petrecute în 1921. Partea a doua a publicaţiei e intitulată „Ardealul cultural". Cel dintâi material cuprinde raportul lui Sextil Puşcariu, în calitate de rector al Universităţii clujene, citit cu prilejul deschiderii cursurilor din anul 1921. După un scurt medalion consacrat Bibliotecii Universităţii, urmează „fişele" biografice ale câtorva dintre personalităţile învăţământului superior clujean. Articole interesante vizează activitatea Teatrului Naţional, a Operei şi a Societăţii Cultura Poporului. Ultima secţiune, „Partea literară", cuprinde versuri de D. Nanu, Mircea Rădulescu, George Gregorian, o amplă descriere a mişcării artistice din 1920 şi un „raport" asupra activităţii teatrului românesc în acelaşi an, semnat de Liviu Rebreanu. I. Paul semnează proză. George N. Leon analizează socialismul lui Marx, punându-i în lumină erorile de concepţie. Mihail Sorbul publică un substanţial fragment din comedia tragică *A doua tinereţe*. ***D.B.***

ALMANAHUL LITERAR, revistă apărută la Cluj, lunar, din decembrie 1949 până în ianuarie 1954, sub conducerea unui comitet de redacţie. În *Cuvânt înainte* se poate citi: „Părăsind vechea formulă a volumului antologic, filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor a hotărât editarea unei reviste lunare, ale cărei pagini să fie deschise tuturor celor ce au simţit nevoia unei publicaţii literare în Ardeal". Orientarea publicaţiei este manifest proletcultistă. Rubricile mai importante sunt „Poezie", „Proză", „Critică", „Cronică", „Recenzii", „Probleme şi eseuri", „Revista revistelor", „Note şi comentarii", „Jurnal de lectură", „Prezentări", „Orizont", „Baricada", „Carnet sovietic", „Viaţa cuvintelor", „Studii" şi, în 1953, „Cronica literară". Numărul celor care semnează versuri este foarte mare: A.E. Baconsky, Victor Felea, Ion Horea, Aurel Rău, Ion Brad, Dumitru Micu, Aurel Gurghianu, Alexandru Andriţoiu, Radu Cârneci, Demostene Botez, Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Ion Oarcăsu ş.a. Despre tematica predilectă a poeziilor publicate, cel mai bine vorbesc titlurile. Aşa, spre exemplu, Ion Horea compune *Balada însămânţărilor de toamnă*, Aurel Rău – *Balada cu chiaburul şi pândarul*, în vreme ce A.E. Baconsky scrie *Poezie de dragoste la mutarea în locuinţă nouă*. Aceeaşi este, în general, şi orientarea fragmentelor de proză aparţinându-le lui Geo Bogza (*Aşa bat clopotele în turnul Spaschi*), Mihail Sadoveanu (*Slujitori boiereşti*, fragment din proiectatul roman *Lisaveta*), Mircea Zaciu, Dumitru Micu, Aurel Martin, Francisc Munteanu, Titus Popovici, Kovács Bálint, Nagy István, Emil Isac, Ion Brad ş.a. Şi în sectorul publicistic, foarte bogat, câteva nume şi titluri sunt ilustrative: Miron Radu Paraschivescu, *Despre umanismul sovietic*, Cornel Regman, *Naţionalism şi cosmopolitism în cultura română*, Pavel Apostol, *Lenin şi problemele literaturii ruse*, Dumitru Micu, *Poezia lui 1 Mai*, Aurel Martin, *Poezia lui 23 Augus*t. Mai pronunțat analitice sunt însemnările lui George Munteanu, intitulate *Despre unele lipsuri ale criticii noastre*. La fel arată tonalitatea şi coloratura rubricii rezervate aniversărilor şi comemorărilor. Numărul 2–3/1950 e parţial consacrat centenarului naşterii lui Eminescu, cea de-a doua secţiune fiind rezervată împlinirii a douăzeci şi şase de ani de la moartea lui V.I. Lenin. Despre Eminescu scriu Emil Isac, Miron Radu Paraschivescu, Aurel Rău, T. Mocanu, Ion Brad, Cornel Regman şi Aurel Martin. Primul număr din 1952 e consacrat în întregime centenarului naşterii lui I.L. Caragiale. Emil Petrovici scrie cu prilejul centenarului morţii prozatorului rus N.V. Gogol, Henri Jacquier la aniversarea unui veac şi jumătate de la naşterea lui Victor Hugo. Numărul 3/1953 apare cu portretul îndoliat al lui I.V. Stalin. O sumedenie de condeie sunt mobilizate pentru ultima omagiere: Aurel Rău (cu două poeme), Ion Brad, Ion Horea, Victor Tulbure, Ion Oarcăsu ş.a. „Cronica" este printre puţinele rubrici în care literatura se află la ea acasă: Miron Radu

Paraschivescu scrie despre actualitatea lui Vladimir Maiakovski, Iosif Pervain analizează ediţia *Opere alese* de Cezar Bolliac şi *Soarta unei cărţi ruseşti din 1767, în Moldova şi Ţara Românească*, Ion Breazu intervine cu prilejul reeditării lui Nicolae Filimon, iar Dumitru Micu semnează articolul *Succese în poezia lui Eugen Jebeleanu*. O serie de consideraţii ale istoricului literar D. Popovici se intitulează *Cu prilejul unei noi ediţii a „Ţiganiadei" lui I. Budai-Deleanu*. Despre reprezentarea pieselor lui I.L. Caragiale în Uniunea Sovietică scrie Tiberiu Utan, iar D. Drumaru îşi intitulează însemnările *Teoria literară şi părerile despre limbă ale lui Caragiale*. Ion Vlad comentează romanul lui Zaharia Stancu *Dulăii*, George Munteanu discută proiectul unei noi ortografii a limbii române, abordând şi relaţia publicistică – critică literară ş.a.m.d. Cele mai multe traduceri se fac din rusă şi din maghiară. Cu prilejul vizitei în România a prozatorului danez Martin Andersen Nexø, revista publică un interviu realizat de Dominique Desanti, precum şi un fragment din proza oaspetelui. La „Cronica dramatică" semnează Radu Miron (Miron Radu Paraschivescu), Dina Codreş, Radu Roman, T. Krausz, Florian Potra, Ion Brad ş.a., iar „Cronica muzicală" este ţinută de I. Văleanu şi I. Balea. Un regim aparte e rezervat rubricii „Baricada", profilată pe intervenţii pamfletar-polemice îndreptate contra duşmanului de moarte al „noii" orânduiri – capitalismul. Alţi colaboratori: Liviu Onu, Mircea Mancaş, Romulus Todoran, Elena Dragoş, Teodor Coriban. ***D.B.***

ALMANAHUL LITERAR, publicaţie editată de revista „România literară" la Bucureşti între 1969 şi 1989. Primul volum îl are ca redactor-şef pe Ben Corlaciu. Din 1970 este editat de Uniunea Scriitorilor, păstrând până în 1972 acelaşi redactor-şef. Pentru 1973 caseta redacţională menţionează doar redactorii responsabili: Matei Gavril şi George Alboiu. Din 1974 este editat de Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, fără alte precizări redacţionale. Cu volumul din 1979 apare ca redactor responsabil Mircea Micu. Publicaţia își propune să reia vechea tradiţie a Almanahului Societăţii Scriitorilor Români. În afara rubricilor „Interviu", „Salba salbelor", „Evocări… corespondenţe", se impun rubricile de istorie şi critică literară, teatru, cinema, plastică, umor, varia, jocuri, femina, sport, automobilism etc. Pe lângă substanţialul supliment „Poesis", se întâlnesc nume prestigioase ale liricii româneşti: Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Eugen Jebeleanu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, cărora li se alătură Vladimir Streinu, Geo Bogza, Demostene Botez, Ion Horea, Ştefan Aug. Doinaş, Mircea Dinescu ş.a. Sectorul prozei este susținut îndeosebi de numele contemporanilor, ca de altfel şi acela al literaturii dramatice ori al publicisticii. Bogat reprezentată este secţiunea rezervată criticii şi istoriei literare, unde predomină de asemenea numele contemporanilor. Volumul din 1980 este în întregime axat pe literatura documentară, răspunzând astfel preocupărilor sporite ale cititorilor pentru „implicaţiile literare ale unor texte nefictive". Volumul din 1987 grupează materialele sub genericul *Microdicţionar de presă literară*. Publicaţia oferă cititorilor săi şi numeroase interviuri, confesiuni, amintiri, reflecţii şi fragmente de jurnal. Astfel, în volumul din 1969 sunt publicate câteva pagini „terifiante prin originalitatea şi spiritul lor caustic" din *Jurnalul* lui Eugen Ionescu, Gheorghe Anca oferă un Adrian Maniu inedit (*Despre arta poetică*), iar Gheorghe Bulgăr pagini din *Amintirile* lui Mircea Eliade. O anchetă literară pe tema *Perspectivele prozei româneşti contemporane* e găzduită de volumul din 1971. Bine structurat este şi compartimentul rezervat traducerilor: Dragoș Vrânceanu traduce trei poeți florentini – Mario Luzi (*Din „Caietul gotic"*), Piero Bigongiari (*Nu te voi invoca*) și Giorgio Caproni (*Trecerea lui Enea*), Anghel Dumbrăveanu traduce din Adam Puslojić (*Pe când mergeam în mâini*), Leonid Dimov traduce din Stéphane Mallarmé poezia *Sfântă*. ***D.B.***

ALMANAHUL PRESEI ROMÂNE, publicaţie editată de Sindicatul Presei Române din Ardeal şi Banat la Cluj în 1926 şi 1928; în 1928 titlul devine „Almanahul presei române din Ardeal și Banat". Iniţiatorii doresc să ofere „o carte de reculegere şi de întărire sufletească" îndeosebi pentru ziarişti, dar şi pentru „marele public românesc de aici şi de pretutindeni". Semnează versuri Aron Cotruş (*Clujule!*), Emil Isac, Teodor Murăşanu, Ecaterina Pitiş (*Cântec trist, Toamna*), Iustin Ilieşiu (*Revoltă, Aprinde, mamă, lumânarea*), iar proză Ion Agârbiceanu (*Peste drum* – nuvelă). Sectorul publicisticii este bine ilustrat de Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, N. Iorga, Victor Branişte, Petru Groza. Dens este şi compartimentul memorialisticii, al evocărilor şi amintirilor. Astfel, Alexandru

Vaida Voevod prezintă activitatea redacţională de la gazeta timişoreană „Dreptatea”, precum şi procesul intentat de autorităţile maghiare lui Valeriu Branişte. George Bota evocă figura lui Iosif Vulcan, Al. Ciura pe aceea a lui George Bariţiu, I.U. Soricu dă amintiri despre St. O. Iosif, Onisifor Ghibu despre Casian R. Munteanu, iar Leonard Paukerow relatează încercarea lui I.L. Caragiale de a scoate o revistă literară la Budapesta. Câteva date despre „Gazeta Transilvaniei” sunt furnizate într-un articol nesemnat, în timp ce Ion Bârlea scrie despre ziaristica română în Maramureş. Sub pseudonimul N.D. Scifrabil, Mihail M. Procopiu semnează epigrame. Alţi colaboratori: Vasile C. Osvadă, Gh. Tulbure, Petre Nemoianu, Valeriu Puşcariu, D.I. Cucu, Alexandru Hodoș, Ion Clopoțel, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Ion Dragu. ***D.B.***

ALMANAHUL PRIBEGILOR ROMÂNI, publicaţie apărută la Paris, anual, între 1952 şi 1966, alcătuită de Pompiliu Păltânea şi Constantin Arsenie. Almanahul e tipărit între 1952 şi 1958 în colecţia „Grai şi suflet românesc”, iar din 1959, după moartea lui Pompiliu Păltânea, la Editura Curierul românesc. Revistă de dimensiuni considerabile (350 de pagini), prima şi unica de acest tip, editată de şi în folosul emigraţiei româneşti, **A.p.r.** îşi propune să cuprindă în sumar: un calendar cu tabloul anotimpurilor, sărbătorilor şi comemorărilor, o antologie de poezie şi proză „constituind o adevărată istorie a literaturii şi culturii naţionale pe baza textelor însoţite de note lămuritoare şi documentare”, o revistă a principalelor evenimente din ultimii ani „alcătuind o mică istorie contemporană a României”, o colecţie de zicători şi proverbe, un repertoriu de adrese şi informaţii privind „îndeletnicirile ideale şi practice, nevoile şi nădejdile pribegilor români de pretutindeni”. Chiar dacă structurarea materiei nu este întotdeauna delimitată în rubrici consacrate, iar ponderea textelor literare variază de la un număr la altul, ţelurile propuse iniţial sunt atinse. În primul volum antologia de proză şi poezie, ce stă sub semnul „înstrăinării” şi al cauzelor ei (*Antologia pribegiei*), cuprinde texte de la Dosoftei (din *Psaltirea în versuri*), Ion Neculce şi Miron Costin, trecând prin N. Bălcescu, A.I. Odobescu, Ion Ghica (*Ruşii ţaru-şi schimbă, dar năravul ba*), Alecu Russo, Eminescu (multe pagini din publicistica poetului, selectate predilect dintre cele cu reverberaţie în contemporaneitatea politică: *Fantasmagoria imperială rusă, Strein în ţara lui, Primejdia rusă şi biruinţa dreptăţii româneşti, Ideile naţiunii trebuie să conducă*), I.L. Caragiale (*Exilul voluntar al lui I.L. Caragiale*), până în actualitate cu paginile lui Pamfil Şeicaru (*Pricinile actualei pribegii*) şi Pompiliu Păltănea (*Pohod na Sybir*), alăturând texte literare propriu-zise şi comentarii în marginea lor. Altă dată „antologia” este dedicată exclusiv poeziei așa-zisului „ultim exil”, adică din deceniul al șaselea al secolului trecut. *O mică antologie a poeziei româneşti în exil* (1959), de exemplu, veritabil aport la promovarea liricii româneşti contemporane, reuneşte versurile celor mai reprezentativi creatori din afara ţării: Ştefan Baciu, Victor Buescu, Al. Busuioceanu, Aron Cotruş, Vintilă Horia, Ion Sân-Giorgiu, Ion G. Dimitriu, N.S. Govora, Al. Gregorian, Nicolae Novac, Vasile Posteuca, Ion Ţolescu. Alte volume publică fragmente de proză, semnate de Şt. Georgescu-Olenin, Nello Manzatti, Nicolae Novac, Ion Simionescu, portrete literare şi comentarii critice de Pamfil Şeicaru. Grupajele tematice (*Geneza unei gazete*, 1959) şi calendarul cultural (*Unirea Principatelor*, 1959; *120 de ani de la naşterea lui Titu Maiorescu*, 1961) pun în circulaţie adeseori autori şi texte interzise în ţară, unde – după expresia lui Pamfil Şeicaru – „în cuprinsul cazarmei ideologice (colonia sovietică România), orice înmugurire a spiritului critic înseamnă un pericol de moarte pentru regim […] şi chiar numai amintirea lui Titu Maiorescu reîmprospătată ar putea crea ispita spiritului critic, cu toate gravele consecinţe «deviaţioniste»“. Antologia critică dedicată lui Titu Maiorescu, alcătuită şi prefaţată de Pamfil Şeicaru (*Notă introductivă*), cuprinde, alături de texte cunoscute datorate lui E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, şi contribuţii noi la bibliografia maioresciană: articolul lui C. Xeni, unul dintre ultimii audienți ai cursului de logică ţinut de mentorul Junimii, „articolul sinteză” *Titu Maiorescu* de Ion Petrovici. Secvenţele dedicate istoriei contemporane a României includ comentarii consacrate celor mai acute probleme româneşti actuale (*Războiul României pentru eliberarea din nou a Basarabiei, După abdicarea regală, Universitatea în exil a Europei Libere*, 1952; Pamfil Şeicaru, *Este posibil un partid creştin în România*, 1960, ş.a.), memorandumuri, puncte de vedere în controversă, întâmpinări adresate forurilor

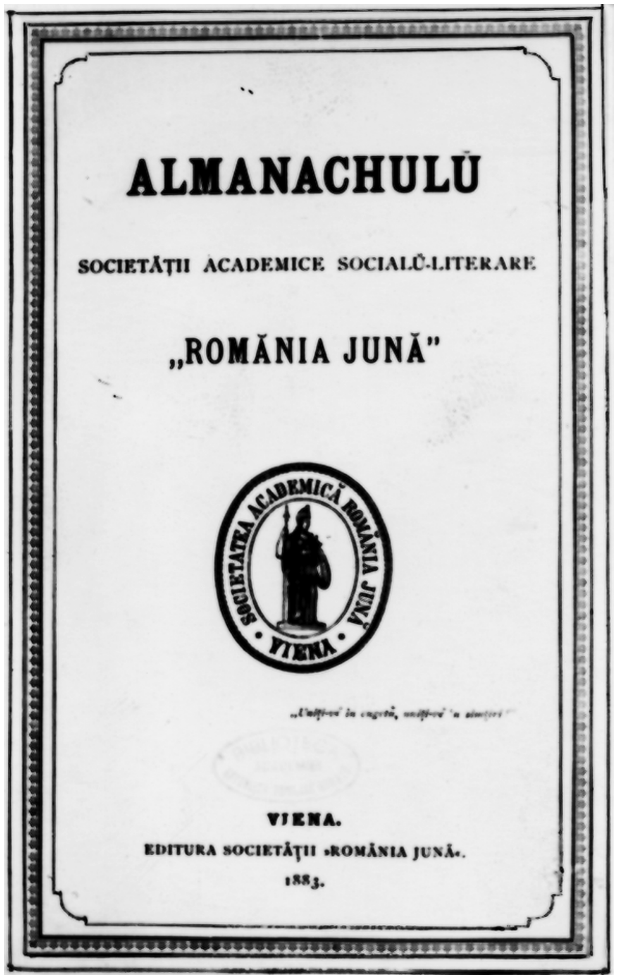
occidentale, atitudini ferme ale intelectualităţii din exil pentru a determina o poziţie justă a Occidentului faţă de România. În acest demers politico-patriotic dârz se înscrie *Memorandumul adresat reprezentanţilor Statelor Unite, Marei Britanii şi Franţei, redactat de căpitanul în rezervă Pamfil Şeicaru* (1952): „Cine poartă răspunderea schingiuirilor la care a fost supus poporul român din ziua de 23 August 1944 şi până azi? Ignorând voit teroarea infernală, Marile Puteri democratice nu riscă să fie învinuite mâine de complicitate prin pasivitatea păstrată azi faţă de toate crimele săvârşite în România de trupele de ocupaţie sovietice, fie direct, fie prin mijlocirea unui guvern de abjecte instrumente? Există oare o limită geografică dincolo de care drepturile omului îşi pierd valabilitatea sau există o ierarhie a popoarelor, unele fiind condamnate să rămână în afară de drepturile omului?”. O rubrică stabilă, „Micul anuar al pribegiei”, semnalează sistematic publicaţiile periodice ale exilului, cărţile româneşti, colecţiile, ştirile, adresele şi informaţiile de tot felul ce îi interesează pe românii de pretutindeni, răspunzând şi în felul acesta cerinţelor unui almanah util. ***M.P.-C.***

ALMANAHUL REVISTEI „APĂRAREA”, editat de publicația omonimă la Bucureşti în 1947 şi 1948. În primul volum se etalează pe coperta interioară precizarea „Cu colaborarea fruntaşilor scrisului românesc”. Versuri semnează Victor Eftimiu (*În pragul veacului viitor*), Magda Isanos (*Am văzut şi eu oameni plecând*), Al. Antoniu (*Donca*). Secţiunea de proză este susţinută de Eusebiu Camilar (*Într-o noapte la Subtaria*), Ieronim Şerbu (*1941*), Maria Arsene (*Au fost 5*) şi Dan Petraşincu (*Preludiul*). Publicistică dau Dumitru Hîncu, Mircea Mancaş, Aurel Baranga şi G. Călinescu, care, în *Cuvinte despre criza culturii*, mărturiseşte că „niciodată nu a luat în serios pretinsele crize de cultură”, convins fiind că „somnul de noapte nu e criză, ci o reparaţie de forţe. O generaţie culturală nu se măsoară cu anul, ci cu deceniile şi chiar cu secolul”. G. Călinescu este şi autor al unui text aflat la graniţa dintre proză şi gazetărie, intitulat *Definiţii pentru o nuvelă*. De consemnat şi amintirile lui Zaharia Stancu (*Din vremurile de altădată. Însemnările unui ziarist*), precum şi reportajul lui F. Brunea-Fox despre militantul socialist Panait Muşoiu (*Un boem al ideilor generoase*). K.H. Zambaccian oferă un medalion Goya. Câteva traduceri din poezia lui Vladimir Maiakovski (*Discuţie despre poezie cu controlorul fiscal*)şi a lui Nazim Hikmet (*Femeile din Anatolia* – fragment din poemul *Legenda Independenţei*) apar nesemnate, în vreme ce V. Cristian tălmăceşte din Jules Supervielle proza intitulată *Poveste mitologică*, iar Ştefan Roll sub identitatea reală, Gh. Dinu, din poezia bulgară. Silvian Iosifescu şi Octav Şuluţiu fac bilanţul mişcării literare, iar F. Aderca şi Dan Petraşincu au în vedere viaţa teatrală. Textele sunt susţinute de grafica lui Cik (Damadian) şi de multe imagini cu subiecte proletcultiste – demonstraţii ale clasei muncitoare, chipuri de luptători comunişti, reproduceri după opere de artă, caricaturi din presa străină a „ţărilor prietene” (China, Bulgaria, URSS, Grecia). Alţi colaboratori: Ion Biberi, Eduard Mezincescu, Al. Leon, Petre Moscu, Monica Dan, Lascăr Sebastian, A.C. Vaida, Barbu Zaharescu, Petre Solomon. ***D.B.***

ALMANAHUL SCRIITORILOR DE LA NOI, publicaţie apărută la Orăştie în 1912. Redactorul, Sebastian Bornemisa, student în filosofie, într-un cuvânt introductiv mărturisește intenția „de a prezenta publicului românesc de pretutindeni mănunchiul scriitorilor români în viaţă din Transilvania, Ungaria şi Banat, sau cel puţin originari de aici”, precum şi de a scoate la iveală scriitori „poate puţin cunoscuţi ori chiar necunoscuţi”. Este deplânsă lipsa de reacție a acelora care nu au răspuns apelurilor semnatarului, drept criteriu de clasificare fiind propus „principiul variațiunii”. Publicaţia, veritabil ghid al literaturii transilvănene de până atunci, este concepută în două părţi: personalităţi („Almanah”) şi publicaţii periodice („Presa”). Articolele despre poeţi, prozatori, critici literari sau publicişti, însoţite de portrete succinte, oferă informaţii biografice şi bibliografice la zi cu privire la lucrările publicate în ţară şi în străinătate, precum şi reproducerea integrală sau fragmentară a unei lucrări a scriitorului respectiv. Dintre poeţi sunt prezentaţi Andrei Bârseanu, George Coşbuc, Octavian Goga, Ecaterina Pitiş, Petre Dulfu, Ioan Puşcariu, I.U. Soricu, Ion Borcia, Ermil Borcia, A. Pop, Aron Cotruş, Emil A. Chiffa, Elena din Ardeal (Elena Simtion), Vasile Stoica, St. O. Iosif; dintre prozatori, I.C. Panţu, Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Silvestru Moldovan, Liviu Rebreanu. Redactorul almanahului consemnează activitatea criticilor literari Ilarie Chendi şi Ioan

Scurtu, evidenţiază preocupările privind istoria ziaristicii româneşti transilvănene ale istoricului Ioan Lupaş, trece în revistă lucrările lui Onisifor Ghibu, subliniază meritele lui Silvestru Moldovan şi ale lui T.V. Păcăţian în apariţia unor gazete transilvănene. Schiţa biobibliografică întocmită istoricului Ion Sârbu (premiat de Academia Română în 1905) este însoţită de articolul acestuia *Ce este istoria?*, încercare filosofică de a defini această ştiinţă. Nu sunt omişi nici autorii de scrieri cu subiecte economice (Traian V. Ţăranu, I.C. Panţu, Ioan I. Lapedatu). Partea a doua, dedicată presei de până la 1911 din aceleaşi ţinuturi, completează sumarul, ziarele, revistele, foile prezentate fiind apreciate ca „tot atâtea manifestări ale sufletelor cele mai militante de scriitori de la noi". Clasificate după criteriul periodicităţii, acestea, identificate fiecare prin facsimilul frontispiciului, sunt încadrate în rubrici distincte: I. Ziare politice (a) cotidiane („Gazeta Transilvaniei", „Tribuna", „Românul"); (b) cu apariţie de trei ori pe săptămână („Telegraful român", „Unirea", „Drapelul"); (c) săptămânale („Foaia poporului", „Poporul român", „Libertatea", „Foaia interesantă", „Tovărăşia", „Bobârnaci", „Tribuna poporului", „Foaia poporului român", cu suplimentele „Foaia ilustrată" şi „Cucu"); (d) politice şi literare („Revista politică şi literară", „Naţiunea" de la Budapesta). II. Reviste literare („Luceafărul", „Cosinzeana"). […] V. Sociale-culturale („Transilvania", „Deşteptarea", „Progresul", „Olteanul", „Zorile", „Sfătuitorul"). Pentru fiecare publicaţie se oferă informaţii despre data şi localitatea înfiinţării, fondatori, directori, redactori şi colaboratori, tiraje. Sebastian Bornemisa, socotindu-se prea modest să aprecieze şi să ierarhizeze în vreun fel această materie, a reuşit totuși să reunească într-un volum de peste două sute de pagini informaţii de valoare documentară certă pentru istoria presei şi a literaturii transilvănene. ***A.Gț.***

ALMANAHUL SOCIETĂŢII ACADEMICE SOCIAL-LITERARE ROMÂNIA JUNĂ, publicaţie apărută la Viena în 1883 şi în 1888, sub egida Societății Studenţilor Români din capitala Imperiului Austro-Ungar. Editarea unui periodic literar a constituit unul dintre ţelurile acestei asociaţii încă de la întemeiere. Un sprijin eficient a primit România Jună din partea membrilor societăţii literare ieșene Junimea, în special de

ALMANACHULŬ

SOCIETĂŢII ACADEMICE SOCIALŬ-LITERARE

„ROMÂNIA JUNĂ"

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNIA JUNĂ • VIENA •

„Uniţi-vé în cugetŭ, uniţi-vé 'n simţiri"

VIENA.

EDITURA SOCIETĂŢII »ROMÂNIA JUNĂ«.

1883.

la Titu Maiorescu şi Iacob Negruzzi, care au participat efectiv la selectarea lucrărilor intrate în sumar. Volumele cuprind câteva opere literare reprezentative din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Dintre acestea se detaşează poemul *Luceafărul*, tipărit în 1883 – prima apariţie a capodoperei lui Eminescu. Faptul avea să confere mai târziu prestigiu atât publicaţiei, cât şi Societăţii România Jună, al cărei membru poetul fusese cu un deceniu mai înainte. În cel de-al doilea volum lui Eminescu i se tipăresc poeziile *De ce nu-mi vii…* şi *Kamadeva,* reproduse după „Convorbiri literare". V. Alecsandri trimite pastelurile *Iarna vine* şi *Izvorul*, precum şi primul act al dramei în versuri *Ovidiu.* Alături de versuri semnate de Iacob Negruzzi (*Epistola V. Către A. Naum*), Ioan S. Neniţescu (*Blestemul meu, Cântecul dorobanțului*), Matilda Cugler-Poni (*Visurile*), Iosif Vulcan, se remarcă una dintre cele mai reuşite poezii

ale lui Anton Naum – *Dona Serafina*, precum şi poezia *Linişte*a, aparţinând lui Duiliu Zamfirescu. Nu la acelaşi nivel se prezintă scrierile în proză. Ion Creangă trimite doar *Anecdotă* – mai târziu cunoscută cu titlul *Moș Ion Roată și Cuza Vodă,* Ioan Slavici povestirea *Bobocel*, Iacob Negruzzi o „copie de pe natură” (*Un drum la Cahul*), iar Duiliu Zamfirescu nuvela *Frica*. În traducerea lui Titu Maiorescu se publică două povestiri de Carmen Sylva. Cât priveşte articolele de critică literară şi eseurile, sumarul inserează două importante texte trimise de Maiorescu: *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare* (1883) şi *Din experienţă* (1888). Dintre cele două intervenţii ale lui A.D. Xenopol, iese în relief articolul intitulat *Realism şi idealism* (1883). Mai apar studii de psihologie şi pedagogie semnate de I. Popescu, fost membru al României June, eseuri ale lui I.G. Sbiera despre limba română şi despre unitatea intereselor naţionale, precum şi un studiu de estetică al lui Ștefan Velovan. Marcând pătrunderea definitivă a junimismului în Transilvania, almanahul reprezintă un moment important în evoluţia periodicelor literare româneşti, oferind un model de selecţie severă, călăuzită de un gust artistic sigur. Cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la întemeierea României June, profesorul Octavian Moșescu, fost președinte al societății, editează la București, în 1924, cu o întârziere de trei ani, în loc de 1921, al treilea volum, cu titlul *România Jună. MDCCCLXXI–MCMXXI. Cartea semicentenarului.* Acest volum reflectă noua etapă din dezvoltarea literaturii române. Se deschide cu o pagină din cugetările lui N. Iorga, după care urmează versuri de Nichifor Crainic (*Cântec pentru prieteni)*, Lucian Blaga (*În marea trecere)*, Adrian Maniu (*Cântec monoton)*, Ion Pillat (*Toaca)*, Mihai Codreanu (*Palinodie)*, G. Topîrceanu (*Balada greierului mic)*, Demostene Botez, Camil Petrescu, G. Bacovia *(Toamna)*, Emil Isac, Ion Minulescu (*Plastică medievală)*, Aron Cotruș, Ion Vinea (*Filtru)* și proză de Octavian Goga (*Cuibul visurilor*), Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu (*În noaptea când sunau clopotele* – fragment de roman). O schiță intitulată *Literatura dramatică românească,* trecând în revistă creația de gen a celor mai proeminenți scriitori ai genului (Mihail Sorbul, Hortensia Papadat-Bengescu**,** Caton Theodorian, Victor Ion Popa, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Zoe Verbiceanu ș.a.) semnează Camil Petrescu. Ioan Slavici scrie despre începuturile înființării Societății (*Un răspuns*), iar Constantin Sassu despre *Monumentul „României June*”. În semn de omagiu adus operei și personalității lui Eminescu, se tipărește traducerea câtorva poezii ale lui: *Mai am un singur dor* – în franceză, de Elena Văcărescu, *Sara pe deal* – în germană de O. W Cisek, *Din valurile vremii* – în maghiară de Franyó Zóltan etc. Printre texte sunt risipite reproduceri după tablouri de Marius Bunescu, Ștefan Popescu, Theodor Pallady, Gh. Petrașcu, sculpturi de O. Han, grafică și desene de Iser și Ștefan Dimitrescu. Materia celor o sută optzeci de pagini se încheie cu o seamă de lămuriri privind nu doar inițiativa aniversării semicentenarului în toate manifestările ei, cât și dificultățile demersului, prezentate de Octavian Moșescu. ***D.M., I.H.***

ALMANAHUL SOCIETĂȚII DE LECTURĂ „PETRU MAIOR”, publicaţie editată de Societatea Studenților Români de la Universitatea din Budapesta în 1901 și de Centrul Studențesc „Petru Maior” de la Universitatea din Cluj în 1929, după realizarea Marii Uniri, când centrul studenţesc clujean a moștenit arhiva și tradițiile societății budapestane. Cele două volume conțin dări de seamă, incursiuni în istoria Societății, articole și amintiri privind diferite momente și etape din activitatea ei, reprezentând documente de preț pentru reconstituirea drumului parcurs de aceasta, cea mai importantă societate a studenților români de la universități străine, după România Jună de la Viena. Colectarea materialelor a durat mai mulți ani, și în cele din urmă almanahul e dat la tipar în 1901, conținând un valoros istoric al Societății până în 1872, redactat de Dionisie Stoica. Figurile patronale cărora li se dă și portretul alături de reconstituiri biografice, sunt Alexandru Mocsonyi de Foen, Alexandru Roman, profesor de limba română la Universitatea din Budapesta și fost președinte al Societății, și Alma de Dunca-Schiau, căsătorită cu bogătașul american Merrit. Dintre junimiști figurează doar Ioan Slavici, cu articolul *Creșterea rațională*, dar indirect și Eminescu, prin proza Constanței Dunca-Schiau, *Amintiri din copilărie. Botezul poetului.* Dintre colaboratori se mai detașează At. M. Marienescu cu articolul de folclor comparat *Zmeii*, Ioan Pușcariu (*Câteva date statistice la populațiunea română*), Florian Porcius

(*Despre distribuirea geografică a plantelor*), Valeriu Bologa (*Eroi din popor: Moca Viteazul*), Zaharia Boiu (cu poezia *Testamentul soldatului*), Victor Păcală (*Principalii reprezentanți ai materialismului*), Ilie Gropșanu (cu poezia *Sosirea primăverii*), Victor Bontescu (cu proza poetică *Iarna*, precum și cu schița, *O muscă*, reluată din „Roza cu ghimpi"). Deși statutele Societății au fost aprobate cu condiția ca în cadrul ei să nu se facă politică, prin articolele lui Ioan Pușcariu și Al. Roman, ca și prin accentul pus pe poezia și obiceiurile poporului român de la sate, ideea de renaștere națională și o tentă politică subiacentă se pot descifra peste tot. Al doilea volum al almanahului apare în împrejurări schimbate, după Marea Unire, când Societatea „Petru Maior" a fost transferată la Cluj și când, la zece ani de la Unire, ia mai mult aspectul unui volum omagial. Societatea a simțit nevoia să rememoreze drumul ei de lupte și de eforturi pentru păstrarea limbii, a naționalității și a progresului cultural, așa cum o subliniază și Iuliu Maniu: „Cele mai dulci amintiri ale tinereții mele sunt legate de aceste societăți și în special de Societatea «Petru Maior», în legăturile căreia am petrecut aproape trei ani la Universitatea din Budapesta, fiind părtaș prin ea la cele mai nobile frământări culturale și naționale născute din dorul tinerimii, care ținea mai mult la înălțarea neamului său decât la orice altceva". Intenția editorilor Liviu Gomboș, Traian Marcu, Gherasim Pintea, Octavian Popa, Virgil Fulicea și Octavian Stanca era aceea de reprezentativitate a elitelor literare și științifice transilvănene sub semnul lui Ferdinand I, cu al cărui portret, dar și cu alocuțiunea rostită de acesta la Centrul Studențesc din Cluj la 2 februarie 1920, se deschide volumul. Ca atare, vor fi convocate în paginile almanahului cele mai importante personalități transilvănene ale momentului, începând cu patriarhul Miron Cristea, cu episcopul Clujului, Nicolae Ivan, cu politicienii Iuliu Maniu, Al. Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Emil Hațieganu, Valeriu Moldovan, Victor Onișor, profesori prestigioși, ca Iuliu Hațieganu, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș, Nicolae Drăganu, Emil Țeposu, I. C. Cătuneanu, scriitori precum Octavian Goga, Liviu Rebreanu (cu fragmentul *Învățătorul* din *Răscoala*), Ion Agârbiceanu (cu schița *În sat*), Al. Ciura, Teodor Murășanu, Zaharia Bârsan, Elie Dăianu. Mai sunt prezenți în cuprins N. Iorga (*Datoria studențimii clujene*), Sebastian Stanca, Vasile Stoica, Constantin Stanca, Dumitru Antal, Emil Dandea, Ion I. Moța. Ei trec în revistă cele mai importante evenimente din viața Societății, inclusiv momentele dificile, când activitatea i-a fost suspendată, iar conducătorii anchetați și amenințați cu procese sau cu eliminarea. Astfel de situații de criză au avut loc pe timpul Memorandului, când este anchetat Iuliu Maniu, ca și în 1904, când au fost anchetați O. Goga, I. Lupaș și Sebastian Stanca, și când O. Goga a refuzat să semneze declarația mistificată de secretarul rectorului, dictându-i acestuia un text de o demnitate ireproșabilă: „Dacă discuțiunile noastre se ridică adeseori la nivelul unor discuții academice e semn că studențimea română e conștientă de îndatoririle sale. Iar dacă în sânul Societății se utilizează numai limba românească, aceasta e, pe de o parte, un drept garantat prin statutele ei, de altă parte, cultul tinerimii române din această țară nu poate fi un monopol al limbii maghiare. În chestiuni de politică militantă Societatea «Petru Maior!» nu are nici un rol și nu urmărește țintele presupuse de On. Senatul universitar. Acțiunile individuale ale membrilor ei însă nu se pot răsfrânge asupra Societății". Un an de criză s-a dovedit și 1918, când studenții se înscriu în gărzi naționale sau participă la luptele românilor pentru dezrobirea Transilvaniei, asemenea episoade fiind relatate de I. Lupaș, Dumitru Antal (*Societatea „Petru Maior" în ultimul ei an de funcționare la Budapesta*), Emil A. Dandea (*Mișcările studențești din anul 1918*), Vasile Stoica (*O ședință a Societății „Petru Maior" în Darnița*). Materialele conținute de almanah închid în sine o adevărată istorie a acestei societăți, fără de care nu se poate face reconstituirea ei istorică, cu atât mai mult cu cât aduce importante completări privind aportul substanțial în Clujul universitar din primul deceniu de după Unire. În noul context au fost înființate opt societăți districtuale (Drept, Litere, Medicină, Științe, Agricultură etc.) și 18 cercuri culturale pe baze geografice (Cercul Academic Bănățean, Cercul Studenților din Țara Bârsei, Cercul Studențesc Oltean, Cercul Cultural Alba Iulia etc.), care au desfășurat o activitate cultural-științifică de mare prestigiu. Sub raport editorial, volumul din 1929 conține în anexă *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*, ca o completare la lucrarea sa *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, tipărită în 1881, și „tragedia istorică în cinci acte" *Horia* a lui Ghiță Popp, tipărită în 1891. ***M.Pp.***

ALMANAHUL SOCIETĂŢII SCRIITORILOR ROMÂNI, publicaţie editată la Bucureşti în 1912 şi 1913. Într-o *Precuvântare* din primul an este evocată tradiţia ilustrată de înaintaşi precum Mihail Kogălniceanu, Gh. Asachi sau Ion Heliade-Rădulescu, care, prin intermediul acestor almanahuri, „au sădit în sufletul românesc dragostea pentru literatura naţională”. Se publică atât literatură originală (poezii, proză, dramaturgie, eseu), cât şi traduceri din literatura universală. Fotografii ale autorilor însoţesc de regulă textele antologate, dintre care unele se tipăresc pentru prima dată sau sunt preluate din volume aflate sub tipar. În volumul din 1912 sunt prezenţi poeţii George Coşbuc (*Aghiotantul*), Octavian Goga (*Privighetori şi ciocârlii* – adaptare după Petőfi Sandor), St. O. Iosif (*Noapte înstelată*), Ion Minulescu (*Glasul morilor*), G. Rotică (*Ca doi furi*), Victor Eftimiu (*Moartea lui Homer*), Corneliu Moldovanu (*Ovidiu la Tomis*), Zaharia Bârsan cu două sonete, Cincinat Pavelescu cu trei rondeluri. Dintre prozatori se reţin Liviu Rebreanu cu fragmentul *Mărturisire* din volumul său de debut, *Frământări*, care urma să fie tipărit în acelaşi an, Mihail Sadoveanu (*În satul Sarichioi*), E. Lovinescu cu o reproducere intitulată *Cetatea morţii* din volumul *Scenete şi fantezii*, Ion Agârbiceanu (*Domnişoara Lăurica*), Emil Gârleanu (*O înmormântare*), D. Anghel (*Hipparc şi Didona*), Ion Dragoslav (*Împăratul Rogojină*), precum şi I. Al. Brătescu-Voineşti cu o *Predoslovie* la volumul de nuvele şi schiţe *Întuneric şi lumină*, în curs de apariţie. O evocare a lui Artur Gorovei (*Un instigator… denunţat*) îl are ca protagonist pe Mihail Sadoveanu. Un fragment dintr-o piesă de teatru (*Actriţă*) publică Emil Nicolau, iar Simion Mehedinţi eseul *Fragment despre Odobescu*. Mărgărita Miller-Verghy traduce din *Sonetele portugheze* ale englezoaicei Elizabeth Barrett Browning, iar D. Nanu din drama *Othello* de Shakespeare. Mai colaborează în primul volum, printre alţii, Elena Farago (*Ispita*), N. Davidescu (sonetul *Dedicaţie*), Mihail Săulescu (*Ce cer de plumb*), Al. Cazaban (*Când patimile se trezesc*), N.N. Beldiceanu (*Vulturul*), Carmen Sylva, Radu D. Rosetti, A. de Herz, Petre Locusteanu, Ilarie Chendi, Constanţa Hodoş, Natalia Negru, Vasile Savel, Al.T. Stamatiad, Caton Theodorian, G. Tutoveanu. Dacă în primul an partea calendaristică lipseşte, în 1913 aceasta conţine în subsidiar date cronologice din istoria literaturii şi artei româneşti. Alături de fotografii ale autorilor,

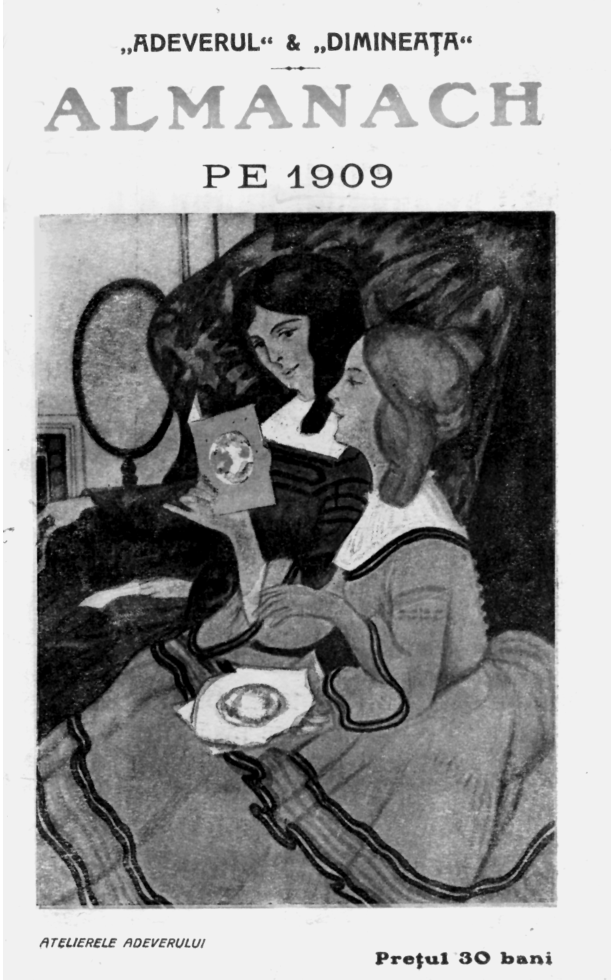
acum sunt reproduse şi schiţe de portret, desene semnate de Iosif Iser, Francisc Şirato, M. Teişanu şi Aurel Popp. Un pictorial după filmul *Independenţa României*, lansat în 1912, completează ilustraţia volumului. Partea literară, la fel de consistentă ca la prima apariţie, cuprinde pagini de memorialistică aparţinând lui Gala Galaction (*Armand Şarenga*), Caton Theodorian (*Ce m-a chemat*) şi Constantin Banu (*Cum l-am cunoscut pe Spiru Haret*), alături de câteva povestiri de N. Davidescu (*Nebunia lui Dugrès*), E. Lovinescu (*Două lumi*), Ion Dragoslav (*Povestea cucului*). Mai pot fi citite poezii de V. Demetrius (*Lângă mort*), Mihail Săulescu (*Lumile*), Oreste (*Noaptea de vară*), Al.T. Stamatiad (*Ultimele pagini*), D. Karnabatt (*Cuibul visului*), cugetări de Carmen Sylva, o rememorare de Petre Locusteanu (*Artistul şi arta lui Petre Liciu*), precum şi un

fragment din drama istorică *Caterina Varga* de Constanţa Hodoş. Nu lipsesc obişnuitele retrospective culturale, literare şi artistice ale anului încheiat, alcătuite de Corneliu Moldovanu (*Anul teatral*), M. Mărgăritescu (*Anul muzical*) sau nesemnate (*Viaţa literară în 1912*, *Cronica anului 1912*). Comentând acordarea unei pensii substanţiale văduvei lui I.L. Caragiale, cronicarul anonim conchide sarcastic: „De azi înainte puteţi muri fără griji, scriitori, dacă aveţi geniu”. Centrul de greutate al publicaţiei îl constituie grupajul de articole prilejuit de moartea lui I.L. Caragiale. Mihail Dragomirescu scrie eseul *Opera lui Caragiale*, care va fi inclus, fără primele două paragrafe, în volumul al doilea din *Critică. Directive* (1928). Corneliu Moldovanu reînvie cu aplomb „figura lui Caragiale”, iar Victor Eftimiu pătrunde în universul unui „Caragiale intim”, omul fiind văzut ca „un uragan cu străfulgerări violente”, un spirit impetuos, dar profund sentimental. ***E.P.***

ALMANAHUL TEATRULUI ROMÂNESC, publicaţie editată de revista „Spectator” la Bucureşti în 1943 şi 1944, la iniţiativa lui Liviu Rebreanu, în calitate de director general al Teatrului Naţional; volumul din 1944 apare cu titlul „Spectator”. Redactor: C. Panaitescu. Liviu Rebreanu afirmă în articolul *Un început şi o ofrandă* că „în afară de carte, dragostea de teatru exteriorizează cel mai mult setea de cultură a orășeanului. O atât de mare desfășurare de energii artistice lasă relativ puține și răzlețe urme. Un almanah adevărat ar putea să fie o oglindă a mişcării teatrale din cursul unei stagiuni, o colecţie de urme ale zbuciumărilor multiple din care răsar puţinele momente de artă dramatică adevărată. Încercarea noastră din acest gând a pornit. «Almanahul teatrului românesc», așa cum se prezintă, e un început și o ofrandă”. Prima parte cuprinde obişnuitul calendar, ilustrat cu medalioane evocând marii actori români. Cea de-a doua este dedicată fenomenului teatral curent, istoriei teatrului, evocărilor şi mărturiilor, începând cu *Regulamentul teatrului în 1832* (reprodus din „Albina românească”). Problemelor generale ale dramaturgiei şi artei dramatice le dedică eseuri Ion Petrovici (*Teatrul şi războiul*), Petru Comarnescu (*Evoluţia teatrului românesc*), E. Lovinescu (*De ce n-am scris cronică dramatică*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Despre teatru*), Victor Ion Popa (*Izvor de teatru românesc*) ș.a. Teodor Scarlat se ocupă de Eugene O'Neill, iar Mărgărita Miller-Verghy de avatarurile literaturii dramatice feminine. Cu poezii sunt prezenţi Mihai Codreanu (*Actorul*), Vlaicu Bârna (*Plecare*), Mircea Ştefănescu (*Domnul Paul Gusti*), V. Voiculescu (*Actorul*), Coca Farago (*Antract*), Emil Botta. Alţi colaboratori: Anişoara Odeanu, Dimitrie Stelaru, Ion Aurel Manolescu, Ștefan Roll (sub identitatea reală, Gheorghe Dinu), Aurel Chirescu, Ion Marin Sadoveanu, Virgil Gheorghiu, Ștefan Baciu, George Franga, Tudor Șoimaru. ***I.I.***

ALMANAHUL VIEŢII IEŞENE, publicaţie apărută la Iaşi între 1931 şi 1933. Redactori: H. Burileanu-Grancea și I. Belfert (1932); volumul din 1933 are titlul „Calendarul Iaşului” şi subtitlul „Lectură pentru toţi”. Programul, aşa cum reiese din *Avertismentul* primului volum, ţinteşte redarea unei imagini globale a „vieții artistice, literare, politice, edilitare, economice și financiare” din capitala Moldovei. Pot fi citite versuri de G. Topîrceanu (*Balada unui greier mic*, prologul *Salut, Iași!*), Al. O. Teodoreanu (*Sentimental koktail*, dedicat „Domnișoarei de la bar” și pus sub genericul *Din carnetul unui gastronom*), Mihai Codreanu, sub semnătura Codrea (*Moartea lui Buda*, *La teatru* – sonete), Demostene Botez (*Iașul*), George Lesnea, Enric Furtună (*Rugăciune pentru fratele nefericit* – distihuri). Proză semnează Ionel Teodoreanu, Adrian Pascu, Sandu Teleajen (*Verii tatei* – nuvelă), iar teatru dă Adrian Pascu (*Teatru-n teatru* – „glumă radiofonică” într-un act cu șase personaje). Domeniul publicisticii este ilustrat de Gh. Chiriţescu, Mihail Sadoveanu fiind prezent cu o *Scrisoare lui Eugen Herovanu*. În fiecare an partea finală a almanahului este dedicată vieţii sociale, economice şi politice a oraşului. Desene de Brudea, caricaturi și viniete, reproduceri după tablouri de Octav Băncilă și după sculpturi de Otto Briese înviorează paginile. Alţi colaboratori: Constantin Argeșanu, C. Săteanu, I. Berg, Emil Serghie, Panaite Zosin, A. D. Xenopol, C. R. Ghiulea. ***I.I.***

ALMANAHUL ZIARELOR „ADEVĂRUL” ŞI „DIMINEAŢA”, publicaţie apărută la Bucureşti între 1898–1913, 1909–1916, apoi în intervalul 1924–1937 şi în 1947. E cum nu se poate mai firesc ca „Adevărul” şi „Dimineaţa”, două cotidiane cu o apariţie atât de îndelungată, să propună, şi în zona divertismentului reprezentat de almanahuri, un foarte bogat material literar-cultural.

În compartimentul poeziei, nume de rezonanţă alternează cu acelea ale unor versificatori mai modeşti şi chiar obscuri. Astfel, apar Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Ion Pillat, St.O. Iosif, G. Topîrceanu, Ion Minulescu, Elena Farago, Elena Văcărescu, Otilia Cazimir. Li se alătură N. Ţimiraş, Corneliu Moldovanu, Maria Baiulescu, Ludovic Dauş, Ion Pribeagu, Horia Furtună ş.a. Nu cu mult diferă lucrurile în secţiunea rezervată prozei, unde sunt publicate pagini de Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Gib I. Mihăescu, Jean Bart, Sărmanul Klopştock, Damian Stănoiu, Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Al. Cazaban, Maria Pamfile ş.a. Numeroşi sunt şi publiciştii: C. Mille, Iosif Nădejde, Z.C. Arbore, Panait Muşoiu, Mihail Sevastos, Paul Zarifopol, C. Rădulescu-Motru, Cezar Petrescu, Silvian Iosifescu ş.a. Fragmentele dramatice poartă semnătura lui N. Kiriţescu, George Mihail Zamfirescu, Emil Nicolau, B. Luca. Şi compartimentul traducerilor este dens. Astfel, Al. T. Stamatiad tălmăceşte din Charles Baudelaire, iar mai târziu se opreşte asupra lui Horaţiu. În 1926 H. Blazian traduce din H.G. Wells, Stejar Ionescu propune o piesă a lui G.B. Shaw, A. Toma dă o versificare la *Războiul* lui Victor Hugo, iar F. Aderca transpune câteva pagini din Franz Wedekind. În 1934 Corneliu Moldovanu oferă un remarcabil fragment din *Cântarea Cântărilor*. Doi ani mai târziu, G. Lesnea se va opri asupra lui Serghei Esenin. Eugen Jebeleanu traduce din R.M. Rilke. În almanah sunt incluse, cel mai adesea ocazional, medalioane, scurte prezentări, precum cele despre J.-J. Rousseau (două secole de la naştere), Lev Tolstoi, Alfred de Musset, I.L. Caragiale, Jean Moréas. Volumul din 1913 reproduce după „Moftul român" schiţa, „prea puţin cunoscută" la acea dată, *Naţiunea română* de I.L. Caragiale. Victor Ion Popa ţine rubrica „Pictură-sculptură" în 1924, Octav Botez face bilanţul anului literar 1926–1927, Alice Gabrielescu se ocupă de „Cronica modei", Tudor Arghezi îşi intitulează un eseu *Sportul unanim*, Al. Davila glosează despre „visul unui popor", în vreme ce Adrian Maniu oferă poemul dramatic *Înmormântarea feciorului de domn*. Reportajul e, şi aici, specialitatea lui F. Brunea-Fox. Scarlat Callimachi comentează în 1934 câteva manuscrise ale lui Guillaume Apollinaire „rătăcite" prin Moldova şi tot acum sunt extrase două fragmente din *Adela*, recent apărutul roman al lui G. Ibrăileanu. De anul cinematografic 1937 se ocupă Ştefan Roll. În ultimul an de apariţie, 1947, pe lângă numele lui Tudor Arghezi, pot fi întâlnite acelea ale lui Ionel Teodoreanu şi G. Călinescu. Alţi colaboratori: C.G. Costa-Foru, I.C. Vissarion, Eugen Relgis, Sanda Movilă. ***D.B.***

ALMANAHUL ZIARULUI „CURENTUL", publicaţie apărută la Bucureşti în 1931 şi între 1939 şi 1944. Almanahul cuprinde, alături de informaţii literare, o prezentare succintă a evenimentelor sociale şi politice ale vremii, văzute din perspectiva ideologiei oficiale. Numărul din 1931 este ilustrat, sub aspectul poeziei, de nume prestigioase: Ion Minulescu (*Păpuşa automată*), V. Voiculescu (*Primăvara în cimitir, Pescuitorul de gânduri*), Adrian Maniu (*Stea de iarnă, În adâncuri*), Nichifor Crainic (*Cântec de pescar*) ş.a. În volumele următoare semnează G. Voevidca, D. Iov, Teodor Scarlat, G. Tutoveanu, C. Costandache, Ion Sân-Giorgiu

(1939), până în 1944 adăugându-se puţine nume noi (Mihai Beniuc, *E slobod să mai cânt?*). Se publică, în 1931, proză de Cezar Petrescu (primul capitol din *Comoara regelui Dromichet*), acelaşi autor reapărând, în 1944, cu un fragment din *Carlton*. Sunt prezenţi şi alţi prozatori, precum Romulus Dianu, Ioachim Botez, Alexandru Hodoş, dar şi E. Lovinescu, Ion Agârbiceanu. Publicistică semnează Pamfil Şeicaru (*Proza contimporană şi comunicarea cu cititorii, Trei morţi, Întoarcerea*), Tudor Arghezi (*Ologii literaturii*). Cu teatru sunt publicaţi Victor Ion Popa, Mircea Ştefănescu. Nu sunt evitate jurnalele de călătorie: *Campo Santo* de Nichifor Crainic, *Ierichonul* de Gala Galaction, *Pe Dunăre cu vaporul* de Ion Minulescu etc., amintirile: *Pe drumul amintirilor* de Pamfil Şeicaru, *Şcolarii din strada Semicercului* de Gala Galaction, *Junii bucureşteni* de Ion Minulescu, evocările: *Moartea Cassandrei* de Ion Vinea, *Hoţul din Odesa* de Ioachim Botez. Sunt traduse poeme din Omar Khayyam, proză de Arthur Conan Doyle şi de Ardengo Soffici, versuri de Stéphane Mallarmé, Albert Samain, Paul Valéry. ***I.I.***

ALMAR, revistă apărută la Sighetu Marmaţiei, lunar, între decembrie 1994 şi februarie 1995, purtând subtitlul „Arta şi literatura Maramureşului”. Colectivul redacţional este alcătuit din Achim Vancea, redactor responsabil, Vasile Muste, I. Ardeleanu, Marin Slujeru, Alexandru Dohi (Suedia) şi Viorel Igna. Drept *Argument*, revista reproduce, după „Contemporanul” din 4 martie 1977, articolul *Puterea scriitorului* de Al. Ivasiuc, pledoarie pentru curaj, autenticitate, vizionarism, libertate şi adevăr în artă şi literatură. Sunt publicate versuri de Nichita Stănescu, Ion Iuga, Cristian Popescu, Gheorghe Chivu, Vasile Muste, Marin Slujeru, Gheorghe Mihai Bârlea, Gheorghe Pârja, Alexandru Dohi, V.R. Ghenceanu; proză semnează Valeriu Sabău, Gavril Ciuban, iar eseurile aparţin lui Nicolae Iuga, I. Ardeleanu şi lui Ieremie Lenghel. Cronici literare dau Achim Vancea şi Dan Elian, la volume de Alexandru Dohi (*Cartea definiţiilor*), Ioan Es. Pop (*Ieudul fără ieşire*), Lidia Blidariu (*Poeme prin delegaţie*), Alexandru Cristian Miloş (*Stele amintite*), Ioan Lascu (*Marea întârziere*) şi de M. Eminescu (editat şi comentat de Petru Creţia). În traducerea lui Nicolae Iuga, începând cu numărul 3/1995, se publică în serial textul integral al lucrării *Le Maramureş* de Al. Filipaşcu (Sibiu, 1944), scrisă în limba franceză în vederea Conferinţei de Pace de la Paris. Alţi colaboratori: Aurel Ion Brumaru, László Csiszár şi Sándor Fabri, autorul unei prezentări a *Antologiei poeţilor şi prozatorilor sigheteni de limbă maghiară* (1944). ***A.S.***

ALMAŞ, Dumitru (19.X.1908, Negreşti–Dobreni, j. Neamţ – 12.III.1995, Bucureşti), prozator. Este fiul Mariei (n. Cojocariu) şi al lui Ion Ailincăi, ţărani. După şcoala primară în satul natal, urmează Liceul „Petru Rareş” din Piatra Neamţ (1921–1928) şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, specialitatea istorie–geografie (1928–1933). Face un stagiu de redactor la ziarele „Zorile” şi „Lumea românească”, apoi este profesor la liceele din Siliştea şi Călăraşi (1938–1939), la Şcoala Normală şi Liceul „Petru Rareş” din Piatra Neamţ (1943–1949), conferenţiar (1949–1972) şi profesor (1972–1975) la Facultatea de Istorie a Universităţii bucureştene, la care rămâne profesor consultant după pensionare. Prorector al Universităţii Populare (1985–1993), este profesor şi la Facultatea de Istorie a Universităţii „Spiru Haret” (1990–1995). Membru în comitetul de conducere al Societăţii de Ştiinţe Istorice din România, iniţiază şi conduce (1967–1969), ca redactor-şef, revista „Magazin istoric”. Colaborează susţinut la reviste istorice şi literare, alcătuieşte manuale de istorie pentru diferite trepte de învăţământ. A fost distins cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români (1942), cu Premiul de Stat (1954) ş.a.

A. debutează semnificativ în 1938, cu nuvela *Moartea colecţionarului de fluturi,* în „Azi”, iar în 1939 publică o biografie romanţată în două părţi – *Miron Costin.* Ambiţia scriitorului a fost să armonizeze rigoarea excursului istoric cu arta literară, lângă lucrările sale de istorie universală şi românească figurând o serie consistentă de biografii romanţate sau de romane pe teme mitico-eroice. Respectul pentru documentul istoric face ca viaţa cronicarului Miron Costin să fie descrisă şi cu intenţia de a explica o personalitate complexă, vag idealizată. Fără vreo impietate ficţională asupra veridicului, imaginaţia autorului caută să recreeze atmosfera epocii: de la anii de colegian la iezuiţi, în Polonia, unde viitorul dregător şi intelectual îşi pune în acord conştiinţa de sine cu ambiţiile politice şi cu virtutea, până la executarea

sa din ordinul lui Constantin Cantemir. *Acolo, în Filioara* (1943) este romanul unei familii de ţărani în anii Primului Război Mondial; se remarcă tonul sobru al naraţiunii. *Ne cheamă primăvara* (1946) continuă povestea din romanul precedent, a lui Barbu Valeriu, angajat în „învăţătura fără sfârşit" şi reîntors în locurile natale. Romanul *Neculai Milescu Spătarul* (1954), mai degrabă o monografie istorică, reconstituie itinerariul chinezesc al personajului, urmărit cu acurateţe psihologică şi fără abateri documentare, autorul arătând virtuţi de povestitor căruia nu-i e străină o anume ingeniozitate epică. Sunt descrişi anii de şcoală din Iaşi şi Ţarigrad, în pagini care consemnează lecturi şi posibile dialoguri ale lui Milescu, portretizat ca un umanist cu sensibilitate pentru cei obidiţi (discursul, reţinut, nu are însă tezismul literaturii realist-socialiste din epocă), călătoria în Transilvania, întâlnirile cu Dosoftei şi Miron Costin, marea expediţie în China şi întoarcerea la Moscova. *Alei, codrule fârtate* (1956), roman de factură romantică, are în centru faptele a doisprezece haiduci cu al lor căpitan, care luptă în numele unui cod al onoarei, la început de secol XIX, împotriva boierilor şi a turcilor. Autorul se foloseşte cu fantezie narativă de lexicul vremii. Romanul *Făclia s-a aprins* (1957) înseamnă începutul unor concesii pe care autorul le face comandamentelor noului regim politic: acţiunea e plasată în mediu rural, personajele – unele, totuşi, abil conturate – conlucrând la alfabetizarea şi comunizarea celor mulţi. Există aici şi pagini de un realism care ar putea rezista, dar poncifele realismului socialist devin determinante. Sub semnul lui Homer, romanul *Cetatea de pe stânca verde* (1959) demonstrează abilitatea lui **A.** de a percepe simpatetic nelinişti şi pasiuni adolescentine, punând în scenă revelaţiile personajelor, studenţi care lucrează pe un şantier arheologic. În *N. Bălcescu – revoluţionar* (1959), lucrare de vulgarizare, respectul pentru adevărul istoric este în cele din urmă corupt de teza partinică, ca şi în *Căderea Bastiliei* (1959), o istorisire marxistă a Revoluţiei franceze de la 1789. Evocare, sub semnul lui „s-ar fi putut întâmpla", *Fluieraşul şi alămâia* (1962) narează întâmplările a doi băieţi în timpul răscoalei lui Horea, Cloşca şi Crişan. De altfel, în anii '60 ai secolului trecut **A.** scrie mult şi din ce în ce mai implicat în noua politică culturală, dar, ulterior, în vremea relativei relaxări ideologice, reuşeşte să publice cărţi care se pot circumscrie în paradigma pe care autorul şi-o propusese la începutul activităţii sale. Romanul *Un om în furtună* (1965) mizează pe altă tehnică decât a biografiei romanţate, prin alternarea secvenţelor epice cu corespondenţa câtorva protagonişti paşoptişti, căutând amprenta veridicului. Totuşi, portretele personalităţilor istorice – un Bălcescu care îşi joacă sacrificiul ca un actor prea conştient de rolul său ori un Heliade-Rădulescu neguros, furtunos şi şovăielnic – par mai degrabă nişte chipuri liricizate. Volumul *Eroi au fost, eroi sunt încă* (1968) exprimă credinţa, grandilocvent frazată, în patriotism, progres, luptă, cartea reunind o sumă de texte apologetice, apăsat politizate, înscrise în noul tezism naţionalist prin care debuta regimul ceauşist. Povestea *Fata de la Cozia* (1966), plasată în anii de după moartea lui Vlad Ţepeş, anticipează atmosfera romantică a ciclului epopeic *Fraţii Buzeşti*, alcătuit din *Pahar de cale albă* (1971), *Luceafărul de răsărit* (1975), *Zborul a rămas* (1977). E o trilogie marcat apologetică, cu intenţie educativă, tributară spiritului oficial al momentului. De la 1570 până la 1602, istorisirea urmăreşte relaţiile feudalilor cu ţărănimea, interesele negustorimii şi ale Bisericii în Moldova, Ţara Românească şi Ardeal, venirea lui Mihai Viteazul pe tron, relaţiile politice cu Habsburgii şi cu otomanii, voinţa de unire a domnitorului român, fresca având, în pofida tendenţiozităţii, o bogată paletă a culorii de epocă. *Nord contra Sud* (1965) iese din graniţele româneşti, relatând istoria războiului civil din Statele Unite ale Americii. **A.** a mai ilustrat bogat romanul istoric, cu aceleaşi trăsături în care intră concomitent plusuri (literare) şi minusuri (ideologice), fie prin fapte de arme petrecute la Castelul Cnejilor de pe Valea Bistriţei moldave, la sfârşitul secolului al XVII-lea (*Diamantul negru*, 1971), prin viaţa lui Constantin Brâncoveanu şi a familiei sale (*Comoara Brâncovenilor*, 1977), prin descrierea vieţii lui Dimitrie Cantemir (*Inorogul cel înţelept*, 1981), fie prin destinul voievodului Radu de la Afumaţi (*Voievodul fără teamă şi fără prihană*, 1984), dar şi prin evocarea unor episoade legate de zugrăvirea mănăstirii Suceviţa (*Necunoscuta de la Suceviţa*, 1982). Valenţele de popularizator al istoriei naţionale se vădesc şi în volumele *Povestiri istorice pentru copii şi şcolari* (I–III, 1982–1984), *Povestiri istorice* (1994). **A.** a mai scris un roman „pentru tineret" despre tribulaţiile studenţimii

interbelice, cu observaţii sociopolitice relevante şi într-un stil lejer: *Viaţa-i frumoasă, băieţi…* (1968). A fost consultant istoric pentru filmele *Pintea* (1976), *Iancu Jianu, zapciul* (1980) şi *Iancu Jianu, haiducul* (1981).

SCRIERI: *Miron Costin*, I–II, Bucureşti, 1939; *Meşterul Manole*, Bucureşti, 1940; *Acolo, în Filioara*, Bucureşti, 1943; *Ne cheamă primăvara*, Bucureşti, 1946; *Neculai Milescu Spătarul*, Bucureşti, 1954; *Alei, codrule fârtate*, Bucureşti, 1956; *Făclia s-a aprins*, Bucureşti, 1957; *Freamătul luminii* (în colaborare cu M. Mancaş), Bucureşti, 1958; *Căderea Bastiliei*, pref. Mihai Ralea, Bucureşti, 1959; *Cetatea de pe stânca verde*, Bucureşti, 1959; *N. Bălcescu–revoluţionar*, Bucureşti, 1959; *Fluieraşul şi alămâia*, Bucureşti, 1962; *Trandafirul roşu*, Bucureşti, 1963; *Vânătoarea lui Dragoş*, Bucureşti, 1963; *Vestea cea mare*, Bucureşti, 1964; *Nord contra Sud*, Bucureşti, 1965; *Un om în furtună*, Bucureşti, 1965; *Fata de la Cozia*, Bucureşti, 1966; *Arcaşul Măriei Sale*, Bucureşti, 1968; *Eroi au fost, eroi sunt încă*, Bucureşti, 1968; *Viaţa-i frumoasă, băieţi…*, Bucureşti, 1968; *Petru Voievod Rareş*, Bucureşti, 1970; *Diamantul negru*, Bucureşti, 1971; *Fraţii Buzeşti*, I–III, Bucureşti, 1971–1977; *Decebal, eroul strămoşilor, strămoşul eroilor*, Bucureşti, 1972; *Curtea Veche din Bucureşti* (în colaborare cu Panait I. Panait), Bucureşti, 1974; *Ana Ipătescu*, Bucureşti, 1975; *Scântei de peste veacuri*, Bucureşti, 1976; *Cheia inimii*, Bucureşti, 1977; *Comoara Brâncovenilor*, Bucureşti, 1977; *1 Decembrie 1918. Alba Iulia*, Bucureşti, 1978; *Drum de luptă şi de glorie*, Bucureşti, 1978; *Doi strămoşi iluştri – Decebal şi Traian*, Bucureşti, 1980; *Inorogul cel înţelept*, Bucureşti, 1981; *Popasuri la vetrele istoriei româneşti*, I, Bucureşti, 1981; *Tudor Vladimirescu*, Bucureşti, 1981; *Necunoscuta de la Suceviţa*, Bucureşti, 1982; *Povestiri istorice pentru copii şi şcolari*, I–III, Bucureşti, 1982–1984; *Alexandru Ioan Cuza, domnitorul Unirii*, Bucureşti, 1983; *1933. Eroicele lupte ale clasei muncitoare*, Bucureşti, 1983; *Tricolorul, simbol al libertății și unității poporului român*, Bucureşti, 1984; *Voievodul fără teamă şi fără prihană*, Bucureşti, 1984; *Itinerare patriotice* (în colaborare cu Ioan Scurtu), Bucureşti, 1985; *Oana*, Bucureşti, 1986; *De ziua Republicii*, Bucureşti, 1987; *Român Grue Grozovanul*, Bucureşti, 1987; *Vetre de istorie românească*, Bucureşti, 1988; *Povestiri istorice*, Bucureşti, 1994; *Voltaire istoric* (în colaborare cu Angela Banciu), Bucureşti, 1994; *Cântarea nevăzutelor privighetori*, Bucureşti, 1995.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *398–411*; Octav Şuluţiu, *Pe margini de cărţi*, RFR, 1944, 1; *Dumitru Almaş*, RRI, I, partea II, *54–60*; Valeriu Râpeanu, *Câteva întrebări pe marginea unei cărţi de evocare istorică*, GL, 1957, 10; Teodor Vârgolici, *„Un om în furtună”*, GL, 1965, 16; Magdalena Popescu, *„Viaţa-i frumoasă, băieţi…”*, GL, 1968, 27; Gh. Bulgăr, *Romanul istoric de azi*, RL, 1987, 25; Aurel Leon, Între presupunere şi certitudine, CRC, 1988, 11; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *49–53*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *57–59*; Mihai Mancaş, *Amicus Plato…*, „Asachi” (Piatra Neamţ), 2000, 133; Constantin Pangrati, *Actualitatea legendei istorice*, „13 plus”, 2000, 12; Angelo Mitchievici, *Explorări în comunismul românesc*, II, Iaşi, 2005, *335–369*. ***E.M.***

ALMĂJAN, Ion Marin (pseudonim al lui Ion Marin; 16.XI.1940, Dalboşeţ, j. Caraş-Severin), prozator, publicist. Este fiul Ioanei Lala (n. Marin), muncitoare, şi al lui Petru Lala, miner. A absolvit Colegiul „C. Diaconovici-Loga” (1960) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, secţia română–germană (1965), devenind redactor, apoi şef de secţie, redactor-şef adjunct la ziarul „Drapelul roşu” (1966–1979), director al Editurii Facla (1979–1989), bibliotecar (1989–1991), şef al departamentului cultural al ziarului „Renaşterea bănăţeană” (1991–2001) şi director al Direcţiei pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu a Judeţului Timiş (2000–2005). A debutat în „Scrisul bănăţean” (1962) cu o schiţă şi editorial cu volumul de povestiri *Sunt dator cu o durere* (1970). Mai colaborează la „Orizont”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „România literară”, „Orient latin” ş.a., precum şi la câteva periodice de peste hotare (Italia, Malta, Grecia ş.a.). A fost distins cu Premiul pentru Excelenţă al Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara (1995), cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara (2003) ş.a., primind şi Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2002).

Acţiunea prozei lui **A.** este plasată în două zone predilecte: satul de munte al copilăriei, văzut ca un inepuizabil rezervor de energii umane, dirijate de o străveche şi verificată tradiţie, şi oraşul de câmpie al maturităţii, în care cenzura morală este, de cele mai multe ori, suspendată şi unde orice este posibil. Când nu sunt lichele de rând, personajele par dintr-o bucată, de neclintit în decizii, nu lipsite însă de lirism şi, câteodată, de ironie. **A.** ştie să extragă semnificaţii grave din evenimente banale. Limbajul este de obicei frust, contribuind la obţinerea culorii locale prin lexicul specific zonei. Tehnica narativă mizează pe alternanţa planurilor şi pe schimbarea neaşteptată a vocilor. Dintre romane sunt de menţionat în special *Tornada* (1980), frescă plină de dramatism a Timişoarei interbelice, şi *În afara gloriei* (1994), o caldă şi amplă evocare a lui Eftimie Murgu şi a

timpului său, în care ficţiunea şi realul se solidarizează spre a da cititorului sentimentul veridicului, efect de care limbajul, cu inflexiuni dialectale, nu este deloc străin. Dar, fără îndoială, performanţa stilistică a lui **A.** este dată de *Mătuşa mea Maria Theresia* (2003), un ansamblu romanesc de povestiri, a cărui unitate este dată de un grup de personaje recurente şi, mai ales, de imaginarea, cu mijloacele intertextualităţii moderne, a dialogului dintre povestitor şi cronicar (acesta fiind Nicolae Stoica de Haţeg), cei doi evocând, împreună, istorii aflate la limita credibilului de la sfârşitul secolului al XVIII-lea bănăţean. Deşi privesc epoci diferite, romanele au în comun dorinţa autorului de a reînvia specificul unor vremuri apuse, convocând mijloace variate, de la documentul inedit până la fantezia aprinsă. Dacă primul roman are în centru un erou colectiv (urbea), proiectat în destine individuale, cel de-al doilea este epopeea unui erou care îşi asumă destinul comunităţii, pentru ca ultimul să reînvie o lume de la sfârşitul Evului Mediu cu ajutorul unor secvenţe epice şi al unor inserţii de cronică, dar şi a unui limbaj când arhaic, când dialectal. Cum remarca Alexandru Ruja, „Povestea se naşte din poveste, un şir întreg de povestiri se derulează din plăcerea de a gusta savoarea naraţiunii". Se conturează astfel intenţia autorului de a articula, cu mijloace literare dintre cele mai diferite, o istorie sui-generis a Banatului din ultimele două secole. Însă, indiferent de epocă, predilecţia scriitorului se îndreaptă spre ruralitatea sud-bănăţeană, de care este legat genetic şi de care, în felul lui, se simte responsabil. Nu întâmplător, **A.** atinge şi corzile lirei în culegerea de poeme *Amintiri despre ţărani* (2011). Pamfletele scrise în anii tranziţiei de după 1989 au fost adunate în volumele *Vremea hahalerelor* (1998) şi *Ca mierea, ca fierea – cuvântul* (2007), ele mărturisind civismul combatant al scriitorului.

SCRIERI: *Sunt dator cu o durere*, Bucureşti, 1970; *Spune-mi unde duce acest drum?*, Bucureşti, 1972; *Neîmpăcaţi în mânie*, Bucureşti, 1974; *Sentimentul puterii*, Bucureşti, 1976; *Tornada*, Bucureşti, 1980; *Întoarcerea spre asfinţituri*, Bucureşti, 1985; *În afara gloriei*, Timişoara, 1994; ed. 2, Timişoara, 2006; *Vremea hahalerelor*, postfaţă Mircea Mihăieş, Timişoara, 1998; *Mătuşa mea Maria Theresia*, Timişoara, 2003; *Ca mierea, ca fierea – cuvântul*, Timişoara, 2007; *Amintiri despre ţărani*, Timişoara, 2011. **Ediţii:** *Ţara Almăjului. Cercetări monografice*, Timişoara, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Sunt dator cu o durere"*, RL, 1970, 35; Dana Dumitriu, *„Spune-mi unde duce acest drum?"*, ARG, 1973, 3; Eugen Dorcescu, [*Ion Marin Almăjan*], O, 1974, 48, 1980, 34, 1985, 7; Marcel Corniş-Pop, *Între documentar şi ficţiunea istoriei*, O, 1980, 34; Ungureanu, *Imediata*, I, *217–225*; Radu Enescu, *Virtuţile prozei scurte*, F, 1985, 3; Mihai Ungheanu, *„Întoarcerea spre asfinţituri"*, LCF, 1985, 32; Adrian Dinu Rachieru, *„În afara gloriei"*, „Banatul", 1994, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *59–60*; Ruja, *Parte*, II, *13–15*; Ada D. Cruceanu, *Capete de pod sau Despre feţele barocului*, Timişoara, 2001, *244–248*; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timişoara, *94–97*; *Dicţ. Banat*, *26–29*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *26–27*; Adrian Dinu Rachieru, *Ion Marin Almăjan sau Chemarea rădăcinilor*, „Orient latin", 2006, 1. ***C.D.***

ALMĂJAN, Slavco (10.III.1940, Oreşaţ, Serbia) poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Mariei (n. Mărilă) şi al lui Mirco Almăjan, ţărani. După absolvirea liceului la Vârşeţ (1960), urmează cursurile Facultăţii de Filosofie din Novi Sad (1960–1963). Aici va fi redactor la radio şi apoi la televiziune, redactor-şef al revistei „Lumina" (1976–1981), redactor-şef al Editurii Libertatea (1988–1991), redactor al revistei „Art Plus" (1998), preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor din Voivodina (1988), preşedinte al Societăţii de Limba Română din Voivodina (1990), director ad interim al Casei de Presă şi Editură Libertatea (1993–1995). Predă cursuri de artă şi literatură alternativă la Novi Sad (2000–2002), e preşedinte al Centrului pentru un Dialog Deschis Argos (2002–2008). A fost membru în conducerea Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia, mai târziu în conducerea Uniunii Scriitorilor din Serbia. A trăit un an la New York (1996–1997), unde ia parte la înfiinţarea săptămânalului „Romanian Journal". Debutează la „Lumina" în 1957. Mai este prezent în „Bucuria copiilor", „Detinjstvo", „Europa", „Floare de latinitate", „Habitus", „Hekeida", „Hlas ľudu", „Jó Pajtás", „Letopis Matice Srpske", „Libertatea", „Polja", „Ruske slovo", „Zlatna

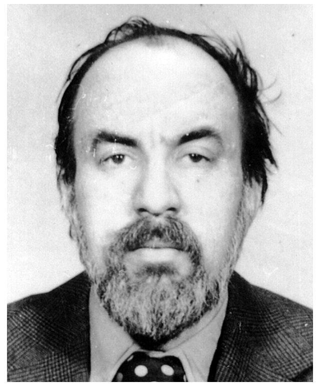
Greda", „Savremenik", „Odjek", „Orizont", „Secolul 20" ş.a. Intră cu pagini de poezie şi proză în mai multe antologii în limba sârbă sau în română, fiind tradus şi în alte câteva limbi. La rândul lui, alcătuieşte antologii şi traduce din poezia sârbă şi croată şi din literatura română a Voivodinei. Începând din 1969, i s-au acordat numeroase premii la Novi Sad, Belgrad, dar şi în România, la Cluj-Napoca, Iaşi, Bucureşti, Craiova, Drobeta-Turnu Severin etc.

A. debutează editorial cu volumul de versuri *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică,* tradus şi publicat în limba sârbă (1968). Ceea ce a urmat îi pune în lumină vocaţia de scriitor total. Poezia, cea mai întinsă parte a scrisului său, relevă o nelimitată predispoziţie de metamorfoză lirică, fără ca înnoirile să-i trădeze personalitatea. Aşezat în linia marilor tradiţii moderniste (simbolism, expresionism, suprarealism), poetul nu se poate sustrage chemării timpului său, la care se adaugă prezenţa unei subtile, însă tenace influenţe folclorice (de sorginte bănăţeană); rezultă o poetică originală, alimentată din surse diverse. De altfel, **A.** cultivă cu stăruinţă o stilistică a paradoxului (un ciclu se intitulează chiar *Zona contrariilor*). Meditaţia gravă coexistă cu tandreţea, viziunea ironică apare alături de senzorialitate, luciditatea merge împreună cu savoarea concretului şi gustul pentru abstracţiuni („Cade ilogicul din anotimp/ şi dintr-un somn alb/ se deschide o poartă albă"). Poezia se hrăneşte din câteva teme dominante: criza de comunicare în lumea de astăzi, sentimentul neantului, incapacitatea de adaptare, pierderea candorii, apoi singurătatea, spaima, durerea, misterul („Omul va părăsi cuvântul/ Infecţia lirică îi va coase limba/ Trecătorul demn de sensurile noi şi posibile/ Va pune în mişcare semnificaţia oglinzilor neparalele"). Important este că aceste traiectorii tematice converg spre dilema fundamentală a limbajului, lirica lui **A.** fiind un permanent dialog al propriului limbaj cu limbajul aflat în proprietate comună. Simbolurile aparţin teritoriilor din care poezia a preluat dintotdeauna: zoologicul (melcul, oul, pasărea, peştele, scoica, şarpele), vegetalul (arborele, frunza, iarba, sămânţa), mineralul (nisipul, piatra) şi culturalul (labirintul, uşa). Îndeosebi labirintul, în diversele lui ipostaze (inclusiv cele textuale), marchează un spaţiu al alegerilor neîncetate, care pregătesc sentimentul oboselii de a trăi într-o lume imprevizibilă. Versurile libere şi absenţa punctuaţiei (surse ale unei ambiguităţi de bună calitate) întăresc impresia de nonconformism stilistic lăsată de imagistica vulcanică. **A.** dezbate prin jocuri de cuvinte gravele întrebări ale lumii moderne, sensurile criptice ale vieţii şi ale creaţiei. În *Efectul contrastelor* (1989) se poate întrezări o „aventură poetică şi neiertătoare" (*Zona magnetică*) a versurilor lui **A.**, o aventură care constă în concentrarea ei într-o existenţă proprie. Versul împinge spre o „răscruce/ Spre aventura poetică şi neiertătoare" (*Zona magnetică*), iar „povara" pe care o duce un poet este aceea că orice lucru ar începe, pe orice drum ar porni, se va întoarce din nou la început (*Povara sensului poetic*). Acele „enigme de aer" şi „râul interzis" duc la credinţa că viaţa–aventură va continua să meargă în „roata" ei şi că poetul va rătăci din nou şi din nou. Şi ca prozator **A.** propune câteva căi noi. *Noaptea de hârtie* (1971) este primul antiroman prin care se întrerupe tradiţionalismul epic din literatura română a Voivodinei. Autorul recurge aici la o deliberată şi inteligent condusă subminare a structurilor şi procedeelor consfinţite. Şase părţi, oricât de diferite între ele, încheagă o atmosferă de tragism existenţial ascuns precar în disperare şi dezgust. Personajele au comportamente bizare şi sunt purtate de un violent erotism pe cărările neverosimile ale cotidianului şi ale banalului. Lirismul supravegheat şi tehnica dicteului îl trădează fără încetare pe poet, deconspirare accentuată în prozele din *Pianul cu păianjeni* (1991), întemeiate pe aliajul dintre percepţia realistă a universului rural, în care se consumă copilăria protagoniştilor, şi modalitatea rafinată de transcriere a acestor percepţii. De asemenea, când semnează teatru (radiofonic) scriitorul oscilează între suprarealism şi absurd, sfidând conflictul şi astfel, în absenţa lui, personajele rămânând enigmatice, evanescente. Se adaugă în activitatea lui **A.** scenarii de film documentar şi artistic, poezii pentru copii (ironice şi graţioase), eseuri (dominate de un raţionalism sumbru), dar şi traduceri, desăvârşind imaginea unui autor care, sprijinit pe multitudinea predispoziţiilor native şi solicitat de circumstanţe, şi-a asumat rolul de pionierat.

SCRIERI: *Bărbatul în stare lichidă*, Pančevo, 1970; *Casa deşertului*, Pančevo, 1971; *Noaptea de hârtie*, Pančevo, 1971; *Vara cailor*, Pančevo, 1974; *Liman trei*, Pančevo, 1976; *Labirintul rotativ*, Pančevo, 1983; *Mutaţia*

punctului, Pančevo, 1986; *Piticii au uitat să crească*, Pančevo, 1987; *Poeme*, pref. Mihai Ungheanu, Craiova, 1988; *Efectul contrastelor*, pref. Ioan Flora, Novi Sad, 1989; *Pianul cu păianjeni*, Pančevo, 1991; *Călărețul din Babilon*, Timişoara, 1996; *Antistress show*, Pančevo, 1996; *Metagalaxia minoritară*, Pančevo, 1996; ed. 2, Iaşi, 1998; *Post-restant în arhipelag*, Pančevo, 1999; *Ieşirea din clepsidră*, pref. Nicu Ciobanu, Belgrad, 2000; *Dresura stelei de mare*, Belgrad, 2000; *Deliciosul destin minoritar*, Belgrad, 2000; ed. 2, Timişoara, 2002; *Teiul spiral*, Pančevo, 2002; *Hacienda cu beladone*, Pančevo, 2003; *Ieşirea din clepsidră*, Iaşi, 2003; *Somnul oglinzii*, Craiova, 2003; *Regina spicului de grâu sau Viața paralelă a Mariei Bălan*, Iaşi, 2003; *Faptele imaginarului*, Pančevo, 2005; *Rigoarea şi fascinația extremelor*, Pančevo, 2007; *Crescătorul de enigme*, Drobeta-Turnu Severin, 2008; *Fotograful din Ronkonkoma*, Pančevo, 2009; *Destinul poetic*, Iaşi, 2011; *Mansarda de Vest*, Pančevo, 2012. **Antologii:** *Versiunea posibilă. Antologia poeziei româneşti din Iugoslavia*, introd. edit., Pančevo, 1987; *Arhipelagul dantelat*, Novi Sad, 1988; *Toamna de aur*, tr. edit., Novi Sad, 1989. **Traduceri:** *Din limba iugoslavă. Poeți sârbi şi croați contemporani*, pref. Mircea Tomuş, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu); *Buđenje klepsidre* [*Trezirea clepsidrei*], îngr. trad., Novi Sad, 1973; Miroslav Antić, *Şuvița blondă*, Novi Sad, 1988; Voja Dimitrijević, *Drepturile omului în zona de nesiguranță*, Pančevo, 1999 (în colaborare cu Ruja Almăjan); *Abecedarul multiculturalității*, Novi Sad, 2002; Pero Zubac, *Ploile din Mostar*, Pančevo, 2004 (în colaborare cu Ioan Baba şi Anghel Dumbrăveanu).

Repere bibliografice: Sima Petrovici, *Proza „Luminii"*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, Pančevo, 1976, *135–151*; Flora, *Lit. rom. Voivodina*, *94–97*; Petre Stoica, *Creion*, SXX, 1978, 2–3; Cristea, *Faptul*, *193–197*; Paul Miclău, *Poezia limbajului la Slavco Almăjan*, O, 1980, 47; Eugen Dorcescu, *„Mitul personal" al poetului*, O, 1985, 18; Laurențiu Ulici, *Cuvintele poetului*, RL, 1989, 32; Roşu, *Dicț. lit. Iugoslavia*, *16–20*; Ungureanu, *Imediata*, II, *345–352*; Marian Odangiu, *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog deschis cu poezia lui Slavco Almăjan*, Pančevo, 1990; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *151–187*; Mihai Cimpoi, *Centru şi margine*, Craiova, 2002, *75–80*; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, *300–306*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *211–214*; Mircea Ghițulescu, *Rătăcitor pe neîntrecute întinderi epice*, „Oglinda literară", 2007, 70; *Medalion. Laudatio S. Almăjan 70*, îngr. Ioan Baba, Pančevo, 2010; Carmen Dărăbuş, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca–Novi Sad, 2012, *152–157*; Brânduşa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945–1989). La confluența a două culturi*, Zrenianin, 2012, *142–152*. ***C.D., V.P.***

ALMOSNINO, George (17.VII.1936, Bucureşti – 24.XI.1994, Bucureşti), poet.

Este fiul Lucreției (n. Stoenescu) şi al lui Leon Almosnino, director la Societatea Română de Telefoane. A urmat Facultatea de Istorie a Universității Bucureşti, absolvită în 1959. A lucrat ca muncitor zilier pe diferite şantiere arheologice, ca fierar betonist, apoi, din 1960, ca librar la Centrul de Librării şi Difuzare a Cărții, din 1980 devenind scriitor liber profesionist. A fost soțul poetei Nora Iuga. Debutează în „Povestea vorbii", supliment literar al revistei „Ramuri", în 1966, sub pseudonimul George Aliman, şi editorial în 1971 cu volumul *Laguna*. A colaborat la periodice din țară, precum şi din străinătate („Podium", „Pannonia", „Log" din Viena, „Cahiers luxembourgeois", „Drehpunkt" din Basel).

În poemele din *Laguna*, conforme esteticii poetice din anii '60–'70 ai secolului trecut, **A.** propune peisaje „absurde", pseudoalegorice, precum pictura unor Magritte sau Dalí. Metaforele, numeroase, se succedă fără a se articula în edificii semnificante la nivelul ansamblului. În placheta următoare, *Nisipuri mişcătoare* (1979), solilocviul liric înregistrează un spor de autenticitate şi legitimitate artistică, captând vibrațiile afective în contextul unei domesticități blânde. Nostalgia copilăriei, melancolia îmbătrânirii, crepusculul sunt evocate prin metafore în mare parte tributare manierismului epocii, uneori prețioase, însă adesea nu lipsite de forță. Multe dintre piesele volumului sunt de fapt poeme de dragoste, tentative de a comunica sentimentul prin notarea câte unei stări lăuntrice căreia iubirea îi este asociată, stare resuscitată prin recuzita citată aluziv şi adecvată plastic. Imaginile uşor „suprarealiste", voit bizare, ivite dintr-un mod intelectual şi descriptiv de a reconstitui sentimentul, rămân uneori obscure. Aceeaşi contemplare a domesticității prin recuzita („scara", „boxa de la subsol", „fereastra") şi anecdotica oferite ca suport al meditației lirice („Adu-mi aminte/ curățam

cartofi amândoi în bucătăria strâmtă/ mirosea a gaz şi a ziar încins/ când becurile se ardeau lorca intra în granada" etc.), definind un „foarte înzestrat reprezentant al poeziei cotidianului" (Florin Mugur), se regăsesc în *Omul de la fereastră* (1982). Monotonia, carenţa de coerenţă metaforică sunt compensate de calitatea universului sufletesc sugerat. În mod reţinut, nepatetic, neconvenţional şi antifilistin, transpare aici, cu o salutară ironie, o *Weltanschauung* clădită pe bunătate şi omenie. Concizia şi ironia sunt în şi mai mare măsură însuşirile cărţii următoare, *Poeme din fotoliul verde* (1984), care ar fi un „album de familie" alcătuit din crochiuri delicate, „cărţi poştale", gravuri sau acuarele nostalgice ale amintirilor din copilărie sau mai târzii. Uneori mici scene evocate fragmentar se grupează ca elemente ale unei mitologii personale, schiţate în limitele productive ale sugestiei. Un volum postum, *Marea linişte* (1995), confirmând profilul liric deja afirmat al autorului, vădeşte totodată evoluţia spre maxima concentrare, până la „poemul-propoziţie" (Roxana Sorescu), apropiat de formula haikuului. Volumul cuprinde patru cicluri, intitulate *Arhiva actelor uitate*, „aşezate fiecare sub semnul unui poem-manifest discursiv care orientează receptarea spre descifrarea sensului de bază: trecerea timpului, numărătoarea inversă, lumea răsturnată cu josul în sus" (Roxana Sorescu).

SCRIERI: *Laguna*, Bucureşti, 1971; *Nisipuri mişcătoare*, Bucureşti, 1979; *Omul de la fereastră*, Bucureşti, 1982; *Poeme din fotoliul verde*, Bucureşti, 1984; *Marea linişte*, Bucureşti, 1995; *Marea linişte*, postfaţă Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** Knut Hamsun, *Ultimul capitol*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Nora Iuga); Barbara Bronnen, *Povara*, Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Nora Iuga); Dieter Wellershoff, *Câştigătorul ia tot*, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Nora Iuga).

Repere bibliografice: Dinu Flămând, *„Laguna"*, LCF, 1971, 50; Liviu Antonesei, *„Omul de la fereastră"*, CL, 1982, 9; Grigurcu, *Existenţa*, *381–383*; Florin Mugur, *Schiţe despre fericire*, Bucureşti, 1987, *278–280*; Roxana Sorescu, *Între mărturisire şi tăcere*, LCF, 1995, 38; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *60–61*; Constantin Abăluţă, *George Almosnino: baroc şi singurătate*, CNT, 1997, 36, 37; [*George Almosnino*], CNP, 2000, 1–2 (grupaj special); Octavian Soviany, [*George Almosnino*], RL, 2000, 12, CNT, 2000, 22, 2002, 20, 22, 23, 2003, 9, OC, 2009, 248; Marin Mincu, *Un poet „nevăzut" de critică*, LCF, 2000, 42; Grigurcu, *Poezie*, I, *61–67*; *Dicţ. analitic*, III, *34–36*; Marian Victor Buciu, *Eul empiric şi eul poetic*, CNT, 2003, 5; *Confesiunea unui timid – poezia lui George Almosnino*, OC, 2009, 248 (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, *582–583*. ***N.Br.***

ALPHA, revistă care a apărut la Târgu Mureş între 9 februarie şi decembrie 1990, director fiind Nicolae Băciuţ, iar redactor-şef Eugeniu Nistor. De la numărul 5, subtitlul iniţial, „Revistă pentru tineret editată de Societatea culturală «Romulus Guga»", este înlocuit cu „Revistă independentă social-culturală" și tot de la acest număr figurează ca director de onoare Cornel Moraru, iar Eugeniu Nistor ca director. De la numărul 8 se revine la formula colectivului redacţional existent la cea dintâi apariţie. Articolul-program, intitulat *Avertisment*, informează că cenaclul „Romulus Guga" a fost fondat în 1984 şi şi-a propus „descoperirea, formarea şi susţinerea tinerelor talente din judeţ". Ca organ de presă al unei societăţi culturale formate imediat după evenimentele din decembrie 1989, publicaţia îşi deschide paginile în primul rând tinerilor poeţi, a căror creaţie este pusă sub semnul continuităţii şi al dialogului cu generaţiile deja afirmate. Sunt publicate însă poeme de Ştefan Aug. Doinaş, Mircea Dinescu, Romulus Guga, Ana Blandiana, Mircea Rădulescu, Ion Horea, rubrica „Tineri poeţi" nereuşind să impună vreun nume nou. Tulburările interetnice de la Târgu Mureş din martie 1990, declanşate, conform revistei, de interzicerea frecventării de către români a unei farmacii, prilejuiesc redactorilor reportaje vibrante, cum sunt cele din numărul 4, grupate sub genericul *România plânge, Mureşu-i în sânge*, ori articolul de fond al numărului următor, *Să ne închinăm la crucea de foc a adevărului*, în care evenimentele sunt analizate dintr-o perspectivă la fel de implicată. Al. Cistelecan redactează, la rubrica „Ce se aude, ce se vede, ce se citeşte", o cronică a vieţii culturale locale; dau interviuri Doina Cornea şi Ioana Em. Petrescu. În mai multe numere succesive T.A. Enăchescu publică *Amintirile unui refugiat*, în care este evocată cedarea Basarabiei în 1940. După un lung sejur american, Nicolae Băciuţ publică interviuri cu personalităţi ale vieţii politice de dincolo de ocean (Chuck Mc Cullagh şi George De Vault). Alţi colaboratori: D. Vatamaniuc, Ion Ţighiliu. ***I.I.***

ALTERESCU, Simion (3.V.1921, Constanţa – 9.VIII.1995, Carmiel, Israel), teatrolog. Este fiul Clarei şi al lui Aron Ierusalim, mic comerciant. Studiile liceale le începe, în 1932, în oraşul natal şi le termină, în 1940, la Bucureşti, unde urmează, până în 1945, cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie. Încă înainte de absolvirea facultăţii va lucra

mai întâi ca redactor la „România liberă” (1944–1946), apoi va fi secretar de redacţie la revista „Lumea” (1945–1946) şi la Radio România Liberă (1946–1947), redactor responsabil al revistei „Rampa” (1946–1948). Va fi inspector general în Ministerul Artelor, la Direcţia Generală a Teatrelor (1948–1951), prim-redactor la „Contemporanul” (1948–1952), profesor şi şef de catedră la Institutul de Teatru „I.L. Caragiale” (1949–1964), iar din 1951 cercetător ştiinţific la Institutul de Istoria Artei. Îşi ia doctoratul în istoria artei în 1971 cu teza *Arta actorului în teatrul românesc din epoca modernă*. Debutează cu pagini de critică teatrală în 1944, în revista „Orizont”, al cărei redactor-şef era Saşa Pană, prefigurând, într-un fel, o activitate ce va fi pusă, aproape în întregime, în slujba teatrului. În 1952, cu prilejul sărbătoririi centenarului primei scene a ţării, scrie (în colaborare cu Florin Tornea) o instructivă monografie despre Teatrul Naţional „I.L. Caragiale”, apărută abia în 1955. Se numără printre cei care redactează lucrarea *Teatrul în România după 23 August 1944* (1959). Contribuie, ca redactor responsabil, la elaborarea tratatului *Istoria teatrului în România* (I–III, 1965–1973). În colaborare cu Ion Zamfirescu, a coordonat volumul *Teatrul românesc contemporan. 1944–1974* (1975), pentru care a fost distins cu Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR. Din 1987 s-a stabilit în Israel.

Semnătura lui **A.** a putut fi întâlnită de-a lungul anilor în „România literară”, „Contemporanul”. „Scânteia”, „Studii şi cercetări de istoria artei” ş.a., în paginile cărora criticul a susţinut cronica dramatică, arătându-se preocupat mai cu seamă de coloratura ideologică a textului, oarecum şi de valorile artistice intrinseci spectacolului de teatru. Rezultate notabile va înregistra, însă, ca istoric şi teoretician al teatrului. Cunoaşterea din interior a fenomenului îi va da prilejul de a-şi etala calităţile de cercetător bine informat, indiferent dacă îşi propune să recompună „biografia” unei instituţii reprezentative cum e Teatrul Naţional „I.L. Caragiale” sau dacă are în vedere, colaborând la tratate academice, anumite momente şi personalităţi semnificative pentru istoria artei noastre scenice. Preocupat de mutaţiile survenite în teatrul şi în cultura românească, se va opri asupra unor noi dimensiuni ale spectacolului, într-un studiu eliberat, în bună parte, de rigidităţile dogmatice ale începutului, intitulat *Modalităţi de expresie în arta actorului contemporan*. Lucrarea care îl defineşte, până la urmă, cel mai bine ca teatrolog se înscrie în prelungirea unor atari preocupări: *Actorul şi vârstele teatrului românesc* (1980), care îşi propune să fie „o sinteză” a principalelor momente din istoria spectacolului de teatru, privite din perspectiva „evoluţiei artei actoriceşti”. Accentul cade nu atât pe ilustrarea unor generaţii de actori, cât mai ales pe tipologia unor modalităţi artistice interpretative cu propensiune spre modernitate.

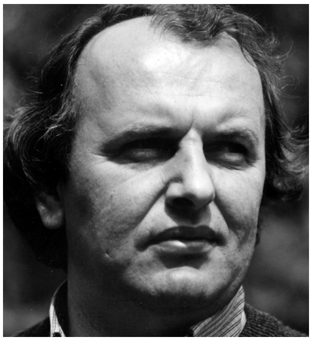
SCRIERI: *Teatrul Naţional „I.L. Caragiale” 1852–1952* (în colaborare cu Florin Tornea), pref. G. Oprescu, Bucureşti, 1955; *Teatrul românesc contemporan. 1944–1974* (coordonator în colaborare cu Ion Zamfirescu), Bucureşti, 1975; *Actorul şi vârstele teatrului românesc*, Bucureşti, 1980; *An Abridged History of Romanian Theatre* (în colaborare cu I. Cazaban, Anca Costa-Foru ş.a.), Bucureşti, 1983. **Ediţii:** I.L. Caragiale, *Despre teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1957; Al. Kiriţescu, *Teatru*, introd. edit., Bucureşti, 1970. **Traduceri:** Anatoli Surov, *Cale liberă*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Mihail Lazăr); T. Trifonova, *I. Ehrenburg*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Petre Solomon); Boris Bednîi, *Fetele*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Tudor Ţopa).

Repere bibliografice: C. Isac, *„Actorul şi vârstele teatrului românesc”*, TTR, 1980, 11; Ileana Berlogea, *„Actorul şi vârstele teatrului românesc”*, RL, 1980, 32; Stelian Vasilescu, *„Actorul şi vârstele teatrului românesc”*, O, 1980, 46; Mirodan, *Dicţionar*, I, *42*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *61–62*; Teodor Tihan, *Simion Alterescu*, ST, 2001, 2; Manolescu, *Enciclopedia*, *38–39*. ***T. T.***

ALTITUDINI, revistă editată la București, lunar, din martie 2006 până în august 2009. Director editorial: Ion Bogdan Lefter; redactor-şef: Valentin Protopopescu; coordonatoare arte: Mihaela Michailov. La începutul lui 2009 ritmul lunar face loc numerelor duble și în cele din urmă triple; la mijlocul lui 2007 revista își micșorase formatul, renunțând de asemenea la numărul fix de 48 de pagini distribuite în trei fascicule; deși revista încetează să apară după numărul 40–42 pe iunie–august 2009, directorul revistei consideră aceasta o simplă întrerupere, anunțându-și în mai multe rânduri intenția de a relua publicația. În grafia titlului litera „l” este marcată astfel încât să facă posibil un joc de cuvinte între „atitudini” și „altitudini”. În articolul program semnat de Ion Bogdan Lefter sunt definite câteva idei urmărite de această „revistă de cultură liberală”: „Operăm cu un concept larg de cultură, în care, alături de artele

«tradiţionale», intră şi politicul, ideile («ideologicul»), mentalităţile, evoluţiile de ansamblu ale spaţiului social. Subtitlul *aLtitudinilor* asta vrea să spună: *Cultură & societate*. […] Ne vom ocupa sistematic de căutările novatoare, de experimente, de creativitatea nonconformistă, deschisă către noi soluţii, noi retorici, noi «medii» şi «suporturi», inclusiv electronice şi virtuale, până la formele de «ultim răcnet» ale «culturii străzii», ale «culturii urbane» […]. Încercăm să construim un spațiu de exprimare deschis, pluralist, eminamente liberal (în sensul general, filosofic al cuvântului), ostil doar extremismelor, autoritarismului, radicalismelor comunizante sau conservatoare, naționaliste, fundamentaliste, aroganțelor și agresivităților de mentalitate și de limbaj. Ne propunem să luăm […] *atitudine*, și anume la *altitudine*, intelectualmente și moralmente vorbind”. **A.** continuă de facto programul proeuropean, corect politic, postmodern ilustrat deja de I.B. Lefter la revistele „Contrapunct” și „Observator cultural”. Au rubrici Mircea Horia Simionescu („AltfelAltundeAltcum”), Viorel Marineasa și Daniel Vighi („Stereo-dictando”), Ana Maria Sandu („Urban”), Gruia Dragomir („Dr. Gonzo”). Un punct forte sunt anchetele: *Diagnostic de țară. România înaintea intrării în Uniunea Europeană* (răspund Liviu Antonesei, Magda Cârneci, Andrei Corbea, Adrian-Paul Iliescu, Mihaela Miroiu ș.a.), *„Păcatele tinereților”: intelectualii și extremismele secolului XX* (Paul Cernat, Adrian Cioroianu, Mihai Dinu Gheorghiu, Sorin Adam Matei, Geo Șerban ș.a.), *Comunism și literatură* (Valentin Protopopescu despre „mitizarea oficială a lui Mihail Sadoveanu”, un interviu inedit cu Eugen Barbu), *Vacanțele artiștilor*, *Din istoria celui de-al Doilea Război Mondial* (Mihai Dinu Gheorghiu despre *Kaputt* de Curzio Malaparte, William Totok despre Günter Grass), *Gânduri la intrarea României în Uniunea Europeană*, *Gheorghe Crăciun*, *Cazul Roșia Montană*. Penultimul număr (37–39/2009) este dedicat în mare parte lucrării *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu (participă la discuție Livius Ciocârlie, Mihaela Ursa, Iulian Boldea, Gheorghe Grigurcu, Florin Mihăilescu, Ioana Pârvulescu, Doris Mironescu, Gheorghe Perian ș.a.). Alt număr special: *Brandul România* (15–16/2007). Semnează cronici Mihai Dragolea, Ștefan Firică, Codrin Liviu Cuțitaru, Ion Buzera ș.a. Eseuri de mari dimensiuni oferă Mircea Anghelescu, *Istoria politică a literaturii*, Cristian Moraru (*Între „rețea” și „nișă”: două paradigme culturale, două opțiuni*, *Literatura română dincolo de națiune. Cărtărescu, europenism, cosmopolitism*, *Față în față: etica, la limită*), Dan Gulea (*Romanul polițist românesc*). Gabriel Andreescu atacă teme ținând de drepturile omului, de agenda corectitudinii politice sau pur și simplu de igiena spațiului public (*Dimensiunea culturală a cazului Bivolaru*, *Responsabilitățile Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste în România*). Michael Shafir sau Liviu Rotman (*O prioritate: delimitarea față de radicalism*) combat resurecția extremismului de dreapta sub forma neolegionarismului și nu numai. Oana Băluță abordează de pe poziții feministe teme din arealul discriminării de gen sau al sechelelor patriarhale (*Vârsta minimă de căsătorie: 18 ani. Modernitate și tradiționalism în dezbaterea politică românească*). Valentin Protopopescu întreține temperatura polemică a publicației sărind bunăoară în apărarea lui Ion Ianoși, atacat de Mircea Mihăieș. Un interes aparte este acordat noilor medii electronice, domeniu în care Cristi Neagoe scrie competent despre pionieratul bloggingului în România. Apar interviuri realizate de George Arion cu Victor Rebengiuc și Constantin Bălăceanu-Stolnici, de Ovidiu Pecican cu Victor Neumann. O pondere deosebită au artele performative, în genere piața de artă din România găsindu-și în revistă un partener atent. Din numărul 5/2006 **A.** conține suplimentul „DANSemnal”, realizat cu sprijinul Centrului Național al Dansului București. ***M.I.***

ALTIŢE ŞI BIBILURI, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din ianuarie 1893 până în martie 1894. Scriitoarea Smaranda Andronescu (Gârbea) cunoscută – sub pseudonimul Smara – pentru ideile ei feministe, a fost directoarea acestei publicaţii de „litere–ştiinţe–arte”, la care au colaborat cu epigrame și versuri Cornelia din Moldova (*Contrast, Prin foc și apă*), Elena Hübsch, Ana Ciupagea, Constanţa Dim. Barzan (*Triolete*), Ecaterina V. Eleuterescu, Sofia Candiano, Al. Obedenaru (*Lira*) ş.a. Câteva nuvele şi schiţe dau Olimpia Botez, Elena Hübsch, autoare şi a unor „cugetări” (*Din cugetările unei oltence*), și Paulina Genuneanu. Mihail Polizu-Micşuneşti publică fragmente din piesa *Lăcrămioare*, iar Maria D. Ghika figurează cu o imitație în franceză (*La Jolie des montagnes*) după V. Alecsandri. ***R.Z.***

ALUI GHEORGHE, Adrian (6.VII.1958, Topolița–Grumăzești, j. Neamț), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Silea) şi al lui Constantin Alui Gheorghe, funcţionar agricol. După ce învaţă la Liceul „Calistrat Hogaş" din Piatra Neamţ (1977–1982), va urma Facultatea de Filologie, secţia română–limbi clasice, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1983–1987). Este doctor în filologie din 2004, cu teza *Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului*. A practicat meseriile de operator chimist (1976–1978), miner în Valea Jiului (1979–1980), profesor (1982–1989), a fost ulterior ziarist (1990), consilier cultural (1991–1992), director al Complexului Muzeal Neamţ (1992–1994), director al Direcţiei pentru Cultură a Judeţului Neamţ (din 1996, cu mici întreruperi, până în prezent), profesor asociat la Facultatea de Muzică din Piatra Neamţ, filială a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca (din 2005). A fost ales deputat de Neamţ în legislatura 2004–2008. Debutează cu un grupaj de poeme în revista „Cronica" (1974) şi editorial cu volumul *Ceremonii insidioase* (1985). Este membru al PEN-Clubului din România. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2001), cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) etc.

Prima carte a lui **A.**, *Ceremonii insidioase*, se află sub auspiciile poeticii lui Aurel Dumitraşcu, a cărui influenţă se discerne, mai disipată, şi în următoarele două volume, *Poeme în alb-negru* (1987) şi *Intimitatea absenţei* (1992). După anii '90 autorul ia distanţă faţă de modelul său de tinereţe, deplasându-se înspre o poetică tot mai exaltată, diferită ca ton de poetica nouăzecistă. Poemele din primele volume, mai strunite, cenzurate de luciditate, se remarcă prin calităţi ulterior pierdute sau chestionabile, precum coerenţa, unitatea stilistică şi de ton, lipsa stridenţei, a retorismului: „Cu fruntea pe carapacea broaştei ţestoase/ Ahile visează/ peştii lună sărind pe corabie/ luminând (ca-n palmă) zarurile/ dar dimineaţa clipele moi se furişează/ prin ungherele cărnii/ „aproape ca dragostea"/ cerneluri grele de cuvinte rămân/ în locurile unde au fost stele/ numai pentru atât şi tot merită/ amânată eternitatea/ tot trebuie răsturnată carapacea asta..." (*Coşul cu capete, IV*). Retorismul, de nuanţă livresc-ironică, este bine temperat acum, discursiv în gen optzecist, poemele au ritm, imagini proaspete, cultivând o nonşalanţă care brusc devine serioasă, transformându-se în metaforism abrupt, de coloratură romantică: „Ah, bună dimineaţa. ah, groapă/ plină de importanţă. vânătăile ies/ serioase în lume. au viaţa lor proprie/ mult lăudată de occiput şi de/ cangrena verzuie.// mă opresc. Mă închin vârfului de ac./ mă opresc. Sub carnea mea e un spaţiu/ pur pe care din greşeală l-am umplut/ cu oase. Trupul e o marotă.// odată cu salutul aruncat zeului/ acesta se deslipeşte de pe cer ca un abţibild/ [...]/ pe spatele meu o floare de măceş/ din naştere încă mai înfloreşte/ în fiecare dimineaţă/ de dragul de a înflori" (*Bună dimineaţa*, în *Cântece de îngropat pe cei vii*, 1993). Retorismul de factură romantică se exacerbează treptat. Poetul suferă de o sinceritate funciară, pe care ştie să o disciplineze la început şi pentru care caută mereu o formă de exprimare, fără a găsi însă formula echilibrului perfect, iar dacă retorismul aduce a inautenticitate, de vină este lipsa măsurii. Mai ales sub presiunea noilor modele, neorealiste, mizerabiliste, autenticiste etc., discursul lui **A.** devine tot mai amalgamat, autorul încercând stiluri, poze, registre diferite, uneori incompatibile, în acelaşi poem. Uneori forţat, alteori exaltat, uneori sec, alteori dezlânat, cu insule de poezie bine calibrate, metafore pregnante, versuri tăioase înconjurate de un sol liric eteroclit, magmatic, mai întotdeauna scuturat sau pândit de seisme stilistice, **A.** rămâne un poet insolit, pentru care poezia e urlet, gestică uriaşă, o sinceritate-singurătate prea zgomotoasă, de romantic neadaptat la real: „eu urlu urlu/ *ah toate rufele au pornit spre sud/ s-arate calea stârcilor albaştri*// eu urlu urlu// poeţii înşişi îmi citesc poezii poezii/ eu urlu urlu//sunt purtat din casă în casă/ urletul meu să-l audă gângavii/ să vorbească/ şchiopii să meargă/ orbii să vadă/ poezia mi-a dat putere să urlu/ poezia mi-a făcut unghiile să crească/ cu tot cu braţe cu tot cu carne cu tot cu oase// dar vi s-a întâmplat vreodată să credeţi/ că numai singurătatea e iubire?// eu am urlat de singurătate şi

urletul meu/ a smuls două stele/ din cuiburile lor” (*Animalul*, în *Gloria milei*, 2003). Notabilă este la **A.** şi activitatea de editor al scrierilor lui Aurel Dumitraşcu, de la jurnal (*Carnete maro*, I–II, 2001–2003) la antologia incluzând inedite *Cine merge* în *paradis* (2011) sau la emoţionantul epistolar *Frig*, publicat în 2008, unde schimbul de scrisori dintre cei doi poeţi acoperă perioada 1978–1990, fiind un document emoţionant, netrucat, al unei veritabile prietenii, dar şi documentul netrucat al unei epoci de îngheţ ideologic şi nu numai. Epistolarul, foarte bine primit de critică, se caracterizează prin autenticitate, dincolo de calitatea, uneori excepţională, a scriiturii diaristice. Meritul editorului-prieten este de a nu se fi cruţat pe sine, nici atunci când se arată în ipostaze mai puţin măgulitoare, de a nu fi cenzurat paginile care vorbesc despre ezitări, curaj, laşităţi, mici compromisuri, melancolie, neputinţă şi revoltă. Impresionante sunt directeţea şi onestitatea relaţiilor dintre cei doi prieteni-poeţi, atât de diferiţi de altfel, mergând uneori până la o brutală tandreţe, ceea ce se traduce într-un text cu o încărcătură existenţială aproape palpabilă, cartea fiind atât un roman epistolar, cât şi o dublă autobiografie. Aspectul tematic preferat de scriitorul de atitudine civică **A.** – *Titanic şvaiţer* (1997), *România pe înţelesul tuturor* (2003), *Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei?* (2004) includ o publicistică ferventă – în desfăşurarea insolită a naraţiunilor din volumele *Goliath* (1999) şi *Bătrânul şi Marta* (2002) este sesizarea conflictului dintre realitate şi iluzie, supravieţuirea acesteia din urmă devenind condiţie de existenţă într-o lume opresantă. Deşi în „reverii” există un firesc al bizarului, în ele nu se insinuează elemente de poetică fantastică, înţelesurile stranii, simbolice fiind vătuite cu aspecte familiare. Apar, desigur, situaţii deliberat absurde, dar fantazarea este mai mult static-contemplativă decât inventivă. Pornind de la premisa că mitul constituie substratul comun al basmului şi al poeziei, **A.** demonstrează în eseul *Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului* (2004) că dimensiunea mitică este de regăsit prin căutarea secretului tinereţii fără bătrâneţe, aşa cum componenta religioasă se regăseşte în tentaţia trăirii unei vieţi fără de moarte. Coordonata mitică ţine de încercarea de înţelegere a menirii fiinţei umane după ce a fost aruncată în lume, de accesul ei la dimensiunile spaţio-temporale originare. Or, Făt-Frumos – în care autorul vede o figură hamletiană – ţine să răscumpere aceste insuficienţe ale vremelnicilor pământeni prin forţarea limitelor. El acţionează într-un timp abstras curgerii fireşti, mitificat printr-o relativizare în raport cu cele două tărâmuri, rămânând un *puer aeternus*. Fire poetică expansivă, **A.** pune mult în acest eseu (ca şi în proza sa) din chestionările sale asupra rosturilor fiinţei umane, asupra eternelor dileme legate de viaţă şi moarte.

SCRIERI: *Ceremonii insidioase*, Iaşi, 1985; *Poeme în alb-negru*, Iaşi, 1987; *Intimitatea absenţei*, Piatra Neamţ, 1992; *Cântece de îngropat pe cei vii*, Piatra Neamţ, 1993; *Fratele meu, străinul*, Iaşi, 1995; *Titanic şvaiţer*, Iaşi, 1997; *Supravieţuitorul şi alte poeme*, Botoşani, 1997; *Complicitate*, Bucureşti, 1998; *Goliath*, Bucureşti, 1999; *Îngerul căzut*, Iaşi, 2001; *Autoexecuţia*, Iaşi, 2002; *Bătrânul şi Marta*, Iaşi, 2002; *Gloria milei*, Bucureşti, 2003; *România pe înţelesul tuturor*, Piatra Neamţ, 2003; *Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei?*, Bucureşti, 2004; *Podul*, Botoşani, 2004; *Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului*, pref. Petru Ursache, postfaţă Mircea A. Diaconu, Piatra Neamţ, 2004; *Părintele Iustin Pârvu şi morala unei vieţi câştigate*, Piatra Neamţ, 2005; *Cu părintele Iustin Pârvu despre moarte, jertfă şi iubire*, Piatra Neamţ, 2006; *Poezii alese*, îngr. Vasile Spiridon, pref. Al. Cistelecan, Piatra Neamţ, 2006; *Părintele Iustin Pârvu: daruri duhovniceşti*, Piatra Neamţ, 2007; *O dramă la vânătoare*, îngr. Vasile Spiridon, pref. Al. Cistelecan, Bucureşti, 2008; *Frig* (în colaborare cu Aurel Dumitraşcu), Piatra Neamţ, 2008; *Iadul etic, iadul estetic*, Iaşi, 2008; *Părintele Iustin Pârvu: o misiune românească şi creştină*, Piatra Neamţ, 2008; *Paznicul ploii*, Cluj-Napoca, 2010; *Cucuta*, pref. Mircea A. Diaconu, Iaşi, 2011; *Contribuţii la estetica umbrei*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *Ceremonii lirice*, AFT, 1986, 7; Ioana Bot, *Poezia şi textul*, TR, 1988, 7; Ţeposu, *Istoria*, *93*; Andreea Deciu, *Un autoportret foarte sincer*, RL, 1994, 5; Vasile Spiridon, *Între două utopii*, PSS, 2000, 8–9; Grigurcu, *Poezie*, I, *500–503*; Manolescu, *Lista*, I, *413–415*; Vasile, *Poezia*, *196–199*; Holban, *Portrete*, I, *117–120*; Ştefania Mincu, *Despre starea poeziei*, Constanţa, 2003, *178–182*; Ulici, *Prima verba*, IV, *79–81*; Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă*, Bucureşti, 2004, *19–23*; Marin Mincu, *Fărâme critice*, Constanţa, 2005, *32–35*; Cistelecan, *Al doilea top*, *67–70*; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, Bucureşti, 2005, *151–156*; George Vulturescu, *Cronicar pe frontiera Poesis*, Iaşi, 2005, *119 –123*; Nicolae Oprea, *Nopţile de insomnie*, Piteşti, 2005, *83–85*, *181–184*; Holban, *Ist. lit.*, I, *277–280*; Manolescu, *Istoria*, *1352–1354*; Nicolae Coande, *Adrian Alui Gheorghe, poetul de la poarta dinspre nord*, CLT, 2010, 9; Borbély, *Existenţa*, *262–269*. ***R.D., V.S.***

AMARU, Bogdan (pseudonim al lui Alexandru Pârâianu; 6.IV.1907, Budele-Nenciuleşti, j. Vâlcea – 27.X.1936, Bucureşti), prozator, autor dramatic, publicist.

Este unul dintre cei patru copii ai Anei şi ai lui Nicolae Pârâianu; tatăl, descendent al unor boieri locali, a fost primar al comunei vâlcene Nenciuleşti. Urmează şcoala primară în satul natal, apoi Liceul „Al. Lahovary" din Râmnicu Vâlcea, perioadă în care lucrează ca funcţionar la Episcopia Râmnicului. Îşi ia bacalaureatul la Craiova, apoi frecventează cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, începută în 1928 şi întreruptă în 1930, când, la recomandarea lui G.M. Zamfirescu, se înscrie la cursurile Conservatorului de Artă Dramatică, pe care îl absolvă în 1933. Activează o vreme ca impiegat la Ministerul Cultelor, colaborează cu trupa de teatru Masca a lui G.M. Zamfirescu, e figurant la Teatrul „Maria Ventura" şi participă la şedinţele cenaclului Sburătorul, condus de E. Lovinescu, de care-l va lega o statornică afecţiune. Debutează în ianuarie 1931, sub numele real, la revista „Cuvântul nostru" a cercului școlar vâlcean, unde publică versuri protestatare influenţate de Serghei Esenin. Pseudonimul Amaru e ales de G.M. Zamfirescu ca echivalent românesc al lui Gorki, și acesta un pseudonim. Primul articol semnat astfel este *Manechine pe stradă şi în vitrine*, apărut în „Calendarul" din februarie 1932. În anii următori tânărul „proletar intelectual" cu existenţă vagabondă colaborează la publicaţii de stânga: „Cuvântul liber", „Reporter", „Societatea de mâine", „Facla", „Adevărul", „Dimineaţa", precum şi la „Vremea", „Adevărul literar şi artistic", „Viaţa literară", „Calendarul". La „Adevărul" semnează recenzii despre cărţi de H.-Y. Stahl, F. Aderca, I. Peltz, Virgiliu Monda, E. Lovinescu, Mihail Sorbul, Anişoara Odeanu, Dan Petraşincu. În 1933 şi 1934 va fi angajat la Iaşi, cu sprijinul lui Mihail Sadoveanu, la revista „Cadran". Aici publică articole despre Tudor Arghezi, Tristan Tzara ş.a., numeroase recenzii la cărţi nou apărute, reportaje sociale, o nuvelă naturalistă (*Fapt divers*) ş.a. Tot la Iaşi, unde se face remarcat, printre alţii, de G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu sau de Mihail Sevastos, colaborează cu articole, poeme sau schiţe de moravuri la revista „Tot". A semnat și Elias Schwartzman. Bolnav de plămâni, afectat de mizerie şi sărăcie, **A.** are o tentativă de suicid şi, în ciuda susţinerii materiale din partea unor protectori (E. Lovinescu, Elena Farago, I. Valerian), suferinţa pulmonară i se agravează şi moare în spitalul bucureştean Filaret. Prin emoţia colectivă pe care a generat-o, dispariţia sa prematură, neîmplinirea îl transformă în victimă exponenţială a generaţiei tinere de scriitori.

Admirator al criticii lui C. Dobrogeanu-Gherea, prieten cu Al. Sahia şi cu Eugen Jebeleanu, **A.** se pronunţă în favoarea „poeziei proletare", a „artei sociale" şi a creaţiei populare rurale. Scrise de pe poziţiile umanitariste ale stângii militante, străbătute de simpatie pentru mediile defavorizate, schiţele sale împrumută ceva din verva caricatural-satirică a tabletelor argheziene, iar cele mai reuşite reportaje – *Mizeria satelor provinciale, Atmosfera din cantinele pentru săraci, Moş Crăciun pe uliţele satului, Viaţa romanţată a Iaşilor, Bal şi amor la mahala, Capitala, la periferie. Câteva aspecte triste în pragul iernii* – amintesc „fişele de periferie" ale lui Geo Bogza. Două romane autobiografice ale lui **A.**, *Viaţă de student* şi *Actorii ambulanţi*, au rămas în stadiul de proiect, iar altul, *Amor vagabond*, înmânat lui Mircea Eliade în vederea publicării, va fi fost pierdut; fragmente au apărut în revista ieşeană „Cadran" (1934). Potrivit lui Eliade, „Nu era, în carnetul acesta cu cartoane negre, un nou Hamsun sau un nou Panait Istrati. […] Romanul pe care mi-l adusese era plin de umor, plin de vervă, plin de fantastic. Invenţie verbală, comparaţii, lirică, paradox, metafizică…". Elaborată în 1933, farsa tragică din *Goana după fluturi* e, în punctul de plecare, o comedie de situaţie în linia dramaturgiei lui G. M. Zamfirescu şi Victor Ion Popa, axată pe conflictul între un „ideal" erotic inaccesibil şi realitatea decepţionantă: un tânăr doctorand îndrăgostit de o modistă dintr-o mahala bucureşteană, dar aspirând zadarnic la mâna fetei unui bogătaş cupid. *Goana după fluturi* este publicată postum de Mircea Handoca în revista „Teatrul", din iulie 1967. Sub acelaşi titlu, se va reedita în 1973 un prim volum de teatru, schiţe, nuvele şi reportaje, ulterior fiind recuperate în câteva cărţi cronici, alte secvenţe publicistice etc.

SCRIERI: *Goana după fluturi*, îngr. Mircea Handoca, pref. George Gibescu, Bucureşti, 1973; *Cei doi rivali*, îngr. Dumitru Mitrana, Craiova, 2002; *Colivia cu „sburători"*,

îngr. Dumitru Mitrana şi Nicolae Petre, Craiova, 2005; *Cronici şi alte scrieri*, îngr. Dumitru Mitrana şi Nicolae Petre, Craiova, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Soarta scriitorului tânăr*, VRA, 1936, 459; Eugen Jebeleanu, *Moartea lui Bogdan Amaru*, DMN, 1936, 16192; Dr. Ygrec, *Bogdan Amaru*, ALA, 1936, 10; Lovinescu, *Memorii*, III, *108–118*; G. M. Zamfirescu, *Mărturii în contemporaneitate*, Bucureşti, 1938, *206–216*; Mircea Handoca, *Un dramaturg necunoscut*, TTR, 1967, 7; Ilea, *Mărturisirile*, *42–46*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *364–365*; Mihai Şerban, *Amintiri*, Bucureşti, 1969, *94–96*, *210–211*; Mircea Curticeanu, Dumitru Mitrana, *Corespondenţa Bogdan Amaru*, ECH, 1970, 4; I. Valerian, *Chipuri din viaţa literară*, Bucureşti, 1970, *124–126*; Geo Şerban, *Bogdan Amaru*, LCF, 1971, 21; George Gibescu, *Bogdan Amaru*, R, 1973, *6*; Firan, *Profiluri*, I, *14–18*; Dumitru Mitrana, *Bogdan Amaru: documentar bio-bibliografic*, Râmnicu Vâlcea, 1982; Dumitru Mitrana, *Bogdan Amaru sau Evidenţa talentului*, Râmnicu Vâlcea, 1995; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *62–63*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *190*, *217*, *passim*, V, *9*, *12*, *16*, VI, *129*, *305*, *573–575*; Dumitru Mitrana, *„Cazul" Bogdan Amaru: evocări confraterne*, Râmnicu Vâlcea, 2000; Stelian Cincă, *Bogdan Amaru. Povestea tristă a unei vieţi amare*, Craiova, 2007. ***P. C.***

AMĂRIUŢEI, Constantin (20.X.1912, Focşani – 6.VI.2007, Paris), eseist, poet, prozator. Este fiul Elenei şi al lui Vasile Amăriuţei. Absolvent al Liceului Militar din Târgu Mureș, după ce şi-a luat licenţa la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1945), **A.** a fost, pentru scurt timp, asistent al profesorului Mircea Florian la Catedra de istoria filosofiei moderne. În 1946, ca membru al Partidului Social Democrat, devine şef de cabinet al lui Lothar Rădăceanu în Ministerul Muncii şi Prevederilor Sociale. Obţinând o bursă de studii a statului francez, se stabileşte în toamna anului 1947 la Paris, cu intenţia de a pregăti un doctorat în filosofie, susţinut la Sorbona abia în anii '80, cu o teză în metafizică. Cunoaşte pe Albert Camus, care îi va gira intelectual primul roman, scris în limba franceză, *Le Paresseux* (1955; Prix Rivarol), apărut sub pseudonimul Constantin Amariu, folosit de autor pentru majoritatea textelor în franceză. Ulterior va mai semna Tudor Anca, D. Pora, I. Vrana, Louis Schlesser.

Concomitent cu prezenţa literară şi publicistică în spaţiul cultural din Franţa – unde mai tipăreşte romanele *La Fiancée du silence* (1956; Prix de la Fondation del Duca) şi *Le Pauvre d'esprit* (1958), precum şi o serie de demersuri eseistice, dintre care sunt de amintit *L'Église au service de la liberté* (1960), *Vérité chrétienne et erreur spirituelle* (1961), *Les Sept péchés capitaux* (1964), *L'Œuf* (1970) şi, nu în ultimul rând, un studiu monografic consacrat lui Nostradamus (1985) –, **A.** a desfăşurat o intensă activitate jurnalistică şi literară în presa politică şi culturală românească din exil, colaborând cu consecvenţă la publicaţii ca „Anotimpuri", „Înşir'te mărgărite", „Fiinţa românească", „România" şi, îndeosebi, la „Revista scriitorilor români". În 1951 iniţiază, împreună cu Virgil Ierunca, periodicul de „metafizică şi poezie" „Caete de dor", iar din 1959 susţine cronica literară în „La Nation roumaine", preluând mai apoi conducerea efectivă a gazetei până în 1973, când aceasta îşi încetează apariţia. Tot în 1951 îl vizitează la Freiburg pe Martin Heidegger, căruia îi traduce în limba română o plachetă, sub titlul *Drumul de ţară*. Alături de Nicoară Neculce, Mihai Cismărescu, Mihai Korne, Grigore Filiti, D. Damian şi D.C. Amzăr, participă cu un studiu substanţial, *Starea d-întâi* (introducere la o schiţă de tipologie metafizică a poporului român), la realizarea volumului colectiv *Rânduiala. Perspective româneşti*, publicat de Editura Ioan Cuşa la Paris, în 1973. Studiul deschide probabil cea mai importantă contribuţie eseistică românească a lui **A.**, căci acestor „prolegomene" le-au urmat în timp *Metafizica creaţiei lumii, Metafizica „stării pe loc", Lucian Blaga metafizician al sacrului românesc, Starea de urât* etc., toate publicate în „Revista scriitorilor români" şi reprezentând capitole ale unui posibil *Letopiseţ metafizic al Ţării Româneşti.* „Prolegomenele" sunt concepute ca un „discurs filosofic" adresat naţiunii la redobândirea conştiinţei de sine. Procesul fenomenologic este urmărit şi descifrat pe un parcurs spiritual ce evoluează „de la etnic la cultural", iar mai apoi „de la cultural la ethos", descriind tipurile de conştiinţă naţională – istorică, organică, socială, spirituală (axiologică) şi ontologică – în raport cu motivul originii, al statului şi al destinului românesc. Comentariile reunite în volumul *Eminescu sau Lumea ca substanță poetică* (2000) merg în același sens. Interpretul amendează câteva opinii anterioare, reducționiste, și se oprește la definirea lui Eminescu drept „creator metafizic", cu o metafizică de substanță, intrinsecă experienței poetice. Și ca romancier **A.** s-a impus atenţiei comentatorilor şi recenzenţilor din presa franceză tocmai prin interpretarea originală a unor motive şi teme ce valorificau fondul ideatic al folclorului românesc. *La Fiancée du silence* reia mitul mioritic, păstrând tonalităţile simbolic-poematice iniţiale. *Le Pauvre d'esprit* exploatează, într-o viziune alegorică

modernă, parabola lui Păcală, punând accentul pe resursele creatoare ale naivităţii de obârşie ancestrală, într-o lume impură şi pervertită de demonizarea perisabilului. *Le Paresseux...* reactualizează în schimb meditaţia existenţială în jurul unei atitudini de „sabotare a istoriei" în perioada colectivizării, reflectată epic cam în acelaşi mod în care a evidenţiat-o narativ şi Blaga în *Luntrea lui Caron*, dar nuanţând mai exact sugestiile şi aluziile simbolice din *Povestea unui om leneş* de Ion Creangă. Tot un substrat parabolic şi un recurs poematic la semnificaţiile satului arhaic românesc se străvăd în „povestea cu inorog" *Cercul de lumină*, scrisă şi publicată în limba română, ca şi în suita de poeme, tipărite la mari intervale în revistele româneşti din exil, unde discursul liric remodelează cunoscute metafore şi teme folclorice. Mai clar încă se precizează asemenea coordonate, dovedind o închegată concepţie teoretică, în comentariile şi în cronicile literare semnate în „La Nation roumaine". Sunt de subliniat în primul rând vigoarea selecţiei critice pe care o propune **A.** în demersul său analitic, ca şi subtilitatea şi fineţea disocierilor, susţinute de un acid şi decomplexat spirit polemic. Limpezimea criteriilor axiologice recomandă o singură scară de valori estetice, validată integral de timp. De la amintirile lui Mircea Eliade până la proza lui Vintilă Horia, de la un roman al lui Theodor Cazaban până la dramaturgia parabolică a lui Eugen Ionescu, de la *Scrisoarea către Constantin Noica*, amendând puncte de vedere discutabile în manifestările publicistice din anii '70 ale filosofului, până la poezia lui Marin Sorescu, acreditat drept singurul poet metafizic afirmat în ultimele generaţii scriitoriceşti din țară, **A.** se dovedeşte nu o dată preocupat de surprinderea în literatură a unei condiţii existenţiale româneşti. Multe studii, cronici, proză, portrete, corespondență, poezii (unele inedite) sunt (re)publicate în „Jurnalul literar" începând cu anii '90, de un interes special dovedindu-se paginile din romanul inedit *Preludiu la Marea sărbătoare*, „un vast rămuriș de înțelesuri simbolice" (Cornelia Ștefănescu), precum și fragmentele apărute aici, din 2005, sub titlul *Amintiri „culturale" din exil.* Gânditor şi critic, eseist, romancier şi poet, **A.** caută, cu febrilitate s-ar spune, să scoată în evidenţă modul specific de existenţă românesc, înscriindu-se pe linia teoretică trasată de la Lucian Blaga şi C. Rădulescu-Motru până la Mircea Vulcănescu şi Constantin Noica.

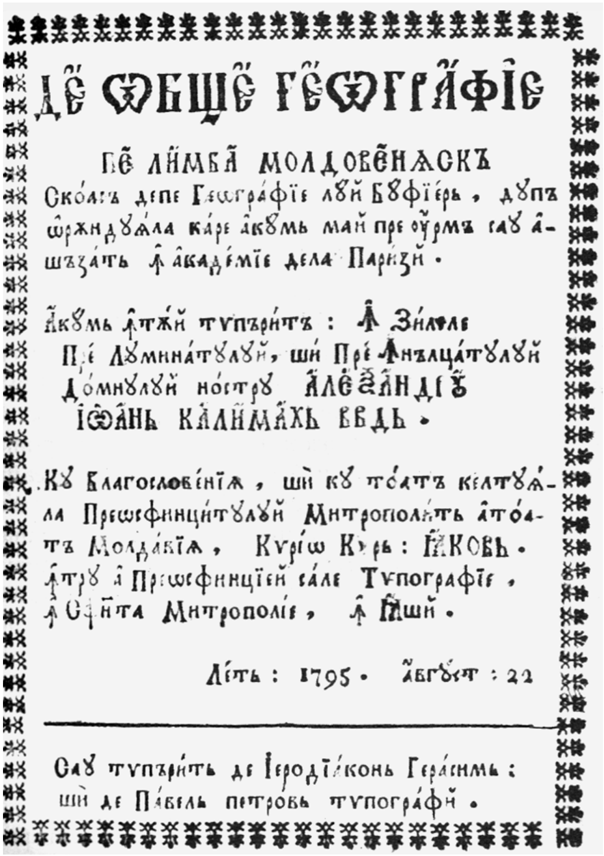
Desen de Eugen Drăguțescu

SCRIERI: *Le Paresseux*, Paris, 1955; *La Fiancée du silence*, Paris, 1956; *Le Pauvre d'esprit*, Paris, 1958; *L'Église au service de la liberté,* Paris, 1960; *Vérité chrétienne et erreur spirituelle,* Paris, 1961; *Les Sept péchés capitaux,* Paris, 1964; *L'Oeuf,* Paris, 1970; *Rânduiala. Perspective româneşti* (în colaborare), Paris, 1973; *Les Prophéties de l'an 2000,* Paris, 1983; *L'Art ancien de guérir,* Paris, 1984; *La Vie de Nostradamus,* Paris, 1985; *Eminescu sau Lumea ca substanţă poetică*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *Dl. Amăriuței, Kafka şi Rivarol*, CNT, 1955, 19; Nicu Caranica, *Requiem pentru un „filosof"*, „Destin" (Madrid), 1971, 21–23; Cornelia Ștefănescu, *Semnificația unui gest*, JL, 1997, 49–52; *Romancierul în două ipostaze ale receptării critice franceze,* JL, 1997, 49–52; Florescu, *Întoarcerea, 188–192*; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii…*, Bucureşti, 2000, *passim*; Cornel Moraru, *Dimensiunea metafizică,* VTRA, 2001, 358; Theodor Cazaban, *Eseuri şi cronici literare*, Bucureşti, 2002, *105–109*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, Bucureşti, 2002, *9–32*; Cornelia Ștefănescu, *Martor al timpului său,* JL, 2003, 13–16; Luca Pițu, [*Constantin Amăriuței*], VR, 2005, 12, „Acolada", 2012, 6, 10–12; Manolescu, *Enciclopedia, 39–40*. ***N. F.***

AMERICA, publicaţie apărută la Cleveland (Ohio, SUA) între 1 septembrie 1906 și 2009 într-un ritm variabil: săptămânal, bisăptămânal, trisăptămânal, cotidian, bilunar. Purtând iniţial subtitlul „Organ al românilor din Statele Unite şi în special al bisericilor gr. orientale”, de la 10 noiembrie 1907 iese cu subtitlul „Organul tuturor Societăţilor Române din America”, de la 19 iunie 1910 cu subtitlul „Foaia Societăţilor din America”, iar de la 12 februarie 1924 subtitlul devine „Organul Societăţilor Române de Ajutor şi Cultură din America. Singurul ziar românesc semisăptămânal din Statele Unite” etc. Primul proprietar şi redactor-şef a fost preotul Moise Balea; în 1908 publicația este cumpărată de Uniunea Societății Române de Ajutor și Cultură, care fuzionează în 1928 cu Liga Societăților Române de Ajutor și Cultură din America (desprinsă în 1912 din Uniune); în 1933 este preluată Uniunea și Liga Societăților Româno–Americane; din 1953 **A.** trece în portofoliul corporației American Romanian Publishing Company, controlată tot de Uniunea și Liga Societăților Româno–Americane. De-a lungul timpului **A.** i-a avut redactori-editori pe Marcu Lazăr (1908–1909), Ioan Octavian Popaiov (1909), Julius E.V. Ioanovici (1909–1910, 1917–1919), Nicolae Zamfirescu (1910–1912), C.R. Pascu (1912–1917, 1919–1921), Ioan Jivi Bănățeanul (1919–1921), Andrei Popovici (1921–1924), J.L. Barbul și George Stănculescu (1930–1945), George Donev (1945–1950), Petru (Peter) Lucaci (1950–1955, 1956–1967, 1976–1980, 1981–2009), Vasile Mușì (1955–1956), Nicolae Novac (1967–1970), John Halmaghi și John Bondar (1970–1972), George Roman (1972–1974), John Bondar și John Tipa (1974), Eugene J. Popescu (1974–1975), Ilie Olteanu (1975–1976), George Alexe (1980–1981). **A**. a susținut cauza românilor din Transilvania înainte de Primul Război Mondial, ulterior rămânând pe o platformă naționalistă, cu excepția deceniului de până în 1948 când este controlată de simpatizanți comuniști. Potrivit lui Petru Lucaci, care întocmea în 1965 un articol retrospectiv, **A.** „a adunat și-a trimis în Țară bani pentru diferite scopuri naționale și de binefacere, cum au fost Flota Națională Română, Monumentul Ecaterina Teodoroiu, Crucea Roșie Română, Universitatea de la Vălenii de Munte, orfelinate etc.”. În perioada Războiului Rece a dus o politică marcat anticomunistă, numărând printre colaboratori foști legionari ca Aron Cotruș, Vasile Posteuca, dar și pe Mircea Eliade, Eugen Relgis, Grigore Gafencu, Virgil Ierunca, Basil Munteanu, Pamfil Șeicaru ș.a. Caracterul politic a scăzut din 1978, publicația căpătând un aspect preponderent informativ. A popularizat cu precădere scriitori români clasici, pe lângă autori din exil de toate categoriile. De-a lungul timpului a scos și suplimente literare, almanahuri, calendare. ***

AMFILOHIE HOTINIUL (c. 1730 – c. 1800, Zagavia, j. Iaşi), cărturar, traducător. Născut în nordul Bucovinei sau, poate, dincolo de Prut, **A.** s-ar fi format în şcoala de la Putna (conform unei mai vechi păreri aparţinând lui Nicolae Iorga); învaţă mai apoi, s-a presupus, la Academia Movileană din Kiev. Surse de dată mai recentă susţin, în schimb, afinitatea sa cu centrele monastice din Neamţ: şi-ar fi luat metania la mănăstirea Secu şi s-ar fi îndreptat ulterior spre Occident , trecând în prealabil prin Polonia (e cu putinţă, de asemenea, să fi ajuns aici să studieze un răstimp). Sigur e că a petrecut o vreme în Italia (temeiul pentru care a călătorit rămâne o enigmă biografică), a străbătut Veneţia, Toscana, Roma, Statul Papal, Napoli şi Sicilia; îi sunt familiare însă şi ţinuturi din Rusia şi Ucraina (într-o epistolă ce-i aparţine reţin pasajele despre Lavra Pecerska şi arta pictorilor de icoane kieveni). În lipsa unor probe documentare certe, parcursul primelor etape din existenţa lui **A.** apare, totuşi, doar sumar schiţat şi încă susceptibil a cunoaşte ajustări şi amendări în timp. „Recuperate” astfel (şi consemnate de Mircea Păcurariu, de curând), o seamă de indicii ignorate până nu demult vizează înrudirea cărturarului cu un Veniamin călugăr, zugrav de frescă, „frate cu episcopul” şi „fiu al protopopului Velişco de la biserica Albă din Iaşi”, detalii în măsură a tranşa sau doar a readuce în prim-plan disputele (neîncheiate, altfel) privind locul obârşiei şi ascendenţii viitorului prelat. Hirotonit episcop de Hotin (în 1767), ierarhul se confruntă dur cu sărăcia „puţinei” sale eparhii, într-o cetate „roabă”, condiţii agravate odată redeschis conflictul ruso–turc; nu peste mult oraşul e asediat de artileria rusească, iar eparhia, efemer reactivată, dispare în 1770; în fapt, **A.** continuă să păstorească la Hotin un an sau doi. Neaşteptat, în primăvara (vara) lui 1772 mai vizita Italia o dată, prilej cu care cumpăra la Roma cărţi. Pentru deceniile care vin, se stabileşte la Zagavia (schit situat în apropiere de Hârlău); fără a renunţa la viaţa publică, ecleziastică şi culturală, se ilustrează de aici încolo mai cu seamă pe tărâmul şcolii.

Де обще геѡграфіе

пе лимба молдовенѣскъ

Скоасъ депе Геѡграфіе луй Буфіер, дупъ ѡрындуяла каре акумь май пре оурмъ сау ашезать ꙟ академіе дела Парижъ.

Акумь ꙟтѫй типърить: ꙟ Зилеле Пре луминатулуй, ши Пре ꙟнълцатулуй Домнулуй ностру Алеѯандру Іѡань Калимахь Воевод.

Ку благословеніѧ, ши ку тоатъ келтуяла Преѡсфинцитулуй Митрополить а тоатъ Молдавіѧ, Кvріѡ Кvрь: Іаковь. ꙟтру а Преѡсфинцієй сале Типографіе, ꙟ Сфънта Митрополіе, ꙟ Іашй.

Лѣть: 1795. Август: 22

Сау типърить де Іеродіаконь Герасимь: ши де Павель петровь типографъ.

De obște gheografie, *Iași, 1795*

Către sfârşitul veacului al XVIII-lea, lângă mitropolitul luminat Iacov Stamati, **A.** e printre cei ce sprijină decis reformele menite să aşeze învăţământul – bisericesc şi laic – din Moldova pe temelii moderne. Efortul consecvent al cărturarului lasă, în plan ştiinţific şi didactic, urme de durată. Deloc străin de enciclopedism şi de vederile iluministe ce domină epoca, ierarhul pune preţ, ca pedagog, pe separarea disciplinelor, pe sistematizare şi pe logica predării. Cu darul formulărilor exacte şi cu miez, cu o manifestă disponibilitate pentru nou, „smeritul între arhierei" îşi dobândeşte merite de precursor îndeosebi prin cele trei manuale scoase de sub tipar la Iaşi, în 1795 (vehiculate larg în şcolile din ţară, au circulat, până să fie publicate, în manuscris). Întâia tălmăcire pusă de **A.** la îndemâna clerului şi a elevilor din Academia Domnească de la Iaşi e, previzibil, catehismul sau *Gramatica teologhicească* (1795), redând (după o versiune în latină, cum îndeobşte se consideră, ori, potrivit altei opinii, nemijlocit din rusă) *Teologia* (*Bogoslovia*) arhiepiscopului Platon Levşin, mitropolit al Moscovei, ilustru clasicist, o personalitate carismatică a lumii culturale ortodoxe, dar şi, nu mai puţin adevărat, critic acerb al Revoluţiei franceze, ireductibil adversar al influenţelor carteziene. Contextul pune în valoare, prin contrast, discernământul, moderaţia cu care procedează la emanciparea şcolii ierarhii moldoveni, admiratori mărturisiţi ai „adâncului Montesquieu", mai toleranţi şi receptivi în faţa unor „bune" modele apusene. Urmează tot în 1795, nu întâmplător, în seria preconizată de **A.**, o prelucrare după *Geografia* lui Claude Buffier (*Géographie universelle*), ce îi parvine printr-un intermediar italian (poate ediţia în curs de difuzare la Roma, 1775). Reordonat în parte, cu un adaos de capitole, textul aduce date inedite cu referire la Ţările Române, dar şi la Transilvania sau la Basarabia; sunt amintite, între altele, cetăţile de la hotarul „despre răsărit [...] şi Marea Neagră", „acum" aflate sub stăpânire otomană, parte a unui teritoriu pecetluit însă odată „drept", în hrisoavele străvechi, cu „semnul Bour". Cuprinse în anexa redactării, extrase dintr-un mai obscur tratat, scris la 1704, de F. Schmidegg, precum şi o cronologie a domnilor Moldovei (din care se va inspira Samuil Micu în *Istoria, lucrurile şi întâmplările românilor pre scurt*) vădesc, o dată în plus, preocuparea cărturarului pentru sporirea informaţiei, cu adecvarea, necesară, la context. Strădania de a comunica fluent, darul de a observa şi de a împărtăşi pe înţeles sunt trăsături ce definesc discursul, expresiv adeseori, al cărturarului. Îndeosebi în *De obşte gheografie* expunerea se colorează pe alocuri afectiv, împrumutând aspectul unor note de călătorie, ca în secvenţele ce se referă la Italia, de pildă. În fine, arătând el însuşi iniţiere şi aptitudini în domeniu, şi cucerit de valoarea didactică a cărţii, **A.** optează pentru „tâlcuirea" *Aritmeticii* lui Alessandro Conti (din 1730), în *Elementi aritmetice arătate fireşti* (1795), manual „trebuincios", de aritmetică elementară, pe care, cu egală stăruinţă şi cu acribie, încearcă a-l remania şi adapta cerinţelor şcolare de la noi. Nu pregetă a se documenta din varii surse pentru a introduce noţiuni de geometrie cu caracter aplicativ, e ispitit a reflecta la „ştiinţa numerelor" şi raportează la tradiţia romană „al nostru obicei de numărare" şi unităţile autohtone de măsură. Urmând doar la puţină vreme primelor *Îndreptare către aritmetică*, transpuse din germană, cu răspândire în Ardeal, cartea ierarhului, apreciată de elevi şi dascăli deopotrivă, avea să facă o îndelungată carieră în Moldova, unde se mai păstra în uz la câteva decenii după tipărire. Plecând de la un

manuscris cu autor neprecizat (datat aprilie, 1796), pe care Ştefan Berechet îl identifica la Kiev la începutul veacului trecut, N. Iorga îi atribuia, întâiul, lui **A.** şi o *Gramatică de la învăţătura fizicii* („întru care să cuprinde tot ceea ce omul voieşte a şti şi învăţa în cer şi pe pământ"), grupând în câteva capitole distincte termeni şi cunoştinţe de ştiinţele naturii în sens larg: „somaloghie" (anatomie), „cozmologhie" sau „uranologhie" (astronomie, „învăţătură pentru corpurile cereşti"), „gheologhie", „aerologhie" (meteorologie) etc. Studiul comparativ al textelor ierarhului şi argumentele de ordin filologic şi lingvistic însumate în timp vin mai în urmă să confirme intuiţia istoricului, în vreme ce a doua copie (antumă) a *Gramaticii...*, descoperită o jumătate de secol mai târziu la Biblioteca Academiei Române, îngăduie şi o situare aproximativă a momentului traducerii (înfăptuită, s-ar părea, în preajma anului 1790). Transpus tot după un izvor italian, acest ultim compendiu, inedit (sintetic, cu sumar eclectic), reţine prin diversitate, dar şi prin maniera „nouă" de tratare a materiilor abordate: expunere concisă, privire sistematică, documentare largă, note şi comentarii motivate coerent. E, totodată, cel mai liber şi „necenzurat" text al ierarhului; îndemnul, consimţind patetic uneori, la „ispitirea adevărului", cum şi însufleţirea pentru „lucrurile minunate" care „s-au descoperit" poartă amprenta şi deschid spre orizontul veacului Luminilor şi *Enciclopediei*, întocmai ca şi alte „teme" consacrate, elogiind cunoaşterea, filosofia, progresul ştiinţelor, „recursul la metodă", invenţii şi inventatori şi rezervorul nesfârşit de posibilităţi lăsat spre evoluţie umanităţii. O menţiune merită prefaţa, echilibrată, cumpănind atent aspecte privitoare la constituirea limbajului ştiinţific. Evocând personalitatea cărturarului, la două secole după înfăptuirea tălmăcirii, ediţia realizată (după manuscrisul kievean) la Chişinău, în 1990, înseamnă şi restituirea, cu folos, a unui „text deosebit de important ca document lingvistic românesc de la sfârşitul veacului al XVIII-lea" (N.A. Ursu).

Traduceri: Platon Levşin, *Gramatica teologhicească*, Iaşi, 1795; Alessandro Conti, *Elementi aritmetice arătate fireşti*, Iaşi, 1795; Claude Buffier, *De obşte gheografie*, Iaşi, 1795; *Gramatica de la învăţătura fizicii*, îngr. şi introd. A. Babii şi Şt. Lupan, Chişinău, 1990.

Repere bibliografice: Alexandru Papadopol-Calimah, *Amfilohie Hotiniul*, RIAF, III, 1885, vol. V, fasc. 2; Iorga, *Ist. Bis.*, II, *173–175*; Ştefan Berechet, [*Amfilohie Hotiniul*], „Neamul românesc literar", 1912, 41–42, BOR, 1924, 12, 1925, 1, 12; P.V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, Bucureşti, 1920, *58–93*; Iustin Şt. Frăţiman, *Studiu contributiv la istoricul mitropoliei Proilavia* (*Brăila*), Chişinău, 1923, *68–91*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *157*, *314–316*, *401*; Claudio Isopescu, *Il Vescovo Amfilohie Hotiniul e l'Italia*, Roma, 1933; Aurel Vasiliu, *Românii în două „Geografii"*, Cernăuţi, 1943; Claudio Isopescu, *Saggi romeno–italo–ispanici*, Roma, 1943, *27–56*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *422–424*, *449*; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962, *13–25*, *30–32*, *78–80*, *98–99*, *passim*; George Şt. Andonie, *Istoria matematicii în România*, I, Bucureşti, 1965, *71–75*, *passim*; Duţu, *Coordonate*, *219–221*, *248–249*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, *426–428*, *441–446*; *Dicţ. lit. 1900*, *33–34*; *Istoria învăţământului din România*, coordonator Ştefan Pascu, I, Bucureşti, 1983, *264–265*, *330–331*, *374–376*; A. Babii, *Amfilohie Hotiniul*, Chişinău, 1990; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *452*, *474–478*, *592*, *596–600*, *638*, III, *551–552*; Horia Nestorescu-Bălceşti, *Ordinul masonic român*, Bucureşti, 1993, *201–204*, *211*, *601*; N.A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare*, I–III, Iaşi, 2004–2011, *passim*; Marin Z. Mocanu, *Influenţa italiană asupra limbii române*, Piteşti, 2006, *10*, *passim*; Liliana Soare, [*„Gramatica de la învăţătura fizicii"*], AUC, lingvistică, 2011, 1–2, 2012, 1–2; Ursu, *Alte contribuţii*, *60–72*. ***R.Ş.***

AMFITEATRU, revistă care apare la Bucureşti, lunar, de la 1 ianuarie 1966 până în decembrie 1989. Purtând iniţial menţiunea „Revistă literară şi artistică editată de Uniunea Asociaţiilor Studenţeşti din Republica Socialistă România", de la numărul 1/1974 devine „Revistă literară şi artistică editată de Uniunea Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România". Apariţia sa a fost decisă în urma unei consfătuiri a cenaclurilor literare, ţinută în septembrie 1965 la Sinaia. Profilul publicaţiei se modifică, mai mult sau mai puţin evident, în funcţie de colegiile de redacţie succesive. Astfel, prima fază corespunde intervalului în care redactor-şef a fost Ion Băieşu, secondat de Gabriel Dimisianu, şi se încheie în decembrie 1968. Din colegiul redacţional făceau parte Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Adrian Păunescu, Al. Piru, Andrei Şerban, Mircea Zaciu. Din ianuarie 1969 redactor-şef este Gheorghe Achiţei, iar prezentarea grafică o asigură Petre

Mihai Băcanu. De la numărul 4/1970 în colegiu sunt cooptaţi Dumitru Radu Popa, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Mihai Tatulici, care părăsesc însă redacția *in corpore* la numărul 9/1971. De la numărul 10/1971 apar Adrian Dohotaru ca redactor-şef adjunct şi Coman Şova ca secretar general de redacţie. Fiecare schimbare a redactorului-şef corespunde unei schimbări de format. Cea de-a treia, petrecută odată cu numărul 5/1974, însoţeşte venirea în funcţia de redactor-şef a lui Nicolae Dan Fruntelată alături de Ion Cristoiu (redactor-şef adjunct) şi de Mihai Tatulici (secretar general de redacţie), colegiul de redacţie fiind format prin fuziunea unei părţi a vechiului colegiu cu acela al revistei „Viaţa studenţească". De la numărul 2/1976, fără alte schimbări, la conducerea **A.** vine Stelian Moţiu, urmat de un nou colegiu. Din 1988 redactor-şef este Dinu Marin. De-a lungul vremii se observă o accentuare progresivă a politizării publicației. Cea mai fertilă perioadă de apariţie, prin care revista îşi câştigă locul în evoluţia presei literare româneşti postbelice, rămâne aceea când la conducere se afla Ion Băieşu. Totuși, articolul-program, nesemnat, din numărul inaugural nu putea evita şabloanele limbajului partinic, alături de afirmaţia „Aprindem astăzi o nouă făclie în concertul de lumini al culturii româneşti" făcându-şi loc şi fraza: „Prin tot ce va întreprinde, «Amfiteatru» îşi propune ca sarcină de onoare să reflecte profilul tânărului intelectual din epoca noastră, devotat trup şi suflet poporului său şi la care setea de cultură, aspiraţia spre frumos, combustia spirituală bogată au ca unică linie de perspectivă servirea cauzei Partidului Comunist Român". Prin structura rubricilor şi prin valorile promovate revista se dovedeşte însă surprinzător de puţin aservită ideologic, de o acută modernitate. La „Cronica literară", ţinută în tot acest interval de Mircea Martin, sunt prezentate plachete de versuri de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituţ, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Gabriela Melinescu, Cezar Baltag, Constanţa Buzea. La „Constelaţia lirei" sunt antologate cele mai noi voci lirice: Gheorghe Istrate, Nicolae Prelipceanu (prezentat de Ana Blandiana), Marius Robescu, Damian Ureche, George Alboiu, Florica Mitroi, Ion Vidrighin, Nicolae Dan Fruntelată ş.a. Încă din primul număr publică poezie Adrian Păunescu, Constanţa Buzea, Grigore Hagiu, alături de mai tinerii Horia Bădescu, Dinu Flămând, Matei Gavril. Peste două numere Adrian Păunescu îl prezintă pe Petru Popescu, autor, pe atunci, al unui volum nepublicat de versuri, *Zeu printre blocuri*, care, după apariţie, va fi comentat la „Cronica literară" de Mircea Martin. Din primele numere Ioan Alexandru începe publicarea unui *Jurnal de poet*. Se creează astfel o stare de emulaţie, tinerii scriind cu generozitate despre cei mai tineri decât ei, criticii în formare despre poeţi pe care încearcă să-i impună. Mişcarea prozei este urmărită cu acelaşi interes. Din primul număr publică Fănuş Neagu. Apariţia volumului al doilea din *Moromeţii* este consemnată cu promptitudine de Gabriel Dimisianu. La întrebările Mariei Luiza Cristescu, în cadrul rubricii „Simultan literar", răspund, alături de Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, şi prozatori ca Marin Preda, Eugen Barbu, Teodor Mazilu, Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu. Odată cu venirea la cârmă a lui Gheorghe Achiţei, atmosfera de insurgenţă emulativă se estompează treptat, conform avertismentului dat de noul redactor-şef în articolul-program *Opţiunile noastre fundamentale*: **A.** „îşi propune să devină, mai mult decât până acum, o revistă de atitudine marxistă în problemele de cultură din ţara noastră". Strângerea şurubului se poate observa şi în reorganizarea colegiului de redacţie, unde este adus un grup compact de necunoscuţi între care abia pot fi identificaţi câţiva viitori scriitori: Marin Tarangul, Cornel Udrea, Mihai Bărbulescu. În locul lui Mircea Martin, la „Cronica literară" vin Dan Cristea, Paul Georgescu, Dan Grigorescu, o rubrică permanentă fiind oferită lui Vladimir Streinu. Ana Blandiana publică aproape în fiecare număr câte o tabletă literară. Totuşi, în ciuda spargerii unităţii de viziune a „Cronicii literare", scrisă de acum încolo de mai mulţi autori, şi a atenuării relativei libertăţi de opinie, prin impunerea unor noi voci critice mai mult sau mai puţin autorizate, în epocă se înregistrează numeroase debuturi. Este vorba de poeţi ca Nicolae Diaconu, Vasile Sav, Ştefan Damian, Dan Ciachir, Corneliu Vadim Tudor, alături de care apare o generaţie şi mai tânără (Mihai Dragolea, Domniţa Petri ş.a.). Dintre prozatori încep să publice în **A.** Grigore Zanc, Vasile Sălăjan, Elena Nestor, Mihai Tatulici, Eugen Uricaru, Marcel Constantin Runcanu. La o „masă rotundă" pe tema *Critică şi promptitudine* răspund foarte tinerii Marian Papahagi, Cornel Udrea, Petru Poantă,

Eugen Uricaru, Vasile Sav şi Marcel Constantin Runcanu. Ion Cristoiu debutează tot acum cu proză de evocare. „Post-restant", rubrica de poşta redacţiei iniţiată de Gh. Tomozei, Fănuş Neagu şi Ştefan Bănulescu, continuă să apară, alături de rubrici noi: „Forumul cărţilor", „Comentarii la…", „Arte", „Reflex" (scrisă de studenţi), adăpostind noi condeieri: Marian Popa, Grigore Arbore, Marcel Corniş-Pop. La „Convorbiri colegiale" Tudor Octavian se ocupă de proză; la rubrica „Portrete din viitor" scrie Laurenţiu Ulici. Constanţa Buzea are în grijă debutanţii. „Cronica literară" începe să fie semnată de M.N. Rusu, alţi tineri critici fiind Mihai Dinu Gheorghiu, Lucian Alexiu, Costin Tuchilă. Debutează cu versuri Dan Damaschin, Olimpiu Nuşfelean, Domniţa Petri, Elena Ştefoi, Magdalena Ghica (Magda Cârneci), alături de prozatori ca Ştefan Damian sau Radu Ţuculescu. Impresia de magazin social-politic cu caracter marcat literar se conturează mai clar după venirea la conducerea revistei a lui Stelian Moţiu în 1976: apar rubricile „Opinia literară", „Jurnal de cărţi" (cu trei secţiuni: „Poezie", „Proză", „Critică"), „Antologia «Amfiteatru»", „Amfiteatrul artelor", „Liceu", „Dialectica ideilor", „Evenimond". De exemplu, într-un singur număr (6/1975), cărţile tinerilor sunt recenzate de Florin Tudose, Mircea Scarlat, Constantin Hârlav, M. N. Rusu, Lucian Alexiu, Constantin Tudose; alte nume care se impun acum: Mircea Florin Şandru, Nicolae Scurtu, Andrei Corbea, Octavian Ştireanu, Ion Simuţ, Ion Buduca. Din 1978 Ion Cristoiu începe publicarea lucrării *Propunere pentru o posibilă „Istorie a literaturii contemporane"*, dedicată realismului socialist, din care în 1979 vor apărea *Cazul Arghezi* şi *Biografia unui succes literar: „Mitrea Cocor"*, iar în anul următor capitolul despre A. Toma. În 1980 Mircea Iorgulescu îşi iniţiază rubrica „Reveniri" cu texte despre Gheorghe Grigurcu şi Dorin Tudoran. Într-o formulă editorială în cele din urmă osificată, rezultând din compromisul tot mai vădit cu linia propagandist-ideologică impusă vieţii literare în ultimii ani ai dictaturii ceauşiste, **A.** continuă să apară an de an, cu Dinu Flămând şi M.N. Rusu la „Cronica literară" şi cu Constanţa Buzea la „Convorbiri colegiale" şi la „Cartea de debut". În numărul 12/1984 Ana Blandiana reușește să publice, înșelând vigilența cenzurii (dar cu prețul unor represalii ulterioare), un grupaj exploziv de poeme (*Cruciada copiilor*, *Totul*, *Eu cred*) în care este criticat fățiș regimul ceaușist târziu, politica pronatalistă și austeritatea forțată: „Un întreg popor/ Nenăscut încă,/ dar condamnat la naștere,/ Încolonat dinainte de naștere,/ Foetus lângă foetus,/ Un întreg popor/ Care nu vede, n-aude, nu înțelege,/ Dar înaintează/ prin trupuri zvârcolite de femei,/ Prin sânge de mame/ Neîntrebate". ***I.I.***

AMFITEATRU, revistă care apare la Bucureşti, lunar, din ianuarie 1990 până în iunie 1991, editată de societatea Cuvântul SRL din care mai fac parte publicațiile „Cuvântul", „Cuvântul de ambe sexe", „VIP" ș.a. Poartă inițial subtitlul „Revistă de cultură independentă", transformat de la numărul 2/1990 în varianta „Revistă de cultură". Primele două numere îl menționează ca redactor-șef pe Radu G. Țeposu, iar ca secretar de redacție pe Dumitru Stan; de la numărul 3/1990 Radu G. Țeposu figurează ca director, redactor-șef: Radu Călin Cristea, secretar principal de redacție: Dumitru Stan, secretar de redacție: Persefoni Brezeanu, redactori: Cornel Nistorescu (eveniment), Ioan T. Morar (probleme sociale), Tudorel Urian, Silviu Alupei (reportaj, anchetă), Constantin Rudnițchi (actualități, probleme studențești), Aurelian Crăiuțu (externe); ulterior apar în redacție George Țâra (secretar de redacție), Răzvan Petrescu și Alexandru Baltag (probleme culturale), George Arun și Filip Florian (probleme sociale) ș.a. Continuitatea în raport cu seria anterioară (1966–1989) se reduce, dincolo de titulatură, la continuitatea redacțională parțială, elementul instituției de apartenență suferind o metamorfoză decisivă. Totuși, o continuitate simbolică este marcată în primul număr prin retipărirea grupajului de poeme publicat de Ana Blandiana în decembrie 1984 (*Cruciada copiilor*, *Totul*, *Eu cred*). În același număr inaugural sunt prezenți Ioana Em. Petrescu (*Profetul luminii*, o evocare a lui Eminescu), Cornel Nistorescu, I. Negoițescu (răspunde unor întrebări formulate de Radu Călin Cristea privind „situația tinerilor scriitori în Apus"), Vladimir Tismăneanu („Să construim societatea civilă pe care totalitarismul și-a propus s-o anihileze în numele unui ideal pe cât de himeric, pe atât de pervers"), Tudorel Urian, care traduce un interviu cu André Glucksmann despre Gulag. Tot din primul număr, prin Dan Ciachir (care mai propune Bisericii Ortodoxe să ia în considerare „problema canonizării mucenicilor Revoluției [din decembrie 1989]") este inițiată în ritm susținut

recuperarea lui Nae Ionescu prin evocări encomiastice și prin republicarea unor articole ale profesorului de logică. Pentru Virgil Ierunca, bunăoară, „Trecerea lui Nae Ionescu prin societatea românească investește această societate cu atributele ateniene. […] Noul Socrate nu mimează destinul modelului, îl re-inventează și-l retrăiește autentic” (*Lecția neterminată a lui Nae Ionescu*, 6/1990). Alte reconsiderări ale spiritualismului interbelic îi vor implica pe Mircea Vulcănescu (Aurelian Crăiuțu, *Credință și sfințenie*), prezent și cu un grupaj de traduceri din R.M. Rilke, Mircea Eliade (Cezar Baltag, *Eliade și sacrul*). În primul număr este inițiată rubrica „Parlamentul scriitorilor”, dedicată anchetelor; prima dintre acestea, realizată de Radu Călin Cristea și Radu G. Țeposu pornind de la întrebarea *Cu cine votăm?*, implică zeci de autori; un răspuns relevant dă Z. Ornea: „Am scris biografiile a trei mari personalități românești: Gherea, Maiorescu, Stere. Toate trei având în preocupările lor, câteodată în prim plan, activismul politic. Au eșuat iremediabil, irosindu-și viața și diminuându-și opera tocmai datorită activității politice. Vreau să sper că noua mișcare politică născută după decembrie 1989 va însemna cu totul altceva. Deocamdată, cunoștințele și experiența mă avertizează să-mi văd de vocația mea de istoric literar, păzindu-mă cu strictețe de tot ce este activitatea politică efectivă”. Anchete ulterioare vor viza compromiterea intelectualilor după 1989, locul religiei în societatea românească, europenismul scriitorului român, mineriada din iunie 1990 ș.a. Altă întrebare adresată scriitorilor: *Cum trăiți metamorfoza conceptului de literatură?*. O masă rotundă are ca temă *Schimbarea la față a Europei sau Dialog despre integrare* (5/1990), la care participă, pe lângă redactorii **A.**, membri ai Grupului pentru Dialog Social (Andrei Cornea, Stelian Tănase, Dan Arsenie, Dan Pavel). Din numărul 2/1990, I. Negoițescu va fi prezent număr de număr cu fragmente din *Istoria literaturii române* dedicate în special generației ’80. Cronica literară o țin Radu Călin Cristea (despre Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Angela Marinescu), Tudorel Urian (despre Liviu Ioan Stoiciu), Ioan Buduca (despre Dumitru Țepeneag). **A.** publică interviuri cu Radu Enescu, Ștefan Aug. Doinaș, Vladimir Tismăneanu, Eugène Ionesco (7–8/1990), Dan Petrescu, Alexandru Paleologu, Paul Dimitriu, Alexandru George, regele Mihai I (5/1991). Un număr special (9–10/1990) este dedicat exilului, ilustrat prin dialoguri cu S. Damian, Mircea Iorgulescu, Nicolae Balotă, Gelu Ionescu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag, Dinu Flămând, Petru Romoșan, Matei Vișniec, Marie France Ionesco ori cu texte de Adina Kenereș, Dorin Tudoran ș.a. Alt număr special are ca temă sexul (2/1991). Mai scriu Virgil Nemoianu (*Patru șanse ale democrației din România*), Ileana Mălăncioiu (*Marin Preda față cu „libertatea de a trage cu pușca”*), Călin Andrei Mihăilescu (*Heidegger, Paul de Man și nazismul*), Tudor Țopa (*Cu moartea pre moarte călcând*), Alexandru George (*Ce n-a văzut Parisul*), Radu Enescu (*Erosul și tehnica*), Sorin Dumitrescu (*Uf, intelectualii…!*), Mircea Horia Simionescu (*Jocul cu mărgele de cocă*), Mihai Șora oferă fragmente din *Eu și tu și el și ea… sau Dialogul generalizat*. Adrian Marino semnează în primele numere un editorial pe tema *Scriitorul și politica*, condamnând „subdezvoltarea ideologică și lipsa de cunoștințe istorice, plus apolitismul snob”. **A.** cuprinde o amplă secțiune de revistă a presei prin reacții polemice. ***M.I.***

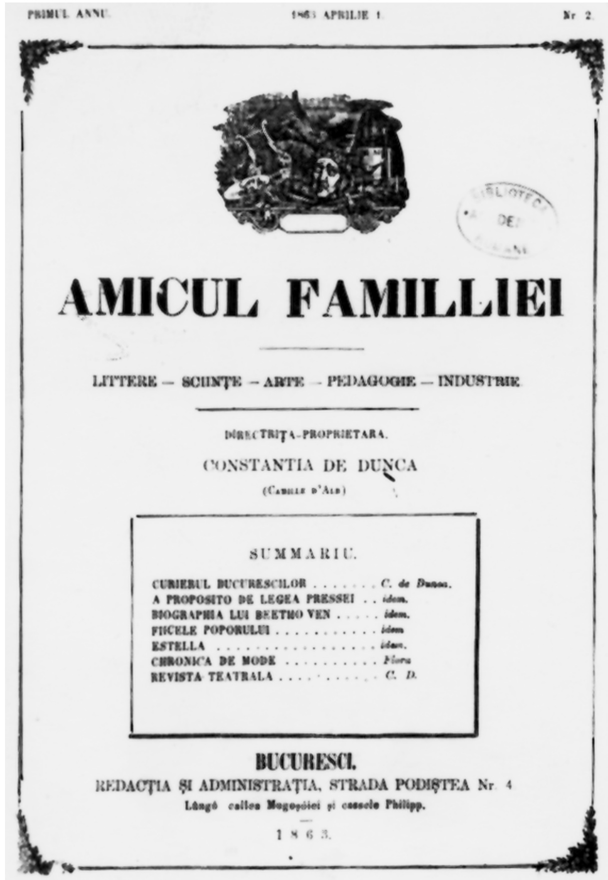
AMICII LITERATURII ŞI ARTEI ROMÂNE, societate înfiinţată la Bucureşti în anul 1895; şi-a încetat activitatea în preajma anului 1905. Organul ei oficial a fost revista „Literatură şi artă română”. Atraşi de determinismul lui Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetière sau al lui C. Dobrogeanu-Gherea, mulţi dintre cei care au părăsit Junimea, printre ei Nicolae Petraşcu, Theodor Şerbănescu, A.D. Xenopol, Gh. Bengescu-Dabija, au format o nouă societate, al cărei preşedinte a fost ales D.C. Ollănescu-Ascanio, vechi colaborator al „Convorbirilor literare”. Scopul declarat al noii societăţi era cultivarea şi răspândirea artei autohtone. Membri ori simpatizanţi ai ei au fost reprezentanţi ai tuturor artelor: Nicolae Grigorescu, Ion Mirea, George Stephănescu, George Enescu, Ion Mincu, Ion Georgescu ş.a. Asociaţia a acordat o atenţie deosebită literaturii, reuşind să întrunească adeziunea celor mai mulţi dintre scriitorii epocii. Între membri, permanenţi sau ocazionali, s-au numărat I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu, George Coşbuc, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Anghel Demetriescu, G. Dem. Teodorescu, H.G. Lecca. Statutul societăţii prevedea citirea şi discutarea operelor scriitorilor români contemporani, popularizarea celor mai valoroase lucrări din literatura română, răspândirea a cât mai numeroase cunoştinţe despre istoria culturii naţionale,

cultivarea memoriei marilor scriitori. Majoritatea membrilor, preţuind aproape ostentativ trecutul, se revendicau din tradiţia mişcării de la 1848 şi au întreţinut un veritabil cult pentru Ion Heliade-Rădulescu, C.A. Rosetti şi N. Bălcescu. Deşi a căutat să-şi definească programul prin opoziţie cu junimismul, pe care îl acuza de cosmopolitism şi spirit distructiv, societatea a păstrat totuşi ideea maioresciană a necesităţii de a revizui formele civilizaţiei româneşti spre a le adapta realităţilor naţionale. A acordat o atenţie deosebită reorganizării instituţiilor artistice, precum teatrul şi conservatorul, susţinând aproape fără rezerve reformele lui Spiru Haret. Membrii societăţii s-au străduit să impună şi în literatură spiritul autohton, considerat dintr-o perspectivă idilică. Anticipând sămănătorismul, teoreticienii societăţii introduceau între „fond" şi „formă", ca element de legătură, „simţirea", socotită expresie a spiritualităţii unui popor. Drept urmare, aprecierea unei opere era tributară unui sentimentalism de nuanţă naţionalistă, din cauza căruia la concursurile literare anuale erau premiate, în general, lucrări minore, dar conforme acestui punct de vedere, precum *Moartea lui Mihai Viteazul* de Florian I. Becescu. Membrii societăţii se întruneau bilunar, fie la sediul revistei „Literatură şi artă română", fie, mai frecvent, la unii dintre ei. În anul 1899 şedinţele s-au ţinut la redacţia ziarului „L'Indépendance roumaine". Spre deosebire de Junimea, societatea nu a fost refractară noilor tendinţe literare, acceptându-i ca membri pe Ştefan Petică, N.D. Cocea, Gala Galaction, D. Anghel. În ansamblu, alături de alte grupări literare, a contribuit la apariţia sămănătorismului şi a poporanismului. Cum reuniunile ei au fost frecventate de mai toţi scriitorii vremii, societatea a ajutat la formarea spiritului de breaslă în rândurile scriitorilor şi artiştilor români de la sfârşitul secolului al XIX-lea. ***D.M.***

AMICUL COPIILOR, revistă pentru copii, cu un pronunţat caracter literar, care apare la Bucureşti, mai întâi bilunar şi apoi lunar, între 1 aprilie 1891 şi 1 martie 1895. Proprietari, directori şi redactori au fost scriitorii Zamfir C. Arbore şi Şt. Bassarabeanu (Victor Crăsescu), cunoscuţi şi pentru convingerile lor socialiste. Ecaterina Arbore (fiica lui Z.C. Arbore) şi Sergiu Cujbă (fiul lui Victor Crăsescu) au colaborat cu regularitate, din aprilie 1893 devenind şi redactori. Din cel de al doilea an, revista apărea sub „preşedinţia" lui B.P. Hasdeu. În realitate, nu era vorba decât de un omagiu adus savantului, care publică totuşi câteva poezii (*Din iarnă, Bradul, Mater dolorosa*). O bună parte din scrierile Iuliei Hasdeu, în limba franceză sau traduse în româneşte de tatăl ei şi de Th. D. Speranţia, se tipăresc, de asemenea, în **A.c.** Preocuparea de a se face o bună educaţie literară cititorilor reiese limpede din lista autorilor români republicaţi: Gh. Asachi, Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, Alecu Donici, V. Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, Petre Ispirescu, iar dintre cei în viaţă, I.L. Caragiale, B. Delavrancea, Ioan Slavici, G. Coşbuc, N. Beldiceanu, D. Stăncescu. Mai sunt tipărite şi versuri de G. Sion, N. Skelitti, I.S. Neniţescu, D. Teleor, Th. D. Speranţia, D.N. Saphir. Cea mai mare parte din revistă este rezervată literaturii pentru copii, scrisă special de redactori (schiţe uşoare şi atractive, cu un accentuat caracter moralizator, romane de călătorie şi de aventuri) sau adaptată din diverse literaturi: după Cervantes (*Don Quijote de la Mancha*), Fraţii Grimm (basmul *Cei doisprezece fraţi*), Goethe (*Craiul codrului*), Krîlov (fabulele *Sticletele şi porumbelul, Vrăjmaşul*), V.M. Garşin (*Cruciada copiilor*), Elisée Reclus (*Spania şi spaniolii*), L. Brehm (numeroase fragmente din *Lumea animalelor*), Alphonse Daudet (*Tartarin din Tarascon*), Henryk Sienkiewicz (*Ianko muzicantul*). **A.c.** izbutise să-şi asigure opt sute de abonaţi şi se difuza şi în Transilvania. ***R.Z.***

AMICUL FAMILIEI, revistă literară şi pedagogică apărută la Bucureşti, în două serii: bilunar din 15 martie 1863 până în 31 octombrie 1865 și lunar din ianuarie până în mai 1868. Subtitlul inițial, „Litere–ştiinţe–arte–pedagogie–industrie", este completat la 1 decembrie 1863 cu „Jurnal pentru toţi". Coordonatoarea publicaţiei este Constanţa Dunca-Schiau. Secretar de redacţie: Gr. H. Grandea. În primul număr, la rubrica „Curierul Bucureștilor", se anunța noua apariție ca a unui „copil bun care voiește a avea și el un loc cât de mic pe lângă căminele familiilor române pe oriunde vor fi familii române; voiește a vorbi lin și foarte puțin despre toate ce pot mulțumi mic și mare, avut și neavut, bărbați și femei, instruiți și neinstruiți", revista fiind preocupată de „noutățile zilei, cu multă modestie și bună-cuviință, fără a se amesteca în politică, despre litere, științe și arte". Viața literară a timpului face obiectul preocupărilor curente ale publicaţiei. Sunt comentate semnificațiile acordării unei pensii fabulistului Alecu

Donici, iar un supliment la numărul de deschidere reproduce „orația funebră” rostită de Ion Heliade-Rădulescu la moartea „maestrului și conducătorului său”, Iancu Văcărescu, ocazie cu care este lansată și o subscripție pentru bustul scriitorului, alături de acelea ale lui Constantin Bălăceanu și Gheorghe Lazăr. Dispariția lui Ion Câmpineanu și cea a lui Andrei Mureșanu sunt semnalate în necrologuri însoțite de fișe biobibliografice. Militând pentru emanciparea femeii, Constanţa Dunca-Schiau este, pentru România veacului XIX, o precursoare. Luând cunoștință de condiția femeii musulmane, după o excursie în Turcia, ea notează: „Doamnelor, fiți mândre de a fi femeia civilizațiunii, fiți mândre, fiți demne, fiți, pe cât se poate, mai mult perfecte, mai mult aristocrate, de *adevărată aristocrație*. Ferice de d-vostră că nu sunteți condamnate de-o religie absurdă, de niște moravuri barbare a face parte din obiectele ce garnisesc o locuință pentru plăcerea ochilor unui individ necomplet, unei ființe ce nu o pot numi încă om, care duce mult, mult greul jug al barbariei la care voiesc a aservi pe femeie”. Aceasta în contextul în care publicista recunoaște, totuşi, cu obiectivitate că „fondul caracterului turc este onestitatea”. Nici chestiunile pedagogice nu rămân indiferente **A.f.** Într-un periplu prin județul Ialomița se constată starea de „neocupațiune” a copiilor până în doisprezece ani, în multe sate școlile fiind închise, ele existând „numai în stare fabuloasă, în imaginațiunea citadinilor, poate și în programe”, iar copiii „contractând astfel habitudine de lenevie”. Sub genericul „Fiicele poporului”, se publică *Proiectul prezentat Domnitorului și Camerei asupra educațiunii populare a fetelor în România.* Revista promovează, cu precădere, scrierile originale şi traducerile directoarei. Dacă acestea probează un gust literar sigur (Malherbe, Hugo, Puşkin), proza – între care romanul foileton *Elena Manescu*, apărut inițial la Paris, în 1862 – e lipsită de valoare. Publicistica sa de vulgarizare este însă interesantă și utilă în epocă (*Despre stil*, *Vechea societate franceză și influența sa*, *Pictura și sculptura de la nașterea lor până la noi*, *Mari invențiuni utile*, *Conștiința și opinia publică*). În **A.f.** pot fi citite versuri de Andrei Mureșanu, Gr. H. Grandea și Iustin Popfiu. La rubrica „Revista dramatică” Constanţa Dunca-Schiau abordează dramaturgia lui V. Alecsandri, apreciind parodia „minunată și lecțiunea morală neprețuită” a canțonetei *Cucoana Chirița la Paris*, prin care „verva poetică și satirică” a poetului i se pare „mai jună, mai riguroasă, mai mișcătoare decât oricând”, precum și entuziasmul publicului la reprezentația cu piesa *Barbu Lăutarul*, pe care o consideră un adevărat eveniment dramatic. Nu trec nesesizate nici „jocul cel demn, nobil, calm, imperial al d-lui Millo” și „excelentele-i calități dramatice” în *Fiul lui Napoleon I*. De altfel, Constanța Dunca-Schiau nu pierde prilejul de a sancționa pedagogic tarele etosului autohton, punctând consecințele, între care „tristul defect de a ne batjocori unii pre alții înaintea străinilor, de a pune o parte din forțele noastre spre a ne înjosi unii pre alții, a ne denega toate meritele, a atribui tuturor acțiunilor scopuri egoiste, interesate, vile”. Nici atitudinea presei față de realitățile românești nu trece neobservată, fiind vizată „acea presă prea bogată de imaginație, prea..., prea... prea donquișotistă, în fine. Dar o cred donquișotistă și nu deloială, mică, nepatriotă. La donquișotism atribui paginile, nenumăratele sale pagini de invective, de calomnii, de batjocuri, consacrate cetățenilor

PRIMUL ANNU 1863 APRILIE 1 Nr 2.

AMICUL FAMILLIEI

LITTERE – SCIINȚE – ARTE – PEDAGOGIE – INDUSTRIE

DIRECTRIȚA-PROPRIETARA.

CONSTANTIA DE DUNCA

(Camille d'Alb)

SUMMARIU.

CURIERUL BUCURESCILOR . . . . *C. de Dunca.*
A PROPOSITO DE LEGEA PRESSEI . . *idem.*
BIOGRAPHIA LUI BEETHOVEN . . . . . *idem.*
FIICELE POPORULUI . . . . *idem*
ESTELLA . . . . *idem.*
CHRONICA DE MODE . . . . *Flora*
REVISTA TEATRALA . . . . *C. D.*

BUCURESCI.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA, STRADA PODIȘTEA Nr. 4

Lângă callea Mogoșoiei și cassele Philipp.

1863.

cei ce, cât de puțin, se disting de vulg". „Cronica străină" anunță debutul unei serii de articole în care se promite a urma „pas cu pas muvementul intelectual din țările civilizate", făcând cunoscut „fiecare geniu de orice specie, apărut în patria comună a științelor, artelor și literelor, fiecare producțiune artistică sau beletristică ce are sau poate avea cât de mică influență asupra înaintării progresului". Savuroasă este și „Cronica de mode pariziene". Cu regularitate apar rubricile „Revista muzicală și dramatică" și „Cărți noi". Alți colaboratori: N. Nicoleanu, N.D. Popescu. ***D.B., L.Bc.***

AMICUL FAMILIEI, revistă apărută bilunar la Gherla de la 1 august 1878 până la 1 august 1879 şi la Cluj până la 1 noiembrie 1890, cu subtitlul „Foaie pentru toate trebuinţele vieţii sociale. Instrucţiune. Distracţiune" şi având ca motto versurile lui G. Sion, „Vorbiţi, scrieţi româneşte/ Pentru Dumnezeu". Proprietar, editor şi redactor: N. Negruţiu-Fekete. Profesorul clujean Grigore Silaşi a încercat, fără să izbutească, să impună publicaţiei o orientare distinctă. Într-o notă-program din primul număr redacţia îşi arăta intenţiile de a publica articole cu caracter social, literar şi ştiinţific, versuri, nuvele, romane şi amintiri de călătorie, care să intereseze prin conţinutul lor pe românii de pretutindeni. Rubricile sunt numeroase („Studii sociale", „Din viaţa naţională şi literară", „Idei şi principii", „Scânteiuţe", „Diverse", „Jocuri distractive" ş.a.), tematica variată, predominând divertismentul. Lista colaboratorilor este foarte mare, cu mai multă regularitate scriind la **A.f.** Gr. Silaşi (studii literare şi articole despre limba română), Petre Dulfu (versuri, proză, traduceri), I.S. Bădescu (versuri), V. Ranta-Buticescu (versuri şi proză), I. Pop-Reteganul, Aron Densuşianu, Al. Onaciu, C. Morariu, Pamfile Grapini (traduceri), Emilia Lungu. De peste Carpaţi sunt tipărite scrieri de V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, Iacob Negruzzi, G. Creţeanu, Gr. H. Grandea, D.C. Ollănescu-Ascanio, Gr. N. Lazu. Un bogat material folcloric au publicat S. Fl. Marian (titularul rubricii „Datine şi credinţe populare") şi T. V. Păcăţian. S-au tradus numeroşi scriitori străini. P. Dulfu transpune fragmente din tragedia lui Euripide *Ifigenia în Aulida*, I.N. Şuluţiu din August von Kotzebue, iar I. Buda din Sacher-Masoch. Mai sunt tălmăciţi J.H. Temme, H. Haggendorf, Marie-Sophie Schwartz, J. Frankenstein şi Ponson du Terrail. O noutate este faptul că redacţia plătea drepturi de autor colaboratorilor. ***R.Z.***

AMICUL LIBERTĂŢII, gazetă politică şi literară apărută la Craiova, săptămânal, între 16 noiembrie şi 30 decembrie 1887. Traian Demetrescu pare să fie nu numai prim-redactor, aşa cum specifică frontispiciul întâiului număr, ci şi unicul redactor al publicației. El îşi semna editorialele, reportajele, proza şi versurile cu numele întreg sau cu pseudonimele Drac, Longin, Miop, Pârjol, Vedeaude. Potrivit afirmaţiei redactorului, **A.l.** apărea pentru a le permite „talentelor născânde" să se exprime. Gazeta critică Partidul Liberal, combătând totodată demagogia, abuzurile, nerespectarea libertăţilor cetăţeneşti etc. În ceea ce priveşte partea literară, se subliniază din primul număr intenţia redacţiei de a contribui la formarea unui „mijloc", adică a unui mediu propice dezvoltării unei activităţi culturale şi, mai ales, literare la Craiova, şi de a lupta cu o anume inerţie intelectuală specifică provinciei. Literatura publicată este modestă: ciclul de „strofe în proză" *După vreme* al lui Traian Demetrescu şi schiţele *La, ţară, Simţiri stinse,* semnate cu pseudonimul Elisar, sunt romanţioase, pesimiste, banale. Traducerile din relatările voiajorului Xavier Marmier (*Soarta unei rândunele. Poveste suedeză*) şi din Victor Hugo (un fragment din romanul *Cea din urmă zi a unui condamnat, Prima sărutare*) îi aparţin de asemenea lui Traian Demetrescu. ***R.Z.***

AMICUL POPORULUI, calendar apărut la Sibiu între 1861 şi 1941. Editat de Visarion Roman până în 1883, este întocmit până în 1890 de Grigore Sima al lui Ion, din 1899 de I. Popovici, apoi tot de I. Popovici, în colaborare cu G. Navrea; ulterior trece în îngrijirea lui N. Petra-Petrescu şi a lui Horia Petra-Petrescu. Până în 1862 e tipărit cu chirilice, iar în 1863 redacţionalul *Cătră cetitor* e scris cu litere latine, ca din 1866 să se adopte integral alfabetul latin, **A.p.** fiind primul calendar din Transilvania care optează pentru noul alfabet; din 1878 se trece şi la ortografia fonetică. Scopul publicaţiei este de „a răspândi cunoştinţe privitoare la toate relăciunile vieţii poporului nostru" şi „a lăţi gustul cetitului" prin reproduceri din scriitorii clasici şi din literatura populară. Ca atare, în domeniul poeziei sumarele conţin pagini din Miron Costin (*Viaţa lumii*), Ienăchiţă Văcărescu (*Turturica*), V. Cârlova (*Păstorul întristat*), D. Bolintineanu (*Mihai și călăul, Singurătate*), V. Alecsandri (*Sentinela română, Pohod na Sibir*, inclusiv poezii din culegerea sa de balade populare), Eminescu (*S-a dus amorul, Ce te legeni, codrule, Revedere*), Ion Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi. Nu

lipsesc nici Andrei Mureşanu (*Omul frumos*), Grigore Alexandrescu (*Șoarecele și pisica*), Anton Pann (*Țiganul*), Alecu Donici (*Fierul și argintul,* „imitațiune"), George Coşbuc (*Nunta Zamfirei*), St.O. Iosif (*La arme!*), Al. Vlahuţă, Octavian Goga, Panait Cerna, G. Topîrceanu, Ion Pillat. Proza e reprezentată prin C. Negruzzi (*Sfaturi bătrâneşti*), Ioan Slavici (*Scormon*), Ion Creangă (un fragment din *Amintiri din copilărie*), I.L. Caragiale (*Cănuţă om sucit*), Barbu Delavrancea (*Hagi Tudose*), Petre Ispirescu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu ş.a. Sunt publicate articole despre Petru Maior, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Eminescu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, I. Creangă, G. Coşbuc, Delavrancea, Al. Vlahuţă, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, M. Sadoveanu. Se oferă şi traduceri din Boccaccio, Schiller, Antioh Cantemir, Victor Hugo, Mark Twain, I.V. Turgheniev, Lev Tolstoi, Giovanni Pascoli. ***E.O.***

AMICUL POPORULUI, gazetă apărută la Budapesta, săptămânal, între 17 februarie 1867 şi 13 mai 1868. Proprietar, editor și redactor responsabil: Sigismund Victor Pop. Destinată în primul rând cititorilor de la sate, foaia îşi asumă misiunea de a sădi în sufletele acestora „încrederea în soarta şi viitorul naţiunii române". Cultura, se afirmă, trebuie răspândită în popor prin orice mijloace. Redacţia este preocupată mai întâi de accesibilitatea materialelor (literare, istorice sau de informaţie ştiinţifică) şi apoi de calitatea lor. Pe un plan mai larg, atmosfera de la **A.p.** ar prefigura-o pe cea de la „Sămănătorul" şi mai ales de la publicaţiile sămănătoriste minore, ce apăreau în provincie. Se tipăresc şi mai cu seamă se retipăresc povestiri cu o pronunţată tendinţă moralizatoare, poezii patriotice şi multă lirică populară. V. Alecsandri (*Cântic ostăşesc, Hora Unirii, Sentinela română*), D. Bolintineanu, G. Baronzi, Andrei Mureşanu, Iosif Vulcan, Gr .H. Grandea, Miron Pompiliu, I.C. Drăgescu, M. Strajanu, N. Negruţiu-Fekete sunt autorii la ale căror scrieri se apelează cu predilecţie. S. Fl. Marian şi, mai rar, Paul N. Oltenescu publică literatură populară. Dorinţa de a-i ridica pe ţărani prin cultură, precum şi preocuparea pentru dezvoltarea sentimentului de solidaritate naţională al românilor din Transilvania au constituit principalele deziderate ale publicației. ***R.Z.***

AMICUL ŞCOALEI, revistă apărută la Sibiu, trimestrial între ianuarie și decembrie 1860, săptămânal între 7 ianuarie 1861 și 10 ianuarie 1864, şi bilunar între 11 ianuarie 1864 și 31 decembrie 1865, sub redacţia lui Visarion Roman. Subintitulată „Scriptură pedagogică", **A.ş.**, este unul dintre primele periodice pedagogice româneşti. Colaboratorii sunt profesori şi studenţi. Pavel Vasici, Visarion Roman şi Aron Densuşianu publică articole privind situaţia şcolii din Transilvania. În toate aceste contribuţii prezida ideea consolidării şi a desăvârşirii şcolii naţionale. La partea literară au colaborat cu versuri Aron Densuşianu, At. M. Marienescu, V. Bumbac, Justin Popfiu, G. Marchiş, şi Ioan I. Papiu. S-a republicat şi poezie a scriitorilor din Principatele Unite, mai ales din scrierile lui Ion Heliade-Rădulescu şi Grigore Alexandrescu, versuri de Cezar Bolliac, Alecu Donici, Costache Bălăcescu, George Creţeanu şi G. G. Meitani. ***R.Z.***

AMIRAS, Alexandru (sfârşitul sec. XVII – c. 1740), istoric, traducător. Originar din Smirna (Izmir), poliglot (cunoştea limbile greacă, latină, turcă, tătară, polonă şi italiană), **A.** a fost timp de cinci ani (1709–1714) secretar de cancelarie şi interpret al regelui Suediei, Carol al XII-lea, aflat, după înfrângerea de la Poltava, în refugiu basarabean, în satul Varniţa, lângă Tighina. Relaţiile sale la Poartă şi serviciile aduse suedezilor nu-i impun scrupule de fidelitate, căci întreţinea relaţii epistolare şi cu hanul tătarilor, duşmanul regelui Suediei. Ulterior, calităţile sale diplomatice sunt bine apreciate la Curtea Moldovei, unde dobândeşte şi ranguri: „mare uşeriu", căminar, mare sluger. Mihai Racoviţă, ajuns la a treia domnie (1716–1726), îi încredinţează misiuni dificile: tratative privind retragerea tătarilor din ţinuturile Moldovei (în 1717) sau aplanarea conflictelor dintre populaţie şi soldaţii unguri ai lui Esterházy, ce iernaseră la Iaşi. Mehmendar (însoţitor) abil, **A.** învinge susceptibilităţile solilor poloni Bekerski şi J.P. Popiel, în trecere prin Moldova spre Constantinopol. Va servi ca traducător şi în timpul lui Grigore II Ghica, în relaţiile domniei cu Poarta şi cu tătarii nogai, dar, mai ales, pentru popularizarea, în limba greacă, a istoriografiei româneşti de cancelarie.

Numele lui **A.** este legat în istoria literaturii române vechi de *Cronica anonimă a Moldovei (1661–1729)*, text cunoscut şi sub titlul *Pseudo-Amiras*, considerat – de I.G. Sbiera, N. Iorga, C.A. Stoide şi, cu argumente filologice, de N.A. Ursu – a fi redactat de cărturarul grec. Certă ar fi însă – după M. Kogălniceanu, Al. Piru, Ariadna Camariano-Cioran sau Dan Simonescu – doar calitatea de traducător a lui **A.**, ce termina în februarie 1729, la Iaşi, tălmăcirea în greceşte a cronicii oficiale a lui Grigore Ghica, de unde şi denumirea de *Cronica anonimă ghiculească*. **A.** furnizase autorului anonim al textului unele documente turceşti şi tătăreşti, traduse de el în română, limbă pe care nu o stăpânea deplin. Textul grecesc al cronicii – transpus şi în franceză, în 1741, de Nicolas Génier – a fost donat, în 1752, Bibliotecii Naţionale din Paris de Ch. Peysonnel, care l-a folosit ca sursă în lucrările sale despre Ţările Române. **A.** este şi autorul unei istorii despre viaţa în exil a lui Carol al XII-lea, scrisă în greceşte pe la 1739. Lucrarea se păstrează la Biblioteca Arhivelor din Viena, într-o traducere italiană, *Autentica storia di Carlo XII*, publicată de N. Iorga în 1905.

SCRIERI: *Cronica şederii în Bender a lui Carol al XII-lea, regele Suediei*, SDIR, IX, *43–124*. **Traduceri:** *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo–Amiras)*, îngr. şi introd. Dan Simionescu, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *381–383*; Piru, *Ist. lit.*, I, *370–371*; Dan Simonescu, *Studiu introductiv* la *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, Bucureşti, 1975; *Dicţ. lit. 1900*, *36–37*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *63–64*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *160–181* ***A.Sm.***

AMVONUL, revistă teologică şi literară, bilunară, apărută la Pesta şi Oradea între 1 ianuarie şi 31 decembrie 1868, în 1871 şi de la 1 ianuarie la 15 aprilie 1881. Această „foaie bisericească pentru elaborate din sfera elocinţei sacre" era scoasă de teologul, poetul şi publicistul Justin Popfiu, pentru a înlocui alte două periodice, „Sionul românesc", editat la Viena de Grigore Silaşi, şi „Foaia administrativă arhidiecezană" de la Blaj, în redacţia lui Ioan Bob. **A.** se adresa, folosind o ortografie etimologizantă, clerului din Transilvania, dar multe articole şi îndeosebi literatura tipărită au un interes mai general. Tipăreşte studii de teologie, predici, se discută noţiuni de retorică, se alcătuieşte o rubrică miscelanee dedicată problemelor de cult, alta de noutăţi culturale, o pagină de beletristică şi o poştă a redacţiei. Alături de Justin Popfiu, versuri dau Iulian Grozescu şi Elie Trăilă, iar lui I.C. Fundescu i se reproduc poeziile apărute în ziarul „Românul" din Bucureşti. În răspunsurile adresate prin poşta redacţiei, şi în comentariile care însoţeau versurile colaboratorilor, J. Popfiu afirmă că poezia are menirea de a cultiva frumosul, sentimentele „fragede şi nobile" şi, în primul rând, iubirea de ţară. La rubrica de ştiri se comentează apariţia unei ediţii noi din fabulele lui Alecu Donici. Elie Trăilă traduce din Lamartine, din Lavieville şi din scriitorul german M. Berend. ***R.Z.***

AMZĂR, Dumitru Cristian (21.X.1906, Cerșani, j. Argeş – 10.III.1999, Sigmaringen, Germania), eseist, etnolog, memorialist, traducător. Este fiul Ioanei (n. Pițigoi) și al lui Cristian Florea Amzăr, țărani înstăriți, şi cumnatul lui Ernest Bernea, cu a cărui soră, Maria, se căsătorește în 1939. Urmează școala primară în satul natal, după care, între 1918 și 1926, este elev la Liceul „I.C. Brătianu" din Pitești. Între 1926 și 1930 frecventează Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde este coleg cu Mircea Eliade și Constantin Noica, fiind licențiat în filosofie cu teza de logică *Presupozițiile metafizice ale predicației* și cu teza de sociologie *Note pentru o teorie a cunoștinței sociologice*. Debutează în 1928 la „Poșta informativă", apoi, tot în 1928, scrie la „Cuvântul". Face parte din echipele sociologice ale lui D. Gusti (1929–1931) și editează cursurile lui Nae Ionescu (1930–1935). În 1931, cu ajutorul – inclusiv financiar – al lui Nae Ionescu, ajunge în Germania, la Freiburg, pentru continuarea studiilor; acolo îl audiază pe Martin Heidegger. În 1933 este numit la Universitatea din București asistent de cercetare în sociologie, activând și ca secretar al Institutului Social Român pentru secția monografică. Înființează, împreună cu Ernest Bernea, Ion I. Ionică și Ion Samarineanu, revista „Rânduiala" (1935–1938); mai colaborează, de-a lungul anilor, la „Cuvântul", „Ideea românească", „Viața literară", „Convorbiri literare", „Cercetări literare", „Revista Fundațiilor Regale", „Gândirea" ș.a. În 1937 se întoarce în Germania, ajungând la Berlin pentru a-și da doctoratul. Din aprilie 1940 până în august 1944 este secretar al Legației Române din Berlin, înlocuindu-l pe Oskar Walter Cisek. În 1947 și 1948 este lector de limba română la Universitatea din München. Stabilit din 1948

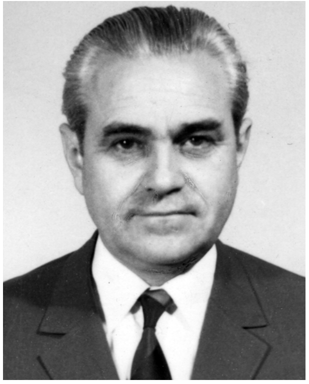
la Wiesbaden, va edita, din 1949, în colaborare cu generalul Ion Gheorghe, publicația „Patria", subintitulată „Foaia românilor din Germania", scoate un număr din revista „Omenia" (1951), scrie la „Caete de dor" și editează, în 1954, revista „Frăția Ortodoxă", „organ de acțiune pentru ortodoxie și românism". În 1958 își susține, în sfârșit, doctoratul la Universitatea „Johannes Gutenberg" din Mainz, teza *Der walachische Fremdenroman Johan Friedrich Mayers. Ein Beitrag zur Kenntnis des deutschen Rumänenbildes im 18. Jahrhundert* fiind publicată în 1961, la Wiesbaden, iar în românește în 2008. În perioada 1959 – 1963 este lector de română la Universitatea din Mainz. A mai colaborat la alte reviste ale exilului („Revista Bibliotecii Române", „Limite", „Revista scriitorilor români", „Destin", „Ethos" ș.a.), dar și la publicații germane (inclusiv la *Enciclopedia Brockhaus*), desfășurând de asemenea o bogată activitate de conferențiar.

De-a lungul anilor '30, **A.** face proiecte, din care deocamdată publică studii și fragmente, pe două fronturi. Zona de interes sociologic-etnologică asociată cu școala lui Gusti – de care se va îndepărta după ce îl critică pe profesor în 1937, începând cu articolul *„Știința națiunii". Reflecții și îndoieli asupra noilor inițiative ale prof. D. Gusti*, publicat în „Însemnări sociologice" – este acoperită cu texte precum *Sociologia șezătorii* (1931) sau *Adunările de lume multă la sate* (1934). Al doilea front ține de intenția unei filosofii spiritualiste de direcție, unind etosul legionar cu teoria conservator-maioresciană a formelor fără fond. În studiul *Gând și cuvânt*, tipărit în 1935 în „Rânduiala" și dedicat lui Nae Ionescu, **A.** identifică neîmplinirile românești din filosofie și politică în lipsa unui raport dintre gând și cuvânt. Incriminând importurile terminologice neologistice („amestecul unui spirit străin de cugetul și graiul nostru"), el pretinde unei filosofii autohtone autentice să fie „nu originală – ceea ce nu-i prea greu –, ci *originară*, *proprie*". Eseistul critică tânăra generație a lui Mircea Eliade și Emil Cioran, care, prin cuvintele cheie „intuiție, experiență, autenticitate, dogmă, trăire, disperare, agonie,… moarte", ar promova diletantismul filosofic, nu cercetarea, ci eseul: „ținuta demnă, singura vrednică de adevăratul cercetător și gânditor, e părăsită pentru revolta afectivă, resemnarea apatică, văicăreala nedemnă sau vitejia țigănească". Titu Maiorescu, a cărui teorie a formelor fără fond ocupă un loc central, este citat reverențios, ca reprezentând „momentul socratic al culturii românești". Într-un alt eseu, *Despre înțelesul și condițiile unei filosofii românești*, chestiunea importanței lui Maiorescu este reluată: „Fără să fi fost *original* în vreuna din problemele atacate, Maiorescu a fost *originar* în toate". „Adevărata linie […] a dezvoltării noastre filosofice" este socotită a fi linia Maiorescu – Eminescu – Iorga – Nae Ionescu. Deși, în teorie, **A.** se declară antietnicist și cere, într-un eseu, „depășirea etnicului" („Spiritualul nu înseamnă *negarea etnicului*, […] ci pur și simplu, *depășirea* lui"), gândirea lui este profund etnocentrică prin ideea autarhismului – autosuficiența pe care ar trebui să o revendice noua filosofie românească. Într-un eseu din 1936, *Începutul sforțării proprii. Gânduri și străduințe ale tineretului de azi*, siajul legionar apare cât se poate de limpede prin revendicarea, ca sursă de inspirație pentru căutarea unui „duh nou" transraționalist, a „școlii de luptă și faptă politică a tânărului Corneliu Zelea Codreanu", alături de „școala de cercetare științifică și meditație istorico-filosofică" a lui Vasile Pârvan și de „școala de meditație filosofico-religioasă […] de strânsă disciplină logică" a lui Nae Ionescu. Proiectul de inginerie etnocentrică al lui **A.** vizează obținerea, prin reformarea fondului națiunii, a unui „om năzdrăvan", care „nu va mai avea în viață o atitudine de tocmeală, de lingușire și temenele, de lașitate, ci una de luptă deschisă, de curaj și demnitate, o atitudine eroică". În locul libertății din democrație, **A.** așază ca principiu spiritual „rânduiala", dispusă în trei planuri ierarhice: Dumnezeu; istoria națională („*Țară* și *Neam* – iată orizontul istoric al ființării omenești în «lume»") întrupată în „Căpetenie"; societatea, având la bază celula familială. Ideea de revoluție este admisă doar ca drum de acces către rânduială. Prin urmare, **A.** aprobă doar revoluția de dreapta, conservatoare și creștină, care readuce „reîntronarea Rânduielii cosmice, istorice și sociale a lumii", nu revoluția „luciferică" de stânga, fie burgheză, fie ținând de „internaționalismul comunist și mesianismul iudaic". Sunt criticate, aparent surprinzător, inclusiv național-socialismul german și fascismul italian, „așa-numitele revoluții de dreapta", în numele principiului imperialist-expansionist pe care l-ar ascunde. Câțiva ani mai târziu, în 1938, reflectând asupra acestor eseuri, **A.** va deplora „nefasta influență stilistică a lui Heidegger" asupra

sa. În mai 1944 va ține la Freiburg o conferință, *Der Kampf gegen den Bolschewismus im Spiegel der rumänischen Dichtung*, la care asistă Heidegger, maestrul din umbra căruia se resemnează că nu poate ieși: „decât să fac și eu cu Heidegger ceea ce au făcut aproape toți «filosofii» români cu profesorii lor germani, am preferat să renunț la filosofie ca meserie". Notațiile apar în jurnalul ținut între 31 august 1938 și 1980 (doar sporadic din 1948) și editat postum cu titlul *Jurnal berlinez* (2005), sub care publicase o seamă de însemnări în „Revista Fundațiilor Regale" în 1942–1943. Jurnalul, „document politic excepțional" (Ion Simuț), reprezintă scrierea cea mai consistentă a lui **A.**, care se descrie ca legionar codrenist și ca anticarlist (Carol al II-lea este „regele călău"), dar se înscrie oportun în Frontul Renașterii Naționale, patronat de rege. Paginile consemnează cu râvnă zvonistica legată de mișcarea legionară din țară, salută venirea lui Ion Antonescu („omul care să pregătească adevărata revoluție morală în țara noastră"), se înfioară în fața asasinării lui N. Iorga și se distanțează de Horia Sima, făcând calambururi („Legiunea a pendulat întotdeauna între crimă și post negru"). De asemenea, notează prezențele românești la Berlin (D. Caracostea, Mircea Djuvara, Mihai Manoilescu ș.a.), rezervându-le invariabil câte o porție variabilă de venin și maliție. **A.** (re)face din „cuțite și pahare" politica externă a României: regretă bunăoară, în 1939, că nu s-a făcut la timp alianța cu Germania, care „ne-ar fi scăpat de robia capitalismului iudeo–anglo–franco–american" (ieșirile antisemite nu lipsesc). În limitele convingerilor sale politice, autorul dă dovadă de realism: în 1940 prezice că, în buna tradiție fanariotă, viitoarele „elemente conducătoare" ale României „vor veni sau din Rusia, sau din Germania, după cum va învinge partida democrată sau cea filo-germană". Altfel, încearcă să publice, în traducere, *Spațiul mioritic* de Lucian Blaga (reușind abia în 1959), îl cunoaște pe Carl Schmitt, notând zicerile acestuia despre *Miorița*, este pasionat de etimologii și, meloman, îl compară pe Herbert von Karajan cu Heidegger și cu Nae Ionescu („Conduce emotiv și subiectiv, devine *el* eroul propriu-zis și centrul întregului spectacol"). Ca secretar de legație, se autoevaluează fără modestie la sfârșitul mandatului: „tot ce s-a făcut în Germania temeinic ca propagandă românească se datorește 90% mie". Dacă filosoful din **A.** își recunoscuse eșecul, istoricul este mai competent, după cum probează un studiu amplu din 1945–1946 – *România în al Doilea Război Mondial*. Se argumentează tardiv că alianța cu Germania nazistă a fost nefericită și nelegitimă, efect al unor greșeli în lanț înlesnite de mecanismele democratice insuficiente și provocate de lipsa de realism politic a lui Carol al II-lea și a legionarilor. Germania, conform autorului, care își pune la contribuție propria experiență, nu ar fi văzut în România decât o colonie, disprețuind-o pentru că ar avea o cultură și o civilizație inferioare. Un alt studiu istoric mai amplu, elaborat în 1977, este *Independența României. 1877–1977*. În perioada postbelică **A.** se va exersa și ca eseist abundent în chestiuni de ortodoxie. Va polemiza cu Gheorghe Racoveanu, de care nu-l despart totuși decât chestiuni triviale, nu ideologice, și, reluând proiectele din tinerețe, va redacta un eseu pe tema *Rânduiala la români*, editat într-un volum colectiv în 1973, la Paris, în care Heidegger este utilizat pe linia ortodoxismului etnocentric interbelic. **A.** a tradus, în colaborare cu Raul Vișan, *Critica rațiunii practice* de Immanuel Kant (exercițiu care are doar meritul pionieratului) și a editat *Îndreptar ortodox* (1957), o culegere firavă din articolele lui Nae Ionescu, pornind de la *Roza vânturilor* și făcând selecția selecției.

SCRIERI: *Gând, cuvânt și faptă românească*, îngr. Marin Diaconu, București, 2001; *Jurnal berlinez*, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, tr. Gavril Matei-Albastru, București, 2005; *Rânduiala, legea lăsată lumii de Dumnezeu*, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2006; *Din istoria relațiilor româno–germane*, tr. Aurel Teodorescu, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2008; *Istorie românească trăită în Germania*, tr. Aurel Teodorescu, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2011. **Ediții:** Nae Ionescu, *Îndreptar ortodox*, Wiesbaden, 1957. **Traduceri:** Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, pref. Nae Ionescu, București, 1934 (în colaborare cu Raul Vișan).

Repere bibliografice: *D.C. Amzăr*, DCS, *185–186*; Marin Diaconu, *In memoriam Dumitru Cristian Amzăr*, „Revista de filosofie", 2000, 5–6; Mihai Neagu-Basarab, *Centenar D.C. Amzăr*, JL, 2006, 19–24; Sorin Lavric, *Cărturarul din exil*, RL, 2009, 9; Ileana Corbea, *Lecturi posibile, interpretări tardive*, JL, 2009, 1–6; Popa, *Ist. lit.*, I, *701–702*; Manolescu, *Enciclopedia*, *43–46*; Dora Mezdrea, *Dumitru C. Amzăr*, în *Dimitrie Gusti și colaboratorii*, *Cornova 1931*, îngr. Marin Diaconu, Zoltán Rostás și Vasile Șoimaru, Chișinău, 2011, *619–655*; Simuț, *Vămile*, *317–320*. ***M.I.***

AMZULESCU, Al. I. [**Alexandru I.**] (4.XII.1921, Valea Stanciului, j. Dolj – 9.VIII.2011, București), folclorist.

Este fiul Mariei Amzulescu (n. Dobrotescu) şi al lui Ion Amzulescu, învățători. Face ciclul secundar la Craiova (1930–1938) şi studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Bucureşti (1938–1942), devenind doctor în filologie tot aici (1968) cu teza *Balada populară din Muscel*. Mai întâi profesor secundar în Capitală (1948–1951), funcţionează apoi, până la pensionare, în calitate de cercetător la Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti, unde este o vreme şi secretar ştiinţific (1958–1970) sau şef de sector (1971–1983). A fost redactor-şef al „Revistei de etnografie şi folclor” (1980–1985) şi membru în colegiul de redacţie al revistei „Datini”. Colaborează şi la „Demos” (Berlin), „Limbă şi literatură”, „Memoriile Comisiei de Folclor” ș.a.

În generaţia sa de folclorişti **A.** se distinge prin amploarea şi calitatea lucrărilor, ilustrându-se atât în cercetările de teren şi textologie, cât şi în studiile monografice şi în propunerile de sinteză novatoare (teoretică şi practică). Primul său exerciţiu folcloristic, izvorât din cercetarea pasionată de arhivă şi de teren, s-a concentrat în studiul introductiv la culegerea *Ion ăl Mare* (1963). De altfel, preocupările lui **A.** privind cântecul bătrânesc se divid în două etape. Celei dintâi, cuprinsă între anii 1950 şi 1964, îi corespund primele cercetări de teren, studiul menționat, culegerea *Vechi cântece de viteji* (1956, în colaborare cu Gheorghe Ciobanu) şi *Balade populare româneşti* (I–III, 1964; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei RPR). În cursul acestei etape **A.** a cules folclor în toate judeţele câmpiei dunărene şi a înregistrat pe bandă peste 600 de balade. Descoperirea unora dintre cei mai buni deţinători ai tradiţiei vii de cântece epice, observarea directă, imprimarea selectivă pe bandă de magnetofon a repertoriului acestora, odată cu notarea a numeroase informaţii, mărturii şi observaţii concrete şi amănunţite asupra personalităţii, repertoriului şi stilurilor, asupra evoluţiei gustului şi a procesului de creaţie, ca şi asupra circulaţiei variantelor în oralitatea vie, au dus la constituirea unei remarcabile surse de informaţie; valoarea ei va creşte pe măsura trecerii anilor, odată cu accentuarea dispariţiei cântecelor bătrâneşti din tradiţia folclorică nemijlocită. În acelaşi interval **A.** a elaborat şi o metodologie a culegerii şi transcrierii, adecvată relevării specificului genului şi stilului cântecelor epice versificate. În cea de-a doua etapă a activităţii sale (1965–1985), aceea a maturităţii ştiinţifice şi a sintezei, **A.** procedează la transcrierea susţinută, metodică a celor mai valoroase texte poetice. O parte dintre acestea au alcătuit florilegiul *Cântece bătrâneşti* (1974), care cuprinde 107 variante reprezentând 71 tipuri de cântece fantastice, vitejeşti şi despre Curtea feudală. Volumul reţine atenţia deopotrivă prin orientările moderne propuse de studiul introductiv şi prin noul sistem de transcriere şi editare a baladelor. Adept al punctului de vedere sincretic, **A.** ia în considerare ambii factori (poetic şi muzical), care sunt inseparabili şi se înrâuresc reciproc. Lucrarea aduce o contribuţie majoră la cunoaşterea legilor oralităţii cântecului bătrânesc, a „procesului firesc de alcătuire şi desfăşurare a baladei”. Printr-un sistem ingenios, **A.** evidenţiază o serie de caracteristici intime ale cântecului bătrânesc, care se manifestă în timpul executării acestuia de către performer. Este propusă astfel o nouă înţelegere a mişcării cântecului bătrânesc, a alcătuirii sale, a manierelor stilistice ale unor interpreţi de talent, prezentaţi în capitolul *Biografii şi repertorii de informatori principali*. Cartea stă sub un bine marcat semn al înnoirii în studierea baladei. *Cântecul epic eroic. Tipologie şi corpus de texte poetice* (1981; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR) se autorecomandă cu obiectivitate ca fiind „fără îndoială cea mai amplă însumare de izvoare ale cântecului epic”. Deşi este păstrată structura antologiei precedente, se fac corectivele impuse de câştigurile aduse de cercetările ulterioare. Astfel, celor 352 tipuri de cântece epice cunoscute până atunci li se adaugă acum alte 49 de tipuri şi două subtipuri. La acelaşi nivel ştiinţific se ridică lucrarea următoare, *Balada familială. Tipologie şi corpus de texte poetice* (1983). Paginile care alcătuiesc alte două cărți, *Cântecul nostru bătrânesc* (1986) şi *Repere şi popasuri în cercetarea poeziei populare* (1989), relevă în **A.** un teoretician

deschis unei palete foarte largi de probleme. Și *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală* (1990) sau un amplu studiu care aduce o viziune integratoare proprie asupra *Mioriței*, cu o retrospectivă asupra problemelor pe care le-a ridicat (2001, revizuit în 2005) ș.a. îl situează între cercetătorii cei mai avizați ai folclorului românesc.

Al. I. Amzulescu a desfăşurat o activitate folclorică completă, executând absolut toate operaţiile pe care le pretinde stadiul actual al dezvoltării disciplinei ştiinţifice căreia i s-a dedicat, putându-se spune, fără reticenţe, că este, în acest moment, cel mai bun specialist pe care îl avem pentru domeniul în cauză. Şi, mergând mai departe, se poate chiar afirma că Al. I. Amzulescu este cel mai bun specialist al problemelor pe care le pune studiul cântecului nostru epic ce l-am avut vreodată.

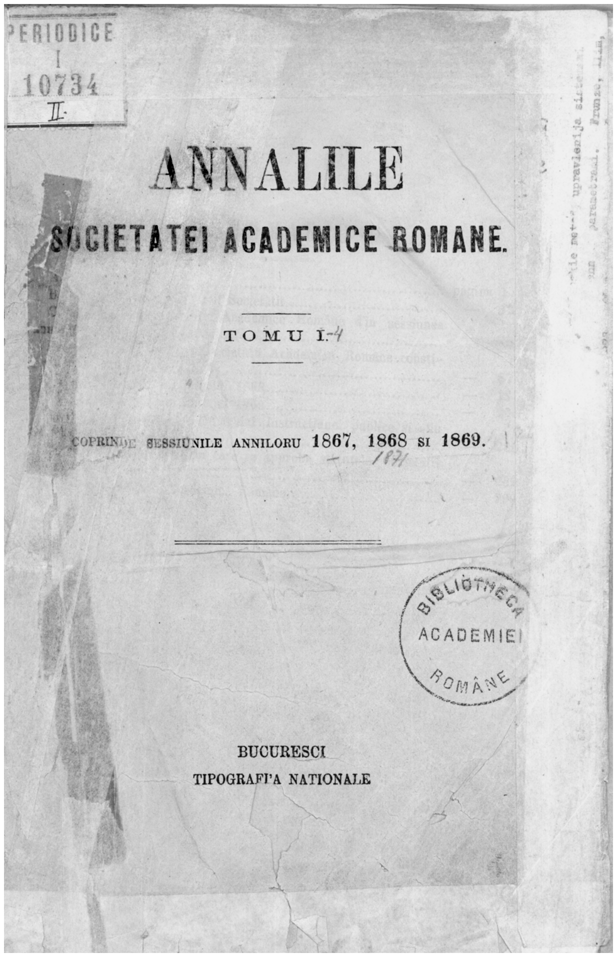
ADRIAN FOCHI

SCRIERI: *Cântecul epic eroic. Tipologie şi corpus de texte poetice*, Bucureşti, 1981; *Balada familială. Tipologie şi corpus de texte poetice*, Bucureşti, 1983; *Cântecul nostru bătrânesc*, pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1986; *Repere şi popasuri în cercetarea poeziei populare*, postfaţă Iordan Datcu, Bucureşti, 1989; *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală*, MCF, t. IV, 1990, partea II; *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia*, Bucureşti, 2000; *Mioriţa şi alte studii şi note de folclor românesc alese din anii 1975–2000*, îngr. Oana Petrică, pref. Nicolae Constantinescu și Al. Dobre, Bucureşti, 2001; ed. 2, București, 2005; *Despre obârşii... et quibusdam aliis!*, postfaţă Nicolae Constantinescu, Craiova, 2003. **Culegeri, antologii:** *Doine, cântece, strigături*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Gheorghe Ghiţă); *Vechi cântece de viteji*, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Gheorghe Ciobanu); *Ion ăl Mare*, introd. edit., Bucureşti, 1963; *Balade populare româneşti*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1964; *Cântece şi jocuri din Muscel*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Paula Carp); *Toma Alimoş. Balade populare româneşti*, I–II, Bucureşti, 1967; *Cântece bătrâneşti*, introd. edit., Bucureşti, 1974; *Capodopere ale literaturii populare româneşti*, îngr. şi pref. Florea Firan, Craiova, 2003; *Cântecul poporan din Muscel*, pref. Marian Munteanu, București, 2010 (în colaborare cu Marian Munteanu).

Repere bibliografice: Emilia Comişel, *„Vechi cântece de viteji”*, REF, 1957, 1–2; Ioan Şerb, *„Balade populare româneşti”*, GL, 1965, 12; Al. Dobre, *„Balade populare româneşti”*, REF, 1967, 2; Şerban Cioculescu, *„Cântece bătrâneşti”*, RL, 1976, 23; Streinu, *Pagini*, V, *420–422*; Nicolae Constantinescu, *[Al. I. Amzulescu]*, „Ethnologica”, 1982, CLT, 2011, 20, REF, 2012, 1–2; Mihai Coman, *Sinteză şi tipologie*, VR, 1983, 11; Adrian Fochi, *„Cântecul epic eroic. Tipologie şi corpus de texte*”, AAF, 1983; Ion Şeuleanu, *„Balada familială”*, AAF, 1987; Sabina Ispas, *„Cântecul popular din Muscel”*, REF, 1996, 1–2; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *52–55*; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, *395–402*; Datcu, *Pagini*, *159–162*; Sabina Ispas, *Alexandru I. Amzulescu* (*December the 4th, 1921 – August the, 9th, 2011*), REF, 2012, 1–2. ***I. D.***

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, publicaţie a Academiei Române, care apare la București. În septembrie 1868 G. Barițiu considera necesară și urgentă editarea unei reviste cu titlul „Analele Societății Academice Române”, care urma să cuprindă pentru început istoricul fondării societății, procesele-verbale și alte acte ale ședințelor, „astfel încât publicul să poată avea în vedere activitatea și progresul societății”. În 1869 a ieşit de sub tipar primul tom, care se deschide cu decretul din 1 aprilie 1866, de înființare a Societății Literare Române, și continuă cu prezentarea activității acesteia între 1867 și 1869. Fidelă obiectivelor ei inițiale, publicația a apărut fără întrerupere sub titlul „Analele Societății Academice Române” pentru perioada 1869–1878, „Analele Academiei Române” între 1879 și 1948, „Analele Academiei Republicii Populare Române” între 1948 și 1965, „Analele Academiei Republicii Socialiste România” între 1965 și 1989 și din nou „Analele Academiei Române” din 1990. **A.A.R.** oglindește întreaga activitate științifică și administrativă a Academiei Române: comunicări științifice din cele mai diverse domenii ale științei și culturii, aspectele financiare legate de proprietățile donate Academiei, analiza activității Bibliotecii Academiei Române și a Cabinetului numismatic, a școlilor române de la Roma și Paris, a fundațiilor, relațiile cu străinătatea etc. **A.A.R.** au cunoscut mai multe serii și părți corespunzătoare anumitor etape din evoluția instituției academice și a problematicii dezbătute în cadrul ei. Din 1869 până în prezent au apărut cinci serii: prima serie (1869–1878) a apărut în unsprezece tomuri; până la tomul IX inclusiv cuprinde atât „Dezbaterile” cât și „Memorii și notițe”, tomurile X și XI fiind structurate în două părți: secțiunea I, sesiunea anilor 1877 și 1878; secțiunea a II-a, „Memorii și notițe”. Totodată, în cadrul primei serii s-au publicat și discursurile de recepție rostite de Al. Papiu-Ilarian (*Viața, operele și ideile lui Georgiu* Șincai, cu răspuns de G. Barițiu, 1869), G. Sion (*Alexandru Donici. Viața și operele sale*, cu răspuns de V.A. Urechia, 1870), Petrache Poenaru (*Giorgiu Lazăr şi şcoala română*, cu răspuns de G. Sion, 1871), S. Fl. Marian (*Cromatica poporului român*, cu răspuns de B.P. Hasdeu, 1882), A.M.

Marienescu (*Viața și operele lui Petru Maior*, cu răspuns de V.A. Urechia, 1882) ş.a. Seria a doua, apărută între 1879 și 1920, cuprinde patruzeci de tomuri, dintre care primele opt sunt structurate în două secțiuni: „Dezbaterile" și „Memorii și notițe", următoarele treizeci şi două de tomuri având câte trei părți: „Dezbateri", „Memoriile Secțiunii istorice" și „Memoriile Secțiunii ştiințifice", ea continuând însă în privința „Dezbaterilor" până în 1947 cu încă cincisprezece tomuri. Seria a treia, apărută între 1921 și 1946, cuprinde „Memoriile Secțiunii literare", „Memoriile Secțiunii istorice" și „Memoriile Secțiunii ştiințifice". Ultimele două tomuri privind activitatea Academiei Române din perioada iunie 1946–iunie 1948, rămase în manuscris, au fost publicate, pentru completarea seriei, în 2000. Între 1949 și 1986 din seria a patra au apărut treizeci şi şase de volume, alte trei – cuprinzând anii 1987–1989 – apărând între 1999 și 2001, dar cu o structură complet modificată față de cele anterioare: locul prezentării ample a lucrărilor adunărilor generale și a secțiilor a fost luat de menționarea manifestărilor științifice organizate de Academia Română, singură sau împreună cu alte instituții de cultură, de învățământ superior sau de cercetare, a comemorării unor personalități ale vieții culturale și științifice române și străine, a relațiilor cu străinătatea. După 1989 s-a început publicarea seriei a cincea, din care până în prezent au apărut douăzeci şi unu de volume, ce acoperă perioada 1990–2010, această ultimă serie îmbinând cele două structuri ale publicației, în prezent în cuprinsul ei regăsindu-se atât stenogramele adunărilor generale, prezentarea activității Bibliotecii și a Editurii Academiei, cât și manifestările științifice și relațiile externe desfășurate în cuprinsul unui an, ele fiind completate, ca și în volumele din seria anterioară, cu prezentarea structurii Academiei (componența Biroului, a Prezidiului și a secțiilor) și cu medalioanele membrilor Academiei decedați în anul respectiv. Paralel, au continuat să apară „Memoriile" secției istorice și ale celei științifice. Din 1879 se tipăresc și versiuni prescurtate, în franceză, ale lucrărilor pe secțiuni: „Bulletin de la Séction scientifique" (condus de Ştefan Hepites, Grigore Antipa, Traian Săvulescu), „Bulletin de la Séction historique" (N. Iorga) şi „Langue et littérature" (Theodor Capidan şi Dimitrie Caracostea). În **A.A.R.** un loc important îl ocupă problemele legate de limba și literatura română, ilustrative fiind discursurile şi studiile de lingvistică, folcloristică şi istorie literară, cu un pregnant accent de

pionierat. Domeniul lingvistic deţine prioritatea, dacă s-ar aminti doar temeinicele cercetări ale lui B.P. Hasdeu: „Sunt zece ani de când eu începusem a studia şi nu încetez de-a tot urmări marea problemă a genealogiei popoarelor balcanice" (*Cine sunt albanezii?*, t. XXIII, 1901) sau ale lui Pericle N. Papahagi (*Megleno-românii*, t. XXV, 1902–1903), Ovid Densusianu (*Din istoria amuţirii lui „u" final în limba română*, t. XXVII, 1904–1905). O menţiune aparte i se cuvine studiului lui Ioan Slavici, membru corespondent (*Aşezarea vorbelor în româneşte*, t. XXVII, 1904–1905), studiu ce atestă preocuparea prozatorului în privința utilizării eficiente a limbii, acesta elaborând chiar o teorie sui-generis a receptării: „Atunci dar, când scriind ne adresăm la toată lumea, şi la cei prezenţi şi la cei viitori, avem să facem nu numai alegerea şi întrebuinţarea, ci totodată şi aşezarea vorbelor potrivit cu deprinderea obştească", pentru că „multe din cele mai preţioase scrieri ale noastre sunt lipsite de claritate şi de cuvenita

preciziune”. Înscriindu-se în acelaşi impuls de recuperare, studiile lui N. Iorga (*Câteva documente de cea mai veche limbă românească, Contribuţii la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea*, t. XXVIII, 1905–1906), Sextil Puşcariu (în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici, A. Bihan, *Studii istro-române*, t. XXVIII), Tudor Pamfile (*Jocuri de copii. Adunate din satul Țepu – județul Tecuciu*, t. XXVIII), Ioan Bianu (*Însemnări autografe scrise într-o carte veche de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei. 1663–1686*, t. XXXVI, 1913–1914), Onisifor Ghibu (*Din istoria literaturii didactice româneşti*, t. XXXVIII, 1915–1916) aduc contribuţii importante la configurarea în mers a filologiei româneşti. O contribuţie documentară deosebită o reprezintă materialul publicat de Iacob C. Negruzzi, *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi* (t. XXXII, 1909–1910), în care sunt dezvăluite amănunte privind încercările literare ale tatălui său, aproximate să fi început la vârsta de „13, 14, până la 15 ani”. Un episod insolit în viaţa **A.A.R.** este reprezentat de versurile publicate în paginile ei de Duiliu Zamfirescu (*Miriţă. Poem eroic*, partea întâi, *Oltul*, t. XXXII, 1909–1910), lucru neobişnuit în cuprinsul unui periodic academic. Printre cele mai importante discursuri de recepţie publicate în această perioadă sunt ale lui Iosif Vulcan (*Dimitrie Țichindeal. Date noi despre viața și activitatea lui*, cu răspunsul lui V.A. Urechia, 1892), A.D. Xenopol (*Mihail Kogălniceanu* cu răspunsul lui D. A. Sturdza, 1895), Ioan Bianu (*Despre introducerea limbii românești în Biserica românilor*, cu răspunsul lui D.A. Sturdza, 1904), Duiliu Zamfirescu (*Poporanismul în literatură*, cu răspunsul lui Titu Maiorescu, 1909), N. Iorga (*Două concepţii istorice*, cu răspunsul lui A.D. Xenopol, 1911), Barbu Delavrancea (*Din estetica poeziei populare*, cu răspunsul lui Iacob Negruzzi, 1913), Ovid Densusianu (*Barbu Delavrancea*, cu răspunsul lui Ioan Bianu, 1919), Sextil Puşcariu (*Locul limbii române între limbile romanice*, cu răspunsul lui Ioan Bianu, 1920), Octavian Goga (*Coşbuc* cu răspunsul lui G. Bogdan-Duică, 1923), Mihail Sadoveanu (*Poezia populară*, cu răspunsul lui G. Bogdan-Duică, 1923), Nichifor Crainic (*Elogiul lui Octavian Goga*, cu răspunsul lui Lucian Blaga, 1941). Seria a treia a „Memoriilor” debutează în 1924 şi aduce nu doar nume noi, ci şi o mai mare deschidere spre universalitate. Se observă efortul de lărgire a interesului ştiinţific, îndreptat acum şi asupra metodologiei comparatiste, şi o atenuare a etnocentrismului cultural. Apar studii în limbi străine: Ramiro Ortiz (*Leopardi e la Spagna*, t. I, 1924; *Goldoni e la Francia*, t. III, 1927; *Per la fortuna del Petrarca in Romania. 1783–1928*, t. V, 1930–1931), Dragoş Protopopescu (*Unknown Congreve, a Sheaf of Poetical Scraps*, t. I, 1924). Iacob Negruzzi îşi continuă demersul, publicând „un şir de scrisori ale unor autori de foarte mare valoare, care au încetat din viaţă în timpurile cele mai recente”: Ioan Bogdan, A.D. Xenopol, Al. Vlahuţă. Acelaşi lucru îl face şi Emil Vîrtosu, publicând *Scrisori inedite ale lui I. Heliade-Rădulescu către preotul Cosma Moşescu din Brăila între anii 1857–1872.* Demn de remarcat în ce priveşte pulsul literaturii în epocă este studiul lui I.A. Bassarabescu *Două epoci în literatura română*, studiu ce se vrea echilibrat în aprecierea tendinţelor literare, dar care rămâne tributar aceluiaşi tradiţionalism al generaţiei. Ceva mai târziu Mihail Dragomirescu va aplica o schemă oarecum rigid-reductivă în aprecierea universalităţii scriitorilor români, din tendinţa obsesivă de surmontare a complexului de cultură mică. El va supune scrisul unor autori fundamental diferiţi (Eminescu, Caragiale, Alecsandri) procustienei ecuaţii „fond–formă–armonie” în studiile *Eminescu – poet universal, Caragiale în poezia lumii* şi *Vasile Alecsandri în poezia universală*. O contribuţie importantă aduce C. Rădulescu-Motru prin revizuirea şi completarea lucrării sale din 1927 privind „personalismul energetic”: *Morala personalismului energetic* (t. XIV–XV, 1944–1946) şi *Materialismul şi personalismul în filosofie* (t. XVI–XVII, 1946–1948). Alte studii: Alexandru Marcu, *Romanticii italieni şi români*, *Vasile Alecsandri şi Italia*, N. Cartojan, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, G. Popa-Lisseanu, *Un manuscris al Gramaticei lui Eliade Rădulescu,* Sextil Puşcariu, *Dicţionarul Academiei*, *B.P. Hasdeu ca lingvist,* Tudor Vianu, *Influenţa lui Hegel în cultura românească*, Th. Capidan, *Originea macedoromânilor*. *Răspuns d-lui Keramopoulos de la Academia Greacă din Atena, referitor la originea greacă a macedoromânilor*, Nichifor Crainic, *„Anul 1840”. 100 de ani de când apărea în „Dacia literară” poezia lui Grigore Alexandrescu*, Carlo Tagliavini, *O psaltire românească necunoscută din 1748*, Iorgu Iordan, *O disciplină lingvistică nouă: fonologia*, etc. Discursurile de recepţie publicate în acest interval acoperă un perimetru larg de preocupări: George Enescu, *Despre Iacob Negruzzi şi despre intrarea muzicii la Academia Română* (cu răspunsul lui Gh. Ţiţeica, 1933); Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc* (cu răspunsul lui Ion Petrovici, 1937), Liviu

Rebreanu, *Lauda ţăranului român* (cu răspunsul lui Ion Petrovici, 1940). Noua serie, iniţiată ca urmare a schimbării regimului politic şi a instaurării comandamentelor comuniste, începe în 1949. Virajul neaşteptat se oglindeşte abrupt în conţinutul şi retorica publicaţiei, devenită obedientă noii conduceri politice. Centrul de greutate al preocupărilor academice se mută pe evenimente ocazionale, pe fondul unei priviri orientate exclusiv spre Răsărit: A. Toma, *Puşkin, făclie peste vremuri*; Geo Bogza, *Perspective deschise creaţiei literare de planul stalinist de transformare a naturii*; Iorgu Iordan, *Influenţe ruseşti asupra limbii române*. Limbajul academic e infestat de expresii aparţinând limbajului de lemn al propagandei staliniste: „duşman de clasă", „luptă de clasă", „gloriosul popor rus", „omul sovietic" etc. **A.A.R.** se transformă într-un organ al propagandei comuniste, a cărui unică preocupare, în afara „politicii de partid", o reprezintă comemorările şi aniversările riguros controlate. Caracterul ştiinţific al studiilor publicate se estompează până la insignifianţă, făcând loc unei „implicări" utopice în realitate, ridicată pe o schelărie lexicală ce aparţine exclusiv ideologicului. De pildă, comunicarea lui Geo Bogza, *Perspective...*, prezentată în şedinţa plenară din 25 februarie 1949, este simptomatică. Pornind de la derizoriul propagandistic al unui eveniment minor, scriitorul construieşte, obedient, o utopie radical ruptă de literatură, a cărei inconsistenţă nu poate fi camuflată de niciun arabesc stilistic. Dincolo de „pitorescul" situaţiei, relieful conturat de o asemenea retorică astupă orice libertate stilistică, impunând o poetică emfatică a triumfalismului şi entuziasmului deontologizat, ce va marca literatura noastră până la popasul vremelnic al „dezgheţului" ideologic situat între instaurarea „regimului Ceauşescu" şi „revoluţia culturală" de inspiraţie asiatică. Timid, în conţinutul publicaţiei se mai strecoară, în dosul perdelelor de ideologie, studii a căror rezistenţă este una tăcută, tocmai prin tematica evazivă pe care o profesează. Pot fi amintite între 1956 şi 1960 *Andersen povestitorul* (Al. A. Philippide), *Henrik Ibsen* (G. Călinescu); *Risorgimentul şi Unirea Principatelor* (Andrei Oţetea), *Gh. Bariţ. Cuvânt comemorativ la 150 de ani de la naşterea sa* (David Prodan) ş.a. Volumul XII, din 1962, reproduce discursurile rostite cu ocazia primirii în Academie a scriitorului guatemalez Miguel Ángel Asturias (cuvânt introductiv de Iorgu Iordan). Opera scriitorului este prezentată de Zaharia Stancu şi de Eugen Jebeleanu, iar cuvântul de răspuns al acestuia este completat de o comunicare privind contribuţia pe care romanul o aduce sociologiei. Volumul XVI, din 1966, este unul aniversar (centenarul Academiei), însoţit de o anexă ce cuprinde sesiunea solemnă din 26 septembrie 1966, consacrată acestui eveniment. Din păcate, atât **A.A.R.**, cât şi „Memoriile" (ce reapar în 1977), puternic politizate, cuprind şi telegrame adresate familiei Ceauşescu, totul culminând cu discursurile prilejuite de alegerea preşedintelui statului ca membru titular şi preşedinte de onoare al Academiei RSR. Seria a patra a „Memoriilor Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte" conţine o casetă redacţională: Al. Graur (redactor responsabil), Jean Livescu (redactor responsabil adjunct), Şerban Cioculescu, Virgil Vătăşianu, Al. Balaci, Boris Cazacu, G. Ivănescu, H. Mihăescu, Matei Socor (membri), Al. Ionaşcu (secretar ştiinţific). În *Cuvânt înainte* Al. Graur consemnează preocupările care intră în profilul Secţiei în seria reluată „după o foarte lungă întrerupere". Prioritară este „elaborarea tratatului de *Istoria limbii române*". La secţiunea de lingvistică publică Ion Coteanu, Alexandru Niculescu, Al. Graur, Mioara Avram, Valeria Guţu Romalo, Tatiana Slama-Cazacu ş.a. Studii de folcloristică semnează Adrian Fochi, iar de literatură Şerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, D. Vatamaniuc, Mircea Anghelescu. Un eveniment notabil în direcţia efortului de emancipare de sub tutela ideologiei şi de orientare a cercetării pe un teritoriu al profesionalismului îl reprezintă simpozionul *Limbajul criticii literare*, organizat de Comisia pentru cultivarea limbii române a Academiei RSR, în colaborare cu Secţia de ştiinţe filologice, literatură şi arte, la 11 mai 1983. Lucrările sunt cuprinse în tomul V, 1983–1984: *Limbajul critic la o răscruce* (Şerban Cioculescu), *Tentaţia paradoxului în limbajul critic–literar* (Carmen Vlad), *Limbajul critic–limbaj artistic* (Mircea Martin). Seria a patra a „Memoriilor Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte" mai cuprinde conferinţe, mese rotunde, dezbateri, comunicări omagiale. Odată cu 1990 se produce o cotitură majoră în biografia publicaţiilor Academiei Române, ducând la depolitizarea acestora. În paginile **A.A.R.** se publică lucrările adunărilor generale, scurte biografii ale membrilor nou aleși, lista premiilor Academiei și a discursurilor de recepție, manifestările științifice, aniversările și comemorările organizate de secțiile Academiei în anul respectiv. Între acestea, sesiunile științifice consacrate lui Ion Creangă (1990), I.L. Caragiale, Tudor

Arghezi (1992), E. Lovinescu (1993), Ion Barbu (1994), Tristan Tzara (1996), Ioan Slavici (1998), G. Călinescu (1999), Marin Preda (2000), Ion Heliade-Rădulescu (2002), Zaharia Stancu (2003), Nichita Stănescu (2004), Marin Sorescu (2005), Ioan Bianu (2006), B.P. Hasdeu (2007), Grigore Vieru (2009), Dimitrie Cantemir (2010), dar și simpozioanele și dezbaterile: *Elemente etnologice în cartea românească veche* (1990), *Conștiință și cultură în procesul transformărilor actuale din societatea românească* (1992), *Limba română și varietățile ei locale* (1994), *Clasicii dramaturgiei universale în imagine românească: W. Shakespeare* (1997), *G. Călinescu față cu noua critică literară* (2010) etc. Totodată, în paginile **A.A.R.** sunt consemnate unele dintre realizările de excepție ale Academiei Române: *Dicționarul limbii române*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, volumele seriei „Opere fundamentale", publicarea facsimilată a manuscriselor lui Eminescu ş.a. ***N.S.***

ANALELE BRĂILEI, „revistă de cultură regională" care apare la Brăila între ianuarie 1929 și 1940, în primul an bimensual, apoi din 1930 trimestrial. Din comitetul de direcție fac parte Nae Ionescu, Paul Demetriad, Radu Portocală și Gh. T. Marinescu, acesta din urmă fiind și director; din 1931 apare ca secretar de redacție Mih. Trufașu. Articolul *Schiță de program*, publicat în fruntea primului număr sub semnătura lui Gh. T. Marinescu (cu posibile influențe venind dinspre linia ideologică a lui Nae Ionescu), anunță că revista „și-a propus să studieze toate laturile vieții unui oraș și ale unui ținut, atât sub unghiul istoric, cât și sub cel al actualității" și face teoria regionalismului cultural: „Această idee de regionalism, înrudită într-un fel și cu ideea diviziunii muncii, așa de potrivită conceptului de cultură, care presupune neuniformitate, variație, descentralizare, diferențiere, originalitate, a fost aplicată chiar și în domeniul economic, care presupune uniformitate, centralizare". Al. Marcu va relua aceste idei într-un articol din 1938, *Regionalism cultural*, elogiu adus modelului regional din Italia lui Benito Mussolini, oferit ca pildă României: „cutezăm a vedea în spirituala descentralizare regionalistă a culturii noastre întărirea sufletului colectiv, regăsirea, renașterea, impunerea adevăratului tradiționalism românesc". Cea mai mare parte a studiilor documentează monografic regiunea din punct de vedere istoric, economic, geografic: P. Demetriad, *Viața portului Brăila față de activitatea din trecut*, Andrei Antipov, *Monografia lipovenilor din orașul și jud. Brăila*, Vasile Băncilă, *Tâlcul Bibliotecii „Petre Armencea" din Brăila*, N. Iorga, *Unde e istoria Brăilei?*, V. Voiculescu, *Ceva despre mișcarea muzicală a Brăilei*, D. Karnabatt, *Brăila care s-a dus... Brăila care se duce* ș.a.m.d. Apar însă și o seamă de texte cu relevanță literară propriu-zisă, unele din perspectiva temei, altele din aceea a semnăturii: G. Banea, *Brăila și peisajul brăilean în opera scriitorului Panait Istrati*, S. Semilian, *Poetul George Baronzi*, I.M. Gane, *C. Sandu-Aldea. Viața și opera lui*, I. Vasilescu-Valjean, *Elevul Panait Cerna. Amintiri*, Mihail Sebastian, *Brăila, meridian al unei noi Românii* (publicat în 1935, după ruptura cu Nae Ionescu), Șt. M. Enescu, *Noua producție literară a Brăilei* (despre romanele *Ghetto veac XX* de Ury Benador și *De două mii de ani* de Mihail Sebastian; recenzentul este acel Ștefan Enescu care își va asuma în 1944 paternitatea piesei *Steaua fără nume* a lui Mihail Sebastian, astfel încât să poată fi reprezentată în condițiile cenzurii rasiale), Ilie Mirea, *Corespondența lui Panait Istrati*, G. Călinescu, *Istoria școalelor din orașul și jud. Brăila (1832–1864)* (recenzie a unei lucrări în manuscris de Radu Perianu), N. Iorga, *Un scriitor brăilean necunoscut* (despre Iuliu Cezar Săvescu). Din Panait Istrati se republică articolul *De ce m-am retras la Brăila* (tipărit inițial tot în presa locală), iar din Nae Ionescu se retipărește articolul *Despre un neam de oameni*, evocare a rădăcinilor sale brăilene preluată din „Cuvântul". Gala Galaction îl evocă pe profesorul Gh. Murgoci. Sub auspiciile **A.B.** au apărut o serie de cărți, de regulă repertoriind teme regionale, dar și pe teme politice, precum *Mussolini, Hitler, Kemal* de Mihail Manoilescu (broșura reproduce o conferință organizată de asemenea sub patronajul publicației). ***M.I.***

ANALELE BUCOVINEI, publicaţie editată la Bucureşti, semestrial, începând din iunie 1994, de Centrul de Studii „Bucovina" al Academiei Române, instituţie înfiinţată la Rădăuţi în anul 1992. Redactor-şef: D. Vatamaniuc; secretar redacţie: Vasile I. Schipor. Din colegiul de redacţie fac parte, iniţial, academicienii Radu Grigorovici, Ştefan Ştefănescu, Vladimir Trebici şi Gheorghe Platon, Liviu Ionesi, membru corespondent al Academiei Române, Radu Economu, Marian Olaru. Într-un articol-program intitulat *Argument*,

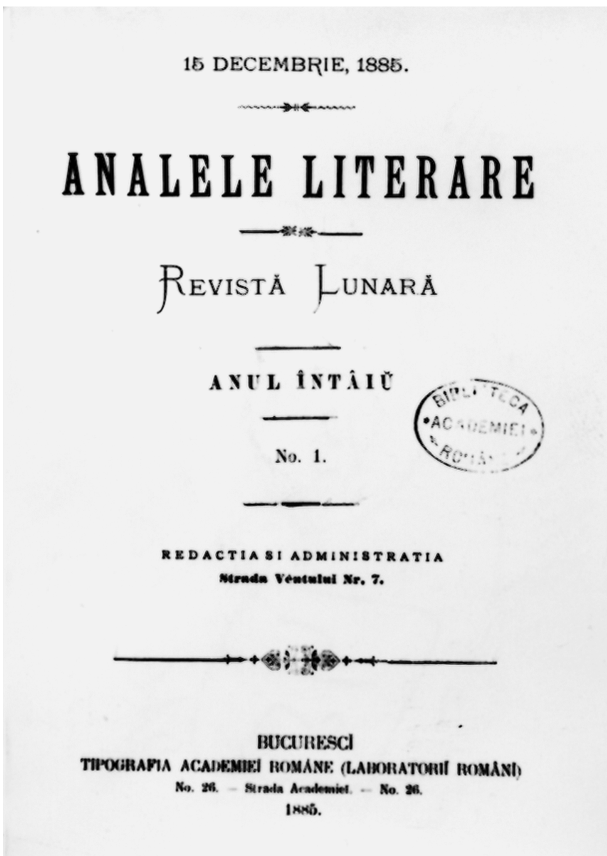
Gheorghe Platon dă glas năzuinței „de a cultiva şi a întreţine conştiinţa întregului naţional", analele propunându-și „să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării şi răspândirii culturii naţionale; să reprezinte o *alternativă românească autorizată* în dialogul, demult deschis, privind istoria şi cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituţiei care o patronează şi cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale". Un program ce transpare și din editorialele semnate, adesea, de academicieni sau de oameni de știință cunoscuți (Radu Grigorovici, Vladimir Trebici, Ştefan Ştefănescu, G. Mihăilă, Valeriu D. Cotea, Răzvan Theodorescu, Ioan-Iovitz Popescu, D. Vatamaniuc) și care a fost urmat cu stăruință. **A.B.** au abordat, de-a lungul timpului, o vastă problematică privitoare la Bucovina istorică, la tradițiile și cultura ei, feluritele rubrici și secțiuni ale publicației oglindind cât se poate de bine spiritul enciclopedic în care a fost concepută. Astfel, la rubrica „Evocări" sunt readuse în atenție personalităţi ale vieţii ştiinţifice și culturale precum Ion I. Nistor, Dimitrie Onciul, Vasile Grecu, Constantin I. Brătescu, Ion Negură, Matthias Friedwagner, Ciprian Porumbescu, Victor Ion Popa, George Grigorovici, Ludwig Adolf Simiginowicz-Staufe ș.a., iar secțiunea numită „Viaţa politică, culturală, literară şi artistică" include studii și articole despre filosofi, compozitori, profesori, ierarhi, oameni politici, dar și despre instituţii, evenimente istorice, procese social-politice, așa cum s-au manifestat ele pe tărâm bucovinean. Sunt inserate tot aici contribuții istorico-literare, cum sunt cele ale unor cercetători precum D. Vatamaniuc (*Eminescu și Bucovina*, *Bucovina și Lucian Blaga la centenarul nașterii sale*, *Mișcarea literară bucovineană interbelică și presa rădăuțeană*, *Bucovina și Ioan Slavici. Un veac și jumătate de la nașterea prozatorului*), George Muntean (*Literatura română din Bucovina postbelică)*, Mircea A. Diaconu (*Revista „Iconar" şi mişcarea literară bucovineană, Iulian Vesper în mișcarea literară bucovineană interbelică, Mircea Streinul (Schiţă monografică), Ideologia mişcării „Iconar". Conceptul de provincie*). O altă secțiune a revistei, „Demografie, toponimie", devenită ulterior „Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică", găzduiește studii aparţinând unor lingviști, sociologi sau istorici remarcabili, din diferite generaţii (Alexandina Cernov, Ion Popescu-Sireteanu, Ion Popescu, Radu Grigorovici, Nicolai Grămadă, Vasile Hasna, Alexandru-Ovidiu Cristureanu, Ştefan Purici, Valerian Procopciuc, Eugen Glück, Constantin Ungureanu ș.a.), iar în cea de „Etnografie, folclor", extinsă apoi sub genericul „Folclor. Etnografie. Arhitectură", sunt prezenţi, de asemenea, specialiști precum Grigore C. Bostan, Vasile I. Schipor, Dragoş Cusiac, Grigore Nandriş, Vetoria Costinean, Liviu Papuc, Magdalena Vasilescu, Florin Bucescu, Elena Cristuş, Alma Blănaru, Iulia Brânză, Toderaş Simion, Iordan Datcu, Ion Filipciuc, Mihai Camilar, Gheorghe Patza. Analele au și un spațiu dedicat științelor naturii (între semnatari: Titus Lucescu, Sorin Trelea, Taras Seghedin, Ovidiu Bâtă, Petru Bejenaru, Liviu Ionesi, Ion Iordache, Carmen Gache, Radu Cenuşă, Tudor Ţibuleac ș.a.). Rubricile „Documente", „Opinii", „Cronică", „Cărţi. Reviste" sunt consacrate unor restituiri documentare, unor dezbateri de idei, relatărilor despre evenimente culturale bucovinene și recenziilor despre cărți și reviste din aceeași sferă de interes. La răstimpuri **A.B.** scot și numere omagiale, închinate unor figuri marcante ale istoriei şi culturii noastre, cum sunt Ştefan cel Mare, Gheorghe Løvendal, Ciprian Porumbescu sau academicianului Radu Grigorovici, director fondator al Institutului „Bucovina", comemorat în 2011 la centenarul naşterii sale. Un număr special (3/1997), editat în limbile română, germană şi ucraineană, cuprinde documentele conferinţei internaţionale „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale și demografice", iar un altul (1/2010) reunește comunicările de la conferința „Identitate şi multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergenţe culturale", desfășurată la Rădăuţi în 1–3 octombrie 2009. O prețioasă sursă de informare, în care pot fi găsite o bibliografie tematică, sumarele, lista numerelor speciale și a ilustrațiilor, precum și un indice de autori, o constituie cele două numere retrospective scoase la zece şi la douăzeci de ani de la apariție. Ele confirmă laborioasa activitate a acestei apreciate publicații academice și oferă, implicit, o imagine enciclopedică și complexă a culturii Bucovinei. Alți colaboratori: Ion Alexandrescu, Petru Bărbuţă, Luca Bejenaru, Ana Borca, Radu-Florian Bruja, Constantin Burac, Dumitru Burghelea, Aurel Buzincu, Constantin C. Cojocaru, Viorel Cosma, Gavril I. Crăciun,

Hans Dama, Ilie Dan, Vasile M. Demciuc, Andrei Devenyi, Horst Fassel, Nicoleta Florea, Nicolae Havriliuc, Franz Holzl, Norbert Gaschler, Cornel Gheorghieş, Ion Gherman, Gheorghe Giurcă, Ştefan S. Gorovei, Mircea Grigoroviţă, Tadei Iaţeniuk, Vladimir Iliescu, Georgeta Istrătoaie, Ihor Jaloba, Doina Iavni, Dan Jumară, Vasile Juravle, Lydia Baronesse Løvendal-Papae, Luminiţa Lăzărescu, Dragoş Luchian, Mircea Lutic, George Macrin, Iurii Makar, Rodica Marchidan, Elena-Luminiţa Martiniuc, Oleksandr Massan, Eleonora Moldovan, Carol Mohr, Tudor Morariu, Vichentie Nicolaiciuc, Alis Niculică, Liviu Onu, Radu-Mihai Papae, Eugen Patraş, Gheorghe Pâţu, Dan Păcurariu, Maria Platon, Ilie Popescu, Doru Popovici, Vasile Precop, Cristina Puha, Raluca Răşinariu, Petru Russşindilar, Mihailo Saiko, Emil Satco, Vasile Tărâţeanu, Dumitru Teodorescu, Vasile Tomescu, Serghei Troian, Domnica Ţibu, Pavel Ţugui, Luminiţa Vartolomei, Mira Voitec-Dordea, Hugo Weczerka, Ion Zadik. ***I.M.***

ANALELE DOBROGEI, revistă apărută la Constanţa, trimestrial, între 1920 şi 1924, la Cernăuţi, anual între 1924 şi1929, și lunar între 1929 şi 1931, când revine la periodicitatea anuală, până în 1938; este editată de Societatea Culturală Dobrogeană, înființată de geograful Constantin Brătescu, membru corespondent al Academiei Române, și de avocatul Ioan N. Roman, în continuarea „Arhivei Dobrogei" (1916, 1919–1920). Director: Constantin Brătescu; secretar de redacție: Paulina Popescu (1929–1930). Programul, expus de I.N. Roman în articolul *Către cetitori*, fixează coordonatele între care aveau să se încadreze preocupările publicaţiei, invitându-şi viitorii colaboratori să cerceteze „pământul [Dobrogei] de o deosebită alcătuire, cu fauna şi flora lui, cu credinţele, obiceiurile, portul, năzuinţele şi manifestările ei intelectuale". Sub raportul spaţiului tipografic se promite literaturii o parte egală cu cea rezervată ştiinţei, dar meritul acesteia va fi nu atât artistic, cât de „întreţinere a unui climat literar". Colaborează cu versuri Al. Bilciurescu (*Ultima petală*), Aurel Bentoiu (*Romanţă*, *Nu mai plânge*), Alexandru Gherghel (*Sonet*, *Triolete*), Dragoş Protopopescu (*Băjenarii*), Nikita Macedonski (*Noaptea poeziei*), Lucian Costin (*Ispita*, *Nucul*), Nicolae Ţimiraş (*Ninge*), Mihail Straje, I.M. Sadoveanu, și se reproduc poeziile lui Panait Cerna *Ad astra*, *Domnița din vis* și *Sonet oriental*. Numele care apar cel mai asiduu sunt Grigore Sălceanu (semnează şi Sulcină), totodată conducător al cenaclului literar din Constanţa, I.N. Roman (mai semnează Ion Breazu, Rozmarin), I. Dumitrescu-Frasin, Mihail Pricopie, A. Mândru, toţi cultivând cu predilecţie motive locale şi poezia mării. După dispariţia lui I.N. Roman în 1931, familia acestuia instituie un premiu anual pentru versuri inspirate „din peisajul şi sufletul Dobrogei sau al mării", câştigătorii anului 1934 fiind V. Voiculescu (cu un „triptic dobrogean": *Dobrogea-n amiază de vară*, *În cimitirul turcesc din Mangalia*, *Iarnă scitică*) şi Grigore Sălceanu (cu sonetul *Bairamdedê*). Sporadic, proza este semnată de C. Brătescu (cu pseudonimul Salsovia; *Copistul*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Prin Dobrogea…*), A. Mândru (*Cei dintâi fulgi*); mai productiv este George Ulieru, cu *Amintiri duioase*, *La drum*, *La ţărmul mării*, *Cuza Vodă şi călugării*, *Avocaţii*, *Soarta omului*. Grigore Sălceanu se încearcă şi în teatru, cu piesele *Furtuna* (patru acte) şi *Întâia sărutare* (trei acte în versuri). Sectorul traduceri e bine reprezentat, conținând tălmăciri din literaturile franceză (Félix Arvers, *Sonet*; Baudelaire, *Albatrosul* – în versiunea lui Panait Cerna, *Bufniţele*, *Pipa*; Paul Bourget, *Cântec* – tradus de Aurel Bentoiu, Chamfort, Verlaine, Samain, Hérédia, Anna de Noailles), germană (Goethe, *Pe ţărm*, Heine, Lenau, Emil Geibel), rusă (A.P. Cehov, *O operă de artă*), americană (E.A. Poe, *Maelström*), engleză (Rudyard Kipling), latină (Ovidiu) ş.a. Revista nu are un cronicar literar atent la viaţa editorială, recenziile sau cronicile de întâmpinare apărând întâmplător, dar la lucrări importante: *Literatura română modernă*, volumul I, de Ovid Densusianu, *Letopiseţul Ţării Moldovei* al lui Ion Neculce, ediţie de Alexe Procopovici, *Letopiseţul Ţării Moldovei* de Grigore Ureche, ediţie de Constantin Giurescu. Oportună este tipărirea studiului *Viaţa lui Panait Cerna – Opera lui Panait Cerna* de Lucian Predescu, însoţit de o suită de poezii originale şi traduse, şi a *Ţiganiadei* lui Ioan Budai-Deleanu, versiune prescurtată, cu un cuvânt înainte şi sub îngrijirea lui Mihail Pricopie (1931), ambele precedând imprimarea în volum. Contribuţiile de istorie literară aparţin lui Teodor Bălan (*Noi documente privitoare la familia Hâjdău*), D. Stoicescu (*Macedonski în Dobrogea* – însemnări din 1879, când poetul era directorul Prefecturii din Cernavodă), Lucian Predescu (*Marea Neagră în poezia noastră populară*). Câteva texte sunt preluate din „Dacoromania" (Ion Breazu, *Ioan N. Roman. 1866–1931*), „Neamul românesc" ş.a. Secţiunea cea

mai bine reprezentată este cea a studiilor (Theodor D. Speranţia, *Dobrogea în folclorul nostru*), dar mai ales a miniantologiilor din folclorul dobrogean: legende, colinde, cântece bulgărești, lipovene, tătare, ale germanilor și ale grecilor, culese de Emil Riegler-Dinu, Ion Georgescu, G. Coatu-Cerna. Alți colaboratori: N. Iorga, Petru Vulcan, Em. Bucuța, George Vâlsan, Mihail Dragomirescu, Ștefan Bezdechi, C. Motăș, O. Tafrali, Eugen Ciuchi, Ioan Micu. ***R.P.***

ANALELE LITERARE, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din 15 decembrie 1885 până în mai 1886 şi la 15 ianuarie 1888. Comitetul de redacţie: Bonifaciu Florescu, Anghel Demetriescu, C. Georgian, D. Stăncescu, D. Teleor, G. Dem. Teodorescu, Ştefan Vellescu, M. Gaster, Traian Demetrescu, Mircea C. Demetriade ș.a. Ambiţia lor, nerealizată, era de a combate, prin revistă şi prin cercul literar care trebuia să se constituie în jurul ei, influenţa „Convorbirilor literare". Petre Ispirescu, O. Lugoșianu, F. Simionescu şi D. Stăncescu au publicat literatură populară. *O comedie*, *În noaptea nunţii*, fragmente din romanul *Între crimă şi moarte* şi versuri dădea Mircea C. Demetriade, alături de care colaborau N. Carageally-Costache, N.G. Rădulescu-Niger, Gh. Bengescu-Dabija (cu câteva scene din *Pygmalion, regele Feniciei*), C.M. Nicolaescu, Th. Dumbrăveanu ş.a. Traian Demetrescu îşi tipărea în **A.l.** poeziile *Lumea* şi *Două stanţe*, Bonifaciu Florescu semnează mai multe versificări pe teme istorice, precum şi articole, fragmente din cursul de literatură, recenzii. Cu articole de critică literară este prezent Anghel Demetriescu, iar alte recenzii, cronici dramatice şi note bibliografice le aparţin lui Lazăr Şăineanu şi lui C. Drăgulinescu. Poeziile *La visul profan* şi *Suo tempore* de Al. Macedonski apar mai întâi aici. ***R.Z.***

15 DECEMBRIE, 1885.

ANALELE LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ

ANUL ÎNTÂIŬ

No. 1.

REDACTIA SI ADMINISTRATIA
Strada Vêntului Nr. 7.

BUCURESCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORIĬ ROMÂNI)
No. 26. — Strada Academiei. — No. 26.
1885.

ANALELE LITERARE, POLITICE, ŞTIINŢIFICE, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din ianuarie 1904 până în iunie 1905, sub redacţia unui comitet; secretar de redacție: G.T. Buzoianu. Publicaţia se află în descendenţa „Literatorului", dar e apropiată prin ideologie şi de mişcarea sămănătoristă. De la numărul 4–5/1904, direcţiunea este reprezentată de Th.D. Speranţia pentru partea literară, N. Cosăcescu pentru partea politică şi G.T. Buzoianu pentru cea ştiinţifică. Conform articolului-program *Prima vorbă*, „numai o literatură naţională ne poate asigura o individualitate etnică" în interiorul unui proces de „reformă în toate direcţiile", vizând „redeşteptarea geniului latin al neamului". Poeţii, prozatorii şi criticii revistei sunt însă, în mare majoritate, modernişti sau susţinători ai curentelor moderniste în literatură. Publică poezie Al. Macedonski (*Noaptea de decemvrie*), G. Bacovia (*Balet*, *Serenadă*), Alice Călugăru (*Taina mării*, *Pastel*, *E vântul*), Al.T. Stamatiad (*Toamna*, *Femeile*), Eugeniu Sperantia (*Din tren*), Donar Munteanu (*Zâna de rouă*, *Amintiri evocate* – poemă), N.G. Rădulescu-Niger (*Aniversarea Unirii 1859*, *Cocheta*), Mircea C. Demetriade (*Fatma*, *Serbarea mării*), Mia Frollo (debut în 1905, cu numele Maria Buzoianu), Constantin Rîuleţ, ascuns sub pseudonimul Rigo Pol (*Vino*), printre prozatori numărându-se C. (I.A.) Nottara (*De dincolo de moarte* – fragment din romanul memorialistic cu acest titlu, ce va apărea în 1907), N.G. Rădulescu-Niger (*Copil de suflet* – schiţă), Th. D. Speranţia (*Rabinul şi Dumnezeu* – anecdotă, *Cuza cel nou* – amintire). În ce priveşte teatrul, revista face faţă tipăririi unor texte chiar de mari dimensiuni. Astfel, cu numărul 1/1904 începe publicarea basmului *Dafin Făt-Frumos şi frumoasa*

Ileana, „un prolog şi 10 icoane" în versuri şi proză, semnat de Mircea C. Demetriade, tot lui aparţinându-i şi „melopeea în trei acte" *Renegatul*. Poem dramatic este și actul *Flori și lacrimi*, subintitulat *Bianca*, de Mihail Mora. Numărul triplu 6–8/1904 reproduce „drama în cinci acte şi în versuri" *Grigore Vodă, domnul Moldovei* de Alexandru Depărăţeanu, precedată de un studiu de C.G. Dissescu ce analizează viața și opera autorului, de altfel întregul număr fiind dedicat personalităţii acestuia. Preocupările de istorie literară se rezumă la un amplu studiu de Mihail Strajanu despre I. Heliade-Rădulescu (*Ioan Eliade Rădulescu*). Se mai reproduc conferinţa *Despre budism* rostită la Ateneul din Botoşani de D. Drăghicescu, câteva epigrame ale lui Radu D. Rosetti şi legenda istorică *Aga Bălăceanu* de Hristian (Christea) N. Ţapu. Recenziile cuprinse în rubricile „Cronica literară", „Biografii" comentează colecţia de istorisiri și cântece populare Ştefan Vodă cel Mare și Sfânt adunate de S. Teodorescu Kirileanu şi semnalează cititorilor monografii ca *Alexandru Russo* a lui P.V. Haneş. „Cronica ştiinţifică" e semnată Argus, „Cronica artistică" e susținută de Mircea C. Demetriade, iar cea „didactică" de Th.D. Speranţia. Alţi colaboratori: I. Peretz, H.G. Lecca. ***I.H., R.P.***

ANALELE ROMANULUI, revistă „literară, ştiinţifică şi economică" apărută la Roman, lunar, între 20 mai şi 25 decembrie 1932. Este scoasă, declară articolul-program redacţional, în „vremuri cenuşii", caracterizate de „nevoi şi necazuri multe şi grele", aspiraţia ei fiind „de a deveni sinteza vieţii culturale a meleagurilor noastre restrânse […], oglinda năzuinţelor de mai bine, înfăptuire a gândului dârz şi a visului aripat" (*Cuvânt înainte*). Publică poezii V. Eftimiu (*A-mbătrânit și femeia de ceară, În fum lunar, Înviere*), George Voevidca (*Cântec de dragoste, Amurg, Paradă provincială* – versuri umoristice), G. Ranetti, Traian Chelariu (*Mărgeanul*), Dragoş Vitencu (*Descătușare*), Alfred Moșoiu (*Despărțire* – sonet). Proza, cu excepţia tabletei *Tocila* – reintitulată de redacție *Tocilarul* – de Tudor Arghezi, tradusă şi în franceză, este puţină şi nesemnificativă (M. Ghimbășanu, *Rivalitate*, V. Moșinschi, *Neînțelegeri* – o „schiță literaturizată de roman sămănătorist", G. Voevidca, *Între gazetari – câteva imagini pe un subiect jurnalistic*). Se dau câteva traduceri din odele lui Horaţiu (*Ad Taliarchum*, I, 9, *Ad Sestim,* I, 4), din poezia lui Charles Baudelaire (*Armonia serii*) şi a lui Jules Lemaître (*Pescărușul*). Se reproduc proverbe sanscrite traduse de G. Coşbuc şi proverbe franceze (*Zicale de aiurea*) traduse de N. Iorga. Al. Epure editează și comentează pagini selectate din *De neamul moldovenilor* de Miron Costin şi semnează un comentariu pe marginea celor nouă scrisori ale poetului Panait Cerna către un „prieten romaşcan". Un portret prieteneos îi dedică publicistul Carol Drimo scriitoarei Ștefania Zottoviceanu Rusu, cu amănunte despre atașamentul ei recent la ideile filosofului indian Krișnamurti și despre publicarea revistei „Buletinul Stelei", în editura proprie. Sub promițătorul generic „Din scriitorii dispăruți", umoristul G. Ranetti strecoară *Un proverb rusesc versificat* în trei strofe, iar o notiță în română însoțită de versiunea franceză îi dedică acronimul N.T.A. primului ofițer evreu al armatei române, Marcu Bociner, preluată din ziarul „Neues Wiener Tagblatt". Se mai reproduc poezia *Colinde* de St. O. Iosif și câteva versuri folclorice „din colecția Gavril Ionescu". Odată cu numărul 4, sumarul se îmbogățește cu rubrica „Poșta redacției", iar în numărul 5 un anunț semnalează celor interesați că „manuscrisele, revistele, ziarele, cărțile etc. se vor adresa în viitor d-lui George Voevidca la vila Liceului de băieți «Roman Vodă»" și comunică trecerea redacției în responsabilitatea aceluiași. Alți colaboratori: N. Tcaciuc-Albu, Spiridon Vârnav, Marcel Șt. Ionescu, M. Solomon. ***I.D., R.P.***

ANALELE ŞTIINŢIFICE ALE UNIVERSITĂŢII „AL. I. CUZA" DIN IAŞI, publicaţie care apare la Iaşi, anual, din 1955. Între 1955 şi 1963 secţiunea care interesează istoria şi critica literară a avut subtitlul „Istorie. Filologie", între 1964 şi 1968 „Limbă. Literatură", din 1969 „Lingvistică. Literatură", iar din 1998 „Literatură". În primii ani revista a avut un comitet de redacţie mixt, condus de academicianul O. Mayer, din care, alături de istorici, biologi şi profesori de ştiinţe sociale, făceau parte Gavril Istrate şi N.I. Popa. Din 1964 ultimii doi sunt redactori responsabili pentru secţiunea de limbă şi literatură. Începând cu 1966 comitetul de redacţie va fi alcătuit doar din filologi (Const. Ciopraga, Gavril Istrate, N.I. Popa şi Ariton Vraciu), iar odată cu 1969 Const. Ciopraga devine redactor responsabil împreună cu N.I. Popa, acesta, înlocuit din 1973 de I. Sîrbu; din 1978 până în 1989 Const. Ciopraga va fi singurul redactor responsabil, funcţie îndeplinită

din 1990 de Ion Apetroaie, urmat din 1998 de Constantin Pricop. În toţi aceşti ani se vor publica numeroase contribuţii de istorie literară română şi universală, de literatură comparată (receptare literară şi influenţe), stilistică şi poetică, etnologie, distribuite în rubricile „Perspective în cercetarea literară", „Poetică şi limbaj", „Interferenţe", „Puncte de vedere", „Perspective asupra clasicilor", „Interpretări", alături de un bogat corpus de recenzii şi de o rubrică de aniversări şi comemorări. Numere speciale, dedicate unor evenimente sau unor teme de dezbatere din sfera istoriei, culturii şi a literaturii, precum comemorarea lui Sextil Puşcariu (1968), centenarul naşterii lui G. Ibrăileanu (1971), perspectivele criticii literare (1978), *Explorări în spaţiul romanului* (1988), *O întâlnire astrală. Lucian Blaga – Ion Barbu* (1995), centenar Eugen Ionescu (2008–2009), ca, de altfel, şi multe studii incluse în fiecare număr, bunăoară cele închinate unor personalităţi ca Jan Kochanowski, Timotei Cipariu, I.M. Marinescu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Dan Simonescu, conferă revistei o ţinută academică şi în acelaşi timp sincronizată cu actualitatea ştiinţifică şi culturală. Cele mai multe contribuţii pun în circulaţie rezultatele cercetărilor profesorilor de la Facultatea de Filologie (ulterior de Litere), cărora li se adaugă şi unele provenind de la colaboratori de peste hotare sau din alte centre universitare româneşti, între care I.I. Russu, Iorgu Iordan, Leon Leviţchi, I.C. Chiţimia, Mario Ruffini, Jean-Louis Courriol, Calogero Giardina, Regina Fritzsche, Sabine I. Mohan ş.a. Studii referitoare la istoria literaturii române din secolul al XIX-lea şi din prima jumătate a celui următor ori vizând activitatea unor scriitori de după 1950 semnează de-a lungul anilor Al. Dima (*Tudor Vianu*), Const. Ciopraga (*Proza literară a lui V. Alecsandri*, *Măştile lui Ibrăileanu*), I. D. Lăudat (*Cronica anonimă racoviţeană*), Al. Husar (*Elemente filosofice în sonetul lui Mihai Codreanu*), Maria Platon (*Ideile literare ale lui V. Alecsandri*), Elvira Sorohan (*Cronica anonimă despre Constantin Brâncoveanu*), Maria Frunză (*Mihail Kogălniceanu epistolier*), Antoaneta Macovei (*Miron Costin şi Ion-Heliade Rădulescu*), I. Sîrbu (*Camil Petrescu, poetul*), Mihai Drăgan (despre Eminescu), Ion Apetroaie (*G. Ibrăileanu şi critica estetică*), Grigore Ţugui (despre V. Alecsandri, B.P. Hasdeu), Ilie Dan (despre Anton Pann, G. Topîrceanu), Adrian Voica (*Cezura în sonetul eminescian*), Noemi Bomher (despre Ion Creangă, Mihail Sadoveanu), Nicolae Creţu (*Dramaturgul Eugen Ionescu: cutezanţă radicală*), Horia Avrămuţ (despre Nichita Stănescu, A.E. Baconsky), Radu Rotaru, Constantin Pricop (*Condiţie a începuturilor*), Antonio Patraş (*Tânărul Lovinescu*), Lăcrămioara Petrescu (*Petre Stoica: matricea poetică*), Bogdan Creţu (despre Dimitrie Cantemir), Doris Mironescu (despre Eugen Ionescu), Emanuela Ilie ş.a. O tematică tot atât de bogată şi de variată oferă şi secţiunea rezervată literaturii universale şi comparate, bine susţinută de la început până în prezent. Personalitatea şi opera unor mari scriitori francezi, germani, englezi sau ruşi este comentată de Emilia Vanda Leviţchi (L.N. Tolstoi, Aleksandr Tvardovski), Silvia Buţureanu (Saint-Exupéry, Eugen Ionescu, Colette), Cornelia Andriescu (*Însuşirile omului fără însuşiri*, *Robert Musil şi teatrul*), Val Panaitescu (*André Niel şi analiza psihostructurală*), Maria Carpov (Paul Scarron), Natalia Cantemir (L.N. Tolstoi, Henryk Sienkiewicz), Rica Ionescu (Jean-Paul Sartre), Adela Holban (Rabelais, Saint-John Perse,), Traian Diaconescu (motive antice în poezia lui Eminescu), Gheorghe Macarie (*Umanismul unei străvechi epopei*), Petruţa Spânu (Diderot, Serge Doubrovski), Anca Sîrbu (Stendhal, Julien Green), Al. Călinescu (despre André Gide), Marina Mureşanu–Ionescu (*Eminescu şi Nerval*, *practica fragmentului*), Maria Pavel (*Creangă şi Perrault*), Constantin Pavel (despre Lucien Goldmann, André Malraux), Mihaela Mârţu (*Moartea lui Don Juan*), Simona Modreanu (despre Emil Cioran), Horst Fassel (despre Ernst Stadler), Grigore Vereş (despre Charles Dickens, Alfred Tennyson), Ştefan Avădanei (despre T.S. Eliott, Noua Critică), Horia Hulban (despre G.B. Shaw), Codrin Liviu Cuţitaru (despre Edgar Allan Poe), Eleonora Nicola (*G. Tomasi di Lampedusa şi Matei Caragiale* ş.a.), Eleonora Cărcăleanu (despre Leopardi, Montale), Viorica Constantinescu (*Jean de Sponde, poet baroc*), Dana Diaconu (*Eminescu în limba spaniolă*), Svetlana Negru (despre Vladimir Korolenko), Livia Cotorcea (despre A.S. Puşkin, M.I. Lermontov), Sorina Bălănescu (despre Saltîkov-Şcedrin, Boris Pasternak). Între contribuţiile de teorie literară şi estetică se numără cele semnate de Al. Husar (*Tekhnê et poíesis*, *Strukturen und Schichten*), Sorin Pârvu (*Senzorialul ca limbaj*), Iulian Popescu (*Le Rythme du discours*), Luca Piţu (*Literatura, logos performativ?*). Chestiuni de folclor şi etnologie abordează I.D. Lăudat, Vasile Adăscăliţei, Petru Ursache şi Mircea Fotea.

Sunt recenzate cărţi de Dumitru Micu, D. Popovici, Pompiliu Constantinescu, Gh. Vrabie, Al. Dima, Dan Simonescu, Irina Mavrodin, Adrian Marino ş.a., precum şi lucrările membrilor catedrelor de specialitate din Facultatea de Filologie (Litere). Sunt, de asemenea, analizate cu pertinenţă volume de Louis Michel, Karl Krolow, Friedhelm Kemp, Margaret Dietrich, A. N. Sokolov, John Gassner, D.S. Minski, Hartmut Steinke, Mihail Bahtin. ***C.A.***

ANALELE UNIVERSITĂŢII BUCUREŞTI. Seria Limba şi literatura română, publicaţie care apare la Bucureşti, anual, din 1956, în continuarea „Revistei Universităţii «C. I. Parhon» şi a Politehnicii din Bucureşti. Seria «Ştiinţe sociale»“ (1952–1955). Între 1956 și 1960 are titlul „Analele Universităţii «C.I. Parhon». Seria ştiinţelor sociale. Filologie”. În afară de seria „Limba şi literatura română”, **A.U.B.** mai cuprind alte serii dedicate studiilor filologice: „Literatură universală şi comparată”, „Limbi şi literaturi străine”, „Limbi romanice”, „Limbi germanice”, „Limbi slave”. Comitetul de redacţie, alcătuit în 1956 din Jean Livescu (redactor responsabil), Paul Popescu-Neveanu, Sandu (Alexandru) Vianu (redactori responsabili adjuncţi), Andrei Oţetea, Al. Rosetti, Nicolae Melinescu, Mihai Novicov, I. Oancea, L. Tismăneanu, Costin Murgescu (membri), suferă de-a lungul timpului frecvente modificări, printre redactorii responsabili coordonatori numărându-se Alexandru Balaci (1963–1965), D. Păcurariu (1969–1973), Ion Coteanu (1977–1989), Ion Vasile Șerban (1990), Dan Horia Mazilu (1991, 1998–2003), Angela Bidu-Vrânceanu (1998–2008), Liviu Papadima (2004–2011), Emil Ionescu (2009–2011), iar printre redactorii-șefi, Paul Cornea (1992–1993), Dan Horia Mazilu (1995–1997), Oana Chelaru-Murăruș (2012). Au mai făcut parte din colectivul de redacţie D. Micu, Matilda Caragiu Marioţeanu, Dan Grigorescu, Eugen Simion, Silviu Angelescu, Antoaneta Tănăsescu, Al. Graur, Athanase Joja, Tudor Vianu, Al. Balaci, Boris Cazacu, Şerban Cioculescu, Al. Piru, Silvian Iosifescu, Valeria Guţu Romalo, D. Macrea, Ovid S. Crohmălniceanu, George Munteanu, Mircea Martin, Valentin Lipatti, Leon Leviţchi, Ana Cartianu, G. Ivaşcu, Al. Dima. Rubricile inițiale, „Probleme de limbă” și „Probleme de literatură”, vor fi completate cu „Literatură română”, „Lingvistică”, „Teorie literară”, „Folclor”, „Istoria literaturii române”, „Studii şi documente”, „Limbă şi literatură română”, „Limbi şi literaturi străine”, „Literatură universală”, „Cronică” și „Recenzii”, ultimele două fiind cele mai constante; după 1989 se va renunța la rubricile permanente. De-a lungul anilor revista tipărește, alături de studii și articole din domeniul lingvisticii, folcloristicii, al istoriei, criticii, teoriei literare şi literaturii comparate, recenzii, cronici, lucrări ale unor sesiuni științifice, simpozioane și colocvii. Astfel, volumul din 1972 însumează comunicările susţinute la sesiunea ştiinţifică cu tema *Metodologia cercetării limbii şi literaturii* de Al. Dima (*Problematica şi metodologia modernă a literaturii comparate*), Paul Cornea (*Contribuţii la o teorie sociologică a „succesului” literar*), Liviu Onu (*Despre oportunitatea unor metode riguroase în editarea textelor româneşti vechi*), Mihai Zamfir (*Metodologia monografiilor privind literatura română modernă – secolul al XIX-lea*), Boris Cazacu, Dan Simonescu, Ion Coteanu. Volumul din 1978 este consacrat lucrărilor prezentate la un colocviu româno–german pentru studierea lexicului social-politic din epoca de la 1848 de I. Coteanu, Mircea Seche, Narcisa Forăscu, Rodica Bogza-Irimie, Angela Bidu-Vrânceanu ș.a. Numărul 2/1973 este dedicat aniversării a trei sute de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir, iar articolele sunt semnate de D. Păcurariu (*Dimitrie Cantemir – Precursorul*), Dan Simonescu (*„Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea”*), Ion Rotaru (*Dimitrie Cantemir – Stilul baroc*), Al. Cizek (*Valori clasice şi umaniste în „Istoria ieroglifică”*), Dan C. Mihăilescu (*„Ţiganiada” şi „Istoria ieroglifică”*). În cadrul rubricilor „Studii şi documente”, „Discuţii despre curente în literatura română din secolul XX” semnează articole despre sămănătorism, poporanism şi avangardism Al. Piru, Pompiliu Marcea, G. Ivaşcu, Ion Rotaru ş.a. (1968), iar despre personalităţi ale istoriei şi criticii literare (E. Lovinescu, G. Călinescu, D. Popovici) scriu Eugen Simion, Romul Munteanu şi Ovid S. Crohmălniceanu (1969). Mai contribuie cu articole de istorie, teorie şi critică literară D. Micu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Mihai Novicov, I.C. Chiţimia, Virgil Nemoianu, Şt. Cazimir, Al. Tudorică, Mihai Apostolescu, Aurel Petrescu, M.I. Dragomirescu, Mircea Martin, Silvian Iosifescu, Octav Păun, Jean Livescu, Mircea Anghelescu, Gh. Bulgăr, N. Constantinescu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Nicolae Manolescu, Dan Grigorescu, Dan Horia Mazilu, Florin Manolescu. Cu articole de literatură comparată şi universală participă T. Vianu (*O problemă a periodizării Renaşterii*, 1959), Nina

Façon, Al. Balaci, Ion Brăescu, Valentin Lipatti, Vera Călin, Leon Levițchi, Ana Cartianu, Eugen Cizek; cu studii de lingvistică, poetică şi stilistică Gr. Brâncuş, Valeria Guţu Romalo, N. Condeescu, Al. Graur, Pandele Olteanu, Lucia Wald, Iorgu Iordan, Edith Iarovici, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Rodica Zafiu, Gabriela Pană-Dindelegan, N. Constantinescu. Volumul din 1996 găzduieşte o parte dintre lucrările Colocviului Național „Mihai Eminescu”, iar anul următor apar contribuțiile prezentate la Simpozionul „Tudor Vianu” de George Gane (*Conceptul de critică literară al lui Tudor Vianu*), Mircea Martin. Mai publică articole de teorie și critică literară Liviu Papadima (*Eternul Caragiale la răscruce*), Ion Bogdan Lefter (*„Vizualitatea” operei lui Creangă*), Ion Manolescu, Gabriel Mihăilescu, Monica Spiridon, de lingvistică: Gabriela Pană Dindelegan și recenzii: Camelia Stan (Ion Coteanu, *Gramatică, stilistică, compoziție*), Cristian Moroianu (G.I. Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*), Alexandra Vrânceanu ș.a. ***C.A., L.Bc.***

ANALELE UNIVERSITĂŢII DIN CRAIOVA, publicaţie care apare la Craiova, anual, pe serii, din 1972. Între 1972 şi 1975, seria de filologie iese împreună cu seriile de istorie şi geografie; din 1976 seria de filologie apare separat. Primul colegiu de redacţie este format din Pavel Ţugui (redactor responsabil), George Sorescu (secretar de redacţie), Eugen Negrici, Dorin Teodorescu, Ioana Murar, Mimoza Iancovici, Marin Ohotă, Rodica Iordache. Din 1973 din colegiul de redacţie mai fac parte Al. Piru, Flora Şuteu, Ion Pătraşcu, Pavel Ţugui rămânând redactor responsabil. În 1975 redactor responsabil este Ion Trăistaru (pentru toate seriile). Din 1976 acesta apare alături de Flora Şuteu, Ion Pătraşcu, Marin Petrişor, George Sorescu, Pavel Ţugui, Dorin Teodorescu. Între 1977 şi 1982 secretar de redacţie este Pavel Ţugui. Din 1978 textele sunt grupate în rubrici cvasipermanente, ca „Studii şi documente”, „Note şi recenzii”, „Cronică”. Volumul din 1982 este îngrijit de Gh. Bolocan. În 1986 colegiul de redacţie este compus din Eugen Negrici, Marin Beşteliu, Gh. Bolocan (secretar de redacţie), Ion Pătraşcu, Radu Sp. Popescu, Constantin Popescu, George Sorescu, Ion Trăistaru. Din 1996 seria de filologie apare în două subserii, prima dedicată lingvisticii (redactor-şef Cristina Teodorescu), iar cea de-a doua literaturii române, universale şi comparate (redactor-şef Cătălin Ghiţă). Acestor subserii li se adaugă în 1998 una dedicată limbilor şi literaturilor romanice (redactor-şef Lelia Trocan), iar din 2000, încă o subserie, dedicată limbii şi literaturii engleze (redactor-şef Felicia Burdescu). Din 2004 începe să apară şi o subserie dedicată limbilor şi literaturilor clasice (redactor-şef Katalin Dumitrescu). Subseriile dedicate culturii franceze şi engleze sunt redactate în aceste limbi. O altă subserie, dedicată limbilor străine aplicate, cu evidente implicaţii istorico-literare, apare din 2005 (redactor-şef Nicolae Panea). În primele volume comentatorii poeziei româneşti se interesează de autori şi de teme majore, începând cu Eminescu (Pavel Ţugui, C.D. Papastate). Tudor Arghezi intră în aria de preocupări a lui Titus Bălaşa, Marin Beşteliu, Florea Firan, volumul din 1979 cuprinzând o secţiune dedicată centenarului naşterii poetului, cu materiale semnate de Eugen Negrici, Dorin Teodorescu, Ion Pătraşcu. Tot Dorin Teodorescu se ocupă de Ion Barbu, George Sorescu de Vasile Alecsandri, Emilia Parpală de Ion Budai-Deleanu şi de Adrian Maniu, Toma Grigorie de Mihail Celarianu, Emil Dumitraşcu de N.I. Herescu. Proza românească îi preocupă pe colaboratorii şi pe redactorii revistei începând cu literatura veche. Eugen Negrici se arată interesat de cronicile brâncoveneşti (*Observaţii stilistice asupra cronicii anonime brâncoveneşti*), Ion Trăistaru de arta literară a lui Miron Costin, Ion Nijloveanu de opera lui Dimitrie Cantemir, Tudor Nedelcea de cronicarii munteni. De literatura românească premodernă şi modernă se ocupă Marian Barbu (*Marginalii la o proză mai puţin cercetată – romanul de mistere, Dislocarea compoziţiei în proza românească actuală, în „Galeria cu viţă sălbatică”*), Pavel Ţugui, Cornelia Diaconu, Dorin Teodorescu, Toma Grigorie, Titus Bălaşa, Sonia Cuciureanu, Maria Magdalena Simion. Volumul din 1980 conţine o secţiune dedicată centenarului naşterii lui Mihail Sadoveanu (corespondenţă, studii de Pavel Ţugui şi Ion Pătraşcu ş.a.). Dramaturgia, care ocupă un loc mult mai modest în preocupările cercetătorilor, este abordată de Sina Dănciulescu-Leonte, Cornelia Cârstea şi Rodica Iordache. Fără a fi de la început destinată studierii literaturii universale, revista conţine încă din primele volume numeroase cercetări dedicate poeziei scrise în alte limbi, cu precădere în cele romanice. Primul loc pare să fie ocupat de lirica franceză, căreia îi dedică mai multe studii Constantin Popescu şi Sonia Cuciureanu. A doua, în ordinea frcvenţei cu care

este abordată, este poezia italiană, despre care scriu Ion Pătraşcu ori Romeo Magherescu. Nu sunt uitate literaturile clasice, cu precădere cea latină, şi lirica unor popoare romanice (Romeo Magherescu). Cât priveşte proza, pare să intereseze, în primul rând, cea franceză, începând cu marea literatură a secolului al XIX-lea (Lelia Trocan), pentru ca, trecând prin Émile Zola (C.D. Papastate) şi Raymond Radiguet (Sonia Cuciureanu), să se ajungă la marea literatură a secolului al XX-lea, cu François Mauriac (Sonia Cuciureanu), Jean Giraudoux (Elena Răducanu) sau cu Noul Roman (Lelia Trocan). Volumul din 1980 are şi o secţiune dedicată personalităţii lui Honoré de Balzac, intitulată *Evocarea lui Balzac*, cuprinzând studii şi note de Elena Răducanu, Sonia Cuciureanu, Lelia Trocan, Ion Pătraşcu. Alte domenii abordate în aria epicului merg de la proza latină clasică până la literaturile anglo-saxone. În domeniul dramaturgiei străine, interesul **A.U.C**. se dovedeşte la fel de variat, ca modalităţi de analiză tematică, şi la fel de modern, sub aspect metodologic, ca şi celelalte, deşi aria de interes se limitează aproape exclusiv la domeniul dramaturgiei şi al spectacolului teatral francez. I.Schinteie cercetează, din această perspectivă, modernitatea teatrului scris de Alfred de Musset, dar şi repertoriul Teatrului Naţional din Craiova în secolul al XX-lea, în vreme ce Elena Răducanu, specializată în opera dramatică a lui Henry de Montherlant, se apleacă asupra esteticii spectacolului dramatic, pentru care apelează la perspective metodologice de o strictă modernitate (*Approche sémiotique du théâtre*). După despărţirea în cele două subserii, de lingvistică şi de literatură, dar mai ales după apariţia celor specializate, dedicate spaţiului cultural francez, englez sau aceluia al Antichităţii clasice, tematica studiilor publicate se specializează la rândul ei, în zona de interes a actualităţii rămânând cu precădere subseria dedicată literaturii române, universale şi comparate. Se publică studii despre proza lui Anton Holban (Marian Victor Buciu), despre prozatorii Școlii de la Târgovişte (Ion Buzera), despre jurnalul lui I.D. Sîrbu (Ramona Şendrescu), despre „probarea silogistică a identităţii" la Marta Petreu (Ilona Duţă) şi despre începuturile literare ale lui Mircea Eliade (Silviu Gongonea). Din spaţiul cultural romanic se detaşează comentariile la opera romanescă a Daciei Maraini (Nicoleta Călina) şi recenzii cum este cea a Elenei Pârvu la volumul *Italica* de Helga Tepperberg. Multe astfel de cercetări, probabil referate sau părţi din forma definitivă a unor teze de doctorat au un aparat critic dezvoltat, precum şi o tratare îndrăzneaţă a temelor. Alţi colaboratori: Al. Cistelecan, Ion Calotă, Doina Negomireanu, Olivia Bălănescu, Geo Constantinescu, Camelia Manolescu, Carmen Petcu, Gabriela Gheorghişor, Victor Olaru, Gabriel Nedelea. ***I.I.***

ANALELE UNIVERSITĂŢII DIN TIMIŞOARA. Seria ştiinţe filologice, publicaţie care apare la Timişoara, anual, din 1963; din 2000 titlul s-a schimbat în „Analele Universităţii de Vest din Timişoara". Între 1963 şi 1969 redactor responsabil a fost G. Ivănescu, iar secretar de redacţie G.I. Tohăneanu, din 1965 redactor responsabil adjunct devine Eugen Todoran. Începând cu 1969, Victor Iancu este numit redactor responsabil, iar Eugen Todoran şi Ştefan Munteanu redactori responsabili adjuncţi. Ştefan Munteanu este din 1976 redactor responsabil, fiind înlocuit în 1986 cu Vasile Şerban. După 1989 revista va fi condusă de Simion Mioc (1990–1994), Ileana Oancea (1995–2008), Vasile Frăţilă (2009) şi Claudiu T. Arieşan (din 2010). În 1989 publicaţia nu a apărut. Principalele rubrici, păstrate încă de la apariţie, sunt „Lingvistică", „Literatură" (cu deschideri spre istoria literaturii, literatură universală şi comparată, folcloristică), „Note şi discuţii", „In memoriam" şi „Recenzii". La rubrica „Literatură" au publicat Eugen Todoran (*Eminescu. Diorama poetică şi dialectica istorie*, precum şi contribuţii vizând scrisul lui George Coşbuc, Vasile Pârvan ş.a.) –, Simion Mioc (pagini despre N. Iorga, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, Ion Vinea ş.a.), Lucia Jucu-Atanasiu (contribuţii privitoare la *Cronica anonimă brâncovenească,* Dimitrie Dăscălescu, Ion Ghica, Mihail Sadoveanu), Ion Iliescu (cercetări dedicate literaturii vechi, lui Ion Creangă, George Coşbuc, Ion Agârbiceanu), Virgil Vintilescu (despre Ioan Maiorescu, Eminescu, Ioan Slavici, Titu Maiorescu), Traian Liviu Birăescu (*Timp şi roman* etc.), Ileana Oancea (studii referitoare la poezia secolului al XIX-lea, la proza lui Eminescu), Iosif Cheie-Pantea (*Romantismul şi curentele moderne*, Eminescu), Dumitru Vlăduţ (pagini privind opera lui Ion Budai-Deleanu, poezia şi poeţii simbolismului, N. Davidescu), Alexandru Ruja (*Între clasic şi modern*), Cornelia Stancu (despre Martha Bibescu, Elena Văcărescu, Anna de Noailles), Daniel Vighi (Ioan Slavici). Li se alătură cu studii vizând mai

ales literatura secolelor al XX-lea şi al XXI-lea Cornelia Nistor (*Elemente picareşti în prozele lui Panait Istrati*), Stela Mirel (despre Al. A. Philippide), Dumitru Tucan (*Sensurile modernităţii*), Adrian Mioc (*Timp şi metodă – fenomenul religios*), Carmen Blaga (*Manifestul literar*), Ilinca Ilian (*Mircea Cărtărescu)*. Folclorul, în primul rând cel din Banat, este cercetat de Ovidiu Bârlea, Partenie Muraru şi Ion Iliescu. Numeroase contribuţii dedicate unor importanţi scriitori europeni şi din cele două Americi sau unor probleme de literatură comparată sunt semnate de Victor Iancu (*Fr. Schiller şi problemele umanismului*, *Tudor Vianu, comparatist*), Alfred Heinrich (pagini despre Puşkin, Lermontov, Dostoievski, Turgheniev, Leonid Andreev), Clio Sârbu-Mănescu (despre clasicismul şi romantismul francez, despre Elsa Triolet), Traian Liviu Birăescu (cu privire la Euripide, Shakespeare, Proust), Rodica Ciocan-Ivănescu (cercetări despre baroc), Rodica Tohăneanu (Charles Baudelaire, Albert Camus), Livius Ciocârlie (Balzac, Francis Ponge, Sartre), Ignat Bociort (Aristotel), Marcel Pop-Corniş (despre poezia americană contemporană), Margareta Gyurcsik (drama medievală, Stendhal, romanul realist, Albert Camus), Galina Cernikova (Mihail Bulgakov), Cornelia Nistor (spiritul Luminilor, romanul secolului al XVII-lea, Mark Twain), Iosif Cheie-Pantea (Eminescu şi Leopardi), Carmen Blaga (Marinetti şi Urmuz, teoriile asupra imaginarului), Tudor Beşuan (romanul american), Constantin Chevereşan (Henry James, Norman Mailer, Joseph Conrad), Ramona Boca-Bordei (despre ratare în plan literar, despre André Gide), Roxana Nubert (literatura barocă germană din România, R.M. Rilke), Adriana Babeţi (*Text şi hegemonie*), Anca Oprić (Zola, Apollinaire, Albert Camus), Eleonora Pascu (Thomas Mann, Bertolt Brecht, Peter Handke). De asemenea, sunt prezenți în revistă Alain Vuillemin, Wolfgang Schaller, José Roso Diay, Maria Lombardo, care oferă contribuţii despre romanul francez sau englez, despre Hölderlin, Domenico Tempio și Lope de Vega. În domeniul lingvistic se publică de-a lungul timpului cercetări de lexicologie (Marin Bucă, Ivan Evseev, Richard Sârbu, Maria Sârbu), de stilistică şi istoria stilisticii (G. Ivănescu, Gheorghe I. Tohăneanu, Ileana Oancea, Ştefan Munteanu, Felicia Giurgiu ş.a.), istoria limbii (Doina David), dialectologie (Ionel Stan, Vasile Frăţilă), de lingvistică aplicată limbilor franceză, engleză, germană (Maria Ţenchea, Hortensia Pârlog, Aurelia Turcu, Yvonne Lucuţa ş.a.). Rubrica de recenzii prezintă cărţi aparţinând lui Eugeniu Coşeriu, Carlo Tagliavini, Alain Guillermou, R.M. Albérès, Faust Bădescu, Yves Duplessis, Eugen Cizek, Al. Dima, Edgar Papu, Maurice Blanchot, George Steiner, Dan Horia Mazilu ş.a., iar cea intitulată „In memoriam" aduce omagiul dedicat unor personalităţi ca Iosif Popovici, Tudor Vianu, Jean Boutière, George Giuglea, P.P. Panaitescu, Victor Iancu, G. Ivănescu. Volumul din 1995 este închinat profesorului Ştefan Munteanu, în vreme ce cu alte prilejuri sunt sărbătoriţi Alfred Heinrich, Deliu Petroiu, Eugen Todoran, Gheorghe I. Tohăneanu. ***S.I.-J., R.Z.***

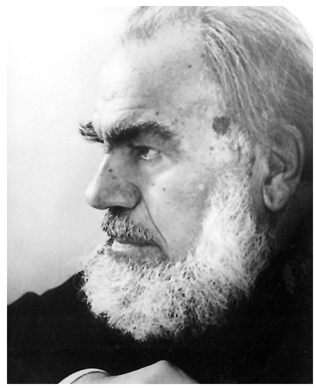
ANANIA, George (14.VII.1941, Măgurele, j. Ilfov – 5.IV.2013, București), prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Dumitrei şi al lui Dumitru Anania. După ce a urmat Liceul „Gheorghe Șincai" din Capitală, a absolvit, tot aici, în 1964, Facultatea de Limba și Literatura Română, cu o lucrare de licență având tema *Unele aspecte ale specificului literaturii științifico-fantastice*. A fost muzeograf, etnograf, director adjunct la Studioul Animafilm. Împreună cu Romulus Bărbulescu a format un cuplu notoriu și prolific în SF-ul românesc, semnând numeroase romane, povestiri, piese de teatru și – sub pseudonimul Ana Barbara Rebegea – articole de critică literară aplicate la domeniul SF.

Constelația din ape (1962), primul roman al lui **A.**, scris, ca mai toate celelalte cărți, în colaborare cu Romulus Bărbulescu și publicat în fascicule în colecția „Povestiri științifico-fantastice", reface *Călătorie spre centrul pământului* de Jules Verne: un echipaj internațional, având o componență pansocialistă, descinde cu un submarin în adâncurile unui lanț vulcanic subacvatic, descoperind o civilizație extraterestră – „siderantropii". Civilizațiile fraternizează în numele unui „țel comun: izbânda materiei superior organizate asupra manifestărilor oarbe ale naturii". Tot pe tema contactului extraterestru, de astă dată în spațiul cosmic, va fi *Doando* (1965), în care omenirea dintr-un viitor comunist înalt-tehnologizat participă la macroproiectul de ajutorare a unor civilizații galactice aflate în impas. După *Statuia șarpelui* (1967), exercițiu pe o temă de paleoastronautică, și *Planeta Umbrelelor Albastre* (1969), roman care actualizează în decor SF *Cei trei muschetari* de Alexandre Dumas, apar cele mai cunoscute cărți ale cuplului **A.** – Romulus Bărbulescu: *Ferma Oamenilor*

de Piatră (1970) și *Paralela-enigmă* (1973). Acestora ar fi urmat să li se adauge încă un volum pentru a forma prima trilogie românească SF. Tema dilogiei ține de raportul anxiogen dintre om și mașinile cibernetice inteligente, proiectat pe planul alienant și traumatizant al explorării cosmosului. Dintre cele două concepte puse în joc – fuziunea om–mașină versus autonomizarea inteligenței artificiale în raport cu orizontul cognitiv uman care a creat-o – va avea câștig de cauză cel de-al doilea, cu nuanța că mașina va asimila totuși „sufletul” omului, conceput în limitele impuse de un umanism pacifist agreat teoretic în socialism. Romanele prezintă turnuri de literatură polițistă, propunând și rezolvând enigme. Însă lirismul opacizează narațiunea, personajele se mișcă în numele unui romantism butaforic, rău deservit de stilul de regulă stângaci și diletant. Un regres față de acest nivel totuși primitiv îl oferă *Șarpele blând al infinitului* (1977), roman realist-socialist în care clișeele romanului de șantier (caracterologie, evoluție narativă) sunt teleportate în cadru SF: de pildă, fata unei somități științifice refuză căsătoria de conveniență și confortul unei vieți burgheze pentru a munci în condiții ostile pe planeta Pluto. Romanul extrapolează datele unui protocronism triumfalist: România viitorului se numără printre liderii planetari în materie de dinamică tehnologică, desfășoară operațiuni de inginerie interstelară ș.a.m.d. La nivel microcasnic, extrapolările sunt de asemenea rizibile: o gospodărie țărănească numără, alături de markeri precum oala de tuci și borcanul cu jumări, gadgetul numit „plită cu infraroșii”. Pe lângă colaborările cu Romulus Bărbulescu, **A.** a semnat și de unul singur, cu particularitatea curioasă că mai toate lucrările sale individuale au un dublu în literatura individuală a partenerului său. *Corsarul de fier* (1966) și *Ploaia de stele* (1969) romanțează biografiile lui Francis Drake și Alexander von Humboldt, iar *Test de fiabilitate* (1981) demască manipulările genetice din Occident, cu scopul de a obține un mutant nemuritor. Romanele pentru copii *Acțiunea Lebăda* (1984) și *O experiență neobișnuită* (1987) exploatează ideea SF din *Șarpele blând al infinitului* – comunicarea interplanetară prin intermediul „bioundelor”.

SCRIERI: *Constelația din ape* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), I–VI, București, 1962; *Doando* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1965; *Corsarul de fier*, I–II, București, 1966; *Statuia șarpelui* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1967; *Planeta Umbrelelor Albastre* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), I–IV, București, 1969; ed. (*Planeta Fantomelor Albastre*), Galați, 1993; *Ploaia de stele*, București, 1969; *Ferma Oamenilor de Piatră* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1970; ed. pref. Alexandru Mironov, București, 1990; *Paralela-enigmă* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1973; *Șarpele blând al infinitului* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1977; *Test de fiabilitate*, București, 1981; *Acțiunea Lebăda*, București, 1984; *O experiență neobișnuită*, București, 1987; *Cât de mic poate fi infernul?* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1992. **Ediții:** *Antologia science-fiction Nemira ’94 – Romanian SF Anthology Nemira ’94*, ed. bilingvă, București, 1994; *Antologia science-fiction Nemira ’95 – Romanian SF Anthology Nemira ’95*, ed. bilingvă, București, 1995.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, *149–159*. ***M. I.***

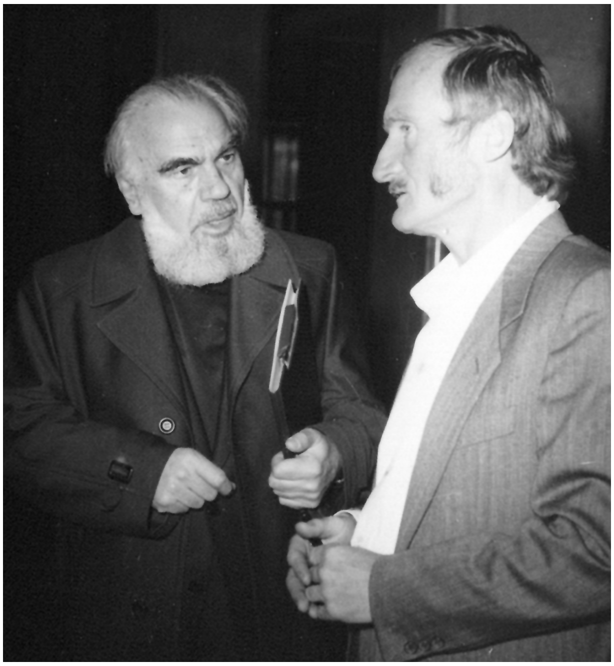
ANANIA, Valeriu (18.III.1921, Glăvile, j. Vâlcea – 31.I.2011, Cluj-Napoca), poet, dramaturg, prozator, memorialist, traducător.

Este fiul Anei (n. Mărgăritărescu), fiica unui preot din Vâlcea, şi al ardeleanului Vasile Anania, mic negustor de ţară, iar după 1944 muncitor în Bucureşti. Urmează primele cinci clase în comuna natală, apoi cursurile Seminarului Central din Bucureşti (1933–1941); îşi ia bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul”. În 1936 intră în Frăţia de Cruce şi în organizaţia străjerească a Regelui Carol al II-lea, fiind un elev eminent. Editează, în ultimul an de seminar, revista „Dacia Rediviva”. Participă (din întâmplare, susţine în *Memorii*) la înmormântarea lui Corneliu Zelea Codreanu (1941), delict pentru care este arestat şi dus la Malmaison, închisoarea pe unde fratele său Mitică trecuse deja, din cauza adeziunii sale la mişcarea legionară, convins de însuşi **A**. Urmează între 1941 şi 1948 Facultatea de Teologie la Bucureşti, Cluj, Sibiu şi cursuri de medicină şi muzică instrumentală la Cluj (1945–1946). Intră în monahism în 1942 cu numele Bartolomeu şi vieţuieşte o vreme la mănăstirea Antim din Bucureşti, unde este director al bibliotecii patriarhale. Se retrage, pentru o vreme, la Polovragi, dar este arestat

în octombrie 1943 de Siguranţă şi condamnat pentru „posedare ilegală de armă”. Trece prin Jilava, pentru câteva luni, e transferat apoi în lagărul politic de la Târgu Jiu. În aprilie 1944 este eliberat şi urmează o perioadă de pribegie, punctată de arestări temporare şi eliberări, care culminează cu o relativă reabilitare a trecutului legionar, în urma căreia, în 1945, se înscrie la medicină, în Sibiu. În toamna lui 1945 Universitatea „Regele Ferdinand I” revine de la Sibiu la Cluj, unde **A.** devine rapid o figură importantă a vieţii studenţeşti. Este unul dintre „eroii” mişcării naţionale studenţeşti (antirevizioniste şi anticomuniste) de la 10 mai 1946, în urma evenimentelor ajungând din nou o figură indezirabilă pentru regimul de la Bucureşti, astfel încât e nevoit să ia calea surghiunului prin diverse mănăstiri din ţară. De câteva ori se întoarce în Cluj, este arestat şi apoi eliberat: o dată, cu domiciliul forţat în Baia de Arieş; altă dată, din ordinul Siguranţei din Cluj, e surghiunit la Topliţa. În 1948 reuşeşte să îşi finalizeze la Sibiu, în cvasiclandestinitate, studiile teologice. La mănăstirea Bistriţa, unde stă ascuns, este descoperit din întâmplare de proaspătul patriarh Iustinian şi luat la Patriarhie, unde funcţionează ca intendent al Palatului Patriarhal, apoi ca inspector pentru învăţământul patriarhal şi director al bibliotecii patriarhale. Securitatea este cu ochii pe el în continuare şi este „ridicat” într-o noapte, dar patriarhul intervine energic la ministrul de Interne şi este eliberat a doua zi. În 1958, la puţin timp după vizita la Moscova a patriarhului Iustinian, este arestat, judecat şi condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică pentru „uneltire contra ordinei sociale”. Trece prin penitenciarele Jilava, Ploieşti, Piteşti, Aiud. În „academia” subterană de la Jilava se nasc povestirile din *Amintirile peregrinului apter*, la Aiud concepe poemele dramatice *Steaua Zimbrului* şi *Meşterul Manole*. În 1959 este adus ca martor al acuzării în procesul lui Radu Gyr; este torturat, drogat pentru „a spune tot ce n-a spus” (conform mărturisirilor proprii), reeducat la Aiud. Este eliberat în 1964, prin decret general de graţiere. În 1965 pleacă din ţară, la Detroit, ca preot al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America. La întoarcere, în 1976, este numit director al Institutului Biblic din Bucureşti. Între 1982 şi 1993 se retrage la Văratec. În 1993 este înscăunat arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului şi în 2006 mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului. **A.** debutează în 1935 cu poezia *Pământ şi cer* în revista „Ortodoxia” şi publicistic în „Vremea”. În 1939, cu sprijinul lui N. Iorga, i se joacă piesa *La furcărie* pe scena Teatrului Ligii Culturale şi în 1940, pe scena Teatrului Naţional Studio, poemul dramatic *Dochia*. În stagiunea 1967–1968 i se pune în scenă la Teatrul „Barbu Delavrancea” din Bucureşti piesa *Mioriţa*, care, publicată în 1966, cu o *Predoslovie* de Tudor Arghezi, constituie şi debutul său editorial. A mai colaborat la „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Gazeta literară”, „Credinţa” (Detroit), „Noi” (Detroit), pe care o editează, „Destin” (Madrid), „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Albina”, „Luceafărul”, „Telegraful român” (Sibiu), „Magazin istoric” ş.a. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1982), Premiul Opera Omnia al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor (2001), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor pentru *Memorii* (2008). În 2010 este ales membru de onoare al Academiei Române. Publicarea integralei operei sale este iniţiată de Editura Limes din Cluj-Napoca în 2003 şi reluată de Polirom în 2008. Publicarea *Memoriilor* a stârnit discuţii legate de colaborarea cu Securitatea şi de activitatea sa în America. În 2012 Ioana Diaconescu, cercetător CNSAS, a publicat într-un serial, în „România literară”, dosarul lui **A.**, concluzionând că este exclusă orice colaborare cu Securitatea comunistă.

Lirica lui **A.** este dificil de încadrat într-o formulă de istorie literară ori în contextul poeziei actuale. În primul rând, pentru că autorul aparţine „promoţiei amânate”, acea „generaţie a războiului”, de poeţi născuţi prin anii ’20 ai secolului trecut, cu debuturi târzii şi evoluţii sinuoase, fără conştiinţa apartenenţei la vreun grup ori mişcare literară. În al doilea rând, pentru că poezia unui poet-călugăr nu poate fi înţeleasă fără o cultură şi o trăire religioasă profunde. Se poate afirma că **A.** continuă „linia” ortodoxismului, dar nu într-o manieră tocmai ortodoxă: pe lângă influenţe gândiriste, apar inflexiuni argheziene, alteori voiculesciene ori barbiene. Modalitatea în care interpretează *Sonetele* lui V. Voiculescu, într-un excepţional articol inserat în volumul *Din spumele mării* (1995), poate oferi cheia de lectură pe care autorul a hărăzit-o propriilor texte: *Sonetele* sunt rodul experienţelor spirituale de tip isihast, senzualismul nu este decât o chestiune de limbaj poetic, cu alte cuvinte erosul se converteşte în *agapé* (ca substanţă), iar *agapé* se exprimă prin eros (ca limbaj). Primul volum de poezie, *Geneze* (1971), propune „scenarii” care deghizează în metafore un scenariu liturgic: ambigua persoană a doua a poemului

ascunde o persoană sacră, după cum, alteori, persoana întâi își asumă ipostaze divine, dinamica relației dintre eul poetic și „celălalt" (există în fiecare poem un „tu", fie masculin, fie feminin, amintind de sonetele lui Voiculescu) poate fi o încercare de a transpune poetic dinamica relației dintre creatură și Creator în ortodoxie, dialogul prin comunicarea-comuniune. Următorul volum, *File de acatist* (1976), conține poezie religioasă: două acatiste, unul dedicat sfântului Ioan Valahul, celălalt sfântului Calinic de la Cernica. Acatistele, păstrând tonalitatea tradițională și prozodia imnului bizantin, surprind prin poeticitatea lor: „Vezi toamna cum se-mbracă în trup pogorâtor/ Acoperindu-și moartea ca iarba-n rădăcină./ La râul Babel plânsem. Din floarea ce se-nchină/ Acestei triste pravili mai stăruie un dor/ Horit în neodihna miresmelor: lumină./ Ucenicindu-i nopții și bând-o prin tăgadă,/ Licoare nouă, sfântă, ne-mbată și ne pradă./ Aliluia!" (*Acatistul Sf. Ioan Valahul*, *Starea a treia*). Cărțile următoare, *Istorii agrippine* (1976), *Anamneze* (1984) și *Imn Eminescului* (1992), se circumscriu, în general, aceluiași univers poetic. Dramaturgia lui **A.**, reunită în două volume publicate în 1982 sub titlul *Greul Pământului. O pentalogie a mitului românesc*, oferă o fascinantă experiență de întoarcere a mitului, înțeleasă ca retrăire și reinventare a acestuia. Cinci poeme dramatice, *Miorița, Du-te vreme, vino vreme, Meșterul Manole, Greul Pământului* și *Steaua Zimbrului*, delimitează simbolic o vatră a spiritualității românești, un spațiu al genezelor, alcătuind un sistem poetico-filosofic articulat, ale cărui axe de referință sunt folclorul și istoria. În articolul *Mitologia românească*, inclus în volumul *Din spumele mării*, **A.** subscrie la interpretarea pe care Mircea Eliade o dă *Mioriței*, în care se regăsește „cheia" propriului poem dramatic: „Este vorba de o nouă creație religioasă, proprie sud-estului european, pe care noi am numit-o «creștinism cosmic» pentru că, pe de o parte, ea proiectează misterul cristologic asupra naturii întregi, iar, pe de altă parte, neglijează elementele istorice ale creștinismului, insistând, dimpotrivă, asupra dimensiunii liturgice a existenței omului în lume". Această înțelegere a baladei populare, în spiritul unui creștinism cosmic, este reprezentată în *Miorița* lui **A.** prin intermediul unor personaje care nu sunt decât măști ale unor principii ori forțe cosmice. Dacă *Miorița* se caracterizează prin lirism și concentrare metaforică, poemul *Meșterul Manole* (1968) pare mai apropiat de specia dramatică, prin existența unor forțe antagonice care susțin acțiunea (D. Micu). Aparență dramatică și miez tragic, căci, în esență, conflictul purcede dintr-o fatalitate ontologică: omul este disputat concomitent de cer și de pământ, de Biserică și de Femeie, de dragostea spirituală și de dragostea trupească. Alegerea, absolut necesară unei iubiri-creații autentice, aparține omului și ea determină destinul tragic: voința de creație coincide cu asceza, cu jertfirea „izvodului", a materiei, în „rodul" spiritului. Altă piesă, *Hoțul de mărgăritare*, subintitulată *Întoarcerea fiului risipitor* (1993), scrisă în 1952, urmărește semnificațiile parabolei biblice a fiului risipitor, tema salvării, a împăcării cu Tatăl și a sacrificiului regenerator. Romanul exotic *Străinii din Kipukua* (1979) și culegerea de nuvele *Amintirile peregrinului apter* (1990), ce împrumută aparența unui roman memorialistic, aparțin fără îndoială tradiției prozei fantastice românești. Concepția asupra fantasticului s-ar distinge, în cazul lui **A.**, prin imaginarea unui univers dublu articulat: realul și miraculosul, trecutul și prezentul, mitul – fie basmul hawaiian, fie legenda românească – și istoria. Cele două planuri nu se neagă, nu se opun, nu se întretaie, ci sunt concomitente, amestecate, identice în substanța lor. Trucul care face posibilă nararea și construcția unei asemenea lumi duble este imaginarea unui personaj fantastic cu totul special: un eu naratorial cu o dublă ipostază, una istorică, reală și una mitică, fantastică. Eul-narator este în același timp un om obișnuit, istoric, dar și un contemporan al tuturor timpurilor, al zeilor hawaiieni ori al voievozilor și călugărilor din vechile mănăstiri românești. El trăiește simultan în basm, în mit și în realitate, asemenea lui Făt-Frumos din poemul dramatic, cu o vagă înțelegere a statutului său de „ne-muritor" ori de „înviat". *Străinii din Kipukua* se plasează într-un spațiu exotic: insulele hawaiiene, cu mirajul unei culturi arhaice, care încă își trăiește poveștile despre zei (*moolelo*). Personajele centrale: domnul Martin, matematician ratat, și soția lui, Diana Kovalski, fosta elevă a naratorului, profesor în America într-o „primă" existență, prietenul profesorului, primarul orașului Kipukua, David Stevenson, și fetele sale, Kaena și Unauna, prințul Lohiau sunt „nemuritori" ori „înviați", nemaiștiind cine ori ce sunt și descoperindu-și treptat identitatea profundă. „Străini" de propria viață și de sine, de orice „casă", călători prin timp și spații, „înviații", dar și „nemuritorii" nu au

Valeriu Anania și Mihai Ursachi

identitate, nume, obârşii, pentru că au murit o dată şi, înviind, şi-au pierdut identitatea primă. Înstrăinarea de tot îi transformă în veşnici peregrini, idee deloc străină de concepţia ortodoxă conform căreia suntem străini în această lume. *Rotonda plopilor aprinşi* (1983), carte de memorialistică, cuprinde o galerie de opt portrete (începând cu Tudor Arghezi, mentor literar şi prieten, apoi Gala Galaction, Anton Holban, Victor Papilian, Lucian Blaga, Ion Luca, Marin Preda şi V. Voiculescu, maestrul său spiritual) ce străjuiesc singuraticul „luminiş" sufletesc al autorului. Amintirile – „aproximative" în literă, autentice ca semnificaţie – sunt rodul unei căutări, a comuniunii ca împărtăşire spirituală, într-un heideggerian loc al deschiderii întru Fiinţă. Sensul acestei cărţi, scrisă cu talent literar, cu sensibilitate intelectuală şi gingăşie sufletească, rezidă în adevărurile ei interioare, în încercarea de a recupera nu un trecut cu personajele sale „principale", ci povestea întâlnirilor mirabile, împletirea biografiilor cu autobiografia, adică destinul rotondei sufleteşti. După ce a tradus *Noul Testament* şi unele părţi din *Vechiul Testament* (*Psaltirea*, *Pentateuhul*, *Cântarea Cântărilor*, *Cartea Psalmilor* etc.), **A.** izbuteşte să ducă la bun sfârşit o nouă versiune românească integrală a *Bibliei* (2001), „diortosită" după *Septuaginta*, însoţind textul propriu-zis cu comentarii de o remarcabilă valoare, prin densitatea şi erudiţia informaţiei, acurateţea şi, adesea, poezia interpretării. Versiunea sa, deopotrivă laică şi religioasă, constituie un moment important în cultura română prin prospeţimea şi naturaleţea limbii şi prin restituirea unor sensuri pierdute ori deviate în traducerile anterioare. Pe de altă parte, apariţia *Memoriilor* relansează figura lui **A.** în prim-planul vieţii culturale, autorului recunoscându-i-se talentul narativ, forţa şi farmecul povestirii. Publicarea acestui volum a determinat şi o clarificare a trecutului său legionar, a comportamentului din detenţie şi a relaţiei cu Securitatea comunistă, despre fiecare dintre aceste puncte ale biografiei sale circulând variante diferite, lansate din diverse surse (câteva, pomenite în carte, sunt diaspora legionară din America şi fostul mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală). *Memoriile*, mai ales prima parte, sunt scrise cu o extraordinară vervă narativă, asemenea unui roman de aventuri, pe alocuri incredibil, al cărui „erou" este în fond un aventurier cu o conştiinţă morală puternică, avid de independenţă, ceea ce îl şi determină să nu rămână fidel unei cauze şi să penduleze între idealuri politice, culturale etc. opuse. Dovadă atracţia pentru literatură, vocaţia sa fundamental culturală sau decizia imprevizibilă de a se face monah (fără să treacă printr-o criză mistică). Este student la Teologie şi concomitent la Medicină (pasionat de disecţii), are vocaţie de lider, dar refuză constant funcţiile publice, este om de teatru, dar şi preot, un tânăr admirator al lui Zelea Codreanu, dar şi promonarhist, admirator al lui Nichifor Crainic, dar şi al lui Arghezi (cei doi se insultau reciproc) etc. *Memoriile* oferă şi un bogat material documentar: despre colaborarea unor înalţi prelaţi ai Bisercii cu Securitatea (patriarhul Iustinian, protectorul său, este singura figură luminoasă); despre ce însemna, de fapt, „sfânta" tinereţe legionară, la începuturile ei, pentru un tânăr fără experienţă şi cu idealuri naţionale; detalii interesante sau pitoreşti despre personalităţi ale vieţii culturale precum Tudor Arghezi, Victor Papilian, Radu Gyr, Mira Baciu ş.a., informaţii despre diaspora românească şi contradicţiile ei şi o versiune personală despre realităţile inimaginabile ale vieţii de detenţie din închisorile comuniste. *Memoriile*, din acest punct de vedere, contrabalansează, prin realism (kafkian) şi autenticitate până la naturalism, misticismul din *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt.

SCRIERI: *Mioriţa*, cu o *Predoslovie* de Tudor Arghezi, Bucureşti, 1966; ed. pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1999; *Meşterul Manole*, Bucureşti, 1968; *Du-te vreme, vino vreme!*, Bucureşti, 1969; *Păhărelul cu nectar*, Bucureşti, 1969; *Geneze*, Bucureşti, 1971; *Steaua Zimbrului*, Bucureşti, 1971; *Poeme cu măşti. Du-te vreme, vino vreme! Mioriţa. Steaua Zimbrului. Meşterul Manole*, Bucureşti, 1972; *File de acatist*, Detroit, 1976; *Istorii agrippine*, Bucureşti, 1976; *Străinii din Kipukua*, Bucureşti, 1979; *Greul Pământului. O pentalogie a mitului românesc*, I–II, Bucureşti, 1982; *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1983; *Anamneze*, Bucureşti, 1984; *Amintirile peregrinului apter*, Bucureşti, 1990; *Cerurile Oltului*, Râmnicu Vâlcea, 1990; *Imn Eminescului*, Bucureşti, 1992; *Pro memoria. Acţiunea catolicismului în România interbelică*, Bucureşti, 1992; *Hoţul de mărgăritare (Întoarcerea fiului risipitor)*, Cluj-Napoca, 1993; *Pledoarie pentru Biserica neamului*, Craiova, 1995; *Din spumele mării*, îngr. şi postfaţă Sandu Frunză, Cluj-Napoca, 1995; *Clujul universitar al generaţiei 1946*, Cluj-Napoca, 1996; *Poeme alese*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1998; *Atitudini*, Cluj-Napoca, 1999; *De dincolo de ape*, îngr. şi postfaţă Ioan-Nicu Turcon, Cluj-Napoca, 2000; *Du-te vreme, vino vreme!*, îngr. Gabriel Enache, Ioan Şt. Lazăr şi Nicolae State–Burluşi, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Apa cea vie a ortodoxiei*, Cluj-Napoca, 2002; *Atelier biblic*, Cluj-Napoca, 2003; *Opera literară*, I–IX, cronologie Ştefan Iloaie, pref. Aurel Sasu, pref. Mircea Muthu, Dan C. Mihăilescu, Petru Poantă, Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, 2003–2008; *Cartea deschisă a împărăţiei: o însoţire liturgică pentru preoţi şi mireni*, Bucureşti, 2005; *Memorii*, Iaşi, 2008; Valeriu Anania, Aurel Sasu, *Despre noi şi despre alţii*, Bucureşti, 2009; S*tarea de excepţie. Valeriu Anania – omul şi destinul: 1946*, îngr. şi pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Însemnări, 215–217*; N. Carandino, *Autori, piese şi spectacole*, Bucureşti, 1973, *73–77*; Paleologu, *Alchimia, 112–120*; Diaconescu, *Dramaturgi, 251–256*; Laurenţiu Ulici, *Singurătatea ca destin*, RL, 1988, 16; Firan, *Profiluri*, I, *22–26*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *360*, IV, *34–37*; *Dicţ. esenţial*, *26–28*; Ghiţulescu, *Istoria*, *128–132*; Marius Chivu, *Însemnări de peste Ocean*, RL, 2001, 44; *Arhiepiscopului Bartolomeu Valeriu Anania. In honorem*, îngr. Ioan-Vasile Leb, Cluj-Napoca, 2001; Opriţă, *Anticipaţia*, *149–159*; Lucian Bâgiu, *Valeriu Anania – scriitorul*, Cluj-Napoca, 2006; Liviu Grăsoiu, *Momentul Valeriu Anania*, CL, 2007, 3; Petru Poantă, *Valeriu Anania, poetul*, CNT, 2008, 2; Paul Cernat, *Cartea vieţii lui Valeriu Anania*, OC, 2009, 465; Al. Zub, *Cunoaştere de sine şi creaţie: Valeriu Anania*, CL, 2009, 2; Constantin Ciopraga, *Valeriu Anania între eul biografic şi eul profund*, CL, 2009, 4; Al. Zub, *Discurs confesiv şi alteritate*, CL, 2009, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *876–877*; Aurel Sasu, *Dragostea şi vântul. Glose la memoriile lui Valeriu Anania*, Cluj-Napoca, 2011; Beatrice Ştir, *Valeriu Anania (publicistul)*, Cluj-Napoca, 2011; Ioana Diaconescu, *Bartolomeu Anania – Dosar de urmărire informativă (I–II)*, RL, 2012, 10, 11. ***R.D.***

ANCA, George (12.IV.1944, Ruda-Budeşti, j. Vâlcea), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Elisabetei Anca (n. Grigorescu) şi al lui Ion Anca, funcţionari. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1966). Şi-a luat doctoratul în 1974 cu teza *Baudelaire şi poeţii români. Corespondenţe ale spiritului poetic*. A fost, pe rând, redactor la Radiodifuziunea Română, redactor la revista „Colocvii", metodist şi inspector în Ministerul Învăţământului, lector la Facultatea de Ziaristică din Bucureşti, *visiting professor* la Universitatea din New Delhi (1977–1979, 1981–1984, 2002–2003), director al Bibliotecii Institutului Politehnic din Bucureşti (1984–1987) şi director al Bibliotecii Pedagogice Naţionale „I.C. Petrescu" (din 1988), profesor asociat la universităţile din Oradea şi Târgovişte. A debutat ca poet în „Luceafărul" (1961). Mai colaborează la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Oglinda literară", „Litere", „Nord literar" ş.a., „Credinţa" (Detroit), „Indian Literature" (New Delhi). În India editează revistele „The Milky Way" (1979), „Latinitas" (1982–1984), la care se adaugă în ţară „Liber" (1989), „Bibliotheca Indica" (din 1998), „Trivirum" (2003) ş.a. A folosit iniţial semnătura Gheorghe Anca, iar în publicistică pseudonimele Gh. Miloşeşti şi Gh. Grigorescu; în India a semnat Horace Gange. Este membru în Authors Guild of India (din 1978), preşedinte al Asociaţiei Culturale Româno–Indiene (din 1992), vicepeşedinte al Societăţii Române de Etnologie, membru în International Union of Anthropological and Ethnological Sciences. A organizat Academia Internaţională „Mihai Eminescu" mai întâi în New Delhi (1981) şi Grupul Român pentru Pugwash. A editat cărţi şi reviste în România şi în India, precum şi cursuri universitare.

Publicate în patru limbi (română, engleză, hindi, sanscrită), scrierile literare (şi general-culturale), industrioase, ale lui **A.** se remarcă printr-o neobişnuită şi derutantă diversitate tematică şi stilistică, în care se experimentează formule („viziuni") şi limbaje menite să surprindă cu orice preţ, ostentaţia fiind vizibilă şi din perspectiva numărului de volume. Privită în ansamblu, activitatea lui **A.**, marcată şi de câteva etape petrecute în India, ţinteşte întrucâtva

modelul Mircea Eliade. Poezia este, la începuturi, ermetică, de un pronunţat onirism, încifrându-se în „dodii" (concept liric central, care va evolua până la stadiul de „doine în dodii", trecând prin „indodii"). Ea se dezvoltă însă într-o poetică proprie, româno-indo-europeană, cu note suprarealiste, interiorizându-şi exprimări supralingvistice, mantrice sau nirvanice şi echivalând nu o dată sunete sanscrite cu înţelesuri româneşti. În poemele mai realizate, încă de la prima carte, *Invocaţii* (1968), versul se pune în mişcare ca după un sunet universal, semnalizat mereu prin rimă: „Războiu-i foarte animal/ Mai cade unul de pe cal/ Cade pământul de pe cal/ Pocnesc potcoave de metal" (*Cadenţă*) sau: „De la Cozia la Vaţa/ Nimic nu costă viaţa/ nici eroul nici paiaţa/ nici stejarii dimineaţa" (*Doină cu variaţiuni*). În căutarea propriului sine, **A.** a mai experimentat „poezia-concret-antropologică", publicând autoreferenţiale „sonete thailandeze" (o mostră: „plăcerea egoului şi ce mai rămâne/ la prima spaimă fără discuţie/ asta e treaba mea scrisul nimicului"), „orientopoetică", „balada Calcuttei", „mamma Trinidad": „Kabir în Caraibbi/ Dante în mantre/ Eminescu în Yemen" (*Pregăteşte-te să trăieşti în Trinidad*). Şi în poezie, proză sau în încercările de a compune teatru, pornirea amalgamării şi a supraîncărcării fără alt rost decât acela al producerii, aproape fără limite, de text nu poate fi ignorată. Cât e productivitate şi cât e inflaţie fantasmagorică e greu de stabilit. Romanele lui **A.** urmează, de asemenea, o poetică serialistă, *Parinior* (1982) continuând esotericul *Eres* (1970), iar ciclul definit ca „roman automitologic" *Apokalipsa indiană – Maica Medeea la Paris* (1997), *Buddha şi Colonelul* (2001), *Frica de Orient* (2001), *Furnici albe* (2001), *La Gioia* (2002), *Sanskritikon* (2002) ş.a. –,din care au apărut nouă volume, epicizează autobiografic personaje şi drame „indo-europene". În eseu **A.** insistă asupra propriului concept de „indo-eminescologie" şi practică, printre altele, extrem de frecvent, ficţiunea critică.

SCRIERI: *Invocaţii*, Bucureşti, 1968; *Eres*, Bucureşti, 1970; *Poemele părinţilor*, Bucureşti, 1976; *10 Indian Poems*, New Delhi, 1978; *Good Luck, Radha*, New Delhi, 1979; *Ek shanti*, New Delhi, 1981; *Ardhanarishwara*, ed. trilingvă, New Delhi, 1982; *De rerum Aryae*, New Delhi, 1982; *Mantre*, New Delhi, 1982; *India. Memorii la mijlocul vieţii*, New Delhi, 1982; *Pancinci*, New Delhi, 1982; *Parinior*, New Delhi, 1982; *Sonhind*, New Delhi, 1982; *Upasonhind*, New Delhi, 1982; *Sonet*, New Delhi, 1984; *XII by Horace Gange*, New Delhi, 1984; *50 doine lui Ilie Ilaşcu*, Bucureşti, 1994; *The Buddha*, Bucureşti, 1994; *Indoeminescology*, Bucureşti, 1994; *Doină cu variaţiuni*, Bucureşti, 1995; *Haos, temniţă şi exil la Eminescu, Cotruş, Gyr şi Stamatu*, Bucureşti, 1995; *Manuscrisele de la Marea Vie*, Bucureşti, 1996; *Doine în dodii*, Bucureşti, 1997; *Ion Iuga în India*, Bucureşti, 1997; *Lumea fără Coloana lui Brâncuşi*, Bucureşti, 1997; *Maica Medeea la Paris*, Bucureşti, 1997; *Miongdang*, Bucureşti, 1997; *Teatru sub clopot*, Bucureşti, 1997; *Templu în elicopter*, Bucureşti, 1997; *(Un)Peaceful Essay on Beauty and Prison*, Bucureşti, 1998; *Waste*, Bucureşti, 1998; *Decasilab*, Bucureşti, 1999; *Pelasgos*, Bucureşti, 1999; *Romayanic Ahimsa*, Bucureşti–New Delhi, 1999; *From Thaivilasa to Cosmic Library*, Bucureşti–Bangkok, 1999; *Balada Calcuttei*, Bucureşti, 2000; *Malta versus Trinidad*, Bucureşti, 2000; *Orientopoetica*, Bucureşti, 2000; *Sonete thailandeze*, Bucureşti, 2000; *Baudelaire şi poeţii români*, Bucureşti, 2001; *Buddha şi colonelul*, Bucureşti, 2001; *Dodii*, Bucureşti, 2001; *Edgar, who Does (Not) Need Libraries*, Bucureşti–Boston, 2001; *Frica de Orient*, Bucureşti, 2001; *Furnici albe*, Bucureşti, 2001; *Mamma Trinidad*, Bucureşti, 2001; *Poeston*, Bucureşti, 2001; *La Gioia*, Bucureşti, 2002; *Sanskritikon*, Bucureşti, 2002; *În recunoaştere*, Bucureşti, 2003; *Măiastra în dodii*, Bucureşti, 2003; *Măslinii din Uffizi*, Bucureşti, 2003; *Prima, ultima*, Bucureşti, 2003; *In Search of Joy*, Bucureşti–Florenţa, 2003; *Maroc după tată*, Bucureşti, 2004; *Transbudhvana and Other Poems*, Bucureşti, 2004; *Literary Anthropology*, Târgovişte, 2005; *Tangoul tigrului*, Bucureşti, 2005; *Ibsenienii*, I–VII, Bucureşti, 2005–2006; *Finish Romania*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2006; *Partea nimănui*, Târgovişte, 2010; *Mantra Eminescu*, Târgovişte, 2011; *Paparuda*, Cluj-Napoca, 2011; *Scenometrie teatrux*, Târgovişte, 2011. **Antologii:** *Târgovişte–India. Antologie poetică – Poetical Antology*, ed. bilingvă, Târgovişte, 2008. **Traduceri:** *Jayadeva's Gitagovinda*, New Delhi, 1983; Gianni Rodari, *Gramatica fanteziei*, Bucureşti, 1980; Kalidasa, *Norul vestitor*, New Delhi, 1983; Rajiv Dogra, *Urme pe nisip*, Bucureşti, 1999; Faust Brădescu, *Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*, Bucureşti, 2003; Milarepa, *100 000 parabole*, Bucureşti, 2001; *Explicând Dharma hindusă*, Târgovişte, 2002; Surender Bhutani, *Poems – Poeme*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2008; Zricha Vaswoni, *Effect of Indian Thought on Mihai Eminescu – Eminescu şi gândirea indiană*, ed. bilingvă, Târgovişte, 2011.

Repere bibliografice: D. Micu, *„Invocaţii"*, GL, 1968, 33; Nicolae Baltag, *„Invocaţii"*, CNT, 1968, 41; Sergiu Adam, *„Invocaţii"*, ATN, 1968, 10; Dana Dumitriu, *„Poemele părinţilor"*, RL, 1976, 25; Petru Romoşan, *„Poemele părinţilor"*, TR, 1976, 41; *Lit. rom. cont.*, I, *710*; Ioan Mihuţ, *Memoria timpului*, Bucureşti, 2000, *156–160*; *Despre George Anca*, Târgovişte, 2003; Ana Dobre, *Capacitatea de a divaga*, LCF, 2004, 19; Mihai Stan, *„Târgovişte–India"*, „Litere" (Găeşti), 2011, 2; Marian Popa, *Anca*, „Litere", 2012, 9–12.

A.N.

ANCHETA, revistă apărută la București, lunar, între 10 noiembrie 1924 și octombrie 1926, între decembrie 1933 și aprilie 1934 și în decembrie 1935. Director:

Nicolae I. Pienaru. Subtitlul inițial, „Caiet al figurilor contemporane”, este completat în 1926 de „Politică–Administrativă–Literară–Economică”. **A.** își propune „să-i sprijine pe acei ridicați prin merite adevărate” și oferă câteva portrete: Corneliu Moldovanu – directorul Teatrului Național din București, Ion Minulescu – director general în Ministerul Cultelor și Artelor, Isaiia Răcăciuni, E. Lovinescu – un descoperitor de talente, Mihail Dragomirescu, Ion Sân-Giorgiu, Valjan, Octavian Goga, A.L. Zissu. Revista mai publică *Pilde și proverbe* de Artur Enășescu, versuri de Constantin Argeșanu și o cronică la comedia *Apostolii* de Liviu Rebreanu. Ion Călugăru semnează un *Elogiu mitocăniei*, iar la rubrica „Cărți străine” B. Louis se ocupă de literatura franceză a vremii. ***M.Pp.***

ANCU, Grigore (pseudonim al lui Alexandru Grigore Stoicescu; 26.V.1907, București – 14.VIII.1936, București), poet. Fiu al unui mic funcționar, **A.** urmează școala medie comercială. După absolvire, bolnav deja, se dedică activității literare. Debutează în 1929, cu o tabletă lirică, în „Duminica ortodoxă”. În același an scoate revista de poezie „Notițe” (trei numere), scrisă împreună cu Virgil Treboniu. Colaborează cu versuri și proză la „Universul literar” și este redactor la ziarul „Epoca”. Sporadic, numele îi mai apare în „Aur” și „Ogorul”. Împreună cu Virgil Treboniu, semnează eseul *Legea poeziei pure* (1930) și cinci poeme: *Amorul în noapte* (1930), *Esodul* (1931), *Anathemă* (1931), *Poem simfonic* (1931), *Ars poetica* (1931). După moartea lui **A.**, grupul „Adonis”, printre fondatorii căruia s-a numărat, îi dedică un adevărat cult, tipărind broșura *Poezii postume* (1939), precum și „caietul omagial” *Poezii lui Grigore Ancu* (1941).

Eseul semnat de **A.** împreună cu Virgil Treboniu se voia o deducție matematică a legii poeziei pure și, totodată, un manifest liric „al generației de la 1930”, însă ideile iau o turnură aberantă, pe care lexicul, excesiv de prețios, nu o poate acoperi. Cele cinci poeme amalgamează maniere diverse, incompatibile adesea, verbozitatea strivind și cele câteva sclipiri de sensibilitate lirică. Versurile lui **A.** din *Poezii postume*, eliberate de povara unui modernism căutat, izbutesc mai mult să dea expresie dramei personale. Proza, tratând liric teme ca dezrădăcinarea ori viața „otrepelor sociale”, a „oropsiților”, e vădit anacronică. Renumele lui **A.** în anumite cercuri literare nu se justifică decât într-o mică măsură prin scrierile sale.

SCRIERI: *Legea poeziei pure* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1930; *Amorul în noapte* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1930; *Esodul* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Anathemă* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Poem simfonic* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București [1931]; *Ars poetica* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Poezii postume*, București, 1939.

Repere bibliografice: Paul I. Papadopol, *Cărți cu versuri*, „Linia nouă”, 1934, 10; Virgil Treboniu, *Grigore Ancu*, RAZ, 1936, 35; Predescu, *Encicl., 31*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *97, 104, 105, 198, 401*. ***V.D.***

ANDERCO, Cicio Simion (4.VIII.1915, Ilba-Cicărlău, j. Maramureș – 22.XI.1975, Satu Mare), poet. Absolvent al Liceului „Dragoș Vodă” din Sighet și al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj, **A.** debutează în „Crizantema” (1929) și colaborează cu poezie, proză, articole și cronici la majoritatea publicațiilor din Ardeal („Societatea de mâine”, „Hyperion”, „Brașovul literar”, „Graiul Maramureșului”, „Claviaturi” ș.a.), la unele fiind membru fondator („Symposion”) sau, temporar, secretar de redacție („Națiunea română, 1935–1938, „Tribuna”, 1938–1944). A semnat, în mare parte, cu inițiale (C.S.A.) sau cu pseudonime (Gh. Barciu, Ciocio, Sergiu, Emilian, Leviatan), contribuind, cu un condei energic și incisiv, la impulsionarea vieții literare din Transilvania și, îndeosebi, la stimularea tinerelor talente. După un sfert de veac de tăcere, ducând o viață retrasă (lucrează în industria lemnului și la Ocolul Silvic din Satu Mare), în 1968 poetul revine în viața literară, dar se manifestă sporadic și fără prea multă vigoare.

A. se numără printre poeții transilvăneni notabili din perioada 1930–1937. A pregătit pentru tipar un volum de versuri, *Hotare pentru vis*, care, deși anunțat de mai multe ori înainte de război, va apărea doar postum (1998). Lirica sa, de o mare bogăție imagistică, dezvăluie o sensibilitate înclinată spre reflecție și visare. Poemele transpun, într-o ambianță feerică, elanurile unui suflet însetat de lumină și puritate (*Apropiere, Peste lut, Domnița apelor*). Accentele religioase, convertite pe alocuri în exaltări panteiste, amintesc de Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Crezul artistic capătă o nuanță mesianică, poeților atribuindu-li-se cea mai nobilă menire (*Biserica versului, Poeților*). Excesul imagistic pare uneori obositor. În genere, însă, poezia lui **A.** a fost apreciată în epocă.

SCRIERI: *Hotare pentru vis*, pref. George Vulturescu, Satu Mare, 1998.

Repere bibliografice: Aurel Marin, *„Hotare pentru vis”*, GT, 1942, 35; Nae Antonescu, *C. S. Anderco*, în *Afirmarea. Pagini literare sătmărene*, Satu Mare, 1978, *365–369*; George Vulturescu, *C. S. Anderco*, PSS, 1991, 3; Vulturescu, *Cultură*, *20–21*. ***C.Bz.***

ANDERCO, Ioan Artemie (16.II.1853, Borşa – 1877, Borşa), memorialist. Era cel mai mare dintre cei nouă copii ai Anei (n. Mihaly) și ai lui Petru Anderco, protopopul Vişeului de Sus şi parohul Borşei. Figură luminoasă de cărturar ardelean, stăpânit de o curiozitate ştiinţifică neobosită şi îndrăgostit de carte, tatăl nu a fost un om avut. **A.** învaţă la şcoala germană din Vişeu de Sus şi la colegiul maghiar reformat din Sighet, apoi la liceul piariştilor din Cluj şi la cel din Sighet. Remarcat de societatea culturală Transilvania, primeşte o bursă şi pleacă, în anul 1871, la Torino, pentru a studia medicina. Moare, răpus de ftizie, cu câteva zile înainte de a primi atestatul de terminare a studiilor, lăsându-şi cărţile, printr-un impresionant testament, Societăţii de Lectură a Românilor din Maramureş, iar manuscrisele literare în grija familiei.

Primele încercări – versuri, descrieri de călătorie, însemnări zilnice şi o autobiografie – **A.** le-a scris pe vremea liceului, în limba maghiară. După plecarea la Torino, nu va mai scrie decât româneşte. Deşi studia medicina, se arată interesat în egală măsură de filologie şi istorie. Originea poporului român şi a limbii române îi trezesc interesul şi, hotărât să contribuie la cercetarea problemei, învaţă, pe lângă germană, maghiară şi italiană, franceza, spaniola şi latina. În acelaşi scop şi-a alcătuit o bibliotecă de specialitate, a redactat un dicţionar român–italian (lăsat în manuscris), un repertoriu care însuma aproape tot ce se scrisese despre români şi numeroase note istorice asupra originii românilor. Adevărata vocaţie a lui **A.** este însă aceea de memorialist. Din cele două caiete de însemnări care au rămas de la el, N. Iorga l-a editat pe cel din anul 1876. Un altul era, la începutul secolului al XX-lea, în posesia literatului ardelean Elie Dăianu. Atras de amănuntul geologic, geografic sau de elementele arhitectonice, **A.** se dovedeşte, la fel cu I. Codru-Drăguşanu sau N. Filimon, şi un atent observator al tipurilor umane, al realităţilor sociale. O călătorie la Bucureşti i-a oferit prilejul de a descoperi distanţa care separa clasa avută de cea lipsită de mijloace. Străbătând întreaga Europă, studentul maramureşean confruntă stările de lucruri întâlnite cu situaţia de acasă. Varietatea priveliştilor şi bogăţia muzeelor îl atrag şi-l entuziasmează pretutindeni, la Roma, la Florenţa, Paris, Bruxelles. Atmosfera unei aglomerări umane, trăsăturile caracteristice ale marilor oraşe sau ale rusticelor localităţi italiene sunt sesizate şi schiţate cu un deosebit simţ al veridicului. Similitudinile de moravuri, de comportament, de îmbrăcăminte, dintre ţăranii italieni şi cei din Maramureş îl entuziasmează. Mândria de a fi român, pe care o încearcă în faţa vestigiilor romane, este emoţionantă. Mai mult decât un memorial de călătorie, **A.** compune un jurnal al împlinirii sale intelectuale, scris cu o cuceritoare sinceritate, cu o neobişnuită putere de autosupraveghere. Textul are, fireşte, şi minusuri. Lexicul este încărcat de provincialisme, stilul nu e nici pe departe format, fiind serios afectat de febrilitatea cu care au fost scrise paginile. Uneori expresia devine comună, alteori amănuntele se aglomerează şi fraza pierde nuanţele. **A.** nu a avut şansa unei împliniri literare şi nici pe aceea a unei descoperiri postume integrale.

SCRIERI: *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurăşanul Artemie Anderco. Jurnalul său*, îngr. şi introd. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1934; *Jurnal (1876)*, îngr. şi pref. Liviu Papuc, Iaşi, 2001.

Repere bibliografice: Elie Dăianu, *Ioan A. Anderco. Un scriitor maramureşean*, Cluj, 1907; D. D. Panaitescu, *Carnet inactual*, Bucureşti, 1970, *132–140*; M. Ursuţiu, *Arhiva Anderco de Homorod*, Cluj, 1972; *Dicţ. lit. 1900*, *37–38*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *66–67*; Liviu Papuc, *Din nord*, CL, 2001, 9; Simion, *Ficţiunea*, III, *55–59*; Dragoş Cojocaru, *Un român în Italia*, CL, 2002, 4; Faifer, *Pluta*, *132–135*; Popa, *Penumbre*, *5–22*. ***R.Z.***

ANDRÁS János (5.IV.1926, Viştea, j. Cluj – 25.II.2006, Bucureşti), traducător, editor. Este fiul Elisabetei (n. Matyas) şi al lui András János. Face liceul la Cluj, apoi studii universitare la Cluj şi Bucureşti. Primele sale pagini publicistice apar în ziarul clujean „Világosság” (1946). Este redactor la revistele „Művelődési Útmutató”, „Tanügyi Újság”, „Îndrumătorul cultural”, ulterior lector la Editura pentru Literatură din Bucureşti (1952–1968), redactor-şef al revistei „Müvelődés”, iar din 1975 redactor la Editura Kriterion, de unde se şi pensionează.

A. este unul dintre cei mai zeloşi traducători din proza românească. A transpus în limba maghiară mai întâi trei volume din nuvelele lui Liviu Rebreanu (1956, 1958, 1985). Tot în versiunea sa au

apărut în maghiară o serie de nuvele şi romane din secolul al XX-lea (unele în mai multe ediţii), printre care *Îndrăzneala* de Marin Preda (1960), *Vinul de viaţă lungă* de N.D. Cocea (1961), *Jocul cu moartea* (1964), *Pădurea nebună* (1968) şi fragmente din *Rădăcinile sunt amare* (1961) de Zaharia Stancu, *Divanul persian* de Mihail Sadoveanu (1980), *Capul de zimbru* de V. Voiculescu (1988) ş.a. De numele lui **A.** se leagă traducerea integrală a cărţii lui Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* (1963). A mai transpus, pentru reviste, ziare şi antologii, din alţi prozatori români ai secolului al XX-lea (Mihu Dragomir, Titus Popovici, Costache Anton, Aurel Leon, Aurel Mihale, Al. Sahia). A participat la realizarea antologiei *A román irodalom kis tükre*, redactată şi îngrijită împreună cu Mihai Gafiţa (I–IV, 1962–1964). Prin prezentările succinte ale scriitorilor şi prin selectarea şi transpunerea celor mai semnificative texte din literatura română, această antologie reprezintă până astăzi cea mai bine realizată lucrare de acest fel în limba maghiară. A mai colaborat la îngrijirea şi redactarea câtorva volume de traduceri din literatura română apărute la Editura Európa din Budapesta. Împreună cu Jékely Zoltán, a îngrijit o ediţie selectivă din opera lui George Coşbuc (1958). A tradus şi a alcătuit, în colaborare cu Domokos János, o antologie de balade şi cântece populare româneşti (1961) şi o ediţie de scrieri din opera lui Mihail Sadoveanu (1966).

Traduceri: Liviu Rebreanu, *Parasztok [Ţăranii]*, Bucureşti, 1956. *Leszámolás [Răfuiala]*, Bucureşti, 1958, *Tallérok [Talerii]*, postfaţă Niculae Gheran, Bucureşti, 1985; George Coşbuc, *A pásztorlány* [*Balade şi idile*], îngr. trad., Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Jékely Zoltán); Marin Preda, *Mérészség* [*Îndrăzneala*], Bucureşti, 1960; N.D. Cocea, *Hosszú élet bora* [*Vinul de viaţă lungă*], Bucureşti, 1961; Zaharia Stancu, *Zivatar* [*Furtuna*], Bucureşti, 1961, *Játék a halállal* [*Jocul cu moartea*], Bucureşti, 1964, *Bolond erdő* [*Pădurea nebună*], Bucureşti, 1968, *Uruma*, Bucureşti, 1990; *Román népballadák és népdalok* [*Balade şi cântece populare româneşti*], îngr. trad., Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Domokos János); *A román iródalom kis tükre* [*Antologia literaturii române*], I–IV, îngr. trad., Bucureşti, 1962–1964 (în colaborare cu Mihai Gafiţa); Nicolae Bălcescu, *A románok Vitéz Mihály Vajda idejében* [*Românii supt Mihai Voievod Viteazul*], Bucureşti, 1963; Mihail Sadoveanu, *Perzsa diván* [*Divanul persian*], Bucureşti, 1980; V. Voiculescu, *Bölényfej* [*Capul de zimbru*], Bucureşti, 1988; Victor Eftimiu, *Bécsi szerelem* [*Dragoste vieneză*], Bucureşti, 1991; Lucian Boia, *Történelem és mítosz a román köztudatban* [*Istorie şi mit în conştiinţa românească*], Bucureşti, 1999.

Repere bibliografice: Békési Ágnes, *A műforditásról-néhány mű kapcsán*, KOR, 1965, 1606–1610; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *59–60*; Szabo Zsolt, *Amdrás János (1926–2006)*, „Mevelades” (Cluj-Napoca), 2006, 3. ***O.K.***

ANDREESCU, Ioana (24.I.1934, Stoina, j. Gorj), prozatoare, etnolog. Este fiica Mariei (n. Cojocaru) şi a lui Ion Andreescu, care au împreună nouă copii. Face liceul la Craiova, absolvind în 1953 şi urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1953–1958), după care este angajată redactor la Editura pentru Literatură, iar din decembrie 1969 la Editura Eminescu. În 1972 se stabileşte în Franţa, unde face studii de sociologie şi antropologie la Sorbona (1974–1976) şi se specializează în sociologie la École des Hautes Études en Sciences Sociales (1976–1980). Îşi dă doctoratul de al treilea ciclu în antropologie socială (1980) cu teza *La Sorcellerie au vingtième siècle: pratiques magiques en Petite Valachie*, conducător ştiinţific fiind Paul Henri Stahl. Din 1981 face parte din colegiul de redacţie al revistei „Cahiers de littérature orale”. În România a colaborat, între 1966 şi 1970, la revistele literare cu nuvele şi fragmente de roman, debutând editorial cu volumul de povestiri *Soare sec* (1968). În Franţa alternează proza propriu-zisă cu tipărirea de studii de antropologie socială şi istorică, între cele două paliere existând numeroase transferuri.

Romanul *Discours sentimental* (1984; Prix de la Société des Gens de Lettres) narează drama unei tinere dintr-o ţară din est, câştigată, o vreme, de sloganuri comuniste şi de teze precum aceea a luptei de clasă ca motor al progresului. Cum tatăl ei refuză să se înscrie în gospodăria colectivă, tânăra, care devenise între timp propagandistă, este socotită reacţionară şi are de suportat consecinţele. Textul romanului se transformă însă până la urmă într-o canava pe care se brodează tabloul tradiţiilor satului românesc. Comentatorii francezi ai cărţii au semnalat frumuseţea scriiturii şi au considerat romanul o „mină de cultură tradiţională ţărănească literalmente pasionantă”, subliniind importanţa paginilor despre etosul satului românesc tradiţional. În replică la discursul oficial din România anilor ’80 din secolul trecut, care socotea dispărute vechile practici magico-religioase, **A.** argumentează în studiul *Mourir à l’ombre*

des Carpathes, scris împreună cu Mihaela Bacou (1986), că, dimpotrivă, riturile funerare cunosc „o amplificare şi o inflaţie", în sensul unui „pragmatism uluitor", moartea trecând printr-un proces de desacralizare, iar vecinătatea ei devenind „prea familiară". La înmormântări se respectă, odată cu ceremonia religioasă, multe obiceiuri şi superstiţii. Moartea se arată a fi în lumea satelor o prezenţă familiară, sentimentul separării dintre cei vii şi cei morţi este „mai puţin intens", iar legătura cu lumea de dincolo e una firească. Concomitent devine tot mai marcată preocuparea de „gestionare" a morţii; o serie de slujbe contra plată, cerute preotului, şirul de pomeni făcute de cei vii pentru liniştea sufletului lor şi pentru asigurarea unei vieţi fără lipsuri dincolo, pregătirea unui „lăcaş" în lumea de apoi sunt practici obişnuite, se înmulţesc şi se diversifică ofrandele mortuare, iar funeraliile capătă proporţiile unei „apoteoze sociale". Mircea Eliade nota, în urma relatărilor făcute de **A.**, a cărei carte dorea s-o prefaţeze, că în satele româneşti din zona Olteniei s-a articulat „o nouă mitologie a morţii şi un nou sistem al riturilor funerare, greu de închipuit cu o jumătate de secol în urmă", ceea ce reprezintă „o nouă creaţie spirituală a poporului".

SCRIERI: *Soare sec*, Bucureşti, 1968; ed. (*Soleil aride*), tr. Claude B. Levenson, Paris, 1972; *Discours sentimental*, Paris, 1984; *Mourir à l'ombre des Carpathes* (în colaborare cu Mihaela Bacou), Paris, 1986; ed. Paris, 2011; *Où sont passés les vampires?*, pref. Geneviève Calame-Griaule, Paris, 1997.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Soare sec"*, VR, 1969, 3; Eugenia Tudor, *„Soare sec"*, VR, 1970, 3; Françoise Xenakis, *Le Discours sentimental. Ioanna Andreesco*, „Le Matin", 1984, 6 noiembrie; Michel Bernstein, *Ioanna Andreesco. Claudine chez les soviets*, „Libération", 1984, 20 decembrie; L. Gr. [Lucian Grigorovici], *„Discours sentimental"*, „Contrapunct" (Kölos), 1985, 2; Edgar Reichmann, *Quand l'Olimpe ressemble à un kolkhoze*, „Le Monde", 1986, 26 decembrie; Micheline Lebardier, *„Mourir à l'ombre des Carpathes"*, „Cahiers de littérature orale", 1987, 22; Anca Bratu, *„Mourir à l'ombre des Carpathes"*, „Lupta – The Fight", Providence (SUA), 1987, 74; Michel Grodent, *Le Charme discret d'un rituel roumain*, „Le Soir" (Bruxelles), 1987, 5 februarie; Louis-Vincent Thomas, *La Mort qui passe et qui revient*, „Bulletin de la Société de Thanatologie" (Paris), 1989; Mircea Eliade, *Jurnal*, I, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993, *466–467*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *56–57*; Iordan Datcu, *Ioana Andreescu*, București, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, *46*. ***I. D.***

ANDREI, Gheorghe (24.X.1937, Sângeru, j. Prahova – 18.XII.2008, Buzău), poet, publicist. A absolvit liceul la Ploieşti (1951–1955) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1959–1963). A fost profesor la şcoli din Salcia şi Podgoria, în judeţul Prahova, la liceul din Pogoanele, unde a editat revista „Aurora", apoi, din 1971, instructor-metodist la Casa Corpului Didactic din Buzău, unde a îngrijit apariţia publicației „Şcoala buzoiană" şi unde, după 1989, a fost director. A debutat la „Luceafărul" în 1959, colaborând apoi cu poezie, epigrame, fabule, proză, publicistică, folclor, recenzii la „Iaşul literar", „Viaţa studenţească", „Scânteia pionierului", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Orizont", „România literară", „Flacăra", „Argeş", „Îndrumătorul cultural", „Tribuna şcolii", „Viaţa Buzăului" ș.a. Prima lui carte, *Greieraş poznaş*, scrisă pentru copii, apare în 1974.

După ce publică versuri cu tematică diversă în reviste şi în antologii literare, **A**. cultivă pastelul, despre care, recomandând în câteva rânduri însoțitoare volumul *Zăpezile fierbinţi* (1976), Eugen Simion scrie că ar fi „forma în care sensibilitatea lui de om al colinelor, discret şi melancolic, se exprimă mai bine". Acelaşi timbru, aceeaşi tonalitate elegiacă se întâlnesc în *Copac solitar* (1981). Când şi când autorul intră şi pe tărâmul legendei sau în cel al istoriei, dar fără să depăşească un convenţional şi simplificator mod de abordare. Unda nostalgică urmăreşte şi învăluie, în cele din urmă, şi reportajele ori însemnările autobiografice din *Ţinutul Sânzienelor* (1984) sau paginile din microromanul *Ani de studenţie* (1989).

SCRIERI: *Greieraş poznaş*, Bucureşti, 1974; *Zăpezile fierbinţi*, Bucureşti, 1976; *Copac solitar*, Bucureşti, 1981; *Pentru pământul natal*, Buzău, 1982; *Ţinutul Sânzienelor*, Bucureşti, 1984; *Ani de studenţie*, Bucureşti, 1989; *Blitz în eternitate*, Râmnicu Sărat, 2002.

Repere bibliografice: Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *116–117*; Nicolae Ciobanu, *Reverie poetică*, LCF, 1982, 1–2; Marin Ifrim, *Gheorghe Andrei şi Ţinutul Sânzienelor*, „Muntenia literară", 2001, 141; Marian Chirulescu, Paul D. Popescu, Gabriel Stoian, *Personalităţi prahovene*, Ploieşti, 2002, *18–19*. ***T. N.***

ANDREIŢĂ, Ion (11.VI.1939, Perieţi, j. Olt), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Floricăi (n. Preoteasa) şi al lui Marin Andreiţă, notar. Urmează Liceul „Radu Greceanu" din Slatina, apoi frecventează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1958–1963). Activează

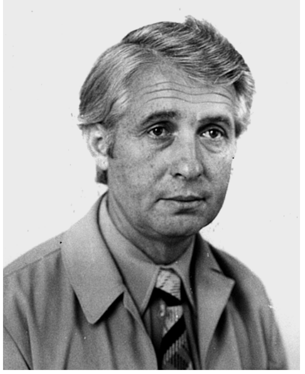
ca ziarist la „Scânteia tineretului" (1963–1983) şi „România liberă" (1983–1997). Între 1996 şi 2000 se află împreună cu soţia sa, diplomată, la Paris, iar din 2003 la Roma. Debutează la „Luceafărul" în 1960. Mai colaborează la „Viaţa studenţească", „Argeşul", „România literară", „Literatorul" ş.a. Unele articole sunt semnate cu pseudonimele Raveda şi Ioniţă Călmăţui. Este distins cu Premiul Naţional de Reportaj pentru tinerii ziarişti (1968), cu Grand Prix la concursul Europoesie (2001), Diploma de Merit a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2009) ş.a.

Placheta de versuri *Minunea de a trăi* (1970) şi mai târziu volumele *Măsurând cu lacrima fiinţa ta* (1993), *Dimineţile albe – Les Matins blancs* (1999), *Între două bătăi de aripi* (2003), *101 poeme* (2010) relevă un poet de inspiraţie htonic-folclorică, cu reminiscenţe şi rezonanţe, pe alocuri, din Lucian Blaga şi Nicolae Labiş. Notabile sunt versurile de evocare a atmosferei sumbre de secetă şi război, precum şi meditaţiile pe tema scurgerii timpului. De un lirism special, al identificării iubirii cu prietenia şi moartea, sunt poemele bahice; de asemenea, descântecele şi blestemele. În schimb, lirica erotică, e plină de suavităţi. Reportajele publicate de-a lungul anilor, adunate doar parţial în volume – *Colegi de generaţie* (1979), *Drumuri esenţiale* (1982; Premiul ziarului „Scânteia tineretului"), *Vârsta care nu cunoaşte eclipsa* (1984), *Secante la omenie* (1985), *Cum se vede ţara la români* (1986), *Praguri de bronz* (1987, în colaborare cu Lia-Maria Andreiţă) –, prefigurează, prin ce au mai bun, proza artistică pe care o va scrie **A.** Pătrunse de fiorul liric al comuniunii cu oamenii întâlniţi (ţărani mai ales), încercând să le descifreze taina comportamentului în împrejurări insolite, căutând cu dinadinsul faptul ieşit din comun, reportajele, chiar dacă nu reuşesc să scape integral de grila ideologică a timpului în care sunt tipărite, se constituie în posibile nuclee narative, pe care stilul alert, limbajul colorat, predilecţia spre caracterologie le apropie de proza propriu-zisă. Un sumar miscelaneu, în care intră nu numai reportaje, ci şi note de drum, portrete, fragmente în proză, mici eseuri, texte jurnalistice etc., aduce volumul *Viaţă, drumuri, litere…* (2010). Deşi independente, povestirile din volumele *Natură vie cu baracă* (1983), *O zi de toamnă* (1997) şi *Toamnă târzie* (2012) se circumscriu aceleiaşi lumi cunoscute îndeaproape de autor – satul natal din zona Slatinei. Câteva personaje revin cu atributele lor definitorii, sugerând apartenenţa la un întreg ce depăşeşte cadrul uneia sau alteia din naraţiuni. Lirismul intrinsec al acestor pagini preferă vârstele de hotar – în special copilăria şi bătrâneţea –, cu linii caracterologice incerte şi cu posibile alunecări în vis, superstiţie, fabulos şi mister. Bine surprinsă e psihologia omului aflat în pragul marii treceri, cuprins de nelinişte, dar şi de împăcare cu destinul. În memorialul de călătorie intitulat *Misterul Fluviului Galben. China în 15 cărţi poştale* (1993), realităţile descoperite de autor în cursul unei neaşteptate vizite în Extremul Orient sunt luate drept puncte de reper pentru a evidenţia elementele comparabile sau contrastante cu cele de acasă. Însemnările de călătorie, incluse şi în paginile care alcătuiesc volumele *Scrisori pariziene* (2000), *Călător la un capăt de lume* (2001) şi *Scrisori italiene* (2004), explorează spaţii şi trasee spirituale străbătute de mari personalităţi române şi pun în evidenţă, făcându-le cunoscute în ţară, evenimente culturale semnificative, desfăşurate în Franţa şi în Italia. **A.** a mai tradus din limba greacă poezii de Hristos Ziatas (*Ochiul celălalt*, 2007), iar din limba chineză, în colaborare cu Xu Wende şi Lia-Maria Andreiţă, o carte de anecdote şi fabule (*Supă de ginseng*, 1990).

SCRIERI: *Minunea de a trăi*, Bucureşti, 1970; *Colegi de generaţie*, Bucureşti, 1979; *Drumuri esenţiale*, Bucureşti, 1982; *Natură vie cu baracă. Scrisori de la Canalul Dunărea–Marea Neagră*, Bucureşti, 1983; *Vârsta care nu cunoaşte eclipsa*, Bucureşti, 1984; *Secante la omenie*, pref. Mihai Coman, Bucureşti, 1985; *Cum se vede ţara la români*, Iaşi, 1986; *Praguri de bronz* (în colaborare cu Lia-Maria Andreiţă), Bucureşti, 1987; *Măsurând cu lacrima fiinţa ta*, Bucureşti, 1993; *Misterul Fluviului Galben. China în 15 cărţi poştale*, Bucureşti, 1993; *O zi de toamnă*, Bucureşti, 1997; *Dimineţile albe – Les Matins blancs*, ed. bilingvă, tr. Ileana Mihăilă, Christiane Portois, Victor Voinicescu-Sotski şi Nicolae Luca, Bucureşti, 1999; *Scrisori pariziene*, Râmnicu Vâlcea, 2000; *Călător la un capăt de lume*, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Între două bătăi de aripă*, Bucureşti, 2003; *Scrisori italiene*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Viaţă, drumuri, litere…*, Râmnicu Vâlcea, 2010; *101 poeme*, Bucureşti, 2010; *Minunea de a fi*, Cluj-Napoca, 2011; *Călător la un capăt de lume*, Iaşi, 2012; *În căutarea Sinelui*, Iaşi, 2012; *Toamnă târzie*, Iaşi, 2012. **Traduceri:** *Supă de ginseng*, pref. trad., Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Xu Wende şi Lia-Maria Andreiţă); Hristos Ziatas, *Ochiul celălalt*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, *„Minunea de a trăi"*, RL, 1970,43; Nicolae Baltag, *„Minunea de a trăi"*, „Scânteia tineretului",1970, 6659; Gheorghe Istrate, *Meridianele unui poet valoros*, LCF, 2011, 15.

I. O.

ANDRIESCU, Alexandru (12.I.1926, Gâşteşti, j. Iaşi – 23.I.2014, Iaşi), critic şi istoric literar, stilistician, editor.

Este fiul Mariei Andriescu (n. Samson) şi al lui Vasile Andriescu, învăţători. A absolvit Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava (1947) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1951), obţinând titlul de doctor în filologie în 1975 cu teza *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea*. Funcţionează ca profesor la aceeaşi facultate, al cărei decan a şi fost între anii 1985 şi 1990, deţinând, concomitent, funcţia de director al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor (ulterior Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din Iaşi. Un timp a funcţionat ca lector al Universităţii din Dijon (1968–1971). A fost, de asemenea, directorul Centrului de Cercetare şi Editare a Textelor Româneşti Vechi „Monumenta Linguae Dacoromanorum" (1997–2002). A condus sau a fost membru în redacţia mai multor reviste ştiinţifice, literare sau de cultură: „Cronica" (1966–1968), „Collegium" (redactor-şef în 1985–1988), „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" (redactor-şef la seria Lingvistică în 1994–2001), „Timpul" (1993–2009). A mai colaborat la „Revista de istorie şi teorie literară", „Jahrbuch für östliche Latinität", „Convorbiri literare", „Limba română", „Luceafărul", „Manuscriptum", „România literară", „Dacoromania" ş.a. A debutat în 1950 la „Iaşul nou" cu o recenzie şi în revista „Cum vorbim" cu un articol de filologie. Debutul editorial se produce în 1973 cu volumul de critică literară *Disocieri*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Pe lângă numeroase ediţii de opere, studii introductive sau postfeţe, **A.** a publicat mai multe volume de studii ce vizează probleme de filologie, stilistică şi istorie literară, rod al unei cercetări minuţioase şi de durată ce s-a soldat, nu o dată, mai întâi cu articole în presa de specialitate. Acesta este motivul pentru care câteva dintre articolele sale pe teme stilistice au fost incluse în bibliografia franceză *Essai de bibliographie critique de stylistique française et romane (1955–1960)*, alcătuită în 1961 de Helmut Hatzfeld şi Yves le Hir. Volumul *Disocieri* cuprinde trei secţiuni, scrise cu limpezime şi sobrietate, trăsături de altfel apreciate de **A.** la Tudor Vianu, în capitolul intitulat *Pudoarea confesiunii*. Studiile din secţiunea de poezie, despre autori consacraţi precum Ion Barbu, Ion Vinea, Nicolae Labiş, dar şi despre tineri poeţi, ca Adrian Păunescu, Nina Cassian, Horia Zilieru, N. Ţaţomir, se concentrează pe urmărirea fenomenului de modificare a limbajului poetic de la o generaţie la alta; cele incluse în secţiunea de proză, unde sunt analizate scrieri aparţinând lui Gib I. Mihăescu, Ion Vinea, Eugen Barbu, Marin Preda, Mihail Sadoveanu, Corneliu Ştefanache ş.a., urmăresc la rândul lor tot o evoluţie, de data aceasta a personajului, care suferă numeroase prefaceri de la *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir încoace, devenind „mai complex şi mai uman". Comentariul pe text este însă domeniul în care excelează autorul. Abilitat deopotrivă în critică şi stilistică, pentru **A.** obiectivitatea, exactitatea şi moderaţia reprezintă principiile fundamentale ale elaborării unui studiu. *Relief contemporan* (1974) nu diferă mult ca structură şi intenţii şi chiar ca autori comentaţi faţă de cel precedent, reluând, cu rigoare şi fineţe, demersul lecturii în grilă modernă nu numai a contemporanilor, ci şi a clasicilor, „clasaţi" deja de istoriile literare. În ciuda aspectului aparent fragmentar al acestor volume, la care se adaugă şi următoarele – chiar dacă mai specializate în domeniul stilului şi al limbajului –, însumate, ele aspiră să devină şi o succintă istorie a limbii române literare, care să concilieze studiul filologic cu istoria şi critica literară. Studiile cele mai substanţiale rămân cele consacrate romanelor lui Gib I. Mihăescu, unde **A.** practică „o critică de interpretare, constructivă, nespectaculoasă, ce se impune prin rigoare şi echilibru, limpezime şi receptivitate" (Gabriel Dimisianu), dovedind o admiraţie ce va conduce şi la editarea, în cinci volume (1976–1995), a operei complete a acestui autor, realizare răsplătită cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar o ediţie ulterioară, din 2008, cu Premiul „Perpessicius" acordat de Muzeul Naţional al Literaturii Române. **A.** este de asemenea coeditor, dar şi coordonator la volumele VI, VII şi XI, al lucrării *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (volumul *Geneza,* apărut în 1988, a fost distins cu Premiul „Bogdan

Petriceicu Hasdeu" al Academiei RSR). În studiul introductiv al ediţiei, aducând date biografice noi, **A.** reconsideră rolul spătarului Nicolae Milescu în cultura română, socotindu-l cel dintâi traducător al textului integral al *Vechiului Testament*, iar în ampla introducere la volumul *Liber Psalmorum* (2003), reluată separat în 2004, face o doctă incursiune cu privire la psalmi în literatura noastră. Într-un alt studiu introductiv, la ediţia Dosoftei, *Opere* (1978), exegetul reconsideră locul unei figuri proeminente a culturii române vechi, subliniind valoarea poetică a psalmilor versificaţi de mitropolit. Introducerile despre Milescu şi despre Dosoftei, aduse la zi, au fost republicate în volumul *Studii de filologie şi istorie literară* (1997), în care, ca şi altundeva, autorul demonstrează că „cele trei puncte de vedere, filologic, istoric şi critic, nu se exclud în abordarea literaturii vechi, ci se întregesc reciproc". Ultima carte, în care **A.** îşi dezvăluie dimensiunea de moralist, este culegerea de aforisme intitulată *Din meditaţiile câinelui Jar* (2009), dată spre publicare Editurii Cartea Românească încă din 1988, după ce ani la rând grupaje apăruseră în „Almanahul «Convorbiri literare»".

SCRIERI: *Disocieri*, Iaşi, 1973; *Relief contemporan*, Iaşi, 1974; *Stil şi limbaj*, Iaşi, 1977; *Limba presei româneşti în secolul al XIX-lea*, Iaşi, 1979; *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997; *Psalmii în literatura română*, în *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. XI: *Liber Psalmorum*, Iaşi, 2003, *5–144*; ed. Iaşi, 2004; *Din meditaţiile câinelui Jar*, Iaşi, 2009. **Ediţii:** G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, postfaţa edit., Iaşi, 1989; Gib I. Mihăescu, *Opere*, I–V, introd. edit., Bucureşti, 1976–1995, *Opere*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 2008; *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–II, Iaşi, 1988–1991, vol. IV–VII, Iaşi, 1994–2008, vol. XI, Iaşi, 2003 (în colaborare); M. Eminescu, *Poezii* (ed. G. Călinescu), Iaşi, 1996.

Repere bibliografice: Liviu Leonte, *„Disocieri"*, CRC, 1973, 14; Ion Vlad, *Critică literară*, TR, 1975, 11; Gabriel Dimisianu, *Critică de interpretare*, RL, 1975, 12; Ulici, *Prima verba*, I, *228–230*; Liviu Leonte, *„Stil şi limbaj"*, CRC, 1977, 20; D. Irimia, *„Stil şi limbaj"*, CL, 1977, 6; Elvira Sorohan, *O restituire culturală: reeditarea Bibliei*, „Ethos", 1990, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *68–69*; Z. Ornea, *O reeditare*, RL, 1996, 14; Teodor Vârgolici, *„Rusoaica" în ediţie critică*, ALA, 1996, 313; [*Al. Andriescu*], AUI, lingvistică, t. XLVI–XLVII, 2000–2001 (volum omagial); Stelian Dumistrăcel, *„Să nu mai poţi ceti Psaltirea"*, CL, 2003, 9; Ion Simuţ, *Resursele psalmilor*, RL, 2005, 31; Gabriela Haja, *Meditaţiile câinelui Jar*, TP, 2010, 1. ***C.Br.***

ANDRIESCU, Radu (9.VI.1962, Iaşi), poet, eseist, traducător. Este fiul Corneliei-Ana Andriescu, germanistă, şi al lui Alexandru Andriescu, critic şi istoric literar. Urmează la Iași cursurile liceelor „C. Negruzzi" şi „M. Eminescu", după care devine student al Facultăţii de Filologie, secţia engleză–franceză, a Universităţii „Al. I. Cuza" (1982–1986). În perioada studenţiei a fost, timp de doi ani, redactor-şef al revistei „Dialog". După terminarea studiilor universitare, va fi profesor la Paşcani, şapte ani mai târziu devenind asistent la Catedra de limba şi literatura engleză de la Facultatea de Litere din Iaşi, iar din 1997 lector; în 2005 își ia doctoratul. A beneficiat de mai multe stagii de documentare și specializare în Franța, Marea Britanie, Germania, Austria, SUA, Italia. În anul 1977 debutează cu versuri la revista „Convorbiri literare", publicaţie la care va fi redactor între 1990 şi 1993. *Oglinda la zid* (1992), prima lui carte de poezie, este precedată de apariţia volumului colectiv *Solstiţii* (1985), în care semnează poemul în proză *Întinderi*. Colaborează cu poeme şi articole la „România literară", „Luceafărul", „Cronica", „Poesis", „Contrafort", „Timpul" (unde e redactor), „Interval", „Dacia literară", „ArtPanorama", „Dilema", „Echinox", „Hyperion", „Amphytrion", „Fracturi" ş.a. De asemenea, publică poezie în câteva reviste din Statele Unite ale Americii („Cider Press Review", „Exquisite Corpse / Cyber Corpse", „Hunger Magazine", „International Notebook of Poetry", „Quarter after Eight", „Metamorphoses" ş.a.), din Franţa („Poésie 2003") şi Austria („Wienzeile"). Este prezent în mai multe antologii de poezie românească publicate în ţară şi în străinătate, printre care *Streiflicht. Eine Auswahl zeitgenössischer rumänischer Lyrik* (1994), *A Mini-Anthology of Postmodern Romanian Poetry, Romania and Western Civilisation* (1997), *City of Dreams and Whispers* (1998), *Harmony* (2001), *Club 8 – Poetry* (2001, culegere întocmită și tradusă de **A.** în colaborare cu Adam J. Sorkin), *Speaking the Silence* (2001), *Ozone Friendly* (2002), *The New European Poets* (2008) şi *Memory Glyphs* (2009), la cele două din urmă figurând și ca traducător, ș.a. În 1992 i s-a acordat Premiul revistei „Poesis", iar în 1998 a fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi.

Cărțile de poeme ale lui **A.** decurg parcă unele din altele. Există o anumită rigoare ce contrastează cu discursivismul văzut ca stare a desfăşurării lucrurilor. Autorul creează sincope, spaţii de decantare a materiei poetice; operează contrageri, ruperi de ritm, pliază versul pe diferite formule, ca mai apoi

să-l îndepărteze de o eventuală dicţie previzibilă. Inserţia biograficului, aluziile textuale, dizolvarea, pe alocuri, a lirismului şi alunecarea spre proză, ironia, autoironia, definirea toposului „oraşul meu colinar" încă din primul volum şi augmentarea acestuia în cărţile ulterioare, totul prins într-o ecuaţie complexă, sunt elemente care, într-un dialog neinhibat cu postmodernismul, impun rostirea sigură a lui **A.**, greu de încadrat într-o poetică anume. *Punţile Stalinskaya* (2004), de pildă, nu e o culegere de texte poetice, ci un ansamblu coerent, bine ordonat şi supravegheat. Coordonata epică este mai pronunţată aici, dar discursul funcţionează mozaicat. „Punţile" reprezintă calea de acces la starea celuilalt, onirică, însă cu interferenţe de real, uneori până la schimbarea radicală a proporţiilor: „Burs, punţile oamenilor mai închişi în ei înșiși/ sunt adesea construite din arcuri întregi/ de puncte de suspensie, prinse în bolţuri de votcă./ Ceea ce nu le împiedică să fie solide" sau „Burs, nu cred că avem vocaţie de constructori/ şi uite că ne ambiţionăm să întindem punţi./ Din falange de 0 şi 1 închegăm degete serafice./ Scoatem limba de o mie de focuri/ peste estuarele care ne despart. Ne agăţăm de uraganul mizeriei în derivă". Cititorul asistă la dialog şi poate să refacă pentru sine traseul tuturor elementelor dintr-un puzzle aflat într-o permutare continuă. La origine teză de doctorat, lucrarea *Paralelisme şi influenţe culturale în lirica română actuală* (2005) reprezintă o analiză a poeziei româneşti din anii '80 ai secolului trecut, trecută prin filtrul stilistic şi ideologic al principalelor şcoli literare din Statele Unite ale Americii, dar şi din Rusia, care au stimulat în arealul literar românesc apariţia unei noi paradigme estetice. Subcapitole precum *Rădăcini ale postmodernismului românesc*, *Poemul enciclopedic al anilor '80*, *Spre o definiţie a poeziei limbajului*, *Anii '80: momentul sintetic* contribuie la o mai bună înţelegere a optzecismului şi la un plus de claritate în privinţa filiaţiei ideilor literare.

SCRIERI: *Oglinda la zid*, Iaşi, 1992; *Uşa din spate*, Iaşi, 1994; *Sfârşitul drumului, începutul călătoriei*, postfaţă Al. Călinescu, Iaşi, 1998; *Eu şi câţiva prieteni*, Timişoara, 2000; *Punţile Stalinskaya*, Timişoara, 2004; *Paralelisme şi influenţe culturale în lirica română actuală*, Iaşi, 2005; *Pădurea metalurgică*, Bucureşti, 2008; *Metalurgic*, Iaşi, 2010.

Repere bibliografice: Iolanda Vasiliu, *Portret al poetului ultragiat la tinereţe*, DL, 1993, 2; Alexandru Surugiu, *Ieşirea din labirint*, TP, 1993, 2; Ioan Holban, *„Slash", adică rană, lovitură, a răni, a lovi, a biciui*, CRC, 1993, 41; Ovidiu Nimigean, *Bosch c'est moche?!*, CL, 1993, 14; Gabriela Gavril, *„Uşa din spate"*, CL, 1994, 4; George Vulturescu, *„Uşa din spate"*, PSS, 1994, 3–5; Antonio Patraş, *„Sfârşitul drumului, începutul călătoriei"*, CRC, 1998, 8; Grigurcu, *Poezie*, I, *307–311*; Teodora Dumitru, *Adevăraţii postmoderni*, CLT, 2006, 29; Andrei Terian, *Eu cu cine mă sincronizez?*, E, 2007, 1–2; Cosmin Ciotloş, *Asigurare pe viaţă*, RL, 2008, 47; Bodiu, *Evadarea*, *127–129*; Grigore Chiper, *Poezia: actualizarea uneltelor şi actualizarea memoriei*, CF, 2009, 1–2; Codrin Liviu Cuțitaru, *Un alchimist modern*, DM, 2009, 260; Liviu Antonesei, *Poeţii mei: Radu Andriescu*, OC, 2010, 26. ***Ş.A.***

ANDRIEŞ, Andi (3.VI.1934, Iaşi – 5.IX.2010, Iaşi), dramaturg, publicist. Este fiul Luizei Andrieş (n. Lelescu), profesoară de limba franceză, și al lui Nicolae Andrieş, profesor de limba română. A absolvit liceul la Botoşani în 1951 şi Facultatea de Filologie din Iaşi în 1955. Încă din timpul studenţiei a lucrat ca redactor, apoi ca redactor-şef adjunct la „Iaşul literar" (1954–1971), ulterior ca redactor-şef adjunct al săptămânalului „Cronica" (1971–1979). A fost preşedinte al Comitetului pentru Cultură şi Educaţie Socialistă din Iaşi (1979–1981), director al Editurii Junimea (1981–1990, 1993–1997), director al Teatrului Naţional din Iaşi (1994–1996). A debutat în 1948 cu versuri în ziarul „Clopotul" din Botoşani şi editorial cu volumul de poezie *Urcuş* (1959). A mai colaborat la „Contemporanul", „Tânărul scriitor", „Tribuna", „Teatrul", „Convorbiri literare", „Viaţa românească", „Steaua", „Luceafărul", „Ateneu", „Literatura şi arta" ş.a.

Anii '60 din secolul trecut îl impun pe **A.** ca dramaturg. Întâia sa piesă, *Postul de radio de pe strada Rareş* (1959), este distinsă cu Premiul „Vasile Alecsandri" al Ministerului Învăţământului şi Culturii şi va fi reprezentată în anul următor la televiziune. Vor urma *Vecinii soarelui* (1960), *Mâna de oţel* (1961), *Oaspetele fără nume* (1963). Debutul pe o scenă profesionistă îl constituie comedia lirică *Grădina cu trandafiri* (1963), montată în acelaşi an pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, apoi în numeroase alte teatre din ţară şi din străinătate, precum şi în spectacole televizate. Metaforă a fericirii colective, această piesă, deşi cunoaşte un mare succes, nu impune personaje memorabile, majoritatea fiind construite schematic, pe o singură trăsătură de caracter, după canonul ideologic al timpului. Dedicându-se genului dramatic, **A.** scrie într-un interval scurt mai multe piese într-un act (*Verbul galben*, *Duet*, *Interludiu*, *Vârsta zero*, *Destinul, vioara a doua*), pe care le reuneşte în volumul *Interludiu* (1973; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi). Textele atestă calităţi incontestabile (talentul de a surprinde diverse tipuri

umane, umorul de calitate, tonul jovial cu care este atacată mediocritatea), dar şi minusuri (rezolvările teziste ale conflictelor propuse). Autor cu aptitudini de construcţie, **A.** rămâne viabil ca dramaturg nu atât prin piesele cu subiecte – astăzi vetuste – centrate pe tema educaţiei morale a tineretului din „era socialistă”, cât prin câteva piese mici din planul al doilea al scrierilor sale, precum *Verbul galben, Vârsta zero*. Una din lucrările sale de rezistenţă, comedia *Duet*, în treisprezece capitole, probează vocaţia comică a dramaturgului care, observator fin, persiflează cu vervă tot ce este fals, mediocru, limitat. În 1974 a publicat impresii de călătorie în volumul *Ochii şi lumea*, aici dezvăluindu-se două faţete inedite ale dramaturgului, acelea de grafician şi de om de artă pasionat.

SCRIERI: *Urcuş*, Iaşi, 1959; *Postul de radio de pe strada Rareş*, 1959; *Vecinii soarelui*, 1960; *Mâna de oţel*, Bucureşti, 1961; *Oaspetele fără nume*, 1963; *Grădina cu trandafiri*, 1963; *Instanţa de duminică*, 1965; *În apropierea momentului*, 1966; *Neştiuta strălucire*, Iaşi, [1966]; *Interludiu*, Bucureşti, 1973; *Ochii şi lumea*, Iaşi, 1974.

Repere bibliografice: Radu Popescu, *„Grădina cu trandafiri” de Andi Andrieş*, „Magazin”, 1963, 313; Brădăţeanu, *Viziune, 354*; Adriana Popescu, *Dramaturgi români contemporani*, TTR, 1983, 3; Constantin Ciopraga, *Moment*, CRC, 1984, 23; Horia Zilieru, *Andi Andrieş sau Poeticul comediei realiste*, CL, 1984, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *69–70*; *Andi Andrieş*, DRI, I, *26–31*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *37–38*. ***C.Br.***

ANDRIŢOIU, Alexandru (8.X.1929, Vaşcău – 1.X.1996, Bucureşti), poet, traducător.

Este fiul Ştefaniei (n. Todan) şi al lui Nicolae Andriţoiu, mic meseriaş. După ce urmează şcoala primară la Vaşcău şi liceul la Beiuş, absolvit în 1948, se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, pe care o părăseşte după doi ani (în 1951), fiind trimis la Şcoala de Literatură „M. Eminescu” din Bucureşti. După absolvirea acesteia, lucrează în redacţia revistei „Contemporanul”, apoi „se perindă” (după propria-i mărturisire) prin redacţiile altor publicaţii: „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viaţa militară”, „Cravata roşie”, pentru ca, din 1965 până în 1990, să fie redactor-şef al revistei „Familia” din Oradea. A debutat publicistic în 1949 la ziarul „Lupta Ardealului” din Cluj. Editorial, debutează cu volumul de versuri *În Ţara Moţilor se face ziuă*, apărut în 1953 şi distins cu Premiul de Stat.

Versurile debutantului **A.** sunt subordonate cerinţelor realismului socialist. Asprimea, îndârjirea rece, inflexibilitatea (notele ardeleneşti ale temperamentului său liric) apar distorsionate de versificaţia triumfalistă, sunând impropriu, artificial. Posturile acestea continuă în *Porţile de aur* şi *Deceniul primăverii* (ambele din 1958), din care, ca şi din cartea de debut, poetul nu va reţine nimic în selecţiile de mai târziu. Totuşi, cel ce ulterior va slăvi lumina, culorile calde şi melosul e anunţat în unele versuri, precum cele din *Prinos de cântec*, după cum lirismul imnic, de slăvire a înaintaşilor prin acest „prinos”, nu e fără legătură cu lirica viitoare a poetului cufundat în voluptatea evocării unor dulci timpuri şi figuri. Imaginea adevăratului **A.** începe să se limpezească odată cu volumul *Cartea de lângă inimă* (1959), urmat de *Constelaţia lirei* (1963), unde versificaţia militantului e tot mai clar „subminată” de arta poetică a estetului, iar mult solicitata implicare în real se vede concurată până la eliminare de asumarea exclusivă a imaginarului, într-o profesiune de credinţă, ecou al celei barbiene din *Joc secund* (fără însă adâncimea şi abstruzităţile aceleia). Valorizată azi, noua lui estetică apare, în contextul acelei epoci, meritorie. Frecvent citata *Artă poetică* marchează trecerea la un lirism de sublimare şi interiorizare a realului prin oglindire în suprafeţe translucide şi, mental, în meandrele epurate de accidente şi iregularităţi ale memoriei, adică în esenţial: „Cea mai frumoasă lună e în lac,/ cel mai frumos luceafăr e în mare,/ şi cântă cel mai sincer pitpalac/ nu-n pomi, ci-n amintiri şi în uitare./ Cea mai frumoasă lună e în lac”. Astfel înţeleasă, oglindirea creează un univers mirific: „Culori şi mirodenii cercuri fac/ în jurul meu. Argila mea tresare/ şi cu cămaşa cerului mă-mbrac/ Şi iată-mă-s, deodată, cer şi zare”. Se identifică aici liricul sedus de ascensional şi transfigurat, macedonskian, de beatitudini celeste. De acum înainte se defineşte progresiv şi fizionomia lui ca poet cu descendenţă clasică, uneori în variantă parnasiană, animat de idealul limpidităţii, al artei desprinse de lestul materiei brute şi neinformate estetic, artă al cărei arhetip este spiritul meridional: „O! pantă clasică din

miazăzi/ Ivită ca-ntr-un vers de Valéry,/ de zei bătrâni purtată între mâini/ te urci sub turme şi sub bot de câini/ până la stelele de sus ce nu-s/ decât un joc secund în mări apus". Rigoarea şi cizelura formei devin pandantul obligatoriu al unui cosmos armonic, ale cărui principii sunt lumina (solară) şi muzica, euritmia. „Panta clasică din miazăzi" coexistă cu melosul şi plasticitatea divină a „viorii din Cremona", cântată într-o poemă lucrată cu scrupul prozodic: „Vioara-i ca din lemn de trandafiri/ şi are umăr suplu ca Madona.// Cioplindu-şi-o cu mâinile subţiri,/ neîntrecutul meşter din Cremona,/ încă-nainte de-a o isprăvi,/ i-a ascultat în vise melodia./ Cu dălţi subţiri a rotunjit-o şi/ cu-amurguri dulci i-a poleit cutia". Tentaţia zborului în azur (cu sugestii din simbolişti) se înscrie de data aceasta într-o viziune clasică a lumii, ca încercare de cucerire şi instituire a armoniei, fie pur estetică, fie moral-filosofică – timp de întoarcere acasă, de rechemare a principiului identităţii. Puritatea e răsplata suferinţei cathartice şi a durerii îndurate stoic: „Spălat de lacrimi ca o piatră de pe-un mormânt, revin acum/ în mine, pur ca după o moarte posibilă. Şi-a prins să-mi placă/ acest eu însumi fără pată, suav şi curăţat de fum". Bucuria extatică a poetului care „bea din cer ca după/ Simposionul greu, filosofal" consemnează gestul suprem de oprire a devenirii-degradare şi de cucerire a existenţei esenţiale, adevărate. Universul însuşi suferă o sedimentare a materiei ponderabile şi efemere, lucrurile se smulg gravitaţiei şi pornesc în levitaţie, lumina a devenit principiul lumii: „Azi soarele-i alt soare.../ Şi ca destinul, se întâmplă-n toate./ [...]/ Materiile scad pulverizate/ [...]/ Poţi trece, ca prin spirit, prin copaci/ şi ziduri, spirit însuţi...". Dematerializarea şi purgarea de accidental au cuprins întregul cosmos, terestru şi astral: „Erau copacii scheme şi aştrii cerc virgin,/ În loc de păsări linii pluteau, pe ceruri line,/ Zăpezi curgeau cu-arome, ca din potir de crin". Când victoria asupra devenirii nu poate fi obţinută prin această esenţializare şi abstractizare, pierderea eului în substanţa anonimă e preferată trecerii individuale, căci această transmutare în ordinea imanentului e percepută ca stare potenţială de înveşnicire prin reîntrupare în sevele vegetale sau în lanţul infinit al speţei: „Ard vitele, sub aburi, sosite de la muncă/ cu iarba-n pântec. Mama aşteaptă-mpărtăşanii/ de lapte, prin strămoşii ce se re-ntorc în prunci.// Leuconoe, iată cât de fecunzi trec anii". Sublimarea materiei şi jubilaţia suverană din aceste volume şi, cu atât mai marcată, din *Vârful cu dor* (1964), *Versuri* (1968), *Simetrii* (1970), *Euritmii* (1972), *Aur* şi *Pe drumul meu* (ambele din 1974) e rezumată în cadenţele grave ale unei replici la *Oda* eminesciană, revelator intitulată *Euritmie*: „E-nlăuntrul meu înzestrat cu luxuri/ selenar de clar şi chenar mişcării./ Luminez grădini şi agit în fluxuri/ apele mării.// M-am mutat mai sus. Şi mirat, Selene-şi/ pune zborul meu încrustat cununii./ Aş putea s-ating cu un deget leneş/ cearcănul lunii". În câteva rânduri **A.** face profesiune de credinţă parnasiană. Aceasta se verifică mai ales sub aspectul grijii extreme pentru formă. Altminteri, nimic din răceala și impersonalitatea parnasienilor; poetul e un epicureu, un hedonist chiar, care glosează pe tema odei horaţiene către Taliarh, încearcă să fixeze clipa în anluminura versului, elogiază fericirile periplului mundan: „Citeşte-mi din Horaţiu iar şi iarăşi/ poemul despre Taliarh, cu sobe/ în care plâng păduri – cu vinuri vechi/ ajunse ca oleiul, în cecuburi./ Şi-am să te-ascult încet, nespus de-ncet/ când timpul vine calm şi trece peste". Iubitorul de clasicităţi se dezvăluie ca un sentimental, un trubadur autohton, boem balcanic al unui Levant mirific, de „amiezi valahe cu fluturi şi fântâni". Adesea evocarea foloseşte sugestia livrescă, uzează de intertext, găseşte prototipul frumosului natural în artă („Te-aştept să vii şi tu, ca dintr-o stampă/ sau ca din vechi lecturi"). Livrescul nu e însă prilej de paradă a unei erudiţii reci, ci trăire de voluptăţi estete. Formula definitivă e revelată de pendularea între „panta clasică din miazăzi" şi o *jouissance de vivre* cu ceţuri de burg medieval transilvan şi ingrediente de oţiu oriental: „Mi-e groază de sofismul sintetic şi cu vogă/ şi care moleşeala din sânge mi-o abrogă,/ cum şi de postulatul lansat de Euclid/ pe-un crug lucid" – stare tradusă în seducţia baladescului (pândit însă de diluţie). Ultimele volume – *Poeme noi* (1984), *Versuri* (1987) – sunt vizitate de sentimentul elegiac al celui ce-şi contemplă trecerea („Şi uite, astfel ni se face iarnă,/ şi iar ne ninge timpul pe meninge"). O elegie totuşi boem-voioasă, (auto)ironică, haz de necaz. Limbajul pierde din preţiozitatea lexicală şi prozodică, devine simplu, confesiv, se eliberează de convenţii. Poetul atenuează jocurile boemei, în care odinioară îşi camufla tristeţile, preferând acum tonuri mai grave şi nedisimulate, stârnite de sentimentul curgerii inexorabile. Referinţa livrescă rămâne modică, iar atunci când apare e integrată în chip mai firesc:

„Prin jungla nuferilor barca pluteşte fără nici o ţintă/ iar noi în barcă, trişti şi palizi ca-ntr-un poem de Lamartine./ La margine de baltă raţe sălbatice, ţipând, colindă, –/ dorm armele-n banduliere, căci vânătorii zac de spleen”. În rezumat: „Risipitor de imagini şi risipit uneori în poezia ocazională, **A.** este în creaţia lui mai pură un poet de vocaţie, elegiac şi livresc. Cultivă filonul clasic şi reactualizează speciile uitate ale poeziei sentimentale printr-o fantezie inteligentă” (Eugen Simion). Poetul a tradus, singur sau în colaborare, din lirica elină, latină, canadiană (de limbă franceză), vietnameză, chineză, precum şi din A.S. Puşkin, R.M. Rilke (*Poemele franceze*), Nikolai Zidarov ş.a. A mai publicat o carte de călătorii prin ţară (*Curcubeu peste Carpaţi*, 1987), iar în 1989 *Prin „Ţara dimineţilor liniştite”* – o *laudatio* a Coreii lui Kim Ir Sen. A scris scenariile filmelor *Şah la rege*, *Cineva deschide uşa* şi *Elixirul tinereţii*.

SCRIERI: *În Ţara Moţilor se face ziuă*, Bucureşti, 1953; *Dragoste şi ură*, Bucureşti, 1957; *Porţile de aur*, Bucureşti, 1958; *Deceniul primăverii*, Bucureşti, 1958; *Cartea de lângă inimă*, Bucureşti, 1959; *File de cronică*, Bucureşti, 1962; *Constelaţia lirei*, Bucureşti, 1963; *Mărţişor*, Bucureşti, 1964; *Vârful cu dor*, Bucureşti, 1964; *Versuri*, Bucureşti, 1968; *Simetrii*, Bucureşti, 1970; *Euritmii*, Bucureşti, 1972; *Aur*, Bucureşti, 1974; *Pe drumul meu*, Bucureşti, 1974; *Poeme noi*, Bucureşti, 1984; *Constelaţia lirei*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1985; *Curcubeu peste Carpaţi*, Bucureşti, 1987; *Versuri*, Timişoara, 1987; *Două flori, două surori*, Bucureşti, 1988; *Prin „Ţara dimineţilor liniştite”*, Bucureşti, 1989; *Aura sonetului*, pref. Al. Cistelecan, Oradea, 2004; *Ora liniştii*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** *Din lirica latină*, pref. trad., Bucureşti, 1964; A.S. Puşkin, *Versuri – Stihi*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Maria Banuş ş.a.); *Antologia literaturii maghiare*, I–II, Bucureşti, 1965–1966 (în colaborare); *Din lirica elină*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Dimos Rendis); Nikolai Zidarov, *Versuri*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ion Brad şi Ion Horea); Dang Trân-Con, Doan Thi-Diêm, *Plângerea femeii după bărbatul ei plecat la război*, Bucureşti, 1974; *Antologie de poezie canadiană de limbă franceză*, pref. trad., Bucureşti, 1976 (în colaborare cu Ursula Şchiopu); *Antologie de poezie vietnameză clasică şi contemporană*, pref. trad., Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Liliana Blajovici-Liciu); R.M. Rilke, *Poemele franceze*, pref. trad., Timişoara, 1984; To Huu, *Poeme*, Bucureşti, 1987; *Antologie de poezie chineză modernă şi contemporană*, pref. Zou Difan, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Ioan Budura).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, IX, *821–828*; Nicolae Manolescu, *Lirica şi speciile minore*, GL, 1963, 52; Simion, *Orientări*, *136–143*; Constantin, *Despre poeţi*, *75–82*; Martin, *Poeţi*, II, *160–166*; Grigurcu, *Teritoriu*, *210–213*; Andriescu, *Disocieri*, *152–156*; Felea, *Secţiuni*, *55–60*; Negoiţescu, *Engrame*, *83–86*; Piru, *Poezia*, II, *36–43*; Grigurcu, *Poeţi*, *95–100*; Taşcu, *Poezia*, *18–22*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *145–149*; Cistelecan, *Poezie*, *206–211*; Micu, *Limbaje*, *261–276*; Simion, *Scriitori*, IV, *95–104*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *70–72*; Ioan Moldovan, *Sonete alese*, F, 2004, 10; Ştefănescu, *Istoria*, *801–803*; Al. Cistelecan, *Alexandru Andriţoiu – 80*, „Acasă”, 2009, 3–4. ***N.M.***

ANDRONACHE, Vasile (10.X.1936, Sineşti, j. Vâlcea – 14.VII.1998, Bucureşti), poet. Este fiul Mariei (n. Popescu) şi al lui Ion Andronache, agricultori. Urmează liceul la Petroşani şi cursuri postliceale de chimie industrială (1968–1971), practicând diverse meserii pentru a se întreţine. Din 1971 se consacră în exclusivitate poeziei. Debutează cu poezie în „Luceafărul” (1963) şi editorial cu volumul *Ochi neînnoptat* (1971). Duce o existenţă boemă şi publică poezie în mai multe reviste – „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri” ş.a. În 1993 revine în comuna natală; îşi pierde viaţa în urma unui accident de circulaţie.

Pentru **A.**, într-o manieră clasicizantă – sub semnul epigonic al lui Lucian Blaga şi al lui Nichita Stănescu –, naşterea vocii poetice este o trudă analogă răsturnării brazdelor de pământ: „Pentru învechirea neantului/ Timpul meu intră în munci,/ Năduşind de cântec/ Între brazdele pământului”. Cântăreţ înfiorat al locurilor natale, **A.** încearcă circumscrierea şi transfigurarea lirică a unor meditaţii în *Stelăria* (I–II, 1981–1986). Acelaşi limbaj versificat naiv şi aceeaşi modalitate trudit metaforică, semn de închidere în rutină, sunt transferate în versurile din *Metafora umană* (1982), volum ce conţine o serie de encomioane dedicate „gândirii ceauşine”, „strategului stelar” descins din „clocotul sângelui dac” etc. Antologia de autor *Stelăria* (1997) include majoritatea poeziilor lui **A.**, la care se adaugă producţii de după 1989.

SCRIERI: *Ochi neînnoptat*, Bucureşti, 1971; *Texte de fiinţă*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1978; *Stelăria*, I–II, Bucureşti, 1981–1986; *Metafora umană*, Bucureşti, 1982; *Stalactitele dorului*, Bucureşti, 1983; *Poezii*, Bucureşti, 1989; *Stelăria*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *„Ochi neînnoptat”*, RL, 1971, 34; George Alboiu, *Trei poeţi*, LCF, 1976, 24; Constant Călinescu, *„Metafora umană”*, LCF, 1983, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *72–73*. ***E.M.***

ANDRONESCU, Madeleine (13.XI.1915, Craiova – 1.VI.1995, Bucureşti), poetă. Fiică a Elenei Cruceanu, actriţă, şi a lui Eugen Andronescu, medic, **A.** a fost atrasă timpuriu de teatru (mama a jucat pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti). A urmat şcoala primară şi gimnaziul la Institutul Moteanu din Bucureşti, apoi Liceul „Fénelon" din Paris (1929–1930), Institutul „Ronsard" din Bucureşti (1930–1931) şi din nou, în capitala Franţei, Liceul „Victor Duruy" (1931–1932). Între 1935 şi 1938 a frecventat cursurile de actorie ale Conservatorului de Artă Dramatică din Bucureşti. După absolvire a fost angajată la Teatrul din Sărindar, la Comedia şi Municipal, la Teatrul Poporului, precum şi la Teatrul Naţional, până în 1953, fiind transferată apoi la Teatrul Tineretului (unde a rămas până în 1965).

A. este autoarea unui singur volum de poeme, *Zilele babii* (1942), apărute aproape toate mai întâi în „Meşterul Manole", „Claviaturi", „Universul literar", „Curentul". Lirismul se remarcă aici printr-o ambiguitate aproape ostentativă, în orice caz declamatorie şi respectând convenienţele boemiei „anilor nebuni" de dinaintea începerii războiului. Anotimpul preferat este acela, instabil, al primăverii incerte, al paradoxurilor şocante, descoperite şi expuse nu fără emfază, divulgând o obsesie a trecerii timpului şi acceptarea prezentului: „Tare mi-s dragi zilele babii/ Ninsori cu soare pe din două/ Sclipiri de ger, obraz de rouă/ Văzduh cu mâncărimi de scabii.// S-a zăpăcit în spaţiu timpul/ Din clipă-n clipă altfel pică/ Când uliu şi când rândunică/ Nu-şi ştie ceasul anotimpul". Schiţată în linii mari, copilăria abia trecută este rechemată uneori patetic, cu vagi urme din imagistica tradiţionalistă, copleşite însă de savoarea încrâncenată a clipei, lirica fiind înrudită cu maniera lui Tudor Arghezi. Predominantă e trăirea condiţiei contradictorii, considerată esenţă a feminităţii. Totul este însă spus parcă în glumă, cu un aer de frondă juvenilă, destinată să oprească alunecarea în melancolie. Versurile mărturisesc o egolatrie nestăvilită şi mult prea făţiş afirmată pentru a fi cu totul autentică. Îndărătul ei se află bucuria prezentului, susţinută de gratuitatea sentimentelor cuprinse într-un joc detaşat. Umorul şi ironia, răstălmăcind clişeele culturale, premerg uneori gesticulaţia lirică din poezia lui Marin Sorescu. Pentru **A.**, poezia reprezenta o detaşare explozivă, apropiată de patosul pe care l-a avut „unul Serghei Esenin" – ideal de gratuitate iruptivă provocată de umorile adolescenţei, ce pot fi apreciate şi prin delimitare de lasciva interiorizare a versurilor Mariei Banuş.

SCRIERI: *Zilele babii*, cu desene de Miliţa Petraşcu, Bucureşti, 1942.

Repere bibliografice: C. V. [Constantin Virgil Gheorghiu], *„Pisici contradictorii"*, TIL, 1940, 1204; D. Gherghinescu-Vania, *„Zilele babii"*, TIA, 1942, 281; Petru Comarnescu, *Madeleine Andronescu*, RFR, 1942, 7; Perpessicius, *Opere*, IX, *322–324*; Pillat, *Mozaic*, *190–191*. ***D.M.***

ANDRONIC, Titus (17.IX.1934, Marginea, j. Bihor – 7.I.2000, Mediaş), poet. După ce a absolvit Şcoala Medie Tehnică de Comerţ din Oradea, a funcţionat ca revizor contabil la Mediaş, unde s-a stabilit. A lucrat ca redactor la ziarul orădean „Crişana", la „Vocea Mediaşului" şi la „Transilvania". A înfiinţat la Mediaş cenaclurile „Octavian Goga" (1960) şi „Aron Cotruş". A debutat cu un grupaj de poezii în „Familia" (1967), iar în volum cu *Memoria toamnei* (1973).

Pe o latură a poeziei sale **A.** este un peisagist interiorizat şi discret, al cărui simbol tutelar e lumina estivală şi autumnală aureolând registrul terestru. Acuarelele lui învăluie materialitatea grea şi opacă în secvenţe plastice, aproape impresioniste, vibrante de luminescenţă şi miresme, fluidităţi şi bateri imponderabile de aripi, omături astrale şi flăcări pure, definitorii fiind sintagme titulare precum *Orele albe*, *Poem în alb*, *Despre soare şi pietre*, *Steaua de cuarţ*, *Peste lumina lucrurilor*, *Vară pură*, *Purpura somnului* ş.a. Realitatea e la fel de specifică interiorităţii poetului: „Cu astre ninge seara ochiul meu"; „Fântână sunt cu murmure stelare/ Eu niciodată graniţi n-am să-ţi pun/ Fântână, stea şi rug. Şi soare". Căci, pe altă latură, poetul comunică organic, natural, cu acel spaţiu al irizărilor şi al efluviilor, a cărui parte constitutivă el se şi declară: „Ce limpezime verde împrejur,/ că-mi aud braţele zvâcnind în păsări" etc. A treia temă, confluentă cu primele, este copilăria şi satul magic, mirific, resuscitate nostalgic, dar sobru, prin secvenţe semnificative de tablou sau prin frânturi de irepetabile trăiri. În fine, solitudinea, în care poetul se claustrează spre a-şi putea rumina amintirile suav-melancolizante. În toate cazurile expresia e concentrată, tinzând nu întâmplător spre forma extremă şi insolită a haikuului.

SCRIERI: *Memoria toamnei*, Cluj, 1973; *Dimineţi rituale*, Cluj-Napoca, 1980; *Liniştea golfului*, Cluj-Napoca, 1988; *Soarele din turn*, Sibiu, 1994; *Ninsorile de aproape*, Sibiu, 1998; *Vocea liniştii*, Sibiu, 1998; *Lacul de jad – The Lake Carved in Jade*, ed. bilingvă, tr. Mircea Ivănescu, pref. Florin Vasiliu, Sibiu, 1999; *Purpura somnului*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Mircea Ivănescu, *Titus Andronic*, T, 1974, 2; Titu Popescu, *„Dimineţi rituale"*, F, 1980, 9; Ioan Mariş, *Titus Andronic, poetul suavităţilor naturale*, „Tribuna" (Sibiu), 1994, 7 octombrie; Ion Cristofor, *Poezia ca asceză*, TR, 1995, 9; Daniel Deleanu, *„Ninsorile de aproape"*, „Rostirea românească", 1997, 5–7; Radu Patrichi, *În căutarea liniştii*, TMS, 1998, 5; Al. Sfârlea, *„Lacul de jad"*, „Al cincilea anotimp", 1999, 3. ***N.M.***

ANDRU, Vasile (pseudonim al lui Vasile Andrucovici; 22.V.1942, Bahrineşti–Cernăuţi – 21.X.2016, Bucureşti), prozator, eseist, jurnalist. Este fiul Ecaterinei (n. Păun) şi al lui Teodor Andrucovici, ţărani. În 1944, după ocupaţia sovietică, familia Andrucovici trece clandestin frontiera, stabilindu-se în satul Muşeniţa, judeţul Suceava. **A.** face şcoala primară la Muşeniţa (1949–1955), apoi învaţă la Baineţ (1955–1956). Liceul, început în oraşul Siret, este continuat la „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi (1958–1960). Absolvent al Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, Facultatea de Filologie, secţia franceză–română (1960–1965), **A.** lucrează ca profesor de limba franceză la Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava (1965–1967), asistent universitar la Institutul Pedagogic din Suceava (1967–1973) şi ulterior la Universitatea din Craiova (1973–1975). Din 1978, timp de douăzeci şi şapte de ani, e redactor la revista „Viaţa românească". În 1990 devine şef al secţiei de proză a Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, iar între 1995 şi 1999 este membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor. Participă la numeroase schimburi şi manifestări internaţionale scriitoriceşti, la Budapesta, Berlin, Roma ş.a. În 1989 beneficiază de o bursă de documentare la Biblioteca Vaticanului şi căderea comunismului îl surprinde în Italia. Din 1975, paralel cu activitatea literară, îşi începe iniţierea în practicile sapienţiale, devenind membru al grupului de practicanţi yoga, interzis în 1982. În 1987 inaugurează seria conferinţelor-atelier de practică isihastă şi de optimizare umană, înfiinţând ulterior cenacluri şi participând activ la întemeierea Centrului Naţional de Practică Isihastă (1994). Expunerile din cadrul Grupului de optimizare umană – fondat în 1990 – vor constitui substanţa volumului *Terapia destinului* (1994). Devine un adept al pelerinajelor iniţiatice,

Ioana Ieronim, Vasile Andru şi George Bălăiţă

convertindu-şi experienţele în pagini de jurnal. După 1989 întreprinde, ca bursier, două lungi călătorii de studii în India (1992, 1996). Primeşte titlul de master (*acharya*) în filosofia şi în practica vedanta. Începând din 1998, când călătoreşte pentru prima oară în Noua Zeelandă, interesul său cultural se reorientează către Antipozi. Se interesează de tradiţia iniţiatică maori şi de practicile terapeutice polineziene. Fără a se rupe de matca spirituală românească, în 1999 se stabileşte la Wellington şi primeşte rezidenţă în Noua Zeelandă, unde rămâne o vreme. A coordonat colecția „Sapientia" la Editura Paralela 45. Din 2007 este redactor la revista „Lumină lină – Gracious Light" (New York).

A. debutează în 1967, cu schiţa *Colindul dificil*, în suplimentul literar „Suceava", continuând cu publicarea unor proze scurte în „România literară", unde este remarcat de S. Damian. Primul său volum, *Iutlanda posibilă* (1970), inaugurează o serie masivă de cărţi – proză scurtă, romane, eseuri teoretico-programatice sau sapienţiale, memoriale ale unor voiaje reale sau spirituale. **A.** este un autor inclasabil, rezistând tipologizării sau operaţiilor de afiliere comparativă la formule, generaţii sau coterii literare. Cu toate acestea, scriitorul n-a fost niciodată perceput ca un „caz", un deviant sau un ostracizat, ci, în mod paradoxal, a beneficiat de simpatia celor mai eterogene, dacă nu de-a dreptul incompatibile condeie critice. O lectură globală a scrierilor sale lasă impresia de stabilitate neliniştită, întemeiată pe un dinamism subteran. Deşi o bună parte dintre comentatori au identificat în el un autor egal cu sine încă de la debut, cariera lui are turnante evidente şi, în anumite privinţe, surprinzătoare. Prozatorul debutează odată cu autorii-jalon din anii '70, motiv pentru care Laurenţiu Ulici îl anexează integral promoţiei. La o lectură atentă, volumele din decada a opta – în special *Iutlanda posibilă*, *Mireasa vine cu seara* (1973), *Mirele* (1975), *Arheologia dorinţelor* (1977) – lasă totuşi la vedere diferenţe palpabile faţă de comilitonii cronologici. În prozele lui **A.**, eclectice ca gen, formulă epică şi topografie imaginară, poate fi detectată o rezistenţă subterană tenace faţă de reţetele în uz ale scrisului. Lumea sa fictivă se naşte din asaltul meticulos, pe alocuri desfăşurat emfatic, asupra conjuncturalului etalat de literatura curentă. Se adaugă glisajele ghidate, adeseori obositoare, către cosmic şi către arhetipal, ca şi substanţa pur nominală şi inconsistenţa halucinantă a aşa-numitelor sale personaje. În planul strict formal, corporalitatea şi lucrătura strânsă – consecinţe ale unei elaborări meticuloase, programate la rece – se întrevăd cu ochiul liber, de la debut. Autorul va admite ulterior că prozele din această perioadă au fost lucrate migălos, urmând un canon muzical anumit (cântul gregorian), în care monodia alternează calculat cu contrapunctul. În această primă vârstă a literaturii sale, prozatorul consacră o formulă şi totodată o epuizează prin iteraţie manieristă. O turnantă vizibilă marchează *O zi spre sfârşitul secolului* (1983), volum de proze scurte, urmat de două romane – *Turnul* (1985), *Progresia Diana* (1987) – şi de volumul programatic de eseuri *Viaţă şi semn* (1989). În percepţia publică virajul survenit la începutul decadei a noua, cu precădere apetitul pentru elaborările teoretice pe marginea producţiei de text îl plasează rapid pe **A.** în sfera de gravitaţie a promoţiei optzeciste, deşi, practic, nici una dintre părţile interesate nu face avansuri în direcţia afilierii. În sfera teoreticului **A.** se declară fascinat de avangarde (în fapt, de neomodernismele postbelice), mai exact de potenţialul lor de a deruta cenzura prin experimental, atipic, inclasabil. Îndeosebi insistenţa scriitorului asupra interferenţei dintre proză şi „ştiinţele optimizării umane" (formulă care îi aparţine) deschide o etapă nouă pentru literatura sa. Foarte succint, un tip particular de viziune, care poate fi numită generic operaţională, prezentă în mod curent în sfera vieţii, este transferată demonstrativ asupra literaturii. De aici şi o serie de concepte-cheie ale programului – „optimizare, inginerie psiho-somatică" –, atât în sensul de practici terapeutice, cât şi în accepţia de atribute ale creaţiei. Pasaje revelatoare sunt etalate în volumul *Viaţă şi semn*: „Spuneam: o inginerie psiho-somatică prin cuvânt. [...] În ce mod versetul nostru, enunţul nostru poate lovi tăcerea genetică, poate coborî până la acel nivel de profunzime de unde vin exigenţele ereditare? Iată întrebările acestei întretăieri între literatură şi practicile optimizării, între care, repetăm, relaţia este bilaterală, influenţa reciprocă". Ulterior, trecute prin filtrul noilor experienţe iniţiatice, contondenţele tehnice ale decadei precedente – nu şi memoria lor – se atenuează. În romanele *Muntele Calvarului* (1991) şi *Păsările cerului* (1999) – cea mai bine articulată carte a etapei – sau în culegerile de proză scurtă *Un univers cu o singură ieşire* (1997) şi *Cel mai îndepărtat paradis* (2001), explorarea structurilor mentalului colectiv devine prioritară, iar dimensiunea

antropogenetică a literaturii trece în prim-plan. Ca şi mai înainte, această vârstă a scrisului lui **A.** este însoţită de un volum programatic, *Memoria textului* (1992), pledând pentru echivalarea creaţiei cu producţia unor „reacţii necesar-modelatoare" ale speţei. Avându-şi punctul de sprijin în psihocibernetică, noua orientare îi va da sugestii autorului pentru repertoriul său de sintagme cu ecou abisal, între care un rol important îl deţine „iluminarea". Tot în ultima decadă a secolului, dar și în deceniul următor, **A.** publică mai multe cărţi ce reunesc eseuri sapienţiale – *Terapia destinului*, *Misticii din Carpaţi* (1998), *Psihoterapie isihastă* (2000), *Istorie şi taină la Sfântul Munte Athos* (2001), *Yaatra. Jurnal în India* (2002), *Exorcismele: sindromul de posesiune şi terapia lui* (2004) – definite de autor drept „o formă de eseu, articulat la o practică a înţelepciunii". În acest timp continuă să tipărească proză ficțională – romanul *Grădinile ascunse* (2006) şi *Veacul meu, fiara mea* (2011) – și nonficțională, autoadnotându-se și autoexplicându-se copios, meticulos: *Viață și veac. 1990-2004* (2004), *Surâd, deci exist. Ascultări, reflecții, interviu* (2010).

SCRIERI: *Iutlanda posibilă*, Bucureşti, 1970; *Mireasa vine cu seara*, Bucureşti, 1973; *Mirele*, Bucureşti, 1975; *Arheologia dorinţelor*, Bucureşti, 1977; *Noaptea împăratului*, Bucureşti, 1979; *O zi spre sfârşitul secolului*, Bucureşti, 1983; *Turnul*, Bucureşti, 1985; *Progresia Diana*, Bucureşti, 1987; *Viaţă şi semn*, Bucureşti, 1989; *Muntele Calvarului*, Bucureşti, 1991; *Memoria textului*, Bucureşti, 1992; *India văzută şi nevăzută*, Bucureşti, 1993; *Terapia destinului*, Iaşi, 1994; *Proză, eseuri, interviuri*, îngr. şi introd. Constantin Blănaru, Chişinău, 1995; *Un univers cu o singură ieşire*, Bucureşti, 1997; *Misticii din Carpaţi*, Chişinău, 1998; ed. (*În căutarea raiului promis: mistici din Carpaţi*), Cluj-Napoca, 2009; *Păsările cerului*, pref. Gheorghe Crăciun, Bucureşti, 1999; *Psihoterapie isihastă*, Chişinău, 2000; *Istorie şi taină la Sfântul Munte Athos*, Bucureşti, 2001; *Cel mai îndepărtat paradis*, Cluj-Napoca, 2001; *Yaatra. Jurnal în India,* Bucureşti, 2002; *Operaţie pe creier sau Eros şi Thanatos*, Bucureşti, 2003; *Exorcismele: sindromul de posesiune şi terapia lui*, Piteşti, 2004; *Viață și veac. 1990–2004*, Pitești, 2004; *Grădinile ascunse*, Pitești, 2006; *Farmece, legări, dezlegări*, Suceava, 2009; *Surâd, deci exist. Ascultări, reflecții, interviu*, Pitești, 2010; *Veacul meu, fiara mea*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: S. Damian, *Fals tratat despre psihologia succesului*, Bucureşti, 1972, *74–81*; Voicu Bugariu, *Hiperluciditate*, LCF, 1975, 36; Liviu Leonte; *Proză analitică şi sentimentală*, CRC, 1975, 46; Titel, *Pasiunea*, *156–157*; Radu G. Ţeposu, *„Noaptea împăratului"*, RL, 1979, 30; Al. Protopopescu, *Împăratul... „c'est moi"*, VR, 1979, 8–9; Dana Dumitriu, *„O zi spre sfârşitul secolului"*, RL, 1983, 52; Holban, *Profiluri*, *322–327*; Cristea, *Fereastra*, *265–272*; Papahagi, *Interpretări*, *133–135*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *360–364*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *73–74*; Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinţei*, Bucureşti, 1998, *35–36*; *Dicţ. analitic*, IV, *611–613*; Valentin Tașcu, [*Vasile Andru*], LCF, 2005, 7, VR, 2005, 6–7; Ștefănescu, *Istoria*, *1055–1057*; Al. Cistelecan, *Verva caricaturală a utopistului*, VR, 2006, 8–9; Holban, *Ist. lit.*, II, *239–243*; Popa, *Ist. lit.*, II, *746–747*. ***M.S.***

ANESTIN, Ion (24.XII.1900, Bucureşti – 5.XII.1963, Bucureşti), cronicar teatral, dramaturg, prozator. Bunicul, Ion Anestin, se numărase printre ctitorii Teatrului Naţional craiovean, iar unchii, Victor şi Alexandru Anestin, se făcuseră cunoscuţi ca publicişti şi literaţi. Şi Theodor Anestin, tatăl lui **A.**, desenator la Primăria Capitalei, avusese în tinereţe unele preocupări literare. **A.** învaţă la Şcoala Visarion, apoi la Colegiul „Sf. Sava", unde este coleg cu Vladimir Donescu. Împreună scot „Revista Carol I", ce va fi continuată de „Foaia tinerimei". La ocuparea Bucureştiului, **A.**, fiind premilitar, trebuie să se refugieze în Moldova. Întors acasă în 1918, fără să-şi termine liceul, se înscrie la Academia de Belle Arte, apoi la Academia liberă a lui N. Verona. Din 1921 se dedică activităţii plastice şi publicisticii. Redactor la „Epoca", el semnează grafică satirică, cronici, medalioane, tablete, note. În 1927 e alături de Mircea Eliade şi Radu Capriel la revista „Est–Vest", iar în 1928 răspunde chemării lui Vladimir Donescu, care înfiinţează săptămânalul „Vremea". Aici **A.** girează între 1931 şi 1938 pagina teatrală, asigură grafica, inserând şi articole diverse. Concomitent, mai colaborează la „Duminica Universului", „Bluze albastre", „Cuvântul liber", „Ordinea nouă", „Gazeta", „Adevărul literar şi artistic", „Timpul" (susţinând între 1937 şi 1941 cronica teatrală), „Jurnalul", „Viaţa" ş.a. Scoate, de asemenea, trei reviste umoristice – „La zid!" (1932–1933, 1935–1936), „Recreaţia" (1940) şi „Gluma" (1940–1943) – şi una de teatru – „Spectacolul" (1939–1940). Ca artist plastic, are expoziţii personale (1922, 1929, 1937), ilustrează numeroase cărţi, semnează scenografia unor montări pe scene bucureştene, tipăreşte un album de gravuri, *Casa cu perdelele lăsate* (1929), şi altul de caricaturi, *Cobai şi felceri* (1932). Publică, totodată, „romanul" *De necredzuta viaţă a dumnealui Ioniţă căpitan de oaste, scrisă de dumnealui Iancu Zogravul* (1934), urmat de biografia

romanţată *Cetăţeana Tallien* (1938) şi de *Schiţă pentru istoria teatrului românesc* (1938). În 1939 i se reprezintă piesa într-un act *Dragodana* (tipărită în volum în 1940), o alta, *Falimentul zeilor*, intrând în repetiţii. În manuscris a mai lăsat şi comedia *Napoleon & co.* În 1944 **A.** este suspendat pe cinci ani din activitatea ziaristică şi, se pare, închis pentru caricaturile lui antisovietice. Între 1949 şi 1954 e scenograf şi director artistic la Teatrul de Păpuşi din Piteşti.

Spirit critic ascuţit, fire lesne inflamabilă, prompt în replică şi gest, **A.** este un umorist înnăscut. Grafica lui satirică e realizată cu mijloacele artei, efectul mizând îndeobşte pe sugestie, prezentă atât în compoziţie, cât şi în jocul dintre desen şi text. Ciclul consacrat lui Ion Ion e un adevărat „roman" al cetăţeanului simplu, supus veşnic experimentelor politice. Un analogon al acestei grafici e în bună parte publicistica lui **A.** Umorul său prodigios se manifestă şi mai limpede în mulţimea de snoave, „legende fără ilustrăţii", „panseuri", parodii, schiţe risipite în paginile „Vremii" ori ale „Glumei". Romanul sui-generis *De necredzuta viaţă...* sfidează pudibonderia mic-bugheză, ca şi albumul *Casa cu perdelele lăsate*. Autorul alege un subiect „scandalos", o suită de întâmplări decameroneşti, având în centru un neobişnuit de viril căpitan Ioniţă. Licenţiozitatea e atenuată prin proiectarea pe un fundal narativ „în stil de hronic", după modelul lui Al. O. Teodoreanu. Umorismul se valorifică şi în biografiile romanţate, îndeosebi în *Cetăţeana Tallien*, precum şi în reportaje sau în note de drum. Un capitol aparte îl formează scrierile dedicate scenei. Disociind între cronica dramatică şi critica teatrală, **A.** optează pentru cea dintâi, preocupat în primul rând să-şi informeze cititorul. Sutele de cronici, scrise în peste zece ani de activitate, rezumă rapid subiectul pieselor, le relevă calităţile şi defectele, apreciază regia şi interpretarea, rareori cedând complezenţei. Pe lângă cronici, **A.** iscăleşte şi numeroase articole în care îşi exprimă opiniile despre problemele teatrului în epocă. Provenit dintr-o familie de împătimiţi ai Thaliei, se încumetă în *Schiţă pentru istoria teatrului românesc* să încerce o prezentare succintă a evoluţiei artei scenice la noi pe durata unui secol. Deficitară în latura documentară, lucrarea conţine bune pagini evocatoare, împletind nostalgia lumii vechi cu ironia bonomă. O surpriză a fost prima piesă a lui **A.**, *Dragodana*. De dimensiuni reduse, drama are în centru conflictul dintre onoare, ce nu se poate păstra decât cu preţul vieţii, şi datoria perpetuării neamului. Prin dramatismul său, piesa aminteşte *Săptămâna luminată* a lui Mihail Săulescu. Instinctul de umorist irumpe, în schimb, în *Falimentul zeilor*, o parodie brodând cu mare libertate pe motivul Amfitrion. Olimpul ia uneori chipul mahalalei bucureştene, alteori pare consiliul de administraţie al unei firme moderne. Teza antirăzboinică e estompată de acţiunea plină de antren şi de vervă debordantă a dialogurilor, nu lipsite, totuşi, de unele trivialităţi. O demitizare se încerca şi în comedia *Napoleon & co.*, însă aici şarja e excesivă, iar comicul de limbaj se limitează la efecte facile.

SCRIERI: *De necredzuta viaţă a dumnealui Ioniţă căpitan de oaste, scrisă de dumnealui Iancu Zogravul*, Bucureşti, 1934; *Cetăţeana Tallien*, Bucureşti, 1938; *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938; *Dragodana*, Bucureşti, 1940; *Scrieri despre teatru*, îngr. şi pref. Victor Durnea, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: Mircea Vulcănescu, *Însemnări pe marginea volumului „Cobai şi felceri"*, CU, 1932, 2583, 2584; Octav Şuluţiu, *„De necredzuta viaţă a dumnealui Ioniţă căpitan de oaste..."*, „Reporter", 1934, 18; Pompiliu Constantinescu, *„De necredzuta viaţă a dumnealui Ioniţă căpitan de oaste..."*, VRA, 1934, 338; Perpessicius, *Opere*, VII, *34–40*; N. Carandino, *O schiţă pentru istoria teatrului românesc*, „România", 1938, 150; N. Carandino, *Teatrul aşa cum l-am văzut*, Bucureşti, 1986, *96–98*; Massoff, *Teatr. rom.*, VI–VIII, *passim*; Martinescu, *Umbre*, *111–125*; Durnea, *Orizonturi*, *124–169*. ***V. D.***

ANESTIN, Victor (18.IX.1875, Bacău – 5.XI.1918, Bucureşti), prozator, publicist, traducător.

Al doilea dintre cei cinci copii ai actorilor Maria şi Ion Anestin, **A.** îşi petrece copilăria printre oamenii scenei, de care îşi va aminti ulterior cu pietate. Urmează ciclul secundar la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, apoi la Liceul „Carol I" din

Craiova. Adolescentul descoperă lucrările lui Humboldt şi, mai ales, ale lui Flammarion, căruia, mai târziu, în 1901, îi va dedica un studiu. Debutează în 1892, la „Revista ilustrată”, cu traduceri, în anul următor publicând alte tălmăciri în „Curierul Olteniei”. Înfiinţează o societate literar-ştiinţifică şi scoate în 1895 revista şcolară „Freamătul”. Absolvind liceul în 1896, se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, pe care nu o termină. Continuă să se instruiască, formându-şi o cultură enciclopedică, chiar dacă, din 1898, este înrobit de gazetărie; până la sfârşitul vieţii va lucra la mai multe periodice concomitent. Este secretar de redacţie la „Foaia populară”, „Apărarea naţională”, „Tribuna familiei”, „Patriotul”, „Ţara”, „Vremea”, apoi redactor la „Adevărul” şi „Dimineaţa”, la „Minerva”, „Universul” şi „Universul literar”, la „Tribuna”, „Veselia” şi prim-redactor la „Ziarul călătoriilor şi al ştiinţelor populare”. Tuturor acestora le furnizează, sub semnătura sa ori sub pseudonime ca Andrei, Eugen, Hilarius, Lică, Lylo, Sirius, Stin, Syr, Tin, V'an, Victan, Victorian, Victor Eugen, Wega ş.a., poezii şi proze scurte, cronici literare şi dramatice, note, studii biografice, mii de articole pe teme ştiinţifice, precum şi nenumărate traduceri. Cu articole de ştiinţă popularizată colaborează la alte numeroase publicaţii: „Epoca”, „România ilustrată”, „Revista idealistă”, „Sămănătorul”, „Noua revistă română”, „Flacăra”, „Gazeta Câmpinei”, „Gazeta politică şi literară” ş.a. **A.** scoate, între 1907 şi 1912, revista de astronomie „Orion” şi, între 1914 şi 1916, „Bibliografia română”. Până la război tipăreşte, de asemenea, zeci de broşuri şi volume, cea mai mare parte constituind-o lucrări de popularizare a ştiinţei, traduse şi originale. Pionier al romanului românesc de anticipaţie, el publică *În anul 4000 sau O călătorie la Venus* (1899), *O tragedie cerească* (1914) şi *Puterea ştiinţei. Cum a fost „omorât” războiul european* (1916). Mărturie a interesului său pentru teatru sunt studiul *Haralamb Lecca, autor dramatic* (1902), precum şi traducerile din William Shakespeare, *Hamlet* şi *Othello* (1908), poate şi *Regele Lear* şi *Macbeth*, anunţate în 1909. Mai tălmăceşte cartea Clarei Tschudi *Tinereţea Mariei Antoaneta, Carol I* de Paul Lindenberg ori *Frederic cel Mare* de Lord Macaulay. Totodată, **A.** conferenţiază la Universitatea Populară şi la Societatea Prietenii Ştiinţei, la a căror înfiinţare are un rol de seamă. Războiul întrerupe efervescenta sa activitate. În anii 1917 şi 1918 colaborează la „Gazeta Bucureştilor”, „Scena” – la aceasta din urmă cu o suită de articole despre actorii cunoscuţi în copilărie, strânse în volumaşul *Amintiri din teatru* (1918) –, „Biblioteca copiilor şi a tinerimei” şi la „Renaşterea”.

Câştigat de orientarea scientistă, **A.** a propăvăduit-o la noi cu pasiune şi abnegaţie. Conştient de la început că un popularizator al ştiinţei trebuie „să fie dublat de un literat”, el a căutat să dea expunerii limpezime şi a preferat să integreze explicaţia tehnică într-o naraţiune – *Romanul cerului* (1912), *Povestea ştiinţei* (1916) sau într-o biografie – *Giordano Bruno* (1911), *Newton şi atracţia universală* (1911), *Viaţa anecdotică a învăţaţilor iluştri, Viaţa şi invenţiunile lui Edison* (1915), *Eroii ştiinţei* (1916) etc. Depăşite, firesc, ca informaţie, aceste lucrări pot oferi încă o lectură agreabilă. Deşi a subscris la teoria care susţinea apropiata moarte a artei, **A.** a avut şi preocupări pur literare. Cronicar la reviste populare sau la cotidiene de prestigiu, cum erau „Vremea” ori „Adevărul”, el recenzează cărţile noi, dând în genere aprecieri juste, iar în disputele vremii exprimă opinii de bun-simţ. Servituţile gazetăriei apasă vădit asupra scrierilor sale literare. Mai toate cronicile rimate din „Ţara” şi din „Patriotul” sunt facile, însă **A.** dispunea de unele resurse poetice. Balada *Don Zaneto* şi poemul *Balul stelelor* relevă un umor de calitate, iar *Sonet* dezvăluie o sensibilitate elegiacă, modelată de poezia lui Traian Demetrescu. Şi în proză se vădesc aceleaşi dominante. Autorul se opreşte frecvent asupra dramelor trăite de cei umili, dar, treptat, alunecă spre literatura de magazin, accentuând melodramaticul şi senzaţionalul. O oarecare originalitate este atinsă atunci când recurge la propria experienţă de viaţă, precum în nuveletele *Fericirea*, *Prietenul meu*, *Succesul meu*, *Revederea*. Merite de înainte-mergător, ce-i vor fi recunoscute târziu, are în domeniul literaturii ştiinţifico-fantastice. Prin articolul *Romanul ştiinţific* (1898) şi prin altele, ulterioare, el este primul teoretician al genului, iar cele trei „romane”, *În anul 4000 sau O călătorie la Venus*, *O tragedie cerească* şi *Puterea ştiinţei*, îl aşază printre cei mai importanţi autori români de anticipaţie din prima jumătate a secolului al XX-lea. Cel dintâi „roman” imaginează,

plecând de la ipoteze mai vechi, o „lume locuită", alta decât Pământul. Intriga este simplă, lăsând în umbră psihologia eroilor, dar coerenţa tabloului schiţat, precum şi atingerea unei probleme grave – alienarea omului prin tehnica omniprezentă – reţin atenţia. „Povestea astronomică" *O tragedie cerească* închipuie distrugerea Pământului şi a planetei Marte de către o stea stinsă, accentul căzând nu atât pe aspectul de anticipaţie, cât pe progresia spaimei şi pe modalităţile diferite de trăire a catastrofei: resemnat, filosofic, pe „planeta roşie"; convulsiv, apocaliptic, pe cea „albastră". Ultima „poveste fantastică" se arată anecdotică, excesiv demonstrativă. Ca traducător, **A.** se conformează unui anume gust al cititorilor şi spiritului publicaţiilor adresate acestora, oprindu-se la nuvele şi romane submediocre. Alături de acestea, apar însă şi texte ale unor scriitori precum Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, E.A. Poe, H.W. Longfellow, Mark Twain, H.G. Wells ş.a. Traducerile din Shakespeare, în proză, sunt modeste, cu multe deficienţe. Tipărite în colecţia „Biblioteca pentru toţi", ele au contribuit într-o măsură la pătrunderea marelui dramaturg englez la noi.

SCRIERI: *În anul 4000 sau O călătorie la Venus*, Bucureşti, 1899; ed îngr. şi pref. Cornel Robu, Cluj-Napoca, 1986; *Camille Flammarion*, Bucureşti, 1901; *Haralamb Lecca, autor dramatic*, Bucureşti, 1902; *Giordano Bruno. Viaţa şi opera lui*, Bucureşti, 1911; *Povestea cerului*, Bucureşti, 1912; *Romanul cerului*, Bucureşti, [1912]; *O tragedie cerească*, Bucureşti, 1914; *Ce trebuie să citim*, Bucureşti, 1915; *Căpitanul Scott la Polul Sud*, Bucureşti, 1915; *Eroii ştiinţei*, Câmpina [1916]; *Povestea ştiinţei*, Bucureşti, 1916; *Puterea ştiinţei. Cum a fost „omorât" războiul european*, Câmpina, 1916; *Amintiri din teatru*, Bucureşti, 1918; *Viaţa şi opera celebrilor exploratori*, Bucureşti, 1921. **Traduceri:** William Shakespeare, *Hamlet*, Bucureşti, [1908], *Othello*, Bucureşti, [1908]; Paul Lindenberg, *Carol I*, Bucureşti, 1915.

Repere bibliografice: Simplex [Tudor Arghezi], *Victor Anestin*, „Renaşterea", 1918, 134, 136; [*Victor Anestin*], „Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor", 1924, 48 (grupaj special); I.M. Ştefan, V. Ionescu-Vlăsceanu, *Momente şi figuri din istoria astronomiei româneşti*, Bucureşti, 1968, *70–74*; Ion Hobana, *Vârsta de aur a anticipaţiei româneşti*, Bucureşti, 1980, *passim*; Manolescu, *Literatura SF*, *219–221*; Ion Hobana, *Science Fiction. Autori, cărţi, idei*, II, Bucureşti, 1986, *passim; Dicţ. scriit. rom.*, I, *74–77*; *Dicţ. analitic*, IV, *636–641*; Opriţă, *Anticipaţia*, *35–40, 464–465, passim*; Mircea Opriţă, *Un precursor: Victor Anestin*, ARG, 2011, 5. ***V. D.***

ANGELESCU, Silviu (24.I.1945, Bucureşti), eseist, etnolog, prozator.

Este fiul Elenei (n. Popescu) şi al lui Paraschiv Angelescu, preot şi profesor. Absolvent al liceului din Răcari (1963) şi al Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1972), lucrează între timp ca muncitor, apoi este profesor suplinitor de limba română la Crevedia Mare şi Găiseni, iar din 1972 asistent, apoi lector, conferenţiar şi în cele din urmă profesor la Catedra de etnologie şi folclor a Universităţii din Bucureşti. În 1983 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Tipare portretistice în epica orală şi scrisă*. După 1989 este director adjunct al Direcţiei Relaţii Internaţionale din Ministerul Învăţământului şi Ştiinţei (1990), vicepreşedinte executiv al Fundaţiei Culturale Române (1990–1992), director al Institutului de Istoria Artei (1999–2011). Debutează în „Analele Universităţii Bucureşti" (1977). Mai colaborează la „Cahiers roumains d'études littéraires", „Contemporanul", „Limba şi literatura română pentru elevi", „Limbă şi literatură" ş.a.

Ca folclorist, **A.** alcătuieşte în colaborare cu Octav Păun culegerile *Folclor din Dâmboviţa* (1981), *Legende populare româneşti* (1983) şi *Basme, cântece bătrâneşti şi doine* (1989). În volumul *Portretul literar* (1985), care porneşte de la teza de doctorat şi a fost distins cu Premiul „G. Călinescu" (Oneşti), **A.** abordează o temă tratată doar sporadic de cercetătorii români dinaintea sa. Pornind de la definirea portretului ca imagine trecută prin filtrul unei convenţii, analizează dubla determinare a acestuia în funcţie de constrângerile textului şi de modelele culturale ale epocii. Asociind perspectiva structural semiotică şi cercetarea diacronică, lucrarea trasează structura internă a portretului şi îi schiţează devenirea istorică prin raportare la coduri culturale diferite, fără a neglija rolul formei de comunicare, orală sau scrisă. Substanţială prin performanţele de sinteză şi teoretizare, cartea se distinge şi prin plasticitatea exemplelor ce ilustrează discursul teoretic. Ca şi

Umberto Eco, **A.** abandonează studiul teoretic erudit în favoarea romanului pseudoistoric. *Calpuzanii* (1987; Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR) foloseşte trucul romantic al manuscrisului găsit din întâmplare pentru a înfăţişa o cronică a domniei lui Nicolae Mavrogheni, fanariotul smintit de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Datele reale, preluate din scrieri de epocă sau din studii istorice moderne, se împletesc cu cele fanteziste, romanul interesând mai mult prin calitatea stilistică a evocării decât prin linia epică, simplă în sine – un grup de boieri şi cărturari încearcă răsturnarea domnului prin falsificarea banilor destinaţi tributului către Poartă – sau prin psihologia personajelor, înfăţişate de altfel cu o admirabilă ştiinţă de portretist. Livresc fără a fi manierist, **A.** foloseşte tehnica naivă a primelor romane româneşti – ce operează prin opunerea maniheistă a personajelor sau prin exhibarea unei morale evidente – şi, totodată, reconstituie o savuroasă şi plauzibilă limbă arhaizantă. Parodiind romanul picaresc şi comic prin afişarea ironică a convenţiilor, *Calpuzanii* poate fi citit şi ca un roman cu cifru, o sugestie în acest sens fiind oferită de prefaţă, care, dincolo de fantazările erudite pe teme lingvistico-mitologice, conţine şi un avertisment către cititor. După mai bine de un deceniu de la publicarea studiului *Poetica legendei* ca postfaţă la culegerea *Legende populare româneşti*, **A.** reia în volumul *Legenda* (1995) preocuparea de a defini această categorie a literaturii populare şi de a o situa cât mai exact prin raportare la legendele altor popoare, la alte forme ale literaturii orale, la legendele culte (Varlaam, Dosoftei, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Gh. Asachi, Alecu Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri), la antilegende (Costache Negruzzi, *Pentru ce ţiganii nu sunt români* şi I.L. Caragiale, *Magnum Mophtologicum*). Raportul dintre folclor şi literatura de autor este studiat şi în volumul *Mitul şi literatura* (1999), unde sunt urmărite transferul de substanţă şi evoluţia formală de la creaţiile populare la dubletele lor culte şi totodată se reliefează, cu aplicare la opere ale lui Ion Heliade-Rădulescu, Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu, rolul mitului în structura tipologiilor literare.

SCRIERI: *Portretul literar*, Bucureşti, 1985; *Calpuzanii*, Bucureşti, 1987; ed. 2, Bucureşti, 1999; *Legenda*, Bucureşti, 1995; *Mitul şi literatura*, Bucureşti, 1999; *Petre Georgescu Delafras*, Bucureşti, 1999. **Culegeri, antologii:** *Folclor din Dâmboviţa*, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Octav Păun); *Legende populare româneşti*, introd. Octav Păun, postfaţa edit., Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Octav Păun); *Basme, cântece bătrâneşti şi doine*, Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Octav Păun).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *Un studiu despre portretul literar*, CRC, 1985, 32; Eugen Simion, *„Portretul literar"*, RL, 1986, 39; Adrian Marino, *Portret şi autoportret*, TR, 1986, 48; Marian Papahagi, *Din vremea lui Mavrogheni*, TR, 1988, 7; Nicolae Manolescu, *Parodia burlescă*, RL, 1988, 9; Al. Călinescu, *Fireşte, un manuscris…*, CRC, 1988, 16; Val Condurache, *Poveşti trecute, poveşti viitoare*, CL, 1988, 7; Piru, *Critici*, *299–301*; Gabriela Omăt, *„Eroi-comico-satiric" contra „delectatio morosa"*, RL, 1990, 28; Munteanu, *Jurnal*, V, *272–275*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *77–78*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *60–65*; *Dicţ. analitic*, IV, *465–466*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, I, *57–59*; Popa, *Ist. lit.*, II, *820–900*. ***A.C.***

ANGHEL, Dimitrie (16.VII.1872, Corneşti, j. Iaşi – 13.XI.1914, Iaşi), poet, prozator, traducător.

Tatăl lui **A.**, Dimitrie Anghel, comerciant şi moşier, descindea din aromâni refugiaţi din părţile Ianinei, iar mama, Erifilia (n. Leatris), era grecoaică din insula Antigoni. Familia izbutise să intre în protipendada ieşeană, însă cunoaşte curând declinul. După ce Erifilia se stinge prematur, în 1879, tatăl lui **A.**, angajat în câteva întreprinderi hazardate, dă faliment, ceea ce îi provoacă şi moartea, în 1888. Cei patru copii vor avea totuşi condiţii pentru a-şi desăvârşi instrucţia. Însă Mitif, cum e alintat cel de-al treilea, lipsit de afecţiunea maternă, cu complexe adânc înrădăcinate, refractar autoritarismului patern, dar acuzând şi absenţa unei îndrumări, este un elev mediocru. În 1890 abandonează, în pragul absolvirii, Gimnaziul „Alexandru cel Bun", unde ajunsese după ce trecuse pe la Institutele Unite şi pe la Şcoala de Belle Arte. Hotărâtoare în luarea deciziei au fost, se pare, descoperirea vocaţiei poetice şi apropierea de cercul socialist ieşean, unde e introdus de fraţii mai mari, Constantin D. Anghel, viitor membru în conducerea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, şi Paul Anghel. În octombrie 1890 primele lui versuri,

purtând o tiranică influenţă eminesciană, vedeau lumina zilei în „Contemporanul". Tânărul frecventa în acelaşi timp şi casa lui Nicolae Beldiceanu, unde se citea poezie simbolistă şi se făceau experienţe de „audiţie colorată". În 1893 **A.** întreprinde o călătorie în Italia împreună cu Ion Păun-Pincio, apoi merge singur la Paris, unde se aflau la studii fraţii săi, care încearcă zadarnic să-l înscrie la o şcoală superioară. Partea lui de moştenire îi îngăduie să trăiască aproape zece ani în preajma boemei artistice, să viziteze Spania, Elveţia şi din nou Italia. Pătruns de spiritul literaturii noi, fiind concomitent în contact cu tineri artişti şi scriitori români aflaţi la Paris, el îşi limpezeşte vocea lirică. Între 1893 şi 1901, în ţară, îi apar traduceri şi creaţii proprii, semnate şi Mitif, în „Adevărul literar", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Vieaţa", „Povestea vorbei", „Evenimentul", „Literatură şi artă română", „Pagini literare", „Convorbiri literare", „Curierul literar" ş.a. În vara anului 1902 se afla la Dumbrăveni, unde, împreună cu St. O. Iosif, pe care îl cunoscuse la Paris, traduce poezii de Paul Verlaine, ce vor fi strânse în volum în 1903. Din toamnă cei doi se implică în reapariţia revistei „Sămănătorul", la care **A.** colaborează cu traduceri, unele făcute cu St. O. Iosif, cu poezii şi proză, semnând şi cu pseudonimele Măghiran, Rozmarin, Florin, Teofil Jianu, V. Ieronim şi Ion Fulga. Cu totul rar mai publică în „Convorbiri literare", „Literatură şi artă română", „Luceafărul", „Făt-Frumos". La începutul anului 1905 apare *În grădină*, prima lui carte de versuri. Numit inspector domenial în Dobrogea, la Constanţa, face traduceri cu Ion Minulescu din Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri de Régnier, care, semnate Gabriel Sutzu, apar în „Sămănătorul", „Viaţa literară şi artistică" şi în „Revista celorlalţi", toate fiind reunite în volum postum, abia în 1935. Din noiembrie 1906 este redactor la „Sămănătorul", unde va rămâne până în 1908. Semnând A. Mirea, **A.** şi St. O. Iosif încep să publice aici, apoi şi în „Viaţa românească", „Reforma", „Viitorul", „Ordinea", „Minerva", „Minerva literară ilustrată", „Cumpăna" (1909–1910, scoasă de cei doi împreună cu Mihail Sadoveanu şi Ilarie Chendi), un material bogat şi extrem de variat. Volumele lor se succedă cu repeziciune: *Legenda funigeilor* (1907), *Cometa* (1908), *Caleidoscopul lui A. Mirea* (I–II, 1908–1910), *Carmen saeculare* (1909), *Cireşul lui Lucullus* şi *Portrete* (1910), precum şi mai multe traduceri. Primele trei cărţi au fost premiate în 1909 de Academia Română. În această perioadă **A.** publică singur un al doilea volum de versuri, *Fantazii* (1909), şi traducerea piesei *Amorul veghează* de Robert de Flers şi G. A. de Caillavet (1909). Participă la şezători literare în Bucovina (1908, 1910), este membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români (1909), vicepreşedinte, apoi membru în primele trei comitete. Prietenia cu Şt.O. Iosif se destramă în anul 1910, întrucât **A.** nu poate să reziste pasiunii pentru soţia acestuia, scriitoarea Natalia Negru, cu care mai târziu se va căsători. În faţa reproşului tăcut ori a ostracizării făţişe, accentuată după moartea lui Iosif, scriitorul, fire orgolioasă, bravează, caută să se impună publicând frenetic. Numit, în 1911, inspector în Ministerul Cultelor şi Artelor, are de suportat alte atacuri în presă. Extenuat psihic, cu o viaţă conjugală furtunoasă, lucrează foarte puţin. Câteva proze şi poezii, unele semnate Ola (Olla) Canta (pseudonim folosit în colaborare cu Leon Feraru), ce apar în „Flacăra" şi în „Înfrăţirea", sunt ultimele scrieri. La 27 octombrie 1914, în cursul unei dispute violente cu soţia sa, recurge la revolver. Glontele, destinat doar să o sperie pe Natalia Negru, o răneşte uşor prin ricoşeu şi poetul, panicat, se împuşcă. Rănit grav, va mai trăi două săptămâni de chinuri.

Mărturisirile lui **A.**, diseminate în operă, revelează un spirit lucid şi anxios, chinuit de un rău interior, pe care încearcă să-l domine recurgând la remedii precum prietenia, iubirea, acţiunea socială, strategia lui *carpe diem*, pietatea, trăirea frumosului, creaţia, remedii care, toate, rând pe rând, par să-l fi decepţionat. Astfel, mişcarea socialistă, îmbrăţişată o vreme pentru idealul ei umanitarist, i se dezvăluie contradictorie, inconsistentă (*Povestea unui muşuroi*). Nici sentimentul acut al vocaţiei poetice, nici voinţa irepresibilă de artă nu-l scutesc de îndoială. Conştient de talentul său nativ, dar şi de un anume deficit de forţă creatoare, şi-l asumă pe acesta din urmă lucid, modelându-se ca *poeta artifex*. Văzând creaţia ca o aventură personală, petrecută în solitudine, el nu se va recunoaşte nici sămănătorist, nici simbolist, cu toată predilecţia mărturisită pentru simbol. Curând după debut, se sustrage influenţei eminesciene, cristalizarea unei expresii proprii începând încă din 1894, când publică poezia *În grădină*, pentru a se desăvârşi în volumul cu acelaşi titlu, structurat riguros, ca un poem. Subiectivitatea poetului este preponderent modernă, recuzând în acelaşi timp demisia parnasiană şi egolatria romantică. Înainte de toate, el este un senzitiv, cu o acuitate extraordinară a

simţurilor, mai ales a celui olfactiv. Mobilitatea percepţiilor imprimă discursului un caracter difluent, accentuat de înclinaţia către inefabil şi mister. Climatul este cel de *morbidezza*, întrucât trecerea inexorabilă, moartea nu determină la el revoltă luciferică ori invocaţie extatică, ci un frison, stări de evanescenţă şi alienare, pentru a căror exprimare universul floral se oferă în chip firesc, un imbold venind însă şi de la simboliştii francezi. Grădina lui **A.** este grădina primordială, paradisiacă, în care jubilaţiei simţurilor (culminând în „beţie", „vrajă", „toropeală dulce") i se asociază o stare de confort intelectual („gânduri blânde", „iertătoare" şi „bune"), dar şi locul extincţiei, al „agoniei neîntrerupte". În acest univers fragil şi îndurerat, spiritul e cuprins de impulsuri contradictorii, năzuind spre creaţie („cântec"), dar şi spre dezagregare, spre stingerea în „liniştea măreaţă". Dacă ambianţa grădinii e de natură simbolistă, în linia lui Albert Samain, simbolul aproape că lipseşte; în schimb, paralelismele, asimilările între regnuri, corespondenţele apar frecvent. Nu sunt rare însă nici personificările facile, alegoriile sau infiltraţiile minor romantice, iar metaforele, puţine, utilizează un material sămănătorist. Totuşi, poetul reuşeşte imagini surprinzătoare, prevestindu-i pe Tudor Arghezi şi pe Lucian Blaga. Deşi tind la rigoarea prozodiei clasice, versurile, prin muzicalitatea lor monotonă, învăluitoare, reuşesc să sugereze stări de suflet difuze, specific simboliste. Volumul *Fantazii* dezvăluie o capacitate deosebită de înnoire. Teama „de lume, de moarte şi uitare", distilată acum în retorte mai complicate, se transformă în elegie pură, în reveria unui „altundeva" şi în fantezie graţioasă. Conştient de magia „împărecherilor de slove", dar şi de istoria depusă în ele, **A.** este recunoscător cuvintelor pentru „credinţă", pentru puterea lor de evocare, pentru virtualităţile lor poetice, cauţiune a propriei dăinuiri (*Imn*). Motivul creaţiei revine când direct, confesiv, când aluziv ori încifrat în simbol (*Darul valurilor, Visătorul, Metamorfoză*). Comoara de sub Rin, din *Visul unui nibelung*, constituie un simbol al operei dorite şi visate, dobândită printr-un pact faustic, căci este „aurul care omoară". Simbolul este reluat, sub altă figuraţie, de basm popular, în *Himera*, poem neinclus în volum. Bine reprezentat este şi motivul marin. Oceanul este un simbol al spiritului uman insaţiabil (*Nemulţumitul*); în întuneric farul pare „un Crist umblând pe ape" (*În port*), iar marea e iubita ce se pregăteşte de culcare (*Nocturnă*). Reţin atât impresia directă, cât şi jubilaţia gravă în faţa forţei originare. Evaziunea din real se face pe calea reveriei, indusă de un exces senzorial – parfumul crinilor, o melodie nordică, aroma ceaiului –, într-un decor polar sau exotic (*Metamorfoză, Reverie, Paharul fermecat*). Erosul e dominant în „fantazii" precum *Moartea Narcisului*, o capodoperă a lui **A.**, *Scrisoare* şi *Ex-voto*.… Câteva poezii (*Pastel, Fantazie*), şi ironice, şi elegiace, prefigurează maniera lui A. Mirea sau lirica plictisului provincial. În *Fantazii* versificaţia devine mai suplă, apar distihul, trioletul, cvintetul şi octava şi chiar o formă astrofică, iar lexicul cunoaşte o infuzie de neologisme. Un capitol important al activităţii lui **A.** îl constituie colaborarea cu alţi scriitori, ceea ce reprezenta o posibilă soluţie la inhibiţiile proprii, provocate şi de aspiraţia spre desăvârşire. În cele mai multe cazuri, rolul colaboratorului, fie el Vasile Savel, Ion Minulescu, Leon Feraru sau Victor Eftimiu, era acela de a transcrie textul. Doar conlucrarea cu St. O. Iosif, bazată pe o prietenie îndelungată, determinată de afinităţi, dar şi de contraste puternice, putea fi una reală. Încercările contemporanilor de a evalua aportul unuia sau al altuia la realizarea operei comune s-au izbit de rezerva ironică a autorilor. Posteritatea a înclinat spre a-i recunoaşte însă lui **A.** o contribuţie mai însemnată. Cele două volume din *Caleidoscopul lui A. Mirea* reunesc cronici rimate, specie care, plecând de la un material perisabil, actualitatea, mizează pe divertisment, chiar cu riscul facilităţii, şi pe efectul polemic, adesea cu preţul trivializării. Uneori şi în *Caleidoscop…* se recurge la invectivă, la ridiculizarea oponenţilor pe baza defectelor lor fizice, într-o viziune grotescă (*Cioflecării şi hilariante*), dar predominantă e zeflemeaua subţire, condescendentă şi totuşi incisivă. O emfază subtil autoironică dă farmec posturii de toreador ori de duelgiu impenitent (*Corrida, Racheta, Mănuşă*). Treptat, pornirile polemice se calmează, făcând loc unui discurs confesiv, liric, în care fantezia, nonşalanţa şi umorul polizează asperităţile sincerităţii. Acest veritabil roman autobiografic în versuri îl are, în chip vădit, ca erou pe **A.** Relativ puţine, unele însă antologice, sunt cronicile brodate în jurul unui eveniment, al unor figuri politice ori ţinând de faptul divers (*Five o'clock, O lacrimă la dosar sau Tribulaţiile unei petiţii, Un fost ministru – Un portret, Scrisoarea deschisă a unui melc*). Multitudinea de asociaţii surprinzătoare, fantezia nesecată,

verva explozivă, ironia fină şi sarcasmul vitriolant, măiestria versificării şi rimele bufe, funambuleşti au contribuit, de asemenea, la înnobilarea speciei, la întemeierea unei tradiţii în care se va înscrie apoi G. Topîrceanu ş.a. Familiarizarea lui St. O. Iosif cu literatura germană a făcut să i se atribuie lui ideea poemului dramatic în trei acte *Legenda funigeilor*. Însă modelarea intrigii, plasată într-un nebulos Ev Mediu gotic, lumea poemului, plină de semne fatidice, „de-nştiinţări secrete", prea lesne descifrabile totuşi, în care viaţa e condusă de o ursită, iubirea e o forţă imposibil de oprit, iar puterea de seducţie a eroului este irezistibilă, toate poartă mai degrabă amprenta lui **A.** Maniera lui Iosif se recunoaşte abia în partitura cantabilă, poate şi în versificaţia poliritmică. Frământările intime ale lui **A.** se relevă şi mai clar în comedia în versuri *Cometa*, ce îşi ia drept etalon performanţa lui Edmond Rostand, „miliardarul de rime", încercând osmoza între lirism şi verva spumoasă. Protagonistul acestei poveşti de dragoste, Titi Roznov, este, într-o măsură, un alter ego al autorului *Fantaziilor*.

Probând încă o dată putinţa metamorfozării, **A.** abordează şi domeniul prozei, experimentând diverse formule. Primele două volume, *Cireşul lui Lucullus* şi *Portrete*, sunt semnate împreună cu St. O. Iosif, dar stilul şi materialul de viaţă îi aparţin în mare măsură. Cel dintâi conţine proză scurtă, variată ca structură şi atmosferă. Personajele şi conflictele din nuvelele *Cireşul lui Lucullus, Răsplata lui Criton, Răzbunarea lui Arghir* şi *Ochiul diavolului* ilustrează epic o idee, totuşi scriitura îngrijită, fineţea privirii, prospeţimea descripţiei le detaşează de proza vremii. Reţin atenţia *Umbra casei* şi *Scrisoare veche*, în care ficţiunea abia dacă modifică pasta autobiografică, şi *Spovedanii*, unde, în forma jurnalului intim, se detaliază un proces reflexiv subtil, caracterizând un personaj straniu, dezabuzat, estet. *Al doilea colonizator al Daciei, Bullier, Idolul* şi mai ales *Povestea unei console* marchează trecerea la ipostaza de memorialist, predominantă în *Portrete*, galerie a celor care i-au fost apropiaţi: N. Beldiceanu, I. Păun-Pincio, Artur Stavri, Gheorghe din Moldova, Eduard Gruber, Vasile Cosmovici ş.a. Exagerarea pioasă a meritelor lasă loc, totuşi, spiritului de observaţie şi capacităţii de a sesiza esenţialul, ceea ce contribuie la conturarea şi a unui profil de moralist. Memorialistul e prezent şi în *Fantome* (1911), unde evocă oameni şi locuri ce au dispărut, dar acum el e mânat de

Dimitrie Anghel și Natalia Negru

„dorul de propria-i viaţă", o viaţă compusă din „bucăţi", comparabile unor reîntrupări metempsihotice, întrucât fiecăreia îi corespunde un eu diferit. Dificila recompunere, cu ajutorul memoriei involuntare ori dirijate, are ca miză ultimă găsirea eului profund, primordial. Rareori subiectul momentului rememorat este însuşi autorul, însă implicarea lui, fie elegiacă, fie reflexivă, este întotdeauna evidentă. Reminiscenţe autobiografice sunt doar *Revista nocturnă* şi *Fata din dafin*. Apropiate de acestea, *Mama, Ex-voto..., Tata, Mihail Kogălniceanu* şi *A.D. Holban* evocă persoane din cercul familial. Deşi sunt proiectate adesea în fantastic, deşi includ ceva din mirajul trecutului resuscitat, portretele au totuşi şi o valoare documentară. **A.** este şi un martor fascinat de ceremonialul somptuos (*Garda imperială*) sau de pitorescul Iaşilor de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Totul arată un pictor versat, stăpân pe tehnici variate, de la acuarela pastelată la desenul în cărbune. În filigran se discerne profilul meditativului şi al moralistului, cu obsesiile sale cele mai adânci. Carte de poezie fulgurantă, de descripţie şi

de reflexivitate vie, purtând însemnele unei artisticităţi baroce, având un rol important în cultivarea poemului în proză şi a pamfletului, *Fantome* marchează o dată în evoluţia prozei româneşti. Acest „carnet al unui ieşean" e completat de „carnetul unui fost parizian", inclus în volumul *Povestea celor necăjiţi* (1911). Evocarea unor personalităţi (Oscar Wilde, Jean Moréas), schiţarea unor figuri enigmatice, povestirea unor întâmplări insolite iau câteodată turnura unui adevărat eseu sociopsihologic şi relevă atitudini contradictorii. Nostalgia idealizatoare este limitată de o viziune lucidă a Parisului, Babilon modern, care înstrăinează şi, mai mult, degradează social şi psihic. Dacă un spirit fantezist cutreieră unele proze anterioare, „fantezia" sau „fantazia" se impune ca specie epică autonomă abia în volumul *Oglinda fermecată* (1912). Un rost al oglinzii, pentru **A.**, este acela de a izbăvi lumea de urât, de plictis, şi de a o transpune într-un vis feeric. În acest univers virgin, adamic, au loc erupţii intermitente ale unei infrarealităţi: întâmplări stranii, coincidenţe misterioase, manifestări ale unor forţe oculte. O atmosferă înfiorată de nelinişti uşor mistice se conturează din predilecţia pentru vise premonitorii, halucinaţii provocate de narcotice, manii blânde, morbide sau extravagante viziuni colorate. Prin fastuoasele descrieri, prin psihologiile complicate, prin sugerarea unei alte realităţi şi prin utilizarea alegoriei şi a simbolului, *Oglinda fermecată* se apropie de canoanele prozei poetice simboliste. Ultimele două cărţi, *Triumful vieţii* (1912) şi *Steluţa* (1913), cuprind de asemenea „fantazii" şi portrete, unele cu mare putere de pătrundere şi de plasticizare. **A.** a tradus multă poezie, criteriul fiind, în ciuda aparenţelor, al afinităţii. Heine, Lenau, Friedrich Rückert stau alături de Goethe, André Chénier, Victor Hugo, Théophile Gautier şi Leconte de Lisle sau de Jean Moréas, Émile Verhaeren, Francis Jammes ş.a., de lirica de dragoste din folclorul spaniol, italian şi grecesc.

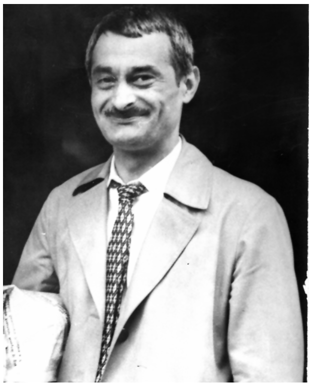
Simbolist, în fond, D. Anghel este mai autentic decât alţii, cu toate acele contrasturi şi amestecuri ce constituie o personalitate […]. *Pentru că Anghel şi-a intitulat o culegere de versuri* Fantazii, *a rămas un fel de clişeu critic că poetul e fantezist.* […] *„Fantezia" lui Anghel e fabulosul alegoric, însă din ea a derivat şi un imagism* […]. *Puţină, impopulară, proza lui D. Anghel este excepţională şi revoluţionară. Fără ea nu s-ar înţelege proza de mai târziu a lui Arghezi, care perfecţionează şi sistematizează maniera angheliană.*

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *În grădină*, Bucureşti, 1905; *Legenda funigeilor* (în colaborare cu St. O. Iosif), Iaşi, 1907; *Cometa* (în colaborare cu St. O. Iosif), Bucureşti, 1908; *Caleidoscopul lui A. Mirea* (în colaborare cu St. O. Iosif), I–II, Bucureşti, 1908–1910; *Carmen saeculare* (în colaborare cu St. O. Iosif), Bucureşti, 1909; *Fantazii*, Bucureşti, 1909; *Cireşul lui Lucullus (*în colaborare cu St. O. Iosif), Bucureşti, 1910; *Portrete* (în colaborare cu St. O. Iosif), Bucureşti [1910]; *Povestea celor necăjiţi*, Bucureşti [1911]; *Fantome*, Bucureşti, 1911; *Oglinda fermecată*, Bucureşti, [1912]; *Triumful vieţii*, Bucureşti, [1912]; *Steluţa*, Bucureşti, [1913]; *Războiul* (în colaborare cu Victor Eftimiu), Bucureşti, [1913]; *Opere complete. Poezii*, Bucureşti, [1922]; *Opere complecte. Proză*, Bucureşti, 1924; *Poezii*, îngr. şi pref. D. Murăraşu, Bucureşti, 1946; *Poezii. Originale, traduceri şi opere în colaborare*, îngr. şi pref. M.I. Dragomirescu, Bucureşti, 1968; *Proză*, îngr. şi pref. M.I. Dragomirescu, Bucureşti, 1975; D. Anghel, St. O. Iosif, *Scrieri*, I–II, îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, 1982; *Triumful vieţii*, Iaşi, 2006. **Traduceri:** Paul Verlaine, *Traduceri din…*, Bucureşti, [1903] (în colaborare cu St. O. Iosif); Henrik Ibsen, *Poezii*, Bucureşti, 1906 (în colaborare cu St. O. Iosif); Al. Dumas-tatăl, *Strigoiu Carpaţilor*, Bucureşti, 1909 (în colaborare cu St. O. Iosif); Friedrich Halm, *Camoens*, Bucureşti, 1909 (în colaborare cu St. O. Iosif); Théodore de Banville, *Gringoire*, Bucureşti, 1910 (în colaborare cu St. O. Iosif); Oscar Wilde, *Pescarul şi sufletul său*, pref. C. Stere, Bucureşti, [1911]; La Fontaine, *Fabule*, Bucureşti, [1923] (în colaborare cu St. O. Iosif); Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri Bataille, Henri de Régnier, [*Versuri*], Bucureşti, [1935] (în colaborare cu Ion Minulescu).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, I, *321–326*, III, *352–355*, *375–379*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *68–75*, II, *128–132*, IV, *531–539*, V, *157–159*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *187–217*, XXVII, *119–125*; Fundoianu, *Imagini*, *228–231*; Silvia T. Bălan, *Opera literară a poetului Dimitrie Anghel*, Bucureşti, [1925]; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *112–113*, *133*, *235–238*, *244*; Munteano, *Panorama*, *146–148*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *608–613*, *Ist. lit.* (1982), *687–691*; Vianu, *Opere*, V, *212–218*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *24–37*; Şerban Cioculescu, *Dimitrie Anghel. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1945; Călinescu, *Opere*, X, *985–989*; Teodor Vârgolici, *Dimitrie Anghel*, Bucureşti, 1966; Ciopraga, *Portrete*, *69–76*; Ardeleanu, *Proza*, *127–190*; Vlad, *Convergenţe*, *179–202*; Georgeta Horodincă, *D. Anghel. Portret în evantai*, Bucureşti, 1972; Şerban Cioculescu, *Introducere în opera lui Dimitrie Anghel*, Bucureşti, 1983; Modola, *Dramaturgia*, *310–316*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *291–296*; M.I. Dragomirescu, *D. Anghel*, Bucureşti, 1988; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *160–162*; *Dicţ. analitic*, I, *116–118*, II, *41–44*, *233–236*, III, *202–206*; Durnea, *Orizonturi*, *77–123*; *Dicţ. esenţial*, *28–31*; Daniel Cristea-Enache, *Melancolii florale*, CLT, 2006, 44; Manolescu, *Istoria*, *538–541*; Zamfir, *Panorama*, I, *514–522*.

V. D.

ANGHEL, Paul (18.III.1931, Răcătău, j. Bacău – 4.X.1995, Bucureşti), prozator, eseist, publicist, dramaturg.

Fiu al Anei Anghel şi al lui Vasile Anghel, învăţători, **A.** urmează liceul la Bacău (absolvent în 1950), apoi Şcoala de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti. A fost redactor la „Contemporanul", apoi redactor-şef la „Tribuna României" (1972–1974). Un poem îi apare în „România liberă", în 1947 (în acelaşi an, cu puţin înainte, mai publicase versuri în „Sportul popular"). Debutează editorial în 1961 cu volumul de proză *Şapte inşi într-o căruţă*, iar ca dramaturg în 1968, când i se reprezintă la Cluj drama istorică *Săptămâna patimilor*, editată în 1972, împreună cu drama *Viteazul*, în volumul *Teatru* (Premiul „I. L. Caragiale" al Academiei RSR). A desfăşurat o vastă – şi foarte remarcată, în epocă, în contextul confruntării unor poziţii diferite în materie de ideologie culturală – activitate publicistică la „Scânteia", „Contemporanul", „Luceafărul", „România literară", „Steaua" ş.a. A tradus, în colaborare, din Rafael Alberti (*Crângul pierdut,* I–II, 1966).

După prăbuşirea regimului ceauşist, receptarea „senină", cât de cât obiectivă a scrierilor lui **A.** este – şi va rămâne, probabil, pentru o vreme – dificilă, dacă nu imposibilă. Campion al protocronismului, el e identificat – şi nu numai de adversarii lui ideologici direcţi – cu dezavantajoasa figură de propagandist al unui regim opresiv, deci de condeier aservit, lipsit de vreun merit real şi durabil. Postura aceasta viciase, de altfel, receptarea critică şi înainte de decembrie 1989, dar, atunci, în sens invers: scriitorul, supraevaluat, oferit ca exemplu, a fost chiar comparat cu Lev Tolstoi etc. Sigur este că nu a fost un „propagandist" de duzină, cu limbaj grosier şi cu ideaţie vulgară sau nulă. Supraevaluat cândva, ignorat ulterior, **A.** este o personalitate controversată. Om cultivat, nu lipsit de talent literar şi, mai ales, de talent publicistic, cu uşurinţa formulării pregnante, cu o scriitură deseori atractivă sau antrenantă, frizând pe alocuri kitschul, dar vădind întotdeauna resurse să-l evite, a manifestat o deosebită disponibilitate de a practica, cu dezinvoltură, diferite genuri: poezie, reportaj, eseu, proză, teatru. Un artizan al scrisului, mai degrabă decât un autor preocupat de viziunea artistică (literarul e, la el, întotdeauna subordonat ideologicului), dar un artizan plin de vervă şi spirit. Cartea de debut a lui **A.**, *Şapte inşi într-o căruţă*, e una de proză cu tematică rurală, în maniera realismului socialist, dar cu abilitatea construirii dialogului şi fără grosolănia rizibilă a altor scrieri teziste din epocă (a putut fi apropiat, astfel, de *Desfăşurarea* lui Marin Preda). Reportajele din volumele *Victoria de la Oltina* (1961) şi *Arpegii la Siret* (1964) sunt tributare servituţilor epocii: autorul sesizează şi prezintă, prin prisma ideologiei comuniste, transformările prin care trec diverse medii sociale în condiţiile „construirii socialismului". Informaţia e amănunţită, trimiterile la istorie permanent prezente, ispita enciclopedică emană din fiecare reportaj. Scriitorul înregistrează cu atenţie şi se exprimă cu îngrijire, chiar dacă uneori pactizează – conform uzanţelor epocii şi „cerinţelor" genului – cu grandilocvenţa şi cu lirismul triumfalist. Darul observaţiei, capacitatea de a stabili asociaţii şi conexiuni revelatoare fac din **A.** un bun reporter şi, în general, un autor de note de călătorie interesante, adevărate eseuri (*O clipă în China*, 1978). Vocaţia lui în publicistică pare să fi fost, însă, ilustrarea tematicii culturale chiar şi în domeniul reportajului. O carte precum *Convorbiri culturale* (1972), de pildă, grupează „reportaje" literare (convorbirile la care se referă titlul fiind incluse în acestea), centrate, fiecare, pe câte un subiect (Brâncuşi, Picu Pătruţ, noua „lectură" britanică a lui Shakespeare). În eseistică el abordează cu aplomb chestiuni de antropologie culturală (etnologie, folclor, istoria religiilor, istoria mentalităţilor, filosofia culturii şi a istoriei), de istorie a culturii, meditează asupra destinului şi asupra sensului culturilor, propune o ideologie culturală. Toate acestea le face fără pedanterie, într-o sinteză aflată în preajma diletantismului superior, dar şi – privind „favorabil" lucrurile – a tărâmului culturologiei de maximă generalitate. Demersul lui are un clar sens ideologic; respinge ierarhizarea culturilor în „centru" şi „periferii", afirmă legitimitatea, îndreptăţirea egală a tuturor culturilor de a ajunge la universal. Se opune sincronismului (lovinescian) în numele autohtonismului (conceput nu

în manieră păşunist-etnografică, ci într-un registru de ţinută intelectuală). Textele lui eseistice – *Arhivă sentimentală* (1968), *Nouă arhivă sentimentală* (1975) –, bine scrise, vădesc informaţie şi capacitate persuasivă. **A.** nu este un gânditor de calibru, dar are abilitatea discursivizării atractive a unor conjugări plauzibile de idei şi, uneori, pe aceea de a avansa ipoteze şi concluzii îndrăzneţe, greu demonstrabile, deseori inflaţioniste. Ca ideolog al unui autohtonism modern, ca polemist viguros şi susţinător al protocronismului în epoca ceauşistă, îşi va păstra un loc în istoria ideologiilor culturale româneşti.

La sfârşitul anilor '70 şi în anii '80, **A.** s-a impus atenţiei printr-un vast ciclu romanesc în care e propusă o frescă istorică amplă, cunoscut sub titlul generic *Zăpezile de-acum un veac* şi proiectat în unsprezece volume, fără ca ordinea de apariţie a romanelor să coincidă cu poziţia lor în cadrul ciclului: volumul I e *Ieşirea din iarnă*, 1981; volumul II – *Fluviile*, 1980; volumul III – *Te Deum la Griviţa*, 1978; volumul IV – *Noroaiele*, 1982; volumul V – *Scrisoare de la Rahova*, 1977; volumul VI – *Noaptea otomană*, 1979, ş.a.m.d. „Panoramic", „panoramare", „caleidoscop de secvenţe eteroclite", „policronie", „decupaj cinematografic" sunt câţiva dintre termenii ori formulele prin care exegeza a încercat să aproximeze caracteristicile unei alcătuiri romaneşti care a învederat incontestabila putere de construcţie a scriitorului în registrul epic. Cuprinderea temporală a ciclului merge de la epoca Unirii din 1859 până la începutul secolului al XX-lea. Sunt aduse alternativ în prim-plan cele mai diverse medii şi personaje, aria observată de prozator nelimitându-se la tabloul componentelor socioprofesionale, culturale şi etnice ale societăţii româneşti din epocă, ci extinzându-se, geograficeşte, de la Europa Occidentală până la Extremul Orient. Sunt reconstituite plauzibil cele mai diferite sfere de vieţuire, de la cele mai modeste, ale plugarilor ori ale târgoveţilor de condiţie umilă, până la cele ale potentaţilor cărora le aparţine decizia în materie de politică internaţională. Alături de personaje ficţionale, imaginate de autor conform unei tipologii cuprinzătoare, în romanele ciclului se mişcă şi personalităţi istorice cu existenţă atestată (de pildă, Mihail Kogălniceanu, I.C. Brătianu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Carol I). Coerenţa policromului ansamblu romanesc e asigurată tematic, el fiind centrat pe Războiul pentru Independenţă (1877–1878), pe preparativele şi pe urmările acestuia. De fapt, obiectivul e dezbaterea chestiunii deplinei maturizări a conştiinţei naţionale româneşti în epoca modernă. Desfăşurarea epică „slujeşte", fără racilele tezismului grosier, ideea afirmării destinului naţional nu prin simplă suscitare convenţională a vibraţiei emoţionale, ci cu recurs la o fundamentare filosofică şi istorică. Ciclul de romane e subîntins de o anumită filosofie a istoriei, care este a autorului şi e exprimată nu numai implicit, prin organizarea materialului epic, ci şi explicit, de unele personaje, în particular de Laurenţiu Parva. Ideea esenţială ar fi că prin acest război poporul român a ajuns pe deplin la conştiinţa de sine, momentul dobândirii independenţei naţionale fiind, în consecinţă, cheia de boltă a conştiinţei româneşti. Supraevaluată la vremea apariţiei, din motive extraliterare, de coechipierii ideologici ai autorului – şi contestată exagerat, în replică, de adversarii lor –, suita de romane a lui **A.** nu e lipsită de calităţi literare, de o sobrietate a expresiei în acord cu sensibilitatea cititorului modern. Scriitorul a preferat idealizării neplauzibile apelul la o anumită „răceală" epică (o impasibilitate „flaubertiană", cum a observat un critic), ştiind să exploateze cu pricepere tehnicile şi procedeele unui realism evoluat. Observând că „între dramatismul temei istorice şi modalitatea «rece» a tratării se păstrează o distanţă", criticul C. Stănescu opina că „din acest «decalaj» care favorizează realismul modern al privirii ies paginile cele mai bune". În teatru **A.** a dat „drame de idei", cu subiecte din istoria românilor, focalizate pe mari personalităţi (domnitorii Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul). Documentarea minuţioasă se îmbină cu înclinaţia, motivată ideologic, a scriitorului pentru raportarea trecutului la prezent (şi invers), spre a degaja permanenţe, cauzalităţi, repere valabile în contemporaneitate pe plan moral şi civic. Edifiante patriotic, piesele lui **A.** nu sunt vulgar schematice, fiind recunoscută capacitatea lui de a-şi materializa ideile (rolul conducătorului în istorie, chestiunile legate de exercitarea puterii, angajarea patriotică) în conflicte dramatice plauzibile şi în personaje viabile. Postum, în 2002, a apărut o carte care face parte dintr-un vast proiect în opt volume, iniţiat prin 1970 şi rămas pe şantier. Este *O istorie posibilă a literaturii române. Modelul magic*, lucrare teoretică, de erudiţie şi speculaţie culturologică, concepută într-o viziune spiritualistă şi noologică. O

amplă introducere cuprinde o critică a modelelor utilizate tradiţional în istoria literară şi în antropologia culturală, propune o metodă şi oferă – cumva pe urmele lui Lucian Blaga, dar în dezacord cu modelul din *Trilogia culturii* – o tipologie. După **A.**, modelele culturale ar fi, în succesiunea lor, următoarele: „modelul magic", „modelul static-statuar", „modelul beativ-dogmatic", „modelul catastrofic", „modelul static-gregar", „modelul expansionist-dinamic", „modelul expresionist-rebel", „modelul fizic-descriptiv şi termodinamic". Partea cealaltă a lucrării tratează despre „modelul magic" în cultura română, cu referiri consistente şi exemplificări din cultura tradiţională şi din corpusul folcloristic.

Cu mari, prea mari ambiţii, publicistul Paul Anghel, autor de reportaje şi de mici proze păşuniste, se încumetă să alcătuiască o frescă a României ultimei jumătăţi de secol XIX, cu personaje fictive, dar şi cu acele personalităţi istorice care au înfăptuit Unirea şi au izbutit câştigarea independenţei. Paul Anghel [...] *a descoperit că dăduse peste câteva tehnici narative uşor de folosit şi cu bune rezultate, că a schiţat destine care ar merita duse până la capăt şi că epoca despre care vorbeşte e plină de miez literar.* [...] *Relatarea e alertă, observaţiile morale succinte, psihologiile – superficiale şi previzibile.*

EUGEN NEGRICI

SCRIERI: *Şapte inşi într-o căruţă*, Bucureşti, 1961; *Victoria de la Oltina*, Bucureşti, 1961; *Arpegii la Siret*, Bucureşti, 1964; *Arhivă sentimentală*, Bucureşti, 1968; *Mor-mor şi fetiţa portocalie*, Bucureşti, 1969; *Sfaturile motanului Grigore*, Bucureşti, 1969; *Alfabet sonor*, Bucureşti, 1972; *Convorbiri culturale*, Bucureşti, 1972; *Recitind o ţară*, Bucureşti, 1972; *Efemeride*, Bucureşti, 1972; *Teatru*, Bucureşti, 1972; *Nouă arhivă sentimentală*, Bucureşti, 1975; *Scrisoare de la Rahova*, Bucureşti, 1977; *O clipă în China*, Bucureşti, 1978; *Te Deum la Griviţa*, Bucureşti, 1978; *Noaptea otomană*, Bucureşti, 1979; *Popasuri între arme*, Bucureşti, 1979; *Săptămâna patimilor*, Bucureşti, 1979; *Fluviile*, Bucureşti, 1980; *Ieşirea din iarnă*, Bucureşti, 1981; *Noroaiele*, Bucureşti, 1982; *Zăpezile*, Bucureşti, 1984; *Cutremurul*, Bucureşti, 1986; *Întoarcerea morţilor*, Bucureşti, 1987; *Ieşirea la mare*, Bucureşti, 1988; *Zăpezile de-acum un veac*, I–II, Bucureşti, 1996; *O istorie posibilă a literaturii române. Modelul magic*, pref. Ilie Bădescu, Timişoara, 2002; *Obârşie şi perenitate*, îngr. Nedic Lemnaru, Bucureşti–Chişinău, 2003.

Repere bibliografice: Lungu, *Itinerar, 163–168*; Dimisianu, *Schiţe, 46–50*; Stănescu, *Cronici, 239–243*; Nicolae Manolescu, *Reportaj şi cultură*, RL, 1972, 21; Radu Popescu, *Cronici dramatice*, Bucureşti, 1974, *188–193*; Ştefănescu, *Jurnal, 191–194*; Edgar Papu, *„Fluviile"*, LCF, 1980, 51; Nicolae Manolescu, *Istoria şi romanul*, RL, 1981, 44; Mihai Ungheanu, *„Ieşirea din iarnă"*, LCF, 1982, 4; Faifer, *Dramaturgia, 123–130*; Marcea, *Concordanţe, 236–246*; Stănescu, *Jurnal*, III, *121–125, 144–158*; Cristea, *A scrie, 248–261*; Simuț, *Incursiuni, 40–52*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *83–85*; Ghiţulescu, *Istoria, 401–403*; Micu, *Ist. lit., 499–500*; Ilie Bădescu, *Paul Anghel, forţa vizionară*, ARG, 2001, 3 ; Mircea Martin, *Literatura română între comunism şi naţionalism (II)*, „22", 2002, 44; Negrici, *Comunism, Proza, 319–320*; Dan Mănucă, *Literatura şi „modelul magic"*, CL, 2003, 4; Zamfirescu, *Istorie*, I, *406–464*; Theodor Codreanu, *O istorie literară „pierdută"*, „Bucovina literară", 2004, 7–8; Bogdan Alexandru Stănescu, *Poeme la vreme de iarnă istorică*, ALA, 2005, 817; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, *614–617.*

N.Br.

ANGHEL, Petre (3.II.1944, Băileşti, j. Dolj – 3.IV. 2015, Bucureşti), prozator, poet, istoric literar. Este fiul Anicăi (n. Panea) şi al lui Ion Anghel, fabricant de mobilă. Face şcoala elementară şi medie în localitatea natală (1951–1962), apoi urmează filologia la universităţile din Cluj (1964–1965) şi Bucureşti (1965–1969). Îşi ia doctoratul în filologie cu teza *Critica literară interbelică* (1978). Îndeplineşte, succesiv ori simultan, funcţii redacţionale – uneori de conducere – la „Flacăra", „Tribuna României", Radioteleviziunea Română, „Conspect", „Curierul naţional", conduce, în 1992–1994, revista „Avanpost" ş.a. Doctor şi în teologie şi în sociologie, s-a orientat, de-a lungul anilor, cu precădere către domeniul sociologiei şi al ştiinţelor comunicării, devenind conferenţiar, ulterior profesor la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială şi desfăşurând o consistentă activitate ştiinţifică în materie (studii, volume, cursuri universitare etc.). Debutul ca scriitor are loc în 1967 la revista „Amfiteatru", iar debutul editorial îl constituie volumul de versuri *Duhul pământului*, apărut în 1971. A publicat un studiu de istorie şi critică literară (*Mihai Ralea, vocaţia eseului*, 1973), un curs de teorie a literaturii (*Cuvântul şi cuvintele*, 1999), dar este consacrat ca romancier. Romanul *Fratele nostru Emanuel* (1976) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. A mai colaborat la „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Cronica", „Luceafărul", „Steaua", „Ramuri" ş.a. A îngrijit ediţii şi a semnat prefeţe.

Volumul de versuri *Duhul pământului*, în care realitatea este convertită în metaforă de extracţie folclorică, dovedeşte vocaţia etică a scriitorului. Romanele lui **A.** au, de asemenea, un mesaj etic, iar moralitatea e tema lor centrală. Nu lipseşte umorul acid şi, uneori, ludic, dar nu fără tâlc,

manifestat prin introducerea în partitura unor personaje a unor jocuri de cuvinte ori verbigerații hazliu versificate, cu înţeles ambiguu, dar, la o decriptare mai atentă, revelator, ca la bufonii lui Shakespeare. Ceea ce este însă în primul rând caracteristic pentru modul de a proceda al autorului este postura de observator. O serie de romane – *Lupii la stână* (1978), *Sita lui Mamona* (1980), *Întoarcerea fiilor risipitori* (1982), *Oaspeţii bătrânului Catul* (1984), *Moştenitorul* (1986), *Dealul viilor* (1988) – se articulează, dacă nu într-un ciclu propriu-zis, în orice caz într-o frescă urmărită de-a lungul mai multor decenii, de prin anii premergători Primului Război Mondial până în prezentul scrierii cărţilor, anii ’70 şi ’80 ai secolului al XX-lea. În romanele cu acţiune „de epocă", cum ar fi *Dealul viilor*, naraţiunea aminteşte – prin omologii tematice şi de tehnică narativă – de un filon romanesc tradiţionalist în literatura română. Şi sub raportul tipologiei proza lui **A.** se încadrează unei tradiţii, şi se poate spune astfel că, de pildă, un Vasile Becherescu, podgorean violent, viclean şi lacom (din *Dealul viilor*), se înseriază în galeria ariviştilor fără scrupule din plămada unor Dinu Păturică ori Tănase Scatiu. Uneori, după cum observa criticul Valeriu Cristea, se percepe „un abur subţire de idilism, pe care însă nu prozatorul îl suflă asupra naraţiunii sale, ci se ridică din realitatea patriarhală", reconstituită literar. Se întâlnesc şi note de fantastic, de straniu ori fabulos, lăsate în ambiguitate, ca în proza aşa-zis fantastică a lui I.L. Caragiale ori ca la Pavel Dan, de exemplu. Există fără îndoială o componentă ardelenească a acestui prozator oltean – prin origine şi tematică – ori, mai bine zis, după cum remarca Valentin F. Mihăescu, scrierile lui se situează „la confluenţa între polemismul muntenesc şi moralismul grav ardelenesc". În romanele de actualitate, plasate temporal în anii epocii ceauşiste, prozatorul oferă abordări îndrăzneţe, încercând să forţeze tabuuri ale cenzurii, neezitând să înfăţişeze aspecte întunecate ale existenţei cotidiene, abuzuri ale unor potentaţi de rang mediu etc. Din scrierile de după 1989, s-a bucurat de oarecare succes romanul *Umbra lui Ionatan* (2005), care, într-un registru intenţionat atractiv, propriu romanului popular de oarecare ţinută, reconstituie ficţional şi comentează moral realităţi întunecate ale vieţii din perioada postdecembristă.

SCRIERI: *Duhul pământului*, Bucureşti, 1971; *Mihai Ralea, vocaţia eseului*, Bucureşti, 1973; *Fratele nostru Emanuel*, Bucureşti, 1976; *Lupii la stână*, Bucureşti, 1978; *Prindeţi vulpile*, Bucureşti, 1978; *Şcoala pedepselor*, Iaşi, 1979; *Sita lui Mamona*, Bucureşti, 1980; *Dincolo de iubire*, Iaşi, 1982; *Întoarcerea fiilor risipitori*, Bucureşti, 1982; *Oaspeţii bătrânului Catul*, Bucureşti, 1984; *Moştenitorul*, Bucureşti, 1986; *Dealul viilor*, Bucureşti, 1988; *Zodia vărsătorului de plumbi*, Bucureşti, 1989; *Cuvântul și pietrele*, Bucureşti, 1990; *Mihai Ralea*, Bucureşti, 1998; *Davidiada*, Bucureşti, 1998; *Cuvântul şi cuvintele*, Bucureşti, 1998; *Etic şi estetic*, Bucureşti, 2000; *Umbra lui Ionatan*, Bucureşti, 2005; *Pe prag de seceră*, Bucureşti, 2006; *Carraria*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Debuturi în roman*, CNT, 1976, 25; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Fratele nostru Emanuel"*, CL, 1976, 12; Poantă, *Radiografii*, I, *103–105*; Valentin F. Mihăescu, *Epica şi etica actuală*, LCF, 1979, 14; Valeriu Cristea, *Basm şi istorie*, RL, 1979, 18; Cristea, *Faptul*, *288–294*; Vasile Chifor, *Spaţiile prozatorului*, LCF, 1982, 1–2; Cornel Moraru, *„Moştenitorul"*, VTRA, 1987, 5; Eugen Simion, *Istorie şi parabola istoriei*, RL, 1989, 7; Ioan Holban, *Ipostaze ale prozei actuale*, CRC, 1989, 49; Sebastian-Vlad Popa, *„Zodia vărsătorului de plumbi"*, RL, 1990, 38; Paul Dugneanu, *Forme literare*, Bucureşti, 1993, *29–37*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *85–86*; Micu, *Ist. lit.*, *488*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1002*. ***N.Br.***

ANGHEL, Petre D. (27.VII.1940, Ciorogârla, j. Ilfov – 26.XII.2004, Bucureşti), editor, istoric literar. Este fiul Anghelinei şi al lui Dumitru Anghel, ţărani. A absolvit liceul în Capitală (1958) şi a urmat apoi cursurile Facultăţii de Filologie ale Universităţii din Bucureşti (1958–1963). A devenit, în 1963, cadru didactic la Catedra de limbi moderne a Institutului Politehnic din Bucureşti. Şi-a luat doctoratul în ştiinţe filologice în 1984 cu o teză despre publicaţiile conduse de G. Călinescu. A colaborat cu studii, articole, cronici şi recenzii la „Revista de istorie şi teorie literară", „Forum", „Limbă şi literatură", „Săptămâna", „Orizont", „Caiete critice", „Luceafărul", fiind preocupat îndeosebi să comunice informaţii noi şi texte inedite sau mai puţin cunoscute datorate lui G. Călinescu, Tudor Arghezi, C. Noica şi să recenzeze cărţile unor critici şi istorici literari de prestigiu.

Volumul *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de G. Călinescu. Dosarul critic* (1993), în colaborare cu Rodica Pandele, prefaţat de un amănunţit itinerar al receptării, antologhează documentele referitoare la etapele elaborării monumentalei opere călinesciene – desprinse din corespondenţa autor–editor – şi reface traseul spiritual

al acesteia, de la explozia apariţiei, perplexitatea comilitonilor şi scandalul pro şi contra la interzicerea ei în perioada comunistă, bătălia reeditării şi triumful final. Preluând o ipoteză lansată de Al. Piru cu privire la intenţiile lui Eminescu de a scrie un roman cu tema bogăţie–putere–amor, **A.** a concretizat-o în ediţia *Aur, mărire şi amor* (1992), fragmentele eminesciene alcătuitoare, selectate din manuscrise, sugerând ideea unui fir epic romanesc. A mai restituit textul integral al primei ediţii din *Hronicul măscăriciului Vălătuc* de Al. O. Teodoreanu (1992), însoţit de un glosar şi o amplă postfaţă, în care sunt evidenţiate valoarea şi unicitatea scrierii în contextul literar interbelic. O antologie de texte din literatura română, de la C. Negruzzi la Marin Preda, având ca dominantă erotismul, este volumul *Au mai păţit-o şi alţii* (2001), conceput ca un „decameron românesc". Preocupările de cercetător ale lui **A.** sunt evidenţiate şi de editarea, în colaborare, a lucrării *Basme române* (1996) de G. Dem. Teodorescu, într-o lecţiune nouă a manuscrisului, însoţită de un glosar şi o amănunţită notă filologică.

Ediţii, antologii: Al. O. Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, postfaţa edit., Bucureşti, 1992, *Un porc de câne*, Bucureşti, 1992; M. Eminescu, *Aur, mărire şi amor*, Craiova, 1992; *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de G. Călinescu. Dosarul critic*, Bucureşti, 1993 (în colaborare cu Rodica Pandele); G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, pref. Nicolae Constantinescu, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Rodica Pandele); *Au mai păţit-o şi alţii*, Bucureşti, 2001; Al. Piru, *Ultimile preciziuni şi comentarii critice*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Un dosar critic*, L, 1993, 11; Nicolae Manolescu, *Habent sua fata...*, RL, 1993, 13; Claudiu Constantinescu, *Ghid pentru retrăire*, RL, 1993, 14; Florin Mihăilescu, *Enigma „Istoriei"*, ST, 1993, 9; Simion, *Fragmente*, I, *132–136*. ** * **

ANGHEL, Petru (4.IV.1931, Ciugud, j. Alba), poet. Este fiul Paraschivei şi al lui Petru Anghel, ţărani. După terminarea şcolii primare în satul natal, urmează liceul la Alba Iulia (1942–1950) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura română (1950–1954). A funcţionat ca lector la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, redactor la Editura pentru Literatură şi la Editura Tineretului, apoi în cadrul Consiliului Naţional al Organizaţiei Pionierilor şi al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste. A debutat cu poezie în „Gazeta literară" (1954). Editorial, a debutat cu volumul de versuri *Final deschis* (1967). A mai colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Steaua", „Transilvania", „Familia", „Vatra", „Discobolul" ş.a. Pentru volumul *Fiinţa noastră cea de toate zilele* (1977) a fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu.

Debutând editorial la finele deceniului al șaptelea al secolului al XX-lea, **A.** aderă la direcția tradiționalistă a liricii neomoderniste. Cu toate că admirația pentru G. Bacovia și Lucian Blaga este declarată adesea, poezia lui vădește mai degrabă înrudiri tematice, stilistice și de viziune cu George Coșbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, chiar cu Ion Pillat ori cu postbelicii Ion Brad, Ion Gheorghe și Ioan Alexandru. Versurile lui **A.** împărtășesc sentimentul vulnerabilității omului înstrăinat de lumea satului. Mirajul citadin, șocul războiului ori moartea (a părinților și a tradițiilor) dezechilibrează rânduiala arhaică, așa încât urmașii țăranilor riscă să nu se mai (re)cunoască. Simțindu-se chemat să-i reprezinte pe fiii risipitori („Azi vin la voi și-mi pare că-s unul dintre oaspeți" – *Despre păsări*), poetul refuză condiția de martor perplex al deruralizării satului și se ipostaziază într-un bard al vechii lumi. Astfel, imnurile și odele, închinate mamei, tatălui, Ciugudului natal, Transilvaniei sau martirilor săi (în special Iancu și Horea), contrabalansează elegiile aparent deznădăjduite, tot mai prezente în cărțile deceniului al nouălea – *Foșnetul verii în Transilvania* (1983), *Facă-se voia voastră* (1985), *Fondul principal de cuvinte* (1986). Satul ideal nu e pentru autor doar o fantasmă, ci o realitate cât se poate de concretă, care se relevă celor cu vederea nepervertită în fiecare fir de iarbă: „Tu, Petru Anghel, ochii ți-i ascunde/ adânc în somnul frunzei, așternut/ la rădăcina lacrimei de unde/ se vede văzul celui nevăzut" (*Toamna*). Acesta este, de altfel, laitmotivul majorității poeziilor, inclusiv al celor „angajate", realist-socialiste sau naționalist-comuniste. Fapt simptomatic, relațiile familiale cântate de **A.** par cvasiaseptice, toţi sunt izbăviți de orice defecte, iubirea, respectul, admirația, de nu venerația, caracterizând apropierile dintre ei. Parcă deposedați de individualitate, sunt doar ramuri ale unui arbore genealogic cu valoare simbolică, destinat proslăvirii țării: „Ei se cuprind de liniștea acelui crez/ numit atât de simplu: România;/ o, frații mei, în toate cărămizile eu vă visez,/ Victoria, Ion, Gheorghe, Maria..." (*De țară*). Pe cât de conformă ideologiei naționalismului ceaușist se dovedește această perspectivă, pe cât

de emfatică, funcţionând cu o retorică uniformă, pe atât de subversivă ar putea fi ea considerată. Țăranii lui **A.** refuză să fie metamorfozați în proletari, de vreme ce trăiesc *sub specie aeternitatis*, izbăviți de vicierile propagandistice: „Când voi veni acasă din lume,/ ostenit și cu ochiul diform,/ necunoscut de nimeni, fără nume,/ în lada de zestre a mumii o să dorm" (*Lada de zestre*). Pe de altă parte, intimismul erotic nu intră în atenţie, căci ar constitui o erezie când reperele tradiției tind să fie nesocotite; singurul patos îngăduit este cel etic, familial ori patriotic. Previzibil, riscul epigonismului și al manierismului afectează lirica lui **A.**, pericole declamate într-o artă poetică din 1988, intitulată *Amurg*: „Când nimeni nu te mai cunoaște,/ plecat din sat de-atâta vreme/ (dar asta-i, în literatură,/ cea mai banală dintre teme),/ când nici tu nu mai știi pe nimeni/ dintre colegii de primară/ (pe coarda asta, vai, atâția/ poeți minori se văietară)".

SCRIERI: *Final deschis*, Bucureşti, 1967; *Firul de iarbă*, Bucureşti, 1970; *Frumosule fiu*, Bucureşti, 1975; *Fiinţa noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1977; *Frunza, în octombrie*, Bucureşti, 1979; *Foşnetul verii în Transilvania*, Bucureşti, 1983; *Facă-se voia voastră*, Bucureşti, 1985; *Fondul principal de cuvinte*, Bucureşti, 1986; *Fascinaţia ierbii*, Bucureşti, 1988; *Fermece pentru copii (din fermecate farmacii)*, Bucureşti, 1993; *Foamea de aer*, Bucureşti, 2003; *Final deschis (antologie lirică)*, Alba Iulia, 2010; *Frunza memoriei sau memoria frunzei*, dialoguri consemnate de Ioan Bâscă, pref. Diana Câmpan, Alba Iulia, 2011.

Repere bibliografice: Camil Baltazar, *„Final deschis"*, VR, 1967, 12; Florin Manolescu, *„Firul de iarbă"*, RL, 1970, 20; Mircea Ivănescu, *Profesiune de credință*, T, 1975, 8; Dorin Tudoran, *Discreția metaforei*, LCF, 1975, 21; Felea, *Aspecte*, I, *102–105*, II, *158–160*, Mirela Roznoveanu, *Nostalgia spațiului natal*, LCF, 1978, 19; Irina Petraș, *Casa fără seamăn părintească*, ST, 1987, 2. ***Cs.B.***

ANGHELESCU, Adrian (2.II.1940, Câmpulung), critic şi istoric literar. Este fiul Eugeniei (n. Suicescu) şi al lui Gheorghe Anghelescu, funcţionar. După absolvirea liceului din Câmpulung (1959), urmează Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (licenţiat în 1964); tot aici îşi ia în 1988 doctoratul în filologie. Funcţionează ca redactor pentru literatură la cotidianul „Scânteia" (1964–1972), apoi ca instructor al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (1972–1973) şi, în continuare, ca şef de secţie (1973–1976) şi redactor-şef (din 1976) al Editurii Eminescu, iar după 1989 ca redactor la Editura Fundaţiei Culturale Române şi la Societatea Română de Televiziune (1995–1996). Ulterior se stabileşte la Bonn, în Germania.

Culegerea de studii şi eseuri *Creaţie şi viaţă*, cu care debutează **A.** în 1978, circumscrie în bună măsură aria de preocupări a istoricului şi criticului literar, aplecat asupra literaturii române moderne, şi ilustrează câteva teme şi strategii ce vor fi continuate şi amplificate în lucrările ulterioare. Se detaşează, prin masivitate şi noutatea punctului de vedere, studiul despre I.L. Caragiale, interpretarea urmând teoria bahtiniană a carnavalescului. Categoria aceasta, aplicată operei comice a scriitorului român, e însă preluată întrucâtva restrictiv, deoarece neglijează caracteristica de bază a râsului carnavalesc care, în accepţia lui Mihail Bahtin, se defineşte prin ambivalenţă (îl cuprinde şi pe cel care râde şi este interpretat ca regenerator), absentă la Caragiale. Aşa cum îl preia **A.**, carnavalescul se reduce la grotesc şi caricatural. Mai pertinente se dovedesc celelalte interpretări: drumul iniţiatic în opera lui Mihail Sadoveanu, prin prisma căruia criticul reabilitează (ca scrieri importante) naraţiuni marginalizate de tradiţia exegetică (*Strada Lăpuşneanu*, *Morminte* şi *Oameni din lună*); „sublimul omenescului" la Tudor Arghezi într-un text de asemenea marginalizat după moartea poetului (*Cântare omului*). Pasiunea recuperării se materializează în chip definitoriu în tripticul de comentarii despre G.M. Cantacuzino, în restituirea căruia **A.** s-a manifestat şi ca editor. Tot ca investigaţie de recuperare reţine atenţia articolul despre dramaturgia (operă postumă) lui Traian Chelariu. Volumul *Vârstele lui Proteu* (1984) tratează, cu intenţie monografică, despre baroc, urmărind devenirea acestuia de la formele de „proto-baroc"/ „prebaroc" din antichitatea ebraică, în literatură, filosofie, sculptură, arhitectură, până la „splendorile aurifulgente" ale Bizanţului, la Michelangelo, Bernini, secolul al XVIII-lea francez, Spania lui El Greco şi a Escorialului, iar de aici la prelungirile canonului baroc în secolul al XIX-lea (autorul operează fine analogii şi disocieri de romantism) şi zorii secolului al XX-lea (D'Annunzio). Cu *Vedere dinspre Eyub* (1986), interesul istoricului literar se deplasează spre memorialistica de călătorie. Editorul lui N. Iorga (cel din *Istoria românilor prin călători*) este el însuşi un împătimit al însemnărilor de voiaj şi al imagologiei, cercetând cu acribie arcanele frământatelor şi instabilelor secole al XVII-lea şi al XVIII-lea valahe şi moldave (domniile lui Constantin Brâncoveanu,

Despot, Constantin Mavrocordat ş.a.), reconstituind scenarii şi mentalităţi sau, coborând mai aproape de noi, investigând memorialistica de călătorie a lui Gala Galaction spre a descifra în ea figura autorului (Eyubul din sintagma titulară a cărţii lui **A.** este evocat de scriitor într-una din însemnările sale). Aici, ca şi în lucrarea despre baroc, exegetul dovedeşte voluptăţi de erudit ce stăruie în atmosfera creată de bogata informaţie reconstitutivă, visând pe documente şi învestindu-le imaginativ, reuşind astfel să evite acumularea sufocantă prin exces terminologic şi sicitate. Cercetarea tipologiei barochiste se continuă, acum în chip aplicativ, în cartea *Barocul în proza lui Arghezi* (1988), alimentată, la palierul ei teoretic, de sintezele lui E.R. Curtius, G.-R. Hocke, Eugenio d'Ors şi alţi autori, urmaţi şi în privinţa accepţiunii termenului „baroc". Aplicarea se dovedeşte pertinentă, întrucât se bazează pe funciara durabilitate a eului creator arghezian şi pe tensiunile niciodată stinse ale acesteia, deşi tinzând spre o *concordia discors*. Comentariul taxonomic al criticului recurge la tipologia carnavalescului uman, făpturile hibride, la simbolistica măştilor, creaturi ca „junele decrepit", „prostul solemn", la tehnica „desenului complex", a zoomorfismului şi reificării sau la poetica abstracţiunii etc., selectând din proza lui Arghezi tot ceea ce se raliază unui stil al exagerării, diformului, iregularului, grotescului, „absolutizării detaliului" etc. Achiziţiile cercetării rezervate prozei se extind, explicit şi mai ales implicit, şi asupra poeziei, aşa încât cartea defineşte lumea şi arta argheziană în ansamblul lor. *Gânduri în asfinţit* (1999) este, într-o primă secţiune, un florilegiu de meditaţii aforistice provocate de contactul cu natura, cu reperele culturale (*Biblia*, Goethe, Thomas Mann, Mircea Eliade ş. a.); cea de-a doua şi a treia conţin reflecţii – de data asta cu sursa în propria experienţă de viaţă – pe tema trecerii, a rememorării, a senectuţii şi morţii, pentru ca ultima secţiune să evoce episoade autobiografice: flashuri din copilărie şi adolescenţă, din diverse călătorii etc. Pasiunea excursiei culturale rezultă şi dintr-un memorial al unei călătorii în Tibet (2006), unde observaţia turistică este serios şi benefic concurată de informaţia livrescă.

SCRIERI: *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978; *Vârstele lui Proteu*, Bucureşti, 1984; *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986; *Barocul în proza lui Arghezi*, Bucureşti, 1988; *Gânduri în asfinţit*, Bucureşti, 1999; *Călătorie în Tibet prin Nepal*, Bucureşti, 2006. **Ediţii:** Traian Chelariu, *Teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1976; G.M. Cantacuzino, *Izvoare şi popasuri*, introd. edit., Bucureşti, 1977, *Pătrar de veghe*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, introd. edit., Bucureşti, 1981; N.B. Cantacuzino, *Amintirile unul diplomat român*, pref. edit., Iaşi, 1994; Mihail Fărcăşanu [Mihail Villara], *Frunzele nu mai sunt aceleaşi*, introd. edit., Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Zaciu, *Lancea, 218–221*; Adam, *Planetariu*, *252–255*; Piru, *Critici*, *224–226*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *86–88*. ***N.M.***

ANGHELESCU, Mircea (12.III.1941, Bucureşti), istoric şi critic literar, editor.

Este fiul Georgetei Anghelescu (n. Bogdan), profesoară, şi al lui Enache Anghelescu, medic. Absolvent al Liceului „I.L. Caragiale" şi al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia arabă–română (1962), îşi susţine doctoratul în filologie în 1970 cu teza *Elemente preromantice în literatura română până la 1840*, publicată în 1971 cu titlul *Preromantismul românesc*. După licenţă lucrează la Biblioteca Centrală de Stat, secţia de manuscrise, la Societatea de Ştiinţe Filologice (1967–1971), apoi va fi cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", unde între 1990 şi 1994 va deţine funcţia de director cu delegaţie. Din 1992 este profesor la Facultatea de Litere din Bucureşti. A mai fost secretar al Societăţii de Ştiinţe Filologice, secretar general al Asociaţiei de Studii Orientale din România (1973–1980), membru în Comitetul Român de Literatură Comparată, vicepreşedinte al Fundaţiei Culturale Române (1994–2003), preşedinte, ca succesor al lui Paul Cornea, al Asociaţiei de Literatură Generală şi Comparată din România (2009–2011). Efectuează un stagiu de specializare în literatura comparată la Universitatea Indiana din Bloomington, SUA (1981). Debutează publicistic în 1961 la revista „Contemporanul", iar editorial în 1967 cu volumul *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenţei*. Mai colaborează la „Gazeta literară", „Limbă şi literatură" (secretar de redacţie în 1965–1971),

„Luceafărul”, „România literară”, „Revista de istorie şi teorie literară” (redactor-şef adjunct în 1974–1979), „Steaua”, „Viaţa românească”, „Transilvania” (unde susţine o cronică a ediţiilor), „Revue de littérature comparée” ş.a. Editor al culegerii *Romanoarabica* (I–II, 1974–1976), publică studii despre relaţiile româno–arabe în reviste din Siria, Tunisia etc. Colaborează la lucrări colective, printre care *Scriitori români* (1978), *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000) ş.a. Este căsătorit cu Nadia Anghelescu, arabistă.

A. se impune ca un cercetător de valoare încă de la prima sa carte de istorie literară, *Preromantismul românesc*. Spirit învăţat, stăpânind o informaţie bogată şi o bună pregătire teoretică, autorul trece în revistă accepţiile pe care le-a avut preromantismul în literaturile occidentale, pentru a găsi o definiţie a conceptului aşa cum a fost vehiculat la noi. Făcând în permanenţă raportări comparatiste, **A.** constată că nu se poate vorbi în literatura română de un curent, de un univers preromantic şi cu atât mai puţin de o etapă preromantică; ceea ce se observă sunt doar elemente ce apar firesc la început sub forma sentimentalismului, coexistând cu un clasicism de structură (al folclorului, de exemplu) şi ulterior, foarte curând, cu romantismul. După preambulul teoretic, prima parte a cărţii se constituie ca o privire de ansamblu asupra culturii şi literaturii române de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. În partea a doua se efectuează o adevărată operaţie de depistare a particularităţilor preromantice ale poeziei româneşti de până la 1840, urmărindu-se cum a fost receptat modelul occidental. Sunt relevate câteva motive tipice, recognoscibile şi în literatura română, care le preia, uneori însă convertindu-le, aşa cum se întâmplă cu poezia ruinelor, care în spaţiul nostru semnifică nu o dată patriotismul. Oricât de scrupulos şi de bun cunoscător al materiei, **A.** nu poate depăşi treapta identificării elementelor preromantice, recunoscând că întreprinde „mai mult un studiu de istorie a tipologiilor, a răspândirii şi accepţiilor acestora, decât o valorificare critică şi estetică a lor”. A doua cercetare de sinteză a sa este *Literatura română şi Orientul (sec. XVII–XIX)* (1975), care îşi propune un paralelism orientat spre alt punct cardinal şi etalat pe alte niveluri, încorporând mai mult decât literatura cultă. Valorile culturale ale Orientului au contribuit, se dovedeşte, într-o măsură însemnată la formarea unui cărturar ca Dimitrie Cantemir, dar, în acelaşi timp, au transmis înţelepciunea cărţilor populare, s-au reflectat în interesante jurnale de călătorie şi au inspirat, cu istoria lor multimilenară, poezia română de la V. Alecsandri la Al. Macedonski. Totul este înfăţişat cu metodă şi cu o cunoaştere temeinică mai cu seamă a literaturii vechi şi premoderne, către care autorul se întoarce adesea, ca în volumul *Scriitori şi curente* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor). După ce parcursese literatura română de până la 1840 sub raport istoric şi tipologic, **A.** avansează în timp, lărgindu-şi câmpul de cercetare cu *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu* (1973) şi mai ales cu monografia *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului şi a operei* (1986; Premiul Academiei RSR). De la început se remarcă bogăţia informaţiei, spiritul sobru, echilibrat, refuzul oricărei literaturizări. Ca biograf, **A.** lasă documentele să vorbească, situându-se în tradiţia lui Şerban Cioculescu, şi nu a lui G. Călinescu. Portretul se deduce din excursul biografic, în care viaţa se împleteşte foarte strâns cu opera. Sagacele cercetător umple mari lacune de istorie literară (de pildă, identificarea articolelor nesemnate ale lui Heliade), discută critic diversele ipoteze privind biografia, alcătuieşte o adevărată monografie a „Curierului românesc”, cea mai importantă publicaţie condusă de „părintele literaturii române”, aşa după cum rescrie şi istoria Revoluţiei de la 1848, a exilului şi a anilor ce au urmat, mai puţin ştiuţi, din viaţa lui Heliade. Textul e punctat de largi analize critice, cum este aceea despre *Zburătorul* sau despre disputele filologice cu C. Negruzzi ş.a. Din cartea lui **A.**, prima lucrare amplă şi de substanţă consacrată lui Heliade, se conturează pregnant figura marelui gazetar şi polemist, a neobositului animator în diverse domenii, precum filologia, teatrul, traducerile, tiparul, şi se desprinde imaginea scriitorului profesionist, animat de proiecte titanice şi de idei utopice, care şi-a pus întreaga operă în slujba ideii naţionale. *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului şi a operei* se înscrie cert în istoria literară ca o lucrare de referinţă. Nu lipsită de interes este şi *Introducere în opera lui Petre Ispirescu* (1987), unde se argumentează pentru prima dată în mod convingător ideea că autorul lucrării *Basmele românilor* nu a fost un simplu colportor şi tipograf, ci un folclorist şi un scriitor, tălmăcind naraţiunile populare în limbajul propriu şi lăsând posterităţii un semnificativ jurnal şi unele însemnări de călătorie. *Lectura operei* (1986) îl relevă pe **A.** ca pe un avizat cronicar al ediţiilor, unul dintre cei mai activi, iar *Textul şi realitatea* (1988) ca pe un consecvent comentator al epocii

premoderne şi moderne a literaturii române, unde se simte în elementul său. Sunt prezenţi şi unii autori din secolul al XX-lea. Menţionabilă, de asemenea, este încercarea de a teoretiza istoria literară într-o viziune modernă. Coordonata teoretică nu lipseşte nici din *Literatură şi biografie* (2005), o culegere de studii şi cronici a cărei primă secţiune, coincizând tematic cu titlul cărţii, se ocupă de jurnale şi romane biografice româneşti şi străine, în comentarii care ating chestiuni ca istorie şi memorie, naraţiune şi portret (toate acestea privite comparativ), identitate culturală, sau recitind literatura exilului, în aceeaşi notă a istoricului literar dublat de teoretician. *Mistificţiuni* (2008) deschide un drum în epistemologia cercetării literare şi recuperează un teritoriu insolit, insuficient investigat şi valorizat de istoria literaturii, ca şi de cea a mentalităţilor. „Ficţiune a ficţiunii, adică o ficţiune care îşi mistifică propria identitate", „mistificţiunea" deţine, din perspectiva lui **A**., un statut major, deoarece „câtă vreme nu vom explora acest teritoriu umbros, incert, în bună parte necunoscut, al imitaţiilor şi falsurilor care acompaniază întotdeauna gustul public, moda, succesul într-un domeniu atât de sensibil precum creaţia literară, nu vom avea o reprezentare cuprinzătoare şi diversă a literaturii care le-a prilejuit". Dovada importanţei fenomenului o face autorul cărţii redeschizând mai întâi dosarul unui fals celebru în materie de istorie, *Cronica lui Huru*, care se revelează acum drept document de mentalitate al celor ce l-au produs, ca şi al celor ce l-au creditat şi exploatat literar (Gh. Asachi, Heliade, manualele şcolare etc.), apoi pe acela al *Însemnării*... lui Dinicu Golescu. Dată drept jurnal de călătorie, scrierea e redescoperită din noua perspectivă de lectură drept o pledoarie mascată (pentru a înşela cenzura), „operă retorică şi propagandistică" cu substrat politic, pe care comentatorii au citit-o „cu naivitate, în cheie nepotrivită, nedreptăţind rafinamentul şi retorica plină de întortocheli precaute ale unuia dintre cele mai mari şi mai moderne, totuşi, spirite din prima jumătate a secolului al XIX-lea". Reexaminate prin prisma „mistificţiunii" sunt unele texte înscrise în seria apocrifelor (cazul naraţiunilor mizând pe artificiul manuscrisului găsit, dar şi al mult discutatei, ca paternitate, *Cântarea României*), cele din categoria „parodii, glume, farse în lumea literelor", sunt reluate „afacerea Caion", cazul lui Rudi Bernhardt (Radu Baltag), alias Adrien le Corbeau, autor al unui fals de răsunător ecou la începutul secolului trecut (*Guy de Maupassant intime*), în fine este reinvestigat cazul „A. Mirea" – totul în logica strictă a demonstraţiei factologice şi a investigaţiei gen „policier", urmărind efectele pe termen lung ale mistificărilor şi dezvăluindu-le partea nevăzută şi iradierea obscură. S-a spus că „focalizările lui Anghelescu sunt atât de pline de semnificaţie – istoricul literar are plăcerea de a identifica numai falsuri care spun adevărul despre evoluţia noastră culturală –, încât rămâi cu regretul că autorul nu si-a propus o istorie a literaturii române din unghiul «mistificţiunilor»" (Alex Goldiş). **A.** a mai publicat bune ediţii critice din operele lui N. Filimon (I–II, 1975–1978), Dinicu Golescu (1990), Vasile Boerescu (2007) şi Al. Ciorănescu (2009), a alcătuit/coordonat şi prefaţat antologiile *Călători români în Africa* (1983), *Poezia românească în epoca romantică* (1997), *Viitorul trecutului* (2011) ş.a., a îngrijit ediţia *Literatura populară română* de M. Gaster (1983), a coordonat volume colective de studii comparatiste, de antropologie culturală etc.. A scris prefeţe, uneori îngrijind şi textele unor ediţii din operele lui Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu, D. Ralet, Constantin Sion, Radu Rosetti, Al. Macedonski, G. Bacovia, D. Caracostea, George Sand, Eugène Sue, Colette.

Mircea Anghelescu este unul dintre cei mai serioşi istorici literari români actuali, care poate fi consultat oricând cu încredere. Scrie totdeauna pe baza lecturii directe a izvoarelor de epocă, defrişează zone încă insuficient studiate (legăturile dintre literatura română şi literaturile orientale, preromantismul românesc, de pildă, şi multe altele). Este şi un bun editor de texte clasice…

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenţei*, Bucureşti, 1967; *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971; *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, 1973; *Literatura română şi Orientul (sec. XVII–XIX)*, Bucureşti, 1975; *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982; *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului şi a operei*, Bucureşti, 1986; ed. (*Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie)*, Bucureşti, 2001; *Lectura operei*, Bucureşti, 1986; *Introducere în opera lui Petre Ispirescu*, Bucureşti, 1987; *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988; *Dicţionar de termeni literari* (în colaborare), Bucureşti, 1995; *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996; *Paris. Oameni şi locuri*, Bucureşti, 1999; *Cămaşa lui Nessus*, Bucureşti, 2000; *Literatura română. Dicţionar de opere* (în colaborare), Chişinău, 2003; *Literatură şi biografie*, Bucureşti, 2005; *Mistificţiuni*, Bucureşti, 2008. **Ediţii, antologii:** N. Filimon, *Opere*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1975–1978; ed. 2, Târgovişte, 2005; Grigore Alexandrescu, *Poezii. Proză*, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu I. Fischer); D. Ralet, *Suvenire şi*

impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole, pref. edit., Bucureşti, 1979; M. Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1983; *Călători români în Africa*, pref. edit., Bucureşti, 1983; D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1986–1992; Dinicu Golescu, *Scrieri*, introd. edit., Bucureşti, 1990; Ion Heliade-Rădulescu, *Corespondenţă inedită*, Bucureşti, 1992, *Opere*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 2002; Radu Rosetti, *Amintiri*, I, Bucureşti, 1996; *Poezia românească în epoca romantică*, pref. edit., Bucureşti, 1997; *Im Dialog: Rumänische Kultur und Literatur*, Leipzig, 2000 (în colaborare cu Larisa Schippel); Vasile Boerescu, *Din impresiunile unui călător prin ţară*, introd. edit., Târgovişte, 2007; Al. Ciorănescu, *Eseuri europene*, pref. edit., Târgovişte, 2009; *Literatura şi politicul*, introd. edit., Bucureşti, 2010; *Viitorul trecutului*, introd. edit., Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, I, *31–34*; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Bucureşti, *53–57*; Al. Săndulescu, *De la cronicari la simbolism*, VR, 1983, 6; Ioana Em. Petrescu, *„Ion Heliade Rădulescu”*, LL, 1988, 1; Nicolae Manolescu, *Istoria literară*, RL, 1988, 45; Florin Faifer, *Exactitatea lecturii*, CRC, 1989, 3; Adrian Marino, *Noua istorie literară*, TR, 1989, 16; Cornea, *Semnele*, *84–97*; Mihai Zamfir, *Mereu alţi clasici*, RL, 1997, 14; Roxana Sorescu, *Vitalitatea istoriei literare*, LCF, 1997, 28; Al. Săndulescu, *Un istoric literar de încredere*, VR, 1997, 11–12; *Dicţ. esenţial*, *31–32*; Adrian Marino, *Exilul cultural românesc*, OC, 2001, 11; Antonio Patraş, *Literatură şi exil*, RL, 2001, 9; Manolescu, *Lista*, III, *310–314*; Dan Mănucă, *De la comparatism la istorie literară*, CL, 2002, 5; Bogdan Creţu, *Glose pe marginea unor file de bibliotecă*, CL, 2006, 3; Bianca Burţa-Cernat, *Istoria literară ca rezervor de surprize*, OC, 2008, 418; Alex Goldiş, *Pentru o istorie apocrifă a literaturii române*, CLT, 2008, 40; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *393–397*; Răzvan Voncu, *Un deceniu de literatură română*, Bucureşti, 2009, *281–292*; Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 2011, *113–116*, *410–412*; Ion Stanomir, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 2011, *129–132*. ***Al.S., N.M.***

ANGHELESCU, Nadia (27.IV.1941, Hărţăgani-Brad, j. Hunedoara), arabistă. Este fiica Stanei Pop (n. Ilie) şi a lui Emanuil Pop, profesori. Urmează liceul la Carei (1954–1957) şi Facultatea de Filologie, secţia arabă–română, a Universităţii din Bucureşti (1957–1961), după care este cadru universitar, devenind și şef al Catedrei de limbi orientale la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine şi directoare a Centrului de Studii Arabe (1994–2009) al Universităţii din Bucureşti. Îşi susține doctoratul în 1971 cu o lucrare de lingvistică. Debutează în 1966, în „Studii de literatură universală”, cu lucrarea *Un clasic al prozei arabe: Djahiz*, iar editorial în 1971 cu volumul de traduceri (în colaborare) din nuvelistica arabă *Cele mai ieftine nopți*. A ţinut cursuri de antropologie lingvistică arabă la Institutul Pontifical de Studii Arabe şi Islamice din Roma (1991), la Collège de France din Paris (1992), la École Normale Supérieure de la Paris – Fonteney-aux-Roses (1999) și la Université Lyon III „Jean Moulin” (2001–2002). Este căsătorită cu Mircea Anghelescu.

A. se implică în promovarea culturii şi literaturii arabe în spaţiul cultural românesc atât prin traduceri, cât şi prin studii de lingvistică. Câteva dintre volumele sale interesează o sferă culturală mai largă. În *Limbaj şi cultură în civilizaţia arabă* (1986) autoarea aplică teoria generală a intercondiţionării limbă–cultură, evidenţiind modul în care limba arabă contribuie la conturarea unui model cultural. Pornind de la ideea că nu atât limba în sine, cât atitudinea vorbitorilor ei poate arunca o lumină semnificativă asupra mentalităţii şi culturii arabe, **A.** îşi propune să descifreze consecinţele acestui raport în literatură şi lingvistică. Analizele de strictă specialitate conduc spre un demers interpretativ care, depăşind aria lingvisticii, „se înscrie în linia deschizătoare de largi perspective cultural-comparatiste de studiere a problemelor de profunzime ale gândirii lingvistice și relaţiei dintre gândire, semn şi limbaj, linie ilustrată la noi, între alţii, cu strălucire de un orientalist şi filosof de talia neuitatului Sergiu Al-George” (Cezar Baltag). Cartea a fost tradusă în italiană şi în franceză. *Introducere în islam* (1993) este concepută în scopul de a pune la îndemâna musulmanilor şi a nemusulmanilor, care nu au avut acces la izvoarele originale ale islamului, o descriere clară, cuprinzătoare şi competentă a acestei religii. Structurată în opt capitole, lucrarea este o incursiune în domeniul religiei, politicii, moralei, ştiinţei, culturii, educaţiei islamice, constituindu-se ca un dialog între religii şi atestând importanta pondere a civilizaţiei islamice în cadrul spiritualităţii contemporane. *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură* (2009) e o masivă sinteză de interes cultural mai larg, în care componenta de istorie literară e de căutat în capitolele care vizează „discursul de legitimare” (la prozatorul al-Jahiz, din secolul al VIII-lea), „miturile identitare” cu circulaţie în literatură şi cultură (literatura şi umanismul arab, dragostea în poezie şi în proză), limba şi cultura arabă la creştinii din Orient, „renaşterea” culturală din secolul al XIX-lea, cultura arabă în epoca mondializării.

Tot de sfera literaturii ţin capitolele *Posibilităţile şi limitele traducerii*, *Metafora conceptuală* din *Introducere în studiul limbii* (2007). Un studiu modern, tradus și în franceză, este *Limba arabă în perspectivă tipologică* (2000).

SCRIERI: *Limbaj şi cultură în civilizaţia arabă*, Bucureşti, 1986; *Introducere în islam*, Bucureşti, 1993; *Limba arabă în perspectivă tipologică*, București, 2000; *Introducere în studiul limbii*, Bucureşti, 2007; *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură*, Iaşi, 2009. **Traduceri:** *Cele mai ieftine nopţi*, pref. Nicolae Dobrişan, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ilie Bădicuţ); Yves Thoraval, *Dicţionar de civilizaţie musulmană*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Comparatism, arabism, exotism*, T, 1986, 50; Cezar Baltag, *Mit, gândire, limbaj*, VR, 1987, 4; Maurice Borrmans, *Linguaggio*, „Islamochristiana", 1993, 366; Cornelia Ştefănescu, *Accente pentru cunoaşterea unor tradiţii seculare*, JL, 1995, 9–12; Grete Tartler, *Scriitori din lumea arabă*, RL, 2009, 24; Răzvan Voncu, *O deconstrucție a discursului identitar arab*, CNT, 2010, 4; *A Festschrift for Nadia Anghelescu*, îngr. Andrei Avram, Anca Focşăneanu și George Grigore, Bucureşti, 2011. ***L.Bz.***

ANI, publicaţie apărută la Bucureşti, trimestrial, între decembrie 1935 și iunie 1938, cu subtitlul „Revistă de cultură armeană"; reapare între 1941 și 1943 ca „Anuar de cultură armeană", cu subtitlul „Ani", sub direcţia istoricului H. Dj. Siruni. După cum se arată în articolul *„Ani" – titlul revistei*, din numărul inaugural, denumirea publicaţiei preia toponimul Ani, capitală a regatului armean în timpul dinastiei Bagratizilor (861–1080). Articolul-program, *Câteva cuvinte*, este semnat de N. Iorga. Încă din primul număr sunt evidente eforturile redacției de a aduce la cunoştinţa publicului românesc cât mai multe realizări ale literaturii armene vechi, cu precădere de tip poetic. Vahan Ghemingian publică traducerea *Rugăciunii la coborârea de pe cruce* de Sahak, ca şi a poemului *Mi-am irosit comoara neîntinată* de Mesrob, autori importanţi pentru definirea specificului literaturii armene, dar şi a spiritualităţii creştine în general. H. Dj. Siruni face în articolul *Secolul de aur* o prezentare generală a dezvoltării culturii armene în prima jumătate a secolului al V-lea, decelând ca momente hotărâtoare pentru constituirea unui climat de emulaţie artistică anii 407, când a fost tradusă în armeană cartea biblică *Proverbele lui Solomon*, şi 434, când s-a realizat prima traducere integrală a *Bibliei*. C. Odabaşian tălmăceşte din poetul Daniel Varujian (1915–1940), cu o prezentare de acelaşi neobosit H. Dj. Siruni. De altfel, aria de preocupări privind poezia îmbrăţişează spaţii culturale largi. Se publică scrisori ale lui Byron dintr-o mănăstire armenească de la Veneţia, studii care stabilesc sorgintea armenească a unor teme poetice celebre, precum Tristan şi Isolda, este evidenţiată admiraţia lui Victor Hugo pentru armeni, se comentează traducerile din Eminescu în armeană. Sunt de reţinut permanenta revalorizare a importantului act cultural reprezentat de traducerea *Bibliei*, ca şi publicitatea făcută unor prozatori moderni, cum ar fi Ruben Zartarian, reprezentant de frunte al generaţiei decimate în timpul genocidului din 1915. Teatrul, analizat de la formele antice de manifestare, este urmărit cu precădere sub aspectul circulaţiei temelor, ca în cazul profilului personajului piesei *Polyeucte* de Corneille (Vorcom Kuşaghian, *Poliect şi originea sa armeană*), în piesa lui Beaumont şi Fletcher *A King and No King* (Louis H. Gray, *O dramă engleză de origine armeană*) ori sub aspectul originii unor nuclee tematice (Frederic Mecler, *„Parsifal" şi originea sa armeană*). Alte intervenţii privesc contribuţiile armene la evoluţia artelor plastice româneşti (K.H. Zambaccian, *Abgar Baltazar, pictor şi critic de artă*), la dezvoltarea criticii literare (Gr. L. Trancu-Iaşi, *Garabet Ibrăileanu*), a liricii autohtone (Arşavir Acterian, *Despre originea lui Mihail Eminescu*) ori la dezvoltarea învăţământului (H. Dj. Siruni, *Gheorghe Asachi şi armenii*). Anuarul din 1941, dedicat operei lui N. Iorga, poate fi considerat exemplar pentru constanţa preocupărilor şi pentru anvergura culturală pe care o ilustrează publicaţia. ***I.I.***

ANII DE UCENICIE, revistă a studenţilor Şcolii de Literatură şi Critică Literară „M. Eminescu", apoi a Institutului cu acelaşi nume, apărută la Bucureşti între 1951 şi 1955. Până în 1954 apare multigrafiată, numerele fiind organizate pe promoţii, respectiv pe ani de studii, cu o periodicitate stabilită în acest fel. Sub aspect doctrinar, publicaţia era destinată promovării lucrărilor literar-artistice ale tinerilor cursanţi, concepute în baza „reţetei" realist-socialiste, într-o şcoală menită să producă în serie modelele de urmat ale unei noi perioade din literatura română, aservită total dogmatismului ideologic marxist-leninist. Sunt prezenţi cu poezii Nicolae Labiş (*Lui Nicolae Bălcescu, Balada vânzătorului de mărunţiş*), Florin Mugur (*Cuvintele lui Stalin, La optsprezece ani*), Ion Gheorghe (*Balada lui Ion şi-a lui Octombrie, Ţara mea, Pegasul meu*), Ion Horea (*Noi purtăm în*

suflet primăvara, Gânduri lângă un ban de aramă), Florenţa Albu (*Roza, Anii de studenţie, Pe Ceahlău*), Victor Tulbure, Ion Băieşu, Nicolae Stoian, Doina Ciurea, Ion Acsan, Daniel Drăgan, Horia Aramă. Proza este reprezentată prin fragmente de roman de Ion Grecea (*Spionaj la graniţă*) şi Remus Luca (*Ana Nucului*), în schiţe şi povestiri de Vera Hudici (*Referinţă*), Radu Cosaşu (*O ştire de câteva rânduri, Sunt de discutat probleme importante*), Ştefan Luca (*Învăţătorul*) ş.a. Teatru publică Ana Ioniţă, iar Paul Goma dă un scenariu de film (*1500 m plat*). În critică se exersează Lucian Raicu (*Cu privire la unele procedee literare din romanul „Nicoară Potcoavă", Moştenirea estetică a anului 1848*), Sonia Larian (*Cei trei revizori din „Revizorul"*), Nicolae Stoian, Gheorghe Tomozei, Nicolae Labiş. Sunt traduse versuri din M.I. Lermontov, Victor Hugo, şi alţii Mai colaborează: Emilia Căldăraru, Rusalin Mureşan, Valeria Boiculesi, Aurel Martin, Gh. Achiţei, Aurel Covaci, Elena Dragoş, Irimie Străuţ. ***I.I.***

ANINEANU, Marta (5.III.1914, Bucureşti – 15.VII.2000, Bucureşti), bibliolog, editor, istoric literar. Este fiica Elenei Andronescu, absolventă a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, şi a colonelului Gheorghe Andronescu, fratele scriitoarei Smara (Smaranda Gheorghiu). Urmează şcoala primară şi liceul la Târgovişte, iar din 1932 e studentă la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, obţinând licenţa în istorie în 1937. În anul precedent absolvise Înalta Şcoală de Arhivistică şi Paleografie de pe lângă Arhivele Statului din Bucureşti, prezentând ca lucrare de diplomă un repertoriu al documentelor Ţării Româneşti, tipărit la scurtă vreme sub auspiciile aşezământului lui N. Iorga de la Vălenii de Munte. A semnat primele cărţi cu numele Marta Andronescu. Din 1948 până la pensionare (1972), a lucrat la Biblioteca Academiei Române ca paleograf, cercetător, şef al serviciului de manuscrise şi carte rară. A primit Premiul „Perpessicius" al revistei „Manuscriptum" pe anul 1982 pentru editarea corespondenţei lui V. Alecsandri. A publicat numeroase documente inedite privind literatura română din secolul al XIX-lea, colaborând cu articole de istorie, bibliologie şi istorie literară la revistele de specialitate („Studii şi cercetări de bibliologie", „Revista de istorie şi teorie literară", „Manuscriptum"), dar şi la „Gazeta literară", „Luceafărul", „Secolul 20", „Magazin istoric" „Buletinul UNESCO". Prin realizarea unor ediţii critice de referinţă ale operelor lui V. Alecsandri şi A.I. Odobescu, a adus o contribuţie însemnată la valorificarea patrimoniului literaturii române.

SCRIERI: *Repertoriul documentelor Ţării Româneşti publicate până azi. 1290–1508*, Vălenii de Munte, 1938; *Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, 1957. **Ediţii:** Vasile Alecsandri, *Corespondenţă*, pref. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1960, *Scrisori. Însemnări*, Bucureşti, 1964, *Cele mai frumoase scrisori*, tr. şi pref. edit., Bucureşti, 1972, *Opere*, VIII–X, Bucureşti, 1981–1985; A.I. Odobescu, *Opere*, II, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Virgil Cândea); *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pref. edit., Bucureşti, 1978.

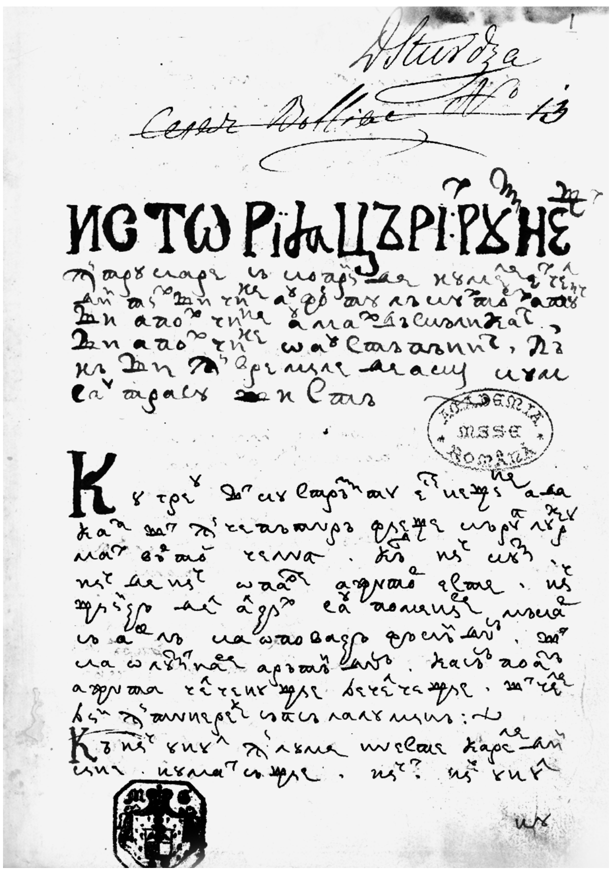
Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *56–61*, *80–81*, III, *235*; G. Pienescu, *A.I. Odobescu*, RL, 2005, 2–6; Geo Șerban, *Întâietatea doamnelor* (I), OC, 2011, 561. ***C.Pp.***

ANONIMUL BRÂNCOVENESC, cronică a Ţării Româneşti scrisă la începutul secolului al XVIII-lea. Aparţine unui apropiat al lui Constantin Brâncoveanu, care, într-un colorat stil memorialistic, expune principalele evenimente ale domniei acestuia; a fost numită de editorul Constantin Grecescu *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 până la martie 1717.* Scrisă cu o vădită simpatie faţă de Brâncoveanu, fără a fi însă cronică oficială, asemenea celei a lui Radu Greceanu, cum consideră unii cercetători, **A.B.** este consacrat aproape în întregime – potrivit titlului primului capitol, cel mai amplu – *Domniei lui Costandin voevod, leat 7197, oct. 30 dni.* Capitolul următor, *Domniia lui Ştefan Vodă Cantacuzino, meseţa martie 25, leat 7222,* include şi tragedia morţii lui Brâncoveanu, a celor patru fii ai săi şi a lui Ianache Văcărescu, iar ultimele două capitole, despre Nicolae şi Ioan Mavrocordat, sunt extrem de succinte, oprindu-se la începutul domniei celui de-al doilea. Într-o măsură mai accentuată decât în cazul altor cronici muntene – ai căror autori au fost identificaţi, uneori, după cercetări asidue –, această operă rămâne anonimă, deşi cel care a scris-o, în două etape, mai întâi în anii de glorie ai sfertului de secol brâncovenesc, apoi prin 1716–1717, se arată a fi fost un apropiat al Curţii domneşti, uneori ca martor ocular, alteori relatând din spusele unora „carii sânt vrednici de crezut". Pe drept cuvânt, au fost înlăturate ipoteza formulată de I.G. Sbiera, reluată de N. Iorga şi de alţi cercetători, potrivit căreia autorul ar fi fost Radu Popescu, care, cuprins „de remuşcări", ar fi dat o altă versiune părţilor finale ale *Istoriilor* sale (N. Cartojan), precum şi aceea, neverosimilă, avansată

de Scarlat Struţeanu, care îl propunea ca autor pe ardeleanul Teodor Corbea. Chiar şi opiniile sugerate în anii din urmă (de Elvira Sorohan şi Dumitru Velciu), referitoare la spătarul Preda Brâncoveanu (văr al domnului) sau la postelnicul Constantin Strâmbeanu, nu au întrunit adeziunea istoricilor literari.

Textul, păstrat în cinci manuscrise (însă nu în toate integral), s-a bucurat în deceniile din urmă atât de o ediţie critică şi de unele retipăriri, cât şi de ample comentarii şi analize, ale căror concluzii îi subliniază valoarea literară, ce-l ridică pe autorul anonim deasupra altor cronicari munteni. Scrisă cu un deosebit talent al evocării, într-un limbaj de o remarcabilă naturaleţe, naraţiunea este împletită cu reconstituirea veridică a unor dialoguri, atât în stilul direct, cât şi în cel indirect. „Capacitatea de a vedea scenic, de a transcrie nuanţele dialogului este afară din comun” (G. Călinescu). Asemenea unui tablou provenit dintr-o şcoală celebră, dar neatribuit încă unui anume pictor, această cronică – pandant

Anonimul brâncovenesc, *BAR, ms. rom. 441*

literar la monumentele arhitecturale şi artistice ale stilului brâncovenesc – aşteaptă încă „întoarcerea autorului”. „Multe şi vrednice de auzit istorii [...], faptele ce s-au întâmplat în zilele lui Costandin Vodă Brâncoveanu, care mă voi nevoi a le scrie cât voi putea” – îşi începe memorialistul istorisirea, manifestând un ataşament nedisimulat faţă de înţeleptul şi paşnicul domn. Lui i se datorează evocarea plină de semnificaţie a alegerii de către boieri, la moartea lui Şerban Cantacuzino – în locul fiului nevârstnic al acestuia –, a marelui logofăt Constantin Brâncoveanu, „neam de al lui Matei Vodă” Basarab, boierii adresându-i-se astfel: „Ne rugăm, nu lăsa ţara să între alţi oameni, sau răi, sau nebuni, să o strice, ci fii!”. La care Brâncoveanu, subliniind că „dumneavoastră m-aţi pohtit şi fără voia mea m-aţi pus domn în vremi ca acestea turburate, încungiuraţi de oşti de vrăjmaşi” (aluzie la confruntările dintre cele trei mari imperii vecine), le cere în mod solemn: „Deaca pohtiţi toţi, mi-e voia şi mie să-mi daţi un jurământ înaintea lui Hristos precum veţi fi cu dreptate şi, de ar veni vreo primejdie domnii[i] mele despre vreo parte, să staţi cu mine toţi!”. În această lumină se cuvine a fi privită reacţia severă a domnului atât faţă de abuzurile unora dintre slujitori, cât şi, mai ales, faţă de actele de „hiclenie” ale unor boieri, care l-au dus, în cele din urmă, la pieire. Iată, de pildă, cum se adresează el clucerului Constantin Ştirbei, cel „cam lung la unghii”, care „au luat de la ţară câte ceva şi despre domnie au ascuns”, de veneau la „divan, la domn, oameni de să jăluia de luările acelea”: „Cluceriu, când te-am trimis în ţară cu slujbe, fiind cu boierie, dreptate am poruncit să faci au nedreptate şi jafuri?”. La încercările de justificare ale acestuia, că „un covor şi nişte tipsii şi tingiri ce au fost luat mită, de au făcut nedreptate săracilor, zicea că le-au dăruit mânăstirii Strehaii”, Brâncoveanu ripostează cu umor: „Auziţi, boieri, cu jafuri şi nedreptăţi face pomene!”. Cu atât mai neaşteptată şi nedreaptă s-a dovedit a fi intriga stolnicului Constantin Cantacuzino, unchiul lui Brâncoveanu, pe care acesta „îl numiea tată, că de multe ori şi noi am auzit pe Costandin Vodă zicând că «eu tată n-am pomenit, de vreme ce am rămas mic de tată, fără cât pe dumnealui tata Costandin l-am cunoscut părinte în locul tătâne-mieu», şi altele ca acestea zicea acel fericit om”. Se găseşte aici, ca şi în alte pasaje similare, „cheia” cu ajutorul căreia cercetătorii se pot apropia de autorul ce a ştiut atât de bine să-şi ascundă identitatea – „splendid anonimat!” (G. Ivaşcu). Din

scrisul său atât de natural, A.I. Odobescu ar fi putut scoate destulă materie pentru alte „scene istorice din cronicile româneşti", alături de *Mihnea-Vodă cel Rău* şi de *Doamna Chiajna*.

Ediţii: *Istoria Ţării Româneşti de la anul 1689 încoace, continuată de un anonim*, publ. August Treboniu Laurian şi Nicolae Bălcescu, „Magazin istoric pentru Dacia", t. V, 1847, *93–184*; *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 până la martie 1717*, îngr. şi introd. Constantin Grecescu, pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1959; reed. în *Cronici brâncoveneşti*, îngr. şi postfaţă Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1988, *238–307*, *351–377*, *401–404*.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuţi, 1897, *206–207*; N. Iorga, *Cronicele muntene, Întâiul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1899, *59–75*; N. Iorga, *Despre cronici şi cronicari*, îngr. Damaschin Mioc, Bucureşti, 1988, *51–63*, *122–123*, *138–139*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *35–36*, *Ist. lit.* (1982), *30–32*; Scarlat Struţeanu, *Doi umanişti ardeleni la Curtea lui C. Brâncoveanu*, R, 1941, 1–2; Cartojan, *Ist. lit.*, III, *254–260*; Al. Piru, *Literatura română veche*, Bucureşti, 1961, *316–317*; Cioculescu, *Varietăţi*, *45–49*; Elvira Sorohan, *Cronica anonimă despre Constantin Brâncoveanu. Contribuţii cu privire la data scrierii şi autorul ei*, AUI, limbă şi literatură, t. XII, 1966, fasc. 1; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *261–264*, *566*; *Ist. lit.*, I, *530–536*; *Dicţ. lit. 1900*, *39–41*; Rotaru, *Valori*, II, *101–123*; Dumitru Velciu, *O ipoteză nouă cu privire la autorul „Cronicii anonime brâncoveneşti"*, LL, 1983, 3; *Constantin Brâncoveanu*, coordonatori Paul Cernovodeanu şi Florin Constantiniu, Bucureşti, 1989, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *70–73*; Sorohan, *Introducere*, *256–273*; Mazilu, *Noi*, *221–223*. ***Il.M.***

ANOTIMPURI, revistă apărută la Paris, trimestrial, între ianuarie și decembrie 1955. Multiplicată prin metoda monotip, **A.** este editată ca organ de presă al cenaclului cu același nume. Directorul publicaţiei este N.A. Gheorghiu, dar spiritul ce o dirijează şi o girează prin autoritatea sa academică este Basil Munteanu, de altfel şi semnatarul articolului-program *Perspective*, cu care se deschide primul număr (ianuarie–martie), semnificativ şi pentru definirea literaturii de exil: „Poetul în exil priveşte totul – universul şi pe sine – cu alţi ochi, în altă optică, mai complexă decât cea curentă. La dedublările inerente oricărui creator de frumos se adaugă altele, specifice lui. El rămâne, pe de altă parte, cu sau fără voie, exponentul patriei de ieri". Pentru toate numerele, coperta, de o extremă eleganţă, este executată de pictorul Horia Damian. De la început se poate remarca tendinţa de structurare a revistei pe anumite rubrici permanente. Una dintre acestea, „Cărţi şi reviste", îşi propune să prezinte metodic producţia literară în limba română a exilului. Comentariile critice sunt asigurate de obicei de Constantin Amăriuţei, Mihai Niculescu, Eliza Cerbu, care semnează o cronică la romanul *Forêt interdite* de Mircea Eliade, A. Burileanu, autor al unui eseu despre proza Hortensiei Papadat-Bengescu, Theodor Cazaban, cu un interesant comentariu despre eseistica franceză a lui Emil Cioran, precum şi de L.M. Arcade, Nicu Caranica. Într-un *Post-scriptum* din primul număr, important pentru precizarea intenţiilor publicaţiei, se specifică: „Un grup de scriitori români cu orizonturi deosebite a izbutit să închege un nucleu coerent, datorită tocmai deosebirilor lor de formaţie şi de optică literară, numai pe temeiul unor nostalgii şi al aspiraţiei comune de a reda suflu de viaţă scrisului românesc pe tărâm străin. Faptul e simptomatic, plin de învăţăminte şi merită să fie relevat ca atare". Sunt invitaţi să colaboreze toţi cei „pe care îi interesează fenomenul literar românesc în exil", **A.** fiind deschisă şi „tuturor scriitorilor români aflaţi în alte ţări" decât Franţa. Publică versuri Nicu Caranica, George Ciorănescu, Ioan Cuşa, Ion Pârvulescu, N.A. Gheorghiu, C. Amăriuţei, L.M. Arcade, Vasile Ţâra, iar pagini de proză – Mihai Niculescu. De menţionat că în primul număr e prezent Eugen Ionescu, sub pseudonimul Eustaţiu Vladimir, cu textul *Încercare de introducere la o autobiografie*, iar în numărul 2–3 apare povestirea *Fata căpitanului* de Mircea Eliade. ***N.F.***

ANTEMIREANU, Alexandru (pseudonim al lui Alexandru Damian; 1.VIII.1877, Tomşani, j. Prahova – 29.VI.1910, Bucureşti), poet, prozator, critic literar.

A., fiu al preotului Antemir Damian, frecventează la Ploieşti cursurile Liceului „Sf. Petru şi Pavel", iar în 1895 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, pe care nu o va termina. Debutul său publicistic, din 1895, în cotidianul „Ţara", este remarcat de liderul

conservator Nicolae Filipescu, care îl angajează în acelaşi an la „Epoca", unde rămâne ca redactor al rubricii „Tribuna literară" şi ca secretar de redacţie până la 1903, cu o întrerupere de zece luni în 1900, când e trimis de patronul său politic la Paris şi München. Din 1905 este secretar de redacţie la „Conservatorul". A mai scris articole politice pentru „Românul", la „Timpul" şi la „Apărarea naţională" a fost, pentru scurtă vreme, secretar de redacţie, iar la „Epoca literară" a funcţionat ca redactor. În 1898 şi 1899, împreună cu St. O. Iosif şi cu sprijinul bănesc al lui I. Constantinescu-Stans, scoate revista literară „Floare-albastră". În afara sutelor de articole politice sau literare (cronici, recenzii ş.a.), a mai colaborat cu versuri, schiţe, cronici literare şi dramatice, recenzii şi note la „Povestea vorbei", „Revista literară", „Convorbiri literare", „Secolul", „Litere–ştiinţe–arte", „Noua revistă română", „Pagini alese", „Ilustraţiunea română", „Revista poporului", „Revista idealistă", „România ilustrată". Va recurge şi la numeroase pseudonime (Alan, Demeter, Elvira Santorino, Emir, Hialmar şi Hyalmar, Lys, Lysandro, Pollux, Seraficus, Ulys, Vindex, Zara, Zaratustra).

Adept al lui Ferdinand Brunetière, **A.** îşi făcuse un crez din teoria „falimentului ştiinţei" şi a „noului idealism". După el, arta trebuie să se situeze în afara realităţii sociale, în zona „eternităţilor absolute şi transcendente", artistul având datoria de a cultiva „frumosul absolut", de a urmări un „ideal". Viitorul ar aparţine romantismului idealist. În numele acestui viitor, **A.** contestă sub raport artistic scrierile naturaliste şi critică orientarea estetică de la „Contemporanul", mai ales pe C. Dobrogeanu-Gherea. Este şi unul dintre promotorii autohtonismului cultural şi artistic. În studiul *Încercări critice. Junimea şi roadele ei* (1905) încearcă o judecată de ansamblu asupra rolului junimiştilor în evoluţia vieţii noastre intelectuale. Concluziile la care ajunge sunt negative. Deşi în câteva articole din „Floare-albastră" şi „Epoca" **A.** susţine că literatura noastră populară nu are valoare artistică, a arătat totuşi interes pentru folclor şi a cules basme populare, publicate în volumele postume *Zâna de pe tărâmul florilor* (1911) şi *Păpuşică, păpuşică…* (1927). Un fragment de roman, *Paştele fără prihană*, cu reminiscenţe autobiografice, şi, mai ales, romanul *Din vremea lui Căpitan Costache*, editat abia în 1937, certifică însuşiri de romancier pe care nu şi le-a exploatat. Versurile din revista „Floare-albastră" sunt un reflex al variatelor lecturi de poezie franceză. Poeţii săi preferaţi erau Théophile Gautier şi Leconte de Lisle. A tradus, mediocru, din Leconte de Lisle şi J.-M. de Hérédia, dar a dat şi versiuni menţionabile din *Taras Bulba* de N.V. Gogol şi *Strigoii* de Henrik Ibsen, doar ultima fiind publicată în volum.

SCRIERI: *Încercări critice. Junimea şi roadele ei*, Bucureşti, 1905; *Din vremea lui Căpitan Costache*, îngr. şi pref. Apriliana Medianu, Bucureşti, 1937. **Culegeri:** *Zâna de pe tărâmul florilor*, Bucureşti, 1911; *Păpuşică, păpuşică…*, Bucureşti, 1927. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Strigoii*, Iaşi, 1897.

Repere bibliografice: S. Sanielevici, [*Al. Antemireanu*], „Adevărul de joi", 1898, 10, 11; *Al. Antemireanu*, „Conservatorul", 1910, 143; N. Davidescu, *Al. Antemireanu*, F, 1927, 1–2; G. Tutoveanu, [*Al. Antemireanu*], „Scrisul nostru", 1929, 1, 3, 11, 1930, 1–6, 9–10; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *37*; *Perpessicius*, Opere, VII, *375–376;* Sadoveanu, *Opere*, XVI, *517–519*; D. Karnabatt, *Bohema de altădată*, Bucureşti, 1944, *177–190*; *Dicţ. lit. 1900*, *41–42*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *89–91*; Mircea Anghelescu, *Un scriitor uitat: Al. Antemireanu*, ALA, 2003, 688. ***R.Z.***

ANTICIPAŢIA, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 1993 şi decembrie 1996, ca organ de presă al Societăţii Ştiinţă şi Tehnică, aflată sub egida Ministerului Cercetării şi Tehnologiei. Director onorific: Alexandru Mironov; redactor: Mihai Dan Pavelescu; secretar de redacţie: Constantin D. Pavel. Cum se arată în editorialul *Ştiinţă şi imaginaţie*, semnat de Alexandru Mironov, revista intenţiona să reînvie tradiţia „Colecţiei «Povestiri ştiinţifico-fantastice»" (tipărită de mensualul „Ştiinţă şi tehnică", între 1955 și 1974, și reluată în 1990 într-o a doua serie), pe care o continuă în numerotare şi despre care se vorbeşte ca despre un punct de răscruce în dezvoltarea literaturii SF pe teren românesc: „M-am hotărât împreună cu prietenii Ioan Albescu şi Mihai Dan Pavelescu să înfiinţez ceea ce se numeşte un *holding*. Un *holding SF* – de ce nu? – care să împresoare cititorul–ascultător–telespectator şi să-l ţină mereu pe calea cea bună". Sunt promovaţi în primul rând autorii români ai genului: Liviu Radu, Geo Ovidiu Vitan, Camelia Onoiu, Bogdan-Tudor Bucheru, Marian Deaconu, Cristian şi Mihaela Ionescu, Traian Bădulescu, Vlad Romeo-Frânghiu, Emil Olteanu și, mai intens, Mihai Grămescu, Marius H. Luca, Constantin D. Pavel. În 1996 Voicu Bugariu publică o suită de articole

dedicate tinerei literaturi SF autohtone, sub genericul *Autori români.* Din literatura SF străină Cornel Robu tipăreşte cu intermitenţe un serial pe tema literaturii de gen europene şi americane, intitulat *Premii, topuri, clasamente.* Într-un singur număr (516/1994) publicaţia găzduieşte nu mai puţin de trei autori străini, cu proze reprezentative: Frederik Pohl, *Mituri ale creaţiei la rasele dispărute* (fără indicarea traducătorului), Brian W. Aldiss, *Câmpia, nesfârşita câmpie* (în tălmăcirea lui Victor Cociş), Bruce Sterling, *Strigoiul* (în româneşte de Florin Pîtea). De reţinut, alături de bogata iconografie, calitatea prezentării grafice, în efortul de a populariza acest tip de literatură cu precădere printre tineri. Alţi colaboratori: Eduard Pandele, Gabriela Buliga, Adina Chelcea, Cornel Daneliuc. ***I.I.***

ANTIM, Corneliu (pseudonim al lui Corneliu Ţânţu; 4.IX.1942, Ploieşti), poet. Este fiul Elenei (n. Athanasiu) şi al lui Anton Ţânţu. Urmează Liceul „I.L. Caragiale" din Ploieşti, absolvit în 1960, şi cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, absolvite în 1965, precum şi cele de istoria şi teoria artei (1974). A fost metodist la Centrul Judeţean Prahova al Creaţiei Populare, culegător de folclor, realizator de spectacole folclorice prezentate la festivaluri internaţionale, curator al unor saloane de artă şi programe expoziţionale internaţionale, editor de cataloage şi autorul unor studii de specialitate despre importanţi artişti plastici români. Din 1972 lucrează ca ziarist la „Romanian Review", „România liberă", „Curentul", „Realitatea românească", „Ziarul de Duminică". După 1989 participă la diverse expoziţii, ca artist plastic, cu creaţii proprii (sculptură, grafică, instalaţie). Este autorul unui film documentar despre opera lui D. Paciurea, premiat la Festivalul Filmului de Artă de la Berlin (1978). Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici (secţia critică) şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti. A debutat în 1963, la „Gazeta literară" şi editorial în 1976 cu *Corabia de celofan.* Mai colaborează la „Viaţa românească", „Luceafărul", „Tribuna", „Tomis", „Ateneu", „Astra", „Calende", „Arca", „Ianus", „Arta" ş.a.

Poezia lui **A.**, de la volumul de debut la *Culorile rostirii* (1986) sau la *Pământul într-o lacrimă. Recviem liric la evenimentele zilei* (1995), ultimul un jurnal liric-retoric postrevoluţionar, aparţine unui modernism întârziat: un lirism concentrat, intens metaforic, vizionar-simbolic, în spatele imageriei presimţindu-se adesea un vid semantic. Totuşi, acestei lumi de „semne" inconsistente nu-i lipseşte o anumită materialitate, chiar dacă epurată de contingent. **A.** este un corect poet orfic, care mizează pe efectul auditiv, pe sonoritatea ritualică a poemelor (se remarcă frecvenţa figurilor de sunet, în special a asonanţei), iar temele liricii sale sunt singurătatea, rostirea (Cuvântul), tăcerea, moartea, iubirea, înstrăinarea, teme majore, dar tratate într-un registru minor. Ultima carte, *Călimara cu absint* (2010), precizează poetica autorului printr-un limbaj mai personalizat, muzical şi printr-o desuetă eleganţă stilistică: „Nici un orb n-ar uita,/ că-ntr-o noapte/ mari scuturi de argint nălbeau cămaşa străzilor./ Din care trupul tău/ abia se furişase/ cald/ în tulbure/ absenţă" (*Rubaiat*).

SCRIERI: *Corabia de celofan*, Bucureşti, 1976; *Culorile rostirii*, Bucureşti, 1986; *Pământul într-o lacrimă. Recviem liric la evenimentele zilei*, Bucureşti, 1995; *Călimara cu absint: cinci impresiuni lirice*, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Dan Stanca, *Protecţia lacrimii*, LCF, 1996, 9; Dan C. Badea, *Recviemul revoluţiei*, CL, 1996, 6. ***R.D.***

ANTIM IVIREANUL (c. 1650 – 1716), cărturar, orator religios.

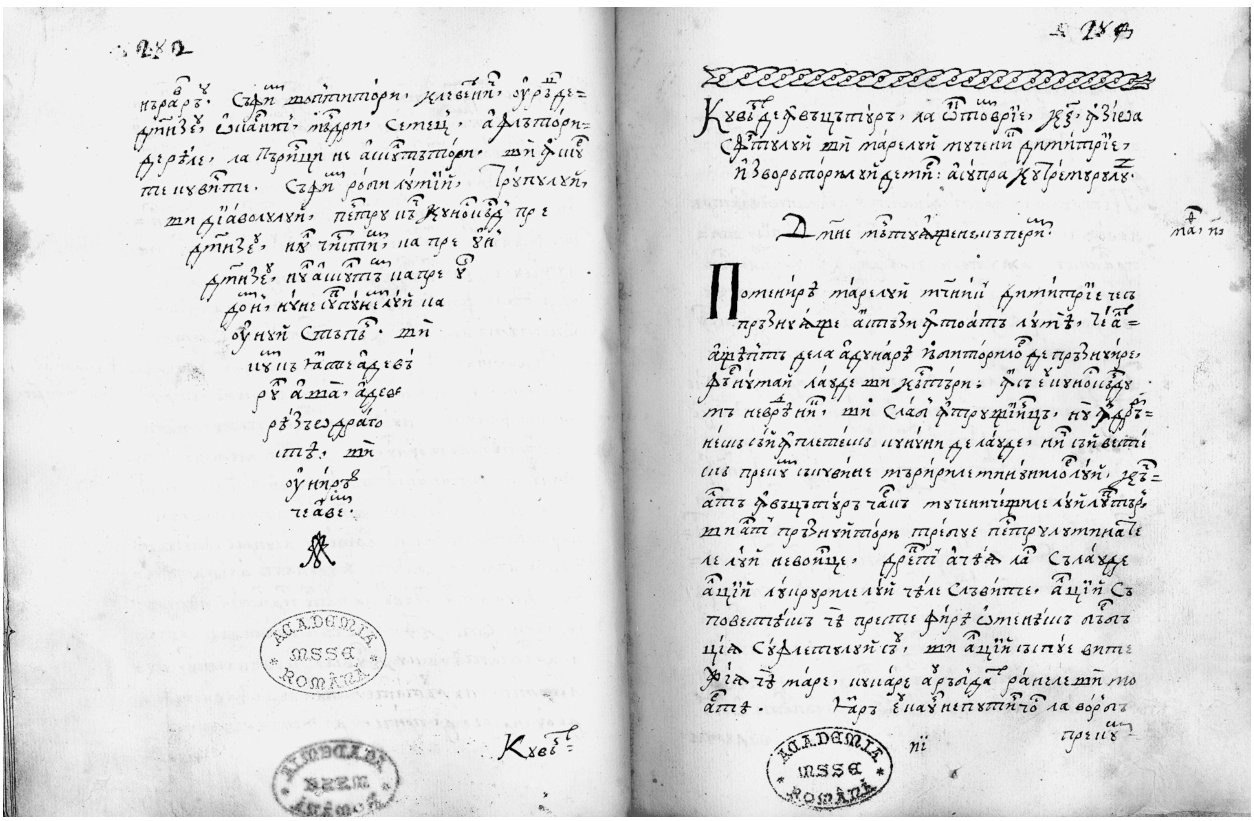
Originar din Iviria (veche denumire a Georgiei), a avut o tinereţe zbuciumată. Luat rob de turci, este dus la Constantinopol, unde avea să-şi dezvăluie înzestrarea pentru xilogravură, pictură şi broderie. Învaţă acum limbile turcă, greacă (veche şi modernă), arabă. Venit la Bucureşti (în intervalul dintre 1688 şi 1690) ca tipograf, în urma unei solicitări a domnitorului Constantin Brâncoveanu, probabil la recomandarea lui Dosithei Nottara, patriarhul Ierusalimului, **A.I.** ajunge nu peste multă vreme în fruntea tipografiei domneşti. Călugărindu-se, îşi schimbă numele mirean, Andrei, chemându-se acum Antim. În 1691 scoate de sub

teascurile Mitropoliei prima sa tipăritură, traducerea *Învăţăturilor lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*. Un an mai târziu semnează pentru prima dată Antim Ivireanul şi imprimă un *Evangheliar greco–român*. În 1694 apare *Psaltirea*, prima carte scoasă numai de el în româneşte. Numit în vara lui 1694 egumen la mănăstirea Snagov, tipăreşte aici, până în 1701, cincisprezece cărţi (în română, greacă, arabă, slavonă). În jurul lui **A.I.** se formează, treptat, o adevărată şcoală tipografică: Mihai Ştefan (sau Iştvanovici), Gheorghe Radovici, ieromonahul Dionisie Floru. Părăsind Snagovul, poate şi în urma unor intrigi, **A.I.** revine la Bucureşti, unde timp de patru ani, până în 1705, face să apară alte numeroase tipărituri, cele mai multe în greceşte. La 16 martie 1705 este ales episcop al Râmnicului, înfiinţând aici încă o tipografie. Prin lucrările editate, **A.I.** ripostează, în numele Bisericii Ortodoxe, tendinţelor de extindere a catolicismului şi calvinismului, decis să apere puritatea doctrinei de imixtiunile heterodoxe. Convins că limba română este în stare să exprime conceptele teologice şi poate servi la oficierea serviciului divin, episcopul nu şovăie să o introducă în biserică, unde slavona începuse a-şi pierde supremaţia. La Râmnicu Vâlcea, ca şi la Târgovişte, unde are ca tipograf pe Gheorghe Radovici, publică, în româneşte, scrieri de bază pentru slujbele bisericeşti, ajutat de tipograful Mihai Iştvanovici. Contribuţia sa directă ţine mai mult de prezentarea artistică (ilustrarea cu gravuri, realizarea unor frontispicii, a majusculelor, vinietelor, executate în xilogravură). Concomitent, se ocupă de repararea şi zugrăvirea unor biserici, printre care Govora şi Cozia. În 1708, după moartea mitropolitului Teodosie, e înălţat la suprema demnitate ecleziastică a Ţării Româneşti. Dacă activitatea tipografică îi înlesnise ascensiunea, amestecul în politică îi va aduce sfârşitul. În timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu este cât pe ce să-şi piardă scaunul mitropolitan. Iertat, păstoreşte în tihnă sub Ştefan Cantacuzino. Acum înalţă Mănăstirea Tuturor Sfinţilor (1713), astăzi Antim, unde ar fi dorit să fie înmormântat, iar în 1714–1715 transferă la Bucureşti tipografia de la Târgovişte. Mai puţin iertător decât Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat îi obţine caterisirea. Acuzat de vrăjitorie şi de alte „meşteşuguri sataniceşti”, dar şi de uneltire contra puterii otomane şi a domnitorului însuşi, în ultima parte a lunii septembrie 1716 imprudentul vlădică e condamnat la surghiun, în peninsula Sinai, la mănăstirea Sfânta Ecaterina. Încă în viaţă la 22 septembrie, pornind de îndată la drum spre locul exilului, e măcelărit de ostaşii turci din escortă, rămăşiţele fiindu-i azvârlite în Tundja, un afluent al Mariţei, lângă Adrianopol.

Înzestrarea artistică a lui **A.I.** a fost bogată. Excela în xilogravură, dar era şi îndemânatic desenator şi un caligraf cu slovă măiastră. A fost editor şi tipograf, a tradus sau a compilat, a scris cărţi el însuşi. Dintre cele aproape patruzeci de cărţi tipărite de **A.I.**, peste douăzeci au apărut în româneşte. Sunt, în general, tipărituri religioase, dar şi texte cu caracter didactic şi moral sau chiar scrieri laice, precum *Alexandria* şi *Floarea darurilor*. Este autorul a patru lucrări, la altele scrie predosloviile, închinările sau compune versurile omagiale, iar pentru câteva semnează „cuvântul de iertăciune” de la sfârşit. O remarcabilă valoare artistică are o prelucrare, fastuos ilustrată cu peste cinci sute de portrete, a *Bibliei*, intitulată *Chipurile Vechiului şi Noului Testament* (1709). Transpunând integral în româneşte principalele cărţi de cult, **A.I.** contribuie, în mare măsură, la naţionalizarea serviciului divin, fiind considerat un creator al limbii liturgice româneşti. Scrierile ce îi încununează opera sunt predicile sau didahiile, după denumirea lor grecească. Lăsate în manuscris, ele au avut o circulaţie redusă, în câteva copii şi tipăriri fragmentare. Cea dintâi ediţie, realizată în 1886, după un manuscris din 1781, îi aparţine lui Ioan Bianu. Fie că e vorba de predica propriu-zisă sau sintetică, de omilie, pareneză sau panegiric, ceea ce frapează în aceste rostiri este că ele trec dincolo de cadrele înguste ale cazaniei, aşa cum poate fi întâlnită la Coresi sau la Varlaam, cu configuraţia ei stereotipă şi substanţa abstractă. Fireşte, **A.I.** nu improvizează, el urmează regulile omileticii, având în minte pilda oratoriei bizantine (şi îndeosebi pe Ioan Hrisostom şi pe Theofilact). Cuvântările lui, care conţin pasaje de fină exegeză teologică, nu sunt însă nicidecum o expunere seacă şi pedantă. Predica are viaţă, culoare şi, în mişcarea ei, când solemnă şi înfiorată de simţăminte sublime, când lirică şi unduioasă, când aspră şi poruncitoare, se simte freamătul personalităţii aprige a Ivireanului. Originalitatea didahiilor stă în modul în care mitropolitul ştie să cearnă şi să prelucreze ideile sau tezele din care s-a inspirat, dar mai ales în stilul lor cuceritor. El nu urcă la amvon doar pentru a săvârşi un ritual. Vrea să instruiască, să educe, să deştepte conştiinţele somnolente. Cu

indignare, vehemenţă sau cu mustrări părinteşti, denunţă păcatele obştei, îndeosebi ireligiozitatea şi nesupunerea în faţa cârmuitorului. În fond, **A.I.** e un moralist auster, veghind cu ochi de Argus la păzirea bunelor moravuri şi irumpând tonitruant când i se pare că neregulile au întrecut măsura. O utopie creştină a perfecţiunii, în lumina supranaturală ce se revarsă din înalturi, se întrevede şi în didahiile acestui prelat ce avea un sentiment absolut al valorilor morale. Construcţia predicii urmează un plan riguros. După introducerea în subiect sau textul şi formula de adresare (pline de smerenie şi umilinţă creştină), vine exordiul (având ca punct de pornire anumite imagini din realitatea înconjurătoare ori unele principii şi maxime evanghelice), tratarea (în care se face uneori loc tâlcuirii alegorice) şi, în fine, încheierea. Între legendă şi istorie, între real şi ireal, didahiile, respirând aerul pur din *Cartea Cărţilor*, pleacă de la litera ei, însă dezvoltă, se poate spune creator, premisele pe care străvechile istorii, ca nişte basme doldora de tâlcuri, le oferă. Accentuate cu mistică fervoare, unduindu-se ca sub line adieri sau înăsprindu-se şi congestionându-se în mânii viforoase, aceste cuvântări ar putea fi luate drept o emanaţie spontană a inspiraţiei unui arhiereu cu darul improvizaţiei fecunde. Aproape nimic rigid şi trudnic în discursul viu, cu suavităţi curate şi descărcări fulminante, al lui **A.I.** În tipare care îi îngrădesc, dar nu-i reprimă imaginaţia, el toarnă o materie abundentă, pulsatilă, trasă apoi prin ţevăria fină a unui excurs teologic, cu o finalitate moralizatoare rareori disimulată. Retorica lui este hotărât tranzitivă, cathartică şi cu o dominantă psihagogică. „Doftor al sufletelor", precum Iisus, s-ar voi preotul acesta intolerant de felul său şi absolutist în viziunile terestre şi escatologice care îl posedă. Îndemnând socratic la cunoaşterea de sine, el se osteneşte prin „lucrarea cuvântului" să salveze sufletul celui care, lipsit de „coiful mântuirii" şi de „pavăza credinţei", poate ajunge „vrăjmaş luiş". Idealul său etic, dedus din experienţa mirobolantă a personajelor biblice, se aşază ca sub o „stea noao" sub raza unui umanism creştin, care este un sigiliu al epocii. Paradoxul ar fi că acest cărturar cu o imaginaţie spectaculoasă şi terifiantă a răului, care s-ar fi desfătat, desigur, citind terţinele *Infernului* lui Dante, are o statornică

Didahii, *BAR, ms. rom. 3460*

încredere în posibilitatea unei lumi mai bune. Meliorist, propunerile lui de combatere a strâmbătăţii şi a stricăciunii conţin însă şi o doză de himeric. Mijesc în didahiile lui **A.I.** şi muguri narativi, însă firul epic, subţiat şi lăsat în umbră de spectacolul ideii şi de mizanscena oratoriei, se fluidifică sub arcanele unui lirism alegoric, somptuos şi cu o vână de dramatism. Amprenta de naturaleţe, cu turnura oralităţii, dar şi un rafinament al simplităţii coexistă în perioadele încărcate cu tropi, amintind de arhitectonica arborescentă a barocului. Momentele de beatitudine a revelaţiei, de apoteoză mistică, ambitusul sublimităţii imnice şi sunetul elegiac, amplele interogaţii („întrebăciuni") retorice şi apostrofele învolburate se intercalează cu paragrafele analitice, cu buchetul lor de noime şi de învăţăminte. Dacă predicile, cu ţesătura lor înflorată, vădesc o predispoziţie de a plasticiza, fără ornamentaţie excesivă, ele se înfiripă şi în structuri muzicale, polifonice, într-o gradaţie când suitoare, când coborâtoare, între care şerpuieşte în efluvii incantaţia. Comparaţiile, înavuţite cu pilde din „cărţile" *Scripturii* sau din Sfinţii Părinţi, metafora, cu falduri grele sau vaporoase, sunt „stâlpările" unei parabole pulsând de sensuri. Prin această artă a cuvântului, exprimând o întreagă gamă de stări sufleteşti, mitropolitul se comunică şi pe sine, cu spiritul său neliniştit, tumultuos, dar şi contemplativ, pătimaş şi duios, frământat şi capricios. **A.I.**, cel mai de seamă orator bisericesc la noi, a dat prin suita sa de didahii străluciri literare elocvenţei sacre.

Spontaneitatea exordiilor, trecerea firească de la planul material la cel alegoric, reintrările familiare în chestiune, indignările, întristările, mustrările, interogaţiile retorice, curmate la timp înainte de a deveni bombastice, pasiunea ce echilibrează toată exacta maşinărie a cazaniei destăinuie un orator excelent şi un stilist desăvârşit. Didahiile rămân şi azi vii.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. şi pref. I. Bianu, Bucureşti, 1886*; Didahiile ţinute în Mitropolia din Bucureşti*, I–II, îngr. şi pref. Constantin Erbiceanu, Bucureşti, 1888–1889; *Sfătuiri creştine-politice*, tr. Constantin Erbiceanu, Bucureşti, 1890; *Din Didahiile ţinute la Mitropolia din Bucureşti*, îngr. I. Cornoi, Bucureşti, 1895; *Predicile ţinute la Mitropolia din Bucureşti*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1911; *Predici*, pref. P. V. Haneş, Bucureşti, 1915; *Predici*, îngr. şi pref. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1962; *Didahii*, postfaţă Florin Faifer, Bucureşti, 1983; *Opere*, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1997; *Didahii*, îngr. Mihail Stanciu şi Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *336–347*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *15–18*, *Ist. lit.* (1982), *11–14*; Cartojan, *Ist. lit.* (1996), *358–371*; Piru, *Ist. lit.*, I, *266–279*; Radu Albala, *Antim Ivireanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1962; *Ist. lit.*, I, *530–546*; Călinescu, *Opere*, XII, *1082–1085*; *Dicţ. lit. 1900*, *42–44*; Fanny Djindjihaşvili, *Antim Ivireanul, cărturar-umanist*, Iaşi, 1982; Mazilu, *Proza*, II, *177–208*; Manolescu, *Istoria*, I, *36–43*; Mazilu, *Recitind*, I, *429–433*, II, *373–390*; Faifer, *Cordonul*, *10–42*; Eugen Negrici, *Antim Ivireanul. Logos şi personalitate*, ed. 2, Bucureşti, 1997; Gabriel Ştrempel, *Antim Ivireanul*, Bucureşti, 1997; *Dicţ. analitic*, I, *296–298*; Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Bucureşti, 1999; *Dicţ. esenţial*, *32–35*; Mazilu, *Studii*, *210–216*; Gheorghe Chivu, *Didahiile lui Antim Ivireanul şi înnoirea limbajului predicii româneşti*, RL, 2008, 9–10. ***F. F.***

ANTOHI, Sorin (20.VIII.1957, Târgu Ocna), istoric al ideilor, traducător. Este fiul Anetei Antohi (n. Tătaru) și al lui Nicolae Antohi, învăţători. A urmat la Iaşi Liceul „C. Negruzzi", apoi a absolvit Facultatea de Filologie, secţia engleză–franceză, a Universităţii „Al. I. Cuza" (1984), după care a fost redactor al revistei „Opinia studenţească" (1980–1982), redactor-șef la revista studenţească „Dialog" (1982–1983), profesor la Liceul Industrial din Negreşti, judeţul Vaslui (1984–1988), filolog la Institutul de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol" din Iaşi (1988–1990), director general pentru învăţământul preuniversitar (1990), apoi consilier în Ministerul Învăţământului și Științei (1990–1991). Urmează studii de specializare în istorie la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (1990, 1992), predă ca *visiting professor* în SUA (Ann Arbor, University of Michigan), Germania (Universität Bielefeld) şi Franţa (Université „Paul Valéry", Montpellier III) în diverse perioade cuprinse în intervalul 1993–1999. Între 1997 şi 2002 îndeplineşte funcţia de prorector la Central European University din Budapesta, unde în 2000 ajunge profesor, iar în 2002 devine director fondator la Pasts, Inc. Center for Historical Studies. În 2006, în urma unui scandal legat de falsificarea CV-ului academic, demisionează din toate funcţiile. A debutat în 1973, la revista de liceu „Corolar". A mai scris la „Echinox", „Viaţa românească", „Fahrenheit 451", „Revista de istorie şi teorie literară", „Contrapunct", „22" ş.a., iar în 2008, pentru o scurtă perioadă, a condus revista „Cuvântul". A organizat numeroase conferinţe şi seminarii internaţionale în România, Germania, Ungaria, Marea Britanie, Italia, Taiwan.

În *Utopica. Studii asupra imaginarului social* (1991), cartea de debut a lui **A.**, utopismul (utopologia), înţeles ca gen literar şi *forma mentis* colectivă, e discutat în relaţie cu mitologia şi fantasmele personale, cu tiparele ideologiilor şi fobiile milenarismului, fiind analizate raporturile nihilism/propensiune afirmativă, statutul utopiei în diverse modele ontologice, ucronia şi acronia ş.a.m.d. *Civitas imaginalis. Istorie şi utopie în cultura română* (1994) face pasul mai departe şi aplică tiparele cărţii precedente pe modelul românesc: utopism şi pragmatism în mentalităţile paşoptiste, utopie şi revoluţie, utopia eminesciană, constituirea limbajului social-politic modern în cultura română, Constantin Noica şi, mai ales, Emil Cioran, cel din *Schimbarea la faţă a României*, totul axat pe complexele culturii române, pe teoria stigmatului etnic raportată la ideologii, la pedagogia socială şi la jocul etnocraţie/sincronie, izolaţionism/europenism ş.a.m.d. de-a lungul ultimelor două sute de ani în geografia socio-mentală românească. Subiectele delicate – paseismul reacţionar eminescian, adversităţile faţă de Revoluţia de la 1848, extremismul interbelic, amestecul de naţionalism şi *„haine de soi"* din cărţile lui Cioran, organicismul şi utopia regresivă ce se regăsesc, de la Eminescu la puseurile antisincronizante de astăzi – sunt tratate contextualizat, cu circumstanţe atenuante, cu un real talent de arbitraj, **A.** fiind un moderator prin excelenţă. Omul conjuncţiei (şi nu al disjuncţiei) se vede şi în textul care încheie volumul *Exerciţiul distanţei. Discursuri, societăţi, metode* (1997), unde se face radiografia antinomiei occidentalism/autohtonism, fiecare cu argumentele şi contraargumentele lui, cu bovarismul, limitele şi deschiderile sale, totul conducând către ceea ce poate fi detectat ca fiind numitorul comun al scrierilor lui **A.**, şi anume „a treia cale". Cele optsprezece studii strânse aici acoperă mai bine de un deceniu din viaţa autorului (1985–1997): la un capăt *Sunetul Utopiei* (1985), „mic exerciţiu alexandrin" în linia stabilită de Luca Piţu, iar la celălalt capăt un inedit excurs despre Adrian Marino şi „comparatismul utopic" sau notele despre gândirea lui Mihai Şora. Texte precum cele despre François Furet, Pierre Manent, Françoise Thom, Michel Foucault, Ioan Petru Culianu, despre menirea Bisericii şi ambiguităţile antroposofiei, despre „europenismul culturalist antimodern" şi capcanele postmodernităţii se situează „la răscrucea tuturor domeniilor şi metodelor", cum spune autorul. Volumul *Războaie culturale. Idei, intelectuali, spirit public* (2007) adună o serie de studii care au însoțit inițial traduceri din Allan Bloom, Mark Lilla ori Saul Bellow, al cărui roman *Ravelstein* este supus unei spectaculoase decodificări pe multiple nivele. **A.** a mai publicat cărţi de convorbiri cu câțiva dintre mentorii și afinii săi, care coagulează, dincolo de accidentul empatiei biografice, un important proiect ideologic în linia unui liberalism reflexiv: *Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România* (cu Adrian Marino, 2001); *Mai avem un viitor? România la început de mileniu* (cu Mihai Şora, 2001); *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie şi morală în România* (cu Alexandru Zub, 2002); *Ceea ce ne uneşte. Istorii, biografii, idei* (cu Moshe Idel, 2006); *România noastră. Conversaţii berlineze* (cu Virgil Nemoianu, 2009). De asemenea, a editat un scurt dialog cu Cioran, purtat împreună cu Luca Pițu – *Le Néant roumain. Un entretien – Neantul românesc. O convorbire* (2009). A coordonat volumele colective *Dialog în libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Şora* (1997, în colaborare cu Aurelian Crăiuţu), *Religion, Fiction and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu* (I–II, 2001). A îngrijit (în colaborare cu Mona Antohi) antologia Ioan Petru Culianu, *Jocurile minţii. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie* (2002), despre al cărui șantier a scris, într-o amplă prefață ce se poate autonomiza ca volum de sine stătător, lucruri fundamentale. A editat antologia *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare* (2008), cuprinzând contribuții internaționale și autohtone de vârf.

SCRIERI: *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Bucureşti, 1991; *Civitas imaginalis. Istorie şi utopie în cultura română*, Bucureşti, 1994; *Exerciţiul distanţei. Discursuri, societăţi, metode*, Bucureşti, 1997; *Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România (Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi)*, Iaşi, 2001; *Mai avem un viitor? România la început de mileniu (Mihai Şora în dialog cu Sorin Antohi)*, Iaşi, 2001; *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie şi morală în România (Alexandru Zub în dialog cu Sorin Antohi)*, Iaşi, 2002; *Ceea ce ne uneşte. Istorii, biografii, idei (Sorin Antohi în dialog cu Moshe Idel)*, Iaşi, 2006; *Războaie culturale. Idei, intelectuali, spirit public*, Iaşi, 2007; *Le Néant roumain. Un entretien – Neantul românesc. O convorbire* (în colaborare cu Emil Cioran şi Luca Piţu), ed. bilingvă, tr. (în colaborare cu Mona Antohi), îngr. şi pref., Sorin Antohi şi Mona Antohi, Iaşi, 2009; *România noastră. Conversaţii berlineze* (în colaborare cu Virgil Nemoianu), Bucureşti, 2009. **Antologii, ediţii:** *Dialog în libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Şora* , Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Aurelian Crăiuţu); *Between Past and Future. The Revolutions of 1989 and*

Their Aftermath, Budapesta, 2000 (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu); ed. (*De la utopie la istorie. Revoluţiile din 1989 şi urmările lor*), tr. Marilena Andrei, Elena Neculcea şi Livia Szász, Bucureşti, 2006; *Religion, Fiction, and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu*, I–II, Bucureşti, 2001; Ioan Petru Culianu, *Jocurile minţii. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, introd. edit., Iaşi, 2002 (în colaborare cu Mona Antohi); *Ioan Petru Culianu. Omul şi opera*, Iaşi, 2003; *Narratives Unbound. Historical Studies in Post-Communist Eastern Europe*, Budapesta–New York, 2007 (în colaborare cu Balázs Trencsényi şi Péter Ápor); *Modernism şi antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, Bucureşti, 2008. **Traduceri:** Katherine Verdery, *Compromis şi rezistenţă. Cultura română sub Ceauşescu*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Mona Antohi); Mihai Şora, *Despre dialogul interior*, postfaţă Virgil Nemoianu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Mona Antohi).

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Utopologie*, LCF, 1992, 5; Ştefan Borbély, [*Sorin Antohi*], APF, 1993, 5, 2002, 7–8, CNT, 2008, 5; Adrian Marino, *O nouă istorie a ideilor,* LAI, 1995, 30 ianuarie; Cristian Preda, *Utopia între modele europene şi experienţe româneşti*, „Sfera politicii”, 1995, 33; Mircea Mihăieş, [*Sorin Antohi*], CU, 1997, 9, 1999, 4, RL, 2006, 44; Andrei Pippidi, *The Practice of Remoteness*, în *East Central Europe – L'Europe du Centre-Est. Eine wissenschaftliche Zeitschrift*, XXVI, partea I, Budapesta, 1999, *153–156*; Opriţă, *Anticipaţia*, *548–551*; Borbély, *Cercul*, *76–79*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *81–92*, *362–367*; Cristian Vasile, *Despre centrismul umanist*, APF, 2009, 9; Al. Cistelecan, *Un şantier deschis şi provocator*, CLT, 2011, 20. ***D.C.M.***

ANTON, Costache (27.VII.1930, Ungheni, j. Iaşi – 5.XI.2010, București), prozator.

Este fiul Mariei (n. Popa) şi al lui Grigore Costache, funcţionar. A urmat liceul la Iaşi (1941–1949) şi un an (1950–1951), tot aici, cursurile Facultăţii de Filologie, după care optează pentru un curs de scenarii la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti. Debutează în 1950, cu o povestire, în „Iaşul nou” şi editorial cu volumul *Nelinişte în detaşament,* apărut în 1956. Devine redactor la Studioul de Filme Bucureşti (1951–1956), apoi la Editura Tineretului (1956), la Televiziune (1957–1960) şi la „Scânteia pionierului” (1964–1967), redactor-şef (1967–1980) şi redactor (1980–1990) la revista „Cutezătorii”. Colaborează la „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Tânărul scriitor”, „Viaţa românească”, „Luceafărul” ş.a. Debutul editorial semnificativ este însă romanul *Seri albastre* (1960; reeditat, adăugându-i-se un nou volum în 1964), marele său succes, tradus în maghiară, rusă, slovacă, ucraineană şi germană, care îi asigură un renume statornic în deceniile al şaselea şi al şaptelea în rândurile celor mai tineri cititori, confirmat şi de Premiul Uniunii Scriitorilor (1972), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1976) ş.a.

În prima perioadă a activităţii lui literare **A.** se arată preocupat de atmosfera satului românesc între traumele războiului şi începutul colectivizării, cu problematica specifică momentului, reprezentat prin mijloace narative mai curând tradiţionale şi cu inerente concesii în plan ideologic. Ulterior se face remarcat cu proze scurte precum cele din volumul *Lună beată* (1962) şi cu romanul *Linişte*a (1965). Principalul filon epic rămâne lumea riturilor de trecere de la copilărie la adolescenţă, pe care **A.** o reface în planul scriiturii cu o justeţe şi o delicateţe nu lipsite de accente de umor fin. Romanul *Seri albastre* are meritul de a nu se cantona în selectarea personajelor din medii „sănătoase” (iar dacă nu-i evită, în schimb îi prezintă verosimil şi nuanţat); protagonista este Vica, fiică a unui arhitect ale cărui tribulaţii adultere zguduie iremediabil micul univers domestic al adolescentei. Pline de candoare sunt momentele descoperirii neştiutelor spaime ale dragostei dintre Vica şi Nunu, copilandrul timid cu accese bruşte de vitejie (fuge, pe urmele fetei, din tabăra şcolară pe care aceasta o părăsise pe ascuns, de frica unei meritate pedepse: întârziaseră într-o dimineaţă la adunare, ameţiţi de frumuseţea unui câmp cu flori). Cei doi se regăsesc, printr-un capriciu al destinului, în aceeaşi şcoală la începutul toamnei, pentru a fi definitiv despărţiţi de transferul tatălui lui Nunu. Şansa unei revederi, deşi minuţios pregătită şi aşteptată de fată, îi va fi negată din pricina unei reapariţii fugare şi inutile a tatălui rătăcitor. Mult mai mult spaţiu ocupă în economia romanului aventurile grupului „Vrăbioilor”, copilandri fascinaţi de ritualurile unei „societăţi secrete” peste care domneşte necontestat Marele Vrăbioi, repetentul Rose, camaraderia dintre cei trei băieţi (Nunu, Ţâru

şi Isoscel) şi dramele geloziilor reciproce ale celor trei fete (Vica, Sanda şi Ligia). Alte câteva volume ale lui **A.** rămân în aceeaşi sferă: *Vica* (1972), *Ochii aurii ai Roxanei* (1972), *Neuitatele vacanţe* (1974). Între 1973 şi 1985 prozatorul se concentrează asupra unui nou roman de respiraţie epică amplă şi de lungă gestaţie, *Ţarcul*, pe care e silit de tribulaţiile politice ale epocii să îl publice practic în trei variante: *Dimineţile lungi* (1976) selectează aproape exclusiv episoadele care se raportau la lumea adolescenţilor, *Întâlniri paralele* (1986) recuperează în bună măsură dramele şi neliniştile unei lumi a adulţilor obligaţi la o adaptare considerată infamantă în ochii propriilor copii – omniprezenţi în roman în diverse straturi de generaţii şi din rândurile cărora se evidenţiază Tin, naratorul principal, în jurul căruia era centrată varianta precedentă a romanului – sau striviţi de un sistem care nu acceptă verticalitatea morală, ca în cazul juristului Şerban Strava, neadaptatul a cărui distrugere psihică şi fizică constituie oglinda de umbră în care se adâncesc spaimele şi revoltele adolescentine. În sfârşit, varianta integrală, necenzurată, *Ţarcul* (2002), acutizează accentele critice pe trama narativă deja configurată.

SCRIERI: *Nelinişte în detaşament*, Bucureşti, 1956; *Seri albastre*, Bucureşti, 1960; ed. I–II, Bucureşti, 1964; *Colegi de clasă*, Bucureşti, 1961; *Lună beată*, Bucureşti, 1962; *Liniştea*, Bucureşti, 1965; *Despărţirea de jocuri*, Bucureşti, 1969; *Vica*, Bucureşti, 1972; *Ochii aurii ai Roxanei*, Bucureşti, 1972; *Neuitatele vacanţe*, Bucureşti, 1974; *Dimineţile lungi*, Bucureşti, 1976; *În soare de april*, Bucureşti, 1977; *Vacanţa*, Bucureşti, 1981; *Întâlniri paralele*, Bucureşti, 1986; *În lunga noapte*, Bucureşti, 1990; *Castelul din vis*, Bucureşti, 1991; *Ţarcul*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *„Seri albastre”*, CNT, 1960, 14; S. Damian, *„Lună beată”*, GL, 1962, 13; Gabriel Dimisianu, [*Costache Anton*], „Scânteia”, 1966, 6878, RL, 1991, 19, 2004, 3; Cornel Regman, *„Liniştea”*, LCF, 1966, 6; Valeriu Cristea, *„Liniştea”*, GL, 1966, 9; D. Micu, *Un roman psihologic*, CNT, 1976, 22; M. Niţescu, *Text şi subtext*, VR, 1976, 8; Ardeleanu, *Menţiuni*, *146–150*; Stănescu, *Jurnal*, I, *153–158*; Eugen Simion, *Temele romanului social*, RL, 1986, 47; Nicolae Mecu, *Vieţi paralele*, VR, 1987, 6; Cristea, *Fereastra*, *236–243*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *109–113*; Nicolae Mecu, *„În lunga noapte”*, VR, 1991, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *93–94*. ***Il.M.***

ANTON, Ion (3.XII.1950, Ghelăuza–Chişinău), poet, prozator, publicist. Este fiul Ilenei (n. Donică) şi al lui Gheorghe Anton, ţărani. Absolvent al Universităţii de Stat din Chişinău, Facultatea de Filologie, secţia jurnalistică (1977), până în 1987 a fost redactor la săptămânalul „Literatura şi arta”, apoi la „Florile dalbe”, publicaţie pentru copii al cărei redactor-şef este din 1994. Debutează cu versuri în 1964, elev fiind, la ziarul „Tânărul leninist” (azi „Florile dalbe”). Este prezent cu poezii în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1975), debutul editorial individual fiind marcat de volumul *Vamă pentru speranţă* (1983), care va fi urmat de mai multe cărţi de versuri, proză şi publicistică. Mai colaborează la „Limba română”, „Ateneu”, „Viaţa Basarabiei”, „Nistru”, „Moldova”, „Basarabia”, „Noi”, „Alunelul”, „aMIC”, „Negru şi alb”, „Cronica”, „Crai nou” ş.a.

Alimentată dintr-un arsenal foarte productiv în poezia basarabeană a anilor ’60–’70 din secolul trecut, imagistica metaforizantă a versurilor lui **A.** vizează, în esenţă, aspecte ale vieţii rustice. După 1989 discursul liric include şi dialogul cu sine însuşi, cu „starea de nuc”, care trimite la fiorul neîntinat al copilăriei. Anotimpurile, satul cu duminicile, imaginea adolescentului sfios, „rătăcit prin sentimente de tihnă”, sunt văzute în contrast cu febra urbanului, perceput ca haos. Încercarea de a converti metaforic faptul istoric prilejuieşte, în *Afganistan, lecţii amare*, recursul la atmosfera din *Mioriţa*, locul „mândrului ciobănel tras printr-un inel” fiind luat de un tânăr ostaş căzut departe de casă. Profilată pe fundalul vremurilor de restrişte, de foamete, imaginea mamei conferă dimensiuni tragice lumii rustice, iar locurile evocate sunt cele care marchează istoria românească de peste Prut: Saharna, Vărzăreşti, Hotin, Căpriana, Cetatea Albă, Căuşeni, Cetatea Sorocii, Ţâpova, Orheiul Vechi, Japca, Tighina, mănăstirea Hâncu, Chilia, mănăstirea Curchi. Dincolo de faptul că trădează condiţiile neprielnice în care s-a plămădit literatura basarabeană postbelică, scrierile confirmă că autorul se regăseşte cu adevărat în teritoriul privilegiat al trecutului. **A.** mai publică o culegere de nuvele istorice, *Zodia Zimbrului* (1991), apoi romanul *Foka* (2012; Premiul Asociaţiei Oamenilor de Creaţie), în care recuperează istoria Basarabiei de la sfârşitul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, accentul fiind pus pe experienţa traumatizantă a colhozurilor. Câteva cărţi dedicate micilor cititori îi completează scrierile.

SCRIERI: *Vamă pentru speranţă*, pref. Gheorghe Vodă, Chişinău, 1983; *Dincolo de formule*, Chişinău, 1984; *Bună dimineaţa, ziuă!*, Chişinău, 1985; *Garderoba veselă*, Chişinău, 1988; ed. Iaşi, 2007; *Zodia Zimbrului*, Chişinău, 1991; ed. Timişoara, 2004; *Viitorul ca moştenire*, Chişinău, 1992; *Rondelurile călătorului*, Chişinău, 1997; *Alfabetul pe portativ* (în colaborare), Chişinău, 1998; *Cuibul soarelui*,

Timișoara, 2003; *Mâine va fi ieri*, Timișoara, 2004; *Necuprinsul punctului*, Chișinău, 2005; *Vesel îndrumar pentru vestiar*, Chișinău, 2010; *Cădere sentimentală pe gânduri*, Chișinău, 2010; *Scrieri alese*, pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 2010; *Foka*, pref. Mihai Cimpoi și Iurie Colesnic, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, *„Vamă pentru speranță”*, „Nistru”, 1983, 5; Mihai Cimpoi, *Timpul real și cel probabil la debutanți: Ion Anton, „Vamă pentru speranță”*, LA, 1983, 15 decembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *235*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *385*–388; Ion Ciocanu, *Trei portrete*, VBA, 2008, 2–4; *Dicț. Chișinău*, *16–17*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *526–527*; Claudia Partole, *Cartea care adună mai multe răspunsuri*, „Florile dalbe”, 2011, 33; Ana Bantoș, *Punctul de vedere ca punct de sprijin*, LRC, 2012, 9–10. ***A.Bn.***

ANTONESCU, Emanuel (20.II.1870, Pitești – 13.IV.1949, București), dramaturg. Este fiul Zoei Antonescu (n. Micescu), înrudită cu familia Brătianu, și al moșierului Nicolae Antonescu. După primele clase gimnaziale la Pitești, trece la Liceul „Sf. Sava” din București, tot aici urmând Facultatea de Drept. În 1897 își susține doctoratul la Berlin. Profesor de drept civil la Iași, apoi la București, unde, din 1936, va fi decanul Facultății de Drept, figură marcantă a Baroului de Ilfov și deputat, din partea Partidului Conservator, al Colegiului de Argeș, **A.** s-a integrat mișcării pentru o Românie întregită. Pasionat de teatru, scrie mai ales piese istorice, unele cu subiecte celebre (*Filip al II-lea*), îndeobște inspirate din perioada antică și medievală. În 1929 devine membru în Societatea Autorilor Dramatici Români.

A. debutează cu o „tragedie romantică în versuri”, În preajma tronului, jucată la Teatrul Național din București în 1894. Piesa, cu subiect „italian”, miza pe efecte violent teatrale – intrigă complicată, situații false, replici artificiale, reminiscențe ale spectacolului romantic. În 1916 tipărește *Dochia* și *Meșterul Manole*, piese dintr-o proiectată trilogie în versuri. Cea dintâi, pusă în scenă de Paul Gusty, în 1928, la Teatrul Național din București, marca cel mai împlinit moment al dramaturgului. Într-un text cu o frazare când apodictică și grandilocventă, când de o facilă sentimentalitate, filonul dramatic se pierde printre figuri istorice reale și personaje legendare: Dochia și Traian, Decebal și Bicilis, dinastia Flaviilor, Iuvenalis ș.a. Epoca romană este reconstituită de **A.** cu detalii erudite: palate, temple, serbări cu aer triumfal și orgiastic, mișcare continuă de patricieni, sclavi, războinici ș.a. Personaje mai conturate sunt Domițian, figură de tiran decadent, crud și extravagant, și Dochia, al cărei fond demonic se va accentua în „fantezia dramatică” *Meșterul Manole*. Traducerea în limba germană a piesei a apărut la Leipzig în 1923. O versiune fragmentară, cu titlul *Mănăstirea Argeșului*, s-a publicat în 1933. Piesa împletește, cam nebulos și fantasmagoric, legenda creației cu mitul dacic. Lumea fantastică, supranaturală rămâne vizibilă doar pentru Manole. Feeria amestecă mitologia, fabulosul folcloric și personajele alegorice. *Dragoste nordică*, o parafrază fadă după Henrik Ibsen, subintitulată *O nouă Hedda Gabler*, a fost scrisă în 1917, dar publicată abia în 1929, sub pseudonimul Modestinus. Condiția artistului, lupta pentru o carieră universitară se împletesc cu motivul triunghiului pasional, preluat din teatrul bulevardier. Scenele tari, tipologia sumară, protagoniștii inadecvat conturați obnubilează teza piesei – emanciparea femeii. Altă piesă, *Ispita*, din care s-a publicat un fragment, tratează, cu mijloacele melodramei, un *malentendu*.

SCRIERI: *Dochia*, București, 1916; ed. București, 1927; ed. București, 1929; *Meșterul Manole*, București, 1916; ed. (*Meister Manole*), tr. Konrad Richter, Leipzig, 1923; *Dragoste nordică*, București, 1929.

Repere bibliografice: I.C. Bacalbașa, *„În preajma tronului”*, LUP, 1894, 2413; Victor Eftimiu, *„Dochia”*, LUT, 1928, 1926; H. Blazian, *„Dochia”*, DEP, 1928, 159; Horia Furtună, *Antonescu N. Emanoil*, în Fr. Stanetti, *Fresca justiției contemporane române*, București, [1935], *161–164*; Alex. Velescu, *Emanuel Antonescu*, „Gazeta tribunalelor”, 1937, 4; Massoff, *Teatr. rom.*, III, *343*; Ciompec, *Motivul*, *77–81*; *Emanuel Antonescu*, DRI, I, *51–54*. ***A.Sm.***

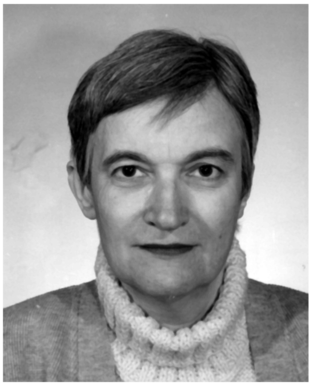
ANTONESCU, George (11.VI.1908, Horecea Mănăstirii–Cernăuți – 1.VI.1993, Câmpulung Moldovenesc), poet, prozator. Părinții săi, Zamfira și Neculai Antonovici, erau țărani. Numele originar al familiei, la care scriitorul revine în 1939, era Antonescu. A urmat școala primară în satul natal (1916–1917) și la Cernăuți (1918–1922), unde va frecventa și Liceul „Aron Pumnul” (1922–1929), și Facultatea de Teologie (1929–1933). A audiat și cursurile Facultății de Litere și Filosofie și ale Seminarului Pedagogic Universitar (1933–1936). Corector și încasator al ziarului „Glasul Bucovinei”, preot apoi într-o comună cernăuțeană, va lucra din 1937 în cancelaria Mitropoliei Bucovinei. Pe lângă alte însărcinări, a avut și răspunderea redacțională a publicațiilor „Credința” (1937–1949), la care colabora, alături de alți tineri poeți, încă din 1935,

şi „Foaia oficială" a Mitropoliei (1947, devenită „Cuvântul adevărului", 1948).

A. s-a format ca scriitor în ambianţa grupării Iconar, fiind unul dintre fondatori. Debutase în revista „Junimea literară" (1931), în care va fi prezent, aproape număr de număr, până în 1935. A mai colaborat cu versuri, proză, publicistică literară şi culturală la „Glasul Bucovinei", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Ţara Şipeniţului", „Buna-Vestire", „Convorbiri literare", „Bucovina", „Revista Bucovinei", „Bucovina literară", „Universul literar". După al Doilea Război Mondial, la Suceava, pune bazele grupării literare Voievodul, împreună cu Dimitrie Loghin, Mihail Cazacu şi D. Florea-Rarişte şi reuşeşte chiar să publice o antologie a scrisului bucovinean (*Floare de gând,* 1947). În 1992 publică, sub titlul general *Neuitatele plaiuri natale*, un volum de poezie şi, împreună cu soţia sa, Silvia Antonescu, unul de proză. Încă de la debut scriitorul a încercat versul şi proza, cultivând apoi ambele genuri, dar cu rezultate diferite. Deşi firescul mişcării şi fluiditatea scriiturii sunt notabile, autorul, care insistă în direcţia realismului psihologic, nu are propriu-zis instinct epic. O proză cu tente poetice, umoristică şi fantezistă ar fi convenit acestui scriitor cu înclinaţii calofile. Descriptivismul, uşor spiritualizat, domină începuturile poetului. Tematica tradiţională caută relieful expresivităţii moderne, care, în exces, impune versului o înfăţişare muncită, nefirească sau un fals prestigiu ermetic. Plaiul bucovinean cu ape, izvoare, codri şi ţărani, surprins într-o lumină egală, fără timp, reprezintă materia în care se încrustează simbolurile unor trăiri potolite. Cerul, arcuit ocrotitor, şi apele răsfrâng imaginea frustă a unui eden rustic, apropiat şi prielnic omului, unde gesturile cele mai simple capătă o solemnitate ceremonioasă. Bucolică, fără a fi convenţională, lirica evoluează firesc de la expresionismul formal, vizibil în stilizarea peisajului şi extatica mişcării, la ortodoxismul imnic, celebrând „ploile şi bobul". Poezia lui **A.**, de o anume prospeţime a metaforei, tinde să se înscrie printre metamorfozele moderne ale tradiţiei.

SCRIERI: *Neuitatele plaiuri natale*, vol. I, pref. Constantin Blănaru, Suceava, 1992, vol. II (în colaborare cu Silvia Antonescu), Suceava, 1993. **Antologii:** *Floare de gând*, Suceava, 1947 (în colaborare cu Dimitrie Loghin).

Repere bibliografice: Mircea Streinul, *Poeţi tineri bucovineni*, Bucureşti, 1938, *8*, *10*, *11*, *15*, *19*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *80*; Predescu, *Encicl.*, *41*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *823*, *Ist. lit.* (1982), *907*; Doina Cernica, *„Neuitatele plaiuri natale"*, „Crai nou", 1993, 813; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *31–32*; [*George Antonescu*], „Iconar", 1997, 6 (grupaj special); Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *163–176*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *48–49*. ***G.H.-T.***

ANTONESCU, Georgeta (18.XII.1937, Cluj), istoric literar.

Este fiica Floricăi Antonescu (n. Mazilu) şi a lui Caius Antonescu, medici. Frecventează școala primară şi gimnaziul la Sibiu (1944–1945), Lipova (1945–1949) şi Cluj (1949–1951), apoi, tot la Cluj, liceul (1951–1954), aici avându-l între profesori pe I.D. Sîrbu. Devine studentă a Facultăţii de Filologie–Istorie–Filosofie, secţia română, a Universităţii clujene (1954–1958). După obţinerea licenţei, îşi începe cariera didactică în învăţământul universitar clujean. Doctor în filologie din 1971, ajunge profesor la Facultatea de Litere. A îndeplinit şi funcţiile de prodecan şi decan la aceeaşi facultate. Debutează cu articole de istorie literară în „Buletinul cercurilor ştiinţifice studenţeşti" (Cluj, 1956–1957), iar editorial cu studiul monografic *Aron Densuşianu* (1974). E prezentă cu studii de istorie literară şi comentarii critice la „Limbă şi literatură", „Manuscriptum", „Revista de istorie şi teorie literară", „Revista de pedagogie", „Pro didactica", „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»", „Acta Musei Devensis", „Sargetia", „Tribuna", „Steaua", „Vatra" ş.a. De asemenea, colaborează la tratate academice şi volume colective: *Istoria literaturii române* (I, 1964, ed. 2, 1970; II, 1968), *Centenar Eminescu. 1889–1989* (1989), *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991), *Cercetarea literară azi* (2000) ş.a.

Anvergura reală a investigaţiilor de istorie literară, capacitatea de a discerne critic valorile sunt ilustrate de numeroase articole semnate de **A.** în *Scriitori români* (1978), *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicţionarul analitic de opere literare româneşti* (I–IV, 1998–2003) şi *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000). Sunt comentarii

pertinente la opere şi autori atât din perioadele mai vechi ale literaturii române (cronicarii, paşoptiştii ş.a.), cât şi din contemporaneitate (I. D. Sîrbu ș.a.). Segmentul cercetat cu predilecţie este secolul al XIX-lea. Întemeindu-se pe lecturi atente şi pe evaluări argumentate detaliat, stăpânind informaţia documentară, autoarea interpretează nuanţat şi din perspectivă modernă scriitori de nivel valoric variabil, precum Costache Bălăcescu şi Costache Negruzzi, Costache Caragiali şi Vasile Alecsandri, George Creţeanu şi Ion Codru-Drăguşanu. Monografia *Aron Densuşianu* şi eseul *Introducere în opera lui Ion Codru-Drăguşanu* (1983), ca şi ediţiile și antologiile pe care le-a pregătit şi prefaţat – *Amintiri din viaţa mea* de Francisc Hossu-Longin (1975), *Cercetări literare* de Aron Densuşianu (1983) şi *Negriada* de acelaşi autor (1988), *Natura în poezia românească* (1996) ș.a. – atestă în autoarea lor „un cercetător ponderat, cu o judecată critică şi istorică echilibrată" (Al. Dobrescu). Scris sobru, exact, cu o documentare abundentă şi o idee clară de investigare şi construcţie, studiul despre Aron Densuşianu a fost bine primit de critică, fiind considerat „dosarul unei reabilitări". Concepută după modelul consacrat, lucrarea tratează distinct viaţa şi opera, dar reexaminarea contribuţiilor lui Aron Densuşianu în critica şi istoria literară are semnificaţia unui recurs, a unei restituiri şi a unei reevaluări, corectând o imagine în mare parte nedreaptă. **A.** constată merite reale ale incomodului contemporan şi coleg de generaţie al lui Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, A.I. Odobescu, definindu-l drept „unul dintre adevăraţii întemeietori ai istoriei noastre literare". Opera lui fiind, în timp, „mai mult contestată decât cunoscută", circumstanţele vieţii şi ale receptării scrisului său, traiectoria în posteritate fac din el nu „un necunoscut, ci, mai degrabă un «nerecunoscut»". În eseul consacrat operei lui Ion Codru-Drăguşanu „cumintea" (Marian Popa) **A.** abordează cazul spectaculos al unui scriitor descoperit târziu. Deşi nu a fost un anonim în epocă, ci un personaj cu o biografie ieşită din comun (revoluţionar, învăţător, aventurier, călător, funcţionar disciplinat), abia în secolul al XX-lea autorul *Peregrinului transilvan* va fi valorizat ca scriitor prin contribuţia editorială şi critică a lui N. Iorga (1910) şi a lui Şerban Cioculescu (1942). Autoarea reia toate datele cazului şi, după un succint excurs biografic, procedează la o analiză sistematică a elocventului memorial al Drăguşanului, având în vedere tehnica narativă, structura compoziţională, semnificaţia „voiajului" întreprins de el, pusă în comparaţie cu semnificaţia voiajului la predecesorii şi contemporanii lui (Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon, mai vechiul Dinicu Golescu). Diferenţa specifică ar fi că autorul *Peregrinului…* „transformă călătoria în «romanul» unei existenţe şi al unei aventuri". **A.** continuă şi ilustrează pertinent tradiţia şcolii clujene de critică şi istorie literară, atât sub raportul temelor, cât şi sub cel metodic, fapt evident şi în cursurile universitare sau în contribuţiile la volumele colective de studii alcătuite în cadrul Catedrei: *Studii literare. Din istoria presei culturale şi literare româneşti* (1987), *Semiotica şi poetica* (I–III, 1984–1987, V, 1992).

SCRIERI: *Aron Densuşianu*, Cluj-Napoca, 1974; *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Maria Protase şi Livia Grămadă), partea I, Cluj-Napoca, 1974; *Istoria literaturii române. Epoca veche* (în colaborare cu Octavian Şchiau), Cluj-Napoca, 1975; *Istoria literaturii române. Epoca premodernă* (în colaborare cu Octavian Şchiau), Cluj-Napoca, 1981; *Introducere în opera lui Ion Codru-Drăguşanu*, Bucureşti, 1983; *„Alexandru Lăpuşneanu" de Costache Negruzzi*, Cluj-Napoca, 2001. **Ediţii:** Francisc Hossu-Longin, *Amintiri din viaţa mea*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1975; Aron Densuşianu, *Cercetări literare*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1983, *Negriada*, pref. edit., Bucureşti,1988. **Antologii:** *Natura în poezia românească*, pref. edit., Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Zaciu, *Bivuac*, *64–68*; Mircea Popa, *„Aron Densuşianu"*, RITL, 1974, 4; Ulici, *Prima verba*, I, *230–232*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *175–180*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *121–126; Dicţ. scriit. rom.*, I, *94–95*; Ion Vlad, *Poezia naturii în antologie*, TR, 1996, 27; Cornel Ungureanu, *Şcoala Ardeleană – ultimele ştiri*, O, 2000, 8; Petraş, *Panorama*, 2001, *103*; Petrescu, *Studii*, *44–46*; Popa, *Ist. lit. rom.*, II, *1041*. ***C.H.***

ANTONESCU, Nae (18.XII.1921, Terebeşti, j. Satu Mare – 18.VI. 2008, Terebeşti, j. Satu Mare), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Suciu) şi al lui Ioan Antonescu, prenumele la naştere fiind Ioan. A urmat Şcoala Normală la Oradea şi Bucureşti, Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Cluj, Academia de Înalte Studii Economice din Bucureşti. A funcţionat ca profesor de limbă şi literatură română la Şcoala Generală din Terebeşti, unde a fost şi director, şi la Şcoala Tehnică CFR din Satu Mare. A fost director al Casei Corpului Didactic din Satu Mare şi a condus cenaclul „Liviu Rebreanu" din aceeaşi localitate. A debutat publicistic în „Ogorul sătmărean" (1940), iar editorial cu volumul *Scriitori uitaţi* (1980). A colaborat la „Adevărul", „Luceafărul" (Sibiu), „Pagini literare",

„Ardealul", „Tribuna", „Familia", „Transilvania", „Ateneu", „Convorbiri literare", „Steaua", „Limbă şi literatură", „Viaţa românească", „Poesis", „Nord literar" ş.a. A mai semnat I.A. Terebeşti, Nae Tarabă, Silviu Alexe, Titus Clemente.

Spirit metodic şi riguros, cu un mare scrupul al exactităţii informaţiei şi valorizării, **A.** s-a consacrat istoriei literare de restituire, anume acelei direcţii destinate a (re)aduce în conştiinţa publică şi deopotrivă în cea critică figuri şi fapte literare pe nedrept ignorate sau marginalizate. *Scriitori uitaţi* este o culegere de studii micromonografice (biografie, descrierea şi evaluarea operei, portret sintetic, bibliografia operei şi a referinţelor critice) despre autori dispăruţi prematur, înainte de a-şi fi dat măsura întreagă a înzestrării (N. Milcu, Al. Călinescu, Al. Vianu, I. Şiugariu ş.a.) sau care au jucat un rol în epocă (I. Chinezu, Octav Botez, Theodor Murăşanu ş.a.). Comentariul îmbină demersul analitic şi critic cu evocarea, care însă nu obnubilează judecata de valoare, ci doar dă textului un fior de autenticitate şi de trăit. Cel mai amplu studiu, o „schiţă pentru o monografie", e consacrat lui Octav Şuluţiu, critic luat ca model, deoarece ar fi „cel mai cinstit comentator al fenomenului beletristic românesc interbelic". Cercetarea aplicată a lui **A.** vizează, în continuare, presa literară interbelică, din care izolează spre analiză revistele conduse de doi mari scriitori: Liviu Rebreanu şi G. Călinescu. Cartea despre publicaţiile celui dintâi, editată în 1985, întregeşte imaginea scriitorului, directorul de reviste („Mişcarea literară", „Gazeta literară" şi „România literară") apărându-i istoricului literar ca un „militant însufleţit de idei măreţe şi sentimente elevate, în slujba obştei scriitorilor şi a progresului artistic al literaturii române". Cele trei studii monografice sunt urmate de bibliografia analitică a publicaţiilor. Tipărită în 1999, cartea despre „Jurnalul literar", revista lui G. Călinescu, reuneşte, pe lângă studiul propriu-zis şi bibliografia exhaustivă a periodicului, o selecţie de „texte programatice" şi o bibliografie a referinţelor critice. Autorul plasează revista în fruntea săptămânalelor literare interbelice, subliniindu-i „intenţia de a săvârşi o revoluţie în conştiinţa scriitorilor tineri, cei care ar putea inaugura mult visata epocă de clasicităţi". *Reviste din Transilvania* (2001) este o preţioasă culegere de micromonografii de publicaţii literare interbelice (în total 47), însoţite de o bibliografie selectivă. Articolele cercetează ambianţa culturală în care apar revistele, selectează pagini de interes din programele lor, din articolele de doctrină şi îi scot în vedetă pe colaboratorii valoroşi. Cărţile lui **A.** oferă o informaţie bogată, sigură şi o interpretare judicioasă, cumpănită, de istoric literar experimentat. Interesul aparte arătat periodicelor sugerează proiectul unei istorii a presei româneşti.

SCRIERI: *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980; *Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*, Bucureşti, 1985; *Revista „Jurnalul literar"*, Iaşi, 1999; *Reviste româneşti de cultură din Transilvania interbelică* (în colaborare), I, Cluj-Napoca, 1999; *Reviste literare interbelice*, Cluj-Napoca, 2001; *Reviste din Transilvania*, Oradea, 2001; *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2002. **Ediţii:** George Boldea, *Versuri*, pref. Emil Giurgiuca, Bucureşti, 1973; Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979 (în colaborare cu Dimitrie Danciu).

Repere bibliografice: Mircea Vaida, *Provincia scriitorului*, TR, 1981, 5; Nicolae Manolescu, *Scriitori (nu întotdeauna) uitaţi*, RL, 1981, 13; Şerban Cioculescu, *„Scriitori uitaţi"*, R, 1981, 3; Mircea Zaciu, *„Scriitori uitaţi"*, ST, 1981, 4; Mircea Popa, *„Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu"*, TR, 1985, 47; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *95–96;* Ion Buzaşi, *G. Călinescu la „Jurnalul literar"*, RL, 1999, 24; Emil Pintea, Grigore Scarlat, *Cartea „Jurnalului literar"*, ST, 1999, 8–9; Cornel Munteanu, *În zona publicisticii interbelice*, JL, 1999, 15–16; Vulturescu, *Cultură*, *23–26*; Ştefan Borbély, *Cu mai puţină complezenţă*, „Piaţa literară", 2002, 3; Ligia Pamfilie, *Cartea revistelor…*, VTRA, 2002, 5–6; Ioan Nistor, *In memoriam*, PSS, 2008, 6–8. ***N.M.***

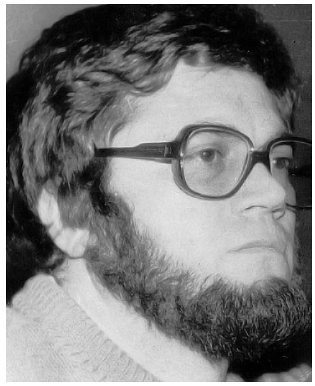
ANTONESCU, Venera (15.V.1926, Slatina – 2008, Bucureşti), poetă, eseistă, traducătoare. Este fiica Agripinei Antonescu (n. Cristescu), profesoară, şi a lui Toma Antonescu, inginer. A absolvit liceul în oraşul natal şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1949), având ca disciplină de bază limba şi literatura franceză. A funcţionat la Catedra de literatură universală şi comparată a Universităţii bucureştene (1950–1983). Şi-a susţinut doctoratul în filologie în 1973 cu o teză intitulată *Cuplul tragic Ifigenia – Electra în teatrul francez şi german*. A debutat în presă în 1942 cu două poeme în proză publicate în „Gazeta Oltului", un supliment literar al elevilor din şcolile secundare din Slatina. Editorial, a debutat în 1969 cu volumul *Stelele lui Filoctet*. A mai publicat în „România literară", „Luceafărul", „Ramuri", „Astra", „Studii de literatură universală" ş.a.

Cultura solidă pe care îşi construieşte studiile consacrate Antichităţii nu alterează poezia scrisă de **A.**, în sensul unei supraaglomerări de simboluri livreşti. Dimpotrivă, poeziile din *Stelele lui Filoctet, Dincolo*

de coclauri (1979, ediţie plurilingvă), *Umblet subţire* (1986), *Aud înfrunzire* (1998), *Descântec în brumă... şi depun mătasă* (2001), *Zorilor zăbranic* (2003) încântă prin simplitate – într-adevăr, o simplitate savantă –, prin lirism şi candoare, prin abilitatea de a transpune emoţia primară, neprelucrată, toate acestea prinse într-o expresie meşteşugită, „cu o meticuloasă grijă a construcţiei simţită în fiecare vers, chiar şi în cizelarea celor mai fugitive impresii" (Al. A. Philippide). Bunăoară, tema centrală a primelor trei volume – ce pot fi considerate unul singur, dată fiind omogenitatea tematică – este „rotata,/ libera/ copilărie", „copilăria sfântă", „copilăria-culbec", pe care **A.** o invocă mereu cu nostalgia unui tărâm pierdut. Spaţiul şi timpul ocrotitor de odinioară, din care nu lipsesc prezenţe şi motive folclorice precum cel al ielelor, al paparudelor, al meşterului Manole, sunt inundate de „miresme puzderii şi seve florale", plante de toate soiurile, gâze „în gri pastelat, albastru lăptos şi galben ca paiul" , toate cufundate în abur, ceaţă, colb, rotocoale de fum, căci nu sunt altceva decât tablouri evanescente ale aducerii-aminte: „tot mai stins opal e/ albu-acelor vremi în spulber de petale". **A.** traduce din Hugo von Hofmannsthal, Henrik Ibsen şi Jules Laforgue; a mai colaborat în calitate de traducătoare la realizarea lucrărilor *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi* (I–II, 1974–1976) şi *Simbolismul european* (I–III, 1983).

SCRIERI: *Stelele lui Filoctet*, Bucureşti, 1969; *Istoria literaturiiuniversale şi comparate. Antichitatea orientală şi clasică* (în colaborare cu Alexandru Cizek), Bucureşti, 1971; *Esenţe antice în configuraţii moderne*, Bucureşti, 1973; *Dincolo de coclauri – Au delà des combes – Al di là dei colli – Más alla de los páramos*, ed. plurilingvă, Bucureşti, 1979; *Umblet subţire*, Bucureşti, 1986; *Aud înfrunzire*, Bucureşti, 1999; *Descântec în brumă... şi depun mătasă*, pref. Mia Dumitrescu-Mihalache, Iaşi, 2001; *Zorilor zăbranic*, Bucureşti, 2003. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Teatru*, pref. trad., Bucureşti, 1974, *Împărat şi galilean*, pref. trad., Bucureşti, 1994; Hugo von Hofmannsthal, *Poezii*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1981; Jules Laforgue, *31 poezii*, ed. bilingvă, postfaţa trad., Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *„Stelele lui Filoctet"*, RL, 1970, 24; Ilieş Câmpeanu, *„Dincolo de coclauri"*, CNT, 1980, 6; Dan C. Mihăilescu, *„Dincolo de coclauri"*, LCF, 1980, 11; B. Grigorescu, *„Umblet subţire"*, CL, 1988, 8; *Lit. rom. cont.*, I, *519*; Geo Vasile, [*Venera Antonescu*], VR, 1999, 10–11, „Arca", 2000, 7–9, CL, 2002, 7, RL, 2004, 7; Valentin Talpalaru, *„Zorilor zăbranic"*, CRC, 2003, 11; George Corbu, *De totdeauna egală cu ea însăşi, Venera Antonescu*, CL, 2004, 5, 6. ***C.Br.***

ANTONESEI, Liviu (25.IV.1953, Vlădeni, j. Iaşi), poet, eseist, prozator.

Este fiul Anei Antonesei (n. Măriuţă), asistentă medicală, şi al lui Dimitrie Antonesei, economist. A absolvit Liceul Naţional din Iaşi (1972) şi Facultatea de Psihologie–Sociologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din acelaşi oraş (1976). Lucrează ca psiholog terapeut la Centrul Logopedic Interşcolar din Iaşi, profesor de logică la Liceul Pedagogic din Iaşi (1976–1979), cercetător la Centrul de Studii Socio-Umane al Universităţii ieşene (1979–1989), cadru didactic la Catedra de ştiinţele educaţiei a aceleiaşi Universităţi. Obține doctoratul în 2001. În perioada studenţiei este redactor-şef adjunct la revista „Opinia studenţească", ulterior activează ca redactor-şef adjunct la „Convorbiri literare", iar în 1990 înființează și devine director la revista „Timpul". Face parte, alături de Dan Petrescu, Mihai Dinu Gheorghiu şi Luca Piţu, din grupul Sigma. Va fi, până în 1998, preşedintele filialei judeţene Iaşi a Partidului Alianţei Civice. Debutează în revista „Dialog" (1974). Mai colaborează la „Astra", „Contrapunct", „Echinox", „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", „Xenopoliana", „Familia", „Revista de filosofie", „Revue roumaine de sciences sociales", „Cronica", „România literară", „Transilvania", „Observator cultural" ş.a., Semnează şi cu pseudonimele L.D. Anton, Dimitrie Anton.

În *Semnele timpului. Opinii, dialoguri* (1988), volum compus în creuzetul intelectual al revistelor ieșene „Opinia studențească" și „Dialog", **A.** optează pentru libertatea de expresie oferită de o scriitură fragmentară şi voit nesistematică. Maeștrii sunt Stéphane Mallarmé și Søren Kierkegaard, a căror întâlnire sintetizează formula paradoxală de etapă, un existențialism estetizant la modul autarhic, un vitalism care sublimează în artă ezoterică din neputința de fi convertit în acțiune politică. Eseistul teoretizează pe de o parte că rolul poeziei e „acela de a produce plusvaloare în ordinea conștiinței" și că locul ei în lumea contemporană „nu poate fi decât unul central", afirmând în același timp că „numai rămânând o artă,

poezia poate rămâne eficace”. Nivelul nu poate depăși un diletantism superior, de adnotare febrilă a unor impresii de lectură omnivoră, comparabil doar până la un punct cu trăirismul livresc, dar și politic al interbelicilor. După 1989 autorul publică o carte de interviuri, *1990. Vremea în schimbare* (1993), și propune un *Jurnal din anii ciumei. 1987–1989* (1995), „încercări de sociologie spontană”, care surprind ultimii ani ai comunismului românesc nu atât într-o analiză teoretică, cât într-o cronică cotidiană. *O prostie a lui Platon: intelectualii şi politica* (1997) oferă un fel de jurnal de campanie, compus din articole și interviuri, al părerilor lui **A.** despre implicarea intelectualilor în politică, inclusiv a sa. *Despre dragoste. Anatomia unui sentiment* (2000) îmbină în formula eseului rigoarea investigaţiei culturale întemeiate pe numeroase precizări terminologice şi referiri la bibliografia de specialitate şi autenticitatea confesiunii directe. Comentatorul reia unele idei de mult vehiculate în scrierile despre dragoste, cum ar fi aceea a distincţiei între sexualitate și erotism, expresii ale fizicii și metafizicii iubirii, însă îşi înviorează reflecţiile, nu întotdeauna profunde sau originale, prin nota de prospeţime, ecou al trăirii personale nemijlocite. La graniţa dintre eseu, publicistică şi notaţia de jurnal, textele din volumul *Literatura, ce poveste! Un diptic şi câteva linkuri în reţeaua literaturii* (2004) consemnează impresiile de lectură ale autorului, cititor împătimit, fascinat de opera unor scriitori de factură diferită, de la Dante, Franz Kafka şi Henry Miller la Jean-Paul Sartre, Lawrence Durrell şi Jorge Luis Borges. Dublând la modul manifest teoreticianul prin practician, **A.** inclusese în *Semnele timpului* câteva proze scurte subintitulate „amintiri și parabole”, compuneri livrești și fantastice în spiritul lui Borges sau în cel al lui Dino Buzzati: un teolog nonagenar, nemaiputând să-și folosească mâinile, își finalizează ultimul tratat ținând pana în gură; într-un târg de munte se opresc inexplicabil toate ceasurile și odată cu ele intră în amorțire și timpul; un scrib descoperă „tăcerea ca hieroglifă a lumii”; alte texte valorifică mersul în cerc între text și realitate. Naraţiunile erotice din *Check Point Charlie. 7 povestiri fără a mai socoti şi prefaţa* (2003), amestecând indistinct autobiograficul și fantasmaticul, surprind experienţe esenţiale care au marcat tinereţea lui **A.** în anii ’60–’70 din secolul trecut, de la aventuri senzuale expuse „pe uliţa mare” până la afirmarea spiritului contestatar. După antologia de proză scurtă *La „Morrison Hotel”. Povestiri de până azi* (2007), **A.** revine cu volumul *Victimele inocente şi colaterale ale unui sângeros război cu Rusia* (2012), care îi prezervă maniera consacrată: stil tranzitiv, aflat pe unele porțiuni la granița cu eseul teoretic, fuziunea între ficțional și autobiografic, diversitatea geografică a subiectelor, inserturile metatextuale, dublarea predilecției reflexive cu gustul pentru fabula indeterminată. Însă ipostaza cea mai relevantă a lui **A.**, autor polivalent, poate fi considerată cea de poet. Volumul *Pharmakon* (1989), publicat în versiune integrală în 1990 sub titlul *Căutarea căutării* (Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi), deși adună versuri din două decenii, atrage atenţia prin substanţialitatea și prin organicitatea imaginarului, nealterate de numeroasele referinţe livreşti. Umbra lui Mallarmé inspiră o bună parte a acestei lirici, preocupată de tensiunea dintre cuvinte și tăcere ori de neliniști moderniste privind natura poeziei: „Rău înarmat – apropiere furişă/ de lucruri tatonare înconjur/ tăcere fugar împărţită// a vorbi numai în cercuri concentrice/ a imagina muzica unor moarte umbre/ şi a celor fără contur…// şi nici astrul nopţii luminând!” (*Le mal armé*). Poetul deține de altfel și un bun antrenament în filosofiile orientale, iar zen-ul său rimează cu poetul francez tutelar. Există însă și o față mult mai gălăgioasă, nu mai puțin caracteristică, de activist anxios al implicării atât în zonele nepoetice ale limbajului, cât și în cele curat politice. O piesă esențială este amplul poem *Urlu. Despărţirea de lume. Un testament*, scris în 1988, defulare violentă, exorcizare prin regurgitarea retoricii și prin descompunerea în bucăți a propriului sine existențial și poetic: „Nu mă mai suport – celulă cu celulă, fibră cu fibră,/ organ cu organ, sistem cu sistem, bucată cu bucată./ Aş împărţi într-un urlet fără sfârşit fiinţa mea toată./ Eu urlu, eu urlu, eu urlu!”. Partea bogată în acizi a personei lui **A.** oferă în alte rânduri coșmaruri memorabile prin deformările familiarului (*Eminescu. Un vis*). Dipticul format din volumele *Apariţia Eonei şi celelalte poeme de dragoste culese din arborele Gnozei* (1999) și *Dispariţia şi eternitatea Eonei* (2006) înfățișează cu precădere poezie erotică, alternând meditativul cu versurile săltăreț-rimate: „Unde sunt ochii aurii de altădată/ şi peştera adâncă, fierbinte şi clară?/ S-au strecurat încet spre niciodată/ şi astăzi nu mai e ce-a fost odinioară./ Şi astăzi nu mai e ce-a fost odinioară”. În *Poveşti filosofice cretane şi alte poezii din insule* (2012) **A.** își găsește inspirația în peisajul insular grecesc și în recuzita mitologică de rigoare, fără a se lăsa sufocat de livrescul prefabricat. A tradus din Lev Şestov *Noaptea din grădina Ghetsimani* (1995), în colaborare cu Gabriela Gavril.

SCRIERI: *Semnele timpului. Opinii, dialoguri*, Iaşi, 1988; ed. Iaşi, 2006; *Pharmakon*, Bucureşti, 1989; ed. (*Căutarea căutării*), Iaşi, 1990; *1990. Vremea în schimbare*, Iaşi, 1993; *Jurnal din anii ciumei. 1987–1989. Încercări de sociologie spontană*, Iaşi, 1995; *Paideia: fundamentele culturale ale educaţiei*, Iaşi, 1996; *O prostie a lui Platon: intelectualii şi politica*, Iaşi, 1997; *Nautilus: structuri, momente şi modele în cultura interbelică*, Iaşi, 1998; *Apariţia Eonei şi celelalte poeme de dragoste culese din arborele Gnozei*, Botoşani, 1999; *Despre dragoste. Anatomia unui sentiment*, Iaşi, 2000; *Check Point Charlie. 7 povestiri fără a mai socoti şi prefaţa*, Iaşi, 2003; *Literatura, ce poveste! Un diptic şi câteva linkuri în reţeaua literaturii*, Iaşi, 2004; *Dispariţia şi eternitatea Eonei*, Timişoara, 2006; *Apariţia, dispariţia şi eternitatea Eonei: antologie de poezie 1978–2006*, Piteşti, 2007; *La „Morrison Hotel". Povestiri de până azi*, București, 2007; *Hesperia. Șapte vorbiri despre spiritul european și maladiile sale*, Iași, 2007; *Poveşti filosofice cretane şi alte poezii din insule*, Bucureşti, 2012; *Victimele inocente şi colaterale ale unui sângeros război cu Rusia*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *Diversitatea semnelor timpului*, ST, 1989, 2; Nicolae Manolescu, *Un tânăr eseist*, RL, 1989, 15; Constantin Pricop, *Formele poetice*, CL, 1989, 9; Marian Papahagi, *„Semnele" eseului şi „farmecul" poeziei*, TR, 1990, 4; Gheorghe Perian, *Restituirea unei cărţi cenzurate*, TR, 1991, 18; Ştefan Borbély, *Despărţirea de Mallarmé*, RL, 1991, 31; Nichita Danilov, *Apocalipsa de carton*, Iaşi, 1993, *99–102*; Holban, *Salonul*, *199–201*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *96–97*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *358–365*; Codrin Liviu Cuţitaru, *Furor eroticus*, OC, 2001, 48; Tudorel Urian, *Bărbatul la cincizeci de ani*, RL, 2003, 19; Mihăilescu, *Lit. rom. postcomunism*, I, *463–467*; Holban, *Ist. lit.*, I, *230–236*; Andrei Terian, *Fără cuvinte*, CLT, 2007, 35; Popa, *Ist. lit.*, II, *568–569*; Paul Cernat, *Realitatea nu-i ce pare a fi*, „22", 2012, 22; Cistelecan, *Diacritice*, II, *9–17*. ***A.C., M.I.***

ANTONIADE, C. [Constantin] (16.VIII.1880, Bucureşti – 19.VII.1954, Madrid), eseist, traducător. Este al treilea dintre cei şase copii ai Alexandrinei (n. Capelleanu) şi ai lui Diamandi Antoniade, inspector financiar. Şi-a făcut studiile secundare la Liceul „Matei Basarab", după care a urmat dreptul şi filosofia la Universitatea din Bucureşti, obţinând ambele licenţe (1902, 1903). Intră în magistratură făcându-se repede remarcat, astfel că în 1914 era delegat ca secretar general în Ministerul de Justiţie. După război i se încredinţează importante misiuni diplomatice: secretar general al delegaţiei române la Conferinţa de Pace (1919–1920) şi arbitru în Tribunalul Mixt Româno–Ungar (1921–1927) la Paris, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Geneva, pe lângă Societatea Naţiunilor (1928–1936), şi la Berna (1936–1937). Revocat odată cu intrarea în dizgraţie a lui Nicolae Titulescu, al cărui prieten şi apropiat colaborator a fost, s-a retras la Paris, unde a trăit din avocatură. A fost membru fondator al Societăţii de Filosofie din România (1910), iar din 1929 membru al Academiei Diplomatice Internaţionale.

A. s-a format într-un climat spiritual dominat de autoritatea modelului junimist. Personalitate complexă, s-a distins deopotrivă ca literat şi gânditor. Întâietatea aparţine filosofului, afirmat exploziv cu o suită de lucrări în care abordează aspecte teoretice – *Iluziunea realistă. Încercare de critică filosofică*, teză de doctorat (1907), eseurile *Nihil novi?* şi *Raţionalism şi pragmatism* (ambele din 1913), de istorie a filosofiei – monografiile *Thomas Carlyle* (1909), *Filosofia lui Henri Bergson* (1910) şi de filosofie a culturii – *Imperialismul culturii germane* (1915). Traducerile din Thomas Carlyle – *Eroii. Cultul eroilor şi eroicul în istorie* (1910), *Muncă, sinceritate, tăcere* (1910) şi din John Ruskin – *Comori şi grădini* (1914) întregesc imaginea acestei perioade febrile, când era stimulat şi de perspectiva succesiunii la Catedra de istoria filosofiei, liberă prin pensionarea lui Titu Maiorescu, obţinută însă în 1910 de P.P. Negulescu. A colaborat la „Convorbiri literare", „Noua revistă română", „Rampa" ş.a. Câteva articole de atitudine politică publică în ziarele „Capitala", „Izbânda" şi „Dacia", reluând într-o formă mai accesibilă idei din eseul polemic *Imperialismul culturii germane*. După un timp, revine în actualitatea literară cu scrieri consacrate Renaşterii italiene: *Machiavelli. Omul, timpurile, opera* (I–II, 1933–1934), *Trei figuri din Cinquecento: Pietro Aretino, Francesco Guicciardini, Benvenuto Cellini* (1935; editată în 1937 şi în limba franceză) şi *Figuri din Cinquecento. Principese, curteni, curtezane* (1939). Acest ciclu istorico-biografic se încheie cu *Les Ambassadeurs de Venise au XVI-ème siècle*, lucrare redactată simultan în limbile română şi franceză, care va fi publicată (versiunea franceză, singura încheiată) postum la Madrid, în 1984, de fiul său George Antoniade. **A.** este şi autorul articolelor *Machiavelli* şi *Guicciardini*, din tomul al cincilea al unui *Dictionnaire diplomatique*, editat de Academia Diplomatică Internaţională, în care el însuşi figurează. A lăsat în manuscris memorii şi corespondenţă purtată cu numeroşii săi prieteni şi cunoscuţi, între care mari nume ale culturii române şi europene.

Scrierile filosofice ale lui **A.**, dincolo de noutatea repede remarcată a punctelor de vedere, atrag atenţia şi asupra unor însuşiri care îl prefigurează pe biograful personalităţilor Renaşterii italiene. Gânditor matur, familiarizat cu istoria doctrinelor filosofice şi a culturii europene, **A.** posedă capacitatea de a expune fidel, dar ataşant un sistem de cugetare. Studiile despre Thomas

Carlyle şi Henri Bergson, mai curând modele de lectură comprehensivă decât exegeze critice, evidenţiază tendinţa autorului de a transgresa sfera ideilor, orientându-se către personalitatea filosofului, a cărui efigie spirituală încearcă să o fixeze portretistic. Puntea de legătură dintre scrierile filosofice şi cele închinate Renaşterii o constituie însă eseul *Imperialismul culturii germane*, revelator pentru afinitatea faţă de valorile clasicismului greco-latin. Departe de a fi o întoarcere la Antichitate, Renaşterea este văzută ca un moment nou în evoluţia neîntreruptă, uneori subterană, a concepţiei care face din om măsura tuturor lucrurilor. Ceea ce o distinge, cum afirmă eseistul, este modul contradictoriu în care omul Renaşterii şi-a reprezentat şi a trăit ideea de libertate individuală, cucerire care, transmisă şi omului modern, deschide nu numai perspectiva împlinirii de sine, ci şi pe aceea a eşecului. Nu doar studii de istorie a culturii sunt încercările sale, cât, mai ales, biografii exemplare. Convertind istoria în epică, biograful este dublat de un moralist superior, interesat de condiţia umană a individului surprins în tentativa de a-şi construi singur destinul. Niccolò Machiavelli, Francesco Guicciardini, Pietro Aretino, Benvenuto Cellini, Baldassare Castiglione, Isabella d'Este sunt figuri reprezentative pentru tiposociologia Renaşterii. Contemporane, aceste „vieţi paralele" întreţin un dialog subtil, luminându-se reciproc. Se ilustrează astfel ipostaza individualismului impenitent, infinit adaptabil şi indiferent la sensul transcendent al valorilor. Amoralitatea personajelor, deşi senină ca a zeilor, îi aliniază unui destin comun, epoca însăşi fiind astfel. Cu zâmbet detaşat, biograful îşi urmăreşte eroii, integrând acţiunile lor în mentalitatea timpului, pe pânza căruia, refăcută în detalii semnificative, le proiectează. Omul, opera şi epoca sunt reprezentate în interferenţele lor permanente, portretul final fiind o suprapunere de schiţe creionate succesiv. Abilitatea autorului de a scoate în relief resorturile psihice ale diferitelor atitudini şi reacţii, ca şi harul înscenării epice a unor fapte controlabile, desprinse dintr-o documentare amplă, conferă naraţiunilor o convingătoare veridicitate, încât până şi aspectele inevitabil aride capătă cursivitatea tensionată a trăitului. Biograf autentic, **A.** îşi domină subiectele de la înălţimea unei viziuni coerente despre om şi lume.

SCRIERI: *Thomas Carlyle*, Bucureşti, 1909; *Filosofia lui Henri Bergson*, Bucureşti, 1910; *Imperialismul culturii germane*, Bucureşti, 1915; *Machiavelli. Omul, timpurile, opera*, I–II, Bucureşti, 1933–1934; ed. 3, pref. Andrei Corbea, Timişoara, 1993; *Trei figuri din Cinquecento: Pietro Aretino, Francesco Guicciardini, Benvenuto Cellini*, Bucureşti, 1935; *Figuri din Cinquecento. Principese, curteni şi curtezane*, Bucureşti, 1939; *Les Ambassadeurs de Venise au XVI-ème siècle*, îngr. George Antoniade, Madrid, 1984; *Opere*, îngr. Ion Mihail Popescu, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** Thomas Carlyle, *Eroii. Cultul eroilor şi eroicul în istorie*, Bucureşti, 1910, *Muncă, sinceritate, tăcere*, Bucureşti, 1910; John Ruskin, *Comori şi grădini*, Bucureşti, [1914].

Repere bibliografice: Al. Vlahuţă, *„Thomas Carlyle"*, U, 1909, 113; Mihail Dragomirescu, *„Thomas Carlyle"*, CVC, 1910, 10; Petre Pandrea, *C. Antoniade*, ADV, 1935, 15913; Octav Şuluţiu, *„Trei figuri din Cinquecento"*, F, 1935, 9–10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *832*, *Ist. lit.* (1982), *916*; Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei româneşti*, ed. 2, Bucureşti, 1941, *245–246*; Kalustian, *Simple note*, I, *179–183*, II, *passim*, III, *156–160*; Nicolae Iuga, *„Opere"*, ST, 1985, 9; Gh. Vlăduţescu, *Un filosof minor*, „Revista de filosofie", 1986, 1; Ornea, *Interpretări*, *255–260*; Ştefan Lemny, *Carlyle şi propensiunea etică în cultura română*, în *Cultură şi societate*, îngr. Al. Zub, Bucureşti, 1991, *271–285*; Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *229–236*; Florian Roatiş, *Filosofi uitaţi: Constantin Antoniade*, „Nord literar", 2003, 1. ***G.H.-T.***

ANTONIU, Corneliu (31.X.1940, Craiova), poet, publicist. Fiu al Veronicăi și al lui Ioan Antoniu, comerciant, refugiați din nordul Bucovinei, **A.** își începe învățătura la Slatina, absolvind în 1958 Școala Sportivă nr. 4 din Galați. Urmează Școala Tehnică de Hidrologie și Meteorologie din Arad, pe care o încheie în 1965, și practică diverse meserii, între care şi aceea de marinar. În 1987 declară greva foamei pentru respectarea drepturilor omului, este arestat și concediat, iar în 1990 cere azil politic în Belgia, de unde se întoarce la Galați în 1996. Debutează în 1967 la revista „Tomis", iar editorial în 1978 cu placheta *Ascunsa ninsoare*. A mai publicat versuri în „Convorbiri literare", „Ateneu", „Dunărea literară" ș.a. Este unul din fondatorii Filialei Galați–Brăila a Uniunii Scriitorilor (din 2006 e președinte), director fondator al revistei de cultură „Antares" (din 1998) precum și al editurii cu același titlu, care organizează și un festival de poezie, ce acordă anual Ordinul Cavalerilor Danubieni scriitorilor reprezentativi din țările riverane fluviului. În 2004 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în rang de Cavaler.

A. este un elegiac modern care consolidează generaţia şaptezecistă în dimensiunea ei reflexivă. De la primul volum, *Ascunsa ninsoare*, poetul îşi dezvăluie temele şi identitatea lirică, pe care le va confirma, cu nesemnificative inconsecvenţe, în alte cărţi publicate: *Supunerile* (1982), *Fluturele de diamant* (1986), *Amintiri din pădurile de miconia* (1991). Motivul

principal al versurilor sale este golirea fiinţei de însemnele identităţii. Imagistica se hrăneşte cel mai des din semantica plecării, a ducerii, a părăsirii. Aerul „pleacă printre degete, cu casă cu tot"; „pe o apă o să plece chipul meu"; „Eu ştiu: anii, pădurea, toate/ Cum înfrunzesc/ Şi cum de mine se îndepărtează"; sau, obsesiv: „Din frunze pleacă, pleacă şi pleacă o dansatoare". Starea are profunzime, căci poetul o păstrează la distanţă egală şi de ispita intelectualismului greoi, şi de aceea a ludicului facil. Poate cea mai izbutită poezie a primului volum, emblematică şi pentru următoarele, este *Drumul miriapodului,* care, în prozodie similibaladescă, vorbeşte despre aceeaşi dramă: „Pluteam în vis, pluteam în nori/ Din carnea mea plecau popoare/ Şi un sânge negru sclipitor/ Strălumina adânca mare...". Drumul miriapodului – şi al viziunii poetului – înseamnă fie pieirea definitivă, fie disperarea modern-mioritică şi realcătuirea fiinţei în jurul osaturii universale. Selecția practicată de autor în antologia *Strada Portului* (2011) oferă imaginea unui parcurs tardomodernist. Cu *Adio KAP BLANK* (1997), **A.** îşi testează abilităţile jurnaliere. Rezultatul e pozitiv, mai cu seamă în linia tomnatic-iniţiatică, bine servită de o scriitură alertă şi de un fin spirit de observaţie.

SCRIERI: *Ascunsa ninsoare*, Bucureşti, 1978; *Supunerile*, Bucureşti, 1982; *Fluturele de diamant*, Bucureşti, 1986; *Amintiri din pădurile de miconia*, Bucureşti, 1991; *Adio KAP BLANK*, Galaţi, 1997; *fructedemare@yahoo.rom*, ed. plurilingvă, tr. Peter Sragher, Petru Iamandi, Carmen Racoviță și George Astaloș, Galați, 2010; *Obiecte de inventar*, Galați, 2011; *Strada Portului*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Poeţi*, ARG, 1978, 4; Ciobanu, *Însemne*, II, *246–249*; Virgil Mazilescu, *„Supunerile"*, RL, 1983, 21; Constantin Trandafir, *„Fluturele de diamant"*, ATN, 1987, 8; Lucian Chișu, *Proprietarul de confuzii*, L, 1991, 2; Victor Sterom, *„Adio KAP BLANK"*, CRC, 1999, 5; George Bădărău, *„Adio KAP BLANK"*, CL, 1999, 7; Liviu Ioan Stoiciu, [*Corneliu Antoniu*], CL, 2001, 6, 7, ARG, 2012, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *487–488*; Vasile Spiridon, *Fructe uscate și de mare*, LCF, 2012, 1. ***A. G.***

ANTONIU, Ion (2.XII.1934, Sătmărel, j. Satu Mare), poet. Este fiul Iulianei (n. Ştiru) şi al lui Dumitru Antoniu, ceasornicar. Face clasele primare la Bucureşti (1941–1945), iar pe cele gimnaziale la Oradea şi Cluj (1947–1948). Tot la Cluj urmează liceul (1948–1953) şi Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu", secţia pictură (1953–1964). Profesor la câteva licee din Cluj, asistent, apoi şef de lucrări la secţia de arhitectură şi la secţia de electronică a Institutului Politehnic din acelaşi oraş (1973–1983), expune totodată lucrări de pictură în numeroase expoziţii colective şi personale. De specialitate grafician, practică arta conceptuală, virtuală şi digitală. Debutează cu versuri în revista „Steaua" (1963) şi editorial cu volumul de versuri *Chiron sau Răni permanente* (1997). Mai colaborează cu poezie şi cronică plastică la „Tribuna", „Napoca universitară", „Literatorul" ş.a. În 1997–1998 a fost redactor-şef al revistei „Noesis". Este prezent în câteva antologii de poezie: *Zbor neîntrerupt* (1967), *Dimineaţa patriei* (1968), *Vârsta de aur* (1974), *Poeţi clujeni contemporani* (1997) şi *Antologia pădurii* (1999).

Pentru **A.**, poezia este, înainte de orice, o polifonie armonică de cuvinte, neinteresându-l altceva decât comunicarea în sine, sonoritatea verbului aşezat în structuri de rostire alambicate, după metoda suprarealistă. În primele sale volume discursul confesiv are tensiune vizionară, înscrisă în metaforismul baroc al angoasei dezintegrării în ordinea cosmică a firii: „Moarte putrezită va ieşi din mine acoperindu-mă ceţuri ruginii/ un port mi se va deschide în ochi corăbii în formă de paianjeni/ Vrăjitori de ierburi vor învenina-ntr-un craniu beţia soarelui" (*Câte focuri de armă s-au tras pentru a ucide bunătatea din om?*). Nonconformist, poetul este un artizan de imagini şocante, insolite, viziuni plastice, într-un spectacol debordant, proiectat în detalii obsedante. Acorduri grave de confesiune esenţializată, într-un prezent maculat, acompaniază trăirile unui suflet pur într-o lume ce se deteriorează prin propria ei depersonalizare: „Ninge cu zăpadă criogenă peste liniştea circumterestră. […] Atoteternul contabilizează pe ecrane de computer viaţa efemeridelor!" (*Iarna absenţelor noastre*). Versurile din *Claunul de neon. Noeme şi dianoeme* (2005) aduc totuşi o temperare a tonului şi o reaşezare a discursului liric în forme mai tradiţionale, cu o tendinţă spre armonii amintind de poezia lui Lucian Blaga. Emfaza întrebărilor ultime lasă loc unei concreteţi domoale a existenţei, unei naturi terestre şi unor trăiri ce-şi extrag seva nu atât din interogaţiile filosofic-maximaliste, ci dintr-o „somnolenţă", dintr-o „lene metafizică" care îngăduie perceperea texturii nevăzute a naturii (*Inaudibilul sunet sacru*). Construindu-se antitetic, prin tensiunea perpetuă dintre agresiunea unei lumi hipertehnologizate şi refugiul nostalgic în „splendorile arhaice", poemele sunt punctate însă de excese diverse, de la lexicul supraîncărcat şi strident la prea desele explicitări, încât lirica tinde, printr-un „limbaj artificial şi greoi" (Alex. Ştefănescu), să alunece în retorică.

SCRIERI: *Chiron sau Răni permanente*, Cluj-Napoca, 1997; *Xinesis*, Cluj-Napoca, 1997; *Saxofon cu ape friguroase*, Cluj-Napoca, 1998; *Eonda fragilă sau Triumful lui Proteu*, Cluj-Napoca, 1999; *Claunul de neon. Noeme şi dianoeme*, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, *Răni permanente*, „Curierul" (Cluj-Napoca), 1998, 159; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *15–16*; Alex. Ştefănescu, *Vulva prehensibilă*, RL, 2007, 13. ***Ct.C., Ad.S.***

ANUAR DE ETNOLOGIE, ARTĂ, ISTORIE, LINGVISTICĂ, publicaţie editată între 1981 şi 1983 de Baza de Cercetări Ştiinţifice Timişoara a Academiei Republicii Socialiste România. Comitetul de redacţie al primului volum este format din Eugen Todoran, Deliu Petroiu, Viorel Ţigu, Aurel Turcuş, Sergiu Drincu. În comitetul de redacţie al volumului secund apare şi Victor Andrei, iar în cel de-al treilea intră Constantin Chevereşan. De la volumul al doilea publicaţia are şi un secretar de redacţie, în persoana Viorică Goicu. Volumul întâi se deschide cu un *Cuvânt înainte* semnat de academicianul Dan Mateescu, în care finalitatea apariţiei periodicului este bine precizată: „Baza de Cercetări Ştiinţifice a Academiei Republicii Socialiste România editează pentru prima oară un anuar al subcomisiilor de etnologie şi de cultivare a limbii, cuprinzând o parte din rezultatele activităţii de cercetare, documentare şi studiu în domeniile etnologiei, istoriei, artei şi lingvisticii". Apar, în conformitate cu profilul asumat, studii dedicate fenomenului poetic, semnate de Eugen Todoran (*Mit, filosofie, mitosofie în opera lui Lucian Blaga*), G.I. Tohăneanu (*Simboluri eminesciene: „lira" şi „dalta"*), Dumitru Vlăduţ ş.a. Sunt cercetate literatura naivă a scriitorilor rurali (Aurel Turcuş, *Aspecte privind condeierii ţărani din Banat*) şi literatura religioasă, în sensul complex al permanenţelor ei ideatice, adesea cu un puternic ecou în iconografie (Ramona Boca-Bordei, *Cărturari ai Râmnicului în cultura românească a secolului al XVIII-lea*, Viorel Ţigu, *Ilustraţia în cărţile de Râmnic şi rolul ei în răspândirea ideilor artistice în secolul al XVIII-lea*), o serie de studii interdisciplinare fiind dedicate folclorului (Aurel Turcuş, *Numărătoarea mare* şi *Clasificarea creaţiei aforistice şi enigmatice în folcloristica românească*, Doina Comloşan, *Pentru o tipologie a faptelor folclorice*, Ioan P. Bogdan, *Originea «trunchiului de arbore fermecat»*, Philipp Detlef Strunk, *Accepţiunea timpului în folclorul bănăţean*). Cercetările sunt însoţite de rezumate în limbi de circulaţie, cuprinsul fiecărui tom fiind de asemenea tradus în rusă, franceză, engleză şi germană. ***I.I.***

ANUAR DE LINGVISTICĂ ŞI ISTORIE LITERARĂ, publicaţie a Institutului de Filologie Română „A. Philippide" al Filialei Iaşi a Academiei Române, apărut la Iaşi din 1965, în continuarea revistelor „Studii şi cercetări ştiinţifice", seria Filologie (Iaşi, 1951–1963) şi „Anuar de filologie" (Iaşi, 1964). Între 1981 şi 1995 a fost editat în două serii, A. Lingvistică şi B. Istorie literară. În 1965 şi 1966 Al. Dima, membru corespondent al Academiei Române, a condus revista în calitate de redactor responsabil; între 1967 şi 1975 această însărcinare i-a revenit lui N.I. Popa; din 1976 Vasile Arvinte a fost redactor responsabil, secondat pentru partea de istorie literară de Dan Mănucă (redactor responsabil adjunct); începând din 1988 până în 1995 Remus Zăstroiu este redactor responsabil al seriei B. Istorie literară. În anul 1996 cele două serii au fost reunite într-un singur volum, Stelian Dumistrăcel devenind redactor responsabil, iar Remus Zăstroiu, redactor responsabil adjunct pentru partea de istorie literară. Din redacţie mai fac parte: Doina Hreapcă, redactor şef adjunct, Ion H. Ciubotaru, Victor Durnea, Gabriela Haja, Dan Mănucă, Luminiţa Botoşineanu, secretar ştiinţific de redacţie, Ioana Repciuc, secretar ştiinţific de redacţie. În rubricile permanente „Studii" şi „Note şi documente" se publică, în primul rând, rezultate ale cercetărilor legate de proiectele departamentelor de istorie literară şi de folclor ale institutului: *Istoria criticii literare din secolul al XIX-lea, Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900, Dicţionarul general al literaturii române, Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei, Monografii folclorice.* De-a lungul timpului au contribuţii cu studii şi articole din această categorie, alături de altele de teorie a literaturii, comparatistică etc. Al. Dima, N.I. Popa, Al. Teodorescu, I. Lăzărescu, Dimitrie Costea, Dan Mănucă, Remus Zăstroiu, Leon Volovici, Horst Fassel, Gabriela Drăgoi, Stănuţa Creţu, Florin Faifer, Lucia Berdan, Lucia Cireş, I.H. Ciubotaru, Algeria Simota, Rodica Şuiu, Silvia Ciubotaru, Gh. Hrimiuc-Toporaş, Victor Durnea, Andrei Corbea, Ioan Holban, Ofelia Ichim, Adina Hulubaş, Nicoleta Borcea, Şerban Axinte, Sebastian Drăgulănescu, Amalia Drăgulănescu, Ioana Repciuc, Traian Diaconescu ş.a. Cu studii privind literatura română sau diverse literaturi străine, istoria culturii, istoria mentalităţilor, cu cercetări de imagologie, genealogie, naratologie ş.a. au colaborat pe parcursul apariţiei anuarului Gavril Istrate, Traian Cantemir, Const. Ciopraga,

Eugeniu Sperantia, Theofil Simenschy, Maria Platon, Maria Carpov, Adrian Marino, Al. Husar, Natalia Cantemir, Al. Zub, Liviu Leonte, I. D. Lăudat, Nicolae Creţu, Iulian Popescu, Leonida Maniu, Ion Pop, Mircea Popa, Adrian Voica, Dan C. Mihăilescu, Şt. Cuciureanu, Ion Constantinescu, Mihai Drăgan, Ion Apetroaie, Rodica Ciocan-Ivănescu, Traian Diaconescu, Grigore Marcu, Noemi Bomher, Sorina Bălănescu, Livia Cotorcea, Anca Sîrbu, Adela Hagiu, Astrid Agache, Doru Scărlătescu, I. Popescu-Sireteanu, Magda Jeanrenaud, Eugen Munteanu, Laura Manea, Carmen-Gabriela Pamfil, Adrian Turculeţ, Mioara Dragomir, Elena Dănilă, Eugenia Dima, Luminiţa Botoşineanu, Dragoş Moldovanu, Marius-Radu Clim, Mircea Ciubotaru, Florin-Teodor Olariu, Cristina Florescu ş.a. În paginile revistei Petru Caraman, Ovidiu Bârlea, Ion Taloş, Vasile Adăscăliţei, Petru Ursachi, Florin Bucescu, Viorel Bârleanu sunt autori de studii vizând domeniile etnologiei, etnografiei şi folclorului literar sau în domeniul muzical. Între colaboratorii anuarului se numără şi mulţi specialişti de renume din străinătate: Hans Robert Jauss, Michael Kapellen, Horst Schuller-Anger, Stefan Hof, Anton Schwob, Michael Soukop, Burkhart Steinwach, Till R. Kuhnle, Wolfgang Dahmen, Rudolf Windisch (toţi din spaţiul cultural germanic), Odille Serre, Eric Freedman (Franţa), William Kluback (SUA), Maria Bak (Polonia), Michael Finkenthal (Israel), Zhang Yushu (China) ş.a. La rubrica „Note şi documente" s-au tipărit, pe lângă articolele membrilor institutului, şi altele, provenind de la reputaţi cercetători ai unor domenii complementare: C. C. Angelescu, Gh. Buzatu, Ştefan S. Gorovei, Mihai Timofte (istorie), C. Turcu, Rodica Eugenia Anghel (arhivistică), Gh. Sibechi (genealogie), Sergiu Pavlicencu (literatură spaniolă) ş.a. Revista a aniversat totodată, prin studii sau articole, personalităţi ale învăţământului universitar şi ale cercetării ştiinţifice ieşene, precum Iorgu Iordan, Petru Caraman, Al. Dima, N.I. Popa, V. Harea, a publicat numere omagiale prilejuite de centenarele Lucian Blaga, Ion Barbu, N.I. Popa sau de sărbătorirea profesorului Const. Ciopraga, şi numere tematice dedicate comparatismului românesc ori dicţionarelor literare. Un caracter special au tomurile XXXII (*Centenar Eminescu – Creangă*), XXXIII (materialele Simpozionului german–român organizat de Institutul „A. Philippide" în 1992) şi XXXIV (materialele Simpozionului internaţional *B. Fundoianu–B. Fondane,* organizat în 1994). În tomul XLIX se publică textele comunicărilor susţinute la Colocviul Internaţional „Eugeniu Coşeriu – 90 de ani de la naştere", organizat în 2011 de Institutul de Filologie Română „A. Philippide" şi de Universitatea „Alecu Russo" din Bălţi, la Iaşi şi la Bălţi, 27–29 iulie 2011. Rubrica „Critică şi bibliografie" comentează lucrări de specialitate şi periodicele sau cărţile primite în cadrul schimbului internaţional de publicaţii întreţinut de redacţia revistei cu peste șaizeci de institute de cercetare, instituţii de învăţământ universitar şi biblioteci de peste hotare. ***O.I.***

ANUAR PENTRU ISRAELIŢI, publicaţie apărută din 1878 la Bacău, şi cu titlul „Calendar pentru israeliţi", şi un supliment calendaristic ebraic încorporat în prima fasciculă a volumului. În 1879 publicaţia, girată de Moses Schwarzfeld ca redactor responsabil, se mută la Bucureşti, unde îşi continuă apariţia până în 1899. Adevărată enciclopedie a evreilor români prin varietatea tematică a documentelor, studiilor, micromonografiilor – de instituții, societăți, comunități – tipărite în paginile lui, **A.i.** abordează probleme de istorie generală (originea şi misiunea iudaismului), dezvoltarea literaturii ebraice de la începuturi până în actualitate, relațiile iudaismului cu elenismul, răspândirea limbilor semite, specificul comunității evreiești din Moldova și Muntenia în epoca fanariotă și sub regimul Regulamentului Organic etc., creația populară a evreilor și influențele reciproce cu aceea autohtonă. O rubrică bine susținută, „Varia", cu informații de interes general despre publicații specifice, evenimente cultural-sociale, decesele unor fruntași ai comunității, volume recent apărute în țară și străinătate, acoperă aproape întreaga activitate a evreilor-români în special din orașele mari (București, Iași, Galați, Bacău). Varietatea tematică și nivelul ridicat sunt garantate de prestigiul colaboratorilor, dintre care se detașează Moses Gaster, frații Elias și Moses Schwarzfeld, M. Braunștein-Mibașan, N. Fränkel, S.C. Tributo (S. Ianovici), Mariu Șăineanu, Iacob Psantir. În fiecare volum, printre studii docte (Elias Schwarzfeld, *Evreii în legislația lui Matei Basarab al Munteniei. 1640–1652* și *Din istoria evreilor în România*, Mariu Șăineanu, *Limbile semitice*, Moses Gaster, *Basme evreiești de o mie de ani*, *Goarnele contra Talmudului*, N. Fränkel, *Viața și moartea lui Isus* etc), sunt presărate poezii de Ion Dafin (*Evreul*, din placheta *Fără noroc*), Ion Catina (*Calomnia*), A. Steuerman (-Rodion) (*Tu nu mă vrei*) sau traduceri după H. Heine (*Iehuda Ben Halevi*), L. A. Frankel (*Elie Wilna*), Sully Prudhomme (*Spinoza* – sonet), în traducerea lui A. Steuerman (-Rodion) cele mai multe, și a lui Aureliu Candrea; proza literară – cu predilecție

nuvele inspirate din viața cotidiană evreiască – stă sub semnul celui mai frust realism: *Bețivul*, *Prigonit de soartă*, *Simșele Ghibor*, *Polcovniceasa*, *Judecata poporană*, *Răzbunarea soartei* de E. Schwarzfeld, și la fel, un ciclu de schițe *Din viața jalnică* (*Credinciosul*, *Amândoi*, *Trebuie să aibă bani jidanii*, *Împământenit*, *Kadiș*, *Gragherul*), completate, de pildă, de *Povestea șarpelui încălzit la sân* de Ronetti-Roman. Câteva portrete–biografie prezintă personalitatea unor fruntași ai evreimii mondiale (*Hirsch Mendel Pineles*, scris de Leopold Löw, marele rabin al Szegedinului) sau autohtone (*Iacob Löbel*, semnată de M. Schwarzfeld). Sunt completate, la rubrica „Notițe diverse”, de necroloagele conținând considerații nuanțate, consacrate unor figuri publice recent dispărute (generalul englez Mazar-Pașa, Beniamin Schwarzfeld, Iosif Bolocan). Alți colaboratori: Arnold Maltensky, C. Lippe, Juliu Barasch, Armin Dux. ***R.P.***

ANUARUL ARHIVEI DE FOLCLOR, revistă care a apărut la Cluj, apoi la Sibiu și din nou la Cluj, între 1932 și 1945, ca organ al Arhivei de Folclor a Academiei Române (înființată în 1930), fiind îngrijită de Ion Muşlea. Reapare într-o nouă serie începând din 1980, urmată de alta din 1990, sub direcţia lui Ion Cuceu. Prin cele şapte volume tipărite în perioada interbelică, **A.A.F.** avea să devină, ca preocupări, viziune şi metodologie a abordării, publicaţia-etalon în sfera ştiinţelor despre cultura populară. Anuarul reflectă cu fidelitate starea acestor ştiinţe în acel moment, ca şi, mai ales, concepţia lui Ion Muşlea, întors de curând de la École Roumaine en France (1923–1925). Considerat „realizarea cea mai apreciată” a lui Muşlea (Ion Taloş), **A.A.F.** a adus o „contribuţie substanţială în folcloristica vremii în aproape toate sectoarele mari ale cercetării” (Ovidiu Bârlea). Editată de Academia Română, publicaţia venea să înlocuiască mai vechea colecţie „Din viaţa poporului român” a aceleiaşi instituţii şi avea menirea să instaureze spiritul ştiinţific în domeniile etnografiei şi folclorului şi să sincronizeze cercetarea românească, astfel, cu cea europeană şi universală. În scopul acesta, Ion Muşlea reuşeşte să atragă în paginile publicaţiei colaborarea „unora dintre cei mai de seamă specialişti în diferitele domenii ale folclorului românesc din acel timp” (Ion Taloş), fapt care asigură ţinuta ştiinţifică a materialelor inserate. Se adaugă tineri cercetători (de la Muzeul Limbii Române, de la Universitatea clujeană), stipendiaţi de Arhiva de Folclor, care vor realiza şi tipări câteva culegeri şi studii demne de interes. Sumarul include monografii etnofolclorice zonale ori ale unor ţinuturi româneşti, studii de istoria folclorului şi a folcloristicii, contribuţii teoretice referitoare la categoriile literaturii orale (baladă, poezie lirică, teatru popular), abordări ale literaturii orale din perspectivă comparată, contribuţii la cercetarea obiceiurilor etc. În sfârşit, la iniţiativa şi în realizarea lui Ion Muşlea (cu colaborarea lui Ion Mărcuş şi a lui Laurenţiu F. Nemeş), se tipăreşte *Bibliografia curentă a folclorului românesc*. Alături de aceasta, în fiecare volum au mai fost publicate şi alte tipuri de bibliografii (a revistei „Muza”, bibliografii regionale, bibliografia lucrărilor cu caracter folcloric şi etnografic apărute sub egida Academiei Române între 1877 şi 1929). Meritul cel mai însemnat al **A.A.F.** constă în publicarea monografiilor etnografico-folclorice regionale, al căror model îl constituie lucrarea *Cercetări folclorice în Ţara Oaşului* (inclusă în volumul I, 1932) de Ion Muşlea. Vor mai fi tipărite aici asemenea monografii parţiale sau generale, însoțite de glosar, ilustraţii foto, hărţi etc., aparținând lui P.V. Ştefănucă (*Folclor din judeţul Lăpuşna, Cercetări folclorice în valea Nistrului de Jos*), Emil Petrovici (*Folclor din Valea Almăjului, Folclor de la moţii din Scărişoara*), N.P. Smochină (*Din literatura populară a românilor de peste Nistru*), Vasile Scurtu (*Cercetări folclorice în Ugocea românească*), Ion Pătruţ (*Folclor de la românii din Serbia*), Gh. Pavelescu (*Cercetări folclorice în sudul judeţului Bihor*). Dintre studiile de teorie folclorică sunt de reţinut contribuţiile lui Petru Caraman (*Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la români*), Ion Diaconu (*Psihologie şi creaţie populară*) şi Gh. Pavelescu (*Pasărea suflet*), toate ilustrând aspecte ale reflecţiei contemporane în marginea fenomenelor ţinând de cultura populară. O notă aparte aduc intervenţiile lui Vasile Bogrea. Interpretarea de ordin comparativ se regăseşte în încercările lui Silviu Dragomir şi Ion Muşlea (despre scriitorii raguzani şi refrenul colindelor româneşti, despre variantele româneşti ale snoavei referitoare la femeia necredincioasă). Istoria folclorului şi a folcloristicii a intrat, de asemenea, în atenţia colaboratorilor, aceştia abordând subiecte ca *Academia Română şi folclorul*, *Ion Bianu şi folclorul nostru*, *Ovid Densusianu, folclorist* (Ion Muşlea), istoricul revistei „Şezătoarea”, activitatea lui M. Gaster (Artur Gorovei). În aceeaşi categorie intră şi studiile lui Valeriu Bologa, G. Bogdan-Duică şi Ion Breazu despre interesul unor învăţaţi străini pentru folclorul românesc, ca şi paginile lui David Prodan comentând câteva versuri despre răscoala condusă de Horea, Cloşca şi Crişan ori cele ale lui Romulus Todoran privind poeziile populare dintr-un manuscris ardelean de la 1831. Teatrul

popular şi obiceiurile fac şi ele obiectul unor studii aplicate, alcătuite de D. St. Petruţiu, Elisabeta Nanu, Tatiana Găluşcă, Șt. Paşca, N. Drăganu, T. Morariu, Traian Gherman. Anuarul s-a bucurat de o bună primire din partea specialiştilor, care au remarcat ţinuta ştiinţifică, densitatea materialelor şi profesionalismul cercetărilor, autoritatea în materie a semnatarilor. După două încercări rămase fără rezultat din cauza contextului cultural-politic, publicaţia, numită acum „Anuarul de folclor", reapare în 1980, patronată de Sectorul de etnologie şi sociologie de pe lângă Centrul de Ştiinţe Sociale al Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca şi avându-l ca redactor responsabil pe Ion Taloş. Din 1985 redactor responsabil este Ion Cuceu, iar din 1991 se reia vechea denumire, „Anuarul Arhivei de Folclor", odată cu revenirea Institutului Arhiva de Folclor sub egida Academiei Române. Primul volum din noua serie era dedicat „împlinirii a cincizeci de ani de la întemeierea Arhivei de Folclor a Academiei Române" şi îşi propunea drept prim obiectiv să continue, pe linia lui Ion Muşlea, tradiţia cercetărilor folclorice din acest centru universitar. În al doilea rând, aşa cum procedase şi Ion Muşlea, se încerca concentrarea „contribuțiilor unora dintre cei mai valoroşi cercetători din întreaga ţară" şi publicarea unor „studii referitoare la toate regiunile folclorice ale ţării", elaborate de specialişti din ţară sau de peste hotare. Astfel, în sumar se întâlnesc, în afară de semnăturile cercetătorilor și specialiștilor clujeni, şi numele lui Petru Caraman, Ovidiu Bârlea, al Silviei Ciubotaru și al Nicoletei Coatu, ale lui Mihai A. Canciovici, Tiberiu Alexandru, Corneliu Dan Georgescu, Iosif Herţea, Ion Chiş Ster ş.a., ca şi ale unor reputaţi etnologi şi antropologi străini, precum Marianne Mesnil, Cristina Papa sau Harry A. Senn. Rubricile stabile sunt „Studii", „Note", „Recenzii", dar mai apar şi compartimentări noi, ca „Sistematica–tipologica", „Arhiva", „Contribuţii de istoria folcloristicii şi a etnografiei", „In memoriam", „Aniversară", „Centenarul naşterii lui Béla Bartók" ş.a. Din 1991, **A.A.F.** continuă să promoveze, prin studii şi tipologii ample, cercetarea folcloristică şi etnografică în context naţional şi european, definindu-şi un program concret de „luptă împotriva eseismului, a fragmentarismului diletantistic, a curentelor neomitologizante şi excesiv etnocentriste" (Ion Cuceu). Spre deosebire de vechiul anuar, sunt publicate contribuţii de etnomuzicologie şi etnocoreologie, altele referitoare la folclorul maghiar şi la cel săsesc din Transilvania ori privind relaţiile acestora cu folclorul românesc. Nu lipsesc acum nici cercetările interdisciplinare, vizând o cât mai largă deschidere a ştiinţelor etnologice către alte domenii, precum antropologia, sociologia, istoria literară ş.a. Pot fi citite, astfel, studii precum *Cultură orală şi informaţie transculturală* de Sabina Ispas, *Dumitru Caracostea, între folclor şi antropologie* de Ioana Bot, *Interferenţe: folclor–literatură* de Dumitru Pop, *Spre o istorie orală a comunismului* de Eugenia Bârlea. Abordând un spectru tematic larg, publicaţia, tipărită cu unele sincope, reuneşte studii şi note semnate, între alții, de Ion Şeuleanu, Andrei Hâncu, Iordan Datcu, Alexandru Filipaşcu, Maria Cuceu, Alina Branda, care reflectă situația folcloristicii naționale actuale, dar și tradiţia ei (inclusiv pe plan metodologic) şi relaţiile ei cu diferite culturi. Alți colaboratori: Traian Mârza, Faragó József, István Almási, Gabriela Vöo, Lucia Iştoc, Zamfir Dejeu, Maria Hlinca-Drăgan, Ilona Szenic, Hanni Markel, István Pál Demény, Viorel Rogoz, Ion Cruceană. ***I.Ş., M.W.***

ANUARUL INSTITUTULUI DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU, publicaţie care apare la Sibiu din 1994. Este consacrată cercetărilor arheologice şi istorice, sociologice şi etnologice, de istorie literară şi culturală. Colegiul de redacţie: Eugen Onu (redactor-şef), V. Ciobanu (redactor-şef adjunct), Dorel Morândău (secretar de redacţie), Victor V. Grecu, Sigrid Haldenwang, N. Jurca, Ilie Moise, Thomas Nägler, Dorina N. Rusu. Din 1997 redactor-șef devine Victor V. Grecu; în 2010 din colegiul de redacție fac parte Paul Niedermaier, Ioana Narcisa Crețu, Sigrid Haldenwang, Nelu Vicol, Gheorghe Jernovei, Thomas Nägler, Ana Bantoș, Laura Eveline Bădescu, Ioan Derșidan, Ilie Moise, Dorina N. Rusu. Anunțând în articolul inaugural „un nou început de drum în cercetarea științifică umanistă sibiană", Thomas Nägler enumeră atuurile apartenenței directe la Academia Română: „În primul rând stabilim noi, de comun acord, prioritățile și temele de cercetare actuale și de viitor. Întreținem relații de colaborare științifică individuale și colective cu numeroase instituții de profil din străinătate, fără a mai trece prin purgatoriul anilor 1940–1989. Al treilea și poate cel mai mare câștig este acela că nu mai scriem pentru sertar, ci pentru tipar". Directorul Institutului exprimă, totodată, dezideratul de a „publica rezultatele cercetătorilor și ale altor cunoscători ai istoriei, sociologiei, lingvisticii și literaturii", adesându-le colegilor îndemnul „de a aborda cu mult curaj noul, de a recupera o jumătate de secol pierdut în slujba unor ideologii străine firii omenești". Dintre rubrici se rețin

„Istorie–Arheologie", „Sociologie", „Istorie literară și culturală", „Etnologie", „Documentar", „Recenzii", „Cronică". În paginile anuarului apar studii de Eugen Onu, Victor V. Grecu, Ilie Moise, Livia Dumitru, Anca Goţia, Joachim Wittstock, Anamaria Pleșoianu, Dan Popescu, Rodica Maria Fofiu, documente (Liliana Popa, *O scrisoare inedită a lui Petru Maior către Vasile Aaron*), note şi recenzii scrise de Petre Beşliu, Lucian Giura, Sabin Luca, Victor Domşa şi Anca Goţia, ultima semnând în fiecare număr și o cronică a activităţii ştiinţifice a Institutului. Volumul din 1995 marchează centenarul Lucian Blaga, publicând articole de Gh. Pavelescu, Vasile Avram, Ioan Mariș, iar cel din 1998–1999 o sută cincizeci de ani de la nașterea lui Ioan Slavici, semnatarii fiind Eugen Onu (*Elemente arhetipale în proza lui Slavici*), Victor V. Grecu, Livia Dumitru. Numere speciale sunt dedicate Revoluției de la 1848 (1998–1999), revistei sibiene „Tribuna" (2000–2004), Marii Uniri (2008). Volumul din 2006–2007 este consacrat semicentenarului Institutului de Cercetări Socio-Umane din Sibiu. Publicațiile străine intrate în biblioteca Institutului sunt semnalate la rubrica „Bibliografie" (titulari: Maria Emilia Țiplic și Andreea Buzaș). Alţi colaboratori: Mircea Popa, George Nistor, Vasile Ciobanu, Mihai Sofronie, Dorin Goţia, Sorin Rusu. ***I.Ms., L.Bc.***

ANUARUL SOCIALIST, revistă care a apărut la București în 1946, ca publicaţie a Partidului Social Democrat din România. Sunt inserate date biografice şi note bibliografice despre Ion Păun-Pincio, I.C. Frimu, Karl Marx, Anatole France, Jean Jaurès, K. Kautsky. Colaborează cu versuri Ştefan Baciu, Ştefan Tita, cu proză figurează Ion Pas, I. Felea, Gala Galaction, iar cu articole politice G. Spina, Eugen Relgis. Alţi colaboratori: Nicolae Deleanu, Lothar Rădăceanu, Marin Iorda. ***I.H.***

ANUŢA, Cătălin (25.IX.1968, Iaşi – 20.V.1997, Iaşi), poet. Este fiul Margaretei Anuţa, ingineră, şi al lui Ioan Anuţa, profesor. A făcut şcoala elementară şi liceul în oraşul natal, încercând să îşi continue studiile la Facultatea de Drept, apoi la Facultatea de Litere, secţia de jurnalistică, din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza". Scurt timp a fost ziarist la „Evenimentul zilei", apoi patron la International Romtranzact. O boală necruţătoare l-a răpus însă timpuriu.

A. a debutat cu versuri în 1986 la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", publicând apoi în „Orizont", „Ramuri", „România literară", „Steaua", „Astra", „Amfiteatru" ş.a. Postum, a apărut volumul de poezie *Ars longa, vita brevis* (1997), căruia i-au urmat, într-un ritm special, datorat, poate, şi destinului tragic al tânărului poet, culegeri care reunesc sutele de poeme publicate în presă sau lăsate în manuscris: *Invazia vidului* (1999), *Robit eternităţii* (1999), *Sfinxul* (2000), *Fusese destul* (2000), *Pe valurile Purgatoriului* (2001), *Cu luntrea pe Styx* (2001), *Curcubeul gândului* (2002), *Eros* (2007). **A.** este copleşit de un morb metafizic. Poemele sale, de o densitate puţin obişnuită, datorează mult expresionismului, exploatând teme şi motive specifice – semne, (pre)vestiri, profeţii, explozii ontologice – într-o cromatică violentă. Eul liric, un autentic „proscris al durerii", are, în general, conştiinţa alunecării înspre un gol ce atrage magnetic (*Buşteanul, Invazia vidului*) şi, în consecinţă, tentaţia asumării unui ton întunecat, profetic: „Ne-a ajuns toamna,/ suntem reci, suntem schelete funebre/ şi suntem goi,/ va veni şi iarna,/ şi ne va ucide gheaţa" (*Cred*). Suferinţa sinelui îşi caută frecvent un alter ego în natura devastată de cataclisme pe care nu le poate controla ori în cea însemnată, egal, cu instinctul autodistrugerii. Ioan Constantinescu afirma că acest poet „neactual", ce pare că şi-a organizat totul într-un unic, vast poem, caută „noima absurdului" şi „optează pentru «ultima soluţie» – aceea a lucidităţii neînduratoare, a neîndurării fără nici o concesie, fără vreun compromis cu sine, cu viaţa, cu moartea, cu «lumea de dincolo»". Singură poezia, văzută ca realitate organică – „dârz ţinând poezia în dinţi/ din care ţâşnea sângele" (*Soldatul*) –, s-ar putea opune irezistibilei chemări a neantului.

SCRIERI: *Ars longa, vita brevis*, Iaşi, 1997; *Invazia vidului*, Iaşi, 1999; *Robit eternităţii*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1999; *Sfinxul*, postfaţă Ioan Constantinescu, Iaşi, 2000; *Fusese destul*, postfaţă Corneliu Ştefanache, Iaşi, 2000; *Pe valurile Purgatoriului*, Iaşi, 2001; *Cu luntrea pe Styx*, pref. Dan Bogdan Hanu, Iaşi, 2001 ; *Curcubeul gândului*, îngr. Ilie Dan și Codrin Liviu Cuțitaru, Iaşi, 2002; ed. (*Rainbow of Thought*), tr. Oana-Diana Hodas, Iaşi, 2007; *Ars longa, vita brevis*, îngr. şi tr. Constantin N. Străchinaru, Iaşi, 2006; *Eros*, Iaşi, 2007.

Repere bibliografice: Dan Mănucă, *Oală cu pământ de epocă*, CL, 1998, 3; Dan Bogdan Hanu, *Ieşirea spre mare*, CL, 2001, 5; Ioan Constantinescu, *Anotimpul haijinilor*, Iaşi, 2001, *209–227*; Ilie Dan, *„Sunt pasărea ce are să cadă"*, CL, 2002, 6; Al. Husar, *„Pe valurile Purgatoriului"*, CL, 2003, 5; Dumitru Irimia, *Zbor frânt*, DL, 2004, 2; *Cătălin Anuţa: alfabet liric*, Iaşi, 2004; Lăcrămioara Petrescu, *Literatura postumă: poezia lui Cătălin Anuţa*, AUI, literatură, t. LI, 2005; Ioan Răducea, *Cătălin Anuţa*, Iaşi, 2006; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *45–46*. ***D.M., E.I.***

APĂRAREA, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 5 aprilie 1946 şi 13 decembrie 1947, sub conducerea unui comitet de redacţie; de la numărul 10/1946 devine organ central al organizaţiei politice Apărarea Patriotică. Subtitlul „Pace, solidaritate, progres” apare de la numărul 2/1946, când publicaţia suferă o diminuare a formatului, păstrat până la numărul 41/1947, moment în care se revine la un format mărit, iar subtitlul este „Organ de luptă pentru pace, solidaritate şi progres”. Articolul-program, *Sub semnul păcii, solidarităţii şi progresului*, declară intenţia redacției de a participa la efortul de „consolidare a regimului nostru democratic, pentru reconstrucţie, pentru vindecarea rănilor războiului”. Programată să promoveze acele „valori” care se opuneau trecutului impregnat de ideologia de dreapta, **A.** nu va fi integral acaparată de dogmatismul incipient, ce va da nota generală, caracteristică publicisticii de mai târziu. Ca atare, poezia tipărită este puţină şi prevestitoare sub aspect ideologic, prin poeme ca *Octombrie 1917* şi *Focul lui Prometeu* de Victor Eftimiu ori prin scenariul liric *Tipografii ucişi* de Nina Cassian. Numeroase sunt prezentările de poeţi, medalioanele, evocările, seria încheindu-se cu recenzii la cărţile româneşti şi străine recent apărute. Sunt redescoperiţi Cezar Bolliac (Corina Săndulescu, *Un luptător pentru democraţie – Cezar Bolliac*), Ilarie Voronca (V. Cristian, Ilarie Voronca), Tristan Tzara (V. Cristian, *Tristan Tzara printre noi*). Octav Şuluţiu, cronicarul oficial al revistei, comentează un caiet de versuri al lui Aurel Baranga, *Marea furtună*, plachetele *Cântarea munţilor* şi *Ţara luminii* de Magda Isanos, volumele *Un om aşteaptă răsăritul* de Mihai Beniuc şi *Cântece de galeră* de Cicerone Theodorescu, *Călătorii* de Sanda Movilă, *Libertatea de a trage cu puşca* de Geo Dumitrescu. Sunt înfățișați în medalioane sintetice poeţii Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Saşa Pană. V. Cristian scrie despre Louis Aragon, Micaela Catargi despre Elsa Triolet, Octav Şuluţiu despre volumul *Poeme* tradus de Margareta Sterian din Walt Whitman. Cât priveşte proza, caracterul informativ al comentariilor, vizând punerea în temă a cititorilor asupra apariţiei unor noi voci literare, este la fel de evident ca şi în cazul poeziei. Octav Şuluţiu scrie la „Cronica literară” despre romanul lui Sergiu Dan *Unde începe noaptea*, despre *Turmele* lui Eusebiu Camilar, despre *Fantazii răsăritene* de Mihail Sadoveanu, despre opera Hortensiei Papadat-Bengescu (Marele Premiu Naţional de Literatură), despre *Revolte* de F. Aderca, despre un volum de nuvele al Luciei Demetrius, *Album de familie*. Urmează, în serie, comentarii ale aceluiaşi cronicar dedicate romanelor *Cişmigiu et Co.* de Grigore Băjenaru, *Soarele negru* de Ticu Archip, *Trubendal* de Virgiliu Monda, *Marele ospăţ* de Sanda Movilă, *O dragoste la Viena* de Victor Eftimiu, *Un om îşi trăieşte viaţa* de Ion Biberi, *Singura cale* de Dumitru Corbea, *Timpuri împlinite* de Dan Petraşincu, *Tapirul* de Cezar Petrescu, *Oameni la pândă* de Liviu Bratoloveanu. Tot Octav Şuluţiu comentează şi traducerile unor romane străine: *Pogonul lui Dumnezeu* de Erskine Caldwell, *Pe Donul liniştit* de Mihail Şolohov, *Tânăra gardă* de A. Fadeev. Literatura originală este puţin prezentă în paginile revistei. Se publică fragmente din proza lui Nicolae Ghiţă *Moş Călinoiu din Cepari*, din romanele *Pe Ebrul însângerat* de Mihail Florescu și din romanul – rămas doar un proiect – *Cutremurul* de A.G. Vaida, povestirea lui Al. Antoniu *O poveste pentru toată lumea*. Reportajul, puţin comentat în alte publicaţii literare contemporane, atrage atenţia lui Octav Şuluţiu atunci când apar *Ninge peste Ucraina* de Aurel Baranga şi *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului* de Geo Bogza. Un interes aparte suscită cărţile de critică literară, a căror apariţie este consemnată permanent. Astfel, Octav Şuluţiu scrie despre *Impresii asupra literaturii spaniole* de G. Călinescu, *Figuri şi forme literare* de Tudor Vianu, despre *Oameni şi cărţi* de Silvian Iosifescu, *Permanenţe franceze* de Basil Munteanu. Teatrul este de asemnea comentat sistematic. Al. Rosetti analizează opera lui Mihail Sebastian, Amelia Gherson scrie despre A. P. Cehov, F. Aderca face cronica la spectacolele cu *Nana*, dramatizare după Émile Zola de N. Kiriţescu, jucată la Teatrul Ateneului, la dramatizarea lui I. Şahighian după *Anna Karenina* de Lev Tolstoi, pusă în scenă la Teatrul Odeon, sau scrie despre spectacolele de la Naţionalul bucureştean cu *Seringa* lui Tudor Arghezi. Tot F. Aderca prezintă piesa *Maşina de scris* de Jean Cocteau, în vreme de Octav Şuluţiu comentează farsa lui Federico García Lorca *Nemaipomenita pantofăreasă*, tradusă de Lascăr Sebastian. Alţi colaboratori: K.H. Zambaccian, Dumitru Hîncu. ***I.I.***

APĂRAREA NAȚIONALĂ, ziar politic care apare la București, cotidian de la 15 ianuarie 1900 până la 19 mai 1902, neregulat până la 3 noiembrie 1902 și săptămânal – de fapt doar trei numere – până la 9 februarie 1903, ca „organ al societății cu același nume”. Între 1 ianuarie și 12 iunie 1902 direcțiunea publicației, care poartă pe frontispiciu deviza „Românism–Ortodoxism”, este preluată de B.P. Hasdeu. În *Cuvânt înainte*, acesta declară: „Astăzi mai cu seamă, când ne rânjește de la crivăț o scârboasă propagandă muscălească pseudo-ortodoxă […], eu sunt dator a mă avânta fără sfială pe linia luptătorilor, fericit dacă mă sacrific”. Deviza sa programatică, *Pro fides et patria* („Pentru credință și patrie”), este de a face din **A.n.** un „fort de apărare a intereselor țării și neamului”. În fapt, adevăratul articol-program, *Înainte* (5 ianuarie 1902), poartă semnătura lui A.C. Cuza – membru în comitetul de redacție –, care salută venirea la conducere a „celui mai ilustru dintre savanții români”, exprimându-și totodată satisfacția că în fruntea presei naționaliste, „independente de politica partidelor”, stă **A.n.** Pentru a susține orientarea naționalistă a foii, Hasdeu plasează pe prima pagină a numărului 66/1902 articolul *Carliștii*, flagelându-i pe junimiștii „consecvenţi de a dispreţui neamul românesc”, idei politice care vor fi combătute de Petre Th. Missir în „Revista română” (1902). Acesta, dar și întreaga grupare de la „Convorbiri literare”, sunt ironizați şi în alte conferințe tipărite în paginile **A.n.**, precum *Centenarul lui Heliade* și *Școala Carp–Maiorescu*. Cea dintâi conferinţă a fost rostită în şedința solemnă a Academiei Române din 13 ianuarie 1902, în care Hasdeu omagiază personalitatea lui Ion Heliade-Rădulescu, lovind astfel în Titu Maiorescu. Nu refuzul acestuia de a lua cuvântul îl irită pe Hasdeu, ci elogiile de care avusese parte în memoriul extra academic publicat de Petre Popescu în „Analele Academiei”, unde se vorbea despre „omul care de mai bine de treizeci de ani conduce, din fericire, pe calea adevărului, toată activitatea intelectuală și artistică a românilor”. Replica la acest omagiu adus lui Maiorescu e caustică: „Mai bine de treizeci de ani! Conduce din fericire! Calea adevărului! Toată, toată activitatea intelectuală și-și-și artistică a românilor!!! probabil, și podul pe Dunăre”. Mărturisind că a fost, este și va fi „heliadist”, Hasdeu accentuează dubla contribuție – literară și politică – a pașoptistului, prin „cuvânt și faptă, ambele strâns cimentate prin aceeași țintă – nesleita iubire a neamului românesc”, revenind obsesiv la junimiști. Impardonabilă i se pare şi eludarea poeziei *La Heliade* din ediția maioresciană a poeziilor lui Eminescu. Prin această „neînțeleasă suprimare”, incorectă și nu „prea cu minte”, nu atât memoria lui Heliade este afectată, ci „se știrbește Eminescu, iar prin știrbirea lui Eminescu se știrbește mai ales – *natürlich* – însuși d. Maiorescu”. Mai reținute par atacurile în textul celei de-a doua conferințe despre aşa-numita „şcoală Carp–Maiorescu”, concomitent pornite cu o corecție subtilă aplicată lui C. Al. Ionescu-Caion. Socotind că singura modalitate de a-l ajuta pe acesta în disputa cu junimiștii este de a susține că el însuși este junimist, un „junimist inconștient, fie, dar nu altceva decât junimist, junimist neaoș, junimist din școala literară Carp–Maiorescu *privatissimè*”. Pentru polemistul necruţător şi excesiv din **A.n.**, unul din principiile fundamentale ale acestei „înveninate” școli antinaționaliste s-ar putea rezuma astfel: „Tu, tinere, fără trecut, leneș și ambițios, dacă vrei să te ridici sus și iute, să te apuci a lovi cu violență sau cu insolență *beati possidentes* pe cei cu trecutul câștigat deja prin muncă, pe românii cei mai de frunte în literatură”. Exemplul acestui prototip uman i-l oferă chiar tânărul Caion, care se comportă întocmai precum Carp și Maiorescu în tinereţe. Corozivitatea polemicilor din zona criticii literare e depășită doar de vehemența pamfletară a textelor politice, între care *Papa de la Neva* (1901), o diatribă contra propagandei rusești, *Mitropolitul Partenie și Basarabia* (1902), *Ce fel de antisemiți sunt românii?* (1902). Publicistică mai semnează Ion N. Șoimescu (*România, Rusia și încheiata alianță*), Ştefan Petică şi Vasile Gr. Borgovan. Compartimentul beletristic e acoperit de rubrica „Literare”, unde Nicolae Ionescu și I.C. Popescu-Polyclet publică versuri, iar Const. Nutzescu proză (*Iubire stinsă*), dar şi de rubrica „Tribuna literară”, care găzduiește articolul lui V. Anestin *Noi curente în literatura noastră*, cu noi referiri la „cazul” Caion. Cronica literară este susţinută de N.I. Apostolescu, iar cea teatrală de Al. Antemireanu, care comentează favorabil drama *Vlaicu Vodă* de Al. Davila. Juarez Movilă face cronică muzicală sub genericul „Impresiuni artistice”. Alte rubrici: „Note critice”, „Cronica militară”, „Cronica externă”. Un amplu excurs memorialistic, *Din tainele vieţii*, întins pe 87 de foiletoane, aparține lui V.A. Urechia. Secțiunea traducerilor e ilustrată de versiuni din scrierile lui Henryk Sienkiewicz (*Quo vadis?*, *Cavalerii crucii*), Guy de Maupassant (*Lumina lunii*) ş.a. Alți

colaboratori: Ioan Slavici, Zamfir C. Arbore, Vasile D. Păun, N. Pandelea, Th. Cornel, Al. Antemireanu, A.D. Xenopol, Petru Vulcan, N. Burlănescu-Alin, G. Tutoveanu, Ion Dafin, Al. Cazaban, Elena D.O. Sevastos, Gabriel Donna, D. Teleor. ***D.B., L.Bc.***

APETRI, Dumitru (21.X.1940, Târnauca, j. Dorohoi, azi în Ucraina), critic şi istoric literar. Este fiul Savetei (n. Herghiligiu) și al lui Ion Apetri, țărani. După absolvirea școlii primare (1951) și a școlii medii (1958) în satul natal, îşi continuă studiile la o instituţie cultural-educativă din Cernăuți (1958–1960), apoi tot aici la Universitatea de Stat, Facultatea de Filologie (1962–1967). În 1974 se înscrie la doctorat la Institutul de Limbă şi Literatură din Chişinău, susţinându-l în 2005 cu o teză despre receptarea literaturii ucrainene în spațiul românesc de la est de Prut (perioada 1924–1984). A fost profesor și director la şcoala din satul Culiceni, profesor în Horbova, raionul Herța, redactor literar şi corespondent special la ziarul „Zorile Bucovinei" (1970–1971). Din 1974 este angajat cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău. Funcționează şi ca profesor la Institutul Republican de Perfecţionare a Cadrelor Didactice (1986–1988) și la Universitatea de Stat „Ion Creangă" din Chişinău (din 1999). Debutează în „Steagul roșu", gazetă raională din Herța, iar editorial cu volumul *Bucovina: cultură, personalităţi, destine* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova).

În articolele publicate în „Zorile Bucovinei", „Septentrion literar", „Literatura și arta", „Limba română", „Tinerimea Moldovei", „Metaliteratură", „Viața Basarabiei", „Nistru", „Kodrî", „Radianske literaturoznavstvo", „Raduga", „Voprosî russkoi literaturî" (Lvov), precum și în comunicările ținute la colocvii internaționale organizate în România, Ucraina și Rusia, în bună parte reunite în volumul *Atitudini şi opinii* (2010), **A.** tratează în special probleme privind literatura comparată și traducerile. Preocupat de destinul creației lui M. Eminescu în arealul culturii ruse și a celei ucrainene, el pune accentul pe istoria și arta transpunerilor, acordând o atenție specială versiunilor semnate de Iuri Kojevnikov. Pe de altă parte, examinează punerea în circuitul românesc a literaturii ucrainene prin intermediul traducătorilor de la Chișinău (Igor Crețu, Andrei Lupan, Anatol Ciocanu, Anatol Codru, Alexandru Negriș, Ion Vatamanu, Vasile Levițchi, Ion Gheorghiță, Nicolai Costenco, Gheorghe Vodă, Petrea Cruceniuc, Petru Zadnipru). Raporturile culturale fiind analizate prin prisma a două forme de receptare: traducerile propriu-zise și interpretarea critică, **A.** se referă la acest dialog activ în a doua jumătate a secolului al XX-lea (1940–1991). În volumul *Bucovina: cultură, personalități, destine* el investighează creația lui Eminescu sub aspect tematic (cultul patriei, al mamei și al cărții, Bucovina în poezia și publicistica autorului), evocă destinele dramatice ale lui Vasile Bogrea și Constantin Loghin, descrie preocupările literare polifonice ale lui Vasile Levițchi, ale lingvistului Vasile Pavel, originar din Bucovina. Strădaniile întreprinse de Vasile Coroban pentru a include în circuit „idei care se cereau asimilate și valorificate fără întârziere de practica literară autohtonă", cercetarea culturologică în critica lui Anatol Gavrilov, relevarea diferitelor aspecte în proza lui Ion Druță, în special de până la finele anilor '80, definesc interesul constant al criticului față de fenomenul literar din Bucovina și Basarabia. De asemenea, sunt relevabile, în câteva profiluri, disocieri privind trăsăturile distinctive în scrisul lui Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Arcadie Suceveanu, Ion Gheorghiță, Serafim Saka, Vasile Tărâțeanu. Notele de lectură pe marginea aparițiilor editoriale din anii '70 ai secolului trecut până la finele primului deceniu al secolului al XXI-lea întregesc spectrul preocupărilor istorico-literare ale lui **A**. În fine, ca autor al unor mici nuvele, în *Dimineţi cu brumă* (2010), fixează amintiri, momente și situații de acasă, din Bucovina, precum și din viața de la Chișinău.

SCRIERI: *Bucovina: cultură, personalităţi, destine*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 2000; *Românii din jurul României* (în colaborare), București, 2003; *Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare*, Chișinău, 2006; *Eseuri şi profiluri literare*, Chișinău, 2007; *Arta replăsmuirii artistice (traductologie)*, Chișinău, 2008; *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010; *Dimineţi cu brumă*, Chişinău, 2010. **Antologii, ediții:** *Lire înfrăţite – Zbratani lirî*, ed. bilingvă, Chișinău, 1979; Vasile Bogrea, *Opere alese*, pref. Mircea Borcilă, Chișinău – București, 1998 (în colaborare cu Mircea Borcilă, Ion Mării, Vasile Pavel şi Vasile M. Ungureanu); *Omagiu lui Taras Şevcenko*, postfața edit., Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Vasile Pavel, *Un harnic cercetător literar*, LA, 2000, 26 octombrie; Alexandru Burlacu, Vlad Caraman, *Bucovina literară...*, „Septentrion literar", 2001, 1–2; Ion Şpac, *O carte despre Bucovina*, LA, 2001, 31 mai; Felicia Cenușă, *Bucovina: destine literare*, „Metaliteratură", 2001, 3; Sava Pânzaru, *Un studiu despre receptarea literară*, „Metaliteratură", 2007, 1–2; Burlacu, *Texistenţe*, I, *201–203*; Aliona Grati, *Despre traducere ca artă şi dialog intercultural*, „Metaliteratură", 2009, 5–6. ***A.Bn.***

APETROAIE, Ion (11.I.1937, Lişna, j. Botoşani – 24.VIII.1997, Iaşi), critic şi istoric literar. Este fiul Mariei (n. Calistru) şi al lui Gheorghe Apetroaie, ţărani. A urmat liceul la Dorohoi, pe care l-a absolvit în 1954, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1955–1960). Face carieră didactică la Catedra de literatură română şi comparată a aceleiaşi facultăţi. Între 1972 şi 1976 a funcţionat ca lector de limbă şi civilizaţie românească la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier şi la Sorbona. Din 1977 a fost secretar de redacţie la „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”. A debutat cu articole de critică literară în revista „Iaşul literar” (1960). A mai colaborat la „Ateneu”, „Gazeta literară”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Steaua”, „Tribuna”, „Tomis”, „Ramuri”, „Orizont” ş.a.

Volumul de debut al lui **A.**, monografia critică *V. Voiculescu* (1975) – iniţial prezentată ca teză de doctorat în 1974 –, este primul studiu de amploare dedicat vieţii şi operei scriitorului. Îmbinând cele mai importante elemente ale biografiei lui Voiculescu (cu excepţia episodului arestării şi condamnării sale de către autorităţile comuniste) cu etapele creşterii şi împlinirii sale ca artist, cartea este o trecere în revistă a universului imaginar voiculescian, abordat atât din perspectiva creaţiei lirice a scriitorului, cât şi din aceea a operei sale în proză. Tradiţionalismul lui Voiculescu, susţine criticul, rezultă dintr-o sinteză complexă a sămănătorismului şi poporanismului, înţelese însă la un mod superior, acela al importanţei cruciale a culturii populare în definirea spiritualităţii unui neam. O tonalitate disonantă, în contextul unei lucrări altfel echilibrate, este insistenţa de a face din autorul *Poemelor cu îngeri*, în acord cu ideologia oficială a vremii şi împotriva evidenţei, un „ateu politicos”, judecată care, luată în serios, ar pune sub semnul întrebării întregul eşafodaj al demersului analitic. *Orfeu şi Aristarc* (1982) – culegere de studii şi articole despre unii dintre cei mai reprezentativi scriitori români de la începutul secolului al XX-lea (G. Bacovia, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaş, Gala Galaction, Liviu Rebreanu) – conţine, în prefaţă, şi o profesiune de credinţă: critica literară, spune **A.** pe urmele lui G. Ibrăileanu şi G. Călinescu, este o formă de creaţie, iar adevăratul critic trebuie să aibă capacitatea de a pătrunde atât principiile întemeietoare ale macrouniversului (viziunea lui Orfeu), cât şi structura organizatoare a microuniversului reprezentat de opera literară (perspectiva lui Aristarc). **A.** a mai îngrijit şi/sau prefaţat ediţii din I. Al. Brătescu-Voineşti, D. Caracostea, G. Bacovia, V. Voiculescu şi Tudor Arghezi.

SCRIERI: *V. Voiculescu*, Bucureşti, 1975; *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978; *Orfeu şi Aristarc*, Iaşi, 1982; *Carte de înţelepciune*, Iaşi, 1996; *Literatură şi reflexivitate*, Iaşi, 1996; *Portrete şi comentarii critice*, Galaţi, 1997.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„V. Voiculescu”*, RL, 1975, 37; Aurel Sasu, *O monografie Voiculescu*, ST, 1975, 11; 1; D. Micu, *„V. Voiculescu”*, CNT, 1976, 32; Dan Mănucă, *Bemolii lui Aristarc*, CRC, 1982, 17; Mircea Popa, *„Orfeu şi Aristarc”*, ST, 1982, 5; Al. Săndulescu, *Între Orfeu şi Aristarc*, VR, 1983, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *97–98*; Const. Ciopraga, *Rigoarea discursului/timbru participativ*, CRC, 1997, 1; Ştefan Avădanei, *Destin uman, cărturăresc, academic*, CRC, 1997, 4; Dan Mănucă, *Cuvântul şi tăcerea*, CRC, 1998, 1.

L.H.

APOLZAN, Mioara (12.V.1944, Stoeneşti, j. Vâlcea), critic literar, prozatoare. Este fiica Elvirei (n. Petrescu) şi a lui Vespasian Popescu, contabil. Petrece copilăria şi anii de şcoală primară şi secundară la Sibiu, absolvind Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj (1967). Până în 1986 a fost cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” din Bucureşti. Obţine doctoratul în filologie în 1980 cu o monografie despre „Revista Fundaţiilor Regale”. Debutează în publicistică în 1967 cu articole de istorie literară şi recenzii apărute în „Revista de istorie şi teorie literară”. Imobilizată din 1986, în urma unei intervenţii chirurgicale, va continua să publice sporadic, colaborând mai susţinut la suplimentul cultural al ziarului „Cotidianul” şi la emisiunile postului de radio Europa Liberă (1994–1995).

Primul volum semnat de **A.**, *Casa ficţiunii* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor), cuprinzând studii asupra modalităţilor prozei româneşti contemporane, abordează romane şi formule narative ale unor scriitori consacraţi ai deceniului al optulea din secolul trecut (George Bălăiţă, Constantin Ţoiu, Augustin Buzura, D.R. Popescu, Al. Ivasiuc, Virgil Duda), din perspective teoretice practicate la acea dată pe plan european. Analiza fină şi riguroasă urmăreşte să traseze profiluri caracteristice şi să verifice intuiţiile cronicarilor literari asupra reprezentativităţii anumitor autori români contemporani. Sub un titlu destinat să înşele vigilenţa cenzurii, *Aspecte de istorie literară* (1983), îi apare

teza de doctorat, care reconstituie cu minuţiozitate şi spirit de sinteză, intuind cu fineţe nucleele ideologice, rolul grupării scriitoriceşti din jurul „Revistei Fundaţiilor Regale" în evoluţia literaturii române interbelice. **A.** a publicat studii substanţiale în domeniul metodologiei istoriei literare, rămase în paginile revistelor de specialitate, precum şi mai multe ediţii comentate din opera unor scriitori români. A colaborat, în calitate de coautor, la câteva volume, între care un dicţionar de termeni literari (1976), o panoramă a poeziei contemporane româneşti (1980), un compendiu de istorie a literaturii române publicat, în limba germană, la Berlin (1983), un studiu asupra presei literare româneşti dintre cele două războaie (1984) şi o bibliografie, în două volume, a scrierilor lui I.L. Caragiale din periodice (1997). În 1993 îşi face debutul ca prozatoare cu volumul *Carte de identitate*, bine primit de critică. Seria subintitulată „proze, mai mult sau mai puţin scurte, pe teme mai mult sau mai puţin închipuite", o incursiune în fantasticul existenţei cotidiene, este precedată de un „jurnal din memorie" al anilor 1986–1989, mărturie autobiografică de mare intensitate, dar şi meditaţie asupra felului în care textul literar înglobează şi ordonează semnele disparate ale unor experienţe de viață. O continuare relativă a acestei cărți este romanul *O vară cu Maia* (2012). Intersectare de planuri temporale şi fire narative diferite, cartea surprinde meandrele unei relaţii afective ajunse în criză în anii '80, reface atmosfera întunecată şi neajunsurile vieţii de zi cu zi în ultimul deceniu al comunismului românesc, evocă, prin intermediul unui jurnal de front, perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi totodată reface traseul dramatic al unui ţărănist arestat după alegerile fraudate din 1946, evadat şi ulterior rămas în clandestinitate timp de şaptesprezece ani.

SCRIERI: *Casa ficţiunii. Romane şi romancieri din deceniul 8*, Cluj-Napoca, 1979; *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983; *Carte de identitate*, Bucureşti, 1993; *O vară cu Maia*, Bucureşti, 2012. **Ediţii:** I.L. Caragiale, *Teatru*, Bucureşti, 1976 (în colaborare cu Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin); H. Bonciu, *Pensiunea doamnei Pipersberg*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, *Romane şi romancieri în deceniul opt*, O, 1979, 40; Nicolae Manolescu, *„Casa ficţiunii" şi ferestrele ei*, RL, 1979, 48; Al. Călinescu, [*Mioara Apolzan*], CRC, 1980, 10, CL, 1983, 8; Mircea Scarlat, *„Aspecte de istorie literară"*, CNT, 1983, 18; Al. Săndulescu, *„Aspecte de istorie literară"*, RL, 1983, 34; Dan C. Mihăilescu, *Medalion*, LAI, 1993, 13; Ioana Pârvulescu, *Dreptul la identitate*, RL, 1993, 30; Monica Spiridon, *Încercarea scriitorului*, R, 1993, 10–11; Mircea Anghelescu, *Construcţia şi reconstrucţia cotidianului*, VR, 1994, 2; Gabriel Dimisianu, *Identitate recuperată*, RL, 2012, 16; Cosmin Ciotloş, *Diferenţe specifice*, RL, 2012, 20. ***C.Pp.***

APOSTOL, Constantin (21.XII.1904, Focşani – 23.VI.2001, București), prozator. Este fiul Ecaterinei şi al lui Vasile Apostol, podgoreni în Vrancea. A absolvit în 1925 Liceul Unirea din localitatea natală şi a urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti (1925–1928), perioadă în care frecventează cenaclul literar al lui M. Dragomirescu şi debutează cu proză în revista „Ritmul vremii" (1928), semnând Apostol Fulga (nume folosit apoi curent). A fost profesor la Târnăveni, Odobeşti, Ismail, Bacău şi Focşani, iar după pensionare s-a stabilit la Bucureşti. A mai colaborat la „Universul literar", „Vitrina literară", „Facla", „Azi", „Treisprezece" (Focşani), „Revista Fundaţiilor Regale", „Timpul", „Convorbiri literare".

Proza din periodice prefigurează, cu câteva excepţii, romanul *Altceva* (1936), în care **A.** intenţionează să ilustreze o anumită stare a tineretului din deceniul al patrulea din secolul trecut, sesizabilă, de altfel, în scrierile vremii. Personajele sunt purtate de o nebuloasă aspiraţie spre afirmare socială, de o puternică dorinţă de a trăi intens. În fuga permanentă de monotonie şi plictis, de involuţie biologică şi de conştiinţa morţii, „sensul unic" al vieţii este satisfacerea instinctului, fără interogaţii şi angajări. Însă această cale nu neutralizează obsesia unui „altceva" nedefinit. Autorul foloseşte o formulă epică modernă, structurându-şi cartea în trei părţi, cu trei naratori – *Povesteşte ea…*, *Povesteşte el…*, *Şi acum autorul.* Scris în alt registru, romanul *Fericirea nu are istorie* (1942) pare o replică la dezorientarea din *Altceva* – fericirea este posibilă urmând căile fireşti ale vieţii şi nu alergând după himere. Volumele *Amarul sânge al strugurilor* (1969) şi *Război cu zurgălăi* (1971) fac parte dintr-un ciclu ce se vrea o „cronică a epocii", cu centrul în Odobeşti. „Însoţitor" şi grefier detaşat, implicit ironic, autorul reuşeşte să recreeze o realitate proprie. Alte trei romane anunţate în presă nu au mai apărut. Fie ca traducător, fie doar ca girant al unor traducători interzişi în perioada 1937–1944 (Eugen Relgis, Eugen B. Marian, Paul B. Marian),

A. a contribuit la editarea unor opere ale literaturii universale în versiune românească, între care *Jane Eyre* de Charlotte Brontë, *Rebecca* de Daphné du Maurier, *Familia Malavoglia* de Giovanni Verga, *Metropola* de Upton Sinclair.

SCRIERI: *Altceva*, Bucureşti, 1936; *Viaţa după paravan*, Ploieşti, 1939; *Fericirea nu are istorie*, Bucureşti, 1942; *Nici ei n-au rămas în urmă*, Bucureşti, 1949; *Amarul sânge al strugurilor*, Bucureşti, 1969; ed. Focşani, 2012; *Război cu zurgălăi*, Bucureşti, 1971.

Repere bibliografice: Mihail Şerban, *„Altceva”*, ADV, 1936, 16056; Ovidiu Papadima, *„Altceva”*, F, 1936, 2; Radu Preajbă, Boris Buzilă, [*Interviuri cu C. Apostol*], RRI, I, partea I, *106–112*; Dana Dumitriu, *„Amarul sânge al strugurilor”*, RL, 1970, 10; D. Florea-Rarişte, *„Amarul sânge al strugurilor”*, IL, 1970, 4; Liviu Chiscop, *„Amarul sânge al strugurilor”*, ATN, 1970, 7; Viola Vancea, *„Război cu zurgălăi”*, RL, 1972, 3. ***C. T.***

APOSTOLESCU, N. I. [Nicolae I.] (3.V.1876, Alexandria – 2.XI.1918, Piteşti), istoric literar, comparatist.

Înscris în 1883 la o şcoală primară din Alexandria, **A.** urmează, din 1888, Liceul „Gh. Lazăr” din Bucureşti, unde se mutaseră părinţii, Polixenia şi Iancu Apostolescu, negustor. După bacalaureat, în 1895, s-a înscris la Facultatea de Litere. Luându-şi examenul de licenţă, funcţionează un timp la Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti, apoi, din februarie 1899, este profesor la Liceul „I.C. Brătianu” din Piteşti. A predat aici, de-a lungul anilor, româna, franceza, elina, filosofia, printre elevii lui numărându-se G. Vâlsan, Gh. Ulieru, Ion Barbu, Istrate Micescu, Armand Călinescu, Ion Trivale, Ion Minulescu, Vladimir Streinu. În 1904 îi apare culegerea de „literatură, estetică, filologie” intitulată *Studii*, prefaţată de B.P. Hasdeu. Câştigând, în 1905, o bursă la Paris (pentru semantică şi literatură comparată), frecventează cursuri la École de Hautes Études şi la Sorbona, obţinând în 1909 titlul *docteur ès lettres*. Tezele *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine* (1909) şi *L' Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)* (1909) sunt susţinute în faţa unei comisii prezidate de Émile Faguet, din care făceau parte, printre alţii, Émile Picot şi Mario Roques. Între 1908 şi 1909 ţinuse cursuri de limba şi literatura română la École des Langues Orientales Vivantes. Întors în ţară, devine un animator al vieţii culturale piteştene, graţie îndeosebi artei lui de conferenţiar. Societatea Scriitorilor Români îl primeşte în rândurile ei. O primă tentativă, din 1915, de a ajunge suplinitor la Catedra de istoria literaturii române şi estetică literară de la Facultatea de Litere, eşuează. Abia peste trei ani, în toamna lui 1918, facultatea ieşeană avea să-l prefere altor candidaţi, dar pentru **A.** răspunsul, favorabil, vine prea târziu, cu câteva ceasuri înainte de a muri (în urma unei pleurezii).

Semnătura lui **A.** poate fi întâlnită mai des în „Literatură şi artă română”, „Conservatorul”, „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, unde a figurat şi în comitetul de redacţie, „Noua revistă română”, „Steagul”, dar şi în alte publicaţii, precum „Revista Societăţii Tinerimea Română”, „Adevărul”, „Epoca”, „Revista armatei”, „Revue de Roumanie”, „Flacăra”, „Gazeta Transilvaniei”, „Ţara nouă”, „Doina”, „La Politique”, „Duminica poporului”, „Glasul Argeşului”, „Lumină nouă”, „Convorbiri literare”, „Revista cercului de studii al Partidului Conservator”, „Cronicarul”. Îndeobşte, colaborările lui sunt însemnări literare, istorice, politice, dar şi pe alte teme. A scris versuri, cele mai multe lăsându-le în manuscris. Traducerile (semnate A. Nicoară) din Albert Samain, Sully Prudhomme, Henri de Régnier sunt publicate în „Literatură şi artă română”. Cele două volume din *Istoria literaturii române moderne* (1913–1916) oferă o imagine sumară a literaturii noastre, de la primele manifestări şi până la 1900. Având competenţa filologică şi libertatea de spirit care vin din şcoala dezinhibată a lui B.P. Hasdeu, **A.** suferă, însă, de un subiectivism care agravează insuficienţele gustului său literar. Erudiţia lui se lasă prea în voia reflexului comparatist, „izvoarele inspirărei” fiind căutate şi acolo unde ele nu există. Mai gravă este tăgăduirea absurdă a unor mari scriitori (Ion Creangă, M. Eminescu, Octavian Goga), autori de talie modestă, pe de altă parte, fiind trataţi cu excesivă generozitate. Studiile lui **A.**, în care istoricul literar se înfrăţeşte cu eseistul, vădesc o tendinţă spre teoretizări, amprenta hasdeiană putând fi uşor recunoscută.

Preia multe dintre simpatiile şi, mai cu seamă, antipatiile maestrului, lansându-se în aprecieri bizare. Ca „poeţi naţionali români" el nu-i acceptă decât pe Vasile Alecsandri şi pe George Coşbuc. În schimb, versurile lui Eminescu, în special postumele, nu ar fi având deloc o „înfăţişare naţională", pesimismul, ca şi medievalismul infuzând acestei lirici esenţe străine. În studiul *Bălcescu şi „Cântarea României"* **A.** atribuie istoricului muntean paternitatea misteriosului poem. A şi editat, de altfel, în 1914, lucrarea, sub numele lui N. Bălcescu, însoţind-o de un studiu introductiv. Alte încercări vizează fie folclorul, fie limbajul, privit în înfăţişările lui sociale ori sub aspect semantic, în timp ce *Ritm şi măsură* şi *Versificaţie românească* anunţă o cercetare de referinţă în poetica noastră – *L'Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)*. Înainte de a aborda stihurile mai vechi, stilisticianul examinează structura şi valorile versului modern românesc, confruntat cu pulsaţiile versificaţiei franceze. Silabele tonice şi cele atone se înscriu, în limba română – potrivit lui **A.** –, într-o succesiune care face din ritmul accentuat componenta esenţială a versificaţiei, în aşa fel încât rima poate chiar să lipsească. Se certifică deci posibilitatea versului liber, cu cezura mobilă. Unele dintre ideile acestui studiu au fost reluate de Mihail Dragomirescu, Vladimir Streinu, Ladislau Gáldi, Mihai Bordeianu. În postură de critic, **A.** este incitant, derutând însă nu o dată. El e tentat de a muta discuţia într-un plan al generalizărilor estetice (principiile operei de artă, mecanismul creaţiei, raportul dintre artist şi public). Se ocupă de personajul literar, compară drama cu poezia epică şi cu lirica, scrie despre opere aflate sub „domnia visului" ş.a.m.d. Îl reţin chestiunile de versificaţie şi cele legate de dificultatea traducerilor de poezie. Interesul îi este captat în mod deosebit de problematica imitaţiei (pe care nu o deosebeşte de influenţă), pe acest teren, însă, inventivitatea exegetului căzând în extravaganţă. În polemici ia partea lui Hasdeu şi sare ca ars când cineva îi contestă maestrului său vreo teorie. Pe M. Dragomirescu îl zeflemiseşte, şi tot aşa pe G. Bogdan-Duică şi pe N. Iorga. Pe cât de nedrept poate fi în persiflări, pe atât de cordial devine în portretele conturate lui B.P. Hasdeu, G.I. Ionnescu-Gion, Gr. G. Tocilescu sau Iuliei Hasdeu. Despre scriitorii francezi (Sully Prudhomme, Émile Gebhart, Maurice Barrès ş.a.) şi nu numai (Emerson), întocmeşte mici monografii. Domeniul în care se ilustrează este acela al literaturii comparate. Ecouri multe şi favorabile au însoţit, în străinătate, teza lui de doctorat *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, despre care scriu Émile Faguet, Léon Seché, Hippolyte Buffenoir, Alfred Jeanroy, Jules Feller, Mario Roques, Alphonse Bayot, Marcel Montandon, Gustav Weigand ş.a. De formaţie sorbonardă, pozitivistă, istoristă, autorul îşi dezvoltă teoria privilegiind instanţa emiţătoare – în acest caz, literatura franceză –, ceea ce face din romantismul românesc un fenomen de import. Cu excese şi erori, se urmăresc etapele influenţei franceze la noi, începând cu epoca fanariotă. Dacă eşafodajul teoretic nu e deloc ireproşabil, segmente ale cercetării se dovedesc, de multe ori, remarcabile. Destule identificări de izvoare sunt contribuţii de fineţe, însă răsfăţul sursologic îneacă operele supuse discuţiei într-o ploaie de „reminiscenţe" (de pildă o reţea de trimiteri îl împăienjeneşte pe Ion Heliade-Rădulescu: Lamartine, Chateaubriand, Victor Hugo, dar şi Alphonse Esquiros, G. de Mancy, Paul Hédouin, Elsa Grant). Unele sugestii vor fi reluate, nuanţat, de D. Popovici. Oricum, contribuţia comparatistă pe tărâm literar a lui **A.**, alături de aceea a lui Pompiliu Eliade sau de cea a lui Charles Drouhet, nu e de trecut cu vederea. De calitate sunt traducerile de poezie românească încorporate în *L'Influence*…, vădind un scriitor care se ignoră.

SCRIERI: *Despre cuvânt*, Bucureşti, 1900; *Studii. Literatură, estetică, filologie*, pref. B.P. Hasdeu, Bucureşti, 1904; *„Marin Gelea", roman de N. Petraşcu*, Bucureşti, 1906; *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; *L'Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)*, Paris, 1909; *Cetăţuile lui Negru Vodă şi a lui Ţepeş*, Bucureşti, 1910; *Tocilescu*, Bucureşti, 1912; *Hasdeu şi Tocilescu*, Bucureşti, 1913; *Istoria literaturii române moderne*, I–II, Bucureşti, 1913–1916; *Lenea*, Bucureşti, 1914; *Poezia munţilor*, Bucureşti, 1916; *Studii şi portrete literare*, îngr. şi pref. Ion M. Dinu, Cluj-Napoca, 1983. **Traduceri:** Émile Gebhart, *După ce Ulyse revăzu Itaca...*, Bucureşti, 1912; Jean Richepin, *Desfrânata*, Bucureşti, 1914.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, *290–292*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *342–351*; Streinu, *Versificaţia*, *117–118*, *123*, *135–136*, *162*; Bucur, *Istoriografia*, *139–143*; Mihai Bordeianu, *Versificaţia românească*, Iaşi, 1974, *24*, *39–40*, *53*, *61*, *71–72*, *97*, *99*; Vasile Voia, *N.I. Apostolescu comparatist*, SUB, Philologia, t. XXVIII, 1983; Ion M. Dinu, *Nicolae I. Apostolescu. Omul şi opera*, Craiova, 1983; Anghelescu, *Lectura*, *141–145*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *98–100*; Dan Grigorescu, *Introducere în literatura comparată*, Bucureşti, 1997, *334–336*. ***F. F.***

APOSTROF, revistă care apare la Cluj-Napoca, lunar, din ianuarie 1990, sub egida Uniunii Scriitorilor. Redactor-şef: Marta Petreu; colectivul redacţional (inițial): Liviu Maliţa, Ioan Milea, Ovidiu Pecican, Mircea Ţicudean, Virgil Leon; ulterior sunt cooptați Octavian Soviany, Ştefan Borbély, Ştefan Melancu, Horváth Sandor, Claudiu Groza, Dora Pavel, Irina Petraş, Lucács József, Adriana Pop şi Ana Moruţan. Dorind să continue programul revistei „Echinox", **A.** se concentrează îndeosebi asupra fenomenului literar şi cultural actual, surprins în diversele lui manifestări, dar şi într-o viziune integratoare. Printre rubricile mai importante se numără „Dosar", „Estuar", „Cronica literară", „Ospăţul filosofilor", „Vestiar", „Puncte de reper", „Eseu", „Café Apostrof", „Arhiva A", „Biblioteci în aer liber", „Colonia penitenciară", „Cu ochiul liber". Se publică versuri ale unor poeţi reprezentativi din diferite generaţii, de la perioada interbelică la cea contemporană, precum Lucian Blaga, Ion Barbu (inedit, 8–9/1994), Ion Pillat, V. Voiculescu, Nichifor Crainic, Radu Stanca (inedit, 5/2000), Radu Gyr, Adrian Maniu, Vintilă Horia, Ştefan Aug. Doinaş, Marin Sorescu (inedit, 5/1997), Mircea Cărtărescu, Mircea Ivănescu, Florenţa Albu, Ion Caraion, I. Negoiţescu (inedit, 8–9/ 1994), Magda Cârneci, Augustin Pop, Alexandru Muşina, Dan Damaschin ş.a. În intenţia de a introduce în circuit valorile culturii şi ale literaturii române trecute sub tăcere în perioada comunistă, revista tipăreşte o serie de pagini de proză, adesea cu caracter memorialistic, ale unor însemnaţi scriitori contemporani, iar din literatura interbelică reţine fragmente cu valoare îndeosebi documentară. Apar astfel texte din Camil Petrescu (fragmente din romanul inedit *Atomul*), Lucian Blaga (*Începuturile şi cadrul unei prietenii* – despre prietenia cu Nichifor Crainic), Cezar Petrescu (*Pe când eram mai tineri*, fragmente), Sextil Puşcariu (*Călare pe două veacuri* – pasaje cenzurate la editarea volumului în 1968, şi *Pagini de jurnal*), Eugen Ionescu (*Fragmente dintr-un jurnal intim*), N. Steinhardt (un fragment din prima versiune a *Jurnalului fericirii*), Paul Goma (din romanul *Astra*), Ion D. Sîrbu (un fragment din *Lupul şi catedrala*, *Fragmente de jurnal cu Blaga* şi din *Jurnal clujean*), Nicolae Balotă (fragmente din *Caietul albastru* şi din *Abisul luminat*), Petru Comarnescu (*Jurnal*, inedit), Gabriela Melinescu (*Jurnal suedez*), I. Negoiţescu, Adrian Marino, Mircea Zaciu, D. Ţepeneag, Norman Manea, Valentin Silvestru, Florenţa Albu, Magda Cârneci (*Jurnal pe sărite*) ş.a. Teatru semnează Petru Dumitriu, Mihai Ignat şi Bogdan Bădulescu. Un interes deosebit îl prezintă rubricile „Dosar" (îngrijită de Ion Vartic) şi „Arhiva A", unde sunt publicate texte mai puţin cunoscute sau inedite, documente, memorii şi dialoguri epistolare ale unor personalităţi ale literaturii române, frecvent însoţite de comentarii critice. Apar, astfel, scrisori emise de Lucian Blaga, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, D.D. Roşca, Petre Ţuţea, Eugen Ionescu, Ştefan Baciu, Ion Caraion, G. Călinescu, Radu Petrescu, Norman Manea, Ştefan Aug. Doinaş, Ilarie Voronca ş.a. În numere speciale, format carte, **A.** publică *Scrisori către bunul Dumnezeu* de Ion D. Sîrbu, *12 scrisori de pe culmile disperării* de Emil Cioran, însoţite şi de alte texte (12/1996) etc. Prin texte de arhivă sau printr-o suită de evocări însoţite uneori de fişe bio-bibliografice şi de studii critice, revista aduce în prim-plan câte un scriitor, mai cu seamă dintre cei căzuţi în dizgraţia regimului comunist, din România sau din diasporă. Consistente sunt dosarele consacrate lui Lucian Blaga (3/2000, 3/2003, 9/2004, 5–6/2006, 3/2007, cu texte inedite, evocări, manuscrise), Mircea Eliade (5/1996, 4/2006, 1/2008, 1/2012), Eugen Ionescu (9/1998, 11–12/2000, 11/2009), Emil Cioran (7–8/2004, 11/2006), Ion D. Sîrbu (12/2004, 11–12/2005, 9/2007, 3/2008, 3/2012), Mihail Sebastian (10 şi 11/2007, 2/2011), N. Steinhardt (1–2/1991) etc. Nu lipsesc dosarele dedicate unor scriitori precum Vladimir Nabokov ori unor curente, grupări şi mişcări artistice, ca avangarda sau Cercul Literar de la Sibiu. La rândul lor, anchetele **A.**, la care participă numeroşi oameni de cultură, se referă la receptarea contemporană a unor scriitori clasici şi moderni – printre ei I.L. Caragiale, Mihail Sebastian, Franz Kafka – sau la probleme mai generale, ca, bunăoară, criza culturii din 1946–1947, revizionismul, statutul actual al scriitorului. În domeniul studiilor literare, axate mai cu seamă asupra problematicii contemporane, revista atrage colaborarea criticilor şi istoricilor literari I. Negoiţescu, Matei Călinescu, Adrian Marino, Mircea Zaciu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Nicolae Balotă, Petru Poantă, Gheorghe

Grigurcu, Mircea Popa, Ion Vartic, Mircea Muthu, Alex. Ştefănescu, Ion Vlad; cronica de carte este semnată de Liviu Maliţa, Ioan Milea, Mircea Ţicudean, Virgil Leon, Ovidiu Pecican, Irina Petraş, Octavian Soviany, Mircea Petean, Ion Bălu, Dumitru Chioaru, Al. Cistelecan, Liviu Bleoca, Ştefan Borbély, Ruxandra Cesereanu, Sanda Cordoş, Gelu Ionescu, Ion Bogdan Lefter ş.a. Sunt comentate constant cele mai recente apariţii editoriale din domeniul literaturii, criticii sau filosofiei, în cadrul rubricilor „Cronica literară", „Puncte de reper" şi „Cu ochiul liber". În mod deosebit se remarcă eseurile, în special cele literare şi filosofice, inserate la secţiunile „Eseu" şi „Ospăţul filosofilor", semnate de Nicolae Breban, Marta Petreu, Virgil Nemoianu, Ion Ianoşi, Matei Călinescu, Radu G. Ţeposu, Valentin Protopopescu, Alexandru Sever, Michael Finkenthal ş.a. Sunt, de asemenea, retipărite texte de Nichifor Crainic (*Isus în ţara mea*), Nae Ionescu, Anton Dumitriu, Petre Ţuţea, Emil Cioran, Arşavir Acterian, N. Steinhardt. Traducerile selectează îndeosebi fragmente din operele unor scriitori moderni şi contemporani, însoţite uneori de prezentări succinte. Se publică poezii ale profesorului clujean de origine franceză Henri Jacquier în versiunea românească a lui Lucian Blaga şi Ion Barbu, fragmente din *Jurnalul ocult* al lui August Strindberg traduse de Gabriela Melinescu, din *Căutarea intermitentă* de Eugen Ionescu în tălmăcirea Ancăi Măniuţiu, din jurnalele lui Lev Tolstoi, din Franz Kafka, Henry Miller, F.M. Dostoievski, precum şi din scrieri aparţinând lui Emil Cioran, Petru Dumitriu, Paul Celan, Tristan Tzara ş.a. Din 2007 apar, aproape în fiecare număr, poeme ale avangardei ruse în traducerea lui Leo Butnaru. Revista găzduieşte, de asemenea, numeroase interviuri cu scriitori şi oameni de cultură români şi străini, de pildă cu N. Steinhardt, Nicolae Manolescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dorli Blaga, Nicolae Breban, Gheorghe Grigurcu, Cornel Regman, Alex. Ştefănescu, Andrei Pleşu, I. Negoiţescu, Norman Manea, Matei Călinescu, Jean Starobinski, Jean Rousset, realizate de Marta Petreu, Ion Pop, Mihai Dragolea, Dora Pavel ş.a. **A.** mai cuprinde o cronică teatrală, una plastică şi una muzicală, cugetări, aforisme (inedite de Lucian Blaga), revista revistelor, un „dicţionar de sinucideri" şi unul de „utopii şi antiutopii" şi ilustraţii. Alţi colaboratori: Victor Felea, Olga Caba, Ion Muşlea, Victor Cubleşan, Ioan Groşan, Diana Adamek, Mircea Ghiţulescu, Ion Stratan, Andriana Fianu, Adrian Popescu, Virgil Mihaiu.

M.W.

APOZIŢIA, revistă a cenaclului literar şi artistic cu acelaşi nume din München, apărută între 1973 şi 1994, anual în primii trei ani, ulterior cu numere duble, acoperind perioade de 2–5 ani; în total nouă volume broşate, de 190–230 de pagini. În noiembrie 2006 se editează primul număr al unei serii noi, cu apariţie anuală, de data aceasta sub egida Societăţii Culturale Româno-Germane Apoziţia cu sediul la München. Mai multe modificări survenite în caseta redacţională vădesc caracterul oarecum spontan al apariţiei acestei reviste de cenaclu. Ion Dumitru, în a cărui editură müncheneză se tipăreşte **A.**, este şi redactorul primului număr, cules pe gestetner; la numărul 6–7 (1980–1981) i se alătură ca redactor George Ciorănescu, conducătorul cercului literar, care până atunci figura ca lector şi corector; de la numărul 8–9 (1982–1985) G. Ciorănescu devine redactor unic, iar Ion Dumitru editor. Grafica de calitate (portrete, desene, viniete) şi coperta sunt realizate de Radu Anton Maier; sporadic, reproduceri după tablourile lui Stephan Eleutheriades, desene de Şt. Munteanu, fotografii de Dan Eremia Grigorescu, Aurelia Leicard ş.a. îmbogăţesc ilustraţia revistei. Un articol inaugural, *Ce este „Apoziţia"*, nesemnat, dar aparţinându-i fără îndoială lui George Ciorănescu, configurează profilul acestei publicaţii de cultură românească care nu-şi propune un program sau o direcţie literară, nu-şi pune problema „opţiunii sau adeziunii la una sau alta din şcolile, tendinţele şi curentele existente" şi nu refuză nici o experienţă aflată „în afara dogmatismului ultrasimplificator". Dincolo de refugiul artistic – „întâlnire în parte întâmplătoare de tineri cărunţi cu preocupări imaginar artistice, aparţinând la diferite familii spirituale" –, **A.** caută să împlinească imperative culturale majore, cărora intelectualii români din exil nu au încetat niciodată să le răspundă. „Căci – declară autorul articolului – astăzi cinstirea patriei prin cultură nu mai poate fi numai o afirmaţie, ci trebuie să fie o afirmare […]; a scrie româneşte la nivelul culturii occidentale este o operă la fel de folositoare cu a explica etosul românesc şi specificitatea valahă într-o limbă străină." Revista fructifică aproape integral producţia literară a membrilor cenaclului, scriitori români şi germani proveniţi din România şi stabiliţi în Germania. Rareori pot fi întâlnite semnăturile unor autori din afara graniţelor germane (Vintilă Horia, Mira Simian, Ştefan Baciu, Vasile Posteuca, Aron Cotruş, Ionel Jianu, Al. Busuioceanu, N. Novac).

Cei mai asidui semnatari sunt frații George și Alexandru Ciorănescu, Aristide Burileanu, Anton Baraschi, Ion Anastasiu, Ion Dumitru, Mathilde Kloss, Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, Annely Ute Gabanyi,Virgil Marin Gherasim, Emil Sigmeth, Dorina Ienciu, Jacob Popper. Primele numere sunt consacrate cu precădere versurilor originale şi traducerilor din poezia română în germană (Eminescu tradus de Mathilde Kloss), ca şi traducerilor din literatura universală (semnate de Al. Busuioceanu, Al. Ciorănescu, G. Ciorănescu, N. Novac, Giuseppe Cifarelli). „Note biobibliografice"succinte, conţinând date preţioase asupra scriitorilor din exil, prefaţează, începând cu numărul 3/1975, grupajele de versuri şi proză scurtă. Analizele critice, cronici şi studii istorico-literare, adeseori contribuţii de excepţie la bibliografia operei, precum studiul lui Horia Stamatu *Gr. Cugler–Apunake*, ori cel al lui G. Ciorănescu despre *Ion Barbu, poet de circumstanță,* risipite iniţial în cuprinsul revistei, sunt grupate la rubrica „Semnalări" (uneori „Semnalări. Interpretări. Comentarii"), sub semnăturile lui Aristide Burileanu, Gh. Timofte, G. Ciorănescu, Pavel Chihaia, Gelu Ionescu, I. Negoiţescu, Adolf Armbruster, Virgil Nemoianu şi Matei Cazacu. Consemnările, ca şi comentariile critice, au în vedere mai ales revistele şi cărţile exilului, dominate în anii '80 de tematica dezvăluirilor despre închisorile comuniste (G. Ciorănescu, *Piteştii. Apogeul torturii totale, Testamentul din morgă al unui supravieţuitor al temniţelor comuniste*; Doru Novacovici, *Despre închisorile şi lagărele prin care am trecut*; Cicerone Ioniţoiu, *Morminte fără cruce*). **A.** publică, de asemenea, pagini memorialistice pline de dramatism și suferință desprinse din experienţa concentraţională, între care *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*, memorial al anilor petrecuţi în închisoare de C. Noica (text citit în 1986, cu îngăduinţa autorului, în cenaclul Apoziţia, în traducerea lui G. Ciorănescu, după originalul englez). Sub genericul „Literatura nouă şi istoria recentă", Aristide Burileanu trece în revistă cele mai importante romane româneşti contemporane (*Delirul* de Marin Preda, *Feţele tăcerii* de Augustin Buzura, *Caloianul* de Ion Lăncrănjan). Sumarul ultimelor numere din prima serie a **A.** se îmbogăţeşte cu alte două rubrici: „Documente" – istorice şi literare (Iuliu Maniu, *O scrisoare inedită despre încheierea şi aplicarea armistiţiului*; Horst Fassel, *Un document inedit din 1864 despre I. Creangă*) şi „In memoriam", semnată de G. Ciorănescu (*Brutus Coste, diplomatul ostaş în slujba ţării*; *Horia Roman: poet prin vocaţie, jurnalist prin profesie*). Numărul 12–13/ 1991 este dedicat integral lui Eminescu, iar ultimul număr (14–15/1992–1994, apărut după moartea lui G. Ciorănescu) este consacrat aproape în întregime memoriei celui care aproape un sfert de secol condusese cel mai important cerc literar românesc din Germania şi revista cu acelaşi nume. Seria nouă, apărută după mai bine de un deceniu, îl menţionează pe Ion Dumitru ca fondator; director: Gheorghe Săsărman; coordonare literară: Gelu Ionescu; coordonare artistică: Radu Anton Maier. Continuitatea este marcată chiar din volumul inaugural, în care se reproduce articolul-program semnat de George Ciorănescu în 1973, se inserează un sumar al vechii serii a **A.** (Ion Dumitru), precum şi o listă a volumelor publicate în colecţia „Apoziţia". În structuta revistei intră şi acum versuri, proză, evocări, dialoguri, articole şi studii literare, prezentări biobibliografice etc. Semnatari sunt, în primul rând, Ion Dumitru, Gheorghe Săsărman şi Gelu Ionescu, lor alăturându-li-se George Banu, Pavel Chihaia, Dan Culcer, S. Damian, Dinu Ianculescu, Bujor Nedelcovici, Titu Popescu, Dieter Schlesak ş.a. ***M.P.-C.***

ARACHELIAN, Vartan (21.X.1936, Constanţa), prozator, publicist. Este fiul Supiei (n. Ovanesian) și al lui Haciadur Arachelian, comerciant. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1965), îmbrăţişează cariera jurnalistică: redactor la „Scânteia tineretului" (1965–1970) apoi, până în 1999, cu două întreruperi, în 1983 şi în 1991, când este îndepărtat temporar, redactor la Televiziunea Română. Din 1999 activează ca jurnalist independent. A debutat cu schiţe în ziarul „Dobrogea nouă" (1955), iar editorial cu volumul *Aventurile „originalității"* (1968). În 1996 a primit Premiul „Pamfil Şeicaru", iar în 1991 şi 1993 a fost distins cu Premiul APTR.

Cartea de debut, dar şi următoarea (*Cum învăţăm să trăim*, 1977) recomandau un publicist cu aptitudini de reporter şi de eseist pe teme civice. Textele de aici sunt montaje dinamice de reportaj, comentariu, interviu, anchetă, incursiune biografică, interferate ingenios. Ulterior **A.** este atras de evocarea istorică amplă, minuţios documentată şi resuscitând, pe un schelet epic, personaje şi evenimente reale. Intervalul de timp subîntins de

aceste documente cu tentă literară, situate la graniţa dintre reconstituirea istorică şi roman şi având ca liant tematic problema naţională, începe cu deceniile luptei de emancipare dinaintea Primului Război Mondial (*Sub blestemul imperiului*, 2000), continuă cu anii 1914–1916 (*Toamna pătimirii noastre*, 1980) şi următorii, până la 1 Decembrie 1918 (*Duminică, după infern*, 1983) şi se încheie cu deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, care face obiectul altui roman istoric, *Ediţie specială* (1990), reeditat în 1999 sub titlul originar, *Noaptea bastarzilor*. Este o frescă epică a vieţii politice româneşti (cu trimiteri substanţiale şi la contextul european), atinsă de „bizantinism" şi de agresiunea totalitară. Remarcabilă literar este radiografia contrastelor sociale ale unui Bucureşti policrom, a mediilor jurnalistice şi a unor figuri politice de prim-plan (I.G. Duca, Carol al II-lea, apoi „bastarzii" legionari ş.a.) Totul este evocat din perspectiva a doi ziarişti independenţi, însă documentul viu, personajele şi scenele istorice domină lumea romanului. Precedat de o culegere de documente (*Munca unui savant armean în România*, 2008), volumul *Siruni. Odiseea unui proscris* (2011) reconstituie elogios activitatea orientalistului Hagop Djololian Siruni, conaţionalul lui **A**. Tot un fel de „antologie" de texte, *„O scrisoare pierdută" la Teatrul Mic* (2011) restituie activitatea instituţiei în perioada 1977–1989.

SCRIERI: *Aventurile „originalităţii"*, Bucureşti, 1968; *Cum învăţăm să trăim*, Bucureşti, 1977; *Vorbeşte-mi de dragoste*, Bucureşti, 1978; *Toamna pătimirii noastre*, Bucureşti, 1980; ed. 2, Bucureşti, 2004; *Duminică, după Infern*, Bucureşti, 1983; ed. 2, Bucureşti, 2004; *Ediţie specială*, Bucureşti, 1990; ed. (*Noaptea bastarzilor)*, Bucureşti, 1999; *Convorbiri cu Corneliu Coposu*, Bucureşti, 1992; ed. (*Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*), Bucureşti, 1996; *Cuvântul care zideşte*, Bucureşti, 1993; *Faţă în faţă cu Petre Roman*, Bucureşti, 1996; *În faţa dumneavoastră: revoluţia şi personajele sale*, pref. Florin Constantiniu, Bucureşti, 1998; *Sub blestemul imperiului*, Bucureşti, 2000; *Sub semnul Crucii*, Bucureşti, 2001; *Măştile puterii*, Constanţa, 2002; *Siruni. Odiseea unui proscris*, Bucureşti, 2011; *„O scrisoare pierdută" la Teatrul Mic*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Victor Felea, *„Cum învăţăm să trăim"*, TR, 1978, 22; Sergiu Selian, *Un moralist modern*, TMS, 1978, 9; Victor Felea, *Anchetele reporterului*, TR, 1979, 7; Mihai Ungheanu, *O evocare lucidă: „Toamna pătimirii noastre"*, LCF, 1980, 17; Mihai Ungheanu, *„Duminică, după infern"*, LCF, 1984, 40; Val Condurache, *Romantismul epic*, RL, 1990, 36; C. S.[C. Stănescu], *Ultimul deceniu înainte de comunism*, ADV, 1999, 2973; C. Stănescu, *O bombă cu explozie întârziată*, CLT, 2011, 33, 34.

N.M.

ARAIA, Zicu A. (1.VIII.1877, Samarina, Grecia – 1948, Samarina, Grecia), poet. Din neam de ţărani macedoneni, **A.** s-a născut în cea mai înaltă aşezare din Balcani. A deprins buchile în satul natal, frecventând apoi, până în 1894, gimnaziul român din Ianina. După absolvire se înscrie la liceul român din Bitolia. În 1897, încheind anii de şcoală, vine la Bucureşti, pentru a urma, din 1898, Facultatea de Litere. Însă, fire mai puţin răzbătătoare, e covârşit de dificultăţile materiale şi, nevoit să renunţe la studenţie, intră ca bursier (1898–1899) la Şcoala Superioară de Agricultură din Herăstrău. În 1900 se întoarce la ai săi, pe plaiurile Pindului, unde, valorificându-şi iscusinţa pedagogică, va fi ani de-a rândul institutor la Meţova şi la Pretori, institutor-director la şcoala din Samarina (în timpul verii) şi la cea din Vlahu–Iani. Din 1924 dispune de o catedră la liceul român din Grebena, unde tipărea şi o revistă cu un titlu iubit de aromâni – „Lumina".

În „Lumina", „Calendarul aromânesc", „Lilicea Pindului", „Flambura", „Peninsula Balcanică", „Almanahul aromânesc «Frăţia»", „Revista aromânească", o altă „Lumină" (1936–1937), precum şi în „Dimândarea", „organ de luptă românească", **A.** îşi publică poemele evocatoare pentru existenţa zbuciumată, asediată de potrivnicii, a fraţilor săi „de ginte aromână". Această frântură de români trăieşte sub zări întunecate, căci „Ş'chirirea-aşteaptă un popor / când dulţea-l'i limbă cheare" (*S-a dus bucuria de la noi...*). În dispoziţie elegiacă, melancolia găsindu-şi un spaţiu de rezonanţă în decorul autumnal, samarineanul cântă de „dor şi jale", atent la ritmuri şi chiar la muzicalitatea rostirii. Îşi împărtăşeşte mâhnirile, iar alteori revolta, în versuri ce mărturisesc hotărât influenţa lui George Coşbuc, din a cărui lirică a şi încercat unele echivalenţe în aromână (*Moartea lui Fulger*, *Nunta Zamfirei*, *El Zorab*, *Noi vrem pământ*). În acelaşi grai, folosindu-se de o traducere a lui H.G. Lecca, în 1911 a transpus poemul *Enoch Arden* al lui Alfred Tennyson. Creionând, cu stângăcii şi asperităţi, pasteluri în care încearcă să dea contur unor crâmpeie senine, idilice din viaţa păstorească, punând, răzleţ, câte un accent satiric, **A.** nu uită nici o clipă că „armânescu sândzi strigî". Biruindu-şi deprimarea, el îşi aspreşte glasul, vrând să se exprime cât mai energic, mai răspicat. Numai că, temperamental, gesticulaţia combativă nu i se prea potriveşte. Samarineanul rămâne un poet strict dialectal.

SCRIERI: [*Poezii*], în *Antologie aromânească*, îngr. Tache Papahagi, Bucureşti, 1922, *155–166*, *170–172*, în Tache Papahagi, *Poeţii Z.A. Araia şi T. Caciona*, Bucureşti, 1932, *2–97*, în *Antologie lirică aromână*, îngr. şi pref. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1975, *174–183*, în UVPA, *178–188*; *Fudzi haraua di la noi*, îngr. Dina Cuvata şi Tiberius Cunia, Syracuse, NY (SUA), 1996. **Traduceri:** Alfred Tennyson, *Enoh Arden*, Monastir, 1911, reed. fragm. în *Antologie aromânească*, îngr. Tache Papahagi, Bucureşti, 1922, *167–169*.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Zicu A. Araia*, în *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *154*; Tache Papahagi, *Versuri în dialect*, „Peninsula Balcanică", 1924, 6; Ioan Scrima, *Poetul Zicu Araia*, „Lumina", 1936, 1; N. Chiriac-Dimancea, *Câţiva dintre scriitorii macedoneni. Contribuţia lor la literatura cultă românească*, „Revista noastră" (Ploieşti), 1938, 49–50; Hristu Cândroveanu, *Zicu A. Araia*, UVPA, *176–177*; Florin Faifer, *Samarineanul*, CL, 2003, 12. ***F. F.***

ARAMĂ, Horia (4.XI.1930, Iaşi – 22.X.2007, Bucureşti), poet, prozator, eseist. Este fiul Rașelei Zalmanovici (n. Goldu) şi al lui Iancu Zalmanovici, funcţionari; prenumele la naştere: Iosif. După ce a absolvit, în 1954, Şcoala de Literatură „M. Eminescu", **A.** a studiat la Facultatea de Filosofie din Bucureşti, fără a obține o diplomă. A lucrat ca redactor la Radio (1950–1952) şi la publicaţiile pentru copii „Luminița" (1954–1967), „Cutezătorii" (1967–1989) și „Star 2001" (1990–1994). Debutează în 1950 cu versuri pentru copii. A mai colaborat la „Viaţa românească", „România literară", „Contemporanul", „Echinox" ş.a. A semnat, singur sau în colaborare, traduceri din autori cehi, maghiari, polonezi, americani.

Primele volume ale lui **A.** – *Păsări călătoare* (1955), *Fumul, ploaia, un ţânţar şi-o pereche de-ochelari* (1957), *De la om la om* (1960), *Scări la stele* (1965) – versifică pentru uzul copiilor o serie de lozinci comuniste și de istorioare cu miez moralizator, culese eventual din mitologia partidului. Începând însă cu *Omul care are timp*, nuvelă pe tema dublului și a tinereții veșnice publicată în 1964 în colecția „Povestiri științifico-fantastice", **A.** se reconvertește la proza fantastică și SF. Volumele *Moartea păsării-săgeată* (1966) și *Cosmonautul cel trist* (1967), antologate în *Pălăria de pai* (1974), fixează posibilitățile scriitorului: stil liric, uneori opac, umanism manierat, localizări indeterminat-internaționale, imaginar suportând cu demnitate tutela maeștrilor. Ideile, fantastice sau SF, nu excelează prin originalitate sau complexitate, lăsându-se în seama atmosferei. În *Vânătorul*, de pildă, un bărbat ia drept țintă o căprioară cu șase picioare, abandonând însă ființa inexplicabilă pentru a nu tulbura echilibrul rațional al lumii. *Reminiscență* este construită ca o bandă Möbius: o beizadea intră într-o cameră misterioasă care proiectează povești și iese transformat în tatăl său. În *Noua Cartagină* un pui de caracatiță ajuns în canalizarea unui oraș capătă proporții monstruoase, distrugând așezarea. *Forma* închipuie o amenințare obscură à la H.P. Lovecraft, care-i împinge pe soldații germani să distrugă un sat românesc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; singurul lucru notabil este atribuirea criminalității germanilor unei surse extraterestre incomprehensibile. În *Pălăria de pai*, obiectul din titlu, prevăzut cu un gadget, induce purtătorului accidental o memorie falsă. Alte subiecte tratează legătură simbiotică dintre un bărbat și peluza din fața casei (*Peluza*), funcția premonitorie a greșelilor de tipar dintr-un ziar (*Greșeli de tipar*), un coșmar al telefoanelor deranjate (*Complotul*), avioane care capătă conștiință, deturnându-se singure (*Deturnarea*), un plan românesc pentru combaterea unui asteroid care amenință Pământul (*Cosmonautul cel trist*) sau pierderea contactului cu natura într-un viitor în care o banală albină devine o apariție înfricoșătoare pentru locuitorii orașelor (*Vizitatori*). Superior poate fi considerat romanul *Țărmul interzis* (1972), construit pe ideea SF a unui dispozitiv care asigură posesorului mobilitatea extracorporală – părăsirea propriului trup și parazitarea unor „gazde" succesive. Tema conștiinței flotante și a individualității sufletului uman este de altfel frecvent întâlnită la autor, inclusiv în romanul său cel mai cunoscut, *Verde Aixa* (1976): un grup de cosmonauți sunt lichidați pe rând de conștiința vegetală a unei planete dotate cu capacități cameleonice. Însă agentul planetei inteligente, metamorfozat în om pentru a fi infiltrat în grupul cosmonauților, sfârșește moralizator prin a se contamina de individualismul uman, trădând astfel apartenența la o gândire colectivă. Deși s-au făcut apropieri de *Solaris*, romanul lui Stanisław Lem, cartea lui **A.** este net inferioară: inaptă conceptual, ea opacizează prin lirismul exsanguu orice tresărire epică. *Jocuri de apă* (1975) oferă povestiri fantastice borgesiene, asortând la această filiație transparentă localizări hispanice. Piesa de rezistență a volumului și poate a întregii opere ficționale a autorului este

miniromanul *Pretext pastoral*: sub formă de saga a unui neam de păstori, scrierea reface, în același context hispanic, vechi scene biblice sau de roman popular, ritmând alert și fără sentimentalism prea vizibil istorii cu trădări, crime, adultere, lupte pentru putere, conchise în nota unui umanitarism pacifist. În *Dincolo de paradis* (1983) maniera recognoscibilă este aceea a lui Dino Buzzati, a cărui povestire *Vânători de bătrâni* – citată de altminteri – poate servi ca motto și ca indice tematic. **A.** a scris și literatură nonfantastică. *Dumnezeu umbla desculț* (1968) oferă o variație a mitului lui Pygmalion și o recondiționare a autenticismului interbelic. Un autor celebru, aflat în fața îmbătrânirii, adoptă un tânăr fără căpătâi, sărac și boem, încercând să-l transforme în scriitor. Însă creația sa se va împotrivi procesului în numele autenticității antiburgheze. *Cetatea Soarelui* (1978) este un roman din bucăți pe mai multe niveluri narative, complicate în maniera Școlii de la Târgoviște. Se reține satira caracterologică, inclusiv în sensul corectitudinii politice socialiste. Un capitol atribuit unui personaj dezbate idei privind utopia, valorificându-i pe Thomas Morus și pe alții. Autorul va reveni asupra utopiei în trilogia compusă din *Colecţionarul de insule* (1981), *Insulele fericite. Călătorie în lumea utopiei* (1986) și *O insulă în spaţiu* (1991), amplă foiletare adnotată a bibliografiei temei, incluzând și contribuții românești. La senectute, **A.** a recidivat în versuri, prin volumul *Egocentrism* (2000), și a publicat, sub titlul *Fiul risipitor nu se mai întoarce* (2004) un fel de memorii care evocă mai curând atmosfera unei vieți decât faptele ei. Predomină în această scriere autobiografică, la fel ca în celelalte pagini ale autorului, o melancolie depresivă, controlată însă cu eleganță. **A.** a scris și teatru, publicând în Colecția „Povestiri științifico-fantastice" piesa *Femeia cosmică* (1965).

SCRIERI: *Păsări călătoare*, Bucureşti, 1955; *Fumul, ploaia, un ţânţar şi-o pereche de-ochelari*, Bucureşti, 1957; *De la om la om*, Bucureşti, 1960; *Scări la stele*, Bucureşti, 1965; *Moartea păsării-săgeată*, Bucureşti, 1966; *Cosmonautul cel trist*, Bucureşti, 1967; *Dumnezeu umbla desculţ*, Bucureşti, 1968; *Ţărmul interzis*, Bucureşti, 1972; *Pălăria de pai*, Bucureşti, 1974; *Jocuri de apă*, Bucureşti, 1975; *Verde Aixa*, Bucureşti, 1976; *Cetatea Soarelui*, Bucureşti, 1978; *Colecţionarul de insule*, Bucureşti, 1981; *Dincolo de paradis*, Bucureşti, 1983; *Insulele fericite. Călătorie în lumea utopiei*, Bucureşti, 1986; *O insulă în spaţiu*, Bucureşti, 1991; *Egocentrism*, Bucureşti, 2000; *Planeta celor doi sori*, Bucureşti, 2003; *Fiul risipitor nu se mai întoarce*, București, 2004. **Traduceri:** Jíři V. Svoboda, *Cântece din Praga*, Bucureşti, 1958; Vasil Iv. Stoianov, *Zumbai zum*, Bucureşti, 1959; Szabó Magda, *Spuneţi-i Zsofiei*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Eugen Haidai); David Brin, *Poştaşul vine după Apocalips*, Bucureşti, 1993.

Repere bibliografice: Al. Sincu, *„Scări la stele"*, GL, 1965, 51; Ilie Constantin, *„Cosmonautul cel trist"*, GL, 1968, 3; Magdalena Popescu, *„Dumnezeu umbla desculţ"*, GL, 1968, 31; Mircea Iorgulescu, *„Ţărmul interzis"*, LCF, 1972, 45; Valeriu Cristea, *Diversitatea stilurilor*, RL, 1974, 30; Adrian Rogoz, [*Horia Aramă*], VR, 1974, 10, 1985, 3; Constantin Cubleşan, *„Verde Aixa"*, RL, 1977, 13; Alex. Ştefănescu, *Un zâmbet amar*, VR, 1979, 10; Al. Tănase, *„Colecţionarul de insule"*, RL, 1983, 39; Mirodan, *Dicţionar*, I, *66–68*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *100–102*; *Dicţ. analitic*, IV, *653–656*; Opriţă, *Anticipaţia*, *194–203*; Geo Şerban, *Singur printre amintiri*, „Realitatea evreiască", 2004, 212–213; Opriță, *Cronici*, *30–35*; Robu, *Science-fiction*, *124–134*; Popa, *Ist. lit.*, II, *947–948*. ***M.I.***

ARARAT, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între 1 iulie 1924 și mai 1942, ca publicaţie a armenilor din România, sub direcţia lui A. Manissalian, preşedintele Orfelinatului Armean din România, apoi a lui Vartan Mestugean, scriitor. **A.** este puternic ancorată în viaţa armenilor din ţară, despre care se dau tot felul de ştiri, dar şi în viaţa ţării de origine, al cărei trecut şi a cărei cultură sunt mereu readuse în atenţie, la fel ca şi viaţa comunităţilor armene din Serbia. Un loc important se acordă literaturii române, reproducându-se frecvent poezii de V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coşbuc, Al. Macedonski, Octavian Goga, Petru Vulcan, Smara, Mihail Cruceanu, N. Vulovici, Gr. V. Dimitriu. Dintre prozatori sunt prezenţi cu texte D.D. Patraşcanu, A. Aharonian, Gr. Zohrab, Grodian, Mikael Ohanesian, Raffi, Şirvarezade, V. Mestugean ş.a. Revista găzduieşte folclor, tradiţii şi obiceiuri armene şi numeroase articole despre viaţa şi trecutul armenilor, unele semnate de N. Iorga, H. Dj. Siruni, Ion Sân-Giorgiu, F. Macler, Jules Merza ş.a., N. Iorga primind la un moment dat Premiul Brémond sau Premiul Armenia pentru cercetările sale. Sunt prezentaţi doi poeţi armeni, V. Cozmin şi Daniel Varujan, precum şi francezul F. Macler, pentru cercetările sale în domeniu. Se reproduc o schiţă de Panait Istrati şi altele de Pierre Loti şi Franz Werfel şi se publică o variantă în armeană a baladei *Meşterul Manole*. Din literaturile străine sunt evocaţi scriitori ca Lamartine, Hugo, Barbusse, D'Annunzio ş.a. Este salutată traducerea *Bibliei* de Gala Galaction,

se deplânge moartea lui G. Ibrăileanu și a lui O. Goga, iar lui Eminescu i se consacră mai multe articole. ***M.Pp.***

ARARAT, revistă a Uniunii Armenilor din România, care apare la Bucureşti, lunar din 15 mai 1990 şi bilunar de la nr. 10/1993, ca serie nouă a publicaţiei cu acelaşi titlu (1924–1942), la iniţiativa publicistului Nşan Bogdan Căuş (Boghosian). Primele numere sunt finanţate din donaţii ale membrilor comunităţii. Din primul colectiv redacţional mai fac parte Varujan Vosganian (redactor-şef), Anaïs Nersesian, Bedros Horasangian, Dumitru Avakian, Madeleine Karacaşian şi Mihai Stepan-Cazazian; în 1996 redactor-şef devine Bedros Horasangian, iar de la numărul 4/1997, Mihai Stepan-Cazazian. Componenţa redacţională a fluctuat de-a lungul timpului, în prezent colectivul redacţional fiind alcătuit din Mihai Stepan-Cazazian (redactor-şef), Eduard Antonian, Vartan Martaian (redactori), Mihai Gheorghiu (fotoreporter), corespondenţi externi fiind Elena Ciobanyan (Armenia), Sergiu Selian (Australia), Giuseppe Munarini (Italia), Anton Lanis Şahazizian (Toronto), Edvard Jeamgocian (New York). De-a lungul existenţei sale postcomuniste, **A.** s-a definit ca publicaţie comunitară a minorităţii armene din România în relaţie directă cu populaţia majoritară. Viaţa culturală, politică şi religioasă a armenilor din ţară şi din diaspora, relaţiile între România şi Armenia, tradiţiile armeneşti, activitatea personalităţilor de origine armeană din cele mai diverse domenii sunt consemnate constant şi sistematic, ca şi date privind istoria comunităţilor armene din Moldova, Bucovina, Transilvania, Basarabia, Dobrogea sau din Bucureşti. Editorialele sunt semnate de Mihai Stepan-Cazazian; printre cei mai activi s-a numărat de la început Bedros Horasangian. Alte semnături frecvente: Sergiu Selian, Edvard Jeamgocian, Anaïs Nersesian, Madeleine Karacaşian, Oana Valentina Suciu. O relevanţă specială prezintă numeroasele evocări ale supravieţuitorilor câtorva „încercări" ale istoriei. Revista e preocupată de recuperarea memoriei traumatice a genocidului comis de organizaţia naţionalistă Junii Turci în aprilie 1915, bogat reprezentată prin mărturii, studii şi contribuţii multidisciplinare. Un loc important îl deţine comentarea apariţiilor editoriale, inclusiv a traducerilor din literatura armeană, a cărţilor despre armeni sau cu personaje armene, precum şi a manifestărilor cultural-artistice legate de etnicii armeni autohtoni. De-a lungul timpului s-au publicat numeroase materiale cu relevanţă documentară despre Ioan Vodă cel Viteaz, Gheorghe Asachi, Manuc bei Mârzaian, Petru Th. Missir, Grigore Buiucliu, Vasile Conta, Vasile Gh. Morţun, G. Ibrăileanu, Spiru Haret, Apcar Baltazar, Virgil Madgearu, Levon Mirahorian, Mihail Jora, H. Dj. Siruni, Vartan Mestugean, fraţii Haig şi Jeni Acterian, Grigore Trancu-Iaşi, Krikor Zambaccian, Ana Aslan, Hrandt Avakian, Ion Şahighian, Leon Kalustian, Alexandru Tatos. Dintre contemporani, sunt prezente adeseori nume de mai mare sau mai mică rezonanţă ale artei, literaturii şi ştiinţei contemporane, precum Varujan Cozighian, Krikor Pambuccian, David Ohanesian, Ervant Nicogosian, Varujan Vosganian, Varujan Pambuccian, Ştefan Agopian, Vartan Arachelian, Ara Alexandru Şişmanian, Harry Tavitian, Garbis Dedeian ş.a. Printre colaboratori figurează şi simpatizanţi extracomunitari, ca Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu, Norman Manea, Zoe Petre, Andrei Pippidi, Mihai Chioveanu, Paul Cernat ş.a. În perioada 2002–2012, cronica literară a fost ţinută – sub pseudonimele Florian F. Baiculescu, Mircea Goilav şi Cristina Manuk – de Paul Cernat. În afara acestui interval, principalul cronicar de carte al revistei a fost, sub un număr greu estimabil de pseudonime, prozatorul Bedros Horasangian. Ca o preocupare constantă, **A**. abundă în polemicile şi articolele de atitudine, legate în special de problema genocidului, de diaspora şi de controverse identitare ale istoriei recente. ***P.C.***

ARBORE, Grigore (pseudonim al lui Grigore Popescu; 11.VI.1943, Pietroşiţa, j. Dâmboviţa), poet, traducător, publicist. Este fiul Mariei (n. Cârstoiu) şi al lui Grigore Popescu, ţărani. A urmat liceul la Târgovişte şi a absolvit Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, secţia istorie veche şi arheologie (1965), precum şi Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu", secţia istoria şi teoria artei (1970). Între 1973 şi 1975 face studii de specializare la Scuola Normale Superiore din Pisa, în Italia, unde îşi dă doctoratul în istoria artelor (1975), obţinând şi doctoratul în filologie la Bucureşti (1981). Debutează cu versuri în „Luceafărul", în 1963; debutul editorial îl constituie volumul *Exodul* (1967). A fost redactor la „Scânteia" (1967–1968), „Luceafărul" (1968–1969), „Scânteia tineretului" (1969–1970), „Amfiteatru" (1971–1973, 1975–1982), „Viaţa studenţească" (1975–1982).

A publicat articole şi cronici de artă nu numai în periodicele la care a fost redactor, ci şi în „România literară", „Contemporanul" ş.a. În 1987 se stabileşte în Italia, unde lucrează la Consiglio Nazionale delle Ricerche, ca expert (1991), apoi ca director tehnic (din 1995) şi predă la universităţi din Pisa şi Veneţia. A coordonat mai multe expoziţii de artă şi volume dedicate picturii europene şi italiene. A tradus din italiană în română câteva cărţi de istoria artei şi estetică, unele în colaborare (André Chastel, Philippe Minguet, Antonio Tabucchi, Eugenio Garin). Este Cavaler al Ordinului de Merit al Republicii Italiene (1982) şi Cavaler al Ordinului Serviciul Credincios al României (2003).

Volumul de debut al lui **A.** propune o formulă lirică de factură clasicizantă (în sensul clasicităţii greco-latine), un amestec de onirism şi expresionism (poate influenţat şi de modelul poeziei lui Ioan Alexandru), exterior, decorativ, a cărui artificialitate se complică până la ermetism şi manierism, tendinţă accentuată în cărţile următoare. Călătoria („exodul"), corabia (luntrea), moartea şi reînvierea, umbra, devenirea (destinul), apa (fluviul, ploaia, marea), lumina (soarele, focul), fântâna, ochiul şi orbirea, cunoaşterea sunt polii simbolici ai acestei lumi poetice. O poezie emblematică, *Şi parcă totul?*, indică sensul unui exod universal, dinspre sudul solar (dominat de vegetaţie, de culoarea verde) către nordul nocturn (alb, acoperit de zăpezi). **A.** valorifică formule lirice dintre cele mai diverse: teme antice, stil clasicizant (obsedantul mit al argonauţilor, titlurile latine ale unor poeme), folclor, aluzii la poezii ori simboluri moderne consacrate (din simbolismul francez, *Corbul* lui E. A. Poe etc.). Spre exemplu, *Pax autumnalis*, prin formula prozodică, este o replică la *Oda* lui Mihai Eminescu, iar *Balada regelui Lys*, prin tematică şi stil, trimite la Ştefan Aug. Doinaş şi la Al. Macedonski. Se pot identifica alte afinităţi cu obsesiile bacoviene, cu descriptivismul pillatian, cu ermetismul barbian ori cu suprarealismul lui Gellu Naum. Fără a se impune în contextul literar al anilor '70 din secolul trecut, poezia scrisă de **A.** aduce o notă distinctă prin impersonalitatea rece, deghizată într-o imagistică livrescă, barocă. *Cometariul unui vis*, publicat în 2011, reunind poeme scrise în anii '80, este probabil volumul cel mai bun şi mai unitar al autorului. Două culegeri de publicistică, *Libertatea fără democraţie şi „Glonţul de aur"* (2005) şi *Destrămări multicolore* (2007), cuprind articole apărute în „Cronica română", în perioadele 2002–2004 şi 2004–2006, pe teme preponderent politice, dar şi sociale şi culturale. Majoritatea textelor se referă la actualitatea românească, dar câteva tratează şi probleme europene, pe un ton echilibrat, uneori ironic şi dintr-o perspectivă umanistă.

SCRIERI: *Exodul*, Bucureşti, 1967; *Cenuşa*, Bucureşti, 1969; *Auguralia*, Bucureşti, 1972; *Chagall*, Bucureşti, 1972; *Piero della Francesca*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1974; *Futurismul*, Bucureşti, 1975; *Averse*, Bucureşti, 1976; *Cetatea ideală în viziunea Renaşterii*, Bucureşti, 1978; *Bellini*, Bucureşti, 1978; *Stolul de argint*, Bucureşti, 1979; *Retrageri*, postfaţă Paul Dugneanu, Bucureşti, 1982; *Din toate părţile*, Bucureşti, 1984; *Forma ca viziune: Bernini şi stilistica barocului*, Bucureşti, 1984; *Paul Vasilescu*, Bucureşti, 1987; *Libertatea fără democraţie şi „Glonţul de aur"*, Bucureşti, 2005; *Destrămări multicolore*, Bucureşti, 2007; *Comentariul unui vis*, Bucureşti, 2011; *Isus între tâlhari. Scrieri de istoria artei şi a culturii*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: I. Negoiţescu, *Triptic poetic*, F, 1967, 11; Florin Mugur, *„Exodul"*, VR, 1968, 1; Valeriu Cristea, *„Exodul"*, AFT, 1968, 2; Florin Manolescu, *„Cenuşa"*, RL, 1969, 48; Doinaş, *Diogene*, *143–144*; Adrian Popescu, *„Auguralia"*, ST, 1973, 1; Dinu Flămând, *„Auguralia"*, ARG, 1973, 2; Mihai Ungheanu, *„Poeme"*, LCF, 1974, 37; Mincu, *Poezie*, *192–193*; Barbu, *O ist.*, I, *140–142*; Iorgulescu, *Scriitori*, *24–25*; Laurenţiu Ulici, *Conştiinţă şi opţiune*, CNT, 1979, 8; Mircea Iorgulescu, *Un spirit reticent*, RL, 1979, 20; Laurenţiu Ulici, *„Retrageri"*, CNT, 1983, 17; Grigurcu, *Existenţa*, *324–330*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *102–103*; Manolescu, *Enciclopedia*, *52*. ***R.D.***

ARBORE, Zamfir C. (14.XII.1845, Cernăuţi – 2.IV.1933, Bucureşti), publicist, memorialist.

Descendent al unor vechi familii de boieri, **A.** este fiul Olgăi (n. Reva) şi al secretarului gubernial Constantin Ralli. Urmează liceul la Chişinău, Nikolaev şi Harkov, se înscrie în 1865 la Universitatea din Moscova, trecând apoi la Academia Militară de Medicină din Petersburg, fără să-şi termine studiile. Intră în cercurile narodnice studenţeşti, este arestat şi întemniţat în cele din urmă în fortăreaţa Petropavlovsk, de unde, după o detenţie de mai bine de doi ani, ia calea exilului şi ajunge în Elveţia,

locuind întâi la Zürich, apoi la Geneva. Activează în cercurile socialiste de aici, în care se aflau numeroşi emigranţi ruşi, este, la un moment dat, secretar al lui Mihail Bakunin, redactează în limba rusă două gazete şi înfiinţează o tipografie, scoate mai multe broşuri de propagandă, trecute apoi clandestin în Rusia. În 1879 se stabileşte definitiv în România, cetăţenia română fiindu-i acordată în 1881. Adaugă la patronimicul Ralli, iar ulterior chiar îl înlocuieşte cu numele Arbure (Arbore) al neamului de boieri din care se trăgea bunica sa paternă, Smaranda. Contribuie la organizarea unor cercuri socialiste şi la editarea câtorva periodice de aceeaşi orientare. Cu vremea, s-a îndepărtat de prietenii lui politici, rămânând legat doar de aspiraţiile umanitariste ale mişcării; era, ca şi alte vlăstare aristocrate, un utopic, teoretizând, printre altele, menirea intelectualului în viaţa unei societăţi, necesitatea unei reforme morale întru regenerarea umanităţii. Constant a rămas numai în fervenţa urii lui faţă de ţarism. La Bucureşti lucrează în redacţia ziarelor „Românul", „Telegraful" (unde la un moment dat ajunge redactor-şef), „Telegraful român", „Corespondenţa română" ş.a. Este funcţionar la Arhivele Statului, conduce aproape trei decenii serviciul statistic al Primăriei, din 1903 e şi profesor de geografie, topografie, statistică şi limbă rusă la Şcoala Superioară de Război, fiind desemnat în 1920 şi senator.

Scriind în limbile rusă şi română, **A.** nu se mărgineşte la publicarea de propagandă narodnică. Colaborează la alcătuirea părţii privitoare la Rusia din *La Géographie universelle* a lui Elisée Reclus (geograf şi militant socialist care redacta împreună cu **A.** şi publicaţia „Le Travailleur"). Dar lucrarea sa de căpătâi este *Basarabia în secolul XIX* (1898; Premiul Academiei Române), o monografie istorico-geografică a ţinutului, interesantă în special prin datele arheologice, etnografice şi folclorice. Autorul elaborează şi *Dicţionarul geografic al Basarabiei* (1904). Gazeta politică „Basarabia", tipărită în 1905 la Geneva, îl avea ca redactor. Deşi nu s-a considerat scriitor, a lăsat o serie de confesiuni, multe mărturii autobiografice dezvăluind cel puţin un condei atent. Memorialistica din *Temniţă şi exil* (1894), *Nihiliştii* (1895), *În exil* (1896), reluată fragmentar în volumul *În temniţele ruseşti* (1923), evocă tinereţea agitată a unei generaţii, destinul nu o dată tragic al unor militanţi. Înaintea lui C. Stere, **A.** se referă la atmosfera terifiantă din Rusia ţaristă, la infernul închisorilor, elogiind elanurile generoase, sacrificiul luptătorilor antiţarişti, majoritatea oameni cu o tinereţe sfărâmată. Numeroase portrete de socialişti, cunoscuţi în Rusia, Elveţia şi România, sporesc, în pofida unor tuşe subiective, valoarea de document a scrierilor. Anterior publicase în „Amicul copiilor", revistă scoasă, între 1891 şi 1894, împreună cu Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), mai multe schiţe şi povestiri pătrunse de duioşie şi compasiune faţă de suferinţă, trecând cititorului chibzuite lecţii de morală. Apărute numai în presă, câteva texte, tatonări în literatura de aventuri, romane ori povestiri (*Fraţii Lupu*, *Gambuzino sau Căutătorii de aur*, *Istoria unui român în America*, *Diamantul pierdut*, *Mercedes şi Dolores* ş.a.), prelucrările după Cervantes, Daniel Defoe, Alphonse Daudet, H.C. Andersen, basmele şi legendele mitologice se adresau, la sfârşit de secol XIX, copiilor, vârstei lor. Un ciclu de corespondenţe intitulat *Scrisori din Basarabia*, apărut în „Telegraful" în intervalul 1880–1890 şi semnat Basarab, editat în două volume (1996–2002) de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, a fost atribuit de unii cercetători lui **A.**, ipoteză demontată de Tiberiu Avramescu.

SCRIERI: *Temniţă şi exil*, Râmnicu Sărat, 1894; ed. (În temniţă), Craiova, 1897; *Nihiliştii*, Bucureşti, 1895; *În exil*, Craiova, 1896; *Basarabia în secolul XIX*, Bucureşti, 1898; *În temniţele ruseşti*, Bucureşti, [1923]; *În puşcăria Petro-Pavlovsk*, Bucureşti, 1924; *Opere alese*, îngr. şi pref. A. Kidel, Chişinău, 1957.

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *251–255*; Iorga, *Oameni*, III, *361*, *372–373*; Paul Zarifopol, *Zamfir Arbore*, ALA, 1933, 644; A. Kidel, *Zamfir C. Arbure (Bibliografia scrierilor sale)*, Chişinău, 1936; G. Bezviconi, *Zamfir Ralli-Arbure*, „Analele Moldovei", 1942, 1–2; Haneş, *Scriitorii*, *268–285*; *Dicţ. lit. 1900*, *46–47*; *Zamfir Arbore (1845–1933). De la anarhism la onoruri militare*, în Sturdza, *Familiile*, I, *97–107*; *Dicţ. Chişinău*, *441–443*.

G.D.

ARBOROASA, societate cultural-literară a studenţilor români de la Universitatea din Cernăuţi, care a funcţionat între 1875 şi 1877. Modelul a fost Societatea Academică România Jună de la Viena. În condiţiile dominaţiei austriece, şedinţa de constituire s-a desfăşurat în decembrie 1875, iar cea inaugurală a avut loc la 17 februarie 1876, din iniţiativa lui Teodor V. Ştefanelli şi a lui Ciprian Porumbescu. Cel dintâi a ţinut cu acest prilej un discurs intitulat *Principiul naţionalităţilor în secolul al XIX-lea şi starea culturii românilor din Bucovina*, prezentând totodată şi scopul societăţii: „perfecţionarea reciprocă a membrilor pe terenul naţional, literar şi social, prin

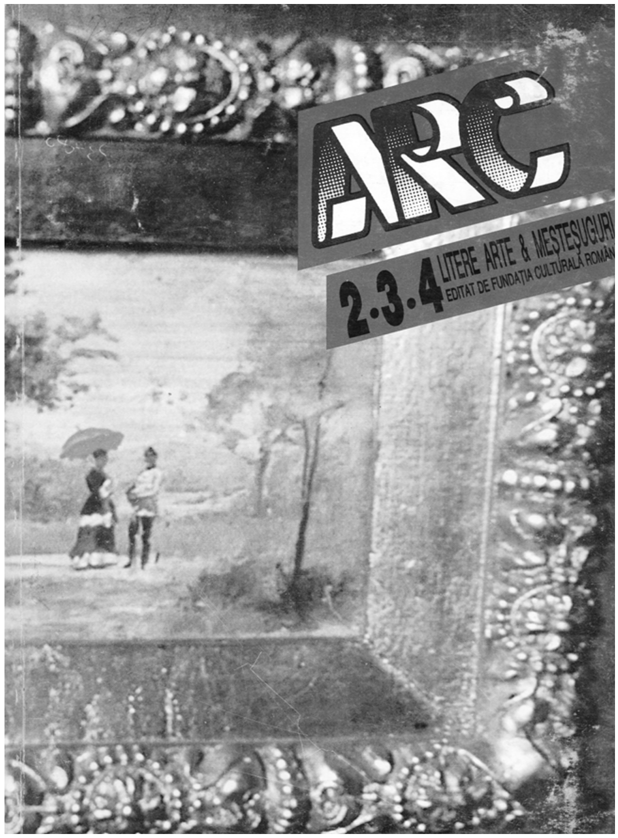
prelegeri literare, îndeletnicirea în arta oratorică, susţinerea unui cabinet de lectură, a unei biblioteci, aranjări de petreceri, serate literar-declamatorice muzicale, sprijinirea membrilor sărmani şi căutarea lor gratuită în caz de boală". Şedinţele societăţii erau fie administrative, fie social-literare. La aceste întruniri se făcea muzică, se citeau producţii literare originale, se declamau poezii, se susţineau conferinţe literare sau ştiinţifice, însoţite de discuţii. Societatea avea şi un imn compus de Ciprian Porumbescu, pe versuri de T.V. Ştefanelli. În primul an numărul membrilor a fost de patruzeci şi patru, T.V. Ştefanelli şi Vasile Morariu fiind membri extraordinari. Primul preşedinte a fost Gherasim Buliga, student la Litere, iar vicepreşedinte Ion Topală, student în teologie, pentru ca din noiembrie 1876 până în februarie 1877 conducerea să o aibă Iancu Cocinschi, student la Drept, iar din februarie până în noiembrie 1877 preşedinte să fie Ciprian Porumbescu, student la Teologie. În primul comitet de conducere mai figurase Gheorghe Popescu (secretar), Zaharie Voronca (controlor) şi Ilarie Onciul (casier). Societatea a scos şi o serie de reviste umoristice, precum „Linguşitorul", „Leuşteanul" ş.a. În aprilie 1877 membrii **A.** au luat iniţiativa întocmirii unei statistici a studenţilor români care frecventau universităţile Imperiului şi a efectuării unui recensământ al studenţilor români. Întrucât **A.** a primit unele ajutoare oferite de Ministerul Instrucţiunii din România şi l-a comemorat pe domnitorul Grigore Ghica cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la cedarea Bucovinei către austrieci, societatea a fost târâtă într-un proces oneros, iar conducătorii ei arestaţi şi întemniţaţi, fiindu-i confiscate documentele, cărţile şi banii. La 11 noiembrie 1877 s-a emis un ordin pentru desfiinţarea societăţii. Procesul a fost judecat în ianuarie–februarie 1878, în cele din urmă împricinaţii fiind eliberaţi. Altă societate cernăuţeană, Junimea, întemeiată chiar în 1878, îi va prelua spiritul, **A.** fiind reînfiinţată abia după unirea Bucovinei cu România şi desfiinţată în 1938, în timpul dictaturii carliste. O nouă etapă a existenţei societăţii culturale **A.** este cea postbelică, marcată şi de apariţia, în 1992, a revistei „Ţara Fagilor".

Repere bibliografice: Teodor Bălan, *Procesul Arboroasei. 1875–1878*, Cernăuţi, 1937; Corneliu Crăciun, *Societăţi academice din Bucovina*, I, Oradea, 1997; Anghel Popa, *Societatea Academică „Arboroasa" din Cernăuţi. 1875–1877*, Câmpulung Moldovenesc, 2008; Pantelimon Socaciu, *Arboroasa: file din cronica vieţii studenţeşti cernăuţene*, îngr. şi introd. Marian Olaru, Rădăuţi, 2009. ***I. Cr.***

ARC, revistă apărută la Focşani la 15 aprilie 1937 (un număr), cu subtitlul „Literatură şi pamflet". Redactor: Pavel Nedelcu. Articolul-program, *Precizări*, nesemnat, pune problema raportului poet–critic în termeni ireconciliabili: „Tu nu numeri, de fapt, stelele în versurile tale […], ca un pezevenghiu cu ochelari să-ţi dea nota 5 în literatură, pentru că nota 10 o poate primi numai dânsul". Militând pentru o artă tânără, fără complexe, opusă anchilozării intelectuale şi rutinei, **A.** publică un credo liric semnat de Virgil Carianopol (*Bilet tatii*), texte poetice de E. Ar. Zaharia (*Betelgeuse*) şi Vasile Dorneanu (*Primăvară*). Proza este reprezentată de N. Cantonieru, cu un fragment din romanul în manuscris *Amintirile unui copil de familie proastă*. Se mai reţin un comentariu dialogat imaginat de poetul Mircea Streinul pe tema inefabilului poeziei în context naţional și notele lui Ignat Buşilă pe marginea poemului *Ţara* de Aron Cotruş. ***I.I.***

ARC, revistă care a apărut la Bucureşti, trimestrial, între 1991 și 1997, cu subtitlul „Litere. Arte", sub egida Fundaţiei Culturale Române. Augustin Buzura este preşedintele publicaţiei, iar redactor-şef e George Bălăiță. Scopul **A.** este „polarizarea valorilor"; „având «tăria opiniunilor» şi, păstrându-şi, pentru a rămâne în miezul grav al lucrurilor, simţul umorului". „Mica noastră performanţă ar putea ajunge până acolo, încât tot ce este pretutindeni valoare românească să se cuprindă în paginile revistei" (*Vase comunicante* de George Bălăiță). **A.** are un conţinut divers, distribuit în câteva rubrici permanente şi în altele proprii doar unui anumit număr. Sub titlul generic „Facsimil", se publică, aproape în fiecare număr, documente inedite ale istoriei literaturii române şi universale: secvenţe din corespondenţa lui Tudor Vianu cu Ion Petrovici, a lui Jules Romains cu Ion Pillat, a lui G. Oprescu cu Paul Morand, a lui André Gide cu Elena Văcărescu, a lui Henry Negrescu cu Mihail Kogălniceanu, a lui Benedetto Croce cu Elena Bacaloglu, precum şi fragmente inedite sau mai puţin cunoscute din creaţia lui Paul Valéry, Voltaire, Bjørnstjerne Bjørnson, Eugen Ionescu ş.a. O rubrică aproape permanentă – „Geografia cărţii", ulterior „Mapamond" – reuneşte informaţii şi fragmente literare din spaţii culturale diferite: Spania, Belgia, Germania, Italia, Franţa, Grecia, Luxemburg, Olanda, Japonia, Suedia etc. Urmărind să facă cunoscută cititorilor din străinătate creaţia literară românească, revista publică fragmente

din operele unor scriitori români mai vechi sau aparţinând generaţiilor tinere, dar şi unele pagini inedite, precum şi articole referitoare la momente de seamă ale istoriei literaturii şi, în general, ale culturii româneşti. Sunt prezentate, în interviuri sau în articole speciale, personalităţi ale culturii româneşti: Grigore Moisil, Octav Onicescu, Geo Bogza, C. Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, Al. Rosetti, D.D. Roşca, Mihai Ralea ş.a. **A.** oferă cititorilor români şi pagini din scriitori prestigioşi ai literaturii universale: Ernest Hemingway, Octavio Paz, T.S. Eliot, Thomas Mann, Oscar Wilde, Aleksandr Soljeniţîn ş.a. Revistă cu o amplă paletă tematică, **A.** reuneşte în paginile ei poezii, fragmente de romane și de nuvele, eseuri, articole despre muzică, arte plastice, film. O rubrică interesantă este „Ieri" sau „Alaltăieri", în care sunt reproduse fragmente din presa secolului trecut (cu precădere din anii '30–'40), texte „de o actualitate atât de stringentă, încât, dacă n-ar fi fost semnate şi datate, oricare cititor ar fi putut jura că sunt scrise astăzi", restituite şi pentru „eleganţa stilului, percutanţa ideilor şi urbanitatea atitudinii autorilor", trăsături cu valoare de model. Sub genericul „Lecturi", sunt recenzate ultimele apariţii literare, iar la „Calendar" se consemnează principalele manifestări organizate, în ţară sau în străinătate, de Fundaţia Culturală Română. Revista este bogat ilustrată, pe lângă numeroase fotografii fiind reproduse desene, viniete, gravuri şi picturi celebre. Sub raportul ilustraţiei, se disting numerele în care sunt reproduse numai lucrări de Paciurea (1/1995), schiţe din Bucureştii anului 1869 datorate graficianului Domenico Preziosi (1–2/1996) sau inedite preluate după carnetele de acuarele şi desene în tuş ale Magdalenei Rădulescu (3–4/1996). Un farmec aparte are ilustraţia sepia a numărului 1–2/1997, conţinând numeroase fotografii, afişe de teatru şi concert, facsimile etc. Pentru cititorii străini **A.** publică, începând din 1994, un supliment în engleză şi franceză, „The Golden Bough", „Le Rameau d'Or", în paginile căruia sunt tipărite pagini din literatura română: balada *Mioriţa*, versuri de G. Bacovia, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, fragmente din proza lui Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Urmuz, V. Voiculescu, poeme de Virgil Mazilescu şi Leonid Dimov, referiri la literatura de avangardă din România, ilustrată cu versuri de Al. Macedonski şi Tristan Tzara (2/1995). Un număr special (1/1997) este dedicat romanului românesc, aici fiind reproduse şi câteva fragmente din opera lui Liviu Rebreanu, însoţite de consideraţii

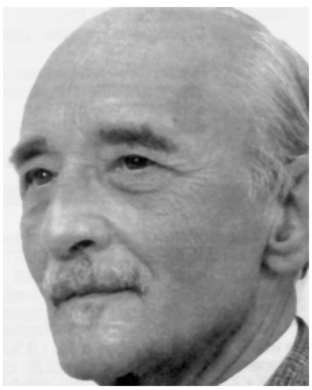
critice semnate de G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, Mihai Ralea ş.a., iar alt număr (4/1996) este consacrat ţăranului român, văzut prin intermediul lucrărilor lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, George Enescu, Constantin Brâncuşi. Şi suplimentele revistei **A.** sunt deosebit de frumos ilustrate, cu miniaturi de pe vechi cărţi româneşti existente în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, cu reproduceri după picturile lui Ion Gheorghiu, Victor Brauner sau cu imagini de la Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti. ***D.N.R.***

ARCA, publicaţie apărută la Arad, lunar din februarie 1990, apoi trimestrial din 1994, cu subtitlul „Revistă de literatură, eseu, arte vizuale, muzică". Până la numărul 4–6/1994 apare în format ziar cu 24 de pagini, apoi în format carte, cu un număr triplu de pagini, reunind trei numere, cu un album de artă în policromie de 12 pagini, pe hârtie lucioasă. Primul număr are o echipă redacţională alcătuită din Vasile Dan (redactor-şef fondator), Gheorghe Schwartz (redactor-şef adjunct), Emil Cilanu (secretar de redacţie), Romulus Bucur, Onisim Colta, Gheorghe

Mocuţa, Ovidiu Pecican (redactori). Odată cu numărul 4–6/1994, colectivul de redacţie este uşor modificat: Vasile Dan (redactor-şef), Romulus Bucur (redactor-şef adjunct), Dorel Dărăban, Gheorghe Mocuţa, Dorel Sibii, Gheorghe Schwartz, Viorel Simulov (prezentare artistică), Călin Chendea, redactor. Actuala echipă redacţională este compusă din Vasile Dan (redactor-şef), Romulus Bucur (redactor-şef adjunct), Ioan Matiuţ, Gheorghe Mocuţa, Carmen Neamţu, Onisim Colta (prezentare artistică), Călin Chendea (design – redactori). Redactori asociaţi: Lucia Cuciureanu, Lia Faur, Lavinia Ionoaia, Lajos Notaros, Horia Ungureanu, Ciprian Vălcan, pe parcurs figurând şi alte nume. În articolul-program, nesemnat, se arată că **A.** este prima revistă de cultură apărută în Arad după lunga perioadă de dictatură comunistă. Pe prima pagină a numărului inaugural este republicată poezia de debut *Pe ţărm…* a lui Lucian Blaga, apărută în 1910 în revista arădeană „Tribuna", sumarul beneficiind de prestaţia unor nume prestigioase: Cornel Ungureanu, Valeriu Cristea, Ştefan Aug. Doinaş, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Schwartz, Alexandru Muşina ş.a. La rubrica „Texte expulzate" se reproduc articole şi versuri ale unor autori exilaţi sau interzişi înainte de 1989, precum Matei Vişniec, Ion Caraion, Matei Călinescu, Mihai Ursachi, I. Negoiţescu, Gelu Ionescu. Pe lângă scriitori din România sau din diasporă, **A.** a inclus autori de origine română din Republica Moldova, Serbia sau Germania. Revista şi-a păstrat de-a lungul timpului secţiunile importante. „Cronica literară", foarte atentă faţă de fenomenul la zi, este susţinută constant de Vasile Dan, Romulus Bucur şi Gheorghe Mocuţa. Analiza literaturii române actuale continuă şi într-o altă secţiune, „Lecturi paralele", unde semnează cei trei critici de la „Cronica literară" şi numeroşi alţii: Petru M. Haş, Lucia Cuciureanu, Lia Faur, Ovidiu Pecican, Felix Nicolau, Radu Ciobanu, Simona Constantinovici, Gheorghe Secheşan ş.a. Importantă este, de asemenea, rubrica „Eseu", unde scriu Horia Medeleanu, Petru M. Ardelean, Viorel Gheorghiţă, Lajos Notaros, Gheorghe Lazea, Gheorghe Mocuţa, Andrei Mocuţa ş.a. În aproape fiecare număr există un album consacrat unui artist plastic, cu precădere român, uneori străin. Secţiunile „Poezie" şi „Proză" sunt susţinute de autori din toată ţara. În numărul 1–3/2010, de pildă, publică proză Radu Aldulescu, iar în numărul 4–6/2011 figurează cu poezie Ioan Moldovan, Traian Ştef, Maria Mocanu, Sorin Lucaci, Regéczy Szabina Perle, Monica-Rodica Iacob. În **A.** au debutat Ciprian Vălcan (1991), Mihai Neamţu (1991), Felix Nicolau (1995), Ştefan Caraman (1996),Vasile Leac (2000), T.S. Khasis (2002). La rubrica „Bibliotheca universalis" sunt prezentaţi sau traduşi scriitori străini, îndeosebi contemporani. Sunt inserate poezii ale laureatului Nobel Tomas Tranströmer în traducerea lui Constanţiu Mara, precum şi versuri din lirica slovenă de azi. Foarte vie este rubrica „Dialog", care cuprinde interviuri cu personalităţi străine şi româneşti. Astfel, Ciprian Vălcan şi Ilinca Ilian realizează un dialog cu scriitorul argentinian Saul Yurkevich, tot cei doi publică un interviu cu Liliana Herera pe tema *Cioran şi Columbia*. Ciprian Vălcan mai aduce în paginile publicaţiei şi alte dialoguri, cu personalităţi franceze, italiene, maghiare, referitoare la Emil Cioran. **A**. mai are o rubrică, intitulată „451^0 Fahrenheit", dedicată analizei unor reviste literare şi culturale româneşti sau unor aspecte ori evenimente literare, alta, sub genericul „Contact", cu succinte observaţii şi aprecieri despre cărţi nou-apărute, şi încă o rubrică, intitulată „Confirmare de primire", unde redactorul-şef semnalează cărţile şi revistele primite la redacţie. În ultimii anii **A.** a intrat în proiectul european „Review Within Review" şi a publicat în interiorul ei revista maghiară „Jelenkor" din Pecs (7–9/2010), apoi „Apokalipsa" din Ljubljana în română (7–9/2012), fiind, la rându-i, inclusă între copertele revistei „Apokalipsa" în limba slovenă. De-a lungul anilor au mai semnat sporadic nume prestigioase ale literaturii române, precum Livius Ciocârlie, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu, Nicolae Breban, Paul Goma, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Mircea Mihăieş, Gheorghe Grigurcu, Vladimir Tismăneanu ş.a. ***D.V.***

ARCADE, supliment al ziarului „Tribuna Sibiului", apărut la Sibiu, cu o periodicitate neregulată, între 1969 şi 1971; nu conţine o casetă redacţională. Revista are un profil larg, abordând domenii diverse – istorie, învăţământ, psihologie, etnografie, artă plastică, muzică, teatru – şi informând asupra vieţii cultural-artistice sibiene. Locul cel mai important îl ocupă literatura, **A.** valorificând în cea mai mare parte potenţialul artistic local. Poezia – grupată uneori în rubrici de autor, alteori sub genericul „Lirice" – este ilustrată cu versuri de Victor Nistea, Mira Preda, Titus Andronic, George Popa, Gheorghe Grădinaru, Nicolae Petru, George Puşcariu ş.a.; o suită de epigrame apare sub semnăturile C. Micandru, Marin Niţă, Traian

Suciu. Se publică şi din lirica poeţilor sibieni de limba germană Christian Maurer, Werner Bossert, Georg Scherg, Gerhard Eike, în traduceri realizate de Mircea Avram şi Corneliu Buchholzer. Este de remarcat (re) tipărirea unor tălmăciri ale lui Pimen Constantinescu din italiană (Dante, poezie friulană). Proză – schiţe, povestiri istorice – semnează N. Ladmiss-Andreescu, Aurel Călinescu, Paul Constant, Rodica Braga, Ion Aronescu, iar dintre prozatorii de limbă germană, Anneliese Suchanek. Din literatura dramatică se include în sumar primul act al ultimei piese scrise de Radu Stanca, legenda dramatică *Povestea dulgherului şi a frumoasei sale soţii*. Literatura populară este de asemenea prezentă în paginile revistei, prin câteva balade voiniceşti culese din Mărginimea Sibiului. În cadrul rubricii „Prezenţe editoriale sibiene" sunt recenzate plachete de Mira Preda (*Ascunsa vulnerare*), Ecaterina Săndulescu (*Cântecul spiralelor*), Victor Nistea, volume de povestiri şi nuvele ale lui N. Ladmiss-Andreescu, ediția a doua a romanului istoric *Iancu Jianu* de Paul Constant, volumul *Teatru* al lui Radu Stanca. La rubrica „Şantier. Convorbiri", se fac incursiuni prin interviuri în „atelierele de creaţie" – ultimele apariţii, texte în lucru, proiecte – ale scriitorilor sibieni. Sub titlul *Amintiri despre Lucian Blaga*, nepotul acestuia, Lionel L. Blaga, evocă perioada 1940–1943, petrecută de poet la Sibiu. ***L.D.***

ARCADE, L.M. (pseudonim al lui Leonid Mămăligă; 13.VII.1921, Vaslui – 4.IX.2001, Paris), prozator, poet, eseist, dramaturg.

Este fiul Semproniei (n. Terfaloga) şi al lui Mina Mămăligă, ofiţer. Îşi face clasele elementare şi liceale la Lugoj, localitate din care se trăgea familia mamei sale, şi la Lipcani (Bucovina), luându-şi bacalaureatul în 1940 la Lugoj. Urmează Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (licenţiat în 1944), dar și trei ani la filosofie. Se înscrie în Baroul de București. Debutează încă din liceu, cu poezii, la „Iconar", dar adevărata afirmare publicistică o consideră a fi eseul *Cele două Europe*, publicat în 1943 în paginile revistei „Vremea". Colaborează de asemenea, în primii ani după război, cu articole politice, semnate Lozan, la „Dreptatea". În 1946 obţine din partea guvernului francez o bursă de studii la Paris, unde se stabileşte definitiv, întreprinzând cercetări paralele de economie politică în vederea trecerii unui doctorat a cărui temă, *Maximalismul*, determină şi câteva eseuri publicate din 1951 în „România viitoare", revistă a exilului anticomunist de la Paris. Face parte din grupul studenţilor refugiaţi, naţional-ţărănişti, sprijiniţi de Comitetul Naţional, sub aripa lui Constantin Vişoianu şi Alexandru Cretzeanu. În 1949 şi 1950 a fost director literar adjunct al Editurii Pavois, iar din 1951 până în 1976 director comercial şi apoi director al unei societăţi pe acţiuni. E prezent, la mari intervale de timp şi cu destulă reţinere, în câteva dintre cele mai importante publicații culturale ale exilului, precum „Destin", „România", „Fiinţa românească", „Prodromos". Încercările literare de acum abordează o paletă extrem de largă, de la poeme, eseuri şi povestiri până la pagini de critică literară, recenzii de cărţi. Cele dintâi povestiri, datând din 1949, sunt însăilări satirice, plecând de la realităţile dramatice ale exilului, tratate în tonalităţile caragialeşti deja manifeste în presa de coloratură naţional-ţărănistă („Moftul român" ş.a.). Figurează, de altfel, în antologia *Poezia românească nouă*, alcătuită în 1956 de Vintilă Horia. Se numără printre membrii fondatori ai cenaclului Anotimpuri şi ai revistei cu acelaşi titlu, iniţiată în 1955 de N.A. Gheorghiu. În 1963 creează Cenaclul de la Neuilly-sur-Seine, pe care îl găzduieşte în locuinţa sa. Aici citeşte, capitol după capitol, prima lui carte, *Poveste cu ţigani*, publicată în 1966 în seria editorială iniţiată sub titlul „Caietele Inorogului", în care a mai inclus cărţi de Mircea Eliade şi Horia Stamatu, instaurând un climat intelectual cultivat cu intenţia de a defini un adevărat grup literar. Din 1980 coordonează, împreună cu Aureliu Răuţă, cercul şi gruparea editorială Hyperion.

Poveste cu ţigani s-a bucurat de succes în publicistica exilului, dar a rămas în perspectiva interpretativă a multora drept o carte stranie, greu definibilă. În revista „Prodromos" Andrei Scrima a încercat, de altfel, o decodificare a prozei lui **A.**, apropiindu-l pe autor de registrul literaturii iniţiatice, de resursele „secrete" ale literaturii lui Mateiu I. Caragiale şi Ion Barbu. Prozatorul lucrează nu cu fapte şi întâmplări, ci cu pilde, ca în „cărţile de învăţătură"

sau ca în „vieţile sfinţilor”. Jocul artistic astfel dezvăluit implică o anume arhaizare a cuvântului şi o structură a frazei ce simulează şi sugerează totodată înţelepciunea, tâlcul. *Poveste cu ţigani* s-ar fi putut intitula, într-un înţeles mai perceptibil receptării critice, *Povestea păcatului* şi a ispăşirii lui, ceea ce face din această naraţiune o retranscriere în esenţă a preocupărilor fundamentale din literatura de înţelepciune şi din cărţile populare de prevestire ale Evului de Mijloc. Sensul iniţiatic pe care-l descifra Andrei Scrima în *Poveste cu ţigani* se pierde totuşi la **A.** sau se rezumă la o nuanţă contemplativ-constatativă. Căderea în derizoriu, modificarea registrului tradiţional prin alterarea înţelesurilor odată cu desacralizarea istorică a lumii se petrec la **A.** şi în cea de-a doua carte a sa, *Revoluţie culturală* (1983) sau, şi mai pregnant, în piesa de teatru *Umbra*. Tema este din nou cea a Judecăţii de Apoi, acum plasată în planul strict istoric. Procedeul rămâne cel parabolic, totul concentrându-se într-o utopie care acţionează cu personaje conceptuale, fără identitate particulară, fără trăire psihologică. O revoltă a boemei (studenţii) se ridică împotriva terorii modificatoare de perspective, exercitată de un regim al modernizării exprese, ce desfiinţează valorile umane, tinzând să le anuleze. Lupta se dă într-un cimitir, pe care „temniţarii”, excavatorul puterii, vor să-l demoleze pentru a construi în loc o fabrică de săpun franţuzesc, în timp ce insurgenţii îşi fac baricade din oseminte. Trimiterile de ordin parabolic abundă şi aici (cei doisprezece „studenţi” compun un fel de „Cină de taină”), dar tendinţa parodică duce mai evident lucrurile spre universul închis al comunismului. Tenta satirică, prezentă şi în antiutopiile din dramaturgia lui **A.** (câteva piese au fost puse în scenă în țară după 1989), semnifică, în realitate, înclinarea povestitorului de a afla în hazul de necaz echilibrul nu numai narativ, dar şi ideatic. Parodicul se impune în *Scrisorile lui Condurică*, „basm dramatic în IX tablouri”, de fapt o reluare a *Revoluţiei culturale*. Spiritul parodic se manifestă şi în prima dintre piesele de teatru ale lui **A.**, *Ultima cauză a marelui Just* (titlul versiunii româneşti realizate după textul redactat în franceză, *La Crypte et la chèvre*, scrisă în 1971). Deriziunea are, şi acum, trimiteri evidente la totalitarism şi la spectrul tragico-ridicol al comunismului; ceea ce a şi provocat comentarii nefavorabile în cronicile pariziene de spectacol ale piesei. O abordare a absurdului încercase scriitorul încă din *Timbrele de altădată*, unul din microromanele ce i-au pregătit debutul literar, publicat, după aproape o jumătate de veac de la scrierea lui, în „Jurnalul literar” (1998), şi, mai accentuat în nuvela *Pe vremea şoferilor ruşi…*, text redactat în limba franceză, tipărit în revista „L’ Authenticité” (decembrie 1997) şi încredinţat ulterior, în versiunea românească a autorului, tot „Jurnalului literar” (ianuarie 2000). O familiarizare cu absurdul demonstrase **A.** într-un eseu consacrat lui Eugen Ionescu, eseu care, alături de acela consacrat lui Mircea Eliade – *Marele Arhitect* – şi de paginile dedicate lui Ştefan Lupaşcu, intitulate *Afectivitatea şi cele trei materii*, se numără printre textele memorabile în cariera lui de comentator literar.

SCRIERI: *Poveste cu ţigani*, Neuilly-sur-Seine, 1966; ed. pref. Andrei Scrima, Bucureşti, 1996; *Revoluţie culturală*, Paris, 1983; ed. Bucureşti, 1996; *Teatru*, pref. Manuel de Diéguez, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Ion Simuț, *Un basm al ursitei*, RL, 1991, 50; Horia Stamatu, *L. M. Arcade*, în *Românii*, *13–15*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *85–89*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *24–26*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *103–104*; Sanda Diaconescu, *Dramaturgia – „ultima cauză”*, JL, 1996, 9–24; Elena Zaharia-Filipaș, *O nouă „Poveste a vorbei”*, CC, 1997, 1–2; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *229–238*; Mircea Muthu, *Literatura sudului*, JL, 1998, 1–2; Justin Ceuca, [*L. M. Arcade*], APF, 1998, 6, 1999, 7–8; Cornelia Ştefănescu, *Despre „vremea şoferilor ruşi...”*, JL, 1998, 7–8; Ghiţulescu, *Istoria*, *406–407;* Ungureanu, *La vest*, II, *29–43*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, Bucureşti, 2002, *147–155*; Florescu, *Menirea*, *125–137*; Manolescu, *Enciclopedia*, *53–55*. ***N. F.***

ARCAN, Sofia (pseudonim al Sofiei Ştefănescu; 14.I.1917, Moldova Nouă, j. Caraș-Severin – 27.V.1992, Timişoara), prozatoare. Debutează cu povestirea *Zi de plată* la revista „Fruncea” în 1935, iar editorial cu romanul *Iana hoinara*, apărut în 1943. A mai colaborat la „Scrisul bănăţean” („Orizont”) ş.a. I s-a acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara pentru romanul *Neştiutele noastre iubiri* (1975), pe care prozatoarea îl consideră debutul său editorial semnificativ.

După romanul *Iana hoinara*, remarcat de Pompiliu Constantinescu pentru „sinceritatea şi rezonanţa lui umană”, prozatoarea trăieşte, în perioada postbelică, o lungă perioadă sub zodia reportajului, pentru a reveni târziu la roman. Capacitatea de observaţie realistă şi interesul arătat demonstraţiei se asociază cu intenţia analitică în romanele *Neştiutele noastre iubiri* şi *Singură*

în bătaia lunii (1977). În *Vara suferinţelor* (1980) şi în *Joc întrerupt* (1986) structura compoziţională se schimbă, romanele fiind, de fapt, colaje de jurnal şi de recuperări ale unor întâmplări, mai vechi sau mai recente. Mereu amânata scriere a romanului, invocată în jurnal, se constituie ca formulă de scriere a lui. *Neştiutele noastre iubiri* include un posibil roman al mamei şi al copilăriei, memorabilă fiind figura mamei, care se întregeşte treptat prin notarea minuţioasă a relaţiilor familiale, a întregii atmosfere din casă. Suflet rustic, mama percepe forţa tonifiantă a naturii, este legată de „aroma pădurii şi mirosul de fân”. Se simte străină la oraş („cuşca asta afumată”), pe care îl acceptă de nevoie, viaţa ei fiind guvernată de demnitate şi perseverenţă. În această explorare a existenţelor legate de natură, de mentalitatea rurală, chiar dacă acţiunea se desfăşoară la oraş, sunt de găsit cele mai bune pagini ale romanului. Ruperea de tradiţie e considerată curată erezie. Constatarea unei protagoniste – „voi umblaţi pe pământ, nu zic, numai că v-aţi rupt rădăcinile prin care să-i simţiţi tainele” – nu-i o simplă apostrofare, ci un mod de a reaminti forţa modelatoare şi de iniţiere a tradiţiei. În aceste pagini de evocare a satului cu eresurile şi obiceiurile sale, stilul scapă de crisparea demonstraţiei, devine mai fluent şi mai captivant. Notabil rămâne modul de a descoperi lumea copilăriei, cu un acut simţ al nuanţelor şi al detaliilor de comportament. *Joc întrerupt* urmăreşte frângerea, destrămarea şi refacerea unor relaţii familiale. „Orgoliul Herganilor” – dorinţa de a menţine viu cultul rudeniei – devine pivotul întregului text. Artistul plastic Miron Hergane îşi descoperă mama într-un labirint existenţial atent vegheat de Elena Hergane (Nana), personaj ce se reţine prin ataşamentul pentru ai săi. Înşelată în dragoste, ea îşi canalizează toată forţa posesivă a iubirii în această zbatere dramatică pentru păstrarea „orgoliului” familiei. Firul epic se cristalizează incert, aproape imprevizibil. Multe pagini sunt însă greoaie, altele lineare, plate, iar în conturarea lui Miron Hergane desenul e inexpresiv, autoarea ratând drama artistului, pe care o avea în proiect.

SCRIERI: *Iana hoinara*, Bucureşti, 1943; *Neştiutele noastre iubiri*, Timişoara, 1975; *Singură în bătaia lunii*, Timişoara, 1977; *Vara suferinţelor*, Timişoara, 1980; *Joc întrerupt*, Timişoara, 1986; *Ora ireală*, Timişoara, 1996.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Iana hoinara”*, VRA, 1943, 727; Virgil Nistor, *„Neştiutele noastre iubiri”*, ST, 1975, 11; Val Condurache, *„Neştiutele noastre iubiri”*, CL, 1976, 1; Cornel Ungureanu, *„Singură în bătaia lunii”*, O, 1977, 45; Nicolae Ţirioi, *Profiluri literare – Sofia Arcan*, O, 1978, 21; Virgil Nistor, *„Vara suferinţelor”*, ST, 1981, 2; Marian Odangiu, *Personajul interior şi drumul către realitate*, O, 1982, 5; Alexandra Indrieş, *Figuri ale maternităţii*, O, 1986, 48; Nicolae Ţirioi, *Personaje şi măşti*, O, 1986, 48; Ioan Holban, *Tatuajul lăuntric*, CRC, 1987, 7; Cornelia Ştefănescu, *Măşti pentru personaje*, RL, 1987, 19; Valentin Taşcu, *„Joc întrerupt”*, ST, 1987, 5; Ruja, *Parte*, I, *155–159*; Cornelia Ştefănescu, *În lumea stânjenarilor*, JL, 1996, 5–8; *Dicţ. Banat*, *43–45*. ***Al.R.***

ARCHIP, Ticu (4.I.1891, Târgovişte – 31.III.1965, Bucureşti), autoare dramatică, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Elisei (n. Mainge) şi a lui Grigore Archip, ofiţer; prenumele la naştere: Sevastia. A absolvit în 1913 Facultatea de Matematică din Bucureşti şi a predat această disciplină la diferite şcoli, între 1923 şi 1927 funcţionând şi ca asistentă a profesorilor G. Ţiţeica şi D. Pompeiu la seminariile de geometrie analitică şi de mecanică ale Facultăţii de Matematică bucureştene. Formaţia sa profesională se va reflecta în viitoarele scrieri epice şi, mai pregnant, în cele dramatice, prin rigoarea construcţiei, exactitatea relatării şi logica foarte personală, conferită atât comportamentului personajelor, cât şi structurii conflictului.

A. debutează cu piesa *Inelul*, reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti în 1921 şi publicată în anul următor. Din 1922 frecventează cenaclul Sburătorul, condus de E. Lovinescu, devine membră activă a acestei grupări literare în 1924, aderând la instrumentarul promovat de modernismul psihologic. Semnează proză, fragmente din piese de teatru sau articole diverse în relativ numeroase reviste, printre care „Sburătorul”, „Viaţa literară”, „Revista scriitoarei” (apoi „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”), „Universul literar”, „Gazeta literară”, „Vremea”. Între 1926 şi 1938 face parte din comitetul Societăţii Scriitoarelor Române. Încredinţată că în dramaturgie un autor are şansa plasării mai aproape de adevărul care se cere comunicat, **A.** mai face

câteva tentative de a se impune în lumea scenei. După *Inelul* i se reprezintă în 1928 piesa *Luminița*, urmată în 1930 de *Ecoul*, jucată, dar lăsată în manuscris, pentru ca în 1935 să apară din nou pe afișul Teatrului Național din București cu *Gură de leu*, piesă din care a fost publicat, în presă, doar un fragment. Nepublicată a rămas și *Maria Baskirtseff* (prelucrare și adaptare după jurnalul scriitoarei care dă numele piesei), cu premiera în stagiunea 1938–1939 la Naționalul din București. *Inelul*, piesă în trei acte, urmărește caruselul unor iubiri necoincidente, apelând la situații și stări melodramatice, cu efect garantat la o anumită categorie de public. În *Luminița*, text cu vagi rezonanțe ibseniene, **A.**, fără să renunțe total la unele soluții facile, procedează la radiografierea unei drame conjugale, abordând direct, uneori dur, adevăruri tipice căsătoriilor eșuate. *Gură de leu* (cunoscută, în epocă, și sub titlul *Bâlci sentimental*) este o dramă mai apropiată, ca atmosferă și ca unghi de contemplare a personajelor, de nuvelistica scriitoarei; preocupată de dramele sufletești, investigate deseori prin întoarceri în timp, autoarea preferă ambianțele enigmatice, traversate de semne și gesturi greu de explicat. Aici „bâlciul sentimental" este chiar viața unei femei care provoacă nenorociri celor din jur, ca urmare a unui dominant instinct distructiv. Toate aceste compuneri dramatice s-au dovedit lipsite de ecou durabil, neizbutind să depășească decât rareori limita locurilor comune cultivate, în epocă, de o întreagă cohortă de veleitari ai textului destinat scenei. Notabil este, totuși, plusul de autenticitate psihologică a personajului feminin. **A**. declara, de altfel, în interviuri că o atenție sporită în teatru trebuie acordată simțului plasticității și mișcării oamenilor, prezentați „după temperamentul propriu". Surprinse adesea în chingile unor relații sufocante, protagonistele își permit luxul rebeliunii, dar eșuează, într-o manieră de regulă tragică, în încercarea de a-și modifica destinul. Practic, ele nu pot ieși din ceea ce scriitoarea însăși numește într-un articol „umbra gigantică a aceluiași ideal de dragoste care le mână din spate, ca un blestem". Deși considera că în teatru își elaborează mai precis personajele și poate păstra, astfel, un echilibru convenabil între ideile-reper și forma finală a scrierii, partea cea mai izbutită din literatura semnată de **A.** este reprezentată de proză, mai ales de nuvelistică. Scriitoarea și-a adunat nuvelele în două volume, *Colecționarul de pietre prețioase* (1926) și *Aventura* (1929), impunându-se ca o prezență foarte personală în peisajul literar al deceniului al treilea din secolul trecut. Spre deosebire de nota cvasidominantă a prozei feminine, ocolește apelul la atmosfera liric-duioasă și la gingășiile stilistice explicite. Atât nuvelele, cât și, mai târziu, romanul *Soarele negru* (I–II, 1946–1949) relevă un acut spirit de observație, o decizie constantă în prezentarea și comentarea detașată a vieții, o înțelegere artistică particulară a selectării și filtrării informației brute. Tributară „psihologiei abisale", nuvelistica sa cultivă trăirile consumate la palierele obscure ale conștiinței, care izbucnesc la suprafața gestului perceptibil prin reacții imprevizibile. Amănuntul, reținut și ordonat cu meticulozitate, tinde spre o uniformizare păstoasă a informației, pe terenul căreia personajele construiesc realități iluzorii, configurate asimetric și, de multe ori, ilogic. Atenția scriitoarei este reținută de cazuri speciale, contorsionate, uneori de-a dreptul clinice. Analiza minuțioasă a acestora se asociază însă adesea, după cum a observat Bianca Burța-Cernat, „cu sugerarea unei atmosfere stranii, predominant crepusculare, care o arată pe autoare ca pe o adeptă a estetismului decadent. Drept dovadă gustul pentru decorurile ce amestecă fastul și ruina, interesul aproape « clinic » față de cazurile de excentricitate psihică și față de pitorescul monstruozității, recurența unei teme ca nebunia sau atracția imaginarului tanatic". Această fascinație a morții se exercită îndeosebi prin intermediul unor iubiri vinovate sau maladive. Dragostea, motiv des întâlnit în proza scurtă scrisă de **A.**, este considerată aproape exclusiv o participare concretă, imediată, instinctuală, partenerii păstrând o îndărătnică tăcere asupra eventualelor lor emoții intime, secunde. Textul oferă informații directe doar despre întâmplarea erotică, fie că ea se consumă grăbit și incomod (*Aventura*), fie că îmbracă forma unei răzbunări sadice (*Dăscălița*) sau a unui straniu impuls, generator de crimă (*Un fapt divers*). Crima poate fi și rezultatul egoismului exacerbat, care alunecă spre demență (*Înainte de proces*). În zona interferenței dintre realitate și delirul morbid se plasează și *Maria Boul*, narațiune dezvoltată într-o compoziție de notabil rafinament al analizei psihologice; planurile întretăiate țin aici de grotesc, înțeles ca amplificare necontrolată a sensibilității primare închise într-o existență tragică. În anii de după cel de-al Doilea Război Mondial scriitoarea a lucrat la un roman proiectat în trei părți, *Soarele negru*. Fragmente din roman fuseseră publicate, cu cincisprezece ani

înaintea tipăririi primului volum, în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români” (1931, 1932, 1943) şi în „Reporter” (1933). O primă parte, definitivă, din această construcţie epică se intitulează *Oameni*, iar a doua *Zeul*. **A.** afirmă, în prefaţa la *Zeul*, că a treia parte a romanului, *Viaţa*, era deja scrisă, însă ea n-a mai apărut. Dacă, aşa cum se crede, povestea *Patul fraţilor* (1949) este un fragment din *Viaţa*, faza de elaborare a volumului pare să fi fost una embrionară. După acest an, scriitoarea nu mai publică nici o lucrare originală, semnând doar traduceri din limbile rusă, franceză şi engleză. Parcurs în comparaţie cu proza ei scurtă, *Soarele negru* marchează o modificare în instrumentarul artistic, prozatoarea renunţând la interferenţele dintre real şi oniric în favoarea observaţiei şi comentariului, distanţate, sarcastice uneori. Pentru a nu abuza de analiză, romanciera se orientează înspre reliefarea tumultului vieţii sociale a epocii. Primul volum, *Oameni*, este populat prin urmare de existenţe numeroase şi diverse, de la cea mai oropsită categorie socială, bătrânii abandonaţi şi uitaţi într-o periferie extremă a interesului public (temă abordată, în cheia absurdului tragic, încă din nuvela *În azil*), până la individualităţile active, dinamice şi, la nevoie, agresive, în stare să recurgă la combinaţii surprinzătoare pentru a se insinua şi a se fixa cât mai aproape de vârfurile eşafodajului social şi decizional. Reperul central în dezlănţuirea unor porniri psihice distructive este Olga, tânără cultivată, tot naivă, romantică, dar excesiv de posesivă, care asistă neputincioasă la destrămarea propriilor iluzii şi la descompunerea lumii care o înconjoară. Prim-planul acţiunii este ocupat de inginerul Ion Dragomir, proaspătul îmbogăţit dornic să se afirme şi în politică, de soţia lui, Lili, fiinţă vicleană şi egoistă, şi de ambiţioasa Cora, doctoriţa căsătorită cu un personaj cameleonic, Mihai Drăgescu. În volumul al doilea, *Zeul*, distribuţia se îmbogăţeşte cu câteva personaje ce rezistă vitregiilor din acest microunivers dominat de interese materiale. Ele intră în scenă printr-un artificiu epic – călătoria Olgăi la Paris, apoi pe ape levantine. În cursul acestei aventuri ea îl întâlneşte pe profesorul savant Dinu Haralamb, supranumit Zeul, caracter orgolios, exclusivist, autoritar, suferind de o gelozie patologică. Personajele centrale sunt bine argumentate caracterologic, acţionează distinct, cu întretăieri de traiectorii dispuse concentric, pe circumferinţe din ce în ce mai largi şi mai difuz desenate, păstrând mereu în centru destinul special al Olgăi. Fără a comunica emoţia estetică proaspătă şi neliniştitoare a nuvelelor, *Soarele negru* este un roman notabil şi prin echilibru compoziţional, plasticitate a descrierilor, expresivitate a replicilor şi fluenţă a povestirii.

SCRIERI: *Inelul*, Bucureşti, 1922; *Colecţionarul de pietre preţioase*, Bucureşti, 1926; *Luminiţa*, Bucureşti, 1928; *Aventura*, Bucureşti, 1929; *Soarele negru*, I–II, Bucureşti, 1946–1949; ed. îngr. Constantin Mohanu, pref. Eugenia Tudor Anton, Bucureşti, 1983; *Patul fraţilor*, Bucureşti, 1949; *Aventura*, îngr. Maria S. Muthu, pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1979. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Mama*, Bucureşti, 1952; L.N. Tolstoi, *Opere*, vol. I: *Copilăria. Adolescenţa. Tinereţea*, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Maria Vlad); Al. Dumas, *Cei trei muşchetari*, I–II, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Milton Fanny Lehrer); Vilis Laţis, *Patria pierdută*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Igor Block); Jules Verne, *Uimitoarele peripeţii ale domnului Antifer*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Mimi Westfried); Oscar Wilde, *Prinţul fericit şi alte povestiri*, pref. Vladimir Colin, Bucureşti, 1960; Thomas Gwyn, *Totul ţi-e potrivnic*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1962; Joseph Conrad, *Lord Jim*, pref. Mihail Bogdan, Bucureşti, 1964; Hans Scherfig, *Primăveri irosite*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Valeriu Munteanu); Francis Bret Harte, *Surghiuniţii din Poker Flat*, pref. F. Brunea-Fox, Bucureşti, 1965.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, I, *10–18*, II, *145–146*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *212–217*; Perpessicius, *Opere*, XI, *380–393*; Cioculescu, *Aspecte, 485–490;* Streinu, *Pagini*, II, *249–252*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, *465–466*; Piru, *Panorama*, *279–281*; Protopopescu, *Volumul*, *87–100;* Protopopescu, *Romanul*, *266–269*; Tia Şerbănescu, *O prozatoare importantă*, RL, 1985, 50; Cornel Munteanu, *Proza fenomenologică şi simbolistă*, TR, 1991, 5; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *244–245*; *Ticu Archip*, DRI, I, *55–73*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *104–107*; Liana Cozea, *Nuvelistica lui Ticu Archip*, ST, 1995, 6; Cosma, *Romanul*, I, *223–224*; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *14–17*; Burţa-Cernat, *Fotografie*, *118–141*; Carmen Daniela Caraiman, *Aspecte ale dramaturgiei feminine româneşti*, Bucureşti, 2012, *66–77*. ***C.P., E.I.***

ARCHIRIE ŞI ANADAN, carte populară. Originară din Asiria şi datând din secolele al VI-lea şi al V-lea î. Hr. (o variantă în limba arameică a fost descoperită în 1906–1907 lângă oraşul Elefantina, pe Nil), scrierea a avut o circulaţie intensă în Orient. În literatura română a pătruns în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea (cel mai vechi manuscris păstrat este cel al ieromonahului Vartolomei din satul maramureşean Budac, datând din 1708), prin filieră medio-bulgară, spaţiu unde ajunsese în secolele al XI-lea şi al XII-lea. Anterior, copii ale cărţii au circulat în limbile siriacă,

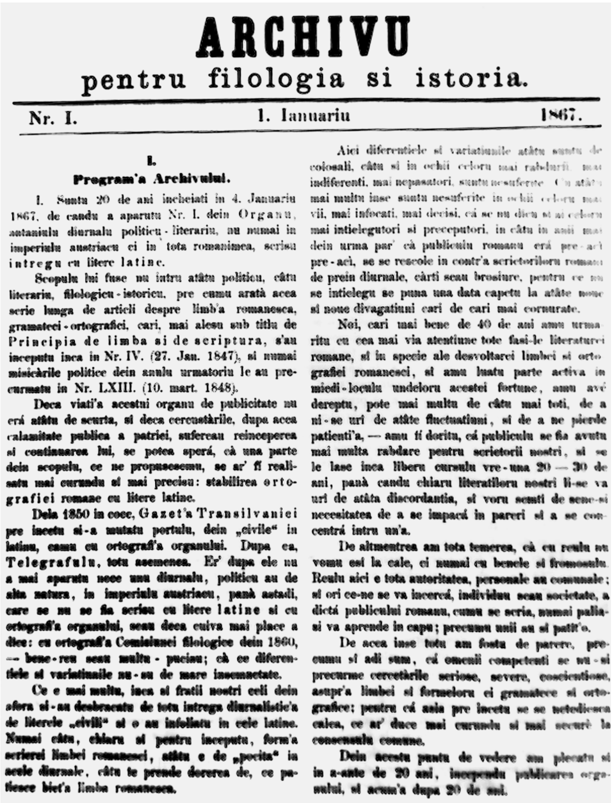
arabă, armeană. Nu a fost găsită o variantă grecească; de asemenea, este singura carte populară orientală de mare circulaţie care nu a ajuns în vestul Europei. A fost tipărită prima dată în limba română de Anton Pann, în 1850 (*Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam*), cu intervenţii în text, purtând amprenta libertăţii caracteristice celui care mai degrabă prelucra versiunea-model.

Povestirea se încadrează în seria romanelor de Curte (fidelitatea unui vasal) şi a cărţilor de înţelepciune, cu finalitate moralizatoare. Archirie, sfetnicul împăratului Sinagrip, neavând copii, îl ia spre educare pe nepotul său, Anadan. Acesta, nerecunoscător şi vrând să grăbească moştenirea, ticluieşte o scrisoare către împărat în care îl arată pe Archirie ca trădător. Fără a sta pe gânduri, împăratul porunceşte uciderea lui Archirie, zădărnicită însă de călău, care îl ascunde. La puţin timp, faraonul Egiptului îi cere împăratului să-i dezlege câteva enigme sau să-i plătească tribut. Ieşit din ascunzătoare, Archirie rezolvă enigmele (o cetate în aer, o frânghie de nisip etc.), iar nerecunoscătorul Anadan îşi găseşte pieirea. Nota caracteristică este dată de maximele şi proverbele care ilustrează fiecare situaţie, alături de ghicitorile faraonului şi de fabulele pe care i le spune Archirie lui Anadan. Ca în cazul oricărei cărţi populare, structura este comună pe întreaga arie de răspândire, dar povestirea este modificată şi autohtonizată de fiecare dată. În versiunile numeroase care au circulat la noi proverbele sunt româneşti (adăugate sau fiind echivalente celor străine), Archirie învaţă *Bucoavna, Ceaslovul* şi *Psaltirea,* iar Anadan este mare logofăt şi petrece cu lăute şi cimpoaie.

Ediţii: *Înţeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (prelucrare de Anton Pann), Bucureşti, 1850; ed. 2, Bucureşti, 1854; *Povestea lui Archirie*, îngr. şi pref. Alexandru Lupeanu, Gherla, 1922; *Povestea lui Archirie filosoful, când îl învaţă pe nepotul său Anadan carte*, CPL, I, *309–319*; *Archirie şi Anadan*, îngr. şi introd. Magdalena Georgescu, Bucureşti, 1997; ed., în *Cărţi populare*, îngr. Isai Cârnu, Chişinău, 1998, *135–155*.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop., 104–113*; Fr. Nau, *Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien*, Paris, 1909; N. Drăganu, *Pagini de literatură veche (O colecţie de cărţi populare într-un manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)*, DR, 1923; M. Gaster, *Contributions to the Story of Ahinan and Nadar*, in *Studies and Texts in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocrypha, and Samaritan Archaeology*, I, Londra, 1925, *239–257*; N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, „Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine", t. XIV, 1928; Cartojan, *Cărţile pop.* (1929), I, *251–262*, II, *252–253, 257, 259*; Cartojan, *Ist. lit.* (1940), I, *80–81*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *51–52*, *Ist. lit.* (1982), *45–46*; Piru, *Ist. lit.*, I, *437–440*; Chiţimia, *Probleme, 403–416*; *Ist. lit.*, I, *661–663*; Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul*, Bucureşti, 1975, *41*, *passim*; Constantin Ciuchindel, *„Povestea lui Archirie filosoful", carte populară românească din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, vol. I, partea I, *121–166*; *Dicţ. lit. 1900*, *47–48*. ***C.B.***

ARCHIVU PENTRU FILOLOGIE ŞI ISTORIE, revistă istorică, filologică şi literară apărută la Blaj, de zece ori pe an, între 1 ianuarie 1867 şi 20 octombrie 1870, şi un număr la 25 noiembrie 1872. După cum indică şi titlul, editând acest periodic, pe care l-a redactat şi scris aproape singur, Timotei Cipariu nu intenţiona să publice literatură. Totuşi, în articole Cipariu îl numeşte deseori „organ literariu" sau „folia literaria". Revista continuă să urmărească ţelurile celor două periodice scoase de Cipariu în 1847 şi 1848, „Organul luminărei" şi „Organul naţiunale". Elementul esenţial al programului editorial este acţiunea de unificare a limbii şi ortografiei. Se preconiza studierea istoriei limbii române, a ortografiei, gramaticii şi lexicologiei. De asemenea, ştiinţele înrudite cu filologia, mai ales istoria şi geografia, constituiau un obiectiv al preocupărilor ştiinţifice ale lui Cipariu. Literatură nu se tipăreşte, cu unele excepţii, precum cântul II, *Imnul creaţiunii,* din amplul poem *Anatolida sau Omul şi forţele* de Ion Heliade-Rădulescu, apărut în 1869 întâi în broşură, apoi o adaptare în română după imnul religios *Stabat Mater* al călugărului franciscan Iacopone da Todi, făcută de Samuil Micu şi, ca un omagiu adus amintirii istoricului ardelean, *Elegia a XXV-a* de Gh. Şincai, în latină. Sunt publicate articole privitoare la corifeii Şcolii Ardelene, Samuil Micu, Gh. Şincai şi Petru Maior, sau la activitatea lui Ion Budai-Deleanu, Ienăchiţă Văcărescu ş.a. Nu lipseşte interesul istoric şi critic pentru literatura originală românească. Astfel, într-un studiu amplu dedicat comparaţiei între stadiul de dezvoltare al limbii române la 1870 şi cel de la 1830, se analizează cu minuţiozitate poezia şi mai ales lexicul poetic al lui Ioan Prale. Curiozităţile lexicale care împovărau traducerea în versuri a *Psaltirii* sunt numite „strâmbăturile poeticeşti ale lui I. Pralea". Confruntarea cu traducerile mai vechi ale lui Dosoftei şi Teodor Corbea nu este favorabilă pentru versiunea lui Prale.

ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. I. 1. Ianuariu 1867.

I.
Program'a Archivului.

1. Suntu 20 de ani incheiati in 4. Januariu 1867, de candu a aparutu Nr. I. dein Organu, antaniulu diurnalu politicu-literariu, nu numai in imperiulu austriacu ci in tota romanimea, scrisu intregu cu litere latine.

Scopulu lui fuse nu intru atâtu politicu, câtu literariu, filologicu-istoricu, pre cumu arată acea serie lunga de articli despre limb'a romanesca, gramateci-ortografici, cari, mai alesu sub titlu de Principia de limba si de scriptura, s'au inceputu inca in Nr. IV. (27. Jan. 1847), si numai misicàrile politice dein annulu urmatoriu le au precurmatu in Nr. LXIII. (10. mart. 1848).

Deca viati'a acestui organu de publicitate nu erá atâtu de scurta, si deca cercustàrile, dupa acea calamitate publica a patriei, sufereau reinceperea si continuarea lui, se potea sperá, cà una parte dein scopulu, ce ne propusesemu, se ar' fi realisatu mai curundu si mai precisu: stabilirea ortografiei romane cu litere latine.

Dela 1850 in coce, Gazet'a Transilvaniei pre incetu si-a mutatu portulu, dein „civile" in latinu, camu cu ortografi'a organului. Dupa ea, Telegrafulu, totu asemenea. Er' dupa ele nu a mai aparutu nece unu diurnalu, politicu au de alta natura, in imperiulu austriacu, panà astadi, care se nu se fia scrisu cu litere latine si cu ortografi'a organului, seau deca cuiva mai place a dice: cu ortografi'a Comisiunei filologice dein 1860, — bene-reu seau multu-pucinu; cà ce diferentiele si variatiunile nu-su de mare insemnetate.

Ce e mai multu, inca si fratii nostri celi dein afora si-au desbracatu de totu intrega diurnalistic'a de literele „civili" si o au infolіatu in cele latine. Numai câtu, chiaru si pentru inceputu, form'a scrierei limbei romanesci, atâtu e de „pocita" in acele diurnale, câtu te prende dorerea de, ce patiesce biet'a limba romanesca.

Aici diferentiele si variatiunile atâtu suntu de colosali, câtu si in ochii celoru mai rabdurii, mai indiferenti, mai nepasatori, suntu nesuferite. Cu atâtu mai multu inse suntu nesuferite in ochii celoru mai vii, mai infocati, mai decisi, cà se nu dicu si ai celoru mai intielegutori si preceputori, in câtu in anii mai dein urma par' cà publiculu romanu erá pre-aci pre-aci, se se rescole in contr'a scrietoriloru romani de prein diurnale, càrti seau brosiure, pentru ce nu se intielegu se puna una data capetu la atâte noue si noue divagatiuni cari de cari mai cornurate.

Noi, cari mai bene de 40 de ani amu urmaritu cu cea mai via atentiune tote fasi-le literaturei romane, si in specie ale desvoltarei limbei si ortografiei romanesci, si amu luatu parte activa in miedi-loculu undeloru acestei fortune, amu avé dereptu, pote mai multu de câtu mai toti, de a ni-se uri de atâte fluctuatiuni, si de a ne pierde patienti'a, — amu fi doritu, cá publiculu se fia avutu mai multa rabdare pentru scrietorii nostri, si se le lase inca liberu cursulu vre-una 20 — 30 de ani, panà candu chiaru literatiloru nostri li-se va uri de atâta discordantia, si voru semti de sene-si necesitatea de a se impacá in pareri si a se concentrá intru un'a.

De altmentrea am tota temerea, cà cu reulu nu vomu esi la cale, ci numai cu benele si frumosulu. Reulu aici e tota autoritatea, personale au comunale; si ori ce-ne se va incercá, individu seau societate, a dictá publicului romanu, cumu se scria, numai palia-si va aprende in capu; precumu unii au si patit'o.

De acea inse totu am fostu de parere, precumu si adi sum, cá omenii competenti se nu-si precurme cercetàrile seriose, severe, conscientiose, asupr'a limbei si formeloru ei gramatece si ortografice; pentru cá asia pre incetu se se netediesca calea, ce ar' duce mai curundu si mai securè la consensulu comune.

Dein acestu punctu de vedere am plecatu si in a-ante de 20 ani, incependu publicarea organului, si acum'a dupa 20 de ani.

Dicţionarul grotesc al lui V. Alecsandri, care ironiza şi exagerările lingvistice ale lui Timotei Cipariu, este, de asemenea, supus unei critici severe, negându-i-se calitatea umorului, dar se fac şi observaţii cu caracter general, şi anume se critică înclinarea spre facil, predilecţia poetului pentru vodevil şi burlesc. Cât priveşte istoria folclorului românesc, este interesantă informaţia extrasă din însemnările de călătorie ale unui sol suedez că, în 1632, la curtea domnească a Moldovei străinii erau întâmpinaţi cu „cântece naţionale". În sfârşit, revista adăposteşte replica dată criticilor maioresciene de teologul, filologul şi folcloristul Ioan Micu Moldovanu. Acesta admite necesitatea de a critica pentru a înrâuri pozitiv evoluţia culturii şi a literaturii, dar contestă poziţia criticului junimist, mai ales în legătură cu activitatea culturală a lui Gh. Şincai şi Petru Maior. Între octombrie 1870 şi noiembrie 1872, din motive personale, Timotei Cipariu întrerupe apariţia revistei. *Epilogul* publicat în 1872 conţine un bilanţ al realizărilor, unde se consideră că publicaţia a fost o „colecţie de materiale", dar nu a obţinut şi „prelucrarea ştiinţifică" dorită de învăţatul editor şi redactor. ***R.Z.***

ARCU, Constantin (24.II.1956, Flămânzi), prozator. Este fiul Nataliei (n. Stauciuc) şi al lui Costache Arcu, agricultori. Absolvent al Liceului Pedagogic din Botoşani în 1975, până în 1978 a fost învăţător şi a efectuat stagiul militar. Urmează Facultatea de Drept din cadrul Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (1978–1982). În 2000 şi-a luat doctoratul în drept internaţional. Profesează ca avocat (1982–1986) şi judecător (1986–1996) la Rădăuţi, fiind şi preşedinte al Judecătoriei Rădăuţi. Între anii 1996 şi 2005 este judecător la Tribunalul Suceava şi la Curtea de Apel Suceava, apoi funcţionează ca inspector în Inspecţia Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii (2006–2008). În paralel, din 2001, e cadru didactic la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava. **A.** debutează în 1981, cu povestirea *Iluzii*, la revista „Opinia studenţească", iar editorial în 1995 cu volumul de proză scurtă *Cenuşa zilei*, distins cu Premiul Societăţii Scriitorilor Bucovineni. Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Vatra", „Timpul", „Cronica", „Luceafărul", „România literară", „Steaua", „Familia", „Hyperion", „Astra", „Noul Continent", „Argeş", „Dacia literară", „Luceafărul de dimineaţă", „Limba română" (Chişinău), „Roet" (Olanda, Assen) ş.a. Redactor-şef adjunct la „Bucovina literară" (iulie 1999 – decembrie 2006), preia funcţia de redactor-şef din august 2010 până în aprilie 2012. Din 2009 este şi redactor la revista „Timpul" din Iaşi, unde deţine o rubrică permanentă. A fost ales preşedinte al Societăţii Scriitorilor Bucovineni în 2010, dar a demisionat în 2012. Asociaţia Scriitorilor din Iaşi i-a acordat în 2011 Premiul de Excelenţă.

În povestirile din *Cenuşa zilei* tăietura sigură a replicilor, notaţia expresivă anunţă în **A.** un prozator de factură realistă, fascinat de banalul cotidian, de „cenuşa zilei". Prozatorul nu ocoleşte cu totul inserţiile miraculoase, atmosfera enigmatică, anodinul generând un salt în abisal sau mai exact în straniu. Dar saltul acesta e mai degrabă o excepţie în scrisul său, chiar dacă în cel mai bun roman al său, *Faima de dincolo de moarte* (2001; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi), procedeul reapare. În spatele întâmplărilor stau îndeobşte „eroi fără însuşiri", al căror gol existenţial e explorat cu acuitate, notaţia reţinând relieful unei lumi fără măreţie. *Omul şi fiara* (1996) confirmă aceste aptitudini. Adam T., personajul central, student în anii comunismului, este imaginea dezabuzării născute din plictis, greaţă şi alienare. O cafenea, o bibliotecă, trei prieteni cu care întâlnirile sunt

doar întâmplătoare, o cameră, strada formează reperele unei existenţe derizorii. Câteva însemnări de călătorie în Olanda, publicate în colaborare cu Ion Beldeanu şi Ion Cozmei, sub titlul *Noiembrie la Drenthe* (1999), relevă în **A.** un ironist. Roman al actualităţii, fixând evenimente petrecute într-un oraş de provincie în anii de după căderea comunismului, *Faima de dincolo de moarte* grupează obsesiile căzute ale unui timp amorf, nerămânând în coordonatele pitorescului. Multe fapte derizorii sunt dublate de o vagă undă ironică. O ploaie neobişnuită devine un diluviu, chioşcul de tablă de pe o uliţă oarecare ajunge „buticul universal", în fine, alte fapte comune sunt percepute ca evenimente. Întors către o retorică veche, prozatorul – el însuşi personaj de oarecare insignifianţă – ştie că explorează nu atât o lume, cât un mod de a face literatură: cu antieroi, foiletonistic, exacerbând senzaţionalul. În fine, dincolo de toate acestea, se mişcă o lume: frizeri, neveste ciudate, prostituate, boschetari, beţivi incurabili, mecanici auto, un poliţist, derbedei, un ziarist, un judecător ori un executor judecătoresc, sentimente umile, cinism, mizerie umană, peste tot plutind un aer fantast. Povestirile reunite în volumul *Ceremonial de despărţire* (2005) sunt naraţiuni la persoana întâi care mizează în majoritatea lor pe umorul burlesc şi pe sarcasmul îmblânzit. În *Cocteil în cranii mici* (2011), ultimul roman publicat de scriitor, obiectul explorărilor îl constituie mai ales lumea magistraţilor dintr-un oraş de asemenea periferic, care se intersectează cu universitari, cu scriitori, cu nebunii oraşului ori cu posibili infractori în libertate. Obsesii caraghioase, instincte penibile, oameni umili. Altfel, **A.** nu urmăreşte un fir al evenimentelor decât în plan secund, ci o acumulare de detalii care dau sentimentul unei lumi vii, haotice, întâmplătoare.

SCRIERI: *Cenuşa zilei*, pref. Liviu Antonesei, Chişinău-Rădăuţi, 1995; *Omul şi fiara*, postfeţe Adrian Dinu Rachieru şi George Muntean, Iaşi, 1996; *Noiembrie la Drenthe* (în colaborare cu Ion Beldeanu şi Ion Cozmei), Suceava, 1999; *Faima de dincolo de moarte*, postfaţă Mircea A. Diaconu, Bucureşti, 2001; ed. 2, Piteşti, 2011; *Ceremonial de despărţire*, Piteşti, 2005; *Cocteil în cranii mici*, Piteşti, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Doreanu, *„Cenuşa zilei"*, AST, 1996, 1–3; George Bădărău, *Labirintul personal*, TP, 1996, 7; Theodor Codreanu, *Orestia*, CL, 2002, 3; Vlad Sorianu, *Un mit modern*, ATN, 2002, 5; Simion Bărbulescu, *Un nume de reţinut de istoriile literare*, CNT, 2002, 25; Daniel Ştefan Pocovnicu, *Fericitul accident al lecturii*, CL, 2002, 7; Constantin Dram, *Lumi narative*, II, Iaşi, 2005, *289–295*; Geo Vasile, *Feţele naratorului*, RL, 2007, 14; Dumitru Augustin Doman, *Constantin Arcu, cronicarul zilei de azi, poate chiar a celei de mâine*, ARG, 2011, 4; Ioan Holban, *Veşti din (i) realitatea imediată*, LCF, 2011, 33; Constantin Dram, *Galeria cu vi(a)ţă sălbatică în cranii mici*, CL, 2011, 7; Diaconu, *Studii, 89–95*.

M.A.D.

ARDEALUL, revistă apărută la Braşov, săptămânal, între 19 decembrie 1912 şi 24 iulie 1914. Colegiul de redacţie nu este menţionat. Publicaţia îşi ilustrează profilul mărturisit în subtitlul „Foaie social-culturală", publicând poeme de St. O. Iosif (*Imnul muncii*, *O clipă*), V. Demetrius (*Lângă mort*), Ecaterina Pitiş. În numărul 15/1913 Petre Locusteanu tipăreşte *Amintiri despre Cerna*, surprinzătoare prin prospeţimea evocării faptului de viaţă trăit; acelaşi autor îşi publică observaţiile asupra personalităţii lui Ion Luca Caragiale: *Caragiale la teatru, Caragiale despre presă*. Cât priveşte proza, se tipăresc în foileton lucrarea lui George Coşbuc având ca temă participarea armatei române la războiul din 1877–1878, *Războiul nostru pentru neatârnare*, povestiri de I. Chiru-Nanov şi de I. Pop. Victor Anestin semnează bucata *De vorbă cu o cometă*, la rubrica „Foiletonul «Ardealului»". Numărul 35/1913 este în întregime închinat tragicei morţi a lui Aurel Vlaicu. Este mereu transparentă dorinţa de a susţine, în primul rând prin apelul la literatură, sentimentul demnităţii naţionale, într-o vreme când constituirea statului naţional român era încă un deziderat. Aceloraşi scopuri le-a fost destinată şi publicarea de folclor. Societatea Scriitorilor Români beneficiază de o prezentare destul de amplă (11/1914). Ultimele numere din 1914 sunt ediţii speciale, care anunţă declanşarea războiului. ***I.I.***

ARDEALUL, publicaţie apărută la Bucureşti între 16 februarie 1941 şi 16 ianuarie 1946, la început săptămânal, din 4 februarie 1945 cotidian. Directori sunt Anton Ionel Mureşeanu (16 februarie 1941 – 5 ianuarie 1942), apoi Constantin Hagea (21 februarie 1942 – martie 1944) şi din nou Anton Ionel Mureşeanu. Subtitlul iniţial, „Organ liber de luptă şi afirmare românească al refugiaţilor şi expulzaţilor din Ardeal", devine, din 4 februarie 1945, „Cotidian independent de luptă cetăţenească". Articolul-program, apărut sub semnătura lui Anton Ionel Mureşeanu şi

intitulat *Ardealul nostru*, mărturiseşte suferinţa adâncă produsă printre români de sfâşierea ţării prin Dictatul de la Viena, ca şi legământul de a menţine viu, prin cultură, sentimentul demnităţii naţionale: „Ardealule!!! îţi simţim durerea ta şi a fiilor tăi şi îţi vom tălmăci în scrisul nostru, încrestând în sânge, drepturile tale şi ale fiilor tăi la viaţă liberă şi românească". În primul număr este republicat poemul *Deşteaptă-te, române* de Andrei Mureşanu, după care poeziile lui Octavian Goga, de asemenea reproduse, alternează cu articole omagiale, cum este cel semnat de Corneliu Coposu, datat 8 mai 1938, deci scris la moartea marelui scriitor. Poetul primei generaţii de la **A.** se dovedeşte Iustin Ilieşiu care, alături de alţi refugiaţi, între care mulţi năsăudeni (Lucian Valea, Ion Th. Ilea), dă nota dominantă a liricii cultivate de revistă. În 1941, aici scrie „elevul" Dominic Stanca (*Oameni*). Pagina de poezie din august 1941, intitulată *Generaţia care se ridică*, antologhează poeme de Ştefan Baciu, Emil Isac, Vlaicu Bârna, Lucian Valea, Ion Th. Ilea, celor de la **A.** alăturându-li-se şi Aron Cotruş cu poema *Cuvinte către ţărani*. Între poeţii celui de-al doilea val este de consemnat Petre Bucşa, care devine unul dintre colaboratorii statornici ai revistei. După ocuparea Bucureştiului de armatele sovietice, Mihai Beniuc publică poema *Mesaj garoafei roşii de la Cluj*, iar în numărul 376/1945 Tudor Arghezi tipăreşte poezia *Plugul*. În ultima perioadă a revistei, apar şi alte nume: Verona Brateş, Vasile Copilu-Cheatră, Vasile Bucur. În genere, mai ales în perioada în care periodicul s-a transformat în cotidian, nivelul liricii publicate scade. Proza găzduită este modestă. Printre publiciştii revistei se numără Vasile Netea (*Note pentru literatura bănăţeană*), Raoul Şorban (*Viaţă culturală românească în Ardealul de Nord*), alături de Ion Groşanu, Ion N. Voiculescu, Livia Chiriacescu, Vasile Adam, Traian Stoica, Corneliu Albu, Gabriel Ţepelea. Alţi colaboratori: Liviu Rebreanu, Perpessicius, Gh. Moldovan, Ştefan Manciulea, Ion Berindei, I.A. Terebeşti (Nae Antonescu), Ion Şiugariu, V. Niţescu, Emil Petrovici, Constantin Mihail, Aurel Tita, Emil Precup, Emil Giurgiuca, Ovidiu Hulea, Constantin Cojan. ***I.I.***

ARDEALUL TÂNĂR, revistă apărută la Cluj, bilunar din 1 ianuarie 1930 și lunar – cu întreruperi – din 15 aprilie 1930 până în ianuarie 1931. Director: V.V. Tilea; redactor responsabil: N. Buta. Articolul-program *Cuvânt înainte*, asumat de redacție, afirmă în susținerea sintagmei „ideologie democratică", conţinută în subtitlu, indicând drept finalitate „cultivarea conştientă a naţionalismului organic, singura îndreptăţită să disciplineze armonios toate eforturile, toate aspiraţiile noastre". De asemenea, „sugestiv şi elementar", periodicul „doreşte să fie organul de onestă, obiectivă şi mai ales curajoasă spovedanie [...] a generaţiei tinere ardeleneşti". Ca atare, îmbinând finalitatea politică şi istorico-socială cu cea literar-artistică, **A.t.** publică în mod consecvent lirică militantă. Lui Aron Cotruş, poet preferat, i se tipăresc *Horia*, *Am coborât muntele...*, *Cine n-are nădejde flămândă*, *Copil de moţ*, *Alba Iulia*, *Balta*, *Sângerări*, *Aeroplan*, *Ion*, *De sute de ori*, *Dobrogea*. Alţi poeţi sunt Cornelia Buzdugan, Teofil Bugnariu, Traian Marcu. Prin comparaţie cu nivelul liricii, proza tipărită este minoră. Relativ bine scrise sunt analizele privind soarta literaturii române în străinătate, cum este *Succesul cărţii româneşti în Italia* aparţinând lui Nicolae Drumaru, despre tălmăcirea realizată de Claudiu Isopescu din *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, ori cele semnate de Olimpiu Boitoş (*Literatura română în Franţa*) sau de Aurel Decei (*Scriitori români în Italia,* cu comentarii despre versiunea italiană a romanelor *Ciuleandra* și *Pădurea spânzuraţilor* ale lui Rebreanu*)*. Cât priveşte teatrul, redacția nu propune texte şi creatori noi, mulţumindu-se cu comentarea unor evenimente de odinioară, cum ar fi spectacolele realizate între 1833 şi 1838 la Blaj (Septimiu Popa, *Cea dintâi scenă românească din Ardeal*). Sub pseudonim, apare o cronică dramatică dedicată primei montări, la Cluj, a piesei *Meşterul Manole* de Lucian Blaga în regia lui Ştefan Braborescu, cu observaţii interesante asupra modernităţii textului. De altfel, sub aspectul raporturilor culturale cu Occidentul, **A.t.** se detaşează prin caracterul evident de publicație bine informată. Rubrica „Scrisori din Paris" conţine, de exemplu, materiale „la zi". Congresul internaţional al criticii în artă şi literatură, desfăşurat în septembrie 1929 la Bucureşti şi Sinaia, îi prilejuieşte lui Olimpiu Boitoş articolul *Ecouri pariziene de la ultimul congres al criticii*. Aceeaşi linie o ilustrează comentariul *O sută de ani de viaţă franceză la „Revue des deux mondes"* şi o relatare din 1930 despre *Săptămâna teatrului românesc la Paris*. Petre Ţuţea scrie eseul *Despre canalie*. ***I.I.***

ARDEALUL TEATRAL ŞI ARTISTIC, publicaţie apărută la Cluj, săptămânal, între octombrie 1927 şi ianuarie 1928, sub conducerea unui comitet a cărui componenţă nu e precizată; subtitlul e „Revistă de teatru, muzică şi artă". Articolul-program, *Cuvânt înainte*, semnat de Victor Eftimiu, director al Operei şi Teatrului Naţional din Cluj, afirmă: „Cu gând senin pornim la drum, cu dorul ca ai noştri să-şi cunoască luminătorii, iar cei de lângă noi, concetăţenii de altă limbă, să ne cunoască, să ne înţeleagă şi să ne iubească pentru sufletul şi arta noastră, luminoase şi prietenoase". În primul număr se publică poemul dramatic *Rapsozii* de Tiberiu Brediceanu. Alexandru Hodoş se dedică istoriei teatrului românesc din Transilvania (*Teatrul românesc în Ardeal*, *Teatrul şi scena*, *Teatrul românesc pe scenele maghiare*), de care se ocupă şi Jack Paleologu (*Presa şi teatrul românesc în Ardeal*), în timp ce N. Ghiulea abordează aspectele teoretice ale fenomenului artistic (*Aspectul social al artei*, *Toleranţa în artă*, *Individualul şi socialul în artă*, *Arta naţională*). Redacţia are în vedere şi literaturile străine. Astfel, se reproduce un text din Giovanni Papini, *O tragedie infernală*, tradus, iar Leonard Paukerow, în *Ceva despre opera rusească „Evghenie Oneghin" şi autorul ei*, încearcă o paralelă Puşkin–Ceaikovski. Fiecare număr cuprinde şi caietul de sală al unei montări scenice clujene la teatru şi la operă. ***I.I.***

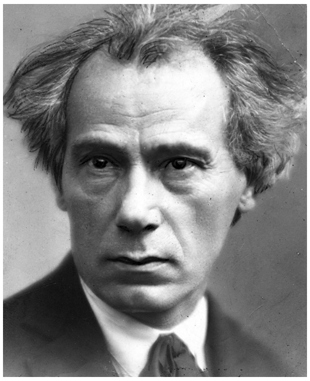
ARDELEANU, Aurel Gheorghe (26.IV.1936, Timişoara), dramaturg, prozator. Este fiul Sofiei (n. Unc) şi al lui Gheorghe Ardeleanu, muncitor. După absolvirea Şcolii Medii Tehnice de Construcţii din oraşul natal (1954), urmează Facultatea de Arte Plastice din aceeaşi localitate (terminată în 1963) şi apoi Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti, secţia muzeologie, până în 1981. Pentru scurt timp este profesor la Recaş (judeţul Timiş), apoi conservator la Centrul Judeţean al Creaţiei Populare, iar din 1993 lucrează la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Timiş. Colaborează la „Familia", „Meridianul Timişoara", „Orizont", „România literară", „Steaua", „Tribuna" ş.a. Ca sculptor, reprezintă în lucrările sale în special oameni de cultură din Banat.

A. debutează în 1969 cu un scenariu radiofonic, gen cultivat şi în continuare, iar debutul teatral are loc cu piesa *Coroană pentru Doja* (montată la Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1972–1973, şi la Televiziunea Română, 1972), urmat de reprezentarea şi a altor piese: *Appassionata* (Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1974–1975; Teatrul de Stat din Oradea, stagiunea 1975–1976), *Turnul de cireş* (Teatrul de Nord din Satu Mare, stagiunea 1976–1977), *Tentaţia* (Teatrul Naţional din Timişoara, stagiunea 1983–1984; Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, stagiunea 1984–1985). Volumul *Tentaţia. Coroană pentru Doja* (1989) adună o bună parte din dramaturgia lui **A.**, a cărei temă predilectă este raportul dintre călău şi victimă, identificabilă şi în scrierile sale epice, a căror serie e deschisă de romanul *Ploaia de nisip* (1982; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara). În teatru autorul adoptă formula modernă, brechtiană, căreia îi alătură proiecţia realistă îmbinată cu o neîndoielnică vocaţie poematică. *Coroană pentru Doja* este un oratoriu cu tentă filosofică, ce uzează de procedeul verificat al teatrului în teatru. Transpusă în medievalitate, tragedia eroului nu exclude trimiterile la lumea de azi. Istorie a unei crime premeditate, *Tentaţia* este o acidă condamnare a alienării în societatea de consum. Piesa *Napoleon, soldatul şi femeia sau Îngerul călău* (2000; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara) dezvoltă o „acţiune" care coboară din alegorie în istorie, organizată fiind în jurul relaţiei dintre stăpân şi supus; personajul central, un intelectual român predispus la compromisuri morale grave, eşuează lamentabil, pentru el momentul schimbării vremurilor nefăcând decât să menţină o realitate în care lui îi revine rolul de victimă perpetuă. Şi volumul *Leoaica rănită sau Ce faţă umană are fiara* (2009), cuprinzând tot teatru, a fost remarcat şi distins cu Premiul Academiei Române. În proză **A.** evocă lumea măruntă dar colorată a periferiei timişorene, dovedindu-se un bun cronicar al banalului, sub care înfloresc himere şi se consumă drame neştiute. Maniera este, de data aceasta, realismul magic, care face să coexiste nuditatea vieţii cu fabulosul, sentimentalismul cu grotescul.

SCRIERI: *Ploaia de nisip*, Timişoara, 1982; *Fiinţe de o zi*, Timişoara, 1984; *Tentaţia. Coroană pentru Doja*, Bucureşti, 1989; *Napoleon, soldatul şi femeia sau Îngerul călău*, postfaţă Corneliu Mircea, Timişoara, 2000; *Fratele nostru Abel şi alte douăsprezece povestiri*, postfaţă Eugen Dorcescu, Timişoara, 2007; *Leoaica rănită sau Ce faţă umană are fiara*, pref. Ion Cocora, Bucureşti, 2009; *Măştile scribului*, pref. Ion Cocora, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Cocora, *Privitor*, *203–204*; D. R. Popescu, *Virgule*, Cluj-Napoca, 1978, *203*; Cornel Ungureanu, *„Ploaia de nisip"*, CNT, 1983, 14; Laurenţiu Ulici, *Poveste*

din cartierul de vest, RL, 1983, 18; Irina Petraş, *„Ploaia de nisip”*, TR, 1983, 31; Corneliu Mircea, *Retorica unei fericiri iluzorii*, O, 1984, 9; Mira Iosif, *„Tentaţia”*, TTR, 1984, 4; Constantin Cubleşan, *„Fiinţe de o zi”*, TR, 1985, 7; Olimpia Berca, *Aurel Gheorghe Ardeleanu*, O, 1989, 18; Ion Cocora, *Un dramaturg*, TR, 1989, 40; Adrian Dinu Rachieru, *Aşteptând*, „Meridianul Timişoara”, 1990, 6; Ghiţulescu, *Istoria*, *407*; *Dicţ. Banat*, *45–47*; Mircea Ghiţulescu, *O sinteză dramatică*, TTR, 2010, 3–5. ***D.B.-D.***

ARDELEANU, Carol (18.III.1883, Bucureşti – 26.XI.1949, Bucureşti), prozator, dramaturg.

Fiu al Terezei şi al lui Gheorghe Ardeleanu, lemnar din cartierul bucureştean Antim, **A.** este după tată urmaşul unor ciobani din Sălişte. În familie se credea că mama lui era fiica naturală a poetului Iancu Văcărescu. Clasele primare le va fi făcut într-una din şcolile mahalalei bucureştene, iar cursul secundar la Liceul „Gh. Lazăr”. În 1904 se înscrie la Şcoala de Arte Frumoase, pe care o frecventează timp de patru ani. Pentru a-şi câştiga existenţa, lucrează ca „zugrav de biserici”, apoi ocupă un post de funcţionar în Ministerul Comunicaţiilor, unde peste ani ajunge şeful secţiei de căi ferate particulare. O experienţă dură, în care însă **A.** va şti să afle nucleul epic al primelor sale cărţi, va fi aceea a Primului Război Mondial. În preajma ocupării Bucureştilor, însoţit de familie, ia calea refugiului. De la Iaşi, poate cu însărcinări de serviciu, trece Prutul şi Nistrul, plecând la Aleşa, o suburbie a oraşului ucrainean Kerson. Aici îl vor prinde evenimentele din octombrie 1917. Revenit în ţară, probabil la începutul anului 1918, locuieşte scurt timp la Iaşi, apoi se întoarce la Bucureşti. Debutează devreme, la şaisprezece ani, în „Pagini literare”: în aprilie 1899, aproape odată cu M.S. Cobuz (Mihail Sadoveanu) şi I.M. Nirvan (Ion Minulescu), trimitea revistei încercări în versuri. La începutul anului 1906 publică din nou, de data aceasta proză, în „Viaţa literară” şi „Sămănătorul”. Mai colaborează, cu poezii, la „Viaţa literară şi artistică”, „Revista noastră” şi „Luceafărul”. Trece apoi la „Neamul românesc” şi „Neamul românesc literar”. Până la război mai tipăreşte versuri şi cronici de artă plastică în „Arta română”, „Flacăra”, „Vremea”. La cotidianul „România”, în 1917, la Iaşi, este autor de stihuri mobilizatoare, patriotice, iar la rubrica intitulată „Carnetul unui pribeag”, folosind semnătura Ac., poate şi pseudonimul Idem, scrie note critice, uneori adevărate pamflete, precum şi articole izvorâte din obida şi suferinţele acelor zile de restrişte. Tot la Iaşi mai scrie la „Unirea”, apoi, după întoarcerea la Bucureşti, numele îi va apărea, în decursul următoarelor trei decenii, sub articole, nuvele, fragmente de roman sau de piese de teatru, în paginile unor reviste şi gazete ca „Ramuri”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Luceafărul”, „Îndreptarea literară”, „Dimineaţa”, „Adevărul literar şi artistic”, „Cugetul românesc”, „Universul literar”, „Ritmul vremii”, „Viaţa literară”, „Propilee literare”, „Cuvântul liber”, „Revista literară” ş.a. Evenimentele insolite ale refugiului în Ucraina vor fi evocate în prima lui carte, culegerea de nuvele *Rusia revoluţionară* (1918). Mai multe nuvele şi o piesă de teatru, rodul experienţelor din anii de război şi din cei care au urmat, sunt strânse în cărţile *Pe străzile Iaşului* (1920), *Rochia albă* (1921), *În regatul nopţii* (1923) şi *Casa vechiturilor* (1923), ultima fiind o dramă. Alte două drame, *Un om din altă lume,* inclusă în 1919 în repertoriul Companiei Excelsior, şi *Ultimul capitol,* care figura în cel al Teatrului Naţional din Bucureşti în stagiunea 1926–1927, nu s-au jucat şi nici nu au fost tipărite. Romanul *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa* (1926) îi aduce Premiul „I. Al. Brătescu-Voineşti” al Societăţii Scriitorilor Români şi îl impune atenţiei criticii literare; în 1931 cartea va fi tradusă în limba cehă. Cu oarecare regularitate, publică între anii 1929 şi 1943 romanele *Am ucis pe Dumnezeu* (1929), *Casa cu fete* (1931), *Viermii pământului* (1933), *Pescarii* (1934), *Viaţă de câine* (1937) şi *O crimă. Toţi la fel şi nici unul ca altul* (1943), evocarea biografică *Domnul Tudor* (1934).

Întâia carte a lui **A.**, *Rusia revoluţionară*, evocă în notaţii sumare figuri caracteristice desprinse din mulţimea purtată de valul revoluţiei, întâmplări neobişnuite, tratate într-un registru anecdotic. Elemente ale propriei biografii – peripeţii şi impresii din refugiu – constituie substanţa epică a scrierilor din volumul *Pe străzile Iaşului.* Schiţele şi nuvelele din culegerile următoare, *Rochia albă*, *În regatul nopţii*, par file desprinse dintr-un blocnotes al

romancierului. Atenţia pentru exactitate şi veridic, prezentă în descrierea tăbăcăriei din *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa* sau a minei din *Viermii pământului*, se află şi într-o nuvelă ca *Uzina*, unde intriga erotică este doar un pretext. Un personaj care stăruie în memorie, schiţat în linii subtile, cu profunzime şi înţelegere, este Nathan, croitorul aflat în pragul declasării, din nuvela cu acelaşi nume. Proza este una de sondaj psihologic şi de descriere a neobişnuitului. Ca şi în romane, dar cu un simţ al măsurii pe care mai târziu nu-l va mai dovedi, scriitorul exploatează pitorescul, mai ales pe cel uman. Personajele, muncitori industriali, modeşti funcţionari, mici comercianţi, demimondene, scriitori aflaţi la apogeul carierei sau în declin, moşieri scăpătaţi ş.a. se regăsesc şi în dramele *Casa vechiturilor* şi *Ultimul capitol*. Bătrânul Nathan din *Casa vechiturilor*, deşi autentic în unele scene, este totuşi doar o replică neizbutită la Manasse, personajul lui Ronetti-Roman. Trecând la roman, **A.** va fi atras de teme ambiţioase (artistul şi societatea, artistul şi divinitatea, creaţia, alienarea individului, destinul unor colectivităţi) ori de urmărirea unor cazuri patologice. Cărţile lui, în care este conturată o lume specifică, dominată de tragism, nu sunt însă niciodată pe măsura temerităţii proiectelor. Spaţiul este mai întotdeauna unul închis – fabrica sau mahalaua, mina sau „coronul” (colonia minieră), târgul de pescari pierdut în Deltă, casa de toleranţă. Această condiţionare, apăsătoare, obsesivă, se dovedeşte hotărâtoare pentru soarta oamenilor. Unii o acceptă şi vor fi cu încetul anulaţi ca individualităţi, chiar distruşi fizic, alţii caută o ieşire fie prin rezistenţă demnă şi revoltă, fie prin violenţă. Întrebările grave, uneori legate de viaţă şi de moarte, îşi găsesc răspunsul, dar nu şi rezolvarea, în evenimente de ruptură. Fiecare roman devine, până la urmă, monografia unei obsesii. În *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa*, în *O crimă...* şi în *Viaţă de câine* sunt urmărite trei ipostaze ale ratării. *Am ucis pe Dumnezeu* e o încercare de a clarifica raporturile dintre individ şi dumnezeire. Nici *Viermii pământului* nu este doar romanul unui conflict de muncă, ci şi o incizie în intimitatea unei colectivităţi aflate într-o situaţie dramatică, tentativă refăcută şi în *Pescarii*. Romanul *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa,* scrierea care i-a adus lui **A.** o relativă consacrare, urmăreşte destinele a trei personaje: „consulul” Barbu Sălceanu, fiica lui, Agata, şi cizmarul Alexandru Gangu. Cu Barbu Sălceanu, un posibil Sneghirev autohton, evident mai puţin complicat decât personajul lui Dostoievski, se inaugurează o galerie de învinşi, oameni pe care existenţa nu i-a cruţat. Eşuat sau refugiat în abjecţie, Sălceanu caută în alcool şi într-o negare disperată a convenţiilor propriei lumi să uite şi să plătească greşeli care i-au distrus nu numai cariera, ci şi echilibrul sufletesc, destrămându-i mecanismul demnităţii. Mahalaua în care sărăcia îl obligă să trăiască este doar semnul exterior al unei decăderi mult mai adânci. El încearcă o filosofie a ratării, pe care o aplică satisfăcut şi celor din jur. Personajele din planul secund, fiecare cu o biografie posibilă, se mişcă şi vorbesc cu naturaleţe. Excesele naturaliste din unele scene, care pot fi regăsite în mai toate romanele lui **A.**, nu se adună într-o caracteristică generală. Experienţa nuvelistului se simte şi chiar dăunează construcţiei, legătura dintre episoade lipseşte, lăsând o impresie de neîmplinire, de nesiguranţă a montajului. Preferinţa pentru ciudăţenie caracterologică, grotesc, scene crude se manifestă mai pregnant în *Viermii pământului.* Scriitorul ezită între un roman al vieţii minerilor şi unul al psihologiei individului izolat, aflat în faţa unei situaţii-limită. Aglomerarea de „cazuri”, conflicte parazitare, caractere neadâncite estompează însă observaţia. Adrian Vornicu din *Am ucis pe Dumnezeu* este, de asemenea, un ratat. Pictor de geniu, torturat de obsesia că trebuie să se elibereze de Dumnezeu, a cărui prezenţă îl împiedică nu doar să creeze, dar şi să existe, el dialoghează mereu cu Demian, alter ego diabolic, prezent doar în imaginaţia lui bolnavă, şi îşi închipuie că va afla salvarea în crimă, ca un nou Raskolnikov. Încercându-se în scrutarea subconştientului, scriitorul rămâne la o retorică precară. Instinctul îl face totuşi să atribuie un loc însemnat visului, stărilor de spaimă, delirului, premoniţiilor care bântuie mintea personajelor. Între descriere şi creaţie, **A.** se opreşte, aşa cum îi dictează, de multe ori, înzestrarea, la cea dintâi.

SCRIERI: *Rusia revoluţionară*, Iaşi, 1918; *Pe străzile Iaşului*, Bucureşti, 1920; *Rochia albă*, Bucureşti, 1921; *Casa vechiturilor*, Bucureşti, 1923; *În regatul nopţii*, Bucureşti, 1923; *Diplomatul, tăbăcarul şi actriţa*, Bucureşti, 1926; ed. îngr. şi pref. H. Zalis, Bucureşti, 1972 ; *Am ucis pe Dumnezeu*, Bucureşti, 1929; *Casa cu fete*, Bucureşti, 1931; ed. îngr. şi pref. Nicolae Rotund, Constanţa, 1999; *Viermii pământului*, Bucureşti, 1933; ed. 2, Bucureşti, 1948; *Pescarii*, Bucureşti, 1934; *Domnul Tudor*, Bucureşti, 1934; *Viaţă de câine*, Bucureşti, 1937; *O crimă. Toţi la fel şi nici unul ca altul*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: Al. Dan [G. Ibrăileanu], *„Pe străzile Iaşului”*, VR, 1920, 4; Perpessicius, *Opere*, II, *345–349*, IV, *95–99*, V, *26–30*, *294–295*, *373*, *388*, *418*, XII, *486–541*; Aderca, *Contribuţii*, I, *289–293*; Călinescu, *Opere*, I, *124–127*, *513–515*, II, *265–270*, *836–841*, IV, *871–876*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *179–183*, VI, *230–231*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *38–55*; Şerban Cioculescu, *„Casa cu fete”*, ADV, 1931, 14 475; Şerban Cioculescu, *„Viermii pământului”*, ADV, 1933, 15 174; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *227*, *257*, *273*, *333*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *690–691*, *Ist. lit.* (1982), *774–776*; Papadima, *Scriitorii*, *79–80*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *299–302*; Zalis, *Estetica*, *100–105*; Şerban, *Ispita*, *208–211*; Ion Lungu, *Carol Ardeleanu*, ST, 1983, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *107–108*; Violeta Ştefanian, *„Casa cu fete”*, TMS, 1999, 8; Alex. Ştefănescu, *„Casa cu fete”*, RL, 2011, 4; Adriana Corina Duban, *Mizerie cu „blazon”: cazul Barbu Sălceanu*, T, 2011, 9. ***R.Z.***

ARDELEANU, Virgil (5.II.1932, Târgu Mureş – 28.V.2007, Cluj-Napoca), critic literar. Este fiul Mariei (n. Zamfir) şi al lui Gheorghe Ardeleanu. A urmat Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia (1943–1947) și Liceul „George Bariț” din Cluj (1947–1951). A absolvit în 1955 Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. A lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară clujeană (1956–1959) şi ca redactor (1959–1971) și redactor-șef adjunct (1971–1994) la revista „Steaua”. A mai colaborat la „Tribuna”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Transilvania”, „Dreptatea”, „Patria”.

A. și-a făcut un nume de cronicar „rău”, care se pronunță fără menajamente asupra scrierilor comentate. Însă în volumul cu care debutează, *Însemnări despre proză* (1966), este deocamdată doar convențional. Un preambul panoramează în mare proza postbelică, mizând, dintre scriitorii tineri, pe D.R. Popescu, Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Alecu Ivan Ghilia și Nicolae Breban și citându-i ca desueți și schematici pe V. Em. Galan, Francisc Munteanu, Corneliu Leu, Constantin Chiriță, Radu Cosașu, Teodor Mazilu, Nicolae Țic, Petre Sălcudeanu. Listele de nume sunt amestecate, dar nu toate infirmările ulterioare pot fi puse în seama criticului. Urmează o suită de cronici prin care **A.** desfășoară tentative de filtrare canonică în spiritul anilor ’60. Romanului *Jocul cu moartea* de Zaharia Stancu îi aduce reproșuri ținând de estetica realist-socialistă: „Neînzestrându-l pe Darie cu un ideal moral pozitiv, Zaharia Stancu și-a redus câmpul de investigație politico-socială și, implicit, semnificația povestirii”. Lui Marin Preda îi reproșează absența luptătorilor comuniști într-un episod cheie din *Îndrăzneala*. În ce privește *Groapa* de Eugen Barbu, deși polemizează tardiv cu I. Vitner care acuzase romanul de naturalism, regretă că autorul, deși a redat ireproșabil-realist perspectiva personajelor, nu le-a contextualizat suficient de limpede limitările ideologice, nu și-a imaginat „de așa manieră narațiunea încât să facă detectabilă poziția sa contemporană”. Volumul include și câteva studii neconcludente asupra unor clasici – Ion Creangă, Ion Agârbiceanu, I. Peltz. De pildă, *Moș Nichifor Coțcariul* îl pune pe gânduri: „Fără să vedem în *Moș Nichifor Coțcariul* o nuvelă licențioasă, suntem tentați să credem că în pădure n-a prea fost lucru curat”. *Proza poeţilor* (1969) are meritul de a oferi unul dintre primele studii întinse asupra prozei lui V. Voiculescu, incluzând o încercare de cernere valorică. *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală* (1971; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) conține textul lui **A.** care a stârnit cele mai aprinse controverse – o cronică negativă la volumul al doilea din *Moromeții* de Marin Preda. Atacat în „Gazeta literară” și în alte reviste, criticul se va replia, invocând obsesiv episodul în comentariile la cărțile următoare ale lui Preda. Indiferent de justețea sau injustețea verdictului, a stârnit mefiență în epocă și felul în care **A.** s-a raportat la cuplul Marin Preda – Eugen Barbu. În timp ce primului i-a căutat cu consecvență noduri în papură, celui de-al doilea i-a găsit cu aceeași consecvență calități în cele mai bizare locuri. Fișele din *Caietele Princepelui* prilejuiesc un adevărat panegiric închinat „celui mai reprezentativ scriitor român de azi”, „omul de o corectitudine care șochează”. Va fi contat și imaginea de justițiar pe care i-o atribuia lui Eugen Barbu și în care îi plăcea probabil să se oglindească pe sine: criticul singuratic din provincie care îndreaptă injustițiile produse prin „jocurile” din Capitală. Totuși, deși o oarecare directețe curajoasă și neoportunistă nu îi poate fi contestată, formula personalității lui critice nu permite un program prea complex. În primul rând, plaja de interes/competență îi este limitată la proză și, sporadic, la critica criticii. În al doilea rând, **A.** lucrează cu un concept prea îngust de legitimare estetică, realismul: „Operația de apropiere a prozei de realitate, singurul mod epic cu adevărat viabil”. Altfel, conceptele nu sunt punctul său forte.

Intuițiile îi funcționează de regulă somnambulic, bâjbâind după o precizie pe care nu o poate numi. Încercând de pildă, în *Opinii. Prozatori şi critici* (1975), să treacă mai departe de verdictul pozitiv dat volumului *Proze* al lui Radu Petrescu – o carte care depășește sensibil „singurul mod epic cu adevărat viabil" –, el nu izbutește, în afară de a cita, decât să divagheze neconcludent. Nu în ultimul rând, **A.** a abandonat relativ repede profesiunea critică, retrăgându-se dezabuzat în linia birocratică a revistei „Steaua". O mărturie, dacă nu și o explicație a dezertării de la instrumentele sale o oferă în *Jurnal* (1989), publicat la mai bine de un deceniu de la apariția ultimei culegeri de cronici, *Mențiuni* (1978). **A.** își consemnează retragerea în admirarea pasivă a marilor autori (Lev Tolstoi ș.a.) și, din calitatea de profan extatic, a marii muzici. Comentatorul ofensiv de mai an constată blazat inutilitatea oricărui act critic și, concomitent, foloasele inacțiunii sau mai bine zis lipsa de folose a acțiunii. Jurnalul, plin totuși de frustrări, este scris bolovănos și nu reușește să-și justifice propria inutilitate.

SCRIERI: *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966; *Proza poeților*, Bucureşti, 1969; *„A urî"... „A iubi". Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971; *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975; *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978; *Jurnal*, Bucureşti, 1989; ed. (*Soledad*), București, 2004.

Repere bibliografice: Adrian Marino, [*Virgil Ardeleanu*], CRC, 1967, 11, TR, 1990, 5; Felea, *Reflexii*, *187–190*; Tomuş, *Răsfrângeri*, *77–81*; Felea, *Secţiuni*, *362–367*; Zaciu, *Lecturi*, *180–184*; Culcer, *Citind*, *48–53*; Regman, *Colocvial*, *170–172*; Popescu, *Cărţi*, *49–52*; Tomuş, *Mişcarea*, *305–308*; Florin Faifer, *Criticul ca moralist*, CRC, 1990, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *108–109*; Simuț, *Critica*, *141–146*; Adrian Popescu, *Criticul necesar*, ST, 2002, 2–3; Constantin Cubleşan, *Un însingurat*, ST, 2007, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *1052*. ***M.I.***

ARETZU, Paul (29.V.1949, Caracal), poet, eseist. Este fiul Floricăi (n. Ionescu) şi al lui Ştefan Areţu, funcţionar. A frecventat atât cursul elementar (1956–1962), cât şi pe cel liceal (1963–1967) la Caracal, apoi a urmat Facultatea de Filologie din Craiova (1969–1973). A profesat la Şcoala Generală din Osica de Sus, judeţul Olt (1973–1986), la două şcoli din Caracal (1986–1990) şi tot aici la Colegiul Naţional „Ioniţă Asan" (din 1990). Din 2010 este redactor-şef al revistei „Ramuri", unde şi debutase semnificativ în 1971, după ce publicase câteva versuri în publicaţia şcolară „Făclia". Mai colaborează la „Luceafărul", „Contemporanul", „Calende", „Viaţa românească", „Tomis", „Scrisul românesc", „Apostrof", „România literară", „Cafeneaua literară", „Convorbiri literare", „Euphorion" ş.a. Prezent în volumul colectiv *Zboruri lirice* (1988), îşi publică prima carte, *Carapacea cu sunete*, în 1996. A obţinut numeroase premii printre care Premiul Filialei din Craiova a Uniunii Scriitorilor (2004), Premiul de Excelenţă al aceleiaşi filiale (2007), distincţii la câteva festivaluri de poezie sau premii acordate de revistele „Ramuri" (2005), „Convorbiri literare" (2006), „Acolada" (2009) ş.a.

Considerat, după primele volume, un poet care poate ilustra „suprarealismul târziu" (Gheorghe Grigurcu), **A.** schimbă la un moment dat registrul, abordând dintr-o perspectivă modernă poezia religioasă. *Cartea psalmilor (semne de iubire)* (2003) îl impune în rândul poeţilor care „caută sistematic temele religioase şi construiesc mici parabole cu înţeles mistic" (Eugen Simion). Psalmii săi, imnuri înălţate divinităţii, rugăciuni sau spovedanii vibrând de emoţie, surprind prin profunzime şi sinceritate, prin limbajul arhaizant uşor adaptat zilelor noastre. „Bolnav de realitate", imnograful creştin se destăinuie: „Sunt plini de limbi multe, Doamne. Căci poezia este o magie. Dar azi, Doamne, nu mai sunt cititori, bibliotecarii se sinucid, cărţile s-au destrămat printre mâinile otrăvite. Dar eu, Doamne, mănânc şi dorm în cuvânt, eu trăiesc în sens". Dialogul este tulburător, poetul e un trăitor întru Dumnezeu, ca altădată David („Mă tot lupt, Doamne, să intru într-o carte. Te iubesc, Doamne, cu toate cuvintele"), pe care-l imploră arghezian („Caută-mă, Doamne, fiindcă sunt rătăcit, apucă degetele mele. Crede în mine, Doamne"). În aceeaşi notă, cu o vagă cenzurare a sentimentului, a smereniei sunt concepute versurile din volumele *Cartea cu anluminură* (2010) şi *Psalmi cu anluminură* (2011). Pornind de la termenul medieval pentru ilustraţia în culori vii a manuscriselor, **A**. utilizează parabola, alegoria sau analogia, cu suport în lectura din Sfinţii Părinţi şi din scriitorii patristici („Printre cărticele şi fraţi, lucram la anluminură, având canon, mă înghiţisem pe mine ca pe un remediu fiind coborât în conştiinţă"). Pe de altă parte, asumându-şi ideea conform căreia „critica este conştiinţa (supra/vegherea) oricărui act de cultură", iar „criticul literar este cel care face cărţile citibile", **A.** abordează şi acest domeniu, adunându-şi cronicile şi recenziile în paginile din *Viziuni critice* (2005), *Scara din*

bibliotecă (2007) şi *Jurnal de lecturi* (2009), în care sunt analizate egal scrierile unor autori din diverse generaţii: Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Ilie Constantin, Gabriel Chifu, Doina Uricariu, Aurelian Titu Dumitrescu, Cassian Maria Spiridon, Pan M. Vizirescu, Constantin Preda, Sever Negrescu, Varujan Vosganian ş.a.

SCRIERI: *Carapacea cu sunete*, Bucureşti, 1996; *Orbi în Paradis* (*Scriere în mărime naturală sau Camuflaj total de cuvinte*), Bucureşti, 1999; *Diapazonul de sânge*, Bucureşti, 2000; *Cartea psalmilor (semne de iubire)*, pref. Marian Drăghici, Bucureşti, 2003; *Viziuni critice*, Craiova, 2005; *Urma lui Uriel*, ed. parţial bilingvă, tr. Ioana Ieronim, postfaţă Eugen Negrici, Bucureşti, 2006; *Scara din bibliotecă*, Bucureşti, 2007; *Jurnal de lecturi*, Craiova, 2009; *Cartea cu anluminură*, Piteşti, 2010; *Psalmi cu anluminură*, Cluj-Napoca, 2011; *Ştergerea completă a feţei*, Iaşi, [2011].

Repere bibliografice: Eugen Negrici, *Triumful emoţiei lirice*, SLAST, 1987, 3; Mircea Ciobanu, *Paul Aretzu*, L, 1992, 6; Catrinel Popa, *Portretul scribului*, RL, 2000, 12; Bucur Demetrian, *Căderea în citit*, R, 2000, 7–8; Gheorghe Grigurcu, [*Paul Aretzu*], RL, 2001, 29, 2004, 31, 2007, 16, 2011, 14; Florian Miu, *Cuvinte şi spaţii*, Craiova, 2001, *43–54*; Firan, *Profiluri*, II, *372*; Marian Drăghici, *„Urma lui Uriel"*, R, 2006, 4; Constantin M. Popa, *Îngeri provizorii*, Craiova, 2010, *33–35*; Borbély, *Existenţa*, *248–251*; Ion Pop, *Paul Aretzu, de la cuvinte către Cuvânt*, RL, 2012, 23; Cistelecan, *Diacritice*, II, *18–23*. ***T.N.***

ARGEŞ, revistă care apare la Piteşti din iunie 1966 până în decembrie 1990, într-o primă serie lunar, din 1974 trimestrial, pentru ca, începând din octombrie 2001, să iasă din nou lunar. Din 1991 este tipărită sporadic ca supliment trimestrial al revistei „Calende", care îi succedă pentru o perioadă. Redactori-şefi sunt, pe rând, Mihail Diaconescu (1966–1970), devenit director din 2001 până în 2006, Gheorghe Tomozei (1970–1983), Sergiu I. Nicolaescu (1983–1990), Nicolae Oprea (1990), Jean Dumitraşcu (2001–2008), director din 2008, şi Dumitru Augustin Doman (începând din 2008). Printre membrii comitetului redacţional se numără de-a lungul anilor Al. Cerna-Rădulescu, Şerban Cioculescu, Augustin Z.N. Pop, Gabriel Ţepelea, Florin Mugur, Ion Popovici, Corneliu Marcu, Ioana Girardi, Mihail Moşandrei, Călin Vlasie, urmaţi, după 2001, de Denisa Popescu, Simona Fusaru, Marin Ioniţă, Dumitru Ungureanu, Radu Aldulescu, Mariana Şenilă-Vasiliu şi Mircea Bârsilă. Periodic, se editează suplimentele literare „Biblioteca Argeş", „Meşterul Manole", „Literatorul", „Almanah Argeş", „Poesis", „Anticipaţia", „Memoria Argeşului", „Biblioteca Cireşarii" etc. **A.** îşi propune, conform ideologiei momentului, să fie „locul de dezbatere amplă şi pasionată a tuturor realizărilor şi direcţiilor ce se manifestă în viaţa socială, ştiinţa, literatura şi arta românească", printr-o „reflectare artistică bogată" şi printr-o „mare varietate stilistică". O atenţie deosebită se acordă personalităţilor locale din domeniile ştiinţei şi culturii, integrării lor în „contextul general românesc" şi promovării „tradiţiilor populare, istorice şi culturale ale regiunii" (*Început de drum*). Revista se axează îndeosebi pe informaţii din actualitate, dar cuprinde şi numeroase pagini de beletristică, critică şi istorie literară, precum şi texte inedite, de un vădit interes documentar. Orientarea spre fenomenul cultural, în special literar, devine preponderentă în 1989 şi mai ales după 2001, când **A.** îşi precizează tendința „tradiţionalistă, autohtonistă, naţionalistă şi spiritualistă", după exemplele revistelor „Sămănătorul" şi „Gândirea" (Mihail Diaconescu, *Cu sfială şi bucurie*, 7/2006). Pe parcursul apariției revista consacră numeroase analize şi dezbateri problemei raportului dintre tradiţie şi inovaţie în cultură şi dintre local, naţional şi european. Printre rubricile mai importante se numără „Meşterul Manole", „Permanenţe", „Jurnal contemporan", „Cronica subiectivă", „Logos", „Pagini literare", „Caleidoscop", „Jurnalul artelor", „Confluenţe", „Restituiri", „Linotyp", „Ancheta Argeş", „Labirint", „Caligrame", iar din 2001 „Pocket book", „Dintre sute de volume", „Spectacolul literaturii", „Cronica literară", „Outsider", „Lecturi", „Roata lumii", „(P)referinţe" etc. **A.** publică scrieri ale unor autori de prestigiu, dar încurajează şi creaţia tinerilor poeţi, cărora le consacră un spaţiu relativ mare, îndeosebi în suplimentele sale. Sunt reproduse poeme de Lucian Blaga, Aron Cotruş, Ion Pillat, Veronica Micle, apar inedite de Octavian Goga, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, B. Fundoianu, Vladimir Streinu, versuri semnate de Victor Eftimiu, Nicolae Labiş, Geo Bogza, Ştefan Aug. Doinaş, Valeriu Anania, Aurel Rău, Gheorghe Tomozei, Leonid Dimov, Ion Caraion, Nina Cassian,

Gheorghe Pituţ, Florenţa Albu ş.a. În 1990, odată cu schimbarea de perspectivă a revistei, orientată de acum spre literatură, colaborează cu versuri şi Mircea Dinescu, Mircea Cărtărescu, Dan Damaschin, Mircea Petean, Aurel Pantea ș.a., iar din 2001 Şerban Foarţă, Radu Cârneci, Ion Horea, Florian Silişteanu, Gheorghe Izbăşescu ş.a. Scrierile în proză sunt semnate de Marin Preda (fragment din romanul inedit *Delirul* şi povestirea *Salcâmul* – versiunea originară), Tudor Muşatescu, Eugen Barbu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Radu Petrescu, Marin Ioniţă, Florin Şlapac, Dan Perşa, Horia Gârbea, Radu Aldulescu, Leo Butnaru, Nicolae Turtureanu, Florin Iaru, Dan Culcer ş.a. Se publică, de asemenea, numeroase articole de critică şi istorie literară, cronică de carte şi recenzii de Nicolae Manolescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Balotă, I. Negoiţescu (fragmente din proiectata *Istorie a literaturii române*), Şerban Cioculescu, Augustin Z.N. Pop (*Date noi asupra lui Eminescu*), Constantin Ciopraga, Adrian Marino, Gheorghe Grigurcu, Gheorghe Tomozei, Sergiu I. Nicolaescu, Nicolae Oprea, Petru Poantă, Ion Rotaru, Mircea Iorgulescu, Mircea Martin, Al. Cerna-Rădulescu, Florin Mugur, Victor Felea, Ion Cruceană, George Munteanu, Radu G. Ţeposu, Mihail Diaconescu, Gabriel Ţepelea, Dan Laurenţiu, Florin Mihăilescu ș.a. Din 2001 cronicii literare susţinute constant de Ştefan Ion Ghilimescu şi de Dumitru Augustin Doman i se adaugă studii şi eseuri consacrate fenomenului literar din ţară şi de peste hotare, precum şi texte polemice, în acord cu orientarea publicaţiei. Situaţia literaturii în contextul cultural-politic actual, raportul dintre etic şi estetic, dintre românitate şi occidentalizare, colaboraţionismul scriitorilor cu vechiul regim şi revizionismul postdecembrist sunt doar câteva dintre problemele aduse în discuţie în cadrul unor rubrici semnate de Dumitru Augustin Doman, Marin Ioniţă, Liviu Ioan Stoiciu, Luca Piţu, Dumitru Ungureanu, Nicolae Oprea, Mihai Rogobete, Mihai Posada ş.a. De o atenţie deosebită se bucură scriitorii români din exil, precum Paul Goma sau Mircea Eliade, căruia Mircea Handoca îi restituie câteva texte inedite în 2012. Alte studii şi eseuri semnează Ion Rotaru (*Lucian Blaga despre Eminescu*), Theodor Codreanu (*Fundamentele fenomenologiei narative*), Paul Dugneanu, Gheorghe Soare, George Ene, Iuvenalie Ionaşcu, Constantin Stan, Andreea Răsuceanu, Flori Stănescu, Petru Pistol, Leonid Dragomir, Ion Lazu, Bogdan Suceavă, Magda Grigore, Viorel Ştefănescu, Ana Bazac, Mircea Dinutz ş.a. De menţionat sunt şi textele, semnificative sub raport literar şi documentar, ce dezbat problema românismului, aparţinând lui V. Voiculescu (*Expresia sufletului nostru* – inedit), Constantin Noica (*Cuvinte împreună despre cultura românească*), M. Eminescu (*Suntem români şi punctum*) sau Mircea Eliade (*România în eternitate*). Începând cu numărul 1/1966 până la sfârșitul lui 1967, Tudor Arghezi oferă câteva „bilete de papagal” în cadrul rubricii cu acelaşi titlu (*Amintiri din presă*, *Cuvântul şi vorba*, *Ce e poezia?*, *Aduceri-aminte*). Consistente sunt şi traducerile din literatura universală, din operele lui Petrarca, Giordano Bruno, Goethe, Maxim Gorki, Shelley, Hölderlin, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Rainer Maria Rilke, A.J. Cronin, Jorge Luis Borges, Bertolt Brecht, Antoine de Saint-Exupéry, Serghei Esenin, Louis Aragon, dar şi, după 1989, din autori români din exil, precum Emil Cioran, Paul Celan şi Peter Neagoe. **A.** se remarcă, de asemenea, prin recuperarea unor texte inedite, semnate de Liviu Rebreanu (pagini de jurnal), Tiberiu Rebreanu (*Din viaţa fratelui meu*), Ion Pillat (mărturii), G. Topîrceanu (o poezie postumă şi o conferinţă rostită la Teatrul Naţional din Iaşi), Const. Calmuschi (amintiri despre Eminescu), Sextil Puşcariu (despre Titu Maiorescu), Camil Petrescu (*Din versurile inedite ale lui Ladima*), Vladimir Streinu (*La Rochefoucauld*, *Etimologicale*, *Poezia şi publicul*), Petre Pandrea (despre Lucian Blaga), Nichifor Crainic (*Alecsandri şi Mistral*) şi Radu Gyr (*Monumente istorice în Câmpulung*). Corespondenţa inedită publicată în revistă este, la rândul ei, de un interes documentar și literar special. Astfel sunt epistolele lui Eminescu (către Veronica Micle), I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, A.I. Odobescu, Lucian Blaga şi Victor Ion Popa (către Ion Chinezu), Mateiu I. Caragiale (către N. Boicescu), E. Lovinescu, Anton Holban, Constantin Noica, Alexandru Davila, Camil Baltazar şi Victor Eftimiu. Intenţia revistei de a surprinde fenomenul cultural modern în ansamblu se reflectă şi în numărul mare de interviuri cu scriitori, filosofi şi savanţi din varii domenii, ca Horia Lovinescu, Marin Preda, Constantin Noica, Victor Eftimiu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Alexandru Piru, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Fănuş Neagu, Ioan Alexandru,

Roman Jakobson sau Leon Leviţchi, cărora li se adaugă, din 2001, Milan Kundera, Constantin Bălăceanu-Stolnici, Mihai Şora, Claudio Mutti, Dumitru Ţepeneag ş.a. **A.** mai conţine pagini memorialistice (N. Carandino, *Amintiri despre Mihail Sebastian*), comemorative (despre Tudor Arghezi), schiţe autobiografice (Ovid Densusianu), anchete în rândul scriitorilor (*Scriitorii şi securitatea*, 2007–2008, *Este talentul o scuză?*, 2010), eseuri filosofice, politice, istorice, lingvistice, sociologice, etnografice, reportaje, informaţii din ştiinţă şi tehnică, cronica artistică, ştiinţifică, teatrală, lingvistică, muzicală, cinematografică, pedagogică, revista revistelor etc. Alţi colaboratori: Miron Cordun, Nicolae Baltag, Dan Cristea, Laurenţiu Ulici, Emil Brumaru, Paul Anghel, Ion Popa-Argeşanu, Ion Marin Iovescu, Petre Mihai Gorcea, George Sbârcea, Dan Verona, Horia Bădescu, Mircea Popa, Ion Focşa, Liviu Cangeopol, Ioana Geacăr, Irina Georgescu. ***M.W.***

ARGEŞANU, Constantin (17.IX.1892, Târgu Dealului, azi Ştefăneşti, j. Argeş – 19.I.1964, Bucureşti), autor de versuri, prozator, traducător. Fiu al Zafirei (n. Popescu) şi al lui Emanoil Argeşanu, **A.** a absolvit liceul la Piteşti, apoi a urmat cursurile unor institute militare la Bucureşti şi Potsdam, devenind ofiţer de geniu. Participă la Primul Război Mondial, iar mai târziu (1926–1927) se reprofilează la şcoala de pilotaj din Tecuci. Ca ofiţer de aviaţie, primeşte posturi de comandă, mai întâi la Iaşi (1928–1937), apoi la Bucureşti, atingând apogeul carierei între 1944 şi 1947, când, general fiind, deţine funcţia de comandant al Aeronauticii Regale Române. Membru al Societăţii Scriitorilor Români, a avut şi după 1948 unele atribuţii în conducerea Uniunii Scriitorilor. Începând din 1908, a colaborat la periodicele vremii, între care, în mod susţinut, la „Dumineca”, „Universul literar”, „Greierul” (Iaşi), „Adevărul literar şi artistic”, „Rampa”, „Opinia”, „Tot”, „Cadran” (Iaşi), unde a făcut parte din redacţie, „Aripi româneşti”, „Poporul” (ca prim-redactor), „Papagalul”, „Aripi noi” şi multe altele, cu versuri, proză, articole. Iniţial, a semnat Const. Em. Popescu-Piteşti, C. Em. P. Argeşan, apoi şi C. Arg., C.P. Argeşel, Don Carlos, Ion Brambură, Nichifor Coţcariul. Publicistica sa cuprinde, cu puţine excepţii, articole despre teatru.

Debutul lui **A.**, cu versuri în „Veselia” (1908), indică o înclinaţie spre umor, gen potrivit atât temperamentului său, cât şi posibilităţilor de exprimare literară. Cronicile rimate, câteva seriale umoristice din reviste sunt, în general, spumoase, cu efect bine calculat. În paralel însă, **A.** publică şi versuri în care sentimentul singurătăţii, suferinţa vin din insatisfacţia faţă de întâmplările comune ale vieţii. Tristeţea fără nume, rău atribuit mai degrabă condiţiei umane, generează şi lirismul sumbru din prima lui carte, *Cântecele tavernei* (1922). Autorul îşi afirmă conştiinţa de poet damnat, care a scris într-o „carte blestemată” despre „adevărul vieţii”. Împreună cu Al. Bibescu, semnează şi o insignifiantă dramă în versuri, *Ferdinand Catolicul* (1929). Cea mai importantă faţetă a scrisului său – umorul – este ilustrată de proză, în mare parte apărută doar în periodice. Cu supratitlul *Vacanţele unui trubadur* sau separat, el a publicat schiţe care tratează, într-o manieră uşoară, glumeaţă, aspecte ale vieţii citadine, mondene. Scrierile adunate în volumul *Drumuri albastre* (1937) alcătuiesc o evocare nostalgică a începuturilor aviaţiei militare româneşti, într-o atmosferă uşor exaltată. Dar nonşalanţa ostentativă a aviatorilor, bravada, distanţa dintre gestul teribilist şi efectul rizibil, reacţiile spectaculos ilare ale camarazilor plasează totul în zona umorului. Câteva schiţe mai „terestre”, în care apar stereotipii şi obtuzităţi militare, îl apropie de ironistul Gh. Brăescu. În *Ţambalul lui Chiran* (1949) şi în *Pilot fără noroc* (1958) apar şi câteva schiţe care demonstrează virtuţi în creionarea rapidă a unei scene, în desfăşurarea cu o naturaleţe concisă a dialogurilor, în formularea lapidară a poantei sau în „reconstituirea” suculentă a unor exprimări agramate sau argotice. Câteva dintre prozele lui **A.** au fost traduse în limba rusă. În colaborare sau singur, în anii ’50 ai secolului trecut a realizat numeroase versiuni în română din literatura rusă şi sovietică (A.S. Puşkin, A.P. Cehov, *Antologia poeților decembriști* ş.a.).

SCRIERI: *Cântecele tavernei*, Bucureşti, 1922; *Ferdinand Catolicul* (în colaborare cu Al. Bibescu), Bucureşti, 1929; *Drumuri albastre*, Bucureşti, 1937; *Ţambalul lui Chiran*, Bucureşti, 1949; *Pilot fără noroc*, Bucureşti, 1958; *Rasskazî* [*Povestiri*], pref. Geo Dumitrescu, Bucureşti, 1961. **Traduceri:** A.P. Cehov, *Nuvele*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Val. Cordun); *Antologia poeţilor decembrişti. 1826–1951*, Bucureşti, 1951 (în colaborare

cu Claudia Millian şi Demostene Botez); V.S. Grossman, *Nuvele*, București, 1952 (în colaborare cu Lidia Popovici); K.M. Simonov, *Suvorov*, Bucureşti, 1955; S.N. Sergheev-Ţenski, *Epopeea Sevastopolului*, I–II, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Lidia Popovici); Alexandr Iaşin, *Aliona Fomina*, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Mihu Dragomir).

Repere bibliografice: Scarlat Struţeanu, *„Cântecele tavernei”* „Viitorul”, 1922, 4269; Paul I. Papadopol, *Din trecutul „Universului literar”*, UVR, 1927, 12; Paul I. Papadopol, *„Ferdinand Catolicul”*, UVR, 1930, 19; Mihail Sadoveanu, *Aviatorii*, DMN, 1937, 10873; P. Gr. [Gr. T. Popa], *„Drumuri albastre”*, IIŞ, 1937, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *109–110*. ***C. T.***

ARGETOIANU, Constantin (3.III.1871, Craiova – 6.II.1955, Sighetu Marmației), memorialist.

Fiu al Constanței (n. Oteteleșanu) și al generalului şi omului politic Ion Argetoianu, absolvent al Şcolii de Aplicaţii de la Metz (Franţa), **A.** a primit educaţia cuvenită descendentului unei familii vechi şi bogate. A urmat primele clase la Craiova, oraş cu o viaţă culturală şi socială remarcabilă în acea vreme. S-a pregătit în particular pentru examene în primii ani de liceu, apoi a urmat ultimele clase la Liceul „Sf. Gheorghe” din Bucureşti. Ca mulţi tineri de condiţia lui, a fost trimis pentru studii universitare la Paris (1888–1896). Inteligent şi dotat, şi-a luat doctoratul în medicină şi licenţa în drept şi în litere. Întors în ţară, a fost numit în 1898 ataşat, apoi secretar şi consilier de legaţie la Constantinopol. Până în 1913, când s-a retras din diplomaţie, această carieră l-a purtat la Roma, Viena şi Paris. Atras de viaţa politică, s-a înscris în 1913 în Partidul Conservator şi a ajuns repede (1914) deputat, apoi senator. Ulterior s-a alăturat mareşalului Al. Averescu şi a contribuit, în 1920, la formarea Partidului Poporului. La treizeci și șapte de ani, în 1918, a fost pentru prima oară ministru, la Justiţie. În 1920 şi 1921 a deţinut portofolii la Ministerul Finanţelor, Ministerul Justiţiei şi Ministerul de Interne. A schimbat mai multe formaţiuni politice (Partidul Naţional Democrat, Partidul Naţional, Partidul Naţional Liberal), având o carieră politică agitată, cu numeroase ministeriate, inclusiv la Agricultură şi la Afacerile Străine. În 1932 a fondat Uniunea Agrară, transformată în 1936 în Partidul Agrar. A fost consilier regal în 1938, preşedintele Consiliului de Miniştri în 1939 şi titular al Ministerului Afacerilor Străine în 1940. A publicat scrieri, în majoritatea lor conferinţe, legate de activitatea lui politică şi administrativă. În 1938 i-a apărut un jurnal de călătorie, considerat de editorii de mai târziu drept o parte integrantă a memoriilor sale – *Pe urmele trecutului. O călătorie în Egipt*. Între 1944 şi 1946 a stat în Elveţia, apoi s-a întors în ţară. Se vede că experienţa politică şi diplomatică nu l-a ajutat să înţeleagă încotro evoluau lucrurile. A creat un nou partid, Uniunea Naţională Muncă şi Refacere, cu existenţă efemeră, desfiinţat în 1948. În mai 1950 a fost arestat, ca mulţi alţi foşti fruntaşi politici şi diplomaţi, a cunoscut ororile închisorii şi a murit, după ani de suferinţă, în detenție la Sighetu Marmației, locul înhumării fiind necunoscut.

A. a lăsat o monumentală operă memorialistică în manuscris, editată postum, mai întâi în presă (în „Magazin istoric”), apoi separat. Este vorba în primul rând de un ciclu intitulat *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri* (I–XI, 1991–1998), care acoperă mai multe decenii, din 1871 până în 1934. Tot postum, în intervalul 1998–2009, se publică, într-o serie de zece volume, *Însemnări zilnice*, cele dintâi pagini fiind referitoare la anul 1935, iar ultimele consemnând ceea ce s-a petrecut în primăvara anului 1944, oprindu-se la data de 12 aprilie. Pierdute pentru intervalul 20 noiembrie 1942 – decembrie 1943, notațiile au continuat însă din 28 aprilie 1944 până la 30 iunie 1945, această ultimă parte aflându-se în proprietatea a două nepoate, moștenitoarele lui **A.** Ca şi memoriile, însemnările cotidiene au caracter politic, iar manuscrisul, impresionant, cuprindea mii de pagini. Întreaga existenţă şi experienţă a memorialistului se reflectă în această reconstituire a unei vieţi şi a unei epoci. Amintitile, notaţiile lui **A.**, rămase inedite atâta vreme, au o dublă valoare. În primul rând documentară, prezentând un interes deosebit în redescoperirea unor decenii de istorie cenzurată şi/sau contrafăcută din perspectiva unui om politic şi diplomat aflat mereu în cercurile puterii, informat şi capabil de judecăţi avizate. El face apel la presa românească

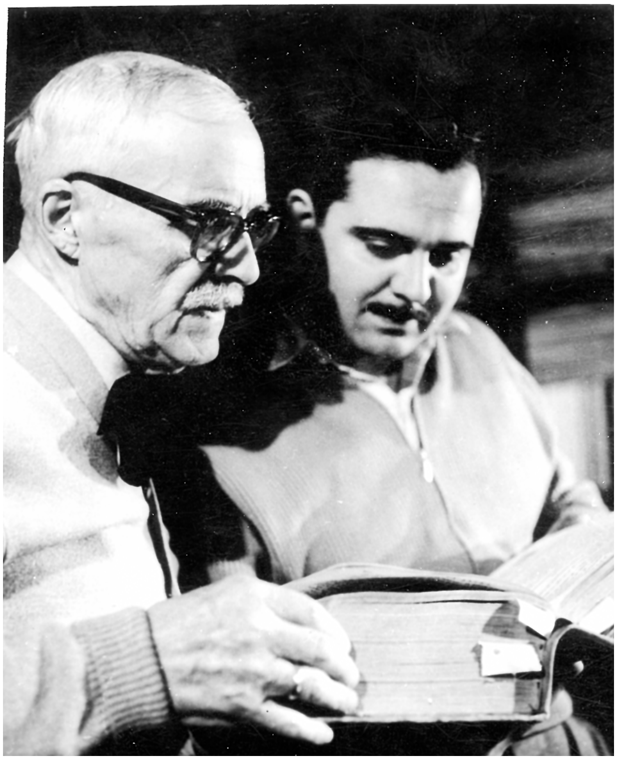
și străină, la emisiunile posturilor de radio europene și americane, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial încearcă să distingă mersul conflagrației, pozițiile capitalelor occidentale și efectele lor asupra țării noastre. Vizibilă e îngrijorarea cu care privește pericolul comunismului sovietic. În al doilea rând, valoarea memoriilor, în special, stă în calitatea scrisului şi în temperamentul de literat al autorului, instruit, înzestrat cu simţul cuvântului, abil portretist şi înveninat cronicar, implicat afectiv. A rezultat din această sinteză o memorialistică prețioasă, care nu interesează numai istoriografia (politică, a mentalităţilor, diplomatică), dar şi literatura. Acest descendent de boieri olteni duce până în prima jumătate a secolului al XX-lea spiritul cronicarilor munteni, maliţia lor pătimaşă, plăcerea de a observa fără cruţare, nu arareori deformând şi şarjând realitatea, politicieni, ziariști, scriitori, militari, industriași ș.a. Consumându-şi existenţa în medii elegante, într-o Europă care trăia în stil Belle Époque şi apoi cu euforia „anilor nebuni", răsfăţat în confort, fineţuri, plăceri rafinate, sensibil la farmecul naturii, la flori şi lecturi de bun gust, la prezenţele feminine, memorialistul a fost şi un moralist foarte intransigent când era vorba despre interese, ale lui, ale altora sau chiar interesul general. El veştejeşte „mahalagismul", „mizeria morală" a mediilor politice, consemnează compromisuri, trădări, intrigi, descrie în chip foarte subiectiv, dar şi – prin aceasta chiar – savuros, o lume colcăind de interese, ambiţii, vanitate, rivalităţi, egoism şi pofte, foarte vie şi foarte impură, fără de care însă n-ar fi putut trăi. Evadează uneori în lecturi şi peisaje, căci are, după cum se vede în notaţiile din Egipt, simţ poetic şi plăcerea fanteziei, cu toate că adevărata lui viaţă este cea mărunţită într-o agitaţie politică frenetică, încâlcită, contradictorie. Memoriile, mai mult decât însemnările zilnice, creează (sau recreează) din perspectivă proprie o lume al cărei stil de viaţă s-a demodat, dar ale cărei mobiluri şi moravuri renasc, surprinzător de neschimbate, în România de după 1989. Scrierile lui **A.**, editate târziu, redevin actuale şi interesante prin arta de a sugera, de a impune o imagine, de a surprinde ori de a creiona un tip uman, o personalitate, o categorie morală.

SCRIERI: *Pe urmele trecutului. O călătorie în Egipt*, Bucureşti, 1938; *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, I–XI, îngr. şi postfaţă Stelian Neagoe, Bucureşti, 1991–1998; ed. 2, I–V, București, 2008; *Însemnări zilnice*, I–X, îngr. Stelian Neagoe, Bucureşti, 1998–2009.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Memorialistică și istorie*, LCF, 1991, 22; Andrei Pippidi, *O „comedie umană" românească*, VR, 1991, 6; Z. Ornea, [*Constantin Argetoianu*], RL 1991, 23, 1992, 33, 1996, 28, 1998, 22–24, 2000, 40, DM, 1998, 267; Alexandru George, *Comparaţii semnificative*, LCF,1996, 32; Andrei Pippidi, *Cinicul mântuit*, DM, 1998, 267; Nicolae Manolescu, *Politica şi literatura*, DM, 1998, 267; Viorica Moisuc, *Puncte de convergenţă: Constantin Argetoianu şi Louis Barthou*, DM, 1998, 267; Mircea Mihăieş, *Memorii*, CU, 1998, 11; Săndulescu, *Memorialişti, 128–136*; Simona Vasilache, *Ce lume…*, RL, 2006, 33. ***G.Bl.***

ARGHEZI, Baruţu T. (pseudonim al lui Iosif Theodorescu; 28.XII.1925, Bucureşti – 25.VIII.2010, Arad), poet, prozator, publicist. Este fiul Paraschivei Arghezi (n. Burda) şi al scriitorului Tudor Arghezi. În perioada 1934–1942 învaţă în particular, dar urmează câteva clase şi la şcolile „Sf. Iosif" şi „Petrache Poenaru", precum şi la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti. Susţine bacalaureatul la Liceul „Sf. Sava" din Capitală. Intră la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene, de unde este

Tudor Arghezi cu fiul său Baruțu

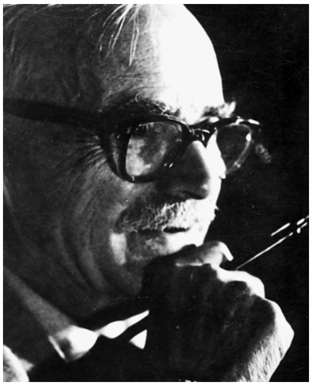
exclus din motive politice, ca „fiu de burghez”, tatăl lui neaflându-se în acea vreme în graţiile regimului la putere. În 1948 este încarcerat aproape un an la Jilava, ca reţinut politic, fără a fi supus unui proces. Se înscrie la Institutul de Cultură Fizică şi Sport din Bucureşti, absolvit în 1952. Este ucenic şi apoi asociat la imprimeria Potigraful Mărţişor, înfiinţată de Tudor Arghezi, profesor de educaţie fizică, publicist şi redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, la revistele „Argeş” şi „Albina”. În 1974 se stabileşte împreună cu soţia sa, Doina Melania Arghezi, în Elveţia, la Lausanne, unde lucrează ca specialist în bioenergetică. După 1989 se întoarce frecvent în ţară. Ultimii ani ai vieţii îi petrece la Arad. **A.** debutează în 1940 cu proza de aventură *Misteriosul Ics*, apărută în „Duminica”, iar editorial în 1955 cu volumul *Veniţi la joc*. Colaborează la „Steaua”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Tomis”, „Luceafărul”, „Litere”, „Aradul cultural”, „Zodii în cumpănă” (Germania), „Renaşterea” (Germania), „Origini – Romanian Roots” (SUA). În 1999 obţine un premiu oferit de Institut Académique de Paris. Este membru fondator al Centrului de Cercetare a Literaturii Argheziene, înfiinţat în 2009 la Arad, căruia îi donează un fond de documente de arhivă şi manuscrise literare aparţinând lui Tudor Arghezi (7400 de pagini), câteva adunate ulterior în volumul *Anii tăcerii* (2010). Tot la Arad inaugurează colecţia de artă „Doina şi Baruţu T. Arghezi”.

Marcată de un traseu biografic sinuos, în care descendenţa filială are o influenţă fastă – **A.** intrând în viața literară întâi ca personaj al scrierilor lui Tudor Arghezi, protagonist al *Cărții cu jucării*, alături de sora sa, Mitzura, pentru ca ultimii ani ai vieții să și-i dedice restituirii operei tatălui său –, activitatea lui literară cunoaște mai multe registre discursive, ordonate de teme precum jocul, aventura şi călătoria, de confesiunea lirică și mărturia autobiografică. Primele volume, aparținând literaturii pentru copii, sunt axate, în codul ficţiunii realiste, pe situaţii şi peripeţii școlărești derulate într-un scenariu regizat și previzibil. Mai interesant este romanul de aventuri cu tramă polițistă *Nopţi de argint, nopţi de mister* (1970), în care narațiunea captivează prin episoade dinamice și ilustrează valori tipice pentru protagonistul adolescent, înscriindu-se pe linia deschisă de *Cireşarii* lui Constantin Chiriţă. Cu *Paşi prin lume* (1967) şi *Drumuri şi răspântii* (1998), interesul autorului se îndreaptă către memorialistica de călătorie, în care imagini, întâmplări, oameni şi locuri compun un album subiectiv, de unde nu lipsesc consideraţii despre evenimentul trecerii frontierei sau despre momentul decernării Premiului Herder lui Tudor Arghezi. Istoria afectivă a celor trăite în preajma tatălui se amplifică în volumele autobiografice *Povestiri din Mărțișor* (1995), *Înaintea uitării* (1996) și *Dincolo de zare* (1998) prin evocarea toposului mitic al Mărțișorului, cu geografia sa spirituală, și prin restituirea unor clipe din viața familiei. Întâmplări cu protagoniști ca Valeriu Anania, I.C. Vissarion, Gala Galaction, monseniorul Vladimir Ghika, Maria Tănase ş.a. se conjugă cu aspecte semnificative referitoare la „ambivalenţele unor personaje sau evenimente ale epocii”, la atelierul de lucru al lui Arghezi sau la poziția controversată a acestuia faţă de puterea comunistă. *Vorbiri – convorbiri argheziene* (2003) oferă, într-o manieră mai directă şi însoţite de un „comentariu de situare a evenimentului”, alte pagini de istorie literară trăită, manuscrise inedite, mărturisiri, texte citite la radio, note şi versuri dictate, simple însemnări, corespondenţe, înregistrări pe bandă de magnetofon, acte oficiale aparţinând lui Tudor Arghezi, într-un dosar închegat după meandrele memoriei restitutive. Cu acelaşi interes pentru „contrarietăţile existenţei”, publicistica de atitudine culturală şi socială, inclusă în *Zâmbet şi bocet* (2004) şi în *Prezenţe literare* (2007), cultivă reflecţia etică asupra unor subiecte identitare, de la spiritualitatea arhaică la evenimente ce au influenţat destinul recent al României, abordate din perspectiva unor valori perene. Pe tărâm liric, în versurile din *Întârzieri în noapte* (1997), *Vers-à-travers* (1997) **A.** cultivă atitudini interogative şi dramatice, într-un discurs confesiv şi reflexiv, marcat de accente retorice purtătoare de sens. Tăcerea, căutarea, neliniştea, îndoiala, rugăciunea sunt stări poetice recurente într-o tentativă de descifrare a tainelor existenţei, cu un larg spectru al expresiei simbolice. Recuzita imagistică bogată, plasticitatea stilistică, aura arhaică a limbajului, apropiate pe alocuri de vocabularul poetic al lui Tudor Arghezi, se disting prin soluţii lirice inedite, cum se întâmplă în *Joueurs de dés* sau în *Quand le poète arrivera*.

SCRIERI: *Veniţi la joc*, Bucureşti, 1955; *Jocuri pentru pionieri*, Bucureşti, 1960; *Ghici?*, Bucureşti, 1962; *Albumul sanitar al micului şcolar*, Bucureşti, 1965; *Paşi prin lume*, Bucureşti, 1967; *Familia mea*, Bucureşti, 1968; *Nopţi de argint, nopţi de mister*, Bucureşti, 1970; *Povestiri din Mărţişor*, Oradea, 1995; *Înaintea uitării*, Oradea, 1996; *Întârzieri în noapte*, Oradea, 1997; *Vers-à-travers*, Oradea,

1997; *Dincolo de zare*, Oradea, 1998; *Drumuri şi răspântii*, Oradea, 1998; *Note şi comentarii*, Timişoara, 1999; *Pomul vieţii* (în colaborare cu Doina Melania Arghezi), Lausanne, 1999; *Duhovnicească. Psalmi. Testament*, Cluj-Napoca, 2001; *Vorbiri – convorbiri argheziene*, Arad, 2003; *Zâmbet şi bocet*, Oradea, 2004; *Prezenţe literare*, Arad, 2007. **Ediţii:** Tudor Arghezi, *Anii tăcerii*, Arad, 2010 (în colaborare cu Doina Melania Arghezi).

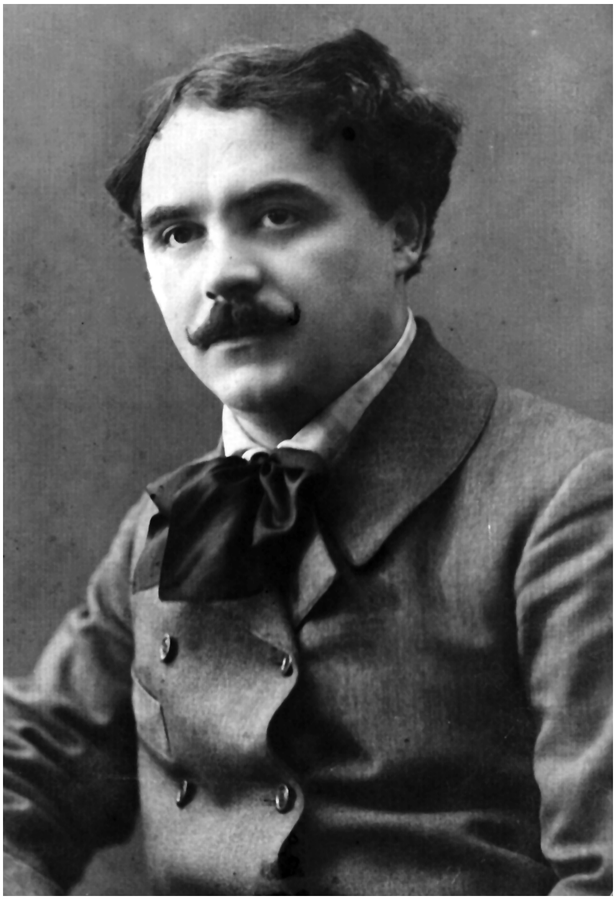
Repere bibliografice: Andrei Oişteanu, *Intelectualii români în exil*, JL, 1990, 34; Negoiţă Irimie, *„Mărţişor" – o geografie literară*, ST, 1996, 3; Ion Murgeanu, *„Cazul" Arghezi – înaintea uitării*, „Curierul românesc", 1997, 3; Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni*, *17–18*; I. P. Azap, *Împotriva uitării*, ST, 1998, 6; Aurel Rău, *Cărţi pe masă*, ST, 1998, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *L-am ascultat pe d-l Baruţu Arghezi*, F, 2000, 9; Ştefan Ion Ghilimescu, *Convorbiri deschise*, Bucureşti, 2003, *47–61*; Aurel Ardelean, *Centrul de Cercetare a Literaturii Argheziene*, „Studii de ştiinţă şi cultură" (Arad), 2009, 2; Vasile Man, *Baruţu T. Arghezi, un spirit european*, Arad, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, *55*. ***I. T.***

ARGHEZI, Tudor (21.V.1880, Bucureşti – 14.VII.1967, Bucureşti), poet, prozator, gazetar, traducător.

Conform certificatului ce a stat la baza întocmirii actelor de identitate ale scriitorului, acesta s-ar fi născut la 23 mai 1880, iar părinţi i-au fost Nae Theodorescu, „comersant", şi „doamna Maria". Investigaţiile în arhive au relevat însă că la adresa declarată (Str. Ţărani, nr. 46) locuia Maria, fiica lui Ion Iliescu (sau Niţă Birjaru), căsătorită cu sergentul major de jandarmi Nae Theodorescu, cu care, deşi avea alţi doi copii mai mari, se afla în divorţ (pronunţat în 1883). Maria Iliescu se va recăsători în 1889 şi va muri, relativ tânără, în 1895. Confuzia este sporită de faptul că diferă semnificativ atât vârsta, cât şi numele părinţilor sergentului major şi ai „comersantului": cel dintâi, fiu al lui Ion sin Theodor (Theodorescu), ar fi venit pe lume în Bucureşti, la 30 august 1850, iar cel de-al doilea, la Craiova, în 7 ianuarie 1859, ca fiu al Bălaşei şi al lui Tudor (sau Tudoran), cojocar originar din Cărbuneşti, drept care şi-a luat (sau i s-a dat) într-o vreme şi patronimul Cărbunescu. Poetul şi-a afirmat întotdeauna cu mândrie originea gorjeană şi în 1956 s-a declarat „fiu unic" al „comersantului" Nae Theodorescu. Cert este că acesta se însura în 1883 cu Anastasia (Zoe) Petrescu, actul consemnând că mirii erau „juni" (deci la prima căsătorie). Se conturează astfel ineluctabil ideea ivirii pe lume a lui **A.** dintr-o relaţie nelegalizată a lui Nae Theodorescu. În orice caz, un act de „vaccină" a copilului Ion N. Thodorescu, din octombrie 1883, dă o adresă la care nu locuia nici Nae Theodorescu, nici Maria Iliescu, ci Rozalia Arghesi, menajeră a avutului băcan de lux Manole Pârvulescu. Din toate acestea unii biografi ai poetului (Şerban Cioculescu, Dinu Pillat, Gabriel Dimisianu, C. Popescu-Cadem ş.a.) au tras concluzia că braşoveanca, de naţionalitate germană, catolică, era mama adevărată a copilului, şi nu doar doica ori cea căreia i-a fost încredinţat să-l crească. În favoarea acestei ipoteze pledează faptul că Rozalia se va găsi mereu în preajma copilului, inclusiv când acesta va deveni matur şi îşi va întemeia o familie. Complicata situaţie a părinţilor lui **A.** şi-a lăsat amprenta asupra sufletului său: nu a putut să vorbească niciodată, precum alţii, despre copilărie ca despre o perioadă luminoasă, fericită, şi nici despre genitorii săi cu dragoste întreagă şi recunoştinţă. Foarte probabil prin mari privaţiuni materiale nu a trecut în primii ani, căci Nae Theodorescu, om înstărit, va fi contribuit la întreţinerea fiului său şi, pe de altă parte, Rozalia Arghesi avea o situaţie materială relativ stabilă, de vreme ce va fi în continuare menajera bogatului băcan, de la care va avea un copil, Alexandru, născut în 1891 şi recunoscut de tată în 1901. **A.** urmează cursul primar, între 1887 şi 1891, la Şcoala „Petrache Poenaru", primul învăţător fiindu-i părintele N. Abramescu, apoi cursul gimnazial (clasic) la „Cantemir Vodă", terminat în 1896. Ultimele clase le-a absolvit cu mari dificultăţi, izvorâte mai ales din lipsa controlului părintesc. Poetul va povesti mai târziu că a „plecat de acasă" pe la 11 ani, când mama sa a avut un alt copil, dar şi că, la 12 ani, ar fi fost alungat („a găsit uşa închisă"), întrucât, dând meditaţii unui subofiţer, întârziase prea mult. Însă, cam în aceeaşi vreme, gimnazistul, al cărui gust pentru lectură fusese cultivat de profesorii G.O. Gârbea şi N. Kirilov, ambii cu preocupări publicistice, pare să fi fost atras de mirajul boemei literare. Conform unor mărturisiri târzii, luase parte la unele manifestări de la clubul socialist şi îl cunoscuse acolo, printre alţii, pe G. Ibrăileanu, ceea ce se

putea întâmpla doar în ianuarie–februarie 1895, când ieşeanul a locuit în Bucureşti. Ar fi trimis atunci versuri la gazeta „Lumea nouă”, care l-a încurajat fără să le publice. A început să frecventeze apoi cercul lui Alexandru Macedonski, aici făcând cunoştinţă cu Grigore Pişculescu (Gala Galaction) şi cu N.D. Cocea. Legăturile cu cei doi s-au întărit când **A.** este primit în internatul Liceului „Sf. Sava”, grupul fiind lărgit cu noi prieteni – I.G. Duca şi Mihail Paşcanu. La 25 iulie 1896 **A.** debutează în suplimentul literar al ziarului „Liga ortodoxă”, condus de Alexandru Macedonski, cu proza *Din ziua de azi*, urmată, la 30 iulie 1896, de poezia *Tatălui meu*, semnată Ion N. Theodorescu. Autorul *Nopţilor* îi publică alte cincisprezece poezii, iscălite Ion Theo, pe baza cărora formula, în noiembrie 1896, o apreciere superlativă. Discipolul mult lăudat rupe însă curând legăturile cu maestrul, întrucât, a afirmat el peste mulţi ani, acesta „intervenea cu pana” în manuscrisele sale. Face acum cunoştinţă cu Al. Bogdan-Piteşti, căruia îi dedică o poezie în „Revista modernă”. Mai colaborează la „Moş Teacă”, iar în 1898 la „Vieaţa nouă” cu poemul în proză *Senar*, semnat Ion Th. Arghezzi. După absolvirea gimnaziului, **A.** caută să se întreţină singur. În vara anului 1898 este custode al unei expoziţii a Societăţii „Ileana”, patronată de Al. Bogdan-Piteşti, pentru ca spre sfârşitul anului să se angajeze ca laborant la fabrica de zahăr de la Chitila. Reorganizând „Ileana”, „delegatul general” al acesteia îi propune secretariatul, precum şi „o slujbă la stat”, dar tânărul refuză oferta, având speranţa că „scânteia de talent” ce „fulgeră” în el îl va ajuta „să predomine asupra mizeriei mediului”. Nutrea şi gândul să se apuce din nou de învăţătură, dar se simţea „intoxicat de cei ce [i]-au dat viaţă” (cum îi scria lui Grigore Pişculescu). Soluţia o găseşte cerând în februarie 1900 să intre în cinul monahal, cerere motivată de dorinţa de a-şi continua studiile şi de lipsa mijloacelor materiale. În urma răspunsului favorabil, şi-a început la mănăstirea Cernica noviciatul, încheiat în iunie 1900, când îmbracă haina monahală şi primeşte numele Iosif, naş fiindu-i mitropolitul primat Iosif Gheorghian. În septembrie 1900 este hirotonit diacon, iar o lună mai târziu este adus la secretariatul Mitropoliei. Iosif Gheorghian îl recomandă, de asemenea, ca „referent de conferenţiar pentru religie comparată” la Şcoala de Ofiţeri şi împreună vor traduce lucrarea *Iisus Hristos* a lui H.-G. Didon. **A.** îşi pune în aplicare planul iniţial, solicitând în

mai 1901 Ministerului să îi aprobe a da examenul de „mică capacitate”, necesar pentru a accede în cursul superior liceal, precum şi cel de clasa a V-a, pregătite în particular. I s-a aprobat doar cel dintâi, fiind repartizat la Noul Institut de Băieţi (Institutul Clinciu şi Popa). Aici, probabil, a făcut cunoştinţă cu Aretia Panaitescu, studentă la Litere şi Filosofie, angajată ca pedagog. Corespondenţa purtată cu ea va dura până în 1906. În 1902 reia legăturile cu tatăl său, ajuns arendaş în împrejurimile Piteştiului, şi tot acum o cunoaşte pe Constanţa Zissu, profesoară de ştiinţe naturale, cu preocupări literare. Scoate, împreună cu V. Demetrius, între 15 aprilie şi 15 iunie 1904, revista „Linia dreaptă”, unde publică din ciclul liric *Agate negre*, nuvela *Lotar* şi articolul *Vers şi poezie*, în care polemizează cu junimistul G. Panu. Textele şi le semnează Tudor Arghezi şi I. Gabriol. Colaborează, de asemenea, la „Revista ideei” a lui Panait Muşoiu cu o tălmăcire anticlericală. Întoarcerea la publicistică şi la poezie coincide cu alte manifestări ce nu cadrau cu disciplina monahală,

între care se detaşează cursul luat de relaţia lui cu profesoara Constanţa Zissu, care la 10 ianuarie 1905 va da naştere, la Paris, fiului lor Eliazar-Lotar. **A.** se decide să demisioneze din postul de la Mitropolie şi să-şi continue studiile în Elveţia, fiind recomandat de Iosif Gheorghian rectorului Universităţii Catolice din Fribourg. Conta pe sprijinul financiar al lui Nae Theodorescu, dar şi pe ajutoare lunare de la prieteni. Planul era mai complex, prevăzând mai întâi rezolvarea chestiunii fiului lăsat „pe un braţ străin". Însoţit de „mama" sa, adică de Rozalia Arghesi, ajunge la Paris la sfârşitul lui noiembrie 1905 şi, îndeplinind formalităţile, i-l încredinţează acesteia pe Eliazar spre a-l creşte în ţară, el rămânând în Elveţia. Licenţa şi doctoratul în teologie la care visa se vor dovedi însă mult mai greu de obţinut, fiindcă trebuia să susţină în prealabil examenul de bacalaureat, iar taxele şcolare îi depăşeau cu mult resursele, mai ales că Nae Theodorescu îşi diminuase, pare-se, contribuţia după moartea soţiei sale Anastasia, în 1907, şi după recăsătorirea lui cu Vasilichia Delibacali. Fără să abandoneze cu totul proiectele iniţiale, **A.** a trebuit să recurgă la tot felul de expediente pentru a se întreţine pe el şi, în parte, pe cei de acasă, numiţi într-o scrisoare „cei de un sânge şi de o nădejde". În 1907 urmează o şcoală de meserii, deprinzând executarea unor mici lucrări de bijuterie (capace de ceasornic etc.). Îşi caută norocul şi în ţările vecine, Franţa, Anglia, Germania şi Italia, face iluzorii planuri de înfiinţare a unor întreprinderi în România (o fabrică de prelucrare a intestinelor de animale, pentru cârnaţi sau pentru corzi de instrumente muzicale). În ţară prietenul I.G. Duca încearcă să-l antreneze în redactarea noului ziar liberal „Viitorul", la care era codirector, dar **A.** dă numai câteva articole în toamna anului 1908. Mult mai decis acţionează N.D. Cocea, care, scoţând revista „Viaţa socială", îi publică în primul număr, din februarie 1910, dintr-un manuscris primit spre păstrare, *Rugă de seară*, proclamându-l totodată „poetul cel mai revoluţionar al vremii". Poezia, precum şi cele care i-au urmat în hebdomadarul lui N.D. Cocea, i-au asigurat notorietate în lumea literară. Acest succes îl va fi determinat pe **A.** să răspundă la chemarea sa urgentă în ţară, pentru reglementarea situaţiei militare. În decembrie 1910 el se va afla la Bucureşti, iar trei luni mai târziu îşi va începe colaborarea la noua revistă a lui N.D. Cocea, „Facla", unde, semnând Bock, publică din martie 1911 articole incendiare pe marginea unui conflict din Sinod, luând apărarea episcopului Gherasim Safirin. Campania, deosebit de virulentă, duce la „depunerea" autorului „din treapta de ierodiacon" şi la excluderea lui definitivă „din tagma monahală" în octombrie 1911. În aceeaşi lună **A.** îşi începe colaborarea la „Rampa" (înfiinţată tot de Cocea), iar în decembrie la „Viaţa românească". Scrie un „prolog" pentru inaugurarea Teatrului Comoedia şi semnează în efemerele „Insula" şi „Teatrul" (de la Iaşi). Pentru a clarifica deplin situaţia lui Eliazar, **A.** se căsătoreşte în octombrie 1912 cu Constanţa Zissu, de care va divorţa în februarie 1914, copilul rămânând mai departe în grija lui. Între timp participă, alături de Theodor Cornel, la redactarea unor fascicule din lexiconul biografic *Figuri contimporane din România* şi tălmăceşte romanul *Amintiri din casa morţilor* de F.M. Dostoievski. Fără vreun volum propriu, este admis totuşi, în noiembrie 1911, în Societatea Scriitorilor Români. Peste câteva luni, în mai 1912, lansează un atac dur, cu accente de pamflet, împotriva conducerii SSR, reproşându-i includerea în comitet a doi soţi, Natalia şi Dimitrie Anghel, dar şi lipsa de activitate şi proasta gestionare a fondurilor primite. „Scandalul" s-a încheiat cu sancţionarea lui **A.** cu un vot de blam, ceea ce n-a împiedicat însă alegerea lui, peste câteva luni, ca membru în comitet, alegere repetată şi la următoarele trei adunări generale. Ajuns la începutul lui martie 1913 proprietar al ziarului „Seara", Al. Bogdan-Piteşti îi încredinţează postul de prim-redactor lui **A.** Acesta iscăleşte editoriale şi articole în care îşi susţine patronul în campaniile politice şi economice. Îl apără furibund şi când, judecat pentru şantaj, primeşte o pedeapsă cu închisoarea de aproape un an. În plan extern gazetarul arată ostilitate „decrepitului" Imperiu Habsburgic (*Boala Austriei*), ce sprijinea Bulgaria în conflictul balcanic, primejduind astfel România, cu care avea totuşi un tratat de alianţă. De altfel, el abordează, în notele de sub genericul „Tabula rasa", mai toate temele de actualitate, dă cronici teatrale, plastice şi muzicale, note şi însemnări pe marginea cărţilor. Rar inserează şi poezii (*Nehotărâre*). În schimb, în spaţiul alocat literaturii, găzduieşte producţiile unor tineri scriitori, între care se numără Gala Galaction, Adrian Maniu, Ion Vinea, Emil Isac, Eugeniu Ştefănescu-Est, F. Aderca, Al. Viţianu ş.a. După ce, în februarie 1914, ziarul „Seara" este vândut Societăţii Tiparul, cu capital majoritar german, atitudinea lui în politica externă se schimbă. În editorialul din 13 martie

1914, intitulat *Cu Austria sau Rusia?*, prim-redactorul se pronunţă răspicat pentru puterea ce ar fi reprezentat „civilizaţia" în faţa „barbariei" balcanice şi a autocraţiei asiatice. Poziţia este menţinută şi după declanşarea conflagraţiei mondiale, când cotidianul subscrie la formula neutralităţii României, „leală şi definitivă". Susţinând în subsidiar şi guvernul lui Ion I.C. Brătianu, combate extrem de incisiv, recurgând adesea la pamflet, pe toţi cei care cereau intrarea imediată în război de partea Antantei, fie ei politicieni (Take Ionescu, N. Filipescu, Const. Mille), fie slujitori ai catedrei ori literaţi. La 18 octombrie 1914 **A.** se retrage din redacţia „Serii", pentru a pregăti apariţia unei publicaţii proprii. Aceasta va fi hebdomadarul „Cronica", al cărui prim număr iese la 12 februarie 1915. „Direcţia" (politică) îi revenea lui, iar „direcţia literară" lui Gala Galaction. În paginile „Cronicii", din care puţine se dedică poeziei şi prozei, sunt găzduiţi colaboratorii de la „Seara", la care se adaugă câteva nume noi, precum Paul Zarifopol, Horia Bottea, Dragoş Protopopescu, Perpessicius ş.a. Fără să părăsească săptămânalul (ce apare până la 31 iulie 1916), din 15 octombrie 1915 **A.** este de asemenea prim-redactor al ziarului „Libertatea", care, prin platforma politică şi prin partea literară, secondează în fapt mai vechile publicaţii. Relaţiile cu Al. Bogdan-Piteşti, filogermanismul „Cronicii" şi îndeosebi al „Libertăţii", precum şi faptul că toate colaborările erau destul de generos plătite au făcut ca directorilor să li se aducă – în presă şi în Parlament – acuzaţia că „s-au vândut" Puterilor Centrale. Atacurilor necruţătoare ale unor scriitori şi critici (Barbu Delavrancea, Const. Mille, Pamfil Şeicaru, E. Lovinescu, Corneliu Moldovanu), îndreptate mai ales contra lui Gala Galaction pentru că volumul său de proză tocmai fusese premiat de Academia Română, au primit riposte la fel de virulente. Însă Galaction se va retrage de la direcţia literară a „Cronicii" şi a „Libertăţii" în momentul în care **A.** s-a dezlănţuit, la 13 martie 1916, şi împotriva prietenului comun N.D. Cocea, care scrisese un infamant pamflet la moartea reginei Elisabeta. Mobilizat, la intrarea României în război, **A.** este repartizat iniţial la „completaşi" (soldaţi auxiliari), apoi la batalionul de jandarmi. Nu s-a retras cu acesta în Moldova, deşi luase în calcul eventualitatea, căci în noiembrie 1916 se căsătorise cu bucovineanca Paraschiva Burda, pentru a legaliza o relaţie veche de câţiva ani. Sub ocupaţie, începând din mai 1917 este redactor la oficiosul „Gazeta Bucureştilor", în care semnează editoriale cu iniţialele T. şi T.A. ori cu pseudonimul Sigma. În vara anului 1918 părăseşte publicaţia comandaturii germane, pentru a intra ca redactor la ziarul marghilomanist „Steagul"; mai colaborează sporadic la nou-apărutele „Scena" şi „Renaşterea". După instalarea noului guvern Ion I.C. Brătianu, în februarie 1919, **A.** este arestat împreună cu alţi gazetari (Ioan Slavici, Dem. Theodorescu, D. Karnabatt ş.a.), învinuiţi de a fi lucrat pentru autorităţile de ocupaţie şi contra intereselor ţării. În urma procesului a fost condamnat la cinci ani de temniţă. Primea totuşi o liberare condiţionată de cinci zile, pentru a-şi căuta fiul fugit de acasă. Cu toate că îşi menţinea opinia privitoare la vinovăţia poetului-gazetar, N. Iorga a intervenit pe lângă rege pentru graţierea lui şi, în cele din urmă, ministrul de Justiţie Ştefan Cicio Pop a emis la 31 decembrie 1919 actul prin care **A.**, închis la Văcăreşti, a fost amnistiat. În lunile următoare semnează versuri, articole şi însemnări din detenţie în „Cuvântul liber", „Hiena", „Izbânda". Bunele relaţii întreţinute înainte de război cu personalităţi marcante ale Partidului Liberal, inclusiv cu prim-ministrul Ion I.C. Brătianu şi cu nepotul acestuia Ion Pillat, fac să i se încredinţeze în 1922 secretariatul de redacţie la revista „Cugetul românesc", proiectată a fi ceea ce fuseseră „Convorbirile literare" în epoca precedentă. Mensualul nu va rezista însă decât doi ani. Simultan, în aprilie şi mai 1923 **A.** îşi asumă şi conducerea ziarului „Naţiunea", pe care îl scrie aproape singur. Aici dă, între altele, *Amintirile ierodiaconului Iosif*. Semnătura i se regăseşte şi în alte publicaţii, precum „Umanitatea", „Contimporanul", „Integral", „Gândirea", „Clipa", „Lumea bazar", „Adevărul literar şi artistic", „Ţara noastră" ş.a. În „Cuvântul literar şi artistic", în februarie 1925, îşi face cunoscută intenţia de a tipări prin subscripţie cinci volume de versuri şi proză – *Cuvinte potrivite*, *Cartea femeii frumoase*, *Cartea copiilor*, *Cartea câinilor, a mâţelor, a oilor şi a caprelor* şi *Amintirile ierodiaconului Iosif*. Rezultatele subscripţiei nu au fost însă pe măsura aşteptărilor, încât debutul editorial mai întârzie doi ani. Ivit în vitrine în mai 1927, volumul *Cuvinte potrivite* este întâmpinat cu elogii neobişnuite de majoritatea criticilor – E. Lovinescu, F. Aderca, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu. Nu au lipsit totuşi unele contestaţii, venite atât din cercurile tradiţionaliste (G. Bogdan-Duică), cât şi din cele moderniste (Ion Barbu, Mircea

Eliade). Ca şi în cazul lui Ioan Slavici, ostracizarea „colaboraţionistului" se face încă resimţită, astfel încât i se refuză Premiul Naţional de Poezie, fiind preferat Alfred Moşoiu. După ce vin pe lume copiii – Domnica (Mitzura) la 10 decembrie 1924 şi Iosif (Baruţu) la 28 decembrie 1925 –, **A.** se hotărăşte să-şi construiască o casă „ca un schit" pe dealul Mărţişorului, în vecinătatea fostei mănăstiri Văcăreşti. Construcţia, precum şi amenajarea împrejurimii (grădină, livadă, stupină şi vie) vor dura peste un deceniu şi, prin cheltuielile cerute, vor impune o intensificare a activităţii publicistice. În 2 februarie 1928 **A**. scoate „Bilete de papagal", „cea mai mică foaie tipărită de la Gutenberg până azi", în care inserează poezii, proze scurte, articole, pamflete, tablete, note şi însemnări ale sale, dar şi ale multor confraţi consacraţi ori ale unor tineri în curs de afirmare. Colaborează destul de asiduu şi la alte periodice – „Kalende", „Tiparniţa literară", „Magazinul", „Radio şi radiofonia", „Progresul social", „Secolul", „Arta" – şi tipăreşte noi volume – *Icoane de lemn. Din amintirile ieromonahului Iosif* (1929), *Poarta neagră* (1930), *Flori de mucigai* (1931), *Cartea cu jucării* (1931), *Tablete din Ţara de Kuty* (1933), *Ochii Maicii Domnului* (1934). Deşi este încununat, în sfârşit, în 1934, cu Premiul Naţional pentru Poezie, împreună cu G. Bacovia, survin noi contestări ale valorii scrisului său. După „nu"-ul pronunţat de tânărul Eugen Ionescu, şi N. Davidescu se va strădui să demonstreze că autorul *Cuvintelor potrivite* şi al *Florilor de mucigai* este un „poet minor". Cu rezultate notabile este respingerea tot mai sistematică venită din partea lui N. Iorga, acesta vituperând contra „decadentismului" şi a pornografiei pe care le răspândeşte în rândul tinerilor, ca şi Geo Bogza, H. Bonciu ş.a. În pofida înmulţirii detractorilor, colaborarea poetului şi a gazetarului **A.** este căutată şi bine răsplătită de cele mai diverse periodice, între care „Vremea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Cuvântul", „Dimineaţa", „Dreptatea", „Ramuri", „Săptămâna CFR". În 1937–1938 scoate a treia serie a „Biletelor de papagal". De sub tipar îi ies noi volume: *Poezii* (1934, în colecţia „Mărţişor"), *Cărticică de seară* (1935), *Versuri* (o antologie lirică prin care se inaugurează seria „Ediţii definitive" a Fundaţiilor Regale, 1936), *Cimitirul Buna-Vestire* (roman fantastic, 1936), *Ce-ai cu mine, vântule?* (poeme în proză, 1937), *Hore* (1939). După ce în 1939 trece printr-o mare cumpănă, fiind vindecat de doctorul Grigoriu-Argeş de o boală gravă şi foarte rară, **A.** îşi

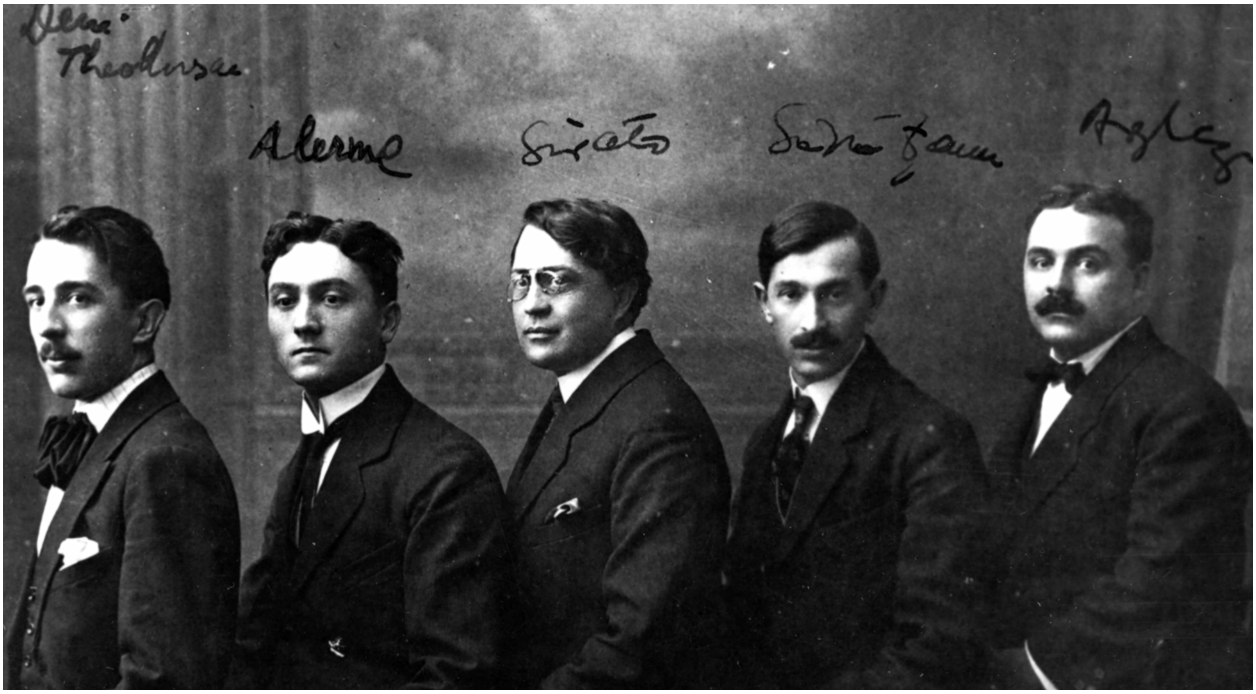

Cu fiul său Eliazar la Geneva

duce la capăt gândul mai vechi de a-şi tipări singur cărţile. Proprietar al unei tipografii, achiziţionată mai de mult, el îşi ia în noiembrie 1941 şi brevet de tipograf-culegător. În altă editură totuşi iese al treilea roman, „poemul" *Lina* (1942). Este prezent cu poezii, proze şi articole în unele reviste şi ziare unde mai scrisese, precum „Vremea", în care susţine rubrica permanentă „Carnet", dar şi în altele noi, cum sunt „Duminica", „Claviaturi", „Revista română", „Ardealul", „Gorjanul", „Informaţia zilei". În cotidianul din urmă, în intervalul aprilie–octombrie 1943, are la dispoziţie un spaţiu titrat „Bilete de papagal". Aici apare în mai articolul *Voinicul*, care îi aduce o arestare de 24 de ore, iar în octombrie fulminantul pamflet antifascist *Baroane*, în urma căruia este

internat pentru aproape trei luni în lagărul de la Târgu Jiu. Marele capital simbolic asigurat de opera sa literară şi de curajul acestui gest nu a împiedicat interzicerea în februarie 1945 a noii serii a „Biletelor de papagal" şi nici un atac ce se voia devastator, iniţiat tot în februarie 1945 de Miron Radu Paraschivescu în ziarul comunist „România liberă". Reacţia contra detractorului s-a materializat în acordarea, câteva luni mai târziu, a Marelui Premiu Naţional pentru Poezie. Acum colaborează asiduu la „Adevărul", i se pune în scenă o piesă, *Vera* (iniţial *Siringa*), iar de sub tipar îi ies *Manual de morală practică*, *Bilete de papagal*, *Versuri alese*, toate în 1946, şi *Una sută una poeme* (1947). Volumul din urmă este retras din librării pe fondul noii campanii împotriva poetului, lansată tot de Miron Radu Paraschivescu, în martie 1947, în „Scânteia", şi continuată tot acolo, în ianuarie 1948, de Sorin Toma, cu seria de articole *Poezia putrefacţiei sau Putrefacţia poeziei*. De data aceasta, campania izbuteşte pe deplin, scriitorului interzicându-i-se să mai publice, iar opera sa fiind pusă la index. Represiunea se extinde şi asupra copiilor săi, Baruţu fiind exmatriculat de la universitate şi chiar închis o vreme. O relaxare survine în 1951, când i se îngăduie să dea o serie de traduceri din ruseşte, făcute în colaborare – *Moloh* de A.I. Kuprin (1951), *Fabule* de I.A. Krîlov (1952), *Povestiri* de M. E. Saltîkov-Şcedrin (1952), *Suflete moarte* de N.V. Gogol (I–II, 1954), ori din franceză – *În floarea vieţii* de Anatole France (1953), *Fabule* de La Fontaine (1954). În 1954 revine în librării cu volumul de poezii pentru copii *Prisaca*, urmat apoi de altele: *Pagini din trecut* şi *1907 – Peizaje* (1955), *Cântare omului* (1956), *Din drum*… şi *Stihuri pestriţe* (1957). Anularea interdicţiei de semnătură este completată de autorităţi cu o serie de mari onoruri: e decorat cu Ordinul Muncii (1955), e ales membru al Academiei RPR (1955), i se acordă Premiul de Stat (1955), este ales în Comitetul Uniunii Scriitorilor (1956), face parte din delegaţia trimisă la Moscova pentru a prelua o parte din tezaurul ţării (1956), este ales deputat în Marea Adunare Naţională (1957) ş.a. Vitrinele librăriilor găzduiesc noile sale cărţi: *Lume veche, lume nouă* (1958), *Versuri* (1959, 1960), *Tablete de cronicar* (1960), *Frunze* (1961), *Cu bastonul prin Bucureşti* (1961), *Poeme noi* (1963), *Cadenţe* (1964), *Răzleţe* şi *Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* şi *Litanii* (1967) etc. În 1965, la împlinirea vârstei de 85 de ani, e sărbătorit ca poet naţional. Tot atunci, la Accademia dei Lincei, Rosa Del Conte îi propune candidatura la Premiul Nobel pentru Literatură, premiu ce se va acorda însă lui Mihail Şolohov. În acelaşi an i se decernează, prin Universitatea din Viena, Premiul Herder şi este ales membru al Academiei Sârbe de Ştiinţe şi Litere. La un an după moartea soţiei sale, scriitorul se stinge din viaţă; i s-au făcut funeralii naţionale, fiind înmormântat, conform dorinţei sale, în grădina casei de la Mărţişor. Postum au apărut alte volume cu inedite ale lui **A.** – *Teatru*, *Frunzele tale*, *Crengi XC* ş.a. Începută în 1962, editarea integrală a operei, sub titlul *Scrieri*, după un plan schiţat de **A.** încă din 1947, se va încheia, cu volumul XLVI, abia în 2006. Altă ediţie apare din 2000, sub egida Academiei Române, în 2011 ajungând la volumul X. ***V.D.***

La **A.**, în poemele de debut din „Liga ortodoxă", ecourile versurilor lui Eminescu („clara undă argintoasă reflectează alba lună", „tainic cântă-n ulmul falnic singuraticul cinflor"...) întâlnesc fantasmele poeziei simboliste: „penumbra rubinie", „hârcă", „morminte", „o stridentă simfonie", „cimitir", „voluptatea plutitoare" în varianta Macedonski. Maestrul adusese în poem privighetoarea, rozele şi liliacul, ucenicul invocă „turtureaua" şi „nenufarii", „potire-nvoalte", ca simboluri ale luminii matinale şi ale renaşterii cosmice: „În cer murea ultima stea şi se făcea lumina-naltă,/ Iar mici fiori de roze zori treceau uşori şi creţi pe baltă". Unele versuri amintesc prin simţul decorativului şi fastul lor de poetica parnasianismului, preluată tot prin Macedonski. **A.** de mai târziu nu va părăsi niciodată plăcerea de a descrie în chip fabulos liric obiectele, spaţiile închise, scutul, mitra, cristalul. La şaisprezece ani evocă odaia parfumată, catifeaua de aur-roşu, draperia cu crini sângeraţi şi, în acest decor, trupurile goale surprinse în spasmele încordării amoroase: „Lung vibrau în cuibul magic sărutările romane.../ Vineţeli arau grumajii, palpitau plăceri profane.../ Roma veche-n Roma nouă renvia ca subt Cezar.../ Voluptatea era vie ca o flacără cumplită.../ Corpul, aprig, sfărâmase floarea stinsă de ispită,/ Iar tablouri din perete îşi zâmbiseră bizar". Versurile sunt surprinzător de bine articulate, ritmul lor este perfect şi rimele cad fără greş în poemele acestea juvenile în care adie aerul plin de arome şi se aud sunete de viori şi mandoline, ning petale de crin şi oftează turturelele şi privighetorile macedonskiene. Tânărul poet improvizează, în maniera Baudelaire şi Rimbaud, şi o poezie a corespondenţelor, dând notelor muzicale (poemul *Do-Re-Mi)* o definiţie lirică. Nota *la* este, de

Dem. Theodorescu, Alerme?, Francisc Şirato, Leon Sărăţeanu, Tudor Arghezi

pildă, un „colan de opale”, *do* provoacă un „cântec de gală” într-o orchestră triumfală etc. Egiptul, pe care îl evocă şi Eminescu şi care este o temă curentă în poezia parnasienilor, intră sărbătoreşte, însoţit de un alai de culori, parfumuri de sicomori, nisipuri roşii şi spasme împietrite, şi în imaginarul tânărului Ion Theo. Nu lipsesc în aceste exerciţii lirice nevrozele lui Rollinat, incantaţiile verlainiene („nici un cuvânt, e vânt, e vânt”, „tuşeşte clopotul în turn/ vibrează lung: Saturn, Saturn” etc.) şi nici accentele poeziei de concepţie. În poemele din „Linia dreaptă” reveria funebră a simbolismului – ramura damnată – începe să acopere spaţiul liric. Părul iubitei este o „plantă de infern” sau „un crep de doliu”, femeia însăşi este comparată cu o „glastră funerară” şi extazul dragostei este însoţit de un glas de cucuvea (pasăre baudelairiană: „sous les ifs noirs qui les abritent,/ les hiboux se tiennent rangés/ ainsi que les dieux étrangers,/ dardant leur œil rouge. Ils méditent”). Apare acum Lia, de care va fi vorba şi în poemele ulterioare. Spectacolul iubirii se desfăşoară într-un decor lugubru. Într-o variantă târzie a poemului *Litanii* poetul modifică substanţial versurile şi le dă acea fluiditate şi concreteţe specific argheziană. Iată o strofă despre iubire, singurătate şi moarte: „Sunt singur, Lie, şi e rău/ Şi plin de moarte-ntreg văzduhul/ Şi ploaia, baltă de otravă./ Aş vrea ca gura ta suavă/ Să-şi dea pe-aceste slove duhul,/ Să am alături carte capul tău”. În acest decor sumbru este chemată năluca pierdută în moarte (femeia iubită altădată) pentru a fi blestemată „cu glas de uragan”. Tehnica blestemului este deja anunţată. Apare şi Satan şi, odată cu el, simbolul demonismului şi râsul ironic. Universul este o „enigmă searbădă şi rece” şi iubitei emblematice (Lia) i se arată, baudelairian, imaginea hoitului ireversibil („că nervii tăi sunt roşi de viermi”). Femeile, în genere, sunt numite „potire cu venin” într-o *Dedicaţie* în care pătrund, totuşi, aripi fragede de arhangheli şi „şoptiri vesperale” sub veghea unui gigant „Satan solitar”. E o imagine din 1910, când **A.** debutează, în fapt, pentru a treia oară în „Viaţa socială”. Aici publică *Rugă de seară*, întâiul poem în totalitate arghezian. Stilul propriu este deja format, şi el, pentru a-l cita pe G. Ibrăileanu, îi derutează enorm pe criticii vremii, nedecişi dacă se află în faţa unui mare poet sau a unui versificator cu simţurile dereglate. Rezumând: până a deveni cu adevărat „arghezian”, **A.** parcurge o perioadă destul de lungă de exerciţii înverşunate, încearcă stilurile existente şi, pe măsură ce le ia în stăpânire, le dinamitează. Simbolismul, dominant în această fază de atelier, începe să se îndepărteze de modele şi să-şi construiască propriul spaţiu de desfăşurare. Ce se observă, întâi, este înnoirea vocabularului simbolist, „prozai-

zarea" lui sistematică. Nu toate combinaţiile îi reuşesc tânărului Ion Theo, dar subtilităţile tehnicii se pot deja constata într-un moment în care poezia posteminesciană merge prin George Coşbuc, Octavian Goga şi toată şcoala din jurul „Sămănătorului" spre un neoromantism de tip rural, iar elevii lui Macedonski nu fac decât să-şi ilustreze maestrul. D. Anghel, Ion Minulescu, apoi G. Bacovia vor da în curând un stil şi o identitate simbolismului românesc. Pornind cam de la aceleaşi surse, **A.** pregăteşte, de la douăzeci de ani, o altă viziune şi un alt limbaj liric. Are dreptate E. Lovinescu să spună că estetica lui, socotită de comentatori ca fiind de sorginte integral simbolistă, este în realitate antisimbolistă pentru că, dacă simbolul are „o tendinţă firească spre abstracţiune, pe care o împinge până la spiritualizarea matricei", estetica lui **A.** „procedează invers prin materializare". Această disociere se vede însă mai târziu, după apariţia volumelor *Cuvinte potrivite* şi *Flori de mucigai.* Ciclul *Agate negre* şi versurile adiacente exprimă, deocamdată, o împotrivire tulbure, cu viziuni demonice şi funerare, evitând în chip suspect tema religiosului. Nu evită însă amestecul „macabrului cu senzualitatea", cum observă tot E. Lovinescu. Asocierea acestor două universuri, vizibilă în *Agate negre,* este în cea mai pură filiaţie baudelairiană. Când publică *Rugă de seară,* Arghezi este deja pregătit pentru marea creaţie. Apariţia, în 1927, a volumului *Cuvinte potrivite* a constituit o mare surpriză, deşi autorul era cunoscut în lumea literară, e drept, mai ales prin publicistica lui. Mihai Ralea nu ezită să-1 compare cu Eminescu, iar E. Lovinescu vede în el o sinteză superioară de tradiţionalism şi modernism românesc. Admiraţia nu e, totuşi, unanimă şi nu va fi niciodată. Ion Barbu îi contestă, într-un articol, lipsa de intelectualitate, iar mediile tradiţionaliste îl acuză de pornografie. Eugen Ionescu îi demontează în *Nu* (1934) mecanismul retoric şi-i contestă originalitatea, apoi, tot contestând, începe să preţuiască poemele care până atunci îi păreau produsul abilităţii, nu al talentului. Criticii tineri – Perpessicius, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu – îl admiră şi se bat, realmente, pentru a înfrânge inerţiile publicisticii conservatoare şi refuzul, oarecum firesc, al lumii didactice, scandalizată de îndrăznelile poetului. Dar ce poate fi aşa de scandalos în cele o sută de poeme din *Cuvinte potrivite*? Mulţi acuză ermetismul, ambiguitatea imaginii, în fine, cei care cred că poezia trebuie să comunice totdeauna sentimente curate şi să folosească un limbaj cuviincios consideră „blestemele" un atentat la morala publică. Critica autentică a primit însă cu mai multă înţelegere această poezie care înfruntă în mod curajos prejudecăţile estetice ale timpului şi nu ezită să vadă în **A.** pe adevăratul creator al modernităţii româneşti. Volumul se deschide cu *Testament* (51 de versuri), poem programatic şi emblematic în care toţi comentatorii descifrează estetica argheziană. Există, aici, într-adevăr, un manifest estetic, dar estetica depăşeşte cu mult sfera artei şi pune în discuţie totul: existenţa, rădăcinile, metafizica. Poem profetic, scris impecabil, cu o muzicalitate care aminteşte vuietul unei cascade îndepărtate. Sunt mai multe teme şi mai multe planuri care se adună şi se desfac în acest poem cu respiraţia grea şi sacadată. Primul fragment (sunt, în totalitate, cinci) are opt versuri, urmează, apoi, unul mai scurt (patru versuri), după care vine un text de optsprezece versuri dense, unde sunt concentrate toate temele mari ale poetului – tema tradiţiei, estetica urâtului, mobilitatea stilului, Cartea care adună, simbolic vorbind, „cenuşa morţilor din vatră", adică suferinţa străbunilor şi graiul lor „muncit" sute de ani, în fine, complexitatea limbajului liric care face ca ocara să-mbie sau să înjure – într-o succesiune teribilă de versuri de o „lizibilitate" solemnă şi misterioasă, ca nişte versete biblice. Sunt versuri memorabile, citite şi citate de generaţii succesive: „Ca să schimbăm, acum, întâia oară,/ Sapa-n condei şi brazda-n călimară,/ Bătrânii-au adunat, printre plăvani,/ Sudoarea muncii sutelor de ani./ Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite/ Eu am ivit cuvinte potrivite/ Şi leagăne urmaşilor stăpâni./ Şi, frământate mii de săptămâni,/ Le-am prefăcut în versuri şi-n icoane./ Făcui din zdrenţe muguri şi coroane./ Veninul strâns l-am preschimbat în miere,/ Lăsând întreagă dulcea lui putere./ Am luat ocara, şi torcând uşure/ Am pus-o când să-mbie, când să-njure./ Am luat cenuşa morţilor din vatră/ Şi am făcut-o Dumnezeu de piatră,/ Hotar înalt, cu două lumi pe poale,/ Păzind în piscul datoriei tale". G. Călinescu a observat că în *Testament* este mai mult decât o estetică, e „un aspect de bază al lumii, germinaţia eternă şi enormă; nu iubirea fiului pentru străbuni e tema, ci teribila sforţare pe care trebuie s-o facă natura pentru a obţine un rezultat". Remarca este justă, totuşi ea simplifică şi se îndepărtează de ceea ce pare a fi esenţial în acest poem, şi anume, nu problema germinaţiei cosmice (ea este colaterală), ci tema Cărţii (în sens mallarmean) care nu e produsul unei

biblioteci, o *Carte a cărţilor*, ci „sudoarea muncii sutelor de ani", hrisovul „robilor cu saricile, pline/ de osemintele vărsate-n mine". **A.** răstoarnă, aici şi pretutindeni, cel puţin în plan teoretic, un mit care, pornind de la Mallarmé, a fost impus în estetica secolului al XX-lea de Valéry: poezia este o Carte în care „se varsă" – pentru a folosi imaginea argheziană – osemintele spirituale ale cărţilor anterioare. **A.** vede poezia lui ca o „îndreptăţire a ramurii obscure", o izbândă şi o răzbunare în plan istoric, moral, social a generaţiilor dinainte, un efort la care participă (G. Călinescu are dreptate) şi materia în eternă germinaţie. „Hrisovul", menit să devină o „treaptă", un „căpătâi", vine de departe, în timp, şi este „rodul durerii de vecii întregi". El reprezintă un veritabil titlu de nobleţe, este un început („ea e hrisovul vostru cel dintâi") şi un îndreptar moral în centrul căruia se află un enigmatic „Dumnezeu de piatră", construit din cenuşa morţilor din vatră: „Hotar înalt, cu două lumi pe poale,/ Păzind în piscul datoriei tale". Imaginea „Dumnezeului de piatră" şi a „hotarului înalt" „cu două lumi pe poale" rămâne în poem voit ambiguă, ea poate sugera mai multe lucruri deodată. **A.** ticluieşte în aşa fel lucrurile, încât cititorul se lasă sedus de ineditul şi frumuseţea metaforei şi nu mai caută să desluşească semantica precisă a cuvintelor. Mitul poeziei are, e limpede (cât de limpezi pot fi lucrurile în cazul poeziei argheziene), mai multe învelişuri, de la cel cosmic şi metafizic până la cel social şi moral. **A.** precizează, aproape didactic, tehnica utilizată în *Blesteme* şi, ulterior, în *Flori de mucigai* („Din bube, mucegaiuri şi noroi/ Iscat-am frumuseţi şi preţuri noi"), tehnică, în punctul ei de pornire, baudelairiană, îmbogăţită însă, personalizată, transpusă într-un imaginar care adună inefabilele şi mizeriile lumii materiale şi morale într-o lirică vizionară, de o extraordinară concreteţe. Ea îşi determină şi destinatarul, lectorul, într-o ecuaţie stranie (Stăpânul „ca un ţap înjunghiat" şi Domniţa care suferă „întinsă leneşă pe canapea"). Două figuri misterioase într-un poem în care profetismul biblic se uneşte cu viziunea crâncenă a răzvrătirii. Poetul pune în mişcare, pentru a sugera această alianţă, o maşinărie uriaşă de fabricat imagini. E modul lui de a transpune orice idee, orice obiect – oricât de umil ar fi – într-un univers vizionar. S-a spus, pe drept cuvânt, că această carte de poeme, apărută la o vârstă când alţi poeţi încep să-şi redacteze memoriile, adună toate temele argheziene. E adevărat, dar pentru a avea o imagine clară a miturilor şi temelor trebuie să mai treacă încă aproape patruzeci de ani, răstimp în care autorul şi-a înzecit opera poetică şi a publicat, separat, un număr dublu de scrieri în proză unde miturile, subiectele, temele sunt reluate, iar fantezia argheziană se desfăşoară imprevizibil. În *Cuvinte potrivite* se disting deja câteva mituri fundamentale. 1) Mitul estetic, semnalat în *Testament*, reluat apoi în mai toate cărţile, inclusiv în acelea publicate după 1960. El este asociat cu mitul poetului solitar şi răzvrătit, nepotrivit în veac cu nimeni, înger şi, deopotrivă, diavol, cum autorul se imaginează singur în acest portret: „Sunt înger, sunt şi diavol şi fiară şi-alte-asemeni/ Şi mă frământ în sine-mi ca taurii-n belciug,/ Ce se lovesc în coarne cu scânteieri de cremeni,/ Siliţi să are stânca la jug". Asta în ceea ce priveşte plămădirea interioară care, poetic vorbind, reia vechiul model simbolist. **A.** îi substituie, ulterior, imaginea poetului-meşteşugar, cel care „frământă" mii de săptămâni cuvintele şi le preface, cum zice în *Testament*, „în versuri şi icoane". El respinge categoric fumurile poetului estetist, pierdut în lumea himerelor, abstras şi arogant. 2) Mitul htonic, acela care se află, exprimat programatic, în două capodopere: *Belşug* şi *Plugule*, apoi în atâtea alte poeme risipite în cărţile argheziene. Foarte cunoscut e tabloul formidabil în care plugarul apare profilat pe cer, iar, printre boi, se vede umbra divinităţii: „El, singuratic, duce către cer/ Brazda pornită-n ţară, de la vatră./ Când îi priveşti împiedecaţi în fier,// Par, el de bronz, şi vitele-i de piatră./ Grâu, popuşoi, săcară, mei şi orz,/ Nici o sămânţă n-are să se piardă./ Săcurea plugului când s-a întors/ Rămâne-o clipă-n soare ca să ardă./ Ager, oţelul rupe de la fund/ Pământul greu, muncit cu duşmănie/ Şi cu nădejde, până ce, rotund,/ Luna-şi aşază ciobul pe moşie.// Din plopul negru, răzimat în aer,/ Noaptea, pe şesuri, se desface lină,/ La nesfârşit, ca dintr-un vârf de caier,/ Urzit cu fire de lumină.// E o tăcere de-nceput de leat./ Tu nu-ţi întorci privirile-napoi./ Căci Dumnezeu, păşind apropiat,/ Îi vezi lăsată umbra printre boi". Un poem foarte modern, de unde se poate deduce că nu subiectul este esenţial în poezie, ci modul în care e privit. *Belşug* constituie, cu toate acestea, argumentul cel mai des invocat când se discută despre tradiţionalismul lui **A.** Dacă prin tradiţionalism se înţelege un simţ special al naturii şi o atitudine de simpatie şi înţelegere faţă de civilizaţia satului arhaic, atunci **A.** este, desigur, un tradiţionalist, ca şi Lucian Blaga de altfel. Scriind despre lumea ţărănească (faţă de care, în mod vizibil, are un adevărat cult), poetul schimbă însă tot sistemul de referinţă lirică.

	VIAȚA	OPERA
1880	**mai 21** Se naște în București Ion N. Theodorescu, „fiu legitim al d-lui Nae Theodorescu, de ani treizeci și unu, comersant, și al d-nei Maria, de ani optsprezece”; a fost declarat însă că s-ar fi născut la 23 mai.	
1887–1891	Este elev al școlii primare „Petrache Poenaru” din București.	
1891–1896	Intră la gimnaziul clasic „Cantemir Vodă”; de la 11 ani, nevoit să se întrețină singur, dă meditații.	
1896		**iulie 25** Debutează cu proza *Din ziua de azi*, urmată, la 30 iulie, de poezia *Tatălui meu*, în „Liga ortodoxă” (director: Al. Macedonski), semnând Ion N. Theodorescu. Câteva luni frecventează cenaclul macedonskian.
1896–1899	Este, pe rând, ucenic la un atelier de cioplit pietre funerare, custode la o expoziție de pictură, laborant al fabricii de zahăr din Chitila.	Publică versuri în „Revista modernă” (1897) și în „Vieața nouă” (1898, sub semnătura Ion Th. Arghezzi).
1900	**februarie** Intră în viața monahală, la mănăstirea Cernica, sub numele Iosif. După hirotonire diaconul Iosif revine la București, ca secretar la Mitropolie.	
1904		**aprilie 15** Apare primul număr al revistei „Linia dreaptă”, scoasă împreună cu Vasile Demetrius. Își publică în paginile ei ciclul liric *Agate negre*, semnat Tudor Arghezi.
1905	Trece ultimele examene de liceu (pentru clasele a VI-a și a VII-a), pregătite în particular. Renunță la slujba de diacon. La Paris, din legătura cu profesoara Constanța Zissu, i se naște la 10 ianuarie un fiu (Eliazar-Lotar). Pleacă în noiembrie la Paris, apoi, pentru studii teologice, în Elveția, la Fribourg.	
1906–1910	Trăiește la Geneva: audiază cursuri la Universitate, se întreține ca meseriaș, călătorește în Franța, Anglia, Germania, Italia.	

1910		N.D. Cocea îi publică în primul număr al „Vieții sociale” poemul *Rugă de seară*.
1911	**noiembrie** Este admis în Societatea Scriitorilor Români.	Îi apare în „Facla” o serie de pamflete îndreptate împotriva mitropolitului Athanasie Mironescu, ceea ce va determina excluderea din cinul monahal.
1911–1912		Colaborează la „Rampa”, „Facla”, „Teatru”, „Viața românească”. Traduce din Dostoievski.
1912–1914	Este căsătorit cu Constanța Zissu.	
1913–1914		E prim-redactor la ziarul „Seara” al lui Alexandru Bogdan-Pitești (24 martie 1913 – 18 octombrie 1914).
1915–1916		Alături de Gala Galaction, este director al săptămânalului „Cronica” (12 februarie 1915 – 13 martie 1916); susține ideea neutralității României. Va fi, de asemenea, prim-redactor al ziarului „Libertatea” (15 octombrie 1915 – 31 iulie 1916).
1916	**noiembrie 5** Se căsătorește cu Paraschiva Burda.	
1917–1918		Sub ocupație germană, e redactor la oficiosul „Bukarester Tageblatt” – „Gazeta Bucureștilor” și la „Steagul”; colaborează la „Scena” și „Renașterea”.
1919	Acuzat, alături de alți 24 de ziariști, că a colaborat cu ocupantul german, e condamnat și închis la penitenciarul Văcărești; la intervenția lui N. Iorga, va fi grațiat la sfârșitul anului.	
1920		Publică versuri și proză în „Hiena”.
1922		E secretar de redacție la nou-apăruta revistă „Cugetul românesc” (februarie 1922 – iunie 1924). Susține, în polemică cu N. Iorga, înnoirile în poezie, respingând totodată, eronat și într-o tonalitate excesivă, stilul romancierului Liviu Rebreanu.
1923		Este director al săptămânalului „Națiunea” (aprilie–mai).
1924	**decembrie 10** Se naște Domnica (Mitzura) Arghezi.	

1925	**decembrie 28** Se naște Iosif (Baruțu) Arghezi.	
1927		Debutează editorial cu volumul de versuri *Cuvinte potrivite*, salutat de importante voci critice (E. Lovinescu, F. Aderca, Șerban Cioculescu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Mihai Ralea) ca un adevărat eveniment literar.
1928		**februarie 2** Scoate revista în format liliputan „Bilete de papagal”, care va avea mai multe serii: 2 februarie 1928 – 9 august 1929, 15 iunie – 5 octombrie 1930, 1937–1938, 15 decembrie 1944 – 12 februarie 1945.
1929		Publică volumul *Icoane de lemn*.
1930		Apare *Poarta neagră*; colaborări la „Adevărul literar și artistic”, „Tiparnița literară” ș.a.
1931		Publică *Flori de mucigai* (versuri) și *Cartea cu jucării* (proză).
1933		Apare volumul *Tablete din Țara de Kuty*.
1934	I se decernează (*ex aequo* cu G. Bacovia) Premiul Național pentru Poezie.	Publică romanul *Ochii Maicii Domnului*. Îi apare volumul *Poezii*.
1935		I se tipărește al treilea volum de versuri: *Cărticică de seară*.
1936		Apar romanul *Cimitirul Buna-Vestire* și o „ediție definitivă” *Versuri* (amplificată în 1940 și în 1943).
1937		Publică volumul *Ce-ai cu mine, vântule?*
1939		Este editat un nou volum de versuri: *Hore*.
1942		Apare romanul *Lina*.
1943	Este internat în lagărul de la Târgu Jiu, ca urmare a publicării pamfletului *Baroane*, care îl viza pe Manfred von Killinger, trimisul Germaniei naziste la București.	
1945	Este distins cu Marele Premiu Național pentru Poezie.	
1946		Apar volumele *Bilete de papagal*, *Manual de morală practică* și *Versuri alese*.

1946–1947		În ziarul „Adevărul" publică texte anticomuniste, semnalând criza culturii.
1947–1948		Se dezlănțuie o violentă campanie de denigrare a poetului, instrumentată în ziarul „Scânteia". Volumul *Una sută una poeme*, tipărit în 1947, este retras din librării.
1951–1954		I se publică doar traduceri (din A.I. Kuprin, I.A. Krîlov, M.E. Saltîkov-Șcedrin, N.V. Gogol, Anatole France, La Fontaine).
1954		Îi apare cartea de versuri „copilărești" *Prisaca.*
1955	Devine membru al Academiei Republicii Populare Române, este decorat cu Ordinul Muncii, clasa I și i se acordă Premiul de Stat.	Publică volumele *Pagini din trecut* și *1907 – Peizaje.*
1956		Apare poemul *Cântare omului.*
1957	Este ales deputat în Marea Adunare Națională.	Publică volumele *Stihuri pestrițe* și *Din drum....*
1958		Sunt editate culegerea de publicistică *Lume veche, lume nouă* și un volum de versuri pentru copii, *Cartea mea frumoasă.*
1959		Apare volumul *Versuri* în colecția „Biblioteca pentru toți".
1960	Este sărbătorit ca poet național.	Se tipărește volumul *Tablete de cronicar.*
1961		I se publică volumele *Frunze* și *Cu bastonul prin București.*
1962		Începe editarea integrală a operei sale, sub titlul *Scrieri*, proiectată și publicată până în 2006 în 61 de volume.
1963–1967		Ies de sub tipar mai multe cărți: *Poeme noi* (1963), *Cadențe* (1964), *Răzlețe* (1965), *Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* și *Litanii* (1967).
1965	Universitatea din Viena îi acordă Premiul Herder și este sărbătorit din nou la scară națională.	
1967	**iulie 14** Moare la București Tudor Arghezi. Va fi înmormântat, cu funeralii naționale, la Mărțișor.	

Aici este viziunea cosmică a ţăranului care duce brazda în cer, în sute de alte versuri apare imaginea lucrurilor care, cu partea lor cerească şi pământească, participă la o imensă, copleşitoare simfonie universală. 3) Lângă mitul htonic stă mitul universului mic (Ov. S. Crohmălniceanu îl numeşte pe **A.** „poetul boabei şi al fărâmei"). Este vorba de o temă care revine (tema buruienilor, ierburilor, gâzelor etc.) şi de un mare poet care ridică, după o veche tehnică romantică, amănuntul din sfera existenţei la o dimensiune cosmică. Reluând celebrele propoziţii ale lui Rimbaud, se poate spune că modernul **A.** reinventează poezia, inspectând, înainte de orice, „nimicul nepipăit" al realului. În *Cărticică de seară* programul este enunţat în mod direct: „am voit să umplu celule/ Cu suflete de molecule [...]/ să strecor pe un fir de aţă/ micşorată, subţiata şi nepipăita viaţă [...]/ Măcar câteva crâmpeie,/ Măcar o ţandără de curcubeie/ Măcar niţică scamă de zare./ Niţică nevinovăţie, niţică depărtare [...]/ Nimicul nepipăit să-l caut vrui/Acela care tresare/ Nici nu ştii de unde şi cum". Din contemplarea acestei lumi umile iese poetul franciscan (de care vorbeşte Pompiliu Constantinescu), înfrăţit cu gâzele şi păpădiile, un mare liric al universului serafic, dar şi un uluitor poet al germinaţiei cosmice în lumea cartofilor, ca în *Har*: „Îmbrăcaţi în straie de iască/ Sunt gata cartofii să nască./ S-au pregătit o iarnă, de soroc,/ Cu cârtiţele la un loc,/ Cu întunericul, cu coropijniţa şi râmele,/ Şi din toate fărâmele/ Au rămas grei ca mâţele,/ Umflându-li-se ţâţele./ Auzi?/ Cartofii sunt lehuzi". 4) Poetul miraculosului naturii şi al graţiei divine revelate în tubercule, furnici, buruieni trăieşte laolaltă cu un aspru poet al apocalipsului. E o temă esenţială în poezia lui **A.** şi ea îl urmează, fidelă, în mai toate cărţile. De la Eminescu, nimeni nu a mai avut ca autorul *Cuvintelor potrivite* (şi nici după el) o intuiţie atât de puternică a destrămării lumii materiale. Mitul morţii universului, aşadar mit eminescian (şi, în genere, romantic), din care lipseşte la **A.** sentimentul grandorii escatologice, spectacolul măreţ al stingerii. În *Triumful* materiile clocesc şi put, zările sunt mâncate de mucegaiuri, iar norii otrăviţi curg inestetic peste un tărâm bolnav: „Nu mai adie vântul în parcuri, parfumat,/ De ţâţele femeii, rămase fără lapte,/ Prunci orbi şi muţi, schelete şi sluţi ai spânzurat./ Albinele, din bozii, aduc la stupi otravă,/ Izvoarele-năcrite-s şi strugurii scămoşi./ Ca să-ţi ajungă ploaia, pune-n văzduh zăbavă/ Şi norii-n cheagul serii curg vineţi şi băloşi./ Nici o vioară nu mai pricepe să mai sune,/ Chiar stelele, sfinţite şi pure la-nceput,/ Au putrezit în bolta visărilor străbune/ Şi zările, mâncate de mucegaiuri, put". Este viziunea care, sub forma imprecaţiei, se regăseşte în *Blesteme* şi în *Flori de mucigai,* dar şi în poemele de senectute. Blestemul are o tradiţie în poezia românească. D. Bolintineanu, V. Alecsandri (în *Grui-Sânger),* Eminescu (în *Gemenii, Rugăciunea unui dac)* îl folosesc. **A.** i-a dat o mare strălucire lirică, asociind blestemul magic cu mitul destrămării universului, ocara cu imaginea degradării fiinţei. El născoceşte făpturi de iad şi cazne cumplite într-un peisaj de sfârşit de lume, cu stârvuri, bezne şi prăbuşiri de ceruri în fapt de seară, când luna „intra ca un taur cu cornu-n stihie". Privelişte neagră în care timpul se stârveşte, iar aerul usturǎ ca oţetul, într-un poem care tulbură prin perfecţiunea lui formală: „Pe tine, cadavru spoit cu unsoare,/ Te blestem să te-mpuţi pe picioare./ Să-ţi crească măduva, bogată şi largă,/ Umflată-n sofale, mutată pe targă. [...]/ Iar ţie, jivină gingaş gânditoare,/ Să-ţi fie şezutul cuprins de zăvoaie./ Ficatul un cui să-ţi frământ-

Desen de Theodor Pallady

te./ Urechea să ţipe şi nasul să-ţi cânte./ Să-ţi crape măselele-n gură/ Şi dinţii cu detunătură./ Să-ţi pută sărutul, oftatul să-ţi pută,/ Mormânt cu mocirla stătută./ O unghie pe săptămână/ Să-ţi coacă la câte o mână,/ Şi-n zilele de sărbătoare/ Un deget şi de la picioare". Performanţele poetului pot fi măsurate, mai bine, în *Flori de mucigai* şi în poemele din jurul lor. Până atunci poate fi semnalată în *Cuvinte potrivite* prezenţa unui alt mit, înrudit, în alt plan de percepţie, cu cel al morţii universului. 5) Mitul solitudinii mândre şi al precarităţii existenţiale a omului, mitul căutării unui „vreasc de rost" şi al negăsirii. Folosind formula unui filosof, s-ar spune că acest mit, care îmbracă o mie de forme şi altă mie de înţelesuri, reprezintă la **A.** o perpetuă căutare de negăsire. O căutare şi o negăsire, în primul rând, de sine. Dar şi a sinelui în raport cu lumea din afară. O relaţie veche, o temă esenţială în poezie. **A.** face din ea o interogaţie dramatică a spiritului şi, din răspunsurile aproximative, contradictorii, de multe ori negative, face un mit liric cu foarte multe implicaţii, de la simpla nelinişte existenţială la ideea de divinitate. Oriunde în *Cuvinte potrivite* există o variantă a acestei teme şi, aproape sigur, o nouă construcţie metaforică, una care pe de o parte uimeşte prin originalitatea ei, pe de alta sporeşte ghemul de nelinişti. Iată *Fiara mării,* variaţie pe tema omului „singur şi piezis", grăunte de nisip într-un univers ostil, reprezentat în cazul de faţă de stihia dezlănţuită a mării. Retorica lui **A.** aduce un număr impresionant de metafore ale solitudinii aspre şi ale înverşunării de a înfrunta talazurile mării, beznele, şerpii, râmele, „fanaticii limbrici", norii ameninţători. Puse în versuri croite impecabil, aceste imagini capătă forţă şi măreţie lirică: „Te iată iarăşi singur, în luntrea cât o scoică,/ Luptând în fundul zării cu norii mari din cer/ Şi legănat de mare, de fiară, ca de-o doică,/ Şi năbuşit în cântec de ţâţele-i de fier". Tema este reluată, din altă perspectivă imagistică, în *Nehotărâre*, *Doliu*, *Miez de noapte* şi, în fapt, în mai toate poemele care au atingere cu ideea destinului şi a condiţiei creatorului în raport cu „noroiul vremii". O idee morală se desprinde din aceste poeme încărcate de metafore strălucitoare ca nişte pomi de Crăciun şi ea trimite la *Biblie*: omul este singur în lume, lumea este strâmb făcută, pustiul îl învăluie, lighioanele îl ameninţă, semenii îl pândesc, gândirea lui se pierde în fum şi paşii lui rătăcesc pe „drumuri fără drum", în fine, omul singuratic şi piezis caută un „vreasc de rost" şi nu îl află; se mulţumeşte cu crâmpeie de adevăr şi, a doua zi, o ia de la capăt într-o „îndârjire vie". De oriunde ar porni, **A.** ajunge într-un chip sau altul la acest mit fundamental. În *Toamna*, delicat poem erotic, câteva versuri sar din metafora iniţială şi aduc în discuţie, din nou, ideea căutării de sine şi a neliniştii care o însoţeşte: „Mă-ndrept încet spre mine şi sufletul mi-l caut/ Ca orbul, ca să cânte, spărturile pe flaut". 6) În prelungirea acestui mit, greu de prins într-o formulă din pricina numeroaselor sale implicaţii existenţiale şi spirituale, se află altul, nu cu mult mai bine determinat, grupat în jurul sentimentului de teroare. O teroare având cauzalităţi multiple şi origini necunoscute. Criticii literari ai vremii i-au spus „teroarea mistică". Se poate găsi o denumire mai potrivită, pentru că poemele care sugerează această frică abisală (*Între două nopţi*, *Duhovnicească*, *Schimnicie*) vin, într-adevăr, în atingere cu neliniştea de origine mistică, dar nu se identifică până la urmă cu ea. În jurul acestui mit se strâng mai multe fantasme, sugestii, intuiţii poetice. Sugestia, de pildă, a „timpului care trece pe lângă oră", a secundei care se destramă şi a osemintelor trecutului pe care individul le poartă, în spate, oriunde ar fi şi orice ar face în lume. Sau fantasma „nopţii adânci" şi a „sufletului bolnav de oseminte de zei străini" în poemul *Întoarcere în ţărână.* Ceva neştiut, necunoscut, doar bănuit trece pe lângă sufletul celui care este osândit să aştepte ceva ce nu mai vine şi să înţeleagă ceea ce nu se poate înţelege („îndemnul nenţeles"). Un lacăt uriaş stă la uşa acestei aspiraţii: „Lacăte, cine te-a închis/ La uşa marelui meu vis?/ Unde ni-i cheia, unde-i păzitorul,/ Să sfărâme zăvorul/ Şi să vedem în fundul nopţii noastre/ Mişcându-se comorile albastre?". Aici pasul greoi care trece din timp în timp, iar în poemul *Între două nopţi* fantasma singurătăţii, a urâtului cosmic şi a coborârii în timp, pusă în relaţie cu alt element, acela de „târziu în cer", de timp cosmic înţepenit şi gol. Prezenţa Tatălui care împiedică revelarea misterului („rupe" lopata cu care robul sapă în odaia singurătăţii sale) şi a lui Iisus ce plânge în piscul de pământ dă o dimensiune, într-adevăr mistică, acestei căutări eşuate. Imaginea robului care vrea să-şi asume suferinţa lui Iisus şi vede că nu se poate este formidabilă: „Şi m-am întors prin timpuri, pe unde-am scoborât,/ Şi în odaia goală din nou mi-a fost urât.// Şi am voit atuncea să sui şi-n pisc să fiu./ O stea era pe ceruri. În cer era târziu". *Duhovnicească* – o capodoperă a lirismului arghezian – adună toate sevele, culorile şi sunetele acestei frici existenţiale şi cosmice,

dublate de un sentiment copleşitor de teamă mistică. E, întâi, în poem o privelişte de apocalipsă (lucrurile „înnoptează" într-o atmosferă de putrezire generală), de moarte cosmică şi, în această atmosferă, cineva neştiut bate „în fundul lumii" şi umblă fără lumină prin livada robului înspăimântat: „Ce noapte groasă, ce noapte grea!/ A bătut în fundul lumii cineva./ E cineva sau, poate, mi se pare./ Cine umblă fără lumină,/ Fără lună, fără lumânare/ Şi s-a lovit de plopii din grădină?/ Cine calcă fără somn, fără zgomot, fără pas,/ Ca un suflet de pripas?/ Cine-i acolo? Răspunde!". E „sufletul misterios al dezagregării", cum scrie G. Călinescu, sau e o viziune mistică proiectată cosmic şi trăită în modul existenţial cel mai acut?. Poate fi numit, provizoriu, mitul suferinţei spirituale. 7) Mitul care trăieşte în vecinătatea *Psalmilor,* dar nu se confundă cu problematica lor. **A.** valorifică aici ceea ce el numeşte undeva „neliniştita patimă cerească". E vorba de poetul religios **A.** şi de relaţia, foarte complexă, cu ideea divinităţii. Acest aspect a stârnit cele mai vii controverse în critica literară. S-a pus, întâi, problema dacă poetul este sau nu un mistic autentic şi, pentru a afla răspunsul, a fost comparat cu Rilke, Claudel şi cu alţi autori europeni. Răspunsul e că **A.** este un spirit religios, dar nu un poet mistic, există la el setea de divin, dar atitudinea lui generală faţă de această temă „nu se poate numi misticism, ci este mai mult efectul unei educaţii religioase în conflict cu realităţile vieţii şi cu datele ştiinţei" (E. Lovinescu). Alţi critici (Pompiliu Constantinescu) rezolvă dilema în sensul panteismului, subliniind faptul că în poemul arghezian transcendentul coboară, în timp ce la Blaga urcă. G. Călinescu vorbeşte de un „spiritualism [...] de mari efecte lirice", iar, mai târziu, când tema religioasă devenise incomodă, criticii literari au ocultat-o şi au tradus simbolul căutării divinităţii prin simbolul căutării adevărului (Dumitru Micu). Discuţia, în sine, nu e esenţială, pentru că este neimportant dacă un poet e sau nu, teologic vorbind, un spirit religios autentic, important este doar ce comunică poezia şi sub ce forme lirice atunci când abordează tema divinităţii. Este cazul *Psalmilor* arghezieni şi al altor poeme (numeroase) din această constelaţie. Dacă poemele se recitesc din acest unghi, se constată că ideea de divinitate are la **A.** cel puţin patru accepţii: religioasă, gnoseologică, morală şi estetică, aşadar o pluralitate de sensuri. Poetul însuşi a sugerat aceste învelişuri vorbind, într-un vers, de „voia mea de bine, frumos şi adevăr". Acceptând aceste rodnice ambiguităţi, se mai poate spune că **A.** este un poet mistic? Ţinând seama că, după unii filosofi, misticul dă, nu cere, nu caută (oricum nu caută certitudini în privinţa lui Dumnezeu, pentru că nu se îndoieşte nici o clipă de existenţa lui), s-ar putea răspunde nu, pentru că un credincios adevărat nu pune credinţa la îndoială. El crede, nu cercetează. **A.** tocmai acest păcat îl săvârşeşte: caută, vrea probe, semne, vrea să stea de vorbă cu Domnul pe care îl slujeşte, încearcă să se mântuiască prin cunoaştere. E mai religios un spirit care ştie decât unul care caută să ştie? Pentru poezie cazul din urmă este mai promiţător decât cel dintâi. **A.** este, cu adevărat, neliniştit în patima lui cerească, nepotrivit cu toate în veac, inclusiv cu etica şi canoanele Bisericii Ortodoxe. Trebuie acceptat ca atare, iar poezia lui cu teme religioase trebuie judecată după alte criterii. El este un poet religios atipic şi comparaţia cu alţi poeţi, canonici, nu e în defavoarea lui. Asociază temei religioase (şi în aceasta constă originalitatea şi profunzimea lirismului său) mai multe lucruri, în primul rând un sentiment puternic de suferinţă existenţială. O suferinţă a spiritului care caută şi nu este sigur niciodată de ceea ce a găsit. **A.** pune în acest scenariu (repetat la infinit) toate îndoielile, aşteptările, resemnările, revoltele, chiar şi smereniile sale, creând un spectacol liric extraordinar. Primul *Psalm* din seria publicată în *Cuvinte potrivite* este deja trufaş, „crâncen şi scârbit", robul refuză „slava" şi se leapădă nestingherit de un mare simbol. O primă provocare a tăcerii divinităţii: „Vreau să pier în beznă şi în putregai,/ Ne-ncercat de slavă, crâncen şi scârbit./ Şi să nu se ştie că mă dezmierdai/ Şi că-n mine însuţi tu vei fi trăit". A doua ipostază împleteşte trufia cu regretul şi supuşenia, dar nu de tot, din moment ce finalul poemului este atât de sceptic în privinţa posibilităţii ca robul („tâlhar de ceruri") să vorbească, totuşi, cu Domnul său. O spovedanie din care nu a dispărut orgoliul, ceea ce, creştineşte vorbind, este un păcat, dar cât de frumos estetic: „Păcatul meu adevărat/ E mult mai greu şi neiertat./ Cercasem eu, cu arcul meu,/ Să te răstorn pe tine, Dumnezeu!/ Tâlhar de ceruri, îmi făcui solia/ Să-ţi jefuiesc cu vulturii tăria./ Dar eu râvnind în taină la bunurile toate,/ Ţi-am auzit cuvântul zicând că nu se poate". Este un poem, din această sferă a imaginaţiei, tipic arghezian. Adică strălucitor, abil, memorabil, amestec de revoltă, dezamăgire şi cu o extraordinară viziune a păcatului lumesc. Mai departe setea de divin este însoţită de ideea unei teribile singurătăţi:

Portret de Camil Ressu

robul se simte părăsit, uitat ca un copac pribeag în câmpie şi cere un semn că Dumnezeu nu s-a retras din lume: „Trimite, Doamne, semnul depărtării,/ Din când în când, câte un pui de înger". Vrea ca Domnul să-i calce în bătătură, ca în timpurile biblice. Nu este exclusă nici posibilitatea retragerii din această cursă celestă care, pentru robul îndoielnic, este o „rece-n-cruntată suferinţă". O rugăciune zilnică, plină de speranţe şi dezamăgiri: „Şi te slujesc, dar, Doamne, până când?". Întrebare primejdioasă pentru un credincios. Autorul o reia, sistematic, în *Psalmi*, o amplifică şi îi dă chiar un caracter agresiv. E momentul contestaţiei totale: „Gura ta sfântă, toţi Părinţii ştiu,/ Nu s-a deschis decât ca să ne-njure [...]/ Eşti ca un gând, şi eşti şi nici nu eşti,/ Între putinţă şi-ntre amintire". Oscilaţia între credinţă şi apostazie constituie axa *Psalmilor* arghezieni, în jurul ei poetul construieşte un scenariu vast în care intră toate nuanţele rugăciunii smerite şi ale revoltei mândre. Când pare că lupta s-a încheiat şi că robul se resemnează, se observă, după oarecare vreme, că Sisif îşi urcă din nou bolovanul pe umăr şi caută să-1 ducă în vârful muntelui. În *Frunze*, *Poeme noi*, *Crengi* ş.a. tema psalmistului revine sub diverse veşminte lirice şi însoţită de stări de spirit diferite. Aici robul pare a se certa cu Domnul, ca doi vecini care se ştiu de mult, în altă parte robul este hotărât să încheie socotelile, ridică glasul, protestează, vrea să sfărâme totul, începând chiar cu Dumnezeu, pe care l-a slujit cu credinţă. E punctul maxim al revoltei argheziene: „Încerc, de-o viaţă lungă, să stăm un ceas la sfat,/ Şi te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat./ Oriunde-ţi pipăi pragul, cu şoapta tristei rugi,/ Dau numai de belciuge, cu lacăte şi drugi./ Învierşunat de piedici, să le sfărâm îmi vine;/ Dar trebuie,-mi dau seama, să-n-cep de-abia cu tine". „Necredincioşenia", cu un cuvânt al lui N. Steinhardt, nu ţine, totuşi, mult. Peste câteva poeme, psalmistul revine la gânduri mai bune şi, spăsit, vrea să sărute „opinca de lumină" a lui Dumnezeu. Dialogul continuă şi nu se va încheia decât atunci când unul dintre partenerii acestui complicat joc de şah va dispărea fizic. Ce-i interesant în *Psalmi* este nu atât problematica sacrului şi a tăgăduinţei sacrului (cu alte vorbe: tema religiosului), cât problematica umanului care o însoţeşte şi, în cele din urmă, o domină. Cea dintâi fantasmă este aceea a omului închis ca un mânz într-un „mare ocol", încolţit din toate părţile, fără putinţă de scăpare. O imagine pe care **A.** o multiplică şi o îmbogăţeşte în toate felurile cu retorica lui poetică inepuizabilă. Este de neînchipuit câte forme lirice poate să găsească pentru a sugera o lungă suferinţă a spiritului, a căutării de neaflare. Ideea divinităţii asociază, apoi, mai vechea viziune a dezastrului cosmic. Retrăgându-se din lume, Dumnezeu a lăsat-o pradă răului. Creaţia lui fragilă – omul – s-a degradat. Iată, într-un poem din *Cuvinte potrivite*, un portret care aminteşte de tehnica din *Blesteme* şi *Flori de mucigai*: „Urechea lui închisă pentru graiuri/ Cu scamă s-a umplut, de mucegaiuri./ Gingia moale, înţărcată, suge,/ Ochiul porneşte blând să se usuce,/ În pântec spini, urzici şi aguride/ Dau ştiri de beteşugul ce-l ucide./ Creştetul gol poţi să-1 încerci/ Puhav subt pipăit, ca pe ciuperci./ Şi-i şubred ca o funie-nnodată,/ Cu căpătâiu-n barca înecată". Aşadar, este **A.** un poet religios, un poet mistic? Iar răspunsul e că **A.** a corupt în chip fericit pentru poezie tema sacrului şi a creat o operă unică, în felul ei, în secolul al XX-lea, introducând masiv în problematica religioasă dramele existenţiale şi metafizice ale individului. 8) Trecând peste alte mituri (mitul erotic, de pildă) şi peste alte teme care se repetă, se ajunge la poemele din *Flori de mucigai*, a căror tehnică fusese anunţată în *Cuvinte potrivite* prin ciclul *Blesteme*. Mulţi critici consideră această culegere de poeme inconfortabile capodopera lirică a lui **A.**, oricum partea cea mai ori-

ginală a creaţiei sale. Nu se înşală prea mult, deşi, la o privire atentă, se poate observa că numărul capodoperelor în opera lui **A.** este mult mai mare şi că ele nu ocolesc volumele zise minore – *Cărticică de seară*, *Buruieni*, *Hore*. Cele 25 de poeme din *Flori de mucigai* sunt, într-adevăr, neobişnuite pentru literatura română, o poezie – cel puţin până la data la care autorul publică acest ciclu liric – care ocoleşte, de regulă, zonele dubioase ale realului. **A.** duce poezia română în puşcărie (fusese, el însuşi, deţinut) şi o sileşte să primească urâtul, răul, impudicul, sordidul, pe scurt, infernul existenţial din lumea galerelor. Iese o poezie în linie baudelairiană, cu o tehnică originală şi de o densitate lirică uluitoare. E. Lovinescu reţine nota obiectivă, epică „prin material [...], adâncirea psihologică" şi „realismul estetic" al ciclului. Totuşi, obiectivă, în sensul strict al cuvântului, poezia nu poate fi (cu atât mai puţin aici), epică – doar în şi prin subiectul ei, dar nu şi prin spiritul şi puterea ei de percepţie, în fine, nu poate fi vorba de o „adâncire psihologică" şi nici de „realism estetic" (acesta se poate recunoaşte în prozele argheziene) când e vorba de limbajul liric şi de viziunile pe care le poate crea. Adevărat este faptul că **A.** schimbă oarecum în *Flori de mucigai* instrumentele de expresie – în sensul că înnoieşte limba prin infuzia de vorbe măscăroase, argotice, trase însă în tuburi fine care le distilează – şi schimbă obiectul liric ca atare. Poetul solitar, îndârjit, neînţeles şi mândru, cu spiritul ca piscurile mari de piatră din *Cuvinte potrivite*, se retrage oarecum din poem: lasă iniţiativa obiectului, nu introduce în poem, cum se întâmplă de obicei, problematica subiectului (creatorului) care observă şi asumă ceea ce observă. Iniţiativa aparţine, acum, „nepoeticului" pe care îl reclamase Baudelaire şi, după el, poeţii moderni. Ei vor să îngroape, cum zice Rimbaud, „arborele binelui şi al răului" şi abrogă estetica veche privitoare la lucruri poetice şi nepoetice. **A.** îşi anunţase, în această privinţă, poetica în *Testament* şi chiar mai înainte, în faza *Agatelor negre*. În *Flori de mucigai* pune în practică estetica urâtului şi o ilustrează liric în chip genial prin scene de viaţă, portrete, tablouri carcerale şi mici reflecţii morale în marginea lor. Există un nucleu epic în aceste poeme aspre, dar epicul intră într-un simbol liric general şi participă la crearea unei poezii de sugestie şi atmosferă, crudă şi înţelegătoare totodată. Căci acest fapt este impresionant şi dă complexitate, profunzime lirică versurilor din *Flori de mucigai*: **A.** foloseşte rar sarcasmul şi evită, de regulă, pamfletul care incriminează şi distruge obiectul liric; este flexibil, aici plin de cruzime, colo ironic, apoi duios şi plin de umor. Răul, urâtul, micul infern uman au părţile lor de candoare şi suferinţă autentică şi, dibaci, poetul ştie să le folosească pe toate în versurile sale „de groapă", scrise „cu unghiile de la mâna stângă", „pe întuneric", cum spune în poemul liminar. E o estetică adecvată obiectului şi mesajului liric de acum: „Le-am scris cu unghia pe tencuială,/ Pe un părete de firidă goală,/ Pe întuneric, în singurătate,/ Cu puterile neajutate/ Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul/ Care au lucrat împrejurul/ Lui Luca, lui Marcu şi lui Ioan./ Sunt stihuri fără an,/ Stihuri de groapă,/ De sete de apă/ Şi de foame de scrum,/ Stihurile de-acum./ Când mi s-a tocit unghia îngerească/Am lăsat-o să crească/ Şi nu a mai crescut –/ Sau nu o mai am cunoscut". Nu este limpede dacă „unghia îngerească" s-a tocit scriind o parte din aceste poeme neconvenţionale sau se tocise înainte ca autorul să coboare în aceste pivniţe ale infernului uman. Impresia este că latura îngerească nu e cu totul absentă. Se poate spune că marea poezie „îngereşte" obiectul oricât de decăzut, adică nepoetic ar fi. Ce urmează este un şir de scene sugestive *(Pui de găi..., La popice, Lache, Şatra)*, mici naraţiuni lirice fioroase şi fabuloase, cu versuri memorabile. O babă hoaţă se linge pe buze „cu pofta de sânge a unei mâţe lehuze", Pătru Marin, flăcău de sub Ceahlău, geme şi zbiară cuprins de streche erotică, „lungul" şi „scurtul" se bat încă pentru Gherghina, Lache stă închis de opt ani şi ceva pentru că a făcut farmece şi minuni, un tâlhar se deghizează în femeie şi atacă un ţăran care, isteţ, îl duce cu vorba până îl predă autorităţilor (*Ucigă-l toaca*). Tehnică poetică de mare subtilitate, „parşivă" (cu o vorbă a lui **A.**), în stare să sublimeze textul. Ea transformă o banală poveste de viaţă într-un mare simbol liric. Iată scena de o solemnitate biblică din *Galere*, în care puşcăriaşii, legaţi de mâini şi de picioare, trec pe caldarâmul oraşului, cărând în loc de cruci lanţuri grele şi cătuşe pe drumul ce duce spre o prozaică Golgotă de câmpie: „O şchiopătare de vulturi căzuţi din stele/ Prin oţăţitul întuneric tare;/ O răstignire fără cruci şi fără schele./ O Golgotă şeasă, fără altare". Sugestia de măreţie tragică reapare în poemul *Morţii* sau în *Ion Ion*, text emblematic, scris de un **A.** răzvrătit, înverşunat împotriva „cioclovinelor", un poet social care din când în când reactivează fantezia lui neagră şi justiţiară: „Departe de vatră şi prins de boieri,/ Departe de jalea mămuchii,/ Pe trupu-i cu pete şi peri,/ În cârduri sunt morţi şi păduchii". *Tinca*

şi *Rada* au intrat, ca multe alte poeme, în folclorul intelectual (mai exact: folclorul boemei intelectuale). **A.** foloseşte oralităţile pitoreşti şi invectivele mahalalei şi nu se sfieşte să sugereze dulcile, concupiscentele violenţe sexuale. Iat-o pe trădătoarea Tinca pătrunsă de cuţitul îndrăgostitului Năstase: „Cine ţi-a frământat carnea de abanos/ Şi ţi-a băut oftatul mincinos?/ Cui i-ai dat, fă, să ţi-o cunoască/ Făptura ta împărătească?// Cine ţi-a dezlegat părul cu miros de tutun?/ Cine ţi-a scos cămaşa, ciorapul?/ Cine ţi-a îngropat capul,/ Nebun,/ În braţele lui noduroase, păroase,/ Şi te-a-nfrigurat fierbinte până-n oase?// Tu n-ai voit să spui/ Nimănui/ Unde înnoptai,/ Curvă dulce, cu mărgăritărel de mai!”. Şi, iată, nebunia erotică din *Rada*, poem superb, deloc pornografic, cum au crezut unii comentatori. Nimic nu e obscen în aceste versuri senzuale, învăluitoare ca nişte mătăsuri fine pe trupul unei Venere de mahala: „Şi-a dezvelit sărind/ Bujorul negru şi fetia./ Parcă s-a deschis şi s-a închis cutia/ Unui giuvaier, de sânge./ Ai pune gura şi-ai strânge.// Statuia ei de chihlimbar,/ Aş răstigni-o, ca un potcovar/ Mânza, la pământ,/ Nechezând./ Spune-i să nu mai facă/ Sălcii, nuferi şi ape când joacă,/ Şi stoluri şi grădini şi catapetesme./ Sunt bolnav de miresme./ Sunt bolnav de cântece, mamă./ Adu-mi-o, să joace culcată şi să geamă”. În ciclurile de poeme din *Cărticică de seară* (devenită ulterior *Versuri de seară)*, intitulate *Din Abecedar*, *Mărţişoare*, *Buruieni*, *Hore,* poate fi regăsit poetul universului mic, poetul gâzelor şi al fărâmelor de curcubee risipite în iarbă. Un Francis Jammes combinat cu Francesco d'Assisi (legătură ce s-a făcut în critică) într-un decor valah şi balcanic, cu miniaturi executate de un pictor care îşi cunoaşte bine meseria. Un **A.** feeric, un poet al sclipitorului, înfrăţit cu lucrurile umile, convins că au şi ele un rost în univers şi că sunt atinse de aripa divinităţii. În poemul *Cuvânt* care deschide ciclurile din *Versuri de seară* se află, în rezumat, o gramatică poetică pentru această carte de buzunar. În alt loc *(Mă uit)* **A.** formulează în stil mai direct responsabilitatea creatorului faţă de „subţiata şi nepipăita viaţă”. Poetul, ca şi filosoful, îşi asumă sarcina lumii: „Câte puţin sunt dator,/ Fără să-mi fi dat nimic, tuturor –/ Şi lemnului uscat, şi bălţii stătute,/ Şi florilor, şi pietrelor, şi vitelor bătute,/ Şi oamenilor din răstignire./ Cu ce să plătesc nefire şi fire?”. Totul este subţire şi gingaş în această lirică agrestă, toate lucrurile şi fiinţele mici sunt bolnave de „slavă şi seninătate” şi participă la marea creaţie divină. Sfântul Francisc lăuda fratele

Familia Arghezi

vânt şi sora noastră natura, poetul român elogiază germinaţia obscură a cartofilor, nodul de broderie fină al vacii lui Dumnezeu, puiul de vânt, păienjeniţa, lăcusta, melcul şi toate celelalte „din fire şi nefire”. Mai întâi, lăcusta: „Mi-a umblat în păpădie/ O goangă cu pălărie/ Şi cămaşe stacojie./ Avea fuste şi manta/ Tăiate din catifea/ Şi pieptar cu solzi de ţiplă,/ Căptuşit c-un fel de sticlă”. Şi, iată, calomniata urzică în acest maiestos tablou câmpenesc: „În fiecare urzică/ A pus Domnul o mărgică/ Şi-a croit tulpini şi floare/ După soiuri de tipare/ Cu osârdnică migală,/ Să nu stea ţărâna goală” sau melcul care, somnoros şi urduros, are rostul şi îndreptăţirea lui în această parte ignorată a creaţiei divine: „Melcul urduros/ S-a făcut somnuros:/ Dintr-un fel de pământel,/ Pe care-l ştie el/ Şi cu un fel de meşteşug,/ Şi-a

făcut un fel de belciug/ Sfredelit, găurit, învârtit –/ Şi s-a zidit/ Pe un an/ Într-un fel de pantof, dintr-un fel de porţelan". La viaţa ei participă heruvimii cu braţele bucălate şi puii de îngeri. Chiar Domnul sau Cine ştie Cine, oricum o „făptură de şoaptă şi scamă", trece prin această lume de miracole *(A venit)*. Într-o umorescă din *Hore* **A.** povesteşte, în modul său inimitabil, facerea lumii (*ABECE*). Dumnezeu nu prea ştie carte, se împiedică la citire şi amestecă lucrurile la aritmetică. Face lumina şi oamenii din „puţin scuipat şi tină" şi apoi, în joacă, toate câte există: „A-ntins cerul ca o coală/ În toată Tăria goală./ Însă pana nu scria./ A luat atunci o nuia/ Şi a însemnat cu ea,/ Cu argint, stea lângă stea. / Şi ca să vadă pe schele,/ A făcut şi cruci de stele". Este latura copilărească, ludică a talentului extraordinar al lui **A.**, rodul unui joc superior, cu o retorică perfectă, care ştie să se adapteze oricărei situaţii şi să acopere toate notele muzicale. În mijlocul feeriei agreste apar, deodată, versuri care trimit la celălalt **A.**, cel din *Psalmi* şi din poemele despre singurătatea aspră a creatorului. E ora tainelor şi a altor revelaţii: „Nămolurile tainelor toate/ Zac în mine răsturnate./ Luntrea târâtă de ele / Se loveşte de nuferi şi stele", ora slabă când universul înserează şi miracolele se retrag, ruşinate, din faţa unui spectacol tragic: „Miroase a piatră şi ceară/ Şi ziua intră în seară./ Prin ceaţa mânjită cu humă/ Se micşorează carul cu paie de brumă [...]/ Azi n-are-nceput desluşit/ Şi parc-o zi de sfârşit./ Mâine va fi, nu va fi.../ Iată, Umbra, strânge orele aplecată". Se cuvin studiate, separat, mitul timpului, mitul orelor care trec pe lângă timp, al „timpului otrăvit, răzimat de morminte" (*De dincolo*), timpul stârvit, timpul în toate variantele posibile întâlnite, la toate vârstele creaţiei. În *Versuri de seară*, în *Buruieni*, *Hore* timpul nu este, de regulă, răzleţit de oră, există o armonie între lucruri şi vreme, cineva le potriveşte şi le ocroteşte. În această atmosferă de graţie şi împăcare, de care nu e străină divinitatea, apare şi poezia căminului sau, mai precis, poezia fericirii casnice, reluată apoi în poemele de senectute. Erosul se desfăşoară acum în spaţiul unei conjugalitaţi rurale, cu nuanţe edenice. Al. Piru descoperă în astfel de versuri motivul din *Cântarea Cântărilor*. E o temă pe care o ilustrase poetic, în modul lui mesianic, şi Ion Heliade-Rădulescu. **A.** este mai aproape de lirismul pastoral al lui Francis Jammes în aceste versuri luminoase, de o senzualitate discretă, cuviincioasă: „Vrei tu să fii pământul meu/ Cu semănături, cu vii, cu heleşteu,/ Cu pădure, cu izvoare, cu jivini?". După *Hore* din 1939,

Camera de lucru de la Mărțișor

ritmurile liricii se schimbă. Se schimbă, evident, şi istoria, şi poetul nu poate face abstracţie de complicităţile, de injustiţiile ei. Poemul revine la tema socială şi patriotică (în sens larg), iar autorul trece printr-o nouă detenţie în urma publicării pamfletului *Baroane*. După război începe un nou ciclu al contestării lui **A.** şi el ţine până târziu. Volumul *Una sută una poeme* reia teme vechi şi aduce câteva accente noi, ludice, în creaţia lui lirică. Când revine, după o scandaloasă eliminare din câmpul literar şi, în genere, din viaţa socială, **A.** încearcă să se adapteze vremurilor. Care nu sunt deloc favorabile spiritului liber al creatorului. Trecut prin multe, păţit, poetul face efortul de a-şi impune temele cu preţul unor compromisuri ideologice. Începe să se exprime, spun criticii (Al. Piru, de pildă), „cel de-al doilea Arghezi". În curând, după 1960, acest al doilea **A.** se dovedeşte a fi tot cel de totdeauna, obsedat de fantasmele sale. Până atunci publică *1907 – Peizaje*, poeme hugoliene (pamflete în versuri), şi *Cântare omului* – treizeci de poeme sociogonice, poeme didactice inegale ca valoare, în tradiţia lui Eminescu din *Memento mori*. Unii critici le socotesc, azi, ca fiind compromiţătoare estetic şi moral pentru poet. Nu au dreptate. Dând deoparte ceea ce este de dat, se descoperă un poet social şi un poet de reflecţie în plină forţă, într-un stil, e drept, inactual (poezia didactică). Retorica lui **A.**, în continuare fecundă, inventivă, reuşeşte să dea bătrânei formule lirice substanţă şi vitalitate. După 1960, când autorul publică

aproape an de an câte o carte de poezie, se observă că el revine discret la miturile şi temele pe care le născocise şi, apoi, le urmărise (sau de care era urmărit) încă din tinereţe. O notă nouă: „frăgezimea coardelor înseninate”, poezia înserării în timp şi în univers, poezia melancolică a stingerii. O linişte şi o tristeţe bucuroasă, încolţite din când în când de angoasa plecării străbat aceste versuri crepusculare: „De ce-aş fi trist, că toamna târzie mi-e frumoasă?/ Pridvoarele-mi sunt coşuri cu flori, ca de mireasă./ Fereastra mi-este plină/ De iederi împletite cu vine de glicină./ Beteala şi-o desface la mine şi mi-o lasă,/ Când soarele rămâne să-l găzduiesc în casă/[...]/ De ce-aş fi trist? Că nu ştiu mai bine să frământ/ Cu sunet de vioară urciorul de pământ?// Nu mi-e clădită casa de şiţă peste Trotuş,/ În pajiştea cu crânguri? De ce-aş fi trist? Şi totuşi...”. **A.** se identifică în bună parte cu modernitatea românească. Nu a creat-o singur (există experienţa Bacovia, Blaga, Barbu, poezia avangardei etc.), dar el i-a dat lărgimea şi strălucirea cea mai mare. A înnoit temele şi a creat un limbaj care constituie, fără doar şi poate, un punct de reper. Cea dintâi mişcare pe care o face geniul arghezian în poezie este aceea de a-şi asuma sarcina lumii. El este poetul a toate, frumoase şi urâte, văzute şi nevăzute, poetice şi nepoetice. Doboară, prin această deschidere, o veche clasificare şi o veche prejudecată. Estetica lui, formulată în *Testament* şi în numeroase tablete, porneşte de la ideea că urâtul, mizerabilul, umilul din existenţă pot rodi în poezie. Nu este un poet al progresului, în sens ideologic, şi prin aceasta el se îndepărtează de modernism, care cultivă ideea dezvoltării. E mai degrabă legat de tradiţie, cultivă, oricum, arhaicul, rusticul, lumea ţărănească şi, în genere, natura în sensul creaţiei originare. A scris, cu toate acestea, despre nevroza modernă şi a adus în versuri macabrul, freamătul urban, farmecul irmosului antonpannesc, savoarea şi culorile mediului balcanic. Este un poet de sinteză, zice E. Lovinescu. **A.** este un poet, se poate spune azi mai limpede, pe deasupra şcolilor şi curentelor literare, prezent cu câteva elemente în toate şi, la numărătoarea finală, detaşat, în fapt, de toate. Seamănă, dar cu nici o şcoală poetică nu se identifică, pare a fi printre tradiţionaliştii vremii şi, în realitate, le subminează estetica. E în avangarda modernităţii, dar cultivă religiosul şi pune relaţia dintre om şi divinitate într-o formă şi cu un dramatism pe care poezia europeană nu le mai cunoscuse până la el. Scrie, apoi, poeme agreste sclipitoare şi dă ţăranului o aură cosmică. El iese din canon şi din doctrine, este şi nu este unde te-ai aştepta să fie. Un geniu verbal, un poet retoric, un liric „respins de Idee”, un meşteşugar care cântă la toate instrumentele şi în toate gamele, un virtuoz care abuzează de posibilităţile sale, cum sunt unii înclinaţi să creadă? **A.** poate fi şi ceea ce cred unii că este, dar trebuie spus că el pune geniul verbal în slujba marii poezii şi foloseşte uşurinţa de a versifica pentru a-şi impune miturile, temele, fantasmele şi pentru a crea cu ele un univers în care, dacă păşeşti, observi că toate câte au fost în poezie ajung aici şi toate pornesc în poezie de aici, într-un chip sau altul. Asta dacă este vorba despre locul lui în istoria curentelor şi a şcolilor literare. Ca poet de sine stătător, **A.** e unic şi esenţial în limba română modernă. Totul are la el ritm, o închidere şi o deschidere, o culoare şi o taină, într-o mitologie a seducţiei şi ambiguităţii.

Vastă, polemică şi sclipitoare, proza lui **A.**, scrisă cu „harul scârbei”, cum precizează într-un rând autorul, amestecă toate genurile, de la poemul în proză – *Ce-ai cu mine vântule?* şi desenul liric – *Cartea cu jucării* la pamflet – *Icoane de lemn, Poarta neagră*, *Tablete din Ţara de Kuty, Bilete de papagal, Manual de morală practică* şi roman – *Ochii Maicii Domnului*, *Cimitirul Buna-Vestire*, *Lina.* Elementul lor comun, excepţional, este stilul. Atât de original şi aşa de expresiv, încât G. Ibrăileanu spunea, pe la mijlocul anilor ’20 ai veacului trecut, că într-un fel se scria până la **A.** şi altfel se scrie după el în limba română. Şi alţi critici literari sunt de părere că geniul arghezian se manifestă mai pregnant în aceste „tablete” sau „bilete” care, după cum spune autorul, sunt „nişte sinteze [care iau] accente de la vers, clarităţi de la satiră, arome şi culori de la poezie”. Adevărul este că adresa pamfletelor din *Icoane de lemn*, *Poarta neagră*, *Tablete din Ţara de Kuty* nu se mai cunoaşte şi, citite azi de-a rândul, se observă că aluziile sau trimiterile directe (lumea clerului sau lumea politică) se pierd, toate, într-o adiţiune de desene fantastice care produc o impresie extraordinară de sublim în abjecţie şi degradare. *Icoane de lemn* vizează lumea clericală românească pe care poetul a cunoscut-o bine, fiind el însuşi monah. Arma lui este crochiul îngroşat, detaliul grotesc studiat cu minuţie şi reprodus, apoi, în proporţii colosale, acumulând în desen atâtea elemente distructive, calomnioase, absurde, încât obţine o viziune înfricoşătoare şi, totodată, grandioasă a monstruosului, a caricaturalului. Trimiterea ce s-a făcut la arta asiatică nu este neîntemeiată.

Călugării din *Icoane de lemn* şi puşcăriaşii din *Poarta neagră* coboară într-adevăr de pe zidurile palatelor indieneşti în smârcurile balcanice. Surpriza este că monstruosul, caricaturalul, grotescul se unesc în aceste alegorii şi portrete swiftiene cu suavul, delicatul, graţiosul în aşa chip, încât fantasticul negru se pierde, uneori, în notaţii lirice şi vizionare. Autorul lasă impresia că, detestându-le, îşi iubeşte victimele „discret şi paralel", cum spune într-un rând despre Nicolae Iorga. Fratele Manole îngrijeşte de candelele din cimitir şi practică viciul solitar. Când este prins, răspunde inocent: „De, şi eu ca omul fără fomeie, cinstite părinte". Schivnicul Meftodie este un critic acerb al imoralităţilor în lumea clericală, îndeosebi al păcatului preacurviei. Are o limbă care „înţeapă ca sârma, aţâţată de un cuget gâlcevitor: nimic nu e destul de curat şi de cinstit în mănăstire, şi nasului său sfinţit fiecare îi pute a preacurvie". În timpul acesta, în nucul de lângă uşa bisericii, cotoiul său Constantin şi o pisică, ignorând totalmente morala schivnicului, slujesc alt tip de vecernie. Părintele Ghelasie, părintele Stelian Ghedeon, Tudose, Macarie, Pafnutie, Pahomie, Calinic şi alţii, inclusiv inclementul Meftodie, asistă cu interes la spectacolul din nuc şi încurajează frenetic agresiunile cotoiului Constantin. Alegorie umoristică în stil arghezian: „– Constantine! zise părintele Stelian. – Nu te lăsa! – Dă-i, tată, dă-i! ziseră din gâtlej, înnăbuşit, bătrânii, scăpărând stoluri de scântei în ochii veştejiţi. Tinerii se uitau toţi în jos, visători şi sfioşi. – Dă-i! Dă-i! striga Melchisedec". Acest „stil de cârmuire a condeiului" de la grotesc la suav şi de la monstruos la umoristic este de mare efect în scriitura argheziană. Punctele lui de referinţă sunt variate, ca şi căile de acces spre ele. Prezentarea unui interior mănăstiresc este făcută cu o minuţie de prozator realist dublat tot timpul de un sarcasm inteligent care cultivă în cititor suspiciunea. Un fel de „ironie chintesenţială", cum zice poetul, înconjură aceste descrieri de mitre, cădelniţe, stihare, tiare, veşminte din Mitropolia Iaşilor. Şi, după descrierea lor, apare călugărimea într-o „reculegere asudată" şi, la urmă, mitropolitul Partenie, „cu un profil aristocratic de ţigan băiet frumos, care înşeală şi facilitează prepunerile romantice". Îmbrăcat în odăjdii

scumpe, mitropolitul înjură ca un birjar şi spune vulgarităţi ca o mahalagioaică la vârsta canonică. Un arhimandrit-predicator (*Tibia ruptă*) se îmbată şi alunecă pe gheaţă, rupându-şi piciorul. Cercetat de doctori, se constată că arhimandritul cucernic doarme cu încălţările în pat şi nu se spală niciodată. Scoaterea veşmintelor de pe acest trup abandonat sălbăticiei este, atunci, o epopee în care se amestecă toate scârboşeniile realului. Prozatorul notează cu mare grijă fiecare detaliu. Efectul este fantastic. Un regal al derizoriului: „Arhimandritul îşi umpluse nădragii, pe dinăuntru, cu un excrement abundent, care trebuia evacuat înainte de sosirea medicului, pentru salvarea unei aparenţe. Noroc că totul se petrecuse în izmana de lână, care îmbrăca pe dedesubt trupul părintelui. Cu greutăţi infinite şi cu atenţii care, impuse de fractură, erau francamente respinse de sentimentul de scârbă, nădragul de lână a fost tras, aşa cum iese coca prăjită, în care s-a copt o şuncă în aluat. Mocirla se modelase de la genunchi până la şolduri, şi nădragii căzură grei, ca o jumătate de cadavru. Nu erau şervete. Cu şervete aduse, spălai, dintr-un lighean, urmele, dedesubtul cărora rămase un rapân vechi intact. Arhimandritul nu se îmbăiase de câţiva ani, şi figura lui căpătase brusc animaţia sufocatului care se trezeşte la aer”. Proza pamfletară, vizionară, pe alocuri lirică din *Icoane de lemn* se încheie cu patru scrisori către fratele Pafnutie, semnate Ierodiaconul Iosif, naratorul, totodată numele de monah al lui **A.** În total 73 de tablete, o specie sintetică pe care a inventat-o, concentrând genurile literare, de la pamfletul atroce la mici scene de viaţă culese îndeosebi din mediile marginale sau la desene în cărbune. Împreună, formează un vast tablou de un terifiant pitoresc al lumii bisericeşti şi impun o tipologie memorabilă în nuanţe negative. Este, întâi, „iclisiarhul”, lacom şi ipocrit, care se smereşte la utrenie, iar în apartamentul lui se îndoapă cu kilograme de şuncă şi plăcinte; este, apoi, părintele arhimandrit-predicator, e schivnicul cu vicii solitare, vin la rând călugării concupiscenţi şi bârfitori, retorii care silabisesc cuvintele la strană, credincioşii care dau acatiste suprarealiste, cerând lui Dumnezeu „să dezlege cununiile Anichii” sau să-l „depărteze pe Ioan de Asineta şi să-l întoarcă asupra Gherghinei”. O lume întunecată, privită prin viciile ei mărunte. *Poarta neagră* este, până la un punct, un jurnal de detenţie. Naratorul se identifică pe faţă cu cel care scrie („trecutul meu, ascultă, nu am să mi-l tăgăduiesc, nici după ce un tribunal de popi m-a osândit pentru ceruri, nici după ce o poruncă m-a pedepsit pentru oameni”), iar spaţiul acestor pamflete nimicitoare este, acum, puşcăria, loc cunoscut direct de poet. Această experienţă este punctul de plecare al însemnărilor din *Poarta neagră*, cele mai corozive, poate, din literatura geniului pamfletar care este **A.** Cartea se deschide cu o diatribă adresată oraşului (metropolei) care cumulează păcatele biblice şi micile păcate obscure: un oraş fără sfinţi, cu biblioteci fără cititori, cu arhierei care sunt „negustori de acatiste şi de cadavre”, cu soţi imorali şi soţii care practică prostituţia, oraş cu copii lepădaţi, în fine, „un oraş obsedat de lubricitate”. În această notă vehement critică, cu accente profetic pedepsitoare, este scrisă întreaga carte. Obiectul ei inedit este lumea detenţiei, dar autorul nu rămâne tot timpul numai la ea. Urmărind rădăcinile răului, ajunge la „boierii” din afară, adică la miniştri, la capii Bisericii, oamenii politici, birocraţia justiţiei. Iese, la urmă, o tipologie mai vie şi mai variată, parcă, decât cea din *Icoane de lemn.* Portretele sunt memorabile şi, într-o succesiune imprevizibilă, sunt fixate pe o pânză imensă. Un bătrân putred de bogat mănâncă pe ascuns ca să nu împartă bunurile sale cu colegii de celulă, un jurnalist avar şi stupid fură bucatele vecinului şi înghite lacom ca un şarpe, ocnaşii îşi fumează scrisorile şi rogojinile, la nevoie chiar şi părul; socialistul Nistor („ins în apogeu de stupiditate”) vrea să suprime teatrul şi muzica pentru că au infiltraţii burgheze; un poet puşcăriaş, care cântă azurul şi are reverii celeste, nu se spală, ca şi arhimandritul-predicator din *Icoane de lemn,* şi este trimis periodic la baie şi la etuvă pentru a i se lichida jegul şi păduchii. Portretul lui este teribil: „Întotdeauna fiinţa lui exala un miros tare de lături cu ardei, şi-ţi închipuiai cu groază regiunea lui anală, ca un peizaj deranjat, în unda lui cleioasă, de mişcările profunde ale mormologilor misterioşi. Întotdeauna dinţii lui au fost negri ca abanosul, cu rădăcinile sempitern îngropate în mâzga groasă, şi verde ca un mucigai, a fostelor alimente, măcinate cu câţiva ani înainte. Carnaţia de ivoriu a poetului gingaş al ceţii şi al capelurilor lui Watteau şi Fragonard întotdeauna a puţit a hoit şi a saci cu viermi. Pantalonii lui au atârnat întotdeauna în noroi, rupţi pe margini ca o ţoală, lăbărţaţi din fese ca o traistă. Şi s-a remarcat cu oroare fructul abundent al pântecului, constipat

de lene câte două săptămâni, deşertat în calâpuri compacte de câte zece kilograme, câte cinci şi şase calâpuri în porcelanul latrinii. Erau ca nişte mase mari de smochine pietrificate, cărămizii, fără forma clasică, lenitivă; căzute ca dintr-un sfincter rupt". O acumulare de materii putrede şi o concentrare de negativităţi culese din detritusurile limbii, fixate cu o artă (arta unui mare pictor care desenează smârcurile, scârboşeniile lumii pentru a pune în valoare expresivitatea lor), în fine, o poetică a derizoriului şi a grotescului, o tehnică foarte precisă bazată pe ordonarea elementelor inestetice din lumea realului. În această galerie de figuri patibulare bestialitatea se uneşte, uneori, cu inocenţa. Ţăranul Petre Gutui şi-a omorât soacra pentru că îl supăra şi, ajuns în închisoare, face greva foamei. Moare, şi pe fişa lui medicală doctorii notează „de melancolie". Mitică ţiganul, băiat voinic şi frumos, îşi fabrică în puşcărie viori din cutii de chibrituri şi practică, pe bani, pasiuni sodomice. Custodele închisorii este un fost luptător de circ, uriaş şi puternic ca Hercule. El practică o pedagogie a schingiuirii. Ion Câlţă, zis Alfons, zis Marghiloman, este hoţ de izmene de pe frânghie şi, când vorbeşte, jupoaie cuvintele („limba lui este răscoaptă, lipită-n fund, gelatinează cuvintele şi le băşică"), Iancu este nebun de-a binelea şi, când este în criză, pe faţa lui apar „mocirlele adânci ale sufletului". În fine, în afara acestor portrete individuale, superioare estetic prin expresivitatea lor, se află şi picturi de grup. Scriitorul este, şi aici, un maestru de netăgăduit. Fantasmele din proza publicistică reapar şi în romanele lui **A.,** numite de autor poeme şi socotite adesea nişte fabule dezvoltate. *Ochii Maicii Domnului* înfăţişează, cu mai mult epic decât celelalte şi fără accente acut pamfletare, iubirea mistică dintre fiu şi mamă (Sabina), dispărută după o viaţă plină de privaţiuni grele şi singurătăţi mândre. Fiul, ajuns matematician, îşi găseşte mântuirea în mănăstire. Unii critici au văzut în acest roman (neesenţial din punct de vedere estetic) o fabulă morală în care intră şi elemente din biografia poetului. O prezumţie greu de primit azi la lectură. Oricum, textul nu trebuie citit în această cheie. Romanul cuprinde digresiuni în care se regăseşte geniul verbal arghezian, cum este aceea despre sanatoriul de nebuni. *Lina* este romanul cel mai puţin reuşit estetic. Eroul lui, Ion Trestie, este lucrător într-o fabrică de zahăr, are aspiraţii de ordin spiritual şi moral, şi, într-o lume sufocată de abjecţiuni, întâlneşte o fiinţă curată, Lina. Epica şi simbolistica romanului sunt convenţionale. Excepţională este, în schimb, fabula swiftiană *Cimitirul Buna-Vestire*, socotită de E. Lovinescu „satiră macabră cu sens obscur [...], apă tare de ironie şi de umor forţat", iar de negaţionistul Eugen Ionescu „un pamflet spiritual şi apocaliptic". Autorul i-a zis, întâi, roman, apoi poem. *Cimitirul Buna-Vestire* nu este, în fond, nici una, nici alta. Cuprinde 68 de tablete în bună parte autonome, opera unui caligraf impecabil şi vizionar. Fiecare tabletă e, în sine, o mică, admirabilă capodoperă de limbă şi de fantezie neagră. Tabletele sunt distribuite în trei părţi în funcţie de obiectul (mediul) predilect: lumea din afară (socială, politică, morală), lumea tăcută a cimitirului (cu morţii şi viii care îi vizitează) şi, la urmă, într-o zonă indecisă, lumea comună peste care năvălesc, ca o imensă oaste de strigoi, cei ridicaţi din morminte. **A.** este în toate situaţiile inspirat, limbajul este strâns şi atingător, satira bate spre absurd şi, din loc în loc, cedează locul unui poem luminos şi profund (de pildă, lumina cimitirului sau portretul unor adolescente). Există un fir epic în acest poem vizionar, dar nu este esenţial şi nu determină creaţia din interior. Rolul epicii este să adune, ca firul de aţă, mărgelele tabletelor, înrămate fiecare în parte ca nişte gravuri şi expuse pe perete. Intriga este simplă şi, de la un punct, previzibilă: Unanian, zis Gulică, este un tânăr intelectual care, după lungi amânări, îşi trece doctoratul într-o disciplină umanistă şi aşteaptă ca naşul său, Ministrul, să-i ofere un post corespunzător. Naşul îi aduce însă de două ori pe an câte o cutie de bomboane şi îl duce, în privinţa postului, cu vorba. Unanian este însurat cu Matilda, femeie aprigă şi frumoasă, are mai mulţi copii şi aşteaptă altul; în fine, tânărul doctor scrie cărţile Ministrului şi solicită nu răsplata jertfei patriotice, ci un sprijin minim pentru a căpăta o slujbă. Ministrul îi oferă în cele din urmă postul de intendent la Cimitirul Buna-Vestire. Doctorul în umanioare acceptă pentru că nu are încotro, spre disperarea nevestei care visa altă carieră intelectuală de la cel cu care se însoţise. Unanian observă atent noul mediu în care intră şi notează (nu el, personajul, ci naratorul din spatele lui) modul în care, în preajma morţii, continuă nebuniile, zădărniciile şi comediile lumii din afară. Avocatul Doda vrea pentru soţia lui, moartă de mult, „flori mai potrivite", ulei de măsline pentru

candelă (ulei „numai franţuzesc") şi, în genere, solicită numai lucruri scumpe. „Nu mă uit la preţ", îi spune el intendentului Unanian, „vreau ca soţia mea să aibă ce-i trebuie". A avea ce trebuie pentru un mort este un lucru absurd. Dar absurdul este elementul pe care îl speculează prozatorul. Acelaşi avocat doreşte ca lumânările să fie de ceară curată, fără parafină, iar colivele să fie făcute din grâu arnăut, cu nuci şi multe cofeturi dulci. Ca să fie sigur că uleiul franţuzesc nu va fi substituit, avocatul aduce două bidoane, unul pentru intendent, altul pentru candela de la mormântul soţiei. Un medic îşi conduce fostul pacient spre cimitir şi se plânge că mortul i-a rămas dator o sută optzeci de mii de lei. Deviza lui este „să ceri mult, să sperii bolnavul, să înspăimânţi familia". O doamnă vizitează des cimitirul şi aspiră să devină spălătoare de cadavre. Bucuria ei este să participe la înmormântări. Are ochii „imposibil de verzi", este elegantă, vine la cimitir în limuzină şi, după cât se pare, este pianistă. E un personaj straniu care a mai intrat în literatură, în proza lui Ion Vinea. Viziunii pamfletare îi este substituită în partea a treia a acestei fabule vitriolante o viziune, dacă nu explicit metafizică, oricum o viziune în care pătrunde, destabilizator, miracolul biblic. Poliţiştii arestează într-o zi doi indivizi suspecţi care pretind că au murit cu două secole în urmă. Cazurile de înviere se înmulţesc şi, speriate, autorităţile creează un consiliu care să-i judece pe inculpaţi. Prezent la acest conclav, Unanian asistă la dezbateri aprinse între procurori şi reprezentanţii Bisericii şi la procesul unor delincvenţi care se cheamă Eminescu, Cantemir, Alexandru cel Bun etc. Ipoteză absurdă urmărită în implicaţiile ei cotidiene. Biserica respinge vehement miracolul Învierii, zicând că nu e încă timpul, nu au apărut semnele prevestitoare divine, procurorul încearcă să aplice regulamentar codul penal, „înviaţii" – tot mai numeroşi – încep să ocupe ţara celor vii, în fine, armata trage în umbrele ieşite din cimitirele patriei şi gloanţele nu au efect. **A.** înfăţişează cu minuţie acest mic apocalips, atent mai ales la reacţiile autorităţilor lumeşti. G. Călinescu crede că poetul a fost inspirat de cazul de la Maglavit (revelaţiile ciobanului Petrache Lupu), ceea ce nu e sigur. Sigur este doar faptul că ficţiunea argheziană atacă o mare, copleşitoare temă (tema „lumii de apoi", tema Învierii) cu foarte puţine argumente livreşti. Într-un loc autorul trimite la *Biblie* şi la *Apocalipsă,* dar tot el spune că temele sale sunt „de peste Biblie şi Apocalips". Prozatorul schimbă, aici, accentele scriiturii. În locul „harului scârbei", se exprimă un har mai complex, în care intră o nuanţă de spaimă şi sfinţenie. Miracolul Învierii naşte, la început, neîncredere, apoi provoacă o explozie a superstiţiilor, pentru ca, după o vreme, o boală ciudată să îi cuprindă pe toţi. Un fel de moarte a sufletului asociată cu un sentiment de inconsistenţă şi zădărnicie a lumii. Fabula se încheie într-un poem formidabil al morţii cosmice, poem din sfera psalmilor, transcris într-o pagină epică memorabilă: „La învierea morţilor adevărul este că nimeni nu mai are încredere în chemarea şi nici în drepturile lui. Judecătorul se îndoieşte de judecata ce-o face, gânditorul de gândul ce-l gândeşte, şi temnicerul nu ştie ce ţine închis în temniţa lui. [...] S-a ştirbit marginea tuturor paharelor vieţii, s-a pitit trestia şi s-a chircit, se-ncovoaie suliţa, ruginită, din părete. Adevărul leapădă sabia, dreptatea o refuză. Unde sunt războinicii? Şşşt! Sufletul a murit, umblaţi în vârful picioarelor: trecem prin camera lui de mort, prin cimitirul lui. Ai auzit cum se desfac şi gândurile şi cum se răscoace şi miezul cuvintelor? Uite-le cum fug şi gândurile şi cuvintele şi credinţele, împleticite şi valvârtej, ca o flotă de gângănii. Unde-i gândul meu, unde-i credinţa mea, unde-i bărbăţia mea? Au murit". Fabula argheziană are şi o încheiere mai lumească: procurorul care îi judecă pe inculpaţi (înviaţii), suspicios prin natura profesiunii lui, descoperă că trebuie să judece toată istoria ţării şi să îi bage pe toţi viii şi morţii la puşcărie. De pe crucea aşezată pe masa judecăţii, Iisus confirmă miracolul şi, după această revelaţie, procurorul fuge în mulţimea cuprinsă de delir. Discursul apocaliptic se termină, astfel, într-o nedeterminare calculată, ca de altfel toate poemele religioase ale lui **A.** Şi, la drept vorbind, cum s-ar putea încheia o carte în care este vorba de învierea morţilor şi de Judecata de Apoi, realizată nu de o instanţă divină, ci de nişte indivizi neîncrezători în miracolele promise de cărţile sfinte? Morala acestei fabule apocaliptice se bazează pe ideea că, în zădărnicia zădărniciilor, omul trebuie să conteze pe bunătate şi iubire. **A.** a scris şi piese de teatru (notabilă este *Seringa,* cu note acide despre lumea medicală), a tradus din Baudelaire, Molière, Rabelais şi din fabulele lui Krîlov. El este, probabil, personalitatea cea mai puternică din literatura română a secolului al XX-lea.

Lipsa sa de facilitate îi încarcă sufletul până la o tensiune neobişnuită. Când i se întâmplă câteodată să izbucnească, întrece chiar efectul dorit. Expresia e grea de toată apăsarea sunetului reţinut atâta vreme. Atunci cuvintele poetului sunt neîntâlnite, formulele sale sunt excesive, epitetele sunt rare, pline de sensuri neîntrebuinţate încă. Săgeata e trimisă mai departe de spaţiile bătute, fiindcă coarda arcului e prea mult întinsă. Izbucnirea atinge terenuri virgine. Neexplorate încă, trece dincolo de ceea ce poetul vrea să spună, cuvântul merge fatal, dus de o mişcare oarbă şi lepădat dincolo de unde ne e obiceiul să mergem toţi ceilalţi. O scânteie care atinge vârfuşorul de fosfor al unui chibrit produce o slabă licărire, dar lipită de grămada unui praf de puşcă, azvârle în aer oraşe întregi ori stânci nedezlipite.

Încurcat şi enervat mereu de rezistenţa pe care i-o pune expresia, d. T. Arghezi se opinteşte odată brusc, sfarâmă toate lanţurile şi spune mai tare şi mai minunat decât oricine ceea ce are de spus. Să citească oricine un rând de d. T. Arghezi. Va simţi atunci din ce rezervă iniţială de forţă pleacă cuvântul totdeauna încordat, cu toată comprimarea care l-a apăsat. Coarda care-l trimite nu e niciodată flască. El pleacă rar, dar totdeauna porneşte încărcat ca un cocoş de puşcă.

MIHAI RALEA

Tudor Arghezi începe a răsări, în acţiunea sa directă şi indirectă, la toate cărările, răscrucile şi cotiturile poeziei şi prozei româneşti. Un lingvist va fi chemat, peste câteva decenii, să măsoare, ştiinţific, întinderea revoluţiei formale stârnite în scrisul românesc prin cuvântul nou, cu care a răscolit limba pietrificată de ieri. Filologii, cu aceleaşi metode obiective, şi cu aparate de precizie apropiate, vor calcula importanţa de istorie literară a poeziei argheziene.

ŞERBAN CIOCULESCU

Când spunem că drama conştiinţei argheziene este exclusiv mistică, nu trebuie să dăm un conţinut limitat acestei expresii; mistica sa se creează dialectic, se configurează contradictoriu şi, dacă va ajunge la starea de beatitudine (treapta ultimă, purificatoare, a oricărei conştiinţe mistice), aceasta se va întâmpla numai după descoperirea vieţii înseşi ca formă manifestată a misterului…

POMPILIU CONSTANTINESCU

Universul său substanţial, sensul de exploraţie metafizică al viziunilor, intelectualitatea fără cadre raţionale ale acestei lirici, iată chestiunile adevărate. Rezultatul cercetării este zguduitor. Cine va asculta până la înfiorare solemnul Testament? […] *Al doilea aspect profund al poeziei lui Arghezi, în afara oricărei poziţii noţionale, este sentimentul de oscilare materială între două lumi cu densităţi deosebite, cerul şi pământul. E vorba, dar, nu de antiteza de concepte ideal – real, ci de un proces, văzut în planul poeziei, de metamorfoză, de osmoză între spiritual şi material, amândoi termenii luaţi ca momente îndepărtate ale aceleiaşi materii.*

G. CĂLINESCU

Poezia argheziană, ca şi elementele de artă poetică exprese din prozele sale, ne oferă profilul unei poetici pe care o putem desena sub tripla ipostază a transfigurării, revelării şi întrupării. Versurile (mai curând decât reflecţiile) ne prezintă, ca în filigran, lineamentele unei poetici a fecundităţii şi, fireşte (căci toate valorile îşi au contravalorile lor în acest univers poetic), a sterilităţii. În sfârşit, publicistica poetului Cuvintelor potrivite *abundă în notaţii diverse din care se poate extrage, prin cristalizare, concentratul unei ideaţii poetice şi estetice. Dar nu trebuie să uităm, schiţând epura acestei poetici, că Arghezi poetul nu s-ar fi identificat, până în cele din urmă, cu nici unul din aceste profiluri. Proteu nu se lasă surprins într-o unică înfăţişare. Să nu înţelegem prin proteismul poetului o metamorfoză continuă a sa. Urmărite în timp, expresiile din care deducem poetica lui Tudor Arghezi nu ne surprind printr-o evoluţie spectaculoasă. Dimpotrivă. Parcă dintru început, anumite dominante sunt prezente, şi ele ne vor petrece până la epuizarea în timp a creaţiei poetului.*

NICOLAE BALOTĂ

SCRIERI: *Cuvinte potrivite*, Bucureşti, 1927; *Icoane de lemn. Din amintirile ierodiaconului Iosif*, Bucureşti, 1929; *Poarta neagră*, Bucureşti, 1930; *Flori de mucigai*, Bucureşti, 1931; *Cartea cu jucării*, Bucureşti, 1931; *Cuvinte potrivite şi… încrucişate*, Bucureşti, 1933; *Tablete din Ţara de Kuty*, Bucureşti, 1933; *Ochii Maicii Domnului*, Bucureşti, 1934; *Poezii*, Bucureşti, 1934; *Cărticică de seară*, Bucureşti, 1935; *Cimitirul Buna-Vestire*, Bucureşti, 1936; *Versuri*, Bucureşti, 1936; ed. 2, Bucureşti, 1940; ed. 3, Bucureşti, 1943; *Ce-ai cu mine, vântule? Povestirile boabei şi ale fărâmei*, Bucureşti, 1937; *Hore*, Bucureşti, 1939; *Lina*, Bucureşti, 1942; *Eminescu*, Bucureşti, 1943; *Bilete de papagal*, Bucureşti, 1946; *Manual de morală practică*, Iaşi, 1946; *Versuri alese*, Bucureşti, 1946; *Una sută una poeme*, Bucureşti, 1947; *Prisaca*, Bucureşti, 1954; *Pagini din trecut*, Bucureşti, 1955; ed. îngr. G. Pienescu, pref. autorului, Bucureşti, 1956; *1907–Peizaje*, Bucureşti, 1955; *Cântare omului*, Bucureşti, 1956; *Din drum…*, Bucureşti, 1957; *Stihuri pestriţe*, Bucureşti, 1957; *Cartea mea frumoasă*, Bucureşti, 1958; *Versuri alese*, Bucureşti, 1958; *Lume veche, lume nouă*, Bucureşti, 1958; *Versuri*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1959; *Versuri*, pref. Mihai Ralea, Bucureşti, 1960; *Versuri şi proze*, pref. Paul Georgescu, Bucureşti, 1960; *Tablete de cronicar*, pref. D. Micu, Bucureşti, 1960; *Versuri*, Bucureşti, 1961; *Frunze*, Bucureşti, 1961; *Cu bastonul prin Bucureşti*, Bucureşti, 1961; *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, Bucureşti,

1994–2006; *Poeme noi*, Bucureşti, 1963; *Cadenţe*, Bucureşti, 1964; *Răzleţe*, Bucureşti, 1965; *Silabe*, Bucureşti, 1965; *Animale mari şi mici*, Bucureşti, 1965; *Versuri lungi*, pref. D. Micu, Bucureşti, 1965; *Ritmuri*, Bucureşti, 1966; *Versuri*, I–II, Bucureşti, 1966; *Noaptea*, Bucureşti, 1967; *Litanii*, Bucureşti, 1967; *Teatru*, Bucureşti, 1968; *Frunzele tale*, Bucureşti, 1968; *Crengi*, Bucureşti, 1970; *Poezii*, Bucureşti, 1970; *XC. Poeme inedite*, îngr. Mitzura şi Baruţu T. Arghezi, Bucureşti, 1970; *Versuri*, I–II, îngr. şi postfaţă G. Pienescu, pref. Ion Caraion, Bucureşti, 1980; ed. 2, Bucureşti, 1985; *Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondenţă*, îngr. şi pref. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 1982; *Opere*, I–X, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2000–2011; *Anii tăcerii*, îngr. Baruțu Arghezi și Doina Arghezi, cuvânt înainte Aurel Ardelean, postfaţă Mirel Anghel, Arad, 2010. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Amintiri din casa morţilor*, Bucureşti, 1912; I.A. Kuprin, *Moloh*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu R. Vasiliu); I.A. Krîlov, *Fabule*, Bucureşti, 1952; M.E. Saltîkov-Şcedrin, *Povestiri*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu O. Panaitescu); Anatole France, *În floarea vieţii*, Bucureşti, 1953; N.V. Gogol, *Suflete moarte*, I–II, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Ionel Ţăranu, N.D. Gane şi Rostislav Donici); La Fontaine, *Fabule*, Bucureşti, 1954; Bertolt Brecht, *Ana Fierling şi copiii ei*, Bucureşti, 1957; Molière, *Comedii. Mizantropul. George Dandin sau Soţul păcălit. Avarul. Domnul de Pourceaugnac*, Bucureşti, 1964; [François Rabelais, Paul Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Teophrast, La Fontaine, I. A. Krîlov], în *Scrieri*, V, Bucureşti, 1964; [Walt Whitman, Ilya Ehrenburg, N. Mizin], în *Frunzele tale*, Bucureşti, 1968; [D.I. Fonvizin, Tristan Bernard, Bertolt Brecht], în *Teatru*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Poezie şi poeţi contemporani*, „Liga ortodoxă", 1896, 4; Ibrăileanu, *Opere*, III, *422–423*, IV, X, *349–351*, *459–462*; Chendi, *Pagini*, *581–584*; Al. Macedonski, *Printre constelaţii şi pleiade*, RP, 1912, 277; Fundoianu, *Imagini*, *205–215*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *408–419*, IV, *590–609*, V, *159–164*, VI, *150–158*, *253–255*; Davidescu, *Aspecte*, *237–241*, *442–449*; Şerban Cioculescu, *Argheziana*, Bucureşti, 1985; Călinescu, *Opere*, I, *163–172*, *788–793*, *1001–1003*, II, *383–386*, *802–803*, *879–884*, *929–931*, III, *200–205*, *218–222*, *715–720*, IV, *506–507*, *877–911*, VI, *825–830*, IX, *897–905*, X, *134–137*, *895–897*; Barbu, *Opere*, II, *17–29*, *35–38*; Aderca, *Contribuţii*, I, *5–9*, *611–614*, *784–791*, II, *31–34*, *42–48*, *543–544*, *573–580*; Perpessicius, *Opere*, III, *214–226*, IV, *115–120*, *314–318*, V, *67–72*, *211–216*, VI, *300–303*, VII, *110–114*, *142–145*, *239–242*, XI, *325–328*, *359–363*, XII, *330–331*, *349–350*, *373*, *386–387*; Ionescu, *Război*, I, *21–24*, *72–79*, *103–105*, *292–294*, II, *130*, *270*; Ralea, *Scrieri*, II, *177–189*, *448–449*; Streinu, *Pagini*, I, *11–23*, *130–135*, II, *7–21*, *235–237*, III, *7–27*, IV, *7–18*, *100–101*; Ionescu, *Nu*, *5–57*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *234–235*, *241–244*, *289*, *291–292*, *295–296*, *323*; Sebastian, *Jurnal*, *220–224*, *243–250*; Şuluţiu, *Scriitori*, *57–68*, *177–197*; D. Caracostea, *Prolegomena argheziană*, Bucureşti, 1937; Munteano, *Panorama*, *275–283*; Ivaşcu, *Confruntări*, I, *269–316*, II, *301–337*, III, *171–194*; G. Călinescu, *Tudor Arghezi*, Iaşi, 1939; Pompiliu Constantinescu, *Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *724–736*, *Ist. lit.* (1982), *808–819*; Vianu, *Opere*, III, *129–135*, *475–503*, V, *224–234*, *543–548*; Șerban Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, București, 1946; Ov. S. Crohmălniceanu, *Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1960; Mihail Petroveanu, *Tudor Arghezi, poetul*, Bucureşti, 1961; Tudor Vianu, *Arghezi, poet al omului*, Bucureşti, 1964; Dumitru Micu, *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vârstele interioare*, Bucureşti, 1965; Sorin Alexandrescu, *Simbol şi simbolizare*, SPS, *318–369*; Domiţian Cesereanu, *Arghezi şi folclorul*, Bucureşti, 1966; Baconsky, *Marginalii*, *22–42*; Manolescu, *Metamorfozele*, *75–84*; Emil Manu, *Prolegomene argheziene*, Bucureşti, 1968; Alexandru George, *Marele Alpha*, Bucureşti, 1970; Negoiţescu, *Însemnări*, *83–100*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *206–215*; Manolescu, *Teme*, I, *61–64*, *145–179*; George, *Sfârşitul*, I, *113–124*, *209–232*, II, *214–228*, III, *113–142*; Simion, *Scriitori*, I (1974), *7–30*, II, *28–110*, *431–433*; Piru, *Poezia*, I, *9–44*; Papahagi, *Exerciţii*, *24–47*; Cristea, *Alianţe*, *127–211*; Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1979; Doinaş, *Lectura*, *114–130*; Mariana Ionescu, *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozatorul*, Bucureşti, 1981; Zamfir, *Poemul*, *387–412*; *Tudor Arghezi*, îngr. şi pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 1981; Simuţ, *Diferenţa*, *40–61*; Manolescu, *Arca*, III, *35–54*; Sorescu, *Liricul*, *143–197*; Zaciu, *Viaticum*, *259–305*; Dorina Grăsoiu, *„Bătălia" Arghezi*, Cluj-Napoca, 1984; ed. 2, Bucureşti, 2010; Emilia Parpală, *Poetica lui Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1984; Micu, *Modernismul*, *14–59*; Pop, *Jocul*, *97–116*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *125–184*, IV, *139–143*; Adrian Anghelescu, *Barocul în proza lui Arghezi*, Bucureşti, 1988; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *71–101*; Ciopraga, *Amfiteatru*, *13–80*; Simuţ, *Revizuiri*, *105–124*; I. Sîrbu, *Proza artistică a lui Tudor Arghezi*, Iaşi, 1995; Pavel Ţugui, *Amurgul demiurgilor*, Bucureşti, 1998, *31–103*; *Dicţ. analitic*, I, *125–127*, *175–176*, *195–197*, *253–256*, II, *80–83*, *132–133*, *149–151*, III, *188–190*, *352–353*, *429–431*, IV, *206–208*, *225–226*, *292–296*, *473–477*; Marin Beşteliu, *Tudor Arghezi, poet religios*, Bucureşti, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *279–284*, *296–298*; *Dicţ. esenţial*, *35–41*; Danţiş, *Bucolica*, *162–167*; Grigurcu, *În pădurea*, *79–104*; Dumitru Micu, *Arghezi*, Bucureşti, 2004; Simona Constantinovici, *Dicţionar de termeni arghezieni*, I–II, Timişoara, 2004–2008; Dimitrie Vatamaniuc, *Tudor Arghezi (1880-1967). Biobibliografie*, I–II, postfaţă Niculae Gheran, Bucureşti, 2005; Simion, *Fragmente*, V, *361–375*; Manolescu, *Istoria*, *620–640*; Popa, *Ist. lit.*, I, *119–124*, *1002–1011*, *passim*; Florescu, *Aristarc*, II, *167–192*; Mirel Anghel, *Viaţa lui Tudor Arghezi*, Bucureşti, 2012; Simuț, *Vămile*, *179–220*. ***E.S.***

ARGINTARU, C. [Constantin] (14.VIII.1894, Pleniţa, j. Dolj – 23.V.1936, Cluj), poet. Este fiul Elisabetei Argintaru şi al lui Ion Stoian, agricultori. A absolvit Şcoala Normală din Craiova. În timpul Primului Război Mondial a luptat ca ofiţer şi a fost rănit la Mărăşeşti, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul". Experienţa invalidităţii rămâne esenţială pentru **A.**, boala şi marginalizarea socială devenind teme obsedante ale poeziei şi publicisticii sale. Debutează în 1926 cu *Monumentul durerii*, o culegere de documente prefaţată de A.C. Cuza, referitoare la condiţia precară a victimelor războiului, orfani, văduve, invalizi, cartea fiind în acelaşi timp o pledoarie pentru recunoaştere şi integrare socială. Activitatea sa literară nu depăşeşte limitele provinciei. A condus revista „Hyperion" din Cluj (1932–1935), subintitulată „revista poeziei", precum şi o editură cu acelaşi nume, unde şi-a publicat cea mai mare parte a scrierilor poetice.

Inclus de G. Călinescu în seria scriitorilor dialectali datorită câtorva texte cu sonorităţi aspre, **A.** este un poet regional prin însăşi natura sensibilităţii sale lirice. Contemplarea naivă a lumii, aversiunea instinctivă în faţa temelor modernităţii, reflexul moralizator definesc un spirit folcloric. **A.** are aprehensiunea lui Octavian Goga în faţa „veneticului" şi a civilizării, directeţea lăutarului în tratarea iubirii şi pioşenia creatorului popular în reprezentarea morţii. Substanţa sentimentului e ţărănească şi, în mod esenţial, sensibilitatea poetului se poate comunica în absenţa formelor lirice moderne. De altfel, contactele cu literatura contemporană, chiar dacă sunt frecvente, rămân eterogene şi superficiale. Influenţele simboliste sau expresioniste, precum şi numeroasele elemente împrumutate din recuzita modernist-tradiţionalistă a epocii se întâlnesc cu versificarea simplă a preceptelor morale ori a experienţei de viaţă: „Cheful fără de femei/ E ca şesul fără soare/ Ca răzorul fără floare/ N-are spor, n-are temei". Tematic, poezia se înfăţişează ca un ansamblu compozit, constituit prin prelucrarea, fără nuanţe originale, a unor reminiscenţe literare ori folclorice. Nu întâmplător, materia primului volum de versuri, *Agonia soarelui* (1930), îmbogăţită în ediţii succesive, este împărţită în mai multe cicluri autonome, cuprinzând, între altele, o erotică de factură simbolistă, ilustrată în registrul minor al romanţei, o poezie închinată naturii, cu accente bucolice, alta de atitudine etică, alimentată de suspiciunea în faţa progresului („Când de capu nostru mergem/ Razna peste orice lege/ De mirare nu e faptu/ Că de noi prafu s-alege"). O tentă mai personală au, în schimb, piesele de inspiraţie biografică, dominate de amintirea războiului şi de drama invalidităţii. Fragmentele confesive evocă boala, starea de criză ori anticipează înfrigurat moartea, cu un sentiment ce se apropie mai degrabă de curiozitatea superstiţioasă („cum o fi şi în mormânt?") decât de gravitatea metafizică a reflecţiei în marginea sfârşitului. *Vieaţa pietrelor* şi *Setea norilor*, ambele apărute în 1935, reiau aceste tendinţe, rafinându-le, fără a le face totuşi mai interesante. Dimensiunea dialectală a literaturii lui **A.**, singura care a reţinut atenţia criticii interbelice, ţine de exploatarea efectelor oralităţii, împletind culoarea verbală şi anecdoticul. *Vin ţâganii* (1934), plachetă care conţine un singur poem, face, cu risipă de pitoresc lingvistic, cronica trecerii unui caravane de nomazi printr-un sat românesc. Este o naraţiune în versuri, cu poante abundente, rimată rudimentar în spiritul jocurilor infantile de limbaj („Vin ţâganii/ Vin golanii/ Şi cu parii/ Bat măgarii"). Ameninţată de trivialitate, această formă de expresie rămâne totuşi resursa cea mai valoroasă a liricii lui **A.**, mai consistentă decât căutările ezitante şi intermitente între mode poetice şi experienţe biografice.

SCRIERI: *Monumentul durerii*, pref. A.C. Cuza, Cluj, 1926; *Agonia soarelui*, Cluj, 1930; ed. 2. Cluj, 1931; ed. 3, Cluj, 1933; *Vin ţâganii*, cu gravuri de Marcel Olinescu, Cluj, 1934; *Vieaţa pietrelor*, Cluj, 1935; *Setea norilor*, Cluj, 1935.

Repere bibliografice: George Popa, *„Agonia soarelui"*, „Lanuri", 1934, 6; M.O. [Marcel Olinescu], [*C. Argintaru*], „Hotarul" (Arad) 1933–1934, 9–10, 1935, 8–9; Bogdan Amaru, *„Agonia soarelui"*, „Cadran", 1934, 2; *Moartea poetului C. Argintaru*, RP, 1936, 5461; Călinescu, *Opere*, IV, *818–819*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *857*, *Ist. lit.* (1982), *943*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *120*.

A.Td.

ARGINTESCU-AMZA, N. [Nicolae] (22.IX.1904, Galaţi – 7.IX.1973, Bucureşti), eseist, traducător. Este fiul Elenei (n. Popescu), descendentă a unei familii de ardeleni, şi a lui Savel Argintescu, medic. Pentru a atrage atenţia asupra originii sale pe linie maternă, scriitorul îşi va completa identitatea cu onomasticul Amza. Absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, va activa între 1930 şi 1932 ca profesor de filosofie, interesându-se, în paralel, şi de cercetarea

sociologică. A colaborat cu echipele conduse de D. Gusti la realizarea a două filme: *Drăguş* (1931) şi *Probleme sociale* (1932), iar observaţiile culese pe teren le-a sintetizat în studiul *Problema gustului popular* (1932). Din 1932 până în 1939 va căuta să-şi desăvârşească instrucţia la Berlin, Dresda, München, Paris, Londra ori Amsterdam, prin specializări în istoria artelor şi muzeologie, în estetică şi psihologie.

Înainte de al Doilea Război Mondial **A.-A.** colaborează la „Azi", „Revista Fundaţiilor Regale", „Viaţa românească", „Flacăra", „Lumină şi culoare", „Semnalul", iar mai târziu la „Gazeta literară", „Contemporanul", „Secolul 20" ş.a. A deţinut cronica de artă plastică în revistele „Bis" (1943–1944), „Democraţia" (1945–1946) şi „Veac nou" (1947–1949). Timp de doi ani (1943–1944) este consilier al „Revistei Fundaţiilor Regale". Dacă în 1950 şi 1951 traduce conform cerinţelor ideologice ale momentului, între 1955 şi 1958 susţine numeroase conferinţe pe teme de artă plastică şi literatură. După 1965 criticul se întoarce la cronica de artă, prefaţează cataloage de expoziţii şi, mai ales, traduce din autori şi opere reprezentative ale literaturii universale, începând cu Antichitatea latină (Horaţiu, Lucreţiu), trecând prin Shakespeare şi dramaturgia clasică germană, pentru a se opri la poezia europeană modernă – Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire, Stefan George, ori la versurile lui Cesare Pavese. Reduse ca întindere, scrierile sale originale vorbesc despre „servituţile", dar şi despre „măreţia" unei inteligenţe ieşite din comun (cum remarca Andrei Pleşu), dispusă să pună în joc atât atributele unei erudiţii lipsite de ostentaţie, cât şi rigoarea unui spirit critic în stare să întreţină viaţa operei şi să-i găsească accentul specific în câmpul valorilor. Pictura lui Theodor Pallady îşi va descoperi astfel neaşteptate puncte de contact cu opera lui Gustave Flaubert, Marcel Proust şi Johann Sebastian Bach, după cum sculptura lui Constantin Brâncuşi va tinde să resusciteze ceva din spiritul creaţiei lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, Tudor Arghezi sau George Enescu. Rod al unei inventivităţi asociate cu luciditatea şi măsura, interpretările eseistului reuşesc să aducă opera în situaţia de a se deschide unor nebănuite orizonturi artistice.

SCRIERI: *Problema gustului popular*, Bucureşti, 1932; *Vermeer, un mare poet al realismului olandez*, Bucureşti, 1967; *Lucian Grigorescu*, Bucureşti, 1969; *Expresivitate, valoare şi mesaj plastic*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1973. **Traduceri:** Vladimir Maiakovski, *... despre America*, Bucureşti,1950 (în colaborare), *Tineretului*, Bucureşti, 1951, *Misterul buf*, în Vladimir Maiakovski, *Teatru*, Bucureşti, 1957; Friedrich Schiller, *Hoţii*, în Friedrich Schiller, *Teatru*, I, Bucureşti, 1955; Molière, *Opere*, vol. I: *Şcoala bărbaţilor*, Bucureşti, 1955; Gerhart Hauptmann, *Teatru*, Bucureşti, 1958 (în colaborare); *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1967 (în colaborare); Arthur Rimbaud, *Scrieri alese*, îngr. Irina Bădescu, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Petre Solomon); Paul Claudel, *Schimbul*, Bucureşti, 1969; Cesare Pavese, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1971; *Poeţi ai expresionismului*, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1971 (în colaborare).

Repere bibliografice: Adrian Beldeanu, *„Expresivitate, valoare şi mesaj plastic"*, SPM, 1973, 143; Andrei Pleşu, *Servituţile şi măreţia inteligenţei*, CNT, 1973, 32; Mircea Iorgulescu, *„Expresivitate, valoare şi mesaj plastic"*, LCF, 1973, 35; Barbu Brezianu, *N. Argintescu-Amza*, LCF, 1973, 37; Gheorghe Grigurcu, *N. Argintescu-Amza*, F, 1973, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *120–122*; Teodor Tihan, *N. Argintescu-Amza*, ST, 2001, 3

T. T.

ARGONAUT, revistă care a apărut la Iaşi între 1983 şi 1985, cu o periodicitate oscilând între trimestrial şi lunar, editată ca „supliment de literatură pentru tineret" de revista „Convorbiri literare". Redactor responsabil: Daniel Dimitriu. Fără un program explicit, publicaţia se arată interesată de tipărirea literaturii SF, fie aceasta originală sau tradusă. Începând cu numărul 1/1983, se iniţiază publicarea romanului *Patrula spaţială* de Cicerone Sbanţu. O povestire mai amplă este *Echipajul Val-Vârtej se întoarce*, semnată de Vlad Fringhiu şi Dan Merişca. Alţi autori de literatură SF publicaţi în **A.** sunt Aurel Cărăşel, Lucian Merişca, George Ceauşu, Maria Nicolae-Dumitrescu, Victor Nănescu, Cătălin Ionescu, Alina Nour, Dumitru Vacariu. Din 1984 **A.** începe să cuprindă şi traduceri din literatura SF a lumii. Sunt tălmăciţi Ray Bradbury (*August 2026. Vor veni ploi blânde*), Isaac Asimov, Daniel F. Galonye, Fredric Brown, Brian W. Aldiss. Unele numere conţin, pe lângă fişe istorico-literare, articole de interes general (Constantin Coroiu, *Havana*; Alexandru Mironov, *Londra: Westminster Abbey*; Ilie Danilov, *Marco Polo şi George Coşbuc*) şi mărturisiri privind aspecte din experienţa literară a unor importanţi scriitori de literatură SF sau poliţistă (Georges Simenon, *Romancierul este un om care scrie romane; insist asupra pluralului*). ***I.I.***

ARHIVA, revistă ştiinţifică şi literară care a apărut la Iași, mai întâi o dată la două luni, apoi lunar, din iulie 1889; s-a editat şi după 1900, cu o întrerupere în intervalul 1916–1921, până în septembrie 1940. Publicaţie periodică a Societăţii Științifice şi Literare din Iaşi, revista a avut, în primii ani, caracterul unui buletin, editând, în principal, studii, note şi recenzii referitoare la rezultatele cercetărilor întreprinse de membrii societăţii. După ce A.D. Xenopol îşi asumă sarcina de director (calitate în care va funcționa între 1891 și 1903 și între 1906 și 1908), în **A.** încep să se tipărească şi scrieri literare. Un timp partea literară a fost redactată de H. Tiktin. Sub direcția lui Ilie Bărbulescu (1921–1940), ponderea literarului se reduce semnificativ. Printre colaboratorii rubricilor ştiinţifice s-au numărat Grigore Cobălcescu, A.D. Xenopol (cu studii de istorie şi istorie literară), Grigore Buţureanu, Gh. Ghibănescu, I. Tanoviceanu, H. Tiktin, N. Iorga (*Pesimismul la artist*, 1, 2/1890, *Iubirea în literatura modernă*, 5/1890, *Începuturile romantismului*, 10–12/1891), Grigore Goilav, G. Bogdan-Duică, I. Găvănescul, A. Philippide, Sextil Puşcariu, Iorgu Iordan, August Scriban, Moses Gaster (*Poveste de folos. Studiu comparativ*, 2–4/1931). Ioan Slavici a semnat articolul *Cum se scrie românește* (6/1906). Articole de critică literară au publicat A.D. Xenopol, Gr. I. Alexandrescu, Ovid Densusianu, D.A. Teodoru, V. Hulubei, Emil Gârleanu, C. Al. Ionescu-Caion (*Teoriile politice din scrierile lui Paul Bourget*), G. Pascu, Theofil Simenschy (*Poetul grec G. Drosinis și M. Eminescu*, 2/1925), iar N. Vaschide şi Şt. Popescu trimit mai multe cronici dedicate artelor plastice. O recenzie din 1897 marchează debutul lui Paul Zarifopol. De-a lungul timpului versuri au dat A.D. Xenopol (care folosea pseudonimele I. Laur şi Rama), Ovid Densusianu (*Coardele inimei noastre*), N. Beldiceanu, Samson Bodnărescu (*Epigramă*, *Ispitirile*), Traian Demetrescu, A.C. Cuza, Raul Stavri, J. B. Hétrat, Gr. N. Lazu, Cornelia din Moldova, D. Iamandi, Ana Conta Kernbach, Adela Xenopol, Spiru V. Hasnaş, A. Vojen, George Murnu, V. Lateş, Virginia Micle-Gruber, Vasile Conta (*Sonet păgân…*, 7–8/1907), Emil Gârleanu (debuta aici în 1900 sub pseudonimul Emilgar), G. Bacovia (*Amurg* și *Trudit*, 4/1912), Demostene Botez (care debutează aici în 1911) ş.a. Începând din 1893 până în 1902, Calistrat Hogaş colaborează cu *Amintiri din o călătorie*, iar din 1908 Teodor Burada publică însemnări memorialistice. Alte scrieri în proză aparţin lui Gh. Ghibănescu, Gr. I. Alexandrescu, Al. Papadopol-Calimah, N. Bosnieff-Alexandrescu şi Emil Gârleanu. A.D. Xenopol este şi autorul unor impresii de călătorie (semnate, uneori, Vitold), iar Titus Dunka al dramei *Învingător şi învins*. Din 1905 Teodor T. Burada semnează ciclul intitulat *Priveliști și datini în Moldova*. D.G. Iamandi traducea din lirica lui Goethe şi Schiller, St. O. Iosif din cea a Iui Petőfi şi Heine, Ana Conta Kernbach şi Gr. N. Lazu din Heine. Emil Gârleanu (sub pseudonimul Emilgar) tălmăcea, cu titlul *Deznădejde,* o poezie de Verlaine. Se publică şi o traducere a comediei *Menehmii* de J.-Fr. Régnard. O versiune de M. Eminescu după Edgar Allan Poe (*Morella*), comunicată de Radu Manoliu, apare în numărul 10/1907. ***R.Z.***

ARHIVA CFR, publicaţie apărută la Chişinău, bilunar, între 1 iunie 1922 şi iulie 1924, când devine lunar, iar redacţia se mută la Bucureşti, şi în decembrie 1925. Director: Ioan I. Apostolescu; redactori: N. Porfiri (pentru partea ştiinţifică), Const. Ignătescu-Jap (pentru partea literară). Revista, care indica în subtitlu „pentru cultura profesională a funcţionarilor CFR", publică totuşi versuri şi proză, multe preluări din reviste sau din volume, şi câteva traduceri din literatura universală. În sumar intră versuri de G. Topîrceanu (*Acceleratul*, *Unui frânar* – iscălită G.T.), Otilia Cazimir (*Locomotiva* – la „Cronica veselă"), I.M. Raşcu (*Pe drumuri albe*, *Balada cantonierului*, din volumul *Sub cupole de vis*), Constantin T. Stoika (*Călătoarei din tren*), Ludovic Dauş (*În gară*), Al. Viţianu (*Plecările cu trenul*), Sandu Teleajen (*Ne duc vagoanele*, după „Năzuinţa"), D. Teleor (*Orgoliu*, din placheta *Realiste*), Mihail Sevastos – sub pseudonimul Proletar (*O ciocnire*). În bună parte tot retipăriri sunt prozele autorilor: Cezar Petrescu (*Râsul*, după „Gândirea"), Jean Bart (*Dincolo, peste Ocean. Note de călătorie*, după „Viaţa românească"), Gh. Brăescu (*Primul pas*, după „Cugetul românesc"), D. Iov (*Transbordare*), Cezar Titus Stoika (*Înzăpeziţi*), Ludovic Dauş (*Sub cerul Balticii*). Liviu Marian realizează un excurs intitulat *Caragiale şi trenul*, explorând schiţele acestuia cu subiect ceferist (*O zi solemnă*, *D-l Goe*, *Tren de plăcere*, *Monopol*,

C.F.R., *Lună de miere*), iar Al. Terziman un studiu în două părţi (*Poeţii căilor ferate* – iscălit Hâncu – şi *Poezia căilor ferate*), care înregistrează poeţii străini şi români – printre ei H. Bonciu, Adrian Maniu, Alfred Moşoiu, St. O. Iosif, Ion Minulescu – ce şi-au luat ca motiv de inspiraţie trenul, încheiat cu un articol elogios, *Poetul căilor ferate*, dedicat confratelui şi colegului de redacţie C. Ignătescu(-Jap). Dintre traduceri reţin atenţia cele din proza scriitorilor ruşi V.M. Garşin (*Semnalul*), A.P. Cehov (*Atentatorul*) şi Maxim Gorki (*De plictiseală*), făcute de Mihail Sevastos, şi poezia *Pe firul telegrafic* de Francis Jammes, tălmăcită din franceză de Ion Pillat şi Horia Furtună (după „Cugetul românesc"). Poeţii de serviciu ai revistei sunt C. Ignătescu(-Jap) şi Valeriu (sau Val) Mardare, care ţin cu consecvenţă „Cronica veselă" (*Răvaş din tren*, *Celor ce au şi nu dau*, *Baladă trenului*), mai ales primul, celălalt furnizând neobosit poezioare, epigrame şi şarje amicale și pentru rubrica versificată, de divertisment, „Capre pocnitoare CFR". Oportună şi în acord cu specificul periodicului este decizia redacţiei de a tipări *La Ciurea*, proză-reportaj realizată de N. Dunăreanu, „despre cea mai mare catastrofă de cale ferată întâmplată în ţara noastră în vremuri de plină tristeţe pentru întreg neamul românesc", la 30 decembrie 1918, şi o suită de însemnări de martor ocular la acelaşi eveniment tragic, completate de raportul tehnic şi juridic oficial privind cauzele producerii accidentului şi vinovaţii. Alţi colaboratori: Teodor Stoenescu, Stejar Ionescu, Alfred Hefter, A. Pop-Marţian. ***R.P.***

ARHIVA NOUĂ, revistă care a apărut la Bucureşti în decembrie 1890. Prim-redactor era Ion I. Livescu, iar colaboratori, Lucreţia Suciu-Rudow, Eufrosina C. Homoriceanu-Stoenescu, V. Demetrescu, G. Mateescu şi I. C. Măldărescu. O nuvelă, *De departe*, îi aparţine lui D. Teleor. Două traduceri, din Elena Văcărescu (*Luna lui mai* de I. I. Livescu) şi din Luiza Chronbach (*Copiii* de I.S. Spartali), se adaugă beletristicii originale. Livescu mai scrie o cronică a spectacolelor Teatrului Naţional din Bucureşti şi un articol de directivă, în care afirmă necesitatea unei vieţi literare sănătoase. ***R.Z.***

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă de istorie editată la Iaşi de Mihail Kogălniceanu. Primul tom a apărut, într-o primă ediţie, în martie 1840, reluat cu mici modificări în 1841; tomul al doilea a apărut în 1845. În 1860 şi 1862 ambele tomuri au fost reeditate. Publicaţia, pe care Kogălniceanu o dorea trimestrială sau măcar anuală, trebuia să contribuie, alături de colecţiile de cronici româneşti tipărite tot de el, la adunarea şi publicarea documentelor din trecutul Ţărilor Române. O importantă *Introducţie* la primul tom, scrisă de redactor, justifică obiectivele noii reviste, printr-un elogiu adus tradiţiilor naţionale, istoriei – „cartea de căpetenie", „paladiul naţionalităţii noastre"; studiul aprofundat al trecutului românilor e văzut ca o condiţie a păstrării fiinţei naţionale şi un mijloc de descifrare a căilor de evoluţie a ţării. În cele două tomuri au apărut documente şi acte oficiale privitoare la istoria tuturor provinciilor româneşti, adunate din arhivele din ţară sau din străinătate, însemnări de călătorie ş.a. Kogălniceanu publică scurte articole despre epoca lui Ştefan cel Mare, biografia lui Gh. Şincai, recenzii la cărţi româneşti referitoare la istorie, note polemice ş.a. Din scrierile istorice mai vechi, revista publică Întâmplările Cantacuzineştilor şi *Brâncovenilor în Valahia* de Dimitrie Cantemir, fragmente de cronici moldoveneşti din manuscrisele rămase de la Vartolomei Măzăreanu sau atribuite acestuia. Un panegiric, anonim, al lui Ştefan cel Mare, apărut pentru întâia dată aici, este reprezentativ pentru valoarea elocvenţei româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu apariţia celui de al doilea tom – ultimul, datorită plecării din ţară a redactorului –, Kogălniceanu anunţă că „Magazin istoric pentru Dacia" rămâne o „vrednică clironoamă" a revistei sale. **A.r.** are meritul însemnat de a fi scos la lumină documente şi vechi scrieri istorice româneşti şi de a fi sporit considerabil interesul pentru studierea istoriei naţionale. ***L.V.***

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Bucureşti între 1939 şi 1946 (zece volume, volumul IX în două părţi), editată de Fundaţia Culturală „Mihail Kogălniceanu”, ca serie nouă a revistei cu acelaşi titlu (1840, 1845), sub conducerea unui comitet alcătuit din Damian P. Bogdan (asistent universitar), N. Cartojan (profesor universitar), Mihai Costăchescu (profesor secundar), N. Georgescu-Tistu (conferenţiar universitar), Ilie Minea (profesor universitar), Constantin Moisil (fost director general al Arhivelor Statului), Aurelian Sacerdoţeanu (director general al Arhivelor Statului), Dan Simonescu (asistent universitar); redactor: C.I. Andreescu; secretar de redacţie: Sanda Diaconescu. Publicaţia, care debutează cu „tomul III”, şi îl indică pe Mihail Kogălniceanu ca director, marcând astfel relaţia de continuitate cu seria din secolul al XIX-lea, îşi propune să tipărească articole şi studii referitoare la activitatea lui M. Kogălniceanu şi a scriitorilor din generaţia „Daciei literare”. Rubrici: „Articole”, „Paleografie şi diplomatică”, „Studii bibliografice”, „Discuţiuni şi note”, „Recenzii”. Semnează articole şi studii I.-A. Candrea (*Simbolismul în terapeutica populară. Magia imitativă – Similia similibus curantur*), Emil Vîrtosu (*Despre „Tragodia” vornicului Alecu Beldiman*, *Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri. 1872–1890*), G. Zane (*O scrisoare a lui N. Bălcescu*, *Ştiri despre Bălcescu din scrisori inedite ale lui Ştefan Golescu*), Artur Gorovei (*Amintiri despre Mihail Kogălniceanu*), D. Popovici (*Din legăturile lui M. Kogălniceanu cu Transilvania*, *Concepţia istorică a lui M. Kogălniceanu*), C. Gane (*Vasile Alecsandri refuzat de Comedia Franceză*, *„Boierii şi ciocoii” lui Alecsandri cu prilejul unor scrisori inedite de la Kotzebue şi Kogălniceanu*), N. Cartojan (*„Arhiva românească”*), I. Rădulescu-Pogoneanu ş.a. Dintre documentele istorice se reţin: Dan Berindei, *O scrisoare a lui Gh. Asachi din 1856*, N. Georgescu-Tistu, *Originalul scrisorilor Ghica – Alecsandri*, Sanda Diaconescu, *Ecoul operelor lui V. Alecsandri în străinătate*. Recenziile, subsumate rubricii cu acest titlu sau la „Discuţiuni şi note”, au în vedere primul număr al „României literare” din 1852 al lui Vasile Alecsandri şi volumul lui Alecu Russo, *Scrieri postume*, ambele aparţinându-i lui Nestor Camariano, *Fabule* de A. Donici şi „o latură necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron” (Dan Simonescu) ori prezintă *Cartea de bucate a lui* M. Kogălniceanu şi C. Negruzzi (Gh. Baiculescu). Alţi colaboratori: G.T. Kirileanu, Ilie Corfus, C. Turcu, Gh. Brătianu, Al. Lapedatu, G. Popa-Lisseanu. ***R.P.***

ARHIVA RURALĂ, periodic apărut la Bucureşti, săptămânal între 16 aprilie şi 21 decembrie 1872 şi cu intermitenţe între 1 ianuarie 1873 şi 25 august 1876. Una dintre primele publicaţii româneşti dedicate exclusiv mediului rural, **A.r.** avea un conţinut variat. Scopul mărturisit de redactorul şi editorul Demetriu N. Preda în articolul redacţional *Muncă şi lumină* era acela de a difuza „luminile” culturii la ţară. Cele mai multe articole cuprindeau informaţii agrotehnice şi economice. Alături de acestea au apărut însă şi unele de interes mai general, cu subiecte istorice, scrise de D. Bolintineanu şi Gr. G. Tocilescu, sau consacrate literaturii, datinilor, moravurilor şi credinţelor populare, scrise de G. Dem. Teodorescu. Revista a publicat multă literatură, aleasă pentru a corespunde gustului cititorilor de la sate. Au fost reproduse câteva dintre poeziile şi traducerile lui I. Heliade-Rădulescu, începând cu *Zburătorul.* Un alt poet consecvent republicat era paşoptistul I. Catina, căruia i se dedică şi o prezentare pertinentă, subliniindu-se aspectul social al poeziilor lui. Au colaborat Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, G. Creţeanu şi Şt. C. Michăilescu. Apar şi câteva traduceri din Victor Hugo (de I. Catina) şi Ch.-H. Millevoye (de M. Cristescu), acestea din urmă însoţite de câte un articol în care era discutată influenţa poeziei elegiace a acestui precursor al romanticilor asupra lui Lamartine. Heliade murind la câteva zile după apariţia primului număr din **A.r.**, în următoarele s-au publicat discursurile funebre rostite de B.P. Hasdeu, V.A. Urechia şi C. Esarcu, precum şi o emoţionantă şi documentată evocare. La fel s-a procedat şi la moartea lui D. Bolintineanu, survenită după câteva luni. Deşi nu este o revistă literară propriu-zisă, **A.r.** interesează datorită efortului de a impune atenţiei cititorului rural o literatură de calitate şi de a-i forma gustul literar. ***R.Z.***

ARHIVA SOMEŞANĂ, revistă apărută la Năsăud, neregulat, între 1924 şi 1940, în Editura Regiei „Regna”, societate cooperativă pentru exploatarea pădurilor grănicereşti din judeţul Năsăud. Este redactată sub îngrijirea unui comitet şi a purtat subtitlul „Revistă istorico-culturală”. În anul 1994, sub îngrijirea Mariei-Ina Şuteu, a lui Ioan Mureşan şi a lui Simion Lupşan, apare un număr conţinând

volumul al douăzeci şi optulea al publicaţiei interbelice, acela din anul 1940, rămas nedifuzat, precum şi repertoriul bibliografic al volumelor 1–27, apărute începând din 1924. Între 1972 şi 1977, tot la Năsăud, este editată o nouă serie, sub auspiciile Muzeului Năsăudean, de astă dată purtând subtitlul „Studii şi comunicări". Colegiul de redacţie al seriei noi este alcătuit iniţial din Alexandru Giurgiuca, Anton Coşbuc, Grigore Găzdac, Nicolae Istrate, Ion R. Nistor, Vasile Petrei, Septimiu Pop, Octavian Ruleanu, Ion Rusu Sărăţeanu; din 1974 în colegiul redacţional intră Pompei Ştefănescu, între 1975 şi 1977 figurează ca membri Alexandru Giurgiuca, Vasile Petri, Septimiu Pop, Octavian Ruleanu, Ion Rusu Sărăţeanu, Pompei Ştefănescu. O ultimă serie de larg interes se tipăreşte la Năsăud după schimbarea de regim politic din 1989, sub auspiciile Muzeului Grăniceresc Năsăudean şi a Universităţii „Babeş–Bolyai". Între 2002 şi 2012 au apărut unsprezece volume, coordonate de Dan Lucian Vaida şi de Mirela Andrei. În fiecare număr, la „Varia" şi la „Restituiri", au apărut şi articole cu tematică literară. În prima ei serie, conform articolului-program din numărul 1/1924, *Către cetitori*, nesemnat, **A.s.** îşi propune: „Vom publica în această revistă articole de tot felul: istorice, culturale, sociale, economice, lingvistice, cu un cuvânt, articole cari îmbrăţişează trecutul şi viaţa culturală a ţinutului nostru. Nu vrem să facem regionalism exclusivist, căci vor fi binevenite şi articole din alte părţi, dar un fel de patriotism local vom avea". Materialele din toate seriile revistei sunt, de altfel, cu precădere istorice, culturale, sociale şi lingvistice, inspirate din viaţa şcolilor năsăudene şi din tradiţiile ţinutului, în trecut regiune de graniţă, cu drepturi şi obligaţii specifice, diferite de acelea ale românilor din alte părţi ale Transilvaniei. Poezia românească originală preocupă totuşi pe mulţi dintre redactori şi colaboratori. Numărul 5/1926 este dedicat omagierii lui George Coşbuc, originar de pe aceste meleaguri. Nicolae Drăganu, în articolul *Din cele dintâi încercări poetice ale lui George Coşbuc*, analizează începuturile creaţiei lui lirice, adăugând mai multe poeme de tinereţe. Iuliu Moisil studiază, la rândul său, aceeaşi lirică, reproducând tot texte din perioada începuturilor. Corespondenţă publică preotul Anton Coşbuc, de genealogia familiei se ocupă Virgil Şotropa, iar viaţa şi opera sunt abordate, pe rând, de Vasile Bichigean, Sandu Manoliu, Virgil Şotropa, Vasile Meruţiu, preocuparea pentru viaţa şi activitatea lui George Coşbuc rămânând constantă. Despre Andrei Mureşanu, autorul faimosului *Un răsunet*, precum şi despre vărul său, Iacob Mureşianu, scriu Iosif Naghiu, Ion Cutova, Ilie Petrei, Grigore Găzdac. Dintre prozatori, Liviu Rebreanu este cu totul absent în prima serie, fiind în atenţia colaboratorilor celei noi. Teatrul, neatacat ca subiect în primele numere ale seriei dintâi, intră în zona de interes a redactorilor **A.s.** în deceniul al patrulea, atât sub aspectul analizei turneelor efectuate în zonă de trupele profesioniste, cât şi al spectacolelor de diletanţi. Creaţiile populare studenţeşti apărute în mediul vienez, cum sunt *Vechea noastră gardă*, *Viaţa de student*, *Papa şi sultanul*, sunt recuperate din manuscrise şi reintroduse în circuitul cultural de Iuliu Moisil. *Versul lui Bunăparte* şi *În spitalul ambulant din Verona*, texte concepute în stil popular, al doilea tradus din limba germană, sunt oferite de acelaşi Iuliu Moisil, o versiune din comuna Zagra a *Versului*… fiind publicată şi de Victor Corbul. Cât priveşte folclorul propriu-zis, acesta interesează pe Nicolae Drăganu, Ştefan Buzilă ş.a. Pentru secţiunea traducerilor e de reţinut un fragment din *Poemation de secunde legione valachica sub Carola barone Enzenbergi* de Antonio Cosimello (Antonius Cosimellus), versiune realizată de Iuliu Moisil (*Extras din Poema ţinutului grăniţeresc al Năsăudului*), care-i face autorului şi biografia. E vorba de un poem scris în limba latină, între 1764 şi 1767, la Năsăud şi tipărit în mai multe rânduri, între 1767 şi 1830, la Sibiu şi la Oradea, al cărui autor, un ofiţer din garnizoana regimentului grăniceresc Năsăud, face elogiul văii superioare a Someşului Mare şi al locuitorilor acesteia (cea dintâi prezentare a operei şi autorului aparţine lui Vasile Bichigean, în 1925). Altă traducere, de o valoare indiscutabilă, este cea aparţinând poetului Ion Cutova, din *Vitejiile preapiosului şi preaviteazului Mihai Voievod* de Stavrinos. Nici ultima serie, postrevoluţionară, nu e lipsită de interes. De reţinut este, aici, eseul lui Nicolae Bosbiciu, intitulat *Boema sau inefabilul drum al zădărniciei*, ca şi intervenţia plină de culoare a lui Paul Ersilian Roşca, *Fenomenul secularizării. Despre drama spiritului uman în societatea modernă.* Alţi colaboratori: Sever Hurdea, Vladimir Macavei, Aurel A. Mureşianu, Ioan Vaida. ***I.I.***

ARHIVELE OLTENIEI, revistă cu profil enciclopedic apărută la Craiova din ianuarie 1922 până în decembrie 1943, trimestrială în primul an de apariţie, iar din ianuarie 1923 ieșind de şase ori pe an; din 1925 numerele duble, acoperind patru luni, devin frecvente, din 1934 încep să iasă câte două numere triple pe an. Directorii publicaţiei sunt Ch. Laugier (1922–1925), C.D. Fortunescu (1926–1943), cu un comitet de conducere fluctuant, din acesta făcând parte, în 1922, Şt. Ciuceanu, T. Bulat, Al. Bărcăcilă. Născută din activitatea filialei oltene, condusă de Ch. Laugier (preşedinte) şi de C.D. Fortunescu (secretar), a societăţii Prietenii Științei, înfiinţată de Gh. Ţiţeica şi Victor Anestin în 29 ianuarie 1915, **A.O.** îşi justifică apariţia, aşa cum se afirmă în articolul-program, prin aceea că va publica „tot ce interesează Oltenia", deoarece „suntem o părticică dintr-un tot, o regiune dintr-o ţară, toate progresele ştiinţei, toate mişcările şi manifestările sociale atrăgându-ne şi pe noi: regionalism nu înseamnă exclusivism". Ca urmare, „grila" rubricilor, îmbogăţită în 1926, de când la conducere rămâne C.D. Fortunescu, presupune abordarea unei tematici extrem de largi: „Studii şi cercetări", „Oltenia istorică", „Oltenia arheologică", „Oltenia folcloristică", „Oltenia naturalistă", „Oltenia literară", „Note şi comunicări", „Recenzii". Rubrica „Oltenia culturală" ține cronica evenimentelor (multe mărunte) din Craiova, Turnu Severin, Râmnicu Vâlcea. Literatura nu reprezenta, așadar, decât o latură a preocupărilor revistei, **A.O.** rămânând, şi din acest punct de vedere, ca program, în limitele unui provincialism „luminat", cu nostalgia marii culturi. Cel mai mediatizat poet este Radu Gyr, permanent recenzat, încă de la debut. Din opera sa, puternic înrâurită de ideologia legionară, sunt selecţionate poeme ca *Odraslă sfântă*, *Baladă nordică*, *Ţară*, *Cântec de leagăn*, *Rugăciune*, *Noi nevrednicii…*, *Era o casă albă…*, *Basm*. Din volumul *Nu mi-am plecat genunchii* de Elena Farago, publicat în 1926, este preluat poemul cu acelaşi titlu, C.D. Fortunescu scriind un articol, *Opera poetei Elena Farago*. Aici mai publică versuri Coca Farago, alături de ea apărând N.I. Herescu (*Cântece de trac. Străbunul*), Eugen Constant, Const. Jaleş, Aurel Chirescu, Ada Umbră, Sabina Paulian, Lucian Costin, Mia Cerna, Al. Negură, George Voevidca, Valentin Al. Georgescu, V. Ciocâlteu, Nicolae Segărceanu, Aurel Tita, Alexandru Marius, George Fonea, Ion Mara, Doina Bucur, N.G. Nicolescu, Horia Petra-Petrescu, George Aria, Mihail Şt. Cioroiu. În ciuda numărului mare de texte, nivelul liricii publicate este scăzut. Prozatorii **A.O.** sunt Nicolae Al Lupului, C.S. Nicolăescu-Plopşor, Ion Dongorozi, Coca Farago, Ionel Rujeanu, Florica Eug. Ionescu, Marius Theodorian-Carada, Doina Bucur, M.A. Ioanid, Marta Pavelin. Sunt comentate romane de Gib I. Mihăescu, Victor Ion Popa, Horia Furtună, Al. Lascarov-Moldovanu, Ion Biberi, Antoaneta Iotta-Leonin, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, G.M. Zamfirescu, Ionel Teodoreanu, Emanoil Bucuţa. Relativ bine reprezentată este, pe tot parcursul apariţiei revistei, istoria literară. Alături de folclor, mai este de reţinut capitolul de traduceri: cele efectuate de Pimen Constantinescu din *Canti* de Giacomo Leopardi ori acelea realizate de Aurel Tita din Stéphane Mallarmé şi din Paul Valéry. S-au mai publicat inedite de Iulia Hasdeu (*Singe ou oiseau?*), B.P. Hasdeu (epigrame, 47–48/1930; altă poezie inedită 53/1931), Traian Demetrescu (92–94/1937), precum și scrisori (prezentate dubitativ ca inedite) trimise de Gr. Alexandrescu lui Gh. Asachi în 1845 ori de Ion Ghica către Epitropia Învățăturilor Publice în 1847 (71–73/1934). În **A.O.** s-au editat de asemenea numeroase documente care pot intra sub specia conceptului de „expresivitate involuntară", precum rapoartele din *Activitatea departamentului criminalion din București în timpul răzvrătirii de la 1821*. Dintre semnăturile mai relevante (deși sporadice) sunt de amintit Emanoil Bucuța (*Olteni de peste Dunăre*), Ioan Bianu (*Pentru o Universitate la Craiova*), C.S. Nicolăescu-Plopșor (*Oltenia istorică și pitorească*), Artur Gorovei (*Teodor Teodorini și familia sa*), Tache Papahagi (*Prin munții și Valea Cernei superioare*), Paul Alexandru Georgescu (*Eminescu și problema morții*), V. Georgescu-Paleolog (*Sculptorul Brâncuși*), M.D. Ioanid (*Aspecte din fresca junimistă a lui E. Lovinescu*). N. Iorga a oferit în mai multe rânduri studii sau conferințe: *O fabrică de hârtie lângă Cozia*, *Sur l'essence de la littérature et de l'art*, *Craiova și Unirea*. Pamfletul *Gazete de provincie* tipărit de C.D. Fortunescu în numărul 71–73/1934 atrage atenția asupra luptelor interne care afectează presa locală: „Față de procesul de cucerire a considerației publice, pe care breasla actoricească a realizat-o în ultimele decenii, cât de dezastruoasă e situația morală a majorității celor ce constituiesc azi «presa locală», cum i se zice. Fugiți de prin școli, certați cu cartea (uneori și cu justiția), în scris ca în vorbă aducând cu surugiii, provocând scandaluri la beție, stând cu căciula-n mână la ușile tuturor primarilor, prefecților, mai-mărimilor politice pe cari rând de rând îi

înjură ori le dau poza la gazetă în chenar de mincinoase tămâieri urât mirositoare…, aceștia sunt, și așa sunt, din păcate, cele mai multe din specimenele care discreditează presa noastră de provincie”. ***I.I.***

ARHIVELE OLTENIEI, revistă apărută la Craiova, de regulă anual, începând din 1981, editată de Centrul de Ştiinţe Sociale din cadrul Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a RSR; după 1989 apare sub egida Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopşor” al Academiei Române. Comitetul de redacţie este alcătuit din Ion Pătroiu (redactor responsabil), Virgil Joița (secretar de redacție), Mihaela Andreescu, Ion Ceapraz, Eugen Negrici, Radu Popescu, Rodica Țugui (membri). În 1992 redactor-șef devine Gh. Popilian, iar secretar de redacție Ovidiu Ghidirmic, înlocuit în 1995 de Stela Rădulescu. În 2000 redactor-șef este Vladimir Osiac, poziție ocupată din 2002 de Cezar Avram; din 2007 Tudor Nedelcea (redactor-șef adjunct până în 2009) și Iustina Burci (secretar de redacție) completează comitetul de redacție. Prin publicarea unor materiale de istorie, arheologie, folcloristică, științele naturii și cultură, revista își propune să continue profilul enciclopedic al celei înfiinţate în 1922 de Ch. Laugier şi C.D. Fortunescu, reprezentând, astfel, „un liant peste timp”, cum se specifică în articolul program *Gânduri de început*. În 1992 redacția precizează într-un *Avertisment* că revista „a ieşit din perimetrul unui regionalism cultural – altădată programatic afişat –, abordând nu numai probleme de interes local, specifice zonei, ci şi aspecte de o largă deschidere naţională şi universală”. **A.O.** este gândită ca „una din acele publicaţii fundamentale pentru emanciparea culturală a marilor regiuni istorice ale ţării” (Mihnea Gheorghiu, *O publicație clasică*, 1/1981), subliniindu-se necesitatea şi rolul unei publicaţii ştiinţifice într-un peisaj dominat de reviste literare. Într-adevăr, preocupările de arheologie şi de istorie (colaborează Marin Nica, Gh. Popilian, Şt. Ştefănescu) se îmbină cu cele de filologie (I. Coteanu, Al. Graur, Gh. Bolocan), sociologie, filosofie, economie. Însă în anii ’80 aspectul științific este cel mai adesea dublat de cel ideologic; articole relevante pentru perioadă: Elisabeta Trăistaru, *Originalitatea gândirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului Comunist Român*, Mircea Mușat, *Partidul clasei muncitoare – stegarul luptei pentru unitatea, suveranitatea și independența României*. Critica și istoria literară dețin o pondere minoră, fiind ilustrată de regulă prin articole în cel mai bun caz mediocre; sunt prezenţi Ovidiu Ghidirmic (despre G. Călinescu, D. Caracostea, Mateiu I. Caragiale, maiorescianism), Mihaela Andreescu-Schenker (*Poezia lui Mircea Dinescu*), Constantin M. Popa (despre Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu). Marin Sorescu publică poemul *Călătoarea* (3/1984). După 1989 se păstrează profilul enciclopedic, cu preponderenţă pentru disciplinele arheologie–istorie sau etnografie şi lingvistică. Materialele de istorie şi critică literară continuă să fie sărace cantitativ și calitativ, așezate sub semnul naționalismului vetust, al metodologiei revolute și al amatorismului locvace. O mostră grăitoare sunt articolele lui Tudor Nedelcea despre antisemitismul lui Eminescu. Câteva studii de stilistică oferă tratamente didactice cu privire la opera lui Tudor Vianu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ştefan Bănulescu. În articolul *Negaţie şi metamorfoză*, Mihaela Albu propune conturul psihologiei artistice particulare a scriitorilor olteni. Ion Militaru se ocupă de scrierile filosofice ale lui Constantin Noica, iar Mihaela Albu şi A. Berceanu-Vâlceanu de poezia lui Marin Sorescu. La rubrica recenziilor sunt prezentate sporadic traduceri sau lucrări de istorie literară, cum ar fi *Literatura română contemporană* de Laurenţiu Ulici (1995), *Postmodernismul* de J.-F. Lyotard (1999), *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (2002) ș.a. ***M.Ş.***

ARICESCU, C.D. [Constantin D.] (18.III.1823, Câmpulung – 18.II.1886, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, publicist.

Fiu al Elenei (n. Chiliaşu) și al serdarului Dimitrie Aricescu, **A.** învaţă mai întâi cu dascăli greci, apoi la şcoala românească din oraşul natal şi, din 1838 până în 1844, la Colegiul „Sf. Sava” din Bucureşti, unde, la secţia „umanioare”, erau profesori şi Petrache Poenaru, Florian Aaron, C. Aristia. Scurt timp lucrează ca ajutor de inginer, dar se înapoiază la Câmpulung şi organizează o trupă de actori

diletanţi, venind apoi în 1847 în Capitală, unde e copist la Ministerul de Finanțe. Colaborator, în 1848, la „Pruncul român", participant la manifestările revoluţionare din Câmpulung, arestat şi surghiunit în 1850 la Snagov, **A.** va fi şi un vajnic susţinător al Unirii, ales deputat în Divanul Ad-hoc al Ţării Româneşti în 1857, dar şi mai târziu. Din nou la București din 1859, e administrator la „Românul", „Buciumul", „Pressa", director al Arhivelor Statului (1869–1870, 1871–1876), director al Domeniilor Statului (1870–1871), director la Imprimeria Statului (1876), revizor şcolar, deputat în Cameră. Duce o viaţă agitată – în 1862 este iar închis, pentru cinci luni, la Văcăreşti –, pe care o va povesti, cu aere de martir, în versuri şi proză.

Format în epoca pregătirii mişcării de la 1848, **A.** este unul dintre cei mai aprinşi publicişti ai vremii, colaborator la „Curierul românesc", „Pruncul român", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „România", „Steaua Dunării", „Secolul", „Dâmboviţa", „Naţionalul", „Reforma", „Concordia", „Trompeta Carpaţilor", „Opiniunea constituţională", „Poporul", „Columna lui Traian", „Naţiunea", „România liberă" şi, evident, la ziarele al căror administrator era. Semnează și I. Ghimpescu sau I. Gimpescu. El îşi afirmă încrederea în progres, pledează pentru democratizare şi moralitate, apără drepturile ţăranilor, are opţiuni antimonarhice. Scrie *Istoria Câmpulungului, prima residenţă a României* (I–II, 1855–1856), o monografie informată bogat dar inegal, publică o serie de documente privind mişcarea paşoptistă: *Capii revoluţiunii de la 1848 judecaţi prin propriele lor acte* (I, 1866), *Corespondinţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunii române de la 1848*, (I–III, 1873–1874), precum şi un studiu, de merituos pionierat, asupra evenimentelor din 1821: *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, apărut în 1874, completat în același an de *Acte justificative la „Istoria revoluţiunii române de la 1821"*. Fără să fie unul din capii Revoluţiei de la 1848, ci doar un căuzaş cu suflet vibrant, **A.** adaugă la cronica acelor zile mărturiile din *Procesul şi esilul meu la Snagov* (1859), din *Procesul meu pentru „Oda la Grecia"* (1863) sau notațiile prezente în manuscrisul *Memoriile mele*, editat postum (2002). Imaginea epocii se recompune destul de viu, impetuosul autor, extrem de inventiv şi locvace, fiind când patetic, grav, necruţător, când emfatic, naiv. Literatura lui **A.**, puţin ţinută în seamă de mulţi contemporani şi de posteritate, este a unui poligraf perseverent. Încurajat de Ion Heliade-Rădulescu, un mentor literar generos, el publică, în chiar anul debutului în „Curierul românesc", şi cel dintâi volum de versuri – *Câteva ore de colegiu* (1846). Se întâlnesc aici reflexe ale lecturilor din Byron, Lamartine, Musset, Hugo (autori din care și traduce), fructificate având în faţă şi modelul poeziei lui Heliade. Tânărul condeier versifică, într-o manieră pretenţioasă, cu o sentenţiozitate greoaie, multe motive romantice consacrate, cum va face şi în *Arpa română* (1852), *Lyra* (1858) ş.a. Poemul epitalamic *Florica* (1847), având ambiţia transpunerii unei iubiri ideale, este o superficială proză rimată. Prin temperament şi prin experienţă, **A.** este mai degrabă un adept al liricii militante, cu sursa în evenimentele timpului. Scrie *Marşul libertăţii, Mircea, Hora Unirii*, numeroase alegorii, fabule, satire, pamflete, balade istorice care, în lipsa unui sigiliu de originalitate, întreţineau doar un climat literar specific. Târziu, în 1884, mizând pe valoarea documentară a unor astfel de producţii, va publica într-o antologie, *Satire politice care au circulat în public, manuscrise şi anonime, între anii 1840–1866*, scrieri aparţinând mai multor autori. Nereuşite, prolixe sunt şi impresiile de călătorie, „epistole familiale" trimise în lume prin volumele *Flori de la Tuşnad* (1872), *O preîmblare pe munţi sau Lumea reală şi lumea ideală* (1872), *O escursiune pe munţi* (1878). Cu veleităţi de dramaturg, **A.** include în repertoriul teatrului pe care îl înfiinţase în iarna din 1846–1847 la Câmpulung şi comedii proprii: *Coconul Panaiotache*, *Neaga rea sau Găina cântă, nu cocoşul*, *Boierul Vlăduţă sau Ş-a spart dracul opincile*, *Peţitorul (Samsarii de căsătorii)*. I se mai reprezintă dialogul în versuri *Trâmbiţa Unirii*, publicat în 1860 împreună cu o altă piesă care preamărea Unirea. Implicaţii politice şi trimiteri autobiografice se află în piesa *Carbonarii* (1873). De altfel, în cronici dramatice, dar şi în prefeţele la două romane traduse în 1856 (*Călătorie împregiurul camerei mele* de Xavier de Maistre şi *Octav* de Alfred de Musset), sunt exprimate idei despre rostul educativ al literaturii şi despre misia de „luminători şi conducători de oameni" pe care o au scriitorii. În pofida intenţiilor ce îl animă, autorul nu-şi depăşeşte mediocritatea nici când scrie proză. Romanul *Misterele căsătoriei*, apărut în trei părţi (1861–1886), împrumută idei şi aforisme din *La Physiologie du mariage* de Balzac, din Jules Michelet, din J.-J. Rousseau şi mulţi alţii, clişee din romanele lui Eugène Sue şi Paul de Kock, într-o încercare, până la urmă ilară, de a alcătui un

îndreptar şi de a găsi o cheie pentru bunul mers al căsniciei. Ca şi la alţi prozatori ai secolului, moravurile sociale sunt adesea surprinse adecvat. Pentru acest tip de observaţii, critica îndreptându-se de astă dată spre viaţa monahală, merită menţionată şi nuvela *Sora Agapia sau Călugăria şi căsătoria* (1871), inspirată poate de nuvela *Le Religieuse* a lui Diderot sau mai curând de *Sœur Anne* a lui Paul de Kock.

SCRIERI: *Câteva ore de colegiu*, ed.2, Bucureşti [1846]; *Florica*, Bucureşti, 1847; *Arpa română*, Bucureşti, 1852; *Istoria Câmpulungului, prima residenţă a României*, I–II, Bucureşti, 1855–1856; ed. îngr. Adrian Săvoiu și Gheorghe Pârnuţă, București, 2007; *Lyra*, Bucureşti, 1858; *Esplicarea alegoriilor din „Arpa română" cum şi pasagele şterse de cenzură din această operă*, Bucureşti, 1859; *Procesul şi esilul meu la Snagov*, Bucureşti, 1859; *Şoimul Carpaţilor*, Bucureşti, 1860; *Trâmbiţa Unirii şi Sărbătoarea naţională,* Bucureşti, 1860; *Misterele căsătoriei*, I–III, Bucureşti, 1861–1886; *Procesul meu pentru „Oda la Grecia"*, Bucureşti, 1863; *Sora Agapia sau Călugăria şi căsătoria*, Bucureşti, 1871; *Flori de la Tuşnad*, Bucureşti, 1872; *O preîmblare pe munţi sau Lumea reală şi lumea ideală*, Bucureşti, 1872; *Carbonarii*, Bucureşti, 1873; *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, Craiova, 1874; ed. îngr. şi pref. Vladimir Osiac, Ion Pătroiu şi Dinică Ciobotea, Craiova, 1996; *O escursiune pe munţi*, Bucureşti, [1878]; *Cântul lebedei*, Bucureşti, 1884; *Flori şi fluturi*, Bucureşti, 1900; *Strigoiul din Fanar*, Bucureşti, f.a.; *Scrieri alese*, îngr. Dan Simonescu şi Petre Costinescu, pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1982; *Memoriile mele*, îngr. şi pref. Liviu Petreanu, Bucureşti, 2002. **Antologii:** *Capii revoluţiunii române de la 1848 judecaţi prin propriele lor acte*, I, Bucureşti, 1866; *Corespondinţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunii române de la 1848*, I–III, Bucureşti, 1873–1874; *Acte justificative la „Istoria revoluţiunii române de la 1821"*, Craiova, 1874; *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840–1866*, București, 1884. **Traduceri:** Xavier de Maistre, *Călătorie împregiurul camerei mele*, pref. trad., Bucureşti, 1856; [Alfred de Musset], *Octav*, pref. trad., Bucureşti, 1856; C. Églantier, *Girosella*, Bucureşti, 1876.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *202–203*, III, *111–112*; Călinescu, *Opere*, VI, *361–363*, *521–534*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *249*, *Ist. lit.* (1982), *275–278*; Popovici, *Romant. rom.*, *449–452*; Vârgolici, *Începuturile*, *98–104*; M.N. Rusu, [*C.D. Aricescu*], AFT, 1977, 10, ARG, 1986, 2; *Ist. lit.*, II, *593–596*; *Dicţ. lit. 1900*, *51–52*; Barbu, *Romanul*, *123–125*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *343–344*; Manolescu, *Istoria*, I, *252*; Faifer, *Semnele*, *180, 208*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *122–124*; Eugen Simion, *Memoriile lui Constantin Dimitrie Aricescu*, CC, 2007, 8–9. ***G.D.***

ARIEŞAN, Claudiu Teodor (1.VI.1963, Timişoara), clasicist. Este fiul Valeriei Ileana Arieşanu (n. Tomoiagă), profesoară, şi al lui Ion Arieşanu, scriitor, jurnalist. Urmează la Timişoara Liceul „C.Diaconovici Loga" (1978–1980), Liceul de Filologie–Istorie (1980–1982) şi Facultatea de Litere (1983–1987), luându-şi doctoratul în 1998. Va fi profesor la Colegiul Naţional Bănăţean din Timişoara (1990), conferenţiar (2004) la Catedra de filologie clasică din cadrul Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie a Universităţii de Vest din Timişoara, referent ştiinţific principal la elaborarea ediţiei electronice din *Thesaurus Linguae Latinae*, apărută sub egida Academiei Germane, iar din 2003 realizator de emisiuni de televiziune („Spirit şi credinţă", „Spiritul vremii", „Dialog spiritual", ediţii săptămânale pentru TVR Timişoara şi TVR 3), „Axios" pentru TVR 3 (din 2010). Este din 2010 redactor-şef la „Analele Universităţii de Vest din Timişoara", seria ştiinţe filologice. După 1989 a îngrijit pentru Editura de Vest seria de traduceri din colecţia „Logos", pentru Editura Amarcord colecţia „Cum Patribus", pentru Editura Învierea a Arhiepiscopiei Timişoarei o serie de studii şi traduceri din filosofia creştină. Colaborează la „Orizont", „Teologia", „Vatra", „Studii de literatură română şi comparată", „Studia Ephemeridis Augustinianum", „Acta Iassyensia Comparationis", „Limbă şi literatură", „Folclor literar", „Învierea", „Orient latin" ş.a. I s-a acordat în câteva rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala din Timişoara (1999, 2003, 2010).

A. a debutat în „Forum studenţesc" (1986) cu eseul *Paideia umanioarelor*, iar editorial cu *Hermeneutica umorului simpatetic. Repere pentru o comicologie românească* (1999), care îi pune în valoare disponibilitatea pentru cercetare interdisciplinară, pornind de la un eşafodaj teoretic coerent articulat. Autorul analizează diacronic teoriile despre râs şi le aplică, mai apoi, în comentarii dedicate începuturilor umorului în literatura română orală sau cultă, valorizând calitatea hazului românesc, cu trimiteri contextuale spre alte spaţii culturale. În lucrarea *Între surâs şi rugăciune. Modele culturale din comicologia clasică şi patristică* (2003) **A.** insistă, producând şi citate semnificative, asupra raporturilor dintre antici şi moderni, făcând distincţii necesare între elementele de modernitate şi cele care definesc tradiţia patristică. *Geneza comicului în cultura română* (2010) este o sinteză care dezvoltă un studiu doctoral şi numeroase alte cercetări publicate de exeget. Având

ca reper opera lui M. Eminescu, el cartografiază mai multe zone din arealul comicităţii româneşti, scoţând la iveală o nebănuită tradiţie comicologică care include autori ai predosloviilor sau epilogurilor din vechile cărţi religioase, scrierile lui Dimitrie Cantemir şi ale primilor noştri esteticieni şi filosofi. Vizate sunt şi texte reprezentative pentru animatorii presei noastre culturale de început. Demersul, recuperator, nu umple doar un gol în bibliografia de specialitate, ci deschide şi o fertilă perspectivă de lectură, girată de solida formaţie de clasicist a autorului.

SCRIERI: *Hermeneutica umorului simpatetic. Repere pentru o comicologie românească*, Timişoara, 1999; *Între surâs şi rugăciune. Modele culturale din comicologia clasică şi patristică*, Timişoara, 2003; *Cetatea literară a Romei. Întemeietorii*, Timişoara, 2005; *Geneza comicului în cultura română*, Timişoara, 2010. **Traduceri**: Lactantius, *De mortibus persecutorum (Despre morţile persecutorilor)*, Timişoara, 2000; Tertulian, *Despre idolatrie şi alte scrieri morale*, introd. trad., Timişoara, 2001 (în colaborare).

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Spiritul tânăr*, FLC, 1986, 48; Vera Maria Neagu, *Editorial event*, „Religious Life", 1995, 107; Mircea Borcilă, *„Hermeneutica umorului simpatetic"*, ST, 1999, 8–9; Rodica Zafiu, *Umorul naţional*, RL, 1999, 47; Doina Curticăpeanu, *Cei care vin (Claudiu T. Arieşan)*, F, 1999, 10; Marius Lazurca, *Magna cum laude („Hermeneutica umorului simpatetic")*, O, 2000, 4; Constantin Cubleşan, *Eminescu între oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, *221–223*; Constantin Jinga, *Persecuţie şi moarte*, O, 2001, 9; Val. Panaitescu, *Humorul*, Iaşi, I–II, 2003, *passim*; Laura Bădescu, *Redimensionarea hermeneutică a comicului*, „Povestea vorbei" 2005, 1–2; Petru Pistol, *Contexte clasice*, Piteşti, 2005, *99–107, 115–118*; *Dicţ. Banat*, *47–49*; Pavel Petroman, Cornel Jiva, Ioan Petroman, *Oameni, oameni care au fost şi sunt oameni*, Timişoara, 2010, *319–331*; Dan Negrescu, *Benefica sfidare*, O, 2011, 1. ***Dr. M., L.A.***

ARIEŞANU, Ion (8.IX.1930, Ocna Mureş), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Popa) şi al lui Iosif Arieşanu, lăcătuş mecanic. Îşi începe învăţătura în oraşul natal (1938–1943), continuând-o la Liceul „Samuil Vulcan" din Beiuş (1943–1944) şi la Liceul „Mihai Viteazul" din Turda (absolvind în 1951), apoi urmează secţia de limba şi literatura română a Facultăţii de Filologie de la Universitatea clujeană (1951–1955). După un scurt popas ca asistent la Catedra de filosofie a Politehnicii din Timişoara (1955–1956), în urma mişcărilor studenţeşti este dat afară, reintegrat ulterior, în calitate de muncitor necalificat, la Prodexport. Intrat în ziaristică în 1958, la „Drapelul roşu", ca redactor, va trece ulterior în presa literară: redactor la „Scrisul bănăţean" (1965–1968), apoi la „Orizont", unde va fi redactor-şef (1972–1989), promovând literatura tinerilor. Debutează cu proză scurtă în „Făclia Ardealului" (1951), iar editorial cu volumul de schiţe şi povestiri *Anii adolescenţei* (1962). Mai colaborează cu proză şi reportaje literare la „Steaua", „Familia", „Gazeta literară" şi „România literară", „Luceafărul", „Convorbiri literare" ş.a., la Radio Timişoara şi la Televiziunea Română. În 2011 i se decernează Premiul Opera Omnia al Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor.

Atitudinea justiţiară, demascarea imposturii, reabilitarea conştiinţelor ultragiate, apărarea adevărului, copilăria întunecată de război ori amintirea lui, singurătatea, iubirea, adâncurile fiinţei ar fi câteva teme importante în opera lui **A.** Prozator temeinic, pe urmele lui Ioan Slavici şi Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu şi Pavel Dan, **A.** reia teme fundamentale. La nici cinci ani de la debut, prozatorul a scris un roman – *O complicată stare de fericire* (1967, revăzut în 1978) – de netăgăduită noutate în contextul epic al momentului. Interesul cărţii este dat de fineţea cu care sunt surprinse realitatea interioară a personajelor, psihologiile, reacţiile de conştiinţă. Capacitatea analitică, exersată individual, se conjugă cu însuşirea de a descoperi esenţa unor trăsături de grup. *Vrajă* (1971), desfăşurare compoziţională contrapunctică, cu alternare de planuri, incluzând interferenţa a două destine, rămâne un roman al problemelor, al vieţii, al infinitelor implicaţii generate de aceasta. Ştefan Nicodim, autorul unei descoperiri senzaţionale, ce oferă nelimitate posibilităţi de cercetare în domeniul fizicii atomice, se dovedeşte un personaj complex, acţionând după norme clare de existenţă. Victimă în tinereţe a unei acuzaţii grave prin neînţelegere, el îi va resimţi, timp îndelungat, consecinţele. Posibilitatea schimbării modalităţilor de construcţie epică, semn al unei eficiente disponibilităţi narative, se vădeşte şi în *Prietenul pe care-l caut pretutindeni* (1975). Observaţiile (cu subtitlul *Din însemnările unui profesor de ţară*) iau tot mai mult consistenţa cercetării, descripţiei i se asociază analiza, ce domină ansamblul epic. Structurată pe coordonatele anchetei, cartea oferă o mai liberă interferenţă a planurilor epice şi a mişcării personajelor. Reconstituirea în absenţă tensionează acţiunea, iar valoarea romanului creşte din acest

sistem de viziune modernă asupra naraţiunii. În *Cei buni mor cei dintâi* (1998) scriitorul problematizează evenimentul, demersul existenţial, comportamentul într-o derulare epică adeseori robustă. Se întâlnesc în roman şi notaţii libere, fragmente eseistice, pagini în care răzbate meditaţia, rânduri sub semnul jurnalului sau care au cruditatea reportajului. *Cruci de lemn* (2001), plasat în perioada celei de-a doua conflagraţii mondiale, are cel puţin două paliere de interpretare – unul la nivelul eroului-narator, pe filiera evenimentelor, altul la nivel auctorial, pe structura unui simbol polivalent. La primul nivel romanul este povestea unui ostaş, urmărind modul omului simplu de a vedea războiul; la nivelul paradigmei existenţiale, se află simbolul crucificării, întâlnirea cu sacrul şi purificarea, redescoperirea iubirii aproapelui şi a speranţei. Nu un puseu de eroism îl face pe protagonist, Romulus Crainic, să ajungă pe front, ci o banală întâmplare, pe care tânărul nu o înţelege, dar în urma căreia trăieşte o dramă. **A.** ştie să construiască, cu o deosebită aplecare spre viziunea plastică şi cinematografică, scene de aglomerări umane sau să fixeze momente de recluziune, de retragere în meditaţia solitară. Astfel, tălăzuirea mulţimii în scena plecării pe front este un moment antologic, unde notaţia interferează cu meditaţia, profundă tocmai prin simplitatea ei. Nu rareori textul se încarcă de un suflu poetic, ca o litanie biblică. Scris mai demult, dar nepublicat din cauza cenzurii, *Flacăra singuratică* (2004) este romanul experienţei dure a solitudinii şi a încercării de a o înfrânge. Din postura solitarului, personajul principal, Octavian David, descoperă lumea şi altfel decât prin iluziile tinereţii nealterate. Fundalul social este al mişcărilor studenţeşti, iar cel individual al unei rupturi pe plan afectiv. Romanul urmăreşte drama tânărului gazetar prins între trăirea în idealitatea convingerilor sale şi duritatea existenţei reale, mulată pe principii învechite. **A.** scrie o proză cu un ciudat amestec de forţă şi ingenuitate, de lirism şi dramă, de halucinaţie şi luciditate. Sub înşelătoarea simplitate izvorâtă din perfecţiunea formală, autorul dovedeşte o bună cunoaştere a sensului durabilităţii clasice, dar şi a structurilor prozei moderne.

SCRIERI: *Anii adolescenţei*, Bucureşti, 1962; *Trenul albastru*, Bucureşti, 1965; *Vară târzie*, Bucureşti, 1967; *O complicată stare de fericire*, Bucureşti, 1967; ed. 2, Timişoara, 1978; *Vrajă*, Bucureşti, 1971; *Primiţi puţină duioşie*?, Timişoara, 1972; *Amintiri de pe planeta Pământ*, Bucureşti, 1973; *Lumini peste Apuseni*, Bucureşti, 1974; *Prietenul pe care-l caut pretutindeni*, Bucureşti, 1975; *Respiraţie liberă*, Bucureşti, 1979; *Lumină stranie*, Timişoara, 1981; *O pasăre în iarnă*, Timişoara, 1986; *Lumina de la capătul nopţii*, Timişoara, 1987; *Cei buni mor cei dintâi*, Timişoara, 1998; *Cruci de lemn*, Timişoara, 2001; *Flacăra singuratică*, Timişoara, 2004; *Printre înţelepţi*, Timişoara, 2008; *Sentimentele*, Timişoara, 2010. **Antologii:** *Dansul săbiilor. O panoramă a epigramei româneşti contemporane*, Timişoara, 1975 (în colaborare cu Ion Velincan). **Traduceri:** Neboişa S. Popovici, *Toamna, casa şi păunul*, Timişoara, 1996.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *„Anii adolescenţei”*, GL, 1962, 28; Teodor Vârgolici, *„Trenul albastru”*, GL, 1965, 24; Gheorghe Grigurcu *„O complicată stare de fericire”*, F, 1967, 5; Şerban Foarţă, *„Vară târzie”*, O, 1967, 7; Dana Dumitriu, *„Vrajă”*, ARG, 1972, 6; Sorin Titel, *„Vrajă”*, RL, 972, 28; Teodor Tihan, *Romanul unei noi posibile iubiri*, ST, 1972, 8; Cornel Ungureanu, *„Omul pe care-l caut pretutindeni”*, O, 1976, 1; Valentin Taşcu, *O carte şi lumea ei*, ST, 1976, 2; Ardeleanu, *Menţiuni*, *142–145*; Marian Odangiu, *Biografia stării de fericire*, RL, 1980, 9; Cornel Ungureanu, *„O pasăre în iarnă”*, O, 1986, 17; Eugen Dorcescu, [*Ion Arieşanu*], O, 1988, 5, 2002, 4; Adrian Dinu Rachieru, *Un prozator „cald”*, AST, 1988, 10; Cristea, *A scrie*, *262–265*; Ruja, *Parte*, I, *93–103*, II, *11–13*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *124–125*; *Dicţ. Banat*, *49–57*. ***Al.R.***

ARION, George (5.IV.1946, Tecuci), poet, prozator, gazetar, eseist. Este fiul Aglaiei Arion (n. Motaş), învăţătoare, și al lui Gheorghe Arion, profesor. Urmează liceul la Bucureşti, absolvindu-l în 1964 şi apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din acelaşi oraş (1965–1970). Debutează cu versuri în revista „Contemporanul” (1966), prima lui carte, *Copiii lăsaţi singuri*, apărută în 1979, cuprinzând tot poezii. Mai colaborează la „România literară”, „Vatra”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»“, „Jurnalul național” ş.a. Din 1974 este redactor la revista „Flacăra”, secţia cultură, iar din 1990 devine director al publicaţiilor „Flacăra”. A scris scenarii pentru filmele *Enigmele se explică în zori* (1989, regia Aurel Miheleş) şi *Atac în bibliotecă* (1992, regia Mircea Drăgan), pentru serialul polițist *Detectiv fără voie* (2001, regia Silviu Jicman), a compus libretul operei *În labirint*, prezentată în 1988 în cadrul Festivalului „George Enescu”. Monologul dramatic *Autograf* s-a jucat cu succes la Teatrul Naţional din Bucureşti. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Profesionistul. Ţintă în mişcare* (1985), *Crimele din*

Barintown (1995) şi pentru *O istorie a societăţii româneşti contemporane în interviuri* (I–II, 1999).

Deşi a debutat ca poet – lirică de gesticulaţie adolescentină, salvând excesele de gravitate prin fibra autoironică –, **A.** reprezintă întâi de toate un câştig pentru publicistică: nu doar cei peste douăzeci de ani la „Flacăra", dar în special *Interviuri*, trei volume apărute între 1979 şi 1987, modelul fiind Adrian Păunescu, l-au impus în lumea literară. O carte dedicată poeziei lui Alexandru A. Philippide (1982) încearcă să asocieze stilul publicistic cu istoria literară. Linie curmată, din păcate. Însă adevărata vocaţie a lui **A.** este romanul poliţist. Titlul cel mai reușit, *Atac în bibliotecă* (1983), lansează o serie ce va fi continuată de *Profesionistul. Ţintă în mişcare*, *Trucaj* (1986), *Pe ce picior dansaţi?* (1991) și *Fortăreaţa nebunilor* (2011). Protagonistul, ziaristul Andrei Mladin, este o versiune locală după detectivul Philip Marlowe al lui Raymond Chandler (pastișat de altfel intens la nivel de stil și de abordare), un Don Juan flegmatic, afișând invincibilitatea, dar vulnerabil pe fond. Cu certe calităţi scenaristice, proza polițistă a lui **A.** afișează ingredientele „meseriei", inclusiv doza de autopersiflare prin care faptele cele mai dure devin un plăcut decor compensator pentru bovarismele lectorului român. Pitoresc, jocul ironiei cu autoironia dublează eficient natura ludică (şi uneori chiar parodică) a intrigii poliţiste. Contextele occidentale în care se plasează de regulă acţiunea, alura asumată de narator – un soi de San-Antonio în variantă *soft*, inclusiv prin efortul de a lansa poantă după poantă – şi desele trimiteri subtextuale la vârfurile de ieri şi de azi ale genului, de la Agatha Christie la SAS-uri, sunt calităţi care atrag atenția măcar în contextul românesc sărac al romanului polițist. Totuși, intriga este de cele mai multe ori șchioapă, frizând accidentalul și neverosimilul. S-ar putea observa, cu temei, că sunt romane „de voce", în care figura naratorului este mai importantă decât acțiunea; dar și vocea este prea puțin originală, o pastișă din surse diverse. Retrospectiv, o sursă potențială de divertisment o reprezintă jocul autorului între „șopârle" și conformism. Punctul cel mai de jos îl atinge *Fortăreaţa nebunilor*, reactivare în decor postcomunist a lui Andrei Mladin, încercare de thriller conspiraționist în care unul dintre fire merge până în vremea lui M. Eminescu, cooptat *via* teoriilor triviale ale complotului împotriva poetului. Asamblarea componentelor cade în comicul involuntar al filmelor proaste de serie B. În afara ciclului Mladin, după 1989 prozele reunite în *Nesfârşita zi de ieri* (1997) trag mai mult spre tradiţia gogoliană, către Ilf şi Petrov, cu angajaţi ai SRI, pretinse comploturi vizând asasinarea regelui Mihai ş.a.m.d., în bufonade spionistice şi pseudotensiuni carnavaleşti, nu fără puseuri către şarja politică şi satira socială la adresa tranziţiei postceauşiste a României. Dacă **A.** are dreptate când afirmă, în prefaţa antologiei lirice *Traversarea* (1997), că „paginile din această carte nu-mi aparţin. Ele au fost scrise de un tânăr student căruia îi plăcea să zăbovească prin biblioteci", nu este mai puţin adevărat că publicistica pe teme sociopolitice din *Viaţa sub un preşedinte de regat* (1997), dar mai ales excelenta idee de a-şi reuni sutele de interviuri cu personalităţi ale vieţii culturale, realizate între 1975 şi 1999, sub titlul *O istorie a societăţii româneşti contemporane în interviuri*, întregesc cu adevărat personalitatea autorului. **A.** a mai tradus Raymond Chandler, *Nimic de vânzare*, Raf Vallet, *Alibi pentru un prieten* ș.a.

SCRIERI: *Copiii lăsaţi singuri*, Craiova, 1979; *Interviuri*, Bucureşti, I–III, 1979–1987; *Amintiri din cetatea nimănui*, Bucureşti, 1980; *Alexandru Philippide sau Drama unicităţii. Încercare de portret interior*, Bucureşti, 1982; *Atac în bibliotecă*, Bucureşti 1983; *Profesionistul. Ţintă în mişcare*, Bucureşti, 1985; *Trucaj*, Bucureşti, 1986; *Pe ce picior dansaţi? Misterul din fotografie*, Bucureşti, 1991; *Crimele din Barintown*, Bucureşti, 1995; *Nesfârşita zi de ieri*, Bucureşti, 1997; ed. (*Șah la rege*), Bucureşti, 2008; *Pentru că în viaţa aceasta*, Bucureşti, 1997; *Traversarea*, Bucureşti, 1997; *Uite cine nu vorbeşte*, Bucureşti, 1997; *Viaţa sub un preşedinte de regat*, Bucureşti, 1997; *O istorie a societăţii româneşti contemporane în interviuri*, I–II, Bucureşti, 1999; *Cameleonul*, Bucureşti, 2001; *Detectiv fără voie. Laudatio pentru romanul polițist*, Bucureşti, 2001; *Anchetele unui detectiv singur*, Bucureşti, 2003; *Linişte! Corupţii lucrează pentru noi*, Bucureşti, 2003; *Spioni în arşiţă*, Bucureşti, 2003; *Necuratul din Colga*, Bucureşti, 2004; *Crime sofisticate*, București, 2009; *Fortăreața nebunilor*, București, 2011; *Sufocare*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *50–51*; Şerban Cioculescu, [*George Arion*], RMB, 1979, 19, RL, 1979, 48; Stănescu, *Jurnal*, II, *95–97*; Al. Dobrescu, *Profesionistul… amator*, CRC, 1985, 34; Nicolae Manolescu, *Un roman (nu chiar) poliţist*, RL, 1985, 40; Eugen Simion, *Romanul poliţist*, ATN, 1986, 3; Dana Dumitriu, *Un detectiv bovaric*, RL, 1987, 3; Tudorel Urian, [*George Arion*], VST, 1987, 4, CU, 1999, 12, 2001, 11, RL, 2005, 6; Val Condurache, *Optica literară*, CL, 1987, 4; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *176–180*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *125–126*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *32–35*; Mircea Pricăjan, [*George Arion*], F, 2004, 4, 2005, 1, 2010, 4; Ştefănescu, *Istoria*, *1139–1140*; Popa, *Ist. lit.*, II, *940–941*. ***D.C.M., M.I.***

ARISTIA, Costache (Constantin) (1800, Bucureşti – 18.IV.1880, Bucureşti), traducător, autor de versuri şi proză, publicist.

Fiu al unui grec căzut în luptele de la Missolonghi, **A.** e încă un adolescent în momentul apropierii sale de mişcarea eteristă (1818). Studiile şi le face la Academia grecească din Bucureşti. Remarcat de domniţa Ralu Caragea cu prilejul reprezentaţiilor teatrale organizate cu elevii şcolii, este trimis la Paris, pentru a studia acolo jocul celebrului actor F.-J. Talma. Întors în ţară, el continuă să apară pe scenă, în teatrul de la Cişmeaua Roşie, impunându-se prin talentul său impetuos, prin jocul inspirat şi patetic, adeseori exagerat şi grandilocvent, în stilul vremii. În 1821 e „mavrofor" în „batalionul sacru" al lui Ipsilanti. Supravieţuind luptelor de la Drăgăşani împotriva turcilor, va trece graniţa, plecând în Austria, şi de acolo la Roma, de unde, în 1824, e trimis pentru studii la Academia ioniană din Corfu. Luându-şi diploma, **A.**, după câteva popasuri la Roma şi Paris, se întoarce în Bucureşti, fiind numit profesor de limba greacă (1830) şi franceză (1831) la „Sf. Sava". De asemenea, i se încredinţează şi Catedra de declamaţie de la şcoala Societăţii Filarmonice, societate la întemeierea căreia a luat parte. Primul nostru mare actor cu studii în străinătate, el a creat o adevărată şcoală actoricească, având printre ucenici pe C.A. Rosetti, pe Costache Caragiali, care îl va depăşi, pe Eufrosina Popescu şi C. Mihăileanu. La catedră pleda pentru o artă cu o ţinută clasică şi o funcţie militantă şi patriotică. În 1835 intră în redacţia „Gazetei Teatrului Naţional". După dizolvarea Societăţii Filarmonice, pleacă la Atena, unde înfiinţează Asociaţia Filodramatică. Înapoiat în ţară, **A.**, care aderase în 1843 la organizaţia politică Frăţia, este, în timpul mişcării de la 1848, comandant al Gărzii Naţionale. Arestat de turci, reuşeşte să evadeze şi emigrează la Paris. Refuzând cetăţenia greacă ce i se oferă la Atena, revine în Bucureşti, unde va lua parte, împreună cu C. Caragiali, la organizarea, în 1851, a spectacolului inaugural al Teatrului Naţional. Din 1860 funcţionează la Catedra de limba greacă a Gimnaziului „Gheorghe Lazăr", unde predă până în 1865, când se retrage din viaţa publică. Moare în urma unui atac de apoplexie, opt ani după ce îşi pierduse vederea.

Până la 1828, **A.**, înfocatul eterist de odinioară, nu ştia încă să scrie româneşte. În 1827 localizează, în limba greacă modernă, comedia *George Dandin* de Molière. Vizând, prin personaje botezate ilar, unele moravuri ciocoieşti din opera aceluiaşi dramaturg, mai târziu traduce, în româneşte, *Le Mariage forcé,* devenită *Silita căsătorie.* După doi ani, la Paris, el publică, tot în greceşte, *Imn către Elada.* Sporadic, va mai compune, în aceeaşi limbă, unele scrieri, precum tragedia în cinci acte *Armodios şi Aristogiton sau Panathinea* (Atena, 1840), care exaltă lupta împotriva tiraniei. Pedagogul, cu remarcabile însuşiri, este şi un harnic autor de manuale şcolare şi cărţi didactice (gramatici, abecedare franţuzeşti, o culegere de lecţii istorice, fizice şi morale). În „Învăţătorul satului" apare, între 1843 şi 1847, un ciclu de articole cu o pronunţată tendinţă etică, adunate într-un volum (*Săteanul creştin sau Partea morală din foaia satului,* 1853). Istorioare morale *(Repezitatea vieţii)* sunt tipărite şi în „Vestitorul românesc". Într-un limbaj sfătos şi curgător, ele alcătuiesc un fel de tratat de morală ale cărui precepte sunt ilustrate tot prin istorioare *(Petre şi Cristina, Prinţul dezamăgit, Puterea religiei* ş.a.). Printre alte povestiri, o meditaţie intitulată *Gloria (Slava) omului* este un solilocviu, de tip preromantic, pe tema soartei omeneşti, privită sub spectrul deşertăciunii. **A.** a fost un traducător ambiţios şi nu lipsit de iscusinţă, ale cărui realizări au ca trăsătură comună o deosebită fidelitate faţă de original. Este, mai întâi, cazul versiunii româneşti a unei tragedii a lui Vittorio Alfieri, *Saul,* care a prilejuit şi o reprezentaţie teatrală de un răsunător succes în 1836. Apreciată, în cuvinte pline de căldură, de C. Negruzzi (iar mult mai târziu de Ramiro Ortiz), traducerea e apărată cu o amplă argumentaţie de I. Heliade-Rădulescu împotriva criticilor, nu cu totul injuste, însă excesiv de severe, ale lui Gh. Asachi. Polemica era purtată îndeosebi în jurul metrului folosit de autorul român, precum şi al respectării textului original. O altă operă a lui Alfieri, *Virginia* (1836),

tălmăcită în proză ritmată, nu a avut un răsunet asemănător. Dar visul lui de traducător a fost Homer. *Iliada* l-a obsedat ani de-a rândul. I s-a părut prea simplă întâia versiune, aceea din 1837 (e vorba de primele şase cânturi, însoţite şi de o *Disertaţie asupra naşterei şi vieţei lui Omer).* După un travaliu copleşitor, care avea să-l coste vederea, realizează a doua versiune, din care publică primul cânt în 1858, apoi în 1868, cu un pretenţios studiu introductiv *(Disertatio despre hexametrul antic hellen şi modern românesc şi ceva despre limbă).* Scrisă cu ortografia italienizantă a lui Heliade-Rădulescu, încercarea e săvârşită în versuri hexametrice frumos sunătoare, dar înţelesul este cel mai adesea compromis de o limbă bizară, cu silnice inversiuni şi cuvinte compuse („braţalba”, „argintarcatul”, „coifulgerosul” ş.a.), făurite chiar de autorul român. Cu toată pledoaria lui Heliade, traducerea a părut multora, încă de pe atunci, ceva foarte asemănător cu o parodie. Nu cu prea mult timp înainte, în 1857, într-o „precuvântare” la *Paralela sau Vieţele bărbaţilor iluştri,* prima traducere în limba română a operei lui Plutarh, dovedise, totuşi, o anume circumspecţie şi o orientare justă, în genere, şi în chestiunile de limbă, care l-au preocupat, firesc, multă vreme. Dintre alte tălmăciri, notabilă, nu şi prin limba folosită, e *Biblia sacra* (1859), redată după o ediţie grecească şi cuprinzând numai trei cărţi: *Genesis*, *Isaia* şi *Psalmi*. **A.** a scris şi versuri originale, fără să fi avut o înzestrare deosebită pentru poezie. Inspirate de urcarea pe tron a lui Gheorghe Bibescu, „stanţele epice” din volumul *Prinţul român* (1843) sunt naive şi exaltate. Asemenea „stanţe” apar şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură” şi în „Curierul românesc”. În „Învăţătorul satului”, inserate în ciclul de articole moralizatoare, se găsesc câteva poezii simple, pe motive populare. Un volum de versuri nu a mai apucat să iasă de sub tipar. Tot în manuscris a lăsat şi o tragedie în versuri, *Iosef cel lacom sau Păcatul osândit* (1842), o traducere din franceză.

SCRIERI: *Disertaţie asupra naşterei şi vieţei lui Omer*, în Homer, *Iliada*, I, pref. trad., pref. I. Eliade [Ion Heliade-Rădulescu], Bucureşti, 1837; *Prinţul român*, Bucureşti, 1843; *Săteanul creştin sau Partea morală din foaia satului*, Bucureşti, 1853; *Disertatio despre hexametrul antic hellen şi modern românesc şi ceva despre limbă*, în Homer, *Iliada*, Bucureşti, 1868. **Traduceri:** Vittorio Alfieri, *Din operile lui...*, vol. I: *Saul*, pref. trad., Bucureşti, 1836, *Virginia*, Bucureşti, 1836; Homer, *Iliada*, I, pref. trad., pref. I. Eliade [Ion Heliade-Rădulescu], Bucureşti, 1837; ed. Bucureşti, 1868; Plutarh, *Paralela sau Vieţele bărbaţilor iluştri*, pref. trad., Bucureşti, 1857; *Biblia sacra*, partea I–III, Bucureşti, 1859.

Repere bibliografice: J.-A. Vaillant, *La Roumanie*, III, Paris, 1844, *216–218*; C. Negruzzi, *Păcatele tinereţilor şi alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N.I. Popa, Bucureşti, 1959, *255–257*; Gh. Asachi, *Scrieri literare*, II, îngr. şi pref. N.A. Ursu, Bucureşti, 1957, *337–339*; Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, II, îngr. şi introd. D. Popovici, Bucureşti, 1943, *94–104*, *124–131*; Vasile Alecsandri, *Proză*, îngr. şi introd. G.C. Nicolescu, Bucureşti, 1967, *286–294*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *139–142*; Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, Bucureşti, 1916, *276–278*, *301–312*, *324–343*; Cezar Papacostea, *Vechi traduceri din clasici. „Iliada” lui C. Aristia*, RC, 1931, 3–4; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu şi şcoala sa*, Bucureşti, 1966, *107–115*; Ana Maria Popescu, Al. Machedon, *Constantin Aristia*, Bucureşti, 1967; Cornea, *Originile*, *595–596*; Virgil Brădăţeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, Bucureşti, 1973, *9–22*; *Dicţ. lit. 1900*, *53–54*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *126–127*; N. Georgescu, *De la Aristia la Murnu*, „Oglinda literară”, 2006, 53, 54. ***F. F.***

ARMAŞU, Liliana (4.XI.1972, Petrosu–Bălţi), poetă, eseistă. Este fiica Verei Armașu, medic, și a lui Alexandru Cojocaru, inginer. Urmează școala elementară și medie în satul natal (1980–1990) şi Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării la Universitatea de Stat din Chişinău (1990–1995), luându-şi licenţa cu teza *Publicistica lui Nae Ionescu*. Deține funcția de cronicar la ziarul „Ţara” (1995–2002), redactor la editurile Flux (2003–2005) şi Arc (din 2006). Între 1997 şi 2001 se află la Universitatea „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca pentru un stagiu doctoral în domeniul cercetării sociologiei literare, iar în 2005 beneficiază de o bursă a Fundaţiei Soros. Primele versuri îi apar în ziarul „Tânărul leninist” (1984). Cel dintâi volum de versuri, *Eu scriu... Tu scrii... El este*, apărut în 2001, este urmat de alte câteva cărți, dintre care una, *O lume fermecată* (2007), pentru copii. Mai colaborează la revistele „Basarabia”, „Limba română”, „Contrafort”, „Luceafărul”, „Clipa siderală”, „Tomis”, „România literară”. Obţine mai multe premii, printre care Premiul Editurii Cartea Românească (1998), Marele Premiu la Festivalul „Tudor Arghezi” (2000), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2010).

A. face parte din generația scriitorilor basarabeni care se afirmă la începutul secolului al XXI-lea, în condițiile unei mai mari libertăți de

creație comparativ cu perioada sovietică. Autoarea se impune prin felul curajos de a-şi transpune atitudinile: fără nostalgii, lăsând loc pentru o undă de umor: „Hăis! – îi strig trupului/ Cea! – îi poruncesc sufletului/ Nici o mișcare./ Du-te – îi ordon piciorului drept/ Vino! – îi zic stângului/ Indiferență./ Stai! – îi poruncesc clipei/ Întoarce-te! – îi strig trupului/ Măcar mori./ Uită! – îi ordon memoriei/ Uitați-vă la mine! – le zic ochilor/ Da de unde!/ Vorbește! – îi strig gurii/ Taci! – îi poruncesc sângelui/ Habar n-au./ Ham! – îi zic sexului/ Taie! – îi ordon caninului/ Vorbă seacă./ Cântă! – îi poruncesc inimii/ Filtrează! – îi strig rinichiului/ Foaie verde./ Pace! – le zic nervilor/ Război! – îi ordon minții/ Neutralitate./ Scrii în asemenea condiții?/ Și, totuși, scriu”. Autoarea contemplă cu ochii deschiși lumea ca „tablou demult uitat într-un colț de cer răsturnat”, a cărei grație divină e „camuflată” în figuri dizgrațioase, precum cea a vagabondului cocoșat cu buză de iepure, care duminică de duminică face minuni scoțând sunete nelumești și „adunând în cutii de carton de la fiecare credincios câte o lacrimă”. Viața și moartea se înterpătrund aproape în termeni expresioniști, separându-se, ca la o Judecată de Apoi, „comunismul de capitalism/ convenționalismul de nonconformism/ păgânii de creștini/ umilința de tupeu/ normalul de nebunie/ realitatea de vis/ știința de analfabetism/ câinii sălbatici de câinii domestici/ femeile de bărbați” şi căutându-se un sens al morții în chiar sensul vieții. Destinul feminin e abordat dintr-o perspectivă diferită: nu lamentația și nici masculinizarea forțată contează, ci impunerea vieții ca „proiect deschis”. În *Singurătatea de miercuri* (2010) absența nu e atât un eveniment, cât punerea în scenă a absenței celuilalt, iar discursul monologic intensifică suferinţa. Dureroasă, solitudinea nu degradează, iar soluția vine dinspre salvarea sufletului prin credință: „Și iată că nu te poți certa cu nimeni/ nici cu tine însuți/ și nici cu Dumnezeu,/ căci chiar Tu ești singurătatea/ în care El se odihnește duminica” (*Singurătatea de duminică*). Aspirația de a reflecta existența cuprinzând-o amplu răspunde unui mod de a fi al lumii postmoderne, divergentă, confuză: „Scriu tot ce-mi cade în cale –/ nu cruț pe nimeni și nimic/ nici un dușman și nici un amic;/ n-am rețineri, n-am jale./ Scriu apăsat, cu mine de fier –/ îmi place să văd lumea întinsă pe foaie/ și să mă uit la ea ca la ziua de ieri” (*Statutul unui scrie-man*).

SCRIERI: *Eu scriu... Tu scrii... El este...*, pref. Constantin Popescu, Târgu Jiu, 2001; *O lume fermecată*, Chişinău, 2007; *Singurătatea de miercuri*, pref. Eugen Lungu, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Grigore Chiper, *Iubitul meu, poemul*, CF, 2003, 3–4; Marius Chivu, *Un mic desant liric*, DM, 2010, 21 aprilie; Mircea V. Ciobanu, *Singurătatea dintotdeauna*, „Sud-Est cultural”, 2010, 3; Em. Galaicu-Păun, *Biblioteca de fildeș*, „Sud-Est cultural”, 2010, 3; Lucia Țurcanu, *Singurătatea de la marginea marginii*, VTRA, 2010, 8–9; Grigore Chiper, *Poemul-leac împotriva singurătății incurabile*, CF, 2010, 11–12; Dumitru Crudu, *E rău sau e bine să fii singur*, „Timpul” (Chișinău), 2011, 29 aprilie; Nicolae Turtureanu, *Singurătatea de vineri*, „Ziarul de Iași”, 2010, 26 iunie; Viorica-Ela Caraman, *Modele ale temporalității poetice*, Chișinău, 2012, *186–197*. ***A.Bn.***

ARMEANU, Valeriu (23.V.1946, Giroc, j. Timiş), poet. Este fiul Eugeniei Armeanu (n. Cătălinoiu), cadru medical, şi al lui Gavrilă Armeanu, militar. A absolvit cursurile Liceului „Traian” din Turnu Severin (1968). A fost muncitor, apoi bibliotecar la Biblioteca Casei de Copii din Drobeta-Turnu Severin (1969–1989). Începând cu 1990, a editat, timp de doi ani, ziarul „Scorpion”. În 1994 a devenit instructor la Centrul Judeţean Drobeta-Turnu Severin al Creaţiei Populare, iar din 2001 este redactor-şef adjunct al revistei de cultură „Amfitrion”. Debutează în 1963 la „Ramuri”. Mai este prezent în „Tribuna”, „Orizont”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Vatra”, „Familia”, „Flacăra” ş.a.

Placheta de debut a lui **A.**, *Să visăm* (1970), însumează poeme în care eufoniile de sorginte folclorică stau alături de reminiscenţe din Nichita Stănescu, pe când formulările sentenţioase încadrează un discurs care nu ocoleşte conceptele mari şi nici asocierile lexicale căutate, de o anume preţiozitate barochizantă. Ponderea cea mai însemnată în economia primelor sale culegeri o deţine lirica erotică. Femeia iubită e chemată în Argia, Arcadia lui **A.**, ţinut miraculos asupra căruia autorul îşi proiectează, liber de orice constrângeri, liricele năzuinţe şi visul naturist: „Vino să ne iubim în Argia,/ Acolo e patria mea,/ Şi liberi să fim ca fluturii,/ Căci Argia nu e numai un pământ,/ Ca o durere albă,/ E-o inimă, vai,/ Crescută peste iarbă”. Solicitat, episodic, de neguroase reverii mitice, în maniera „balcanicilor” deceniului al şaptelea din secolul trecut, şi chiar de formula reportajului liric, **A.** a evoluat semnificativ.

Baladele întrucâtva caligrafice ale începuturilor sunt adaptate la normele formulelor poetice în vogă, devin parabole sprijinite pe epica vieţii cotidiene, ironismul bonom primeşte complinirea parodiei ori a şarjei, iar mitofiliei şi decorativismului lingvistic li se substituie o pletoră imagistică fastuoasă. Moment de referinţă este volumul *Vanităţi* (1980). Rama epică a poemelor adună aici accente moraliste, fraze vindicative, referinţe ironice, apăsat sarcastice: „Un paj îşi tatuează strănutul/ pe pereţi,/ mai suntem acolo,/ mai stăm liniştiţi,/ bem canfor/ pentru orice eventualitate,/ ne mustră conştiinţa/ că n-am făcut pentru lume nimic". De aici încolo, tonalitatea discursului devine mai aspră, stanţele autorului propunând în mod expres decupaje narative în materia istoriei şi a civilizaţiei, cu întoarceri, pilduitoare, la imaginarul vârstelor paradisiace şi la parabolele cărţilor sacre: „Eu în arenă lupt cu moartea/ Şi viaţa simt cum mi se duce,/ Tu strânge-mă cât poţi de tare/ Şi fă-mi din şoaptă lemn de cruce.// Maria, sunt absurd, desigur,/ Un obstinat din tată-n fiu,/ Şi de-aş muri la tine-n braţe,/ Aş fi chiar mortul cel mai viu.// Aş fi mai blând ca o ninsoare/ Şi n-aş mai fi mereu vânat,/ Deşi eu ştiu că din greşeală/ Voi fi-ntr-o zi decapitat". În versurile din cărţile care se succedă după 1989 poetul nu întârzie să-şi descopere şi să-şi exercite o vocaţie pamfletară: „melanholia" liricului devine un termen de referinţă livresc, punct de pornire pentru şarjele moralistului care se exersează şi în paginile unui roman intitulat *Violete de Parma* (2004), din care se reţin paginile care vorbesc despre experienţele traumatizante ale deportaţilor în Bărăgan. Vituperând cu o mare libertate de limbaj, într-o avalanşă de expresii corozive, o altă serie, târzie, de poeme a lui **A.** cuprinde pamflete, alegorii şi versuri parodice la adresa potentaţilor politici de mai ieri, dar şi de azi.

SCRIERI: *Să visăm*, Bucureşti, 1970; *Imn la Cetatea Luminii*, Timişoara, 1974; *Odihna lacrimii*, Bucureşti, 1977; *Lanul cu vedenii*, Timişoara, 1978; *Neguţătorii de triluri*, Bucureşti, 1979; *Vanităţi*, Bucureşti, 1980; *Azilul de cuvinte*, Bucureşti, 1983; *Poeme*, Bucureşti, 1989; *Repulsii*, Drobeta-Turnu Severin, 1997; *Trei basme pentru Măriuca*, Drobeta-Turnu Severin, 1999; *Lanul cu vedenii*, Craiova, 2001; *Fuga din Sodoma*, Craiova, 2007; *Violete de Parma*, Craiova, 2004; *Drumul spre Emaus*, Craiova, 2012; *Elegii*, Craiova, 2012; *Hoţii de fulgere*, Craiova, 2012.

Repere bibliografice: Ion Pop, *„Să visăm"*, ST, 1970, 11; Ilie Constantin, *„Să visăm"*, RL, 1970, 50; Şerban Cioculescu, *Experienţe lirice*, FCL, 1977, 37; Alex. Ştefănescu, *„Odihna lacrimii"*, „Scânteia tineretului", 1977, 8845; Virgil Mazilescu, *„Neguţătorii de triluri"*, RL, 1979, 52; Constantin Crişan, *„Azilul de cuvinte"*, RL, 1984, 10; Lucian Alexiu, *Valeriu Armeanu*, O, 1990, 30; Ulici, *Lit. rom.*, I, *245–247*; Maria Niţu, *„Nu v-atingeţi de Socrate..."*, „Orient latin", 1997, 12; Geo Vasile, *Vânător de vânt în templul de repulsii*, LCF, 2002, 11; Petre Ciobanu, *O structură romanescă labirintică*, „Autograf", 2005, 7; Vasile, *Mărci*, *135–137*. ***L.A.***

ARMONIA, gazetă politică şi literară apărută la Târgovişte, săptămânal, între 24 mai 1881 şi 8 decembrie 1883. În primele luni redactor a fost C. Alessandrescu, profesor de geografie şi autor de nuvele. Din 27 septembrie conducerea este asigurată de un comitet din care făcea parte, alături de C. Alessandrescu, şi Al. Vlahuţă, profesor la gimnaziul din localitate. Vlahuţă a publicat în **A.** din primul număr, când îi apar articolele *Banul* şi *Paralela*, urmate de poezii – unele apărute mai înainte în „Convorbiri literare", proză satirică, articole politice. Schiţa *Un Fănuţă*, portret realizat în trăsături realiste, ironice, îl aduce pe Vlahuţă în centrul unui conflict de presă. Un an mai târziu, după apariţia poeziei *Scrisoarea unui bătrân*, un nou conflict izbucneşte. De data aceasta, cel vizat era unul dintre şefii politici locali şi tânărul poet va trebui să suporte consecinţele îndrăznelii sale, pierzându-şi postul de profesor. În **A.** s-au mai publicat versuri de I. Comşa şi N.V. Scurtescu. Nuvele şi însemnări de călătorie a dat C. Alessandrescu. Din Fénelon traduce Irina Beştelei. Mai apar maxime din scrierile unor autori străini şi articole despre menirea socială a şcolii. ***R.Z.***

ARSENE, Arthur Maria (18.X.1907, Bucureşti – 23.X.1975, Bucureşti), prozator. Este fiul Raschellei Leibovici şi al lui Leon Leibovici. A făcut câţiva ani de gimnaziu (între 1918 şi 1921) în oraşul natal, unde va fi apoi „practicant comercial". Funcţionar comercial aici, scurtă vreme la Cluj, a lucrat din 1930 şi la Giurgiu, oraş în care va situa evenimentele unora din schiţele sale şi unde se va căsători, în 1938, cu Maria Bâzărea. Din 1941 are domiciliu forţat. În 1947 a adoptat oficial numele Arthur Arsene. Iscălind Maria Arsene, a publicat, în „Cuvântul liber" din 1936, o serie de puternice pamflete antilegionare, reunite în volumul *Iuda*, de oarecare răsunet în epocă. Din 1944 va fi administrator la „România liberă", din 1947 redactor la „Frontul plugarilor", ulterior la „Flacăra", periodice în care va tipări, folosind şi pseudonimele Al. Cornescu,

Mihai Axente sau Anton Alexe, numeroase reportaje şi schiţe, izvorâte dintr-un maniheism politic rudimentar. În numeroasele volume apărute din 1946 până în 1972 şi iscălite Maria Arsene, prelucrează texte anterioare, încercând totodată să acrediteze felurite mistificări autobiografice, pe care le pusese în circulaţie tot de pe atunci.

A. s-a remarcat în proza epocii în anul 1938, o dată cu apariţia volumului *Camaradul Strul*, care reunea câteva dintre cele mai izbutite povestiri apărute anterior în „Adevărul literar şi artistic" şi în „România literară". Frecvent este toposul mahalalei, aproape toate personajele locuind la periferia marilor aglomerări urbane („mahalaua Doamne-Ajută"). Prozatorul se înscrie astfel alături de G.M. Zamfirescu, Ion Pas, Ion Călugăru sau de I. Peltz în consolidarea unei teme frecvente în literatura noastră. Conflictele schiţelor sale se derulează în spaţii închise (o celulă de închisoare, un compartiment de tren, o cameră de spital), după legea primitivă a junglei. Naratorul are uşurinţa dialogurilor mărunte, stereotipe, constituindu-se ca martor, chiar ca participant la evenimente şi fiind tentat să se identifice cu personajele. Formulând o apreciere generoasă, dar punctând adecvat câteva plusuri, Al. Mirodan afirma că proza lui **A.** „e dintr-acelea care ar trebui citite ca un palimpsest: iei cuţitul, razi primul strat de vopsele de pe pânză, după care – surpriză! – dai peste un desen precis, net, apăsat, desenul în alb-negru al faptelor". Mai multe povestiri tipărite înainte de război vor fi reluate după război în volume precum *Un tovarăş vine astă-seară…* (1956), *Vremuri şi semne* (1960) ori *Preludii* (1962). Alte culegeri din aceeaşi perioadă – *Soarele răsare în zori* (1962), *Intermezzo* (1964), *În afară de luni* (1969) – cuprind povestiri tendenţios antedatate. Romanele *Hotel Ambasador* (1967), *Los* (1968), *O. K.*(1971) şi *Struma* (1972) sunt subminate de verbiaj şi de clişeele ideologiei oficiale chiar şi atunci când sunt puse sub acuzare crimele fasciste.

SCRIERI: *Iuda*, pref. Tudor Teodorescu-Branişte, Bucureşti, 1936; *Camaradul Strul*, pref. Tudor Teodorescu-Branişte, Bucureşti, 1938; *Pinocchio în împărăţia jucăriilor*, Bucureşti, 1943; *Povestea unui bob de lacrimă*, Bucureşti, 1943; *O anchetă de altădată*, Bucureşti, 1946; *Războiul „sfânt pentru cruce şi dreptate" abia începuse…*, pref. Aurel Baranga, Bucureşti, 1946; *Lupul*, Bucureşti, 1948; *Pinocchio detectiv*, Bucureşti, 1948; *Buruieni*, Bucureşti, 1949; *Naşul*, Bucureşti, 1949; *Tovarăşul cel nou*, Bucureşti, 1950; *Oameni ai Chinei noi*, Bucureşti, 1952; *Oamenii nu vor să moară*, Bucureşti, 1954; *Oameni şi fapte* (în colaborare), Bucureşti, 1954; *Un tovarăş vine astă-seară…*, Bucureşti, 1956; *Vremuri şi semne*, Bucureşti, 1960; *Preludii*, Bucureşti, 1962; *Soarele răsare în zori*, Bucureşti, 1962; *Intermezzo*, pref. George Macovescu, Bucureşti, 1964; *Caiet de dictando*, Bucureşti, 1966; *Pasageri în noapte*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1966; *Hotel Ambasador*, pref. Gheorghe Dinu [Ştefan Roll], Bucureşti, 1967; *Los*, pref. Tudor Teodorescu-Branişte, Bucureşti, 1968; *Pianoforte*, Bucureşti, 1969; *În afară de luni*, Bucureşti, 1969; *Către orele 12 din zi şi din noapte*, Bucureşti, 1971; *O.K.*, Bucureşti, 1971; *Eroii nu au vârstă*, Bucureşti, 1972; *Struma*, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: Idov Cohn, *Cine e Maria Arsene?*, „Adam", 1938, 130–131; Eugen Simion, *„Vremuri şi semne"*, CNT, 1960, 51; V. Fanache, *„Vremuri şi semne"*, ST, 1960, 12; Victor Bârlădeanu, *„Soarele răsare în zori"*, *„Preludii"*, „Scânteia", 1963, 5824; *De vorbă cu scriitorul Artur Maria Arsene*, RCM, 1966, 135; Gabriel Dimisianu, *„Los"*, GL, 1968, 21; I. Peltz, *O carte despre Struma*, RCM, 1972, 277; Sorin Titel, *„Struma"*, RL, 1972, 20; *Encycl. jud.*, XIV, *424*; I. Peltz, *Artur Maria Arsene*, RCM, 1975, 355; Tania Lovinescu, *Maria Arsene*, RCM, 1982, 505; Mirodan, *Dicţionar*, I, *69–70*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *127–128*; Evelin Fonea, *Actualitatea scriitorului Maria Arsene*, „Realitatea evreiască", 2002, 164–165. ***D.M.***

ARTA, revistă „literară–artistică–teatrală" apărută la Bucureşti, lunar, între 1 ianuarie şi decembrie 1912, sub conducerea unui comitet. **A.** îşi propune să-i bucure „pe toţi cei ce au dragoste pentru viaţa noastră artistică şi literară şi care cu un deosebit interes urmăresc toate fazele prin care ea trece, dezvoltându-se şi înrădăcinând în suflet simţul frumosului, simţul artei ce înalţă şi cultivă, apropiind mai mult pe toţi cei care doresc propăşirea artei noi. […] Vom lucra pentru cucerirea drepturilor frumosului alături de elementele cele mai de valoare, îmbogăţind astfel mişcarea noastră artistică, dându-i importanţa şi dezvoltarea de care va avea nevoie" (*Dorinţa noastră*). Publicaţie de ţinută, tipărită pe hârtie velină şi elegant paginată, pe două coloane întretăiate de viniete, desene, postere şi ilustraţii felurite, cu litera variată, **A.** se bucură de susţinerea unui număr mare de scriitori afirmaţi în epocă, mai ales poeţi. Dintre cei mai asidui sunt Ion Al-George (*Isis*, *Nunta lui Osiris*,

Odă păgână şi un lung poem în cinci cânturi, *Lucifer*), Mihail Săulescu (*Când ploua*, *Păsări albe*, *Un vers răzleţ* „din volumul *Departe…*, care va apărea curând”), Victor Eftimiu (*Când ai plecat*, *Trei cruci*), Ioan de Lemeny (I. Al. Bran-Lemeny, *Cântec*), Cezar Titus Stoika (*Romanţă*, *Romanţă nouă*), Corneliu Moldovanu (*Tăcere*, *Întâiul cântec*), Şerban Bascovici (*Departe*), George Gregorian (*Sonet*), Al. T. Stamatiad (*Dintr-un roman* – fragment), Mircea C. Demetriade (*Castelul*), Th. M. Stoenescu (*Loc singuratec*, *Cetatea poetului*), Oreste, D. Iacobescu, D. Karnabatt. Mihail Sorbul semnează fabulele *Găinușa cea pleșuvă* şi *Crinul şi iedera*, iar teatrul, tot în versuri, vine de la Elena Văcărescu (*Stana* – un fragment din „poemul tradus de D. Nanu care se joacă la Teatrul Comedia sub numele de *Cobzarul*”), de la Const. Rîuleţ (scenele X–XIII din piesa în două acte *Cei mai de seamă*) şi de la D. Nanu (actul I din drama în versuri *Savonarola,* scrisă împreună cu René Goéj). Nivelul artistic al prozei tipărite de **A.** este mai modest, dintr-o mulţime de iscălituri pretenţioase – Puia, Glichon, Nerva, Ernani, Delarodna, Caligula, Terenţiu, Nora (Al. Nora), Varro Samarion şi Arionsa (ambele ale publicistului Samuel Arion), la fel de obscure ca utilizatorii lor – detaşându-se doar textele semnate de Liviu Rebreanu (*Muşteriul*), Vasile Demetrius (*Bietul tâlhar*), Corneliu Moldovanu (*Nutzi*, *Din umbră*, *Arabescuri* – un ciclu de gânduri, aforisme şi impresii fugare), Nigrim (N. Mihăescu-Nigrim, *Sărman mieluşel!*) şi sora sa mai mică, Eugenia N. (Mihăescu-)Nigrim (*Interiorul unei literate*), Lia Hârsu (*Mărire şi decădere. Impresii*, *Când cad picuri de ploaie*), I. Chiru-Nanov (*Faţa lumii* – fragment), Constantin Nutzescu (*Suflete de artişti*). Traducerile, puţine ca număr, sunt într-o oarecare măsură compensate de numele autorilor: Corneille (*Polyeucte* – actul al II-lea, scena 1, traducători Corneliu Moldovanu și D. Nanu), Sapho (*Ad Aphroditam* – traducere liberă de Varro), A. Petőfi (*Doinele mele* – traducător N. Ţincu). Rubricile „Notiţe artistice”, „Viaţa literară şi artistică”, „Muzicale”, „Teatrale” şi „Concerte” prezintă stagiunea teatrală, expoziţia Societăţii Tinerimea Artistică, unde se remarcă tablourile lui Verona, Strâmbu, Vermont, Artachino, Ștefan Popescu, Luchian, Mirea ş.a., examenele Conservatorului, anecdote din viaţa artiştilor. Două portrete-biografii schiţează personalitatea literară a lui Victor Eftimiu şi Corneliu Moldovanu, numele cele mai importante dintre toţi colaboratorii **A.** La împlinirea unui an de viaţă, redacţia, conştientă de unele neajunsuri şi neîmpliniri gazetăreşti, promite „mărirea orizontului de ocupaţie”, dar îşi încheie activitatea fără vreo avertizare. Alţi colaboratori: Mia Vlad, Al. G. Vasile (Vasile Al-George), Radu Mirea, Natalia Vasiliu, Alex. Velescu, Costin Fulga (Constantin Ștefănescu), Eugenia (de) Reus Ianculescu. ***R.P.***

ARTA, revistă apărută la Braşov în mai 1938, cu subtitlul „Plastică. Străjerie. Muzică. Teatru”. Directori: C. Bivolaru, G. Pamfil; redactor: Ilarion I. Mateescu. Cuprinsul, etalat pe versoul primei coperte, împarte materialele în rubricile „Literatură”, „Plastică”, „Străjerie”, „Muzică–Teatru”, „Cronici–Revista revistelor”. Număr unic al unei publicaţii ambiţioase, dar rămasă la dezideratele programatice (cu un suflu aproape mesianic), **A.** nu reuşeşte „să fie un serios îndemn de muncă şi cinste, de solidaritate culturală, de morală, de sacrificiu al tineretului. […] Vrem ca «Arta» să simbolizeze armonia gândului românesc în toate laturile frumosului, vom cânta, vom picta şi vom zidi arta românească, chemând alături de noi sufletele curate, sub scutul datoriei pentru idealul nostru sfânt” (*Vrem*). Colaborează cu versuri Ştefan Baciu (*Cele nouă*, *Durerea mea din urmă*), Virgil Carianopol (*Rugăciune*, *Răvaş lui Ion*, *Rugăminte*, *Plâns de servitor* – la „Pagina antologică”, însoţite de câteva consideraţii despre arta acestuia, ce „vitalizează… un românism de noi orientări poetice”), Ştefan Stănescu (*Stângăcie*), care semnează şi tălmăcirea poeziei *Adormirea Maicii Domnului* de Rainer Maria Rilke, Constantin Almăjanu (*Tinereţe*), C. Bivolaru, N. Papatanasiu, Gabriel Pamfil, autor şi al modestei bucăţi în proză *Puterea slăbiciunii.* Un articol despre personalitatea lui Ştefan Luchian, completat de cronologia vieţii şi a operei artistului, o cronică de expoziţie consacrată Societăţii Tinerimea Artistică şi unor tablouri expuse la Salonul Oficial, câteva recenzii – la romanele *Enigma Otiliei* de G. Călinescu, *Marea fugă* de Lucia Demetrius (la „Caiet literar”) – şi semnalări editoriale – monografia *Nicolae Grigorescu* de Francisc Şirato (la „Informaţii plastice”), o „Revistă a revistelor” înregistrată de Romulus Demetrescu şi semnalarea morţii neaşteptate a prozatorului Anton Holban epuizează sumarul. ***R.P.***

ARTA, revistă de informaţii artistice şi literare apărută la Bucureşti, săptămânal, între 21 mai şi 6 august 1941, cu subtitlul „Teatru. Cinema. Literatură. Muzică. Plastică". Director: Vlaicu Bârna. Programul enunţat în *Cuvânt înainte* din primul număr conţine un unic deziderat: „Cea dintâi preocupare a noastră este de-a menţine în paginile acestei reviste un criteriu de obiectivitate. Ne propunem, aşadar, o atitudine. E singurul nostru punct de program. Între limitele stricte ale obiectivităţii, respectând valoarea şi nelăsându-ne influenţaţi de consideraţiuni de altă natură – fie ele de bisericuţă politică sau literară –, vom căuta să formăm un îndreptar al gustului public". Interviul este specia ziaristică promovată cu predilecție de **A.**, redacţia dedicându-i rubrica „Anchetele noastre", unde răspund Tudor Muşatescu, V. Voiculescu, Mihail Sorbul, Ion Minulescu (*Ce cred fruntaşii dramaturgiei noastre despre criza teatrului*) ş.a., îşi împărtăşesc opiniile artistice Mircea Ştefănescu (*Autorii dramatici şi opera lor în discuţie*), Valjan, V.I. Popa sau se pune în pagină o convorbire cu interlocutor unic: romancierul Cezar Petrescu, actriţa Dina Cocea, sculptoriţa Miliţa Petraşcu. La „Cronica dramatică", piesa *Suflete în vâltoare* a Aidei Vrioni trece printr-o critică necruțătoare aplicată nu doar textului, considerat lipsit de dramatism real într-atât încât nu a putut fi salvat nici de jocul aplicat al actorilor; la „Cronica plastică" Ion Vlasiu analizează ultimele trei expoziţii ale Magdalenei Rădulescu, expunerile din cadrul Salonului Oficial fiind apreciate de Marcel Olinescu doar graţie portretelor lui Const. Baraschi, sculpturilor lui Boris Caragea şi ale lui Ion Jalea şi, nu în ultimul rând, tablourilor mai vechi ale lui Oscar Späthe. „Curier literar", prin semnalările editoriale (M. Ar. Dan şi Cezar Pruteanu, *Legenda lăcrămioarei*, Eminescu, *Opera politică*, Dan Petraşincu, *Omul şi fiara*, volumul al patrulea din *Enciclopedia României*, editată sub auspiciile Astrei de gazetarul Corneliu Diaconovici, Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş*), susţine comentariile mai ample de la „Cronica literară" (Traian Stoica, *Despre gândirea magică* de Lucian Blaga şi *Poveste cu năluci* de Ion Vlasiu, Vlaicu Bârna, *Oamenii cu joben* de Zaharia Stancu etc.). Beletristica propriu-zisă, restrânsă ca amploare, e reprezentată de poezia *Mâţa* şi de comedia *Neguţătorul de ochelari* – republicări din scrierile lui Tudor Arghezi, de un fragment din comedia *La revedere, muschetari* de Traian Lalescu şi de câte o poezie – *Cântecul lui Ali,* de Ion Pillat şi *Înainte*, de Ion Dacian. Pagina a doua, destinată cinematografului, semnalează premierele săptămânale de pe ecranele româneşti, noutăţi din studiourile străine de film, evenimente şi vedete ale celei de-a şaptea arte. Viniete, caricaturi, desene, portrete încadrează plăcut rubricile. Printre nume cunoscute, Virgil Gheorghiu, Virgil Carianopol, N. Carandino, Emil Giurgiuca, N. Ladmiss-Andreescu, Puiu Maximilian, se strecoară şi criptonimele Histrion, Bergerac, Radiophil, Critikon, Pantagruel, Othelo & comp. ***R.P.***

ARTA NOUĂ, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 12 aprilie 1942 și 21 martie 1943, cu subtitlul „Teatru, cinema, literatură, muzică", continuând programul revistei „Arta" (1941). Director: Vlaicu Bârna. Dintr-o precauție dictată probabil de precaritatea materială a ultimilor ani de război, periodicitatea dispare din frontispiciu după numărul inaugural, care se deschide promiţător cu editorialul *Teatrul substanţial*, scris de Camil Petrescu. Altă eliminare, aceasta din structura sumarului, este cursivul care, plasat în partea de sus a paginii întâia, de obicei în chenar, aborda chestiuni de actualitate, ce frământau breasla artiştilor în toate compartimentele ei (E. Lovinescu, *Evadarea din realitate*, *Artistul şi ziaristul*; Petru Manoliu, *Tristeţea de a spune veşnic adevărul*; Tudor Muşatescu, *Lefuri americăneşti*). Partea literară, nici prea întinsă, nici prea variată, este reprezentată de versuri originale, unele republicate (Mircea Şeptilici, *Infernul*; Ion Pogan, *Agnese*; D. Karnabatt, *Boema noastră*, *Castanii de pe bulevard*; George Şoimu, *Elegie*; Petre Pascu, *Stihuri transilvane*, *Bahică* – dedicată actorului George Calboreanu, D. Anghel şi Victor Eftimiu, *Teatrul* – poem, Al. T. Stamatiad, *În aşteptare*, *Despărţire*) sau traduse de Vlaicu Bârna din literatura slovacă, de Al. T. Stamatiad din poezia japoneză, de Const. V. Miulescu după francezul Théophile Gautier (*Barcarola*), de câteva bucăţi de proză, contribuţii ale lui E. Lovinescu (*Nodul gordian*), Ion Marin Sadoveanu (*Drumuri pe un atlas imaginar*), Tudor Arghezi (*Primii fulgi*), Mihail Drumeş (*Cea dintâi iubire*), G. Ciprian (*Protecţie*), de amintirile din teatru ale actorilor craioveni Coco Demetrescu (*Un prieten adevărat*) și Paul Constant (*Amintiri din cariera mea de actor*, *Din trecutul Teatrului Naţional din Craiova la 100 de ani*) și ale lui Vladimir Maximilian (*Alexandru Moisi*). O rubricație stabilă („Curier

literar", „Vitrina literară") subordonează cronici şi recenzii literare ce coagulează opinii echilibrate, pe alocuri elogioase (V.B. [Vlaicu Bârna], *O exegeză a fenomenului Renaşterii*: *„Valoarea artei în Renaştere"* de Alexandru Marcu), unele cu un accentuat conţinut teoretic (Victor Ion Popa, *Spre alt teatru*; E. Lovinescu, *Artistul şi ziaristul*; Cezar Petrescu, *Creaţia şi actualitatea*) sau semnalează apariţii editoriale recente ori în perspectivă apropiată, sumarele unor reviste („Litoral" din Constanţa, „Pagini literare" din Turda etc.). În afara rigorii formale, se tipăresc numeroase articole de interes cultural (Dinu Rocco, *Teatrul muncitorului* – despre publicul şi repertoriul Teatrului Muncă şi Lumină condus de V.I. Popa, Al. A. Philippide, *Arta în pilule*; Pericle Martinescu, *Săptămâna Caragiale*; Radu Gyr, *Decăderea teatrului*). Alte rubrici, miscelanee minore („Şuete, cancanuri, bârfe", „Literare", „Can-can", „Mizerii şi indiscreţii", „Nod în papură", „Mica publicitate teatrală"), adună glume, întâmplări amuzante din culise, cu actori faimoşi de odinioară, cu probiste ori cu starlete. Mai numeroase sunt medalioanele consacrate unor figuri importante ale Teatrului Naţional din toate timpurile, totodată scriitori de prestigiu: Dragoş Protopopescu, *Birlic sau Omul care te ajută să trăieşti*, Victor Eftimiu, *Eminescu şi Macedonski*, Ionel Teodoreanu, *Sîrbu*, Carol Ardeleanu, *Mihail Sorbul*, Ion Anestin, *Caragiale*. Cu o oarecare frecvenţă, pagina a treia e ocupată de „Interviul «Artei»", la care răspund unui chestionar adaptat profilului interlocutorului E. Lovinescu, Ionel Teodoreanu („despre destinul teatrului românesc"), Horia Oprescu (cu prilejul numirii la direcţia Teatrului Municipal din Bucureşti), Cezar Petrescu („despre critică, tiraj, editori, eroi, operă etc."). Interviul pe care Nicu (Niculae) Teodoru-Chibrit, „actor din pasiune şi boem fără leac", având „haz şi talent şi pe deasupra şi o faimă cultural–artistico–sportivă de un inedit absolut, dar care rămâne încă să fie descoperit de un director de teatru", îi oferă lui Ştefan Baciu portretul pitoresc al unui talent predestinat să se piardă prematur. La „Cronica dramatică" Petru Manoliu se opreşte asupra comediei *Mărgeluş* de A. de Herz, criptonimul Al. C. R. (Al. Cerna-Rădulescu) face o inspirată comparaţie între interpreţii dramei istorice *Apus de soare* a lui Delavrancea de-a lungul a treizeci de ani (1909–1942), începând de la marele Constantin Nottara până la George Calboreanu, iar Vlaicu Bârna comentează amabil prelucrarea lui Tudor Muşatescu după *Coana Chiriţa* de V. Alecsandri, reprezentată în regia lui Soare Z. Soare. Se mai reţin o suită de apoftegme culese din moraliştii francezi Pascal şi La Rochefoucauld versificate de Tudor Arghezi (*Transcrieri*), epigrame de Const. Rîuleţ (*Săgeţi* – la adresa unor actori), Mardan (M. Ar. Dan), un duel epigramistic Tudor Muşatescu – Tudor Măinescu, ghicitori în versuri de Juvenal. Graficienii revistei folosesc o literă variată, titluri încadrate de ornamente florale, ilustraţii, fotografii, caricaturi şi şarje grafice amicale. Alţi colaboratori: George Sbârcea, Traian Lalescu, Demetru Pan (George Demetru-Pan), Romulus Dianu. ***R.P.***

ARTA ROMÂNEASCĂ, „revistă pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură" apărută la Iaşi, lunar, între ianuarie 1908 şi iunie 1912; cu numărul 3/1908 îşi modifică titlul în „Arta română", întrucât la Bucureşti exista din 1906 Societatea Arta Românească, sub preşedinţia lui Radu Rosetti. Director: A.D. Atanasiu (de la numărul 1/1910). **A.r.** publică articole şi studii pe subiecte specifice, dări de seamă despre mişcarea artistică, despre reviste şi cărţi, precum şi versuri, cugetări spicuite din *Critice*, volumul II, de Titu Maiorescu, scrisori din corespondenţa lui Gh. Asachi cu Gh. Panaiteanu. Colaborează cu versuri G. Tutoveanu (*Ca și dânșii*), N. Rădulescu-Niger (*Simbolism*, *Lui Verdi*), cu articole A.D. Atanasiu (despre înființarea Societății Scriitorilor Români), Teodor T. Burada (despre învăţământul muzical și un studiu amănunțit despre instrumentele muzicale), Eduard Caudella (despre primul concert al lui George Enescu), N.N. Tonitza (scrisori din Paris). O rubrică miscelanee, „Cronici", reunește cronichete, recenzii sumare, note de întâmpinare la cărți recent apărute și descrieri ale ultimelor numere din revistele venite la redacție. Alţi colaboratori: A.D. Xenopol, Mihail Strajanu, G.V. Botez sub pseudonimul Gordon, Eusebiu Calognomu. ***I.H.***

ARTA ŞI OMUL, publicaţie apărută la Bucureşti, ca lunar, între iulie 1933 și sfârșitul lui 1934, apoi în două numere izolate în ianuarie 1936 (număr special dedicat reginei Maria) și în martie 1937 ca supliment gratuit scos la Oradea într-un format de ziar diferit de vechiul format tip caiet al publicației. Primul număr din această revistă „pentru răspândirea frumosului" precizează că apare „sub îngrijirea lui Aug. Clonda și redactarea lui Borgo Prund Checinski"; din 1934 Augustin Clonda figurează

ca director, iar ca secretar de redacție George Togăneanu. Potrivit programului, „Toți avem un drept inițial la frumos și totuși prea mulți sunt privați de acest dar divin. [...] Mecanizarea, materializarea societății, complicarea vieții milioanelor care s-au strâns pe fâșii relativ mici de pământ au rezultat o organizare logică și rațională, dar care a nesocotit complet sufletul uman. Avem sute de mii de doctori pentru sănătatea corpului, câți însă pentru suflet? Cu revista noastră vom arunca o mică pietricică în imensul gol, vom recuceri societății un mic colț al frumosului". În numărul 15/1934 revista anunță o reorganizare prin aducerea unor „nume tinere" și inițierea unor anchete prin care „va face cunoscute cititorilor săi părerile cele mai autorizate asupra lipsurilor și posibilităților de îndreptare ale producțiilor artistice autohtone". Un nou program, semnat de Ioan Victor Vojen, face o teorie fascistă a artei, anunțând „sensul artei în statul nou colectiv și autoritar al zilelor de mâine": „Arta va fi o necesitate socială, o funcție. Atunci artistul va coborî în arenă. [...] Se va descoperi legat de cei din jur, cu rădăcinile sufletului adânc înfipte în trecut, cu răspundere și misiune de-a educa generațiile ce-i vor urma. Cultul străbunilor va renaște fresca, pictura de mari dimensiuni, ridicarea bisericii, iconografia. Eroii neamului, faptele de seamă ale trecutului îngropate în letopiseți vor aștepta reînvierea amintirilor pe zidurile proaspete ale mărețelor edificii. [...] În stadioane și câmpii se va regenera prin sport rassa. În loc de trupul profesionistei cu carnea murdară și zbârcită din atelierul cu păianjeni, sculptorul își va umple ochii cu mișcarea liberă a trupurilor adolescenților atleți". **A.o.** a acordat un spațiul amplu reproducerilor alb-negru din artiști plastici clasici şi contemporani, de la Nicolae Grigorescu până la Iser şi Lena Constante. Publică articole N.N. Tonitza (*Ștefan Dumitrescu*), Petru Comarnescu (*Expoziția Milița Pătrașcu și Marcel Iancu*), Ionel Jianu (*Ștefan Constantinescu și Hrandt Avakian*), Horia Stamatu (*Colecția de tablouri a domnului avocat Emil Ottulescu*). Dan Botta scrie despre mistica lui M. Eminescu (*Artă și cunoaștere*), Ion I. Cantacuzino tratează într-un eseu subiectul *Plastica și cinematograful*, văzând o „strânsă și binefăcătoare colaborare între mijloace de expresie artistică", Eugen Ionescu (semnând M. Ionescu) include o notiţă despre Elena Vavilyna, Jean Baras adnotează „reprezentarea plastică prin afiș". Răspunzând unei anchete, compozitorul Mihail Jora prevede „edificiul muzicii românești de mâine, al cărui material viu [generația nouă] îl va culege din inepuizabilul stoc al folclorului muzical cel mai bogat din Europa, clădindu-l apoi în forme autohtone, din care influențele școlilor occidentale să dispară cu desăvârșire". În numărul special dedicat în 1936 reginei Maria Gala Galaction semnează tableta omagială *„Povestea vieții mele"*. În ultimul număr, din martie 1937, directorul Aug. Clonda se plânge de lipsa banilor, dar nu renunță la ambiția de a aprinde „o mică flacără a frumosului". ***M.I.***

ARUŞTEI, Petru (23.III.1939, Podu Iloaiei, j. Iaşi – 17.VIII.1984, Iaşi), poet. Este fiul Victoriei şi al lui Costache Aruştei, agricultori. Învaţă mai întâi în comuna natală (1949–1957), apoi urmează Şcoala Populară de Artă din Iaşi, secţia pictură (1957–1960). Practică mai multe meserii: desenator, fotograf, creator de produse artizanale. Expune tablouri în diferite expoziţii (personale şi de grup), din Iaşi şi Bucureşti, în perioada anilor '60–'70. Colaborează la „Convorbiri literare", „Flacăra Iaşului", „Dialog", „Luceafărul" ș.a. Singurul său volum de poeme în proză, *Moarte şi renaştere,* nu reuşeşte să treacă de cenzura comunistă, cu toate că autorul semnează un contract de editare şi chiar primeşte un avans. Cartea va fi editată postum, în 1994, sub titlul *Moarte şi renaştere. Supravieţuire*, poetului acordându-i-se post mortem Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi.

În deplină consonanţă cu pânzele artistului grafic, poemele în proză ale lui **A.** sunt expresii explozive, autosuficiente, ale agonicului, ale conştiinţei morţii perpetue. „Cât de mult mor!", notează poetul prin vocea propriei umbre, sinistră „apariţie în timpul unui ritual" vizionar obişnuit. Aproape fără excepţie, paginile, contorsionate într-un spectacol al spasmelor, al dramei demenţiale de a trăi, relatează ceremonialuri bizare, pe jumătate sacre, pe jumătate demonice, în care umilinţa consună cu furia, iar bucuria de a trăi cu voluptatea de a muri. Un punct de maximă intensitate a acestei percepţii halucinate este propriul ritual sepulcral; strania dedublare posttanatică, amintind vag de postuma eminesciană *Ioan Vestimie*, păstrează totuşi marca imaginarului caracteristic lui **A.** O mână picturală şi o sensibilitate hipertrofiată efasează contururile realului, le întunecă şi le halucinează până la dizolvare sau până la aglutinarea într-o pastă din care

nu lipsesc oniricul de coşmar şi cromatica expresionistă: pământul e „roşu ca ploaia şi păsările de vară”, „fântânile sufletelor noastre picături de sânge” curg, poetul stă „întins ca mortul sub cerul negru, întins peste coastele câmpului vineţiu”, adunându-şi sângele de un roşu greu până aude o trompetă roşie, soarele e nebun „ca tigrul albastru ce cutreieră pădurile sufletului meu” etc. Pe acest fundal coşmaresc apar o serie de spectre, ivite din fuziunea formelor şi a regnurilor, un bestiar coborât parcă din gravurile Evului Mediu. Moartea e resimţită ca o realitate, ca o tortură eternă pentru cel născut „numai o dată, dar pentru totdeauna”. Moartea nu înseamnă nici vindecare, nici trecere, ci e totuşi o nouă naştere, dar în durere. Plăpândă, o lumină poate fi găsită numai în câteva texte în care se întrevede încrederea, destul de repede înăbuşită, într-un posibil succedaneu al nemuririi: „Creaţie, singura, adevărata mea viaţă, concluzia supravieţuitoare, lumina postumă a vieţii – de netăgăduit!”.

SCRIERI: *Moarte şi renaştere. Supravieţuire*, cu un memorial de Cezar Ivănescu şi un eseu de Ioan Constantinescu, Iaşi, 1994.

Repere bibliografice: Florin Faifer, *Cu viaţa pre moarte călcând*, TP, 1990, 4; Ioan Constantinescu, *Anotimpul haijinilor*, Iaşi, 2001, *201–208*; Paul Dugneanu, *Incursiuni critice*, Bucureşti, 2001, *48–50*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *48*; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *50–56*. ***E.I.***

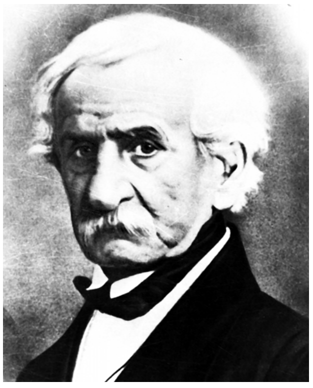
ASACHI, revistă ştiinţifică şi literară apărută la Piatra Neamţ, lunar, între 10 aprilie 1881 şi 10 februarie 1885, cu întreruperi în aprilie şi decembrie 1882, aprilie şi iulie–octombrie 1883, octombrie–decembrie 1884 şi ianuarie 1885. Societatea Literară şi Ştiinţifică „Asachi” şi implicit periodicul editat de ea au fost efectul unei emulaţii care domnea printre membrii grupului de intelectuali format la Piatra Neamţ pe la1880, după modelul Junimii şi sub influenţa directă a societăţii ieşene. Totuşi, programul revistei, care era şi al societăţii, nu este inspirat numai de cel al „Convorbirilor literare”, deoarece insista, cu o nuanţă paşoptistă destul de clară în formulări, asupra scopurilor pe care le urmărea. Desele schimbări survenite în componenţa comitetului de redacţie, din care făcea parte, de la 10 mai 1881, şi Calistrat Hogaş, nu au modificat programul iniţial, ce prevedea o acţiune de răspândire a cunoştinţelor ştiinţifice în rândul tineretului şi intenţia de a studia urmele arheologice şi istorice, monumentele de arhitectură, tradiţiile etnografice şi folclorice, bogăţiile naturale etc. În jurul redacţiei se formase un mic grup de autori de versuri: Calistrat Hogaş, Gr. N. Lazu, G.I. Lazariu, I.P. Eşanu, Gh. Boteanu, T.I. Crivăţ, V.D. Costinescu şi A. Dimitrescu. Juristul publicist Gr. I. Alexandrescu este autorul unei nuvele modeste, inspirate din viaţa ţăranilor de pe Valea Bistriţei. Începuturile literare ale lui Calistrat Hogaş sunt legate de **A.**, în paginile căreia se manifestă întâia oară ca personalitate literară prin versuri, articole de critică şi însemnări de călătorie, publicate pe toată durata apariţiei revistei. În două recenzii ce îmbină observaţia tăioasă cu ironia, el analizează volumele de versuri ale unor poeţi locali. Preferinţele sale poetice sunt exprimate cu claritate. Hogaş recomandă cititorilor lectura scrierilor lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Eminescu şi chiar ale lui D. Petrino, în schimb se arată rezervat faţă de Al. Macedonski. Într-un articol intitulat *Despre lectură* scriitorul comentează lecturile păturii culte şi răul provocat de traducerile neselective. Tânăra generaţie, scria Hogaş, trebuie îndrumată spre literatura clasică a Antichităţii greco-romane. Ca poet, atunci când nu suferă o influenţă eminesciană, Hogaş publică doar corecte exerciţii de rimă şi ritm. Din decembrie 1883 în **A.** încep să se tipărească *Amintiri din o călătorie*, şi în şapte numere ale revistei vor apărea primele însemnări privitoare la excursiile făcute în munţii Moldovei. Totuşi, proza lui Hogaş va rămâne atunci aproape necunoscută, deoarece **A.** nu s-a răspândit în afara cercului de cititori locali. ***R.Z.***

ASACHI, Ermiona (16.XII.1821, Viena – 9.XII.1900, Paris), traducătoare. Fiică a Elenei (n. Tayber) și a lui Gheorghe Asachi, **A.**, căsătorită la optsprezece ani cu Alexandru Moruzi, se desparte la scurt timp de el şi pleacă în Franţa (1845). La Paris intră în cercul intelectualilor revoluţionari francezi, făcând o impresie deosebită prin cultura şi distincţia ei intelectuală. În 1852 se căsătoreşte cu Edgar Quinet, istoric şi scriitor francez, dedicându-se susţinerii activităţii soţului ei şi editării operelor acestuia. În afara unui volum de cronici muzicale, toate cărţile scrise de **A.** în franceză (semnate Hermione Quinet) cuprind memorii închinate vieţii lui Edgar Quinet: *Mémoires d'exil* (1868), *Cinquante ans d'amitié. Michelet–Quinet* ş.a. Bogata ei corespondenţă dezvăluie preţuirea pe care i-au acordat-o Victor Hugo, Jules Michelet, Louis Blanc.

Până la plecarea din ţară, **A.** participase la acţiunile culturale ale tatălui ei. A realizat câteva traduceri de calitate din scrieri literare mediocre, cu accentuate intenţii educative. În 1839 traduce o nuvelă a lui Émile Deschamps, *René-Paul şi Paul-René*, şi poema biblică „în trei idile" *Rut* de Karoline Pichler. Urmează, în 1840, *Istoria sfântă pentru tinerimea moldo-română*, prelucrare a unor povestiri biblice, şi, în 1843, scrierea moralizatoare a lui Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, prima traducere românească din opera scriitorului italian. O nuvelă fără valoare, apărută în „Albina românească" (1839), şi fragmente din paginile lui Benjamin Franklin, în „Spicuitorul moldo-român" (1841), semnate E. A., aparţin, probabil, aceleiaşi traducătoare, de la care a mai rămas, în manuscris, începutul unei tălmăciri din August von Kotzebue, *Fiul pierdut*.

Traduceri: Émile Deschamps, *René-Paul şi Paul-René*, Iaşi, 1839; Karoline Pichler, *Rut*, Iaşi, 1839; *Istoria sfântă pentru tinerimea moldo-română*, Iaşi, 1840; ed. 2, Iaşi, 1846; Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, Iaşi, 1843.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *195*, *Ist. lit.* (1982), *205*; Elena Piru, [*Hermiona Asachi*], GL, 1967, 48, MS, 1971, 2, 4; Constantin Simionescu, *Hermiona Asachi-Quinet*, SPM, 1976, 268; *Dicţ. lit. 1900*, *55*. ***L. V.***

ASACHI, Gheorghe (1.III.1788, Herţa – 12.XI.1869, Iaşi), poet, dramaturg, prozator, îndrumător cultural.

Este primul dintre cei patru copii ai Elenei Asachi (n. Ardeleanu) şi ai preotului Lazăr (Leon) Asachi, familia având, se pare, o ascendenţă transilvăneană. Tatăl a desfăşurat o bogată carieră ecleziastică, împletită cu misiuni culturale şi politice, la Herţa, apoi în ţinutul Hotinului, la Lvov şi, după 1803, la Iaşi, unde în 1820 ajunge arhimandrit, în urma serviciilor aduse mitropolitului Veniamin Costache. Cleric iluminist, Lazăr Asachi îmbogăţeşte literatura română cu primele transpuneri din preromanticii Young şi Bernardin de Saint-Pierre. **A.** a urmat, la Lvov, colegiul clasic (1796–1803) şi, scurt timp (1803–1804), Facultatea de Filosofie, Litere şi Ştiinţe, cu o specializare în ingineria civilă şi arhitectură, aplicaţii atestate de planurile făcute unor construcţii din Lvov şi Iaşi. Pentru continuarea studiilor, pleacă în 1805 la Viena, capitala despotismului luminat, ocupată atunci de Napoleon. Beneficiază, până în 1808, de prelegerile de matematică şi astronomie ale lui J.T. Burg, dar şi de o pregătire polivalentă, în spiritul enciclopedismului vremii, în artă, literatură şi limbi străine. Orientarea umanistă îi resuscită tradiţia latinistă şi nostalgia obârşiilor romane, făcându-l să aleagă Italia drept patria desăvârşirii sale spirituale. Străbate oraşele lombarde, aflate sub stăpânire habsburgică, călătoreşte până la Napoli şi la ruinele Pompeiului şi face o temerară descindere, evocată memorabil, în craterul Vezuviului. La Roma aprofundează, între 1808 şi 1812, studiul Antichităţii şi al culturii neoclasice, îl interesează arheologia, arhitectura şi istoria artelor, deprinde artele plastice în atelierele pictorului Michele Keck şi ale sculptorului Antonio Canova, cercetează arhive şi biblioteci (face excerpte la Vatican), se instruieşte în arta poeziei cu abatele Tarengi. Pătrunde în saloanele vremii, venind în contact cu diferite celebrităţi: Wilhelm von Humboldt, sculptorii Alberto Thorvaldsen, C. D. Rauch, poetul Vincenzo Monti (la Milano) ş.a. Climatul politic italian, în care se pregătea Risorgimento-ul, îi întăreşte propria conştiinţă naţională. La Roma trăieşte o dragoste spiritualizată, în manieră petrarchizantă, prelungită în opera sa poetică, pentru Bianca Milesi, o milaneză cultivată, cu vederi liberale şi ataşamente carbonare, ce împărtăşea sentimentele „misogalliste" ale lui Vittorio Alfieri. Muza va fi numită, în spirit arcadizant, Leuca (Leufca, Lefca) şi Cinzia, în timp ce poetul îşi lua pseudonimele Alvir, Alviro Corintio-Dacico, Alvir Dachienu (Alviru Dacianu). Cu poeziile de dragoste compuse în italiană şi sonetul ocazional, pe o temă la modă (zborul cu aerostatul), publicat în „Giornale del Campidoglio" (1811), obţine titlul, des invocat, de „mădular Academiei de Roma". La sosirea în ţară, în 1812, visul Daciei rediviva, legat de campania napoleoniană în Răsărit, împărtăşit de **A.**, se va risipi în contact cu realitatea fanariotă. Cultul datoriei şi un dinamism pragmatic îl desemnează drept omul providenţial într-o perioadă de tranziţie spre modernizarea instituţiilor sociale şi culturale. Pregătirea polivalentă în

științe, arte și literatură, orizontul enciclopedic deschis spre varii domenii – filologie, istoriografie, arhivistică, iconografie, geodezie, economie, matematică ș.a. – îi confirmă capacitatea de a îndeplini imperativele de grabnică asimilare a noilor structuri europene. În trei decenii, până la 1840, **A.** pune bazele învățământului național până la nivelul superior, ale presei și teatrului românesc, dezvoltă producția editorială și pe cea grafică. Încă din 1813 este numit de domnitorul Scarlat Callimachi referendar la Departamentul Treburilor din Afară. În același an, sprijinit de Veniamin Costache, înființează o clasă în limba română, pe lângă școala domnească grecizată, pentru pregătirea inginerilor hotarnici, cărora le-a predat, între 1813 și 1818, matematica, geodezia și arhitectura. Ca referendar al Epitropiei Învățăturilor Publice, a fost, în fapt, conducătorul învățământului din Moldova în perioada 1820–1849. În 1820, alături de Veniamin Costache, refăcea Seminarul de la Socola, aducând, din Ardeal, profesori de specialitate: I. Costea, I. Manfi, Vasile Fabian-Bob și Vasilie Popp. **A.** este cel care organizează prima reprezentație teatrală în limba română, la 27 decembrie 1816, în casa hatmanului Constantin Ghica din Iași, cu pastorala *Mirtil și Hloe*, prelucrare de Florian după Salomon Gessner. În timpul Eteriei se refugiază în Bucovina și Basarabia, întorcându-se la Iași în 1822, când saluta „restatornicirea” domniilor pământene. Apreciat de Ioan Sandu Sturdza, este numit agent diplomatic la Viena (1822–1827). A fost căsătorit cu Elena Tayber, persoană instruită, cu pregătire muzicală. Dintre copiii lor, a ajuns la notorietate traducătoarea Ermiona Asachi (Quinet). Pentru activitatea sa culturală și diplomatică a fost ridicat în rang, de la comis la vel agă, în 1827. Un moment de izbândă al lui **A.**, sprijinit, în lupta contra tendințelor elenizante din învățământ, de Gh. Săulescu și Vasile Fabian, este deschiderea, la 28 martie 1828, a Școlii Normale și a Gimnaziului Vasilian, căruia i se adaugă, în 1832, un colegiu cu secții pentru bursieri. A contribuit la redactarea Regulamentului Organic, fiind secretarul delegației moldovene ce a susținut proiectul, la București și la Petersburg (1830). Sub conducerea lui se deschid școli „ținutale”, școli sătești și pentru minorități (armeni, evrei). În 1834 ia ființă primul institut de educație a fetelor din Moldova și, în 1841, școala de arte și meșteșuguri din Iași, completându-se, astfel, sistemul de instrucție conceput de el întru „propășirea” prin știință și cultură. Eforturile referendarului se văd încununate la 16 iunie 1835 prin inaugurarea Academiei Mihăilene, instituție de învățământ superior după model european, ce funcționa cu trei facultăți (filosofie, drept, teologie) și două cursuri „extraordinare”. Prin clasele de pictură și arhitectură, introduse la Academie, se anticipează crearea învățământului artistic. La 15 noiembrie 1836 se înființează Conservatorul Filarmonic–Dramatic prin strădania boierului Ștefan Catargiu, a spătarului Vasile Alecsandri, tatăl poetului, și a lui **A.**, ce va fi și profesor de declamație. Conservatoriștii dau spectacole cu piese de August von Kotzebue, prelucrate de **A.**, sau din dramaturgia originală a acestuia. Tot ei susțin la Iași prima reprezentație lirică în limba română cu opera *Norma* de Vincenzo Bellini, la 20 februarie 1838. **A.** a fondat la Iași, în 1832, Institutul Albinei pentru imprimarea de cărți și litografii. În același scop, va deschide o fabrică de hârtie la Piatra Neamț (Petrodava), în 1841. Tot în 1832 pune bazele Arhivelor Statului din Iași, instituție nouă, prețioasă pentru istoria națională, la direcția căreia s-a aflat până în 1849 și, scurt timp, în 1857 și 1858. Presa, ca factor de culturalizare în spiritul unui program de sorginte iluministă, este îndatorată mult lui **A.**, întemeietorul publicațiilor periodice din Iași. La 1 iunie 1829 editează „Albina românească”, prima gazetă politică și literară din Moldova, ce sugera din titlu o deschidere spre ambele principate. Cu o apariție întinsă pe două decenii, deși cu întreruperi și scăderi de formă și, de la un timp, concurată de periodicele lui Mihail Kogălniceanu, gazeta a fost susținută și de suplimentele: „Foaia oficială” (1832), „Alăuta românească” (1837–1838) – de interes literar, „Foaia sătească a Principatului Moldovii” (1839–1840, 1846–1851) și „Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie”. Trăsăturile „Albinei românești” vor fi conservate, cu riscul unor defazări și anacronisme în plan publicistic, de „Gazeta de Moldavia” (1850–1858) și „Patria” (1858–1859). **A.** a mai condus magazinele științifico-literare „Spicuitorul moldo-român” (1841), în ediție bilingvă pentru francofoni, și „Icoana lumei” (1840–1841, 1845–1846), titlu reluat și de săptămânalul scos în 1865 și 1866. A editat „Calendar pentru români” și suplimentul literar „Almanah de învățătură și petrecere” (1847–1869), important prin publicarea unei mari părți din opera proprie. Bogata colaborare la periodicele pe care le-a scos relevă preocupările

multiple ale lui **A.** pentru arhivistică, arheologie şi istoriografie (în care face operă de popularizare, uneori de pionierat, fără o documentaţie riguroasă de specialitate), pentru literatură şi toate genurile ei. Numeroase articole, multe nesemnate, conţin cronici literare şi artistice (despre spectacole muzicale şi teatrale din capitala Moldovei) – printre primele în epocă, cu valoare de document, intervenţii filologice în chestiuni controversate de limbă şi materiale pe teme politice. **A.** nu părăseşte, decât rar, tonul moderat, atitudinea conservatoare, vag conciliantă, a unui oficial dispus doar la reforme, în spiritul mai vechii generaţii iluministe. Om, prin excelenţă, al Regulamentului Organic şi devotat domnitorului Mihail Sturdza, el face faţă mai multor schimbări de regim, de la fanarioţi la dinastia regală. Ca structură şi formaţie intelectuală, apare depăşit la momentul 1848, deşi prin vastul său program de reforme cultural-patriotice pregătise atmosfera favorabilă mişcării revoluţionare şi formării generaţiei paşoptiste. Aceasta, deşi îndatorată înfăptuirilor lui, nu ezită să-l critice. **A.** însuşi, într-un moment de luciditate premonitorie, recunoştea ruptura de timpul său şi izolarea ce va urma (*Meditaţia unui îmbătrânit poet*, 1839). Pensionat sub Grigore Ghica, primeşte, după 1850, doar funcţii onorifice: membru în comisia de pregătire a expoziţiilor de la Londra (1851) şi Paris (1855), cenzor (1851–1856) şi director (iulie 1856 – ianuarie 1857) la Departamentul Cultului şi Învăţăturilor Publice. Momentul Unirii Principatelor îl găseşte în tabăra separatiştilor, contrazicând parcă scrierile în care militase pentru idealul României unite. În izolarea orgolioasă, tot mai accentuată, a bătrâneţii, se va fi resimţit de o tristeţe frustrantă la omiterea sa din proaspăt înfiinţata Societate Literară Română (1866), ulterior Academia Română. Spre sfârşitul vieţii, la 81 de ani, mai porneşte într-o călătorie, aproape simbolică, la Lvov, pentru recuperarea manuscriselor lui Ion Budai-Deleanu.

O conştiinţă de ctitor animă opera scriitorului, deprins a cultiva şi inventaria prolific, şi uneori prolix, toate genurile şi speciile literare; cele poetice – oda, imnul, elegia, sonetul, meditaţia, legenda şi balada, satira şi fabula –, alături de proză şi dramaturgie. O creaţie întinsă pe jumătate de veac îl face pe **A.** contemporan cu mai multe faze ale literaturii, de la „dimineaţa" anacreontică a poeziei române la lirismul clasicităţii, căruia, prin formaţie, temperament şi concepţie, i-a fost un exponent paradigmatic, de la explozia romantică, receptată de sensibilitatea sa artistică, la primele armonii preeminesciene. O ideologie literară explicată greoi, dar temeinic, în prefeţele volumelor tipărite, ca şi în risipa publicistică, trimite la ideea lui Giambattista Vico, teoretizată în romantism, privind întâietatea poeziei ca expresie spontană de „simţire", ca primă formă de creaţie a spiritului uman. Concepţia subsumează eticismul Luminilor, cultivând „virtutea" ca ideal şi finalitate, crezului clasicist ce se revendică nu doar de la latinitatea horaţiană, ci, în mod declarat, de la „modelul" poetic italian, suprem reper estetic, „imitat" tematic şi prozodic. Marcând o diferenţiere faţă de gustul vremii ce frecventa spiritul francez, **A.** introduce modele culturale italiene, atât din marea literatură: Dante, Ariosto, Tasso şi, mai ales, Petrarca, dar şi minori din Settecento (Vincenzo da Filicaja, Ludovico Savioli, Benedetto Menzini, Lorenzo Pignotti, Onofrio Minzoni) sau mai iluştrii Metastasio, Giuseppe Parini, Ugo Foscolo, Vittorio Alfieri, Vincenzo Monti. Motive şi teme literare, simple influenţe sau îndepărtate localizări, prelucrări apropiate originalului sau traduceri propriu-zise dezvăluie surse şi filiere ale culturii scriitorului (completate de excerptele făcute de acesta şi de lista bibliotecii sale): Antichitatea greacă (Anacreon, Moschos din Siracuza, Bion din Smirna) şi latină (Horaţiu, Catul, Properţiu), Renaşterea italiană, clasicismul francez (Boileau, La Fontaine), preromantici (Ossian, Gray, Gessner, Florian), romantici (Goethe, Schiller, Byron, Lamartine, Victor Hugo), scriitori din literatura slavă, apropiată formaţiei galiţiene a lui **A.** (Adam Mickiewicz, Jan Krasicki, Vasili Jukovski), sau corespunzători perioadei vieneze – August von Kotzebue, H. Zschokke. Rezultă o operă literară în care intertextualitatea se insinuează permanent, dar originalitatea scriitorului se impune; el captează teme, idei, şabloane literare şi le topeşte formal, le „naţionalizează". Artizan trudnic al limbii române, pe care o mânuia cu dificultate, **A.** îşi proiecta singur instrumentarul poetic, lucrând, din 1813, la un *Rimario moldavo*, dicţionar de rime şi îndreptar de versificaţie. Obsesia limpezirii filologice îi însoţeşte opera, adunând într-un „vocabulari" – la finele primei ediţii de poezii (1836) – arhaisme şi neologisme, nume proprii şi o importantă terminologie literară, cu definiţia speciilor poetice, vizând aceeaşi preocupare de a oferi reguli clasice de urmat. Începuturile poetice ale lui **A.** au fost „uitate" în

manuscrise – cel mai compact fiind *Alăuta a lui Alvir Dachienu* (1819–1820) – de poetul-editor devenit un personaj oficial, chiar aulic, incompatibil cu revărsarea sentimentală a „cântecelor" de tinereţe. Scrise sub influenţa literaturii anacreontice şi a curentului arcadic, idilele pastorale, inspirate de muze artificiale (Filide, Silvia, Tirsi), având o imagistică bucolică şi convenţională, se contaminează de lirismul autohton al cântecelor de lume, de „alăută". Nu lipsesc tânguirile la modă, suferinţele afectate, patimi exagerate („urgia" amorului), şantajul sentimental („dorita moarte"): *Rugă către Amor*, *Cântec* [*O, suspine arzător*], [*Ah, viaţă plin de jele*] ş.a. O surprinzătoare *Meditaţie* din 1821, de fapt traducerea celebrei *L'Isolement* (1820) de Alphonse de Lamartine, rămâne o mostră de sincronism asachian, fără ecou în plan literar. Piesele de rezistenţă ale liricii erotice ale lui **A.** stau sub semnul sonetului petrarchist, ce inspiră, până la pastişă, ciclurile compuse la tinereţe, în italiană, *La Leucaide* şi *Raccolta delle Poesie*, asupra cărora poetul va reveni în variante româneşti, originale, mature. Iubirea, într-o viziune platonică, ia forma unei prietenii spirituale ce tinde spre eternizare. Sentimentul melancoliei, poetizat prima oară de Petrarca, se regăseşte la **A.**, ce avansează, câteodată, acorduri preeminesciene, ca în *Dorul întâlnirei* sau în *Alvir către a sa miniatură* („şi mie lin luceafărul/ Din ceri va să-mi străluce,/ Când dulce-a fi d-o patimă,/ Aminte a-şi aduce"). Vechea Romă, dar şi splendorile Italiei moderne sunt beatificate poetic în compoziţii clasice: sonetul *Către Tibru* sau oda *La Italia*. Adoraţia peisajului sudic se răsfrânge în contemplarea măreţiei romane, a vestigiilor arheologice, transcrise într-o succesiune toponimică sonoră: Columna lui Traian – memento al nobleţei originilor, Capitoliul ş.a. Lirica ocazională – ode, imnuri, unele sonete şi meditaţii – înregistrează evenimentul istoric şi cultural, reuşitele constructive şi civilizatorii. Îndemnul programatic şi militant din *Prolog. La Patrie* (1836) propovăduieşte funcţia melioristă a artei şi a cunoaşterii în transformarea obştii. În ton oratoric sau encomiastic sunt marcate etapele importante ale propăşirii naţionale: *La moldoveni. La restatornicirea domnilor pământeni. 1822, La introducerea limbei naţionale în publica învăţătură, Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova, Paladiul moldovenilor* (la inaugurarea Academiei Mihăilene). Poezia patriotică nu rămâne doar declamativă şi conjuncturală, ci resuscită, alteori, figuri alegorice, clasicizante: motivul „bărcii", „luntrea", „vasul patriei plutitor" – preluat din Horaţiu. Spiritul religios şi sentimentalismul preromantic se întâlnesc în meditaţia asupra morţii din poezia sepulcrală a lui **A.**, unde conştiinţa deşertăciunilor lumii este îndreptată spre sensul faptelor şi al virtuţilor ce se transmit urmaşilor, iar nelinişteа extincţiei este atenuată de pietatea creştină: *La moartea părintelui meu*, *Mormântul*, *Holera în Moldova*. Alteori poetul adoptă modele celebre – *Elegie scrisă pe ţinterimul unui sat* (după Thomas Gray, prin intermediarul francez al lui M.-J. Chénier), cu o apostrofă originală împotriva nobilimii. Durerea părintelui este proiectată în două „viziuni" consolatoare, *Fiicei mele Eufrosina* (transpunere după Petrarca) şi *Eufrosina. Viziune pe râpele Ozanei*, cu ascendenţă literară în elegia lui Goethe, *Euphrosyne*, şi în versificaţia populară. Circulaţia motivelor romantice din literatura europeană şi „programele" naţionale de la 1840, ce promovează originalitatea, istorismul, tradiţia folclorică, impulsionează filonul epic la **A.**, care se îndreaptă spre balade şi legende. Tema trecutului, a eroismului medieval şi a strămoşilor războinici este introdusă de un „cânt osianic" – *Milian şi Dina*. Balada Ştefan cel Mare înaintea cetăţei Neamţu amplifică retoric – într-un crescendo dramatic şi cu o „morală" patriotică – un episod preluat din Dimitrie Cantemir, consacrat ulterior de Dimitrie Bolintineanu. Într-o epocă de mitizări romantice **A.** tinde spre crearea unei mitologii naţionale (în registru poetic şi fantezist), unind zeităţi eline şi tradiţii populare româneşti. Mitul etnogenezei, al întemeierii neamului, din *Dochia şi Traian* (transpus destul de prozaic, dar cu euritmii populare), trimite la sacrificiul simbolic al fiicei lui Decebal pe muntele sacru Pion (Ceahlău). În *Turnul lui But*, una dintre cele mai valoroase balade ale lui **A.**, sunt asimilate motive romantice europene – din *Lenore* a lui A.G. Bürger sau din *Fuga* lui Adam Mickiewicz – şi bogate elemente folclorice româneşti. O atmosferă fantastică învăluie cavalcada nocturnă, tenebros-macabră, a perechii fantomatice, Ana şi But, spre muntele Pion. Legendele *Jijia* şi *Sirena lacului* cultivă misterul şi toposul romantic al poeziei „lakiştilor". În Jijia se ascunde „schitul cufundat" (contaminare a motivului „cetăţii scufundate" sau *Oraşul în mare*, la E.A. Poe), în care s-au salvat de pângărire fecioarele-călugăriţe. *Sirena lacului* (variantă a *Rusalkăi*) mizează pe credinţe străvechi despre metamorfozele între

FABULE

ВЕРСȢІТЕ

ДЕ

Г. АСАКІ,

МЪДȢЛАР АКАДЕМІЕЇ ДЕ РОМА ШІ А МАЇ МȢЛТОР СОЦІЕТЪЦЇ ѪНВЪЦАТЕ.

Ediцia a трiea, adъоцiтъ.

Iaшii.

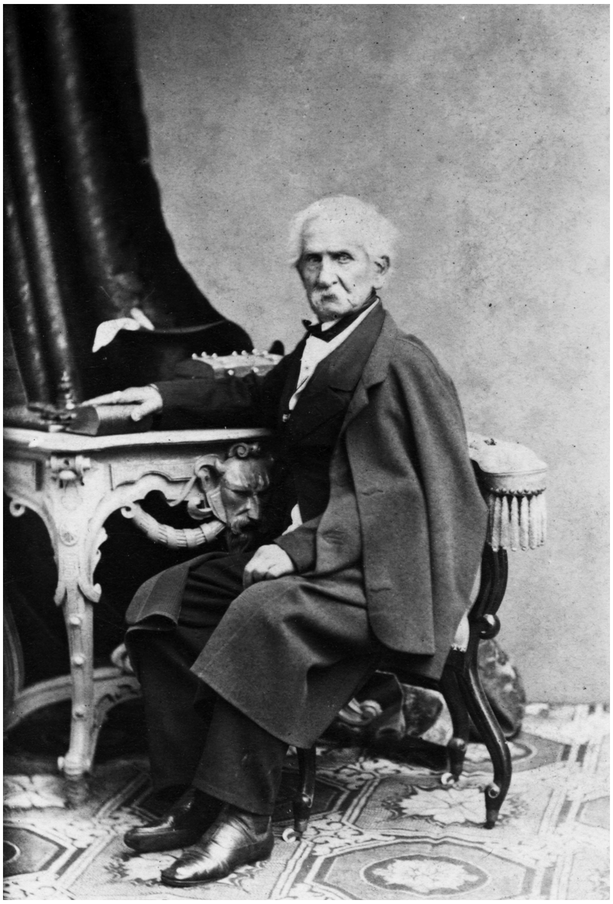
ІНСТІТȢТȢЛ АЛБІНЕЇ.

1844.

regnuri – zâna apelor, peşte, sirenă –, dar şi pe ideea sancţiunii aplicate bărbatului necredincios. În *Moşii* mântuirea sufletelor dezlegate, într-o panoramă a fantasticului nocturn: ateistul, paricidul, sinucigaşul, „vânzătorul patriei sale”, se face prin practici ritualice populare. Disciplina poetică şi virtuozitatea tehnică în prelucrarea motivelor universale ale romantismului îl apropie pe **A.** de capodoperă (*Turnul lui But*) şi suplineşte, alteori, vizionarismul său limitat şi imaginaţia cuminte. Motive universale cultivă şi poezia lui didactică, grupată în cicluri de fabule retipărite în mai multe ediţii (1836, 1844, 1862). Nu inventivitatea „fabulografului” (termenul îi aparţine) primează, ci apelul la modelele clasice ale genului, în special La Fontaine, dar şi Fedru, Lorenzo Pignotti, Florian şi Krîlov, care servesc acţiunea moralistului. Sub vălul alegoriei sunt atacate vicii general-umane şi sociale, „străinomania” ce bântuie epoca. Pervertirea cosmopolită a educaţiei duce la inadaptare (*Castorii*), iar impostura provoacă răsturnarea valorilor (*Momiţa la bal masché*). Satirele, la rândul lor, sunt imitaţii: epigrama după Marţial, *Satiră asupra omului* după Boileau, iar după I. Krasicki – *Soţia de modă*. Ultima satiră dezvoltă un scenariu dialogat, susţinut de tânărul conservator, repede depăşit de pretenţiile exorbitante ale capricioasei lui soţii şi de ritmul schimbărilor („Iaca-a doua zi începe cu reforma radicală”), impus la conacul de la ţară. În fabule şi satire nu lipsesc expresivitatea formală şi pitorescul lingvistic.

A. intră în istoria teatrului românesc odată cu prima reprezentaţie scenică în limba română, în 1816, a pastoralei *Mirtil şi Hloe*. Reprezentaţia, cu o semnificaţie moral-educativă, s-a transformat într-un eveniment teatral şi patriotic de răsunet. Pentru crearea unui repertoriu, **A.** apelează la traduceri din Racine, Voltaire (*Alzira*), Goldoni (*Camarierul di doi stăpâni*), Vittorio Alfieri (*Saul*) sau din librete de operă (*Norma, Attila*). Prelucrările sale din August von Kotzebue corespund gustului epocii pentru dramele larmoaiante, pentru comediile şi vodevilurile acestuia, jucate, în 1837, la Conservatorul ieşean: *Lapeirus* (melodramă, în decor exotic, despre căpitanul La Péyrouse), *Fiul pierdut, Văduva vicleană sau Temperamentele, Contrabantul sau Întunecimea de lună* şi *Sărăcie şi fudulie*. Originalitatea, ce se observă în unele elemente de localizare a subiectelor, se afirmă, apoi, în prefeţe, prologuri, „cântecele” (pe muzica unor arii celebre) şi în comentarii publicistice despre rolul acestor spectacole în impunerea limbii române, în „declamaţie”. **A.** debutează în literatura dramatică originală în 1834 cu scenete ocazionale, festiviste: *Serbarea păstorilor moldoveni* şi *Dragoş, întâiul domn suveran al Moldovii*. Valorifică filonul teatrului istoric într-o serie de piese scrise cu o imaginaţie dramatică precară, dar cu mesaj patriotic: *Petru Rareş*, *Voichiţa de Românie* (1863) – un simbol „unionist” ce răzbate din vălmăşagul Evului Mediu, *Elena Dragoş de Moldavia* (1863) – o dramă a luptelor de succesiune la Curtea lui Ivan al III-lea, şi *Petru I, ţarul Rusiei la Iaşi* (1868) – un episod schematic după D. Cantemir. Petru Rareş este subiectul a două drame istorice, una jucată în 1837, cealaltă tipărită în 1853 şi în 1863. Piesa reprezentată are o valoare documentară, ca prima dramă istorică românească, dar şi mai multă relevanţă dramatică. Ea este construită pe conflictul clasic dintre sentiment şi datorie, între dorinţa de răzbunare a bătrânului Căliman împotriva lui Petru Rareş şi ajutorul dat de oştean în luptă. O reuşită tipologică este Malaspina, intrigantul de speţă romantică. *Turnul Butului* (1863) este o dramă hibridă, ce amestecă

medievalităţi (lupta lui But la Marienburg, dispute cavalereşti) şi „tradiţii poporane", departe însă de valoarea artistică a baladei. Scenetele comice ocazionale *Înturnarea plăieşului din Anglia* (1851), ce absoarbe textul idilei *Piatra Teiului* (în care jucase şi Matei Millo), şi *Ţiganii* (1856, la momentul dezrobirii lor), care aduce un personaj insolit de ţigan bucătar trecut prin civilizaţia Parisului, sunt menite a risipi prejudecăţi sociale. Preocupat să servească un repertoriu naţional, **A.** compune, eclectic, pastorale idilice, cu aer desuet şi interstiţii de agrement, şi drame istorice, ce preiau elemente de recuzită romantică (efecte tari, deghizări), amestecă monologuri prea ample şi dialoguri fără savoare, declamate de personaje artificiale. Pe de altă parte, în contextul literaturii române, nuvelele lui **A.** par chiar la data apariţiei – în 1859 iese ediţia în limba franceză, în 1867 cea în limba română – depăşite şi greu clasabile. Pentru prozatorul îmbătrânit, aceste scrieri ample sunt mărturia unei mutaţii estetice, contorsionate şi dificile, de adaptare la doctrina romantică. Dorind a da un „uric strălucit", desprins din „negura mitologiei şi a alegoriei", el urmăreşte istoria Moldovei în cronologia evenimentelor semnificative, centrate în jurul unor personaje cu încărcătură mitică – *Dragoş, Alexandru cel Bun, Svidrighelo, Elena Moldovei, Valea Albă, Bogdan Voievod, Petru Rareş, Mazepa în Moldova, Ruxanda Doamna* ş.a. Inserează în prozele sale largi excursuri informative (în care erorile nu lipsesc), veritabile „fişe" enciclopedice, extrase din cronici şi istoriografia străină (polonă, rusă), ce instruiesc în istoria Moldovei şi a popoarelor vecine. Documentaţia ostentativă nu devine artă şi, în lungi pasaje juxtapuse în ţesătura narativă, intenţia artistică pare absentă. Inventivitatea epică, redusă, reclamată de senzaţionalul subiectelor istorice, este stimulată de imaginarul legendar şi de poetica romantică. O Moldovă pastorală, a unui timp legendar, este „bruscată" de intervenţia „arheologului" **A.**, ce caută urme antice şi sfârşeşte în elucubraţii etimologice (Prutul provine din Brutus, lacul Brateş din Brutis, movila Găiatei din Gaeta). Moldova arhetipală, a genezei prin exodul din Maramureş în „Dacia Transalpină", este figurată în nuvela *Dragoş.* Ev Mediu contaminat de trăsături occidentale: cavalerism, eros spiritualizat, frenezie religioasă, care se împărtăşeşte de virtuţi eroice, transpuse în romantism în slujba ideii patriotice. Ştefan cel Mare sau Petru Rareş

ţin discursuri pătrunse de mesianism romantic, presărate, însă, de sintagme paşoptiste („unirea compatrioţilor"). Petru Rareş, erou exponenţial şi cavaler fără prihană, este recunoscut, într-o scenă de suspans, semnalând justiţia imanentă a istoriei, drept „clironom" (moştenitor) al dinastiei „Dragoşizilor" (Muşatinii). Domni scelerați, ca Ştefăniţă Vodă, se folosesc de intriganţi criminali: Malaspina, Griti. Atinşi de demonism, eroi aventuroşi şi războinici bântuie prin Moldova până îşi vor împlini destinul: Svidrighelo sau Mazepa (subiect celebru prin Byron). Eroinele, Elena Moldovei (comparată cu Elena Lacedemona) şi Doamna Ruxanda, par proiectate în linii clasice, de n-ar fi semnul fatalităţii – frumuseţea ce atrage nenorociri. În nuvele notabile sunt pictura unor tablouri giganteşti („urgia" elementelor în furtună) sau fantezia detaliilor, descrise de un ochi rafinat (etalarea de daruri princiare, ceremonii nupţiale sau îndoliate, arsenalul crimei romantice). Nuvelele istorice ale lui **A.**, amestec nediferenţiat de erudiţie, elemente legendare cu ţinte mitice şi romanesc senzaţional,

sunt relatate linear, într-o compoziţie minimală, de un narator unic, surprins de pusee jurnalistice (vorbind, anacronic, de „republici", „deputaţi", „vot", „guvern naţional" ş.a.). Deşi valenţele artistice ale limbii scriitorului au fost totdeauna discutabile, **A.** apare bine orientat teoretic în dezbaterile filologice. Într-un *Referat asupra „Gramaticii" lui Gh. Săulescu* (1833), considera limba un bun comun al societăţii. Pentru îmbogăţirea ei, recomandă împrumuturi din limbile romanice şi resuscitarea arhaismelor, din fondul autohton al limbii vechi. Şi textele bisericeşti, unitare prin norma lor, pot fi valorificate de limba literară (*Omul literat*). Soluţiile propuse ar asigura unitatea etnică prin cea lingvistică, limitându-se ereziile filologice. În articolul *Câteva observaţii filologice* (1861) aducea argumente pentru folosirea unei ortografii bazate pe principiul fonetic, având ca model limba italiană. Dar limba operei sale prezintă multe inconsecvenţe ortografice şi un vocabular parţial rebarbativ, încărcat de cuvinte arhaice şi moldovenisme, grecisme şi bizare calcuri italo-latineşti. Pasionat de istorie şi de disciplinele auxiliare: epigrafia, genealogia, arheologia, **A.** a publicat numeroase broşuri despre figuri istorice româneşti, biografii ale unor cronicari şi un studiu cronologic dintr-o proiectată istorie a Moldovei (1865), după ce, mai devreme (1832–1833), tradusese *Istoria imperiii rosiene* de Ivan Kaidanov.

În balade și legende Asachi s-a străduit să înjghebeze o mitologie literară română bizuindu-se pe tradiția populară. Asta va fi și preocuparea lui Alecsandri. Însă viziunea lui Asachi e, intențional, mai grandioasă și în termeni clasici. El urmărește să determine punctele mitice din teritoriul moldav și să facă lista divinităților, spre a putea transporta în Dacia sistemul mitologic elen.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Poezii*, Iaşi, 1836; ed. 2 (*Culegere de poezii*), Iaşi, 1854; ed. 3 (*Culegere de poezii*), Iaşi, 1863; ed. îngr. şi pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908; *Fabule alese*, Iaşi, 1836; ed. 3 (*Fabule versuite*), Iaşi, 1844; ed. 4 (*Fabule... adăogită cu viaţa lui Esop*), Iaşi, 1862; *Dochia şi Traian dupre zicerile populare a românilor cu itinerarul muntelui Pionu*, Iaşi, 1840; *Petru Rareş*, I–II, Iaşi, 1853–1863; *Ţiganii*, Iaşi, 1856; *Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie*, Iaşi, 1859; *Notiţie biografică*, Iaşi, 1863; *Elena Dragoş de Moldavia*, Iaşi, 1863; *Turnul Butului*, Iaşi, 1863; *Voichiţa de Românie*, Iaşi, 1863; *Nuvele istorice a României*, I, ed. 3, Iaşi, 1867; *Culegere de fabule*, Bucureşti, 1895; ed. 2, Bucureşti, 1905; *Fabule*, I–II, Iaşi, 1896; *Nuvele istorice*, îngr. şi introd. P. V. Haneş, Bucureşti, 1915; *Dragoş*, Bucureşti, 1926; *Mazepa în Moldova*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, 1926; *Alexandru cel Bun*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, 1928; *Ruxanda Doamna*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, 1928; *Svidrighelo*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, 1928; *Valea Albă*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, f.a.; *Bogdan Voievod*, îngr. P. V. Haneş, Bucureşti, f.a.; *Scrieri literare*, I–II, îngr. şi pref. N. A. Ursu, Bucureşti, 1957; *Opere*, I–II, îngr. şi introd. N. A. Ursu, Bucureşti, 1973–1981; *Leucaida lui Alviro Corintio-Dacico*, tr., îngr. și introd. George Sorescu, București, 1974; ed. București, 1991; *Opere,* I-II, îngr. şi pref. F. Levit, Chişinău, 1991; *Ruxanda Doamna,* postfață Dan Horia Mazilu, București, 1992; *Scrieri literare*, pref. N.A. Ursu, Iași, 2005. **Traduceri:** August von Kotzebue, *Lapeirus,* Iaşi, 1837, *Fiul pierdut*, Iaşi, 1839, *Pedagogul*, Iaşi,1839; Florian, *Mirtil şi Hloe*, Iaşi, 1850; [*Traduceri*], în *Opere*, I, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *George Asaki*, București, 1890; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *14–17*, *45–47*, *106–110*, *178–187*, *190–196*, *276–282*, II, *212–214*, III, *120–125*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *34–43*, VII, *305–311*; C.I. Istrati, *Din trecutul nostru. Una sută de ani de când Asachi s-a dus la Roma*, București, 1909; Hélène Bacaloglu, *Preuves d'amour*, București, 1914, *1–52*; Densusianu, *Opere*, IV, *383–399*; D. Caracostea, *Izvoarele lui G. Asachi*, București, 1928; Claudio Isopescu, *Il poeta Giorgio Asachi in Italia*, Livorno, 1930; Ramiro Ortiz, *Gheorghe Asachi e il petrarchismo rumeno,* în *Varia romanica*, Florenţa, 1932; Lovinescu, *Opere*, III, *307–466*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *78–88*; D. Caracostea, *Le Préromantisme de G. Asaki*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *96–111*, *Ist. lit.* (1982), *94–110*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *18–28*; Popovici, *Studii*, II, *125–144*, *153–156*; H. Blazian, *Gh. Asachi*, București, 1956; I. Massoff, *Teatrul românesc*, I, București, 1961, *68–77*, *218*, *219*, *222–227*, *229–231, 514*; N.C. Enescu, *Gheorghe Asachi, organizatorul școlilor naționale din Moldova*, București, 1962; *Ist. teatr. rom.*, I, *169–173*; Brădățeanu, *Istoria*, I, *66–70*, *89–93*, *220–222*; F. Levit, *Gheorghe Asachi. Viaţa şi opera*, Chişinău, 1966; *Ist. lit.*, II, *354–372*; E. Pahonțu, *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova. Gh. Asachi și Gh. Panaiteanu*, București, 1967; Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români: Gheorghe Asachi (1788–1869)*, București, 1969; George Sorescu, *Gh. Asachi. Viața și opera*, București, 1970; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *143–144*, *155*, *189*, *200*, *210–211*, *214–215*, *219–220*, *222*, *257*; Păcurariu, *Clas. rom.*, *59–63*; Cornea, *Originile*, *320–343*; Piru, *Varia,* I, *52–60*; Al. Bistrițianu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, 1977, *107–153*; *Dicţ. lit. 1900*, *55–60*; Al. Zub, *A scrie și a face istorie*, Iași, 1981, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *223–234*, *244*; Tacciu, *Romant. rom.*, I–III, *passim*; Zaciu, *Viaticum*, *11–28*; Roxana Sorescu, *Gh. Asachi și mitul etnogenezei*, LL, 1984, 4; Al. Zub, *Între două lumi*, RL, 1988, 11; Cornea, *Aproapele*, *55–66*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *23–27*; Faifer, *Semnele*, *90–94*; Sorescu, *Bibliotecă, 200–202;* Manolescu, *Poeţi*, *7–22*; *Dicţ. esenţial*, *41–43*; Mircea Ghițulescu, *Teatrul pedagogic al lui Gheorghe Asachi*, CL, 2006, 10; Manolescu, *Istoria*, *158–166*; Călinescu, *Opere,* XII, *663*, *671–673*; Zamfir, *Panorama*, I, *119–128.* ***A.Sm.***

ASIMINEI, Constantin (20.VII.1894, Epureni, j. Vaslui – 31.I.1947, Galaţi), poet. Este fiul Marandei şi al lui Dimitrie Asiminei, ţărani. Urmează cursurile primare în satul natal, Gimnaziul „Anastasie Panu" la Huşi, promoţia 1912, şi Liceul ,,Gh. Roşca Codreanu" în Bârlad, terminat în 1916, întreţinându-se cu ajutorul meditaţiilor şi al unui stipendiu din partea primarului din Bârlad. După ce a absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene (1923), funcţionează ca profesor titular de filosofie şi pedagogie la Şcoala Normală din Huşi (unde este şi director) şi, începând din 1942, la Galaţi, ca inspector general al şcolilor. Activitatea la catedră l-a determinat să elaboreze manuale de aritmetică, geografie şi psihologie.

Debutul literar al lui **A.** se produce în revista ,,Gânduri bune" din Huşi, în 1915, cu poezia *Sub vişini*, colaborările continuând şi în numerele următoare. Ca elev, a fost membru al Societăţii Literar-Ştiinţifice ,,Stroe Beloescu" şi coleg de clasă cu viitorul filosof Nicolae Bagdasar. Mai publică versuri, proză, cronici şi articole (semnând uneori C.A., Const. As., C.A. Siminei, Const. Asiminei) în „Drum drept", „Neamul românesc", „Luceafărul", „Gazeta Transilvaniei", „Gazeta ţăranilor" (unde a fost şi secretar de redacţie), „Adevărul literar şi artistic", ,, Convorbiri literare" (unde a semnat cu pseudonimul C. Volbură), „Cuget clar" ş.a. Şi-a încercat condeiul şi pe tărâm dramatic, tipărind în 1915 piesa în două acte *Cea din urmă noapte de robie*. A mai semnat trei volume de poezii: *Visuri şi dureri* (1919), *Volbura* (1921) şi *Luminişurile anilor mei* (1937). Dintr-un amplu poem istoric (de fapt o încercare de epopee), intitulat iniţial *Apa trece, pietrele rămân*, apoi *Daciada sau Cântarea neamului românesc*, la care a lucrat unsprezece ani, nu i-au apărut, din cauza morţii premature, survenite în urma unei devastatoare suferinţe, decât unele fragmente în ,,Cuget clar", apreciate de Nicolae Iorga. Lirica lui **A.** atestă, prin diversitatea ei (elegii, ode, poeme, cântece în stil popular, pasteluri cu tentă sămănătoristă), un poet sensibil, exersat în arta versificaţiei, dar fără un timbru propriu, dominat, fără putinţă de scăpare, de diverse surse livreşti. Poeziile sale, ca şi încercarea neterminată a *Daciadei*, lasă să transpară spleenul unei vieţi de provincie apăsătoare, un loc ,,unde nu se întâmplă nimic", care îşi pune amprenta dezolantă asupra versului, în ciuda eforturilor poetului de a-l cosmetiza cu gingăşie. **A.** a lăsat în presă şi câteva traduceri din Victor Hugo, Paul Verlaine şi Rabindranath Tagore.

SCRIERI: *Cea din urmă noapte de robie*, Bârlad, [1915]; *Visuri şi dureri*, Huşi, 1919; *Volbura*, Bucureşti, 1921; *Luminişurile anilor mei*, Bucureşti, 1937, *Religia şi sufletul copiilor*, Huşi, 1935; *Filosofia baladei ,,Mioriţa"*, Bucureşti, 1942.

Repere bibliografice: Cezar Papacostea, *„Volbura"*, CL, 1921, 10–11; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *412–413*, VI, *80*; [*Constantin Asiminei*], ADLTR, Ş – 6, Ş – 24; Ion N. Oprea, *Huşul în presa vremii*, Iaşi, 2007, *222–223*; Adrian Butnaru, *Epureni. Timpuri şi oameni*, Iaşi, 2010, *293–296*. ***C.Bz.***

ASLAN, Edgar Theodor (3.II.1863, Iaşi – 2.XII.1918, Bucureşti), prozator, traducător. Este fiul Cleopatrei (n. Russo) şi al lui Theodor Aslan. A urmat liceul la Bucureşti, unde a absolvit şi Facultatea de Drept. A publicat schiţe, nuvele, prelucrări şi traduceri în „Convorbiri literare", „Peleşul", „Ateneul român", „România liberă", „Epoca", „Revista idealistă" ş.a.

A. e un analist, prozele lui din volumele *Foc de paie* (1896) şi *Marieta şi alte nuvele* (1912) vădind o nuanţată pătrundere psihologică. El are, de pildă, o bună intuiţie a sufletului infantil. Umorul, în aceste povestiri, e mai mult subînţeles, impulsurile satirice fiind dozate cu oarecare subtilitate. *Fiica lui Radu cel Frumos* (1905) este un roman de aventuri, plasat într-un cadru istoric real, populat de personaje care, cele mai multe, au existat aievea. Fără să manifeste o deosebită inventivitate, **A.** este totuşi un bun povestitor. Stilul are o patină de vechime, iar limba, îngrijită, plăcută, vădeşte cultură. Tragedia *Fernanda* („Peleşul", 1887–1888), cu o versificaţie destul de sigură, dar cu o intrigă ciudată, pare o traducere. Ca traducător, **A.** nu e preocupat de calitatea literară a textelor, versiunile româneşti pe care le realizează fiind destinate îndeosebi scenei. A tălmăcit din Sofocle (prin Jules Lacroix), Euripide (prin Ernest Legouvé), Shakespeare (tot după un intermediar francez), Racine, Molière, precum şi din François Coppée, Jules Lemaître, Jean-François Régnard, Armand Silvestre şi Eugène Morand, Georges Feydeau şi Maurice Desvallières, M-me Émile de Girardin, Eugène Scribe ş.a. În proză **A.** a tradus un volum de poveşti şi legende al lui Washington Irving.

SCRIERI: *Ielele*, București, 1892; *Foc de paie*, București, 1896; *Fiica lui Radu cel Frumos*, București, 1905; *Marieta și alte nuvele*, București [1912]. **Traduceri:** P.-J. Barbier, *Vinceneta*, București, 1888; Sofocle, *Oedip rege*, București, [1894] (în colaborare); Racine, *Împricinații*, București, 1901; Euripide, *Medeea*, București, 1907; Washington Irving, *Povești și legende*, București, 1909.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *Sofocle, „Oedip rege"*, AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1894–1895; Predescu, *Encicl.*, *55*; Nicolae Șerban, *Racine en Roumanie*, București, 1940, *126–131*; *Dicț. lit. 1900*, *60–61;* Sturdza, *Familiile, I, 143, 636–637.* ***F. F.***

ASLAN, Isaia C. (14.III.1888, Focșani – 15.X.1965, București), dramaturg, publicist. Este fiul Dinuței și al lui Chircor Aslan, comerciant. După absolvirea Liceului Unirea din Focșani, face studii juridice, devenind avocat în București. În timpul refugiului la Iași scrie, în 1917 și 1918, piesa *Odinioară*, urmată de comedii și texte de revistă. Din 1923 este membru al Societății Autorilor Dramatici Români, iar din 1941 al Societății Scriitorilor Români. Publică versuri în revista „Duminica", unde, elev fiind, a debutat în 1905, apoi în „Revista idealistă", „Viața literară", „Convorbiri critice", „Timpul", „Universul literar", „Teatrul de mâine" (Iași), „Adevărul literar și artistic", „Lupta", „Gazeta femeilor". A fost redactor și cronicar teatral la revista „Rampa" (1911–1912), unde semna și Conu Leonida. Poeziile lui, fluente în versificație, conțin accente moraliste și notații sentimentale. În publicistica teatrală, în cronici și în interviuri, pledează pentru un repertoriu național, nuanțează condiția criticului dramatic și reține înnoirile aduse de teatrul modern. Un eveniment teatral ca spectacolul *Hamlet* cu Tony Bulandra în rolul principal concentrează virtuțile cronicarului. Reflectând la arta actorului, **A.** conturează portretele unor mari artiști ai epocii: Marioara Voiculescu, Maria Filotti, Constantin Nottara, G. Ciprian ș.a.

Poemul dramatic *Odinioară* (1919) descinde din tradiția basmelor versificate și îmbină elemente de feerie cu cele provenite din teatrul istoric. Încetinită de numeroase tirade, eroice sau sentimentale, acțiunea dramatică se precipită spre final, cumulând răpiri, travestiuri, lovituri de teatru. Unele contradicții tipologice nu ocolesc figurile principale, altminteri bine individualizate: blândețea împăratului se transformă în megalomanie sangvinară, sfetnici frivoli și verbioși se comportă eroic ș.a. Piesa, pusă în scenă de Constantin Nottara în stagiunea 1920–1921 la Teatrul Național din București, s-a jucat și la Craiova. Cea mai cunoscută comedie a lui **A.**, și singura tipărită, în 1938, rămâne *Glumele destinului*, montată de Ion Șahighian la Studioul Teatrului Național din Capitală, reprezentată la Cluj, Iași și Timișoara, dar și în Germania. Folosind pigmentul de autenticitate al unui fapt divers, autorul combină elemente ale comediei de situație și de moravuri cu cele de farsă bufă și vodevil pentru a satiriza pe cei ce vor să provoace destinul în mod artificial. Fără semnificație dramatică deosebită, cele patru „tablouri" impun o tipologie de pitoresc provincial, într-o desfășurare scenică alertă. Calități de comediograf vădesc și revistele teatrale ale lui **A.**: *Țara lui Hübsch*, jucată în 1919, *Carul statului* (1923), *Gura lumii* ș.a. Ironia, gluma șfichiuitoare din cuplete ținteau realitățile zilei: demagogia politicienilor, lăcomia îmbogățiților de război ș.a. **A.** a dat bune traduceri din teatrul lui Edmond Rostand, respectând spiritul galic și metaforismul avântat al originalului. Un fragment din *Cyrano de Bergerac* s-a publicat în presă în 1916, iar *L'Aiglon* (*Puiul de vultur*), tradus în 1921, a fost reprezentat în 1923 de Compania Bulandra.

SCRIERI: *Odinioară*, București, 1919; *Cuplete din revista „Țara lui Hübsch"*, București, 1919; *Glumele destinului*, pref. Teodor Scarlat, București, 1938.

Repere bibliografice: A.B. [Al. Busuioceanu], *„Odinioară"*, „Dacia", 1919, 281; F.A. [F. Aderca], *Cronica dramatică*, CN, 1923, 29; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contemporan*, București, 1927, *13–16*; Ion Anestin, *„Glumele destinului"*, TIL, 1938, 1023; Dem. Theodorescu, *„Glumele destinului"*, CU, 1938, 3167; Romicus [Romulus Seișanu], *„Glumele destinului"*, U, 1938, 70; Ion I. Cantacuzino, *„Glumele destinului"*, BVS, 1938, 313; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *641*, *Ist. lit.* (1982), *722*; Massoff, *Teatr. rom.*, VIII, *176, 194, 214.* ***A.Sm.***

ASLAN, Theodor (8.I.1837, Iași – 12.I.1899, București), traducător. Este fiul Elenei (n. Hurmuzachi) și al paharnicului Teodor Aslan. De profesie avocat, **A.** a făcut studii universitare la Paris. În țară, a fost aghiotant al domnitorului Alexandru Ioan Cuza. După ce în 1868–1869 activase în comitetul care administra Teatrul de la Copou, între anii 1871 și 1876 i se încredințează conducerea Teatrului Național din Iași și, chiar dacă nu găsește întotdeauna cele mai bune soluții, se dovedește un director întreprinzător:

decide împrospătarea trupei, inaugurează o stagiune de operetă cu care repurtează un mare succes de public, aduce maşinişti şi decoratori din străinătate, dar angajează şi o trupă franceză, ceea ce stârneşte nemulţumirea unor actori, şi aşa afectaţi de situaţia materială precară. Căsătorit cu Cleopatra Russo, sora scriitorului Alecu Russo, **A.** era unchiul actorului Petre Sturdza.

Teatrul, pentru **A.**, reprezintă o „oglindă fidelă" a realităţii, un mijloc eficient şi agreabil de a înrâuri moravurile şi „a iscusi mintea". În ce priveşte interpretarea scenică, el se declară împotriva oricăror excese, cerând actorilor un spor de naturaleţe. Susţinător al traducerilor, menite să compenseze lacunele din repertoriul original, **A.** înţelege să-şi pună teoria în practică. Astfel, transpune în româneşte piese de Victor Hugo, A. D'Ennery, Victorien Sardou, Henri Monnier, Édouard Pailleron, Philippe Dumanoir, Eugène Scribe şi Mélesville, Théodore Barrière şi Léon Beauvallet, dar în special vodeviluri de Eugène Labiche, Delacour, François-Antoine Jolly, Paul-Bernard Rosier, Paul Siraudin, Gustave Vaez, Varin ş.a. Lăsate în manuscris, multe se păstrează la Arhivele Statului din Iaşi. A mai transpus libretele unor opere şi operete.

Traduceri: [Autor neidentificat], *Coaliţia*, Iaşi, 1860; A. Ghislanzoni, *Celesta*, Bucureşti, 1891.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, II, *352–358, 364–368*; *Dicţ. lit. 1900, 61–62;* Sturdza, *Familiile, I, 143.*

F. F.

ASMODEU, revistă umoristică apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 14 martie la 30 septembrie 1871 şi de la 24 martie la 2 iunie 1874. Deşi nu există indicaţii precise asupra redactorului sau a redactorilor, **A.** pare să facă parte din seria publicaţiilor satirice ale lui N.T. Orăşanu, semnatar al majorităţii textelor, mai ales cu pseudonimul Nicor. Datoria unui jurnal umoristic, se arată în *Profesiunea de credinţă*, este de a sancţiona viciile şi ridicolul cu ajutorul râsului. Săgeţile satirice sunt îndreptate împotriva Palatului şi a reacţiunii politice, ţintele obişnuite ale lui N.T. Orăşanu. Politicienii junimişti (P.P. Carp, Titu Maiorescu) şi liberalii (Ion Ghica) sunt criticaţi deopotrivă. Junimismul („noua direcţie negruţiană în literatură") este, de asemenea, atacat. Revista are şi o rubrică intitulată „Mofturi politice, sociale şi de tot felul", la care, probabil, a colaborat I.L. Caragiale, ca şi la rubricile „Asmodii" şi „Cronica". ***R.Z.***

ASOCIAŢIA CULTURALĂ INTERNAŢIONALĂ A ETNIEI ROMÂNE (ACIER), societate înfiinţată la Viena în 6 septembrie 1983, cu prilejul reuniunii intelectualilor români de peste hotare la simpozionul internaţional multidisciplinar „Românii – apărătorii Europei". Preşedinte este Mihail Steriade, iar copreşedinte Augustin Orajensek (preşedintele comunităţii românilor din Austria). După cum se afirmă în mesajul şi în statutul noului for, asociaţia, neangajată politic, „a fost înfiinţată în scopul păstrării, afirmării şi răspândirii valorilor spirituale şi naţionale create de români de-a lungul timpului, apărării acestora faţă de oricare încercare de a le falsifica sau interpreta în mod denaturat, menţinerii specificului românesc în rândul originarilor din România, sprijinirii comunităţilor laice şi religioase". Se are în vedere realizarea „unor activităţi demne de renumele înaintaşilor", „de prestigiul şi capacitatea creatoare a intelectualităţii româneşti". Printre punctele esenţiale din programul pe anii 1983–1984 figurează, de pildă, sărbătorirea a 65 de ani de la realizarea Marii Uniri şi a 125 de ani de la Unirea din 1859, comemorarea a cincizeci de ani de la moartea lui Vasile Goldiş şi a două sute de ani de la răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan, ridicarea unui monument dedicat lui Dinu Lipatti la Geneva, organizarea unui simpozion, la Toronto, cu tema *Contribuţia etniei româneşti la dezvoltarea culturii canadiene*, în sfârşit editarea, sub egida asociaţiei, a unor lucrări ştiinţifice destinate afirmării pe plan internaţional a istoriei, culturii şi spiritualităţii româneşti. Atenţia se îndreaptă îndeosebi către activarea şi susţinerea românilor din diaspora şi mai puţin pentru sprijinirea românilor din ţară. Între cărţile publicate poate fi citată o lucrare a lui Nicholas Bucur (membru în comitetul de conducere), *Adevărul despre Transilvania*. Cu prilejul şedinţei de analiză a activităţii în perioada 1983–1984, se organizează la Viena, în iunie 1984, simpozionul internaţional „Ştefan cel Mare" şi se hotărăşte sărbătorirea centenarului naşterii scriitorilor V. Voiculescu şi Panait Istrati, precum şi a o sută de ani de la apariţia revistei „Tribuna". Suspiciunea faţă de conlucrarea conducerii asociaţiei cu oficialităţile române, pe de o parte, dar mai ales animozităţile create de dorinţa acesteia de a-şi subordona toate nucleele române din străinătate, pe de altă parte, au condus la izolarea ei treptată şi, în cele din urmă, la autodizolvare. ***I.O.***

ASOCIAŢIA CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ, organizaţie înfiinţată la Madrid în 1957 din iniţiativa unui grup de scriitori şi intelectuali români din exil: Ion Protopopescu, George Uscătescu, Vasile Iasinschi, Vladimir Petrovici, Aureliu Răuţă, Mihai Florin Enescu, Vintilă Horia şi Horia Stamatu. Adunarea constitutivă din 15 aprilie 1957 a alcătuit statutul şi a ales comitetul de conducere, din care, iniţial, au făcut parte, între alţii, scriitorii Vintilă Horia, Horia Stamatu, George Uscătescu şi Aureliu Răuţă. Activitatea este prioritar culturală, dar nu lipseşte din preocupările asociației interesul pentru situaţia generală a României. În adunarea constitutivă s-au stabilit atribuţiile principale, menite să contribuie la continuitatea şi dezvoltarea culturii româneşti în lume şi la menţinerea şi strângerea relaţiilor tradiţionale dintre cultura română şi cultura lumii libere. Totodată, societatea îşi propunea să coopereze la acţiunea de valorizare a poziţiei româneşti în context european, prin demersuri destinate opiniei publice internaţionale şi forurilor competente, în care să se insiste asupra importanţei deosebite pe care o reprezintă libertatea şi suveranitatea României pentru Europa, ținând seamă de schimbările de structură din sistemul comunist din România; în fine, dezideratul foarte important de a-şi aduce propria contribuţie la eforturile de unificare spirituală a românilor: „Scopul nostru nu este de a realiza o himerică unire între toţi românii din exil, nici acela de a ascunde sub o formă spirituală macroscopice intenţii politice şi nici acela de a servi drept trambulină ambiţiilor personale ale unuia sau altuia [...]. Singurul gând care ne animă e acela de a aduce o fărâmă de lumină şi de origine românească în întunericul de tentaţii şi de îndoieli care ne înconjoară [...]. Apele se vor linişti mai curând sau mai târziu, însă din marele cataclism vor supravieţui numai valorile care vor fi ştiut să reprezinte esenţa permanentă a neamurilor. Aceasta e de ordin cultural şi nu politic". Prin statut s-a stabilit înfiinţarea unui cerc de studii şi cercetări, având obligaţia să elaboreze programul de activitate, să organizeze o arhivă documentară şi să editeze „Buletinul Asociaţiei Culturale Româneşti", al cărui prim număr a apărut tot în 1957. Prima acţiune de răsunet a fost „Săptămâna românească", desfăşurată între 10 şi 17 mai 1957 la Madrid, la care au participat prinţul Nicolae şi principesa Ileana. Mese rotunde, conferinţe pe diverse teme, concerte au constituit programul „săptămânii" care, de asemenea, a cooptat dintre personalităţile prezente şi alţi membri – Mircea Popescu, St. Teodorescu, Gh. Racoveanu, Virgil Mihăilescu, D.C. Amzăr ş. a.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, *1093–1094*. ***M.P.-C.***

ASOCIAŢIA FRANŢA–ROMÂNIA – ASSOCIATION FRANCE–ROUMANIE, organizaţie înfiinţată la Paris la 10 mai 1945, ca o instituţie de prietenie şi solidaritate pentru susţinerea şi promovarea culturii celor două ţări. Iniţiatorii aparţin unui cerc de personalităţi franceze şi de intelectuali români stabiliţi în Franţa. În principal, activitatea asociației consta în organizarea de conferinţe şi spectacole şi avea drept scop final – cum se specifica în statutul ei – susţinerea unui complex program editorial din care nu lipsea publicarea de reviste culturale. Preşedintele asociaţiei a fost ales M.J. Paul-Boncour, iar printre vicepreşedinţi se număra şi Elena Văcărescu, secretar general fiind M. Darras. Din comitetul de conducere făceau parte C. Levaditti, Traian Vuia, Francisc Jourdain şi Mario Roques. **A.F.-R.** dispunea de patru secţii, structurate în conformitate cu specializarea membrilor săi fondatori: grupul politic, grupul universitar, grupul scriitorilor şi artiştilor, grupul oamenilor de presă, toate antrenate în stabilirea de relaţii culturale cu România. De o largă audienţă s-a bucurat ciclul de conferinţe şi prelegeri cu privire la literatura română susţinut de Mario Roques, în cadrul celei de-a doua secţiuni a asociaţiei, la sediul acesteia din Rue de Vézelay 16 Paris. Alt ciclu de prelegeri a fost consacrat problemei Transilvaniei, istoricului şi specificităţii sale esenţial româneşti, concomitent cu discuţiile purtate în jurul Păcii de la Paris după cel de-al Doilea Război Mondial. Pe parcursul activităţii sale, din 1946 până în toamna lui 1947, **A.F.-R.** a publicat „Cahiers France–Roumanie", de fapt un buletin informativ, dar şi un mijloc de reproducere fragmentară sau abreviată a celor mai semnificative conferinţe sau prelegeri ce s-au ţinut în cadrul manifestărilor organizate de secții. Inge Katharina Binder apreciază că publicaţia „Cahiers France– Roumanie" a avut „o înaltă ţinută şi un înalt nivel în tot cursul existenţei" (*Exilul ca experienţă culturală. Asociaţii şi instituţii româneşti în Apus. 1945–1989*, Münster, 1993). **A.F.-R.** îşi încetează practic activitatea în anul 1949, odată cu apariţia Centrului Român de Cercetări de la Paris, instituţie culturală mult mai complexă, ce i-a preluat în bună măsură şi la un nivel superior dezideratele. ***N.F.***

ASOCIAŢIA LITERARĂ A ROMÂNIEI, societate înfiinţată la Bucureşti în 1845 în scopul încurajării literaturii naţionale. Procesul verbal de constituire, datat 14 februarie şi alcătuit de Nicolae Bălcescu, a fost iscălit de Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, C.A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, I. Em. Florescu, Cezar Bolliac, Ştefan Golescu, C.G. Filipescu, Ioan Voinescu II, Al. G. Golescu, A.T. Laurian, care pot fi consideraţi membri întemeietori. Societatea a luat naştere din iniţiativa cercurilor revoluţionare muntene. Se pare că la adăpostul ei activa şi asociaţia politică secretă Frăţia. Organizarea a fost pregătită îndelung, atât prin încercarea de constituire a unei societăţi literare în 1836, cu aproape aceiaşi membri, cât şi prin întruniri sporadice anterioare anului 1845. În asociaţie nu a fost acceptat, deşi se pare că la unele lucrări pregătitoare a participat, Ion Heliade-Rădulescu. Din Moldova au fost invitaţi Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, C. Negri şi Gh. Asachi, iar din Transilvania – G. Bariţiu, Timotei Cipariu şi Pavel Vasici. În 1846 sunt cooptaţi ca membri Iancu Văcărescu, Radu Rosetti, C.N. Brăiloiu, Ioan Voinescu I, Grigore Alexandrescu, iar în 1847 Florian Aaron, I.D. Negulici, Petrache Poenaru, C. Moroiu, Ştefan Ferechide, I.A. Filipescu. În 1847 asociaţia şi-a reorganizat structura şi, probabil pentru a se pune la adăpost de suspiciuni, a acceptat patronajul domnitorului Gheorghe Bibescu. Un obiectiv important a fost să înlesnească tipărirea de cărţi în limba română, încurajându-se astfel activitatea autorilor originali şi a traducătorilor. S-a cumpărat şi o tipografie, vândută apoi lui C.A. Rosetti şi lui Enrich Winterhalder, care au imprimat unele dintre tipăriturile societăţii. Au apărut, astfel, cu sprijinul societăţii, volume de poezii de D. Bolintineanu şi Iancu Văcărescu, *Meropa* de Voltaire în traducerea lui Grigore Alexandrescu, un manual şcolar (*Prietenul tinerimii*) tradus de C.A. Rosetti şi E. Winterhalder. Se plănuia tălmăcirea unor scrieri de A.G. Baumgarten, Cesare Beccaria, Silvio Pellico. Au fost sprijiniţi băneşte, pentru a putea traduce, Radu Rosetti, I. Brezoianu, N.D. Racoviţă şi, pentru scrieri originale, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Ştefan Golescu, C. Bălcescu. Asociaţia a făcut cea dintâi încercare, la noi, de organizare a retribuirii scriitorilor şi traducătorilor, pas important pe calea profesionalizării acestor îndeletniciri. În întruniri s-a discutat problema înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin, unii membri scriind numai cu litere latine. În 1847, sub patronajul asociaţiei, în mod deosebit al lui I. Ghica, apare publicaţia „Album ştiinţific şi literar", concepută ca o continuare a „Propăşirii". Cunoscută uneori şi sub denumirea Asociaţia pentru Înaintarea Literaturii, societatea a fost un însemnat mijloc de creare a unui spirit literar unitar în Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, contribuind totodată şi la pregătirea atmosferei revoluţionare dinainte de 1848.

Repere bibliografice: *Statutele Asociaţiei Literare a României*, în *Anul 1848 în Principatele Române*, I, Bucureşti, 1902, *44–61*; *Dicţ. lit. 1900, 62*; Cornelia Bodea, *1848 la români*, I, Bucureşti, 1998, *285–286*. ***D.M.***

ASPRO (ASOCIAŢIA SCRIITORILOR PROFESIONIŞTI DIN ROMÂNIA), organizaţie profesională scriitoricească fondată la 11 iulie 1994, activă îndeosebi în primul deceniu de la înfiinţare. Dintre membrii fondatori, majoritatea aparţin generaţiilor ’80 şi ’90 – de la Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun şi Mircea Cărtărescu la Ştefan Borbély, Viorel Marineasa, Magda Cârneci şi Liviu Antonesei –, dar sunt şi nume consacrate în deceniile anterioare, precum Paul Cornea, Radu Cosaşu, Adrian Marino, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu ş.a. Preşedinte de la fondare: Ion Bogdan Lefter; vicepreşedinţi, de-a lungul anilor: Gheorghe Crăciun, Dan Alexandru Condeeescu, Călin Vlasie. Concepută, în intenţia iniţiatorilor săi, ca o alternativă la structurile organizatorice scriitoriceşti anterioare, asociaţia îşi propune, în câteva articole şi declaraţii-program, să dinamizeze viaţa culturală şi literară de după 1989 printr-o abordare mai flexibilă şi, în acelaşi timp, mai incisivă (în sens polemic) a problemelor de fond ale istoriei spirituale şi ale vieţii literare de la noi. În viziunea preşedintelui asociaţiei, expusă într-un catalog de prezentare pentru Târgul Internaţional de Carte de la Frankfurt din 1997, aceasta este „prima formă de reacţie instituţionalizată a autorilor români la provocările noii pieţe editoriale şi culturale în general. Intenţia noastră a fost aceea de a lansa proiecte care să promoveze imaginea scriitorului în România de astăzi: festivaluri, premii, dezbateri publice şi aşa mai departe. Am considerat că într-un mediu concurenţial trebuie să fii dinamic, inventiv, pragmatic". Asociaţia acordă din 1996 premii anuale – cu intenţia sesizabilă de a compensa eventualele injustiţii ale nominalizărilor la distincţiile Uniunii Scriitorilor –, premii grupate în trei categorii şi care îşi propun să acopere cele două nivele ale consumului cultural: cel elitar şi cel larg, „de masă". Astfel, au

apărut Premiul ASPRO pentru cea mai bună carte a anului, Premiul ASPRO pentru experiment şi Premiul ASPRO pentru cea mai populară carte a anului, dar şi Marele Premiu ASPRO. ***L.H.***

ASTALOŞ, George (4.X.1933, Bucureşti – 27.IV.2014, Bucureşti), dramaturg, poet, eseist, traducător.

„Bucureştean de origine pură germană", **A.** s-a născut în cartierul Hala Traian, „coté jardin", cum îi plăcea să precizeze. Tatăl poetului, Gustav Astalosch, etnic german din Vatra Dornei, a fost deportat, în 1945, la minele din Donbas împreună cu alţi membri ai familiei. Mama, Marioara (n. Tănăsescu), a lucrat în redacţia ziarului „Ardealul", cotidian al Partidului Naţional Ţărănesc. **A.** face Liceul Catolic „Sf. Andrei" din Bucureşti, pe care îl termină în 1951, şi în acelaşi an intră la Şcoala Militară de Topografie din Bucureşti. Absolvent în 1953, lucrează la Institutul Geografic Militar, ajunge la gradul de căpitan în 1964, când demisionează definitiv din armată, dedicându-se exclusiv preocupărilor literare. Debutase în 1948 cu versuri publicate în revista şcolară „Falanga" a Liceului „Mihai Viteazul". Tot atunci un *Imn* sportiv îl consacră ca „poet preferat al cartierului", după propria expresie. Adevăratul debut îl constituie piesa *Vin soldaţii*, pusă în scenă la Studioul de Teatru Casandra din Bucureşti (stagiunea 1968–1969) şi publicată în volumul *Vin soldaţii şi alte piese* (1970), pentru care i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor. Tot în 1970 îi apare şi primul volum de poezii, *Şodron*, apreciat de Eugen Schileru pentru luciditatea cu care autorul descoperă „imperfecţiunile vieţii", dar şi pentru „prospeţimea" şi „cuceritoarea puritate" a versurilor. Relevabile sunt, încă de la acest început, umorul şi autoironia care caracterizează scrisul lui **A.**, capacitatea de a se distanţa de sine însuşi, „niciodată concesiv". *Poeme retorice*, datând dintr-o etapă anterioară (1958–1968), dar publicat în România abia în 1991, precum şi cele din alt ciclu, *Blue Jeans*, poeme cu mare priză la studenţi, dar cunoscute, în epocă, numai de publicul restrâns al recitalurilor de poezie, anunţă un spirit protestatar. În aceeaşi perioadă **A.** alcătuieşte un dicţionar de argou român modern care, la prima încercare de a fi publicat („fişe pentru un dicţionar posibil", în revista „Săptămâna"), nu depăşeşte cenzura. Este una dintre „utopiile" scriitorului, ce datează, ca şi toate celelalte, dintr-o perioadă anterioară debutului efectiv. În 1971 participă la Congresul PEN-Clubului International ţinut la Piron, în Slovenia, unde cunoştinţa cu Pierre Emmanuel, de la Academia Franceză, îi aduce o bursă la Paris. În acelaşi an se stabileşte definitiv în Franţa. Convingerea că pe scriitorul ce ia calea exilului „bunul simţ îl obligă să scrie în limba ţării de adopţiune" şi că „ieşirea din cercul de cretă al originilor lui nu creează un spaţiu conflictual particular, ci degajă o mai mare forţă de creaţie, a cărei energie e profitabilă tuturor" (*Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*), determină opţiunea lui **A.** pentru limba franceză. În 1972 participă la Bienala Internaţională de Poezie din Belgia. Léopold Sédar Senghor îi propune funcţia de redactor-şef al revistei plurilingve de artă, litere şi ştiinţă „Nouvelle Europe", unde va ţine şi rubrica de critică literară. Articolele, studiile şi eseurile publicate aici, începând din 1972, vor constitui pentru el „clasele primare" ale limbii franceze. Până în 2002, când va părăsi funcţia, acordă un spaţiu publicistic considerabil literaturii române. Un grupaj de versuri (din *Poeme retorice*, volum predat în 1971, la Cartea Românească, „dintr-o pornire perversă spre actul gratuit"), apare în „Il Giornale dei poeti" din Roma. Prima carte publicată în Occident este un eseu care poartă numele proiectului teoretic pe care îl va promova cu asiduitate, *Le Théâtre floral spatial* (1972), urmată de două volume de poeme: *La lingua del canarino*, ediţie bilingvă italiano–română (1974), şi *Bordel à merde* (1975), ambele cuprinzând texte din suita *Poeme retorice*. În 1976 primeşte cetăţenia franceză. Este Cavaler al Ordinului Les Palmes Académiques (2000) şi în ţară a fost distins cu Meritul Cultural în grad de Ofiţer (2003).

La **A.** discursul liric, expresie a stilului comportamental nonconformist şi rebel, în perpetuă opoziţie, ţinteşte să „recupereze" libertăţile pierdute. Poetul respinge, aşadar, sistematic eternele interdicţii „nu e bine" sau „nu se poate" (*Prima recuperare, A doua recuperare,* în *Poeme retorice*), chiar dacă uneori, depăşit de oprelişti, constată tocmai amarnica „inutilitate a efortului": „Totul este inutil, iubito/ Citim în soarele care ne sâcâie,/ în lumina răsturnată a

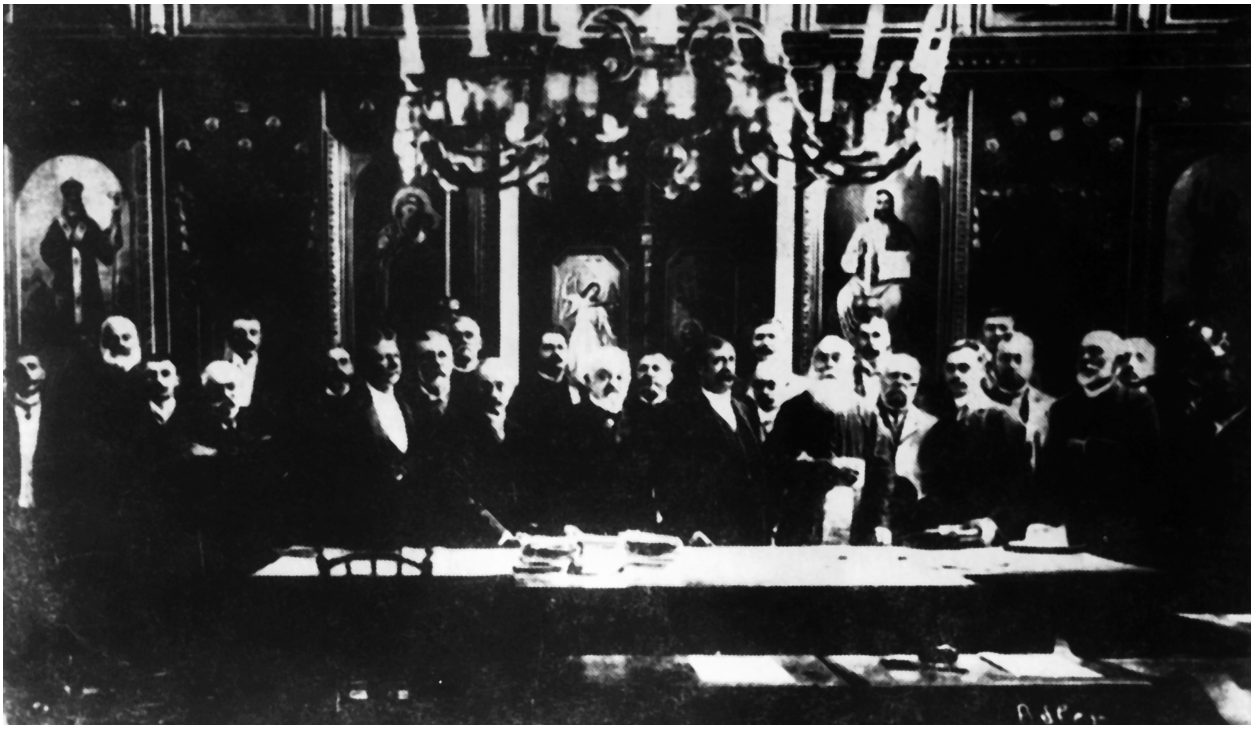
zăpezii/ în gerul care ne înţeapă buza…" (*Inutil, iubito*). Giancarlo Vigorelli, prefaţatorul celei de-a doua ediţii a volumului *La lingua del canarino*, apărută în 1983, a observat că **A.** nu-şi „francizează" poezia, „păstrându-i intacte rădăcinile româneşti". Demersurile dramaturgice ale scriitorului sunt şi ele determinate de vocaţia poetică, relaţia dintre poezie şi teatru fiind „ombilicală" în cazul lui. Dar caracterul „eminamente poetic", relevat de Mircea Iorgulescu în piesele de mare succes ale debutului dramaturgic al lui **A.**, este subminat chiar din pornire de tentaţia confruntării dintre grupurile de personaje antagoniste: în *Vin soldaţii* grupul militarilor, dominaţi de spirit războinic, în opoziţie cu aspiraţiile îndrăgostiţilor (Annabella şi Tânărul cu pantaloni albaştri). Temele istorice – *Eşafodul*, *Robespierre*, *Napoleon*, din suita provocată de aniversarea bicentenarului Revoluţiei franceze (piese cu amplă documentare), ca şi *Moartea lui Dracula sau Procesul nu a avut loc* – sunt elaborate şi ele spre „renovarea" genului prea „declamativ", „retoric", „reacţionar" şi repunerea lui într-o altă formulă scenică, cea numită de câţiva comentatori ai pieselor lui **A.** (Angelo Aybar, Pino Mariano) „teatrul intruziunii". Expresiv ilustrată şi în *Ceaiul nostru cel de toate zilele* (intrusul este aici ochiul puterii) sau în *O rugăciune de prisos*, intruziunea ajunge la desăvârşire în *Robespierre*. „Adevărata libertate a omului e dreptul la delaţiune" este sloganul sub care se petrece acţiunea acestei tragicomedii cu patru personaje şi un papagal vorbitor şi desfăşurată de-a lungul a două zile din viaţa lui Robespierre. Un capitol important în dramaturgia lui **A.** îl reprezintă teatrul politic, inaugurat în 1967 cu *Song pentru Anamaria*. Acţiunea piesei, transpusă ulterior în *Ce ne facem fără Willi*, din volumul de „teatru politic" *Politikon*, apărut la Editura Cartea Românească în 1996, se desfăşoară într-un lagăr de concentrare. Tripticul dramatic *Amprenta exilului* (*Sarea exilului, Caviar, vodkă şi bye bye*, *Întoarcerea la matcă*), scris la Paris în 1995 şi tradus în limba română de autor, este o temă cu variaţiuni construită pe eşafodajul dezbaterii asupra condiţiei exilatului. Traversând epoci şi spaţii diferite, personajele trăiesc aceeaşi dramă a dezrădăcinării, perspectiva fiind numai aparent schimbată. Reunite într-un volum publicat în 1997 la Bucureşti, *Utopii*, eseurile lui **A.** sunt însoţite de fragmente autobiografice, remarcabile pentru verva ce le animă, capacitatea evocatoare şi talentul memorialistic. Greu încadrabilă într-un gen, această carte – amestec insolit de teorii, anecdote, amintiri, jocuri de cuvinte şi de idei care ţâşnesc de sub condei – relevă, în persoana scriitorului stabilit la Paris, în primul rând poetul ce-şi etalează, cu sau fără voie, originea danubiano-pontică.

SCRIERI: *Vin soldaţii şi alte piese*, pref. Al. Paleologu, Bucureşti, 1970; *Şodron*, pref. Eugen Schileru, Bucureşti, 1970; *Le Théâtre floral spatial*, Luxemburg, 1972; *La Pluridimensionalité du théâtre*, Bruxelles, 1973; *La lingua del canarino*, pref. Pasquale Morabito, Reggio Calabria, 1974; ed. 2, pref. Giancarlo Vigorelli, Reggio Calabria, 1983; *Bordel à merde*, Paris, 1975; *Global Vision of the Art*, Strasbourg, 1976; *Théâtre – art référentiel*, Strasbourg, 1976; *Aqua Mater*, ed. bilingvă, pref. Mario Luzi, Reggio Calabria, 1984; *Symétries*, pref. Jean-Claude Renard, Luxemburg, 1986; ed. (*Simetrii*), Constanţa, 1991; *Poeme retorice. Interzise. 1958–1968*, pref. Petre Răileanu, Bucureşti, 1991; ed. 3 (*Retorice – Rhétoriques*), ed. bilingvă, Bucureşti, 2000; *Parcurs*, Bucureşti, 1991; *Robespierre*, Turnu Severin, 1991; ed. Bucureşti, 2002; *Magma*, ed. bilingvă, tr. Ronald Bogue, pref. Petre Răileanu, Lecce (Italia), 1992; ed. Bucureşti, 1998; *Chants de révolte*, Paris, 1992; *Musique de parole*, Paris, 1993; *O rugăciune de prisos – Une Prière de trop*, ed. bilingvă, Craiova, 1994; *Mirosul banilor*, tr. Aurelia Ulici, Bucureşti, 1995; ed. (*Si le Fisc m'était conté*), Bucureşti, 2001; *Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*, vol. I, Bucureşti, 1996, vol. II, Iaşi, 1998; *Ecuaţia tăcerii*, Bucureşti, 1996; *Politikon*, Bucureşti, 1996; *Utopii*, tr. Ileana Cantuniari, Bucureşti, 1997; ed. (*Utopies*), Bucureşti, 2004; *Poeme–Poèmes*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1997; *Pe muche de şuriu. Cânturi de ocnă*, tr. Ileana Cantuniari, cu desene de Constantin Piliuţă, Bucureşti, 1999; *De l'Argot*, Marsilia, 2000; *Ceainăria de argint*, Bucureşti, 2001; *Excelenţa sa sportul. Breviare şi interviuri*, Bucureşti, 2001; *Exil. Memoriile unei memorii*, I–II, Bucureşti, 2003; *Epistolar parizian*, I, Bucureşti, 2003; *Herr Hauptmann. L'invraisemblable épopée guerrière d'un marginal juif de génie*, Bucureşti, 2003; *Historikon*, pref. Alain Vuillemin, Bucureşti, 2004; *Les Anges du pouvoir*, Bucureşti, 2004; *L'Insoumission*, pref. Alain Vuillemin, Bucureşti, 2004; *L'Empreinte de l'exil*, Bucureşti, 2004; *Dracula et ses doubles*, Bucureşti, 2004; *Rouge pair et passe*, pref. Alain Vuillemin, Bucureşti, 2004; *Sans Issue*, pref. Alain Vuillemin, Bucureşti, 2004; *Satires express*, pref. Alain Vuillemin, Bucureşti, 2004; *Amintiri rebele. Din cartea de aur a unei arme de elită*, Bucureşti, 2006; [*Teatru*], vol. I: *Roşu pair et passe. Teatrul revoltei*, vol. II: *Historikon. Teatrul punctual*, vol. III: *Fără ieşire. Teatrul alienării*, vol. IV: *Amprenta exilului. Teatrul politic*, vol. V: *Satire express. Comedii*, vol. VI: *Îngerii puterii. Teatrul intruziunii*, vol. VII: *Nesupunerea. Reverii scenice*, vol. VIII: *Dracula şi dublurile. Teatrul istoric*, Bucureşti, 2006. **Traduceri:** *Éthique et esthétique. Anthologie de poésie roumaine*, îngr. trad., Pas-de-Calais, 1996; *Voix de la Roumanie*, Marsilia, 1997; Léo Ferré, *Chants de révolte – Cânturi de revoltă*, ed. bilingvă,

Oradea, 1997; *Spectre lyrique*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1999; *Versant lyrique. Séléction anthologique de la poésie bessarabienne contemporaine*, îngr. trad., Bucureşti, 2000; *Héritage lyrique. Sélection anthologique de la poésie israélienne d'expression roumaine*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2002; *Racines liriques. Sélection anthologiquee de la poésie bucovinienne*, îngr. trad., Bucureşti, 2002; *Derrière les barreaux. Anthologie de poésie écrite par les détenus politiques roumains*, îngr. trad., Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Georgeta Astaloş); M. Eminescu, *Mélancolie*, Bucureşti, 2004 (în colaborare cu Paul Miclău); *Dualité lyrique: extra et intra muros. Poésie roumaine d'expression française*, îngr. trad., Bucureşti, 2009 (în colaborare); *Echo lyrique: extra muros. Serbie: poésie serbe d'expession roumaine*, îngr. trad., Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeţi*, *225–22*6; Ciobanu, *Panoramic*, *255–257*; Dumitru Ichim, *„La lingua del canarino”*, „Cuvântul românesc”, 1983, 82; M. Kapetanovich, *Portret literar. Georges Astaloş sau Aventura lucidă a creaţiei*, „Cuvântul românesc”, 1984, 102; Claudiu Constantinescu, *Astaloş, Talos şi Thales*, RL, 1992, 21; Marina Constantinescu, *Numai constrângerea eliberează*, RL, 1995, 1; Anca-Maria Rusu, *George Astaloş la „Pluriel”*, CRC, 1995, 4; Mircea Iorgulescu, *George Astaloş*, în *Dicţ. scriit. rom.*, I, *131–133*; Grete Tartler, *Astaloş (dar nu Măgureanu)*, RL, 1996, 31; Gheorghe Grigurcu, *Lirism neptunic*, RL, 1997, 2; Ioan Ţepelea, *Cartografierea valorilor şi impunerea locului propriu*, TR, 1997, 12; Mircea A. Diaconu, *George Astaloş sau Ecuaţia tăcerii*, CL, 1997, 4; Ionel Savitescu, [*George Astaloş*], CRC, 1999, 4, 9, 2000, 2, ATN, 1999, 1; Ghiţulescu, *Istoria*, *286–290*; *George Astaloş – 70. Poetul, dramaturgul, omul*, Bucureşti, 2003; Ştefănescu, *Istoria*, *815–818*; Holban, *Ist. lit.*, III, *106–112*; Titu Popescu, *Astaloş. Valoarea stilistică a întregului*, Bucureşti, 2006; Alain Vuillemin, *Essais sur la poésie et le théâtre de Georges Astalos*, Cordes-sur-Ciel – Cluj-Napoca, 2007; Popa, *Ist. lit.*, II, *890–893*; Manolescu, *Enciclopedia*, *56–58*. ***M.P.-C.***

ASTRA (ASOCIAŢIUNEA TRANSILVANĂ PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ŞI CULTURA POPORULUI ROMÂN), instituţie întemeiată la Sibiu în 1861 şi desfiinţată în 1950. Ideea unei forme de manifestare organizată a vieţii culturale din Transilvania, înscrisă în spiritul Şcolii Ardelene, dar şi în programul Revoluţiei de la 1848, duce la constituirea **A.**, societate care, printr-un program larg, mobil, de preocupări şi înfăptuiri culturale, sociale şi economice, s-a orientat către afirmarea individualităţii naţionale şi întărirea solidarităţii românilor din Transilvania şi din alte ţinuturi. La elaborarea statutelor au participat George Bariţiu, Ioan Puşcariu, Timotei Cipariu şi Andrei Şaguna, constituirea asociaţiei având loc la Sibiu, în zilele de 23–26 octombrie 1861. Primul preşedinte al ei a fost Andrei Şaguna, vicepreşedinte Timotei Cipariu, iar secretar George Bariţiu. De-a lungul anilor au mai fost desemnaţi preşedinţi Vasile Ladislau Pop, Iacob Bologa, Timotei Cipariu, George Bariţiu, Ioan Micu Moldovanu, Alexandru Mocsonyi, Iosif Sterca Şuluţiu, Andrei Bârseanu, Vasile Goldiş, Iuliu Moldovanu şi Nicolae Popoviciu. Asociaţia a primit între membrii ei, alături de românii transilvăneni, organizaţi în 1869 pe „despărţăminte”, şi reprezentanţi ai culturii din Banat, Crişana, Maramureş, Bucovina. Din 1925 s-a pregătit înfiinţarea unei regionale în Basarabia (comisar general Onisifor Ghibu), iar în 1927 a luat fiinţă o regională în Dobrogea. Ca membri onorifici au fost desemnaţi, încă din primii ani, dar şi mai târziu, numeroşi cărturari de peste munţi (C. Hurmuzachi, A.I. Odobescu, Mihail Kogălniceanu, G. Sion, Titu Maiorescu, B.P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, N. Iorga ş.a.), la adunările generale participând, de asemenea, invitaţi din toate ţinuturile locuite de români. Între membrii de onoare figurează şi personalităţi precum Jan Urban Jarník, Gustav Weigand, Elena Văcărescu, Mario Roques, Emmanuel de Martonne, Wilhelm Meyer-Lübke. Activitatea **A.** a fost structurată iniţial în trei secţii, propuse în 1864 şi activate în 1877 (filologică, istorică, de ştiinţe fizico-naturale), cărora li s-au adăugat în 1900 secţiile şcolară şi economică, pentru ca ulterior numărul lor să crească (au apărut secţiile medicală, de ştiinţe sociale, tehnică-industrială, artistică, etnografică-geografică), după Unirea din 1918 producându-se şi alte modificări. Programul asociaţiei, o chemare la demnitate şi unitate, stipula „înaintarea” prin intermediul culturii, progresul prin elaborarea şi editarea unor studii diverse – lucrări istorice, etnografice, folclorice, ştiinţifice etc. –, prin instituirea de premii şi stipendii pentru astfel de studii. Între deziderate, formulate încă în 1862, se aflau stabilirea unei ortografii unitare, adoptarea alfabetului latin, unificarea limbii şi editarea unui dicţionar (idei preluate de Societatea Literară Română, viitoarea Academie Română, la a cărei fondare cărturarii ardeleni au un rol însemnat), înfiinţarea unei biblioteci de carte veche românească (Timotei Cipariu), crearea unei catedre pentru cultivarea artelor plastice (George Bariţiu), elaborarea unui studiu despre familiile nobile româneşti din Transilvania (Ioan Puşcariu, care, de altfel, va împlini această idee ca autor al lucrării în două volume *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, 1892–1895). Asociaţia a optat însă treptat pentru o activitate

Ședință la ASTRA

cu caracter de „luminare”, susţinând adecvat un anume tip de acţiuni: organizarea de conferinţe, prelegeri populare, serbări, reuniuni, expoziţii etnografice, industriale şi agricole, înfiinţarea unei biblioteci centrale la Sibiu, a unor biblioteci şi cămine culturale la sate, întemeierea de şcoli (între care Şcoala Civilă de Fete, deschisă la Sibiu în 1886, precum şi un număr important de şcoli ţărăneşti), universităţi populare, editarea de manuale, iniţierea unor cursuri de alfabetizare, de educaţie practică, economică ş.a.m.d. În 1905 a fost inaugurat Muzeul Istoric şi Etnografic de la Sibiu, în cadrul Palatului Asociaţiunii, care mai cuprindea biblioteca, birourile editurii, săli de conferinţe. Sub auspiciile **A.** au funcţionat două conservatoare de muzică, la Braşov (1928–1940, condus de Tiberiu Brediceanu) şi la Sighet (1936–1940). Din fondurile asociaţiei au primit burse generaţii de elevi şi studenţi, printre ei numărându-se Andrei Bârseanu, G. Bogdan-Duică, Victor Babeş, Ioan Lupaş, Octavian Goga, I.U. Soricu, Aron Cotruş, Iuliu Haţieganu, Vasile Bologa ş.a. Societatea a dispus de reviste proprii – „Transilvania” (1868–1945), „Ţara noastră” (scoasă în 1907 de Octavian Goga), „Revue de Transylvanie” (editată în 1934 şi condusă de Silviu Dragomir şi D.D. Roşca), „Foaia poporului” (1943–1947), analele **A.** fiind editate din 1880, iniţial separat şi apoi incluse în „Transilvania”. A patronat de asemenea o editură unde, în colecţii precum „Biblioteca poporală a Asociaţiunii” sau „Biblioteca tineretului”, au apărut mai cu seamă scrieri literare destinate cititorilor de la sate (Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu, Ion Creangă, Ion Pop-Reteganul, Petre Dulfu, George Coşbuc, Ioan Slavici, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu), biografii pilduitoare, monografii istorice, broşuri de îndrumare practică, almanahuri, calendare, în timp ce în „Biblioteca Astra” intrau lucrări de specialitate, destinate intelectualilor. Cu fondurile şi sub egida asociaţiei s-a elaborat *Enciclopedia română*, coordonată de Corneliu Diaconovici şi structurată în trei volume, apărute la Sibiu în 1898–1904. Instituţie reprezentativă a culturii româneşti, **A.** a avut rolul ei, însemnat, în menţinerea unităţii naţionale, dincolo de diferenţele confesionale ori de stratificarea socială, şi a pregătit sistematic, perseverent emanciparea politică şi Unirea din 1918, participând, în etapa următoare, la consolidarea acestor realizări. Reactivată parţial în 1990, asociaţia funcţionează în mai multe despărţăminte, cu o activitate culturală în spiritul tradiţiei, dar fără impactul din perioadele anterioare.

Repere bibliografice: *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Sibiu, 1862; ed. anastatică, Sibiu,

2005; Eugen Hulea, *Astra*, Sibiu, 1944; Curticăpeanu, *Mişc. cult.*, *59–139*; *Dicţ. lit. 1900*, *62–64*; Pamfil Matei, *Astra*, Cluj-Napoca, 1986; *Astra. 1861–1950,* coordonator Victor V. Grecu, Sibiu, 1987; Mihai Sofronie, *Aspecte ale activităţii Asociaţiunii Transilvane (ASTRA) până la 1918*, Sibiu, 1996; *Muzeul Astra*, coordonator Corneliu Bucur, pref. Mircea Tomuş, Sibiu, 2002; Valer Moga, *Astra și societatea. 1918–1930*, pref. Marcel Știrban, Cluj-Napoca, 2003; *Astra ieri și azi*, I–III, coordonatori Gheorghe Pop și Teodor Ardelean, Baia Mare, 2005; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861–1950). Noi contribuții*, Sibiu, 2005; Teodor Ardelean, *Limba română și cultivarea ei în preocupările ASTREI*, pref. Victor V. Grecu, Cluj-Napoca, 2009; Popa, *Uleiul*, *5–144*; *Asociaţionism şi naţionalism cultural în secolele XIX–XX*, Cluj-Napoca, 2011, *passim*; Silviu Borş, *Biblioteca Centrală a Asociaţiunii. 1861–1950*, Sibiu, 2011; Elena Macavei, *Asociaţiunea Astra şi adunările generale*, Sibiu, 2011; Silvia Pop, Claudia Oancea-Raica, Maria-Daniela Pănăzan, *ASTRA 1961–2011*, Blaj, 2011. ***G.D.***

ASTRA, revistă de familie apărută la Bucureşti între 1915 şi 1918, cu subtitlul „Literară. Artistică. Ştiinţifică", sub egida Editurii Ig. Hertz. Redactor: Ion Gorun. Periodicitatea variază între bilunar, de trei ori pe lună şi săptămânal până la sfârşitul lui 1917, când îşi întrerupe apariţia, pentru a reveni în 1918 cu titlul „Astra ilustrată", fără subtitlu, cu numărul de pagini în continuă diminuare (până la 32), dar în condiţii poligrafice superioare – trece de la hârtie de ziar la velină – şi fără să renunţe la coperta şi la planşele de interior color, ce reproduc opere de artă ale marilor maeștri europeni Andrea Mantegna, Tischbein, Velázquez, Tiţian, Rubens şi, mai rar, portretele membrilor familiei regale române. În 1922 și 1923 redacția trece printr-o nouă restructurare, determinată și de condițiile generale statornicite după încheierea războiului, înfățișată și în titlul devenit „Astra nouă". Scopul şi structura sumarului sunt expuse de editor în numărul 2: „Un frumos volum de 128 pagini, cu o copertă distinsă şi ilustraţiuni colorate, o materie literară, artistică, instructivă şi ştiinţifică redactată şi condusă de cunoscutul scriitor Ion Gorun, alcătuită încât să dea materie care să intereseze fără deosebire toate cercurile de cititori, asta e publicaţiunea de faţă. […] Fiecare număr cuprinde câte o nuvelă, schiţe, dări de seamă literare, articole de popularizare ştiinţifică, sfaturi practice pe toate terenurile, glume, cugetări etc. «Astra» e astfel alcătuită, încât, prin varietatea şi bogăţia textului, precum şi prin luxul execuţiei sale e menită a pătrunde repede în casa bogatului ca şi a săracului" (*Programul nostru*). **A.** publică nuvele, schiţe, povestiri din literatura străină – unele localizări – fără să specifice traducătorul (menţionarea lui G. I. Ionnescu-Gion sub proza *Fericiţii* şi sub o selecţie din cugetările reginei Carmen Sylva este singura excepţie), de Mark Twain, Alphonse Daudet, Maxim Gorki, Tristan Bernard, V. Garşin, H. Sudermann, Matilde Serao, Balzac, Georges Courteline, Kostis Palamas, H.G. Wells, Jan Neruda ş.a. Din când în când îşi face loc şi o pagină de folclor cu câte o poveste chinezească, orientală, sârbească, turcească, cu legende ruseşti ori din folclorul autohton (*Păsăruica lainică* – basm cules de Dumitru Stăncescu, *Florica cea vitează* – povestire din Ardeal de Nalboc Vălniceanu, probabil una din sumedenia de alte identităţi folosite de Alexandru I. Hodoş). Singurii prozatori români care îşi fac loc în **A.** cu nuvele sunt redactorul Ion Gorun, cu *Aur adevărat*, Laura Vampa, cu *Mama* şi cu *Copilul*, Ion Dragoslav, cu *Marinarul*, şi V. Demetrius-Iaşi (V. Demetrius), cu „fantezia astronomică" *O tragedie în infinit*, schiţă SF. La sfârşit de stagiune apare o „Cronică teatrală" cu enumerarea pieselor jucate în principal pe scena Naţionalului bucureștean şi la Teatrul „Regina Maria" şi descrierea sumară a subiectului, evitând declarat orice consideraţii de valoare asupra jocului actorilor, a realizării artistice ori a succesului de public, ca şi a *box-office*-ului. Alte rubrici par să fie introduse numai când există material care să le susţină. Aşa sunt „Cronica literară" – cu o scurtă, dar documentată istorie a cărţii româneşti de la primele tipărituri ale diaconului Coresi până la literatură scrisă de Nicolae Gane şi Ioan Slavici, adică sfârşitul secolului al XIX-lea – şi „Cronica ştiinţifică", cu noutăţi din toată lumea, de la descoperiri de planete în sistemul solar până la frumuseţea/valoarea pietrelor preţioase şi la cutremure. „Curiozităţi ştiinţifice" şi „Caleidoscop" conţin informaţii culese din toate domeniile vieţii sociale, moravuri, obiceiuri etnice, întâmplări din viaţa oamenilor celebri, bizarerii. Pentru divertisment sunt anecdotele, glumele, vorbele de duh adunate uneori sub genericul „Scântei", însoţite de caricaturi şi desene. Ies din profilul revistei medalioanele *Alexandru Marghiloman*, *Constantin Stere* şi, la dispariţia lui George Coşbuc, tipărirea poeziei acestuia, *O istorie veche*. Coperta a patra e destinată sumarului şi reclamelor la volume apărute în Editura Ig. Hertz: *Carte de bucate*, *Cura de apă* a pastorului neamţ Sebastian Kneipp, albumul *Napoleon*, fascicolele cu aventurile lui Sherlock Holmes. ***R.P.***

ASTRA, revistă care a apărut la Braşov, lunar între 20 iunie 1966 şi aprilie 1974, trimestrial între mai 1974 şi mai 1982 și din nou lunar până în decembrie 1989. Din 1990 reapare, neregulat, în mai multe serii noi: lunar sau cu numere multiple între ianuarie 1990 și iunie 1993, sporadic din septembrie 1995 până în decembrie 1997, lunar între septembrie 1998 și septembrie 2000, iarăși sporadic din decembrie 2006 până în decembrie 2009, anual în 2010 sau semestrial în 2011 și 2012. Între 1966 şi 1974 are subtitlul „Lunar politic–social–cultural", care este schimbat, odată cu prima serie postcomunistă, în „Revistă de cultură", apoi, între 1998 și 2000, în „Revista Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român". De-a lungul timpului, redactori-şefi ai publicaţiei sunt Ion Lupu (1966–1972), Dan Tărchilă (1972–1973), Mihai Nadin (1974), Ion Ciutacu (1975–1976), Nicolae Stoie (1977–1980 și 2006–2009), Daniel Drăgan (1980–1989), Aurel Ion Brumaru (1990 și 1995–1997), Vasile Gogea (1990–1993), Ion Itu (1998–2000), Nicolae Pepene (2010–2012). Patru dintre seriile revistei au fost conduse de Alexandru Surdu (1995–1997 și 1998–2000), Doru Munteanu (2006–2009) și Daniel Nazare (2010–2012). Preluând titlul simbol al societăţii înfiinţate în 1861 la Sibiu de Andrei Şaguna, Timotei Cipariu şi George Bariţiu, **A.** îşi propune să stimuleze „activitatea culturală şi publicistică originală", să participe activ „la schimbul de opinii şi la confruntarea de idei în problemele ştiinţei, artei şi culturii româneşti". Apariţia revistei este salutată de Tudor Arghezi (*O bună dimineaţă pe viaţa întreagă* – tabletă), de Ion Pas, Zaharia Stancu şi Eugen Jebeleanu. **A.** publică versuri şi proză, cronici literare şi artistice, eseuri, texte inedite, traduceri, reportaje, anchete, dezbateri pe teme politice, sociale, de istorie naţională, mese rotunde, ştiri culturale. Sunt consemnate manifestări artistice (festivaluri muzicale, concursuri de interpretare, recitaluri), organizate în cadrul unor seri tradiţionale ale vechii societăţi sibiene. Între 1966 şi 1973 literatura beneficiază de un spaţiu mai întins. Colaborează cu versuri Ana Blandiana, Tiberiu Utan, Aurel Baranga, Victor Eftimiu, D. Gherghinescu-Vania, Ştefan Aug. Doinaş, Haralambie Ţugui, Olimpiu Boitor, Adrian Munţiu, cu proză Eugen Barbu, Paul Constant, Dan Tărchilă, Radu Theodoru, cu articole de istorie şi critică literară Edgar Papu, Al. A. Philippide, N. Carandino, Voicu Bugariu, Mihai Nadin. Se publică texte inedite de Sextil Puşcariu, Radu Stanca, Cincinat Pavelescu (1968), Al. Vlahuţă (1970), convorbiri cu istorici, scriitori şi oameni de ştiinţă (Const. Daicoviciu, Gabriel Dimisianu, Ştefan Aug. Doinaş, Nicolae Manolescu, Valeriu Râpeanu, Radu Tudoran, Mihai Beniuc, Grigore Moisil), mese rotunde, ca *Mihai Eminescu şi conştiinţa românească*, la care participă Şerban Cioculescu, Al. Dima, Constantin Noica, Sergiu Al-George, Alexandru Piru, Ion Biberi, sau *Blaga filosof*, cu participarea lui Al. Tănase şi A. Boboc. Sumarele revistei pe anii 1968–1982 indică o tematică variată, începând cu literatura română – poezie, proză, teorie, critică şi istorie literară, etnografie şi folclor, continuând cu traduceri din literatura universală, până la probleme de cultură generală, istorie şi arheologie, şcoală, învăţământ etc. Critica literară este reprezentată de Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Emil Manu, Mihai Neagu Basarab, A.I. Brumaru. O rubrică interesantă este „Genul proxim", în care Aurel Tănăsescu, Ion Hobana şi Tudor Popescu abordează problemele literaturii de anticipaţie şi de aventuri. **A.** repune în circulaţie numele unor scriitori care au debutat înaintea celui de-al Doilea Război Mondial (V. Copilu-Cheatră, *Testamentul lui Horia*), publică texte inedite (*O scrisoare a lui Liviu Rebreanu*), organizează Serile „Astrei", în care se discută despre *Noua calitate în gândirea artistică* sau despre *Romanul uzinei şi uzina subiect de roman*, la care îşi spun cuvântul A.I. Brumaru, M.N. Rusu şi Mihai Ungheanu. În paginile revistei M.N. Rusu oferă fragmente din *Dicţionarul scriitorilor braşoveni*, Ion Itu semnează articolul *George Bariţiu, patriot, istoric şi publicist*, Adolf Meschendörfer dă versuri originale, traduse de Adrian Hamzea. Alţi colaboratori: Dumitru Borţun, Anatol Ghermanschi, Ion Frunzetti, Dan Grigorescu, Viorel Cosma, Vasile Oltean, Adrian Păunescu, Ovidiu Moceanu, Florin Şindrilaru, Marius Pop, Ion Ungureanu, Dan Orghidan. Începând cu iulie 1982, **A.** renunță la lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!", înlocuind-o cu titulatura „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA, 1861". Colegiul de redacţie din această perioadă, compus din redactorul-şef Daniel Drăgan, din secretarul de redacţie Dumitru E. Popescu și din redactorii Constantin Catina, Ion Itu, Eftimie Modâlcă și Dan Tărchilă, promovează o deschidere estetică salutară, materializată fie prin publicarea câtorva articole teoretice fundamentale ale generației optzeciste (Alexandru Mușina, *Poezia cotidianului* și *Poezia – o șansă...*, Gheorghe Crăciun, *Autenticitatea ca metodă de lucru* și *Trup și literă*), fie prin editarea unor antologii de proză

realistă, satirică, umoristică sau fantastică (*Trenul de noapte*, *Tigru monden*, *Se căsătoresc dovleceii*, *Meandre* etc.). După 1989, chiar dacă o parte din vechii redactori sau colaboratori participă activ la realizarea revistei, **A.** suferă atât de multe schimbări ale echipei și ale politicii redacționale, încât fiecare serie nouă pare a impune o publicație distinctă. În primii trei ani atitudinea anticomunistă este tutelară, caracterizând nu doar articolul-program *O cultură a gândirii și a construirii*, semnat de A.I. Brumaru, ci și seria de dialoguri inițiate de Vasile Gogea cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Vladimir Tismăneanu sau chiar poeziile publicate de Mariana Marin, *Dictatură pentru minte, inimă și literatură*, ori de Lucian Perța, *Rondelul amânatului proces*. În aceeași logică se înscrie un eseu al lui Virgil Nemoianu, *Despărțirea de eminescianism*, „poetul național" fiind asociat tuturor extremismelor politice românești. Revista dezvoltă și un amplu demers de recuperare a culturii ocultate în timpul comunismului prin includerea unor rubrici dedicate autorilor de peste Prut („ProBasarabia", unde debutează Dumitru Crudu), precum și scrierilor mistico-religioase (articole de sau despre Mircea Eliade, Petre Țuțea, N. Steinhardt, Dumitru Stăniloaie, Nae Ionescu ș.a.), celor cenzurate (Liviu Antonesei, *Urlu. Despărțirea de lume. Un testament*, Vasile Gogea, *Dicționar de sentimente*, Dan Petrescu, *Dimov și Nietzsche*) sau compuse de deținuți politici în închisoare (rubrica „Arhipelagul M.A.I"). În serial apar și o seamă de texte inedite: V. Voiculescu, *Demoniacul din Gadara*, Constantin Noica, *Modelul Cantemir în cultura noastră*, Ioan Petru Culianu, *Alergătorul tibetan*, Tudor Arghezi, o scrisoare în care își exprimă dorința de a se muta în Brașov și poezia *Instigatorul*. În toate numerele din intervalul 1990–1993 reprezentanții generației '80 beneficiază de un sprijin consistent, care continuă și în 1995, primul an al seriei noi coordonate de Alexandru Surdu. Din 1996 paginile cu tematică literară se diminuează considerabil, **A.** devenind tot mai mult un magazin cultural, istoric, social, cu o ideologie pe linie tradiționalistă. Cinstirea memoriei marilor personalități brașovene și transilvănene, ocrotirea valorilor naționale în contextul integrării europene, susținerea monarhismului și a ecumenismului devin noile constante ale publicației. Aceste idei structurează și seria condusă între 1998 și 2000 tot de Alexandru Surdu, susținut de redactorul-șef Ion Itu, consilierul editorial Eduard Huidan și secretarul de redacție Liviu Comșa. Rubrici ca „Școală și națiune", „Repere ale spiritualității românești", „Cultura română în lumea contemporană" etc. includ mai ales articole de filosofie, religie și istorie sau transcrieri ale intervențiilor din cadrul colocviilor academice. Fiecare număr conține cel puțin un panegiric închinat lui M. Eminescu, Avram Iancu, Andrei Șaguna, George Barițiu, Papei Ioan Paul al II-lea ș.a. Preocuparea deficitară pentru fenomenul literar contemporan, precum și animozitățile de natură politică stârnesc o reacție imediată, din 25 octombrie 1998 până în 10 august 2000 apărând la Brașov, în paralel cu aceea deja existentă, o altă revistă cu numele **A.**, condusă de Costel Ionescu, funcția de redactor-șef fiind îndeplinită de Aurel Ion Brumaru. Editată de Consiliul Județean, noua publicație este susținută de un consiliu de redacție din care fac parte Adrian Marino, Andrei Bodiu și Alexandru Mușina. Inițial, principiul enunțat în articolul-program al acesteia, *„Astra" și reforma în domeniul culturii*, anume reconectarea la actualitatea culturală prin promovarea creațiilor originale și a dialogului cu direcțiile artistice occidentale, este respectat, o dovadă fiind interviurile cu Mircea Zaciu și Ion Stratan, serialul lui Constant Călinescu despre poezia lui Ioan Flora, microstudiul lui Adrian Lăcătuș *Europa Centrală și kitsch-ul* ori eseul lui Ciprian Șiulea *Cât de postmodernă e poezia optzecistă?*. Ulterior, în timp ce articolele de geopolitică, politologie, sociologie, filosofie sau antropologie tratează problematici tot mai largi, rubricile de literatură, „Litere" și „Nota literelor", au un aer provincial, cuprinzând exclusiv poezii, proze și recenzii ale autorilor locali. Două noi serii, ambele legitimându-se prin asumarea și continuarea tradiției **A.**, apar din decembrie 2006 și din 2010. Publicația condusă de Doru Munteanu îi reactivează pe vechii redactori Nicolae Stoie, Daniel Drăgan și Aurel Ion Brumaru, organizează colocvii ale revistelor literare, reușește să obțină colaborări valoroase (Ion Vlad, Ioana Ieronim, Angela Marinescu, Constantin Abăluță, Octavian Soviany, Adrian Popescu, Şerban Foarţă, Vasile Igna ș.a.), inițiază o rubrică de interviuri unde Doru Munteanu dialoghează cu Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Augustin Buzura, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Romul Munteanu ș.a., însă numeroase alte secțiuni aglomerează contribuții mediocre sau elogii adresate unor scriitori minori. Din 2010 **A.**, coordonată de Daniel Nazare și de Nicolae Pepene, devine magazin istoric. Fiecare număr, cu aspect vădit comercial, înglobează dosare tematice despre familia regală, Dacia medievală

(1/2010), 150 de ani de la înființarea ASTRA (1–2/2011), portul popular, Tratatul de pace de la Paris din 1947, Junii Brașovului etc. Celorlalte forme de manifestare a culturii li se dedică, tot din 2010, suplimentul „Astra. Literatură, arte și idei”. ***I.H., Cs.B.***

ASTRA. LITERATURĂ, ARTE ȘI IDEI, supliment al revistei „Astra” din Brașov, care apare, anual sau semestrial, începând cu 21 decembrie 2010. Redactor coordonator: Dina Hrenciuc Pișcu; redactor asociat: Rodica Ilie; redactor responsabil de secțiunea „Arte” și de prezentarea grafică: Bianca Osnaga. Menită a suplini caracterul unilateral al seriei noi a „Astrei” inițiate în 2010 și conduse de istoricii Daniel Nazare și Nicolae Pepene, publicația se remarcă prin sfera largă a preocupărilor culturale. În afara unor eseuri și cronici, recenzii literare, fiecare număr conține rubrici de critică teatrală, plastică, muzicală, dezbaterea ideilor filosofice sau sociologice. Totodată, paginile dedicate literaturii acoperă cele mai diverse genuri, stiluri și generații. Urmând modelul revistei „Vatra” din Târgu Mureș, a cărei copie fidelă pare a fi uneori, suplimentul **A.** se deschide cu „Poemul de azi”, unde semnează Alexandru Mușina (*Superbunicii*), Andrei Bodiu (*Spre capătul lui 6*), Floarea Țuțuianu (*Poetul și poezia sa*), Angela Marinescu (*Drept înainte*), Nicolae Prelipceanu (*Un nor*). Sumarul cuprinde apoi secțiunile de comentarii critice, dintre care se distinge rubrica lui Al. Cistelecan „Tendresse oblige”, destinată unor savuroase cronici despre lirica feminină contemporană. Demne de menționat sunt atât contribuțiile tinerilor recenzenți brașoveni Adriana Bărbat, Evelina Cîrciu, Ramona Hărșan sau Dan Țăranu, ale căror texte sunt lipsite de complexe provinciale, cât și varietatea cărților analizate: proză, poezie, eseu, memorialistică, istorie, critică și teorie literară, literatură universală, debut. Anchetele ingenioase coordonate de Bogdan Coșa, la care răspund scriitori precum Florin Iaru, Ovidiu Nimigean, Simona Popescu, Dan Sociu, dar și alții foarte tineri, aflați abia în pragul debutului editorial, dosarele despre Gheorghe Crăciun și Ion Mureșan, interviurile cu Gabriela Adameșteanu, Dan Lungu și Dan C. Mihăilescu, rubrica Rodicăi Ilie, „Dicționarul avangardelor”, ori cea a lui Alexandru Matei, „Te(r)orie”, versurile lui Matei Vișniec, Nichita Danilov, Marius Ianuș, Liviu Ioan Stoiciu ș.a. completează imaginea unei reviste vii, capabilă în bună măsură să evite *parti-pris*-urile ideologice sau localiste. ***Cs.B.***

ASTRA MARAMUREŞULUI, publicaţie a despărţământului Maramureş al Astrei apărută la Sighet, în două serii: săptămânal din 4 februarie 1927 până în 30 iunie 1928; redactori la prima serie: V. Ilea şi V. Bergheanu; seria a doua, cu titlul „Astra” şi cu subtitlul „Organ al despărţământului Maramureş”, a apărut bilunar şi lunar de la 1 ianuarie 1933 până în 1934 şi în 1937, sub conducerea unui comitet. Revista este un fel de arhivă spirituală a Maramureşului, publicând în mod sistematic documente şi incursiuni în istoria ţinutului (*Din vechile diplome maramureşene* de Ion Bilţu-Dăncuş; *Maramureşul* de Ov. V. Mihăilescu; *Oameni din Maramureş*, *Scriitori maramureşeni: Artemiu Homorodeanu*, semnate de V. Bergheanu; *Doina Maramureşului*, *Legenda Rozavlei*, *Muzeul etnografic al Maramureşului* de Emil Al. Micle etc.). Articole pe subiecte asemănătoare semnează şi Mihai Bologa, V. Lazăr, Toma Murgoi-Jiboteanu, Andrei Radu, M. Iosivaş, C. Ionescu-Olt ş.a. Literatura este foarte bine reprezentată, fie printr-un adevărat contingent de scriitori locali, fie prin atragerea unor colaboratori valoroşi. Dintre scriitorii locali sunt de amintit Mircea Bosânceanu, C. Ionescu-Olt, V. Bergheanu, G. Grecea, G. Şt. Cazacu, I. Gr. Slujeru, I. Berinde, care semnează atât poezie, cât şi proză şi comentarii critice. Astfel, V. Bergheanu scrie despre V. Alecsandri şi G. Coşbuc, C. Ionescu-Olt despre I. Al. Brătescu-Voineşti şi N. Bălcescu, M. Frunză despre Alexandru şi Pavel Al. Macedonski, Dragomir Zavostin despre Eminescu, M. Iosivaş comentează *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, albumul *Privelişti româneşti* al lui A. Bădăuţă, *Lupii* lui Dinu Nicodin, Ion Ion se opreşte la romanul lui G.M. Zamfirescu *Maidanul cu dragoste* sau la nuvelistica lui Ioan Slavici. La rubrica „Antologie” sunt reproduse poezii de Barbu Nemţeanu, Ion Minulescu, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Camil Baltazar, Oreste, Artur Enăcescu (Enășescu), A. Toma, Alfred Moşoiu, V. Russu-Şirianu, Al. Mateevici. Se mai publică sau, cel mai frecvent, se republică versuri de Nichifor Crainic (*Amintirile*, *În taină*), Ion Pillat (*Moş Gheorghe jitarul*, *Ştrul Leiba*, *Ilinca lui Ion*, *Anisia*, *Părintele Niculai*, *Vlad plugarul*), G. Topîrceanu (*Balada popii din Rudeni*), Otilia Cazimir (*Lumini şi umbre*), Mihai Codreanu (*Nemurirea*, *Poveste veche*), Ada Umbră (*Voi plopi înalţi…*, *Noapte de vară*, *Strofe mici din vremuri mari*), Pavel Al. Macedonski (*Singurătate*), reproducerile fiind şi din lirica lui Eminescu (*Cu mâne zilele-ţi adaogi…*), George Coşbuc (*Pe deal*, *Cântecul junelui*), Al. Macedonski

(*Pădurea*), I. Al. Brătescu-Voinești (schița *Rătăcire*) etc. Sunt reluate articole de Ioan Lupaș, G. Bogdan-Duică, Ion Breazu și chiar articole ce dezbat specificul avangardei, precum A*rta modernă și publicul: cubismul și expresionismul* de Tasso Marchini. Revista își atinge apogeul în 1933 și își pierde importanța prin 1937, devenind tot mai mult un oficiu de publicare a comunicatelor Astrei. ***M.Pp.***

ASTRA NOUĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 1922 și 1924, cu subtitlul „Literatură. Artă. Știință". În 1925 e editat un număr intitulat „Astra. Calendar pe anul 1925". Redactată de Ion Gorun și continuând revista „Astra" (1915–1917), devenită „Astra ilustrată" (1918), **A.n.** este destinată unui public larg, principalul ei scop constituindu-l popularizarea literaturii universale. Schițele, povestirile și nuvelele din cuprinsul ei sunt selectate însă, în general, nu după criteriul valorii, ci după acela al accesibilității. Apar, în traduceri mediocre, nesemnate, puțini autori celebri (A.P. Cehov, Jókai Mór, Maxim Gorki, Guy de Maupassant), cele mai multe texte fiind adaptări după scriitori obscuri sau pur și simplu proze anonime cu titluri comerciale precum *Căutați femeia!*, *Dragoste pe nevăzute*, *Coconița schiloadă*. Pe lângă acestea, revista mai publică articole despre viața unor personalități, maxime, anecdote, sfaturi medicale și gospodărești. ***I.M.***

ATANASIU, D.I. (8.IX.1888, Burdujeni, azi în Suceava – ?), prozator, gazetar. Fiu al unui institutor din Dorohoi, **A.** a absolvit liceul, apoi a avut o perioadă de peregrinări, cu slujbe temporare, prin țară, când, din 1906, a și colaborat la câteva periodice. Din 1919 devine ziarist profesionist, odată cu numirea sa ca redactor la ziarul „Unirea" (Bălți), apoi la „Gazeta Bălților" (1920). La Craiova este director la „Vremea nouă" (1921–1924, 1927), redactor și director–proprietar (împreună cu Al. Iacobescu) la „Dreptatea" (1925). Stabilit în București, va fi redactor la „Curentul" (1928–1929), „Izbânda" (1934–1935), „Ordinea" (1936–1944, unde a fost și prim-redactor), „Tribuna românească" (1946–1947). A mai colaborat și la „Slove", „Lectura", „Rampa", „Ramuri". „Frontul Mărășești ilustrat" ș.a. Semnând și A., At, D.A., Dan, D.I.A., D.I. Amian, Nyusu, el a scris mii de articole pe cele mai diferite teme, de la faptul divers la comentarii culturale și artistice. Pentru **A.**, gazetăria era expresia imediată a unei reacții emotive la evenimente și a dorinței de ameliorare a existenței sociale.

Proza lui **A.** este în bună măsură, prin teme și interpretare, o continuitate a scrisului jurnalier. Eroul din *Nyusu* (1937) este un ziarist a cărui biografie (asemănătoare cu a autorului) ilustrează ideea centrală a romanului – viața omului este supusă fatalității. Alternarea relatării naratorului cu confesiunile personajului principal, tonul general, ritmul precipitat dau un oarecare dramatism textului epic. Interesant este și profilul personajului-narator, purtătorul de mesaj în privința sensului și eficienței literaturii. *Femeia, eterna poveste…* (1945) este o încercare nereușită de a demonstra cum, din ușurință și inconștiență, o femeie poate provoca ratarea și moartea unui bărbat. Alte texte din periodice au un caracter de proză memorialistică – *Întâmplări din vacanță*, *Generalul Stan Poetaș* – sau sunt mici „fantezii", crochiuri, portrete lirice, pamflete. Povestea unei vieți nefericite era și subiectul „dramei în 4 acte" *Străinul*, jucată la Calafat în 1923. **A.** a publicat și câteva broșuri – *Puncte de întuneric și lumină în trecutul neamului românesc* (1919), *Amillcar Săndulescu, fiul eroului necunoscut* (1924), *Cei trei mușchetari* (1938) –, care se înscriu în abundenta sa producție gazetărească.

SCRIERI: *Nyusu*, București, 1937; *Femeia, eterna poveste…*, București, 1945.

Repere bibliografice: Geo A. Borzea, *„Nyusu"*, „Mișcarea", 1937, 1830; Al. Iacobescu, *„Nyusu"*, CTC, 1937, 7–8. ***C.T.***

ATANASIU, Gheorghe (14.VIII.1902, Făurei, j. Vrancea – 19.VII.1974, Timișoara), prozator. Fiu al Anetei Atanasiu, „maestră de lucru de mână", și al lui Iftimie Atanasiu, notar, **A.** a urmat școala primară în satul natal, apoi Școala Normală la Bârlad. A frecventat în continuare, până în 1927, cursul medico-pedagogic la Universitatea din Cluj. Concomitent, a funcționat ca învățător suplinitor în comuna putneană Soveja, ca învățător în comuna natală, apoi în comuna Răpsig (din județul Arad). Timp de câteva decenii (până în 1967) a fost profesor, director și director de studii la Așezământul pentru Ocrotirea Surdo-muților (școala profesională specială de surdo-muți) din Timișoara. Ca profesor în domeniul medico-pedagogic, a publicat numeroase manuale, studii și articole în revistele de specialitate. A fost membru fondator și secretar general al Asociației Scriitorilor Români din Banat Altarul Cărții.

Activitatea literară a însemnat pentru **A.** o prelungire a celei didactice, atât în ce priveşte scopul, cât şi, uneori, mijloacele. Participant la anchete sociologice în sate bănăţene, a cunoscut îndeaproape realităţile sociale, etnice şi folclorice ale împrejurimilor Timişoarei, pe care le-a făcut apoi cunoscute în numeroase articole. De altfel, satul românesc (bănăţean, în speţă) i-a îndemnat în mod obişnuit condeiul când a fost vorba să se încerce şi în literatură. Debutând în 1925, la „Tribuna nouă", cu o schiţă din viaţa învăţătorilor de la ţară, va continua să publice, constant, până după 1945, în „Ţara", „Vestul", „Progres şi cultură", „Graniţa", „Banatul literar", „Ştirea", „Luceafărul", „Colţ de ţară", „Biruinţa", „România de Vest", „Fruncea", „Provincia", „Banatul" ş.a. În genere, optica schiţelor şi povestirilor este a intelectualului sătesc îndatorat unui sămănătorism întârziat. Greu de separat de lecţia de morală sunt şi romanele lui **A.** *Adelina* (1934), roman confesiv, intenţiona să fie o replică la *Adela* lui G. Ibrăileanu, prin acreditarea ideii că iubirea trupească nu este un păcat. Amazoană fără gingăşie, protagonista rămâne un personaj confuz într-un roman minor. Nici *Dezmoşteniţii* (1935) nu are alt merit decât acela al insolitului tematicii (lumea infirmilor). Predilecţia pentru situaţii-limită ajunge aici la paroxism şi generează pagini tipice de melodramă. *Moara Roşie* (1939) este o frescă a satului bănăţean dinainte şi de după Unirea din 1918. Paginile despre revolta locuitorilor din Moara Roşie şi înăbuşirea ei, precum şi acelea despre maşinaţiunile politicienilor după Unire au rigoarea documentului şi deseori concizie sugestivă şi convingătoare. **A.** este şi autorul piesei *S-a spovedit un om*, reprezentată în 1943 de Teatrul Naţional din Cluj. Recenzent sârguincios, el a colaborat la mai toate periodicele bănăţene din epocă, dovedind, dacă nu un gust deosebit, cel puţin profesarea unor principii etice ireproşabile. A fost îngăduitor cu scriitorii locali (Dridri Goroniţă, Al. Ţinţăriu, Dorian Grozdan, Ilie Enea ş.a.), prezentaţi elogios, fără discernământ critic. Sensibil totuşi la literatura de valoare, a consacrat cronici de oarecare calitate unor scrieri ale lui Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu. Deşi a colaborat şi la periodice din Bucureşti sau din alte oraşe, **A.** rămâne un autor strict provincial.

SCRIERI: *Adelina*, Timişoara, 1934; *Dezmoşteniţii*, Timişoara, 1935; *Moara Roşie*, Bucureşti, [1939]; *S-a spovedit un om*, Timişoara, 1943.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, *„Dezmoşteniţii"*, PLI, 1936, 3–4; Paul I. Papadopol, *Un nou romancier: Gh. Atanasiu*, „Cuget clar", 1937, 597–598; G.M. Ivanov, *Simfonie literară în Banat*, RML, 1940, 39; Ţirioi, *Premise*, *33*, *passim*; Grigore Popiţi, *Pe cărările tinereţii*, Timişoara, 1979, *48*, *passim*; Ungureanu, *Imediata*, I, *181–186*; Dan Mănucă, *Johann Müller als Sprachrohr seines Autors Gheorghe Atanasiu*, „Beiträge zur deutschen Kultur" (Freiburg), 1986, 4; Mănucă, *Analogii*, *250–260*.

D.M.

ATENEU, revistă care apare la Bacău, lunar din august 1964 până în ianuarie 1975, trimestrial din februarie 1975 până în mai 1982, şi din nou lunar din iunie 1982. Redactor-şef: Radu Cârneci; secretar general de redacţie: Stelian Nanianu; comitetul de redacţie iniţial: Iulian Antonescu, George Bălăiţă, Victor Enăşoaie, Iulia Hălăucescu, Olimpia Hrişcă, Victor Kernbach, Alexandru Radian; prezentare grafică: Cicerone Cernegura. Până în 1989 redactori-şefi au mai fost Constantin Călin (1973–1974), Dumitru Mitulescu (1974–1979), Petru Filioreanu (1979–1982), George Genoiu (1982–1989), iar după 1989 Sergiu Adam (1990–2001) și Carmen Mihalache (din 2002; directoare începând cu numărul 3/2012). Din colegiul de redacţie au mai făcut parte de-a lungul vremii: Mihai Sabin, Vasile Sporici (Vlad Sorianu), Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Gheorghe Popovici, Horia Gane, Eugen Uricaru, Calistrat Costin, Eugen Verman, Victor Mitocaru, Ștefan Radu, Adrian Jicu, Marius Manta, Dan Perșa, Violeta Savu ș.a. De la numărul 1/1972 pe frontispiciu este menționat ca fondator G. Bacovia, căruia de la numărul 6/1983 i se adaugă Grigore Tăbăcaru, publicația revendicându-și astfel continuitatea cu „Ateneul cultural" (1925–1927) și implicit cu tradiția presei literare locale. De la numărul 1/1974 până după 1990, subtitlul „Revistă de cultură" devine „Revistă social-culturală". În articolul-program din primul număr, *Cu sentimentul demnităţii*, se arată că **A.** îşi propune să fie o publicaţie „cu un profil multilateral, oglindind creaţii literar-artistice şi ştiinţifice, precum şi aspecte ale culturii de masă". Recunoscându-se drept „rod al revoluţiei culturale", **A.** promite că va fi „o tribună de afirmare a noii vieţi spirituale". Mai accentuat după 1974, servilismul ideologic nu va afecta prea mult partea literară, alături de nenumăratele editoriale şi reportaje cu caracter propagandistic continuând să se publice o literatură variată de calitate. Îmbrăţişând domenii felurite şi beneficiind de aportul unor colaboratori talentaţi, **A.** a încercat să fie o tipăritură echilibrată, în care să-şi găsească locul

atât tradiţia, cât şi actualitatea şi în care să poată fi citiţi autori din toate generaţiile şi texte de toate genurile. Această opţiune pentru echilibru şi diversitate este evidentă, de pildă în cazul poeziei putând fi citite creaţii inedite ale unor importanţi poeţi interbelici: V. Voiculescu (*Epidaur*, *Maturitate*, *Palatul de marmură neagră*, *Aur*, *Gheţarul*, *Chiparosul din Lido*, *Deznădăjduirea Oceanului*), Ion Vinea (*Ispită*, *Retorsus*) ş.a. Se tipăresc grupaje lirice, uneori ample, ale unor poeţi din aşa-zisa „generaţie a războiului", precum Ion Caraion, Ştefan Aug. Doinaş, Virgil Teodorescu, şi, mai ales, poeme ale unor autori aflaţi în plină afirmare în anii '60 şi '70: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Marius Robescu, Mircea Ciobanu, Petre Stoica, Leonid Dimov, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Constanţa Buzea, Gheorghe Tomozei, Radu Cârneci. Nu lipsesc nici optzeciştii Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Liviu Ioan Stoiciu, Gellu Dorian, Dorin Popa, Magda Cârneci. De observat că, deși evită în genere regionalismul cultural şi literar, **A.** conferă spaţiu de exprimare unor poeţi originari din Moldova, între aceştia Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Mihai Sabin ş.a., iar rubrica „Lyceum" găzduieşte versuri ale unor tinere talente locale. La fel de variată şi adesea de ridicat nivel artistic este proza publicată de revistă. Cu schiţe, povestiri sau scurte nuvele colaborează, între alţii, Dumitru Ţepeneag, Gabriela Adameşteanu, Sorin Titel, Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Petru Cimpoeşu, iar cu fragmente de roman Eugen Barbu (*Princepele*), Eugen Uricaru (*Vladia*), care de altfel a debutat în **A.** (1/1966), Dana Dumitriu (*Prinţul Ghica*), Bedros Horasangian (*Sala de aşteptare*), Gheorghe Schwartz (*Cei o sută*), Petru Popescu, Norman Manea, Bujor Nedelcovici, Corneliu Ştefanache. Nu este neglijată nici proza nonficţională, ilustrată de Petru Comarnescu (*Jurnal de călătorie*) sau de George Bălăiţă, ale cărui tablete epico-eseistice au apărut constant, începând din 1974, la rubrica „Rondul de noapte". Deși i se acordă un spaţiu mai redus, dramaturgia este prezentă în sumar prin câteva titluri: drama istorică *Dimitrie Cantemir* de Eusebiu Camilar (inedită, 11/1973), poemul dramatic *Steaua Zimbrului* de Valeriu Anania şi în special o serie de fragmente din piesele lui George Genoiu (*În colivie*, *Casa noastră*, *Conversaţie în oglindă*). Un loc privilegiat îl deţin critica şi istoria literară, interesul îndreptându-se, pe de o parte, spre o permanentă punere în discuţie şi

Proletari din toate ţările, uniţi-vă!

ateneu

REVISTĂ DE CULTURĂ

BACĂU AUGUST 1964

INDEMN

Apariţia unei noi reviste de cultură este încă un semn al preţuirii pe care partidul o dă muncii de creaţie literară, artistică şi ştiinţifică a intelectualităţii legate de popor.

In condiţiile socialismului victorios, revista „Ateneu" vine în intîmpinarea cerinţelor de valori spirituale mereu crescinde ale oamenilor muncii. Noul eveniment cultural capătă semnificaţia incredinţării unor sarcini deosebite, cărora revista va trebui să le facă faţă cu competenţă. Paginile sale trebuie să oglindească infăptuirile constructorilor socialismului din regiunea noastră, creaţia literar-artistică tinără, activitatea laborioasă de cercetare ştiinţifică, precum şi problemele muncii culturale de masă.

In aceeaşi măsură, noul organ de presă are indatorirea să reflecte aspecte din viaţa instituţiilor de invăţămint superior şi mediu, probleme de istorie, muzeografie, arhitectură şi altele.

Revista „Ateneu" trebuie să devină o tribună a vieţii cultural-ştiinţifice lo-

evaluare a literaturii contemporane, pe de alta, spre o continuă recuperare şi valorificare a tradiţiei. Cea dintâi preocupare e vădită nu numai de tematica anchetelor lansate periodic (*Poezia tinerilor în reviste*, *Ce e nou în poezia românească?*, *Condiţia criticului tânăr*, *Situaţia „prozei scurte"* etc.), ci şi de abundenţa şi calitatea criticii practicate aici, fie că e vorba de cronica literară ţinută, în decursul anilor, de Constantin Călin, Vlad Sorianu, Al. Protopopescu, Ion Pop, Emil Nicolae, Vasile Spiridon, Adrian Jicu, Carletta-Elena Brebu ş.a., fie că e vorba de articolele semnate de Gheorghe Grigurcu şi Cristian Livescu (la rubrica „Varietăţi critice"), de Nicolae Manolescu (titular între 1984 şi 1990 al rubricii „Aperto libro") sau de Eugen Simion, care comentează, de exemplu, poezia lui Gellu Naum şi pe cea a lui Mircea Dinescu. Cealaltă intenţie a revistei, de reactualizare critică a literaturii anterioare, este demonstrată de numerele omagiale consacrate scriitorilor clasici, de evocarea sistematică a unor autori din prima jumătate a veacului al XX-lea şi de restituirea unor texte inedite ale acestora. Printre contribuţiile istorico-literare şi exegetice, nu puţine, figurează cele ale lui Vladimir Streinu (*Sadoveanu*), Al. Piru (*Viaţa lui Vasile Alecsandri*), Mihai Drăgan (*Programul critic al lui Ibrăileanu*), I. Constantinescu (comentarii eminesciene subsumate rubricii „Confluenţe"), Ion Rotaru (fragmente din *O istorie a literaturii române*). Tot o expresie a ataşamentului faţă de valorile trecutului este cultul lui G. Bacovia pe care revista îl întreţine încă de la apariţie în numere consacrate parţial sau integral poetului (10/1966, 9/1973, 3/1975, 3/1977, 9/1991, 10/1992, 8–9, 10/2011), prin publicarea unor postume inedite (*Divagări utile* etc.), a unor versuri dedicate lui de poeţi contemporani şi a unor traduceri din opera sa (cele în franceză datorate lui Romulus Vulpescu şi lui Emanoil Marcu), prin iniţierea unor rubrici speciale („Bacoviana", „Bacovia după Bacovia", „Teme bacoviene"), unde sunt găzduite aproape număr de număr comentarii ce abordează creaţia

scriitorului din unghiuri multiple. O mențiune aparte merită serialele exegetice ale lui Constantin Călin (*Reveniri la Bacovia*, 2009; *Trecere în revistă*, 2010; *Jurnal despre Bacovia*, 2011 ş.a.). Căutând să fie o publicaţie cât mai completă, **A.** acordă atenţie şi literaturii universale, aşa cum o atestă numeroasele rubrici de recenzii şi comentarii critice („Cronica traducerilor” de Laurenţiu Ulici și de Ionel Savitescu, „Scriitori străini contemporani” de Leonard Gavriliu, „Permanenţe” de Al. Husar, „Literaturbahn” de Marius Manta, „Lumi anglo-saxone” de Elena Ciobanu, „Cogito” de Ion Fercu) sau de traduceri („Orfeu”, „Accente”, „Meridiane literar-artistice”, „Din poezia lumii”, unul dintre colaboratorii consecvenţi fiind Ştefan Aug. Doinaş). În ce priveşte traducerile, ele sunt de găsit şi în afara acestor rubrici şi reprezintă cele mai diverse literaturi, epoci şi genuri. Din lungul lor şir se pot reţine scrieri celebre precum *Cântarea Cântărilor* (versiunea lui Radu Cârneci), *Imnurile* orfice (Ion Acsan), versuri de Petrarca, Omar Khayyam, Hölderlin, John Keats, Georg Trakl, Rainer Maria Rilke, Federico García Lorca, Konstantinos Kavafis, Paul Celan, Rabindranath Tagore, T.S. Eliot, Czesław Miłosz, proze ale unor autori moderni, ca James Joyce, Hermann Broch, Franz Kafka, Elias Canetti, William Faulkner, Samuel Beckett, Albert Camus, Michel Tournier, Umberto Eco, sau fragmente din opera unor scriitori români din exil: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran. În plus, se cuvin semnalate cele câteva încercări de transpunere în alte limbi din *Luceafărul* lui Eminescu (în franceză: George Pruteanu şi Emil Vasiliad; în engleză: Ştefan Avădanei şi Al. Pascu). Profilul revistei e întregit și de câteva rubrici rezervate eseisticii filosofice („Starea de grație” de Victor Mitocaru) sau meditativ-memorialistice („Gaură-n cer” de C.D. Zeletin), literaturii și problemelor ei („Proximități” de Al. Călinescu, „Digresiuni” de Irina Petraș), culturii locale („Personalități băcăuane” de Cornel Galben, „Din Basarabia” de Leo Butnaru), limbii („Cum vorbim, cum scriem” de Ioan Dănilă) ori artelor („Mondo musica” de Liviu Dănceanu). Alţi colaboratori: Romulus Vulpescu, Valentin Silvestru, D. Vatamaniuc, Constantin Cubleşan, Al. Săndulescu, Mircea Popa, Mircea Tomuş, Nae Antonescu, H. Zalis, Florin Mihăilescu, Florian Potra, M.R. Iacoban, Florin Mugur, Ion Apetroaie, Saşa Pană, Mihail Grădinaru, Dan Mănucă, George Munteanu, Ion Biberi, Constantin Ciopraga, Matei Călinescu, I.D. Lăudat, Adrian Marino, Liviu Petrescu, Emil Manu, Liviu Leonte, C. Trandafir, Al. Zub, Elena Piru, Elvira Sorohan, Mihai Cimpoi, Z. Ornea, Ioan Holban, Mircea Dinutz, Gheorghe Iorga, Ștefan Munteanu. ***I.M.***

ATENEUL CULTURAL, revistă apărută la Bacău, lunar, între martie 1925 şi 1927, sub îngrijirea lui Grigore Tăbăcaru şi G. Bacovia, cu subtitlul „Literatură, artă, ştiinţă”; de la numărul 4/1925 îşi schimbă titlul în „Ateneul literar”, numărul 10 poartă titlul „Ateneul”, iar la numărul 13 revine la titlul iniţial. Deşi marcată de un oarecare provincialism datorat în primul rând lipsei unor colaboratori de prestigiu, **A.c.** se distinge totuşi prin amprenta inconfundabilă lăsată asupra ei de poetul George Bacovia. Acesta, împreună cu celălalt redactor, i-a imprimat un caracter modern, definit de opţiunea limpede pentru estetica simbolistă. Asumarea acesteia transpare fără echivoc atât din câteva texte critice semnate de Grigore Tăbăcaru (*Asupra originii simbolismului*, *Despre Bacovia*), cât mai ales din literatura publicată. Se disting, înainte de toate, o seamă dintre poemele lui G. Bacovia însuşi. Între altele, *Note de primăvară*, *Singur*, *Scântei galbene*, *Umbra*, *Amurg*, *Toamnă*, *Nocturnă*, *Plumb de iarnă*, *Fanfară*. Se tipăresc, de asemenea, câteva poezii inedite ale simbolistului Ştefan Petică (*Cântece de seară*, *Între luptă şi vis*) şi versurile unor poeţi minori, având toţi, afinităţi cu orientarea simbolist-modernistă: Ion Amaru (Ion Iordăchescu), Agatha Grigorescu, G.D. Apostol, Mihail D. Stamate, I. Negură, Gh. Ionescu, Eugeniu Ştefănescu-Est, G. Şt. Cazacu, Ed. Sbiera. Deşi privilegiază lirica, revista acordă suficient spaţiu şi prozei. În paginile ei se reiau câteva proze scurte ale lui G. Bacovia: *Nuvelă din trecut*, *Când cad frunzele*, *Târziu*, *În cafeu*, *În zadar*, *Dintr-un text comun*, *Ninsoare*, *Cântec târziu*. Tot cu proze scurte colaborează George Burcel, Alex. Şendrea (schiţa „rurală” *Două suflete*), Agatha Grigorescu (textele sentimental-fantastice *Viziuni*, *Macul roşu*), N. Anghel (*Locul de întâlnire*). Printre preocupările publicaţiei se numără şi restituirile istorico-literare. În mai multe numere Gr. Tăbăcaru dă la iveală (sub titlul *Amănunte necunoscute din viaţa şi opera poetului*) fragmente inedite din manuscrisele lui Ştefan Petică. Din sumar nu lipsesc traducerile, selecţia acestora oglindind şi ea predilecţia redactorilor pentru curentul simbolist: versiuni româneşti ale unor texte de Paul Verlaine (*Green*), Jean Moréas (*Sonet*, *Nocturnă*), Rémy de Gourmont (*Maxime*) ş.a. ***I.M.***

ATENEUL ROMÂN, revistă „literară, ştiinţifică şi artistică" apărută la Iaşi, săptămânal de la 15 septembrie 1860 până în aprilie 1861 şi lunar din mai până în decembrie 1861. Această foaie, promite articolul-program, „va deveni pentru generaţiunea actuală, de orice vârstă, de orice sex, o carte de învăţătură, de educare şi de delectare, şi pentru cititor un tablou fidel, în care se vor studia progresele, nevoile, speranţele şi, cu un cuvânt, tot ce constituie societatea română de acum. Spre a realiza acest scop […] va cuprinde următoarele părţi: Curier ştiinţific, Curier artistic, Curier literar […], Cursuri de arte (muzica, pictura, sculptura etc.), Cursuri de literatură română, Acte oficiale relative la şcoli, arte şi ştiinţe, Literatura de delectare (romanuri originale, novele, anecdote etc.), Poezii originale". Redactorii sunt mai toţi profesori: Gh. Mârzescu, I. Strat, I. Missail, Z. Columb şi V. Alexandrescu (V.A. Urechia), la 20 februarie 1861, acesta din urmă rămânând redactor unic al revistei, devenită organul societăţii literar-artistice şi ştiinţifice omonime. V.A. Urechia tipăreşte aici, sub titlul *Poezia*, fragmente din cursul său, *Schiţări de literatură română*. O cercetare a fabulei (*Fabulişti români*), lucrarea *Pasiunile şi simţimintele la românii vechi şi moderni*, alta consacrată teatrului popular (*Irozii*) îi aparţin tot lui V.A. Urechia, care a mai susţinut rubricile „Curierul literar" (recenzii la V. Alecsandri, Al. Pelimon, A.T. Laurian, I. Missail) și „Bele-arte", unde apar comentarii legate de primele manifestări ale picturii la noi. Cronica ştiinţifică aduce informaţii din epocă. Mai solide, prin colaborările lui B.P. Hasdeu, sunt preocupările de istorie ale revistei. Hasdeu a dat portretele unor autori ce au lăsat observaţii asupra vieţii românilor în trecut (ragusanul Ştefan Raicevich, agent consular austriac și secretar particular al lui Alexandru Ipsilanti, bulgarul Spiridone Palauzov, cronicar de ocazie), o disertaţie despre marele logofăt Luca Stroici, un fragment din *Chronicon Putnense*, documente privind autonomia politică a României. Al. Papadopol-Calimah semnează articolul *Originile censului şi legile agrare la români*, iar I. Missail se ocupă de Unirea Principatelor. Revista a publicat descrieri ale unor cărţi rare (*Critil şi Andronius* sau *Prologul tuturor sânţilor* de mitropolitul Dosoftei), acte oficiale. Literatura beletristică este reprezentată de scrierile minore ale lui Romulus Scriban, încă elev, debutant cu versuri în **A.r.**, de Ion Ianov, Dimitrie Ralet, Gh. Tăutu, G. Sion, cu producţii ce se înscriu în sfera poeziei patriotice, de versurile lui B.P. Hasdeu, Th. Şerbănescu, I.V. Adrian şi Gh. Nichitachi, – fabulist, imitator al lui Alecu Donici. Aici V. Pogor traduce din Anacreon, P.-J. Cantel, P. Dupont, iar V.A. Urechia din satirele lui Iuvenal şi, din poemul *De rerum natura* de Lucreţiu. ***S.C.***

ATENEUL ROMÂN, revistă culturală apărută la Bucureşti, lunar, de la 15 ianuarie 1894 până la 15 decembrie 1895. **A.r.** continuă, sub direcţia lui T. G. Djuvara, la un interval de 25 de ani, mensualul „Atheneul român" (1866–1869). În articolul-program, *Ateneul român. Precuvântare*, C. Esarcu le reaminteşte cititorilor revista predecesoare şi realizările ei, subliniind că noua publicaţie ţinea, de asemenea, „să instruiască şi să moralizeze poporul", pentru „a crea în ţară un curent educativ", iar în al doilea rând, să ofere publicului operele originale şi „transcendente", intenţionând să publice, în acest scop, scriitori cunoscuţi, dar şi debutanţi. Programul schiţat conţine, comparat cu acela din 1866, şi câteva elemente noi. Mai întâi, o pronunţată nuanţă naţională. „Piatra angulară" trebuia să fie „amorul naţionalităţii române", „infiltrarea lui în toate fibrele româneşti". Apoi, se arăta interes pentru emanciparea femeii şi, în sfârşit, se dădea o mare atenţie laturii estetice a educaţiei şi culturii. **A.r.** nu a reuşit să joace, în câmpul literaturii române, un rol pe măsura ambiţiilor redactorilor. În acelaşi timp, ideile şi intenţiile literare nu erau formulate clar, într-o epocă de serioase frământări şi polemici ideologice sau estetice, în care orice scriitor se vedea obligat să adopte o poziţie estetică, să se alăture unei reviste sau unui cerc literar. Cu versuri au colaborat Th. Şerbănescu, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Th. M. Stoenescu, D.C. Ollănescu-Ascanio, H.G. Lecca şi T.G. Djuvara (sub pseudonimul T. Ezneanu). Aici Şerbănescu traduce poezii din H. Heine şi Ada Negri, Duiliu Zamfirescu din Leopardi şi Carducci, T.G. Djuvara din Heine. Ciru Oeconomu publică romanul istoric, cu subiect din vremea Imperiului Bizantin, *Răzbunarea lui Anastase*, iar Duiliu Zamfirescu dă însemnări de călătorie străbătute de o subtilă ironie. Cu un vodevil intitulat *În pragul scenei* colabora I.D. Malla. Scarlat I. Ghica traduce tragedia *Iuliu Cezar* a lui Shakespeare. Un fragment din studiul monografic *Vasile Alecsandri* de Nicolae Petraşcu apare la rubrica „Litere", alături

de articole scrise de Léo Bachelin (despre literatura populară), Anghel Demetriescu, T.G. Djuvara, profesorul botoşănean N. Răutu (*Satira literară la români*), Lazăr Şăineanu (*Din basmele românilor*), Gh. Adamescu (*Viaţa militară în poezia poporului român*). V.A. Urechia, N. Kretzulescu şi G.I. Ionnescu-Gion participau cu lucrări dedicate unor probleme de istorie. Lui N. Bălcescu i se publică testamentul, inedit până atunci, iar lui M. Kogălniceanu o scrisoare, de asemenea inedită, adresată în 1837 lui Gh. Asachi. Atenţia dată folclorului este, de asemenea, însemnată. Se publică şi câteva recenzii, printre altele la *Poezii populare din Transilvania* (1893), culegerea lui I.G. Bibicescu, şi la *Alte basme culese din gura poporului* (1893), volum al lui D. Stăncescu. Recenzia la cartea lui Bibicescu subliniază valoarea estetică a folclorului, precum şi aspectul educativ şi patriotic al culegerii literaturii populare. Dintre cărţile apărute recent mai sunt recenzate *Isprăvile lui Păcală* de Petre Dulfu, nuvela *Ion al Marandei* de Panaite Zosin, epigramele lui Radu D. Rosetti din 1894, *Iubita* (1895) de Traian Demetrescu, *Rustice* (1893) de N.G. Rădulescu-Niger etc. ***R.Z.***

ATHENEUL, revistă „enciclopedică" apărută la Galaţi, lunar între 1 ianuarie şi 31 iulie 1884. Iniţiatorul şi redactorul publicaţiei, învăţătorul Gr. Petrovanu, nu urmărea să facă din **A.** un difuzor de literatură originală, ci să trezească interesul tineretului pentru lecturile bune, instructive. Semnalând, în articolul *Câteva cuvinte*, predilecţia pentru scrierile frivole, în limbi străine sau traduse într-o „limbă plină de barbarisme", care „strică limba şi lăţesc cangrena morală a societăţii noastre", Gr. Petrovanu îşi propunea să activeze pentru îmbunătăţirea moravurilor şi a obiceiurilor politice, pentru cultivarea limbii şi pentru a atrage cititorii către o literatură corespunzătoare sub raport etic şi estetic. S-au publicat şi multe încercări literare ale poeţilor locali. Lista versificatorilor care au colaborat la **A.** îi cuprinde pe A. Antoniady, C. Camiliu, C. Constantinescu, A. Ionescu, N.B. Muntenescu, G. Rarincescu şi G. Veveriţă. Totodată, C. Constantinescu şi A. Antoniady erau şi autorii unor poeme în proză naive, iar ultimul mai tipăreşte o nuvelă pesimistă, sumbră. Dintre scriitorii consacraţi, cel mai frecvent publicat era V. Alecsandri. De o popularitate aproape egală se bucura Dimitrie Petrino, ale cărui versuri erau reproduse probabil din volumul *Lumini şi umbre*. Gr. Petrovanu şi C. Camiliu aveau şi veleităţi de critici literari. Primul, într-un studiu cam didactic, dar deosebit de informat, consacrat fabulei, urmărea istoria speciei în Antichitate şi în clasicismul francez. Articolul *Fabula „Curcile" de V. Alecsandri*, al celui de-al doilea, pleca de la analiza fabulei cu acest titlu pentru a încerca să stabilească locul pe care poetul îl ocupă în literatura română. Trăsătura dominantă a poeziei lui Alecsandri ar fi fost duioşia; simţul naturii şi observaţia socială erau celelalte elemente principale care îi caracterizau literatura. **A.** tipăreşte traduceri din *Istoria naturală* a lui Buffon, din *Istoria lui Carol al XII-lea* a lui Voltaire, din scrierile lui Fénelon şi Marmontel, din versurile lui Lamartine. Lui Goethe i se dă o atenţie deosebită, iar traducătorul său, A. Antoniady, dovedeşte posibilităţi mult mai mari decât în încercările literare proprii. S-au mai tălmăcit fabule ale lui Esop şi câteva fragmente din scrierile ştiinţifice ale lui Ludwig Büchner. ***R.Z.***

ATHENEUL ROMÂN, revistă apărută la Bucureşti, lunar de la 1 iunie 1866 şi neregulat din martie 1867 până în august 1869, ca organ al Societăţii pentru Construirea Ateneului Român. Comitetul de redacţie: V.A. Urechia, C.I. Stăncescu, B. P. Hasdeu, C. Esarcu, Nicolae Nicoleanu; în 1894–1895 **A.r.** cunoaşte o a doua perioadă de apariție sub conducerea publicistului Trandafir Djuvara. Rubricile erau „Programul conferinţelor Ateneului", „Cronica Ateneului", „Educaţiune–instrucţiune", „Belle-arte" şi „Maxime". Se publicau şi lucrări literare originale sau traduceri. Scopul publicației, enunţat în mai multe editoriale, era de a participa la instruirea poporului şi la îmbunătăţirea moravurilor, prin publicistică şi conferinţe care să difuzeze cunoştinţe ştiinţifice şi filosofice. Spre deosebire de alte reviste ale timpului, care tipăreau de cele mai multe ori reproduceri din literatura scriitorilor consacraţi şi rar scrieri inedite, **A.r.** a obţinut versuri noi de la poeţi ca D. Bolintineanu, G. Creţeanu, N. Nicoleanu şi G. Sion. Lui C. Stamati i s-au reprodus poezii din volumul *Muza românească* (1868), iar I. Heliade-Rădulescu şi-a republicat aici multe versuri şi articole critice mai vechi. Revista obişnuia să colaboreze direct cu autorii, încercând să-i grupeze în jurul ei, după modelul „Convorbirilor literare". Această iniţiativă nu a avut însă rezultatul aşteptat. B.P. Hasdeu şi-a tipărit în **A.r.** câteva studii istorice, iar G. Missail un amplu articol despre datini, moravuri şi despre literatura folclorică, precum şi un altul în

care analizează muzica populară. În afară de cronici plastice, C. Esarcu a mai scris şi comentarii la spectacolele Teatrului Naţional din Bucureşti, prilej de a comenta menirea primei instituţii scenice româneşti şi structura repertoriului. Tot de situaţia teatrului românesc se ocupă şi Ştefan Vellescu într-o conferinţă ţinută la Ateneul Român şi ulterior tipărită în revistă. Şt. Vellescu semnalează printre primii influenţa negativă pe care „drama de bulevard" o are asupra moravurilor, în acelaşi timp remarcând situaţia dramaturgiei autohtone, obligată, pentru a rezista concurenţei, să abandoneze subiectele naţionale şi să imite modelele străine. „Teatrul românesc – susţine Vellescu – trebuie să devină un instrument de cultură şi educaţie, care să se adreseze tuturor claselor sociale şi să trezească în conştiinţele spectatorilor cele mai frumoase sentimente patriotice, precum şi iubirea de libertate." Articole de critică literară au mai publicat V.A. Urechia şi C. Aristia. În **A.r.** Aristia a tipărit şi câteva fragmente din traducerea *Iliadei* de Homer. ***R.Z.***

ATHENEUM, revistă apărută la Iaşi, trimestrial de la 1 februarie 1935 până în decembrie 1936, apoi la Bucureşti, tot trimestrial, din ianuarie 1937 până în iunie 1940. Director: general Dumitru Marţian (februarie – decembrie 1935), colonel Ion S. Dumitrescu (februarie 1935 – decembrie 1936) și colonel Ion Stănescu (martie 1935 – decembrie 1936); redactor-şef: Mihai Uţă (februarie 1935 – decembrie 1936); secretar de redacţie: D. Popovici (februarie – decembrie 1935), Constantin Stelian (ianuarie – iulie 1937), T. Bărcănescu (ianuarie 1939 – decembrie 1939). Odată cu mutarea la Bucureşti, subtitlul „Revistă de ideologie şi ştiinţă a liceelor militare" devine „Revista învăţământului liceelor militare" şi este condusă de un comitet de direcție format din Ion Ionescu Bujor, N. Pandelea, P. Marinescu, M. Moldovan, V.M. Șerbănescu (în ianuarie 1940) și are un comitet de redacție alcătuit din Mihai Uță, T.N. Nițescu, Ioachim Constantin, Al. Bubulac, T. Nicolae (ianuarie–martie 1937), N. Vlădulescu (iulie–decembrie 1937). Din ianuarie 1937 se precizează că apare „sub patronajul domnului general I.S. Demetrescu", iar din ianuarie 1939 „sub președinția d-lui general Ioan S. Demetrescu". Urmărind programatic să facă din şcoală „un factor de cultură cu o rază de acţiune mai cuprinzătoare", **A.** acordă o atenţie specială mişcării ideologice, literare şi ştiinţifice din ţară şi din străinătate. Nu publică literatură propriu-zisă, în schimb studiile de pedagogie, filosofie, estetică, istorie şi istorie literară sunt bine reprezentate şi au ţinută academică. Printre cei selectaţi să intre în sumar s-au numărat câţiva autori de prestigiu, ca Ion Pillat (*Tradiţie şi modernism*, *Specificul românesc în lirica noastră modernă*, *Poezia pură la Eminescu*), Tudor Vianu (eseul *Artă şi natură*), clasicistul D.M. Pippidi (*Preciziuni despre catharsis la Aristotel și la Abatele Brémond*), istoricii literari D. Popovici (*Vico și Heliade*, *Orientarea socialistă a lui I. Heliade Rădulescu*), Ovidiu Papadima (*Viziunea folclorică*), Mircea Mancaş (*Poezia primitivă*), Aug. Z.N. Pop (*Contribuții eminesciene*, *Cincizeci de ani după Eminescu*), şi gazetarii G. Ivaşcu (recenzii la studiul *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu* de D. Popovici și la romanul *Proces* de I. Biberi), Mihail Chirnoagă (*Patru poeți tineri: Ștefan Baciu, Aurel Marin, Traian Chelariu și E. Ar. Zaharia*), M. Botez, Dionisie Petrovan. ***I.M.***

AURORA, revistă „pentru literatură, ştiinţă şi artă" apărută la Craiova, bilunar, între 20 mai 1903 şi 29 martie 1904. Director: D.D. Marcu; secretar de redacţie: Marius de la Stroia (Const. G. Brădăţeanu). De la numărul 9/1904 trece în proprietatea lui Jean Cuţana, conducerea e limitată la menţionarea prim-redactorului, iar în numărul 10 lipseşte orice indicaţie referitoare la responsabilii revistei. Editată „pe ruinele castelului de visuri clădit de poetul Traian Demetrescu, pe potecile bătute de melancolica-i privire, câţiva admiratori ai artei ne-am decis a scoate revista de faţă, «Aurora». [...] Toate penele literare sunt bine primite în coloanele revistei noastre. Poveşti, basme şi literatură populară publicăm şi le vom da deosebită atenţie". În puţine cuvinte, un articol inaugural enunţă sorgintea şi intenţiile elegantei tipărituri. **A.** publică multă poezie minoră sub semnăturile D.D. Marcu (Marcu, Dumitru Marcu; *Pe-aceeaşi bancă*), Const. G. Brădăţeanu (*Amicii*) ş.a., câteva nuvele neinspirate (Mihail C. Demetrescu, *După flori*; I.C. Drăgescu, *Amor şi datorie*; Jean Cuţana, *Dezmoşteniţii*), epigrame cu adresă politică (Petre Danielescu, *Evoluţie socială*, *Evoluţie umană*), cugetări extrase din versetele biblice, din Schiller, Cicero, Terenţiu, Schopenhauer, Walter Scott, folclor din Dolj (balada *Dobrişan*, *Descântece de ursită*), Teleorman şi Mehedinţi, cules de Şt. St. Tuţescu. Impresiile de călătorie ale lui Traian Demetrescu (*Pe Dunăre*) şi versurile lui N. Burlănescu-Alin – avocat şi poet local cu oarecare notorietate, autor de sonete (*Briliante*, *Iubirea*)

– se detaşează întrucâtva din beletristica originală minoră tipărită de **A.** Din dorinţa de a construi un sumar variat, redacţia include şi traduceri: *Lacrămile Araxului* de poetul armean Kamar Kaliba, un scurt fragment din tragedia lui Shakespeare *Iulius Cezar*, altul din studiul *Zeii cetăţii* al istoricului Fustel de Coulanges şi nuvela *Sărutarea* de Paul d'Enjoi, tălmăcită de un Igrec. Cu rubricile „Cronica teatrală", „Ştiri artistice", „Bibliografii", „Poşta redacţiei", ce adună informaţii diverse din lumea cultural-artistică a oraşului, se epuizează eforturile acestei publicaţii mai mult ambiţioase decât inspirate. Totuşi, fidelă proiectului din care s-a născut, **A.** se va implica şi într-o modestă, ridicolă polemică, poziţionându-se în favoarea poetului sub al cărui patronaj spiritual s-a aşezat, în acuza formulată de harnicul literat N.A. Bogdan din Iaşi, conform căreia Traian Demetrescu i-ar fi plagiat poezia *Copacul*. **A.** iese din peisajul revuistic oltean odată cu numărul jubiliar 10, în care se poate citi un necrolog *Spiru Prasin*, scriitor dispărut la doar 28 de ani, autor al romanului *Calea robilor*, „de netăgăduită valoare literară, […] şi împreună cu avocatul Gh. Volenti din Iaşi al comediei *Mioara*, fondator al revistei «Epigonii», prim-redactor la cotidianul «Evenimentul»". Alţi colaboratori: Elena Cuțana (și cu pseudonimul Lia Bradu), Maria Polişoreanu. ***R.P.***

AURORA, publicaţie care a apărut la Bucureşti, de trei ori pe lună, între 30 ianuarie şi 1 iulie 1906, cu subtitlul „Revistă literară şi istorică". Cu profil de cultură armeană, **A.** conţine traduceri din literatura armeană veche şi nouă, note biografice, articole despre tradiţii şi obiceiuri ale armenilor din ţară şi din străinătate. Rubrici: „Din istoria Armeniei", „Armenii în Franţa", „Cronică teatrală", „Aurora în provincie", „Ecouri". Colaborează cu versuri Petru Vulcan, Gr. Yamgaci, iar cu proză Gr. Goilav, Gr. Zarban. Textele scriitorilor armeni sunt însoţite de scurte biografii. Se republică un text al lui B.P. Hasdeu despre Mănăstirea Argeş. ***I.H.***

AURORA, publicaţie care a apărut la Bucureşti, zilnic, între 23 octombrie 1921 şi 27 noiembrie 1937. Director: N. Lupu (1921–1924); de la 24 iunie 1924 devine „organ al Partidului Naţional Ţărănesc". **A.** îşi propune să răspândească cultura şi învăţătura în rândul ţăranilor. Rubrici: „Chestiunea zilei", „Ştirile zilei", „Revista revistelor", „Ultima oră". La suplimentul apărut în corpul ziarului la 7 ianuarie 1924, intitulat „Aurora literară, artistică, socială", colaborează N. Davidescu, George Silviu. Sporadic apar cronici dramatice semnate de N. Davidescu, cronici plastice aparţinând lui D. Caselli, cronici literare scrise de Andrei Branişte (Tudor Teodorescu-Branişte). Numărul 751/1924 conţine o pagină închinată lui Anatole France. Începând cu primul număr din 1921, apare în foileton traducerea romanului *Zeilor li-e sete* de Anatole France. Alţi colaboratori: V.V. Haneş, C. Stere, Eugen Crăciun, G.M. Vlădescu, Marcu Beza. ***I.H.***

AURORA, revistă bilingvă apărută la Oradea, săptămânal, între 24 decembrie 1922 și 15 iunie 1923, cu subtitlul „Literară, artistică, teatrală, socială – Irodalom, müvészet, szinház, társadalom". Director: G. Bacaloglu; redactori: George A. Petre, Keresztury Sándor, Salamon László. În articolul *Programul nostru* redacţia îşi anunţă intenţia ca în noua situaţie istorică generată de Unirea din 1918 să contribuie la mai buna cunoaştere a celor două etnii principale care convieţuiesc în Transilvania. Ideea reconcilierii româno–maghiare e repetată în articolul *Noi orizonturi*, tot din primul număr, şi reluată sub diverse forme în multe editoriale. De pildă, *Am sosit prea devreme*, în care, răspunzând unor obiecţii aduse publicaţiei, potrivit cărora timpul reconcilierii n-ar fi sosit, redacţia afirmă: „Noi am început munca, fiindcă apropierea dintre români şi maghiari ne apare ca o necesitate istorică şi, în vârtejul urii, noi vom fi puntea pe care ei se vor îmbrăţişa, pentru a şterge păcatele veacurilor trecute". Necesitatea unei îmbunătăţiri a relaţiilor dintre naţionalităţi e subliniată, de asemenea, în scrisorile deschise reunite sub genericul *Păreri despre apropiere*, semnate de scriitorii Cezar Petrescu, Emil Isac, Franyó Zoltán şi Benedek Elek. Toate aceste texte, ca şi notele şi articolele culturale găzduite de rubricile dedicate teatrului, cinematografiei şi artei, apar atât în română, cât şi în maghiară, bilingvismul oglindind el însuşi dorinţa revistei de a fi o cale de comunicare între români şi maghiari. Expresia cea mai importantă a acestei aspiraţii o reprezintă numeroasele traduceri din cele două literaturi. Astfel, sunt publicate în versiune maghiară poezii de Eminescu (*Venere şi Madonă*, *Sonete*, *Melancolie*, *Glossa*), Lucian Blaga, Octavian Goga, Ion Pillat, Adrian Maniu, George Coşbuc, Al. Vlahuţă, Panait Cerna, Victor Eftimiu şi proze de I.L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Corneliu Moldovanu, Eugeniu Sperantia,

Constanţa Hodoş. Din maghiară în română sunt transpuse poezii de Petőfi, Arany János, Kiss József, Szép Ernő, Gyóni Géza, Gyarmati Ferenc, Bartalis János, Áprily Lajos, Victoria Keresztúry-Diamandi şi proze de Ady Endre, Ligeti Ernő, Jókai Mór, Móricz Zsigmond, Frigyes Karinthy. Tot în traducere românească apare, în câteva numere, piesa într-un act *Marioara* de Korda Béla. ***I.M.***

AURORA, revistă de literatură apărută la Oradea, mai întâi semestrial, apoi anual sau o dată la doi ani, din martie 1993 până în 2005, fiind patronată de Societatea Oamenilor de Ştiinţă şi a Scriitorilor din Bihor. Iniţial, colectivul redacţional este alcătuit din Ioan Derşidan, Ioan Ţepelea, Ion Simuţ (ultimul retrăgându-se după numărul 5). Reluând tradiţia începută în perioada interbelică de revista orădeană omonimă (1922–1923), noua **A.** doreşte să contribuie la stabilirea unui autentic dialog intercultural româno–maghiar şi, mai mult, la extinderea acestui dialog la întreg spaţiul central-european. Aşa cum arată Ion Simuţ în editorialul *Aurora – încotro?* (3/1994), publicaţia îşi propune „o cunoaştere sistematică a identităţii culturale a Europei Centrale", pentru a fi „o sinteză inedită de provincialism şi europenism", care „să aducă în conştiinţa contemporanilor ideea acestei duble apartenenţe", astfel încât Bihorul să devină „un avanpost al integrării în Europa". Intenţia redacţiei s-a şi realizat, cel puţin în parte, prin deschiderea unor dezbateri sub titlul *Ne putem înţelege noi şi ungurii?* sau *Dialogul româno-maghiar* (1–2/1993), ca şi a unui „dosar" pe tema *Identitatea Europei Centrale* (3/1994), cuprinzând traduceri ale unor excelente analize de John Willet, Milan Kundera, Czesław Miłosz, Vladimir Tismăneanu şi, de asemenea, eseuri de Radu Enescu şi Mircea Muthu, contribuţii istorico-literare de Mircea Popa. Mai puţin evidentă este tendinţa central-europeană în paginile consacrate literaturii propriu-zise, cele mai multe texte beletristice aparţinând unor autori autohtoni. Se publică versuri de Adrian Popescu, Teohar Mihadaş, Al. Andriţoiu, Ioan Moldovan, Ioan Ţepelea, Viorel Horj, proze scurte de Mircea Horia Simionescu, Bedros Horasangian, Florin Ardelean, Horia Alexandru Căbuţi, fragmente din jurnalele lui Paul Goma şi Victor Felea. Din sumarul revistei nu lipsesc nici teoria şi critica literară, ilustrate de Adrian Marino printr-o secvenţă din *Biografia ideii de literatură*, de Nae Antonescu, care scrie despre mai multe periodice bihorene din trecut, de Valentin Chifor, semnatar al unui mic studiu intitulat *Felix Aderca şi receptarea criticii moderne*, de Ioan Derşidan cu un comentariu despre *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale. Mai fidelă față de propriu-i program în primii trei ani de apariție, **A.** ia treptat înfățișarea unui anuar universitar destul de eclectic, care adună laolaltă studii de critică și istorie literară, filosofie, teologie, ştiinţă etc. Alţi colaboratori: George Vulturescu, Haralamb Zincă, Grigore Scarlat, Stelian Vasilescu, Petre Andrei, Liviu Podaru. ***I.M.***

AURORA ROMÂNĂ, „foaie beletristică" apărută la Pesta, bilunar, între 1 ianuarie 1863 şi 15 august 1865. Proprietar, editor şi redactor responsabil: preotul Ioanichie Miculescu; redactori: Iosif Vulcan (până la 22 aprilie 1863) şi Mihail Besanu. De fapt, lui Vulcan îi aparţine atât alegerea titlului, cât şi meritul de a fi organizat redacţia şi de a fi stabilit profilul periodicului. **A.r.**, se specifică într-un „anunţ de prenumeraţie", va tipări, alături de contribuţii închinate vieţii sociale, istoriei naţionale şi limbii, literatură originală, traduceri, corespondenţe din toate părţile locuite de români, „într-un stil cât se poate de poporal". Angajamentele redacţiei, reluate în editorialul din primul număr şi în anunţurile următoare, vor fi în bună măsură respectate. După ce Iosif Vulcan se retrage din redacţie, în urma unui conflict cu Ioanichie Miculescu, partea literară pierde din vioiciune şi diversitate, stilul devine greoi, limba încărcată de latinisme. Alături de Iosif Vulcan, au publicat versuri Justin Popfiu, Zaharia Boiu, Ioan Papiu, Aron Densuşianu, Vasile Bumbac, Victor Rusu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Paul Dragu. Se republică poezii de Al. Pelimon şi C.D. Aricescu. Ca şi poezia (*Către române* de Iosif Vulcan, *Adio Bucovinei* de V. Bumbac, *La România* de I. Papiu etc.), proza este inspirată de istoria românilor sau de realităţile sociale transilvănene şi dă glas sentimentelor naţionale. Nuvelele şi schiţele le aparţin lui I. Vulcan, Iulian Grozescu, Adelinei Olteanu, lui Pamfil Văleanu, I.S. Ventielu, M. Besanu. În afară de balade populare, At. M. Marienescu publică articole politice şi culturale. Din Boccaccio traduce A. Densuşianu; I. Vulcan şi Ion Ioviţă transpun în româneşte, primul o nuvelă franceză, iar cel de-al doilea o naraţiune germană; povestirea *Fata boierului* de Jókai Mór este tradusă de Paul Dragu. Articolul *Cultura naţională*, din 1863, semnat cu iniţiala N., pledează

pentru o cultură şi o literatură bazate pe realitatea autohtonă. Doi ani mai târziu, când apare „Familia" lui Vulcan, publicaţie care răspundea mult mai adecvat necesităţilor culturale şi politice ale epocii, Ioanichie Miculescu hotărăşte sistarea **A.R.** ***R.Z.***

AURORA ROMÂNĂ, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, de la 1 august 1881 până la 15 decembrie 1882 şi din ianuarie până în august 1884, cu subtitlul „Organ beletristic, literar al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina", modificat în 1884 în „Revistă ştiinţifică–literară". Editor şi redactor responsabil: Ion I. Bumbac. Fără să consemneze în vreun fel scopul și destinatarii publicației, Ion I. Bumbac va da unele deslușiri în numărul 4, într-un răspuns către „publicul cetitoriu" al **A.r.**, care cerea sporirea articolelor „mai serioase": „Noi trebuie să fim «amici ai culturii și deșteptării naționale», adică ai poporului, şi trebuie să ţinem cont de dorinţele şi puterile lui. […] Nu uitaţi, domnilor, că nici un popor nu s-a cultivat şi deşteptat prin teorii darwiniene, opere clasice italiene etc., înţelese numai de puţini chiar dintre aristocraţii învăţaţilor, ci prin cântece de rând şi prin cântăreţii poporului. Aceştia au aprins şi au deşteptat viaţa popoarelor, iar nu operele clasicilor. Pentru aceasta scriem şi noi «Aurora» noastră aşa, ca s-o poată ceti şi gusta orice român care ştie ceti măcar ciş-ceva. Dascăl şi pălimar, vechil şi notar etc. deopotrivă, ca şi preutul şi învăţătorul unei comune. Acesta este scopul principal al «Aurorei române». Pentru aceasta doar s-a şi înfiinţat!". În consecinţă, preocupările se îndreaptă spre beletristică originală şi folclor, şi deloc spre studii docte şi eseuri ştiinţifice. Se publică multă poezie de Vasile Bumbac, fratele mai mare al editorului, el însuşi poet (*La Basarabia*, *Cântec*, *La „Aurora română"*, *Şoimul banului de Craiova*, poem epic), I.I. Trutzescu (*Noapte sinistră*, *Versurilor mele*, epitaf), T.V. Ştefanelli (*Serenadă*, *Tablou de toamnă*), T. V. Păcăţian (*Petru Brancu*, *Curgeţi…*, *Noaptea*, *Amorul româncei*, preluate din placheta *Flori de toamnă*, recent apărută), I.N. Macavei (*La ea!*), Enea Hodoş (*Strofe la E…*, iscălite En. H.), M.I. Berariu (*Descântece*), Dimitrie Petrino şi două fabule de Constantin Morariu – *Leul, vulpea, porcul şi cânele*, *Musca şi viespea*. Câteva proze sunt semnate de Enea Hodoş (*Anna*) şi C. Morariu (*Piramida cu pigmei* – „povestire din vremea veche"), se adaugă nuvelele lui Ion I. Bumbac (*Pre-minte Solomon*, *Ion a Petrariului*), paginile memorialistice din prima copilărie ale lui S. Fl. Marian (*Vasile Cârlănariul*) şi, din volumul *Poveştile Peleşului* de Carmen Sylva, anunţat ca nouă apariţie editorială, se retipăreşte *Vârful cu Dor.* O „humorescă scrisă destul de vioi", *Visul cuconului Enachi*, apare sub pseudonimul Vasile Târâiebrâu (probabil Vasile Bumbac). Varietatea beletristicii o asigură comediile într-un act *După teatru* şi *Un trandafir în livrée*, localizări de T.V. Ştefanelli după „sujeturi franceze", alături de traducerile datorate lui Enea Hodoş (studiul *Doamna G. Sand*) și lui Vasile Bumbac (*Despărţirea lui Hector de Andromache*, v.v. 312 și 496 din *Iliada*), iar la rubrica „Literatura" figurează balada *Contele de Habsburg* de Schiller şi *Oda* a *IV-a* a lui Horaţiu, ambele fără menţionarea traducătorului. Secţiunea destinată literaturii populare este bine reprezentată (uneori în rubrică specializată), prin colaborarea lui S. Fl. Marian cu articolele *Scumpia* şi *Însemnătatea alunului la poporul român*, reluat după „Albina Carpaților" și trimiţând la *Botanica poporului român*, lucrare pentru care folcloristul începuse să adune material pe teren. Se mai reţine ciclul *Moravuri şi datini poporale* „culese între românii dintre Prut şi Nistru de cantorul din Mahala", judeţul Cernăuţi, adică de G. Tămăiagă, balada *Văleanul* culeasă de același S. Fl. Marian, „tradiţiunea poporală" *Zâna iazului* culeasă de Demetru Pan şi câteva poezii culese de un R.N. La cererea cititorilor doritori de „articole mai serioase", respinsă în primă instanţă, redacţia răspunde totuşi, în 1881, publicând studiile *Din istoria limbii şi literaturii române* – fără menţionarea autorului, un extras din raportul lui Ion Ghica pentru premierea lui V. Alecsandri de Academia Română, reprodus după „Analele Academiei", câteva studii de istorie şi filologie nesemnate, dar probabil aparţinându-i lui Ion I. Bumbac, ca şi preambulul la *Manuscriptul românesc de la Voroneţ (Bucovina) despre „Faptele Apostolilor"*, însoţit de analiza filologică doctă a textului făcută de Ioan Nădejde, cercetarea istorico-literară *Florile dalbe sau florile Dalbei?* şi articolul *Noua ortografie română*, prilejuit de reforma ortografică „croită conform principiilor stabilite de Academia Română şi adoptată de Societatea pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina". Câteva rubrici – „Poşta redacţiunii", „Bibliografia", „Cronica lunară" – comunică evenimente culturale, apariţii de noi publicaţii („Candela") şi volume (Dimitrie Morţun, *Nuvele şi legende*, Vasile Ranta-Buticescu, *Poezii*, T.V. Păcăţianu, *Flori de toamnă* ş.a.),

dispariţia unor personalităţi ale timpului (baronul Gh. Hurmuzachi). Alţi colaboratori: Samson Bodnărescu, N. Lazu, Scarlat Moscu, I. Tănăsescu, Petronela Misiciu, I. Berariu. ***R.P.***

AUSONIA, publicaţie cu subtitlul „Caiete trimestriale de poezie italiană", apărută mai întâi la Focşani în 1932–1933, iar apoi la Sibiu în 1934, seria cuprinzând în total cinci numere. Redactor şi traducător este Pimen Constantinescu. Destinate exclusiv publicării unor traduceri din lirica italiană, caietele conţin, fiecare în parte, o selecţie din creaţia câte unui autor italian. Preferinţele traducătorului se îndreaptă spre poeţii decadenţi şi sentimentali de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Astfel, se publică *Poeme conviviale* de Giovanni Pascoli, *Patruzeci şi patru de sonete* de Gabriele D'Annunzio, *Cartea Marei* de Ada Negri şi versuri ale unor autori minori precum Pietro Mignosi şi Gino Novelli. Transpunerile lui Pimen Constantinescu vădesc sensibilitate poetică şi talent literar, fiind însoţite de o introducere, de note şi de o bibliografie românească a poetului tradus. ***I.M.***

AUSONIA, publicaţie apărută la Bucureşti, de cinci ori pe an, din mai 1933 până în septembrie 1943, cu subtitlul „Revistă de cultură clasică pentru şcolari şi tineret". Editată de Institutul de Studii Latine sub conducerea lui N. I. Herescu, revista are un comitet de redacţie alcătuit din N.I. Barbu, Victor Buescu, I. Maşala, M. Mihăileanu, P. Muşat, G. Nancescu, David Popescu. Acestora li se adaugă pe parcurs M.I. Gabrea, V. Teodoriu, N. Niculiţă, Maria Marinescu-Himu. De la numărul 3/1939 prim-redactor e M. Mihăileanu, iar de la numărul 3-5/1943, redactor responsabil devine N.I. Barbu. Scoasă sub îngrijirea unor clasicişti remarcabili, majoritatea dintre ei profesori de liceu sau universitari, **A.** îşi propune să menţină viu interesul tinerilor pentru cultura latină. Într-un scurt articol din primul număr, intitulat *În loc de cuvânt înainte*, se reproduce un fragment din volumul *Pentru clasicism* (*Fapte, idei, oameni*) de N.I. Herescu, precizându-se că el exprimă motivul care a determinat editarea unei reviste adresate tineretului: „Clasicismul nu este o materie de predare oarecare, la liceu ca şi la universitate. El nu este cultivat numai pentru ceea ce reprezintă intrinsec, ca ştiinţă, ci şi pentru valoarea sa etică, estetică şi pedagogică". Făcându-şi un crez din rolul formativ, modelator al culturii clasice, **A.** va reuşi să fie la înălţimea acestui rol de-a lungul anilor de apariţie. Prin studiile, eseurile, dezbaterile, notele critice şi traducerile publicate la rubrici ca „Note şi informaţiuni", „Păreri şi discuţii", „Hac pagina latine loquimur", „Traduceri", „Pagina distractivă", se urmăreşte nu numai informarea tinerilor cititori, ci şi iniţierea lor într-un mod de gândire întemeiat pe valori clasice. Importante sunt în acest sens comentariile pe teme literare, istorice, lingvistice şi pedagogice semnate de excelenţi specialişti: I. Maşala, *Viaţa şi moartea în opera lui Lucreţiu*, M. Mihăileanu, *Horatius şi clasele sociale*, *Horatius şi plebea romană*, M. Popescu-Spineni, *România în lumina geografilor antici* (*Herodot*), P. P. Ionescu, *Caracterele generale ale filosofiei latine* şi *Seneca şi timpul său*, Lelia Teodosiu, *Andromaca la Homer*, *Virgiliu şi Racine* şi *Ovidiu la Tomis*, Maria Marinescu-Himu, *Caracterele lui Teofrast* şi *Observaţiuni privind onomastica română*, N. Creangă, *Construcţia gerundivală* şi *Fraza latină*. Pe lângă acestea, e de consemnat şi o colaborare a lui Nicolae Iorga (cu articolul *Clasicismul în şcoala de odinioară*). Un loc esenţial îl ocupă traducerile din opera unor autori antici, precum Horaţiu, Plutarh, Ovidiu, Prudentius, Properţiu; I. Săvulescu tălmăceşte o serie de poeme din *Antologia palatină*. Revista lansează şi un concurs de traduceri pentru elevi, cele mai reuşite versiuni fiind publicate. Alţi colaboratori: I. Levandovschi, Gino Lupi, D.N. Burileanu, C. Drăgulescu, Lucia Brătianu-Grigore, I. Iordănescu. ***I.M.***

AUTOBIOGRAFIE. Dintre „genurile biograficului" sau, cum le-a spus Jean Rousset, genurile (speciile) intimismului, **a.** este cel mai greu de definit și, în același timp, se află amestecată peste tot, în toate formele literaturii confesive sau, după expresia lui Tudor Vianu, în structura și în toate reliefurile literaturii subiective. Poetica ei se asociază și de multe ori se confundă cu poetica memoriilor (aici relația este cea mai strânsă), cu jurnalul intim, cu eseul autobiografic, cu autoportretul și, se înțelege de la sine, cu cea mai veche și mai răspândită formă a literaturii subiective și a literaturii istorice și anume biografia. E greu de depistat unde se termină **a.** și unde încep, într-o carte de memorii, memoriile ca atare sau câtă **a.** autentică, verificată, confirmată de documente, există în amintirile oamenilor de litere, unde se termină biografia și unde începe să funcționeze fic-

țiunea. Mai direct spus: nu cumva **a.** unui scriitor este, în chip fatal (adică voit sau nevoit) autoficțiune? Ca *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, de pildă. Pentru a lămuri statutul acestei specii din perimetrul literaturii confesive, care caută în ultimele decenii să fie omologată de teoria literară și, astfel, să fie acceptată, cu statut propriu, în salonul creației literare, mai întâi se poate preciza că **a.** este, după observația unui specialist al problemei (Philippe Lejeune) „un contract de identitate", un pact, altfel spus, al autorului cu sine. Autorul (indiferent dacă este scriitor sau nu) își propune să-și scrie viața și, totodată, să fie sincer, să spună adevărul despre sine, dezvăluind amănunte ce nu se cunosc sau se cunosc în mod eronat. Este o promisiune importantă, merită să convingă potențialul lector să citească mărturisirea promisă, chiar dacă lectorul este avertizat de mulți că o sinceritate absolută nu-i decât o utopie în literatură. Mai mult, un reputat teoretician al literaturii, Georges May, avertizează că „cele mai sincere autobiografii [...] recunosc ele singure nesinceritatea lor". Mai trebuie spus în legătură cu acest contract pe care autorul vrea să-l încheie cu destinatarul său (marele public): nu se apucă să-și scrie viața cine nu are conștiința valorii sale. Ca și memorialistul, care vrea să dea o imagine a istoriei pe care a parcurs-o, autobiograful are sentimentul (pe care îl declară sau îl ascunde) că are de spus ceva interesant, neștiut și că biografia lui este un element important în istoria pe care vrea s-o povestească. Există o primă deosebire, la acest punct, între memorialistică și **a.**: memorialistul dă extensie istoriei (*le dehors*), deschide paranteze, narează evenimente la care a participat sau cu care a fost contemporan și, în funcție de ele, strecoară firul vieții sale; cel care își scrie biografia încearcă să-și reconstituie cu prioritate *le dedans*, să facă cronologia vieții sale, a formelor și a accidentelor intimității înlăuntrului. Și într-un caz și în celălalt, subiectivitatea este inevitabilă, ca și istoria din afară. Subiectivitatea este însă mai mare atunci când cineva scrie despre sine și momentele esențiale ale existenței sale. Nici memorialistul, diaristul nu scapă de ea, dar își propune, programatic, nu numai sarcina de a vorbi despre sine, ci își asumă sarcina de a reconstitui istoria unei epoci și de a judeca această istorie. O primă concluzie: **a.** apare în literatură atunci când omul capătă conștiința personalității sale în istorie și încearcă să se ofere (prin scriitură) ca un model de existență într-o istorie care, de regulă, nu este deloc exemplară. Altfel zis: în orice **a.** există, la suprafață sau ascunsă în pivnițele textului, o notă de orgoliu, un mit al personalității exemplare. Filosofii, teoreticienii și criticii literari i-au acordat mai multă atenție decât altor forme ale literaturii subiective din două motive cel puțin: a) un filon autobiografic există în orice scriere, fictivă sau nonfictivă; b) cercetând structura, motivațiile și evoluția în timp a **a.** se poate descifra, în fapt, mecanismul de funcționare a tuturor genurilor biograficului. **A.** este celula germinativă care circulă și se combină în memorii, în jurnalul intim, în eseul biografic, în romanul autobiografic sau în romanul-jurnal, adică în mai toate tipurile de scriitură confesivă. Și nu numai. „Tot ce a fost publicat de mine – scrie Goethe în *Poezie și adevăr* – nu reprezintă decât fragmente dintr-o mare confesiune; și această carte nu reprezintă decât o tentativă îndrăzneață de a o completa". O idee care n-a fost abandonată nici azi, deși structuralismul și, în genere, școlile formaliste au combătut-o în chip radical după al Doilea Război Mondial. Privită din această perspectivă, a stimulat numeroase comentarii. De exemplu, eseul lui Jean Starobinsky *Le Style de l'autobiographie*, publicat în „Poétique" și reluat în *L'Œil vivant, II. La Relation critique* (1970), socotit de mai toți interpreții ca fiind esențial pentru înțelegerea structurii discursului autobiografic. Asociate cu studiul despre Jean-Jacques Rousseau de același autor (*Transparența și obstacolul*), paginile despre stilul **a.** lămuresc în bună măsură modul în care funcționează „scriitura care se scrie pe sine". Starobinsky nu ocolește în demonstrația sa dimensiunea psihanalitică a problemei. Alt studiu, capital pentru înțelegerea acestui gen care se însoțește deseori cu memoriile încă din Antichitate, este acela al lui Georges May – *L' Autobiographie* (1984), metodic și bogat în referințe scoase din mai multe literaturi. În fine, comentariile cele mai cuprinzătoare și, poate, cele mai erudite despre acest subiect, de la grafie până la „le moi haïssable" al janseniștilor și, de aici, la utopiile moderne, se află la Georges Gusdorf în masiva carte *Auto-bio-graphie* (1991), din seria „Lignes de vie", autor cunoscut pentru preocuparea sa mai veche pentru literatura subiectivă (*La Découverte de soi*, 1948). Scrierile lui constituie o veritabilă hermeneutică a intimismului, citit, analizat, clasificat din perspectivă filosofică și în succesiune istorică. Nu pot fi ignorate nici cărțile *Le Pacte autobiographique* (1975), *Je est un autre* (1980), *Moi aussi* (1986) ale lui

Philippe Lejeune, un specialist al genurilor biograficului. El face o sinteză remarcabilă și pune în formule preluate ulterior de întreaga critică europeană relațiile dintre autorul-narator și personajul narațiunii autobiografice. În fine, despre acest subiect s-au mai pronunțat, direct sau indirect, Jean Rousset în *Le Lecteur intime* (1986), Maurice Blanchot, Daniel Madelénat în *La Biographie* (1984), *L'Intimisme* (1989) și chiar Roland Barthes, care, după ce a anunțat decesul autorului, a scris o **a.** structurală – *Roland Barthes par Roland Barthes* (1975) și a definit noțiunea *biografème*, care a intrat apoi în limbajul teoriei și criticii literare. Pe urmele acestor comentarii erudite și ingenioase au început să apară sintezele didactice, unele foarte utile. În ce privește **a.**, este de semnalat un studiu al lui Jean Philippe Miraux , *Écriture de soi et sincérité* (1996). Idei exprimate de Eugen Simion în *Întoarcerea autorului* (1981) se întâlnesc cu aceste studii recente, iar altele se despart. Jean Starobinsky precizează încă de la începutul eseului său că **a.** nu constituie propriu-zis un gen literar. Stabilește, totuși, câteva trăsături ale scriiturii autobiografice. Acestea ar fi: a) identitatea dintre narator și eroul narațiunii; b) în **a.** este vorba de o narațiune, și nu de o descripție; c) **a.** nu-i un portret sau, dacă e considerată un portret, „ea introduce durata și mișcarea"; d) narațiunea acoperă o suită temporală, atât cât e necesar pentru „a pune în evidență traseul unei vieți". Tot Starobinsky spune că **a.** dublează, uneori, memorialistica (cazul Chateaubriand) sau, când cel care-și reconstituie viața introduce elementele din prezent, atunci jurnalul intim „contaminează" **a.**, cum se întâmplă în scrierile intime ale aceluiași Chateaubriand pe care Starobinsky îl citește cu atenție pentru a descoperi în textele lui componentele „mașinii de scris". Nu trebuie vorbit de un stil general sau chiar de o formă preexistentă în **a.**, avertizează Starobinsky, pentru că, fiind o creație strict individuală și legată organic de o experiență individuală, acceptă toate stilurile și formele posibile. Criticul mai observă că stilul „scrietorului" („l'auteur d'une autobiographie indépendamment de sa qualité d'écrivain") este legat de actul de a scrie, de momentul prezent în care autorul își scrie trecutul („valoarea autoreferențială a stilului retrimite, deci, la momentul în care este executată scriitura, la «eul» actual"). Acest fapt este plin de consecințe pentru că pune un ecran între „adevărul trecutului și prezentul situației narative". Acest obstacol dintre istorie (povestire) și scriitura istoriei (textul, discursul autobiografic) a fost remarcat de toți cei care au încercat să definească nu numai **a.**, dar toate formele literaturii nonfictive. Jean Starobinsky merge mai departe și exprimă în chip elocvent faptul că perfecțiunea stilului în scriitura intimă face suspect conținutul și mai precis: „originalitatea stilului implică o redundanță care pare a perturba chiar mesajul". Rezultă că evocarea trecutului se poate face din prezent și cu mijloacele scripturale ale prezentului – actul de a scrie, propriu-zis, timpul revolut, ceea ce s-a întâmplat odată, demult, la altă vârstă, în altă epocă și cu altă stare de spirit și de suflet. Concluzia firească este că trecutul autorului este opera acestui prezent scriptic și că adevărul și culorile acestui trecut evocat exprimă, în fapt, culorile și adevărul din momentul în care autorul își reconstituie viața. Actul de a scrie își impune, astfel, viziunea, stilul, valorile referențiale explicite și implicite. Concluzia este că orice **a.** implică, în chip fatal, un efort de analiză și determinare, un efort de autocunoaștere și, totodată, de situare în lume. Sau, în termenii lui Starobinsky: „Orice autobiografie – chiar atunci când se limitează la o narațiune pură – este *auto-interpretare*; stilul este aici semnul relației dintre scriptor și trecutul său pe măsură ce-și prezintă intențiile sale orientate spre viitor, în așa fel încât să se reveleze și altuia". Rămâne ideea că orice **a.** este, în fapt, o „auto-interpretare" și că, în viziunea teoreticianului elvețian, nu există un stil specific al **a.**, cum nu există un gen determinabil, complet separat de alte forme ale intimismului), „stilul" ei de a nu avea un stil clasabil retoric sugerează două rânduri de valori autoreferențiale: una explicită (programată de autor, exprimată pe față) și alta implicită (produsă de scriitura narațiunii fără voia autorului). Dacă se acceptă aceste disocieri, atunci problema stilului autobiografic începe să se lămurească: a nu avea stil devine, în acest caz, o formă complexă de a primi mai multe stiluri individuale în narațiunea autobiografică. Iar toate acestea depind de actul de a scrie, care trebuie să reconcilieze două momente existențiale diferite: unul în trecut (când au fost trăite evenimentele evocate) și altul în prezent (când aceste evenimente sunt retrăite și scrise). Dacă se pune întrebarea cu câtă fidelitate, cu câtă autenticitate, în ce măsură scriitura actuală scapă de contaminarea ficțiunii, răspunsurile diferă. Unii consideră că orice confesiune reprezintă o autoficțiune. Alții, ca Paul Valéry, sunt și mai categorici: orice confesiune minte. André

Autoportrete

George Topîrceanu

Barbu Delavrancea

Liviu Rebreanu

Iulia Hasdeu

Perpessicius

Victor Ion Popa

Cezar Petrescu

H. Sanielevici

Gide crede că memoriile sunt numai pe jumătate sincere și, pentru a spune adevărul întreg despre sine, se gândește că mai bine ar fi să scrie un roman. La fel gândesc François Mauriac, Jean-Paul Sartre, Julien Green ș.a. Numai părintele fondator al intimismului european, Jean-Jacques Rousseau, își asigură cititorul că mărturisirea lui este totală, absolut sinceră și că, scriind-o, va da exemplul unui om care își deschide larg inima în fața cititorului și va spune adevărul integral despre sine, încât va înspăimânta lumea: „Vreau să vă arăt un om în tot adevărul naturii sale, și acest om voi fi eu". *Confesiunile* lui au creat școală, se citesc și azi cu nesaț, literatura confesivă modernă pornește de la el. Dar cât de sinceră, transparentă poate fi **a.**, cea mai vulnerabilă, cea mai subiectivă dintre speciile biograficului pentru că vorbește direct despre cel care o scrie și, de regulă, este publicată în timpul vieții autorului? Mulți se îndoiesc de conceptul „sinceritate" când e vorba de literatura confesivă, chiar dacă această literatură este programatic ostilă convențiilor literaturii și își propune să spună adevărul integral. Starobinsky dovedește că stilul în **a.** reprezintă mai mult decât oriunde „un risc permanent de a aluneca în ficțiune". Un stil frumos stârnește suspiciunea de neadevăr. Stilul, gândit ca o formă de înfrumusețare a conținutului, cultivă, în fapt, romanescul și, în acest caz, cu toată voința de sinceritate, narațiunea biografică se pierde în ficțiune. Proces complex, proces subtil în mecanismele scriiturii intime, definit astfel de Jean Starobinsky: „Accentuând importanța *prezentului* în actul de a scrie, calitatea originală a stilului pare a favoriza arbitrariul narațiunii mai mult decât fidelitatea reminiscenței; mai mult decât un obstacol sau un ecran [stilul] e un principiu de reformare și falsificare". Afirmaţii valabile dacă se ia stilul ca o formă adăugită, ca un înveliș frumos al conținutului. Dacă însă stilul e gândit ca *écart*, zice tot Starobinsky, atunci lucrurile se schimbă: stilul **a.** nu mai mistifică, deformează narațiunea, dimpotrivă, îl individualizează, singularizează. E greu însă de distins stilul ca „formă adăugată" de stilul ca *écart* de înțeles dacă stilul este „stiletul" originar și nu „mâna" care ornează istoria unei vieți. Starobinsky atrage atenția doar că stilul ca formă împinge confesiunea spre ficțiune. Dar și stilul ca *écart*, pe lângă faptul că singularizează, individualizează narațiunea, o împinge, voit sau nevoit, spre ficțiune. Concluzia ar fi că numai lectorul poate să-și dea seama, cu intuițiile lui, unde sfârșește „stiletul" și unde intră în acțiune „mâna" dornică să dea cu orice preț expresivitate confesiunii într-o **a.**, ficționând-o într-un chip sau altul, în mai mare sau mai mică măsură. S-a pus deseori problema identității celui care scrie **a.** (*le je actuel*, în terminologia lui Jean Starobinsky) și identitatea ce trebuie recuperată prin scriitură (*le moi révolu, le passé vécu*). Este esența acestui proces de reconstituire a unei vieți, dacă nu pierdute, în orice caz consumate. Reconstituirea se face, de regulă, la persoana întâi singular. Aceasta înseamnă că cel care-și scrie viața își asumă, fără ezitare, trecutul, fracturile, stările de spirit. Narațiunea autobiografică este atunci un lung monolog crepuscular. Căci autobiograful scrie cu gheara neantului în ceafă. **A.** este bilanțul unui om care se apropie de sfârșitul cursei. Vorbind despre Rousseau, Starobinsky spune: „Autobiografia ia naștere în momentul în care Rousseau se pune în situația celui care a încetat să mai fie". Cu alte cuvinte, situația celui care are sentimentul că dispariția lui nu este îndepărtată. Totuși, el mai are energia și timpul să-și scrie viața. Un scurt armistițiu îi îngăduie acest fapt esențial. Comentariile lui Cezar sunt scrise, totuși, la persoana a treia singular, la fel o parte din memoriile lui La Rochefoucauld, asta pentru a întări prestigiul eroului care se confesează. Pentru a-i da un alt statut, pentru a sugera cititorului că acela despre care e vorba aparține Istoriei. Jean Starobinsky numește acest tip de discurs „discursul istoric". André Malraux folosea noțiunea „destin". Timpul verbal uzual în **a.** este o alternanță între perfectul compus și perfectul simplu. Un fel de „prezent istoric", cum spun lingviștii. Pornind de la disocierile făcute de Émile Benveniste, Starobinsky numește acest recurs la un mod nedeterminat al verbului „recursul la aoristul istoriei": „Verbul la aorist afectează expunerea la prima persoană [a singularului] printr-un oarecare coeficient de alteritate". Efectele sunt de mai multe feluri: întărește nota de detașare în confesiune și, în același timp, asigură cititorul că ceea ce se spune în narațiune este adevărat, în fine, câștigul cel mai important este că verbul la aorist apropie timpurile, micșorează distanța dintre *le je actuel* și *le moi révolu*, dintre ceea ce a fost și ceea ce se poate recupera și revela prin scriitura din momentul prezent. Georges Gusdorf sugerează mai bine această relație în *Autobio-graphie*: viaţa şi-o scrie cel care a trăit-o, dar „orice scriere se îndepărtează și consacră o alienare;

totdeauna este un altul și care vorbește de altceva; și nu există decât printr-o inconsecvență”. Așadar: un altul care alienează, nu apropie lucrurile, un altul care vorbește de ceea ce naratorul n-ar vrea să spună. Dacă este așa, atunci procesul semnalat de Starobinsky are și un revers. Aoristul lucrează la două capete ale timpului și la două capete ale personalității care scrie și se scrie: consacră o alienare (îndepărtare) și, totodată, reconstituie și actualizează, apropie această îndepărtare.

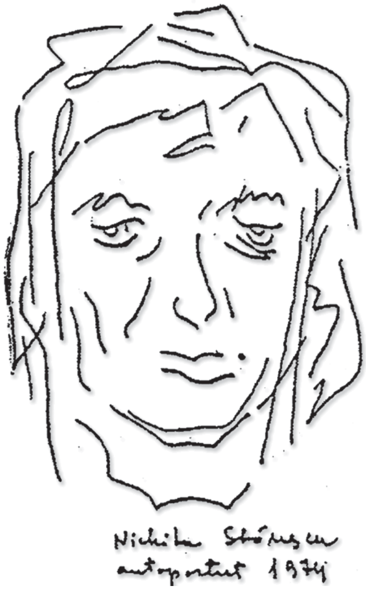
O temă deschisă este și aceea care privește justificarea **a.**. Ca și în cazul jurnalului intim, cel care se gândește să-și scrie viața caută motive s-o facă și tot el decide momentul când începe și unde se oprește. Motivele de ordin subiectiv diferă de la caz la caz. Altele mai generale (de ordin, de pildă, filosofic) se repetă, cum ar fi conștiința propriei personalități. Omul care se pregătește să pună totul pe hârtie crede despre sine că reprezintă ceva în istorie sau că este chiar un om al istoriei. Individul cu viziuni mai temperate crede că viața lui este un roman și, pentru a nu se pierde în neant, se hotărăște să-l scrie. Și începe să-l scrie, atent să nu-i scape ceva esențial. Ocolește faptele care i-ar putea strica imaginea, accentuează altele, favorabile, în fine, omul istoriei, omul cu conștiința că viața lui este un destin, poate chiar inventa situații pentru a fi mai elocvent. Face, altfel spus, din **a.** o autoficțiune. „Aș vrea să regăsesc firul mai fin decât un fir de păr care traversează viața mea, de la naștere până la moarte, acela care arată drumul, care leagă și care explică”, scrie Julien Green într-una dintre numeroasele sale justificări (*Partir avant le jour*). „Până la moarte”, o formulă ce trebuie luată în chip figurat, pentru că atunci când își scrie viața autorul are, într-adevăr, sentimentul sfârșitului, dar nu vede capătul lui. Ideea de a pune ordine în dezordinea vieții sale o are și un spirit atât de ordonat și lucid precum Goethe atunci când își începe autobiografia (*Poezie și adevăr*). În cazul său se poate spune că a gândit de la început această ordine, a urmat-o și, trecând de o anumită vârstă, o verifică și o adnotează. Nu toți au însă acest sentiment de unitate și ordine în viața pe care au parcurs-o în bună parte. De pildă, Chateaubriand, a cărui carte, *Mémoires d’outre-tombe*, reprezintă un punct de referință când e vorba de spațiul literaturii confesive și de frontierele, foarte flexibile, dintre genurile biograficului. Frontiere temporale și frontiere dintre formele (structurile) confesiunii. Căci, e lucru sigur, cine își redactează memoriile își reconstituie, mai mult sau mai puțin, propria biografie. Ceea ce, dincolo de cronologia ca atare, înseamnă o încercare de a găsi unitatea și sensul continuității ei. A pune ordine în dezordinea unui timp revolut, a găsi un fir, o logică și o continuitate, un sens al vieții și o filosofie de viață în fragmentele unei biografii răvășite, pline de contradicții de tot felul sau în termenii lui Malraux, să descoperi în „maldărul de boarfe murdare” linia gravă, determinantă și irepetabilă a unui destin – aceasta este sarcina pe care și-o asumă autobiografistul și memorialistul. Sarcina de a face cronologia unui destin. Nu toţi reuşesc pentru că greu este să duci la capăt acest proiect de sine și, dacă îl duci, e greu să convingi destinatarul (lectorul) că spui adevărul. Încă o chestiune: poate fi în literatură (chiar în literatura nonfictivă) ceva adevărat dacă nu este ceva foarte elocvent? Ce ar fi mai bine în acest caz: să notezi cu fidelitate haosul și vuietul faptelor din trecut sau să încerci să pui oarecare rigoare în erupțiile acestui vulcan? Interogație la care un răspuns, totuși, există: din moment ce autorul de memorii sau **a.** se apucă să le scrie, el le dă oarecare ordine, le pune într-o cronologie, vrea sau nu. Scriitura (opera prezentului) este cea care asigură ordinea, ea este paznicul peste aceste popoare de năvălitori, ea transformă dezordinea retoricii într-o retorică, de multe ori bine articulată, a dezordinii. Numai astfel viața scrisă capătă un sens și o unitate acceptabilă. O unitate și deci o formă, adică o semnificație, o dorință de a recupera o identitate. Georges Gusdorf definește în acest mod procesul: „Una dintre justificările autobiografiei ar putea fi nostalgia integrității sensului”, iar Georges May, încercând să stabilească o ierarhie în aceste rațiuni afective și filosofice, zice că obiectul privilegiat al celui care scrie viața este „spectacolul propriei conștiințe”. Nu-i unicul motiv de a scrie o **a.** Determinant este și sentimentul morții apropiate. Dacă în cazul jurnalului intim acest sentiment se pierde în timp, în cazul **a.** și al memoriilor sentimentul extincției se manifestă violent și impune o anumită urgență. **A.** şi memoriile sunt genuri de sfârșit. O încercare disperată de a salva o fericire pierdută (tinerețea îndepărtată) și sensul unei vieți pline și o încercare de a înfrunta moartea. Eficiența nu poate fi însă decât aceea pe care o poate avea literatura confesivă. O **a.** bine scrisă nu apără de moarte, dar îl ajută pe autorul ei să creadă că lasă un document important despre trecerea lui pe pământ și că această trecere n-a fost

inutilă. Nu-i, poate, un model de existență, dar este o dovadă că atrocitățile istoriei pot fi întâmpinate cu demnitate. Această motivație există, vizibil sau mai puțin vizibil, în orice discurs autobiografic și memorialistic. Stendhal începe să scrie *La Vie de Henry Brulard* când își dă seama că se apropie de 50 de ani și, atunci, se grăbește, dacă nu să oprească timpul, măcar să-l fixeze printr-un număr de întâmplări, portrete, reflecții. **A.** este genul cel mai implicat și mai vulnerabil în acest proces de recuperare a ființei amenințate de răul absolut. Este, parafrazând un filosof, o fugă înaintea morții, o evadare în scriitură care devine, astfel, locașul ființei ce se pregătește să încheie socotelile cu lumea.

Literatura română oferă multe exemple privitoare la genul autobiografic. Mai întâi certitudinea că o notă subiectivă (autobiografică) există cam în orice text, cât de obiectiv ar fi. Cronicarii noștri nu se exclud din narațiunea istorică. Miron Costin și Dimitrie Cantemir sunt niște moraliști și, din loc în loc, opresc cronologia pentru a face comentarii asupra istoriei pe care o relatează și, în comentarii, este totdeauna și o referință – directă sau indirectă – la propriul destin. La o primă vedere, sunt două feluri de **a.**: 1) cea implicită (deseori ascunsă) în orice confesiune și chiar în multe alte scrieri care nu au o temă subiectivă (actul de a scrie este, în fond, individual, personal, deci subiectiv). Făcând un salt în istorie, în secolul al XIX-lea românii încep să călătorească mai mult și notează în memoriale ceea ce văd. La Dinicu Golescu, de pildă, *Însemnare a călătorii mele…* are și un accent autobiografic. „Vaietul" și „mirarea" (uluirea) fac parte din biografia sa de om așezat, prudent, iubitor de tradiții, dornic, totuși, de a cunoaște civilizația Occidentului; 2) există o **a.** explicită, de sine stătătoare, construită cu grijă, având un grad anumit de expresie, devenită o autoficțiune. Ea intră în sfera literaturii și, uneori, rezistă timpului mai mult chiar decât opera de pură ficțiune a unui autor. Ca și jurnalul intim, de altfel, sau o carte de memorii. Jurnalul lui André Gide este citit azi mai mult decât romanele lui. Literatura română oferă, de asemenea, câteva puncte de reper. În *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă unii critici au văzut chiar biografia prozatorului, identificând naratorul (Nică a lui Ștefan a Petrii) cu prozatorul care, la vârsta de 40 de ani, începe să-și povestească – cuprins de melancolie și de „urâcioasa întristare" pe care i-au adus-o vârsta și suferințele – luminoasa, zburdalnica lui copilărie. Este vorba, desigur, de viața lui, dar *Amintirile…* nu constituie o **a.**, ci o autoficțiune, o operă de creație. O mare creație epică pe care criticii esteți au comparat-o cu opera lui François Rabelais. Datele exacte ale biografiei se pierd în această scriere în care oralitățile sunt transpuse în fraze complexe, arborescente, elaborate în chinuri și cu mare finețe de dascălul din Țicău. Sunt și alte dovezi că **a.** poate fi o operă literară autonomă. Dintre titlurile apărute după 1945 sau mai cu seamă după 1989, când genurile biograficului revin în galop, fără teama de a întâmpina cenzura ideologică și morală, pot fi luate câteva ilustrări. Aproape toate romanele lui Paul Goma au o dimensiune autobiografică, iar cea mai bună carte a lui, *Din calidor*, este, în fapt, o autoficțiune, scrisă în alt limbaj și cu alt tip de imaginație, desigur, decât *Amintiri din copilărie*. Tema esențială este, în cartea lui Goma, suferința colectivă, destinul unei nații ce stă în calea răutăților, temă care nu este nouă în proza românească. Se află şi în romanul lui C. Stere, poate fi descoperită şi în scrierile recente ale lui Ion Druţă, se găseşte în multe alte romane şi nuvele. Inedit este realismul sarcastic al lui Paul Goma, optica lui antipoporanistă. Satul copilăriei sale nu e un paradis, ţăranii din Mana nu sunt deloc fiinţe fără prihană. Sunt doar oameni fixaţi de soartă la graniţa dintre două lumi, călcaţi sistematic de unii şi de alţii, mefienţi, din această pricină, faţă de toţi. Morala „ghinişorului" i-a ajutat să reziste şi nu sunt semne (cel puţin în această primă carte a ciclului biografic) că ei ar avea motive s-o schimbe. Proza lui Paul Goma este, din acest punct de vedere, solidă, cu un substrat tragic bine fixat epic. Sunt în text multe documente sociale, dar este şi efortul de a prelungi documentul în simbol şi de a prinde tragismul unei lumi de margine, o lume veche, cu sfinţii, fantasmele, obiceiurile şi spaimele ei. Paul Goma o descrie într-o proză politică aspră, demitizantă, amestecând sistematic planurile şi cronologiile. Poate stilul e uneori prea digresiv, „rupt", cu ostentaţie zeflemist acolo unde subiectul tragic al naraţiunii ar fi cerut mai multă linişte a spiritului. Fapt sigur este că alături de *După-amiaza de sâmbătă* (1988), scrierea autobiografică a lui Valeriu Cristea, *Din calidor* schimbă substanţial imaginea pe care o are literatura română despre ţara misterioasă a locotenentului Ragaiac, personajul lui Gib I. Mihăescu. Tot un roman indirect este și **a.** lui Valeriu Cristea, originar și el, ca și Paul Goma, din Basarabia. Nu romanul unei comunități istorice, cum este *Din*

calidor, ci mai degrabă un roman de familie, cu bune pagini de atmosferă și o tipologie care, în limitele genului („ficțiunea nonficțiunii”), se poate reține. Prima amintire consemnată este „o vastă şi profundă curte interioară”, un spaţiu, deci, închis, aşa cum eseistul l-a descris altundeva, în *Spaţiul literar*. Acum vorbeşte de spaţiile care populează fiinţa lui interioară. Atmosfera vieţii basarabene în preajma războiului este admirabil sugerată. Puţine proze din literatura noastră au descris aşa de pregnant amestecul de limbi şi de mentalităţi, petrecerile câmpeneşti ale inteligheнţiei locale, viaţa de familie, relaţiile interetnice. Valeriu Cristea păstrează un unghi de vedere superior uman când vorbeşte de toate aceste elemente explozive. Accentul nu cade totuşi, în *După-amiaza de sâmbătă*, pe datele obiective, ci pe stările emoţionale ale unui băieţaş care descoperă cu uimire şi oarecare teamă lumea din jur. De pildă, sentimentul pe care îl are într-o zi că există sau vaga nelinişte pe care o cunoaşte într-o seară basarabeană în preajma unui joc de şah. Trece printr-o criză de disperare în clipa în care descoperă sentimentul morţii. „Într-o zi voi muri”, zice el îngrozit, şi începe să plângă. Apare zeitatea bună, mama, care-l linişteşte: dacă moare, va deveni înger. Copilul înţelege că va exista în continuare şi că moartea este doar o trecere de la o stare la alta. „Pe ce s-a sprijinit Dumnezeu când a făcut pământul?”, întreabă într-o zi băiatul acesta timid, complexat mai ales când trebuie să se manifeste în public. Descoperă gângania numită „vaca Domnului” şi crede că, dacă există, ea trebuie să aibă un rost într-o lume proiectată cu bunătate. „Dacă uneori cred că lumea e fundamental bună, aceasta se datorează şi lor.” Iată o cauzalitate dostoievskiană puţin obişnuită la un eseist. Lumea este bună pentru că există aceste vietăţi mici, modeste care au rostul lor în univers din moment ce sunt. Interpretul lui Dostoievski este atent la aceste relaţii ascunse. Şirul spaţiilor sporeşte: o sală mare, un cort construit din cearceafuri, o altă curte, un zid dezolant, un gard pe care într-o zi băiatul timid îl sare şi se rătăceşte (spaţiu deschis), din nou o cameră, o curte interioară. Acestea formează în *După-amiaza de sâmbătă* o reţea de topoi. Criticul îi ia în primire şi îi clasifică: spaţii închise (securizante) şi spaţii deschise, expuse, nelinştitoare. Paradisul are, după el, o înfăţişare domestică. Merge într-o zi în casa doamnei Sima şi acolo descoperă o încăpere în care domneşte o semiobscuritate odihnitoare, o canapea scundă, un covor în culori moi, iar pe covor un ceas; mai este, în fine, domnul Sima care doarme liniştit, vegheat de subtila santinelă, ceasul de pe covor. Un „spaţiu tulburător”, zice eseistul, preocupat de temă, un paradis în culori foarte lumeşti. Numai că în acest paradis odihnitor pătrunde imprevizibil tragicul: la puţin timp după vizita iniţiatică pe care o face copilul în casa doamnei Sima, eroul de pe canapea, predestinat, se părea, unei fericiri eterne, moare şi copilul cu mintea iscoditoare se întreabă dacă nu cumva cel care a trădat a fost ceasul. Spaţiul închis devine noaptea o sursă de spaimă. Mirosul rufelor spălate are pentru naratorul din *După-amiaza de sâmbătă* valoarea simbolică pe care o are madlena pentru Marcel din *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust. Este mirosul proaspăt al copilăriei, e imaginea unei purităţi originare. Ea se asociază cu cealaltă imagine, a jocului cu frânghia. Cartea lui Valeriu Cristea abundă în asemenea subtilităţi care încurajează o lectură în mai multe registre. Din loc în loc trece prin paginile ei, spune chiar autorul, ,,un frison al impacienţei”. Copilul este, în fond, un timid solitar, manifestarea în faţa publicului este un chin. Când ajunge să spună o poezie la şcoală este un mare succes. Nici mai târziu, mărturiseşte el, nu l-a părăsit această jenă. A apărut pentru prima oară la televiziune de-abia în aprilie 1990, după ce depăşise, aşadar, vârsta de 50 de ani. Şi atunci după multe ezitări, insistenţe, replieri. Nu-i plac nici lui mulţimile oceanice, ca orice creator autentic suferă de agorafobie. Este mefient faţă de necunoscuţi şi nu devine comunicativ decât de la un anumit grad de siguranţă şi intimitate. Un alt tip de narator, alt fel de roman de familie și, mai ales, alte teme, fantasme, prezintă I. Negoițescu în **a.** lui, *Straja dragonilor*, publicată de Ion Vartic în 1994, după dispariția autorului. Este o confesiune provocatoare într-o cultură a pudorii, cum este cultura română. Negoiţescu se decide să spună totul, fără rușine, despre fantasmele sale (între ele, cea mai obsesivă, este homosexualitatea), reveriile interzise, cenzurate, opiniile sale de om matur (când își scrie amintirile) despre familie, autorități, miturile comunității românești din Transilvania. Și le spune, fără mari ezitări, într-un limbaj pe care scriitorul român îl evită de regulă. Un complex (complexul decenței) pe care Negoiţescu îl învinge în timpul refugiului său în Germania, când își notează amintirile din copilărie și, implicit, primele experiențe homosexuale. Nu

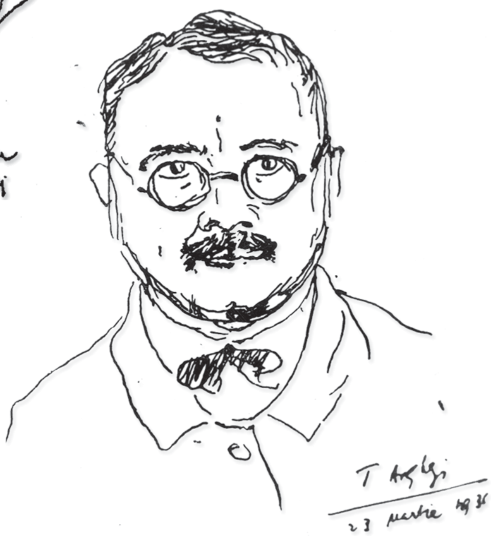
Autoportrete

Nichita Stănescu

Marin Sorescu

Tudor Arghezi

Ion Călugăru

Nicolae Labiş

Petru Dumitriu

reuşeşte să încheie decât două capitole (*Rochia de bal* şi *Convocat la director*), publicate mai întâi în revista „Dialog” (1992) din Germania. La *Addenda* volumului din 1994 sunt asociate câteva pagini de jurnal din 1949, cu notaţii generale despre iubire „ca transcendenţa cea mai pură şi cea mai total umană”. **A.,** atât cât este, se pare a fi înainte de orice un roman indirect de formare şi un roman de familie. În amândouă tema prioritară este homosexualitatea. Temă explozivă, temă ocolită de prozatorii români chiar și în epica de ficţiune. Negoiţescu încalcă programatic această tradiţie şi, cu o sinceritate brutală, povesteşte de zeci, de sute de ori iniţierea lui în ceea ce francezii numesc, într-un limbaj aluziv, „gusturile particulare”. Se poate constata că romanul de familie din interiorul acestei naraţiuni autobiografice este bine scris, cu o tipologie şi situaţii de viaţă ce se reţin. În spaţiul sexualităţii aroganţa naratorului dispare şi nu ezită să întărească descrierile „inconfortabile” cu citate din *Faust* în traducerea lui Lucian Blaga. Din fericire, naraţiunea autobiografică aduce şi alte elemente. Ele dau substanţă romanului de familie. Băiatul dezgheţat, precoce, cu „gusturi particulare” pe care nu ştie încă să le numească, are un simţ de observaţie dezvoltat şi-i judecă dur pe cei din jur. Părinţii se poartă sever cu el şi acest fapt i se pare inacceptabil. Protestează, vrea să fie băgat în seamă, este înconjurat de o armată de mătuşi, pe care, când are ocazia, le sărută „cu foc”. Copilul are, uneori, crize de furie când tatăl vrea să-l pedepsească, strigă „săriţi, că mă omoară” şi fuge în grădină. Îi place să facă spectacol, proferează insulte, ameninţă. „Nu cred că eram un copil pervers – zice acum autorul –, dar mă mâna un teribil demon vital, un nemaipomenit impuls de afirmare, un individualism acut, poate şi o instinctivă tendinţă de dominare, înfrânte mai apoi de homosexualitatea care mi-a impus timidităţi şi, în fine, de rigorile istoriei.” Caracterizare rece, lucidă, puţin obişnuită în asemenea evocări. Autorii îşi idilizează, de regulă, copilăria, spaţiul paradisiac. Estetic vorbind, din această autoficțiune biografică, foarte crudă, de un curaj ce frizează, în multe fragmente, trivialitatea cea mai joasă, rămâne sugestia unui roman indirect despre lumea ardelenească din epoca interbelică și rămâne, ca o curiozitate, o ieșire din norma și noima prozei subiective românești (pudică, rușinoasă, încărcată de complexe, o proză în care lumina se stinge când eroii intră în camera de culcare – spațiul intimității absolute și al decenței aproape mistice), rămâne o schiță de roman gidian, teribilist, într-un stil voit provocator, cu fraze șerpuitoare și moliciuni feminine.

Din unghiul pactului cu identitatea propriu genurilor biograficului, literatura subiectivă a lui Octavian Paler – *Viața ca o coridă* (1987), *Don Quijote în Est* (1994), *Deșertul pentru totdeauna* (2001), *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache* (2007) – are alte probleme, neliniști, mituri şi alt stil decât stilul estetizant al lui I. Negoiţescu, plin de frivolități și emfază. Paler are, ca model uman și stilistic, nu pe André Gide, ci mai degrabă pe André Malraux și pe Albert Camus sau pe filosofii spanioli Unamuno și Ortega y Gasset. Stil patetic, grav, probleme existențiale, întrebări etice fundamentale. Toate cărțile lui au o puternică notă autobiografică și, mai ales ultimele sunt, în fapt, niște eseuri autobiografice. Eseul autobiografic, ca și eseul biografic, este un gen modern, se practică mult mai des de scriitorii care nu vor să-și povestească viața, fir cu fir, ci, pornind de la un număr de fapte semnificative rămase în memorie, s-o comenteze, s-o pună într-o structură de existență (cum face Roland Barthes în **a.** structuralistă pe care o scrie) și să-și exprime, astfel, punctul de vedere despre marile teme ale existenței și ale istoriei. Este stilul din *Antimemoriile* lui Malraux. Autobiograful, memorialistul, diaristul (atunci când autorul scrie tocmai ceea ce vede, trăiește și comentează) dialoghează cu istoria și, astfel, se implică în istorie, chiar și atunci când o detestă. Paler îşi imaginează viaţa, înainte de orice, ca o coridă. Asta vrea să spună: fiesta, toreadorul, taurul furios, distanţă mică între glorie şi moarte şi, mai ales, singurătatea luptătorului. Dar o singurătate care se confesează nu mai este singură. Orice confesiune este, din această cauză, o soluţie de existenţă, o încercare de a învinge Răul, Iubirea şi Moartea, cele trei fire care intră în urzeala coridei şi despre care vorbeşte de mai multe ori eseistul. Firele unei vieţi sunt, desigur, mai numeroase şi mai încâlcite, şi e o mare iluzie să încerci să le descurci pe toate. Autorul încearcă totuşi, iar confesiunea lui dură propune câteva idei de a trăi moral, ca scriitor, într-un secol în care inchiziţiile laice au nesocotit de multe ori morala. S-a născut într-un sat de lângă Făgăraş, a ieşit, cu alte vorbe, dintr-o „discreţie milenară”: țăranii vorbesc puţin şi au un cod de existenţă de la care nu se abat. Copilul trăieşte într-un mit, apoi iese din el şi, acum când se uită în urmă, vede că mitul i-a călăuzit viaţa. Nu poate vorbi despre el decât în limbajul gravităţii. Copilului îi place să se joace, dar

jocurile lui sunt uneori stranii. E fascinat de foc şi într-o zi e pe cale să dea foc casei. Curăţă tulpinile pomilor din grădină pentru că trunchiurile albe sunt mai frumoase. Îi e frică de lupi, dar mai tare îi e frică de câini. Mama este religioasă şi, când se roagă seara, tatăl o ironizează ca Ilie Moromete pe Catrina: „Lasă-l, că s-a culcat şi el" (e vorba, fireşte, de Dumnezeu). Când ajunge la şcoală (la Bucureşti) copilul din Lisa se adaptează greu, caută singurătatea şi descoperă plăcerea de a citi. Elementele epice sunt puţine în *Viaţa ca o coridă*, naratorul fuge mereu în eseu, aşa încât este mai uşor de reconstituit din cartea sa o viaţă a ideilor decât, propriu-zis, o biografie memorabilă. Şcolarul e studios şi recalcitrant, studentul stă în Ferentari şi urmează trei facultăţi, audiază cursurile lui G. Călinescu şi Tudor Vianu, scrie, noaptea, pe furiş, versuri, eseuri şi un roman, apoi le pierde. Hotărăşte, atunci, să nu mai scrie literatură şi se ţine de cuvânt până la 44 de ani. Se înţelege din aceste puţine date concrete că Octavian Paler refuză, în continuare, să-şi povestească viaţa, vrea doar s-o analizeze în lumina fantasmelor sale: fantasmele unui intelectual lucid, trecut prin multe, nemulţumit de sine, decis să nu-şi idealizeze viaţa. Îşi face un portret, dar portretul moral trece rar dincolo de un număr de concepte. Este „un om de răspântie", adoră marea şi căldura, anotimpul lui e vara, este grav şi dornic de tandreţe. I se pare a fi un sentimental care se supraveghează, e suspicios şi nu are nici o preţuire pentru zeflemea, viciul naţional. Este un spirit sedentar şi, imaginând viaţa ca o coridă, mărturiseşte că n-a văzut în realitate nici o coridă. Deviza lui este, după Stendhal, „doreşte mult, speră puţin, nu cere nimic". Tânăr de tot, voia să scrie un eseu despre Turnul Babel şi o istorie a sinuciderilor. Se gândea, de asemenea, să reabiliteze Evul Mediu şi să dovedească că adulata Renaştere este, totuşi, epoca unor mari cruzimi şi a unor mari umilinţe pentru individ. Atunci învăţaţii au fost arşi pe rug pentru credinţele lor, atunci Inchiziţia a instaurat teroarea şi a instituţionalizat suspiciunea. Tudor Vianu îl sfătuieşte să renunţe. Curios, erosul lipseşte aproape total din această confesiune. Adolescentul e pasionat de cărţi, numai de cărţi, chipul unei femei tinere apare rar în calea lui. Nici mai târziu naratorul din această neobişnuită confesiune nu pare preocupat de viaţa erotică. Avertizează, e drept, chiar el că are superstiţia discreţiei şi lasă să se înţeleagă că omul este nu numai ceea ce face şi ce mărturiseşte că face, omul este şi o fiinţă care ştie să-şi tăinuiască intimităţile. Îl detestă pe Casanova („Un Don Juan fără metafizică") şi memoriile lui îi par „un lung strigăt de regret al unui flecar". **A.** se pierde, în acest fel, în speculaţie morală şi tema ei esenţială devine, în cele din urmă, aceea a relaţiei dintre fericire şi adevăr sau dintre frumos şi adevăr. Tema eternă a moraliştilor de ieri şi de azi. La sfârşitul secolului al XX-lea ea are o rezonanţă specială. Paler o reia dintr-o perspectivă subiectivă, judecându-se înainte de orice pe sine. Place această cruzime a analistului, place intoleranţa lui faţă de intoleranţă, consecvenţa sa într-o morală a clarviziunii. Se regăseşte, cu alte argumente şi nuanţe noi, în *Viaţa ca o coridă*. Marea noastră problemă, zice el acum, este dacă putem să fim în acelaşi timp lucizi şi clarvăzători şi dacă putem concilia fericirea cu adevărul. Moralistul nu dă o reţetă, dar din comentariile sale se înţelege că nu putem fi mult timp fericiţi în minciună, iar fără luciditate destinul nostru seamănă cu acela al orbilor din tabloul lui Brueghel cel Bătrân. Poate creatorul adevărat să stea departe de vălmăşagul istoriei? Nu-şi pierde, oare, timpul şi nu-şi sacrifică opera amestecându-se în certurile dintre contemporani? Paler este, încă o dată, tranşant în această chestiune: indiferenţa, absenţa reprezintă forme de opţiune într-o istorie în stare de criză şi, în fond, în orice situaţie a istoriei. Literatura care nu vrea să se implice stă departe de adevăr. Paler reia aceste teme în cărţile ulterioare, eseuri morale sau romane eseistice, aducând nuanţe noi, dublând, triplând simbolurile şi miturile existenţiale care îl obsedează. Impresia generală este că scriitorul acesta cu capul ras ca un călugăr asiatic, cu ochii pătrunzători şi chipul împietrit într-o suferinţă ce pare a veni de la începutul lumii, s-a logodit cu un număr de fantasme şi, ca în poemul lui Tudor Arghezi, logodna ţine de-a pururi. Evoluţia lui este o amplă mişcare în cerc, ca în unele romane moderne în care personajele nu fac decât să revină la punctul de pornire. E.M. Forster a vorbit de această strategie romanescă, vizibilă, în literatura noastră, în unele romane ale lui Marin Preda. În eseistica morală şi filosofică a lui Paler, croită după modelul spaniol (Unamuno, Ortega y Gasset), nu franţuzesc (cu excepţia lui Albert Camus, modelul absolut pentru el), fantasmele ce vin şi pleacă în discursul său asociază mai totdeauna biografemele autorului: satul în care s-a născut, părinţii (îndeosebi tatăl pe care îl mitizează, intrând, la acest punct, în conflict cu Jean-Paul Sartre şi cu Eugène Ionesco), plecarea la Bucureşti, dramele inadaptării, dezamăgirea crescândă provocată de lumea totalitarismului

etc. Toate acestea vin şi revin în scrierile sale confesive, întărind astfel ideea că orice moralist este un manierist. Pentru Paler manierismul este nu atât un stil de a scrie, cât un exerciţiu moral şi spiritual, un mod de a-şi impune ideile. Eseurile lui sunt, în fapt, eseuri biografice, o speţă pe care a ilustrat-o cel mai bine în literatura postbelică românească. Revoluţia l-a găsit, cum singur spune, „interzis ca scriitor, şomer ca salariat şi suspect ca individ în societate". Această condiţie i-a radicalizat şi mai mult spiritul. Un stil al urgenţei şi o retorică bine controlată a avertismentului. Scriitorul îşi revede acum, în libertate, eseurile vechi şi le stilizează fără a schimba esenţa judecăţilor din interior. Tipăreşte, sub această formă revizuită, majoritatea eseurilor vechi şi publică altele noi – *Don Quijote în Est*, *Vremea întrebărilor. Cronică morală a unui timp plictisit de morală* (1995), *Aventuri solitare. Două jurnale şi un contrajurnal* (1996) ş.a. –, unde pot fi regăsite fantasmele anterioare. O antologie în limba franceză (*Polémiques cordiales*, 1991) selectează texte din *Polemici cordiale* (1983) şi *Viaţa ca o coridă*. Versiunea românească se cheamă *Rugaţi-vă să nu vă crească aripi* (1995), cu un capitol nou, *Pagini răzleţe*. Scriitorul face, mai întâi în „România liberă", apoi în „Cotidianul" şi în alte ziare, o cronică morală a vieţii politice, arătându-se din ce în ce mai dezgustat de politicianismul românesc şi de ipochimenii lui. La început îi vituperează pe intelectualii „apolitici", apoi înţelege zădărnicia de a părăsi literatura, recunoscând, loial, că a greşit. Publicistica lui angajată în stilul lui M. Eminescu şi al lui N. Iorga are note acide. „Bizantinii" săi sunt politicienii corupţi de toate culorile politice, îmbogăţiţii din perioada de tranziţie, oamenii vechiului regim care au intrat în afaceri sau în viaţa parlamentară. Articolele din ultimii ani arată o mizantropie din ce în ce mai neagră. Moralistul crede că gena naţională este compromisă şi că răul general nu mai poate fi oprit. Opiniile lui s-au bucurat de o mare audienţă. Scrierile eseistice merg în sensul cunoscut: confesiune, meditaţii morale şi politice, fapte curente de viaţă, analizate cu o cruzime care nu exclude un scepticism fundamental. Omul vigilent al Cetăţii este un Don Quijote într-o lume (lumea Estului) în care utopiile şi nostalgiile sunt impure. Sămânţa iubirii cade pe un sol îmbibat de ură şi, în genere, de mizerie morală. Moralistul nu mai crede în soluţii, se mulţumeşte să pună doar întrebări. Autorul este din ce în ce mai solitar şi din ce în ce mai puţin solidar cu timpul său, un Don Quijote care nu mai crede în iluzii, dar continuă să se bată cu morile de vânt. Îl reabilitează pe Narcis (o veche fantasmă), văzând în el nu un simbol al frivolităţii, ci al cunoaşterii de sine. *Deşertul pentru totdeauna* este un eseu romanesc sau un roman autobiografic, adică o autoficţiune cu o notă meditativă pregnantă. Stilul este, la suprafaţa textului, acelaşi: vehement subiectiv, moralistic, amestec de confesiune şi speculaţie în jurul marilor idei, cu o prelungire a faptelor de existenţă spre mituri şi concepte. Scriitorul îşi asumă (sau, mai bine zis, încearcă să-şi asume) biografia şi să o justifice până la un anumit punct. Vorbeşte despre ea cu gândul la destin. Modelul Malraux şi modelul Camus nu îl părăsesc. Destinul e o experienţă transformată într-o conştiinţă. Octavian Paler gândeşte cam în aceiaşi termeni, definind destinul ca o sumă de eşecuri depăşite prin meditaţie. Nu îşi face un portret prea favorabil. Nu se crede un învingător, deşi a publicat un număr mare de cărţi, şi cărţile au avut (şi au în continuare) succes. Face recensământul înfrângerilor şi, la sfârşit, când trage linia, se vede că intelectualul care scrie despre viaţa sa nu e deloc mulţumit de sine. Nu îi place pe unde a trecut, nu s-a simţit bine, cu adevărat, decât în copilărie, în Lisa din preajma munţilor Făgăraş. Copilăria este şi pentru el un paradis pierdut. Pierdut, dar nu uitat. Scriitura omului care a trecut hotarul senectuţii poate reînvia acest spaţiu miraculos. Tatăl (modelul uman şi metafizic), mama tăcută şi religioasă, rânduielile casei, micile şi marile evenimente ale satului, toate revin acum în memoria celui care simte respiraţia neantului. *Deşertul pentru totdeauna* este, în fapt, o meditaţie în marginea existenţei, fixată calendaristic din mai până în august. Naratorul (identificat cu autorul de pe copertă) a suferit un infarct şi, cu moartea în faţă („încarcerat în mine însumi" – zice el), îşi reconstituie trecutul şi îşi gândeşte prezentul. O face în felul său, amestecând în confesiune şi meditaţie planurile temporale şi existenţiale într-o naraţiune fragmentară. Un eseist francez crede că fragmentul este un doliu al textului, o victimă a violenţei interioare, un accept al violului scriptic. Definiţia se potriveşte eseurilor biografice ale lui Octavian Paler. Ca să întărească acest doliu, autorul scrie cu două peniţe: una care notează reflecţiile, amintirile fulgurante, faptele, pe scurt, de ordin biografic (jurnalul propriu-zis) şi alta care transcrie pagini dintr-un posibil roman, în care este vorba de un doctor Luca – filosof privat – şi de custodele unei biblioteci dintr-un loc care se cheamă Asybaris. Asybaris înseamnă, în ficţiunea lui Paler, partea noastră de infern. Interesul la lectură

merge spre jurnalul propriu-zis, jurnal de idei etice. Aici se poate intui mai uşor portretul omului care nu ştie să-şi facă prieteni, omul sentimental care poartă în el o tristeţe nelămurită şi se ruşinează să vorbească despre ea. Nu ştie să devină „un om de lume" şi multă vreme nu vrea să audă că bătrâneţea există. Numai că bătrâneţea vine fără să fie chemată şi eseistul este nevoit s-o ia în seamă. *Deşertul pentru totdeauna* e, în esenţă, o meditaţie despre bătrâneţe, suferinţă şi, fatal, despre moarte. Istoria rămâne pe plan secund. Istoria nu este evocată decât ca să justifice fantasmele proiectate de un spirit interogativ în conflict permanent cu *le dehors* şi *le dedans.* O scenă memorabilă este aceea în care copilul din Lisa Făgăraşului ajunge la Bucureşti la Liceul „Spiru Haret" îmbrăcat în costum tradiţional, speriat de lumea din jur, blocat într-o tăcere agresivă. Ca scriitor, Paler reprezintă o alianţă curioasă de mesianism şi scepticism. Un spirit care „vede" mereu mituri şi se plasează, în actele lui de existenţă, în marea istorie. Retorica lui este solemnă şi, deseori, reflecţiile sunt oraculare. E dificil să defineşti aceste eseuri „pline de probleme" scrise de „un om cu probleme", care vrea să cuprindă totul, de la freamătul oţetarilor de pe strada sa până la ideea de divinitate şi metafizică, la fel de greu este să descifrezi cine este, în fond, acest Marcus Porcius Cato Maior al epocii de tranziţie, care până în ultima clipă a vieţii a biciuit imoralităţile politicienilor şi a încercat să distrugă, fără a reuşi, Cartagina din interiorul fiinţei româneşti, fără a se cruţa pe sine. Monologurile lui Octavian Paler (căci mai toate sunt, în fapt, monologuri, discursuri redactate cu mare grijă) se constituie în cele din urmă într-un lung eseu autobiografic, în care biografia propriu-zisă ocupă un loc minim. Numeroase sunt ideile omului despre biografia sa, înţeleasă în sensul lui Malraux (biografia individului are importanţă în momentul în care devine un destin). Aşa se face că în loc să vorbească despre femeile pe care le-a iubit, Paler vorbeşte, aici şi în celelalte scrieri confesive, despre singurătăţile şi tristeţile sale. Când scrie şi, mai ales când se scrie, se gândeşte la mituri şi vede, în genere, lumea ca o reţea de mituri. În tinereţe era obsedat de Oedip, acum, la senectute, încearcă să prindă tragismul lui Narcis. „Omul cu probleme" suferă de o timiditate orgolioasă şi spiritul său e bănuitor, în ciuda opţiunii teoretice pentru mitologia mediteraneană, solară. Este, într-adevăr, un om serios, cum zice în repetate rânduri, preocupat să înţeleagă partea profundă a lucrurilor. Iubeşte conceptele şi uneori abuzează de ele, este o natură stabilizatoare, ca şi Marin Preda, iar „reacţionarismul" pe care îl reclamă nu-i decât o iubire lucidă şi o formă de devotament aspru pentru valorile clasice ale omului. El nu ia în râs tradiţiile spirituale şi nu acceptă nici sentimentalismele poporaniste. Şi-a construit, din cărţi şi din propria meditaţie, un personaj pe care-l pune în naraţiunile sale subiective (adică în toate scrierile sale) să se confrunte cu marile concepte. Eseul său biografic este o autoficţiune în care nu cutează să treacă decât foarte rar pragul intimităţii.

Un statut discutabil, greu de definit pentru că ficțiunea domină prea mult nonficțiunea (confesiunea, eul biografic de care vorbește Marcel Proust și pe care îl elimină din ecuația literară Paul Valéry), are romanul autobiografic. O speță curioasă pe care Albert Thibaudet o consideră superficială. Nu-i totdeauna lipsită de valoare, dar dă mai totdeauna, la lectură, un sentiment de inconfort din cauza ambiguității în care cititorul este invitat să se instaleze: e vorba de un personaj fictiv sau de autorul care se ascunde sub un nume de împrumut? Şi, dacă este vorba de cel care se povestește (sub alt nume), cât de sincer poate fi naratorul? Un exemplu, apropiat de epoca noastră, îl oferă Georges Simenon cu *Pedigree* (1948). El a început să-și scrie memoriile la persoana întâi singular și, trimițându-i-le lui Gide, acesta l-a convins să le rescrie la persoana a treia. A ieșit romanul, zis autobiografic, în care prozatorul anticipează substanța din *Mémoires intimes* și din jurnalele sale din anii '70 ai secolului trecut. Cine nu cunoaște însă aceste date citește *Pedigree* ca o operă de ficțiune și așa și trebuie citită, chiar dacă Élise din roman este mama prozatorului, că Désiré e tatăl său și că Roger este chiar el, naratorul și personajul central. Abilități, travestiri care nu sporesc nici valoarea, nici autenticitatea romanului. Romanul autobiografic pare, de aceea, un gen complice și neviabil estetic. Mai aproape de ficțiunea romanescă este o carte ca *Viața ca o pradă* a lui Marin Preda (1977), care prezintă, fără să se deghizeze, fragmente din biografia autorului. Cu adevărat viața lui este „un roman", pentru că prozatorul știe s-o prezinte ca atare. O ficțiune asumată în care naratorul, scriind despre sine, reconstituie o epocă și inventează un personaj memorabil: un tânăr, pe nume Marin Preda, venit dintr-un sat din Câmpia Dunării și care vrea să pătrundă cu orice preț în literatură. Istoria unui Rastignac rural ajuns la porțile cetății dâmbovițene. Pot fi aduse și alte exemple din

literatura română: *În preajma revoluției* de C. Stere (un ciclu romanesc unde **a.** se amestecă în chip deliberat cu memorialistica și cu ficțiunea epică), *De două mii de ani…* de Mihail Sebastian, un eseu romanesc combinat cu un roman de idei – *roman à thèse* – și cu fragmente dintr-un jurnal intim, sau romanele lui Panait Istrati. Se cuvine să fie privită mai de aproape structura acestui gen pe care Philippe Lejeune îl definește astfel în *Le Pacte autobiographique* : ar fi vorba de acele texte de ficțiune „în care cititorul poate avea rațiuni să bănuie, pornind de la unele asemănări, că există o identitate între autor și personaj, chiar dacă autorul neagă această identitate sau cel puțin nu o afirmă". Definiție corectă, totuși insuficientă. Există, înainte de orice, două situații, două modele, în fine, două paradigme într-o narațiune bănuită a ascunde o **a.** Prima situație este aceea în care autorul recunoaște, de la început, că romanul pe care l-a scris se referă la biografia lui, în totalitate sau într-o oarecare măsură. Nu ascunde, așadar, identitatea dintre autor și protagonistul romanului. Cititorul nu mai trebuie, atunci, să ghicească asemănările, coincidențele. Este pus în temă, acceptă pactul propus de scriitor. Schema clasică (autor = narator = protagonist) funcționează în acest caz cu acceptul tuturor actorilor angajați în acest proces. Inclusiv acceptul lectorului, personajul absent, necunoscut, acela care dă viață narațiunii și o umple de simboluri. Lectorul nu știe dacă toate situațiile din roman sunt autentice sau inventate (parțial) de autor, dar îl crede pe cuvânt. Crede aproape tot sau că tot ce i se întâmplă protagonistului i s-a întâmplat celui care povestește (naratorul = autorul). Chiar dacă este vorba de o **a.** pusă (integral sau parțial) într-o ficțiune. Al doilea caz este acela când autorul se ascunde sub un nume de împrumut în roman. Există doar suspiciunea că și-a pus viața în narațiune. Lectorul este avertizat de acest transfer (sau de această complicitate) de comentatorii indiscreți ai operei sau de martorii ce trăiesc în jurul autorului. Poate chiar de autorul care lasă să se scurgă informații în acest sens. Mai târziu, când autorul nu mai există, apar cercetătorii care desfac arhivele și lămuresc lucrurile: cutare personaj feminin a existat în realitate, a fost iubita autorului, sub chipul părintelui autoritar din roman se ascunde chiar tatăl prozatorului, reputat pentru tendințele tiranice în familie etc. Chiar Marin Preda mărturisește că Ilie Moromete este tatăl său, Tudor Călărașu, și că drama familiei Moromete este drama familiei sale cu două sau trei rânduri de copii. Lectorul, personajul absent, acela care asamblează faptele și le dă un sens, devine un detectiv mereu la pândă: identifică probele, le compară și la urmă dă un verdict. Dar verdictul de identitate nu are nimic de-a face, nici într-un caz, nici în celălalt, cu valoarea estetică a narațiunii. Valoarea romanului total sau parțial autobiografic, recunoscut sau secretizat de autor, depinde de alți factori. Autenticitatea lui trebuie căutată în altă parte și cu alte mijloace de investigație. Pentru primul model poate fi luat cazul narațiunilor lui Panait Istrati. Mai toate scrierile sale, romane sau povestiri, au o puternică dimensiune autobiografică. Ele sunt narate la persoana întâi singular, naratorul se identifică fără echivoc cu personajul din interior și nu lasă nici un dubiu că tot el este autorul de pe copertă. Așa că ecuația este completă: autor=narator=personaj. Pactul romanesc acoperă integral pactul autobiografic, pactul de identitate. Strategia se dovedește bună, productivă, elastică: prozatorul vorbește despre aventurile sale existențiale, folosind prilejul să vorbească, totodată, despre lumea pe care o colindă. O întreagă tipologie și o cronică bogată de întâmplări pitorești intră, astfel, pe poarta narațiunii autobiografice. Intră și rămân în memoria lectorului. Aici nu mai este vorba de „trepte de asemănare", cum le zice Philippe Lejeune, pentru că totul este jucat pe față, totul este mărturisit de la început. **A.** se suprapune total peste ficțiune sau invers. Totuși se întâmplă un fapt inevitabil: ficțiunea începe să ia locul, încet-încet, **a.** Încet sau poate chiar de la început, pentru că povestindu-și viața, autorul, vrea, nu vrea, începe s-o ficționeze, să-i dea o dimensiune epică, s-o treacă în literatură. Și chiar dacă n-o face cu bună știință, faptele narate fug singure spre literatură de la un anumit grad de expresie. Este o regulă aproape generală. Romanele autobiografice devin cu timpul romane propriu-zise, opere de ficțiune, percepute ca atare de cititorii altei generații. Condiția este ca epica din interior să aibă substanță, altminteri romanul autobiografic dispare din atenția publicului, indiferent de gradele (treptele) de asemănare. Așadar, o primă concluzie: romanul autobiografic își pierde treptat caracterul autobiografic și se confruntă cu sensibilitatea estetică a timpului ca oricare altă scriere epică. Dacă nu rezistă acestei confruntări, rămâne un document de epocă. Situația este aceeași și în cazul romanului secret autobiografic, bănuit că reproduce fapte petrecute în realitate. S-a

spus, de exemplu, că în *Volupté* Sainte-Beuve face o mie de aluzii la Victor Hugo și la povestea de amor pe care el, criticul, a avut-o cu Adèle Hugo. Lectorii informați pot depista și azi asemenea referințe și, comparând datele romanului cu documentele acestei iubiri ilicite, să confirme ceea ce se bănuia atunci când romanul a apărut (1834): autorul (Sainte-Beuve) și-a pus amorul secret în roman, romanul este „cu cheie”, tipologia lui poate fi desecretizată. Întrebarea este dacă mai există, azi, asemenea lectori erudiți în afară de cei câțiva cercetători interesați de viața și opera marelui critic. Cu certitudine nu și, chiar dacă ar fi, asemenea aluzii deconspirate nu pot avea importanță pentru cititorul postmodern. La fel poate fi privit și cazul romanului *Adolphe* al lui Benjamin Constant (scris în 1806 și editat în 1816), socotit de istoricii literaturii ca unul dintre primele romane de analiză. Contemporanii au remarcat faptul că este vorba, în fapt, de o ficțiune autobiografică și că autorul, cunoscut pentru viața lui sentimentală bogată și agitată, a transpus o parte din istoria sa intimă în roman. Cititorii din generațiile următoare au pierdut însă acest gust pentru cheile biografice ale operei, ei urmăresc altceva în roman, și anume finețea analizei psihologice. Exemplele s-ar putea înmulți. Încheierea este că romanul autobiografic (mărturisit sau ascuns, identificat total sau doar parțial) se pierde, din fericire, în ficțiune. Din proza postbelică românească, în paradigma romanului autobiografic pot fi citate și romanele lui Paul Goma. *Bonifacia*, de pildă, este un roman cu cheie: cu personaje ce pot fi cunoscute, prozatorul și cei care au trăit evenimentele epocii la care se referă narațiunea acut subiectivă, ușor deghizată, de acest prozator aflat mereu în răspăr cu istoria și cu lumea prin care trece. După o vreme cheile se pierd și analogiile, deghizările, prototipurile dispar în ficțiunea epică. Rămâne romanul, ca atare, care, dacă este puternic, învinge documentul, semnele realului, subiectivitatea radicală a autorului, pe scurt asimilează **a.** și impune puterea de sugestie a creației. Aceasta este, în fond, soarta oricărui roman autobiografic valabil estetic: ficțiunea să învingă, în timp, și să transforme un pact de identitate specific **a.** într-un pact de verosimilitate (expresivitate), adică un pact de creație. Se întâmplă același proces și în ceea ce numim romanul memorialist sau romanul-jurnal.

Discursul autobiografic se regăseşte și în ceea ce se numeşte „cartea vorbită”: confesiunea provocată și susținută de un confident (de regulă un jurnalist cultural experimentat), devenit interlocutor. Un tip de discurs foarte răspândit azi, în epoca internetului şi susținut de personaje venite din toate profesiunile, de la filosoful de profesie la vedeta de cinema sau jucătorul de fotbal. Literatura subiectivă nu-și poate revendica toate aceste discuții (cele mai multe dintre ele) mondene, cu rosturi comerciale, nu estetice. Există, totuși, în această imensă cantitate de tipărituri, cărți care pot interesa literatura și pot chiar intra și rămâne în literatură. Mai ales acelea în care este vorba de o mare personalitate intelectuală, dar nu numai. Pot fi și oameni simpli, fără titluri academice, care își povestesc viața și, înregistrată, scrisă de cineva (un interlocutor inteligent și talentat), viața să devină o confesiune cu valoare estetică. În acest caz e greu de precizat cine este autorul: cel care întreabă, notează și comentează sau cel care vorbește și se lasă tras de limbă de interlocutorul care o scrie. Sigur e că valoarea confesiunii orale depinde de amândoi actorii. În primul rând, de cel care are ce povesti (are o biografie plină de fapte semnificative), dar și de cel care știe să chestioneze, să selecteze, să scrie, dând o ordine și o identitate celui care se confesează. Plaja acestui tip de discurs epic în doi este largă. De la convorbirile lui Goethe cu Eckermann până, să zicem, la *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Gabriel Liiceanu cu Constantin Noica ori alte cărţi vorbite, precum cea din 1994 cu Petru Dumitriu.

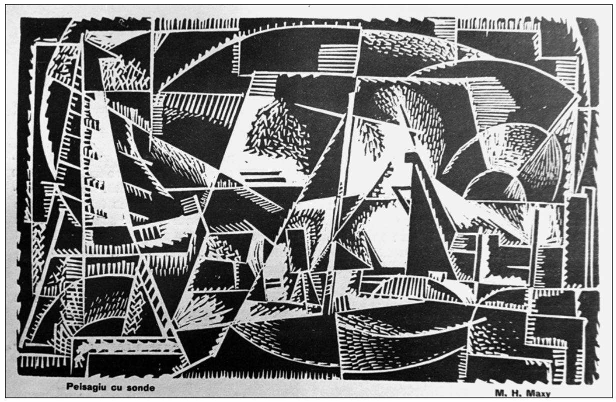
Repere bibliografice: Simion, *Întoarcerea autorului*, *passim*; Tudor Vianu, *Cunoaşterea de sine*, îngr. și pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2000; Săndulescu, *Memorialişti*, *passim*; Dan Cristea, *Autorul şi ficţiunile eului*, Bucureşti, 2004; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *passim*; Mihaela Ursa, *Scriitopia sau Ficţionalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic*, Cluj-Napoca, 2005; Alexandru Matei, *„Autoficţionarii”*, RL, 2006, 21; Ioan Holban, *Literatura română subiectivă de la origini până la 1990: jurnalul intim, autobiografia literară*, Iaşi, 2007; Simion, *Genurile*, I–II, *passim*; Simona Sora, *Regăsirea intimității*, București, 2008; Raluca Dună, *Eu, Autorul. Reprezentări auctoriale în literatură şi pictură. Din Antichitate până în Renaştere*, pref. Mircea Martin, Bucureşti, 2010; Iovănel, *Evreul*, *160–165*. ***E.S.***

AVANGARDĂ. Termenul, de sorginte militară, e asociat mişcărilor artistice radical-inovatoare începând cu primul deceniu al secolului al XX-lea şi până în anii ’40. În teoria culturală se vehiculează adeseori conceptul „**a.** istorică”, indicând

delimitarea cronologică a fenomenului – istoricizat sau clasicizat în Europa după al Doilea Război Mondial –, dar şi delimitarea sa de aşa-numitele „neoavangarde" specifice contraculturii anilor '60 şi mişcărilor succesoare (transavangardă, postavangardă ş.a., I novissimi, OULIPO, acţionism, situaţionism ş.a.). Potrivit lui Matei Călinescu, primele utilizări ale termenului datează din secolele XVI-XVII. Adrian Marino indică drept primă publicaţie „avangardistă" o revistă asociată propagandei militare a Revoluţiei franceze: „L'Avant-garde de l'Armée des Pyrénées Orientales" (1794), insistând asupra semnificaţiei originare, de „nucleu militar/militant" în jurul căreia se va constitui o *Weltanschauung*. A fi „în prima linie" se asociază prin urmare cu spiritul combatant minoritar, noutatea revoluţionară, anticipaţia şi riscul. Potrivit lui Marino, „Cine spune avangardă spune atac, polemică, luptă, luarea cu asalt a unor poziţii depăşite, sclerozate, răsturnarea violentă şi radicală a obstacolelor întâlnite. Avangarda este şi trebuie să fie agresivă, sau nu există". Accepţia literar-artistică pe care o are **a.** se va cristaliza către jumătatea secolului al XIX-lea (mai întâi prin saint-simonieni ca E. Barrault), iar pentru Sainte-Beuve devine chiar un atribut curent al modernilor. Tot din Franţa provin, după 1870, primii precursori notorii ai revoluţiei literare avangardiste: poeţi „blestemaţi" ca Lautréamont şi Arthur Rimbaud, Alfred Jarry şi mişcarea pariziană a „fumiştilor". În artele plastice primele simptome avangardiste sunt asociate unor direcţii picturale precum fauvismul, iar în plan atitudinal cu „saloanele independenţilor", autosegregaţi în raport cu artiştii expozanţi. **A.** îşi are originea în cultura decadenţei europene, dar se orientează – după 1905 – într-o direcţie opusă acesteia, activistă şi transgresivă, eliberatoare inclusiv la nivelul sintaxei (prin eliminarea conectorilor frastici: „cuvintele în libertate" futuriste) sau prin autonomizarea exclusivă a unui atribut definitoriu, precum culoarea sau forma (pictura pură, sculptura pură). Treptat, **a.** se generalizează la nivelul tuturor artelor: arhitectură, muzică, teatru, film, ambient, design tehnologic. Transformismul ei „formalist", „materialist", „antimetafizic" şi „scientist", ca şi sensibilitatea emancipatoare (preocuparea pentru artele populare sau „primitive", pentru arta copiilor, a alienaţilor psihic ş.a.m.d.) vor impulsiona aşa-numita „cotitură lingvistică" la nivelul studiilor literare, prin Şcoala Formală Rusă (1914) sau prin Cercul Lingvistic de la Praga (1926). Un obiectiv central îl constituie delegitimarea categoriilor „înalte" în favoarea celor „joase", marginalizate sau excluse social: o revoltă a periferiei împotriva autorităţii centrului. Aceasta explică, printre altele, prezenţa masivă a alogenilor şi, în particular, a evreilor în cadrul mişcărilor de **a.** Din motive socioculturale asupra cărora s-au oprit istorici ai fenomenului precum Steven A. Mansbach sau (în România) Ov. S. Crohmălniceanu, ponderea elementului evreiesc în interiorul **a.** româneşti a fost superioară celei din alte ţări europene, ceea ce a alimentat antisemitismul cercurilor culturale oficiale şi i-a împins pe unii avangardişti evrei să se legitimeze de la „precursori" neevrei ca Brâncuşi sau Urmuz.

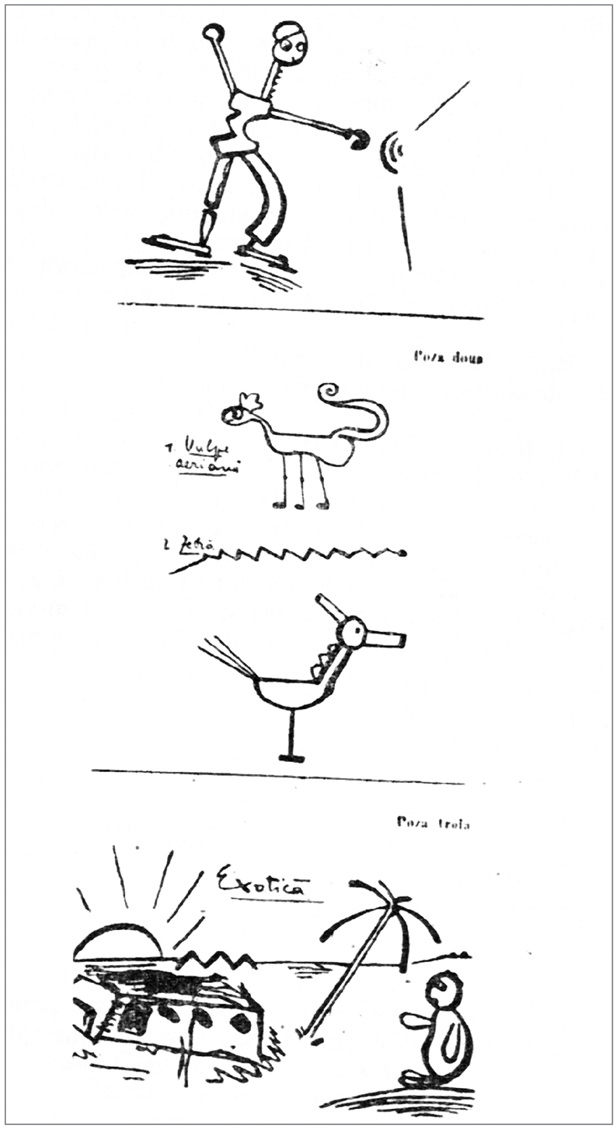
În vocabularul criticii autohtone termenul **a.** e atestat deja într-o scrisoare din 1894 a viitorului estetician Mihail Dragomirescu către Titu Maiorescu; aflat încă la studii în capitala Germaniei, cel dintâi asociază **a.** cu muzica lui Richard Wagner, apărând-o în faţa mentorului său cu gusturi mult mai clasicizante. Devenit, după Primul Război Mondial, unul dintre principalii adversari ai **a.**, Mihail Dragomirescu va coordona – de pe poziţii programatic ostile – prima teză de doctorat autohtonă despre fenomenul în speţă, *Anarhismul poetic* de Constantin I. Emilian (1932). Totuşi, deşi scrisă dintr-o perspectivă conservator-clasicizantă, vehement antimodernistă, lucrarea are meritul de a fi primul studiu istoric şi tipologic despre modernitatea poetică radicală apărut în România. De remarcat faptul că autorii care vehiculează în epocă termenul **a.** nu sunt artiştii „novatori", ci criticii literari sau ideologii conservatori. Simptomatic, o publicaţie afiliată, prin C. Rădulescu-Motru, conservatorismului politic postjunimist, „Noua revistă română", îşi deschide, după 1912, paginile tinerilor promotori ai revoluţiei artistice, publicând texte de Tristan Tzara, Ion Vinea, Adrian Maniu sau F. Aderca. În plus, „revoluţionarii artei" folosesc alţi termeni pentru desemnarea fenomenului în speţă, fiindu-i preferate, până târziu, formule ca „literatură nouă", „modernism" sau „modernism extremist" (E. Lovinescu). În 1914–1915 apare la Craiova o publicaţie cu titlul „Avantgarda", ulterior „Avangarda", fără nicio legătură cu literatura şi arta inovatoare. Alteori termenul e asumat, ocazional, de scriitori neavangardişti precum Gala Galaction (apropiat cercului boem-decadentist al lui Alexandru Bogdan-Piteşti) într-o scrisoare din 1912 către G. Ibrăileanu: „…voi face un mic volum de avangardă pe care îl editează Cocea". Afinitatea dintre **a.** artistică şi

stânga politică, anarhistă sau socialistă, e definitorie pe fondul aversiunii faţă de mercantilismul burghez. Scriitorul şi publicistul de orientare socialistă N.D. Cocea a stimulat, prin revistele editate în preajma lui 1910 („Viaţa socială", „Rampa"), prin aliaţi literari ca Tudor Arghezi şi discipoli ca Ion Vinea, emanciparea modernistă a artei „angajate": este distanţa dintre „Contemporanul", revista ieşeană a lui I. Nădejde şi C. Dobrogeanu-Gherea, şi „Contimporanul" lui Ion Vinea şi Marcel Iancu. Formula aferentă – care se va impune în deceniile interbelice – este „modernismul de stânga". Nu este vorba despre un autonomism de felul „artei pentru artă" sau al esteticii „turnului de fildeş", ci despre o acţiune de (potenţială) eliberare a mentalului colectiv prin intermediul unei arte „independente", prospective, produs al unei „minorităţi luminate" de artişti inovatori, înainte de orice, ai limbajelor artistice, dar orientaţi ideologic. De altfel, ştergerea graniţelor între artă şi viaţă, intervenţia activă în modelarea ambientului, predilecţia pentru *ready made*, întâmplare, performanţă, acţionism, valorizarea intensităţii experienţei, a agresivităţii şi şocului sunt permanent invocate de avangardişti. **A.** testează limitele artei ca formă şi convenţie, arta devenind, la limită, decupaj contextual, iar receptorul fiind provocat să colaboreze activ, atribuind semnificaţie artistică obiectului (precum pisoarul lui Marcel Duchamp, prin expunerea sa ostentativă ca obiect de artă). Preferinţa pentru opera deschisă, procesuală, şi pentru virtualitate în detrimentul formei închise, antiacademismul virulent, refuzul „capodoperei" au un caracter manifest; ideea progresului artistic prin inovaţie şi invenţie e legată de o accepţie „tehnico-ştiinţifică" a artei, căreia i se adaugă caracterul ideologizat în sens „revoluţionar" şi „antiburghez": adresată „tinerimii", arta de **a.** este menită să transforme lumea, poezia de **a.** are drept misiune să opună rezistenţă „oprimării" (Georges Ribemont-Dessaignes), inclusiv comercializării şi standardizării, luptând împotriva convenţiilor opresoare şi modelând sensibilitatea emancipată a viitorului. Tensiunea dintre elitismul dogmatic al mijloacelor şi democratismul eliberator al scopurilor constituie un paradox al mişcărilor de **a.**, esenţialmente anarhiste, antisistem, dar vizând, adesea, „regenerarea" lumii prin politicile de forţă ale unor mişcări colectivist-totalitare de tipul fascismului (futurismul italian) sau, mai ales, de tipul bolşevismului (futurismul rus, constructivismul

M.H. Maxy, Peisagiu cu sonde

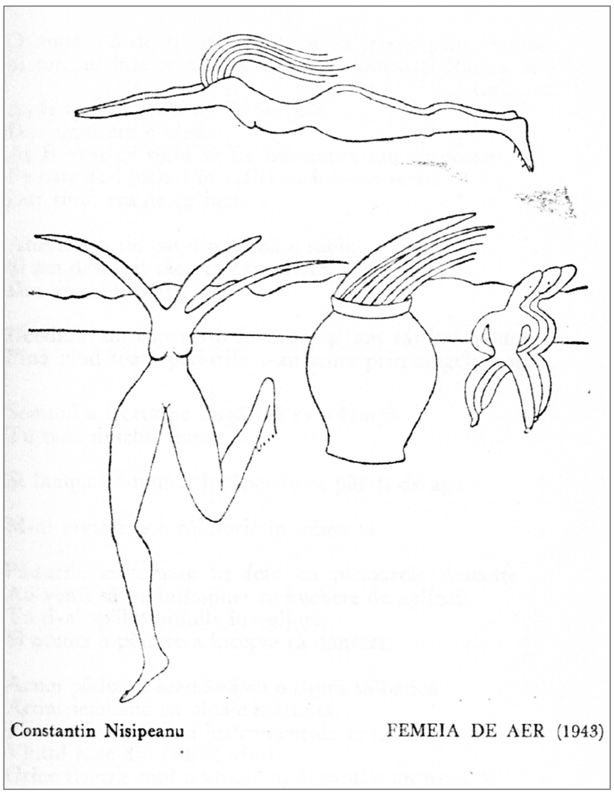
Ionathan X.Uranus, Divertisment pentru Coco*, 1928*

Marcel Iancu, Desen

Constantin Nisipeanu, Femeia de aer*, 1943*

german, suprarealismul francez). Pe urmele lui Mihail Bakunin, **a.** cultivă distrugerea ca formă de creaţie, vădind afinităţi profunde cu „revoluţia permanentă" propovăduită de Lev Troţki. Un alt paradox vizează însăşi poetica avangardistă, în cadrul căreia cultivarea haosului, a indeterminării, a anarhiei şi discontinuităţii, opusă prin excelenţă armoniei clasice, apare dublată de un „programatism" foarte riguros şi strict, marcat inclusiv prin poetica explicită a manifestelor, texte „combatante" în care unii cercetători, precum Ion Pop, au văzut un tip caracteristic de literatură, subliniind latura lor teatrală, cabotină. Ambivalenţa caracterizează de asemenea imaginarul mitologic avangardist, deopotrivă definit de figura lui Prometeu şi a lui Ulise. Dincolo de genul proxim al **a.** istorice, ar fi în discuţie, probabil, mai curând avangardismele concurente, animate adesea de aceiaşi militanţi convertiţi de la un „ism" la altul. Pe urmele lui Gilbert Durand şi ale lui Mihail Bahtin, eseistul Caius Dobrescu a identificat trei mari modele antropologice ale **a.**: războiul (caracteristic futurismului italian), revoluţia (emulată de suprarealişti) şi carnavalul (propriu dadaismului, cu anarhia sa ludică, histrionică şi relativistă, atrasă de cultura populară). Unele **a.** au un caracter „apolinic", neoclasicizant, cultivând rigoarea formelor pure în vederea simplificării „funcţionale" a existenţei (cubismul, constructivismele, Bauhaus, De Stijl). Altele, dimpotrivă, au un caracter „dionisiac", „barbar" (expresionismul, futurismul, dadaismul, zenitismul sârb). Există, apoi, **a.** „materialiste" şi **a.** „mistico-ezoterice" (precum cea din jurul revistei „Le Grand Jeu") sau diverse combinaţii între acestea. Este inexactă definirea **a.** ca fenomen nu doar antitradiţionalist, ci şi antitradiţional. Refuzând tradiţiile canonice, instituţionalizate, autoritare, avangardiştii recondiţionează tradiţii uitate, ocultate, de unde interesul suprarealiştilor pentru ermetism şi magie, al dadaiştilor pentru arta neagră, al futuriştilor pentru arta Renaşterii şi pentru *commedia dell' arte*, al constructiviştilor pentru stilurile romanic şi bizantin etc. Rămâne totuşi valabilă definirea **a.** în termeni de „opoziţie şi ruptură" faţă de *establishment*, avansată de către Eugène Ionesco în *Discours sur l'Avant-garde*, dar este inexactă şi subsumarea **a.** în ansamblu „negativismului" sau nihilismului radical. Pot exista **a.** „anarho-nihiliste" (dadaismul) şi avangarde „constructive" (constructivismul). Este, de asemenea, definitorie opoziţia **a.** faţă de

naţionalism, localism, tradiţionalism, cărora încearcă să le dinamiteze din interior, pe toate căile, codurile şi convenţiile, limbajele şi reprezentările, de la ironiile antiprovinciale din poezia primului Tzara la deconstrucţiile semantice şi lexicale din poemele lui Gherasim Luca, mergând până la inventarea unor limbi de uz personal, fără legătură cu o comunitate sau alta: zaum, gga, leoparda ş.a.m.d. De fapt, **a.** refuză orice formă de înrădăcinare, de societate închisă. Totuşi, mult clamatul „internaţionalism" al artei avangardiste, ruperea rădăcinilor (şi prin expatriere), ca şi cosmopolitismul asociat (după Guy Scarpetta) nu exclud un determinism etno-cultural insidios şi mobil, cu geometrie variabilă. Expresionismul, de pildă, este un produs *forma mentis* cultural german (inclusiv iudaic), suparealismul – pentru cea franceză, futurismul – caracteristic pentru cea italiană sau rusă (în Italia, futurismul aspiră să resuscite mândria imperială a Romei antice şi a Renaşterii italiene). Expresionismul a fost slab reprezentat în ţările meridionale, futurismul şi suprarealismul – în ţările anglo-saxone; chiar ultrainternaţionalista mişcare Dada a cunoscut conflicte interne „naţionaliste" (cum ar fi cel între Tristan Tzara şi Richard Huelsenbeck). Antiarta, antiliteratura, antiromanul ş.a. trebuie privite şi ele ca nişte figuri de stil; dacă Arta cu majusculă e acuzată că s-ar fi prostituat (I. Vinea), pentru mulţi avangardişti poezia rămâne arta-pilot, învestită, în buna „tradiţie" a romantismului, cu o funcţie cvasi-soteriologică: proza lui Urmuz, Geo Bogza, Gellu Naum şi M. Blecher, pictura lui Victor Brauner etc. sunt privite adesea pe dimensiunea lor „poematică". Se poate vorbi, mai ales în cazul suprarealismului, despre o opoziţie între „poezie" (zeificată) şi „poem" (caricat ca „pohem" de Gellu Naum) sau între „poezie" şi „literatură" (ultimul termen fiind asimilat convenţiei, formelor goale, falsităţii decorative). Unele controverse teoretice au în vedere legitimitatea considerării expresionismului sau a suprarealismului ca **a.**, pornind de la premisa că avangardele istorice se caracterizează prin refuzul „interiorităţii" în favoarea „suprafeţei", sub semnul unei troţkiste „revoluţii permanente". În fapt, atât expresionismul, cât şi suprarealismul au un caracter ambivalent; ambele cunosc o fază avangardistă, revoluţionară şi programatică, pe care o depăşesc la un moment dat, stabilizându-şi un alt tip de identitate. Nu acelaşi lucru se întâmplă când anumiţi termeni asociaţi **a.** îşi deplasează semnificaţia istorică, de curent artistic determinat, către una tipologică: se vorbeşte, astfel, şi astăzi despre „futurism" în arhitectură, film sau design, fără a avea neapărat în minte acţiunea antebelică a lui F.T. Marinetti, Umberto Boccioni sau Ardengo Soffici. Însuşi conceptul **a.** – ca şi clasicismul, romantismul sau barocul – comportă o accepţie istorică şi una tipologică (transistorică). Prima mişcare importantă a **a.** europene cu reverberaţii semnificative în România a fost futurismul lui F. T. Marinetti, al cărui manifest inaugural a fost lansat în „Gazzetta dell'Emilia" din Bologna pe 5 februarie 1909, apoi în cotidianul francez „Le Figaro" din 20 februarie acelaşi an şi, simultan, în mai multe ţări europene şi extraeuropene. E de remarcat că, în pofida multiplelor relaţii ale poetului italian cu protipendada literară bucureşteană, prima apariţie românească a manifestului „viitorist" nu a fost găzduită într-o publicaţie din Capitală, ci de o revistă craioveană, „Democraţia" (condusă de un publicist obscur, Mihai Drăgănescu) şi de una sibiană – „Ţara noastră". Într-un comentariu însoţitor publicistul craiovean semnalează, precaut, decalajul dintre cultura română şi cea italiană, insistând asupra incompatibilităţii radicalismului anarhic al manifestului cu imaturitatea culturii române, o cultură „tânără" care nu avea de ce să-şi „ardă bibliotecile" încă inexistente. Diagnostic corect: în pofida entuziasmului unor grupuscule conectate la ultimele descoperiri tehnice şi artistice, pe fondul aşteptării mai generale a unor evenimente capabile să renoveze o Europă în „decadenţă", România antebelică nu oferea nici pe departe un mediu propice dezvoltării unei mişcări de **a.**, motiv pentru care puţinii inovatori autohtoni vor „evada" din „periferie" inserându-se în mari culturi occidentale (Franţa, în primul rând), fenomen denumit de Ion Vinea „modernism de export"; este cazul unor artişti plastici precum Constantin Brâncuşi, Artur Segal, Marcel Iancu, Victor Brauner, Hans Mattis-Teutsch, Jacques Herold sau al unor scriitori ca Tristan Tzara, Benjamin Fundoianu/Fondane, Mihail Cosma/ Claude Sernet, Ilarie Voronca, Gherasim Luca, Paul Păun ş.a. Un manifest prefuturist – prin ton – lansase, totuşi, la Bucureşti, poetul simbolist Ion Minulescu (*Aprindeţi torţele!*, în efemera „Revista celorlalţi", 1908), autor al volumului *Romanţe pentru mai târziu.* Iniţiativa sa avea loc pe fondul unei „secesiuni" a estetizanţilor autohtoni în raport cu tentativele de „academizare" a noului curent prin intermediul criticului universitar Ovid Densusianu,

director al publicaţiei citadinizante „Vieaţa nouă". Rolul lui Minulescu în autohtonizarea simbolismului (ca şi, *mutatis mutandis*, cel al lui Tudor Arghezi) nu poate fi separat de angajarea sa în promovarea inovaţiei artistice radicale. În anii imediat premergători Primului Război Mondial simbolismul românesc (ca şi întreg estetismul european) îşi epuizează însă rapid resursele estetice. Ca şi în alte ţări europene romanice, apariţia mişcărilor de **a.** constituie o „mutaţie" a simbolismului decadent din care se dezvoltă anarhic, subminându-i convenţiile şi polemizând cu o întreagă tradiţie clasică sau romantică. O tradiţie în acelaşi timp burgheză şi naţională (nu doar ruralistă sau localist-provincială), căreia avangardiştii îi contrapun o artă internaţională, cosmopolită şi citadină, exaltând cele mai noi descoperiri ale tehnologiei moderne. De fapt, obiectivul **a.** este elaborarea unui nou mimesis, capabil să capteze în şi prin materialitatea limbajului sensibilitatea „vieţii moderne", cu dinamismul, transformismul, imprevizibilul şi haosul ei lipsit de transcendenţă, vitalist şi emancipator. Falimentul esteticilor normative, criza filosofiei de sistem, proliferarea anarhismelor politice, laicizarea şi democratizarea progresivă a societăţii, agonia monarhiilor imperiale, revoluţia epistemologică marcată de „maeştri ai îndoielii" precum Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud sau Henri Bergson, de marile descoperiri ştiinţifice (teoria relativităţii, geometriile non-euclidiene) sau tehnologice (electricitatea, cinematograful, automobilul, aviaţia, comunicaţiile la distanţă) au drept corespondent, în artă, o violentă criză a reprezentării, căreia **a.** va încerca să-i dea răspunsuri de tip nonfigurativ (abstracţionismul) sau hiperfigurativ (reportajul), ca alternative la vechile modele „epuizate". Utopia „eliberării totale", nevoia rupturii faţă de o tradiţie resimţită ca opresivă, anchilozată şi spiritul combativ al **a.** se asociază cu o proliferare a -ismelor în artă: după 1905 sunt consemnate mai multe zeci de asemenea -isme în ţările Europei şi pe alte continente (expresionismul, cubismul, akmeismul, imagismul, futurismul, dadaismul, suprematismul, constructivismul, zenitismul). Imperativului eliberării de sub tutela convenţiilor artistice (versul liber/alb, cuvintele în libertate, dinamitarea convenţiilor de specie şi gen) îi corespunde necesitatea eliberării de sub tutela convenţiilor sociale resimţite ca opresive. Pe fondul unui sentiment apocaliptic de „sfârşit de veac", animat de speranţe mesianice şi de utopii progresiste, apar şi în România câteva publicaţii efemere scrise de tineri postsimbolişti ce anunţă o „revoluţie a sensibilităţii". Cea mai cunoscută dintre ele este „Simbolul" (1912), printre ai cărei iniţiatori se numără Ion Eugen Iovanaki (viitorul Ion Vinea), S. Samyro (viitorul Tristan Tzara), Marcel Iancu (elev al pictorului postimpresionist Iosif Iser), Emil Isac (printre puţinii simbolişti ardeleni) şi Adrian Maniu (devenit după război unul dintre artizanii neotradiţionalismului bizantinizant de la revista „Gândirea"). O altă publicaţie „simptomatică", scoasă la Iaşi de un grup de emuli ai lui Arghezi, este la fel de efemera „Fronda" (1912). În toamna lui 1915 apare la Bucureşti revista de atitudine civică şi artistică „Chemarea", editată de Ion Vinea; prezenţa cea mai sesizantă este aici aceea a lui Tristan Tzara, cu două poeme predadaiste notabile: *Vacanţă în provincie*, *Furtuna şi cântecul dezertorului*. În paginile „Chemării" autorul lor semnează pentru prima dată cu acest pseudonim ce va deveni celebru (sugerat, în parte, de prietenul Vinea, împreună cu care exersase o poetică novatoare şi subversivă în vacanţele petrecute la Gârceni, judeţul Vaslui, pe proprietatea familiei Rosenstock). După doar două numere, „Chemarea" îşi suspendă însă apariţia pe întreaga durată a războiului, faţă de care manifestase o atitudine ostilă, „neutralistă"; la începutul lui 1916 Tzara şi Iancu – deveniţi între timp studenţi în Elveţia – se vor număra printre fondatorii mişcării Dada, în *happening*-urile colective de la Cabaretul Voltaire din Zürich, sub direcţia cuplului Hugo Ball–Emmy Hennings. Se poate vorbi, într-un anume sens, despre existenţa unei componente „periferice" a dadaismului, angajată în cucerirea „centrului" european de validare culturală (Paris, Berlin) pe care-l denunţă drept responsabil pentru ascensiunea militarismului naţionalist. Anarhismul ludic al dadaiştilor – adepţi ai unei politici antirăzboinice – va intra în conflict cu „războinicul" futurism italian şi nostalgiile sale imperiale (paralel cu ruptura dintre futurismul marinettist, favorabil fascismului mussolinian, şi futurismul rus, apropiat stângii bolşevizante). În anii următori Tzara încearcă să preia conducerea Dada la Paris şi Berlin, modelându-i identitatea inclusiv prin manifeste şi turnee. Tot acum are loc şi despărţirea (definitivă) dintre el şi mult mai moderatul Marcel Iancu, apropiat de artiştii constructivişti germani şi olandezi înainte de a se întoarce, dezamăgit, în România, unde va participa – alături de vechii comilitoni Ion Vinea şi

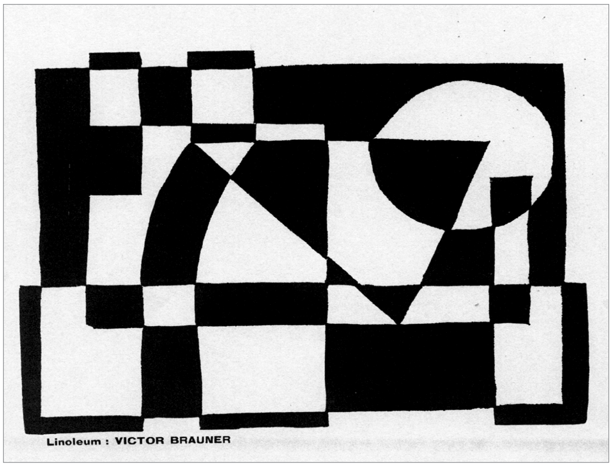
Jacques G. Costin – la construirea unei **a.** artistice autohtone în jurul revistei „Contimporanul" (pe care o va susţine inclusiv financiar). Prefigurată de apariţia câtorva publicaţii tatonante („Clopotul" ş.a.) şi profilată, în primii doi ani, pe teme prioritar civico-politice, cultivând o stângă intelectuală independentă, apropiată Partidului Ţărănesc, „Contimporanul", deşi cea mai longevivă publicaţie avangardistă din România (1922–1923, 1924–1932), a reprezentat în mod efectiv **a.** literar-artistică doar între 16 mai 1924 (momentul apariţiei *Manifestului activist către tinerime*) şi finele lui 1926, când îşi suspendă pentru mai bine de un an apariţia din motive financiare, spre a reveni într-o formulă mult diferită şi sensibil temperată. Gruparea de la „Contimporanul" îşi va dubla activitatea revuistică prin organizarea de expoziţii artistice internaţionale (cu participare preponderent central-europeană) şi de spectacole sincretice (muzică, poezie, dans) pe model dadaist, dar fără violenţa provocatoare a dadaiştilor. Rolul ei major, eminamente „constructiv", a fost unul de promovare a „artei noi" în România, dar şi de promovare a **a.** româneşti în afara ţării, prin contacte externe multiple, mediate îndeosebi de Marcel Iancu. De referinţă rămân numerele speciale dedicate filmului, teatrului şi interiorului „nou", ca şi grupajele despre **a.** maghiară, poloneză şi belgiană. Dincolo de un eclectism deschis către toate azimuturile, mai puţin către Dada (devenit incompatibil cu constructivismul lui Marcel Iancu) şi suprarealism (privit cu destulă mefienţă), dominanta publicaţiei este dată de afinităţile sale constructiviste şi doar în subsidiar de simpatiile pentru futurismul italian (fără a împărtăşi însă adeziunile ideologice ale lui Marinetti & Co). Moderaţia constructivă şi toleranţa pentru modernismul neavangardist vor caracteriza permanent linia directoare a „Contimporanului", ceea ce va favoriza, pe de o parte, „aclimatizarea" inovaţiilor artistice, dar va provoca, de timpuriu, scindări şi disidenţe. Fuziunea din 1925 cu revista „Punct" (fondată în 1924), condusă de aristocratul socialist şi scriitorul ocazional Scarlat Callimachi, aduce în sânul grupării câţiva militanţi mai tineri şi mai radicali (M.H. Maxy, Ştefan Roll, Ilarie Voronca), care nu se vor acomoda însă cu eclectismul şi moderaţia ei. Apariţia, în octombrie 1924, a revistei „75 HP" (număr unic) a însemnat un „omagiu" retrospectiv adus de Ilarie Voronca şi Victor Brauner experienţelor vizuale futuriste şi dadaiste (inclusiv prin intermediul

Jules Perahim, Mitraliera *(detaliu), 1932*

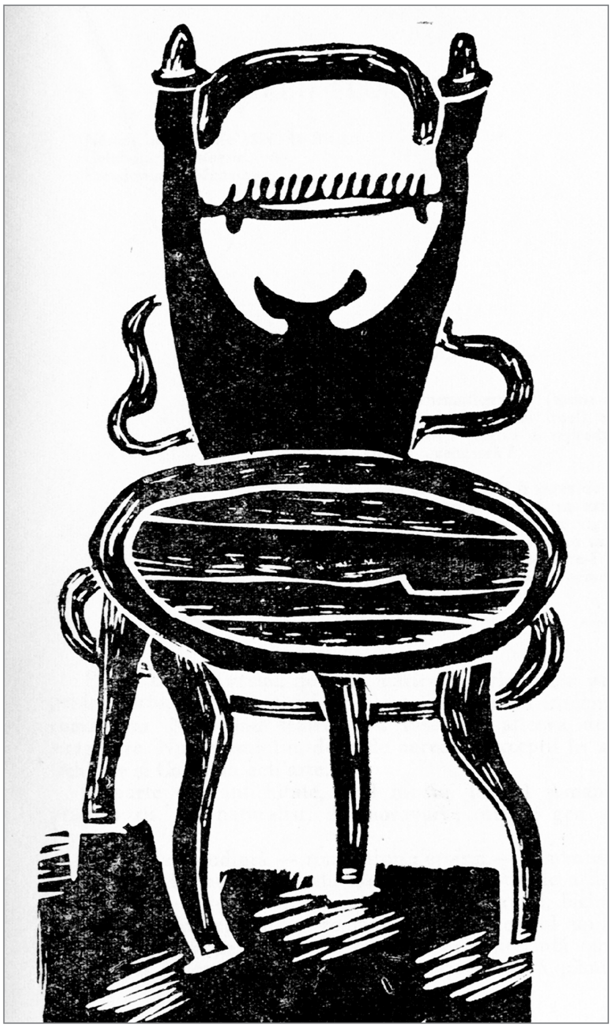
Jules Perahim, Călăul, *1931*

Victor Brauner, linogravură

Dan Faur, linogravură, 1931

manifestului „pictopoeziei”), dar şi prologul primei rupturi. De altfel, meteorica publicaţie, primul şi cel mai radical experiment revuistic pur avangardist din România, conţine şi cea mai virulentă critică din interior a **a.** cu propriile mijloace (de pildă, antimanifestul poematic *Vorbe goale* de Ion Vinea ia distanţă faţă de mimetismul snob şi facilitatea „formelor fără fond” ale tinerilor comilitoni). După marea expoziţie internaţională din decembrie 1924, Maxy, Voronca şi Roll părăsesc în semn de protest „Contimporanul”, fondând „revista de sinteză modernă” „Integral” (1925–1928). Aceasta va accentua, dintru început, latura „internaţionalistă” (inclusiv prin prezenţa unor „redactori externi”, ca Benjamin Fondane şi Hans Mattis Teutsch la Paris sau Mihail Cosma în Italia), elaborând, totodată, primul -ism avangardist pe teren românesc: integralismul. Originalitatea constă, de fapt, în radicalizarea eclectismului ca mixaj de constructivism, futurism, expresionism şi imagism. Deşi beneficiază de contribuţii ale unor nume ca B. Fondane (neavangardist propriu-zis, dar promotor asiduu al noii poezii franceze), Barbu Florian (cronicar de film), Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet), Ion Călugăru, Ştefan Roll şi M.H. Maxy, autorul-fanion rămâne Ilarie Voronca. Acesta semnează nu doar poeme-spectacol, ci şi texte programatice definitorii. (La „Contimporanul”, în faza avangardistă, editorialele poetice sunt semnate de Ion Barbu, asimilat, prin abstracţionismul său purist şi ermetic, constructivismului, eventual în variantă „balcanică”.) Dispariţia revistei „Integral” nu rămâne fără „urmaşi”. În ianuarie 1928 Geo Bogza scosese la Câmpina, împreună cu Al. Tudor-Miu, revista „Urmuz” – un omagiu adus celui sinucis în 1923, ale cărui texte începuseră să fie publicate postum în „Contimporanul” şi „Integral”. Fost elev în marina comercială, marcat acum de „peisajul de sonde şi petrol” al Prahovei, tânărul Bogza aduce, în poemele şi prozele sale, un radicalism erotic sfidător, apropiat de „frumuseţea convulsivă” a suprarealismului, teoretizată de André Breton. În aprilie acelaşi an apare la Dorohoi şi apoi la Bucureşti sub redacţia lui Saşa Pană şi a „urmuzianului” Moldov (Marcu Taingiu), „unu” (1928, 1929, 1932, 1935), a doua ca longevitate dintre revistele **a.** autohtone după „Contimporanul”. Beneficiind de serviciile lui Geo Bogza şi de colaborările lui Voronca şi Roll, „unu” avea să fie şi prima publicaţie românească de **a.** care-şi asumă, explicit, o identitate suprarealistă, chiar dacă o ilustrează

superficial şi inconsecvent. De pe aceste aliniamente revoluţionare, ea lansează un conflict deschis cu „Contimporanul", epuizata revistă a lui Ion Vinea, Marcel Iancu, Miliţa Petraşcu şi Jacques G. Costin. Iniţiată de Saşa Pană, declaraţia de război (*Coliva lui moş Vinea*) îi aparţine lui Ilarie Voronca şi trimite oblic la un manifest ortodoxist, vehement antimodernist al lui Sandu Tudor (*Între idolatria şi sfinţenia artei*), publicat ca editorial. Adevărul e că Vinea nu a fost niciodată un avangardist convins, ci mai degrabă un „tovarăş de drum" al **a.** În plus, pe lângă moderaţie şi eclectism, „Contimporanul" vădea, mai demult, un dispreţ intelectualist faţă de „plebeii" mai nou-veniţi, ca şi faţă de „romantismul" suprarealismului cu care „clasicismul" constructivist nu rezona. Editorialul lui Sandu Tudor fusese însă doar picătura care a umplut paharul, întrucât pentru revoluţionarii de stânga de la „unu" semnele de îngrijorare începuseră mai demult. Printre ele – apropierea tot mai marcată a liderilor „Contimporanului" de *mainstream*-ul politic al Partidului Naţional Ţărănesc, deschiderea către colaboratori neavangardişti sau chiar antiavangardişti (unii – precum Mihail Sebastian, Mircea Eliade sau Romulus Dianu – recrutaţi din rândurile tinerei generaţii spiritualiste de la ziarul „Cuvântul", unde Vinea, prieten cu Nae Ionescu şi Pamfil Șeicaru, colaborase pe durata anului 1927) şi, nu în ultimul rând, primirea sărbătorească a lui Marinetti la Bucureşti (liderul futurist fiind denunţat ca „academician al lui Mussolini"). În semn de protest faţă de „fascismul" marinettist, un fost simpatizant al futurismului (Mihail Cosma) îşi va schimba, la „unu", pseudonimul în Claude Sernet, marcându-şi adeziunea la suprarealismul francez aflat, din 1928, „în serviciul revoluţiei" comuniste. Totuşi, în pofida „vigilenţei" revoluţionare sporite, nici la „unu" colaborările „paradoxale" nu lipsesc: în 1930 revista publică un manifest cu dedicaţie specială pentru Geo Bogza (*Să vină reporterul! Poezia agresivă sau Despre poemul reportaj*) aparţinând ortodoxistului gândirist Paul Sterian. Nu lipsesc nici conflictele interne care, de astă dată, îl au ca victimă pe Ilarie Voronca, acuzat de evazionism estetizant şi „colaborare" cu sistemul, înainte de expatrierea la Paris (1933), alături de Victor Brauner şi Claude Sernet (ultimul va fonda ulterior, în capitala Franţei, revista „Discontinuité", împreună cu Arthur Adamov). „Sincronizarea" mimetică a **a.** româneşti cu modelele „centrale" s-a manifestat la „unu" şi prin clonarea conflictului care a dus la scindarea suprarealiştilor francezi între „prostalinişti" (Louis Aragon, Paul Éluard) şi „troţkişti" (André Breton, Antonin Artaud) după Congresul Scriitorilor Revoluţionari de la Harkov (1930). Lăsând la o parte diferite experimente histrionice, mai curând puerile („unu noaptea", „unu estival", „unu alb", „unu matrimonial"ş.a.), noua revistă-pilot a **a.** autohtone de al doilea val va avea o serie de contribuţii literare notabile. Printre acestea – editarea scrierilor lui Urmuz, în 1930, de către Saşa Pană şi Geo Bogza, înfiinţarea unei edituri (pe urmele editurii pariziene Integral), unde sunt tipărite mai multe volume de Geo Bogza, Ilarie Voronca, Ştefan Roll şi Saşa Pană, publicarea de manifeste vehemente şi de articole tot mai angajate ideologic la stânga antifascistă. „unu" va face chiar şi prozeliţi revuistici, editaţi de tineri emuli precum Gherasim Luca, Paul Păun, S. Perahim, Sesto Pals sau Aurel(iu) Baranga. Cel mai important satelit e revista „Alge" (1930–1931, sub conducerea lui Aurel Baranga); aceasta la rândul ei editează „suplimente" cu titluri provocator-licenţioase: „Pulă. Organ universal", „Muci", „Ţâţe" (1931). Modelul tinerilor insurgenţi – reţinuţi de poliţie pentru pornografie şi eliberaţi de părinţi pe cauţiune – era, fără îndoială, „poezia-reportaj" brutal sexualizantă şi autenticistă a lui Geo Bogza. Acesta debutase editorial în 1929 cu placheta similiargheziană *Jurnal de sex* şi se pregătea să publice un volum mai „scandalos" – *Poemul invectivă*, care va apărea în 1933 „cu amprentele digitale ale autorului". Pentru aceste cărţi, Bogza a fost arestat în două rânduri (1934, 1937) la închisoarea Văcăreşti: aceeaşi închisoare unde, în 1919, fusese încarcerat şi „maestrul" Tudor Arghezi în procesul ziariştilor, pentru colaboraţionism cu ocupantul german. Tot la Văcăreşti ajung, cu acelaşi verdict, Dan Faur şi H. Bonciu. Bogza este însă singurul scriitor condamnat de două ori sub aceeaşi acuză. Spre deosebire de ludicii, imagiştii Voronca, Roll sau Pană, autorul *Jurnalului de sex* practică o poetică violent-denotativă, „realistă", pansexualistă şi vizionar-apocaliptică, prefigurând formula beatnicilor americani. Poemele sale „contondente" dezvăluie latura perversă, sordidă a sexualităţii, folosită ca armă împotriva „ipocriziei" morale a societăţii burgheze. Pe aceeaşi linie se vor înscrie suprarealişti precum Gherasim Luca şi Gellu Naum. Ca şi în cazul asociaţiei culturale Criterion, „unu" îşi încetează apariţia ca urmare a presiunilor Siguranţei (pentru suspiciunile de colaborare cu

Partidul Comunist aflat în ilegalitate) în atmosfera creşterii antisemitismului şi crizei economice mondiale. Bogza însuşi a fost arestat, de fapt, ca „pornograf" cu agendă comunizantă subversivă, pe fondul marilor campanii de presă împotriva pornografiei în artă orchestrate de instituţiile statului. Perioada 1932–1933 este una a proliferării revistelor de **a.**, identificate „modernismului de stânga", atât în Bucureşti, cât şi în provincie. Numărul lor ajunge la peste douăzeci, între ele „Radical", „XX literatura contimporană", „Liceu", „Viaţa imediată", „Frize", „Strada", „Tânăra generaţie" ş.a. Această proliferare numerică va fi însă urmată după 1933 – ca urmare a climatului tot mai represiv – de o reducere drastică, astfel încât, la finele anilor '30, singura revistă care continuă să publice sistematic literatură de **a.** va fi „Meridian" din Craiova, condusă de Tiberiu Iliescu. Unii militanţi abandonează **a.** dedicându-se publicisticii militante (Ion Vinea, Ştefan Roll (Gheorghe Dinu), Miron Radu Paraschivescu), unii ca reporteri de succes (Geo Bogza, F. Brunea-Fox), în vreme ce alţii, nou-veniţi (Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost, Virgil Teodorescu, C. Nisipeanu), vor amorsa suprarealismul. Merită consemnată şi **a.** de limbă maghiară sau germană din România interbelică (Transilvania, Banat, Bucovina de Nord), cu care doar gruparea de la „Contimporanul" a avut relaţii strânse. O notă aparte aduc scriitorii aflaţi în proximitatea **a.**, unii dintre ei fiind membri ai tinerei generaţii existenţialiste: Eugen Ionescu, M. Blecher, Jonathan X. Uranus (Mihail Avramescu), Lucian Boz sau avangardişti solitari precum Victor Valeriu Martinescu sau Grigore Cugler (autori, între altele, ai unor antiromane ludice precum *Cocktail* sau *Apunake*). Dacă poezia **a.** româneşti oscilează de regulă între polul nonreferenţial, imagist al lui Voronca (îndeosebi în volumele *Invitaţie la bal*, *Colomba* şi în piesa de rezistenţă *Ulise*) sau Roll şi poezia-reportaj, tranzitivă a lui Geo Bogza, proza avangardistă oscilează între polul urmuzian, satiric-absurdist, şi cel onirico-fantasmatic, marcat de suprarealism. Foarte slab reprezentat este în schimb teatrul **a.** istorice din România: experimentele grupării „Insula" din 1922–1923 (cu B. Fundoianu şi Armand Pascal), două „piese" într-un act ale lui Jonathan X. Uranus în care e prefigurată dramaturgia ionesciană din anii '50, influenţele urmuziene din *Capul de răţoi* de G. Ciprian, în vreme ce filmul de **a.** e complet inexistent. Arhitectura şi designul influenţate de constructivism datorează mult lui Marcel Iancu şi într-o oarecare măsură lui M.H. Maxy sau lui Horia Creangă, iar sculptura e ilustrată la vârf de Brâncuşi şi de Miliţa Petraşcu. Mult mai bine reprezentate sunt pictura şi grafica, prin Marcel Iancu, Maxy, Hans Mattis-Teutsch, Corneliu Michăilescu, Victor Brauner, S. Perahim, Jacques Herold, dar şi prin arta „naivă" a Margaretei Sterian şi a Luciei Dem. Bălăcescu. Către al Doilea Război Mondial, unda de şoc a **a.** se stinge, fiind încorporată în acţiunile „grupului suprarealist" din anii '40 sau în postavangardismul aşa-numitei „generaţii a războiului" (Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Victor Torynopol, Ion Caraion ş.a.). Parte din avangardişti abandonează **a.** artistică pentru a se înregimenta în „avangarda politică" a proletariatului, devenind artişti oficiali ai regimului comunist. Alţii se conformează mai discret, sunt reprimaţi sau se exilează înaintea instaurării dogmei realismului socialist. Pentru mulţi dintre ei, arta de **a.** reprezentase o armă politică de luptă împotriva burgheziei, iar „nonconformismul" exprimat în interiorul societăţii burgheze devine conformism în sprijinul noului regim. Evident marginal, eclectic, moderat pe ansamblu şi uşor defazat faţă de principalele centre de iradiere internaţională, dar cu câteva personalităţi proeminente alături de valori certe (Ion Vinea, Marcel Iancu, Ilarie Voronca, Geo Bogza, Victor Brauner, Gellu Naum, Gherasim Luca), puternic contaminat de lirismul modernist şi de aluviunile postsimboliste, fenomenul **a.** rămâne important, dincolo de mitologia sa, atât ca „produs de export", cât şi ca influenţă stimulativă internă (poeţi ca Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga sunt permeabili experienţei avangardiste), dar mai ales în posteritate, prin Urmuz şi descendenţii săi literari, de la Eugen Ionescu la prozatorii Şcolii de la Târgovişte sau la poeţii neosuprarealişti postbelici, constituindu-se ca tradiţie dinamică a experimentalismului şi postmodernismului autohton. Acuzată de a nu fi produs capodopere şi mari autori, ci doar inovaţii artistice, **a.** s-a impus aşadar ca fenomen şi ca „antologie de texte". Recuperarea ei patrimonial-estetică din anii '60–'80 şi canonizarea complexă din anii 2000 au motivaţii multiple, inclusiv de natură identitară, interculturală.

Repere bibliografice: Const. I. Emilian [Emilian I. Constantinescu], *Anarhismul poetic*, Bucureşti, 1932; Călinescu, *Principii, 17–52*; Eugène Ionesco, *Notes et contre-notes,* Paris, 1962; Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti,

1969; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969; Călinescu, *Eseuri lit. modernă, 93–111, 174–186*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr., passim*; Călinescu, *Conceptul, passim.*; Serge Fauchererau, *Tristan Tzara et l'Avant-garde roumaine*, Paris, 1972; Marino, *Dicţionar*, I, *177–224*; Saşa Pană, *Născut în '02*, Bucureşti, 1973; Ioan Mihuţ, *Simbolism, modernism, avangardism*, Bucureşti, 1976, *42–67*, *88–89*; *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, îngr. Marco Cugno şi Marin Mincu, introd. Marco Cugno, Milano, 1980; *Avangarda literară românească*, îngr. şi introd. Marin Mincu, Bucureşti, 1983; ed. Constanţa, 2006; Adrian Marino, *Tendances esthétiques*, în *Les Avant-gardes littéraires de XXe siècle*, II, Budapesta, 1984; Scarlat, *Ist. poeziei*. III, *5–63*; *Avangarda românească*, MS, 1990, 3–4 (număr special); Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990; *L' Avant-garde roumaine et son contexte européen*, „Euresis" (CREL), 1994, 1–2 (număr special); Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994, *161–166*; *L' Avant-garde roumaine*, îngr. Petre Răileanu, „Le Rameau d'or", 1995, 2; Matei Călinescu, *Cinci feţe ale modernităţii: modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, postfaţă Mircea Martin, Bucureşti, 1995; ed. 2, Iaşi, 2005; Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze româneşti şi străine*, Bucureşti, 1997, *passim*; *Literatura românească de avangardă*, îngr. şi pref. Gabriela Duda, Bucureşti, 1997; *Cică nişte cronicari duceau lipsă de şalvari*, îngr. şi pref. Iordan Chimet, Bucureşti, 1999; Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001; Iulian Boldea, *Simbolism, modernism, tradiţionalism, avangardă*, Braşov, 2001, *186–205*; Dan Grigorescu, *Dicţionarul avangardelor*, Bucureşti, 2003; *Avangardismul literar*, îngr. şi pref. Nicolae Bârna, Bucureşti, 2003; Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003; Emilia Drogoreanu, *Influenţa futurismului italian asupra avangardei româneşti. Sincronie şi specificitate*, pref. Ion Bogdan Lefter, Piteşti, 2004; Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc*, Bucureşti, 2006; *La Réhabilitation du rêve. Une anthologie de l'Avant-garde roumaine*, îngr. Ion Pop, Paris–Bucureşti, 2006; Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei. Primul „val"*, Bucureşti, 2007; Dan Gulea, *Domni, tovarăşi, camarazi. O evoluţie a avangardei române*, Piteşti, 2007; Ion Pop, *Introducere în avangarda literară românească*, Bucureşti, 2007; Ioana Vlasiu, *Culorile avangardei. Arta în România 1910–1950*, Bucureşti, 2007; Stelian Tănase, *Avangarda românească în arhivele Siguranţei*, Iaşi, 2008; Balázs Imre József, *Avangarda în literatura maghiară din România*, tr. Kocsis Francisko, Timişoara, 2009; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, Bucureşti, 2010; Tom Sandquist, *Dada Est. Românii de la Cabaret Voltaire*, tr. Cristina Deutsch, Bucureşti, 2010, Iovănel, *Evreul*, *103–107*.

P. C.

AVĂDANEI, Ştefan (14.XII.1946, Dumeşti, j. Iaşi), eseist, traducător, poet. Este fiul Anicăi şi al lui Gheorghe Avădanei, ţărani. A urmat Liceul „C. Negruzzi" din Iaşi, după care a studiat la Facultatea de Filologie, secţia engleză–română, de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi (1964–1969). Cooptat în anul absolvirii, **A.** a ajuns profesor la Catedra de engleză a Universității „Al. I. Cuza", ținând cursuri de literatură engleză și americană, cultură și civilizație canadiană, poetică. Devine doctor al Universităţii din Cluj-Napoca în 1978 cu o teză publicată ulterior sub titlul *Dezvoltări complementare: poeţi–critici americani din secolul XX* (1994). Între anii 1992 şi 1998 a fost decan al Facultăţii de Litere, apoi prorector însărcinat cu relațiile internaționale la Universitatea ieșeană. A fost preşedinte al Societăţii Române de Studii Angliste şi Americaniste, Filiala Iaşi, secretar de redacţie la „Analele Universităţii «Al. I. Cuza»", face parte din European Society for the Study of English. A participat la programe de schimburi culturale şi specializări în Marea Britanie, Germania şi în Statele Unite ale Americii, a fost lector Fulbright la Cleveland State University (1984–1985) şi cercetător rezident la Yale University (1992–1993). A publicat din 1970 eseuri și studii în „Cronica", „Convorbiri literare", „Ateneu", „Tribuna", „Luceafărul", „Cahiers roumains d'études littéraires", dar şi în „American Studies International", „The Unicorn", „The Comparatist" (SUA). A semnat mai multe cursuri universitare introductive sau lucrări de factură didactică subsumate programei universitare și adecvate acestui nivel: *Introduction to Poetics* (I–II, 1983–1988), *Teme și imagini americane* (1990), *North American Literary History* (1993), *La început a fost metafora* (1994) ș.a. În 2011 i s-a acordat Premiul de Excelență din partea filialei ieșene a Uniunii Scriitorilor.

Volumul de debut al lui **A.**, *Eminescu şi literatura engleză* (1982), este o lucrare de comparatism axat pe partea de sursologie, având meritul de a face sinteza bibliografică a contribuțiilor de până în acel moment. Referințele sunt grupate în două zone principale: Shakespeare și marii poeți romantici (Wordsworth, Coleridge, Shelley, Keats și Byron – ultimul, cel mai tradus, fiindu-i cel mai familiar lui Eminescu). Prudent și echilibrat în judecăți, criticul se situează pe poziția lui G. Călinescu, sceptic cu privire la cunoașterea de către Eminescu a limbii engleze, și combate prin

analiza traducerilor eminesciene din Shakespeare teza contrară susținută de Vladimir Streinu și de Leon Levițchi. Criticul **A.** este cel mai bine valorificat în dicționarul *66 de poeţi americani* (1997), un corect exercițiu de sinteză lexicografică. Eseuri nedidactice publicate în diverse reviste, exerciții de hermeneutică în siaj poststructuralist (Jacques Derrida fiind o referință prețuită) pe teme anglo-americane au fost strânse în culegerea *Excesses and Failures* (2004). Volumul *Acolada atlantică* (2001) valorifică stagiul în SUA din anii ’80, adunând note de călătorie, de lectură, traduceri, poezii originale, curiozități legate de viața americană (prin filtrul unei etici totuși socialiste); culegerea are un aer de almanah nu lipsit de un farmec provincial. **A.** s-a revelat târziu și ca poet prin *Alunecări* (2006). Ansamblul, deși eterogen, este unificat printr-un ton relaxat și vag ironic, încărcat la modul asumat și necomplexat de ecouri livrești anglo-americane (de la Shakespeare la Dylan Thomas) și românești (*Miorița*, Lucian Blaga, Nichita Stănescu). Tipic pentru fuziunea de metrică populară și referințe culte moderniste este un poem dedicat lui Henry James: „Era ca un sfinx/ Era ca un crin/ Ca un crin de ceară/ Ca un sfinx de piatră/ Ca o floare rară/ Sub un glob de sticlă/ Cu petale verzi/ Cu miros de seară/ Praful n-o atinse/ Vremea nu trecuse/ Peste alba-i frunte/ Sub gândul din tâmple/ Sub ochii de lut/ Se uitau portrete/ La bărbia-i strâmbă/ Fața-i sângerândă/ Crima-i tăinuită/ Fiara stând la pândă/ Nesărind în junglă” (*Lui H.J.*). **A.** a tradus, de regulă în colaborare, autori din secolul al XIX-lea (Byron, H.D. Thoreau și George Eliot) și comparatiști contemporani (George Steiner); de asemenea, a transpus în engleză poeme de Lucian Blaga și o lucrare de sinteză asupra literaturii române datorată lui Constantin Ciopraga.

SCRIERI: *Eminescu şi literatura engleză*, Iaşi, 1982; *Introduction to Poetics*, I–II, Iaşi, 1983–1988; ed. I–II, Iaşi, 1999–2002; *Teme şi imagini americane*, Iaşi, 1990; *North American Literary History*, Iaşi, 1993; ed. I–II, Iași, 2004–2005; *La început a fost metafora*, Iaşi, 1994; *Dezvoltări complementare: poeţi–critici americani din secolul XX*, Iaşi, 1994; *Terminologie poetică şi retorică* (în colaborare), Iaşi, 1994; *66 de poeţi americani*, Iaşi, 1997; *Acolada atlantică*, Iaşi, 2001; *Excesses and Failures*, Bacău, 2004; *Alunecări*, Constanţa, 2006. **Traduceri:** G.G. Byron, *Poeme*, Iaşi, 1972 (în colaborare cu Al. Pascu); H.D. Thoreau, *Walden*, Iaşi, 1973 (în colaborare cu Al. Pascu); George Eliot, *Felix Holt, radicalul*, Iaşi, 1973 (în colaborare cu Al. Pascu); *Romanian Poets in English*, introd. trad., postfață Constantin Ciopraga, Iași, 1973 (în colaborare cu Don Eulert); Lucian Blaga, *Poemele luminii – Poems of Light*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, introd. Don Eulert, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Don Eulert și Dan Bogdan); Constantin Ciopraga, *The Personality of Romanian Literature*, Iaşi, 1981; George Steiner, *După Babel*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Valentin Negoiță).

Repere bibliografice: Mihai Coman, *„Eminescu şi literatura engleză”*, CRC, 1983, 2; Al. Ştefan, *Poezie din Europa răsăriteană în limba engleză*, CRC, 1983, 49; Irina Andone, *„La început a fost metafora”*, AUI, lingvistică, t. XLI–XLII, 1995–1996; Codrin Liviu Cuţitaru, *Un alt fel de critică*, OC, 2000, 7; Codrin Liviu Cuţitaru, *Acolada (euro-)atlantică*, OC, 2002, 121; Ionel Savitescu, *Tentaţia atlantică*, CRC, 2002, 8; *In honorem prof. dr. Ştefan Avădanei*, îngr. Codrin Liviu Cuţitaru și Iulia Blănuţă, Iaşi, 2006. ***M.I.***

AVRAM, Nicolae (21.XII.1966, Năsăud), poet. Este fiul Domnicăi şi al lui Costică Avram. Absolvent al Liceului Agroindustrial din Beclean (1985) şi al Facultăţii de Drept şi Administraţie Publică a Universităţii „Spiru Haret” din Bucureşti (2007), **A**. va lucra ca jurnalist, fiind corespondent local al cotidianului „Mesagerul” şi director fondator al „Jurnalului de Someş”. Debutează cu versuri în „Steaua” (1982), iar editorial cu volumul *Cântece de sinucigaş (Cartea I)* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Bistrița-Năsăud). Mai e prezent în „Astra”, „Mişcarea literară”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Timpul”, „Adevărul literar şi artistic” ş.a.

Poezia lui **A.** se situează în prelungirea unei vaste tradiţii literare care mizează pe contrarierea simţului comun şi pe sfidarea tabuurilor sociale. Efectul ei disruptiv nu provine nici din contestaţia avangardistă, nici din extravaganţa lexicală a congenerilor, ci din calitatea materiei biografice puse în operă. Confesive, versurile se hrănesc din exploatarea resurselor negative ale existenţei, din rememorarea traumelor şi din acumularea experienţelor inconfortabile. Critica a vorbit, pe drept cuvânt, de un „cinism liric”. Forţa acestei poezii stă în suprimarea filtrului moral şi în capacitatea de a înregistra neutru prezenţa păcatului şi a fărădelegii. Astfel, toate sentimentele, de la cele mărunte până la cele grave, devin monstruoase: iubirea împinge la viol, pedofilie sau incest, prietenia capătă valenţe criminale, atracţia morţii se transformă într-o voluptate a descompunerii. Printr-o asemenea deturnare a semnelor etice este conceput volumul de debut, *Cântece*

de sinucigaş. „Imnuri ale sinuciderii” (Mircea A. Diaconu), poemele reprezintă o explorare a acestui spaţiu, dar lipsită de oroare sau vinovăţie, în forma cultică a psalmilor, ca o proslăvire paradoxală a creaţiei. Complementar, e proiectată în detaliu o existenţă postumă domesticită, redusă la statutul unei experienţe banale. Poetul înregistrează formele descompunerii, dar şi sentimentul de însingurare al sinucigaşului. Cea de-a doua culegere de versuri, *Litanii pentru diavol* (2006), aduce tot viziunea unei lumi fără repere etice, dintr-o perspectivă cu tentă nietzscheană: „eu cred că totul derivă din Crimă”. În virtutea acestei teologii a răului, poemele anunţă cu emfază profanarea spaţiilor sacre, închipuind scene ale unei maculări ceremonioase. Izbutind inversiuni spectaculoase de sensuri (cum este insolita mântuire prin rău: „Mai bine ascultă fluidul acela negru/ Cum urcă la ceruri”), poezia suferă totuşi din cauza artificiului conceptual, prea elaborat în simetriile lui. Cu *Federeii* (2010), scrisul lui **A.** capătă accente sociale, evocând, într-o relatare cu reminiscenţe biografice, mediul orfelinatului. Asemenea unui reportaj în versuri, textul descifrează rosturile unei comunităţi marginale, „a pegrei şi a excluşilor” (Rita Chirian), bazată pe promiscuitate şi violenţă. Rememorarea beneficiază însă de cauţiunea amoralităţii, refuzând atât rechizitoriul la adresa profesorilor-călăi, cât şi denunţarea mizeriei copiilor-victime. Ca şi în proza Hertei Müller, de care poemele lui **A.** au fost apropiate (Daniel Cristea-Enache), tabloul, sordid, se cristalizează în jurul unui sentiment cald al amintirii, creând, dintr-un amestec de teroare, nostalgie şi realism, un topos: Federeul este locul solidarităţii perfecte, al unei comunităţi utopice, în ciuda traumei. Fiorul aproape matern pe care gratiile de fier îl dau copilului, visarea liberă în jurul condiţiei de orfan („baston este copil din flori/ îşi închipuia/ că îl născuse o albină”) sau senzualitatea unor atingeri, fie şi limitate de precepte morale, sunt forme subtile ale fericirii. Timbrul grav al poeziei lui **A.** pare nepotrivit în contextul ludic al postmodernităţii, după cum densitatea experienţei biografice metabolizate de textul liric este incompatibilă cu minimalismul generaţiei douămiiste, ceea ce determină, probabil, şi receptarea prudentă din partea criticii.

SCRIERI: *Cântece de sinucigaş (cartea I)*, Bistriţa, 2000; *Litanii pentru diavol*, Bucureşti, 2006; *Cântece de sinucigaş (cartea a doua)*, Bucureşti, 2008; *Federeii*, Bistriţa, 2010.

Repere bibliografice: Mircea A. Diaconu, *Poezie şi anarhie*, CL, 2001, 2; Anda Laura Ungureanu, *Psalmi negri*, VTRA, 2001, 4–5; Raluca Dună, *Nord: Provincia Poeziei*, LCF, 2003, 40; Radu Vancu, *„Federeii”*, RL, 2010, 46; Rita Chirian, *Fără anestezie*, CLT, 2011, 321; Daniel Cristea-Enache, *Căminul cu orori*, SDC, 2011, 312; Viorel Mureşan, *Rătăcirile elevului Paulin*, „Caiete silvane”, 2012, 90–91.

A.Td.

AVRAM, Vasile (17.VI.1940, Lemniu, j. Sălaj – 12.XII.2002, Nicula, j. Cluj), eseist, prozator. Fiu al Tereziei (n. Hossu) şi al lui Ioan Avram, ţărani, **A.** urmează Liceul Clasic din Cluj şi, între 1962 şi 1967, Facultatea de Filologie la Universitatea din Timişoara şi la Universitatea „Babeş–Bolyai” din Cluj. Este, succesiv, redactor, şef de secţie şi secretar de redacţie la ziarul „Informaţia Harghitei” (1968–1976), director la Centrul Judeţean Sibiu al Creaţiei Populare (1976–1987), redactor la revista „Transilvania” (1987–1990, 2000–2001), redactor-şef al cotidianului sibian „Dimineaţa” (1990, ulterior numit „Radical”), şef de secţie şi secretar de redacţie la revista „Continent” din Sibiu (până în 1992), muzeograf şi şef de secţie (1992–1994) la Muzeul Civilizaţiei Populare din Dumbrava Sibiului, redactor-şef al săptămânalului „Opinia publică” din Sibiu (1994–1996), editor al revistei virtuale „Cetatea literară” (2002) şi, în acelaşi timp, cadru didactic asociat, iar din 1996 titular la Catedra de jurnalistică a Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu. Este doctor în filologie al Universităţii din Bucureşti cu teza *Mit şi religie în tradiţia românească* (1998).

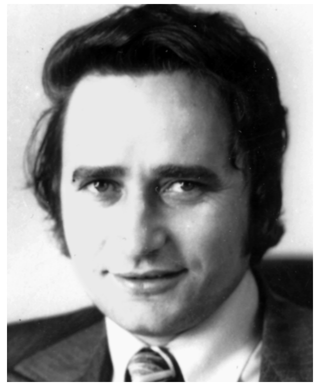
În lucrarea *Liturghia cosmică. Constelaţia magicului. O viziune românească asupra misterului existenţial* (1994) **A.** adoptă o altă poziţie decât aceea a exegeţilor care au descris magia în termeni de pseudoştiinţă, pseudoreligie, pseudoartă sau de gândire prelogică. Luând în considerare unele ştiinţe pozitive şi umaniste, ca fizica, astronomia, biologia şi psihologia, care oferă „o bună motivaţie ontologică şi gnoseologică gândirii magice tradiţionale”, autorul are de examinat un fenomen vast, deloc uşor de definit şi interpretat, ale cărui limite „se pierd între faldurile înşelătoare ale unui cosmos necunoscut şi, deopotrivă, în adâncurile întunecoase ale eului”. Cu o amplă bibliografie, el realizează un studiu larg antropologic, preocupat să descopere mecanismul unor credinţe şi practici care scapă înţelegerii raţionale. Altă lucrare, *Creştinismul cosmic – o paradigmă pierdută? (Mit şi ortodoxie în tradiţia românească)* (1999), poate fi considerată o „extensie tematică”

a studiului anterior, de vreme ce propune o examinare a simbolurilor mito-religioase, elemente cu rost fundamental în viaţa satului tradiţional. Perspectiva este şi aici larg antropologică, studiul hermeneutic fiind unul pluridisciplinar. **A.** susţine că în spaţiul românesc este foarte viu un creştinism cosmic care şi-a menţinut prezenţa în pofida unor circumstanțe ideologice nefavorabile. Norme, valenţe mitice bine articulate, chiar superstiţii, definite ca „jaloane ale unui comportament ritmat după respiraţia cosmosului, după presentimentele lăuntrice, după experienţa dobândită de-a lungul a secole şi milenii de practică a vieţii", toate sunt caracteristice creştinismului cosmic. Cartea nu rămâne doar o prezentare a creştinismului popular, ci încearcă şi câteva răspunsuri la dileme ale lumii contemporane. Și literatura lui **A.** este marcată – uneori în exces – de preocupările eseistului. Astfel, culegerea postumă de teatru *Roata stelelor* (2010) cuprinde o piesă despre Avram Iancu, proiectat enorm în bibliografia mitologică ca erou polimorf simbologic. Autorul debutase totuși ca romancier textualist cu *Spirala* (1987), continuând cu un roman al revoluției anticomuniste din Sibiu, *Zeul din labirint. Sibiu, decembrie 1989* (1992). **A.** a mai realizat, împreună cu Mircea Ivănescu, un important volum–dialog intitulat *Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram* (2004). Din proiectul inițial, care urma să conțină tot atâtea întrebări și răspunsuri câte zile lucrătoare sunt într-un an, s-a concretizat doar aproximativ jumătate. **A.** are meritul de a echilibra profunzimea și ludicul, dar chestionările sale suferă pe alocuri de prețiozitate.

SCRIERI: *Spirala*, Bucureşti, 1987; ed. 2 (*Legat la ochi*), Nicula, 2007; *Zeul din labirint. Sibiu, decembrie 1989*, Sibiu, 1992; *Liturghia cosmică. Constelaţia magicului. O viziune românească asupra misterului existenţial*, Năsăud, 1994; *Cărţile eptimahice*, Sibiu, 1996; *Anima dr. Telea. Timp şi destin la noul român*, Sibiu, 1996; *Creştinismul cosmic – o paradigmă pierdută? (Mit şi ortodoxie în tradiţia românească)*, Sibiu, 1999; *Interviu transfinit. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, Nicula, 2004; ed. 2, postfață Radu Vancu, Bistrița, 2012; *Roata stelelor*, Nicula, 2010.

Repere bibliografice: Valentin Chifor, *Parabola spiralei*, TR, 1987, 38; *In memoriam. Scriitorul, ziaristul și profesorul Vasile Avram*, TR, 2002, 49; Mircea Tomuş, *Vasile Avram*, T, 2002, 6; Ion Mariş, *In memoriam Vasile Avram*, T, 2003, 1; Eugene van Itterbeck, *Vasile Avram, așa cum l-am cunoscut*, T, 2003, 1; Mihai Iovănel, *Memorie, literatură & co.*, ALA, 2004, 727; Datcu, *Dicț. etnolog., 73–74*; *Vasile Avram, omul și opera*, îngr. Ștefan Mariș, Baia Mare, 2011.

I. D.

AVRAMESCU, Lucian (14.VIII.1948, Sângeru, j. Prahova), poet, jurnalist.

Este fiul Virginiei Avramescu (n. Breslaşu), învăţătoare, şi al lui Maximilian Avramescu, merceolog. Urmează liceul la Vălenii de Munte şi cursurile Facultăţii de Horticultură a Universităţii din Craiova (absolvită în 1971), cu o licenţă în arhitectura peisageră, apoi cursurile Facultăţii de Jurnalism din cadrul Universităţii din Bucureşti. Debutează în 1967, cu poezie şi reportaje, la „România literară" şi „Luceafărul". Conduce un cenaclu al „Scânteii tineretului" până în 1985. Ziarist la „Orizont" (Râmnicu Vâlcea, 1971–1978), „Scânteia tineretului" (redactor-şef adjunct, 1978–1989), „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (1986–1989) şi „Tineretul liber", ziar înfiinţat în 22 decembrie 1989, devine în 1991 fondator al agenţiei AM Press, prima agenţie de ştiri independentă din România, momentul coincizând la **A.** cu o diminuare semnificativă a fluxului liric, acoperit de aura mediatică a jurnalistului. Din 2003 este vicepreşedinte al Clubului Român de Presă. I s-au acordat Premiul CC al UTC şi Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Ei, aş! spunea poetul* (1979).

Într-o perioadă în care poezia românească era tentată de experiment, **A.** se ataşează filonului tradiţionalist. Acesta se reliefează nu doar în preferinţele tematice (folclorism explicit, aluzii retorice cu trimiteri la dacism, stihuri patriotice, rescrieri de balade – precum *Legenda Mănăstirii Argeşului*), cât mai ales în prozodie. **A.** cultivă versul şi strofa de factură clasică, rima rară, combinaţiile lexicale inedite. De aici, o serie de poezii cu pretexte „ancestrale", cu atmosferă vag folclorică. În cele mai bune exemple de acest fel răzbate câte un ecou din Ion Pillat. Poetul posedă o bună tehnică, se mişcă dezinvolt prin mai multe forme ritmice şi strofice, este uneori un

adevărat maestru al prozodiei. Ceea ce face însă ca poezia să „rateze” în numeroase rânduri este ţăcănitul ei de metronom, sonoritatea goală a versului fără substanţă. Primele volume, *Poeme* (1975), *Stele pe dealuri* (1976), ca şi însemnările de călătorie din *Transplantul de albastru* (1976), trădează o structură eminamente romantică, spontaneitate şi capacitate retorică. Poemele (majoritatea de dragoste) mizează pe armonia formală. Versificând cu uşurinţă, poetul adoptă poze şi se lasă deseori furat de inspiraţie. Abandonându-se unei atitudini sentimentale pline de gravitate, el reface un univers tradiţionalist fixat în evenimentele vârstei. Dorul de spaţiul şi timpul copilăriei e o sursă stabilă de inspiraţie: „Din matca ta eu m-am născut sub stele/ cu vinul roş arzând la sărbători/ şi-n vis mi se arătau în joc de iele/ sub scorburi de mesteceni ursitori/ aici am fost la cimitir cu tata/ de mână-ntâi şi-apoi rămase el/ sub bulgării-întorşi greu cu lopata/ şi aruncaţi ca-n sângele de miel/ aici mă-ntorc din când în când cu vină/ şi vechi iubiri mă ceartă de la porţi/ şi eu mai duc un cerc peste tulpină/ şi greu mă recunosc întâii morţi”. *Un liber albatros* (1978) aduce o primenire a discursului poetic, dar adevărata schimbare e relevantă în trilogia *Nu cer iertare* (1981–1985). Discursul rafinat calofil din primele volume e înlocuit de cel al străzii, deseori de o expresivitate orală excesivă. Resortul dramatic dă semne de oboseală şi poetul sesizează riscul unei excesive folosiri. *Nu cer iertare* şi *Bună seara, iubito* (I–II, 1987–2000, titlul volumului fiind dat de un ciclu din *Nu cer iertare*) sunt cărţile unui ironist limbut: „Mă jur pe dumnezeul fricii/ pe cel mai dur, pe cel mai rău/ pungaş din cerurile sterpe/ mă jur cu mâna pe călău/ că n-am furat un O din Ou/ mă jur pe liturghia ţuicii/ din birtu-n care se făcu/ câmpie sufletul meu seara/ mă jur aşa cum juri şi tu/ că n-am furat din oU un U/ şi jur cu-ntreagă spaima vieţii/ sub limpezimi de lună nouă/ că n-am furat vocale rupte/ ci ca un hoţ de cai când plouă/ eu le-am furat pe amândouă”. Fraza muzicală, prozodia îngrijită, rostirea declamativă, discursivitatea facilă fac din poemele lui **A.** şi un perfect pretext textual pentru muzica uşoară românească. În *Ciorne* (I–IV, 2002–2012) şi-a adunat publicistica din „România liberă” şi din „Jurnalul naţional”.

SCRIERI: *Poeme,* Bucureşti, 1975; *Stele pe dealuri*, Craiova, 1976; *Transplantul de albastru*, Bucureşti, 1976; *Un liber albatros*, Bucureşti, 1978; *Ei, aş! spunea poetul*, Bucureşti, 1979; *Nu cer iertare*, I–III, Bucureşti, 1981–1985; *Bună seara, iubito*, I–II, Bucureşti, 1987–[2000]; *Ciorne*, I–IV, Bucureşti, 2002–2012; *Poetul ca o casă în flăcări*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Plus şi minus*, LCF, 1976, 10; Dana Dumitriu, *„Poeme”*, RL, 1976, 17; Dan Laurenţiu, *„Stele pe dealuri”*, LCF, 1976,33; Ulici, *Prima verba*, II, *39–41*; Iorgulescu, *Scriitori*, *26–27*; Alex. Ştefănescu, *„Nu cer iertare”*, RL, 1985, 42; Munteanu, *Jurnal*, IV, *186–189*; Al. Cistelecan, *De la Titir la Clodius*, LCF, 1990, 4; Poantă, *Scriitori*, *58–61*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *173*; Popa, *Ist. lit.*, II, *253–254*. ***Mr.F.***

AVRAMESCU, Mihai (8.VI.1914, Felnac, j. Arad – 5.I.1981, Pančevo, Serbia), poet, prozator, jurnalist. Învaţă mai întâi în Felnac, se înscrie la Şcoala Normală din Arad, pe care o absolvă, obţinând diploma de învăţător. În 1934 pleacă în Iugoslavia, unde activează ca învăţător în şcoli cu limbă de predare româna din localităţile Ecica şi Petrovasîla (Vladimirovaţ), în apropiere de Alibunar. Devine, din 1946, jurnalist la revista „Libertatea” din Vârşeţ, îndeplinind aici şi funcţia de secretar de redacţie, este redactor responsabil la „Lumina” (1948, 1951–1955), ulterior lucrând în redacţie, alături de Radu Flora, Ion Bălan, Aurel Gavrilov, Ion Marcoviceanu, Aurel Trifu. A fost, de asemenea, redactor responsabil al publicaţiei „Bucuria pionierilor” (1948–1949), iar din 1956 la „Bucuria copiilor”, precum şi director al Teatrului Popular Românesc din Vârşeţ (1952–1956). Până la pensionare (1975) a îndeplinit şi funcţia de redactor responsabil al Editurii Libertatea din Pančevo. Singur sau în colaborare, a alcătuit numeroase manuale şcolare. A fost prezent şi în alte reviste din România şi din Serbia: „Hotarul” (Arad), „Luceafărul” (Timişoara), „Dnevnik” (Novi Sad), Letopis Matice srpske” (Novi Sad), „Književne novine” şi „Mladost” (Belgrad), „Gazeta literară”, „Scrisul bănăţean”, „Familia” ş.a. A debutat editorial cu volumul de versuri *În zori* (1947). A intrat cu traduceri în *Antologia prozei iugoslave contemporane* (1961), în *Antologia poeziei iugoslave contemporane* (1964)ş.a. În Serbia a fost distins cu Premiul pentru Literatură (1948), Ordinul Merite pentru Popor (1966) şi cu Premiul Opera Vieţii (1973).

A. fost implicat în cele mai importante acţiuni culturale ale românilor din Voivodina, de la participarea la activităţile comunităţii de aici la munca de pionierat în presa de limbă română, la activitatea de învăţare a limbii şi literaturii române în şcoli şi la realizarea unor scrieri literare în româneşte. Cel mai amplu volum de versuri al lui este *Treptele singurătăţii* (1970), structurat în mai multe cicluri

care indică o direcţie a atitudinii lirice: *Semn şi amintire*, *Ora jocurilor*, *Spre alt liman*, *La răscruce*, *Ţărâna geamănă*, *Cuvinte şi obiecte*. Poezia e un cântec încărcat de nostalgie şi dramatism, pendulând între imaginaţie şi luciditate, cu o sonoritate care reflectă înrâuriri ale lecturilor. **A**. produce versuri muzicale, cadenţate în variate mişcări ritmice, în volute care dau senzaţia unei somptuozităţi stilistice. „Poet personal, cu un timbru propriu, cu o problematică specifică" (Ştefan Aug. Doinaş), el a învăţat lecţia modernităţii trecând prin marea poezie românească, mai ales prin Lucian Blaga, Tudor Arghezi şi Ion Barbu. O poezie a teluricului (*Pământul îşi aduce aminte*, *Cântec de slavă*) stă alături de poezia evocării (*Curcubeul*, *Reîntregire*, *Aşteptare*) ori a meditaţiei asupra însingurării şi trecerii (*Lumini împotmolite*, *Spaţiul morţii*, *Treptele singurătăţii*, *Floarea singurătăţii*). Dacă lirica lui „trăieşte din amintiri, evocări, plânsetul angelic al somnului, fără a marca însă o regresiune spre un timp revolut şi arhaic" (Radu Enescu), nu este mai puţin adevărat că versul este şi un cântec despre fiinţă. „Timpul amăgirilor nu poate fi măsurat", scrie undeva poetul, care explorează zonele neliniştite, mişcările turbionare ale existenţei, orizontul marii treceri. Singurătatea şi însingurarea învăluie fiinţa, generând meditaţia, solilocviul nu lipsit de sentimentul tragicului şi de adierea pesimismului. În primul rând poet, **A.** este, cu totul sporadic şi nesemnificativ autor de texte dramatice: *Aprindeţi moara* (1948) şi *Dacia Felix* (1952). Scrie însă şi proză, dar romanul *Tinereţe frântă* (1953), deşi vădeşte o bună cunoaştere a tematicii rurale, nu scapă de presiunea schematismului ideologic din perioada imediat postbelică. De remarcat, totuşi, stilul alert, fraza scurtă, exprimarea sacadată, modul inteligent în care este condus dialogul. *Mesajul* (1971) este un roman ceva mai modern. Autorul-narator substituie povestirea altui narator (numit Bătrâna), pe care o preia într-un fel de amestec cu o proză care-i aparţine – *Un curcubeu şi o fată bălaie*. Este un permanent balans şi transfer între personajele celor două proze suprapuse, epilogul mărturisind nu numai intenţia, ci şi truda găsirii unei modalităţi epice moderne: „– Ce căutaţi de la mine, un scriitor smintit şi fără minte? Eu m-am trudit să scriu taina singurătăţii ei. Dacă n-am putut prinde ritmul destăinuirilor ei, dacă n-am găsit fraza care să salveze, să-i facă pe oameni mai buni de cum sunt, ce vreţi de la mine? N-am fost inspirat, asta e. Citiţi şi huliţi-mă. Eu trebuia să spun!".

SCRIERI: *În zori*, Vârşeţ, 1947; *Aprindeţi moara*, Vârşeţ, 1948; *Drum spre adevăr*, Vârşeţ, 1950; *Dacia Felix*, Vârşeţ, 1952; *Tinereţe frântă*, Vârşeţ, 1953; *Treptele singurătăţii*, pref. Al. Andriţoiu, Pančevo, 1970; *Mesajul*, Pančevo, 1971; *Cortul înserării*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Pančevo, 1973; *Vârstele anului*, Pančevo, 1974; *Opere alese*, I–II, pref. Radu Flora, Pančevo, 1986–1987. **Traduceri:** Jovan Jovanović Zmaj, *Animale zglobii, păsărele şi copii*, Vârşeţ, 1954; Mira Alečković, *Eroii din adâncuri*, Vârşeţ, 1960.

Repere bibliografice: Saşa Pană, *Literatura românească în Iugoslavia*, „Revista literară", 1947, 30; Aurel Trifu, *„Drum spre adevăr"*, „Lumina", 1950, 6–7; Radu Flora, *Avramescu Mihai*, „Lumina", 1961, 3–4; Sima Petrovici, *Primele romane originale*, „Lumina", 1968, 1–3; M.[ihai] C.[ondali], *„Treptele singurătăţii"*, „Libertatea", 1970, 39; Radu Enescu, *„Treptele singurătăţii"*, F, 1970, 11; Damian Ureche, *„Treptele singurătăţii"*, O, 1970, 10; Flora, *Lit. rom. Voivodina*, *45–51*; George Muntean, *„Treptele singurătăţii"*, RL, 1972, 38; Doinaş, *Poezie*, *141–145*; Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia*, *23–26*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *35–44*, *93–115*; Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina*, Pančevo, 2004, *11–13*. ***Al.R.***

AVRAMESCU, Mihail (17.I.1909, Bucureşti – 30.VIII.1984, Bucureşti), prozator, eseist. Provine dintr-o familie evreiască (tatăl, Isidor, maistru croitor, mama, Bella), numele primit la naştere fiind Marcu; în publicistica de dinaintea botezului ortodox (când primeşte numele Mihail) foloseşte, pe lângă diverse pseudonime fanteziste, dintre care cel mai frecvent este Ionathan X. Uranus, prenumele Marcel. Este absolvent al Liceului „Spiru Haret" din Capitală, tot aici fiind licenţiat în filosofie cu o teză despre Nicolaus Cusanus (1934) şi al Facultăţii de Teologie cu teza *Qabbalah. Gnoza tradiţională a Legii celei Vechi*. După o tinereţe spectaculoasă, în care şi-a câştigat oarece faimă în cercurile avangardiste (ca magician, grafolog, astrolog, adept al lui René Guénon, cu care a şi corespondat, prieten cu Mircea Eliade, N. Steinhardt, Arşavir Acterian, Vasile Lovinescu, Eugen Ionescu), se converteşte la ortodoxie în 1936. Orientarea spre ortodoxie datează, conform propriilor mărturisiri, din 1931, anul în care, în săptămânalul „Vremea", publică un necrolog în care anunţă sinuciderea „paiaţelor mele demente", Ionathan X. Uranus şi Mark Abrams, pseudonimele sub care publicase în anii anteriori. La Facultatea de Teologie se înscrie în 1939, dar întrerupe studiile în timpul războiului, când este rechiziţionat pentru

muncă obligatorie la Institutul Central de Statistică, unde conduce secţia de statistică cosmo-biologică (aici şi-au găsit adăpost mai mulţi tineri evrei, printre care, se pare, şi Nina Cassian, care îl va frecventa şi mai târziu, referindu-se în memorialistica ei la **A.** ca la o „apariţie de anvergură"). În 1948 şi 1949 este funcţionar la Societatea Reconstrucţia, iar între 1949 şi 1951 este redactor la „Analele de istorie şi filosofie". Este hirotonit preot în Bucureşti, în 1951, slujeşte la Stavropoleos, la Biserica Albă şi la Schitul Maicilor, apoi la biserica Udricani. După o perioadă de acută criză spirituală şi familială, în 1956 se transferă la Catedrala „Sf. Nicolae" din Tulcea; în 1960 i se permite să slujească la Văliug (în Banat), apoi, din 1962, la biserica ortodoxă din Jimbolia, unde rămâne, după pensionare (1976), încă cinci ani, până în 1981, când, murindu-i soţia, se întoarce în Bucureşti. În necrologul pe care Geo Bogza îl publică în „România literară", afirmă că „dacă nu aş fi avut destinul meu, mi-aş fi dorit destinul lui". Afirmaţia lui Bogza confirmă genul de receptare biografistă prin care opera lui **A.** a fost filtrată. Din mărturiile existente, **A.** se pare că a fost, atât în anii '30, cât şi mai târziu, un personaj straniu, paradoxal, hipnotic, care a mizat el însuşi foarte mult pe construcţia propriei personalităţi şi biografii sub specia misterului şi a polimorfismului, după cum se observă şi din cartea publicată postum, în 2004, *Comedia infra-umană*, elocvent subintitulată „eseu poliautobiografic". În tinereţe foloseşte zeci de heteronime, îşi înscenează identităţile auctoriale, în afară de semnături ca Hingher, Frate siamez, Serafim şi bohem, conte Asfalt, Autorul lui Totog etc., apar o serie de Ionathani X. Uranus care îşi arogă pe rând dreptul la autenticitate. Ieronim Şerbu, într-o carte de memorii publicată în 1973, afirmă şi el că **A.** ar fi „cel mai interesant om" al „generaţiei ezoterice" afirmate între anii '34–'38 ai secolului trecut şi al cărei exponent de frunte este Mircea Eliade. S-a afirmat chiar că „drama filosofică într-un act" *Ascensorul*, publicată în „Bilete de papagal", un text insolit nu doar prin absurdul, dar şi prin dimensiunile reduse ale textului dramaturgic, constituie un model pentru teatrul lui Eugen Ionescu. Dacă Marcel Tolcea, în postfaţa la *Comedia infra-umană*, consideră că **A.** s-ar distinge de avangardă prin „sensul gratuităţii" şi „dialectica măştilor auctoriale", Cornel Ungureanu insistă pe sensul „spiritual" al avangardei practicate de acesta. Reunirea într-o antologie editată în 2005 a câtorva texte din perioada 1926–1932 întregeşte tabloul unei personalităţi insolite, oferind argumente pentru reconsiderarea operei sale.

A. a debutat ca elev (colabora deja la revista liceului, „Vlăstarul"), în 1926, în eclectica revistă ilustrată „Orizontul", cu schiţa *Urangutanul în calorifer*, semnată cu pseudonimul Mark Abrams (text reluat de „Bilete de papagal" în 1928). Informaţia, oferită de autor într-un text apărut în „Orizont", în 1983, este parţial inexactă: el debutează la „Orizontul" în 1926, dar, aşa cum semnalează şi Geo Şerban, cu „romanul succint" *Gâşte libere*, prezentat ca traducere dintr-un autor suprarealist străin, pe nume Mark Abrams, şi semnată de Miron Grindea, redactorul magazinului. A publicat texte avangardiste, teribiliste, ludice ori absurde, unele în stilul lui Urmuz (în descendenţa căruia a fost receptat), în diferite reviste: „Bilete de papagal" (între 1928 şi 1931), „Adam", „Zodiac", „Contimporanul", „Viaţa literară", „Ulise", „Cuvântul liber", „Vremea", „Facla", semnând cu pseudonimele Ionathan X (sau X.) Uranus, Uranus, I.X.U. A iscălit Ştefan Adam o sporadică rubrică „Semne" la „Fapta", în 1943 (avea în acei ani, ca evreu, interdicţie de semnătură), şi cu numele propriu unele colaborări ocazionale la „Cuvântul liber", „Radical" (a fost unul dintre editorii revistei, 1929–1931, semnându-i şi programul) şi la „Vremea". În 1934 a editat efemera publicaţie de studii ezoterice „Memra", singura cu profil guénonist din România, unde a semnat Yang, Memra, U, dar şi cu numele propriu. Între 1945 şi 1947 a colaborat la „Dimineaţa" şi „Democraţia". Prima apariţie editorială, postumă, este volumul *Fragmente reziduale disparate din Calendarul incendiat al lui Ierusalim Unicornus* (1999), jurnal travestit, mistic-alegoric, în care ortodoxismul, ocultismul, ermetismul, suprarealismul, ironia, umorul se îmbină într-o construcţie originală, profund paradoxală. De altfel, autorul nu-şi recunoaşte nici un „confrate" spiritual ori literar, în afară de „mult chinuitul confrate pastor Kierkegaard". Travestiul, dedublarea şi autodemascarea revelatoare sunt figuri centrale ale *Calendarului*. Pe de o parte, este vorba despre dedublarea eului auctorial, ce poartă măşti diferite: de la „solitarul Serafim (fost şi boxer) Uranus" şi Ionathan X. Uranus, pseudonime din tinereţea avangardistă a lui **A.**, la Ierusalim Unicornus, „autorul ilizibil al acestui Calendar", nepotul lui Inorog Urzitorul, nume şi personaj ce aminteşte de Inorogul din *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Pe de altă parte, e tatonată „Dumnezeirea travestită", misterul dedublat, dar şi „realitatea inexorabilă" a „autodemascării Absolutului". Şi, în fine, pe un ultim palier al dedublării,

se află alcătuirea proteică a acestui fals jurnal, care își răsfrânge și multiplică trăirile în povești alegorice ori poeme (*Copii inocenți în cetatea ocrotită*, poeziile lui Inorog Urzitorul), travestindu-și tragismul în parodie ori în joc (sunt pagini întregi unde toate cuvintele încep cu aceeași literă), iar misticismul în ironie lucidă (*Despre virilitatea duhului și contrariile ei*). *Calendarul* cuprinde 39 de zile din perioada 21 iunie – 14 septembrie 1965, majoritatea dedicate sărbătorilor religioase (Noaptea de Sânziene, Sf. Ilie, Adormirea Maicii Domnului, Ziua Crucii), prilej pentru mai mult ori mai puțin „inocente paradoxii". „Humoristul liber din Ortodoxia neconformistă", cum se autointitulează Părintele X. Uranus, se adresează, într-o ultimă predică, ascultătorilor creștini ca unor „amarnici și precari vertebrați verticali crucificați", sintagmă ce exprimă elocvent perspectiva detașat ironică a autorului față de mizera condiție umană. **A.** își provoacă întotdeauna cititorii, chiar și pe cei mai puțin ortodocși, uneori violent (*Dintre criteriile generate de virușii occidentali sârmoși, ghimpați, empirici*), alteori subtil metaforic, prin jocuri oximoronice și alunecări dintr-un registru stilistic într-altul, producând o ficțiune imposibilă, pluristratificată, prolixă. „Această operă atât de ostentativă, gândită și scrisă în piramidele helicoidale intersecționate ale unui limbagiu excesiv, suprasaturat de calificative" (Mihail Constantineanu) poate constitui nu doar jurnalul unui „intelectual al Bisericii", ci și o veritabilă *ars poetica,* care propune incendierea cuvântului, distrugerea obișnuințelor lingvistice și de gândire, pentru a elibera cuvântul-intelect din vremelnicie, transformându-l în foc pur, prin arderea și comuniunea în „vâlvătaia sălbatică și slobodă a Adevărului". Ceea ce nu contrazice caracterul posibil gratuit, parodic și ludic al textului. *Calendarul incendiat*, prin stilul său luxuriant, prin amestecul de parodie intelectuală, poezie, ezoterism ortodox și ostentație barocă, este una dintre cele mai excentrice scrieri din literatura „de sertar" a ultimelor decenii. Autorul însuși se referă, încă din tinerețea sa, la „omul exorbitant" (în *Autobiografie*), sintagmă care-l definește în calitate de scriitor. *Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătății* (2001) și *Comedia infra-umană* definitivează, tot postum, portretul unui autor singular, cu o viziune și o scriitură extrem de particulare, care, pe de o parte, se integrează într-o anume paradigmă culturală europeană a anilor '30–'40 prin modelul „autobiografic" (dincolo de modelul „spiritualist" autohton), iar, pe de altă parte, se apropie de postmodernitate, prin conștiința caracterului ficțional al propriei ființe și literaturi. Ficționalizarea și multiplicarea identităților auctoriale, metalimbajul, polimorfismul scriiturii, care ating paroxismul în „eseul poliautobiografic" *Comedia infra-umană*, îl plasează în avangarda literaturii autoficționale a ultimelor decenii. Dacă *Monologul nocturn*… se axează mai mult pe o pragmatică simultan mistică și autodemistificatoare a cititorului, *Comedia infra-umană* este un eseu autobiografic metateoretic și autodeconstructivist, cu fragmente cifrate (de reținut câteva pagini de amintiri cu și despre „adolescentul miop", alias Mircea Eliade). Afirmații bulversante precum „Autorul nu s-a născut vreodată undeva", autodefinirea prin „aspirația" spre realizarea propriei „Supreme Nedeterminări", dar și „autonomia absolută a Autorului", „parcursul individual terestru" este „instrumentat mai degrabă ca pretext humoristic", „minora tentație obiectivist-istoricistă" sau, dimpotrivă, eliberarea de „pretextul subiectiv", culminând cu finalul demistificator „suntem toți pândiți de primejdia iluziei unei prezențe proprii", exprimă principiile de generare și autodistrugere ale acestui original univers ideatic și stilistic.

SCRIERI: *Fragmente reziduale disparate din Calendarul incendiat al lui Ierusalim Unicornus*, pref. Alexandru Paleologu, postfață Mihail Constantineanu, București, 1999; *Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătății*, îngr. Mariana Macri, pref. Andrei Pleșu, București, 2001; *Comedia infra-umană*, prefață Șerban Foarță și Floriana Avramescu, postfață Marcel Tolcea, Timișoara, 2004; *Împotriva veacului. Textele de avangardă (1926–1932)*, îngr. Mariana Macri și Dorin-Liviu Bîtfoi, București, 2005.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Mihail Avramescu*, ALR, *474–483*; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *362*; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, *205–211*; Straje, *Dicț. pseud.*, *752*; Ungureanu, *Imediata*, II, *109–125*; Andrei Ujică, *Sub cerul stelelor fixe: părintele Mihail Avramescu*, O, 1991, 27; N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1991, *111–115*, *146–147*, *passim*; Alexandru George, *Notă la o „evocare"*, RL, 1994, 28; Mihail Constantineanu, [*Marcel Avramescu]*, RL, 1994, 28, 37; Ștefan Baciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, *557–558*; Ungureanu, *La vest*, II, *137–144*; Nicolae Manolescu, *Jonathan X Uranus, „humorist liber"*, RL, 2001, 43; Mircea Platon, *Eternitatea în travesti*, CL, 2002, 2; Claudio Mutti, *Guénon în România*, București, 2003, *94–106*, *140–142*, *passim*; Paul Cernat, *Recuperarea lui Ionathan X. Uranus*, OC, 2005, 299; Marian Victor Buciu, *Un avangardist dincoace de ariergardă*, RL, 2006, 17; Mircea Anghelescu, *Mihai Avramescu și avangardismul interbelic*, CLT, 2007, 40; Ungureanu, *Istoria secretă*, *229–236*; Geo Șerban, *Ionathan X. Uranus*, *un autor sub multiple deghizări*, OC, 2010, 554.

R.D.

AVRAMESCU, Tiberiu (16.III.1933, Timişoara – 20.VIII.2014, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Zenaidei Avramescu, contabilă, şi al lui Gheorghe Avramescu, inginer militar. Familia sa, originară din Basarabia (Miclăuşeni–Lăpuşna), a cunoscut vitregia vremurilor, după o perioadă petrecută la Chişinău fiind nevoită, în 1940, să se refugieze în ţară şi să se stabilească în Bucureşti. Aici **A.** a urmat Liceul „Cantemir Vodă" (1944–1951) şi Facultatea de Filologie (1951–1955). Repartizat la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, începe o îndelungată şi rodnică activitate editorială, desfăşurată apoi la Editura pentru Literatură şi la Editura Minerva. În perioada 1959–1974, ca şef al „Bibliotecii pentru toţi", a contribuit la asigurarea continuităţii şi obţinerii succeselor acestei prestigioase colecţii. Între anii 1974 şi 1990 a lucrat la Centrala Editorială. Ulterior a fost, pentru scurt timp, director general în Ministerul Culturii, revenind la Editura Minerva ca redactor-şef până în 2001. Şi-a continuat activitatea de editor în cadrul Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă.

A. a debutat în revista „Tânărul scriitor" (1955) cu un studiu despre o piesă de teatru necunoscută din perioada Revoluţiei de la 1848. S-a consacrat apoi unei laborioase cercetări a presei democratice şi socialiste româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, cercetare concretizată în două monografii, *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist* (1973) şi *„Adevărul". Mişcarea democratică şi socialistă. 1895–1920* (1982). Ambele lucrări, bazate pe o amplă documentare, filtrând metodic şi scrupulos informaţia, au în centru personalitatea lui Constantin Mille, al cărui rol fundamental în crearea presei româneşti moderne şi democratice îl pun în evidenţă. Cunoscând în detaliu epoca primelor curente şi mişcări democratice din România, **A.** a alcătuit şi o interesantă antologie, *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă (1870–1900)* (1975), în care a inclus şi comentat mărturii provenind de la Gh. Nădejde, Zamfir C. Arbore, Sofia Nădejde, C. Mille, Constantin C. Bacalbaşa, Jean Bart, Gala Galaction, H. Sanielevici, Dimitrie Anghel, Ştefan Petică, Tudor Arghezi ş.a. Are de asemenea meritul de a fi readus în circulaţie, ca editor, memoriile lui Constantin C. Bacalbaşa, intitulate *Bucureştii de altădată* (I–II, 1987–2000, în colaborare cu Aristiţa Avramescu). Substanţialele note explicative, care urmează fiecărui capitol, verifică toate afirmaţiile lui Bacalbaşa, pe unele rectificându-le, pe cele mai multe completându-le cu numeroase detalii, cu precizări şi analize ce aprofundează cunoaşterea societăţii româneşti din epoca evocată. O incitantă ediţie, realizată tot în colaborare cu Aristiţa Avramescu, este *Scrisori din Basarabia* (I–II, 1996–2002), ciclu de corespondenţe semnat Basarab, cu o importantă pondere în sumarul gazetei „Telegraful" în intervalul 1880–1890. Cu o argumentaţie ce contextualizează amplu, editorul atribuie „scrisorile" lui Gheorghe Gore, în timp ce alţi cercetători cred că autorul lor ar fi Zamfir C. Arbore.

SCRIERI: *Constantin Mille. Tinereţea unui socialist*, Bucureşti, 1973; *„Adevărul". Mişcarea democratică şi socialistă. 1895–1920*, Bucureşti, 1982. **Antologii:** *Începuturile teatrului românesc*, pref. edit., Bucureşti, 1963; *Amintiri literare despre vechea mişcare socialistă (1870–1900)*, pref. edit., Bucureşti, 1975. **Ediţii:** I.A. Bassarabescu, *Un om în toată firea*, pref. edit., Bucureşti, 1961; Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, introd. edit., Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Aristiţa Avramescu); Constantin C. Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, Bucureşti, I–II, 1987–2000 (în colaborare cu Aristiţa Avramescu); Basarab, *Scrisori din Basarabia*, I–II, introd. edit., Chişinău, 1996–2002 (în colaborare cu Aristiţa Avramescu); Zigu Ornea, *Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Ion Ardeleanu, *„Constantin Mille. Tinereţea unui socialist"*, RL, 1974, 6; Şerban Cioculescu, [*Tiberiu Avramescu*], RL, 1981, 7, 1988, 14; Z. Ornea, [*Tiberiu Avramescu*], RL, 1983, 21, 1988, 12, 1997, 13, 2001, 13; Mircea Anghelescu, *Constantin C. Bacalbaşa, „Bucureştii de altădată"*, LCF, 1994, 4, 6; Teodor Vârgolici, [*Tiberiu Avramescu*], ALA, 1994, 205, 1997, 364, 2001, 595, 2002, 609; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, Bucureşti, 2000, *142–144*. ***T. V.***

AXA, revistă „politică, artistică, literară" apărută la Bucureşti, bilunar, de la 20 octombrie 1932 până la 23 decembrie 1933. Director: H. Guruianu (până la 27 noiembrie 1932). Cu numărul 5, subtitlul modifică sumar termenii caracterizanţi în „artă, literatură, politică". Redactori: Mihail Polihroniade şi Ioan Victor Vojen. A doua serie a apărut cotidian, în 1940 și 1941, ca „ziar de luptă politică, doctrină legionară, informaţie şi reportaj". Director: Pavel Costin Deleanu; prim-redactor Crişu Axente. În primul număr din seria întâi se precizează ferm orientarea ideologică a redacției. În editorialul violent antidemocratic *Spre stânga sau spre dreapta?* Nichifor Crainic, vorbind în numele tinerei generaţii dezorientate şi nemulţumite, anunţă „falimentul statului provocat de democraţia

conducătoare", condamnă „nulitatea de creaţie şi fabuloasa capacitate de consumaţie parazitară" şi propune ca soluţie doctrina aşa-zisului corporatism social, „întemeiat pe cultul competenţelor, pe concepţia morală a muncii, pe individualismul organizat în categorii sociale, pe dreapta autoritate". Tot în acest număr, într-un articol programatic (*Predoslovie*), Ioan Victor Vojen subliniază şi el existenţa unei „crize de ideal" a tinerilor şi prezice o „schimbare a vremurilor". Susținând un stat nou etnic românesc, „clădit pe tradiţie", el lasă să se întrevadă tradiţionalismul radical, extremist, care va fi adoptat de mişcarea legionară. Dar în ciuda acestei poziţii ideologice care, între altele, respinge estetismul şi cosmopolitismul în artă, cel puţin în numerele din 1932 **A.** păstrează un anumit echilibru. Aşa se face că printre colaboratori se află numele câtorva scriitori ce se vor impune chiar în acest deceniu: Anton Holban publică o scurtă povestire *Scatiul şi stăpânul său*, iar Camil Petrescu un fragment din însemnările de călătorie intitulate *Rapid Constantinopol–Bioram. Dansul pântecului*. Eugen Ionescu scrie la „Cronica literară" despre *Eminescu. Încercare critică*, lucrarea de debut a lui Lucian Boz, rubrica fiind preluată de Arşavir Acterian (recenzii despre *Homo americanus* de Petru Comarnescu, *Răscoala* de Liviu Rebreanu), după care titularul ei devine Octav Şuluţiu. Acesta comentează cu înţelegere şi simpatie autori diverşi, cu toate că unii nu corespundeau exigenţelor ideologice ale revistei (articole despre *Critice* de Pompiliu Constantinescu, *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Fecior de slugă* de N.D. Cocea, *Menuetul* de G.M. Vlădescu, *Farmece. Viaţa lui Despot-vodă* de C. Gane, *Cunoaşterea luciferică* de Lucian Blaga, *Firu-n patru* de E. Lovinescu). În primele luni, când a avut un caracter cultural mai pronunţat, materialele erau dispuse într-o rubricație variată. Pe lângă cronica literară, existau cronica plastică (semnată de George Zlotescu sau de Gh. Labin), teatrală (Ioan Victor Vojen), muzicală (Luciliu Olteanu, Musicus), cinematografică (Ion I. Cantacuzino). Din 1933 **A.** capătă însă un profil tot mai accentuat politic, susţinând din ce în ce mai vehement idei antidemocratice şi şovine şi afişându-şi simpatia pentru nazismul care tocmai se instala în Germania. În urma acestei politizări, spaţiul dedicat culturii scade simţitor, iar textele despre literatură şi artă sunt şi ele marcate apăsat de radicalismul ideologiei legionare. De exemplu, la cronica literară apare un lung articol al lui Octav Şuluţiu (*Pro domo*, II), care, conformându-se extremismului practicat de redacție, scrie, între altele, despre o preconizată critică dogmatică, apreciată ca „singura posibilitate de salvare din haosul spiritual". De altfel, în această fază revista nu se mai bucură de colaborarea unor autori importanţi: două scurte eseuri ale lui Constantin Noica (*Quia absurdum* şi *Să tăcem*) şi un articol al lui Mircea Eliade (*A nu mai fi român*), publicate în 1933, sunt mai degrabă ocazionale şi nesemnificative. Foarte activi sunt însă gazetarii Ilie Imbrescu, Const. Popov, Andrei Valeriu, Virgil Rădulescu, Virgil Ionescu, Mihail Stelescu. În a doua serie **A.** devine explicit organul de presă al mişcării legionare, manifestând aceeaşi atitudine totalitară declarată cu ani în urmă, la care se adaugă prohitlerismul şi cultul „Căpitanului". Publiciştii politici ai ziarului sunt Pavel Costin Deleanu, Crişu Axente, Ion Botaş, Ana Maria Toader, Mircea Goruneanu. Ziarului nu-i lipsesc paginile culturale, de asemenea puternic influenţate de doctrina legionară. Horia Stamatu publică un fragment din viitorul poem *Moartea lui Pan*, iar cu versuri ocazionale colaborează Ştefan Ion Gheorghe (*Balada a III-a*). Proza este reprezentată de Anton Balotă, care semnează o povestire istorică (*Împărtăşania*), cronica literară e susţinută sporadic de Horia Stamatu, care în câteva articole îşi exprimă propria concepţie despre poezie (*Eliberarea poeziei*, *Poezia individualistă*, *Un veac de poezie românească*). Notabile sunt textele cu subiecte teatrale ale lui Haig Acterian, eseul *Naţiunea martiră* al lui Dan Botta şi articolul *Pentru arhitecţi, sculptori şi pictori* al lui Nae Ionescu. Olga Caba traduce din poetul spaniol José María Pemán (poemele *Alcazarul* şi *Lupta Bestiei cu Îngerul*). La acestea se adaugă numeroasele contribuţii folcloristice ale lui Pompiliu Preca şi Ilarion Cocişiu, cronicile muzicale ale lui L. Popovici şi cele teatrale ale lui Liviu Bratoloveanu. Grafica este semnată de Siegfried, I. Teodorescu-Sion, Francisc Şirato, Camil Ressu ş.a. ***I.M.***

AXELRAD, A. [**Avram Adolf**] (1879, Bârlad – 12.VIII.1963, Bucureşti), poet, publicist, traducător. Este fiul Hanei-Raisa și al lui Leon Axelrad. Face studii liceale la Bârlad. Elev, începe a colabora asiduu la ziarele locale; adoptând nume ca Alecu, Alecu De la Tutova sau Delatutova, apare în „Paloda" (1896–1899) şi în „Vocea Tutovei" (din 1898). Este şi printre cei ce redactau, în aceiași ani, săptămânalul „Aurora zionistă". În preajma lui 1900 obţine atestatul de institutor de limba română pentru şcolile israelite, predă la Huşi scurt timp, apoi în urbea de origine, spre a se

Desen de Constantin Daniel Rosenthal

stabili ulterior la Bucureşti, funcţionând la şcolile „Maria" şi „Ronetti-Roman" (unde a deţinut şi postul de director). Ca tânăr debutant, în Bucureştii începutului de veac, **A.** trece prin redacţia unor gazete ca „Adevărul", „România", „Patria", ucenicind în preajma unora dintre marii jurnalişti ai vremii. În următoarele decenii semna, deopotrivă ca poet şi publicist, în periodice precum „Evenimentul" (Iaşi), „Tribuna populară", „Arta", „Mişcarea", „Absolutio", „Umanitatea", „Puntea de fildeş", ori „Dimineaţa", „Adevărul literar şi artistic", „Semnalul", „Gazeta evreiască", „Cultura", „Curierul israelit"; în cea dintâi postură, îndeobşte sub numele real: A. Axelrad, în timp ce gazetarul apelează la pseudonime ca A. Luca, A. A.-Luca (A. Luca-Axelrad) sau Roata, A. Roată, Moş Roată, A. Tutov(eanu).

Placheta de debut, *Spre Răsărit* (1900), trimite vag la ţara biblică, pierdută; în a doua, **A.** versifica poveţe pentru şcolarii săi (*Copiii şi cartea*, 1901). Discret, sentimental, poetul cântă, în manierea sfârşitului de veac, durerea neamului căruia îi aparţine. *Lădiţa cu necazuri* (1919) învie scene din copilărie, drame umile, umbre, voci: gara ticsită de „drumeţi", tihna puţină de la ceasul „ceainei", „salonul" declasaţilor şomeri. „Lădiţa", evocând bagajul ancestral de „suferinţi" şi năzuinţe spre emancipare, revine şi în titlul unei antologii masive din 1945. **A.** adopta acum şi versul alb, de largă respiraţie, cursiv, în câteva grupaje inedite, cu suflu mesianic (*La râul Babilonului* ş.a.). Lecturile din André Spire şi Edmond Fleg îi sunt benefice. Din ambii autori traduce consecvent după 1920, la fel cum, tânăr, tălmăcise ataşat din Morris Rosenfeld (pe care îl preia din idiş). Din André Spire a închegat, de altfel, un consistent volum – *Poeme evreieşti* (1930), după *Poèmes juifs* şi *Nouveaux poèmes juifs,* din care preia. *Biblia, Thora*, textele talmudice, tradiţia rabinică, legendele hasidice îşi află, de asemenea, în **A.** un harnic colportor. Probabil stimulat de M. Dragomirescu, poetul încerca primele tălmăciri din *Kohelet* (*Ecclesiast*) în „Convorbiri critice" (1907). *Psalmii, Proverbele*, *Ecclesiastul* rămân ca sursă favorită de prelucrări, transpuneri, parafraze succesive. Modelul publicistului e cel întruchipat, în veacul precedent, de cărturarul medic Iuliu Barasch, pe urma căruia **A.** a fondat, la rându-i, mai multe periodice cu caracter ştiinţific şi educativ sau cu aspect enciclopedic: „Progresele ştiinţei" (1904–1906), „Convorbiri ştiinţifice şi filosofice" (1912), „Orizontul" (a fost prezent în colectivul publicaţiei de la înfiinţare, în 1921, până în februarie 1924, când părăsea definitiv redacţia), „Revista ideilor" (1924–1925), „Minunile naturii" (1925). „Lunatic" şi „idealist" (Camil Petrescu), îşi investeşte bruma de agoniseală pentru a edita în timp câteva bune serii de popularizare: „Biblioteca Lumen" (înfiinţată în 1908), „Menorah", „Convorbiri ştiinţifice", „Oameni celebri", „Orizontul", „Probleme şi idei", „Noua colecţie Lumen" ş.a. A practicat şi publicistica de atitudine, cu note critice, mai rar acerbe (îndeosebi în perioada colaborărilor la „Facla", de sub conducerea lui N.D. Cocea), alături de tabletă sau de foiletonul cultural. Nu lipsite de importanţă sunt traducerile lui **A.**, numeroase, numele selectate indicând o bună orientare în cultura europeană, din Antichitate până în timpurile moderne.

SCRIERI: *Spre Răsărit*, pref. A. Steuerman, Bârlad, 1900; *Copiii şi cartea*, Bârlad, 1901; *Edison şi invenţiunile sale*, Bucureşti, 1911; *Galileu*, Bucureşti, 1911; *Lădiţa cu necazuri*, Bucureşti, 1919; *Patria şi dreptul meu*, Bucureşti, 1937; *La râul Babilonului*, Bucureşti, 1945; *Lădiţa cu necazuri*, Bucureşti, 1945. **Traduceri:** Émile Zola, *Sângele*, Bucureşti, 1908; Max Nordau, *Psihologia zeflemelei*, Bucureşti, [1908], *Psihologia dragostei*, Bucureşti, [1909], *Unde-i adevărul?*, Bucureşti, [1910], *Pesimism şi optimism*, Bucureşti, [1911], *Morala luxului*, Bucureşti, [1921]; Maxim Gorki, *Omul*, Bucureşti, 1908, *Iubita. Cântecul şoimului*, Bucureşti, [1909], *Revelionul unui vagabond. O noapte de toamnă*, Bucureşti, [1910] (în colaborare cu A. Damianoff), *În temniţă*, Bucureşti, 1910; L.N. Tolstoi, *Viaţa. Amorul. Fericirea*, Bucureşti, [1908], *Ştiinţa şi religia*, Bucureşti, [1909], *Testamentul meu*, Bucureşti, [1909], *Să nu ucizi!*, Bucureşti, [1910], *Există*

Dumnezeu?, Bucureşti, [1910], *Adevărul şi minciuna*, Bucureşti, 1910, *Mici povestiri*, Bucureşti, 1910, *Rămas bun*, Bucureşti, [1910], *Civilizaţia*, Bucureşti, [1911], *În ce constă fericirea?*, Bucureşti, [1911], *Ţarul şi mujicul*, Bucureşti, [1911], *Războiul*, Bucureşti, [1911]; François Coppée, *Copil de suflet*, Bucureşti, [1908]; L.N. Andreev, *Minciuna*, Bucureşti, [1909]; I. S. Turgheniev, *Destul!*, Bucureşti, [1909]; E.A. Poe, *Moartea roşie. Cei opt orangutani. Corbul*, Bucureşti, [1909]; Voltaire, *Sufletul*, Bucureşti, 1909, *Ce este omul?*, Bucureşti, [1921]; Charles Baudelaire, *Poeme în proză*, Bucureşti, 1909; Cervantes, *Câinii din Valladolid*, Bucureşti, [1909]; Georg Brandes, *Leon Tolstoi*, Bucureşti, 1910 (în colaborare cu S. Brădeanu); Buffon, *Omul şi natura*, Bucureşti, 1910; J.-J. Rousseau, *Pagini alese*, Bucureşti, 1910, *Despre originea inegalităţii dintre oameni*, Bucureşti, [1912]; Platon, *Ce-i amorul?*, Bucureşti, 1910; Arthur Schopenhauer, *Durerile lumei*, Bucureşti, 1910; Paolo Mantegazza, *Arta de a iubi şi de a fi iubit*, Bucureşti, [1910], *Fiziologia amorului*, Bucureşti, [1912]; Denis Diderot, *Credinţă şi ateism*, Bucureşti, [1911]; Helvétius, *Puterea pasiunilor*, Bucureşti, 1911; Friedrich Nietzsche, *Omul superior*, Bucureşti, [1911]; J.-H. Poincaré, *Ştiinţa şi poezia*, Bucureşti, 1919, *Morala şi ştiinţa*, Bucureşti, 1924; Spinoza, *Despre Dumnezeu, natură şi om*, Bucureşti, 1919; Henri Bergson, *Filosofia franceză*, Bucureşti, [1923], *Sufletul şi corpul*, Bucureşti, 1924; E. Boutroux, *Esenţa religiei*, Bucureşti, 1924; Anatole France, *Gânduri de lumină*, Bucureşti, 1924, *Spre timpuri mai bune*, Bucureşti, 1948; O. Lourié, *Sociologi ruşi*, Bucureşti, 1924; Ernest Renan, *Omul şi universul*, Bucureşti, [1924]; André Spire, *Poeme evreieşti*, Bucureşti, 1930; Heinrich Heine, *Viitorul Germaniei*, Bucureşti, 1944.

Repere bibliografice: D. Nanu, *„Lădiţa cu necazuri”*, SBR, 1919, 16; Carol Drimer, *A.A. Luca*, „Telegraful”, 1925, 514, 518, 523; M.S. Negură, *„Lădiţa cu necazuri”*, „Graiul nostru”, 1925, 12; A. P. Samson, *„Poeme evreieşti”*, RP, 1930, 3612; Podoleanu, *60 scriitori*, I, *23–26*; [Camil Petrescu], *La porţile împărăteşti*, „Football”, 1937, 1; Predescu, *Encicl.*, *61*, *496*; I. Peltz, *„Lădiţa cu necazuri”*, „Drapelul”, 1945, 231; Ion Pas, *Prezenţe*, Bucureşti, 1968, *241–242*; Streinu, *Pagini*, I, *357*, II, *160*, III, *86*; *Encycl. jud.*, V, *453–454*, XIV, *420*, *422*, *425*; Camil Baltazar, *A. Axelrad-Luca*, RCM, 1972, 279; Straje, *Dicţ. pseud.*, *14*, *37*, *399*, *461*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *81–84*; Paul B. Marian, *A. Luca. Poezii postume*, RCM, 1986, 613. ***R.Ş.***

AXINTE, Şerban (27.VII.1976, Iaşi), poet, istoric literar. Este fiul Jenicăi Axinte (n. Lupu), profesoară, şi al lui Călin Axinte, proiectant în domeniul arhitecturii. Urmează şcoala elementară (1983–1991) în oraşul natal şi, tot aici, Liceul „Mihail Sturza” (1991–1995), apoi Facultatea de Litere, la secţia română–italiană, în cadrul Universităţii „Al. I. Cuza” (1997–2002), unde absolvă şi un masterat în literatură comparată şi antropologie culturală (în 2004). În 2010 obţine doctoratul în filologie. Din 2002 este cercetător ştiinţific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române. A fost, de asemenea, redactor la revista ieşeană „Timpul” (2000–2004) şi ulterior secretar general de redacţie al aceleiaşi publicaţii (2004–2007), iar din 2005 redactor al revistei „Philologica Jassyensia”. A frecventat cenaclul Junimea din Iași (1993–1996). Alături de Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Bogdan Crețu, Doris Mironescu ș.a., a făcut parte din gruparea OuTopos. Colaborează cu articole de critică literară la „Observator cultural”, „Bucureștiul cultural”, „Cuvântul”, „Tribuna”, „Transilvania” ş.a. A debutat editorial în 1996 cu volumul de poezie *Starea balanței*, urmat în 1999 de *Pragurile Apeiron*.

În primele două volume **A.** practică o poezie abstractă, ce amestecă note ale unei imagistici expresioniste, preluate epigonic de la R.M. Rilke sau de la Lucian Blaga, și structuri lirice tributare ermetismului. *Lumea ți-a ieșit așa cum ai vrut* (2006) reprezintă un punct de cotitură. Discursul, mai puțin abstract, dobândește suplețe și putere de sugestie. Autorul explorează acum valențele tranzitivității, ale prozaismului și biografismului, „inventând”, cum notează într-un poem, „mitologii în sufragerie”, aşa, de pildă, în textele ce exhibă experienţa paternităţii, resimţită ca despărţire de vârsta aurorală a unei tinereţi suficiente sieşi. Criza eului, provocată fie de o debusolare a trecerii prin vârste, fie de presimţirea unor experienţe limită, îmbracă succesiv expresia gravităţii şi pe aceea a farsei. Din cotidianul gesturilor mărunte poezia lui **A.** evadează constant în oniric şi în parabolă, adesea chiar în parabola cu transparente sugestii mistice şi biblice. *Păpădia electrică* (2012), aflată în continuitatea vizionarismului din *Lumea ţi-a ieşit aşa cum ai vrut*, marchează o alternativă în interiorul generaţiei douămiiste, al cărei hiperrealism visceral e depăşit în favoarea unui realism psiho-mistic. Emfaza obscură a tatonărilor anterioare lasă locul naturaleţii şi preciziei discursive, poetul părând a-şi fi găsit, în sfârşit, vocea şi formula distincte. El scrie şi acum o poezie a experienţelor revelatoare, numai că acestea sunt consemnate pornind de la detaliul contingent, de la experienţa concretă a eului, de la faptul brut, trăit. Metaforă

unificatoare chiar din titlu, „păpădia electrică" reprezintă în acest sens o imagine a aurei mistice şi, deopotrivă, a celei comiţiale. În linia aceleiaşi depăşiri a umanului prin propria combustie interioară, „electricitatea" indică o „tehnologizare" a luminii mistice, în vreme ce „păpădia" apare ca o metamorfoză inflorescentă a creierului şi a minţii. *Păpădia electrică* propune o poezie a corporalităţii vizionare, prin care metafizicul redevine accesibil: „ceva creşte acum din mine,/ cineva suflă asupra mea// cu miliarde de fotoni.// aura/înfloreşte din bulbul creştetului meu/ într-o uriaşă păpădie electrică". La origine teză de doctorat, *Definiţiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu* (2011) este un dosar cuprinzător al principalelor teorii ale romanului avansate la noi de la jumătatea secolului al XIX-lea până la sfârşitul epocii interbelice, expunând metodic – şi, acolo unde este nevoie, punând în conflict – punctele de vedere formulate de cei mai importanţi participanţi la dezbaterea privind romanul românesc, de la Radu Ionescu sau Titu Maiorescu la Camil Petrescu, E. Lovinescu ori G. Călinescu.

SCRIERI: *Starea balanței*, Iaşi, 1996; *Pragurile Apeiron*, Iaşi, 1999; *Lumea ți-a ieșit așa cum ai vrut*, pref. Doris Mironescu, Bucureşti, 2006; *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, pref. Antonio Patraş, Iaşi, 2011; *Păpădia electrică*, pref. Radu Vancu, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Bogdan Creţu, *Din nou despre OuTopos*, CL, 2000, 5; Radu Vancu, *Brava lume nouă*, T, 2007, 2; Ovidiu Nimigean, *Inerţii de tranziţie, altruisme & bahluviuni literare*, Bucureşti, 2007, *368–371*; Ştefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc. Despre starea poeziei*, II, Constanţa, 2008, *204–209*; Octavian Soviany, *Cântecul asasinului*, TR, 2009, 169; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *61–66*; Bianca Burţa-Cernat, *Din dosarul romanului românesc*, OC, 2012, 638; Dan Mănucă, *De ce avem roman*, CL, 2012, 10. ***B.B.-C.***

AXINTE URICARIUL (c. 1670, Scânteia, j. Iaşi – c. 1733), cronicar. De condiţie socială modestă, la început vătaf de sat, **A.U.** ajunge în 1702 pisar de cancelarie, iar în 1707 uricar la Logofeţie, primind după un an şi diferite însărcinări de hotărnicii. Şi-a spus Uricariul după funcţia pe care a îndeplinit-o. Cunoştea limbile slavonă, greacă, latină şi, probabil, turcă. Din 1710, la porunca domnitorului Nicolae Mavrocordat, transcrie letopiseţele lui Grigore Ureche, Miron Costin şi Nicolae Costin. În letopiseţul anonim dintre 1661 şi 1709 intervine cu modificări şi adăugări de pasaje. După moartea lui N. Costin (1712), este desemnat de domnitor să redacteze cronica oficială a Moldovei – *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720*. Izvoarele lui au fost *Letopiseţul anonim al Ţării Moldovei (1661–1709)*, letopiseţul lui N. Costin, însemnările şi corespondenţa domnitorului, mărturiile unor boieri, ştiri din actele oficiale, de prin „gazeturi" şi „avizii". Cronicarul se arată informat şi asupra mersului politicii europene. Cronica relatează sosirea lui Mavrocordat la Ţarigrad, intrigile boiereşti de la Poartă, fuga lui Dimitrie Cantemir şi înlocuirea acestuia, în scaunul Moldovei, cu Nicolae Mavrocordat. Mai departe **A.U.** descrie situaţia din ţară, cu accente de durere pentru mizeria Moldovei, „căzută sub giugul robiei", nevoită să suporte invazia unor trupe străine. Pătruns de gândul, comun mentalităţii medievale, că ordinea socială este rânduită de Dumnezeu, că monarhia este de drept divin, el îl prezintă pe Mavrocordat într-o lumină aparte, ca pe un om plin de smerenie, şi se ocupă pe larg de reformele şi prefacerile pe care domnitorul le încearcă. Mavrocordat apare, astfel, ca un binefăcător al ţării şi cronicarul, atunci când are de judecat conflictul dintre marea boierime şi domn, se aşază, firesc, de partea cârmuitorului, „unsul lui Dumnezeu". Atât de adânc îi sunt înrădăcinate convingerile religioase, încât, de pildă, tragedia lui Constantin Brâncoveanu este explicată prin unele purtări „necreştineşti" ale acestuia. Generos şi cucernic, Nicolae Mavrocordat e înfăţişat ca un înţelept pentru care soarta ţării se află mai presus de orice interes sau ambiţii de ordin personal. **A.U.** e un bun povestitor, sfătos şi molcom, înclinat mereu spre sentinţe şi moralizări, de obicei în spirit creştin. Unele descrieri sunt vii, respiră autenticitate, în vreme ce în notaţiile portretistice (Mavrocordat, Carol al XII-lea, patriarhul Ierusalimului Hrisant Notara, Brâncoveanu, hanul tătăresc) surprind nu atât trăsăturile fizice, cât cele morale. Letopiseţul e întocmit într-o limbă destul de fluentă, cu vădite reminiscenţe din textele biblice, cu care **A.U.** era familiarizat. Se pare că mai târziu, în jurul anului 1730, va conlucra cu un copist muntean la o mare compilaţie de cronici muntene şi moldovene, cunoscută sub numele *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*. Gabriel Ştrempel, editorul cronicii, sprijină cu argumente demne de luat în seamă

această atribuire (cu toate că nu este nici el ocolit de unele îndoieli). Important este că un autor, în veacul al XVIII-lea, a avut ideea alcătuirii acestui „corpus ciudat” şi unic, ca dimensiuni, între cronicile româneşti (Gabriel Ştrempel), întreprindere probabil sugerată de Nicolae Mavrocordat, care a ocupat succesiv scaunul Moldovei și al Țării Românești. Istorie „paralelă” în *Letopiseţul Ţărâi Româneşti şi a Ţărâi Moldovei. De viaţa a prealuminaţilor domni ce-au stăpânit întru aceste 2 ţări şi ce s-au lucrat în dzilele lor, şi a părţilor streine, care să megieşesc cu aceste ţări, pre largu adunate den multe letopiseţe şi cu bună îndreptare alcătuit. Precum să vede* înseamnă alternarea, la început, a unor secvenţe, mai lungi sau mai scurte (mai întâi referitoare la Ţara Românească, beneficiară a unui „descălecat” mai timpuriu), luate din cronici „consacrate”, secvenţe în cuprinsul cărora autorul compilaţiei îşi îngăduie intervenţii, completări, parafrazări ori colaţionări între mai multe izvoare, iar apoi aşezarea în succesiune a unor scrieri întregi, cu rare situaţii în care se mai pot constata amestecuri.

SCRIERI: *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat V. V. în Moldova*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, II, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1872, *119–173*; *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720*, în Ioan Şt. Petre, *Axintie Uricariul*, Bucureşti, 1944, *77–179; Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*, I–II, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1993–1994; *De a doa domniia lui Nicolae Alexandru Vodă văleat 7220 (1712)*, îngr. şi introd. Andrei Eşanu și Valentina Eșanu, Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *110–120*; Pascu, *Ist. lit.*, III, *57–62*; Perpessicius, *Opere*, X, *147–149*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *30*, *Ist. lit.* (1982), *26*; Ioan Şt. Petre, *Axinte Uricariul*, Bucureşti, 1944; I. Lăzărescu, *Valoarea literară a cronicii lui Axinte Uricariul*, ALIL, t. X, 1959, 1–2; Zamfirescu, *Studii*, *184–204*; Lăudat, *Ist. lit.*, III, *5–13*; *Dicţ. lit. 1900*, *66–67*; Dan Zamfirescu, *Contribuţii la istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1981, *401–459*; Ştefan S. Gorovei, *Spre unificarea istoriografiei naţionale: „Cronica paralelă” (Iaşi, 1733)*, AIX, t. XXV, 1988, 2; Ştefan S. Gorovei, *Semnificaţia unor documente false din secolul XVIII*, AIX, t. XXVI, 1989, 1; Andrei Pippidi, *O cronică munteană şi un cronicar moldovean. O ipoteză*, AIX, t. XXVI, 1989, 1; Cătălina Velculescu, *Din nou despre „Cronica paralelă” şi „Letopiseţul cantacuzinesc”*, RITL, 1994, 3; Andrei Eşanu, *Consideraţii despre viaţa şi activitatea cărturărească a lui Axinte Uricariul*, „Revista de istorie a Moldovei”, 1994, 3–4. ***I. L.***

AXIOMA, revistă apărută la Ploieşti, lunar, din aprilie 2000 până în iunie 2010, cu subtitlul „Literatură, ştiinţe, religie, arte”. Director: Marian Ruscu; redactor-şef: Ieronim Tătaru; redactor-şef adjunct: Stelian Stan; redactor coordonator: Miron Oprea; secretar de redacţie: Bogdan Costin Georgescu; redactori (de la numărul 2/2002): Gabriela Vasilescu, Beatrice Ruscu, Vasile Moga, Marian Chirulescu, Constantin Dobrescu. După reorganizări succesive, **A.** fixează un colegiu redacţional format din cadre didactice (Ion Bălu, Constantin Trandafir, Gabriela Vasilescu ș.a.), indică redactorii (Ina Bercea, Marian Chirulescu, Christian Crăciun, Ioana Scoruş, Nicolae Dorel Trifu ș.a.) și corespondenţii din străinătate (Cristina Neesham – Austria, Theodor Vasilache și Ileana Cristina Botescu – Germania, Jacques Raunet – Franţa). În articolul-program *De ce Axioma?*, semnat Redacţia, plecând de la înţelesurile termenului „axiomă”, sunt expuse motivele opţiunii pentru titlu: „Iniţiatorii acestei publicaţii de cultură şi-au propus drept obiectiv punerea în evidenţă a adevărurilor simple, clare şi utile omului în activitatea spirituală [...]. Printre altele, modelele noastre spirituale sunt două personalităţi prahovene, reprezentative în cultura română: I.L. Caragiale şi Nichita Stănescu, scriitori ce au dat multe «axiome» pentru creşterea limbii şi literaturii, pentru cultura românească...”. În primii ani în **A.** se tipăresc cu precădere scrieri ale membrilor redacției, de la poezie și proză la studiul de istorie şi istorie literară, la eseul filosofic, teologic, studiul comparatist, cronică de actualitate (teatru, muzică, arte plastice), tălmăciri din literatura universală. În scurt timp audienţa publicaţiei se extinde, iar numărul colaboratorilor în aceeași măsură. Redacţia consacră pagini speciale (câteodată un număr întreg) unor personalităţi ale culturii, îndeosebi lui I.L. Caragiale, E. Lovinescu, Nichita Stănescu, Zaharia Stancu, Şerban Cioculescu, Eminescu. O suită de editoriale atipice, întrucât de fapt sunt studii de istorie literară, marchează momente aniversare, vizând autori cu valoare de reper (Virginia Woolf, Gustave Flaubert, Stéphane Mallarmé, Nikolaus Lenau, José Ortega y Gasset ş.a.). Alte „file de dicţionar” evidențiază momente aniversare ale unor scriitori contemporani (V. Fanache, Ieronim Tătaru) sau evenimente editoriale. Deşi textele au în vedere domenii variate, revista nu rămâne

la structura de magazin ilustrat, scrierile şi documentele inedite (scrisori, jurnale, memorii, iconografie) având drept ţintă cunoaşterea celor de la care provin (I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Barbu Delavrancea, G. Călinescu, Paul Constantinescu, Grigore Ionescu, George Moroşanu ş.a.). Rubricile de autor – „La colţ", asigurată de Ion Stratan, „Ei şi Prahova", susţinută de Paul D. Popescu – sunt radiografii incitante şi abordează conexiuni cu artele, filosofia, religia. **A.** publică versuri de Ion Stratan, Simion Bărbulescu, Ioan Vieru ş.a., proză de Serghie Bucur, Livia Dinulescu ş.a., eseuri, cronici, studii şi comentarii de Ieronim Tătaru, Ion Bălu, Constantin Trandafir, Constantin Hârlav, studii de istorie, pagini de memorialistică de Miron Oprea (despre Dan Barbilian – Ion Barbu), traduceri de Vasile Moga, Bogdan Stoicescu. Revista acordă rubrici speciale şahului, jazzului, interviurilor cu personalităţi româneşti şi străine din diverse domenii. Numere speciale marchează aniversări ale publicaţiei: cinci ori zece ani de apariţie, o sută de numere etc. ***C.H.***

AZAP, Gheorghe (26.VII.1939, Ticvaniu Mic, j. Caraş-Severin), poet. Este fiul Elenei (n. Cătană) şi al lui Gheorghe Azap, tâmplar. Face studii gimnaziale la Ticvaniu Mic şi liceale la Oraviţa, Anina şi Timişoara. De-a lungul timpului e muncitor la diverse întreprinderi, comis voiajor, învăţător suplinitor, pictor de firme etc. Târziu ajunge redactor la revista „Răzoare" (Oraviţa, 1996). După debutul din „Scrisul bănăţean" (1958), pentru **A.** urmează o lungă aşteptare până la apariţia volumului colectiv *Uneori zborul (şapte poeţi tineri)* (1973). Prima carte individuală, placheta *Maria – o caterincă zbuciumată*, îi apare în 1975. Mai colaborează la „Luceafărul", „Orizont", „România literară", „Steaua", „Transilvania", ,,Banat", „Tribuna", „Reflex" (Reşiţa) „Caraş-Severinul literar şi artistic", „Flamura", „Timpul" (Reşiţa) ş.a.

De la debut, atât temele (iubirea şi singurătatea), cât şi limbajul sunt deplin constituite la **A.** Cărţile ce au urmat, *Bocceluţa cu plăpânde* (1977), *Roxana, Roxana, Roxana* (1978; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara), *Eţetera* (1979), *Cântece ştrengăreşti* (1981), *Tereremul ocarinei* (1995; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara) ş.a., favorabil întâmpinate de critică, reiau, într-o perpetuă şi nu lipsită de riscuri autorecuperare, aceleaşi motive în formule poetice cvasiidentice: suferinţa erotică, disimulată şi intensificată prin persiflare, într-o haină ostentativ (şi aparent) facilă. La acest „trubadur modern, boem incurabil, jurând pe caterincă şi euforizând miresme – *mirozne* – rare" (Al. Ruja) maniera stilistică, dominată de ludic, angrenează permanent jocuri de cuvinte, de sensuri şi de intertexte. **A.** forţează meşteşugul poetic prin acrobaţii de versificare; poemele abundă în invenţii verbale, expresii argotice, chiar golăneşti, jonglând totodată cu miturile şi cu eroii literaturii. Grimasa ironică e îmblânzită de melancolie. Versurile de album, romanţa, cronica rimată, grandilocvenţa ori accentele pastorale sunt mimate ingenios. Poza bufă de François Villon – epicureu, livresc şi boem, actualizat prin minulescianism şi modernism – reuşeşte să comunice plăcerea de a nu mai putea trăi decât făcând literatură, iar versurile celebrează indisociabil iubirea de viaţă şi iubirea de literatură: „La Iasnaia Poliana-i un spaţiu osebit/ Pios ca o miroznă de-a lungul unui ev/ Şi ierni împovărate de nopţi de antracit/ Acolo zburdă Kitty în inima lui Lev". În *Versuri din veacul icsics* (2010), tectonica socialului produce ecouri ample, pe care poetul le tratează în maniera caracteristică. Cu toate acestea, accentele elegiace sunt tot mai puternice, însingurarea nu mai este doar jucată, în locul măştilor blând-ironice instalându-se un rece zâmbet nostalgic: ,,Doar blugii, azi, mi-i trag peste ţurloi/ (Iţarii calzi, bucolica şi-o-ncheie!)/ Redă-mi, o, Doamne, satul înapoi,/ Din ghiarele acestor vremi yankee." Stăpân peste inedita sa distilerie lexicală, **A.** oficiază cu devotament ceremonialul poetic al ieşirii de sub presiunea convenţiilor.

SCRIERI: *Maria – o caterincă zbuciumată*, Timişoara, 1975; *Bocceluţa cu plăpânde*, Bucureşti, 1977; *Roxana, Roxana, Roxana*, Bucureşti, 1978; *Eţetera*, Timişoara, 1979; *Cântece ştrengăreşti*, Bucureşti, 1981; *Cuib'şorul nostru de nicicând*, Timişoara, 1982; *Ultimul exemplar*, Bucureşti, 1987; *Tereremul ocarinei*, Timişoara, 1995; *Vreo carte (Curriculum vitae)*, Timişoara, 1995; *Una sută de catrene drese-n damf de damigene*, Reşiţa, 2001; *Poeme de cinci stele*, Cluj-Napoca, 2002; *Versuri din veacul icsics*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Alexiu, *Ideografii*, *192–193*; Mircea Iorgulescu, *Amuzament şi gravitate*, RL, 1977, 42; Ulici, *Prima verba*, II, *8–10*; Cornel Ungureanu, *Gheorghe Azap şi plăcerile vieţii la ţară*, O, 1979, 29; Gabriela Omăt, *Gheorghe Azap sau Despre iubirea de literatură*, „Semenicul", 1980, 10; Simion, *Scriitori*, III, *393–398*;

Dicţ. scriit. rom., I, *134–135*; Ruja, *Parte*, I, *291–297*, II, *189–191*; Ionel Bota, *Tânguitoarea cantilenă şi erosul purificator. Eseu asupra poeziei lui Gheorghe Azap*, Reşiţa, 1999; Radu Săplăcan, *Exerciţii de balistică*, Cluj-Napoca, 2003, *274–275*; *Dicţ. Banat*, *58–61*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *187–191*; Dorin Murariu, *Biblioteca din Vest*, Timişoara, 2005, *42–59*. ***O.B., Dr.M.***

AZAP, Ioan-Pavel (15.V.1967, Ticvaniu Mic, j. Caraş-Severin), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Stângu) şi al lui Pavel Azap, muncitor. Urmează clasele primare în Ticvaniu Mic, continuându-şi şcoala la Oraviţa, unde frecventează şi Liceul de Matematică–Fizică (1981–1985). Mai târziu va fi student la Facultatea de Istorie şi Filosofie, secţia filosofie, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca (1990–1995). Lucrează ca economist şi funcţionar, iar din 1992 intră în presă, devenind redactor la „Mesagerul transilvan", apoi la „Informaţia de Cluj" şi la „Transilvania jurnal". Începând din 2003, este redactor la revista „Tribuna" din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Orizont" (1985), iar editorial cu volumul *Autoportret cu mască* (1993; Premiul Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează cu poezii, publicistică, critică şi cronici de film la „Steaua", „Poesis", „Cronica" (unde semnează seriile *Jurnal de cinefil*, *Cu ochii pe ecran*, făcând, în tandem cu Bogdan Ulmu, şi cronica filmului american), „Astra", „Cele trei Crişuri", „Confluenţe" (Oraviţa), „Monitorul de Cluj", „Oraşul" (Cluj-Napoca) ş.a.

Scrisul lui **A.** se desfăşoară între o formă de ritualizare discursivă şi un oarecare „naivism ironic" (Petru Poantă), vizibil la nivelul atitudinii poetice şi al construcţiei imaginarului. Retorica interogaţiei trimite adesea la ritmurile esenţiale ale fiinţei, pe suportul unor scenarii ale voinţei de cunoaştere: „Ce departe,/ ce departe/ gândul meu/ o să te poarte […] ce lumină,/ ce lumină/ mă izbeşte/ şi declină// ce tăcere,/ ce tăcere –/ Mă alungă/ şi mă cere" (*Poem*). Ca o consecinţă, o „legiune" de îngeri îşi arată chipul în imaginarul poetic. De fiecare dată însă tratamentul este ironic, semnalând declişeizarea acestui stereotip literar şi, implicit, o conştiinţă a convenţiei: „m-am născut într-o dimineaţă/[…]/ îngerul mă privea din prag,/ enervat, –/ îşi pierduse răbdarea/ sau poate era beat// mama o bucurie cumplită/ avea, o Doamne!,/ când deodată îngerul s-a repezit/ şi mi-a tras două palme" (*Înger de pază*). Şi confesiunea erotică îşi asumă două forme de expresie. Mai întâi, pentru reprezentarea stării **A.** apelează la oglinzi metaforizante, simbolice şi metafizice. Mitul iubirii-pasiune, într-o lectură tandru ironică, poate fi citit printre rânduri, de pildă în *Balada iubitei ce purta ochelari*. Apoi, ca în volumul *Uşa cu picioarele pe pământ* (2011), ies la suprafaţa textului culorile unui bacovianism sceptic. Îndrăgostitul îşi mărturiseşte, faţă de „obiectul" iubirii, o fascinaţie relativă, detensionată, adesea colorată sarcastic. Imaginea morţii este transfigurată, de asemenea, printr-o formulă duală a expresivităţii lirice. Uneori apare ca sugestie (*Plimbarea bătrânei doamne*), în registru metaforizant, anecdotic, mai degrabă discret, iar alteori, ca personaj straniu şi puternic individualizat, prins în „ticuri şi isterii" cotidiene, moartea devine un poet grobian şi bovaric, un „creator" paradoxal, într-un text mizerabilist *avant la lettre* (*Moarte virgină*). De altminteri, ca o particularitate a stilului, se insistă vizibil asupra paradoxurilor, în general pe note grave şi în poze dramatice: „Îmi pare atât de rău/ că nu te-ai născut/ mai/ devreme:/ nu pot concepe/ moartea/ fără/ tine" (*&&&*). Proza lui **A.**, reprezentată de microromanul *Câteva ore din viaţa ta* (2007), schimbă întrucâtva configuraţia globală a imaginarului. Note prozaic-expresioniste însoţesc o poveste articulată pe pretextul clasic al „manuscrisului găsit". Naraţiunea este disjunctivă, operând cu două cadre referenţiale (stagiul militar al personajului central şi perioada studenţiei sale), cu două timpuri verbale, în variaţie liberă (prezentul şi imperfectul), cu două persoane gramaticale ale discursului epic (persoana I şi persoana a II-a), cu două instanţe narative tutelare – naratorul care ajunge în posesia manuscrisului şi personajul confesiv din manuscris. Nu-i lipseşte romanului o oarecare tentă experimentală, speculată însă, pe bună dreptate, în sensul autenticităţii, concept care stă la baza construcţiei narative. Un volum de epigrame, intitulat *Bărbi* (2002), câteva de interviuri cu regizori de film sau cu scriitori – *Traveling* (2002), *Coperta a patra* (2010), *Octogon* (2012), alte câteva cărţi care reunesc cronici cinematografice completează profilul scriitorului.

SCRIERI: *Autoportret cu mască*, postfaţă Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1993; *Funigei*, Reşiţa, 1997; *Poeme de cinci stele*, Cluj-Napoca, 2002; *Bărbi*, pref. Vasile Gogea, Cluj-Napoca, 2002; *Traveling*, Bucureşti

– Cluj-Napoca, 2002; *Stop-cadru*, Cluj-Napoca, 2005; *Câteva ore din viaţa ta*, Târgu Lăpuş, 2007; *Togă de gală*, Cluj-Napoca, 2008; *Coperta a patra*, Cluj-Napoca, 2010; *Prim-plan*, Bucureşti, 2011; *Uşa cu picioarele pe pământ*, Piteşti, 2011; *DagheroTIFF*, Cluj-Napoca, 2012; *Octogon*, Cluj-Napoca, 2012; *16 mm*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Călin Teutişan, *„Autoportret cu mască”*, TR, 1994, 8; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *17–18*; Dorin Mureşan, *Jocuri şi jucării*, TR, 2003, 20; Claudiu Groza, *Computerul cu bibliografii*, Cluj-Napoca, 2004, *91–93*; Alexandru Jurcan, *Stop-cadru pe Ioan-Pavel Azap*, TR, 2006, 86; Adrian Ţion, *Ultima melancolizare kaki*, ST, 2008, 2–3; Horia Gârbea, *„Togă de gală”*, LCF, 2010, 13; Ioan Moldovan, *„Uşa cu picioarele pe pământ”*, F, 2011, 9; Irina Petraş, *„Uşa cu picioarele pe pământ”*, RL, 2011, 37. ***C.Tt.***

AZARIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Cu **A.** se încheie, în Moldova, şirul de istoriografi-monahi ce izvodesc anale în slavonă. Uceniceşte la Roman şi Suceava până să ajungă la mănăstirea Golia din Iaşi, unde se poate să fi devenit egumen. Îşi redactează cronica la cererea domnitorului Petru Şchiopul, recomandat acestuia, probabil, pentru instrucţia şi elocinţa sa aleasă, deopotrivă de mitropolitul Anastasie şi de logofătul Ioan Golăi, ochii ce supraveghează apoi din umbră relatarea. A scris în continuarea versiunii integrale a textului „magistrului” Macarie, păstrând tipicul cronologizării stricte (nu fără a lăsa să-i scape însă şi destule „licenţe” sau erori) şi avansând în genere prudent în comentarii, deşi instinctul epic, graba de a reveni pe alocuri cu detalii concură în a-i decupa ceva mai insistent statura şi umoarea de martor-narator. Cronica sa constituie pentru întregul interval restituit (1551–1574) rememorarea unor evenimente trăite, accesibile. Letopiseţul lui Eftimie, faţă de care scara de valori acreditată e câteodată alta, i-a rămas, s-ar părea, necunoscut. Preeminenţa „ideologiei” şi oportunităţile momentului înrâuresc, altminteri, şi la **A.**, asupra judecăţii de durată; discernământul afişat (adesea exprimat, ca şi la înaintaşi, paradoxal şi pătimaş), dictează ca din culise, aprioric, valoarea „distribuţiei” ori consistenţa „rolului”, intrările, ieşirile din cadru, notate pentru fiecare personaj protagonist pe scena, altfel dominată de imprevizibil, a istoriei. Discreta relevanţă epică (eventual şi dramatică) a textului ţine şi de incipienta „tehnică” a eclerajului, complementară la virtuţile limbajului, poetizant în maniera prerenascentistă. Orgoliu sau naivitate, încrederea primilor noştri cronicari în propria capacitate de a persuada un cititor ingenuu creează cel dintâi efect „artistic”; în timp ce informaţia e manevrată cu aparentă „inocenţă”, contrastele şi „filtrele”, cuta posomorâtă sau insinuantă funcţionează eficient, într-un discurs subînţeles pragmatic. Spre menajarea susceptibilităţii Porţii (comanditarul cronicii, voievodul Petru Şchiopul, se bucura de trecere la Istanbul), **A.** tratează cu ambiguă îngăduinţă evenimentele, la concurenţă – neştiută – cu Eftimie, ce motivase fără echivoc şi aprobase, în letopiseţul paralel, complotul ce-l va suprima pe Ştefăniţă. Exagerarea dispoziţiei pioase şi a dărniciei ctitorului Lăpuşneanu faţă cu propria zidire de la Slatina (e invocată şi faimoasa convertire ca Pahomie monah, răstălmăcită cinic, în alt veac, drept joc duplicitar al histrionicului personaj cu „masca” morţii în final) anticipează, retoric, nota subsecventă în care **A.** îl dezavua pe Despot (Iacob Heraclid): un apostat, uzurpator, de extracţie incertă, persecutor, ca „luteran”, al clerului şi boierimii indigene. Acumularea de „păcate” e stringentă, punând la încercare răbdarea cronicarului. Partizanatul va fi încă şi mai obstinat, iar „rechizitoriul” virulent într-un portret – cheia secvenţei e apocaliptică – menit a submina imaginea lui Ioan Vodă (cel Cumplit); rival nemijlocit lui Petru Şchiopul şi victimă într-un răsunător scenariu al „vânzării”, în care Ganelon ia chipul Ieremiei Golia, fratele logofătului, cel care trage sforile letopiseţului. Ca şi antecesorii, **A.** (ce crede în valoarea scrisului, reiterând, în cronică, elogiul minţii şi lauda „alcătuirilor retoriceşti”) recurge la modele bizantine; e preferat Manasses, cu *Istoria sinoptică* (extrem de receptat şi de „productiv” în şcoala cronografică a locului), al cărui stil manierist convine vehemenţei de comandă ori exerciţiului encomiastic, disimulării sau eschivelor candide ale cronicarului. Descoperit la Petersburg, într-un miscelaneu transcris, se pare, în Moldova pe la sfârşitul veacului al XVI-lea sau la începutul celui următor, letopiseţul datorat lui **A.** a fost publicat de A.I. Iaţimirski în 1908, şi peste doar un an de Ioan Bogdan, la Bucureşti. Ar aparţine, de asemenea, cronicarului transcrierea în medio-bulgară a unei cărţi considerate a aparţine patrimoniului istoric şi hagiografic al „Bizanţului” balcanic, *Vieţile regilor şi episcopilor sârbi*, un monument al scrisului sud-dunărean.

SCRIERI: *Letopisețul lui Azarie*, tr. şi publ. Ioan Bogdan, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXI, 1908–1909; reed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, în LRV, I, *206–220*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, *416–463*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *154–155*; Minea, *Letopiseţele*, *98–140*; Cartojan, *Ist. lit.* (1940), I, *34–35*, *40–42*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *18–20*, *890–891*, *Ist. lit.* (1982), *14–15*, *978–979*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *20–21*, *52–55*, *58*, *65*, *67*, *70–72*, *167*; Émile Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, *22–34*, *passim*; Ion-Radu Mircea, *„Les Vies des rois et archevêques serbes" et leur circulation en Moldavie*, RSE, 1966, 3–4; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *87–90*; Piru, *Ist. lit.*, I, *36–39*; *Ist. lit.*, I, *261–264*, *279*; Mihăilă, *Contribuţii*, *104–163*; *Dicţ. lit. 1900*, 67; G. Mihăilă, *Cultură şi literatură română veche în context european*, Bucureşti, 1979, *380–389*; Mazilu, *Lit. rom.*, *321–349*, *413–417*; Velculescu, *Scriere*, *7–26*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, *474*, *486–487*, *520*, *529*, *569*; Mazilu, *Recitind*, I, *165–167*; Sorohan, *Introducere*, *56–59*; Petre Guran, *Slavonic Historical Writing in South-Eastern Europe, 1200–1600*, în *The Oxford History of Historical Writing*, II, coordonatori Sarah Foot şi Chase F. Robinson, Oxford, 2012, *328–345*. ***R.Ş.***

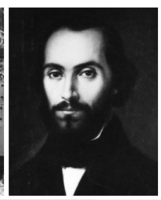
AZI, revistă apărută la Bucureşti, lunar între martie 1932 şi august 1938, apoi săptămânal între 9 februarie 1939 şi 8 septembrie 1940. Redactor: Zaharia Stancu (director de la numărul 3/1932); de la numărul 4/1934 apare sub conducerea unui comitet; de la numărul 1/1935 redactori sunt Zaharia Stancu şi Petru Manoliu; de la numărul 21/1936 e menţionat ca redactor numai Zaharia Stancu, desemnat încă o dată director de la numărul 30/1937. Începând cu numărul 26/1937, „Revistă lunară de literatură, critică şi artă" devine „Revistă lunară literară, artistică, socială", iar din 1939, când apare în a doua serie, săptămânală, subtitlul e „Politic, social, literar"; director şi proprietar: Zaharia Stancu. Deşi lipsită de un program explicit, **A.** dovedeşte prin conţinut a fi un spaţiu de manifestare a tinerei generaţii intelectuale de la 1930. În paginile ei pot fi întâlnite, cel puţin în primii ani, numele cele mai proeminente ale acestei generaţii şi problematica ei, exprimată mai ales într-o febrilă şi densă eseistică pe teme filosofice, artistice, literare, sociale. Astfel, în numărul 1, în locul tradiționalului articol-program se publică eseul *Crepuscul* al lui Mircea Eliade, care va da tonul unei ample dezbateri. Autorul constata „marea deplasare împlinită de Renaştere în raporturile omului cu lumea" şi deplângea faptul că s-a ajuns treptat la „incomprehensibilitatea simbolului": „Epoca modernă, prin excelenţă simbolică, refuză orice sens simbolic activităţilor sale fie individuale, fie colective". Ideea este preluată în numărul următor de Mihail Sebastian, care deploră, la rândul său, „decadenţa modernistă", pentru a fi ulterior discutată din diferite unghiuri: Emil Cioran abordează „epuizarea instinctului creator" şi „atomizarea socială" din epoca modernă, Petru Comarnescu subliniază „sărăcia sufletească" şi „conştiinţa aproape somnambulică" a omului contemporan, identificând cauza în naturalismul şi mecanicismul acestei perioade şi soluţia în revenirea la un „neoclasicism", la „armonizarea tuturor antinomiilor şi exceselor", Constantin Noica relevă importanţa actuală a filosofiei şi a modelelor oferite de ea, Octav Şuluţiu pune problema valorilor în civilizaţie, iar Mircea Eliade revine în dezbatere cu eseul *Căile spiritului*, în care distinge două direcţii spirituale ce pot reprezenta încă repere în eclectica, dacă nu haotica lume modernă: soteria, calea mântuirii, şi simpatia, calea armoniei cu întreaga existenţă. Faptul că eseistica reprezintă punctul forte al revistei este dovedit şi de frecvenţa şi vigoarea ideatică a unor texte semnate fie de autorii amintiţi, fie de Vasile Lovinescu (*Exerciţiile spirituale ale Sfântului Ignaţiu de Loyola*), Eugen Ionescu (*Critică şi scrupule sentimentale*), Nicolae Roşu (*Procesul ortodoxiei*), Mihail Polihroniade (*Generaţia tânără şi ritmul mondial*), Petru Manoliu (*Călătorie la capătul vieţii, Despre cineva: moartea*, *Geneza*), Horia Groza (*Literatul mistic şi tipurile colective*, *Critica poemului*), M. Blecher (*Exegeza câtorva teme comune*), Anton Dumitriu (*Supraoameni*, *De ce filosofăm?*, *Despre explicaţia ştiinţifică*, *Monarhie şi ierarhie*). Acordând întâietate eseului şi în general publicisticii culturale (în rubrici precum „Ieri, azi, mâine" şi „Cronica măruntă" – în prima serie, „Viaţa culturală şi artistică de azi" ori „Azi punem lucrurile la punct" – în cea de-a doua), revista nu neglijează nici beletristica propriu-zisă sau comentariile asupra acesteia. În **A.** se publică, de exemplu, destul de multă poezie de calitate, aparţinând unor autori deja consacraţi sau unor tineri care mai târziu vor confirma. Este de reţinut în primul rând colaborarea lui V. Voiculescu (*Bacantă dansând*, *Plecarea*, *Arta târzie*, *În peştera Nirvanei*, *Balada Sfântului în câmp*, *Rămâi*) şi a lui Victor Eftimiu (*Nu ţi-am cerut, o, Doamne...*, *Să plâng şi să laud*), iar din noua generaţie se remarcă Saşa Pană, Ilarie Voronca, Emil Giurgiuca, Horia Stamatu, Ştefan

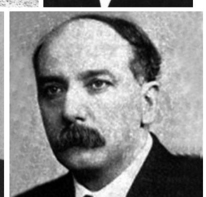

Baciu, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Ion Th. Ilea, Ştefan Roll, Geo Bogza, Maria Banuş, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu. De diverse orientări estetice, mergând de la modernismul debordant până la tradiţionalismul echilibrat, aceşti poeţi şi-au găsit loc în paginile revistei, ceea ce indică deschiderea spre toate valorile, de oriunde ar veni. Acelaşi lucru se poate observa şi în cazul prozei, semnate de scriitori din generaţii diferite, cu viziuni şi stiluri diferite. Apar fragmente din romanele analitice ale Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui Anton Holban şi Gib I. Mihăescu, proză de observaţie realistă aparţinând lui Ion Călugăru, povestiri de Panait Istrati şi G.M. Zamfirescu, ca şi texte de Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Radu Boureanu, Romulus Dianu, Coca Farago, Geo Bogza ş.a. Dacă genul dramatic e mai puţin prezent, fiind de consemnat doar publicarea misterului într-un act *La pragul minunii* de V. Voiculescu şi primul act din piesa *Oameni feluriţi* de Anton Holban, mult mai bogat se arată compartimentul de critică al revistei, care cuprinde atât interpretări teoretice sau istorico-literare, cât şi comentarii la zi despre cărţi, personalităţi şi probleme ale vieţii scriitoriceşti. Aici îşi publică Anton Holban amplul și comprehensivul eseu despre Marcel Proust (22–26/1936) şi confesiunea *Testament literar* (27/1937). Pompiliu Constantinescu scrie despre *Sensul creator al junimismului*, N. Argintescu-Amza e autorul unor *Glose pentru neoclasicism*, Saşa Pană semnează un medalion Alfred Jarry, Victor Eftimiu analizează minuţios şi în spirit critic traducerea *Iliadei* făcută de George Murnu, D. Trost abordează teme felurite: *Drumurile poeziei, Estetica lui Zola*, *Revoluţia în literatură*. În ce priveşte cronica literară, aceasta a avut un caracter nepermanent în prima serie a revistei, când a fost susţinută de Octav Şuluţiu, Vasile Damaschin şi Constantin Micu, şi a fost mai constantă în a doua serie, când titularul ei a fost Ieronim Şerbu, comentator al unor cărţi de Liviu Rebreanu, Al. A. Philippide, G. Călinescu, F. Aderca, Dan Petraşincu ş.a. Tot în seria a doua **A.** are şi o rubrică a „Cărţii străine", în care Ştefan Roll, sub numele civil Gheorghe Dinu, urmăreşte noile apariţii din literatura universală. La acestea se adaugă o publicistică densă, cuprinzând recenzii, evocări, articole comemorative, note critice şi polemice, care împreună reuşesc să dea o imagine vie a fenomenului literar din epocă. Revista are şi alte substanțiale rubrici: „Cronică plastică", „Cronică muzicală", „Cronică teatrală", „Cronică cinematografică". Un spaţiu larg se acordă traducerilor, foarte variate în privinţa epocilor, literaturilor şi genurilor ilustrate: dialogul filosofic *Hanurile* de Erasm din Rotterdam, eseul *Zeii în exil* de Heine, aforisme de Jules Renard, proză de A.P. Cehov, Maupassant, Zola, Knut Hamsun, William Faulkner, teatru de Karel Čapek, poeme de Carducci, Rilke, Vladimir Maiakovski, Apollinaire ş.a. Mult mai angajată în bătălia ideologică a vremii în a doua perioadă, aşa cum o arată editorialele lui Zaharia Stancu şi mai ales vehementa campanie dusă de acesta împotriva lui Pamfil Șeicaru în 1939, **A.** a izbutit să evite extremele şi să devină una dintre publicaţiile valoroase din perioada interbelică. Alți colaboratori: Traian Herseni, Henri H. Stahl, Vladimir Streinu, Ernest Bernea, Oscar Lemnaru, Mihail Celarianu, H. Bonciu, Al. Mironescu, G. Talaz, George Demetru-Pan, Emil Gulian, Tudor Teodorescu-Branişte, N. Carandino, Eugen Relgis, Mircea Damian. ***I.M.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

B

BABA, Ioan (25.XI.1951, Seleuș, Serbia), poet, publicist, editor. Este fiul Anicăi (n. Miclea) și al lui Iosif Baba, ţărani. Părinţii au muncit și în Austria și SUA (Detroit, New York). **B.** face școala elementară în limba română în Seleuș. Urmează cursurile Școlii de Economie din Alibunar (1966–1970) și pe cele ale Facultăţii de Drept din Novi Sad. Are și studii la Şcoala Politică Înaltă din Kumrovec (1977–1978). La Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca prezintă în 1992 teza de doctorat *Păcală, o ipostază a specificului naţional românesc.* Este fondator al publicaţiei „Tribuna tineretului" (devenită „Tinereţea") și președinte al consiliului editorial (1971–1992). Concomitent, e redactor la Radio Novi Sad din 1980, din anul următor devenind redactor-șef adjunct, apoi redactor-șef (1988–1989) al programului în limba română, iar din 1995 redactor-șef al revistei „Lumina" din Pančevo. Va mai fi vicepreședinte al Societăţii Române de Etnografie și Folclor din Voivodina (2003–2006), redactor responsabil al programului în limba română al Televiziunii Novi Sad (2005–2012). Debutează la „Libertatea" în 1971, fiind prezent și în „Glas omladine", „Savremenost" ș.a. A îngrijit colecţia „Lumina", în care au apărut numeroase volume de poezie în ediţie bibliofilă, a editat și câteva antologii de literatură română din Voivodina. A fost distins cu mai multe premii în Serbia, România și Republica Moldova, cu diplome de excelenţă pentru activitatea de promovare a literaturii române din Voivodina.

B. este autorul unor volume de versuri în care se observă tendinţa spre structurile moderne și diversificarea procedeelor poetice. Preocupat de cotidian, de întâmplările obișnuite (*Flori de castani*, *În strada mare*, *În cercul sur*, *Oamenii din schimbul trei*, *Contribuabilul european buimac*), **B**. rămâne într-o parte a liricii sale un mesager al întrebărilor despre om şi dilemele lui (*Ecou din celălalt tărâm*, *Bilanţul anilor*, *Cutia de rezonanţă*, *În abis*, *Biciul ferecat în cruci*). Punerea sub întrebare mărește intensitatea trăirii poetice: „Vă întreb cordial dar nimeni nu răspunde/ Pe unde sunteţi voi/ Pe unde mai sunt eu?" (*Abrogarea minciunii*). În întâmplări simple stau ascunse înţelesuri ale existenţei, materia se subţiază, natura este subiectivizată, locurile evocate trec în imaginarul poetic. Banatul, topos cu valenţe afective, primește până la urmă valori simbolice. Poezia lui **B**. este o continuă pendulare între trăirea în realitatea concretă și imaginar. Doar aparent descriptivă, cu o imagine plană, lirica își revelează treptat condiţia interogativă.

SCRIERI: *Popas în timp*, Pančevo, 1984; *Preludiu imaginar*, Novi Sad, 1988; *În cuibul ochiului – U gnezdu oka*, ed. bilingvă, Požega, 1989; *Oglinda triunghiulară*, Novi Sad, 1990; *Poeme incisive*, Pančevo, 1991; *Năzbâtii candide și alte fantezii între două solstiţii*, Novi Sad, 1994; *Compendiu biobibliografic*, Novi Sad, 1997; *Mărturisiri, confluenţe*, Uzdin – Timișoara, 1997; *Inscripţie pe aer*, Timișoara, 1997; *Cămașa de rigoare*, Iași, 1998; *Lexiconul artiștilor plastici români contemporani din Iugoslavia*, Novi Sad, 1999; *ReversAvers*, Timișoara, 1999; *Cele mai frumoase poezii*, Drobeta- Turnu Severin, 2002; *Poemele D*, Pančevo, 2002; *În urechea timpului*, Chișinău, 2003; *Icoană din Balcania*, Pančevo, 2004; *Ars Longa...*, Novi Sad, 2004; *Aproapele dilematic*, Iași, 2005; *Lumina brend*, Pančevo, 2007; *Stare de ţăndări*, îngr. și pref. Ileana Roman, Drobeta-Turnu Severin, 2008; *Senzaţii cu amprentă*, pref. Ion Pachia Tatomirescu, Iași, 2011; *Muzeul Dioram*, pref. Ivo Muncian, Pančevo, 2011. **Traduceri:** Pero Zubac, *Ploile din Mostar*, Pančevo, 2004 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu și Slavco Almăjan).

Repere bibliografice: Maria Balmez, *„Popas în timp" – Un mesager al simplităţii*, „Tribuna tineretului" (Pančevo), 1984, 9; Radu Flora, *„Preludiu imaginar"*, „Tribuna tineretului", 1988, 7; George Popescu, *Ioan Baba – o poetică a exultaţiei vitale*, „Lumina", 1988, 6–7; Dan C. Mihăilescu, *Raport de activitate*, CNP, 1990, 50; Traian T. Coșovei, *Adevăruri bandajate*, CNT, 1992, 6; Ion Cristofor, *Poezia în stare de asediu*, TR, 1992, 28; Grete Tartler, *Democraţia „trecătorilor prin urechile acului"*, RL, 1996, 2; Al. Cistelecan, *Alibunar*, VTRA, 1996, 302; Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie*, Belgrad, 1997, *50–52*, *81–84*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *243–251*; Sima Petrovici, *Oglinda triunghiulară a lui Ioan Baba – o poezie haiku japoneză prin duh și românească în cuget și simţire*, „Lumina", 1998, 4; Adrian Dinu Rachieru, *Roza vânturilor*, „Bucovina literară", 1999, 7–9; Vasa Barbu, *Piramide și himere*, „Libertatea", 1999, 51; Cimpoi, *Critice*, II, *149–152*; Roșu, *Personalităţi Voivodina*, *14–19*; Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Pančevo, 2010, *309–321*; Virginia Popovici, *„Muzeul Dioram" – un tablou specific naturalismului balcanic*, „Lumina", 2012, 2. ***Al.R.***

BABA, Mărioara (18.XII.1950, Seleuș, Serbia – 6.VI.2010, Novi Sad, Serbia), poetă, critic de teatru. Este fiica Liviei (n. Gheorghe) și a lui Trifu Baba, poet, fondator al cenaclului literar „Trezitorii ţărănimii". Urmează Școala de Economie de la Alibunar, Facultatea de Economie, la care renunţă după un timp, și Facultatea de Artă din Belgrad, iar din 1972 Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică

„I.L. Caragiale” din București. Este ziaristă la Radio Novi Sad (1977–1986) și la Televiziunea Novi Sad (1986–2000). Debutează în 1970 la revista „Lumina” din Pančevo, iar editorial cu volumul *Ape cristaline*, apărut în 1980. Mai colaborează la „Bucuria copiilor”, „Tinereţea”, „Dnevnik”, „Almanah pozorišta Vojvodine”, „Moment poetic” ș.a. A mai semnat Mărioara Baba Vojnović. Poate fi întâlnită în mai multe antologii de poezie editate în limba sârbă, dar mai cu seamă în română.

B. conduce cititorul în labirintul propriului eu, lăsând să se întrevadă, într-o ţesătură poetică discretă și graţioasă, neliniștea sufletului, întrebările legate de zădărnicia și efemeritatea vieţii, de ireversibila vârstă a copilăriei în ambianţa rurală și de misterul poeziei. Este un discurs liric modern, iar autoarea e o visătoare aflată în faţa adevărurilor ascunse, pe care le caută în călătoria ei imaginară. Își descrie tribulaţiile propriului suflet, și, implicit, modul în care întâmplările și oamenii din jur au marcat-o. Trecutul paradisiac își trăiește ultimele pâlpâiri în amintirile melancolice ale copilului de ieri, căci „muzeul din amintiri e șters/ cu un burete ireal”, și în „picioarele goale ale timpului” au rămas doar „doi pantofi de sticlă subţire” (*Lipsă de interes*), pe când „roua singurătăţii” macină neistovit fiinţa. Orașul pare „o enormă balenă” care înghite casele, „parcurile cu statui cu tot”, iar lumea pare că pocnește „ca niște baloane sub bocancii trecutului”. Poeta, „un copil legănat din suflet/ pe braţele unui fluviu”, imploră să i se dea „lumina amiezii, cuvintele dulci și tandre ale copilăriei, iubirile primăverilor”. Străzile îi aduc spaimă și frica de moarte: „După colţ pândește moartea,/ după colţ ne întâlnim cuţit la cuţit” (*Strada*), iar viaţa pare scoasă din minţi ca „o tobă dintr-un taraf de toboșari”. În desenul multicolor al imaginii se impune parabola labirintului, reînnoită de fiecare dată altfel. Timpul rămâne vătuit, de o tristeţe fără leac: „Într-o tăcere anabolică te împachetezi/ în ambalaje noi, funcţionale, flexibile, surde./ Forţa de atracţie, fascinaţia și o mână întinsă/ spre o impozantă fereastră, spre lucrurile/ ce cad mereu, se lovesc, se îneacă,/ se resping în dulapurile trecutului” (*Ieșirea din labirint*).

SCRIERI: *Ape cristaline*, Pančevo, 1983; *Ploaia eternă*, Pančevo, 1992; *Dubla fiinţă a naturii*, Novi Sad, 1997; *Poeme*, București, 1999; *Porţile orașului*, Pančevo, 2005; *Versuri alese*, Novi Sad, 2009; *Atitudinea cool*, Novi Sad, 2011.

Repere bibliografice: Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie*, Belgrad, 1997, *98–99*, *104–107*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *239–241*; Sima Petrovici, *O ploaie eternă râvnind eternitatea*, „Cuvântul românesc”, 1998, noiembrie; Vasa Barbu, *Multipla fiinţă a poetului*, „Tinereţea”, 1999, 7–8; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *319–320*; Sima Petrovici, *Evocări și distincţii literare*, „Biblioteca Bucureștilor”, 2006, 9; Virginia Popovici, *Mărioara Baba – femininul enigmatic*, în *Peregrinări prin cultură*, Cluj-Napoca, 2011, *68–73*; Marina Ancaiţan, *Rostirea continuă*, Pančevo – Sebeș, 2012, *49–54*. ***V. P.***

BABANSKY, Valeriu (6.XI.1945, Babele–Ismail – 28.IX.2009, Chișinău), prozator, poet, jurnalist. Este fiul Anei (n. Toarcă) și al lui Petru Babanski, intelectuali. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chișinău (1972). Ziarist încă înainte de absolvirea facultăţii, începe prin a fi corespondent și ajunge redactor-șef la ziarul „Zorile Moldovei”. Ulterior este consilier la Uniunea Scriitorilor, redactor-șef adjunct la Editura Literatura Artistică, are aceeași funcţie la revista „Basarabia” și la alte câteva publicaţii, precum „Patria tânără”, „Jurnalul de Chișinău” ș.a., e redactor-șef la „Quo vadis” și „Columna”.

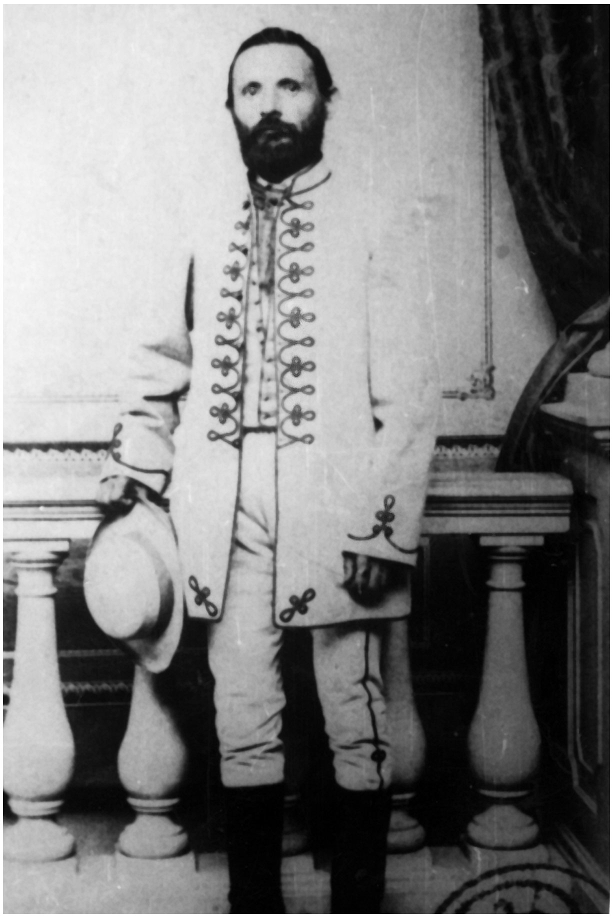
B. debutează cu o nuvelă în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). De coloratură romantică, primul său volum de nuvele, *Cântecul păsării măiestre* (1983), este urmat de culegerile *Duhul apelor* (1988) și *Mielul de Paști* (1991). Se adaugă la proza scurtă romanele *Portretul pictorului cu demonii săi* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), *Sântem visele Tale, Doamne* (2001), *Când a venit Cel pe care îl mai așteptăm* (2006) și *Mojud* (2009), ultimul apărut postum. Cu aceste câteva romane-eseu, scrieri cu o alcătuire hibridă, pletorică, vizibil nedecantată, autorul încearcă o „dezbatere” gravă, centrată pe întrebări și dileme eterne. Bunăoară, protagonistul din *Sântem visele tale, Doamne*, asemenea altor personaje din celelalte naraţiuni romanești, străbate, pendulând între realitate și vis, un drum labirintic spre sine, spre cunoașterea propriilor „demoni”, mereu cu spaima și cu febrilitatea dorinţei de a-și înţelege identitatea. Și protagonistul din romanul *Mojud*, un mistic sufit, poate depăși cercul exteriorităţii, instalându-se într-un orizont al tainei. Altcândva prozatorul, oprindu-se asupra unor experienţe dure, alternează notaţia realistă cu umorul. Ca poet, **B.** a scris parodii de succes, precum *Sarcofagul lui Tutankamon* (1986).

SCRIERI: *Cântecul păsării măiestre*, Chișinău, 1983; *Sarcofagul lui Tutankamon*, Chișinău, 1986; *Duhul apelor*, Chișinău, 1988; *Mielul de Paști*, Chișinău, 1991; *Portretul pictorului cu demonii săi*, Chișinău, 1999; *Sântem visele Tale, Doamne*, postfaţă Victor Teleucă, Chișinău, 2001; *Când a venit Cel pe care îl mai așteptăm*, Chișinău, 2006; *Mojud*, pref. Vladimir Beşleagă, Chișinău, 2009.

Repere bibliografice: L. Tomșa, *„Cântecul păsării măiestre"*, „Nistru", 1983, 12; Ciocanu, *Critică*, *210–214*; George Bădărău, *Miniaturi și incantații*, CRC, 1992, 2; Tudor Palladi, *„Demonii" și „visul spiritului"*, VBA, 2003, 2; Mircea V. Ciobanu, *Un roman „ecumenic"*, LRC, 2010, 7–8; *Dicţ. Chișinău, 19–20.* ***N.Bl.***

BABEŞ, Vincenţiu (21.I.1821, Hodoni, j. Timiș – 3.II.1907, Budapesta), publicist. A fost crescut de un unchi al său, Mitra Babeș, prieten al lui D. Ţichindeal. A urmat clasele gimnaziale la Timișoara, Seghedin și Karlowitz, iar pe cele liceale la Seghedin. După studii teologice la Arad, pleacă la Pesta, unde urmează cursuri juridice la Universitate. Întors la Arad în 1846, intră în magistratură, devenind, peste doi ani, avocat. În 1849 este numit, pentru scurt timp, director al școlilor românești din trei districte bănăţene. Intrând în viaţa politică, a fost un foarte activ luptător pentru drepturile naţionale ale românilor. Trimis la Viena în 1849, ca unul dintre reprezentanţii politici ai românilor, rămâne în capitala Imperiului și ocupă diferite funcţii administrative și judecătorești, ajungând în 1860 secretar aulic. În 1862 este transferat, ca referent și judecător, la Pesta. Încă la Viena, publicase, în germană și română, *Cauza limbelor și naţionalităţilor în Austria* (1860), prin care se impune ca un apărător al egalităţii în drepturi a naţionalităţilor de pe teritoriul Imperiului Habsburgic. Colabora cu articole politice la „Gazeta Transilvaniei", „Amicul poporului", „Telegraful român", „Luminătoriul". A militat pentru autonomia Transilvaniei, a participat decisiv la realizarea separării bisericii românești de cea sârbească și la înfiinţarea Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu (1864). În ziarul „Albina" (1866–1876), pe care l-a condus de la apariţie (figurează însă ca editor și redactor doar din 1869, iar ca redactor responsabil din 1870), a scris numeroase articole politice. Membru în Dietă din 1860 până în 1890, membru fondator și apoi președinte al Partidului Naţional al Românilor din 1881 până în 1891, a fost unul dintre protagoniștii vieţii politice românești transilvănene. Devine, din 1866, membru al Societăţii Literare Române (Academia Română) și din 1870 face parte din comitetul de conducere al Societăţii pentru Fond de Teatru Român. Murind la Budapesta, a fost reînhumat, în 1936, în satul natal. Savantul Victor Babeș este fiul lui.

Activitatea literară restrânsă a lui **B.** este legată mai mult de anii de tinereţe. Încă student, colabora din 1843 cu poezii și epigrame la „Foaie pentru minte, inimă și literatură". În 1848 publica în „Amicul poporului" modeste versuri de critică socială și satire. Și colaborările literare la „Muza română" (1865) aparţin tot anilor studenţiei. Primele sale încercări poetice au fost criticate cu asprime de Andrei Mureșanu, care, într-un articol din „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1844), i-a reproșat licenţe și stângăcii prozodice. Analiza severă a provocat replica bătăioasă a lui **B.** *(Critică în reflexiile asupra poeziei noastre)*, apărută în aceeași revistă, și din nou o punere la punct iritată din partea celui care era, de pe acum, un poet consacrat. Dacă apărarea valorii versurilor criticate era zadarnică, în schimb principiile

în numele cărora polemizează publicistul prezintă interes prin încercarea de a aduce în discuţie un punct de vedere înnoitor, de rezonanţă romantică, în aprecierea poeziei. Confruntarea dintre **B.** și Andrei Mureșanu este una din primele polemici literare din presa românească din Transilvania și dovedește creșterea interesului pentru problemele meșteșugului poetic, atestând și pătrunderea unor tendinţe estetice noi în judecarea poeziei.

SCRIERI: *Cauza limbelor și naţionalităţilor în Austria*, Viena, 1860; *Corespondenţa lui Vincenţiu Babeș*, vol. I, îngr. și introd. Mihail P. Dan și George Cipăianu, pref. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1976, vol. II, îngr. și introd. George Cipăianu și Ana Maria Cipăianu, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *293*; Iorga, *Oameni*, I, *250–251*, II, *422–423*; Ilie Gropșianu, *Vincenţiu Babeș*, Timișoara, 1938; Vicenţiu Bugariu, *Figuri bănăţene*, Timișoara, 1942, *75–89*; Mihai Zamfir, *O polemică despre versificaţie la 1844*, AUB, științe sociale – filologie, t. XII, 1963; Octavian Metea, *Publicistica lui Vincenţiu Babeș*, O, 1970, 11; *Dicţ. lit. 1900*, *68*; George Cipăianu, *Vincenţiu Babeș (1821–1907)*, Timișoara, 1980; Radu Ardelean, *Vincenţiu Babeș (1821–1907)*, în *Viaţa academică din Banat (1866–2006)*, îngr. Ion Păun Otiman, Aurel Turcuș, Horia Ciocârlie și Sebastian Muntean, Timișoara, 2006, *47–60*. ***L.V.***

BABEŢI, Adriana (12.XI.1949, Oradea), eseistă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei Simlovici (n. Jude), educatoare, și a lui Alexandru Simlovici. Urmează școala generală, liceul și secţia română–franceză a Facultăţii de Filologie (1967–1972) la Timișoara. În anul absolvirii devine redactor la revista timișoreană „Orizont”, apoi din 1989 secretar general de redacţie. În anii ’70 a activat și într-un cerc de poetică de la Universitatea timișoreană, patronat de Livius Ciocârlie, Ilie Gyurcsik și Crișu Dascălu. Din 1990 predă literatura comparată la Universitatea de Vest din Timișoara, devenind profesor titular în 2004. Din 1996 este doctor în litere cu o teză despre Dimitrie Cantemir. Împreună cu Cornel Ungureanu a coordonat, începând din 1997, Centrul de Studii Comparate Central-Europene A Treia Europă, axat pe afirmarea identităţii regionale a spaţiului posthabsburgic și activ editorial până la jumătatea anilor 2000. A debutat cu proză în „Amfiteatru” (1969) și editorial cu *Femeia în roșu* (1990; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman scris în colaborare cu Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș. Mai colaborează la „Secolul 20”, „Viaţa românească”, „România literară”, „Contrapunct”, „Echinox”, „Familia”, „Dialog”, „Agora”, „Cuvântul”, „Meridian”, „Observator cultural”, „Suplimentul de cultură” ș.a. A publicat până în 1975 (când s-a căsătorit cu criticul de artă Coriolan Babeţi) sub numele Adriana Simlovici și Adriana Brădeanu sau cu pseudonimul Iosana Pantea. A fost profesor invitat la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (2002) și la Universitatea Paris IV–Sorbonne (2006). În anii ’80 a îngrijit și tradus, împreună cu Delia Șepeţean Vasiliu, două antologii: *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel”. 1960–1971* (1981) și Roland Barthes, *Romanul scriiturii* (1987).

Contribuţia avută de **B.** la *Femeia în roșu* este complementară celei a lui Mircea Mihăieș sau a lui Mircea Nedelciu. După toate datele, vin de la **B.** o bună parte a „filosofiei” cărţii – o filosofie a frontierei bănăţene, a celei americane, între epoci și genuri, identitară în sens larg – și registrul ei antropologic, dialectal, specific local. Nu mai puţin reconstituirea istorică, documentară și, așa-zicând, de atmosferă a periferiei Europei Centrale sau parte din profilul Anei Sage-Cumpănaș, femeia „în roșu” care l-a divulgat pe iubitul său, gangsterul John Dillinger, FBI-ului în anii marii depresiuni economice. Colaborarea autorilor a funcţionat, oricum, fără discrepanţe valorice în ecuaţia acestui sofisticat (meta)roman detectivistic și „senzaţional”. Având la bază teza de doctorat, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură* (1998; Premiul Uniunii Scriitorilor) vizează abordarea unui autor premodern printr-o grilă metodologică modernă, convocând instrumentele teoriei textului, ale pragmaticii și ale esteticii receptării, în vederea unei sistematizări a modelului cantemirian și a unei reconfigurări a demersului său scriptural. Analize de text laborioase sunt dedicate în special *Istoriei ieroglifice* și *Divanului înţeleptului cu lumea*… „Bătăliile” desemnate trimit, deopotrivă, la cele pierdute pe câmpul de luptă de prinţul moldovean și la cele interpretative ale exegetei sale postmoderne, care-și mobilizează „strategiile” pentru a prinde un profil ce scapă mereu printre degete. O idee ingenioasă a relecturii, servită de o armură teoretică solidă, este cea a compensaţiei ficţionale, artistice, în faţa eșecurilor politice și militare: deși intenţionalitatea *Istoriei ieroglifice* era una de alegorie polemică și politică, rezultatul indică o „revanșă” estetică nescontată, în condiţiile în care modelul „literelor frumoase” nu fusese asumat de domnitorul-savant. Următoarea carte, *Dilemele Europei Centrale* (1998, la origine un curs universitar cu titlul *Introducere în geografia literară a Europei Centrale*), reunește trei studii substanţiale

consacrate crizelor de identitate ce definesc fizionomia culturală a acestui spaţiu, precum și relaţiei dintre istorie și subiectivitatea unor mari scriitori central-europeni din secolul al XX-lea. Eteroclitul *Arahne și pânza* (2002) este un autoportret intelectual din fărâme, într-o regie ludică. Și, totodată, un volum de răspântie, reunind eseuri despre mai vechi sau mai noi preocupări: Roland Barthes, dandysm, Marcel Proust și Gilles Deleuze, scriitori autohtoni (Petru Creţia) și, mai ales, ai „Kakaniei" musiliene (în secţiunea „K", unde sunt comentaţi, între alţii, Franz Kafka, Danilo Kiš sau György Konrád), glose despre corporalitate și textualitatea speculară etc. Dezvoltat pornind de la un studiu-prefaţă la antologia *Dandysmul* din textele lui Barbey d'Aurevilly (1995), *Dandysmul. O istorie* (2004; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Asociaţiei Române de Literatură Generală și Comparată) este, în felul său, o lucrare de pionierat în bibliografia românească și o carte în care narativizarea neconvenţională, jucată într-o manieră postmodernă, se aliază cu competenţa culturală a comparatistului. Incursiunile în istoria și preistoria dandysmului european sunt dublate de un inventar tipologic de tip puzzle, cu înrudirile și delimitările aferente (muscadinii, snobii, gentilomii, dandy-ul artist, boemii, avangardiștii, supravieţuitorii retro etc.). De o atenţie specială beneficiază manifestările caracteristice „identităţii în criză" a unui dandy (narcisism, indeterminare sexuală ș.a.). Nu lipsesc capitolele dedicate manifestărilor românești ale culturii de acest tip (Al. Macedonski, Mișu Văcărescu-Claymoor, Mateiu I. Caragiale, Radu Albala, Alex. Leo Șerban ș.a.), de la tinerii bonjuriști de la 1848 la decadenţii mai vechi sau mai noi. Există, la **B.**, o obsesie „strategică", recurentă în aproape toate cărţile sale și transferată în plan artistic sau interpretativ: de la strategia militară la cea detectivistică și „arahneică", de la strategiile seducţiei estetice la cele ale seducţiei culinare. Alcătuit din secvenţele unui foileton – *Ars coquinaria* – publicat în săptămânalul ieșean „Suplimentul de cultură", *Ultimul sufleu la Paris. 69 de reţete culinare* (2006) mixează proza confesivă cu eseul, experienţa personală cu rafinamentele unei întregi istorii culturale a bucătăriei, sub forma unui insolit jurnal gastronomic. Întoarcerea la proza propriu-zisă are loc cu volumul de „ego-grafii" *Prozac.101 pastile pentru bucurie* (2009). Cele 101 de secvenţe componente au apărut într-un foileton cu titlu fals telenovelistic (*Secretul Adrianei*) tot în „Suplimentul de cultură", dar și în „Secolul 20" sau în „Dilemateca" ori în câteva volume colective cu caracter confesiv (*Cartea cu bunici*, *Cum era? Cam așa…*, *Tovarășe de drum*). De o simplitate elaborată, cartea se alcătuiește ca *work in progress* și autoportret caleidoscopic al autoarei, surprinsă la toate vârstele și în cele mai variate ipostaze „banale", cotidiene din comunism și postcomunism.

SCRIERI: *Femeia în roșu* (în colaborare cu Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș), București, 1990; *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură*, Timișoara, 1998; *Dilemele Europei Centrale*, Timișoara, 1998; *Arahne și pânza*, Timișoara, 2002; *Dandysmul. O istorie*, Iași, 2004; *Ultimul sufleu la Paris. 69 de rețete culinare*, Iași, 2006; *Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, Iași, 2009. **Traduceri:** *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel". 1960–1971*, introd. trad., București, 1980 (în colaborare cu Delia Șepeţean Vasiliu); Roland Barthes. *Romanul scriiturii*, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Delia Șepeţean Vasiliu); Barbey d`Aurevilly, *Dandysmul*, introd. trad., Iași, 1995; Adam Michnick, *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, introd. Vladimir Tismăneanu, Iași, 1997 (în colaborare cu Mircea Mihăieș).

Repere bibliografice: Livius Ciocârlie, *Antologia „Tel Quel" sau Despre trecutul apropiat*, O, 1981; Nicolae Manolescu, *Fragmente dintr-un discurs critic*, CRC, 1987, 48; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un roman popular rafinat*, CNP, 1991, 4; Ion Bogdan Lefter, *Frumoasa fără corp*, CNP, 1991, 4; Cornel Ungureanu, [*Adriana Babeţi*] O, 1991, 5, 1996, 4, 1998, 7; Virgil Nemoianu, *The Real Romanian Revolution. „Femeia în roșu"* (*„The Woman in Red"*), „The World & Review" (Washington), 1991, august; Gabriela Omăt, *A căzut, a căzut Babilonul cel Mare*, VR, 1992, 6–7; Dan C. Mihăilescu, *Călătorie cu biblioplanul*, LAI, 1996, 4; Vasile Popovici, *Această exaltare a culturii*, O, 1998, 11; Luca Piţu, *La cafeneaua hermeneutică*, București, 1998, *242–243*; Monica Spiridon, *Modelul Cantemir*, RL, 1999, 1; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *444–456*; Ruja, *Parte*, II, *291–294*; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; *Dicţ. analitic*, II, 63–65; Laura Marin, *Mic tratat de dandylogie*, OC, 2005, 290; *Dicţ. Banat*, *63–66*; Smaranda Vultur, *Cronici amânate*, „22", 2006, 6; Bianca Burţa-Cernat, *Arahne, firul Ariadnei și pânza textului*, OC, 2009, 490. ***P. C.***

BABOI, Stelian (29.VIII.1937, Mânzaţi, j. Vaslui – 1.VI.2004, Iași), prozator, eseist. Este fiul Adelei și al lui Mache Baboi. Urmează liceul la Brașov (1953–1956), apoi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Iași (1957–1962), unde în 1986 își prezintă teza de doctorat *Trăsăturile morale ale poporului român.* Este profesor la Liceul Electromotor din Timișoara, metodist la Casa Tineretului din Iași, redactor la „Flacăra Iașului", profesor la Liceul „D. Mangeron" din Iași, lector la

Institutul Agronomic şi conferenţiar la Universitatea „M. Eminescu" şi la Universitatea „M. Kogălniceanu" din Iaşi. Debutează în 1956 la „Iaşul literar". Mai colaborează la „Tribuna", „Cronica", „Ateneu", „Luceafărul", „Viaţa studenţească", „Convorbiri literare" ş.a. Primul volum, *În bătaia soarelui*, îi apare în 1967, pentru ca abia după zece ani să iasă de sub tipar cea de-a doua carte de proză scurtă, *Prima iubire*. O perioadă lungă de timp scrie fără să reuşească să publice. După 1989 îi apar pe rând *Convorbire târzie* (1991), romanele *Priveghiul profeţilor* (2001), *Iubirea pe pământ* (2002) şi *Reculegere în amurg* (2004), culegerile de eseuri *Cutremurătoarele adevăruri despre om şi lume* (2001), *Spiritualitatea morală a poporului român* (2002), *O nouă filosofie despre om* (2004). A fost distins cu Premiul revistei „Convorbiri literare" (2001) şi cu Premiul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor (2003).

Primele două volume ale lui **B.** proiectează o lume aflată la intersecţia dintre naturalism şi oniric. Cadrul povestirilor este de multe ori unul specific epocii „socialiste", cu fabrici şi uzine, cu muncitori ce-şi duc viaţa de zi cu zi în conformitate cu normele impuse. Nu se poate vorbi numai despre o radiografiere a unor aspecte din realitate, deoarece descripţia, contemplaţia faptelor stimulează interioritatea personajelor, transformată într-un organ de percepţie şi decantare. Felul de a scrie al autorului se modifică odată cu romanul *Priveghiul profeţilor*. Oniricul funcţionează aici ca un criteriu de ordonare a unei materii narative ce pare să scape de sub control. Organizarea faptelor este poetică, lipsind o construcţie la vedere, care să uşureze lectura. **B.** încearcă să ofere o cheie a propriei scriituri făcând apel la numeroase teorii din lumea ştiinţelor moderne. Demonstrează, de pildă, că toţi indivizii sunt reductibili la unul singur. Din acest motiv, personajele din roman se numesc fie Ion, fie Ioana şi nu se disting unele de altele decât prin câte o nuanţă. Nu lipseşte nici substratul religios, care imprimă naraţiunii o tonalitate ceremonioasă, maximală. În acest „roman baroc" (Liviu Leonte) pot fi desluşite gesturi arhetipale menite să scoată în relief substanţa din care se ivesc şi sfârşesc toate. Romanele se nasc totuşi, parcă cel mai adesea, dintr-un fel de delir verbal, controlat doar de minime elemente de construcţie ce se întrezăresc în subsidiar. *Spiritualitatea morală a poporului român*, subintitulată *Cartea de căpătâi a românului credincios*, este un eseu ce îşi propune să pună în lumină felul românesc de a fi, de a gândi şi de a lupta „împotriva vicisitudinilor vremurilor, duşmanilor şi cotropitorilor întru păstrarea şi manifestarea plenară a fiinţei naţionale", cum formulează, cu o vizibilă emfază de diletant, autorul. Acelaşi orgoliu al cărţii „care va schimba lumea din temelie" domină periplul prin istorie şi prezent, realitate şi ocultism, logică şi iraţionalitate din paginile intitulate, din nou hazardat, *O nouă filosofie despre om*. Lucrarea are un caracter filosofico-etnografic şi încearcă să reflecteze, printre altele, asupra unor categorii precum bine–frumos, rău–urât în concepţia populară, să identifice sensul vieţii şi al morţii la români. **B.** este şi autorul unei drame în două părţi, *Visul*, jucată în 1969 pe scena Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" din Iaşi.

SCRIERI: *În bătaia soarelui*, Iaşi, 1967; *Prima iubire*, Iaşi, 1977; *Convorbire târzie*, Iaşi, 1991; *Priveghiul profeţilor*, Iaşi, 2001; *Cutremurătoarele adevăruri despre om şi lume*, Iaşi, 2001; *Iubirea pe pământ*, Iaşi, 2002; *Spiritualitatea morală a poporului român. Cartea de căpătâi a românului credincios*, Iaşi, 2002; *Reculegere în amurg*, Iaşi, 2004; *O nouă filosofie despre om*, pref. Constantin Huşanu, Iaşi, 2004.

Repere bibliografice: Virgil Cuţitaru, *Spaţii*, Iaşi, 1981, *249–251*; Daniel Corbu, *Un poem biblic postmodern*, CL, 2001, 5; Liviu Leonte, *Un roman baroc*, CL, 2001, 5; Petru Ursache, *Legea morală*, CL, 2003, 5; Daniel Dragomirescu, *Coordonate ale prozei româneşti*, Iaşi, 2003, *46–49*; Al. Husar, *Cartea de căpătâi*, DL, 2004, 56. *Ş.A.*

BABU, Ovidia (30.IX.1932, Silistra), poetă, istoric literar. Este fiica Angelei (n. Cicani) şi a lui Nicolae Babu, inspector la Banca Naţională a României, scriitor în dialect aromân. Urmează liceul la Giurgiu şi la Bucureşti şi Facultatea de Filologie din cadrul Universităţii bucureştene (1951–1955). Aici este repartizată la Catedra de istoria literaturii române, unde a funcţionat ca asistent universitar până în 1978, când s-a pensionat medical. În acelaşi an a obţinut titlul de doctor în filologie, în urma susţinerii tezei *Dacii în conştiinţa romanticilor noştri*. A debutat în 1957 cu articolul *Despre elementul folcloric în poezia lui Tudor Arghezi*, publicat în „Caiete critice", iar prima poezie i-a apărut în 1967 în „Luceafărul". Debutează editorial în 1971 cu volumul *Poeme*, care va fi urmat de alte câteva cărţi de poezie. A mai colaborat la „Almanahul literar" al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, „Analele Universităţii Bucureşti", „Gazeta literară", „România literară" ş.a.

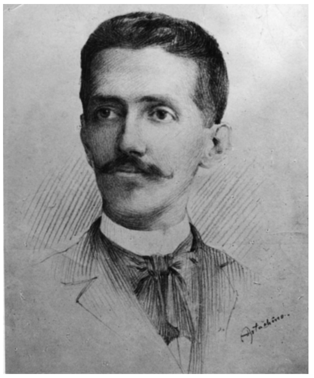
Lirica este la **B.** de sorginte cerebrală. Aluziile livreşti – nu puţine – se încadrează firesc în fluxul discursului poetic, înfiorat de o acută senzaţie de nelinişte. Trăindu-şi cu luciditate destinul, ca pe un dat ce nu poate fi nicicum deturnat, poeta, ca o altă Ană a lui Manole (simbol ce revine, de altfel, obsesiv

în lirica sa), se lasă zidită de viaţă, de sentimente, de cuvinte, fără zbateri, fără regrete, ci doar cu o vagă nostalgie după ceea ce ar fi putut să fie. Așezându-și versul „între stăpânire de sine și impuls”, ea alege „stilul laconic, «de cactus»” (Grete Tartler). Ca istoric literar, în *Dacii în conștiința romanticilor noștri* (1979) autoarea reușește nu doar un excelent expozeu al evoluţiei ideii de dacism (de la primii cronicari, trecând prin Școala Ardeleană, până la M. Eminescu), ci și o incitantă analiză a scrierilor câtorva romantici preocupaţi de temă, fie în calitate de ideologi: Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Cezar Bolliac, B.P. Hasdeu, fie de artiști, prelucrători ai motivului: Gh. Asachi, Constantin Stamati, Al. Pelimon, Romulus Scriban, Frédéric Damé, Dimitrie Bolintineanu și, evident, Eminescu, căruia îi este acordată o treime din spaţiul cărţii.

SCRIERI: *Poeme*, București, 1971; *Dacii în conștiinţa romanticilor noștri*, București, 1979; *Fără chip*, București, 1980; *Îmblânzirea miracolului*, București, 1983; *Stup împietrit*, București, 1999; *Ajunul tăcerii*, București, 2001; *Poeme urgente*, București, 2005; *Un fel de patimi*, București, 2007.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *„Poeme”*, RL, 1971, 15; Mihai Coman, *Istoria unei idei…*, LCF, 1979, 15; D. Păcurariu, *„Dacii în conștiința romanticilor noștri”*, CRC, 1979, 34; G. Lange Kowal, *„Die Daker im Bewußtsein unserer Romantiker”. Entwurf zu einer Geschichte des dakischen Substrats*, „Beiträge zur Südosteuropa-Forschungen” (München), 1981; Marina Spalas, *Salvarea prin cuvinte*, LCF, 2000, 14; Simion Bărbulescu, *Gusturi și scrieri*, LCF, 2000, 30; Grete Tartler, *Laconicul cactus*, RL, 2007, 42.

D. Gr.

BACALBAȘA, Anton (21.II.1865, Brăila – 1.X.1899, București), prozator, gazetar.

Tatăl lui se numise Costache Telescu, dar, înfiat de un unchi staroste de băcani sau bacalbașă, i se schimbase numele. Căsătorit cu Aneta Bobescu, avusese mai mulţi copii, dintre care, în afară de **B.**, vor ajunge oameni de condei Ion (Iancu) C. Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa. Dat afară de la gimnaziu, **B.** se înrolează în armată; aici se îmbolnăvește de tuberculoza care avea să îl răpună. Șocat de brutalitatea și absurdul vieţii de cazarmă, părăsește armata și, cu temperamentul său entuziast, de agitator, se avântă în rândurile mișcării socialiste. Dobândind prestigiu, va fi cooptat în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, de unde însă demisionează în 1894. Intrat în Partidul Conservator, se vede ales deputat de Ilfov în colegiul al doilea (1899). A mai fost cenzor la Societatea Presei (1894) și secretar în Ministerul Cultelor și Instrucţiunii Publice. A scris enorm, aproape două mii de articole, schiţe și pamflete. E prezent în „Literatorul”, unde a și debutat, „Emanciparea”, „Contemporanul”, „Epoca”, „Gazeta muncitorului”, unde era redactor, „Dezrobirea”, unde figurează în comitetul de redacţie, „Democraţia socială”, unde asigură funcţia de prim-redactor, „Lumea nouă”, „Adevărul” ș.a. Împreună cu I.L. Caragiale, întemeiază revista umoristică și literară „Moftul român” (1893). Din 1893 până în 1895 e prim-redactor la „Adevărul literar”. În 1895 scoate „Moș Teacă”, subintitulat „jurnal ţivil și cazon”, rămânând la conducere, cu o întrerupere în 1897–1898, până în anul când s-a stins. Cu o fantezie neastâmpărată, și-a născocit o sumedenie de pseudonime, care de care mai năstrușnice (de pildă, Kinderfus, Calyope Fourreau, Abayados de Calatrava y Rigolo Năbădayos).

Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, **B.** era, în campaniile pe care le susţinea, un gazetar de temut. Scria cu patimă, cu exaltări de vizionar, știind să fie dur, șfichiuitor, vindicativ. Virulenţa lui pamfletară – prevestindu-l pe N.D. Cocea – nu cruţă deloc instituţiile timpului. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră, un spectacol de bâlci, penibil și caraghios. Verva satirică a polemistului se proiectează în creionări acide, vizând diverse specimene din viaţa politică ori din presă. După modelul lui Caracudi al lui I.L. Caragiale, **B.** conturează tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. Părerile lui asupra artei preiau idei ale lui C. Dobrogeanu-Gherea (funcţia socială a artei, impactul mediului social asupra procesului de creaţie ș.a.m.d.). Exponent al școlii critice a „Contemporanului”, pledând pentru arta cu tendinţă, nu acceptă în nici un chip estetica junimistă. Cu o consecvenţă subminată uneori de o impetuoasă incomprehensiune, lansează atac după atac împotriva literaturii decadente, a formalismului,

a pesimismului. În argumentările pe care le dezvoltă, comentariului sociologic i se asociază, totuşi, din când în când, criteriul estetic. Cu excese și confuzii, **B.** poate fi socotit printre precursorii orientării marxiste în estetica românească. Fără interes sunt încercările de critică literară. Și în literatură **B.** rămâne, în fond, același publicist. A scris schiţe, nuvele, un început de „roman cazon". Poeziile de factură intimistă sunt naive, versificatorul simţindu-se mai în largul său în rostirea umoristică. Accentele sentimentale, romantice (în lirica erotică e un eminescianizant) lasă locul treptat pornirilor de sarcasm și vehemenţă. Cele câteva traduceri – din Guy de Maupassant, I.S. Turgheniev, Théodore Ghèze, Jókai Mór, Hector France, E.I. Bedinghaus – sunt tipărite în „Democraţia socială" și în „Adevărul". O încercare dramatică, *Virtute militară*, ancorează în tematica predilectă a autorului, angrenat în campania antimilitaristă din epocă. Spiritual, caustic, cu un gust pronunţat pentru caricatură, **B.** este un Daumier al prozei satirice românești. *Moș Teacă* (1893) e o șarjă enormă a mentalităţii de tip cazon. Inspirându-se din creaţia lui Charles Leroy, *Le Colonel Ramollot*, scriitorul a fost acuzat că ar fi comis un plagiat. Moș Teacă apare însă ca un personaj de cea mai autohtonă provenienţă, ieșit dintr-o cazarmă românească. Pe cât de grotesc, pe atât de absurd, ridicol prin ignoranţă, îngâmfare, automatisme, de o agresivitate tâmpă și grosolană, personajul și-a câștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Într-o manieră melodramatică sunt scrise schiţele din volumul *Din viaţa militară* (1895), unde se dezvăluie atrocităţile vieţii de cazarmă. Gazetar prolific și scăpărător, **B.** nu a avut nici răgazul, nici răbdarea de a elabora o operă la care talentul său l-ar fi îndreptăţit.

SCRIERI: *Moș Teacă*, București, 1893; *Arta pentru artă*, București, 1894; *Din viaţa militară,* București, 1895; *Pardon!* (în colaborare cu Constantin C. Bacalbașa și Ion C. Bacalbașa), București, 1899; *Scrieri alese,* I–II, îngr. și introd. Virgiliu Ene, București, 1965; *Moș Teacă și alte scrieri alese*, București, 2006.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *498–499*, *Ist. lit.* (1982), *564–565*; Barbu Lăzăreanu, *Anton Bacalbașa*, București, 1948; *Ist. lit.*, III, *581–583*; Straje, *Dicţ. pseud.*, *40–42*; Virgiliu Ene, *Anton Bacalbașa*, București, 1975; *Dicţ. lit. 1900*, *68–70*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *136–137.* ***F. F.***

BACALBAȘA, Constantin C. (21.VIII.1856, București – 5.II.1935, București), ziarist, memorialist. Provine dintr-o familie stabilită la Brăila, unde tatăl său, Costache Telescu, originar, se pare, din Oltenia, a fost mulţi ani poliţist și apoi șef al poliţiei locale. Căsătorit cu Aneta (n. Bobescu), acesta va avea mai mulţi copii, dintre care s-au mai ilustrat în lumea literelor Ion (Iancu) C. Bacalbașa și Anton Bacalbașa. **B.** urmează la Brăila cursurile școlii elementare și pe cele ale gimnaziului. În vara anului 1871 vine la București pentru a-și continua studiile la Liceul „Sf. Sava". În 1876, după ce obţine bacalaureatul, se înscrie la Facultatea de Drept din București (unde va fi coleg, printre alţii, cu Duiliu Zamfirescu), pe care însă nu o va absolvi. Este atras de lumea presei și, totodată, de mișcarea social-democrată, în curs de înfiripare la noi, cu un mai larg ecou în medii școlare și universitare. Participă la activitatea primelor cercuri socialiste românești; în 1880 C. Dobrogeanu-Gherea îl însărcinează cu secretariatul revistei „România viitoare", din care ar fi apărut un singur număr, în decembrie același an. Adevăratul debut ziaristic și-l face însă la „Telegraful" lui I.C. Fundescu, cotidian liberal de bună ţinută publicistică, în septembrie 1881, când inaugurează aici o rubrică săptămânală, „Cronica", semnată cu pseudonimul Bacon. A desfășurat, în continuare, fără întrerupere, vreme de cincizeci și patru de ani (un adevărat record în ziaristica românească), o foarte rodnică activitate gazetărească, concretizată în mii de articole publicate, succesiv, în presa social-democrată, radicală, conservatoare sau în marile cotidiene populare, afirmându-se astfel ca unul dintre bunii condeieri din prima generaţie de ziariști profesioniști de la noi, animat fiind de idei sincer democratice și cumpănit patriotice. Se cuvine a fi reţinută îndeosebi activitatea sa la cotidianul „Drepturile omului", apărut în februarie 1885, la „Epoca" lui Nicolae Filipescu, lansată tot în 1885 (unde semnează „Cronica glumeaţă" cu pseudonimul, reluat și în anii următori, Radu Ţandără), la „Lupta" lui G. Panu, mutată de la Iași la București în 1886, unde **B.** își desăvârșește formaţia gazetărească, ajungând redactor-șef, apoi director și, în sfârșit, la „Adevărul", unde Constantin Mille îl cheamă la începutul anului 1895, oferindu-i postul de prim-redactor și pe acela de coordonator, pentru puţină vreme, din ianuarie până în mai 1897, al suplimentului literar „Adevărul ilustrat". După 1900, părăsind „Adevărul", se va dedica activităţii în presa conservatoare, căpătând încrederea unor fruntași ai partidului, care îi susţin candidatura pentru a fi ales deputat de Ilfov în două legislaturi (1911 și 1912). În acești ani va înfiinţa, cu sprijinul lui P. P. Carp, în mai 1900,

cotidianul „Patriotul" (la care va fi, o vreme, redactor-șef), trecând apoi, după 1907, la foile centrale ale Partidului Conservator, „Epoca" și „Conservatorul" (la cea de-a doua ajunge și prim-redactor prin 1912); în noiembrie 1914 devine, pentru puţină vreme, director al noului oficios conservator „Steagul", de orientare marghilomanistă, unde va susţine, contrar liniei oficiale a gazetei, necesitatea realizării unităţii naţionale românești printr-o politică energică, în condiţiile favorabile oferite de prima conflagraţie mondială. După război înfiinţează, în decembrie 1918, cotidianul de dimineaţă „Românimea"; trece din nou la „Adevărul", reapărut în 1919, și apoi, începând din 1925, la „Universul", celălalt cotidian de mare tiraj al vremii. Ca o recunoaștere a meritelor sale de ziarist profesionist, cu o activitate impresionantă, este ales în 1919 președinte al Sindicatului Ziariștilor din București, calitate în care deschide în 1922 întâiul congres al asociaţiilor de jurnaliști din România și prezintă un semnificativ raport asupra libertăţii presei. În 1935 era din nou deputat de Ilfov, ales pe lista liberală (fusese și președinte de vârstă al Adunării Deputaţilor) și unul dintre cei mai preţuiţi colaboratori ai cotidianului „Universul", a cărui linie agresiv-naţionalistă nu o susţinea totuși, optând pentru o atitudine moderată.

B. s-a manifestat în literatură – cu totul sporadic – de foarte tânăr; a debutat în „Femeia română", revista Mariei Flechtenmacher, în octombrie 1878, cu poezii sentimental-declamatoare, lipsite de har, în stilul dulceag-lăcrimos al epocii. Ceva mai inspirat s-a dovedit a fi în publicistica umoristică, revista antibrătienistă „Ghiţă Berbecu" (1887–1889), la care a scris, nefiind lipsită de haz. I s-a jucat, la Teatrul Naţional din București, la începutul anului 1889, „comedia originală în trei acte" *Petecul lui Berechet*. Dar **B.** rămâne în istoria literaturii („de frontieră") românești prin captivantele sale amintiri grupate sub titlul *Bucureștii de altădată*, apărute în patru volume între 1927 și 1933, însă publicate mai întâi în foiletonul de sâmbătă al ziarului „Adevărul", începând din noiembrie 1921 și continuate din martie 1926 în „Universul". Ele fuseseră precedate de altă serie de amintiri, fără relevanţă, referitoare la viaţa cotidiană din Bucureștii anilor de război, *Capitala sub ocupaţia dușmanului. 1916–1918* (1921), inserate iniţial tot în foileton, în cotidianul „Românimea", sub titlul *Jurnalul meu sub ocupaţie* (semnate cu pseudonimul Radu Ţandără). Bazându-se pe o foarte bună memorie, reîmprospătată și prin foiletarea atentă a colecţiilor unor ziare din epocă („Românul", „Trompeta Carpaţilor", „L'Indépendance roumaine", „Adevărul" ș.a.), *Bucureștii de altădată* se constituie, pentru perioada 1871–1914, la care se referă în episoade dispuse cronologic, într-o cronică fremătând de viaţă, colorată și densă, a unui oraș aflat în plin proces de trecere de la starea patriarhală, percepută duios, nostalgic, dar fără regrete, la aceea a unei capitale europene moderne. Începându-și naraţiunea cu o descriere detaliată a vechiului București, așa cum l-a cunoscut la sosirea sa aici, **B.** înregistrează principalele evenimente social-politice care au marcat perioada: guvernarea liberală din 1876–1888, în răstimpul căreia s-au pus bazele unor instituţii necesare modernizării ţării, proclamarea independenţei și Războiul pentru Independenţă din 1877–1878, proclamarea regatului în 1881, viaţa parlamentară, cu luminile și umbrele ei, alternanţa la putere a liberalilor și conservatorilor, care a asigurat, până la Primul Război Mondial, stabilitatea și eficienţa regimului politic din România, interesul crescând, către 1900, pentru soarta românilor aflaţi în afara hotarelor ţării etc. Sunt amintite, totodată, principalele acţiuni edilitare care au schimbat în puţini ani aspectul orașului, îndeosebi în „zona centrală" (rectificarea Dâmboviţei, marile bulevarde, instalarea telefonului ș.a.), precum și principalele evenimente cultural-artistice (spectacole și concerte, directoratul lui I.L. Caragiale la Teatrul Naţional, moartea lui M. Eminescu, apariţia unor publicaţii etc.). O atenţie marcată este acordată faptului divers, ceea ce face lectura mai atractivă: *Târgul Moșilor*, *Apele de la Văcărești*, *Petreceri ale vechiului București*, *Contrabandele bucureștene*, *Viaţa studenţească*, *Epoca lui Claymoor*, *Escrocheria cu „apa de aur"*, *Primul și singurul atentat împotriva regelui Carol (1888)*, *Fioroasa crimă din Tabaci*, *Banda Zdrelea și Mărunţelu*, *Rochia-pantalon la București* etc. Savuroasele amintiri ale lui **B.** se încheie cu moartea regelui Carol I, întâmplată în septembrie 1914, moment considerat punctul final pentru „perioada istorică ce poate purta numele «Bucureștii de altădată»". Fără virtuţi literare deosebite, scrise uneori destul de bolovănos, amintirile se impun prin valoarea documentară, adeseori și prin evocarea colorată a unui trecut revolut. Ele și-au câștigat, mai ales cu trecerea vremii, un loc în istoria memorialisticii românești, secondând prestigioase lucrări referitoare la aceeași perioadă din istoria

României. Neconvenţională, inteligent și amuzant pusă în pagină, o carte publicată în 1931, amplificată ulterior, aduce peste o mie reţete de „bucate", de „feluri de mâncări" ce par să solicite mai degrabă talentul unui literat, pe când știinţa de om priceput într-ale bucătăriei este, probabil, o zonă asigurată mai degrabă de o doamnă. Cartea, intitulată iniţial *1001 feluri de mâncări*, apoi *Dictatura gastronomică. 1501 feluri de mâncări*, nu are semnătura lui **B.** decât pentru prefaţa la prima și a doua ediţie, antume. Mai târziu, considerându-se că îi aparţine, volumul a fost reeditat în 2009 sub numele lui.

SCRIERI: *Pardon!* (în colaborare cu Anton Bacalbașa și Ion C. Bacalbașa), București, 1899; *Capitala sub ocupaţia dușmanului. 1916–1918*, Brăila, [1921]; *Raportul asupra libertăţei presei*, [București, 1922]; *Bucureștii de altădată*, I–IV, București, 1927–1933; ed. 2, București, 1935–1936; ed. 3, I–III, îngr. și introd. Aristiţa și Tiberiu Avramescu, București, 1987–2000.

Repere bibliografice: [N. Iorga], *Dări de seamă*, RI, 1928, 1–3; *Encicl. istoriografiei rom.*, *43*; Șerban Cioculescu, *Literatura în „Bucureștii de altădată"*, RL, 1988, 14; Ornea, *Înţelesuri*, *280–285*; Al. Călinescu, *Lecturi în zig-zag*, ATN, 2001, 6; Teodor Vârgolici, *„Bucureștii de altădată"*, ALA, 2001, 595; Tiberiu Avramescu, *Constantin Bacalbașa – o jumătate de veac în slujba presei românești*, „Jurnalism & comunicare", 2003, 3; Bogdan Ulmu, [*Constantin C. Bacalbașa*], DL, 2010, 91, 92. ***T.A.***

BACALBAȘA, Gheorghe (29.III.1944, București), prozator. Este fiul Veronicăi (n. Iarusievici) și al lui Nicolae Bacalbașa, profesor. Între 1961 și 1967 urmează cursurile Facultăţii de Medicină din București. În prezent este medic primar, în specialitatea obstetrică-ginecologie, la Spitalul „Sf. Pantelimon" din București. Funcţionează, în același timp, ca profesor la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila". Doctor în științe medicale din 1994, este membru al Societăţii Medicilor Scriitori și Publiciști.

Fără etape intermediare, **B.** debutează în 1995 cu *Domiciliu obligatoriu*. Acţiunea se petrece în mediul cunoscut scriitorului, într-o clinică de chirurgie. Un profesor impostor, ajuns prin fraudă și compromisuri politice în fruntea instituţiei, dispune discreţionar de soarta subalternilor săi. Spitalul devine, prin extensie, simbol al sistemului totalitar. Observaţiile „clinice" sunt continuate într-o nouă carte, cu un titlu simbolic, *Căprioara de ghips* (2001). Subiectul se desfășoară pe două planuri: pe de o parte, iubirea dintre un tânăr doctor ginecolog și frumoasa Maria, iar, pe de alta, eforturile neamţului Hans, specialist în utilajele de import la un mare combinat siderurgic, care insistă, fără succes, pe la autorităţi să scoată din ţară o fată, macaragistă la fier vechi. Personajele sunt schiţate din câteva tușe, cu incisivitate critică faţă de atmosfera de cazarmă dintr-o secţie de obstetrică-ginecologie a unui spital de provincie. O teamă difuză domină întreaga viaţă cenușie a oamenilor, curgând monoton, sub ameninţarea „uriașei ciuperci de fum", în cadrele trasate de omniprezenta Securitate.

SCRIERI: *Domiciliu obligatoriu*, Galaţi, 1995; *Căprioara de ghips*, Galaţi, 2001.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *„Domiciliu obligatoriu"*, L, 1995, 33–34; Alex. Ștefănescu, *Culisele vieţii de medic*, RL, 1995, 34; Dan C. Mihăilescu, *„Domiciliu obligatoriu"*, LAI, 1995, 34; Constantin Dram, *Puterea imposturii, impostura puterii*, CL, 1996, 6. ***S.I.***

BACALBAȘA, Ion (Iancu) C. (24.VII.1863, Brăila – 10.VI.1918, București), ziarist, cronicar dramatic, dramaturg. Este fiul Anetei (n. Bobescu) și al lui Costache Telescu, poliţist, șef al poliţiei brăilene, dar și gazetar. După studii liceale făcute la Brăila și București, a urmat cursurile Facultăţii bucureștene de Litere. În anul 1886 a început activitatea jurnalistică la gazeta „Lupta" a lui G. Panu. A colaborat, deseori sub pseudonimele Memphis, Moșu, Tel, la diverse periodice politice și literare dintre 1886 și 1918, printre care „Lupta", „Epoca", „Ziua", „Cronica", „Steagul", „Adevărul", „Revista idealistă", „Minerva", „Înainte". La unele a fost redactor, girant-responsabil, secretar de redacţie sau prim-redactor; împreună cu Al. Bogdan-Piteşti, scoate în 1900–1901 revista de artă „Ileana". Scria mult, cu relativă ușurinţă, urmărindu-și ideile cu pasiune. Director general al teatrelor și director la Teatrul Naţional din București în două rânduri, mai întâi în 1912 și apoi în timpul ocupaţiei germane din 1917, a încercat să reorganizeze prima instituţie dramatică a ţării. A fost președintele Sindicatului Ziariștilor. Anton Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa sunt fraţii săi.

B. a debutat ca dramaturg cu piesa *De focu birului* (1895), jucată sub titlul *Mort fără lumânare*. Cârciumarul Gheorghe îl ucide, cu complicitatea Joiţei, soţia sa, pe chir Dumitru, cămătar. Remușcările sunt puternice și Gheorghe își va recunoaște crima. Atmosfera și situaţiile dramatice sunt asemănătoare cu acelea din *Năpasta*, drama lui I.L. Caragiale. Piesa a avut o frumoasă carieră scenică.

Drama *De la oaste* (1904), jucată mai întâi la Iași în decembrie 1903 și apoi la București în ianuarie 1904, a fost motivul unei campanii de presă. Autorul a vrut să demonstreze că mediul urban corupe sufletul simplu și curat al tinerilor de la ţară, dar demonstraţia este lipsită de cursivitate și adevăr psihologic. Comedia *Moșu* și drama *Fraţii Assan* (scrisă în colaborare cu Mircea C. Demetriade) sunt lipsite de interes. Cronicar dramatic cu o activitate îndelungată, **B.** este mai interesant în această ipostază decât în aceea de dramaturg. Situându-se pe o poziţie cu tradiţie în critica de la noi, el este preocupat de calitatea repertoriului teatral și de situaţia dramaturgiei originale. Există însă în cronici și alte idei demne de a fi semnalate. **B.** cere dramaturgilor texte scrise sub incitaţia evenimentelor contemporane. Totodată, el combate excesul de reprezentaţii cu piese străine, precum și mania localizărilor. Cronicile îmbrățișează spectacolul teatral în ansamblul său; s-a arătat, în egală măsură, preocupat de locul în societate al autorului dramatic profesionist și al actorului de teatru.

SCRIERI: *De focu birului sau Mort fără lumânare*, București, 1895; *Pardon!* (în colaborare cu Anton Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa), București, 1899; *De la oaste*, București, 1904; *Teatrul Naţional din București*, București, 1912.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, IV, *251–255*; Chendi, *Foiletoane*, *122–126*; Anca Costa-Foru, *Ion C. Bacalbașa și teatrul*, SCIA, 1956, 3–4; *Dicţ. lit. 1900, 70–71*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *67–68*; Modola, *Dramaturgia*, *263–264*. ***R.Z.***

BACALOGLU, Elena (19.XII.1878, București – 25.XI.1947, București), prozatoare, publicistă. Împreună cu fraţii ei – Constantin Bacaloglu, reputat medic și profesor universitar, Victor A. Bacaloglu și George Bacaloglu, militari de carieră, cu stăruitoare preocupări literare și gazetărești – **B.** reprezenta a treia generaţie a unei familii ce s-a ilustrat în viaţa publică și în cea culturală. Fratele bunicului, fizicianul Emanoil Bacaloglu, fusese membru al Academiei Române, iar tatăl, Alexandru Bacaloglu, autor al unei schiţe monografice a Liceului „Gh. Lazăr", a fost o vreme ajutor de primar al Capitalei. **B.** își face educaţia într-un pension și mai târziu – probabil, după ce, în 1897, se căsătorește cu Radu D. Rosetti – audiază cursuri de literatură, filosofie și istoria artei la Bruxelles și Paris. Divorţând, se recăsătorește în 1902 cu Ovid Densusianu, de care se desparte curând. Își va crește singură copilul, viitorul scriitor Ovid Densusianu-fiul. O traducere din Carmen Sylva, *Robia Peleșului* (1897, semnată Elena Radu Rosetti), e urmată de un mic studiu, intitulat *Despre simbolism și Maeterlinck* (1903). **B.** dă la iveală versuri, proze scurte și „cozerii literare", iscălite și Elena Densusianu sau Elena Bacaloglu-Densusianu, în „La Roumanie" și „Ţara". Tipărește, de asemenea, romanul *În luptă* (I, 1906), continuat de *Două forţe* (II, 1908). Al treilea volum din serie, *Izbânda noastră,* anunţat, n-a mai apărut. Ulterior **B.** va locui, până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în Italia, unde face propagandă culturii române. În ţară trimite corespondenţe și, mai rar, traduceri (îndeosebi din prozatorul napolitan Salvatore di Giacomo) periodicelor „Ordinea", „Adevărul", „Dimineaţa", „Noua revistă română", „Convorbiri critice", „Universul" ș.a. În 1912 este admisă în Societatea Scriitorilor Români. O parte din articolele și conferinţele ţinute în Italia e adunată în volumele *Preuves d'amour* (1914) și *Per la Grande Rumania* (1915). După război ia parte la congresele mișcării feministe internaţionale și militează pentru colaborarea intelectualilor de pretutindeni. Ambiţionează chiar să creeze o mișcare axată pe ideea realizării „unui imperiu italo–român", mișcare a cărei președinţie e oferită lui Gabriele D'Annunzio și, apoi, lui Benedito Mussolini. Sub titlul *Movimento nazionale fascista italo–rumeno* tipărea, în 1923, un „dosar" al acestei iniţiative, în care includea și poezii. (Câteva dintre ele vor fi selecţionate în antologia *Alba della poesia fascista*.) În România colaborează mai ales la „Cele trei Crișuri", al cărei director era fratele ei, George Bacaloglu. Târziu va publica în „Porunca vremii" o suită de amintiri despre fiica lui Dostoievski.

Convinsă că literatura merge în pas cu timpul, că, în pragul noului secol, idealismul și metafizica își recapată locul, **B.,** care traduce și un poem de Stéphane Mallarmé și în „cozeriile" sale citează strofe întregi din Paul Verlaine și Jules Laforgue, care apreciază și proza lui Anatole France și a lui Paul Bourget, pledează în *Despre simbolism și Maeterlinck* în favoarea curentului nou, ce propunea „emanciparea personalităţii exprimate cât mai sincer" cu ajutorul versului liber și al simbolului. În creaţia dramatică a scriitorului belgian pune în evidenţă poezia misterului, atmosfera de teroare ocultă și complexitatea sufletească a personajelor, iar din *Le Trésor des humbles* reţine ideile despre „forţa" nativă a femeii, care îi inspiră „ideile și acţiunile cele mari", idei așezate la baza militantismului ei feminist. Modelul

ideal al raporturilor dintre cele două sexe **B.** îl vede în relaţia dintre Bianca Milesi și Gh. Asachi, relaţie căreia îi este dedicată una dintre conferinţele ce cunoaște mare succes în Italia. Ideologia aceasta se întrevede și în schiţele, povestirile și însemnările de jurnal, scrise în limba română sau în franceză, dar abia în romanul *În luptă* devine element structurant. Cele două personaje, Dora și Virgil Andrea, sunt, în fapt, prototipuri: femeia ce urmărește să se emancipeze și bărbatul închistat în habitudini milenare, opresor inconștient al partenerei de viaţă. Susţinerea tezei o duce pe autoare spre schematism și șarjă. Pentru estomparea subiectivităţii acestui roman, vădit autobiografic, autoarea încearcă să dea analizei psihologice un aspect „știinţific", înmulţind generalizările pretenţioase și comentariile didactice, care sufocă puţinele intuiţii profunde. Chiar astfel, romanul n-ar fi fost lipsit de interes, însă limba în care este scris abundă în neologisme, dublate adesea de termenii neaoși, precum și în construcţii artificioase. Când **B.** abandonează ambiţiile teoretizării și își notează direct impresiile, precum în cele câteva proze scrise după 1909, în „scrisorile din Italia" ori în amintirile despre fiica lui Dostoievski, stilul ei se limpezește, descoperind o psihe mobilă și subtilă.

SCRIERI: *Despre simbolism și Maeterlinck*, București, 1903; *În luptă*, vol. I, București, 1906, vol. II: *Două forţe*, București, 1908; *Naples et son plus grand poète*, Neapole, 1911; *Bianca Milesi e Giorgio Asachi*, Roma, 1912; *„Preuves d'amour"*, pref. Hélène Vacaresco, București, 1914; *Per la Grande Rumania*, București, 1915; *Movimento nazionale fascista italo–rumeno*, Milano, 1923. **Traduceri:** Carmen Sylva, *Robia Peleșului*, București, 1897.

Repere bibliografice: E. Carcalechi, *„În luptă", jumătate de roman*, „Epoca", 1906, 1903; Șt. Micu [C. Ionescu-Caion], *„În luptă"*, „Românul literar", 1906, 18; P. N. [G. Ibrăileanu], *„În luptă"*, VR, 1906, 4; G. Dumbravă [Ilarie Chendi], *„Două forţe"*, VLT, 1908, 9; M. D. [Mihail Dragomirescu], *„Două forţe"*, CVC, 1908, 2; I. Bianu, *„În luptă"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1908–1909; Cornel, *Figuri*, I, *20*; Leontin Iliescu, *Preuves d'amour*, U, 1914, 94; *Elena Bacaloglu – literată, ziaristă*, „Înfrăţirea" (Cluj), 1921, 334; Predescu, *Encicl.*, *65*; O. Densusianu-fiul, *O mare prietenie literară*, SPM, 1982, 619. ***V. D.***

BACALOGLU, Victor A. (13.XI.1872, București – 16.VII.1945, București), dramaturg, prozator. Este fiul Sofiei și al lui Alexandru Bacaloglu. Sora sa, Elena Bacaloglu, a fost și ea prozatoare, iar fratele, George Bacaloglu, ofiţer, de asemenea, a întemeiat și condus revista orădeană „Cele Trei Crișuri"; un alt frate, Constantin Bacaloglu, a fost medic reputat, profesor la Facultatea de Medicină din Iași. **B.** urmează Gimnaziul „Gh. Lazăr" și Liceul „Matei Basarab" și se înscrie apoi la școala militară. Devenit sublocotenent în 1893, la geniu, va fi făcut și o școală tehnică superioară, căci, pe un manual, *Arpentagiu elementar* (1898), își consemnează și titlul de inginer hotarnic. Participă la Primul Război Mondial, în 1917 fiind avansat colonel, grad cu care se va pensiona. Debutează în 1903, când drama sa *Minorii* este reprezentată la Teatrul Liric, apoi la Teatrul Naţional din București, textul fiind tipărit în 1909. În 1903–1904 i se mai joacă piesele *Mama, Vijelie* și *Jour fixe*, iar în 1911, la Brăila, *Iubire de mamă* și *Același cântec*. În manuscris s-a păstrat drama *Dezordine*, cu o variantă intitulată *Vârtejul*. Preocupat de educaţia subordonaţilor săi, **B.** publică în 1906 volumul *Teatru ostășesc și sătesc*. Mai târziu colaborează cu articole, note și impresii, schiţe și povestiri la „Universul", „Ilustraţiunea naţională" (unde îi apare și piesa într-un act *Ouăle de Paște*), „Dimineaţa", „Adevărul", „Ilustraţiunea", „Gazeta Capitalei", „Cele trei Crișuri" ș.a. O mare parte din aceste scrieri e adunată în volumele *Din virtuţile neamului* (1913), *Sclipiri patriotice* (1914) și *Spre lumină!* (1939). A fost distins cu medaliile Bene Merenti, clasa I și Răsplata Muncii și cu Ordinul Coroana României.

În prima piesă, *Minorii*, **B.** abordează o temă susceptibilă să trezească interesul publicului, personajele centrale, adolescenţii Titu și Margareta, trebuind să ilustreze două tipuri de precoce prăbușire morală. Naivi, slabi de caracter, lipsiţi de o educaţie serioasă, cei doi sunt o pradă ușoară pentru corupătorii ce mișună în jurul lor (un cămătar, o femeie ușoară, un cartofor ori un seducător de profesie). Existau aici suficiente premise pentru un real conflict dramatic, însă autorul a preferat aprofundării lor o descriere detaliată, cu alunecări în naturalism. Facilă este și rezolvarea situaţiei, prin recursul la un *deus ex machina*. La fel de schematice, pe o coardă melodramatică și cu prea vizibile intenţii moralizatoare sunt piesele într-un act *Același cântec* și *Ouăle de Paște*. În *Dezordine*, al cărei conflict este dat de lupta dintre partizanii și adversarii unor căsătorii făcute din interes, se mizează mai mult pe satiră, însă tipul de parvenit – Fronea, „comersant" – e ratat din cauza șarjării. Cele trei volume de proză ale lui **B.** nu sunt omogene, articole diverse învecinându-se cu nuvele destinate să cultive „virtuţile neamului", dar și cu schiţe vesele, cu tablete lirice și chiar cu

pagini de jurnal intim. Doar în *Spre lumină!* materialul, numai în parte inedit, este grupat în două compartimente, *Nuvele* și *Sociale*, la care se adaugă piesa „ostășească" ce dă titlul volumului. În naraţiunile „patriotice" – cu greu s-ar putea numi nuvele –, incapacitatea autorului de a persuada prin sugestie determină precipitarea acţiunii către predica „salvatoare". Când textul scapă corsetului tezist, rezultatele sunt mai bune. Așa se întâmplă în schiţele ce zugrăvesc un mediu (*Sindrofie la mahala*, *Reducere pe C.F.R.*, *Generălia lui Pricop*) sau relatează farse jucate superiorilor obtuzi de tineri ofiţeri (*Nepoata căpitanului*, *Însurătoarea lui Pitulice*, *Răzbunarea lui Pitulice*) și în câteva tablete lirice (*Ce-mi pasă*, *Poezia mărei*, *Parfumul*, *Mi-e dor…*, *Am trecut prin cimitir…*, *Ghioceii*), ce atestă o gamă nebănuit de largă de trăiri și chiar eforturi de stilizare.

SCRIERI: *Teatru ostășesc și sătesc*, pref. A. Saegiu, București, 1906; *Minorii*, București, [1909]; *Din virtuţile neamului*, București, 1913; *Sclipiri patriotice*, Focșani, 1914; *Spre lumină!*, pref. D.V. Ţoni, București, [1939].

Repere bibliografice: G. Ranetti, *Cronica teatrală*, U, 1903, 40; E.D.F. [Emil D. Fagure], *„Minorii", piesă în 4 acte*, ADV, 1903, 4863; V. Pârvan, *Scrieri*, îngr. și pref. Al. Zub, București, 1981, *207–208*. ***V. D.***

BACIU, Camil (1926, Galați – 25.IV.2005, Paris), prozator. **B.**, al cărui nume la naștere este Camillo Kaufman, e concitadin și prieten din copilărie cu Iordan Chimet și Gheorghe Ursu, cu care va purta o corespondență editată în Iordan Chimet, *Cartea prietenilor mei* (II, 2006). Urmează Liceul „Vasile Alecsandri" din Galați și Institutul Politehnic din București, secția pompe și ventilatoare. După o perioadă de șapte ani în care activează ca inginer, își câștigă existența din scris, lucrând ca reporter la „Flacăra". Realizează între 1967 și 1969, la Radiodifuziunea Română, emisiunea „La frontiera posibilului". În 1969 emigrează în Franța, la Lyon, unde scoate unicul număr al revistei „Le Chronogoumoscopographie" (1970), și apoi la Paris, unde va lucra la Renault într-un departament de comunicare. Are inițiative în domeniul teatrului: pune bazele teatrului de pantomimă Neutrino la Lyon, funcționând și ca scenarist și actor, ține conferințe în domeniu în Israel și Belgia, scrie piesa *Pledoarie pentru Augustin*, pusă în scenă de Théâtre de l'Atelier din Paris.

Începuturile lui **B.** sunt realist-socialiste. În *Nu departe de castelul prințesei* (1956), cuprinzând notele de călătorie ale unui activist prin România aflată în drumul către socialism, schițele surprind în contraste deloc subtile, literal partinice, diverse ipostaze ale luptei de clasă. Reportajele au apărut inițial în „Flacăra". Mai reușit prin stil, ritm și poveste este romanul pentru copii *Împreună cu nene Iani* (1957), deși nu lipsește nici de aici tema ideologică a transformării și optimizării unui „semete" (Stațiune de Mașini și Tractoare) sub acțiunea forțelor pozitive comuniste, cărora li se raliază eficient câțiva pionieri. Personajul central este un fost marinar greco-român ale cărui povești extraordinare întrețin în inima copilului narator nu atât dorința de evaziune, cât aspirația către valori morale înalte, desigur comuniste. Reconvertit în autor SF, **B.** continuă o vreme să rămână în zona realist-socialistă prin nuvelele *Experiența „Colombina"* (I–II, 1960) și *Met…* (I–II, 1964), publicate în fascicule, în colecția „Povestiri științifico-fantastice", și prin volumul *Revolta creierilor* (1962). Prima nuvelă reprezintă un manifest contra armamentului atomic. Un industriaș american pretinde că a descoperit o bombă „curată" și o detonează pe proprietatea lui, provocând contaminarea unei zone întinse, dar și reacțiunea forțelor pozitive din Statele Unite. Lupta de clasă continuă, în același decor american, în *Revolta creierilor*, volum unificat tematic de prezența roboților, utilizați de exploatatori împotriva sindicatelor muncitorești, nu eficient însă, din moment ce inteligențele artificiale iau partea celor oprimați (nu din rațiuni morale, ci „obiective", algoritmul lor științific dictându-le să aleagă „adevărul"). Doar modic superioară este culegerea *Planeta cubică* (1964), cuprinzând miniromanul *Aragua*, rescriere „progresistă" a *Insulei doctorului Moreau* de H.G. Wells, precum și alte istorii robotice. Însă prin *Mașina destinului* (1966), care include trei nuvele întinse, literatura lui **B.** face un salt de calitate. Nu atât prin *Soarele portocaliu*, exemplu de *space opera* excesiv de liric și de melodramatic pe tema singurătății și a morții în Cosmos, și nici prin *Mașina destinului*, poveste polițistă cu aspect variind între cimilitură și farsă despre posibilitatea de a predicta matematic soarta fiecărui individ, ci prin *Ilarion și Hirondelle*, construită prin fuzionarea codurilor realist-satiric, fantastic-oniric și science-fiction. Ca într-o piesă suprarealistă, scene fantastice irump în spațiul banal al unui birou și viceversa, până la confuzia totală a planurilor, pentru ca finalul deschis să păstreze simultan potențele celor trei coduri. Mai apropiat de stilul din *Ilarion și Hirondelle* decât de restul lucrărilor,

romanul *Grădina zeilor* (1968) este capodopera lui **B.** și una dintre cele mai importante scrieri SF și fantastice ale literaturii române. În jurul unui motiv science-fiction clasic – contactul cu o civilizație extraterestră superioară (darmanții nemuritori, reprezentați de contele Désiré de Droitdieu) – pivotează un roman inspirat de suprarealismul lui Marc Chagall. Prezența contelui Droitdieu oferă cărții un ax rațional, chiar didactic, în măsura în care anexează o morală: contele urmărește ideea nietzscheană a prelevării unor supraoameni din masa informă a omenirii, adică un program de inginerie globală care ar duce la transformarea radicală a conceptului de om. Interesul contelui de Droitdieu se oprește, întinzându-se pe mai multe decenii, asupra familiei gălățene David, în care vede, prinse ca în chihlimbar, potențialitățile unor eroi paradigmatici din istoria omenirii (Samson, Leonardo da Vinci ș.a.), ce ar urma să fie descătușate. În cele din urmă, la Marea Expoziție Universală de la Paris, pe care o regizează cu mari abilități de iluzionism, contele este înfruntat și aparent învins de o mulțime în rândurile căreia apare și familia David. Va reapărea însă în chip de baron de Richtegott, conducătorul unui lagăr de exterminare din Polonia în cel de-al Doilea Război Mondial. Acolo ajung patru dintre frații David, care pier – însă doar aparent – într-un crematoriu. Ideea (în descendență, la rigoare, bogomilică) ar fi că lupta dintre partea întunecată, fascistă (dar, citită printre rânduri, și comunistă), întrupată de Droitdieu, și elementul antagonic-luminos al familiei David este eternă. Dar dincolo de această componentă ideologică – rezumată la răstimpuri lozincard –, forța romanului stă în factura sa chagalliană, în zonele de graniță în care realismul cel mai domestic face loc straniului, miraculosului, bizarului, absurdului, poeticului.

SCRIERI: *Nu departe de castelul prințesei*, București, 1956; *Împreună cu nene Iani*, București, 1957; *Experiența „Colombina”*, I–II, București, 1960; *Revolta creierilor*, București, 1962; *Met…*, I–II, București, 1964; *Planeta cubică*, București, 1964; *Mașina destinului*, București, 1966; *Grădina zeilor*, București, 1968; ed. 2, București, 2001; *Assaf et Jonathan dans les Mers du Sud*, Paris, 1978.

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicționar*, I, *86–87*; Cristian Tudor Popescu, *Imperiul oglinzilor strâmbe*, București, 1993, *73*; Mihai Iovănel, *Un roman din ’68*, ALA, 2002, 632; Opriță, *Anticipația*, *130–135*; Iordan Chimet, *Cartea prietenilor mei*, II, pref. Vasile Igna, București, 2006, *passim*; Manolescu, *Enciclopedia*, *58–59*. ***M.I.***

BACIU, Ștefan (29.X.1918, Brașov – 7.I.1993, Honolulu, SUA), poet, eseist, memorialist, traducător.

Este fiul Elisabetei (n. Sager) și al lui Ioan Baciu, profesor de limba germană. Urmează în orașul natal Școala „Andrei Mureșanu”, iar între 1929 și 1937 Liceul „Andrei Șaguna”, unde îi are profesori pe tatăl său, pe Octav Șuluțiu și pe Emil Cioran. A absolvit în 1941 Facultatea de Drept din București. A fost redactor la „Universul literar” (1938–1943), secretar particular al ambasadorului Ion Lugosianu, secretar de redacţie la „Gândirea” (1941–1944); din august 1944 e redactor la „Libertatea”, gazetă condusă de Constantin Titel Petrescu; din 1946 până în 1948 este atașat de presă la Berna. Demisionează, solicită azil politic și în 1949 pleacă la Rio de Janeiro, apoi la Seattle (SUA), unde e profesor de civilizaţie hispano-americană (1962–1964), ca și la Honolulu, unde se stabilește definitiv. Până la plecarea din ţară a fost și redactor la revistele „Start” și „Stilet”, a mai colaborat la „Răboj”, unde debutase în 1933 cu versuri, la „Klingsor”, „Brașovul literar”, „Viaţa literară”, „Abecedar”, „Vremea”, „Pagini literare”, „Familia”, „Gând românesc”, „Pământul”, „Azi”, „Rampa”, „Frize”, „Claviaturi” „Meșterul Manole”, „Cuvântul liber”, „Manifest” ș.a. Ulterior a lucrat ca redactor la „Tribuna da Imprensa” din capitala Braziliei și a publicat câteva mii de articole și cronici în ziare și reviste latino-americane. Împreună cu Faust Brădescu și I.G. Dimitriu înfiinţează în 1951, la Rio de Janeiro, Cercul Cultural „Andrei Mureșanu” și revista „Înșir’te mărgărite”. În 1960 e numit cetăţean de onoare al orașului Rio de Janeiro. Din 1965 până în 1992 a editat la Honolulu, cu mijloace proprii, caietele internaţionale de poezie „Mele”. A fost căsătorit cu scriitoarea Mira Simian.

B. a debutat în volum cu *Poemele poetului tânăr* (1935; Premiul Fundaţiilor Regale, Premiul Societăţii Scriitorilor Români), care se remarcă prin ingenuitate și prin prospeţimea plină de vitalitate a percepţiei. Poetul trăiește miracolul unei existenţe plenare,

cosmicizate prin intermediul scrisului. Transformat în zeu ce colindă, cu „flautul de azur pe umăr” (*Relieful poetului*), printr-un univers armonios, poetul se regăsește și se contopește cu acesta, într-un impuls demiurgic integrator: „Să dormi cu capul pe nadir, cu tălpile-n zenit/ Și-apoi să-ţi scrii poemele ţâșnind din frunte” (*Poemul poetului tânăr*). Lirismul este adesea confesiv, sentimental, uneori retoric. În versurile de dragoste iubita, natura și poemul se identifică în celebrarea continuă a „cultului poemului” (G. Călinescu), astfel încât întregul volum aduce o veritabilă „mistică a poetului și a poeziei” (Pompiliu Constantinescu). *Poeme de dragoste* (1936) consacră dubla și rodnica metamorfoză a poemului în iubită, a iubitei în poem. Ea este „soră, prietenă, iubită”, „toamnelor logodnică”, „cântec”, „poemă lineară, perfectă și-armonioasă” (*Îndoială*). Erotismul ingenuu, adolescentin, uneori cu accente argheziene, capătă dimensiunile sacralităţii; apropierea „ne-carnală”, de multe ori imaginară, se convertește în pasionalitatea creaţiei: „Cu pasul tău de stea și de vioară/ Te-aud trecând prin inimă și vis,/ Te prind atent, te răstignesc pe manuscris,/ Soră de seară și albă căprioară” (*Într-un pahar aș vrea*). Placheta *Micul dor* (1937) cuprinde tot lirică de dragoste, unele arte poetice de o ingenuitate mai jucăușă, mai decorative și mai artificiale. *Drumeţ în anotimpuri* (1939) dezvoltă linia pillatiană a poeziei tradiţionaliste, descriptiv-intimiste, cu influenţe vizibile din Francis Jammes, în timp ce *Căutătorul de comori* (1939) reprezintă sinteza unor formule diverse: de la poezia tradiţionalistă, bucolică, elegiacă ori confesivă, cu înclinaţie spre artificiu din ciclul *Stele căzătoare* și arghezianismul psalmilor din ciclul *Pre Tine te lăudăm* la melodicitatea, simplitatea și puritatea poemelor de dragoste din ciclul *Fata din ierburi*. În câteva rânduri „duritatea viziunii”, „asperităţile” limbajului, pe alocuri frust, violent, cu asociaţii insolite de cuvinte ori schimbări bruște de registru stilistic, „semnul notaţiei proprii”, în opinia lui Pompiliu Constantinescu, apropie lirica lui **B.** de expresionism ori de suprarealism. *Cetatea lui Bucur* (1940) combină elementul anecdotic cu tragicul, ironia cu parodia, retorica și prozodia cântecului de lume cu imagini de factură expresionistă, în încercarea de a surprinde viaţa pestriţă a capitalei bucureștene, o cetate-bâlci pitorească și plină de viaţă. Următoarele cărţi publicate în ţară, inconsistente valoric, nu anunţă evoluţia surprinzătoare a literaturii din exil. *Poemele poetului pribeag* (1963) corespund unei alte vârste poetice, de această dată profund modernistă, și unei experienţe traumatizante: „deşţărarea”, tema centrală, obsedantă a liricii lui **B.**, generează viziuni coșmarești, apocaliptice, în care singurătatea și moartea covârșesc sufletul pribeag: „Aici cresc baobabi. Aici cresc șerpi. / Aici cresc ţipete care se-neacă-n tăcere, […] Aici cresc liane pești sicrie nevăzute/ unghiile când trec peste harpă cad…” (*Coșmar*). Poemele, elegiace sau senzuale, descriu cel mai adesea peisaje exotice (porturi, mări, ţărmuri, orașe), iar România este prezentă ca peisaj interior, ţinut de taină care se suprapune dureros spaţiilor exterioare. Starea de dor este „radiografiată” tulburător, convingând prin simplitate și naturaleţe: „tu vezi un bulgăr de humă/ și-n somn strângi în pumni Ţara Bârsei:/ acesta e dorul” (*Radiografia cuvântului dor*). Sinceritatea patriotismului lui **B.** este dezarmantă în poeziile angajate politic, care-i exprimă încrederea într-o Românie mai presus de negurile istoriei: „Te simt în sânge și-n vise/ te port neîntrerupt/ Românie/ cu â din a/ … Pâine, mânie, osândă, cântec/ totul deodată ești, Românie/ cu â din a./ Așa cum ai fost vei rămâne:/ norul nu schimbă cerul/ și nu te schimbă pe tine/ Romînie/ cu â din i” (*Apa trece*). Volumul *Ukulele* (1967) propune o altă sintaxă poetică, simplificată, o linie melodică inspirată de ritmurile hawaiene, în poeme imagiste, concentrate, unele fals descriptive ori narative, de fapt deghizări ale sentimentului de melancolie, însingurare, neîmplinire, ceea ce îndreptăţește eticheta de „imagist sentimental” pe care Dumitru Micu i-a aplicat-o lui **B.** *Poemele poetului singur* (1980), antologie a versurilor scrise în perioada 1970–1980, cuprinde pagini confesive, autobiografice; universul se transformă într-o lume interioară, profund personală și mai ales românească, probabil leacul poetului „singur” împotriva alienării. Se configurează profilul paradoxal al unui poet pe cât de cosmopolit, pe atât de român (*Autobiografie…*), amestec de Don Quijote și Ulise (*Elegia sexagenarului adolescent*), veșnic călător utopic. Elementul ludic, ironic și autoironic reapare, constituind substanţa în *Îngerul malagambist în insula Oahu* (1979), cu un personaj donquijotesc și alter ego tragicomic al poetului. Memorialistica din *Franctiror cu termen redus* (1968), *Sub Tâmpa în Honolulu* (1973), *Praful de pe tobă* (1980), *Microportrete* (1984) ș.a. dezvăluie același sentimental cu nostalgia originii, evocând cu tandreţe locuri, oameni și istorii trecute, cu o plăcere neistovită a detaliului pitoresc și a pronunţării cuvântului neaoș românesc. Trecutul, învăluit într-o aură mitică, este paradisul pierdut pe care încearcă să-l

recupereze memoria afectivă, cu o sinceritate a mărturiei și un farmec literar irezistibil.

SCRIERI: *Poemele poetului tânăr*, București, 1935; ed. Honolulu, 1985; *Poeme de dragoste*, Oradea, 1936; *Micul dor*, Brașov, 1937; *Drumeț în anotimpuri*, Iași, 1939; *Căutătorul de comori*, București, 1939; *Cetatea lui Bucur*, București, 1940; *Lanterna magică* (în colaborare cu Traian Lalescu), București, 1941; *Neîmpliniri*, București, 1942; ed. 2, Honolulu, 1976; *Muzica sferelor*, București, 1943; *Caiet de vacanță*, Râmnicu Vâlcea, 1945; *Cântecul mulțimii*, pref. Ion Pas, București, [1945]; *Analiza cuvântului dor*, Valle Hermoso (Argentina), 1951; *Servindo à Poesia*, Rio de Janeiro, 1953; *Poesia, vida e morte de Azarías H. Pallais,* Rio de Janeiro, 1956; *Dois Guatemaltecos,* Rio de Janeiro, 1957; *Don Sal*, Rio de Janeiro, 1960; *Bucareste–Estação Norte*, Rio de Janeiro, 1961; *Cortina de ferro sobre Cuba*, pref. Salvador de Madariaga, Rio de Janeiro, 1961; *César Vallejo, poeta comunista*, Rio de Janeiro, 1962; *Barraza*, Mexico, 1963; *Juan Bosch: del exilio a la presidencia*, Buenos Aires, 1963; *Poemele poetului pribeag*, Mexico, 1963; *Aron Cotruș. Omul și poetul*, München, 1964; *168 horas de poesia, 7 dias en Nicaragua*, Managua, 1965; *Manuel Bandeira de corpo inteiro*, Rio de Janeiro, 1966; *Juan Bosch, un hombre solo*, Madrid, 1967; *Recitind pe Ion Barbu*, Honolulu, 1967; *Strada Dogari*, Honolulu, 1967; *Ukulele*, Madrid, 1967; *Franctiror cu termen redus*, Honolulu, 1968; *Sandino*, Honolulu, 1968; *Poemas Chapinas*, Honolulu, 1971; *Poemele poetului Ștefan Baciu*, pref. Lucian Boz, Madrid, 1972; *Sub Tâmpa în Honolulu*, Honolulu, 1973; *A se citi cu peria de dinți*, Honolulu, 1974; *Ein Rumäne aus Rio de Janeiro*, Honolulu, 1974; *Călătorii*, Madrid, 1974; *Costa Rica en seis espejos*, San José, 1976; *Școala primară „Andrei Mureșianu"*, Honolulu, 1976; *Neîmpliniri*, Honolulu, 1976; *Urmuz*, Mexico, 1976; *El que pierde gana*, León, 1978; *Surrealismo latinoamericano. Preguntas y respuestas*, Valparaiso, 1979; *Îngerul malagambist în insula Oahu*, Honolulu, 1979; *Mira*, Honolulu, 1979; ed. București, 1998; *Poemele poetului singur*, Honolulu, 1980; *Palmierii de pe Dealul Melcilor*, Honolulu, 1980; *Praful de pe tobă. Memorii. 1918–1946*, Honolulu, 1980; ed. București, 1995; *Lavradio 98*, Rio de Janeiro, 1982; *Ichiugogola sau Numai pentru brașoveni*, Honolulu, 1983; *Microportrete*, Honolulu, 1984; *Francisco Amighetti*, Heredia, 1985; *Centroamericanos*, San José, 1986; *Tristán Marof de cuerpo entero*, La Paz, 1987; *Singur în Singapur*, Honolulu, 1988; *Poemele poetului singur*, București, 1993; *Peste o mie de catrene. Sub Tâmpa din… Honolulu*, Brașov, 1994; *Un brașovean în arhipelagul Sandwich Hawaii*, București, 1994; *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1996; *Radiografia cuvântului „dor"*, îngr. Ioana Baciu Mărgineanu, Brașov, 1998; [*Scrisori*], în Lucian Boz, *Scrisori din exil*, îngr. Mircea Popa, tr. Doru Burlacu, Călin Teutișan și Rozalia Groza, Cluj-Napoca, 2001, *6–70*; *Căutătorul de comori*, îngr. Elena Fluerașu, București, 2002; *Poemele poetului singur*, îngr. şi postfaţă Gabriel Stănescu, pref. Constantin Eretescu, Norcross (SUA), 2002; *Cetatea lui Bucur*, București, 2006. **Antologii, ediţii:** *13 poeţi – 13 poezii de dragoste*, cu desene de Neagu Rădulescu, București, 1937 (în colaborare cu Vintilă Horia și Ovid Caledoniu); Grigore Cugler, *Vi-l prezint pe Ţeavă*, pref. edit., Madrid, 1975. **Traduceri:** Georg Trakl, *25 de poeme*, Iași, 1938; *Poetas rumanos*, Los Angeles, 1969; *11+11 poetas rumanos contemporáneos*, León (Nicaragua), 1976; Lucian Blaga, *Las poemas de la luz*, (Ciudad de) Caracas, 1985.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *932–933*, IV, *846–847*; *Ștefan Baciu văzut de critică*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *858*, *Ist. lit.* (1982), *944*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *150–155*; Manolescu, *Metamorfozele*, *118–121*; Micu, *„Gândirea"*, *623–628*; Nicolae Manolescu, *Fișă pentru o biografie poetică*, RL, 1990, 24, 25; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *76–80*; Const. Ciopraga, *Memoriile „… septuagenarului tânăr"*, CRC, 1991, 32; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *339–340*; *Bibliography of Ștefan Baciu*, Honolulu, 1992; *Ștefan Baciu. Biobibliografie*, APF, 1992, 2; Popa, *Convergenţe*, *72–77*, *82–86*; Popa, *Reîntoarcerea*, *213–225*; Ornea, *Portrete*, *290–294*; *Dicţ. esenţial*, *44–46*; Ungureanu, *La vest*, II, *67–73*; Emil Manu, *Poemele poetului Ștefan Baciu*, ALA, 2001, 557; Antonescu, *Scriitori și reviste*, *169–181*; Alexandru George, *Dragoste și poezie de departe*, LCF, 2003, 7; *Dicţ. analitic*, IV, *671–673*; Mircea Popa, *Prolog la un dialog din exil*, PSS, 2006, 6–8; Cosmin Ciotloș, *Un poet nemaipomenit*, RL, 2006, 19; Daniela Bărbat, *Ștefan Baciu*, București, 2006; Daniel Cristea-Enache, *Versuri metropolitane*, CLT, 2007, 26; Bodiu, *Evadarea*, *8–11*; Manolescu, *Istoria*, *768–770*; Al. Ruja, *Ediţii bibliofile*, O, 2009, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *408–411*; Manolescu, *Enciclopedia*, *59–64*; Mircea Popa, *Colaborări și versuri uitate*, ST, 2011, 10–11. ***R.D.***

BACONSKY, A. E. [Anatol Emilian] (16.VI.1925, Cofa–Hotin – 4.III.1977, București), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Liubei Baconschi (n. Marian), învăţătoare, și al lui Eftimie Baconschi, preot, amândoi descendenţi ai unor vechi familii de răzeși moldoveni din ţinuturile Lăpușnei și ale Orheiului (patronimul Marian al familiei mamei este atestat încă din 1633). Este frate cu scriitorul Leon Baconsky. Din cauza vremurilor tulburi, **B.** își întrerupe studiile liceale începute în 1936 la Liceul „Alecu Russo" din Chișinău, iar în 1944 se refugiază în Oltenia alături de întreaga familie, unde își va trece bacalaureatul la Liceul „Al. Lahovary"

din Râmnicu Vâlcea (1945). În toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, dar frecventează și cursurile de estetică și filosofie ţinute de Lucian Blaga și Eugeniu Sperantia. Tot în 1945 debutează în „Tribuna nouă" cu articolul *Socialul și geneza artei*. Primele versuri, publicate într-un volum colectiv, *Antologia primăverii* (1947), sunt de orientare suprarealistă, într-un moment în care suprarealismul era combătut ca „diversiune ideologică", iar realismul socialist era impus ca unică „metodă de creație". După absolvirea facultăţii (1949), urmează o perioadă de angajare ideologică a scrisului său, din poziția de secretar de redacție (1950) și apoi de redactor-șef (1952) la revista clujeană „Almanahul literar", devenită din 1954 „Steaua", funcţie pe care o deţine până în 1959. Treptat, alături de Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, va iniția un adevărat program cultural centrat pe lirism, valori ale modernității și spirit critic, urmărind să readucă în atenție scriitorii români interbelici interziși, să traducă marii autori ai poeziei și prozei universale din prima jumătate a secolului al XX-lea și să pledeze pentru „o ținută literară" a criticii. Valorificând, sub influența majoră a lui **B**. și sub camuflajul pastelului, marile modele lirice interbelice, grupul de poeți de la „Steaua" redescoperă impresionismul, subiectivismul, sentimentalismul, autoportretul, spiritualizarea, interiorizarea, senzorialul, iar apoi evoluează spre formule „tranzitive" (Gheorghe Crăciun) sau whitmaniene (Mircea Scarlat), cultivând poezia notației, lirismul cotidianului, poezia prozei sau chiar antipoezia. Coagularea la Cluj a unui grup acuzat de baconskianism, evazionism, negativism, decadență face ca, în 1959, **B**. să fie obligat să se mute la București. În dosarul de urmărire informativă din arhivele CNSAS, deschis în 1961 sub numele sugestiv „Modernistul", se consemnează că a fost destituit din funcția de redactor-șef al revistei „Steaua" „pentru gravele greșeli ideologice comise". Ruperea de imperativele realismului socialist fusese oficializată încă în 1956, prin cuvântarea de la Congresul Scriitorilor, când denunță „rigiditatea și spiritul dogmatic anchilozant" al poeziei angajate și se dezice de propriile texte scrise în acest spirit. La București va fi liantul unui nou grup de intelectuali (Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Modest Morariu, Gabriel Dimisianu), iar noile rapoarte ale Securității conțin acuzații de „diversiune ideologică" și de „organizare la domiciliul său de cercuri literare în care propovăduiește poezia modernistă, evazionistă". În 1971 îl va înfrunta pe Nicolae Ceaușescu într-o ședință cu scriitorii organizată după publicarea „tezelor" din iulie. În anii bucureșteni publică versuri, proză, articole, eseuri, traduceri în „Gazeta literară", „Secolul 20", „Viața românească", „Poligrafia", „Contemporanul", „Romanian Review", „Ateneu", „Cronica", „Magazin", „Luceafărul", dar și în reviste din străinătate: „Literatur und Kritik", „Die Presse", „Die Welt", „Ensemble", „Cahiers de l'Herne", „Kontinent". A murit la cutremurul din 4 martie 1977.

Parcursul literar al lui **B.** cunoaște trei etape distincte. Prima, cuprinzând textele publicate între 1950 și 1956, este profund tributară comenzii politice și are azi doar un interes documentar, sufocată fiind de clișeele epocii realismului socialist. Cea de-a doua, inaugurată de denunţarea, în cuvântarea de la Congresul Scriitorilor din 1956, a dogmatismului ideologic impus literaturii, este una a căutărilor lirice fertile și a estetizării expresiei. În fine, odată cu apariţia antologiei *Fluxul memoriei* (1957), **B.** începe să recurgă la o selecție drastică a scrierilor anterioare, în cadrul unui proces de purificare estetică și morală continuat în *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (1967) și, apoi, în notele de călătorie, printr-o simbolică „ucidere a adolescentului mistificat". Ritmul revizuirilor are repercusiuni majore atât la nivelul formulelor poetice, cât și la acela al imaginarului și expresiei. Poetul începuturilor, cel „ce se întâlnise prin cetate cu flacăra lozincii de partid", urmărit de însemnele heraldice ale comunismului („steaua roșie", „steaua Cremlinului", „acvila timpului meu", „astrul roșu", „raza stelei care urcă-n slavă"), e lipsit de originalitate, emițând doar un discurs propagandistic, unul din multele și nediferențiatele texte scrise sub dicteu comunist. Într-un posibil inventar al clișeelor realist-socialiste **B.** ar figura la aproape orice rubrică. Poemul-lozincă respectă cu fidelitate rețetele epocii: optimismul, munca, atitudinea belicoasă, ura față de dușmani, cultul pentru Stalin sau pentru Gheorghiu-Dej ș.a. În etapa mediană a creației **B.** „pune nimburi cuvintelor", impunând ca mărci ale scrisului său manierismul, alexandrinismul, bizantinismul, estetismul, confesiunea elegantă, vagul, stările nedeterminate, imaginile vălurite – toate reunite într-un „lirism al sugestiei" (Ion Pop) dublat de o ceremonialitate studiată, exteriorizată ca imagine a poetului-sacerdot sau a poetului-mag. Efortul de întemeiere a propriului univers poetic presupune și asimilarea unor ecouri din Lucian Blaga, George Bacovia, Ion Barbu sau Tudor Arghezi, estompate însă prin accente emoţionale și muzicale specifice, a căror sinteză va

deveni fundamentul orientării neomoderniste a anilor ’60 din secolul trecut. Ultima etapă a creaţiei baconskiene este caracterizată de o radicalizare a viziunilor care, alimentată de o conștiință tragică a contemporaneităţii, semnalează desprinderea de sentimentalitate, de nostalgie și de tentația evaziunii și intrarea într-o vârstă a crizei. Apreciate de critică drept unele dintre cele mai inovatoare și surprinzătoare scrieri ale deceniilor al șaptelea şi al optulea, *Cadavre în vid* (1969) și *Corabia lui Sebastian* (1978) se remarcă prin acuitatea și violenţa imaginilor coșmarești, devenite acte de exorcizare lirică a realului copleșit de demonia obiectelor și a mecanizării. În plus, *Corabia lui Sebastian* are și o marcată dimensiune experimentală, vădită în alternarea, într-o oglindire inedită, a prozei cu poezia. Asemenea etapelor literare, trei sunt zonele tematice în care pot fi urmărite metamorfozele lirismului baconskian: timpul (și, implicit, istoria), erosul și natura. Ca poet original, în ipostaza de „estet al melancoliei” (Eugen Simion), **B**. se impune prin volumul *Fluxul memoriei*. Aici majoritatea poemelor se constituie ca „autoportrete în timp”, alcătuite fiind în ritmul molcom al aducerii aminte („Legănarea mea de nostalgie monotonă și lentă”) ori în cel tulburător al profeției, atribut al unui poet „înstelat, fantomatic și palid”. Substanţă însăși a lirismului baconskian, memoria îmbracă versurile într-o densă aură afectivă: „Se apropie de mine tristeţea încet, încet/ Cum vine în codrii ploaia în noiembrie/ Nici dragostea nici noaptea nu-mi alină/ Această umbră tragică a timpului./ Și simt că undeva e-o rană/ E-n mine o rană care nu se-nchide/ e poate altoiul nevăzut al morţii/ Ce-mi crește undeva în trup și-n suflet” (*Divagație nocturnă*). Pe de altă parte, în ultima perioadă poetică „memoria va rătăci în beznă”, înlocuită fiind de „un *îmiaducaminte* fără memorie”, rostit cu inflexiunile profetice și acompaniat de imaginarul sumbru al unui nou Isaia. Vocea celui care „a iubit [...] nevăzutele spirale ale timpului/ prin care sufletul mereu cântând/ și-l trimitea înainte” (*Celui înalt*) are rezonanțe apocaliptice într-un *Vae victis* generalizat, în urma căruia profeţii, vizionarii, deţinătorii adevărului sunt eliminaţi de invazia falsurilor și înlocuiţi de niște monstruoși logofagi: „Vor apărea profeţii... înnoitorii... oamenii viitorului... toţi cei falși vor ajunge profeţi [...] cereţi marile hebdomadare/ cu o sută de pagini... umbra profeţilor stăruie acolo printre cuvinte... palizi prind viaţă din granulaţia lor/ hrănindu-se până la maturitate din plasma cuvintelor” (*Vârstă*). Diseminată printre poeme cu ritm domol și sonoritate vătuită, *Fluxul memoriei* conţine o lirică erotică de o marcată originalitate. Stranietatea seducătoare a „nudurilor” vine nu doar din forța de sugestie a limbajului, ci și din apelul la un sincretism pictural cu sugestii botticelliene („Trupul tău gol a început să cânte/ Deși nu l-a atins nici un sărut/ Numai lumina ca o ploaie dulce/ În falduri străvezii s-a desfăcut” – *Nud în zori*) sau sculptural: „De-abia te vezi tu însăţi pe-un orizont uitat/ Plecând diminuată în timp ca o tanagră” (*Tu, care-ai fost*). Nota aparte, inconfundabilă, a liricii de dragoste baconskiene de acum e dată de o senzualitate graţioasă, în al cărei tipar se îmbină muzicalitate, fosforescenţă, ritual, onirism, magnetism, vrajă, extaz, frenezie și rostire incantatorie. Prin contrast, poemele din *Cadavre în vid* pierd legătura cu ceremonialitatea și hieratismul iubirii sub un atotstăpânitor sentiment de urgență și derută. Erosul e crepuscular și își trăiește ultimele zvâcniri, coborând către un „somn letargic”. Toate însemnele lui mitice, ritualice ori chiar instinctuale se descompun ca într-un tablou suprarealist. Într-un „paradis bolnav” se văd nimfe scheletice, iar cântăreţul anunţă pieirea hetairelor: „Au și-nceput/ să lunece pe lângă tine ochii/ fără culoare ai nimfelor, să cadă/ sâni galbeni, braţe palide, inele;/ să nu te aperi – drumul cel din urmă nu rănește” (*Eros în amurg*). Un aer de lupanar are *Corabia nebunilor*, care exală un „libido anxios”, toate trăirile fiind artificializate în virtutea trecătoarelor mode: „să iubești după ultimul număr din VW Liebe [...] să stingi farurile și să iubești o superbă dansatoare de plastic Pygmalion &. Co. Să iubești *Pop* sfâșiind salopeta de piele neagră noaptea când vine roua și luna ajunge la ultimul *Sexy-Show* în apele lacului și pletele tale se târăsc pe nisip ca franjurii Yves Saint-Laurent...” (*Love Hoby*). Poezia naturii, ilustrată iniţial prin supărătoare reportaje versificate, evoluează repede înspre pastel, însă un pastel *à rebours*, în care peisajele sunt sonore, afective („câmpuri heraldice ale sensibilității” – Ștefan Aug. Doinaș), temporalizate, acherontice si mai ales „extatice” (Mircea Martin), versurile având ca origine un „sentiment nelămurit”, o acceptare a „vremii de visare”, o tulburare provocată de „doruri vagi de-ntoarceri înapoi”, de „dor de câmpuri mari, de ţărmuri...”. Echivocul trăirilor se răsfrânge asupra peisajului ale cărui linii se dematerializează constant: „O clipă luminișul e mai înalt, mai pal,/ Și-ncet din mare luna – o amforă elină,/ O amforă de aur răsare și se-nclină/ Și visul se revarsă trecând din val în val,/ Și curge peste valuri ca peste trepte vii/ Și-adorm – și-n

vis îmi pare că propriul meu craniu/ Din orizont revarsă pe apele pustii/ o dâră de lumină spre ţărmuri de uraniu”. Peisajele din ultimele volume**,** înrămate adesea în formula poemului-necrolog, sunt concepute antinomic, într-un act deconstructiv de întoarcere împotriva propriei poezii. Peisajele vidului și cele ale alienării își dobândesc identitatea ca antipasteluri, prin raportare negativă la modelele anterioare. Un poem precum *Seară idilică* funcţionează ca o artă poetică răsturnată. Idilismul promis de titlu e inversat în infernal, în coșmaresc: „Zăpada cade mereu și fiarele codrilor/ umblă adulmecând flămânde urma –/ și în preajma cadavrelor îngheţate se-adună/ seara o zoologie meschină”. Luna batjocorește cu lumina ei peisajul, astrul nocturn rămânând apanajul vechilor poeţi, fără rost în noua ordine a lumii: „Cu nimb de clown răsare peste păduri/ scuipătoarea de alamă a tuberculoșilor lirici,/ talerul cerșetorilor demni pe care timpul/ îi împăiază pentru muzeele lui”. Schematică și sinistră, geografia vidului are o arhitectură postapocaliptică. Pe o scenă goală, întreaga atenţie se focalizează asupra imaginilor degradării și ale înstrăinării: „biserica goală”, „biserica ruinată”, „altarul rece”, „ruinate bătrânele temple”, „coloana căzută”, „obositele cetăţi albe”, „orașele prăbușite”. Filonul neoromantic al liricii de până în 1969, pe când poetul proiecta el însuși tărâmuri paradisiace în ţinuturi fără vârstă, se epuizează și face loc unei viziuni expresioniste alcătuite din stridenţe, disonanţe, convulsii, angoase, nostalgii ale arhaicului și o totală inaderenţă la civilizaţia de consum a lumii apusene. Prezentă de la bun început la **B.**, conștiința propriei scriituri e responsabilă adesea de o anumită artificialitate a discursului, însă poemele din cărţile târzii vor reuși să o valorizeze ca meditație dramatică asupra destinului literaturii și a limbajului: „cuvintele sunt sigilate în nimic”, iar inflația verbală exilează sensul în zone inaccesibile: „zadarnic poeţii/ cunoscând întunericul se străduiesc să rostească –/ în sine se întoarce să moară fiecare cuvânt” (*Aglutinezi în memorie…*). Grămezilor de obiecte care asfixiază fiinţa li se alătură „grămezi de cuvinte”, în „gunoiul progresului” intră și „gunoiul verbal de imprimat pe epiderma de hârtie a veacului” (*Cor de tineri*). Ultimele versuri scrise de **B.**, publicate postum, continuă acest tip de reflecție metapoetică: „Bibliotecile cad prăbușite cu

Redacția „Almanahului literar” din Cluj (1952).
Jos: George Munteanu, Victor Felea, Aurel Rău, A.E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Teofil Buşecan;
sus: George Tomuţa, D.R. Popescu, I. Florea-Rarişte, Mircea Tomuş, Leonida Neamţu

vertebrele măcinate/ ca o pulbere albă mișunând de larve gălbui care devorează cele din urmă cuvinte” (*IV*). Scrierile ultimului deceniu de viaţă al lui **B.** dau seama, în configurări caleidoscopice, de aceeași realitate interioară: un sentiment al claustrării, al prizonieratului într-o istorie aberantă ce ridică pretutindeni ziduri, având ca revers surparea oricărei opţiuni individuale ori simplu umane. Iar vocea scriitorului, știindu-se vinovată de false proorociri ale luminoasei „ţări a comunismului ce ne așteaptă”, se retrage „în celălalt grai pe care istoria nu-l poate corupe”, asupra căruia insistă poemele rătăcirii și ale alienării generalizate din *Corabia lui Sebastian*. De la proclamata Cucanie politică la infernul existenţial, de la cetatea radioasă a celor mai mari la cetatea odioasă a celui singur – iată drumul pe care îl parcurg destinul și scrisul lui **B.**, oferind o impresionantă hartă a contorsionărilor istoriei și a oglindirii lor în literatură de-a lungul câtorva decenii. Acestei stări de spirit, în care luciditatea și dezolarea își dispută întâietatea, îi dau formă artistică paginile din volumul *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* și romanul *Biserica neagră*. Și unul și altul se lovesc de zidul cenzurii: primele se strecoară trunchiate (povestirea *Ultimul rol* nu e admisă în ediţia din 1967), romanul însă e respins în repetate rânduri și de aceea va fi tipărit în Occident. Tradus în germană de Max Demeter Peyfuss, apare mai întâi în revista „Kontinent” în numărul 3/1975, apoi e publicat în 1976 de editura germană Ullstein-Propyläen și este citit de Virgil Ierunca la postul de radio Europa Liberă. Despre o experienţă a rătăcirii, despre un imposibil acasă, despre „un sentiment de nicăieri” și despre o lume, nu neapărat o ţară, nu doar cronicărește „așezată în calea tuturor răotăţilor” este vorba în proza care cumpănește echinoxial adevărul și falsul, identitatea și alteritatea, orbirea și viziunea, un căutat *sensus plenior* și absurdul. În povestiri se întretaie toate liniile pe care până atunci crescuse genul fantastic în literatura română, la care se adaugă deambulări oniric-alegorice somptuos și calofil atemporalizatoare. Sub influenţa majoră a lui Mateiu I. Caragiale, sensurile sunt vălurite „fastuos și halucinant” și ţinute, cu o rară știinţă narativă, până la capăt „sub pecetea tainei”. Misterul e tensionat de blestem și de fatalitatea lui. Tăinuite, enigmatice, fantasmatice, povestirile derulează secvenţe ale unei iniţieri mereu încetinite ori deviate de rătăciri sau de „presimţiri bastarde”. Peste tot survine o „existenţă jalonată de forme bizare”, de fiecare dată drumul către cunoaștere e întrerupt de vertijuri, ameţeli, agonizări, halucinări sau beţii ciudate, protagonistul și măștile sale proliferante sunt prizonieri ai unei erori, căutările lor eșuând mereu alături de adevăr. *Farul* e textul-matcă din care se desprind celelalte povestiri, dispuse în abis. Sub ochiul său se întâmplă „fuga pietrarului” de propria solitudine și de ameninţările imprecise ale unui cerșetor dubios, intacte la capătul drumului. Urmează căutarea altarului lui Zamolxis din *Aureola neagră* de către arheologi ai zidurilor interioare, încercarea de a salva o pervertită Euridice din infernul depravării în *Încețoșatul Orfeu*, înfruntarea dintre fraţi, dintre cei asemenea, dintre sine și propriile măști, cu victima și călăul oricând interșanjabile din *Echinoxul nebunilor*, pe când *Bufniţa* spune povestea intrării în contururile altei identităţi, *Artiștii din insulă* pe cea a pierderii credinţei în existenţa unui „paradis copilăresc și absurd” unde viaţa e trăită doar pentru artă, iar *Cimitirul piraţilor* consemnează dispariţia unei lumi prin sinuciderea orbilor vizionari și a călăuzelor lor, câinii. Migrarea imaginilor dintr-un text într-altul dă impresia unor hărţi suprapuse ce ar indica aceeași ţintă spirituală. Cititorul care se încăpăţânează să înţeleagă tâlcul nu e ferit de iritare, dar și de o anumită umilinţă în faţa labirintului de semnificaţii, cu atât mai mult cu cât, din când în când, poate avea impresia că a descoperit codul. Povestirile apar ca fragmente dintr-un imens mozaic ale cărui piese nu pot fi utilizate în totalitate, dar pe alocuri îmbinarea fragmentelor duce la închegarea unor reprezentări coerente, sugerând întregul. Toate aceste strategii apropie povestirile lui **B.** de neofantastic (în accepţiunea dată de Ilina Gregori), unde experienţa definitorie este aceea a „iluminării contemplative”. Atât povestirile, cât și romanul refuză contextualizarea, vorbind în modulările parabolei despre răul istoriei, despre o umanitate înstrăinată, hăituită, ameninţată, suspendată într-un „timp al încremenirii și al stârvurilor”. Farmecul și singularitatea povestirilor rămân intacte la schimbarea perspectivei de lectură de după 1989; de cealaltă parte, la prima publicare în România, în ediţia *Scrieri* din 1990, a romanului *Biserica neagră*, această carte-mit, cu puternicul ei mesaj subversiv, e recuperată ca document al unei realităţi defuncte și ca reper absolut în istoria unui gen literar la noi: distopia. Cu o „melancolie exasperată” ori doar cu rece inteligenţă detectivistică, cititorul postdecembrist poate stabili analogiile: puzderia dulapurilor roșii face trimitere la culoarea partidului unic, limbajul cerșetorilor e făcut din stereotipiile îmbrăcate în haina preţiozităţii care au asfixiat relaţiile oamenilor câteva decenii,

cartea mică de buzunar pe care ei sunt forţaţi să o accepte nu prea poate ascunde carnetul de partid, mizeria vestimentară și bunătăţile alimentare pe care groparii le aduc de-acasă („felii mari de mămăligă rece cu marmeladă de dovleac") vorbesc de o lume căreia i-a fost furată demnitatea, „bustul unui bătrân cu mustăţi enorme" n-are cum să nu amintească de cultul lui Stalin, finalul, ce pare al unui Caragiale tragic – să se facă o modificare fără să se schimbe nimic – nu poate să nu evoce schimbul generaţiilor comuniste Dej–Ceaușescu. Suav, preţios, gongoric pe alocuri, prozatorul cultivă conștient discrepanţa dintre un sentiment al urgenţei istorice și răgazul unor rafinamente lingvistice și imagistice. De aceea și ritmul narativ e unul imprevizibil, cu accelerări bruște, contrapunctate de lentori ce adăpostesc splendori levantine. „Infuziei de fals", redată prin mijloace percutante ale grotescului și ale absurdului, prozatorul îi răspunde cu o infuzie de lirism al expresiei, ajungându-se astfel la o paradoxală combinaţie de poezie a elementarului și de discurs distopic.

Eseistica lui **B.** poate fi distribuită în două mari categorii: de o parte textele teoretice care au ca principal obiectiv definirea fenomenului poetic, însoţite de o colecţie impresionantă de comentarii asupra unor opere, personalităţi, curente și chiar întregi literaturi și, de cealaltă parte, falsele jurnale de călătorie. Cea mai importantă contribuție teoretică este aceea privitoare la „declinul metaforei" în poezia secolului al XX-lea, problematică revizitată și nuanțată în texte succesive publicate între 1961 și 1972. Poetul-teoretician observă la cei mai proeminenți poeți contemporani „o preocupare secundară pentru metaforă ca element al stilului", în condiţiile în care „greutatea se deplasează de la detaliu la ansamblu, de la metaforă la tonul metaforic al poeziei". Atitudinea lui antiretorică, denunțarea ornamentului stilistic și a valorii decorative a metaforei sunt justificate prin credința că orice act de creare a limbajului poetic e un act logopedic, prin exigența armonizării expresiei poetice cu situația unor „oameni care de o jumătate de secol trăiesc crispaţi între tiranii, războaie, crize, temniţe, lagăre, crime fără să întrevadă soluţiile lor într-un orizont echivoc" și prin încercarea de a descuraja „poeții-molie" și „proliferarea absurdă a formelor mimetice". Poeţii recomandaţi şi traduşi de **B.**, cuprinși și în *Panorama poeziei universale contemporane* (1972), sunt caracterizați, după opinia și formulele eseistului, prin simplitate, monotonie,

grai cotidian, vorbire poetică firească și spontană, lexic anodin și imediat, cuvântul nud, discursiv, descriptiv etc. Teoria din *Schiță de fenomenologie poetică* își dovedește valoarea și prin faptul că servește drept punct de plecare al unei importante reevaluări teoretice a modernității, întreprinsă de Gheorghe Crăciun în *Aisbergul poeziei moderne*. Poezia tranzitivă, ca orientare opusă celei reflexive, preia aproape toate atributele valorizate de **B.**: cotidianul, banalul, biograficul, viaţa imediată comună, obiectivă, conversaţia, confidenţa, discursivitatea. Posibilitatea eseului de a exprima condiţia umană, de a căuta ieșiri din pustiu prin convieţuirea cu lirismul și simpla confesiune e demonstrată și în neconvenţionalele impresii de călătorie sau în analizele rafinate asupra operelor unor pictori. Călătoria, refuzată doar în ipostaza de act turistic, și mai ales transpunerea eseistică presupun căutarea de sine, omologarea acumulărilor livrești, hazardul revelator, desfătarea spirituală, precum și revolta morală împotriva societății contemporane, percepută, atât în est cât și în vest, ca un „laborator în care se experimentează o serie de forme de degradare a umanului". Nu sunt ignorate dimensiunea ludică a călătoriilor ori călătoria-voluptate sau viciu și mai ales e subliniată valoarea ei de act compensator, ca apărare de ostilitatea istoriei și de nimicnicia propriei existenţe: „În propria lui fantezie omul cel mai umil își poate adresa oricând o *Invitation au voyage* care să-i compenseze platonic mizeria și turpitudinea vieţii". În reţeta acestui jurnal de călătorie

intră pasaje care ţin mai degrabă de jurnalul intim, de jurnalul de creaţie, de eseul poematic, de filosofia culturii sau pur și simplu de istoria artei. În ansamblu, opera lui **B.** acoperă traseul literaturii române din perioada interbelică până la graniţa optzecismului: debutând cu poeme suprarealiste, continuând cu rimări proletcultiste, redescoperind pastelul și, prin el, lirismul, recuperând marii scriitori interbelici și, în felul acesta, deschizând drumul neomodernismului pentru generaţia ’60, scriitorul ajunge să deşteleneascã, în final, teritoriile literaturii experimentale sau ale antiliteraturii. Aproape incredibilul parcurs literar e ramificat generic și comunică substanţial cu toate zonele artisticului: poezia – de la banala versificaţie până la antipoeme, proza – de la simpla povestire până la romanul distopic și de la tipice note de călătorie până la rafinamentul estetic din *Remember* (I–II, 1968), eseul – de la ideologizantul *Colocviu critic* (1957) la situarea limbajului poetic într-un orizont ontologic în *Meridiane* (1969) și până la împlinirea fastuoasă, alături de traduceri, în impunătoarea *Panoramă a poeziei universale contemporane*, critica artelor plastice – în introducerile la albumele *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula* (1969), *Ion Ţuculescu* (1972) și în *Botticelli. Divina comedie* (1977), dar și desenele sau acuarelele dedicate Veneţiei, ilustraţiile la *Cadavre în vid* sau la *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, ca și la volumul *Poezii* de George Bacovia, în fine, „boala de ritm” – pasiunea pentru jazz, cunoscută doar apropiaţilor. Toate acestea dau seamă despre ritmurile și direcţiile culturii române, tulburate și deturnate de contextul istoric, dar și despre gradele sale de permeabilitate, în ciuda filtrelor impuse politic, la valorile universale.

Baconsky credea în superioritatea artei, poezia și eseistica lui puțin scorțoasă, cultă în chip excesiv, însă profundă și originală, apără întotdeauna imaginea creatorului solemn, estetizant, senioral, pierdut în cerul marilor modele. El însuși, ca om, trecea până de curând printre noi ca un prinț exilat, abstras și melancolic, de o melancolie puțin studiată, voievodală. Am avut sentimentul, citindu-l și observându-l de la distanță, că poetul își construise un stil al personalității și se identificase în cele din urmă, în viață și poezie, cu el. A.E. Baconsky rămâne prin modelul de a fi și de a scrie una din figurile cele mai originale ale literaturii postbelice.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii*, București, 1950; *Copiii din Valea Arieșului*, București, 1951; *Să dăm poporului muncitor produse de bună calitate* (în colaborare cu I. Dragomirescu), București, 1951; *Constructorii vieţii noi* (în colaborare), București, 1951; *Cântece de zi și noapte*, București, 1954; *Itinerar bulgar*, București, 1954; *Două poeme*, București, 1956; *Colocviu critic*, București, 1957; *Dincolo de iarnă*, București, 1957; *Fluxul memoriei*, București, 1957; *Călătorii în Europa și Asia*, București, 1960; *Versuri*, București, 1961; *Imn către zorii de zi*, București, 1962; *Poeţi și poezie*, București, 1963; *Clujul și împrejurimile sale*, București, 1963; *Versuri*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1964; *Fiul risipitor*, București, 1964; *Meridiane*, București, 1965; *Dumitru Ghiaţă*, București, 1966; *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, București, 1967; *Remember*, vol. I: *Jurnal de călătorie*, vol. II: *Fals jurnal de călătorie*, București, 1968; ed. 2, I–II, București, 1977; *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, Bucureşti, 1969; *Cadavre în vid*, București, 1969; *Meridiane*, București, 1969; *Ion Ţuculescu*, București, 1972; *Botticelli*, București, 1975; *Die Schwarze Kirche*, tr. Max Demeter Peyfuss, Berlin–Frankfurt am Main–Viena, 1976; *Botticelli. Divina Comedie*, București, 1977; *Corabia lui Sebastian*, București, 1978; *Fluxul memoriei*, îngr. și pref. Mircea Braga, București, 1987; *Itinerarii plastice*, îngr. Șerban Stati, pref. Petre Stoica, București, 1987; *Scrieri*, I–II, îngr. Pavel Ţugui, introd. Mircea Martin, București, 1990; *L’Église Noire*, tr. Samuel Richard, pref. Al. Călinescu, București–Paris, 1997; *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București**,** 2009. **Traduceri:** *Poeţi clasici coreeni*, București, 1960; Salvatore Quasimodo, *Versuri*, pref. Tudor Arghezi, București, 1961, *Poesie – Poezii*, ed. bilingvă, București, 1968; Artur Lundkvist, *Versuri*, București, 1963; *Mahabharata. Arderea zeilor*, pref. trad., București, 1964; Jorge Semprun, *Marea călătorie*, pref. trad., București, 1964; Carl Sandburg, *Versuri*, pref. trad., București, 1966; *Panorama poeziei universale contemporane*, introd. trad., București, 1972; Odysseas Elytis, *Iar ca sentiment un cristal*, îngr., pref. și postfaţă Iordan Chimet, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ivașcu, *Confruntări*, I, *262–284*; Felea, *Reflexii*, *57–66*, *138–147*; Regman, *Cronicari*, *19–28*; Felea, *Poezie*, *20–26*, *167–177*; Grigurcu, *Teritoriu*, *123–137*; Petroveanu, *Traiectorii*, *193–207*; Iorgulescu, *Rondul*, *44–55*; Piru, *Poezia*, I, *360–370*; Laurenţiu, *Eseuri*, *24–29*; Ciobanu, *Însemne*, I, *128–168*; *9 pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, *39–100*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *153–156*, *634–638*, III, *135–158*; Doinaș, *Lectura*, *182–187*; Iorgulescu, *Ceara*, *129–134*; Pop, *Lecturi*, *57–62*; Flămând, *Intimitatea*, *76–87*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *59–67*; Mircea Martin, *Poezia regăsită*, RL, 1989, 6; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *408–433*; Ierunca, *Subiect*, *88–93*; Liviu Petrescu, *A.E. Baconsky – între mit și realitate*, RL, 1994, 40; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *27–32*; Constantin, *Complicitatea*, *99–105*; Simion, *Fragmente*, II, *46–49*; *Dicţ. analitic*, I, *95–98*, *109–110*, *231–232*, II, *9–10*, *83–84*; Grigurcu, *Amurgul*, *15–17*, *57–63*; *Dicţ. esenţial*, *46–49*; Manolescu, *Lista*, I, *85–88*, II, *106–110*; Bálasz Tibor, *Explorări în poezia lui A.E. Baconsky*, Oradea, 2002; Diana Câmpan, *Gâtul de lebădă.*

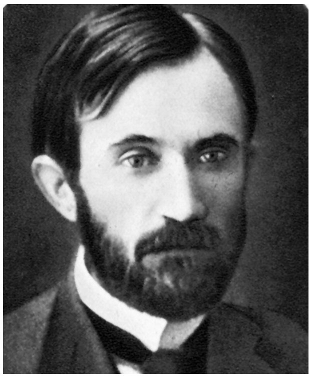
Utopiile răsturnate și confesiunile mascate ale lui A.E. Baconsky, Cluj-Napoca, 2003; Ștefănescu, *Istoria*, *305–312*; Crina Bud, *Rolurile și rolul lui A.E. Baconsky în cultura română*, Pitești, 2006; Magda Wächter, *A.E. Baconsky, scriitorul și măștile*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, *1002–1007*; Popa, *Ist. lit.*, I, *823–829*. ***C.Bd.***

BACONSKY, Leon (4.V.1928, Lencăuţi–Hotin), critic și istoric literar, traducător. Este fiul Liubei Baconschi (n. Marian), învăţătoare, și al lui Eftimie Baconschi, preot, și frate cu scriitorul A.E. Baconsky. Termină studiile liceale în 1951 la Râmnicu Vâlcea, apoi urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, unde profesorii D. Popovici și Ion Breazu îi marchează formaţia prin rigoare și onestitate știinţifică. Face carieră universitară la Facultatea de Filologie a Universităţii clujene (1955–1990), unde a predat ca disciplină de bază literatura română contemporană, dar și istoria ideilor estetice, introducere în literatură, teoria și practica presei. Debutează cu un articol despre Leonid Leonov în „Steaua” (1954). Debutul editorial are loc în 1963 cu o traducere din Prosper Mérimée, *Cronica domniei lui Carol al IX-lea*. Mai colaborează sporadic la „Astra”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Tribuna”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, unde publică studii și articole despre Gib I. Mihăescu, eseuri despre G. Coșbuc ș.a., iar la rubrica „Figurine” („Tribuna”, 1971–1972) compune o galerie de portrete ale unor scriitori mai puţin cunoscuţi (I.I. Ciorănescu, Igena Floru ș.a.). Semnează uneori, în presă, C. Dornescu, Septimiu Turcu, Vlaicu Ţion, B. Participă la realizarea unor lucrări colective, precum *Dicţionar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003).

Prima carte a lui **B.**, *Marginalii critice și istorico-literare* (1968), conţine comentarii despre poezia unor clasici români din secolul al XX-lea, ca și despre autori din generaţiile mai recente. Spirit universitar, educat la școala filologică clujeană, autorul are calităţi certe de critic și cercetător literar. „Marginaliile” sunt studii temeinice, bazate pe o serioasă muncă de informaţie. Capitolul *Prospecţiuni în critica poeziei*, de pildă, urmărește cum au fost receptate versurile lui Octavian Goga, Emil Isac, Adrian Maniu. Observaţii fine și precizări preţioase cuprind și „omagiile” aduse lui I.M. Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Vladimir Streinu. **B.** răsfoiește publicaţii transilvănene uitate, are unele preferinţe regionale exprimate într-o serie de „profiluri clujene”. Eseul *Statutul epistemologic al liricului*, apărut în volumul colectiv *Literatura în actualitate* (1971), prezintă concepţii moderne asupra actului poetic și a finalităţii sale. Comentatorul respinge ca perimat conceptele „redare” și chiar „reflectare”, tinzând spre acceptarea unei „realităţi imaginate”. În interpretările lui **B.** se modifică substanţial optica înţelegerii și valorizării poeziei interbelice.

SCRIERI: *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968. **Ediţii:** Stejar Ionescu, *Domnul de la Murano*, introd. edit., București, 1971; Gib I. Mihăescu, *Teatru*, postfaţa edit., București, 1973, *Nuvele regăsite*, postfaţa edit., Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Cronica domniei lui Carol al IX-lea*, București, 1963; Marcel Brion, *Rembrandt*, București, 1973 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Jean-Marie Casal, *Civilizaţia Indusului și enigmele sale*, pref. Constantin Daniel, București, 1987 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Maurice Rheims, *Infernul curiozităţii*, I–II, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Jean Delisle, Hannelore Lee-Jahnke, Monique C. Cormier, *Terminologia traducerii*, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Rodica Baconsky).

Repere bibliografice: Mircea Muthu, *„Marginalii critice și istorico-literare”*, „Făclia”, 1969, 6910; Const. Ciopraga, *Critică și istorie literară: Dinu Pillat, Leon Baconsky*, CRC, 1969, 35; Gh. Jurma, *Trei cărţi de cercetare literară*, O, 1969, 9; Viorica Guy Marica, *Artă și livresc*, ST, 1989, 9: Doina Uricariu, *Erudiţie și pasiune*, VR, 1989, 9; Ion Simuţ, *Exerciţiile ignorate ale lui Gib*, RL, 2004, 32. ***M.Pp.***

BACOVIA, George (4.IX.1881, Bacău – 22.V.1957, București), poet.

Este al patrulea dintre cei opt copii ai Zoiţei (n. Langa) și ai lui Dimitrie Vasiliu, comerciant. Prin tată se trăgea dintr-o veche familie boierească (Mustea), atestată pe vremea lui Ștefan cel Mare. Urmează primele clase la Școala Domnească din orașul natal, apoi, din 1894, este înscris la Gimnaziul „Principele Ferdinand”. Încheie studiile liceale în 1903, după ce trecuse prin Liceul Militar din Iași și prin cel din Bacău. Are, între profesori, pe G. Ibrăileanu (română, clasa a V-a), Dimitrie Nanu (română, clasa a VI-a) și D.D. Patrașcanu (istorie).

Se distinge la desen, muzică și caligrafie. În octombrie 1903 se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din București și, după multe amânări, exmatriculări, reprimiri, reușește să obţină diploma de licenţă la Iași, în noiembrie 1911, în aceeași lună fiind admis în Colegiul de Avocaţi din judeţul Bacău. Nu exercită însă profesiunea. În 1912 este suplinitor în școli din Bacău, apoi, în februarie 1913, capătă postul de copist la Prefectura din Bacău, iar după puţin timp devine ajutor de contabil la Prefectură; în iunie 1914 este internat la sanatoriul de boli nervoase al doctorului Mărgăritescu din București. În decembrie același an primește vizita lui Al. Macedonski la Bacău. Viaţa lui **B.** se împarte, în continuare, între slujbe efemere (copist la Direcţia învăţământului secundar și superior a Ministerului Instrucţiunii și Cultelor, șef de birou în Direcţia generală a asistenţei sociale din Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, profesor de desen și caligrafie la Școala Normală de Băieţi și la Școala Comercială de Băieţi, ambele din Bacău, bibliotecar la Ministerul Minelor ș.a.), perioade de internare în diverse clinici de boli nervoase, lungi convalescenţe și, bineînţeles, literatură. În iunie 1928 se căsătorește cu Agatha Grigorescu, profesoară și, ea însăși, poetă. În noiembrie 1931 se naște unicul fiu al poetului, Gabriel. În 1933 familia se mută la București. În 1934 **B.** primește, alături de Tudor Arghezi, Premiul Naţional de Poezie. **B.** debutează, la 20 martie 1899 în „Literatorul", cu poezia *Și toate*, sub iscălitura V. George; în decembrie 1903 publică în „Vieaţa nouă" (revistă al cărei redactor literar era Aristide Cantilli) *Amurg*, *Lacustră* și *Nevroză*, apoi în „Arta" (Iași), în același an, îi apar poemele *Toamnă* și *Melancolie*, semnate G. Bacovia. Numele Bacovia l-a luat, mărturisește el într-o convorbire cu Vasile Netea (în „Vremea", 6 iunie 1947), din dicţionarul lui Hasdeu. Și tot poetul mai indică o sursă: Baco e o prescurtare de la Bacchus, la care adaugă latinescul *via* („cale"), așadar: Bacovia înseamnă și „calea lui Bacchus". Frecventează cenaclul literar al lui Al. Macedonski. Alte colaborări: la „Românul literar", „Liga conservatoare", „Revista idealistă". Cele mai multe (și mai bune) poeme sunt scrise de **B.** în această perioadă (20–22 de ani). Numele lui este menţionat de M. Dragomirescu în „Convorbiri" (februarie 1907), iar I.M. Rașcu (Evandru) scrie despre el (*Un cântăreţ al toamnei*) în 1910. **B.** publică și sub pseudonimul George Andoni în revista „Versuri și proză" a lui I.M. Rașcu, alte publicaţii la care colaborează fiind

„Insula", „Flacăra", „Seara", „Cronica Moldovei", „Noua revistă română", „Curierul Bacăului", „Gândirea", „Cugetul românesc". În mai 1915 **B.** editează la Bacău, împreună cu Ion Iordăchescu și Șmil Kraus, „Orizonturi noi", publicaţie modernistă în care folosește și pseudonimele Geovas,Vag, Geo Vas. Macedonski îl recomandă în „Făclia" (ianuarie 1916) în acești termeni: „*Bacovia.* Acesta este pseudonimul unui tânăr din Bacău, d. Vasiliu, admirabil poet, dar a cărui modestie l-a ţinut în umbră cu tot nemărginitul lui talent. Era aproape un copil, când în 1902 a venit la mine într-o frumoasă zi de vară să-mi citească, sfios cum nu se poate mai mult, versuri de-ale sale. Marea sa originalitate m-a lăsat înmărmurit de uimire. Câtva timp l-am pierdut apoi din vedere. A încercat și el, firește, să străbată. Cu Bucureștii însă nu s-a împăcat și s-a întors în scumpul său Bacău, petec de rai pe care băcăuanii nu-l preţuiesc destul sau deloc. Ca și Iuliu Cezar Săvescu, ca și Ștefan Petică, ca și Alexandru Petroff și alţii, el a izvorât din mișcarea culturală și de simţiri a «Literatorului» și este un premergător, iar nicidecum o coadă oarecare desprinsă din ea și întrebuinţând fără nici un rost sonoritatea împerecherii literelor și culoarea imaginilor. Venit în literatură după Ion Theo, azi Tudor Arghezi, cel care a îndrăznit pe

această cale mult, pentru că înseamnă mult, și după Alexandru Petroff, al cărui grai e desprins din al poeţilor latini ori descendenţii ciclului alexandrin, Bacovia se înfăţișează cu toate acestea ca un strălucit poet de excepţie în literatura română. În Franţa principii poeţilor sunt proclamaţi de confraţii lor. La noi e mai bine. Îi proclamă talentul lor, și principe va rămâne Bacovia în toţi timpii, prin o însemnată parte a poeziilor lui. Unele dintre ele sunt mai pline de farmec decât ale lui Verlaine, iar altele sunt tot atât de ciudate ca ale lui Mallarmé…”. Sub îngrijirea lui Ion Pillat, în 1916 apare volumul *Plumb*, semnalat prompt de F. Aderca, mai târziu de B. Fundoianu, N. Davidescu, E. Lovinescu („Sburătorul literar”, 1922) ș.a. În martie 1925 **B.** scoate împreună cu Grigore Tăbăcaru, la Bacău, „Ateneul literar”, iar în 1926 editează volumul *Scântei galbene*. Într-o convorbire, din acești ani, cu I. Valerian își justifică arta poetică simbolistă: „În poezie m-a obsedat totdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor sau audiţie colorată, cum vrei s-o iei. Îmi place mult vioara. Melodiile au avut pentru mine influenţă colorantă. Întâi am făcut muzică și după strunele vioarei am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoţit cu credinţă până azi. Am făcut și compoziţii pentru mine. Pictorul întrebuinţează în meșteșugul său culorile alb, roșu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau cu inteligenţă prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare. Acum, în urmă, m-a obsedat galbenul, culoarea deznădejdii. De aceea ultimul volum poartă titlul *Scântei galbene*. Roșul e sângele, e viaţa zgomotoasă. Nu vreau să-ţi fac teorii. Urăsc definiţiile dascălilor pentru adormit copiii. Asta-i osânda modernă. Unii ar spune: metafizica culorilor”. Și mai departe, despre modelele lui literare: „Cât privește despre mine, am fost și rămân un poet al decadenţii, fără a pierde nici grandoarea versurilor unui Vigny. Dintre confraţi, n-am înţeles nici poezia lui Minulescu, și poate nici pe Stamatiad. Citesc din toţi, dar nu admir pe nimeni. Din tumultul de la polul artei, nu dezvelesc decât întârziate ţipete de cocori pe un cer înnoptat de iarnă. După mine se vor limpezi și aceste lucruri. Mi-a plăcut în artă să urmăresc întotdeauna o problemă. Deși am citit în tinereţe pe Rimbaud, Baudelaire, Laforgue și alţii, n-am simţit sufletul românesc vibrând lângă ei. Alt neam, altă vârstă. Noi trebuie să ne străduim pentru originalitatea noastră. Să devenim o fiinţă organică, nu paraziţi și maimuţe”. **B.** publicase în reviste, înainte chiar de apariţia volumului *Plumb*, un număr de poeme în proză, note epice subiective, iar mai târziu (1929) începe un roman liric, *Cântec târziu*. Pe toate acestea le publică sub un titlu comun: *Bucăţi de noapte* (1926). În 1930 scoate al treilea volum de versuri, *Cu voi…*, apoi *Comedii în fond* (1936), *Stanţe burgheze* (1946), iar postum îi apare ciclul *Stanţe și versete* (în „Viaţa românească”, septembrie 1961). În 1934 Fundaţia pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” îi publică volumul antologic *Poezii*, cu o prefaţă de Adrian Maniu. Toate scrierile lui (inclusiv articolele, însemnările subiective, prozele lirice, interviurile) vor fi tipărite, într-o ediţie integrală, însoţită de desenele făcute de poet, în seria „Opere fundamentale” (2001), sub îngrijirea lui Mircea Coloșenco.

G. Bacovia și Cicerone Theodorescu

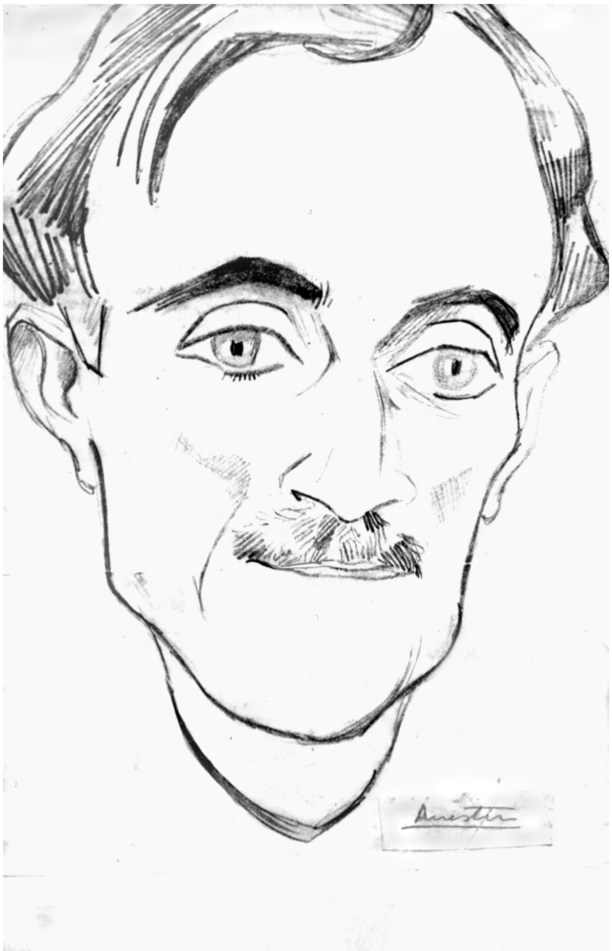
Critica literară nu și-a dat seama de la început de dimensiunea reală a lirismului bacovian. E. Lovinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius (acesta mai aproape de adevăr în judecata lui de valoare), Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu recunosc originalitatea poetului, dar drămuiesc bine propoziţiile când e vorba să dea o judecată de valoare globală. Impresia de monotonie, artificiu liric trece de la un comentariu la altul.

	VIAȚA	**OPERA**
1881	**septembrie 4** Se naște la Bacău Gheorghe Vasiliu, fiul Zoiței (n. Langa) și al lui Dimitrie Vasiliu, comerciant.	
1889–1894	Învață la Școala Domnească din Bacău.	
1894–1899	Este elev de gimnaziu la „Principele Ferdinand” din Bacău.	
1899	Participă și obține premiul I la concursul național de desen al societății științifice și literare Tinerimea Română.	**martie 20** Debutează în „Literatorul” cu poezia *Și toate*, iscălită V. George.
1900	Se pregătește în particular pentru continuarea școlii, fiind declarat repetent cu un an înainte, în clasa a V-a, când contractează o maladie care îl va chinui toată viața.	Scrie poezia *Plumb.*
1903	După peregrinări, în 1901–1902, la Liceul Militar din Iași și apoi la Liceul „Principele Ferdinand” din Bacău, își susține examenul de bacalaureat și se înscrie la Facultatea de Drept din București. Îi întâlnește pe Al. Macedonski, N.D. Cocea și Al. Bogdan-Pitești.	Publică versuri în revistele „Vieața nouă” din București și „Arta” din Iași. Semnează pentru prima dată cu pseudonimul G. Bacovia.
1904–1907		Îi apar versuri în „Românul literar”, „Liga conservatoare”, „Revista idealistă”.
1905	Se retrage în al doilea an de facultate, având dificultăți în promovarea unor examene.	
1907	Devine student al Facultății de Drept din Iași.	
1911	**noiembrie** Obține diploma de licențiat în drept și se înscrie în Colegiul de Avocați din Bacău, fără a profesa vreodată.	Publică, sub pseudonimul George Andoni, în revista „Versuri și proză”, condusă de I.M. Rașcu.
1912–1913	Este suplinitor la o școală primară din Bacău și în comuna Călugăra, apoi suplinitor pe un post de copist și ajutor de contabil la Prefectura orașului.	Semnează poezii în revistele „Românul literar”, „Flacăra”, „Insula”.

1913	Demisionează din motive medicale.	
1914	Bolnav, este internat într-un sanatoriu bucureștean. Revine la Bacău, unde îl vizitează Al. Macedonski.	Publică versuri în ziare și reviste: „Versuri și proză", „Seara", „Noua revistă română", „Absolutio".
1915	O întâlnește pe Agatha Grigorescu, viitoarea sa soție.	**mai–iulie** Scoate, la Bacău, împreună cu Ion Iordăchescu și Șmil Kraus, revista „Orizonturi noi".
1916	Este copist clasa a III-a la Ministerul Instrucțiunii și Cultelor.	**ianuarie** Apare, la București, volumul *Plumb.* Publică în „Făclia", „Cronica Moldovei", „Noua revistă română", „Flacăra".
1917–1918	Continuă să fie funcționar în București.	
1918		În „Literatorul" îi apar un poem în proză și poezia *Nocturnă.*
1920	Este numit șef de birou clasa a III-a la Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale.	
1921	Demisionează din postul de șef de birou clasa I.	Publică versuri în presa vremii. Îi apar cinci poezii în *Antologia toamnei*, realizată de Ion Pillat.
1922	Se întoarce la Bacău.	Publică în revistele „Flacăra" și „Gândirea".
1923	I se acordă Premiul Ministerului Artelor, în valoare de 5 000 de lei, pentru volumul *Plumb.*	Semnează poeme în proză și poezii în „Cugetul românesc".
1924		Apare la Râmnicu Sărat ediția a doua a volumului *Plumb.*
1925	Este distins cu Premiul pentru poezie al Societății Scriitorilor Români în valoare de 10 000 de lei.	**martie** Editează la Bacău, împreună cu Grigore Tăbăcaru, primul număr al revistei „Ateneul literar" (devenită „Ateneul cultural"), unde își va tipări numeroase versuri, dar și proză. În *Antologia poeților de azi*, alcătuită de Ion Pillat și Perpessicius, îi sunt publicate zece poezii.

1925–1927	Funcționează ca profesor de desen și caligrafie la Școala Comercială de Băieți din Bacău.	
1926		Apare, la Bacău, volumul *Scântei galbene* și, la București, volumul de poeme în proză *Bucăți de noapte.*
1927		Este tipărit, în „Viața literară”, primul interviu despre viața și opera sa, realizat de I. Valerian.
1928	**iunie** Se căsătorește cu Agatha Grigorescu și se stabilește la București.	
1929		**iunie** Publică la București, împreună cu G. Șt. Cazacu ș.a., seria a doua a revistei „Orizonturi noi” (până în mai 1930). Apare, la București, volumul *Poezii. Plumb – Scântei galbene.* Este tipărit al doilea interviu acordat lui I. Valerian pentru revista „Viața literară”; aici vor fi publicate câteva poezii.
1930	Scurt timp e referent la Direcția Culturii Poporului din Ministerul Artelor. Revine la Bacău.	Se editează, la București, volumul *Cu voi…*
1931	**noiembrie 8** Se naște fiul său, Gabriel Bacovia.	
1932	Este distins cu Ordinul Meritul Cultural pentru litere și opere literare, clasa a II-a.	
1933	**ianuarie 1** Devine pensionar al Societății Scriitorilor Români. Se stabilește definitiv la București.	
1934	Primește Premiul Național de Poezie, împreună cu Tudor Arghezi.	Apare, la București, sub egida Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, volumul antologic *Poezii*, îngrijit și prefațat de Adrian Maniu.

1935	I se conferă pentru a doua oară Ordinul Meritul Cultural pentru litere și opere literare, în grad de Cavaler clasa a II-a.	
1935–1936		Publică în „Revista Fundațiilor Regale” și, la solicitarea lui Adrian Maniu, în „Muzică și poezie”.
1936	Este internat în Spitalul Central din București, ca urmare a unei noi nevroze.	Iese de sub tipar volumul *Comedii în fond.*
1944		În seria „Scriitori români contemporani” a Fundației Regale pentru Literatură și Artă apare volumul *Opere.*
1945	Este angajat bibliotecar la Ministerul Minelor și Petrolului.	
1946	Este sărbătorit cu onoruri și fast deosebit de Ministerul Artelor la împlinirea a 65 de ani de viață și 50 de ani de activitate literară. Este numit consilier cultural la Departamentul Artelor (post suprimat în anul următor).	I se publică volumul *Stanțe burgheze.*
1948–1949	I se creează un post la Teatrul Poporului din București.	
1955	Consiliul de Miniștri îi acordă o pensie de onoare.	
1956	Este distins cu Ordinul Muncii clasa I la împlinirea a 75 de ani.	Este editat volumul antologic *Poezii*, cu o prefață de Eugen Jebeleanu.
1957	**mai 22** G. Bacovia se stinge din viață la București. Va fi înhumat la cimitirul Bellu.	

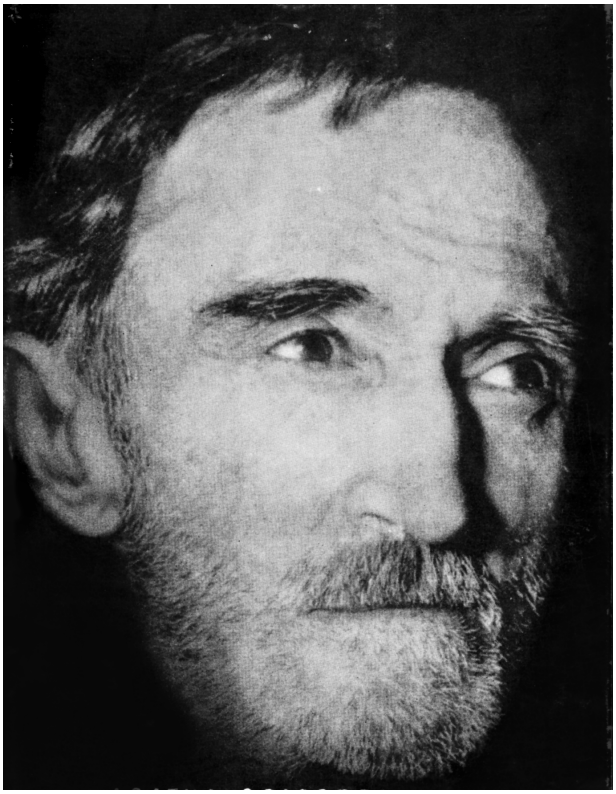
Desen de Ion Anestin

Mai mult decât atât: luptând pentru impunerea poeziei lui Arghezi, critica estetică l-a uitat pe **B.** care, în jurul anului 1900, schimbase radical limbajul și temele poeziei românești. A trebuit să apară o altă sensibilitate și altă generaţie pentru a fi recunoscut ca mare poet. Acest lucru s-a întâmplat în anii ’60, când modernitatea românească revine în actualitate. Poeţii și criticii tineri de atunci îl descoperă și îl impun. O alianţă spirituală care, ca și în cazul întâlnirii cu Arghezi, Blaga și Barbu, a funcţionat și a dus, în cele din urmă, la renașterea lirismului românesc după trauma realismului socialist. Temele poeziei lui **B.** sunt acelea ale simbolismului din ramura postbaudelairianului Rollinat, poetul *Nevrozelor*, pe care, de altfel, autorul român îl citează în mai multe rânduri. Un simbolism negru, decadent, prăbușit într-o astenie generală, sensibil la aspectele macabre ale existenţei și, în același timp, dornic să exprime sensul corespondenţelor dintre simţuri și să realizeze o sinteză a artelor. **B.** preia, cum mărturisește, conceptul de audiţie colorată și caută să sugereze în mici poeme muzicale, străbătute ca de un curent electric de o tristeţe agitată, cu toate rănile deschise, echivalenţa lirică a cenușiului sau a violetului. Acestea, plus albul, galbenul, sunt culorile lui favorite. N-a scris un sonet al vocalelor, dar a încercat să introducă paleta pictorului în poem și să asocieze ritmul versurilor cu sonurile unei muzici grave. Și-a justificat, într-un interviu, preferinţele plastice: cenușiul ar fi culoarea obișnuită a Bacăului și, „existând în natură, s-a strecurat necalculat în versurile mele”. Tot așa violetul, observat, zice el, pe valea Bistriţei din zona Bacău. În fine, galbenul ar fi inspirat de priveliștile din grădina publică a orașului. Explicaţii prea realiste. În fapt, toţi simboliștii, indiferent unde trăiesc, sunt preocupaţi de aceste corespondenţe și caută să formuleze o estetică adecvată, pornind de la Baudelaire. Macedonski și elevii săi fac exerciţii în acest sens. Revenind la temele și fantasmele poetului (obsesia derizoriului și a macabrului, teroarea în faţa universurilor lichide, sensibilitatea la semnele funerarului din existenţă), se pune firesc întrebarea cât este sensibilitate reală în aceste poeme și cât este poză literară. Răspunsul nu poate fi decât unul: lirismul lui **B.** este o împletire ingenioasă de poză și trăire sfâșietoare, de „secreţie”, cum spune Lovinescu, a unui spirit bolnav de tristeţile, melancoliile lumii. E greu de spus cine a imitat și pe cine. Mistificaţia literară este atât de bine asimilată, încât nu se mai simte în poem ce este expresie a existenţialului și ce reprezintă clișee luate de la decadenţii francezi. Este ca un ser care, odată intrat în circulaţia sangvină a poeziei, nu mai poate fi identificat. În fond, ceea ce contează în procesul imitaţiei este rezultatul. Toţi imită mai mult sau mai puţin, observa T.S. Eliot, numai la poeţii proști se vede ce-au luat și de unde, poeţii autentici asimilează rapid și bine modelele. **B.** trăiește, așa-zicând, într-un mod naiv și cu o sinceritate totală modelele. Poza devine modul lui de a fi liric, în fine, el își desenează cu sânge închipuirile pe care le ia din cărţi. Aceasta este cel puţin impresia pe care o ai când îi citești poemele de o derutantă elementaritate, în care se plimbă fără aroganţă (fără acel *défi* întâlnit la mai toţi poeţii simboliști din faza insurecţiei) fantasmele

decadenţilor, tristeţile lor delirante, decorurile îndoliate. **B.** cultivă mica scenă livresc-existenţială în care se află un unic simbol liric dezvoltat prin câteva detalii repetitive. Iată, *Plumb*, poemul liminar din volumul apărut în 1916: sicrie de plumb, cavou, veșminte funerare, coroane de plumb, aripi de plumb, flori de plumb și, în acest decor, amorul de plumb pe care îl strigă, deznădăjduit, poetul copleșit de singurătatea lui. Totul se învârte în jurul acestei fantasme puse în scenă. Poetul romantic caută singurătatea într-un cadru cosmic, de regulă codrul sălbatic și grandios, poetul simbolist transportă singurătatea în cavouri și pune totul sub semnul unei culori unice care, în fapt, sugerează o dezolantă, apăsătoare culoare metalică (plumbul care nu are propriu-zis o culoare sau are una, indistinctă, negrul degradat spre cenușiu). Care este simbolul memorabil, unde e marea poezie în aceste versuri care adună și învârt asemenea detalii?: „Dormeau adânc sicriele de plumb/ Și flori de plumb și funerar vestmânt –/ Stam singur în cavou… și era vânt…/ Și scârţâiau coroanele de plumb.// Dormea întors amorul meu de plumb/ Pe flori de plumb, și-am început să-l strig –/ Stam singur lângă mort… și era frig…/ Și-i atârnau aripile de plumb". Simbolul se vede cu ochiul liber: singurătatea individului într-un univers închis, redus la maxim, sufocant, iar lirismul iese din sugestia acestei stranii stări de izolare și frig în vecinătatea cadavrelor. Sublimul romantic este astfel înlocuit de simboliști prin valorificarea estetică a macabrului, a derizoriului din real. Arghezi, care începe prin a cultiva aceleași elemente, introduce și o notă patetică și conceptualizantă în poem, deschizând astfel simbolul spre alte universuri. **B.** execută operaţia inversă: închide simbolul liric, repetă amănuntele, pictează cu aceeași culoare, stinge tonurile. *Pastel* aduce în tablou corbii, ţârâitul ploii de toamnă, mugetul vitelor închise în ocol și sunetul trist, dogit al tălăngilor. Poemul sugerează, admirabil, senzaţia de agonie a vegetaţiei, de târziu în lume și de prăbușire a universului într-o tristeţe grea, aceea a individului care contemplă această moarte fără glorie: „Și tare-i târziu/ Și n-am mai murit". Din nou gândul merge spre agoniile fastuoase ale romanticilor și, făcând comparaţia de rigoare, se observă puţinătatea elementelor cu care lucrează spiritul bacovian, absenţa ceremoniei, obstinaţia cultivării micilor simboluri ale derizoriului din sfera existenţei. Dar tocmai această lipsă de „măreţie de simbol", pentru a reproduce o formulă ironică, dă măreţie poemului bacovian, simplu și cutremurător ca un bocet șoptit. Scenariile, modelele, în fine, pozele luate de la alţii și care se văd, ca o cusătură cu aţă albă la un costum de gală, nu strică tonalitatea și nu falsifică mesajul poemului. Un mesaj care comunică, de cele mai multe ori, o sugestie despre tragicul existenţei mărunte, solitare, fără orizonturi. **B.** transmite de o sută de ori aceste semnale de urgenţă ale fiinţei instalate într-o solitudine grea. O singurătate, iarăși, lipsită de orgoliul încercat de romantici, o singurătate care nu eliberează fiinţa de circumstanţele constrângătoare ale vieţii, ci o închide și o descompune lent și iremediabil. Mai mult, solitudinea bacoviană nu este niciodată singură, este înconjurată mai totdeauna de alte singurătăţi mai mari: parcul din mijlocul orașului este solitar, pieţele sunt pustii, hanul, drumul, odaia în care poetul așteaptă să se întâmple ceva și nu se întâmplă, totul, pe scurt, este scufundat într-o singurătate minerală. Este, în chip surprinzător, spaţiul de teroare și în același timp spaţiul de securitate al poetului. Îl izolează de lume și, totodată, îi sporește frica abisală – frica de lucruri și frica de fantasmele pe care le fabrică imaginaţia. E greu de spus dacă există un spaţiu de securitate (în sensul pe care îl dau criticii tematiști de felul lui Jean-Pierre Richard) în care spiritul liric bacovian se simte ocrotit. La prima vedere, spaţiul de refugiu este spaţiul singurătăţii (camera în care se izolează și unde ascultă tăcerile grele sau de unde vede prăpădul ninsorii, crâșma păcătoasă dintr-un târg blestemat, hanul de la marginea orașului, vastul cavou în care se află cadavrul iubitei, din nou cârciuma în care cântă barbar o femeie etc.), un spaţiu care închide spiritul, nu-l eliberează de fantasmele urâtului. Este, apoi, spaţiul din afară: parcul, târgul ca atare, marginile lui, care se deschid spre „zarea grea de plumb", mahalalele în care așteaptă fecioarele ofticoase, zidurile umede ale caselor, pământul care pare un mormânt, liceul – cimitir al tinereţilor, apoi chiar cimitirul, care ocupă și el un loc în acest tablou sumbru. Nici un semn, deci, de securitate din afară, nici un colţ în care spiritul să se simtă în siguranţă, doar cadavre care se descompun, păsări care cad, pieţe pustii, parcuri solitare, ploi putrede, zări de plumb, din nou parcuri devastate, toamne ude și

primăveri ftizice, tristeţi de piatră, zăpezi apăsătoare, imposibile, cavouri, pereţi umezi și ceruri prăbușite. Acesta este spaţiul fizic în care s-a fixat spaţiul interior, spaţiul de securitate al simbolistului **B.** O securitate fragilă a spiritului în insecuritatea maximă a spaţiului din afară. Există, totuși, în poezia lui și momente de calm, și mici spaţii ocrotitoare. Vremelnic ocrotitoare, securizante. De pildă, odaia încălzită în care iubita servește ceaiul, cântă la clavir sau citește „ceva de la poluri", ca în poemul *Decembre.* Instalat în fotoliu, lângă soba în care trosnește focul, poetul contemplă prin geamuri peisajul polar de afară și ascultă vijelia. Moment de liniște, de împăcare cu lumea din afară și de calm interior. Chiar și obiectele, până acum apăsătoare, doborâte de singurătatea lor, capătă o aură mistică: „Și toate din casă mi-s sfinte". Zăpada (element, în genere, negativ, obstacol în calea spiritului și sursă de neliniște pentru psihicul poetului înspăimântat de lucruri) a creat un cadru favorabil. Poetul este, în camera străjuită de nămeţi, un prizonier bucuros. Frica de elemente – sentiment dominant în poemele bacoviene – este înlocuită aici cu o scurtă stare de tihnă și desfătare: „Și vino și tu mai aproape;/ Citește-mi ceva de la poluri,/ Și ningă... zăpada ne-ngroape.// Ce cald e aicea la tine./ Și toate din casă mi-s sfinte;/ Te uită cum ninge Decembre.../ Nu râde... citește-nainte.// E ziuă și ce întuneric.../ Mai spune s-aducă și lampa –/ Te uită, zăpada-i cât gardul,/ Și-a prins promoroacă și clampa.// Eu nu mă mai duc azi acasă.../ Potop e-napoi și-nainte,/ Te uită cum ninge Decembre,/ Nu râde... citește 'nainte". Mai sunt în acest spaţiu liric de securitate/insecuritate, amurgurile violete, zăvoiul violet, copacii albi, copacii negri, foșnetul toamnei, din nou apusul de toamnă violet sau de humă etc., care ar putea da o altă idee despre relaţiile lui **B.** în plan senzorial cu lucrurile din afară. Acestea sugerează însă mai degrabă o tehnică poetică decât un mod de a primi elementele materiei. O tehnică învăţată de la simboliști și, totodată, o poză asumată și transformată în cele din urmă într-un cadru de existenţă. El pune mai mult suflet și mai puţină fantezie decât alţii în aceste teste de audiţie colorată și parfumată. Rezultă un număr destul de mare de poeme în care sunetele și parfumurile se cheamă și se confundă într-o muzică a suspinelor. Ambiţia poetului este de a realiza, cum spune în *Nervi de primăvară*, „o pictură parfumată cu vibrări de violet". Invocă, în acest scop, pe Venus care se ivește dimineaţa dintr-o rouă de culori și pășește apoi într-un univers de lucruri violete. *Matinală*, din care face parte această imagine, este un mic poem eminescian tradus în limbajul corespondenţelor simboliste: „Aurora violetă/ Plouă rouă de culori –/ Venus, plină de fiori,/ Pare-o vie violetă.// Bat la geamul tău încet,/ Bat cu-o roză sângeroasă –/ Vino, floare somnoroasă,/ Cât pe zări e violet.// Plâns de ape se repetă/ Încă totu-i adormit –/ Ca în vise s-a pornit/ Roata morii – violetă". **B.** este printre cei care introduc la noi relaţia culturală în poem sau, mai corect spus, fac din referinţa livrescă un element de reflecţie lirică. Este un mod de a indica modelele și, totodată, de a gândi poezia ca artificiu, iar opera ca produsul unui *poeta faber*. Este, desigur, și un joc, o trecere, sub ochii cititorului, de la poezia inimii la poezia poeziei. Într-un poem se ivesc numele lui Poe, Baudelaire și Rollinat, în alte versuri sunt invocaţi Eminescu, Heine și Lenau sau, mai aproape de

stilul lirismului bacovian, Verlaine. Prezenţa romanticilor nu arată o afinitate estetică, deși există câteva accente eminesciene în poemele lui, ca, de pildă, în acest dialog cu umbra (o temă romantică răspândită): „Mă prăfuise timpul dormind peste hârtii…/ Se întindea noianul de unde nu mai vii;/ O umbră, în odaie, pe umeri m-apăsa –/ Vedeam ce nu se vede, vorbeam ce nu era”. Sau în *Poveste,* unde apare „șoptirea singuraticei păduri” și, în acest spaţiu tipic eminescian, se înfiripă și femeia „ca o pală rătăcire coborând din alte zări”. Erosul bacovian descoperă acum codrul mirific, tema depărtării, idila, „povestea cu dureri și cu mistere”, euforia sărutului, pe scurt, amorul în faza juvenil-pasională. Chiar ritmurile acestei frumoase povești de iubire amintesc de desfășurarea lentă, mătăsoasă a versului eminescian: „Îţi aduci aminte ziua când ţi-am spus că ești frumoasă,/ Când cu buzele de sânge și cu ochii sclipitori/ Printre arborii de toamnă te opreai încet, sfioasă/ Lăsând gândul spre amorul înţeles de-atâtea ori…”. S-a vorbit de monotonia poeziei lui **B.**, de tematica ei redusă, în fine, de „manierismul insuportabil” (G. Călinescu). Faptul este de ordinul evidenţei, deși trebuie recunoscut că tocmai această închidere a lirismului într-o problematică repetitivă dă o notă de originalitate și profunzime poemelor sale. În fond, poezia lui are un unic motiv muzical, executat la un violoncel care, încet-încet, prin acumulare de tonuri joase, dă o impresie extraordinară de suferinţă și de vibraţie aproape maladivă a spiritului. Dacă nevroza are un sunet și are o culoare, ea are, în literatura română, culoarea și sunetul poemului bacovian. Spre deosebire de Arghezi, care încearcă toate temele și construiește o vastă mitologie lirică în marginea lor, autorul *Plumbului* trasează în jurul lui un cerc de mici subiecte și nu evadează aproape niciodată din acest spaţiu. Tot ceea ce se petrece se petrece aici. La urmă, se observă că la el cercul s-a umplut de fantasme și că poemele ating temele grave ale existenţei. Poezia plictisului provincial, poezia târgului blestemat, copii după „pozele” decadenţilor, manierism patetic, teama de universurile umide, fragilitatea fiinţei în faţa elementelor, invenţie poetică limitată și reluări obsesive într-o lirică astenică, ingenuă în măsura în care ingenuitatea se înţelege cu imitaţia modelului – toate acestea sunt adevărate sau de multe ori adevărate, reale. Dar există ceva mai profund în această poezie a spaţiilor închise și a singurătăţilor compacte, și anume sentimentul de gol al existenţei și de gol istoric, senzaţia de surpare a lumii și, odată cu ea, de desfacere, surpare lentă a elementelor interioare ale fiinţei, în fine, amestecul de naivitate și poză satanică într-o lirică muzicală care încearcă, din loc în loc, să strice regulile retoricii. G. Călinescu vorbește chiar de „o retorică întoarsă”, însă retorica poetică nu-i răsturnată integral și consecvent în lirica bacoviană. Poetul, fidel programului lui Verlaine, încearcă doar să o sugrume din când în când, desfăcând versul, rupând fluiditatea discursului pentru a-l recompune, apoi, în altă strofă. Multe versuri sunt emblematice tocmai prin prozaismul sau, mai bine spus, prin îndrăzneala de a defini o stare lirică nu prin mijloacele tradiţionale de seducţie, ci printr-o alianţă din care a fost eliminată tocmai „poezia” în veșmintele ei sărbătorești. Câteva dovezi: iată amurgul, universul ca un cavou, târgul ostil și pustiul existenţei: „Trec corbii – ah, «Corbii»/ Poetului Tradem –/ Și curg pe-nnoptat/ Pe-un târg îngheţat// Se duc pe pustii”, sugerate, toate, prin câteva referinţe cât se poate de banale și un „ah” care rușinează orice idee de solemnitate în poezie.

Gravitatea, solemnitatea găsesc însă altă cale pentru a ajunge la suprafaţa versurilor: „Un gol istoric se întinde”; „E toamnă, e foșnet, e somn…/ Copacii, pe stradă oftează;/ E tuse, e plânset, e gol…/ Și-i frig, și burează…”; „Barbar cânta femeia-aceea”; „O poemă decadentă, cadaveric parfumată”; „Și-n toamna asta udă, mai putredă ca cele ce s-au dus/ Când vântul va boci, din nou, la cei de jos, la cei de sus –/ La geamul tău, în spaima nopţii, ca un prelung final,/ Voi repeta că anii trec mereu mai greu și mai brutal”; „Ninge secular, tăcere, pare a fi bine”; „Ninge grandios, în orașul vast cum nu mai este”; „Sunt cel mai trist din acest oraș”; „Verde crud, verde crud; Te mai văd, te mai aud”; „La geamuri, toamna cântă funerar/ Un vals îndoliat și monoton”; „E numai vedere… nu mai pot să vorbesc”; „Și plouă cu-o părere de rău”; „O, ţară tristă, plină de humor…”; „Liceu – cimitir/ Al tinereţii mele –/ Pedanţi profesori/ Și examene grele”; „Vorbește încet, pășește încet,/ Că totul cade ca o jale nouă”; „E ora când cade gândul amar,/ Tăcere… e ora lașităţii”; „Blestemată mai fie și toamna/ Și frunza ce pică pe noi –;/ Blestemat să mai fie și târgul/ Ursuz, și cu veșnice ploi…/ Cetate, – azilul ftiziei –/ Nămeţi de la pol te cuprind…/ Cetate, azi moare poetul/ În braţele tale tușind…”. Nu se poate spune de unde vine farmecul bizar al acestor versuri care nu formulează nici o comparaţie de preţ și nici o metaforă care să fure ochii și să încânte urechea. De ce rămân în minte, deși nu au în ele nimic memorabil? Cum se face că aceste confesiuni, de o exasperantă banalitate, acaparează, „smintesc” fantezia noastră de lectori sceptici, în fine, cum de reușește **B.**, poet care voiește să fie un anarhic în estetica poeziei, să simplifice atât de mult limbajul poeziei, dându-i, în același timp, atâta pregnanţă și o așa de mare putere emoţională? Secretele poeziei moderne, care își caută sonuri și „vederi” (o formulă bacoviană) în zonele de umbră ale existenţei. Rimbaud invita poetul modern să viziteze nevăzutul, neauzitul, nepipăitul și nemirosibilul pentru a putea reinventa poezia. **B.**, pornind din alt punct, vizitează cămările realului derizoriu, ungherele plictisului existenţial, subteranele tristeţii și ale eșecului, în fine, privește existenţa prin geamul afumat al unei delirante singurătăţi. Reușește și el, în cele din urmă, să reinventeze poezia silind-o să coboare în micul infern al existenţei curente.

Nicăieri nu se pune mai tulburătoare problema „poeziei de atmosferă” ca la Bacovia. […] *Atmosfera iese din limitarea senzaţiilor, a imaginilor, a expresiei poetice și din repeţirea lor monotonă; obsesia dă chiar impresia unei intensităţi și profunzimi la care spiritele mobile nu ajung. Poezia se reduce, astfel, nu numai la un nihilism intelectual, ci și la unul estetic: cum emoţiunea ei rudimentară nu are nici o legătură cu arta privită ca un artificiu, cultul bacovian pare mai mult o reacţiune împotriva unei literaturii saturate de estetism, prin jocul cunoscut al dezgustului ce împinge pe rafinaţi spre primitivism.*

E. LOVINESCU

Dintr-o minus-vitalitate notorie, universul liric bacovian se hrănește cu lăcomie, ca să zicem astfel, extrăgând una dintre cele mai tari arome poetice din câte cunosc în simbolismul nostru; aș spune chiar că filtrează esenţa cea mai concentrată, amestec de fetid și mosc, de durere și plăcere, indistinct îngemănate. Eul bacovian răsucește un tragic, un obsedant scâncet, suferinţa se clatină într-o semisomnolenţă în care instinctul vital alterat posedă nu știu ce încordată luciditate; materia în dezagregare are un fel de conștiinţă de sine, vizibilă în însuși propriul ei proces de dezatomizare; ea umple toată conștiinţa reflexivă a poetului, manifestată printr-o atentă notaţie. Oricâtă simplitate și stângăcie verbală dovedește lirica bacoviană, acestea sunt și semnele neîndoioase ale lucidităţii lui artistice; conștiinţa umană se prăbușește în reacţii fiziologice, dislocate, fără nici o putinţă de a se ridica pe un plan egal sau analog, dar numai o inteligenţă artistică o poate surprinde în înseși confuzele ei dezagregări.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Versurile lui se strecoară ca frigul, ca ploaia, ca ţipătul, au virulenţa elementelor cu care ele operează și pe aceea a propriului inconfort, solicită, agasează, încâlcesc senzaţiile, dezgroapă memorii ancestrale, preocupă, irită și atrag, angrenează senzaţii de mult retrase în geologiile noastre sufletești, răstoarnă, inversează planuri, substituie, zăvorăsc și autopropulsează, divulgă, emit și reprimă, într-un cuvânt fascinează.

ION CARAION

SCRIERI: *Plumb*, București, 1916; ed. 2, Râmnicu Sărat, 1924; *Scântei galbene*, Bacău, 1926; *Bucăţi de noapte*, București, 1926; *Poezii. Plumb – Scântei galbene*, București, 1929; *Cu voi…*, București, 1930; *Poezii*, pref. Adrian Maniu, București, 1934; *Comedii în fond*, București, 1936; *Opere*, București, 1944; *Stanţe burgheze*, București, 1946; *Poezii*, pref. Eugen Jebeleanu, București, 1956; ed. București, 1957; *Scrieri alese*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1961; *Plumb. Versuri și proză*, îngr. Ion Nistor, pref. Nicolae Manolescu, București, 1965; *Stanţe și versete. Postume*, București, 1970; *Opere*, îngr. Mihail Petroveanu și Cornelia Botez,

pref. Mihail Petroveanu, București, 1978; *Plumb*, îngr. Romulus Vulpescu, București, 1981; *Plumb. Poezii. Proză*, îngr. Ion Nistor, pref. Mircea Anghelescu, București, 1998; *Opere (Poezii. Proză. Publicistică. Corespondenţă. Destăinuiri)*, îngr. Mircea Coloșenco, introd. Eugen Simion, București, 2001; ed. 2, București, 2012; *Opere (Poezie şi proză. Alte scrieri)*, îngr. și postfață Constantin Călin, Bacău, 2011.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, I, *331–332*, *442–444*, II, *167–170*; Fundoianu, *Imagini*, *133–136*, *170–177*, *224–228*, *323–325*; Davidescu, *Aspecte*, I, *25–26*, *231–236*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *403–407*, IV, *581–584*; Perpessicius, *Menţiuni*, I, *227–230*, *248–250*, *341–343*, II, *114–120*, *238–246*, *416–422*, V, *426–432*; Călinescu, *Opere*, I, *588–600*, III, *720–723*, IV, *1037–1052*, VI, *470–476*; Munteano, *Panorama*, *262–264*; Cioculescu, *Aspecte*, *136–140*; Streinu, *Pagini*, I, *35–41*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *627–630*, *Ist. lit.* (1982), *706–709*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *155–161*; Baconsky, *Colocviu*, *45–98*; Svetlana Matta, *Existence poétique de Bacovia*, Winterhur (Elveţia), 1958; Călinescu, *Aspecte*, *7–23*; Manolescu, *Lecturi*, *63–86*; Bote, *Simbolismul*, *475–476*, *passim*; Negoiţescu, *Scriitori*, *137–153*; Mihail Petroveanu, *Bacovia*, București, 1969; Doinaș, *Diogene*, *42–52*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *374–386*; Micu, *Început*, *448–468*; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Bacovia. Poezie sau destin*, București, 1972; Gheorghe Grigurcu, *Bacovia, un antisentimental*, București, 1974; Pop, *Transcrieri*, *33–41*; Ion Caraion, *Bacovia. Sfârșitul continuu*, București, 1977; Dinu Flămând, *Introducere în opera lui G. Bacovia*, București, 1979; Bucur, *Poezie*, *60–80*; Daniel Dimitriu, *Bacovia*, București, 1981; Raicu, *Calea de acces*, *5–46*; Zaciu, *Viaticum*, *234–251*; Ciopraga, *Propilee*, *54–66*; Alexandra Indrieș, *Alternative bacoviene*, București, 1984; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *303–334*; Pop, *Jocul*, *29–41*; Mircea Scarlat, *George Bacovia. Nuanţări*, București, 1987; Mihăilescu, *Întrebările*, *144–155*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *267–270*; V. Fanache, *Bacovia. Ruptura de utopia romantică și afirmarea spiritului modern*, Cluj-Napoca, 1994; Agatha Grigorescu-Bacovia, *George Bacovia. Posteritatea poetului*, București, 1995; Ioan Milea, *Lecturi bacoviene și alte eseuri*, București, 1995, *7–87*; Pop, *Recapitulări*, *12–21*; Simuţ, *Revizuiri*, *77–104*; Lucian Tamaris, *Plânsul lui Bacovia. O interpretare psihanalitică*, pref. Romul Munteanu, București, 1997; Daniel Dimitriu, *Bacovia după Bacovia*, Iași, 1998; *Dicţ. analitic*, I, *216–219*, *256–259*, II, *328–329*, III, *350–352*, IV, *14–15*, *98–100*, *150–153*; Constantin Călin, *Dosarul Bacovia*, I–II, Bacău, 1999–2004; Radu Petrescu, *G. Bacovia*, Pitești, 1999; *Dicţ. esenţial*, *49–52*; Marilena Donea, *George Bacovia. Bibliografie (1971–2001)*, Bacău, 2001; Ion Bogdan Lefter, *Bacovia, un model al tranziţiei*, Pitești, 2001; Constantin Trandafir, *Poezia lui Bacovia*, București, 2001; Andrei-Iustin Hossu, *Cuvinte despre Bacovia sau Revelaţiile unui veac*, Norcross (SUA), 2001; Theodor Codreanu, *Complexul bacovian*, Iași, 2002; Ion Șiugariu, *George Bacovia*, București, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, *105–123*; Mihai Cimpoi, *Secolul Bacovia*, București, 2005; Manolescu, *Istoria*, *641–644*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1011–1013*; Constantin Călin, *În jurul lui Bacovia*, Bacău, 2011; Marcus, *Paradigme*, *850–853*; Simuț, *Vămile*, *285–288*. ***E.S.***

BACU, Dumitru (14.II.1923, Gramaticova–Vodena, Grecia – 9.X.1997, Paris), memorialist, poet. Este fiul Haidei și al lui Constantin Bâcu, preot. Învaţă carte în satul natal, apoi frecventează liceul românesc din Grebena și școala comercială română din Salonic. Emigrează în România, unde își ia bacalaureatul la Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanţa. Se înscrie în București la Politehnică, dar este arestat în 1949 ca „dușman al poporului muncitor" și eliberat abia în 1956, după ce face ani grei de temniţă, petrecuţi în parte și la Pitești, experienţă din care a rezultat cartea *Pitești – Centru de reeducare studenţească*, apărută mai întâi la Madrid în 1963, apoi tot în românește în Canada, la Hamilton în 1989, tradusă în SUA, la Englewood în 1971, și la București în 1991. La câţiva ani după „ispășirea" din pușcăriile comuniste, în 1959, **B.** se expatriază, stabilindu-se iniţial la Évry, mai târziu la Paris. A scris la revistele din exil „Caete de dor", „Vatra" și „Cuvântul românesc", ca și la „Deșteptarea" și „Dimândarea" din București (după 1990).

„Din granit dacă aţi fi – și totuși nu veţi putea să ţineţi până la capăt!" este mottoul cărţii lui **B.**, preluând „deviza" torţionarilor de la „școala de reeducare studenţească" din Pitești. Carte-document, ea poartă un subtitlu ce rezumă de fapt „fenomenul Pitești": *La Buchenwald se murea mai ușor.* Postul de radio Europa Liberă a difuzat-o mai întâi pe calea undelor, apoi Virgil Ierunca a readus-o în conștiinţe prin lucrarea *Fenomenul Pitești*. Cartea trece însă dincolo de ceea ce s-a numit „fenomenul Pitești", experienţa (in)umană trăită acolo de mii de tineri radiografiind întregul sistem concentraţionar comunist din România, ca și din lagărul comunist în genere. Aduce totodată în prim-plan un element inedit, ce o singularizează între mărturiile de pretutindeni despre Gulag: anume ruinarea sufletului deţinutului (nu neapărat nimicirea lui fizică), spre a putea fi folosit ca torţionar împotriva adversarilor sistemului opresiv. Sunt de subliniat și fluenţa memoriilor, firescul rostirii lor, ceea ce le conferă nu doar emoţia unui tulburător document

de suflet, ci și calitatea de pagini de literatură autentică. **B.** a scris și poezie, în limba română, ca și în grai aromân. În mod deosebit este de menţionat culegerea *Cântiţi tră niagărșiri* (1996). Sorgintea celor mai multe „cântece spre neuitare" sunt tot închisorile comuniste: „Majoritatea poeziilor […] din această carte au fost scrise în temniţele comuniste", mai întâi în minte, „pe vremea când nu ni se permitea nici măcar umbră de creion sau hârtie. Descoperisem însă *placa de ardezie*, confecţionată din curea și praf DTT, iar drept creion, o așchie de scândură smulsă din prici sau un fir de sârmă ciupit din gardurile ce ne păzeau de *furia poporului muncitor*". Versurile sunt memorabile, nu în notă revendicativă, ci prin atitudinea creștină, care comentează suferinţa în tonalitate uneori mioritică, precum în *Cântic di moarti*, unde mama e invocată ca martoră a pătimirii fiului ei, suferind, în propria carne, chinul lui: „…ș-tini aduchișì, dadă…/ tu inimă ţ-acriscură schiñi// și-ţ trimbură mâna/ când ti-aplicași ca s-tincliñi// sâmţiși cum/ sărâma din tini/ schimură 'nă rugăciuni și s-duţi?// dado,/ laie dado…/ tu aistă noapţi,/ ţerlu s-înavuţă cu 'nă noauă Cruţi". Acest lirism are și o coardă erotică, răsunând chiar și în elegia temniţei: „Nu-i vrearea biligiucă, ni ciupari,/ S-li porţ pirifan, dzua, la videari;/ Niţi icoană di-aviu, la cari s-ti-ncliñi,/ Ca să-ţ-afirească inima di schiñi.// Nu i hrisafi, galbină flurie,/ S-u coși pi ciciroană, tră ciudie;/ Nu s-veadi. Nu s-acaţă. Nu-i mânar,/ S-lu-angañi cu zboară dulţ, di picurar.// Ma iasti-un foc bătut di ploi, tu cheari,/ Ţi ardi greu, ș-durut, ca 'nă-aștiptari./ Nu-l agărșea. Aveagl'iu-l cu sivdaie, / Ma vrei s-nu-l afl'i astes, cinușă laie". **B.** reușește să salveze nu numai versurile proprii, ci și unele compuse de alţi deţinuţi, ce vor alcătui antologia *Ofrandă. Poezii din închisori* (1963). De reţinut și excelentele transpuneri în grai aromânesc incluse în volumul din 1996, după M. Eminescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Dan Botta și Emil Botta, ca și din poeţi occidentali, între care Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Paul Claudel, Guillaume Apollinaire, precum și din autori chinezi.

SCRIERI: *Aiud*, Madrid, 1961; *Pitești – Centru de reeducare studenţească,* Madrid, 1963; ed. Hamilton (Canada), 1989; ed. (*The Anti–Humans. Student „Reeducation" in Romanian Prisons*), Englewood (SUA), 1971; ed. București, 1991; ed. îngr. Răzvan Codrescu, pref. Gheorghe Calciu, București, 2011; *Acolo șezum și plânsem*, Madrid, 1964; *Cântiţi tră niagărșiri*, îngr. și postfaţă Hristu Cândroveanu, București, 1996; *De antimänskliga*, tr. C. Fjäbling, Linköping (Suedia), 2006. **Antologii:** *Ofrandă. Poezii din închisori*, Madrid, 1963.

Repere bibliografice: Mircea Popescu, *„Ofrandă"*, „Revista scriitorilor români", 1963, 2; V.I. [Virgil Ierunca], *„Experienţa" de la Pitești*, „Fiinţa românească", 1964, 2; Mihaela Cristea, *Experienţa iniţiatică a exilului*, pref. Octavian Paler, București, 1994, *337–363*; Cândroveanu, *Aromânii*, *109–111*; Hristu Cândroveanu, *Dumitru Bacu*, „Deșteptarea", 1996, 7; Cicerone Poghirc, *Poezie aromânească*, „Lupta", 1997, 287; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, *125–128*; Popa, *Ist. lit.*, I, *862*; Manolescu, *Enciclopedia*, *64*. ***Hr.C.***

BADEA, Mircea (4.VIII.1915, București – 25.III.1977, București), poet. Pe numele adevărat Mircea Bădulescu, este fiul Elenei și al lui George Bădulescu. Licenţiat în litere și filosofie, fost student al lui Tudor Vianu, **B.** ţâșnește pe neașteptate între poeţii vremii cu volumul de versuri *Incantaţii*, care primește în 1940 unul din premiile acordate scriitorilor tineri de Fundaţia pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", fiind editat sub aceste auspicii în același an. După război, pecetluit de un destin ce a fost, într-un fel, al generaţiei din care făcea parte, **B.** – un timp redactor la Radiodifuziunea Română – părea a-și fi rupt punţile ducând spre poezie. La o distanţă de peste trei decenii, o nouă carte, *De dragoste…* (1971), depune însă mărturie pentru o continuă și tainică trudă; o apariţie târzie, completând ori doar retușând imaginea din tinereţe a poetului.

„Incantaţiile" lui **B.** alcătuiesc în cele din urmă o singură poemă și exaltă „lumina de aur a bucuriei" în amiaza unei iubiri împărtășite. Aproape ritualizată, euforia erotică este transpusă în sonuri moi, de descântec, rezonând în cadenţele unui vers neobișnuit de amplu, iar în dialoguri, unde femeia și bărbatul își răspund sub vraja adoraţiei, se distilează parcă arome orientale. Expansiunea, frenezia simţurilor, starea de beatitudine senzuală stau sub semnul panteismului și sunt exprimate într-o manieră francă, îndrăzneaţă. Câteodată, utilizând sugestii venite din basm ori dintr-o posibilă figuraţie medievală, poetul face ca aceste imnuri închinate iubirii să se deschidă către adâncurile sentimentului. **B.**, care nu deţine mari resurse imaginative, exploatează în schimb o intuiţie fericită, ritmând debitul liric într-o mișcare muzicală nu o dată plină de rafinament.

SCRIERI: *Incantații*, București, 1940; *De dragoste…*, postfață Mihai Gafița, București, 1971.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *40–42*; Octav Șuluțiu, *„Incantații”*, G, 1941, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *859*, *Ist. lit.* (1982), *945*; Piru, *Varia*, II, *437–440*; Nae Antonescu, *„De dragoste…”*, ST, 1972, 14; Gabriela Melinescu, *Cavaler al inimii*, LCF, 1972, 15; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *80–81*. ***G.D.***

BADEA, Ștefan (30.XI.1951, Butoiești, j. Mehedinți), critic literar. Este fiul Elisabetei și al lui Gheorghe Badea, economist. Student la Institutul Pedagogic, se transferă la Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din Timișoara, atașându-se de profesorii Gheorghe I. Tohăneanu și Ștefan Munteanu. După licență (1974) lucrează ca profesor de română și franceză la școala din Măneciu-Pământeni, iar din 1978 e profesor de română la liceul din Măneciu-Ungureni, județul Prahova. Debutează în revista „Limba română” cu studiul *„Sara pe deal” – de la variante la forma definitivă* (1975). Mai colaborează cu studii de lingvistică, stilistică, recenzii, eseuri și articole de critică literară la „România literară”, „Limbă și literatură”, „Orizont”, „Studii și cercetări de lingvistică”, „Caietele «M. Eminescu»”, „Buletinul Filialei Ploiești a Societății de Științe Filologice din România”, „Revista nouă” (Ploiești), „Axioma”, „Al cincilea anotimp” (Oradea) ș.a. Editorial, debutează cu o antologie însoțită de un studiu critic: *M. Eminescu. Poezia de inspirație folclorică* (1982).

B. practică un tip de cercetare situat la interferența dintre stilistica lingvistică, stilistica literară, critica și istoria literară, terenul de aplicație predilect fiind opera literară eminesciană. Într-o primă lucrare, antologia *M. Eminescu. Poezia de inspirație folclorică*, are în vedere, alături de textul eminescian publicat, analiza: cercetează principalele poeme cu sursa în folclor (basmele versificate), precum și „acele poezii originale a căror legătură cu folclorul este vizibilă «cu ochiul liber»”, dar și „treptele asimilării folclorului”, pus în raport cu marile teme eminesciene. Autorul crede că „asimilarea folclorului, în sens strict, nu trebuie căutată, nu poate fi urmărită, în postumele eminesciene”, întrucât „în manuscrise nu putem descifra decât etape ale procesului – neîncheiat în cazul postumelor”. Comentariile care însoțesc poemele antologate cumulează într-un glosar complex informații din domeniul folcloristicii, al lingvisticii și al istoriei, observații și disocieri privind prozodia și modul de a lucra al poetului, prezența și răspândirea unor teme specifice, incursiuni în mitologia poetică eminesciană. **B.** și-a extins investigațiile, în lucrări speciale, la domeniul numelor proprii eminesciene (cele cu valoare simbolică), abordat într-o lucrare din 1990, și la raporturile nu doar cronologice între variantele diverselor poeme, vizând geneza și metamorfozele liricii lui Eminescu. În *Biografia poeziei eminesciene. Constituirea textului poetic* (1997) urmează, parțial, modelul lui Alain Guillermou din *Geneza interioară a poeziei lui Eminescu*, încercând să aproximeze o imagine a creativității eminesciene în dinamica ei specifică, individuală. Preocupat de studiul limbajului poetic, **B.** elaborează *Dicționarul limbii poetice românești* (I–III, 2000–2003), amplă investigație aplicată cuvintelor „cu valori semantice poetice”, culese din operele a peste treizeci de poeți, de la Dosoftei la Ștefan Aug. Doinaș. În aria de cercetare apar „cuvinte-simbol”, la cuvintele-titlu (peste șase sute) fiind înregistrate și comentate valorile metaforice comune mai multor poeți și cele „singulare”, în ordinea lor cronologică, încât cu „o aproximație cât de mică, poate fi stabilită vechimea unuia sau altuia dintre sensurile poetice ale unui cuvânt”. *Dicționarul…*, considerat de autor „o lucrare pregătitoare”, este un instrument util în sfera studiilor literare. Pe baza lui pot fi evidențiate „continuitatea unor metafore sau sensuri metaforice, permanența acestora”, „preferința (într-o anumită epocă, la un grup de poeți sau la un singur artist) pentru anumite metafore”, precum și alte dimensiuni și aspecte necesare în definirea unei viziuni lirice și a tradiției poetice românești.

SCRIERI: *Semnificația numelor proprii eminesciene*, București, 1990; *Biografia poeziei eminesciene. Constituirea textului poetic*, București, [1997]; *Dicționarul limbii poetice românești*, I–III, București, 2000–2003; *Limbă, limbaj artistic, literatură*, București, 2004. **Antologii:** *M. Eminescu, Poezia de inspirație folclorică*, introd. edit., București, 1982.

Repere bibliografice: G.I. Tohăneanu, *Un exemplu*, O, 1983, 13; Constantin Hârlav, *Probitate intelectuală*, CNT, 1985, 42; Nicolae Manolescu, *Numele proprii în opera lui Eminescu*, RL, 1991, 29; Al. Piru, *Eminescu azi*, București, 1993, *85–88*; Constantin Cubleșan, *Eminescu în conștiința critică*, București, 1994, *156–158*; Gheorghe Bulgăr, *Momentul Eminescu*, București, 2000, *152–154*; Valentin Emil Mușat, *Un monument al limbii române*, ALA, 2001, 579; Roxana Răcaru, *Fire și noduri*, RL, 2001, 43; Ion Dumitru, *Învățământul din comuna Măneciu*, Ploiești, 2008, *198–199*, *220–224*; Alexandru Niculescu, *Momente cu G. Ivașcu*, RL, 2011, 51–52. ***C.H.***

BADIU, Vasile (26.IX.1933, Măgurele–Bălţi – 29.V.1994, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiul Sofiei (n. Coșciug) și al lui Alexandru Badiu, ţărani. Absolvent al Universităţii de Stat din Chișinău (1959), va fi profesor de limba română la Borogani (Cahul) până în 1964, când se stabilește în Chișinău și devine cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe.

B. a debutat în 1956 cu un articol despre Ion Creangă, continuând apoi să fie prezent în periodice cu studii și comentarii referitoare la Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, M. Eminescu ș.a., reunite în volumul său de debut, *Din perspectiva actualităţii* (1975). După 1980 a iniţiat o intensă activitate de valorificare a literaturii române, editând scrieri de Iulia Hasdeu, Alexie Mateevici, George V. Madan, C. Stere, Magda Isanos, Ștefan Ciobanu ș.a. Cu toate că adesea aceste ediţii sunt marcate de contextul ideologic, operând, bunăoară, eliminări de pasaje sau chiar de texte întregi, ele au fost un început în restituirea unor nume altfel ieșite din circuitul literar actual.

SCRIERI: *Din perspectiva actualităţii*, Chișinău, 1975; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chișinău, 1979; *Creaţia scriitorilor moldoveni în școală: N. Costenco, A. Busuioc, V. Beșleagă, G. Malarciuc* (în colaborare), Chișinău, 1990. **Ediţii:** George V. Madan, *Văzute și trăite*, Chișinău, 1989; C. Stere, *În preajma revoluţiei*, I–V, Chișinău, 1991; Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusească*, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Sergiu Moraru, *Vocaţia criticului*, LA, 1983, 22 septembrie; Iordan Datcu, *Răsunete din Basarabia*, JL, 1991, 21–22; Alexandru Burlacu, Sava Pânzaru, *Vasile Badiu. 60 de ani*, RLSL, 1993, 6; *Lista bibliografică selectivă a publicaţiilor criticului și istoricului literar V. Badiu*, RLSL, 1993, 6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *273–274*; *Dicţ. Chișinău*, *21–22*. ***N. Bl.***

BAGDAT, Toma Alexandru (1824 – 10.III.1887), traducător. A fost primarul orașului Râmnicu Sărat (1874). În 1848 a publicat la București traducerea „slobodă" a pieselor lui Shakespeare *Romeo și Julieta* și *Othello*, precedată de o biografie a autorului. Transpunerea este făcută după versiunea franceză a lui Le Tourneur și nu depășește, în genere, nivelul mediocru al celorlalte traduceri din Shakespeare apărute până atunci în limba română. În „consecuenţele morale" așezate după fiecare piesă, **B.** arată o înţelegere mărginită, excesiv moralizantă, a operei dramaturgului englez. Reprezentaţiile teatrale cu *Othello* și cu *Romeo și Julieta* ale trupei lui Matei Millo (1851) foloseau textul lui **B.**

Traduceri: William Shakespeare, *Romeo și Julieta. Othello*, pref. și postfaţa trad., București, 1848.

Repere bibliografice: Petre Grimm, *Traduceri și imitaţiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922–1923; Duţu, *Explorări*, *254–256*; *Dicţ. lit. 1900*, *71*. ***L. V.***

BAGHIU, Vasile (5.XII.1965, Borlești, j. Neamţ), poet, prozator, publicist. Este fiul Ecaterinei (n. Drăgușanu) și al lui Vasile Gh. Baghiu, ţăran, autor al volumului de memorii *Prizonier în U.R.S.S.* (1998). Între 1980 și 1984 urmează cursurile Liceului Sanitar din Bacău, ulterior o școală postliceală la Piatra Neamţ, iar mai târziu Facultatea de Sociologie–Psihologie la Universitatea „Spiru Haret" din București (2005–2008). Licenţiat în psihologie, până în 2010 face masteratul în consiliere psihologică și educaţională. Beneficiază în 2002 de o bursă „Heinrich Böll". Între timp lucrează ca asistent medical la un sanatoriu din Bisericani (1984–1990), la un laborator al Centrului de Medicină Preventivă Neamţ (1990–1997), ulterior fiind angajat la Direcţia de Sănătate Publică Neamţ. A debutat în presă în 1983, publicând simultan poeme în „Ateneu" și în „Orizonturi", revista Liceului Sanitar din Bacău. Debutează editorial în 1994 cu volumul de poeme *Gustul înstrăinării*. A ţinut rubrica de cronică literară intitulată „Plasa cu fluturi" în revista „Poesis" (1998–2001) și a colaborat susţinut cu texte de critică literară la „Vatra" (2001–2006). Este redactor-șef al revistei „Antiteze" (2010). I s-a acordat în două rânduri (1995, 1998) Premiul revistei „Poesis".

Comentând *Gustul înstrăinării*, criticii observau la **B.** o apropiere de M. Blecher, pe filiera centrării pe boală și pe un tip de literatură compensatorie. Această dimensiune e determinantă pentru gândirea lui poetică, întrucât va cataliza ideile unui manifest al himerismului („România literară", 1998), urmat de alte câteva expuneri ale conceptului, publicate la intervale de câţiva ani (ultimul în 2010). Presupunând trăirea fără rost în imaginar, himerismul poate fi văzut ca o variantă de explorare a alterităţii: „Dacă nu se putea trăi normal în acele vremuri, eu voiam ca măcar în poezia mea să trăiesc normal, să pot călători, să fiu ca toată lumea din lumea largă. A fost întâi un impuls de natură ontologică și abia după aceea el s-a convertit în poetică". Ceea ce înseamnă că himerismul e, înainte de a fi un mod de a scrie poezia, un mod de a trăi „experienţa *live* a realităţii ficţionale", cum o numește **B.** Nu atât o poetică, cât un credo. Într-atât de coerent în poezia lui, încât tot ce a scris

se cere citit în siajul acestor idei privind himerismul, care se recomandă drept „alternativă la postmodernism", întrucât ar fi „mai precis delimitat ca ideologie literară (definiţii și trăsături ferme)". În pofida unei certe imprecizii sub raport teoretic, care se remarcă mai degrabă decât pretenţiile „doctrinarului", himerismul este totuși suficient de fertil pentru a nutri întreaga poezie a lui **B.**, astfel că judecăţile de valoare asupra acesteia s-au produs sub incidenţa lui: Nicolae Coande a văzut în autorul volumului *Himerus Alter in Rheiland* (2003) un avatar în spaţiul românesc al lui Fernando Pessoa, iar Mircea A. Diaconu susţine că „orice înţelegere a poeziei lui ar trebui să pornească" de la manifestul himerist. Poemele ilustrative pentru „magia elementară" a himerismului sunt, aproape fără excepţie, ample, epice, rulând în versurile prozaizante profuziuni de referinţe geografice, cu o euforie de globe-trotter postwhitmanian și cu o fascinaţie pură precum a copiilor pentru exotismele atlasului geografic: „În lumea literară a Principatelor există un individ/ Care devine cu fiecare zi tot mai ridicol/ Pretinzând că scrie *poeme himeriste*, după ce/ Nu știu cum naiba, în urma unei burse la Harvard,/ A dat peste hârtiile mele,/ Recunoscând totuși că autorul cărţii *Taste of Alienation*,/ Neașteptat de comentată prin revistele lor scrise într-o limbă/ Care păstrează ecoul unei Rome decăzute,/ Sunt totuși eu, Himerus Alter" (*Maniera Baghiu e o boală, firește*). **B.** a publicat și două romane – *Ospiciul* (2006) și *Planuri de viaţă* (2012) – și un volum de proză scurtă intitulat *Punctul de plecare* (2004), însă vizibilitatea poetului a pus oarecum în umbră proza. În *Planuri de viaţă* Marius Miheţ a găsit „un roman despre drumurile abandonate ale existenţei". Îndeobște această proză are o perspectivă psihologizantă, preferată fiind cazuistica personajelor labile, cu gândire friabilă şi pulsiuni interioare destructurate, pe care autorul le crede mai relevante în analiza umanului. În textele publicistice **B.** se manifestă ca o conştiinţă etică, reactivă şi acută, atentă deopotrivă la politicile literare şi la cele social-politice, sancţionând derapajele amândurora.

SCRIERI: *Gustul înstrăinării*, Iași, 1994; *Rătăcirile doamnei Bovary*, București, 1996; *Febra*, Piatra Neamţ, 1996; *Maniera*, București, 1998; *Fantoma sanatoriului*, pref. Nicolae Ţone, postfaţă Nicolae Coande, București, 2001; *Himerus Alter în Rheinland*, București, 2003; *Punctul de plecare*, București, 2004; *Ospiciul*, București, 2006; *Cât de departe am mers*, Cluj-Napoca, 2008; *Magia elementară*, Cluj-Napoca, 2011; *Gustul înstrăinării*, Iași, 2011; *Depresie*, Cluj-Napoca, 2012; *Planuri de viaţă*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ana Blandiana, *O realitate paralelă*, F, 1988, 11; Dan-Silviu Boerescu, *„Fantoma sanatoriului"*, LCF, 1995, 1; Ioana Pârvulescu, *Ca-n pădurea de mesteceni*, RL, 1995, 8; Roxana Sorescu, *Lumi paralele*, LCF, 1995, 30; Nicolae Coande, *Tainicul pelerin*, CL, 1997, 5; Constantin Abăluţă, [*Vasile Baghiu*], RL, 1998, 23–24, „Ziarul de duminică", 2001, 30 martie; Marin Mincu, *Sanatoriul celest*, LCF, 1998, 47; Diaconu, *Feţele*, *191–195*; Budău, *Bacăul lit.*, *771–773*; Cistelecan, *Al doilea top*, *123–125*; Dan Cristea, *„Cât de departe am mers"*, LCF, 2008, 35; Chioaru, *Noi developări*, *11–15*; Radu Vancu, *„Magia elementară"*, RL, 2011, 16; Nicolae Coande, *Ecuaţia secretă*, LCF, 2012, 4; Marius Miheţ, *Resemnări profesioniste*, RL, 2012, 33.

R.Vn.

BAHNER, Werner (18.VI.1927, Neuwiese–Erzgebirge, Germania), romanist german. Își dă examenul de bacalaureat la Stollberg, în Saxonia (1946), și frecventează cursurile secţiilor de romanistică, anglistică și filosofie ale Universităţii din Leipzig. În 1950 își încheie studiile, specializându-se în limbile franceză, spaniolă și engleză, și își susţine doctoratul cu disertaţia *Cercetări privind noţiunea de popor în literatura franceză (secolele XV–XVIII)*. Devine doctor docent la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Leipzig cu teza *Teorii despre originea limbii spaniole în Siglo de Oro* (1955), iar în ierarhia universitară este promovat profesor de filologie romanică (1960). Între 1965 și 1991 se află la conducerea unor institute de cercetare ale Academiei de Știinţe din Berlinul de Est: director al Institutului de Limbi Romanice (1965–1969), director-adjunct și șef de secţie la Institutul Central de Istorie Literară, director al Institutului Central de Lingvistică. În 1965 a fost ales membru al Academiei Saxone de Știinţă din Leipzig (al cărei președinte va fi între 1980 și 1991), iar în anul următor și al Academiei Germane de Știinţe din Berlin (al cărei vicepreședinte este până în 1990). În 1987 devine *doctor honoris causa* al Universităţii din Leipzig.

Pe cât de diverse sunt domeniile de investigaţie ale lui **B.**, cunoscător al lumii romanice în vasta ei extensiune geografică, pe atât de strâns legate sunt aceste domenii între ele. Cercetător și promotor al românismului cultural, este preocupat mai ales de evoluţia limbii române populare și literare, precum și de istoriografia cercetărilor dedicate vorbirii și scrierii românești. În conexiune cu aspectele lingvistice sunt cele privind geneza cultural-spirituală a românilor, dezvoltarea literaturii lor în perioada primelor apariţii și a avântului cărturăresc din timpul iluminismului. Comentează operele cronicarilor

într-un studiu privind elementele naţionale în conștiinţa lingvistică și istorică a cronicarilor moldoveni și munteni din secolul al XVII-lea – *Formen, Ideen, Prozesse in den Literaturen der romanischen Völker* (I–II, 1977). Revine mereu la Dimitrie Cantemir, acest reprezentant al științelor în pragul iluminismului timpuriu, și la concepţiile lui (de exemplu, acelea referitoare la istoria limbilor). Plasează într-un larg context european configuraţiile spirituale românești din epoca Luminilor, în studiul *Aspecte comune și specifice ale iluminismului în ţările romanice*. Manifestă preferinţă pentru corifeii Școlii Ardelene, continuatori ai lui Dimitrie Cantemir în privinţa latinităţii limbii noastre și a originii romane a populaţiei din Ţările Române, punând în valoare strădaniile lui Inochentie Micu-Klein pentru drepturile românilor din Transilvania, însușirea unor idei iozefiniste și vehicularea lor în spaţiul românesc de către Samuil Micu-Klein și Gheorghe Șincai, iar pe Ion Budai-Deleanu îl consideră reprezentantul său „cel mai de seamă" „atât în domeniul politic cât și în cel literar". În cazul Moldovei și al Ţării Românești subliniază importanţa iluminismului francez, pătruns prin medierea filierei fanariote, dar și direct. **B.** pune în evidenţă, în concluzii, particularităţile iluminismului românesc în strânsă legătură cu idealurile de afirmare naţională. Mai sporadice sunt reflecţiile lui **B.** asupra scrierilor literare din vremurile mai noi: îngrijește un volum de versuri de M. Eminescu, *Der Abendstern. Gedichte* (1964), însoţește cu postfeţe volume de proză de Mihail Sadoveanu (Leipzig, 1957), Ioan Slavici (Leipzig, 1958) și Liviu Rebreanu (Berlin, 1962).

SCRIERI: *Das Sprach- und Geschichtsbewußtsein in der rumänischen Literatur von 1780 bis 1880*, Berlin, 1967; *Ein bedeutender Gelehrter an der Schwelle zur Frühaufklärung: Dimitrie Cantemir (1673 bis 1723)*, în *Dimitrie Cantemir*, Berlin, 1974; *Formen, Ideen, Prozesse in den Literaturen der romanischen Völke*r, I–II, Berlin, 1977; ed. (*Forme, idei, evoluții în literaturile popoarelor romanice*), tr. Yvette Davidescu, București, 1982; *Zur Geschichte der Rumänistik von 1700 bis 1890 in den deutschsprachigen Ländern*, în *Beiträge zur Geschichte der Sprachwissenschaft*, VII, Münster, 1997. **Antologii:** M. Eminescu, *Der Abendstern. Gedichte*, tr. în colaborare, postfaţa edit., Berlin, 1964; *Beiträge zur rumänischen Philologie*, Berlin, 1968. **Traduceri:** Iorgu Iordan, *Einführung in die Geschichte und Methoden der romanischen Sprachwissenschaft*, Berlin, 1962.

Repere bibliografice: Cornea, *Semnele, 237–241*; *Kontinuität und Innovation. Studien zur Geschichte der romanischen Sprachforschung vom 17. bis zum 19. Jahrhundert. Festschrift für Werner Bahner zum 70. Geburtstag*, îngr. Gerda Hassler și Jürgen Storost, Münster, 1997. ***J.W.***

BAICAN, Elie (1845, Crasna, j. Vaslui – 1912, București), culegător de folclor. După școala primară și seminarul absolvit la Huși, urmează Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), Școala Normală de la Trei Ierarhi, iar după 1875 Facultatea de Litere la București. A fost institutor la Iași, timp în care i-a cunoscut pe M. Eminescu, Titu Maiorescu și Ion Creangă, iar între 1892 și 1895 director la o școală primară din Focșani. A colaborat cu anecdote și amintiri la „Timpul", „Epoca", „Columna lui Traian", „Convorbiri literare", „Sămănătorul", „Făt-Frumos".

Prefaţându-i culegerea *Literatura populară sau Palavre și anecdote* (1882), Eminescu nădăjduia că „autorul lor își va continua lucrarea, în care arată talent și se va sili să dezgroape mai târziu poveștile lui Pepelea, cari sunt fără contestare mai vechi decât aceste ce scăpară din contactul cu străinii". **B.** nu va urma însă sfatul poetului, ci va publica câteva credințe și superstiții sub titlul *Obiceiuri la români* (1884), studiul *Limba metaforică sau Graiul cârâitor la români* (1892) și trei snoave în versuri în broșura *Spânul și omul cu barba roșie* (1898). Snoavele date la tipar de el, fără precizarea numelor informatorilor, urmează tematica știută a faceţiilor ce circulau în epocă.

SCRIERI: *Limba metaforică sau Graiul cârâitor la români*, Focșani, 1892. **Culegeri:** *Literatura populară sau Palavre și anecdote*, pref. M.E. [M. Eminescu], București, 1882; *Obiceiuri la români*, București, 1884; *Spânul și omul cu barba roșie*, București, 1898.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, SIL, *332*; Gh. Cardaș, *E. Baican*, DCL, I, *111–113; Dicț. lit. 1900, 71*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *76*; Grațian Jucan, *Mihai Eminescu și Elie Baican*, DL, 2007, 73. ***I.D.***

BAICULESCU, George (1.IV.1900, Rubla, j. Buzău – 6.IX.1972, București), istoric literar, bibliograf, editor. Este fiul Mariei (n. Ștefănescu) și al lui Pavel Băiculescu, învăţător. A urmat școala primară în cătunul natal și apoi la Râmnicu Sărat, unde a făcut și liceul, absolvit în 1921. În ultima clasă răspundea de revista elevilor, „Zori de zi", și era secretarul societăţii Junimea Culturală. În timpul Primului Război Mondial a fost „cercetaș" și administrator de spital. La București s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care

a terminat-o în 1925. Se angajase în 1922 la Biblioteca Academiei Române. Lucrând aici mai bine de patru decenii, a parcurs toate treptele ierarhice, de la bibliotecar la șef de sector, șef de secţie și director (1941–1949), iar din 1965 consultant ştiinţific. A debutat, ca autor de versuri, în „Liga Deșteptarea" (1916) și a continuat să publice în „Universul literar", „Foaia Râmnicului", „România nouă", „Îndrumarea" (Râmnicu Sărat), „Adevărul literar și artistic", „Foaia tinerimii", „Ploieștii literari", „Cele trei Crișuri", „Convorbiri literare", „Gândirea", „Ramuri", „Năzuinţa" (Craiova), „Revista Fundaţiilor Regale" ș.a., până prin 1933 iscălind și cu pseudonimele Radu Buzescu și George Freamăt. Atras de timpuriu de literatură, face critică literară vreme îndelungată, fiind și membru în redacţiile publicaţiilor „Adevărul literar și artistic" (1923–1926), „Flamura" (1925–1926), „Viaţa literară" (1926) și „Propilee literare" (1926–1929). A tradus din Marţial, La Rochefoucauld, Maurice Maeterlinck, Charles Baudelaire, Alain.

În revista „Izvorașul" (1919–1920) **B.** va publica cele dintâi articole despre folclor, domeniu care l-a atras în alte câteva rânduri, el fiind și editorul unui florilegiu din lirica populară, *Cântece de dragoste din toate ţinuturile locuite de români*, apărut în 1924. La „Cele trei Crișuri" a trimis (1930–1934) informaţii despre viaţa literară bucureșteană. În general, critica lui este una de recomandare. Aproape un deceniu, în „Adevărul literar și artistic", a publicat numeroase recenzii la cărţi românești și străine. Discuta despre Henrik Ibsen, August Strindberg, Julien Benda, Paul Morand, Rabindranath Tagore ș.a., oferind informaţii conștiincioase. Într-o manieră aproape impersonală scria despre Constantin Kiriţescu, Gh. Brăescu, George Mihail Zamfirescu, Ion Agârbiceanu, Perpessicius, Aron Cotruș; despre Tudor Mușatescu, A. Dominic, Mihail Drumeș, D. Gherghinescu-Vania formula observaţii pertinente. Prefera proza și, cu toate că pentru poezie avea o receptivitate îngustă, nu a ezitat să-și spună părerile despre Tudor Arghezi („oribil"), Ion Barbu („halucinaţii") și Lucian Blaga („absenţa fiorului poetic"). Cu timpul, renunţă la critică și se îndreaptă către explorarea unor zone mai puţin studiate sau chiar necunoscute din istoria literaturii române, vădindu-și formaţia pozitivistă și înclinaţiile filologice. S-a încercat și în investigaţii mai pretenţioase, care presupuneau disocieri subtile; astfel, *Horaţiu în literatura română* („Convorbiri literare", 1939) cercetează influenţele „de suprafaţă" și cele „de adâncime" ale scriitorului latin asupra lui D. Bolintineanu, A.I. Odobescu și V. Alecsandri. Portretele pe care le-a făcut unor autori români mai vechi (Dimitrie Cantemir) sau mai noi (Andrei Șaguna, St. O. Iosif, Pompiliu Eliade, Ana Conta-Kernbach, Emil Gârleanu, Ioan Paul) au impresionat cu deosebire prin informaţia densă, ireproșabilă pentru vremea când au fost alcătuite. Împreună cu I. Massoff a întocmit, în 1935, o istorie, sumară, a teatrului românesc. Descoperind colecţia revistei „Epoca literară" din 1896, face cunoscută colaborarea, ignorată până atunci, a lui I.L. Caragiale și îi înmănunchează apoi articolele într-un volum (*Pagini de proză necunoscută*, 1936). Contribuţii documentare a adus și pentru Ion Ghica sau pentru Petre Ispirescu. Cu totul deosebit este meritul lui în stabilirea textului romanului *Ciocoii vechi și noi*, publicat în două ediţii (1931, 1944), pentru ca în 1957 să editeze întreaga operă a lui Nicolae Filimon, retipărindu-i și proza scurtă, jurnalul de călătorie, cronicile literare și muzicale; ulterior a redactat notele și variantele la primul volum (apărut în 1975) din seria *Opere*, îngrijită de Mircea Anghelescu. De altfel, **B.** a fost cel dintâi istoric literar care s-a ocupat îndeaproape și de biografia scriitorului, documentaţia sa rămânând fundamentală. În ediţii de un bun nivel filologic, a mai îngrijit dramele istorice ale lui Alecsandri, opera lui Heliade-Rădulescu și scrierile lui Grigore Alexandrescu. În colaborare, a publicat bibliografii referitoare la scrierile lui N. Bălcescu, V. Pârvan, A.P. Cehov sau la ecouri iberice și hispano-americane în România, precum și o culegere din glosele lui Barbu Lăzăreanu. Cea mai importantă contribuţie a lui **B.** este însă „descrierea bibliografică" a presei românești din perioada 1907–1918, cuprinsă în volumul al doilea din *Publicaţiile periodice românești*, elaborat în colaborare cu Georgeta Răduică și Neonila Onofrei (1969). Este o lucrare indispensabilă cercetătorilor de istorie a culturii, așezată în descendenţa studiilor bibliografice elaborate de Ioan Bianu.

SCRIERI: *Teatrul românesc acum o sută de ani* (în colaborare cu I. Massoff), pref. Paul I. Prodan, București, 1935; *Drama istorică în teatrul lui V. Alecsandri*, Craiova, 1937; *Ioan Eliade-Rădulescu. Omul și opera*, București, 1939; *Nicolae Filimon, iniţiatorul romanului românesc*, București, 1940; *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, București, 1941; *Bibliografia scrierilor lui N. Bălcescu*, în *Articole și referate despre N. Bălcescu*, București, 1953; *Vasile Pârvan. Biobibliografie* (în colaborare), București, 1957; *Échos ibériques et hispano–américains en Roumanie* (în colaborare), București, 1959; *Tchékhov en Roumanie* (în colaborare), București, 1960; *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867–1967. Cartea centenarului* (în

colaborare), pref. Șerban Cioculescu, București, 1968; *Publicațiile periodice românești*, vol. II (în colaborare cu Georgeta Răduică și Neonila Onofrei), București, 1969. **Culegeri:** *Cântece de dragoste din toate ţinuturile locuite de români*, Cluj, 1924. **Ediţii:** N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, pref. edit., Craiova, 1931; ed. București, 1944, *Nenorocirile unui slujnicar*, pref. edit., București, 1933, *Opere*, I–II, pref. G. Ivașcu, București, 1957, *Opere*, I–II, introd. Mircea Anghelescu, București, 1975–1978 (în colaborare cu Mircea Anghelescu); I.L. Caragiale, *Pagini de proză necunoscută*, pref. edit., București, 1936; V. Alecsandri, *Drame istorice*, introd. edit., Craiova, 1937; I. Heliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, introd. edit., Craiova, 1939, *Scrieri politice, sociale și linguistice*, Craiova, [1942]; Grigore Alexandrescu, *Opere complete. Poezii și proză*, București, [1940]; Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, București, 1958 (în colaborare cu Ion Crișan).

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, *N. Filimon, „Ciocoii vechi și noi", ediție îngrijită și comentată de G. Baiculescu*, ALA, 1931, 545; Perpessicius, *Opere*, V, *92–96*, IX, *215–219*; Dan Smântânescu, *N. Filimon. „Ciocoii vechi și noi"*, „Epoca", 1933, 1399; Dan Smântânescu, *„Teatrul românesc acum o sută de ani"*, RP, 1934, 5007; Gh. Vrabie, *„Ioan Eliade-Rădulescu"*, G, 1939, 7; Perpessicius, *Lecturi*, *302–308*, *406–414*; George Muntean, *George Baiculescu*, RL, 1972, 38; Theodorescu, *Ist. bibl.*, *passim*; Bucur, *Istoriografia*, *256–257*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *150–151*. ***D.M.***

BAIDAN, Boris (22.X.1912, Vulcănești–Cahul – 4.V.1984, Chișinău), poet. Este fiul lui Emilian Baidan, învăţător. A urmat liceul la Ismail, apoi, între 1934 și 1939, Facultatea de Litere din Iași. Aici a făcut parte din cercul literar Noua Junime, condus de G. Călinescu. Profesor la Tighina, Chișinău și Jura (Râbniţa) până în 1944, lucrează un timp ca asistent al lui Emil Petrovici la Universitatea din Cluj, unde obţine în 1945 titlul de doctor în științe filologice. Întors în Basarabia, în 1949 va fi deportat în Siberia. Eliberat abia în 1968, e angajat cercetător la Muzeul Republican de Literatură, apoi traducător la cotidianul „Chișinău", redactor la *Enciclopedia sovietică moldovenească*. Pensionat în 1982, se sinucide după doi ani. **B.** a debutat cu versuri în 1932 la revista „Orientări" (Moinești), continuând să colaboreze la „Viaţa Basarabiei", „Lumea", „Bugeacul", „Însemnări ieșene", „Itinerar", „Arhiva" ș.a. În 1940 și-a adunat poeziile în volumul *Invitaţie la melancolie*.

Un lirism tensionat animă strofele lui **B.**, înseninate numai de amintirea locurilor copilăriei, de „nălucirile visării", melancolia sa fiind ușor intelectualizată, provocată și întreţinută de aluzii și iluzii livrești. „Întoarcerea în amintire" este unicul mijloc rodnic de spiritualizare a unei poezii care nu a ajuns să se lămurească și să se desprindă de abstracţiunile inculcate de lecturi. Anumite contribuţii de slavistică, răspândite în reviste, a adus **B.** prin punerea în circulaţie, la noi, a unei traduceri și a unor interpretări referitoare la poemul medieval *Cuvânt despre oastea lui Igor*, titlul propus de el fiind *Cântarea oștirii lui Igor*.

SCRIERI: *Al. Papadopol-Calimah și „Cuvânt despre expediția lui Igor"*, Iași, 1939; *Invitație la melancolie*, Chișinău, 1940.

Repere bibliografice: Dragomir Petrescu, *„Invitație la melancolie"*, „Bugeacul", 1939, 5–7; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *144–145*; Mănucă, *Perspective*, *42–46*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *214*; *Dicț. Chișinău*, *23–24*; Dan Mănucă, *Literatură, identitate și regionalism*, Iași, 2012, *111–115*. ***D.M.***

BAISKI, Dușan (11.III.1955, Sânnicolau Mare), prozator, poet, traducător. Este fiul Elenei Baiski (n. Ieftici) și al lui Ștefan Baiski, muncitori. Urmează școala generală la Cenad, apoi cursurile Școlii Profesionale Electromotor Timișoara (1970–1973), ale Școlii Populare de Artă din Timișoara (1971–1974); în 1979 va absolvi tot aici Liceul de Filologie–Istorie. Mai târziu va face studii la Open University Business School (Marea Britanie, 1998–1999) și la Information Technology College – ELINF (2006). În Timișoara a fost electrician la Întreprinderea de Aparate Electrice de Măsurat (1973–1991), redactor-șef la săptămânalul „Sindicatul bănățean" (1990), redactor-șef adjunct la săptămânalul „Mercur" (1990). A lucrat ca șef de secţie și la săptămânalul timișorean de informaţie și divertisment „Agenda". A debutat cu proză SF în „Forum studenţesc" (Timișoara, 1977), iar editorial cu volumul de proză scurtă *Averse izolate* (1984). Colaborează la mai multe publicaţii din ţară și de peste hotare: „Orizont", „Paradox", „Helikon", „Književni jivot", „Știinţă și tehnică", „Renașterea bănăţeană", „Realitatea bănăţeană", „Banatske novine", „Feedback", „Banat", „Orient latin", „Timișoara", „Observator", „Tribuna tineretului", „Književna reć", „Stremljenja", „agonia.ro", „literra.eu" ș.a.

Diversitatea preocupărilor lui **B.** se manifestă și în domeniul propriu-zis al literaturii. Autor al câtorva cărţi de proză, publică în 1990 și în 2007 poeme în limba sârbă, *Ljubav medju senkama* și *Svada s mastilom*. O piesă de teatru, *Piața cu paiațe* (1994), „comedie balcanică", abordează, în registru parodic, problematica socială a tranziţiei postdecembriste. **B.** ilustrează, cu egală disponibilitate, specia povestirii fantastice și proza SF. Îmbinând parabolicul și

raportarea la circumstanţe controlabile, povestirile au un caracter destul de elaborat. Regimului aluziv al naraţiunii i se adaugă o reţea densă de simboluri, de gesturi și apariţii premonitorii, care conferă textelor o coerenţă întâlnită mai curând în cazul unor construcţii romanești. Unitare prin atmosfera crepusculară pe care o evocă, textele-parabolă din *Luna și tramvaiul 5* (1994) pot fi citite ca o utopie negativă. Drumul personajelor spre un Enad încremenit într-un Ev Mediu decorativ este presărat de avertismente ce prefigurează sfârșitul unei civilizaţii, încheierea unui ciclu al istoriei. O atmosferă ireală, neliniștitoare, un univers în care timpul se dilată ori este de-a dreptul abolit conservă cel mult o umanitate lipsită de liber arbitru, care asistă, impasibilă ori neputincioasă, la repetarea la infinit a acelorași evenimente și întâmplări tragice. Cu o anume insistenţă asupra pitorescului lumii rurale (personaje, limbaj, tramă epică), cele treisprezece povestiri din volumul *Păsări pătrate pe cerul de apus* (2006) mizează mai puţin pe efectul scos din plasarea protagoniștilor în situaţii limită, cât pe insinuarea fantasticului în derularea unor evenimente banale. Structuri dilematice ori pur și simplu trăind stări de conștiinţă confuze, personajele iau act de existenţa unei ordini onirice, a unei lumi „a misterului, a derizoriului, a absurdului, a irealităţii din spatele a ceea ce numim, în general, și fals, realitate". **B.** a tradus câţiva mari scriitori de limbă sârbă din secolul al XX-lea (Miloš Crnjanski, Vuk Drašković ş.a.), precum și, prin intermediul unor versiuni în sârbă, poeţi și prozatori chinezi contemporani.

SCRIERI: *Averse izolate*, Timișoara,1984; *Radiografia unui caz banal*, Timișoara, 1988; *Luna și tramvaiul 5*, Timișoara, 1994; *Piaţa cu paiaţe*, Timișoara, 1994; *Război pe internet*, Timișoara, 2004; *Păsări pătrate pe cerul de apus*, Timișoara, 2006; *Cenad, pur și simplu*, Timișoara, 2009; *Cenad. Studii monografice*, Timișoara, 2012. **Traduceri**: Miloš Crnjanski, *Migraţiile,* Timișoara, 1991 (în colaborare cu Octavia Nedelcu); Chang Shiang Hua, *Mătase și vin fiert*, Timișoara, 1994, *Lacrima: Orient și Occident*, Timișoara, 2000; Vuk Drašković, *Cuţitul*, Timișoara, 1995, *Consulul rus*, Timișoara, 2005; Dragan Dragojlović, *Cartea iubirii*, Timișoara, 1996 (în colaborare cu Blagoe Ciobotin), *Invocarea lui Dumnezeu*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Blagoe Ciobotin); *Antologie de poezie chineză contemporană*, îngr. Zhang Xianghua și Radoslav Pušić, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Existenţa și procedeele*, RL, 1989, 29; Ioan Holban, *„Radiografia unui caz banal"*, CL, 1989, 4; Miomir Todorov, *„Radiografia unui caz banal"*, „Banatske novine", 1989, 1; Mandics Gyorgy, *„Radiografia unui caz banal"*, „Szabad-szo", 1989, 6; Maria Genescu, *Drumul spre Enad*, RL, 1994, 9; Octavian Soviany, *Istorii insolite*, CNT, 1994, 41; *Dicţ. Banat, 66–68*; Ivo Muncian, *Scriitori sârbi din România*, Timișoara, 2006, *213*; Eugen Dorcescu, *Dușan Baiski și realismul oniric*, „Banat", 2008, 7. ***L.A.***

BAIULESCU, Maria (21.VIII.1860, Brașov – 24.VI.1941, Brașov), poetă, traducătoare. Este fiica Elenei și a lui Bartolomeiu Baiulescu, protopop. Face primele clase în urbea natală, la o școală în limba română, la un liceu german, precum și la un institut francez de domnișoare, continuând să se pregătească în particular. Președintă, din 1906, a Reuniunii Femeilor Române din Brașov, **B.** – pe atunci directoare a Școlii Industriale – nu-și cruţă eforturile pentru crearea Uniunii Femeilor Române din Ardeal, a cărei lideră este până în 1935, iar apoi „prezidentă de onoare". Președintă a secţiei feminine a Astrei, vede în săteancă și în orășeancă o chezășie a renașterii morale. Cu traduceri, versuri, proză a colaborat la „Tribuna", „Universul literar", „Vatra", „Dreptatea", „Epoca", „Familia", „Gazeta femeii" ș.a.

Ca scriitoare, profilul acestei feministe cu suflet caritabil rămâne indistinct. **B.** a debutat, sub pseudonimul gingaș Sulfina, în „Meseriașul român", cu traduceri din literatura germană și franceză. Scrierile literare, publicate mai întâi în reviste și ziare, le va strânge în volumele *Note și impresiuni* (1896) și *Extaz* (1908), de ambiţioasă paletă: eglogă, doină „în formă poporană", sonet, nocturnă, pastorală, romanţă, aubadă, barcarolă, sonată, baladă, elegie. Deși atentă la melodicitatea frazării, **B.** nu se prea întâlnește, în stihurile ei, cu lirismul. E sinceră, dar fadă, sensibilă, cadenţându-și însă extazele în debitări sălcii. Abia în „peisagii", unde figuraţia mitologică e conturată cu o anume graţie, și în versurile de palpit amoros ea accede, ici-colo, la expresivitate. În proză cultivă o manieră în care, printre „reflexiuni" poetice și alte simţitoare „reverii", se înfiripă și o simbolistică a anotimpurilor. Însemnările de călătorie, presărate cu semne de exclamaţie, denotă curiozitate pentru latura etnografică a locurilor vizitate. Jucate de societăţile de diletanţi, în regia autoarei, câteva compuneri dramatice amalgamează înșăilări proprii (printre care *Vacanţii*, 1903) și localizări (după Juin și Flers, Marc Michel și Eugène Labiche). Ca traducătoare, **B.** face o figură onorabilă. A tradus, nu fără iscusinţă, din Saltîkov-Șcedrin, Louis de Meurville, H. Bernstein, Ferdinand Freiligrath, Friedrich Schiller, Hermann

Sudermann, Shakespeare, Goethe ș.a., multe transpuneri rămânând în pagini de gazetă.

SCRIERI: *Note și impresiuni*, Craiova, 1896; *Vacanții*, Brașov, 1903; *Extaz*, București, 1908; *Corespondență*, îngr. și introd. Ruxandra Moașa Nazare, București, 2001. **Traduceri:** Marc Michel, Eugène Labiche, *Un om buclucaș*, Brașov, 1898; Juin și Flerx, *Idil la țară*, Brașov, 1898; Goethe, *Hermann și Dorothea*, Brașov, 1911.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, *149*; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, I, București, 1931, *43*, *79*, *117–119*; *Cărturari brașoveni*, *22–23*; Elena Dunăreanu, *Personalități feminine*, Sibiu, 1975, *11–13*; Florin Faifer, *Feminista*, CL, 1998, 1; Eugenia Crișan, *Maria Baiulescu, singura femeie colaboratoare la „Enciclopedia română"*, T, 2004, 9–10. ***F. F.***

BALABAN, Mircea E. (13.XII.1905, București – 1.VIII.1971, București), poet, prozator, traducător. Dintre părinți, Virginia (n. Mănciulescu) și inginerul Emil Balaban, director general al Poștelor și director al Școlii Politehnice, mama lui **B.** manifestase înclinații artistice, fiind absolventă a Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București. După clasele primare, făcute acasă (cu examene la școala „Clemența"), el urmează clasa întâi de liceu la Iași, familia alegând, din cauza războiului, soluția plecării în refugiu. La revenirea în București, este înmatriculat la Liceul „Gh. Lazăr". Încă elev, se înscrie la Conservator, la clasa Mariei Filotti. Odată cu încheierea primului an, își ia bacalaureatul, iar la sfârșitul celui de-al doilea obține un angajament la Teatrul Mic. În 1927, punând punct uceniciei bucureștene, pleacă la Paris, unde va rămâne opt ani, răstimp în care obține, în 1934, licența în litere și filosofie la Sorbona. Viața lui de actor pare să înceapă sub bune auspicii. Este primit să studieze, fiind curând și angajat la Théâtre de l'Atélier al lui Charles Dullin, apoi la Théâtre Porte Saint-Martin; a mai jucat mici roluri, sub direcția lui Louis Jouvet, și la Théâtre Maturins, în trupa lui Georges Pitoëff. Dar, întors în țară, pe **B.** nu-l așteaptă decât o carieră mai curând modestă de interpret, îndeosebi în comedie, la Teatrul Național din București, Teatrul Nostru, Teatrul Municipal, Teatrul de Comedie, Teatrul Modern, ca și la teatrele naționale din Craiova și Cluj. A figurat, cu prezențe episodice, în distribuția unor filme.

Este, poate, și o nevoie de compensație în râvna lui **B.** de a scrie versuri – dorința de a-și pune în relief vocea lirică, alta decât aceea de pe scenă sau de la teatrul radiofonic. Meloman – compune poemul în proză *Năluca* ascultând un cvartet de Claude Debussy –, el caută să imprime poemelor lui, lucrate într-o tehnică impresionistă, o anume muzicalitate. O calitate, inventivitatea imagistică, elaborație a unui diletant prețios, se transformă în contrariul ei, câtă vreme versul pletoric e pândit mereu de facilitate. În „Revue roumaine" (1964–1971) **B.** a publicat tălmăciri în franceză ale unor scrieri (în versuri sau în proză) aparținând lui Al. Macedonski, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Mihai Codreanu, G. Călinescu, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu ș.a. În 1970 și 1971 înregistrează versiunea proprie, în limba franceză, a douăzeci și cinci de poeme (*Poésie roumaine du XX-ème siècle* – Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu) pe un disc, apărut în 1974. Așa cum în 1947, pentru turneul Teatrului Alhambra în Liban și Egipt, tradusese libretul operetei *Țara surâsului* de Franz Lehár, în 1965, cu prilejul deplasării Teatrului de Comedie în Franța, face același lucru cu piesele *Umbra* de Evgheni Șvarț și *Mușchetarii Măgăriei sale* de Ion Lucian. O dramatizare după Jules Verne, *O iarnă printre ghețari*, a fost transmisă la Radio București. În manuscris, în afara unor tălmăciri de versuri, din românește în franțuzește (de la V. Alecsandri la Tiberiu Utan) și din franțuzește în românește (de la Paul Verlaine la Paul Fort), a lăsat mai multe texte dramatice, câteva dramatizări și două piese scrise în limba franceză; de asemenea, un scenariu cinematografic. Memoriile lui, rămase – cu mici excepții (câteva pagini au apărut în presă în 1996) – în manuscris, poartă titlul *46 de ani de teatru.* Câteva poeme alcătuite în franceză susțin partea sentimentală a romanului *Al treilea* (1943). Un „debut remarcabil", potrivit aprecierii lui Pompiliu Constantinescu, impresiile lui Perpessicius fiind și ele mai mult decât favorabile. Pe urzeala unei povești de dragoste (Irène și Jacques visează o iubire care să poarte „accentul veșniciei"), **B.**, ambițios în intențiile lui, urmărește să dezvolte tema destinului, eternul „al treilea", care sfărâmă iluziile și proiectele a doi logodnici aflați în pragul vieții. Jacques, student în sculptură și arhitectură la Paris, este victima unei eredități încărcate, care nu va întârzia să răbufnească. Ciclotimic, trecând ușor de la veselie la tristețe, el suferă de „excitație maniacă"; iar „deraierea" lui e prevestită de unele comportări ciudate. Va sfârși ca un „strigoi", într-un ospiciu, modelând din zăpadă – simbol lejer – o statuie. Detaliile morbide abat romanul în sfera patologiei, speculată într-o anecdotică insistentă, ce dă în vileag lecturile predilecte ale prozatorului. Tentat de analiza psihologică, el nu-și reprimă deloc, în pasajele descriptive, gustul pentru metafora susceptibilă să

împânzească liric o naraţiune care, urmând acest făgaş, se diluează treptat.

SCRIERI: *Al treilea*, Bucureşti, [1943].

Repere bibliografice: Al. R. [Al. Raicu], *Mircea E. Balaban*, „Studio Teatrul Naţional", 1943–1944, februarie–martie; Pompiliu Constantinescu, *„Al treilea"*, VRA, 1944, 734; Perpessicius, *Opere*, XI, *33–35*; Ion Biberi, *„Al treilea"*, „Democraţia", 1945, 31; Camil Petrescu, *Mircea Balaban*, „Fapta", 1946, 642; Piru, *Panorama*, *370*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII–VIII, *passim*; Florin Faifer, *Comediantul*, CL, 2001, 7. ***F. F.***

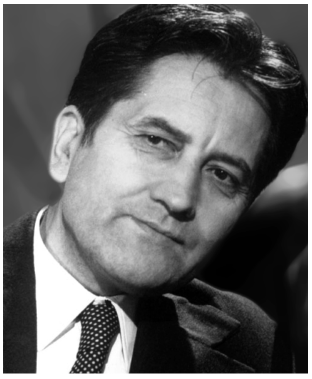
BALACCIU MATEI, Jana (21.IV.1947, Gogoşari, j. Giurgiu), editoare, traducătoare. Este fiica Eugeniei (n. Dincă) şi a lui Leonida Balacciu, funcţionar. Urmează la Giurgiu Şcoala Medie nr. 1 (absolvită în 1965), apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1965–1970), de la terminarea căreia va fi redactor la Editura Enciclopedică Română (devenită în 1975 Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică), apoi cercetător la Institutul de Lingvistică din Bucureşti (1979–2004), unde îşi va susţine, în 2000, doctoratul în filologie romanică. Debutează în revista „Limba română", în 1980, şi mai colaborează cu traduceri şi articole la „Studii şi cercetări lingvistice", „România literară", „Poesis", „Barcelona metròpolis" ş.a. În 1976 îi apare prima carte, antologia *Calistrat Hogaş interpretat de...* În cadrul Institutului de Lingvistică participă, în calitate de coautoare, la proiecte lexicografice concretizate în lucrări de referinţă: *Enciclopedia limbilor romanice* (1989; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române), *Enciclopedia limbii române* (2001), ambele coordonate de Marius Sala, *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes*, în coordonarea Sandei Rheinheimer Rîpeanu (2004; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române), *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediţia a doua, revizuită şi adăugită, coordonată de Ioana Vintilă-Rădulescu (2005). A mai elaborat, în colaborare cu Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români* (1978). La Editura Meronia iniţiază, în 1998, colecţia „Biblioteca de cultură catalană". Este membră la Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (din 2004). A fost distinsă, la Barcelona, cu premiile „Creu Sant Jordi" (2003), acordat de Guvernul Cataloniei, „Joan Cendrós" (2005), al societăţii de promovare a culturii catalane Omnium Cultural, şi „Josep Maria Batista i Roca" (2008), atribuit de Institut de Projeccio Exterior de la Cultura Catalana. A semnat şi Jana Balacciu, Jana Matei.

Realizarea programatică de traduceri din literatura şi cultura catalană, pe care o iniţiază **B.M.**, acoperă un teritoriu prea puţin cunoscut în ţara noastră. Tălmăcind texte importante, pe o amplă deschidere temporală, de la Ramón Llull (Raimundus Lullus), părintele literelor catalane, la prozatoarea de notorietate europeană Mercé Rodoreda şi la scriitori de astăzi, ea se sprijină pe o experienţă lingvistică deloc obişnuită, acumulată în decenii de cercetare. Dificultăţile asumate, în cazul lui Ramón Llull, ţin nu numai de nevoia înţelegerii originalităţii gândirii sale în epocă, ci şi de transpunerea adecvată a caracteristicilor textului (narativ, logic-argumentativ, mistico-poematic), atât în *Cartea păgânului şi a celor trei înţelepţi* (cu un final tolerant, reluat peste timp de Lessing în *Nathan Înţeleptul*), cât şi în primul, pare-se, bildungsroman utopic european, *Blanquerna*. În ceea ce priveşte literatura modernă şi contemporană, scopul urmărit a fost acela de a asigura echilibrul gingaş între echivalările referenţiale, spre a nu „trăda" contextul, şi recrearea, pe cât posibil, a emoţiei estetice a originalului. Într-o excelentă limbă românească, cu un acut simţ artistic, **B.M.** transpune strategiile narative moderne la care recurge Mercé Rodoreda, reuşind să reconstituie atât monologul interior, care înglobează descrieri, reflecţii, dialoguri într-o viziune aproape filmică, al protagonistei din *Piaţa Diamantului*, cât şi perspectivele diferenţiate, adesea contradictorii, din care se încheagă saga de familie a trei generaţii din *Oglinda spartă*. Cu aceeaşi implicare, izbuteşte, de pildă, recuperarea planurilor spaţio-temporale în ţesătura complicată a romanului *Vocile lui Pamano* al prozatorului contemporan Jaume Cabré, de rafinată disponibilitate narativă, la limita între suspans poliţist şi frescă istorică, scris într-un limbaj nuanţat, bogat, pe alocuri postmodern. Traducătoarea a încercat, de asemenea, să prindă timbrul liric specific al câtorva poeţi catalani.

Antologii: *Calistrat Hogaş interpretat de...*, pref. edit., Bucureşti, 1976. **Traduceri:** Mercé Rodoreda, *Piaţa Diamantului*, pref. trad., Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Xavier Montoliu), *Oglinda spartă*, pref. trad., Bucureşti, 2000, *Licăr de lună. Antologie de proză scurtă*, pref. Fina Llorca Antolín, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Xavier Montoliu); Miquel Llor, *Laura în oraşul sfinţilor*, pref. Iolanda Pelegrí, Bucureşti, 2001; Blai Bonet, *Marea*, pref. Juan M. Ribeira Llops, Bucureşti, 2002; Jaume Cabré, *Excelenţă*, Bucureşti, 2002, *Umbra eunucului*, postfaţă

Elisabeta Lăsconi, București, 2004, *Vocile lui Pamano*, pref. Marta Nadal, București, 2008; Pere Calders, *Mâine în zori, la trei. Antologie de proză scurtă*, pref. trad., București, 2003; Carme Riera, *Departe, în zarea albastră*, București, 2003, *Cealaltă jumătate a sufletului*, pref. trad., București, 2005; Carles Duarte, *Ordit de llum – În urzeala lumii*, ed. bilingvă, pref. Susanna Rafart, București, 2006; Ramon Solsona, *Cimitir de buzunar*, pref. Lavinia Coman, București 2006 (în colaborare cu Lavinia Coman); Armand Puig i Tàrrech, *Iisus – un profil biografic*, pref. Episcopul Sofronie, București, 2006; Miquel Àngel Riera, *Insula Flaubert*, pref. Sebastià Perelló, București, 2007; Ramón Llull, *Cartea păgânului și a celor trei înțelepți*, pref. Armand Puig i Tàrrech, București, 2010, *Blanquerna*, pref. Joan Santanach i Suñol, București, 2011; Monserrat Abelló, *Impulsul sângelui*, pref. Oriol Izquierdo, București, 2010 (în colaborare cu Xavier Montoliu); Maria Mercè Marçal, *Antologie poetică*, pref. Fina Llorca Antolín, București, 2012.

Repere bibliografice: Elisabeta Lăsconi [*Interviu cu Jana Balacciu Matei*], ALA, 2003, 667; Mihai Zamfir, *Legendarul război*, RL, 2003, 51–52; Rodica Zafiu, *DOOM 2*, RL, 2005, 23; Xavier Montoliu, *Literatura romanesa i literatura catalana: quan el desafiament es diu traducció*, „Quaderns. Revista de traducció", 2008, 15; Grete Tartler, *Un dialog medieval între culturi*, RL, 2011, 41. ***G.Dn.***

BALACI, Alexandru (12.VI.1916, Aurora, j. Mehedinţi – 7.III.2002, București), italienist, traducător, poet.

Este fiul Mariei (n. Păvălan) și al lui Constantin Balaci, subofiţer. Termină Colegiul Naţional „Carol I" la Craiova, apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București (1934–1938), specializându-se în limba și literatura italiană. Încă elev, debutează la publicaţia craioveană „Înmuguriri" în 1933, iar ca student, intră în cercul revistei „Cadran". Custode al Bibliotecii Seminarului de italiană, între 1941 și 1945 e în armată, participând la război. În 1943 își susţine teza de doctorat, *Giovanni Pascoli nel neoclassicismo italiano* (publicată în 1944), iar din 1947 îmbrăţișează cariera didactică, mai întâi la Academia de Studii Economice, apoi la Universitatea din București, unde ocupă funcţii pedagogice și de conducere: profesor doctor docent, șef al Catedrei de limbi și literaturi romanice (din 1958), decan la Facultatea de Filologie (1960–1962), prorector (1962–1965). Întrerupte în intervalul 1970–1974, când funcţionează ca director la Accademia di Romania de la Roma, îndatoririle sale didactice sunt dublate de multiple activităţi știinţifice și socioculturale: vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1965–1969), secretar general al Comisiei Naţionale pentru UNESCO (1965–1972), președinte al Asociaţiei Române pentru Naţiunile Unite (1974–1990), membru în Comitetul Executiv al Federaţiei Mondiale pentru Naţiunile Unite, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (1981–1990), deputat în Marea Adunare Naţională (1980–1989) ș.a. Participă la conducerea revistelor „Studii de literatură universală", „Secolul 20", „Caiete critice", „Viaţa românească" ș.a. Coordonează lucrări lexicografice de amploare (*Dicţionar italian–român* în mai multe ediţii). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei, titularizat în 1994. Este distins cu Premiul Învăţământului pentru activitate știinţifică (1964), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din București (1974), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor (1986). Instituţii de cultură italiene îi acordă numeroase distincţii, printre care premiile Tor Margana (1971), Etna Taormina (1974) și Circe Sabaudia (1983), titlul de Comandor al Ordinului Meritul Republicii Italiene (1966), Marele Cordon al Ordinului Phönix (Grecia, 1966), iar din partea statului român a primit ordinele „23 August", Steaua RPR, Steaua RSR, Meritul Cultural ș.a. A fost, din 1993, președinte de onoare al Asociaţiei Culturale România–Italia.

Primele două monografii ale lui **B.**, *Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian* și *Giosuè Carducci* (1947), prefigurau deja direcţia fundamentală a preocupărilor – istoria literaturii italiene. La intervale relativ scurte, publică apoi, între 1958 și 1968, patru volume sub titlul *Studii italiene*. Problematica diversă și personalităţile avute în vedere acoperă evoluţia literaturii italiene de la Dante până în vremea noastră. Pentru decriptarea sensurilor operei, **B.** folosește predilect demersul impresionist și pe cel al criticii istoriste, la care se adaugă, în formularea judecăţilor estetice, și alte metode critice, cele sociopsiho-biografice, printre altele. Stilul nu evită metafora temperată, atestând implicarea uneori puternică, dominantă chiar, a emoţionalităţii, turnată însă mai totdeauna în expresii calme. **B.** tinde frecvent spre cuprinderea monografică, modalitate de studiu cu largi posibilităţi

analitico-explicative, demonstrând preferinţa statornică pentru imaginea unei personalităţi reprezentative, și numai implicit a unui aspect tematist, a unui curent sau a unei epoci. Monografiile punctează momente de rezonanţă universală în evoluţia literelor italiene. Precedate mai totdeauna de investigaţii parţiale, publicate în revistele de specialitate sau în *Studii italiene*, ele conţin împliniri nuanţate faţă de cercetările anterioare, exegetul străduindu-se de fiecare dată să pătrundă în esenţa operei pentru a-i desluși sensurile durabile și consonanţele contemporane specifice. Criteriile de apreciere se identifică aproape cu dezideratele exprimate de Dante în *Divina Comedie*: poetul a fost ales să spună adevărul în chip nonconformist, opera este reprezentarea integrală a vieţii, iar la făurirea ei participă cerul și pământul, altfel spus, realitatea și fantezia poetică. Istoricul literar se îndreaptă spre creatorii de prim rang. Marilor precursori ai Renașterii italiene le consacră câte un volum: *Dante Alighieri* (1966), *Francesco Petrarca* (1968) și *Giovanni Boccaccio* (1976), evidenţiind contribuţia fiecăruia la cultura umanităţii. Opera dantescă este plasată în contextul ascensiunii „stării a treia", Petrarca reprezintă prima conștiinţă de sine a lumii moderne, conștiinţă scindată între stereotipurile a două culturi, clericală și laică, în vreme ce Boccaccio e socotit al doilea mare umanist italian. Urmează câteva monografii despre scriitorii renascentiști, mai întâi Niccolò Machiavelli (1969), comentat pozitiv până și în machiavelismul înţeles ca doctrină, și apoi Lodovico Ariosto (1974) – o adevărată sinteză a Renașterii literare. Lor li se va adăuga Torquato Tasso (1982). Tinzând să acopere toate epocile și curentele importante, interesul cercetătorului stăruie mai îndelung, cu un scurt popas în secolul Luminilor cu *Vittorio Alfieri* (1989), asupra romantismului, monografiile *Giacomo Leopardi* (1972) și *Alessandro Manzoni* (1974) circumscriind două din personalităţile proeminente ale curentului. Spirit magnific, etern agitat, romantic lucid, Leopardi este întrecut – crede **B.** – de Manzoni prin experienţa trăirii pe întregul arc risorgimental și printr-o concepţie constructivă a vieţii. Intelectual sensibil, de vastă cultură, exegetul își sprijină afirmaţiile pe apropieri comparative, fertile în sugestii, cu aria altor mari literaturi, operând diferenţieri și ierarhizări valorice în cazuri nu o dată complexe. Estetica dificilă a lui Ugo Foscolo, de pildă, este fixată între romantism și neoclasicism, revigorarea poeticilor antice înglobându-i nuanţat pe Carducci și pe Pascoli, cel din urmă

Al. Balaci împreună cu Al. Rosetti

decadentist prin excelenţă. Ordonate cronologic, studiile monografice sunt scrise într-un stil cu acuzate valenţe poematice, agreând frecvent paradoxul. Fibra lirică a autorului vibrează profund la stimulii operei, dar formaţia clasicistă tempereazӑ expresia verbală. Expunerea avansează calm pe spaţiul întins al analizelor, coagulându-se uneori în pledoarii strânse, dirijate lucid spre finalitatea demonstraţiei de idei. Rare interogaţii aparent patetice și afirmaţii aproape sentenţioase indică un retorism strunit. Totul capătă culoare și relief, întreţesând biografia scriitorului cu contextul istoric, ocazie de a reconstitui convingător împrejurări istorice, destinul unor idei și al oamenilor. Spaţiile dintre marile personalităţi, mai puţin ori deloc reprezentate, sunt investigate în *Studii italiene*. Aproape că nu există problemă, scriitor sau operă mai importantă care să nu fi intrat în câmpul atenţiei lui **B.** De la școala siciliană la literatura Italiei contemporane, istoricul literar parcurge o arie întinsă, punctând contribuţiile de referinţă. Unele probleme vor fi reluate și în *Studii și note literare* (1979). Se reface astfel întreaga devenire a literaturii italiene, din perspectiva unei estetici constant realiste. Dispunerea acestui material polimorf într-o curgere temporal coerentă, în scopul elaborării unei panorame, este anunţată de cele două volume din *Storia della letteratura italiana* (1962), mijlocită și de *Sinteze umaniste* (1984). Poeziile din placheta de debut, *Dolores* (1941), juvenile notaţii sentimentale, ori impresiile de călătorie din *Jurnal italian* (1973) și, mai apoi, din *Itinerare paralele* (1981), impregnate și stilistic de măreţia copleșitoare a istoriei, culturii și geologiei traseelor parcurse, indică înclinaţii complementare. Traducerile (unele în colaborare cu soţia sa, Anca Balaci) și intervenţiile publicistice completează activitatea italienistului.

SCRIERI: *Dolores*, București, 1941; *Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian*, București, 1944; *Giosuè Carducci*, București, 1947; *Studii italiene*, I–IV, București, 1958–1968; *Storia della letteratura italiana*, I–II, București, 1962; *Dante Alighieri*, București, 1966; *Francesco Petrarca*, București, 1968; *Niccolò Machiavelli*, București, 1969; *Giacomo Leopardi*, București, 1972; *Jurnal italian*, București, 1973; *Lodovico Ariosto, contemporanul nostru*, București, 1974; *Alessandro Manzoni (Monografia unei vieţi și a unei capodopere)*, București, 1974; *Giovanni Boccaccio*, București, 1976; *Ugo Foscolo*, București, 1978; *Studii și note literare*, București, 1979; *Mantegna*, București, 1980; *Itinerare paralele*, București, 1981; *Tiepolo*, București, 1982; *Torquato Tasso*, București, 1982; *Sinteze umaniste*, București, 1984; *Luigi Pirandello*, București, 1986; *În fluxul spiritualităţii*, București, 1987; *Vittorio Alfieri*, București, 1989; *Pictori veneţieni în secolul al XVII-lea*, București, 1998. **Ediţii:** Dante Aligieri, *Divina Comedie*, I–III, tr. George Coșbuc, introd. edit., 1954–1957; *Divina Comedie*, I–III, tr. Eta Boeriu, introd. edit., București, 1982. **Traduceri:** Molière, *Preţioasele ridicole*, în Molière, *Opere*, I, îngr. și pref. N.N. Condeescu și Valentin Lipatti, București, 1955; Silvio Micheli, *Adevărul*, București, 1955; Vasco Pratolini, *Metello*, pref. trad., București, 1957; Alessandro Manzoni, *Logodnicii*, București, 1961; Giuseppe Ungaretti, *Poezii*, București, 1963 (în colaborare cu M.R. Paraschivescu), *Carnetul bătrânului*, București, 1981; Luigi Pirandello, *Șalul negru*, București, 1966; Goffredo Parise, *Crematoriul din Viena*, București, 1973; Paolo Monelli, *O aventură în secolul întâi*, I–II, București, 1977 (în colaborare cu Anca Balaci); Renato Pestriniero, *Cuibul de dincolo de umbră*, București, 1993 (în colaborare cu Anca Balaci); Anna Rinonapoli, *Cavalerii lui Tau*, București, 1993 (în colaborare cu Anca Balaci).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *301–303*; Mincu, *Critice*, II, *259–262*; Michaela Șchiopu, „*Alessandro Manzoni*”, „Synthesis”, 1974, 1; Piru, *Reflexe*, *49–54*; Andreea Roman, *Afinităţile și opţiunile unui italienist*, SXX, 1977, 6; Dan Grigorescu, *Giuseppe Ungaretti, „Carnetul bătrânului”*, CNT, 1981, 29; Felea, *Prezenţa*, *145–149*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *177–181*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *151–154*; Velea, *Universaliști*, *100–108*; Marin Mincu, *Un aristocrat*, LCF, 2002, 11; Mihai Zamfir, *Balaci*, RL, 2002, 12; Simion, *Fragmente*, V, *121–122*; Florea Firan, *Alexandru Balaci*, „Scrisul românesc”, 2009, 9; *Un secol de italienistică la București*, vol. II: *O catedră centenară*, coordonatori Doina Condrea Derer și Hanibal Stănciulescu, București, 2011, *183–198*. ***S. V.***

BALACI, Anca (14.II.1932, București), prozatoare, traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Paraipan) și a lui Minodor Udișteanu, avocat. A absolvit Facultatea de Filologie, secţia limbi clasice, a Universităţii din București (1954). A fost profesoară la Academia Militară (1954–1957), redactor și șef de secţie la Editura Știinţifică (1954–1969), asistentă la Catedra de filologie clasică a Universităţii din București (1965–1967). Este membră a Academiei Internaţionale de Propagandă Culturală de la Roma. A debutat în 1961 ca traducătoare, domeniu în care s-a afirmat de-a lungul anilor prin

numeroase transpuneri din limbile franceză și italiană, multe sub numele Anca Udișteanu, iar câteva realizate în colaborare cu soţul său, Alexandru Balaci.

În 1965 **B.** publică *Mic dicționar de mitologie greacă și latină*, volum apărut în ediții succesive, gândit ca lucrare de popularizare, cu informaţii concentrate. În acest scop, autoarea a efectuat o selecţie în multitudinea de variante ale unor legende și mituri, prezentându-le pe cele mai cunoscute, într-o concepţie unitară, cu trimiteri eficiente de la un articol la altul. Bună cunoscătoare a lumii antice, scrie și câteva volume de povestiri mitologice și evocări istorice. *Pygmalion* (1969), *Povestiri de pe Mediterana* (1976), *Urechile lui Midas* (1979) și *Clelia* (1983) reunesc într-o viziune epică personală secvenţe esenţiale ale mitologiei sau momente istorice nimbate de legendă, cu intenţia de a le face cunoscute și a le apropia de sensibilitatea omului modern. Povestirile sunt însoţite de comentarii explicative care le asigură accesibilitatea. Jurnale ale unui călător format în liniștea bibliotecilor, *Cetăţi și himere* (1975) și *Pelerin la templul Lunii* (1990) vădesc deopotrivă sensibilitate și capacitate imaginativă. În locuri încărcate de istorie **B.** descoperă semnificaţii noi, meditând la succesiunea civilizaţiilor, propunând trimiteri la istoria artelor, știinţei, filosofiei, dar, mai ales, evocând o atmosferă vie, mereu alta. Doar aparent pe linia preocupărilor pentru mitologie, *Vacanţă în Olimp* (1981) este un roman plasat în contemporaneitate, la malul Mării Negre, în staţiunea Olimp. Personajele, oameni din felurite medii sociale, se încadrează într-o atmosferă de vacanţă, asumându-și mentalitatea ludicului. Ambiguitatea din titlu sugerează dorinţa lor de evadare într-un vis de fericire. Cu o mișcare narativă naturală și alertă, scriitoarea își urmărește alternativ eroii, intersectându-le poveștile într-un mod nu întotdeauna verosimil. Cartea este convingătoare în primul rând prin atmosferă și atrage prin amestecul de căldură și umor. În *Drum bun, Simina!* (1987) personajul-narator rememorează dragostea pentru o femeie acum iremediabil pierdută. El scrie o carte despre controversata personalitate a lui Seneca și, fără să-și dea seama, ficţiunea pe care o construiește capătă întâietate în faţa propriei sale povești de dragoste. Roma secolului I este mai reală pentru el decât existenţa alături de Simina, întruchipare a spontaneităţii și a purităţii neatinse de livresc. Inserţia citatelor din gânditorul antic nu oferă numai un interesant decupaj narativ, ci revelează sensul final al romanului: singurătatea asumată cu luciditate de scriitorul împărţit între obsesia cărţii sale și iubirea pentru Simina este resimţită cu o durere similară sacrificiului stoic. Acţiunea romanului *Nefertiti* (2001), fără îndoială opera de căpetenie a autoarei, se petrece în Egiptul antic, în secolul al XIV-lea î.H., pe timpul celei de-a XVIII-a dinastii, când a avut loc reforma religioasă a lui Ahnaton, supranumit și „faraonul eretic”. Cartea, vădind o impresionantă documentare în domeniul egiptologiei, conturează identitatea reginei Nefertiti, cunoscută doar datorită frumuseţii ei, dar care a fost, mai mult decât soţul său, Ahnaton, adevărata susţinătoare a reformei: deosebit de inteligentă și abilă, rapidă în hotărâri și eficientă în acţiuni, știind să domine, în egală măsură, trădarea celor apropiaţi, oscilaţiile adepţilor, atacurile perfide venite atât din interior, cât și din exterior. Povestea de dragoste dintre atât de încercata regină și Tutmosis, marele sculptor al imperiului, cel care a imortalizat-o în nenumărate ipostaze transmise posterității, apare însoțită de bogăția, adesea în exces, a informațiilor despre civilizația egipteană. Ele pătrund în narațiune cât mai aproape de realitatea istorică, densă, descriptivă, cu accentul pus pe amănunt (ceremonial, mentalități, texte lirice și ritualuri, religii cu multiplele reprezentări ale regiunii, locuri sacre), acestea fragmentând și îndepărtând personajele de cadrele narative. Cunoașterea livrescă a mediului adaugă epicii din *Nefertiti* un nivel enciclopedic și chiar necesitatea consultării unui dicționar al civilizației vechi egiptene pentru călătoria prin hățișul de locuri și personaje. **B.** a publicat în Italia eseuri (în volumele *Concerto di colori e luce* și *Cultura e promozione umana*, 1997) și schiţe (în revista „Incontri”).

SCRIERI: *Mic dicționar de mitologie greacă și latină*, București, 1965; *Pygmalion*, București, 1969; *Cetăţi și himere*, București, 1975; *Povestiri de pe Mediterana*, București, 1976; *Urechile lui Midas*, București, 1979; *Vacanţă în Olimp*, București, 1981; *Clelia*, București, 1983; *Drum bun, Simina!*, București, 1987; *Pelerin la templul Lunii*, București, 1990; *Taina muntelui de alabastru*, București, 1991; *Nefertiti*, București, 2001. **Traduceri:** Louis Antoine de Bougainville, *Călătorie în jurul lumii*, București, 1961; Constancia de la Mora, *Mândra Spanie*, București, 1963; Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*, București, 1964; Ferdinand Lallemand, *Pytheas. Însemnări de călătorie*, București, 1965; José Cabanis, *Jocurile nopţii. Hărţile timpului. Bătălia de la Toulouse*, pref. I. Vitner, București, 1969; Pierre Mac Orlan, *Bandera. Suflete în ceaţă*, pref. Al. Sincu, București, 1972; Jean Orieux, *Talleyrand – sfinxul neînțeles*, pref. Camil Mureșan, București, 1974 (în colaborare cu Leonard Altbuch și Gh. Popescu-Telega); Paolo Monelli, *O aventură în secolul întâi*, I–II, București, 1977 (în colaborare cu Alexandru Balaci);

Henry de Monfreid, *Cimitirul elefanţilor*, Bucureşti, 1979; Antonio Spinosa, *Tiberiu, împăratul care nu iubea Roma*, Bucureşti, 1992; Renato Pestriniero, *Cuibul de dincolo de umbră*, Bucureşti, 1993 (în colaborare cu Alexandru Balaci); Anna Rinonapoli, *Cavalerii lui Tau*, Bucureşti, 1993 (în colaborare cu Alexandru Balaci).

Repere bibliografice: Constantin Ţoiu, *„Cetăţi şi himere”*, RL, 1975, 23; Constantin Crişan, *Un voiaj liric*, ST, 1976, 4; Virgil Mazilescu, *„Povestiri de pe Mediterana”*, RL, 1977, 30; Vladimir Simon, *„Urechile lui Midas”*, RL, 1980, 30; Emil Manu, *„Vacanţă în Olimp”*, RL, 1981, 36; Emil Manu, *„Clelia”, evocări din istoria legendară a Romei*, RL, 1984, 35; Andreea Vlădescu Lupu, *Romanul iubirilor crepusculare*, RL, 1987, 25.; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *154–156.* ***Il. C.***

BALADĂ, specie a epicii folclorice, în versuri. Termenul a fost introdus de V. Alecsandri, în 1852, în culegerea sa *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate*, substituindu-l denumirilor populare „cântec bătrânesc”, „cântec haiducesc” sau „cântec vitejesc”. În Europa apuseană **b.** însemna iniţial o formă fixă a poeziei lirice, cântată în timpul dansului. Mai târziu ea a denumit cântecul epic popular, dar şi o poezie cultă, cu sau fără formă fixă. În folcloristica românească termenul înglobează, în accepţiunea sa tradiţională, întregul cântec epic, adică: **b.** propriu-zisă (sau nuvelistică), cântecele epice de vitejie, de haiducie, cele istorice şi cele despre întâmplări contemporane. Astfel, atât *Soarele şi Luna*, *Meşterul Manole*, *Mioriţa*, cât şi *Miu Cobiul*, *Corbea*, *Toma Alimoş*, *Novăceştii*, *Miu Haiducul* intră în categoria **b.** Spre deosebire de cântecul liric, **b.** este întotdeauna destinată unor auditori care, cel mai adesea, cunosc acţiunea şi îl corectează pe interpret de câte ori este cazul. Întrunirile prilejuite de şezători, târguri, nunţi, cumetrii sau hramuri sunt cele mai propice pentru expunerea, uneori în sute de versuri, a unor întâmplări mai vechi sau mai recente. Caracterul public înlesneşte şi implicarea unor tendinţe moralizatoare sau de stimulare a eroismului, principala ei funcţie fiind cea social-educativă. În folclorul românesc **b.** cunoaşte trei forme de existenţă distincte. Una, cu desfăşurare amplă, este cea inspirată de fapte eroice din istorie, expuse într-un stil retoric, cu multe hiperbole şi repetiţii. Ea este cântată de obicei de lăutari cu acompaniament de instrumente muzicale (cimpoi, fluier, vioară, cobză sau ţambal). Pasajele cântate pe o melopee liberă, silabică, deschisă improvizaţiei, alternează cu versuri recitate şi cu interludii instrumentale. Sub această formă, specia este încă vie în Oltenia şi Muntenia, iar în secolul al XIX-lea a fost atestată şi în sudul Moldovei. **B.** nuvelistică, de o mai mică întindere, are un caracter liric mai pronunţat şi este cântată de ţărani. Este răspândită în Transilvania şi în nordul Moldovei şi circulă pe melodii de cântec sau chiar de doină (în Maramureş). **B.** cu funcţie de colindă (în Transilvania) sau de pluguşor (în Moldova) este adaptată funcţiilor specifice acestor specii. În timp ce în **b.** naraţiunea reprezintă un scop în sine, în colindă naraţiunea este un pretext pentru realizarea unui scop ritualic. Din această diferenţiere funcţională rezultă tratarea şi dezvoltarea diferită a aceloraşi motive în cele două specii. În colindă acţiunea este de obicei redusă la datele esenţiale. Atunci când se recurge la un text de **b.** pentru îndeplinirea funcţiei de colindă, acesta este mult scurtat, uneori degradat. Când este urată, textul se conservă mai bine, căci şi pluguşorului îi este proprie desfăşurarea amplă a naraţiunii. Mutaţiile funcţionale ale unor texte nu sunt determinate numai de modalitatea comună de expunere (naraţiunea), ci şi de conţinut. În unele împrejurări se face apel la **b.** numai pentru că are un subiect adecvat într-o anume situaţie. În timpul desfăşurării nunţilor poate dobândi chiar o funcţie de cântec ritual (*Moşneag bătrân* se cântă la socru, iar *Letin bogat* la nun), stabilindu-se o oarecare corespondenţă între personaje şi participanţii la ceremonie. Cu basmul, ca şi cu legenda, **b.** are comune multe motive, eroi şi mijloace artistice. Interferenţele cu cântecul liric sunt multiple şi se produc în dublu sens, încât a fost necesară recunoaşterea existenţei unei subspecii: cântecul lirico-epic. Fie că dezvoltă un motiv liric, fie că o **b.** a fost liricizată (acestui proces i se supun mai ales textele despre relaţiile familiale), cântecul lirico-epic împrumută, de obicei, melodia cântecului liric. Se pare că preferinţele se îndreaptă tot mai mult spre cântecul lirico-epic. Mijloacele de realizare artistică specifice speciei sunt fraza amplă, aglomerarea de epitete, hiperbola, îmbinarea de formule stereotipe cu creaţia spontană, monorima şi stilul oratoric.

Asupra epocii şi mediului în care a apărut **b.** au fost emise păreri contradictorii. Geneza unor tipuri sau motive s-a confundat adeseori cu geneza genului însuşi. Chiar dacă unele subiecte, cum ar fi cele haiduceşti, datează din orânduirea feudală, nu se poate afirma că specia a apărut în această etapă istorică. Originea mult mai îndepărtată în timp a eposului este probată de existenţa **b.** mitico-fantastice (cum ar fi *Soarele şi Luna*). Cât priveşte probabila apariţie la Curtea feudală, de unde ar fi fost preluată de lăutari

Grup de lăutari din secolul al XIX-lea. BAR, Cabinetul de stampe

și folclorizată, ideea poate fi acceptată numai în cazul textelor cu subiecte din viața de Curte: *Dobrișan, Vartici, Radu Calomfirescu*. **B.** românească nu poate fi doar rod al unei influenţe străine, fie ea balcanică sau apuseană, deși există interferenţe, chiar un fond comun de motive în folclorul ţărilor balcanice. Se cunosc teme baladești de circulaţie europeană sau mai largă, adaptate la specificul naţional, care pot fi explicate prin poligeneză sau prin migraţia motivelor. Unele motive sunt răspândite pe zone mai restrânse (spaţiul balcanic, de pildă) sau numai într-o singură cultură. Specific românești sunt *Mioriţa, Dolca, Pintea* ș.a. Spre deosebire de literatura occidentală cvasifolclorică a minnesingerilor și meistersingerilor, a truverilor și trubadurilor, **b.** românească este neîndoielnic izvorâtă din mediul popular, iar faţă de creaţiile nordicilor, de o pronunţată factură magico-religioasă, ea este laică. **B.** a consemnat evenimente istorice sau întâmplări reale, dar acestea fiind transfigurate artistic și circulând pe cale orală, adevărul istoric este adesea denaturat, uneori apar anacronisme, contaminări cu legenda sau cu mitul. Într-o epocă dominată de mentalitatea mitică, când realitatea însăși era percepută ca atare, s-a zămislit stratul cel mai vechi al speciei, acela cu un conţinut fantastic. În **b.** fantastică, într-un prim stadiu, se dezvoltă teme legate de nesocotirea unor interdicţii și consecinţele ei nefaste. Odată cu apariţia unei atitudini eroice în faţa forţelor naturii, aici apar confruntări dramatice. De la conflictele cu monștrii s-au putut dezvolta în text conflicte sociale sau naţionale, în cântecele vitejești, haiducești sau istorice. Gândirea mitică odată depășită, din primul strat au luat naștere **b.** nuvelistice, fie prin evoluţia de la fantastic spre real, fie prin înscrierea unor teme noi în tiparul arhaic. În clasificarea textelor s-au avut în vedere unul sau mai multe criterii (tematica, determinarea istorică, tipul de relaţii sociale reflectate etc.), de unde și varietatea categoriilor, G. Dem. Teodorescu, printre primii la noi, împărţindu-le în solare și superstiţioase, istorice, haiducești, domestice. Clasificări mai recente disting **b.** legendare, vitejești (voinicești, haiducești), de conflict familial ori social și istorice sau fantastice, vitejești (ciclul cotropitorilor turci, tătari, haiducii, hoţomanii), păstorești, despre Curtea feudală, familiale și jurnale orale. După alte criterii, textele au fost grupate în **b.** legendare, păstorești, cântece istorice sau de Curte, antiotomane, antifeudale, familiale. În sfârșit, pornind de la cadrele structurale de gândire și mentalitate, au fost împărţite în **b.** aparţinând gândirii și mentalităţii mitice (sau magice), gândirii și mentalităţii eroice, gândirii concrete și comportamentului realist.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, I–II, Iași, 1852–1853; At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, 1859, vol. II, Viena, 1867; S. Fl. Marian, *Poezii poporale din Bucovina*, Botoșani, 1869; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, 1870; N.A. Caranfil, *Cântece populare de pre valea Prutului*, Huși, 1872; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuţi, 1873; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Elena D.O. Sevastos, *Cântece moldovenești*, Iași, 1888; I.G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893; Gh. Cătană, *Balade poporale din gura poporului bănăţean*, Brașov, 1895; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cântece poporane*, I, București, 1896; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, 1899; Avram Corcea, *Balade poporale*, Caransebeș, 1899; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I–II, București, 1900; Enea Hodoș,

Poezii poporale din Bănat, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureş*, Bucureşti, 1908; C.N. Mateescu, *Balade,* pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I: *Balade populare din Banat,* Oraviţa, 1909; Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909; N. Păsculescu, *Literatura populară română*, București, 1910; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913; I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureş*, București, 1924; Tudor Pamfile, *Cântece bătrânești, doine, mustrări și blesteme*, Tecuci, 1926; D. Furtună, *Cântece bătrânești din părțile Prutului*, București, 1927; N. Georgescu-Tistu, *Folclor din județul Buzău*, București, 1928; I. Diaconu, *Ţinutul Vrancei,* București, 1930; C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului,* București, 1930; C. Brăiloiu, *Cântece bătrânești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, 1932; I. Diaconu, *Folclor din Râmnicu Sărat*, I–II, Focșani, 1933–1934; *Folclor din Transilvania*, București, I–X, 1962–1990; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, I–III, introd. edit., București, 1964; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I–XII, București, 1967–1989; Cristea Sandu-Timoc, *Cântece bătrânești și doine,* pref. Tudor Arghezi, București, 1967; *Folclor din Moldova*, București, I–V, 1969–1984; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrânești*, București, 1974; Nic. Densușianu, *Vechi cântece și tradiții populare române. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric” (1893–1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, 1975; Al. I. Amzulescu, *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1981; Al. I. Amzulescu, *Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1983; Petre Caraman, *Literatură populară*, îngr. și introd. I.H. Ciubotaru, Iași, 1982; Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, 1986; *O capodoperă a baladei românești: „Toma Alimoș”*, îngr. și introd. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, București, 1989; Al. I. Amzulescu, *Cântecul popular din Muscel*. MCF, t. IV, 1990, partea II; Ion Căliman, Cornel Veselău, *Poezii populare românești. Folclor din Banat*, București, 1996; Ion Filipciuc, *Miorița străbate lumea,* Câmpulung Moldovenesc, 2001.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910; Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, 1943; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966; D. Caracostea, *Poezia tradiţională românească. Balada poporană şi doina*, București, I–II, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, *300–324*; Gh. Pavelescu, *Studii și cercetări de folclor*, București, 1971, *218–282*; I.C. Chiţimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, *77–139*; Ion Taloș, *Meșterul Manole*, I–II, București, 1973–1997; *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, 1975, *25–49*; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, *278–320*; *Dicț. lit. 1900, 71–73;* Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1980; Adrian Fochi, *Estetica oralităţii*, București, 1980, *passim*; Adrian Fochi, *Femeia lui Puthiphar (K2111)*, București, 1982; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, *61–167*; Stelian Cârstean, *Balada în folclorul Moldovei de Nord,* București, 1984; Adrian Fochi, *Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice*, București, 1984; Al. I. Amzulescu, *Cântecul nostru bătrânesc*, pref. Iordan Datcu, București, 1986; Petru Caraman, *Studii de folclor*, I–II, îngr. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, București, 1987–1988, *passim*; Adrian Fochi, *Valori ale culturii populare românești,* I–II, îngr. Rodica Fochi, introd. Iordan Datcu, București, 1987–1988; Nicolae Brânda, *Mituri ale antropocentrismului românesc. Miorița*, București, 1991; Ion Șeuleanu, *Dincoace de sacru, dincolo de profan*, Târgu Mureș, 1994, *31–55*; Sabina Ispas, *Cântecul epic-eroic românesc în context sud-est european. Cântecele peţirii*, București, 1995; Dumitru Pop, *Studii de istoria folcloristicii românești*, Baia Mare, 1997, *passim*; Sorescu, *Bibliotecă*, *39–55*; Mihai Pop, *Folclor românesc,* II, București, 1998, *87–120, 315–327*; Iordan Datcu, *Un mit: Toma Alimoș,* București, 1999; Al. Husar, *Miorița*, Iași, 1999; Al. I. Amzulescu, *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia*, București, 2000; Al. I. Amzulescu, *Miorița și alte studii și note de folclor românesc*, București, 2001; Ștefania Mincu, *Miorița, o hermeneutică ontologică*, Constanţa, 2002; Ion Taloș, *Cununia fraților și Nunta Soarelui-Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*, București, 2005; Culianu, *Studii rom.*, II, *9–48*; Radu Niculescu, *Spre o poetică a baladei populare românești: două studii de caz*, îngr. Viorica Nișcov, Brăila, 2012. ***L.Cș.***

BALAHUR, Paul (17.IV.1953, Timișoara), poet. Este fiul Alexandrinei (n. Popovici) și al lui Petru Balahur. A absolvit la Iași Liceul „C. Negruzzi”, apoi Facultatea de Filosofie (1976) și Facultatea de Drept (1982). În timpul studenţiei a fost redactor-șef adjunct la „Alma Mater”, lucrând apoi ca redactor la „Cronica” (1982–1989). A debutat în aceeași revistă în 1968, iar în volum, în 1974, cu *Anotimpul corăbiilor*. Publică mai cu seamă în revistele ieșene „Cronica” și „Convorbiri literare”, dar și în „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Scânteia tineretului”, uneori semnând cu pseudonimul Petru Bogdan. Ajunge conferențiar la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice în cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Își susține în 1999 doctoratul în filosofie cu teza *Personalitatea ca subiect al creativității*. I s-au acordat Premiul „Mihai Eminescu” (1974), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iași (1976, 1983) ș.a.

B. scrie o poezie a seninătății aproape netulburate, iniţial articulată pe simbolurile convenţionale ale poeziei așa-zis patriotice: ţara, „cariatide brazii”, plaiul, fluierul. În *Anotimpul corăbiilor* încrederea

în Partid („Orice zidesc cu tâmpla și împlinesc cu dorul/ Întemeind în lucruri un anotimp ales/ Numai prin tine-și află deplinul înţeles" – *Partid*) se alătură, într-o lirică hibridă, inegală, ecourilor blagiene abia disimulate („Stau și ascult roata sevei/ Și seminţele încă plesnind"). În alte volume, *Nopţile de zburător* (1977) sau *Ce oră bate în Univers?* (1983), poetul caută perfecţiunea formală, paralel cu o oarecare adâncire a temelor iniţial abordate conformist. Melancoliile vârstei se exprimă adesea în tonul baladesc întâlnit la Adrian Păunescu: „Prea mult, iubito, ne-am jucat de-a umbra,/ Și de a fi, și de a nu mai fi", sau în sonore rostiri filosofarde: „O, fructul gol al cărui miez/ prin moarte eu am să devin". O etapă nouă începe odată cu volumul *Mierle în poligon* (1989), unde calofilia autoimpusă e fisurată de încrâncenări neașteptate ale viziunii. Mai multe poeme se ocupă de locul poetului în lume, cu trimitere la condiţia creatorului în societatea românească a timpului: „Când istoria-n noi se sufocă/ e nevoie de aer curat". Poeţii sunt acum „singurii zei de serviciu" și „cu visele lumii datori", „pentru cântecul lor vor da seamă/ ca și mierlele din poligon". După 1989 poetul face loc eticianului, manifestat bunăoară în *Personalitate și creaţie în etica modernă* (2004), care dezvoltă subiectul tezei de doctorat.

SCRIERI: *Anotimpul corăbiilor*, Iași, 1974; *Făt-Frumos din grai*, București, 1976; *Nopţile de zburător*, Iași, 1977; *Călătorie cu dirijabilul*, Iași, 1980; *Ce oră bate în Univers?*, București, 1983; *O ploaie de aripi*, Iași, 1985; *Mierle în poligon*, Iași, 1989; *Personalitate și creaţie în etica modernă*, Iași, 2004; *Problematologie și comunicare*, Iași, 2006.

Repere bibliografice: Al. Andriescu, *„Anotimpul corăbiilor"*, CRC, 1974, 45; *Lit. rom. cont.*, I, *752–754*; Andrei Corbea, [*Paul Balahur*], „Dialog" (Iași), 1975, 50, 1977, 56; Liviu Leonte, *„Ce oră bate în Univers?"*, CRC, 1984, 6; Al. Călinescu, *„O ploaie de aripi"*, CRC, 1985, 23; Ioan Holban, [*Paul Balahur*], RL, 1986, 34, CRC, 1989, 32; Alex. Ștefănescu, *Prezenţe lirice*, RL, 1989, 45; Ulici, *Lit. rom.*, I, *178–179*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *156* ***T. R.***

BALAMACI, Elena (7.X.1918, Coriţa, azi Korçë, Albania – 24.IX.1994, București), poetă, prozatoare. Urmează la București Școala Centrală de Fete, apoi Facultatea de Litere și Filosofie. A publicat versuri în „România literară". A fost căsătorită cu scriitorul Alexandru Ștefanopol, fiind o apropiată – și moștenitoare – a pianistei Cella Delavrancea.

Volumul de debut al lui **B.**, *Casa dintâi* (1972), dedicat Cellei Delavrancea, deși prezentat elogios de Al. A. Philippide, a fost primit cu destulă rezervă de critică, autoarei reproșându-i-se descriptivismul, mimarea actului liric și a unui soi de suprarealism desuet. Tema predilectă a versurilor e amintirea, autoarea făcând elogiul clipei efemere. Romanul *Xena și umbrele ei* (1981) oferă analiza unei drame psihologice, văzută din perspectiva protagonistei. Un soţ gelos, care omorâse un presupus amant, scapă nepedepsit datorită falsei mărturii a soţiei sale, îi răpește acesteia copiii și îi duce în străinătate, luând toate măsurile pentru a nu fi descoperiţi. De atunci viaţa Xenei rămâne „înstrăinată" (cum sugerează și numele ei), sub apăsarea așteptării chinuitoare, dramatice, privită minuţios de autoare, ca prin microscop. Apropiată prin tendinţa de intelectualizare a emoţiei de Hortensia Papadat-Bengescu, Cella Delavrancea, Ioana Postelnicu și Anișoara Odeanu, **B.** apare ca o prozatoare stăpână pe tehnicile moderne ale romanului, practicând discontinuitatea temporală, paralelismul planurilor și decuparea lor într-o manieră asemănătoare procedeelor cinematografice. Scriitura este densă, fraza are o topică adesea neobișnuită, iar interesul cititorului e întreţinut cu abilitate prin câteva strategii de amânare a deznodământului.

SCRIERI: *Casa dintâi*, pref. Al. A. Philippide, București, 1972; *Xena și umbrele ei*, București, 1981.

Repere bibliografice: Dumitru Stancu, *„Casa dintâi"*, RL, 1972, 20; D. Micu, *„Casa dintâi"*, VR, 1972, 7; Al. Lungu, *Debut precoce sau tardiv?*, VR, 1972, 9; Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, București, 1973, *181–190*; *Lit. rom. cont.*, I, *512–513*; Edgar Papu, *„Xena și umbrele ei"*, CNT, 1982, 19; George Muntean, *„Xena și umbrele ei"*, RL, 1982, 23; N. Barbu, *Un roman de dragoste*, CRC, 1982, 27; Enache Puiu, *Psihologism și poezie*, ST, 1990, 2. ***Sm. V.***

BALAN, Dumitru (18.IX.1933, Burdujeni, j. Suceava), istoric literar, traducător. Este fiul Mariei (n. Ciornei) și al lui Ilie Balan, muncitor ceferist. Urmează Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava, apoi face studii la Facultatea de Filologie a Universităţii din București (1952–1953) și la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat „M.I. Lomonosov" din Moscova (1954–1958), devenind cadru didactic la Institutul de Limbă și Literatură Rusă „Maxim Gorki", iar din 1963 până în 2003 la Universitatea din București. Și-a luat doctoratul în 1974. A colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Cronica", „Tribuna", „Tomis", „Ramuri", „Suplimentul literar -artistic al «Scânteii tineretului»", „Bucovina literară", „Steaua" ș.a. cu articole și studii despre Lev Tolstoi, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Evgheni Evtușenko, Andrei Voznesenski, Bela Ahmadulina,

Bulat Okudjava, Boris Pasternak, Osip Mandelstam, Vladimir Vîsoţki, Boris Pilniak.

Editorial, **B.** debutează cu *Maiakovski în România* (1975), un studiu de literatură comparată în care urmărește procesul receptării poetului rus în România, de la primele ecouri, în 1921, până în 1975. Se desprinde ideea că poetul rus, receptat și înainte de al Doilea Război Mondial, a fost supralicitat după război, sub noul regim, prin traduceri și comentarii, fiind considerat prin excelenţă poetul revoluţiei comuniste. Alte câteva lucrări privind poezia rusă și sovietică din secolul al XX-lea, relațiile româno–ruse au ca punct de plecare solicitări didactice. Ca traducător, **B.** se concentrează tot asupra literaturii de limbă rusă, însoţindu-și, îndeobște, versiunile cu note, comentarii, prefeţe.

SCRIERI: *Maiakovski în România*, București, 1975; *A.S. Pușkin în context cultural românesc*, București, 1984 (în colaborare); *Poezia rusă din secolul XX*, București, 1997; *Culturologie rusă – Sub semnul versului (1950–2002)*, pref. Paul Polidor, București, 2003; *Eldar Hasanov în viziunea românilor*, București, 2010. **Traduceri:** Bulat Okudjava, *Cântecul esenţial*, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu); Bahtiar Vahabadze, *Timp și spaţiu*, îngr. și pref. trad., cuvânt înainte Fănuș Neagu, postfaţă Cinghiz Aitmatov, București, 2001 (în colaborare cu Simion Iurac); Mihail Arţîbașev, *Sanin*, îngr. și pref. trad., București, 2002, *La limita extremă*, îngr. și pref. trad., București, 2010; Vladimir Bukovski, *Și se întoarce vântul*, îngr. trad., București, 2002; Ilias Efendiev Elcin, *Teatru*, îngr. și pref. trad., București, 2003; Natavan Faig, *Anar*, îngr. și pref. trad., București, 2008; Cinchiz Abdullaev, *Beznă sub soare*, îngr. și pref. trad., București, 2009.

Repere bibliografice: I.C. Chiţimia, *România și „interminabilul" poet Pușkin*, LCF, 1986, 22; Nicolae Turtureanu, *Fiul veacului*, CRC, 1987, 45; Grete Tartler, *„Cântecul esenţial"*, RL, 1988, 1; Traian Nădăban, *Probleme de filologie slavă*, Timișoara, 1988, *182–184*; Mircea Croitoru, *Studii de limbă, literatură și metodică*, Cluj-Napoca, 2000, *282–289*; Passionaria Stoicescu, *Manole Anopoda*, CNT, 2003, 9; Satco, *Encicl. Bucovinei*, *69–70*; Ionel Savitescu, *Disidenţa rusă*, ATN, 2005, 10; Corina Cristea, *Marginalii*, CNT, 2009, 2. ***M. Vs***

BALCANIA, revistă a Institutului de Studii şi Cercetări Balcanice apărută la Bucureşti, anual, între 1938 şi 1945. Director: Victor Papacostea; secretar de redacţie: Emil Condurachi. Articolul-program invocă precedența publicației „Revue internationale des études balcaniques", lansată în 1934 în Iugoslavia. **B.**, inițiată cu sprijinul material al Societății Macedo-Române și cuprinzând articole redactate în română, franceză și germană, repartizate, de la volumul al șaselea, pe rubrici („Geografie", „Istorie", „Artă și cultură"), îşi propune să promoveze studiile şi cercetările de tip comparatist privitoare la limba, literatura, istoria, cultura, folclorul şi etnografia popoarelor balcanice, insistând pe elementele moştenite din fondul traco-ilir sau din latină şi scoţând în evidenţă eventualele interferenţe şi similitudini. Încă din primul număr, G. Murnu scrie despre românii din Bulgaria medievală, Sextil Pușcariu despre vechimea așezărilor macedo-române, Th. Capidan despre „romanitatea balcanică", Sever Pop despre lucrările la *Atlasul Lingvistic*, Emil Petrovici despre elementele slave de origine savantă în română, Nicolae Drăganu despre toponimie şi onomastică, Nestor Camariano despre opera lui Rigas Velestinlis, iar Victor Papacostea despre legăturile dintre românii nord-dunăreni şi cei din Epir. Se publică şi note de călătorie (Chr. Geagea), studii despre cronici şi izvoare istorice, conţinând numeroase date şi informaţii privitoare la turci, armeni, albanezi, greci, sârbi, poloni şi unguri. H. Dj. Siruni semnează studiul *Armenii în viața economică a țărilor române*, M. Vulcu scrie articolul *Călători români la Muntele Athos în secolul al XIX-lea*, Victor Papacostea intră în sumar cu *Amintirile unui contemporan despre personagiile din „Tragedia Moldovei"*, Dan Simonescu referă despre mănăstirea Cetățuia din Iași sau despre cartea greacă în România între 1642 și 1830, Petru Caraman e autorul studiului *Bazele mistice ale antroponimiei*, C. Marinescu dă paginile intitulate *Nicolae Iorga în lumina străinătății*. Volumul din 1941 cuprinde masiva lucrare *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române (1821–1822)* de Andrei Oțetea, deschisă printr-un substanțial capitol despre „mitul lui Tudor Vladimirescu". Se mai remarcă studiul lui Nestor Camariano despre cel dintâi jurnal grecesc din Bucureşti (8/1945) şi prezentările de cărţi. Mai colaborează Mihai Berza, Aurelian Sacerdoţeanu, Const. Moisil, Ion Nistor, Ion Moga, Silviu Dragomir, Nicolae Bănescu, Radu Vulpe, Ion Radu Mircea, Gr. Florescu, Şt. Ciobanu, Vasile Hristu, Al. Elian, I.D. Suciu ş.a. ***M.Pp.***

BALCANISM. Ca orientare literar-artistică, **b.** se defineşte nu doar prin predilecţii și opţiuni tematice („lumea" amestecată a Balcanilor, dar și cea din spaţiile de iradiere a acestui spirit, moştenirea Bizanţului, istoria marcată de dominaţia otomană, ca și urmele

lăsate de un astfel de trecut), ci, înainte de toate, prin conștiința necesarei asumări a acestei dimensiuni în complexitatea identității românești, pe o scală de atitudini și evaluări, corelate, de la totala adversitate – linia N. Filimon–Mateiu I. Caragiale – până la extrema simetrică, de „o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann” – Ion Barbu. Întreg câmpul manifestărilor în literatură și artă stă sub semnul unui gust al pitorescului și al etosului popular, sceptic-ironic, amar ludic, al orizontului estetic bogat în posibilități, propriu unei rafinate poetici a stilizării, a ambiguității și a tensiunilor oximoronice fecunde. **B.** literar românesc este o realitate culturală complexă, de delimitat, înainte de toate, față de accepția curentă, doar negativă, a vocabulei. Acest din urmă sens vizează mentalități considerate dominante în sud-estul Europei, mai cu seamă un comportament lipsit de principii morale ferme, corupt, pervertit, versatil și tranzacțional, și nu numai la nivel individual, interuman direct, ci și instituțional-administrativ, social, politic. Raportarea **b.** literar la sensul larg, inevitabilă, se face – și s-a făcut mereu – prin repunerea în discuție a legăturilor și demarcațiilor, prin integrarea celui de-al doilea în sinteze, cristalizate în opere importante aparținând literaturii române. Premisele unui astfel de fenomen țin de un context geopolitic bine precizat și de un întreg proces istoric, din care au rezultat unele tendințe caracteristice – convergente – ale mentalităților din aria balcanică sau în atingere cu ea. Moștenirea Bizanțului și a iradierilor spiritului lui și după 1453, dominația otomană și lupta împotriva ei, forme de conviețuire și de cooperare, influențe reciproce, legături culturale au creat o relativă comunitate în planul experiențelor, conducând la unele apropieri în sfera realităților sociale și morale, care au marcat profilurile etnopsihologice, fără a le uniformiza însă. Din acest punct de vedere, tocmai situația aparte a românilor implică un paradox revelator de diferență esențială, definitorie: nesituarea în Balcani, formula aparte a regimului otomano-fanariot, cu consecințele lui, apartenența la latinitate și orientarea modernă, spre Occident, i-au pus într-un raport singular cu balcanitatea – ca dat istoric și, nu mai puțin, ca fenomen moral și cultural –, modelând, în ultimă instanță, o paradigmă inconfundabilă, de sentiment și conștiință: **b.** românesc, categorie care, când folosită polemic, când înnobilată moral și estetic, astfel repusă ciclic în discuție, reinterpretată și reevaluată, dovedește, prin chiar aceasta, că ea contează cu adevărat în existența noastră (istorică, dar și în cea cotidiană) și în devenirea culturii naționale.

Nu fără unele prezențe și în folclor (*Meșterul Manole*, *Chira Chiralina*, tema haiduciei, paremiologie), balcanitatea postbizantină își pune vizibil amprenta asupra unei capodopere a literaturii noastre medievale, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, scrisă în slavonă, înainte de 1521. Manual politic în primul rând, menit să formeze în arta de a conduce, de a purta războaie sau a primi soli etc., textul are și o dimensiune lirică, meditativ-elegiacă, pe topoi universali: *fortuna labilis, ubi sunt*. Un adevăr omenesc mai adânc imprimă paginii înfiorarea de timp și de nimicnicia ființei („…că omul, în lumea aceasta, șade între viață și moarte”) și accentele de conștiință tragică a limitărilor și constrângerilor istorice, politice, resimțite de principele unei țări mici. Parabolelor și metaforelor biblice, ecourilor din opere ale Sfinților Părinți ai ortodoxiei (Hrisostom) li se alătură simboluri (inorogul) și mici ilustrări narativ-plastice ale „sfătuirilor”, ca în cărțile populare, din care ele vin (*Fiziologul*, *Alexandria*, *Varlaam și Ioasaf*), inserții de imaginar oriental, recursul, de asemenea dătător de culoare, la un fond paremiologic al sud-estului, cu încă mai adânci, în timp, și mai ramificate, în spațiu, rădăcini răsăritene. Începând cu ultimii ani ai veacului al XVII-lea, apar, în opera lui Dimitrie Cantemir, semnele unei prime forme de **b.** literar românesc. Cu deschiderea sa spre Apusul latin, dar și cu o bună cunoaștere, la sursă, a Levantului, prințul, format în spiritul unui umanism de sinteză europeană, privea mai detașat și lucid ceea ce era rigid și în declin în ideologia și ordinea politică a Răsăritului balcanic; și, față de moralismul ascetic al lui Neagoe Basarab, venea cu o altfel de înțelegere a lumii, avea conștiința latinității noastre (*Descriptio Moldaviae*, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*) și viziunea înălțării și decăderii Porții ca putere continentală (*Istoria Imperiului Otoman*). Și, mai cu seamă, dădea în *Istoria ieroglifică* o imagine – în convenția alegorică a măștilor zoomorfe – a relelor, păcatelor și slăbiciunilor care trăgeau neamul în jos: intrigi politice, duplicitate și trădare, spoliere. După mazilirea Vidrei (Constantin Duca), Corbul (Constantin Brâncoveanu) se amestecă în rivalitățile pentru tronul Moldovei, susținându-și protejatul, pe Mihai Racoviță (Struțocămila), împotriva Inorogului (autorul) și a Filului (Antioh Cantemir). Dependența de Cetatea Epithimiei

(Constantinopolul, devenit Istanbulul turcesc, unde se află Curtea sultanului), desfășurările retorice din divanul „dobitoacelor" de la Arnăut-Chioi, revolta „muștelor" (a ţăranilor) împotriva jafului boieresc, luptele pentru putere compun tabloul sumbru, de roman social-istoric, bântuit de un rău moral a cărui imagine se realizează în jocul estetic al glisării baroce între gustul grotescului și al șarjei (Struţocămila, Hameleonul), efecte parodice (pe tipare de elocinţă bizantină), inserţii narative (anecdotă, legendă, snoavă), „citate" paremiologice, pe de o parte și, de cealaltă, notele grave, de „eleghii căielnice și trăghicești", pe teme ale soartei omenești, dar și ale conștiinţei unui destin istoric. Dincolo de – și chiar prin – ludicul literar al spectacolului de măști alegorice (dobitoace, păsări, himere hibride, grotești), se comunică o solitudine morală adâncă, a Inorogului, într-o lume și o istorie văzute, „ieroglific", cu o luciditate amară, fără iluzii.

Peste mai bine de un veac după moartea învăţatului prinţ moldovean, tipograful și scriitorul Anton Pann, născut la Sliven, în Bulgaria, se adresa unui public cumpărător („prenumeranţi" de calendare și cărţi), târgoveţi și mărunţi mahalagii, iubitori de cântece de lume, de povești și „anegdote", de proverbe, de glume, de „istorioare". *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea* ilustrează un soi de înţelepciune și o pedagogie morală surâzătoare, un realism și un bun-simţ popular al căror haz nu cade niciodată în pură bufonerie, fără miez. Hogea își îndeamnă „blana" să guste din bunătăţi, la nuntă, „coptorul" și-l face pe rotile („la toţi să placă"), judecătorului corupt îi arată pietroiul „de dar", ascuns în sân, trufașului pașă nu-i lasă batjocura fără replică etc. Ironie, umor, moralism tradiţional, simţ al măsurii, care nu iartă nici prostia umilă (săracul prea „cuminte", neștiutor de nici o bucurie și de nici un păcat, bun să-i pui „căpăstru"). Adoptat, graţie lui Anton Pann, în spaţiul culturii românești, Nastratin Hogea, isteţ, pitoresc și mucalit, sceptic, dar nu mizantrop și departe de a fi el însuși fără păcat, se întâlnea cu un „nastratinism" mai vechi, autohton, prezent de atâtea ori în folclorul nostru. La rândul ei, *Povestea vorbii* (mai originală decât *Năzdrăvăniile*…, împletire de traducere și prelucrare) e un „dialog", în creștere arborescentă, între – pe de o parte – adevărate lanţuri de „proverburi" („vorba ăluia"), desfășurate cu o neistovită vervă și cu destule, imprevizibile, salturi, până la măsura unui adevărat spectacol verbal, și, de cealaltă parte, „povestea" care ilustrează, plastic, narativ, în versuri, „vorba"; sunt naraţiuni pe tipare de fabulă, de basm, de snoavă, de alegorie amplificată uneori metaforic și parodic (*Povestea poamelor*), care se umplu de mișcare și relief comic, de efecte hiperbolice (leneșii, gata să ardă în foc, miraţi de osteneala de a-i preveni de pericol), vorbire aparent absurdă etc. Sinteză, ca artă literară, de ludică paradă de „proverburi" și vitalitate comică a povestirilor-ilustrări, de un aer naiv pe care îl subliniază forma versificată, *Povestea vorbii* reprezintă momentul unui **b.** literar definit ca întâlnire a spiritului popular autohton cu cel balcanic și oriental în plăcerea povestirii, dispoziţie digresivă, pitoresc și umor, bogăţie paremiologică, ironie, realism, morală echilibrată, măsură omenească a bunului-simţ. Complementar rolului jucat de Anton Pann, **b.** literar românesc își descoperea prin Nicolae Filimon și Ion Ghica faţa polemică, dezvăluitoare a unui rău moral-social cu explicaţii, cel puţin în parte, istorice. *Ciocoii vechi și noi* (1863) este imaginea înălţării pe scara socială, folosind orice mijloace, a lui Dinu Păturică în, deloc întâmplător, perfectă simetrie cu vertiginoasa ruinare și cădere a postelnicului Andronache Tuzluc. Boierul fanariot este el însuși un parvenit, ridicat pe valul unei puteri fără rădăcini (domnitorul Caragea). Orbirea sa faţă de manevrele și necinstea feciorului lui Ghinea Păturică este reversul unei ascensiuni sociale rapide, „norocoase", căreia moleșitul Tuzluc, imprudent, pasiv, vulnerabil, e pornit să-i guste satisfacţiile: bogăţie, putere, alcov. Slăbiciunile i le exploatează „ciocoiul fanarioticesc" Dinu Păturică; pe rând ciubucciu, „păzitor" al amantei stăpânului, administrator necinstit al averilor lui, trecând apoi de la masca supușeniei umile la cinism: vânzător de slujbe, sameș hoţ, jefuitor feroce, trădător. Există o anumită ironie, amară, în viziunea acestei complementarităţi sau „însoţiri fără voie", monstruoasă, între două feţe ale aceluiași rău, una alogenă, cealaltă pământeană. Iar atmosfera de putreziciune, opulenţă și senzualitate pervertitoare din, mai ales, descripţiile de interioare, costume, mese bogate nu e decât metafora unei lumi inconștient agonice, lăsând să se ghicească un aer de impostură, instinctualitate decadentă, pierdere în climatul moral al unui „triumf" precar și narcotizant. E punctul cel mai înalt, în ordine estetică, atins de versiunea dominant polemică, a **b.** literar din *Ciocoii vechi și noi*. La rându-i, Ion Ghica a dat în unele pagini din *Convorbiri economice* și mai cu seamă în *Scrisori către Vasile Alecsandri* (din 1879 și până spre sfârșitul vieţii), cu mobilitatea asociativă și digresivă permisă de forma literară a „scrisorii", o caleidoscopică rotire de

imagini, portrete, scene „de gen”, descrieri, istorie trăită, destine. Peste toate domnește un duh al evocării, dar memoria autorului nu e nostalgică și sentimentală, ci poezia ei, reală, vine din imprevizibile volute și salturi, într-o mișcare interioară firesc și echilibrat subiectivă, capabilă să alăture, nesilnic, desenul precis și culoarea, accentul ironic ori malițios și unda lucid lirică, nervul povestirii și informația istorică, anecdota și ideea. Reînvie sub pana lui Ion Ghica lumea unor timpuri apuse, mai îndepărtate sau mai apropiate de momentul scrierii, portrete de domni fanarioți lacomi și abuzivi, gata să vândă „slujbele și caftanele” cui dă mai mult, „pe parale”, și porniți să stoarcă „porcoi de mahmudele” de la negustori prinși cu „ocaua mică” sau pungi de galbeni de la zarafi în care bagă spaima (Vodă Caragea, Mavrogheni), oameni-legendă (haiducii Tunsu și Jianu, Teodoros, ajuns „negus” al Abisiniei) și oameni-povestire (căpitanul Laurent, Gheorghe Șeriful), cămătari ca Băltărețu, satrapi locali (*Clucerul Alecu Gheorghescu*), figuri ale boemei bucureștene (A. Pann, N. Filimon), dascăli greci și dascăli români, „nebuni” ca Manea, Sgabercea și „prințul” Zamfir, cu gâlceava lor bufonă (și ironică), „cuconași” iuți la mânie, „arțăgoși și tulburători”, zavergii de la 1821. Tablouri de epocă: ciumă, tâlhării, „ziafeturi” și țara în jaf domnesc, fanariot (*Din vremea lui Caragea*), eșecul Eteriei și uciderea „domnului Tudor” (*Din timpul zaverei*), trecerea din ghearele fanarioților „sub cizma moscalilor”, „nacealnici și pazarnici” (*Bârzof*), realități de altădată, cu culoarea lor (*Bucureștiul vechi*, *Școala acum 50 de ani*, *Un bal la Curte în 1827*, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*), destrămarea averii Dudescului, oameni-idei (*Teodor Diamant, Ion Câmpineanu, Nicu Bălcescu*). Totul, văzut cu o privire trează, însă nu rece, care „înțelege”, cu o ușoară detașare și umor, uneori cu ironie, că toți aceștia sunt, într-o măsură, și produsul trecutului lor, nu fără a crede însă în schimbare, în progresul economic și social posibil și în ridicarea prin cultură (rolul școlii). În special dinspre Ion Ghica vine, prelungindu-se până azi, acea linie din proza noastră care acordă o atenție deosebită culorii, pitorescului cu accente orientale, balcanice, stilizării pe tipare când baladești,

Hanul lui Manuc, Bucureşti

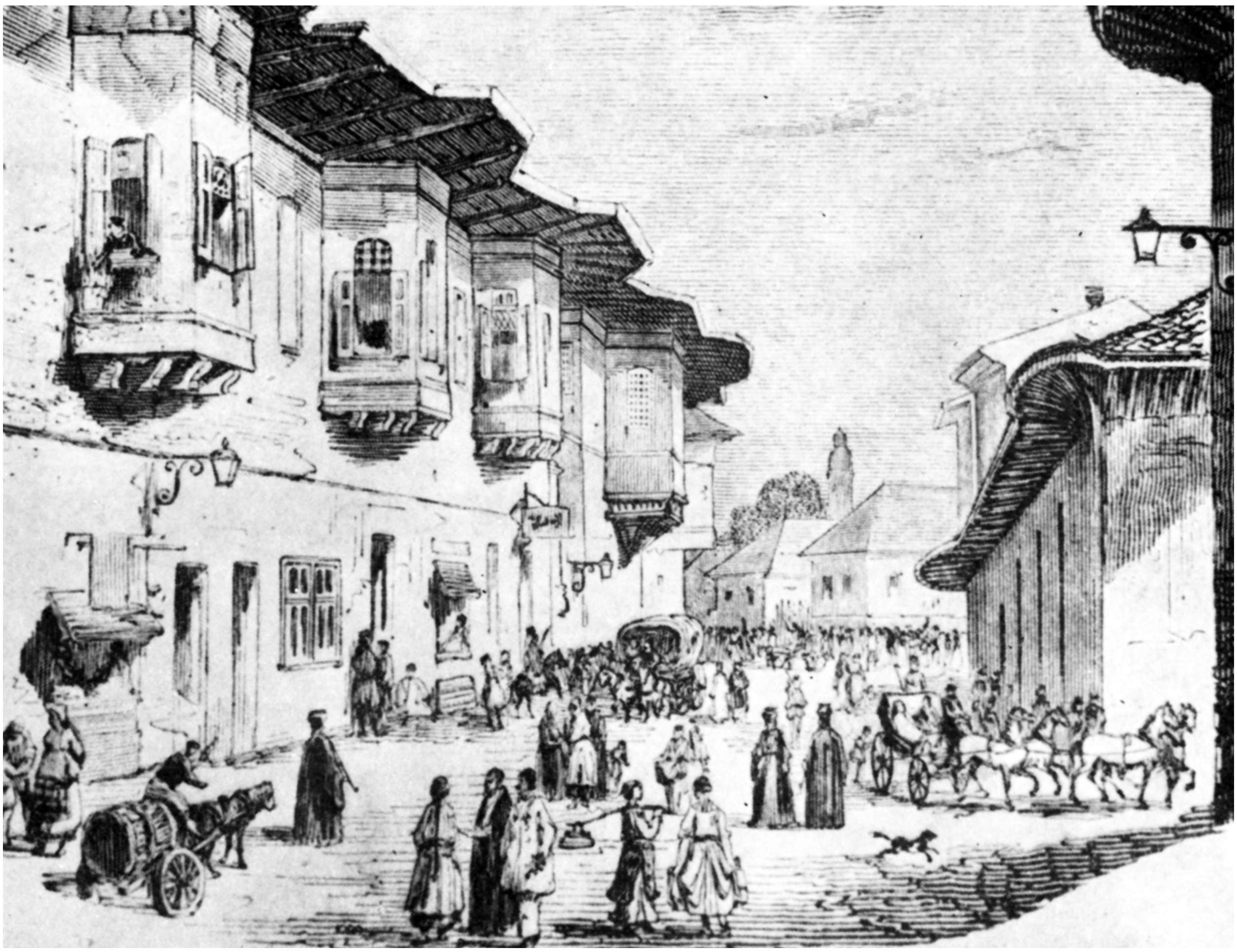

când fabuloase, de legendă sau basm. Cu o vizibilă plăcere a jocului estetic, intertextual, în *Abu-Hassan* sau în *Kir Ianulea*, la I.L. Caragiale, dar și cu o sugestie, puternică, de sterilitate și marionetizare („trăiri”, gesturi, vervă) a lumii lui „Mitică”, din *Momente și schiţe* sau *D-ale carnavalului*. Cu dezvoltări, la Gala Galaction, narativ-parabolice, într-un orizont de umanism și etos popular, balcanic și oriental (*Papucii lui Mahmud*) sau în visul lui Stoicea (*Moara lui Călifar*), cel pus la încercare de diavol, dar și cu ecouri, tot la el, dintr-un fond folcloric și legendar dunărean, adesea cu irizări de fantastic și magie (*În pădurea Cotoșmanei*, *Copca rădvanului*) ori purtând urmele istoriei (*Lângă apa Vodislavei*) sau pe cele ale convieţuirii, ca dialog interetnic, de credinţe și mentalităţi (*De la noi la Cladova*, *Soleima*, *Papucii lui Mahmud*). Mihail Sadoveanu vedea în ceea ce considera el „balcanic” mai curând o neașezare, o precaritate morală, căreia îi opunea un fond al tradiţiei românești, ţărănească în esenţă, dar nu ignora afinităţile și chiar înrudirile spiritului popular autohton cu cel oriental (*Ostrovul lupilor*). Dincolo însă de un astfel de umanism popular și de stilizări în linia cărţilor populare (*Divanul persian*), opera sadoveniană nu se apropie de **b.** decât prin proiecţiile, diversificate, date în imaginar memoriei Bizanţului. În epopeea *Fraţii Jderi* sunt încă vii ecourile anului tragic al căderii, 1453, dar și amintirea strălucirii imperiale și culturale, păstrată la Curtea marelui voievod Ștefan. Modelele climatului de nesiguranţă și teroare întreţinut de Duca-Vodă și oamenii săi sunt de căutat nu numai în Stambulul sultanilor, ci și în Bizanţul acelor alte vremi, duse pentru totdeauna (*Zodia Cancerului*). În *Creanga de aur* trecerea viitorului „decheneu” Kesarion Breb prin cetatea imperială îl pune la încercare prin iubire și este prilej totodată de a cunoaște, de a vedea, cu ochii mai treji ai „străinului”, amestecul de fast și putreziciune, vălmășagul de patimi, viclenii și cruzimi, orgolii, ambiţii, ipocrizii, de intrigi și lupte pentru putere, adevăratul chip a ceea ce se ascunde „sub strălucirea purpurei bizantine” acolo, în jurul tronului împărătesc, a cărui fascinaţie orbește, distruge. La Emanoil Bucuţa pretextul etnografic generează o poematizare fastuos calofilă (revărsare de detalii plastice, într-o cuprindere barocă, sinteză de reverie și ceremonial) a „spaţiului” dobrogean (*Fuga lui Șefki*). E multă culoare și atmosferă balcanică, dar și, mai larg, orientală, în proza lui Panait Istrati: o mobilitate picarescă specifică, pe fondul unei chemări a spaţiilor deschise, tema haiduciei, preţuirea arătată unei umanităţi simple, fruste, văzută în asprimea ei deloc edulcorată, o, mai cu seamă, impresie de inepuizabilă disponibilitate narativă. Și, rezultantă a viziunii scriitorului: sugestia puternică a unei vitalităţi elementare, care are poezia ei autentică, de la ipostaza unei senzualităţi inocente (*Chira Chiralina*) și până la trăirile contradictorii, tensionate între „furia simţurilor” și tot atât de pasionala condamnare a „plăcerilor deșarte” (*Cosma*, *Moș Anghel*). De notat, în fine, și alte prezenţe semnificative, în paleta diversificată a **b.** literar interbelic: Stănică Raţiu, cu versatilitatea lui hiperbolică, în *Enigma Otiliei*, romanul lui G. Călinescu, umanitatea amestecată, de port dunărean (Jean Bart, *Europolis*), reabilitarea lui Mitică, în replica dată, polemic, lui I.L. Caragiale de Camil Petrescu (comedia *Mitică Popescu*), apropierile de o viziune a absurdului, în cheia unei poetici a grotescului și a subminării parodice, de la Urmuz la Tudor Arghezi (*Cimitirul Buna-Vestire*). Dar capodopera rămâne *Craii de Curtea-Veche* (1929), semnată Mateiu I. Caragiale. Precedată de „tâmpla de icoane” medievale din *Pajere* (poeme-portret care „rezumă” o lume dispărută, fanariotă, cu atmosfera ei de „trândavă-aromeală” și lascivitate, dar și cu o undă a nostalgiei nobiliare), cartea e o „trâmbă de vedenii”, o operă inclasabilă, unică. „Hagialâcurile” în timp, în istorie (Pașadia), în spaţiu (Pantazi), dar și în realul unei lumi infernale, putredă moral și pervertitoare, către care „craii” sunt trași, ispitiţi de Pirgu, bufon, însă și „călăuză” malefică, apar în textul matein văzute din perspectiva unui al patrulea personaj, Povestitorul, amestec de admiraţie și iubire pentru primii doi (reversul: dispreţ și aversiune faţă de „soitariul” Pirgu) și profundă contrariere la spectacolul degradării și automaculării lor. Viziune ce implică și degajă sugestii trimiţând la o conștiinţă tragică, la ratarea existenţială, la impregnarea existenţei înseși de moarte, proiectată într-o structură înainte de toate simbolică, susţinută și de atmosfera, tonul, somptuozitatea, armonia, dar și de contrastele („culoarea” limbajului lui Pirgu faţă de cel hieratizant sau liric al „crailor”) unor cadenţe verbale de mare rafinament stilistic, orchestrate calofil. Performanţa estetică, înaltă, a sublimării spectacolului unui adânc rău moral, fără a-i atenua, ci dimpotrivă, relieful și „șocul”, în frumuseţe, în artă, într-o nostalgie, totuși, a luminii interioare face din opera lui Mateiu I. Caragiale o scriere emblematică pentru implicaţiile complexe ale **b.** literar românesc.

Fără să lipsească, momentele raportabile la balcanitate și **b.** au fost, cu siguranţă, mai puţine, mai

rare în poezie. Costache Conachi și Văcăreștii scriu o lirică neoanecrontică într-un context, nu numai cultural, în care legăturile cu Grecia erau puternice. Dimitrie Bolintineanu, mai târziu, cânta Orientul în *Florile Bosforului*, cultivând o deschidere spre orizonturi exotice, deși, geografic cel puţin, nu chiar așa de îndepărtate de spaţiul românesc. Dobrogea „de foc și var" îi inspira lui Ion Vinea „desene" de o delicată „caligrafie" modernă, ca în *Tomis, Nox, Casă din Mangalia*, iar Balcicul îi trezește lui Ion Pillat când reverii vag nostalgice, când fantasme urcând din memoria unui pământ bătrân. O cu totul altă perspectivă estetică, pe linia **b.**, apărea în poezia lui Adrian Maniu, a cărei configuraţie internă, retorică și stilistică, individualizată de mărci ale hieratismului, de voite disonanţe și „stângăcii", tinde să creeze echivalenţe verbale, poetice ale artei religioase bizantine: poemul-„icoană", stilizare care își subliniază propria convenţie estetică (în special refuzul perspectivei: cale a spiritualizării și a idealizării, la antipodul tratării realiste). Pitorescul galeriei de portrete ale deţinuţilor din arghezienele *Flori de mucigai*, de la șarlatani și escroci ca Lache sau cel din *Candori* la senzualele Rada și Tinca, ori „fătălăul", cu ambiguitatea lui anatomică, altfel „tâlhar de drumul mare", sau revoltatul Ion Ion, mortul cu lumina satului în ochii deschiși, narativitatea mulată pe tipare folclorice (*Pui de găi…*, *Ucigă-l toaca*), sugestia de mișcare, oralitatea și culoarea limbajului compun nu numai o imagine a închisorii ca „lume", cu atmosfera ei distinctă, ci și un fel de mare metaforă, de ansamblu, a amestecului uman, a versatilităţii și a travestirii menite să-i înșele pe naivi etc. Accente care trimit la pasionalitatea și cromatica periferiei bucureștene depășesc la Miron Radu Paraschivescu, în *Cântice ţigănești*, nivelul unei „localizări" a

Stradă din București cu case de tip balcanic. Desen de M. Doussault (începutul secolului al XIX-lea)

modelului străin (García Lorca, *Romancero gitano*), sugerând un etos balcanic, al ludicului cu fond grav, ca în antologica baladă *Rică*. După război câţiva poeţi importanţi vor diversifica gama **b.**: fantezistul Leonid Dimov, Ion Gheorghe (*Cavalerul trac*), dar și textualistul „prozaizant" Mircea Cărtărescu (*Levantul*), cultivator al unui umor implicat efectelor de intertextualitate, capabile astfel să împrospăteze vibraţia lirică, tonul rostirii poetice. Însă, dintre poeţi, autorul esenţial pentru „vârsta" modernă a **b.** literar românesc rămâne Ion Barbu, creatorul ciclului *Isarlâk* din *Joc secund* (1930), în ale cărui poeme se consumă, atingându-și ţinta, o tentativă de adâncire și nuanţare a înţelesurilor **b.**, chiar de reabilitare a sensului lui moral: „Pentru mai dreapta cinstire a lumii lui Anton Pann". Pitorescul, cromatica și viermuiala de bazar oriental nu lipsesc din viziunea poetică barbiană a acestui Orient imaginar, dar oricât ar fi ele de puternice, sensul unei astfel de reverii e dincolo de descripţie și de valorile plastice: „personajul" din *Selim* (din afara ciclului, dar ţinând totuși de atmosfera lui), vânzătorul de bragă și „zaharicale", rămâne nu doar o „nălucă" venind dintr-un timp dus, al copilăriei, ci și prilejul unei revărsări de materialitate, văzută cu o prospeţime și o acuitate a notaţiei senzoriale care fac din relieful și vibraţia picturală a detaliilor metafora unei bucurii a concretului, așa cum se oferă ea unei inocenţe a simţurilor. Domnișoara Hus, ca o altă Pena Corcodușa, din alt „veac", este, pe linii încercate până la un punct și în *Cântec de rușine* și în *Răsturnica*, o ipostază a omenescului căreia tocmai deformarea expresivă în sensul grotescului și al hiperbolei îi subliniază un tâlc universal, legat de pasionalitate, timp și moarte. Dar punctul cel mai înalt al „mai dreptei cinstiri" promise de autor „lumii lui Anton Pann" e de căutat în *Nastratin Hogea la Isarlâk*, în care, pe fundalul de „spornică mulţime" la fel de pestriţă („Veneau de toată mâna") ca și pulpanele și „cârpelile" de pe „ciudatul caic", se detașează imaginea nu atât a insului Nastratin („înghemuit pe-o bârnă,/ Un turc smolit de foame și chin, cu faţa cârnă,/ Cu mâinile și gura aduse la genunchi"), cât a autofagiei simbolice – răspuns dat chemării ademenitoare rostite de „dulceagul glas al pașii". Nu pitorescul, nici măcar înţelepciunea glumeaţă a legendarului personaj, ci o cu totul altă faţă a lui, gravă, poate chiar ascetică, preferă să vadă Ion Barbu: „Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el". „Alba,/ Dreapta/ Isarlâk" e mai mult decât „un târg temut, hilar/ și balcan-peninsular": spaţiu în care „hazul Hogii Nastratin" are un revers tragic, complementaritate situată undeva „la mijloc de Rău și Bun", la treapta unei „slave stătătoare". Trebuie să i se recunoască „momentului" Mateiu I. Caragiale – Ion Barbu atingerea unui nivel al sintezei superioare a **b.**, de rafinament estetic și complexitate semantică, cu nu puţine implicaţii polemice faţă de o înţelegere sumară și vulgarizată a lucrurilor. După al Doilea Război Mondial paleta perspectivelor și a formelor literare care valorifică același filon continuă să dea semne de vitalitate și diversificare în proza românească, de la accentul pus de autori ca Zaharia Stancu sau Fănuș Neagu pe o pasionalitate ardentă și frustă (*Pădurea nebună*) sau pe experienţe de aventură picarescă purtând urmele istoriei trăite (*Jocul cu moartea*, *Îngerul a strigat*) la alegoria fals „istorică" realizată de Eugen Barbu în *Princepele*, ori de la parabola fantezistă din *Cartea de la Metopolis* a lui Ștefan Bănulescu, cu jocurile ei aluzive (în special din „feeria lumii bizantine", pusă sub semnul duplicităţii și al suspiciunii cvasigeneralizate), și până la pamfletul (în esenţă, politic) direct, sarcastic, la I.D. Sîrbu în *Adio, Europa* sau într-un travesti pseudoistoric care nu-i reduce, ci îi subliniază ironia, ca în *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu. Dar vârsta de aur a **b.** literar românesc rămâne cea ilustrată în perioada interbelică nu numai de mari scriitori ca Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu, ci și de istorici, folcloriști, lingviști, critici și istorici literari precum Nicolae Iorga, Demosene Russo, Theodor Capidan, Tache Papahagi, D. Caracostea, care participă, prin cercetările lor, la o reflecţie intrată în ultima vreme, ca în lucrările lui Mircea Muthu, într-o etapă a elaborărilor de sinteză.

Repere bibliografice: Nicolae Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, tr. Liliana Iorga Pippidi, postfaţă Virgil Cândea, București, 1972; Duţu, *Cărţile*, *passim*; Duţu, *Sinteză*, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, *passim*; Muthu, *Permanenţe*, *passim*; Mircea Muthu, *Dinspre Sud-Est*, București, 1999, *passim*; Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, tr. Mihaela Constantinescu și Sofia Oprescu, București, 2000; Sergiu Ailenei, *Conexiuni provizorii*, Iași, 2001, *passim*; Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, Pitești, 2008; Mircea Muthu, *Balcanologie*, I–III, Cluj-Napoca, București 2002–2007; Mircea Vaida Voevod, *De la Inorog la Pașadia – filonul balcanic în literatura română*, București, 2004; Mircea Muthu, *Europa de Sud-Est în memoria culturală românească*, București, 2011.

N. Cr.

BÁLINT Tibor (12.VI.1932, Cluj – 28.I.2002, Cluj), prozator, traducător. Copilăria grea, petrecută într-o mahala a Clujului, va fi determinantă pentru formarea viziunii literar-artistice a lui **B.** După studii medii absolvite la Cluj, devine redactor și reporter, mai întâi în orașul natal, la ziarul „Igazság" (era concomitent student la Facultatea de Filologie), apoi la București, la „Falvak Népe" și „Ifjúmunkás". Se întoarce la Cluj, unde, din 1967, este redactorul revistei pentru copii „Napsugár". Debutează în presă la revista „Utunk" și editorial în 1963 cu o culegere de nuvele. În 1969 și în 1979 este distins cu Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor.

B. este un traducător dedicat literaturii române din secolul al XX-lea. A transpus în limba maghiară mai ales acele romane care se apropiau de înclinaţiile sale de prozator: *Maidanul cu dragoste* de G.M. Zamfirescu (1964), *Corigent la limba română* de Ion Minulescu (1970), *Facerea lumii* (1973) și *Groapa* (1978) de Eugen Barbu, *Matei Iliescu* de Radu Petrescu (1986). Traducerile sale aduc în orizontul cititorilor maghiari autori români a căror operă era mai puţin cunoscută sau doar parţial publicată în limba maghiară. Din creaţia originală a lui **B.** au apărut în românește mai multe romane și volume de povestiri, în traduceri semnate de Gelu Păteanu, Veronica Bârlădeanu și Paul Drumaru.

Traduceri: G.M. Zamfirescu, *Városszéli szerelem* [*Maidanul cu dragoste*], București, 1964; Ion Minulescu, *Román nyelvből elégtelen* [*Corigent la limba română*], București, 1970; Eugen Barbu, *Világteremtés* [*Facerea lumii*], București, 1973, *A gödör* [*Groapa*], București, 1978; Radu Petrescu, *Rendhagyó szerelem* [*Matei Iliescu*], București, 1986.

Repere bibliografice: Bartis Ferenc, *G.M. Zamfirescu, „Városszéli szerelem"*, IGZ, 1965, 9; Metz Katalin, *Eugen Barbu, „Világteremtés"*, IGZ, 1974, 2; Éltető József, *Eugen Barbu, „A gödör"*, IGZ, 1978, 5; Balotă, *Scriitori maghiari, 393–401*; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *129–131*; Bartha Zoltán, *Bálint Tibor,* Budapesta, 1990; Lászlóffy Aladár, *Meghalt Bálint Tibor*, „Helikon", 2002, 3; Nicolae Balotă, *Bálint Tibor,* KOR, 2007, 4. ***O.K.***

BALMUȘ, Constantin I. (25.V.1898, Murgeni, j. Vaslui – 13.VII.1957, Geneva), clasicist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Iacob) și al lui Ioan Balmuș, institutor. Începe școala la Ivești, venind în 1909 la Liceul Internat din Iași, unde în acea vreme erau profesori G. Ibrăileanu, Vasile Bogrea, M. Carp, M. Jacotă, Calistrat Hogaș, Iorgu Iordan ș.a. Absolvind secţia clasică, după război se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universităţii din același oraș, iar în 1920 își ia licenţa în filologie clasică cu *magna cum laude*. După o scurtă perioadă de profesorat la Liceul Militar din Iași, urmează câteva stagii de specializare în străinătate, la Bonn și Berlin (1922–1924), la Școala Română din Roma (1925–1926). Își susţine doctoratul la Iași, în 1925, cu o lucrare despre tehnica povestirii la Plutarh în *Vieţi paralele,* iar pentru docenţă prezintă în 1931 *Étude sur le style de Saint Augustin dans „Les Confessions" et „La Cité de Dieu"*, apărut cu un an înainte la Paris. După stagiul de la Roma, publicase cercetarea *De Quintiliani fontibus graecis* (1927). La Universitatea din Iași, asistent al lui I.M. Marinescu la Catedra de latină, avansat conferenţiar în 1932, devine profesor la Catedra de greacă în 1937, decan în noiembrie 1944 și prorector în 1946–1947. Este transferat în 1948 la Universitatea din București și i se acordă acum mai multe demnităţi: membru al Academiei (1949), rector al Universităţii (1950–1952), director al Muzeului Naţional de Antichităţi, deputat în Marea Adunare Naţională (1948–1952) ș.a. Moartea survine pe când se afla internat într-o clinică din Elveţia, unde a și fost incinerat.

Clasicist cu o pregătire serioasă, de structură enciclopedică, spirit mobil, în perpetuă fervenţă, specialist cu privirea ageră, aţintită spre revigorarea disciplinei sale, dar și literat cu bun gust și înzestrare, **B.** s-a racordat fericit la orientările mai noi ale filologiei clasice europene. Considerând insuficientă erudiţia pozitivistă, el va fi preocupat îndeosebi de „formele de creaţie și de expresie" la scriitorii greci și latini, căile de acces fiind deopotrivă traducerea și comentarea literaturii antice. Transpune, în 1922, romanul *Daphnis și Chloe* de Longos, cea dintâi traducere integrală în limba română (reeditată repetat de-a lungul timpului, ca și alte tălmăciri ale clasicistului), unde „infidelitatea" produce un text meritoriu stilistic. Comentariul din *Tehnica povestirii la Plutarchos în „Bioi paralleloi"* (1925) își găsește modelul în analiza lui Hippolyte Taine asupra operei lui Titus Livius și urmărește sistematic felul în care istoria se metamorfozează în literatură în *Vieţile paralele*, clasicistul tinzând să definească nu numai arta lui Plutarh, ci și arta din epoca elenistică. În *Étude sur le style de Saint Augustin…*, lucrare ce își are locul ei în bibliografia augustiniană, demonstraţia e mai spectaculoasă, mai dezinvoltă; **B.** verifică ideea că

„arta este expresie”, iar în literatură „expresia este stil”, precum și posibilitatea de a-l compara pe scriitorul latin cu mai toate vârstele literaturii, până la contemporaneitate. Căci **B.** s-a îndreptat spre Antichitate ca un om al secolului al XX-lea, mișcându-se astfel într-un spaţiu a cărui extensie atingea epoca modernă. Interesat și de evoluţia ideilor critice, estetice, este un specialist în artele poetice ale Antichităţii. Tălmăcește *Tratatul despre sublim* (1935), *Tratatul despre stil* al lui Demetrios (1943), *Poetica* lui Aristotel (1957). Transpunerile în românește, făcute cu ediţii critice de prestigiu în faţă, cu versiuni în franceză, italiană ori germană, antrenează interpretări moderne, nu o dată surprinzătoare. Performante sunt și tălmăcirile fragmentelor ilustrative incluse în cele trei tratate. A mai tradus din Carducci (*La izvoarele Clitumnului,* 1940), iar postum, în 1963, a apărut, publicată prima oară integral în limba română, scrierea *Despre vieţile și doctrinele filosofilor* a lui Diogene Laerţiu. De o bună apreciere s-au bucurat cursurile universitare ale lui **B.** (la preluarea Catedrei de greacă de la Iași, lecţia inaugurală, ulterior editată, se intitula *Fost-au grecii senini?* și urma o idee nietzscheană), precum și seria completă de manuale de limba latină pentru cursurile de gimnaziu și liceu, publicate în colaborare cu Al. Graur, în 1935–1936. Dacă prezenţa în presa interbelică („Viaţa românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Favonius”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Jurnalul literar”, „Însemnări ieșene”, „Ethos” ș.a.) prelungește preocupările clasicistului, intrarea pe făgașul publicisticii politice – în 1945 **B.** devine membru PCR și acceptă să ia conducerea ziarului „Moldova liberă” –, ca și alte câteva atitudini conjuncturale, excesive și nedrepte faţă de confraţi, i-au pecetluit ultimul deceniu de viaţă. Vremea a vrut să selecteze și să păstreze însă chipul cărturarului îndrăgostit de frumuseţea lumii antice.

SCRIERI: *Tehnica povestirii la Plutarchos în „Bioi paralleloi”,* Chișinău, 1925; *De Quintiliani fontibus graecis,* Iași, 1927; *Étude sur le style de Saint Augustin dans „Les Confessions” et „La Cité de Dieu”*, Paris, 1930; *Fost-au grecii senini?,* București, 1938; *Tucidide. Concepţia și metoda sa istorică*, București, 1956. **Traduceri:** Longos, *Daphnis și Chloe*, introd. trad., București, 1922; *Tratatul despre sublim,* introd. trad., București, 1935; Demetrios, *Tratatul despre stil*, introd. trad., Iași, 1943; Aristotel, *Poetica*, București, 1957; Diogene Laerţiu, *Despre vieţile și doctrinele filosofilor*, introd. Aram M. Frenkian, București, 1963; ed., I–II, îngr. Ion Acsan și Adelina Piatkowski, pref. Adelina Piatkowski, București, 1997.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1264–1267*, II, *1102–1107*; N.I. Popa, *Constantin I. Balmuș*, AUI, științe sociale, t. III, 1957; Eugen Dobroiu, *Constantin Balmuș, clasicistul*, în *Momente din istoria învățământului limbilor străine la Universitatea din București*, București, 1980, *109–116*; *In memoriam. Constantin I. Balmuș*, îngr. Cicerone Călinescu, Traian Diaconescu și Constantin Botez, Iași, 1984; Gavril Istrate, *Constantin Balmuș*, CL, 2000, 1. ***G.D.***

BALMUȘ, Pavel (18.VIII.1944, Sărătenii Noi–Orhei – 12.XII.2014, Chișinău), istoric literar, editor. Este fiul Elisavetei (n. Pallady) și al lui Timofei Balmuș, agricultori. Urmează clasele primare în satul natal (1951–1955), își continuă studiile la Zăhăicanii Vechi (1955–1958) și la Telenești (1958–1961), apoi la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chișinău (1961–1966), după absolvirea căreia este angajat la ziarul „Tinerimea Moldovei”, ulterior la „Moldova socialistă” și la Televiziunea din Chișinău (1966–1968). Parcurge treptele de custode general, secretar știinţific și director adjunct al Muzeului Republican de Literatură „D. Cantemir” din Chișinău (1971–1983), actualul Muzeu al Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”. A fost redactor la editurile Literatura Artistică (1983–1989) și Cartier (2000–2002). Din 1992 este președinte al Societăţii Bibliofililor din Moldova „Paul Mihail”, iar din 1998 conduce Centrul Naţional de Hasdeulogie de pe lângă Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Activează în calitate de cercetător științific la Institutul de Filologie (fostul Institut de Limbă și Literatură, devenit ulterior Institutul de Istorie și Teorie Literară, apoi Institutul de Literatură și Folclor) al Academiei de Științe din Chișinău. A debutat în 1965, pe când era student, la revista „Cultura”, cu un text de critică literară. Mai colaborează la „Literatura și arta”, „Nistru”, „Viața Basarabiei”, „Contrafort”, „Limba română”, „Revista de lingvistică și știinţă literară”, „Destin românesc”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Caiete critice”, „Viața românească”, „Tomis”, „Dacia literară”, „Magazin bibliologic”, „Revista română” ș.a.

B. a investigat fondurile de documente referitoare la istoria culturii și literaturii românești ale arhivelor din Odessa, Sankt Petersburg, Moscova, București, Cernăuți, Lvov, Kameneț-Podolsk, Vinița, Kiev, punând în circulaţie informaţii inedite sau puţin cunoscute îndeosebi despre literatura și

cultura română premodernă și modernă. Editează și prefațează sau postfațează, cu știința prezentării concentrate, sprijinită frecvent pe valorizarea documentului, volume din scrierile lui Miron Costin, Dosoftei, Dimitrie și Antioh Cantemir, Alecu Donici, Vasile Alecsandri, G. Ibrăileanu, Al. Macedonski, C. Stere, Nicolae Iorga, George Coșbuc ș.a. Deopotrivă o izbândă a celui care zăbovește în biblioteci și arhive pentru a scoate la lumină pagini neștiute, dar și a editorului minuțios este publicarea, în 1996, a unui roman anonim din secolul al XIX-lea, *Aglaia*. Cercetător cu o acribie specială, atent la text și la individualitatea scrisului unui autor, la o adică și cu o anumită vocație detectivistă, indispensabilă în tipul de investigație culturală pe care îl practică, **B.** va realiza în antologia *Plagiatul la români* (2004) o panoramare a unui fenomen abordat intermitent în ultimele decenii, în fapt fiind vorba de „parada «autorilor cu mintea altora»" (Al. Dobrescu). Este și coautor, iar la majoritatea și coordonator, al culegerilor colective *Pagini din istoria culturii și literaturii moldovenești* (1979), *Pro Fide et Patria. Contribuții la studierea vieții și activității familiei Hâjdău – Hasdeu* (2002), *Texte uitate...* (III–IV, 2004–2005), *Ipostaze ale literaturii române vechi și premoderne (secolele XVI–XVIII)* (2007), *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității* (2008) ș.a. În cercetările sale un loc aparte îl ocupă „dinastia" de cărturari basarabeni Hâjdău – Hasdeu, despre care scrie cu pasiune, punând în pagină nu numai „istoria" protagoniștilor, ci și „istoria" epocii, complicate ambele și deseori încărcate de dramatism.

SCRIERI: *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu* (în colaborare cu Vasile Ciocanu), Chișinău, 1984; *Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău – Hasdeu în bibliotecile chișinăuene* (în colaborare), Chișinău, 2007. **Ediții:** B.P. Hasdeu, *Principii de lingvistică*, Chișinău, 1974, *Publicistică din ziarul „Traian". 1869–1870*, postfața edit., Chișinău, 1998 (în colaborare cu Gabriel Mumjiev); Alexandru Hâjdeu, *Izbrannoe*, Chișinău, 1986 (în colaborare), *Domnia Arnăutului*, Chișinău, 1987, *Clipe de inspirație*, Chișinău, 2004; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1988; Antioh Cantemir, *Satirî i drughie stihotvorenîe socineniia – Satire și alte poetice compuneri*, ed. bilingvă, postfața edit., Chișinău, 1988; Alexandru Donici, *Fabule*, postfața edit., Chișinău, 1988; Miron Costin, *Opere*, pref. Vladimir Beșleagă, postfața edit., Chișinău, 1989 (în colaborare cu Svetlana Korolevschi); Dosoftei, *Opere poetice*, postfața edit., Chișinău, 1989; *Aglaia. Roman anonim din secolul al XIX-lea*, introd. Dan Mănucă, pref. Ion Varta, postfața edit., Chișinău, 1996; C. Stere, *Publicistică*, Chișinău, 2006; Nicolae Iorga, *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei (1914–1940)*, pref. edit., București, 2008. **Antologii:** *Antologia poeziei vechi moldovenești*, Chișinău, 1986; *Antologia poeziei moderne moldovenești*, Chișinău, 1988; *Un veac de aur în Moldova. 1643–1743. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi*, coordonator Virgil Cândea, Chișinău–București, 1996 (în colaborare); *Plagiatul la români*, pref. Dan C. Mihăilescu, introd. edit., Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *276*; Liviu Papuc, *Despre Hasdeu*, CL, 2003, 3; Ion Madan, *Pavel Balmuș*, „Calendarul național 2004" (Chișinău); Haralambie Corbu, *Pavel Balmuș la 60 de ani*, RLSL, 2004, 4–6; Al. Dobrescu, *Parada „autorilor cu mintea altora"*, IIȘ, 2005, 4; Ciocanu, *Vase comunicante*, *247–351*; Ion Nuță, *„Plagiatul la români"*, ATN, 2007, 2; Burlacu, *Texistențe*, I, *197–200*; Vitalie Răileanu, *Chei pentru labirint*, Chișinău, 2009, *116–119*; *Dicț. Chișinău*, *26–27*. ***Vl.C., A.Bn.***

BALOȘ, Olimpiu (24.X.1950, Begheiți–Torac, Serbia – 4.VI.2008, Torac, Serbia), poet, jurnalist. Este fiul Floricăi (n. Drăgoi) și al lui Todor Baloș, preot. Învață la liceul în limba română din Vârșeț, apoi la Facultatea de Filologie din cadrul Universității din București (1970–1974). După absolvire e redactor la Radio Novi Sad (1974–1980), profesor la Școala „George Coșbuc" din Begheiți-Torac (1980–2008). Fondează revista „Lumina torăceană" și revista școlară „Litera". Debutează cu versuri în 1967 la „Libertatea", iar editorial cu volumul *Lebăda de bronz*, apărut în 1971. Mai colaborează la „Cronica", „Familia", „Floare de latinitate", „Književna reč", „Književne novine", „La battana" „Luceafărul", „Lumina", „Magyar Szó", „Orizont", „Polja", „Ruske slovo", „România literară", „Tribuna tineretului", „Transilvania", „Ulaznica" ș.a. E prezent în mai multe antologii de poezie apărute în România.

Pe de o parte influențat de literatura română din România, iar pe de altă parte de literatura sârbă, **B.** a reușit să se impună cu o poezie ambițioasă, proaspătă. El e considerat unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai unui nou fenomen literar din Voivodina, numit de Radu Flora „teribilism". Placheta *Între două coperte* (1995) adună versuri de meditație asupra sensurilor existențiale, exprimând sentimentele asupra destinului neamului său izolat, în pericol de dispariție. Lumea proiectată aici trăiește o viață în care totul trece „accelerat și sumbru". Tonul general al liricii este de o intensă melancolie, indiferent care este

toposul ales: râul Bega, satul Torac, marea, camera, orașele cu pâine de smog, bulevardele astmatice, crâșmele zorilor, Gara de Nord, baruri, cartierul 91, piaţa etc., toate generatoare de neliniște și deseori pervertitoare. Între cele „două coperte" trăiesc oameni îngânduraţi, „citadini" care se bazează pe belșugul de la sate pentru a supravieţui: „Citadinii/ își lasă rădăcina/ la sat.// Citadinii/ încarcă cartofii, / curca,/ în spatele mașinii" și pleacă „cu cravata la gât/ și ochii în curcă" (*Citadinii*). La oraș bate „vântul prin buzunare", iar „capul se plimbă/ prin furtună", cu gândul mereu întors nostalgic spre locul natal. Poetul preia, ironic, stereotipuri, de pildă cel conform căruia „caracterul se ţine legat de cravată" (*Fără cravată nu ai ţinută*), pe când avuţia celor de la sat ar fi „caierul în furcă/ [...] / limba, portul și crucea,/ suflete brăzdate,/ îmbrăcate/ în haine albe de cânepă,/ cu picioare-nvineţite" (*Descălecatul*). Secvenţe prozaice, restituind cenușiul cotidian, asamblate „într-un mozaic tematic" și de perspective, întâlnite îndeobște la optzeciști, sunt puse în pagină evocativ sau direct confesiv. Inserţia ironică trimite, fără ocolișuri, la poemul lui Marin Sorescu despre Shakespeare. În jur cresc copii „zămisliţi de nori,/ copiii fumurilor", între „blocuri devastate" ei își pierd destinul și nu vor iubi niciodată și nici nu vor crește. E aici simbolul unei lumi care își pierde iremediabil speranţa. Și totuși, „timpul ce azi ne moare" este un vers cu valoare de leitmotiv la **B.**, vorbind despre alt orizont. Volumul *Între două coperte* descoperă și redescoperă o neîntreruptă dorinţă de evadare din viaţa reală, care tinde să se destrame, o sete nestinsă după mult așteptata lumină.

SCRIERI: *Lebăda de bronz*, Pančevo, 1971; *A lăcrimat o frescă*, Pančevo, 1976; *Supa de duminică*, Pančevo, 1982; *Piatra*, Pančevo, 1989; *Între două coperte*, Pančevo, 1995; *Sub geana cerului*, Pančevo, 1999; *Versuri pentru mileniul trei*, Pančevo, 2003.

Repere bibliografice: Popa, *Lit. rom. Voivodina, 263–266*; Vasa Barbu, *Cu un ochi spre trecut, iar cu celălalt spre azi*, „Tinereţea", 2004, 2; Agache, *Lit. rom. ţările vecine, 270*; *Olimpiu Baloș (1920–2008)*, „Lumina", 2008, 3–4 (grupaj special); Carmen Dărăbuș, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *121–128*; Marina Ancaiţan, *Rostirea continuă*, Pančevo, 2012, *64–70*. ***V. P.***

BALOTĂ, Bianca (8.VIII.1936, Focșani – 28.IX.2005, Nisa, Franţa), prozatoare. Este fiica Elisabetei (n. Stavăr) și a lui Petre Marcu, ofiţer de carieră, și soţia lui Nicolae Balotă. Din 1944 se stabilește cu familia la Brașov, unde termină școala elementară și liceul. Între 1954 și 1959 urmează la București cursurile Facultăţii de Filologie, secţia literatură și critică literară. În perioada 1959–1972 lucrează ca ziaristă și ca redactor de carte la Editura pentru Literatură (din 1969 devenită Minerva), secţia „Biblioteca pentru toţi". Din 1979 pleacă din ţară, întâi la München, apoi la Tours și Paris, unde Nicolae Balotă este invitat ca profesor, stabilindu-se la Paris în 1981; din 2001 își schimbă reședinţa la Nisa. Debutează editorial cu *Mașina de fugit în lume* (1969). A colaborat cu articole, cronici literare, schiţe și povestiri la „Astra", „Luceafărul", „România literară", „Apostrof", „Familia", „Steaua" ș.a. A tradus, în colaborare cu Nicolae Balotă, romane istorice precum *Maria Stuart* de Stefan Zweig.

Mașina de fugit în lume, primul volum publicat de **B.**, este alcătuit din șapte nuvele, ordonate ca un bildungsroman cu implicaţii autobiografice, urmărind trecerea de la vârsta copilăriei la cea a adolescenţei. Întâmplările și personajele, deși mărunte, capătă importanţă prin relevanţa lor în plan psihologic, prin impactul asupra eului-narator, „efectul" autobiografic fiind potenţat prin folosirea persoanei întâi. Relaţia problematică a eului cu ceilalţi (părinţi, prieteni, iubit), cu lumea („realitatea" de ordin ontologic, istoric, social) și cu sine constituie tema nuvelelor, dar și a întregii proze scrise de **B**. Se confruntă în această carte, ca și în următoarele, „perechi" antagonice de lumi: lumea copilăriei și a adolescenţei cu lumea maturităţii, realitatea interioară cu realitatea exterioară, „lumea veche", de dinainte de război, cu lumea nouă (a „omului nou" preconizat de comunism). Se configurează un model, ideal și iluzoriu, al autenticităţii, recuperabil doar prin intermediul memoriei sau al imaginaţiei, de unde evazionismul eului narativ și cultul originilor (casa, orașul bunicilor sau al părinţilor ca spaţiu aproape mitic, copilăria ca timp paradisiac). *Minunaţii cai verzi*, ultima nuvelă și cea mai valoroasă, prezintă întâlnirea feminităţii cu pasiunea, inaugurând tema cuplului, centrală în scrierile ulterioare. Firul epic este abil condus, psihologicul evoluând adesea spre oniric. Nuvela este un amalgam de fragmente de realitate interioară și „exterioară", o succesiune de revelaţii și întâmplări minore din biografia unui eu feminin deopotrivă intelectual și stihial. *Bal la regina Portugaliei* (1979)

conţine două microromane, unul de mai mică întindere, *Străbunica Hedviga*, și cel care dă titlul volumului. Ambele, construite pe principiul povestirii în povestire și al ocolurilor narative, se circumscriu modelului romanului total al anilor ’70, combinând analiza psihologică, epicul obiectiv, fresca socială și cronica de familie. *Străbunica Hedviga*, mic roman de familie, e dominat de figura masivă a străbunicii, personaj înzestrat cu atributele unei făpturi mitice și simbolice pentru lumea așezată, solidă de dinainte de război, lumea din care provine „eroina” romanului. *Bal la regina Portugaliei* se desfășoară pe două planuri narative, care se intersectează prin intermediul personajelor și al acţiunii, dar mai ales prin problematică. Ene Șerban, personajul masculin, este prototipul cuceritorului, parvenitul anilor ’50, șeful unei instituții culturale, promovat încet dar sigur în funcţii de conducere. Raluca, personajul feminin central, provenind dintr-o familie „bună”, interesează mai ales din punct de vedere al biografiei interioare: relaţia de cuplu, prietenele și experienţa legăturii cu un fascinant psihiatru, care improvizează, pentru grupul de prieteni, „balul la regina Portugaliei”, un fel de petreceri-carnaval, spectacole care creează spaţii ale libertăţii și imaginaţiei debordante. Totul nu este însă decât iluzie, simplu joc: doctorul va pleca în străinătate și i se va pierde urma. Romanul *Zăpada de-altădată* (1994), superior valoric, abandonează tematica socială de fond, concentrându-se asupra intersectării, întâmplătoare, dintre două destine și personaje: bărbatul și femeia. Ritmul este alert, notaţiile rapide, dense, epicul solid. Construcţia este interesantă: juxtapunerea de planuri și perspective narative, corespunzând celor două personaje, „ea” și „el”, și celor două timpuri, prezentul (ajunul Revelionului) și trecutul (fragmente din biografiile protagoniștilor alternând cu fragmente din viaţa unor personaje-satelit). Romanul are farmecul unei povestiri poliţiste bine scrise, dar și al unei *romance* în cheie simbolică; reîntâlnirea din final a celor doi coincide cu regăsirea unei stări de graţie, cu recuperarea adevăratei zăpezi, a „zăpezii de-altădată” din orașul copilăriei – a „zăpezilor mele”, cu alte cuvinte, cu recuperarea sinelui autentic.

SCRIERI: *Mașina de fugit în lume*, București, 1969; ed. definitivă, București, 2007; *Bal la regina Portugaliei*, București, 1979; ed. București, 2003; *Zăpada de-altădată*, București, 1994; *Micul palat baroc*, București, 1999; *Străbunica Hedviga*, București, 2002.

Repere bibliografice: Platon Pardău, *Patosul obiectiv*, RL, 1979, 18; Radu Mareș, *Un nume nou: Bianca Balotă*, TR, 1979, 39; Emil Manu, *„Bal la regina Portugaliei”*, SPM, 1979, 446; Barbu Cioculescu, *În căutarea timpului ascuns*, LCF, 2000, 4; Roxana Răcaru, *Dantelărie de cristal*, RL, 2000, 14; Petraș, *Cărţile*, *124–126*; Dora Pavel, *Poveștile Biancăi*, APF, 2005, 10; Barbu Cioculescu, *Bal, în paginile Biancăi Balotă*, RL, 2006, 3.

R.D.

BALOTĂ, Nicolae (26.I.1925, Cluj – 20.VIII.2014, Nisa, Franța), critic literar, eseist, estetician.

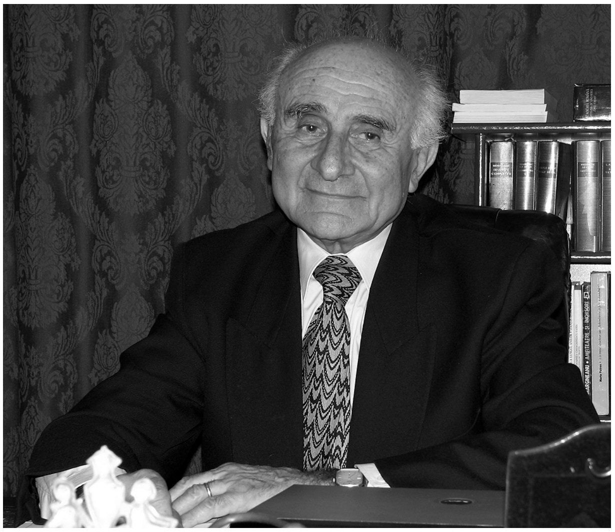
Este fiul Adelinei (n. Dragoman), de origine armeană pe linie paternă, și al lui Gheorghe Balotă, avocat. Urmează cursurile primare și gimnaziale în Cluj, la Școala „Avram Iancu” (1931–1935) și la Liceul „George Bariţiu” (1935–1940). Ca urmare a cedării Transilvaniei de Nord către Ungaria, familia lui **B.** părăsește orașul natal, iar tânărul își continuă studiile la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj (1940–1941), ulterior la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu (1941–1943). După absolvirea liceului, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universităţii din Cluj, aflată în refugiu la Sibiu. În perioada studenției activează ca membru al Cercului Literar, debutează în ziarul naţional-ţărănist „România nouă” (septembrie 1944), unde lucrează și ca redactor, și colaborează la „Revista Cercului Literar” (cu o cronică la volumul *Între două lumi* al lui Mihai Ralea). După terminarea războiului, revine în orașul natal și devine, în 1947, licențiat în filosofia culturii, psihologie, limba și literatura franceză. Numit preparator la Institutul de Psihologie al Universităţii din Cluj, este arestat în toamna anului 1948 pentru „deţinere și răspândire de material subversiv”. După eliberare (1949), își pierde postul de la Universitate și activează intermitent ca pedagog, cercetător la Institutul de Lingvistică din Cluj și bibliotecar. În ianuarie 1956 este din nou arestat și, după nouă luni de anchetă, condamnat la șapte ani de închisoare pentru „înaltă trădare”, în calitate de coautor al unui memoriu cu conținut anticomunist, care informa opinia publică din Occident despre

abuzurile regimului. Efectuează perioada de detenție în închisorile de la Jilava, Făgăraş, Gherla, Pitești, Dej, iar în 1962 i se stabilește domiciliu forţat în satul Lătești din Bărăgan. După grațierea colectivă din aprilie 1964, revine în viața literară, publicând articole în paginile revistelor „Familia" (unde este și redactor), „Steaua", „Luceafărul", „Secolul 20", „Gazeta literară", „Contemporanul" ș.a. Debutează în volum cu *Euphorion* (1969) și își susține doctoratul la Cluj, sub coordonarea lui Liviu Rusu, cu o teză ce va fi publicată sub titlul *Lupta cu absurdul* (1971; Premiul Academiei RSR). În perioada 1969–1971 ţine cursuri de literatură universală și comparată la Universitatea din București, ca suplinitor al lui Sorin Alexandrescu, iar în 1971 este angajat cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei. Începând cu 1977 este profesor invitat la Institutul de Studii Sud-Est Europene (Südosteuropa-Gesellschaft) din München și tot aici predă cursuri de literatură română și comparată la Universitatea „Ludwig Maximilian". În 1981 se stabilește în Franța, unde predă la universitățile din Tours și Le Mans. Colaborator al postului de radio Europa Liberă, obține în 1987 azil politic în Franța, iar în 1990 cetățenia franceză. După 1989, revenind periodic în România, ține cursuri de literatură comparată la universităţile din Cluj-Napoca și București. Este distins cu titlul *doctor honoris causa* al universităților din Cluj-Napoca (2003), Sibiu (2003) și Baia Mare (2006). În 1998 i s-a acordat Premiul Național pentru Literatură. A fost căsătorit cu prozatoarea Bianca Balotă.

După o activitate publicistică neglijabilă la mijlocul deceniului al cincilea, ca membru al Cercului Literar de la Sibiu, **B.** s-a afirmat în calitate de critic literar în a doua jumătate a anilor '60, în climatul polemicilor dintre „călinescieni" și „anticălinescieni". Pozițiile teoretice ale autorului, care se manifesta deja ca un intelectual pe deplin format, cu o solidă cultură umanistă, sunt condensate în secțiunea *Pentru o nouă direcție în critica literară* din volumul de debut, *Euphorion*, care propune un concept de critică de la care nu se va mai abate de-a lungul întregii sale activități. Cel puțin trei sunt elementele acestei formule: mai întâi, cultivarea consecventă a eseului, ca expresie a unui mod de gândire antidogmatic, care, deși aspiră la o coerență superioară, refuză să se subordoneze metodologiilor dominante ale epocii; apoi, afinitatea pentru o „critică hermeneutică" care, fără a nega principial importanța normativului, denunță „rigoarea justițiară" în numele „subtilității" interpretative; în sfârșit, contestarea supremației „esteticului" în cadrul fenomenului artistic, ceea ce ar legitima o „critică antropologică", aptă să dea seama de diversitatea valorilor cognitive, etice și – mai ales – religioase ce populează literatura. Un atare program își găsește confirmarea în opțiunile analitice și axiologice ale criticului. Astfel, analizele lui **B.** se orientează aproape exclusiv pe dimensiunea semantică a operei de artă, neglijând constant aspecte precum compoziția, stilul sau perspectiva narativă a textelor comentate. Pentru el, „o poezie ni se înfățișează cu caracterul enigmatic al unui text hieroglific", care se cere mereu descifrat, dezambiguizat, „revelat". De aici rafinamentul interpretărilor criticului, dar și riscul suprainterpretărilor și, prin ricoșeu, al omogenizării textelor prin exces de „hieroglific", în detrimentul diversității formulelor literare care le subîntind. Criticul privește literatura ca pe un discurs cvasifilosofic, eventual ca pe câmp de interogații și răspunsuri la problemele fundamentale ale ființei umane, cu o propensiune aparte către dimensiunea lor religioasă. Această atitudine se verifică, de pildă, în taxonomia pe care o propune în eseul *Hermes sau Voința de obscuritate în poezia nouă*, care pornește de la premisa că, asumându-și ca obiect unic „numenul", lirica modernă ar propune o „nouă gnoză", ipostaziată prin trei categorii: „poezia *anti-poesis*-ului" (Arthur Rimbaud, suprarealismul, Alfred Jarry, Henri Michaux), „poezia *hermetică*" (Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Ion Barbu) și „poezia *hermeneutică*" (de la Friedrich Hölderlin, R.M. Rilke și Lucian Blaga la Ștefan Aug. Doinaș, Ioan Alexandru și Nichita Stănescu). Oarecum previzibil, preferințele criticului se îndreaptă spre ultima categorie, care „oferă posibilitatea unei soteriologii poetice, lirica oferindu-se adesea ca o doctrină mântuitoare". Asemenea afinități transpar și în volumul *Arte poetice ale secolului XX* (1976), care discută concepțiile unor poeți (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Pillat, Al. A. Philippide, Ilarie Voronca, Dan Botta, Mihai Beniuc, Radu Stanca) și critici români (Paul Zarifopol, Pius Servien, Vasile Pârvan, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Liviu Rusu, Edgar Papu, Ion Biberi), precum și câteva poetici consacrate din prima jumătate a secolului trecut (futurismul, expresionismul, Dada, suprarealismul, Benedetto Croce, Henri Bremond, Paul Valéry, Paul Claudel, T.S. Eliot). Deși exegetul își exprimă destul de voalat rezervele, sunt vizibile mefiența cu care

întâmpină „poezia pură" a lui Bremond (unde „riscul cel mai grav e al unei reduceri a poeziei la *tăcere*"), precum și empatia din comentariile consacrate lui Claudel și Eliot (poeți care, deși nu s-au retras în „penumbra monahală, austeră, a anonimatului", „au propovăduit depersonalizarea, inexprimarea de sine" ca „substitut estetic al asceticei renunțări la eul detestabil"). De altfel, se constată încă din *Euphorion* un șablon interpretativ (cu implicații valorice) al criticii lui **B.**, care caută în mod constant o coerență de ordin superior a textului, văzută ca expresie a unui plan transcendent, iar atunci când aceasta e problematică, exegetul fie sancționează lipsa ei, fie caută să o acrediteze în pofida textului însuși. Semnificativă pentru prima categorie este necrologul *Thomas Mann, un ales?*, care condamnă pe o tonalitate cvasimistică „alegerile" și poetica scriitorului german: „El n-a recunoscut grația, s-a închis în fața inspirației; el a negat ceea ce în el însuși era mare (*in se magnum est*), eternul din el și, dintr-o falsă pudoare, a îmbrăcat totul într-o pâslă ironică. Opera acestui obsedat al «alegerii» trădează prezența subversiv-ironică a demoniei". În schimb, demersul de a reface o prezumtivă coerență a textului se întâlnește, în grade diferite, în comentariile consacrate absurdului din literatura contemporană. Dintre acestea, *Lupta cu absurdul* reprezintă, probabil, cel mai compact – sub raport metodologic – volum al lui **B.** Înțelegând absurdul ca pe un „fenomen de criză", exegetul încearcă să realizeze aici, prin conectarea „schismei organismului social" cu „schisma sufletului" (în termenii lui Arnold Toynbee), o alianță improbabilă între critica valorilor occidentale din unghiul *Geistesgeschichte* și șabloanele marxism-leninismului. După ce-i identifică absurdului o serie de „strămoși literari" (satira antică, „absurdul" premodern, „literatura onirică", „grotescul baroc", „ironia romantică" și „iraționalismul poetic"), precum și trei precursori (Lewis Carroll, Alfred Jarry și Christian Morgenstern), **B.** se oprește pe larg asupra a cinci experiențe definitorii pentru acest tip de literatură (Franz Kafka, dadaismul, Albert Camus, Eugen Ionescu și Samuel Beckett). Deși exegetul critică o serie de poziții „defetiste" sau pur și simplu sceptice ale autorilor comentați, scopul său pare să fie, în ultimă instanță, validarea acestei forme de artă ca o modalitate de expresie a unui anume umanism sau chiar a unui spirit militant: „Subversiunea expresiei reprezintă în cele din urmă o conversiune a ei. Revelarea absurdului, a nonsensurilor implică lupta cu absurdul". Nu mai puțin concludentă e monografia *Urmuz* (1970), unde prozatorul interbelic e considerat nu atât un „*premergător* al avangardei", cât un „precursor" al literaturii absurdului. Dincolo de această încadrare, **B.** efectuează poate cea mai detaliată cartografiere a imaginarului urmuzian, analizând succesiv „caracterele" din *Pagini bizare*, „obsesia zoologică", „omul mecanomorf", rolul obiectelor insolite, vestimentația burlescă, jocurile de perspectivă, spațiul închis, călătoriile personajelor, erotica, elementele sadomasochiste, vina ș.a. Absurdul tinde să fie convertit și aici în sacru, dar, cum „transcendența vidă" a prozatorului interzice accesul la dimensiunea divinului, exegetul mizează pe cartea demonicului: „Lumea lui Urmuz pare să fie vrăjită, o lume în care un duh rău, prin procedee magice, a provocat metamorfoze, răsturnări, mutații în contra firii. Totul constituie un scenariu apocaliptic". În critica lui **B.** judecata de valoare rămâne frecvent în suspensie, ducând la o anumită nivelare a valorilor. Cel mai clar se observă acest lucru în tratarea contemporanilor. Astfel, în secțiunile *Addenda* din *Labirint* (1970) și *Prozatori români contemporani* din *Universul prozei* (1976), sunt analizați cu același entuziasm nediferențiat Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Al. Ivasiuc și D.R. Popescu, dar și Ovidiu Constantinescu (*Sfârșit de spectacol* este un „excelent roman"), Iulian Neacșu („un dăruit al limbii") și Dominic Stanca. Tocmai de aceea, criticul e mai eficient atunci când se află pe terenul valorilor deja consacrate. De exemplu, volumul *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor) cuprinde o suită de unsprezece eseuri consacrate lui Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, G. Ibrăileanu, M. Blecher, Gib I. Mihăescu, Pavel Dan, Al. A. Philippide, V. Voiculescu, Urmuz și G. Călinescu. Dacă unele capitole (precum acelea despre Urmuz și Philippide) continuă preocupări mai vechi, altele constituie contribuții decisive la impunerea sau reinterpretarea scriitorilor comentați. Astfel, eseul *Rebreanu sau Vocația tragicului* combate prejudecata – alimentată chiar de autorul *Răscoalei* – că el ar fi un prozator „lipsit de imaginație". **B.** identifică și comentează o serie de nuclee simbolice din *Ion* și din *Pădurea spânzuraților* (pământul, toamna, cromatica, în general „natura"), pe care le corelează cu emoțiile dominante (posesiunea, violența, obsesia), pentru a conchide că în opera lui Rebreanu tragicul se ipostaziază nu doar ca „o confruntare între două puteri", ci și ca „o subminare a puterii ce se înalță prin

ea însăși". Semnificativ e și studiul *M. Blecher și realitatea mediată a creației*, prin care exegetul se afirmă, alături de I. Negoițescu, ca unul dintre criticii postbelici care au contribuit atât la canonizarea operei lui Blecher, cât și la explicarea dimensiunii antipsihologiste a scriiturii sale: „Ficțiunea sinelui, a fracturii de personalitate nu are un caracter psihologic, cu tot limbajul – înșelător în această privință – pe care-l folosește Naratorul". Totodată, criticul evidențiază importanța „spațiilor-capcană", a „obiectelor-decor" (din proximitatea kitschului) și a viziunii spectaculare în proza lui Blecher. Nu mai puțin reprezentativ este eseul *Satiricon-ul lui G. Călinescu*, care aduce, probabil, cele mai concludente argumente în favoarea depășirii balzacianismului ca definire frecventă în critica de până la acea dată. Pentru **B.**, departe de a fi un „clasic", Călinescu este creatorul unui „satiricon modern", unde grotescul, farsa, jocul cu măști, comicul mecanismelor comportamentale, psihologiile deviante, absența patosului și a problematizării morale dinamitează scheletul balzacian al ficțiunii și indică „alexandrinismul geniului manierist-baroc". În ceea ce privește poezia, criticul s-a oprit cu precădere asupra a doi autori români care ilustrează tipul creator al vizionarului și formula „poeziei hermeneutice": Al. A Philippide și Tudor Arghezi. Astfel, *Introducere în opera lui Al. Philippide* (1974), fără a ignora celelalte dimensiuni ale scrierilor autorului, se concentrează asupra poeziei și înscenează o soteriologie sui-generis, în care, având ca imbold „drama eului", pe care „nici un poet român n-a trăit-o asemenea lui Philippide", poetul își găsește în cele din urmă izbăvirea prin integrarea „în acel *Raum der Rühmung*, acel spațiu rilkean al celebrării, în care nu mai e nici un simulacru, ci totul *este* pe deplin, fără nici un rest". Însă cartea cea mai reprezentativă a lui **B.** pare a fi eseul *Opera lui Tudor Arghezi* (1979), o explorare amplă și detaliată a imaginarului poetului. Criticul nu emite pretenții de dislocări axiologice (încă din *Prolog* opera argheziană este așezată „pe treapta cea mai înaltă a literaturii române posteminesciene"), ci doar hermeneutice, urmărind, în douăzeci de capitole, să cartografieze universul lui Arghezi pe coordonate conceptuale (e schițată inițial o „ontologie poetică"), tematice (natura, timpul, spațiul, erotica, tema religioasă etc.) și generice (scrierile „miniaturale", operele „didactice și polemice", romanele, „subiectele", pamfletele, teatrul, cronicile plastice ș.a.). Dacă G. Călinescu reprezenta opera eminesciană sub forma unui semicerc al istoriei universale care s-ar întinde între geneză și apocalips, **B.** imaginează opera argheziană ca pe un purgatoriu ce oferă în egală măsură viziunea paradisului (în poezia „miniaturală" sau în poemele în proză) și pe aceea a infernului (în *Flori de mucigai,* ori în pamflete). Punctul de origine a operei argheziene îl constituie criza de identitate, credința că „existența în sine nu este un temei ferm", fapt care determină atât dinamica imaginarului, cât și configurația sa de adâncime. Pornind de la convingerea că ființa e mereu amenințată de neant, Arghezi scrie o „lirică orientată îndeosebi spre avatarurile ființei", o „poezie a ontologicului" care aspiră alternativ la ipostaza demiurgică, la contopirea cu diversele înfățișări fenomenale și la absorbția eului într-o entitate superioară (divinitatea). Astfel se explică natura particulară a universului imaginar arghezian, un univers descentrat, proiectat mai degrabă ca o sumă de insule autonome („imaginarul arghezian este un spațiu lipsit de un centru privilegiat, și cu limite ce trimit [...] spre alte limite mai depărtate"), în care opoziția axiologică principală este aceea dintre rodnicie și sterilitate. În acest sens, **B.** proclamă modernitatea lui Arghezi tocmai prin recursul la proliferarea „figurilor vidului", prin „*golurile* esențiale ale sistemului său imaginar". Fără a apela la date biografice, la contextul social sau instituțional al epocilor traversate de opera argheziană sau la dialogul cu reprezentările critice de autoritate, exegetul preferă că construiască o viziune cât mai coerentă asupra operei. Totuși, noutatea interpretărilor sale este evidentă în *close reading*-urile consacrate psalmilor, în identificarea dimensiunii material-vizionare a *Florilor de mucigai* (pe care comentatorii

interbelici le reduseseră la utilizarea registrului argotic) sau în acreditarea prozei argheziene ca teritoriu autonom, nesubordonat poeticului. În schimb, carențele unor interpretări provin din neglijarea dimensiunii formale, din sugestia de a trata poezia ca pe o formă de discurs pseudofilosofic și, implicit, din obturarea originalității scriiturii (de-a lungul cărții, Arghezi este pus succesiv în relație cu nume precum Vasile cel Mare, Augustin, Tereza de Avila, Agrippa d'Aubigné, Pascal, Boileau, Goethe, Hölderlin, Hugo, Baudelaire, Dostoievski, Mallarmé, Nietzsche, Claudel, Teilhard de Chardin ș.a). Eseurile de literatură universală și comparată ale lui **B.** probează o scurtcircuitare programatică de perspective și un ecumenism tematic. Scurtcircuitarea e explicitată în *Argument*-ul la *Arta lecturii* (1978), unde criticul opune istoricismului de secol XIX „o perspectivă a sincroniei literare care dispune să-l citim pe Sofocle ca pe contemporanul nimănui ori al tuturor, ca pe un martor al esențialității umane și nu numai al unei existențe istoric cantonate". O atare premisă îl determină pe eseist să citească literatura secolului al XX-lea ca pe un avatar al unor forme artistice aparent desuete și, subsecvent, să reclame actualitatea acestora din urmă. De pildă, „literatura absurdului" e privită, în spiritul lui Gustav René Hocke, ca o nouă treaptă a manierismului european din secolele XVI–XVII, pe când structuralismul lui Roland Barthes e așezat în siajul retoricii clasice. Pe de altă parte, ecumenismul se verifică în alegerea subiectelor tratate. Așa cum o arată paginile din *Euphorion*, *Labirint*, *Umanități* (1973), *Universul prozei*, *Arta lecturii* și *Mapamond literar* (1983), criticul abordează fără complexe toate epocile și spațiile culturale, producând o galerie sui-generis de opere, autori și formule în care include *Mahābhārata*, proza narativă latină, lirica arabică preislamică, legende vietnameze, poeme persane, poezie precolumbiană, pe Rabelais, Molière, Diderot, Voltaire, Goethe, Stendhal, Balzac, Dumas, Dickens, Poe, Rimbaud și Tolstoi, proza decadentistă, literatura balcanică modernă, pe Gide, Rilke, Proust, Bulgakov, Thomas Mann, Faulkner, Carpentier și Kawabata, literatura neoafricană și pe Erich Segal. Notabil e și volumul *Scriitori maghiari din România. 1920–1980* (1981), primul demers de această factură după studiul interbelic al lui Ion Chinezu. În perioada postdecembristă **B.** s-a dedicat aproape exclusiv memorialisticii, după cum o dovedesc *Parisul e o carte* (1994) și mai ales *Caietul albastru* (I–II, 1998), operă construită pe două planuri, prin alternarea însemnărilor din jurnalul *Timp mort*, care acoperă intervalul 1954–1955, cu evocările din *Remember*, scrise în anii '90. Temele dominante sunt religiozitatea, cultura și climatul social al „obsedantului deceniu", cu precizarea că primele două nu funcționează întotdeauna ca antidot împotriva celei din urmă, putând fi, la rândul lor, generatoare de angoase. În raport cu convențiile genului, *Caietul albastru* pare a se distinge la toate capitolele (portretistică morală, anecdotică, introspecție), iar stilul calofil și ceremonios nu face, în mod paradoxal, decât să potențeze acuitatea observațiilor. De reținut sunt îndeosebi evocarea unor figuri semnificative ale vieții literare românești, de la Arghezi, Blaga, Barbu, Călinescu și Vianu până la congenerii autorului din Cercul Literar de la Sibiu.

Autorul lui Euphorion *gustă literatura numai după ce a explorat-o (filosofic, temeinic) și, înainte de a admira la el un stil, admirăm o metodă, ceea ce ne convinge fiind nu geniul, explozia ideii și a sensibilității, ci, așa-zicând, ingeniul, pedagogia critică. El posedă ceva din arta meșteșugarului care construiește planificat și temeinic, o desfășurare masivă de energie intelectuală în cea mai simplă demonstrație care preschimbă critica într-o foarte serioasă și metodică disciplină, uzând în orice clipă de toate categoriile filosofiei sau ale istoriei culturii.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Euphorion*, București, 1969; ed. București, 1999; *Labirint*, București, 1970; *Urmuz*, Cluj, 1970; ed. 2, Timișoara, 1997; *Lupta cu absurdul*, București, 1971; ed. 2 (*Literatura absurdului*), București, 2000; *Despre pasiuni*, București, 1971; *Umanități*, București, 1973; *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX*, București, 1974; ed. 2 (*Romanul românesc în secolul XX*), București, 1997; *Jakob Burckhardt – un umanist modern*, București, 1974; *Introducere în opera lui Al. Philippide*, București, 1974; *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze românești și străine*, București, 1976; ed. 2, București, 1997; *Universul prozei*, București, 1976; *Arta lecturii*, București, 1978; *Opera lui Tudor Arghezi*, București, 1979; ed. 3, București, 2008; *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981; ed. (*Romániai magyar írok (1920–1980). írói arckécsarnok*), tr. Júlia Vallasek, Marosvásárhely, 2007; *Mapamond literar*, București, 1983; *Parisul e o carte*, București, 1994; *Calea, adevărul și viața*, București, 1995; ed. 2, Cluj-Napoca, 1999; *Caietul albastru*, I–II, București, 1998; ed. 3, București, 2007; *Eminescu, poet al inițierii în poezie – Eminescu, poète de l'initiation à la poésie – Eminescu als Poet der Einweihung in die Poesie*, ed. plurilingvă, București, 2000; *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 2, București, 2008; *Ortodoxia pentru postmoderniști în întrebări*

și răspunsuri (în colaborare), Timișoara, 2001; *Literatura germană de la Sturm-und-Drang la zilele noastre*, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, București, 2007; *De la Homer la Joyce*, București, 2007; *Peregrin prin patria cuvintelor*, îngr. Iulian Boldea, București, 2009; ed. 2, București, 2012. **Ediții, antologii:** Gib I. Mihăescu, *Nuvele*, pref. edit., București, 1969; Pavel Dan, *Urcan bătrânul*, pref. edit., București, 1973. **Traduceri:** *Proza austriacă modernă*, I–II, îngr. și pref. Dieter Schlesak, București, 1968 (în colaborare); Jakob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*, I–II, pref. trad., București, 1969 (în colaborare cu Gheorghe I. Ciorogaru); Stefan Zweig, *Maria Stuart*, I–II, București, 1974–1992 (în colaborare cu Bianca Balotă).

Repere bibliografice: Virgil Nemoianu, *„Urmuz" by Nicolae Balotă; „Pagini bizare" by Urmuz*, „The Slavic and East European Journal", 1971, 3; Vlad, *Convergențe*, *123–130*; Petrescu, *Scriitori*, *85–89*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *88–92*; Georgescu, *Printre cărţi*, *232–236*; Niţescu, *Repere*, *72–84*, *160–161*; Ungureanu, *La umbra cărţilor*, *65–74*; Ungheanu, *Arhipelag*, *370–375*; Negoiţescu, *Engrame*, *161–173*; Regman, *Explorări*, *148–158*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *124–128*, II, *223–226*; Popescu, *Cărţi*, *13–21*; Grigurcu, *Critici*, *455–471*; Gheorghiu, *Reflexe*, *145–148*; Grigurcu, *Între critici*, *127–130*; Titel, *Cehov*, *155–159*; Cristea, *A scrie*, *78–81*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *66–72*, III, *132–146*; Adrian Popescu, *Nicolae Balotă sau înțeleptul din labirint*, ST, 1994, 7–8; Virgil Nemoianu, *„Parisul e o carte" by Nicolae Balotă*, „World Literature Today", 1995, 1; Ștefan Aug. Doinaș, *Exilul interior al Cercului Literar*, SXX, 1997, 10–12 – 1998, 1–3; Laura Pavel, *Un „romancier" al criticii*, APF, 1998, 5; Florin Mihăilescu, *Întoarcerea acasă a lui Nicolae Balotă*, VR, 1998, 7–8; Z. Ornea, *Un jurnal tulburător*, RL, 1999, 18; Glodeanu, *Incursiuni*, *251–269*; *Nicolae Balotă – 75*, APF, 2000, 1–2; Octavian Soviany, *Spiritul erasmian și critica „iubitoare"*, VR, 2000, 10–11; *Dicţ. esenţial*, *52–53*; Manolescu, *Lista*, III, *173–180*; Pop, *Viaţă*, *56–62*; Ioana Pârvulescu, *Orașul maimuțelor*, RL, 2002, 5; Borbély, *Cercul*, *15–18*, *230–233*; Gavril, *Cercul Literar*, *185–221*; Petraș, *Cărţile*, *208–212*, *242–245*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *102–106*; Mircea Popa, *Nicolae Balotă sau Slujirea cuvântului*, VR, 2005, 5; Grigurcu, *De la un critic*, *67–70*; Paul Cernat, *Umanistul într-o secțiune urmuziană*, OC, 2007, 127; *Profil de cărturar – Nicolae Balotă*, VTRA, 2008, 6–7 (grupaj special); Manolescu, *Istoria*, *926–929*; Terian, *A cincea esență*, *558–559*, *passim*; Gabriel Dimisianu, *Sub semnul lui Euphorion*, RL, 2010, 4; Manolescu, *Enciclopedia*, *65–67*; Bogdan Crețu, *Nicolae Balotă – pedagogia lecturii*, CNT, 2011, 9; Goldiș, *Critica*, *240–244*, *passim*. ***A.T.***

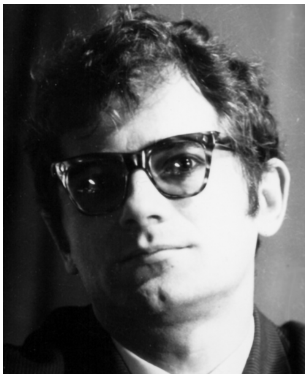
BALȘ, Teodor (pseudonim al lui Emil Bălășescu; 9.II.1924, București – 27.VII.1983, București), poet, traducător. Este fiul Mariei și al lui Dumitru Bălășescu, funcţionar. Urmează la București Liceul „Mihai Viteazul", apoi Facultatea de Litere și Filosofie. A fost șef al secţiei de poezie a Casei Centrale a Creaţiei Populare (1954–1956), redactor la „Luceafărul" (1958–1962, 1972–1982), secretar de redacţie la „Gazeta literară" și „România literară" (1962–1972). A mai colaborat la „Târgoviștea", „Ancheta" și „Fapta". Debutează în „Mugurul", revistă a Liceului „Mihai Viteazul".

Primele volume ale lui **B.**, *1907* (1957), *Poarta soarelui* (1964), *Poeme* (1965), stau sub semnul convenţiilor tematice și stilistice ale epocii, evocând epic răscoalele ţărănești – figura lui Ștefan Furtună –, grevele de la Griviţa, războiul civil din Spania sau exaltând fapte în realitate obișnuite: lansarea la apă a unui cargou românesc, inaugurarea unei fabrici de conserve la Tecuci. Din această producţie de versificaţie se salvează doar câteva secvenţe de evocare nostalgică a vechiului București sau a vestigiilor dacice, dar și unele strofe de pastel: „Și liniști galactice-adie;/ sub albul lor cântec stelar/ orașul adoarme-n câmpie/ cu lună în inelar" (*Poarta soarelui*). Ulterior **B.** se va îndrepta spre descripţia sobră, cu notaţie eliptică și delicată. *Noaptea corridei* (1976) reverberează o Spanie pitorească, patrie de elecţie a poetului, cu muntoase „spinări jupuite/ de vânturi și soare", reminiscenţe maure, toponime a căror simplă rostire induce o atmosferă fascinantă. Cum s-a observat, cartea se resimte de contactul intim cu poezia lui Federico García Lorca. În genere, poemele din această etapă sunt structurate binar: după o primă secvenţă sumar descriptivă, urmează prelungirea ei ca un ecou (sau ca un contrapunct) în interioritatea eului liric: „Inima galbenă a lunii/ arde pe vânturi și lasă/ vagi reverii de mătasă/ cercului galben de astre, […] Singură/ Inima mea,/ pendulând/ între lună și soare". **B.** a tradus, singur sau în colaborare, din Cervantes, Lope de Vega, Federico García Lorca, Miguel Hernández. O antologie de așa-zis „folclor poetic contemporan", *Pe-un picior de plai* (1957), e lipsită de orice scrupul al autenticităţii.

SCRIERI: *1907*, București, 1957; *Poarta soarelui*, București, 1964; *Poeme*, cu ilustrații de Nică Petre, București, 1965; *Nord*, București, 1970; *Pasărea de sunet,* București, 1975; *Noaptea corridei*, București, 1976; *Satul din pământ*, București, 1977. **Traduceri:** Federico García Lorca, *Carte de poeme*, București, 1958 (în colaborare cu Victor Const. Bercescu), *Nunta însângerată*, în García Lorca, *4 piese de teatru*, București, 1958, *Poeme – Poemas*, ed. bilingvă, București, 1968, *Romancero ţigan și alte*

poeme, pref. Vasile Nicolescu, București, 1977; Lope de Vega, *Mofturile Belissei* și *Vitejiile Belissei*, în Lope de Vega, *Comedii*, București, 1962; Miguel Hernández, *Poeme*, pref. Andrei Ionescu, București, 1968; Guillaume Apollinaire, [*Versuri*], în Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îngr. Virgil Teodorescu, pref. Vasile Nicolescu, București, 1971; *Garoafele roșii. Poezia Comunei din Paris*, București, 1971 (în colaborare); Miguel de Cervantes Saavedra, *Asediul Numanciei*, în Miguel de Cervantes Saavedra, *Teatru*, București, 1971.

Repere bibliografice: Martin, *Poeţi*, I, *148–153*; Al. Protopopescu, *„Poarta soarelui”*, CRC, 1966, 10; Dan Cristea, *„Nord”*, RL, 1971, 4; Valeriu Cristea, *„Nord”*, CL, 1971,4; Piru, *Poezia*, I, *388–390*; Alexiu, *Ideografii*, *151–152*; Dimisianu, *Opinii*, *89–93*; Felea, *Aspecte*, II, *137–141*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *160–161*; Victor Petrescu, *Teodor Balș*, „Litere”, 2012, 7–8. ***N. M.***

BALTAG, Cezar (26.VII.1939, Mălinești–Hotin – 26.V.1997, București), poet, eseist, traducător.

Este fiul Margaretei (n. Alexandrescu) și al lui Porfirie Baltag, preot; e frate cu criticul literar Nicolae Baltag și soţ al poetei Ioana Bantaș. În 1944 familia se refugiază din Basarabia și se stabilește la Mereni, judeţul Vâlcea. **B.** urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” (fost „I.C. Brătianu”) de la Pitești și, din 1955, Facultatea de Filologie a Universităţii din București, secţia critică și istorie literară, luându-și licenţa în 1960. După trei ani de șomaj (din cauza „dosarului”), în 1963 e încadrat corector, apoi redactor la „Gazeta literară”, unde este coleg cu Nichita Stănescu. Între 1968 și 1974 este redactor-șef adjunct la „Luceafărul”; din 1974 redactor, iar din 1990 până la moarte e redactor-șef la „Viaţa românească”. În 1972 primește o bursă la Universitatea din Iowa City, în SUA, prilej cu care, în aprilie 1973, îl vizitează la Chicago pe Mircea Eliade. Întâlnirea cu istoricul religiilor o va considera „definitorie pentru cristalizarea demersurilor și căutărilor [sale] intelectuale”, fiind convins că „și-a găsit cu adevărat «maestrul spiritual»”. A debutat editorial în 1960, cu volumul de versuri *Comuna de aur*, în colecţia „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură. A primit Premiul Uniunii Scriitorilor (1966, 1973, 1985, 1995), Premiul Academiei RSR (1981) și Premiul Naţional „M. Eminescu” pentru integrala operei poetice (Botoșani, 1993).

Primele două volume ale lui **B.**, *Comuna de aur* și *Vis planetar* (1964) (repudiate mai târziu de autor, care va reţine foarte puţin din ele în culegerile retrospective), sunt marcate cvasiintegral de conjunctura politică din momentul apariţiei. Totuși, fie și distorsionat, ele lasă a se întrezări poezia care l-a consacrat. În prezentarea cărţii *Comuna de aur* Paul Georgescu prognoza un „poet al ideilor, […] al meditaţiei filosofice”, ilustrând „capacitatea alchimistului de a transpune conceptul în imagine poetică”. S-ar mai putea adăuga înclinaţia către radiografia „dimineţii simţurilor”, exaltare/exultare solară prin care „materia” e propulsată, modulată, în „azurul suplu” și în „căile stelare”. Notabilă era și setea de rostire: elan irepresibil de transferare în cuvânt a clocotului juvenil. „Cititorule, viaţa mea a trecut în cuvinte” – iată un vers aparent banal, care însă, la o lectură inversă, dinspre creaţia de maturitate spre începuturi, devine emblematic pentru întreaga evoluţie a liricii lui **B.** *Răsfrângeri* (1966) confirmă un poet care cu fiecare volum își va arăta o nouă faţetă a talentului, într-o îndelungată căutare de sine. Se impune acum, ca figură-cheie a imaginarului, metafora oglinzii/oglindirii, prelungire a poeticii barbiene („Din ceas, dedus…”), filtrare a senzorialului până la a-i conferi puritatea ideii. Răsfrântă în aventura existenţială a poetului, ca aventură a spiritului, lumea se esenţializează și astfel se adeverește, oglinda eului poetic „dizolvă” în ea chipul fenomenal și-l transferă în numenal. Răsfrângerea înseamnă și oglindire reciprocă a lucrurilor – mod de a induce rezonanţa universală și euritmia. Jubilaţia ei apare însă contrapunctată de insistenta prezenţă a simbolului trecerii. Confesiunea lirică se drapează deocamdată într-o rostire aproape axiomatică, abstractă, ce răcește fluidul vital și impersonalizează experienţa care îi stă la bază: „Cel ce nu e a venit,/ cel ce e s-a risipit,/ eu însămânţez în lucruri/ sufletul lui Heraclit”. Lirismul abstract (suspectat chiar de preţiozitate și artificiu) se prelungește și se intensifică în *Odihnă în ţipăt* (1969), carte saturată de interogaţii ontice și de chestionări ale arheologiei Fiinţei, ale eului

propriu și ale devenirii-drum către moarte: „Și rădăcinile rămân în nimic./ Și ochiul cade strigând./ Ce vede, Doamne, un ochi ce cade/ și cât vede el/ strigând, și nemaiauzindu-se?”. Nucleul ciclului îl formează poemele plecând de la basmul cel mai metafizic și cel mai tragic al românilor, *Tinereţe fără bătrâneţe și viaţă fără de moarte*. „*Pattern*-ul de basm” va reveni adesea în creaţia lui **B.**, care explorează și ca eseist depozitul de mituri, legende, descântece și bocete. Componenta ermetică a cărţii apare astfel atenuată. Fără a îngheţa acest flux liric, *Șah orb* (1971) încearcă formule din vecinătatea poemului în proză și a eseului liric, combinat cu evocarea autobiografică (interpretarea unor experienţe semnificative în ordinea formării poetice). Orientarea către ludic, amorsată în câteva poeme în versuri, explodează în volumul *Madona din dud* (1973), revanșă aproape ostentativă pe care și-o ia poetul ca replică la obiecţia de abstracţiune și obscuritate: „Mă strigă umbra mereu:/ Cine iese-n locul meu?/ Azi o naștem pe Alcest,/ *testimonium ludus est*/ En, ten, tin,/ o ce joc sublim!”. Ciclul – pus pe muzică de Cornel Ţăranu – valorifică folclorul și limba ţiganilor, ca și pasionalitatea lor specifică. Limbajul argotic și împestriţat cu idiotisme, caracterul ritualic, incantatoriu al versurilor fac din acest text cea mai pitorească și exotică scriere a lui **B.** În *Unicorn în oglindă* (1975) critica a văzut o etapă în care poetul renunţă la pitoresc și la muzicalitate și esenţializează discursul liric, fără a abandona scheletul imageriei mitice. Acum se lasă mai bine percepută dimensiunea iniţiatică a poeziei. Două experienţe au stat la originea ei: întâlnirea cu Mircea Eliade și dispariţia neașteptată, prematură a fratelui poetului, în 1975. Pentru o vreme lirismul își mai păstrează vocea impersonală, însă obsesia astralului, a albului – ca mărci ale unui spaţiu spiritual epurat de zgura mundană, de rupturile existenţei empirice, și, congener, simbolul tutelar al unicornului – conferă, prin ele însele, o vibraţie înaltă poemelor. *Dialog la mal* (1985) este, dacă se poate spune așa, cartea celei de-a doua consacrări a lui **B.**, de data aceasta ca poet orfic. Apare consemnată aici o experienţă (iniţiatică) a „trecerii paradoxale”, a „pragului”, „malului”, „ușilor” etc. dintre lumi: imanent–transcendent, temporal–atemporal, profan–sacru. O combustie voltaică transsubstanţiază materia spre a o transporta în lumină – simbol axial al volumului, ca și al celor ulterioare. Poetul plonjează într-un lung „vis ontic”, în care „obiectele sunt/ O scară cu treptele ferme/ o lume fără praf”. Obsedanta temă a timpului revine, însă aureolată de nobleţea traseului ezoteric, de al cărui instrument magic, cuvântul și Cuvântul, poetul, ca

Virgil Duda, Lucian Raicu, Eugen Simion și Cezar Baltag

și eseistul, devine tot mai conștient. Odată cuvântul rostit, „Lumea poate începe”. El este prima și ultima treaptă a creației/Creației: „Iată, îți dau un cuvânt/ și cu el îți dau lumea/ și nu-ți cer nimic/ numai să ții minte Cuvântul”. Rostirea poetică, spune și eseistul, are o soartă vitregă în evul modern și în cel postmodern, care tind către pierderea sensului. Dar tot ei îi revine misiunea de a-l recupera și reacredita, și prin aceasta de a salva lumea (este ceea ce mărturisește **B.** răspunzând la întrebarea „De ce scrieți?”). Rostirea poetică restituie sacrul și îl conservă. Finalitatea soteriologică se conjugă în *Euridice și umbra* (1988) și în *Chemarea numelui* (1995) cu un aflux biografic (dispariția prematură a soției poetului). Poezia de eteruri nelumești și de metafore ale distanțării și impersonalizării se individualizează în sensul cel mai propriu, fără a deveni în vreun fel anecdotică sau retorică, ci păstrându-și altitudinea zborului. Elegii, bocete, ritualuri incantatorii ale trecerii, toate filtrate prin drama personală, versurile din ultimele două cărți alcătuiesc totodată o artă poetică: poezia ca mijloc al mântuirii. După ce a epurat lumea/existența de zgura materialității, poezia acestui mallarméean se autoclaustrează în „fiordul ei de lacrimi”, ca „o lungă ezitare între sens/ și sunet”, ca un joc de oglinzi paralele, luând „un chip al cuvântului/ sau un chip de înger/ sau amândouă la un loc”. O suită de eseuri, apărute mai întâi în reviste, confirmă o dată mai mult identitatea lirică a lui **B.** drept unul dintre cei mai cultivați poeți ai epocii. Eseurile dezbat teme capitale pentru înțelegerea operei sale: sacrul și poezia sau texte teoretice fundamentale referitoare la acestea, de la James Frazer, Rudolf Otto și Lucian Blaga la Mircea Eliade, Martin Heidegger, Paul Ricœur și Sergiu Al-George. O temă reiterată este aceea a rigorii poetice față în față cu aleatoriul avangardiștilor. Câteva eseuri despre metaforă par începutul unei cercetări de anvergură. Preocupările traducătorului sunt convergente cu scrierile poetului și eseistului. În condiții potrivnice, **B.** a tradus și publicat *Istoria credințelor și ideilor religioase* (I–III, 1981–1988), fundamentala sinteză a lui Mircea Eliade. A continuat cu *Dicționar al religiilor* de Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu (1993), cu *Nostalgia originilor* (1994) și *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului* (1997) de Mircea Eliade, ultima transpusă în colaborare cu Brândușa Prelipceanu.

Dacă în volumele anterioare (inclusiv în Madona din dud*) tendința dominantă era una hermetică, demersul caracteristic acum* [*în volumul* Euridice și umbra] *este unul orfic. Poezia speculativă (în toate sensurile) nu-l mai satisface pe autor. Cuvântul nu doar răsfrânge, el încearcă să întrupeze. Trecerea de la hermetism la orfism e trecerea de la inițierea în ordinea lumii la încercarea de a o restabili, trecerea de la o hermeneutică a misterului la o soteriologie. Poetul nu mai inițiază, ci speră să salveze. De fapt, el inițiază acum într-o terapeutică a miracolului.*

MIRCEA MARTIN

Poemul cel mai complex, un poem aproape programatic, din această fază de trecere spre lirismul mitic, este Monada, *nedreptățit la apariție de Vladimir Streinu. Citit acum, poemul nu mai pare atât de ermetic. Este sugerat un motiv care va deveni în poemele ulterioare frecvent: motivul întoarcerii spre spațiul originar (spațiul miturilor, spațiul* increatului, *momentul revelației neantului, voiajului spre „un fluture” primordial gravid de stihii). Versurile au căpătat deja acea notă oraculară, cuvintele spun și totodată ascund, o parte se luminează, sub forța rostirii, alta se obnubilează. Voiajul spre originile pure ale cuvântului de care vorbea Mallarmé devine o urcare (sau o coborâre) spre lumea larvară a începuturilor, acolo unde locuiește un Dumnezeu astenic.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Comuna de aur*, pref. Paul Georgescu, București, 1960; *Vis planetar*, București, 1964; *Răsfrângeri*, București, 1966; *Monada*, București, 1968; *Odihnă în țipăt*, București, 1969; *Șah orb*, București, 1971; *Madona din dud*, București, 1973; *Unicorn în oglindă*, București, 1975; *Poeme*, București, 1981; *Dialog la mal*, București, 1985; *Euridice și umbra*, București, 1988; *Eseuri*, Galați, 1992; *Chemarea numelui*, București, 1995; *Ochii tăcerii*, introd. Mircea Martin, București, 1996; *Paradoxul semnelor*, București, 1996; *Odihnă în țipăt*, note bibliografice Aurel Sasu, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010. **Traduceri:** Stavros Deligiorgis, *Arhitectura narativă în „Decameronul”*, București, 1979; Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, I–III, București, 1981–1988, *Nostalgia originilor*, București, 1994, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, București, 1997 (în colaborare cu Brândușa Prelipceanu); Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*, București, 1993.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, *302–314*; Simion, *Orientări*, *174–183*; Martin, *Poeți*, I, *212–222*, II, *217–222*; Regman, *Cronicari*, *193–203*; Raicu, *Structuri*, *317–322*; Poantă, *Modalități*, *157–165*; Pop, *Poezia*, *121–142*; Piru, *Poezia*, II, *137–146*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *281–285*; Laurențiu, *Eseuri*, *30–43*; Raicu, *Critica*, *39–43*, *257–262*; Nițescu, *Poeți*, *120–139*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *211–215*, III, *211–224*; Iorgulescu, *Scriitori*, *29–32*; Dorcescu, *Embleme*, *121–127*; Grigurcu, *Poeți*, *320–324*;

Cristea, *Fereastra, 173–178*; Ștefănescu, *Prim-plan, 270–278*; Cistelecan, *Poezie, 155–158*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 44–50*; Constantin, *Complicitatea, 138–143*; Pop, *Pagini, 84–88*; *Dicț. analitic*, I, *294–296*, III, *198–201*; Cistelecan, *Top ten, 24–26*; Mircea A. Diaconu, *Cezar Baltag*, Brașov, 2000; *Dicț. esențial, 53–55*; Grigurcu, *Poezie*, I, *72–83*; Manolescu, *Lista*, I, *189–193*; Cristea-Enache, *Concert, 22–25*; Ștefănescu, *Istoria, 803–805*; Ion Pop, *Întru rigoare și fervoare: poezia lui Cezar Baltag*, VR, 2006, 3; Manolescu, *Istoria, 1024–1026*; Popa, *Ist. lit.*, II, *375–378*; Olimpia-Daniela Dogar, *Cezar Baltag. Opera*, Craiova, 2010. ***N.M.***

BALTAG, Nicolae (6.XII.1940, Dorohoi – 20.II.1975, București), critic literar. Este fiul Margaretei (n. Alexandrescu) și al lui Porfirie Baltag, preot, și frate cu poetul Cezar Baltag. După studii liceale urmate la Pitești, a absolvit în 1966 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universităţii din București, cu teza *Concepţia despre poezie a lui Ion Barbu*, publicată postum (1978) în volumul *Polemos*. Între terminarea liceului și admiterea la facultate a fost constrâns să exercite diverse profesii, inclusiv pe aceea de muncitor necalificat la fabrica „Iosif Rangheţ". A colaborat la „Luceafărul", „Gazeta literară", „Contemporanul", „Argeș", „Radio-Teleșcoală", deţinând în „Scânteia tineretului" o rubrică permanentă intitulată „Cronica debuturilor". Cu un gust literar sigur, capabil să detecteze și cele mai firave filoane ale talentului, **B.** a reușit în aceste articole (mare parte neadunate în volum) să ofere diagnostice corecte despre poeţi (pe atunci necunoscuţi), precum Gheorghe Istrate, Marin Mincu, Ion Drăgănoiu, Florica Mitroi, Marius Robescu ș.a.

La scurt timp după moarte a apărut singura carte a lui **B.**, *Polemos*, îngrijită de Gheorghe Istrate și prefaţată de Eugen Simion. Cele două studii de istorie literară cuprinse aici – despre ermetismul barbian și despre momente polemice în literatura română – fac dovada unor calităţi mai puţin puse în valoare, și anume: suflul amplu, capacitatea de a construi, de a se mișca dezinvolt nu doar în spaţiul restrâns al unei cronici, ci și în lucrări de mai mare anvergură. Scriind cu precădere despre congeneri (Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Constanţa Buzea, Adrian Păunescu, Mircea Dinescu), **B.** nu a ezitat să-și dea verdictul asupra operelor unor scriitori de mult intraţi în conștiinţa publică: G. Călinescu, Camil Petrescu, Emil Botta, M.R. Paraschivescu, Zaharia Stancu, vădind pretutindeni „nobleţea spiritului, voinţă de a ridica totul la măsura esteticului, un lirism concentrat, stăpânit în fraze articulate, cu oarecare nimb emblematic" (Eugen Simion).

SCRIERI: *Polemos*, îngr. şi pref. Gheorghe Istrate, cuvânt înainte Eugen Simion, București, 1978.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi, 62–65*; Grigurcu, *Între critici, 354–359*; Sângeorzan, *Anotimpurile, 190–192*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *163–164*. ***D.Gr.***

BALTAG, Radu (pseudonim al lui Rudolf Bernhardt; 1886 – 1932, Paris), publicist, prozator, traducător. După absolvirea liceului, probabil în Ploiești, ajunge împreună cu familia – despre care nu se cunosc destule date sigure – în București, unde tatăl său, originar din Transilvania, era în primii ani de după 1900 portar de noapte la un hotel la care va fi primit și tânărul **B.** o slujbă măruntă. Îi are prieteni apropiaţi, la începuturile lui literare, pe V. Demetrius, Tudor Arghezi și N.D. Cocea. Pseudonimul cu care va semna în publicațiile din țară este ales de Gala Galaction în 1906, când tânărul îi este prezentat de V. Demetrius. Debutul și-l face însă, impetuos și matur, în cotidianul „Prezentul", care începuse să apară din martie 1905. Aici este redactor și secretar de redacţie, publică poezie, proză, „tablete" la rubrica *Spectacolele vieţei*, precum și câteva serii de foiletoane intitulate *Carnetul unui secretar de hotel*, *Din viaţa unui comisionar de stradă*, *Memoriile unui funcţionar de la Post-restant*, *Amintirile unui judecător de instrucţie*, *Confesiunile unui actor*, *Numai o stradă*. Din 1906 îi mai apar schițe și nuvele în „Revista idealistă", „Convorbiri" („Convorbiri critice"), unde se bucură de preţuirea lui M. Dragomirescu, „Literatură și artă română" ș.a. Aproape toate textele în proză ce i-au apărut în reviste sunt cuprinse în volumul *Feciorul și alte nuvele* (1910). De asemenea, **B.** traduce *Carmen* de Prosper Mérimée (1908), *Moș Goriot* de Balzac (1909) și *Război și pace* de Lev Tolstoi (I–II, 1911). În august 1908, imediat după ce se căsătorește, pleacă definitiv din ţară și se stabilește la Paris. Publică în reviste pariziene, semnând Claude-Rodolphe Bernhaut și apoi Adrien Le Corbeau. În periodicele românești la care este corespondent semnează Adrian Corbul, mai rar A.C., C.R.B., Ry, Rudy, Rudolf, R.B. Aici publică după 1911 mai multe articole, nu numai literare, menite să surprindă atmosfera culturală și politică a Franţei. Este destul de preţuit de cititorii din

Transilvania, pentru care trimite corespondenţe, cronici literare, dar mai cu seamă traduceri la „Luceafărul", „Tribuna" din Arad, „Societatea de mâine", „Românul", „Tribuna poporului", „Patria", „Cosinzeana" ș.a. Intrat funcţionar în serviciul de expediţie al editurii pariziene Fasquelle, **B.** își va duce traiul de pe o zi pe alta. Printre prietenii apropiaţi aflaţi la Paris se numără multă vreme Victor Eftimiu și E. Lovinescu, iar Octavian Goga, Sever Bocu și Sextil Pușcariu vor străbate adesea metropola graţie bunei îndrumări a lui **B.** În anii Primului Război Mondial se îmbolnăvește foarte grav, probabil de tifos, și rămâne marcat de această experiență, pe care o va transpune și în scrierile ulterioare în limba franceză. Șlefuindu-și stilul în contactul cu opera marilor personalităţi ale culturii franceze (Anatole France, Octave Mirbeau, Edmond și Jean Rostand), își exersează și potențialul fabulatoriu în extraordinara mistificare din anii 1912–1913, pusă în operă în „La Grande revue" din Paris cu așa-zisul testimonial *Guy de Maupassant intime (notes d'une amie)*, pe care îl concepe el însuși, adjudecându-și, sub pseudonimul Claude-Rodolphe Bernhaut, rolul fictiv de editor al acestor pagini elaborate în așa fel încât să fie credibile. Practica aceasta o începuse de fapt în colaborările trimise în țară pentru revista „Tribuna", așa cum a demonstrat Mircea Anghelescu. Ulterior publică la aceeași editură Fasquelle, sub pseudonimul Adrien Le Corbeau, trei romane care îi aduc un succes de stimă, intrând în discuţie cu ocazia decernării Premiului Goncourt: *Le Gigantesque. Roman d'un arbre* (1922), tradus la scurt timp în engleză, *L'Heure finale (Méditations)* (1924) și *Le Couple nu. Roman nuptial* (1931), însoțit de o prefață semnată de contesa Anna de Noailles. Câţiva critici îl consideră chiar un stilist strălucit. A murit (în iunie 1932) mistuit de o boală crâncenă și foarte sărac, așa cum fusese întotdeauna, fiind înmormântat în cimitirul parizian Passy.

În volumul *Feciorul și alte nuvele,* închegat stilistic, dar inegal ca valoare, mai evidente sunt atracţia lui **B.** pentru atmosferă și simpatia aproape sămănătoristă faţă de năpăstuiţii sorţii. Lumea imaginată în nuvele este, totuși, în esenţa ei, citadină. Teza orașului nimicitor de vieţi este insuficientă, precară, scrierile întemeindu-se cel mai adesea pe opoziţia dintre favorizaţi și defavorizaţi. Deși frământările interioare sunt urmărite cu destulă pricepere mai peste tot, analiza rămâne totuși stângace, iar pasajele descriptive, cu tentă prea pronunţat poetică, se află într-o oarecare discrepanţă cu fluxul epic. Într-o tehnică adecvată genului scurt, intrarea în naraţie se face abrupt, faptele se succedă cronologic, iar relatarea (adesea confesiune) se încheie odată cu stingerea conflictului urmărit. În schiţa *Pe scară*, ca și în nuvela *Din pricina dragostei*, patima ajunsă la paroxism și teama de demascare constituie cauze ale unor crime. Personajul Barbu Ogriziș din nuvela *În urma banchetului*, cuprins de o ură nestăpânită, îl pândește fără încetare pe vărul său înstărit, până când, umilit de mărinimia acestuia, se sinucide. Obsesia inculcată personajelor pare să alimenteze abundent inspiraţia lui **B.** Nuvela cea mai bine structurată este, poate, *Sfârșitul dascălului Pavel*, în care dascălul unei biserici de oraș, un om altminteri onest, se simte ispitit să o prade în toiul nopţii. Totul se relevă aici la nivelul sugestiei, care orientează aproape toate imaginile. Atmosfera, susţinută de hiperbolă, misterul sublimat în jocul percepţiilor și tribulaţiile născute din teama abia stăpânită a dascălului permit trecerea într-un fantastic apropiat de cel din nuvelele lui I.L. Caragiale. Ieșirea din mister se face însă discursiv, prin explicaţie logică. Priceput creator de atmosferă în registrul ficţional, **B.** își încearcă măiestria și în evocarea atmosferei culturale a Parisului. Mai pătruns acum fără doar și poate de rostul artei, el caută din ce în ce mai atent „adevărul etern, ideea, sentimentul profund uman". Probabil astfel se explică și forța critică a mistificării „jurnalului" despre Maupassant din 1912–1913, falsul răsunător care sancționează inflexibilele instituții literare franceze. În metafora extinsă a arborelui fără vârstă din romanul *Le Gigantesque* se construiește un sinopsis subiectiv al istoriei omenirii, pusă în final în relație cu destinul, când arborele Sequoia gigantea este distrus de un trăsnet. Romanul are parte de o surprinzătoare prezență în spațiul editorial englez și american, fiind tradus de T.E. Lawrence, la propunerea lui Jonathan Cape, publicat mai întâi la Londra și New York în 1924, reeditat de mai multe ori în ambele țări. Eleganța scriiturii, dar și calitățile viziunii și ale tehnicii narative sunt observate de critici și în cazul următoarelor două romane scrise în franceză. În *L'Heure finale* atenția dată tribulațiilor interioare ale protagonistului și

percepția aproape concretă a desprinderii de lume se pot interpreta ca transpunere a propriei experiențe de pe pragul morții, din vremea în care **B.** era grav bolnav. Ultimul, *Le Couple nu*, „roman nupţial", desfășoară un registru erotic mergând de la „eteratele" frisoane feciorelnice până la amorul carnal, cu trimiteri la stadiul adamic al naturalului, și trece aproape neobservat de critica atentă mai ales la manifestările de avangardă. Deși nu a cunoscut faima pe care și-a dorit-o ca scriitor, **B.** și-a construit un profil aparte în publicistică, inclusiv ca maestru al ficțiunii editoriale, oferind una dintre cele mai concludente imagini ale unei personalități scindate între mai multe culturi.

SCRIERI: *Feciorul și alte nuvele*, București, 1910; *Le Gigantesque. Roman d'un arbre*, Paris, 1922; ed. (*The Forest Giant. The Romance of a Tree*), îngr. Jonathan Cape, tr. J.H. Ross (T.E. Lawrence), Londra – New York, 1924; *L'Heure finale (Méditations)*, Paris, 1924; *Le Couple nu. Roman nuptial*, Paris, 1931. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Carmen*, București, 1908; Balzac, *Moș Goriot*, București, 1909; Lev Tolstoi, *Război și pace*, I–II, Arad, 1911.

Repere bibliografice: Chendi, *Schițe*, *170–172*; Eftimiu, *Portrete*, *319–325*, *331;* Gala Galaction, *Jurnal*, I, București, 1973, *531*, *passim*; E. Lovinescu, *Memorii*, București, 1976, *100–101*; Mirodan, *Dicționar*, I, *380–382*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *164–165*; Jacques Bienvenu, *„Le Canular du Corbeau"*, „Histoires litteraires", 2000, 4; Elena Bondor, *Adrien Le Corbeau – bibliografie*, Iași, 2006; Anghelescu, *Mistificțiuni*, *138–162*. ***V.P.S.***

BALTAZAR, Camil (25.VIII.1902, Mera, j. Vrancea – 27.IV.1977, București), poet, publicist, memorialist, traducător.

Este fiul chiristigiului Herman Fischer Goldstein; prenumele la naștere: Leibu. Absolvent a patru clase de liceu în particular, probabil la Brăila și Focșani, **B.** practică diferite meserii pentru a-și câștiga existenţa. Gazetăria îi oferă șansa de a-și descoperi adevărata vocaţie. Debutează în 1921 la „Sburătorul", în a cărui redacţie va lucra un timp. Împreună cu Petru Comarnescu scoate în octombrie 1928 revista „Tiparniţa literară", pe care în scurt timp o conduce singur, până în 1931. Va fi, de asemenea, secretar de redacţie sau redactor la mai multe periodice: „Săptămâna muncii intelectuale și artistice", suplimentul „Vremea literară" al gazetei „Vremea", „România literară" (1932–1934), „Călăuza artelor", „Albina", „Reporter". Colaborează la „Rampa", „Flacăra", „Revista română", „Adevărul literar și artistic", „Mișcarea literară", „Capricorn", „Familia", „Revista Fundaţiilor Regale", „Tribuna", „Luceafărul", „Viaţa românească" ș.a. Mai semnează cu pseudonimele C. Balt., Bal, B. Camil, Lacremony, Luca Luminiţă, Luca G. Luminiţă. A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români, calitate ce i-a fost retrasă în 1940 din motive rasiale. După 1944 a funcţionat ca inspector general în Ministerul Artelor și, din 1952, ca responsabil al Serviciului de Presă și Propagandă din Ministerul Industriei Alimentare. În anii '60 era redactor la „Gazeta literară".

În 1923 lui **B.** îi apare prima carte de versuri, intitulată *Vecernii*. Atmosfera imaginată este aceea a unui târg prăfuit și deprimant, cu bolnavi de ftizie a căror suferinţă se află, de cele mai multe ori, în vecinătatea morţii. Orașul este „o fată bolnavă în agonie", casele par „femei tăcute", poetul se închipuie într-un sanatoriu, unde moartea face parte din cotidian. Thanatos nu înspăimântă, ci izbăvește de osânda suferinţei, prezenţa iubitei dispărute dăinuie, totul fiind transpus într-un filigran de culoare și sunet, în care nota simbolistă domină. Dimineaţa are aparenţa unei picturi „cu tonuri fragede și crude", soarele transformă amintirile în „bănuţi strălucitori", parcă așezaţi pe ochii fetei. Sunetele flașnetei ritmează orchestraţia monotonă a târgului, iar liniștea nopţii se risipește în tânguirea clavirului. Câteva imagini sugerează prezenţa diafană, imaterială a iubirii frânte demult: „Apa ochilor tăi s-a revărsat, albastră, în casă;/ tot ce-am simţit după aceea a fost numai lumină și mătasă". Ceea ce s-ar fi vrut însă expresia unor trăiri profunde, hrănite de suferinţă și dezolare, alunecă adesea în pastișă sau afectare, într-un retorism minat de stângăcii. Placheta *Flaute de mătase*, apărută tot în 1923, se înscrie în alt registru tematic, acela al iubirii pure, realizat însă prin exploatarea aceleiași recuzite simboliste. Ca într-o taină desprinsă de timp,

Camil Baltazar și Ştefan Roll

pătrunsă doar de vise, decorul cu „îngeri" ai serii și „melodii albe", în care „liniștea e de mătase brumată", ca și evocarea iubitei moarte simbolizează suavitatea, evanescenţa trăirii. Într-o viziune originală, ușor hiperbolizată metaforic, este figurată făptura celei care nu mai este: „Vine încet și lin/ trupul tău: ninsoare", „Ţi-a rămas un fulg de nea necules/ pe potecile gurii", „Sufletul tău, fluier de mătase". Aglomerarea jocurilor de lumină și de culoare, nu o dată forţate, micșorează autenticitatea acestui cântec nostalgic al iubirii. Aceleiași imagistici i se subsumează în placheta *Reculegeri în nemurirea ta* (1925) un discurs poetic eliberat de stângăcii, de unele preţiozităţi și excese, ceea ce l-a făcut pe E. Lovinescu să-și exprime fără rezerve aprecierea. Odată cu *Biblice* (1926) și *Strigări trupești lângă glezne* (1926), din poezia erotică a lui **B.** dispar elementele diafane. Inflexiunile „blânde" fac loc unei expresivităţi care se vrea de tip arghezian, ca în *Flori de mucigai*. Ebreea, Miryam, Ruth, Esthera, Sulamita, Tamar, Noemi sunt câteva din personajele ciclului *Biblice*. Schimbarea de ton este evidentă: „Neagră sunt și pulpa mea de smoală,/ șoldul, cald caval și umerii lăute;/ m-aș da ţie toată goală,/ fericită în simţirea coapselor durute". În volumul *Întoarcerea poetului la uneltele sale* (1934) **B.** fie mimează dezinteresul faţă de inefabilul poeziei simboliste, chiar alunecând în prozaism: „Mă bântuie trepidaţia cotidiană", „Adun material de la colaboratori/ Pentru «România literară»,/ Mai scriu un cursiv de circumstanţă" etc. Notaţiile de fals jurnal care îi acaparaseră interesul par să se estompeze în *Tărâm transcendent* (1939), însă poetul nu mai are forţa de a crea imagini originale și recurge la clișee, la alăturări nefericite de vocabule: „mizeria cotidiană, suava mea brâncă", „dureroasa mea tribulaţie", „ineluctabila mea tristeţe", „gâlgâitoare [...] vie", „să-mi redea elevaţia" etc. Acela în care mulţi critici literari vedeau o speranţă a poeziei vremii va scrie după 1947 versificări de circumstanţă închinate „clasei muncitoare" și noii puteri politice ori își va reedita în antologii versurile anterioare. Rămân documente pentru istoria literară volumele de amintiri *Scriitor și om* (1946), *Contemporan cu ei* (1962), *Evocări și dialoguri literar*e (1974). Ca traducător, **B.** a desfășurat o activitate notabilă, oprindu-se la însemnaţi prozatori de expresie germană şi engleză. Unele versiuni au avut mai multe reeditări, un exemplu fiind *Vrăjitorul din Oz* de L. Frank Baum.

SCRIERI: *Vecernii*, Craiova, 1923; *Flaute de mătase*, Brăila, 1923; *Reculegeri în nemurirea ta*, București, 1925; *Biblice*, București, 1926; *Strigări trupești lângă glezne*, București, 1926; *Cina cea de taină*, București, 1929; *Poeme vechi și noi*, București, 1931; *Întoarcerea poetului la uneltele sale*, București, 1934; *Tărâm transcendent*, București, 1939; *Magda Isanos, poeta luptătoare*, București, [1946]; *Scriitor și om*, București, 1946; *Poeme de zodie nouă*, București, 1947; *Nespus mi-i dragă fiinţa omenească*, București, 1956; *Versuri*, București, 1957; *Contemporan cu ei,* București, 1962; *Austria*, București, 1963; *Soare pe zăpezi*, București, 1965; *Întoarcerea poetului la uneltele sale*, pref. Paul Georgescu, București 1967; *Mi-i dragă faţa omenească*, București, 1971; *Reculegeri în nemurirea ta*, București, 1972; *Soare pe culmi*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1972; *Violoncel solar*, București, 1972; *Glorie iubirii*, București, 1973; *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974; *Ghirlanda iubirii*, București, 1975; *Nobleţea plaiului natal*, București, 1976; *Din romanul existenţei mele literare*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 2004. **Traduceri:** *Antologia prozatorilor ruși contemporani*, București, [1930]; Thomas Mann, *Moartea la Veneţia*, București, 1930, *Pătimirile și măreţia maeștrilor*, București, 1946 (în colaborare cu Iozefina Baltazar); Jacob Wassermann,

Cazul Maurizius, I–II, București, 1930; Selma Lagerlöf, *Jerusalem*, București, [1931]; Ludwig Renn, *Măcelul*, București, [1931]; D.H. Lawrence, *Fii și amanţi*, București, [1935]; Heinrich Mann, *Ura*, București, [1935], *Vânătoarea dragostei*, București, 1935 (în colaborare cu Isaiia Răcăciuni); Pearl S. Buck, *Mama*, București, [1937], *Ultima datorie*, București, 1944; L. Frank Baum, *Vrăjitorul din Oz*, București, 1940 (în colaborare cu Jozefina Baltazar); E.M. Remarque, *Iubește pe aproapele tău*, București, 1945; John Knittel, *Via Mala*, București, 1946, *Thérèse Étienne*, București, [1947]; Bernard Shaw, *Cezar și Cleopatra*, București, 1948 (în colaborare cu Mary Lăzărescu); Christa Wolf, *Cerul dragostei*, București, 1965.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *123–126*, *161–163*, *209–213*, IV, *23–26*, VII, *18–27*, XI, *425–429*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *162–172*; Călinescu, *Opere*, I, *456–462*, II, *685–689*, IV, *716–727*; Sebastian, *Jurnal*, *199–201*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *657–663*; Streinu, *Pagini*, II, *94–104*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *753–756*, *Ist. lit.* (1982), *838–841*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *345–354*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *90–98*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *47–51*, *165–167*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *310–312*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicţ. esenţial*, *55–57*; Evelin Fonea, *„Am trăit secolul, dar nu l-am trăit”*, „Realitatea evreiască”, 2002, 173–174; *Dicţ. analitic*, IV, *352–354*; Popa, *Ist lit.*, I, *557–558;* Iovănel, *Evreul*, *17–28*. ***O.I.***

BANATUL, revistă apărută la Lugoj, săptămânal, între 3 iulie și 11 decembrie 1905, cu subtitlul „Foaie pentru poporul român”. Director și redactor: Valeriu Braniște. Revista este importantă în epocă deoarece continuă programul altei publicaţii culturale bănăţene la care Valeriu Braniște fusese redactor-responsabil, „Foaia de duminecă” (1894–1897, supliment al ziarului „Dreptatea”), având un mai accentuat profil literar. Programul publicaţiei lugojene este tot unul cultural-educativ și recreativ, după cum rezultă din articolul-program intitulat *Iubiţi cetitori* și semnat de Valeriu Braniște: „N-am întemeiat foaia aceasta ca să tulbur liniștea și să bag zâzanie între oameni. Nu! Pentru certe și bălăcăreli nu este loc în foaia aceasta! Lumină vreau să răspândesc! Lumina minţei și căldura inimei! Învăţături și sfaturi vreau să dau, cum se cuvine unui prieten iubitor! Cunoștinţe vreau să aduc și petreceri vreau să fac celor obosiţi după munca zilei. Gândul meu este ca acela care va ceti această foaie să se aleagă cu ceva bun! [...] Este datorinţa noastră să grijim ca poporul nostru să aibă ce ceti și anume să aibă lucruri bune și folositoare de cetit”. Sumarele confirmă acest program, în paginile lor republicându-se literatura marilor scriitori români, de la Vasile Alecsandri la St. O. Iosif și George Coșbuc. Sunt reproduse, de asemenea, multe materiale folclorice, îndeosebi din aria Banatului și a Transilvaniei, din colecţia Jarník–Bârseanu, ca și din alte zone (balada *Toma Alimoș*, balada *Mioriţa* – varianta lui Alecsandri, basme de Petre Ispirescu). Suita *Povestea neamului*, nesemnată, face cunoscută cititorilor, într-o formă epică accesibilă, istoria românilor și a celor mai de seamă figuri ale ei. Revista se mai ocupă și de educaţia practică, de informaţia economică, de știrile culturale la ordinea zilei, căutând să-și cultive cititorii în cele mai variate domenii. ***M.F.***

BANATUL, revistă apărută la Timișoara, lunar, cu întreruperi, între ianuarie 1926 și ianuarie 1930, cu subtitlul „Revistă ilustrată” modificat succesiv în „Revistă literară – artistică – socială”, „Revistă culturală” și „Revistă culturală – socială – economică”; din 1928 devine Organ al Asociaţiei Culturale din Banat (A.C.B.). Colegiul redacţional: Constantin Lahovary (director), Grigore Ion (redactor principal), Emil Gherga (secretar de redacţie), colonel Vilhem Thierry (administrator), Simeon Samson Moldovan (editor și proprietar); conducerea este asigurată de un comitet alcătuit din 21 de membri, printre care Valeriu Braniște, Tiberiu Brediceanu, Dion Mardan, Anton Mocioni, Sabin V. Drăgoi, nume cu rezonanţă în spaţiul de cultură bănăţean, cărora li se alătură consulii Franţei, Austriei, Italiei, Germaniei și Angliei la Timișoara; din 1927 director și proprietar este Aron Cotruș, care un an mai târziu vinde revista Asociaţiei Culturale din Banat, Secţia Timiș-Torontal, responsabilitatea preluând-o Ioachim Miloia. **B.** și-a luat ca model efemerul lunar „Cultura”, apărut la Cluj în 1924, atât în privinţa asocierii în comitetul director a unor consuli străini, cât și prin publicarea de articole, studii, literatură originală în germană și maghiară, pentru a reflecta complexitatea culturii din Banat, profilul ei plurietnic: „Vrem să zugrăvim fizionomia ciudată și barocă [...] a unui colţ de ţară unde se ciocnesc atâtea soiuri și se împletesc atâtea culturi. Și aceasta o vrem fără nicio intenţie regională, cum s-ar părea după titlu, și, bineînţeles, dincolo de orice politică (1/1926)”. Ideea îi aparține lui Lucian Blaga, care semnează în primul număr studiul *Barocul etnografiei românești.* Studiile și articolele publicate urmăresc tocmai abordarea adecvată a culturii bănăţene, cu accent pe specificul românesc în contextul acestei

interculturalităţi – direcţie apreciată pozitiv, ilustrată de texte semnate de Sir Eric Drummond, secretarul general al Naţiunilor Unite. Astfel, E. Lovinescu publică *Tradiţionalismul*, Lucian Blaga *Teatrul de Vest*, Filaret Barbu *Renașterea folclorului*, Sabin V. Drăgoi *Crăciunul la noi*. Se tipăresc studii de istorie și de filosofie a istoriei (semnate de Sever Bocu, P. Ciobanu, Fr. Blaskovics), de istoria artei (Vasile Bârlea, Ioachim Miloia), de muzicologie etc. Literatura este ilustrată mai ales de poezii semnate de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Aron Cotruș, proza provenind de la scriitori bănăţeni, dintre care se detașează Mihail Gașpar. Revista promovează și traducerile de literatură română, remarcându-se versiunile în germană ale lui Franyó Zoltán din versurile lui Ion Pillat, Ion Minulescu, Nichifor Crainic. Între colaboratori se numără și Emanoil Bucuţa, Nichifor Crainic, Ion Minulescu, Paul I. Papadopol, Camil Petrescu, Gh. Brăescu. Profilul cultural al **B.** este completat de recenzii și cronici literare, politice și economice, precum și de multe articole și studii de istorie ecleziastică. Neutră din punct de vedere politic în primii ani, sub direcţia lui Aron Cotruș publicaţia evoluează spre o atitudine politică cu accente naţionaliste, mai ales privitoare la situaţia românilor din afara graniţelor ţării (numărul din 1930 este dedicat în întregime Congresului românilor din Iugoslavia, ţinut la Timișoara). ***M.F.***

BANATUL, revistă culturală apărută la Timișoara, lunar, în 1994. Redactor: Adrian Dinu Rachieru. Publicaţia reia programul revistei cu același titlu din 1926–1930, în sensul promovării valorilor autentice, a tradiţiei culturale și publicistice locale, dar în afara cultivării regionalismului îngust și a unei concurenţe neloiale faţă de publicaţiile culturale existente. Articolul-program, *La început de drum*, evidenţiază pregnant aceste obiective: „Iubind valoarea și toleranţa, vom fi deschiși și permeabili, străini de orice încrâncenare, dar și polemici când va fi cazul. În pofida tuturor reacţiilor alergice, ne vom vedea de treabă și, vă asigurăm, nu vom abandona. Ne vom așeza – faţă de alte publicaţii culturale care apar aici – într-o firească și necesară complementaritate. [...] Vrem să reaprindem o lumină și vom veghea ca «Banatul», fără a coborî în provincialism îngust și revanșard, îmbrăţișând delirul localist, să-i găzduiască pe toţi cei merituoși”. Cu aceste exigențe, sunt republicate cele mai importante studii despre Banat și mentalitatea bănăţeană apărute între cele două războaie mondiale în presa vremii, în special în revista omonimă: Lucian Blaga, *Barocul etnografiei românești*, G. Călinescu, *Opinii fugare și libere despre Banat sau Ţară*, Camil Petrescu, *Bocșa Montană*. Semnează articole și literatură originală Gh. I. Tohăneanu, Olga Neagu, Aurel Gh. Ardeleanu, Eugen Jurca, Vasile Barbu, Dumitru Vlăduţ ș.a. Dintre numeroasele și variatele rubrici, „Semnal”, „Revista revistelor”, „Cronica literară”, „Viaţa literară”, „Tradiţii”, „Muzică”, „Dicţionar”, „Dialogul artelor”, se remarcă „Românii de pretutindeni”, care promovează literatura și cultura românilor din Banatul sârbesc, din Basarabia și Bucovina (mai ales poezia), precum și „Universalia”, în care se înregistrează ecouri cultural-artistice românești peste hotare. ***M.F.***

BANATUL LITERAR, publicație apărută între septembrie 1934 și octombrie 1938, în mai multe etape, trimestrial, cu numere cumulate, din cauza frecventelor schimbări ale sediului redacției și ale tipografiei: Timișoara (septembrie–octombrie 1934), Lugoj (noiembrie–decembrie 1934, ianuarie–februarie 1935, septembrie–decembrie 1936), Craiova (octombrie–noiembrie 1935, decembrie 1935 – februarie 1936,martie–mai 1936, august–octombrie 1938), București (martie–aprilie, iulie–august 1935), Caransebeș (mai–iunie 1935, februarie–decembrie 1937). Director-fondator: Lucian Costin; redactori: Gh. Lica-Olt, Grigore Bugarin (1937–1938). Deși nu oferă un articol-program propriu-zis, încă din primul număr se afirmă că publicaţia urmărește „concentrarea tinerelor talente în jurul veteranilor [...], încurajarea lor prin muncă serioasă pe ogorul literaturii [...], îndrumarea spre un nou și sănătos estetism literar”. Revista are ecou în epocă datorită orientării ei estetice, spiritul director fiind Lucian Costin, care s-a înscris în curentul tradiţionalist de sorginte „gândiristă”, în ultimii ani aderând deschis la principiile „Gândirii”. Se continuă și se împlinesc mai vechile deziderate ale presei culturale bănăţene, de promovare, păstrare și reînviere a valorilor spirituale și artistice populare într-o expresie literară revigorată (L. Costin, *Probleme de estetică în poezie, Estetica constructivismului în limbă*, Aurel E. Peteanu, *Natura și poezia*). Consecvent acestui crez, **B.l.** se îndreaptă cu precădere spre studiile de folcloristică, semnate tot de Lucian Costin (*Geneza baladei bănăţene*, *Estetica artei populare*,

Novăceștii în balada bănățeană). Sunt publicate bogate materiale folclorice (colecţia de balade a lui George Cătană, colecţia de basme, povestiri și snoave a lui Lucian Costin). Cât privește literatura propriu-zisă, sunt promovaţi mai ales tineri scriitori bănăţeni, în măsura în care aceștia îi ilustrează programul estetic (Constantin Miu-Lerca, Mia Cerna, Grigore Bugarin, Gheorghe Atanasiu, V. Flueraș). Mai colaborează cu versuri Eusebiu Camilar (*Elegie, Poem vesperal*), Nichifor Crainic (*Cules de in*), Al. Iacobescu, George Voevidca (*Sunt lacrimae rerum*), E. Ar. Zaharia ș.a. O rubrică specială, „Din viaţa scriitorilor", se concentrează asupra unor scriitori importanţi din restul ţării (Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Liviu Rebreanu ș.a.). O sumă de traduceri din literatura universală (Petrarca, Goethe, Rilke) apar însoţite de prezentări. Fiecare număr are cronici și recenzii, precum și informări privind conferinţele literare, activitatea cenaclurilor literare, expoziţiile de artă și evenimentele culturale din Timișoara. ***M.F.***

BANCIU, Axente (10.VIII.1875, Săliște, j. Sibiu – 13.VIII.1959, Sibiu), publicist. Este fiul Mariei (n. Roșca) și al lui Stan Banciu. După studii liceale la Sibiu și Brașov, a urmat literele la Budapesta, fiind, din 1898, profesor de limba și literatura română și de limba maghiară la gimnaziul român din Brașov. În 1916, în timpul refugiului, va funcţiona ca profesor la Liceul „Gh. Roșca Codreanu" din Bârlad, apoi la licee din Chișinău, revenind în 1918 la Brașov. Este cooptat membru în Marele Sfat al Ţării. A fost membru de onoare al Sindicatului Presei Române din Transilvania, între 1926 și 1929 președintele despărţământului Brașov al Astrei, când s-a aflat printre iniţiatorii înfiinţării Bibliotecii „Dr. Alexandru Bogdan", devenită Biblioteca Municipală Brașov, iar mai târziu senator de Brașov. În 1948 a fost ales membru de onoare al Academiei RPR. A editat și condus, între 1929 și 1938, „Ţara Bârsei" și a mai colaborat la „Transilvania", „Gazeta Transilvaniei", „Societatea de mâine", „Familia", „Tribuna" (Arad), „Dreptatea" (Brașov), „Românul" (Arad), „Gând românesc" ș.a. A semnat și cu pseudonimele S. Tamba și N. Hurlup.

Două sunt în principal laturile scrisului lui **B.**: evocarea unor luptători pentru drepturile românilor transilvăneni – de la unii celebri, ca George Bariţiu, G. Bogdan-Duică, Vasile Goldiș și Alexandru Bogdan, până la ţărani modești, ca Nicolae Oprea – și cultivarea limbii în cadrul rubricii „Din dicţionarul greșelilor noastre de limbă și ortografie", apărută în revista „Societatea de mâine". Portretele și evocările sunt incluse în volumul *Morţii vii* (1938), nota comună surprinsă și reliefată de **B.** în definirea celor despre care scrie fiind dârzenia în apărarea limbii, a tradiţiilor și credinţei românilor. Cel mai amplu portret, de fapt o micromonografie, este *Dr. Alexandru Bogdan* (1926), consacrat unui strălucit intelectual transilvănean. În *Dispreţuiţii „ciobani valahi"* (1944) este evocat curajosul ţăran Nicolae Oprea, care, în timpul a trei călătorii întreprinse la Viena, a apărat, cum s-a priceput, ortodoxia în faţa oficialilor habsburgici. În descendenţa demersului lui Titu Maiorescu din *Limba română în jurnalele din Austria*, **B.** pune în discuţie, în *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește (Ardelenisme și alte -isme)* (1913), numeroase cuvinte și expresii nemţești și unguresti improprii limbii române, semnalând multe anomalii în fonetică, morfologie și sintaxă, lexic. O restituire memorialistică târzie, editată la câteva decenii după ce fusese scrisă, *Vălul amintirilor* (1998), incluzând mai toate textele păstrate în manuscris, reia fragmente de viață din perioada copilăriei și a școlarității, reține o galerie de personaje, în special profesori, dar și scene, evenimente și întâmplări din viața studențească din capitala Ungariei, multe pagini având o valoare documentară notabilă.

SCRIERI: *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește (Ardelenisme și alte -isme)*, Brașov, 1913; *Dr. Alexandru Bogdan*, Brașov, 1926; *Sărbus!*, Brașov, 1929; *Morţii vii*, Brașov, 1938; *Iluzie și realitate*, Brașov, 1940; *Doctorul Nicolae Comșa*, Brașov, 1944; *Studenţii academici din Cluj de acum un veac*, Sibiu, 1944; *Dispreţuiţii „ciobani valahi"*, Sibiu, 1944; *Vălul amintirilor*, îngr. și pref. Stelian Mândruț și Adrian Andrei Rusu, Cluj-Napoca, 1998.

Repere bibliografice: *Cărturari brașoveni*, *25–26*; Nicolae Savin, *Evocări*, VTRA, 1999, 342; Liviu Papuc, *„Vălul amintirilor"*, RR, 2000, 1; Mircea Desideriu Banciu, *Axente Banciu* (*1875–1959*), AC, 2000, 7. ***I.D.***

BANCIU, Mihail-Constantin (23.XII.1948, Piatra, j. Teleorman), poet, traducător. Este fiul Terezei (n. Dan) și al preotului Traian Banciu. Urmează școala generală și liceul în comuna natală (1956–1965), iar ultimul an la Liceul „George Barițiu" din Cluj. Din 1966 studiază româna și italiana la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din același oraș, transferându-se în anul următor la

Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale a Universității din București, unde absolvă secția italiană–română (licența în 1971). Funcționează la Serviciul bibliografic al Bibliotecii Centrale de Stat (1971–1992), în ultimii doi ani fiind șef de serviciu. În calitate de italienist, în 1992 este invitat să lucreze în Centrala Ministerului Afacerilor Externe, unde face parte din echipele care redeschid Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistă de la Veneția (aprilie 1992) și Ambasada României pe lângă Sfântul Scaun (noiembrie 1994), îndeplinind diverse funcții în cadrul acestor instituții, până la cea de ministru consilier (din 2005). Debutează în același an, 1969, ca traducător la „România literară", iar ca poet la „Amfiteatru", colaborând apoi şi la „Echinox", „Ateneu", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Cronica", „Steaua", „Orizont", „Transilvania", „Viața românească", „Secolul 20" ș.a. cu poezie originală și traduceri din Italo Calvino, Dino Buzzati, Umberto Eco, Roberto Gagno, Pier Paolo Pasolini, Benedetto Croce, poeți venețieni contemporani. Editorial, debutează în 1975, cu versiunea la romanul lui Ugo Attardi, *Moștenitorul sălbatic* (sub pseudonimul Mihail B. Constantin, cu care va mai semna și alte cărți), iar în 1978 este publicat cu poezie în *Caietul debutanților* de la Editura Albatros, cu numele Mihai Banciu, pe care îl va folosi în continuare. Face parte din Societatea Italieniștilor Români (1990). Este laureat al mai multor festivaluri de poezie din țară, iar în 1991 primește o mențiune specială în Italia (la Concursul internațional de poezie de la Poggibonsi). În 2005 statul italian i-a acordat Ordinul Stella della Solidarietà Italiana în grad de Cavaler.

Lirica lui **B.** din *Bilanț al pierderilor* (1998), titlu sugestiv pentru trecerea poetului (și a omului) prin lume, într-o rotație a vârstelor și anotimpurilor vieții (ciclurile *Acetilene*, *Nopți și semințe*, *Iadeș 49*, *Țipăt încărunțind*), e o melancolică meditație asupra ființei. Predispoziția livrescă, de cizelare îndelungată a versului și imaginii, duce la esențializarea lirismului, pe alocuri ermetic, mai cu seamă în textele scurte, scutite de orice retorică, puternic concentrate: „Pe contraforți șarpele ploii,/ în turn rugina sângelui" (*Cataractă*); „O giruetă în gura-n-cinsă a Pieții/ rotită-ades de apele vorace-ale/ Mulțimii" (*Crucea poetului*); „M-ați semănat aici, în gura Chitului,/ capuchehaie a durerii./ Și ați plecat, v-ați tras spre țărmii neiubiți/ de vânturi" (*Acetilene*). Poetul pendulează contrapunctic între extremele existenței, în toată diversitatea lor, în serii elaborate ale imaginarului, disparate uneori, între gravitate și jocul ludic, chiar cu unele inflexiuni cumva absurde (*Laminarii*, *Lacra trasoarelor* ș.a.). Domină însă atmosfera gravă (înrudită cu aceea blagiană din volumul *În marea trecere*), întrebările chinuitoare ale rostului ființei în univers, regretul prea grăbitei treceri, neliniștea din preajma sfârșitului (*Zodie*, *Ediție definitivă*, *Absorbție*, *Chestionar*, *Reflux* ș.a.). Privită retrospectiv, alegerea insului e de cele mai multe ori greșită (*Pot fals*), iar capătul drumului se întrevede nedeslușit, amenințat de grele incertitudini, în cadențe ce recurg chiar la cuvântul regional sau rar: „Albește// zarea de vreo caleașcă ninsă/ ori poate doar miriștea-i aprinsă/ de steaua ce m-aține jos, drept vipt?// În cana nunții zeul a înfipt/ un steag să lege tainica lucrare/ sau o lumină-n semn de comândare?" (*Trop*). Pline de referințe erudite și expresivă virtuozitate, versurile lui **B.** nu se lasă descifrate cu ușurință, ele implică un cititor avizat, punându-i la încercare reflecția și luciditatea, deși își păstrează nealterată naturalețea și întreaga încărcătură lirică, elegiacă. Traducătorul s-a oprit la texte esențiale ale literaturii italiene, la nume precum Giovanni Papini sau Luigi Pirandello, din a cărui nuvelistică a tălmăcit un volum consistent. A dat o selecție din creația lui Salvatore Quasimodo, de care îl leagă certe afinități; a transpus (în colaborare cu Victor Ieronim Stoichiță) tratatul de estetică fenomenologică al lui Cesare Brandi, *Teoria generală a criticii*, dar și din scriitorii contemporani.

SCRIERI: *Bilanț al pierderilor*, București, 1998. **Traduceri:** Ugo Attardi, *Moștenitorul sălbatic*, pref. trad., București, 1975; Cesare Brandi, *Teoria generală a criticii*, pref. Victor Ieronim Stoichiță, București, 1985 (în colaborare cu Victor Ieronim Stoichiță); Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an*, pref. trad., București, 1989; Franco Cajani, *Cavaler în timp (1987–1988)*, cu 100 de ilustrații de artiști italieni contemporani, pref. Coriolan Babeți, Milano, 1992; Salvatore Quasimodo, *Versuri*, îngr. trad., București, 1992; Giovanni Papini, *Chipuri de oameni*, București, 1995; Renato Minore, *Rimbaud*, București, 1997; Susanna Tamaro, *Anima mundi*, București, 2003; Roberto Pazzi, *Evanghelia lui Iuda*, îngr. și pref. trad., București, 2004.

Repere bibliografice: Ana Maria Tupan, *Utopia numelui*, LCF, 1998, 15; Adrian Popescu, *Ermetism și virtuozitate*, ST, 2000, 2–3; Simion Bărbulescu, *Poezia ca bilanț al pierderilor*, „Axioma" (Ploiești), 2004, 7; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, *58–62*.

G.Dn.

BANCIU, Paul Eugen (30.XI.1943, Botoșani), prozator.

Este fiul Elenei (n. Bălan) și al lui Paul Banciu, jurist. Face liceul la Hunedoara și este absolvent al Facultăţii de Desen a Universităţii din Timișoara (1964) și al Facultăţii de Filosofie a Universităţii „Babeș–Bolyai" din Cluj (1974). Lucrează ca redactor la ziarul „Unirea" din Alba Iulia și la revista „Orizont", iar din 1992 este director al Bibliotecii Judeţene Timiș. Este membru în conducerea Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Debutează cu o schiţă în „Orizont", în 1972. Mai colaborează la „Contemporanul", „Luceafărul", „Tribuna" ș.a. Scrie, de asemenea, scenarii de film și cronici radiofonice.

Prima carte a lui **B.**, romanul *Casa Ursei Mari* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), înfăţișează întâlnirea, văzută ca formă de adaptare, și nu ca rezistenţă (cum remarca Nicolae Manolescu), între comunitatea patriarhală a tăietorilor de lemne și lumea nouă a constructorilor de hidrocentrale. Într-un timp mitic ce interferează cu cel cotidian, pe fundalul grupurilor constituite, evoluează un cuplu interesant nu atât psihologic, cât prin virtuţi reprezentative: Femeia întruchipează stabilitatea, Bărbatul – imboldul schimbării. Tot o comunitate închisă, autarhică, de data aceasta urbană, este prezentă în *Reciful* (1979), construcţie epică sofisticată, montaj de fișe existenţiale, oglindind în însăși structura sa lumea ca labirint, ipostaziată în cetatea Burnei. În *Sărbătorile* (1981; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timișoara) autorul revine în spaţiul privilegiat al muntelui pentru a înfăţișa existenţa aflată sub semnul transhumanţei și al datinilor: fondul ancestral este topit într-o poveste de început de secol XX, în care lumea oierilor încearcă să reziste invaziei modernităţii. Romanul parabolic *Zigguratul* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor) reflectă într-o structură terasată etapele iniţierii unui tânăr gazetar din Burna care descoperă, dincolo de faptul divers, realitatea semnificativă: simbolicul prevalează, iar epicul, diluat uneori de divagaţii teoretice, include tensiunea mitică. Roman cu tentă eseistică despre condiţia socială și morală a scriitorului, *Muflonul* (I–II, 1986–1989) atinge, fără o suficientă dezvoltare epică, problematica raporturilor de putere dintre autor și personaje, precum și a determinărilor reciproce dintre viaţă și literatură. *Casa de pânză* (1995; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timișoara) întrupează din unghi personal o temă specifică epocii postdecembriste: parcursul iniţiatic al personajelor vizează regăsirea identităţii pierdute în contactul pervertitor cu puterea sau în exil, iar experienţa individuală capătă semnificaţii de orizont existenţial. Lumea Burnei reapare în *Demonul discret* (1996), dar aici personajele evadează din spaţiul lor consacrat: naratorul Matei se află acum într-un turn de observaţie dintr-un oraș străin, de unde scrutează lumea cu o lunetă. Ca și în romanele mai vechi, **B.** plasează criza individuală a omului modern, incapabil să-și depășească statutul de demon mărunt, pe fundalul crizei colective a lumii crepusculare postbelice, aflată în pierdere de identitate și tradiţii. Un ciclu epic, *Traversarea cercului,* își propune să surprindă trăsăturile definitorii ale unor personaje exemplare din istoria omenirii, privite din perspectiva contemporaneităţii. În primul roman din această serie, *Noaptea strigoilor* (*Martorul*) (1996), cadrul este un oraș de provincie în care participanţii la un simpozion de istorie se trezesc izolaţi din pricina viscolului. Constrânși la imobilitate, ei profită de acest răgaz pentru a petrece sau a reflecta asupra propriilor existenţe, iar agitaţia frenetică a acestor intelectuali trădează deruta lumii actuale, care nu și-a găsit încă reperele. Evenimentele din România postcomunistă își află ecou în două lucrări ale lui **B.**: volumul de eseuri cu nuanţă filosofică *Picătura de cucută* (1997) și romanul *Remora* (*Jucătorul*) (1998), care mizează parcă mai mult decât cele precedente pe notaţia realistă, fără a părăsi însă filonul meditativ. Autorul reconstituie minuţios lumea noilor arivișți, dominată de figura Magdalenei, aristocrată care intermediază căsătorii sau afaceri din plăcerea de a dirija existenţele celor din jur. Ancorarea în real, realizată prin referirea constantă la evenimente nonfictive – revoluţie, mineriade –, este dublată

de evaziunea în lumea ideilor, exprimate, uneori inadecvat, de „eroi” ca șoferul preocupat de problema libertăţii individuale. În proza lui **B.**, atentă la concret, dar cu permanentă deschidere simbolică, se întâlnesc filiera epicii ardelenești tradiţionale cu tehnici narative moderne, mânuite cu îndemânare, chiar dacă uneori într-o manieră abuziv livrescă. Roman psihologic cu substrat filosofic, ancorat în actualitatea tranziţiei prelungite a anilor ’90 din secolul trecut, *Marii fericiţi (Prorocul)* (2000) este animat – pe fundalul contrastelor dintre Capitala levantină și Timișoara cosmopolită, cu nostalgii central-europene – de tensiunea înfruntării unor personaje cu soluţii existenţiale diferite: tatăl, care a optat pentru retragerea din lume, contemplată cu detașare, dar și cu melancolie, și fiul, mânat de dorinţa de putere, angajat în agresivul tumult cotidian. Alte patru romane întregesc ciclul *Traversarea cercului*. Scriere despre dragoste și moarte, *Somonul roșu (Omul)* (2004) se întemeiază pe parabola peștelui care înoată până la epuizare pentru a se întoarce în apele unde a văzut lumina zilei și a muri acolo după ce își depune icrele. Cu protagoniști din lumea medicilor, dar și din cea a jurnaliștilor, *Luna neagră (Lucifericul)* (2005; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timișoara) explorează dilemele științei în faţa morţii, spre a vedea care este adevăratul preţ al cunoașterii și, totodată, pentru a surprinde neliniștea omului de cultură confruntat cu primitivismul celor din jurul său. *Piranha (Judecătorul)* (2012) urmărește evoluţia unui absolvent de filosofie interiorizat și retractil, înstrăinat de tatăl său, senator angrenat în jocurile politice de la București. Tânărul intelectual, inadaptat în societatea de consum lipsită de repere morale, ajunge în fruntea fostului ziar de partid dintr-un oraș transilvănean și intră astfel într-o lume dinamică și agresivă, a luptei pentru putere, simbolizată de peștele de pradă care devorează orice vietate în timpul fluxului, pentru ca apoi, la reflux, să fie ucis la rândul său de păsări, urmașele fostelor sale victime. *Singurătatea luminii (Călăuza)* (2012) propune evadarea din lumea pragmatismului prin alegerea spaţiului montan, situat între pământ și cer, îngăduind celor angajaţi pe un drum iniţiatic aspiraţia spre zona spirituală.

SCRIERI: *Casa Ursei Mari*, Cluj-Napoca, 1978; *Reciful*, Timișoara, 1979; *Sărbătorile*, București, 1981; *Zigguratul*, București, 1982; *Muflonul*, I–II, Timișoara, 1986–1989; *Casa de pânză*, Timișoara, 1995; *Demonul discret*, Timișoara, 1996; *Noaptea strigoilor (Martorul)*, Timișoara, 1996; *Picătura de cucută*, Iași, 1997; *Remora (Jucătorul)*, Timișoara, 1998; *O călătorie cu aeroplanul peste muntele erodat*, Timișoara, 1999; *Infinitul rău*, Timișoara, 2000; *Marii fericiţi (Prorocul)*, București, 2000; *Grădina lui Epicur*, Timișoara, 2003; *Somonul roșu (Omul)*, Timișoara, 2004; *Luna neagră (Lucifericul)*, Timișoara, 2005; *Exerciţii de exil interior*, Timișoara, 2006; *Timișoara literară* (în colaborare cu Aquilina Birăescu), postfaţă Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007; *Piranha (Judecătorul)*, Timișoara, 2012; *Singurătatea luminii (Călăuza)*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Două debuturi*, RL, 1979, 27; Val Condurache, *„Sărbătorile”*, CL, 1982, 3; Eugen Dorcescu, *Proza lui Paul Eugen Banciu*, O, 1982, 38; Cornel Ungureanu, [*Paul Eugen Banciu*], O, 1983, 11, 1996, 5, 1997, 1, 2012, 2; Ioan Holban, *Drama și melodrama*, CRC, 1986, 45; Ulici, *Prima verba*, III, *22–23*; Ruja, *Parte*, I, *67–75*; Radu Cernătescu, *Întoarcerea romanului risipitor*, LCF, 1995, 24; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *167–168*; Perian, *Pagini*, *195–200*; Dan Croitoru, *Romanul arivistului postdecembrist*, RL, 1999, 5; Gabriela Glăvan, *Despre fericire și demonii ei*, O, 2001, 2; *Dicţ. Banat*, *73–80*; Dana Nicoleta Popescu, *Măștile timpului. Mit și spiritualitate în proza lui Paul Eugen Banciu*, Timișoara, 2012. ***A.C.***

BANDRABUR, Ionel (22.IV.1922, Panciu – 13.I.2016, Panciu), poet, prozator. Este fiul Anghelinei (n. Crăpuceanu), originară din părțile Aradului, și al lui Haralambie Bandrabur, podgorean. După ce urmează Liceul „Unirea” din Focșani (1933–1941), cu un transfer la Bolgrad (1937–1940), când obține o bursă, devine student la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității „Ferdinand I” din Cluj (în refugiu la Sibiu, 1941–1945), licența în filosofia culturii susținând-o cu Lucian Blaga. Frecventând sporadic Cercul Literar de la Sibiu, rămâne în relații de prietenie și corespondență cu unii cerchiști (I. Negoițescu, Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, Ion Oană). Între 1945 și 1948 este ziarist independent la „Tribuna nouă” din Cluj. Arestat în 1949, fără a fi condamnat, deținut o vreme la Cluj și Arad, se vede constrâns după eliberare să ducă o existență marginală, pentru a-și câștiga traiul (om de serviciu, legător de cărți, tipograf, electrician, contabil la Comănești). Revenit la Panciu în 1957, va fi profesor de franceză, română și

latină, de psihologie și logică la Liceul „Ioan Slavici" până la pensionare (1984). Debutează în 1939 cu poemul *Stepa* în „Jurnalul literar" al lui G. Călinescu, sub pseudonimul Ilariu Spulber, cu care va semna și prima plachetă de versuri, *Vrăjitorul de cuvinte* (1940).

B. reapare în literatură în 1971 cu o carte de proză scurtă, *Fântâna iadului*, ajutat de Marin Preda, directorul Editurii Cartea Românească. Specie de *Decameron* al provinciei moldave (cum a observat Virgil Ardeleanu), cu povestiri „în ramă", situate în perioada interbelică și chiar mai înainte, cartea respectă convențiile consacrate prin personaj, temă, particularități formale, vădind plăcerea narării unor întâmplări, în buna tradiție de la Ion Creangă la Mihail Sadoveanu, cu unele imixtiuni magice amintind de V. Voiculescu (de pildă, *Sparaventuza*, *Caterina și malmonul ei*, *Nesfertitele*, *Peștoaica* ș.a.). Modalitatea predilectă de exprimare a lui **B.** va fi apoi romanul, dominat, în cele mai multe cazuri, de tehnicile și ticurile povestirii. Experiența de poet (gen la care va reveni spre sfârșitul vieții) se resimte stăruitor în tonalitatea lirică a scrierilor, în alegerea și interpretarea subiectelor, în structura personajelor. Elementul autobiografic se intercalează în expunerea epică, de unde ezitările în efortul de obiectivare. Privilegiată rămâne evocarea, în majoritatea cazurilor personajele stabilindu-și identitatea prin intervenția memoriei autorului – ca în cazul profesorului Silviu Bena din *Un student de altădată* (1987), redevenit, la reluarea din 2011, Lucian Blaga – sau a unui interpus. Abordată în circumstanțe diverse, erotica ocupă în proza lui **B.** un spațiu consistent, insistența asupra unor detalii fizice și mai puțin asupra psihologiei personajelor provocând din partea criticii unele obiecții. În genere, se poate spune că este un „bun povestitor cu resurse memorialistice, pictor al provinciei clasice, colorabile umoristic și uneori prin ceea ce are licențios" (Marian Popa). Ulterior prozatorul nu a performat: intriga simplă a „romanelor" sale, numeroase după 1989, axate în jurul unei *love story* în care doar chipurile și întâmplările se schimbă, în pofida cursivității stilistice, menține același interes pentru un hedonism epidermic și naiv. Schimbând radical registrul preocupărilor, **B.** începe să dea la iveală o serie de cărți de aforisme. Nutrit cu literatură franceză și iubitor al moraliștilor, de la Montaigne și Pascal la Emil Cioran, cu popasuri prin Schopenhauer și Nietzsche, la care contribuie și lecția lui Blaga, dar și cultura filosofică însușită de-a lungul unei vieți, scriitorul meditează despre „cea mai tiranică dintre pasiuni" (*Banchetul dragostei*, 1998), despre scris și literatură (*Voluptatea de a scrie*, 2002), despre „cumințenie și longevitate" (*Matusalem*, 2004) ori despre rostul omului în lume (*Paradisul evident*, 2002), cărți reunite în masivul volum *Aforisme pentru mileniul III* (2007). Sunt cugetări și aforisme fixate într-o tehnică a contrapunerii în fragment și a formulării succinte. Din ele răzbate imaginea unui ins retras (și retractil), care pune o distanță cam stridentă între el și lumea pedestră comună (de care se apără, de altfel, înverșunat, prin izolare), cultivându-și cu trufie mizantropică singularitatea și elitismul. Din noianul reflecțiilor, destul de inegale, adesea obsedante, ale lui **B.**, pornit în căutarea adevărurilor și a timbrului propriu, se desprind uneori formulări izbutite, chiar apoftegmatice. Mai puțin fericite sunt „însemnările unui octogenar lucid" din *Râsul Demiurgului* (2007) și din *Râsul omului* (2008), specii de jurnal intelectual, cu ecouri din eseistica cioraniană, ce propun imaginea Demiurgului cinic, râzând de propria creație, și a omului care, în replică, îl sfidează. Reluarea acelorași idei devine însă obositoare prin supralicitare și diluție.

SCRIERI: *Vrăjitorul de cuvinte*, Bolgrad, 1940; *Fântâna iadului*, București, 1971; *Fiul primarului*, București, 1976; *Hoinăreala*, București, 1979; *Hanul trăsnit*, București, 1984; *Un student de altădată*, Iași, 1987; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Cândva, de demult*, Galați, 1991; *Viața prea scurtă*, București, 1992; *Mă numesc Eva*, Deva, 1996; *Flămândul*, București, 1996; *Ora astrală a României*, Focșani, 1997; *Banchetul dragostei*, Focșani, 1998; *Gloria*, Focșani, 1999; *Tomița și șapte femei*, Iași, 2000; *Paradisul evident*, Iași, 2002; *Voluptatea de a scrie*, Iași, 2002; *Matusalem*, Iași, 2004; *Iisus, acest necunoscut*, Deva, 2004; *Lucia și nouă bărbați*, Galați, 2005; *Orașul iubit*, Focșani, 2005; *Aforisme pentru mileniul III*, Galați, 2007; *Eternalistul*, București, 2007; *Râsul Demiurgului*, Focșani, 2007; *Râsul omului*, Râmnicu Sărat, 2008; *Cartea adevărului*, Focșani, 2010; *A doua carte a adevărului*, Focșani, 2010; *O fată pură*, Focșani, 2011; *Ultima iubire*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, „*Fântâna iadului*", ARG, 1972, 4; Ardeleanu, *Opinii*, *87–90*; Sorin Titel, *Literatură pentru tineret*, RL, 1977, 3; Cristea, *A scrie*,

265–274; Alex. Ștefănescu, *Literatură naivă*, RL, 1996, 44; Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni, 17–19*; Ion Roșioru, *Hedonism*, CL, 2000, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *863*; Culiță Ioan Ușurelu, *Ionel Bandrabur, omul și scriitorul*, Focșani, 2009. ***Al.H., G.Dn.***

BANEA, Gheorghe (14.II.1891, Măcin, j. Tulcea – 19.XII.1967, București), prozator.

Este fiul Aniţei și al lui Sandu Banea, mocani stabiliţi în Dobrogea. **B.** rămâne devreme orfan de tată. Urmează, din 1904, ca bursier, Liceul „N. Bălcescu" din Brăila, printre colegii lui numărându-se viitorul critic Perpessicius. După ce-și ia, în 1912, bacalaureatul, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, dar își întrerupe studiile fiind mobilizat. Sublocotenentul **B.** este rănit grav la cap și luat prizonier la 30 august 1916. Timp de doi ani peregrinează prin spitalele de campanie și lagărele bulgărești. În ţară, unde fusese declarat mort pe câmpul de luptă, se întoarce în vara anului 1918. Deși e „mare mutilat de război", își ia licenţa în 1919 și va fi profesor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, apoi la Brăila, la liceul pe care îl absolvise, iar din 1936 până în 1952, când este pensionat, la câteva licee bucureștene. După ce alcătuiește, în 1922, un mic *Dicţionar român–italian*, colaborează sporadic la ziarul „Îndreptarea" și la „Analele Brăilei". Mutat în Capitală, publică în „Cuget clar" un fragment de roman, urmat de altele, în „Revista Fundaţiilor Regale". Valoarea lor impune, încât cartea iese de sub tipar îndată, sub titlul *Zile de lazaret. Jurnal de captivitate și spital* (1938). Tot în „Revista Fundaţiilor Regale", apoi în „Universul literar", dă la iveală alte texte, adunate ulterior în volumul *Vin apele!* (1940). Săptămânalul „Vremea" îi publica în 1940 un amplu fragment de roman, integral fiind editat postum în volumul *Mușchetarii în Balcani. Vin apele!* (1982), ce include și o proză inedită, *Oreia (Jurnalul actorului Alexandru Miereanu)*.

Apărut la două decenii după încheierea Primului Război Mondial, *Zile de lazaret* înregistrează un mare succes de critică, despre carte scriind elogios G. Călinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian ș.a. Greu încadrabilă într-o specie anume, proza lui **B.** a interesat și interesează ca document al unei perioade istorice, dar și al unei experienţe-limită. Relatarea nudă, lipsită de ornamente, e compensată de darul înnăscut al povestirii. Departe de a fi o acumulare de atrocităţi, naraţiunea impresionează prin calm, seninătate, împăcare cu viaţa și, nu în ultimul rând, prin umor și (auto)ironie. Precum la înaintași, concepţia etică se relevă și în recursul nepremeditat la proverbul, zicala ori perifraza populară. Portretistul îl completează pe narator, astfel încât memorialul oglindește o lume diversă, cu scăderile și, mai rar, cu însușirile ei. Vârtejul lazaretului sugerează, prin sine însuși, un generos mesaj umanist. A doua carte, *Vin apele!*, are o compoziţie mai eterogenă, reunind amintiri din copilărie, unele structurate ca autentice nuvele, portrete și peisaje, precum și eseuri privitoare la istoria, geografia și folclorul regiunii natale. Romanul postum *Mușchetarii în Balcani* stă mărturie pentru eforturile lui **B.** de a ieși din spaţiul confesiunii. Subiectul și personajele aparţin experienţelor din perioada captivităţii, însă autorul se șterge practic din naraţiune. Imaginea lazaretului e mai palidă (poate și din cauza autocenzurii), în schimb naraţiunea e alertă, cu elemente picarești. Romanul acesta, împreună cu *Oreia (Jurnalul actorului Alexandru Miereanu)*, o poveste de dragoste, demonstrează că **B.** avea resurse de a depăși statutul de autor al unei singure cărţi valoroase.

SCRIERI: *Zile de lazaret. Jurnal de captivitate și spital*, București, 1938; *Vin apele!*, București, 1940; *Mușchetarii în Balcani. Vin apele!*, îngr. și pref. Aurel Sasu, București, 1982.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Opere*, III, *1220–1224*, *1345–1346*; C. Fântâneru, *„Zile de lazaret"*, UVR, 1938, 7; Ionescu, *Război*, II, *139–141*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *173–176*; Papadima, *Creatorii*, *173–178*; Camil Petrescu, *Cărţile luptătorilor: „Fata moartă" de I. Missir și „Zile de lazaret" de G. Banea*, RFR, 1938, 5; Perpessicius, *Opere*, IX, *35–39*; Șerban Cioculescu, *„Vin apele!"*, VAA, 1941, 70; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *846*, *Ist. lit.* (1982), *932*; Aurel Sasu, *Un destin tragic: George Banea*, MS, 1989, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *169–170*; Durnea, *Orizonturi*, *186–199*; Muthu, *Balcanismul*, I, *241–244*. ***V. D.***

BANTAȘ, Andrei (30.XI.1930, Iași – 17.I.1997, București), anglist, traducător.

Este fiul Angelicăi (n. Constantinescu) și al lui Mihail Bantaș, profesor, traducător al poeziei lui M. Eminescu. Urmează cursurile Liceului Internat din orașul natal și ale Colegiului „Sf. Sava" din București, absolvind în 1947, când devine student al Facultăţii de Litere și Filosofie a Universităţii bucureștene, încheiată în 1951. Face carieră universitară în domeniul limbii și literaturii engleze. Membru a numeroase societăţi internaţionale de lingvistică și al Academiei de Științe din New York, susţine conferinţe la universităţi din Londra, Viena, Milano ș.a.

B. debutează în 1956 cu o traducere din James Greenwood, *Povestea unui mic zdrenţăros*, realizată în colaborare cu Virgil Teodorescu. Anglist de primă mărime, **B.** a publicat lucrări esenţiale atât în domeniul teoretic, cât și în cel aplicat, elaborând un număr impresionant de instrumente de lucru pentru cei interesaţi de studiul limbii și literaturii engleze: dicţionare anglo–române și plurilingve, generale și specializate, tratate, manuale, lucrări didactice și numeroase articole de gramatică engleză și contrastivă, fonetică, lexicologie, semantică, stilistică, teoria traducerilor. Este autor, singur sau în colaborare, al celor mai ample dicţionare anglo–române: *Dicţionar englez–român enciclopedic* (1974) și *English – Romanian Dictionary* (1972, în colaborare cu Leon Leviţchi). Ducând mai departe activitatea lexicografică a mentorului său, Leon Leviţchi, publică *Dicţionar român–englez* (1994). Impresionante sunt, de asemenea, volumul și sfera de cuprindere a traducerilor lui **B.** din și în limba română. În tălmăcirea lui au intrat în circuitul cultural internaţional opere importante ale literaturii române, acoperind toate genurile literare – poezie, proză, dramaturgie, eseistică, critică și istorie literară. Impunându-și un program ambiţios în ceea ce privește poezia, a publicat *Balade populare românești – Romanian Popular Ballads* (1980, în colaborare), ediţia bilingvă Tudor Arghezi, *Poezii – Poems* (1983), iar în colaborare numai cu Leon Leviţchi a dat volumul M. Eminescu, *Poezii – Poems* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai alcătuit o antologie de poezie românească a secolului al XX-lea, pe care a tradus-o împreună cu Dan Duţescu și Leon Leviţchi, *Like Diamonds in Coal Asleep* (1985). Urmărind să ofere o privire de ansamblu asupra variatului peisaj liric românesc, corelat cu majoritatea curentelor și influenţelor din poezia europeană a secolului al XX-lea, selecţia cuprinde 70 de poeţi, de la Mihai Codreanu la Mircea Dinescu. În traducerea lui **B.** au apărut, în antologii sau în reviste din ţară și străinătate, nuvele și schiţe, fragmente literare din peste 50 de autori români, de la Neacșu din Câmpulung, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir la I.L. Caragiale, Ion Creangă sau la Mateiu I. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu, D.D. Patrașcanu până la scriitorii contemporani. A stilizat traducerile câtorva romane: Liviu Rebreanu, *Ion* (1968), Mihail Sadoveanu, *Under the Sign of the Crab* (1967) și Augustin Buzura, *Refuges* (1993). Pandant al acestei vaste activităţi este transpunerea în limba română, pentru repertoriul teatrelor, a numeroase piese, de la Shakespeare la Harold Pinter. Versiunea românească a comediei *Femeia îndărătnică* de Shakespeare a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1988). De asemenea, a tradus din prozatori clasici ai literaturii engleze şi americane (W.M. Thackeray, Nathaniel Hawthorne, Thomas Hardy, W.S. Maugham, Aldous Huxley ş.a.), de multe ori însoţindu-și transpunerile cu prefeţe și studii introductive, unele foarte ample.

SCRIERI: *Didactica traducerii* (în colaborare cu Elena Croitoru), București, 1999. **Traduceri:** James Greenwood, *Povestea unui mic zdrenţăros*, București, 1956 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); A.J. Cronin, *Sub stele*, București, 1965; Samuel Butler, *Și tu vei fi ţărână*, București, 1967; Oscar Wilde, *Teatru*, București, 1967, *Prinţul fericit*, București, 1996 (în colaborare cu Ticu Archip), *Portretul domnului W.H.*, București, 2002; Peter Shaffer, *În căutarea soarelui*, în *Teatru englez contemporan*, I, București, 1968; J.M. Barrie, *Peter Pan și Wendy*, București, 1970 (în colaborare cu Ovidiu Constantinescu); W.S. Maugham, *Robie*, București, 1970, *Ce mică e lumea*, București, 1985 (în colaborare cu Veronica Focșeneanu și Anda Teodorescu), *Plăcerile vieţii*, postfaţă Anda Teodorescu, București, 1990, *Glasul porumbiţei*,

București, 1991, *Portretul unui gentleman și alte povestiri*, București, 1991, *Julia*, București, 1992, *Catalina*, București, 1992, *Vălul*, București, 1992, *O chintă regală*, Sibiu, 1993, *Liza din mahalaua Lambeth*, București, 1993, *Ploaia*, Brașov, 1994, *Bilet periculos*, Brașov, 1994, *Machiavelli și mătrăguna*, București, 1995, *Vreau și luna de pe cer*, București, 1996; Camil Petrescu, *Venetian Act*, București, 1970; Lucian Blaga, *Masterbuilder Manole*, București, 1971; G. Călinescu, *Studies in Poetics*, București, 1971; Anne Brontë, *Necunoscuta de la Wildfell Hall*, București, 1974; Nathaniel Hawthorne, *Diavolul din manuscris*, București, 1974; W.M. Thackeray, *Virginienii*, București, 1976; J.B. Priestley, *Prieteni de nădejde*, București, 1978; M. Eminescu, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, București, 1978 (în colaborare cu Leon Levițchi); *Up to the Star. The Life and Work of the Romanian Poet Mihai Eminescu*, ed. bilingvă, îngr. trad., Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Mariana Neț); Marin Sorescu, *The Matrix*, București, 1978; *Balade populare românești – Romanian Popular Ballads*, ed. bilingvă, București, 1980 (în colaborare cu Leon Levițchi, Dan Duțescu ș.a.); Edmund Burke, *Despre sublim și frumos*, pref. Dan Grigorescu, București, 1981 (în colaborare cu Anda Teodorescu); Willa Cather, *Casa profesorului*, București, 1983; Urmuz, *Bizarre Pages*, București, 1983; Tudor Arghezi, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. Nicolae Manolescu, București, 1983; Thomas Hardy, *Micile ironii ale vieții*, București, 1984; *Like Diamonds in Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, București, 1985 (în colaborare cu Dan Duțescu și Leon Levițchi); Arthur Koestler, *Al treisprezecelea trib*, București, 1987; Christopher Marlowe, *Evreul din Malta* și *Eduard II*, în Christopher Marlowe, *Teatru*, București, 1988 (în colaborare cu Florentin Toma); Isaac Asimov, *Pulbere de stele*, București, 1993; Aldous Huxley, *Minunata lume nouă. Reîntoarcerea în minunata lume nouă*, pref. Dumitru Ciocoi-Pop, București, 1997 (în colaborare cu Suzana Bantaș); Thomas Carlyle, *Semnele timpului*, Iași, 1998; G. Ibrăileanu, *Adela*, ed. bilingvă, București, 2000 (în colaborare cu Magda Bantaș Morait).

Repere bibliografice: Ioana Ieronim, *Momente semnificative din opera de traducere a literaturii universale: Oscar Wilde*, SXX, 1975, 1–2; Mariana Neț, *Tudor Arghezi, „Poezii – Poems"*, CREL, 1984, 1; Mariana Neț, *„Like Diamonds in Coal Asleep"*, CREL, 1986, 2; Ioan Pânzaru, *Notes sur quelques traductions de la poésie d'Eminescu*, CREL, 1989, 2; Eugenia Gavriliu, *Cartea universitară*, RL, 1994, 4; *Dicț. scriit. rom.*, I, *170–171*; Laurenția Dascălu Jinga, *O tenacitate necesară*, JL, 2003, 1–6.

Il.C.

BANTAȘ, Ioana (10.XI.1937, Clocociov, j. Olt – 7.XII.1987, București), poetă. Este fiica Mariei Mustață (n. Neață), muncitoare, și a lui Ion Mustață, gestionar. După studiile liceale absolvite la Pitești (1955), urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, încheiată în 1960. A funcționat ca învățătoare și profesoară de limba română în provincie, apoi în București. Debutează în 1957, cu versuri, în „Tânărul scriitor". Debutul editorial are loc în 1966 cu volumul de versuri *Memorie de iulie*, prefațat de Al. Piru. A fost soția poetului Cezar Baltag.

În primele poeme publicate de **B.** a fost identificată influența lui Nichita Stănescu, cel din *O viziune a sentimentelor*, dar se poate susține și că acestea sunt rodul sensibilității proprii, exprimată ca uimire și extaz juvenil în fața miracolelor cosmosului și ale vieții. Simbolul cu cea mai mare pondere, soarele (cu o întreagă constelație izotopică: cerul, zborul, aripa, părul despletit în vânt), se încarcă de semnificații personale: „memoria de iulie" se va clarifica ulterior ca temă majoră a poeziei spațiului ancestral al autoarei. *Vertebra lui Yorick* (1970) afirmă a doua temă structurantă a poeziei scrise de **B.**, feminitatea, în ipostaza Penelopei și a Euridicei, exercitând o funcție apotropaică și protectoare. *Scrisori către Orfeu* (1972) dezvoltă aceste ipostaze. Neputincioasă în fața arcanelor făpturii lui Orfeu, Euridice asumă, magic, misiunea de a-l apropria înglobându-l, „înfășurat în hrana ochiului meu". Tot acum capătă consistență cealaltă temă, a memoriei, în care subzistă universul fabulos, mitico-magic al copilăriei: bunica „trecea precum leoaica/ bătrână în amurg,/ cu un popor de zâne/ și iepuri după ea", Oltul – mag și vrăjitor – „cu soare mă ungea,/ cu șopârle mă lega" etc. Acest spațiu-timp originar reapare în *Dimineața primigeniei* (1980), unde abundă evocările de ritualuri: „diminețile" morților, făcutul pâinii sau, pur și simplu, mersul copilei țărănci spre câmp, purtând pe cap coșul cu demâncare („Treceam așa pe dealuri legănând/ soarele copt în baniță"). Totul – ființe, obiecte, gesturi – este învăluit într-un aer de incantație. *Primigenia*, o ipostază a poetei-copil, reactualizează spațiul-timpul auroral: „Jos era cerul verde strălucitor/ și unde călcam se aprindeau/ sori minusculi, unde dormeam/ se deschideau izvoare". Aspirația către poezia meditației abstracte (ciclul *Cântece pentru numărul unu* din *Scrisori către Orfeu*) este contrazisă de adevărata vocație a poetei, care rămâne lirica feminității (în ipostaza de iubită și mamă) și a copilăriei în decorul arhaic. Din același fond mitico-magic arhetipal se nutresc și cele câteva povestiri publicate între 1969 și 1975 în

„Luceafărul”: *Singură ploaia, Comana* și *Duminică, Bunica*.

SCRIERI: *Memorie de iulie*, pref. Al. Piru, București, 1966; *Poarta spre vid*, București, 1969; *Vertebra lui Yorick*, București, 1970; *Scrisori către Orfeu*, București, 1972; *Dimineața primigeniei*, București, 1980.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Două tinere condeie*, RMB, 1966, 6774; Marin Mincu, *„Memorie de iulie”*, AFT, 1966, 7; Dana Dumitriu, *„Scrisori către Orfeu”*, RL, 1973, 23; Mircea Iorgulescu, *Ioana Bantaș (Profil)*, LCF, 1974, 28; Alex. Ștefănescu, *Feminitate, autenticitate, har*, CNT, 1980, 10; Dana Dumitriu, *Două poete*, RL, 1980, 14; Nicolae Mecu, *Feminitate și discreție*, VR, 1980, 10; *Lit. rom. cont.*, I, *588–590*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *171–172*. ***N.M.***

BANTOȘ, Ana (7.IV.1951, Chirianca–Strășeni), critic și istoric literar. Este fiica Efrosiniei (n. Stoleru) și a lui Anton Lisnic, țărani. A absolvit școala de opt ani din satul natal (1966), școala medie din Zubrești (1968) și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1973). Și-a luat doctoratul în filologie, sub conducerea lui Constantin Ciopraga, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1998). Este doctor habilitat cu o lucrare despre deschiderea literaturii române din Basarabia postbelică spre valorile literare universale, susținută în 2010 la Institutul de Filologie al Academiei de Științe din Chișinău. Angajată, în 1973, la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău, **B.** a parcurs drumul de la funcția de laborant până la cea de cercetător științific coordonator, director adjunct (2006–2007) și director (2007–2009). A ținut cursuri de literatura română la Universitatea Liberă Internațională din Chișinău (1992) și la Universitatea din Tiraspol, cu sediul la Chișinău (2006–2007). În perioada 2001–2011 a fost conferențiar la Catedra de literatură universală a Universității de Stat din Chișinău. A îndeplinit funcția de redactor-șef adjunct al revistei „Limba română” (1997–2001) și de redactor-șef al „Revistei de lingvistică și știință literară” (2007–2009). Din 1999 este membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Debutează cu o cronică literară la revista „Cultura” în 1976 și intră cu un studiu în volumul colectiv *Dintre sute de catarge ’80*. Mai colaborează la „Nistru”, „Basarabia”, „Viața românească”, „Dacia literară”, „Detskaia literatura” (Moscova), „Septentrion” (Cernăuți), „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Gând românesc” (Alba Iulia), „Convorbiri literare”, „Familia”, „Rubinaite” (Vilnus), „Sintagme” ș.a. Semnează articole în numeroase lucrări colective; este realizator al emisiunii „Poezie și destin” la Televiziunea din Chișinău și a emisiunii radiofonice „Un pământ și două ceruri”. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (2011), Ordinul de Onoare al Republicii Moldova (2010) ș.a.

În volumul *Creație și atitudine* (1985), constituind debutul editorial individual, **B.** disociază procesul literar postbelic, evidențiind particularitățile scrisului la Liviu Damian, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, diversitatea formelor poemului cultivate de Ion Gheorghiță, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Arcadie Suceveanu și Vasile Romanciuc. În monografia *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană* (2000) exegeta parcurge traseul de la tradiţionalism la postmodernism, argumentând că „sentimentul revigorat al sacrului a stimulat nu numai adâncirea creatorilor în propria lor identitate, dar și în cea a comunităţii în mers” (Constantin Ciopraga). Preocupată de aspecte vizând nevoia de certificare a reperelor estetice, în paginile din *Recuperarea autenticului* (2006) **B.** analizează mutațiile ce au loc în peisajul literar basarabean posttotalitar. Cercetarea din monografia *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* (2011) urmărește dialogul dintre literaturi, receptarea valorilor literare universale în spaţiul basarabean, se referă la etic și estetic în poezia șaizecistă, la disidenţă ca ieșire din absenţă și uitare (în proza lui Paul Goma), analizează postmodernismul și multiculturalismul etc. Vădind preferință pentru literatura modernă și o bună informaţie cu privire la teoriile noi, **B.** își toarnă comentariul într-o formulă eseistică, în care își află locul și o terminologie discret universitară.

SCRIERI: *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985; *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, pref. Constantin Ciopraga, București, 2000; *Recuperarea autenticului*, Chișinău, 2006; *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Angajată în actul de creaţie*, LA, 1997, 7 martie; Dan Mănucă, *Literatură și ideologie*, Iași, 2005, *134–142*; Constantin Ciopraga, *O voce din Basarabia: Ana Bantoș*, CL, 2008, 11; Vlad Zbârciog, *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009, *207–214*; *Dicț. Chișinău*, *32–33*; [*Ana Bantoș*], LA, 2011, 7 aprilie (grupaj special); Dan Mănucă, *Literatură, identitate și regionalism*, Iași, 2012, *155–160*. ***M.Dg.***

BANU, Constantin (20.III.1873, București – 8.IX.1940, Roman), gazetar, autor de versuri și proză.

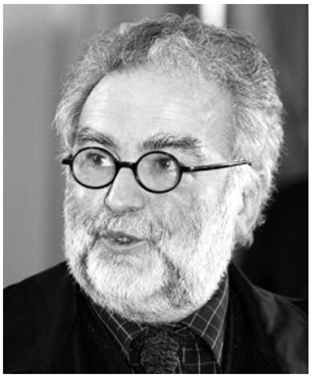
Este fiul Smarandei și al lui Gheorghe Banu. **B.** a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie (1895) și Facultatea de Drept (1900) la București, unde, din 1898, a fost profesor la Liceul „Matei Basarab”, apoi la Seminarul „Nifon”. Articolele politice din „Secolul XX” (1899 ș.u.), precum și talentul oratoric îl impun atenţiei Partidului Liberal, pe ale cărui liste va fi ales deputat, apoi senator. Îndeplinește funcţii importante în presa liberală – prim-redactor la „Voinţa naţională” și director la „Viitorul” (din 1907). În 1918 face parte din delegaţia trimisă la Paris pentru a susţine interesele naţionale, în calitate de codirector al publicaţiei „La Roumanie”. După ce, în 1922–1923, este ministru al Artelor și Cultelor, urmează o relativă retragere din viaţa publică. Moare departe de București (avea o proprietate la Hălăucești, lângă Roman), dar e înmormântat la cimitirul Bellu.

Îndrumarea sau fondarea unor periodice culturale și literare constituie aspectul cel mai important al activităţii lui **B.** Sub conducerea sa, „Voinţa naţională” devine un ziar în care literatura și comentariile literare, teatrale, artele plastice aveau un loc permanent. **B.** însuși, semnând Teofil, susţine rubrica „Una-alta”, într-un stil cu valenţe literare, fie pe teme politice, fie afirmându-și credinţa în funcţia socială a artei. Tot aici începe o strânsă colaborare cu Petre Locusteanu, împreună cu care va înfiinţa revista „Flacăra”, apărută, într-o primă etapă, din 1911 până în 1916. Criticată uneori pentru eclectism, pentru lipsa discernământului estetic, publicaţia a fost silită să susţină polemici, în special prin pana lui **B.** În această revistă îi apar cele mai multe scrieri: versuri, aforisme, articole literare, culturale și politice, semnate și cu pseudonimele Glaucon, Mefisto și, uneori, Al. Șerban, Const. Paul, Cronicarul Dâmboviţei (ultimele folosite și de P. Locusteanu). Unele texte pe teme sociale, concepute ca schiţe sau scenete, denunţă parazitismul, lipsa de patriotism, aroganţa, prostia agresivă. Simpatia, simţul datoriei faţă de clasele active constituie principalul sens al ideologiei sale. Obiectivitatea politică, sinceritatea caracterizează îndeobşte întreaga sa publicistică, inserată și în „Viitorul”, „Semnalul”, „Adevărul”, „Convorbiri literare”, „Cele trei Crișuri” ș.a. Volumul *Sub mască* (1916, semnat Mefisto) conţine versuri apărute în „Flacăra”, la rubrica „Gazeta rimată”. Subiectele sunt tratate variat, în tonuri ce merg de la umor și glumă la pamflet și invectivă. Virulenţa critică și intenţia moralizatoare sunt susţinute de o anume abilitate literară, subordonată finalităţii polemice. *Grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician* (1937) sintetizează experienţa politică și artistică a lui **B.** Înclinat să-și analizeze semenii, el își afirmă în cele peste şapte sute de secvenţe ale cărţii – aforisme, sfaturi, schiţe de moravuri – luciditatea, cultura și propensiunea etică. Poate fi recunoscut aici un spirit, ironic și sceptic, capabil să formuleze concis și plastic judecăţi generale. Broșura *Trăiască viaţa!…* (1916) este o culegere de articole, unele cu un pronunţat caracter autobiografic.

SCRIERI: *Sub mască*, București, 1916; *Trăiască viaţa!…*, București, 1916; *Grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician*, București, 1937; ed. introd. Valeriu Râpeanu, București, 1998.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *533–535*; Călinescu, *Opere*, III, *1098–1101*; Papadima, *Scriitorii*, *44–46*; Eftimiu, *Amintiri*, *219–222*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *183–184*; I. Massoff, *Despre ei și despre alţii…*, București, 1973, *25–31*; Aureliu Goci, [*Constantin Banu*], „Oglinda literară”, 2011, 120, 2012, 121.

C.T.

BANU, George (22.VI.1943, București), teatrolog, eseist.

Născut într-o familie de intelectuali, **B.** este fiul medicului Eugen Banu. A absolvit liceul la Buzău, după care a fost admis la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București,

secția actorie, transferându-se apoi la secția teatrologie–filmologie, absolvită în 1968 cu teza *Poetica trupului în secolul al XX-lea.* Rămâne asistent la Catedra de teatrologie a Facultății de Teatru (1968–1973). Semnează cronică teatrală curentă în presă și eseistică în revista „Secolul XX". Își ia doctoratul în estetică în 1972 cu teza *Modurile comunicării teatrale în secolul XX*, publicată sub titlul *Reformele teatrului în secolul reînnoirii* (2011). Grație unei burse, ajunge în Franța la sfârșitul lui decembrie 1973 și decide să nu mai revină în România. Obţine titlul de doctor al Universității Sorbonne Nouvelle, Paris III, cu teza *L'Orient et le nouveau utopique (Brecht, Meyerhold, Eisenstein)*, publicată parțial sub titlul *Brecht ou Le Petit contre le Grand* (1981), luând și doctoratul de stat în 1987 cu lucrarea *Pratiques de la mémoire dans l'art de la mise en scène au XX-e siècle*, sub conducerea lui Bernard Dort. În răstimp colaborează la postul de radio Europa Liberă, concentrându-se în intervenţiile sale îndeosebi asupra chestiunilor legate de teatru. Parcurge ierarhia universitară începând cu funcţia de asistent asociat (1975) și avansând la poziţia de profesor titular (1997) la Universitatea Sorbonne Nouvelle, Paris III; a predat și la Universitatea Louvain-la-Neuve din Belgia. Între 1981 și 1989 face parte, alături de Antoine Vitez, din colectivul de conducere al Teatrului Național din Chaillot, fiind redactor-șef al jurnalului acestui teatru, iar mai târziu responsabil editorial al revistei „L'Art du théâtre". Figurează ca membru în colegiul de redacţie la „Travail théâtral", „Alternatives théâtrales" (pe care o conduce), „Art Press", „L'Art du théâtre", „Seine et Danube", „Teatrul azi" ș.a. Coordonează, de asemenea, colecţia „Le Temps du théâtre" la Editura Actes Sud. A fost director artistic la Académie Expérimentale des Théâtres (1981–2000), secretar general la Union des Théâtres de l'Europe, președinte al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru pe durata a trei mandate succesive, apoi președinte de onoare. Este *doctor honoris causa* al Universității de Arte „George Enescu" din Iași (2005) şi al Universităţii Naţionale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București (2005), al Universității „Petru Maior" din Târgu Mureș. I s-au acordat numeroase distincţii: Chevalier des Arts et des Lettres, Commandeur de l'Ordre National du Mérite, Ofițer al Meritului Cultural Polonez, Comandor al Ordinului Serviciu Credincios, precum și Premiul de Excelenţă din partea UNITER, iar în 2007 Premiul Prometheus.

Felul în care **B.** concepe actul critic se situează la antipozii efectului dizolvant exercitat de critica „teroristă". Așa după cum mărturisește în capitolul *O critică de acompaniament* din cartea *Ultimul sfert de secol teatral* (2003), visul său a fost acela de a fi nici mai mult, nici mai puțin decât un bun acompaniator. Mai exact, un critic „nici sufocat de abuzul de admirație, nici înghețat de excesul de distanță". De unde și obsesia ideii *d'entre-deux,* caracterizantă, poate, pentru întreaga lui carieră, o obsesie asupra căreia criticul a produs remarcabile reflecții. În teatru funcționează ceea ce e socotit „muzeul personal", profitabil să fie evocat printr-un „discurs artistic" „în care amintirea și subiectivitatea se întrepătrund" (*Mémoires du théâtre,* 1987), nu printr-unul excesiv critic, adică demolator. Discursul artistic, în constituirea căruia un rol esențial l-au avut lecturile din Bernard Dort și din Roland Barthes, îi permite criticului și să acompanieze, dar și să se exprime pe sine. Mai mult, misiunea criticii e mai întâi aceea de a salva, iar rostul criticului e acela de a funcționa drept salvator al memoriei teatrului. Condiția de salvator e dublată de aceea de martor. E ceea ce a făcut teatrologul în cartea *Livada de vișini, teatrul nostru. Jurnal de spectator* (2000), publicată cu un an înainte în franceză. Aici el reînvie „momentele de încredere dăruite de scenă", așa cum au fost ele resimțite cu ocazia vizionării unor importante reprezentări ale capodoperei cehoviene. E vorba despre spectacole datorate unor regizori din generații și din țări diferite, de la Lucian Pintilie la Giorgio Strehler, de la Efros la Otomar Krejca, de la Radu Penciulescu la Peter Brook, de la Gheorghe Harag la Andrei Șerban, de la Peter Zadek la Peter Stein, de la Vlad Mugur la Theu Boermans ș.a. Cu toții fideli ai teatrului de artă, înțeles de **B.** ca „tradiție reînnoită", ca în antologia *Teatrul de artă, o tradiție modernă*, pe care o coordonează, apărută la Paris în 2000 și la București în 2010. În *Livada de vișini*, în efemeritatea livezii, în dezintegrarea ei, criticul întrevede metafora însăși a esenței teatrului. Opțiunea pentru critica de acompaniament îi permite teatrologului să vorbească despre un regizor sau despre un actor „a cărui operă nu poate fi consultată în realitatea ei palpabilă, tangibilă",

îngăduind „atât comentariul, cât și mărturia”. E ceea ce a făcut **B.** în mai multe scrieri, dar preeminent în două cărți. E vorba mai întâi despre *Peter Brook. De „Timon d'Athènes” à „La Tempête” ou Le Metteur en scène et le cercle*, apărută în Franța în câteva ediții (1991, 2001 și 2005), iar în România în 2005, carte deopotrivă de teorie și de confesiune. Cea de-a doua lucrare e *Dincolo de rol sau Actorul nesupus* (2008), în care **B.** ia cititorul într-o pasionantă călătorie în lumea actorilor unici, înțeleși ca „agenți ai circulației cosmice”, aflați foarte aproape de condiția de „ființe de interval”, definiți astfel prin sintagma preluată de la Andrei Pleșu din *Despre îngeri*. În această categorie intră actori europeni sau orientali ce poartă nume magice, precum Sarah Bernhardt, Gérard Philipe, Ryszard Cieślak, George Constantin, Victor Rebengiuc, Ștefan Iordache. Căutarea alterității artistice e una dintre coordonatele pe care s-a constituit exemplar cariera de critic, de teatrolog a lui **B.** El nu a uitat nici o clipă dorința de a se dedica și altor arte, adică de a se situa încă o dată în *entre-deux*. Din această dorință s-a născut trilogia compusă din *Le Rideau ou la fêlure du monde* (1997, în românește în 2012), *L'Homme de dos: peinture, théâtre* (2000, în românește în 2008) și *Nocturnes: peindre la nuit, jouer dans le noir* (2005). În a doua carte criticul face o cercetare asupra modului în care, la un moment dat, pictura a simțit nevoia să se teatralizeze sugerând acțiunea, iar teatrul pe aceea de a recurge la formule mai încărcate de sensuri decât cele standard, încremenite, osificate. Pictura a descoperit ceva mai devreme, în secolul al XV-lea, cât de expresiv poate fi spatele omului, în vreme ce teatrul doar cândva prin secolul al XVIII-lea, pregătind astfel apariția regiei. Regia, ale cărei avataruri în secolul al XX-lea au fost urmărite de **B.** în teza lui de doctorat, a permis existența criticii de acompaniament agreată de teatrolog. În *Cortina sau fisura lumii* experiența de spectator îi îngăduie să probeze cu nenumărate argumente (ideatice, teoretice, materiale, vizuale) chipul în care cortina, părăsind lumea relativ restrânsă a teatrului și asumându-și-o pe aceea a picturii – tot la fel cum loja și-o asumase pe aceea a literaturii (*Le Rouge et Or. Une poétique du théâtre à l'italienne*, 1989, în românește în 1993), grație unor romane de Stendhal sau Flaubert, de Balzac sau Tolstoi –, „invită la abordarea istoriei pe care tabloul o povestește ca parte a unui episod teatral; pictura, mai cu seamă, o va utiliza ca pe un accesoriu privilegiat, dând în vileag dispoziția ființelor de a evolua ca actori pe scena planetară”. Câteva antologii, concepute și realizate inspirat de **B.**, traduse și în românește – *Repetiţiile și teatrul reînnoit – secolul regiei (*2009), *Shakespeare: lumea-i un teatru* (2010), *Teatrul de artă, o tradiţie modernă* (2010) –, au drept punct de plecare aceeași devoratoare pasiune pentru scenă.

SCRIERI: *Arta teatrului* (în colaborare cu Mihaela Tonitza-Iordache), București, 1975; ed. 2, București, 2004; *Bertold Brecht ou Le Petit contre le Grand*, Paris, 1981; *La Formation du comédien* (în colaborare cu Anne-Marie Gourdon), Paris, 1981; *Le Théâtre – sorties de secours*, Paris, 1984; *L'Acteur qui ne revient pas: journées de théâtre au Japon*, Paris, 1986; ed. (*Actorul pe calea fără de urmă: zile de teatru în Japonia*), postfeţe Jean-Jaques Tschudin și Mircea Ghiţulescu, București, 1995; *Mémoires du théâtre*, Arles, 1987; ed. (*Teatrul memoriei*), tr. Andriana Fianu, București, 1993; *Le Théâtre – art du passé, art du présent*, Paris, 1989; *Le Rouge et Or. Une poétique du théâtre à l'italienne*, Paris, 1989; ed. (*Roșu și aur. Teatrul spectatorului*) tr. Cristina Corciovescu, București, 1993; *Peter Brook. De „Timon d'Athènes” à „La Tempête” ou Le Metteur en scène et le cercle*, Paris, 1991; ed. (*Peter Brook: vers un théâtre premier*), Paris, 2005; ed. (*Peter Brook: spre teatrul formelor simple*), tr. Delia Voicu, București–Iași, 2005; *Le Thêâtre ou L'instant habité*, Paris, 1993; *Le Rideau ou la fêlure du monde*, Paris, 1997; ed. (*Cortina sau fisura lumii*), București, 2012; *Notre théâtre, „La Cerisaie”: cahier de spectateur*, Arles, 1999; ed. (*Livada de vișini, teatrul nostru. Jurnal de spectator*), tr. Anca Mănuţiu, București, 2000; *L'Homme de dos: peinture, théâtre*, Paris, 2000; ed. (*Spatele omului: pictură și teatru*), tr. Ileana Littera, București, 2008; *Exercices d'accompagnement. D'Antoine Vitez à Sarah Bernhardt*, Vic-la-Gardiole, 2001; *L'Oubli: essais en miettes*, Besançon, 2001; ed. (*Uitarea*), tr. Anca Mănuţiu, Cluj-Napoca, 2002; *Ultimul sfert de secol teatral. O panoramă subiectivă*, tr. Delia Voicu, Pitești, 2003; *Nocturnes: peindre la nuit, jouer dans le noir*, Paris, 2005; *La Scène surveillée. De Shakespeare à Genet*), Arles, 2006; ed. (*Scena supravegheată. De la Shakspeare la Genet*), tr. Delia Voicu, București–Iași, 2007; *Dincolo de rol sau Actorul nesupus*, tr. Delia Voicu, București, 2008; *Claude Régy*, Paris, 2008; *Le Repos*, Paris, 2009; *Trilogia îndepărtării (Odihna. Noaptea. Uitarea)*, tr. Ileana Littera și Anca Mănuţiu, București, 2010; *Reformele teatrului în secolul reînnoirii*, București, 2011; *Les Voyages du comédien*, Paris, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Morariu, [*George Banu*], F, 1994, 3, 1996, 6, 2001, 2, 2003, 5, 2004, 9, 2008, 6, TTR,

2008, 8–10, 2012, 1–2, 10–11, VTRA, 2012, 6–7; Marina Constantinescu, [*George Banu*], RL, 1994, 23, 2001, 40, 2002, 38, 2008, 31, TTR, 1999, 12; Luc Bondy, *La Fête de l'instant: dialogues avec Georges Banu*, Arles, 1996; ed. (*Sărbătoarea clipei: dialoguri cu George Banu*), București, 2011; Peter Stein, *Essayer encore, échouer toujours: entretiens avec Georges Banu*, Bruxelles, 2000; Mircea Ghițulescu, *Efectul de lupă*, CNT, 2001, 17; Valeriu Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, vol. II, partea 1, Buzău, 2001, *553–555*; Mihaela Michailov, *Spectrele livezii*, OC, 2002, 99; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *215–224*; Manolescu, *Enciclopedia*, *67–68*; *Țintă fixă George Banu*, VTRA, 2012, 6–7. ***M.Mr.***

BANUȘ, Maria (10.IV.1914, București – 14.VII.1999, București), poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Anettei (n. Marcus) și a lui Max Banuș, funcţionar. A absolvit, în 1931, Institutul Pompilian, urmând apoi Facultatea de Drept și Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București (1931–1934). Debutează în presă la vârsta de paisprezece ani, în „Bilete de papagal”, cu o poezie intitulată chiar *14 ani*. Editorial, debutează cu volumul de poezii *Ţara fetelor* (1937), care aduce o notă de prospeţime tinerească în lirica momentului și, în același timp, accente caracteristice pentru filonul ulterior al poeziei feminine de la noi. Doi ani mai târziu publică traduceri din R.M. Rilke (*Poeme*, 1939). Urmează un deceniu de implicare politică și socială: **B.** a fost activistă în ilegalitate a PCR, militantismul său antifascist fiind evocat în paginile de jurnal – retușate/ rescrise în vederea publicării – intitulate *Sub camuflaj. Jurnal 1943–1944* (1978). Face, în această perioadă, multă publicistică, scrie poezie și proză, iar imediat după război numele său este prezent în paginile revistelor „Contemporanul”, „Steaua”, „Gazeta literară”, „Viaţa românească” ș.a. **B.** a fost una din reprezentantele realismului socialist, fapt acreditat și de numeroasele distincţii oferite de regimul comunist (Premiul de Stat, 1949, 1951; Premiul „G. Coșbuc” al Academiei RPR, 1949). A primit, de asemenea, Premiul Uniunii Scriitorilor în 1986 și Premiul Herder în 1989. Poezia scrisă de **B.** cunoaște după 1944 două etape distincte. Prima se caracterizează prin intensitatea angajării faţă de idealurile comuniste – *Bucurie* (1949), *Fiilor mei* (1949), *Despre pământ* (1954), *Ţie-ţi vorbesc, Americă!* (1955), *Se-arată lumea!* (1956), *La porţile raiului* (1957), *Poezii* (1958). După aceea, lirica sa cunoaște o însemnată schimbare de traiectorie. Substanţa versurilor se epurează treptat de clișeele realismului socialist, evoluând spre un tip de reflexivitate care va atinge maturizarea în *Portretul din Fayum* (1970) și va continua, egal, și în volumele următoare.

Debutul poetei a fost întâmpinat cu reacţii critice de susţinere aproape unanime. Se recunoșteau în versurile din *Ţara fetelor* o reală elocvenţă poetică a senzualităţii juvenile, o forţă remarcabilă de transpunere în cuvânt a metamorfozei trupului la vârsta puberă. Verbul „atârnă” greu în această etapă, universul simţirii luptă cu densitatea substanţei vitale, aflată în ebuliţie cosmică. Primăvara e, de pildă, „grea ca un pântec de bivol”; „ceva […]/ mare, unsuros […] se prelinge în mine, greu, pe neașteptate”. După *Ţara fetelor* scrisul poetei va părăsi acest filon, adoptând în mare măsură simplismul versificaţiilor proletcultiste, pe care le „înnobilează” uneori cu talentul personal. Alteori însă zelul poetic decompensează măsura simţului artistic; rezultă versuri care vor face carieră în zona ridicolului: „Plugul, strungul și condeiul/ S-au pornit să chiuie” sau „La masa verde, faţă-n faţă/ cer unii moarte, alţii viaţă” – o versiune simplificată a tranzacţiilor istoriei politice. Poemele versifică reportajele la modă ale primelor două decenii de după război. Dar, spre sfârșitul anilor ’50, poeta găsește și exploatează un culoar mai decent. Universul domestic dislocă treptat discursivităţile heirupiste, aducând accente noi, precum cele din lirica erotică a acestei perioade mature. *Metamorfoze* (1963) este o antologie a liricii sale de dragoste, începând cu volumul de debut. Modalitatea de trăire și literaturizare expresionistă a fost, se dovedește acum, o caracteristică înnăscută, nu dobândită pe cale livrescă, a temperamentului poetei. Ea și-a proiectat, de la adolescenţă la senectute, stările lirice

în elemente cosmice, prin hipertrofierea eului până la recunoașterea lui în toate detaliile lumii. Debutând sub semnul unei vulnerabilităţi emoţionale introvertite, în deceniile ’50–’60 **B.** și-a extravertit trăirile pentru a-și regăsi, cu trecerea anilor, unitatea emoţională a personalităţii într-o nouă neliniște, întemeiată pe fuga ireparabilă a timpului. Poeta a avut întotdeauna capacitatea de a crea tensiune lirică prin acumulare de impresii concrete și prin enumerare de acţiuni. Există la ea și talentul de a sugera intensitatea sentimentului fără a-l numi, ci ascunzându-l în spatele unei perdele de notaţii descriptive, selectate pentru concreteţea lor senzorială: „Ascultă. Mergeam. Deodată părul ciufulit îmi căzu pe faţă. Ţâșnise vântul,/ Crengile arse de praf se căutau între ele cu foșnet moale. Era un salcâm, era și marea./ Ne-am oprit să-mi scutur nisipul strâns în sandale. Atâta tot./ Încheieturile tale îmi erau mai dragi decât cerul și decât pământul”. Procedeul acumulării de percepţii, jocul subtil interioritate–exterioritate va rămâne constant. Se va schimba numai orientarea proiecţiei: în adolescenţă – neliniștea descoperirii carnalului; în perioada realist-socialistă – neliniștea descoperirii morţii impuse prin război și a tensiunilor sociale într-un univers văzut violent antagonic; la maturitate – neliniștea descoperirii ravagiilor impuse de trecerea timpului, dar și de o existenţă inautentică, falsificată, mascată. Din nevoia de stabilitate într-o lume dorită obiectivă, însă de fiecare dată subiectivizată ca prin blestem, și prin aceasta labilă și de neînţeles, poeta recurge la maniera descriptivă. Exerciţiul supunerii la obiect este un mijloc terapeutic folosit din instinct ori de câte ori sensurile esenţiale încep să scape spiritului, niciodată echilibrat. Frecvenţa descrierii orașului, a Bucureștilor de ieri și de azi, aici își are sursa: orașul apără, oferă certitudini, este un mediu familiar. Orașul, ca și peisajul construit de mâna omului, înseamnă un triumf al forţelor raţionale asupra neliniștilor obscure. Pentru **B.**, forma violentă de concretizare a angoaselor existenţiale a reprezentat-o războiul. În literatura sa bazată pe teme compensatorii, panica reducerii la neant a fiinţei stârnește nevoia de statornicie în timp, gândul că pieirea individului nu poate fi iremediabilă. Echilibrul regăsit în maternitate, vindecarea de teamă prin asumarea unei responsabilităţi dintre cele fundamentale devin cu vremea expresii patetice ale personalităţii poetei. Când cele două mari obsesii, ameninţarea cu distrugerea și supravieţuirea prin continuitate, se reunesc, rezultatele sunt remarcabile. Inclusiv în lirica de dragoste, acum cântare a solidarităţii și a ocrotirii: „Ca sărutarea noastră să nu se termine/ te chem de-atâtea ori noaptea cu buze arse de sete/ din cortul bătut de vânturi./ Și ziua merg mai departe…”. În anii ’60, când **B.** reîncepe să se caute pe sine, ajunge și la teme precum evadarea din timp prin trăirea intensă a clipei, asumarea întrebărilor grave ale existenţei, imposibilitatea de a dobândi certitudini dincolo de senzaţii: „Era foarte târziu când ne-am născut./ Totul fusese înainte./ Timpul se făcuse bătrân și rău,/ era un golem de lut,/ enorm, fără minte,/ înainte legănându-se,/ și sugruma tot ce era încă viu,/ sugruma cu laba lui moale, mâloasă./ Ne aflam acolo, goi, dezveliţi,/ ca niște melci fără casă,/ în calea sa./ Undeva, departe, aproape,/ trebuia să existe alt spaţiu,/ alt timp./ Trebuia să găsesc, trebuia…”. Maniera poetică se revizuiește radical, imagistica se modifică, reapar elementele vegetale (flori, arbori, iarbă, ferigi, fructe), iar metafora luminii își reintră în drepturi. Imaginea obsedantă este aceea a lui Ianus, cel cu două chipuri, unul autentic, altul o mască, zeu la hotarul dintre

ipostaza ardentă și cea disciplinată a personalității, dintre dăruire și ferecare în sine, dintre viață și moarte. Placa turnantă a poeziei scrise de **B.** o reprezintă volumul *Tocmai ieșeam din arenă* (1967). Premisele lui se puneau încă din 1957, când apăruse *Torentul*, carte marcată deja de semnele „clarviziunii agonice". *Tocmai ieșeam din arenă* se întoarce cu fervoare asupra universului intim, pe care-l consideră „ochi în ochi", într-o enormă dorință de autorecuperare: „Ce lacomă eram,/ îți ceream o volută, un salt, o disonanță,/ o cădere în gol,/ o-nălțare la ceruri,/ o străfulgerare albă și neagră,/ un dans complicat, violent al ideii.// Acum, îmi plimb mâinile ca o oarbă/ pe conturul craniului tău/ și spun: un nas, o ureche, o gură [...]/ Doamne, sunt fericită". Lirismul rece-justificativ reconsideră vechile patetisme, evitând o poezie propriu-zisă a proceselor de conștiință, dar adăugând o anume gravitate, de esență morală, noii etape: „Ei, da, nu-i ușor/ să fii călărețul și calul și spada/ să fii și satira, să fii și balada/ [...] Sub vreme să fii și să-i fii ziditorul". Tema măștii se instalează solid și va reapărea constant în culegerile următoare, la fel cea a trecerii implacabile a timpului. După parcurgerea câtorva spirale ale regăsirii de sine, creația poetei atinge zenitul în *Portretul din Fayum*, carte a disperării reținute în fața morții, a bilanțului amar, a răscumpărării prin suferință. Această tonalitate va rezona în anii următori în mai toate versurile poetei, trecând în 1989, odată cu volumul *Carusel*, printr-o acalmie ceva mai înseninată, mai împăcată cu lipsa de șanse a luptei cu timpul. O ciudată voluptate a înfrângerii neagă înfrângerea însăși (*Artă*, *Placa*, *Am întors capul*, *Am refuzat sărăcia*), aducând poezia la tensiunea unei surde lupte de gherilă: „În intimitatea odăii, cu televizor/ așa, pe neașteptate, intră șacalii./ Vin, se-așază roată/ pe fundul lor slab, jigărit,/ și ne latră/ în intimitatea cu televizor, a odăii". Cu *Noiembrie inocentul* (1981) poezia se instalase parcă în zona dintre gravitație și lipsa de gravitație. Chipul din oglindă este perceput adesea ca oferindu-se deja dincolo („Numele meu s-a dezlipit de mine/ a trecut vadul, e dincolo/ prin vântul toamnei,/ prin gârla de frunze de-abia ne auzim"). Temele anterioare – trecerea, poezia vămilor, motivul *ubi sunt*, în forma nostalgiilor legate de vechiul București, măștile eului ș.a. – dobândesc aici un halo meditativ, disimulând carnalitățile de odinioară. Apar figurile neliniștitoare ale unei geografii tanatice: „toate se petrec după scenariul întrevăzut/ surpriză e numai intensitatea vârtejului/ găuri negre se mișcă rotund/ își joacă sfârșitu-nțelesului/ atunci când cobor după tine/ când pipăi pereții/ și-ncerc să mă agăț/ de lipicioasa mâzgă verzuie/ hrube la succesive niveluri/ ca-ntr-o baie comună de aburi/ din ce în ce mai fierbinți/ insuportabili/ pe treptele ultime". Elegiac, fără relaxări inutile, tensionat, dar fără crispare, *Noiembrie inocentul* înscria, fără îndoială, o „ajungere" în lirica autoarei. Portret în oglindă, ultimele ei cărți cresc în adevărul acestor frumoase versuri dintr-o *Elegie* (din volumul *Portretul din Fayum*): „afară e înlăuntru/ și lăuntrul i-afară/ și până-nserează mai am câteva ceasuri/ să-mi mestec fărâma de taină,/ până la mohorâtul hotar/ unde nu se zărește decât/ șirul de simulacre/ statui în giulgiu/ A lângă A/ necropola Identitate/ profilată-n amurg". **B.** a mai semnat eseuri, mici proze-portret, memorialistică – *Sub camuflaj. Jurnal 1943–1944*, *Himera* (1980) – și teatru – *Ziua cea mare* (1951), *Îndrăgostiții* (1954) și *Oaspeții de la mansardă* (volumul III din *Scrieri*, 1978), texte lipsite de valoare. A tradus mult din lirica universală: Shakespeare, Pușkin, Pablo Neruda, Robert Browning, Nazim Hikmet ș.a. A participat cu versiuni românești la alcătuirea unor antologii din lirica sovietică, bulgară, germană, austriacă, franceză, latino-americană.

Condiția primordială a existenței vibrației este, la Maria Banuș, poetizarea activității simțurilor, topirea ideii în sensibilitate, cu evitarea discursivității abstracte. Neîntrecută în arta notării de senzații și de proiectare a unor scene depozitate în amintire, Maria Banuș posedă prea puține dintre uneltele trebuitoare pentru producerea marii poezii „de sentiment" și „de cugetare".

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Țara fetelor*, București, 1937; *Bucurie*, București, 1949; *Fiilor mei*, București, 1949; *Constructorii vieții noi* (în colaborare), București, 1951; *Ziua cea mare*, București, 1951; *București, oraș iubit*, București, 1953; *Versuri alese*, București, 1953; *Despre pământ*, București, 1954; *Îndrăgostiții*, București, 1954; *Ție-ți vorbesc, Americă!*, București, 1955; *Se-arată lumea!*, București, 1956; *La porțile raiului*, București, 1957; *Torentul*, București, 1957; *Poezii*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1958; *Poezii*, pref. Tudor Vianu, București, 1961; *Prin orașul cu minuni*, București, 1961; *Magnet*, București, 1962; *Metamorfoze*, București, 1963; *Diamantul*,

București, 1965; *Tocmai ieșeam din arenă*, București, 1967; *Portretul din Fayum*, cu ilustrații de Tudor Banuș, București, 1970; *Noru' visătoru' și amicii săi*, București, 1971; *Scrieri*, I–III, București, 1971–1978; *Oricine și ceva*, București, 1972; *Sub camuflaj. Jurnal 1943–1944*, București, 1978; *Himera*, București, 1980; *Noiembrie inocentul*, București, 1981; *Orologiu cu figuri*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1984; *Carusel*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1989; *Fiesta*, București, 1990; *Demon între paranteze – Demon in Brackets*, ed. bilingvă, tr. Dan Duțescu, pref. Nicolae Manolescu, București–Londra–Boston, 1994; *Zăbale rupte. Poeme rostite la radio*, pref. Geo Șerban, București, 2009. **Traduceri:** R.M. Rilke, *Poeme*, București, 1939, *Versuri*, București, 1966, *Moștenești verdele*, Timișoara, 1998, *Părtaș cu cerul*, Timișoara, 1998; William Shakespeare, *Hamlet*, București, 1948 (în colaborare cu Vera Călin); A.S. Pușkin, *Poezii*, București, 1949, *Versuri – Stihi*, ed. bilingvă, București, 1964 (în colaborare cu Al. Andrițoiu ș.a.); Robert Browning, *Cântărețul vrăjitor*, București, 1953; Pablo Neruda, *Strugurii și vântul*, București, 1956, *Poeme noi*, București, 1963; Goethe, *Poezii și poeme*, București, 1964 (în colaborare), *Opere. Poezia*, București, 1982 (în colaborare); *Din poezia de dragoste a lumii*, pref. trad., București, 1964; ed. I–II, București, 1974; *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); *Poezia austriacă modernă (De la Rainer Maria Rilke până în zilele noastre)*, îngr. Petre Stoica, pref. trad., București, 1970 (în colaborare cu Petre Stoica); André Frénaud, *Cu ură, dragostea mea*, București, 1970; Per Olof Ekström, *N-a dansat decât o vară*, București, 1971 (în colaborare cu Petre Banuș); Lars Gustafsson, *O dimineață în Suedia*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); August Strindberg, *Visul*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); Selma Lagerlöf, *Charlotte Lövensköld*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–III, îngr. Ion Caraion și Ov. S. Crohmălniceanu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1974–1976 (în colaborare); Alain Bosquet, *Note pentru o singurătate*, pref. trad., București, 1977, *Zbuciumul lui Dumnezeu*, București, 1993, *Mâine fără mine*, București, 1998; *Duhuri peste ape. Tălmăciri din lirica universală*, București, 1981; Luis Lopez Alvarez, *Poeme*, pref. Dan Hăulică, Cluj-Napoca, 1991 (în colaborare cu Cristina Hăulică); Paul Verlaine, *O sută de poeme – Cent poèmes*, ed. bilingvă, București, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, I, *177–179*; Călinescu, *Opere*, III, *1135–1137*, IX, *884–897*; Cioculescu, *Aspecte*, *214–220*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *847*, *Ist. lit.* (1982), *932–933*; Dumitru Micu, *Poezia Mariei Banuș*, București, 1956; Petroveanu, *Pagini*, *23–32*; Petroveanu, *Profiluri*, *93–112*; Negoițescu, *Scriitori*, *431–434*; Grigurcu, *Teritoriu*, *108–112*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *578–582*; Iorgulescu, *Rondul*, *23–32*; Cristea, *Un an*, *29–36*; Petroveanu, *Traiectorii*, *105–119*; Felea, *Secțiuni*, *35–40*, *91–96*, *412–414*; Piru, *Poezia*, I, *192–204*; Cristea, *Domeniul*, *88–95*; Laurențiu, *Eseuri*, *44–48*; Dimitriu, *Ares*, *83–93*; Grigurcu, *Poeți*, *291–298*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *377–381*; Pop, *Lecturi*, *37–50*; Mirodan, *Dicționar*, I, *99–112*; Raicu, *Fragmente*, *416–419*; Simion, *Scriitori*, III, *66–87*; Micu, *Limbaje*, *40–54*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *11–18*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *81–82*; *Dicț. analitic*, I, *143–145*, III, *400–401*; Grigurcu, *Amurgul*, *70–73*; *Dicț. esențial*, *57–60*; Manolescu, *Lista*, I, *29–38*; Geo Șerban, [*Maria Banuș*], RL, 2004, 14, „Realitatea evreiască”, 2004, 212–213, 2005, 238–239, OC, 2008, 433, 2009, 482, 2010, 525, 2012, 644; Manolescu, *Istoria*, *933–936*; Popa, *Ist. lit.*, I, *75–76*, II, *310–311*. ***T.R., R.S.***

BARAC, Ioan (1776, Alămor, j. Sibiu – 12.VII.1848, Brașov), traducător, versificator. Fiu al preotului ortodox Ioan Popovici, **B.** își face studiile liceale la Aiud, iar pe cele superioare, juridice, la Cluj. Învățător (dascăl „normalicesc neunit”) mai întâi la Avrig, apoi la Brașov (unde devine colegul, iar mai târziu ginerele filologului Radu Tempea), profesând un timp ca avocat, ocupă, din 1805 până la moarte, funcția de „magistratual translator” – traducător pentru limbile maghiară și germană – la Primăria din Brașov. Încă din tinerețe și-a manifestat preocuparea pentru studiul limbii și literaturii maghiare, al limbilor germană și latină, pentru poezie și folclor, preocupare care avea să se concretizeze într-o importantă activitate de traducător și animator cultural. Chemat la Iași odată cu înființarea Seminarului de la Socola, refuză solicitarea, considerând că misia lui culturală e legată de Brașov. Pe lângă elaborarea unor apreciate versiuni sau prelucrări (majoritatea în versuri) ale unor opere celebre sau doar la modă în epocă, s-a afirmat și în calitate de redactor la „Foaia duminecii” (1837) sau de colaborator la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, periodice în care a publicat versuri și articole pe teme literare. Credea că scriitorul are datoria „de a lumina și limba noastră […] prin tălmăcirea și darea la lumină a cărților de mai multe feluri, urmând celorlalte nații luminate și cu toate bibliotecile îmbogățite”.

Prima și cea mai cunoscută scriere a lui **B.** este *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă* (1801), o adaptare

după *Argirus historiaja* a scriitorului maghiar Gyergyai Albert, care devine în intenţia autorului român o alegorie, „o închipuire” a cuceririi Daciei de către Traian. Desfășurarea epică a *Istoriei…* este asemănătoare cu aceea a basmului *Prâslea cel voinic și merele de aur* din colecţia de mai târziu a lui Petre Ispirescu. Relatând peripeţiile mezinului împăratului Acleton, plecat pentru a o regăsi pe aleasa inimii lui, **B.** răspundea nevoii de romanesc a unui public încă puţin evoluat, crescut în atmosfera poveștilor autohtone și a cărţilor populare. O anume fluiditate a versurilor, simplitatea limbii și accesibilitatea lecturii, apropierea de modelele folclorice au făcut ca această scriere să se bucure de o difuzare amplă, aducându-i autorului nu numai popularitate în epocă, dar și preţuirea scriitorilor din generaţiile următoare, M. Eminescu, bunăoară, fiind un admirator al *Istoriei…* Așadar deschis oricărui mijloc „de a lumina și limba noastră”, **B.** se îndreaptă nu numai

spre Antichitate, ci și spre clasicismul apusean. Altă realizare de seamă a lui **B.** este transpunerea în stihuri, după o versiune germană în proză, a ciclului de povești orientale *O mie și una de nopţi. Istorii arabicești sau Halima*, apărută în opt volume (1836–1840), reeditată și mai târziu. Și snoava populară *Cei trei fraţi gheboși sau Trei bărbaţi și o muiare* (1843), cultivând comicul îngroșat, este adaptarea unei prelucrări germane sau franceze a unor motive din *Halima*. Alte traduceri care, prin tipărire și răspândire, i-au mărit faima sunt *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (după o prelucrare maghiară, a lui Nagy Ferencz, din Flavius Josephus, 1821), *Toată viaţa, isteţiile și faptele minunatului Tilu Buhoglindă* (după originalul german *Till Eulenspiegel*, 1840), *Nașterea și toată viaţa minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot* (după o prelucrare folclorică germană, 1842,), *Tragedia lui Samson în cinci perdele* (după o versiune germană a scrierii lui L.A. Riccoboni, 1859), *Ulisses sau Istoriile lui Odisefs* (o versiune din 1816 a unei prelucrări maghiare după Homer, apărută, fragmentar, abia în 1877, în revista „Albina Carpaţilor”), *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariul mult curioasă* (după *Ludás Matyi* de Fazekas Mihály, tipărită postum, în 1916). Printre tălmăcirile lăsate în manuscris, se numără și una dintre primele încercări românești de traducere din opera lui Shakespeare – *Amlet, prinţul de la Dania*, după o versiune germană, adaptare a lui F.C. Schroder –, precum și alte prelucrări (în general după intermediare maghiare) din scrierile lui Ovidiu (fragmente din *Metamorfoze*), Xenofon (*Bunătatea și înalta milostivire a craiului Chiru al perșilor și jalnica moarte a craiului Avraxat și a crăiesii sale Pantea*), Enea Silvio Piccolomini (*Lucreţia sau Amoriul prin carele s-au alunecat și s-au ofticat Lucreţia din cetatea Luna din Italia, din carele i s-au tras și moartea*), Salomon Gessner (*Întâiul corabiariu*), Marmontel (*Laurette*), Chateaubriand (*Atala*) sau din scriitori mai puţin celebri – A. Bohse, L. Schiemann ș.a. (G. Călinescu sesiza că **B.** „are un adevărat geniu al titlului analitic care taie răsuflarea și aţâţă curiozitatea”.) Două vodeviluri de August von Kotzebue au fost jucate la Brașov, în 1840, după texte (care nu s-au păstrat) intitulate, în tălmăcirea lui, *Cetăţuia pe drumul ţării* și *Pustnicul din insula Forrea*. Laborios și înzestrat pentru activitatea de traducere și prelucrare, **B.** a

contribuit la dezvoltarea gustului pentru citit, la răspândirea unei bune limbi românești, bazată pe tradiţia populară. Lucrările sale veneau să umple golul de carte românească resimţit în spaţiul transilvănean, pregătind într-o măsură apreciabilă evoluţia ulterioară prin cultivarea limbii ca instrument al creării unor opere originale, prin exersarea versificaţiei românești sau prin punerea în circulaţie a unor motive din literatura universală. În plus, finalitatea etică, explicită, a scrierilor traduse și adaptate de el răspundea unui deziderat major al epocii, continuând spiritul iluminist al Școlii Ardelene – educarea poporului, ameliorarea relaţiilor dintre oameni. Mai modeste sunt cele câteva texte originale ale lui **B.**, între care poemul omagial *Gratulaţie întru cinstea preasfinţitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prinţipat al Ardealului* (1811), câteva poezii cu subiect erotic, adesea foarte îndrăzneţe, o povestire, sentinţe și șarade, dar și alte pagini care cultivă bufonada, persiflarea, chiar grotescul, precum în *Cântecul bucătarului*, acestea ilustrând un tip de literatură foarte populară în Evul Mediu. Pe de altă parte, în prefeţe și în articole **B.** s-a arătat preocupat de unele chestiuni de teorie literară, făcând, după surse germane, comentarii despre fabulă, despre idilă, pe care o preţuia pentru „scoposul ei cel mai curat esteticesc și moralicesc", „scopos" care apărea ca un criteriu important și în judecarea raportului dintre artă și realitate.

SCRIERI: *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă*, Sibiu, 1801; ed. (*Arghir și Elena*), îngr. P.V. Haneș, București, 1925; *Gratulaţie întru cinstea preasfinţitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prinţipat al Ardealului*, Brașov, 1811; *Cei trei fraţi gheboși sau Trei bărbaţi și o muiare*, Brașov, 1843. **Traduceri:** Flavius Josephus, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului*, București, 1821; *O mie și una de nopţi. Istorii arabicești sau Halima*, I–VIII, Brașov, 1836–1840; *Toată viaţa, isteţiile și faptele minunatului Tilu Buhoglindă*, Brașov, 1840; *Nașterea și toată viaţa minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot*, Brașov, 1842; L.A. Riccoboni, *Tragedia lui Samson în cinci perdele*, Sibiu, 1859; Fazekas Mihály, *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariul mult curioasă*, cu o biografie de N. Iorga, Arad, 1916.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *383–386*; Densusianu, *Lit. rom.*, I, *141–145*; Ion Colan, *Viaţa și opera lui Ioan Barac*, București, 1928; Caracostea, *Scrieri*, II, *379–385*; G. Bogdan-Duică, *Ioan Barac*, București, 1933; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *78–79*, *Ist. lit.* (1982), *72–74*; Popovici, *Studii*, I, *453–461*, *489–493*; *Ist. lit.*, II, *93–96*; Piru, *Ist. lit.*, II, *134–142*; Papadima, *Ipostaze*, *157–163*; *Dicţ. lit. 1900*, *74–76*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *203–204*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *175–177*; Sorescu, *Bibliotecă*, *206–212*; Daniela Deteșan, *Coordonate baroce și preromantice în „Istoria lui Arghir" de Ioan Barac*, „Reflex" (Reșiţa), 2004, 10–12, 2005, 1–3; Mircea Popa, *Ion Barac – autor de scrieri religioase*, „Anales Universitatis Apulensis", Philologica, t. I, 2007; Călinescu, *Opere*, XII, *668–669*. ***Al.T., A.D.***

BARANGA, Aurel (20.VI.1913, București – 10.VI.1979, București), dramaturg, poet, prozator, gazetar.

Este fiul Paulinei și al lui Jean Leibovici, funcționar comercial; prenumele la naștere: Ariel. A urmat la București Școala „August Treboniu Laurian", Liceul „Matei Basarab", absolvit în 1931, și Facultatea de Medicină, al cărei licențiat devine în 1938. În 1940 și-a deschis un cabinet medical pe Calea Dudești. Debutează în 1929 cu o schiță apărută în „Bilete de papagal". Antrenat în mișcarea de avangardă, scoate în 1930–1931, cu Gherasim Luca, revista „Alge" și un supliment de scandal al acesteia, pentru care e întemnițat, împreună cu ceilalți redactori, la Văcărești. Colaborează la „unu" și la „Facla" lui Ion Vinea. În 1933 îi apare primul volum, de ținută avangardistă, *Poeme cu orbi*. Între 1933 și 1940 desfășoară o intensă activitate publicistică în periodicele „Facla", „Cuvântul liber", „Reporter", „Azi", „Lumea românească". După 23 august 1944 lucrează la „România liberă", la radio, dirijează, din 1949 până la moarte, revista „Urzica" și exercită funcțiile de secretar literar (1947–1953) și director artistic (1958–1961) la Teatrul Național din București, colaborează la „Viața românească" și la alte publicații. În 1957 a făcut parte din delegația României la ONU. Între 1965 și 1974 a fost membru al CC al PCR. În primii ani de după război editează volumul de reportaje *Ninge peste Ucraina* (1945),

culegerea de versuri *Marea furtună* (1946), piesele de teatru *Bal în Făgădău* (1946) și *Iarbă rea* (1949), nuvela *Sufletu' arendășoaiei* (1949), prozopoemul *Vocea Americii* (1949), scenariul de film *Viața învinge* (1950, în colaborare cu Dinu Negreanu). În următoarele decenii îi apar piesele de teatru *Pentru fericirea poporului* (1951, în colaborare cu Nicolae Moraru, reeditată în 1953 sub titlul *Anii negri*), *Bulevardul împăcării* (1952), *Cântecul libertății* (1953), *Mielul turbat* (1954, revăzută în 1963), *Arcul de triumf* (1955, devenită în 1974 *Simfonia patetică*), *Recolta de aur* (1957), *Rețeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbește* (1957), *Fii cuminte, Cristofor!* (1965), *Opinia publică* şi *Siciliana* (1967), *Travesti* (1971), *Viața unei femei* (1976), *Interesul general* (1982) ş.a., două volume de poezii (1968, 1973), un volum de pamflete (1952), două culegeri de articole diverse, *Tipuri și tertipuri* (1971) și *Teze și paranteze* (1974), una de schițe, *Satirice* (1977), alta de fabule (1977) și *Jurnal de atelier* (1978). Sub titlul *Alge* și-a editat, în 1975, poemele din perioada avangardistă. A tradus, singur sau în colaborare, din Molière, Lope de Vega, Ilya Ehrenburg, Jean-Paul Sartre. A obținut Premiul de Stat (1951, 1954), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1975) ș.a.

Produs al freneziilor adolescentine acutizate de temperatura frondei poetice, unele dintre primele versuri publicate de **B.** izbesc prin limbajul strident, insolent, prin cruzimea reprezentărilor și nuditatea expresiei. Nu lipsesc notele de umor macabru, de *Galgenhumor*: „Numai eu voi sta rezemat în ștreang/ și voi hohoti lugubru în gang/ voi vedea/ cum defilați înaintea mea/ orbi și șchiopi/ voi vedea cum fetele voastre sunt nelegiuite în gropi". Ulterior poezia lui **B.** devine discursivă, cu moderație, și propensiunea spre zeflemea, spre sarcasm cedează locul unei afectivități cu sens umanitar, admirației pentru descoperitorii de noi spații (Vespucci, Columb), entuziasmului pentru libertate, iubirii pentru democrație și pentru apologetul ei liric, Walt Whitman, a cărui tonalitate poematică o împrumută intermitent, până în al șaselea deceniu al secolului trecut, când adoptă un stil neoclasic. Ceea ce califică estetic versurile, indiferent de factura lor, ține de meșteșug, de o abilitate exprimată în jocuri de fantezie și lexicale, în calambururi, în imagism suprarealistic: „Lumina lămpii umblă în vârful picioarelor", „o să tai pisica/ Și-o să-mi fac din ea o furculiță", „am în sânge un câine rău ca și ochiul tău", „Încerc în cerc sublime traiectorii", „Lângă mine zace cadavrul unui chibrit". Nu de altă calitate sunt efectele literare din fabule, unde se mizează pe năstrușnice formulări, pe poante facile, și nici cele din „tabletele" satirice, de o causticitate nu tocmai vitriolantă. Mai mult decât în poezie și în proză, **B.** s-a afirmat în teatru. Autor, în primii ani a perioadei postbelice, de drame supraideologizate, manifest angajate în serviciul propagandei de partid, nu fără a învedera și o anumită iscusință de construcție și vivacitate dialogică (*Iarbă rea*, *Recolta de aur*, *Anii negri*, *Arcul de triumf*), scriitorul a cultivat, după aceea, de preferință, comedia satirică și farsa. Comedia *Mielul turbat* s-a dovedit a fi cea mai substanțială, cuprinsul ei constituindu-se, convenabil ideologic, doar ca o satiră antibirocratică. În cabinetul tehnic al unei uzine s-au cuibărit niște birocrați. „Se amână" e formula rezumativă a activității șefului de cabinet tehnic, tipul birocratului absolut. Idealul suprem al acestui ins este ordinea în hârtii. Interesant sunt prezentați și ceilalți membri ai cabinetului, în special unul care, călcător în străchini, își dă aere de mare inventator, plictisind pe toată lumea cu „opera" sa. Amuzant este și reprezentantul sindicatului în cabinetul tehnic, un încurcă-lume ce-și face apariția pe scenă doar pentru a semna, absent, procesele verbale asupra unor dezbateri la care nu poate asista niciodată. În inginerul-șef dramaturgul a schițat un tip de gură-cască, răpit de iluzia avansării, slab de înger, naiv și incult până peste limitele verosimilului. Toți aceștia se află la cheremul lui Cavafu, canalia isteață, ce dovedește o iscusință deosebită în a se aranja: ia trei salarii fără să facă nimic și e mereu în deplasare la București, unde o ține numai în chefuri. Principalul merit al comediei e acela de a urmări într-un mod ingenios prinderea lui Cavafu într-o cursă pe care, inconștient, și-o întinde singur. Deșteptăciunea lichelei poate epata pe mulţi, dar Spiridon Biserică și, desigur, Dumitru Ionescu-Perjoiu, secretarul organizației de partid, intuiesc numaidecât esența abjectă, ca și punctul vulnerabil al ipochimenului. Comicul, în *Mielul turbat*, este obținut prin mijloacele clasice ale genului. Fiecare personaj se comportă cum îi este firea, și din conduita tuturor rezultă o intrigă cu puține artificii, complicații gratuite, întorsături ieftine

senzaționale. Neprevăzute, rezervând la tot pasul surprize, întâmplările comice sunt dictate de logica intrinsecă a evoluției conflictului, reușind să producă iluzia realului. Personajele negative, șarjate, sunt ridicule pentru că se angajează într-o luptă din care ies compromiși jalnic și iremediabil. Birocrații și manevrantul lor, Cavafu, sunt înclinați să ia lucrurile de ajuns de ușor, să subaprecieze primejdia la care se expun prin matrapazlâcuri comice. Stârnind râsul, dramaturgul nu oferă destule fapte care să dezvăluie racile mai adânci, de caracter, ale celor satirizați. Aceste neajunsuri, și altele, decurg evident din tezismul piesei, care înfățișează în negru tot ce ține de burghezie și pretinsa mentalitate burgheză și cât mai favorabil reprezentanții clasei muncitoare. Spiridon Biserică e un personaj comic care, spre deosebire de adversarii săi, comici și ei, e menit să câștige simpatie, adeziune. În timp ce la Cavafu și la birocrați apare obligatoriu contradicția dintre aparență și esența inferioară, esența psihică a lui Spiridon Biserică este superioară aparenței. Acest muncitor este tipul omului cumsecade, modest, drept, a cărui bună-credință, întrucâtva naivă, este luată drept prostie de experții jocului dublu. Structura lui psihică seamănă cu aceea a lui Ilie Barbu. Ca și personajul lui Marin Preda, Spiridon Biserică nu se afișează în nici un fel, resemnându-se să treacă drept un neajutorat, până când își dă seama că are datoria morală de a acționa energic. Atunci adevărata sa față se dezvăluie surprinzător, spre uluirea birocraților obtuzi și a sforarilor cu două fețe. Piesele de după *Mielul turbat* nu au consistența acestei comedii, dar rețin atenția prin comicul lor, nu rareori facil, însă totdeauna inteligent, ca și prin faptul că în acest mod – amuzând – invită la dialog. În *Rețeta fericirii*, de exemplu, e dezbătută chestiunea fericirii intime în condițiile socialismului. Marin Vuia, director de întreprindere, alunecă pe panta degradării morale, devenind îngâmfat, deprinzându-se să-și tiranizeze subalternii, comportându-se față de soție ca un stăpân câinos, terorizând-o și înșelând-o. Dar personajul are, totuși, în viziunea autorului un fond sănătos, care, în mod pilduitor, triumfă în cele din urmă. Deficiența piesei rezidă

Eugen Barbu, Marcela Rusu și Aurel Baranga

în faptul de a nu lumina temeiurile mai adânci ale acestei întorsături fericite, transformarea fiind opera hazardului: Vuia se dezmeticește atunci când descoperă că e înșelat de cea cu care își înșală soția. *Siciliana*, „farsă lirică”, denunță practica intervențiilor și mentalitatea de „șmecher”. Ca toate piesele lui **B.**, și aceasta are un subiect antrenant, cititorul/spectatorul fiind dus din surpriză în surpriză. Bebé Valsamache a fost numit agronom în Dobrogea, la Râpele. Însă el vrea să rămână în București, fie și ca salariat la Aprozar, ITB sau la OSTA. Neizbutind să fie angajat nicăieri, întrucât nu are calificarea necesară, urmează îndemnul unui amic de a se însura de formă, căsătoriții obținând mai ușor plasament în Capitală, mai ales dacă au – cum e cazul lui Bebé – vreun sprijinitor ce se crede influent. De aici urmează tot felul de încurcături, unele mai hazlii decât altele, însă adesea gratuite, frizând burlescul nesemnificativ, comicul bulevardier. La reprezentație, piesa a provocat discuții furtunoase, mulți comentatori reproșându-i lipsa de autenticitate, alegerea oarecum mizantropică a unor personaje. În următoarea comedie, *Adam și Eva*, optica se schimbă. Aici sunt puși sub biciul satirei o bandă de escroci strecurați la un oficiu de reglementare a spațiului locativ, subiectul piesei formându-l nu atât învârtelile acestora, cât prinderea lor în propriile urzeli. Un element nodal al acțiunii amintește de *Ultima oră*, piesa lui Mihail Sebastian. Corectorul Adam Vintilă uită șpalturile unei cărți despre sumerieni într-o grădină de vară și ele sunt luate, din neatenție, de Eva, soția unei căpetenii a escrocilor. Cum în carte e vorba și despre condițiile de locuit ale sumerienilor, funcționarii șperțari (împărțiți în două tabere rivale) cred că pasajele respective conțin aluzii la activitatea oficiului unde lucrează ei și aleargă care mai de care în căutarea corectorului, spre a-l determina prin mită să nu publice presupusul atac. Luat prin surprindere, bietul corector e deconcertat la început, iar ei, având impresia că face pe naivul, spre a le stoarce mai mulți bani – adică „joacă tare”, ca profesorul Andronic din piesa lui Sebastian –, îl consideră, cu admirație, mai hoț decât ei. Deznodământul consistă, bineînțeles, în denunțarea bandiților, după ce în prealabil Adam o salvează pe Eva din ghearele lor, el, spre deosebire de omul biblic, cucerindu-și femeia inimii prin luptă. Cu toate facilitățile, *Adam și Eva* se înscrie printre comediile meritorii. Cam pe aceeași treaptă se află piesa *Fii cuminte, Cristofor!* și cele ce i-au urmat.

Aurel Baranga a descoperit și a impus dramaturgiei contemporane câteva tipuri de teme, situații și personaje satirice proprii noii societăți românești. Traficul de influență, ridicolul jocului ierarhiilor administrative, birocrația cronică și confortul incompetenței, toate acestea, înscrise în perimetrul mai larg a ceea ce am numit ipoteza unei conspirații a mediocrității, sunt câteva din descoperirile satirice ale lui Aurel Baranga. Servite de o pricepere rară a meșteșugului comediei, ele îi asigură autorului o prezență emblematică în dramaturgia contemporană.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *Poeme cu orbi*, București, 1933; *Ninge peste Ucraina*, București, 1945; *Bal în Făgădău*, București, 1946; *Marea furtună*, București, 1946; *Iarbă rea*, București, 1949; *Sufletu' arendășoaiei*, București, 1949; *Vocea Americii*, București, 1949; *Viața învinge* (în colaborare cu Dinu Negreanu), București, 1950; *Voința de pace a popoarelor nu poate fi înfrântă*, București, 1951; *Pentru fericirea poporului* (în colaborare cu Nicolae Moraru), București, 1951; ed. (*Anii negri*), București, 1953; *Bulevardul împăcării*, București, 1952; *Pamflete*, București, 1952; *Cântecul libertății*, București, 1953; *Teatru*, București, 1953; *Mielul turbat*, București, 1954; ed. București, 1963; *Arcul de triumf*, București, 1955; ed. (*Simfonia patetică)*, București, 1974; *Recolta de aur*, București, 1957; *Rețeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbește*, București, 1957; *Teatru*, I–II, București, 1959; *Fii cuminte, Cristofor!*, București, 1965; *Comedii*, București, 1967; *Poezii*, București, 1968; *Opinia publică. 5 comedii*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1971; *Teatru*, I–III, București, 1971; *Tipuri și tertipuri*, București, 1971; *Poezii*, București, 1973; *Teatru*, București, 1973; *Teze și paranteze*, București, 1974; *Alge*, București, 1975; *Viața unei femei*, București, 1976; *Fabule*, București, 1977; *Satirice*, București, 1977; *Jurnal de atelier*, București, 1978; *Teatru*, I–II, București, 1978; *Interesul general*, București, 1982; *Teatru*, pref. Traian Șelmaru, Valeriu Râpeanu, București, 1989. **Traduceri:** Valentin Kataev, *O zi de odihnă*, București, 1948 (în colaborare cu Sică Alexandrescu); Lope de Vega, *Cavalerul din Olmedo*, București, 1949 (în colaborare cu Sică Alexandrescu); Jean-Paul Sartre, *Adevărul, numai adevărul*, București, 1957; Molière, *Vicleniile lui Scapin*, în Molière, *Opere*, IV, București, 1958; Ilya Ehrenburg, *Pipa comunardului*, București, 1965 (în colaborare cu Dragoș Vacariuc).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, *292–297*; Călinescu, *Opere*, VII, *48–50*; Ivașcu, *Confruntări*, III, *222–340*; Piru, *Panorama*, *458–460*; Râpeanu, *Interferențe*, *197–208*; Brădățeanu, *Viziune*, *117–139*; Ștefănescu, *Preludiu*, *221–226*; Raicu, *Practica scrisului*, *296–299*; Ștefănescu, *Jurnal*, *169–170*; *Aurel Baranga*

interpretat de…, îngr. și pref. Mihaela Cristea, București, 1981; Vartic, *Modelul*, *266–275*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *18–44*; Faifer, *Dramaturgia*, *14–18*; Mirodan, *Dicționar*, I, *116–120*; Antoaneta Tănăsescu, *Destin teatral – Aurel Baranga*, București, 1986; *Dicț. scriit. rom.*, I, *177–180*; Ghițulescu, *Istoria*, *200–208*; Ștefănescu, *Istoria*, *342–344*; Manolescu, *Istoria*, *983–986*; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, *872–876*; Ovidiu Morar, *Un scriitor uitat – Aurel Baranga*, CNT, 2012, 12. ***D.Mc.***

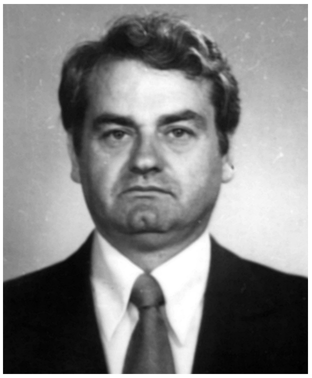
BARBĂ, Gheorghe (14.XI.1929, Ismail), slavist. Părinții, Nina Barbă și Calistrat Barbă, învățători, s-au refugiat de peste Prut în anii ’40. **B.** urmează Liceul „Frații Buzești” din Craiova, apoi studiază limba rusă la Institutul „Maxim Gorki” din București (absolvit în 1953), unde va deveni cadru didactic, parcurgând toate treptele universitare până la cea de profesor. Debutează în 1960, iar editorial în 1975 cu studiul *Mihail Șolohov în universul literatur românesc*, la origine lucrare prezentată la doctoratul susținut în 1971 la Universitatea din București. Desfășoară o intensă activitate la reviste literare și științifice precum „Romanoslavica”, „Analele Universității București”, „Studii de literatură universală”, „Limbă și literatură”, „Limbile moderne în școală”, „Secolul 20”, „România literară”, „Luceafărul”, „Academica”, „Kitej-grad”, „Rumânskaia literatura”, „Novîi mir”, „Vestnik MGU” ș.a., în care publică articole, cronici, medalioane și profiluri literare, recenzii, comentarii, studii referitoare la istoria literaturii ruse, relațiile literare româno–ruse, scriitori ruși contemporani ș.a., precum și traduceri.

În prima carte, *Mihail Șolohov în universul literar românesc*, **B.** își propune prezentarea receptării operei prozatorului în spațiul românesc nu numai prin traduceri, comentarii și studii critice, ci și „în contextul vieții literare românești”. Bazat pe o amplă investigație (publicații periodice, documente de arhivă, culegeri, studii, articole, rusești, românești și în alte limbi despre viața și creația lui Șolohov, corespondență inedită, mărturii vii și memorialistică), autorul a intenționat reconstituirea ambianței receptării operei la noi pe o lungă perioadă temporală (1929–1970). De un deosebit interes este capitolul ce urmărește avatarurile primei transpuneri în românește (parțială și prin intermediar francez) a romanului *Pe Donul liniștit*, datorată lui Iulian Vesper, apărută în 1943 sub titlul *Cazacii de pe Don*, **B.** aducând totodată „la vedere” documente inedite de arhivă și din presa vremii, extrase oficiale și corespondență polemică, mărturii verbale și confesiuni referitoare la contextul publicării cărții. Următoarea fază, eminamente postbelică, ține de receptarea masivă, prin traduceri de rigoare profesională (M.R. Paraschivescu, Cezar Petrescu și Andrei Ivanovschi, Mihai Sevastos), precum și de contribuții ale criticii românești, de comentarii exegetice. Mai puțin convingător este capitolul final, în care se ocupă de unele interferențe, influențe și similitudini între opera lui Mihail Șolohov și proza noastră de inspirație rurală din primele decenii socialiste. În *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno–ruse* (1995), într-o primă secțiune, *Momente din istoria literaturii ruse*, slavistul este preocupat de unele chestiuni de teorie literară (semnificația epilogului în structura romanului clasic rus, conceptul de realism în corespondența lui I.S. Turgheniev, faptul literar în accepția formaliștilor ruși, perspectivele cercetării epocii vechi în momentul actual, modalități de interpretare și analiză a textului), iar în a doua secțiune de unele aspecte privind problemele receptării în diferite perioade, imagologia în ambele literaturi, prezentarea unor figuri ale slavisticii de la noi (Eufrosina Dvoicenco-Markova, Elena Eftimiu, Mihai Novicov) sau ale românisticii în spațiul rus (Iuri Kojevnikov), a unor contribuții valoroase prin informația istorico-literară și critică. *Istoria literaturii ruse vechi. Sec. XI–XVII* (1989) se numără printre puținele manuale despre această perioadă elaborate în România. O lucrare meritorie prin documentare și aparat critic, *Epopeea istorică a Cantemireștilor. Antologie. Destine literare în pagini literare* (2009), inserează pentru prima dată texte literare românești și rusești (preponderent în traducerea editorului), de cert interes, despre Dimitrie Cantemir și familia sa (Antioh și fiicele Maria, favorita lui Petru cel Mare, și Smaranda, intrată prin căsătorie în familia princiară a Golițînilor). Sunt cuprinse scrieri biografice, precum cel datorat abatelui Ottavio Gouasco, primul care scrie despre diplomatul și poetul Antioh Cantemir, dar și unor surse lexicografice rusești consacrate (N.I. Novikov, N.M. Karamzin), povestiri scrise de K.N. Batiușkov, V.S. Pikul’ sau Nicolae Gane, fragmente de roman din L.N. Maikov, Daniil Granin, A.V. Zapadov sau Lucia Borș, o piesă a lui Ion Druță despre Maria

Cantemir. **B.** lansează, plauzibil, ipoteza că textul *Prințul Antioh Cantemir la Paris (tradiție istorică)*, apărut în „Calendar pentru români pe anul 1852" la Iași, nu ar aparține poetului K.N. Batiușkov (care fusese atins de o maladie psihică), cum a presupus până de curând istoria noastră literară, ci lui V.I. Stoiunin, care a mai lăsat și alte scrieri despre Cantemirești. În ultimii ani, mai ales în publicațiile de după 1994 (îndeosebi în „Luceafărul", „Romanoslavica", „Kitej-grad"), **B.** s-a preocupat de destinul unor mari scriitori vizionari, Feodor Dostoievski și Aleksandr Soljenițîn, de relațiile lor cu Rusia, de „profețiile" lor ideologice, de influențele pe care le-au exercitat asupra contemporanilor și asupra posterității, studii de deosebit interes în contextul slavisticii noastre.

SCRIERI: *Mihail Șolohov în universul literar românesc*, București, 1975; *Istoria literaturii ruse vechi. Sec. XI–XVII*, București, 1989; ed. 2., București, 1993; *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno–ruse*, București, 1995. **Antologii:** *Epopeea istorică a Cantemireștilor. Antologie. Destine literare în pagini literare*, tr. și introd. edit., pref. Aneta Dobre, București, 2009.

Repere bibliografice: S. Wolf, *Profesorul Gheorghe Barbă la 65 de ani*, RSL, 1995. ***G.Dn.***

BARBORICĂ, Corneliu (5.IV.1931, Turnu Severin), slavist, comparatist, traducător, prozator.

Este fiul Elisabetei Barborică (n. Mardale), croitoreasă, și al lui Gheorghe Barborică, cizmar. Absolvent al Liceului „Traian" din Turnu Severin (1949), urmează un an la Facultatea de Filologie din București, apoi alţi cinci la Bratislava, luându-și licenţa în limba și literatura slovacă în 1955. Urcă treptele carierei universitare la Facultatea de Limbi și Literaturi Slave a Universităţii bucureștene, al cărei decan este între 1972 și 1976. Debutează publicistic cu un articol în „Kultúrny život" din Bratislava în 1953, iar editorial cu volumul *Satul de lemn*, traducere din František Hečko, în 1959. Colaborează la „Analele Universităţii din București", „Gazeta literară", „Romanoslavica", „Secolul 20", „Manuscriptum", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Luceafărul", „Literatorul" ș.a., precum și la reviste de specialitate din străinătate și din ţară („Slovenské pohl'ady", „Slovenská literatura", „Češka literatura", „Naše snahy", „Rovnobežna zrkadlá – Oglinzi paralele"). A alcătuit lucrările lexicografice *Dicţionar slovac–român* (1978) și *Dicţionar român–slovac* (1979). A fost distins cu Premiul „P.O. Hviezdoslav" (1974), decernat de Ministerul Culturii din Cehoslovacia, cu Premiul Național (1991) de către guvernul slovac, precum și cu cel mai înalt ordin acordat unui cetățean străin, Crucea Dublă Albă (2007), pentru întreaga activitate. A semnat și Andrei Severini.

Excursul analitic, dens și clar, al lui **B.** din teza de doctorat *Karel Čapek*, susţinută și publicată în 1971, se suprapune peste o realitate documentară vastă și policromă, îndreptăţind generalizări cutezătoare, ce contrazic nu o dată opiniile specialiștilor cehi și slovaci. Structura monografiei se întemeiază pe criteriul convergenţei cronologice, care adună informaţiile spre două planuri permanent întrepătrunse genetic, reconstituind expozitiv curgerea vieţii și devenirea operei lui Čapek – povestiri, romane, piese de teatru, publicistică. Realităţile din care crește opera sunt înfăţișate cu procedeele itinerarului istorist și sociobiografic, iar extragerea semnificaţiilor și situarea valorică se operează mai cu seamă cu mijloace comparatiste. Dorinţa de a repara o nedreptate, plasându-l cu îndreptăţire pe Čapek printre numele de vază ale patrimoniului universal, explică în bună măsură îndârjirea analitică a autorului pe cât mai multe registre. Trecerea de la monografia unui scriitor la aceea a unei literaturi se realizează prin *Istoria literaturii slovace* (1976, ediţie revăzută, 1999). Consecuţia epocilor și a curentelor de la Renaștere până în vremea noastră urmează în genere periodizarea tradiţională, încercări de modificare putând fi semnalate în cadrul perioadelor modernă și contemporană. Dacă perimetrele de ansamblu sunt hotărâte de dialectica temporală, în interiorul fiecărei epoci expunerea se centrează pe alte criterii metodologice. Specificul intrinsec, bogăţia literaturii, funcţionalitatea și dispunerea elementelor constitutive, de fiecare dată altele, împing spre planurile

principale ale comentariului când domenii și probleme majore (Renașterea, barocul, iluminismul), când probleme și personalităţi (clasicism–romantism, generaţia deceniului al cincilea din secolul trecut), când, în sfârșit, individualităţi marcante (aparţinând realismului de după 1918). În judecarea fenomenului literar slovac **B.** folosește frecvent apropierile comparative, așezându-l astfel într-o zonă de cultură mai cuprinzătoare. Vizând, de câte ori e cazul, întreg spaţiul european, raportările privesc cel mai adesea literaturile învecinate, cehă și maghiară în special. Nu puţine sunt, de asemenea, apropierile cu literatura română, din mulţimea relaţiilor semnalate ieșind în relief îndeosebi momentul Ivan Krasko–M. Eminescu. Contribuţiile comparatiste conferă complexitate demersului istorico-literar, marcând diferenţierile specifice atât de necesare ierarhizărilor de valoare și lărgind perspectiva integratoare în seria fenomenelor de același fel. Pe asemenea traiecte se plasează și volumul *Studii de literatură comparată* (1987). Intenţia formulată explicit de **B.** este aceea de a închega pledoarii concludente care să demonstreze unitatea spirituală a Europei, în pofida unor tendinţe contrare mai vechi sau mai noi, într-un cuvânt, întregirea hărţii literare, a conștiinţei estetice europene prin includerea valorilor slave. Susţinerea propriei opinii se înfăptuiește aici pe câteva făgașe tematice, urmărite istorico-literar și analitic în zone europene cât mai largi: idei, specii, genuri, epoci și modalităţi literare. În același mod și cu aceeași finalitate își va concepe **B.** și volumul *Utopie și antiutopie* (1998), o încercare de explicitare analitică și comparată a surselor și eflorescenţelor mesianismului slav în Cehia, Slovacia, Polonia și Rusia, așadar, în teritoriile locuite de popoare slave în interferenţă stimulativă cu alte culturi ale Europei. Comentariul subliniază, comparatist, similitudini și deosebiri revelatoare între spaţiile de referinţă și personalităţile reprezentative. Ca traducător, **B.** a dat versiuni remarcabile, mai cu seamă din opera lui Bohumil Hrabal, recreând magistral structura narativă și tensiunea psihologică a personajelor. De asemenea, a abordat lirica slovacă într-o antologie cuprinzătoare, acordând însemnătate și unor momente deosebite, precum romanticului Ivan Krasko. În ultimii ani s-a consacrat prozei, cu anume propensiuni spre evazionismul exotic și senzațional, în tușe comice mergând spre grotesc și cu finaluri imprevizibile, susținute de ritmul alert al frazei.

SCRIERI: *Karel Čapek*, București, 1971; *Prelegeri de literatură slovacă*, București, 1975; *Istoria literaturii slovace*, București, 1976; ed. 2, București, 1999; *Studii de literatură comparată*, București, 1987; *Cintorin slonov a Paralelne zrkadla* [*Cimitirul elefanţilor și Oglinzi paralele*], Nădlac, 1995; *Pohľady, rozhľady a solilokviá* [*Priviri, orizonturi și solilocvii*], Nădlac, 1996; *Utopie și antiutopie*, București, 1998; *Crima de la km. 99*, București, 1999; *Ciclopul*, Nădlac, 2001; *Pohľady zvonku* [*Priviri din exterior*], Nădlac, 2001; *Poetul și ciorile*, Nădlac, 2002; *Moartea lui Adrian Iacob*, Nădlac, 2004; *Călătorii imaginare*, București, 2008; *Studii literare slave*, București, 2009; *Priveliști dunărene*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. **Traduceri:** František Hečko, *Satul de lemn*, pref. trad., București, 1959; Vladimir Mináč, *Cu vântul în faţă*, pref. trad., București, 1962; Jarmila Glazarová, *Așteptare*, București, 1964; Karel Čapek, *Teatru*, pref. trad., București, 1968; Milo Urban, *Biciul viu*, pref. trad., București, 1969, *Lângă moara din deal. Bătrâneţe*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Florin Bănescu şi Ondrej Štefanko); Jožo Nižňanský, *Fântâna dragostei*, București, 1971; Bohumil Hrabal, *Toba spartă*, pref. trad., București, 1971, *Flecarii*, Nădlac, 2000, *Trenuri cu prioritate*, Nădlac, 2000, *Vreţi să vedeţi Praga de aur?*, Nădlac, 2000, *Perlă dosită*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko și Jean Grossu), *Anunţ pentru casa în care nu mai vreai să locuiesc*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Amăgitorii*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko și Jean Grossu); Ivan Krasko, *Nox et solitudo*, pref. trad., București, 1973; ed. bilingvă, Nădlac, 2001; Jan Mukařovsky, *Studii de estetică*, introd. trad., București, 1974; Vincent Šikula, *Acalmie*, București, 1977, *Cu Rozarka*, Nădlac, 2000; *Lirică slovacă. De la începuturi până azi*, îngr. și pref. trad., București, 1987; ed. 2, Nădlac, 2002; *Confesiuni pe un papirus. Patru poeţi slovaci din România*, pref. Florin Bănescu, București, 1991; Ladislav Ballek, *Vieţi irosite*, I–II, București, 1999 (în colaborare cu Helliana Ianculescu), *Poșta din sud*, Nădlac, 2000; Rudolf Sloboda, *Ursula*, Nădlac, 2003; Dušan Mitana, *O după-amiază caniculară*, Pitești, 2007; Milan Rufus, *Poezii*, pref. trad., Pitești, 2007.

Repere bibliografice: Tiberiu Pleter, *Profesorul Corneliu Barborică – sexagenar*, RSL, 1992; Velea, *Universaliști*, *235–242*; Dagmar Maria Anoca, *„Istoria literaturii slovace"*, LCF, 1999, 35; Dagmar Maria Anoca, *Bibliografia lucrărilor prof. dr. Cornel Barborică*, Nădlac, 2006. ***S. V.***

BARBU, Ana (5.II.1936, Bulboaca–Chișinău – 31.X.2005, București), prozatoare. Părinţii se numeau Iuliana şi Ion. A absolvit, la București, Facultatea de Filologie, secţia limbă și literatură

română, în 1958. Lucrează iniţial în învăţământ. Între 1966 și 1971 este redactor la revista „Tomis” din Constanţa, apoi, din 1972 până în 1984, la Editura Eminescu, iar în perioada 1984–1993 la Editura Cartea Românească. A debutat cu schiţe în revista „Luceafărul”, al cărei premiu pentru proză l-a obţinut în 1963. Prima ei carte, *Nunta de argint*, apare în 1966.

Proza scurtă publicată de **B.** reunește schiţe și povestiri în care sunt analizate stări afective variate, legate mai ales de momente tensionate, reflectând criza interioară a personajelor. Primează notaţiile lirice, descrierea nuanţată a peisajelor (marea este toposul preferat) și surprinderea fină a detaliilor. Fiecare gest pare simptomul unor atitudini și relaţii complexe, care incită prin ambiguitate. Naraţiunea se concentrează pe forţa sugestiei și mai puţin pe definirea concretă a sentimentelor. Sunt alese personaje feminine în formare, vulnerabile, irascibile și rebele, cu o imaginaţie și o sensibilitate exacerbate. Marina (*Plicul* din volumul *Nunta de argint*), o tânără senzuală, acceptă propunerea unui sculptor de a-i fi model ca pe un capriciu și o distracţie de moment, pentru ca, odată cu plecarea artistului, să simtă pentru acesta o pasiune neașteptat de puternică. Ceea ce caracterizează personajele feminine este trecerea rapidă de la o stare la alta și nesiguranţa propriilor sentimente. *Într-o vară sau, mai exact, niciodată* descrie cu detalii pregnante etapele unei relaţii eșuate, de la indiferenţa mai mult sau mai puţin sesizabilă la o irepresibilă repulsie. Tăcerea marchează îndepărtarea progresivă a partenerilor, culminând cu momentul în care înstrăinarea devine definitivă: „…cortina de tăcere se aprinse dintr-o dată, iar între ei rămase doar un pumn de cenușă”. Neînţelegerile din cuplu se repercutează puternic asupra sensibilităţii copiilor, care le percep ca pe o vină ce le aparţine. Corina, bunăoară, este tentată să nu ia în serios conflictul dintre părinţi, pentru ca ulterior să-i sesizeze gravitatea, ca și neputinţa de a interveni. În volumul *Viscol* (1969) **B.** propune o proză concentrată pe mutaţiile interioare și pe echilibrul fragil al personajelor. Universul protagonistelor, care își resimt singurătatea chiar și, sau mai ales, în cuplu, este animat de înșiruirea unor imagini, linii, culori, sunete, asociate figurilor prezente sau absente, ce le-au marcat într-un anumit moment existenţa. Amurgul devine pentru personajul feminin din *Apus* timpul propice rememorării, gândurile oprindu-i-se fulgurant asupra destinului nepoatei sale Maria-Alma, moartă într-un accident de mașină. Portretul fetei este recompus din frânturi de replici și amintiri ce-i scot la iveală volubilitatea și farmecul. În *Doliu* tulburarea provocată de moartea câinelui credincios devine atât de puternică pentru Anicuţa, încât îi domină orice trăire, reducându-i impulsurile la o mortificantă inerţie: se retrage în singurătate anulând comunicarea cu cei din jur. Impregnată de lirism, naraţiunea are în centru un tip de feminitate ireductibilă la o simplă paradigmă. Femeia este mai degrabă o sumă a contrastelor: apatică, voluntară, vulnerabilă, puternică, distantă, volubilă, dominantă rămânând totuși nota de senzualitate.

SCRIERI: *Nunta de argint*, București, 1966; *Viscol*, București, 1969; *Nisipuri*, București, 1972.

Repere bibliografice: Ștefan Bănulescu, *Debuturi în proză*, LCF, 1964, 1; Octavian Voicu, *„Viscol”*, ATN, 1970, 3; Carmen Vericeanu, *„Nisipuri”*, CRC, 1972, 7; Mirela Roznoveanu, *„Nisipuri”*, ATN, 1973, 2; Marin Mincu, *„Nisipuri”*, TMS, 1973, 6; Iorgulescu, *Scriitori*, *178*; Popa, *Ist. lit.*, II, *786*.

M.M.

BARBU, Eugen (20.II.1924, București – 7.IX.1993, București), prozator, dramaturg, eseist, poet, traducător, gazetar.

Născut într-o mahala bucureșteană – zisă „groapa Cuţarida” – populată mai ales de muncitori de la CFR și STB, dar și de mici meseriași pauperi, locuitori cu ocupaţii fluctuante sau incerte etc., viitorul scriitor a copilărit într-o ambianţă socioculturală care avea să fie transfigurată cu vigoare expresivă în opera lui. Tatăl era Nicolae Barbu, tâmplar la Atelierele CFR Griviţa, pe când numele mamei nu a fost reţinut documentar; a circulat insistent, de-a lungul anilor, informaţia, neconfirmată oficial, că **B.** ar fi fost fiul scriitorului N. Crevedia, supoziţie căreia o scrisoare a acestuia către G. Călinescu, datată 1940 și publicată în 2012 îi conferă oarecare

credibilitate. Din 1931 frecventează școala primară din Calea Griviţei, patronată de CFR, învaţă ulterior la Liceul „Aurel Vlaicu", la Institutul Schewitz-Thyérin și la Liceul „Marele Voievod Mihai", unde urmează ultimele două clase și în 1943 își ia bacalaureatul. Devine – se pare că la dorinţa părinţilor care, probabil, se gândeau să-l protejeze, îndreptându-l spre o carieră „sigură" și să-i asigure amânarea de la trimiterea pe front – elev al Școlii de Ofiţeri de Jandarmi din București, înscriindu-se și la Facultatea de Drept a Universităţii bucureștene. În septembrie 1945 se retrage de la Școala de Ofiţeri, înscriindu-se la Facultatea de Litere, unde se clasează întâiul la concursul de admitere, tema lucrării de concurs fiind *Solidaritatea și limita datoriei faţă de natură și oameni*. Imboldul de a scrie a fost resimţit de **B.** de la o vârstă fragedă, în anii 1941–1945 înregistrându-se primele lui colaborări la revistele „Epigrama", „Gluma", „Păcală" și „Veselia", unde folosește pseudonimele Eugen Rabé si Eugen Baraba. Ulterior perseverează și ajunge să facă gazetărie „adevărată". Frecventează cenaclul de pe lângă ziarul „Fapta", condus de Mircea Damian, și ședinţele grupului literar București. Din 1946 este prezent, regulat și consistent, în „Fapta", unde e de înregistrat debutul său semnificativ. Participă, în 1946–1947, la ședinţe ale cenaclului Sburătorul, condus în acești ani de Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, unde citește un fragment din viitorul roman *Groapa*, la care începuse să lucreze. Între timp, în paralel cu activitatea gazetărească la diferite reviste și ziare din Capitală (unde publică reportaj, impresii de călătorie, pamflet, cronici literare și cronici sportive, dar și fragmente de romane, nuvele, schiţe, continuând, pe altă parte, să lucreze intens la șlefuirea romanului *Groapa*), are o existenţă marcată de privaţiuni și se vede silit să practice meserii sau să aibă ocupaţii diverse. În 1949 părăsește cursurile Facultăţii de Litere; după cum a explicat mai târziu, gestul său pare-se că a fost determinat de înlăturarea lui G. Călinescu de la catedră. Rămas cu studiile neterminate, **B.** avea să-și completeze bagajul cultural prin eforturi neobosite – impresionante prin amploare – de autodidact nesăţios. În 1950 găsește o slujbă de corector la Întreprinderea Poligrafică nr. 1 din București. Totodată, pasionat de sport (fotbal, rugby), el însuși jucător de fotbal și antrenor, menţine contacte cu lumea sportivilor. Din 1955, remarcat de Paul Georgescu, colaborează la „Gazeta literară" ca reporter special. Tot în 1955 „Viaţa românească" îi publică nuvela *Munca de jos*, care e reluată în volumul *Gloaba*, apărut în același an și care constituie debutul editorial al lui **B.** După debut, de-a lungul a aproape patru decenii, scriitorul avea să publice peste patruzeci de volume, aparţinând unei diversităţi de genuri (roman, nuvelistică, reportaj, publicistică, jurnal, poezie, teatru, eseu, critică și istorie literară, comentariu și cronică sportivă etc.), vădind ambiţia realizării unei opere enciclopedice. Fapt este că s-a exprimat, cu rezultate de nivel diferit, în toate genurile literare – scrie și piese de teatru, precum *Sfântul*, *Să nu-ţi faci prăvălie cu scară*, *Labyrintul* ș.a., ori exersează versul, cum se vede în *Osânda soarelui* (1968) –, dar își manifestă talentul și în gazetărie sau semnează traduceri, realizate îndeobște în colaborare, din câţiva mari prozatori (Thomas Mann, William Faulkner, Panait Istrati). A dobândit succes și notorietate și în alte ipostaze, de pildă ca prolific scenarist: a semnat, uneori în colaborare cu alţi autori, de pildă cu Nicolae Paul Mihail, peste douăzeci de scenarii pentru filme de lung metraj sau pentru seriale de televiziune, de regulă filme de aventuri sau comedii, de mare succes popular, dintre care notorii sunt cele două serii avându-i ca protagoniști pe haiducul Șaptecai și pe revoluţionarul Mărgelatu (interpretaţi de Florin Piersic), dar și drame, precum și ecranizarea romanului călinescian *Bietul Ioanide*. Critica a validat excelenţa ipostazei lui de prozator, în celelalte domenii în care s-a manifestat **B.** fiind cotat fie ca un autor notabil sau acceptabil, fie ca un diletant îndrăzneţ și pătimaș, ba chiar ca un poligraf incontinent și pretenţios. Evenimentele importante ale carierei sale literare au fost reprezentate de publicarea romanelor *Groapa* (1957), *Princepele* (1969) și *Săptămâna nebunilor* (1981). Ca publicist și gazetar – dar și ca scriitor – colaborează, de-a lungul anilor, la mai toate revistele importante din epocă, între care „Gazeta literară", „Contemporanul", „România literară", „Steaua", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" ș.a., e foarte activ la revistele pe care le-a condus – „Luceafărul", „Săptămâna culturală a Capitalei" – și la numeroase ziare. În 1962 **B.** este numit redactor-șef la „Luceafărul", publicaţie destinată promovării talentelor tinere, pe care – păstrându-i deschiderea către tineret – o transformă într-o revistă de atitudine și polemică. În ianuarie 1963 se deschide

cenaclul „Nicolae Labiș" al revistei „Luceafărul", condus de **B.**, la care participă mulţi poeţi ai tinerelor generaţii, afirmaţi ulterior ca poeţi importanţi; producţii ale participanţilor sunt publicate în revistă și în colecţia „Luceafărul" a Editurii pentru Literatură. În 1968, după numeroase polemici duse cu alte publicaţii, într-un climat în care era dezavuat de o parte notabilă a opiniei scriitoricești, **B.** părăsește prin demisie conducerea revistei „Luceafărul". Tot în 1968 **B.** nu a mai fost ales în conducerea Uniunii Scriitorilor, din care, până atunci, făcuse parte. În perioada următoare scriitorul se află tot mai mult în graţiile oficialităţii, dar, pe altă parte, e tot mai detestat de confraţi. În 1969 este ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În 1974 este ales membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Devine, în 1975, deputat în Marea Adunare Naţională. Este numit în 1970 redactor-șef al publicaţiei „Săptămâna culturală a Capitalei", pe care o transformă dintr-un buletin de informare asupra programului spectacolelor într-o revistă agresivă, declanșatoare și întreţinătoare de violente polemici, devenind treptat un oficios al puterii ceaușiste în etapa naţionalistă a ideologiei acesteia şi fiind practic principalul organ de presă al grupării protocroniste din viaţa cultural-literară a ţării. Revistei îi sunt tolerate practici de regulă interzise în publicaţiile vremii, dar proprii presei de scandal (violenţa tonului, excesul pamfletar, calomnia și insulta etc.); în paginile ei sunt atacaţi cu vehemenţă scriitori neagreaţi de oficialitate, dar și personalităţi tăgăduite post mortem pentru ideologia lor cultural-literară, ca E. Lovinescu, iar unii sunt denunţaţi public ca dușmani ai ţării, trădători, vânduţi străinătăţii, complici ai postului radiofonic Europa Liberă ș.a.m.d., astfel încât publicaţia ajunge să fie percepută nu doar ca un organ de control ideologic, depășind, în materie de radicalitate a exprimării, anumite limite și restricţii pe care nu le încălca nici chiar presa „de partid", ci și ca un fel de anexă a Securităţii. „Săptămâna culturală a Capitalei" avea să dispară pur și simplu imediat după 22 decembrie 1989. În anii '70–'80 **B.** era, în obștea scriitoricească, un personaj temut și, în general, detestat. Se vorbea de existenţa „grupului lui **B.**", adversar al altor grupuri informale, europenizante și moderniste, în principal al aceluia coagulat în jurul redacţiei de la „România literară". **B.** însuși a stârnit și întreţinut cu

perseverenţă, din orgoliu și din aspiraţia la monopolizarea gloriei literare, adversităţi și rivalităţi cu scriitori importanţi, precum Marin Preda, pe care l-a atacat constant. A fost el însuși ţinta unor atacuri din partea confraţilor. A circulat, astfel, zvonul răuvoitor că romanul *Groapa* ar fi fost scris de fapt de altcineva, aserţiune rămasă în stadiul de calomnie. După apariţia romanului *Princepele* a fost acuzat (între alţii, de Fănuș Neagu) că ar fi inclus în acesta fragmente de text ale altor autori fără a semnala explicit procedeul. Acuzaţii mai grave, de plagiat, au fost suscitate de apariţia volumului al III-lea al romanului („cine-romanului", conform precizării auctoriale) *Incognito*, la sfârșitul anului 1978, în textul căruia au fost depistate preluări consistente – nesemnalate ca fiind citate – din opere ale altor autori. În revista „Ramuri" din decembrie 1978 Marin Sorescu, fără să formuleze acuzaţia de plagiat, o sugera la modul aluziv („Eugen Barbu ori a moștenit o mare bibliotecă, ori cineva i-a împrumutat un important transport de cărţi și i le cere înapoi"). După câteva zile, într-un interviu publicat în „Flacăra", **B.** tratează pe larg, parcă în mod preventiv, problematica plagiatului.

Discuţia este reluată de Nicolae Manolescu în „România literară" din 11 ianuarie 1979. Criticul demontează aserţiunea „romanului-colaj", invocată de prozator, și incriminează procedeele de „transcriere" și „conspectare" a unui număr mare de pagini din cărţi semnate de Konstantin Paustovski, Ilya Ehrenburg ș.a. Biroul Uniunii Scriitorilor hotărăște la 17 ianuarie înfiinţarea unei comisii alcătuite din Dan Hăulică, Al. Piru, Eugen Simion și Mircea Zaciu, care să ofere o expertiză a cazului. La 21 februarie 1979 Consiliul Uniunii Scriitorilor ia în discuţie concluziile comisiei și a doua zi dă publicităţii un comunicat prin care dezavuează „procedeul plagiatului folosit de Eugen Barbu în volumul III al romanului *Incognito*, procedeu contrar normelor profesionale și morale, incompatibil cu principiile eticii și echităţii scriitoricești". Dezbaterea avea să continue în presă; **B**. invoca, în apărarea sa, avertismentul pe care-l inserase în primul volum al romanului („Ca material documentar, autorul a folosit diverse texte din diverse publicaţii, cărţi: apărute la noi sau în alte ţări, de autori mai mult sau mai puţin cunoscuţi, din dorinţa de a da autenticitate faptelor descrise. Cititorul poate recunoaște cu ușurinţă acele scurte fragmente") și anunţa că va include, în volumul al IV-lea al romanului, bibliografia detaliată a materialului documentar folosit. În semn de protest faţă de modul în care a fost discutată acuzaţia de plagiat, **B.** a procedat, după cum o atestă un document publicat în *Cartea albă a Securităţii*, la următoarele gesturi: „depunerea la Uniunea Scriitorilor a tuturor decoraţiilor și distincţiilor primite de-a lungul vremii; predarea cererii de demisie din funcţia de redactor-șef al revistei «Săptămâna» la Comitetul de Partid al Municipiului București; depunerea la Comitetul de Partid al Uniunii Scriitorilor a carnetului său de partid; predarea la CC al PCR a legitimaţiei de membru al acestui for; predarea la Marea Adunare Naţională a mandatului său de deputat; depunerea la pașapoarte a unui plic în care se solicită expatrierea; predarea la Academie a însemnelor de membru al acestui for", gesturi pe care însă avea să le retracteze în urma unei audienţe la Nicolae Ceaușescu, când va fi fost, fără îndoială, asigurat că rămâne în graţiile puterii. Ulterior și romanul *Săptămâna nebunilor* a fost acuzat de criticul Mircea Iorgulescu de împrumuturi literale nesemnalate. În perioada postdecembristă, în mai 1990, **B.** a înfiinţat, ca director, împreună cu Corneliu Vadim Tudor (redactor-șef), revista „România Mare", în care au fost reluate – adaptate la noul context – demersurile și procedările publicistice practicate anterior în „Săptămâna culturală a Capitalei". La 29 septembrie 1990 este exclus din Uniunea Scriitorilor, fiind invocat și cazul plagiatului constatat în 1979, dar și atitudinea adoptată de-a lungul anilor în sânul obștii scriitoricești. În vara lui 1991, la înfiinţarea Partidului România Mare, **B.** devine prim-vicepreședinte, iar în 1992 deputat pe listele PRM. În timp a fost distins cu mai multe premii, între care Premiul Academiei RSR (1969) și Premiul Herder (1978). Receptarea și valorizarea operei lui **B.** în posteritatea imediată e puternic afectată de imaginea detestată, abhorată a „personajului" din viaţa politico-culturală a ultimelor două decenii de dictatură. Aversiunea faţă de personaj blochează interesul faţă de opera pe care a dat-o ca scriitor. „Cazul" **B.** pune la grea încercare necesara disociere a criteriului estetic de cele etice, biografice etc. ***N.Br.***

B. a scris mult, în toate genurile. A scris, în primul rând, câteva romane substanţiale – *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*, printre cele mai bune apărute la noi după război, a publicat, apoi, mai multe nuvele (*Pe ploaie*, *Prânzul de duminică*, *Patru pești*) și alte fragmente epice (*Domnișoara Aurica*, *Ziua unui pierde vară*, *Franzeluță*, *Nuntă cu ighemonicon*, *Smintirea jupâniţei Ruxandra* etc.) care reiau atmosfera și tipologia din *Groapa* și *Princepele*. Este, apoi, literatura sa confesivă – *Jurnal* (1966), *Caietele Princepelui* (I–VII, 1972–1981), șocantă de multe ori, interesantă oricum. Ea reproduce cronologia fragmentară a unui prozator nervos, subiectiv, hotărât să facă din viaţa lui, cum mărturisește, o capodoperă. Modestia îi pare a fi creată pentru proști („așa cum păpădia există pentru porci"), modelele, miturile, canoanele în artă îi par suspecte și, de multe ori, le contestă vehement. „Nu se împacă" de aceea cu Shakespeare și, citind convorbirile lui Goethe cu Eckermann, descoperă că geniul ascunde un farseur. Proza lui Charles Dickens îi pare „cam minoră", *Fraţii Karamazov* de F.M. Dotoievski nu-i mai dezvăluie, la o nouă lectură, mare lucru („conflict stufos"), Noul Roman francez (Michel Butor, Nathalie Sarraute) este taxat cu maximă cruzime: „o mizerie fără cap și coadă". Citește *Les Gommes*, romanul lui Alain Robbe-Grillet, în avionul spre Boston și,

enervându-l la culme, aruncă preţioasa maculatură. Literatura, în genere, îi trezește suspiciuni („gen ușor și neprofund"), iar literatura română îl indignează, în particular. **B.** n-a avut o copilărie frumoasă și, începând să scrie, promite să sfâșie toate clișeele edulcorante și să ajungă la inima adevărului, care nu-i deloc o oază de sublim: „Simt tot mai mult nevoia să scriu despre ce e urât și murdar în viaţă, ca o pedeapsă a ceea ce a fost urât și murdar în viaţa mea...". Nu-i plac nici gazetarii epocii și, în genere, adolescentul are o mare poftă de răfuială: „mi se face frică de ceea ce voi deveni...". Școlar fiind, spune în *Jurnal*, are sentimentul că este urât de profesori și trage o primă concluzie: „Totdeauna am inspirat ori ură, ori dragoste, un sentiment de mijloc nu mi-a fost îngăduit...". Adolescentul rebel vrea să fie un învingător și, citind un roman, află că drumul învingătorului este înainte, „chiar dacă ar călca peste cadavre". Îi place ideea şi o ia ca punct de reper. În tinereţe este atras de romanul de idei, apoi se răzgândește și optează pentru alte formule. Aldous Huxley îl face să caște, analiza psihologică nu-i pare mare lucru. Într-un rând (*Romanul si problemele sale actuale*, 1964) mărturisește că formula romanului de analiză psihologică i se pare depășită. Face gazetărie la „Fapta", ziarul lui Mircea Damian, și lucrează în acest răstimp la *Groapa*, care urma să aibă, după spusele autorului, douăsprezece variante. Romanul circulă în unele medii literare în manuscris și va fi publicat abia după un deceniu. Mai înainte autorul atrăsese atenţia cu trei volume pe teme sportive, romanele *Balonul e rotund* și *Unsprezece*, nuvela *Tripleta de aur*, toate apărute în 1956, nesemnificative estetic. De altfel, va face multă vreme cronică sportivă și, alături de Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Teodor Mazilu, va apropia literatura de acest joc agonic (fotbalul), ignorat îndeobşte de generaţiile anterioare de scriitori. Apariţia *Groapei* va stârni un scandal de presă și va impune, în fapt, talentul scriitorului. I se reproșează naturalismul, tendinţa de a răscoli „drojdii sociale tari", „moravuri de senzaţional", atracţia pentru indivizi „în care colcăie instinctele primare", ceea ce ar constitui o mare primejdie umană și socială. Alţi comentatori îi contestă „perspectiva socială, morală și intelectuală" și îl învinuiesc pe prozator că nu are o concepţie justă, iar personajele sale nu au conștiinţa stării lor maladive. Critica literară autentică a corectat, ulterior, aceste opinii elementare. Prozatorul însuși a răspuns, zicând că detractorii lui confundă trivialul cu actul natural, cruzimea realismului cu zolismul. Ceea ce este corect. Ulterior prozatorul publică alte romane – *Șoseaua Nordului* (1959), *Facerea lumii* (1964), volumul de nuvele *Prânzul de duminică* (1962), cărţi de reportaje, un jurnal intim, volumul *Teatru* (1968), colaje, pamflete (*Măștile lui Goethe*, 1967), scenarii de film, o istorie subiectivă, polemică a literaturii române contemporane (I, 1975), care irită lumea irascibilă prin definiţie a scriitorilor, îi apar romanele *Princepele*, *Incognito*, *Săptămâna nebunilor* ș.a., anunţă noi proiecte, poartă în chip curent polemici cu adversarii săi (cel mai des vizat este Marin Preda) în revistele pe care le conduce. În fine, este în tot ce scrie **B.** o impacienţă, o iritare perpetuă, o continuă impresie că autorul trăiește sub stare de asediu. Acuzaţia de plagiat din 1979 a provocat divorţul total cu viaţa literară sau, mai exact, cu o bună parte a ei. Un conflict care a marcat destinul acestui remarcabil talent epic, rău gestionat, risipit într-o puzderie de iniţiative culturale, inegal, nedrept de multe ori faţă de alţii.

Șoseaua Nordului și *Facerea lumii* sunt romane politice iremediabil marcate de ideologia epocii, iar artistic se situează sub posibilităţile de creaţie ale autorului. *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor* sunt, în schimb, proze substanţiale. *Groapa* este în felul lui un punct de reper într-o literatură în care periferia marilor aglomerări urbane moderne a stimulat mai ales proza lirică. **B.** vine cu altă viziune, infinit mai crudă și mai modernă, și cu un stil epic de o excepţională forţă de sugestie, anunţând un mare prozator în linia neorealismului european postbelic, ilustrat mai ales de italieni: pitorescul lumii marginale, violenţa ca stil de existenţă, pasiunile oamenilor mici, în fine, poezia unei vieţi fără poezie. Faţă de Carol Ardeleanu, Sărmanul Klopștock, G.M. Zamfirescu, prozatori sentimentali ai bălţatei mahalale balcanice, diferenţa în *Groapa* este enormă. **B.** vorbește despre gunoieri, sifonari, cărămidari, parlagii, bidinărese, tramvaiști, hoţi, negustori, cârciumari aflaţi în faza acumulării sălbatice, fără să idealizeze această lume de adunătură. El continuă mai degrabă linia prozei lui Nicolae Filimon și Ion Ghica decât pe aceea a prozei balcanice lirice. Stere, cârciumarul, vrea să facă avere și pune toată priceperea sa în acest scop. O ambiţie, s-a spus, balzaciană într-un mediu impur, Cuţarida. Este cronotopul lui **B.**, ţara imaginară de care se va lega

de aici înainte numele său de prozator. Stere se căsătorește cu Lina, fata timidă și refractară a unui dogar. Îndrăgostită la început de un băiat din cartier, ea nu privește cu ochi buni pe aprigul și grosolanul cârciumar. Măritată, devine o pricepută și nemiloasă negustoreasă. Nunta în această lume cu mentalităţi fruste este un spectacol în care tradiţiile rurale se combină cu obiceiurile mai noi ale mahalalei urbane: venirea rudelor, binecuvântarea mirilor la biserică, drumul la fotograf, trecerea miresei peste prag, masa opulentă și lungă, prezentarea zestrei, proba virginităţii, glumele deocheate ale femeilor ajunse la vârsta canonică, elegia mamei care-și pierde fiica, toate sunt înfăţișate de un prozator care vede repede și notează scurt. El are predilecţie pentru viziunile panoramice, este un prozator prin excelenţă al spaţiilor aglomerate, un observator nemilos al răului social. „Gunoierii" din Cuțarida sunt niște „drăngălăi" veniţi de la ţară, tăcuţi, răbdători și, la nevoie, crânceni, doborâţi în cele din urmă de mizerie și alcool. Marin Pisică e parlagiu și visează să stea de vorbă cu Iisus pentru a-i cere o înfrăţire universală. Bică-Jumătate este un brutar cărpănos și, când moare, femeile din mahala împiedică înmormântarea lui. Mielu, ucenicul, îi cere bani cu împrumut și, refuzat, înnebunește. Grigore, gunoier, privește filosofic întemeierea acestei lumi pestriţe și așteaptă calm trecerea anotimpurilor. „Manglitorii" din banda lui Bozoncea se luptă pentru femei și pentru putere, iar Paraschiv, ucenicul, câștigă. Acesta urăște omul, în genere, și, dacă ar putea, ar trage cu pușca în Dumnezeu. „Lumea asta este o hazna, Treanţă, mie omul mi-e dușman", spune el bătrânului Gheorghe, hoţ sentimental. Paraschiv este ambiţiosul sincronizat cu brutalitatea istoriei moderne. Este de observat că romanul, constituit din fragmente prinse „de cârlige", cum a explicat autorul, impune nu atât personaje individualizate, cât o tipologie colectivă, amestec de lumină, pasionalitate violentă și mizerie sălbatică. Criticii literari n-au exagerat prea mult când au apropiat-o, ţinând cont de viziunea și culoarea limbajului, de *Flori de mucigai* (Tudor Arghezi) și de *Cântice ţigănești* (Miron Radu Paraschivescu). *Facerea lumii* este un roman politic sau, cu o formulă din epocă, un roman de producţie mai bine scris decât altele din această categorie, fără a fi însă viabil estetic în totalitate. Autorul îl crede, totuşi, superior estetic romanului *Groapa.* Naraţiunea, cu multe pagini

schematice, conformiste, nu confirmă însă această părere. Este drept că, raportându-le la proza din epocă, personajele lui **B.** au mai multă pregnanţă și, în interiorul schemei ideologice, romancierul încearcă să fixeze câteva caractere. Acestea sunt determinate, înainte de orice, de ceea ce s-ar putea numi morala puterii. Filipache este un comunist onest care, ajuns la putere (director de fabrică), sacrifică viaţa personală în favoarea idealului politic. Anghel, ucenicul său, este un carierist fără scrupule ieșit din mediul mahalalei. Frustrat, îl calomniază pe destoinicul Filipache. Eva, fiica lui Filipache se îndrăgostește de un tânăr revoluţionar – un fanatic al acţiunii, ca Pavel Korceaghin – și eșuează, în cele din urmă, în braţele lui Manicatide,

proprietar de cai de curse, tip brutal și mitoman, speţă de *maquereau* bucureștean. Este, aici, un posibil personaj de roman care s-ar fi putut impune în literatura română: tipul femeii lucide, animată de dorinţa de a face o mare carieră artistică, complexată, cu un sentiment puternic al ratării, în fine, Eva este femeia fără noroc în luptă cu fatalităţile existenţei. Notabilă este, și în *Facerea lumii,* pictura străzii. Prozatorul știe să prindă mișcarea dezordonată a mulţimii, culorile bălţate ale cartierelor mărginașe, poezia lucrurilor degradate, accentele de umanitate ale oamenilor mici și necăjiţi. Când nu intervine schema politică reducţionistă și prejudecata psihologiei de clasă, ca în *Şoseaua Nordului*, proza aceasta directă, agresivă, deloc obedientă faţă de convenţiile literaturii „cu ştaif" – cum îi zice autorul – poate atinge valori superioare estetic. Dar exceptând *Groapa,* o parte din nuvele, *Princepele* și, în bună parte, *Săptămâna nebunilor*, naraţiunile nu sunt până la capăt bine construite. Prozatorul dă impresia că se zorește, face colaje, introduce reportaje, scrise probabil anterior, lăţește descripţiile panoramice, cu un cuvânt nu are răbdare să-și termine scenariul epic. Lucrează atent pe bucăţi pe care le introduce, apoi, într-o schemă cu multe goluri. Și, cum golurile trebuie umplute, prozatorul evadează din subiect, deschide paranteze, inventează episoade fără legătură organică între ele. Este cazul romanului *Ianus,* apărut în 1993, după moartea scriitorului. O sută cincizeci de pagini sunt aici bune, dense, cu fragmente admirabile (descrieri succesive ale cromaticii marine), cu o intrigă nouă în proza autorului, pagini care atestă ceea ce comentatorii săi au numit imaginaţia senzorială, toate scrise cu o mare libertate de spirit. Vin, apoi, alte capitole plasate în Elveţia, la Londra, Paris, în America de Sud etc. Naratorul – un arhitect care a stat la închisoare din cauza unei expoziţii cu „greșeli" ideologice – circulă peste tot și povestește iniţiativele sale erotice, descrie (inspirat) orașele pe care le vizitează, face reflecţii despre starea morală a lumii, ia masa cu prietenii și, după bunul obicei al prozatorului realist, înfăţișează expert gastronomia specifică locului. Impresia de improvizaţie, de colaj, de inconsistenţă epică nu poate fi însă îndepărtată la lectură, cu toată verva reporterului care știe să vadă elementul de surpriză într-un tablou. **B.** iese din perimetrul uman care-i consacrase talentul, iese și din epoca fanariotă în care se refugiase, pentru a scrie un roman de actualitate, o proză acidă, cu referinţe directe la oamenii politici ai vremii, cu multe aluzii la evenimente și personalităţi dintr-un motiv sau altul nenumite. Roman politic și pentru că are ca temă esenţială destinul creatorului în cadrul unui sistem totalitar. Și cum politicul angajează morala indivizilor, **B.** scrie și un roman de moravuri, ceea ce înseamnă portrete, pamflete, reflecţii despre viaţa nomenclaturii, însemnări critice despre justiţie și lașitate. Îl scrie cu furia și intransigenţa omului păcălit. Omul care a intrat în sistem, l-a servit și apoi i-a căzut victimă. *Ianus* debutează cu prezentarea unei ședinţe solemne, aceea în care „Reformatorul" denunţă cultul personalităţii „Mustăciosului" (I.V. Stalin, desigur). Scenă epică bună: portretele ipochimenilor (vechii și noii activiști), atmosfera solemnă, „spaima bestială" care este în spatele discursurilor, proaspetele acte de lașitate etc. Un „Bizanţ fictiv", zice naratorul care asistă la acest spectacol în care frica și ipocrizia colaborează intens. În proza lui **B.** naratorul este secondat mereu de un pamfletar redutabil și de un portretist vitriolant. Ieșit din ședinţă, naratorul evadează în istorie. Propria istorie. Povestește, altfel zis, viaţa lui de tânăr intelectual boem într-un București postbelic suprarealist. Viaţă aventuroasă marcată de femei bizare, de beţii crâncene și de discuţii interminabile cu amicii, de colind prin expoziţii. Colecţia de femei a naratorului cuprinde toate tipurile, de la femeia așa-zis culturală, sterilă și vicioasă, la mahalagioaicele grase și sentimentale. Însă experienţele sunt, de regulă, triste. Femeile dispar, se căsătoresc bine sau eșuează în profesiuni modeste. *Ianus* rămâne o bună proză de tip gazetăresc, pitorească, acidă, sufocată, mai ales în partea a doua, de reportaj.

Al doilea punct de rezistenţă în opera lui **B.**, proza istorică și parabolică *Princepele,* este „fructul unei mânii prelungite", ca și *Groapa,* sinteza unei epoci (epoca fanariotă), un basm și o scriere lirică, în fine, emblema unui fenomen moral: dualitatea caracterului uman („Construcţia și Distrugerea, Răul și Binele, Ideal și Nonideal, Sacrificiu și Nepăsare"). Cartea, începută sub forma unei nuvele prin 1962 și, reluată, amplificată, a fost publicată după alţi șapte ani. Este o parabolă în stilul pe care îl folosesc mulţi scriitori moderni, de la Ernst Jünger la Marguerite Yourcenar: o fabulă despre putere și destin, o construcţie barocă, fastuoasă, cu punct de plecare în *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I.

Caragiale. Unii comentatori au văzut în ea un dialog platonician și chiar „un dialog dictatorial”, ceea ce este o bizarerie pentru că dialogul presupune o minimă posibilitate de comunicare. *Principele* este mai degrabă o carte polemică, un lung pamflet, cu momente de meditaţie și descrieri somptuoase și crude, o proză, în fine, de atmosferă în care memorabile sunt scenele de streche colectivă: petrecerea invertirilor la hanul numit „La Norocul Cailor”, răscoala năimiţilor de la Curtea Veche, desfrâul tălănițelor din puturoasele cârciumi bucureștene etc. Capacitatea prozatorului de a fotografia mediile caleidoscopice se verifică și aici, unde este o lume de adunătură peninsulară, dregători venetici, boieri de neam scăpătaţi, „prinţese” și „baronese” cu titluri traficate, femei, altminteri, de o amoralitate scandaloasă. Una se lasă răstignită în iarbă de patru căldărari, alta (baroneasa Buller) se drăgostește cu băieșiţele, o Ruxandra Florescu se ţine cu câinii, în timpul molimei de ciumă virtuţile înaltelor dame nord-dunărene cedează. Prozatorul are predilecţie pentru aceste medii în care luxul și spurcăciunea excelează, are și talentul, remarcabil, de a le fixa într-un limbaj pe care în bună măsură îl fabrică (uneori cu improprietăţi vizibile) din documentele de epocă. Parabola propriu-zisă are câteva puncte de reper. Este, întâi, Principele, personaj-sinteză, omul puterii într-o lume în care totul se vinde și se cumpără. El unește subtilităţile, duplicităţile „principelui” de Renaștere, așa cum le-a prezentat Machiavelli, cu vicleniile, cruzimile omului ieșit din Fanar. E un despot luminat în variantă răsăriteană, suferă de „melanholie”, dar, la nevoie, când puterea îi este ameninţată, lasă deoparte subtilităţile și reprimă cu brutalitate. Al doilea element în această ecuaţie a puterii în variantă dunăreană este messerul Ottaviano, consilierul Principelui. Tip clasic de intrigant format la școala lui Machiavelli și adaptat la moravurile locului. E chiromant și cabalist, circulă prin lume însoţit de sfere armilare, planisfere, orgi de lemn și retorte. Îndeamnă pe omul puterii să construiască în spirit și, în acest sens, iniţiază proiecte de opere grandioase (aluzie străvezie la ceea ce se întâmplă în epoca în care trăiește prozatorul). Messerul este, cum era de așteptat, infidel, trădează ușor și este pedepsit. Opus lui, în morala naraţiunii, Ion Valahul, simbol al înţelepciunii și demnităţii populare. Epic vorbind, personajul din urmă nu are însă consistenţă. Romanul se încheie cu uciderea Principelui de către trimisul Sultanului, în timp ce în Bucureștiul mizerabil se pregătește să intre alt principe, însoţit, bineînţeles, de alt messer. Istoria se repetă, mecanismele puterii continuă să funcţioneze cu alţi actori și, mai totdeauna, cu aceleași efecte. Haricleea, soţia Principelui decapitat, se pregătește să lupte pentru a-și aduce fiul pe tron, trecând, ca și Evanghelina, mama domnitorului cu trupul sfâșiat de câini, prin aceleași umilinţe. Parabola se încheie cu această morală și în această notă de pasionalitate de fast oriental și spurcăciune. *Săptămâna nebunilor* este tot o parabolă, plasată în aceeași istorie (sfârșit de Ev Mediu răsăritean), cu deosebirea că prozatorul își plimbă protagonistul de la București la Veneţia. Mai exact, alternează naraţiunea în așa chip încât o scenă se petrece în Piaţa San Marco și în palatele situate pe canale, alta – de un realism brutal – are loc în capitala îngropată în troiene de zăpadă a Valahiei. Hrisant Hrisoscelu se întoarce, sărăcit, în Bucureşti, după ce tocase la Veneția averea proprie și, mai grav, banii „Mișcării”, aceea care voia să răstoarne stăpânirea otomană din Europa și să reinstaureze un împărat creştin la Bizanţ. Lucrurile se lămuresc cu greu, mai târziu, autorul face mereu aluzii la „Trimisul” (omul „Mișcării”) care va apărea într-o zi pentru a cere socoteală lui Hrisant pentru trădarea lui, dar nu spune niciodată cu precizie ce este această „conspiraţie”, cine o conduce, în ce fel este organizată și care sunt scopurile ei. O propoziţie din chiar prima pagină pune cititorul în gardă; acolo este prezentat secretarul lui Hrisant Hrisoscelu, livonianul fără

Eugen Barbu și Ștefan Andrei

nume, trecut prin toate cancelariile europene, secret și duplicitar ca și messerul Ottaviano din *Princepele*: „Ei sunt trimiși de cine știe cine și nu afli nici până la moarte ce anume urmăresc”. O propoziţie misterioasă. Romanul se încheie, deliberat, fără a o lămuri. Intriga, la acest nivel, este inesenţială în roman. Justifică doar starea de stenahorie în care s-a instalat Hrisant, complicată cu o filosofie de viaţă specific răsăriteană. Romanul trăiește estetic, ca și *Princepele*, prin pictura moravurilor din cele două părţi ale Europei. Mai pregnantă, mai credibilă epic când este vorba de lumea valahă. Dar mai întâi elementele, puţine câte sunt, ale acţiunii: Hrisant revine însoţit de faima de a fi putred de bogat în București, într-o iarnă scitică; se închide în casă și răspândește zvonul că va organiza un mare carnaval pentru protipendada locală; este vizitat de Neranţula Mavrodin, femeie teribilă, complet amorală, cu care petrece o noapte de pomină, apoi de doi vechi prieteni, Ionică Greceanu și Vasilică Ghica, aristocraţi și colportori, care-l pun la curent cu intrigile Valahiei: cine pe cine a mai trădat, ce capete au căzut, ce isprăvi au mai făcut damele din înalta societate etc. La acest punct, proza, în genere statică, capătă ritmuri mai iuţi și, în stilul cunoscut din naraţiunile anterioare, faptele senzaţionale se îngrămădesc în pagină. O cohortă de femei teribile defilează: tinere și mai puţin tinere, nerușinate și fatale. Hrisant Hrisoscelu, obosit de o iubire eșuată (pentru Herula Lucrezia Vimercatti), primește inert aceste vești scandaloase și, în singurătatea palatului său, retrăiește aventura de la Veneţia cu Herula, în aceeași notă de poezie crepusculară, de rafinament al decăderii. Un topos care revine în literatura europeană, simbol al măreţiei, luxului și viciului. **B.** aduce accentul polemic, simţul lui special pentru derizoriu, dar și capacitatea, enormă, de a sugera atmosfera marilor comunităţi umane. Veneţia este locul unde se petrece. Orașul este el însuși o operă de artă care se scufundă, lent, dar ireversibil, invadat acum de turiști. Prozatorul român îl duce pe Hrisant într-o Veneţie de la sfârșitul medievalităţilor, un spaţiu luxuriant unde se pierd averile, înfloresc nu artele, ci pasiunile trecătoare și, mai ales, se conspiră. Hrisant se îndrăgostește de Herula, probabil grecoaică, femeie frumoasă, îndrăcită, combinativă, căsătorită cu un Vimercatti, nobil detracat și complice. O variantă italienească a „legăturilor primejdioase” cu actori balcanici. Îndrăgostit și răsăritean, aspirantul la tronul Bizanţului este o victimă ușoară. Risipește banii „Mișcării” și o părăsește pe Herula, care refuză să-l însoţească în incerta, îndepărtata Valahie. O istorie, așadar, de dragoste tristă și mai ales o prezentare aproape muzicală a peisajului veneţian. Prozatorul se dovedește a avea, la acest punct, un talent inepuizabil. Personajele sunt, în fapt, figuri secundare pe această imensă pânză. Hrisant este naivul străin căzut într-o lume specializată în intrigă. Nestatornicia curtezanei îi întărește sentimentul zădărniciei lumii. Idealist, angajat în tinereţe într-o conspiraţie universală, se lasă înfrânt de o pasiune nechibzuită. Trădează și trăiește cu teama că ora socotelilor va veni. Este, de altfel, ca personaj literar, tot atât de reușit ca și Princepele melancolic. Cu o notă în plus: boala lui este inerţia, stenahoria. Întors în Valahia, Hrisant trăiește vegetând ca un Oblomov cu mentalităţi fanariote; visul lui de tinereţe se spulberase, iar, acolo, la Veneţia, unde iubise și se ruinase, „ceva murise” în el. „Din el ieșise ispita” și în el se instalează, temeinic, nepăsarea și o teamă din ce în ce mai vagă. Femeile, pe care le iubise cu ardoare, îi sunt acum indiferente, puterea nu-l mai atrage, domnitorii se schimbă fără ca el să-i cunoască, moșiile se duc la creditori, slugile îl părăsesc, marea sărbătoare pe care o anunţase (carnavalul de „săptămâna nebunilor”) se tot amână până ce lumea lacomă de petrecere o uită. Romanul face cronica acestui sentiment de voluptuoasă pierdere de sine. Un personaj, din acest punct de vedere, original în literatura română, bogată în arivişti, visători, oameni inadaptabili, victime ale societăţii, cinici și mitocani sentimentali. Hrisant Hrisoscelu reprezintă varianta individului care își trăiește cu bucurie ratarea. Se retrage din lume, își contemplă fără panică singurătatea, rememorându-și o iubire păguboasă și violentă într-un peisaj de Renaștere târzie și medievalitate vicioasă. Din acest unghi, *Săptămâna nebunilor* este o carte singulară în epica românească. O proză estetă, ușor manieristă, în stilul unui barochism balcanic, un barochism târziu, reinventat și cultivat într-o epocă în care proza merge spre alte modele. Când romanul european tinde să devină un metaroman și să se povestească pe sine, **B.** se refugiază în istorie și în povestire, dă o mare extindere senzaţionalului, inventează o limbă și reabilitează descripţia printr-o infuzie masivă de pitoresc și livresc, amândouă cu oarecare ostentaţie. Descripţia nu mai este, în acest caz, un simplu instrument de a

Eugen Barbu, Virgil Teodorescu, George Macovescu, Mihnea Gheorghiu

pregăti intrarea personajelor, ci un subiect estetic în sine, un exercițiu superior de virtuozitate și răsfăț lingvistic, pe urmele lui Ion Ghica (un posibil model). Propozițiile înaintează acum mai lent, ca niște corăbii încărcate cu odoare de preț pe un fluviu vast. Iată o primă imagine a Bucureștiului hibernal: „Trecuseră de mahalaua Scorțarului și se auzeau trosnind niște stejari în acel joc al fulgilor ce păreau o cometă despletită, umblând prin oraș de capul ei. Lămpile neamțului clipeau pe omăt și caii ungurești auzind nechezatul din grădina lui Meitani începură să dea semne de neliniște, nu mai țineau trapul, trăgeau care încotro, și vizitiul începu să-i înjure și să-i biciuiască. [...] Uite și biserica Sfântului Ion cu nava ei prelungă și turlișoare vărsate, uite și Bărăția ce nu amorțise pentru că aici era un loc aglomerat unde mai mișunau mușteriii și muierile, șandaliii și pezevenghii, vânând vreun prost cu punga plină. În față, la Hanul lui Piper, două mârțoage se bălegau în zăpada proaspătă. Vizitiul chemă masalagiii sgribuliți de frig sub șopron, aruncându-le un pumn de parale și aceștia, cu grătarele în spate ca niște cocoașe, aprinseră faclele și cârpele nămolite în păcură, alergând în fața carozzei”. Vor urma alte picturi pe mătase, în culori groase, la fel de expresive, în concurență cu descrierile Veneției muribunde și sclipitoare. Resuscitând aceste vechi mijloace de seducție epică, **B.** reușește să creeze un spațiu imaginar de care se va lega de aici înainte numele său, așa cum la debut se identificase cu acela din *Groapa*, unde culorile sunt mai terne și mișcarea epică mai rapidă.

Groapa *afirma un stilist creator de atmosferă, un prozator din fibra balcanicilor, fixat asupra mediilor sordide, venind să se atașeze unui lung șir de autori români, diferiți ca formulă și valoare, ce evocaseră la rândul lor umanitatea declasată și tragică a periferiilor: Delavrancea (în câteva nuvele), Liviu Rebreanu (în* Golanii*), G.M. Zamfirescu (romanele cunoscute), Stoian Gh. Tudor (*Hotel Maidan*), Paul Daniel (*Republica Barbă Rasă*) și atâția*

alții. Față de aceștia, Eugen Barbu este independent prin factura stilistică, dar consonant prin problematică și prin optica asupra lumii „de la margine": duritatea raporturilor umane, „patima", fondul sentimental subiacent etc. În felul acesta, cartea se așază la capătul unei serii, pe care o ilustrează remarcabil, nedepășind-o totuși, în chip substanțial, sub raportul viziunii generale.

Princepele *se subsumează și ea unei tradiții artistice bogat reprezentate în literatura anterioară: Filimon, Ghica, I.L. Caragiale (din* Kir Ianulea*), Mateiu Caragiale etc., dar implică, mai subliniat decât* Groapa*, o tentativă modernă. Neliniștile Princepelui, disperarea, viciul ca paleativ al urâtului, fascinația puterii – iată numai câteva din elementele unei problematici care trimite spre realități ale lumii de astăzi, turnând în tiparele narațiunii de epocă un material permeabil climatului de idei contemporan. Cu voluptate neascunsă prozatorul se dăruie evocării pitorești, desfășoară imagini colorate intens, puternic animate, captivându-ne prin somptuoasa și via descriere a ceremoniilor de la Curtea fanariotă, a serbărilor și ritualurilor religioase, prin erudita înșirare de ranguri boierești și ecleziastice, prin inventarierea savantă a vestimentației specifice, a mâncărurilor și băuturilor servite la impunătoarele banchete, totul cu simț epic, integrat adică unei povestiri pline de sevă.*

GABRIEL DIMISIANU

Eugen Barbu e un nuvelist de mijloace variate epice, psihologice și sociologice, strălucit evocator de medii și tipuri, chiar când acestea apar doar câteva clipe. Scriitorul are o excepțională memorie a lucrurilor și faptelor văzute sau auzite, observatorul știe să aleagă detaliul caracteristic, iar naratorul momentul semnificativ, în stare să creeze o atmosferă sau să dea viață unui tip.

AL. PIRU

SCRIERI: *Gloaba*, București, 1955; *Tripleta de aur*, București, 1956; *Balonul e rotund*, București, 1956; *Unsprezece*, București, 1956; *Pe-un picior de plai*, București, 1957; *Groapa*, București, 1957; ed. București, 1982; *Oaie și ai săi*, București, 1958; *Patru condamnați la moarte*, București, 1959; *Să nu-ți faci prăvălie cu scară*, București, 1959; *Șoseaua Nordului*, București, 1959; ed. I–II, București, 1965–1967; *Cât în șapte zile*, București, 1960; *Tereza*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1961; *Prânzul de duminică*, București, 1962; *Facerea lumii*, București, 1964; *Jurnal*, București, 1966; ed. 2, București, 2003; *Atac în cer*, București, 1966; *Măștile lui Goethe*, București, 1967; *Labyrintul*, București, 1967; *Osânda soarelui*, București, 1968; *Vânzarea de frate*, București, 1968; *Teatru*, București, 1968; *Foamea de spațiu*, București, 1969; *Martiriul Sfântului Sebastian*, București, 1969; *Princepele*, București, 1969; *Jurnal în China*, București, 1970; *Cu o torță alergând în fața nopții*, București, 1972; *Caietele Princepelui*, vol. I, Cluj, 1972, vol. II–VII, București, 1973–1981; *Războiul undelor* (în colaborare cu Nicolae Paul Mihail), București, 1974; *Incognito*, I–IV, București, 1975–1980; *Miresele*, București, 1975; *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană,* București, 1975; *Săptămâna nebunilor*, București, 1981; *Ianus*, București, 1993; *Opere*, I–II, îngr. Mihai Ungheanu, pref. Eugen Simion, București, 2006. **Traduceri:** William Faulkner, *Nechemat în țărână*, pref. Radu Lupan, București, 1964 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Cătunul*, București, 1967 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Orașul*, București, 1967 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Casa cu coloane*, București, 1968 (în colaborare cu A.I. Deleanu); J. B. Priestley, *Fundătura îngerilor*, pref. Matei Călinescu București, 1964 (în colaborare cu A.I. Deleanu); Konstantin Simonov, *Nimeni nu se naște soldat*, I–II, București, 1966 (în colaborare cu Vladimir Cogan), *Ultima vară*, I, București, 1974 (în colaborare cu Gr. Tatus); Thomas Mann, *Doctor Faustus*, pref. Ion Ianoși, București, 1966 (în colaborare cu A.I. Deleanu); Panait Istrati, *Opere alese – Œuvres choisies*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Al. Oprea, vol. I–VI, vol. VII–IX în colaborare, București, 1966–1984.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, *100–105*; Damian, *Direcții*, *101–115*; Simion, *Orientări*, *250–259*; Ardeleanu, *Însemnări*, *74–99*; Regman, *Cărți*, *58–62*; Dimisianu, *Prozatori*, *130–135*; Perpessicius, *Lecturi*, *415–431*; Vlad, *Convergențe*, *271–275*; Andriescu, *Disocieri*, *242–250*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *267–272*; Andriescu, *Relief*, *172–185*; *Eugen Barbu interpretat de…*, îngr. și pref. Emil Manu, București, 1974; Tașcu, *Incidențe*, *194–219*; Streinu, *Pagini*, IV, *263–265*; Ungureanu, *Proză*, *41–79*; Vlad, *Lectura*, *242–248*; Ștefănescu, *Preludiu*, *150–160*; Regman, *Explorări*, *51–60*, *121–132*; Manu, *Eseu*, *209–243*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *543–581*; Munteanu, *Jurnal*, II, *246–252*; Zaciu, *Lancea*, *386–399*; Piru, *Ist. lit.*, *513–516*; Popa, *Competență*, *224–256*; Iorgulescu, *Ceara*, *188–202*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *60–67*; Leonte, *Prozatori*, I, *120–135*, II, *107–132*, *258–265*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *264–309*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *398–402*; Rachieru, *Vocația*, *125–143*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *135–144*; Holban, *Profiluri*, *38–55*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *193–198*, *367–369*, III, *67–70*, *73*, *76*, *96–100*, *348–352*; Cristea, *A scrie*, *243–248*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *122–129*, *313–354*; Ungheanu, *Scriitorii*, *146–149*, *157–159*, *182–184*; George, *Întâlniri*, *190–205*; Grigurcu, *Imposibila*, *passim*; *Dicț. analitic*, II, *113–118*, III, *65–69*, *411–415*, IV, *87–93*; Grigurcu, *Amurgul*, *172–184*; *Dicț. esențial*, *60–62*; Ghițulescu, *Istoria*, *407–409*; Manolescu, *Lista*, II, *75–92*, III, *163–168*; Grigurcu, *În răspăr*, *89–92*; Mircea Muthu, *Balcanologie*, I, Cluj-Napoca, 2002, *20–23*, *29–32*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *384–389*; Cristea-Enache, *București*, *30–31*; Ștefănescu, *Istoria*, *269–278*; Manolescu, *Istoria*, *970–978*; Popa, *Ist. lit.*, I, *272–273*, *passim*, II, *698–718*, *passim*; Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei*, București, 2009, *17–51*, *passim*. ***E.S.***

BARBU, Ion (pseudonim al lui Dan Barbilian; 19.III.1895, Câmpulung – 11.VIII.1961, București), poet, eseist, traducător.

Este fiul Smarandei (n. Şoiculescu) şi al lui Constantin I. Barbilian, magistrat. Pe linie maternă, este vlăstarul unei stirpe de moşneni valahi (ale cărei atestări documentare au fost depistate până la orizontul anului 1564), deveniţi orăşeni, bucureşteni, iar pe linie paternă e descendent dintr-un neam tot de origine valahă, tatăl său fiind fiul unui Ioan Barbu, maistru zidar, locuitor în Bucureşti, pe strada Omul de Piatră. Numele tatălui viitorului poet fusese schimbat din Barbu în Barbilian prin iniţiativa unui profesor de latină din liceu; **B.**, care nu era încântat de sonoritatea numelui „Barbilian", a ales drept pseudonim literar numele bunicului său, după cum o sublinia într-un interviu din 1927. Cariera de magistrat a tatălui lui **B.** a implicat – din 1894 şi până în 1910, an în care a fost numit la Giurgiu, unde avea să rămână până la pensionare – frecvente schimbări de domiciliu, acesta fiind numit, la intervale de doi, trei sau patru ani, în posturi situate în diferite localităţi, mai ales din cuprinsul fostului judeţ Muscel (Rucăr, Câmpulung, Stâlpeni), dar şi din alte ţinuturi ale ţării (Bălceşti, judeţul Vâlcea, Dămieneşti, judeţul Roman), astfel încât viitorul poet a urmat primele trepte ale cursului şcolar în localităţile prin care familia s-a văzut nevoită să peregrineze. Din 1906 urmează gimnaziul la Liceul „I.C. Brătianu" din Piteşti, continuându-le din anul următor la Câmpulung, la Gimnaziul „Dinicu Golescu". Din 1910, după stabilirea definitivă a familiei la Giurgiu, urmează cursul superior al liceului la Bucureşti, locuind în gazdă. În primii doi ani la Liceul „Gheorghe Lazăr", iar în următorii doi la „Mihai Viteazul", unde îşi dă bacalaureatul în 1914, în faţa unei comisii prezidată de matematicianul Gh. Ţiţeica. Talentul şi excelenţa în materie de matematici i se vădesc peremptoriu din anii de liceu. Tot de atunci datează şi trezirea interesului pentru poezie, precum şi primele exerciţii literare proprii. Prietenii Simon Bayer (cu care stă în gazdă la Bucureşti) şi Tudor Vianu (cunoscut la Giurgiu, în cursul vacanţei de vară din 1912, regăsit la Bucureşti şi rămas prieten pe viaţă) sunt cei care, mai iniţiaţi în materie de literatură, vor fi contribuit la canalizarea ardorii sale creative şi către tărâmul artei cuvântului. În toamna anului 1914 devine student al Facultăţii de Ştiinţe, secţia de matematică a Universităţii bucureştene. Intrarea României în război, în august 1916, aduce după sine întreruperea studiilor: încorporat, repartizat la Şcoala Militară de Artilerie şi Geniu aflată la Huşi, tânărul rămâne sub arme până în 1918, când este lăsat la vatră cu gradul de plutonier; din toamnă, îşi continuă studiile la Universitate. În timpul anilor de război poezia îl preocupă tot mai stăruitor: este perioada când scrie mai multe dintre poemele etichetate mai târziu drept „parnasiene": *Lava*, *Elan Munţii*, *Copacul*, *Fulgii* ş.a. Debutul său literar absolut, în presă, este înregistrat la 28 septembrie 1918, când poemul *Fiinţa* este publicat în „Literatorul" lui Al. Macedonski, sub semnătura Ion Barbu. În anul următor, toamna, în ziua înmormântării lui Al. Vlahuţă, poetul se duce la E. Lovinescu, care relatează acea primă vizită în *Memorii*: „…uşa biroului meu s-a deschis pentru a face loc unui tânăr subţiratic, tip oriental, smolit, cu ochii, după cum s-a spus, vegetali, de plante acvatice, cu pasul precipitat şi decis. Se numea «Popescu», era poet, şi-mi întinse un caiet cu aparenţe sumare, pe a cărui primă pagină se citea: *Copacul.* […] Citii o poezie, două, trei: versuri parnasiene, dure, lapidare, ceva din Hérédia, din Leconte de Lisle, pe fondul frenetic al lui Nietzsche, cu un material verbal personal şi o tăietură energică. Aveam în faţă un poet căruia îi mai lipsea doar un pseudonim. […] – Numele meu este Dan Barbilian, student în matematici. Dar nu merge… Dan… Dan… Barbilian… Bar… bi… lian… bilian… nu, nu sună, rimează şi e dulceag… nume de mandolinist… Nu poţi ieşi necuviincios în lume…[…] Tânărul vorbea cu glas profund, cavernos, cu gesticulaţii şi izbucniri fără să pot distinge amestecul de sinceritate, de poză, de retorică studiată sau de simplă improvizaţie. Din potriveală în potriveală s-a oprit totuşi la pseudonimul Ion Barbu… Principalul era că mă aflam în faţa unui poet autentic, sosit la apelul meu adresat «celor ce vin»". În „Sburătorul" (numărul din 6 decembrie 1919) îi apar cinci poeme însoţite de o călduroasă

prezentare – *Un poet nou* – semnată de E. Lovinescu. În lunile următoare poetul frecventează întrunirile cenaclului Sburătorul, ulterior intră în conflict cu E. Lovinescu şi frecventează pentru scurtă vreme cenaclul condus de Mihail Dragomirescu. Poeme îi sunt publicate în „Sburătorul" până în iunie 1920, apoi **B.** colaborează cu versuri din aceeaşi plămadă la „Umanitatea", „Hiena", „Universul literar", „Cuvântul liber", „Ideea europeană", „România nouă". Mai semnează, parcimonios, eseuri – primul este intitulat *Opera de artă concepută ca un efort de integrare* şi apare în revista ieşeană „Umanitatea" – şi articole pe teme literare, cronici etc., leagă prietenii în lumea literară, îşi continuă cu spor studiile, obţinându-şi licenţa în matematici în octombrie 1920 şi îşi continuă goana nepotolită după aventuri galante, care i-a parafat anii primei tinereţi. Ține socoteala numeroaselor cuceriri erotice, la modul donjuanesc. În 1921, la sfârşitul verii, pleacă în Germania, cu recomandarea lui Gh. Ţiţeica, în vederea obţinerii titlului de doctor în matematici la Universitatea din Göttingen. Sejurul german va fi bogat în trăiri intense şi în episoade aventuroase; din cauza lenei şi a crailâcurilor, poetul nu poate birui lipsa de sârguinţă la învăţătură fiind şi lipsit de apetenţă şi adeziune faţă de tematica pe care trebuia s-o aprofundeze în cadrul cercetării doctorale, considerată ca o limitare a libertăţii de gândire. Se întoarce în ţară după aproape trei ani, în primăvara anului 1924, fără să fi luat doctoratul, dar cu sănătatea serios zdruncinată, fiind afectat de toxicomanie; intoxicat cronic cu eter şi cocaină, a fost nevoit să petreacă mai multe luni într-o casă de sănătate. Avea să susţină în 1929, la Universitatea bucureşteană, tezele de doctorat *Reprezentarea canonică a adunării funcţiunilor ipereliptice* şi *Grupuri finite discontinue*. În 1921, după plecarea lui la Göttingen, îi apăruse, în preajma Crăciunului, într-o prezentare grafică inadecvată, cu ilustraţii de M. Teişanu, placheta *După melci*; astfel, s-a produs debutul editorial al poetului, însă autorul a repudiat volumul, fiind foarte nemulţumit de factura şi stilul ilustraţiilor (de altfel, cartea a fost retrasă din librării, devenind o raritate). Căsătorit în 1925 cu Gerda Annemarie Margot Hossenfelder, fiica unui medic din Cottbus, pe care o cunoscuse la Tübingen, **B**. locuieşte la Giurgiu, unde predă matematica la Liceul „Ioan Maiorescu". Devine, în 1926, asistent la Catedra de geometrie analitică a Universităţii din Bucureşti şi „face naveta" până în anul următor, când se stabileşte la Bucureşti, unde predă ore de matematică la Liceul „Spiru Haret", ulterior la „Dimitrie Cantemir". În 1929 renunţă la orele de la liceu, consacrându-se integral carierei universitare: avea să devină conferenţiar în 1932, iar în 1941 profesor. Dăruit cu statornicie vocaţiei sale de matematician, **B.** nu se leapădă de chemarea de poet, nu abandonează interesul pentru chestiunile literare şi culturale, frecventează mediile scriitoriceşti, scrie versuri, dar şi articole de atitudine despre poezie, eseuri pe teme de estetică literară (*Poezia leneşă*, *„Evoluţia poeziei lirice" după E. Lovinescu*, *Poetica domnului Arghezi*, *Salut în Novalis* ş.a.), cronici. Publică puţin, dar devine cu rapiditate un personaj marcant al vieţii literare. În intenţia de a scoate un volum de versuri cu titlul *Ochian*, predă în 1926 manuscrisul la Casa Şcoalelor, însoţit de referate favorabile semnate de E. Lovinescu şi de Liviu Rebreanu, dar textul nu e tipărit. Pregnanţa, originalitatea, vigoarea ideatică şi intransigenţa intervenţiilor lui publicistice – de fapt, eseistice – fac vâlvă, stârnesc polemici. Memorabilă rămâne, de pildă, disputa stârnită de eseul privind poetica argheziană (*Poetica domnului Arghezi*, „Ideea europeană", 1927), mottoul fiind „Cu-ncruntare mă-ndoiesc de acest astru", un vers din E.A. Poe în traducerea lui **B.**. Este o diatribă care a deşteptat un val de proteste şi luări de poziţie în presa culturală a vremii. E de reţinut însă că acest episod belicos nu a ruinat ireversibil legăturile personale dintre cei doi mari poeţi, care, odată incidentul aplanat, s-au aflat în relaţii cordiale. Admirator entuziast al scrisului lui Mateiu I. Caragiale, **B.** a fost – de pildă, prin eseul *Răsăritul crailor* (1929) şi prin poemul *Protocol al unui club Mateiŭ I. Caragiale* (1947), dar nu mai puţin prin „agitaţie" directă, în cercurile amicale – iniţiatorul unui adevărat „cult" vizându-l pe autorul *Crailor de Curtea-Veche*, „oficiat" de o elită de cunoscători (între care Al. Rosetti). În decembrie 1929 (anul de apariţie indicat pe copertă e 1930) îi apare – la Editura Cultura Naţională, condusă de Al. Rosetti – volumul *Joc secund*. Cartea este salutată ca un eveniment literar de primă importanţă, considerată o capodoperă, comentată elogios de cei mai importanţi cronicari literari şi de alţi cărturari prestigioşi. Autorul este astfel propulsat în vârful piramidei valorice a poeziei române, loc pe care avea să-l păstreze până în ziua de azi, cu o eclipsă în vremea dictaturii realismului socialist, depăşită în

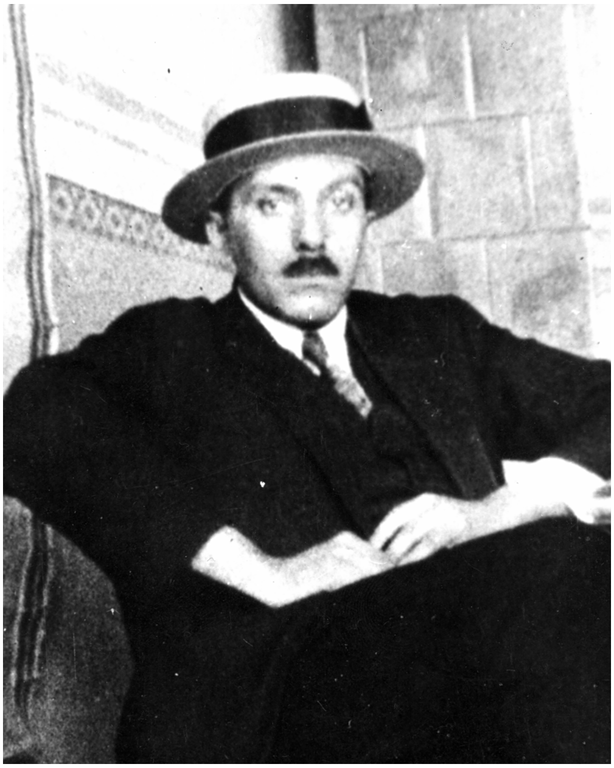
1964, când operele îi sunt editate şi comentate din nou. După apariţia volumului *Joc secund* însă, poetul **B.** cumva cedează pasul în faţa matematicianului Dan Barbilian. Nu avea să mai publice vreun volum de poezie şi îşi reduce sensibil prezenţa în periodice. Numeroase versuri de circumstanţă, de uz privat, conservate prin colecţii, au fost scoase la iveală postum, în ediţiile critice. În vremea guvernării legionare, în toamna anului 1940, poetul a colaborat la gazete de extremă dreapta, publicând câteva poeme de oportunitate politică (într-unul din ele figurând, printre altele, elogierea conducătorului Legiunii şi a şefului regimului nazist din Germania) şi un portret – în proză – elogios al lui Zelea Codreanu; opțiunea lui politică, limitată la aceste manifestări, va fi fost probabil una de conjunctură, motivată şi de unele interese de carieră, în încercarea de a-şi asigura promovarea ca profesor titular la Universitate. Alt poem de circumstanţă avea să schiţeze autorul în 1948 (*Bălcescu trăind*, publicat în 1956). În primii ani de după război, în 1946 şi 1947, **B.** a animat un cenaclu denumit „Mateiu I. Caragiale", încurajând şi sfătuind (mai) tineri literaţi precum Adrian Rogoz și Nina Cassian (căreia i-a adnotat volumul de versuri *La scara 1/1*). Din 1947 şi până la începutul anilor '50 lucrează la traducerea piesei shakespeariene *Richard al III-lea*; versiunea sa va rămâne neterminată; apare fragmentar în „Viaţa românească", în 1957, şi integral, în volum, în 1964. După 1948, timp de un deceniu, practic nu va mai avea activitate literară publică, fiind ostracizat de regimul politic din epocă, regim ostil din principiu poeziei „ermetice" pe care o cultivase **B**. Pe de altă parte, poziţia şi cariera universitară a matematicianului Dan Barbilian, renumit prin contribuţiile sale ştiinţifice, nu vor fi afectate de rigorile impuse de regimul de după 1948: scurtul episod din 1940 avea să-i fie trecut cu vederea şi, deşi a fost la un moment dat în pericol, nu avea să fie lovit de epurările postbelice pe criterii politice. Îşi continuă activitatea didactică şi de cercetare ştiinţifică, publică lucrări de specialitate (studii, articole, cursuri, tratate etc.) până la sfârşitul vieţii. Moare, grav bolnav, la spitalul „Vasile Roaită". Se spune că la moartea lui, din cauza unei furtuni teribile, o salcie din curtea casei din strada Carol Davila nr. 8 – unde familia Gerda şi Dan Barbilian locuiau din 1929 – s-a prăbuşit peste locul unde erau îngropați câinii poetului. La puţini ani după moartea

poetului, odată cu „liberalizarea" relativă a controlului ideologic, gloria de mare poet a lui **B.** a fost restaurată. În 1991 a fost ales, post-mortem, membru al Academiei Române. Figura marelui poet şi matematician i-a frapat ori i-a fascinat pe contemporani, astfel încât în jurul lui s-a ţesut un mit al personajului imprevizibil, incomod, excentric, frenetic, oricând capabil de reacţii bizare, neprevăzute, parcă deliberat în răspăr cu aşteptările din orizontul convenienţelor burgheze, adeseori provocator în gesticulaţia cotidiană, intransigent în chestiuni majore, tenace susţinător al unor puncte de vedere neconvenţionale. Nu lipsită de oarecare temei, întemeiată pe o privilegiere a anecdoticului pitoresc, sintetizând nu fără exagerare relieful mai puţin comun al unui comportament aparent extravagant, dar spontan, autentic, imaginea mitizată a poetului dă seama în fond de vivacitatea intelectuală şi sufletească, de energia vitală şi neastâmpărul creator care vor fi caracterizat un spirit în chip profund şi legitim

răzvrătit faţă cu limitările mundane, în numele unor idealuri de plenitudine şi excelenţă. Imaginea pitorească a poetului s-a configurat pe seama unui om a cărui biografie – la nivelul datelor ei concrete, documentare – a fost mai degrabă una obişnuită, nu lipsită de întâmplări sau situaţii dramatice, dar fără încercări tragice ori întorsături uimitoare. Elementele realmente excepţionale, spectaculoase, memorabile ale biografiei sale constau în esenţă în chiar excelenţa inegalabilă a puterii lui de creaţie intelectuală şi artistică. ***N.Br.***

B. este disputat de două domenii ale spiritului care rareori se conjugă: poezia şi matematica. Legătura între aceste două discipline care, pentru individul comun, se împacă tot atât de bine pe cât se împacă apa cu focul nu poate fi decât una singură, şi anume: poezia şi matematica sunt creaţii ale geniului tânăr. Autorul *Jocului secund* a reuşit într-un mod surprinzător să fie un mare poet şi totodată un mare creator în sfera algebrei. Din mărturisirile lui reiese că a început să scrie versuri ca să-i dovedească scepticului prieten giurgiuvean, Tudor Vianu, că, dacă îşi pune ambiţia la încercare, poate să stăpânească şi regulile prozodiei, nu numai regulile geometriei. Dovada a fost făcută şi pariul câştigat. Este, desigur, o explicaţie care ne pare, azi, neconvingătoare, dar de acceptat pentru pitorescul şi nesublimitatea ei. Căci, într-o lume (lumea miticului Femios) în care orice debutant crede că prin el vorbeşte un zeu de sus, **B.** vine cu băieţeasca lui justificare: n-a încercat custura poeziei decât dintr-un orgoliu juvenil. Nu este unica legendă care însoţeşte numele lui. Şi debutul lui public, evocat de E. Lovinescu este confirmat mai târziu de imprevizibilul, arţăgosul poet. Este chiar ziua în care un poet din generaţia anterioară, Al. Vlahuţă, e condus pe ultimul său drum în sunete de fanfară. În această coincidenţă E. Lovinescu vede un simbol: dispariţia unei generaţii şi, implicit, a unui stil poetic şi apariţia altei generaţii şi a unui alt stil, ca semn al energiei timpurilor noi. Publică cinci poeme, însoţindu-le cu o tabletă de prezentare: „«Sburătorul» – scrie el într-un stil avântat, neobişnuit la un critic în genere sceptic – îşi face o cinste deschizându-şi coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de Ion Barbu. Nimănui nu-i va scăpa viziunea genetică, lapidaritatea concepţiei şi a expresiei, sobrietatea relativă a acestui tânăr care ne evocă în versuri frumoase şi reci poezia forţelor naturii, a materiei inerte, a prefacerii universale şi a misterelor germinaţiei. Prin vigoarea geometrică şi noutatea concepţiei, cât şi prin stăpânirea formei pietroase, literatura română s-a îmbogăţit cu un nou talent tocmai în clipa în care îşi pierdea pe cel mai autorizat reprezentant al generaţiei trecute. Este eterna goană a torţei...” De fapt, tânărul student în matematică îşi luase singur numele de Ion Barbu cu un an înainte, în „Literatorul” lui Macedonski, când publică prima oară poemul *Fiinţa*, reprodus, apoi, în ciclul din „Sburătorul”. Probabil că debutantul a jucat bine rolul veleitarului inocent, încât a putut sugera criticului un pseudonim pe care singur şi-l fixase (e numele bunicului, „maistru zidar şi mahalagiu bucureştean”) şi, mai ales, să-i dea credinţa că el, Lovinescu, a ales acest nume. În afară de orice discuţie este faptul că Lovinescu i-a dat cel dintâi binecuvântarea critică. E actul de naştere al unui poet de talent şi, cum se va dovedi nu peste mult timp, de mare talent. „Marele izolat” pe care îl aşteaptă criticul apare, deocamdată, sub masca unui tânăr geometru deloc sfios, cu idei limpezi, categorice despre poezie, nemulţumit în curând de aproape întreaga literatură română. Surprizele nu se opresc aici. După acest început remarcat, susţinut de cel mai mare critic al epocii, **B.** nu dă semne de vrednicie literară. Scrie rar şi publică şi mai rar. La recomandarea profesorului Ţiţeica, „omul-maşină”, cum îi va zice el într-o scrisoare către Tudor Vianu, pleacă în Germania pentru a-şi pregăti doctoratul. Ce urmează este o poveste fabuloasă, care merită a fi reconstituită din corespondenţa pe care matematicianul, stabilit la Göttingen, o poartă cu Tudor Vianu, doctorand în estetică şi filosofie la Tübingen, şi cu un al treilea prieten, Simon Bayer, rămas în ţară. Înainte de orice, lui nu-i stă gândul la poezie, dar nici la matematică. El vrea să îmbunătăţească rasa prusacă, nu să scrie versuri. Scrisorile arată un tânăr cu simţurile în explozie, în veşnică expediţie erotică. Are succese pe care nu le ţine numai pentru sine. Le împărtăşeşte, numaidecât, confidentului său loial şi cu mult mai potolit, Tudor Vianu. O feerie, un haz nebun, o imaginaţie în stare de ebuliţie, propoziţii memorabile şi mici poeme circumstanţiale, iată ce se poate citi în aceste epistole inteligente, lăudăroase, mici capodopere ale genului. Împreună cu altele câte s-au păstrat formează o pagină esenţială a literaturii confesive româneşti.

O proză fastuoasă, mateină, ce merită a fi citită pentru bucuria spiritului. Urmărind, în continuare, destinul acestui poet, se vede că, atunci când apare în public, provoacă invariabil spiritele contemporane. Contestă, de pildă, în 1928, pe Tudor Arghezi pentru că este prea clar epic şi nu se ridică la idei, acceptă stilul „intemporal şi ceresc, ca Ierusalimul ortodoxiei" al poeziei lui Lucian Blaga din *Lauda somnului*, îl contestă și pe criticul care-l descoperise şi-l impusese, scepticul mântuit E. Lovinescu, apoi declară că E. Lovinescu este singurul european de la Dunăre şi că, în genere, este singura lui raţiune de a scrie. Un om al contrastelor, s-a spus. Un om imprevizibil, incapabil să se resemneze în melancolie. E. Lovinescu l-a înţeles în acest fel şi l-a acceptat. **B.** va fi răsplata lungii lui credinţe şi răbdări. Credinţa că, într-o zi, marele necunoscut, un nou Eminescu, o să-i deschidă uşa. În 1930 „marele grec" Al. Rosetti, prieten şi admirator incoruptibil, îi publică o carte de poeme, *Joc secund*, nu mai groasă decât o lamă de bărbierit, spunea mai târziu, prin anii '60, cu afectuoasă ironie, un discipol, tânărul Nichita Stănescu. *Joc secund* a impus un stil şi a creat o şcoală. I s-a zis şcoala hermetică. Ecourile ei nu s-au stins nici azi. **B.** a devenit un model poetic şi modelul a fost şi este încă disputat. Autorul părăseşte însă poezia pentru a se dedica, în totalitate, unei discipline mai pure, matematica. Matematicile îl fericesc, poezia îl declasează, scrie el, în 1947, unei tinere poete, pe atunci admiratoare: „Cea mai bună pagină ce-am scris este, cum ţi-am spus, *Veghea lui Roderick Usher*. Nu din cauza perversităţilor de acolo, dar în vederea adevărului care izbuteşte totuşi să se exprime. Sunt o natură absolut plebeiană. Un Nibelung, robit să prefacă aurul împrumutat în coroane numai prin ştiinţa penibilă a degetelor sale. Pot ajunge la cunoaşterea mântuitoare nu pe calea poeziei, interzisă mie şi alor mei, dar pe calea rampantă a ştiinţei, pentru care mă simt în adevăr făcut. Crede-mă. Numai matematicile mă fericesc. Poezia mă declasează, tocmai prin surclasarea pe care o încerc. Toată această pălăvrăgeală, din cauza râului cu unde murmurătoare, pe care modernismul tău îl nesocoteşte". Poate fi crezut sau nu. Oricum, n-a mai publicat decât versuri ocazionale. Între ele o odă dedicată ultimului Caragiale, *Marele Mateiu*, singurul scriitor român pe care îl admiră fără rezerve. Paradoxalul **B.** nu se dezminte. Din 1930 până la moarte Ion Barbu a cedat locul lui Dan Barbilian. Dar nici acesta nu-i mulţumit de sine. Într-o mărturisire făcută Gerdei Barbilian, devotata lui soţie, spune că matematicianul care putea deveni a fost ratat de nedemna poezie şi de interminabilele lui crailâcuri germano–române. Scrisorile şi notele în marginea articolelor de matematică reiau ideea acestui eşec. Pare, totuşi, un răsfăţ sau o toană de mare spirit care practică, mai în glumă, mai în serios, pedagogia îndoielii. În fapt, **B.** este un personaj singular în tipologia spiritului românesc. Un geniu în răspăr, un geniu heladic, visător şi protestatar, iubitor de marafeturile sudului şi corupt de culorile lui leneşe, prăfoase, și de „zeii lui destrăbălați", cum va scrie un alt personaj atipic din literatura română, Emil Cioran. Geometrul ajunge, cumva, să se împace cu amatorul de bairamuri şi cu admiratorul lui Tudor Vladimirescu şi al lui Iancu Jianu. Pandurul, zice **B.** într-o epistolă, spânzură scurt, fără alte vicleşuguri. Aşa procedează şi el în versurile sale de o perfecţiune prozodică uimitoare. Taifasurile, hazurile, pitorescul, hagialâcul şi crailâcul „se căftănesc" toate îndată ce intră în zodia „geometriei înalte şi sfinte". Formula din urmă îi aparţine lui Blaga. **B.** o adoptă în articolul din 1929 despre *Lauda somnului*, ca o posibilitate a poeziei de a spiritualiza vizualitatea.

	VIAȚA	**OPERA**
1895	**martie 19** Se naște la Câmpulung Dan Barbilian, fiul Smarandei (n. Șoiculescu) și al lui Constantin I. Barbilian, magistrat.	
1902–1906	Face școala primară la Câmpulung, Dămienești-Roman și Stâlpeni-Muscel, din cauza mutărilor la care e obligat tatăl său, numit în diferite funcții; ultimii doi ani învață în particular.	
1906–1914	Urmează liceul la Pitești și Câmpulung, iar cursul superior la București, primele două clase la „Gheorghe Lazăr”, următoarele două la „Mihai Viteazul”. Se împrietenește cu Tudor Vianu și cu Simon Bayer; influențat de Vianu, își încearcă forțele artistice, pentru prima oară, într-o traducere de poezie. Este salvat de la repetenție de profesorul său de matematică, Ion Banciu.	
1912	Excepțional dotat pentru matematici, câștigă concursul pe țară al „Gazetei matematice” (Gh. Țițeica – președinte al juriului).	
1914	Își ia bacalaureatul. Urmează cursurile secției de matematică de la Facultatea de Științe a Universității din București, avându-i printre profesori pe Gh. Țițeica, Dimitrie Pompeiu, Traian Lalescu.	
1916–1918	E obligat, din cauza războiului, să-și întrerupă studiile și să efectueze stagiul militar urmând Școala Militară de Artilerie și Geniu stabilită la Huși. Pedepsit pentru nonconformismul său, va absolvi școala doar cu gradul de plutonier.	
1918	Revine în București și frecventează din nou cursurile secției de matematică.	**septembrie 28** Debutează în „Literatorul” lui Al. Macedonski cu poezia *Ființa* (intitulată ulterior *Elan*), sub semnătura Ion Barbu.
1919		Îl vizitează, exact în ziua înmormântării lui Al. Vlahuță, pe E. Lovinescu. Va publica, semnând Ion Barbu, un grupaj de poeme (între care *Lava*, *Munții*, *Copacul*, *Banchizele*) în numărul din 6 decembrie al „Sburătorului”, cu o recomandare călduroasă a criticului (*Un poet nou*).

1919–1921		Frecventează cenaclul Sburătorul și colaborează cu versuri la revista cu același nume, precum și la „Umanitatea”, „Cuvântul liber”, „România nouă”, „Hiena”, „Universul literar” ș.a. Poemele publicate reflectă faza parnasiană a poetului: *Pentru Marile Eleusinii*, *Dionisiacă*, *Panteism*, *Nietzsche*, *Pitagora*, *Peisaj*, *Driada*, *Hierofantul*.
1920	**octombrie** Susține examenul de licență în matematici la Universitatea bucureșteană.	Debutează ca eseist, în „Umanitatea”, cu o recenzie (*Opera de artă concepută ca un efort de integrare)* la volumul de versuri al lui Nichifor Crainic *Darurile pământului*.
1921	La recomandarea lui Gh. Țițeica, obține de la Ministerul Instrucțiunii o bursă pentru un doctorat în Germania, la Göttingen, sub îndrumarea profesorului Edmund Landau. După numai două luni bursa îi este suspendată, doctorandul fiind nevoit să reziste doar cu sprijin financiar de acasă.	Spre sfârșitul anului poemul *După melci* i se publică într-o plachetă, ilustrată însă inadecvat, ca o carte pentru copii.
1921–1924	Duce o viață de boem, presărată cu consum de stupefiante, la Göttingen, Tübingen și Berlin, neglijându-și doctoratul și necesitând o cură de dezintoxicare la Spitalul Mărcuța din București. Corespondează febril cu Tudor Vianu, venit la Tübingen tot pentru doctorat. O întâlnește pe Gerda Annemarie Margot Hossenfelder, fiica unui medic german, și o cere imediat în căsătorie.	
1922–1927		În „Viața românească”, „Revista română”, „Contimporanul”, „Cetatea literară”, „Sburătorul” ș.a. apar poeme care vor fi incluse ulterior în structura volumului *Joc secund*: *Nastratin Hogea la Isarlâk*, *Riga Crypto și lapona Enigel*, *Jazz Band pentru nunțile necesare*, *In memoriam*, *Domnișoara Hus*, *Isarlâk*, *Oul dogmatic*, *Falduri*, *Încheiere*, *Mod*, *Timbru*, *Grup*, *Statură* ș.a., precum și poeme neantologate în *Joc secund*, ca *Selim*, *Răsturnica* sau *Cântec de rușine*.
1925	Se căsătorește, la Giurgiu, cu Gerda Hossenfelder.	Intră, cu poemele *Păunul* și *Uvedenrode*, în *Antologia poeților de azi*, alcătuită de Ion Pillat și Perpessicius.
1925–1929	Funcționează ca profesor suplinitor de matematică la Liceul „Ioan Maiorescu” din Giurgiu, apoi la București, la liceele „Spiru Haret” și „Dimitrie Cantemir”.	
1926	Devine asistent la Facultatea de Științe din București, Catedra de geometrie analitică a lui Gh. Țițeica.	Trimite la Editura Casa Școalelor manuscrisul unui volum de versuri intitulat *Ochian*, care nu va intra însă în planurile editurii, întârziind debutul semnificativ al poetului.

1927–1930 Publică în „Ideea europeană” și în „Viața literară” articole și interviuri extrem de polemice la adresa lui Tudor Arghezi (*Poetica domnului Arghezi*) și E. Lovinescu (*„Evoluția poeziei lirice” după E. Lovinescu*) și a mai tuturor formulelor poetice din epocă. Îl elogiază în schimb pe Mateiu I. Caragiale (*Răsăritul crailor*), arătându-și, în „Ultima oră” și în „Vremea”, prețuirea și pentru Lucian Blaga (*Legenda somnului în poezia lui Lucian Blaga*) și Al. A. Philippide (*Salut în Novalis*).

1928 Îi apar în „Tiparnița literară” și „Viața literară” noi poeme (*Dioptrie*, *Secol*, *Steaua imnului*) care vor intra în volumul de debut. În „Viața literară” apare și articolul *Poezia leneșă*.

1929 Sub conducerea lui Gh. Țițeica, își ia doctoratul cu *Reprezentarea canonică a adunării funcțiunilor ipereliptice* (teza principală) și *Grupuri finite discontinue* (teza secundară).

1930 Debutează editorial cu volumul *Joc secund*, la Editura Cultura Națională (director: Al. Rosetti), volum ce marchează, într-un mod simbolic, și sfârșitul carierei sale poetice.

1931 Prefațează volumul de debut al poetului Dan Botta, *Eulalii*, cu *Veghea lui Roderick Usher*, o „parafrază” după E.A. Poe.

1932 Devine, prin concurs, conferențiar la Catedra de matematici elementare și geometrie descriptivă de la Universitatea din București.
În urma unor articole defavorabile poeziei barbiene ale lui I.I. Cantacuzino, poetul ripostează într-o manieră care îl determină pe critic să-l provoace la duel. Conflictul e aplanat ulterior prin intermediul martorilor celor două părți.

1934 **august–septembrie** Participă la două congrese ale matematicienilor din țările slave, ținute la Praga. Comunicarea sa tratează conceptul ce va fi ulterior recunoscut în literatura de specialitate drept „spațiile barbiliene”.

1935 Este ales președinte al secției matematice a Societății Române de Științe.
Polemizează în „Facla” cu Vladimir Streinu și cu Șerban Cioculescu, pornind de la monografia dedicată în același an poetului de Tudor Vianu.

1936 Participă la Congresul Internațional al Matematicienilor de la Oslo.
Este ales membru titular al Academiei de Științe din România.

1938 Ține prelegeri la Institutul de Matematică al Universității din Viena și la Universitatea din Münster.

1940–1941 Colaborează la publicații legionare ca „Falanga", „Axa" și „Buna Vestire" cu poeme (*Tindă*, *1940*) și articole (*Un chip al căpitanului*, *Tabere*, *Chesat*, *Umanismul cel nou*).

1941 **decembrie** Este numit profesor titular la Catedra de axiomatică și matematici elementare a Facultății de Științe de la Universitatea din București, catedră special înființată pentru el.

1943–1955 Se consacră studierii și predării matematicii, publicând mai multe articole, studii și lucrări de specialitate.

1947 În „Revista Fundațiilor Regale" este elogiat Mateiu I. Caragiale (*Protocol al unui club Mateiu I. Caragiale*), poetul urmărind crearea unui cenaclu dedicat scriitorului.
„Decadentă" și „ermetică", poezia lui este considerată în presa vremii neconformă cu ideologia noului regim politic.
Începe să traducă piesa *Richard al III-lea* de William Shakespeare.

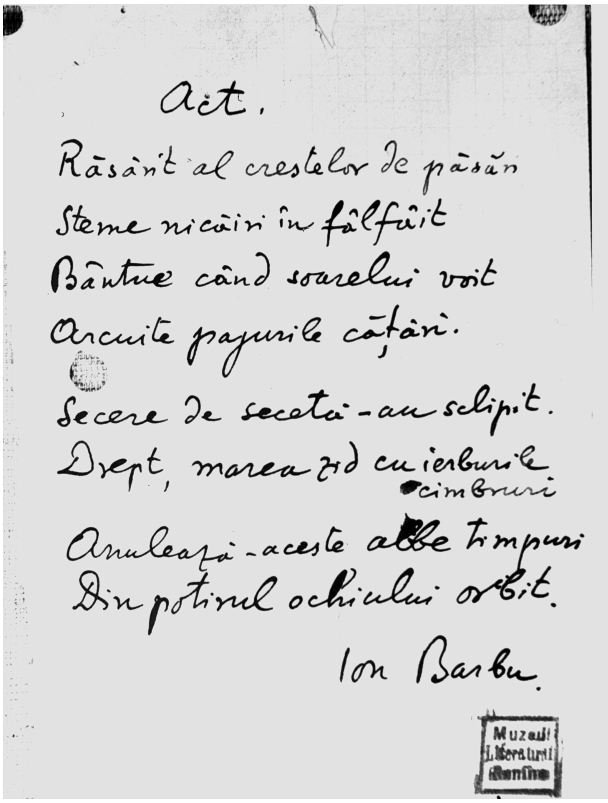
1950 Îi apare în „Contemporanul" articolul *Imperialismul american este o nesocotire a forței creatoare*, conformat ideologiei epocii.

1956 Tratatul *Teoria aritmetică a idealelor (în inele necomutative)* este distins cu Premiul „Gheorghe Lazăr" al Academiei.
I se publică în „Viața românească" poemul *Bălcescu trăind*, aliniat ideologiei epocii.

1957 În „Viața românească" apar fragmente din traducerea *Viața și moartea regelui Richard III* de Shakespeare, editată postum, în 1964, sub îngrijirea lui Romulus Vulpescu.

1960 Apare tratatul *Grupuri cu operatori (Teoremele de descompunere ale algebrei*).

1961 **august 11** Ion Barbu se stinge din viață la București, în urma unei ciroze hepatice.
Este înmormântat la cimitirul Bellu.

Act.

Răsărit al crestelor de păsări
Steme nicăiri în fâlfâit
Bântue când soarelui vrăt
Arcuite pajurile cățări.

Secere de secetă-au sclipit.
Drept, marea zid cu ierburile
cimbruri
Anuleaz-ă-aceste albe timpuri
Din potirul ochiului orbit.

Ion Barbu.

Modernitatea românească oferă o curioasă tipologie în sfera existenţială. Arghezi este un geniu gospodar, chivernisit, totul are la el un ritm, o închidere şi o deschidere într-o mitologie a seducţiei şi a ambiguităţii. G. Bacovia este un geniu astenic, un geniu al reducţiei şi al suspinului. Blaga, mai tânăr cu două luni decât Barbu, stăpâneşte peste spaţiile indeterminate ale brumelor şi ale tainei. Este un geniu al iscodirii şi al indeterminării, prelungeşte misterul şi incompletitudinea romantică într-o modernitate în care retorica este pusă în discuţie şi lirismul se purifică. Geniul caută modele păgâne şi se instalează, solemn, într-o tăcere compactă. Prin **B.** tipologia poetică românească evadează spre sud, spre o Grecie imaginară în care geometrul trăieşte laolaltă, în spirit, cu beizadeaua. Geometrul este aproape ritualic nemulţumit de această beizadea nesătulă de plăcerile lumeşti. Beizadeaua se căieşte şi, după o vreme, o ia de la capăt. Personaj fabulos, un geniu al surprizei, un pandur care spânzură scurt acolo unde tradiţia noastră impune bocetul şi amânarea. Un mare poet care-şi leagă cu nouă până la nouăzeci şi nouă de noduri versul de o incoruptibilă frumuseţe dificilă.

Revenind la debutul lui **B.** şi la versurile pe care mai târziu le-a renegat, se vede că lui E. Lovinescu i-au plăcut şi nu şi-a schimbat părerea nici mai târziu: „versuri de formă parnasiană, de factură largă, cu strofe ca arcuri puternice de granit, cu un vocabular dur, nou însă, cu ton grav de gong masiv […], o muzică împietrită […], un suflet frenetic" – scrie el în *Istoria literaturii române contemporane* din 1937. G. Călinescu le găseşte, şi el, în 1941, „încă foarte frumoase în elevaţia lor, într-o tristeţă a marilor probleme, prin nostalgia recilor ţinuturi ale eternităţii şi printr-un inedit lirism astronomic". Criticii mai noi merg, cu mici excepţii, în aceeaşi direcţie. Excepţiile nu privesc însă valoarea poemelor, ci fidelitatea lor faţă de poetica parnasianismului (Al. Piru, Ov.S. Crohmălniceanu). Ultimul remarcă elemente de expresionism („o violentă convulsie expresionistă de demonie stihială") în unele versuri, iar cel dintâi crede că **B.** ajunge chiar la „romantismul tiradei". Poetul însuşi mărturiseşte undeva că Helada la care aderă spiritual şi afectiv nu este Helada „academică şi decorativă" a lui Hérédia sau Leconte de Lisle, ci Helada lui Nietzsche, adică „elanul cutreierând dinamic fiinţele şi ridicând extatic un cer platonician". Altă dată vorbeşte de trei sau patru Grecii care s-ar topi în idealul său moral şi intelectual. Combinaţia parnasianism–nietzscheanism este neobişnuită într-o poezie care vrea să celebreze „Vitala Histerie" a materiei şi s-o împace cu „Înalta Cumpănă" care nu poate fi decât simbolul ordinii din univers. Tânărul **B.** dovedeşte că această alianţă este posibilă în cadrele şi cu limbajul unei poezii de reflecţie, care, pornind de la parnasieni, trece prin teritoriul poetic Paul Valéry şi se intelectualizează, se purifică. Acesta vrea ca poemul să fie un „uragan înmărmurit", poetul român vorbeşte şi el de „spasmul încremenit" al materiei şi de „frenetica viaţă" cioplită în „dur bazalt", evitând, acum şi mai târziu, să folosească persoana întâi singular. Drept exemplu, poemul liminar din acest ciclu, *Elan*, un cânt energic al „unduirii" universale şi al reintegrării în ritmurile cosmosului: „Sunt numai o verigă din marea îndoire,/ Fragilă, unitatea mi-e pieritoare; dar/ Un roi de existenţe din moartea mea răsar/ Şi-adevăratul nume ce port e: unduire.// Deci, arcuit sub timpuri, desfăşur lung ţesut/ De la plăpânda iarbă la fruntea gânditoare,/ Şi blondul şir de forme, urcând din soare-n soare,/ În largurile vieţii, revarsă un trecut. // Din călătoarea undă, din

apele eterne,/ Îmi însuşesc vestmântul acelor care mor,/ Şi, înnoit şi ager, alerg – subtil fior – Prin săli orgolioase ori umede caverne…// Şi astfel, în Pământuri, croindu-mi vaste porţi/ Spre ritmuri necuprinse de minte, vreodată,/ Aduc Înaltei Cumpeni povara mea bogată/ De-atâtea existenţe şi tot atâtea morţi”. Aici n-ar fi vocea celui care vrea să cuprindă lumea materiei şi să laude elanul creator, ci mai degrabă vocea impersonală pe care o anunţase deja Stéphane Mallarmé. **B.**, atât de zgomotos subiectiv în viaţa de toate zilele, refuză să se confeseze în poezie. Va respinge, în curând, „poezia leneşă” (poezia sentimentală) şi, odată cu ea, mitologia subiectivităţii, optând pentru lirismul „modului interior”, purificat de pasiunile nedemne. Deocamdată face o poezie care s-ar putea numi obiectivă, exterioară, dacă sub aceste învelişuri de granit, nu s-ar simţi lava incandescentă care se agită, „surda clocotire”, „şerpuitoarea formă veşnic vie”, „orgia de ritmuri vii”, „nunţile subterane” ale materiei. O poezie perfect articulată, lizibilă, discursivă, cu o temă determinată. *Lava* evocă momentul prim al creaţiei divine, atunci când cuvântul plutea deasupra apelor: „Te-înăbuşai în pâcla încinsei atmosfere/ O! tu, noian de lavă ce-aveai să fii pământul:/ Făptura nu sunase din trâmbiţi de cratere,/ Nu fulgerase încă, în noaptea ta, cuvântul… // Ce surdă clocotire, ce-înceată aşteptare/ Sub aburii roşiatici, sub aburii de fier,/ Când, înspre noi tărâmuri vroiai o revărsare,/ Când, oprimat de umbră, tu presimţeai un cer!”. *Copacul*, o alegorie în care Tudor Vianu descoperă un substrat moral „din sfera de experienţă a dionisianismului”, sugerează voinţa de ascensiune celestă, năzuinţa formelor de a se desprinde de constrângerile realului şi, la urmă, eşecul acestei aspiraţii: „Hipnotizat de-adânca şi limpedea lumină/ A bolţilor destinse deasupra lui, ar vrea/ Să sfarăme zenitul şi-nnebunit să bea,/ Prin mii de crengi crispate, licoarea opalină.// Nici vălurile nopţii, nici umeda perdea/ De nouri nu-i goneşte imaginea senină:/ De-un strălucit albastru viziunea lui e plină/ Oricât de multe neguri în juru-i vor cădea…// Dar, când augusta toamnă din nou îl înfăşoară/ În tonuri de crepuscul, când toamna prinde iară,/ Sub casca lui de frunze, un rod îmbelşugat,// Atunci, intrând în simpla, obşteasca armonie,/ Cu tot ce-l limitează şi-l leagă, împăcat,/ În toamna lui, copacul se-nclină către glie”. Tânărul poet nu pune limite temporale sau spaţiale fanteziei sale. În *Banchizele* împinge miturile geologice spre „verzile şi stătătoarele pustietăţi lichide” ale Nordului şi spre „somnorosul noian originar”, în *Pentru Marile Eleusinii* coboară poemul spre Sud, în Grecia eternă, acolo unde toamnele sunt somptuoase, auguste, şi indivizii se iniţiază în marile mistere. **B.** este de pe acum – şi va rămâne şi mai târziu – interesat de mitologia Heladei şi de experienţele ei iniţiatice. Aici citează „Drumul Sacru”, „Marea Noapte”, „Nunţile Subterane”, „plânsetul Fecioarei” şi „câmpurile leteene”, în *Panteism*, poem inspirat, de o remarcabilă coeziune, este invocată „calda, impudica Cybelă” şi e sugerată, din nou, tema nietzscheană a eternei reîntoarceri în ritmurile vieţii universale. Este un cânt amplu, maiestuos, în care se vede, mai bine poate decât în oricare altul, priceperea retorică a tânărului poet care vrea să „îngheţe” în versuri perfecte clocotul marilor germinaţii ale materiei: „Vom merge spre fierbintea, frenetica viaţă,/ Spre sânul ei puternic cioplit în dur bazalt,/ Uitat să fie visul şi zborul lui înalt,/ Uitată plăsmuirea cu aripe de ceaţă!// Vom coborî spre calda, impudica Cybelă,/ Pe care flori de fildeş ori umed putregai/ Îşi înfrăţesc de-a valma telluricul lor trai/ Şi-i vom cuprinde coapsa fecundă de femelă.// Smulgându-ne din cercul puterilor latente,/ Vieţii universale, adânci, ne vom reda;/ Iar nervii noştri, hidră cu mii de guri, vor bea/ Interioara-i mare de flăcări violente.// Şi peste tot, în trupuri, în roci fierbinţi – orgie/ De ritmuri vii, de lavă, de freamăt infinit,/ Cutremurând vertebre de silex ori granit,/ Va hohoti, imensa, Vitala Histerie”. Poemele folosesc noţiuni curente ridicate, după moda poeziei de concepţie, la valoarea de simbol şi scrise cu majusculă: „Marea Noapte”, „Înalta Cumpănă”, „Vitala Histerie” sau, în alte versuri, „slăvita Soră” şi „Acordul-Pur”, „Orgia” şi „Umbra”, „Viaţa” şi „Numărul”, „Verbul”; un imn este dedicat „Gândirii”, altul harurilor „Celei Râvnite. Unele simboluri sunt uşor de descifrat, altele („Acordul-Pur”, de pildă) lasă să se înţeleagă mai multe lucruri. O tehnică folosită intens în faza *Jocului secund*. Deocamdată, se lasă „năpădit” – cum singur spune – „de-a umbrei şi culorii bogată-amalgamare” (*Pitagora*). Amalgamarea este, într-adevăr, fecundă în poemul care prinde semne venite din toate domeniile (de la matematică la filosofie şi arheologie) şi din toate spaţiile de cultură. Un poem este dedicat, programatic, lui Nietzsche – filosoful, „făuritorul de sensuri” – şi invocă, în acest cânt general al creaţiei

universale şi al civilizaţiilor vechi, „negurosul dedal" şi „abisul numenal"; altul i se dedică lui Pitagora, geniul matematic. E o „marină" răsfrântă în oglinzile reci ale gândirii şi în care sunt strecurate subtil câteva simboluri abstracte, cum ar fi acela de „Număr". Poemul este memorabil nu numai prin frumuseţea lui formală, dar şi prin faptul că lămureşte, într-o oarecare măsură, dubla chemare sau dubla ispită a spiritului barbian. În limbajul lui mitologic e vorba de „Duhul Spartei" care „încruntă strâmta zare" şi, nenumit, celălalt duh al Greciei, cel dionisiac, exploziv, orgiastic. Dacă se acceptă analogia, atunci poemele tânărului **B.** reprezintă combinaţia dintre aceste două spirite: „În calmul multor zile de drumuri lungi pe mare/ Spre sânul adâncimii fluide, am privit,/ Iar ochiul meu lăuntrinc e încă năpădit/ De-a umbrei şi culorii bogată-amalgamare:// Când repezi, când sticloase şi umede şi rare,/ În orbul mării limpezi, – tezaur negrăit, – / Răsfrângeri fără număr, pe rând, au oglindit/ Multipla aparenţă şi veşnica schimbare.// Dar mai apoi, Crotona, cu zidul dorian,/ M-au despărţit de-a pururi de glaucul noian…/ O, Iön!… Duhul Spartei încruntă strâmta zare;// Şi, sus, prin golul nopţii, mai trist şi mai sever,/ Cetatea siderală în stricta-i descărnare/Îmi dezveleşte-n Număr vertebra ei de fier…" De conchis că „Duhul Spartei" veghează atent orgiile lui Dionysos, aici şi în celelalte poeme. Un paradox pe care poetul îl cultivă cu inteligenţă şi cu un talent atât de inventiv, încât spulberă, în fapt, staticul, decorativul poeziei parnasiene.

Tudor Vianu a compartimentat poezia lui **B.** în trei cicluri tematice şi stilistice: ciclul poeziei parnasiene, ciclul baladic şi oriental (*După melci*, *Selim*, *Nastratin Hogea la Isarlâk*, *Domnişoara Hus*, *Riga Crypto şi lapona Enigel*) şi ciclul ermetic (*Joc secund*). Unele poeme (*După melci*, de exemplu) nu au fost cuprinse în volumul din 1930. Justificarea e discutabilă: nu mai corespund exigenţelor poeziei pure sau, mai exact, nu sunt purificate de intruziile anecdoticii, sentimentalităţii, epicului etc. *După melci* este publicat în „Viaţa românească" (mai, 1921) şi în volum spre sfârşitul aceluiaşi an, volum retras de autor din librării. Poemul, splendid în felul său, are un fond epic (un scenariu) şi comentatorii i-au depistat mai multe surse, chiar şi în literaturile străine. Dar în esenţă este vorba de un ingenios descântec, inventat sau prelucrat de un poet cu un extraordinar simţ al limbii. El ştie să pună în versuri scurte, rapide, colorate, ingeniozităţile şi vrăjile unui copil care, tulburând, prin exerciţiul magic, ritmurile şi secretele naturii, produce o tragedie. Tudor Vianu fixează poemul în aceeaşi linie cu *Mioriţa*, *Lunca din Mirceşti*, *Călin (file din poveste)*, *Nunta Zamfirei* şi crede că reprezintă un „dionisianism mai însumat". Legătura cu aceste poeme (fondul comun ar fi cultul naturii) este discutabilă. Nici cealaltă referinţă (dionisianismul interior) nu este mai sigură. E mai aproape de adevăr faptul că *După melci* narează cu umor şi delicateţe o mică poveste tragică unde e vorba de un melc nătâng care, crezând în descântecul unui copil năzdrăvan, iese din somnul lui hibernal mai devreme decât trebuie şi îngheaţă. Ritmurile poemului sunt adecvate acestui exerciţiu de vrăjitorie infantilă, iar fantezia care înconjură mica dramă obscură este extraordinară: „Era, tot, o scorojită/ Limbă vânătă, sucită./ O nuia, ca un hengher/ Îl ţinea în zgărzi de ger!/ Zale reci,/ Aspre benţi ce se-ntretaie,/ Sus, pe vreascurile seci,/ Îl prindeau:/ O frunză moartă, cu păstaie./ Şi pe trupul lui zgârcit,/ M-am plecat/ Şi l-am bocit:// «Melc, melc, ce-ai făcut/ Din somn cum te-ai desfăcut?/Ai crezut în vorba mea/ Prefăcută… Ea glumea!/ Ai crezut că plouă soare,/ C-a dat iarbă pe răzoare,/ Că alunul e un cântec…/ Astea-s vorbe şi descântec!/ Trebuia să dormi, ca ieri,/ Surd la cânt şi îmbieri,/ Să tragi alt oblon de var/ Între trup şi ce-i afar'…/ Vezi?/ Ieşişi la un descântec:/ Iarna ţi-a muşcat din pântec…/Ai pornit spre lunci şi crâng,/ Dar pornişi cu cornul stâng,/ Melc nătâng,/ Melc nătâng!»". Poemele din ciclul *Isarlâk*, publicate în „Viaţa românească" şi în „Contimporanul" în perioada 1922–1924, valorifică un filon mai vechi al literaturii noastre, şi anume filonul balcanic. Autorul mărturiseşte singur această opţiune într-o scrisoare trimisă din Germania lui George Topîrceanu. Acesta reproşase poemelor *Selim* şi *Nastratin Hogea la Isarlâk* o anumită notă de obscuritate. **B.** se apără zicând că, iritat de poezia sămănătoristă şi ostil influenţelor străine, îşi alege ca patron indigen pe Anton Pann. Dă chiar şi cheia poemului *Nastratin…*: „apoteoza şi satira unei singurătăţi exasperante". Ce se vede mai întâi este mitologia unei lumi („alba Isarlâk"), culorile, liniştile ei unsuroase, apele ruginite şi, plutind pe ele, caicul unui argonaut tragic, legendarul Hagi, prezentat într-un desen caricatural: „Un turc smolit de foame şi chin, cu faţa cârnă,/ Cu mâinele şi gura aduse la genunchi// […] *Sfânt trup şi hrană sieşi, Hagì rupea din el*". În

simbolul din ultimul vers Tudor Vianu citeşte „viziunea Orientului tragic şi ascetic [...], fantasma sângerândă a conştiinţei umane care găseşte în propria ei sfâşiere alimentul său moral". Este o traducere corectă a simbolului, dar trebuie văzută aici şi partea de haz şi, cum zicea chiar poetul, de sarcasm. Mulţimii care în „încolăcite ceasuri" aşteaptă nerăbdătoare la Isarlâk pe marele înţelept, i se arată făptura tragică a unui slăbănog sucit şi răsucit, cu dinţii înfipţi în propria-i pulpă („*Sfânt trup şi hrană sieşi...*"). Acest desen ar putea fi interpretat ca o sugestie, înainte de orice, a decăderii mitului, o coborâre voită a legendei în zona râsu-plânsului. Iscusitul bărbat, simbol al filosofiei morale a Orientului, „uşuratul Hagi, mereu soitoriu", apare la Isarlâk doar ca o umbră tragică şi derizorie a reputaţiei sale, a lui sau şi a lumii pe care el o reprezintă în mit (Orientul, bălţata ţară turcită). Potrivit tehnicii barbiene, încă de pe acum revelată, simbolurile rămân însă în spaţiul rodnic al indeterminărilor. Nefericitul Hagi care rătăceşte pe marea

Ion Marin Sadoveanu, Ion Barbu și Tudor Vianu

turcească într-un caic prăpădit, hrănindu-se cu propriul trup, e imaginea tragică a unei lumi îmbătrânite în slava ei stătătoare. Ea îşi este suficientă sieşi, trăieşte din propria legendă, se autodevoră într-un crepuscul (istoric şi moral) fastuos şi, totodată, derizoriu. Este, apoi, sugestia destinului nefericit al înţeleptului care eşuează în lumea crepusculară formată, spiritualiceşte, chiar de el. În fine, nu scapă la lectură – şi aceasta este latura esenţială a poemului – frumuseţea plastică a versurilor, ritmurile lor domoale, somnoroase, agitate din când în când de o imagine mai agresivă: „Ţara veghea turcită. Pierea o dup-amiază,/ Schimbată-n apa multă a ierbii ce-nviază/ Când, greu şi drept, pe sceptrul de pai mărunt la fir,/ Gândacul serii urcă ghiocul de porfir./ Cer plin de rodul toamnei, îmi flutură – tartane,/ Tot vioriul umed al prunelor gâltane:/ Grădină îmi sta cerul; iar munţii, parmalâk.// Un drum băteam, aproape de alba Isarlâk,/ Cu ziduri forfecate, sucite minarete/ Şi slujitori cu ochii rotunzi ca de erete/ Şi, azmuţit câmpiei, un fluviu leşios". **B.** a lăsat deoparte, în volumul din 1930, micul şi frumosul poem *Selim*, pe care îl apărase energic în schimbul epistolar cu George Topîrceanu. Din raţiuni estetice, probabil. *Selim* nu-i, totuşi, de lepădat. Se regăsesc aici plăcerea estetului de a cultiva insolitul, cuvântul rar şi pestriţ, portretul expresiv prin pitorescul lui stătut şi rânced: „Cu ţâţe tăvălite-n funinginea din slavă/ Tot mai aproape norii, ei mă-nţărcau întâi;/ La somn plângeam să-mi şteargă priveliştea hârlavă/ Şi piroteam pe prispă cu pragul căpătâi.// Dar feţe mai lăţoase, mai cornorate – turmă,/ Năşteau, sub ţarc de gene şi se prindeau în şir,/ La hora dezmăţată a spaimei ce se curmă,/ Târziu, când mâini de lună presară tibişir". În fine, din această panoplie orientală şi baladescă face parte şi poemul *Domnişoara Hus*, dedicat Penei Corcoduşa, personaj din *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale. Poemul este împărţit, gospodăreşte, în şase părţi, denumite în cel mai autentic stil barbian: *ceas de ceară*, *vaduri şi alaiuri*, *aur netemporal* etc. Începe printr-o descripţie – autorul este, în această fază, şi un poet descriptiv; îi place să execute tablouri, pune culori brutale pe pânză, caută termenii rari, deseori scoşi din fondul pasiv al limbii, de pildă turcisme; face apoi, cu vădită plăcere, portrete în tonuri stridente – într-o versificaţie flexibilă, ruptă, cu multe paranteze şi cu o terminologie specifică („Carnaksí", „Maşalá", „acanà"). Domnişoara Hus este o vedetă de altădată

Desen de Marcel Iancu

căzută în mizerie şi nebunie. Pentru ea s-au bătut şi s-au ucis cinci feciori pricopsiţi, câteva beizadele şi alţi ibovnici iluştri. Acum, făptură mizerabilă, vieţuieşte lângă gropi, printre urzici şi zoaie, sub un cer vânăt. Nu i-au mai rămas decât descântecul şi blestemul, pline, amândouă, de formule ingenioase venite din zona folclorului dunărean, în parte (dacă nu în întregime) inventate de **B.**: „Buhuhù la luna şuie,/ Pe gutuie să mi-l suie/ Ori de-o fi pe rodie:/ Buhuhù la Zodie;// Uhù, Scorpiei surate,/ Să-l întoarcă dandarate,/ Să nu-i rupă vrun picior/ Câine ori Segetător?// – Ai văzut? Muri o stea./ – Ca o smieură mustea;// Stea turtită, în hăuri suptă,/ Adu-mi-l pe-o coadă ruptă,/ Ruptă şi de lingură,/ Să colinde singură/ Toate vămile pustii/ Unde fierb, la pirostrii,// În ceaun cu apă vie,/ Nărăviţii la curvie;// În zemi acre şi amare,/ Câţi au râs de fată mare;// În grăsime şi colastră,/ Câţi smintiră vreo nevastă.// Buhuhù, uhù, de zor/ Şi-înc-o dată, prin mosor,/ Doar i-o da mai mult îndemn/ Coadei lingurii de lemn/ (Lemn de leac)/ Doar l-o întoarce berbeleac,/ Doar l-o duce vălătuc/ Pe ibovnicul uituc!”. Atmosfera este mateină, mai puţin fastul acelei lumi decăzute pe care o prezintă *Craii de Curtea-Veche*. Cu poemul *Isarlâk* se revine în spaţiul cunoscut, „târg temut, hilar/ şi balcan-peninsular”, cu şesurile veştede şi liniştile lui tencuite. O lume înrămată „într-o slavă stătătoare”, situată „la mijloc de Rău şi Bun”. Este una dintre multele ţări imaginare ale lui **B.**. În poemele de început sugerează o ţară cosmică, indeterminată, germinativă, agitată de „Vitala Histerie” şi prinsă în chingile unei lave pietrificate. I se substituie mitologia greacă, o ţară a iniţierii în mistere, o ţară imaginară reconstituită prin cultura ei veche. Valoarea unei culturi umaniste este determinată de „aptitudinea pe care o are în a-şi făuri o imagine pregnantă a Greciei antice” – e de părere poetul. Tot el crede că această Grecie mitică a dispărut din istorie pentru că n-a acceptat iraţionalul. În balada *Riga Crypto şi lapona Enigel* imprevizibilul **B.** urcă, pe urmele lui Eminescu, spre lumea lui Odin şi a gheţurilor feerice. Aici e vorba de iubirea imposibilă între lapona Enigel, păstoriţă de reni, şi Crypto – „regele-ciupearcă”. Două regnuri şi două simboluri radical diferite. Mica laponă Enigel este o fiinţă vie, solară, craiul Crypto, „inimă ascunsă”, e o făptură a umbrei. „Regele-ciupearcă” se îndrăgosteşte, imprudent, de dreapta laponă şi-i cere să-l însoţească în lumea lui, fără să-şi dea seama de fatalitatea limitelor dintre cele două principii (naturi). Este chemarea unui Hyperion din lumea întunericului către o Cătălina care nu poate trăi decât sub zodia luminii solare. Judecata ei este dreaptă şi refuzul e duios: „– Rigă Crypto, rigă Crypto,/ Ca o lamă de blestem/ Vorba-n inimă-ai înfipt-o!/ Eu de umbră mult mă tem,// Că dacă-n iarnă sunt făcută/ Şi ursul alb mi-e vărul drept,/ Din umbra deasă, desfăcută,/ Mă-nchin la soarele-înţelept.// La lămpi de gheaţă, sub zăpezi,/ Tot polul meu un vis visează./ Greu taler scump cu margini verzi,/ De aur, visu-i cercetează.// Mă-nchin la soarele-înţelept/ Că sufletu-i fântână-n piept/ Şi roata albă mi-e stăpână/ Ce zace-în sufletul-fântână.// La soare, roata se măreşte;/ La umbră, numai carnea creşte/ Şi somn e carnea, se desumflă,/ – Dar vânt şi umbră iar o umflă…” Unii comentatori cred că e vorba aici de un cântec bătrânesc de nuntă, transpus în lumea vegetală. Există, într-adevăr, în poem un menestrel trist, „mai aburit”, care cântă „la spartul nunţii” povestea imposibilei iubiri. Dar acesta-i cadrul formal al baladei, parabola ei. Înţelesul este mai profund şi câţiva interpreţi văd aici o transcriere a mitului eminescian din *Luceafărul* (chiar autorul pomeneşte, într-un rând, de „mitul feminin” al

Luceafărului). Ipoteza este totuşi mai greu de dovedit până la capăt, căci el iese mereu din model şi împinge simbolurile poemului în altă direcţie. Iată, în final, un imn întors al soarelui care ucide umbra şi taina, periclitând viaţa nebunului rigă Crypto: „Dar soarele, aprins inel,/ Se oglindì adânc în el;/ De zece ori, fără sfială,/ Se oglindì în pielea-i cheală;// Şi sucul dulce înăcreşte!/ Ascunsa-i inimă plesneşte,/ Spre zece vii peceţi de semn,/ Venin şi roşu untdelemn/ Mustesc din funduri de blestem;// Că-i greu mult soare să îndure/ Ciupearcă crudă de pădure,/ Că sufletul nu e fântână/ Decât la om, fiară bătrână,/ Iar la făptură mai firavă/ Pahar e gândul, cu otravă".

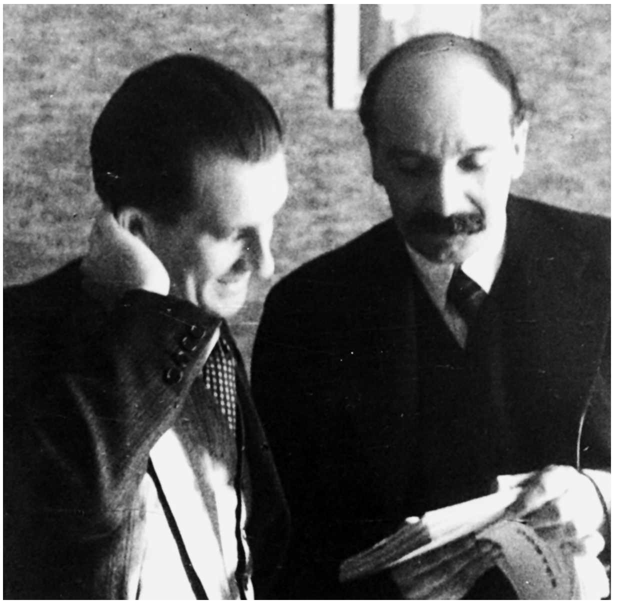
Al treilea cerc al poeziei lui **B.** este acela al poeziei pure din *Joc secund*. El este precedat de un număr de articole prin care autorul respinge, în termeni duri, poezia care nu are acces la idee – „gen hibrid, roman analitic în versuri, unde, sub pretextul de confidenţă, sinceritate, disociaţie, naivitate poţi ridica orice proză la măsura de aur a lirei" – şi îşi exprimă opţiunea fermă pentru o poezie ca expresie a „incandescenţei modului interior", poezie de „restrânse perfecţiuni poliedrale", în fine, o poezie care se apropie de frumuseţea canonică a geometriei şi de extazul mistic al spiritului pur: „Versul căruia ne închinăm se dovedeşte a fi o dificilă libertate: lumea purificată până a nu mai oglindi decât figura spiritului nostru. Act pur de narcisism". Contestă, din această perspectivă, „poezia leneşă" („poezia sinceră, inapta insistenţă de a scrie versuri cum vorbeşti, banalul reabilitat, corcit cu sensibilitatea […], poezia în cădere silogistică, deşălătoare ca un tobogan"), poezia de pastişă folclorică, poezia care nu se ridică la „modul intelectual al Lirei". Adică mai toată poezia românească modernă, începând cu Arghezi, denunţat ca „un poet fără mesagiu, respins de idee". Cât despre reacţia aceasta faţă de stilul celui mai important, totuşi, poet al momentului (care se va dovedi ulterior și cel mai mare poet român al secolului al XX-lea), mulţi cred că e vorba despre o atitudine subiectivă, determinată de un incident biografic. În mod sigur este mai mult decât atât. **B.** apără, în fond, opţiunea lui, radicală, pentru o poezie din care vrea să elimine formele facile de seducţie, începând cu poezia confesivă şi încheind cu poezia „în cădere silogistică" (poezia de reflecţie, poezia „de concepţie", pe care el însuşi o practicase în primele versuri). Modelul lui este, acum, Stéphane Mallarmé şi, în parte, Paul Valéry. Admiră pe Jean Moréas pentru că stanţele lui se apropie de frumuseţea canonică a unei teoreme. Voind să purifice integral poemul, foloseşte, totuşi, câteva forme tradiţionale de seducţie. Muzicalitatea versului, de pildă, precizia prozodică sau ceea ce critica mai veche numea frumuseţea formală, rod al poeziei de atelier. **B.** este, indiscutabil, un poet de atelier şi, în această privinţă (dar şi în altele), se apropie de Arghezi, un poet, şi acesta, dificil. Deosebirea este că **B.** cultivă deliberat dificultatea, „închide" versul şi aduce în poem un număr de simboluri care nu sunt accesibile decât iniţiaţilor. Dar şi ei au dificultăţi să găsească cheile poemului barbian, încercuit cu nouă lanţuri de mistere. G. Călinescu crede că este vorba, uneori, în *Joc secund*, de un „ermetism filologic", adică de o pură combinaţie a cuvintelor, de o gramatică silită a versului în aşa chip încât produce perplexitate. În aceste condiţii, cititorul de poezie nu trebuie să caute înţelesul versurilor dificile, trebuie să se mulţumească doar cu muzica lor exterioară. Un argument poate fi cunoscuta strofă din *In memoriam*: „cir-li-lai, cir-li-lai". Poetul s-a apărat, într-o anumită împrejurare, zicând că ermetismul lui nu este lingvistic, ci canonic. Argumentul este, din nou, Moréas: „Dacă nu poate fi vorba de dificultăţile ridicate de date mitologice – pe care le pot rezolva dicţionarele –, nici de cele provocate de concentrarea extremă a strofelor, din care orice tranziţie este izgonită, atunci nu poate fi vorba decât de un singur ermetism: acel copleşitor curent de gânduri şi de emoţii orfice: acompaniamentul grav şi subteran al unora dintre stanţe parcă". Poate fi luată, totuşi, în calcul şi ipoteza ermetismului filologic în unele cazuri, mai ales că poetul are predilecţie pentru jocul verbal, dovadă bogata lui producţie de versuri ocazionale unde combinaţia aleatorie intră în ecuaţia genului. Ermetismul este însă la el, înainte de orice, o dimensiune a poeziei profunde şi un stil de a traduce inefabilele lumii. Un mod fundamental, nu de a prinde lumea într-o metaforă, cum cerea Victor Hugo, ci de a sugera arhitectura secretă a lumii într-o imagine purificată a spiritului. Poezia poate sugera creaţia Marelui Arhitect prin simboluri, care, la rândul lor, trebuie să aibă un anumit grad de dificultate pentru a nu-şi trăda integral misterul, o dificultate programată care ar putea ameninţa, prin proliferarea interpretărilor, fondul pur al poemului. Este un dubiu valabil. Cei mai mulţi interpreţi evită însă să se angajeze în descifrarea tuturor cheilor din versurile ermetice din *Joc secund*, preferând

privirea de sus, depistarea simbolurilor esenţiale. Se vorbeşte, în acest caz, de „o fenomenalitate pur interioară”, de un ermetism „dictat de o mecanică spirituală evidentă”, de „o interceptare a absolutului prin relativ, a idealului prin senzorial”, de un „ermetism sintactic” (Pompiliu Constantinescu) sau, în altă variantă, de „un pitagoreism poetic, sublimarea obiectului până îngăduie obiectul […], corespondenţe oculte între simboluri”, de orfism sau de un nou romantism „nu de ordin moral, ci de domeniul problemei cunoaşterii” (G. Călinescu). Toate sunt chestiuni adevărate, dar nu justifică substanţa propriu-zisă a poemului şi sensurile unui lirism concentrat într-un număr de simboluri care se deschid şi se închid după o regulă greu de ghicit. Dificultatea vine din mai multe direcţii. Mai întâi, este una calculată. Autorul pune programatic piedici în calea lizibilităţii, nu se oferă uşor lecturii şi nu vrea să-şi dezvăluie integral mesajul pentru a nu periclita soarta simbolurilor. Misterul este totdeauna mai rodnic în poezie decât claritatea. Procesul nu se opreşte aici. **B.** aduce în poem noţiuni din sfera matematicii („clăile de fire stângi”) sau din domeniul geografic, istoric, mitologic, într-o ambiguitate voită. Sunt, apoi, legăturile gramaticale speciale în vers, nuanţele, parantezele la nuanţe, în fine, pentru a obţine muzicalitatea versului (o calitate tradiţională la care nu renunţă niciodată), el suceşte şi răsuceşte limbajul cum vrea. Cu adevărat, poezia a devenit, aşa cum cerea Valéry, o limbă specială în interiorul limbii comune. **B.** o creează şi o stăpâneşte în chip magistral. Este, şi din acest punct de vedere, un mare creator, un geniu verbal, comparabil în epocă doar cu adversarul său, Arghezi, un poet pe care, probabil, îl admira în străfundul spiritului său, în ciuda polemicii pe care a provocat-o.

Poemul liminar din *Joc secund* sugerează tocmai această poetică dificilă bazată pe dubla conceptualizare a imagini. E testamentul său liric, în care nu mai e vorba de răzbunarea ramurii obscure şi nici de o carte a materiei germinative, cum e la Arghezi, ci de o variantă a Cărţii mallarmeene: o carte a ideilor purificate în lanţ, o carte a eliberării spiritului de legăturile lui, împovărătoare, cu lumea impură a realului („cirezile agreste”). Poezia devine, astfel, un „joc secund” al spiritului cuprins de extazul mistic al ideii, „o calmă creastă” mântuită în azur (în spirit), spaţiul predilect al purităţii: „Din ceas, dedus adâncul acestei calme creste,/ Intrată prin oglindă în mântuit azur,/ Tăind pe înecarea cirezilor agreste,/ În grupurile apei, un joc secund, mai pur.// Nadir latent! Poetul ridică însumarea/ De harfe resfirate ce-în zbor invers le pierzi/ Şi cântec istoveşte: ascuns, cum numai marea,/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi”. „Mântuirea” trece prin oglindă, după care imaginea se mai purifică o dată răsfrângându-se în oglinda apei („grupurile apei”, sintagmă care aminteşte de Dimitrie Bolintineanu: „tărâmele lichide”). *Grup*, care a stârnit imaginaţia matematicienilor, e tot un poem programatic, o artă poetică în continuarea celei dintâi. În limbajul lui Arthur Rimbaud, se poate spune că poetul vrea să inspecteze nevăzutul, simbolicul, inefabilul, dar nu în zona realului, ci în aceea a absolutului, sub veghea unei divinităţi abstracte („ochi în virgin triunghi tăiat spre lume”). Poezia este, în sensul sugerat, o desprindere de temniţa realului, o sublimare şi o cuprindere a necuprinsului: „E temniţa în ars, nedemn pământ./ De ziuă, fânul razelor înşală;/ Dar capetele noastre, dacă sunt,/ Ovaluri stau, de var, ca o greşală.// Atâtea clăile de fire stângi!/ Găsi-vor gest închis, să le rezume,/ Să nege, dreaptă, linia ce frângi:/ Ochi în virgin triunghi tăiat spre lume?”. *Timbru*, poem întors pe toate părţile şi stors de atâtea semnificaţii, este o reformulare în alţi termeni lirici a ideii dinainte: poezia este o rugăciune către un Dumnezeu al cântecului pur, „un cântec încăpător” capabil să prindă toate semnele dintr-un univers la rândul lui abstractizat („unda logodită sub cer”), în fine, poezia este un cânt al esenţelor, o laudă a creaţiei primordiale: „Cimpoiul veşted luncii sau fluierul în drum,/ Durerea divizată o sună-ncet, mai tare… / Dar piatra-în rugăciune, a humei despuiare/ Şi unda logodită sub cer, vor spune – cum?// Ar trebui un cântec încăpător, precum/ Foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare;/ Ori lauda grădinii de îngeri, când răsare/ Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum”. Un vers este aici memorabil: „Foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare” şi conţine, ca şi poemul liminar al ciclului, aceeaşi sugestie de inefabil, de ecou al muzicii astrelor în freamătul meduzelor sub clopotele verzi ale mării: „Şi cântec istoveşte: ascuns cum numai marea/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi”. Se poate remarca faptul că **B.** este – în limbajul mitologiilor lui Gaston Bachelard – un poet al materiei sublimate, „muzicalizate”, s-ar spune. Aici „foşnirea mătăsoasă a mărilor cu sare”, în alt loc „unda logodită sub cer” sau „pendulul apei calme”, „râul

încuiat în cerul omogen” etc. Se poate deduce că elementul predilect al realului este, pentru autorul *Jocului secund*, apa. Şi nu întâmplător, pentru că apa este materia lichidă, luminoasă, succedaneu material al azurului, oglinda în care se răsfrâng celelalte lucruri nedemne de marea poezie. În afara acestor imagini marine, mai e de citat poemul *Înecatul*, unde şerpii copacului doborât „bat ape, din baia albastră să despice”, în timp ce în *Izbăvită ardere* şuviţa stelei noi „întinge-n ape”, iar poemul *Margini de seară* este un elogiu al materiilor lichide, străluminate şi foşnitoare, un imn al mării în care s-au prăbuşit luceferii de sus, un uriaș cor de îngeri: „Pendulul apei calme, generale, /Sub sticlă sta, în Ţările de Jos./ Luceferii marini, amari în vale;/ Sălciu muia şi racul fosforos.// Un gând adus, de raze şi curbură/ (Fii aurul irecuzabil greu!)/ Extremele cămărilor de bură/ Mirat le începea, în Dumnezeu”. *Păunul*, din ciclul *Uvedenrode*, este un tablou în care fantezia poetului se predă, bucuroasă şi inspirată, decorativului, fastuosului, freneziei culorilor: „Se ploconea răsăritean şi moale,/ Mălai din mâna ta să ciugulească./ Albastru pâlpâia şi cald, în poale,/ Ca pânzele alcoolului, în ceaşcă.// Pe buturā, nebunul tău cu scufă/ Ochi inegali grozav de trişti rotea,/ Şi mâna ţi-a sucit, cum storci o rufă,/ Şi-a rupt şi gâtul păsării, care bătea”. În *Izbăvită ardere*, din ciclul anterior, există un tablou splendid: pe fundalul unui cer lăcrămos o nuntă de curcani, în culori abundente, răsăritene. Este limpede că poetul care jură pe „modul intelectual al Lirei” este şi un excepţional poet al decorativului şi al sclipitorului, întocmai ca Arghezi, poet al materiilor crude, provocatoare. **B.** le smălţuieşte şi le pune într-un simbol mai greu accesibil lectorului nepregătit să înţeleagă subtilităţile şi complicităţile spiritului liric. Poezia lui, chiar aceea care are o organizare mai rigidă şi se ţine mai aproape de model, este asaltată, invadată în permanenţă de semnele corupătoare ale realului. Ele pot fi grupate şi analizate pentru a vedea la ce elemente materiale vibrează spiritul său creator. Mai întâi apa, dar sunt şi altele venite din alte spaţii, mai dense şi mai profane, ale materialităţii. Autorul nu elimină din poem pitorescul, „nedemnul pământ”, culorile „păcătoase”, văzute însă, toate, estetic, de sus. În *Oul dogmatic*, *Ritmuri pentru nunţile necesare* şi în alte poeme preocuparea pentru ceea ce s-ar numi o poezie de cunoaştere desprinsă de vechiul retorism şi de vechea mitologie cosmicizantă a romantismului este programatică. Numai că **B.** nu rămâne, aproape niciodată, în dogmă. Versul „întocma – dogma” nu i se potriveşte. Fuge din model, poftele lumeşti ale beizadelei din el înfrâng rigorile asumate ale geometrului. *Oul dogmatic* este o laudă încântătoare a începutului, a nevinovatului, a purităţii aurorale, în sfârşit, un imn despre marea arhitectură a creaţiei universale. Pentru a le slăvi, poetul alege un simbol care apare în toate mitologiile creaţiei, oul, prezentat aici într-o parafrază lirică de o mare graţiozitate: „Cum lumea veche, în cleştar,/ Înoată, în subţire var,/ Nevinovatul, noul ou,/ Palat de nuntă şi cavou...// Din trei atlazuri e culcuşul/ În care doarme nins albuşul/ Atât de galeş, de închis,/ Ca trupul drag, surpat în vis”. Nu lipsesc însă notele de umor şi jocurile de cuvinte: „Încă o dată:/ E, Oul, celui sterp la fel,/ Dar nu-l sorbì. Curmi nuntă-n el./ Şi nici la cloşcă să nu-l pui!/ Îl lasă-n pacea, întâie – a lui,// Că vinovat e tot făcutul/ Şi sfânt, doar nunta, începutul”. Celălalt poem (*Ritmuri pentru nunţile necesare*) este o parabolă a cercurilor erotice simbolizate de Venera („roata inimii”), Mercur („roata capului”) şi Soarele (o roată nenumită, dar, din datele poemului, poate fi „roata astrală”), socotite, toate trei, trepte ale iubirii: iubirea carnală, iubirea intelectuală şi iubirea celestă. Este figuraţia lirică a unei nunţi cosmice în care imaginarul barbian se desfăşoară impetuos, în ritmuri iuţi, neregulate: „Înspre tronul moalei Vineri/ Brusc, ca toţi amanţii tineri,/ Am vibrat/ Înflăcărat:// Vaporoasă,/ Rituală,/ O, frumoasă,/ Masă,/ Scoală!/ În brăţara ta fă-mi loc/ Ca să joc, ca să joc,/ Danţul buf/ Cu reverenţe/ Ori mecanice cadenţe”, cu versuri-onomatopee ca nişte chiuituri („i-ro-la-hai”) şi rime uluitoare: „cheie/ Astartée”, „scânteie/ eteree”, „Fra Mercur/ de pur augur”, „O, Mercur/ Frate pur” etc. Încercând descifrarea acestor simboluri (complicate prin referinţele astronomice – aphelic, perihelic etc.), se vede că nunta venerică produce o „energie degradată” („brută ce desfaci pripită/ grupul simplu din orbită”), nunta intelectuală nu-i primită („O, select,/ intelect/ nunta n-am sărbătorit”), iar cea astrală se pierde într-un peisaj de surpări de curcubee şi clocote de mări celeste. E un joc superior, o fabulă în care se vede, încă o dată, puterea de a transpune liric o idee filosofică, în cazul de faţă ideea despre treptele erosului. A produs emoţie şi continuă să producă, prin simbolurile şi prin limbajul lui, poemul *Uvedenrode*, publicat în 1925. Într-o însemnare, editată postum, **B.** face

referinţe la drama biblică a lui Adam şi a Evei, dând soluţii aiuritoare (Hristos – „fiul şarpelui", născut adică din adulterul Evei cu şarpele ispititor), Fecioara Lucifer – citată în *Ritmuri pentru nunţile necesare* – ar fi chiar Eva, iar omul – „Gasteropod, fiinţă bisexoidă". E greu de spus în ce măsură aceste precizări pot ajuta în descifrarea poemului cu foarte multe simboluri ezoterice şi repetiţii clar incantatorii. Râpa Uvedenrode pare a fi o pură invenţie, deşi un scriitor trimitea o telegramă unui amic bucureştean prin care îl anunţa că a descoperit în Munţii Apuseni sau în altă parte un loc accidentat cu acest nume. S-ar putea să fie, şi aceasta, o fabulaţie, în spiritul poemului, de altfel. Exemplul confirmă impactul extraordinar pe care l-a avut şi-l are încă lirismul orfic al lui **B.** asupra poeţilor români. Mulţi „jură" pe autorul *Jocului secund*, aşa cum prozatorii din anii '30 ai secolului trecut „jurau" pe Marcel Proust. Au apărut şi fanaticii barbieni, cei care nu acceptă nimic în afara maestrului lor poetic, aşa cum poetul însuşi nu accepta decât o unică iubire în literatura română – Mateiu I. Caragiale. Acestor versuri incantatorii nu trebuie să le cauţi un înţeles precis pentru a-ţi plăcea. Urechea s-a obişnuit cu sunetele lor, versurile vin de la sine, într-o alcătuire ezoterică, pur muzicală: „La râpa Uvedenrode/ Ce multe gasteropode!/ Suprasexuale/ Supramuzicale;// Gasteropozi!/ Mult limpezi rapsozi,/ Moduri de ode/ Ceruri eşarfă/ Antene în harfă:// Uvedenrode/ Peste mode şi timp/ Olimp!// Ceas în cristalin/ Lângă fecioara Geraldine!". De altfel, ele provoacă, prin muzicalitatea şi prin insolitul lor, fantezia noastră. Se înţelege că Uvedenrode este un spaţiu simbolic etern, un Olimp „peste mode şi timp", un leagăn mitologic în care se produce marea alcătuire sexuală. G. Călinescu crede că, pe lângă ideea unei sexualităţi pure, este sugerat în poem şi „hermafroditismul platonician". De ideea unei sexualităţi pure nu poate fi vorba din moment ce, în finalul poemului, „gheţarii […] în idei" se topesc şi, în versurile scurte, frânte, sacadate, pătrunde sugestia unei împreunări („încorporată poftă"), pe care unii o consideră prea îndrăzneaţă, chiar obscenă. Intenţia de a sugera actul sexual în sine, dacă există, se pierde în rostogolirea muzicală a versurilor, surprinzătoare, în continuare, prin orfismul lor calculat. Ochiul şi urechea nu reţin decât frumuseţea şi ineditul acestui joc liric al spiritului concupiscent: „Încorporată poftă,/ Uite o fată:/ Lunecă o dată,/ Lunecă de două/ Ori până la nouă,/ Până o-înfăşori/ În fiori uşori,/ Până-o torci în zale/ Gasteropodale;// Până când, în lente/ Antene atente/ O cobori:/ Pendular de-încet,/ Inutil pachet,/ Sub timp,/ Sub mode,/ În Uvedenrode".

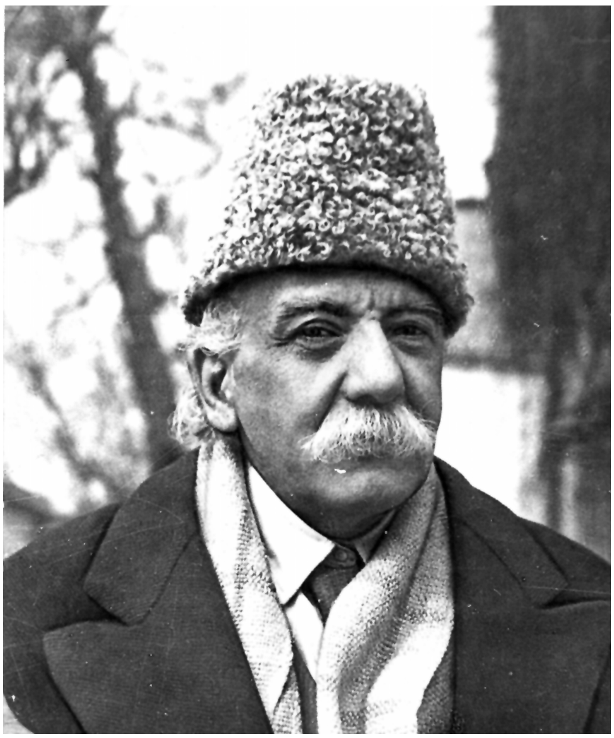
Radu Ţiţeica şi Ion Barbu

În cartea de amintiri a Gerdei Barbilian există următoarea frază: „Eu n-am scris proză – i-ar fi spus într-o zi ilustrul ei soţ. Proza mea sunt scrisorile mele, unde am scris adevărate romane". Mărturisirea confirmă intuiţia avută la lectura acestor originale epistole ale lui **B.**, scrise în împrejurări diferite şi adresate unui număr relativ restrâns de prieteni. Cel dintâi confident – şi cel mai statornic – este Tudor Vianu, comilitonele şi complicele giurgiuvean. Vine, apoi, Simon Bayer, jurist şi poet, originar tot din Giurgiu, apoi Al. Rosetti (editorul *Jocului secund*), „acest conetabil al literelor", sociabil şi eficient. Nu sunt ignoraţi nici matematicienii, dar, cu mici excepţii (Gabriel Sudan), relaţiile cu ei sunt protocolare şi rămân, de regulă, într-o sferă de preocupări (geometria, algebra) unde proza colorată n-are acces. Vin, în fine, prietenii din copilărie şi scriitorii care, într-un anumit moment, au intrat în raza de interes a poetului (Nina Cassian, Marcel Breslaşu, Oscar Lemnaru). Corespondenţa cu aceştia din urmă este, de cele mai multe ori, circumstanţială şi complezentă. Dar sunt şi surprize. Printre firitisiri şi încercări de seducţie, apar şi fragmente confesive substanţiale. Este cazul a trei

scrisori adresate în 1947 Ninei Cassian, unde **B.** confirmă într-un mod lipsit de dramatism despărţirea sa de poezie. Curios, divorţul de poezie este anunţat într-un text fastuos, epic, în notă mateină. Oricât de supărat ar fi Dan Barbilian pe literatură, literatura nu se supără şi nu-l părăseşte niciodată pe el. Face parte din natura acestui om original şi răzbate în aproape orice rând scris de el. Sunt pagini superbe de proză aluzivă, inteligent ironică, înfiptă – cum ar zice poetul, imprevizibilă, arţăgoasă şi, prin toate acestea, memorabilă. Memorabilă prin personajul şi prin calitatea ei literară. Mai întâi, personajul direct şi indirect din aceste scrisori şi romanul pe care ele îl rezumă. În tinereţe romanul are un puternic caracter erotic şi narează un număr de expediţii reale sau imaginare în această direcţie. Numai în al doilea rând eroul lui se interesează de literatură. Cea mai veche scrisoare ce s-a păstrat se referă, totuşi, la poemul *După melci* şi este adresată lui G. Topîrceanu, redactor la „Viaţa românească". Ea răspunde unor observaţii critice şi, politicos, dar fără mari complexe, tânărul autor cedează într-un număr de cazuri („întorsătura cam prea bufonă", „am abuzat poate de anumite efecte de repetiţie; de unde o oarecare monotonie") şi se apără în altele. Scrisoarea este din aprilie 1921 şi e trimisă din Bucureşti. Următoarele trei vin din Göttingen şi au ca obiect de referinţă poemele *Nastratin Hogea la Isarlâk* şi *Selim.* **B.** foloseşte, dintru început, strategia seducţiei. Este şi el (ca şi G. Topîrceanu) un adversar al dulcegăriilor sămănătoriste şi e, totodată, „de-a curmezişul împotriva imposturilor de poezie străină". Aleargă, de aceea, spre adevăratul izvor de inspiraţie care este acela al simţirii valahe, unde descoperă două modele: „Sunteţi, împreună cu Anton Pann, singurul patron indigen ce vreau să-mi iau. În sensul arătat de dumneavoastră îmi caut originalitatea lirică: în sensul pământean şi balcanic. Ţin, poate tot de la autorul *Parodiilor originale*, o silă nesfârşită pentru contrafacerile poeziei apusene. De asemenea, de strâmbături şi eu m-am făcut vinovat într-o vreme. Dar casca de «Cavaler al Lebedei» venea capului meu de valah precum câinelui legendara oală. Dar să trec la bietul *Nastratin Hogea.* Îl găsiţi… obscur în fond. Ce înţelegeţi prin asta? Lipsa de orice sens ori, dimpotrivă o pluralitate de semnificări între care întârzii să alegi? N-am vrut să spun nimic limitat, precis, în *Nastratin.* Am conceput-o muzical: un pretext de visărie, o viziune concretă, care te pofteşte să cauţi şi un sens, dincolo. Nu poţi explicita acel sens? Cu atât mai bine; înseamnă că realizarea e perfect organică, iar viziunea şi tâlcul, solidare: precum pielea cărnii". Nu se poate scoate din acest fragment o notă originală a prozei barbiene. Scriitorul nu-i în largul lui şi nu îmbrăţişează încă temele sale. Nici în corespondenţa cu părinţii nu-şi ia prea multe libertăţi de expresie, deşi apar câteva note slobode în scrisorile către părintele său, severul şi corectul judecător pe care, în mod evident, fiul îl respectă şi-l iubeşte. **B.** nu iese, aici, din spiritul tradiţiei. Nu pune niciodată în discuţie instituţia paternităţii, cum vor face mulţi dintre scriitorii secolului sub influenţa psihanalizei. Scrisorile către tată au trei subiecte care se repetă: căţeii, banii şi doctoratul care se amână la infinit. Tânărul se confruntă la Göttingen cu două drame: lipsa cronică de bani şi lipsa de sârguinţă la învăţătură. Despre prima scrie tatălui, despre a doua amicilor Simon Bayer şi Tudor Vianu. Părintelui exigent, dornic să-şi vadă fiul doctor în ştiinţele matematice, îi ascunde lenea şi eternul lui crailâc. Se plânge mereu că-i strâmtorat şi că întâmpină mari dificultăţi din partea administraţiei universitare germane. Încearcă să renunţe la doctorat şi să se întoarcă în ţară („Ce-mi trebuie mie doctorat şi Göttingen şi diplome!"), însă judecătorul nu acceptă acest abandon şi doctorandul se jăluie: „Dar e un făcut. Nu mă aşez să scriu o jumătate de pagină, că numaidecât mă apucă furia, şterg, rup şi jur să nu reîncep niciodată. Cel puţin, dacă ar fi o muncă brută şi mecanică oarecare: o traducere, o statistică, ceva care să nu angajeze libertatea mea de gândire. Aşa ceva aş duce bucuros la capăt. Dar trebuie să fac o expunere «agrementată», să-mi prostituez mintea, şi asta nu sunt în stare să fac. De câte ori scriu câte ceva la ea, două-trei zile sunt ca lovit de sterilitate, nu mai pot întreprinde nimic. Şi mi-e gura amară, ca şi cum aş fi mâncat căcat. Dar n-am încotro. Trebuie să-l mănânc până la urmă, căci Ţiţeica – prietenul – priveşte drept crimă treaba odată începută şi părăsită. E în stare, atât de puţină înţelegere are maşina asta pentru lucruri aşa de omeneşti, să nu-mi ierte niciodată că nu m-am ţinut de vorbă". Limbajul este aici mai liber, dovadă că relaţiile dintre tată şi fiu sunt amicale. Mai înainte valahul înstrăinat în ţara nemţească avusese curajul să mărturisească faptul că a cheltuit bursa în petreceri cu amicii Vianu şi Bayer. „Am fost destul de ticălos", zice el punându-şi cenuşă în cap. Ticăloşiile se vor

repeta şi tânărul matematician cere, în continuare, să fie salvat. Aduce ca argument faptul că a fost econom („am ştiut să-mi strâng băierile pungii"). Doctoratul nu merge, oricum, nimic nu se leagă în acest plan. **B.** cere bani în propoziţii scurte şi imperative. N-are timp şi nici chef să înfăţişeze pe larg viaţa lui în mohorâtul oraş nemţesc. Afecţiunea pentru câini – al doilea subiect – este formidabilă. Aici şi în scrisorile de mai târziu către Gerda Barbilian vine mereu vorba de O–O, Kuti, Dopi, Kiduţă, Săcuţă, copiii lui dragi, căţei şi căţeluşe. E îngrijorat că ei suferă de căldură şi, de la Jena, dă instrucţiuni severe: „Gerda să aibă grijă de căţeii mici. Insist ca, atunci când vin acasă, să găsesc neapărat o odraslă a lui Toto, indiferent pe ce cale". Cum nu primeşte răspuns satisfăcător, poetul revine: „Sunt de aşteptat căţei mici de la Toto şi Dopi? Dacă nu, atunci comandă, aşa cum am discutat deja, unul mic de la Tiţa din Giurgiu". Dar la începutul anilor '20, în afară de bani şi câini, tânărul aflat la Göttingen are şi alte griji. Acestea transpar în scrisorile către amicii giurgiuveni, Bayer şi Vianu. Primul, jurist, este un om delicat şi un prieten loial. În 1921 el face indelicateţea de a se logodi fără îngăduinţa amicilor Barbu şi Vianu. Aceştia îl foarfecă în corespondenţa dintre ei. Dar nu cu răutate. Logodna şi apoi căsătoria sunt socotite trădări în prietenie. Abandon de la condiţia de flăcău. Din posomorâtul oraş german porneşte în noiembrie 1921 o misivă dojenitoare şi afectuoasă. Proza epistolară barbiană anunţă primele acorduri. Ironie, culoare, imaginaţie epică, stil fastuos, primenit, din loc în loc, printr-o vorbă muntenească pipărată: „Vestea logodnei tale, n-ai fost întâiul să mi-o anunţi. O cunoşteam dintr-o scrisoare mai veche, a lui Vianu. A spune că m-a bucurat ar fi să mint. A spune, iarăşi, că o regret, ar fi să insult fericirea ta şi să-mi trădez gândul. Însă, văd! «Épouser c'est mourir un peu» pentru prietenii din tinereţe. Alte rosturi, alte orientări... Pe urmă, tinereţea uşoară în care mă învăluie această îndepărtare a ta se colorează şi de o alta, mai egoistă. E inanitate[a] vieţii de perpetuu flăcău, la care mă osândesc obiceiuri tiranice şi sila pentru propria-mi necurăţie, opusă celuilalt fel de viaţă, al tău de acum: potolit, rodnic, binecuvântat. [...] Sunt un învechit în rele şi raporturile pentru mine se inversează. Contemplarea unei fericiri curate mă tulbură, fiindcă mă înfrânge şi mă întoarce asupră-mi". Peste un timp, în primăvara lui 1922, se află la Tübingen la prietenul Tudor şi-i dă veşti celui de-al treilea frate rămas în ţară. Veştile sunt pozitive, doctoranzii români petrec cu vin bun la un han dintr-un sat vecin. În august flăcăul tomnatic se află la Berlin şi-l bârfeşte pe amicul comun, studiosul, seriosul Vianu. Doctorandul în matematici este teribil. Are proiecte, s-ar spune, nietzscheene. Filosoful german voia să creeze o rasă nouă, superioară, unind prusacii cu femeile evree. **B.** aduce, cu mijloace individuale, contribuţia sângelui valah. Bravură băieţească, fantezie simpatică. În acest stil lăudăros şi pitoresc sunt mai toate scrisorile lui către prieteni. Când este cazul ştie însă să fie grav. Lui Simon Bayer îi moare tânăra soţie şi, aflând, amicul de la Göttingen se simte ruşinat de comentariile anterioare. Când au loc în ţară manifestări xenofobe, îngrijorat de soarta prietenului Bayer, îi scrie numaidecât şi-i cere iertare pentru „haitele acelea brutale". Pentru că se face mult caz în presa literară de azi de reacţiile politice ale poetului în timpul rebeliunii legionare, este bine, pentru a fi drepţi cu el, să se ţină seamă de un episod care poate spune ceva despre firea lui adevărată: „Ai primit veşti puţine de la mine. Mai ales în urmă. Fiindcă tu întrebi, hai să încerc să-ţi explic de ce am tăcut atâta. Din jurnalele care-i sosesc lui Tudor din ţară cunoşteam în ruşinea şi mizeria ei «mişcarea» tinerimei universitare. Ştiam că oameni extrauniversitari, formaţi prin urmare, o sprijină şi o finanţează. Toate astea, violenţa desfăşurării pe urmă, mi-au turburat ideile, mi-au dat un fel de sentiment al neauzitului, grotescului. Nu recunoşteam sufletul meu şi al pământului în uscăciunea unei asemenea putinţi de ură. Caracterele rasei noastre le rezumam în omenie şi toleranţă. În schimb, ce funduri de sălbăticie! Ca să-ţi fi scris sub asemenea tristeţe, trebuia s-o fac cât mai cald şi mai deschis şi fără stângăcie. Ar fi trebuit să-ţi cer iertare pentru haitele acelea brutale sau, dacă nu pentru ele, pentru lucrurile respectabile, pretextele invocate în sprijinul acţiunilor lor. Ei pomenesc de românism şi ortodoxie, lucrurile astea îmi ţin mult la inimă şi ştiu «practic» ce «altceva» înseamnă toate acestea, ca să te pot asigura de deturnarea lor perversă. Să-ţi cer iertare pentru ai mei, asta se face cu multă strângere de inimă, de aceea am tot amânat s-o fac". Scrisoarea este din aprilie 1923 şi, revenind la alte teme, matematicianul lenevos se mai plânge o dată de austerul Tudor, care îl „seromonează" zilnic pentru multele, repetatele lui păcate. Romanul epistolar barbian are însă

ca personaj-confident privilegiat tocmai pe Tudor Vianu. Scrisorile către el (1921–1922) sunt mici capodopere ale genului. Dovada, totodată, a unei prietenii literare frumoase. O prietenie aproape legendară, tulburată din când în când de **B.** şi apărată mereu, cu devotament admirabil, de aşezatul, statornicul şi profundul estetician. Acesta din urmă va scrie o carte despre poezia amicului său giurgiuvean şi, cu toate protestele irascibilului poet, cartea dă o primă justificare estetică unor poeme dificile şi, în genere, justificarea rămâne şi azi valabilă. Scrisorile arată însă pe eroii acestei istorii la altă vârstă şi cu alte preocupări. Sunt, amândoi, tineri veniţi la învăţătură de la Gurile Dunării, fără o situaţie intelectuală şi socială clară. Unul (Tudor Vianu), stabilit la Tübingen, ia lucrurile în serios, celălalt (Dan Barbilian), ajuns mai devreme în Germania, nu se ţine de carte, caută aventura erotică şi dă amănunte savuroase despre învăluirile, seducţiile, performanţele sale. Împreună, scrisorile formează un roman rocambulesc şi ironic cu un singur personaj masculin (seducătorul matematician valah) şi un şir interminabil de personaje feminine, tinere sau coapte, quadragenare, care se cheamă, simbolic, Dama Vesperală, Dama Protestantă, Venera Scandinavă (aceasta mai

târziu), sora Elsa şi alte „dame fezandate". Don Juan relatează cu minuţie tehnica seducţiei şi desfăşurarea aventurii şi, când are impresia că nu este crezut integral, revine, protestează, se indignează, cere reparaţii morale: să nu care cumva să-i fie pusă la îndoială competenţa în acest domeniu, nici autenticitatea confesiunii. Iese din toate acestea o literatură de „fast donjuanesc", lăudăroasă, indiscretă, obsesivă, scuzată – în îndrăznelile ei – de mărturisirile păcătosului care se căieşte: „eu totdeauna am fost porc şi promiscuu". Nu stă bine cu limba nemţească, ştie, totuşi, cuvintele esenţiale. Acelea care îi îngăduie să conducă damele spre pădurea din apropierea oraşului. Crede în virtuţile naţionale (româneşti). E de părere chiar că nemţii pot fi bătuţi dacă se iau ca puncte de reper vinul, femeia şi virilitatea. În octombrie 1921 îi trimite amicului „două mascaralâcuri turceşti" (*Nastratin Hogea* şi *Selim*) şi nu uită să-i relateze o întâmplare cu gazda sa (severul domn Hermann) şi cu o fată condusă spre pădurea salvatoare. Când află de logodna lui Simon Bayer, îi scrie lui Tudor Vianu câteva propoziţii prefăcut tăgăduitoare şi vag licenţioase: „Vestea cu logodna lui Bayer m-a ameţit. [...] Asta mă face să mă întorc spre tine cu tandreţe îndoită. Tu cel puţin îmi vei rămâne, oricum, nu vei dezerta aşa repede. Fie ca, în seara nupţială, când în Templul israelit ministrul graţiei divine va încredinţa braţelor robuste ale celui care a fost «amicul nostru, sociologul Simon», o subţiratecă virgină, fie ca, tu de o parte, eu de alta – de s-o putea în acelaşi timp –, să epitalamizăm *direct*, şi în modul cel mai bine prevestitor pentru fecunditatea noului menagiu, versuri bine ritmate în acord cu prozodia care l-a învăţat (cât de mult îi va prii acum!) *rima dură* şi pe el". În aprilie 1922 eroul trece prin altă încercare, cu mult mai palpitantă. Se află la Berlin de zece zile și, pe străzi „cu afluență echivocă", întâlnește „o urâțenie de curvă, și bătrână, și murdară", pe care o ia cu el pentru o noapte, dar care îi fură trei mii de mărci, „deficitul acelei seri de umilire creștină a cărnii". Rămas fără bani, îl imploră pe Vianu să-i trimită telegrafic „vreo mie de mărci". Fastul donjuanesc, în culori dâmboviţene şi cu solemnităţi intelectuale bine găsite, continuă în aceste scrisori care vor să revizuiască dialectica apolinicului şi a dionisiacului. Recunoaşte în altă scrisoare că, dacă şi-a permis „să aranjeze" realitatea, niciodată n-a inventat-o. „Revendic pentru mine rolul de colaborator al realului [...]. Dar crede: miezul povestirilor mele e

dur, incoruptibil ca măduva nucului". Are şi alte combinaţii şi, excedat, jură prietenului-confident să se potolească: „Anatema cui va mai alerga după dame fezandate şi postquadragenare". Dar tot el va face elogiul femeii de cincizeci de ani, matură şi concupiscentă, într-o epistolă adresată scriitoarei Ticu Arhip în octombrie 1945, plină de ambiguităţi şi concupiscenţe deloc literare. Seducătorul are o dialectică elastică. Dacă vrea să câştige inima unei femei, nu-şi măsoară vorbele. Când o cunoaşte, în 1947, pe Nina Cassian, se declară numaidecât cititorul ei absolut: „mă botez singur în numele celei ce vine". Declară, tot acum, că se desparte de poezie. Confesiunea pare serioasă, dincolo de inevitabila galanterie: „Sunt cel mai de-modat poet. Ceva mai mult, un rătăcit, un intrus în uşoara şi înaripata gintă. O ambiţie neroadă, de adolescent vanitos, m-a determinat să mă pregătesc îndelung (1914–1930), pentru a-i dovedi lui Vianu (tâlharul care mă mortificase râzând de primele mele jocuri de acest fel) că pot la rigoare simula poezia în aşa măsură, încât... mărturisesc, că în primele mele socoteli nu intra un atât de semeţ triumf!... să scrie o carte despre mine! Cariera mea poetică sfârşeşte logic la cartea lui Vianu despre mine. Orice vers mai mult e o pierdere de vreme". Când este cazul **B.** poate fi şi complezent. Laudă, de exemplu, un poem politic (*Griviţa*) în aceşti termeni: „Ce suverană şerpuire a materiei lirice! Ce tensiune interioară! Linia mare a poeziei *Griviţa* se dezleagă pentru mine într-un uriaş caduceu. Iar pretutindeni, sureminenţa limbii... Cât de bine sfătuit a fost instinctul dumitale artistic, folosind termenii speciali *manetă, utecist*, care se introduc în inima lucrului. Marea lecţie a lui La Fontaine e folosită cu înţelepciune... Pasagiul «Griviţa roşie, Griviţa grevistă» e de o mândră elocuţie. Dar bonomia înlăcrămată cu care redai forfotul străzii, ezitarea soldaţilor («Ce vreţi, măi fraţilor»)! Ea îmi dă măsura unui Breslaşu pe care îl presimt: prozatorul". Totul este o mistificaţie. Poemul de „mândră elocuţie" este, în realitate, o lamentabilă producţie realist-socialistă. În epistolele către Al. Rosetti, scriitorul revine la stilul normal. Trebuie, aşadar, un sentiment de amiciţie şi de camaraderie pentru ca verva extraordinară a prozatorului **B.** să se dezlege. Atunci amestecă el bine „apologul şi ocara" sau expediază, sugrumat de emoţie, rânduri telegrafice: „am cafeneaua la inimă", „îţi dedic culorile de inviolabilă auroră a indigenei Rose", „Vermeer, veşnică dimineaţă". Un fapt pare sigur recitind aceste splendide misive: **B.** nu scrie niciodată la întâmplare şi nu rămâne, în nici un rând, în afara subiectului. Este totdeauna de faţă, liber şi inspirat, imprevizibil, cu propoziţii memorabile. O proză epistolară unică în literatura noastră în care confesiunea caută (şi găseşte totdeauna) hainele de gală, superbă în pitorescul ei balcanic şi pământean. Pare scrisă de un Paşadia în reveriile căruia s-a strecurat măscărosul Pirgu, cu fantezia lui nebună şi limba lui bălţată. Dacă se acceptă ideea că o scrisoare este un fragment de jurnal intim cu un destinatar precis, atunci se poate spune că literatura epistolară se revendică, întocmai ca şi jurnalul, dintr-o poetică a spontaneităţii. Cu observaţia că spontaneitatea este sever supravegheată şi că sinceritatea este condiţionată totdeauna de ceva: să comunice, să convingă, să seducă, să se scuze etc. **B.** face din confesiune o ficţiune exemplară. Există în scrisorile lui un fel de ceremonie a pitorescului, o surprinzătoare solemnitate stilistică în formularea faptului intim, cules adesea din zona boemă a existenţei. Geometrul are grijă să „căftănească" petrecerile lumeşti ale beizadelei.

Decorativul nu este un procedeu al domnului Barbu: poezia sa este numai spiritualistă; gândul este pur exprimat, într-o adorare principială. Universul devine un joc al spiritului – o realitate ideală.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Aspirând către marea lumină necreată a spiritului pur, poetul s-a oprit de câteva ori pe graniţa care desparte creatul de increat. Nu cunoaştem în întreaga literatură un alt poet care să fi îndrăznit a-şi propune dificila temă a trecerii de la nefiinţă la viaţă, vraja magică a desfacerii din adâncurile mobile ale posibilului.

TUDOR VIANU

Ca mistic şi ca logician al conceptului, Barbu se restrânge la cuvânt, pe care îl salvează de aluviunile comune ale vorbirii discursive [...]. *La Barbu avem de-a face cu un orizont metafizic vădit, căruia modalitatea artistică îi serveşte ca mijlocire şi exprimare analogică.*

ALEXANDRU PALEOLOGU

Dacă „realitatea" face obiectul fizicii şi al unei poezii (să-i zicem, mimetice) la care spiritul lui Barbu nu aderă, „infrarealitatea" pe care noua poezie o instituie aminteşte, prin ale ei „puncte critice", de „punctele singulare" definite, în ştiinţă, de Maxwell ca momente în care adaosuri imponderabile modifică natura unui fenomen. „Punctele critice" ale infrarealismului lui Barbu, ca şi „punctele singulare" ale lui Maxwell, numesc pragurile de trecere între

stări existenţiale diferite (increat–creaţiune; viaţă–moarte; moarte–resurecţie), sunt, aşadar, momentele dinamicii interioare în biografia Fiinţei, momentele cât individualul se destramă pentru ca existenţa eternă să se realizeze pe sine prin forma lui trecătoare, mereu sacrificată. Lumea lui Barbu e, de aceea, un spaţiu al metamorfozelor, în care înfăţişările tranzitorii ale Fiinţei îşi trăiesc, dureros sau extatic, trans-figurarea.

IOANA EM. PETRESCU

SCRIERI: *După melci*, cu ilustraţii de M. Teişanu, Bucureşti, 1921; *Joc secund*, cu un portret de Marcel Iancu, Bucureşti, 1930; ed. îngr. şi pref. Al. Rosetti şi Liviu Călin, Bucureşti, 1966; *Ochean*, îngr. şi pref. Al. Rosetti şi Liviu Călin, Bucureşti, 1964; *Pagini de proză*, îngr. şi introd. Dinu Pillat, Bucureşti, 1968; *Poezii*, îngr. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1970; *Pagini inedite*, I–II, îngr. Gerda Barbilian, Valentin Protopopescu şi Viorel Gh. Vodă, pref. Gh. Mihoc, Bucureşti, 1981–1984; *Ion Barbu în corespondenţă*, I, îngr. Gerda Barbilian şi N. Scurtu, Bucureşti, 1982; *Joc secund*, îngr. şi pref. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1986; *Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondenţă Ion Barbu – Al. Rosetti*, îngr. Simona Cioculescu, Bucureşti, 1995; *Opere*, I–II, îngr. Mircea Coloşenco, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** William Shakespeare, *Viaţa şi moartea regelui Richard al III-lea*, îngr. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1964.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VI, *165–169*, IX, *174–186*; Aderca, *Contribuţii*, I, *19–24*, II, *42–48*, *573–590*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *180–187*; Sebastian, *Jurnal*, *192–194*; Călinescu, *Opere*, I, *546–565*, *351–353*, *530–533*; Ion I. Cantacuzino, *Ion Barbu*, „România literară”, 1932, 28–34; Ionescu, *Nu*, *58–72*; Tudor Vianu, *Ion Barbu*, Bucureşti, 1935; Munteano, *Panorama*, *271–273*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *808–811*, *Ist lit.* (1982), *892–896*; Manolescu, *Lecturi*, *87–113*; Călinescu, *Eseuri*, *21–52*; Basarab Nicolescu, *Cosmologia „Jocului secund”*, Bucureşti, 1968; Dinu Pillat, *Ion Barbu*, Bucureşti, 1969; Mincu, *Critice*, I, *17–38*; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, *9–44*; Paleologu, *Spiritul*, *191–213*; George, *Semne*, *263–283*; Manolescu, *Teme*, I, *35–40*, IV, *89–93*, V, *137–143*; Niţescu, *Scylla*, *31–54*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *256–270*, IV, *308–314*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *441–477*; Gerda Barbilian, *Ion Barbu. Amintiri*, Bucureşti, 1975; Negoiţescu, *Analize*, *243–250*; Papahagi, *Exerciţii*, *48–86*; Caraion, *Pălărierul*, *95–108*; *Ion Barbu interpretat de…*, îngr. şi pref. George Gibescu, Bucureşti, 1976; Dorin Teodorescu, *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, 1978; Sorescu, *Interpretări*, *6–32*; Şerban Foarţă, *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu*, Timişoara, 1980; Dinu Pillat, *Ion Barbu*, Bucureşti, 1982; Papahagi, *Eros*, *77–109*; Petrescu, *Configuraţii*, *189–209*; Alexandru Ciorănescu, *Ion Barbu*, New York, 1981; ed. Bucureşti, 1996; Marin Mincu, *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, Bucureşti, 1981; Mircea Scarlat, *Ion Barbu. Poezie şi deziderat*, Bucureşti, 1981; Papahagi, *Critica*, *58–153*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *190–192*, III, *63–66*, *94–97*, *114–117*, *188–243*, IV, *131–134*; Mandics György, *Ion Barbu, „Gest închis”. O analiză a universului semantic al volumului „Joc secund”*, tr. Büch Schiff, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1984; Micu, *Modernismul*, II, *94–118*, *passim*; Pop, *Jocul*, *117–174*; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, Bucureşti, 1987, *187–196*; Mircea Coloşenco, *Ion Barbu–Dan Barbilian. Biografie documentară*, Bucureşti, 1989; Marin Mincu, *Opera literară a lui Ion Barbu*, Bucureşti, 1990; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *283–284*; Cezar Baltag, *Eseuri*, Bucureşti, 1992, *65–76*; Ioana Em. Petrescu, *Ion Barbu şi poetica postmodernismului*, Bucureşti, 1993; Pop, *Recapitulări*, *87–133*; Sorescu, *Bibliotecă*, *329–334*; *Dicţ. analitic.*, I, *316–318*, II, *184–186*, *282–284*, III, *111–113*, *257–259*, IV, *39–41*, *331–335*; Mihai Botez, *În oglinzi paralele. Însemnări despre Ion Barbu*, Bucureşti, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *276–279*; *Dicţ. esenţial*, *62–67*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *88–105*; Grigurcu, *În pădurea*, *211–223*; Manolescu, *Istoria*, *687–700*; Theodor Codreanu, *Ion Barbu şi spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic*, Bucureşti, 2011; Manolescu, *Benzile desenate*, *174–179*; Marcus, *Paradigme*, *860–879*, *passim*. ***E.S.***

BARBU, Marian (29.IX.1939, Milești, j. Dolj), critic și istoric literar, poet, prozator. Este fiul Elenei și al lui Constantin Barbu, ţărani. A absolvit clasele de liceu la Craiova și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universităţii din București (1959–1964), unde își susţine în 1976 și doctoratul cu teza *Romanul de mistere în literatura română*, publicată în 1981 și reprezentând debutul editorial individual. Funcţionează ca profesor la liceul unde învăţase, devenit după decenii Colegiul Naţional „Fraţii Buzești” (1964–1999), iar între 1965 și 1971 activează ca ziarist la cotidianul „Înainte”. Este și redactor-șef al revistelor „Meridian” (1990–1992), „Lamura” (din 2001), „Cafeneaua literară” (din 2003), profesor la Universitatea „Mihai Viteazul” din Craiova. Debutează cu o recenzie în „Ramuri” (1965) și mai colaborează la „Argeș”, „Luceafărul”, „România literară”, „Orizont”, „Analele Universităţii din Craiova”, „Literatorul”, „Caiete critice”, „Steaua”, „Tribuna”, „Astra”, „Contemporanul”, „Literatura și arta”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-a acordat Premiul „Marin Sorescu” al Academiei Române (2006).

Cu versuri **B.** este prezent în revista „Argeș” (1968), la recomandarea lui Ion Caraion, și tot cu un ciclu de versuri intră în *Caietul debutanţilor* (1979) al Editurii Albatros. Drumul poeziei a fost

complinit mai târziu prin *Provizii de soare* (2004), *Oglinzile din Chicago,* volum subintitulat „aproape poeme (interpretări libere după realităţi americane)" (2006), *Poeme americane* (2008) și *Poeme* (2012). Mai perseverentă este prezenţa lui pe piaţa literară ca romancier. *Orașul la ora amintirilor* (1984) ilustrează tema „obsedantului deceniu" prin personaje din medii diferite; sunt de evidenţiat aici claritatea demersului narativ, dinamismul acţiunii. *Câmpia nu este singură* (1986) denotă influenţele romanului sud-american în folosirea planurilor narative multiple și în îmbinarea fantasticului cu oniricul și realismul. Romanul vrea să fie reprezentarea etosului unei colectivităţi rurale confruntată cu istoria. *Aproapele nostru trădează* (1992), subintitulat „roman semipoliţist", folosește tehnici ale prozei moderne (textualism, intertextualitate) și postmoderne, care vor caracteriza și *Colonelul de la ghiol* (1996), „roman polimorf", „prin focul încrucișat al limbajelor", prin sinteza personaj–narator–autor (Stan Velea). Textul este programatic (nu şi original) construit în manieră postmodernistă; în final autorul atașează o listă a numelor de persoane la care se referă, de la Ahile, Aristofan, Aristotel la Roland Barthes, Brâncuși, Bogza sau Topîrceanu și de la Varlaam la Theodor Stolojan. Mai adaugă un „indice alfabetic de spaţii și ape", precum și o schemă cu diferenţele dintre modernism și postmodernism. În toată această perioadă, ca istoric literar, **B.** publică, în afara unor ediţii din autori clasici și contemporani (Traian Demetrescu, I.M. Bujoreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Barbu Delavrancea ș.a.), numeroase cronici și articole de critică și istorie literară, precum și paginile care alcătuiesc primul său volum, *Romanul de mistere în literatura română*, un excurs urmărind genul în comparaţie strânsă și documentată cu modelele străine. Cele mai multe ecouri le-a avut însă cartea *Aspecte ale romanului românesc contemporan* (I–II, 1993–1995). În atenţia autorului au intrat și opere ale unor scriitori români din exil, precum *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, *Noaptea de Sânziene* de Mircea Eliade, *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia, *Povara bunătăţii noastre* de Ion Druţă. În panorama din *Aspecte…* stau alături, firesc din unghi estetic, romancieri diferiţi ca ideologie: Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel, pe de o parte, Marin Preda, Augustin Buzura, George Bălăiţă, Octavian Paler, pe de altă parte, pe lângă autori ca I.M. Sadoveanu, Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu, Ion D. Sîrbu ș.a. *Ipostaze și metastaze ale discursului oficial* (2000) este o cercetare despre lucrările Primului Congres al Scriitorilor din RPR (18–23 iunie 1956), iar *Trăind printre cărţi* (I–VI, 2001–2012) însumează o foarte productivă activitate de publicist literar (note, glose, cronici, recenzii, interviuri, evocări, eseuri ș.a.). Mereu în orizontul criticii literare, **B.**ambiţionează să fie în tangenţă cu teoria și istoria literară din ţara noastră ori din lumea culturii occidentale. Mărturie stă volumul *Universalia (despre cărţi din literaturile lumii)* (2010), intitulat astfel deoarece reunește articole și studii despre cărţi din cinci continente. **B.** a mai tipărit *La Lilieci – 6 cărţi în căutarea lui Marin Sorescu* (2009) și *Amurgul zeilor... ografi* (2011). Prima este un studiu de dialectologie, cea de-a doua e un tom voluminos de corespondenţă primită, dând seamă de polimorfismul unei existenţe de profesor, ziarist, critic și istoric literar, de om. Sunt convocaţi aici, pentru mărturii scrise, peste o sută cincizeci de nume. Ca președinte al cenaclului „Alexandru Macedonski", din cadrul Societăţii Scriitorilor Olteni, **B.** a alcătuit antologii și dicţionare, adăugând la eforturile sale o carte etalon, *Medalionul literar – structură permanentă de cultură și educaţie* (2006), scrisă în colaborare și adresată învăţământului preuniversitar.

SCRIERI: *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981; *Orașul la ora amintirilor*, Craiova, 1984; *Câmpia nu este singură*, București, 1986; *Aproapele nostru trădează*, Craiova, 1992; *Aspecte ale romanului românesc contemporan*, I–II, Craiova, 1993–1995; *Colonelul de la ghiol*, Craiova, 1996; *Simbolistica poeziei lui Ion Barbu* (în colaborare cu Simona Barbu), Craiova, 1997; *Reexaminări critice*, Craiova, 1997; *Brazii din Poiana Soarelui*, Craiova, 1998; *Ipostaze și metastaze ale discursului oficial*, Craiova, 2000; *Trăind printre cărţi*, vol. I–II, Petroșani, 2001–2002, vol. III–VI, Craiova, 2004–2012; *Fuga de sub model*, Craiova, 2002; *Provizii de soare*, Craiova, 2004; *Oglinzile din Chicago: aproape poeme (interpretări libere după realităţi americane)*, Craiova, 2006; *Medalionul literar – structură permanentă de cultură și educaţie* (în colaborare), Craiova, 2006; *Poeme americane*, Craiova, 2008; *La Lilieci – 6 cărţi în căutarea lui Marin Sorescu*, Craiova, 2009; *Universalia (despre cărţi din literaturile lumii)*, Craiova, 2010; *Poeme*, Craiova, 2012. **Antologii:** *Amurgul zeilor... ografi*, Craiova, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Zaciu, *„Romanul de mistere în literatura română”*, ST, 1981, 11; Const. M. Popa, *„Aproapele nostru trădează”*, R, 1992, 3–4; Dan Milcu [D. Micu], *O panoramă a romanului contemporan*, L, 1993, 34; Const. M. Popa, *Toamna coloneilor*, R, 1996, 10–12; Stan Velea, [*Marian Barbu*], RITL, 1997, 1–2, JL, 1997, 27–30, „Ecart”, 2003, 211; Gheorghe Glodeanu, *Fascinația cărților*, CNT, 2002, 24; Voncu, *Secvențe*, II, *117–118*; Tudor Nedelcea, *O viață printre cărți*, R., 2003, 6–7; Lucian Vasiliu, *Adnotări fulgurante*, CL, 2003, 2; Ion Cristofor, *Marian Barbu și romanul de mistere*, ST, 2004, 6; Viorel Dinescu, *Rătăcitor prin totemuri moderne*, „Lamura”, 2008, 7–9; *Dicționarul bibliografic al membrilor USR, Filiala Craiova*, Craiova, 2010, *23–29*; Dumitru Velea, *Pragul de jos*, I, Craiova, 2011, *61–92*. ***M.Vs., T.N.***

BARBU, N. [**Nicolae**] (15.XII.1921, Iași – 22.V.1985, Iași), critic și istoric teatral, gazetar. Este fiul Gheorghiței și al lui Ilie Barbu. Elev la Liceul Naţional din orașul natal, **B.** se înscrie, după terminarea școlii, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universităţii ieșene, luându-și licenţa în 1946. Nu pășise pragul studenţiei când, prin 1941, începe să publice în presa locală. Va continua să fie prezent, cu articole și diverse însemnări, și în anii următori, după ce obţine o catedră în învăţământul preuniversitar (1946–1955). Cu tactul și comprehensiunea ce îl caracterizau, înclinat spre studiu, ar fi putut să aibă o bună carieră de profesor. Dar l-a atras viaţa de redacţie, atașamentul său pentru gazetărie fiind una dintre trăsăturile prin care a rămas în amintirea celor care l-au cunoscut. Redactor și secretar de redacţie la cotidienele „Moldova nouă” și „Opinia”, unde își face mâna, între 1954 și 1966 îndeplinește, cu profesionalism, funcţia de redactor-șef adjunct la „Iașul literar”. După înfiinţarea revistei „Cronica” (1966), trece cu bagajul său de experienţă la noul hebdomadar.

În afară de periodicele ieșene, în care a semnat sute de cronici teatrale, studii de istoria teatrului, comentarii literare, uneori cronici plastice, **B.** a mai colaborat la jurnale („România liberă” ș.a.) și la reviste de cultură („Contemporanul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Teatrul” ș.a.); a scris și sub pseudonimul Radu Naumescu. S-a impus în peisajul cultural al urbei îndeosebi prin pasiunea pentru teatru. Iubea actorii, pe cei din generaţia de aur a Naţionalului ieșean îi venera, ceea ce nu-i diminua, în cronicile de spectacol, voinţa de a se păstra în limitele obiectivităţii. Cu un ton de o urbanitate fără cusur, păstra, ca o marcă a corectitudinii, o mină sobră, concentrat să descifreze – fără virtuozităţi analitice, însă limpede și exact – sensurile unor montări. Probitatea lui era aceea a unui spirit avizat și ferm, cu o pedală tradiţionalistă în aprecierile cumpănite, în care apetenţa pentru valorile de mult recunoscute se conjugă cu o anume prudenţă faţă de inovaţia agresivă. Pentru **B.**, totul, în sfera artei, e o „chestiune de dozaj”, de aceea și critica lui, atentă și la obiect, respinge excesivităţile și ambiguitatea. Nu agrea extravaganţele unor regizori bolnavi de „narcisism”, așa cum ricana la moda „demitizărilor” sau la „actualizările forţate”, căzând în exhibiţionism și abracadabrant, în dauna textului sacrosanct. Nu se arăta încântat nici de „reconstituirea muzeistică”, declarându-se, ca să pară în pas cu vremea, un adept al „inovaţiei creatoare”. Firea sa, care nu se dezminte, este aceea a unui conservator. Ambiţia lui este aceea de a-și însoţi demersul analitic și cel istoriografic prin consideraţii teoretice – *Sine ira…* (1971), *Noi și clasicii* (1975), *Antract* (1979). Lecturile fidele, pline de bun-simţ, denotă o înclinaţie spre reflexivitate, comentariul pe teme literare sau teatrale angajându-se într-o vanitoasă monologare pe marginea unor concepte (actualitate și valoare, tradiţie și inovaţie ș.a.). Criticul, pus pe disocieri, își propune să clarifice o noţiune sau alta, combătând astfel „poncifele”, „prejudecăţile” care-l supără. O carte întreagă, *Noi și clasicii*, își subminează însă efortul de a reinterpreta creaţii de vârf ale literaturii noastre prin dilatarea abuzivă, cu ifos globalizant, a noţiunii „clasic”, în care **B.** înghesuie scriitori fel de fel. Urmărind să surprindă „coordonatele” unor opere, să definească „atitudini” (lirice etc.) și să contureze „profiluri” (sau, mai pompos, „efigii”), „creionările” acestea elaborate, neocolite de pedanterie, rămân discrete sub raportul contribuţiei proprii. Ceea ce îi înviorează scrisul sunt nu metaforele, rare și artificioase, ci fluxul amintirii, evocările, cu deosebire cele plasate în ambianţă ieșeană, dând austerelor glose ceva culoare și un pic de fior. Seriozitate și rigoare dovedesc monografiile pe care **B.** le-a consacrat unor glorii ale teatrului ieșean – *Matei Millo* (1963), unde interpretul preferat al lui V. Alecsandri e văzut ca un „reformator pe linia realismului”, *Aglae Pruteanu* (1965), care, evitând romanţarea, ia totuși o turnură encomiastică, în fine, *Biografie și creaţie* (1983), o reconstituire a carierei de „actor total” a lui C. Ramadan. Apelând, ca un cercetător

scrupulos ce era, la date culese din publicaţiile vremii și de prin arhive, precum și la alte mărturii, folosite cu discernământ, **B.** încearcă să reînvie, atât cât se mai poate, reprezentaţii de succes de altădată, neîmpăcat, s-ar spune, cu efemeritatea lor. O preţioasă lucrare, doldora de informaţii, este *Dicţionarul actorilor Teatrului Naţional din Iași* (1976), galerie de portretizări precise și nuanţate, la care se poate apela oricând. Aceeași temeinicie se vădește și în suita intitulată *Momente din istoria teatrului românesc* (1977). Mergând pe „firul tradiţiei", din „zori" și până înspre zilele noastre, meticulosul analist, care judecă fiecare secvenţă în contextul ei, își structurează materialul în funcţie de acele „înnoiri" ce au survenit într-un moment sau altul graţie aportului unor personalităţi ale scrisului și ale scenei. Un proces pe care autorul ţine să-l pună în evidenţă este acela al „sincronizării", dinamică fastă, ducând, în viziunea lui sărbătorească, la înfiriparea „dimensiunii universale" a multor valori autohtone. Cu unele pagini mai greoaie și, pe anumite porţiuni, cu pasaje, stilistic vorbind, mai cenușii, excursul, deloc „succint", probează convingător o bună cunoaștere a fenomenului teatral. În fine, o antologie editată postum, *Semnul Cumpenei* (2010), aduce o selecţie de cronici dramatice pe care **B.** le scrie începând din 1942, cartea fiind totodată o istorie sui-generis a spectacolelor puse în scenă timp de patru decenii la Teatrul Naţional ieșean.

SCRIERI: *Matei Millo*, București, 1963: *Aglae Pruteanu*, București, 1965; *Sine ira…*, Iași, 1971; *Noi și clasicii*, București, 1975; *Dicţionarul actorilor Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" Iași. 1816–1976*, în *160 de ani de teatru românesc. 1816–1976*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1976, *165–218*; *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1977; *Antract*, București, 1979; *Biografie și creaţie (Arta lui C. Ramadan)*, București, 1983; *Semnul Cumpenei: patru decenii de istorie a Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" Iași. 1942–1984*, îngr. Sorina Bălănescu, pref. Florin Faifer, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *66–67*; Liviu Leonte, *Critic și istoric literar*, CRC, 1985, 2; Constantin Ciopraga, *Definitiva plecare…*, CL, 1985, 5; Leon, *Umbre*, V, *98–102*; Maftei, *Personalităţi*, VI, *42–44*; Petraș, *Panorama*, *117–119*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *54–55*; Florin Faifer, *Cu faţa spre trecut*, CRC, 2004, 3; Nicolae Turtureanu, *Domnu' Barbu*, CL, 2010, 10. ***F. F.***

BARBU, N.I. [**Nicolae I.**] (8.X.1908, Urși-Cârstănești, j. Vâlcea – 23.VIII.1993, București), clasicist, traducător. Frecventează liceul la Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1928, după care își ia la București licenţa în filologie latină în 1931, iar doctoratul la Strasbourg în 1933. În 1934 începe să predea la Universitatea din București, fiind promovat ca profesor titular în 1954 și șef de catedră în 1963; aici funcţionează până la pensionare. Membru în numeroase academii străine (Roma, Pescara, Salerno ș.a.), în câteva societăţi de studii clasice (Rio de Janeiro, Berlin și Varșovia) și președinte al societăţii Ovidianum, este director știinţific al publicaţiei „Quaderni dell'umanismo" (Roma) și conduce, la București, revista „Ausonia".

Clasicist de structură lansoniană, **B.** își va localiza riguros eforturile istorico-literare în aria literaturilor greacă și latină, cu o anume preferinţă pentru cea din urmă. Prima lucrare publicată în volum este teza complementară de doctorat, *Les Sources et l'originalité d'Appien dans le deuxième livre des „Guerres civiles"* (1933). Materialul înfăţișat, configuraţia expunerii și expresia lexicală limpede anunţau profilul acestui cercetător. Enunţând, la început, datele problemei, autorul trece în revistă, critic ori laudativ, studiile anterioare, stăruind îndeosebi asupra neîmplinirilor. Odată delimitate necunoscutele, se stabilesc modalităţile și operaţiunile menite să conducă la rezolvarea lor. La capătul excursului comparativ, parcimonios și la obiect, **B.** formulează concluzii limpezi și convingătoare. Astfel, demonstrează că Appian a folosit izvoare diferite, favorabile sau ostile, pe care le-a confundat uneori, schimbându-le cronologia și apropiindu-se mai mult de Plutarh. O construcţie aproape identică – elementele de studiu, analiza cercetărilor anterioare, demonstraţia analitică și concluzii – prezintă și a doua carte, *Les Procédés de la peinture des caractères et la vérité historique dans les biographies de Plutarque* (1934), teza principală de doctorat. Fazele acestei metodologii pronunţat pozitiviste, cu pondere mai mare pe faptul concret decât pe comentariu, vor fi respectate și în celelalte lucrări. Așadar, tot un studiu de sursologie, iniţiat în scopul clarificării unei probleme fundamentale pentru Plutarh – modul în care acesta a conciliat istoricul și anecdoticul. Generalizările finale se impun aproape de la sine: eruditul Plutarh a folosit izvoarele neinfluenţabil și cu discernământ critic; nu a fost un moralist, ci un bun cunoscător

al firii omenești, cu lecturi întinse. Neașteptat va fi al treilea volum, *Dualismul tragediei lui Sofocle* (1936), fundamentat pe ideea artei pure, care dă și perspectiva de apreciere. Clasicistul va judeca tragediile sofocleene în funcţie de relaţia idei filosofice și religioase – patetism dramatic, criteriu modernist discriminator, pe care îl aplică mecanic literaturii antice. Intenţionalitatea de orice natură, crede el, împinge *Antigona, Ajax, Filoctet* și *Oedip la Colona* în abisurile nonartei. Titlul de capodoperă se cuvine doar tragediilor *Oedip rege, Electra* și *Trachinienele*, unde creația nu e întinată de imixtiunea tendinţei. Această abatere de la poetica realistă este un efect de scurtă durată, la care **B.** va renunţa ușor, ca la o cochetărie de moment. Cărţile scrise după 1944 sunt doveditoare în acest sens. *Aspecte din viaţa romană în scrisorile lui Cicero* (1959) o confirmă, tabloul Romei antice, răsfrânt în epistolele și în cuvântările ciceroniene reconstituind mediat profilul omului și pe cel al cetăţeanului. Pe linia încercărilor de sinteză, frecvente acum, se înscrie și volumul *Valori umane în literatura greacă* (1967). **B.** va aborda subiecte mai cuprinzătoare, ce depășesc concretul restrâns al unei probleme anume. Autorul ţintea la închegarea unor imagini de ansamblu, concretizate parţial într-un curs de istorie a literaturii latine. Expresia, mai puţin sincopată, se va mula și ea pe cadrele lărgite ale gândirii scăpate de chingile demonstraţiei stricte, aproape matematice. Operele cercetate, literare și istorice, acoperă un spaţiu destul de vast, de la poemele homerice și Hesiod la lirică, tragedie și istoriografie. E vorba de o schiţă a valorilor mai însemnate, prin mijlocirea căreia se reformulează, în curgerea vremii, judecăţi cu privire la mentalităţi, opere și personalităţi ale culturii. Este o optică, până la un punct, adecvată și rezultatele sunt pe măsură. Adăugiri de sinteză va conţine și *Antichitatea clasică. 100 de figuri celebre* (1976) – tablete instructive și picante, datorită inserţiilor anecdotice, ca și, în parte, raportările analitice, reactualizante, din *Noi și clasicii* (1975). Activitatea clasicistului s-a împletit în timp cu preocupările didactice, ducând la elaborarea mai multor manuale de limbă, gramatică și literatură, latină îndeosebi, destinate elevilor și studenţilor. **B.** a coordonat partea referitoare la literatura latină din lucrarea lexicografică *Scriitori greci și latini* (1978). La acestea se adaugă și câteva traduceri, remarcabile, din Plutarh, Tucidide, Aristotel și din Sfântul Augustin.

SCRIERI: *Les Sources et l'originalité d'Appien dans le deuxième livre des „Guerres civiles"*, Paris, 1933; *Les Procédés de la peinture des caractères et la vérité historique dans les biographies de Plutarque*, Paris, 1934; *Dualismul tragediei lui Sofocle*, București, 1936; *Aspecte din viața romană în scrisorile lui Cicero*, București, 1959; *Valori umane în literatura greacă*, București, 1967; *Noi și clasicii*, București, 1975; *Antichitatea clasică. 100 de figuri celebre*, București, 1976; *Scriitori greci și latini* (în colaborare), București, 1978. **Traduceri:** Plutarh, *Vieţi paralele*, București, 1957; Aristotel, *Fizica*, București, 1966; Tucidide, *Războiul peloponeziac*, București, 1966; Athenaios, *Ospăţul înţelepţilor*, pref. trad., București, 1978; Augustin, *Scrieri alese*, București, 1985.

Repere bibliografice: Stan Velea, *N.I. Barbu*, RITL, 1979, 4; Velea, *Universaliști*, *66–71*; Petria, *Vâlcea*, *38–39* ***S.V.***

BARBU, Petre (20.VII.1962, Galaţi), prozator, dramaturg. Este fiul Domnicăi (n. Ivanov) și al lui Ilie Barbu, mecanic de locomotivă. După studiile liceale la Galaţi, a absolvit tot aici, în 1988, Facultatea de Mecanică a Universităţii Tehnice, lucrând apoi ca inginer la Electroargeș din Curtea de Argeș (1988–1990). Debutează în revista studenţească „Orientări" (Galaţi), după care Laurenţiu Ulici îi prefaţează un grupaj de trei nuvele, *Scara mea de incendiu*, publicat în 1989 în colecția „Cartea cea mai mică" scoasă de revista „Convingeri comuniste". A fost redactor la „Flacăra" (1990–1991), „Cuvântul" (1991–1992), apoi senior editor la „Capital" (1992–2007), „Adevărul Holding" (2007–2012) și „Forbes România" (din 2012). A mai colaborat la „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Tribuna", „Echinox", „Luceafărul", „România literară", „Contrapunct", „Familia" ș.a. În 1990 a beneficiat de o bursă de specializare în jurnalism, în SUA.

Accentul pe „infinitezimalul" scriiturii – de unde și trimiterile la Milan Kundera, de pildă – lega debutul editorial al lui **B.** cu prozele din *Tricoul portocaliu fără număr de concurs* (1993) de linia Mircea Nedelciu–Cristian Teodorescu–Bedros Horasangian: realism cotidian interesat de psihologia colectivă, pentru care filmografia care a influenţat proza generaţiei '80 devine o referinţă aproape obligatorie. Cazuistică de cartier în epoca ceaușistă, amestec de situaţii grotești și fizionomii suprarealiste, dar și gogoliene, o ironie bonomă, nu corosivă, cu atenţie la sentiment și la drama derizoriunii. Pe scurt, scriitorul face parte din familia

lui Nicolae Velea, și nu dintre partizanii filmelor lui Lucian Pintilie. În 1995, prin *Dumnezeu binecuvântează America*, **B.** săvârșește saltul de la prozele scurte la roman. *Ultima tresărire a submarinului legionar* (1998) este un roman cu sincope temporale, cu personaje ce par comice la început, pentru a deveni forţe primejdioase odată ce nebunia generală se instalează ireversibil peste o lume (o Românie) citită ca o înșiruire de glume proaste. „Marcată structural de tipologia «romanului de mistere»" (Ioan Stanomir), cartea urmărește de-a lungul unuia dintre fire ancheta întreprinsă în 1997 de un ziarist de la o gazetă centrală asupra dispariţiei înainte de 1989 a unui stomatolog dintr-un oraș de provincie (nu fără fine trimiteri la romanele de tip Augustin Buzura, D.R. Popescu). Urmează revelaţii tulburătoare, lecţii de cinism versatil, malformarea realităţii, spulberarea adevărurilor. Morala romanului: „Arată-mi un ziarist român cu douăzeci de ani de meserie care n-a mâncat rahat! Asta a fost slujba noastră de atunci, mâncători de rahat. Acum suntem liberi. Minciunile se vând mai bine ca adevărul. O să te lovești în meseria asta blestemată de atâtea minciuni, încât o să ajungi să te întrebi dacă nu cumva toată viaţa ta e o minciună". În secvenţa comunistă care compune cel de-al doilea fir narativ, câţiva intelectuali provinciali (un arheolog tracoman, un june prozator imberb, o cochetă, un intelectual problematizant, un dentist lubric, profitor și ratat, un gazetar politruc, plus bufonul de rigoare al „Curţii", semianalfabet și agresiv) formează în 1986 un soi de cenaclu botezat Colocviile 79, unde se citesc în grup *Niște ţărani* de Dinu Săraru și *Pumnul și palma* de Dumitru Popescu. Șarja e suculentă, autorul are ochi gogolian și aplecare spre fantasticul cotidian de tip Bulgakov, ca și Daniel Bănulescu. Cu o astfel de priză la contingent și cu darul replicii pe care îl are, **B.** cultivă cu succes și genul dramatic. *La stânga tatălui*, inclusă, alături de *Dueliștii* și de o dramatizare după *Dumnezeu binecuvântează America*, în antologia *Teatru* (2003), adună laolaltă, în decorul unui oraș de graniţă din zilele detronării lui Ceaușescu, tineri și bătrâni, agenţi provocatori, mișcări sindicale, mișcând într-o confuzie generală conștiinţe „camilpetresciene". *Blazare* (2005) posedă un nucleu comun cu piesa *Tatăl nostru care ești în supermarket* (2003; Premiul Cea mai bună piesă românească a anului, acordat de UNITER), în care un complex alimentar părăsit devine pivotul între comunismul precar alimentar și consumismul postcomunist, între o societate controlată represiv de Securitate și o societate alimentată de fantasmele aderării la NATO. De asemenea, unele detalii amintesc *Dumnezeu binecuvântează America*: familia disfuncțională dintr-un port maritim, naratorul genuin afectat de dizabilitate intelectuală, bizareriile care scurtcircuitează și redimensionează în cheia absurdului și a umorului negru microrealismul altfel minuțios cartografic. În *Blazare* comunismul și postcomunismul fuzionează delirant în discursul necreditabil al naratorului – un *loser* trecut de patruzeci de ani, impotent și refugiat în fantasme legate de fostul complex alimentar, pe care îl apără de orice intruziune. Restul personajelor întregesc această menajerie de tranziție: sora milionară în dolari a naratorului, ducând cu sine secretul inenarabil al relațiilor cu Securitatea, mama acestuia, care împarte alimentele expirate apărute miraculos peste noapte în complex, o seamă de prieteni lansați în ocupații improvizate (unul confecționează perii, altul realizează o emisiune de scandal la televiziunea sa de apartament). Atmosfera amintește de excentricitățile cinematografice ale lui Álex de la Iglesia. În cele din urmă, precum într-unul dintre filmele Monty Python, complexul alimentar transformat în supermarket se transformă, încă o dată, într-o arcă navigând către Europa: alegorie groasă, dar de efect, a sudurii inextricabile și originale dintre comunism și consumism. Cât privește genul, el poate fi numit microrealism bizar, deși cea mai mare parte dintre intruziunile fantastice – chagalliene, cum le-a afiliat critica – pot fi puse în seama naratorului necreditabil. Volumul *Până la capătul liniei* (2012) este compus în partea sa semnificativă – alături de câteva nuvele scrise la sfârșitul anilor ’80, nerelevante – din schițe punctând, la limita dintre ficțional și nonficțional, în zona umanității mărunte, a gesturilor și emoțiilor simple, dar fundamentale. Moartea părinților însoțește aceste proze elementare și puternice, atât ca laitmotiv, cât și ca temă.

SCRIERI: *Tricoul portocaliu fără număr de concurs*, București, 1993; *Dumnezeu binecuvântează America*, București, 1995; *Ultima tresărire a submarinului legionar*, București, 1998; *Tatăl nostru care ești în supermarket*, București, 2003; *Teatru*, pref. Marian Popescu, București, 2003; *Blazare*, pref. Sanda Cordoș, Iași, 2005; *Până la capătul liniei*, București, 2012.

Repere bibliografice: Emil Mladin, *Despre un maraton*, RL, 1994, 41; Tania Radu, *Postcitadinismul*, LAI, 1996,

7; Ioan Stanomir, *Apocalipsa după Petre Barbu*, LCF, 1998, 25; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, *174–176*; Mircea Iorgulescu, *Complexul „Complexului" și „Muie Show"*, CLT, 2006, 18; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *147–155*; Alex Goldiș, *Dialog despre neputință*, RL, 2012, 30; Cosmin Borza, *Miniaturistul morţii*, CLT, 2012, 29. ***D.C.M., M.I.***

BARBU, Vasile (6.IX.1954, Uzdin, Serbia), poet, publicist, editor. Este fiul Liviei (n. Neda) și al lui Moisă Barbu, ţărani. Urmează cursurile școlii generale din Uzdin și ale liceului din localitatea Covăciţa, apoi e student la Facultatea de Filologie din Novi Sad, secţia limba și literatura sârbă. Are o bogată activitate de jurnalist, lucrând mai mulţi ani la Radio Covăciţa (1982–1984) și la Radio Novi Sad, în cadrul redacţiei programului în limba română (1984–2002). Director al Casei de Cultură Doina din Uzdin (1984–1987), a editat revista „Cumpăna". Este redactor-șef al publicaţiei „Floare de latinitate", revistă patronată de Consiliul Naţional al Minorităţii Naţionale Române din Serbia. Fondează în 1990 Societatea Literar-Artistică Tibiscus din Uzdin, fiind președintele acesteia, redactor-șef al publicaţiei omonime și director al Editurii Tibiscus, mai înfiinţează la Uzdin un muzeu și o bibliotecă, iniţiază câteva cenacluri literare. În 1994 iniţiază Festivalul Internaţional de Poezie „Drumuri de spice", care se desfășoară tot la Uzdin și la care participă scriitori din întreg spaţiul cultural românesc. Este vicepreședinte al Consiliului Naţional al Românilor din Serbia și Muntenegru și a fost secretar general al Comunităţii Românilor din Iugoslavia (1990–1996). A debutat publicistic în „Informaţia Uzdinului", iar editorial cu volumul de poezie *Refugiu în visele fecioarelor*, apărut la Reșiţa în 1991. Colaborează la „Libertatea", „Tribuna tineretului", „Bucuria copiilor", „Lumina", „Almanahul «Libertatea»", „Clio" și „Învierea" (Timișoara), „Sportske novosti" (Zagreb), „Tribuna", „Dacia literară", „Bucovina literară", „Porto Franco", „Glasul naţiunii" ș.a. A semnat (mai ales textele satirice) cu pseudonimele Baronu, Batman-Mociuga Revanșistul, Focky D'Armando, Ion Palea Lumefaină, Bo Lungu Fârtatu.

Poet prolific, **B**. este și un important ferment cultural implicat în manifestările culturale ale românilor din Uzdin și împrejurimi. Încurajează pictura naivă și înscrie realizările într-o carte document (2012, în colaborare cu Elena Barbu), în care include, pe lângă date biografice despre autori, reproduceri ale picturilor, consemnări din presa vremii, aspecte din galeria artei naive. Nu doar că scrie poezie în graiul locului, dar stimulează acest tip de literatură cu tradiţie în Banat. De asemenea, a îngrijit culegeri de versuri ale societăţii Tibiscus, a publicat antologiile *Satira și umorul la românii din Voivodina* (2001), *Norul sărută câmpia* (2003, în colaborare cu Mihai I. Vlad), *Poezie în grai bănăţean* (II, 2009, în colaborare) ș.a., e semnatarul câtorva volume de publicistică, a editat actele mai multor simpozioane ţinute sub genericul „Oameni de seamă ai Banatului". Trebuie remarcată și valoarea unui glosar alcătuit de **B.**, care cuprinde câteva sute de cuvinte vechi din Uzdin și din localităţile limitrofe – *Cuvinte vechi din graiul bănăţean al Uzdinului* (2012). Încă de la cartea de debut în poezie se poate observa la autorul ei ușurinţa versificării(„Tâlharii ochi pribegi/ din portul lacrimilor/ în goliciunea unei spume/ ce rămâne în pahare/ îmi caută/ iubiri astrale/ și chipuri pământene" – *Ce-ţi caută ochii*). Poezia se întinde în registru larg, de la compuneri de circumstanţă la lirică meditativă. Universul agrest, cu simbolul plurivalent al spicelor, materialitatea dură, istoria și limba, iubirea trec prin lirica lui **B.** în maniere și tonalităţi diferite, de la descriptiv la reflexiv. Notabil este acest blestem adresat celui care se leapădă de limba sa: „Limba dacă-ţi uiţi odată/ nu-i nici mamă, nu-i nici tată/ totul este doar ruină,/ totul este mort și vină (*Blestemul limbii*). Locuri și nume – Sarmizegetusa, Alba Iulia, Voroneţ, Putna, Ipotești, Banat, Bucovina, Deceneu, Ovidiu, Avram Iancu – sunt evocate într-o cheie mesianică. Mihai Cimpoi afirmă că poezia lui **B**. „e un «cântec al pătimirii noastre» în stil Goga, reluat în registrul și mai surd, și mai dureros al înstrăinării. Versurile și sunetele urmează o frazare sacadată, cufundată în durere mută".

SCRIERI: *Refugiu în visele fecioarelor*, Reșiţa, 1991; *Cu faţa la perete*, Uzdin, 1992; *Aici totul e dor*, Uzdin, 1993; *Lacrimă la o margine de așteptare*, Drobeta-Turnu Severin, 1995; *Drumuri de spice*, Chișinău–București, 1996; *Bătătorind drumurile ploilor*, Timișoara, 1997; *Continente de dragoste*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; *De vorbă cu neamul*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; *Drumurile noastre*, Timișoara–Uzdin, 1999; *Uzdin zic – Uzdin gândesc*, Timișoara–Uzdin, 1999; *În zodia bordeiului*, Iași, 1998; *Năloagă în fondroc*, Uzdin, 2001;

Ultima noapte de păcat, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Cele mai frumoase poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Dintotdeauna am murit singur*, Pančevo, 2002; *Până azi*, Timișoara, 2004; *Omul fără drum*, Uzdin, 2004; *Ștroalie goalie sau Doi într-unu* (în colaborare cu Ionel Stoiţ), postfaţă Aurel Turcuș, Uzdin–Timișoara, 2006; *Doi poeţi – aceeași limbă* (în colaborare cu Nicolae Nicoară-Horia), Arad, 2008; *Șî zdrâncăne șî scârţâie șî flioandără*, Uzdin, 2011; *Și nici n-aș mai putea*..., Arad, 2012.

Repere bibliografice: Damian Ureche, *Poetul Vasile Barbu – baron al prieteniei*, „Jurnal de Timiș", 1994, 14–20; Cătălin Ciolca, *Vasile Barbu, Gheorghe Lifa și alţi poeţi din miraculoasa așezare Uzdin*, RR, 1995, 2; Baba, *Compendiu*, *13–14*; Gheorghe Luchescu, *Un stâlp al românismului: Vasile Barbu*, „Redeșteptarea" (Lugoj), 1997, 320; Costa Roșu, *Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia*, Pančevo, 1998, *67–69*; Cimpoi, *Critice*, II, *157–159*; Adrian Dinu Rachieru, *Românii de lângă noi*, „Oglinda literară", 2004, 29; Roșu, *Personalităţi*, *25–27*; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *383–385*, *396–397*; Marina Ancaiţan, *Poet al iubirii și al satului bănăţean*, „Libertatea" (Pančevo), 2012, 41. ***Al.R.***

BARBU, Zevedei (28.I.1914, Gârbova, j. Alba – 26.IV.1993, Brasilia), eseist. Născut într-un sat cu vreo șapte sute de suflete, jumătate români şi jumătate saşi, în familia ţăranilor români Ana şi Marcu Barbu, este botezat cu un nume biblic pentru a nu putea fi maghiarizat (după practica autorităţilor din Ardeal). Urmează cursurile şcolii primare în sat, continuate la gimnaziul şi la Liceul „Aurel Vlaicu" din Oraştie. Între toamna lui 1933 şi vara lui 1937 este student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj, unde se distinge prin câteva referate susţinute la seminarii conduse de D.D. Roşca, Florian Ştefănescu-Goangă, Liviu Rusu ş.a., sub influenţa cărora se formează. După pregătirea în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar (1937–1938), este încadrat ca preparator, apoi asistent la Institutul de Psihologie Experimentală al Universităţii clujene. În decursul următorilor patru ani îşi tipăreşte teza de licenţă şi susţine doctoratul în psihologie. Treptat, interesul teoretico-ştiinţific şi didactic se mută din domeniul psihologiei (al psihologiei experimentale) către domeniul filosofiei şi se accentuează prin încadrarea, în toamna lui 1942, ca asistent în Catedra de filosofie a culturii, condusă de Lucian Blaga. Activitatea profesională şi cea publicistică sunt triplate de o deschidere către politică, de o orientare tot mai accentuată spre stânga, până la cea comunistă, ceea ce determină arestarea şi condamnarea lui, în toamna lui 1942, la opt ani şi jumătate de închisoare. Din detenţia de la Caransebeş este eliberat în august 1944 odată cu schimbarea regimului. În perioada următoare este reintegrat în Universitate, apoi este, succesiv, secretar general al Ministerului Naţionalităţilor, consilier cultural în Ministerul Afacerilor Străine şi, de la 1 martie 1946, consilier la Legaţia României de la Londra. În vânzoleala politică a acelor ani, în toamna lui 1948 îşi prezintă demisia. După mai multe căutări, ajunge conferenţiar de sociologie şi psihologie socială în Marea Britanie, la Universitatea din Glasgow (1950–1963), la cea din Sussex (1964–1977), apoi se mută conferenţiar de sociologie în Brazilia, la Universitatea din Brasilia (1977–1993). În 1946 se căsătorise cu Laetiţia Bertola (franco-italiancă, sora lui Clody Bertola), de care se va despărţi în străinătate. **B.** a fost şi un harnic şi talentat publicist. Secretar de redacţie al revistei de filosofie „Saeculum" (1943), a colaborat la importante publicaţii culturale ale anilor ’30 şi ’40 din secolul trecut: „Pagini literare", „Lanuri", „Gând românesc", „Ţară nouă", „Ţara", „Revista de filosofie", „Luceafărul", „Transilvania", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. A revenit în România pentru Congresul Internaţional de Estetică ţinut la Bucureşti în 1972, la care a susţinut comunicarea *Is the Novel Dying*? (tipărită în volumul cu lucrările congresului), şi pentru vizite familiale.

În activitatea lui **B.** se disting trei mari etape: românească (1935–1947), britanică (1948–1977) şi braziliană (1978–1993). În prima se pot observa fazele eseistico-filosofică (1935–1937), psihologică (1938–1941) şi filosofică (1942–1947), încheindu-se cu editarea la Paris a lucrării *Le Développement de la pensée dialectique*, scrisă iniţial în limba română. Devenirea culturală a lui **B.** începe cu articole şi îndeosebi cu eseuri cu o bună deschidere filosofică, continuă cu studii şi cronici psihologice şi se aşază în domeniul filosofiei, îndeosebi al filosofiei culturii şi al istoriei filosofiei. Căutările şi încercările eseistico-filosofice din a doua jumătate a anilor ’30 pregătesc terenul cultural pentru conturarea unei proprii viziuni filosofice la începutul anilor ’40, îndeosebi din momentul în care se află sub înrâurirea nemijlocită a lui Blaga, fără a se manifesta ca un blagian. Acum îşi clarifică o serie de idei ce ţin de domeniul metafilosofiei; mărturie stă studiul *Metafizicul, funcţiune integrală a spiritului* (1943). Tânărul gânditor nu reduce metafizicul la domeniul restrâns al filosofiei, ci îl urmăreşte mai

întâi prin planurile ştiinţei, esteticului literar-artistic şi al religiei, spre a ajunge la cel filosofic, fapt ce îl îndreptăţeşte să avanseze conceptul „metafizicism”, prin care pledează pentru un „fundal metafizic în întreaga gândire şi acţiune umană”. Sub o asemenea exigenţă – conştientizată şi teoretizată speculativ târziu, de-abia la începutul lui 1943 – filosofează în jurul câtorva problematici în eseistica din anii ’30, cum sunt binele, libertatea, dimensiunea naţională, autenticitatea, munca, cultura, omul şi, ca încoronare, opţiunea umanistă. Dacă cele dintâi teme sunt circumscrise în domeniul ontologiei, al eticii ori al metafilosofiei, cele din urmă au profunde semnificaţii angajante pentru om şi pentru gânditorul român al acelui moment existenţial. Câteva eseuri sunt înscrise nemijlocit în domeniul filosofiei culturii: *Cultură şi viaţă* (1936), *Cultură şlagăr* (1936), *Sensul culturii* (1939) sau *Moment ardelean în gândirea românească* (1939). **B.** se angajează în nuanţe conceptuale în interioritatea ideii de timp, înţeles ca „o adevărată osie a filosofiei”. Eternul însuşi este temporalizat, prin trecerea de la timpul absolut către temporalităţi ale domeniilor şi nivelurilor structurale ale existenţei. Aşa se ajunge la timpul uman, la cel istoric –numit „vreme”. Or, constată **B.**, „dimensiunea temporală a epocii actuale se bucură de o îngustime considerabilă”. El vede saltul de la timp la vreme ca un progres social, cultural şi uman, doar că „există pericolul ca vremea însăşi să decadă în vremelnicie”. Fără o mai îndelungă şi necesară analiză sociologică, psihologică, etnografică, autorul crede că „s-a ivit un pragmatism rău înţeles, un americanism cultural şi o stupidă justificare a morţii şi a momentului”. În etapa românească două sunt literaturile străine cunoscute mai îndeaproape de **B.**: cea rusă şi cea germană. Din acestea îi comentează pe Dostoievski şi pe Goethe. Creatorul lui *Faust*, „spirit prin excelenţă poetic”, este cel prin care „intrăm în laboratorul propriu-zis al gândirii dialectice”. El este acela care „desţeleneşte un pământ nou în istoria gândirii. În învălmăşeala structurii sociale, vasta sa intuiţie şi înflăcărata sa imaginaţie îl poartă mai înaintea altora spre tărâmul viitorului. El vede – neclar, ce-i drept –, dar vede prin negură, prin care alţii orbecăiesc”. Cu el începe aventura spirituală a dialecticii moderne. La numai douăzeci și patru de ani, **B.** atacă din literatura rusă o temă fundamentală şi deosebit de specifică: aceea a „omului de prisos”. Demn de remarcat este faptul că interpretul român nu se limitează la caracterizarea acestui tip literar la un scriitor sau la altul, ci înfăptuieşte o veritabilă sinteză a caracteristicilor tipului şi a evoluţiei lui concrescătoare în literatura rusă. Pentru ca, pe baza acestora, să înfăptuiască şi o dezvăluire a importanţei istorice a omului de prisos, şi a rostului sociocultural pe care îl are. **B.** îl vede ca pe un „sac cu probleme”, de la conţinutul conceptului la evoluţia istoric-literară şi până la „viclenia istorică” a tipului care refuză lumea în forma indiferenţei, a nonacţiunii. Fiind, în decursul unui deceniu, un deosebit de activ publicist, **B.** a comentat arar o scriere literară propriu-zisă; a făcut-o – chiar pe larg, în două cronici – la debutul lui Mihai Beniuc cu *Cântece de pierzanie* (1938). Criticul pune în evidenţă tema dragostei, cea a revoluţiei şi cea a morţii, toate trei transfigurate de poet din „cazanul clocotitor al vieţii”. Merită semnalate şi comentariile la creaţia eminesciană (cu prilejul semicentenarului morţii, în 1939) ori la aceea a lui Blaga. Totodată, mulţi alţi gânditori români s-au bucurat de atenţia sa, îndeosebi prin paginile revistei „Saeculum”: Al. Rosetti, E. Lovinescu, Vasile Băncilă, D. Gusti, Eugeniu Sperantia, Grigore Popa, Nae Ionescu (demascat ca plagiator din Evelyn Underhill) şi trioul care a editat anuarul „Izvoare de filosofie”: Constantin Floru, Constantin Noica şi Mircea Vulcănescu.

SCRIERI: *Minciuna în lumea copilului*, Cluj, 1938; *Contribuţiuni la psihologia onestităţii*, Cluj, 1940; *Le Développement de la pensée dialectique*, Paris, 1947; *Democracy and Dictatorship: Their Psychology and Patterns of Life*, Londra, 1956; ed. London, 1998; *Problems of Historical Psychology*, New York, 1960.

Repere bibliografice: Lucreţiu Pătrăşcanu, *Curente şi tendinţe în filosofia românească*, Bucureşti, 1946, *passim*; Athanase Joja, *„Evoluţia gândirii dialectice”*, „Studii”, 1948, 2; H. Badiu, *Domnul Zevedei Barbu şi paradoxele democraţiei*, VR, 1957, 3; Marin Diaconu, *Zevedei Barbu. Schiţă pentru un profil spiritual*, VR, 2001, 11; Michael Finkenthal, *Zevedei Barbu – filosof, sociolog şi psiholog... englez?*, APF, 2007, 4. ***M.Dn.***

BARCAROIU, Constantin (24.I.1895, București – 21.IV.1974, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Barcaroiu) și al lui Gheorghe Georgescu, muncitor, locuitori, probabil foarte strâmtoraţi, ai periferiei bucureștene. A urmat cu mari greutăţi școala primară și liceul, apoi s-a înscris la Conservatorul de Artă Dramatică, pe care l-a absolvit în 1924. Actor ambulant aproape un deceniu, în 1934 este redactor la „Cruciada românismului”;

publică versuri și cronici dramatice în nenumărate reviste și ziare din București și din alte orașe din ţară, între care „Epoca", „Răsăritul" (unde e redactor), „Drumul vremii" (Craiova), „Pasărea albastră", „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Capitala" (figurează în redacţie), „Litera" (Arad), „Sfarmă-Piatră", „Flacăra" ș.a. Câteva strofe îi apar și în „Universul" și „Universul literar". În 1945, părăsind gazetăria, urcă din nou pe scenă, jucând la diverse atenee populare bucureștene, iar din 1949 este angajat la Teatrul de Stat din Reșiţa, de unde se și pensionează.

B. a debutat în „Epoca" (1922) cu versuri de factură vag minulesciană. Cel dintâi volum, *Florile roșii* (1934), incluzând câteva poeme în proză, glosează despre soarta umiliţilor. Înduioșarea melodramatică tinde să dea suport unor structuri contrastante, apropiate adesea de pilda religioasă. Autorul folosește, frecvent retoric, o imagistică de sursă biblică pentru a sugera paragina spirituală a veacului, condamnată în numele unui creștinism indignat, ulterior substrat al altei cărţi, *Cetatea mea* (1939). Simbolismul întârziat (ploaie autumnală, nevroze, ftizie, solitudine apăsătoare) este pătruns de câte o notă expresionistă (motivul „urletului" revine obsedant). Un amplu poem, *Mama* (1948), caută să configureze un simbol al suferinţei și al resemnării universale și, pe alocuri, al posibilităţii de regenerare morală, sprijinindu-se și pe o prozodie zbuciumată și stranie în manierismul ei. O tentativă de înnoire, de abandonare a tonurilor întunecate și a imaginilor sumbre, se remarcă în volumul *Pe drumuri însorite* (1944), însă în versuri descriptive și grăbite. Un oarecare renume și-a dobândit **B.** în epocă prin romanul *Periferie* (1935), dedicat luptei dintre „două clase" sociale, adică dintre „săraci" și „bogaţi", categorii care generează și un maniheism, inevitabil, al personajelor. Autorul confundă în mod curent principiile creștinismului primitiv cu acelea ale râvnitei societăţi „viitoare", în care, se presupune, va domni umanitarismul, cam lânced însă, așa cum îl bănuiește naratorul. „Uriaș abator", marginea Bucureștiului este văzută ca un simbol al agoniei lumii în general, precum mai târziu la Eugen Barbu în *Groapa*. Din durităţile de limbaj și violenţele exhibate rămâne însă un tablou de apăsată culoare și doar pe alocuri de relief.

SCRIERI: *Florile roșii*, București, 1934; *Frânturi de suflet*, București, 1935; *Periferie*, București, 1935; *Cetatea mea*, București, 1939; *Pe drumuri însorite*, București, 1944; *Mama*, București, 1948.

Repere bibliografice: Paul Bărbulescu, *„Periferie"*, „Răsăritul", 1935, 9–10; Camil Baltazar, *De la Panait Istrati la Constantin Barcaroiu*, „Credinţa", 1935, 499; Paul I. Papadopol, *„Frânturi de suflet"*, PL, 1937, 4; Dimitrie Stelaru, *Zeii prind șoareci*, București, 1968, *110–112*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *304; Dicț. scriit. rom.*, I, *191–192.*

D.M.

BARDAN, Vasile (28.II.1947, Valea Seacă, j. Bacău), poet, eseist. Este fiul Victoriei (n. Chiorcea) și al lui Nicolae Bardan, ţărani. După absolvirea Liceului „George Bacovia" din Bacău (1965), frecventează o vreme Institutul Pedagogic din Bacău (1965–1967), apoi urmează Facultatea de Filologie, secția română–franceză, din cadrul Universităţii din București, pe care o termină în 1978. Între acești ani a fost angajat la mina de cupru Bălan din judeţul Harghita, apoi la Întreprinderea de Prefabricate din Beton (București), a fost profesor de limba română și franceză în mai multe sate din judeţul Bacău, gestionar, funcționar economic, absolvă Institutul Pedagogic al Universităţii „Al. I. Cuza" din Iași (1973, cursuri fără frecvenţă), iar din 1984 e bibliotecar la APACA în București. Debutează cu poezie în revista „Ateneu" (1968), fiind încurajat de Ioanid Romanescu, cunoscut la cenaclul „Bacovia". Mai colaborează cu versuri, eseuri și recenzii la „Amfiteatru", „Convorbiri literare", „Suplimentul literar–artistic al «Scânteii tineretului»", „Steaua", „Luceafărul", „Contemporanul", „Familia", „România literară", „Caiete critice", „Cuvântul românesc" (Canada), „Sinteze". Participă la mai multe cenacluri literare și înfiinţează el însuși unul în cadrul Clubului ICTB. Debutul editorial are loc în 1989 cu volumul *Gravitația tăcerii*, prefaţat de Ioanid Romanescu.

O mare încredere în forţa Cuvântului (obligatoriu cu majusculă) caracterizează versurile lui **B.**, fie că e vorba de cele metaforizante, de factură neomodernistă, fie de cele „neorealiste", îngroșate prin aderenţa la realitatea exterioară postcomunistă. Pe de o parte, aspiraţie spre cerul înalt și pur al Poeziei (cu sfidarea forţei gravitaţionale), pe de alta, revărsare în spaţiul devenit extensibil al poemelor, din necesităţi de documentare socială și pamflet moral. Autorul găsește în câteva rânduri rezolvări prozodice notabile – de pildă în poemul *Planctonul*, inclus în volumul *Poeme ciuruite*

(2010): „acum sunt hrana marilor balene/ – vor fi și ele prinse cu harponul –/ în lumea suspendată ca planctonul/ mă poartă valul timpului alene/ pe fundul apelor așteaptă schimbul/ e vastă marea sărăciei lucii/ și verde-amară cum e coaja nucii/ e calmă clipa – calm e anotimpul”. Semnificativă rămâne însă pendularea între registre atât de diferite, între discursul „înalt”–abstract și cel de violentă culoare realistă. A doua antologie de autor, după *Omul probabil* (2000), culegerea *Poeme transmoderne* (2012) lansează prin titlu un concept testat retroactiv la nivelul autoselecției, dar definit diletant astfel: „Consider transmodern acel poem astfel realizat, încât să conțină în substanța sa cognitivă și estetică o forță cu valoare constantă și transistorică”. Comentator pertinent de poezie în reviste, **B.** a semnat și un studiu despre Ioanid Romanescu (1997), exercițiu inhibat de admirație.

SCRIERI: *Gravitaţia tăcerii*, pref. Ioanid Romanescu, București, 1989; *Noaptea gravitaţiei*, pref. Mircea Ciobanu, București, 1994; *Gravitonia*, postfaţă Constantin Sorescu, București, 1995; *Ioanid Romanescu în apărarea poeziei*, pref. Constantin Crișan, Iași, 1997; *Poezia și foamea*, București, 1997; *Poezia după Auschwitz*, București, 1998; *Omul probabil*, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2000; *Cântec cu ceas*, Iași, 2007; *Poeme ciuruite*, București, 2010; *Poeme transmoderne*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Numele poetului*, LCF, 1982, 29; Alexandru Piru, *Poeţi în regie proprie*, SLAST, 1989, 22; Alexandru Ruja, *„Gravitaţia tăcerii”*, LCF, 1989, 32; Octavian Soviany, *Echilibru fragil*, CNT, 1995, 14; Daniel Cristea-Enache, [*Vasile Bardan*], CC, 1997, 8–10, ALA, 1999, 455; Horia Gârbea, *„Poeme ciuruite”*, LCF, 2010, 21; Ioan Adam, *Afinităţi selective*, Târgoviște, 2012, *305–308*. ***D.C.-E.***

BARDÓCZ Árpád (23.IV.1888, Ileanda, j. Sălaj – 9.VIII.1953, Budapesta), traducător. După terminarea Facultăţii de Drept, a fost funcţionar la Timișoara. În 1921 s-a stabilit în orașul Vác din Ungaria. A colaborat la revistele clujene „Erdélyi Szemle”, „Pásztortűz”, „Erdélyi Helikon” și la „Vasárnap” din Arad cu poezii proprii și cu traduceri.

B. este primul scriitor maghiar care a publicat volume de transpuneri din poezia lui V. Alecsandri. *Emlék* (1935) a apărut cu introducerea și notele traducătorului, ca și *Könnycseppek* (1938), editat, de asemenea, cu un studiu introductiv despre viaţa lui Alecsandri.

Traduceri: V. Alecsandri, *Pasztellek* [*Pasteluri*], Cluj, 1926, *Emlék* [*Suvenire*], introd. trad., Cluj, 1935, *Könnycseppek* [*Lăcrămioare*], introd. trad., Budapesta, 1938.

Repere bibliografice: Endre Károly, *V. Alecsandri, „Emlék”*, „Erdélyi Helikon”, 1935, 7; Gáldi László, *Vasile Alecsandri, „Emlék”*, „Vasárnap”, 1935, 23; A.P. Todor, V. *Alecsandri în limba maghiară*, PL, 1936, 3; Gáldi László, *Vasile Alecsandri, „Könnycseppek”*, „Vasárnap”, 1938, 9; Lörinczi László, *Vasile Alecsandri, „Könnycseppek”*, „Erdélyi Helikon”, 1938, 8; A.P. Todor, *„Lăcrămioare” de V. Alecsandri în traducere maghiară*, CL, 1939, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *171*. ***O.K.***

BARICADA, publicaţie care a apărut la București de la 6 ianuarie 1990 până la 27 noiembrie 1996, cu subtitlul „Săptămânal independent de opinie și cultură”. Redactor-șef: Eduard Victor Gugui; redactor-șef adjunct: Adrian Ștefan Iurașcu; secretar de redacţie: Constantin Călinescu; de la numărul 6/1991 redactor-șef adjunct devine Virgil Miron Pătru, iar secretar general de redacţie Cornel Catană, funcţie preluată de la numărul 36/1991 de Valentin Hossu-Longin, iar de la numărul 42/1991 de Vlad Macri; de la numărul 43/1992 Vlad Macri devine redactor-șef adjunct, iar Mihai Bujeniţă secretar general de redacţie. De la numărul 36/1992 subtitlul este „Hebdomadar politic și cultural”, revista schimbându-și totodată formatul. Apărută în perioada de efervescenţă publicistică de după căderea regimului comunist, **B.** a manifestat de la început o atitudine combativă, abordând cu îndrăzneală probleme ardente ale actualităţii social-politice. Pe plan literar s-a dovedit însă eclectică, principalul ei merit rămânând acela de a contribui la recuperarea unor scriitori neglijaţi în epoca totalitară. În general, versurile și prozele publicate sunt nesemnificative, colaborarea lui Cezar Ivănescu (cu amplul poem *Doina. Ultima Thule*) și a lui Ion Lăncrănjan (cu „microromanul contemporan” *Leul și ciobanul*) constituind mai degrabă excepţii. Mult mai bogate și mai valoroase sunt paginile de critică și istorie literară. Pe lângă recenziile semnate de Geo Vasile, Radu Aldulescu și Elena Gugu și comentariile critice ale lui D. Vatamaniuc și Constantin Călinescu, se distinge, prin abundenţa și calitatea textelor, colaborarea lui Romul Munteanu, care scrie aici nu numai cronici despre cărţile unor autori contemporani – Octavian Paler, Stelian Tănase, Ion Stratan, Ioan Flora –, ci și articole recuperatoare

despre câţiva importanţi poeţi, prozatori sau filosofi interbelici, între alţii, Mircea Eliade, Aron Cotruș, Panait Istrati, Radu Gyr, Nae Ionescu. Sensul unei restituiri îl are și iniţiativa revistei de a relua în serial o parte dintre articolele lui Mircea Eliade reunite în 1934 în antologia *Oceanografie* și de a publica pentru prima dată fragmente din eseul *Filosofia nuanţelor* al lui Petre Ţuţea, ca și cele câteva „divagări" bacoviene inedite pe care fiul poetului, Gabriel Bacovia, le-a oferit redacției. De asemenea, merită menţionate paginile comemorative dedicate lui M. Eminescu, I.L. Caragiale și Nichita Stănescu, traducerile din literatura și filosofia universală (Rimbaud, Rubén Darío, Nietzsche) și interviurile cu Dumitru Ţepeneag, William Totok, I. Negoiţescu, Ana Blandiana, Alexandru Paleologu, George Astaloș, Dan Petrescu. Din 1992 **B.** capătă un mai pronunţat caracter social-politic, interesul pentru cultură și literatură reducându-se în mod vădit. ***I.M.***

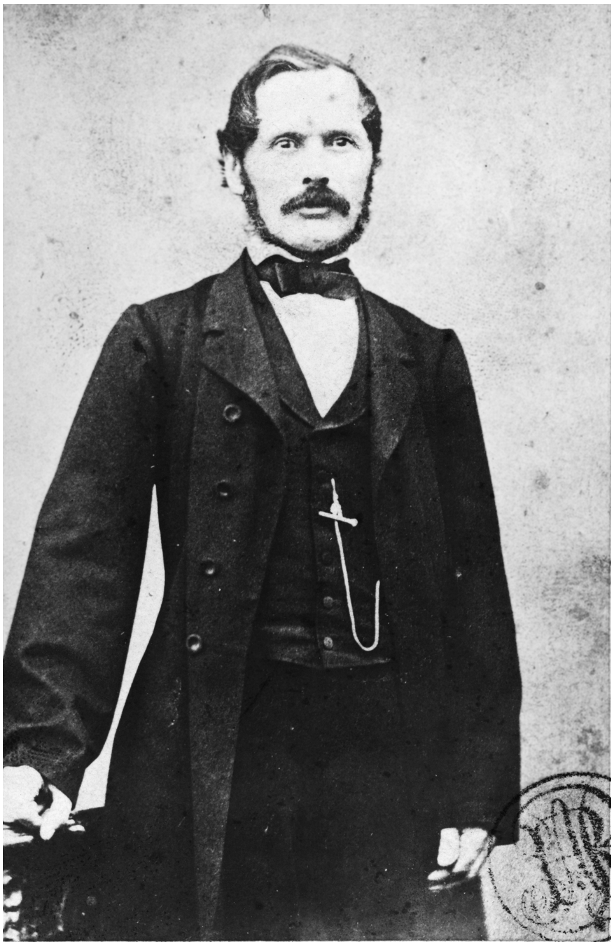
BARIŢIU, George (24.V.1812, Jucu de Jos, j. Cluj – 2.V.1893, Sibiu), ziarist, îndrumător cultural, istoric.

Este fiul Anei Rafila (n. Cornea) și al preotului Ioan Pop-Bariţiu. Învață la școala maghiară din Trascău (Rimetea), la gimnaziul din Blaj și apoi la Liceul Piarist din Cluj, frecventând „humanioarele". În 1829 se înscrie la Facultatea de Filosofie din Cluj. În pofida restricţiilor, își procură și citește cu aviditate cărţi în limba română. După absolvire revine la Blaj și intră student la Teologie. Sunt anii când îi cunoaște pe Simion Bărnuţiu și pe Timotei Cipariu, când participă ca actor și autor la câteva spectacole de teatru în limba română organizate la Seminar, printre primele de acest fel din Transilvania. În 1835, la terminarea studiilor, este numit profesor la liceul din Blaj. Cunoscut și apreciat de mai mulţi negustori brașoveni care își aveau fiii elevi la Blaj, este chemat să conducă școala română din Brașov. Dar înainte de a se așeza în acest oraș, pleacă împreună cu T. Cipariu într-o călătorie ce va avea rezonanţă în activitatea celor doi. Ei vizitează mai multe orașe din sudul Transilvaniei, trec Carpaţii, la București stabilesc contacte cu personalităţi de seamă ale vieţii politice și culturale din Ţara Românească, printre care Ion Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti, Ion Câmpineanu, Iancu Văcărescu, Cezar Bolliac, profesorii Petrache Poenaru, Florian Aaron, Eftimie Murgu; iau parte la câteva întâlniri la Societatea Filarmonică, văd spectacole de teatru. La întoarcere, din 1836, este profesor de gramatică română și germană, limbă latină, istorie, geografie, aritmetică, principii de bună purtare, contabilitate și corespondenţă comercială. Brașovul a fost văzut de **B.** ca un centru unde puteau rodi ideile lui referitoare la afirmarea naţională prin intermediul școlii și culturii. În 1837, cu ajutorul bănesc al negustorului Rudolf Orghidan, scoate cea dintâi gazetă a sa, „Foaie de săptămână", apărută doar în două numere. La 1 ianuarie 1838, finanţat de Johann Gött, proprietar de tipografie, face să apară „Foaie literară". În același an, la 12 martie, iese „Gazeta de Transilvania", iar la 2 iulie „Foaie literară" se transformă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Acestea sunt periodicele pe care **B.** le conduce cu energie și cumpătare până la începutul anului 1849. Spre a se dedica lor, renunţă în 1845 la cariera de profesor. Ziaristul contribuie intens la pregătirea mișcării de la 1848, scrie febril, de pe o poziţie politică totuși prudentă, mai puţin radicală decât a altor revoluţionari. Depășind-o, participă la adunarea de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj, îl însoţește pe episcopul Ioan Lemeni la Cluj, unde este prezentată în Dietă moţiunea de pe Câmpia Libertăţii. Se votează însă unirea cu Ungaria și **B.** se întoarce dezamăgit acasă. Urmează zile de zbucium, când, cooptat în comitetul de pacificare, este nevoit, odată cu intrarea trupelor generalului Bem în Sibiu, să ia calea refugiului peste munţi. Poposește la Câmpina, unde în iunie 1849 este arestat și dus la închisoarea din Ploiești. Trimis sub escortă în Bucovina, la Cernăuţi, este eliberat prin intervenţia familiei Hurmuzachi și găzduit la moșia Cernauca, unde își aflaseră azilul și alţi revoluţionari români. Revine la Brașov în toamna lui 1849 și primește permisiunea pentru reapariţia celor două publicaţii ale sale, care sunt însă repede suprimate, sub învinuirea de „cerbicie". Reluate în

septembrie 1850, cu un alt redactor, Iacob Mureșianu, gazetele stau încă sub influenţa lui **B.** O perioadă îl va interesa mai ales activitatea comercială și industrială. Conducând Gremiul Negustorilor din Brașov, izbutește să obţină autorizaţia pentru a deschide o tipografie românească și pentru a înfiinţa fabrica de hârtie de la Zărnești, al cărei director comercial este vreme de două decenii. Între timp, animat de aceeași încredere în puterea luminării, scoate „Călindariu pentru poporul românesc" (1852–1865). **B.** călătorește mult, interesându-se, în fiecare ţară, de viaţa oamenilor, de nivelul civilizaţiei, de organizarea economică și socială, aspecte cercetate în relaţie cu nevoia de schimbare a stării de acasă. După 1860 reintră în viaţa politică, devenind un militant energic care, alături de alţii, avea de reprezentat interesele românilor în Dieta din Sibiu și în Parlamentul de la Viena. În vremea dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, adept al direcţiei pasiviste, el susţine afirmarea cât mai sistematică și completă a individualităţii naţionale românești. Se mută la Sibiu și editează ziarul „Observatoriul" (1878–1885), unde publică mai ales studii istorice și sociologice. Participă în 1881 la înfiinţarea Partidului Naţional Român, ajungând în 1884 președinte al partidului. Cărturarul era unul dintre cei care contribuiseră la constituirea, în 1861, a Asociaţiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra), ales de la început secretar al societăţii, apoi redactor al revistei „Transilvania" (1868–1893), președinte al secţiei istorice (1877) și președinte al Astrei (1888). Prezent în 1866 la București, ca membru fondator al Societăţii Literare Române (Academia Română), are calitatea de președinte al secţiei istorice, cu câteva luni înainte de moarte fiind ales președinte al forului academic.

Întemeietor al presei românești din Transilvania, ziarist fecund, îndrumător în domeniul culturii, istoric și om politic cu vederi progresiste, **B.** este un deschizător de drumuri care se integrează mișcării de regenerare naţională, alături de Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu și M. Kogălniceanu. Cele două mari publicaţii pe care le conduce, „Gazeta de Transilvania" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură", fac, înainte de orice, educaţia simţămintelor naţionale și civice, ţintind să întărească unitatea între români. Legăturile cu mai toate personalităţile epocii, mărturisite și de un fond epistolar impresionant (11 000 de scrisori), asigurau circulaţia de idei, solidarizarea eficientă a eforturilor, dincolo de graniţele politice ale momentului. În tradiţia Școlii Ardelene, ideologia de esenţă iluministă se însoţește la el cu un spirit pedagogic superior, ce îi guvernează toate acţiunile. Menirea foilor sale va fi aceea de „a lăţi idei" în cât mai multe domenii, pentru că „românii nu au timp de pierdut cu nimicuri". Premergând ideilor „Daciei literare", se arată preocupat de unitatea limbii literare și de adoptarea unei ortografii unitare. Publică frecvent sau reproduce scrieri din celelalte provincii, încurajează discuţiile despre limbă și literatură, utile în aflarea unei orientări comune. **B.** este un discipol al lui Petru Maior, ceea ce îl determină să se îndepărteze de purismul latinist și să aibă, în general, o atitudine moderată. Tot el recomandă culegerea, cât mai fidelă, de obiceiuri vechi, povestiri, cântece, „frazuri, proverburi și ziceri originale românești", descântece etc., indicând astfel un program de adunare a creaţiilor populare, văzute, herderian, ca însemne ale identităţii etnice și lingvistice. Cu vremea, scrie și despre muzică și coregrafie, port și așezări, despre cultura estetică și gustul popular, stimulând publicarea studiilor de etnografie. În dorinţa de a afla calea cea mai potrivită pentru propășirea literaturii, pentru a preîntâmpina manifestările păgubitoare, își iniţiază cititorii, stabilește un dialog cu ei. Ca și Heliade, face incursiuni în estetică, în teoria și în critica literară, comentează scrieri originale, discută despre traduceri și rolul lor în modelarea unei literaturi începătoare; urmărește, bunăoară, evoluţia și caracteristicile stilului în artă, analizează umorul și satira, face consideraţii de poetică, privilegiază sensul moral, educativ al literaturii. Aspiraţia spre clasicitate este înţeleasă hegelian, ca o năzuinţă spre armonie și desăvârșire, spre exemplar; **B.** atribuie de timpuriu criticii un rol de limpezire a atmosferei literare. În felul lui înţelept de a cugeta domină preceptele esteticii clasiciste, primite prin intermediul gânditorilor și esteticienilor germani (Goethe, Hegel, Winckelmann, Lessing, W.T. Krug, Jean Paul, J.G. von Müller, K.J. Weber ș.a.). Relevând în repetate rânduri trebuinţa unei istorii critice a literaturii române din toate provinciile, aduce el însuși importante contribuţii documentare, apte să configureze un întins capitol de istorie culturală.

Ca scriitor, **B.** rămâne atașat mult timp teatrului. Debutează cu versurile *Murăș, Murăș, apă lină* și *Cântec păstoresc*, scrise în 1835 pentru o reprezentaţie a teologilor din Blaj. Deși modeste, ele au acorduri grave, caracteristice poeziei ardelene ce prevestește apariţia lui Octavian Goga. Tot pentru spectacolele de diletanţi compune *Suspinul*, prolog la piesa *Inimile mulţămitoare*, reprezentată în 1838 la Brașov, iar în 1891 alcătuiește alte două piese ocazionale, interpretate la Școala Civilă de Fete a Astrei din Sibiu. Cu toate că nu avea vocaţie de autor dramatic, ispita teatrului pare să fie totuși puternică, din moment ce, atunci când traduce, el alege de obicei lucrări dramatice. Astfel, în 1839–1840, tălmăcește, tipărindu-le în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", scene din *Intrigă și iubire*, *Don Carlos*, *Conjuraţia lui Fiesco* și *Maria Stuart* de Schiller, iar în 1840 câte o scenă din *Neguţătorul din Veneţia* și din *Julius Caesar* de Shakespeare, acestea fiind unele din primele traduceri în limba română din opera shakespeariană. Pentru a umple un gol, publică, mai cu seamă în anii de început, istorioare și nuvele, scrieri de factură romantică. **B.** nu era un imaginativ și proza sa stă între limite ţinând de o literatură convenţională, minoră. Unele povestiri sunt prelucrări, ilustrând preferinţa pentru accentele moralizatoare ori pentru senzaţional și tenebros, altele, cu subiect istoric, au de asemenea un epic precar. În schimb, *O privire preste ţinutul Haţegului în Transilvania* (1838), ca și câteva pagini cu tonalităţi de poem în proză, descripţii poetice, meditaţii înaripate de sentimentul mândriei faţă de gloria trecutului, în felul celor compuse mai târziu de Nicolae Bălcescu și Alecu Russo, sunt mai rezistente la timp. Însemnările din călătoriile în Ţara Românească și Moldova sau în apusul Europei au un mod al lor de a fi autentice. Puţin înclinat spre introspecţie și lirism, ca și Ion Codru-Drăgușanu, călătorul știe să observe lucid și să comenteze aspecte felurite ale vieţii sociale, să cântărească gradul de civilizaţie al fiecărei ţări. Nu poate ignora contrastele, ce îl intrigă și îl mâhnesc. Asemenea lui Dinicu Golescu, a cărui înrâurire transpare mai ales în primele însemnări, atenţia îi este îndreptată spre tot ce ar fi putut să fie trecut alor săi ca învăţătură. **B.** are darul de a scrie clar, energic, fără rigiditate, ba chiar cu frecvente tente de umor. Cu o astfel de înzestrare, a putut aborda toate formele publicisticii. Căci vocaţia lui a fost ziaristica politică și culturală, „Nestorul presei românești" – cum

fusese numit – slujind-o mai bine de o jumătate de secol. Către sfârșitul vieţii își urmează stăruitor și a doua chemare: istoria. Pregătite de o serie de culegeri și documente – **B.** ar fi dorit să realizeze pentru Transilvania o colecţie asemănătoare celei a lui Eudoxiu Hurmuzachi –, cele trei volume intitulate *Părţi alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă* (1889–1891) reprezintă cea mai importantă contribuţie ardeleană la istoriografia română din secolul al XIX-lea. Autorul utilizează modalitatea biografiilor și monografiilor, premergătoare unei istorii sistematice, de sinteză. Informaţiile aduse, remarcabile, au un sigiliu aparte, dat de calitatea de martor al multora dintre evenimente. **B.** evocă desfășurarea lor, instrumentând minuţios, precis fiecare detaliu. În cronica anului 1848 și a perioadei ce a urmat își au locul naraţiuni, portrete, meditaţii și confesiuni, pagini memorialistice, toate reconstituind o epocă dramatică, într-o structură vie, mobilă.

Un om reprezentativ, o expresie a nevoilor neamului său, o personalitate binefăcătoare care n-a crezut niciodată că are drepturi asupra sa însuși, acesta a fost Barițiu. Și de aceea el e așa de greu de deslușit pentru cei ce caută în el omul și atât de lesne de respectat pentru acei care-i văd munca.

N. IORGA

SCRIERI: *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, I–III, Sibiu, 1889–1891; ed. 2, I–III, îngr. Ștefan Pascu și Florin Salvan, introd. Ștefan Pascu, Brașov, 1993–1995; *Două drame familiare*, Sibiu, 1891; *Studii și articole*, pref. Ioan Lupaș, Sibiu, 1912; *Articole literare*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, 1959; *Scrieri social-politice*, îngr. și pref. Victor Cherestеșiu, Camil Mureșanu și George Em. Marica, București, 1962; *Viața și ideile lui George Barițiu*, îngr. și pref. Radu Pantazi, București, 1964; *Scrieri istorice*, îngr. și pref. Camil Mureșanu și Nicolae Edroiu, București, 2009; *Biografii literare*, îngr. și pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *205–206*, *208–211*; Iorga, *Oameni*, I, *67–72*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *301–302*, II, *227–228*, *230*, *237*, III, *31–35*, *222–225*; Popovici, *Romant. rom.*, *330–338*; Breazu, *Studii*, I, *passim*; Pervain, *Studii*, *304–309*, *365–422*, *445–458*; Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966; Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, *60–109*, *237–240*; *Ist. lit.*, II, *404–412*; Cornea, *Originile*, *446–447*, *508–509*, *598–599*; *George Bariț și contemporanii săi*, I–X, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Grigore Ploeșteanu, Mircea Popa, Simion Retegan ș.a., pref. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, București, 1973–2003; *Dicț. lit. 1900*, *76–79*; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, vol. III: *George Barițiu–istoric*, Cluj-Napoca, 1980; Anghelescu, *Lectura*, *55–59*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *60–65*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *192–194*; Mecu, *Fapte – sens*, *7–11*; Coralia Telea, *Interférences franco–roumaines chez George Barițiu*, pref. Iacob Mârza, Iași, 2009. ***G.D.***

BARIȚIU, Ieronim G. (19.VIII.1848, Brașov – 18.III.1899, Sibiu), publicist, traducător. Este al cincilea din cei nouă copii ai Mariei (n. Velisar) și ai lui George Barițiu și unicul fiu rămas în viață, alături de patru surori. Învață la Brașov și la Sibiu, apoi la Viena, unde, din 1868 până în 1873, face studii filosofice, juridice și comerciale, fără a le termina. Întors acasă, este funcționar la fabrica de hârtie din Zărnești și la Institutul de Credit și Economii Albina.

Publicist al cărui scris dezvăluie preocupări variate, pasiune și inteligență, **B.** rămâne mereu în umbra părintelui său, care avea prestigiul de cel dintâi și cel mai mare ziarist ardelean. Scrie risipit, inegal, nereușind să fie altceva decât un redactor sau un colaborator util al câtorva publicații. Astfel, în „Familia”, revista-magazin a lui Iosif Vulcan, unde în 1867 începe să se manifeste, îi apar corespondențe culturale, notițe etnografice, impresii de călătorie, articole instructive, proză moralizatoare, biografii romanțate, multe dintre acestea fiind prelucrări ori traduceri. Într-o singură perioadă, când își secondează tatăl în redactarea ziarului „Observatoriul”, editat la Sibiu între 1878 și 1885, posibilitățile lui sunt mai bine folosite, cu toate că îi revenea o bună parte din grija elaborării gazetei, de la editorialul politic la poșta redacției. În articole, semnate și cu pseudonimele Camil (utilizat și în corespondențele de la Viena trimise „Românului”) sau, mai rar, Lucrețiu și Junius (ce apăruseră și în corespondențele publicate în „Semănătorul” din Bârlad), **B.**, un spirit viu, polemic, vehement, câteodată chiar violent, analizează starea de fapt și militează pentru drepturile politice, economice și sociale ale românilor din Imperiu. În sprijinul acestei campanii, el comentează ori transpune în românește lucrări de drept, economie și economie politică, precum *Lupta pentru drept* de Rudolf von Ihering sau *Ideea de stat a Austriei* de František Palacky. Considerând gândirea iluministă franceză un bun instrument în lupta pentru emancipare, împotriva oricărui fel de despotism, tălmăcește, primul în Transilvania, în „Observatoriul” din 1879–1880, *Contractul social* de J.-J. Rousseau. Din rațiuni mai degrabă ideologice, traduce drama *Emilia Galotti* de Lessing („Familia”, 1873), precum și un fragment din *Don Carlos* de Schiller („Transilvania”, 1878). **B.** nu avea resurse de scriitor și va persevera în a face traduceri, eterogene în general, deși e sesizabilă preferința, pe de o parte, pentru literatura franceză, iar pe de alta, pentru scrierile privitoare la morală ori direct moralizatoare. În „Observatoriul”, dar și în „Familia”, „Amicul familiei”, „Transilvania”, „Telegraful român”, „Gazeta Transilvaniei”, „Minerva”, apar în transpunerea lui aforisme și cugetări, pagini din Pascal, Montesquieu, din *Caracterele* lui La Bruyère, din Teofrast, Boccaccio, Buffon, Victor Hugo, Al. Dumas-fiul, Catulle Mendès, Matilde Serao, Octave Feuillet, Émile Souvestre ș.a. Au fost publicate și în volum numai considerațiile istorico-morale ale lui J. Pederzani, tălmăcite sub titlul *Femeile* (1883, semnat Junius), precum și, în 1893, *Arta de a trăi* de Stugau (August von Schmidt). Între

scrierile răzleţe ale acestui publicist se află câteva amintiri despre M. Eminescu, apărute în 1894, la scurtă vreme după moartea poetului. Prezenţa fascinantă, boemă a lui Eminescu, cunoscut la Sibiu și regăsit în studenţie în cercul României June de la Viena, este surprinsă în detalii sugestive, avansându-se și ipoteze asupra cauzelor dezechilibrului nervos ce a pecetluit viaţa poetului. O soartă asemănătoare l-a urmărit și pe **B.**, care a murit cu mintea rătăcită, într-un sanatoriu.

SCRIERI: *Din zbuciumul veacului*, îngr. și introd. Bucur Ţincu, pref. Vasile Netea, Cluj-Napoca, 1982.

Repere bibliografice: Aurel A. Mureșianu, *Un fost amic al lui Mihai Eminescu: Ieronim G. Bariţiu*, „Prometeu", 1938, 8–10; Bucur Ţincu, *Un scriitor sibian necunoscut: Ieronim G. Bariţiu*, în *Cibinium*, Sibiu, 1977, *169–179*; *Dicţ. lit. 1900, 79–80*; Nicolae Mecu, *Publicistică militantă*, VR, 1983, 2; Faifer, *Semnele, 230–231*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *194–195*. ***G.D.***

BARNOSCHI, D.V. [Dimitrie Vasiliu] (21.IX.1884, Ţigănași, j. Iași – 29.V.1954, București), prozator. Este fiul Elizei și al lui Dumitru Vasiliu, funcţionar. A urmat la Iași Liceul Internat, încheiat în 1902, se înscrie la Facultatea de Drept, apoi se transferă la București, unde obţine licenţa în 1907 și doctoratul în 1911. Din 1910 semnează D. Barnosche (Barnoschi)-Vasiliu, oficial numindu-se Dumitru V. Barnoschi abia din 1939. În anii din preajma Primului Război Mondial se apropie de Partidul Conservator și de fruntașul acestuia, P. P. Carp. În timpul ocupaţiei germane este prefect al judeţului Prahova. În 1920 primește recomandarea de profesor la Facultatea de Drept a Universităţii din Cernăuţi, dar numirea nu i-a fost ratificată, sub pretextul colaboraţionismului cu ocupantul străin. Rămâne în continuare avocat în București, citește cu o vie curiozitate literatură, românească și străină, se interesează îndeaproape de evoluţia psihologiei și se simte atras de teoriile lui Sigmund Freud, pe care le-a promovat. **B.** devine chiar campionul unei teorii morale pe care o dorește eliberată de prejudecăţi – nudismul. Ţine conferinţe (care provoacă scandaluri publice), tipărește broșuri de popularizare, înfiinţează colecţia „Demogorgon", în care include lucrări menite „să sperie poporul". În lucrarea *Originele democraţiei române* (1922), unde se ocupă de constituţia „cărvunarilor" de la 1822, pregătirea juridică îl ajută să descifreze câteva dintre resorturile sociopsihologice ale „ponturilor" avansate de boiernașii moldoveni, dar aceste rezultate oneste sunt umbrite de interpretări fanteziste și de înlocuirea documentului cu intuiţia și cu arbitrarul concluziilor. Înfiinţează revista „Cărvunarii", apărută în două serii, în 1927 și în 1931, și trimisă gratuit „întregii elite sociale a ţării". În numele propriului „cărvunarism", **B.** anunţă „falimentul capitalismului", sistem social faţă de care are rezerve serioase. A fost un democrat convins și un adversar al exceselor de ordin politic și social, atitudini vizibile în colaborările sale de mai bine de un deceniu la „Adevărul literar și artistic". Și-a afirmat, chiar într-un oficios al extremei drepte, „Cruciada românismului" (1935), principiile umanitariste și spiritul tolerant. Dorind să asigure o răspândire mai mare a literaturii române peste hotare, a înfiinţat în 1938, împreună cu alţii, o altă revistă, „Ronsard", unde semnează și C. S. Bihoran.

Romancier de vocaţie nu a fost **B.**, cu toate că se considera autorul unor romane „de probleme". Fiind un om de cultură întinsă și temeinică, un spirit mobil și o inteligenţă pătrunzătoare, și-a transpus în *Neamul Coţofănesc* (1930), *Rumilia* (1934) și *Stăvilare. Se aleg apele* (1942) părerile polemice despre societatea românească a epocii. Ambiţiona, asemenea lui Cezar Petrescu, la o frescă socială. Acaparantă se dovedește și preocuparea pentru refacerea unui traseu al istoriei românești după o schemă foarte personală. În volumul *Cărvunarii* (1928) se află mai curând succinte tablouri istorice, fanteziste în mare parte, cu deosebire când au în vedere „viaţa zbuciumată și moartea silnică a comisului Ionică Tăutu", dar apropiate de verosimilul artistic atunci când se referă la Ioniţă Sandu Sturdza, primul domn pământean după fanarioţi. Adevărata ivire a „izbăvirii naţionale" pare a fi considerată însă epoca lui Iordache Darie Dărmănescu, a cărui viaţă trepidantă a fost transpusă de **B.** în romanul *Conspiraţia Dărmănescului* (1936). Desfășurarea naraţiunii este aceea a romanului istoric tradiţional, deviată, în final, în pagini de un vizionarism curios pentru cine nu le admite substratul ezoteric și simbolic. Motivările psihologice sunt făcute cu iscusinţă, personajele aspiră la o statură și trăsături de epopee, dialogurile între inamici sunt impregnate de un aer cavaleresc, patriotic și declamator totodată, cu unele tentative de adaptare la hazul autohton. Predilecţia pentru stările incerte, pentru îmbinările lexicale stranii, străine spiritului epocii și, uneori, limbii române,

pentru fastuos, ocult, pentru personaje bizare, perverse, amatoare de astrologie ori de magie, preludează *Princepele* lui Eugen Barbu. În proiectul romantic al scriitorului „zorile renașterii" nu cuprind decât o singură scriere epică, *Stăvilare. Se aleg apele*, ultimul roman al lui **B.** și totodată cel mai nerealizat. Înscris în ciclul romanesc dedicat contemporaneităţii, *Neamul Coţofănesc* a fost interzis de sinodul Bisericii Ortodoxe Române, odată cu *Icoane de lemn* de Tudor Arghezi și *Marele Duhovnic* de Victor Eftimiu. Ficţiunea epică este săracă, dar suplinită printr-o neistovită imaginaţie lubrică și ample digresiuni jurnalistice. Scriitorul ar fi plecat, se pare, de la un caz real, în marginea căruia a închipuit o serie de evenimente ce se petrec în Moldova, în timpul războiului. La Sărcani, la conacul boierilor Coţofanu, s-a înfiinţat un spital, în care sunt îngrijiţi răniţi, infirmierele fiind femei din elita vremii. Împrejurările conduc personajele către o transformare morală, în sensul afirmării sincerităţii și al acceptării realităţii brutale; orice restricţie etică fiind abolită, se dezlănţuie cele mai ascunse – până atunci – pasiuni erotice. În castelul-sodomă coexistă devoţiunea și altruismul cu libertinajul cel mai deșucheat. Atmosfera este de sabat grotesc, iar balul din grotele Sărcanilor, cu travestiuri senzuale și împreunări în lanţ, anticipă, iarăși, episoade din *Princepele* lui Eugen Barbu. Dezmăţului cosmic i se opune castitatea sătenilor. Castelul este incendiat de ţăranii revoltaţi de „măscările" pe care, din întâmplare, le descoperă, dar justiţia, coruptă, distruge declaraţiile lor incriminatorii. Cu totul lipsit de acoperire artistică este *Rumilia*, unde tezismul domină construirea intrigii și argumentarea ei. **B.** este un romancier atras de stările tulburi, incerte, fie sociale, precum în *Neamul Coţofănesc* sau în *Conspiraţia Dărmănescului*, fie individuale, precum în *Rumilia*. Și aici imaginaţia se dezlănţuie fără opreliști, excitată de ceremonialuri erotice fără număr. Prezentat în mai toate ipostazele, normale și patologice, erosul are aspectul unui delir permanent. Odată eliberaţi de complexele culturale, indivizii devin „animale sănătoase", de o acută vulgaritate. Echilibrate și lipsite de asperităţi sunt povestirile din *Răfuieli boierești. A suta necredinţă. Ișlicul fruntășit* (1932), anecdote trase către studiul de moravuri și pitorescul obiceiurilor.

SCRIERI: *Reacţiune…*, București, 1918; *Originele democraţiei române*, București, 1922; ed. București, 1997; *Cărvunarii*, București, 1928; *Neamul Coţofănesc*, București, 1930; *Ahileion Nudist-Palace*, București, 1931; *Răfuieli boierești. A suta necredinţă. Ișlicul fruntășit*, București, 1932; *Mărturisirea trupului*, București, 1933; *Rumilia*, București, 1934; *Nudismul*, București, 1934; *Conspiraţia Dărmănescului*, București, 1936; *Salvaţi elita!*, București, 1936; *Maria, regina României, „Povestea vieţii mele"*, București, 1936; *Calea împărătească*, București, 1938; *Moșierii și a doua lor chemare*, București, 1940; *Sarea pământului*, București, [1942]; *Stăvilare. Se aleg apele*, București, 1942; *Conspiraţia Dărmănescului. Cărvunarii*, îngr. Victor Iova, pref. Șerban Cioculescu, cu o scrisoare de Perpessicius, București, 1982.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VI, *236*; Octav Botez, *„Cărvunarii"*, VR, 1928, 9; Mihail Sadoveanu, *„Cărvunarii"*, ALA, 1929, 431; Alexandru Bilciurescu, *„Neamul Coţofănesc"*, CL, 1930, mai; Perpessicius, *Opere*, IV, *60–64*, V, *187*, VII, *74–76*; Călinescu, *Opere*, II, *694–696*; Petre Pandrea, *„Rumilia"*, ALA, 1934, 727; N. Iorga, *Alt otrăvitor*, „Cuget clar", 1936, 7; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *834–835*, *Ist. lit.* (1982), *920*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *341–342*, *600–601*; Carianopol, *Scriitori*, I, *165–172*; Dan Mănucă, *D.V. Barnoschi sau Fronda evghenistă*, CL, 1988, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *195–196*. ***D.M.***

BAROC. Termenul, indicând un stil artistic definit în opoziţie cu cel clasic, are o dublă etimologie; în silogistica medievală scolastică denumea o argumentaţie pedantă, sofisticată; în limbile portugheză și spaniolă, sub formele *barroco* și, respectiv, *barrueco*, denumea perlele cu înfăţişare neregulată. În literatură pătrunde în secolele XVI–XVII, cu înţelesul „ciudat", „bizar", „extravagant", „absurd", înţeles cu care a circulat până către finele secolului al XIX-lea, nu fără a-l păstra, într-o anume publicistică, până azi. În accepţie stilistică începe a fi utilizat în secolul al XVIII-lea, cu aplicaţie, iniţial, la arhitectură, cu sensul depreciativ de „straniu", „insolit", „necanonic". Cu același sens e aplicat, tot atunci, la muzică. În secolul următor cuvântul denumește, în marile sinteze de istorie a culturii și artei realizate de Jakob Burckhardt și Heinrich Wölfflin, fără conotaţii defavorabile, stilul (arhitectonic și nu numai) al Antirenașterii și Contrareformei. Opus stilului clasic, instaurat de Renaștere, **b.** sfidează principiile de normă, ordine, măsură, echilibru, promovând iregularul, excentricul, dând frâu liber imaginaţiei, practicând gratuitatea, ludicul, preţuind decorul, ornamentaţia, fastul, strălucirea, reliefând anomalii și contraste, cultivând fabulosul, fantasticul, spectaculosul. În poezie, unde proliferează sub denumiri precum *concettism*, *gongorism*, *marinism*, *eufuism*, *preţiozitate*, cultivă expresia șocantă, paradoxul, artificiul, excesul verbal și imagistic, figurile caracteristice fiind oximoronul, hiperbatul, catahreza, șarada, calamburul; în proză și teatru satisface gustul pentru extraordinar, aventură, peripeţii, criptic, mister, și în acest scop complică naraţia, ramifică acţiunea prin episoade adiţionale, mai mult sau mai puţin aderente la trunchiul epic, introduce situaţii neașteptate, surprinzătoare, provoacă întorsături ilariante de situaţii, deznodăminte imprevizibile, îmbină tragicul și comicul, dramaticul și grotescul, recurge la încifrări, la travestiuri, întrebuinţează „măști", inclusiv animaliere. Poetica **b.** vizează impresionarea bruscă, producerea de uimire, de *meraviglia*. În terminologia estetică actuală termenul **b.** e concurat de cuvântul *manierism*, propus de Ernst Robert Curtius, adoptat de G.-R. Hocke. Discuţiile referitoare la delimitarea sferei semantice a fiecăruia dintre acești doi termeni continuă încă. În înţelegerea lui Edgar Papu, autorul român al celor mai ample sinteze teoretico-istorice asupra stilurilor, **b.** exprimă, deghizat și defensiv, o viziune tragică a existenţei, în timp ce manierismul, prin deformarea sfidătoare a realităţii, prin afișarea ostentativă a nefirescului, reprezintă o atitudine agresivă faţă de realitatea obiectivă.

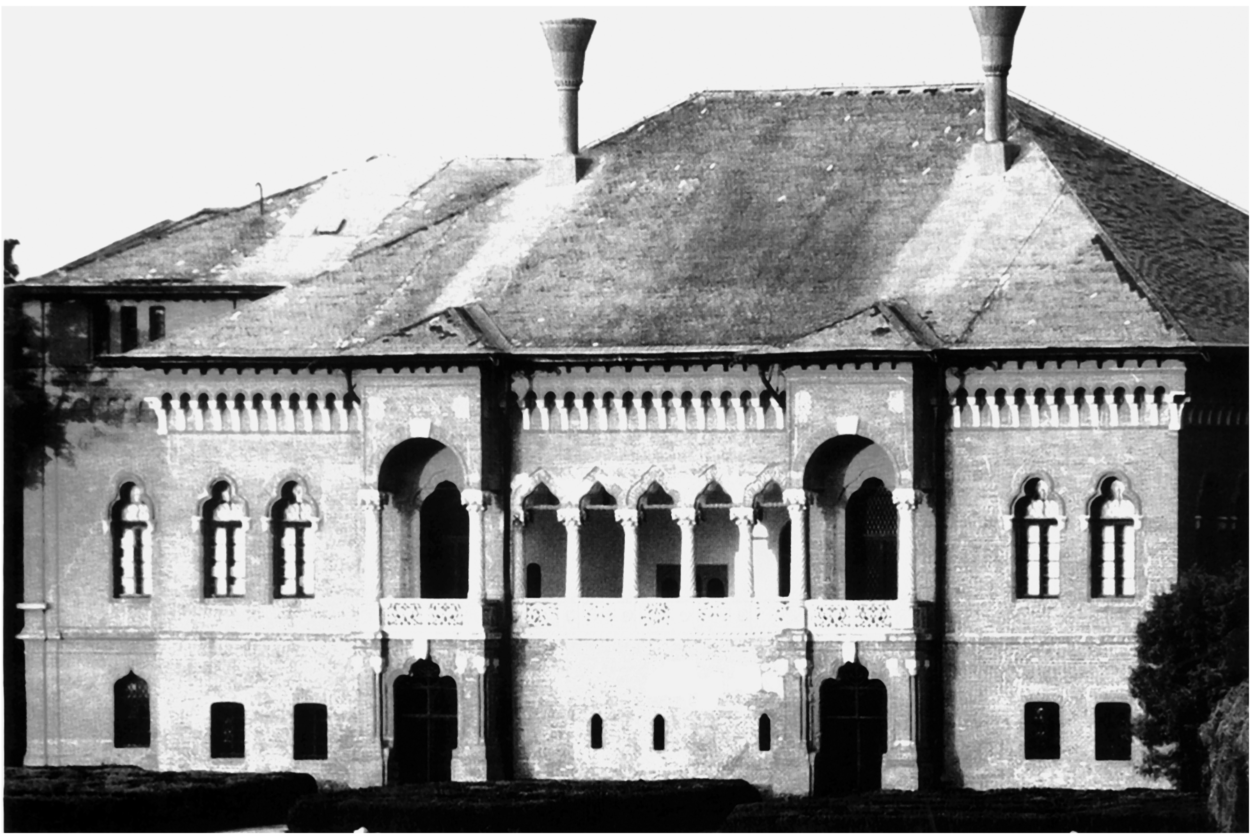
Mănăstirea Hurezi. Foișorul lui Dionisie

Privitor la **b.** românesc s-au formulat puncte de vedere diametral opuse. Potrivit unuia dintre acestea, despre existenţa la noi a acestui stil se poate vorbi doar „într-o oarecare măsură" (Adrian Marino); cealaltă opinie (Edgar Papu) atribuie caracter baroc unor momente de civilizaţie și unor fapte de creaţie artistică realizate în tot cursul istoriei noastre, începând de la daci. Construcţiile geto-dace (din care s-au păstrat doar fragmente) s-ar încadra tipologic în stilul baroc etern și universal (Eugenio d'Ors vorbește de „eonul baroc"), prezentând asemănări cu Machu Picchu, enigmatica așezare incasă din Peru. Eclipsat timp de peste un mileniu după cucerirea romană, **b.** reapare în spaţiul românesc, *avant la lettre*, în secolul al XVI-lea, materializat mai ales în arhitectură (biserica de la Curtea de Argeș), dar și în alte forme de artă, inclusiv în literatură (*Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său*

Theodosie). Prefigurări ale unui asemenea „protocronism" s-ar putea identifica și în veacul precedent, grefate pe varianta autohtonă a unui clasicism bizantin. Ca adevărată epocă a **b.** sunt considerate secolele XVI–XVII, consacrată în arhitectură de biserici ca acelea ale mănăstirilor Dragomirna, Trei Ierarhi, Golia, de semnificative înfăptuiri în pictură (cele de la mănăstirea Sucevița în special), tapiserie, ceramică, ca și de mari opere literare: unele din scrierile lui Miron Costin, versurile lui Dosoftei, *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Caractere baroce, mai mult sau mai puţin marcante, sunt semnalate de istorici ai artelor și ai literaturii și în secolele XIX–XX. Sunt menţionate astfel, în arhitectură și în artele plastice, unele creaţii ale lui Ion Mincu, Ion Berindei, Octav Doicescu, Gheorghe Petrașcu, Francisc Șirato, Ion Ţuculescu, Corneliu Baba; în literatură, caractere și aspecte ale operelor unor scriitori ca N. Văcărescu, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, Al. Depărăţeanu, A.I. Odobescu, M. Eminescu (în *Glossă*), Al. Macedonski, Calistrat Hogaș, N. Iorga, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Ion Barbu, G. Călinescu, Eugen Barbu, Leonid Dimov, George Bălăiţă ș.a. Ca stil de epocă, **b.** românesc literar a fost studiat în câteva sinteze de proporţii. Prima, a lui Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), debutează cu aserţiunea, întemeiată pe o consistentă informaţie, că semnele **b.** nu apar în secolul al XVIII-lea, cum se credea, ci în cel precedent, ca urmare a contactelor culturale cu Polonia și Ucraina; al XVIII-lea veac înregistrează doar a treia, și ultima, etapă a unui proces de receptare a stilului, cu sugestii italiene, venite pe filieră neogreacă, și cu mai multe contacte – acum directe – realizate cu literaturile apusene. Cercetătorul nu situează începuturile **b.** românesc mai devreme, considerând că în secolul al XVI-lea începe, la noi, cu Neagoe Basarab, Renașterea, spre a se încheia la sfârșitul primei jumătăţi a secolului următor, prin faptele de cultură ale unor ierarhi și boieri cărturari din toate ţinuturile românești, printre care Udriște Năsturel, cel mai ilustru precursor al **b.**

Palatul Mogoșoaia

Demonstrarea acestei teze formează cuprinsul altei cărţi a lui Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii* (1984). În volumul consacrat literaturii de expresie barocă stilul acesteia e văzut ca o concretizare la scara continentală a unei crize de conștiinţă care pretindea „vehement" o compensaţie estetică. Revărsată din Occident în Europa Răsăriteană, în medii atât catolice, cât și ortodoxe, spiritualitatea barocă n-a generat un stil de epocă hegemon, însă manifestările ei s-au concretizat în producţii de speţă literară ce deţin o pondere sensibilă în cultura din perioada veche. Printre acestea se numără „stihurile la stemă", cu artificiile lor ingenioase, caracteristice poeziei emblematice, „gnomele numerice", acrostihurile, inscripţiile în versuri, versurile în reţea, șaradele rimate, feluritele forme de joc, de gratuitate, construcţiile verbale enigmatice, toate ciudăţeniile grafice, precum și discursurile encomiastice și alte compuneri obţinute prin utilizarea mijloacelor retoricii literare a timpului. De altfel, aceasta constituia principala materie de studiu în școlile catolice, școli în care au învăţat (în Polonia, mai cu seamă) și unii din ctitorii culturii românești vechi și premoderne. În contribuţiile din anii următori – *Vocaţia europeană a literaturii române vechi* (1991), *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000), *Literatura română barocă în context european* (1996) – Dan Horia Mazilu analizează rosturile retoricii, mai cu seamă ale celei bizantine, în construcţiile baroce din literatura noastră, interesul acordat unor „genuri" și motive literare, prevalenţa unui imaginar definibil ca **b.** Propunând „un nou model de interpretare", un alt cercetător, Ion Istrate, prezintă într-o lucrare importantă, *Barocul literar românesc* (1982), geneza **b.** din spaţiul nostru cultural ca implicat în acţiunea formativă a cărţilor populare, convergentă cu autohtonizarea fondului spiritual bizantin. Asimilarea tot mai adâncă a culturii bizantine a dus la descoperirea fundamentelor europene, greco-latine, ale acesteia, preluate de umanismul Renașterii și transmise **b.** Dar în acele fundamente își are sursa primordială și cultura românească. Pe de altă parte, pătrunderea și tot mai intensa circulaţie la noi a cărţilor populare, cu lumea lor fabuloasă, deschideau gustul pentru straniu, pentru evaziunea din real, pentru o existenţă alternativă imaginară. Fără a fi ele însele scrieri baroce, cărţile populare posedă conţinuturi ce includ prefigurări ale viitorului stil baroc. Cum acest stil, proliferant în ţările Apusului, exprima experienţe sufletești analoge celor din Răsărit proiectate în cărţile atât de răspândite la noi, era normal ca literatura română să intre, prin creatorii ei, în dialog cu Occidentul baroc și să se resimtă de pe urma acestui fapt. Rezultatul major a fost modernizarea, și în literatura noastră, a unor specii: poemul filosofic, romanul, teatrul parodic, poemul burlesc. Operele reprezentative în acest sens înscriu tot atâtea momente notabile (primele trei fiind și monumente, se poate spune) ale **b.** în literatura română: *Viiaţa lumii* de Miron Costin, *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir, *Ţiganiada* de Ion Budai-Deleanu, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (atribuită de unii cercetători lui Budai-Deleanu). Această trecere normală, având contribuţia cărţilor populare, de la bizantinism la **b.**, printr-o dublă mișcare, spre adânc (fondul ancestral, greco-roman) și spre exterior (cultura occidentală), diminuează recurgerea la conceptele umanism și mai ales Renaștere pentru definirea unor fenomenalităţi de creaţie românești. Cultura noastră s-a integrat în cea europeană într-un proces de evoluţie firească pe propriile coordonate. Validitatea acestui punct de vedere, inspirat, probabil, de eseistica revistei „Gândirea", dar argumentat prin roadele unei laborioase cercetări personale, e, firește, de discutat. Aflate cumva între afirmare și tăgăduire – Nicolae Manolescu include în *Istoria critică a literaturii române* (I, 1990) un capitol intitulat, semnificativ, *A existat un baroc românesc?* –, secvenţele baroce din literatura noastră au adunat, între timp, în jur numele unor cercetători reputaţi ai discursului literar medieval: Alexandru Duţu, Doina Curticăpeanu ș.a. Izvorâte dintr-o mentalitate precis circumscrisă, construcţiile baroce dovedesc prezenţa în lumea românească a unei „vocaţii a instabilităţii", ce dirija contemplarea universului sub semnul mobilităţii, al fragilităţii și nonperenităţii. Evenimentele scurse, istoria deci, dar și alcătuirile din imediata contemporaneitate sunt analizate prin prisma acestei copleșitoare instabilităţi, ce generează, natural, nesiguranţă. **B.** literar românesc a participat, astfel, la configurarea răsăriteană, ortodoxă, a curentului european.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946, *11–31*; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, *115–144*; *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, 1971, *56–95*; Marino, *Dicţionar*, I, *225–254*; Balotă, *Umanităţi*, *58–85*; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *passim*; Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română*

din secolul al XVII-lea, București, 1976; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, I–II, București, 1977; Duţu, *Modele, passim*; Alexandru Ciorănescu, *Barocul sau Descoperirea dramei*, tr. Gabriela Tureacu, Cluj-Napoca, 1980; Romul Munteanu, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, București, 1981–1985; ed. 2, I–III, București, 1998; Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982; Adrian Anghelescu, *Vârstele lui Proteu*, București, 1984; Alexandru Duțu, *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain*, București, 1984, *passim*; *Peut-on parler d'un baroque roumain?*, CREL, 1986, 4 (număr special); Mazilu, *Vocaţia, passim*; Mazilu, *Recitind*, I–III, *passim*; Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996; Diana Adamek, *Ochiul de linx. Barocul și revenirile sale*, București, 1997; Ileana Mihăilă, *Renaștere și modernitate*, București, 1998, *35–92*; Dim. Păcurariu, *Curente literare românești și context european*, București, 1998, *61–105*; Ion Istrate, *Baroc și manierism*, Pitești, 2000; Ada D. Cruceanu, *Capete de pod (sau Despre fețele barocului)*, Timișoara, 2001. ***D.Mc.***

BARONZI, George (20.X.1828, Brăila – 28.V.1896, București), poet, prozator, dramaturg, publicist, traducător.

Este primul din cei zece copii ai Iuliei și ai lui Anton Baronţi (sau Baronschi), avocat, venit în Ţara Românească din insula Zante. **B.** ocupă o serie de slujbe în administraţia judeţelor Dâmboviţa, Vlașca, Covurlui, Ialomiţa și la Craiova.

Autor prodigios de poezie, proză și teatru, traducător productiv, **B.** este unul dintre aceia care și-au făcut din scris o preocupare de-o viaţă. Debutează timpuriu, în 1844, cu drama *Eleonora*. Colaborează, timp de jumătate de secol, la diferite publicaţii. În 1845 scria la „Curierul românesc", în 1848 era redactor al revistei „România", iar în 1859 editează, împreună cu G. Sion, foaia „Zioa"; este redactor la publicaţiile „Moș Ion", „Presa română", „Vocea Covurluiului", apărute la Brăila și Galaţi, conduce „Vocea poporului" (1870). Mai publică în „Patria", „Concordia", „Românul", „Naţionalul", „Dâmboviţa", „Unirea", „Revista Carpaţilor", „Constituţionalul", „Buciumul", „Trompeta Carpaţilor", „Ghimpele", „Literatorul", „Revista literară" ș.a. Versurile adunate în culegerile *Cugetările singurătăţei* (1847), *Nopturnele* (1853), *Danubianele* (1859), *Zânele Carpaţilor* (1860), *Satire* (1867), *Fabule alese* (1868), *Legende și balade* (1876) ș.a. sunt mărturii ale unui temperament poetic cu multe disponibilităţi. **B.** a scris poezie elegiacă, erotică, patriotică, satire, fabule, balade, legende, fiind tributar în bună parte lui Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac. Epigonismul lui apare evident în poemul epic, larg, grandilocvent și artificios. Resuscitând mai vechile teme romantice pașoptiste, prelungindu-le ecoul până târziu (în 1890 îi apare o încercare de epopee, *Daciada*), el aspiră totodată, ca și alţi poeţi de tranziţie, la primenirea inspiraţiei și a tehnicii versului. Atras de legendar, de fantastic, de misterul timpurilor și civilizaţiilor revolute, cultivând exotismul, **B.** tinde să depășească experimentul formal și să dea poeziei rezonanţe meditative. Iniţiative poetice temerare sunt cosmogoniile din *Hiranyagarba* ori rafinamentul compoziţiei dintr-o altă legendă inspirată de literatura indiană, *Yavana și Nurvady* (1881), premergând manierei parnasiene. În prelucrarea epicii populare, pentru care a avut un interes deosebit, ca și pentru problemele limbajului popular sau pentru posibilităţile de îmbogăţire a limbii literare, **B.** se apropie mai mult de Bolintineanu decât de Alecsandri. Uimitoarelor intuiţii muzicale din *Corbea Haiducul*, *Cântecul nebunului*, *Badea Haiducul*, *Căţelul pământului* (refrenul acestei ultime poezii a fost preluat de M. Eminescu ca epigraf în poemul *Strigoii*), sugestiilor auditive folosite în *Zodia racului* li se adaugă, aici și în alte locuri, o fantezie plastică puţin obișnuită. La **B.** pot fi aflate versuri pline, meșteșugite, somptuoase uneori, alerte alteori, cu vădite delicii de coloratură lexicală și cu virtuozităţi de rimă și ritm. Și în proză scriitorul este ispitit de elementul fantastic. Ciclul *Heptameron* (1861) cuprinde câteva povestiri care utilizează înscenarea fantezistă, naraţiunea rămânând, de fapt, în planul real, ca mai târziu la D. Anghel, dar și altele care imaginează subiecte din epoci legendare, în reconstituiri cu un caracter fantast. Mai târziu, în romanele *Fraţii de Crucea neagră* (1883), *Biciul lui Dumnezeu* (1884) și *Fontana zinelor* (1896), unul despre epoca de la Radu cel Mare la Neagoe Basarab, al doilea

despre domnia lui Vlad Țepeș, iar celălalt coborând spre vremea întemeierii Moldovei, **B.** oscilează între adevărul istoric și scenariul fabulos. Cel mai cunoscut în epocă a fost alt roman al lui, *Misterele Bucureștilor* (I–III, 1862–1864). Semnificativ este că, până la 1860, poligraful a dat versiuni românești după romanele unor scriitori citiţi cu aviditate la mijlocul secolului al XIX-lea (Al. Dumas, George Sand, Eugène Sue, Al. Dumas–fiul, Walter Scott). Romanul *Misterele Bucureștilor* seamănă însă în mod izbitor cu *Misterele Londrei* al lui Paul Féval, însușindu-și până în amănunt intriga, personajele, atmosfera, toate specifice, de altfel, romanului-foileton occidental. Adaptarea este forţată, pornind de la bizareria numelor proprii până la descrierea moravurilor. Mediocru, construit șubred pe ideea de frescă a unui mediu social, este și romanul *Muncitorii statului* (1880). **B.** a scris, de asemenea, foarte multe piese de teatru. *Matei Basarab sau Dorobanţi și seimeni* (1858) figurează printre cele dintâi drame istorice românești în versuri, fiind înrâurită, ca și *Alestar* (1878), de teatrul romantic al lui Victor Hugo. Comediile, vodevilurile, farsele lui **B.**, numeroase, au fost în întregime acoperite de timp.

SCRIERI: *Eleonora*, București, 1844; *Romana*, București, 1847; *Cugetările singurătăţei*, București, 1847; *Nopturnele*, București, 1853; *Matei Basarab sau Dorobanţi și seimeni*, București, 1858; *Corbea Haiducul*, București, 1859; *Danubianele*, București, 1859; *Zânele Carpaţilor*, București, 1860; *O farsă din zilele noastre*, Focșani, 1860; *Impresiuni din carnavalul 1861*, Focșani, 1861; *Heptameron*, Focșani, 1861; *Legenda României*, București, 1862; *Misterele Bucureștilor*, I–III, București, 1862–1864; *Orele dalbe*, București, 1864; *Satire*, București, 1867; *Fabule alese*, București, 1868; *Călătoria printre secolii istorici*, București, 1870; *Opere complecte*, vol. I: *Limba română și tradiţiunile ei*, Galaţi, 1872; *Amor, Patria și Dumnezeu după poeţii indiani*, Galaţi, 1874; *Opere poetice*, vol. I: *Legende și balade*, Galaţi, 1876; *Nătărăii*, Galaţi, 1876; *Ecouri poetice*, Galaţi, 1877; *O scenă dintr-o mie*, Galaţi, 1877; *Lumea se dă pe gheaţă*, Galaţi, 1877; *Sergentul rănit*, Galaţi, 1877; *Wogg-Jersey și umbra sa*, [Galaţi, 1877]; *Alestar*, Galaţi, 1878; *Batista Veleli sau Răzbunarea poporului*, Galaţi, 1879; *Ordinea zilei*, Galaţi, 1879; *Femeile noastre*, Galaţi, 1880; *Drapelul sângerat*, Galaţi, 1880; *Dama de cupă*, Galaţi, 1880; *Muncitorii statului*, Galaţi, [1880]; *Nebunia de la Plevna. Gornistul și turcul sau Tichia Dracului*, Galaţi, 1880; *O luptă între fiare*, Galaţi, 1880; *Tinerel sau Păstorul domn*, Călărași, 1881; *Yavana și Nurvady*, Călărași, 1881; *Emblema maternităţii*, Călărași, 1881; *Barba lui Ștefan cel Mare*, Craiova, 1882; *Comedia stelelor*, Craiova, 1882; *Fraţii de Crucea neagră*, București, 1883; *Palatul fermecat sau Crucea și sfoara*, București, 1883; *Biciul lui Dumnezeu*, București, 1884; *Cheia de aur*, București, 1884; *Confidenţele unui om de inimă*, București, 1885; *Caritatea în costum de carnaval*, București, 1887; *Daciada*, Brăila, 1890; *Mina haiduceasa, fata codrilor*, București, 1894; *Fontana zinelor*, București, 1896; *Pasărea măiastră*, Vălenii de Munte, 1909; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909. **Traduceri:** Al. Dumas, *Castelul brâncovenesc* [*Strigoiul Carpaţilor*, fragm.], în *Castelul brâncovenesc, Carnavalul Veneţiei și Visul vieţei omenești de Michel-Angel*, București, 1852, *Iacobinii și girondinii*, București, 1855, *Isaac Lachedem*, I–IV, București, 1855–1856, *Cei patruzeci și cinci*, I–III, București, 1856–1857, *Contele de Monte Cristo*, I–VIII, București, 1857–1858, *Marie Stuart*, București, 1858, *Marchiza de Brinvilliers*, București, 1858; Byron, [*Poezii*], în *Potpuri literar*, București, 1852; George Sand, *Metella*, București, 1853, *Lacul dracului*, București, 1855; R. R. Thelusson, *Orbul*, București, 1853; Eugène Sue, *Matilda sau Memoriile unei femei june*, I–IV, București, 1853–1854; Al. Dumas-fiul, *Dama cu mărgăritari*, I–II, București, 1856; Walter Scott, *Ricard Inimă de Leu sau Talismanul*, București, 1856, *Fidanţata de Lammermoor*, București, 1856; François Guizot, *Istoria civilizaţiunii în Europa*, I–II, București, 1856, *Istoria civilizaţiunii în Francia*, I–V, București, 1856–1858.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *196–205*; N. Iorga, *Un contimporan al lui Alecsandri. Poetul Gheorghe Baronzi*, ALA, 1922, 79; Călinescu, *Opere*, III, *421–425*, VI, *928–933*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *295–297*, *Ist. lit.* (1982), *330–334*; Cioculescu– Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *292–294*; Pillat, *Itinerarii*, *76–80*; Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *149–166*; *Dicţ. lit. 1900*, *80–81*; Barbu, *Romanul*, *88–100*, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *391–393*; Vasilica Tudoriu-Grünwald, *Precursori ai poeziei eminesciene – G. Baronzi*, București, 1988; Manolescu, *Istoria*, I, *319–321*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *196–199*.

G.D.

BAROS, Aurel Maria (6.III.1955, Urluieni, j. Argeș), prozator, poet. Este fiul Mariei (n. Alexe) și al lui Ilie Baros, ţărani. Urmează cursurile Liceului „Matei Basarab” din București (1970–1974). Absolvent al Academiei de Științe Economice din București (1980), **B.** lucrează ca economist la Uniunea Scriitorilor, înfiinţându-și în 1990 propria editură – AMB. A debutat cu poezie în liceu, în revista „Muguri” (1972), continuând să publice în „România literară”, „Luceafărul”, „Viaţa românească”, „Argeș”, „Steaua”, „Contemporanul” ș.a. Debutează editorial în 1986 cu romanul *Pământul ne rabdă pe toţi*, căruia i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul revistei „Argeș”.

Primul roman al lui **B.**, *Pământul ne rabdă pe toți,* s-ar putea include, ca tipologie, în romanul rural-etnografic. Autorul pare mai puțin preocupat să transforme o lume în literatură, ci își propune să prezinte cât mai realist și veridic acea lume. Similitudinile cu *Moromeții*, romanul lui Marin Preda, sunt evidente și nu-i declanșează lui **B.** nici o „anxietate a influenței", aceste asemănări aparținând doar scenografiei romanești: acțiunea se petrece la câțiva kilometri de Siliștea-Gumești, în Urluieni, tot cu puțin înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, personajele vorbesc aproape la fel, deși, bineînțeles, un Moromete nu există, sunt descrise în detaliu secerișul și alte îndeletniciri agricole, și aici un salcâm este tăiat, însă lipsesc suprasensul și abisalitatea. Romanul nu are totuși un personaj central care să coaguleze epicul, ci e prezentată doar viața unei comunități, cu conflictele ei inerente, acțiunile, umorile ei. Zeci de pagini sunt dedicate descrierii detaliate a obiceiurilor sau datinilor specifice zonei. Naratorul, de tip tradițional, nu se diferențiază prea mult de personajele sale, fiind contaminat de felul lor de a vorbi. Limbajul acestora, lipsit de cosmetizare stilistică, în consens cu realismul urmărit de autor, conţine elemente de oralitate tipică regiunii, „transcrise" cu stricteţe. Cum remarca Radu G. Țeposu, „senzația de *déjà lu*, de variațiune pe o temă dată, de exercițiu mimetic, în fond, nu poate fi atenuată de autenticitatea cronicii, a frescei sociale cu toată veridicitatea ei". Al doilea roman, *Calea dragostei și a morții peste care treci o dată* (1990), nu mai are compoziția centrifugă și eterogenă a cărții de debut. Acțiunea este plasată tot în zona și segmentul temporal din *Pământul...*, însă narațiunea este mai coerent structurată. Un bătrân găsește la câțiva kilometri de sat trupul rănit și aproape înghețat al unui bărbat. Va crede că e fiul lui, Pavel. Însă acesta fusese declarat mort în război, iar soția lui îi îndeplinise riturile funerare. Cel găsit nu mai seamănă cu cel care plecase, are alte obiceiuri, nu mai ține minte nimic din viața lui și a membrilor comunității. Se sugerează, fără să se dezvăluie, că omul ar fi, de fapt, un camarad de arme al lui Pavel, cu care seamănă foarte bine. Această tensiune a incertitudinii identitare este întreținută pe tot parcursul narațiunii și aduce un plus acțiunii. Dincolo de acest fir epic care structurează cartea, **B.** continuă să descrie spațiul rural, genealogii mai complicate decât cele faulkneriene, istorii personale, anecdote, toate fiind, de altfel, elemente identificabile și în culegerea de povestiri *La furat de fete mari* (1994). Versurile din volumul *Software d'amour* (1996) au ecouri din modernismul lui Paul Éluard. Sunt mici fragmente de poezie de dragoste, scrise pentru fiecare zi a lunii, pentru fiecare lună și pentru fiecare an din intervalul imaginar 1995–2035, astfel încât în fiecare zi să poată fi creat un text nou, unic, după o metodă interactivă.

SCRIERI: *Pământul ne rabdă pe toți*, București, 1986; *Calea dragostei și-a morții peste care treci o dată*, București, 1990; *La furat de fete mari*, București, 1994; *Software d'amour*, București, 1996.

Repere bibliografice: Nicolae Georgescu, *„Pământul ne rabdă pe toţi"*, LCF, 1987, 8; Cristian Teodorescu, *După primul tur*, CNT, 1987, 18; Paul Dugneanu, *Plăcerea povestirii*, LCF, 1987, 27; Ioan Groșan, *Cronică de familie*, VST, 1987, 10; Ioan Holban, *„Pământul ne rabdă pe toți"*, CL, 1988, 3; Țeposu, *Istoria*, *133.*

C.B., T.Dn.

BAROS, Linda Maria (6.VIII.1981, București), poetă, traducătoare. Este fiica Lidiei Baros (n. Cană), economist, și a scriitorului Aurel Maria Baros. Urmează la București cursul elementar (1988–1996) și liceul la Școala Centrală (1996–2000), iar studiile universitare le începe în 2000 la Paris, la Université Paris-Sorbonne IV, unde își ia licenţa în literatură franceză. În 2011 își susţine doctoratul la Sorbona cu o teză despre mitul metamorfozei erotice. Din 2012 este conferenţiar, predând literatura comparată la aceeași universitate. În paralel, este implicată în diverse proiecte literare, individuale sau colective, traduce din literatura română contemporană, coordonează reviste, organizează evenimente culturale. Este membră fondatoare a Asociaţiei Traducătorilor de Literatură Română de la Paris (2006), fondatoare și directoare a revistei literare „VERSUs/m" din București (2005), lector de carte la Editura Seuil (din 2005), secretar adjunct al asociaţiei Nouvelle Pléiade, iniţiatoare și organizatoare a Festivalului Primăvara Poeţilor – Le Printemps des Poètes din România (din 2005). În Franța i se acordă, între alte distincţii, Premiul „Guillaume Apollinaire" pentru volumul *La Maison en lames de rasoir* (2006). **B.** debutează, ca elevă, în 1988 la revista școlii, „Livada cu nuci", iar editorial în 2001 cu volumul de poezie *Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!*. În ţară mai publică volumele de poezie *Poemul cu cap de mistreţ* (2003), *Dicţionarul*

de trepte și semne (2005), *Casa din lame de ras* (2006), ultimele două fiind traduceri ale volumelor *Le Livre de signes et d'ombres* (2004; Prix de la Vocation) și *La Maison en lames de rasoir*. În 2009 îi mai apare în Franţa *L'Autoroute A4 et autres poèmes*. Colaborează la numeroase reviste din ţară și mai ales de peste hotare cu poezie și traduceri din poezia română contemporană (Nichita Stănescu, Ioan Es. Pop, Angela Marinescu ș.a.), publică, în traducere, dosare de poezie română tânără, antologii etc. Este și autoarea a două piese de teatru, apărute în România, în 2002 și în 2003.

B. aspiră, din primul său volum, ca și în următoarele, care vor alcătui, începând cu 2003, o hexalogie, la o reînnoire a limbajului și a imaginarului poetic printr-o remitizare violentă a structurilor acestora. Violenţa vine pe linia neoexpresionismului adoptat de o parte a generaţiei douămiiste. Poeta evoluează totuşi în sensul unei echilibrări între două extreme – un autenticism înţeles mai mult ca scriitură anticalofilă și rafinamentul de conotaţie livrescă și textualistă. Cerebralitatea limbajului, metaforismul ambiguu, tonalitatea melancolică mai amintesc discret sau evident de modelul liricii rilkeene, unul din poemele cele mai reușite din *Casa din lame de ras* purtând un motto elocvent din Rainer Maria Rilke („Singurătatea ca o ploaie-mi pare") și sunând astfel: „Stai rezemat de perete și tragi adânc în piept./ Bănuţii tutunului îţi zornăie lin sub cămeși./ Ca și cum, sub ploaia unui abator,/ niște funcţionari netrebnici se-adăpostesc./ Ascunși sub un pumn de mărunţiș.// Pe alături, singurătatea-ţi rânjește cu fumul în dinţi./ Și se ridică-ncet gâtul de cal al cerului./ Bate cu pieptul monede peste cer./ Plouă.// O muţi ca pe un pumn de mărunţiș/ dintr-un buzunar într-altul./ Ca-ntr-o vânzare de frate.// Și te întorci cu toate cele patru chipuri spre perete" (*Vânzarea de frate*).

SCRIERI: *Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!*, București, 2001; *A venit la mine un centaur*, București, 2002; *Poemul cu cap de mistreţ*, București, 2003; *Marile spirite nu se ocupă niciodată de nimicuri*, București, 2003 ; *Le Livre de signes et d'ombres*, Le Chambon-sur-Lignon, 2004; ed. (*Dicţionarul de semne și trepte*), Iași, 2005; *Passer en carène*, București, 2005; *Les Recrues de la damnation*, București, 2005; *La Maison en lames de rasoir*, Le Chambon-sur-Lignon, 2006; ed. (*Casa din lame de ras*), București, 2006; *L'Autoroute A4 et autres poèmes*, Le Chambon-sur-Lignon, 2009. **Traduceri:** Paul Ricœur, *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*, București, 1998; Alphonse Daudet, *Piciul*, București, 1999; Henri Michaux, *Un oarecare Plume – Un Certain Plume*, ed. bilingvă, Pitești, 2002 (în colaborare cu Alina Ioana Filioreanu și Adrian Cristea); Boris Vian, *N-aș prea vrea ca s-o mierlesc – Je voudrais pas crever*, ed. bilingvă, Pitești, 2002 (în colaborare cu Georgiana Banu); Ioan Es. Pop, *Sans issue*, Paris, 2010; Angela Marinescu, *Je mange mes vers*, îngr. trad., Paris, 2011.

Repere bibliografice: Raluca Dună, *„Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!"*, LCF, 2002, 34; Cosmin Ciotloș, *Case*, RL, 2006, 39; Cornelia Maria Savu, *Apollinaire și lamele de ras*, CLT, 2007, 40; Paul Cernat, *Cruzimile unei poete sorbonarde*, OC, 2007, 141 ; Felix Nicolau, *Poezie cu fitil scurt*, LCF, 2010, 10; Gheorge Mocuţa, *Celebrarea casei prin trup*, „Arca", 2010, 1–3; Doina Ruști, *Écrivains d'expression française de l'Europe du Sud-Est*, București, 2010, *236–243*. ***R.D.***

BART, Jean (pseudonim al lui Eugeniu [Eugenie] P. Botez; 28.XI.1874, Burdujeni-Suceava – 12.V.1933, București), prozator.

Tatăl lui **B.**, căpitanul de dorobanţi Panaite Botez, se distinge în Războiul pentru Independenţă și avansează până la gradul de general de brigadă. Mama, Smaranda, fiică a căminarului Nastasachi Mihail, absolvise un pension francez; viitorul critic Octav Botez este fratele mai mic al lui **B.** În 1878 familia se mută la Iași, unde în toamna lui 1883 **B.** îl are ca institutor, în clasa a doua, pe Ion Creangă. Între 1886 și 1889 este elev la gimnaziu, iar ulterior e înmatriculat la școala fiilor de militari. Din septembrie 1894 frecventează Școala de Ofiţeri din București, pe care o termină în vara lui 1896, ca sublocotenent. Urmează apoi la Galaţi, vreme de șase luni, Școala de Aplicaţie a Marinei Regale. În 1897 își începe cariera de ofiţer de marină, îndeplinind diferite funcţii, între care acelea de comisar maritim și de comandant al porturilor Călărași, Sulina, Constanţa, și ajunge până la gradul de comandor. Altă latură a activităţii lui este aceea legată de programul de asistenţă socială, printre ai cărui iniţiatori este socotit. A

fost primul director general al Asistenţei Sociale, în Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale (1921). În 1922 este ales membru corespondent al Academiei Române, referatul de recomandare fiind susţinut de Mihail Sadoveanu. Călătorește în fiecare an la diferite congrese, vizitând cu această ocazie orașe precum Paris, Varșovia, Geneva și făcând un tur prin Egipt, Palestina, Turcia. Cea dintâi carte, *Jurnal de bord*, alcătuită din „schiţe marine și militare", îi apăruse în 1901. *Jurnal de bord*, *Datorii uitate* (1916), *Prinţesa Bibiţa* (1923) au fost premiate de Academia Română. Surmenajul a grăbit, fără îndoială, evoluţia unui diabet mai vechi, sfârșitul neașteptat al lui **B.** consternând pe toată lumea. Era pe punctul de a lua Premiul Naţional pentru Proză. Aflat încă pe băncile școlii, **B.** se încumetă să polemizeze, în „Munca" (1894), și încă pe un ton arţăgos, cu Al. Vlahuţă. Semnează Gh. Rot…, lucrător-croitoriu, apoi Un muncitor. Tot aici folosește iscălitura Tr., prescurtare a pseudonimului Trotuș, ce însoţește primele sale scrieri literare, publicate în „Lumea nouă literară și știinţifică" (1896). Eugeniu P. Botez se „deghizează" pentru prima oară în Jean Bart în „Adevărul de joi" (1898). Literatura lui a avut mulţi cititori, fiind republicată în numeroase alte ziare, reviste, calendare și almanahuri: „Revista maritimă" (Brăila), fondată în 1900 de **B.**, care a fost aici și secretar de redacţie, „Curentul", „Curentul nou", „Viaţa românească", „Adevărul", „Dimineaţa", „Adevărul literar și artistic", „România maritimă și fluvială" (1931–1933), revistă înfiinţată tot de el, unde a îndeplinit și funcţia de director, ș.a. Din scrierile sale s-au făcut traduceri în franceză, italiană, spaniolă, germană, rusă, cehă, polonă, maghiară, bulgară, portugheză și chiar în esperanto.

Lipsită de vervă spectaculară și de epatante artificii, publicistica lui **B.** nu conţine nici un dram de gratuitate și e străină de vanitatea oglindirii de sine. În spinoasa „chestiune a Dunării", competenţa lui, așa cum reiese și din lucrările publicate, e aceea a unui specialist, stăpân pe argumentul istoric, politic, economic. *Cartea*

Mihail Sorbul, Jean Bart, Sergiu Dan, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Vasile Savel, Corneliu Moldovanu, Perpessicius, Camil Petrescu, sculptorul Oscar Han, Emanoil Bucuţa

Dunărei (1933) este o monografie documentată, sacrificând pe alocuri unui murmur de lirism sobrietatea excursului. Valorile morale și cele poetice sunt, aici, iradieri ale temei navale. Opiniile literare ale lui **B.** sunt în genere cuminţi, de bun-simţ, cu o tendinţă, totuși, de retardare. O serie de evocări apar ca „sclipiri răzleţe" din vremuri care smulg sobrului vaporean o pioasă lacrimă, dar îi deșteaptă și un fin surâs. Secvenţele din trecut, mângâiate de ficţional, tind să se preschimbe în schiţe literare. Scrisorile dintr-o călătorie sau alta, publicate în „Adevărul", au o turnură meditativă. Atâtea „lucruri văzute și auzite" trezesc în reporter naratorul. După cum proza lui **B.** dispune de o densă încărcătură de veridicitate, unele „însemnări și amintiri" mimează reflexele epicului plăsmuit. Și prima lui călătorie pe Marea Neagră, consemnată în *Jurnal de bord*, ca și celelalte, descrise în fragmente de jurnal publicate în „Viaţa românească", comunică o stare de euforie și de „uimire". Cu deosebire în cel de-al doilea jurnal de bord impresiile prind să-și croiască un făgaș narativ. În călătoria spre America de Nord (*Peste Ocean*, 1926) **B.** nu mai e, desigur, sublocotenentul emotiv de odinioară. După șocul primelor contacte, comandorul, revenindu-și cu greu din năuceală și triindu-și de la o zi la alta prejudecăţile, privește cu mai multă înţelegere și chiar cu admiraţie un mod de viaţă care știe să preţuiască promptitudinea și eficienţa. Cu un minim de meșteșugiri, în întâmplările pe care le narează, imaginarul capătă amprenta întâmplării adevărate. Dacă amintirea se prezintă ca un teritoriu al povestirii, povestirea, la rândul ei, se înfășoară pe volutele unor rememorări. În această subtilă ambiguitate subzistă modernitatea, atâta câtă este, a discursului narativ. Bântuie, în „schiţele militare" ale lui **B.**, un duh al deznădejdii. Un cer întunecat strivește fără putinţă de împotrivire niște făpturi oropsite – deposedaţi ai vieţii meniţi suferinţei și, adeseori, unui tragic sfârșit (*Mărgărint beţivul*, *La poarta spitalului* ș.a.). Verismul acestor proze nu-și refuză un arsenal al literaturizării. Ceea ce nu le anulează substanţa de „documente omenești". Cu o viziune nedisimulat tezistă, confruntând două „lumi aparte", nuvela *Datorii uitate* se clădește pe complexul poporanist al vinovăţiei. Registrul patetic alternează cu secvenţe umoristice, în care, cu o inventivă, dar cam apăsată expresivitate a amănuntului, se conturează o tipologie grotesc-malignă. Nuvela pendulează între palpitul caritabilităţii și încruntarea maliţioasă. Fiinţe modeste, insignifiante în aparenţă, la cheremul unor forţe potrivnice, sunt și protagoniștii „schiţelor marine din lumea porturilor". Născuţi pentru a suferi, într-o zodie a cumpenei, au parte numai de necazuri, de zbucium, de unde și asceza resemnării. Firi introvertite, ei poartă în sufletul obosit traumele multor înfrângeri (*Rătăcit*, *Cimitirul maritim*, *Pleca un vapor din port…*). Există, ca la însinguraţii sadovenieni, o taină grea în viaţa lor, vreun „păcat" săvârșit cine știe cum ori o „întâmplare tristă", a cărei drojdie le otrăvește fiecare ceas. Își ţin cât își ţin „inima zăvorâtă", dar compresiunea lăuntrică îi silește, odată și odată, să-și spună păsul (*Cu rușii în Deltă*). Astfel, pe „firul necazurilor", se înnădește treptat „povestea". Decorul se animă, amplificând ecoul înneguratelor mărturisiri. Alteori natura e indiferentă, când nu își bate joc, precum marea, cu un „hohot clocotitor". Cel mai adesea, însă, cadrul e stăpânit de o „tristeţe mută". Prin pudoarea indicibilă a simţămintelor, prin complicaţiile sufletești, inhibitorii, ale personajului narator, nuvela *După douăzeci de ani* consună cu *Adela*, romanul lui G. Ibrăileanu. O adiere de lirism nostalgic învăluie evocarea unei iubiri eterice. O „viaţă pierdută" este și aceea a romanţioasei Bibiţa Garoflide, care se ofilește în orășelul-port unde numai pentru dânsa nu se întâmplă nimic. În pătimirile ei, declanșate de farsa crudă a unor răutăcioși, se ivește, în contraefect, o nuanţă de ridicol. Între lacrimă și surâs, **B.** are un mod al său de a ironiza, cu o seriozitate întretăiată de câte un licăr de amuzament (*Horaţiu Baltă*, *La conferinţă*). Birocratismul abuziv, inept generează comicul absurd. În forme ilare, acest absurd poate avea un conţinut tragic (*O protestare postumă*). În *Intrarea câinilor în Anglia este strict oprită*, schiţă ulterior mereu antologată, nostimada este rezultanta disproporţiei dintre cauză și urmările ei. Un efect al gândirii aberante îl înfăţișează și episodul insolit din *Fără permis de export*. În câteva naraţiuni **B.** atinge, asemenea lui I. Al. Brătescu-Voinești, o clapă a înduioșării (*Șoimul*, *Singură*). Lirismul edulcorează aici o proză căreia îi priește mai degrabă nota de asprime. Confirmând pronosticul unor comentatori (în primul rând, al lui G. Ibrăileanu) și învingându-și propriile temeri, **B.**

scrie romanul *Europolis* (1933). O epistolă neașteptată stârnește vâlvă între locuitorii Sulinei, vestind revenirea lui Nicola Marulis din ţinuturile de peste Ocean. În micul port cosmopolit de la gurile Dunării, unde alternanţa de prosperitate și colaps economic, de somnolenţă și febrilitate intră în ciclicitatea firească a locului, totul se poate schimba peste noapte. Într-un decupaj atent ritmat, naratorul sugerează, din șușoteli, calcule înfrigurate, salturi în himeric, toată nerăbdarea, volbură de curiozitate și de irealizabile nădejdi, cu care este așteptat Americanul. Întoarcerea lui este elementul activizant al naraţiunii. Contrariaţi de ţinuta sărăcăcioasă a lui Nicola, pusă îndată pe seama originalităţii yankee, membrii coloniei grecești se întrec în a-l potopi cu măguliri și favoruri, jucând, pe coarda ipocriziei, o comedie impudică, în râvna lor de a se arăta vrednici de „milioanele" care îi fascinează. Se pun la cale străvezii tertipuri, încolţesc resentimente, înflorește zâzania. Soţia lui Stamati, trufașa Penelopa, apelpisită până la nevroză de viaţa searbădă pe care o duce, bovarizează. Lâncezeala, insuportabilă pentru o fire pasională, o face disponibilă aventurii. Încât, prezenţa seducătorului Angelo Deliu dezlănţuie frenezia erotică a impetuoasei grecoaice. O siluetă feminină de farmec exotic este ciocolatia Evantia, fiica lui Nicola. Și în furoarea amoroasă a Penelopei, și în romantica idilă dintre Evantia și sensibilul locotenent Neagu, se percepe vibraţia difuză a irealizabilului, bucuria, extazul fiind săgetate de rele prevestiri. Plătind preţul irecuperabil al candorii, fata cade în braţele experte ale lui Deliu. Un păcat al vinovăţiei fără vină, marcând începutul degringoladei. Zvonurile, suspiciunile înteţindu-se, adevărul despre Nicola Marulis iese dintr-odată la iveală. Averea lui, de fost pușcăriaș, încape într-o boccea. O masivă decepţie, revărsată în ostilitate și ură, urmează acestor dezvăluiri. Hulit și urgisit, bătrânul se hazardează într-o acţiune de contrabandă și moare împușcat. Dezastrele curg, într-o reacţie în lanţ. Abandonată de flușturatecul Deliu, Penelopa se sinucide. Distrus, Stamati își pierde minţile. Evantia eșuează la un deocheat varieteu, stingându-se de ftizie. Într-un melancolic *Epilog* naratorul înșiruie și alte răsuciri de destin, sub vrerea impenetrabilă a fatalităţii. Sulina însăși agonizează, se pustiește, se destramă. **B.** aruncă peste această lume, cu dramele și caraghioslâcurile ei, o căutătură sceptică și totuși împăcată. Ironia, sancţionând, ca și în alte scrieri ale sale, excesul și artificiul, se aliază cu lirismul, care – afinitate cu Pierre Loti – împânzește pasajele descriptive, inspirate de priveliștea mării. Din noianul de fapte ce asigură densitatea epică a romanului se arcuiesc îngândurări, tatonând, cu oarecare ieftinătate, „misterul" iubirii, al vieţii și al morţii, legităţile nelămurite ale balansului dintre iluzie și realitate. Între sarcasm și nostalgie, proza de moderaţie clasică a lui **B.**, absorbind „documentele omenești" în ficţiune, se configurează într-un spaţiu al autenticităţii.

SCRIERI: *Jurnal de bord*, București, 1901; *Sărmanul Dionis* (în colaborare cu Const. Calmuschi și George G. Orleanu), București, 1909; *Datorii uitate*, București, 1916; *În cușca leului*, București, 1916; *Prinţesa Bibiţa*, București, 1923; *Proză*, București, [1925]; *În Deltă…*, București, [1925]; *Peste Ocean*, București, [1926]; *Schiţe marine din lumea porturilor*, București, [1928]; *Însemnări și amintiri*, [București], 1928; *Misterul casei din Sărărie*, București, 1929; *O corabie românească. Nava-școală brikul „Mircea"*, București, [1931]; *Pe drumuri de apă*, București, [1931]; *Europolis*, București, [1933]; ed. 2, pref. G. Călinescu, București, 1933; ed. pref. George Ivașcu, București, 1956; ed. îngr. Constantin Mohanu, pref. Octav Botez, București, 1971; *Cartea Dunărei*, pref. I. Simionescu, București, 1933; *Zâna izvorului sănătăţii* (în colaborare cu Doctorul Ygrec [I. Glicsmann] și Mihail Celarianu), București, 1936; *Jurnal de bord*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, 1965; *Scrieri*, I–II, îngr. și pref. Constantin Mohanu, București, 1974–1979.

Repere bibliografice: Sanielevici, *Cercetări*, *41–47*; Ibrăileanu, *Opere*, II, *255–257*, III, *54–57*; Botez, *Scrieri*, *226–232*; Ralea, *Scrieri*, II, *119–121*, *432–434*, *440–441*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *94–96*, VI, *193–194*; Vianu, *Opere*, III, *48–50*; Călinescu, *Opere*, II, *154–158*, *207–209*, *223–231*; Arghezi, *Scrieri*, XXX, *177–179*; Perpessicius, *Opere*, VI, *236–241*, IX, *44*, XI, *51–61*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *188–193*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *597–599*, *Ist. lit.* (1982), *674–676*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *524–531*; Micu, *Început*, *387–388*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *199–202*; *Dicţ. analitic*, II, *30–32*; Constantin Mohanu, *Jean Bart (Eugeniu P. Botez). Viaţa și opera*, București, 2001; Faifer, *Pluta*, *136–144;* Nicolae Manolescu, *Romane uitate*, RL, 2006, 34. ***F. F.***

BARZIN, Vlada (19.VIII.1940, Gelu, j. Timiş – 6.VI.2006, Timişoara), poet. Este fiul Liubiţei şi al lui Duşan Barzin, agricultor. Frecventează şcoala generală la Gelu, apoi la Fundata Bărăganului (1951–1954), unde fusese deportat cu întreaga familie. Face liceul în Variaş (1955–1959), urmat

de studii de profil economic. Lucrează ca bibliotecar, contabil, şef de aprovizionare la o cooperativă şi, în intervalul 1997–2000, în calitate de contabil şef în cadrul Cooperaţiei de Consum din Variaş. Debutează cu poemul *Odă pământului* în gazeta „Pravda" (Timişoara, 1967), iar editorial cu volumul de versuri în limba sârbă *Kad pucaju pupolci*. Are colaborări la reviste şi la publicaţii cotidiene din România şi Serbia.

Poet bilingv, cu mai multe cărţi în sârbă, **A.** a publicat în limba română volumul *Nemuririle ierbii* (1984), şi, în traducere, o substanţială selecţie de versuri ce pune în valoare latura livrescă, aluziv-poescă a textelor sale lirice. Este un autor cultivat, care se mişcă dezinvolt într-o arie tematică largă. În poezia de confesiune şi de notaţie, bucolică în esenţă, ca şi în versurile care interoghează asupra veacului şi a civilizaţiei moderne – construite, epic şi epigramatic, în jurul câte unui simbol livresc, adoptă teme ale actualităţii, se încredinţează mărturisirii, vorbeşte despre un spaţiu de predilecţie naturist, însceneză în aceste pagini un ceremonial propice jocului graţios de imagini, reveriei, rememorării. Poet al universului citadin în numeroase cazuri, **B.** se regăseşte şi în versuri marcate de o romantică aplecare către visare, de nostalgia unui timp al plenitudinii afective, în elegii şi în poeme de dragoste, nu rareori resuscitând, cu discretă ironie, o amintire, un peisaj, un tablou de gen, mitologic îndeobşte.

SCRIERI: *Nemuririle ierbii*, Timişoara, 1984; *Atlantida*, îngr. şi tr. Lucian Alexiu şi Carmen D. Blaga, Timişoara, 1992.

Repere bibliografice: Lucian Alexiu, *Vlada Barzin*, O, 1980, 19; Eugen Dorcescu, *Între imagine şi prozodie*, O, 1984, 36; Slavco Tomici, *Ceremonii lirice*, O, 1984, 45; *Dicţ. Banat*, *86–88*; Ivo Muncian, *Scriitori sârbi din România*, Timișoara, 2006, *171–173*. ***C.Bl., Dr.M.***

BASARABIA, gazetă politică și culturală apărută la Chișinău, bisăptămânal, între 24 mai 1906 și 11 martie 1907, cu caractere rusești. Este prima publicaţie de limba română din Basarabia și a fost înființată după lungi eforturi de avocatul Emanuil Gavriliță, sprijinit de C. Stere, apariția ei fiind posibilă după emiterea manifestului din 17 octombrie 1905 al împăratului Nicolae II, care declara libertatea cuvântului, a tiparului, întrunirilor etc. Din echipa publicației făceau parte Ion Pelivan, fraţii Ion și Theodor Inculeţ, Pan Halippa, Alexis Nour, Mihail Vântu, Nicolae Popovschi, fraţii Nicolae și Vasile Florov, Vasile Harea, Gheorghe Stârcea, Alexie Mateevici, Tudose Roman, Sergiu Cujbă. Din 25 mai 1906 funcția de redactor-șef o deține Ion Pelivan, fiind considerat cel mai bun cunoscător al limbii române. Au scris frecvent în **B.** Pan Halippa, Mihai Vântu, Vasile Oatul, Ion Inculeţ ș.a., numeroase texte fiind semnate cu pseudonime din cauza persecuției exercitate de organele ţariste: Ion Pelivan semna Ion Rezeneanul, Pan Halippa folosea numele Pintilie Cubolteanu, Mihai Vântu iscălea Mihai Furtună, Ion Gându semna Ion Inculeţ, Moș Vasile era Vasile Oatul, iar Theodor Inculeţ era Toader Scarandiu. La început **B.** apărea de două ori pe săptămână (de regulă miercurea și sâmbăta), dar mai târziu periodicitatea a devenit neregulată. În chiar primul număr cei care scoteau gazeta se declară îndrumători ai basarabenilor spre „conștiinţa de sine", spre trezirea lor din „starea de somn", din „starea de moarte". Platforma politică a constituit-o democratismul ţărănesc, cu revendicarea lui fundamentală: pământul să fie dat celor „ce-l lucrează pre el". Duma de Stat era considerată unica instituţie aptă să rezolve chestiunile privitoare la dobândirea drepturilor și a libertăţilor social-politice și naţionale. Naţionalizarea învăţământului, a instituţiilor publice, a Bisericii etc. s-au aflat mereu în centrul atenţiei celor de la **B.** Ideea introducerii limbii române în învăţământ a fost promovată în articole precum *Ţăranii vor școli moldovenești*, *Boieri, cereţi școli moldovenești*, *Vrem școli moldovenești* ș.a. În mai multe texte incluse în sumar au fost afirmate ideea unităţii basarabenilor cu românii din dreapta Prutului, comunitatea istoriei și a culturii lor. Gazeta își propunea să pună „începutul unei literaturi poporane" și să popularizeze folclorul. În pofida scurtei sale existenţe, **B.** a avut un puternic impact, propagând literatura naţională sau ilustrând-o prin retipăriri din opera lui Gh. Asachi, Alecu Donici, Costache Negruzzi, V. Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu, Alecu Russo, Grigore Alexandrescu, George Coșbuc, I.L. Caragiale, Andrei Mureșanu, Ioan Catina, Matilda Cugler-Poni la rubricile „Lira basarabeană", „Foiţa" sau „Foișoara Basarabiei", „Din scriitorii români", „Scriitorii însemnaţi ai neamului", „Oamenii mari ai românilor" etc. În paginile **B.** s-a afirmat, într-o etapă de început, ca poet, traducător și folclorist, Alexie Mateevici. S-au publicat și traduceri din I.A. Krîlov, A.S. Pușkin, A. Kolţov, L.N. Tolstoi,

A.P. Cehov, V.G. Korolenko ș.a. Atacată în presa rusă, cu mai multe numere confiscate, cu obstacole în distribuirea prin poștă și interdicţia de a se abona aplicată învăţătorilor, gazeta a reușit să reziste câtva timp. Adesea pedepsele erau extrem de aspre: redactorii și colaboratorii erau urmăriţi de poliţie și de ohrana ţaristă, iar directorul Emanuil Gavriliţă a fost condamnat la o lună de zile de „ostrov" sau la plata unei amenzi de o sută de ruble pentru articolul lui Pan Halippa *Liga ţăranilor și stăpânirea*. Pentru a submina influenţa **B.**, a fost programată editarea altei publicaţii în limba română – „Moldovanul". După încetarea apariției gazetei, directorul, ca și alţi tineri colegi de redacție, s-au refugiat la Iași. ***S.P., Al.B.***

BASARABIA, cotidian care a apărut la Chișinău și București între 23 iulie 1941 și 6 mai 1944. Ziarul nu conţine o casetă redacţională. Pe lângă materialul informativ specific unui cotidian, **B.** supune atenţiei cititorilor rubricile „Duh și slovă" și „Pagina literară". După lansarea suplimentului literar „Basarabia literară", se renunţă la rubrica „Pagina literară", menţinându-se doar „Duh și slovă", cu o orientare net tradiţionalistă. **B.** a beneficiat de numeroase colaborări ale unor personalităţi literare din întreaga ţară. Poeziile publicate în ziar au fost semnate cel mai adesea de Octav Sargeţiu, Ion Buzdugan, Olga Crușevan, Al. Negură, Sergiu Matei Nica, Ioachim Fuiagă, Al. Bardier. Proză dau Al. Lascarov-Moldovanu, Mircea Streinul, Lotis Dolenga, D. Munteanu-Râmnic, Sergiu Matei Nica, N. Dunăreanu. Probleme de literatură sunt puse în discuţie de I. Ionașcu (noile orientări din literatura basarabeană, situaţia scriitorilor din Transnistria și direcţia ortodoxistă), Sergiu Grossu, Alexandru Vicol (*Panait Cerna și Basarabia*), M. Vrânceanu (*Eminescu și rușii*), Nicolae Coban (*Cincinat Pavelescu și Basarabia*) ș.a. Ion Agârbiceanu semnează în trei numere consecutive articolul *Conștiința românească la românii transnistreni*. Cronica literară și cea editorială au fost susţinute de Sergiu Grossu, Octav Sargeţiu, Sergiu Matei Nica, Dan Bălteanu, Al. Negură. Revista a avut un rol important în promovarea literaturii române contemporane din Basarabia. ***I.Dg.***

BASARABIA, revistă de literatură şi cultură apărută la Chişinău, lunar, din martie 1988, editată de Uniunea Scriitorilor. Continuă, ca serie nouă, publicaţiile „Octombrie" (1931–1957), scoasă la Tiraspol, şi „Nistru" (1957–1987); în 2000, prin decizia conducerii Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, **B.** ia numele „Viaţa Basarabiei", în timp ce vechea **B.** continuă să apară până în 2004. La început colegiul redacţional era format din Valeriu Babanski (secretar responsabil), Vladimir Beşleagă, Nicolai Costenco, Ion Druţă, Bogdan Istru, Vasile Leviţchi, Victor Prohin, Serafim Saka, Vasile Vasilache; din 1990 redactor-şef este Dumitru Matcovschi, din 1995 în echipa redacţională intrând şi Nicolae Popa (care va deveni redactor-şef în 1997), Eugen Lungu, Iulian Nicuţă, Em. Galaicu-Păun. **B.** este, în această perioadă, una dintre revistele literare româneşti cele mai importante, în unii ani tirajele ei ajungând până la 20 000 sau chiar 30 000 de exemplare. Publicaţia se remarcă printr-o densitate deosebită, prin deschiderea spre valorile literare general româneşti şi europene şi prin abordarea susţinută a problemelor culturii şi literaturii române din Basarabia, din România şi din diaspora. A susţinut procesul de renaştere naţională, valorificând articole de M. Eminescu, scrierile lui C. Stere, Andrei Ţepordei, Leon Donici ş.a. Au apărut în **B.** articole despre scriitori români consacraţi, precum şi grupaje de versuri şi nuvele ale acestora, s-a rezervat spaţiu articolelor despre aşa-zisele „pete albe" ale istoriei (foametea, deportările, colectivizarea, „stagnarea"). Pe lângă literatura originală şi critica de întâmpinare, revista a publicat traduceri din literatura universală, articole despre limba română, teatru şi cinematografie. ***M.C.***

BASARABIA LITERARĂ, supliment săptămânal al cotidianului „Basarabia" (1941–1944), apărut la Chișinău între 6 aprilie 1942 (nr. 2) și 10 februarie 1944, sub mottoul „Limba noastră-i sfântă,/ Limba vechilor cazanii/ Care-o plânge și care-o cântă/ Pe la vatra lor țăranii", din poezia *Limba noastră* de Alexie Mateevici. Prim redactor: Sergiu Matei Nica. În numărul 47 din ianuarie 1943 este anunțată emanciparea revistei din subordonarea cotidianului, „păstrând însă aceleași preocupări de imediată actualitate românească și mai ales în directă legătură cu trecutul destul de încercat al provinciei noastre dintre Prut și Nistru" (Teodor Al. Munteanu, *Bună dimineața*). Revista publică poezii, proză, articole de istorie literară, amintiri etc. Figurează cu versuri G. Tutoveanu, D. Stelaru, Ion Buzdugan, Ion Potopin, Theodor Al. Munteanu, D. Iov, Emil

Giurgiuca, Ion Șiugariu; cu proză B. Jordan, Al. Negură, Iulian Vesper, C. Salcia, Ion Ojog, Ernest Verzea; cu articole Gabriel Ţepelea (*Un animator: Octavian C. Tăslăuanu*), Cicerone Theodorescu (*Scriitorul și neamul*), Eugen Jebeleanu (*Ferestre spre Octavian Goga*), Pericle Martinescu (*Destinul cultural al provinciei*); cu amintiri N. Dunăreanu (*Barbu Delavrancea la Tulcea*, republicare) și Aurel Chirescu (*Câteva zile la Cetatea Albă*). Victor Stroe traduce *Legenda Finlandei* de Eino Leino. Alţi colaboratori: Virgil Carianopol, Șerban Bascovici, Radu Gyr, Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia, V. Damaschin, George Dorul Dumitrescu, Matei Alexandrescu, Petre A. Petre, Gh. Bezviconi. ***I.H.***

BASCOVICI, Șerban (1.I.1891, București – 19.III.1968, București), poet, traducător. Este fiul Ecaterinei și al lui Ghiorghi Bascovitz. A urmat Liceul „Matei Basarab" din București. După absolvire (1911) a intrat funcţionar la Asigurările Sociale, unde a ajuns, către vârsta pensionării, șef de serviciu. Elev în clasa a cincea de liceu, debutează în „Dumineca" (1905) cu versuri naive și mai este prezent în revista școlii („Din liceu", 1906). Vede în simbolism, încă din 1909, singura mișcare literară adecvată epocii. După o scurtă colaborare la „Convorbiri critice" (1907, 1908), se apropie de „Vieaţa nouă" și de cercul lui Ovid Densusianu. Timp de zece ani, până în 1917, își publică poeziile mai ales în revista lui Densusianu. După război intră în cercul lui Al. Macedonski și semnează în „Literatorul" (1918), precum și în „Universul literar" sau în alte reviste. În 1919 fusese admis în Societatea Scriitorilor Români. În 1937 înmănunchează o parte din versuri în *Destăinuiri*, volum distins cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români.

Simbolismul lui **B.** este apropiat de maniera lui Panait Cerna, cu deosebire prin tenta meditativă. O neașteptată obsesie a tânărului licean devine și spaţiu de tensiune lirică: trecerea, timpul și dispersarea în cosmos. Eolianul este prezent în mai toate versurile, sub forme variate (furtună, adiere, viscol, zbor), spre a sublinia „agonia" lumii și risipirea vieţii. Peisajul citadin este, ca la mai toţi simboliștii, sumbru. Poetul trăiește în „orașul morţii", acoperit de giulgiul zăpezii; lumina moare în culori întunecate, răsfrântă în oglinzi care o irizează funebru; trenul

Desen de Marcel Iancu

damnat, izbucnit din „cripta gării", se îndreaptă spre ceţuri și ploi filigranate, către amurgurile apocaliptice ale munţilor. Muzicale, de o cursivitate prozodică aproape ireproșabilă, poeziile lui **B.** sunt înrudite cu versurile cantabile ale lui Ion Minulescu. El apelează adesea la oximoron, spre a sugera o ambiguitate care este însă mai curând paradox juvenil decât profunzime. Un virtuoz al versului s-a arătat și în traducerile din Charles Baudelaire, adunate într-un volum, distins și el cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români (1940). A mai tradus din Victor Hugo (*Hernani*), Molière (*Tartuffe*), Paul Géraldy ș.a. Un „roman umoristic" intitulat *Nae S.T.B.* (1944) prelucrează o comedie a lui Mihail Drumeş, propunând o ipostază diferită de cea a poetului **B.**

SCRIERI: *Destăinuiri*, București, 1937; *Nae S.T.B.*, București, 1944. **Traduceri:** Charles Baudelaire, *Florile răului*, București, 1940, reed. fragm. în Charles Baudelaire, *Les Fleures du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, București, 1967, *passim*; Jean Giono, *Să-mi rămână bucuria*, București, 1943; ed. București, 1971 (în colaborare cu Marcel Gafton); Maxence van der Meersch, *Trupuri și suflete*, I–II, București, 1945.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, *476*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *193–196*; Al. Iacobescu, *„Destăinuiri"*, CTC, 1938, 1–2; Ștefan Baciu, *„Destăinuiri"*, „Sfarmă-Piatră", 1938, 132; Perpessicius, *Opere*, VII, *321–325*; Petru Comarnescu, *Traducerile din Baudelaire ale lui Șerban Bascovici*, RFR, 1940, 11; Bote, *Simbolismul*, *146, 148*; Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, 1968, *120–124*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *444–445*; Micu, *Scriitori*, *105–106*; Nae Antonescu, *Șerban Bascovici*, RL, 1991, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *205–206*. ***D.M.***

BASILESCU, Nicolae I. (4.IV.1868, Ocnele Mari, j. Vâlcea – 4.XI.1904, Iași), poet, traducător. Născut într-o familie de condiţie modestă, **B.** a urmat liceul la Craiova și Facultatea de Litere și Filosofie la București. Licenţa și-a luat-o în 1892 cu o teză despre Schopenhauer. Ulterior a fost, între 1893 și 1896, secretar al facultăţii pe care o absolvise, apoi, din 1898, profesor secundar în București. În noiembrie 1902 este transferat ca profesor în Iași. Remarcat de Titu Maiorescu încă din anii studenţiei, **B.** a intrat în rândurile junimiștilor și a făcut parte, din 1896 până în 1904, din comitetele succesive de direcţie ale „Convorbirilor literare", la care a și scris în aceeași perioadă. Activitatea politică a junimiștilor a susţinut-o prin articolele din „România jună" (1899–1900) și din „Tribuna conservatoare", ziar al cărui redactor a fost din martie 1903 până în iulie 1904.

Discipol al lui Maiorescu, **B.** a reprezentat una din speranţele junimismului de după 1890. Dar articolele sale de critică literară, rămase în pagini de revistă, ca, de altfel, și celelalte scrieri, sunt cu totul incolore și, adesea, fără opinii proprii. Maiorescian prin mimetism, este și el de părere că personalitatea unui artist domină mediul înconjurător, a cărui influenţă, totuși, o recunoaște. Combătându-l pe Hippolyte Taine, admite înrâurirea mediului nu la nivelul individului, ci la acela al speciei. Ca poet, a debutat în 1892 cu *Orla*, poem „în genul lui Ossian" publicat în „Convorbiri literare". Utilizând cu sobrietate procedeele retoricii romantice, poemul se distinge prin acurateţe și prin corectitudinea rece a imaginilor. Tragedia în versuri *Parisina* (1897) se desfășoară în jurul unei intrigi amoroase de Curte din Italia Renașterii. O activitate relativ bogată a desfășurat **B.** în calitate de traducător. A tălmăcit *Infinitul* lui Giacomo Leopardi, permiţându-și însă libertăţi prea mari faţă de original. Din poemele lui Ossian a transpus un fragment sub titlul *Rezbelul din Croma*. Cele mai numeroase traduceri le-a făcut însă din opera lui Catul. Prin utilizarea unor structuri strofice întâlnite și la G. Coșbuc, el realizează o versiune izbutită a versurilor poetului latin. Din spaniolul P.A. de Alarcón, a transpus în românește nuvela *El sombrero de tres picos*, sub titlul *Morăreasa și corregidorul*. Tălmăcirea, apărută în 1896, a fost reluată, îmbunătăţită substanţial și republicată postum (1908), atrăgând atenţia prin cursivitatea stilului și firescul expresiilor.

Traduceri: P.A. de Alarcón, *Morăreasa și corregidorul*, București, 1896; ed. 2 (*Morăriţa*), București, 1908.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *N.I. Basilescu*, CL, 1905, 1; Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, 1936; Mihai Ciurdariu, *Un junimist uitat: N.I. Basilescu*, RITL, 1972, 4, 1973, 1; *Dicţ. lit. 1900, 82*; Firan, *Profiluri*, II, *373–374*. ***D.M.***

BASM, specie a epicii populare în proză, cunoscută în mediile folclorice sub numele general *poveste*. Termenul **b.**, de origine slavă, *basn'*, cu sensul originar de „fabulă", „apolog", „minciună", „născocire", a intrat în textele scrise românești sub formele *basnă* și *basnu* încă din secolul al XVII-lea și a fost adoptat, mai târziu, de culegătorii de proză populară din Muntenia (Nicolae Filimon, Petre Ispirescu) pentru a desemna o naraţiune orală de mari dimensiuni, „pluriepisodică" (Ovidiu Bârlea), aparţinând „poveștilor complexe" („complex tales", după Stith Thompson), în care un erou, aparţinând de regulă umanului, se confruntă cu adversari veniţi din lumea nonumanului (zmei, balauri, zgripţuroaice, draci), pe care îi învinge, prin forţele proprii sau, cel mai adesea, cu sprijinul unor personaje ajutătoare, fiinţe umane sau animale dotate cu însușiri supranaturale. Dimensiunea, amploarea epică diferenţiază **b.** de alte specii ale prozei populare, precum legenda, snoava și povestirea, și îl apropie de naraţiunile populare în versuri cântate, cântece bătrânești sau balade, pe de o parte, și de romanul din literatura cultă, pe de altă parte. Apropierea de roman a fost menţionată încă de B.P. Hasdeu și fixată într-o formulare memorabilă de G. Călinescu: „Basmul este un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știinţă, observaţie morală etc.". Apropierea se susţine numai până la un punct, deoarece **b.** este, ca și romanul, „o operă de creaţie literară", dar are, spre deosebire de acesta, „o geneză specială" și un mod de realizare specific, fiind „o oglindire în orice caz a vieţii în moduri fabuloase". Ceea ce separă decisiv cele două tipuri de discurs narativ este natura orală a **b.**, faţă de existenţa scrisă a romanului din literatura de autor. Cel dintâi este spus de un povestitor către un auditoriu, fiind destinat ascultării, al doilea este scris și destinat cititului. Specia presupunea cu necesitate, în formele ei genuine, tradiţionale, coprezenţa în timp și spaţiu a emiţătorului (povestitorului) și a destinatarului (ascultătorilor) mesajului, pe când

comunicarea dintre romancier și cititorii săi se realizează mediat, prin mijlocirea textului scris. Efect al oralității, caracterul formalizat este vădit la toate nivelele, de la cel de suprafață (formulele) până la cel de adâncime (structura). Mărci categoriale, formulele inițiale și cele finale încadrează narațiunea, delimitează povestea de comunicarea cotidiană, obișnuită, ceea ce face ca **b.** să fie socotit o „povestire în ramă". Formulele inițiale avertizează ascultătorul în legătură cu caracterul neobișnuit al întâmplărilor care urmează a fi relatate, întâmplări care s-au petrecut în trecut („A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi nu s-ar povesti…"), într-un timp fabulos, ireal, incontrolabil, un timp al tuturor posibilităților („pe când se potcoveau purecii cu nouăzeci și nouă de oca de fier și zburau până la cer…"). Recurgând la așa-numita „formulă a imposibilului" (P. Bogatîrev), ce constă în alăturarea unor elemente care se contrazic, se exclud reciproc, formulele inițiale au menirea de a-l abstrage pe ascultător din contingent și de a-l transporta în lumea fabulosului, constituindu-se într-un procedeu poetic specific **b.** fantastic. La rândul lor, formulele finale, printr-un procedeu contrar, îl readuc pe ascultător, cum s-ar zice, „cu picioarele pe pământ", povestitorul continuând să afirme calitatea sa de martor/participant la evenimentele relatate („Și s-a întâmplat că eram și eu acolo și am mâncat din bucatele ce erau la masă"), calitate negată printr-o replică a „formulei imposibilului" de la începutul **b.** („Apoi, când am plecat de-acolo mi-au dat și mie un cal cu trupul de ceară, cu picioarele de bețe, cu coada de fuior și cu capul de tigvă…"), dublată de „mijlocul de locomoție" folosit: „și venii pe o șa și vă spusei dumneavoastră așa" sau „încălecai pe o lingură scurtă, s-o dau pe la nasul cui n-ascultă" ori, mai rar, „Mă-ncălecai p-un arici/ Și vă povestii pân-aici". De multe ori formula finală lasă să se înțeleagă că toată istorisirea a fost o născocire: „M-am suit pe o prăjină/ Și v-am spus chiar o minciună…" ori: „Iar eu mă suii pe-o șa/ Și o spusei așa,/ Șaua a fost cam ruginoasă/ Și povestea mincinoasă". În conformitate cu teoria sa în legătură cu originea **b.** în vis, B.P. Hasdeu consideră că formulele finale au menirea de a face „tranzițiunea" din lumea poveștii în lumea reală și că aceasta se realizează „printr-o glumă, printr-o păcăleală, printr-un scepticism aparent". Nicolae Roșianu crede, la rândul său, că „funcția principală a formulelor finale constă în transpunerea ascultătorilor în lumea reală; printr-o ușoară ironie, prin tonul ei de glumă, de parodie, formula finală destramă lumea de basm". Instanța orală a comunicării explică, de asemenea, prezența și funcția formulelor mediane, dintre care unele, cele „externe", au menirea de a trezi curiozitatea ascultătorilor („Și se duseră multă lume la împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă înainte este, mai mândră și mai frumoasă, s-ascultați și dumneavoastră; cine a asculta bine a învăța") și de a verifica atenția acestora – dacă povestitorul zice, la un moment dat, un cuvânt („ciont"), auditorii sunt obligați să răspundă cu un alt cuvânt („leveș"), dovadă că iau parte activă la actul de comunicare, dar și de a face trecerea de la un episod la altul, de la o „mișcare" la alta. Tot ca o consecință a oralității apare și celălalt grup al formulelor mediane, numite de N. Roșianu „interne", formule ce caracterizează anumite personaje, obiecte, acțiuni, schimburi de replici etc., constituind un adevărat „depozit" de elemente prefabricate care, aflate la dispoziția povestitorului, servesc procesului de creație și dau stabilitate textului.

În tipologia internațională a **b.** sunt cuprinse narațiuni diferite atât din punctul de vedere al originii, cât și al tematicii, structurii și formelor de expresie, distingându-se între **b.** fantastic, care corespunde la ceea ce în engleză se numește *fairy-tale* sau *magic-tale (Tales of Magic),* în germană *Märchen*, în franceză *conte de fées*, **b.** religios *(Religious Tales),* **b.** nuvelistic *(Novelette/Romantic Tales*), **b.** despre uriașul (dracul) cel prost *(Tales of the Stupid Ogre),* toate grupate sub denumirea generică *Ordinary Folk-tales*, acoperind tipurile 300–1199 din Catalogul Aarne–Thompson, în timp ce **b.** despre animale *(Animal Tales)* ocupă pozițiile 1–299, glumele și anecdotele *(Jokes and Anecdotes)* intervalul 1200–1999, poveștile cu formule *(Formula Tales)* pozițiile 2000–2399, un ultim capitol cuprinzând povești neclasificabile *(Unclassified Tales),* adică tipurile 2400–2499. Înainte ca finlandezul Antti Aarne să pună în *Verzeichnis der Märchentypen* (1910) bazele catalogului internațional de povești, tradus în engleză și completat de Stith Thompson în două ediții – prima în 1928, a doua în 1961 –, Lazăr Șăineanu propunea, în monografia *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor*

popoarelor romanice (1895), o clasificare a **b.** apropiată, în liniile ei generale, de aceea acceptată, ulterior, pe plan mondial, incluzând, în secţiunea întâi, povești mitico-fantastice, cu nu mai puţin de zece „cicluri”, în secţiunea a doua povești etico-mitice (psihologice), cu alte zece „cicluri”, într-a treia povești religioase (legende) (trei „cicluri”), într-a patra povești glumeţe (snoave) cu două „cicluri” și într-un adaos fixa fabula animală. Tot acest efort de ordonare, de clasificare a materialului naraţiunilor populare în proză a adâncit cunoașterea domeniului și a contribuit la definirea mai exactă a speciei-pivot a acestora, **b.** fantastic sau **b.** propriu-zis. Alături de caracterul formular, generat, ca în cazul întregului folclor, de natura orală a comunicării, **b.** se definește ca o structură narativă de un tip deosebit, determinată de funcţiile lui, mai vechi și mai noi. Trebuie făcută, la început, distincţia dintre actul povestitului, performarea, transmiterea **b.** în felurite ocazii (la șezătoare sau la clacă, la stână, în cabanele forestiere, la priveghi, la moară etc.) și **b.** ca atare, ca enunţ, ca text, ca mesaj. În culturile arhaice, tradiţionale, se atribuia povestitului, actului zicerii, spunerii, enunţării, o funcţie magică, de protecţie a locului (casa, stâna) unde se spuneau povești sau de obţinere, prin forţa cuvântului rostit în anumite circumstanţe temporale (pe durata gestaţiei oilor, de exemplu), a unor fiinţe miraculoase (un miel vorbitor). Cât privește **b.** ca naraţiune, ca „poveste” *(story, récit)*, acesta trebuie privit tot în contextul zicerii sale și în raport cu funcţiile cărora le va fi răspuns, în diferite epoci istorice, culturi și societăţi. Titlul celei dintâi colecţii de **b.** folclorice, realizată, cu intenţii știinţifice, de fraţii Jacob și Wilhelm Grimm, *Kinder- und Hausmärchen* (1812–1820), a impus imaginea romantică a poveștilor „pentru copii și casă”, a circumscris **b.** universului casnic și copilăresc, instituind drept zicători predilecţi ai unor astfel de naraţiuni persoane în vârstă („bunicul” sau „bunica”, „unchiașul sfătos”), iar ca loc al performării „vatra”, „căminul”, „gura sobei”. A reduce însă cadrul zicerii **b.** la acela strict familial și condiţia „povestașului” la aceea a bătrânului casei înseamnă a limita excesiv contextul performării și a îngusta însăși posibilitatea de înţelegere a **b.** popular. De fapt, această imagine este contrazisă chiar de statutul sursei unora dintre „poveștile pentru copii și casă” culese de Fraţii Grimm de la „die alte Marie”, pe numele ei Maria Müller, născută Clar, îngrijitoarea copiilor unui farmacist din oraș. Înainte de a privi **b.** ca performare, ca act de comunicare (Mihai Pop), folcloriștii au arătat interesul cuvenit povestitorilor, subliniindu-se ocaziile zicerii, structura repertoriilor, raporturile cu auditoriul, particularităţile stilului individual în limitele stilului local, zonal, naţional. Rolul povestitorului în contextul sociocultural căruia îi aparţine a fost scos în evidenţă de majoritatea folcloriștilor. La noi, bunăoară, sugestive „fișe de informator” anexează Ovidiu Bârlea în volumul al treilea din *Antologie de proză populară epică* (1966), iar Tony Brill scrie micromonografia *O povestitoare din Haţeg* (1967).

Petre Ispirescu, Tinerețe fără bătrânețe*.*
Desen de Val Munteanu

Admiţându-i vechimea de necontestat, care îl așază, ca origine, în timpuri foarte îndepărtate, cercetătorii se întrec în a aduce dovezi ale consemnării în scris a unor teme și structuri narative

de **b.** încă din Antichitate și în a le depista sursele. Tentaţia aflării originilor a orientat cercetarea, în acord cu direcţiile ştiinţifice dominante în epocă, către miturile arhaice clasice sau indoeuropene (teoria mitologică) sau către textele scrise ale vechilor indieni, de unde, pe diferite căi, ar fi ajuns în Europa (teoria indianistă sau migraţionistă). O dezvoltare a teoriei mitologice se găsește în așa-numita teorie naturistă, după care, în procesul despărţirii limbilor din trunchiul comun indoeuropean, sensurile primare ale unor cuvinte s-au uitat, mitologia fiind rezultatul unei „boli a limbajului". Descinzând din „erori de limbă", miturile n-ar fi fost altceva decât denumiri voalate ale corpurilor și fenomenelor cerești – soarele, aurora, crepusculul. Îmbrăţișată și de unii autori români (At. M. Marienescu, Aron Densușianu, Grigore Silași, George Coșbuc), teoria naturistă a fost aplicată la **b.** românesc în prefaţa lui Léo Bachelin la *Sept contes roumains* (1894), în care se arată, între altele, că porcul ar reprezenta „forma zoomorfică a ceţei matinale, a norilor furtunoși sau a nopţii" etc. Moses Gaster și Nicolae Iorga adaptează teza generală a migraţionismului lui Theodor Benfey la condiţiile locale, atribuind o mai mare pondere, în procesul transmiterii, Bizanţului, bogomilismului și cărţilor populare. Grupului teoriilor monogenetice li se opune grupul teoriilor poligenetice sau antropologice, rod al depășirii europocentrismului și al deschiderii unor noi perspective prin cunoașterea populaţiilor așa-zis „primitive" și a culturii acestora. Cel puţin la nivelul unor motive, teme, atitudini comune naraţiunilor diferitelor popoare, între care nu au putut exista schimburi culturale, împrumuturi sau influenţe reciproce, singura explicaţie plauzibilă stă în producerea lor independentă, de către mentalitatea primitivă, în locuri și în timpuri diferite, după cum susţin E.B. Tylor și Andrew Lang. Mai aproape de dezideratul găsirii „rădăcinilor istorice" ale **b.** „ca întreg" se află V.I. Propp, lucrarea sa din 1946, model de cercetare genetică, diferită de cea istorică, urmărind să descopere izvoarele **b.** prin raportarea acestuia la „instituţiile sociale ale trecutului", la anumite „datini și rituri", la miturile arhaice și la modul de gândire primitiv. Pentru Propp, **b.** nu este supravieţuire, ci rezultatul unui proces istoric, al devenirii în timp, al desacralizării, demagizării ritului și mitului deopotrivă. O contribuţie originală, chiar dacă prea puţin cunoscută pe plan internaţional, la elucidarea originii **b.** aduce B.P. Hasdeu care, în *Etymologicum Magnum Romaniae* (III, 1893), întrevede ca sursă a acestuia visul (teoria onirică). Independent de Ludwig Laistner (*Das Rätsel der Sphinx*, 1889) și de Edward Clodd (*Myths and Dreams*, 1890), savantul român identifică o serie de asemănări între **b.** și vis: zborul ca „mijloc foarte îndemânatec de locomoţie", comprimarea și dilatarea timpului și a spaţiului, prezenţa firească a personajelor fantastice (zei, zâne, sfinţi, monștri), inexistenţa deosebirilor dintre limbi, chiar „dobitoacele" vorbind omenește, prezenţa metamorfozelor „celor mai extravagante", „suferinţele și nenorocirile cele mai cumplite se încheie sistematic printr-un bun deznodământ". Fără a fi validată în chip știinţific, teoria onirică deschide drumul cercetării psihanalitice a **b.**, de la Sigmund Freud la cei din școala lui, Karl Abraham (*Dreams and Myths*, 1913), Erich Fromm (*The Forgotten Language. An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales, and Myths*, 1951), Géza Róheim (*The Gates of the Dream*, 1952) ș.a. Nici una dintre aceste ipoteze, luată singură, nu dă însă un răspuns definitiv, complet în legătură cu originea **b.**; în fiecare se pot găsi sugestii demne de a fi luate în considerare și din toate se poate întrupa o imagine mai completă a **b.** ca întreg. Căci este sigur că **b.** popular tradiţional se află în imediata proximitate a mitului primitiv (diferit de miturile clasice ale Antichităţii greco-latine), pe care îl continuă, dar de care se și desparte, se diferenţiază din punct de vedere funcţional. Mitul are un pronunţat caracter ritual, situându-se în planul sacrului, spre deosebire de **b.**, care este o povestire nerituală, situată în planul profanului. De aici decurge veridicitatea (și credibilitatea) absolută a mitului, în raport cu caracterul neveridic al **b.**, al cărui adevăr este subminat de chiar formulele lui iniţiale și finale. Mitul explică, are o funcţie etiologică, „povestea" lui este plasată într-un timp al originilor, al începuturilor (*in illo tempor*e), **b.** relatează experienţa unui erou petrecută într-un timp din afara istoriei, dar nu primordial, ci vag depărtat de momentul zicerii. Mitul instituie, prin rememorarea unor gesturi primordiale, o ordine; **b.** propune, prin intermediul ficţiunii, un model de comportament ideal, o lume, alta decât cea reală, imediată, o lume dorită, visată, imaginată, construită prin mijlocirea cuvântului. Mitul este un construct cultural cu

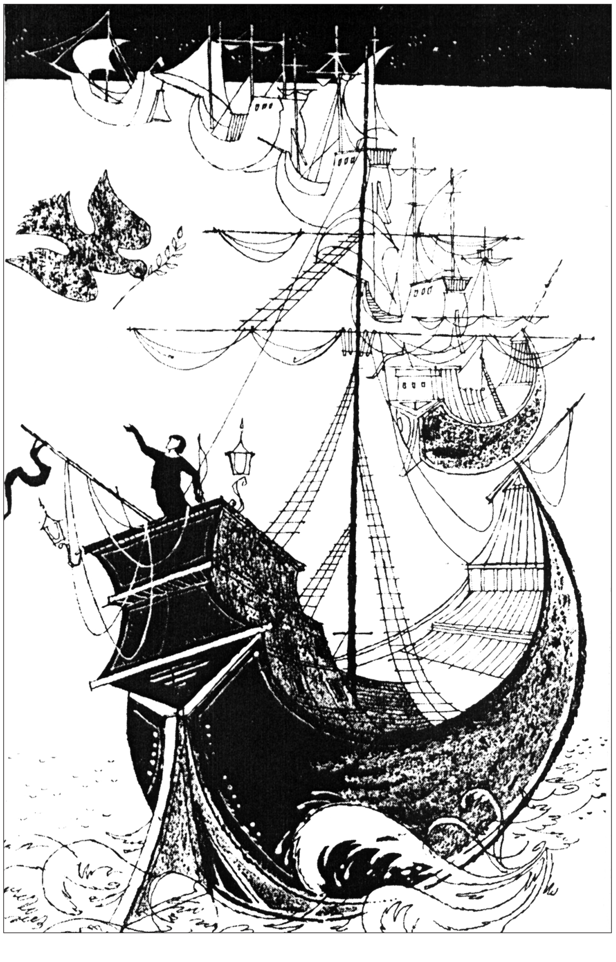
valoare ideologică, **b.** e un produs estetic, o operă de artă a cuvântului, menită să emoţioneze.

O particularitate artistică de prim ordin a **b.** propriu-zis o constituie amestecul inextricabil dintre realitate și ceea ce se numește fantastic. Nașterea și creșterea miraculoasă a eroului (numit, generic, Făt-Frumos, dar și Greuceanu, Prâslea, Petrea, Ţugulea ș.a.m.d.), fiinţele supranaturale aparţinând altor tărâmuri și altor regnuri (zmei, balauri), metamorfozele spectaculoase ale celor urmăriţi, dimensiunile fizice nefirești ale unor personaje, animalele vorbitoare, calul care mănâncă jăratec, obiectele și uneltele magice cu puteri ieșite din comun, substanţele cu însușiri tămăduitoare, precum apa vie și apa moartă, proiectează **b.** într-o lume ale cărei margini sunt nefirești din punctul de vedere al gândirii raţionale, știinţifice a omului modern. Dar nu și din acela al omului societăţii tradiţionale pentru care toată „sceneria" **b.** se înscrie în limitele posibilului: „Poate că s-o întâmplat cândva, oarecând", zice un povestitor, altul afirmă chiar mai categoric: „Tăte așa or fost, n-ai pute alcătui atâtea minciuni", al treilea aduce în sprijin alte argumente: „Că viteji o fost, știm și din istorie. Estea-s adevărate. […] Toate o fost cu putinţă". Indiferent care ar fi sursa genetică a elementelor fantastice prezente în **b.** (mituri, ritualuri, credinţe magice, vise, coșmaruri etc.), ceea ce se impune este literaturizarea lor, transformarea lor în imagini poetice, în constituenţi ai unui discurs narativ de tip ficţional. Alegoria, fabulosul, feericul, miraculosul devin niște procedee de încifrare, de poetizare a realităţii de dincolo de real, o lume acceptată, ca și cum ar fi reală. Amestecul firesc al celor două lumi, relaţia de complementaritate ce se stabilește între ele constituie una dintre dominantele **b.** fantastic. **B.** popular a găsit în el însuși forţa de a se adapta necontenit condiţiilor mereu schimbătoare din societatea omenească, răspunzând nevoii firești a omului de a domina forţele răului, de a se bucura de victoria binelui, de a dobândi fericirea, de a se împlini prin dragoste și căsătorie, de a străbate spaţii nelimitate, de a controla timpul, de a atinge inaccesibilul. O sursă a acestui proteism, a acestei forţe de perpetuă regenerare se află în chiar structura sa narativă. În raport cu funcţia ei dominantă, fiecare categorie folclorică și-a creat un model sau modele structurale proprii. S-a constatat că, urmare a procesului de modelare, **b.** propriu-zis sau fantastic are o structură „monotipică". Concluzia este rezultatul cercetării morfologice întreprinse de V.I. Propp (1928), care a identificat elementele stabile ale **b.**, numite „funcţii", a constatat că „numărul funcţiilor din basmul fantastic este limitat", astfel de invariante reducându-se la 31, și că „succesiunea funcţiilor este întotdeauna aceeași". Nu toate funcţiile se regăsesc la nivelul unui singur **b.**, dar unele dintre ele, cuplate în perechi, sunt obligatorii (de exemplu, funcţia VIII – „prejudicierea" și XIX – „remedierea" sau XVI – „lupta" și XVIII – „victoria"). În raport cu schema epică utilizată, se poate distinge între așa-numitele **b.** „biografice", care urmăresc eroul de la naștere sau chiar dinainte de naștere, adesea miraculoasă (dintr-un bob de piper, dintr-o lacrimă, dintr-un măr etc.), până la căsătorie și înscăunare, și **b.** „episodice", „mai scurte și mai clare", în care, arată Ovidiu Bârlea, se insistă numai asupra unui episod din viaţa eroului. Unicitatea și stabilitatea modelului la nivelul repertoriului de **b.** al tuturor popoarelor asigură transmiterea și perpetuarea categoriei, regenerarea ei continuă și explică permanenţa în timp a naraţiunilor populare de acest tip. Originea și temele comune pe spaţii culturale extrem de largi, ca și modelul narativ universal nu se opun originalităţii și specificului naţional sau local. Nuanţele particulare, parfumul specific al fiecărei realizări concrete a unei teme sau a unui motiv universal în variante individuale datorate unui povestitor înzestrat vin să contrabalanseze tiparul învederat al **b.**, schematismul construcţiei sale. **B.**, ca și literatura clasică, aprecia G. Călinescu, este „un plagiat sincer și total, și geniul se relevă în arta copiatului", adăugând: „Accidentul constituie în basm esenţa. Așezarea în timp și în spaţiu, detaliul senzorial și moral conferă fără sforţări a treia dimensiune". Colecţiile de **b.** populare românești, începând cu însemnarea manuscrisă *Istoria unui voinic înţălept întrecându-se din ponturi cu o fată de împărat* (1797) și terminând cu înregistrările sonore, realizate în ultimele decenii și aflate în arhivele institutelor de cercetare, reprezintă un corpus uriaș de texte, mărturisind extrema bogăţie a repertoriului naţional (circa șase sute de titluri, aproximează Ovidiu Bârlea, dintre care aproape jumătate „nu figurează în catalogul internaţional"). Culegerile acoperă toate provinciile, adică marile zone etno-folclorice românești, începând cu Transilvania și cu Banatul, de unde au cules

frații germani Albert și Arthur Schott (1845), apoi Franz Obert, Mircea Vasile Stănescu-Arădanul, Demetriu Boer, Ștefan Cacoveanu, între precursori numărându-se, în Bucovina, I.G. Sbiera (1855–1856, dar culegerea sa a fost tipărită abia în 1886), urmat de Simion Fl. Marian ș.a. Pentru Principate începutul îl face, în Muntenia, N. Filimon (1862), urmat imediat de Petru Ispirescu, I.C. Fundescu, D. Stăncescu, G. Dem. Teodorescu, în timp ce din Moldova sunt de reţinut culegerile lui Alexandru Vasiliu și D. Furtună. Repertoriul transilvănean sau bănăţean este cuprins în culegerile lui George Cătană (Banat), Ion Pop-Reteganul, Pauline Schullerus ș.a. Stadiul contemporan al **b.** poate fi urmărit în culegerile lui Ovidiu Bârlea, Ion Nijloveanu, Gh. Vrabie, Mihail M. Robea, Octav Păun și Silviu Angelescu, Pamfil Bilţiu, acestea din urmă provenind din zone folclorice mai restrânse (Olt, Argeș, Dâmboviţa, Maramureș).

Fie că este inspirat direct dintr-un prototip folcloric cunoscut, fie că este o creaţie strict personală, originală, **b.** cult nu poate fi separat de modelul lui popular, de sursa sa folclorică. Se înţelege că nu se poate vorbi despre **b.** cult decât după ce **b.** popular a fost descoperit, cules, publicat și comentat de oamenii de cultură ai vremii. Aproape simultan cu culegerea **b.** populare, a început și prelucrarea acestora de către scriitorii vremii, **b.** devenind astfel o specie de sorgine populară a literaturii culte. Chiar dacă încercări vor fi fost și înaintea lui, M. Eminescu are meritul de a fi creatorul primului **b.** cult izbutit, original, remarcabil din literatura română, *Făt-Frumos din lacrimă* (1870). Îi urmează Ioan Slavici cu *Zâna Zorilor* (1872), A.I. Odobescu cu *Basmul cu fata din piatră și cu feciorul de împărat cel cu noroc la vânat* sau *Basmul bisoceanului*, inclus în *Pseudo-cynegetikos* (1874), și, nu mult mai târziu, Ion Creangă cu ale sale povești: *Soacra cu trei nurori* (1875), *Capra cu trei iezi* (1875), *Dănilă Prepeleac* (1876), *Povestea porcului* (1876), *Povestea lui Stan Păţitul* (1877), *Povestea lui Harap Alb* (1877) etc. Lista scriitorilor creatori de **b.** culte sau „de autor” poate fi completată cu numele lui I.L. Caragiale (*Calul Dracului*, *Abu-Hassan*), Barbu Delavrancea (*Neghiniță*, *Poveste*, *Stăpânea odată...*). Lor li se pot adăuga utilizări ale **b.** popular drept model pentru scrieri literare în versuri (V. Alecsandri, *Înșiră-te mărgărite*, M. Eminescu, *Călin Nebunul*, *Miron și frumoasa fără corp*, *Fata-n grădina de aur*, lăsat în manuscris, dar transformat în poemul *Luceafărul*, G. Coșbuc, *Fata craiului din cetini*, *Izvor de apă vie*, *Tulnic și Lioara* ș.a.) sau dramatice (V. Alecsandri, *Sânziana și Pepelea*, Victor Eftimiu, *Înșir-te mărgărite*, *Cocoșul negru* ș.a.). Elaborate și comunicate prin intermediul scrisului, destinate, dintru început, cititului, **b.** de autor poartă mai pregnant decât cele populare, orale, amprenta stilistică a creatorului și a epocii sale. *Făt-Frumos din lacrimă* este o proză romantică și o ilustrare a eminescianismului, în timp ce scrierile de același fel ale contemporanului Ion Creangă, într-o mai mică măsură, poate, *Povestea lui Harap Alb*, sunt naraţiuni realiste, care comunică cu proza memorialistică din *Amintiri din copilărie*. Mai puţin constrâns decât povestitorul popular să respecte modelul tradiţional, scriitorul cult are libertatea de a se distanţa de acesta până într-atât încât cititorul sau criticul

Petre Ispirescu, Fiul vânătorului.
Desen de Val Munteanu

literar să se întrebe dacă naraţiunea mai este sau nu un **b.** În raport cu viziunea scriitorului, accentul se poate muta de pe eroic pe etic, de pe aventură pe meditaţie, ajungându-se până la parodie și antibasm. Dar tocmai această libertate a creatorului-scriitor în raport cu modelul tradiţional face ca **b.** cult să fie o specie încă vie a literaturii române, răspunzând nevoii de adevăr, de bine și de frumos, acut resimţită și în lumea contemporană.

Surse: Arthur și Albert Schott, *Walachische Märchen*, Stuttgart, Tübingen, 1845; Emeric Basiliu Stănescu Arădanul, *Povești culese și corese*, I, Timișoara, 1860; I.C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, introd. B. P. Hasdeu, București, 1867; Petre Ispirescu, *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburi*, I–II, introd. B.P. Hasdeu, București, 1872–1876; D. Stăncescu, *Basme culese din popor*, pref. M. Gaster, București, 1885; Ion G. Sbiera, *Povești poporale românești*, Cernăuţi, 1886; I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești culese din gura poporului*, I–V, pref. Alexiu Viciu, Brașov, 1888; Elena D.O. Sevastos, *Povești*, Iași, 1892; George Cătană, *Poveștile Bănatului*, I–III, Gherla, 1893–1895; S. Fl. Marian, *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava, 1897; Pericle Papahagi, *Basme aromâne*, București, 1905; Pauline Schullerus, *Rumänische Volksmärchen aus dem mittleren Harbachtal*, „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde” (Sibiu), 1905–1906; George Cătană, *Povești poporale din Banat*, I–II, Brașov, 1908; I.-A. Candrea, Ovid Densusianu, *Povești din diferitele ţinuturi locuite de români*, București, 1909; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, Vălenii de Munte, 1912; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului*, București, 1913; Tudor Pamfile, *Un tăciune și-un cărbune*, București, 1914; C. Rădulescu-Codin, *Făt Frumos*, București, 1914; C. Rădulescu-Codin, *Cal de zmeu, leu-paraleu și alte povești*, București, 1926; Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1927; Ovidiu Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, I–III, București, 1966; *Făt-Frumos. Basme populare românești*, îngr. și pref. Corneliu Bărbulescu, București, 1967; Petre Ugliș-Delapecica, *Poezii și basme populare din Crișana și Banat*, București, 1968; G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, îngr. Stanca Fotino, București, 1968; Gheorghe Vrabie, *Basmul cu Soarele și fata de împărat. Povești, snoave și legende argeșene*, București, 1973; [Demetriu Boer, Mircea Vasile Stănescu-Arădanul, Ștefan Cacoveanu], *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bârlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, 1975; Mihai Lupescu, *Tei legănat. Folclor moldovenesc*, îngr. și pref. Petru Ursache, Iași, 1975; Octav Păun, Silviu Angelescu, *Folclor din Dâmbovița*, București, 1978; Ion Nijloveanu, *Basme populare românești*, București, 1982; Felix Karlinger, *Rumänische Märchen außerhalb Rumäniens*, Kassel, 1982; Mihail M. Robea, *Basme populare românești*, București, 1986; Pamfil Bilţiu, *Făt-Frumos cel înţelept. O sută de basme, povești, legende, snoave și povestiri din judeţul Maramureș*, Baia Mare, 1994; *Povești și snoave din Bucovina*, îngr. Dumitru Covalciuc, Cernăuţi, 1994; *Făt-Frumos și Soarele. Povești populare din Basarabia*, îngr. Grigore Botezatu, pref. Iordan Datcu, București, 1995; Viorica Nișcov, *A fost de unde n-a fost. Basmul popular românesc. Excurs critic și texte comentate*, București, 1996; B.P. Hasdeu, *Omul cu flori. Basme și legende populare românești*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 1997.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *544–555*; B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, III, București, 1893, coloanele 2596–2652; Léo Bachelin, *Introduction générale et un commentaire folklorique. Sept contes roumains*, tr. Jules Brune, Paris, 1894; Lazăr Șăineanu, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, București, 1895; Adolf Schullerus, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes*, Helsinki, 1928; I.-A. Candrea, *Lumea basmelor*, București, 1932; G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, 1965; Ovidiu Bârlea, *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română. Din istoria și poetica ei*, București, 1968, *509–573*; Vladimir I. Propp, *Morfologia basmului*, tr. Radu Nicolau, îngr. și introd. Radu Niculescu, București, 1970; Gh. Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, *47–54*, *327–362*; Nicolae Roșianu, *Stereotipia basmului*, București, 1973; Vladimir I. Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, tr. Radu Nicolau, pref. Nicolae Roșianu, București, 1974; *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, 1975, *117–179*; Gh. Vrabie, *Structura poetică a basmului*, București, 1975; Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976; Mihai Pop**,** Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, *249–271*; Mircea Constantinescu, *Triumful lui Făt-Frumos*, București, 1979; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, pref. Emil Condurachi, București, 1980, *passim*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, *passim*; Mihai Coman, *Sora Soarelui*, București, 1983; Gh. Vrabie, *Proza populară românească*, București, 1986, *passim*; Ion Cuceu, *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie și antropologie asupra naraţiunilor populare*, Cluj-Napoca, 1999, *passim*; Mircea Cărtărescu, *Enciclopedia zmeilor*, București, 2002; Val Cordun, *Timpul în răspăr – încercare asupra anamnezei în basm*, București, 2005; Livia Popescu, *Dimensiunile fantasticului și miraculosului în basm*, Craiova, 2011; Viorica Nişcov, *Eşti cât povesteşti. O fenomenologie a basmului popular românesc*, Bucureşti, 2012; Gianina Zegreanu, *Semnificaţii simbolice în basm*, pref. Iustinian Zegreanu, Cluj-Napoca, 2012.

N.C.

BASSARABEANU, Dem. [Dumitru] (24.IX.1900, Craiova – 29.X.1968, București), poet, publicist. Este fiul Elenei și al lui Ilie Basarabeanu. Nimic nu prevestea, în școlaritatea lipsită de probleme a lui **B.**, viaţa dezordonată, deriva unei boeme eșuând în spleen sau în excesul potatoric. Era încă elev de școală primară în Craiova când începe să scrie versuri. Licean, își vede tipărite inimoasele compuneri în revista „Micul templier" (1912). Adolescenţa însă scoate la iveală fondul intim al lui **B.**, care este acela al unui inadaptabil, de o sensibilitate aproape maladivă. Pe neașteptate, el se eclipsează din orizontul imediat al urbei, ceea ce face ca, în 1932, zvonul despre moartea lui să se întindă fulgerător. Câteva necroloage deplâng stingerea prematură a unui bard nefericit. În scurtă vreme lucrurile se lămuresc. Din pricina firii sale dificile, **B.**, care între timp se apropiase de cercurile socialiste, trece din slujbă în slujbă. Din când în când își face apariţia în salonul literar al Elenei Farago. Din 1936 figurează ca membru fondator în Societatea Scriitorilor Olteni, iar în 1946 avea să fie cooptat în Societatea Scriitorilor Români. Dar el, ca poet, nu mai avea nimic de spus.

După debutul precoce din „Micul templier", **B.** trimite versuri la „Fulgerul studenţimii" și la „Revista copiilor și a tinerimei". Folosind uneori pseudonime (Delajiu, D. B. Delajiu, D. Paltin, Dem. Paltin, D. B. Silvan), va fi prezent cu poezii (în multe cazuri fiind vorba de republicări) în peste o sută de ziare și reviste, îndeosebi din București și Craiova: „Adevărul literar și artistic", „Omul liber", unde, în două rânduri (1923 și 1925), a fost în redacţie, „Graiul nostru", „Flamura", „Săptămâna", „Conștiinţa naţională" (e prim-redactor din 1928), „Orizonturi noi", „Convorbiri literare", „Ecoul Capitalei", unde a fost secretar de redacţie în 1931, „Regalitatea" și „Basarabia" (e secretar de redacţie), „Biruinţa Ialomiţei", unde în 1931 e prim-redactor, „Crainicul", „Cronicarul", „Vremea nouă", la care, în primul număr, din 1932, figura ca prim-redactor, „Ramuri", „Presa nouă", în redacţia căreia a lucrat, „Gând și slovă oltenească" și multe altele. Numeroase poeme au fost strânse în plachetele *Frumoasele* (1927), *13 poezii* (1939) și în volumul *Versuri* (1934.

Fără să fie un profesionist al ziaristicii, **B.** practică, în articolele pe teme la ordinea zilei, o gazetărie de atitudine, degajată de atonia și întunecările liricii lui monocorde. Reportajele vădesc și simpatie, și compasiune pentru dezmoșteniţii soartei. Broșura *Pacea universală perpetuă* (1935), încropită împreună cu Crăciun C. Dronca, dovedește că poetul oltean are acces la utopie. În notaţiile critice pe marginea unor scrieri literare, el preferă textele de substanţă „natural emotivă". În comentariul, cu ton panegiric, *Poezia lui Al. T. Stamatiad* (1937), criticul de circumstanţă își varsă năduful pe felul de a scrie, „anarhic, arbitrar și absurd", prin care cohorta de „dadaiști, futuriști, integraliști, ermetiști" nu ar face decât să producă o „bâiguitoare confuzie lirică". Pentru autorul unor poeme ca *Romanţă* și *Tu, sora mea, Durere…*, totul este ca lirica să închidă în sine zvâcnetul unui suflet. Nevrozele lui își acomodează o ambianţă cutreierată de un „duh de jale". „Alcoolizat", în cârciuma îmbâcsită de fum de ţigară, trăindu-și sfâșierile „între vis și lut", abulicul cunoaște stări de dedublare, ruminând păreri de rău pentru „seninul" de odinioară. În atmosfera lâncedă, care împinge la sinucidere sau poate exaspera până la „delir", „ritmuri funebre" însoţesc pulsaţiile dezordonate ale unui suflet agonizant. „Joc de hypnoze și magie", doar poezia are virtuţi consolatoare. Iubirea apare ca o experienţă mai degrabă traumatizantă. Camera, patul, oglinda constituie recuzita evocatoare a unei intimităţi defuncte. Reflex al deziluziei, căderea în desfrâu mai păstrează urmele unui idealism corupt. Erotica lui **B.** e indecisă între viciu și himeră. De fapt, poetul e un bacovian, care preia din lirica marelui „pontif al poeziei de atmosferă", deturnându-le în poncif, nu doar tenta întunecată a unei viziuni sau o anume cadenţă a rostirii, ci și un calapod pentru sintagme. Impresia de monotonie rămâne oricum preponderentă, chiar dacă autorul încearcă să-și extindă claviatura de la romanţă, sonet, rondel și psalm la pantum și triolet, ba chiar, surprinzător, la odă. **B.** pune mult zel în poezia ocazională. Apaticul se smulge, în asemenea momente, din marasmul unei existenţe tulburi, clamându-și cu o dârzenie care îl face de nerecunoscut fie oţărârea, fie încrederea în „deșteptări răsturnătoare". Sunt ţâșniri de energie care, ieșind din stereotipul „strofelor negre", se complac în mecanica unei rostiri impersonale.

SCRIERI: *Frumoasele*, Craiova, [1927]; *Versuri*, Craiova, 1934; *Poezia lui Al. T. Stamatiad*, București, 1937; *13 poezii*, București, 1939.

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, *17–19*; Călinescu, *Opere*, III, *654–658*; Kalustian, *Simple note*, II, *175–177*; Firan, *Profiluri*, I, *81–82*; Faifer, *Pluta*, *21–26*. ***F. F.***

BASSARABESCU, I.A. [Ioan A.] (17.XII.1870, Giurgiu – 29.III.1952, București), prozator.

Este fiul Elisabetei (n. Starostescu) și al pitarului Alexandru Bassarabescu. Urmează clasele primare la București, unde familia se mutase în 1877. Înscris în 1884 la Liceul „Sf. Sava", își ia bacalaureatul în 1891. Va urma Facultatea de Litere și Filosofie, absolvind în 1896. Silit, în urma morţii tatălui său, să-și caute o slujbă, studentul se angajase ca „impiegat" în Ministerul de Finanţe. În 1896 suplinea o catedră de geografie la Liceul „Unirea" din Focșani, pentru ca din decembrie 1897 să fie transferat la Ploiești. Luându-și în vara lui 1899 și licenţa în istorie, primește titularizarea, promovând de la clasele de gimnaziu la cele ale cursului liceal. A predat, în afară de geografie, lecţii de istorie, dar și de română și franceză. În 1901 își trece examenul de capacitate. Până la pensionare a mai funcţionat la școli din București, Ploiești, Focșani. „Unchiul", cum i se spunea afectuos, elaborează împreună cu M. Nicolescu-Ploiești o carte de cetire (1926), în 1930 îi apare un manual de limba română, iar în anul următor tipărește cu V.V. Haneș *Antologia scriitorilor români*. A mai fost inspector la Casa Școalelor și inspector general al învăţământului primar. În 1918 ajunge prefect de Prahova, iar în 1926 ocupă în un fotoliu de senator. În 1909 se află printre fondatori, iar în 1912 este vicepreședinte al Societăţii Scriitorilor Români. În 1909, la propunerea lui Duiliu Zamfirescu, va fi ales membru corespondent al Academiei Române; recomandat de M. Sadoveanu, devine în 1935 membru plin. Nu îl ocolesc nici premiile literare, între care Premiul Academiei Române (1908, 1920), Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești" al Societăţii Scriitorilor Români și, în 1930, Premiul Naţional pentru Proză. Se pensionează în 1935, după o îndelungată carieră didactică. Moare în urma unui accident.

Încă din liceu, **B.** compune „nuvele" pentru revistele poligrafiate „Armonia" și „Studentul român". Încurajat de profesorul Simion Mândrescu, încredinţează câteva texte revistei „Mugurul"; aici își vede imprimată, în 1888, nuvela *Nostalgie*. Semnătura lui sau pseudonimele pe care și le alege (Arab, Ion Arab, Barion, I.A. Barion, Bion) pot fi întâlnite, în afară de „România literară", la „Revista poporului", unde a fost redactor, în „Generaţia nouă", „Adevărul", „Românul". În 1893 intră în comitetul de redacţie al periodicului „Românul literar". Remarcat de B.P. Hasdeu, se apropie de „Revista nouă". Schiţele și nuvelele lui au, de pe acum, căutare în multe alte publicaţii: „Universul ilustrat", „Revista theatrelor", „Revista contimporană", „Adevărul ilustrat", „Revista orientală", „Revista copiilor", „Revista literară". Colaborarea (din 1896 până în 1935) la „Convorbiri literare", unde, din 1900, e membru în comitetul de redacţie, instituie, începând cu nuvela *Emma*, etapa de maturitate a scrisului lui **B.** A fost tradus în franceză, italiană, rusă, portugheză, bulgară. Un aer de diletantism blajin emană din intervenţiile lui în materie de literatură. Cu toată tenta lor paternală, opiniile sunt intolerante în fond. Aderând, pe urmele lui Titu Maiorescu, la principiul artei pentru artă, scriitorul se dovedește un tradiţionalist, speriat de excese și mefient faţă de „invenţiuni". Și în recenzii el își dezvăluie felul de a gândi literatura. Exerciţiul critic, la el, este o cale dibuitoare spre sine. Versurile lui sunt nesemnificative, palide rimări pe tema incongruenţei dintre „realitatea vieţii" și „visul tinereţii" – temă centrală și în proza de început, în perioada deschisă de volumul *Nuvele* (1903), care s-ar putea numi „Bassarabescu înainte de Bassarabescu". În afară de nuvele și schiţe, a mai scris parabole pentru copii, note de călătorie, poeme în proză, monoloage satirice și epigrame sălcii. Două comedioare de Georges Courteline, *Taina familiei* și *Liniștea casei*, traduse de el, au fost puse în scenă la Teatrul Naţional din București în stagiunea 1908–1909. Comedia *Ovidiu Șicană* (1908) este o adaptare liberă după *La Farce de maître Pierre Pathelin*. A mai tradus, între 1890 și 1893,

din G. Duruy, Byron, Alphonse Daudet și, târziu, în 1945, din Thomas Hardy. Invenţia epică, la **B.**, se sprijină pe fluxul rememorării. Dicţia măsurată păstrează un iz evocator și atunci când vine vorba despre oameni și vremuri care au fost, și când, în schiţe sau nuvele, sunt distilate „amintiri vesele și duioase" – subtitlul volumului *Lume de ieri* (1943), unde tristeţea și surâsul se află într-un domol balans. Un debut romantic, între „furie" și restriște, este acela al prozatorului. Se va despărţi însă curând de primele lui „bucăţi" melodramatice, în care tema erotică, eventual complicată cu o notă socială, este tratată în cheia unui patetism discursiv și lacrimogen. Câteva scrieri anunţă, prin ironia mijindă, alura izvodirilor de maturitate. Deocamdată, în asemenea istorisiri cu profil incert, Guy de Maupassant și Gustave Flaubert își dau mâna cu Edmondo de Amicis. Schiţele din „Revista copiilor", reluate în volumul *Moș Stan* (1923), par concepute sub semnul lui *Cuore*, prin candoare și sentimentalism, prin nimbul de exemplaritate. Lumea nuvelelor și schiţelor lui **B.** se mișcă într-o lentă, definitivă circularitate. Ambianţa este aceea a orășelelor de provincie, unde monotonia se împânzește peste tot. O existenţă căzută în plictis, instalată – la fel ca în proza lui I. Al. Brătescu-Voinești – în stereotipii, care sunt semnul neîndoielnic al unei reducţii sufletești. Pendulul acompaniază cu un ticăit leneș gesturile unor creaturi pălite de euforia actelor maniacale (*Leandrii*, *Între acareturi*). O banalitate compactă plafonează mărunta lor mișunare. S-ar părea că, în târgușoarele năclăite în torpoare, nimic nu poate schimba mersul egal al fiecărei zile. Tocmai de aceea, orice întâmplare care bruschează obișnuinţele se supradimensionează incredibil, trezind o neliniște vecină cu panica (*Spre Slatina*). Ca și Gună Mosor (din *Miraj*), consilierul de curte Ambrozie (din *În goana trenului*) se înrudește cu nevroticii caragialieni care, dintr-o spaimă, dintr-o mânie, pot să dea în fandacsie. Plictisul e mare și oamenii își mai alungă urâtul ţinându-se de pozne sau – nevindecabil miticism – discutând politică. Comice, până la un punct, sunt șiretlicurile la care, urmărind să se mărite, participă, cu osârdia speţei, văduve, fete bătrâne, fete tinere. După nuntă, însă, începe șirul lung de dezolări. Personajele lui **B.** sunt muncite câteodată de „dorul după altceva" (*Surori*). În nuvela de linie clasică *Pe drezină*, romanţioasa Iulia, cununată cu supraponderalul Napoleon Manolescu-Pletea, se aventurează într-o fugă „poetică", pe drezină, cu șeful de gară Traian Popovici. Ameţită de prea multe lecturi, exaltata își dorește să ajungă într-un mare oraș, unde să își consume amorul la care o împinge criza ei de bovarism. Când nu e o târguială vehementă pentru zestre (*Nerăbdătorii*), căsătoria e un blestem pentru cel mai slab dintre parteneri (*La vreme*) sau, alteori, o dezonoare (*De pe culme*). O boierime scăpătată, dar fudulă vânează alianţe pe care, într-ascuns, le dispreţuiește (*În ciuda coanei Dochia*). Lașitatea micului burghez proteguiește râvna căpătuielii și resignaţiunea bicisnică împacă iute lucrurile. Se întâlnesc, în proza lui **B.**, două mari categorii de personaje: pe de o parte, abulicii, timoraţii, făpturi asemenea celor din schiţele lui A.P. Cehov, pe de alta, firile energice, eficiente, indivizi care nu se dau în lături să smulgă, prin malversaţiuni, profitul pe care îl adulmecă. Slujbașul umil, soţia supusă, târgoveţul onest au de-a face cu parvenitul, demagogul, vânătorul de zestre. Scriitorul își tratează personajele fără complicităţi și fără maliţii, amuzându-se, chiar dacă nu o prea arată, de grotescul, în preajma absurdului, al unor întâmplări (*Nerăbdătorii*). Câteva naraţiuni valorifică, într-o manieră sentimentală, melodramatică instantaneul amar (*Un om în toată firea*). În prozele unde unii nu sunt ce par a fi, posturile ilariante pot să conţină nuanţe de dramatism. Este reversul acelor situaţii în care dramatismul, tratat cu o subtilă ambiguitate, emite reflexele unui comic (verbal sau factual) de umoare sarcastică. În pofida unor subiecte anodine, simţul măsurii și lapidaritatea contribuie la impresia de esenţial, punctată cu un bun instinct al amănuntului revelator. Adevăratul **B.** e de căutat îndeosebi în acele scrieri unde, în absenţa oricărei grimase (de înduioșare, de încruntare), precizia observaţiei și fineţea psihologică profită de răceala istorisirii. Elaborând cu economie de mijloace, pe spaţii mici, autorul se dovedește meșter în a-și grada naraţiunea prin acumulări infinitezimale, până la finalul deseori în răspăr. Pictura de interior pe care o caligrafiază, într-un discurs stilizat, preponderent substantival, înnădește, printr-o urzeală de ecouri și sugestii, o povestire de grad secund. Prin exilarea personajului, obiectele devin „voci" ale naraţiunii, fiecare detaliu întregind o compoziţie statică în aparenţă, cutreierată însă de un duh când

șăgalnic, când elegiac (*Cât ţine liturghia*, *Acasă*). Paradoxal sau nu, unui autor cu plăcerea confesiunii, cum este **B.**, îi reușesc de minune asemenea scrieri care, construind un spaţiu al tăcerii, se privează de eul narator.

SCRIERI: *Nuvele*, București, 1903; *Vulturii*, București, 1907; *Norocul*, București, 1907; *Ovidiu Șicană*, pref. D. Munteanu-Râmnic, Ploiești, 1908; *Noi și vechi*, București, 1909; *Nenea*, București, [1916]; *Un dor împlinit*, București, 1919; *Moș Stan*, București, [1923]; *Schiţe și nuvele*, București, 1923; *Pe drezină și alte nuvele*, București, [1924]; *Spre Slatina și alte nuvele*, București, [1924]; *Un om în toată firea*, București, [1927]; *Domnu Dincă*, București, 1928; *Două epoci din literatura română*, București, 1928; *Limba română*, București, 1930; *Opere complete*, I–II, București, 1939–1940; *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, București, 1940; *Proză*, București, [1942]; *Lume de ieri*, București, [1943]; *Schiţe și nuvele*, pref. Zoe Dumitrescu, București, 1953; *Lume de ieri*, pref. Al. Piru, București, 1958; *Un om în toată firea*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, 1961; *Pe drezină*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1963; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1966; *Un om în toată firea*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1988. **Antologii:** *Antologia scriitorilor români*, București, 1931 (în colaborare cu V. V. Haneș).

Repere bibliografice: Botez, *Scrieri*, *258–264*; Lovinescu, *Opere*, IV, *132–137*, *443–448*; Davidescu, *Aspecte*, *59–63*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *197–201*; Călinescu, *Opere*, I, *178–179*, *1379–1382*, V, *55–60*, VII, *1055–1059*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *150–151*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *515–516*, *Ist. lit.* (1982), *581–582*; Vianu, *Opere*, IV, *487–488*, V, *206*, *241–243*; Teodor Vârgolici, *Doi nuveliști: Emil Gârleanu, I.A. Bassarabescu*, București, 1965; Ciopraga, *Lit. rom.*, *567–572*; Micu, *Început*, *101–103*; Piru, *Analize*, *226–235*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *206–208*; Faifer, *Cordonul*, *102–111*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV–V, *passim*; *Dicţ. analitic*, III, *170–172*; Traian Tr. Cepoiu, *I.A. Bassarabescu. Scurt excurs biobibliografic*, Cerașu-Prahova, 2006; Valeriu Râpeanu, *I.A. Bassarabescu, un maestru al schiţei și nuvelei românești*, „Baadul literar", 2009, 2. ***F. F.***

BAȘTOVOI, Ștefan (4.VIII.1976, Chișinău), poet, prozator, eseist. Este fiul Claudiei Baștovoi, absolventă a Institutului de Arte, și al lui Valentin Baștovoi, profesor de logică formală la Universitatea „Ion Creangă" din Chișinău. La puțină vreme după nașterea viitorului scriitor, familia se mută în sătucul Oricova, din raionul Călărași, unde tatăl, la început pădurar, devine activist de partid. **B.** urmează Școala de Arte Plastice pentru copii din Călărași, absolvită în anul 1991, apoi frecventează cursurile Liceului de Artă „Octav Băncilă" din Iași (1991–1995), la secția pictură monumentală, iar în anii 1996–1998 e student la la Facultatea de Filosofie a Universităţii de Vest din Timișoara, pe care o abandonează pentru a se retrage la mănăstirea Noul Neamț din satul Chițcani, din Tighina, sub numele Savatie, pe care îl va folosi și ca semnătură. Este hirotonit ierodiacon în 2000 și ieromonah în 2002. Absolvent al Academiei Teologice din Kiev, o vreme este profesor de iconografie la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi consilier cultural la Arhiepiscopia Tomisului, unde va deveni protosinghel. Începuturile scriitoricești datează din anii liceului, la șaptesprezece ani **B.** citind poezie la cenaclul Junimea din Iași; tot acum debutează cu versuri în „Curierul de nord" de la Bălţi (1993). Este redactor principal al publicației,,Opinii și credințe" din Chișinău (2003), susține conferințe pe teme creștine și fondează Editura Cathisma din București (2006). Mai este prezent în „Caiete botoșănene", „Basarabia",,Convorbiri literare", „Dacia literară", „Timpul" (Iași), „Symposion", „Vatra" ș.a. I s-au acordat în 1996, la debut, Premiul Fundaţiei Soros și Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, iar în 2008 Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Romanul *Iepurii nu mor* (2002) a avut o bună receptare peste hotare, fiind tradus și în Franța.

Întâia plachetă a lui **B.**, intitulată *Elefantul promis* (1996), este datorată, se pare, unui accident biografic semnificativ, și anume internarea liceanului **B.** la spitalul de psihiatrie Socola, la cererea unuia dintre profesorii săi. Interpretând, cu superbie iconoclastă, doctrina despre supraom a lui Friedrich Nietzsche, sub autoritatea căruia se instalează cu nonșalanță, poetul proiectează identitatea unui Dumnezeu personal (,,al meu"), care nu este altceva decât imaginea sinelui văzut dinafară. Ceea ce face posibilă perspectiva ironică este tocmai dedublarea ins banal/poet, om/dumnezeu, poetul fiind o supraidentitate a eului, ipostaza ezoterică a individului altminteri captiv în concretul existenței, semnalată prin odioasa „gaură în ciorap" sau prin sentimentalitatea vulgar-clișeizată a urmei de ruj pe obraz. Poeme precum *Mireasa* valorifică o mitologie erotică de sorginte biblică, sublimată expresionist și amintind de Lucian Blaga, dar asimilată în maniera ludică a retoricii lui Nichita Stănescu. Cum s-a observat, *Cartea războiului* (1997) se constituie

într-o etapă superioară a lirismului lui **B.**, vizibilă în construcția unitară a discursului, fiecare piesă funcționând într-o mereu reînnoită energie a furiei împotriva a tot ceea ce reprezintă materialitatea lumii, împotriva memoriei biografice sedimentate în obsesii și fantasme legate de zămislire, maternitate, mizerie a trupului, neputință. Imaginea cea mai grăitoare este cea a nămolului roșu din inimă, semn al putreziciunii intime, substituită motorului vieții. Acest război simbolic pregătește adevărata înnoire a poeticului care, firește, va fi redescoperirea lirismului de idei, retorica rațională a viziunii, o reinventare a vechii poezii religioase, toate acestea alcătuind specificul poemelor incluse în următoarea carte, *Casa timpului* (1999). Paginile se deschid cu un elogiu răsturnat, cu inflexiuni de ironie cinică, portretizând un Gargantua lacom de plăcerile lumești, pe care, în chip miraculos, somnul văzut ca o moarte provizorie îl spală de păcate, redându-l zorilor inocent (*Fericit bărbatul*...). Limbajul și chiar tonalitatea sunt ale lui Tudor Arghezi din *Flori de mucigai*, iar elogiul are timbrul laudei din *Cântare omului*:„Frate al meu, cât de neînțeles/ Căile noastre sunt întrețesute/ Bunule, care ai cules/ Lauda toată-a fetelor căzute", cu o aluzie la Charles Baudelaire („...mon semblable, mon frère"), dar pe linia figurii clasice, în dihotomia spirit–corp, a căror conjuncție rămâne neînțeleasă, mizerabilismul încheindu-se în nota minoră a pocăinței: „Roagă-te, dar, preafericit bărbat/ Și pentru mine – cel mai păcătos". Această supunere „canonică" devine, din capul locului, suspectă, imprimând întregii culegeri un discret aer parodic, fără a anula conținutul grav și autenticitatea trăirii religioase. Supunerea textualistă a poetului premerge supunerii spirituale, în cuprinsul cărții **B.** regăsindu-și vocea personală, eliberată de modelele de lectură asimilate, în texte care dovedesc o mare abilitate retorică, aptă a revigora limbajul poeziei religioase, uneori chiar violentând sintaxa în detrimentul poeticității de suprafață. Un roman al lui **B.**, *Iepurii nu mor*, se deschide cu o formulă semnificativă: „pentru copiii sovietici care au crescut mari", un astfel de copil fiind însuși autorul. La nivelul subiectului trama rămâne una „subțire", o înlănțuire de mici episoade din viața de școlar al lui Sașa (Alexandr) Vakulovski, un Tom Sawyer nesofisticat, dintr-o familie modestă de la țară. Naratorul întreprinde o răbdătoare și minuțioasă autoanamneză, scoțând la suprafață amintirile lui Sașa, începând cu una dintre paradele pionierești în care se înălțau baloane colorate și se strigau sloganuri pentru pace, dar și sloganuri îndreptate împotriva capitalismului, cu mult mai plastice și încărcate de o umoare alimentată de exercițiul invectivei „patriotice" care, treptat, descoperă resursele de ură irațională și de cruzime ale copiilor. De la „Să moară corbul negru al capitalismului!" imaginația glisează către închipuiri răzbunătoare mai precise: „să moară pe scaun cu ochii deschiși!", „să le moară iepurii vara, când cade puful de pe dânșii, să nu poată face nici o cușmă!". Exercițiul urii funcționează aici ca o aluzie la *1984* de George Orwell; dacă acolo registrul era preponderent cinic-absurd, în *Iepurii nu mor* absurdul se colorează de un comic grotesc, romanul fiind învăluit de ironia dată de perspectiva prezentului, a cărui optică nesentimentală pare simbolizată de „un soare digital și pervers", o lumină ce descoperă o rublă mare de fier ieșită din uz odată cu destrămarea Uniunii Sovietice. Orizontul prezentului este însă repede abandonat în favoarea incursiunii în „vremea aurie" a copilăriei lui Sașa, care așteaptă, cu nerăbdare și angoasă, să devină pionier. În mici episoade cu aspect oniric, naratorul împărtășește câteva fantasme care îi populau imaginația de copil și care se înfățișează ca tot atâtea absurdități comice, înlănțuite însă de logica naivă a micilor școlari care asimilau textele și imaginile propagandistice. Astfel, Sașa vrea să crească mare și să stea la pușcărie, ca Lenin, să scrie urât, ca el, și să-i salveze pe oamenii săraci, să fie război, să stea în pădure cu partizanii și să omoare nemți ca să scape de școală ș.a.m.d. Microromanul *Nebunul* (2006), inspirat de literatura hagiografică, având în centru figura Sfântului Simion din Edessa, afară de inevitabile similitudini, își plasează acțiunea în orașul Emesa, importantă cetate din Siria secolului al VI-lea. În esență, romanul reabilitează artistic tema nebuniei sfinte, cu cele două registre principale subîntinse de cele două perspective contrarii: spectacolul grotesc, incitant și pitoresc în unele aspecte ale „nebunului întru Hristos", așa cum este perceput de către majoritate, în opoziție cu limbajul simbolic al acestei nebunii tâlcuitoare. În Simeon se poate recunoaște chiar un provocator, un ironist cinic, un

fel de Diogene religios care, în cele din urmă, răstoarnă totul în favoarea „nebunului" și a comediei profesate de acesta. De altfel, comicul atroce și pitorescul dispar din narațiune, lăsând locul romanului sapiențial. Capacitatea scriitorului de a narativiza adevărurile credinței este prezentă și în numeroasele lui eseuri, colorate de întâlniri cu personaje și întâmplări reale, cum se întâmplă și în *Ortodoxia pentru postmoderniști* (2007), care adună articole, schițe, eseuri, interviuri și dialoguri dintre anii 1999 și 2005.

SCRIERI: *Elefantul promis*, Chișinău, 1996; *Cartea războiului*, postfaţă Doru Branea, Timișoara, 1997; *Peștele pescar*, Timișoara, 1998; *Casa timpului*, Timișoara, 1999; *Idol sau icoană*, Timișoara, 2000; *Între Freud și Hristos*, Timișoara, 2001; *Ortodoxia pentru postmoderniști în întrebări și răspunsuri* (în colaborare), Timișoara, 2001; *Două conferințe – Despre curaj și libertate în ortodoxie și alte întrebări fără rânduială*, București, 2002; *Iepurii nu mor: pentru copiii sovietici care au crescut mari*, postfaţă Alexandru Mușina, Brașov, 2002; ed. 2, Iași, 2007; *În căutarea aproapelui pierdut*, Timișoara, 2002; *O pogorâre la iad*, Timișoara, 2002; *Dragostea care ne smintește*, Timișoara, 2003; *A iubi înseamnă a ierta*, București, 2006; *Nebunul*, București, 2006; *Ortodoxia pentru postmoderniști*, București, 2007; *Pentru cine bat clopotele la Tanacu ?*, București, 2007; *Când pietrele vorbesc*: *Biserica față în față cu propria imagine*, București, 2008; *Audiență la un demon mut*, București, 2009; *Singuri în fața libertății*, București, 2009; *Diavolul este politic corect*, București, 2010; *Pietrele vorbesc*: *mic tratat despre predică*, București, 2010; *Cronici incomode*, București, 2011; *Fuga spre câmpul cu ciori: amintiri dintr-o copilărie ateistă*, București, 2012. **Traduceri:** A.P. Cehov, *Povestiri ortodoxe*, pref. trad., București, 2008 (în colaborare cu Mihai Costiș).

Repere bibliografice: Șerban Axinte, *„Cartea războiului"*, CRC, 1997, 3; Dumitru Mureșan, *Fluxul rememorării*, VTRA, 1998, 3; Galaicu-Păun, *Poezia*, *229–232*; Dumitru Crudu, *Poetul Ștefan Baștovoi față-n față cu monahul Savatie*, „Basarabia", 2000, 1–3; Alexandru Vakulovski, *Scara lui Baștovoi*, ST, 2003, 10–11; Ciocan, *Incursiuni*, *66–68*; Bianca Burța-Cernat, *Dumnezeu și demonii sovietici*, OC, 2007, 139; Constantin Dram,*„Nebunul" lui Baștovoi*, CL, 2009, 12; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *641–646*; Radu Aldulescu, *Despre dragoste, iubire și smerenie*, LCF, 2011, 15; Igor Mocanu, *„Diavolul este politic corect"*, OC, 2011, 320; Elena Alina Aga, *Ștefan Baștovoi: nihilism și lumină*, Suceava, 2011; Ana Bantoș, *Evadarea din clișeu*, LRC, 2012, 3–4; Marius Miheț, *Literatura basarabeană. Tainele rațiunii*, RL, 2012, 28. ***S.D.***

BATALI, Aurelia (16.IX.1934, Bazargic), poetă, traducătoare, editoare. Este fiica unui contabil. A absolvit liceul la Constanţa (1951) și timp de un an a lucrat ca reporter. A urmat apoi, până în 1957, Facultatea de Filologie din București și a activat ca redactor, mai întâi la „Gazeta literară", apoi la Editura pentru Literatură, în cele din urmă la Editura Eminescu, până la pensionare. A debutat cu versuri în revista liceului, „Flori albastre" (1950), iar prima ei carte, *Balade pentru orele de seară*, apare în 1969.

B. versifică egal, cu ușoare căderi în discursivitate, fără să provoace nici elogii critice, nici repudieri tranșante. În această întindere de lirism reţinut, care atinge în cele din urmă un nou echilibru rezultat din sublimarea tristeţilor și a singurătăţii, se găsesc și insule de vers meșteșugit: „Și umerii dor, parc-ar trebui să dea-n aripi" (*Uneori ziua*) sau chiar poeme cu o construcţie savantă (*Conversaţie*). Ele dau seama despre o poetă livrescă, urmărită uneori de umbra poeziei lui Dimitrie Stelaru, Marin Sorescu sau Emil Botta, căruia, de altfel, i-a îngrijit ediţia *Poezii* (I–II, 1979), însoţită de un impresionant aparat critic. În ultimii ani **B.** s-a dedicat exclusiv traducerilor din literatura contemporană.

SCRIERI: *Balade pentru orele de seară*, București, 1969; *Dimineţi*, București, 1972; *Cu un ochi înecat în noapte, un ochi înecat în amiază*, București, 1976; *Versuri*, București, 1981; *Ploaia din memorie*, București, 1984; *Fereastra de brume*, București, 1986. **Ediţii:** Emil Botta, *Poezii*, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979, *Poezii*, București, 1998. **Traduceri:** Victor Sivetidis, *Zbor ireversibil*, București, 1972 (în colaborare cu Florenţa Albu); *Patru prozatori americani*, București, 1989 (în colaborare cu Adina Mavrodin); Vasili Ardamatski, *Porţile*, București, 1989 (în colaborare cu Nina Antonescu); Gaston Leroux, *Secretul marelui Loustalot*, București, 1992; Basarab Nicolescu, *Știinţa, sensul și evoluţia. Eseu asupra lui Jakob Böhme*, București, 1992; Consiglio Milantoni, *Noaptea plopilor*, București, 1993, *Și dacă Dumnezeu nu există*, București, 1993; Norman Mailer, *Strigoiul lui Harlot*, București, 1994; *Cele mai frumoase 22 de povestiri. Literatură americană clasică*, Pitești, 2003.

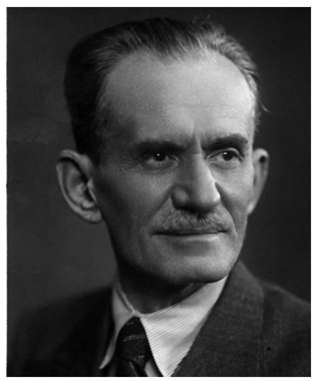
Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Balade pentru orele de seară"*, RL, 1969, 11; Const. Ciopraga, *Poezie feminină*, CRC, 1969, 20; Florenţa Albu, *„Balade pentru orele de seară"*, VR, 1969, 5; Mihai Minculescu, *„Dimineţi"*, RL, 1972, 30; Caraion, *Duelul*, *13–17*; Barbu, *O ist.*, I, *384–386*; Corneliu Popel, *Menţiuni critice*, CRC, 1977, 1; *Lit. rom. cont.*, I, *660–661*; Petru Vălureanu, *„Versuri"*, TMS, 1981, 16. ***C.Br.***

BATOVA, Dimitrie (pseudonim al lui Dimitrie Popescu; 8.VI.1909, Cuzgun, azi Ion Corvin, j. Constanţa – 27.XI.1942, Călărași), poet, prozator. A urmat clasele primare și liceul în comuna natală și la Silistra, unde se va stabili cu familia în 1919. Își ia bacalaureatul în 1928, cu multe laude, dar, înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, e nevoit să abandoneze studiile din cauza situaţiei materiale precare. Cum îi plăcea să citească, se angajează ca bibliotecar la liceul din Silistra (1926–1932), aici îndeplinind și funcţia de pedagog. Din 1929 suplinește catedrele de religie, fizică-chimie și desen. Președinte al organizaţiei locale a Partidului Social Democrat, evoluează spre mișcarea de extremă dreapta, alături de Mihail Stelescu, fapt pentru care scurt timp este și închis. Prin 1933 se aventura într-un turneu cu o echipă de actori. S-a crezut, în 1936, că **B.** a murit și comentarii mișcate au deplâns, în presă, frângerea unui destin poetic promiţător. Era, de fapt, un semn de rea vestire. Concentrat la Călărași din 1938, ca sublocotenent în rezervă, va fi trimis pe frontul din Crimeea, în linia întâi. Acolo se îmbolnăvește, având de suportat câteva internări. La Odessa i se pierd mai multe manuscrise. Poate și acest șoc să-i fi grăbit sfârșitul.

Încă elev, în 1927, împreună cu alţi colegi, **B.** scoate la șapirograf o foiţă literară, „Revista noastră". Peste câţiva ani va fi redactor la „Cuvântul muncitoresc" (1932). Conduce „Ecoul Silistrei" (1932–1933), împreună cu Paul Florenţiu redactează „Lira dobrogeană" (1933), iar cu D. Găvan scoate „Talpa ţării" (1933). A mai fost prezent în „Dunărea", „Lumina", „Rod nou" (uneori, sub pseudonimul Kamadeva), „Solia", „Nenufar", „Cuget dobrogean", „Festival", „Naţionalul nou", unde a fost și secretar de redacţie, „Năzuinţa", „Flamura" ș.a. Cu înfăţișarea lui de star de cinema și cu argumentul unei înzestrări susţinute de lecturi serioase, **B.** devine, de prin 1934, un fel de idol al tinerilor poeţi grupaţi în jurul revistelor „Festival" și „Rod nou". Deși foarte tânăr, e înconjurat de admiratori și emuli, încât unii încep chiar să vorbească de o „școală batoviană". Ambiţia vădită a lui **B.** era aceea de a stăpâni un limbaj filosofic. Se vede asta în romanele *Ieronim* (crâmpeie sunt inserate în „Dunărea", 1931, și în „Ecoul Silistrei", 1932) și *Anteu*. În alte proze, personajele, muncite de gânduri, sunt pradă unei crize sufletești sau de conștiinţă, ce duce fie la triste capitulări, fie la răzvrătirea care e datul unui suflet apostat. Un ifos teoretizant există și în articolele lui, scrise cu duh încrâncenat și cârtitor. Polemismul, revers al unor frustrări, imprimă publicisticii o tentă pamfletară. Și în versurile cu accente sociale, și în lirica erotică, prezente în volumul *Aliquid* (1933), **B.** eminescianizează. Pe alocuri, câte o notă bacoviană. Serenada, romanţa nu formează registrul liric cel mai potrivit pentru acest spirit zbuciumat, captiv al unor stări de anxietate. Elegiacul alternează cu grotescul, litania alunecă în umor negru. Autorului îi place, evident, să filosofeze. Dar cugetările lui, amare, nu evită ponciful și viziunile nebuloase, versul nervos fiind răsucit și frânt, într-o violentă mișcare prozodică, tentată de ritualul abscons. În poeziile de după *Aliquid* fizionomia eului liric se modifică. Captând ecouri barbiene, poetul cultivă acum un balcanism cutreierat de vedeniile unui delir oniric, în turnură expresionistă. Dincolo de asemenea înrâuriri și contiguităţi, **B.** este, nu încape îndoială, un poet autentic. Lirica lui exprimă armoniile și dizarmoniile unui „cântec bizar".

SCRIERI: *Aliquid*, Silistra, 1933.

Repere bibliografice: Victor Corcheș, Gavril Voșloban, *Lirica dobrogeană*, Constanţa, 1984, *308–311*; Ovidiu Dunăreanu, Victor Corcheș, *Corabia de fildeș*, Constanţa, 2000, *111–113*; Faifer, *Pluta*, *27–30*. ***F. F.***

BATZARIA, Nicolae (18.III.1874, Krușevo, azi în Republica Macedonia – 28.I.1952, București), prozator, gazetar.

Este fiul lui Constantin Batzaria, agricultor înstărit și negustor. A urmat primele clase în satul natal, cu un învăţător chemat din România, pentru a merge apoi la liceul românesc din Bitolia. Absolvent din 1891, este inclus între cadrele didactice în 1891–1892 și 1895–1902, între timp având și alte profesiuni (conductor tehnic, negustor). Continuă studiile la București, unde frecventează cursuri la Litere și Drept. Pentru un timp va fi profesor și director la școala din localitatea natală, profesor la gimnaziul din Ianina, interpret la Consulatul general rusesc din Salonic (1904), mufetiș

(inspector școlar) al vilaetelor Kosovo și Salonic. Cu sprijinul partidului Junii Turci, la care aderă din 1907, este numit senator (1908), iar din 1912 ministru al Lucrărilor Publice. Va face parte din delegaţia statului turc la Londra, cu prilejul semnării tratatului de pace din 1913, dar evoluţia politică devenindu-i nefavorabilă, demisionează în același an din toate funcţiile, stabilindu-se în România. În ianuarie 1915 **B.**, care se bucura de sprijinul unor importanţi oameni politici, al lui N. Iorga în primul rând, obţine cetăţenia română. Cât durează Primul Război Mondial se află în Elveţia, probabil într-o misiune de propagandă. În 1922 este ales senator, reprezentând Partidul Poporului, și până prin 1930 îl va seconda pe N. Iorga în activitatea Ligii Culturale. În 1933, acum membru al Partidului Liberal, devine deputat de Ilfov, iar ceva mai târziu este numit, pentru puţină vreme, prefect al judeţului Timiș-Torontal. Cariera lui politică este însă în scădere. Încă din 1920 se dedicase, în principal, gazetăriei profesioniste, fiind redactor și conducător a numeroase ziare, reviste, almanahuri și calendare. Părăsind, la mijlocul anului 1936, ziarele „Adevărul" și „Dimineaţa", la care scria din 1921, intră în conducerea unui cotidian tot atât de popular, dar orientat spre dreapta – „Universul". După război, în 1945, este exclus din rândul ziariștilor și i se interzice să mai publice. Între timp fusese radiat și din Societatea Scriitorilor Români, al cărei membru devenise din iulie 1921. A murit în lagărul de la Ghencea. Potrivit propriilor mărturisiri, **B.** ar fi început să publice în gazeta „Adevărul" din București încă de pe când era elev de liceu în Bitolia, prin 1890 sau 1891, sub un pseudonim. Între 1901 și 1902 colaborează la revista „Frăţilia". Este apoi membru în comitetul de redacţie și, pentru un an, în 1904, director al publicaţiei profesorilor din Bitolia, „Lumina", unde îi apar multe încercări literare, schiţe sau anecdote versificate. Mai scrie la „Sămănătorul" sub pseudonimul N. Macedoneanul, ales de N. Iorga (din 1902), la „Șezătoarea" din Fălticeni și la săptămânalul „Românul de la Pind", pe care îl tipărea la București (1903–1904). „Deșteptarea" (Salonic, 1908) este ultimul periodic editat de **B.** în afara României. Împreună cu Marcu Beza mai tipărise în 1906–1907, la București, „Graiu bun", al cărui director era, folosind tot pseudonimul N. Macedoneanul. Sunt cele din urmă publicaţii redactate în aromână și conduse de el. De acum colaborează doar sporadic la alte gazete dialectale și se consacră ziaristicii în limba română, aproape o jumătate de secol scriind la peste o sută de ziare și reviste, între care se numără „Familia", „Adevărul", „Viaţa românească", „Lupta", „Adevărul literar și artistic", „Dimineaţa", „Sburătorul", „Duminica copiilor", „Calendarul revistei «Universul copiilor»", „Universul", „Preocupări literare", „Universul literar". Totodată, este iniţiatorul unor reviste pentru copii, începând cu „Bucuria copiilor", pe care o înfiinţează în 1922 la Craiova. Din 1924 scoate la București „Dimineaţa copiilor", al cărei director va fi doisprezece ani, până în iulie 1936; o alcătuia mai mult singur, așa cum va proceda și la „Universul copiilor", la care trece, tot ca director, din septembrie 1936, pentru alţi nouă ani. A întrebuinţat pseudonimele Ali-Baba, Ali-Bei, Boemus, Bucureșteanul, Dâmb, Dinu Dumbrăveanu, Dinu Pivniceru, Dorina Grădinaru, Ion Vantea, Maica Lina, Maria Savel, Marcu Ionescu, Marin Opreanu, Moș Nae, N. Macedoneanul, P. A. Triot, Vasile Stănoiu, Vintilă Bratu, Vlad Astronomu și multe altele. În presă **B.** abordează fără complexe, în continuarea tradiţiei gazetărești autohtone, un întreg repertoriu de subiecte politice, culturale sau literare. Gazetăria sa este de atitudine partizană, de dezbatere pasionată, cu enunţuri limpezi, cât mai aproape de nivelul de înţelegere al unor cititori puţin pretenţioși.

Primele scrieri literare ale lui **B.**, anecdote versificate, schiţe, sunt compuse în aromână. În 1901 își strânge sub titlul *Părăvulii* (cuvânt care în dialect înseamnă „anecdote") versurile compuse până atunci. Succesul l-a îndreptăţit să-și reediteze în două rânduri (1904, 1923) broșura, amplificând-o. Fiecare text pleacă de la o întâmplare reală, de la un tip caracteristic, ciudat, oricum memorabil, întâlnit în peregrinările prin munţii și satele Macedoniei sau desprins din tradiţia orală crușoveană. Culoarea locală, trimiterile la legende și personaje orientale, chiar mentalitatea dezvăluită sau sensul parabolelor le apropie de povestirile ce îl au ca erou pe Nastratin Hogea și de atmosfera poveștilor Șeherezadei. Același halou oarecum exotic se regăsește în proza (schiţe și amintiri) din „Sămănătorul" (1902), reluată apoi și amplificată în câteva culegeri de după 1920. Sunetul precumpănitor al acesteia este al unei literaturi a dezrădăcinării. **B.** se lasă adesea purtat de fluxul amintirii,

evocând cu nostalgie locul nașterii și oamenii de acolo. O filosofie a resemnării, de sorginte orientală, și de asemenea înţelegerea rostului unor împrejurări socotite nu fapte izolate, accidentale, ci o constantă a existenţei aromânilor, constituie fundalul acestor schiţe și povestiri. Protagoniștii unor nuvele amintesc „scrisorile” lui Ion Ghica: aromânii Coletti și Karaiskakis, primul, un fel de ministru de Externe, cel de-al doilea, omul forte al celebrului răzvrătit Ali Pașa din Ianina (*Pentru onoarea ta, Pașe!*), epopeicul Kir Vasilaki din povestirea omonimă, un Münchausen balcanic, cei doi leneși ai satului, Toma și Dinu, convertiţi aparent, pentru a scăpa de gura lumii, la muncă (*Doi angrosiști*). Aglomerarea de etnii atât de deosebite, aromâni, albanezi, sârbi, greci, bulgari, turci ș.a., amestecul de confesiuni, confruntarea de mentalităţi nu rămân fără ecou într-o proză individualizată de o ambianţă aparte. Toate aceste scrieri cu specific aromânesc au fost publicate, începând cu anul 1902, în gazete și reviste din Bitolia și din ţară sau în cărţi precum *De la fraţii de departe* (1921), *Turcoaicele* (1921), *România văzută de departe* (1922), *Prima turcoaică* (1932). Deși proza lui **B.** a fost adesea alăturată de aceea a lui Pierre Loti, similitudinile s-ar putea explica doar prin realităţile asemănătoare de la care pornesc cei doi autori. Astfel, în romanul *Sărmana Léila* (1922), a cărui protagonistă este fiica unui demnitar al sultanului Abdul Hamid, acţiunea, cu inserţii epistolare, se situează într-un Stambul stăpânit de deruta ce caracterizează prăbușirea imperiului. Având privilegiul de a studia la Roma, unde tatăl ei este ambasador, tânăra turcoaică intră în conflict cu legile și obiceiurile care stăpânesc societatea turcească. În pofida informaţiei bogate, a construcţiei reușite de tipuri orientale – sultanul, sfetnicii, imamii și eunucii răsăriţi parcă dintr-un fantomatic Ev Mediu, cadânele îmbătrânite, timorate, lipsite de speranţă –, cu toată veridicitatea atmosferei de serai și de harem, cartea suferă în plan literar. Altă categorie de scrieri ale lui **B.** ţine de memorialistică. *În închisorile turcești* și *Din lumea Islamului. Turcia Junilor Turci* (1922) concentrează „impresii și amintiri” despre o lume dispărută și despre o alta ce abia lua fiinţă. După propria-i mărturie, autorul povestește pur și simplu, fără să-și caute cuvintele sau să urmărească efecte de stil. Întâmplările relatate au autenticitatea faptului trăit. Prima carte se menţine în zona amănuntului biografic, enumerând cu acurateţe episoade picarești extrase din experienţa tânărului profesor, călător în munţii Macedoniei sau ai Albaniei. Cea de-a doua se constituie într-o tentativă ambiţioasă de prezentare a mișcării Junilor Turci. Sunt retrăite peripeţiile unei revoluţii, evenimentele fiind judecate din perspectiva unui participant care minimalizează totuși ceea ce nu consună cu interesele aromânești și căruia, nu o dată, îi scapă sensul faptelor. Între protagoniști se află prietenii săi – tânărul maior Enver, viitorul Kemal Atatürk, cel care îl convinge să se alăture mișcării; intransigentul Gemal-Pașa; energicul Talaat-Bei; subtilul specialist financiar Djavid-Bei –, conducători mai întâi ai revoluţiei și apoi ai noii Turcii. Memorabile sunt portretele, care se alcătuiesc treptat, ale acestor oameni, construite din gesturi, atitudini, fapte caracterizante, selectate cu abilitate, dezvăluind personalităţi complexe. Devenind redactor, apoi director la „Dimineaţa copiilor”, **B.** părăsește cu timpul alte preocupări. De altfel, din 1922, când la Craiova îi apare culegerea de povestiri *Bucuria copiilor*, va tipări aproximativ șaptezeci de cărţi adresate vârstelor copilăriei și adolescenţei, la care se adaugă și câteva „cărţi de cetire” pentru cursul primar. A scris însă mult, enorm chiar, presat de datoria de a furniza material publicaţiilor pe care le avea în grijă: schiţe, povești, nuvele, romane, scenete și piese de teatru, versuri, articole culturale, note biografice despre autori străini. Traduce și localizează, totodată, din Jacob și Wilhelm Grimm, Wilhelm Hauff, J. P. Hebel, Carl Ewald, Wilhelm Busch, Christoph Schmid, M. Fiechtl, Max Nordau, H.C. Andersen, Edmondo de Amicis, John Ruskin, Hugh Lofting, A.A. Milne, Rabindranath Tagore, Omar Sefedin ș.a. A mai prelucrat, din literatura Orientului, *O mie și una de nopţi*, *Tutinamé* sau *Poveștile papagalului*, basme turcești, indiene, persane, caucaziene, arabe ș.a. Fără să fie neapărat un inovator, **B.** a creat o modalitate proprie de a scrie pentru copii și tineret. Producţia bogată, cvasiindustrială, l-a împins însă spre soluţii tot mai facile, spre autopastișă. Romanele lui, de fapt povestiri de dimensiuni ceva mai mari, schematice, reluând aceeași tramă până la uzură, revenind, în decoruri schimbate, la aceleași personaje, împărţind oamenii în buni și răi, moralizează câteodată plictisitor, deși la vremea apariţiei nu le-a lipsit succesul. Este vorba de peripeţiile unor copii sau

adolescenţi aflaţi în situaţii ieșite din comun – luptele din Primul Război Mondial (*Suflete de viteji*), răpiri, naufragii, regăsiri spectaculoase (*Sandu și Sanda*, *Fetiţa schimbată*) –, de călătorii în peisaje exotice (*Unchiul meu Adam*, *Șerban și Uragan în avion*, *Mica Robinson*) sau de întâmplări din viaţa de toate zilele (*Sărmanul Adrian*, *Copilul nimănui*). Câteva scrieri se inspiră din poznele și isprăvile unor personaje ce își vor avea celebritatea lor: Haplea și Frosa, Lir și Tibișir, Timofte și Porumbiţa, Uitucilă. Alte culegeri includ adaptări iscusite ale unor legende din toate zările (*Clopotul fermecat*, *Comoara cu povești*, *Povești de aur*), povestiri istorice, basme compuse de **B.** sau prelucrate.

SCRIERI: *Părăvulii*, București, 1901; ed. București, 1904; ed. București, 1923; ed. Syracuse, NY (SUA), 1989; *De la fraţii de departe*, Oradea, 1921; *Nu tot ce zboară se mănâncă*, București, 1921; *Spovedanii de cadâne*, București, 1921; *Turcoaicele*, Iași, 1921; *Bucuria copiilor*, Craiova, 1922; *Din lumea Islamului. Turcia Junilor Turci*, pref. N. Iorga, București, 1922; *Primul poet*, București, [1922]; *România văzută de departe*, București, 1922; *Sărmana Léila*, București, 1922; *Colina îndrăgostiţilor*, București, 1923; *Clopotul fermecat*, București, 1925; *Of și Ţepeluș*, București, 1925; *Suflete de viteji*, București, 1925; *Haplea*, cu desene de Mihai Iordache, București, 1926; *Minuni din jurul nostru* (în colaborare cu Dumitru Stoica și Petre Puchianu), Craiova, 1927; *Comoara cu povești*, cu ilustraţii de Dragoș, București, 1927; *În tinereţe sau la bătrâneţe?*, București, 1927; *Haplea la București*, cu ilustraţii de Mihai Iordache, București, 1928; *Miţi Miţișor și Șoșoiu Șoșolici*, București, 1929; *Haplea*, București, [1930]; *Povești cu noroc*, București, 1930; *Haplea la școală*, București, 1931; *Prima turcoaică*, București, 1932; *Haplea în străinătate*, București, 1932; *Lir și Tibișir*, București, 1933; *Noile păţanii ale lui Haplea*, cu desene de Geo și Gusty, București, 1934; *Unchiul meu Adam*, cu desene de Gusty, București, 1934; *Anecdote*, pref. Take Papahagi, București, 1935; *Coana Frosa la București*, București, 1935; *Răpirea celor două fetiţe*, București, 1935; *Rilă Iepurilă*, București, 1935; *Flor Voinicul*, București, 1937; *În ţara copiilor trântori*, București, 1938; *Păpușica*, cu desene de Pascal, București, 1938; *Șerban și Uragan în avion*, București, 1938; *Ștrengărelu*, cu desene de Pascal, București, 1938; *Buchete de povești*, București, 1939; *Mica Robinson*, București, 1939; *Sandu și Sanda*, cu desene de Pascal, București, 1939; *Uitucilă*, București, 1939; *O mie și una de nopţi povestite pentru tineret*, cu desene de Pascal, București, 1940; *Rilă-Epurilă aviator*, cu desene de Pascal, București, 1940; *Sărmanul Adrian*, București, 1940; *Buruiana fermecată*, București, 1940; *Copiii cu părul de aur. Scufiţa Roșie în Ţara Zânelor*, cu desene de G. Iliescu și Ioana, București, [1941]; *Copilul nimănui*, cu desene de G. Iliescu, București, 1941; *Haplea. Păţanii din tinereţe*, București, 1941; *Trandafirul mării și alte povestiri din „O mie și una de nopţi" și de la alte popoare*, cu desene de Pascal, București, 1941; *Mimina*, București, 1942; *Porumbiţa și Timofte*, București, 1942; *Regina din Insula piticilor*, cu desene de Ioana, București, 1942; *Spiridușul lui Ionel*, București, 1942; *Tiriplic cel norocos*, București, 1942; *Cutia cu jucării*, București, 1943; *Coana Frosa. Viaţa și aventurile ei*, cu desene de Pascal, București, 1943; *Lacrimile mamei*, cu desene de Vasile Dobrescu, București, 1943; *Poveștile papagalului*, cu desene de Vasile Dobrescu, București, 1943; *De toate și frumoase*, București, 1944; *Fetiţa schimbată*, cu desene de Pascal, București, 1944; *La plimbare-n zi cu soare*, București, 1944; *Povești de aur*, ed. 2, cu desene de Pascal, București, 1944; ed. cu desene de Livia Rusz, București, 1968; ed. pref. Gica Iuteș, București, 1987; ed. București, 1994; *Genoveva de Brabant*, cu desene de Pascal, București, 1945; *Cartea bucuriei*, București, 1945; *Fel de fel de vieţuitoare*, București, 1945; *Jar Voievod și Fulg Albastru*, București, 1945; *Joc și veselie*, București, 1945; *Maimuţica*, cu desene de Pascal, București, 1945; *Privește și citește*, București, 1945; *Haplea. Păţanii și năzdrăvănii*, București, 1970; *Haplea. Alte păţanii și năzdrăvănii*, cu desene de Marin Iorda, București, 1971; *Povești din tolba lui Moș Nae*, Iași, 1993; *Aventurile lui Tirtirică*, București, f.a.; *Cartea mea*, București, f.a.; *Comoara cu povești alese printre cele mai frumoase de la diferite popoare*, București, f.a.; *Ina, fetiţa prigonită*, București, f.a.; *Istorioare pentru Puiu*, București, f.a.; *În închisorile turcești*, Brăila, f.a.; *Martinică și Puky*, București, f.a.; *Michi Maus în tara viselor*, București, f.a.; *Moara Piticilor*, București, f.a.; *Omul întors din rai*, București, f.a.; *Pentru copiii noștri*, București, f.a.; *Stan și Bran*, București, f.a.; *Ștrengăriile lui Gigi*, București, f.a.; *Zâmbiţi, vă rog*, București, f.a. **Traduceri:** Rabindranath Tagore, *Lumina ochilor*, București, 1921, *Pietrele flămânde*, București, 1927; John Ruskin, *Regele râului de aur*, București, 1925; H.C. Andersen, *Evreica și alte povestiri*, București, 1926; Wilhelm Busch, *Ca să mai râdem*, București, 1926, *Plici și Plum*, cu desenele autorului, București, 1928; Max Nordau, *Închisoare de flori*, București, 1926.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, V, *154*, VI, *266*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *81–122*; N. Iorga, *O viaţă de om așa cum a fost*, I, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1972, *438*, *824*, *832*; Hristu Cândroveanu, *N. Batzaria*, UVPA, *134–137*; Elena-Natalia Ionescu, *Relations littéraires roumaines–turques (au XX-ème siècle)*, RSE, 1988, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *208–210*; Cândroveanu, *Aromânii*, *77–80*; Eliza Zdru, *Nicolae Batzaria*, ALA, 2010, 1028.

R. Z

BAUMGARTEN, Alexander (16.X.1972, București), clasicist, eseist, traducător, poet. Este fiul Florenței Baumgarten (n. Balica), medic veterinar, și al lui Alfred Baumgarten, inginer agronom. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din București (1986–1989) și ale Liceului „Petru Maior” din Gherla (1989–1990). Își face studiile universitare la Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca (1991–1995), luându-și licența în filosofie, în 1997 obținând şi licența în studii clasice tot la Universitatea clujeană. În anul 2000 își susține doctoratul în filosofie la Universitatea din București cu teza *Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea*. Din 1996 devine cadru didactic la Universitatea „Babeș–Bolyai”, în prezent fiind conferențiar universitar, director al Departamentului de filosofie premodernă și românească. Între 2008 și 2012 a fost cancelar al Facultății de Istorie și Filosofie clujene. În 1999 a beneficiat de o bursă de cercetare din partea Universității din Geneva. A fost, de asemenea, bursier al New Europe College din București (2000–2001) și al Agenției Universitare a Francofoniei (AUF) la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (2003–2004). Debutează cu poezie în „Luceafărul” (1987), în cadrul rubricii „Numele poetului”, girată de Cezar Ivănescu, iar editorial cu volumul de versuri *Ied* (1994), după care a renunțat la poezie. În perioada studenției a fost redactor la „Echinox”. Mai colaborează la „Dilema”, „Tribuna”, „Vatra”, „Apostrof”, „Idei în dialog”, „Dilemateca”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Revue roumaine de philosophie”, „Altarul Banatului”, „Transylvanian Review”, „Le Philosophoire” (Paris) ș.a., precum și la numeroase volume colective. Este redactor al revistei de filosofie „Chôra. Revue d’études anciennes et médiévales”, care apare la Iași. Coordonează colecția „Surse clasice” a Editurii Humanitas, colecțiile „Cogito” și „Filosofie medievală” ale Editurii Univers Enciclopedic, precum și colecția „Biblioteca medievală” a Editurii Polirom. A fost premiat în 2010 de Fundația Națională pentru Știință și Artă pentru traducerile din Aristotel, Plotin și Toma din Aquino și ca exeget al filosofiei medievale.

Tonalitatea ironică și tandru-ludică deopotrivă, precum și ingeniozitatea la nivel prozodic sunt specifice volumului *Ied*, în care **B.** intră în dialog intertextual cu lirica lui M. Eminescu, Leonid Dimov, Ion Barbu, Nichita Stănescu sau Emil Brumaru. Imaginarul livresc și cel fixat asupra biologicului devin complementare și chiar se întrepătrund: „Și să cânți de trup albastru/ Cum mă nasc țipând a ied/ Carnea mea se împreună/ Cu prea plinul din deșert// Mama mea de-ntâi născuse/ Sub triunghi de foc și moarte/ Carnea se făcuse suflet/ Și la trup rămase carte”. Ca specialist în filosofia antică și în teologia medievală, **B.** dedică studii consistente autorilor greci și latini, traduce totodată importante opere filosofice, editate îndeobște bilingv, cu un aparat critic adecvat, de asemenea coordonează ori participă cu note, comentarii, prefețe, postfețe etc. la publicarea unor scrieri antice și medievale transpuse din latină, greacă, arabă, afirmându-se ca un clasicist care îmbină erudiția cu eleganța și claritatea conceptuală a argumentației. În *Principiul cerului. Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea* (2002) autorul face distincția între paradigma premodernă a gândirii, axată pe tradiția platonico-aristotelică, și paradigma filosofică modernă, care cenzurează sau doar modifică și nuanțează „principiul cerului”, pentru a da până la urmă întâietate subiectivității de tip cartezian. În *Intermediaritate și Ev Mediu* (2002) eseistul urmărește tranziția de la conceptul medieval de intermediaritate la acela modern de subiectivitate. Atunci când **B.** invocă metafore revelatorii – cerul, pielea sau sulul, scriptura – ale trecerii de la „intermediaritatea celestă” înspre subiectivitate, discursul său filosofic dobândește, pe lângă relevanța argumentativă, o valoare literară, de „obiect poetic”.

SCRIERI: *Ied*, Cluj-Napoca, 1994; *Principiul cerului. Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea*, Cluj-Napoca, 2002; *Intermediaritate și Ev Mediu*, Cluj-Napoca, 2002; *Sfântul Anselm și conceptul ierarhiei*, pref. Anton I. Adămuț, Iași, 2003; ed. (*L’Argument infini. Saint Anselme et le concept de la hiérarchie du monde*), tr. Daniel Mazilu, București, 2011; *Școala răgazului. Studii de filosofie antică și medievală*, Târgu Lăpuș, 2006; *Bună dimineața, filosofie!*, postfață Mihai Maci, Timișoara, 2008; *Aproape de Toma. Studii de aristotelism și neoplatonism latin*, Cluj-Napoca, 2010; *Șapte idei înrâuritoare ale lui Aristotel*, București, 2012. **Traduceri:** Anselm din Canterbury, *Proslogion***,** Cluj-Napoca, 1996, *Monologion despre esența Divinității*, îngr. și postfața trad., Cluj-Napoca, 1998; Toma din Aquino, *Despre unitatea intelectului împotriva averroiștilor*, îngr. și postfața trad., Satu Mare, 1997, *Summa theologica*, Iași, 2009 (în colaborare); *Despre eternitatea lumii*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., București, 1999; *Despre unitatea intelectului – De unitate intellectus*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., București, 2000; Aristotel, *Politica*, îngr. trad., introd. Vasile Muscă, București, 2001, *Despre suflet*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 2005; Pseudo-Aristotel, *Liber de causis*, pref. trad.,

București, 2002; Plotin, *Enneade*, II, 1–4, III, 8, IV, 1–6, 9, VI, 3, ed. bilingvă, București, 2003–2007; William Ockham, *Despre universalii*, ed. bilingvă, îngr. și introd. Simona Vucu, Iași, 2004; *Ce este un lucru? Dispute despre fiind și esență*, ed. bilingvă, îngr. trad., Iași, 2011.

Repere bibliografice: Horea Poenar, *„Ied"*, ST, 1995, 3; Poantă, *Dicț. poeți*, *21–22*; Dragoș Calma, *Despre lume și intelect*, OC, 2001, 50; *Dicț. Echinox*, *25–30*; Sorin Lavric, [*Alexander Baumgarten*], ALA, 2006, 810, RL, 2006, 13, 2009, 15. ***L.P.***

BĂCILĂ, Iosif (12.IX.1947, Dalboșeț, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Floarei Băcilă, funcţionară, și al lui Iosif Băcilă, tâmplar. Urmează școala generală în localitatea natală, apoi liceul în comuna Bozovici (1961–1965) și Facultatea de Filologie a Universităţii din Timișoara (1968–1973). A înfiinţat revista „Almăjana" (1999), pe care o conduce. Debutează cu versuri în „Orizont" (1979) și editorial în volumul colectiv *Afinităţile izvoarelor* (1985), prima lui carte personală fiind *Lumina cântecului*, apărută în 1986. Mai colaborează la „Luceafărul", „Familia", „Transilvania", „Banatul", „Semenicul", „Anotimpuri literare", „Paralela 45", „Revista noastră", „Reflex", „Orient latin", „Eminescu", „Gând românesc", „Banat", „Tăt Bănatu-i fruncea", „Foaia diecezană", „Confluenţe", „Carașul", „Almăjul" ș.a. A îngrijit o anotologie de lirică tânără almăjeană (2006) și o culegere de studii dedicate vieţii și activităţii lui Eftimie Murgu (2009).

Imaginea-cheie a liricii lui **B.** este aceea a locului natal, văzut ca spaţiu privilegiat, textul reflectând puternice afinităţi cu poezia lui Lucian Blaga: „Să știi că-i frumos/ să te-auzi în cuvânt/ (veghe adunată într-un dor de-aurori) –/ În fiecare vers/ e ceva din sufletul tău,/ din străfulgerele copilăriei/ încrustate-n zăpoare". Ochii, „pleoapele zorilor", fluierul, moara, izvorul, pădurea, dar și tata, bunica, ţarina sunt reperele, figurile care au pondere în structurarea versului. **B.** urmează atât tiparul poeziei populare, cât și al versului alb, într-o încercare, nu lipsită de farmecul melancoliei împăcate cu trecerea, de a aduce în peisajul liric câteva elemente specifice, de atmosferă și tonalitate, continuând lirica bănăţeană interbelică, în linia lui David Blidariu, Grigore Popiţi și Constantin Miu-Lerca.

SCRIERI: *Lumina cântecului*, Timișoara, 1986; *Poeme*, Reșiţa, 1993; *Poeme-Sânziene*, Reșiţa, 1997; *Îndestulare cu dor*, Reșiţa, 1997; *Oglinzi în inima pietrei*, Reșiţa, 2002; *Drumul unei sărbători*, Reșiţa, 2007; *Dor mărturisit*, pref. Constantin Teodorescu, Timișoara, 2010; *Răspântii peste veacuri*, Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Olimpia Berca, *Dintre sute de catarge*, O, 1985, 26; Constanţa Buzea, *Șase ipostaze ale aceluiași izvor*, AFT, 1985, 8; Octavian Doclin, *Poetul în Valea Miracolelor*, „Semenicul", 1997, 1–2; Ionel Bota, *Fals tratat despre „întemeierea" melancoliei. Eseu asupra poeziei lui Iosif Băcilă*, Reșiţa, 2002; Ion Marin Almăjan, *Ca mierea, ca fierea – cuvântul*, Timișoara, 2007, *157–159*; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, II, Timișoara, 2011, *12–15*; Alexandru Ruja, *Lecturi – cărţi – zile*, Timișoara, 2012, *261–264*. ***O.B.***

BĂCIUŢ, Nicolae (10.XII.1956, Chintelnic, j. Bistriţa-Năsăud), poet, traducător, eseist. Este fiul Mariei (n. Măgherușan) și al lui Grigore Băciuţ, ţărani. Absolvent al Liceului „Liviu Rebreanu" din Bistriţa (1975), studiază la Facultatea de Filologie, secţia română–engleză, a Universităţii „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1978–1982). În timpul studenţiei este redactor și apoi secretar responsabil de redacţie la „Echinox", unde și debutează semnificativ în 1980. Cea dintâi prezenţă editorială este în antologia colectivă *Alpha '84*. Mai întâi profesor (1982–1983), devine ulterior redactor la revista „Vatra" din Târgu Mureș (1983–2003) și corespondent al Televiziunii Române (1991–2003). Este fondator, redactor-șef, director al mai multor publicaţii și edituri, printre care „Alpha" (1990), „Noul Pământ" (SUA, 1990), „Vatra veche" (din 2009), Editura Tipomur (1991–2005) și Editura Nico (2005) din Târgu Mureș ș.a. Din 1998 este cadru didactic asociat la Universitatea de Artă Teatrală din Târgu Mureș, iar în 2001 e numit director al Direcţiei pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Naţional a Judeţului Mureș. I s-au acordat mai multe distincţii: Premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor (1996, 1999, 2000, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor (1997) ș.a.

Poetul **B.** se înscrie pe traseele lirice ale generaţiei sale și, totodată, într-o linie de continuitate a poeziei transilvănene. În primul volum de versuri, *Muzeul de iarnă* (1986), el cultivă o poezie reflexivă

vizând condiţia omului în lume, impactul acestuia cu o realitate, de regulă, ostilă. Două din cele trei cicluri ale volumului sunt consacrate poeticului, facerii poemelor. Pe urmele textualiștilor, încrederea lui **B.** în puterea întemeietoare a cuvântului și în valoarea lui ordonatoare este majoră. Un metaforism (și alegorism) discret asigură o anume distincţie discursului liric, relevând un spirit delicat ce mai crede că lirismul îl poate apăra pe om de frigul din sine și din afara lui. *Memoria zăpezii* (1989) reia câteva teme, motive și stări lirice din prima plachetă, dar adâncind meditația și accentuând dimensiunea existenţială a textelor. Poetul se abandonează „în voia poemului", care are forţa de a acapara „eul creator". Cu *Nostalgii interzise* (1991), formula anterioară se consolidează. Cele două cicluri, *Mănușa de gheață* și *Nostalgii secrete,* dezvăluie un poet ce „își contemplă neputinţele și căderile" cu amară luciditate, într-o lume derutată de angoase și frică. În *Casa cu idoli* (1996) revin mai vechile motive-obsesii ale frigului, cenușii, cuvântului, poeziei, memoriei, cum le definea Iulian Boldea, stările situându-se undeva pe traiectul dintre „disperare și speranţă", dintre „certitudine" și „neliniște interogativă". Intensitatea trăirilor poetice crește pe măsura înaintării în vârstă, iar tonul capătă, uneori, ecouri de litanie, ca în versurile din *Cincizeci și cinci* (2012). **B.** a publicat de asemenea convorbiri, numeroase culegeri de interviuri, dar și *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri* (I–II, 2005), pagini diaristice, jurnale de călătorie, eseuri, evocări, dialoguri și fragmente critice (despre I.L. Caragiale, Nichita Stănescu, Mihai Sin, Nicu Caranica), albume de artă bisericească din zona Mureș, iar în 2010 *Dicţionar de monumente: biserici de lemn din judeţul Mureș.*

SCRIERI: *Muzeul de iarnă*, Cluj-Napoca, 1986; *Memoria zăpezii*, București, 1989; *Jocuri încrucișate. Poezii licurici pentru cei mici*, Târgu Mureș, 1990; *Nostalgii interzise*, Târgu Mureș, 1991; *Aproape departe*, Târgu Mureș, 1993; *America, partea nevăzută a lunii*, Târgu Mureș, 1994; *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, Târgu Mureș, 1994; *A doua Americă (jurnal de călătorie)*, Târgu Mureș, 1996; *Anotimpul probabil – interviuri*, Târgu Mureș, 1995; *Casa cu idoli (memoria ascunsă) (1978–1996)*, Târgu Mureș, 1996; *Curs și recurs*, Târgu Mureș, 1997; *Și așa mai departe*, Târgu Mureș 1997; *Oglinzi paralele*, Târgu Mureș, 1998; *Lina lumina*, Târgu Mureș, 1999; *Babel după Babel*, Târgu Mureș, 2000; *Aproape departe. Interviuri*, Târgu Mureș, 2001; *Istoria religiilor*, București, 2001; *Manualul de ceară*, Târgu Mureș, 2001; *Solstiţiu la Echinox*, Târgu Mureș, 2002; *Alb pe alb*, Târgu Mureș, 2003; *Zona liberă*, Târgu Mureș, 2003; *Anotimpuri sub turnul de ceas. Veșnicia secundei*, Târgu Mureș, 2004; *De la San Francisco la Muntele Athos*, Alba Iulia, 2004; *Muntele Athos din Muntele Athos*, Târgu Mureș, 2004; *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri*, I–II, Alba Iulia, 2005; *Credinţă și ortodoxie*, Târgu Mureș, 2006; *Dincoace de Capitală, dincolo de provincie*, Târgu Mureș, 2006; *Literatura exilului, exilul literaturii*, Târgu Mureș, 2006; *Mihai Sin – ierarhiile liniștii*, Târgu Mureș, 2006; *Muntele Athos – Meteora. Via Bizanţ*, Târgu Mureș, 2006; *Nichita Stănescu – cu colţul inimii*, Târgu Mureș, 2006; *Nicu Caranica – dincolo de noapte*, Târgu Mureș, 2006; *Sacru și profan în Ţara Sfântă*, Târgu Mureș, 2006; *Trecut provizoriu*, Târgu Mureș, 2006; *Arheologia clipei*, Târgu Mureș, 2007; *Caragiale după Caragiale. O scrisoare pierdută*, Târgu Mureș, 2007; *Cartea inimii*, Târgu Mureș, 2007; *Ferestre fâră zid*, Târgu Mureș, 2007; *Mașina de citit*, Târgu Mureș, 2007; *Singurând*, Târgu Mureș, 2007; *Umbra apei*, Târgu Mureș, 2007; *Ziduri fără ferestre*, Târgu Mureș, 2007; *Email&email* (corespondenţă cu Mioara Kozak), Târgu Mureș, 2008; *Ion Vlasiu. Dincoace de spaţiu și timp*, Târgu Mureș, 2008; *În așteptarea melcului*, Târgu Mureș, 2008; *Să nu uit*, Târgu Mureș, 2008; *La răsărit de apus*, Târgu Mureș, 2009; *Linia de orizont*, Târgu Mureș, 2009; *Sever Suciu – Pomul vieţii*, Târgu Mureș, 2009 (în colaborare cu Răzvan Ducan); *Dicţionar de monumente: biserici de lemn din judeţul Mureș*, Târgu Mureș, 2010; *Înapoi, la viitor!*, Târgu Mureș, 2010; *Radiografia umbrei*, Târgu Mureș, 2010; *Suzana Fântânariu – Împachetări pentru suflet*, Târgu Mureș, 2010; *Vamă pe valoare adăugată*, Târgu Mureș, 2010; *Întoarcere din Arizona*, Târgu Mureș, 2011; *Lentila de contact*, Târgu Mureș, 2011; *Poemul Phoenix*, Cluj-Napoca, 2011; *Cincizeci și cinci*, postfaţă Darie Ducan, Târgu Mureș, 2012; *Presa culturală mureșeană contemporană. Reviste, jurnaliști, repere*, Târgu Mureș, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *„Muzeul de iarnă",* ST, 1986, 9; Nicolae Manolescu, *Tineri poeţi*, RL, 1986, 48; N. Steinhardt, *Două texte poetice,* TR, 1986, 50; Constanţa Buzea, *„Muzeul de iarnă",* AFT, 1987, 5; Eugen Simion, *Poezia „ca o vertebră de aur",* RL, 1990, 1; Coșovei, *Pornind, 90–94*; Cornel Munteanu, *„Nostalgii interzise",* ST, 1992, 3; Traian T. Coșovei, *O dioramă a frigului,* CNT, 1992, 42; Iulian Boldea, *Vizionarismul abstract,* „Cuvântul liber" (Târgu Mureș), 1997, 31; Milea, *Sub semnul, 152–154*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, I, *50–52*; Constantin Secu, *„O istorie..." ca o poveste*, DL, 2005, 6; Valentin Marica, *Nicolae Băciuţ – Cina din cuvânt*, Târgu Mureș, 2009; Dan Mucenic, *Luxul lecturii. Cărţile lui Nicolae Băciuţ*, Târgu Mureș, 2009; Cimpoi, *Critice*, VIII, *155–158*; Cezarina Adamescu, *Cultura anului, anul culturii – Nicolae Băciuţ*, Târgu Mureș, 2010; Angela Olaru, *Nicolae Băciuţ în interpretări critice*, Târgu Mureș, 2012.

I.Ș., M.Md.

BĂDĂUŢĂ, A. [Alexandru] (14.VI.1901, Zâmbreasca, j. Teleorman – 18.V.1983, București), cronicar literar, prozator.

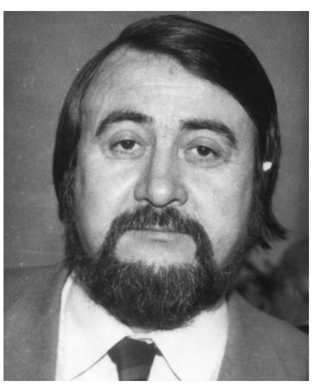
Este fiul Elenei (n. Popescu) și al lui Constantin Bădăuţă, ţărani. Urmează cele dintâi clase în satul natal, liceul la Pitești, devenind în 1922 student al Facultăţii de Litere și Filosofie din București, absolvită *magna cum laude* în 1930. Ar fi făcut, în acest răstimp, și studii la Paris. După un debut cu versuri în „Nufărul" din Alexandria (1919) și după câteva încercări în proză apărute în revista „Muguri" din Câmpulung (Muscel), în „Foaia tinerimii" și la „Cugetul românesc", elevul lui Mihail Dragomirescu optează pentru exerciţiul critic, fiind unul dintre cronicarii sârguincioși și de bună-credinţă ai deceniului al treilea din secolul trecut. Este secretar de redacţie la „Cugetul românesc" (1923–1924), la „Buletinul cultural" (1925–1928), redactor la „Cuvântul literar și artistic" (1924–1925), colaborator din 1924, iar o vreme secretar de redacţie (1928–1931) la „Gândirea", dar prezent în același timp în „Viaţa literară" (1926–1932) ș.a. În volumul *Note literare* (1928) este inclusă o parte din cronicile și foiletoanele critice publicate în presă. **B.** devine, în 1928, consilier tehnic la Serviciul propagandei turistice din Ministerul Propagandei. Urcă în ierarhie, ajungând în 1941 secretar general al Departamentului propagandei românești. S-a întâmplat ca omul și vocaţia lui să întâlnească astfel spaţiul cel mai propice de manifestare. Albumul *Priveliști românești* (1932), apărut și în versiune franceză în același an, deschide seria unei întinse campanii de valorizare a individualităţii peisajului românesc, activitate pe care au apreciat-o Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Ionel Jianu, V. Voiculescu, Vladimir Streinu ș.a. Lui **B.** îi aparţin nu numai textul, ci și multe din cele peste două sute de imagini fotografice. A mai alcătuit *Ghidul balneo-climateric al României* (1932, în română și în franceză), un album dedicat României (Leipzig, 1933, realizat în colaborare cu Kurt Hielscher), *Ghidul Bucureștilor* (în colaborare cu Al. Cicio Pop, publicat în 1935, iar în versiune franceză în 1936). Editează și prefaţează albumul *Bucureștii în 1869* de Preziosi (1936), colaborează cu Al. Tzigara-Samurcaș, Thor Kielland și Henrik Grenover la alcătuirea unui album dedicat artei populare românești (Oslo, 1936), scoate cu Georges Détaille broșura *À Travers la Roumanie*, cu ilustraţii de Aurel Jiquidi (tipărită la Bruxelles, 1936). Elaborează împreună cu Al. Cicio Pop și Valeriu Pușcariu *Ghidul României*, distins în 1940 cu Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române (ghid apărut și în franceză și germană), publică albumul *La Roumanie au travail*, editat și în românește (1940), precum și alte numeroase pliante și broșuri. Sub auspicii oficiale, **B.** mai alcătuiește albumul *Munţii României* (1942). Nu numai aici, metafora literară și deopotrivă metafora fotografică, utilizate ca mijloace de persuasiune turistică și, mai larg, ca modalitate de cunoaștere geografică și umană, se apropie într-o măsură de tehnica acelei „geografii trăite" prezente la Simion Mehedinţi ori la Ion Simionescu. Fragmentar, literatura turistică a lui **B.**, drumeţ împătimit el însuși, apăruse și în presă („Lumea turistică", „România pitorească", „Curentul", „Preocupări literare" ș.a.). Cu o evidentă percepţie poetică a naturii, modelându-și impresiile după gesturile largi, retorice ale genului, el caută mereu un *analogon* în imaginar al realului și produce simetrii bogate, ingenioase. Călătoria, ca și relatarea ei devin astfel „un prilej continuu de freamăt, de oprire, de exclamare". Memorialistică propriu-zisă se află în *Icoane argeșene* (1944), resuscitare sentimental-anecdotică a copilăriei și a anilor de școală la Pitești, și în *O carte trăită* (1977), întoarcere târzie într-un timp atroce, delimitând Primul Război Mondial. Secvenţe, momente simbolice, chipuri, atmosferă se decupează lent, naratorul împingând amintirile înapoi în timp, până în anii Războiului pentru Independenţă. Epurat din presă în 1944, **B.** va avea de suferit ulterior ani mulţi de închisoare politică.

Într-o primă ipostază, **B.** se arăta preocupat de actualitatea „încă fumegândă" a literaturii. Cronicarul nu se angajează în judecăţi de valoare îndrăzneţe, practică un comentariu moderat, animat de vibraţie și căldură. Între grupările de la „Gândirea" și de la „Sburătorul" balanţa înclină firesc spre cea dintâi, printr-o afinitate de structură temperamentală și morală. Dar criticul nu are

îndeobște apercepţii doctrinare sau de apartenenţă la un grup. El este un lector senin, candid, evident sincer și atunci când își rostește admiraţia, și când își dezvăluie rezervele, ba chiar propriile limite de înţelegere. Scrie despre poezie, dar mai ales despre roman, dezvoltând, uneori, idei pertinente asupra evoluţiei genului (*Romanul urban românesc*, *Romanul psihologic românesc* ș.a.). Invocând nu o dată disocierile lui Benedetto Croce privitoare la vârstele literaturii, ţine să remarce că lirismul – „o caracteristică permanentă și strivitor dominantă" la români – ar putea fi o cauză în întârzierea genului romanesc la noi. Pentru **B.**, creaţia e „un proces de asociere, de coerenţă și sinteză"; opera ţâșnește dintr-o „apă interioară" și dă seamă de profunzimea și tensiunile acesteia, vibraţiile lăuntrice răsfrângându-se în „plastica formală" a scrierii. Câteva foiletoane sunt mai aspre și sancţionează, bunăoară, fecunditatea comercială și „mecanica de flașnetă" a literaturii lui Victor Eftimiu. Insuficienţa aplicaţiei analitice trebuie să fi fost unul din motivele care l-au făcut pe **B.** să renunţe la practicarea criticii literare.

SCRIERI: *Beethoven*, București, 1927; *Note literare*, București, 1928; *Priveliști românești*, București, 1932; *Argeș*, Craiova, 1935; *România la lucru*, București, 1940; *Munţii României*, Craiova, 1942; *Icoane argeșene*, Sibiu, 1944; *O carte trăită*, pref. George Muntean, București, 1977; *Priveliști românești*, pref. Șerban Cioculescu, postfaţă Mircia Dumitrescu, București, 1983.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1353–1355*; Sadoveanu, *Opere*, XIV, *389–392*; Streinu, *Pagini*, V, *238–241*; Micu, *„Gândirea"*, *970–971*; George Muntean, *Alexandru Bădăuţă*, RL, 1983, 21; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *210–211*; Cristea, *Teleorman*, *52–53*. ***G.D.***

BĂDESCU, Horia (24.II.1943, Arefu, j. Argeș), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Elenei Bădescu (n. Petcu) și al lui Gheorghe Bădescu, învăţători. Frecventează școala elementară în localitatea natală, iar în 1957 devine elev al liceului din Curtea de Argeș. Absolvent în 1961, urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeș–Bolyai" din Cluj, finalizate în 1968. Lucrează ca redactor la Studioul de Radio Cluj, fiind șef al secţiei culturale (1968–1971), apoi redactor-șef al secţiei de tineret, până la desfiinţarea studioului de către autorităţile comuniste (1985). În 1987 este numit director al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca. Devine director al Radioteleviziunii clujene începând din 22 decembrie 1989, apoi lucrează în diplomaţie, funcţionând ca director adjunct (1994–1996) și director (1997–1998) al Centrului Cultural Român de la Paris, ulterior ca diplomat în cadrul Direcţiei Culturale a Ministerului de Externe. Este doctor în litere, din 1997, cu teza *Poezie și sacru*. Membru fondator (1990) și vicepreședinte (1990–1992), va fi președinte (1992–1994) al Societăţii Culturale „Lucian Blaga". Debutează în presă, cu versuri, la revista „Tribuna" (1964). Membru fondator al cenaclului literar studenţesc Echinox (1967), este profund legat de gruparea revistei cu același nume. Debutează editorial în 1971 cu volumul de poeme *Marile Eleusii*, în același an cu Adrian Popescu și Ion Mircea, din prima echipă de redactori (și poeţi) echinoxiști. Mai colaborează cu poezie, publicistică, proză, eseuri și traduceri, îndeosebi din literatura franceză, la „Steaua", „Apostrof", „România literară", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Convorbiri literare", „Cronica", „Familia", „Vatra", „Poesis", „Ramuri", „Literatorul", „Caiete critice", „Ateneu", „Argeș", „Transilvania", „Unu" (Oradea) ș.a. Cicluri din versurile sale au apărut, traduse în limbile franceză, maghiară, sârbă, macedoneană, rusă, germană, engleză, în reviste și în antologii tipărite în ţară și în străinătate. După 1989 cele mai numeroase tălmăciri din poezia sa apar în limba franceză (în Belgia și în Franţa). **B.** se afirmă și ca eseist, colaborând la publicaţii ca „Phréatique" (Paris), „Poésie–Rencontre" (Lyon), „L'Estracelle" (Pas-de-Calais), „Le Journal des poètes" (Bruxelles), „Mémoire du XXIe siècle" (e în comitetul de redacţie) ș.a. sau conferenţiind îndeosebi la Bienala Internaţională de Poezie de la Liège (1990, 1992, 1994, 1996) și la Colocviile Internaţionale Blaga (Paris, 1995, 1996 și 1997), pe care le-a iniţiat, textele fiind publicate în documentele fiecărei manifestări. De asemenea, scriitorul activează (din 1993) ca membru în Consiliul de Administraţie al asociaţiei Maison Internationale de la Poésie

(Bruxelles), membru al Comitetului Ştiinţific al Institutului Internaţional pentru Poezie şi Operă al UNESCO (Verona, Italia), membru al Centrului Internaţional de Studii şi Cercetări Transdisciplinare (Paris) şi preşedinte de onoare al revistei „Europoésie" (Paris). Este şi membru al Uniunii Scriitorilor din Franţa. A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj (1977, 1981, 1992, 2007, 2008), Premiul Academiei Române (1991), Premiul European de Poezie Francofonă „Leopold Sedar Senghor" (2004) ş.a.

B. este un scriitor care se exprimă dezinvolt şi substanţial în (aproape) toate registrele literarului. Dominant în scrisul său, încă de la început, rămâne însă modul liric. Iar dacă din bibliografia sa lipseşte dramaturgia, absenţa este doar formală. Categoria dramaticului, divers implicată în structura liricii şi epicii sale, este în acelaşi timp o temă de meditaţie pentru eseist. Cartea *Marile Eleusii* apare cu recomandarea criticului I. Negoiţescu, în opinia căruia **B.** este „un neoromantic" cu o „sensibilitate molcomă, turnată în blânde rigori prozodice", orientată către „marea tematică spre a o reduce la subiectivitate". Lectura critică recunoaşte în autorul *Marilor Eleusii* o „voce", un timbru poetic personal, original şi inconfundabil. Volumul fixează liniile esenţiale de dezvoltare a poeziei într-un mod aproape programatic: dacă primul ciclu, *Zăpezile*, figurează o deschidere a orizontului liric spre cosmic, *De taină*, cel de-al doilea ciclu, este orientat către intimitate, iar ciclul final, *Marile Eleusii*, indică o vocaţie specială pentru poezia cu formă fixă (ilustrată aici prin sonet). Culegerile ulterioare – *Nevăzutele Urse* (1975), *Cântece de viscol* (1976), *Anonimus* (1977), *Ascunsa trudă* (1979) – confirmă că **B.** a intuit de la început o formulă poetică proprie, relevantă, căreia îi rămâne fidel, întrucât este productivă sub toate aspectele. Dar dacă, tematic, se cristalizează trei mari obsesii (timpul, erosul şi cosmosul), surprinzătoare şi impresionante sunt dexteritatea prozodică, diversitatea şi virtuozitatea rostirii. Poetul străbate, ca pe nişte căi obligatorii, formele canonice, tutelare ale poeziei. Cu fiecare poem se reia un ritual, ca o nouă tentativă de acces într-un spaţiu/timp magic, unificând gama atitudinilor lirice sub semnul unei gestici simbolice. Versul rămâne, esenţial, discurs adresat unui interlocutor tăcut. De aici preferinţa pentru cântec, baladă, psalm, lied, „silogism", toate purtând, cu accente şi intensităţi diferite, un frison metafizic, prezent de la primul poem al cărţii de debut până târziu: „dinspre îngheţ te bântuie un vânt,/ fantastici nori ţi se-nvârtesc în creier,/ pe osii strâmbe şi pe roţi dinţate/ auzi cum opinteşte cineva/ şi nu e timp, o, nu e timp/ pentru adaosuri ori pentru schimb./ Apoi prin ceţuri înspre partea mării/ doar fâlfâirea pruncilor stelari/ în nesfârşit de aşternuturi albe./ Asemenea doar alb în neîntors/ sau în întoarcerea deplină/ şi/ ca între două semne urma mea" (*Zăpezile*). Pentru **B.**, „sentimentul de comuniune cu cosmicul" (Eugen Simion) este, simultan, unul al neliniştii ontologice. Poetul are timpuriu viziunea declinului universal, a căderii inevitabile, a trecerii: „Ne-apasă vremea, ne-ncovoaie timpul,/ ne dă prin oase iarba încolţind;/ precum mistreţii bălţilor pe grind,/ simţim mişcând în sânge anotimpul./ Dă-n toamnă lumea, se zbârceşte clipa,/ curg pieile luminii pe pământ,/ în părul rar al cerului, pe rând,/ mătreaţa stelelor se înfiripă./ Încet se şubrezeşte schelăria./ Marele Cariu roade dedesubt/ şi cu făina unsă ne-ntrerupt/ îşi ghiftuieşte moartea brutăria/ adulmecând veciilor reversul./ Ne micşorăm sau creşte Universul?". Toate volumele, chiar cele în care „recursul" la forme canonice este programatic – *Anonimus*, *Lieduri* (1992), *Ronsete* (1995) –, reiau simfonic temele fundamentale într-o orchestraţie ceremonială. Poemele pot fi citite ca nişte „cântece împotriva morţii", din ce în ce mai laconice şi mai reflexive. Din înscenări fastuoase, cum erau baladele din *Starea bizantină* (1983), ele se restrâng la dimensiunea, directeţea şi dramatismul unui crochiu expresionist sau a unui haiku, fără a pierde, însă, ritualitatea rostirii: „Spală-mă de cuvintele toate,/ ce mai rămâne/ e pasul în moarte!" (*Arhetipală*) sau: „Ciori/ pe un stârv îngheţat;/ materia/ oarbă de singurătate/ hulpav devorându-se" (*Ciori*). În întregul ei, lirica proiectează cosmic derizoriul fiinţei umane, drama existenţială. Ea devine tot mai mult lamentaţie solemnă şi rugă imperativă. Ca eseist, în *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis* (1975) **B.** citeşte scrierile poetei ca „un drum spre Eleusis", adică „un drum către împărăţia miraculoaselor forţe germinative eterne. Un punct în care gândul produce stupoare şi îndoială înainte de a se face lumină şi înţelepciune". Aici este de înţeles şi un pro domo, o asumare a ipostazei „eleusine" a poetului. În eseul *Meşterul Manole sau Imanenţa tragicului* (1986) **B.** aprofundează meditaţia. El insistă asupra unei idei:

„Creatorul a fost privit ca o ființă ce iese din sfera umanului, având legături intime cu teritoriile și cu puterile sacrului". Viziunea critică este congeneră aceleia care îi structurează poezia. Semnificativă prin îndrăzneală și acurateţea demonstraţiei este perspectiva asupra baladei *Meșterul Manole*: „o tragedie în esenţialitatea sa simbolică și artistică, în spiritul său, în trama sa, în personajele sale, în alcătuirea articulaţiilor sale". Romanele *Joia patimilor* (1981), *Zborul gâștei sălbatice* (1989), *O noapte cât o mie de nopți* (2011) completează fericit profilul plurivalent al operei, alături de traducerile din poezia belgiană sau de numeroasele sale cărți scrise și publicate în limba franceză.

SCRIERI: *Marile Eleusii*, Cluj, 1971; *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis*, București, 1975; *Nevăzutele Urse*, Cluj-Napoca, 1975; *Cântece de viscol*, București, 1976; *Anonimus*, postfaţă Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1977; *Ascunsa trudă*, București, 1979; *Grigore Alexandrescu. Parada măștilor*, București, 1981; *Joia patimilor*, București, 1981; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Recurs la singurătate*, București, 1982; *Starea bizantină*, Cluj-Napoca, 1983; *Apărarea lui Socrate*, București, 1985; *Meșterul Manole sau Imanenţa tragicului*, București, 1986; *Anotimpurile*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1987; *Zborul gâștei sălbatice*, București, 1989; *Ferestre*, București, 1990; *Furcile caudine*, București, 1991; *Ante portas*, Bruxelles, 1992; *Lieduri*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1992; *Le Visage du temps*, Troyes, 1993; *Fierul spinilor*, Cluj-Napoca, 1995; *Ronsete*, cu ilustraţii de Călin Stegerean, Cluj-Napoca, 1995; *Ieșirea din Europa*, București, 1996; *Portrait apocryphe – Portret apocrif*, ed. bilingvă, tr. Nicola Bentz-Fauci și Mihai Zaharia, București–Montréal, 1998; *Les Syllogismes du chemin*, Amay-Bruxelles, 1999; *Exercices de survie*, Charlieu, 2000; *Memoria Ființei. Poezia și sacrul*, Iași, 2008; *Ziua cenușii*, București, 2000; *Abattoires du silence*, Rochefort-du-Gard, 2001; *Le Vent et la flamme*, Troyes, 2002; *La Salle d'attente – Sala de așteptare*, ed. bilingvă, București, 2003; *L'Ombre d'un jour*, Paris, 2004; *D'un Jour à l'autre – De la o zi la alta*, ed. bilingvă, pref. Petre Poantă, Cluj-Napoca, 2006; *Un Jour entier*, Amay (Belgia), 2006; *Pielea îngerului*, Cluj-Napoca, 2007; *Miradors de l'abîme*, Amay (Belgia), 2008; *Parler silence*, Amay (Belgia), 2010; *Vei trăi cât cuvintele tale*, Cluj-Napoca, 2010; *E toamnă nebun de frumoasă la Cluj*, Cluj-Napoca, 2011; *O noapte cât o mie de nopți*, Cluj-Napoca, 2011; *Un înger răstignit pe gură*, Iași, 2011. **Traduceri:** Henri Cornélus, *Îmblânzitorul de himere*, postfaţa trad., Cluj-Napoca, 1991; Marc Quaghebeur, *Tăceri și semne*, Cluj-Napoca, 1992; Etienne de Sadeleer, *Vulnerat omnes ultima necat*, Cluj-Napoca, 1993; Dominique Daguet, *La proba cuvintelor. Îmblânzirea misterului*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1993; Gérard Bayo, *Exod – Exode*, ed. bilingvă, pref. Ion Pop, București, 1997, *În golful tăcerii – In der Bucht der Stille – Dans la baie du silence*, ed. plurilingvă, Rimbach (Germania), 2001; Huguette de Broqueville, *Strania voluptate a matematicii literare*, București, 1998, *Uraho, mai trăiești?*, pref. Pierre de Boisdeffre, Cluj-Napoca, 2003; Francis Coffinet, *Marche sur le continent en veille – Călătorie pe continentul veghind*, ed. bilingvă, pref. Slah Stétie, Troyes, 1998; Werner Lambersy, *Journal d'un athée provisoire – Jurnalul unui ateu improvizat*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2000.

Repere bibliografice: Ion Pop, *„Marile Eleusii"*, ST, 1971, 8; Piru, *Poezia*, II, *494–497*; Felea, *Aspecte*, I, *140–144*, II, *213–219*; Iorgulescu, *Scriitori*, *33–35*; Poantă, *Radiografii*, I, *261–267*, II, *77–79*, *163–165*; Regman, *Explorări*, *10–12*, *233–235*; Moraru, *Semnele*, *137–143*; Tașcu, *Poezia*, *55–69*; Grigurcu, *Existența*, *401–405*; Mihai Zamfir, *Eroismul poeziei*, VR, 1986, 7; Cistelecan, *Poezie*, *199–205*; Simion, *Scriitori*, IV, *393–403*; Papahagi, *Cumpănă*, *229–240*; Cornel Moraru, *Un liric în transformare*, VTRA, 1993, 6; Adrian Popescu, [*Horia Bădescu*], ECH, 1994, 1–3, ST, 2003, 10–11; Poantă, *Scriitori*, *74–81*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *127–130*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *211–213*; Simuţ, *Critica*, *134–137*; Petrescu, *Studii transilvane*, *186–193*; Adam, *Inelele*, *323–348*; *Dicţ. analitic*, IV, *53–56*; Holban, *Portrete*, I, *45–56*; Petraș, *Cărțile*, *122–123*; Ion Pop, *Poezia lui Horia Bădescu*, ST, 2008, 5–6; Răzvan Voncu, [*Horia Bădescu*], CNT, 2008, 11, 2012, 1; Ciopraga, *Efigii*, *117–122*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *24–28*. ***C.H.***

BĂDESCU, Ioan (Ioniţă) Scipione (15.V.1847, Răștolț, j. Sălaj – 4.X.1904, Botoșani), ziarist, poet, culegător de folclor.

Era al doisprezecelea copil al protopopului Ion Bădescu. A urmat liceul românesc din Beiuș, pe care l-a terminat în 1867. A încercat apoi să studieze la Universitatea din Pesta; probabil din motive politice, pleacă la București, iar de aici la Iași, unde urmează și termină cursurile Facultăţii de Litere și Filosofie. Devenit membru al Junimii încă din studenţie, semnează în „Convorbiri literare", este redactor la „Curierul de Iași" și întemeiază, alături de Teodor Codrescu la început, un ziar propriu – „Noul curier român" (1871–1873), la care a

colaborat și Ion Creangă. În 1874, în urma unui scandal politic, este nevoit să plece la Viena. Un timp a fost redactor la ziarele bucureștene „Românul", „Pressa", „Trompeta Carpaţilor", iar mai târziu la „Timpul", alături de M. Eminescu, I.L. Caragiale și Ioan Slavici, și la „Ţara de Sus". Între 1881 și 1884 a fost revizor școlar în judeţele Neamţ, Suceava, Botoșani și Dorohoi. O vreme director al Școlii Normale din Galaţi, revine în Botoșani, unde, stabilit definitiv, redactează bisăptămânalul „Curierul român" (1886–1904).

Preocupările literare ale lui **B.** au început încă de pe băncile liceului. Volumul de debut, *Poezii* (I, 1868), însumează versuri scrise pe parcursul a patru ani. Aflat sub influenţa lui D. Bolintineanu, el a preluat numai elementele manieriste, pe care le-a degradat, inventând cuvinte, abuzând de barbarisme, de neologisme greșit folosite și de diminutive. Cartea include și câteva poezii populare. **B.** a mai publicat versuri mai târziu, în „Curierul român", cele mai multe de dragoste, superioare primelor încercări, dar scrise pe un ton minor, prea îndatorat lui Eminescu. A tradus din Petőfi (*Nebunul*), József Eötvös (*Bard și rege*) și din Victor Hugo (*Cânturile mele*). Încă din 1864 începuse să culeagă poezii populare și a continuat această activitate, sistematic, în vara anului 1869, când, în calitate de membru al Societăţii Orientul, a primit însărcinarea de a culege, împreună cu Miron Pompiliu și N. Droc-Barcianu, folclor ardelenesc. Primele texte le-a publicat în „Foaia Soţietăţii pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina", apoi în „Convorbiri literare", „Noul curier român", „Trompeta Carpaţilor", „Globul" și, în sfârșit, în „Curierul român". Procedând aidoma lui Miron Pompiliu, **B.** nu modifică textul, dar nici nu dă indicaţii asupra provenienţei lui, decât cu totul sumar (cele mai multe versuri sunt culese din Maramureș). Majoritatea sunt doine (unele de cătănie); există și câteva balade cu caracter familial. Apreciate în mod deosebit și de Al. Macedonski, acestea au contribuit la valorificarea folclorului dintr-o regiune mai puţin cercetată până atunci, făcând cunoscute câteva doine de o frumuseţe deosebită. O întinsă activitate a desfășurat **B.** în calitate de ziarist. Încă elev, el colaborase la cele mai importante publicaţii ardelenești, precum „Albina", „Concordia", „Familia". A publicat articole și în presa maghiară, folosind pseudonimul I. Bágyai. În ziarul propriu, „Noul curier român", a semnat, uneori cu pseudonimele Reștolţanu și Bihoreanul, numeroase articole, foiletoane și reportaje. Ca director și proprietar al „Curierului român", a reușit să facă din acesta, mai ales în ultimii ani de apariţie, o bună gazetă de provincie.

SCRIERI: *Poezii*, I, Pesta, 1868; *Coroana României*, București, 1881.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *209–211*; Eugeniu Potoran, *Poeţii Bihorului*, Oradea, 1934, *75–76*; Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, *161–172*; Nicolae V. Bălan, *Un prieten al lui Eminescu: Scipione Bădescu*, LL, 1965; *Dicţ. lit. 1900*, *85–86*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *213–214*; Ioan Porumb, *Ioniţă Scipione Bădescu*, TR, 1996, 30.

D.M.

BĂDESCU, Irina (4.XI.1938, Cluj), istoric literar, traducătoare. Este fiica Irinei (n. Grozdea) și a lui Radu Bădescu, matematician, profesor universitar. După ce a studiat la Școala Franceză (1945–1947), apoi la școala elementară din cartierul Floreasca (1953) și la Școala Medie nr. 7 „I.L. Caragiale" din București (până în 1956), a absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din București în 1961. Predă până în 1964 la Institutul Pedagogic din București, după care devine asistent și urcă până la gradul de profesor (2000) la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secţia franceză, a Universităţii bucureștene, funcţionând și ca șef de catedră și director al Centrului de Studii Canadiene.

B. reprezintă un caz tipic de vocaţie pedagogică universitară care cenzurează fatalmente energia scriitoricească, punând mereu cu urgenţă în primplan misia social-formativă. Și-a luat doctoratul cu o teză despre receptarea lui J.-J. Rousseau în Franţa (1750–1800), din care a tipărit un prim volum în 1999 (*L'Œuvre, le texte et ses ailleurs*), unde receptarea lui Rousseau ca ideolog, pedagog, personaj literar, subiect de anecdotică ș.a.m.d. slujește deopotrivă istoriei literare, sociologiei și evoluţiei comparative a mentalităţilor. A redactat cursuri universitare (*Literatura secolului al XVIII-lea*), a tradus în română din Barbey d'Aurevilly (*Diabolicele*), Gérard de Nerval (*Aurelia*), Eugen Ionescu (*Jurnal în fărâme*), Emil Cioran, dar și din Gilbert Durand, Gaston Bachelard ș.a., iar în franceză a transpus pagini din V. Voiculescu (*Récits*).

SCRIERI: *Scriitori francezi* (în colaborare), București, 1978; *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (în colaborare), București, 1984; *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (în

colaborare), București, 1989; *L'Œuvre, le texte et ses ailleurs. La réception de Rousseau en France*, București, 1999. **Traduceri:** Gérard de Nerval, *Fiicele focului*, pref., București, 1974 (în colaborare cu Gellu Naum); Barbey d'Aurevilly, *Diabolicele*, București, 1975; V. Voiculescu, *Récits*, postfaţa trad., București, 1983; Georges Poulet, *Metamorfozele cercului*, pref. Mircea Martin, București, 1987 (în colaborare cu Angela Martin); Antonine Maillet, *Pelaghia-Căruţa*, pref. trad., București, 1989; Bernard-Henri Lévy, *Barbaria cu chip uman*, București, 1992; Eugen Ionescu, *Jurnal în fărâme*, București, 1992; Michel Tournier, *Meteorii*, București, 1995; Emil Cioran, *Demiurgul cel rău*, București, 1996; Gilbert Durand, *Figuri mitice și chipuri ale operei*, București, 1998; Catherine Durandin, *Trădarea*, București, 1999; Hélène Sixous, *Înlăuntru*, București, 1999; Françoise Bonardel, *Filosofia alchimiei*, Iași, 2000; Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului*, pref. Mircea Martin, Pitești, 2003.

Repere bibliografice: *Études sur le XVIIIe siècle. Études canadiennes. Hommages offerts à Irina Bădescu*, îngr. Alexandra Cornilescu, Coman Lupu și Andreea Vlădescu, București, 2008. ***D.C.M.***

BĂDESCU, Lucian (1914 – 1979, Paris), istoric literar, traducător. A absolvit Liceul „Sf. Sava" din București și, după studiile universitare, a fost profesor de limba franceză la Râmnicu Vâlcea. Plecat din ţară în 1939, s-a stabilit în Franţa și a fost cercetător la Centre de la Recherche Scientifique din Paris. La Sorbona, unde va fi și profesor, și-a susţinut teza de doctorat, *La Génération poétique de 1860. La jeunesse de deux rives. Milieux d'avant-garde et mouvements littéraires. Les œuvres et les hommes*, pe care o tipărește în 1971. A publicat sub numele Luc Badesco. Corespondent al ziarului bucureștean „Timpul", colaborează și la reviste ale emigraţiei românești, precum „Luceafărul", „Caete de dor", „Limite", „Ethos". Traduce pentru Editura Gallimard *Fragments d'un journal* de Mircea Eliade, carte apărută în 1973.

Studiul *La Genération poétique de 1860...*, care se citește ca un roman, are meritul de a reabilita poeţi francezi cu desăvârșire uitaţi, criticul nefiind împins de o opţiune personală, ci de convingerea că o operă literară, ca și autorul ei, e mai întâi o existenţă, înainte de a deveni o valoare, cum remarca și Virgil Ierunca. **B.** își propune să scrie romanul unei generaţii intermediare, ale cărei eforturi, chiar dacă nu explică geniul lui Charles Baudelaire, apoi pe cel al lui Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine și Arthur Rimbaud, permit identificarea semnelor care le anunţă. Meritul său este acela de a aduce la lumină lucruri pe nedrept uitate, precum și de a stabili legături subtile, greu de pătruns, între lumea anilor 1860 și marea literatură franceză. Prea discursivă totuși, lucrarea e interesantă fragmentar, mai ales în ceea ce privește capitolele consacrate tinerilor din jurul lui Catulle Mendès, fondator al „Revistei fantaziste". Stâlp viu al Bibliotecii Naţionale din Paris, **B.** a descoperit, tot răsfoind publicaţii obscure, un text necunoscut al lui Baudelaire, motiv pentru care profesorul Antoine Adam îl citează în cursurile lui de la Sorbona.

SCRIERI: *La Génération poétique de 1860. La jeunesse de deux rives. Milieux d'avant-garde et mouvements littéraires. Les œuvres et les hommes*, Paris, 1971. **Traduceri:** Mircea Eliade, *Fragments d'un journal*, Paris, 1973.

Repere bibliografice: Ierunca, *Românește*, *224–226*; Ierunca, *Subiect*, *47–52*; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I, București, 1999, *112–114*, II, București, 2001, *8*, *49*, *217–218*; Nicolae Manolescu, *Și eu i-am cunoscut…*, RL, 2000, 21; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii…*, București, 2000, *82*, *85*, *102*, *104*, *135*, *437–439;* Mira Feticu, *Lucian Bădescu și tristeţea de a dezgropa necunoscuţi*, JL, 2000, 15–18; Manolescu*, Enciclopedia*, *68–69*. ***Mr.F.***

BĂDILIŢĂ, Cristian (27.III.1968, Săveni), eseist, traducător, poet. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian" din Botoșani, urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română–franceză (1987–1989), transferându-se apoi în 1990 la secția de limbi clasice. Face studii teologice la Seminarul Conciliar din Madrid (1991–1992). În 1994 și 1995 este asistent de limba și literatura greacă la Universitatea din Timișoara; în 1995 și 1996 pregătește un doctorat la Universitatea Paris – Sorbonne IV (*Le Moine et la mort. Enquête sur les récits du mort dans le monachisme égyptien*). Între 1996 și 2001, tot la Sorbona, lucrează la o teză de doctorat cu subiectul *Les Métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères de l'Eglise (II–Ve siècles)*, susţinută cu menţiunea *très honorable*. A debutat cu poezie în „Caiete botoșănene", supliment al revistei „Ateneu", în 1984. A publicat numeroase volume – eseuri, jurnal, ediţii, traduceri, cărţi de interviuri ș.a. – și a participat la o serie de colocvii în ţară și peste hotare.

B. irumpe, cu volumul *Nodul gordian* (1997, ediţie „renegată" ulterior), în teologie, înspre isihasm, istoria religiilor, filosofia religiei și comparatistică, în domeniu fiind – alături de Toader Paleologu, Adrian Papahagi ș.a. – unul dintre promotorii noii

spiritualităţi creștine în spaţiul românesc. „Mă interesează să prind structura acelei filosofii ortodoxe pe care am intuit-o la un moment dat în cursurile lui Nae Ionescu. Din păcate, noi n-am făcut altceva, în teologie, decât să-i maimuţărim fie pe nemţi, fie pe franţuji, fie pe ruși (cu câteva serioase excepţii)". E aici o ironie puţin acidă, umor tandru și ceva (falsă) autopersiflare, dar și un adevăr care sare în ochi – balansul între contrarii: socializare sau recluziune, trăire pură sau productivitate editorială, erudiţie sau angajare religioasă și chiar politică, dăruire creștină, răceala bibliotecii sau cinism necruţător, patriotism ardent sau cioranizare vituperantă. Este limpede în toate aserţiunile și interogaţiile lui **B.** spumegaţia cioraniană, exasperată de România din prea înfocată pasiune pentru ea, după cum e limpede oscilaţia autorului, așa-zicând, între Cruce și Sabie: „Mi-a dispărut orice pasiune pentru România. Mă gândesc la ea cu acea duioșie mucalită cu care mă gândesc uneori la iubitele din școala generală. Dar numai o ţară netrebnică, bolnavă, degenerată poate fi iubită cu pasiune" (*Tentaţia mizantropiei*, 2000). Din asidua frecventare a ideii creștine ruse, paralel cu venerarea profund simpatetică a ceea ce Emil Cioran numea „la pensée réactionnaire", câștigă profunzimea reflecţiei, dar pierde simţul proporţiilor și nuanţelor; câștigă partea sobră, conservatoare, antifrivolă și profund constructivă a persoanei culturale, dar pierde omul raţional, tolerant, absolutist numai în relativizare; câștigă statura morală și vigoarea „militară" a etosului individual, însă natura socială a eului se alterează în ritm susţinut, apucând-o tot mai încruntat pe calea unui anumit fundamentalism. În orice caz, cultul construcţiei nu poate face decât bine în perimetrul unei generaţii prea puţin interesate de temeinicie și de necesitatea naturii catalitice a omului de cultură. Pe de altă parte, **B.** este și un interlocutor foarte activ și eficient în planul discuţiilor de idei. *Întâlnirea cu sacrul*, carte de interviuri cu și despre Mircea Eliade, alcătuită împreună cu Paul Barbăneagră (1996), ca și dialogurile cu Theodor Cazaban din *Captiv în lumea liberă* (2002) conţin multe idei incitante. Abordarea lui Mircea Eliade, ca și a problematicii sacrului în lume și la români în genere, alături de conservatorismul din convorbirile cu Theodor Cazaban, circumscriu istoria dilemelor naţionale în context european, în dialog cu puseurile americanofobe din același spaţiu al Europei, cu dialectica alogenie–autohtonism, catolicism–ortodoxie, ca și cu relaţia dintre Biserica Ortodoxă Română și laicatul „inteligheнţiei" ș.a.m.d. **B.** a împletit o respectabilă activitate științifică de eminent specialist în patrologie, culminând cu coordonarea unei monumentale traduceri a *Septuagintei* (I–VI/ 2, 2004–2011), cu o activitate publicistică marcată de valori radical-conservatoare, umori violente și stilistică debutonată, calităţi prezente, de pildă, în *Degetul pe rană* (2006). Autorul s-a manifestat abundent și ca poet, dar versificările din *Poeme pentru păsări și extratereștri* (2007), *Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu* (2008), *Fată frumoasă. Poeme de dragoste și amor* (2009), *Peisaj cu maimuţă și înger. Zimţi. Scrisori apocrife ale lui Archibald de la Cruz* (2011), *Calendar poeticesc* (2011), *Jucaţi-vă mai des cu focul. 153 poeme vechi și noi* (2012) nu depășesc nivelul veleitarismului inimos.

SCRIERI: *Întâlnirea cu sacrul. Șapte interviuri cu și despre Mircea Eliad*e (în colaborare cu Paul Barbăneagră), Botoșani, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2001; *Nodul gordian*, București, 1997; ed. București, 2005; *Sacru și melancolie. Jurnal de generaţie*, Timișoara, 1997; *Călugărul și moartea. Eseu despre imaginea și faptul morţii în monahismul egiptean*, tr. Ingrid Ilinca, pref. Nicolae Corneanu, Iași, 1998; *Cartea micilor erezii*, Satu Mare, 1999; *Platonopolis sau Împăcarea cu filosofia*, Iași, 1999; *Tentaţia mizantropiei*, Iași, 2000; *Regele cu o harfă în mâini*, București, 2000; *Captiv în lumea liberă. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliţă*, postfaţă Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002; *Manual de anticristologie*, Iași, 2002; *Jean Cassien entre l'Orient et l'Occident* (în colaborare cu Attila Jakab), Paris, 2003; *Duminica lui Arcimboldo*, pref. Virgil Nemoianu, cu șase ilustraţii de Șerban Foarţă, Timișoara, 2004; *Văzutele și nevăzutele*, București, 2004; *Apocalips de buzunar*, București, 2005; *Métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères le l'Église*, Paris, 2005; ed. (*Metamorfozele Anticristului la Părinţii Bisericii*), tr. Teodora Ioniţă, Iași, 2006; *Degetul pe rană*, București, 2006; *Poeme pentru păsări și extratereștri*, București, 2007; *Singurătatea păsării migratoare*, București, 2007; *Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu*, București, 2008; *Glafire. Nouă studii biblice și patristice*, Iași, 2008; *Știință, dragoste, credință. Convorbiri cu patrologi europeni*, București, 2008; *Asceză și copilărie. Văzutele și nevăzutele la vârsta copilăriei ascetice*, București, 2009; *Fată frumoasă. Poeme de dragoste și amor*, București, 2009; *Orthodoxie versus ortodoxie*, București, 2009; *Serafita. Concert pentru harfă și ghilotină*, pref. Raluca Lazarovici, Târgu Lăpuș, 2010; *Biserici, secte, erezii? Dialoguri fără prejudecăţi despre marile tradiţii creștine* (în colaborare

cu Otniel Vereș), București, 2011; *Peisaj cu maimuță și înger. Zimţi. Scrisori apocrife ale lui Archibald de la Cruz*, cu cinci grafeme de Șerban Foarţă, Cluj-Napoca, 2011; *Calendar poeticesc*, Cluj-Napoca, 2011; *Fructele Absenţei. Surâsuri și exorcizări*, București, 2012; *Jucați-vă mai des cu focul. 153 poeme vechi și noi*, îngr. și pref. Alex. Ștefănescu, postfață Emanuela Ilie, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii, ediţii:** *Socrate-omul*, București, 1996; *Miturile lui Platon*, introd. edit., București, 1996; *Eliadiana*, Iași, 1997; *Nostalgia Europei. În onoarea lui Alexandru Paleologu*, Iași, 2002 (în colaborare cu Tudorel Urian); *Pe viu despre Părinţii Bisericii*, București, 2003; *Patristique et œcuménisme. Thèmes, contextes, personnages*, Paris, 2010; *Și cerul s-a umplut de sfinți... Martiriul în Antichitatea creștină și în secolul XX*, București, 2012 (în colaborare cu Emanuel Conţac). **Traduceri:** Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan, cartea I*, Iași, 1995; Bossuet, *Sfântul Bernard de Clairvaux, Sfântul Francisc din Assisi, Sfânta Tereza din Avila*, Timișoara, 1996; *Evanghelii apocrife*, introd. trad., București, 1996; Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, Iași, 1997; Juan Martin Velasco, *Introducere în fenomenologia religiei*, Iași, 1997; *Apocalipsa lui Pavel*, introd., trad., Iași, 1997 (în colaborare cu Smaranda Bădiliță); Alain de Libera, *Mistica renană*, Timișoara, 1997; *Apocalipsa lui Ioan în tradiţia iudeo-creștină*, introd. trad., București, 1998 (în colaborare cu Petru Creția); Porphyrios, *Viaţa lui Pitagora și viaţa lui Plotin*, Iași, 1998; *Trei apocrife ale Vechiului Testament*, Iași, 2000; *Patericul sau Apoftegmele Părinţilor din pustiu*, introd., Iași, 2003; *Septuaginta*, I–VI/ 2 , Iași, 2004–2011 (în colaborare); *Evanghelia după Matei*, îngr. și introd. trad., București, 2009; *Evanghelia după Ioan*, îngr. și introd. trad., București, 2010.

Repere bibliografice: Marius Lazurca, *Sfințenie sau moarte*, O, 1998, 11; Alex. Ștefănescu, [*Cristian Bădiliță*], RL, 1997, 19, 1998, 23, 1999, 33, 2000, 19, 2009, 30, CNT, 2010, 5, 2011, 3, 2012, 5; Adrian Marino, *Ai noștri tineri la Paris învață*, CU, 2000, 6; Adrian Muraru, *„Septuaginta"*, „Idei in dialog", 2005, 4; Ștefănescu, *Istoria*, *1133*; Adrian Papahagi, *Anticristul între tiran eshatologic și dușman lăuntric*, ALA, 2006, 830; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *308 – 327*; Nicolae Coande, *Un kairos poetic*, LCF, 2012, 11. ***D.C.M.***

BĂGULESCU, Gheorghe (1.XI.1890, Dedulești, j. Brăila – 26.XI.1963, Nisa, Franţa), prozator. Este fiul Radei și al lui Petru Băgulescu, învăţător şi preot. Absolvă liceul la Bârlad (1907), urmând apoi Şcoala Militară de Ofiţeri de Infanterie, cu un stagiu în Franţa, la Briançon-Grenoble. S-a dedicat carierei armelor, parcurgând toate treptele ierarhiei militare, de la gradul de sublocotenent (1912) până la general de brigadă (1940). Pentru fapte de arme deosebite în Primul Război Mondial, a primit distincţia Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul". Temperament ușor inflamabil, s-a aflat mereu în conflict cu mediile politice (opozant al lui Alexandru Marghiloman, al lui Carol al II-lea şi al lui Ion Antonescu), deși regulamentul interzicea orice manifestare de acest gen. Trimis în 1935 atașat militar la Tokio, în martie 1941 este acreditat ministru plenipotenţiar al României în Japonia şi în China. Dejucând un atentat al Gestapoului, reuşeşte să emigreze în SUA, stabilindu-se după război în sudul Franţei. În Japonia a desfășurat o foarte susţinută activitate de promovare a valorilor culturale românești, mijlocind probabil cea dintâi tălmăcire din opera lui M. Eminescu în limba japoneză. Spre sfârşitul vieţii şi-a donat impresionanta colecţie de artă extrem-orientală Muzeului de Artă din Menton. A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români (1921) şi al Academiei de Ştiinţe Nipone. A primit numeroase distincţii, printre care Ordinul Coroana României, Ordinul Steaua României cu Spade, Legiunea de Onoare în grad de Cavaler, Ordinul Tezaurul Sacru din partea împăratului Japoniei.

Impetuos, ca în viaţa politică, debutează **B.** și în literatură, semnând în 1915 volumul *Rânduri de la frontieră*. Experienţa războiului a folosit-o în alte două cărţi de „impresii și povestiri", *Zile de energie* (1918) și *Zile triste* (1919). În romanul *Antiquitas rediviva. Vremurile revin* (1926) alegoria este ratată ca demonstraţie („romanul credinţei eroice") prin excesul de informaţii istorice (chiar turistice, pe alocuri) și de scene involuntar parodice. Construcţia este vicioasă, șubrezită în parte de tezism. Acest defect este însă echilibrat prin câteva stranii pagini poematice și prin amestecul dintre fantastic și realism. *Antiquitas rediviva* rămâne un bun exerciţiu pregătitor al romanului următor, *Suflet japonez* (I–III, 1938–1939) pentru care **B.** s-a documentat îndelung, studiind istoria Japoniei după documentele oferite de universităţile din Tokio și Waseda, de muzeele din Tokio și Ako, precum și după informaţiile pe care i le-au dat urmașii unei familii de samurai. Trilogia care a rezultat se sprijină pe o construcţie epică aproape impecabilă, în cadrele și convenţiile romanului istoric. Este urmărită astfel istoria unei familii de nobili daimyo, care, în secolele XVII–XVIII, trece prin confruntări, naraţiunea luând frecvent întorsături de basm. Nobilul Naganao îl are ca inamic pe fostul pirat Aku Taro, iar Naganori (fiul celui dintâi)

pe Kira (fiul celui de-al doilea). Conflictul este sumar, dar amplificat de paranteze care introduc elemente de atmosferă, gesturi sau comportamente specifice. Uneori, cu deosebire în partea secundă, succesiunea evenimentelor este imaginată cu abilitate deosebită pentru a surprinde o psihologie particularizatoare, ce rămâne totuși la nivel descriptiv. Intenţia fiind de frescă istorică, personajele nu sunt aprofundate, dar se mişcă pe coordonate generale riguros delimitate, în marginile unor tipologii conturate de statutul social (daimyo, samurai, șogun, ronin, gheișă ș.a.m.d.). Sub titlul *Yamato Damashii*, romanul a cunoscut o versiune engleză și una franceză, ambele apărute la Tokio în 1938.

SCRIERI: *Rânduri de la frontieră*, Craiova, 1915; *Zile de energie. Impresii și povestiri de pe front. 1916–1917*, cu o scrisoare de N. Iorga, Târgu Neamţ, 1918; *Dezertorul*, București, 1919; *Zile triste*, cu o scrisoare de N. Iorga, București, 1919; *Antiquitas rediviva. Vremurile revin*, Craiova, 1926; *Suflet japonez*, I–III, București, 1938–1939; ed. I–III, București, 2004; *Caracterele civilizaţiei japoneze*, București, 1942.

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, *„Zile de energie”*, *„Zile triste”*, VAN, 1919, 12; Ioan Ţimiraş, *Căpitanul Băgulescu înaintea Consiliului de Război sub guvernul Marghiloman*, București, 1921; Pan M. Vizirescu, *„Suflet japonez”*, „Sfarmă-Piatră”, 1938, 116; C. Fântâneru, *„Suflet japonez”*, UVR, 1938, 3; Mănucă, *Perspective, 94–100*; Mihai Epure, *Aproape de Soare Răsare*, București, 2002; Mihai Epure, *Dor de Sakura*, București, 2006. ***D.M.***

BĂIEȘU, Ion (2.I.1933, Băiești, j. Buzău – 21.IX.1992, Nutley, New Jersey, SUA), prozator, dramaturg, gazetar.

Este fiul Aureliei (n. Cârciu) și al lui Ion Mihalache, ţărani. Face școala primară în satul natal și în Poponeţi, sat vecin. Preotul de aici, zis Ciomag, îl trimite la Liceul Comercial din Buzău (1944–1951). După absolvire vrea să se înscrie la Facultatea de Drept din București, dar nimerește la Facultatea de Filosofie. Lipsit însă de mijloace materiale, se transferă la Școala de Literatură „M. Eminescu”, unde beneficiază de casă și masă gratuit. Aici îi întâlnește pe Fănuș Neagu, Al. Căprariu, Victor Tulbure, Remus Luca, Aurel Martin ș.a., viitori scriitori. Prozatorul va prezenta mai târziu, cu umor, atmosfera din această școală bizară în care erau acceptaţi, de-a valma, tineri talentaţi, cu studiile liceale terminate, dar și femei de serviciu, proaspăt alfabetizate, „cu origine socială sănătoasă”. Este apoi redactor la „Albina” (1952), „Scânteia tineretului” (1954–1964), redactor-șef la „Amfiteatru” (1966–1968). Între timp termină Facultatea de Filologie (1961). Pentru că numele său (Ion Mihalache) semăna cu cel al omului politic ţărănist Ion Mihalache, tânărul scriitor este nevoit să-și aleagă un pseudonim, unul care-i va aduce notorietate: Ion Băieșu. Debutează în „Viaţa Buzăului” (1951) cu versuri. Publică în 1956 un volum de schiţe, *Necazuri și bucurii*, apoi o povestire, *Cei din urmă* (1959), în genul lui Marin Preda din *Desfășurarea.* Naraţiunea care-i atestă talentul epic este *Papuc* din culegerea *Noaptea cu dragoste* (1962), scrisă tot în stilul lui Preda. Alte povestiri în stil jurnalistic din această fază nu scapă de clișeele literare ale momentului. Stilul epic capătă originalitate și autorul se impune cu volumul *Sufereau împreună* (1965). Talentul lui umoristic și satiric are mare audienţă la public – *Oameni cu simţul humorului* (1964), *Iubirea e un lucru foarte mare* (1967), schiţe despre Tanţa și Costel, ulterior dramatizate și interpretate admirabil de actorii Octavian Cotescu și Coca Andronescu, *Umor* (1970), *La iarbă albastră* (1973) etc. **B.** face, cu succes, și cronică sportivă (*Fotbalul – joc de bărbaţi*, 1971), scrie reportaje, mici eseuri morale, portrete satirice. Unele sunt ocazionale, efemere, dar printre ele pot fi descoperite și fragmente literare autentice. Originalitatea talentului comic se vede limpede în textele, mai sever selectate, din *Pompierul și opera* (1976), *Dragoste bolnavă* (1980), *Umorul la domiciliu* (1981). Multe dintre aceste naraţiuni umoristice, nu lipsite de un fond tragic, au fost transformate de **B.** în piese de teatru, unele de mare succes. Astfel, *Preșul*, apărută în 1970, s-a jucat ani de-a rândul fără întrerupere. În fapt, vocaţia de dramaturg – descoperită relativ târziu – se dovedește a fi vocaţia esenţială a lui **B.** Alături de Teodor Mazilu și Marin Sorescu, el cultivă, pe urmele lui I.L. Caragiale, o formulă de teatru în care intră farsa tragică, parodia și formula teatrului

absurd. Câteva piese (*Cine sapă groapa altuia*, *Chiţimia*, *Dresoarea de fantome*, *În căutarea sensului pierdut*, *Iertarea*, *Alibi*, *Boul și viţeii*), lângă altele (*Preşul*), care întreţin comicul de situaţie și ironizează limbajul de lemn, au creat un stil și o tipologie. Câteodată piesele abordează teme mai grave și, nu de puţine ori, moravuri ale societăţii totalitare. **B.** a publicat și un roman remarcabil, *Balanţa* (1985), într-o notă senzaţională și, bineînţeles, comică. Verva lui este, și aici, scânteietoare și, în genere, romanul are substanţă; a devenit scenariul unui film realizat de Lucian Pintilie. Pentru activitatea lui literară, **B.** a fost distins cu Premiul Academiei (1971) și de mai multe ori (1968, 1973, 1979) cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

În literatura satirică și umoristică mai veche subiectele erau luate din lumea mahalalei și din lumea cazonă. **B.**, ca și alţi prozatori satirici postbelici, își caută temele în spaţiul comerţului socialist, al administraţiei publice (birocraţia) și al căminului. Gestionarul necinstit și patetic, vârstnicul adulter, femeia filosoafă și infidelă, amici care se „magnetizează" și povestesc, la cârciumă, întâmplări ieșite din comun, funcţionari la „spaţiile verzi" care se lasă mituiţi și, la rândul lor, îi mituiesc pe șefi pentru a le închide gura constituie noua tipologie pe care o prezintă epica lui **B.** În nuvela *Sufereau împreună* Genica, tânără lucrătoare la o cooperativă, suferă pentru că nu i se întâmplă nimic senzaţional în viaţă. Cu puţină exagerare, s-ar putea spune că ea cunoaște boala subtilă numită *taedium vitae*. „Sunt îngrozitor de indiferentă – îi scrie ea unei prietene – toţi oamenii trăiesc tot felul de întâmplări, tuturor li se întâmplă câte ceva zilnic […] numai mie nu, de ce?". Surpriza apare sub chipul lui Benone, veterinar și fotbalist, un tânăr trăsnit, cu imaginaţie bogată și decizii rapide. De cum o vede pe dezgustata de viaţă Genica, o cere în căsătorie: „te-am citit, te-am notat, te-am bifat, ești a mea". Confesiunea femeii – cum că a fost de mai multe ori măritată și că, în genere, n-a fost ușă de biserică – nu-l clatină în hotărârea lui. Benone pare chiar a fi foarte mulţumit de experienţa încărcată a Genicăi, căci, zice el, e bine să cunoști lumea. Genica este și ea, în felul ei, o filosoafă. Ea caută suferinţa, întâmplarea, actul de viaţă excepţional pentru a-și găsi o raţiune de existenţă. Îl află relativ repede: Benone se îmbată cumplit și produce daune majore în cooperativa unde este angajat; e pasibil de închisoare. Genica are, în aceste circumstanţe, revelaţia suferinţei. E mulţumită, așadar, de nenorocirea care a dat peste ea. Benone, la rândul lui, strigă cu satisfacţie: „sunt un ticălos" și nu se teme de ispășire. De aici începe propriu-zis tema profundă a nuvelei: bovarismul suferinţei. Cei doi trec bucuroși prin terapeutica durerii pentru a-și găsi o identitate. „Vreau să sufăr pentru ceva, înţelegi?", strigă Benone, iar Genica pare, acum, fericită: „toată viaţa am să fiu alături de tine". Când sătenii, mai toleranţi și mai puţin exaltaţi, îl scapă pe Benone de pedeapsă, acesta se arată nefericit: „Nenorociţii! Ce-au avut cu noi?". E vorba, se înţelege, de o impostură, însă în interiorul imposturii există totdeauna o notă de patetism și sinceritate. Escrocii din proza lui **B.** au o filosofie de existenţă, trădările în amor le provoacă drame de conștiinţă, ticăloșii suferă îndelung și își traduc suferinţa în concepte. Viciul are nevoie, pentru a se impune, de orgoliul onestităţii în cazul acestor inși. Ei suferă de un fel de patologie a sincerităţii. Individul V. Ceapă, om însurat, cunoaște în tren o brunetă tânără (în toate schiţele diavolul ispitei este „brunet foc") și din această clipă viaţa lui interioară se tulbură. „Cinstit până la fanatism", el îi declară soţiei adevărul, iar soţia, pradă aceluiași sentiment, mărturisește că și ea este încurcată cu un bărbat cunoscut în parc, pensionat de boală. Cei trei iau masa împreună și din discuţia amicală reiese că pensionarul are o legătură cu altă femeie, de asemenea căsătorită. Lanţul sincerităţilor continuă, și primul individ, V. Ceapă, înfierbântat de o nouă pasiune, vine să discute „sincer" chestiunea cu soţul femeii pe care o iubește. Acesta este de profesiune avocat și crede tot timpul că, de fapt, clientul lui a venit să-l consulte într-o problemă de divorţ (*Sinceritate*). Întoarsă pe neașteptate din deplasare, o femeie își găsește soţul cu o „brunetă" în pat. Scenă clasică de comedie disperată. **B.** complică soluţia, îi dă o nuanţă fantezistă. Agresorii și victimele trăiesc, deopotrivă, în proza lui o mare sete de iluzii și minciuna cea mai puţin verosimilă sfârșește prin a fi acceptată. Elementul care favorizează aceste modificări este tot sinceritatea. Soţul fabrică o istorie cu o fată transformată în broscuţă și, ascultând-o, soţia are la sfârșit lacrimi de recunoștinţă în ochi (*Broscuţa*). În altă parte (*Liber*) soţul vine mai devreme acasă și își descoperă nevasta în tovărășia unui bărbat. Culpabilii aduc, și aici, argumentul sincerităţii sentimentului. Soţul legitim este deposedat de locuinţă, mașină, de bunurile casnice, sub presiunea unui puternic sentiment de onoare („Dragă, zise soţia

către amant, dânsul nu este cine îți închipui tu. E un om de onoare"). Formula magică potolește spiritele, suspiciunile cele mai tenebroase dispar în clipa în care adversarul recunoaște cavalerește că preopinentul este un om de bună-credinţă. Pentru orgoliul de a fi considerat un om de cuvânt, un potlogar se lasă prins, un soţ acceptă infidelitatea, un magistrat este jefuit etc. **B.** încearcă să diversifice tipologia în *Acceleratorul* – naraţiunea lui, poate, cea mai bună – creând două personaje care revin în proza ulterioară: tânărul visător, agresat de alţii, și femeia voluntară care vrea să facă bine și provoacă numai nenorociri. George, agronomul care a inventat un aparat de reglat timpul, e din familia inadaptabililor din nuvelistica veche. Lia Pogonat e din rasa Vidrei și a doamnei Clara, în variantă modernă; cu o energie ieșită din comun, bărbătoasă, ea vânează fiinţele slabe, nefericite și vrea să le aducă la o viaţă normală. Se căsătorește cu un coleg care a orbit și luptă să-i redea vederea, reușește, apoi îl părăsește, descoperă un alt coleg, George, care trăiește în afara ritmurilor obișnuite ale timpului, și femeia aprigă nu se lasă până ce nu-i distruge curiosul aparat, acceleratorul. Personajul memorabil al naraţiunii este Lia, caracter complex, foarte ingenios articulat. Ea terorizează indivizii în numele fericirii. Nu trăiește decât ca să îndrepte lucrurile, se sacrifică pentru alţii până îi distruge. Notaţiile prozatorului sunt fine și, în genere, povestirea este admirabil construită. Personajul generic al acestei proze ingenioase este o speţă de Mitică generos, inocent, încolţit de rude, prieteni, colegi, pus să intervină pe lângă forurile administrative în chestiuni delicate, un individ, în fine, de care abuzează toţi și, din această pricină, este mereu pe drumuri și, firește, mereu intră în încurcături tragicomice.

Dramaturgia lui **B.** prezintă niște indivizi buimăciţi, ca și eroii lui I.L. Caragiale, de cuvinte. Numai că, în epoca totalitarismului, cuvintele sunt folosite mai ales pentru a ascunde gândurile, nu pentru a le comunica. Limbajul este, în consecinţă, fie duplicitar, fie „de lemn", abstract, vid de sensuri. Personajele trec, cu toate acestea, prin tragedii existenţiale adevărate, sunt nefericiţi, au iluzii, fabrică utopii și, la nivelul lor de înţelegere, caută explicaţii metafizice care, bineînţeles, produc râsul. Pamfil, vicepreședinte de bloc (*Preșul*), este obsedat de simţul justiţiei și al demnităţii. Cineva se șterge pe preșul din faţa ușii lui și gestul îi pare un atentat la condiţia sa morală și socială. Preșul

(simbol derizoriu) reprezintă pentru el ceea ce reprezintă Veta pentru jupân Dumitrache: o formă a posesiunii și a orgoliului. El are „ambâţ", adică o conștiinţă hipertrofiată a valorii individuale și o mistică a ierarhiei sociale. Comicul se naște și aici din disproporţia dintre ambiţie (ca expresie a personalităţii individului) și posibilităţile lui reale. Justiţiarul Pamfil este în realitate un potlogar mărunt, suspicios, delator, caricatura, pe scurt, a unui mare arivist în zone sociale periferice. Tânărul George din aceeași piesă prefigurează un personaj ce revine și în alte scrieri: timidul inventiv, creatorul visător pândit de o lume pestriţă de escroci și paraziţi. El a inventat o mașină de detectat sunetele (subiectul din nuvela *Acceleratorul*) și mașina stimulează spiritul afacerist al vecinilor curioși. Piesa se termină bine, onestitatea triumfă, proiectele diabolicului Pamfil eșuează. Comedia este bine scrisă și, deși nu pune o mare temă în discuţie, pictura zonelor morale joase se reţine. **B.** s-a specializat în acest gen de comedie care sugerează răul mărunt, răul cotidian, micul infern uman. Bubuleac (*Alibi*) este funcţionar la ICRAL și doctor în știinţe juridice. A căpătat licenţa și doctoratul făcând mici servicii gospodărești profesorilor și înalţilor funcţionari din minister. Este, cu alte cuvinte, un Dandanache mai tânăr și cu un simţ mai acut al relaţiilor sociale. Nu are ambiţii sociale mari, sfera lui de acţiune e micul profit. Trage de limbă clienţii și comunică unde trebuie ceea ce află. Cu *Dresoarea de fantome* se plonjează în absurdul lui Eugen Ionescu. O femeie-torţionar este trimisă să dreseze fantomele dintr-un castel destinat turismului internaţional. Ce urmează se poate închipui: scene de vrăjitorie medievală și scene, foarte vii, de tortură modernă. Fantomele sunt schingiuite ca să facă glume, să spună o poantă. Când, exasperate, ele

ucid dresoarea, apare numaidecât alta, cu biciul în mână și cu aceeași întrebare pe buze: „Nu e nimeni aici?”. Istoria se repetă. Comedia, cu multe absurdităţi calculate, se transformă într-o meditaţie despre violenţă și umilinţă în istorie. În *Chiţimia* apare și un filosof particular, variantă balcanică a psihanalistului de profesie. El dă consultaţii la domiciliu și îi vindecă prin mijloace barbare pe indivizii ce suferă de obsesia dublului. Însă toate aceste fapte ieșite din comun (toţi ironiștii au cultul faptului de excepţie și sunt, ca I.L. Caragiale, superstiţioși) capătă, de la un punct, un sens mai adânc, parodia începe să devină parabolă. Chiţimia, stimulat de un profesor escroc, lucrează la o invenţie (perpetuum mobile pe calea ferată) și este vizitat noaptea de un alt Chiţimia, acela căruia îi luase cu douăzeci de ani în urmă identitatea, logodnica și ideile. Consultat, filosoful crede că este vorba de o halucinaţie, apoi, când faptele se precipită, pune la cale un asasinat ce eșuează din cauza unei femei energice și drepte, soţia impostorului Chiţimia I și logodnica neprihănitului Chiţimia II. Femeia întinerește și pleacă de acasă cu vechiul ei logodnic, iar Chiţimia I caută să-și regăsească adevărata identitate. Fantasticul este tratat în manieră realistă, parabola se slujește de regia unei drame obișnuite, însă înţelesul parabolei nu mai este atât de simplu. Chiţimia I, impostorul decrepit, parazit (se lasă întreţinut de soţia lui), s-a substituit altui Chiţimia (Chiţimia II) cu douăzeci de ani în urmă, traficându-i apoi ideile. Chiţimia II ar putea fi imaginea pură, curajoasă a unei tinereţi ce a fost apoi jefuită și distrusă prin mediocritate și inerţie. Dar rostul unei parabole este să semnifice mai multe lucruri, și **B.** are inteligenţa și priceperea de a nu-și explicita simbolul. Tendinţa dramaturgului este să privească umanitatea prin viciile ei mărunte. Faptul se vede mai bine în *Boul și viţeii* și în *Gărgăriţa*. Cea dintâi este o traducere în limbaj realist și în situaţii contemporane a fabulei despre ingratitudinea copiilor parveniţi faţă de părinţii simpli și onești. Un bătrân ţăran își anunţă printr-o scrisoare fiii, fixaţi la oraș, că vine să-i vadă. Fiii intră în panică, soţiile lor se ceartă lamentabil, nimeni nu este, în fapt, încântat să-l primească pe incomodul tată. Ideea că bătrânul ar putea sta o iarnă întreagă la oraș exasperează noua generaţie stăpânită de alte griji (mașină, covoare, relaţii sociale). Prudent și politicos, bătrânul ţăran stă însă numai un sfert de oră. El aduce copiilor o traistă plină cu afumături și vrea să-i ajute, din

Gheorghe Pituț și Ion Băieșu

economiile lui, cu o sumă de bani. Copiii împart în chip echitabil darurile și, bucuroși că scapă din încurcătură, se grăbesc să-și conducă tatăl până la poarta casei. Scena confruntării dintre cele două mentalităţi este admirabilă. Copiii sunt egoiști, meschini, fără a fi cu necesitate ticăloși. Tatăl nu le aduce ingraţilor copii nici o imputare. El a pregătit totul, gospodărește, inclusiv încercarea din urmă: moartea. Râsul dă, aici, în plâns, comedia se transformă într-o veritabilă tragedie: tragedia destinului individual înţeles în modul grav al existenţei ţărănești. **B.** a încercat, ca mai toţi prozatorii din generaţia lui, să scrie un roman de moravuri și de observaţie socială și a și reușit. *Balanţa* are o structură simplă: istoria a două destine (Nela, specialistă în psihologie, și medicul Mitică Bostan), iar în jurul ei se adună un număr mare de „întâmplări aiurite”. Cartea se citește cu plăcere și cu interes. Are o notă senzaţională și, uneori, voit tenebroasă. *Balanţa* dezvoltă, totuși, o temă sentimentală: iubirea dintre doi tineri intelectuali în timpul unor mari inundaţii. Violenţe, răpiri, anchete, intrigi, alianţe bizare (dintre o prinţesă și un ţigan), crime (uciderea unui economist justiţiar), detenţie (medicul Mitică Bostan traversează, nevinovat, și această experienţă), treceri și petreceri, toate există în acest roman scris cu inteligenţă, cu umor de bună calitate și, de multe ori, cu o fantezie explozivă. Literatura lui **B.**, colorată, ingenioasă și simpatică prin ironia ei muntenească, este în multe privinţe originală și substanţială.

Succesul de public al teatrului și al literaturii lui Ion Băieșu este explicabil încă de la prima vedere, scriitorul având darul de a stabili repede o cale de acces, o punte de comunicare cu preocupările tuturor, de a vorbi despre lucruri care interesează, confirmate de o experienţă cotidiană

și unanimă, într-o formă cum nu se poate mai directă, într-un stil propriu, de o simpatică blazare aparentă, cu un excelent umor al familiarității cu cititorul avizat de toate categoriile, fără altă pregătire decât aceea foarte solidă, dată de școala vieții… Cu ecouri numeroase în public, se-ntâmplă ca această literatură să nu displacă criticii, dimpotrivă, să-i solicite curiozitatea prin densitate realistă și priza asupra actualității de toate zilele, prin lipsă de sofisticare și un plăcut aplomb al firescului. Criticul literar se simte și el „om ca toți oamenii" luând contact cu această proză saturată de real, de concretul diurn, străină oricărei emfaze problematice și abisale, proză din care, totuși, substanța și adâncimea nu lipsesc.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Necazuri și bucurii*, București, 1956; *Cei din urmă*, București, 1959; *Noaptea cu dragoste*, București, 1962; *Oameni cu simțul humorului*, București, 1964; *Sufereau împreună*, București, 1965; *Iubirea e un lucru foarte mare*, București, 1967; *Preșul*, București, 1970; *Umor*, București, 1970; *Teatru*, București, 1970; *Fotbalul – joc de bărbați*, București, 1971; *La iarbă albastră*, Timișoara, 1973; *Cine sapă groapa altuia*, București, 1974; *Chițimia*, București, 1975; *Pompierul și opera*, București, 1976; *Fiul satului*, București, 1976; *În căutarea sensului pierdut*, București, 1979; *Dragoste bolnavă*, București, 1980; *Umorul la domiciliu*, București, 1981; *Boul și viței*, București, 1982; *Vederea*, București, 1983; *Balanța*, București, 1985; ed. 2, pref. Eugen Simion, București, 1990; *Autorul e în sală*, București, 1987; *Întâmplări trăite de alții*, București, 1987; *Acceleratorul*, București, 1990; *Un activist al suferinței*, București, 1991; *Tristețea vânzătorului de sticle goale*, cu ilustrații de Florin Pucă, București, 1992; *Țara lui Papură Vodă*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 1996; *Omul care vine din Buzău*, îngr. și pref. Radu Băieșu, București, 2001; *Teatru*, I–III, îngr. Radu Băieșu, București, 2003–2005.

Repere bibliografice: Stănescu, *Cronici*, *76–82*; Constantin, *Prozatori–critici*, *88–92*; Iorgulescu, *Rondul*, *128–131*; Ungheanu, *Arhipelag*, *147–150*; Titel, *Pasiunea*, *130–132*; Raicu, *Critica*, *148–152*; Ungureanu, *Proză*, *221–223*; Raicu, *Practica scrisului*, *268–271*; Cristea, *Faptul*, *235–240*; Faifer, *Dramaturgia*, *19–30*; Dimisianu, *Lecturi*, *191–195*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *108–113*; Simion, *Scriitori*, III, *415–434*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *644–655*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *183–190*; Dimisianu, *Subiecte*, *129–133*; Cristea, *A scrie*, *163–167*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *214–216*; Ghițulescu, *Istoria*, *280–285*; Manolescu, *Lista*, II, *337–340*; Negrici, *Comunism, Proza*, *228–230*; *Dicț. analitic*, IV, *455–456*, *679–680*; Elisabeta Lăsconi, *Infamii și aiureli*, ALA, 2004, 742; Gabriel Dimisianu, *Ion Băieșu și grupul de la „Amfiteatru"*,RL, 2005, 41; Ștefănescu, *Istoria*, *812–815*; Cătălina Constantinescu, *Ion Băieșu: studiu monografic*, Pitești, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, *899–903*; Lucian Chișu, *Ion Băieșu – profil de romancier*, CC, 2012, 9. ***E.S.***

BĂIEȘU, Nicolae (24.VI.1934, Caracușenii Vechi–Hotin – 7.VI.2015, Chișinău), etnolog. Este fiul Eugeniei (n. Lipceanschi) și al lui Mihail Băieșu, țărani. A absolvit Școala Pedagogică din Soroca (1955) și a urmat Facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" (1956–1960) și Universitatea de Stat din Chișinău (1960–1961). A obținut titlul de doctor habilitat în 1994 cu teza *Studiu istorico-comparativ al folclorului calendaristic în Republica Moldova și în localitățile românești din Ucraina*. Între 1991 și 2009 a fost șef al secției de studiere a culturii populare (ulterior sectorul de folcloristică) la Institutul de Literatură și Folclor (azi Institutul de Filologie) al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Concomitent, este, din 2004, profesor la Catedra de limba și literatura română la Universitatea de Stat din Tiraspol. Colaborează la „Limba și literatura moldovenească" („Revista de lingvistică și știință literară"), „Orizontul", „Revista de etnografie și folclor", „Revista de etnologie", la care e redactor-șef, „Literatura și arta", „Metaliteratură", „Destin românesc", „Academos" ș.a. A participat la elaborarea corpusului *Creația populară moldovenească* (I–XVI, 1975–1983) și la editarea unor culegeri de folclor pe zone. I-au fost acordate mai multe premii, printre care Premiul Dacia (1991), Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române (1993) pentru culegerea colectivă *Cât îi Maramureșul…*, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004) ș.a.

B. este un cercetător complet al folclorului, fiind culegător de teren al literaturii etnofolclorice, îndeosebi al tradițiilor, obiceiurilor, al sărbătorilor și ritualurilor care țin de anumite date din calendarul creștin sau din cel laic, dar în același timp se impune și ca autor de studii temeinice, minuțioase, asupra acestui domeniu, opiniile exprimându-le nu numai în substanțialele introduceri care însoțesc culegerile, ci și în alte studii. Cum remarca Mihail Dolgan, el știe să investigheze, cu „multă perseverență și devoțiune de invidiat", folclorul „prin prisma contemporaneității", știe a-l „cerne printr-o exigentă «sită» estetică", de asemenea pune „mult suflet și har scriitoricesc" în excursurile sale. Abordează și folclorul copiilor, precum și probleme de istorie a folcloristicii din secolele XIX–XX, legate de activitatea lui Gh. Asachi, Teodor Stamati, Ion Creangă, M. Eminescu, Alexie Mateevici, Artur Gorovei, Gheorghe Madan ș.a. Ca specialist în etnofolclor, semnează capitole

în cursuri teoretice și crestomaţii pentru instituţiile de învăţământ universitar.

SCRIERI: *Folclor moldovenesc: Bibliografie (1924–1967)*, Chișinău, 1968; *Folcloristică și folclor* (în colaborare), Chișinău, 1970; *Genuri și specii folclorice* (în colaborare), Chișinău, 1972; *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou*, Chișinău, 1972; *Estetica folclorului moldovenesc* (în colaborare), Chișinău, 1974; *Poezia obiceiurilor calendaristice*, Chișinău, 1975; *Folclorul ritualic și viaţa*, Chișinău, 1981; *Specii folclorice și realitatea istorică* (în colaborare), Chișinău, 1985; *Sărbători domnești (închinate Maicii Domnului și Mântuitorului)*, I–II, Chișinău, 2004–2007; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc (1970–1995)* (în colaborare), București, 2006; *Tradiţii etnofolclorice ale sărbătorilor de iarnă*, Chișinău, 2008. **Culegeri:** *Ineluș învârtecuș. Folclorul copiilor*, Chișinău, 1969 (în colaborare cu Spiridon Vangheli); *Folclor din părţile Codrilor*, Chișinău, 1973; *Folclorul copiilor*, introd. edit., Chișinău, 1978; *Apă vie. Din comoara folclorului moldovenesc*, Chișinău, 1980 (în colaborare); *Folclor din Bugeac*, Chișinău, 1982; *Folclor din nordul Moldovei*, Chișinău, 1983; *Frumos e la șezătoare*, Chișinău, 1983 (în colaborare); *Comoara fiecăruia*, Chișinău, 1984; *Să trăiţi, să-nfloriţi! Din poezia obiceiurilor calendaristice*, postfaţa edit., Chișinău, 1984; *Huţa, huţa cu căruţa*, Chișinău, 1985; *Folclor din stepa Bălţilor*, Chișinău, 1986; *Folclor din câmpia Sorocii*, Chișinău, 1989; *Arici Pogonici. Din folclorul copiilor*, Chișinău, 1990; *Cât îi Maramureșul…*, Chișinău, 1993 (în colaborare); *Folclor din Ţara Fagilor*, Chișinău, 1993; *Să trăiţi, să înfloriţi! Colinde, hăuituri, teatru folcloric*, Chișinău, 1993 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, I–II, Chișinău, 2007–2009.

Repere bibliografice: Ion Vatamanu, *A vedea cu inima*, Chișinău, 1984, *152–156*; Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, *Nicolae Băieșu, la 60 de ani*, RLSL, 1994, 4; Tudor Colac, *Un distins folclorist: Nicolae Băieșu. Biobibliografie*, Chișinău, 2004; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *87–88*; Grigore Botezatu, *Cercetător al tezaurului etnofolcloric calendaristic*, LA, 2009, 25 iunie; T. Butnaru, *Sărbători și datini creștine*, „Metaliteratură”, 2009, 3–4; Iordan Datcu, *Tradiţii din Maramureș*, București, 2009, *197–199*; *Dicţ. Chișinău*, *36–38*. ***Gr.B.***

BĂILĂ, Ion (11.IV.1879, Vale, j. Sibiu – 15.XII.1929, București), poet, prozator, gazetar. Este fiul Mariei și al lui Constantin Băilă, preot în satul Vale. Urmează, ca și fratele său Nicolae, viitor actor, liceul german din Sibiu. Debutează în 1987 la „Tribuna” cu un sonet iscălit Delavale, urmat de mai multe epigrame. Câteva poezii îi publică și „Familia”în 1898, an în care de sub tipar iese placheta *Epigrame*, pe a cărei copertă figurează pseudonimul Iulian Devale. Alta, intitulată *Pe sub arini*, apare în 1901. **B.** colaborează asiduu la „Tribuna literară”, mai ales cu tălmăciri din Goethe și Heine, adunate, în 1902, în volumul *Poeţi germani*. În același an i se tipăresc alte două cărţi – *Mortua est* și *Cântece*. După ce ziarul arădean își încetează apariţia, **B.** pleacă la Viena pentru studii, cărora le sacrifică toate preocupările publicistico-literare. Și le reia în 1908, când devine redactor al revistei „Munca” din Sebeș, în al cărei supliment intitulat „Chindia” iscălește, și cu pseudonimele Delavale, Devale, Ion Vălean, poezii, povestiri, note de drum și scurte piese de teatru. În același oraș, în 1910, edita „după un manuscris găsit” tragedia în versuri *Avel*, care, probabil, îi aparţine. Din 1911 este – se pare – redactor la „Românul” din Arad, ziar în care în primii doi ani ai Primului război Mondial publica o suită de poezii inspirate de evenimente, adunate mai târziu în volumul *Zbuciumul Ardealului* (1929). La Arad apare și broșura, cu două „piese pentru debutanţi”, intitulată *Pe povârniș. Însurăm pe Victor!* (1916). După Unire **B.** se consacră preponderent ziaristicii. Este redactor la „Românul”, „Dacia Traiană” (Sibiu), „Dacia” (București), „Neamul românesc”, „România nouă” (Chișinău), „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”. Simultan, mai colaborează și la alte periodice. Pentru lucrarea *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul* (1929) redactează capitolul referitor la presa ardeleană.

Relativ bogată, lirica juvenilă a lui **B.** e tributară maeștrilor germani (Goethe, Heine) ori români (Eminescu, Coșbuc). Unele influenţe sunt evidente și în poeziile din volumul de maturitate *Zbuciumul Ardealului*, care izbutesc totuși pe alocuri să transpună, în registru epic, experienţa tragică a războiului. Dacă încercările dramatice ale lui **B.** nu-și propun decât să antreneze interpreţi începători și să moralizeze un public încă nedeprins cu teatrul, în schimb cele câteva proze pe care le semnează vădesc reale însușiri de povestitor. Acestea, de altfel, dau valoare și publicisticii lui **B.** de după 1919, situată în mare parte la graniţa dintre istoriografie și memorialistică. Episoadele istoriei transilvănene dintre 1890 și 1914 sunt relatate cu obiectivitate, dar și cu detalii bogate, iar protagoniștii sunt portretizaţi sugestiv.

SCRIERI: *Epigrame*, Sibiu, 1898; *Pe sub arini*, Sibiu, 1901; *Mortua est*, Sibiu, 1902; *Cântece*, Sibiu, 1902; *Pe povârniș. Însurăm pe Victor!*, Arad, 1916; *Ardelenii și Basarabia*, București, 1925; *Zbuciumul Ardealului*, București, 1929.

Traduceri: *Poeţi germani. Johann W. Goethe, Heinrich Heine*, Sibiu, 1902.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *149–150*; Perpessicius, *Opere*, III, *221*; Perpessicius, *Dictando divers*, București, 1940, *129–131*; Corneliu Dragoman, *Vale*, „Tribuna Sibiului", 1977, 6318. ***V.D.***

BĂILEANU, Gheorghe (18.IV.1901, Iași – 10.VII.1975, Iași), prozator. După absolvirea școlii primare „Gh. Asachi" și a Liceului Internat din Iași (1919), **B.**, fiul Elenei Băileanu (n. Mârzescu), profesoară, și al lui Gheorghe Băileanu, profesor de liceu și apoi conferenţiar la Universitatea din București, va obţine licenţa în drept (1922), apoi în litere și filosofie (1925) la Universitatea ieșeană. Își susţine doctoratul în drept (1926) și funcţionează, din același an, ca asistent la Facultatea de Drept din Iași. A fost avocat, înscris în barou, și a făcut parte din administraţia Epitropiei „Sf. Spiridon" din Iași, al cărei director general va deveni (1935–1938). În 1938 este judecat pentru tendinţă de organizare „bolșevică" a Epitropiei, pentru ca în 1951 să compară în faţa instanţei, acuzat de colaborare cu vechiul regim. Îndepărtat din învăţământ, **B.** va lucra, după „reabilitare", ca muzeograf, contribuind la întemeierea Muzeului de Istorie Clinică Medicală și a Muzeului de Istorie al Moldovei. A fost și custode onorific al Casei Memoriale „M. Kogălniceanu" din Iași. Publică, într-un număr relativ mare de periodice, amintiri, portrete literare, articole de istorie. Debutul literar și-l face în 1939, cu nuvela *Ctitorii de grai bătrân. De la Herţa*, în „Viaţa românească". Un an mai târziu îi apare în „Însemnări ieșene" povestirea *Pleacă dilijansa*, care va fi inclusă și în volumul *Răzmeriţa bairamului domnesc* (1943). Sub titlul *Pe urmele lui Vasile Bălţatu la întrecere de halca*, tipărește în „Iașul nou" (1954) o secvenţă din romanul, lăsat în manuscris, *Volnicii norodului*, care cunoaște două faze intermediare: *Flamura cernită* (1945) și, mai târziu, *Paloșul cel cumplit* (1959). Altă nuvelă, *Înscăunarea lui Ștefan*, apare în „Iașul literar" (1957). Au mai rămas în manuscris *Istoria orașului Iași*, din care redactase câteva sute de pagini, nuvela *Romanţa Moldovei* și piesa de teatru *Bonete albe*.

Proza lui **B.**, cu subiecte pseudoistorice, inspirate de studierea documentelor vechi, își îngăduie o tratare destul de dezinhibată a sursei originare. Informaţia de arhivă se regăsește îndeosebi în selecţia detaliilor de ceremonial și de vestimentaţie. În pofida unei limbi ușor arhaizante, fantezistă și barocă, acţiunea, condusă cu mână sigură, este dinamică, povestirile sunt concise, lectura agreabilă și antrenantă. Autorul are capacitatea de a reţine amănuntul revelator pentru firea personajului, care se definește prin gest și replică, întocmai ca în teatru.

SCRIERI: *Răzmeriţa bairamului domnesc*, București, 1943.

Repere bibliografice: Gheorghe Băileanu, *Note autobiografice, titluri, lucrări, activitate, jurisprudenţe, aprecieri*, Iași, 1939; G.C. Nicolescu, *„Răzmeriţa bairamului domnesc"*, UVR, 1943, 11; Petru Comarnescu, *Romanţările istorice și juridice ale d-lui Gh. Băileanu*, TIL, 1943, 2173; S. Marin, *O valoroasă retrospectivă istorică*, TR, 1969, 49; Mihai Ursachi, *George Băileanu*, CRC, 1975, 29; Maftei, *Personalităţi*, III, *38–39*. ***G.H.-T.***

BĂILEȘTEANU, Fănuș (Ștefan) (21.VII.1947, Sălcuţa, j. Dolj – 29.IV.2008, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Floarei (n. Bosa) și al lui Constantin Băileșteanu, ţărani; e frate cu prozatorul Jean Băileșteanu. A urmat Liceul „Fraţii Buzești" din Craiova și a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universităţii din București (1970). A fost lector la Centrala Cărţii (1970–1971), instructor la Direcţia Literaturii și Publicaţiilor, sectorul Edituri, din Consiliul Culturii și Educaţiei Socialiste (1971–1980), redactor și secretar de redacţie la „Manuscriptum" (1980–1989), publicist-comentator la revista „Academica" (1990–1991), redactor responsabil la „Analele Academiei Române" și șef al Biroului de presă al Academiei Române (1991–1994). Din 1994 a fost director adjunct al Bibliotecii Academiei Române.

În anii studenţiei **B.** colaborează la „Scânteia tineretului", „Viaţa studenţească", „Informaţia Bucureștiului". Activitatea de critic literar și-o începe cu o cronică la o carte a lui Nicolae Manolescu, *Contradicţia lui Maiorescu*, publicată în revista „Tomis" (1971). S-a impus în primul rând ca exeget și editor al operei lui Mihail Sadoveanu. Împreună cu Cornel Simionescu, elaborează ediţia critică *Opere* de Mihail Sadoveanu (I–VIII, 1981–1997), însoţită de un bogat aparat critic, privind receptarea operei sadoveniene de-a lungul timpului. Anterior alcătuise antologia *Mihail Sadoveanu interpretat de...* (1973) și publicase *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu* (1977). În capitolul intitulat *Cosmos* **B.** descifrează în opera lui Sadoveanu „un simbolism cosmic inimitabil", primul element constituindu-l

Soarele. Solaritatea sadoveniană se manifestă pe toate coordonatele existenţei umane, de la contemplarea astrului până la răsfrângerea razelor lui în cele mai tainice unghere ale minţii și sufletului omenesc. Pe de altă parte, spaţiul și timpul sunt considerate categorii permanente și dominante în opera sadoveniană. Există, astfel, un spaţiu real și unul magic, imaginar, având, ca și la Lucian Blaga, „o matrice mioritică", dar deosebindu-se prin aceea că termenii săi extremi nu sunt dealul și valea, ci muntele și abisul, câmpia și marea. Personajele sadoveniene, mai ales bătrânii, purtători ai unei îndelungate experienţe empirice, ajung la o înţelegere a cosmosului, a tainelor universului, a spaţiului și timpului prin simbolistica semnelor. În comentarea literaturii române contemporane, **B.** s-a dovedit un critic cu egale disponibilităţi interpretative pentru poezie și proză. În volumul *Abside* (1979) semnează profiluri ale unor poeţi precum Al. Andriţoiu, Ana Blandiana, Vasile Nicolescu, Aurel Rău, Marin Sorescu, Nichita Stănescu. O primă tentativă monografică asupra poeziei lui Nichita Stănescu realizează în eseul *Poeta ludens* (1979). Prozatori contemporani ca Marin Preda, Eugen Barbu, Paul Anghel, Constantin Ţoiu, Francisc Păcurariu sunt prezentaţi în volumul *Refracţii* (1980), pe când Geo Bogza, Laurenţiu Fulga, Ion Lăncrănjan ș.a., alături de clasicii Liviu Rebreanu, Jean Bart, sunt comentaţi în paginile din *Aorist* (1988). Revenind la poezie, **B.** consacră două încercări monografice lui Grigore Vieru (1995) și lui Marin Sorescu (1998). Alte comentarii – nedepășind plafonul unui diletantism altfel bine intenționat – sunt reunite în *Eseuri* (1982), *Personalităţi culturale românești din străinătate. Dicţionar* (1999), *Feţele rostirii* (2002), *Interludii* (2008) și *Vitralii* (2010).

SCRIERI: *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu*, București, 1977; ed. 2, Craiova, 2001; *Abside*, București, 1979; *Poeta ludens*, București, 1979; *Refracţii*, București, 1980; *Eseuri*, București, 1982; *Aorist*, București, 1988; *Grigore Vieru*, București, 1995; *Marin Sorescu*, București, 1998, ed. Craiova, 2006; *Personalităţi culturale românești*, îngr. Matei Albastru, București, 1998; *Personalităţi culturale românești din străinătate. Dicţionar*, București, 1999; ed. (*Români celebri din străinătate*), București, 2005; *Feţele rostirii*, București, 2002; *Nihil Sine Deo sau Cruciada literară a ecumenistului Constantin Virgil Gheorghiu*, Craiova, 2005; *Eseuri*, Craiova, 2007; *Interludii*, pref. Jean Băileșteanu, Craiova, 2008; *Vitralii*, Craiova, 2010. **Antologii:** *Mihail Sadoveanu interpretat de…*, pref. edit., București, 1973; *Alexandru Macedonski interpretat de…*, pref. edit., București, 1975; Al. Mironescu, *Calea în adevărul vieţii. Publicistică*, introd. Virgil Cândea, București, 2005. **Ediţii:** Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–VIII, introd. Constantin Ciopraga, București, 1981–1997 (în colaborare cu Cornel Simionescu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Fănuș Băileșteanu*], RL, 1974, 6, 7, 1976, 38; Lucian Raicu, *Mitul iubirii și al genezei*, RL, 1974, 47; Mircea Iorgulescu, *Comentarii despre Macedonski*, RL, 1975, 42; Mircea Scarlat, *„Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu"*, RL, 1977, 18; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Abside"*, CL, 1980, 5; Nicolae Bârna, *„Abside"*, RL, 1980, 32; Nicolae Mecu, *„Abside"*, RITL, 1980, 3; Șerban Cioculescu, *Mihail Sadoveanu, „Opere"*, MS, 1982, 4; Ion Buzași, *„Grigore Vieru"*, TR, 1995, 14; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *216–217*; Cimpoi, *Critice*, VIII, *119–124*; *Fănuș Băileșteanu (1947–2008)*, îngr. Hermina Băileșteanu, Craiova, 2009. ***T. V.***

BĂILEȘTEANU, Jean (13.II.1951, Sălcuţa, j. Dolj), prozator. Este fiul Floarei (n. Bosa) și al lui Constantin Băileșteanu, ţărani; e frate cu Fănuș Băileșteanu. După absolvirea Liceului „Fraţii Buzești" din Craiova (1971), lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Judeţeană Dolj. Colaborează la „Ramuri", „Înainte", „Steaua", „Luceafărul", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Cuvântul libertăţii", „Independentul", „Meridian", „Argeș", „Gorjanul" ș.a. După 1989 înfiinţează editurile Cartea Nouă și MJM, este directorul revistei de cultură „Autograf MJM" din Craiova, editată din 2005.

B. debutează cu volumul de povestiri *Clopotul viselor* (1975), urmat de alte culegeri de proză scurtă: *Dealul lupului* (1978), *Poveștile de fiecare zi* (1982), *Povestiri de pe Desnăţui* (1988), *Nunta lui Petre* (2002), *Bolnav de carnaval* (2003), *În drum spre casă* (2003), încercări izbutite de a ilustra genul scurt. Între acestea se intercalează un roman, *Drum în tăcere* (1987), anunţat ca începutul unui ciclu proiectat în cinci volume. Ediţia a doua din acest prim volum, completată cu pasajele cenzurate, apare în 1990; apoi, împreună cu al doilea volum, în 1997. Aici prozatorul descrie „drumul în tăcere" al ţăranului care traversează istoria, de la „noi vrem pământ…" până la întoarcerea pământului la ţăran sau a ţăranului la pământ. Este o istorie tristă, pe care ţăranul și-a asumat-o de la ideea rebreniană a iubirii de pământ până la deposedarea sa prin colectivizare. Stilul e marcat de oralitate și pigmentat de note umoristice. Problematica ţărănească abordată în acest roman (iar mai înainte în povestiri) este reluată în *Sfântul drac sau Judecata de…*

acum (1999). Acest roman al lui **B.** este, pe de o parte, o monografie a satului oltenesc și a limbajului specific, pus în valoare şi de Marin Sorescu în *La Lilieci*; pe de altă parte, o reluare a tipului de colocviu ţărănesc de la „poiana lui Iocan" al lui Marin Preda, purtat aici pe marginea șanţului sau la MAT-ul din sat. Un „decameron" în care mai multe personaje spun povești, despre ei și despre alţii. Tonul este însă naturalist, rebrenian, cu bătăi, răzbunări, omoruri, închisori, o atmosferă crudă, neidealizată. O excepţie de la tema ţărănească se află în romanul *Geniul și închipuirea* (1997), care tratează tema creatorului de geniu, văzut ca o „pendulare dramatică" între aspiraţie și eșec, împlinire și ratare. În centru se află două personaje. Primul este un tânăr de 22 de ani, boem și cam libertin, care nu izbutește să-și treacă examenul de admitere la facultate, ceea ce nici nu dorește cu adevărat, întrucât pasiunea lui este arta, poezia. Îndrăgostit de doctoriţa din sat, vrea s-o cucerească, dar în final femeia îl părăsește pentru altul. Celălalt e un profesor de matematică la Craiova, captivat și el de literatură, dar cu un destin ciudat. El întâlnește un personaj malefic, un fel de vrăjitor practicând chiromanţia, spiritismul, ba chiar magia neagră și care vrea să-l convertească la satanism. Ambii prieteni, poetul și profesorul, obsedaţi de ideea geniului, poartă discuţii îndelungate la temă. Publicat anterior, în 1989, romanul *Goana* întregește saga dialectală și tematică a satului oltenesc din preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Ţăranul de aici, instinctual, este într-o continuă goană după avere, dar și după cele sfinte (spre Maglavit). Structurat în șapte capitole după numele celor șapte zile ale săptămânii, *Goana* restituie o lume rustică oltenească autentică, „prezintă o umanitate cum n-a mai cunoscut literatura română, o selecţie negativizată poate pentru a ilustra înrăirea lumii la care se referă textul biblic" (Marian Popa). Plecând de la titlul cărţii lui Marin Preda, **B.** scrie *Viaţa ca o... paradă* (2010), o lucrare eseistică, „un jurnal de scriitor sub dictatură", cum sună subtitlul, unde își consemnează opiniile despre cărţi și autori, relaţiile cu vechiul regim, dar unde se află și o culegere de tablete pentru emisiunea „Un gând pe săptămână", susţinută la Radio Craiova, ori confesiuni despre perioada postdecembristă.

SCRIERI: *Clopotul viselor*, Craiova, 1975; *Dealul lupului*, Craiova, 1978; *Poveștile de fiecare zi*, București, 1982; *Drum în tăcere*, Craiova, 1987; ed. 2, I–II, Craiova, 1997; *Povestiri de pe Desnăţui*, Craiova, 1988; *Goana*, București, 1989; ed. 2, Craiova, 2001; *Geniul și închipuirea*, Craiova, 1997; *Sfântul drac sau Judecata de… acum*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1999; *Nunta lui Petre*, pref. Marian Barbu, Craiova, 2002; *Bolnav de carnaval*, Craiova, 2003; *În drum spre casă*, Craiova, 2003; *Viaţa ca o... paradă*, Craiova, 2010.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, *145–147*; Firan, *Profiluri*, I, *99–100*; Popa, *Clasici*, *112–115*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *419–420*; Constantin Dumitrache, *Plăcerea vorbei*, LCF, 1999, 34; Marian Barbu, *Trăind printre cărţi*, II, Craiova, 2002, *118–123*; Vasile, *Proza*, *25–29*; Tudor Nedelcea, *Interferenţe spirituale*, Craiova, 2002, *488–496*; Dumitru Bădescu, *Cronici literare*, București, 2007, *17–35*; Popa, *Ist. lit.*, II, *752–753*; *Dicționarul bibliografic al membrilor USR, Filiala Craiova*, Craiova, 2010, *31–33*. ***M.Vs., T.N.***

BĂJENARU, Grigore (13.II.1907, Brătulești-Cocioc, azi Periș, j. Ilfov – 5.II.1986, București), prozator. Este fiul Anei (n. Grigoriade) și al lui Ion Popescu-Băjenaru, institutor, publicist și autor de manuale școlare. **B.** încheie cursul primar la o școală din Ghencea, în București; frecventează apoi Liceul „Gh. Lazăr" (1918-1926). Obţine licenţa în filosofie și litere (în 1930) și doctoratul în literatură română și estetică, sub îndrumarea lui Mihail Dragomirescu (1938), cu o lucrare despre proza lui B. Delavrancea. În căutarea unei catedre stabile, peregrinează după absolvire prin câteva școli de stat (serale, de ucenici) sau colegii particulare din București, ulterior schimbând profesia de dascăl cu slujbe administrative (la Primăria Capitalei, Observatorul Astronomic Popular, Pinacoteca Municipală). Debuta, ca elev, în „Lumea copiilor" din 1923, în anul următor imprimând și o primă carte, *Din ţara basmelor*, în „regia" părintelui său. Perseverează în direcţia aleasă, nu peste mult e regăsit semnând (uneori și în varianta Gr. Popescu-Băjenaru) versuri și dialoguri cu povaţă la vedere, istorioare alegorice, snoave, „feerii", tot mai prezent în atractivele reviste interbelice pentru cei mici: „Dimineaţa copiilor", „Universul copiilor", „Lumina copiilor". A mai colaborat la „Universul", „Convorbiri literare", dar și la foi modeste, ca „Opaiţul satelor", la calendare și diverse almanahuri. Câteva încercări de istorie literară se apleacă, de preferinţă, spre clasici: *Un plagiat ardelenesc după romanul „Ciocoii vechi și noi" al lui N. Filimon* (1932), *Schițele și nuvelele lui Delavrancea* (1939), *Delavrancea. Omul și opera* și *Eminescu, dramaturg* (ambele din 1940).

Povestitor „născut", tânărul debutant este alert, spontan, în cele dintâi „scene" și rememorări de consemnat (*Teatrul lui Buzilă*, *În nopţile sfinte*, *Bonurile lui Ali*); farse nevinovate, negocieri și „detronări" istețe, revanșe între combatanți ștrengari și ageri, cu sare și piper la purtător, sunt petrecute cu privire tandră, candorile vârstei „neștiutoare" trec în prim-plan, chiar dacă în fundal apasă, undeva aproape, umbra frontului (tatăl e la război, copiii așteaptă ziua „de leafă" ca pe o sărbătoare, din panoplia clasei priveghează faimoasa „Usturica", o replică naivă – citadină – la amintirile „humuleșteanului"). **B.** cultivă tot mai dezinvolt, apoi, un aliaj de haz senin, bonom, vervă surâzătoare ori ironie subversivă ca revers, un gen de evocare, agreabil, ce-i va atrage cititori fideli. Cartea ce îi aduce recunoașterea e *Cișmigiu et Comp.* (1942), o odisee de licean simpatic, șturlubatic premiant, aplaudat ori, după caz, temut între rivalii „lăzăriști", irezistibil umorist și mim. Amestec de lirism și de umor, de stil colocvial și anecdotică spumoasă, „romanul", bestseller pentru câteva promoţii de adolescenţi postbelici, a continuat să fie editat (1946, 1968, 1978 ș.u.), s-a bucurat și de o versiune în maghiară (datorată lui Szilveszter László), ca în sfârșit să fie „redescoperit" și confruntat cu așteptarea altui cititor, grație mai recentelor reeditări din anii '90 și 2000. Cu notorietatea câștigată și fără sentimentul unei veritabile „rupturi", **B.** se arată atașat pe mai departe literaturii cu substrat educativ; ispita de a reveni în peisajul publicistic la jumătatea veacului trecut, în paginile noilor colecții și antologii pentru copii („Licurici", „Luminița", magazinul „Roza vânturilor") e părăsită însă în curând. Efortul scriitorului, în schimb, este vizibil îndreptat de-acum către volumele ce se succedă la Editura Tineretului un timp, apoi, constant, la edituri ca Ion Creangă, Sport-Turism și alte câteva, anticipând o conlucrare de durată; „biblioteca" sa de autor, laborios, tenace, sporește astfel, în deceniile care vin, cu un apreciabil număr de culegeri îngemănând povești, legende, basme, cu titlu totdeauna sugestiv, promițător – *Orologiul împăratului* (1957), *Vârful cu dor* (1973), *Grădina înţelepţilor* (1975) ș.a.); parabole cu miez și tâlc ascuns sub vălul judecății solomonice, „isprăvi" moralizând discret, călăuzind eroi virtuoși și temerari pe drumuri inițiatice, dar și o seamă de naraţii ample, cu pretext istoric – se întrevede un proiect destinat eposului vitejesc în *Banul Mărăcine* (I–II, 1967), *Inelul lui Dragoș-Vodă* (I–II, 1968), *Taina lui Mircea-Voievod* (1970), *Spătarul Coman de Suceava* (1977), *Măreţul rege Burebista* (1980) –, unde accentul cade îndeobște pe latura spectaculară: suspans, culoare locală, aventuri picarești, șabloane, stereotipii, menite să „complice" și să agrementeze intriga întru captarea publicului favorit. Ucenicind în umbra maeștrilor recunoscuţi ai genului (H. Sienkiewicz, Al. Dumas, M. Sadoveanu), **B.**, artizanul, tinde să împace propria aptitudine fabulatorie cu exigenţele documentare, de unde abundenţa, fastidioasă pe alocuri, a detaliilor, ce risipește din „magia" povestirii. Îndatorat „tradiţiei orale", nu uită, altfel, să-și declare stirpea și să-și cultive precursorii (în *Ispirescu, împăratul basmelor*, 1983). Pe urma altor preţuiţi băsmuitori (N. Filimon, I.C. Fundescu, N.I. Dumitrașcu sau N.D. Popescu, toţi cu variante la *Fata din dafin*), va izbuti notabile remake-uri, recuperând embleme, măști (extrem de „productivă" cea a cheleșului), integrând sursele, triind motive diverse ca factură și tipologie. Umorul blajin reanimă, în fine, în *Mici povestiri despre oameni mari* (1981), anecdotica instructiv-cordială, verva păstoasă, duhul boem și destins al unui București de odinioară: lume pestriţă, cafenele, simigerii (a lui „Kir Sotir", „la Agop", în Calea Moșilor), instituţii cu faimă și oameni „cari au fost", agitaţia de o clipă a urbei, ambianţa balcanică. Trecerea timpului pune surdină, atenuând din exuberanţele comice, în *Bună dimineaţa, băieţi!* (1972), unde disputa ingenuă clasă–catedră e un ecou târziu din *Cișmigiu et Comp.*

SCRIERI: *Din ţara basmelor*, București [1924]; *Un plagiat ardelenesc după romanul „Ciocoii vechi și noi" al lui N. Filimon*, București, 1932; *Schiţele și nuvelele lui Delavrancea*, București, 1939; *Delavrancea. Omul și opera*, București, 1940; *Eminescu, dramaturg*, București, 1940; *Cișmigiu et Comp.*, București, 1942; ed. (*Cișmigiu et Comp. Bună dimineaţa, băieţi!*), pref. Paul Cernat, București, 2009; *Mintea și norocul*, București, 1943; *Hora anotimpurilor*, București, 1945; *Cu trenul*, București, 1947; *Cei trei ștrengari*, București, 1947; *Ocupaţiile micuţilor*, București, 1947; *Comoara*, București, 1952; *Orologiul împăratului*, București, 1957; *Banul Mărăcine*, I–II, București, 1967; *Cerbii lui Mihai-Vodă*, București, 1968; *Inelul lui Dragoș-Vodă*, I–II, București, 1968; *Taina lui Mircea-Voievod*, București, 1970; *Bună dimineaţa, băieţi!*, București, 1972; *Vârful cu dor*, București, 1973; *Grădina înţelepţilor*, București, 1975; *Spătarul Coman de Suceava*, București, 1977; *Piatra Craiului*, București, 1978; *Măreţul rege Burebista*, București, 1980; *Mici*

povestiri despre oameni mari, București, 1981; *Fata din dafin*, București, 1982; *Ispirescu, împăratul basmelor*, București, 1983; *Povestiri de vitejie*, București, 1984; *Nouă basme vesele pentru toate vârstele*, București, 1989; *Balsam de Canada*, Ploiești, 2005.

Repere bibliografice: *„Cișmigiu et Comp."*, UVR, 1942, 50; F.N. Gheorghiță-Grădiștea, *„Cișmigiu et Comp."*, „Acțiunea", 1943, 700; Octav Șuluțiu, *„Cișmigiu et Co[mp.]"*, „Apărarea", 1947, 31; Bucur, *Istoriografia*, *361*; Viniciu Gafița, *Bibliografie de literatură pentru copii*, București, 1979, *73–74*; Grigore Băjenaru, *Cum am scris „Cișmigiu et Comp."*, în *O vatră de lumină (1860–1980)*, îngr. și pref. Tudor Opriș, București, 1981, *152–153*; [*Grigore Băjenaru*], ADLTR, B-99, B-106, B-107, B-109; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *113–116*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *847–849*; Victoria Dragu Dimitriu, *Povești ale doamnelor din București*, București, 2004, *260–266*; Ion Bălu, *Un roman de Grigore Băjenaru*, RL, 2006, 1. ***R.Ș.***

BĂLAJ, Teofil (6.VII.1937, Sfântu Gheorghe – 26.VI.2001, București), poet, eseist. Este fiul Lucreţiei (n. Dan) și al lui Teofil Bălaj, muncitor CFR; prenumele primite la naștere și înscrise în documentele de identitate sunt Teofil Tiberiu. Ca elev, debutează foarte precoce în presă, în 1949, la doisprezece ani, cu o poezie ocazională în revista „Pionierul". Urmează Facultatea de Filologie–Istorie–Filosofie a Universităţii „Babeș–Bolyai" din Cluj, secţia română–istorie, absolvind în 1959. Din 1958, încă student, intră corector la ziarul „Făclia" din Cluj, iar în 1959 devine șef al secţiei culturale la același ziar. Din 1961 e funcţionar în Ministerul Afacerilor Externe. În 1963 obţine gradul diplomatic de atașat; devine diplomat de carieră, cu însărcinări privind domeniul cultural. Funcţionează ca atașat cultural al Ambasadei României la Paris (1966–1970), ulterior având şi alte funcţii. Debutul editorial, ca poet, are loc în 1968 cu volumul *Fructul oprit*.

Poezia lui **B.** urmează tradiţiile lirice ardelene (Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Emil Isac) și unele sugestii oferite de modernismul secolului al XX-lea. Poemele din *Fructul oprit* atestă un demers liric discret, meditativ, recurgând la descripţia unor stări colorate afectiv de vagi neliniști sau de satisfacţii neeuforice. De regulă succinte, textele sunt deseori salvate in extremis de platitudine prin menţinerea unui miez inefabil (semnalat uneori printr-o difuză „poantă" concluzivă) și prin decenţa rostirii. Poetul schiţează adesea mici solilocvii pe teme morale, cochetează fără exagerare cu tonul gnomic. Tabloul general e al unei cronici a înţelepciunii eului liric prin acomodare cu contingentul. Peisagistica lăuntrică și cea exterioară intră în comunicare și reverberează în același registru, îndeobște fără picturalitate. Se reţin câteva crochiuri „de voiaj", ocazionale, cu subiect luteţian sau, mai larg, galic, tributare întrucâtva unui anumit „exotism" cultural convenţional (*Luteţia dezbrăcată*, *Din Turnul Eiffel*, *Pădurea de la Barbizon*, *Amurg breton* ș.a.), precum și câteva „cărţi poștale" bucolice, agreabile. Arsenalul lexical, imagistic și prozodic este cel curent în epocă, metaforele sunt câteodată ingenioase, dar nu frapante prin originalitate, stilul e lipsit de stridenţe, dar și de vigoare. În *Schimbarea la faţă* (1970) poetul rămâne consecvent viziunii și manierei acreditate anterior. Gânduri răzleţe sunt caligrafiate în scurte poeme. Spaţiul rural este evocat cu autenticitate specială, cu mici accente „ardelenești", ici și colo prin câte o imagine, aducând aminte de Lucian Blaga, cu referire la un fond ancestral, însă fără recurs la fabulos și mit. Eul poetic poate încerca melancolii, dispoziţii nostalgice, angoase controlate (*Într-o seară, un tren* propune o stoică meditaţie asupra morţii), dar e structural stenic, optimist, împăcat, în esenţă, cu existenţa. Rostirea rămâne discretă, neenergică, cuviincioasă în toate accepţiunile termenului. *Inima cuvintelor* (1979) reia, masiv, poeme din volumele anterioare, adăugând câteva, puţine, piese noi. Poetul cultivă mai accentuat, dar și foarte convenţional mândria patriotică și se simte dator să se arate preocupat de devenirea ţării. *Cântec de mai* (1989) cuprinde compuneri versificate conform consemnurilor propagandistice ale oficialităţilor momentului (glorificarea și mitificarea Partidului Comunist, cultul personalităţii lui Nicolae Ceaușescu), în fapt fără interes estetic. Convorbiri, interviuri și declaraţii ale unor personalităţi artistice sau culturale, consemnate în spaţiu parizian și prevăzute cu mici introduceri eseistice, eventual asociate în lumina unor idei comune și comentate cu sagacitate (și cu o grijă specială pentru „buna opinie" a mediilor intelectuale franceze despre identitatea culturală românească) sunt adunate în *Autografe pariziene* (1972), alături de eseuri sau încercări de reportaj literar. Poezie pentru copii se află în *Carte de citire*. Alte titluri aparţin, în esenţă, literaturii de informare turistică (monografii, albume): *România se prezintă* (apărută în mai multe limbi, 1972); *Franţa* (1976) ș.a. **B.** are o participare la lucrarea colectivă

Diplomaţia română în slujba independenţei (1977). Pagini de jurnal i-au fost publicate în 1996, sub titlul *Secunda câștigată*.

SCRIERI: *Fructul oprit*, București, 1968; *Schimbarea la faţă*, București, 1970; *Autografe pariziene*, Cluj, 1972; *România se prezintă*, București, 1972; *Franţa*, București, 1976; *Inima cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1979; *Carte de citire*, București, 1983; *Cântec de mai*, București, 1989; *Secunda câștigată*, București, 1996.

Repere bibliografice: Aurel Martin, *„Fructul oprit”*, RMB, 1969, 7545; Petru M. Haș, *„Fructul oprit”*, ST, 1969, 1; Ion Lungu, *„Fructul oprit”*, TR, 1969, 15; Dumitru Micu, *„Fructul oprit”*, RL, 1969, 16; Ilie Constantin, *„Schimbarea la faţă”*, RL, 1970, 43; Adrian Popescu, *„Autografe pariziene”*, ST, 1972, 23; M.C. Runcanu, *„România se prezintă”*, TR, 1973, 1. ***N.Br.***

BĂLAN, Eugen (21.X.1904, Focșani – 4.IV.1968, București), prozator. Este fiul Annei și al lui Ioan Ballan, maior, căzut în luptele de la Turtucaia. **B.** urmează Liceul Militar din Craiova, după care se înscrie la Facultatea de Științe, secţia de matematică, la Universitatea din București, pe care o părăsește pentru a trece la Școala Politehnică, unde își ia licenţa. În 1940 va absolvi și Facultatea de Drept. Exercită numeroase ocupaţii: director la Imprimeria Centrală, profesor de matematică, economist, vameș, consilier tehnic, proiectant. Deși publică, în 1937 și 1939, iscălind Eugen Ballan, două remarcabile eseuri în revista „Arta și tehnica grafică”, totuși apariţia romanului *Într-o duminecă de august* (1941) constituie o mare surpriză pentru critica momentului. Războiul și, apoi, alte cauze l-au făcut pe autor să abandoneze literatura până în 1965. Câteva schiţe și o nuvelă sunt publicate postum, în volumul *Exerciţii* (1970).

Ocupându-se de carte ca fenomen sociocultural, eseurile *Între arta și tehnica grafică* și *Impresionism grafic* relevă o inteligenţă vie, subtilă și o deosebită capacitate de expresie. **B.** își manifestă aici, de asemenea, admiraţia pentru Marcel Proust, motivată de voinţa acestuia de a-și clădi opera ca o catedrală, până în cele mai mici detalii, de perfecta concordanţă între principiul de construcţie și forma scriiturii. Faptul că Thomas Mann este pomenit chiar în romanul *Într-o duminecă de august*, că titlul amintește, probabil voit, de un capitol din *Patul lui Procust* al lui Camil Petrescu și că limitarea timpului naraţiunii la o singură zi pare să fi fost sugerată de *Ulysses* al lui James Joyce dovedește că autorul se familiarizase și cu alte formule moderne ale genului. Astfel, era de așteptat ca *Într-o duminecă de august* să se structureze ca un roman psihologic, care își propune să transcrie din interior, făcând să coincidă naratorul și personajul, fluxul conștiinţei în răstimpul dintre o trezire și intrarea în somnul nocturn, răstimp în care se inserează, prin mecanismul memoriei involuntare, numeroase fragmente de trecut. Valoarea romanului lui **B.** este dată de calitatea eului care se introspectează, de amplitudinea și insolitul trăirilor, de capacitatea de a le menţine în centrul atenţiei. Istoria „duminecii de august” nu este astfel istoria unei zile banale, ci a uneia în care se produce în sinele naratorului-personaj o adevărată revoluţie, căci hotărârea de a scrie un roman nu înseamnă numai revelarea unei disponibilităţi artistice latente, ci și recuperarea unui spirit activ, dinamic în faţa existenţei. În stadiul iniţial protagonistul se apropia de tipologia inadaptatului intelectual, capabil, prin structură, să se analizeze cu precizie, să-i descifreze după indicii minime pe ceilalţi și să abstragă generalul dintr-un comportament individual. Dar la el luciditatea se împletește enigmatic cu o stare de semiconștienţă, de confuzie, generată numai de gândul propriei neputinţe în faţa nevoilor de zi cu zi. De aici, dependenţa de alţii, neîncrederea în sine, dezabuzarea, abulia și, ca un corolar, amoralismul, manifestat mai ales în plan erotic, el cucerind femeile cu vorba sa misterioasă, poetică, poate și cu felul său de a fi neajutorat, dar tratându-le fie ca un juisor impenitent, fie ca un seducător îndrăgostit de gratuitatea jocului. Altul este cazul Corinei, fiica unor burghezi respectabili, căreia, din cauza unor inhibiţii secrete, a unor tabuuri fabricate de propria sa imaginaţie, mult timp nu poate să-i comunice sentimentele pe care le nutrește. „Dumineca de august” va fi ziua unei bruște mărturisiri, ziua când îi face declaraţia de dragoste, una dintre cele mai frumoase pagini ale romanului, la crearea căreia au colaborat, după cum spune chiar naratorul, Hans Castorp și Maurice Schwolbe. Prea târzie, căci fata acceptase o altă cerere în căsătorie, mărturisirea îl eliberează pe narator de o obsesie și marchează începutul unei modificări lăuntrice. Renunţând la prejudecăţi, el se îndreaptă spre o altă femeie, fostă cântăreaţă de bar, de o mare frumuseţe fizică și morală, alături de care îi va fi posibil să parcurgă drumul cunoașterii de sine și, totodată, spre straturile ascunse ale poeziei, spre creaţie. În relatarea acestei transformări nu intervine nimic

forţat, totul decurgând firesc din premisele date. Observaţii pătrunzătoare fixează finele deplasări ale cugetului, așa cum alteori reușesc să surprindă esenţa unui comportament într-o formulă memorabilă. Maxima și aforismul, la care autorul accede prin structură sufletească, precum și ironia și autoironia au rolul de a eluda ceva din brutalitatea examinării semenilor sau a autoexpunerii prea directe. Într-un stil în care fraza se mlădiază după întortocherile gândului, iar comparaţiile, aproape singura figură de stil folosită, sunt în genere scânteietoare, supără doar recursul excesiv la paradox. În dialoguri, puţine la număr, replica e promptă, uneori prea promptă pentru a nu avea o tentă de automatism. Reușita romanului i-a făcut pe unii critici să-i prevadă lui **B.** o strălucită carieră literară, dar, poate și din cauza împrejurărilor de după al Doilea Război Mondial, el a rămas autorul unei singure cărţi. Prozele publicate postum, în *Exerciţii*, relevă aceleași însușiri de observator al lumii exterioare și interioare, având totuși un pronunţat caracter de încercări nefinisate. Excepţie face cea mai amplă dintre ele, care propune o „continuare” a scrierii lui Mateiu I. Caragiale *Sub pecetea tainei*, fiind reușită ca rezolvare epică a enigmei, dar fără vraja scrisului matein. Alături de *Ambigen* de Octav Șuluţiu, de *Interior* de C. Fântâneru și de alte câteva cărţi, *Într-o duminecă de august* a contribuit la revitalizarea romanului psihologic în deceniul al patrulea şi începutul celui de al cincilea din secolul trecut.

SCRIERI: *Într-o duminecă de august*, București, 1941; ed. îngr. și postfaţă Mariana Vartic, Cluj-Napoca, 1991; *Exerciţii*, postfaţă Lucian Cursaru, București, 1970.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Într-o duminecă de august”*, VRA, 1941, 601; Cioculescu, *Aspecte*, *434–435*; C. Fântâneru, *„Într-o duminecă de august”*, UVR, 1941, 28; Perpessicius, *Opere*, IX, *189–194*; Octav Șuluţiu, *„Într-o duminecă de august”*, G, 1941, 7; I. E. Torouţiu, *„Într-o duminecă de august”*, CL, 1941, 8–10; Ștefan Popescu, *Critice*, I, București, 1947, *133–141*; Streinu, *Pagini*, V, *283–284*; Piru, *Panorama*, *371*; Dana Dumitriu, *„Exerciţii”*, RL, 1970, 28; Zaciu, *Lancea*, *122–128*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *92–98*; Ion Simuţ, *Trei reeditări*, RL, 1992, 2; Irina Petraș, *„Într-o duminecă de august”*, TR, 1992, 13; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *217–219*. ***V. D.***

BĂLAN, George (11.III.1929, Turnu Măgurele), eseist. Este fiul Margaretei (n. Petrovici) și al medicului militar Ilie Bălan. După ce urmează Conservatorul din București (1950–1955), devine asistent (1955–1957) la Catedra de estetică, apoi face aspirantura în estetică muzicală la Moscova (1957–1961). Lector (1961–1975) la aceeași catedră, va funcționa în această calitate și la Catedra de estetică a Facultății de Teologie din Sibiu (1975–1977), unde urmase și cursuri (1968–1970). A fost redactor muzical la „Contemporanul” (1951–1957, 1961–1963). A colaborat și la „Muzica”, „Actualitatea muzicală”, „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Flacăra”, „Cercetări filosofice”, „Lupta de clasă”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Revue roumaine” ș.a. Important animator al vieţii muzicale din București, a ținut mai multe conferinţe la Ateneu (1973–1977), care s-au bucurat de o anume notorietate. În 1977 s-a stabilit la München, apoi la Sankt Peter, în Pădurea Neagră, unde a fondat Societatea Internaţională Musicosophia (mișcare estetică în tehnica și arta ascultării conștiente a muzicii).

Impresionanta eseistică a lui **B.**, miile de pagini de prezentare a unor momente și figuri din istoria muzicii, însumând aproape o bibliotecă, scrise nu numai cu o deplină stăpânire a domeniului, ci și cu anume frazare atașantă, au fost apreciate și au contribuit la apropierea cititorilor de acest spaţiu al culturii. „Chiar dacă volumele lui George Bălan «mustesc» la tot pasul de contradicții care descumpănesc cititorii și mai ales pe analiștii greu de convins să accepte punctele sale de vedere ideologic, filosofic, teologic, estetic, totuși scrisul lui muzicologic se impune prin subtilitatea și finețea nuanțelor, care împrumută demersului autorului o culoare personală, inconfundabilă” (Viorel Cosma). Apărut după aproape treizeci de ani de când **B.** l-a scris, volumul *În dialog cu Emil Cioran* (1996) are meritul – și acesta este cel mai important atu al său – de a fi fost, în anii ’60, o primă încercare de reabilitare a filosofului într-o epocă în care acest subiect stârnea scandal. Cu deosebire două capitole reţin atenţia. Primul, *Emil Cioran și românii, românii și Emil Cioran*, este, de fapt, o anchetă care ia în discuţie receptarea în perioada de după război. Un studiu-document care strânge laolaltă, în urma unei informări serioase, toate datele despre campania dusă împotriva lui Cioran între 1959 și 1962, câteva nume mari, Lucian Blaga ori Nichifor Crainic, fiind invocate aici în spiritul adevărului. Al doilea capitol, *Schimbarea la faţă a României*, propune o imagine a spaţiului spiritual românesc în care sunt puse faţă în faţă gândirea lui Blaga și a lui Cioran. În ansamblu, demersul eșuează însă într-un descriptivism obositor și monoton. Tonul este exagerat,

patetic, poate și ca reacţie la un moment ostil culturii: scrisă în anii ’60, cartea practică un demers de identificare aproape totală cu autorul cercetat. Și în amplul studiu *Nebănuitul Eminescu*, publicat în 1984, dar scris cu zece ani înainte, tonalitatea encomiastică își atinge limitele, căci poetul devine eroul călăuzitor și mântuitor al patriei (capitolele *Calea-ntoarsă sau Iniţierea în înţelepciunea călăuzitoare spre obârșii* sau *Biruitor, în Patrie sau Despre contemplările supreme*). După ce analizează critic istoria exegezei eminesciene – **B.** este supărat mai ales pe G. Călinescu (pe care îl socotește profanator, monografia sa fiind calificată ca o „monumentală eroare de gândire”) –, autorul încearcă să capteze esenţa poetului identificându-l ba cu un iniţiat, ba cu Făt-Frumos, ba cu un rege, ba cu un împărat, ba cu un dac, ba cu un arab etc. Eminescu i se înfăţișează ca sfântul naţional al românilor: „Pentru români, Mihai Eminescu este sfânt, deoarece el a trăit cea mai sfântă dorinţă de a risipi negurile neștiinţei spirituale”, iar poezia acestuia „se adresează nu numai perceperii intelectual-estetice, ci fiinţei spiritual-sufletești în totalitatea ei, a cărei nevoie de certitudine și de absolut o satisface cu prisosinţă”. În *Emil Cioran – luciditatea eliberatoare?* (2009), carte apărută iniţial în Franţa, în 2003, **B.** schiţează un portret al filosofului și urmărește apoi analitic itinerarul spiritual al acestuia în două capitole consistente: *Ţăranul din Carpaţi* și *Ermitul din Paris*. Trilogia *Iubirea prihănită*, alcătuită din *Iubirea interzisă* (2001), *Celălalt Eros* (2001) și *Homofobia* (2004), este prima istorie culturală românească dedicată homosexualităţii, cele 1300 de pagini cuprinzând eseuri (uneori intens subiective) și dosare amplu documentate despre personalităţi din artă și literatură (Oscar Wilde, Thomas Mann, André Gide, Klaus Mann, Marcel Proust ș.a.).

SCRIERI: *Muzica, artă greu de înţeles?*, București, 1960; *George Enescu: Mesajul – estetica*, București, 1962; *George Enescu – Viaţa*, București, 1963; *Gustav Mahler sau Cum exprimă muzica idei*, București, 1964; *Muzica, temă de meditaţie filosofică*, București, 1965; *Sensurile muzicii*, București, 1965; *Eu, Richard Wagner*, București, 1966; *Înnoirile muzicii*, București, 1966; *Dincolo de muzică*, București, 1967; *Noi și clasicii*, București, 1968; *Arta de a înţelege muzica*, București, 1970; *Meditaţii beethoveniene*, București, 1970; *Muzica și lumea ideilor*, București, 1973; *Cazul Schoenberg: un geniu rău al muzicii?*, București, 1974; *Mică filosofie a muzicii*, București, 1975; *Muzica*, București, 1975; *O istorie a muzicii europene*, București, 1975; *Ein Vorspiel zum bewussten Hören*, Sankt Peter, 1979; *Enführung in die Musikmeditation*, Sankt Peter, 1980; *Das Musikhören als Weg zum Geist*, Sankt Peter, 1981; *Beruf: Musikhörer*, Sankt Peter, 1983; *Musikalische Selbstterapie*, Sankt Peter, 1984; *À la Redécouverte de la musique*, Sankt Peter, 1984; *Nebănuitul Eminescu*, München, 1984; ed. București, 1999; *Rätselhafter Bruckner*, Sankt Peter, 1986; *L’Art d’écouter Mozart*, Sankt Peter, 1988; ed. (*Arta de a asculta Mozart*), tr. Vasile Savin, Cluj-Napoca, București, 2006); *Musik als Rätsel und Herausforderung*, Sankt Peter, 1989; *Le Geste musical*, Sankt Peter, 1990; *ABC de l’écoute créatrice*, Sankt Peter, 1991; *Roman einer Idee*, Sankt Peter, 1992; *Petit traité de l’art de fredonner*, Sankt Peter, 1992; *Procesul lui Socrate*, București, 1993; *În dialog cu Emil Cioran*, București, 1996; *L’Auditeur et sa dignité*, Sankt Peter, 1996; *Mesaje duhovnicești din exil*, București, 1997, *Misterul Bach*, București, 1997; *Via meditativa. Întâlnirea cu noi înșine*, București, 1997; *Răspunsurile muzicii*, București, 1998; *În căutarea maestrului*, Iași, 1999; *Inspirierte Musikhörer*, Sankt Peter, 2000; *Celălalt Eros*, Chișinău, 2001; *Iubirea interzisă*, Chișinău, 2001; *Emile Cioran: La lucidité libératrice?*, îngr. și pref. Alain Cophignon, Paris, 2003; ed. (*Emil Cioran – luciditatea eliberatoare?)*, tr. Vasile Savin, Cluj-Napoca, 2009; *Homofobia*, București, 2004.

Repere bibliografice: Caraion, *Tristeţe*, *65–67*; Viorel Cosma, *Întâlniri spirituale (I–II)*, RP, 1997, 2, 3; Iosif Sava, *Pseudoautobiografia lui George Bălan*, CNT, 1997, 33; Dan J. Ungureanu, *De la Cezar la Pasolini*, OC, 2002, 103; Mihai Iovănel, *„Celălalt Eros”*, „Cotidianul”, 2002, 20 august; Alexandra Olivotto, *Homosexualii din bibliotecă*, RL, 2003, 8; Marin Diaconu, *În căutarea unei identificări a lui Emil Cioran prin George Bălan*, VR, 2005, 6–7; Viorel Cosma, *Enciclopedia muzicii românești*, I, 2005, *471–475*; Manolescu, *Enciclopedia*, *69–70*. ***P. Ct.***

BĂLAN, Ion (21.I.1909, Hârșeni, j. Brașov – 24.XII.1979, București), poet. Este fiul Mariei și al lui Mihai Bălan, ţărani. Termină liceul la Sibiu și își ia licenţa în drept la București. Debutează în 1933 la revista „Abecedar”, colaborând apoi la „Gând românesc”, „Universul literar”, „Vremea”, „Pagini literare”, „Curentul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Dacia rediviva”, „Sentinela” ș.a. Volumul de versuri *Febre cerești* îi apare în 1941. Redactor la „Dacia”, funcţionar de stat, **B.** va lucra după război în redacţia Editurii Scânteia. O carte retrospectivă, apărută în 1970 și menţinând titlul din 1941, adăuga versuri noi, unele risipite între timp prin mai multe periodice literare.

Lirica din *Febre cerești*, întâmpinată cu elogii de unii critici, l-a situat pe **B.** între talentele generaţiei sale. Dacă sensibilitatea poetului este mai degrabă aceea a unui simbolist, între mijloace pot fi detectate semne ce ţin de romantism, dar și de

tehnicile moderne. Prinţ nostalgic, înconjurat de „albe vedenii”, navigator spre o insulă himerică, ieșind din timp („vom da timpului cătușele înapoi”), el pare sortit să locuiască și să răsfrângă o lume fantomatică, transparentă, îndepărtată. Viaţa se metamorfozează în amintirea ei dureroasă („sevele roșii s-au făcut palori”), iubita e „nălucă din flăcări și zăpezi moarte”, ochiul descoperă doar „o nălucă de floare”. Și totuși, ca și la alţi poeţi ardeleni, o anume forţă – asprime, înverșunare, îndârjire – vine când să susţină scepticismul, când să-l înlăture. **B.**, „un simbolist întârziat” (Florin Manolescu), privilegiază metaforele în care domină trimiterile spre ardere, văpaie și sânge. Dacă toamna este văzută simbolist, ca un anotimp cu „palori de preţios metal muribund”, mult mai frecvent natura apare incendiată de prezenţe vegetale insolite, iar iubirea tinde a se hrăni din aceeași otrăvită „foame de roșu”, amintită și în eseuri lirice precum *Floarea roșie*. În violenţa coloristică suprapusă glacialităţii de fond se simte, parcă, ceva din arta icoanei pe sticlă, stilizarea, rigoarea formală fiind o formă de a filtra emoţia. În anii din urmă versul lui **B.** se devitalizează; supravieţuiesc numai virtuozitatea, reveria pictorică.

SCRIERI: *Febre cerești*, București, 1941; *Febre cerești*, pref. Aurel Dragoș Munteanu, București, 1970.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Febre cerești”*, VRA, 1941, 607; Octav Șuluțiu, *„Febre cerești”*, G, 1941, 9; Perpessicius, *Opere*, IX, *364–367*; Aurel Dragoș Munteanu, *Un poet de tranziţie*, R, 1969, 6; Florin Manolescu, *„Febre cerești”*, RL, 1970, 11; Nae Antonescu, *„Febre cerești”*, ST, 1970, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *219*. ***G.D.***

BĂLAN, Ion (10.VI.1925, Iablanca, Serbia – 1.VII.1976, Belgrad), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Rachilei (n. Barbu) și al lui Vartolomei Novac Bălan, ţărani. Învaţă la școala generală din satul natal și la Vârșeţ (1932–1940) urmează apoi Școala Normală pentru Învăţători (1940–1945), Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin (1951–1956). Este pedagog la internatul român din Vârșeţ, învăţător la Râtișor, lângă Vârșeţ (1946–1948), ziarist la săptămânalul „Libertatea” (1948), redactor responsabil al revistei „Bucuria pionierilor” (1949–1955), profesor de limba română la Liceul și Școala Normală pentru Învăţători din Vârșeţ (1952–1963), redactor responsabil al revistei „Lumina” (1956–1976). Își face debutul în 1938 la „Nădejdea”, iar editorial cu volumul de versuri *Cântecul satului meu* (1947). Mai colaborează la „Femeia nouă”, „Satul”, „Letopis Matice Srpske”, „Libertatea literară”, „Tribuna tineretului”, „Analele S.L.R.”, iar în România la „Revista literară”, „Orizont”, „Ramuri”, „Familia” ș.a. Semnează şi Ion Păduraru.

Blândeţea peisajului bănăţean, tema majoră a generaţiei ’50 din Voivodina, este și constanta liricii lui **B.** Poeziile de început sunt narative, retorice și oarecum lipsite de substanţă lirică. Apar aici ape line, deal, codru, nume de sate (Iabuca, Sălciţa), flori, stropi de ploaie etc. Influenţele vin de la George Coșbuc până la Emil Gârleanu. *Cântecul satului meu* îl anunţă și pe prozatorul de mai târziu. În *Brazde-n primăvară* (1952) apar versificări de o banalitate descurajantă, rimând și folclorizând teme impuse de ideologia comunistă. În versurile apărute postum se află şi inflexiuni mai moderne. E cultivată aici o prozodie cu vers alb și cu ecouri din simboliștii români: „Tac drumurile toate răsfirate/ Tace câmpia, dealurile neumblate./ Mâinile-n liniște deplină atârnă peste zări/ ca raze violete-n amurg pe cărări./ Tac mâinile, raze violete-n amurg,/ Și pe frunte picuri de amintiri se scurg” (*Despărţire*). Ca prozator, **B.** are câteva zeci de schiţe și nuvele (unele întinse), cuprinse în volume apărute la mare distanţă de timp – *Flăcări în noapte* (1953), *Drumuri și nori* (1960) și *Ninalb* (1967). Tematica e tot ţărănească, concentrându-se asupra vieţii celor „de la codru”, din apropierea Vârșeţului, unde trăiesc oameni aprigi, cu aspiraţia dreptăţii în suflet, pe care scriitorul nu-i idealizează. Influenţele sunt diverse, de la naraţiunea de tip folcloric până la demersul epic al lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu și Zaharia Stancu, dar și de la realiștii sârbi, de la Stevan Sremac, Branislav Nušić, Borisav Stanković până la Ivo Andrić și Branko Ćopić. Ninalb, protagonistul din microromanul cu același titlu publicat și la București în 1975, un fost argat, de mare puritate morală, are puterea să treacă peste toate obstacolele. Celelalte personaje, bântuite de doruri și melancolie, recurg adesea la amintire sau la vis, un joc cu ficţiunea și imaginaţia care îl captivează pe cititor. Apar, ca subiecte conformiste ale epocii comuniste, și întâmplări din vremea luptei ilegaliste sau episoade din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. O antologie de poezie a românilor din Voivodina, intitulată *Jednog dana u Mesiću – Într-o zi la Mesici* (1976), este redactată împreună cu Milan Uzelac. **B.** a participat la alcătuirea a numeroase manuale de limba română, la realizarea unor volume colective consacrate culturii românilor din

Voivodina. În fine, s-a oprit, ca traducător, la câteva nume: Branko Ćopić, Ivo Andrić, Tone Seliškar.

SCRIERI: *Cântecul satului meu*, Vârșeţ, 1947; *Brazde-n primăvară*, Vârșeţ, 1952; *Albu* (în colaborare cu Radu Flora), Pančevo, 1952; *Flăcări în noapte*, Vârșeţ, 1953; *Drumuri și nori*, Pančevo, 1960; *Ninalb*, Pančevo, 1967; ed. îngr. Octav Păun, București, 1975; *Opere*, I–III, îngr. și pref. Radu Flora, Pančevo, 1979–1980; *Caisul solitar*, Zrenianin, 2012.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Literatura românească din Iugoslavia*, „Revista literară", 1947, 31 august; Ioan Flora, *La cinci ani de la încetarea din viaţă a lui Ion Bălan*, „Libertatea", 1981, 19 septembrie; Milan Uzelac, *Rostirea întreruptă: douăsprezece interpretări din poezia lui Ion Bălan,* Pančevo, 1985; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *35–44*, *47–65*; Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc*, Pančevo, 1998, *394–405*; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *110–116*; Virginia Popovici, [*Ion Bălan*], „Studii de știinţă și cultură", 2011, 1, RSL, 2011, 1; Carmen Dărăbuș, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *200–211*. ***V. P.***

BĂLAN, Ion Dodu (5.X.1929, Vaidei, j. Hunedoara), critic și istoric literar, editor.

Este fiul Anei (n. Pavel) și al lui Ioan Bălan, ţărani. Și-a început liceul la Orăștie și l-a continuat la „Sf. Sava" din București, absolvind în 1949. Urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din București (1949–1953), unde își va susţine și doctoratul (1968). Devenit tot aici cadru didactic la Catedra de literatură română, parcurge toate treptele universitare – asistent (1954–1959), lector (1959–1967), conferenţiar (1968–1969) și profesor (din 1970). A îndeplinit și funcţia de rector al Universităţii din București în 1989. Între 1967 și 1969 a fost lector la Universitatea din Toulouse. Vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educaţiei Socialiste (1969–1977), a fost membru supleant (1969–1979), apoi membru plin (1979–1989) al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. A făcut parte din redacţiile revistelor „Viaţa românească" (1953–1958), „Tânărul scriitor" și „Luceafărul" (din 1958; redactor-șef adjunct între 1961 și 1967). După 1989 a activat ca profesor asociat la Facultatea de Litere a Universităţii „Spiru Haret" din Capitală. A debutat în 1953 la „Avântul" și a scris tot acum în „Viaţa românească", iar prima lui carte include studiul *Influenţe folclorice în poezia noastră actuală*, apărut în 1955. Critic și istoric literar, **B.** s-a manifestat și ca poet, prozator, folclorist, publicist. Este căsătorit cu Elena Bălan-Osiac.

În ipostaza de cronicar literar, **B.** nu are preferinţe pentru un anumit gen de scrieri, dovedindu-se receptiv atât la poezia lirică, roman și nuvelă, piese de teatru, cât și la reportaj sau la lucrările de critică și istorie literară, abordarea fiind, de regulă, conformistă, în slujba imperativelor ideologice ale momentului. S-a apropiat de asemenea de numeroase alte aspecte ale literaturii române, scriind despre cronicari și corifeii Școlii Ardelene, despre M. Eminescu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Panait Cerna, St. O. Iosif, Tudor Arghezi, Ion Minulescu ș.a. Multe studii au fost publicate iniţial ca prefeţe la diverse ediţii din operele acestor scriitori, marcând, îndeobște, reintrarea, acceptată oficial, a unui scriitor în circuitul cultural. Atât cronicile, cât și studiile de istorie literară le-a reunit în volume cu un profil mozaicat, în care a cedat mult spaţiu și publicisticii. Câteva monografii, despre Ioan Slavici, Octavian Goga și Aron Cotruș, sunt elaborate pe baza unei ample documentări, cu multe elemente inedite. În monografia *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare* (1985) **B.** argumentează caracterul preponderent etic al operei autorului *Marei*. Totodată, urmărește modul subtil în care Slavici a infuzat operei sale o viguroasă sevă folclorică și etnografică. Pentru Octavian Goga **B.** a manifestat un interes continuu. După o primă micromonografie (1966), și-a extins cercetările, consacrând marelui poet o amplă exegeză (1971), revizuită în ediţiile ulterioare (ediţia a doua, 1975, premiată de Academia RSR). Viaţa lui Goga este contextualizată pe fundalul evenimentelor vremii, aducându-se contribuţii importante cu privire la activitatea publicistică desfășurată îndeosebi la „România" și la „Ţara noastră", precum și referitor la procesul de presă și condamnările suferite de poet, la campaniile politice sau la jurnalul intim din timpul războiului. Într-un capitol autorul pune în lumină funcţia estetică a elementului religios din lirica lui Goga, mesianismul său romantic ţinând de tradiţie și de datină, comunicat uneori pe un ton sibilinic. Investigarea laboratorului

său poetic conduce la concluzia unei atente elaborări, a efortului de eliminare a lexicului localist în favoarea aspectului literar. De asemenea, **B.** s-a aplecat recuperator asupra lui Aron Cotruș, căruia i-a prefațat mai întâi ediția *Versuri* (1978), apoi i-a consacrat studiul monografic *Resurecția unui poet* (1981, revizuit în 1994) și o cuprinzătoare ediție (1985). Criticul pune în valoare structura doar în aparență monocordă a literaturii cotrușiene, constituită de fapt dintr-un „mozaic de atitudini ideologice și formule poetice, de la cele tradiționale, sămănătoriste sau gândiriste, până la cele simboliste, moderniste ori expresioniste". „Poet al extremelor", Cotruș este analizat din perspectiva vizionarismului său național și social, a telurismului, dar și a gamei mult mai bogate a liricii intime și meditative. De interes sunt și considerațiile lui **B.** atât asupra varietății lexicului, cât și asupra artei poetice a lui Cotruș care, în ciuda simplității și a absenței calofiliei, desfășoară, îndeosebi în verslibrism, o dinamică de mare virtuozitate. De uz strict didactic rămân cursurile *Istoria literaturii române de la începuturi până în epoca marilor clasici* (2002, în colaborare) și *Momente ale liricii românești în secolul XX* (2000), publicate în mai multe ediții. În *Copilăria unui Icar* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), scriere reluată în mai multe versiuni, pornind de la simbolul antic al omului care încearcă să înfrângă vămile văzduhului, **B.** susține, prin analogie, semnificația tragică a destinului lui Aurel Vlaicu, într-un poem în proză destinat îndeosebi cititorilor tineri. Poeziile din volumele *Neliniștea fântânii* (1978), *Arbori pentru veșnicii* (1981), *Peisaj interior* (1986) și *Cutremur de suflet* (1996) dezvăluie un temperament liric înclinat spre confesiune și meditație în limitele circumstanțelor și ale lozincilor din comunismul ceaușist-naționalist: „Coboară ca un fluviu viu/ Neamul român, din tată-n fiu,/ De după dealuri mari de timp,/ Mai vechi ca zeii din Olimp…".

SCRIERI: *Influențe folclorice în poezia noastră actuală*, București, 1955; *Delimitări critice*, București, 1964; *Octavian Goga*, București, 1966; *Valori literare*, București, 1966; *Condiția creației*, București, 1968; *Cuvintele au cuvântul*, Iași, 1971; *Octavian Goga*, București, 1971; ed. 2, București, 1975; *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972; *La Politique culturelle en Roumanie*, Paris, 1974; *Copilăria unui Icar*, București, 1974; ed. 3, București, 1982; *Artă și ideal*, București, 1975; *În focarul timpului*, București, 1977; *Neliniștea fântânii*, București, 1978; *Constelații diurne*, București, 1979; *Arbori pentru veșnicii*, București, 1981; *Resurecția unui poet: Aron Cotruș*, București, 1981; ed. (*Aron Cotruș*), București, 1994; *Țara omeniei și oamenii săi*, București, 1983; *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare*, București, 1985; *Pietre pentru templul lor*, București, 1985; *Ei l-au cunoscut pe Aurel Vlaicu*, București, 1986; *Peisaj interior*, București, 1986; *Repere critice*, București, 1988; *Cutremur de suflet*, București, 1996; *Momente ale liricii românești în secolul XX*, București, 2000; *Istoria literaturii române de la începuturi la epoca marilor clasici* (în colaborare cu Luiza Marinescu), București, 2002. **Ediții, antologii:** Spiridon Popescu, *Pagini alese*, pref. edit., București, 1959, I.I. Mironescu, *Furtună veteranul*, pref. edit., București, 1961; *Moș Gheorghe la expoziție*, pref. edit., București, 1962; Ioan Slavici, *Teatru*, pref. edit, București, 1963; Octavian Goga, *Poezii*, pref. edit., București, 1963, *Opere*, I–III, introd. edit., București, 1967–1972, *Precursori*, introd. edit., București, 1989, *Opere*, I–II, București, 2001–2010; Barbu Nemțeanu, *Stropi de soare*, pref. edit., București, 1973; St. O. Iosif, *Poezii*, București, 1975; Panait Cerna, *Poezii*, postfața edit., București, 1976; Eugen Goga, *Cartea facerii*, pref. edit., București, 1984, *Două Siberii*, pref. edit., București, 1997; Aron Cotruș, *Versuri*, postfața edit., București, 1985.

Repere bibliografice: Barbu, *Sine ira*, *205–208*; Piru, *Varia*, I, *523–526*; Stănescu, *Poeți și critici*, *95–101*; Drăgan, *Reacții*, *27–35*; Grigurcu, *Idei*, *127–130*; Râpeanu, *Pe drumurile*, *223–226*; Ornea, *Confluențe*, *265–269*; Marcea, *Varietăți*, *197–200*; Marcea, *Concordanțe*, *249–253*; Stănescu, *Jurnal*, II, *206–209*, III, *177–181*; Piru, *Critici*, *89–92*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *463–469*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *99–102*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *157–161*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *219–221*; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *126–128*; Grigurcu, *Poezie*, I, *94–98*; Valeriu Râpeanu, *„Ethos și cultură"*, „Acasă", 2009, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *1049–1050*, *passim.*; Micu, *Mileniu*, *341–345*; Răzvan Voncu, *Goga și publicistica radicală*, RL, 2011, 21. ***T. V.***

BĂLAN-OSIAC, Elena (24.III.1940, Șelaru, j. Dâmbovița), hispanistă, traducătoare. Este fiica Paraschivei și a lui Dumitru Osiac, țărani. După terminarea studiilor liceale, la Ploiești, în 1961, se înscrie la Facultatea de Limbi Romanice și Clasice, secția spaniolă, a Universității bucureștene, absolvită în 1966. Este și licențiată a Facultății de Litere din Toulouse, specialitatea limba și literatura portugheză (1969); își susține teza de doctorat la aceeași facultate (1970). La Catedra de limbi străine a Academiei de Științe Economice din București din 1966, parcurge treptele până la gradul de profesor (1991). Conduce din 1992 Catedra de limba spaniolă la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității „Spiru Haret" din Capitală, iar din 1998 este și prorector. Colaborează la „Secolul 20", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires" ș.a. Traducătoare a unor autori de expresie

spaniolă și portugheză, precum Oswald de Andrade, Ana Maria Matute, José Maria Sanjuán, Ramón del Valle-Inclán, Miguel Ángel Asturias, Rubén Darío, **B.-O.** publică studii de specialitate pe teme de metodologie a predării limbilor străine sau de filologie romanică, precum *Ovid Densusianu și preocupările sale ibero-romanice*, *Poemele lui Lucian Blaga în portugheză*, *Versiunile în spaniolă, franceză și portugheză ale poeziei lui Lucian Blaga* ș.a. Traduce în spaniolă din G. Călinescu, Eugen Barbu, Fănuș Neagu; alcătuiește dicţionare și cursuri. Este căsătorită cu istoricul literar Ion Dodu Bălan.

În 1972 **B.-O.** publică volumul *Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză* (varianta în limba franceză apare în 1977), o încercare de studiu comparativ al acestui motiv liric, definind dorul ca sentiment de solitudine nostalgică. Fără preocupări de analiză critică, lucrarea se mărginește să semnaleze în sfera lirică neolatină incidenţe de atitudini existenţiale ale acestei reprezentări lirice, propunându-și o metodă comparatistă (menţionează teoria circulaţiei internaţionale a temelor literare, cu exemplificări de coincidenţe intenţionate sau similitudini), și investighează similitudinile semantice ale cuvintelor *saudade–soledad–dor*, semne ale unui posibil paralelism în „atitudinea lirică" a celor trei naţiuni din extremităţile latinităţii europene.

SCRIERI: *Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză*, București, 1972. **Traduceri:** Ana Maria Matute, *Primele amintiri*, București, 1968; Oswald de Andrade, *Regele lumânărilor*, București, 1972; José Maria Sanjuán, *Requiem pentru noi toţi*, București, 1974; Miguel Ángel Asturias, *Căutătorul de perle*, București, 1980; Rubén Darío, *Balotul*, București, 1979; Ramón del Valle-Inclán, *Memoriile marchizului de Bradomin*, București, 1987.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *O carte despre dor*, LCF, 1973, 5; Mircea Zaciu, *O carte despre dor*, TR, 1973, 7; Dragoș Vrânceanu, *„Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză"*, CNT, 1973, 19; Manuel de Paira Boles, [*Cronică*], „Revista portuguesa de filologia" (Coimbra), t. XVII, 1978. ***E.M.***

BĂLĂCEANU, Ion (25.I.1828, București – 22.XII.1914, Nisa, Franţa), memorialist. S-a născut într-o familie boierească ale cărei origini coboară în secolul al XIV-lea, ca fiu al Mariei (n. Văcărescu) și al lui Constantin Bălăceanu, mare hatman. Și-a început instrucţia acasă, cu un preceptor francez și a continuat-o la Paris, unde a urmat cursurile Liceului „Louis le Grand", după care a audiat prelegerile lui Jules Michelet și Edgard Quinet la Collège de France. Aflat în capitala Franţei, a făcut parte din Societatea Studenţilor Români (1845). Revenit în țară, a luat parte la evenimentele revoluţionare de la 1848, fiind numit prefect de Muscel (3 august – 22 septembrie 1848), pentru ca, în vara anului 1849, să se afle în statul major al generalului Iosif Bem, ca ofiţer adjutant. După înfrângerea revoluţiei, a luat drumul exilului, acţionând în Franţa pentru împlinirea dezideratelor de unitate ale românilor. Întors acasă în 1856, s-a manifestat ca un înfocat unionist, făcând parte din Comitetul Central al Unirii din București. După Unire a fost numit prefect al Poliţiei Bucureștilor, iar din mai 1859 emisar al lui Al. I. Cuza în Piemont și Franţa, pentru dobândirea recunoașterii dublei alegeri; ulterior a fost membru în Comisia Centrală de la Focșani (1859–1862) și ministru al Controlului din Ţara Românească (octombrie 1859 – mai 1860), precum și delegat în prima Comisie a Puterilor Riverane Dunării. Membru (din 1865) al lojii Sages d'Héliopolis, s-a aflat printre cei mai activi participanţi la acţiunea care a dus la îndepărtarea lui Al. I. Cuza. **B.** a fost ales deputat în Constituanta din 1866. În plan politic, a fost adeptul ideilor liberale moderne și un apropiat al lui Ion Ghica. Între 30 ianuarie și 30 martie 1876 a fost titularul Ministerului Afacerilor Străine. A desfășurat o intensă activitate diplomatică, în calitate de agent diplomatic la Paris (februarie 1866 – mai 1867), la Constantinopol (decembrie 1870 – martie 1871), agent diplomatic (mai 1876 – septembrie 1878), trimis extraordinar și ministru plenipotenţiar la Viena (septembrie 1878 – octombrie 1882); în aceeași calitate se va afla la Roma (octombrie 1882 – septembrie 1884), Paris (septembrie 1884 – ianuarie 1885), Constantinopol (aprilie 1886 – martie 1889) și la Londra (aprilie 1893 –octombrie 1900).

B. a lăsat în manuscris o importantă lucrare memorialistică, *Histoire des familles Balaceanu/Vacarescu*, tradusă și publicată în 2002 sub titlul *Amintiri politice și diplomatice. 1848–1903.* Este vorba despre o dactilogramă de aproape două sute de pagini, scrisă după dictarea autorului de ginerele său, Pierre Nicot de Villemain. În cele nouăsprezece capitole ale lucrării memorialistul reconstituie, cu talent narativ, dar și cu o fină înţelegere, evenimentele la care a participat direct sau la care a fost doar martor, descrie locuri prin

care a trecut sau în care a stat mai multă vreme, prezintă o serie de personalităţi cu care a venit în contact. Istorisite spre sfârșitul vieţii din nevoia de a lăsa urmașilor ceva din experienţa proprie, datele, numele ori trimiterile la diferite evenimente sunt reproduse din memorie, ceea ce a condus, după cum se întâmplă adesea în acest gen de lucrări, la unele erori, de altfel lesne de amendat cu ajutorul documentelor de epocă. În pagini animate expresiv **B.** reînvie primii ani ai adolescenţei petrecuţi la Paris, la studii, cele dintâi impresii la întoarcerea în Ţara Românească și atmosfera care domnea aici în preajma izbucnirii Revoluţiei de la 1848. Descrie, cu o mare putere de evocare, ultimele zile ale domniei lui Gheorghe Bibescu, instalarea puterii revoluţionare în Ţara Românească, arestarea Guvernului Provizoriu și apoi eliberarea lui de către populaţia răsculată a Bucureștilor, înrolarea sa în Garda Naţională, calitate în care a și fost numit prefect de Muscel, funcţie pe care a abandonat-o odată cu înaintarea trupelor otomane și ţariste în interiorul Ţării Românești, când s-a văzut nevoit să fugă, prin pasul Bran, în Transilvania. Perioada exilului, alături de alţi fruntași ai revoluţiei române, între care Nicolae Bălcescu și Ion Ghica, de care s-a simţit puternic atras și de a cărui prietenie a fost mândru toată viaţa, înrolarea în statul major al generalului Bem, revenirea în ţară și activitatea unionistă reprezintă subiectul a încă două capitole ale memoriilor. O secvenţă deosebită, cu valoare documentară în primul rând, se referă la activitatea desfășurată de **B.** în timpul domniei lui Al. I. Cuza. De mare interes sunt referinţele la acţiunile în vederea aducerii în ţară a prinţului Carol von Hohenzollern Sigmaringen. Ideea lansată de Hortense Cornu, convorbirile în această direcţie cu Napoleon al III-lea și cu cancelarul Otto von Bismarck, strategiile de convingere a tânărului prinţ german, escortarea acestuia pe Dunăre, până în ţară sunt momente de implicare maximă a lui **B.**, transpuse în notaţii care se succedă cu repeziciune, cinematografic, aruncând o nouă lumină asupra acestui moment istoric. Cea mai mare parte din *Amintiri...* o consacră autorul, după cum era și firesc, activităţii sale de diplomat. Fie că s-a aflat la Paris, la Viena, la Londra, la Roma ori la Constantinopol, el a dat dovadă de calităţi deosebite, puse în slujba ţării sale. În paginile memoriilor sunt refăcute convorbiri tainice cu diverse personalităţi, se emit judecăţi de valoare asupra evenimentelor, consideraţii personale – toate în măsură să definească o mentalitate și o epocă. Din întreaga expunere răzbate sentimentul trăirii intense a unui timp istoric. Relatate alert, cu dialoguri vii între autor și unii dintre cei mai de seamă protagoniști ai timpului (sunt rememorate convorbiri cu Napoleon al III-lea, contele Cavour, Kossuth, Bismarck, lordul Palmerston și alte personalităţi ale Europei), cu descrierea sugestivă a locurilor și a oamenilor, amintirile rămase de la **B.** reprezintă deopotrivă un izvor istoric de mare însemnătate și o mărturie expresivă din punct de vedere literar.

SCRIERI: *Amintiri politice și diplomatice. 1848–1903*, tr., îngr. și introd. Georgeta Filitti, București, 2002.

Repere bibliografice: Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanţi. 1866–1916*, București, 1994, *165–166*; Al. Săndulescu, *Un memorialist necunoscut: Ion Bălăceanu*, RL, 2003, 29; Cristea, *Teleorman, 56–57*; *Dicţionar biografic de istorie a României*, coordonator Stan Stoica, București, 2008, *56–57*; Nicolae Constantin, *Dicţionar de personalităţi istorice românești*, București, 2011, *27*.

D.N.R.

BĂLĂCEANU, Ion (28.III.1928, Ceairlighiol–Caliacra – 14.II.2006, Ploiești), prozator. Este fiul Tudorei și al lui Gheorghe N. Bălăceanu, ţărani. Prozatorul și-a confecţionat un arbore genealogic ce vrea să ateste o descendenţă din familia boierească, scăpătată, a Bălăcenilor, pe „ramura lor negustorească". Urmează școala primară în comuna natală, dar o întrerupe în 1940, odată cu cedarea Cadrilaterului. Își continuă studiile în 1946 la Cluj, unde se afla ca militar activ. Anii copilăriei și ai adolescenţei îl purtaseră prin diverse locuri din ţară, unde practica felurite îndeletniciri: vânzător de covrigi, ucenic de patiserie, argat. Recrutat militar (1948), avansează repede în grad, pentru ca în 1956, odată cu primele valuri de reducere a cadrelor Ministerului Armatei, să fie trecut în rezervă. Lucrează, până la pensionare, ca mecanic auto, șofer pe mașini de transport greu etc. Între timp, frecventează cenaclul literar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor. Aici este remarcat de D.R. Popescu, care îl sprijină, publicându-i cea dintâi povestire – *Întâmplări pe șosea* – în „Steaua" (1960). Prima carte, *Pâinea și bicicleta*, îi apare în 1966. Este și membru al Asociaţiei Artiștilor Plastici din Cluj din 1992.

Maniera de a povesti a lui **B.** descinde în linie directă din proza lui Panait Istrati, de care îl leagă ţinuturile dunărene de baștină. El nu are însă nici forţa, nici lirismul maestrului de sub tutela căruia a făcut, de-a lungul anilor, evidente eforturi de a se emancipa. Cele mai bune texte realizează acea atmosferă de balcanism românesc (*Pe drumuri*) specifică și marelui brăilean, excelând în descrieri de natură halucinante (*A răsărit luna*) sau exotice (*Un cort pe malul Dunării*). Protagonistul povestirilor din volumul *Pâinea și bicicleta*, peregrin prin ţară, cu fesul turcesc pe creștet, are și el ceva din destinul rătăcitor al personajelor din *Chira Chiralina* sau din *Neranţula*. În genere, naraţiunile sunt simple, fără paranteze sau planuri secundare, modalitatea cea mai frecventă fiind cea confesivă. Scrise la persoana întâi, ele par mai curând mărturisiri autobiografice. Aceeași modalitate o folosește **B.** în povestirile sau în nuvelele având ca personaje șoferi ce călătoresc prin ţară și devin eroii unor întâmplări senzaţionale, uneori de factură detectivistă. Istorisirile sunt pline de viaţă, o viaţă simplă, chiar rudimentară, dar autentică și vie. Capabil să transcrie cu fidelitate și în amănunţime, până la naturalism, întâmplări de fiecare zi, prozatorul nu mizează pe noutatea tematică, nici pe cea de expresie, ci mai degrabă pe surprinderea mișcărilor sufletești, pe urmărirea unor schimbări în planul conștiinţei morale a personajelor.

SCRIERI: *Pâinea și bicicleta*, pref. D.R. Popescu, București, 1966; *Cai năzdrăvani*, București, 1969; *Ceașca*, Iași, 1981.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Pâinea și bicicleta"*, GL, 1966, 49; Constantin Cubleșan, *„Pâinea și bicicleta"*, ST, 1966, 12; Ion Lungu, *„Cai năzdrăvani"*, ST, 1969, 8; Ion Oarcăsu, *„Ceașca"*, TR, 1982, 2.

Ct.C.

BĂLĂCESCU, Costache (20.I.1800, București – 29.II.1880, București), poet, dramaturg. Este fiul Mariei și al clucerului Ioan Bălăcescu. A învăţat la școlile grecești din București. A fost prefect în judeţele Muscel, Prahova, Dâmboviţa, Olt. Membru al Societăţii Filarmonice, peste mai bine de trei decenii, în 1866, este ales în Comitetul teatral, iar mai târziu ajunge, se pare, chiar director al Teatrului Naţional. S-a bucurat, în epocă, de multă popularitate, unele versuri ale sale știindu-se pe dinafară. Treptat însă, peste scriitorul retras și mizantrop s-a așternut uitarea, pe care nici chiar rândurile elogioase ale lui M. Eminescu, din „Convorbiri literare" (1874), n-au reușit, atunci, să o destrame. Octogenar, **B.** moare sărac, lăsând, între alţi moștenitori, un fiu, Demetru, care a scris și el poezii, apărute în „Voinţa Tulcei" (1897).

B. a debutat în „Curierul românesc" (1844) cu versurile intitulate *Primăvara*, dar, înclinat fiind spre satiră, nu s-a ilustrat niciodată ca poet liric. Dacă simţea uneori nevoia să se tânguie, e din pricină că, spirit cârtitor, avea sentimentul că lumea este altfel de cum ar trebui să fie și că el, poetul, e veșnic prigonit. De aici, unele cugetări sceptice, străbătute de un sentiment al zădărniciei și îmbibate de un umor cam acru, cu privire la oameni și la soartă. Veșnic nemulţumit, posac și cârcotaș, **B.** ar fi o figură aproape antipatică dacă nu ar avea destul spirit să se ia și pe sine peste picior și să dea răutăţilor o formă cât de cât hazlie. Câteodată se folosește de maniera șansonieră a lui Béranger. Dintre satirele sale, între care câteva sugestive șarje caricaturale, se detașează aceea, în metru popular, intitulată *Fă-mă, tată, să-ţi seamăn sau Căftănitul de ţară la București* (scrisă în 1838, apărută, cu un titlu uşor schimbat, în 1860), unde sunt vizate năravuri și instituţii ale vremii. **B.** a mai compus fabule, cu pronunţat iz anecdotic, și, de asemenea, epigrame, fiind printre primii la noi care au cultivat această specie. Proza, de colorit satiric (*Relaţia voiajului meu ce am făcut cu tata la*

deal), constă mai ales în tălmăciri, prelucrări, localizări. Un titlu ciudat are satira filologică, în veșmânt alegoric, *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase și filopatricoase*. În comedia de moravuri **B.** anticipă, într-o măsură, pe V. Alecsandri. S-a jucat cu mult succes, la București, în 1845, piesa *O bună educaţie*, care persiflează ridicolul provenind din imitaţia de suprafaţă a Apusului. Dacă sunt luate în derâdere ifosele boierimii și limbajul ei împestriţat cu franţuzisme, nici apucăturile ilare ale burgheziei nu sunt trecute cu vederea. În fond, **B.** este un antibonjurist, un conservator, iritat și amuzat deopotrivă de metehnele prezentului, dar cu o vagă, dacă nu inexistentă, idee de progres.

SCRIERI: *O bună educaţie* și *Poezii și fabule*, București, 1845; *Fă-mă tată să-ţi seamăn sau Generaţia actuale din generaţia trecută*, București, 1860; *Poezii*, I–II, pref. I. Suchianu, București, 1898.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimia, Iași, 1970, *73–78*; Iorga, *Ist. lit. XIX.*, II, *72, 76–84, 206;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *191–192*, *Ist. lit.* (1982), *200–202*; Popovici, *Romant. rom.*, *91–96*; Brădăţeanu, *Istoria*, I, *150–152*; *Ist. lit.*, II, *304–306*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *367–368*; *Dicţ. lit.1900*, *86–87*; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, *113–115*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *186–189, 221–223*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *221–223*; Sorescu, *Bibliotecă*, *277–282.* ***F. F.***

BĂLĂCESCU, Lucia Dem. (22.I.1895, București – 5.XI.1979, București), prozatoare. Fiică a comandorului Petre Demetriade, **B.** s-a bucurat de o educaţie îngrijită. A studiat la Școala de Belle-Arte din București și, în particular, cu Gheorghe Petrașcu și cu Eustaţiu Stoenescu, desăvârșindu-și pregătirea în Elveţia și în Franţa. La Paris frecventează medii în care se cultivau fronda și se promova spiritul modern. Pictoriţă talentată, **B.** a avut un număr impresionant de expoziţii personale în ţară și peste hotare.

B. debutează ca publicistă la „Timpul” în 1937. A semnat cronică plastică, articole culturale, impresii de călătorie în periodicele „Le Moment”, „Bis”, „Vremea”, „Astra” „Universul literar” ș.a. Prin articolele *In memoriam: Katherine Mansfield* și *Omagiu lui I. Minulescu* își exprima afinitatea faţă de două personalităţi literare de care s-a simţit atrasă întreaga viaţă. Ar fi vrut să traducă în românește opera scriitoarei engleze, dar împrejurările nu i-au permis. Ion Minulescu a fost unul dintre cei care, recunoscându-i talentul în pictură, a influenţat-o în sensul aderării la mișcarea modernă. Alt scriitor preţuit de **B.**, datorită sensibilităţii, culturii, dar și imensei sale suferinţe fizice, a fost M. Blecher. Acestuia i-a dedicat un articol în „Le Moment”, precum și un spaţiu destul de larg în volumul de amintiri *Destăinuiri anti-literare* (1979). **B.** a ilustrat cu desene câteva cărţi ale unor scriitori români și străini: *Corigent la limba română* de Ion Minulescu (un desen este reprodus în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu), *Ce-ai cu mine, vântule?* și alte câteva volume ale lui Tudor Arghezi (desene pentru care obţine, în 1938, un premiu la Praga), *Un port la răsărit* de Radu Tudoran; a realizat peste două sute de ilustraţii la *Decameronul* lui Boccaccio. În 1939 i s-a acordat Premiul Academiei Române pentru ilustraţii, printre acestea numărându-se și cele care însoţesc traduceri din poeziile lui Charles Baudelaire. Preocuparea pictoriţei pentru literatură nu se oprește aici. Publică în „Curierul literar” câteva fragmente din ceea ce avea să fie *În noul Paradis* (1942), carte în care sunt rememorate zilele petrecute în Basarabia imediat după intrarea armatei sovietice. Suferind de tuberculoză osoasă, **B.** se afla internată la sanatoriul din Bugaz, localitate la ţărmul mării. În clipa în care se anunţă ocuparea Basarabiei, bolnavii capabili să se deplaseze hotărăsc să se întoarcă în România. Ca şi în pictură, prozatoarea știe să surprindă esenţialul. Ritmul naraţiunii este trepidant, tensiunea situaţiilor este însoţită de ironia amară, fină, care străbate, de altfel, cartea începând chiar de la titlu. Protagoniștii poartă numele reale, iar portretele desenate sunt mai elocvente decât orice comentarii. Aceeași atmosferă de autenticitate se simte și în *Destăinuiri anti-literare*. **B.** rememorează evenimente și prezenţe importante din viaţa sa. Studiile în ţară și în străinătate, expoziţiile, cu satisfacţiile și insatisfacţiile lor, membrii familiei, personalităţile din cultură care au influenţat-o în carieră și mai ales ambiţia de a răzbate, de a se impune, care nu a fost copleșită de lunga sa boală, sunt punctate prin evenimente esenţiale, tratate pe un ton ce oscilează între lirism și ironie. Crâmpeie sugestive din viaţa câtorva creatori de frumos sunt conturate cu entuziasm și înţelegere. Printre numele celor evocaţi în amintiri se numără Mateiu I. Caragiale, Theodor Pallady, Henri Catargi, Ion Minulescu, Miliţa Petrașcu, Marcel Iancu, Ion Vinea, K.H. Zambaccian, Tudor Arghezi, M. Blecher, E. Lovinescu, Luca Ion Caragiale, Cella Delavrancea. Desenele ce ilustrează volumul aduc un plus de expresivitate și de vitalitate naraţiunii. Povestind, **B.** creează mici tablouri în care, asemenea picturii sale,

culorile exprimă în cele din urmă încântarea în faţa vieţii, bucuria de a trăi.

SCRIERI: *În noul Paradis*, București, 1942; *Destăinuiri anti-literare*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1979.

Repere bibliografice: Ovidiu Constantinescu, *„În noul Paradis”*, „Bis”, 1942, 14; Mihai Niculescu, *„În noul Paradis”*, UVR, 1942, 4; Dan Petrașincu, *„În noul Paradis”*, VAA, 1942, 294; Const. Virgil Gheorghiu, *Doamna de la sanatoriul din Bugaz*, TIL, 1942, 1701; Iulian Mereuţă, *Lucia Dem. Bălăcescu*, București, 1970; Lucreţia Crăciun, *Donaţia Lucia Dem. Bălăcescu*, București, 1980; Ioana Vlasiu, *Doamnele artelor frumoase românești*, OC, 2003, 177. ***O.I.***

BĂLĂEŢ, Dumitru (8.XI.1935, Buzești, j. Gorj – 5.II.2009, București), poet, eseist, istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Seceleanu) și al lui Dumitru Bălăeţ, ţăran și picher de drumuri. După școala pedagogică de învăţători din Târgu Jiu, își continuă studiile la Facultatea de Filologie din București (1954–1959) și își ia doctoratul în 1973 cu o teză despre viaţa și opera lui Radu Ionescu. Este asistent și apoi lector la Facultatea de Ziaristică a Școlii Superioare de Partid „Ștefan Gheorghiu”, devenită Academia cu același nume (1959–1989), instructor la Comitetul Central al PCR (1966–1968), inspector general în Comitetul Culturii și Educaţiei Socialiste (1971–1973), bibliotecar la Biblioteca Centrată de Stat, lector principal la Comitetul pentru Presă și Tipărituri (până în 1977), redactor la „Revista română” pentru străinătate (1978), deputat de Gorj în Parlament (din 1992) timp de trei legislaturi, mai întâi din partea Partidului Socialist al Muncii, apoi din partea Partidului România Mare, și redactor-șef al organului de presă „Socialismul” (din 1991). Debutează cu versuri în „Luceafărul” (1960) și în volum cu *Topos atopos* (1969). Colaborează la mai multe reviste, între care „Contemporanul”, „Viaţa românească”, „Cronica”, „România literară”, „România Mare”, „Revista bibliotecilor”, „Biblioteca” ș.a.

Lirica lui **B.** intenţionează recuperarea protoistoriei, rescriind mituri sau preluând teme folclorice, dar și motive și figuri consacrate, pe care le prezintă deseori în cheie tezist-ideologică. Mai reflexive sunt pastelurile din *Ce rămâne* (1974). Volumul următor, *Augustele iubiri* (1976), alcătuit din trei cicluri de poeme cu subiecte declarativ patriotice, sunt scrise în tonalitatea festivistă a epocii. Sub semnul livrescului și al apolinismului, *În căutarea lui Trophonius* (1982) se vrea o epopee a descoperirii eroului mitic, constructor al unui templu al lui Apolo: o aventură a cunoașterii și transgresării limitelor umane, pierdută însă în emfază. Înregimentat în orientarea ideologică a momentului, **B.** susţine viguros protocronismul în eseurile lui istorico-literare. Paginile din *Eterna regăsire* (1979), bunăoară, încearcă o aşa-zisă interpretare a sensurilor „mai profunde” ale unor texte din Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Alecu Russo, M. Eminescu, Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, Ion Caraion ș.a., folosind metode structuraliste ale antropologiei, pentru „regăsirea” spaţiului mitic dacic-mioritic. Autorul pornește de la ceea ce el numește „fondul homeric” al literaturii române vechi, ca să ajungă pe urmele „Mioarei totem” până la Cezar Ivănescu. Următoarea carte, *Regăsirea continuă* (1986), extinde, cu alte metode, cercetarea elementelor de „mioritism” de la rădăcinile mitologice (prin arheologism și folclor) la Mihail Sadoveanu, Ion Lăncrănjan și Paul Anghel. **B.** îngrijește câteva ediţii notabile din scrierile lui Radu Ionescu, Al. Depărăţeanu, Ilarie Chendi, aceasta din urmă fiind publicată în zece volume (1988–2007), dintre care ultimele şase în colaborare cu Ioan Spătan. Preocupat mai cu seamă de proza secolului al XIX-lea, cercetează și reeditează în 1986 *Catastihul amorului* și *La gura sobei*, un text teoretic despre roman și romanul propriu-zis, ambele apărute anonim în 1865, atribuindu-le lui Radu Ionescu, autor de care s-a ocupat în mod special și căruia îi consacră în 1985 un studiu monografic. După 1989 activitatea editorială a lui **B.**, industrioasă, cantonată, cu excepţia câtorva volume de versuri, unele destinate copiilor, în zona publicisticii, prezintă un interes preponderent para- sau extraliterar.

SCRIERI: *Topos atopos*, București, 1969; *Zeiţă a Sudului*, București, 1971; *Ce rămâne*, București, 1974; *Augustele iubiri*, București, 1976; *Glasuri*, București, 1978; *Eterna regăsire*, București, 1979; *În căutarea lui Trophonius*, București, 1982; *Odihna pe prund*, București, 1983; *Radu Ionescu – un fiu al fantasiei*, București, 1985; *Regăsirea continuă*, Craiova, 1986; *De la Eminescu la societatea muncii*, Târgu Jiu, 1995; *Din Parlament către pământul ţării*, Râmnicu Vâlcea, 1995; *Trăiri și fragmente*, București, 1996; *Sonete*, Târgu Jiu, 1998; *Anul 2000 și Eminescu*, București, 2000; *Din vremea lui Vindetot*, Călărași, 2000; *Ţara lui Dromichete*, Călărași, 2000; *Făurirea Românei Mari*, Călărași, 2002; *Sub clopotele Bucovinei*, București, 2002; *Civilizaţia de bibliotecă. Unde ne aflăm și unde ar trebui să ajungem*, Călărași, 2003; *Din jurnalul de zi și de noapte*, Craiova, 2003; *Filosofia fragmentului*, București, 2004; *Guvernul și Biblioteca Naţională*, București, 2005; *Rosa centifolia*, Călărași, 2005; *Trophonius și alte poezii*, Râmnicu Vâlcea,

2005; *Către o nouă filosofie a omului*, București, 2007; *Decebal*, București, 2007; *Amurg sentimental. Epigrame și anecdote cu log-dialog între Gog și Magog*, București, 2008; *Carte de inițiere în poezie – pentru Axel*, București, 2008; *Motanul în tranziție printre pisici*, București, 2008; *Patimile lui Decebal*, București, 2008; *Un Machiavelli al Balcanilor? Gh. Gheorghiu-Dej așa cum a fost*, pref. Geo Stroe, București, 2010; *Odihna pe prund*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediţii:** N. Georgescu-Tistu, *Cartea și bibliotecile*, pref. edit., București, 1972; Radu Ionescu, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1974; Al. Depărăţeanu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1980; *Catastihul amorului și La gura sobei*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1986; Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, pref. edit., București, 1988–1995, vol. V–X, București, 2001–2007 (în colaborare cu Ioan Spătan).

Repere bibliografice: Aureliu Goci, *„Ce rămâne"*, RL, 1974, 45; Dorin Tudoran, *„Ce rămâne"*, LCF, 1974, 45; Daniel Dimitriu, *„Augustele iubiri". Poezia agorei*, CL, 1977, 3; Fănuș Băileșteanu, *„Augustele iubiri"*, RL, 1977, 22; Dan Mănucă, *„Glasuri"*, CL, 1978, 12; Radu G. Ţeposu, *„Glasuri"*, RL, 1979, 17; Mihai Coman, *Reveria mioritică*, LCF, 1980, 8; Artur Silvestri, *„Odihna pe prund"*, LCF, 1984, 38; Paul Dugneanu, *Valori restituite*, LCF, 1988, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *223–224*; Ioana Drăgan, *„Catastihul amorului" și „La gura sobei"*, VR, 1999, 7; Ion Simuţ, *Viaţa literară în 1907*, RL, 2004, 12; *Dumitru Bălăeţ*, „Biblioteca", 2009, 1–2; *In memoriam Dumitru Bălăeţ*, APF, 2009, 2. ***E. M.***

BĂLĂIŢĂ, George (17.IV.1935, Bacău), prozator, eseist.

Este fiul Constanţei (n. Popa) și al lui Gheorghe Bălăiţă, funcţionar comercial. Învaţă mai întâi la Bacău, urmează, un timp, cursurile Institutului de Cultură Fizică și Sport din București (1953–1955) și pe cele ale Institutului Politehnic din Galaţi (1955–1956). Este absolvent al Facultăţii de Filologie, secţia limba și literatura română, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iași (1967). Lucrează ca desenator tehnic, profesor suplinitor, instructor metodist, iar din 1964 ca redactor și apoi redactor-șef adjunct al revistei „Ateneu" din Bacău. Se mută la București, unde devine secretar al Uniunii Scriitorilor (1979), director al Editurii Cartea Românească (1980–1989), redactor-șef al revistei „Arc" (1991–1997), ulterior director la CopyRo. Este bursier Fulbright la Iowa University, SUA, în 1980. Debutează cu reportaje în ziarul „Steagul roșu" din Bacău (1958) și cu proză în „Luceafărul" (1960). Este distins cu numeroase premii, între care și Premiul Opera Omnia, acordat de Asociaţia Scriitorilor din București în 2005, și cu Premiul Naţional de Literatură, decernat de Uniunea Scriitorilor în 2008.

Primele cărţi ale lui **B.** – *Călătoria* (1964), *Conversând despre Ionescu* (1966), *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte* (1967) – includ pagini de proză scurtă, interesante prin ele însele, dar şi prin faptul că pregătesc romanele de mai târziu. Tânărul scriitor practică, împreună cu Nicolae Velea, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, o literatură despre oameni suciţi, adică despre unii care, fie că e vorba de copii sau de ţărani, se descoperă pe ei înșiși și își regăsesc inocenţa prin felul năstrușnic de a vorbi și de a exista. Ei exprimă euforia desprinderii din alienare, traversând totodată, îndeosebi copiii, momente de nedefinită tristeţe. Nu fără legătură cu literatura absurdului, prozatorul obţine efecte din îngemănarea insolitului cu banalitatea. De pe acum se manifestă refuzul unui realism plat în declinarea de către narator a competenţei auctoriale, în renunţarea la cronologia lineară, în compoziţia ce pare a fi regizată de hazard, în indecizia asupra caracterului imaginar sau „adevărat" al întâmplărilor, mergând până la sugestia că lumea acestor proze ar fi inventată de narator. Asemenea procedee nu alterează cu nimic însușirile scriitorului, frapante, de captare a realului în datele lui concrete. În această ultimă privinţă, volumul *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte* este mai puţin edificator. În schimb, prin elementele lor simbolice, onirice ori de basm, „întâmplările" reprezintă încă un pas spre lumea romancierului, în care distincţia dintre real și imaginar va deveni caducă. Întreaga măsură și-o dă **B.** cu *Lumea în două zile* (1975; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman ce reprezintă o dată importantă în literatura română a celei de-a doua jumătăţi a secolului al XX-lea. Cele „două zile" fac parte din existenţa polară, contradictorie, a lui Antipa, mic funcţionar. În 21 decembrie, în orașul Albala, el trăiește domestic și pasiv, dependent ca o plantă agăţătoare de mult mai dinamica lui soţie, care se agită prin apartament, pregătind bunătăţile pentru ziua de Crăciun. Dacă ziua aceasta stă sub semnul vieţii pașnice, vegetative, în 21 iunie, când

acţiunea se mută de la Albala la Dealu Ocna, unde Antipa își desfășoară activitatea, tot ce se întâmplă intră într-un regim infernal. La o masă neagră se adună – număr simbolic – douăsprezece personaje. În faţa mesenilor, cu care își face veacul în cârciumă, mai întâi neîncrezători, apoi stupefiaţi și la urmă consternaţi și înfricoșaţi, Antipa își dovedește darul de prezicător al morţii. Pe rând, diverși locuitori ai orașului, ba chiar și unii convivi mor la data anunţată de el. Istoria se termină tragic. Părându-i-se că Antipa, din care își făcuse un idol, nu e la înălţimea așteptărilor lui, Anghel, un iluminat de focul iadului, îl ucide. În legătură cu cele „două zile" s-a vorbit ca despre doi versanţi opuși, *domestica* și *infernalia*, care n-ar comunica între ei. La prima vedere, lucrurile așa stau. Sunt lesne de enumerat elementele acestei simetrii inverse. După cum se găsește la Albala ori la Dealu Ocna, Antipa e absent, adormit sau ironic și profund, e visător sau activ, jovial sau cinic, pașnic sau malefic. Blajinului August pălărierul, care întruchipează spiritul de toleranţă, relaţia cu toposul domestic, i se opune fanaticul până la crimă Anghel. Sentimentului conjugal și matern al Feliciei îi răspunde nesaţiul erotic al Silviei Racliș. De o parte căminul, cu jocuri nevinovate, de cealaltă cârciuma, cu petreceri sinistre. De o parte iarna sărbătorească, de cealaltă vara tulbure și tulburată. S-ar zice că într-una din zile oamenii sunt în paradis, în cealaltă în infern. În pofida acestor opoziţii, cele două existenţe ale lui Antipa totuși comunică, iar punţile dintre ele nu se limitează la personaje și situaţii. De fapt, în adâncime, cele două zile au o substanţă comună, deși „iarna" una tinde spre o stare vegetativă, în vreme ce „vara" alta intră în ebuliţie. Amândouă deţin o plasmă elementară indistinctă, lipsită de complexitate, în ambele oamenii sunt informi, ca prinși într-o magmă. Mai mult decât atât, chiar în comportamentul lor cele două laturi ale firii lui Antipa tind să alunece una într-alta, ceea ce autorul pare să și spună: „Vreau doar să arăt cum într-o singură fiinţă aceste două stări sunt active și într-un echilibru relativ". Întradevăr, incontestabila deosebire dintre părţi este totuși una relativă. De pildă, dacă la Dealu Ocna Antipa trăiește sub imperiul agresivităţii și al hazardului, dincolo, în Albala, maternei Felicia nu-i lipsește o anumită agresivitate a geloziei, după cum nu lipsesc nici accidentele ori catastrofele domestice. Deosebirea e că în timp ce la Dealu Ocna ele sunt grotești, la Albala sunt hazlii, burlești. Or, diferenţa dintre burlesc și grotesc nu este de ordinul opoziţiei, ci de acela al vecinătăţii. Poate că sărbătorirea Ajunului de Crăciun la 21 decembrie sugerează tocmai faptul că, în cadrul general al unei opoziţii, regimul mai profund al lucrurilor este acela al alunecării și al devierii dintr-un tipar prezumtiv. În acest regim există Antipa însuși care, nu fiindcă ar fi o dată placid și altă dată malefic, nu poate fi definit, ci pentru că „el este din toate câte ceva și nimic precis" (Eugen Simion). Lumea lui **B.** nu este cea reală, iar romanul său nu este unul realist. Nu psihologia și faptele indivizilor veridici îl preocupă pe prozatorul care privește totul din perspectivă ontologică. Autorul cercetează fiinţa și zonele ei de adâncime, faptele și personajele nefiind decât vizualizări și corporalizări ale constatărilor lui, dintre care cea mai importantă se arată a fi aceea că fiinţa este circumscrisă negativităţii. Una din zonele ontologice pomenite este cea a vieţii neînfrânate în sălbăticia ei de nici o normă. Singura „normă" pare a fi jocul hazardului. În acea zonă se ucide și bântuie teama de moarte. Exorcizarea fricii se realizează, ca în societatea originară studiată de René Girard, prin desemnarea unor victime expiatoare. Abia atunci când jocul criminal își face efectul, se produce ușurarea manifestată prin hohotul de râs înfricoșător: „Moare, a râs și Antipa și am început toţi să râdem […] asta ne-a electrizat, a readus printre noi buna dispoziţie, da, vrem, am urlat unanim, am ciocnit paharele…". Veselia aceasta este însă infernală. Când se găsește la Dealu Ocna, Antipa se schimbă, parcă, într-un diavol: „Ești dat dracu, sughiţa Druică și se îneca în râs. Am și certificatul, a spus Antipa". Crima pusă la cale de personajul care decide în joacă soarta semenilor lui este generatoare de haos. Orgia bahică pe care o dezlănţuie face să se șteargă diferenţele și determină indivizii să-și piardă identitatea, să se aglutineze într-o turmă vânzolită de dezordine: „Dar ce se întâmplă? Doctorul Pușlenghea are capul profesorului Lăduncă, pe umerii lui Viziru stă capul lui Pușlenghea, inginerul Druică poartă capul lui Antipa. Dar trupul lui Antipa? S-o fi topit în căldura mare". Un alt factor de dezordine și spaimă este sexualitatea. Iminenţa ei stârnește în Antipa „vârtej, teamă, rușine, triumf", adică, altfel spus, tot haos. Erosul agresiv este reprezentat de Silvia Racliș. Cu gura ei „lacomă", „crudă", „neîndurătoare", în care proliferează „dinţi tăioși care se înmulţesc și îi acoperă faţa", femeia își arată natura malefică. Este devoratoare ca femela păianjenului, împerecherea cu ea este

primejdioasă. În chip vădit, aparţine zonei infernale. Ea păstrează amintirea veacurilor primordiale, iar cineva o întreabă: „Unde îţi ascunzi coada și copitele?”. Tot așa cum beţia de pe urma programării crimei îi învălmășește pe indivizi într-o masă nediferenţiată, sexualitatea „armăsăroaicei” îl dezarticulează pe individ: „maţele tale și pipota, ficatul, ce mai aveai pe acolo, pluteau la voia întâmplării”. De rândul acesta, însă, nu mai este vorba de o dezordine agitată, ci de o toropeală ameninţătoare care îl cuprinde pe bărbatul ce va rămâne gol, mic și flasc. Aflat la Albala, Antipa asistă neputincios la prăbușirea lui în nonsens: „Sunt apa din ceașca asta care este tot eu, dar o clătinare, uite, o adiere face să-mi scape sensul, apare, se scufundă, nu este”. Haosul agitat de moartea intempestivă anunţată – și, în sens performativ, înfăptuită – de Antipa este înlocuit de o confuzie moleșită. Din agresiv, cum e în cealaltă postură, personajul ajunge „un leneș care-și suge unghiile toată iarna”, un individ comparat pe drept cuvânt de prietenii săi cu Oblomov. În funcţie de situarea într-un plan sau în celălalt, erosul, întruchipat de această dată de Felicia, se schimbă și el, devenind protector și matern. Până și moartea se modifică, ea nemaifiind consecinţa unei decizii criminale, ci o retragere odihnitoare din viaţă: „Trupul ei [al Feliciei] era o cetate invincibilă, sufletul ei era osia lumii. Ea era locul în care Antipa renăscuse și va fi îngropat când îi va veni vremea”. Din păcate, toropeala lui Antipa o contaminează și pe Felicia: „A băgat de seamă până acum o anume lene, moliciune, întârzierea în mișcarea braţelor, a picioarelor ei”. S-ar zice că, pentru a-și păstra identitatea, iubirea trebuie să se degajeze de descompunerea prin moleșeală. Ca să se păstreze curată, iubirea pentru celălalt trebuie să fie iluzorie. Închisă în ea însăși, iubirea se iubește pe sine. De aceea, la modul simbolic, Felicia trebuie să-l ucidă pe Antipa: „Și pentru ca iubirea să rămână pură și neîntinată era nevoie de moartea lui. Numai așa fiinţa ei omenească s-ar fi eliberat. Și liberă de orice constrângere, netulburată de micile înșelăciuni, ea și-ar fi iubit în liniște iubirea”. Cercul fiind infernal, și fiinţa destinată negativităţii, fiul lui Antipa, care – pentru a asigura circularitatea – se naște după moartea tatălui, nu vrea să-și facă apariţia în lume: „el se răsuci în apa caldă și întunecată și nu vru să se arate”. Totuși, copilul nu poate să se împotrivească pentru că ciclul este fără de sfârșit. Îl scoate

George Bălăiță, Ioana Diaconescu și Dana Dumitriu

la „lumină” „un bărbat cu mâinile puternice și îndemânatice, noduroase”: „haide, îi spuse cu glasul lui gros și batjocoritor, am să-ţi dau tinereţe fără bătrâneţe și viaţă fără de moarte, ieși odată”. Puţini scriitori români evoluează cu atâta sârguinţă în abisalitate ca **B.**, meritul romancierului fiind acela de a o face într-o manieră de o mare consistenţă artistică. Ca și substanţa, modalitatea literară a romanului funcţionează prin deviere și, mai ales, prin amestec între opuși. Se deviază dinspre grotesc spre burlesc, dinspre baroc spre parodic, dinspre sensul aproximat spre un alt sens aproximat, și se împletesc inextricabil realul cu imaginarul, adevărul cu minciuna, fantasticul cu banalul, tonul farsei cu tonul tragic, artificiul cu autenticitatea, livrescul cu senzorialul, pentru captarea în frază a senzaţiilor de diverse feluri **B.** fiind excepţional dotat. În roman se amestecă anchetatori, voci, limbaje, timp narativ și secvenţe temporale, paranteze, digresiuni, puneri în abis. Autorul este la curent cu toate tehnicile utilizate de romancierii moderni, de la James Joyce la Alain Robbe-Grillet. Procedeele folosite împiedică sensul să se precizeze, îl fac să fie la rândul lui deviat și amestecat. Poate că adevăratul sens al romanului este cel pe care l-a surprins Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe,* și anume luarea carnavalescă în derâdere a culturii oficiale și, dincolo de aceasta, a ordinii inerte și constrângătoare în care s-a trăit la noi. *Lumea în două zile* este și un roman despre roman, adică o meditaţie asupra literaturii, prin care **B.** participă la una din tendinţele europene dominante ale vremii. Acest aspect dobândește noi valenţe în *Ucenicul neascultător* (1977; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR), prezentat la apariţie ca prim volum al unei trilogii. Reapar aici „scribii” la mai multe niveluri, care înregistrează fapte și le transcriu. Personajul principal, Naum Capdeaur, consemnează povestea celor din jurul său, fiind la rândul lui observat de ei. Romanul este, în parte, acela al formării unui scriitor ca „ucenic neascultător”. Aceasta înseamnă, s-ar zice, că scriitorul împiedică sensul aparent al faptelor să se fixeze și produce o derută prin care, subiacent, se comunică un sens subversiv despre infernul istoriei. Cartea e și mai barocă, și mai complicată, și mai livrescă decât cea anterioară; se face și mai mult apel la mit, la legendă, la basm. Pe de altă parte, din confuzia voită se desprind totuși nuclee și se organizează opt naraţiuni. Cât despre substanţă, aceasta urcă din ontologic spre social și spre psihologic. Conturând mai decis personajele, **B.** reia o temă tradiţională a prozei românești, aceea a venirii de la sat la oraș. Conceput ca unul despre „cucerirea” orașului, motivul se îmbină cu romanul puterii, caracteristic deceniului al optulea din secolul trecut. Este romanul unei familii și, totodată, un bildungsroman. Se regăsește aici însușirea de a face ca prin tratamentul parodic – de altfel, mai puţin accentuat decât în *Lumea în două zile* – să nu se piardă fiorul tragic și reapare marea foame de concret a prozatorului. Deși lipsit de intensitatea și densitatea imaginativă din romane, nu este de neglijat nici volumul *Nopţile unui provincial* (1983). Acum autorul se plimbă relaxat pe dinaintea imaginilor unor mari personalităţi (M. Eminescu, Lev Tolstoi, Marc Chagall, Werner Heisenberg), pe care evită să le vadă ca pe niște statui prin aceea că le privește dintr-un unghi insolit. Despre Eminescu vorbește o călugăriţă în vârstă care l-a cunoscut fără să fi avut conștiinţa a ceea ce reprezenta presupusul poet, pe Mihail Sadoveanu naratorul îl întâlnește când viaţa aproape se retrăsese din el, dar mai scăpăra intermitent. Relatând pe un ton neutru, autorul știe încă să atragă participarea cititorului, care actualizează emoţia tăinuită, însă nu absentă. După 1989 **B.** nu se mai manifestă ca prozator, ci publică, în colaborare cu Janina Ianoși, o traducere din Andrei Platonov, precum și o culegere de eseuri cu tematică preponderent culturală scrise între 1964 și 1994, *Gulliver în ţara nimănui* (1994; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din București) și unul de interviuri din anii 1973–2003 cu interlocutori ca Ștefan Agopian, Nicolae Prelipceanu, Ion Simuţ sau C. Stănescu, intitulat *Câinele în lesă* (2004). Ediţia de autor publicată la Editura Polirom (*Opere*, I–III, 2009–2011) reunește romanul *Lumea în două zile* și o selecţie a prozelor scurte și a publicisticii. Aflat în plină putere creatoare, **B.** este una dintre prezenţele majore ale literaturii române de după al Doilea Război Mondial.

Cel mai frapant lucru la George Bălăiţă este tocmai luarea în derâdere a normelor (nu în ultimul rând, și literare), latura de bufonerie estetico-morală, care își are reflexul în structura însăși a romanelor sale. […] *Jovialitatea naratorului lui G. Bălăiţă este expresia acestei lumi de aparenţe, neînfrânată de ipocrizii moraliste și bucuroasă să se înfrupte din plăcerile vieţii: o lume pusă pe șotii, pe „drăcovenii”, râzând cu toată gura, care încearcă în felul acesta gustul libertăţii, rezistând opresiunii tragice.*

NICOLAE MANOLESCU

Stilul este, uneori, de o vervă bufonă. Un stil al parantezelor care se deschid la infinit. Stil de eseu romanesc… Cartea [Ucenicul neascultător] *nu-i uşor de citit, faptele lunecă repede în comentariu, temele se schimbă fără veste, de la Robbe-Grillet se trece uşor la o veche parabolă din epoca Tang. Asta este posibil deoarece eroii nu sunt lăsaţi să trăiască liber (autorul* nu le dă drumul în viaţă*, cum procedează prozatorul de tip realist), eroii trăiesc doar în comentariile despre ei. Începută poate ca o pastişă ironică a procedeelor romaneşti (critica a judecat-o mai ales în acest fel), cartea lui George Bălăiţă sfârşeşte prin a fi profundă şi substanţială, de o originalitate frapantă în câmpul prozei noastre.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Călătoria*, București, 1964; *Conversând despre Ionescu*, București, 1966; *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte*, București, 1967; ed. 2, București, 1999; *Lumea în două zile*, București, 1975; ed. 2, București, 1985; ed. 5, pref. Cornel Ungureanu, postfaţă Dorin Ștefănescu, București, 1998; *Ucenicul neascultător*, București, 1977; *Nopţile unui provincial*, Iași, 1983; *Gulliver în ţara nimănui*, București, 1994; *Câinele în lesă*, București, 2004; *Opere*, I–III, pref. Eugen Negrici, Iași, 2009–2011. **Traduceri:** Andrei Platonov, *Cevengur*, pref. Ion Ianoși, București, 1990 (în colaborare cu Janina Ianoși).

Repere bibliografice: Culcer, *Citind*, *240–246*; Prelipceanu, *Dialoguri*, *182–187*; Ungureanu, *Proză*, *175–184*; Vlad, *Lectura*, *257–265*; Georgescu, *Volume*, *46–54*; Apolzan, *Casa*, *13–45*; Iorgulescu, *Firescul*, *179–185*; Raicu, *Contemporani*, *37–41*; Moraru, *Semnele*, *203–208*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *237–246*; Culcer, *Serii*, *178–184*; Regman, *Noi explorări*, *20–27*; Gorcea, *Structură*, *137–140*, *205–212*, *232–239*; Simuţ, *Diferenţa*, *161–166*; Ţeposu, *Viaţa*, *158–165*; Manolescu, *Arca*, III, *166–189*; Vlad, *Lectura rom.*, *116–127*; Cristea, *Modestie*, *164–177*; Manea, *Contur*, *49–53*; Raicu, *Fragmente*, *340–347*; Simion, *Scriitori*, III, *446–461*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *550–578*; Cristea, *Fereastra*, *179–185*; Holban, *Profiluri*, *137–149*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *212–226*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *138–144*; Pecie, *Romancierul*, *188–221*; Spiridon, *Melancolia*, *53–99*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *250–255*; Simuţ, *Incursiuni*, *131–136*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *337–339*; *Dicţ. analitic*, II, *383–386*, IV, *277–279*; *Dicţ. esenţial*, *70–72*; Sorescu, *Lumea*, *145–152*; Bârna, *Comentarii*, *148–157*; Manolescu, *Lista*, II, *209–216*; Negrici, *Comunism, Proza*, *338–347*; Simuţ, *Reabilitarea*, *365–378*; Gabriel Dimisianu, *Reflecţiile unui sceptic*, RL, 2005, 46; Cristea-Enache, *București*, *45–52*; Ștefănescu, *Istoria*, *593–602*; Marilena Donea, *George Bălăiţă – biobibliografie*, Bacău, 2007; Manolescu, *Istoria*, *1149–1151*; Popa, *Ist. lit.*, II, *688–692*; Alexandru Ruja, *Între ludic și confesiune (I–II)*, O, 2011, 8, 9; Răzvan Voncu, *George Bălăiţă publicist și povestitor*, RL, 2012, 24. ***A. C.***

BĂLĂNESCU, Gabriel (16.IV.1913, Berbești, j. Vâlcea – 19.III.1986, Santa Clara, SUA), prozator. Este fiul Gabrielei și al lui Ion Bălănescu. A făcut clasele primare în comuna natală și a urmat Liceul „Al. Lahovary” din Râmnicu Vâlcea. Încă înainte de absolvire luase hotărârea să se înscrie la Facultatea de Litere din București. Fire exaltată, cu gustul riscului și o înclinaţie spre trăiri impetuoase, **B.**, care între timp intră în gazetărie, devine un adept al mișcării legionare. Condamnat în 1945, în contumacie, la închisoare pe viaţă, este arestat un an mai târziu. Eliberat în 1947, se alătură grupurilor de partizani din munţi, făcând parte din comandamentul mișcării legionare de rezistenţă anticomunistă. Prins în februarie 1949, e osândit la temniţă grea. În martie 1977, la mai mult de un deceniu după punerea în libertate (1964), obţine azil politic, stabilindu-se în SUA.

În ţară **B.** a colaborat, iscălind cu iniţiale, cu prescurtări ale numelui sau cu pseudonimul Șerban Bariţiu, la foile vâlcene „Oltul”, „Bobi de mărgean”, „Însemnări”, unde a fost și redactor, apoi la „Litere”, „Iconar”, „Buna Vestire”, „Revista funcţionarilor publici”, „Vremea” ș.a. Reîncepe să scrie în exil, la publicaţiile „Drum” (Mankato, Minnesota), „Libertatea” (New York), uneori folosind semnăturile Aron Grămadă sau Silviu Turdeanu; de asemenea, este prezent în câteva numere ale revistei „Mele” (Honolulu). În 1981 tipărește eseul *Jurnalul unui anonim*, iar Editura Dacia din Madrid îi scoate cartea *Din împărăţia morţii,* o evocare a suferinţelor îndurate în pușcăriile comuniste. Între 1981 și 1986 a fost director al revistei „Curierul”. Cu învârtejiri verbale alunecând, printre nebulozităţi și contorsionări, într-un delir ce mimează ideaţia febricitantă, **B.** se avântă în publicistică ţinând „sabia”într-o mână și „crucea” în cealaltă. Iluminările și smeririle lui, într-o gestică a trăirilor extreme, exhibă mari tensionări, între exasperare și nădăjduire. După debutul nesemnificativ la „Oltul” (1923), compune proză în care obscurizarea înţelesurilor, într-o manieră aproape stocastică, este mai mult o chestiune de strategie a unui discurs narcisiac. Tema „drumului”, spre și dinspre necunoscut, halucinaţia suprarealistă a „visului”, silueta mitică a lui Acteon, cu trena ei alegorică, sunt, în aceste texte prea dificile pentru cât au de spus, componente obsesive, care se găsesc și în cărţile lui **B.** Alegorie a căutării de sine, romanul *Acteon* (1934) e, cu accentele lui de negativism și teribilism, spovedania unui înfrânt. O carte când obscură și pretenţioasă, când cotropită de lirismul

difuz al unei meditaţii despre singurătatea şi tristeţea creatorului, prins în „cercurile concentrice ale necunoscutului". În *Satul Daba* (1936) logica visului, amalgamând prevestiri, presentimente, o teamă fără nume, tinde să încropească o stare de poem. Dar înceţoşarea persistentă şi sintaxa abruptă, eliptică proiectează aceste „vecernii" în vag şi în nedesluşit. O disperare care nu urcă pe culmi, o frământare izbucnind în emfază şi în iraţional agită solilocviul din *Cartea întunerecului* (1940). Este, cu spasmele unui epic hipernevrotic, jurnalul unui sceptic, torturat de incertitudini, absorbit de reverii, glorificând „tensiunea astrală a nopţii" care declanşează resorturile profunde ale vieţii, dar şi aţâţă, demonic, instinctele. Romanul *Avram Iancu* (1940), cu o prefaţă scrisă de Liviu Rebreanu, îmbină ficţiunea cu documentul, într-o naraţiune împinsă spre confiniile basmului. La moartea Regelui Munţilor, „durerea cuprindea cerul", amplificând printr-o metonimie uriaşă semnificaţia unui destin.

SCRIERI: *Acteon*, pref. Stefan Ion George, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Satul Daba*, Râmnicu Vâlcea, 1936; *Avram Iancu*, pref. Liviu Rebreanu, Bucureşti, 1940; *Cartea întunerecului*, Bucureşti, 1940; *Jurnalul unui anonim*, 1981; *Din împărăţia morţii*, Madrid, 1981; ed. Timişoara, 1994.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, *215*, *217–219*; Rebreanu, *Opere*, XVI, *404–406*; *Ne-a părăsit camaradul Gabriel Bălănescu*, „Libertatea" (New York), 1986, 45–46; Faifer, *Pluta*, *31–34*; Constantin Mateescu, [*Gabriel Bălănescu*], JL, 2007, 9–12, „Acolada", 2010, 12, 2011, 1. ***F. F.***

BĂLĂNESCU, Ioan P. (9.VII.1878, Giurgiu – 12.XII.1950, Bucureşti), poet, prozator. Mezinul unei familii de mici proprietari, **B.** a absolvit în 1899 Şcoala Militară, urcând apoi în ierarhie până la gradul de viceamiral. Debutează în 1897, cu versuri, la „Adevărul literar". Poezii şi, rar, câte o schiţă îi apar în „Povestea vorbei", „Harfa", „Carmen" şi „Ovidiu". Versurile vor fi strânse în placheta *Surprize* (1900). Semnând şi Ioan Bălănescu-Danubian, I.B. Danubian şi Danubian, **B.** colaborează apoi la „Tribuna liberală" (Galaţi), „Noua revistă olteană", „Presa" (Giurgiu), unde publică în foileton *Schiţe marine. Ziarul unui pribeag*, tipărit şi în volum, sub titlul *Din largul mărei* (1906). Ulterior, se consacră carierei militare, colaborând frecvent la diverse periodice, îndeosebi pe chestiuni de marină. A tipărit, de asemenea, mai multe lucrări de popularizare.

Volumul *Surprize* se distinge în producţia momentului prin tematica preponderent marină, nu însă şi prin factura versurilor. Influenţele din poezia lui M. Eminescu şi Al. Macedonski se pierd şi ele în sentimentalismul minor al epocii. Mai interesantă e proza lui **B.** *Din largul mărei* este jurnalul de bord al unei călătorii de la Constanţa la Rotterdam, în care alternează expansiuni lirice, meditaţii romantice, relatări alerte de fapte şi observaţii uneori pătrunzătoare. Reţin atenţia elogiul modelului occidental de civilizaţie şi implicita pledoarie pentru instaurarea acesteia pe meleagurile româneşti.

SCRIERI: *Surprize*, Constanţa, 1900; *Din largul mărei*, Bucureşti, 1906.

Repere bibliografice: D. Karr [D. Karnabatt], *„Surprize"*, „Secolul XX", 1901, 508; Al. Dragoş, *„Surprize"*, „Revista modernă", 1901, 6; N.I. Apostolescu, *„Din largul mărei"*, LAR, 1906, 6–8; N. Iorga, *Cronica*, „Sămănătorul", 1907, 14. ***V. D.***

BĂLĂNESCU, Sorina (25.XII.1941, Iaşi), critic şi istoric literar, traducătoare. Este fiica Virginiei Bălănescu şi a lui Constantin Bălănescu, actori la Teatrul Naţional din Iaşi. Urmează cursurile Şcolii Medii „Vasile Alecsandri" din oraşul natal, absolvindu-le în 1959. Este licenţiată a Universităţii „Al. I. Cuza", secţia limba şi literatura rusă – limba şi literatura română (1964), absolvind apoi şi secţia de limba şi literatura engleză (1972). Preparator, din 1964, la Catedra de limba şi literatura rusă a Facultăţii de Filologie din Iaşi, ajunge în 1995 profesor titular. În 1979 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Simbolul în dramaturgia lui Cehov*. Din 2001, ca profesor asociat al Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi, a predat cursuri de istoria teatrului universal şi de teoria dramei; a îndrumat doctorate în specialitatea teatrologie. Colaborează cu numeroase studii, eseuri, articole de istorie şi critică literară, de teorie şi istorie a teatrului, cronici dramatice şi recenzii la „Convorbiri literare", „Cronica", „Arlechin", „Contemporanul", „Secolul 20", „Ateneu", „Adevărul literar şi artistic", „Teatrul azi", „Viaţa românească", „Dacia literară", „Timpul", „Kitej-grad", „Romanoslavica", „Studii de slavistică", „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" ş.a. A publicat mai întâi *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (1976, în colaborare cu Livia Cotorcea), primul volum personal fiind *Dramaturgia cehoviană – simbol şi*

teatralitate (1983). De semnalat contribuţia pe care o are la elaborarea ediţiei critice A.P. Cehov, *Opere* (I–V, 1986–1999; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru ultimul volum), precum și traducerile din autori ruși de primă mărime, precum Aleksandr Soljeniţîn, Mihail Bulgakov, Andrei Platonov ș.a.

În studiile sale **B.** încearcă să aplice noile metode critice în analiza textelor clasice. Ea acordă o atenţie deosebită demersului poetic, încredinţată fiind că prin intermediul acestuia pot fi descoperite „o surprinzătoare modernitate, o realitate nouă, acolo unde comentariul senin pare cantonat definitiv în istoria literară". În cele mai multe situaţii, autorii luaţi în discuţie sunt clasici ai literaturii ruse (Cehov, Gogol, Turgheniev, Dostoievski ș.a.). Comentatoarea îi pune în relaţie cu scriitori aparţinând altor spaţii culturale și stabilește zonele prin care operele comunică între ele. Pasiunea pentru arta dramatică și familiarizarea cu viaţa din jurul scenei au determinat-o pe **B.** să publice o monografie despre una dintre cele mai importante figuri ale Naţionalului ieșean. Lucrarea *O viață în sute de roluri: Margareta Baciu* (2002) este o trecere în revistă a marilor realizări ale actriţei, urmărite în strânsă legătură cu devenirea istorică a teatrului din Iași. Se remarcă modul fericit în care coexistă rigoarea unei cercetări bazate pe o documentare serioasă și emoţia unei spectatoare calificate. Și în lucrările *Peisaj ieșean cu oameni de teatru și spectacole* (2004), *Surâzător comediantul trecea: Miluţă Gheorghiu* (2005) **B.** dă dovadă de spirit analitic capabil să redea viaţă unor figuri ilustre, ce au marcat viaţa teatrală ieșeană și nu numai. Aceeași vocaţie pentru teatru, văzut ca o împletire între textul dramaturgic, arta actorului și autoritatea regizorală, se manifestă și în cronicile dramatice risipite în presă, texte echilibrate și pertinente.

SCRIERI: *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Livia Cotorcea), Iași, 1976; *Dramaturgia cehoviană – simbol și teatralitate*, Iași, 1983; *Simple propoziţii. Încercări de poetică*, Iași, 1994; *O viaţă în sute de roluri: Margareta Baciu*, București, 2002; *Peisaj ieșean cu oameni de teatru și spectacole*, Iași, 2004; *Surâzător comediantul trecea: Miluţă Gheorghiu*, Iași, 2005; *Școala ieșeană de teatru – istorie și actualitate* (în colaborare), coordonator Anca-Maria Rusu, Iași, 2010. **Ediţii:** A.P. Cehov, *Opere*, I–V, introd. edit., București, 1986–1999, *Stepa și alte povestiri*, Iași, 2001, *Logodnica și alte povestiri*, Iași, 2002; Vasile Harea, *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, Iași, 1999; Alexandru Zacordoneţ, *Probleme de stilistică comparată privind limba română și limba rusă*, Iași, 2000; N. Barbu, *Semnul Cumpenei: patru decenii de istorie a Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" Iași. 1942–1984*, pref. Florin Faifer, Iași, 2010. **Traduceri:** Mihail Roșcin, *Anul Nou pe stil vechi*, București, 1980; Natalia Resetovskaia, *Aleksandr Soljeniţîn*, Iași, 1995; G.V. Ivanova, *Pensionarii puterii*, Iași, 1998; Vsevolod Meyerhold, *Despre teatru*, București, 2011.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *(Re)întâlniri cu teatrul*, CL, 1983, 34; Livia Cotorcea, *„Dramaturgia cehoviană – simbol și teatralitate"*, „Buletinul Universităţii «Al. I. Cuza» din Iași", 1983, 52; Liviu Leonte, *Studii, eseuri, ediţii*, CRC, 1984, 1; Titel, *Cehov*, *80–86*; Valeriu Cristea, *Marca lucrului serios*, RL, 1989, 14; Al. Dobrescu, *Bursa cărţilor*, TP, 1994, 8; Constantin Coroiu, [*Sorina Bălănescu*], ALA, 1999, 482, 2002, 643, 694; Grete Tartler, *Povestiri de o sută de rânduri și o sută de luni*, RL, 2002, 3; Bogdan Ulmu, [*Sorina Bălănescu*], CL, 2002, 12, 2005, 1, 11; Ștefan Oprea, *O carte despre Margareta Baciu*, TTR, 2003, 1–2; Florin Faifer, *Duduia Margareta*, CL, 2004, 9; Al. Călinescu, *Un mit al Iașului: Miluţă Gheorghiu*, „Ziarul de Iași", 2007, 104; Călin Ciobotari, *Istoria unei stagiuni (2009–2010)*, Iași, 2010, *186–188*. ***Ș.A.***

BĂLĂNOIU, Emilian (5.IX.1939, București), prozator. Este fiul Paraschivei Bălănoiu (n. Rădulescu), absolventă a Conservatorului, și al lui Gheorghe Bălănoiu, inginer. Între 1956 și 1962 urmează, la București, cursurile Academiei Tehnice Militare, în pofida unei evidente înclinaţii literare. A fost inginer militar, inginer proiectant și redactor principal la Institutul de Documentare Tehnică din București. Din 1968 lucrează în învăţământ ca profesor-inginer.

În 1969 **B.** debutează editorial cu volumul de nuvele *Adam*, dezvoltând o tematică de tip compozit, într-un amestec de proză alegorică și psihologică. Un an mai târziu îi apare volumul de povestiri *Absenţii de la dragoste*, o incursiune de tip psihologic în zona problemelor de familie, temă recurentă a prozei lui. Însă conform părerii criticii, autorul nu excelează în registrul prozei scurte, aptitudinile sale în sondarea analitică a conștiinţei personajelor și spiritul demonstrativ necesitând o structură amplă, de tip romanesc. Într-adevăr, romanele sunt superioare stilistic, tematic și structural scrierilor anterioare. *Copilăria, adolescenţa și tinereţea lui Nicolae Ostia* (1971) reprezintă cronica unei fatalităţi existenţiale. Până la maturitate, timp de cincisprezece ani, protagonistul, Nicolae Ostia, trăiește coșmarul claustrării, fiind închis și legat în casă de tatăl său vitreg, sub pretextul participării tânărului la

acţiunile unei bande de huligani. După moartea tatălui, la treizeci și doi de ani, este eliberat, dar nu poate scăpa și de absurdul ce-i guvernează existenţa: acostează pe stradă o femeie și, victimă a împrejurărilor, ajunge la Miliţie, unde, odată cu biografia, își scrie, prin punere în abis, și povestea recluziunii. Nedezicându-se de statutul său de personaj absurd, Nicolae Ostia acceptă acuzaţia pentru o vină care nu-i aparţine, devenind emblematic pentru condiţia individului într-un sistem social absurd. Următorul roman, *Iubește tu* (1978), marchează întoarcerea autorului la tema familiei și a conflictelor din interiorul ei. Cu o construcţie amintind de maniera scriitoarei Karen Blixen, cartea prezintă destrămarea unui cuplu (un tânăr profesor cu un contract într-o ţară africană și soţia lui), din cauza unei suspiciuni de infidelitate. *Eristikon* (1982), catalogat de critică drept „cel mai miezos text" al lui **B.** (Laurenţiu Ulici), abordează din nou teme existenţiale, conflictul centrându-se în jurul unui personaj a cărui viaţă se transformă într-un calvar îndată ce directorul școlii unde lucra ca profesor de matematică, un ins despotic care strânsese douăzeci de ani documente calomnioase referitoare la subalternii săi, îi încredinţează, simţindu-și sfârșitul aproape, consecinţă a unei boli incurabile, întreaga lui arhivă compromiţătoare. *Peste toate înălţimile* (1987) este un roman ce prezintă în două planuri, ca personaje, membrii familiei scriitorului Matei Popovici. Fără să mai aibă miza celor precedente, scrierea se remarcă prin buna creaţie de atmosferă. Incursiune în lumea intelectualităţii corupte, acţionând liber în societatea arivismului postcomunist, romanul cu măşti *Ţară ca un dos de palmă* (2007) urmăreşte moralizator deformările caracteriale şi consecinţele lor nefaste asupra educaţiei unei tinere venite să studieze filologia la Bucureşti.

SCRIERI: *Adam*, București, 1969; *Absenţii de la dragoste*, București, 1970; *Copilăria, adolescenţa și tinereţea lui Nicolae Ostia*, București, 1971; *Iubește tu*, București, 1978; *Eristikon*, București, 1982; *Analiză pentru șansele Iuliei*, București, 1985; *Peste toate înălţimile*, București, 1987; *Portret de femeie. Rugăminte fierbinte*, pref. Irina Petraș, București, 2003; *Ţară ca un dos de palmă*, București, 2007.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *„Adam"*, RL, 1969, 33; Nae Antonescu, *„Absenţii de la dragoste"*, ST, 1970, 7; Iorgulescu, *Scriitori*, *179*; Rodica Florea, *Un roman exotic*, VR, 1979, 6; Dana Dumitriu, *Analiză, simpatie, patetism*, RL, 1983, 34; Nicolae Georgescu, *Dosariada*, LCF, 1983, 40; Cornel Regman, *„Eristikon"*, VR, 1983, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, *420–421*; Petraș, *Cărţile*, *201–202*; Eugenia Ţarălungă, *Ţara frigului*, VR, 2008, 5. ***C.M.B.***

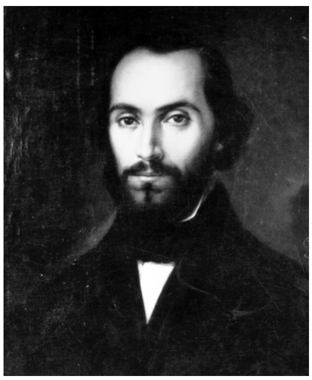
BĂLĂȘEL, Teodor (7.XI.1869, Bogdănești, j. Vâlcea – 30.I.1941, Ștefănești, j. Vâlcea), culegător de folclor. După ce a urmat cursurile Seminarului de la Râmnicu Vâlcea (1885–1889), a fost învăţător (din 1889), diacon (din 1892) și preot paroh (din 1894) în comuna vâlceană Ștefănești. A ridicat un local de școală, a înfiinţat școli de agricultură, menaj, un atelier de rotărie, a întemeiat o bibliotecă pentru săteni. Împreună cu C.S. Nicolăescu-Plopșor, G.F. Ciaușanu, N.I. Dumitrașcu, Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, I.N. Popescu, C. Ciobanu-Pleniţa, I.I. Buligan-Delagorj și Gh. Gh. Fierăscu a pus, în ianuarie 1927, bazele Tovărășiei Folcloriștilor Olteni, care a editat, până în august același an, revista „Suflet oltenesc".

Având șansa de a locui într-o bogată zonă folclorică, în apropiere de Valea Mamului (lângă Drăgășani), loc vestit pentru lăutarii mămuleni, organizaţi și în „bande", care au existat până către sfârșitul secolului al XIX-lea, în fostele judeţe Vâlcea, Olt și Romanaţi, **B.** culege de la unul dintre aceștia „cele mai autentice balade, doine și cântece haiducești". De o extraordinară tenacitate și folosind diferite genuri de informatori (lăutari, bătrâni rapsozi și deţinători de folclor, elevi), el tinde la epuizarea repertoriului celor chestionaţi. Dorinţa de a realiza o colecţie cât mai reprezentativă îl determină să lanseze și apeluri scrise: în 1901 prin foi volante, în 1902 prin intermediul „Revistei învăţătorilor și învăţătoarelor" și al altor publicaţii, în care atrage atenţia eventualilor săi colaboratori să respecte autenticitatea producţiunilor populare. Trei tentative (în 1894, 1910 și 1915) de a-și edita colecţia sub egida Academiei Române nu i-au reușit, deși într-un scurt cuvânt înainte N. Iorga scria despre **B.** și despre colecţia lui: „Nimeni nu cunoaște mai bine aceste părţi de străveche tradiţie și viaţă populară rămasă așa de curată și în vremile de azi. Vrednicul cleric, înălbit de vremuri, ni oferă o comoară; s-o știm preţui". Au știut s-o preţuiască, prin referate favorabile, Ovid Densusianu și Gr. G. Tocilescu, însă colecţia n-a putut să apară din motive financiare. Editată postum, în 1967, cea mai reprezentativă colecţie a sa, *Cântece populare oltenești,* rămâne, prin numărul mare de balade

antologate, cea mai valoroasă lucrare de acest gen pentru spaţiul Olteniei.

Culegeri: *Sfânta Duminică*, Vălenii de Munte, 1912; *Versuri populare române*, I–IV, Craiova, 1919–1926; *Ostrovul de la Călimănești*, Râmnicu Vâlcea, 1931; *Cămătarul fix*, Râmnicu Vâlcea, 1935; *Împăratul și ciobanul*, Râmnicu Vâlcea, 1938; *Cântece populare oltenești*, pref. N. Iorga, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, II, îngr. Gh. Alexe și Vasile D. Nicolescu, București, 1967.

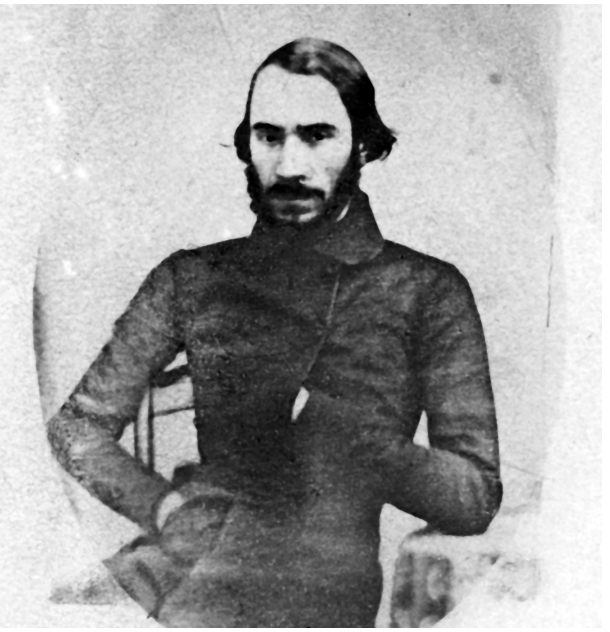
Repere bibliografice: Ion Simionescu, *Scrisori către un preot*, București, 1943; Bârlea, *Ist. folc., 390–392*; Nicolae Bellu, *Teodor Bălășel*, R, 1991, 2; Petre Petriu, *Teodor Bălășel*, Râmnicu Vâlcea, 1992; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *89–90*; Constantin Marian Popescu, *Un apostol român în veacul al XX-lea: preotul Teodor Bălășel*, Râmnicu Vâlcea, 2011. ***I. D.***

BĂLCESCU, Nicolae (29.VI.1819, București – 29.XI.1852, Palermo, Italia), istoric, prozator.

Părinţii lui **B.** erau originari din Bălcești (judeţul Vâlcea), unde mama, Zinca Bălcescu, care și-a păstrat numele de familie și după căsătoria cu pitarul Barbu sin Petre, tatăl lui **B.**, avea o moșie. Făceau parte din mica boierime, cu averea mereu în scădere după bejenia din vremea mișcării lui Tudor Vladimirescu și după moartea prematură a tatălui, în 1824. **B.** și-a început instrucţia în familie, cu un dascăl grec. Din 1832 este elev la Colegiul „Sf. Sava" din București. Aici îl cunoaște pe Ion Ghica. De la profesorul bănăţean Eftimie Murgu își însușește primele elemente de filosofie. La 19 ani se angajează în armată cu gradul de iuncher și predă, ca învăţător, cunoștinţe elementare și lecţii de istorie într-o școală destinată ostașilor. Studiul istoriei, mai ales al documentelor referitoare la trecutul Principatelor, devine preocuparea dominantă, ceea ce are ca urmare și orientarea tânărului ofiţer spre gruparea naţională condusă de colonelul Ion Câmpineanu. În 1840 participă la mișcarea revoluţionară iniţiată de Dimitrie Filipescu (alături de Eftimie Murgu, Cezar Bolliac, Marin Serghiescu, J.-A. Vaillant, C. Telegescu). Mișcarea fiind descoperită de autorităţi, iar complotiștii arestaţi, **B.**, socotit minor, este condamnat numai la trei ani de recluziune la mănăstirea Mărgineni. După o detenţie grea, care i-a șubrezit sănătatea, este graţiat în aprilie 1842. Din 1843 se află printre membrii de bază ai unei societăţi literare; împreună cu Ion Ghica și Christian Tell, întemeiază societatea secretă Frăţia, având ca deviză „Dreptate, Frăţie". Călătorește prin provinciile românești, în căutarea vestigiilor istorice, și leagă prietenii cu moldovenii V. Alecsandri, C. Negri, M. Kogălniceanu și cu ardeleanul G. Bariţiu. Cu studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum* (1844), prima sa colaborare la revista ieșeană „Propășirea", se afirmă ca unul dintre cei mai competenţi istorici ai românilor, apreciat de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu. În 1845, în Asociaţia Literară, este ales secretar. În același an, în colaborare cu A. T. Laurian, scoate „Magazin istoric pentru Dacia". Își continuă călătoriile de studii prin ţară, dar în 1846, și pentru a evita noi represiuni din partea stăpânirii, pleacă în Apus. La Paris se reîntâlnește cu M. Kogălniceanu (cu care proiectează alcătuirea unui dicţionar biografic al personalităţilor din istoria românilor), C.A. Rosetti, I. Ghica, Ion și Dimitrie Brătianu. Ia parte la ședinţele Societăţii Studenţilor Români de aici, precizându-și orientarea și programul politic. Atmosfera revoluţionară din rândurile studenţilor români este întreţinută și de prelegerile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz, care au avut o înrâurire însemnată și asupra lui **B.** În bibliotecile pariziene, cum va face și în orașele Italiei, adună documente privitoare la epoca lui Mihai Viteazul. După șapte luni de la sosirea în Franţa, apar primele semne ale bolii de plămâni care îl va doborî peste câţiva ani. Pleacă în Italia, unde se întâlnește cu V. Alecsandri. În vara anului 1847 e din nou la Paris, unde face propagandă în presă în favoarea emancipării Ţărilor Române și pentru reforme sociale democratice. În februarie 1848 izbucnește revoluţia în Franţa. **B.**, om cu o rară vocaţie de revoluţionar, trăiește intens evenimentele și e fericit că poate trimite în ţară prietenului Alecsandri o bucată de catifea smulsă din tronul regelui Louis-Philippe. Se întoarce în ţară în aprilie 1848. Împreună cu I. Ghica și Al. G. Golescu-Negru (Arăpilă), face parte dintr-o comisie executivă aleasă de Comitetul revoluţionar român.

Colaborează la redactarea proiectului de constituţie și a Proclamaţiei, insistând, într-o dispută neîntreruptă cu mulţi dintre conducătorii mișcării, pentru menţinerea articolului 13, privitor la desfiinţarea clăcii și împroprietărirea ţăranilor. După izbânda revoluţiei, la 11 iunie 1848, este numit în fruntea Departamentului relaţiilor externe, dar renunţă repede și preferă funcţia de secretar al Guvernului Provizoriu. În tot timpul evenimentelor din 1848 el a reprezentat, în opoziţie cu majoritatea noilor miniștri, atitudinea cea mai intransigentă atât în relaţiile cu puterile străine care ameninţau cu invazia (Rusia și Turcia), cât și în aplicarea reformelor sociale anunţate în Proclamaţia de la Islaz. Este adeptul rezistenţei armate în cazul unui atac străin, cere în ședinţele Guvernului Provizoriu împroprietărirea ţăranilor prin despăgubiri, eliberarea ţiganilor robi, votul universal și direct. În același scop, colaborează la redactarea ziarelor „Învăţătorul satului" și „Popolul suveran". După înlocuirea Guvernului Provizoriu cu o locotenenţă domnească, **B.** este propus în deputăţia care va pleca la Constantinopol pentru a obţine recunoașterea unor reforme. Misiunea eșuează, ca și întreaga mișcare, iar apelurile sale pentru o mobilizare armată rămân zadarnice. Întors în ţară la 13 septembrie, este arestat de turci și îmbarcat într-o ghimie, pe Dunăre, împreună cu ceilalţi conducători ai revoluţiei, în vederea expulzării din ţară. Refugiat în Transilvania, urmărește acţiunile maghiarilor și pe cele ale românilor, aflaţi, spre marele său regret, în conflict. În februarie 1849 ajunge la Constantinopol. Este secretar al emigraţiei române și participă la unele acţiuni politice care urmăreau, pe cale diplomatică, o tardivă salvare a revoluţiei din Muntenia. Decepţionat de nesfârșitele rivalităţi și conflicte între emigranţi, pe care nu reușește să le potolească, se îndreaptă din nou spre Ardeal, atras de posibilitatea de a orienta mișcarea condusă de Avram Iancu, în vederea reactivării și a celorlalte provincii românești. În numeroasele întâlniri cu conducătorii revoluţiei maghiare (L. Kossuth, generalii Bem și Perczel), încearcă să obţină din partea acestora recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania. Propunerile lui, în numele revoluţionarilor români, sunt acceptate doar când armata revoluţionară ungară este înfrântă. Mereu în primejdie de a fi arestat, **B.** se refugiază pentru o lună în tabăra lui Avram Iancu de la Câmpeni. În octombrie 1849

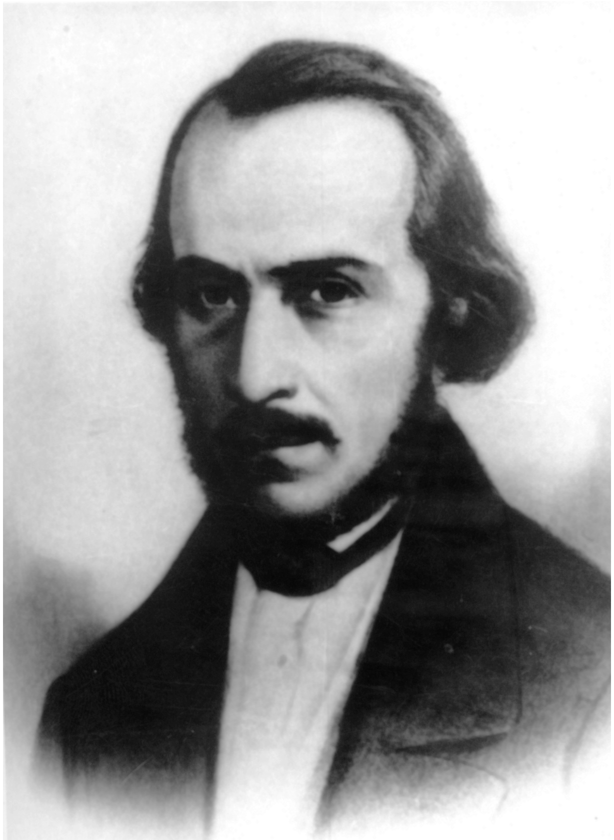
este din nou la Paris, făcând mari eforturi de a organiza emigraţia pentru pregătirea unei noi revoluţii. La începutul anului următor călătorește la Londra pentru o întrevedere cu lordul Palmerston și încearcă, printr-o perseverentă activitate diplomatică, să câștige sprijinul guvernului englez în favoarea Principatelor. Întors la Paris, publică *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850). În noiembrie 1850 scoate revista „România viitoare" (număr unic). Mâhnit de conflictele dintre exilaţii români, renunţă în mare măsură la activitatea politică și se consacră redactării monografiei istorice *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. În primăvara anului 1851, slăbit de boală, se stabilește lângă Paris, la Ville d'Avray. Spre sfârșitul anului, în căutarea unei clime mai favorabile, se mută la Hyères, însoţit de Sevastiţa, sora lui, și de Maria Cantacuzino. La sfârșitul lunii aprilie 1852 pornește spre Constantinopol, cu gândul de a se stabili în Moldova. La 8 septembrie trece Dunărea pe malul românesc și, pentru câteva ore, la pichetul din Turnu Măgurele, se întâlnește cu mama lui. În octombrie se îndreaptă singur spre Italia, trece prin Napoli și se oprește la Palermo, unde moare după scurtă vreme. A fost înmormântat în cimitirul Mănăstirii Capucinilor.

Împreună cu Mihail Kogălniceanu, **B.** inaugurează în cultura românească o concepţie modernă despre istorie și pune bazele istoriografiei naţionale ca știinţă. Pentru el, a scrie istorie nu înseamnă a

face biografia unor eroi privilegiaţi, ci a reconstitui, cu ajutorul documentelor, viaţa unui popor, „cu instituţiile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”. Istoricul, cunoscând și apreciind cu discernământ operele moderne din acest domeniu, trebuie să cerceteze izvoarele adevăratei istorii naţionale: tradiţiile și literatura populară, hrisoavele și cronicile, inscripţiile și vestigiile arheologice, descrierile etnografice. Într-o perioadă când scrierea istorică nu se desprinsese cu totul de literatură, **B.**, istoric romantic, este mereu preocupat de expresia stilistică și de arhitectura operelor lui. Datorită talentului, aproape tot ce a scris, nu numai cartea despre Mihai Viteazul, poate intra în aria literaturii. Și-a început activitatea pe acest tărâm cu două studii asupra organizării armatei la români, în Muntenia și Moldova, deoarece considera vechile oștiri autohtone modele de instituţii bine organizate și socotea că procesul de regenerare naţională nu poate începe decât printr-un sistem militar defensiv bine alcătuit. Meditaţiile pe marginea faptelor sunt legate de constatarea decăderii puterii de apărare a Ţărilor Române, decădere atribuită corupţiei și lipsei de patriotism a celor avuţi. **B.** urmărește declinul provinciilor românești, trăgând învăţămintele necesare în vederea unor înnoiri fundamentale. Alte studii (*Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor, Românii și fanarioţii, Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*) dezvăluie un istoric modern, cu o gândire matură și un stil original și viguros. Interpretând faptele istorice și integrându-le viziunii proprii, autorul are darul de a evoca dramatic trecutul, de a colora romantic naraţiunea, fără deformări și grandilocvenţă. Expunerea e concisă, în fraze elegante, care atestă supleţea gândirii și asimilarea procedeelor istoricilor moderni (Augustin Thierry, François Guizot, Jules Michelet). Evocarea unor evenimente este adesea întreruptă de scurte aprecieri concluzive, patetice de multe ori, luminând fie semnificaţiile mai adânci, cu valoare simbolică, ale unor evenimente, fie chipul unor eroi. **B.** a inaugurat la noi genul biografiilor istorice: *Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei, Spătarul Ioan Cantacuzino, Postelnicul Constantin Cantacuzino, Logofătul Miron Costin*. Sobre, sintetice, acestea recompun imaginea unor personalităţi exemplare din istoria românilor. Problemele politice și naţionale fiind mereu aceleași, biografiile devin un prilej de a pune de fiecare dată în discuţie politica externă a Principatelor și de a relua procesul boierimii. Citatele din cronici, numeroase, fac corp comun cu expunerea, fără mare diferenţă de ton, **B.** adaptându-se cu uşurinţă stilului cronicăresc. *Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri* și, îndeosebi, memoriul scris la Paris, *Question économique des Principautés Danubiennes* (cu o versiune românească apărută postum, *Reforma socială la români*) sunt cele mai profunde analize pe care le-a produs ideologia pașoptistă asupra cauzelor economice, sociale și politice care au generat Revoluţia de la 1848. Radicalismul gânditorului social atinge în aceste studii nivelul maxim. Evidenţa faptelor și a argumentelor ţine locul declaraţiilor de compasiune sau ură. Scrisul lui **B.** a devenit foarte matur, echilibrat și sigur. Au dispărut aproape cu totul accentele excesiv retorice, prezente în unele studii anterioare. Ca și în articolele scrise în zilele revoluţiei, el posedă arta de a transmite cu forţa elocinţei convingerile sale. *Mersul revoluţiei în istoria românilor* are, de asemenea, aspectul unui manifest care

Apărătorii Constituției. *Desen de Costache Petrescu*

rezumă, pe un ton agitatoric și evocator, cauzele istorice ale Revoluției de la 1848. Incursiunea în trecut devine o scurtă istorie a poporului român, scrisă cu patetism romantic (cu figuri stilistice convenționale, uneori, de poem în proză), dar și cu luciditatea și profunzimea omului politic. Tot aici, ca și în *Introducere* la *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, este expusă, cu solemnitate sacerdotală, viziunea determinist-providențială despre istoria omenirii. **B.** crede într-o lege a progresului universal, în „triumful binelui asupra răului, al spiritului asupra materiei, al dreptului asupra silei". Odată cu apariția creștinismului, omenirea a intrat într-o fază de dezvoltare progresivă, sub imperiul rațiunii. Rolul istoriei este de a dezvălui și a demonstra această mișcare, a cărei țintă finală ar fi contopirea esenței umane cu esența divină. Națiunile au un destin și o „misie" (ca și indivizii) și, prin specificul și menirea lor, participă la unitatea și armonia lumii. Fiecare abatere de la legea divină e pedepsită, dar omul nu este instrumentul orb al fatalității, el poate alege, prin voința sa, calea pentru împlinirea destinului.

Pe plan literar, viziunea lui **B.** asupra istoriei generează o perspectivă grandioasă asupra faptelor și personalităților din trecut. *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, opera care îl așază printre cei mai de seamă scriitori ai perioadei pașoptiste, a fost elaborată în exil, între 1849 și 1852. Rămasă în manuscris, neterminată, lucrarea a fost publicată postum de A.I. Odobescu, mai întâi parțial, în „Revista română" (1861–1863), apoi în volum în 1878 (cu titlul *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*), ediție supravegheată de Ioan Slavici, care a făcut unele modificări de ordin gramatical și lexical. Monografie a unei epoci din istoria românilor și a unui domnitor, scrierea era alcătuită, în proiectul inițial, din șase „cărți" (ultima a rămas nescrisă), urmărind principalele etape ale evoluției evenimentelor: *Libertatea națională*, *Călugărenii*, *Servagiu*, *Unitatea națională*, *Mirăslău*, *Gorăslău*. Deși concepută ca o „poemă istorică", lucrarea are la bază o documentație și o rigoare științifică fără precedent în cultura noastră. Cronici autohtone și străine, istorii, acte, mărturii, legende se adună într-o operă unitară ca perspectivă și ca expresie literară. Izvoarele sunt uneori prelucrate, alteori compilate, totdeauna selectate și decupate conform opticii și exigenței scriitorului. În mare măsură, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* reprezintă o sinteză a gândirii politice, sociale și istorice, aplicată la o perioadă de răscruce din istoria luptei pentru unitatea națională. Anii domniei lui Mihai dobândesc semnificații pentru contemporanii scriitorului, obiectivele naționale, politice și sociale rămânând, în viziunea sa, aceleași: unirea, independența, soarta țăranilor. De aici, tonul pasionat, numeroasele referiri directe și analogiile cu soarta românilor din veacul al XIX-lea. Participarea afectivă e a unui rapsod, dar și a luptătorului pentru aceeași cauză. Mihai Viteazul este pentru **B.**, înainte de orice, simbolul luptei pentru unitatea națională. Treptat, însă, se încheagă un portret mult mai complex: domnitor, diplomat și om politic, strateg, ostaș, părinte și soț, cu calități și defecte pe măsura unei mari personalități. Alcătuirea cărții are mereu în vedere să aducă în prim-plan figura voievodului român. Relatările istoricilor străini sunt repovestite de **B.**, care însă le înviorează printr-o viziune mai plastică, mai concretă. Sunt reproduse chiar și legende orientale, ce dau un aer de fabulos unor episoade și sporesc dimensiunile epopeice ale domnitorului și ale oastei sale. Ele au darul de a crea o tensiune prevestitoare de

mari evenimente. Povestirea e străbătută, în cele mai izbutite pagini, de un patos al participării la o epocă importantă din istoria ţării și de bucuria de a vedea întrupate într-un singur om idealuri care sunt și ale autorului. **B.** are un talent neobișnuit de a anima faptele prin cele mai variate mijloace stilistice. Prin tehnica alternării timpurilor verbale (trecut – prezent istoric), prin abundenţa epitetelor concrete, a metaforelor și a detaliilor semnificative, povestirea capătă culoare și viaţă. Amănunte, mici întâmplări sugerează stări de spirit colective, starea sufletească a mulţimii sau a unor protagoniști. Tonul relatării este când solemn și grav în reflecţiile despre soarta românilor, când dinamic, precipitat în reconstituirea luptelor armate, când exact, concis și neutru în prezentarea contextului istoric european. Descrierea bătăliilor e realizată cu o bună știinţă a compoziţiei și a gradaţiei. Marile încleștări militare sunt precedate de zugrăvirea minuţioasă a locului bătăliei, atmosfera e străbătută de fiorii evenimentului apropiat. În limitele exactităţii faptelor, scriitorul reușește, printr-o optică particulară, să dea o aură mitologică bătăliei, la care participă, parcă, întreaga fire; combatanţii capătă înfăţișare fabuloasă. **B.** are ochi de strateg care vede întreaga panoramă, dar și cadrele parţiale, mișcările din planul secund. Scenele dinamice, alerte alternează, într-o construcţie subtilă, cu altele domoale, de reflux sau de pregătire a unor noi învolburări. Asemenea cronicilor, naraţiunea este presărată cu aforisme și „învăţături”, scoase, bătrânește, din experienţa istoriei. Patosul rapsodului-cronicar dă expunerii, în momentele cruciale, un aer de legendă. Pe alocuri, însă, în pasajele excesiv exaltate, înflăcărarea, care creează o tensiune continuă, cade într-un fel de grandilocvenţă. Îmbinând maniera exactă și suplă a istoricului modern cu cea cronicărească, **B.** este creatorul unui stil original al naraţiunii istorice, cu deosebite efecte expresive, ale cărui influenţe pot fi recunoscute în opera marilor istorici care vor urma: B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, N. Iorga. Istoric romantic și vizionar, el este, totodată, un scriitor-cronicar, înclinat spre moralizări, un pedagog al naţiunii.

Ideile lui Bălcescu nu sunt expuse dialectic, cu o sistematică dezbatere a principiilor; gânditorul nu e un filosof, ci un iluminat, în posesiunea adevărurilor, pe care le enunță asertoric, dar cu căldura convingerii personale. Dacă s-ar privi această „filosofie” ca armătură a operei, temeiul ei științific n-ar rezista. Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul *e însă înainte de orice o operă ce se construiește nu pe eșafodajul unor idei, ci pe contraforții pasiunilor puternice: admirația pentru eroul cu dimensiuni de semizeu și în cadru de epopee; cultul unității naționale, căreia i-ar fi servit acest „leu”; duhul revoluționar pe care l-ar fi purtat Mihai printre popoare (cam ca un Napoleon prefigurat); solicitudinea pentru clasele de jos, care singură i-a lipsit domnitorului, rămas astfel fără sprijinul fundamental, trebuitor întru împlinirea „visărilor” sale; duhul religios, încarnat de voievodul pus în centrul cruciadei. După cum se vede, marile pasiuni dominante ale lui Bălcescu își găsesc corespondențe strânse în figura lui Mihai, care a fost exponentul lor eminent.*

ȘERBAN CIOCULESCU

Într-o epocă de entuziasm sincer și căldură a inimii, când însă oamenii se îmbătau adesea de sonoritatea propriilor vorbe și erau incapabili să-și asume toate implicaţiile rezultând dintr-un principiu acceptat, Bălcescu se așază, chiar de la debut, la înălţimea știinţei europene. Cărturarul e însă dublat în cazul său de un militant ardent și infatigabil, care-și propune nu numai să edifice, ci să și convingă, transmiţând cititorului pe lângă idei – un ideal, pe lângă argumente – un crez.

PAUL CORNEA

SCRIERI: *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*, Iași, 1844; *Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor*, București, 1845; *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, București, [1848]; *Question économique des Principautés Danubiennes*, Paris, 1850; *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. și pref. A. I. Odobescu, București, 1878; ed. (*Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*), îngr. Alex. Lepădatu, București, 1908; ed. (*Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*), I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, București, 1967; ed. îngr. Andrei Rusu, București, 2002; *Biografii istorice*, București, [1901]; *Manualul bunului român*, îngr. și introd. P. V. Haneș, București, [1903]; N. Bălcescu, I. Ghica, *Scrisori inedite*, îngr. N. Cartojan, București, 1913; *Scrieri istorice*, îngr. și introd. P.P. Panaitescu, Craiova, [1930]; *Opere*, t. I: *Scrieri istorice, politice și economice*, partea I–II, îngr. și introd. G. Zane, București, 1940, t. II: *Scrisori și scrieri inedite*, îngr. și introd. G. Zane și Elena Zane, București, 1948; *Opere complete*, vol. I, îngr. și pref. Stelian Semedrescu, București, [1940], vol. II, îngr. Lucian Predescu, București, [1944]; *Scrieri sociale*, îngr. P. P. Panaitescu, București, 1947; *Opere*, I–II, îngr. Virgil Cândea și George Baiculescu, București, 1953; *Opere alese*, I–II, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, București, 1960; *Opere*, I–IV, îngr. G. Zane și Elena G. Zane, București, 1964–1990.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *65–97*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *103–105*, *120–130*, III, *81*–85; Călinescu, *Opere*, I, *1101–1126*, V, *412–414*, VI, *369–370*, XII, *562–575*, *735–737*, *1029–1033*; Densusianu, *Lit. rom.*, III, *47*–58; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *176–182*, *Ist. lit.* (1982), *184–191*;

Vianu, *Arta*, I, *31–43*, II, *345–353*; Popovici, *Romant. rom.*, *462–484*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *54–63*; Cornea, *Studii*, *219–267*; Andrei Oţetea, *Nicolae Bălcescu*, București, 1967; Dan Berindei, *Bălcescu*, București, 1969; *Ist. lit.*, II, *507–527*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *438–445*; *Studii despre N. Bălcescu*, București, 1969; Cristea, *Interpretări*, *199–201*; Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Contribuţii bibliografice*, introd. Dan Berindei, București, 1971; G. Zane, *N. Bălcescu. Opera–omul–epoca*, București, 1975; *Dicţ. lit. 1900*, *87–92*; Petrescu, *Configuraţii*, *94–100*; Dan Berindei, *Pe urmele lui Nicolae Bălcescu*, București, 1984; Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Urme în bronzul istoriei*, București, 1988; Mănucă, *Lectura*, *78–97*; Cornea, *Aproapele*, *131–162*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *46–51*; Adrian Drăgușan, *Nicolae Bălcescu în propaganda comunistă*, în *Miturile comunismului românesc*, coordonator Lucian Boia, București, 1998, *98–132*; *Dicţ. esenţial*, *72–75*; Alexandru Zub, *N. Bălcescu – patosul resurecţiei*, DL, 2002, 4; *Dicţ. analitic*, IV, *50–53*; Damian Hurezeanu, *Nicolae Bălcescu, raţiune și trăire eroică a înnoirii*, București, 2003; Anghelescu, *Mistificțiuni*, *84–89*; Dan Berindei, *Bălcescu*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *301–305*; Zamfir, *Panorama*, I, *190–196*.

L.V.

BĂLCEȘTI, Ștefan (pseudonim al lui Ștefan Ionescu; 30.V.1896, Olteţu, azi Otetelișu, j. Vâlcea – 11.XI.1975, București), poet, publicist. La toponimul Bălcești, al comunei natale, trimite numele literar adoptat de poet mai târziu. Este fiul Sultanei și al lui Gheorghe Ionescu, mărunt funcţionar, ajuns de la un timp diriginte poștal la Râmnicu Vâlcea. **B.** a urmat la Craiova Liceul Militar „D.A. Sturdza", după anii de front tânărul ofiţer fiind integrat aici în rândul dascălilor. Elev în cursul secundar, face întâii pași în publicistică între 1913 și 1915, încurajat de gazetele locale („Curierul Olteniei" sau „Apărarea naţională", unde susţine și un „buletin teatral"); tot acum apare cu prima recoltă de versuri, juvenile, în „Viaţa literară" (revistă redactată cu Al. Iacobescu și Marcel Romanescu între 1914 și 1916). Până la încetarea Primului Război Mondial, e regăsit colaborând la „România viitoare", „Gazeta Transilvaniei", „Foaia interesantă", „Crai nou", „Florile dalbe", „Dacia", „Sfatul ţării", „Răsăritul" ș.a., apoi la „Știrea", „Românul", „Gândirea", „Năzuinţa", „Cuget clar" sau „Universul literar", „Arhivele Olteniei", „Convorbiri literare", între altele. Poetul (căpitan în preajma anilor '30) se atașa în timp grupării literare de la „Ramuri"; ca secretar de redacţie al publicaţiei (din 1928), modest și eficient, rămâne sufletul din umbră al acesteia până la dispariţia faimoasei serii interbelice. A îndrumat, între 1937 și 1942, activitatea de la „Flamuri", revistă a liceelor cu specific militar. E printre membrii fondatori ai Uniunii Scriitorilor Olteni.

La mijlocul deceniului al treilea E. Lovinescu îl menţiona pe **B.** între tinerii scriitori afirmați la Craiova în valul „tradiționalist". Poetul debutase în 1925 cu un fragment dramatic, *Darul voievozilor*, reprezentat în prealabil la Teatrul din Arad, într-un spectacol dedicat Unirii și încoronării de la Alba Iulia (din 1922). Semnată în asociere cu A. Pop-Marţian, culegerea *Miresme de departe* (1927) va reuni, într-o apropiere inspirată, primele cicluri de traduceri, notabile, la noi, după Elena Văcărescu și Anna Brâncoveanu de Noailles. În lirica poetului reţin estompele, surdina. Timbrul discret elegiac îl definea în *Prour pentru porţi uitate* (1934). Din simbolismul începutului de veac revine parcul, rustică devălmășie, în care crinii se învecinează cu sulfina și răsurile, salutat cu o ludică reverenţă, refugiu și pretext al reveriei. Timpul lucrează și decorul familiar renaște în jocul livresc, în vreme ce comparaţia așază neobosit un azi lângă ieri: grădina ce era și grădina de acum, paradisul din vară și mormintele „de rugină", între care hotar stă un „dar" adversativ, ce deconspiră, în cele din urmă, întregul peisaj ca fiind o pură figură a trecerii. Bucuria își schimbă semnul ușor și devine litanie, tipicuri și eresuri cărturărești abat de la curgerea lumii de-afară (*Octombrie*, *Scrisoare*). Vornicenii, Moneasa sunt aici Miorcanii și Florica poetului Ion Pillat. Erotica filtrează nostalgic despărţirea, extazul admirativ și gestul cavaleresc. Misterul unei trecătoare captează fulgurant, ca în sonetul baudelairean. Frăgezimi de penel, cu reflex bizantin, ca la Adrian Maniu, povestesc despre o inocentă iubită. În fine, iubirea apare ca dar neorgolios și jertfă de sine într-un poem cu adieri de franciscanism. Cu „un accent frumos", lirismul lui **B.** denotă și o fericită petrecere pe la școala modernă.

SCRIERI: *Darul voievozilor*, Craiova, 1925; *Prour pentru porţi uitate*, Craiova, 1934. **Traduceri:** [*Versuri*], în Elena Văcărescu, Contesa de Noailles, *Miresme de departe*, Câmpulung Muscel, 1927 (în colaborare cu A.Pop Marţian), în Elena Văcărescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ion Stăvăruș, București, 1975 (în colaborare cu A. Pop-Marţian).

Repere bibliografice: *Corespondenţa „Ramuri"*, *218*, *passim*; C.D. Fortunescu, [*Ștefan Bălcești*], AO, 1925, 20, 1927, 31, 1934, 71–73; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *427, 434*, VI,

96; [G. Călinescu], *Cărţi*, VR, 1934, 7; Nicolae Roșu, *„Prour pentru porţi uitate"*, CRE, 1934, 2234; M. D. Ioanid, *„Prour pentru porţi uitate"*, R, 1934, 1; Mircea Pavelescu, *„Prour pentru porţi uitate"*, „Brașovul literar și artistic", 1934, 17–18; Metzulescu, *Literile*, I, *14–16*; Eugen Constant, *„Prour pentru porţi uitate"*, „Condeiul", 1938, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *928*, *Ist. lit.* (1982), *1030*; Straje, *Dicţ. pseud.*, *58–59*; Kalustian, *Simple note*, II, *354–357*; Firan, *Profiluri*, I, *419*; [*Ștefan Bălcești*], ADLTR, B-148; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. I. Popișteanu, Constanţa, 1996, *41–42*, *passim*; George Sorescu, *Neliniștea esenţelor*, Târgu Jiu, 1996, *60–61*, *76–77*; Ghiţulescu, *Istoria*, *476*; *Un dicţionar al personalităţilor din Dolj*, îngr. Mariana Leferman, Craiova, 2006, *33*. ***R.Ș.***

BĂLEANU, Andrei (31.I.1931, București), critic de teatru, prozator, traducător. Este fiul lui Nety și al lui Lazăr Rotenberg; prenumele la naștere: Andrei Avram. La București urmează liceul între 1941 și 1948, înscriindu-se apoi la Facultatea de Filosofie, absolvită în 1952, iar la Leningrad urmează un stagiu de doctorat, teza în filosofie susţinând-o însă tot la București, în 1958. Iniţial scrie la „Revista elevilor", iar din primul an de studenţie lucrează în presă, ca redactor la „Universul", apoi la „Scânteia tineretului" și ca redactor-șef la „Tânărul leninist" (1951–1954); între 1956 și 1969 este șef de secţie la „Scânteia", de unde pleacă prin demisie. A mai colaborat la „Gazeta literară", „Tânărul scriitor", dar mai ales la „Teatrul", cu cronici de spectacole și cu interviuri. A fost director adjunct (1969–1971), apoi secretar literar la Teatrul de Comedie din București și, din 1984, director adjunct al Teatrului Evreiesc de Stat. Din 1985 se stabilește în Republica Federală Germania, unde emigrează via Israel. În Germania fondează un grup teatral românesc numit Dionysos și devine colaborator permanent la postul de radio Deutsche Welle din Köln. Se întoarce în România ca bursier al Institutului de Studii Iudaice din Duisburg.

Debutul editorial al lui **B.**, *Conţinut și formă în artă* (1959), o ilustrare teoretică a esteticii realist-socialiste, înseamnă trasarea unui proiect care va marca bună parte din cărţile autorului: critica marxistă sociologizantă. **B.** trece în revistă teoriile marxist-leniniste despre artă ca oglindire a realităţii obiective și ca produs al subiectivităţii, ca să ajungă la lucrări literare ale unor veleitari din epocă, în care unitatea dialectică conţinut–formă ar fi înfăptuită. Neagă vehement orice realizare de alt tip, considerând-o „reacţionară", iar modalităţile propuse de Georg Lukács sunt amendate ca aberaţii. Volumele următoare, dedicate în special teatrului, aduc aplicarea unor rigori similare la fenomenul teatral, asupra căruia **B.** stăruie, încercând să analizeze arta regizorală, văzută ca rezultat al dialecticii realism–metaforă scenică. Aceeași tendinţă îi marchează parţial opţiunile când studiază teatrul englez și american al „furiei și violenţei" sau în cele câteva culegeri de interviuri și convorbiri cu regizori și actori români. Dar treptat tonul se modificase, pierzându-și din virulenţă de-a lungul anilor. O carte din 1983, intitulată *Arta transfigurării*, renunţă la grila marxistă explicită, oferind o nu lipsită de interes lectură impresionistă a spectacolului de teatru, perspectiva fiind acum a unui pledant pentru modernitate. Cele patru secţiuni descriu ceea ce autorul numește metamorfozele imaginii teatrale, adică traiectul realitate–literatură dramatică–spectacol–rol–interpret–public. **B.** se face cunoscut în lumea literară și prin prefeţe la traduceri din teatrul american, englez, francez. A scris el însuși câteva piese de teatru, reunite în 2009 în volumul *Ultimul cartuș e pentru mine*, și a dat mai multe traduceri, în special transpuneri și adaptări pentru scenă: Dale Wasserman, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, Jean Anouilh, *Cher Antoine*, Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta* (versiune realizată în colaborare cu Horea Popescu), Erich Segal, *Love Story* ș.a. Recuperându-și identitatea iudaică, sub numele Avram Rotenberg mai întâi a publicat în 2002 un studiu despre avatarurile europene ale figurii „evreului rătăcitor" (text tradus în germană de Georg Aescht, 2011). Rod al unei cercetări întreprinse după 1989, lucrarea, ce debutează printr-o secvenţă autobiografică, reface istoria legendară a lui Ahasverus, urmărește comparativ etapele, nu o dată marcate de mistificări, ale interpretărilor ce i s-au dat, oprindu-se îndeosebi la Goethe, care a lăsat „cea mai cutezătoare și mai originală reinterpretare literară a lui Ahasverus". În fine, romanul *Ziua în care s-a tuns David* (2008) este construit ca o saga a unei familii evreiești, subîntinzând aproape un secol, până spre mijlocul celui trecut. Peregrinări de la Cernăuţi la Paris, apoi în România, momente dramatice și perioade istorice convulsive configurează destinul protagoniștilor.

SCRIERI: *Despre evoluţia societăţii*, București, 1950; *Tineretul lumii luptă împotriva imperialismului american și englez, dușman de moarte al păcii și vieţii*, București, 1951; *Conţinut și formă în artă*, București,

1959; *Realism și metaforă în teatru*, București, 1965; *Teatrul furiei și al violenţei. Privire asupra dramaturgiei americane și engleze (1956–1965)*, București, 1967; *Teatrul modern la răscruce?*, București, 1969; *Cultura spectacolului teatral (De vorbă cu 12 regizori)* (în colaborare cu Constantin Băltăreţu), București, 1976; *Actorul în căutarea personajului (25 de convorbiri despre arta spectacolului teatral*) (în colaborare cu Doina Dragnea), București, 1981; *Arta transfigurării*, București, 1983; *Actorul între adevăr și ficțiune (25 de convorbiri inedite despre arta scenică)* (în colaborare cu Doina Dragnea), București, 1984; *Evreul rătăcitor. Istoria și manipularea unui mit*, București, 2002; *Ziua în care s-a tuns David*, București, 2008; *Ultimul cartuș e pentru mine*, București, 2009. **Traduceri:** Jean Anouilh, *Cher Antoine sau Iubirea ratată*, București, 1971; John Gassner, *Formă și idee în teatrul modern*, pref. trad., București, 1972.

Repere bibliografice: Petre Nicolau, *Andrei Băleanu*, LCF, 1966, 40; Ion Apetroaie, *O carte despre teatrul contemporan*, ATN, 1967, 4; Margareta Antonescu, *Teatrul contemporan*, „Romanian Review", 1967, 2; Adriana Mitescu, *„Teatrul furiei și al violenţei"*, GL, 1968, 10; Valentin Silvestru, *Profilul unei generații*, TTR, 1979, 6; Mirodan, *Dicţionar*, I, *129–130*; *Românii*, *28–29*; Iulia Deleanu, *Jidovul rătăcitor – blestem și identificare*, „Realitatea evreiască", 2001, 135; Cristina Cucu, *„Evreul rătăcitor"*, OC, 2003, 158; Popa, *Ist. lit.*, I, *976–977*; Manolescu, *Enciclopedia*, *70*. ***E.M.***

BĂLTEANU, Eugenia (30.VI.1948, Begheiţi-Torac, Serbia), poetă, prozatoare. Este fiica Liviei (n. Cercel) și a lui Dumitru Ciobanu, învăţător. Învață la Școala Normală de Învăţători din Vârșeţ (1963–1968), la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin (1968–1970). Este profesoară la Locve, ziaristă la Radio Novi Sad și la „Libertatea" din Pančevo (din 1979), redactor-șef la revista „Bucuria copiilor" (unde debutase în 1964), apoi redactor la „Libertatea". Colaborează la „Europa", „Kvartal", „Lumina", „Renașterea", „Redeșteptarea", „Tinereţea", „Tribuna tineretului" ș.a. A mai semnat Eugenia Ciobanu. Este prezentă în mai multe antologii, în special cu versuri pentru cei mici.

B., intră în lumea poeziei cu volumul *Variaţii în albastru* (1976), urmat de *Inevitabilul fluviu* (1982), *Concert pentru strada mea* (1992), *Cascade de lumină* (1997) și *Oglinzi de mătase* (2006). În versurile de aici predomină câteva teme și motive: visul, somnul, lumina, aerul diafan, dragostea, universul astral, tristeţea, apa, primăvara, nostalgia ș.a., înscrise într-un imaginar pendulând între vis și realitate. Notabilă prin fineţe și forţă de sugestie a expresiei, fie nostalgică, elegiacă, fie explozivă, confesiunea intră în labirintul interior, unde iubirea și neliniștea interogaţiilor definesc trăiri uneori vulcanice, vibrante, alteori calme, care transgresează un real situat între fragilitate și etern: „Rana miezului de noapte/ ne doare cumplit" (*I Dream of Peace*). Somnul și aerul sunt invocate ca fundamente ale existenţei: „Între mine și vis/ e somn/ Între tine și soare/ e aer diafan" (*Preludiu intermediar*). Poeta călătorește printre izvoare, râuri, ierburi, dimineţi, peșteri, „prin somnul păsărilor/ pustiite de ploi și vânturi vitrege" (*Somnul păsărilor*), căutând liniștea și descoperind locurile care-i vor aminti de clipele copilăriei. Element de referinţă este apa, o întindere îngheţată de la celălalt capăt al anotimpurilor: „se revarsă spiritul în tine și pentru tine/ ca o cupă de aur în mare/ se răsfrânge în cutele apelor pe nesimţite" (*Povestea poveștii*), „să ne cununăm cu apa" (*Inima corabie*) etc. Revărsarea de metafore o apropie de paradigma poetică feminină a secolului trecut, transpunând liric o senzualitate uneori aproape violentă, căci în versul său se „simte" un Eros dezlănţuit, neliniștit. Altundeva mărcile lumii moderne încep invazia asupra discursului poetic: telefonul, ceasornicul, magazinele elegante, Parisul, peronul gării etc. Pe bulevarde, pe străzi, în gări se aud vociferări indescifrabile, fiecare așteptând indefinita trecere a vieţii: „În definitiv, viaţa nu-i nimic altceva/ decât o așteptare/ în esenţă, ce așteptăm aici: un tren să sosească,/ altul să plece de parc-am aștepta viaţa/ la margine de drum" (*Pe peron, într-o gară*). Mai târziu timbrul se schimbă, iar poemele-cântece devin reci. În romane – *Mona* (2005), *Tangoul* (2008), *Trei anotimpuri* (2009) și *Speranţa* (2011) – scriitoarea se fixează asupra vieţii familiale. Știe să găsească un grăunte epic, un profil tipologic și o determinare psihologică ori morală, utilizabile în fiecare structură narativă. În *Trei anotimpuri*, de pildă, intriga, cu suspans și răsturnări de situaţii, cu personaje nu prea numeroase, dar cu un rol semnificativ, cu tablouri vii, capătă gravitate prin textura meditativă a unor pagini. Cronici de familie, dar și romane de dragoste, textele introduc în culisele unei lumi moderne și mondene. Personajele trăiesc adesea în „planuri duble" și în lumi paralele, viaţa de acum și viaţa din trecut, ingenios alternate epic, cu rafinate dozaje, asociind livrescul și descripţia realistă.

SCRIERI: *Variaţii în albastru*, Pančevo, 1976; *Inevitabilul fluviu*, Pančevo, 1982; *Concert pentru strada mea*, Pančevo, 1992; *Cascade de lumină*, Pančevo, 1997; *Ultimul concert înainte de zbor*, Pančevo, 1999; *Mona*, Pančevo, 2005; *Oglinzi de mătase*, Pančevo, 2006; *Tangoul*, Pančevo, 2008; *Trei anotimpuri*, postfaţă Virginia Popovici, Pančevo, 2009; *Speranţa*, Pančevo, 2011.

Repere bibliografice: Baba, *Compendiu*, *18–19*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *259–261*; Vasa Barbu, *Copilăria nu ne dă astâmpăr*, „Libertatea", 2000, 1–2; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *269–271*; Marina Puia Bădescu, *„Oglinzi de mătase"*, „Lumina", 2007, 2; Valentin Mic, *În căutarea locului*, „Lumina", 2012, 2; Marina Ancaiţan, *Rostirea continuă*, Pančevo, 2012, *106–113*. ***V. P.***

BĂLTEANU, Lorina (21.XII.1960, Peciștea–Rezina), poetă. Este fiica Mariei (n. Costin) și a lui Nicolae Bălteanu, țărani. După terminarea școlii medii din satul natal, își continuă studiile la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1978–1983). La Chișinău a fost metodistă la Clubul Uniunii Scriitorilor, redactor la revistele „Orizontul" și „Sud-Est cultural". A debutat în „Farul nistrean" (1976) și editorial în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). Mai colaborează la „Literatura și arta", „Sfatul Țării", „Moldova suverană", „Basarabia", „Săptămâna", „Literaturnaia ucioba" (Moscova) „Gazeta Basarabiei" (Roma). O vreme a funcţionat ca președinte al Fundaţiei Soros din Republica Moldova (1992–1997).

Prima carte personală publicată de **B.**, *Obstacolul sticlei* (1984), reflectă căutările febrile de noi formule în poezia basarabeană a anilor '80. După o lungă perioadă de îndoctrinare, un grup de tineri scriitori, printre care și **B.**, vor sparge inerția percepției, deschizând alte orizonturi: „Sunt dreaptă în fața ta,// cum poate fi doar/ aerul proaspăt în nările unui cerb,/ care se-apleacă și rupe cu marginea buzelor/ iarba, crescută într-o urmă de lup;/ cum poate fi doar/ liniștea dinaintea furtunii,/ care nevinovată se lasă în crengi/ și le mângâie pe cele mai tinere". Deși acum registrul tematic mai păstrează amprentele unui repertoriu obișnuit – patria, războiul, zborul frânt, dragostea pentru părinți și peisajul natal, trecerea timpului, apărarea graiului –, autoarea se va îndrepta spre decriptarea unor sensuri mai puţin frecventate, va tinde să repună în drepturi atitudini existențiale într-un fel marginalizate, destinul feminin și cotidianul exasperant, fuga de rutina vieții cotidiene: „Eu simt starea miopului, care/ Își șterge sârguincios ochelarii/ Și se uită la lume prin sticla ferestrei,/ Aburită de propria lui răsuflare" (*Obstacolul sticlei*). Limbajul tinde să se apropie de cel cotidian: „Rața cea mai frumoasă,/ Care umblă-nsemnată/ Cu cordică roșie la picior,/ mama o hrănește cu pâine din palmă/ Toată săptămâna/ Înainte de sărbători". Alteori note impresioniste transpar în „reprezentațiile toamnei", în vara plictisită de maci și în floarea de piersic „ținându-și fructul searbăd în dinți", discursul liric fiind aici mai energic și mai stăpân pe sine. Obsesia autenticității, a intrării în zone necunoscute ale eului prind contur în special în volumul *Cioburi* (1990), în care este exploatată metafora sticlei. Memoria e ca un câmp minat, saltul din copilărie în adolescența searbădă, tinerețea, singurătatea și o bătrânețe fără de glorie sunt termenii în care sunt restituite ritmurile, cel mai adesea mecanice, ale vieţii. Totul poate lua forma unui acvariu, „sticlă îmbrățișând noțiunea de mare". Tonalitatea uneori sentențioasă lasă loc unduirii și curgerii domoale, ca într-o romanță, brusc întreruptă, aducerile-aminte fiind privite, în aerul vâscos al toamnei, „c-un ochi adevărat, cu celălalt de sticlă".

SCRIERI: *Obstacolul sticlei*, pref. Aureliu Busuioc, Chișinău, 1984; *Cioburi*, Chișinău, 1990; *Poeme de sticlă*, Chișinău, 1997.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, *Riscul experimentului*, „Nistru", 1990, 2; Oana Andrei, *În căutarea propriilor limpezimi*, „Basarabia", 1993, 4; Andrei Ţurcanu, *Bunul-simţ*, Chișinău, 1996, *148–161*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *247–248*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *133–136*; *Dicţ. Chișinău*, *38–39*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *553–554*. ***A. Bn.***

BĂLU, Ion (26.X.1933, Câmpina), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Nică) și al lui Titi Bălu, maistru în învăţământul profesional. După Liceul „Barbu Știrbey" din Câmpina (1944–1952), a urmat Facultatea de Filologie (1956–1960) și Facultatea de Științe Juridice (1960–1964) la Universitatea din București. A activat ca profesor de limba și literatura română la Liceul „Nicolae Grigorescu" din Câmpina. După 1989 a predat literatură română la Universitatea de Petrol și Gaze din Ploiești. A debutat publicistic în 1963 la „Contemporanul", și editorial cu monografia *G. Călinescu. Eseu despre etapele creației* (1970). A mai colaborat la „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Cronica", „Tribuna", „Steaua", „România literară" ș.a.

Calitățile lui **B.** sunt în primul rând de biograf. *Viața lui G. Călinescu* (1981) și *Viața lui Lucian Blaga* (I–IV, 1995–1999), lucrări de pionierat în materia lor, oferă într-o proză succintă sinteza laborioasă a biografiilor în cauză. Anecdotica și documentul se află într-un solid echilibru, contribuind la o facondă romanescă de bună calitate într-un gen slab reprezentat în cultura română. **B.** s-a manifestat și în critica literară. A tratat – poate ca reflex al dascălului de liceu – exclusiv autori canonici (fie și în sens temporar): Cezar Petrescu, G. Călinescu, Marin Preda, Geo Dumitrescu, Nicolae Labiș, Lucian Blaga, Ion Creangă, Ioan Alexandru. Factura rămâne preponderent didactică, laborios compilativă, descriptivă și rezumativă, fără perspectivă comparatistă sau de istorie literară și căzând adesea interpretativ în platitudini sau în frazeologie. Tendința e de supralicitare: „dacă [*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*] ar fi fost scrisă într-o limbă de circulație universală, numele lui G. Călinescu ar fi lăsat în umbră pe un De Sanctis, pe un Sainte-Beuve sau pe un Lanson”. Tot astfel, în cartea despre Geo Dumitrescu, *Nostalgia absolutului* (1981), se vorbește la tot pasul de Arthur Rimbaud. Pe de altă parte, în sinteza *Lucian Blaga* (1986) se discută oportunist despre ateismul lui Lucian Blaga. Astfel de supradimensionări sau ajustări țin spiritul critic în penumbră. De regulă, **B.** aplică conștiincios o metodă sau alta – naratologie, tematism etc. –, făcând analize și panorame utile liceenilor și studenților, dar fără a intra sintetic-esențial în subiect. Pe scurt, fiind un biograf redutabil, în critica literară **B.** ilustrează fără fisură „soliditatea onorabilă a locului comun” (Gheorghe Grigurcu).

SCRIERI: *G. Călinescu. Eseu despre etapele creației*, București, 1970; ed. (*Opera lui G. Călinescu*), București, 2001; *Cezar Petrescu*, București, 1972; *G. Călinescu (1899–1965). Biobibliografie*, București, 1975; *Marin Preda*, București, 1976; *Nostalgia absolutului*, București, 1981; *Viața lui G. Călinescu*, București, 1981; ed. 2, București, 1994; *Nicolae Labiș*, București, 1982; *Lucian Blaga*, București, 1986; *Viața lui Ion Creangă*, București, 1990; *Viața lui Lucian Blaga*, I–IV, București, 1995–1999; *Mircea Eliade*, București, 1996; *Opera lui Lucian Blaga*, București, 1997; *Blaga supravegheat de Securitate* (în colaborare cu Dorli Blaga), Cluj-Napoca, 1999; *Ioan Alexandru*, Brașov, 2001; *Istoria literaturii române*, Ploiești, 2001; *„Moromeții” de Marin Preda*, Cluj-Napoca, 2001; *G. Călinescu – spectacolul personalității*, București, 2004. **Antologii:** *Natura în opera lui Mihail Sadoveanu*, pref. edit., București, 1987; *Poezia simbolistă românească*, pref. edit., București, 1997.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *„Cezar Petrescu”*, RL, 1972, 21; Piru, *Varia*, I, *459–462*; Grigurcu, *Idei*, *269–274*; Nițescu, *Repere*, *53–57*; Negoițescu, *Engrame*, *259*; Șerban Cioculescu, *Biobibliografie călinesciană*, FLC, 1976, 10; Nicolae Manolescu, *„Eram bărbatul care…”*, RL, 1982, 7; Al. Piru, *„Viața lui G. Călinescu”*, LCF, 1982, 8; Zaharia Sângeorzan, *O carte despre Labiș*, CL, 1983, 8; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *167–173*; Florin Faifer, *Anxietățile unui jovial*, CRC, 1991, 6; Grigurcu, *Peisaj*, I, *266–272*, III, *375–380*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *290–297*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *231–232*; Z. Ornea, *Blaga în 1935–1944*, RL, 1997, 25; Dan Mănucă, *Bibliografie călinesciană comentată*, CL, 2002, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *1038*; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *87–90*. ***M. I.***

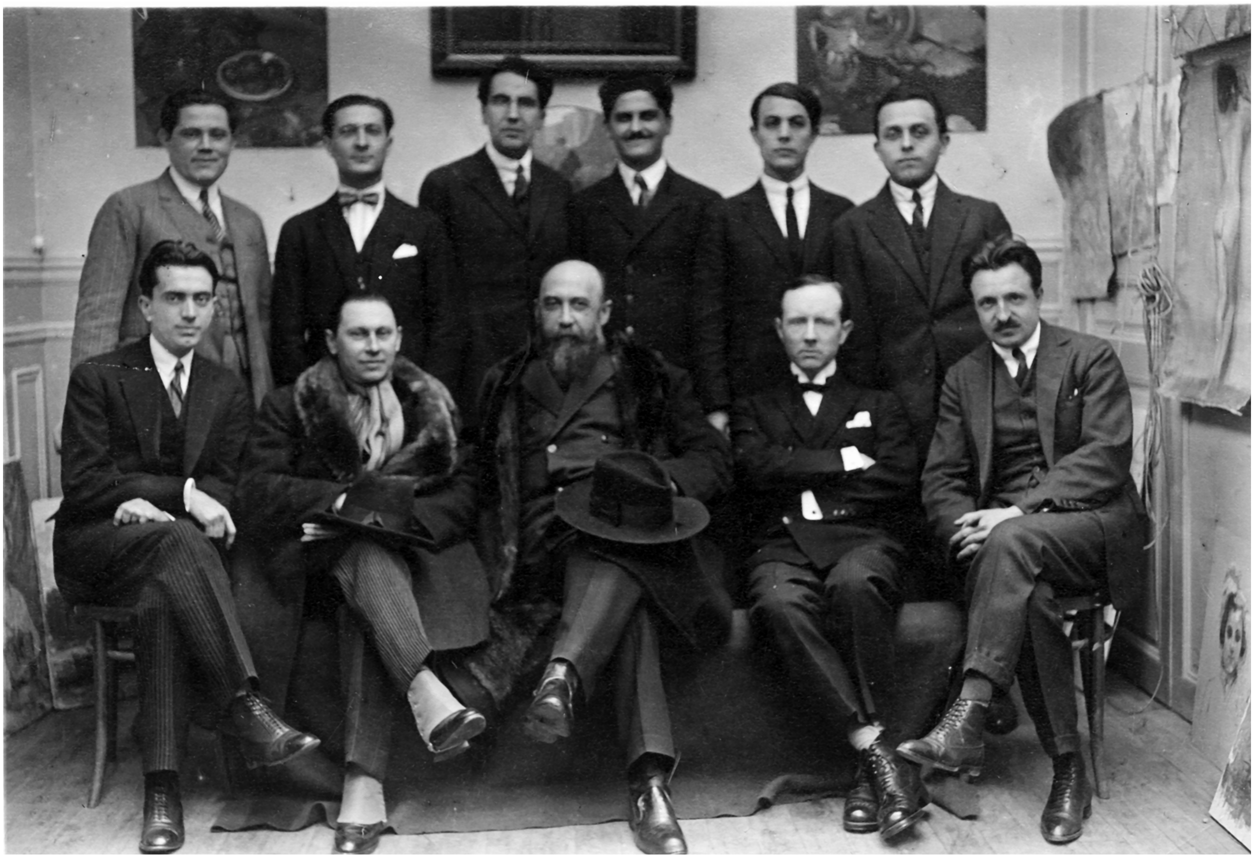

BĂNCILĂ, Vasile (1.I.1897, Brăila – 10.VI.1979, București), eseist.

Este fiul Elenei (n. Chiriac) și al lui Neculai Băncilă, originar din Săcele, agricultor, apoi proprietar de podgorii la Urechești, în județul Buzău, și arendaș pe un domeniu al statului din nordul Bărăganului. A absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila, luându-și bacalaureatul în iulie 1916, cu o lună înainte de intrarea României în Primul Război Mondial. Participă ca voluntar la război, alegându-se cu răni grave și cu o invaliditate pe viață. Pentru meritele sale, devine sublocotenent în rezervă și i se conferă înalte medalii. Se înscrie în 1918 la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Cu un an înainte de a-și lua licența *magna cum laude* în filosofie (1922), își începuse activitatea didactică la Liceul Evanghelic din Capitală, unde avea să predea până în 1923. Din toamna aceluiași an devine profesor titular la Școala Normală de Băieți din Brăila pentru disciplinele filosofie și logică și beneficiază în ciclurile 1925–1927, 1929–1930 de specializări la Paris, ca membru al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses. Liceul la care preda fiind desființat, din 1 noiembrie 1930 **B.** trece temporar la

Școala Normală de Fete din aceeași localitate. Din 1931 până în 1932 funcţionează ca revizor școlar pentru judeţele Brăila, Covurlui, Tecuci și Bacău, pentru ca în 1932 și 1933 să obţină o catedră la București, la Liceul „Mihai Viteazul", unde ţine orele de filosofie la clasa regelui Mihai I. Profesează din nou în orașul natal, funcţionează în toamna anului 1940 pentru câteva luni ca director al învăţământului secundar în Ministerul Educației Naționale, refuză invitația prietenului Lucian Blaga de a obține doctoratul și o catedră la Universitatea din Cluj și revine în aprilie 1941 la catedra de la liceu. Din vara aceluiași an se pregătește să se mute cu familia la București, lucru îngreunat de faptul că este mobilizat abuziv în 1942, la Tecuci. După 1945 se vede îndepărtat din învăţământ de autorităţile comuniste, care îi trec numele la index, însă va scăpa de rigorile detenției politice, probabil pe motiv că era invalid de război. Se stabilește la București, unde scrie asiduu, dar publică rar, abia după 1960, și tot aici se stinge din viaţă, fiind înmormântat în cimitirul mănăstirii Cernica. Primele articole pe teme culturale **B.** le publică în 1921 la „Viaţa studenţească", însă notorietatea intelectuală i-o aduc colaborările la „Ideea europeană" (din 1924), unde Nae Ionescu îi publică eseul de debut *Reforma calendarului*, și mai ales la revista „Gândirea", din al cărei cerc face parte între 1926 și 1938, fiind socotit unul dintre ideologii curentului gândirist. Mai e prezent intens, mai bine de douăzeci de ani, cu eseuri pe teme de filosofie, literatură, sociologie, pedagogie, cu articole, cronici, portrete literare, impresii de călătorie și cu încercări în proză, în diverse publicaţii: „Cuvântul dăscălesc", „Revista generală a învăţământului", „Vox studentium" (Geneva), „Revista de filosofie", „Fântâna darurilor", „Solidaritatea", „Tiparniţa literară", „Luceafărul literar și artistic", „Foaia învăţătorului", „Viaţa literară", „Analele Brăilei", „Calendarul", „Relief dunărean", „Satul și școala", „Școala română", „Luminiţa" (Brăila), unde era în 1935 președinte al comitetului de

Sus: Sever Pop, D. Murăraşu, P.P. Panaitescu, Vlad Bănăţeanu, Vasile Băncilă, Grigore Băjenaru; jos: N. Georgescu-Tistu, Victor Ianculescu, N. Iorga, I.M. Raşcu, Richard Hette

conducere, „Dreptatea", „Gând românesc", „Graiul satelor" (Cahul), „Rânduiala", „Ethnos", „Almanahul școalei primare și al familiei", „Omul nou", „Însemnări sociologice", „Universul literar", „Mugurul", „Plaiuri săcelene", „Farul nou" ș.a. După perioada în care i se interzice să publice din cauza ideologiei etnicist-metafizice din eseurile sale, **B.** colaborează foarte rar și atent cenzurat, mai mult cu evocări ale vieţii culturale, la „Tribuna", „Steaua", „Secolul 20", „Luceafărul" (unde semnează și cu pseudonimul B. Vasile) ș.a.

Considerat „cel mai fecund creator al generaţiei sale" (N. Bagdasar), revendicat aproape în aceeași măsură de istoria literaturii și de cea a filosofiei românești, **B.** așază consecvent în miezul ideatic al studiilor pe care le publică dominanta metafizică, liniile viziunii etnic-creștine dând coerenţă teoriei și subtilitate interpretării. Eseurile, ilustrări, cum afirmă el însuși, ale unui „gen tipic pentru epoca modernă", făcând tranziţia „între filosofie și știinţă, pe de o parte, și poezie, pe de alta" (*Despre eseu*), sunt unitare atât ca fond, cât și în plan stilistic, expunerea întrunind în egală măsură calităţile expresiei adecvate, devenită uneori chiar aforistică, și pe cele ale rigorii teoretice. Seria studiilor esenţiale, susceptibile de a alcătui viitoare cărţi, începe cu afirmarea unei viziuni românești asupra timpului întemeiate pe intuiţia ritmurilor cosmice (*Reforma calendarului*). Mai ales în paginile din „Gândirea" **B.** accentuează rolul pe care ar trebui să-l aibă religia în pedagogie și invariantele etnice în orice studiu închinat culturii în sens larg. Eseurile despre „vârste" – *Adolescenţa. Proiecţie subiectivă*, 1926, *Solidaritatea vârstelor și viaţa socială*, 1926, *Greșeala adulţilor*, 1927, *Bătrâneţe și sacerdoţiu*, 1929, *Noua generaţie*, 1936 ș.a. – învestesc acest concept cu semnificaţii noi, datorate unei contextualizări particulare: vârstele devin expresii ale relaţiei cu dimensiunea metafizică, iar sinteza („solidarizarea") lor poate să ducă la armonia socială. **B.** nu ezită să confere „realităţii metafizice" rolul primordial în contextul spiritual al căutării „valorilor transcendente" (*Despre noua spiritualitate*, 1929). „Atmosferei" religioase a educaţiei, apropiată ca sens de „hieratismul lumii patriarhale", îi opune, cu o exagerare voită, mecanicismul modern – *Știinţă și spirit metafizic*, 1935, *Religia în școala primară*, intitulat apoi *Iniţierea religioasă a copilului*, 1936–1939. Întrucât religiosul și etnicul constituie căile prin care „personalitatea" poate să comunice cu totalitatea („realitatea generală"), pledează pentru abolirea individualismului și pentru societatea autentică („etnică"), în armonie cu „misterul lucrurilor" și cu legile realităţii generale. „Curentul de autohtonizare" a culturii, pe care aveau să-l susţină și alţi teoreticieni de la „Gândirea" (în speţă, ortodoxiștii), atribuie autenticitate numai formelor culturale dezvoltate pe notele specificului etnic. Dacă întâia formă care s-a autohtonizat este în concepţia lui **B.** literatura, iar cea de pe urmă filosofia („expresia superlativă a cunoașterii de sine, fundamentală și armonizată"), în logica modernă („periferică, compozită, unilaterală, individualizată la exces") ar fi necesară o reformă pentru a fi înţelese în mod adecvat nevoile de cunoaștere pe care etnicul le impune – *Autohtonizarea filosofiei*, 1927, *Etnicul și logica modernă*, 1935. Alte concepte devin, de asemenea, operante într-un mod particular în filosofia „confluenţelor": „realitatea destinului" reprezintă „confluenţa factorului metafizic și a factorului natural pe același meridian existenţial" (*Ideea de destin*, 1937), iar înălţimea absolută a vieţii, la care omul ajunge pe calea culturii, este sărbătoarea, „trăirea creatoare a dimensiunii festive a realităţii" (*Duhul sărbătorii* și *Declinul sărbătorii*, 1936, *Pedagogia sărbătorii*, 1937). Studiul *Doctrina personalismului energetic al d-lui Rădulescu-Motru* (1927) conţine *in nuce* o bună parte a sistemului ideologic al lui **B.** Discutând opera de psiholog, pedagog și filosof a celui ce-i fusese profesor, el glosează în jurul conceptului de autohtonizare a culturii, reformulează în mod original idei de gnoseologie fundamentală alături de prolegomene ale teoriei receptării și redefinește contextual însăși ideea de filosofie. „Filosofia integrală", pe care eseistul o echivalează cu doctrina „personalismului energetic", este fundamentată pe realitatea etnică, devenind „într-un sens, cea mai etnică disciplină". Meticuloasă și profundă, analiza din studiul *C. Rădulescu-Motru, pedagog* (1932) surprinde aspectele de actualitate și modul original în care sunt împăcate conceptele antinomice. Fascinat de personalitatea complexă a lui Vasile Pârvan, **B.** va scrie studiul *Tragicul lui Pârvan și tragicul modern* (apărut întâi în volumul *În memoria lui Vasile Pârvan* în 1934, iar trei ani mai târziu în volum separat), în care concepţiei despre tragic ca rezultat armonic al opoziţiei cosmic–individual i se adaugă viziunea metafizică particulară și puterea de evocare a „figurii interioare". Tot în 1934 îi apar în mici volume studiile *Teoreticism* și

Literatură și puritate. În cel dintâi eseistul acuză „mulţimea teoriilor și sărăcia adevărului”, destinul pozitivist al unor idei filosofice profund metafizice, iar în cel de-al doilea discută aspecte ale literaturii apropiate de „puritate” în sens metafizic. Un fel de încoronare a preocupărilor privind filosofia vârstelor, studiul *Erocrație și pedagogie* (1937) explică tendinţa erotică a societăţii (și, implicit, a educaţiei) ca urmare a ieșirii omului din realitatea armonizatoare a vieţii generale. Paginile despre opera lui Lucian Blaga, esenţa eseisticii literare a lui **B.**, își găsesc motivarea în primul rând în conjugarea a două moduri de înţelegere a lumii. La doi ani după ce publică în „Gândirea” studiul *Lucian Blaga, eseist* (1934), în care pune în evidenţă polivalenţa spirituală a autorului *Spaţiului mioritic*, ţine la Cluj o conferinţă, dezvoltată mai târziu în volumul *Lucian Blaga, energie românească* (1938). Văzând creaţia acestuia drept „expresie majoră a destinului cultural românesc”, eseistul descoperă în caracterul lui Blaga „aderarea firească la metafizic”, afirmând totodată rolul etnicului, dimensiunea „cea mai organică” pentru înţelegerea operei acestui „cristal etnic pur”. Urmărind ecourile spiritualităţii ţărănești în opera lui Blaga, el motivează mai întâi viziunea ei metafizică prin intuirea în etnic a unei „proiecţii de transcendenţe spirituale”, pentru a investiga apoi, cu adâncime constantă a ideilor, modalităţile de cunoaștere ţărănească identificate atât în opera de reflecţie, cât și în poezii. **B.** mai tipărește, după publicarea lui în „Gând românesc” în 1938, studiul *Semnificaţia Ardealului* (1944), evocare a trăsăturilor unei generaţii și caldă pledoarie pentru valoarea notelor definitorii ardelenești prezente în specificul etnic românesc. Câteva articole publicate în presă (de pildă, *Orașe dunărene*, 1939) conţin, în sinteză, idei din eseul neterminat *Spaţiul Bărăganului*, proiectat ca studiu complementar la *Spaţiul mioritic* al lui Lucian Blaga (care îi este de altfel dedicat), pentru a releva semnificaţiile câmpiei în complexul de trăsături ale mentalului românesc. După 1960, în evocările și interpretările sale revin cu insistenţă figuri determinante pentru evoluţia modernă a culturii noastre (Titu Maiorescu, Spiru Haret, C. Rădulescu-Motru, Simion Mehedinţi, Vasile Pârvan, N. Iorga, Lucian Blaga ș.a.). Studiul *Literatura lui Panait Istrati*, tipărit integral abia postum, descoperă antinomii în opera scriitorului brăilean („un sentiment tutelar al destinului” întâlnindu-se cu „sentimentul aproape sălbatic […] al libertăţii”), predominante fiind în arta literară istratiană puterea imaginativă și biruinţa asupra convenţionalului. **B.** este și autor de aforisme și cugetări, scrise de-a lungul a zeci de ani, care lasă să transpară un chip interior mai puţin supus canoanelor și o gândire incomodă, adoptând interogativ marile teme ale filosofiei, logicii, eticii, esteticii, psihologiei, religiei, istoriei etc., totul filtrat de viziunea metafizică, în raţionamente care surprind adesea prin forma lor lirică. Paginile bogatei corespondenţe cu Lucian Blaga, Ion Chinezu, Basil Munteanu ș.a. completează imaginea lui **B.**, excelent integrat în atmosfera culturală a epocii, și se constituie în mărturii indirecte despre avatarurile culturii într-o perioadă zbuciumată a istoriei.

SCRIERI: *Doctrina personalismului energetic al d-lui Rădulescu-Motru*, București, 1927; *C. Rădulescu-Motru, pedagog*, București, 1932; *Teoreticism*, Cluj, 1934; *Literatură și puritate*, Cluj, 1934; *Erocrație și pedagogie*, Buzău, 1937; *Tragicul lui Pârvan și tragicul modern*, Brăila, 1937; *Lucian Blaga, energie românească*, Cluj, 1938; ed. 2, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1995; *Semnificația Ardealului*, București, 1944; ed. 3, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1997; *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1987; *Aforisme și para-aforisme*, I–III, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1993–1996; *Corespondență Vasile Băncilă – Basil Munteanu*, îngr. Zamfir Bălan, Brăila, 1997; *Filosofia vârstelor*, îngr. și introd. Ileana Băncilă, București, 1997; *Vasile Băncilă – Lucian Blaga. Corespondență*, îngr. Dora Mezdrea, București – Brăila, 2001; *Opere*, îngr. Dora Mezdrea, vol. I–VIII, Brăila, București, 2003–2010, vol. XV–XVI, Brăila, 2011–2012; *Nae Ionescu, un cavaler prestant al spiritului*, îngr. și pref. Dora Mezdrea, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Vrabie, *Gândirismul*, *325–330*; N. Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, București, 1941, *238–243*; Papadima, *Creatorii*, *84–92*; Micu, *„Gândirea”*, *168–176*; Constantin Georgiade, *Despre filosofia de inspirație țărănească a lui Vasile Băncilă*, „Revista de filosofie”, 1990, 1; Steinhardt, *Monologul*, *329–338*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *232–234*; George, *Întâlniri*, *144–147*; [*Vasile Băncilă*], MS, 1998, 3–4 (număr special, îngr. Dora Mezdrea); Constantin Mihai, *Ontologie și redescoperire*, CL, 2000, 11; Claudia Buruiană, *Vasile Băncilă*, în *Enciclopedia valorilor reprimate*, I, coordonatori Ilie Bădescu și Mihai Ungheanu, București, 2000, *405–422*; Valeriu Dumitru, *Vasile Băncilă și educația religioasă*, București, 2002; Ozana Cucu-Oancea, *Trăirea sărbătorilor. Între meditație și petrecere*, București, 2001, *20–23*, *passim*; Valentin I. Popa, *Vasile Băncilă: omul și filosoful*, Brăila, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, *979–980*. ***V.P.S.***

BĂNESCU, Constantin Virgil (26.V.1982, Târgoviște – 12.VIII.2009, Târgoviște), poet. Este fiul Mariei-Doina Bănescu, profesoară de limba și literatura franceză, și al lui Constantin Bănescu, profesor de matematică. A absolvit Facultatea de Comunicare și Relaţii Publice din cadrul Școlii Naţionale de Studii Politice și Administrative din București. A lucrat pentru o scurtă perioadă ca redactor la Editura Libra, apoi a funcţionat, până când își curmă viața sinucigându-se, ca redactor la Editura Hasefer. Remarcat și sprijinit de Cezar Ivănescu, a debutat editorial în 2000 cu volumul de poezie *câinele, femeia și ocheada*. A fost prezent cu poezie în „Ziua literară", „Literatorul", „Paradigma", „Tomis", „Poezia", „Poesis", „Viaţa românească", „Ziarul de duminică", „Tribuna", „Manuskripte", „Akzente", „Schreibheft", „Wespennest", „Empireuma", „Cuadernos del Ateneo". A tradus în engleză proză de Gabriela Adameșteanu, Ștefan Bănulescu și Stelian Tănase; pentru traducerea din Ștefan Bănulescu, realizată în colaborare cu Jean Harris, International Center for Writing & Translation de la University of California, Irvine, i-a acordat o bursă în 2007–2008. Versurile i-au fost transpuse în germană (Oskar Pastior), spaniolă (Joaquín Garrigós) și slovenă (Aleš Mustar). A participat la întâlniri literare în Slovenia, Austria, Italia, Germania și a beneficiat de câteva burse în Germania. A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din București (2001), cu Premiul „Hubert Burda", decernat tinerilor poeţi din Europa de Est (Heidelberg, 2003)ş.a.

Poezia lui **B.** e complet diferită de cea a congenerilor lui douămiiști, atât în ce privește relaţia cu realul, cât și ca tip de atitudine faţă de existenţă. Astfel, ea demonstrează o inaderenţă la orice tip de poetici ale cotidianului, cum se întâlnesc în lirica postoptzecistă. Apoi, atitudinea faţă de existenţă nu e marcată de zgomot și furie, nu are nimic din *Schrei*-ul neoexpresionist care irigă și inervează poezia douămiistă. Poemele lui **B.** sunt mai degrabă mantre ale unei seninătăţi nefirești, alarmante, documente ale unei stări stranii și neliniștitoare. De altfel, sursele acestui lirism sunt declarat orientale; pasionat de hinduistică și sanscritolog autodidact, poetul își alege câteva zeci de titluri în sanscrită – *jagrat, kartari, svapna* ș.a. Atunci când confraţii au obsesia sincronizării cu Occidentul, mai ales cu acela transoceanic, el preferă o mișcare de sens opus, înspre un Orient străvechi și atemporal. Aproape toți comentatorii au sesizat acest hieratism oriental, care îl individualizează. Lui **B.** îi e complet străină antimetafizica autenticiștilor douămiiști, precum și privirea lor sarcastică și dezabuzată asupra lumii. Dimpotrivă, textele lui ilustrează înțelegerea poeziei ca pe o disciplină inițiatică, în care intrarea și rămânerea se fac la fel de sever ca într-un ashram. Cuvintele-cheie, invariantele esențiale sunt „trup", „suflet", „carne", „piele", „înăuntru", cuvinte care pun în cauză luarea în posesie a propriului eu, a propriei interiorități, în aceeași măsură în care scot din cauză relația acestora cu lumea sau mai exact cu „realul" și cu „imanentul", în înțelesul pe care îl dă îndeobște pragmatismul filosofic occidental acestor două noțiuni. Aproape nu există poem care să nu conțină aceste câteva cuvinte-cheie, repetate în configurații și dispuneri mereu înnoite, asemenea unor mantre cu variațiuni. Cântându-și întotdeauna poemele la recitaluri, anunțându-le intrarea cu tonurile unui fluier mignon, căutând în poemele lui slava stătătoare, hieratic și grațios atât în scrisul lui calofil și mistic, cât și în performarea lui, **B.** pare să fi fost un derviș de o puritate fragilă într-o generație care nu mai crede în derviși.

SCRIERI: *câinele, femeia și ocheada*, Iași, 2000; *floarea cu o singură petală*, pref. Daniel Bănulescu, Iași, 2002; *același cer ce nu e*, București, 2006; *Zidul de mătase*, Bistrița, 2011.

Repere bibliografice: Marius Chivu, *„câinele, femeia și ocheada"*, OC, 2001, 75; Raluca Dună, *Portret de tânăr poet cu floare*, LCF, 2003, 19; Claudiu Komartin, *Constantin Virgil Bănescu*, „EgoPhobia", 2006, mai; Nora Iuga, *A murit micul Poet*, OC, 2009, 488; Răzvan Ţupa, *Amintiri din Paradis: Virgil râde*, „Ziarul de duminică", 2009, 19 august; Patrick Călinescu, *Constantin Virgil Bănescu și epistemologia sinuciderii*, „EgoPhobia", 2010, 23; Nicoleta Cliveţ, *Poezia – cea mai blândă dintre morţi*, PSS, 2011, 5; Mircea M. Pop, *Poeziile lui Constantin Virgil Bănescu în germană*, „Arca", 2011, 4–6; George Neagoe, *Cartea înțelepciunii*, CLT, 2011, 340; Bogdan Odăgescu, *Constantin Virgil Bănescu*, DM, 2011, 24 octombrie; Soviany, *Cinci decenii*, II, *160–164*. ***R.Vn.***

BĂNESCU, Florin (28.III.1939, Armeniș, j. Caraș-Severin – 11.VII.2003, Arad), prozator, traducător. Este fiul Elenei-Brândușa Bănescu, învățătoare, și al lui Marcu Bănescu, preot. Urmează liceul la Timișoara (1953–1956), apoi Facultatea de Medicină, absolvită în același oraș (1962). Își practică meseria de medic în Dobrogea, apoi la Hunedoara și Arad, la Centrul Sanitar Antiepidemic. În timpul studenţiei frecventează cenaclurile literare timișorene, iar mai târziu, la Arad, va fi redactor responsabil la „Viaţa literar-artistică", „Orizont arădean" (supliment literar al

revistei „Orizont" din Timișoara), almanahul „Aradul literar", fiind și președinte al cenaclului din Arad al Uniunii Scriitorilor. Debutează în 1968 cu povestirea *Duminică la tropice* în revista „Orizont", iar editorial cu volumul de proză scurtă *Să arunci cu pietre în soare* (1974). Mai colaborează la „Tribuna", „Luceafărul", „România literară", „Cariatide", „Arca" ș.a.

Prima carte a lui **B.** aduce în faţa cititorului o lume pe care au explorat-o literar și alţi scriitori bănăţeni (Virgil Birou, Sorin Titel). Comunităţile rurale din zona de munte a Banatului evidenţiază un specific care își pune amprenta asupra caracterelor personajelor și face ca întâmplările mărunte și aparent nesemnificative să fie învestite cu semnificaţii majore. Prozatorul alege protagoniști care își dezvăluie apartenenţa la un spaţiu geografic și prin nume. Medicul Afilon Jurchescu, din romanul *Anotimp al ninsorilor albastre* (1975), este un astfel de personaj, povestea relaţiei sale cu o femeie dificilă dobândind o turnură lirică, adesea poetizantă. Proza lui **B.** se va orienta spre reflectarea prezentului sau a trecutului, introspecţie psihologică agrementată cu divagări lirice și descrieri de spaţii geografice, prezentarea unor valori general-umane „pozitive": curajul, cinstea, corectitudinea, generozitatea. Astfel, romanul *Ierni peste tei* (1978) e o evocare a răscoalei antihabsburgice a ţăranilor din zona montană a Banatului (1737–1739), iar *Tangaj* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timișoara) un roman de actualitate, în care trăirile personajului principal se reconstituie din permanente proiectări ale prezentului în trecut, „în căutarea timpului pierdut", trecând prin „purgatoriul amintirilor" spre a înţelege „cum i-a fost viaţa". În romanele *Seminţele dimineţii* (1976) și *Portocale pentru vinovaţi* (1982) un autor ingenios își conduce cititorul în lumi imaginare, uneori de-a dreptul fabuloase, unde acţiunea este doar pretext al naraţiunii-simbol. **B.** realizează construcţii riguroase, dezvoltă istorii exemplare, topogramele prozelor și destinelor fiind adecvate întotdeauna momentului istoric pe care îl evocă. Atmosfera cărţilor se alcătuiește din jocul amintirii, personajele purtând cu ele memoria și istoria unei întregi colectivităţi. Autorul îmbină tehnici ale Noului Roman cu o bună tradiţie a prozei bănăţene. Reportajele sale sunt impregnate de lirism și abordează subiecte locale. Cele două „cărţi" intitulate *Mușchetarii Câmpiei de Vest* (I–II, 2000–2003) sunt dedicate prietenilor literaţi din provincia natală, spiritului bănățean în genere, incluzând laolaltă pagini de publicistică și memorialistică, prezentări de cărţi și evenimente locale, însemnări despre scriitori români și slovaci din Banat, medalioane și portrete ale contemporanilor. Împreună cu prietenul său Ondrej Štefanko, **B.** a tălmăcit numeroase texte ale unor scriitori îndeosebi slovaci, printre care Vincent Šikula, Anton Hykisch, Stanislav Rakús ș.a., dar și din cehul Bohumil Hrabal.

SCRIERI: *Să arunci cu pietre în soare*, București, 1974; *Anotimp al ninsorilor albastre*, București, 1975; *Seminţele dimineţii*, București, 1976; *Ierni peste tei*, București, 1978; *Orele orașului* (în colaborare), București, 1978; *Tangaj*, București, 1980; *Portocale pentru vinovaţi*, București, 1982; *Calendar pe o sută de ani*, Timișoara, 1982; ed. pref. Cornel Ungureanu, Arad, 2000; *Moara de apă*, Timișoara, 1984; *Cartea Mureșului* (în colaborare), București, 1986; *Drumul Gugulanilor (Strada)*, Timișoara, 1987; *La Trei Ape*, București, 1988; *Oameni și lupi, biserici și tei*, Arad, 1995; *Despre arta burlanieră și alte povestiri*, Arad, 1997; *Mușchetarii Câmpiei de Vest*, I–II, pref. Vasile Dan, Gheorghe Mocuța, Nădlac, 2000–2003. **Traduceri:** Vincent Šikula, *Maistorii*, Timișoara, 1983 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Anton Hykisch, *Adoraţi regina*, Arad, 1991 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Taina lui Pavol Hron*, I–II, Nădlac, 1999; Bohumil Hrabal, *Barbarul tandru*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Prea zgomotoasă singurătate*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Acest oraș este în grija comună a locuitorilor săi*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Mașinuţa*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Pavel Vilikovský, *Calul la etaj, orbul în Vráble*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Stanislav Rakús, *Cerșetorii*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Ladislav Tazký, *Morminte dunărene*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Martin Prebudila, *Un rezervist fără piele de rezervă*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Milo Urban, *Lângă moara din deal. Bătrâneţe*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Corneliu Barborică și Ondrej Štefanko).

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Prezenţe literare*, O, 1976, 14; Iorgulescu, *Scriitori*, *179*; Ungureanu, *Imediata*, I, *229–230*; Moraru, *Textul*, *217–220*; Titel, *Cehov*, *193–196*; Ștefan Damian, *Florin Bănescu – o experienţă literară*, TR, 1989, 14; Ovidiu Pecican, *Un romancier SF: Florin Bănescu*, TR, 1991, 35; Ruja, *Parte*, I, *75–81*, II, *21–23*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *234–235;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *383–385*; Ada D. Cruceanu, *Narativul moștenirii*, CL, 2000, 4; Cornel Ungureanu, *Alţi mușchetari de cursă lungă*, O, 2002, 11; Gheorghe Mocuţa, *Recuperarea mitului prin povestire*, F, 2002, 11–12; Lucia Bibarț Ionescu, *Florin Bănescu – mușchetarul Câmpiei de Vest. Lucrare bibliografică*, Arad, 2005; *Dicţ. Banat*, *88–92*. ***L.P.B.***

BĂNESCU, Nicolae (16.XII.1878, Călărași – 10.IX.1971, București), bizantinolog.

Fiu al Ecaterinei (n. Drăgulănescu) și al lui Petre Bănescu, avocat, este al treilea din cei paisprezece copii ai celor doi. Își face studiile secundare și universitare la București, urmate de o specializare în limba greacă și în literatura bizantină la München (1910–1912), unde își trece și doctoratul (1914). Revizor școlar, profesor secundar, profesor universitar de bizantinologie la Cluj (1919–1938), apoi la București (1938–1947), rector al Universităţii din Cluj (1924, 1926), devine membru corespondent (1920), titular (1938) și vicepreședinte (1938–1947) al Academiei Române; în 1964 primește titlul Profesor Emerit. A fost membru în comitetul de conducere al revistei „Byzantion" de la fondarea ei și vicepreședinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale de Studii Bizantine (1961–1971). Discipol și colaborator apropiat al lui Nicolae Iorga, a preluat, la moartea acestuia, „Revista istorică", pe care o va conduce până în 1946, și secretariatul secției de istorie a Academiei Române. A fost, totodată, director al Institutului de Studii Bizantine (1940–1948) și al Institutului de Studii Sud-Est Europene (1940–1948), ultimul director al Bibliotecii Fundației Universitare „Carol I" (decembrie 1946 – februarie 1948), fiind considerat „unul dintre întemeietorii bizantinologiei științifice românești" (Șerban Tanașoca). Îndepărtat de autorități din Academie în iunie 1948, va fi repus în drepturi post-mortem, în 1990.

Frecventarea asiduă a surselor bizantine, perfecta cunoaștere a limbii și literaturii mediogrecești i-au permis lui **B.** relevarea unor momente ignorate ale istoriei românești. Interesul pentru literatura medio și neogreacă l-a condus spre cercetarea și editarea unui mare număr de texte bizantine și poeme populare grecești, precum și la evidenţierea unor aspecte ale activităţii unor personalităţi bizantine și postbizantine sau aparţinând lumii grecești moderne. Incursiunile în cultura Imperiului Bizantin îi dau prilejul să reevalueze personalităţi autohtone al căror apostolat a contribuit la întemeierea literaturii române moderne. Astfel, în colecţii de mare tiraj sau susţinând conferinţe, **B.** a prezentat cu rigoare ştiinţifică figuri de oameni de cultură și savanţi uitaţi sau puțin cunoscuți, precum Iordache Golescu, George Bariţiu, Daniel Philippide, Grigore Pleșoianu. Monografia dedicată lui Ioan Maiorescu (1912, scrisă în colaborare cu V. Mihăilescu) este până azi una dintre puţinele lucrări de prestigiu consacrate cărturarului transilvănean.

SCRIERI: *Gheorghe Bariţ. Rolul său în cultura naţională*, Vălenii de Munte, 1910; *Iordache Golescu. Viața și scrierile marelui vornic*, Vălenii de Munte, 1910; *Un capitol din istoria Mănăstirii Neamțului*, Vălenii de Munte, 1910; *Ioan Maiorescu* (în colaborare cu V. Mihăilescu), București, 1912; *Un Poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux de Valachie*, București, 1912; *Însemnări din campanie (22 iunie–8 august 1913)*, București, 1913; *Deux poètes byzantins inédits du XIII-ème siècle*, București, 1913; *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu*, București, 1915; *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, București, 1924; *Chipuri și scene din Bizanț*, București, 1927; *Marele vornic Iordache Golescu*, București, 1935; *Nicolae Iorga, martir al libertății popoarelor*, București, 1945; *Chipuri din istoria Bizanțului*, îngr. și pref. Gheorghe Cronț, București, 1971; *Istoria Imperiului Bizantin*, I–II, îngr. și pref. Tudor Teoteoi, București, 2000–2003. **Ediţii:** *Corespondenţa familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariţ*, Vălenii de Munte, 1911. **Traduceri:** Euripide, *Hecuba. Ifigenia în Aulis*, introd. trad., Craiova, 1905; Plutarh, *Viața lui Pericle*, București, 1907.

Repere bibliografice: Petre Ș. Năsturel, *Le 90-e anniversaire du prof. Nicolas Banescu*, RSE, 1969, 1; Corneliu Popel, „*Chipuri din istoria Bizanțului*", „Alma mater", 1972, 2; Bucur, *Istoriografia*, *217–218*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *50–51*; Șerban Tanașoca, *Balcanologi și bizantiniști români*, București, 2002, *93–117*; Șerban Șubă, Geta Costache, Laura Regneală, *Nicoale Bănescu – biobliografie*, București, 2010.

A.M.

BĂNULESCU, Daniel (31.VIII.1960, București), poet, prozator, dramaturg.

Este fiul Constanţei (n. Voican) și al lui Ion Bănulescu. După studii liceale în București, la „Dimitrie Cantemir" (promoţia 1979), va absolvi (1988) Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești. Renunţă la cariera de inginer, din 1990 angajându-se corector la „Luceafărul", apoi redactor la „Cotidianul" (1991–1992), concomitent având slujba de paznic de noapte la Muzeul „George Enescu". Intră ulterior ca reporter la „Evenimentul zilei" etc., pe un traseu jurnalistic mereu în schimbare. În 1998 beneficiază de o bursă culturală în Germania, la Berlin. Primele versuri îi apar în 1981, fiind publicate de Constanţa Buzea în „Amfiteatru". Ca și alți nouăzeciști care au frecventat cenaclul Universitas condus de Mircea Martin, a semidebutat editorial în colecția „Cartea cea mai mică" susţinută de revista „Convingeri comuniste", nr. 8/1987, cu placheta *Ziua în care am debutat*. O parte din versuri au fost preluate în variante rescrise în *Te voi iubi pân' la sfârșitul patului* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), debutul autentic.

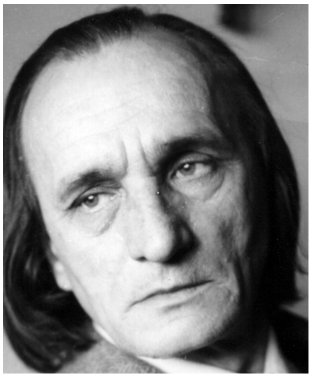
Ca și Cristian Popescu, **B.** a inventat un personaj care îi poartă numele. Deși în poemele din *Te voi iubi pân' la sfârșitul patului* și *Balada lui Daniel Bănulescu* (1997) poetul se referă la sine cu preţuirea cu care Ion Gheorghe evocă ţăranul, megalomania lui e un artificiu suficient de infiltrat autoironic pentru a nu fi rizibil și pentru a-și obține efectele. Atitudinea personajului e ceea ce se reţine în primul rând. El participă la o poezie sexuală, condus de o emoţie rece și ironică, lipsită de răbdare faţă de obiectele proxime; își plimbă cordul prin diverse decoruri, punându-l cu ostentaţie să joace rolul tigvei hamletiene. Modalitatea vine din deghizarea unei cerebralităţi perfect controlate într-o difuzare explozivă. Pozele preferate sunt cinismul, blazarea, distanţarea. Un truc frecvent întâlnit e metonimia – identificarea unei persoane, cel mai adesea a iubitei, printr-o parte de regulă conotată sexual („Iubita mea de la trei cum am privit noaptea întreagă ţeava de la calorifer/ Gândind că ai lăsat unul din lungile tale picioare/ S-alunece din pat și să ajungă în camera mea", „pântecele voastre eroice/ Se vor fugări ca niște șobolani peste străzi"). Pot fi comparate cu folos versurile lui Nichita Stănescu „Ea era frumoasă ca umbra unei idei" cu misoginismul marca **B.** din „În tine coexistă două idei/ Sânii tăi sânii tăi". Umorul este infatigabil („mă plictisesc ca un episcop", „Părul tău blond îmi este cel mai păros dușman"), dar nu conduce la exploatarea umorismului *per se*. Întotdeauna există o bătaie a textului mai adâncă decât efervescenţa de suprafaţă, pe care poetul o produce cu ușurinţă, ca în acest poem caracteristic: „Liniștit ca o buză de iepure când el este mort/ Și urechile lui prind să înceteze treptat semnul victoriei// Sau ca alte fiare de câmp sau pădure/ Prinse vii și lăsate să vieţuiască așa prin saloane// După ce prin operaţii perfecte/ Au deprins să-și recite corect lecţia paraliziei// Pentru ca la sleitul meselor de petreceri și slavă// Când femeile adorm hârjâite iar felurile de mâncare par// Bizare alcătuiri de copii adormiţi/ Marii voluptuoși degustători de blănuri să apară/ Să primească sub degete trupul cel cald de la fiare// Și cu blănurile lor să înceapă o dragoste mare/ Care nicicând n-a mai fost încercată de vreun sigur bărbat". Poemul e construit în jurul comparaţiei iniţiale, care transformă imaginea așa-zicând sobră a unui iepure mort într-o poantă („urechile lui prind să înceteze treptat semnul victoriei"). Imaginea redevine necomică, chiar gravă când o nouă comparaţie evocă animalele împăiate din saloane, pentru a trece rapid în regimul contrar al aluziei sexuale, frazat în crescendo până la sfârșitul ce speculează – riscant, dar fertil – ambiguitatea erotică dintre trupurile femeilor și ale fiarelor. Conceptul „sexual" al primelor două volume este reafirmat cu prilejul adunării lor în *Republica Federală Daniel Bănulescu* (2000). Pe copertă, o femeie goală este pictată în culori a căror dispunere amintește de o hartă, iar o linie segmentată, semn convenţional pentru „graniţă", o împarte în două părţi aproximativ egale – „Statul de Nord și Statul de Sud". Dacă o femeie poate fi o republică, și republica poate fi o femeie. Într-un text patria chiar apare ca obiect supus dorinţei și forţei poetului: „Te-am iubit din picioare patrie pe când spărgeam lemne/ Te-am iubit puţin aplecat pe când stivuiam cărămizi/ Pentru coteţele din care urma să latru pentru tine// Te-am iubit din genunchi și te-am iubit culcat/ Răsucindu-mă zvârlind la o parte cuverturile și târându-te prin cinematografele din cartier/ Mângâindu-te până când

carnea ta înnebunită își rodea singură breteluţele/ Intestinele ieșeau în lumina ecranului să danseze/ Iar gemetele tale îmi coseau cu scotch câte o armă pe spate" (*Dușman al poporului – amant al patriei!*). În aceste condiţii, apariţia cărţii următoare (2002) a fost o surpriză. Pe copertă și pe pagina de titlu nu apare semnătura obișnuită. Identitatea autorului este substituită prin prenumele redirecţionat printr-o apoziţie – „Daniel, al rugăciunii", urmat de o precizare temporală: „(prima jumătate a anului)". Într-adevăr, cele șase secvenţe sunt numite după primele șase luni ale anului, fiind, la rândul lor, împărţite în versete numerotate în funcţie de zilele cuprinse în fiecare din aceste luni. Versetele au trimiteri după modelul biblic, prelucrat extravagant. *Daniel, al rugăciunii* reprezintă chiar titlul volumului; în proiectul scriitorului cartea trebuie să se elibereze de povara autorului, devenind anonimă ca orice apocrifă. În aceeași logică, aparatul de note pliază textul în spaţiul sacrului; trimiterile imprimă lecturii un anumit ritm grav care face mai eficientă apropierea de cheia cărţii. Literatura română de după Tudor Arghezi cunoaște puţine viziuni de o forţă veterotestamentară apropiată. Daniel, al rugăciunii este aruncat în plină criză, pe un itinerar al spaimei și deznădejdii în faţa morţii, având credinţa ca unică lumină călăuzitoare. Spaţiul-bolgie de-a lungul căruia se mișcă e marcat de repere precum un ospăţ de canibali sau o epidemie mortală de îmbătrânire iscată din mijlocul Cișmigiului de un înger exterminator: „Apoi am auzit răsunând cea de-a treia lovitură a tobei. Și toţi îndureraţii aceia. Cu feţele mototolite de suferinţă. Cu pânzele de păianjen ale ridurilor întinse de la o margine la cealaltă a urechilor. În genunchi cu toţii au căzut seceraţi. Cu zgomot sec bărbiile tuturor acestora au clănţănit de asfalt.../ Lângă mine o gospodină cu chip de bunic încuraja un nepot cu chip de bunic:/ – «Și tu vei muri, dacă vei fi cuminte! Și tu, dragul meu, chiar dacă nu vei fi cuminte, tot vei muri!»". Din fiertura realităţii pe care o primește cu isteria îngheţată a misticului, Daniel pare să se ridice în aerostatul credinţei. Raportat la începutul încărcat simbolic-negativ de imagini antropofage, finalul provizoriu punctează o evoluţie pozitivă: „30. Într-o dimineaţă, după unul din prilejurile în care tatăl meu a fost salvat de la moarte,/ Mama mea mi-a spus:/ – «Am văzut lucrând mâna lui Dumnezeu!»". În poezia publicată după 1989, *Daniel, al rugăciunii* stă alături, ca valoare, de *Levantul* lui Mircea Cărtărescu, de *Arta Popescu* a lui Cristian Popescu și de *Ieudul fără ieșire* de Ioan Es. Pop. Cartea provoacă recitirea dintr-o altfel perspectivă a poemelor scrise anterior de autor. Atât „eroticele"cât și „misticele" au în comun tema cărnii, privită fie dinspre sexualitate, fie dinspre angoasa, finalizată religios, în faţa morţii. **B.** a scris și romane – *Te pup în fund, Conducător iubit!* (1994), *Cei șapte regi ai orașului București* (1998; Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române, Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* (2008) – care, conform planului publicat în cel de-al doilea volum, urmau să facă parte din ciclul *Armaghedon. Bătălia de la Armaghedon*, „un ansamblu de, probabil, șapte romane" (ulterior, seria va fi rebotezată fie *Trilogia Danielissima*, fie „clanul de romane *Am văzut, lucrând, degetul lui Dumnezeu*", iar primele două volume au fost sau urmează să fie rescrise, dimensiunile și titlurile anunțate ale ciclului variind întruna). Ele valorifică ironic ideile protocroniste ale excepţionalismului românesc, care după 1989 căpătaseră deja o versiune ficţională „serioasă" în romanele de spionaj ale lui Pavel Coruţ. România e, așadar, un punct nodal pe harta lumii, întrucât în *Cei șapte regi ai orașului București* însuși Satan (numit și Ho diábolos sau has-Satan) descinde în Capitală pentru a putea meșteri cheia care desferecă Adâncul în care, după *Cartea Apocalipsei*, diavolul stă întemniţat timp de o mie de ani, fiind dezlegat doar pentru puţină vreme. Pe urmele celor șapte „regi" – fiecare posesorul unei calităţi paranormale – diavolul e ghidat de taximetristul Genel, interlop cu stagii de pușcărie a cărui gură spurcată oferă pagini din argoul cel mai colorat și mai ingenios. Voiajul funambulesc trece prin cotloane de mahala, prin casa unei vrăjitoare amorezate de Mircea Eliade (care, în formă spectrală, o posedă împreună cu satirul Genel), în trecutul interbelic în care acţiona un soi de Jack Spintecătorul autohton, în spitalele psihiatrice, în bârlogurile marilor spărgători și, nu în ultimul rând, în cenaclul Universitas al lui Cristian Popescu și... Daniel Bănulescu. Bucureștiul e cel din ultima perioadă a regimului comunist, acţiunea fiind plasată în aprilie 1988. Coordonatele lui fuseseră fixate în primul volum al seriei, *Te pup în fund, Conducător iubit!*, construit în jurul a două personaje antagonice: Iarba Fiarelor, spărgător a cărui mână vrăjită desface orice lacăt, și Nicolae Ceaușescu. Acesta din urmă este proiectat, în răspăr ironic faţă de clișeul încetăţenit de dictator primitiv și prost, ca un caracter arahnid-machiavelic de o mare inteligenţă disimulată – de pildă, pretinde că e bâlbâit –, care trage și controlează toate firele, inclusiv pe cele ale contradictaturii. Ceaușescu

se apropie așadar de Stalin, contemporanul lui Mihail Bulgakov al cărui roman, *Maestrul și Margareta*, e modelul cel mai evident. Alte surse identificate și invocate de critică sunt craii vechi și noi ai lui Mateiu I. Caragiale și Fănuș Neagu, proza lui Eugen Barbu sau chiar *Aventurile marelui motan criminal Maciste*, romanul lui Gheorghe Pituţ. Intertextualitatea luxuriantă a cărţilor lui **B.** include sute de ecouri și trimiteri către toate cotloanele literaturii române. Romanele, în special *Cei șapte regi ai orașului București*, sunt informe și digresive, putând trece drept povestiri în ramă ţinute laolaltă de „agentul compoziţional" care este, după Cornel Regman, personajul lui has-Satan. Ele arată ca proza unui poet care aruncă prea multă culoare și adesea uită să fie convergent. În plus, se ratează identificarea acelui ton just care să calibreze și să dea cheia întregii construcţii (deși, seria nefiind nefinalizată – inclusiv prin caracterul *in progress* al volumelor deja publicate –, produsul final este dificil de anticipat). Publicat la zece ani după *Cei șapte regi…* și mai bine optimizat stilistic ori arhitectural, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* (2008), care continuă peripețiile pe cele două fronturi principale (Iarba Fiarelor și Nicolae Ceaușescu), plătește totuși preț fanării conceptului și epuizării efectului de noutate. În rest, se rețin în special episoadele cu Iarba Fiarelor, periplurile acestui revoluţionar interlop care a jurat să-l omoare pe Ceaușescu și care străbate medii pitorești (morga, casa unei vrăjitoare, locuința unor adventiști, subteranele Bucureştiului etc.). Un episod plasat într-o mănăstire amintește izbitor o secvență cu decor similar din filmul *Ultimul cartuș* de Sergiu Nicolaescu. Sunt memorabile în primul rând câteva scene: lăsând să curgă doar replicile, autorul are competenţa de a sugera rapid tipologia personajelor și de a obţine efecte excelente de natură comică – o notă bună pentru dramaturgul **B.** și pentru simţul dialogului. De altfel, autorul s-a încercat și în genul dramatic propriu-zis, publicând piesa pirandelliană în trei acte *Cine a câștigat războiul mondial al religiilor?* (2004), în care pacienții unui ospiciu își dispută chestiuni ținând de religie într-un turnir sângeros și criminal. Prin rescrierile perfecționiste, dar care lasă totodată impresia unei indecizii fundamentale – pe lângă proză, poezia fiind supusă unei astfel de operațiuni în antologia de autor *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!* (2010), **B.** se află în situația bizară de a-și tensiona singur canonicitatea. Este un lux pe care autorul, unul dintre scriitorii majori ai literaturii române contemporane, și-l permite.

SCRIERI: *Ziua în care am fost publicat*, pref. Mircea Martin și Laurenţiu Ulici, București, 1987; *Te voi iubi pân' la sfârșitul patului*, București, 1993; *Te pup în fund, Conducător iubit!*, pref. Dan Petrescu, București, 1994; ed. (*Fugi din viaţa ta, revoltătoare și slută, în cartea mea*), București, 2009; *Balada lui Daniel Bănulescu*, București, 1997; *Cei șapte regi ai orașului București*, postfaţă Dan-Silviu Boerescu, București, 1998; *Republica Federală Daniel Bănulescu. Statul de Nord & Statul de Sud*, îngr. și postfaţă Nicolae Ţone, pref. Zigu Ornea, București, 2000; *Daniel, al rugăciunii (... prima jumătate a anului)*, postfaţă Radu Aldulescu, București, 2002; *Cine a câștigat războiul mondial al religiilor?*, București, 2004; ed. 2, pref. Paul Cernat, București, 2011; *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor*, București, 2008; *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!*, București, 2010.

Repere bibliografice: Andreea Deciu, *O carte simpatică*, RL, 1994, 11; Marin Mincu, *Un discurs amoros: Daniel Bănulescu*, CNT, 1999, 5; Grigurcu, *Poezie*, I, 99–103; Cistelecan, *Top ten*, 114–116; Regman, *Ultime explorări*, *122–132*; Bârna, *Comentarii*, *75–96*; Cristea-Enache, *Concert*, *104-108*; Mircea A. Diaconu, *Daniel Bănulescu – ascetul și eruditul ascezei*, CL, 2002, 12; Voncu, *Secvenţe*, II, *39–41*; Nicolae Bârna, *Rugăciunea lui Daniel*, VR, 2003, 8–9; Cristea-Enache, *București*, *236–242*; Ștefănescu, *Istoria*, *1107*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceușism*, II, *156–165*; Mihai Iovănel, *Etcetereală*, CLT, 2009, 2; Chioaru, *Noi developări*, *16–19*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *26–30*. ***M.I.***

BĂNULESCU, Ștefan (8.IX.1926, Făcăieni, j. Ialomiţa – 25.V.1998, București), prozator, eseist.

Este fiul Constantinei Elena (n. Diamandescu) și al lui Ion Durak, poreclit Banu. În special după tată, genealogia lui **B.** este una specială. Unele elemente ale acesteia vor fi travestite în ficţiune. Astfel, tatăl s-ar fi tras dintr-un șir de notari („socotitori de destine"), care asemenea lui Arhip cel Șchiop, personajul de mai târziu, băteau satele dunărene cu un chimir lat cu două călimări, una cu cerneală și alta cu nisip, pentru a înregistra „nașterile, vârsta dragostei, nunţile sau vârsta morţii". Bunica scriitorului s-ar fi tras din neamul lui Pepene (ca Victoria din *Dropia*), cunoscut pentru mintea sa „zburătoare". Un unchi

al tatălui este teologul și avocatul Ștefan Dinulescu, director al Episcopiei din Huși, profesor de filosofie și pedagogie la Seminarul Nifon, autor al unor monografii despre Dosoftei, Varlaam, Antim Ivireanul; **B.** îl va deconspira ca prototip real al personajului Filip Teologul Umilitul din *Cartea de la Metopolis.* Veri ai tatălui erau Ion și Aurelian Bentoiu, primul traducător din Heine și colaborator la „Convorbirile literare" postmaioresciene, cel de-al doilea avocat și om politic liberal, ministru al Justiţiei în guvernarea Tătărescu, în 1939–1940. Tatăl lui **B.** fuge de la seminar, de unde porecla „Apostatul" (un personaj Apostatul există și în *Cartea de la Metopolis*); între 1925 și 1932 va fi primar liberal în Făcăieni, episod dramatic plătit, de întreaga familie, după 1944. **B.** este al optulea dintre cei unsprezece copii ai familiei, iar anul nașterii sale va suferi, începând cu 1960, anul debutului editorial, o „prelucrare specială", fiind modificat în 1929, pentru a trișa (și astfel) cu limitările generaţioniste; „eroarea" persistă și astăzi. Într-o ultimă reverenţă către Liviu Rebreanu, marele său model, și nu fără satisfacţia de a da cu tifla criticilor literari, care l-ar fi socotit un scriitor „fantastic", spre sfârșitul vieţii, într-o serie de interviuri și de proze memorialistice, **B.** trage vălul ficţional de deasupra „regatului imaginar": Făcăienii sunt învecinaţi cu Insula Cailor, Piua Petrii sau Cetatea de Floci devenise Cetatea de Lână, în timp ce Insula Măcelarilor ar fi vechiul nume ale Insulei Brăilei, Mavrocordatul o sublimare, prin recuperarea matricei balcanice și pseudobizantine, a Călărașului. De asemenea, Andrei Mortu, Constantin Pierdutul, Bazacopol, Emil Ionescu (Havaet), chiar și generalul Marosin ar fi existat, cu aceleași nume și cu aceeași biografie, și în realitate, fiind prezenţi în copilăria sau în adolescenţa scriitorului. La fel de reală ar fi și topografia cu locuri malefice ca Valea Mieilor sau Moara lui Fuierea (din *Dropia*), cu Drumul Subţire etc. Mitul „dropiei" ar fi unul „de câmpie". După primele clase în sat, între 1935 și 1938 (e înscris începând cu clasa a III-a, urmează de două ori clasa a IV-a) și după ce e respins, în urma unei stratageme, la Școala de Aviaţie de la Mediaș, intră, din 1938, la Liceul „Știrbei Vodă" din Călărași. Inefabilul acestui oraș care „nu se vede și nu se aude" va fi surprins prin reflecţiile haotice, diforme ale „mesei cu oglinzi" sau va fi proiectat, cu maliţie, în lucrativul și uzurpatorul Mavrocordat. Retrospecţia este afectivă într-o excelentă proză memorialistică, *Cutia Remember,* în care este evocat orașul elevat balcanic, cosmopolit, al anilor de liceu, de la cafenelele armenilor până la magazinul lui Sumbassacu sau merceriile evreilor. Precum un personaj din *Masa cu oglinzi,* asemenea unei Penelope ilare, unul dintre cafegii croșeta cu două igliţe aurite și deșira totul ori de câte ori intra vreun client. Istoria urbei este reconstituită cu orgoliu savant, de la străvechea Lichie cu ai săi călăreţi de argint de pe sigiliu și până la Călărașul prin care au trecut, în războaie, o serie de conţi și de duci ruși, de la Potemkin la Diebici, destui doctori celebri sau doar aventurieri, de la Aloysio Drach (un fel de mag) și până la Napoleon Tavernier sau Sergiu Mirahorian. Cât despre profesorii lui **B.**, celebru rămâne dascălul de română, Aurelian Dinulescu, admirator al lui Mihail Dragomirescu, poreclit „Baba" de către elevi. Profesorul de franceză Rigobert Pauly, mutilat de război, avea un ochi și un picior lipsă, iar o mână cu degetele chircite, „ca o gheară". Din atmosfera cosmopolită a orașului, care reunea turci, greci, sârbi, evrei, bulgari, armeni, nu lipsesc personajele bizare și misterioase, „nebuni" precum Constantin Pierdutul care bătea gările și făcea socoteli complicate sau ca pictorul Petre Petrovici, probabil un mare artist ratat, care uluia cu afișele pe care le făcea pentru piesele de teatru. Locuitori ai urbei sunt și Ion Popescu sau Bazacopol, prezent în proze începând cu *Masa cu oglinzi.* Atmosfera culturală era întreţinută de eforturile unui primar turc care invita trupe de teatru sau mari scriitori să conferenţieze; așa i-a cunoscut **B.** pe „prinţul nordic" (adică pe Liviu Rebreanu) sau pe Mihail Sadoveanu. Participă la editarea revistei școlare „Avântul", în paginile căreia se înregistrează în 1943 și debutul său absolut, cu poemul *La mormântul unui erou.* De asemenea, interpreta, în trupa de teatru a liceului, rolul lui Trahanache; se pare că știa pe de rost *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, putând juca până și rolurile feminine. După bacalaureat, în 1945, vine la București și dă examen la Conservatorul Regal de Artă Dramatică și, totodată, la Facultatea de Drept, reușind doar la ultima, pe care o va frecventa până în 1948. Îi are ca profesori pe Istrate Micescu sau pe Constantin Narly și îl ascultă, într-un rând, pe Lucreţiu Pătrășcanu. În fapt, facultatea era în disoluţie, marii profesori începând să fie epuraţi. În semn de revoltă, **B.** participă la grevele studenţești din 1946. Sedus de cursurile lui G. Călinescu, se înscrie la Litere în 1948, fiind coleg cu Mircea Horia Simionescu, Emanuel Vasiliu, Grigore Brâncuș ș.a. și avându-i ca profesori pe Al.

Rosetti, Al. Graur, Iorgu Iordan, J. Byck. Intenţiona să facă lucrarea de licenţă despre Rebreanu, însă va fi „ridicat" din cauza dosarului (unchii liberali notorii și tatăl primar) înainte de examen. De altfel, Aurelian Bentoiu, unchiul fost ministru, fusese arestat încă din 1948, iar familia fusese silită să părăsească satul natal în 1946, în urma alegerilor trucate de comuniști. Studenţia lui **B.** nu fusese ușoară, pentru a se putea hrăni muncea nopţile în gara Obor, la descărcarea vagoanelor. Căderea printre „tristeţile altora" va continua cu o scurtă perioadă de spitalizare. Pe de altă parte, tot în perioada facultăţii, între 1950 și 1951, făcuse parte din prima promoţie a Școlii de Literatură „M. Eminescu" (director era Mihai Novicov), alături de Dumitru Micu, Aurel Rău, S. Damian, Georgeta Horodincă, Ilie Purcaru, Paul Anghel. Ultimii trei îi vor rămâne buni prieteni. Nu se știe de ce (poate datorită pasiunii sale pentru teatru) unii colegi și-l vor aminti ca pe „un alt Caragiale" (Lucian Raicu). Tot în 1951 fusese, pentru câteva luni, inspector-șef în Comitetul de Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri, Direcţia Teatrelor, secţia Repertorii. Exmatriculat din facultate în 1952, chiar înainte de licenţă, va fi încorporat în detașamentele de muncă forţată din Orașul Stalin până la începutul anului 1954. Experienţa va fi evocată în romanul (deocamdată editat fragmentar) *Marile cariere* și în proza memorialistică *Pădurea nefericiților.* Între timp, în martie 1952, va debuta în „Viaţa românească" cu un eseu despre N.V. Gogol, *Din Petersburg*; mistificarea datei (cronologiile trec ca an 1949) merge de astă dată în sensul antedatării. Eliberat din lagăr în 1954, va fi angajat, cu sprijinul redactorului-șef Zaharia Stancu, la „Gazeta literară", unde, începând cu 1957–1958, va fi coleg cu plutonul de aur al generaţiei '60: Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Velea ș.a.; ultimul va fi evocat memorabil în proza *Sfârșit de zăpadă* din volumul *Elegii la sfârșit de secol.* **B.** trăiește pe viu „boema" pe care societatea proletară o rezervă generaţiei sale de adopţie: spre exemplu, între 1955 și 1959, va locui în subsolul revistei, fiind „vecin" cu Nichita Stănescu și cu Velea. Tot în acești ani va face un amplu periplu transilvan, în satul lui Rebreanu, dar și în acelea ale lui George Coșbuc, Ion Pop-Reteganul, discutând cu „personajele" reale de la Prislop, culegând folclor local, cercetând arhive, culegând documente ca un alt Milionar (reporter)

Ștefan Bănulescu, Cezar Baltag, Gabriel Dimisianu, Nichita Stănescu și Matei Călinescu

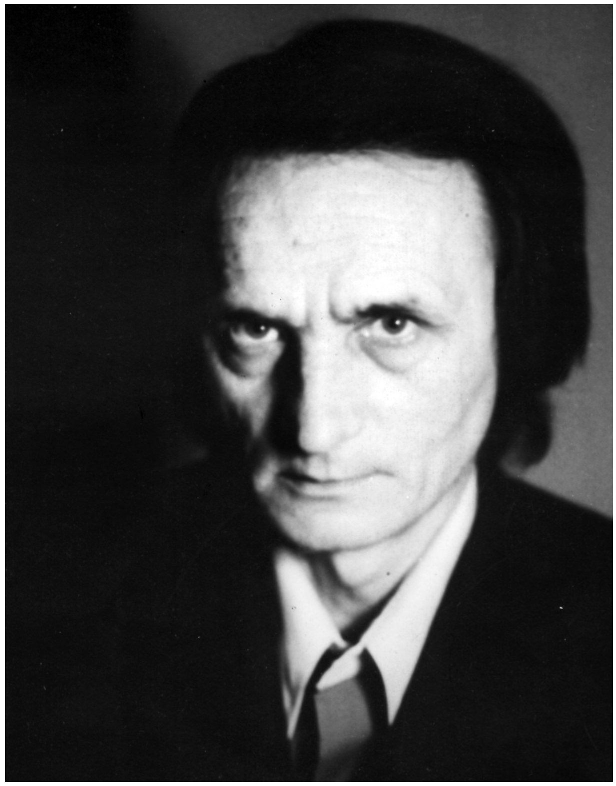

doritor să realizeze de astă dată o hartă la „scara unu pe unu" a Ardealului. Va socoti, ulterior, această amplă călătorie drept una iniţiatică, echivalând-o cu o ucenicie literară, impunând „un ocol esenţial" tocmai pentru a surprinde mai bine realitatea câmpiei dunărene. În urma unor diferende cu Paul Georgescu, **B.** părăsește redacţia „Gazetei literare" în 1960. În 1966, împreună cu Nicolae Manolescu și Ion Bălu, își propune să întemeieze o publicaţie, „Revista nouă", din a cărei redacţie urma să facă parte scriitorii onirici Leonid Dimov și Dumitru Ţepeneag. Între 1968 și 1972 va fi redactor-șef la „Luceafărul", unde va susţine, în principal, „subversivul" curent oniric. În 1970 este invitat să colaboreze și Marin Preda, iar tânărul debutant Mircea Dinescu va beneficia de sprijin. **B.** primește și o serie de burse de creaţie: în 1966–1967 la Urbino, în Italia, prilej cu care îl cunoaște pe Mircea Eliade, care îi va încredinţa spre publicare proza *La ţigănci*; în 1971–1972 la Iowa City (prin International Writing Program; va fi coleg cu Marin Sorescu); în 1980 ţine la Heidelberg cursuri despre Lucian Blaga, iar în 1983 are o bursă DAAD (Berlinul de Vest). Între 1972 și 1990 aproape că se retrage din viaţa literară, dedicându-se scrisului: în 1976 publică *Scrisori Provinciale* (Premiul Uniunii Scriitorilor), iar în 1977 primul volum, *Cartea de la Metopolis*, din *Cartea Milionarului* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Prin 1984 începe să-și piardă vederea (și-o va restabili, în urma unei operaţii, în 1990), dictându-și prozele memorialistice (apărute postum) și fragmente din romanul *Marile cariere* (în1988–1989). După evenimentele din decembrie '89, între 1990 și 1992, va fi vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (președinte era Mircea Dinescu). În 1996 i se acordă Premiul Naţional pentru Literatură al Uniunii Scriitorilor și titlul Cetăţean de Onoare al orașului Călărași. În 1999 apare, postum, volumul *Elegii la sfârșit de secol.*

În manieră frapantă pentru un scriitor care se va remarca în calitate de reprezentant al fabulosului mitic sau parabolic, al „cartografierii" „regatelor imaginare", **B.** debutează în 1960 cu un gen nonfiction prin excelenţă, reportajul (*Drum în câmpie*), și își încheie cariera cu o serie de proze memorialistice și autobiografice (*Elegii la sfârșit de secol*); mai mult, au fost publicate și câteva fragmente dintr-un roman realist (tot cu substrat autobiografic), intitulat *Marile cariere.* Pe de altă parte, în magma, nu o dată de o actualitate strict conjuncturală, a reportajelor sunt ascunse, ca atare sau transpuse în proză, viitoarele *Cântece de câmpie* (1968), apendicele liric al volumului *Iarna bărbaţilor* (1965; Premiul Uniunii Scriitorilor), poeme aproape incantatorii, cu rezonanţe fantastice, iar în unele proze memorialistice sunt decodificate elemente definitorii ale universului epic, demontându-li-se mecanismele, indicându-se sursele și prototipurile reale, într-un slalom între nonficţiune și autoficţiune. Arătându-i cu degetul pe Constantin Pierdutul cel real, pe „adevăraţii" Marosin, Bazacopol, Ion Popescu, Emil Ionescu (Havaet) sau Andrei Mortu, dezaburind Metopolisul, Mavrocordatul, Dicomesia de „ceaţa mitică" (Nicolae Manolescu) și plasându-le în Câmpia Dunării, ultimul **B.** dă o „lovitură bizantină" criticii literare, ducând până la ultimele consecinţe, și pe cont propriu, mecanismele din acea savantă și ingenioasă docu-fiction *Realitatea în căutarea ficţiunii* (subintitulată „reportaj în satul lui *Ion*"). Aceasta ar constitui o cheie atipică și nebănuită de pătrundere și în ficţiunea proprie și, la o adică, o ilustrare a „ideii Chabert" (înţeleasă ca secretul ce răstoarnă un orizont de receptare). În „satul lui *Ion*" **B.** încerca să prindă mecanismele unei proze care își purta la vedere modelele și „realitatea" surselor, făcute totuși incognoscibile, sublimate în jocul secund, „mai pur", al ficţiunii. Conștiinţa lui de prozator s-a născut tocmai prin analiza, demontată până în detaliu, a acestui raport – „inefabil" – dintre realitate și ficţiune, dintre realitatea care depășește ficţiunea și ficţiunea care mimează realitatea. El preia, în manieră proprie (adică trădătoare), modelul rebreanian: sunt aduse în planul operei personaje reale cu elemente din biografiile lor reale, chiar cu adevăratele lor nume și porecle, ceea ce amplifică, retrospectiv, senzaţia de halucinaţie faţă de această neașteptată și voită confundare de planuri. Însă toate aceste personaje sunt parcă jefuite de însuși miezul lor real, răpindu-li-se psihologia, iar biografia fiindu-le recompusă din prismă mistică sau simbolică. Este vorba despre un mimesis aproape „exact", însă cu legi în permanenţă permutate prin stranietatea punctului de vedere. Prins între două generaţii, de una (cea a lui Marin Preda, Petru Dumitriu) prin anul (real) al nașterii, de alta, cea șaizecistă, prin mistificare biografică, afinităţi spirituale și profil editorial, **B.** nu aparţine, până la urmă, nici uneia. Trișarea cu datele personale trădează o dilemă de apartenenţă, scriitorul fiind, asemenea personajului Arhip din nuvela *Gaudeamus,* un ins doritor de a-și „relua generaţia" și de a-și marca individualitatea. Personaj cu totul secundar la început, reporter „cuminte", aproape timorat în *Drum în câmpie*, se

impune ca voce singulară odată cu apariția prozei din *Iarna bărbaților*, scăpând ca printre degete generației ’60, căreia părea a-i aparține întru totul. Deși, în principiu, asemenea lui Fănuș Neagu, Dumitru Radu Popescu sau Nicolae Velea, cultiva genul vedetă al epocii (cel al prozei scurte) și utiliza tematica stranietății și tipologia „suciților”, **B.** are o fizionomie proprie, neracordabilă unei tendințe. Stranietatea personajelor sau a temelor sale nu este cotidiană și psihologică, precum cea a lui Velea, nici nu are încărcătură parabolică și scenariu realist ca la Dumitru Radu Popescu și nici nu se sprijină pe eposul baladesc sau legendar, de factură istratiană, al lui Fănuș Neagu. În fapt, **B.** persiflează realismul și sprijină întreaga poetică a particularului pe mit, fabulos sau arhetip, la toate acestea adăugându-se fraza șerpuitoare, meandrică, atent lucrată, cu valențe oraculare. Prin unele proze sau motive (*Dropia*, priveghiul „pe gol” din *Vară și viscol*) pare a aminti de V. Voiculescu, dacă nuvelele fantastice ale acestuia nu ar fi fost publicate un an mai târziu, sau de viitorul Mircea Eliade, cel din nuvela *La țigănci* (pe care **B.**, obţinând-o spre publicare chiar de la autor, o va încredinţa revistei „Secolul 20” în 1967). Cu tot sensul mitic și fantastic sau numai simbolic, la el stranietatea e, până la urmă, un efect de perspectivă și de viziune, dar și de tehnică narativă. Aceasta din urmă este fie labirintică sau centrifugă, fie mizează pe un joc cu mai multe strategii. „Suciții” au biografii simbolice și poartă grele bagaje mimetice sau identitare. Apoi, cum prozatorul încurcă savant cronologia (exemplare sunt, în această privință, *Dropia* sau *Vară și viscol*), folosind o toponomie cu valențe de basm sau legendă (Drumul subțire, Moara lui Fuierea, Câmpul Cocorilor etc.), impresia de fantastic, fabulos, atemporal este considerabilă, deși propriu-zis fantastică este doar *Dropia.* În rest, este nu atât un fantastic, cât un realism al extremelor și excepțiilor, care, ignorând voit psihologicul, ridică simbolicul la rang de arhetip. *Iarna bărbaţilor* este un volum eteroclit, cel puțin dual, cu un **B.** fabulator și fantastic (*Mistreții erau blânzi*, *Dropia*, *Vară și viscol*, *Casa cu ecouri târzii*) și cu un altul fals realist (*Masa cu oglinzi*, *Vieți provizorii*, *Gaudeamus*). La apariție, critica a fost sedusă de primul filon, deși cel de-al doilea surprinde, în fapt, vocea distinctivă a autorului. *Dropia* a fost socotită capodopera lui. Scenariul (descrierea unei călătorii inițiatice „la dropie”), cu unele sugestii din *La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, se sprijină pe un rit magic și erotic, dilatându-se spre fantastic prin excelenta mânuire a unui ceasornic epic care încurcă, deliberat, reperele temporare. Personajele au „mintea zburătoare”, ca Victoria, sau caută „oul de sub cuvânt”, ca Miron. De aici vine și suprasolicitarea evenimentelor și a sensurilor, cu analogiile mitice sau arhetipale și dereglările referențiale. Miron își caută iubirea ideală, pierdută, descoperind-o într-un timp, spațiu și decor ale nimănui, într-o piesă regizată de Victoria, stăpână a metamorfozelor. *Dropia* este, astfel, un mit concentrat, tratat în cheie fantastică, fără apendice parabolice sau alegorice, de unde și stranietatea și forța prozei. Astfel de nuclee mitice (surprinse însă, din sadism, în evoluția lor degradată) vor dinamiza, ulterior, construcții epice ample, precum *Cartea de la Metopolis.* În *Mistreții erau blânzi*, al cărei nucleu epic se afla în reportajul *Sat în Deltă* din volumul de debut, impresia de mitic și arhetipal este obținută prin ricoșeu, prin forța analogicului și prin acumularea de detalii. Fiind o proză care înregistrează o situație extremă, epicul este minimal, iar tensiunea este amplificată prin concentrarea spațială și temporală. În plin potop, proiectat asemenea unei catastrofe cosmice, Condrat, Fenia și un preot care vorbește în cimilituri poartă în barcă sicriul unui copil mort și vâslesc pentru a găsi un loc de îngropăciune. Ritul ancestral al înmormântării și analogiile cu scena biblică a apocalipsei sunt două elemente care împing scenariul în arhetip; la acestea se adaugă figura Vicăi, anticipând, prin culoare și masivitate, personajele feminine de mai târziu (de la Kiva-cea-Mare la Iapa-Roșie, cu ultima având în comun aceeași trăsătură zoomorfică stranie, de femeie-vidră, care apucă peștii cu dinții direct din apă). Începând cu *Vară și viscol, Masa cu oglinzi* și *Vieți provizorii,* tematica și modalitatea epică par a se schimba, **B.** optând pentru perspectiva pseudofantastică sau cvasirealistă. În special în ultimele două se renunță la arhetipal și mitic, pentru a se apela la simbolic sau la legendă. Iniţial critica nu a insistat prea mult asupra acestor proze, cu excepția lui Paul Georgescu, spre exemplu, care le sublinia caracterul anticipator și original. Aici scriitorul își face ucenicia pentru *Cartea de la Metopolis* și, de altfel, în aceste proze apar pentru prima dată Milionarul, Constantin Pierdutul sau Bazacopol. Mai mult, aici e exploatată mai întâi ceea ce poate fi socotită supratema creației sale: pierderea, camuflarea sau trișarea cu propria identitate, supralicitarea acesteia prin legendă și simbol etc. Această supratemă este „teoretizată” metaforic în *Vieți provizorii*, pentru a fi reluată în *Un alt colonel Chabert* (*Scrisori din provincia de Sud-Est*), proză exponențială. Prin

această „idee Chabert” a „vieții provizorii” pătrund în proza românească marii „trișori de personalitate” Bazacopol sau Havaet, personajele cu identități multiple (ca Iapa-Roșie sau generalul Glad), „socotitori” de destine ca Milionarul sau Havaet. Este vorba de personaje care își trăiesc „mai mult umbra decât chipul”, care, din cauza unor „minusuri prețioase de sinteză”, își pierd sau rătăcesc locul și timpul existenței, fiind despărțiți de adevărata lor identitate și siliți să ducă existențe surogat. În locul golului de identitate, intervine fie legenda (ca în cazul lui Constantin Pierdutul), fie simbolicul (la personajul etalon al categoriei, Ion Popescu, proprietarul păgubos al mesei cu oglinzi, cu ideile furate de Bazacopol), fie stranietatea psihologică (pictorul nebun Petre Petrovici din *Satul de lut*), fie arhetipalul și falsul quiproquo (la Grigore Nereju din *Vară și viscol*). Nu doar în nuvela cu acest titlu, ci și în toate prozele cu filon romanesc, oglinda realistă stendhaliană a fost înlocuită cu o „masă cu oglinzi” care reflectă și refractă simultan imagini contradictorii, „răsturnate”, cum spune un personaj, diluând și totodată îngroșând un real al stranietății. *Masa cu oglinzi* propune o surprinzătoare plasare a universului balzacian într-un tablou al lui De Chirico. Cadrul orașului de câmpie, care nu-și anunță cu nimic prezența, care „nu se vede” și „nu se aude”, proiectat aproape ca o paranteză topografică, este surprins în august 1944. Tipologia este pe măsură: căpitanul portului e sculptor; un cafegiu octogenar croșetează, un soldat, Senciu, „vine cu tunul acasă”, ftizicul Horațiu ține un „memorial de amiază” în care își descrie amănunțit frica și halucinațiile. Altfel, este și vremea „marilor cariere”, căci Bazacopol și administratorul Silvestru încearcă să dea lovitura, spre deosebire de păgubosul Ion Popescu. În plin realism, **B.** deschide și căile fantasticului, fie prin toponimie sau elemente simbolice (Drumul subțire, biserica pe roate), fie prin personaje exponențiale, precum Constantin Pierdutul, care se adapă din „apa celor fără viață”, adăpostește păsări în barbă și păr și care, încununat de lauri, este proclamat regele câmpiei. În *Vară și viscol* fantasticul derivă din rit, din înregistrarea practicilor magice funerare (priveghiul de gol), dar și din transmutabilitatea epocilor (același personaj, dezertorul Grigore Nereju, surprins în epoci diferite). În fapt, întreaga proză este una a quiproquourilor: nu numai epocile sunt confundate, dar și pretinsa moarte a lui Grigore Nereju se dovedește falsă. Tematica și tehnica sunt înșelătoare, de la terifiantul climateric și istoric (titlul le cuprinde pe ambele) și până la

retrospectivele temporare care proiectează evenimentele în fantastic. Apărut după o tăcere de aproximativ zece ani, și cultivând o proză de factură eseistică și livrescă, volumul *Scrisori Provinciale* este, în privința exploatării ficțiunii literaturii înseși, cel mai caracteristic pentru **B.** Aproape fără excepție, materia, subiectul sau tematica prozelor o reprezintă literatura, a altora sau cea proprie, trecută sau viitoare. Formula generală o reia, sintetizat și deformat, pe cea a *Decameronului* lui Boccaccio, doar că în loc de povestiri sunt „scrisori” (ca un elogiu adus lui Prosper Mérimée, „vinovat” de a fi din secolului al XIX-lea, adică „demodat”). „Defectul” acestor proze, invocat ludic de autor, ar fi aspectul lor *vintage*, dat de „un spirit de inventivitate înclinat spre regresiune”, marcând un înnoitor pas înapoi, spre a da cu tifla celor care se consideră „moderni și colosali”. Există aici portrete de scriitori realizate din cele mai năstrușnice unghiuri, profesiuni de credință, o recuzită a propriilor teme și personaje, mărturisiri autobiografice sau autoficționale, reverii toponimice etc. Primii sosiți la „bătălia cu povestiri” sunt scriitorii preferați ai lui **B.**: Costache Negruzzi ca patron al nuvelisticii românești, tulburătorul Nicolae Filimon, încadrat în tipologia „ideii Chabert”, Anton Pann cu numeroasele sale

vieți care pleacă dintr-un proverb spre a sfârși în altul, un tânăr Gogol imaginat indirect prin picturile lui Marc Chagall pentru *Suflete moarte*. Cât despre I.L. Caragiale (în borgesiana ficțiune reportericească *Haimanale–Ploiești–Mizil–București*), acesta este căutat prin trei personaje, existente și în realitate: Zacharia Antinescu, Stan Popescu (împreună cu strănepotul său) și Leonida Condeescu. La rândul lui, Liviu Rebreanu este căutat în muzeul literar în aer liber de la Prislop; reportajul se poate citi și ca profesiune de credință. Alt segment al volumului îl constituie prozele anticipativ autoreferențiale. În *Tablouri de familie* cititorul e introdus în laboratorul unui roman în lucru (viitoarea *Carte de la Metopolis)* pentru a-l cunoaște pe Topometrist și pentru a se familiariza cu o stranie toponimie (Insula Cailor, Cetatea de Lână, Metopolis, Marmația). În altă proză apare Arhip cel Șchiop, a cărui biografie va fi dezvăluită ulterior în *Cartea Dicomesiei*. De altfel, **B.** iubește variantele unui (mega)text, niciodată epuizabil, din care livrează sistematic „fragmente" sau „cărți", într-un veritabil proces de *work in progress*. Alteori, în manieră ludică, cel puțin originală, sunt travestite în personaje înseși modalitățile și tehnicile narative din propriile opere. Unul este „Domnul Inefabil" (sau „domnul manieră narativă"), responsabilul cu „ceața mitică", prețios, pretențios și de o pedanterie misterioasă, cel care nu vorbește „nici neapărat despre lucrurile reale, nici neapărat despre cele imaginare", „nici tranșant întâmplate, nici tranșant ficțiune", ci despre „partea nevizibilă a lucrurilor întâmplate". Numeroase comentarii critice, în special cele ale Monicăi Spiridon, care și inițiază acest gen de lectură, dar și cele ale Georgetei Horodincă în monografia consacrată autorului, se sprijină pe această proză, lăsând pe un nedrept plan secund celălalt text-manifest, *Un alt colonel Chabert*, matrice tematică a acestui univers.

În special prin *Cartea de la Metopolis*, care este și capodopera lui, **B.** se afirmă ca principal reprezentant român al realismului magic. Critica a stabilit analogii cu *Un veac de singurătate* a lui Gabriel García Márquez sau cu unele scrieri ale lui Ernst Jünger, cum ar fi *Pe falezele de marmură, Heliopolis*. Romanul face parte dintr-o proiectată tetralogie, rămasă nefinalizată, cu excepția unor fragmente din *Cartea Dicomesiei*, iar alte două părți sunt *Sfârșit la Metopolis* și *Epilog în orașul Mavrocordat*, doar din ultima fiind publicat un capitol. Urmărindu-se o „falsă protoistorie și istorie reală", se realizează o cronică semifabuloasă brodată cvasirealist a unui ținut imaginar, împărțit în patru regiuni, fiecare cu specificul ei: Metopolisul (orașul metopelor, marmura aflându-se pe dealurile și în subteranele localității, oraș iubitor de metamorfoze, fie ele și decadente), Dicomesia (tărâmul aproape mitic al câmpiei, nucleul tare, fabulos, al întregii zone), Cetatea de Lână (insulă a măcelarilor și a croitorilor, matrice a proiecţiilor arhetipale prin croitorul demiurg Polider) și Mavrocordatul (chintesență a pierzaniei și a degradării, oraș al uzurpatorilor, al trișeriilor și al farselor). Disprețuind „lucrurile care s-au întâmplat o dată sau de mai multe ori", romanul își propune o cronică a excepționalului, exploatabil atât prin tipologie, cât și prin modalitatea de decriptare a evenimentelor. Metopolisienii sunt inși ai calculului, ai strategiei și regizori ai posibilului, fie că e vorba de Milionar, principalul „autor" al acestei cronici deformatoare, de Iapa-Roșie, care evoluează de la tânăra puberă până la proprietara unei bodegi, de Gora Serafis (care își calculează viitorul într-un atroce comerț cu proprii-i ani), de fiica ei, aurăreasa Fibula, numismată de renume în tinerețe, la Roma, sau de generalul Marosin, atent să transforme până la contrazicere „cartea" Milionarului. Dicomesia ar fi un soi de patrie profundă, adăpostind terenul subteran al legendei și al mitului, populat de creaturi mitice sau legendare, fie că e vorba de Constantin Pierdutul sau de Andrei Mortu. Primul este „rege al câmpiei", îmblânzitor al cailor și genial socotitor cu mințile rătăcite, cel de-al doilea un hoț care, cel puțin prin cântecele tot de el inventate, pare a ieși mereu învingător în jocul cu propria moarte (are „inventariate" vreo cinci sau șase). Și dacă Milionarul metopolisian construiește oamenii calculându-le atent viitoarele porecle (ca în cazul „generalului" Glad), Polider îi admonestează, născându-i a doua oară, croindu-le un soi de veșminte „morale", în acord cu faptele lor. Mavrocordatul este spațiul iluziei, al artificului, al trucajului, *trompe l´oeil*-ul mergând până la uzurparea unui pretins substrat bizantin. El este populat de oameni de afaceri măsluitori, precum Bazacopol, sau de „teoreticieni" ai falsului exact, ca Emil Ionescu Havaet. „Manevrele" mavrocordate, dar și propriul morb autodistructiv, vor duce, într-un viitor neprecizat, la decăderea acestui ținut și de aceea romanul ar fi cronica unui sfârșit, a unei morți iminente. În ceea ce privește narațiunea propriu-zisă, **B.** livrează un roman savant, polifonic, cu cel puțin patru voci distincte. Cea mai importantă este cea a Milionarului, care se ocupă cu realizarea unui „hărți complete" a destinelor, la „scara unu pe unu". El amalgamează

genurile, de la cronică la legendă apocrifă, roman numismatic, literatură bizantină cu fețe duale și contrazicătoare și până la pretinsă „monografie” locală, rezultând un potpuriu seducător, aproape unic în literatura română. Există apoi o nostalgie față de scrisul lui Balzac și al lui Gogol, desigur schimonosită parodic, în bună tradiție postmodernă. Milionarul poate fi socotit un alt secretar al comediei umane, doar că subiecții săi sunt viitoarele suflete moarte ale necropolei, comerțul este unul „cu anii” etc. Chiar începutul romanului, cu intrarea în oraș a lui Glad, învârtind o roată, deformează parodic romanul realist tradițional. Acest emul al lui Balzac și al lui Gogol, trecut prin realismul magic, concepe biografiile aleatoriu, labirintic, îmbinând și încurcând între ele reperele trecut–prezent–viitor, propunând, decriptând și comentând schemele de destin, pentru ca, după ce le-a învăluit în aburul mitic, să le noteze sarcastic involuția. Astfel, Iapa-Roșie, generalul Glad, Constantin Pierdutul-Întâiul, Filip Teologul Umilitul, Fibula și Gora Serafis au cu toții biografii „măsluite”, necreditabile, cu reperele cronologice amestecate și răsturnate după bunul plac al Milionarului. Bazacopol și generalul Glad sunt balzacieni, Gora Serafis descinde din Balzac și Gogol, dar Constantin Pierdutul, femeia-paracliser, Kiva-cea-Mare vin din García Márquez, pe când Iapa-Roșie, Fibula Serafis și mai ales Filip Teologul Umilitul sunt creații ale lui **B.**, întrupări ale „ideii Chabert”, personaje cu dispariții misterioase și protagoniști ai „loviturilor bizantine”. Distrugerea lentă a ținutului merge mână în mână cu involuția personajelor, al căror cap iese din nimbul mitic pentru a fi izbit de zidul realității mundane: Constantin Pierdutul înnebunește și este angajat ca socotitor în bodega Iepei-Roșii, devenită, din prințesă încălțată cu o pereche de ghete roșii fermecate, „comersantă”, Filip Umilitul străbate incognito câmpia, pentru a scăpa de numeroasele sale rubedenii, Fibula Serafis devine din numismată aurăreasă etc. Tot Milionarul este cel care trage firele și unui neașteptat roman numismatic: Fibula și Guldena transformă monedele și fibulele în aur, havaet înseamnă bacșiș, iar apelativul Geayge al soației acestuia numea și impozitul pe domnie. Un narator, nebănuit și neindicat ca atare, dar cu atât mai insidios, este trișorul Havaet, care și-ar dori să pună ordine în hârtiile Milionarului din dorința de „exactitate”, care îl obsedează și care seamănă mai degrabă a trucaj, deoarece el știe „a falsifica în genul unei lecturi”; de aici și proliferarea parodiei la nivelul întregii scrieri. Cu Havaet se pătrunde într-o lume a „falsului exact”, a copiei, uzurpării și imitației, dar și a unui pretins (și până la urmă iluzoriu) substrat bizantin. El este cel care îl convinge pe autorul piesei *O feerie bizantină* să-i confere cetățenie metopolisiană personajului principal, măsluind astfel o descendență nobilă pentru toți locuitorii ținutului imaginar, cum se reliefează în interpretările în această cheie propuse de Ion Vartic sau de Liviu Petrescu. De altfel, scriitorul s-ar fi documentat îndelung în acest sens, consultând literatură bizantină, dar și *Bizanț după Bizanț* de Nicolae Iorga. După acest model, năvălesc în roman dubletele: un alt Constantin Pierdutul încearcă să îi preia legenda celui adevărat, și așa prolificul (în reînvieri) Andrei Mortu capătă încă o copie, iar Havaet încearcă să fure personalitatea lui Filip Teologul Umilitul, alegându-se numai cu pălăria acestuia. Generalul Marosin, un alt narator, al doilea ca importanță după Milionar, este hermeneutul prin excelență, cel care decriptează evenimentele și tipologiile schimbând unghiul de referință și răsturnând numeroase perspective prin detaliile din trecutul personajelor. Ion Vartic vede în tandemul dintre el și Milionar un „calcul dublu” de realizare a perspectivei narative, permițând chiar inversarea ordinii de lectură a scrierii (de la sfârșit spre început). Tot generalul Marosin este cel care propune o atentă și doctă analiză semantică a scrisorii lui Filip Teologul Umilitul, luminând totodată figuria Gorei și a Fibulei Serafis, dar și a ucenicei ultimei, Iapa-Roșie. În fine, altă voce, estompată, este cea a „sentimentalului” Topometrist, ale cărui „măsurători” narative aproximează metaforic evenimentele. Rezultă un roman savant, labirintic, care avansează mergând parcă înapoi, într-un veritabil „stil al amânării” (Eugen Simion), deschis, prin unele personaje, către fabulos, legendar și mitic, pe scurt, un roman ca o „masă cu oglinzi”, toate false, trimițând imagini contrariante, suprapuse, contradictorii. Protoistoria unor personaje și a întregului ținut este reluată în cele câteva fragmente din *Cartea Dicomesiei*, roman organizat, după toate aparențele, ca o „bătălie cu povestiri” desfășurată la Castelul Alb. Cel mai reușit capitol este cel intitulat *Arhip cel Șchiop, Iasmina, pălăria venețianului și Patrocle din Samos*, spunând o poveste întortocheată și cu sertare, unde se află istoria Iasminei, bunica lui Polider, pe cea a lui Arhip, cu o istorie asemănătoare Apostatului din *Cartea de la Metopolis*, precum și detalii despre nașterea femeii numite Kiva-cea-Mare, mama Iepei-Roșii. Interesant este și faptul că nașterea regatului imaginar are

vârstele inversate, *Cartea Docomesiei* înregistrându-i istoria cea mai îndepărtată, iar nuvele din *Iarna bărbaților* pe cea mai recentă. Pe de altă parte, a fost publicat, postum, și un capitol din „legendara" ultimă parte a tetralogiei – *Epilog în orașul Mavrocordat* („Viața românească", 2011). În aceeași manieră a reinvestirii și a reinventării unor personaje mai vechi, trei protagoniști ar fi, cum spune **B.** într-un „cuvânt al autorului", preluați din *Casa cu ecouri târzii*, proză introdusă în ediția a treia la *Iarna bărbaților*. Tot de aici revin alte „umbre", replici în anii de după război, în contemporaneitate, deși timpul ficțiunii pare și mai fluctuant decât odinioară. O ultimă surpriză pregătită de **B.** o constituie un roman intitulat *Marile cariere,* construit după formula romanului realist tradițional, din care au fost publicate, postum, câteva fragmente. Prozatorul pare a renunța la pariul pe atemporalitate (acțiunea se petrece după 1944), neomițând unele accente sociale și chiar politice: protagoniștii sunt obișnuiții inși cu identitate furată, personaje Chabert căzute într-o istorie potrivnică.

Când l-am zărit prima oară, m-a surprins figura lui de mucenic și privirea lui mefientă. Purta părul lung, tăiat țărănește la ceafă, mersul lui era ușor împleticit și, când se decidea să vorbească, vorba-i era blândă și eliptică. Pe scurte perioade de timp era prietenos și comunicativ, apoi se retrăgea într-o tăcere compactă, o tăcere – îmi vine să zic – asurzitoare. Dispărea din motive necunoscute din orizontul tău de așteptare luni și chiar ani de zile, apoi reapărea, fără alte explicații, și dialogul continua în formele semnalate mai sus.

EUGEN SIMION

Ștefan Bănulescu a subțiat sângele personajelor sale din Metopolis până la desăvârșita lui transformare în apă, ținând cont de vechimea acestui sânge, consemnată în valori numismatice și arheologice, spre a-l trezi apoi iarăși la o utopică existență, în desimea aerului balcanic. De aceea, sub fantasmagoria vehementă a numelor și poreclelor actuale se citește raționamentul obosit al oțiumului antic. Acesta este sensul cel mai adânc al utopiei lui Bănulescu, căreia îi corespunde și o viziune istorică în planul ficțiunii.

I. NEGOIȚESCU

Ceea ce frapează la o nouă lectură a operei lui Ștefan Bănulescu este literaritatea sa. Nu există texte generate de altă dorință decât aceea de a face literatură. Scriitorul trece prin viață ca un colecționar de subiecte rare (stranii, pitorești, terifiante etc.). După ce le obține, începe să lucreze cu o disciplină de profesionist – disciplină în cele din urmă sterilizantă – la transformarea lor în texte. Stilul preferat este o simplitate elegantă, ușor desuetă, a frazei. În ceea ce privește însă construcția propriu-zisă, preferința merge către complicație și către o simbolistică esoterică. Unui asemenea scriitor, dacă îi ajungi prin preajmă, nu are rost să i te plângi că ai îmbătrânit sau că ai rămas singur. Ai reuși, cel mult, să-l faci să-și noteze ceva într-un carnet, dar aceasta numai dacă întâmplarea trăită de tine ar avea doza necesară de bizarerie sau dacă s-ar putea constitui într-un simbol.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

SCRIERI: *Drum în câmpie*, pref. Eusebiu Camilar, București, 1960; *Colocvii. Artistul și epoca* (în colaborare cu Ilie Purcaru), București, 1964; *Iarna bărbaților*, București, 1965; ed. 2, București, 1966; ed. 3, București, 1971; ed. București, 1979; ed. pref. Gabriel Dimisianu, București, 1991; *Cântece de câmpie*, București, 1968; *Dunărea*, București, 1969; *Scrisori Provinciale*, București, 1976; *Cartea Milionarului*, vol. I: *Cartea de la Metopolis*, București, 1977; ed. București, 1996; *Scrisori din provincia de Sud-Est sau O bătălie cu povestiri*, București, 1994; *Un regat imaginar*, București, 1997; *Elegii la sfârșit de secol*, București, 1999; *Opere*, I–II, îngr. Oana Soare, pref. Eugen Simion, București, 2005.

Repere bibliografice: *Cinci critici despre Ștefan Bănulescu, „Iarna bărbaților"*, GL, 1965, 19; Paul Georgescu, *Pecetea unei certe vocații*, RMB, 1965, 6449; Ardeleanu, *Însemnări, 167–176*; Negoițescu, *Scriitori, 483–486*; Oprea, *Mișcarea, 197–204*; Dimisianu, *Prozatori, 70–78*; Vlad, *Povestirea, 109, passim*; Raicu, *Structuri, 277–282*; Iorgulescu, *Rondul, 132–142*; Cristea, *Domeniul, 196–201*; Balotă, *Universul, 130–143*; Dimisianu, *Nouă prozatori, 7–23*; Ungureanu, *Proză, 147–156*; Ștefănescu, *Preludiu, 168–173*; Vlad, *Lectura, 236–241*; Regman, *Explorări, 159–168, 284–294*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *598–615*; Ștefănescu, *Jurnal, 117–118, 130–134*; Iorgulescu, *Critică, 99–104*; Gorcea, *Structură, 85–88, 131–137, 183–185, 212–214, 217–218*; Simuț, *Diferența, 153–158*; Vartic, *Modelul, 192–198*; Manolescu, *Arca*, III, *100–140*; Vlad, *Lectura rom.*, *128–132*; Gheorghiu, *Reflexe, 40–45*; Țeposu, *Viața, 173–178*; Raicu, *Fragmente, 311–317*; Ștefănescu, *Dialog, 137–145*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *467–500*; Dimisianu, *Subiecte, 108–115*; Holban, *Profiluri, 101–105*; Ștefănescu, *Prim-plan, 150–159*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu, 99–104*; Spiridon, *Melancolia, 8–52*; Negoițescu, *Scriitori contemporani, 36–38*; Simuț, *Incursiuni, 127–130*; *Dicț. analitic*, I, *131–134, 326–328*, II, *145–148*; Cărtărescu, *Postmodernismul, 334–336*; Ioana Pârvulescu, *Prejudecăți literare*, București, 1999, *214–217*; Dimisianu, *Lumea, 191–194, 586–589*; *Dicț. esențial, 75–79*; Monica Spiridon, *Ștefan Bănulescu*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, I, *101–102*, II, *142–147*; Cristea-Enache, *Concert, 145–153*; Dumitru Micu, *Timpuri zbuciumate*, București, 2001, *147–152*; Negrici, *Comunism, Proza, 218–219, 329–331*; Georgeta Horodincă, *Ștefan Bănulescu sau Ipotezele scrisului*, București, 2002; Muthu, *Balcanismul*, I, *270–273*; Ungureanu, *Geografia*

lit., I, *186–197*; Bârna, *Prozastice*, *5–13*; Ștefănescu, *Istoria*, *573–582*; Manolescu, *Istoria*, *1108–1113*; Popa, *Ist. lit.*, II, *738–741*; Bogdan Popescu, *Banul de aur sau Viața din opera lui Ștefan Bănulescu*, București, 2010. ***O.S.***

BĂNULESCU-BODONI, Gavriil (1746, Bistrița – 30.III.1821, Chișinău), cărturar. Este fiul Anastasiei și al lui Grigore Bănulescu-Bodoni; la naștere a primit numele Grigore. A făcut școala la Bistrița și Pesta, apoi urmează Academia Teologică din Kiev (1771–1773), continuându-și studiile în Grecia, la Patmos, Smirna și la Muntele Athos. S-a călugărit în 1779 la Constantinopol. Predă un timp limba latină la Năsăud și la Școala Domnească din Iași (1777–1778), apoi limba greacă la Seminarul Teologic din Poltava, devenind ulterior rector al acestuia. În 1784 este hirotonit la Iași arhimandrit, în 1792 e numit mitropolit al Moldovei și Valahiei, ulterior mitropolit al Kievului (1797–1803), exarh al Moldovei, Valahiei și Basarabiei (1808–1812), mitropolit al Chișinăului și Hotinului (din 1812 până la moartea sa). Este înmormântat la mănăstirea Căpriana.

B.-B. a desfășurat o largă activitate culturală. Prin eforturile sale, au fost înființate, la Chișinău, în anii imediat următori ocupației rusești, Seminarul Teologic (1813), unde introduce și româna ca limbă de predare, precum și latina ca obiect de studiu, o școală de nivel mediu pentru fiii de nobili (1816) și tipografia eparhială, inaugurată în mai 1814. Aici s-au tipărit, sub îngrijirea ori sub supravegherea lui și mai rar, probabil, cu participarea sa la traducerea în românește, multe cărți de cult și manuale școlare în limba română. A fondat, de asemenea, secția pentru Basarabia a Societății Biblice Rusești, de care este legată editarea la Petersburg, în limba română, a *Noului Testament* (1817), ulterior și a *Bibliei*, apărută în 1819 și realizată după *Biblia de la Blaj* (1795).

Repere bibliografice: Ciobanu, *Cultura*, *36–76*; P.V. Haneș, *Scriitori basarabeni*, București, 1936, *93–143*; Alexie Mateevici, *Opere*, I, îngr. Ion Nuță, Efim Levit și Sava Pânzaru, Chișinău, 1993, *392–428*; Colesnic, *Basarabia*, I, *6–11*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *196–198*, *passim*; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, pref. Antonie Plămădeală, București – Chișinău, 1996, *23–41*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *41–42*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *23*; S. Damaschin, *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni și cultura românească în Basarabia*, LA, 2000, 22 iunie; *Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarh al Moldovei și Valahiei (1808–1812), mitropolit al Chișinăului (1812–1821)*, Chișinău, 2004; *Dicț. Chișinău*, *40–42*. ***Vs.C.***

BĂNUȚ, Aurel P. (23.X.1881, Cohalm, azi Rupea, j. Brașov – 28.VII.1970, Brașov), gazetar, prozator.

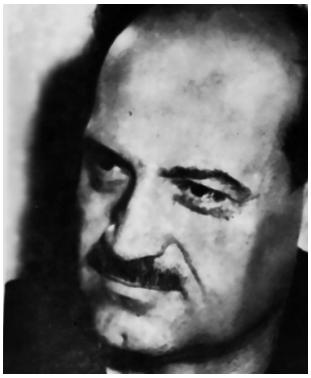
Părinții, Maria (n. Comșa) și Paul Bănuțiu, judecător, se sting prematur, așa încât **B.** crește sub oblăduirea rudelor dinspre mamă. Învață la Cohalm, Copăcel și Făgăraș, terminând liceul la Blaj, în 1899. Urmează studii de drept la Cluj și, din 1902, la Budapesta; târziu, în 1925, își ia diploma de doctor în științe politice, iar în 1928 pe aceea de doctor în drept, la Universitatea din Cluj. Cu o bursă a Societății pentru Fond de Teatru Român, studiază, între 1905 și 1908, la Conservatorul de Artă Dramatică din București, în același interval urmând și un stagiu de pregătire teoretică la Berlin. Ca director artistic al Societății pentru Fond de Teatru Român între 1908 și 1914, înființează peste șaizeci de comitete filiale, formează și instruiește trupe de diletanți, întreprinde turnee cu compania pe care o alcătuiește și unde va funcționa ca regizor și nu o dată ca actor și autor. În timpul Primului Război Mondial **B.** dezertează din armata austro-ungară, trece munții și se înrolează voluntar în armata română, încercând să-și fructifice și acum aptitudinile artistice în spectacole organizate cu tovarășii de arme. Fără să fie tentat de profesia de avocat (era înscris în Baroul Ilfov și ulterior în cel din Oradea), a schimbat, cu o mobilitate ce nu va fi fost doar a zodiei politice sub care se afla la un moment dat, reședințe și funcții: director al propagandei culturale din Ardeal și Banat (1925–1927), director al Teatrului de Vest din Oradea (1928), prefect al județului Târnava Mare, inspector în Direcția Educației Poporului, prefect de Someș, primar în Ocna Sibiului. Retras în 1940 la Tinca-Bihor, pensionat și de Societatea Scriitorilor Români, va trăi o vreme la București, revenind în cele din urmă la Brașov.

Supranumit de confrați, cu o hiperbolă strivitoare, „un Caragiale al Ardealului”, **B.** are însă o altfel de însemnătate. El a fost mai cu seamă un om plin de energie, ingeniozitate și talent, un ferment într-o

utilă acţiune de luminare și culturalizare. În perioada budapestană, sprijinit de alţi studenţi români, membri ai Societăţii „Petru Maior”, ia iniţiativa întemeierii și finanţării revistei „Luceafărul”, fiind editor și redactor responsabil până la sfârșitul anului 1902, apoi doar editor până în aprilie 1903, când trece gazeta în mâinile lui Octavian C. Tăslăuanu și ale lui Octavian Goga. Chiar în primele numere tipărește un grupaj de scrisori primite de Paul Bănuţiu de la Aron Pumnul, cât și întâiele sale foiletoane umoristice, semnate Zeno Sylvian, Z. Sylvian, care vor fi urmate de altele apărute, tot din 1902, în „Poporul român”. Mai publică în „Gazeta Transilvaniei”, „Ţara noastră”, „Anuarul Societăţii pentru Fond de Teatru Român”, „Lupta” (Budapesta), „Drapelul” (Lugoj), „Revista teatrală”, „Românul” (Arad), „Renașterea română” (unde un timp, în 1919, este și director), „Transilvania”, „Societatea de mâine”, „Familia”, „Tribuna”, „Pagini literare” ș.a. Gazetar, animator al vieţii teatrale, **B.** este autor al unei literaturi de aspect fragmentar – foiletoane, schiţe umoristice, proză –, apărută în periodice de mare tiraj din Ardeal și Banat, editată și reeditată în colecţii de circuit popular, multe din textele lui făcând deliciul spectacolelor date de diletanţi. O galerie de personaje ilare, surprinse, în miniaturile sale, în situaţii de dilatare ridicolă a importanţei lor sociale, formează o lume în care pătrund un ochi avizat și o ureche exersată, spre a restabili, prin exagerarea metehnelor, ordinea firească a lucrurilor. Ca într-o dioramă tragicomică, ce se poate reface prin juxtapunerea fragmentelor, mișună aici „fruntașii” unui loc, „factorii ponderoși în conducerea destinelor noastre”, cum le zice Ierofteiu Buhă, „docinte ambulant emerit”. O mecanică, foarte bine deprinsă, a trâmbiţării sentimentelor naţionale, a bunelor intenţii face ca interese mărunte să se poată insinua sub masca vreunui „scop idealist și consacrat”, cum ar fi, de pildă, lupta împotriva „ștagnaţiunii culturale”. În atitudini alternează găunoșenia lustruită, violenţa, grosolănia. În pofida grămezilor de „tistii”, titluri și funcţii invocate cu grandilocvenţă puerilă, ignoranţa apare adesea uluitoare și declanșează o serie de neînţelegeri și vane zâzanii. La **B.** invenţia este ca și inexistentă, iar comicul vine din alte zone. Mai întâi din disproporţia dintre insignifianţa conflictelor, disputelor și amploarea, forma supradimensionată pe care acestea o iau. Prozatorul evită să povestească; introduce personajul în scenă și îl lasă apoi să-și zică păsul ori „convingerile”. Tipul de discurs al indivizilor (scrisoare, cerere, petiţie, raport, telegramă, cuvântare polemică), relevant pentru portretul lor, tinde să extragă de peste tot același amar adevăr moral. Cea mai generoasă sursă a comicului se află în limbajul personajelor, în acea locvacitate neistovită, înscenată spre a indica rupturi de nivel între gândire și expresie. S-ar putea spune că **B.** face din cuvinte personaje pentru o comedie a limbajului, savuroasă chiar atunci când e îngroșată. Nu atât fonetismele – acest „material de limbă” apreciat de Sextil Pușcariu, bunăoară – ori topica enunţurilor, cât fixaţii snoabe, cu precădere latinomania, formele corupte, citatele maltratate, sintagmele aberante, poncifele contribuie la portretizarea satirică. În numele personajelor (Romulus Ţopârlan, Danton Păstărnac, Decebal Zăbăilă, Hercules Beţigaș ș.a.) urcă ceva din sevele comediei burlești aflate în subsolul *Ţiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu. G. Călinescu detecta la **B.**, descendent al lui Victor Vlad Delamarina întru ilustrarea umorului dialectal, tocmai „burlescul lingvistic”. Deși multe din spumoasele lui „momente” par a fi replici la paginile dedicate de I.L. Caragiale lui Marius Chicoș Rostogan, distanţa e mare. La scriitorul ardelean învăţătorul, preotul au manii inofensive și sunt priviţi cu îngăduinţă și compasiune. Câteva chipuri de ţărani – Achim Filăru și mai cu seamă Mon – completează imaginea obștei. Acești oameni trecuţi prin tot felul de întâmplări, dintre care unele iau proporţii homerice, ca în cazul povestirilor din războiul cu „franţogul”, la „Măilat”, rememorează vremurile de odinioară, fruste, necorupte, și formulează critici de bun-simţ la adresa agitaţiei sterpe a oamenilor mai noi. **B.** este și un memorialist cu aplomb, ce se sprijină pe amintirea intactă a momentelor evocate, adesea și pe documente, ca în însemnările despre Jan Urban Jarník, George Dima, Iacob Mureșianu. El introduce în spaţiul evocării nuclee epice, crochiuri de portret fizic, contururi de portret moral, aprecieri de critic, toate trasate destins, personal. Dacă amintirile despre Caragiale și Coșbuc sunt configurate într-un registru oarecum obișnuit, anecdotic, altele, precum cele despre C.I. Nottara, au o valoare documentară specială. Accentele patetice și nu o dată sublinierile autoflagelatoare („Agârbiceanu-omul e cu un an în urma mea, Agârbiceanu-scriitorul e cu o sută de ani înaintea mea”) vorbesc despre credinţa în solidaritatea de generaţie, dar și despre luciditatea evaluării propriei contribuţii.

SCRIERI: *Achim „Filăru". Despre lume și oameni*, Brașov, 1913*; Elocvinţa frackelui Ladislau. Cartea părintelui Reteveiu*, Sibiu, 1923; *Lămurirea ucenicilor. Raportul docintelui ambulant în penziunea Ierofteiu Cucu despre activitatea Comitetului teatral din Ardeal și în jur*, Sighișoara, 1924; *Eroii din „Hinterland"*, Sighișoara, 1925; *Gheorghe Cârţan*, Sibiu, 1927; *Tempi passati*, București, 1931; *Oameni de ispravă*, Sibiu, 1939; *George Dima*, București, 1955; *Tempi passati*, pref. Mircea Zaciu, București, 1965; *Scrieri*, îngr. și pref. Petronela Negoșanu, București, 1974.

Repere bibliografice: Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1937, *428–437*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *567–568, Ist. lit.* (1982), *640*; Eugeniu Potoran, *Umoristul Ardealului: A.P. Bănuţ*, Tinca-Bihor, 1944; Zaciu, *Masca*, *358–364*; Ion Agârbiceanu, *Meditaţie în septembrie*, îngr. Aurel Sasu, pref. Mircea Zaciu, Cluj, 1971, *246–250*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, III, *265–270*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *238–240*. ***G.D.***

BĂNUŢĂ, Ion (7.XI.1914, Siliștea, j. Argeș – 30.XII.1986, București), poet.

Este fiul Radei (n. Georgescu) și al lui Dumitru Bănuţă, ţărani. Urmează o școală de arte și meserii, fiind, în paralel, ucenic și muncitor la Uzinele Griviţa din București. Participă la grevele din 1933, iar în 1941 este arestat pentru activitate în cadrul PCR. După 1944 devine primul președinte al Sindicatului Ziariștilor din Banat. Urmează liceul în particular și studiază ziaristica la Facultatea de Filosofie a Universităţii din București, pe care a absolvit-o în 1959. Din 1960 este director al Editurii pentru Literatură, unde s-a distins printr-o preocupare eficientă pentru literatura clasică, din care a iniţiat ediţii de opere, ca și pentru literatura contemporană, patronând debutul multor scriitori tineri în colecţia „Luceafărul". Este demis în 1968 pentru că tipărise, în colecţia „Biblioteca pentru toţi", antologia *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta* (I–II), alcătuită de Nicolae Manolescu, în care figurau poeţi indezirabili regimului comunist: Aron Cotruș, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ștefan Baciu ș.a. A fost trimis redactor-șef la „Albina". A colaborat la „Viaţa românească", „România literară", „Tomis", „Cronica", „Familia", „Astra" ș.a. În 1963 i s-a acordat Premiul „M. Eminescu" al Academiei RPR.

B. debutează editorial în 1946 cu placheta *Cetatea tăcerii*, dedicată experienţei carcerale și memoriei celor căzuţi în „lupta pentru progres". Publică în anii '40, în „Presa liberă", pe care el însuși o înfiinţează, articole și reportaje care servesc ideologia comunistă. O serie de volume – *Izvoare* (1956), *La hotarul dintre lumi* (1960), *Am rechemat iubirea* (1962) și *Scrisoare către anul 2000* (1963) – conturează profilul unui poet militant în stilul propagandistic al epocii, ce abordează tematica socială în versuri agitatorice, conjuncturale. Angajarea, enunţată cu un neistovit retorism, vizează evenimentul imediat, chiar dacă notaţii lirice cu un caracter diferit (erotică, introspecţie, reflexivitate) își semnalează uneori prezenţa. Bunăoară, pe o temă dată, pacea, timbrul e susţinut de „angajamente" viguroase: „Te apărăm/ că suntem mulţi/ noi, robitorii,/ de noapte cu noapte,/ zi cu zi,/ vom fi aci,/ mereu prezenţi,/ mereu în stare de alarmă [...] noi vom fi mulţi,/ vom fi o mie de milioane". **B.** va trece însă, treptat, de la cronica rimată și exaltarea conformistă a „biruinţelor" și a „steagului leninian" la un tip de poezie reflexivă, care atrage în gesticulaţia ei amplă motive cu reverberaţie general umană. Evoluţia către un lirism mai elaborat începe odată cu *Lacrima Diavolului* (1965), unde poetul, depășind faptul concret, încearcă o viziune de ansamblu asupra lumii, diavolul, spirit răzvrătit, semnificând setea de cunoaștere a omului. Punctul de sus al scrisului lui **B.** este *Olimpul Diavolului*, lucrare ce se vrea monumentală, concepută în zece volume intitulate „panorame", din care au fost realizate *Panorama efemeridelor* (1967), *Panorama templului meu* (1968), *Panorama sărutului* (1969), *Panorama focului albastru* (1972), *Panorama iubirii zugravului* (1974), *Panorama duhului meu* (1976), *Panorama-n dor de domnișoara Pogany* (1977), *Panorama-n sălcii plângătoare* (1981). Sub semnul lui Dante Alighieri, Infernul, Purgatoriul, Paradisul sunt aici compartimente ale „scenei lumii", iar diavolul – un simbol al naturii contradictorii a fiinţei omenești și un posibil alter ego al poetului. Pe de altă parte, invocând pactul faustic, poetul ateu respinge inerţia, starea de lâncezeală și-și „cumpără" de la diavol fervenţa, „sublimul neastâmpăr", „germenele frumos al furtunii", neliniștea și dreptul de a

fi „greier cântăreţ al Universului", pentru a glorifica omul și valorile lui. Nu este vorba doar de o schimbare de registru tematic, numai de lăsarea în urmă a versificaţiei ocazionale, a cărei caducitate poetul o va fi înţeles într-un târziu, ci și de un alt mod de a scrie, de recuperarea unor teritorii lirice și a unor posibilităţi ale versului. Poetul prea grăbit, admonestat altădată pentru „multele stângăcii, facilităţi și contradicţii în imagini" (G. Călinescu), este acum un ludic, un candid fermecat de cuvinte: „Plânge diavolul din mine/ În candoare de sabine.// Plânge iarba în nesaţiu/ Și mi-e dor de un Horaţiu/ [...] Plânge-un om în joc de roate/ Spiţele sunt rupte toate". E preocupat nu de versul pletoric, ci de exprimarea lapidară, sentenţioasă, astfel încât scrisul supravegheat, rafinamentul exerciţiului stilistic din „panoramele" sale îl înscriu între poeţii devotaţi ideii de virtuozitate.

SCRIERI: *Cetatea tăcerii*, Timișoara, 1946; *Izvoare*, București, 1956; *La hotarul dintre lumi*, București, 1960; *Am rechemat iubirea*, București, 1962; *Scrisoare către anul 2000*, București, 1963; *Versuri*, pref. G. Călinescu, București, 1963; *Lacrima Diavolului*, București, 1965; *Olimpul Diavolului. Panorama efemeridelor*, București, 1967; *Olimpul Diavolului. Panorama templului meu*, București, 1968; *Olimpul Diavolului. Panorama sărutului*, București, 1969; *Olimpul Diavolului. Panorama focului albastru*, București, 1972; *Olimpul Diavolului. Panorama iubirii zugravului*, București, 1974; *După flori*, București, 1975; *Olimpul Diavolului. Panorama duhului meu*, București, 1976; *Olimpul Diavolului. Panorama-n dor de domnișoara Pogany*, București, 1977; *Olimpul Diavolului. Panorama-n sălcii plângătoare*, București, 1981. **Traduceri:** Pablo Neruda, *Gloria și moartea lui Joaquin Murieta*, București, 1972 (în colaborare cu Rosalia Bianu).

Repere bibliografice: Martin, *Poeţi*, I, *78–84*, II, *84–89*; Sorianu, *Glose*, *117–120*; Drăgan, *Aproximaţii*, *196–200*; Perpessicius, *Lecturi*, *27–31*, *294–298*; Călinescu, *Opere*, X, *203–206*; Ciobanu, *Panoramic*, *44–51*; Ciobanu, *Incursiuni*, *93–97*; Piru, *Poezia*, I, *324–329*; Laurenţiu, *Eseuri*, *49–55*; *Lit. rom. cont.*, I, *222–227*; Cândroveanu, *Printre poeţi*, *34–39*; Alexandru Balaci, *Cuvânt despre Ion Bănuţă*, LCF, 1987, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *240–241*; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, *11–28*; Nicolae Rotaru, *Fiul nemulţumirii*, „Amurg sentimental", 2003, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *414*. ***L.Bz.***

BĂRAN, Vasile (20.I.1931, Pojogeni, azi în Târgu Cărbunești), prozator, publicist, poet. Fiu al Anei (n. Pielea) și al lui Gheorghe Băran, ţărani, **B.** urmează liceul la Târgu Jiu și București, apoi Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu", secţia ziaristică. A fost redactor la Agerpres, secretar general de redacţie la „Scânteia tineretului", șef de secţie la „Scânteia", redactor la secţia de scenarii a Studioului Cinematografic București, redactor la „România literară" (1969–1989). Debutează în 1949, cu versuri, la „Gorjul liber".

Debutul editorial al lui **B.**, cu *Gospodăria colectivă – izvor de bunăstare și belșug* și *Pe drumul fericirii (GAC Oltul, com. Teslui)*, apărute în 1961, se circumscrie speciei, mult frecventată în epocă, a reportajului literar contrafăcut în sensul pozitivului mobilizator, propagandistic. În continuare, autorul publică abundent în mai toate formele convenţionale ale literarului, distanţându-se parţial de finalitatea pur ideologică a începutului. Tipul de notaţie și, implicit, perspectiva de ansamblu sunt acelea ale unui reporter care acumulează materie factologică nestructurată narativ și transparentă moral. O preferinţă constantă merge către „microsioane", compuneri de mici dimensiuni, eterogene tematic, cultivând cu precădere mijloacele expresive ale satirei și parabolicului. Romanele lui **B.** – *Duminica lucrurilor* (1968), *Săgeata albă* (1968), *Cuptorul de ars cărămidă* (1971), *Ancheta* (1972), *Cocorii de iarnă* (1973) ș.a. – își propun să sondeze, problematizând în sfera „eticului socialist", diverse medii, începând cu cel rural și terminând cu acela artistic. Deși evident modestă, această literatură a beneficiat de ecouri critice pozitive, un dosar al receptării putând fi simptomatic pentru limbajul dublu al criticii literare în comunism, apt să pluseze, prin terminologia pusă în joc, valori neconvingătoare estetic, dar convenabile ideologic. S-a vorbit astfel despre „o arhitectură secretă disimulată printr-un barochism digresiv" (Mircea Iorgulescu) sau despre capacitatea „de a profila simboluri existenţiale" în cadrul „unor motive structuratoare care susţin ansamblul" (Gabriel Dimisianu). După 1989 autorul va ilustra și tipul de literatură senzaţională, precum în *Dracula, adolescentul blestemat* (1999). Ca eseist sau ca istoric improvizat, **B.** nu evită preţiozităţile și informaţiile deficitare ale diletantului; *Monografii istorice* (2003) acordă credit unor ipoteze hazardate, pe linia dacologilor improvizaţi. Încercări de hagiografie ceaușistă romanţioasă apar în *De la Lenuţa Petrescu la Elena Ceaușescu* (2001) sau în *Moartea brazilor* (2009).

SCRIERI: *Gospodăria colectivă – izvor de bunăstare și belșug*, București, 1961; *Pe drumul fericirii (GAC Oltul, com. Teslui)*, București, 1961; *Contemporani cu viitorul*, București, 1962; *Uluitoarea dispariție a unui cap liniștit*, București, 1965; *O raită prin pădurea de întâmplări*, București, 1966; *Duminica lucrurilor*, București, 1968; *Întâmplări din primul vis*, București, 1968; *Săgeata albă*, București, 1968; *Numărați până la unu*, București, 1969; *Berbecul zburător*, București, 1971; *Cuptorul de ars cărămidă*, București, 1971; *Microsioane satirice*, Cluj, 1971; *Ancheta*, București, 1972; *Cocorii de iarnă*, București, 1973; *Imnurile verii. Cartea proverbelor*, București, 1973; *Cascada*, București, 1974; *Călcâiul lui Ahile. Microsioane satirice*, Iași, 1974; *Cresc odată cu țara*, București, 1974; *Insula manechinelor*, București, 1975; *Ambarcațiunea eroică*, București, 1976; *O.R.A. (Opinii, reportaje, anchete)*, București, 1976; *Diamantul viu*, București, 1978; *R.I.T.M.*, București, 1978; *Pământul plat. Romanul unui vis*, București, 1979; *I.M.N. (Impresii, microsioane, notații)*, București, 1981; *Cavalerii de pe coastă*, București, 1982; *Oglinda nepieptănată*, Craiova, 1982; *Pluta meduzei*, Craiova, 1982; *Roata și soarele*, București, 1982; *Limpezirea fântânii*, București, 1984; *Sub cerul umbrelei mele*, București, 1984; *Ranița grea a iubirii*, București, 1985; *Plecarea cavalerilor*, București, 1986; *Recucerirea dragostei*, București, 1987; *Nevăzutele războaie*, București, 1989; *Acești scriitori minunați și conștiințele lor zburătoare*, București, 1992; *De la regina muncii la regina moartă*, București, 1994; *Noaptea Mokshanalei*, București, 1995; *Mierea din nevasta altuia*, pref. Fănuș Neagu, București, 1997; *Regina moartă*, Craiova, 1998; *Dracula, adolescentul blestemat*, București, 1999; *De la Lenuța Petrescu la Elena Ceaușescu*, București, 2001; *Itinerar brâncușian*, București, 2001; *Țepeș – fiul dragonului Dracula?*, București, 2002; *Monografii istorice*, București, 2003; *Martor între secole*, București, 2004; *Reîntoarcerea în Dacoromânia*, București, 2007; *Întoarcerea la pârâul de dincolo*, București, 2008; *Moartea brazilor*, București, 2009; *Prințesa răpită: destin basarabean. Oglinda nepieptănată*, București, 2009; *Restaurarea capitalismului în Valea seacă a Călugăresei*, București, 2009; *Andrei, prințul împărăției care nu mai e*, București, 2010; *Vaporul de uscat*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dimisianu, *Prozatori*, *145–146*; Dimisianu, *Valori*, *116–118*; Titel, *Pasiunea*, *77–78*; Dimisianu, *Lecturi*, *196–203*; Odangiu, *Romanul*, *30–32*; Alex. Ștefănescu, *„Sub cerul umbrelei mele”*, RL, 1985; 3; Dumitru Micu, *„Ranița grea a iubirii”*, CNT, 1985, 13; Lucian Raicu, *„Limpezirea fântânii”*, RL, 1985, 41; Tudorel Urian, *„Plecarea cavalerilor”*, O, 1986, 50; Mircea Iorgulescu, *„Plecarea cavalerilor”*, RL, 1987, 15; Nicolae Manolescu, *Un personaj devenit autor*, RL, 1992, 42; *Dicț. scriit. rom.*, I, *241–243*; Opriță, *Anticipația*, *443–445*; Popa, *Ist. lit.*, II, *806*. ***M.I.***

BĂRBUCEANU, Constantin (17.X.1923, Ceptura, j. Prahova – 10.I.1997, București), prozator. Este fiul Virginiei (n. Popescu) și al lui Panait Bărbuceanu, maistru sondor. Urmează la Ploiești Liceul „Sf. Petru și Pavel”, pe care îl termină în 1940, apoi Institutul de Petrol și Gaze, absolvit în 1952. Este șef de secție și maistru sondor șef (1948–1961), funcționar la PECO București (1961–1967), la Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor (din 1971). Debutează în 1963 cu romanul polițist *Bârlogul lupilor*.

Autor de romane de acțiune – fie polițiste, fie reprezentând „aspecte ale luptei comuniștilor în ilegalitate” –, **B.** respectă oarecum cu fidelitate canonul genului. În *Gentlemanul șchiop* (1970), *Samsarul* (1975), *Casa păcatelor* (1980) ideologizarea dublează intriga detectivistă, altminteri bine condusă. Stânjenitor este, în schimb, maniheismul personajelor: hoții, falsificatorii sau proxeneții sunt îndeobște semnalați prin onomastica lor – nume cu rezonanță grecească ori armenească, drept reprezentanți irecuperabili ai „vechiului regim”. Totuși, o calitate a scrisului lui **B.** este aceea de a oferi o radiografie a mediilor infracționale, chiar dacă sensul demonstrației e fals, iar incursiunile psihologice extrem de sumare. În *Samsarul*, de pildă, sunt anchetați locatarii unui bloc în care a avut loc o crimă, prilej de a pune în mișcare un întreg repertoriu de fizionomii, comportamente și limbaje: adolescenta pură (Anda Deheleanu), gestionarul hoț (Ștefan Mărăcineanu), femeia vulgară și ușuratică, sprijin neprețuit pentru detectiv datorită limbuției sale (Roza Mărgărit), bătrânul care își transformă casa în tractir (Aram Agopian) sau actrița proxenetă (Mariana Pop). Oarecum diferit este romanul *Femei singure* (1969), unde accentele sunt mai judicios distribuite, nuanțând într-o măsură viața interioară a personajelor. Frământările Rodicăi (soția unui condamnat la cincisprezece ani de închisoare) și procesul maturizării fiicei acesteia, Nadia, sunt conturate uneori cu tușe fine. În contrapartidă față de protagoniștii pozitivi (cele două „femei singure” și Radu, cumnatul Rodicăi), apar figuri fără relief: condamnatul (om lipsit de scrupule și de o senzualitate maladivă) și sora sa, Marieta, femeie frivolă și rapace. Separarea celor două grupuri, survenită în finalul cărții, este soluția etică simplistă spre care „curge”, fără volute dramatice, întreaga scriere.

SCRIERI: *Bârlogul lupilor*, București, 1963; *Ceața*, București, 1968; *Femei singure*, București, 1969; *Gentlemanul șchiop*, Iași, 1970; *Expresul de noapte*, București, 1974; *Samsarul*, București, 1975; *Casa păcatelor*, București, 1980; *Ultima spovedanie*, București, 1984.

Repere bibliografice: Leonida Neamțu, *„Samsarul"*, ST, 1976, 1; Valentin F. Mihăescu, *„Samsarul"*, LCF, 1976, 27; Ion Cocora, *„Samsarul"*, TR. 1976. 28; *Dicț. scriit. rom.*, I, *243–244*. ***Al.F.***

BĂRBULESCU, Corneliu (3.V.1913, București – 14.IX.2007, Paris), folclorist, traducător. Este fiu de preot. Face studii universitare de litere și filosofie la București (1933–1938), unde i-a fost elev lui N. Cartojan. A fost, succesiv, bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie (1936–1938), profesor secundar în București (din 1941) și, după ce vine rănit de pe front, funcţionar în Ministerul Educației (1944), profesor de limba și literatura română la Institutul Român din Sofia (1944–1945), funcţionar în Ministerul de Finanţe (1946–1948), iarăși profesor de liceu în București (1948–1950), după care lucrează la Institutul de Folclor din București, iniţial ca asistent (1951–1958), apoi în calitate de cercetător (1958–1980). Și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din București cu teza *Petre Ispirescu* (1971). Ultimii ani ai vieții i-a petrecut la Paris.

B. cercetează cu predilecţie, din unghi comparatist, proza populară românească, mai ales basmul, încercând să delimiteze genul și specia populară românească de proza cultă și de naraţiunea populară sud-dunăreană, pe baza unor constante specifice folclorului românesc. În același cerc de preocupări se înscriu proiectul unei ample lucrări de sistematizare a basmelor, *Catalogul poveștilor românești*, lăsată în bună parte în manuscris, prin care intenţiona să aducă unele completări la clasificarea internaţională Aarne–Thompson pornind de la elementele specifice poveștilor românești, precum și sinteza *Poveștile* (capitol în *Istoria literaturii române*, I, 1964) ori micromonografia *Petre Ispirescu,* publicată ca introducere la Petre Ispirescu, *Opere* (I, 1969), ediţie îngrijită de Aristiţa Avramescu. Alte studii, consacrate îndeosebi basmului românesc sau celui din Peninsula Balcanică, dar și legendelor populare, au apărut, în anii '60–'70 ai secolului trecut, în „Revista de etnografie și folclor", „Acta etnographica" (Budapesta), „Zeitschrift zür Balkanologie" ș.a. Câteva „stilizări folclorice" (Petru Ursache), făcând trecerea de la textul popular la cel de autor, i s-au publicat sub titlul *Pe aripile basmului…* (2006), transpuse și în franceză și engleză. Cu adevărat remarcabilă este traducerea pe care a dat-o **B.** scrierilor spătarului Nicolae Milescu – *Jurnal de călătorie în China* (1956) și *Descrierea Chinei* (1958). Versiunile lui, rod al unui efort deosebit, dată fiind dificultatea textelor lui Milescu, au fost reeditate de-a lungul mai multor decenii.

SCRIERI: *Pe aripile basmului… Trei povești în trei limbi: română, franceză, engleză*, tr. Ioana Ocneanu-Thiéry, Iléna Lescaut și Dana Bădulescu, îngr. Iléna Lescaut, pref. Petru Ursache, Iași, 2006. **Traduceri:** Nicolae Milescu, *Jurnal de călătorie în China*, îngr. și pref. trad., București, 1956, *Descrierea Chinei*, îngr. și pref. trad., București, 1958; *Basme africane*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: Datcu, *Dicț. etnolog.*, *95–96*; Mihai Alexandru Canciovici, *Corneliu Bărbulescu (1915–2007)*, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»", 2008. ***I.D.***

BĂRBULESCU, Emil (19.X.1897, Ploiești – 31. III.1926, București), poet. Este fiul Mariei și al lui Radu Bărbulescu. Între 1909 și 1916 a urmat Liceul „Sf.Petru și Pavel" din Ploiești. Înrolat în 1916, e avansat sublocotenent în 1917 și locotenent în 1919, rămânând ofiţer activ până în 1921, când demisionează, pentru a se dedica publicisticii. Debutează în „Curierul liceului", revistă fondată de fratele său mai mare, Zaharia Bărbulescu. Mai colaborează asiduu, cu versuri iscălite Ioan Em. Rădulescu, la „România viitoare" și, sporadic, la „Cortina", „Propășirea", „Flacăra". După război publică note, scurte proze și poezii în „Dunărea", „România nouă", „România viitoare", „Gazeta cărţilor", „Cele trei Crișuri". Primredactor al gazetei „Săptămâna" (Ploiești, 1923), care continua „Transilvania românească" (Alba Iulia), trimite corespondenţe la „Adevărul literar și artistic", „Flacăra", „Rampa". Scoate, la Ploiești, ziarele „Scânteia" și, în 1923, „Săgeata", semnând și cu pseudonimele Mephisto, Maître Gaudissart, Pierrot, Porthos, Sandu Miriște ș.a. Tipărește placheta *Iubire albă* (1923), alte poezii mai apărându-i în „Gândul nostru" (Iași) și „Tribuna nouă" (Arad). Anunţa acum și un roman în trei volume – *Aurul negru*, *Aurul roșu*, *Aurul galben* –, dar, bolnav de tuberculoză, se stinge prematur.

Ispitit de modalităţi poetice diferite, **B.** frecventează motivele romantice și descrierea parnasiană, abundând în termeni sonori (*Pe tronul Lethei*, *În Cetatea moartă*), dar și lirica „de idei", într-un registru ușor retoric, ori cea de factură simbolistă (*Acorduri de toamnă*, *Largo*, *Tăcerea*). În poeziile inspirate de experienţa frontului apelează și la versul alb. Cu timpul, tentaţia modernităţii se accentuează și **B.** recurge la un imagism oarecum insolit pentru epocă (*Jazzband*, *Flirt naiv*, *Clownul*) ori cochetează cu antipoeticul. În fond, el este un introvertit și un senzitiv, cele mai multe strofe din *Iubire albă*, ca și cele scrise ulterior fiind elegii erotice sau peisaje sufletești, când exultând de vitalitate, când pline de o langoare înfiorată de angoasă (*Litanie postumă*, *Reîntoarcere*, *Căprioara sălbatică*). Proza lui **B.**, puţină, se constituie dintr-o suită de notaţii cvasipoetice și din câteva schiţe de portrete.

SCRIERI: *Iubire albă*, Ploiești, 1923.

Repere bibliografice: A. P. [Adrian Pascu], *„Iubire albă"*, „Gândul nostru", 1924, 3; Gr. Vêja, *„Iubire albă"*, „Clipa", 1924, 75; Cornelia Buzdugan, *O lacrimă pentru un poet: Emil Bărbulescu*, VL, 1926, 12; Sandu Teleajen, *Emil Bărbulescu*, „Gândul nostru", 1926, 3; Virgil Treboniu, *Poezia lui Emil Bărbulescu*, RAZ, 1938, 49. ***V. D.***

BĂRBULESCU, Ilie (1.XII.1873, București – 5.V.1945, București), slavist.

Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Bărbulescu. Absolvent în 1891 al Liceului „Sf. Sava", s-a înscris în același an la secţia istorică a Facultăţii de Litere din București, urmând în paralel cursurile Școlii Normale Superioare. După licenţă obţine o bursă pentru studiul limbilor slave la universităţile din Praga și Agram (Zagreb). În 1899 își trece, la Agram, doctoratul cu o teză redactată în limba sârbă, reluată și îmbogăţită într-o versiune românească premiată de Academia Română: *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul XVI și XVII, în legătură cu monumentele paleo-sârbo-bulgaro-ruse și româno-slave* (1904). Între 1900 și 1905 lucrează la Arhivele Statului din București. Îi apar câteva cărţi: *Cercetări istorico-filologice* (1900), *Studii privitoare la limba și istoria românilor* (1902), *Vechile relaţii ale Principatelor Române cu Croaţia* (1903), mai multe studii și articole. În 1905 i se încredinţează Catedra de slavistică, nou înfiinţată, la Universitatea din Iași, la care **B.** va funcţiona mai întâi ca suplinitor, apoi ca profesor titular (1909) până la pensionare (1938); îi succedă fostul său student Petru Caraman. Raporturilor româno–slave privite din perspectiva actualităţii le va consacra numeroase studii și articole de istorie politică, sintetizate în *Relations des Roumains avec les Serbes, les Bulgares, les Grecs et la Croatie en liaison avec la question macédo-roumaine* (1912). În 1908 este ales membru corespondent al Academiei Române, apoi al Academiei de Știinţe din Belgrad (1914) și al Societăţii Regale Cehe de Știinţe din Praga (1929). Cărţile sale fundamentale apar în 1928 – *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, și în 1929 – *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*. Consacrându-se revistei „Arhiva", reînviată în 1921 sub direcţia sa, va fi prezent număr de număr cu studii și articole, documente, note filologice și etimologice, imprimând publicaţiei şi o agresivitate de temut.

O bună parte din cercetările slavistului sunt legate direct de istoria literaturii române, **B.** atrăgând atenţia că el este preocupat îndeosebi de „românistică". *Curentele literare la români...* este o sinteză a cercetărilor privind chestiunile controversate din epoca veche a culturii și a literaturii noastre. Cu o mare cantitate de fapte, mergând până la argumentarea microscopică, cărturarul tinde să deslușească problemele referitoare la tipurile de scriere folosită pe teritoriul românesc, la adoptarea limbii slavone (mediobulgara secolelor XI–XII) și a alfabetului chirilic, la „curentele literare" slave corespunzătoare concepţiilor despre traducere, curente preluate de literatura slavono-română. Pozitivist obstinat, suspectând de impresionism orice interpretare, **B.** a avansat, în domeniul istoriei literare, dar mai ales în filologie și în istoria limbii, multe ipoteze amendabile. Izbânzile parţiale, care s-au absorbit în fondul comun al disciplinelor abordate, compensează însă în bună parte erorile.

SCRIERI: *Cercetări istorico-filologice*, București, 1900; *Studii privitoare la limba și istoria românilor*, București, 1902; *Vechile relaţii ale Principatelor Române cu Croaţia*, București, 1903; *Problemele capitale ale slavisticei la români*, Iași, 1906; *Relations des Roumains avec les Serbes, les Bulgares, les Grecs et la Croatie en liaison avec la question macédo-roumaine*, Iași, 1912; ed. Iași, 1999; *Istoria literaturii ruse moderne*, Iași, 1921; *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, București, 1928; *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, București, 1929; *Istoria literaturii și gramatica limbii bulgare vechi*, Iași, 1930; *Câteva pagini de istorie contimporană. Pro domo*, Iași, 1932.

Repere bibliografice: I. Bogdan, *Lucrările filologice ale d-lor I. Bărbulescu și I. Bianu*, CL, 1902, 2; N. Iorga, *Un tânăr „învăţat român”*, CL, 1902, 2; I. Bogdan, *Alfabetul chirilic și noile teorii ale d-lui Ilie Bărbulescu*, CL, 1902, 3; N. Iorga, *„Studii privitoare la limba și istoria românilor”*, CL, 1902, 7; *Raportul d-lui A. Philippide asupra lucrărilor d-lui Ilie Bărbulescu*, „Evenimentul”, 1906, 9; *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu la 25 de ani de profesorat*, Iași, 1931; P. P. Panaitescu, *Influenţa literară slavă la români*, RIR, 1932, 2–3; Gr. Nandriș, *„Individualitatea limbii române și elementele slave vechi”*, RIR, 1932, 2–3; Valentin Gr. Chelaru, *Legende care dispar...*, Iași, 1936; *Omagiu lui Ilie Bărbulescu*, AUI, lingvistică, t. XVIII, 1971; G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, *188–194*; Bucur, *Istoriografia*, *193–195*; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, *270–271*; Gavril Istrate, *Ilie Bărbulescu*, CL, 2000, 8. ***G.H.-T.***

BĂRBULESCU, Marta (6.VI.1937, Păunești, j. Vrancea), poetă, prozatoare. Este fiica Georgetei (n. Pintilie) și a lui Gheorghe Gavrilă, funcţionar. Face Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Galaţi. Debutează la „Iașul literar” în 1963, iar editorial, cu două cărţi de poezie, *Jocul anilor* și *Poarta viselor*, în 1967. Între 1991 și 1999 conduce cenaclul Orfeu de pe lângă Biblioteca „N. Iorga” din Ploiești, unde editează mai multe culegeri pe care le și prefaţează.

Încă de la primele volume semnate de **B.**, se evidenţiază două dominante în jurul cărora i se va organiza lirismul: erotismul și mirarea, spaima în faţa trecerii. Poezia erotică are ca semn particular visul contopirii cu celălalt, o neîntreruptă și veșnic eșuată tentativă de regăsire a unităţii și a purităţii primordiale. O pierdere, o dizolvare în celălalt, uneori disperată, alteori lascivă sau plină de naivitate și graţie infantilă, prin care se încearcă depășirea angoasei provocate de gândul marii treceri. Cealaltă particularitate este identificarea cu viaţa naturii, ceea ce face posibilă percepţia corespondenţelor între freamătul exterior și cel interior, dar și revelează singurătatea dinlăuntru și singurătatea în faţa cosmosului: „De acolo n-am să mai vin/ niciodată/ decât întovărășită/ de razele lunii/ furișate-n odaie,/ dusă de lanţ/ de-un anotimp/ cu degetul pe buze…”. Dacă romanele și volumele de proză scurtă pe care le publică **B.** nu prezintă un interes literar aparte, paginile din *Jurnal incomod* (I–III, 1997–2005) surprind, nu fără subtilitate, imagini ale războiului văzut prin ochii unui copil orfan, notează detalii din viaţa literară (întâlnirea cu Al. A. Philippide) sau mici picanterii (episodul Sarita Montiel – Al. Dima), dar eșuează frecvent în lungi serii de aforisme inutile.

SCRIERI: *Jocul anilor*, București, 1967; *Poarta viselor*, București, 1967; *Îngerii lui Rafael*, București, 1969; *Dincolo de cercuri*, București, 1972; *Ideea de înfrunzire*, București, 1976; *Lumea culorilor*, București, 1976; *Invulnerabil cursul lumii*, București, 1977; *Idoli de zăpadă*, București, 1981; *Surâsul copilăriei*, București, 1981; *Pledoarie împotriva morţii*, București, 1983; *Anotimpuri cu uimire*, București, 1985; *Treptele verii*, București, 1985; *O aripă călătoare*, București, 1988; *Fumul albastru*, București, 1990; *Cântec de ademenit copilăria*, București, 1991; *Întâmplări din colţul cu jucării*, București, 1994; *Doi căţei cu papucei*, Pitești, 1997; *Sărbătoarea focului*, Cerașu-Prahova, 1997; *Jurnal incomod*, I–III, Pitești, 1997–2005; *La umbra umbrei*, București, 1998; *Alergător de cursă lungă*, Pitești, 1999; *Totul pentru mai târziu*, Pitești, 1999; *Leagănul*, Cerașu-Prahova, 2000; *Jerba de foc*, Cerașu-Prahova, 2001; *Trezirea*, Cerașu-Prahova, 2001; *Ca să nu mor în moarte*, Pitești, 2002; *Tornada*, Cerașu-Prahova, 2002; *Mansarda cu fantome*, Cerașu-Prahova, 2004; *Moira*, Cerașu-Prahova, 2005; *Buncărul desfătărilor*, Ploiești, 2006.

Repere bibliografice: Tomuș, *Carnet*, *30–32*; Piru, *Poezia*, II, *291–293*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *247–248*; George Bădărău, *Proze pentru mai târziu*, CL, 1999, 8; Ion Roșioru, [*Marta Bărbulescu*], CL, 1999, 11, 2002, 7, LCF, 2002, 8, 2004, 16, 40, 2005, 19, 2006, 11, 46; Ștefan Ion Ghilimescu, *Poetul sfârșitului de secol și altfel*, LCF, 2000, 42; Constantin Ciopraga, *Marta Bărbulescu sau Tristeţea de a exista*, CL, 2003, 8; Emilian Marcu, *„Buncărul desfătărilor”*, CL, 2006, 12. ***P.Ct.***

BĂRBULESCU, Paul (12.XII.1909, București – 29. IV.1987, București), poet, publicist. Este fiul Eugeniei și al lui Teodor Bărbulescu, funcţionar. Învaţă la liceele bucureștene „Titu Maiorescu” și „Mihai Viteazul”, urmând în Capitală și Facultatea de Litere și Filosofie (1929–1933). A fost toată viaţa funcţionar în Ministerul de Finanţe (1933–1969). A debutat

cu versuri în 1930 la revista studenţească „Licăriri". A mai colaborat cu poezii și publicistică literară la „Litere", „Timpul nostru", „Cruciada românismului", unde a fost și redactor (1934–1936), „Raza literară", „Jurnalul", „Luceafărul" și la alte publicaţii interbelice. Versuri i-au fost incluse și în colecţia brașoveană „Caietele iubirii" (*Poteci*, 1940). A semnat și cu pseudonimele P. Barbaru, N. Vrajbă, B. Chiril sau Chiriţă Barbu.

Iniţiativele editoriale ale lui **B.**, entuziasmul său și al altor tineri poeţi (Grigore Ancu, Ion Horea Munteanu, Gh. Manea Manolache, Cristian Sârbu și Virgil Treboniu) au dus la înfiinţarea grupării și a colecţiei „Adonis", unde au apărut, între 1935 și 1945, peste 130 de „caiete" cu poezii. Publicistul **B.** are o bună intuiţie portretistică a scriitorilor (G.M. Zamfirescu, Panait Istrati, socotit un mentor spiritual la „Cruciada românismului", sau Constantin Barcaroiu), trataţi uneori cu partizanat gazetăresc sau sentimental. Scriind despre Virgil Treboniu, Vladimir Cavarnali, Matei Alexandrescu, Cristian Sârbu, Emil Vora, pledează pentru poezia modernă, ameninţată, afirmă el, de atrofierea sensibilităţii. **B.**, unul dintre poeţii minori afirmaţi de colecţia „Adonis", și-a publicat majoritatea scrierilor în caietele colective ale acestei colecţii și, separat, în două plachete: *Cenușiu* (1936) și *Vraja anotimpurilor* (1943). Obedientă faţă de modelele sale – G. Bacovia și Paul Verlaine, din care tradusese –, lirica lui **B.** are o unitate tematică la limita monotoniei. Natura „neurastenizată", cerul de „cenușă", asocierea frecventă toamnă–moarte, „paloarea ftiziei în frunze" compun un arsenal poetic previzibil. În noaptea „lichidă" se strecoară nota funebră a unui „timp bolnav". Plânsul interior, mai mult enunţat decât trăit, tristeţea („culoarea iubită îmi e cenușiul") alunecă în stări evanescente. Mai rar, ca în *O noapte de vară citadină*, autorul aduce acorduri de jazz și frenezia orașului cosmopolit. În poezia peisajului și a anotimpurilor se strecoară meditaţia trecerii timpului, dar, depășit de rigorile liricii conceptuale, **B.** rămâne la un nivel îndeobște banal.

SCRIERI: *Cenușiu*, București, 1936; *Vraja anotimpurilor*, București, 1943; *Scurt comentariu critic la poezia lui Virgil Treboniu*, București, 1945.

Repere bibliografice: Virgil Treboniu, *Poezia lui Paul Bărbulescu*, RAZ, 1938, 46; Perpessicius, *Opere*, IX, *44*; Traian Chelariu, *Sezonul literar*, UVR,1943, 30; Manu, *Reviste*, *37*, *156–157*; [*Paul Bărbulescu*], ADLTR, B-66, V-55, V-56, V-71; Mircea Șerbănescu, *Când poezia tânără se numea „Adonis"*, JL, 2002, 13–20 . ***A.Sm.***

BĂRBULESCU, Romulus (27.X.1925, Sulina – 9.II.2010, București), prozator. Este fiul Angelei și al lui Iorgu Bărbulescu. Abandonează școala la șaisprezece ani, lucrând ca muncitor necalificat (hamal, miner, muncitor la abator ș.a.). După ce finalizează la seral studiile liceale, între 1950 și 1954 studiază actoria la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București. Va activa atât ca actor de teatru și de film, cât și ca scriitor. Împreună cu George Anania a format un cuplu notoriu și prolific în SF-ul românesc, semnând numeroase romane, povestiri, piese de teatru, dar și articole de critică literară aplicate la domeniul SF (sub pseudonimul Ana Barbara Rebegea), precum și scenariul filmului *Mireasma ploilor târzii* (1984), regizat de Mircea Mureșan.

Constelația din ape (1962), scris, ca mai toate celelalte cărți ale lui **B.**, în colaborare cu George Anania și publicat în fascicule în colecția „Povestiri științifico-fantastice", reface *Călătorie spre centrul pământului* de Jules Verne: un echipaj internațional, având o componență pansocialistă, descinde cu un submarin în adâncurile unui lanț vulcanic subacvatic, descoperind o civilizație extraterestră – „siderantropii". Civilizațiile fraternizează în numele unui „țel comun: izbânda materiei superior organizată asupra manifestărilor oarbe ale naturii". Tot pe tema contactului extraterestru, de astă dată în spațiul cosmic, va fi *Doando* (1965), în care omenirea dintr-un viitor comunist înalt-tehnologizat participă la macroproiectul de ajutorare a unor civilizații galactice aflate în impas. După *Statuia șarpelui* (1966), exercițiu pe o temă de paleoastronautică, și *Planeta Umbrelelor Albastre* (1969), roman care actualizează în decor SF *Cei trei muschetari* de Alexandre Dumas, apar cele mai cunoscute cărți ale cuplului George Anania – **B.**: *Ferma Oamenilor de Piatră* (1970) și *Paralela-enigmă* (1973). Acestora ar fi urmat să li se adauge încă un volum pentru a forma prima trilogie românească SF. Tema dilogiei ține de raportul anxiogen dintre om și mașinile cibernetice inteligente, proiectat pe planul alienant și traumatizant al explorării cosmosului. Dintre cele două concepte puse în joc – fuziunea om–mașină versus autonomizarea inteligenței artificiale în raport cu orizontul cognitiv uman care a creat-o – va avea câștig de cauză cel de-al doilea, cu nuanța că mașina va integra totuși „sufletul" omului, ca și limitele impuse de umanismul pacifist agreat

teoretic în socialism. Romanele prezintă turnuri de literatură polițistă, propunând și rezolvând enigme. Însă lirismul opacizează narațiunea, personajele se mișcă în numele unui romantism butaforic, rău deservit de stilul de regulă stângaci și diletant. Un regres față de acest nivel totuși primitiv îl oferă *Șarpele blând al infinitului* (1977), roman realist-socialist în care clișeele romanului de șantier (caracterologie, evoluție narativă) sunt teleportate în cadru SF: de pildă, fata unei somități științifice refuză căsătoria de conveniență și confortul unei vieți burgheze pentru a munci în condiții ostile pe planeta Pluto. Romanul extrapolează datele unui protocronism triumfalist: România viitorului se numără printre liderii planetari în materie de dinamică tehnologică, desfășoară operațiuni de inginerie interstelară ș.a.m.d. La nivel microcasnic extrapolările sunt de asemenea rizibile: o gospodărie țărănească numără, alături de markeri precum oala de tuci și borcanul cu jumări, gadgetul numit „plită cu infraroșii". Pe lângă colaborările cu George Anania, **B.** a semnat și de unul singur, cu particularitatea curioasă că mai toate lucrările sale individuale au un dublu în literatura individuală a partenerului său. *Simbamuenni* (1966) e o scriere de aventuri românești pe continentul african, *Insulele de aur și argint* (1969) romanțează peripețiile exploratorului olandez Abel Janszoon Tasman, *Catharsis* (1983) este un thriller desfășurat în mediu sportiv pe tema manipulării maselor în Occident, în timp ce romanul pentru copii *Încotro curge liniștea?* (1991) exploatează ideea SF din *Șarpele blând al infinitului* – comunicarea intercivilizațională prin intermediul „bioundelor".

SCRIERI: *Constelația din ape* (în colaborare cu George Anania), I–VI, București, 1962; *Doando* (în colaborare cu George Anania), București, 1965; *Simbamuenni*, I–II, București, 1966; *Statuia șarpelui* (în colaborare cu George Anania), București, 1967; *Insulele de aur și argint*, București, 1969; ed. (*Golful ucigașilor*), Galați, 1993; *Planeta Umbrelelor Albastre* (în colaborare cu George Anania), I–IV, București, 1969; ed. (*Planeta Fantomelor Albastre*), Galați, 1993; *Ferma Oamenilor de Piatră* (în colaborare cu George Anania), București, 1970; ed. pref. Alexandru Mironov, București, 1990; *Paralela-enigmă* (în colaborare cu George Anania), București, 1973; *Șarpele blând al infinitului* (în colaborare cu George Anania), București, 1977; *Catharsis*, București, 1983; *Încotro curge liniștea?*, București, 1991; *Cât de mic poate fi infernul?* (în colaborare cu George Anania), București, 1992. **Antologii:** *Antologia science fiction Nemira '94 – Romanian SF Anthology Nemira '94*, ed. bilingvă, București, 1994; *Antologia science fiction Nemira '95 – Romanian SF Anthology Nemira '95*, ed. bilingvă, București, 1995.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, *149–159*. ***M.I.***

BĂRBULESCU, Simion (17.IV.1925, Bârlogu, j. Argeș – 7.01.2009, Sinaia), critic și istoric literar. Este fiul lui Dimitrie Bărbulescu, agronom. Urmează cursurile Liceului „I.C. Brătianu" din Pitești (1935–1943) și face studii de filologie și filosofie la Universitatea din București (1943–1947). A funcţionat ca profesor de limba și literatura română la Bușteni. Și-a luat doctoratul în filologie în 1974, la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, cu o teză despre Demostene Botez. Debutează cu un ciclu de poeme în proză în revista catolică „Raiul tineretului", iar editorial cu volumul *Comentarii critice*, apărut în 1969. E prezent cu articole, recenzii, cronici literare în „Cronica", „Luceafărul", „Contemporanul", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Poezia" ș.a.

B. vădește pasiune pentru cercetarea pozitivistă a literaturii române, dar și preocupări de stilistică ori interes pentru incursiuni comparatiste. În volumul *Comentarii critice* majoritatea studiilor se rezumă la înregistrarea de fapte și întocmirea de lungi liste (*Despre limba poeziei lui Mihai Beniuc*, *Limba poeziei lui Nicolae Labiș*, *Mijloace artistice originale în opera lui Ion Agârbiceanu*), care își arată până la urmă lipsa de consistență. Un capitol care se anunţa ca un studiu de literatură comparată (*O temă majoră a literaturii universale: copilul*) nu face decât să inventarieze scriitorii care au tratat această temă, fără a reuși să ajungă la vreo concluzie cu valoare de idee polarizantă. Încercarea de a epuiza sursele e lăudabilă, însă celor mai multe comentarii le lipsește substanţa, pagina fiind mai degrabă un soi de contabilizare searbădă. *Demostene Botez – viaţa ca roman trăit* (1983) este un tip de monografie la modă în epocă, tratând viaţa și opera unui scriitor. Analiza pleacă programatic de la relaţia fapt de viaţă–reflectare în literatură. Convins de valoarea autorului analizat, **B.** intenţionează o „lucrare de restauraţie", iar efortul lui se îndreaptă mai cu seamă spre definirea, cu minuţiozitate, a universului estetic și etic, căutându-se nuclee de semnificaţii majore. **B.** a îngrijit, începând din 1973, câteva ediţii din opera lui Simion Stolnicu, scriitor căruia îi dedică și o încercare critică apărută în 2002.

SCRIERI: *Comentarii critice*, București, 1969; *Demostene Botez – viața ca roman trăit*, București, 1983; *Profiluri literare contemporane*, București, 1987; *De la Eminescu la Emil Cioran*, Pitești, 1996; *Chemarea străjerilor*, Cerașu-Prahova, 1996; *Marea iubire (Mărturisirile lui Adrian Doinaru)*, Pitești, 1997; *Din perspectiva altfelității*, Cerașu-Prahova, 1999; *Cuvinte nemuritoare. Sublima eschivă a limbajului revelat*, Cerașu-Prahova, 1999; *Introducere în opera lui Al. Piru*, Pitești, 2001; *Simion Stolnicu sau Despre tentația efemerului*, Ploiești, 2002; *Ca o barcă împinsă de vânt*, Brașov, 2003; *Calea spinoasă a înțelegerii*, Cerașu-Prahova, 2004; *Profiluri, eseuri, comentarii*, Cerașu-Prahova, 2005. **Ediţii:** Simion Stolnicu, *Șerpuiri între lut și torțele de aur*, pref. Vladimir Streinu, București, 1973, *Printre scriitori și artiști*, pref. edit., București, 1988, *Poezii inedite*, pref. edit., Cerașu-Prahova, 2003. **Traduceri:** San Juan de la Cruz, *Poeme mistice – Canticos espirituales*, ed. bilingvă, Brașov, 1996; Bahya Ibn Paquda, *Opera poetică*, Cerașu-Prahova, 2003.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *„Comentarii critice"*, RL, 1969, 38; Ovidiu Moceanu, *Viața ca roman trăit*, AST, 1983, 7; Aurel Ion Brumaru, *Un mod al criticii*, AST, 1988, 7; Grigurcu, *Peisaj*, II, *301–305*; Bogdan Crețu, *Neajunsurile unei monografii*, CL, 2002, 6; Ștefan Ion Ghilimescu, *Datoriile criticului*, „Litere" (Găești), 2003, 4; Maria Irod, *„Ca o barcă împinsă de vânt"*, LCF, 2003, 16; Maria Ionică, *O altfel de lectură*, LCF, 2003, 21. ***P.Ct.***

BĂRBULESCU, Titus (22.VI.1920, București), prozator, critic literar. Este fiul Corneliei (n. Paul) și al preotului Eugen Bărbulescu (ambii originari din Argeș). La București urmează, în paralel, după absolvirea Liceului „Cantemir Vodă", cursurile Facultăţii de Litere și Filosofie și ale Facultăţii de Drept (promoţiile 1941 și 1942). Sublocotenent de cavalerie (după terminarea Școlii de Ofiţeri de Rezervă), este trimis pe Frontul de Vest (Transilvania, Ungaria, Cehoslovacia). Rănit în martie 1945, e luat prizonier de germani și, printr-un concurs de împrejurări favorabile, descrise în „povestea de război" *Ionică*, ajunge în Franţa (la Chartres, apoi la Paris), unde participă la mișcarea de rezistenţă a românilor din exil. Activează ca reprezentant pentru difuzare al Editurii Le Pavois. După absolvirea, la Sorbona (1952–1953), a cursurilor care pregăteau profesori de franceză pentru străinătate (CAEFE), e angajat profesor stagiar, apoi titular, de limba și civilizaţia franceză și consilier la Alianţa Franceză (1953–1985). Din 1955 funcţionează concomitent ca asistent (ulterior conferenţiar) al profesorului Alain Guillermou, la Catedra de limbă și civilizaţie română din cadrul Institutului Naţional de Limbi și Civilizaţii Orientale, Sorbona III. Între 1970 și 1983 este redactor al publicaţiilor „Bulletin informatif" și „Cahiers", editate de Asociaţia Francezilor de Origine Română. Își ia doctoratul în litere la Sorbona, în 1978, cu lucrarea *Lucian Blaga (1895–1961), poète et dramaturge*. A colaborat, în ţară, la „Bilete de papagal", „Perspective", „Izvoare de filosofie" și, în străinătate, la „Luceafărul", „Anotimpuri", „Caete de dor", „Limite", „Naţiunea română", „Sfinţii Arhangheli", „Confluences franco-roumaines", „Biserica Ortodoxă Română din Paris" (Franţa), „Revista scriitorilor români" (Germania), „România" (SUA) ș.a. A semnat și Titus Barbu.

Autor a numeroase eseuri, cronici și articole răspândite în presa exilului, dintre care unele au fost reunite în volumul *Ființa neamului românesc* (2005), **B.** se impune și ca o voce distinctă a prozei românești în volumele *Bune și nebune… Amintiri* (1995) și *Ionică. Poveste de război* (1995). În tradiţia *Crailor de Curtea-Veche*, **B.** reface nostalgic, în prima carte, atmosfera unui București fabulos, de sfârșit de lume, viciat și neștiutor de realitatea amenințătoare a războiului iminent. Rememorarea prin prisma lecturilor proiectează faptele concrete în sfera simbolurilor și a metaforelor de sursă apocaliptică. *Ionică. Poveste de război* este o istorie de dragoste înfiripată în cursul celei de-a doua conflagraţii mondiale între un ofiţer român, plecat cu unitatea spre front, și o enigmatică nevastă unguroaică, plină de dorinţe și patimi. Proză densă, pigmentată cu umor și dezvoltată în acolade narative – nu fără inserţii palpitante –, la hotarul dintre autobiografic și ficţiune, *Ionică* dezvoltă până la un punct o atmosferă idilică. Autorul vrea să sugereze că forța primară a dragostei învinge orice piedică sau prejudecată. Apelul la epica folclorică și, în genere, la substratul arhaic dă naraţiunii o neașteptată rotunjime de „poveste", cum de altfel și este subintitulată. Evocarea nostalgică a întâmplărilor reale ce stau la baza ficţiunii a marcat maniera prozei, relevând o incontestabilă vână narativă, neexploatată suficient. Mai productiv s-a dovedit **B.** în domeniul cercetărilor literare, sferă în care a publicat două importante studii, ambele pregătite iniţial ca teze de doctorat şi publicate la Paris în 1974 şi în 1975, iar ulterior în limba română: *Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale* (1997) și *Arta poetică eminesciană* (1998). Substanţial nutrite de noile metodologii filologico-literare ale anilor '70 din secolul trecut, în special de structuralism, cele

două lucrări, elaborate sub îndrumarea lui Alain Guillermou, încearcă să surprindă esenţa ultimă a artei la cei doi poeţi. Dacă studiul dedicat lui Eminescu nu depășește un anume tehnicism, cantonându-se într-o cercetare a metricii și ritmicii, pentru a percepe astfel „arhitectura interioară" a creaţiei, lucrarea despre Blaga constituie una dintre cele mai profunde analize dedicate operei acestuia. Familiarizat deopotrivă cu filosofia și estetica literară, **B.** privește fiecare temă sau tipar din perspectiva construcţiei de ansamblu a operei, în totalitatea și devenirea ei. Sunt identificate în special cuvintele și structurile recurente („a cânta", „cântec", „a zice", „a fi", „fire", „fiinţă", „a face", „a crea", „lume", „lumină–întuneric", „poveste", „eres", „sat" etc.), cu valoare individualizantă pentru stilul și viziunea poetului, din care, de altfel, **B.** a și tradus.

SCRIERI: *Art byzantin roumain*, Paris, 1974; *Temps extérieur et temps intérieur chez Eminescu*, Paris, 1974; ed. (*Arta poetică eminesciană*), tr. Mihai Popescu, București, 1998; *Lucian Blaga, poète d'aujourd'hui*, Paris, 1975; ed. (*Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale*), tr. Mihai Popescu, București, 1997; *Bune și nebune… Amintiri*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Ionică. Poveste de război*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Ființa neamului românesc*, tr. Mihai Popescu, pref. Eugen Simion, București, 2005; *Povestiri din război și altele din timp de pace*, Geamăna, 2011. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Poemele luminii – Lysets digte – Poèmes de la lumière – I carmi della luce*, ed. plurilingvă, pref. Eugen Lozovan, Aalborg (Danemarca), 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Titus Bărbulescu, o conștiință românească în exil*, ALA, 2006, 837; Cornel Nistea, *De vorbă cu Titus Bărbulescu la Paris*, „Discobolul", 2009, octombrie–decembrie; Manolescu, *Enciclopedia*, 71–72. ***I.O.***

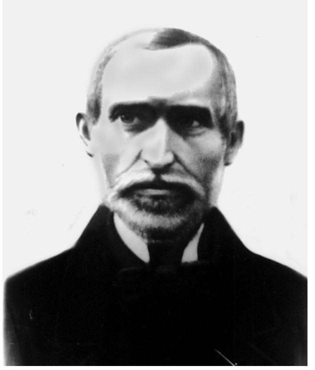
BĂRGĂUANU, Gheorghe (4.VIII.1896, Lunca-Filipeni, azi Filipeni, j. Bacău – 8.III.1964, București), poet. Este fiul unor țărani-„clăcași", Domnica (n. Cucu) și Grigore Bărgăuanu. Cu sprijin decisiv primit de la învățătorul său, dascăl de țară luminat și inimos, **B.** se îndreaptă, la sfârșitul cursului primar, către Liceul Internat din Iași; admis „întâiul între bursieri" în seria 1908, la absolvire, în 1916, încheia strălucit, în fruntea promoţiei. Sensibil, iscoditor, generos, capabil de prietenii de durată (cu Ionel Teodoreanu și Stejar Ionescu, colegi de clasă și de scris), nu e scutit de traumele unei vieţi sinuoase; chemat din Școala Militară direct în tranșee – „calificat" telegrafist pe frontul Oituz–Târgu-Ocna–Cașin –, își vede tipărită întâia poezie în ziarul „România", în februarie 1918. Înscris la Universitate îndată după „demobilizare", spre a urma dreptul, la Iași, își obţinea licenţa într-un singur an (în iunie 1919), trecând examenele în avans. Primește, tot acum, Coroana României în grad de Cavaler (distincţie remisă tânărului rezervist și în 1922, concomitent cu Crucea comemorativă a războiului). Se face remarcat cu versurile publicate, în 1920, în „Viaţa românească" (va fi aici corector, redactor și secretar de redacţie o vreme; o primă căsnicie cu Maria, fiica lui G. Ibrăileanu, va eșua în schimb). Ca avocat și membru al Baroului ieșean, **B.** practică până la începutul anilor '30, dată la care intră în magistratură. E, rând pe rând, judecător la Iași, consilier la Curtea de Apel (din Iași se transfera în 1943 la București), secretar general în Ministerul de Justiţie (în perioada de interimat a lui Lucreţiu Pătrășcanu), funcţionează la Înalta Curte de Casaţie (1945) și la Curtea Supremă, până în 1948, când e constrâns, se pare, a abandona. În literatură, ca și în publicistică, poetul se manifestă cu parcimonie, selectiv, cenzurat, având mistica paginii scrise, ca mai toţi „vieţiștii". Se afirma nezgomotos, cu poeziile grupate în *Pământ și soare* (1927) și prin acuratețea unor pagini semnate în „Gândirea" (redacţia clujeană), „Adevărul literar și artistic", „Glasul nostru" (Bacău) sau „Însemnări ieșene", cu reveniri, după al Doilea Război Mondial, în „Torţa", „Viaţa românească", „Universul" (la rubrica „Mișcarea în magistratură"). Sub un pseudonim, Grigore Filip, de care mai uzase în „Opinia" din Iași în anii interbelici, ia parte la dezbateri ce vizează cultivarea limbii iniţiate de revista „Cum vorbim".

Hrănit de energii primordiale, peisajul agrest trimite încă, la **B.**, discrete semnale, până la margini obscure, „viclene", de târg, în pragul căruia „se poticnesc" uliţa, drumul („figură" ce revine în poeme obsesiv), de unde și exasperarea reprimată, senzaţia de claustrare, în piatră sau în „dugheni îngenuncheate", așteptând umil, ca dinspre un alt orizont, transcendent, „darul pâinii". Poetul pare, astfel, a celebra, și el, elanul primitiv și inocenţa satului, în replică la spleen și la anostul citadin, dar nostalgiile sunt reţinute și oarecum „obiectivate" în tonul epic, nesentimental, și în culorile mai adesea tranșante, cu urme expresioniste în limbaj. Titlul însuși al cărţii învedera afinitatea, corespondenţa durabilă și, deopotrivă, tensiunea, distanţa în contrapunerea termenilor: pământ și soare,

teluric–uranic. August cândva, timpul devine material, proliferând în roduri, precipitându-se a se filtra în alambicuri. Poetul e notabil în scenele „de gen”, cu aer „olandez” (G. Călinescu), sau când glorifică prozaic o abundenţă frustă, într-un peisaj ce amintește pe alocuri de Émile Verhaeren din *Flamande*. Poloboace, căpiţe, cârciumi „în medean”, pieţe de pește, „cară cu boi” străjuind la răspântii, asemenea unor menhire, fac relieful acestei lirici în care orașul, „bătrân”, se animă de o continuă, subtilă aproape, împresurare a satului, absorbind însetat jertfa de roade, aromele, „susurul”, ca un „plămân”. Aspecte disonante în târgul-relicvariu, vegheat de soarele crepuscular, vara, exuberanţa coacerii, „pârga” scapă mereu undeva în afară de cadru, în prim-planul poemelor invadează substituţii solari, produsele arderilor – fânul, grâul sau vinul –, esenţele, filtrul; regăsite în alt anotimp, al penumbrei, al ploilor dezolante, provinciale, cu unda abia perceptibilă de melancolie, ce spiritualizează decorul. Mai încăpător, dar eterogen, volumul postum *Anotimpuri* (1980) îl dezvăluie pe poet mai puţin apăsat de canoane, mai expansiv și „vulnerabil”. Lirismul e difuz, evanescent, versul lăsat să vibreze acum și pe coarde intime. Întrebările conduc meditaţia (moartea, vanitatea vieţii și a creaţiei) în texte cu turnură vag argheziană, alteori **B.**, discret confesiv, secondând pe Otilia Cazimir sau pe Demostene Botez.

SCRIERI: *Pământ și soare*, Iași, 1927; *Anotimpuri*, îngr. Gr. Bărgăuanu și I. Magnea-Potopin, București, 1980; *Poezii*, îngr. Gr. Bărgăuanu, pref. Const. Ciopraga, Iași, 1997.

Repere bibliografice: *Scrisori–Ibrăileanu*, IV, *7*, *93*, *100*, *214*, *235*, *275*; Stejar Ionescu, *„Pământ și soare”*, „Opinia”, 1927, 6159; Ralea, *Scrieri*, II, *449–451*, *658*; Mircea Mancaș, *Un talent puternic și original*, „Gândul nostru”, 1928, 1; Octav Botez, *„Pământ și soare”*, ALA, 1928, 373; N. Davidescu, *„Pământ și soare”*, UVR, 1928, 8; *Călinescu și contemporanii*, I, *98–100*, II, *73–74*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *759–760*, *Ist. lit.* (1982), *844*; *Gheorghe Bărgăuanu*, GL, 1964, 11; Manolescu, *Metamorfozele*, *25–27*, *43*; Botez, *Memorii*, I, *319–321*; Ștefana Velisar Teodoreanu, *Ursitul*, București, 1970, *95–107*; Mihai Dinu Gheorghiu, *G. Bărgăuanu*, „Corolar”, 1971, 3-4; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *342–343*; Micu, *„Gândirea”*, *620–621*, *673*; [*G. Bărgăuanu*], ADLTR, B-76; Maftei, *Personalităţi*, IV, *34–36*; Rodica Șuiu, *Un „vieţist”: G. Bărgăuanu*, CL, 1986, 8; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *38*, *112–114*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *244–245*; Ioan Dănilă, *Gheorghe Bărgăuanu*, ATN, 1996, 8; Budău, *Bacăul lit.*, *203–205*. ***R.Ș.***

BĂRNUŢIU, Simion (2.VIII.1808, Bocșa, j. Sălaj – 28.V.1864, Sânmihaiu Almașului, j. Sălaj), estetician.

Este fiul Anei (n. Oros) și al lui Ioan Bărnuţiu, cantor bisericesc și învăţător. Asemenea celorlalţi șapte fraţi și surori, a învăţat mai întâi la școala din satul natal, ultimii doi ani (1818–1820) făcându-i la Șimleu. A urmat apoi cursurile Liceului Piarist din Carei, iar la Blaj, între 1826 și 1829, teologia. Este profesor la liceul din Blaj, îndeplinind după aceea, până în 1834, funcţiile de arhivar la Consistoriu și prefect de studii la Seminar. Între 1834 și 1839 a fost notar consistorial în același oraș, reîntorcându-se ulterior în corpul profesoral. Peste trei ani intră în conflict cu episcopul I. Lemeni și cu autorităţile ungurești, deoarece protestase cu violenţă împotriva tendinţelor de înlocuire, cu maghiara, a limbii române în biserică. Victimă a unui lung proces, **B.** va fi suspendat din profesorat în 1845, an în care se înscrie ca student la Academia de Drept din Sibiu, ajutat materialicește de prieteni și de foști elevi. Odată cu izbucnirea Revoluţiei din 1848, ia parte activă la toate evenimentele, fiind unul din conducătorii revoluţionarilor transilvăneni. La 24 și 25 martie alcătuiește două înflăcărate proclamaţii către românii transilvăneni, care cunosc o răspândire imediată. La 14 mai rostește în catedrala din Blaj un amplu discurs, îndemnându-și conaţionalii la luptă pentru dobândirea libertăţii naţionale și sociale și luând atitudine împotriva nobilimii maghiare. Tot el citește jurământul solemn al revoluţionarilor. Aproape un an **B.** se află în centrul tuturor acţiunilor revoluţionare. În martie 1849, după înfrângerea mișcării, se refugiază în Ţara Românească, de unde, după arestări și eliberări succesive, ajunge la Viena. Un an și jumătate a urmat aici cursurile Facultăţii de Drept, după care, din noiembrie 1852, se înscrie tot la Drept, la Universitatea din Pavia, obţinând doctoratul în 1854. În ianuarie 1855, chemat profesor la Iași, va preda filosofia la Academia Mihăileană. În 1856

este numit profesor la nou-înfiinţata Facultate de Filosofie şi Drept, unde ţine cursuri de istoria dreptului roman, de drept natural, privat și public, de logică și de psihologie. Rămăsese partizanul acelorași idei liberale ca în 1848, câștigându-și aici numeroși adepţi. Entuziasmaţi de ideologia sa, aceștia înfiinţează gruparea politică Fracţiunea Liberă și Independentă, care număra printre membrii ei pe G. Panu, Ștefan Micle, Anastasie Fătu, A.D. Holban și Ion Creangă. În plină ascensiune, **B.** se retrage, grav bolnav, către locul de baștină și se stinge în drum spre casă, în pădurea Almașului, fiind înmormântat în satul natal.

Fără să fi avut o concepţie filosofică proprie, **B.** a contribuit în mod substanţial la răspândirea, în cultura noastră, a unor idei de largă circulaţie în filosofia europeană de la începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu, opiniile sale derivă din filosofia kantiană și din raţionalism, fiind adaptate la cerinţele vieţii sociale românești, deși nu totdeauna în chipul cel mai nimerit. Structură de teoretician, **B.** prefera uneori raţionamentul logic elementelor oferite de realitate. Și-a promovat ideile prin cursurile ţinute, importante și datorită teoretizărilor în spirit evoluţionist pe care le conţineau (multe cursuri reprezintă traduceri din lucrările juriştilor Friedrich Carl von Savigny, Karl von Rotteck, Rudolf von Ihering). Din opera lui W. T. Krug, *System der theoretischen Philosophie*, a tradus partea referitoare la estetică, predând după ea la Academia Mihăileană și apoi și la Facultatea de Drept din Iași. Difuzează o sumă de idei estetice care au pregătit înţelegerea principiilor junimiste: delimitarea specificului artei, definirea frumosului ca obiect al artei și stabilirea deosebirilor dintre frumos, adevăr și bine, sublinierea însemnătăţii gustului în judecata estetică, precizarea categoriilor estetice ș.a.m.d. În cursurile de estetică, precum și în alte împrejurări, a reliefat identitatea dintre frumosul și adevărul estetic și a subliniat condiţionarea reușitei unei opere de sinceritatea trăirii interioare a creatorului. Adept al unui frumos de tip clasic, el l-a privit numai sub aspect formal. Prelegerile sale au contribuit în mod substanţial și la îmbogăţirea și modernizarea terminologiei estetice românești. În domeniul filologiei **B.** a susţinut cu fervoare punctele de vedere ale latinismului. În diverse studii și articole a cerut scriitorilor să cultive limba, convins că numai ei pot contribui hotărâtor la desăvârșirea unei exprimări literare cât mai lipsite de elemente străine. De altfel, pentru el, lexicul de origine latină reprezenta frumosul din limbă, iar cel de altă origine echivala cu urâtul. Ca modele de stil, oferea scriitorilor români pe clasicii antici și pe Dante. În istoria culturii române **B.** a rămas cunoscut și prin însușirile sale oratorice, datorită cărora poate fi considerat unul dintre cei mai mari oratori români din Transilvania secolului al XIX-lea. Discursurile și apelurile din 1848, precum și cele ulterioare dezvăluie nobleţe de gândire, concepţie elevată, demonstrând, totodată, o bună stăpânire a frazării, supusă unei argumentări patetice și unor cadenţe pasionate. În pofida unui limbaj câteodată latinizat, retorica simplă (metafore în stil popular, comparaţii ingenioase), pigmentată adesea cu sarcasm și ironie, întărește eficienţa intervenţiilor lui **B.**, explicându-i, în parte, popularitatea.

SCRIERI: *Raporturile românilor cu ungurii și principiele libertăţei naţiunali*, ed. 2, Viena, 1852; ed. (*Românii și ungurii*), îngr. și pref. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1924; *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*, îngr. Ioan Chindriș, pref. Ion Raţiu, Cluj-Napoca, 1990; *Istoria filosofiei*, I–II, coordonator Ioan Chindriș, București, 2000–2002; *Filosofia după W. T. Krug*, îngr. Ioan Chindriș, introd. Ionuţ Isac, Cluj-Napoca, 2004. **Traduceri:** [W. T. Krug], *Estetica*, îngr. și pref. Ion Iliescu, București, 1972.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Viaţa și ideile lui Simion Bărnuţiu*, București, 1924; Petre Pandrea, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu*, București, 1935; ed. 2, București, 2007; Papadima, *Creatorii*, *11–37*; D.D. Roșca, *Europeanul Bărnuţiu*, Sibiu, 1944; Radu Pantazi, *Simion Bărnuţiu. Opera și gândirea*, București, 1967; *Ist. lit.*, II, *562–566*; Ion Iliescu, *Geneza ideilor estetice în cultura românească (sec. XVI–XIX)*, Timișoara, 1972, *265–284*; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, I, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *92–94*; Corneliu Albu, *Simion Bărnuţiu*, București, 1985; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *245–247*; Ioan Oprea, *Terminologia filosofică românească modernă*, București, 1996, *41–46*; Ioan Chindriș, *Simion Bărnuţiu. Suveranitate naţională și integrare europeană*, Cluj-Napoca, 1999; Alexandra-Catrina Ciornei, *Influenţa germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, *15–56*. ***D.M.***

BÂRGĂU, Valeriu (7.III.1950, Mileștii de Jos, j. Bacău – 3.I.2006, Deva), poet, prozator. Este fiul Valeriei (n. Roșu) și al lui Neculai Bârgău, funcţionar la spitalul comunal. După absolvirea Școlii Militare „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, este cadru în armată la o mare unitate din Brăila. Părăsește cariera militară în 1971. O vreme docher în portul Brăila, se stabilește apoi la Hunedoara și lucrează ca muncitor la Combinatul Siderurgic. Debutase în 1968 la „Ateneu". Semnează și cu pseudonimele Valeriu Râureanu, Ion Patruochi. Laureat al Premiului pentru poezie al revistei „Luceafărul" în 1975, începe aici o colaborare statornică. Obţine în 1977 Premiul Editurii Cartea Românească pentru volumul în manuscris *Floarea soarelui sau Mâna de lucru*. Debutează editorial cu *Epistolele tânărului Theodosie* (1978; Premiul CC al UTC). Trăiește la Deva, unde în februarie 1990 editează ziarul „Călăuza", iar în 1992 înfiinţează Grupul de Publicaţii și Editură Călăuza, asigurându-i, ca director, conducerea. În 1994 fondează revista lunară pentru literatură și cultură „Constelaţia Dragonului", apoi scoate „Ardealul literar și artistic" (din 2001 „Ardealul literar"). În 2000 tot la Editura Călăuza înființează și îngrijește colecția „Poeți români definitivi". Este consilier al Editurii Steaua Dunării. Mai colaborează la „Tribuna", unde publică o serie de interviuri cu tineri scriitori, reunite peste decenii, în 2007, în volumul postum *Generaţie și creaţie*, la „Contemporanul", „România literară", „Tomis", „Argeș", „Orizont", „Familia", „Steaua", „Cronica", „Convorbiri literare", „Transilvania", „Astra", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (unde ţine rubrica „Scriitorii tineri și cărţile lor"), „Albina", „Mihai Eminescu" și „Căruţa cu povești" (ultimele două din Sydney, Australia) ș.a. În ultimii ani de viaţă și-a manifestat interesul și disponibilitatea pentru critica și istoria literară și pentru jurnalismul cultural, focalizându-și contribuţiile asupra scriitorilor generaţiei din care făcea parte. În 2005, sub titlul *Alfabetul straniu*, publică o antologie de autor, iar în 2011 apare *Marele echilibru*, „carte matrice" constituită în anii '70 și rămasă în manuscris, din versurile ei „hrănindu-se" mai toate volumele publicate.

Placheta de debut a lui **B.**, *Epistolele tânărului Theodosie*, vădește un temperament poetic vitalist, cu exprimare viguroasă, uneori frustă, încă necizelată. Cele 19 „epistole" care alcătuiesc placheta (referirea la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* e evidentă) arborează un entuziasm auster, un triumfalism tensionat: eul liric își clamează jubilaţia apartenenţei (la patrie, la popor) și a participării la devenirea obștească. Rostirea e deseori prolixă, uneori greoaie sau „aspră", frazarea e mai degrabă descriptiv-narativă, tonul e declamatoriu. Cărţile ulterioare atestă o evoluţie către limpiditatea expresiei și o atenuare a tentei vitaliste în favoarea unei viziuni contemplative. În *Floarea soarelui sau Mâna de lucru* (1978) persistă „angajarea" din epistole, slujită însă mai puţin de mobilizarea istoriei și a mitologiei și mai mult de referirea la concretul cotidianului. În *Alfabetul straniu în care vă vorbesc* (1980) poetul se repliază într-o postură interiorizată, aflată la mijloc de drum între jubilaţie și angoasă. În poemele în vers liber, marcate de un anumit intelectualism și de manipularea „experimentală" a inventarului imagistic, răsună ecouri din Lucian Blaga, dar și din Geo Dumitrescu sau din alte repere culturale livrești. E vorba totuși de o poezie comună, întru totul conformă orizontului liric al anilor '70 din secolul trecut, nici novatoare, nici conservatoare. *Tulburarea naturii* (1982) aduce o sinteză echilibrată a celor două maniere conturate anterior. În *Plantele din fereastră* (1984), *Noima de aur* (1986), *Sfârșitul lumii* (1992), *Apocalipsa după Valeriu* (1996) poezia lui **B.**, consecventă unei formule bine „rodate", dobândește un spor de echilibru și pregnanţă, șlefuindu-se fără transformări majore. Scrierile în proză – *Jurnal de uzină* (1981), un volum de reportaje și interviuri intitulat *Steaua de pământ* (1985) și romanul *Semne particulare* (1988) – reprezintă, în fond, trei faţete ale unui demers unic:

consemnarea, convenţional literaturizată, cu nerv jurnalistic și cu oarecare autenticitate factologică, a unor biografii obișnuite sau a unor fapte de muncă, în mediul vieţii de șantier, de uzină etc. Tributul plătit comandamentelor propagandistice compromite însă în mare măsură rezultatul. *Utopia profesorului Dunca* (1983, în colaborare cu Neculai Chirica) e un roman poliţist, de „acţiune" și „enigmă", marcat de convenţionalismul propriu, în epocă, genului. **B.** a publicat și versuri pentru copii (*Poezii în zori*, 1988). Un interesant volum de critică literară este *Generaţia '80. Precursori & urmași*, apărut în 1999. În colaborare cu George Miţin Varieșescu a alcătuit o antologie, *Dincolo de orizont* (1996), consacrată poeţilor români din Australia.

SCRIERI: *Epistolele tânărului Theodosie*, Deva, 1978; *Floarea soarelui sau Mâna de lucru*, București, 1978; *Alfabetul straniu în care vă vorbesc*, București, 1980; *Jurnal de uzină*, București, 1981; *Tulburarea naturii*, Timișoara, 1982; *Utopia profesorului Dunca* (în colaborare cu Neculai Chirica), București, 1983; *Plantele din fereastră*, București, 1984; *Steaua de pământ*, București, 1985; *Noima de aur*, București, 1986; *Poezii în zori*, București, 1988; *Semne particulare*, Timișoara, 1988; *Sfârșitul lumii*, Deva, 1992; *Apocalipsa după Valeriu*, Timișoara, 1996; *Generaţia '80. Precursori & urmași*, Deva, 1999; *Directorul de conștiinţe. Convorbiri Valeriu Bârgău – Mircea Ciobanu*, Deva, 2003; *Alfabetul straniu*, București, 2005; *Generaţie și creaţie*, Deva, 2007; *Tratat despre morţi*, Deva, 2008; *Marele echilibru*, pref. Dumitru Velea, Deva, 2011.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Însemne*, II, *205–206*; Dumitru Radu Popa, *„Alfabetul straniu în care vă vorbesc"*, RL, 1981, 30; Tudor Dumitru Savu, *„Jurnal de uzină"*, TR, 1982, 4; Valentin Tașcu, *Poezia lui Valeriu Bârgău*, CNT, 1985, 2; Ioan Holban, *„Semne particulare"*, CRC, 1988, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, *249–250*; Traian T. Coșovei, *„Generaţia '80. Precursori & urmași"*, ADV, 2000, 3047; Adrian Dinu Rachieru, *Valeriu Bârgău – poemul ca „lucrare supremă"*, CL, 2005, 11; Gheorghe Grigurcu, *Simbolismul rustic*, RL, 2005, 50; Liviu Ioan Stoiciu, *În acord cu legile firii*, ARG, 2009, 1; Ion Beldeanu, *Tratat despre morţi*, „Bucovina literară", 2009, 2–3. ***N. Br.***

BÂRLĂDEANU, Lucreţia (30.V.1956, Tătărăuca Veche–Soroca), poetă, eseistă. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău (1979), unde între 1981 și 1988 a fost lector-asistent la Catedra de limba și literatura română, ulterior fiind conferenţiar la Catedra de teatrologie și literatură universală a Academiei de Arte (1988–1998). După această dată se stabilește în Franţa. Actualmente deţine funcţia de președinte al Asociaţiei Culturale Synergie Franco–Moldave, cu sediul la Paris. Și-a susţinut teza de doctorat în filologie în 1996 cu tema *Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*. Debutează în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1977). În 1988 publică placheta *Rouă de cuvinte*. A fost distinsă cu mai multe premii, printre care, în 2011, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

B. cultivă o lirică de confesiune erotică în tonalitatea și cu atributele romanţei: cadru, atmosferă, vocabular, simbolistică. Poeziile mărturisesc unele tangenţe cu romanţele lui Ion Minulescu, bizuindu-se pe o formulă lirică simplă și melodioasă, pe o bună tehnică de versificaţie. Ca eseistă, **B.** se ocupă îndeosebi de poeţii români, precum M. Eminescu, George Coșbuc, Lucian Blaga, G. Bacovia, Grigore Vieru ș.a. Reflecţiile legate de cultura franceză și de relaţia pe care o poate stabili scriitorul român cu spaţiul de adopţie beneficiază, de asemenea, de un loc privilegiat în paginile publicate de **B.**, îndeosebi în *Dialoguri pariziene*... (2005), *Secolul nomazilor* (2006), un „itinerar literar român–francez", unde, de pildă, intră în discuţie chestiuni așezate sub genericele *Moldova văzută din Franţa* și *Scriitori români din exilul francez*, precum și în volumul *Scrisori din Paris* (2011).

SCRIERI: *Rouă de cuvinte*, pref. Leonida Lari, Chișinău, 1988; *Clipe cu păsări*, Chișinău, 1996; *Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*, Chișinău, 1996; *Capitalul din Para Sângelui*, Iași, 1998; *Dialoguri pariziene*..., Chișinău, 2005; *Secolul nomazilor. Itinerar literar român–francez*, Chișinău, 2006; *Dealul Drăguţei (Amintiri din altă copilărie)*, Chișinău, 2010; *Scrisori din Paris*, Chișinău, 2011; *Lectures de métro*, tr. Jean-Louis Courriol, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, *„Rouă de cuvinte"*, „Tinerimea Moldovei", 1988, 28 octombrie; Eugen Lungu, *Când Euridice scrie și plânge*..., „Orizontul", 1989, 2; Ștefan Munteanu, *„Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu"*, ATN, 1998, 1; Vasile Gârneţ, *„Dialoguri pariziene..."*, CF, 2005, 1–2; Ciocanu, *Vase comunicante*, *466–472*; Grigore Chiper, *Glissando între două culturi*, CF, 2008, 5; *Dicţ. Chișinău*, *43–44*. ***M. Dg.***

BÂRLĂDEANU, Victor (18.12.1928, București – 5.I.2007, București), prozator, dramaturg, poet, jurnalist. Este fiul Sarei și al lui Avram Bârlădeanu, mici comercianţi; prenumele la naștere: Vigder. Studiază în Capitală la Liceul Comercial „Marele Voievod Mihai" (1939–1940) și la Liceul Comercial și Gimnaziul Teoretic Cultura – Max Aziel (1941–1947),

apoi, urmează, la cursuri fără frecvență, Institutul Pedagogic „Maxim Gorki" (1954–1960). A debutat în 1944 la „Umorul" cu versuri iscălite Victobar. A fost corector la „Graiul nou" (1947), unde semnează și cronici de teatru ori traduceri, iar din 1948 lucrează la „Scânteia", activând până în 1982, când trece la „Revista cultului mozaic" (până în 1989). A mai colaborat la „Contemporanul", „Flacăra", „România populară", „Veac nou", „Presa noastră". În 1990 s-a numărat printre membrii fondatori ai Asociației Culturale de Prietenie România–Israel. A fost un dramaturg prolific: *Dansatoarea, gangsterul și șomerul* a fost reprezentată în 1958 la Teatrul Bulandra din București și la Teatrul Național din Timișoara; piesa *Primul om în Cosmos* a fost jucată la Teatrul de Comedie în 1959, în același an *Orașul fără istorie* fiind pusă în scenă la Teatrul Dramatic din Brașov ș.a.m.d. A semnat mai multe librete muzicale, unele având ca temă identitatea evreiască, deja prezentă în romanul *Cei care caută, cei care găsesc* (1974). A tradus, în colaborare, *Steaua Keț* de Alexandr Beleaev. A fost căsătorit cu Veronica Bârlădeanu, traducătoare din maghiară.

Activitatea de peste trei decenii la „Scânteia" a introdus în biografia lui **B.** un mare număr de cărți compuse din reportaje – mai toate circumstanțiale, lipsite de interes literar, dar bine adaptate ideologic misiunii jurnalistului de a documenta optimist-educativ viața din România socialistă ori din țări comuniste prietene (Iugoslavia, URSS, Coreea de Nord ș.a.) Mai interesant în limite medii este scriitorul SF. *Drum bun, scumpul nostru astronaut!* (1960), „comedie lirico-fantastică", valorifică teza că un elev de liceu ar putea inventa un costum spațial util primei misiuni pe Lună, la care de altfel este cooptat fără întârziere și în calitate de cosmonaut. Romanele *Operațiunea „Psycho"* (1969) și *Gheața de foc* (1977) combină genul de aventuri science-fiction cu cel detectivistic. Subiectele – brevetarea de către un savant român a transplantului de creier și implicit de personalitate; descoperirea unei „particule a frigului" numite crioton – au o funcție pur decorativă, de acreditare a apartenenței științifico-fantastice. Și aici, și în *Exilatul din Planetopolis* (1972), dincolo de divertismentul superficial, ficțiunea poate fi redusă la câteva slogane umanist-pacifiste incolore. **B.** a revelat târziu, prin *Orologiu scufundat* (1994), și o culegere de versuri, exprimând în sonorități tradiționaliste neliniști de senectute: „Pantera din coșmar, urlând,/ și-ascute colții pe tocilă/ să și-i înfigă fără milă/ în circumvoluțiune, pe rând.// Aștept tăcut să-mi sară-n creier,/ să-mi muște năluciri și vreri,/ la fel ca mâne sau ca ieri,/ și-apoi tot vidul să-l cutreier" (*Coșmar*).

SCRIERI: *Aspecte din viața culturală a oamenilor muncii*, București, 1949; *Primăvara omenirii*, București, 1952; *Aerul tare al înălțimilor*, București, 1954; *Prin telefon de la Geneva*, București, 1955; *Palatul luminii. 200 de ani de la întemeierea Universității din Moscova*, București, 1955; *Karlsruhe sau Asaltul beznei*, București, 1956; *Dansatoarea, gangsterul și șomerul*, București, 1958; *Drum bun, scumpul nostru astronaut!*, București, 1960; *Soarele a răsărit la miezul nopții. Când începe viitorul*, București, 1961; *Sala de așteptare. Cu balcon la Dunăre*, București, 1962; *Unu și cu unu fac, totuși, doi…*, București, 1963; *Metronom*, București, 1964; *Seara de sâmbătă a tovarășului Damaschin*, București, 1964; *Briza planetară*, București, 1965; *Opinia publică își spune cuvântul*, București, 1965; *Panoramic trotușan sau Peripețiile (în timp și spațiu) ale unui râu moldovenesc*, București, 1965; *De la Dunăre la Adriatica. Itinerar iugoslav*, București, 1966; *Vocea și ecoul*, București, 1967; *Operațiunea „Psycho"*, București, 1969; *Pe meleaguri trotușene*, București, 1969; *Cetățean, societate, familie*, București, 1970; *Prizonier în cer*, București, 1971; *Chipuri și măști*, București, 1972; *Exilatul din Planetopolis*, București, 1972; *Cei care caută, cei care găsesc*, Cluj-Napoca, 1974; *Martor în timp*, Timișoara, 1974; *Responsabilitate și destin*, București, 1975; *Gheața de foc*, București, 1977; *Lumina de la Pektusan. Peisaje și oameni, istorie și contemporaneitate în Coreea socialistă*, București, 1978; *Trăind miracolul de fiecare zi…*, București, 1979;*În tara dimineților liniștite: timpuri și anotimpuri în Coreea socialistă*, București, 1984; *Peisaj cu mori de vânt*, Cluj-Napoca, 1989; *Orologiu scufundat*, București, 1994.

Repere bibliografice: Adrian Popescu, *„Cei care caută, cei care găsesc"*, ST, 1975, 2; Constantin Cubleșan, *Literatură științifico-fantastică*, RL, 1977, 47; Opriță, *Anticipația, 180–184*; Popa, *Ist. lit.*, I, *932*; Veronica Bârlădeanu, *Remember Victor Bârlădeanu*, Sinaia, 2012. ***M.I.***

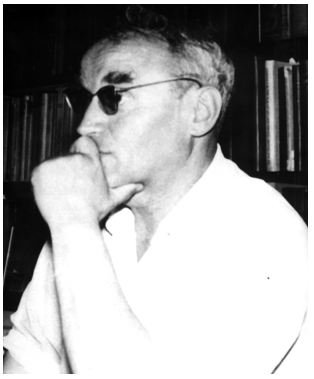
BÂRLEA, Ion (11.I.1883, Berbești, j. Maramureș – 13.V.1969, București), folclorist. Este fiul Elenei (n. Man), fiică de preot, și al protopopului Petru Bîrlea. Învață mai întâi în sat, apoi la Sighet, unde își ia bacalaureatul la liceul confesional al calvinilor. Face studii de teologie la Gherla (1901–1905) și este apoi învățător și preot în Maramureș, la Ieud (1909–1913), Călinești (1913–1920) și la Sighet, unde îndeplinea și funcția de arhivar al orașului, ceea ce îl determină să solicite înscrierea și să urmeze în 1926–1927 școala de arhivari-paleografi de pe lângă Arhivele Statului. Continuă să predea, din 1937 la Cluj, din 1940 la Turda și București, fiind pensionat în 1945. Se înscrie

în același an din nou la cursuri de arhivistică, absolvind în 1947. Se mută ulterior în Banat, la Ortișoara și apoi la Vinga, unde funcționează ca preot până în 1948, când Biserica Unită e desființată. În 1958 se stabilește la București. În decursul timpului e ales președinte al Ligii Culturale din Sighet și activează în calitate de corespondent al secţiilor de istorie și folclor ale Astrei, la începutul anilor '30 ai secolului trecut fiind și membru în Parlamentul României. A condus un timp (1922–1932) „Gazeta maramureșeană". În primii ani de preoție, colindând satele maramureșene, a cules numeroase însemnări de pe cărțile bisericești, de pe iconostase, a înregistrat diverse gravuri etc., pe care, cu sprijinul lui N. Iorga, le-a publicat în 1909 ca volumul XVII din corpusul *Studii și documente*. Concomitent, culege și folclor din Maramureș.

B. este autorul celei mai bogate (1200 de piese, unele foarte ample) și valoroase culegeri de folclor din Maramureș, realizată între anii 1905 și 1909 și între 1910 și 1913, parţial în colaborare cu Tiberiu Brediceanu și cu Béla Bartók. Colaborarea cu acesta din urmă a evocat-o în studiul *Béla Bartók și legăturile lui cu Maramureșul* (1957). Materialul a fost publicat în 1924, în volumele *Balade, colinde și bocete din Maramureș* și *Cântece poporane din Maramureș. Descântece, vrăji, farmece și desfaceri*, ambele reeditate în 1968. Cele două culegeri conţin balade istorice și voinicești, colinde, bocete, cântece de dragoste, de jale și de supărare, cătănești, cântece satirice, cântece de petrecere, chiuituri ș.a., toate însoţite de referinţe despre localităţi și informatori și de note explicative. Cele mai multe texte provin din Berbești (700) și Ieud (150). Editată cu sprijinul lui G.T. Kirileanu, colecţia a fost apreciată de Ovid Densusianu pentru valoarea ei documentară („ne înlesnește cunoașterea producţiunilor populare dintr-un ţinut prea puţin cercetat"), pentru autenticitatea și valoarea estetică a numeroase cântece, iar de Vasile Bogrea pentru notele însoţitoare („în fond mici repertorii de etnografie și folclor maramureșean", care „aduc informaţii utile pentru înţelegerea poeziilor") și de Artur Gorovei pentru corectitudinea transcrierii („Chipul cum este cules acest material, fără îndreptări și adausuri, precum au făcut unii culegători, indicaţiile și explicările unor cuvinte necunoscute chiar de cărturarii din vechiul Regat dau acestei lucrări caracterul unei opere știinţifice").

SCRIERI: *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909. **Culegeri:** *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, 1924; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, cuvânt înainte Mihai Pop, Cluj-Napoca, 2011; *Cântece poporane din Maramureș. Descântece, vrăji, farmece și desfaceri*, București, 1924; *Literatură populară din Maramureș*, I–II, îngr. și introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968.

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, *„Balade, colinde și bocete din Maramureș"*, *„Cântece poporane din Maramureș"*, „Grai și suflet", 1925, fasc. 1; N. I. [N. Iorga], *O culegere de cântece din Maramureș*, R, 1925, 2; Vasile Bogrea, *„Cântece poporane din Maramureș"*, DR, 1924–1926; A. G. [Artur Gorovei], *Cronica*, „Șezătoarea", 1925, 3–4; Ovidiu Papadima, *„Literatură populară din Maramureș"*, RITL, 1969, 2; Ion Taloș, *„Literatură populară din Maramureș"*, „Jahrbuch für Volksliedforschung" (Freiburg), 1970; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1971, *87–96*, *269–297*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *110–111*; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, *148–196*, *199–210*; Nicolae Scurtu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Bârlea*, „Nord literar", 2011,1. ***I.D.***

BÂRLEA, Ovidiu (13.VIII.1917, Bârlești-Mogoș, j. Alba – 7.I.1990, Cluj-Napoca), folclorist, prozator.

Este fiul Mariei (n. Costinaș) și al lui Ioan Urs Bârlea, agricultor. **B.** face școala primară la Miclești și Bârlești (1924–1928), studii gimnaziale la Baia de Arieș (1928–1929), Liceul Militar la Târgu Mureș (1929–1937) și Facultatea de Litere și Filosofie, secţia filologie modernă, la București (1937–1939, 1940–1942). Este funcţionar câteva luni în Departamentul naţionalităţilor (1948–1949), apoi cercetător la Institutul de Folclor din București (1949–1969), unde deţine funcţia de șef al sectorului literar. Este, scurtă vreme, cadru didactic universitar. Colaborează la „Analele Universităţii din Timișoara", „Anuarul de folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", „Ateneu", „Flacăra", „Limbă și literatură", „Orizont", „Revista de folclor", „Revista de etnografie și folclor", „Revista

Fundaţiilor Regale”, unde debutează cu un studiu despre baladă în 1941, „România literară”, „Satul”, „Sociologie românească”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a.

Prin rigoare, caracter larg comprehensiv și varietate a operei sale de culegător, exeget, metodolog, istoric al folcloristicii și editor, **B.** continuă activitatea pleiadei de folcloriști alcătuite din Tache Papahagi, Ion Diaconu, Petru Caraman, D. Caracostea și Ion Mușlea, fiind însă mai apropiat, prin afinităţi spirituale și preocupări, de ultimii doi, al căror travaliu ştiinţific îl duce mai departe. Astfel, el definitivează și publică *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* de Ion Mușlea (1970) și *Problemele tipologiei folclorice* de D. Caracostea (1971). De acești doi cercetători ai culturii populare îl leagă de asemenea meditaţia gravă asupra destinului folcloristicii românești, efortul de a o elibera de sub tutela literaturii culte, a eseisticii literare și a diletantismului, de a o dota cu instrumentele de lucru necesare, îndelung așteptate. Spre deosebire însă de D. Caracostea, care a abordat și „disciplinele adiacente”, sau de I. Mușlea, care a fost acaparat de etnografie, **B.** și-a delimitat cu fermitate, din dorinţa de a-l cunoaște în profunzime, domeniul cercetării, restrângându-l la fenomenul folcloric, pe care îl studiază în toată complexitatea lui. Cunoașterea profundă și nemijlocită a folclorului românesc în evoluţia lui, ca și fructuoasa activitate de înregistrare modernă a creaţiilor populare – **B.** este unul dintre cei mai avizaţi cercetători contemporani de teren –, dublate de numeroase și atente lecturi din bibliografia folcloristicii universale și îndeosebi din bibliografia germană, au rodit în studiul *Metoda de cercetare a folclorului* (1969), singura lucrare temeinică de acest fel din bibliografia românească de specialitate. Aici sunt expuse critic metodele de culegere a folclorului, precum și modalităţile specifice de interpretare a lui. Preluând o idee a lui D. Caracostea (care încă din 1915 atrăgea atenţia asupra necesităţii de a introduce în evaluarea creaţiei folclorice alte criterii decât cele folosite curent în aprecierea celei culte), **B.**, fără să nege utilitatea anumitor „jaloane” ale esteticii „academice”, accentuează ideea că „folclorul posedă frumuseţi care rezistă acestui examen” și cere cercetătorului un gust estetic special, apt să surprindă realitatea sincretică a fenomenului și valoarea artistică inefabilă a formelor arhaice. El preconizează examinarea „frumosului folcloric din punctul de vedere al creatorilor și interpreţilor acestuia”, prin „contemplarea realităţii folclorice vii, observând fluxurile și refluxurile ce se petrec acolo, mecanismele de creaţie, interpretare și circulaţie, care nu pot fi nicidecum bănuite din colecţiile lipsite de pulsaţiile vivificatoare”. Deși publicat anterior, studiul *Poveștile lui Creangă* (1967) este, cel puţin în parte, o ilustrare a acestei teze. Beneficiind de o temeinică documentare, evidentă în ediţia critică *Antologie de proză populară epică* (I–III, 1966), în care juxtapune două sau trei variante ale aceleiași povești, culeasă, după recomandarea lui D. Caracostea, la anumite intervale de timp, pentru a se surprinde stabilitatea ori modificarea unor tipuri (procedeu aplicat, înaintea lui, de Constantin Brăiloiu și de Ion Diaconu), **B.** întreprinde o minuţioasă analiză comparativă între arta lui Ion Creangă, pe de o parte, și arta povestitorilor anonimi și a scriitorilor populari, pe de altă parte. În esenţă, observaţiile repetă pătrunzătoarele caracterizări formulate de N. Iorga, G. Ibrăileanu, Iorgu Iordan, Al. Dima, Vladimir Streinu, Jean Boutière și îndeosebi de G. Călinescu, relative la substanţa folclorică a operei lui Creangă, dar analiza comparativă adaugă noi argumente la cele deja cunoscute despre talentul humuleșteanului de a săvârși o sinteză individuală unică a procedeelor artistice curente în proza populară. Superioară acestui studiu și, desigur, una dintre cele mai importante lucrări ale lui **B.** este *Istoria folcloristicii românești* (1974; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR), vastă sinteză diacronică a folcloristicii noastre, prima încercare de ierarhizare a valorilor, de la creatorii de școală și „folcloriștii piloni” până la culegătorii amatori care și-au adus contribuţia, cu mai multă sau mai puţină pricepere ştiinţifică, dar întotdeauna călăuziţi de bune intenţii, la adunarea tezaurului culturii populare în ultimii o sută cincizeci de ani. Operă de pionierat, nu lipsită de lacune de informare, parţial explicabile prin inexistenţa în arhive și biblioteci a surselor documentare fundamentale și a monografiilor premergătoare, conţinând clasificări și evaluări uneori discutabile și accente puternic subiective, *Istoria folcloristicii românești* rămâne o carte de referinţă pentru toate sintezele ce vor urma. Pe o treaptă valorică apropiată se situează *Mică enciclopedie a poveștilor românești* (1976), „veritabil corpus de mitologie, credinţe și artă” (Nicolae Bot), una dintre puţinele lucrări de

acest fel din lume. În cele 126 articole ce o alcătuiesc, sunt prezentaţi protagoniștii poveștilor, diversele probe de curaj la care aceștia sunt supuși, metamorfozele prin care trec etc. Substanţiale capitole monografice sunt rezervate categoriilor prozei populare și unor probleme teoretice, precum cercetarea și clasificarea poveștilor, legile epicii populare, experimentul folcloric, teoriile asupra basmului. Studiul impune prin excelenta sintetizare a unui material impresionant, prin bogăţia faptelor observate direct, în sfârșit, prin limpezimea, concizia și accesibilitatea expunerii. Altă lucrare, *Poetică folclorică* (1979), propune o despărţire de poeticile clasice care s-au ocupat de literatura populară și care sporesc „opacitatea faţă de specificul folcloric cu cât sunt urmate cu mai multă fidelitate". În replică, sunt relevate „normele populare care condiţionează creaţia poetică", autorul avansând cu prudenţă, „fără evaluări tranșante, atât de dăunătoare într-un domeniu stăpânit de alte orizonturi spirituale și de alte ierarhizări valorice", pe terenul acestui nou mod de a concepe examinarea producţiunilor populare. Din întreaga demonstraţie se desprinde ideea că poetica populară este un domeniu pe deplin autonom, opinie exprimată într-o măsură mai mare sau mai mică și de Hegel, Ramón Menéndez Pidal, Léon Pineau, Otto Böckel, C. Brăiloiu, G. Ibrăileanu, D. Caracostea, la care **B.** face referiri. În *Folclorul românesc* (I–II, 1981–1983) autorul nu ambiţionează să dea un tratat, ci o sinteză în care urmărește să pună în lumină „rolul funcţional al fiecărei specii folclorice și mai cu seamă caracteristicile stilistice împreună cu modalităţile compoziţionale de structurare poetică, menite să exprime cât mai adecvat tematica abordată cu atari mijloace poetice". Cu deosebire inovator este ultimul capitol, *Încercare de sinteză*, în care sunt dezbătute chestiuni precum cronologizarea folclorului, relaţia folclorului românesc cu mitologia greacă și cu cea latină, sistemul de versificaţie al poeziei populare românești, zonarea acesteia. Cu privire la *Eseu despre dansul popular românesc* (1982), autorul însuși afirmă că este elaborat de un „nespecialist", totuși coreologii l-au primit cu interes pentru caracterul lui incitant. Proza lui **B.** din volumul de schițe și povestiri *Urme pe piatră* (1974), și din romanele *Șteampuri fără apă* (1979), *Drumul de pe urmă* (1999) și *Se face ziuă. Romanul anului 1848* (2001) nu este *violon d'Ingres* pentru folclorist. Știința conducerii acțiunii se vădește atât în proze mai scurte, precum povestirea cu ramă *La clacă* din *Urme pe piatră*, cât și în romane, ale căror note caracteristice existau *in nuce* în narațiunile de mici dimensiuni. Evocarea aceluiași spațiu, Munții Apuseni, și a acelorași medii umane, mocanii și băieșii, remarcabila conturare a personajelor (Cula Șteарțului și ceilalți ortaci) în *Șteampuri fără apă,* excelenta cunoaștere a graiului local, inclusiv a limbajului specializat al minerilor, a obiceiurilor, a istoriei locurilor, dobândită din surse livrești și direct de la urmașii minerilor evocați în *Șteampuri fără apă* și în *Drumul de pe urmă*, sunt reale calități ale prozei autorului. În *Efigii* (1987) **B.** consacră lui N. Iorga, D. Caracostea, C. Brăiloiu, Ion Chinezu, Lucian Blaga, Petru Caraman, Ion Mușlea, Ion Breazu, Anton Golopenţia și Ilarion Cocișiu „portrete spirituale" pline de observaţii substanţiale.

Astăzi, când avem în față o adevărată operă științifică, întemeiată fără îndoială pe o profundă cunoaștere a spiritualității tradiționale, a legităților și structurii ei de bază, putem adăuga că nici un alt folclorist român n-a avut la noi un orizont atât de larg ca Ovidiu Bârlea și nu s-a putut apropia mai mult de poziția privilegiată pe care o oferă cercetătorului trăirea simpatetică a valorilor spiritului popular, în urma investigării terenului în contact nemijlocit cu problematica relevată de deplina stăpânire a bibliografiei de specialitate. De aceea, nimeni n-a studiat folclorul românesc mai bine decât a făcut-o acest atât de înzestrat fiu de țărani din Mogoșul Munților Apuseni.

ION CUCEU

SCRIERI: *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; *Metoda de cercetare a folclorului*, București, 1969; *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu* (în colaborare cu Ion Mușlea), București, 1970; *Problemele tipologiei folclorice* (în colaborare cu D. Caracostea), București, 1971; *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974; *Urme pe piatră*, București, 1974; *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976; *Poetică folclorică*, București, 1979; *Șteampuri fără apă*, București, 1979; *Folclorul românesc*, I–II, București, 1981–1983; *Eseu despre dansul popular românesc,* București, 1982; *Efigii*, București, 1987; *Drumul de pe urmă*, Cluj-Napoca, 1999; *Se face ziuă. Romanul anului 1848*, București, 2001. **Antologii:** *Snoave și ghicitori,* București, 1957; *Antologie de proză populară epică*, I–III, București, 1966; *Petrea Făt-Frumos*, București, 1967; *Proverbe și zicători*, București, 1967; *Rumänische Volksmärchen*, Düsseldorf – Köln, 1969 (în colaborare cu Felix Karlinger); *Horea și Iancu în tradițiile și cântecele poporului*,

pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu Ioan Șerb); *Povești din Transilvania*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1975. **Ediţii:** Petru Caraman, *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă*, pref. edit., București, 1994, *Studii de etnografie și folclor*, postfaţă Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997 (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru).

Repere bibliografice: Nicolae Bot, *Studierea și editarea științifică a prozei populare*, ST, 1967, 1; Pavel Ruxăndoiu, *„Antologie de proză populară epică"*, REF, 1967, 1; Nicolae Constantinescu, *„Poveștile lui Creangă"*, GL, 1967, 49; Radu Niculescu, *„Rumänische Volksmärchen"*, RITL, 1970, 3; Radu Răutu, *„Metoda de cercetare a folclorului"*, REF, 1970, 4; Virgiliu Florea, *Tipologia folclorului*, ST, 1971, 10; Ion Taloș, *Enciclopedia poveștilor românești*, ST, 1976, 6; Ion Taloș, *„Istoria folcloristicii românești"*, CREL, 1977, 1; Mihai Coman, *De la poetică la antropologie*, LCF, 1979, 23; Nicolae Bot, *„Folclorul românesc"*, AAF, 1983; Ion Cuceu, *„Eseu despre dansul popular românesc"*, AAF, 1983; Iordan Datcu, *Bibliografia lucrărilor științifice ale lui Ovidiu Bârlea*, REF, 1990, 5–6; Ion Cuceu, *Ovidiu Bârlea* (*1917–1990)*, AAF, 1991–1993; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *247–249*; Datcu, *Repere*, *296–300*; Marcel Duţă, *Un remarcabil roman istoric-etnografic*, CC, 2002, 11–12; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *111–114*; [*Ovidiu Bârlea*], „Discobolul", 2008, 121–123 (grupaj special); Culianu, *Studii rom.*, II, *197–202*; *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinate memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2011; Iordan Datcu, *Ovidiu Bârlea, prozator*, „Pro Saeculum", 2012, 1–2. ***I.D.***

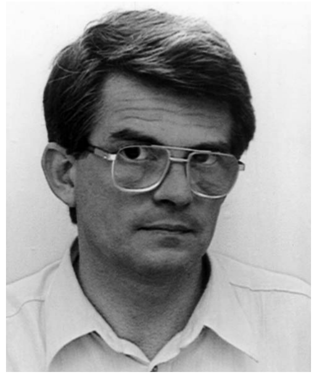
BÂRLEA, Petre Gheorghe (29.VI.1951, Caransebeş), istoric literar, eseist. Este fiul Mariei Bârlea și al lui Gheorghe Bârlea, muncitori. În 1974 absolvă Facultatea de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale a Universităţii din București, secția filologie clasică, în perioada 1976–1981 completându-și studiile la secțiile română–germană, română–franceză în cadrul Facultății de Filologie din aceeași universitate. Din 1995 este doctor în lingvistică generală și comparată. A funcţionat ca documentarist-bibliograf, profesor în învăţământul preuniversitar, inspector de limba și literatura română, director al Casei Corpului Didactic Dâmboviţa, iar din 1992 este cadru didactic la Universitatea Valahia din Târgoviște. Din 2003 e profesor titular al Facultăţii de Litere la Universitatea Ovidius din Constanţa. Câţiva ani a fost lector de limbă, cultură și civilizaţie română la Universitatea Carolină din Praga (1993–1996) și *maître de langue* la Université Paris IV Sorbonne (2001–2003), profesor invitat la Universitatea Sacramento (SUA) și la Universitatea Lexford (Austria). Este director-fondator al publicaţiei semestriale „Diversité et identité culturelle en Europe", editată din 2004 de Muzeul Naţional al Literaturii Române. Debutează în „Tribuna școlii" (1976) cu un articol referitor la principiile accesibilităţii textului literar. Mai colaborează cu articole și studii de istorie literară și culturală, cu traduceri, interviuri, reportaje la „Amfiteatru", „Analele Universității Valahia", „Argeș", „Cahiers bleus" (Franţa), „Dâmboviţa", „Limbă și literatură", „Litere", „Revista de estudios latinos" (Madrid), „România literară", „Tribuna", „Tribuna României" ș.a. I s-a acordat în 2000 Premiul Academiei Române.

Primul volum al lui **B.**, *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu* (1984), este o reconstituire documentară a momentelor care au marcat evoluția scriitorului pașoptist, fiind însoțită de o serie de considerații de critică genealogică a scrierilor acestuia. *O româncă spre Polul Nord. Pe urmele Smarandei Gheorghiu* (1988) este consacrată scriitoarei pentru copii, jurnalistei și militantei feministe supranumite Maica Smara, autoare pe care, de altfel, **B.** o și editează. Ambele incursiuni evidențiază „reale aptitudini de prozator, ce operează cu numeroase personaje, bine conturate, într-o lume frământată de profunde prefaceri, surprinse în ipostaze veridice, impunându-se prin reconstituiri ale epocilor în care acestea au trăit" (Victor Petrescu). Cea de-a treia carte, *Grigore Alexandrescu – un clasic printre romantici* (1998), confirmă devotamentul autorului față de „cea mai curată conștiinţă a epocii", în analiză fiind aduse noi și vechi ilustrări ale simbiozei clasicism – romantism în scrisul acestui pașoptist. Pe lângă numeroase studii de lingvistică, **B.** se arată interesat în alte cărți de problematica folclorului literar și a mitologiei românești și, comparativ, de contribuţia unor scriitori la formarea limbii literare române, inclusiv prin intermediul traducerilor din clasicii antici și moderni. Rezultatele altor cercetări, de data aceasta privind literatura pentru copii, s-au concretizat în coordonarea unui *Dicţionar de locuri imaginare în literatura pentru copii*, într-un „releveu" dedicat tot spațiilor imaginare în literatura destinată celor mici și într-un studiu de teorie a imaginarului, *De la local la universal. Spații imaginare și identități în literatura pentru copii* (toate volume apărute în 2006). În ultima perioadă contribuțiile lui **B.** sunt axate

pe analiza fenomenului globalizării, autorul susținând importanța dialogului intercultural și rolul bunei cunoașteri a relaţiei identitate – alteritate culturală, pledoarie prezentă și în *Multilingvism și interculturalitate* (2010). Aspecte ale retoricii clasice, precum *Peithous Demiourgos. Știința și arta convingerii în Antichitatea greco-latină* (2004), sau o traducere din Arthur Schopenhauer, *Dialectica eristică sau Arta de a avea întotdeauna dreptate* (2010), intră, de asemenea, în preocupările lui **B.**

SCRIERI: *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu*, București, 1984; *O romăncă spre Polul Nord. Pe urmele Smarandei Gheorghiu*, București, 1988; *Grigore Alexandrescu – un clasic printre romantici*, Târgoviște, 1998; *Miezul cuvintelor*, Târgoviște, 2000; *Peithous Demiourgos. Știința și arta convingerii în Antichitatea greco-latină*, Târgoviște, 2004; *Rolul traducerilor din latină în evoluția limbii române literare,* București, 2004; *Ana cea Bună. Lingvistică și mitologie*, București, 2007; *Limba poveștilor populare românești*, București, 2008; *Multilingvism și interculturalitate,* București, 2010. **Ediţii, antologii:** Smaranda Gheorghiu, *Schiţe din Târgoviște*, pref. edit., postfață Maria Tufeanu, Târgoviște, 2003 (în colaborare cu József Pildner), *Grigore Alexandrescu*, pref. edit., Târgoviște, 2004 (în colaborare cu József Pildner), *Veronica Micle*, pref. edit., Târgoviște, 2005 (în colaborare cu József Pildner), *Rănile noastre sociale*, Târgoviște, 2005; *De la local la universal. Spații imaginare și identități în literatura pentru copii*, București, 2006; *Dicționar de locuri imaginare în literatura pentru copii*, București, 2006; *Spații imaginare în literatura română pentru copii (Releveu)*, Târgoviște, 2006; *L' Identité européenne et le dialogue entre les cultures – European Identity and the Dialogue between Cultures – Identitatea europeană și dialogul între culturi*, ed. trilingvă, București, 2010. **Traduceri:** Arthur Schopenhauer, *Dialectica eristică sau Arta de a avea întotdeauna dreptate*, îngr. și postfața trad., București, 2010.

Repere bibliografice: Paul Cornea, *„Pe urmele lui Grigore Alexandrescu”*, „Învăţământul liceal tehnic și profesional”, 1985, 4; Ion Dodu Bălan, *„Pe urmele lui Grigore Alexandrescu”*, SLAST, 1985, 183; Piru, *Discursul*, *152–155*; Gabriel Stănescu, *„O romăncă spre Polul Nord”*, 1988, 4; Mihai Stan, *Petre Gheorghe Bârlea*, „Litere”, 2000, 8; Gh. Florescu, *O carte utilă și reușită*, CL, 2001, 37; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, *225–228*; Victor Petrescu, *Scriitori și publiciști dâmboviţeni. 1900–2004*, Târgoviște, 2005, *16–18*; Raluca Felicia Toma, *„Ana cea Bună. Lingvistică și mitologie”*, LL, 2009, 1–2. ***L.C.***

BÂRNA, Nicolae (11.X.1950, București), critic literar, traducător, editor.

Este fiul Elenei (n. Nopcea) și al lui Vlaicu Bârna, scriitor. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul” din București (1969) și Facultatea de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale a Universităţii din București, secţia franceză–română (1973). După absolvire a lucrat la Redacţia publicaţiilor pentru străinătate. Din 1992 este redactor la revista „Caiete critice”, iar din 1995 cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. Își susţine doctoratul în filologie în 1999 cu o teză despre modernizarea prozei rurale. A debutat în 1972 cu un articol despre Roland Barthes, publicat în „Viaţa românească”. Debutul editorial îl constituie volumul *Ţepeneag. Introducere într-o lume de hârtie* (1998; Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române). Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Familia”, „Revue roumaine”, „Literatorul”, „Apostrof”, „Tribuna”, „Contemporanul – Ideea europeană”. A participat la realizarea mai multor lucrări colective, între care *Dictionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române). A tradus *Silogismele amărăciunii* de Emil Cioran și diverse texte de Tristan Tzara, J.-F. Lyotard, Maurice Nadeau, Ioan Petru Culianu ș.a. A prefaţat sau a îngrijit ediţii din opera unor scriitori precum Marin Preda, Petru Popescu, Nicolae Breban, Leonid Dimov, D. Ţepeneag, Ionel Teodoreanu, I.L. Caragiale. A tradus în franceză nuvela *Gemenii* de Mircea Cărtărescu. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

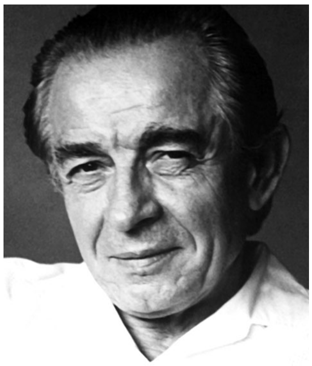
Volumul *Ţepeneag. Introducere într-o lume de hârtie* propune nu doar recuperarea unui scriitor din exil vitregit de soartă (autorul a fost interzis timp de aproape douăzeci de ani în România), dar și un sistem de lectură caracterizat printr-un mimesis exegetic, deopotrivă empatic și teoretic. **B.** pornește de la premisele plierii demersului critic la obiectul său – „lumea de hârtie”, sintagmă ce amintește de

Oamenii de hârtie a lui William Golding, în care, deloc întâmplător, personajele centrale, scriitorul și biograful/criticul său duc o adevărată luptă pentru existenţă, fizică și culturală. În cazul lui **B.**, criticul și romancierul „luptă" de aceeași parte, de multe ori cu arme din același arsenal: cartea are o structură programatic muzicală, asemenea operei autorului comentat, lucrează cu un instrumentar critic provenind din aria franceză – critica arhetipală (Gilbert Durand), teoreticienii Noului Roman (Jean Ricardou) –, de asemenea, contextul cultural în care se plasează este cel al culturii franceze (cu trimiteri la Samuel Beckett, André Gide, Alain Robbe-Grillet și alţi scriitori ai Noului Roman), iar stilul critic debordează de subiectivitate, înţelegând prin aceasta nu doar empatia, ci și o anume familiaritate funciară cu opera, explicabilă prin postura de cititor entuziasmat pe care și-o asumă criticul, manifestată lingvistic prin oralitate, mărci ale afectivităţii, umor, ironie ori autoironie. Capitolele cărţii urmăresc traseul literar, aventura operei lui Ţepeneag, încorporând un material „anex" foarte divers: teorie și istorie literară (onirism, teoria Noului Roman, textualism, optzecism), cenzură, biografie, istoria receptării etc. Toate acestea gravitează în jurul comentariului critic propriu-zis, focalizat asupra semnificantului – teme, motive, personaje, scene, figurile „bestiarului auctorial", miturile esenţiale (mitul cristic și mitul mioritic), simbolismul (arhetipal, dar și literar, livresc) – și asupra semnificatului – structura complexă a textului, modul muzical de articulare, reluarea și dezvoltarea temelor și motivelor în cadrul aceluiași roman și la nivelul întregii opere, autospecularitatea. „Variaţiunile" pe tema Ţepeneag interesează deopotrivă critica și istoria literară, ele descoperă nu numai un scriitor fascinant, valoros, dar îl și așază, paradoxal, într-un mod foarte ferm (ca teoretician al onirismului și precursor al textualismului), într-un context literar autohton nu tocmai limpezit. *Comentarii critice* (2001) e o încercare de cuprindere, mai ales, a prozei actuale, după o selecţie în care se ghicesc gusturile și afinităţile de lectură ale criticului: „brebjuanul" Breban, „orbitorul" Cărtărescu, „vrăjitorul" Ștefan Bănulescu, Cătălin Ţîrlea în postură de „surprinzător romancier realist", deja „clasicul" Ţepeneag, M.H. Simionescu, „notre grand MHS", „ruralul" modern Sorin Titel, George Cușnarencu ș.a. Nu lipsesc, în secţiunea eteroclită a *Revizitărilor*, poeţii („Dimov mitograf", Marta Petreu), criticii și eseiștii (Valeriu Cristea, E. Lovinescu, Ion Ianoși ș.a.). Ceea ce frapează este stilul criticului. Scriind despre biografie (Valeriu Cristea) adoptă un ton afectiv, de biograf, scriind despre Breban devine el însuși brebanian, e postmodern cu postmodernii (Mircea Cărtărescu), modernist cu moderniștii (Sorin Titel), „moral" cu moraliștii (George Cușnarencu). Stilul, de multe ori flamboaiant – apar paranteze, adresări, interjecţii, aparteuri, note de subsol cu alt rol decât cel strict funcţional –, antrenat și de ceea ce **B.** numise în volumul anterior „ispita analogiilor", transformă *Comentariile...* într-o carte mai degrabă de literatură critică, un fel de jurnal al lecturilor critice. Aceeași critică personalizată, baroc-glumeaţă, care îmbină caracterul știinţific cu oralitatea întâmpină cititorul și în *Prozastice* (2004), o culegere de cronici dedicate unor prozatori și diariști dragi autorului: M.H. Simionescu, Marin Sorescu, Augustin Buzura, Alexandru Ecovoiu, Octavian Soviany, Mircea Nedelciu, Liviu Ioan Stoiciu, Dumitru Ţepeneag, Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea ș.a. *Ipostaze ale modernizării prozei rurale* (2009) pune problema viabilităţii literaturii cu tematică rurală, pornind de la prejudecata opoziţiei dintre rural și modern. Discuţia, după un scurt excurs prin G. Călinescu și E. Lovinescu, se ocupă de trei cazuri exemplare, cel al prozei lui Marin Preda, Pavel Dan și Sorin Titel, care probează posibilitatea existenţei unei proze rurale moderne, infirmând prejudecăţi legate de caracterul rudimentar al personajelor, al problematicii și tehnicii literare.

SCRIERI: *Ţepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, București, 1998; ed. 2 (*Dumitru Ţepeneag*), Cluj-Napoca, 2007; *Comentarii critice*, București, 2001; *Prozastice*, București, 2004; *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*, București, 2009. **Ediţii:** I.L. Caragiale, *Opere*, I–II, pref. Eugen Simion, București 2000 (în colaborare cu Stancu Ilin și Constantin Hârlav), ed. 2, I–III, pref. Eugen Simion, București, 2011 (în colaborare cu Stancu Ilin și Constantin Hârlav); Leonid Dimov, *Versuri*, postfaţa edit., București, 2000; Dumitru Ţepeneag, *Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, București, 2000, *Prin gaura cheii*, pref. edit., București, 2001; *Avangardismul literar românesc*, introd edit., București, 2003. **Traduceri:** Emil Cioran, *Silogismele amărăciunii*, București, 1992; Pierre Bayard, *Cum se ameliorează operele ratate ?*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Oprea, *Ţepeneag și onirismul estetic*, „Calende", 1998, 1–5; Octavian Soviany, *Clasicul Ţepeneag*, CNT, 1998, 26; Costache Olăreanu, *Aripile lui Ţepeneag*, ALA, 1998, 430; Daniel Cristea-Enache, *Zâmbetul satisfăcut al criticii literare*, ALA, 1998, 438; Diana Adamek,

Lumea de hârtie, APF, 1998, 12; Marian Victor Buciu, *O introducere în opera lui Dumitru Țepeneag*, CNT, 1999, 41; Dimisianu, *Lumea*, *181–185*; Irina Petraș, *Un critic ardent*, APF, 2002, 10; Elena Vlădăreanu, *Când comentariul critic face cu ochiul*, „Cotidianul", 2002, 268; Alexandru Ruja, *Carnavalul, mascarada*, O, 2002, 2; Teodor Vârgolici, *Integrala I.L. Caragiale*, ALA, 2003, 657; Dan Perșa, *Plăcerea de a comenta*, TMS, 2003, 1; Paul Cernat, *Avangarda românească într-o nouă antologie*, OC, 2004, 237; Marius Miheț, *Critica jovială*, ALA, 2004, 705; Dan Perșa, *„Prozastice"*, „Ex Ponto", 2005, 2; Simion, *Fragmente*, V, *170–172*; Geo Vasile, *Prozatori și eseiști*, București, 2008, *242–243*; Dumitru Micu, *Proză rurală în spirit modern*, „Nord literar", 2010, 1. ***R.D.***

BÂRNA, Vlaicu (4.XI.1913, Crișan, j. Hunedoara – 11.III.1999, București), poet, traducător, prozator, gazetar.

Este fiul Mariei (n. Pavel) și al lui Ioan Bârna, ţărani. După școala primară din satul natal, frecventează Liceul „Avram Iancu" din Brad. În toamna anului 1932, proaspăt bacalaureat, devine student al Facultăţii de Litere și Filosofie, secţia filologie modernă, a Universităţii din București. Audiază cursurile unor dascăli ca Ovid Densusianu, D. Caracostea, Mihail Dragomirescu, Al. Rosetti (căruia îi va dedica poemul *Semne* din culegerea *Ceas de umbră*, 1966) și încă din ianuarie 1933 începe să frecventeze grupările din preajma revistelor „Litere", „Viaţa literară", „Azi", care-i găzduiesc debutul cu poezie. Participă la întrunirile cenaclului lovinescian Sburătorul, unde citește versuri, și nu ocolește boema. Corector de noapte la câteva ziare, este angajat secretar de redacţie la „Azi", redactor la „Rampa", „România" (sub conducerea lui Cezar Petrescu) și, mai târziu, la cotidianul „Ardealul". În timpul războiului editează în regie proprie publicaţiile „Arta" (1941, transformată în „Arta nouă", 1942–1943), „Galeria" (1941–1943) și bilunarul politic-cultural „Câmpia Libertăţii" (1944). Lucrează un timp ca secretar de presă la Ministerul Afacerilor Străine. După război este redactor și șef de presă la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, apoi consilier literar la Radiodifuziunea Română și redactor la „Viaţa românească". De asemenea, îndeplinește funcţia de secretar al Uniunii Scriitorilor. De-a lungul timpului mai colaborează cu versuri, traduceri, comentarii critice, cronici de spectacole și de expoziţii la „Revista Fundaţiilor Regale", „Gândirea", „Familia", „Pagini literare", „Universul literar", mai târziu la „Gazeta literară", „Steaua", „Tribuna", „Luceafărul", „România literară", „Literatorul" ș.a. A semnat și cu pseudonimele Vornicu Bunea, Vladimir Bunea, Antioh, Ion Ardeleanu. Debutează editorial, în colecţia revistei „Azi", cu volumul de versuri *Cabane albe* (1936). Societatea Scriitorilor Români l-a distins în 1934 cu Premiul „Ion Pavelescu" pentru sonet. De asemenea, poetul este laureat cu Medalie de Aur la Viena (1959).

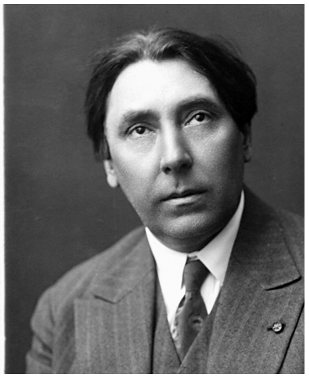
Poet „de șoaptă lirică", înzestrat „cu instinctul cântecului" (Pompiliu Constantinescu), **B.** și-a vădit în *Cabane albe*, în *Brume* (1940) și *Turnuri* (1945) identitatea vocii lirice, dicţiunea originală, „cadenţa internă", „metronomică" (Mihail Petroveanu) și aria tematică individualizatoare. După război, la începuturile realismului socialist însă, poetul „a rătăcit pe tărâmuri străine artei sale" (N. Steinhardt). Cărţile din intervalul 1949–1956 (*Minerii din satul lui Crișan*, 1949, *Tulnice în munţi*, 1950, *Cerbul roșu*, 1956) intră în categoria reportajului versificat, abundând în locuri comune, alegorii tocite, simbolistică în general simplistă, fără valoare poetică. Pe bună dreptate, antologia de autor *Cupa de aur* (1970) le exclude. Selecţia are în vedere volumele *Cabane albe*, *Brume*, *Turnuri*, *Arcul aurorii* (1962), *Ceas de umbră* și un grup de poeme inedite. Poetul încearcă o sistematizare din perspectiva lirismului începuturilor, vizând recuperarea universului propriu, a viziunii care îl individualizează și a categoriei de sensibilitate care îl identifică. Acestea se concretizează mai ales în revenirea decisivă la tonalitatea elegiacă fundamentală. De asemenea, **B.** reface cadenţele unor poeme din *Cabane albe* și *Brume,* îndepărtează parte din stridenţele lexicale care i-au fost reproșate la debut, iar poemele alese din *Arcul aurorii* și din *Ceas de umbră* indică și îmbogăţirea registrului. Îndeosebi culegerea din urmă poate fi considerată drept atestatul unei adevărate resurecţii lirice. Volumele secvente antologiei de autor din 1970 – *Corabia de fum* (1971), *Auster* (1973), *Grăunţele timpului* (1976), *Sandala lui Empedocle* (1980;

Premiul Academiei RSR), *Poligonul de tir* (1984), *Monotonia metronomului* (1985) – sunt dezvoltarea firească a obsesiilor majore enunţate în ciclurile iniţiale şi adaugă ipostaze noi sub aspectul tematic şi al discursului liric. În esenţă, **B.** este un tradiţionalist care a ştiut să asimileze sugestiile celor mai importante direcţii poetice contemporane. Deşi marcate de ecouri din ermetismul şi cromatismul barbian sau de topica şi cadenţele blagiene, primele culegeri arată în „cel dintâi poet moţ" (Emil Giurgiuca) un peisagist elegiac, discret caligraf de reverii alpine, de nostalgii „brumate" şi de feerii glaciale. Pasteluri, cântece sau balade, poemele sale sunt proiecţii ale sensibilităţii în peisaje spiritualizate sau incantaţii melancolice. Stilizate în sensul abstractizării, geografia natală, atmosfera şi amintirile transilvane sunt invocate/evocate fie în tablouri fumurii, grave, dominate de simbolicele turnuri ale reveriilor gotice, fie în peisaje delicat irizate de „brume" luminoase. „Brumate" (**B.** a impus „poezia brumei" în lirica românească) sau ninse, înălţimile alpestre figurează „scena fermecată a universului" (Mihail Petroveanu). Sugestiile de legendă şi mit nordic induc sentimentul unei istorii fabuloase şi al unui spaţiu exotic/utopic. În erotica din *Brume* fiinţa iubită e reprezentată ca o himerică apariţie în spaţiul cast al unui Eden montan, învăluit în lumina Septentrionului. Rareori pur descriptive, pastelurile sunt în genere sublimări muzicale de stări afective, în registrul unui imaginar atras de constelaţia simbolică a muntelui (un fel de centru paradisiac al universului). Formula definitorie pentru prima etapă lirică rămâne aceea enunţată de poetul însuşi, „stampe lirice", în care muntele, turnurile, bruma sunt simboluri ale înaltului şi purităţii glaciale, ale verticalităţii şi solitudinii. După „fractura" (Ilie Constantin) realist-socialistă, se revine la registrul contemplativ, la solemnitatea rituală a rostirii, la tonul elegiac, alături de notaţia meditativă, de alegoria ironică, de viziunile groteşti. Poezia lui **B.** îşi adaugă un timbru reflexiv, care se arată dominant, chiar şi în incantaţiile elegiace. Tema lirică principală este timpul, ca biografie şi ca istorie. Locul reveriilor îl iau interogaţiile fără răspuns, neliniştea discretă, sentimentul trecerii inevitabile, presimţirea unui sfârşit al tuturor lucrurilor. Trecutul este pretextul unor „popasuri durute". Poetul rămâne acelaşi artizan al versului, fie că poemul se alcătuieşte ca reflecţie esopică, fie că ia forma comentariului, a descrierii în gust parnasian sau a interogaţiei şi parabolei. **B.** a publicat şi două romane istorice, *Romanul Caterinei Varga* (1960) şi *Când era Horia împărat* (1962), evocând eroi din istoria românilor ardeleni. Paginile memorialistice, răspândite în presă, adunate apoi în volumul *Între Capşa şi Corso* (1998), sunt o adevărată mină de informaţii despre personalităţile literare şi climatul cultural interbelic (îndeosebi). Pe lângă interesul documentar pe care îl prezintă, evocările se disting prin calitatea literară deosebită, concretizată în remarcabile portrete, farmec narativ, gustul anecdotei nobile şi al mărturiei revelatoare. **B.** a tradus, singur şi în colaborare, în afara unor texte conjuncturale, pagini din Shakespeare, Adam Mickiewicz, Heinrich Heine, Victor Hugo ş.a.

SCRIERI: *Cabane albe*, Bucureşti, 1936; *Brume*, Sighişoara, 1940; *Turnuri*, Bucureşti, 1945; *Minerii din satul lui Crişan*, Bucureşti, 1949; *Tulnice în munţi*, Bucureşti, 1950; *Cerbul roşu*, Bucureşti, 1956; *Romanul Caterinei Varga*, Bucureşti, 1960; *Arcul aurorii*, Bucureşti, 1962; *Când era Horia împărat*, Bucureşti, 1962; *Ceas de umbră*, Bucureşti, 1966; *Pământ al Patriei*, Bucureşti, 1970; *Cupa de aur*, pref. Traian Stoica, Bucureşti, 1970; *Corabia de fum*, Bucureşti, 1971; *Auster*, Bucureşti, 1973; *Grăunţele timpului*, Bucureşti, 1976; *Patria mea, plai al Mioriţei*, Bucureşti, 1977; *Sandala lui Empedocle*, Bucureşti, 1980; *Poligonul de tir*, Bucureşti, 1984; *Monotonia metronomului*, Bucureşti, 1985; *Cântec despre ţară*, Cluj-Napoca, 1987; *Între Capşa şi Corso*, Bucureşti, 1998; ed. 2, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** J.M. Barrie, *Peter Pan sau Băiatul care nu vrea să crească mare*, Bucureşti, 1966; Shakespeare, *Nevestele vesele din Windsor*, în Shakespeare, *Comedii*, II, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Octav Şuluţiu, *„Cabane albe"*, F, 1936, 9–10; Călinescu, *Opere*, III, *223–225*, VI, *992–996*; Emil Giurgiuca, *Poeţii tineri ardeleni*, Bucureşti, 1940, *27–36*; Aurel Marin, *Comentarii critice*, Braşov, 1942, *199–204*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *240–248*; Streinu, *Pagini*, V, *140–141*; Perpessicius, *Opere*, VII, *250–252*, IX, *46–49*; Piru, *Panorama*, *99–100*; Ilie Constantin, *„Cupa de aur"*, RL, 1970, 33; Barbu Solacolu, *„Corabia de fum"*, VR, 1971, 11; Petroveanu, *Traiectorii*, *101–105*; Felea, *Secţiuni*, *161–163*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *512–514*; Micu, *„Gândirea"*, *629–632*; Valeriu Cristea, *Ca Fortinbras*, RL, 1977, 5; Ov.S. Crohmălniceanu, *Lirism şi evocare*, RL, 1980, 37; *Lit. rom. cont.*, I, *191–195*; Leon Baconsky, [*Vlaicu Bârna*], ST, 1983, 12, 1986, 8; Steinhardt, *Critică*, *94–97*; Irina Petraş, *„Cântec despre ţară"*, ST, 1987, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *249–251*; Z. Ornea, *Memorialistică savuroasă şi instructivă*, RL, 1999, 11; Daniel Cristea-Enache, *O altă respiraţie*, ALA, 1999, 477; Săndulescu, *Memorialişti*, *298–304*; Popa, *Ist. lit.*, II, *315*.

C.H.

BÂRSAN, Zaharia (11.I.1878, Brașov – 13.XII.1948, Cluj), dramaturg, poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Vlădăreanu) și al lui Zaharia Bârsan, mic proprietar agricol. **B.** urmează în Sânpetru școala primară, iar din 1889 este, timp de șase ani, elev al Gimnaziului Greco-Oriental Român din Brașov; între colegii și prietenii lui gimnaziști s-au numărat I. Scurtu, Sextil Pușcariu, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Horia Petra-Petrescu. Debutează în ianuarie 1897 la „Convorbiri literare", sub semnătura Sân-Petreanul, cu poezia *În zori*. Continuă studiile secundare la Liceul Grăniceresc din Năsăud, la Institutul Clinciu–Popa din București, își susţine examenul de bacalaureat la Liceul „Gh. Lazăr" și se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică, audiind și cursurile Facultăţii de Litere și Filosofie a Universităţii bucureștene. Distribuit încă de pe băncile Conservatorului în diferite roluri, **B.** va absolvi în 1901 clasa de declamaţie condusă de C.I. Nottara. Împreună cu o mică trupă de diletanţi, începe, din primăvara anului 1903, o serie lungă de turnee teatrale în principalele orașe ale Transilvaniei. Iniţiativa trezește un interes deosebit în epocă. Societatea pentru Fond de Teatru Român îi acordă prima sa bursă de perfecţionare, condiţionată de organizarea și instruirea ulterioară a diletanţilor din această parte a ţării. Bursa îi facilitează contacte profesionale la Viena și la Berlin, după care, în stagiunea 1905–1906, va practica o scurtă asistenţă pe lângă actorul Ermete Novelli, la Florenţa. Între 1906 și 1913 reia turneele în Transilvania, incluzând în repertoriul trupei sale fragmente din dramaturgia și din lirica românească, precum și traduceri sau localizări proprii. Până în anul 1919 mai apare, deseori cu succes, pe scenele bucureștene sau, în perioada refugiului din 1917–1918, la Iași. **B.** este un actor cu temperament puternic, ţinută impunătoare, distincţie scenică, frazare limpede, timbru vocal plăcut. Structural, se dovedește un interpret liric și romantic. Popularitatea și prestigiul de care se bucură în Transilvania determină numirea lui în funcţia de director al Teatrului Naţional din Cluj odată cu înfiinţarea acestei instituţii. Astfel, va deţine calitatea de director al Naţionalului clujean între anii 1919 și 1927, apoi între 1931 și 1936. Pensionat în 1938, va continua, încă doi ani, doar activitatea de profesor la Conservatorul din Cluj, începută în 1919. În 1945 este declarat director onorific al Teatrului Naţional din Cluj, învestire singulară în istoria teatrului românesc. Este înmormântat în cimitirul Sf. Vineri din București, alături de soţia sa, actriţa Olimpia Bârsan.

În perioada „Sămănătorului" **B.** se apropie mai mult de St. O. Iosif, lor alăturându-li-se, curând, Ilarie Chendi. Împreună cu acesta din urmă, va trece în 1908 la „Viaţa literară și artistică". La „Luceafărul" făcea parte, în primul an de colaborare, din comitetul de redacţie, ca și la „Falanga literară și artistică" (1910). Membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români, este ales în primul comitet de conducere (1909) și reales în 1914. Figurează, de asemenea, între membrii fondatori ai Societăţii Autorilor Dramatici Români (1923). În primii ani după debut semnează și Zacharia Bârsan Sân-Petreanul, Z. Bârsan-Veturio, Sânpetreanul, Veturio, S-P, Zach, Fulmen, Fortunio. Orientarea vag romantică și presămănătoristă de la „Floare-albastră" se va resimţi în întreaga sa operă, dominată, tematic, de câteva idei-reper: cinstirea trecutului istoric, realizarea unităţii naţionale, valorificarea filonului folcloric. Din ideologia sămănătoristă reţine doar viziunea idilică asupra vieţii satului. Debutează editorial cu volumul de versuri *Visuri de noroc* (1903). Lirica lui mărturisește, de multe ori, un epigonism lesne de recunoscut; de la Eminescu și Coșbuc sau de la Heine și Lenau **B.** învaţă să preţuiască valorile poeziei populare, să cultive balada și cântecul, să alăture meditaţiei umorul. Prioritatea acordată frumosului este declarată deschis. Nu lipsesc ecouri de legendă sau imagini ale realităţilor sociale aspre. Mai aproape de resursele creatoare ale autorului sunt meditaţia și poezia naturii. Unele poeme patriotice au cunoscut o largă popularitate. *Ca mâini va bate ceasul!*, amplă compoziţie pledând pentru ideea de unitate naţională, este declarată „dăunătoare" de autorităţile maghiare, care ordonă, în 1914, arestarea lui **B.** *Cu toţii una*, poezie frecvent republicată între 1914 și 1945 (uneori și cu alte titluri), omagiază jertfele ostașilor români.

Inclusă ca monolog al lui Zefir în piesa *Trandafirii roșii*, declanșează, la fiecare reprezentaţie, manifestări de entuziasm patriotic. Primele încercări epice ale scriitorului, declamatorii, romantice, sunt găzduite de „Gazeta Transilvaniei” (1900). Va continua să publice, în diferite periodice, cu deosebire proză scurtă, în care sunt relatate, aparent fidel, întâmplări dintre cele mai obișnuite. Multe povestiri stau sub semnul amintirii, teren prielnic meditaţiei și regretelor. Lumea satului transilvănean oferă un material bogat, permanenţele etice ale acestui microunivers – dreptatea, adevărul, onestitatea, compasiunea – fiind frecventate în spirit sămănătorist. Eresuri și răsfrângeri ale fantasticului din basmele auzite în copilărie, timide introspecţii psihologice, note, uneori prea apăsate, de umor sau de duioșie, răbufniri ale nemulţumirilor sociale, interferenţe între stări de veghe și de visare definesc alte dimensiuni ale prozei lui **B.** Mediul citadin, considerat, tot pe linie sămănătoristă, ca loc al dezagregării sufletești, îi prilejuiește comentarii moralizatoare. Intitulate „nuvele”, prozele sunt, de fapt, povestiri în care, la fel ca în lirică, domină o tonalitate subiectivă. Ceea ce nu i-a reușit decât rareori în scrierile de ficţiune lui **B.** îi izbutește în bună măsură în memorialul *Impresii de teatru din Ardeal* (1908), în care sunt incluse notaţii „de drum, de oameni și de teatru din cele patru turnee” întreprinse între 1906 și 1908 în Transilvania. Lucrarea, în ansamblul ei, proiectează imaginea unei activităţi de pionierat teatral și ocupă un loc distinct între scrierile sale epice. Prin intermediul acesteia, autorul descrie plastic locuri și medii sociale, portretizează cu talent oameni pe care i-a cunoscut și apreciat, chiar dacă nu și-au depășit statutul de „comedianţi umiliţi” de condiţiile în genere precare în care au jucat. Pe aceeași linie, el mai publică, în periodice, reportaje, cronici și comentarii teatrale, portrete, evocări, interviuri, articole diverse. Comentatorul e preocupat în special de condiţia morală și materială a actorului, de starea dramaturgiei originale, rolul teatrului în promovarea ideii de unitate naţională, de istoria teatrului românesc.

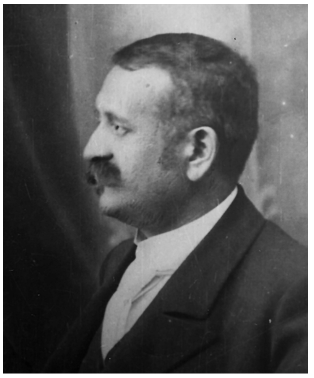
În contextul dramaturgiei românești de la începutul secolului al XX-lea, ca și în ansamblul operei literare proprii, la **B.** teatrul ocupă un loc notabil. Încă din 1904 el exersează câteva localizări „din italienește”, autorii nefiind menţionaţi, și traduce un fragment din *Azilul de noapte* de Maxim Gorki. Comedia lui Carlo Goldoni *Slugă la doi stăpâni*, „acomodată” prin comprimare, va figura în repertoriul Teatrului Naţional din București în stagiunea 1909–1910. În stagiunea 1924–1925 i se montează, pe aceeași scenă, *Morcovel,* traducere după *Poil de carotte* de Jules Renard. După două proiecte nefinalizate – piesa *Dragoste* și o dramă istorică despre Avram Iancu, aceasta în colaborare cu St. O. Iosif –, debutează ca dramaturg, la Teatrul Naţional din București, în noiembrie 1908, cu piesa în două acte *Mărul.* De la această scriere până la *Domnul de rouă*, basm dramatic reprezentat și tipărit în 1938, caracteristice dramaturgiei lui **B.** vor fi interferenţele dintre elementele romantice și cele realiste. Protagoniștii, trasaţi în tușe avântate, aspiră spre perfecţiune, au de multe ori calităţi excepţionale. Cu unele accente de melodramă, *Mărul* licitează dualitatea bine–rău, sprijinindu-se pe un simbol ostentativ didacticist. Piesa în trei acte *Sirena* (1910) își propune dezvoltarea unei teme cu implicaţii sociale, în care vagi inserţii psihologice atestă înrâuriri din Henrik Ibsen. În același an, 1910, i se reprezintă, tot fără ecou, *Jurământul.* **B.** se impune în lumea teatrului abia cu următorul „act dramatic”, *Se face ziuă,* elaborat în 1911. Premiera, programată la Teatrul Naţional din București în martie 1914, dar oprită în urma unei intervenţii a Legaţiei Austro-Ungare, va avea loc la începutul lunii mai, cu distribuţia de la Naţional, însă pe scena Teatrului Modern. Acţiunea din *Se face ziuă* este construită în jurul unui priveghi cu puternică încărcătură simbolică, plasat „în ultima noapte a anului 1784”, înainte de înfrângerea răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan. Semnificaţiile nocturnului sunt în consecinţă transparente: pe de o parte, noaptea pecetluiește sfârșitul tragic al răsculaţilor, pe de altă parte, ea constituie un ferment al devenirii și al speranţei într-un viitor mai bun. Piesa este mai mult una de comentariu și de atmosferă decât una de acţiune. Unele dialoguri par transpuneri moderne ale dialogurilor pline de forţă din tragedia antică, în timp ce în altele sunt vizibile influenţele monologurilor lui Barbu Delavrancea. Dacă, în pofida popularităţii de care s-a bucurat, *Se face ziuă* a alunecat în uitare, *Trandafirii roșii* (1915), scriere dramatică în trei acte și în versuri, cu o carieră scenică remarcabilă, se bucură încă de un anume interes. Lucrarea, o feerie în notă neoromantică, dezvoltă motivul jertfei aduse unui ideal. Valorile poetice prevalează și aici asupra

celor dramatice. Tânărul și visătorul trubadur Zefir își asumă sacrificiul suprem: cu sângele său înroșește 77 de trandafiri albi în 77 de zile, pentru a îndepărta blestemul care plutește asupra domniţei Liana. Personajul antitetic, Val Voievod, preferatul domniţei, este un caracter șovăielnic, egoist și laș. Aparent înfrânt, Zefir, care se stinge odată cu aducerea ultimului trandafir, devine personificarea simbolului dăruirii sau, într-o altă cheie de lectură, a geniului romantic care își înţelege finalmente inadecvarea la o lume inferioară și își ia revanșa pe plan artistic, ca poet ce își cântă iubirea nefericită. După mai bine de două decenii, în *Domnul de rouă* **B.** folosește aceeași modalitate de expozeu dramatic, apelând însă la filoane care ţin de legendă și de mit. Punctul de plecare îl constituie un eres consemnat de Al. Vlahuţă în *România pitorească*, derivat din motivul folcloric prezent în *Soarele și Luna*. Autorul plasează acţiunea basmului său dramatic la o Curte domnească, într-un timp indefinit. Asemenea Craiului de Rouă din eres, Alean, fiul Doamnei Luna, rod al unei iubiri neîngăduite, este condamnat să ispășească păcatul părinţilor săi prin existenţă nocturnă. În consecinţă, când este chemat la tron de cei care nu-i cunosc blestemul, trebuie să refuze, negându-și orice posibilitate de depășire a destinului de damnat. Alean este expresia dualităţii lumină–întuneric, înlăuntrul căreia oscilaţia și ezitările au ca deznodământ moartea. Nu mai este însă vorba despre o dispariţie acceptată, ca la Zefir, ci despre o dispariţie iminentă, despre destinul uman fragil și perisabilitatea aspiraţiilor. În ambele basme dramatice **B.** alege soluţii de tratare personală a temei de bază, nelimitându-se la nararea întâmplării, așa cum procedează, spre exemplu, Victor Eftimiu, ci transformând-o în pretext al unei fabule dramatice „cu cheie”: întregul, ca și părţile componente se transformă în simboluri sau agenţi purtători de idei în acţiune. Ca și în drame, accentul se mută însă adesea pe ritualic sau feeric. Satira *Las' pe mine* și comedia de moravuri *Bursierul societăţii*, în care dominanta este, dimpotrivă, socială, au fost lăsate în manuscris și nereprezentate.

SCRIERI: *Visuri de noroc*, București, 1903; *Ramuri*, Budapesta,1906; *Poezii*, București, 1907; *Impresii de teatru din Ardeal*, Arad, 1908; *Nuvele*, București, 1909; *Sirena. Jurământul*, Beiuș, 1912; *Nuvele*, București, 1914; *Se face ziuă*, București, 1914; *Ca mâini va bate ceasul!*, București, 1915; *Trandafirii roșii*, București, 1915; *Furtuna. Cu toţii una. Poemul Unirei*, Sibiu, 1922; *Poezii*, București, 1924; *Domnul de rouă*, București, 1938; *Scrieri*, îngr. Cornel Simionescu și Aurora Pârvu, pref. Cornel Simionescu, București, 1969. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Salomeea*, București, [1907].

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *310–313*; Iosif Blaga, *Societatea pentru Fond de Teatru Român și domnul Zaharia Bârsan*, Brașov, 1907; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *387–390*; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *210–215*; Pușcariu, *Călare*, *257–266*; Justin Ceuca, *Zaharia Bârsan*, Cluj-Napoca, 1978; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *82–85*; Modola, *Dramaturgia*, *202*, *214*; Silvestru, *Un deceniu*, *152–154*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *251–252*; *Zaharia Bârsan*, DRI, I, *195–200*; Ghiţulescu, *Istoria*, *144–146*; *Dicţ. analitic*, IV, *244–246*; Ileana Oancea, *Despre poetica eminesciană în viziunea lui Zaharia Bârsan*, O, 2004, 7; Popa, *Penumbre*, *129–136*.

C.P., E.I.

BÂRSEANU, Andrei (17.X.1858, Dârste-Brașov – 19.VIII.1922, București), folclorist, poet.

Este fiul lui Toma Bârsan, preot. Face studii gimnaziale și liceale la Brașov (1870–1878) și studii universitare de litere și filosofie la Viena și München (1878–1881), la Viena fiind între fruntașii societăţii România Jună a studenţilor români. Revine la Brașov, unde este profesor secundar (1881–1905), corector al școlii medii (1889–1891), dirigent al Școlii Comerciale Superioare (din 1891). Tot din 1891 este și director al învăţământului din Sibiu. A fost vicepreședinte (1905–1910) și președinte (1911–1922) al Astrei (prestația lui, ce include discursuri, rapoarte, articole, conferințe etc., beneficiind în 2011 de o ediție care le însumează), membru (1908) și vicepreședinte al Academiei Române, iar după Unirea din 1918 senator de Alba Iulia. A fost redactor la „Școala și familia” (1887–1888). Colaborează cu versuri la „Albina Carpaților”, „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Luceafărul” ș.a., cea mai cunoscută poezie a sa fiind *Pe-al nostru steag*. În „Gazeta Transilvaniei” a publicat snoave sub pseudonimul Sandu Pungă-Goală.

Remarcabil militant pe tărâmul învăţământului românesc și al culturii naţionale, autor de manuale didactice și al unui meritoriu studiu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov* (1902; Premiul Academiei Române), **B.** și-a dobândit o meritată faimă prin editarea, împreună cu Jan Urban Jarník, a unei colecţii, *Doine și strigături din Ardeal* (I–II, 1885), alcătuită plecând de la materialul profesorului blăjean Ioan Micu Moldovanu. Contribuţia folcloristului român constă în clasarea celor peste 1000 de piese (648 de doine – de dragoste, de dor, de jale, haiducești, ostășești ș.a. – și 359 de strigături), în elaborarea notelor și a prefeţei. **B.** este, de asemenea, autorul mai multor culegeri: *Cincizeci de colinde* (1890), însumând 23 de colinde religioase și 27 „lumești", cunoscute și din alte colecţii, *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni poporale din Ţara Ardealului* (1891), caracteristice fiind autenticitatea umorului și a spiritului critic ţărănesc, *Snoave, chiuituri, povestiri* (1925), cuprinzând 42 de cântece și strigături, un colind, o închinare de pahar și o snoavă. Mai puţin cunoscut, studiul *Die rumänische Volksdichtung*, publicat în „Die Karpathen" (Brașov, 1908), dovedește, ca și notele și prefaţa la *Doine și strigături din Ardeal*, o profundă cunoaștere a folclorului. Aici autorul examinează problemele de prozodie și mijloacele artistice ale creaţiei populare autohtone, amintește genurile folclorice și dă o imagine asupra folcloristicii românești. Remarcabile sunt cunoștinţele sale despre modul specific de interpretare a cântecului epic și despre caracterul de improvizaţie al unor genuri folclorice. Ca și D. Caracostea mai târziu, **B.** vorbește despre „un material" sud-est european și despre o formă autohtonă în folclorul românesc.

SCRIERI: *Ioan Lăpedatu. 1844–1878*, Brașov, 1898; *Învățăminte din viața metropolitului Andreiu Șaguna*, Brașov, 1898; *Istoria școalelor centrale române gr.or. din Brașov*, Brașov, 1902; *Grăiește marea*, București, 1922; *Andrei Bârseanu și „Asociațiunea"*, îngr. și introd. Pamfil Matei, Sibiu, 2011. **Culegeri:** *Doine și strigături din Ardeal*, I–II, pref. edit., București, 1885 (în colaborare cu Jan Urban Jarník); ed. îngr. Constantin Ciuchindel, pref. Ovidiu Papadima, București, 1961; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1968; *Cincizeci de colinde*, pref. edit., Brașov, 1890; *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni poporale din Ţara Ardealului*, Brașov, 1891; *Snoave, chiuituri, povestiri*, Sibiu, 1925. **Traduceri:** R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa Centrală (1874–1877)*, Brașov, 1886.

Repere bibliografice: C. Rădulescu-Motru, *Andrei Bârseanu și naționalismul*, cu un răspuns de Dimitrie Gusti, București, 1924; Ioan G. Bratu, *Un preot al deșteptării noastre. Andrei Bârseanu. Omul și opera*, Sibiu, 1930; George Lăzărescu, *Andrei Bârseanu*, București, [1940]; Mihail Robea, *Andrei Bârseanu folcloristul*, LL, 1960, 4; Bârlea, *Ist. folc.*, *297–298*; *Dicţ. lit. 1900*, *94–95*; Adrian Fochi, *Centenarul unui act fundamental de cultură: antologia de folclor transilvănean a lui J.U. Jarník și Andrei Bârseanu*, REF, 1985, 2; Iordan Datcu, *O carte a Blajului*, T, 1985, 11; Ţepelea, *Rememorări*, *132–133*; *Dicţ. analitic*, I, *313–314*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *114–115*. ***I.D.***

BÂRSEANUL, Ion (c. 1880 – 1916), autor de versuri și proză, traducător. Originar din Târgu Frumos, **B.** a fost corector la Editura Minerva din București și a făcut parte din anturajul principalilor scriitori de la începutul secolului trecut, alături de care semna (la început I. Bârsean) versuri și proză în revistele primului deceniu: „Literatură și artă română", „Sămănătorul", „Viaţa literară", „Viaţa literară și artistică", „Minerva", „Minerva literară" (pe care o conducea) ș.a. În 1909 figurează ca membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români.

Cele mai multe dintre colaborările în versuri și le-a adunat în placheta *Primele cânturi* (1906) și în culegerea *Rapsodii și balade* (1910). Ţintind să fie reprezentări alegorice ale existenţei umane, meditaţii asupra vieţii, poeziile, altfel destul de comune, au în atenţie trăiri legate de eroziunea produsă de timp și deziluzii, obsesia morţii. Și descrierile unor cadre din natură capătă conotaţii asemănătoare. Mai multe poeme epico-descriptive sunt construite pe motive istorice sau folclorice de o imaginaţie cam ceţoasă, cu posibilităţi de vizualizare a unor scene, dar nu și a ansamblului. Nu lipsesc versificările pe tema iubirii, cu obișnuitele invocări, suferinţe și tribulaţii, cu visări în decoruri romantice. Idei și imagini poetice confuze, uneori incoerente. O viziune în genere sumbră, un patetism afectat, născut parcă dintr-o permanentă insatisfacţie, o fantezie desuet romanţioasă tulbură discursul liric. **B.** și-a strâns schiţele și povestirile în două volume – *Popasuri vânătorești* (1906) și *Dor pustiu* (1908). În primul câteva întâmplări mărunte sunt tratate cu umor, pe un ton mucalit, natural și senin, fiind vorba de lecturi ușoare și plăcute. În cel de-al doilea doar piesa titulară e o povestire care reușește să creeze o atmosferă grea, de nefericire implacabilă, ţesută

ca un halou în jurul unui personaj viabil. În celelalte proze autorul alunecă spre artificial, senzaţional și fantasmagoric, înspre relatarea fără relief a faptului oarecare. Excepţie ar face *Iorgu Haliţki*, încercare de portretizare a unui nebun, părând să sugereze misterul ce învăluie uneori pe acești bolnavi. Traducerile din Lev Tolstoi, Émile Zola, Alphonse Daudet au cunoscut mai multe ediţii în prima jumătate a secolului al XX-lea. O povestire a lui **B.**, în versiune germană, a apărut în volumul *Rumänische Erzählungen* (1907).

SCRIERI: *Primele cânturi*, Budapesta, 1906; *Popasuri vânătorești*, București, 1906; *Dor pustiu*, București, 1908; *Rapsodii și balade. 1900–1910*, București, 1910. **Traduceri:** Émile Zola, *Două nuvele*, București, 1909; Alphonse Daudet, *Niverneza*, București, 1909; Lev Tolstoi, *Povestiri populare*, București, 1912.

Repere bibliografice: N.I. Apostolescu, *„Primele cânturi”*, LAR, 1907, 2; I. C. Negruzzi, *„Popasuri vânătorești”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; A. C. [Al. Ciura], *„Dor pustiu”*, LU, 1909, 2; Victor Eftimiu, *„Dor pustiu”*, ADV, 1909, 6981; Chendi, *Schiţe, 90–91*; Pușcariu, *Cinci ani, 103–105*; Iosif Nădejde, *„Rapsodii și balade”*, ADV, 1910, 7307; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *390–392*; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *615–617, 620–622*; Ciopraga, *Lit. rom., 590*. ***C.T.***

BÂRSILĂ, Mircea (19.X.1952, Cârciu, j. Gorj), poet, eseist.

Este fiul Elenei (n. Ardeiu) și al lui Aurel Bârsilă, ţărani. Frecventează școala elementară în localitatea natală, iar liceul în Grădinari, judeţul Caraș-Severin, și în Caransebeș. Student al Facultăţii de Filologie, secţia română–latină, a Universităţii din Timișoara (1974–1978), se atașează de profesorii Vasile Tudor Creţu, G.I. Tohăneanu și Eugen Todoran. A fost membru al cenaclului „Pavel Dan” și președinte al acestuia (1976–1978), visând, împreună cu prietenii și colegii săi Ion Monoran, Eugen Bunaru, Gheorghe Pruncuţ, Adrian Derlea, Viorel Marinescu, o „schimbare la faţă” a poeziei. Grupul își luase numele de „monodersilism”. După licenţă este profesor de limba și literatura română în comuna Independenţa, judeţul Călărași (1978–1983), metodist la Centrul de Îndrumare a Creaţiei Populare Călărași (1984), apoi șef al Inspectoratului Interjudeţean (Argeș, Olt, Vâlcea) al Uniunii Compozitorilor (1985–1991). Redactor, din 1991, la revista „Calende” din Pitești, în 1994 se transferă la Teatrul „Al. Davila” din același oraș, ca secretar literar. În 2000, doctor în filologie al Universităţii de Vest din Timișoara, cu teza *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu*, din 2001 este conferenţiar, iar din 2006 profesor la Universitatea din Pitești. A debutat, cu versuri, în ziarul judeţean „Flamura” (Reșiţa, 1969). Prima revistă literară în care a publicat poezii este „Orizont” (1970), iar cea dintâi carte e volumul de poeme *Obrazul celălalt al Lunii* (1982). Mai colaborează cu versuri, recenzii, cronici și eseuri la „Forum studenţesc”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Argeș”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” (unde a utilizat și pseudonimul Mircea Silă), „România literară”, „Poesis”, „Neue Literatur” ș.a.

Debutul editorial al lui **B.** s-a produs la începutul anilor ’80, în plină campanie de lansare a „plutonului optzecist”, fără însă a fi remarcat în mod deosebit, cu toate că *Obrazul celălalt al Lunii*, premiată de Editura Albatros, oferea argumentele unei situări originale în cadrul acestei promoţii. În formula rememorării, în reprezentări nu o dată de un patetism hieratic, poetul propune o viziune a unei arhaităţi stranii, ca în poemul *Colaci de pământ*: „Când naște femeia/ oamenii își împart unii altora/ primeniţi, la cimitir/ colaci din pământ/ disting semne cerești/ în zbieretul vacilor/ în orăcăitul broaștelor posedate de lună/ și se duc la lehuză cu daruri/ ca la o biserică/ de pe ai cărei pereţi s-a desprins un sfânt/ și a zburat”. Poemele din următoarea carte, *Argint galben* (1988), „resuscită cu prospeţime o lume aparent epuizată de literatură – satul” (Daniel Dimitriu), într-o formulă aflată în consens cu acelea ale congenerilor săi. Paginile au fost citite ca „jurnalul despărţirii de o lume arhaică, mitologică și, nu în ultimul rând, bucolică” (Mircea Mihăieș). Alcătuite din versuri lungi, adevărate lanţuri metaforice solemn intonate, poemele sunt, în cea mai mare parte, confesiuni fixate pe o dicţiune elegiacă și reflexivă. Poezia mitologizează spaţiul mundan și înfăţișările cotidianului, îmbinând arhaicul rural și sacrul creștin, superstiţia populară și mitologia

clasică, reveria ironic-duioasă și reflecţia. Realul apare transfigurat, populat de făpturi mitologice și de zeităţi; lucrurile (înfăţişările) cotidianului parcurg o mișcare misterioasă către ceresc și sacru: „prin găurile din acoperișul realităţii/ se poate vedea o altă realitate". Poemele, constituite ca „simetrii negative", cum le numește poetul în *Scutul lui Perseu* (1993), transcriu aceste treceri: poezia poate fi așadar un „exod în regatul propriilor noastre tenebre" sau un „tainic amestec de durere și exaltare", căutare extatică a „esenţelor pure". Cu *O linie aproape neagră – Une Ligne presque noire* (2000; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din București), dimensiunea gravă – percepţia semnelor rău prevestitoare, obsesia tanatică și tentaţia senzualităţii fruste – dobândește accente dominante. Eul înstrăinat în „lemnăria subconștientului" își proiectează stările în imaginea unui univers ostil, într-un spaţiu de o materialitate densă, grea, dizarmonică. Alternativa refugiului salvator în edenica lume originară, a satului, a naturii, niciodată uitată, rămâne de domeniul reveriei compensatoare și al unei chemări/ întrebări fără răspuns: „Veniţi cu mine pe câmp să privim de aproape spicul de grâu și să tragem adânc/ în piepturi mirosuri de iasomie și de rogoz. Veniţi/ să dormiţi într-o păstaie răcoroasă de mazăre./ De când nu aţi mai stat de vorbă cu sturzul?/ De când nu aţi mai înnoptat, lângă foc, într-o luncă?". În *Anotimpurile unui cătun* (2003; Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor) și în *Monede cu portretul meu* (2009; Premiul Cartea Anului, oferit de Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor) se atinge o limpiditate și o resemnare clasică în poeme precum *O nouă vârstă*: „Am cincizeci de ani. Spre mirarea zeilor de argint/ scriindu-mă, noaptea, pe una din listele lor,/ și care mă șterg din nou, în ziua următoare,/ am cincizeci de ani./ Este ca și cum aș visa, dar nu visez. O nouă vară/ și mai ales o nouă vârstă: o simt în mirosul prafului/ ce se ridică seara, pe drumuri, în urma oilor tunse./ În tânguirea de amant părăsit – sau poate chiar de ascet –/ a sfrânciogului și-n privilegiul de a fi sfrânciog./ În fugara prezență a norilor/ ieșiți, ca niște rechini, după pradă/ sau pur și simplu pentru a-și face obișnuita/ plimbare de amiază./ Obișnuita plimbare de aluminiu". Evoluție subtilă, satul se schimbă în metaforă; tema bucolică generează acum un lirism elegiac având ca principiu generator și organizator singurătatea și moartea: „Mi se întâmplă și mie, încet, încet, partea./ Sunt o fântână fără cumpănă, fără ciutură, fără sens.// O pășune pe a cărei întindere în pantă/ risipitele oi sunt de fapt niște cutii goale/ în care au fost ambalate aparate electrice.[…]Ce a mai rămas din tine, viaţă,/ decât puţin untdelemn într-un ulcior smălţuit?". Structura poemelor este binară, corpul versurilor evocatoare ocupă cea mai mare parte a textului, dar un distih final vine să ridice totul în zona meditaţiei și confesiunii aforistice grave, repotenţând astfel restul poemului. Numai perpetuarea unui clișeu critic mai poate plasa în sfera bucolismului poezia lui **B.** din această fază, care întregește opera unui neomodern rătăcit doar prin vârstă biologică în generaţia '80. **B.** este și comentator de poezie, cum atestă cronicile din revistele „Calende" și „Argeș" (dedicate cărţilor la zi), eseurile din *Lecturi* (2001), *Poeți contemporani* (2006) și *Teme literare* (2009) sau cărțile dedicate lui Al. A. Philippide și lui Nichita Stănescu – *„Vârsta de fier" în viziunea lirică a lui Al. Philippide* (2006; Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor), *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu* (2001), *Introducere în poetica lui Nichita Stănescu* (2006), *Teme și aspecte semnificative în lirica lui Nichita Stănescu și Al. Philippide* (2009). Eseurile și studiile, unele apărute din necesităţi didactice, au meritul de a defini cu limpezime universul și structura lirismului unor poeţi importanți sau urmăresc destinul unor teme de mare anvergură și circulaţie universală (vârsta de fier, infernul, moartea, viziunea apocaliptică).

SCRIERI: *Obrazul celălalt al Lunii*, București, 1982; *Argint galben*, București, 1988; *Scutul lui Perseu*, Pitești, 1993; *Fecioara divină și cerbul*, Pitești, 1999; *O linie aproape neagră – Une Ligne presque noire*, ed. bilingvă, tr. Ana Maria Baros, București, 2000; *Acordeonul soarelui*, Pitești, 2001; *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu*, Pitești, 2001; *Lecturi*, Pitești, 2001; *Anotimpurile unui cătun*, Pitești, 2003; *Introducere în poetica lui Nichita Stănescu*, Pitești, 2006; *Poeți contemporani*, Pitești, 2006; *„Vârsta de fier" în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Pitești, 2006; *Monede cu portretul meu*, Pitești, 2009; *Teme și aspecte semnificative în lirica lui Nichita Stănescu și Al. Philippide*, Pitești, 2009; *Teme literare*, Pitești, 2009. **Antologii**: *Mari poeți ai secolului al XX-lea*, Pitești, 2009.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *Poeme despre seninătatea necesară*, AFT, 1989, 2; Mircea Mihăieș, *Faţa ascunsă a poemului*, O, 1989, 3; Daniel Dimitriu, *„Argint galben"*, CL, 1989, 5; Al. Cistelecan, [*Mircea Bârsilă*], VTRA, 1989, 5, CLT, 2010, 38; Cristea, *A scrie, 238–241*;

Ţeposu, *Istoria, 105–106*; Dan Cristea, [*Mircea Bârsilă*], LCF, 1995, 3, 2009, 38; Eugen Bunaru, *Pariul cu poezia*, O, 1998, 2; Grigurcu, *Poezie*, I, *104–111*; Mircea A. Diaconu, *„O linie aproape neagră”*, CL, 2001, 7; Nicolae Coande, [*Mircea Bârsilă*], VTRA, 2002, 8–9, „Calende”, 2004, 1–2; Radu Voinescu, *Printre primejdiile criticii*, Constanța, 2004, *171–183*; Ulici, *Prima verba*, IV, *103–106*; Nicolae Oprea, *Nopți de insomnie*, Pitești, 2005, *184–188*; Ștefănescu, *Istoria*, *945–949*; Gheorghe Grigurcu, *Catalog liric*, Iași, 2010, *28–31*. ***C.H.***

BECESCU, Florian I. (25.III.1878, Pitești – 7.V.1914, Pitești), poet, prozator. Este fiul Mariei și al lui Ion Becescu, preot, originar din Homorod. A absolvit în 1893 gimnaziul în orașul natal. A urmat, probabil, și o altă școală, căci devine curând telegrafist, profesie ce îl va face să peregrineze prin ţară. În anii 1903 și 1904 se găsea la Bruxelles, după unii pentru a-și îngriji sănătatea precară. Aici era ales președinte al Societăţii Studenţilor Români din Belgia. Debutează, cu o schiţă și cu o poezie, în 1896, la ziarul „Dreptatea” din Turnu Severin. În continuare, va colabora asiduu cu versuri, proză, note și comentarii, iscălite și cu pseudonimele Floreal, Florib, Ieșanu, Juvenal, Rocambole, Telegrafistul X.Y., Zed, Zefirina ș.a., la „Foaia pentru toţi”, „Adevărul ilustrat”, „Povestea vorbei”, „Epoca”, „Convorbiri literare”, „Literatură și artă română”, „Pagini literare”, „Revista modernă”, „Noua revistă română”, „Arhiva”, „Pagini alese”, „Ovidiu”, „Cronica”, „Jurnalul”, „Românul literar”, „Revista idealistă”, „Convorbiri critice” ș.a. În 1901, pe când era considerat de unii o mare făgăduinţă, i se tipărește, prin subscripţie publică, volumul de versuri *Vise și lacrimi*, căruia îi vor urma *Spre ziuă* (1906), *Poveste grozavă* (1909) și *În valuri* (1911). *Domnișoara Sécession* (1908) cuprinde „disertaţii”. Apărute parţial ori integral în periodice, sub varii generice, *Impresii de călătorie prin Europa*, *Poveștile telegrafistului X.Y.*, *Din memoriile unui neuroastenic*, *„Vorbe… vorbe”* au rămas netipărite în volum.

În publicistica lui **B.** impulsiunile umorale prevalează. La început apropiat de junimiști, pe care îi adulează în scrisori și dedicaţii, el denunţă ca „primejdie naţională” literatura „falsă”, prin care înţelege atât veleitarismul impenitent, cât și tentativele moderniste. Ulterior se arată deosebit de agresiv faţă de „ardeleni”, atacul extinzându-se și asupra „Sămănătorului”, ceea ce îi va atrage simpatia cercului de la „Românul literar și politic”. Înzestrat cu o abilitate rară, chiar cu talent, **B.** nu are forţă de creaţie poetică, nici cultură suficientă și, ca urmare, e predispus la imitaţie. Iniţial îl imită pe George Coșbuc, apoi pe M. Eminescu, ale cărui poeme le transcrie, diluându-le. Ambiţios, încearcă și o *Poveste a Omului*, precum și ample poeme istorice (*Ultimul vis al lui Bonaparte*, *Moartea lui Mihai Viteazul*), dar orice emoţie e strivită sub figuraţia desuet romantică și mașinăria retorică. În *Spre ziuă* se distinge un halou de lirism autentic, susţinut îndeosebi de toposul căminului, mai consistent în ultimul volum, *În valuri*. Multul dor de soare și de primăvară, într-o formă totuși banalizată, dezvăluie aprehensiuni profunde. Sensibilitatea faţă de soarta oropsiţilor și de nedreptăţile sociale, reală, nu izbutește să ocolească melodramaticul. Poemul *Poveste grozavă*, prilejuit de răscoala din 1907, adoptă ca soluţie alegoria, însă personificările sunt comode. Se reţin totuși câteva scene, pentru realismul și vivacitatea lor. În proză **B.** utilizează clișeele timpului, adăugându-le uneori un haz sumbru. Crispate, alunecând adesea în autocompătimire, sunt „poveștile telegrafistului X.Y.”, în schimb „disertaţiile” – conferinţe libere pe teme ca „domnișoara Sécession”, poetul veleitar, militarul fanfaron etc. – sunt pline de vervă, mordante.

SCRIERI: *Vise și lacrimi*, Craiova, 1901; *Spre ziuă*, Constanţa, 1906; *Domnișoara Sécession*, Constanţa, 1908; *Poveste grozavă*, ed. 2, Constanţa,1909; *În valuri*, Constanţa, 1911.

Repere bibliografice: D.C. Ollănescu, *„Vise și lacrimi”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIV, 1901–1902; Chendi, *Scrieri*, II, *97–101*, III, *142–144*; [Ovid Densusianu], *„Spre ziuă”*, VAN, 1906, 21; Mihail Dragomirescu, *Repere critice*, CVC, 1907, 3; D. C. Ollănescu, *„Spre ziuă”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; Mihail Dragomirescu, *„Poveste grozavă”*, CVC, 1909, 9; Cornel, *Figuri*, I, *230–231*; Predescu, *Encicl.*, *91*. ***V.D.***

BEHRING, Eva (28.VI.1936, Stettin, azi Szczecin, Polonia – 26.I.2004, Berlin), istoric literar, traducătoare, editoare germană. Este fiica Elisabetei și a lui Karl Mierke. Face studii medii la Schwerin și Halle, iar între 1956 și 1961 urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din București, secţia limba și literatura română și limbi romanice. În 1971 obţine titlul de doctor în filologie *magna cum laude*, în urma susţinerii, la Berlin, a disertaţiei despre metafora în poezia de dragoste a lui Mihai Eminescu (*Die Liebesauffassung Mihai Eminescus im Spiegel ihrer Bilder und Metaphern*). A fost cercetător știinţific la Institutul Central de Istorie Literară

al Academiei de Științe din RDG, devenind în 1990–1991 șefa sectorului romanistică–anglistică–americanistică, continuând să colaboreze până în 2001. La Universitatea Humboldt din Berlin a ţinut prelegeri despre literatura română (1979–1981). Membră până în 1990 a Comitetului Naţional al RDG pentru studiile sud-est europene, este din 1994 membră a prezidiului Societății Sud-Est-Europa din München. Pentru întreaga activitate de mesageră a literaturii române în spaţiul german i s-a conferit în 1995 titlul de membră de onoare a Fundaţiei Culturale Române.

B. debutează în 1966 cu un articol despre studii românești referitoare la Eminescu (în „Beiträge zur Romanischen Philologie" din Berlin). Au urmat numeroase colaborări atât la reviste germane, cât și românești: „Zur Gegenwartsliteratur in den romanischen Ländern", „Weimarer Beiträge", „Revista de istorie și teorie literară", „Lettre internationale" (ediţia română) ș.a. sau în volumele colective *Interferenţe culturale româno-germane* și *Contribuţii ieșene de germanistică*. Studiile publicate aici (*Despre problemele periodizării literaturii române*, *Literatura română a anilor '70*, *Literatura română de după 1944*), postfeţele semnate la traducerile în germană ale unor romane precum *Creanga de aur* (Mihail Sadoveanu), *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru* (G. Călinescu), *Delirul* (Marin Preda) și, nu în ultimul rând, medalioanele despre scriitorii români redactate în cadrul unor prestigioase lexicoane (*Lexikon fremdsprachiger Schriftsteller von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Leipzig, I–III, 1977–1980; *Lexikon ost- und südosteuropäischer Literaturen*, Leipzig, 1990; *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, München, ediţia a doua, I–XXI, 1988–1992) au contribuit substanţial la cunoașterea literaturii române în perimetrul cultural german. De o mare mobilitate intelectuală, posedând în egală măsură spirit analitic și putere de sinteză, **B.** a reușit să ofere de-a lungul unui sfert de secol publicului german câteva antologii comentate, exemplare ca selecţie și informaţie. Se adaugă lucrarea de anvergură *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart* (1994), exegeză care încununează fericit cariera de excepţie a unei cercetătoare atât de devotate fenomenului cultural românesc. În numai 316 pagini sunt surprinse principalele aspecte ale literaturii române (de la folclor până la generaţia '80 a secolului trecut), acordându-se un spaţiu amplu atât „emigraţiei interioare" (A.E. Baconsky, Adrian Marino, I. Negoiţescu, Nicolae Balotă și Alexandru Paleologu), cât și contribuţiei exilului (Mircea Eliade, Emil Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dumitru Ţepeneag, Paul Goma). O carte dedicată exclusiv exilului românesc apare mai întâi în 2001, publicată în traducere românească, iar în 2002 în limba germană. Aici, cum remarca Mircea Anghelescu, „sunt vizibile marile calităţi ale cercetătoarei, care găsește și pune în evidenţă liniile de forţă într-o materie aparent confuză".

SCRIERI: *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zu Gegenwart*, Konstanz, 1994; *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001; ed. (*Rumänische Schriftsteller im Exil. 1945–1989*), Stuttgart, 2002. **Antologii:** Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, *Gedichte*, Berlin, 1976; *Lyrik aus Rumänien*, Leipzig, 1980; *Die tanzende Katze. Rumänische Erzähler des 20. Jahrhunderts*, Leipzig, 1985; *Erkundungen*, vol. II: *33 rumänische Erzähler*, Berlin, 1985; *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, Leipzig, 1988; *Auswahl „Poesiealbum 154 – Tudor Arghezi"*, Berlin, 1990; *Rumänische Exilliteratur: 1945–1989 und ihre Integration heute*, München, 1999; *Geschichtliche Mythen in den Literaturen und Kulturen Ostmittel- und Südosteuropas*, Stuttgart, 1999 (în colaborare).

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Lucrări estetice despre avangardă*, TR, 1989, 6; Radu Ciobanu, *O nouă antologie românească în RDG*, T, 1989, 5; Ov. S. Crohmălniceanu, *Producţiile avangardei românești peste hotare*, R, 1989, 8; Andrei Corbea, *Ego, Alter, Alter ego*, Iași, 1993, *110–111*; Adrian Marino, *O sinteză germană a literaturii române*, LAI, 1994, 66; Florin Manolescu, *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de Eva Behring*, „Synthesis", 1994; Mircea M. Pop, *Un eveniment editorial pentru literatura română*, ST, 1995, 6; Roxana Sorescu, *Cu Eva Behring despre literatura exilului românesc*, LCF, 1996, 45; Liviu Grăsoiu, *O privire asupra exilului românesc*, CL, 2001, 1; Mioara Apolzan, *Privire „din afară". O carte despre exil*, RL, 2002, 2; Daniel Cristea-Enache, *Vârstele exilului*, ALA, 2002, 601; Mircea Anghelescu, [*Eva Behring*], RL, 2002, 30, ALA, 2004, 703.

D.Gr.

BEKE György (3.VIII.1927, Ozun, j. Covasna – 20.I.2007, Budapesta), publicist, traducător. Face școala medie la Sfântu Gheorghe și studii universitare de filologie la Universitatea din Cluj. A lucrat ca reporter al ziarului „Népi Egység" din Sfântu Gheorghe (1947), apoi al cotidienelor „Romániai Magyar Szó" (1948–1952) și „Előre" (1953–1972) și

al revistei „A Hét" (1973–1989) din București. După pensionare s-a stabilit în Ungaria.

Călător pasionat pe drumurile ţării, **B.** a urmărit constant problemele relaţiilor culturale româno–maghiare, căutând urmele, semnele și manifestările unui destin cultural comun. Reportajele sale, adunate în mai multe volume, continuă tradiţiile cele mai bune ale scriitorilor sociografi maghiari din anii '30 ai secolului trecut, făcând parte dintr-o categorie care a primit drept de cetăţenie în literatură. Un loc deosebit îl ocupă lucrarea *Fără interpret* (1972), apărută simultan în limba română și în limba maghiară (*Tolmács nélkül*, 1972), care cuprinde convorbiri cu 56 de scriitori români și maghiari despre relaţiile literare româno–maghiare. Cartea este o mărturie despre prietenia literară și un document al respectului reciproc, al solidarităţii umane. **B.** s-a dovedit și un traducător devotat al prozei românești. În sfera preocupărilor sale intră atât proza literară, cât și cea știinţifică, atât proza contemporană, cât și cea din secolele trecute. Din Jean Bart traduce aproape toate nuvelele, precum și romanul *Europolis* (1960), versiune tipărită apoi în repetate ediţii. Din proza contemporană dă tălmăciri în maghiară la *Ce mult te-am iubit* de Zaharia Stancu (1970), *Descoperirea familiei* de Ion Brad (1979), *Săptămâna neterminată* de Petre Sălcudeanu (1971) și *Drum deschis* de Șerban Nedelcu (1962). Mai traduce povestiri și nuvele de Emil Gârleanu, memorialul de călătorie al lui Dinicu Golescu, *România pitorească* de Al. Vlahuţă. **B.** alcătuiește și traduce o antologie de aforisme românești (1967) care, revizuită și lărgită, va apărea în alte două ediţii, sub titlul *Kagylók tengerzúgáhrsal* (1971) și *Vércseppek az író asztalán* (2000). Volumul cuprinde aforisme din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, din Dimitrie Cantemir, Anton Pann, Titu Maiorescu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, N. Iorga, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, G. Călinescu ș.a., constituind un adevărat „florilegiu gnomico-sapienţial al literelor române" (Nicolae Balotă). Versiunile realizate sunt însoțite frecvent de studii introductive sau postfeţe în care se prezintă autorii și operele tălmăcite. Prin numeroasele sale articole, interviuri, recenzii și reportaje, unele reunite în volum și publicate la București sau la Budapesta, cum este seria *Barangolások Erdélyben* (I–VII, 1996–2005), **B.** a contribuit la apropierea literaturii și culturii românești de cititorii maghiari.

SCRIERI: *Fără interpret*, București, 1972; ed. (*Tolmács nélkül*), București, 1972. **Traduceri:** Alexandru Vlahuţă, *Szépséges Románia* [*România pitorească*], București, 1956; Emil Gârleanu, *Elbeszélések* [*Povestiri*], București, 1958, *Akik a természet nyelvén szólnak* [*Din lumea celor cari nu cuvântă*], București, 1963, *Az első fájdalom* [*Cea dintâi durere*], București, 1974; Jean Bart, *Europolis*, București, 1960; Șerban Nedelcu, *Szabad úton* [*Drum deschis*], București, 1962; *Román aforizmák* [*Aforisme românești*], București, 1967; ed. (*Kagylók tengerzúgáhrsal* [*Scoici cu vuietul mării*]), București, 1971; ed. (*Vércseppek az iró asztalán* [*Picături de sânge pe birou*]), București, 2000; Zaharia Stancu, *Sirató* [*Ce mult te-am iubit*], București, 1970; Petre Sălcudeanu, *Csonkahét* [*Săptămâna neterminată*], București, 1971; Dinicu Golescu, *Utazásaim leirása. 1824, 1825, 1826* [*Însemnare a călătoriei mele. 1824, 1825, 1826*], București, 1977; Ion Brad, [*Descoperirea familiei*], București, 1979; Dinu Săraru, *Rokavadaszat* [*Niște țărani*], București, 1983.

Repere bibliografice: Polgár István, *Jean Bart, „Europolis"*, IGZ, 1961, 1; Szemlér Ferenc, *„România pitorească" în limba maghiară*, „Scânteia", 1969, 8071; Török László, *„Kagylók tengerzúgáhrsal"*, IGZ, 1972, 5; Balotă, *Scriitori maghiari*, *508–513*; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *189–191*. ***O.K.***

BELCIU, Maya (22.V.1926, Lugoj – 11.IV.2012, București), prozatoare. Este fiica Alexandrinei (n. Siminescu) și a lui Tiberiu Belciu, funcţionar. Face gimnaziul la Caransebeș și Craiova, iar liceul la Timișoara (Notre-Dame și Carmen Sylva), după care se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, dar va absolvi doi ani la Facultatea de Medicină și va trece apoi la Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, pe care o termină în 1948. În anul al doilea intră în trupa Teatrului Naţional din Cluj, după un timp se transferă la Teatrul „Maria Filotti" din Brăila, iar din 1957 la Teatrul Naţional din Timișoara. În 1961, în urma unui concurs, vine la București la Teatrul Regional (dramă și estradă). Renunţă la cariera teatrală și este angajată la Editura Meridiane, ca redactor la secţia teatru–cinema. **B.** scrie versuri de la vârsta de paisprezece ani, publicându-le, începând din 1942, în revista pentru copii și studenţi „Ţara visurilor noastre". Atunci își alege pseudonimul Maya Bistra, sub care colaborează la diferite reviste culturale din Timișoara și Cluj. Redactează, împreună cu Raoul Șorban, „caietele" de spectacol ale Teatrului Naţional din Cluj. Redebutează în „Luceafărul" (1964) cu un fragment de roman, și editorial cu romanul *Blana*

de focă (1966). Publică fragmente de roman, reportaje literare, interviuri, reportaje despre localităţi bănăţene în principalele reviste bucureștene și face filme documentare.

Acţiunea celui dintâi roman semnat de **B.**, *Blana de focă*, se desfășoară pe două planuri: real – un sat bănăţean și lumea fiordurilor nordice; imaginar – tradiţia evanescentă a lumii satului și fantomatica apariţie a unui marinar, prezenţă nicicând sigură, între vis și realitate. Ambele se lasă descoperite prin mijlocirea culorii specifice fiecărui tărâm în parte, prin diversitatea expresiei care, elocventă până la senzorialitate, atinge parcă esenţa lucrurilor și a faptelor, acestea mereu fulgurante, incisive, de o concentrată forţă epică. Al doilea roman, *A XI-a poruncă* (1969), are la bază experienţa teatrală a autoarei. Scena și culisele ei sunt descrise cu o claritate analitică din care nu lipsesc nici melancolia, nici cinismul sau sinceritatea brutală, alternând într-un joc de trăiri subtile. *Moartea centaurului* (1970), volum de proze scurte și nuvele, prefigurează romanul *Dyonis sărmanu* (1984). Universul romanului este unul concentraţionar: într-un oraș care trebuia scufundat și reconstruit, sosește un ordin de „dispersare" a trei categorii de oameni: bătrâni, oligofreni și intelectuali. Aceștia trebuia să fie supuși la tot felul de experienţe de supravieţuire. Și *Dyonis sărmanu* este conceput în dublu plan, al iubirii și al revoltei, bine sugerate prin simboluri cu accente pasionale, febrile. Există și un roman în roman, *Trista poveste a doamnei Maderbach și a domnului general Bem*, istoria contemporană legându-se astfel de istoria trecutului, la distanţă de un secol (1848). În romanul *La cules de vipere* (1978) se mișcă o lume ruptă brusc și brutal de toate tradiţiile ei, de toate cutumele de clasă și de familie. O lume automatizată și bolnavă, victimă a unui morb ce macină dintotdeauna omenirea: acapararea și răzbunarea. Evocările sunt precise, stilul nervos, verva de povestitor e dublată de viziunea unui dramaturg. Personajele sunt un amestec de grotesc, ridicol și tragic, la limita dintre patetic și absurd. *Vin americanii… destin amânat* (1998) interferează realităţi și destine din cea de-a doua parte a secolului al XX-lea, după ce în locul celor așteptaţi ţara cunoaște experienţa invadării de către Armata Roșie. Romanciera reconstituie atmosfera unei epoci de mari răsturnări, prin alăturarea unor scene din prezent cu altele aduse din amintire. Ramificată ca un arbore genealogic, pentru a urmări cât mai multe destine misterios îngemănate de istorie, cartea e scrisă cu ironie și gravitate, dar mai ales cu o vibraţie specială la amănunt, la inefabil, la insesizabil, element propriu prozei sale, aproape lirică fără a fi vreodată sentimentală, exactă și acidă fără a cădea în cinism. *Întâmplare cu Zâna Mirării* (2002), o povestire cu inserţii autobiografice, se definește ca parte dintr-o „biografie a fantazării".

SCRIERI: *Blana de focă*, București, 1966; ed. București, 2002; *A XI-a poruncă*, București, 1969; *Moartea centaurului*, București, 1970; *La cules de vipere*, București, 1978; *Dyonis sărmanu*, București, 1984; *Vin americanii… destin amânat*, București, 1998; *Întâmplare cu Zâna Mirării*, București, 2002.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *„Blana de focă"*, AST, 1966, 5; Al. Săndulescu, *„Blana de focă"*, GL, 1966, 41; Gabriel Dimisianu, *„Blana de focă"*, VR, 1967, 5; Valeriu Cristea, *„A XI-a poruncă"*, RL, 1969, 14; Mihai Ungheanu, *„A XI-a poruncă"*, LCF, 1969, 32; Mircea Iorgulescu, *„Moartea centaurului"*, RL, 1970, 40; Cornelia Ștefănescu, [*Maya Belciu*], VR, 1979, 6, „Anotimpuri literare", 2000, 17, RL, 2001, 21; Ungureanu, *Imediata*, I, *212–217*; Barbu Cioculescu, *Putere de evocare*, LCF,1999, 16; Ada D. Cruceanu, *Întâmplări cu Zâna Mirării*, „Reflex" (Reșiţa), 2002, 4–6; Gabriel Dimisianu, *„Blana de focă"*, RL, 2003, 6; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *24–26; In memoriam.Maya Belciu,* APF, 2012, 5. ***C.Ș.***

BELCIUGĂŢEANU, Corneliu (18.VII.1922, București – 11.IX.1973, București), poet. Este fiul italienistei Anita Belciugăţeanu. Urmează în Capitală cursurile școlii primare, apoi pe cele ale Liceului „Spiru Haret" și ale Facultăţii de Medicină, după care profesează ca medic psihiatru la Spitalul „Gheorghe Marinescu" din București.

B. debutează cu un poem și cu un articol-confesiune în 1938 la „Vlăstarul", revista literară a Liceului „Spiru Haret". Colaborează sporadic, semnând recenzii și articole, la „Preocupări literare", „Preocupări universitare", precum și la mai puţin cunoscuta revistă,,Memnon". Cele câteva poezii apărute în „Vlăstarul" nu anunţau în nici un fel fronda și agresivitatea exclusivistă etalate în *Fugind de neant* (1946). Placheta, care inaugura colecţia „Confesiuni lirice" a Editurii Boema, este prefaţată de autor, cele cincisprezece poeme fiind însoţite de tot atâtea „autocomentarii" bizare. Ideea de la care pleacă **B.** în

considerațiile introductive, cu aplicare la fiecare text din cuprins, ar fi aceea că poetul este cel mai bun (și singurul adevărat) critic al scrierilor sale. Autorul avansează, cu gravitate, premisa propriei genialități, care s-ar afla într-o antiteză tranșantă cu mediocritatea literaturii autohtone. Asocierea declarată, ca dimensiune a valorii, cu nume ca Verlaine, Hölderlin, Valéry, Pușkin, Byron, Shelley, Apollinaire, Keats, Stefan George, Hofmannsthal, Baudelaire, Leopardi, iar din literatura română cu Eminescu, Arghezi, Bacovia, **B.** revendicându-și, cel puțin, egalitatea cu toți aceștia, imprimă demonstrației o notă de comic grotesc. Autorul, încredințat că produce „mutația speciei umane" și că fiecare lucrare a sa este destinată nemuririi, lansează și un „manifest fulgerat cu frenezie hugoliană", recomandând un nou curent literar, „concretismul", care-și propune „să liricizeze materialul special și arid al profesiunilor intelectuale". În acest sens, se oferă și un „model", *Poema meningococului*, având ca temă elogierea semnificațiilor poetice ale microbului în cauză. Apelul „teoreticianului" a rămas, desigur, fără ecou printre confrați. Peste ani, în 1969, volumul *Versuri din patru decenii* grupează producția lui **B.**, în funcție de data elaborării lor, în trei secțiuni: 1937–1940, 1943–1949, 1956–1963. Alături de compoziții cursive, bogate în imagini reușite sau mărturisind influențe folclorice elegant asimilate, sunt incluse pasteluri calme, cu o melodică interioară bine cumpănită, dar și demonstrații ostentative de versificare prețioasă.

SCRIERI: *Fugind de neant*, București, 1946; *Versuri din patru decenii*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București,1969.

Repere bibliografice: Piru, *Panorama*, *182–184*; Emil Manu, *Medicină și poezie*, LCF, 2004,14. ***C. P.***

BELDEANU, Adrian (10.VI.1935, Lugoj – 30.VI.1994, București), poet, prozator. Fiu al unui medic veterinar, **B.** a absolvit liceul la Bârlad (1952), urmând apoi, la București, Școala de Literatură „M. Eminescu" (1952–1954) și Facultatea de Drept (1954–1958). Din 1959 s-a înscris în barou și a funcționat ca avocat pledant. Debutează la „Luceafărul" în 1966. Prima carte, *Vitralii cu păsări*, îi apare în 1967. Desfășoară regulat și activitate publicistică (mai ales cronică plastică) în revistele conduse de Eugen Barbu (în „Săptămâna culturală a Capitalei", semnează, în serial, între 1973 și 1977, un *Dicționar plastic selectiv*, alcătuit din articole micromonografice despre plasticieni români contemporani), scriitor de care este apropiat și care îl sprijină.

Ca poet, **B.** a produs compuneri intimiste și calofile, de atmosferă și de expresie îngrijit-ingenioasă, convențională, vădind abilitate și „meserie". Poemele lui sunt crochiuri, pasteluri ori tablouri (de interior, cu recuzită domestică etc.), montaje de imagini și descripții detaliate și consistente (uneori parcă prea insistent exploatate), dublate de mici solilocvii, de „declarații" ori comentarii lirice intermitente. La orizontul epocii în care a fost scrisă și publicată, este o poezie banală, „corectă", nu dezagreabilă, incontestabil rutinieră și minoră. O anumită atmosferă casnică și gastronomică poate uneori aminti, prin ingrediente și recuzită, de cea din lirica lui Emil Brumaru ori a lui George Almosnino, însă fără concretețea fascinant-enigmatică obținută de aceștia, fără fior, mai degrabă marcată de un fel de suficiență discret egolatră și compromisă prin proliferarea mecanică a expresiei, prin metaforizarea previzibilă (chiar atunci când e construită în genul șaradei, și ea limitat surprinzătoare). Poetul a practicat și formele prozodice fixe (rondelul, sonetul). Romanele lui **B.** – *Canapeaua cu pisici* (1971), *Să mai câștigi o zi* (1972) – constituie un fel de completare prozastică a poemelor, ținând de aceeași viziune măruntă, hedonistă, intimistă, intensiv și neconvingător sinestezică, cu scurte, rapid istovite elanuri generalizatoare și pilduitoare. Pe ample porțiuni discursul narativ se plasează la limita dintre reportaj și consemnarea diaristică. Priceperea exprimării și o oarecare înzestrare pentru observația detaliată nu sunt susținute de aptitudinea construcției romanești. Prozatorul practică un descriptivism atent, omniprezent: se succedă peisaje, interioare, toalete și veșminte sau vestimentații, piese de mobilier și alte obiecte (artistice sau utilitare, tehnice sau artizanale etc.), toate supuse unei descripții minuțioase, ironic-vioi comentate. De același tratament au parte și fizionomiile sau trupurile umane (în special feminine). În fond, romanele lui **B.** sunt, în bună parte, formate din publicistică de observație – în sens larg – mondenă, travestită în proză de ficțiune. Vigoarea epică e cvasinulă, „conflictele" convenționale, minimale, arhicunoscute, iar pasajele analitice de asemenea superficiale.

E vorba de romane (semi)populare, kitsch, fie și moderat. Marcate de o înclinaţie spre consemnarea unui anumit hedonism erotic, ele pun în scenă povești de dragoste sau aventuri amoroase, consumate în medii „moderne” și „mondene” ale citadinismului anilor ’60–’70 ai secolului trecut. Personajele, care lucrează în institute de proiectări ori sunt balerine, pictori, gazetari etc., se preocupă de vestimentaţie, de confortul lor domestic și de amenajarea rafinată a locuinţei, dau – sau se duc la – petreceri dansante, la care se bea neapărat whisky Black & White și se dansează după ultimele șlagăre ale momentului, unele au automobil propriu etc. E o lume de epicurei, unii cam cinici, chiar abjecţi, alţii, mai puţin reliefaţi, par „pozitivi” moralmente, în ultimă analiză. Nu se poate contesta însă o anumită validitate a reconstituirii cotidianului, detaliile percepţiei fiind convingătoare. E o panoramare – convenţională, dar pitorească, cu un vag farmec retro – a epocii barului Katanga, a muzicii lui Adamo, a ceaiurilor dansante cu magnetofon, a generalizării frigiderului și televizorului, a primelor „autoturisme proprietate personală”, dar și (încă) a locuirii „la comun” ș.a.m.d. În *Să mai câștigi o zi* statutul de avocat al protagonistului-narator dă prilejul etalării unei serii de cazuri (procesuale, juridice), motivând mici „reportaje” sau portrete umane voite pitorești.

SCRIERI: *Vitralii cu păsări*, București, 1967; *Corrida*, București, 1968; *Variaţiuni pentru speranţă*, București, 1970; *Canapeaua cu pisici*, București, 1971; *Să mai câștigi o zi*, București, 1972; *Ceasornicul de aer*, București, 1974; *Floarea de fân*, București, 1977; *Ceaiul de la ora cinci*, București, 1983; *Tacâmuri de argint*, București, 1983; *A treia repriză*, București, 1988.

Repere bibliografice: Dinu Flămând, *Adrian Beldeanu*, ST, 1969, 4; Dumitru Micu, *„Corrida”*, RL, 1969, 41; Ioan Neacșu, *„Corrida”*, ATN, 1969, 10; Ilie Constantin, *„Variaţiuni pentru speranţă”*, RL, 1970, 26; Val Condurache, *„Să mai câștigi o zi”*, CRC, 1972, 37; Emil Manu, *„Floarea de fân”*, SPM, 1978, 381; Regman, *Noi explorări, 238–242.*

N.Br.

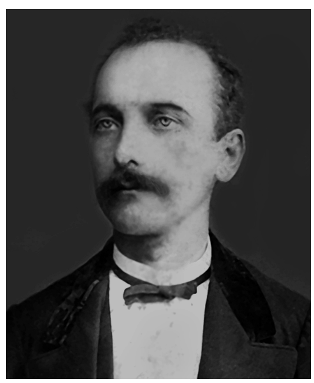
BELDEANU, Ion (22.VIII.1939, Zamostea, j. Suceava), poet, prozator, gazetar. Este fiul Olimpiei (n. Irimescu) și al lui Ion Beldeanu, militar căzut pe front la Odessa (1941). A absolvit Școala Pedagogică din Rădăuţi (1956), apoi a urmat cursurile unei școli postliceale de bibliotecari (1957–1959) și pe cele ale Facultăţii de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, după care, vreme de un an, a fost învăţător la ţară, iar din 1966 s-a consacrat gazetăriei. A lucrat în presa locală, apoi a devenit corespondent Agerpres pentru judeţul Suceava. A făcut parte din echipa care, în 1981, a fondat Cenaclul Suceava al Uniunii Scriitorilor și care a realizat publicaţia „Pagini bucovinene”, supliment al revistei „Convorbiri literare”. A fost secretar, apoi președinte al Societăţii Scriitorilor Bucovineni (din 1995). Între 1999 și 2010 a fost redactor-șef la „Bucovina literară”. Ca poet, a debutat în 1964 la „Ateneu”. A colaborat la numeroase reviste literare și de cultură, semnând și cu pseudonimul Ioanid Deleanu. A fost recompensat, între altele, cu Premiul pentru Poezie pe anul 1995, acordat la Festivalul Naţional de Literatură „Mihai Eminescu” de la Suceava–Putna, cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (1996, 2002) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002).

Primul volum de versuri al lui **B.**, *Mirele pâinii* (1976), evidenţiază rafinamentul metaforic specific promoţiei ’70, chemat parcă, în cazul său, de splendoarea peisajului bucovinean. Idilismului calofil i se asociază sentimentalismul discret și incantaţia elegiacă. În *Bună seara, frumoasă poveste* (1981) aceeași tehnică a „acuarelei” combină abil nuanţele, lirismul confesiv fiind marcat de o „cuminte melancolie”. În *Armura solară* (1983) peisajul e mirific, lumina îl face strălucitor sau îi relevă transparenţa. Se regăsește aici „eșarfa melancoliei” care învăluie elegia subtil ticluită. Totodată, un segment important al scrisului lui **B.** este poezia erotică, închinată adesea frumoasei numite Eldòra, misterios alter ego ce își va schimba treptat semnificaţiile, devenind jumătatea nocturnă a poemului însuși. În *Lecţia de melancolie* (1987) elegia nu mai este menţionată în titluri, însă rezonanţa ei persistă, căpătând accente bacoviene. În *Seminţe eterne* (1990) evocării elegiace a ţinutului bucovinean și a neamului din care se trage poetul i se adaugă oda „ostașilor căzuţi la datorie” și „lauda cuvântului” în care „susură cântecul” gliei. Sesizând riscul de a se bloca într-un lirism minor, al efectelor, poetul își dezvăluie un alt chip în *Proba mea de viaţă* (1995). Tonalitatea sentimental-melancolică e „bruiată” de rostirea ironică sau chiar de strigătul sarcastic. Schimbarea e și mai vizibilă în următoarele cărţi: *Indiferenţa textului* (2005), *Chiar dacă?*

(2008) și *Dimineţi fără glorie* (2011). Sufocat de „aerul puturos/ al fiecărei dimineţi”, copleșit de simbolurile agresiunii, pe care le întâlnește peste tot, poetul nu își mai găsește salvarea decât în cuvinte: „Nu mă pot apăra decât cuvintele/ Ies în stradă și aud grohăitul rinocerilor/ care dau năvală”. Potenţialului taumaturgic al cuvintelor i se adaugă frecvent miza identitară a utilizării lor în discurs. Poetul pare din ce în ce mai preocupat de reliefarea, prin cuvinte, a desenului unei fiinţe care se străduiește să depășească limitele provinciei. Procesul se încheie adesea cu o contabilizare ironică a minusurilor existenţiale: „am fost aici și am numărat/ toate corăbiile noastre eșuate”. Ca prozator, **B.** debutează cu un volum de reportaje literare, realizat în colaborare cu Alexei Rudeanu și intitulat *Destine din Nord* (1974). Aici contactul gazetarului cu realitatea imediată nu împiedică, ci stimulează absorbirea contingentului într-o realitate permanentă și reprezentativă (locuri pitorești, îndeletniciri, mentalităţi specifice etc.). *Albastru de Bucovina* (1979) restrânge această reprezentare la spaţiul indicat de titlu, spaţiu transformat într-un decor fermecător, din care au dispărut plutașii, dar nu și caii de la Brodina, locuri în care frumuseţea naturii e concurată de munca omului, ajuns chiar să decoperteze un vârf de munte din Călimani pentru a-i exploata zăcământul de sulf. *După-amiaza unei amintiri* (1985) se apropie mai mult de ficţiune, reportajului propriu-zis i se substituie portretul și dialogul cu un interlocutor devenit personaj literar (femeia frumoasă, bărbatul viteaz, de pildă). Experienţa gazetarului e un pretext pentru autorul de proză scurtă. În *Iarba iubirii* (1989) reporterul-scriitor poposește acasă la Nicolae Labiș sau la Ciprian Porumbescu, face istoria plutăritului, prezintă „cronicile” și casa-muzeu a lui Toader Hrib de la Arbore, descrie ţinutul Ostrei, codrii Rădăuţilor, Cetatea Sucevei, reproduce discuţii, conturează portrete. În proza lui **B.** se regăsesc pitorescul nuanţat și lirismul contemplativ-sentimental al poetului. *Bucovina care ne doare* (I–III, 1996–2007) este un dosar de documente și impresii referitoare la ce au fost și ce sunt acum zonele Bucovina de Nord și Ţinutul Herţei. Ceea ce au trăit și trăiesc azi românii din aceste teritorii înstrăinate de ţară este reconstituit prin note de călătorie, prin relatarea participării la acţiuni culturale, prin reproducerea unor texte apărute în presa locală sau prin comentarii pe marginea unor cărţi cu tematică bucovineană. Din nou gazetarul și scriitorul colaborează eficient.

SCRIERI: *Destine din Nord* (în colaborare cu Alexei Rudeanu), Iași, 1974; *Mirele pâinii*, București, 1976; *Albastru de Bucovina*, București, 1979; *Bună seara, frumoasă poveste*, Iași, 1981; *Armura solară*, București, 1983; *După-amiaza unei amintiri*, Iași, 1985; *Lecţia de melancolie*, Cluj-Napoca, 1987; *Iarba iubirii*, Iași, 1989; *Seminţe eterne*, București, 1990; *Proba mea de viaţă*, Iași, 1995; *Bucovina care ne doare*, I–III, Iași, Suceava, 1996–2007; *O dimineaţă pentru fiecare*, Suceava, 1998; *Ceaiul de după execuţie*, Timișoara, 1999; *Glontele de cucută*, Timișoara, 2001; *Realitatea are chipul tău*, Cluj-Napoca, 2002; *Indiferenţa textului*, Timișoara, 2005; *Starea de vid*, Suceava, 2005; *Chiar dacă ?*, Timișoara, 2008; *Dimineţi fără glorie*, Iași, 2011; *Cămașa de trecere*, pref. Adrian Dinu Rachieru, postfaţă Ioan Holban, Suceava, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Călin, *„Mirele pâinii”*, ATN, 1977, 129; Al. Cistelecan, *Vitrina cu cărţi*, F, 1982, 5; Valentin Tașcu, *„Bună seara, frumoasă poveste”*, ST, 1982, 8; Liviu Papadima, *„Lecţia de melancolie”*, TBR, 1988, 375; Liviu Leonte, *O nouă lecţie de melancolie*, CRC, 1995, 12; Mircea A. Diaconu, *„Proba mea de viaţă”*, PSS, 1995, 12; Ioan Holban, [*Ion Beldeanu*], RL, 1999, 9, CL, 2003, 5; Vlad Sorianu, *Între simbolism și expresionism*, ATN, 2000, 39; Constantin Pricop, *Cu buzunarele pline de vrăbii*, „Bucovina literară”, 2000, 7–8; Constantin Ciopraga, *Proze recente*, CL, 2002, 11; Geo Vasile, *Filonul orfic și alte măști stilistice*, LCF, 2003, 28; Gheorghe Grigurcu, *Dincolo de provincie*, RL, 2003, 32; Ioan Moldovan, *În căutarea bunului echilibru*, F, 2006, 7–8; Emanuela Ilie, *Ion Beldeanu–70*, CRC, 2009, 3; Tudorel Urian, *Melancolii și dileme*, RL, 2009, 11. ***D.D., E.I.***

BELDICEANU, Neculai (24.X.1844, Preutești, j. Suceava – 2.II.1896, Iași), poet.

Tatăl, Nicolae Beldiceanu, avea moșie la Preutești; pierzând-o, ajunge judecător la Tribunalul din Suceava. Mama, Elena, descindea, de asemenea, dintr-o familie de mici boieri din Preutești. **B.** a copilărit în sat și a învăţat la Fălticeni și la

Iași, unde a urmat cursurile Academiei Mihăilene. A ocupat funcţii administrative: subprefect, comisar de poliţie. Între 1870 și 1874 era profesor suplinitor de limba română și latină la Liceul „Alecu Donici” din Fălticeni. Transferat în Botoșani (preda istoria și geografia), apoi la Iași, a rămas până la sfârșitul vieţii profesor (și director) la o școală de meserii și la Gimnaziul „Ștefan cel Mare”. Despărţirea de soţie, după douăzeci de ani de căsnicie, a pus la grea încercare sănătatea poetului, bolnav de nervi în ultimii ani de viaţă. A murit în urma unei comoţii cerebrale. **B.** a fost în multe privinţe un om interesant. Citea mult și era pasionat de arheologie, epigrafie, numismatică. A învăţat paleoslava pentru a traduce vechi inscripţii, a strâns o bogată colecţie de hrisoave și de monede antice, pe care a donat-o Institutului de Geologie din Iași. A descoperit, la Cucuteni, urmele celei mai vechi civilizaţii de pe teritoriul ţării noastre. Singur sau împreună cu profesorul Grigore Buţureanu, a făcut săpături arheologice la Rădășeni, Preutești, Belcești, Dolhasca, Siret, Volovăţ, Sârca ș.a. Plănuia o lucrare fundamentală pentru istoria ţării, inspirată de *Corpus Inscriptionum Latinarum* al lui Theodor Mommsen. S-a numărat printre fondatorii Societăţii Știinţifice și Literare din Iași. A publicat două lucrări de arheologie, *Antichităţile de la Cucuteni* (1885) și *Epitaful aflat la Bunești* (1888). În manuscris a lăsat lucrarea *Inscripţiile și notele adunate din mănăstirile Moldovei și Bucovinei*. Îl interesau istoria pământului, evoluţia speciilor, originea omului. Împreună cu Eduard Gruber a făcut experienţe psihologice în domeniul „audiţiei colorate”, adică al corespondenţei sunet–culoare. Era membru al Academiei de Științe din Berlin.

Ca poet, **B.** a debutat în 1863 la ziarul lui B.P. Hasdeu, „Lumina”. O perioadă a publicat pasteluri în „Convorbiri literare” (1872–1881) și un timp a frecventat cenaclul junimist, iar ulterior a editat revista „Cultura” (1883). Decisive în formaţia lui au fost însă apropierea de socialiștii ieșeni și colaborarea la „Contemporanul”. Poezia sa se înscrie astfel în lirica socială, protestatară și umanitară. În „Contemporanul” îi apar *Dezmoșteniţii, Lăutarul, Vechituri, Amurgul veacului,* piese în care, înrâurit de ideologia socialistă, evoluează spre un umanitarism militant. În 1887, în urma unor neînţelegeri cu V.G. Morţun, **B.** părăsește cercul „Contemporanului” și își formează un cenaclu propriu, din care au făcut parte Eduard Gruber, Artur Gorovei, Izabela Sadoveanu, D. Anghel, A. Steuerman, Artur Stavri, Vasile Lateș. La ședinţe a participat de mai multe ori Ion Creangă, care a citit, la 4 mai 1888, o parte inedită din *Amintiri din copilărie.* **B.** l-a încurajat pe D. Anghel, aflat la începuturile carierei sale literare. Intenţiona să scoată o publicaţie a cenaclului, sub conducerea lui C. Dobrogeanu-Gherea, dar cercul s-a dizolvat în 1889, prin plecarea lui Gruber în străinătate, a lui Artur Stavri la București și, mai ales, datorită izolării lui **B.**, deprimat de moartea unuia dintre copii. Versurile și le strânge în volumul *Poezii* (1893). Creaţii după modele folclorice dă în culegerea *Doine* (1893). Părăsind tradiţionalismul primei perioade – pasteluri în maniera Alecsandri, meditaţii în nota decepţionismului posteminescian (*Geniu și nefericire*) –, **B.** a încercat o nouă formulă prin abordarea unei tematici care de obicei formează obiectul știinţelor exacte. Un amplu poem, *Pământul,* evocă geneza și istoria planetei, erele geologice, apariţia omului. A teoretizat poliritmia, experimentând-o, pe teme tradiţionaliste, în poema *Ţăranii.* Vorbește, pentru prima dată la noi, despre versul polifonic și *Poliritmicele* sale anunţă tehnici ale poeziei ce vor fi experimentate de simboliști. Când reușește să se desprindă de cadre prestabilite și să exprime cu spontaneitate impulsurile sufletului (*Sorin*), lirica lui capătă simplitate, iar unele accente grave îl apropie, surprinzător, de Tudor Arghezi. Alteori sonorităţi sprintene anunţă ritmurile primăvăratice ale lui St. O. Iosif. **B.** este autorul unei drame, *Dorman*, cu un subiect situat în perioada formării poporului român, dramă ce a servit ca libret de operă (muzica Eduard Caudella), precum și al unei satire în versuri, *Tala. Nuvelă contimporană* (1882), având ca model poemul *Rolla* al lui Alfred de Musset.

SCRIERI: *Tala. Nuvelă contimporană*, Iași, 1882; *Poezii*, Iași, 1893; *Doine*, Iași, 1893; *Poezii*, pref. I. Vitner, București, 1951.

Repere bibliografice: Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluţionară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, 1972, *107–112*; Anghel–Iosif, *Portrete, 3–9*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *482–483, Ist. lit.* (1982), *547–548*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit., 199–200*; G. G. Ursu, *N. Beldiceanu*, București, 1961; Streinu, *Versificaţia, 178–179*; *Ist. lit.*, III, *574–576*; *Dicţ. lit. 1900, 95–96*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *252–254*; Lelia Nicolescu, *Beldicenii*, Cluj-Napoca, 2010, *14–75.*

S.C.

BELDICEANU, Nicolae N. (15.V.1881, Rădășeni, j. Suceava – 9.VI.1923, Sibiu), prozator.

Este fiul Aglaei, fiica preotului Gheorghe Lateș din Rădășeni, și al lui Neculai Beldiceanu, poetul de la „Contemporanul". **B.**, încredinţat tatălui în urma despărţirii părinţilor, își face studiile secundare în Iași. La Liceul Naţional îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu și, din 1896, cei doi rămân legaţi printr-o nezdruncinată prietenie, evocată de Sadoveanu în *Anii de ucenicie* și de **B.** într-o proză intitulată *Visuri*. Împreună au tradus din I.S.Turgheniev *Povestiri vânătorești*, plănuind și un roman satiric, *Isprăvile părintelui Tărăboi*; materia unor povestiri sadoveniene din *Crâșma lui Moș Precu* se trage din acest proiect. Constrâns să-și găsească o slujbă, **B.** vine la București, unde locuia mama sa. Începe să frecventeze Academia Liberă de Muzică și Artă Dramatică a poetului Theodor M. Stoenescu. În 1900 publică în „Revista literară", debutul, sub pseudonimul N.B. Rădășeanu, fiind o traducere din Émile Zola. Colaborează la „Revista modernă", „Pagini alese", „Zeflemeaua". În „Sămănătorul" proza și versurile sale sunt susţinute de încurajarea generoasă a criticii lui N. Iorga. **B.** își câștigă viaţa ca funcţionar. Era căsătorit cu Victoria, fiica lui Ioan Nădejde și a Sofiei Nădejde. În 1905 îi apăruse volumul de nuvele *Chipuri de la mahala*, urmat de *Cea dintâi iubire* (1908), *Maica Melania* și *Taina* (1909), *Povestiri mărunte* și *Un singuratic* (1910), *Neguri* și *La un han, odată…* (1911), *Chilia dragostii* (1913), *Fetiţa doctorului* (1914). Prezent în periodicele vremii („Făt-Frumos", „Voinţa românească", „Facla", „Convorbiri literare", „Minerva", „Viaţa socială", „Universul literar", „Ramuri", „Dimineaţa", „Drum drept"), devenise în 1909 membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români și în 1914 făcea chiar parte din comitetul societăţii în calitate de cenzor, alături de Gala Galaction. Avea și preocupări legate de teatru: în 1912 Teatrul Naţional din Craiova anunţă deschiderea stagiunii cu două comedii de **B.**, *O inaugurare* și *La manevre*, în 1915 tălmăcea o piesă a lui Francis de Croisset, *Uliul*, iar în 1917 Teatrul Naţional din Iași obţine un succes cu drama *În întuneric*. Anii primei conflagraţii mondiale îl găsesc soldat într-un regiment, iar în 1917 este chemat în redacţia ziarului de front „România", sub conducerea lui M. Sadoveanu. Publică volumele de povestiri *Prăpastia lui Hortopan* (1918), *Fântâna balaurului* (1920), *Ospăţul* (1921). După război face parte din conducerea Editurii Luceafărul din Chișinău, lucrează un almanah pentru Basarabia, publică în „Adevărul" din București și în „Dreptatea" din Chișinău pledoarii pentru refacerea prin cultură a unităţii neamului, colaborează la „Școala Basarabiei" și „Glasul Bucovinei", înfiinţează societatea Cetatea Luminii. Publicistica din această perioadă este reunită în culegerea *Între Prut și Nistru* (1922). Cu toate că apărea în „Ţara nouă", „Straja", „Lamura", „Stropi de rouă", „Ora", „Gândul nostru", **B.** se simţea singur, marginalizat. Apar și primele semne de boală mintală. A fost internat la Mărcuţa, apoi la Sibiu, unde și moare. Volumul pe care îl pregătea, *În munţii Bulgariei*, nu a mai fost editat; în manuscris a lăsat o piesă de teatru, *Floarea morţii*, care urma să intre în repetiţie pe scena Naţionalului ieșean.

Înainte de a descoperi viaţa, ca prozator, **B.** a avut imaginea ei fixată prin grila maeștrilor pe care, într-o admiraţie fidelă, i-a urmat toată viaţa: Guy Maupassant, M. Sadoveanu, I.L. Caragiale. Cartea de debut, *Chipuri de la mahala*, vădea influenţe venind dinspre Caragiale. Ele se situează la nivelul cel mai vizibil: în limbajul personajelor, imitat pentru efectul de ridicol ilar, nu ca mărturie a golului interior ce îl generează. Totuși, cu sfială, **B.** reușește să aducă în aceste încercări o notă proprie: în lumea micilor drame, mereu aceleași, comice, meschine ori vulgare, o clipă de duioșie, amintirea inocenţei pierdute, trezită de valsul melancolic al caterincii, vorbind despre omenescul periferiei (*La Filaret*, *Romanţa*). Alte asemenea momente se ivesc odată cu deșteptarea pământului în primăvară, când lumina invadează cadrele pustii care sunt personajele, biete făpturi uscate, fanfaroane și cu arţag, exprimând inconștient amărăciunea existenţei, în ipostaza ei umilă și mediocră. Schematismul sufletesc lasă să se vadă nu individul, ci categoria: fata bătrână (*Tușa Ruxăndriţa*, *Domnișoara Biţa*), femeia bărbătoasă și agresivă (*Cucoana Vastica*), masculi masivi, grei de cap, cu ticuri milităroase (*Focul lui Don Vagmistru*). Decorul mahalalelor are și el o stereotipie care nu e

Nicolae Dunăreanu, Mihail Sadoveanu, Nicolae N. Beldiceanu

apăsătoare, ci doar pitorească. Numeroasele volume pe care **B.** le-a scos nu au un profil aparte. În schimb, motivele, structura personajelor, climatul prezintă o recurenţă care, pe lângă acceptarea comodă a unor scheme, trădează convingeri, obsesii ale autorului. Ele nu se ridică la o filosofie a vieţii și a tainei, ca la M. Sadoveanu, cel din povestiri, model atât sub raportul lumii evocate, cât și al stilului. Apariţii fragile, suflete necăjite, candide, personajele lui **B.** sunt dezarmate, incapabile să se apere, chiar dacă realizează distanţa dintre iluzii și josnicia vieţii. Prin bătrâni slăbiţi și oropsiţi (*Mătușa Aniţa*), prin nebunul cu ochii curaţi (*Lefter*) și căţelul chinuit (*Mutul*), prin cruzimea inconștientă (*Nepotul*), autorul urmărea nu doar să trezească mila, ci să zugrăvească „acele dureri abia simţite" de care vorbea Guy de Maupassant. De aceea, numeroase personaje sunt copii (*Ionică, Fetiţa doctorului*), prozatorul evocând, în acord cu trăirile lor încărcate de spaime, jocuri de umbre ameninţătoare, case cu răceli de pivniţă, ploi mohorâte (*Neguri*). Aureolate de o lumină lină, în care trece și ceva din convenţia sămănătoristă a frumuseţii refugiate în trecut și în puritatea vieţii la ţară, sunt icoanele bunicilor (*Un crâmpei, Bunicii*), datinile sfinte (*Interior*), tabloul câmpului, cu poezia văzduhului limpede și a muncii. Tonalităţi sămănătoriste transpar și în conturarea unor caractere puternice aparţinând trecutului eroic. Întâmplările vitejești cu haiduci (*Gruia*, *La un han, odată…, Maica Melania*, *Taina*), când senzaţionale, când cu ecouri de baladă și basm, nu ajung la acea forţă a vieţii pe care M. Sadoveanu știa a o transmite prin astfel de figuri. Curgerea melancolică a frazei este însă o trăsătură comună a celor doi scriitori. Cu *Pâinea*, idilicul rural este părăsit. **B.** dă o istorie aspră, în tonuri sobre, vădind cunoașterea exactă a sufletului ţărănesc. Interesantă pentru că a reușit să treacă în gest câte ceva din straturile obscure, realizând aliajul paradoxal dintre o curăţie de sfânt și nebunia instinctului erotic, e nuvela *Chirică*, care a stat la baza dramei *În întuneric*. În aducerea la suprafaţă și adâncirea unor stări întunecate, de coșmar (ca în *Vulturul*, din seria povestirilor de război, acestea în genere slabe, teziste ori șocante), ar fi putut sta autenticitatea și reușita lui **B.** Dar intuiţii adevărate se risipesc și aproape se șterg în ţesătura acestor povestiri ce se angajează, fără căutări, pe un drum sigur: impresionarea cititorului. De aici, pitorescul edulcorat și fiorii (teama, greaţa). Proza lui **B.** nu a putut depăși condiţia de fragment, de decupaj nesemnificativ în ordinea vieţii, ca și a artei; ea procură o lectură plăcută datorită unei „vizualităţi" intense, plasticităţii descrierilor. În schimb, traducerile din povestirile lui Maupassant și versiunea sa la romanul acestuia *Pierre et Jean* se desfășoară într-o curgere firească, bazată pe înţelegerea textului și un limbaj adecvat, demne de a trezi interesul cititorului.

SCRIERI: *Chipuri de la mahala*, București, 1905; *Cea dintâi iubire*, București, 1908; *Maica Melania*, București, 1909; *Taina*, București, 1909; *Povestiri mărunte*, București, 1910; *Un singuratic*, București, 1910; *Neguri*, București, 1911; *La un han, odată…*, București, 1911; *Chilia dragostii*, București, 1913; *Fetiţa doctorului*, București, 1914; *Prăpastia lui Hortopan*, Botoșani, 1918; *Fântâna balaurului*, București, 1920; *Ospăţul*, București, 1921; *Între Prut și Nistru*, București, 1922. **Traduceri:** I.S. Turgheniev, *Povestiri vânătorești*, pref. Mihail Sadoveanu, București, 1909 (în colaborare cu Mihail Sadoveanu); Guy de Maupassant, *Petru și Ioan*, București, 1909, *Cei dintâi fulgi*, București, 1909, *Pustiul*, București, 1915.

Repere bibliografice: Chendi, *Impresii*, *189–200*; Chendi, *Pagini*, *467–468*; Iorga, *Oameni*, II, *467–469*; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *539–547*, XIX, *287–303*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *55–57*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *644*, *Ist. lit.* (1982), *725*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *514–517*; Micu, *Început*, *385*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *254–255;* Lelia Nicolescu, *Beldicenii*, Cluj-Napoca, 2010, *76-112*.

S.C.

BELDIE, Constantin (8.IX.1887, București – 11.VI.1954, București), memorialist.

Tatăl său, Dumitru Georgescu Beldie, originar de prin Argeș (nepot de iobagi răsculaţi și fiu al lui Ghiţă Beldie, în tinereţe cioban), fusese socialist militant și ateu declarat, iar mama, Maria (n. Șercăianu) era fiică de ţărani iobagi de pe moșia unui grof din Șercaia Făgărașului. **B.** și-a făcut studiile la București, la Gimnaziul „Gh. Șincai", la Liceul „Sf. Sava" și la Facultatea de Litere și Filosofie, absolvită în 1921. În răstimp a fost secretar de redacţie la „Noua revistă română" (1908–1916) și la „Ideea europeană" pe tot parcursul apariției revistei (1919–1928), aici promovând în articole, note etc. modernismul. Înainte și după anii petrecuţi la cele două periodice a fost învăţător în Șotrile (lângă Doftana), bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie, funcţionar la un laborator de analize medicale, profesor, corector, funcţionar la Loteria de Stat, la Monitorul Oficial, la Recensământ, la o fabrică de sticlărie etc., iar în intervalul 1924–1930 la Editura Cultura Națională. În tot acest timp preocuparea pentru literatură, pictură și muzică a rămas constantă. Expresie a acestei existenţe, într-un fel artistă, boemă, a fost și faptul că prin anii '50 ai secolului trecut își ţinea casa, din strada Jules Michelet, deschisă unui cenaclu (el îi spunea „academie"), la care participau V. Voiculescu, care a citit aici *Sezon mort*, Șerban Cioculescu, Aurel P. Bănuţ, Tit Simedrea, profesorul și academicianul Nae Popescu, doctorul N. Vătămanu. Încă din copilărie, scrie singur și editează într-un număr limitat de exemplare revista „Luna". A mai colaborat la „Insula", „Cuvântul", „Dimineața", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.

B., un bonom, un epicureu, a rămas multă vreme oarecum ignorat de istoria literară. În 1918 tipărise două broșuri: *Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă* – în care, printre altele, exprima astfel de crezuri: „Suntem impetuoși, năvalnici. Dispreţuim pe molatici, pe îndoielnici și pe obosiţi"; „O voinţă mare și puternică și o mare speranţă"; „Drepturile noastre le cucerim"; „Convingem prin GEST, nu numai prin raţionament"; „Ne ferim de cărturarii pedanţi. Sunt totdeauna sterili și totdeauna făţarnici" – și *Ce vrem. Catehism pentru suflete nehotărâte.* Autorul unor asemenea sentinţe care propovăduiau afirmarea impetuoasă era cunoscut până după al Doilea Război Mondial doar prin aceste broșuri. N. Vătămanu, participant la întâlnirile „academiei", preţuind la **B.** harul și hazul cu care nara momente din viaţa vechiului București, l-a îndemnat stăruitor să le transpună în scris. Astfel, cel care, autodefinindu-se, credea că fusese o viaţă întreagă marcat de un complex în care intrau deopotrivă „timidităţi ascunse cu grijă", obsesia stilului frumos, „acele predispoziţii stricătoare de diletant și juisor al vieţii, atât de străine abstractorilor de chintesenţe", „lipsa de aplicaţie și osârdie laborioasă la exerciţiul speculaţiilor spirituale", cel care se socotea „un rătăcit prin lumea intelectualilor" s-a hotărât, în primăvara anului 1950, să-și redacteze amintirile, adunându-le în două impunătoare manuscrise: *Lume și întâmplări dintr-o jumătate de veac (1900–1950)* și *Oameni văzuţi de aproape (1900–1950).* O tentativă a fiului său de a le tipări, prin 1975, a rămas fără rezultat, astfel că lucrările au apărut abia după un sfert de secol, cea dintâi în 2000, cu titlul *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în București (1900–1950),* iar cea de-a doua în 2005. Trecerea amintirilor din ipostaza orală în cea de text nu a dus la pierderea acelor calităţi pe care le apreciaseră ascultătorii lor: C. Rădulescu-Motru, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, N. Petrescu, I. Brucăr, F. Aderca. Primele secţiuni ale amintirilor sunt consacrate originii autorului și copilăriei petrecute în mahalaua bucureșteană a Gorganului și Brezoianului. Amator de pitoresc, **B.** consemnează, cu ochi de pictor și de etnograf, lumea pestriţă a Capitalei și spectacolul străzii cu „panorămile", panopticumurile și menajeriile ei. Școlarul, studentul nu și-a dobândit instrucţia pe băncile liceului și ale facultăţii, ci, cum spunea el însuși, a acumulat o cultură liberă, frecventând biblioteci publice, anticariate, conferinţe, expoziţii, concerte. A făcut parte dintr-o echipă de boemi cu lavalieră care l-a avut membru, la un moment dat, și pe Urmuz. O bună parte din amintiri radiografiază o jumătate de veac de viaţă bucureșteană pe categorii socioprofesionale: scriitori, filosofi, gazetari (se reţine portretul venalului Dem. Theodorescu, poreclit Șacalul),

profesori, ingineri, magistraţi, medici, diplomaţi, clerici. Imaginile despre Tudor Arghezi, de exemplu, nu sunt întru totul confortabile, un portret scris cu aciditate, cu o vervă în care răzbat resentimentele, fiind și acela al lui Nae Ionescu („o legendă caricaturală și un tineret fanatizat"). Doi critici, Perpessicius și Șerban Cioculescu, care citiseră manuscrisul, îi comunică autorului impresia că și-a caricat modelele reale, iar Cioculescu spune chiar că memorialistul își adunase informaţiile „de pe la bucătărie". **B.** se apără afirmând: „Ca și cum n-ar fi mai instructive pentru cunoașterea și înţelegerea unei lumi și a unei epoci indiscreţiile culese de Saint-Simon din gura lacheilor de la Versailles sau cele văzute de Brantôme prin gaura cheii, sau cele adunate de Proust printre bârfelile, intrigile și vanităţile snobilor și mondenelor din saloanele cu lume obosită de trândăveli și de viţii". Totuși, același Cioculescu afirma că sunt „pagini de memorii cum nu s-au mai scris pe la noi, de o totală sinceritate, dincolo de bine și de rău, cum spunea Nietzsche". Amintirile lui **B.** vădesc un spirit iscoditor, ager, cu o „curiozitate avidă și maliţioasă", cu „limbă rea" și „gură spartă", uneori chiar „nespălată" (unii apropiaţi i-au reproșat că anumite pagini amintesc de Vitellius), însă nu pătimaș, invidios sau răzbunător. Știind ce „presă" are între anumiţi prieteni ai săi, memorialistul afirmă apăsat că și-a păstrat neatinsă obiectivitatea și, vorba lui Ion Neculce, n-a scris „pe voia cuiva sau în pisma cuiva". Și-a făcut din respectarea adevărului, repetă el, o deviză, urmându-l și în acest sens pe Saint-Simon, din care extrage două citate plasate ca motto: „Il faut que celui qui écrit des mémoires aime la vérité jusqu'à lui sacrifier toute chose" și „J'ai chérie la vérité jusqu'à contre moi-même".

SCRIERI: *Ce vrem. Catehism pentru suflete nehotărâte*, București, [1918]; *Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă*, București, [1918]; *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în București (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, București, 2000; *Oameni văzuţi de aproape*, îngr. și pref. Dan Zamfirescu, București, 2005. **Traduceri:** Villiers de l' Isle-Adam, *Misterul eșafodului și alte nuvele*, București, 1915.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Amintiri*, *368–376*; Florin Faifer, *Necruţătorul*, CL, 1999, 12; Iordan Datcu, *Memoriile lui Constantin Beldie*, ALA, 2000, 537; Gheorghe Grigurcu, *Memoriile unui hedonist*, RL, 2000, 41; Z. Ornea, *Dezvăluirile lui Constantin Beldie*, RL, 2000, 46; Săndulescu, *Memorialiști*, *215–220*; Adrian Majuru, *Antropologia omului bucureștean: Constantin Beldie*, ALA, 2004, 704; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *117–119*; Barbu Cioculescu, *Posteritatea unui memorialist*, RL, 2006, 7; Valentin Chifor, *Pana de iridium a memorialistului*, F, 2006, 11–12; George, *Litere*, *72–73*; Popa, *Ist. lit.*, I, *650–651*; Nicolae P. Leonăchescu, *Constantin Beldie văzut din alt secol*, București, 2011; Iovănel, *Evreul*, *89–90*. ***I.D.***

BELDIMAN, Alecu (Alexandru) (1760, Huși – 1825), poet, traducător. Era fiul Mariei (n. Costache-Epureanu) și al marelui vornic Gheorghe Beldiman. Se înrudea, prin mama sa, cu Enache Kogălniceanu, iar prin prima soţie cu Costache Conachi. Cariera administrativă a început-o în 1785, ajungând până la rangul de vornic.

Scrierile originale ale lui **B.** sunt puţine: un acrostih din 1801, *Stihuri făcute la Tazlău* (1824), meditaţii și poezii de dragoste, *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldavei întâmplare după răzvrătirea grecilor, 1821*, tipărită prima oară de Alecu Balica, în 1861, sub titlul *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor*. Adăugat la sfârșitul *Tragodiei lui Sapor*, tradusă de el în 1801, acrostihul lui **B.** este și una dintre cele dintâi manifestări de acest gen la noi. El este și autorul unora dintre primele meditaţii poetice din literatura română, mai toate influenţate de preromantism (*Asupra lumei*, *Pentru om*, *Pentru dușmanul ominirei* ș.a.). Considerată opera sa reprezentativă, *Tragodia*… urmărește cronologic întâmplările care au avut loc la 1821, în Moldova, odată cu intrarea eteriștilor. Relatare a unui martor al evenimentelor, lucrarea are mai ales o valoare documentară. Cuprinzând 4266 de versuri a câte cincisprezece silabe, cu ritm trohaic și rime masculine perechi, *Tragodia*… este precedată, ca în poemele clasice, de o invocaţie. Prezentând Eteria într-o lumină total defavorabilă, scrierea cuprinde elemente de burlesc și satiră. Portretele personajelor sunt sumare și caricaturale, iar accentele de indignare se manifestă adesea violent, prin invectivă. G. Călinescu observa că „acolo unde ciuda lui Beldiman e mai tare și ocara mai cu spume, versurile capătă o săltare înveselitoare". Tonul de relatare familiară face ca *Tragodia*… să aparţină mai mult cronicilor versificate, a căror fază de sfârșit o reprezintă. **B.** a fost un traducător înzestrat și totodată pasionat, atras îndeosebi de piese de teatru și romane. A dat versiuni din Metastasio, Homer, Florian, Gessner, Voltaire

(*Tragedia lui Orest*, 1820), Abatele Prévost ș.a., cele mai multe lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor*, îngr. Alecu Balica, Iași, 1861. **Traduceri:** Salomon Gessner, *Moartea lui Avel*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, 1818; Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea crai al Romii*, pref. trad., Iași, [1820]; Voltaire, *Tragodia lui Orest*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, 1820.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *50–52*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *27–33*; Iorga, *Ist. lit.*, III, *92–104*; Popovici, *Studii*, I, *154–160*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *59–61*, *Ist. lit.* (1982), *53–55*; Călinescu, *Opere*, VII, *16–17*, XII, *707–709*; Piru, *Ist. lit.*, II, *208–216*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *344–345*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *94–102*; Cornea, *Originile*, *284–285*; *Dicț. lit. 1900*, *96–97*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *255–256*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *243–261*; Sturdza, *Familiile*, I, *404–405*. ***D.M.***

BELGIA ORIENTULUI, publicaţie apărută la București, săptămânal, între 7 februarie 1903 și 29 noiembrie 1907. Până la 5 februarie 1904 are subtitlul „Supliment gratuit al ziarului «Adevărul»", dată după care devine autonomă, ca revistă politico-literară cu caracter umoristico-satiric. Pe prima pagină se reproduce caricatura oamenilor politici mai importanţi (D.A. Sturdza, Al. Marghiloman, P.P. Carp), iar printre rubricile mai importante se numără „Cronica melodramatică", „Provincia are cuvântul", „Simpatiile noastre"– aceasta fixând telegrafic profilul unor personalități ale vremii, sub sugestive crochiuri de Iser. Colaborează cu versuri D. Teleor, Cincinat Pavelescu, G. Caïr, Const. C. Brăescu, C. Cosco. De remarcat este faptul că **B.O.** adăpostește în 1904 debutul lui G. Topîrceanu, care semnează Top câteva poezii (*M-am procopsit*, *La mahala*, *Amorul. Femeia. Studiu filosofic pesimist*, *Pisica miraculoasă*) și scurte proze, precum și începuturile literare ale lui Victor Eftimiu sub identitatea abreviată la Victor și I.B. Victor, cu poezii (*Prigorii* și *Cârpaciul*) și texte umoristico-satirice (*Magnum moftologicum*), iscălit B.P. Hasmodeu. Tânărul condeier excelează în parodii de romane de senzaţie, cum sunt *Clopotele blestemate sau Cadavru-mblănit. Roman original de mare senzaţie destinat a face marţ pe dnii Xavier de Montepin, Ponson du Terrail et Co.* și *Dona Manda sau Cavalerii sângerânzi. Roman stupid de actualitate*, semnat Niţă Balamuceanu. ***M.Pp.***

BELICOV, Serafim (9.III.1947, Viișoara–Edineţ), poet. Este fiul Mariei (n. Cebotaru) și al lui Constantin Belicov, ţărani. **B.** a absolvit în 1970 Facultatea de Filologie, secţia ziaristică, a Universităţii de Stat din Chișinău. Funcţionează ca redactor la radio, la publicaţiile „Cultura" (1968–1986), unde este redactor-şef adjunct din 1976, „Literatura și arta", „Moldova suverană", „Viaţa Basarabiei" și ca secretar literar al formaţiei Joc. I s-au acordat mai multe distincţii, printre care Premiul „Mihai Eminescu" (Putna, 1992), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Salonului Naţional de Carte (2000, 2003, 2012), titlul Maestru al Literaturii și Ordinul Gloria Muncii.

B. debutează editorial în 1976 cu placheta *Veghe*, urmată în același an de volumul *Nesfârșitul spicului*. El cultivă o lirică a mirării în faţa frumuseţii și luminii, care aureolează mugur, spic și om, totul fiind transpus mimetic în imagini simple și într-o prozodie melodioasă. În *Vameș* (1991) și în *Procesul lui Narcis* (1995) a încercat o actualizare a temelor. Este considerat de critica literară un poet al trăirii senine, cumpănite: „În contrabalanţă cu acest timp bolnav și dezaxat, poetul trăiește un timp senin – nichitastănescian – al bunătăţii, al purităţii originare" (Mihai Cimpoi), afirmaţie susţinută cu rânduri ca acestea: „Tot înfruntând topirile ce dor,/ Redându-vă colinelor alpine,/ V-am încărcat aripile cu zbor/ Și-n zborul cela m-am uitat pe mine.// Am râs nebun în ura de prieteni/ Și-n bunătatea de dușmani am plâns/ Când reclădeam copacilor în cetini/ Bucăţi de cer cu înlăuntrul nins// Astfel încât să fulguie spre noi/ Însemn că iarna pe aici mai trece./ Zăpezi, zăpezi, primiţi-mă-napoi/ Mi-e-atât de cald în haina voastră rece!". Dintr-o solidaritate de breaslă, din admiraţia faţă de oamenii de cultură ai ţării se nasc versurile și tabletele–portrete din *Elegii contra frigului* (2002).

SCRIERI: *Veghe*, pref. Anatol Ciocanu, Chișinău, 1976; *Nesfârșitul spicului*, Chișinău, 1976; *Ev*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1987; *Vameș*, Chișinău, 1991; *Procesul lui Narcis*, pref. Mihai Cimpoi, Gheorghe Vodă, Chișinău, 2000; *Elegii contra frigului*, Chișinău, 2002, *Suflet minat*, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2012.

Repere bibliografice: George Bădărău, *„Vameș"*, CRC, 1991, 29; Ion Ciocanu, *Șansele poeziei angajate*, LA, 1992, 9 aprilie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *220*; Ion Beldeanu, [*Serafim Belicov*], „Bucovina literară", 2001, 2–3, 2002, 7–8; Vladimir Zbârciog, *Un exilat în durerile noastre*, VBA, 2003, 3; Suceveanu, *Emisferele*, *231–234*; [*Serafim Belicov*], LA, 2007, 10 (grupaj special); *Dicț. Chișinău*, *46–47*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *354–359*. ***E.B.***

BELIGAN, Anamaria (15.XI.1958, București), prozatoare. Este fiica Danei Lovinescu (n. Crivetz) și a actorului Radu Beligan. A absolvit Liceul „C.A. Rosetti" și secţia regie film (promoţia 1981) a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București. În 1982, după ce funcționează scurtă vreme ca regizor la Studioul „Al. Sahia" din București, părăsește România și, după șapte luni de lagăr în Germania, emigrează în Australia. Lucrează ca regizor și scenarist la Melbourne, predă la Australian Film, Television and Radio din Sydney. Deține un masterat în lingvistică la Universitatea Monash din Melbourne. În 1988 înfiinţează, împreună cu Valeriu Câmpan, compania independentă de producţie Athanor. A publicat în „Arc", „Orizont", „Vatra", „Familia", „Literatorul"; „Ramuri", „Luceafărul" ș.a., precum și în revistele australiene „RePublica", „Voices" și „Quadrant" sau în „Exquisite Corpse" (SUA).

O relaţie oarecum paradoxală face ca abia cea de-a doua carte publicată de **B.**, romanul *Scrisori către Monalisa* (1999), să atragă atenţia asupra calităţilor autoarei de proze scurte din volumul *Încă un minut cu Monica Vitti* (1998). Dacă romanul, în montura, situaţiile și chiar cazuistica lui, este ceva obișnuit în linia literaturii lagărelor cu emigranţi (aici, *Asylbewerber* la finele anilor '80), în schimb prozele scurte compun o atmosferă încărcată de mister psihologic, cu fibre de halucinaţie și cu acel amestec „simbolist" de glacialitate și incandescenţă, de voyeurism și morbideţe estetizantă. În *Scrisori către Monalisa* totul e limpede: tema spaţiului închis, universul concentraţionar, lume în care de la sublim la sordid nu este nici măcar un pas. Mizerie și tensionare, spaţiu populat pestriţ, cu destine și temperamente din varii geografii etno-religioase. Tema emigrantului-captiv (aici chiar într-un hotel numit Arkadia) este – ca și *pattern*-ul din *Azilul de noapte* de Maxim Gorki – o șansă generoasă pentru însumarea de psihologii contrastante și contexte cu pitoresc viguros. În jurul lui Matei, anxiosul și, oarecum, amnezicul, omul cu o imaginaţie de artist (între altele, incitante sunt paginile în care el își închipuie o idilă între Ion Barbu, matematicianul poet, student la Berlin, și faimoasa Leni Riefenstahl, „patroana" cinematografiei hitleriste), gravitează feminitatea dezabuzată *à la russe*, la modul gorkian, a Verei, cinismul amoral și tranzacţional al lui Victor Coteneţ, alcoolismul halucinatoriu al polonezului Krzysztof, timiditatea senzuală a cuplului Berndt–Satri, culoarea *gipsy* atașantă prin logoree, inventivitate, optimism și pungășie sentimentală (Nae Lebădaru), exhibiţionismul lui Beno, tulbureala visătoare și agresivă a croatului Radovan Belen ș.a.m.d. – totul sfârșind cvasioniric, în flăcări pe ninsori purificatoare: incendierea purgatoriului cu vibraţii de infern. Prozele reunite în volumul *Încă un minut cu Monica Vitti* se întemeiază pe imaginarul filmic al autoarei, împănat cu câte o referinţă livrescă neașteptată, cu zone oscilând între „les contes cruels" ale lui Villiers de l'Isle-Adam, ironia sumbră și misterul „jucat" din unele proze ale lui E.A. Poe ori cutare „tales of unexpected", scenarizate postmodern în cinematografia britanică. (De altminteri, caracteristic aici este tocmai umorul negru, englezesc.) Cruzime, rafinament și ironie neagră (*Un craniu remarcabil*), cu nostalgia lui Graham Greene. Un punct de plecare derizoriu-grotesc al povestirii titulare („aș putea fi îndrăgostit orbește de Mona… dacă n-ar fi atât de hotărâtă să nu se radă pe picioare") se transformă într-o ameţitoare orgie vizuală, un soi de realitate virtuală cu Monica Vittti în *Aventura* lui Michelangelo Antonioni. Excelentul crochiu borgesian al lui Juanito cuceritorul, care visează, conchistadorial, să cucerească pământul, savuroasa îndopare cu prăjituri a fetelor (vecină cu fabulosul copilăriei din prozele lui Mircea Cărtărescu) din *Bilet pentru Ninive*, paginile în care apar și unele viitoare personaje din *Scrisori către Monalisa* (Radovan Belen, de exemplu) – toate conturează cartea de vizită a unei imaginaţii care vede crud, cadrează cu umor, frazează tăios, în ritm de scenariu hollywoodian. După *mamabena.com* (2005), roman cu intrigă semipolițistă despre imigrația românească din Australia – dar păstrând un fir narativ în România –, romanul *Windermere: dragoste la a doua vedere* (2009) oferă o poveste de dragoste între un englez și o româncă aflați la senectute. Construit cvasiproustian, nostalgic, regresiv, asociativ și defocalizat, ca un puzzle excluzând linearitatea epică, textul navighează în timp și în spațiu din vremea războiului din Crimeea de la mijlocul secolului al XIX-lea, trecând prin idilicul interbelic românesc, până în Australia de la sfârșitul secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Încă un minut cu Monica Vitti*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Iași, 1998; *Scrisori către Monalisa*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Iași, 1999; *Dragostea e un Trabant*, București, 2003; *mamabena.com*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, București, 2005;

Windermere: dragoste la a doua vedere, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Luminiţa Marcu, *Cealaltă Arkadia*, RL, 1999, 46; Dan C. Mihăilescu, *Evadând în ficţiune*, „22", 2000, 4; Daciana Branea, *Arca fantastică*, O, 2000, 1; Adriana Babeţi, *Povestașa*, O, 2003, 5; Dan Cristea, *Roman de dragoste și viziuni onirice*, LCF, 2010, 1–2; Irina Petraș, [*Anamaria Beligan*], APF, 2010, 2, RL, 2012, 44. ***D.C.M***.

BELIGAN, Marica (1943, La Louvière, Belgia – 27.II.1993, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica baroanei Jeanne de Siemmons și a lui Petru Pop. A urmat cursuri de artă dramatică la Conservatorul din Bruxelles. La treisprezece ani debutează, în Belgia, cu un volum de nuvele, apărut la Editura Leclerc. În 1965 vine la București, în cadrul schimburilor culturale româno–belgiene. Aici îl cunoaște pe actorul Radu Beligan, cu care se căsătorește, stabilindu-se definitiv în România.

Cu toate că a scris câteva piese – *Căutăm autor dramatic, Absența conștiinței* ș.a. – în urzeala cărora pot fi detectate modele, trimiteri la genul comediei amare și al vodevilului, **B.** s-a investit mai mult în transpunerea în românește și în adaptarea pentru scenă a unor texte aparţinând lui Pierre Chesnot, Neil Simon ș.a. A tradus și dramatizat *Străinul* de Albert Camus. Tot pentru scenă a realizat versiuni în limba franceză după piese ale lui Vasile Alecsandri, Mihail Sebastian, Aurel Baranga, Paul Everac. În 1967 publică adaptarea în limba franceză a piesei *Capul de răţoi* de G. Ciprian. Un an mai târziu îi apare romanul *Cenușa mea va fi caldă*, în traducerea lui Petru Popescu, o alegorie plasată într-un ţinut imaginar numit Trislanda, în care oameni săraci, înfometaţi, sătui de injustiţie hotărăsc să-și facă singuri dreptate și să-și modifice astfel cursul existenţei. În 1990 publică, în limba română, o culegere de nuvele intitulată *Timpul de veghe, timpul de vis*, iar postum apare romanul *O aspirină pentru doi* (1993), cronică a neîmplinirii sentimentale într-o lume banală, superficială și rutinieră.

SCRIERI: *Cenușa mea va fi caldă*, tr. Petru Popescu, București, 1968; *Timpul de veghe, timpul de vis*, București, 1990; *O aspirină pentru doi*, București, 1993. **Traduceri:** G. Ciprian, *Tête de canard*, București, 1967; Aurel Baranga, *Les Mots de la semaine*, Paris, 1968; *L'Eglise Ortodoxe Roumaine dans le passé et aujourd'hui*, București, 1979.

Repere bibliografice: Vasile Sporici, *„Cenușa mea va fi caldă"*, ATN, 1969, 4; Ghiţulescu, *Istoria*, *410*; Liviu Ornea, *Pensiune completă*, OC, 2012, 352. ***C.M.B.***

BELIGAN, Radu (14.XII.1918, Galbeni, j. Bacău – 20.VII.2016, Bucureşti), eseist, traducător. Este fiul Eufrosinei și al lui Nicolae Beligan, șef de gară și actor la Naţionalul ieșean. După absolvirea Liceului Internat din Iași, **B.** pleacă la București, înscriindu-se la Academia Regală de Muzică și Teatru, clasa profesoarei Lucia Sturdza Bulandra. Debutează, cu poezie, în „Viaţa românească" (1938), scrie la „Însemnări ieșene" (cronică teatrală), „Opinia", „Front literar", „Bis", „Arta liberă" ș.a. Actor de mare prestigiu, interpret de roluri memorabile în spectacole cu piese din dramaturgia română și universală, inimitabil în Miroiu din *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale (și în filmul din 1943 al lui Jean Georgescu), de o mare subtilitate în Hlestakov din *Revizorul* de N.V. Gogol, Béranger din *Rinocerii* de Eugen Ionescu sau în rolul comisarului aulic Jankovici în filmul *Horea* de Mircea Mureșan, **B.** este, în același timp, director al Teatrului de Comedie din București (1960–1968) și cel mai longeviv director din întreaga istorie a Teatrului Naţional (1969–1990).

Radu Beligan în rolul lui Rică Venturiano

Om de cultură enciclopedică, având întinse relaţii internaţionale și beneficiind de toate onorurile sistemului (a fost membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Român, deputat al Marii Adunări Naţionale, Artist al Poporului, președinte și apoi președinte de onoare al Institutului Internaţional de Teatru etc.), **B.** realizează nenumărate traduceri și adaptări pentru scenă ale unor piese unde este și protagonist (*Cotletele* de Bertrand Blier, de exemplu), precum și câteva volume de eseuri și proză confesivă – *Pretexte și subtexte* (1968), *Luni, marţi, miercuri…* (1978), *Note de insomniac* (2001). Este laureat al Premiului Academiei Române (1997) și Mare Ofiţer al Legiunii de Onoare (2002). A fost ales membru de onoare al Academiei Române (2004)

Cărţile lui **B.** sunt pseudo-jurnale, texte în care coexistă amintiri, portrete, note critice, învederând o „existenţă plurală” lucidă, un permanent dialog cu sine însuși, cu viaţa, literatura, teatrul. Ca și în rolurile care l-au făcut celebru, **B.** se așază întotdeauna într-un loc de unde se poate exprima în surdină, privind spectacolul vieţii cu o anume detașare, cu ironie și melancolie, ca din spatele unei cortine. Memorialistica din *Note de insomniac*, de pildă, „pare respiraţia unui om cultivat care a văzut multe în viaţă și a știut să selecteze ceea ce o înnobilează și o face suportabilă”, cum remarca Eugen Simion. Pretutindeni stilul e direct, rafinat, apelând rar la metaforă. Portrete memorabile (Jean-Louis Barrault, George Vraca, Grigore Vasiliu-Birlic, Geo Bogza, V.I. Popa, Erwin Piscator, Laurence Olivier), anecdote, „cancanuri” dezvăluite discret, adevărate „comedii miniaturale”, formulări inspirate („un bun actor trăiește pe scenă fără să abuzeze de ea”) dau savoare acestor pagini.

SCRIERI: *Pretexte și subtexte*, București, 1968; *Luni, marţi, miercuri…*, București, 1978; *Note de insomniac*, București, 2001.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Însemnările unui actor*, LCF, 1968, 10; Paul Georgescu, *Un actor despre el însuși*, „Informaţia Bucureștiului”, 1968, 14 mai; Vlaicu Bârna, *Un portret și alte modele*, VR, 1968, 7; N. Carandino, *Actori de ieri și de azi*, Cluj, 1973, *150–153*; Aurel Bădescu, *Teatrul și inteligenţa*, CNT, 1979, 9; Eugen Comarnescu, *Beligan în... manuscris*, „Cronica română”, 2000, 21 257; Simion, *Fragmente*, VI, *242–245*; *Radu Beligan: un artist pentru eternitatea teatrului românesc*, îngr. Cezar Alexandru Genoiu, București, 2008; Marina Constantinescu, *O noapte de insomniac*, RL, 2011, 34. ***N.I.***

BELIMACE, Constantin T. (1848, Moloviște, azi în Republica Macedonia – 1932, Bitolia, azi în Republica Macedonia), poet.

Este fiul lui Tașcu Belimace, ţăran. După absolvirea școlii primare în satul natal, din 1860 urmează cursul superior la o școală de limbă sârbă din Belgrad, oraș unde își face și serviciul militar (1868–1870). În 1873 s-a stabilit la București. Împreună cu Andrei Bagav, Șt. Mihăileanu și C. Cairetti, editează, între 1888 și 1889, revista „Macedonia”, unde își publică cele dintâi versuri. Din 1893 se întoarce în Macedonia, ca intendent al internatului liceului românesc din Bitolia. Prizonier al armatei bulgare în Primul Război Mondial, și-a transpus experienţa într-un amplu poem (peste două mii cinci sute de versuri), manuscrisul fiind păstrat în arhiva familiei. A publicat, între 1888 și 1926, poezii numai în dialectul aromân, în „Macedonia”, „Frăţilia”, „Graiu bun”, „Deșteptarea”, „Tribuna românilor de peste hotare”, „Peninsula Balcanică” ș.a.

Cele mai bune versuri ale lui **B.** se inspiră din universul păstoresc, motiv pentru care, până la un punct, ele pot părea idile, deși în realitate au doar puţine elemente livrești și mărturisesc o vagă influenţă a lui V. Alecsandri și, poate, a lui G. Coșbuc. Sunt, în fapt, rezultatul impresiilor puternice lăsate de amintirea lumii în care a copilărit, de particularităţile ei etnografice. Pe lângă „angucitori” (cimilituri) și poezii populare (culese din împrejurimile satului natal și publicate în „Macedonia”), **B.** a scris versuri în manieră folclorică, cu prozodie caracteristică și tematică specifică. Unele se apropie de cântecele de dragoste sau de înstrăinare, altele aduc mult cu balada (*Curnicea*, de exemplu, seamănă cu *Mioriţa*). Anecdotica de tip cult este puţin prezentă, ca în *Ficiorul crescut tu pădure*; predomină succesiunea imagistică particulară doinei, precum în *Călugăriţa*, *Dudia* sau *Picuraru cătră vruta lui.* Renumele lui **B.** printre poeţii dialectali a fost consolidat de poezia *Dimândarea părintească*; însufleţite de un acut alean al dezrădăcinării, versurile sunt de fapt o

imprecaţie adresată celui „cari de limba lui se-alasă". O ameninţare deznădăjduită și o exortaţie nu lipsită de patetism ridică această „poruncă părintească" până la un prag cu valoare simbolică, fiind asemănătoare cu „testamentul" lui Ienăchiţă Văcărescu sau cu versurile lui Alexie Mateevici. Întors melancolic spre atmosfera din cătunul distrus de „furlli", care „viaţă vie nu lăsară" (*Hora*), **B.** închipuie și câte o baladă despre iele, „albele zâne/ de la fântâne" (*Albele și mușatele*), pentru a încerca reconstituirea unui univers lăsat departe în trecut, dar de care nu s-a putut despărţi niciodată.

SCRIERI: [*Poezii*], UVPA, *23–39*.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, *195*–207; Ion Foti, *Costa Belimace*, București, 1936; Hristu Cândroveanu, [*Constantin T. Belimace*], UVPA, *19–22*; Cândroveanu, *Aromânii*, *62–70*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *256–257*; Mănucă, *Perspective*, *5–13*; Radu Comănescu, *Observaţii asupra poeziei aromâne*, VR, 2002, 1–2. ***D.M.***

BELISTOV, Vladimir (22.IV.1918, Onești–Lăpușna – 21.11.2000, Chișinău), traducător, poet, prozator. Este fiul Anastasiei (n. Nicolaev) şi al lui Nicolae Belistov. Și-a făcut studiile mai întâi la Seminarul Teologic din Chișinău, unde l-a avut ca profesor pe Gala Galaction. A absolvit mai târziu Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1948), lucrând ulterior ca redactor la Editura de Stat (1952–1957). A debutat în presă în anii '30 ai secolului al XX-lea. A mai colaborat la „Gazeta Basarabiei", cu cronici despre viața orașului, și la „Viața Basarabiei", iar după război la „Cultura Moldovei" („Cultura"), „Nistru", „Femeia Moldovei", „Moldova socialistă", „Învăţătorul sovietic", „Tinerimea Moldovei", semnând reportaje, schiţe, recenzii și cronici teatrale. A scris poeme pentru copii și tineret, precum și proză – romanul *Două surori*, publicat în revista „Nistru", și *Soldaţii*, tot un roman, apărut fragmentar în săptămânalul „Cultura".

Cunoscător temeinic al limbilor greacă, latină, franceză, germană și rusă, **B**. a tradus proză, poezie, dramaturgie din literatura Greciei antice (*Lisistrata* de Aristofan, *Medeea* și *Ifigenia în Aulida* de Euripide), din literatura clasică latină (comedii de Plaut), din cea rusă (*Neisprăvitul* de D.I. Fonvizin, *Balade* de V.A. Jukovski, *Oaspetele de piatră* de A.S. Pușkin, *Spaniolii* de M.I. Lermontov, *Azilul de noapte* de Maxim Gorki ș.a.), engleză (*Romeo și Julieta* de William Shakespeare), franceză (*Cântecul lui Roland*, *Cidul* de Corneille), germană (*Atta Troll* și *Germania* de Heinrich Heine), polonă (*Opere alese* de Adam Mickiewicz), ucraineană (*Caterina* și *Oarba* de Taras Şevcenko) ș.a. A tălmăcit mult și din literatura popoarelor fostei URSS. Versurile incluse în două volume intitulate *Traduceri alese* (1968, 1978) îl recomandă pe **B**. ca pe unul dintre cei mai fecunzi tălmăcitori din Basarabia postbelică.

SCRIERI: *Rică – pierde -vară*, Chișinău, 1955; *Lauda de sine nu miroase-a bine...*, Chișinău, 1957. **Traduceri:** A.S. Pușkin, *Opere alese*, Chișinău, 1949 (în colaborare cu Iosif Balţan si Iurie Barjanski); D. I. Fonvizin, *Neisprăvitul*, Chișinău, 1953; Jules Verne, *Copiii căpitanului Grant*, Chișinău, 1956; William Shakespeare, *Romeo și Julieta*, Chișinău, 1958; Adam Mickiewicz, *Opere alese*, pref. M. Rîlski, Chișinău, 1958, *Grazyna*, Chișinău, 1976; M. Macrici, *Aurora boreală*, Chișinău, 1959;*Traduceri alese*, I–II, Chișinău, 1968–1978; Heinrich Heine, *Germania*, Chișinău, 1970, *Poeme*, Chișinău, 1976; G. Nizami, *Leili și Medjnun*, Chișinău, 1971, *Șapte frumoase*, Chișinău, 1990; Djami, *Poeme*, Chișinău, 1972; Euripide, *Tragedii*, Chișinău, 1973; Aristofan, *Comedii*, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 1975; *Poemele dragostei. Traduceri alese*, pref. Nicolai Costenco, Chișinău, 1978; Goethe, *Vulpoiul Reinecke*, Chișinău, 1978, *Drame*, Chișinău, 1979; Corneille, *Tragedii*, Chișinău, 1980; Friedrich Schiller, *Don Carlos. Fecioara din Orléans. Wilhelm Tell*, Chișinău, 1982 (în colaborare cu Pavel Starostin); *Cântecul lui Roland*, Chișinău, 1983; Jean Racine, *Tragedii*, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Vladimir Belistov*, „Nistru", 1968, 4; Ion Ciocanu, *Cu faţa spre carte*, Chișinău, 1989, *281–284*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *172*; *Dicţ. Chișinău*, *47–48*. ***S.P.***

BELLA György (2.XII.1923, Sibiu – 12.III.1982, Budapesta), istoric literar, traducător maghiar. După primii ani ai copilăriei petrecuţi la Cluj și Ineu, face școala primară și liceul la Orosháza (Ungaria) și studii superioare la Facultatea de Filologie a Universităţii „Eötvös Loránd" din Budapesta. Lucrează la Biblioteca Naţională „Széchenyi" (1950–1957). Este apoi profesor de liceu (1957–1963), redactor la Editura Európa (1963– 1967) și la Editura Szépirodalmi (din 1968) din Budapesta. Deși se trage dintr-o familie mixtă (tatăl său era român), a învăţat târziu românește.

Referent pentru literatura română în cadrul Editurii Európa, **B.** a avut un rol important în selectarea și publicarea acesteia în limba maghiară. A contribuit la acest program și cu traduceri, semnând versiunea maghiară a romanelor *Dispariţia unui om de rând* de Mihai Beniuc (1965), *Ore de dimineaţă* de Platon Pardău (1975), precum și a pieselor de teatru *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian și *Martin Bormann* de Marin Preda, publicate în

volumul *Egyszerü véletlenek* (1967). A mai tradus din proza lui D.R. Popescu, Petru Popescu, Sorin Titel, A.E. Baconsky, Ion Băieșu, Vasile Rebreanu, Constantin Ţoiu. Literatura română contemporană reprezintă și obiectul principal al demersurilor sale critice și eseistice. A prezentat o serie de scriitori (G. Călinescu, Veronica Porumbacu, Aurel Rău, Marin Sorescu) în medalioane, recenzii și cronici literare apărute în revista „Nagyvilág" și în postfeţele unor volume de traduceri publicate de editurile unde a lucrat. A urmărit cu atenţie noile orientări ale literaturii române moderne, precum și realizările esteticii și istoriei literare contemporane. Astfel documentat, **B.** întocmește aproape toate articolele privitoare la literatura română pentru dicţionarul *A XX. század külföldi írói* (Budapesta, 1968), în care figurează, printre scriitorii și poeţii cei mai însemnaţi din literatura universală, și 27 de autori din ţara noastră (de la Tudor Arghezi până la Ilarie Voronca). **B.** este, de asemenea, unul din colaboratorii principali și coordonatorul materialului românesc pentru lexiconul literaturii universale, *Világirodalmi lexikon*, în optsprezece volume, apărut la Budapesta între anii 1970 și 1996. Pentru această lucrare a propus aproximativ patru sute de titluri (autori, mișcări literare). La primele cinci volume (literele A–K) participă efectiv și la redactarea articolelor, adjudecându-și literatura română din secolul al XX-lea, în special autorii contemporani, peste cincizeci de poeţi și scriitori, de la Ion Agârbiceanu la Eugen Jebeleanu. Principiile de bază pe care le-a adoptat în vederea structurării materialului românesc au fost respectate și în realizarea volumelor apărute după moartea lui prematură. A avut preocupări remarcabile și în domeniul istoriei literaturii maghiare. Sub îngrijirea sa au apărut mai multe volume din corespondenţa lui Ady Endre (1956, 1983), Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula (1959) și documente inedite din ultimii ani de viaţă ai lui Babits Mihály (1980).

SCRIERI: *A XX. század külföldi írói* [*Scriitori străini din secolul XX*] (în colaborare), Budapesta, 1968; *Világirodalmi lexikon* (în colaborare), I–XVIII, Budapesta, 1970–1996. **Traduceri:** Mihai Beniuc, *Egy közember története* [*Dispariția unui om de rând*], Budapesta, 1965; Mihail Sebastian, *Névtelen csillag* [*Steaua fără nume*], în *Egyszerű véletlenek* [*Simple coincidenţe*], Budapesta, 1967, *67–157*; Marin Preda, *Martin Bormann*, în *Egyszerű véletlenek* [*Simple coincidenţe*], Budapesta, 1967, *473–525* (în colaborare cu Domokos Sámuel); Platon Pardău, *Reggeli órák* [*Ore de dimineaţă*], Budapesta, 1975.

Repere bibliografice: *Magyar írodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1963, *129*; Beke, *Fără interpret*, *373–381*; *Új magyar írodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1994, *179–190*. ***O.K.***

BELLU, Pavel (14.III.1920, Vrăniuţ, j. Caraș-Severin – 9.I.1988, Cluj-Napoca), poet, prozator, eseist.Este fiul Rujei (n. Peia) și al lui Pavel Bellu, ţărani. A urmat Liceul „General Dragalina" din Oraviţa, luându-și bacalaureatul la Timișoara (1939). S-a înscris la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, pe care a întrerupt-o din cauza războiului, trecând în 1940 la Școala de Ofiţeri, terminată în 1943. În 1945 s-a stabilit la Cluj, unde a urmat Facultatea de Filosofie și Litere, absolvită în 1948; printre profesorii săi se afla Lucian Blaga. În 1975 și-a susţinut examenul de doctorat cu teza *Tragicul senin*, sub îndrumarea lui Liviu Rusu. A funcţionat ca profesor de psihologie, logică și literatură română în licee clujene (1949–1954), secretar literar la Teatrul Naţional din Cluj (1955–1959), economist la Întreprinderea de Utilaje de Transport Cluj (1959–1965), director al filialei Fondului Plastic din Cluj (1965–1969). A făcut parte din redacţiile revistelor „Luceafărul" (Timișoara), „Tinereţea", „Generaţia de mâine" (Oraviţa), „Brazde bănăţene" și a colaborat la „Colţ de ţară", „Fruncea", „Făclia", „Vestul", „Vremea", „Universul literar", „România de mâine", „Orizont", „Steaua", „Tribuna", „Utunk". A mai semnat Marius Nicoară, Ion Ulmu, Panait Vardaru, Nona Vida, Laurenţiu. A debutat la șaisprezece ani, cu poezia *Un trandafir*, în revista școlară „Luceafărul" (Timișoara), iar editorial cu volumul de versuri *Candelabre albastre*, apărut în 1936.

B. scrie o poezie imnică, al cărei obiect îl constituie figuri mitice (Apolo, Orfeu, Dionisos, Zamolxe), care-i tutelează propriul mod de a înţelege lumea și arta, dar și natura clasică vergiliană („celui mai înalt prieten", Vergiliu, îi dedică un ciclu de versuri caracteristic) ori iubirea ca aspiraţie și împlinire spirituală supremă („Nici cărţi, nici filosofie, nici mistere!/ […] Numai iubirea nemurește"). Este un lirism în descendenţa romantismului calm, îmblânzit de solara armonie și de cantabilitatea clasică, al adorării lucrurilor și trăirilor simple. „Marile vicii" ale poetului sunt muntele și marea, soarele și azurul, dar și iarba sau grâul, toate exaltate cu sentimentul panic al contopirii, probabil catalizat de Lucian Blaga. Despre marele poet a scris o carte situată, ca factură, între reconstituirea biografică pozitivistă, comentariul critic simpatetic și eseul „poematic-filosofic", considerat de **B.** încă necesar

într-un moment (1970) de redescoperire euforică a „orizonturilor blagiene”. Cartea conţine interesante sugestii interpretative, însă partea cea mai rezistentă se referă la anii lugojeni ai poetului (1924–1926) și la raporturile lui cu familia Brediceanu. Ceva din lirica lui **B.** pătrunde și în cele două romane istorice, cu deosebire în *Fericita jale a Cumbriei* (1979), unde intrarea în naraţiune e prefaţată de familiarizarea cu *spiritus loci*: muntele, entitate emblematică a personajului central, Eftimie Murgu. Prima parte îl evocă în ipostază de revoluţionar și tribun al românilor bănăţeni, cea de-a doua în relaţiile intime, o prezenţă ubicuă rămânând, și atunci când nu apare, Cumbria, mama protagonistului. Simbolic, cele două ipostaze stau sub semnul focului și sub cel al apei. Oximoronică este și alcătuirea umană a figurilor reprezentative din cealaltă evocare istorică, *Focul rece* (1982), urmărind destinul familiei Mocioni pe fundalul luptei bănăţenilor și transilvănenilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru emancipare naţională (mișcarea memorandistă etc.). Personajele, ca și naratorul, trăiesc febril obsesia memoriei și a urgenţelor istoriei, care le animă toate iniţiativele. Scrise de un om cultivat, cu stringenţa expresiei (reflex al exerciţiului poetic, poate), romanele (mai ales al doilea) datează totuși din cauza ideologizării ad-hoc în spiritul naţionalismului practicat oficial în anii ’70–’80 ai secolului trecut (exaltarea dacismului, imaginea deformată a străinului etc.). Două drame istorice într-un act publicate în 1972 evocă episoade-cheie din activitatea lui Avram Iancu imediat după 1848–1849 (*Iancu și Pajura*) și din viaţa lui Tudor Vladimirescu, ajuns domn (*Capul din fântână*). Piesele apasă pe inflexibilitatea acestora, fie în relaţiile cu trimișii împăratului, fie cu ai boierilor antireformiști. A treia piesă, *Muntele cu 77 de inimi*, e închinată, în 1977, Războiului pentru Independenţă. Și aici se simte impactul actualizării ideologice forţate. **B.** a întocmit mai multe antologii din poeţii bănăţeni, din epigramiști și din scrierile despre Horea.

SCRIERI: *Candelabre albastre*, Timișoara, 1936; *Flori de piatră*, Timișoara, 1940; *Elogiul simplităţii*, București, 1967; *Blaga în marea trecere*, București, 1970; *Iancu și Pajura. Capul din fântână*, Reșiţa, 1972; *Avram Iancu*, București, 1972; *Arhitectura gândului*, Cluj-Napoca, 1977; *Fericita jale a Cumbriei*, Timișoara, 1979; *Focul rece*, Timișoara, 1982; *Lebăda solară*, București, 1984.

Repere bibliografice: I. Jivi-Bănăţeanu, *Tânărul poet Pavel Bellu*, „Luceafărul”, 1936, 11; M. Georgescu, *„Flori de piatră”*, VS, 1940, 2406; I. Arcaș, *„Elogiul simplităţii”*, „Făclia” (Cluj), 1967, 6408; Petru Poantă, *„Blaga în marea trecere”*, „Făclia”, 1970, 9 august; Ion Cocora, *„Avram Iancu”*, TR, 1973, 10; Nicolae Ţirioi, [*Pavel Bellu*], O, 1973, 7, 1988, 2, „Drapelul roșu”, 1982, 11970; Ungureanu, *Imediata*, I, *59*, *102–103*; Al. Jebeleanu, *Elogiul simplităţii*, O, 1985, 12; Al. Husar, *„Lebăda solară”*, CL, 1985, 4; Valentin Tașcu, *Poezie și simplitate: Pavel Bellu*, O, 1985, 37; Ruja, *Parte*, I, *36–39; Dicţ. scriit. rom.*, I, *257–258*; *Dicţ. Banat*, *93–95*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *77–79*. ***N.M.***

BELLU, Petre (18.VI.1896, Turnu Măgurele –14.XI.1952, București), prozator, autor dramatic.

După terminarea școlii primare în Roșiori de Vede, unde se stabiliseră părinţii săi (Sevastia și Enache), de origine macedoromână, **B.** își părăsește familia (decimată de tuberculoză) și vagabondează, oprindu-se prin 1911 la București, unde învaţă și profesează tâmplăria. Frecventează întrunirile mișcării socialiste, aderând la o ideologie sentimental-umanitaristă care va deveni principiul generator al scrisului său. Câteva articole îi apar în presa socialistă, apoi, în 1929, debutează, în „Foaia tinerimii” cu povestea *Gheorghe Bolboacă*. Succesul primei cărţi, *Apărarea are cuvântul* (1934), dă un sens vieţii sale. Publică alte volume și colaborează cu articole literare și sociale, cu amintiri, interviuri, proză la „Rampa”, „Gazeta”, „Facla”, „Tempo”, „Raza literară”, „Tribuna” și multe altele. Ca ziarist la „Gazeta refugiaţilor”, „Informaţia zilei”, „Drapelul”, „Era nouă”, el vizează diferite aspecte ale vieţii sociale și literare, apără interesele celor mulţi. Mai puţin cunoscută a rămas activitatea sa de autor dramatic și conducător al unei trupe care a dat numeroase spectacole, după propriile texte, în București și în multe localităţi din ţară, între anii 1935 și 1946.

Romanul *Apărarea are cuvântul* a provocat reacţii extreme, de la aprecieri superlative la contestarea autorului, însoţită de critici dure, pline de invective. Personajul-narator, condamnat la ocnă pentru uciderea propriei fiice, este fiu al unei prostituate, crescut într-o casă de toleranţă. El se confesează cu

intenţia de a-și motiva crima, apoi se sinucide. Tenta senzaţională, aerul de tragedie sfâșietoare, atmosfera de scandal care s-a iscat în jurul cărţii și a autorului i-au asigurat succesul comercial, ducând și la traducerea ei în limbile bulgară, maghiară, franceză, spaniolă, turcă, engleză. Astfel, popularitatea neobișnuită (*Apărarea…*, în formă dramatizată, a avut și un mare număr de reprezentaţii) s-a extins și peste hotare, unele reviste neezitând să îl așeze pe **B.** alături de Jack London, Maxim Gorki, Panait Istrati. Versiunea spaniolă, apărută prima dată la Santiago de Chile în 1940, ajunsese, după 1980, în librăriile din Buenos Aires la a paisprezecea ediţie. O compoziţie mai elaborată, dar cu aceeași aplecare spre pledoaria pe teme sociale, prezintă romanul *Cazul doamnei Predescu* (1935), axat, de asemenea, pe autobiografia justificativă a protagonistei, o militantă pentru emanciparea femeii. În *Luminile mahalalei* (1936) **B.** încearcă o formulă modernă: personajele povestesc pe rând, dezvăluindu-și astfel identitatea, apoi autorul preia naraţiunea, adunând toate firele epice într-un punct final. Utopia binelui social realizat prin generozitatea unor indivizi bogaţi este ideea romanelor *Câine vagabond* (1936), *Uzina B* (1941) și *Adăpostul calicilor* (1942). Volumele *Am furat!* (1940), *Răstigniţii!…* (1940), *Amara dezamăgire* (1942), *După moartea Mihaelei* (1943) literaturizează inabil alte aspecte ale unei bogate experienţe de viaţă. Proza scurtă din *David și Goliat* (1936), *Bărbat cu trei neveste!* (1941), *Fratele infirm* (1943) nu se diferenţiază de substanţa și stilul romanelor. Totuși, câteva schiţe și povestiri din *Fratele infirm* și din periodicele anilor ’40, precum și romanul *O crimă lângă Brașov* (1945) indică o anume evoluţie a lui **B.**, desprins într-o măsură de sentimentalism și de eticismul confuz. Pe fondul unei obiectivităţi câștigate, precizia observaţiei, accentele discrete relevă o atitudine mai detașată, ușor ironică. În afară de dramatizarea după *Apărarea are cuvântul*, **B.** a mai scris piesa *Chestia cu Aura*, jucată în București în 1937, reluată și publicată ca roman (*Uzina B*).

SCRIERI: *Apărarea are cuvântul*, pref. Panait Istrati, București, 1934; *Cazul doamnei Predescu*, București, 1935; *Câine vagabond*, București, 1936; *David și Goliat*, București, 1936; *Luminile mahalalei*, București, 1936; *Am furat!*, București, 1940; *Răstigniţii!…*, București, 1940; *Bărbat cu trei neveste!*, București, 1941; *Uzina B*, București, 1941; *Amara dezamăgire*, București, 1942; *Adăpostul calicilor*, București, 1942; *Umbrele tăcerii*, București, 1942; *După moartea Mihaelei*, București, 1943; *Fratele infirm*, București, 1943; *O crimă lângă Brașov*, București, 1945.

Repere bibliografice: Panait Istrati, *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, îngr., tr. și pref. Alexandru Talex, București, 1985, *215–218*, *464–467*; Petru Manoliu, *Petre Bellu are cuvântul!*, RP, 1934, 4977; Al. Robot, *Un debut: Petre Bellu*, RP, 1934, 4981; Vlaicu Bârna, *Un scriitor umanitarist: Petre Bellu*, „Umanitatea”, 1934, 1; Is.[Isabela] Sadoveanu, *Povestitori*, ALA, 1934, 721; Adrian Verea, *Teatrul Majestic: „Apărarea are cuvântul”*, LUT, 1936, 4281; Geo Bogza, *Petre Bellu a scris despre pești, prostituate și hoţi de buzunare, iar acum lasă condeiul pentru a intra în rândurile lor*, „Tempo”, 1936, 1012; Virgil Carianopol, *„Uzina B”*, „Gazeta refugiaţilor”, 1941, 28; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *847*, *Ist. lit.* (1982), *932*; George Dan, *Periferia în romanul burghez*, FLC, 1948, 12; Mihai Novicov, *Un răspuns tov. Petre Bellu*, FLC, 1948, 14; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *304*, *592–593*; George Corbu, *Din tainele arhivelor. Într-un spectaculos chestionar, Petre Bellu*, „Agenda literară”, 1985, *372–374*; Cristea, *Teleorman*, *61–62*. ***C. T.***

BENADOR, Ury (pseudonim al lui Simon Schmidt; 1.V.1895, Milișăuţi, j. Suceava – 23.XI.1971, București), prozator, autor dramatic.

Dintre cei șase copii ai Liubei (n. Schmidt) și ai lui Moise Grinberg, croitor din Mihăileni, stabilit mai târziu la Brăila, **B.**, al doilea născut, a trebuit să ia de timpuriu viaţa pe cont propriu. Lipsit de mijloace, a întrerupt pregătirea școlară la nivelul ciclului primar, dar nici una dintre ocupaţiile încercate (librar, vânzător de vopsele etc.) nu-l va reţine. A învăţat, ca autodidact, limbile ebraică, franceză și germană, care, alături de idiș și română, i-au lărgit orizontul. Activează în gruparea literară Licht și editează bilunarul „Der Hamer” (1916, împreună cu Iacob Botoșanschi), revista „Inzl” (1935, împreună cu Marius Mircu) și periodicul „Șoibn” (1936), la care figurează ca girant responsabil. După 1944 este membru în comitetul central al Consiliului Democratic Evreiesc. Între 1947 și 1954 a ocupat postul de secretar literar al Teatrului Evreiesc de Stat din București. Ca dramaturg, și-a făcut intrarea, în 1927, în cercul Sburătorul, devenind unul dintre devotaţii cenaclului lovinescian, căruia îi datorează, poate, orientarea spre roman. Ca publicist și scriitor

în limba română, **B.** își începe cariera la „Scena" (1918) și continuă cu teatru, proză, articole literare și teatrale la „Lumea", „Adam", „Hasmonaea", „Reporter", „Viața românească", „Rampa", „Facla", „Revista Fundațiilor Regale", iar după al Doilea Război Mondial la „Contemporanul", „La Roumanie nouvelle", „Gazeta literară", „Teatrul" ș.a., semnând și Adam, Ben-Hador, S. Benador, S. Schmidt, Zanol Balon.

Cu volumul *5 acte* (1925), **B.**, autor de piese nejucate, se situează în avangarda mișcării teatrale românești, sensibilă în acei ani la experiențele expresioniste. Era la curent cu piesele lui Georg Kaiser, Walter Hasenclever, Fritz von Unruh, în orbita cărora gravita, alături de F. Aderca, Isaiia Răcăciuni și Ion Sân-Giorgiu. În *Otrava (Un epilog)* personajul Ary Ury, genul de artist ce „ia viața în tragic și un ton prea sus", are revelația dureroasă a trădării spiritului prin limbaj. În *Simfonia roșie* o mulțime de personaje generice monologhează în jurul unui iminent cataclism. Spaime atavice, reminiscențe ale pogromurilor și viziuni sumbre, premonitorii compun o atmosferă fantomatică, terorizantă, irizată intermitent de licăririle nădejdii. Drama *În cimitir* exploatează un alt motiv expresionist, epifania sacrului în realități umile, derizorii. Expresionismul pieselor este uneori prea acuzat și insuficient încorporat limbajului dramatic. Nuvelele, înscrise în aceeași paradigmă estetică, se situează într-o continuitate directă cu teatrul. Scriitor de tip obsesiv, cu o invenție săracă, **B.** a revenit asupra câtorva teme și motive. Immanuel Lang, pianistul din nuvela *Final,* este unul dintre „cei trei copii bolnavi ai vremii noastre", care, într-un solilocviu tragic, se arată torturat de alienare, de criza de identitate și de căutarea unui ideal. Autorul îl instalează în nebunie ca într-o nouă realitate, securizantă, prin care „farsa jocului de-a viața" este suprimată. Prin Immanuel Lang **B.** a intenționat să dea glas impasului unei generații trăindu-și crepuscular aurora iluziilor. Un subiect îndrăzneț, tratat într-un limbaj somptuos liric, propune nuvela *Appassionata.* Concepută muzical, narațiunea avansează, după ce și-a enunțat motivele, într-un crescendo de oratoriu spre un final halucinant. Protagonistul iese din îngrădirile rasei și ale religiei și trăiește, eliberat de orice prejudecată, miracolul dezmărginirii, murind în plin extaz. Farmecul nuvelei rezidă în arta subtilă a proiecției realului în fantastic și mit, într-o viziune când candidă, când înfricoșată. Decorul e de asemenea expresionist, dar deformarea liniei nu merge până la grotesc și caricatural, ci are o grație naivă, chagalliană. Oameni și lucruri intră parcă sub puterea luminii de lună și a muzicii, într-o stare de levitație ireală. Limbajul caută simplicitatea celui biblic, de la care împrumută unele formule și sintagme. Baruch Landau din romanul *Ghetto veac XX* (1934) ar reprezenta cea dintâi verigă din biografia personajului lui **B.**, identic structurat sub nume variate în toată literatura sa marcată de autobiografism și proiecții bovarice. Inerția, abulia și eșecurile acestui tânăr intelectual sunt simptome ale unei împotriviri organice la norma care obligă individul să intre într-un rol anume. Intenția autorului a fost de a face din „viața romanțată" a protagonistului o imagine a epocii și a lumii evreiești, retrasă într-un ghetou moral. El adoptă însă o formulă narativă hibridă, alternând sau amestecând cronica realistă a unui mediu cu textul subiectiv al lui Baruch, a cărui densitate pune în umbră teza. Realitatea ghetoului ajunge la cititor prin filtrul negativ al conștiinței personajului, dar câștigă o importantă încărcătură simbolică.

Ury Benador și Mircea Eliade

Deși pare a se îndepărta de temele sale obsesive și de modelul expresionist, **B.** păstrează în următorul roman, *Subiect banal* (1935), același tip de personaj, trăindu-și existența în chip tensionat, la limita anormalului. Titlul e o provocare, întrucât încearcă să recupereze un „subiect banal", gelozia, prin ocolirea sistematică a convenţiilor. Dar literatura recuzată la nivelul discursului se insinuează în existenţa individului, impunându-și schemele. Ludwig Holdengraeber nu face decât să întărească, prin nefericitul lui experiment, „adevărul" impus de literatură că toate soţiile își înșală soţii, în timp ce aspiraţia lui secretă era aceea de a se sustrage destinului comun. Dispus să ridiculizeze cu orice prilej prejudecăţile, acest cinic ascunde un ins însetat de puritate. Concluzia e întunecată: nu există excepţie și nici salvare, omul e jucăria unor forţe oarbe, iar eșafodajul moral bine–rău, cinstit–necinstit, pur–impur se dovedește iluzie sau ipocrizie. Nebunia lui Ludwig e un protest, un refuz al unor adevăruri pe care, din sete de certitudine, le-a provocat, „jucându-se cu focul". Romanul se desfășoară silogistic, având rigoarea unei acţiuni tragice. În reconstituirea pe care o face, Ludwig încearcă să raţionalizeze iraţionalul și confesiunea lui necruţătoare capătă prin excesul de luciditate un aer aproape pervers. *Hilda* (1936) este replica la *Subiect banal*, romanul fiind scris din perspectiva soţiei împinse la adulter. Scriitorul recurge, de data aceasta, frecvent, la poncife melodramatice. Jurnalul Hildei, ființă lipsită de personalitate, este „prelucrat" neinspirat de autor. Femeie fără nici un mister, complexată, ea nu face decât să confirme pas cu pas scenariul vinovăției închipuite de Ludwig. Prin alunecarea în foileton a unui subiect analizat anterior in vitro, *Hilda* este un roman compromis, în ciuda unor intuiţii fine și a unor pagini de subtilitate analitică. *Final grotesc* (1940) aduce numai aparent o înnoire în literatura lui **B.** În esenţă, motivul expresionist al chemării transfiguratoare se menţine, tratat însă relaxat, ușor caricatural. Atmosfera dulce-amară a cărţii, firea sucită a protagonistului, un fel de Don Quijote blajin, fără demon, par o raportare autoironică la nuvela *Appassionata*. Înfăţișarea lui comună, de boem cumsecade și păgubos, ascunde o fire de misionar, sol dispreţuit al ideii de resurecţie morală prin artă. În „mica lui demenţă" el se dovedește extrem de lucid și, observator ascuţit, spune într-o formă paradoxală sau bonom-ironică, de moralist rapsodic, adevăruri dintre cele mai crude. Se vede lesne aici, ca și în *Hilda*, deplasarea interesului de la individ la peisajul etico-social, dar nimic nu se încheagă în sensul epicii obiective. Mai târziu scriitorul va schematiza și mai mult lucrurile, în ideea angajării în „lupta de clasă". Astfel, în *„Gablonz" – Magazin universal* (1961), cei bogaţi apar ca o încarnare a răului, cumulând toate tarele psihice și morale, iar cei săraci ca depozitari exclusivi ai valorilor etice superioare. Romanul, o combinaţie eteroclită de pamflet și melodramă, se situează la nivelul de jos al producţiilor similare din epocă. O involuntară vulgarizare este biografia romanţată *Beethoven–omul* (1964), elaborată îndelung, mai bine de două decenii.

SCRIERI: *5 acte*, Brăila, 1925; *Ghetto veac XX*, București, 1934; *Subiect banal. Appassionata*, cu o copertă de Maxy, București, 1935; *Hilda*, București, 1936; *Preludiu la Beethoven. Final. Final grotesc*, București, 1940; *Appassionata. Preludiu la Beethoven. Final*, București, 1948; *„Gablonz"–Magazin universal*, București, 1961; *Beethoven-omul*, București, 1964; *Opere*, I, București, 1968; *Subiect banal*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1998.

Repere bibliografice: F. A. [F. Aderca], *„5 acte"*, „Mișcarea literară", 1925, 28; N. Carandino, *„Ghetto veac XX"*, FCL, 1934, 1025; Perpessicius, *Opere*, VII, *50–53*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *202–217*; Pericle Martinescu, *„Subiect banal"*, VR, 1935, 5–6; Octav Șuluţiu, *„Subiect banal"*, F, 1935, 3; Șerban Cioculescu, *„Subiect banal"*, RFR, 1935, 8; Eugen Ionescu, *„Hilda"*, FCL, 1936, 1568; Holban, *Opere*, III, *292–294*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *290–291*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *710–718*, *Ist. lit.* (1982), *794–795*; Dimisianu, *Schiţe*, *41–44*; Râpeanu, *Noi*, *209–214*; Ov. S. Crohmălniceanu, *„«Gablonz»–Magazin universal"*, VR, 1961, 11; Lucian Raicu, *„Beethoven–omul"*, GL, 1964, 48; Magdalena Popescu, *„Final grotesc"*, RL, 1968, 4; Lăzărescu, *Romanul*, *182–186*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *139–147*; Dimisianu, *Subiecte*, *81–83*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *258–260*; Z. Ornea, *Proza lui Ury Benador*, RL, 1998, 25; Nicolae Breban, *Ury Benador–poetul*, VR, 1999, 12; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, *237–253*; *Dicţ. analitic*, II, *107–108*, IV, *171–173*; Dimisianu, *Lumea*, *521–528*; Morar, *Scriitori evrei*, *109–122*; Simuţ, *Vămile*, *265–268*. ***G.H.-T.***

BENEA, Marcela (4.VI.1948, Văratic – Râşcani), poetă. Este fiica Anastasiei (n. Velişcă) şi a lui Procopie Benea. Absolventă a Facultăţii de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1972), **B.** a fost profesoară, apoi redactor la Editura Cartea Moldovenească, la Filarmonică şi la Radioul de Stat Chişinău. Debutul timpuriu, din anii de şcoală, în revista „Cultura" (1966), este urmat de două volume de versuri târzii, *Zestre* (1974) şi *Poveste neterminată* (1988), în care sunt exploatate fericit sonurile melopeice şi exaltate sau virtuţile tăcerii. Poeta revine după două decenii cu volumul *Evadare din frescă* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Eul său liric

trăiește într-un spaţiu în care lumina („sora mea de viaţă și de moarte") este atotstăpânitoare, înţelegerea ruralităţii ca lume şi lege alternează cu tentativa de a descifra şi alte sensuri existenţiale. Versurile publicate de **B.** au beneficiat de transpuneri în mai multe limbi.

SCRIERI: *Zestre*, pref. Grigore Vieru, Chişinău, 1974; *Poveste neterminată*, pref. Eugen Lungu, Chişinău, 1988; *Evadare din frescă*, Chișinău, 2008; *101 poeme*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Ion Vatamanu, *Viaţa cuvântului*, pref. Pavel Boţu, Chişinău, 1980, *169–170*; Vasile Romanciuc, *„Pecetea tăcerii o sapă…"*, LA, 1987, 12 martie; Iulian Filip, *Când poetul tace*, LA, 1987, 12 martie; Andrei Ţurcanu, *Bunul simţ*, Chişinău, 1996, *99–113;* Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *227*; Iulian Filip, *Poetul tăcerilor vorbitoare*, LA, 2006, 19 decembrie; *Dicţ. Chişinău*, *48–49*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *341–346*. ***M.Dg.***

BENEȘ, V. [Wilhelm] (27.II.1907, Târgu Jiu – 26. IV.1960, București), prozator, eseist. Fiu al lui Gotlieb Beneș, ceramist ceh stabilit la Târgu Jiu în 1900 și căsătorit cu Emma Hubner, de origine germană, **B.** urmează cursurile școlii primare și primii ani de liceu în orașul natal, își continuă studiile secundare la Craiova, se înscrie apoi la Academia Comercială din București și, în fine, frecventează cursurile Academiei de Arte Frumoase din Cluj. Debutează aici ca artist plastic într-o expoziţie de pictură în alb–negru și este totodată profesor de desen, critic de artă și gazetar. Revine apoi la București, cooptat fiind în conducerea Casei Școalelor. În 1942 este consilier al Editurii Gorjanu, iar după război și după anii de detenţie, funcţionează ca redactor tehnic la Editura pentru Literatură. Semnează cronici, comentarii, eseuri, studii de artă și de literatură, dar și articole pe teme economice, sociale și politice în numeroase reviste dintre anii '30 și '40 ai secolului trecut, precum „Hyperion", „Societatea de mâine", „Pagini literare", „Naţiunea română", „Gând românesc", „Familia", „Gazeta ilustrată", „Meșterul Manole", „Tribuna", „Naţiunea", „Sfarmă-Piatră", „Revista Fundaţiilor Regale", „Preocupări literare", „Poporul", „Vremea", „Gândirea" ș.a. Este considerat unul dintre cei mai avizaţi critici de artă din epocă, studiile sale, dintre care unele apar în volume, operând incursiuni minuţios argumentate în domeniul relaţiilor care se stabilesc între opera de artă plastică și subiectul receptor sau oferind comentarii inedite pe marginea câtorva capodopere ale picturii naţionale și universale. Preocupări similare manifestă și pentru muzică și literatură, de o importanţă specială fiind un studiu de sinteză din 1941, *Note despre nuvela fantastică*. Lasă în manuscris câteva studii și eseuri de artă și primul din cele patru volume ale unui proiectat *Tratat de estetică și de teoria artei plastice*.

Debutul scriitoricesc al lui **B.** se produce în 1935, când publică în „Pagini literare" două tablete, intitulate *Însemnări*. Nuvele – cele mai multe incluse apoi în volumele *Hanul roșu* (1938), *Semn rău* (1943) și *Îngerul alb* (1944) – și tablete literare va mai publica (semnând și V.B.) în „Pagini literare", „Gând românesc", „Naţiunea" (Brăila), „Curentul literar", „Sfarmă-Piatră", „Gândirea". Prozatorul este interesat de surprinderea tragicului din existenţa umană, pe care îl abordează cu mijloacele unui fantastic pregnant, original. Fantasticul este înţeles ca o incursiune în „reversul" realităţii imediate, palpabile, experienţă, după el, perfect posibilă; acest „revers" îi apare ca un accident survenit în desfășurarea logicii comune a existenţei, la confluenţa dintre starea de vis și cea de trăire concretă sau afectivă. În accepţia sa, scriitorului de gen îi sunt necesare „o imaginaţie bogată, o sensibilitate cu antene la toate imponderabilele existenţei noastre, o plăcere pentru conflictul gratuit, o înclinaţie faţă de extraordinar și de lumea obsesiilor și aventurilor". Prozatori precum E.T.A. Hoffmann (care ar ilustra strălucit nuvela fantastică de tip romantic), E.A. Poe (care ar reprezenta nuvela analitico-deductivă) și Prosper Mérimée (care ar îmbina cele două reţete anterioare) posedă din plin aceste calităţi, dovedindu-se veritabili „sclavi ai fanteziei lor". Amalgamarea realului cu irealul, posibilă mai ales în starea de vis, refugiul în închipuire, fantezia fără opreliști se întâlnesc la acești autori pe terenul comun al „jocului". Saltul din realitate (alimentat de halucinaţie, viziune morbidă, tenebre) poate fi totuși provocat, susţine comentatorul, și de alienarea în faze diferite, mergând până la nebunia clinică. Studiul *Note despre nuvela fantastică*, în care **B.** dovedește veleităţi de teoretician, este simultan un exerciţiu de admiraţie faţă de genul pe care îl cultivă și o pledoarie pro domo. Semnificativ este, din acest punct de vedere, faptul că manuscrisul primului volum de nuvele, *Hanul roșu*, poartă iniţial titlul *Povestiri bolnave*. Textul astfel intitulat conţine povestea unei răzbunări care, până la un punct, poate fi situată în descendenţa unor pagini din *Moara cu noroc* de Ioan Slavici sau din *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale. Nimic fantastic în această relatare detașată a dramei, doar o hiperbolizare a realului, care crispează și neliniștește. În *Semn rău*

(titlul inițial: *Tolea*, 1940) este prezentat, în esență, un caz de fotofobie, care, corelat cu o seamă de coincidențe neliniștitoare, devine argument al intervenției unor forțe distructive ce impun relații ciudate în microuniversul satului. Abia în alte câteva nuvele **B.** își dovedește înclinația spre macabru și morbid, spre violență și crimă, spre punerea în lumină a unor tipuri patologice, de regulă sangvinare. Narațiunile relatează acte vindicative sângeroase (spânzurări, arderi pe rug, înjunghieri ș.a.), când nu au ca pretext calamități precum războaie sau ciumă. Toate pe fundalul unor epoci îndepărtate, în care (aproape) orice era posibil: dispariția tuturor copiilor dintr-un sat de pescari situat pe o insulă ciudată din Marea Nordului și, apoi, moartea tuturor adulților plecați să-i caute, aproape nebuni din cauza unei himere – utopica Țară a depărtărilor, tărâm al fericirii eterne; invadarea cetății lui Wilhelm Temerarul, duce de Brabant, de către o armată uriașă de șobolani roșii, care sfârșesc prin a-i ucide cu cruzime pe toți locuitorii, cu excepția ducelui, transformat, el însuși, într-un șobolan uriaș; atacul unei misterioase cetăți cu steaguri albe, pe care vecinii o cred plină de viață, dar în care atacatorii găsesc un spectacol lugubru: singurul supraviețuitor, nebunul rege Wenceslav, își celebrează la nesfârșit, alături de scheletele tuturor comesenilor, ritualul nupțial, întrerupt cu nu se știe cât timp înainte de ciumă. Cadrul și schema hoffmanniană, preluate într-o manieră improprie, ce mizează aproape exclusiv pe senzațional, sunt depășite în *Moartea prietenului meu Savin*, *Teodot nebunul*, *Pavilionul nr. 6*, *Floarea albastră*, *Biserica din Fraustadt*, *Amo, amas, amat*… ori în *Vraciul Ieronim*, proze care reflectă mai degrabă disponibilitatea de analiză a misterelor psihicului uman. Atenția naratorului se concentrează pe modalitatea în care conștiințele zbuciumate, obosite sau revoltate se pot converti în patologic individual sau colectiv. Textele preiau însă și ecourile unor credințe ancestrale: un blestem sau o coincidență nefastă pot influența nefericit o existență sau un șir de existențe. Acestea sunt bulversate de fenomene stranii precum dedublarea (*Biserica din Fraustadt*), animarea obiectelor (*Pendula*, *Floarea albastră*), învierea morților (*Moartea prietenului meu Savin*) etc. Nota dominantă a prozei lui **B.** o constituie vizualizarea compoziției, imaginația lucrând mai ales în sensul realizării plastice a întâmplării relatate. Sunt preferate culorile potolite, patinate, țintind o întoarcere prelungă în timp. Exterioarele în care se mișcă vraciul Ieronim evocă, spre exemplu, decoruri medievale trasate în tonuri cenușii sau coclite. Interioarele din aceeași nuvelă, descrise cu lux de amănunte, plutesc în aburi gălbui sau roșcați. Tehnica vizualizării fantasticului este utilizată de **B.** într-o gamă de mare mobilitate a imaginației.

SCRIERI: *Hanul roșu*, Sighișoara, 1938; *Semn rău*, București, 1943; *Îngerul alb*, București, 1944; *Donatello*, București, 1957; *D. Ghiață*, București, 1957; *Hanul roșu*, îngr. Ion Maxim, Craiova, 1983. **Antologii:** *Mărturii despre N. Grigorescu*, București, 1957 (în colaborare cu Ionel Jianu). **Traduceri:** Lion Feuchtwanger, *Goya sau Drumul spinos al cunoașterii*, I–II, București, 1951.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *„Hanul roșu”*, F, 1938, 8; Perpessicius, *Opere*, VIII, *67–69*; Papadima, *Scriitorii*, *163–166*; Demetrescu, *Însemnări*, *286–316*; Octav Șuluțiu, *„Semn rău”*, RFR, 1943, 5; Zalis, *Aspecte*, *114–119*; Ovidiu Mureșan, *Structurile fantasticului în nuvelistica lui V. Beneș*, ECH, 1973, 7–8; Popa, *Spații*, *136–163*; Dan, *Proza*, *285–289*; Antonescu, *Scriitori*, *168–182*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *260–262*; Emanuela Ilie, *Fantasticul tenebros între teorie și practică (V. Beneș)*, CRC, 2006, 8; Cătălin Ghiță, *Deimografia. Scenarii ale terorii în proza românească*, Iași, 2011, *89–91*. ***C.P., E.I.***

BENGESCU-DABIJA, Gheorghe (30.VI.1844, București – 13.I.1916, București), dramaturg, traducător.

Este fiul austriecei Louise Salviny von Uffmann și al lui Titus Bengescu; numele Dabija și l-a adăugat după căsătorie. A făcut studii militare în Austria și Franța, intrând apoi în armata română, unde ajunge la gradul de general. Predă la Școala Superioară de Război. În 1906 este ales senator de Fălciu. Membru al Junimii încă din 1868, a colaborat la „Convorbiri literare” timp de aproape două decenii, o prezență susținută având și în „Literatură și artă română”. A mai folosit pseudonimele G. Bradu și Glonț.

B.-D. debutează în 1870, când i se joacă piesa *Amorul unchiului*, prelucrare după Eugène Sue. A tradus libretele câtorva dintre cele mai apreciate operete din epocă. Astfel, în 1875, ajutându-l pe Edgar Th. Aslan să înjghebeze primul spectacol

românesc de operetă, el traduce libretele operetelor *Fata mamei Angot* de Charles Lecocq și *Princesa de Trebizund* de Jacques Offenbach. Tot atunci a tălmăcit libretul operetei *Giroflé-Girofla* de Ch. Lecocq. În 1880 a transpus în românește libretul scris de F. Zell și R. Gené pentru opereta *Fatinița* a lui Franz Suppé. A mai tradus *Corabia Salamandra* de Ch. de Livry, Deforges și de A. Leuven, *Domnu' Choufleury* de Saint-Remy și *Martira* de Adolphe d'Ennery și Ed. Tarbe Des Sablons. Fără a avea strălucire, tălmăcirile sale sunt plastice și scutite de prezența unor neologisme stridente. Și prin libretele pe care el însuși le scrie **B.-D.** este un întemeietor. Dacă libretul din 1876 pentru opereta *Scaiul bărbaților* nu a avut succes, în schimb, cu *Olteanca* (1880), a cărei muzică aparține lui G. Otremba și lui Eduard Caudella, el își leagă numele de începuturile operetei românești. Libretul are la bază o piesă franceză care a inspirat și nuvela *Două nebunii* a lui N. Gane, dar prelucrarea este atât de iscusită, încât textul emană un incontestabil specific autohton, evident în intrigă și atmosfera de șezătoare. În 1893 a compus libretul pentru o nouă operetă, *Insula florilor*, pe muzică de Mauriciu Cohen-Lânaru. În 1896 a tradus *Macbeth* de Shakespeare. **B.-D.** a fost și un dramaturg prolific. Ca autor de piese originale, a debutat în 1871 cu *O palmă la bal mascat*, reușită comedie de situații, publicată în „Convorbiri literare". A doua piesă, *Radu III cel Frumos* (1875), preia subiectul dintr-o nuvelă a lui N.D. Popescu, fără a reuși să depășească mediocritatea modelului. Abia *Cucoana Nastasia Hodoronc* („Convorbiri literare", 1877) se înscrie printre cele mai reușite comedii românești de moravuri din secolul al XIX-lea. Îmbrăcată în haina vodevilului, satira este îndreptată împotriva micii boierimi și a parveniților. Se distinge personajul titular, o variantă mahalagească a Chiriței lui V. Alecsandri. În istoria dramaturgiei românești **B.-D.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al tragediei *Pygmalion, regele Feniciei*, a cărei premieră, în februarie 1886, a constituit un adevărat triumf. Subiectul a fost împrumutat din *Les Aventures de Télémaque* de Fénelon. Personajele sunt înrobite unei singure patimi, sub impulsul căreia acționează aproape orbește. Acțiunea stă sub semnul destinului eroilor, iar impresia pe care o produce este puternică. Condusă foarte strâns, fără scene de prisos, intriga face totuși concesii spectaculosului, ca, de altfel, întregul limbaj al piesei, orientat către declamația pompoasă. A doua tragedie, *Amilcar Barca, generalisim al Cartaginei* (1894), a împrumutat subiectul din romanul *Salammbô* de Gustave Flaubert. Încercând să compună o piesă de meditație, autorul nu realizează decât o firavă însăilare de monologuri. Ceva mai reușită, *Silvina Doamna* („Literatură și artă română", 1897) reia subiectul unei lucrări dramatice mai vechi, *Despina*, reprezentată cu peste douăzeci de ani mai înainte. Prefigurare a Doamnei Clara din *Vlaicu Vodă* a lui Al. Davila, protagonista continuă șirul unor personaje tradiționale ale teatrului românesc, precum Vidra din *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu sau Carmina din *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. Bulevardieră este *Crimă sau virtute* (jucată în 1907–1908). Ultima piesă, *Mustrare de cuget* (1913), e o reușită idilă în mediu rustic, **B.-D.** realizând aici un tablou de un pitoresc robust, susținut de un dialog vivace, cu replici iuți.

SCRIERI: *Radu III cel Frumos*, Iași, 1875; *Olteanca*, Iași, 1880; *Pygmalion, regele Feniciei*, București, 1886; *Amilcar Barca, generalisim al Cartaginei*, București, 1894; *Cuminţenia fetelor*, București, 1894; *Criza și armata*, București, 1901; *Mustrare de cuget*, București, 1913. **Traduceri:** Charles Nuitter și E. Tréfeu, *Princesa de Trebizund*, Iași, 1875; Clairville, Paul Siraudin și Koening, [*Versuri din „Fata mamei Angot"*], Iași, 1875.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *15–17*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *530*, *Ist. lit.* (1982), *598–599*; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *88–89*, *122–126*, *155–156*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *18–33*; Ist. lit., III, *68–69*; Mîndra, *Clasicism*, *132–153*; *Dicţ. lit. 1900*, *98–99*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *24–26*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *262–264*. ***D.M.***

BENIUC, Mihai (20.XI.1907, Sebiș – 25.VI.1988, București), poet, prozator, dramaturg, eseist, traducător.

Este fiul Veselinei și al lui Atanasie Beniuc, ţărani. A urmat școala primară maghiară din satul natal și Liceul „Moise Nicoară" din Arad (1921–1928), unde l-a avut ca profesor de română pe poetul Al. T. Stamatiad. În liceu elevul era pasionat, pe lângă poezie, de biologie și psihologie, studiind viaţa păianjenilor, precum congenerul Mircea Eliade. A

terminat cursurile liceale în particular. Debutează în revista „Laboremus" a liceului, în 1926, cu o traducere din Thomas Moore, apoi ca poet, cu pseudonimul Tudor Arsene, în „Falanga" lui Mihail Dragomirescu (1927), ulterior fiind prezent și în „Bilete de papagal" (septembrie 1928, cu poemul *Toamna*). În 1931 își ia licenţa în sociologie și psihologie la Universitatea din Cluj. Pe durata facultăţii a frecventat cenaclul condus de prozatorul Victor Papilian. A mai fost prezent în revistele „Abecedar" (Brad), „Pagini literare" (Turda) și „Gând românesc" (Cluj); mai târziu, la sfârșitul anilor '30, va deveni, pentru scurt timp, redactor la publicaţia „Ţara nouă", unde a desfășurat – după propriile-i afirmaţii – o activitate comunistă subterană. Ca șef de promoţie, a obţinut o bursă la Hamburg, unde a studiat psihologia animală cu biologul Jacob von Uexküll și filosofia cu Ernst Cassirer. O expediţie știinţifică în insulele Helgoland din Marea Nordului îi va inspira poemul *Pe o scândură cu actinii*. Întors în ţară, a făcut parte din rândul fondatorilor asociaţiei Amicii URSS, unde a îndeplinit funcţia de secretar. În 1934 și-a luat doctoratul în știinţe psihologice la Cluj cu teza *Învăţare și inteligenţă la animale. Formarea drumului indirect la peștele combatant*, republicată în 1968 sub titlul *Ce simt și pricep animalele*, devenind astfel primul specialist român în psihologie animală comparată; o sinteză a cercetărilor în domeniu: *Psihologie animală comparată și evolutivă* (1970). Ironic, s-a putut observa în preocupările sale știinţifice o legătură cu atitudinea politică, „drumului indirect al peștelui combatant" corespunzându-i protestul indirect al poetului combatant. Din 1932 și-a început cariera universitară la Institutul de Psihologie din Cluj. După cedarea Ardealului de Nord (1940) are întâlniri clandestine cu Camil Petrescu, Zaharia Stancu și cu unii militanţi legionari pe care încearcă să-i determine să susţină cauza românilor ardeleni. A colaborat, în același timp, la publicaţii apropiate dreptei naţionaliste (de la „Revista Fundaţiilor Regale" condusă de D. Caracostea la „Dacia", „Dacia rediviva" ș.a.), iar în prima parte a anilor '40 a lucrat ca funcţionar în Ministerul Propagandei din guvernul lui Ion Antonescu. Asemenea adeziuni nu intră în contradicţie cu crezurile comuniste; naţionalismul său „ardelean" are un caracter social (marcat prin apartenenţa orgolioasă la un neam de ţărani) și antiburghez, iar subversiunea politică e orientată împotriva ocupanţilor horthyști ai Ardealului de Nord după Dictatul de la Viena (în care nu a recunoscut niciodată rolul lui I.V. Stalin). După instaurarea comunismului **B.** a căpătat funcţii oficiale în noua administraţie. În septembrie 1944 este ales în comitetul de conducere al nou-înfiinţatei Societăţi a Scriitorilor, la a cărei șefie îl va sprijini pe Victor Eftimiu în detrimentul lui Mihail Sadoveanu. Filosovietic convins, între 1946 și 1948 a îndeplinit funcţia de consilier cultural la Ambasada Română din Moscova. A fost secretar (1949–1956), prim-secretar (1956–1962) și președinte (1962–1965) al Uniunii Scriitorilor, deputat în Marea Adunare Naţională și academician (din 1955), profesor la Facultatea de Filosofie, secţia psihologie, a Universităţii din București (1965–1974). I s-au acordat numeroase distincţii, între care Premiul de Stat (1954) și Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor (1981). A fost căsătorit cu traducătoarea Emma Beniuc (născută Emma-Silvia Friedmann.

B. a dominat administrativ, în perioada în care conducea breasla, viaţa literară, generând, prin susţinerea dogmatică a liniei partinice oficiale, resentimente ce vor răbufni când va fi demis ostentativ din fruntea Uniunii și marginalizat. Totuși, se pare că, prin intervenţii la scriitori sovietici ca Ilya Ehrenburg și cu sprijinul unor lideri comuniști locali, **B.** ar fi jucat, la începutul anilor '50, un rol în procesul de reabilitare și anexare ideologică a lui Tudor Arghezi, după eliminarea acestuia din viaţa literară. În 1956 i-a prefaţat volumul *Cântare omului*, iar în 1959 ediţia *Versuri*. Cu ocazia centenarului nașterii lui M. Eminescu (1950) și a lui I.L. Caragiale (1952), a întreprins acţiuni de recuperare selectivă și controlată a acestora, în acord cu noua politică a regimului (în cazul reabilitării lui Eminescu va proceda prin analogie cu sărbătorirea a 150 de ani de la nașterea lui Pușkin). În 1957 reușește să obţină reintrarea în circuitul literar a poeziei lui Octavian Goga, în ciuda opţiunilor politice ultranaţionaliste ale acestuia. Mult mai numeroase rămân însă excluziunile ideologice la care a participat în aceiași ani, printre cele mai notorii numărându-se cazurile lui Constantin Noica, V. Voiculescu și ale fostului său student I. Negoiţescu. În romanul în cheie autobiografică *Pe muche de cuţit* (1959), versiune eroizantă despre lupta ilegalistă a comuniștilor în cel de-al Doilea Război Mondial, protagonistul este un alter ego prin care **B.** își justifică poziţia ambiguă

din acei ani. A șocat opinia publică faptul că l-a denunţat ca hitlerist pe Lucian Blaga, sub numele Marele Anonim, într-o perioadă în care autorul *Poemelor luminii* era pus la index; s-a speculat mult asupra intenţiei oficiale de a amâna, prin această manevră, reintrarea lui Blaga în viaţa literară, după represiunea la adresa intelectualilor ce a urmat undei de șoc a revoluţiei maghiare din 1956. Riscând arestarea, Blaga s-a apărat printr-un memoriu către înaltele foruri de partid (publicat în 1978 de Pavel Ţugui în „Manuscriptum"), unde **B.** e acuzat de ascunderea propriei colaborări cu regimul lui Ion Antonescu. La rândul lui, deși adept al artei angajate, autorul și-a justificat opiniile din roman ca „ficţiune pură". Episodul va genera, peste ani, reacţii ficţionale care vor amplifica stigmatizarea lui **B.** Astfel, în *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda el apare ipostaziat în arivistul Amăicăliţului, iar Blaga e văzut ca victimă a acestuia. Alte romane cu substrat autobiografic ale lui **B.**, *Dispariţia unui om de rând* (1963) și *Explozie înăbușită* (1971), prezintă doar un relativ interes documentar. Creditabil e *Drumul poeziei* (1972), confesiune eseistico-memorialistică despre anii debutului și ai formării, în care Eugen Simion a sesizat o influenţă a modelului Goethe–Blaga din *Hronicul și cântecul vârstelor*. După 1965, dincolo de treptatul con de umbră, productivitatea editorială rămâne impresionantă, inclusiv în materie de texte omagiale adaptate noilor momente festive. **B.** a scris și literatură de sertar: modeste stilistic, dar relevante anecdotic, tipărite în 1999 sub titlul *Sub patru dictaturi*, memoriile despre perioada 1940–1975 fuseseră nepublicabile în anii comunismului nu atât prin cele relatate despre sine (perspectiva e a unui combatant fidel cauzei, care își cosmetizează biografia), cât prin dezvăluirile infamante despre moravurile lumii literare. Fragmente din jurnal și memorii (*Însemnările unui om de rând*) au fost editate în presă, în 2012. Volumul postum *Cântece și descântece de pierzanie* (1998) reunește poeme „anticeaușiste" scrise între 1982 și 1988.

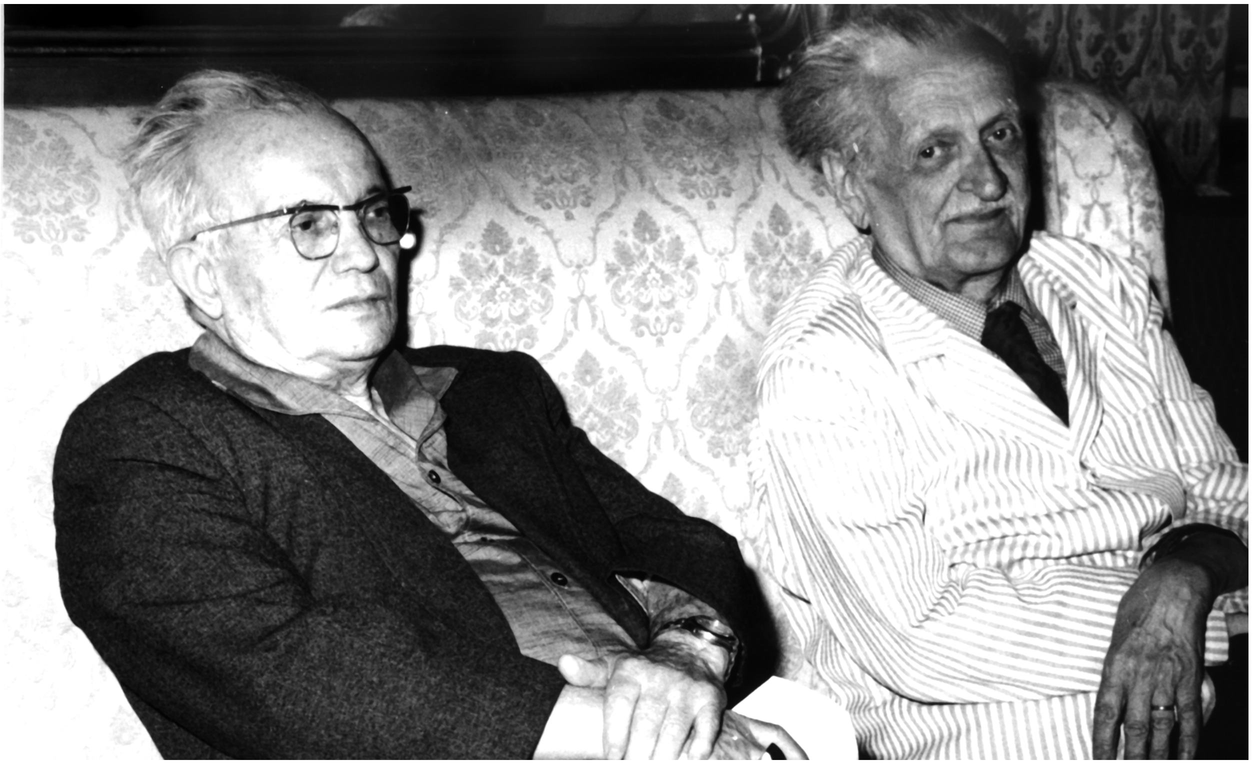
Apărut în 1938, în timpul dictaturii lui Carol II, *Cântece de pierzanie* e un volum a cărui editare a fost facilitată de intervenţia lui N.D. Cocea pe lângă cenzura militară. Ca și alţi poeţi asociaţi ulterior cu realismul socialist (Maria Banuș, spre exemplu), **B.** a rămas în conștiinţa criticii ca liric novator prin cea dintâi plachetă. Cărţile care au urmat, *Cântece noui* (1940), *Orașul pierdut* (1943), *Poezii* (1943) sau *Un om așteaptă răsăritul* (1946, cu un titlu indicând noua orientare a ţării), l-au impus drept unul dintre cei mai redutabili poeţi protestatari din literatura română. Plasarea în descendenţa mesianismului ardelean cu tentă naţională (Octavian Goga) și socială (Aron Cotruș) a fost unanim remarcată. Autorul însuși, în volumul *Dialog* (1977), își va etala, cu aplomb autoreflexiv, o genealogie lirică: „A fost și Eminescu și Coșbuc/ A fost și Goga și a fost Arghezi/ Dar se știa că floarea lui Beniuc/ Va răsări prin ierbile livezii". Persistă însă imaginea unui **B.** irelevant poetic după 1948. Mult mai aproape de adevăr e imaginea poetului industrios. Cantitatea de versificări encomiastice, de elogii ocazionale la adresa Partidului și a conducătorilor, de balade epice șablonarde este enormă și, mai ales în deceniul 1948–1958, eclipsează, cu puţine excepţii, producţia poetului autentic. Nicolae Manolescu a văzut, mai recent, în **B.** „un autentic poet realist-socialist, dar și singurul poet realist-socialist autentic", medium ideal, chiar de la debut, pentru viitoarea „poezie

Geo Bogza, Maria Banuș, Dan Deșliu,
Mihai Beniuc, Nestor Ignat și Mihai Davidoglu la Moscova

nouă”. Datat 3 septembrie 1944, *Toboșarul timpurilor noi* e o autodefinire confirmată de evoluţiile viitoare: „Nimeni nu știe până mâne/ Ce se mai alege și din noi –/ Fost-am, totuși, eu și voi rămâne/ Toboșarul timpurilor noi.// Cântecele mele de pierzanie/ Prevesteau de mult acest război/ Eu eram în mândra Transilvanie/ Toboșarul timpurilor noi”. Prin trecerea de la un regim la altul, poetica lui **B.** va fi afectată mai mult în plan politic: militantismul comunist nu mai e sugerat oblic, „din opoziţie”, ci afirmat ostentativ, „de la putere”. Totuși, proiecţia solară a sinelui roditor și generos din emblematica *Mărul de lângă drum* sau alegoriile bătrâneţii doar aparent îmblânzite din *Inima bătrânului Vezuv* (1957), rămân la fel de expresive ca și cele din tinereţe: „Ca un grizzly bătrân,/ Trec prin păduri seculare;/ În urmă-mi pe arbori rămân/ înfipte, semne de gheare// Pe-aicea eu am trecut / Tu care vii după mine,/ Tot ceea ce e de făcut/ Să faci mai temeinic, mai bine” (*Grizzly*). Citat adeseori ca efigie a poeziei militante, pe care **B.** o va apăra și ilustra programatic, *Cu Dumnezeu la cot*, care deschide volumul *Cântece de pierzanie*, începe prin enunţarea unei arte poetice cu trimitere biblică și valoare de manifest. Barda evocă toiagul lui Moise lovind stânca Horebului pentru a astâmpăra setea poporului ales: „Când voi izbi o dată eu cu barda/ Această stâncă are să se crape/ Și va ţâșni din ea șuvoi de ape/ Băieţi, aceasta este arta!”. Poetul utilizează biciuitor expresii memorabile: „Exemplele-s făcute pentru proști”, însă cea mai mare parte a textului are un caracter mai degrabă modernist. O caracteristică a liricii sale este – după cum s-a spus – egotismul orgolios („fălos”, conform autorului însuși), afirmat cu superbie, inclusiv în credourile „colectiviste”. Mai mult decât Moise sau decât profetul Ilie, Prometeu definește acest tip de lirism militant: „Cu ciocul spintec pânza-albastră/ Și cerurile le deschid./ De-acolo urlu-n glas de tunet:/ «Vedeţi că cerul este vid?»” (*Vulturul de foc*). Poetul militant „de pe Crișuri” se erijează în „copilul unui neam sărac” de ţărani, dar un exponent individualist („Toată vremea am rămas eu însumi”), nesupus („Pe la porţi domnești n-am fost milog”), gata să se lupte, la nevoie, și cu Dumnezeu. Se simte „acasă” în Apuseni („aicea, printre ardeleni”) și își revendică o ascendenţă rebelă de „nepot al lui Horia, al

Mihai Beniuc și Șerban Cioculescu

lui Iancu" („Am coborât din munţi și bolovani,/ Legendele lui Horia-mi curg în sânge,/ În doina mea Ardealul plânge/ Și cer dreptate două mii de ani"). S-a vorbit, cu îndreptăţire, despre „haiducismul" acestui tip de lirică. Probabil pentru a evita rigorile cenzurii, poezia politică a lui **B.** din primele volume are un caracter esopic, aluziv și alegoric; apar adesea maci și garoafe „roșii", imagini ale nedreptăţii, ocupaţiei și exploatării, profeţii ameninţătoare ale distrugerii și regenerării sociale sau trimiteri voalate la „răsăritul" sovietizant („Voi să vegheaţi! O zi va răsări/ Cum alta încă nimeni nu cunoaște./ Bătrânele păduri vor chiui:/ Un tânăr soare munţii grei vor naște!" – *Răsărit*). Câteva poezii, între care *Meliţa* sau *Ursul românesc*, sunt capodopere ale genului. Ceea ce particularizează acest lirism vaticinar în raport cu cel al lui Octavian Goga sau cu acela al lui Aron Cotruș este dilatarea eului poetic, devenit centru al lumii („Hei! Fraţilor, la mine-n sânge/ Istoria contemporană plânge"). Nu lipsește nici trimiterea onomastică la propria persoană: „Un mic Beniuc privește la cei din jur mirat" (*Perspectivă*). „Pierzania" anunţă sfârșitul unei lumi damnate; în *Cântece noui* „noutatea" trimite la așteptata renovare a lumii, iar *Orașul pierdut* e o aluzie de tot străvezie la Clujul ocupat de hortyști, cu poeme în consecinţă („E slobod să mai cânt în România?"). O autodezvăluire sfidătoare a atitudinii se întâlnește în poemul *Cucuvaie și ciocârlie* din volumul *Un om așteaptă răsăritul*: „Cucuvaie fost-am până ieri/ Iar de astăzi, iată-s ciocârlie./ – Spusu-v-am eu, domnilor boieri,/ C-așa o să fie!"; „Ca ţăranul printre snopi de grâu/ Voi intra masiv și greu în vreme/ Cu un car cât dealul de poeme/ Murmurând o doină trist, molâu". Imensul orgoliu al poetului comunist se transferă în admiraţia celor din jur pentru poliglotismul „bine orientat", dar și în imaginea derizorie din ochii tatălui, care îi deplânge lipsa înaintării sociale: „Pe unde trec, pe unde mă duc/ Lumea privește, șoptește:/ Acesta e poetul Beniuc,/ Știe șapte limbi și rusește// Dar mama mă așteaptă-n sat./ Ea nu-mi cunoaște nici un vers./ Numai tatăl meu e supărat/ Că-ndrug uscate și verzi.// «Tu n-ai ajuns nici șef de cabinet»/ Îmi scrie câteodată trist./ «Ce leafă are un poet?»/ I s-a mai spus apoi că-s comunist" (*Bătrânul meu*). Vitalismul robust nu exclude melancolia sau tristeţea („Târăsc în urma mea trecutul"). Există în cazul primului **B.** mai multe registre: unele texte au ecouri eminesciene, argheziene, bacoviene, blagiene, venite dinspre St. O. Iosif sau dinspre trepidanta *Mihnea și baba* al lui Dimitrie Bolintineanu (*Strigoii*), fără a mai vorbi de Ady Endre sau de Serghei Esenin (*Cu sanie fără clopoţei*, *Sania nebună*); nu lipsesc trimiteri la poezia congenerilor Emil Botta sau Zaharia Stancu, din când în când e abordat și poemul de notaţie prozaizantă, prezent la Geo Bogza sau la Geo Dumitrescu. Umilinţa estetică jucată („Cât despre mine, ce să vă spun?/ Eu nu am darul versului decât în mică măsură/ Prefer să spun în proză ce gândesc./ Și mai presus de toate îmi place să tac./ Dar câteodată mă copleșește tristeţea/ Și-atunci trebuie să scriu") are drept revers orgoliul contondenţei extraestetice și atunci poezia devine armă menită să agreseze și să transforme cititorul indiferent („Ah! Domnii, domnii.../ Nu cu peniţa,/ Cu ascuţișul coasei/ Îmi scriu poemele sălbatice./ Cuvintele-mi zboară de foc și de plumb/ Ca gloanţele din flinte!/ Să lase rană vie orice vers al meu/ În cititor,/ Să-i sângere de durerea neamului/ Inima-mpietrită"!), dar și delimitarea teritoriului prin raportare la înaintași: „Dar Eminescu nu cuprinse tot/ În stihurile lui dumnezeiești./ Durerea românească-i mult mai mare/ Și n-o cuprinde toată nici un cântec" sau „dacă astăzi Blaga sau Arghezi/ Sunt mai mult decât Mihai Beniuc,/ S-or topi răcelile zăpezii/ Când va fi de-aicea să mă duc". Conștiinţa intertextuală e afirmată adesea în poezia lui **B.** care oscilează mereu între militantismul politic și intimismul elegiac, între poetul instituit ca voce a colectivităţii și poetul însingurat, care-și toarnă „peste rănile vieţii/ Vinul acru". La fel, egofilia, care merge până la exhibarea în text a contingenţei eului poetic, cu nume și prenume. Lexicul e când aspru, împănat cu arhaisme sau regionalisme ţărănești, când melodios, filtrat prin alambicurile lirismului modern, când orchestrat dizarmonic, arghezian. „Poetul haiduc" este eminamente un poet-ţăran, reprezentant al unui „neam sărac" de moţi răzvrătiţi, deși nu evită poemele „citadine". Relevant rămâne modul în care autorul insolitează poezia prin elementarizarea ei, de unde caracterul „naiv". Dezestetizarea, întoarcerea la sursele primare, accesibilitatea sunt trăsături prin care poezia clasicizantă se întâlnește cu neotradiţionalismul agrest și cu activismul proletar: „Și totuși cred într-o lumină nouă./ Dar pentru asta, noi poeţii/

Trebuie să știm pe care coardă/ E de sunat./ Nu-i timp acum de cântece duioase,/ De lună și dragoste./ Ca murmurul izvoarelor/ Și șopotul frunzei,/ S-aud mai tare gemetele surde/ Din pieptul mulţimilor./ Descântece și blesteme ne trebuie!/ Ca vracii să vârâm în viaţă/ Febra mișcării". Mai există însă ceva care îl apropie pe **B.** de spiritul autenticist al generaţiei sale: căutarea unui „plan primar" al existenţei și al expresiei. Autenticismul capătă conotaţii de „cronică" sexuală, venerică: „Ah, zi de mâine, zi de Vineri!/ De rendez-vous suntem ca siguri./ Vom fi robuști, feroci și tineri,/ Prinși de călduri, cuprinși de friguri.// Carne pătimașă/ Prinsă-n friguri dulci,/ Tremuri în cămașă,/ Haide să te culci!" (*Din cronica iubirii*), deși cel mai adesea poezia lui de dragoste este dominată de un sentimentalism melancolizat, vetust (*Ultima scrisoare*, *Întinde vremea giulgiu*). Un echilibru ideal între cele două tendinţe se observă în galantul, aluzivul madrigal *Ana Kelemen* („Ţii minte, Ana Kelemen,/ Vara acea albă, caldă/ Când ne duceam noi doi la scaldă,/ Ţii minte, Ana Kelemen?// Ţii minte, Ana Kelemen?/ Și ce urma era minune!/ O, nu-s cuvinte a o spune./ Ţii minte, Ana Kelemen?"). După 1948 volumele de versuri ale lui **B.** fac loc, tot mai mult, comenzilor sociale și „cântecelor de ţară nouă". Despărţirea poetului oficial de estetica „decadentă" e afirmată sarcastic: „Mai fii melancoliei bună gazdă/ În timp ce noile tractoare/ Înmormântează fără cruci sub brazdă/ O lume putredă ce moare" (*Ah, poezia*). Toate clișeele realist-socialiste, denunţările esteticilor „burgheze", encomioanele adresate liderilor de partid români sau sovietici, diatribele împotriva exploatatorilor sunt versificate spornic în *Steaguri* (1951), *Cântec pentru tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej* (1951), *Partidul m-a-nvăţat* (1954), *În frunte comuniștii* (1954) ș.a. Chiar și în această ipostază, talentul vaticinar însufleţește însă piese precum *Chivără roșie* – baladă „haiducească" din vremea lui Horea, unde folclorismul din Ţara Moţilor e tras în tonuri argheziene. Eul poetic își regăsește, în bună parte, vitalitatea lirică în *Mărul de lângă drum* (1954). Într-o literatură care, în principiu, execrează individualitatea, **B.** își exhibă, mândru, egoul, înfăţișându-se în sute de ipostaze metaforic-alegorizante: „Ca Moise poate m-oi opri pe loc,/ Dar am avut și cel mai sfânt noroc,/ Să văd că după două mii de ani/ E slobod neamul acesta de sărmani" (*Să nu dai libertatea pe nimic*) sau „Precum inele-n trunchiul de stejar/ Așa-mi înscriu dureri în carne anii" (*Precum inele*). Și un vers memorabil: „Eu sunt în secol o necesitate". Naturismul sărbătoresc generează diafanităţi delicate, ca în *Ars poetica*: „Fie versul cât o buburuză/ Gata să-și ia zborul de pe mână/ Cât sărutul, cel dintâi, pe buză,/ Când porumbi în ramuri se îngână" sau ca în piesa-titlu: „Când se-n-călzește-n primăveri sub soare,/ În mine simt puzderie de floare,/ Iar vara, adăpat din sucu-i sfânt,/ Cu crengile mă-ndoi până-n pământ". O „rugă" e adaptată, muzical, în același registru: „Mă rog la floarea de cireș,/Mă rog la frunza de măceș". Tot mai prezente devin, în *Trăinicie* (1955), *Inima bătrânului Vezuv* și în *Cântecele inimii* (1960), poemele de dragoste, reveriile htonice, vegetale sau mitologice și meditaţiile existenţiale pe tema trecerii timpului, cu corolarul său obsedant – îmbătrânirea. Un poem și un volum (1961) se intitulează *Materia și visele*, caracteristic pentru „filosofia" lirică de acum a lui **B.** În general, formula e „clasică" sau neoromantică, dar figuraţia trădează artistul modern. Poetul își contemplă retrospectiv izbânzile, bătăliile, contemplă spectacolul lumii, nu-și reneagă crezurile politice și se simte încă tânăr lângă iubita rămasă alături („Iubito, nu mai suntem tineri/ Iar de cătăm în calendar,/ La tine-i joi, la mine-i vineri,/ Ai părul nins, am părul rar"). „Eroticele" sunt însă edulcorate, stereotipe, excepţie făcând „mitologicalele" sexualizate, ca în *Tu ai văzut zeiţa*... Diversitatea tematică acompaniază parcursul biografic. *Zi de zi* (1965) cuprinde un ciclu de poeme-reportaj dintr-o călătorie în Italia. Lirismul solar, umanitarist lasă loc îndoielilor, neliniștilor, spaimei extincţiei, crizelor identităţii. Evoluţia versurilor indică, pe ansamblu, alunecarea melancolică spre bătrâneţe și moarte, dimpreună cu nevoia înrădăcinării în repere stabile: *Culorile toamnei* (1962), *Pe coardele timpului* (1963), *Lumini crepusculare* (1970), *Rămâne pururi vatra* (1974), *Elegii* (1979), *În voia vântului* (1987) sunt câteva titluri dintr-o producţie, în ciuda mai multor discrepanţe, egală cu sine. Gama formulelor artistice e bogată: de la sonet la balada mitologică și elegie, de la poemul de notaţie prozastică sau de proclamaţie cetăţenească la stihurile gnomice, de la meditaţia tanatică la artele poetice autoreflexive, de la invocaţia livrescă la poemul-manifest. Efectele sunt surprinzătoare în ecorșeul expresionist din *Strip-tease*: „...Și am

văzut atunci/ femeia cum își smulge rând pe rând/ Sprâncenele și ochii din orbite,/ Culoarea din obraz și pletele din cap/ iar unul după altul sânii,/ Și, ca de pe-o banană/ Cu carne roșie, văzui/ Cum își jupoaie pielea./ Au mai rămas doar mușchii/ Și nervii. Dar la fel/ I-a desfăcut ca niște pansamente,/ Și nervii toţi, fir după fir,/ I-a fluturat în razele de lună" sau în *N-aștept pe nimeni*: „– Feriţi-mă de glorii și de zarvă/ Mă văd în pupe viitoarea larvă./ Sicriul să mi-l faceţi cât mai larg,/ Căci simt: odată trebuie să-l sparg,/ Să ies ca-n primăvară cărăbușul,/ Ce-n zbor prin ramuri și-a pornit urcușul –/ Și de pe-acum aripi îmi cresc anume –/ În moartea mea se plămădește-o lume". Autoportretul indirect din *Toba* reformulează bacovianismul: „De-acum pielea ta-i ca pergamentul/ Pe care câte toate-a scris prezentul/ Cu lacrimi, cu cerneală și cu sânge:/ Citesc și-mi vine când a râde, când a plânge,// Ai fost erou în straie de paiaţă,/ Un vis chemându-și propria viaţă,/ Un râu cătându-și spre izvoare cursul,/ Un om în lanţuri ţopăind ca ursul". Privită ca un tot, poezia lui **B.** poartă, cu imensa ei cantitate de material steril, amprenta unei personalităţi inconfundabile. Complementare, nuvelele din *Ură personală* (1955) vădesc, dincolo de schema realist-socialistă, aptitudini caracterologice în tradiţia prozei ardelene; cu toată vioiciunea lor scenică, piesele de teatru – comedia *În Valea Cucului* (1959) și *Întoarcerea* (1962), „dramă în șapte tablouri" despre tribulaţiile comuniștilor în anii dictaturii antonesciene, nu depășesc clișeele sociologiste ale vremii, în timp ce poemul dramatic *Horea* (1986), scris totuși într-o altă etapă, ilustrează scenografia istorică eroizantă. Abundenta publicistică și eseistică, parţial reunită în volumele *Despre poezie* (1953), *Poezia noastră* (1956), *Meșterul Manole* (1957), *Poezia militantă* (1972) ș.a., dezvăluie opţiunile unui cititor cultivat, militant social și *poeta vates* pentru o cauză care îi va aduce, deopotrivă, privilegii și oprobriu.

Mihai Beniuc este un poet autentic, cu un debut memorabil, un poet inegal, în stare să te exaspereze prin repetiţie și să te facă să lași cartea din mână, un poet, totodată, [...] *mândru de originile lui ţărănești, profetic ca Goga și întristat ca Esenin de trecerea tinereţii. Carul lui poetic este încărcat până la vârf (și ceva pe deasupra) cu toate ierburile unei sensibilităţi ce se pune mereu în cauză și găsește de tot atâtea ori motive de mulţumire de sine. O sensibilitate gâlgâitoare, neselectivă, fecundă ca o fântână, obsedată de istorie.* [...] *Din fericire, talentul poetului este puternic, și criticul, citind această operă întinsă, nu este pus în situaţia imposibilă de a căuta acul poeziei în carul cu fân al versurilor. Există un număr suficient de poeme care, puse la un loc, formează o carte realmente excepţională de poezie.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cântece de pierzanie*, Sighișoara, 1938; *Cântece noui*, Sighișoara, 1940; *Orașul pierdut*, București, 1943; *Poezii*, București, 1943; *Un om așteaptă răsăritul*, București, 1946; *Versuri alese*, București, 1949; *Cântec pentru tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej*, București, 1951; *Steaguri*, București, 1951; *Despre poezie*, București, 1953; *O seamă de poeme*, București, 1953; *Pe-aici nu se trece!*, București, 1953; *Frăţia dintre poporul român si minorităţile naţionale*, București, 1954; *În frunte comuniștii*, București, 1954; *Mărul de lângă drum*, București, 1954; *Partidul m-a-nvăţat*, București, 1954; *Păcală slugă la primar*, București, 1955; *Trăinicie*, București, 1955; *Ură personală*, București, 1955; *Versuri alese*, I–II, București, 1955; *Azimă*, București, 1956; *Poezia noastră*, București, 1956; *Poezii*, București, 1956; *Călători prin constelaţii*, București, 1957; *Cu tineretul spre viitor*, București, 1957; *Inima bătrânului Vezuv*, București, 1957; *Meșterul Manole. Cronici și studii literare (1934– 1957)*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, 1957; *Cu un ceas mai devreme*, București, 1959; *În Valea Cucului*, București, 1959; *Pe muche de cuţit*, București, 1959; *Poezii*, București, 1959; *Cântecele inimii*, București, 1960; *Poezii*, pref. Savin Bratu, București, 1960; *Materia și visele*, București, 1961; *Culorile toamnei*, București, 1962; *Întoarcerea*, București, 1962; *Mărul de lângă drum*, pref. G. Ivașcu, București, 1962; *Poezii*, București, 1962; *Dispariţia unui om de rând*, București, 1963; *Pe coardele timpului*, București, 1963; *Cu faruri aprinse*, București, 1964; *Colţi de stâncă*, București, 1965; *Zi de zi*, București, 1965; *Munţii Apuseni*, București, 1966; *Poezii*, București, 1966; *Alte drumuri*, București, 1967; *Mozaic*, București, 1968; *Inima-n zale*, București, 1969; *Poezii. 1938–1968*, București, 1969; *Lumini crepusculare*, București, 1970; *Etape*, Cluj, 1971; *Explozie înăbușită*, București, 1971; *Arderi*, București, 1972; *Drumul poeziei*, București, 1972; *Poezia militantă*, București, 1972; *Scrieri*, I–VIII, București, 1972–1979; *Turn de veghe*, București, 1972; *Un bătrân către un tânăr cărturar*, București, 1973; *Pământ! Pământ!*, București, 1973; *Poezii*, îngr. I. Nistor, pref. V. Fanache, București, 1973; *Focuri de toamnă*, București, 1974; *Rămâne pururi vatra*, București, 1974; *Patrula de noapte*, București, 1975; *Ţara amintirilor*, București, 1976; *Aurul regelui Midas*, București, 1977; *Dialog*, București, 1977; *Glasul pietrelor*, București, 1978; *Vă las ca frunza*, Timișoara, 1978; *Ajun de răscoală*, București, 1979; *Elegii*, București, 1979; *Lupta cu îngerul*, București, 1980; *Apele se revarsă în mare* București, 1982; *75 poeme*, București, 1982; *Filon de aur*, București, 1984; *Iarna magnoliei*, București,

1984; *Rugul poeziei*, îngr. Kira Iorgoveanu, București, 1985; *Horea*, București, 1986; *În voia vântului*, București, 1987; *Vlăsia mea*, București, 1987; *Cântece și descântece de pierzanie*, București, 1998; *Sub patru dictaturi*, îngr. Ion Cristoiu și Mircea Suciu, pref. Ion Cristoiu, București, 1999; *Ultima scrisoare de dragoste*, îngr. și introd. Ioan Adam, București, 1999. **Traduceri:** *Cântec despre oastea lui Igor, fiul lui Sveatoslav, nepotul lui Oleg*, București, 1951; A.S. Pușkin, *Micile tragedii*, București, 1957 (în colaborare); Guillaume Apollinaire, *Poeme*, București, 1963, *Poeme – Poèmes*, ed. bilingvă, București, 1968; Karel Jonckheere, *Poeme*, pref. trad., București, 1965; François Mauriac, *Thérèse Desqueyroux*, București, 1966 (în colaborare cu Emma Beniuc), *Thérèse Desqueyroux. Cuibul de vipere*, București, 1967 (în colaborare cu Emma Beniuc); Attila József, *Poezii–Versek*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1967; *Antologie de poezie neerlandeză (olandeză și flamandă)*, îngr. Venera și Al. Urechia, pref. Garmt Stuiveling, București, 1973 (în colaborare cu Ion Caraion, Aurel Covaci și Petre Solomon).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, I, *218–228*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *267–271*, IX, *24–26*, X, *297–302*, XI, *25–28*; Papadima, *Creatorii*, *506–518*; Streinu, *Pagini*, II, *105–112*, III, *433–441*, IV, *72–74*; Ivașcu, *Confruntări*, III, *56–59*; I. Negoițescu, *Curente noi în poezia din Ardeal*, VRA, 1943, 706; Baconsky, *Colocviu*, *102–116*; Georgescu, *Încercări*, I, *20–39*, II, *247–257*; Petroveanu, *Pagini*, *108–126*; Călinescu, *Opere*, IX, *979–984*; Micu–Manolescu, *Literatura*, *78–85*; Călinescu, *Aspecte*, *213–230*; Simion, *Orientări*, *84–90*; Ardeleanu, *Însemnări*, *112–118*; Negoițescu, *Scriitori*, *422–426*; Zaciu, *Masca*, *380–387*; Tertulian, *Eseuri*, *313–350*; Piru, *Panorama*, *76–88*; Martin, *Poeţi*, II, *58–65*; Constantin, *Despre poeţi*, *29–33*; V. Fanache, *Poezia lui Mihai Beniuc*, București, 1972; Balotă, *Arte*, *185–194*; Negoițescu, *Analize*, *269–276*; Ștefănescu, *Preludiu*, *12–17*; Poantă, *Radiografii*, I, *112–115*; Raicu, *Practica scrisului*, *213-221*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *43–77*; Grigurcu, *Poeţi*, *82–92*; Zaciu, *Lancea*, *349–361*; Cristea, *Modestie*, *38–42*; Micu, *Limbaje*, *144–154*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *259–265*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *37–41*, *389–392*; Ierunca, *Românește*, *122–126*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *324–326*; Constantin, *Complicitatea*, *58–63*; Niţescu, *Proletcultismul*, *214–217*; Florin Faifer, *Sub steaua roșie, un dramaturg fără stea*, TTR, 1998, 1–2; *Dicţ. analitic*, I, *199–201*; Grigurcu, *Amurgul*, *68–69*; *Dicţ. esenţial*, *79–82*; Manolescu, *Lista*, I, *15–18*; Ana Selejan, *1944–1960. Memorie–eludare–edulcorare–mistificare. Mihai Beniuc*, LCF, 2005, 37–40; Ștefănescu, *Istoria*, *291–294*; Grigurcu, *În pădurea*, *427–443*; Marin Mincu, *O panoramă critică a poeziei românești moderne*, Constanţa, 2007, *359–360*; Manolescu, *Istoria*, *930–931*; Popa, *Ist. lit.*, I, *551–555*, *passim*, II, *passim*; Adrian Dinu Rachieru, *Mihai Beniuc – o „piticanie morală”?*, CNT, 2012, 9.

P. C.

BENTOIU, Annie (1.V.1927, București – 21.XII.2015, Bucureşti), prozatoare, traducătoare, poetă. Provine dintr-o familie de intelectuali: mama, Violette Bujord, de origine elveţiană, din cantonul francofon Vaud, stabilită, prin căsătorie în România în 1920, iar tatăl, Constantin Deculescu, medic, a făcut a făcut politică ţărănistă, a fost prefect de Ilfov (1928–1929) şi secretar general în Ministerul Sănătăţii (1931–1933). Urmează Școala Centrală de Fete din București, unde susţine și bacalaureatul (1945). Face studii universitare de drept, întrerupte în 1949, după căsătoria cu compozitorul Pascal Bentoiu. Între 1950 și 1954 este funcţionară la fabrica „Zorile” din Jilava. Mai mulţi membri ai familiei, foști demnitari, suferă în acest interval condamnări la detenţie. Din 1960 lucrează ca traducător în limba franceză pentru diverse publicaţii românești („Revue roumaine”, „Cahiers roumains d'études littéraires” etc.) și pentru edituri din străinătate care alcătuiesc diverse antologii de literatură română (Seuil, 1968, Nagel, 1981); traduce, de asemenea, piese de teatru, librete de operă, texte de lieduri. În 2000 i s-a decernat Ordinul Naţional Pentru Merit în grad de Cavaler.

B. debutează în literatură, sub pseudonimul Adriana Vlad, cu romanul S*trada Mare*, apărut în 1969, dar elaborat între anii 1957 și 1961, o evocare a vieţii de provincie. După 1979 îi apar mai multe traduceri în limba franceză: basme, poezii populare, eseuri, nuvele. Publică în Elveţia, la Éditions de l'Aire din Lausanne, o antologie din poezia eminesciană. Scrie, în paralel, și versuri în limba franceză, publicate în diverse reviste din Franţa și Elveţia, iniţial sub pseudonimul Annie Lucens. În 1989 îi sunt tipărite la Lausanne trei plachete, reunind paginile editate anterior, urmate, în 1990, de un volum de proză poetică (*Phrases pour la vie quotidienne – 1989),* care reconstituie lupta interioară pentru supravieţuire în decursul ultimului an de dictatură comunistă în România. Sub titlul *Fraze pentru viaţa de fiecare zi – 1989*, cartea va fi tipărită, în traducerea Irinei Eliade, și la București în 1998. La sfârșitul anului 2000 un prim volum de amintiri, *Timpul ce ni s-a dat*, din care publicase în anii precedenţi o serie de pagini în „România literară”, o readuce în prim-planul actualităţii. Acoperind perioada 1944–1947 și conţinând remarcabile portrete, evocări ale Bucureștiului de dinainte de război și încercări de analiză a mutaţiilor sociologice din deceniile regimului comunist, cartea pare

să fie scrisă din perspectiva unei datorii morale faţă de tânăra generaţie, dar și pentru a căuta un răspuns obsesivei întrebări „Cum a fost posibil?”. Un al doilea volum de memorialistică apare în 2006, corespunzând intervalului 1947–1959.

SCRIERI: *Strada Mare*, București, 1969; *Poèmes*, I–II, Lausanne, 1989; *Dix méditations sur une rose*, Lausanne, 1989; *Phrases pour la vie quotidienne – 1989*, Lausanne, 1990; ed. (*Fraze pentru viaţa de zi cu zi – 1989*), tr. Irina Eliade, București, 1998; *Timpul ce ni s-a dat*, I–II, București, 2000–2006; *Voyage en Moldavie*, Lausanne, 2001; *Une Liberté désanchantée. Carnets, 1992–1993*, postfaţă Doris Jakubec, Lausanne, 2008. **Traduceri:** Petre Ispirescu, *Contes roumains*, București, 1979; *Anthologie de la poésie populaire roumaine*, București, 1979 (în colaborare cu Andreea Dobrescu-Warodin); Tudor Arghezi, *Cincizeci de poeme – Cinquante poèmes en vers et en prose*, ed. bilingvă, București, 1981, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, îngr. Ion Acsan, pref. Eugen Simion, București, 1996; Margarita Wallmann, *Pridvoarele cerului*, București, 1981; Adrian Marino, *Littérature roumaine – littératures occidentales. Rencontres*, București, 1982; *Récits insolites. De Mihai Eminescu à Ana Blandiana*, București, 1983; Ileana Mălăncioiu, *À travers la zone interdite – Peste zona interzisă*, ed. bilingvă, pref. Eugen Negrici, București, 1984; Gellu Naum, *Partea cealaltă – L'Autre côté*, ed. bilingvă, București, 1991 (în colaborare cu André Fleury); M. Eminescu, *Trente poèmes*, Lausanne, 1999, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, îngr. Ion Acsan, pref. Edgar Papu, București, 1999 (în colaborare cu Alain Bosquet și Jean-Louis Courriol), *Cinquante poèmes – Cincizeci de poeme*, ed. bilingvă, București, 2000; Guy de Pourtalès, *Berlioz și Europa romantică*, București, 2001.

Repere bibliografice: Nicolae Prelipceanu, *O admirabilă carte de memorii*, RMB, 2001, 3299; Alex. Ștefănescu, [*Annie Bentoiu*], RL, 2001, 2, 2007, 2, 2010, 1; Alexandru George, *În timpul ce ni s-a dat*, LCF, 2001, 5; Monica Lovinescu, *Timpul ce ni s-a luat*, RL, 2001, 19; Săndulescu, *Memorialiști, 312–318*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *203–204*; Tudorel Urian, *Comunismul, așa cum a fost*, RL, 2007, 30; Matei Călinescu, *Memoriile lui Annie Bentoiu – o pagină de jurnal*, APF, 2007, 10. ***C.Pp.***

BERARIU, Constantin (21.III.1870, Ceahor–Cernăuţi – 12.XI.1929, Cernăuţi), poet, traducător. Fiu al preotului și publicistului Artemie Berariu-Ieremievici, **B.** a absolvit Liceul German de Stat din Cernăuţi și a urmat cursurile Facultăţii de Drept din același oraș, obţinând licenţa în 1892. Debutează în 1891, cu articole literare și versuri, în „Gazeta Bucovinei”, unde va lucra ca ziarist până în 1896. Este, totodată, unul dintre întemeietorii și principalii colaboratori ai revistei „Încercări literare” (1892–1893). Între 1896 și 1898 își continuă studiile la Universitatea din Innsbruck, apoi își reia activitatea de gazetar în Cernăuţi, la „Patria” (până în 1900) și la „Deșteptarea”. Din 1905 devine funcţionar administrativ și redactor la „Foaia legilor și ordonanţelor ţării. Bucovina”. După 1919 este profesor la Facultatea de Drept din Cernăuţi, având și un rol decisiv în înfiinţarea și organizarea Teatrului Naţional, al cărui director a fost între 1922 și 1925. În ziarele la care a lucrat, precum și în „Vatra”, „Tribuna”, „Tribuna literară”, „Gazeta Transilvaniei”, „Sămănătorul”, „Junimea literară” ș.a., a publicat versuri, proză, articole culturale și politice, semnând și cu pseudonimele Amsis, A. Ricu, C.B. Ceahor, Corneliu Miclu, Flamen.

B. a versificat, într-o manieră facilă, motive lirice comune sau aspecte întâmplătoare ale vieţii. O notă aparte face ultima sa poezie, *Baccanal tracic*, în care izbutește să sugereze atmosfera tensionată a unei serbări ritualice printr-o descriere sincopată, în ritm primitiv, și printr-o cromatică stranie. Feeria în versuri *Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri* (1903) a reţinut atenţia prin aerul de puritate și de gingășie al acestei compoziţii mai degrabă ludice, imaginată într-un decor edenic, animat de personificări alegorice din mitologia autohtonă. În poemul dramatic *Cheleș-Împărat* (1923) elementele de basm au o pondere redusă și intervin numai indirect, prim-planul fiind ocupat de înfăţișarea unor sentimente și fapte „reale”. O altă „feerie”, *Norocul*, are ca autor pe **B.**, alături de Gr. de Pantasi. Împreună cu Temistocle Bocancea, a scris și libretul operetei *Moș Ciocârlan*, pe muzica lui Tudor Flondor (1901). Puţin numeroasele sale texte în proză aparţin genului memorialistic, evocând cu predilecţie vremea și mediul copilăriei. *Amintiri din timpul stagiului militar* sunt străbătute de sentimentul aproape euforic al noutăţii, de bucuria de a vedea și a trăi frumuseţile Italiei. Două teatre bucureștene au folosit tălmăcirile lui **B.** după *Clopotul scufundat* de Gerhart Hauptmann și după *Oricine* de Hugo von Hofmannsthal. Ca activ om politic și specialist în drept, **B.** este autorul unor lucrări precum *Tricolorul românesc* (1901) și *Noua Constituţie a României* (1922).

SCRIERI: *Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri*, Suceava, 1903; *Cheleș-Împărat*, Cernăuţi, 1923. **Traduceri:** Franz Grillparzer, *Ale mării și iubirii valuri*, Cernăuţi, 1904; Gerhart Hauptmann, *Clopotul scufundat*, Cernăuţi, 1930; Hugo von Hofmannsthal, *Oricine. Spectacolul morţii omului bogat*, Cernăuţi, 1930.

Repere bibliografice: Victor Morariu, *„Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri”*, „Junimea literară”, 1904, 1–6; Tiberiu Crudu, *„Cheleș-Împărat”*, „Revista Moldovei”, 1923, 6–7; Perpessicius, *Opere*, XII, *542–543*; Victor Morariu, *Constantin Berariu (1870–1929)*, FF, 1929, 6; [*Constantin Berariu*], „Junimea literară”, 1930, 1–4 (grupaj special); Mircea Streinul, *Constantin Berariu*, „Calendarul «Glasul Bucovinei»”, 1932; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *21*, *79–80*, *108*, *255*. ***C.T.***

BERARIU-IEREMIEVICI, Artemie (8.IX.1834, Satu Mare, j. Suceava – 15.IX.1922, Cernăuți), publicist. După școlile urmate la Suceava și Cernăuţi, **B.-I.** studiază, din 1858, filologia clasică în cadrul Facultăţii de Filosofie din Viena. Poliglot, el cunoștea limbile clasice, câteva limbi romanice (franceza, italiana) și slave (sârba, ucraineana, rusa). După hirotonire (1862), se dedică activităţii de îndrumător al vieţii naţional-culturale din Bucovina. Paroh, din 1865, în comuna Ceahor, el a fost și profesor la Institutul Teologic din Cernăuţi. Mai târziu va fi cancelar mitropolitan și sinodal (1884–1895), protopop la Cernăuţi (1892) și, din 1895, arhipresbiter. Este redactor, între 1883 și 1895, al paginilor românești din publicaţia bilingvă „Candela”. A colaborat la „Albina” și la „Patria” din Pesta și, de asemenea, la o serie de publicaţii din Transilvania – „Gazeta de Transilvania”, „Telegraful român”, „Observatoriul”, „Deșteptarea” – și din Bucovina – „Foaia Soţietăţii pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, „Steluţa”, „Revista politică”, „Gazeta Bucovinei”. În 1862 participă la fondarea Reuniunii Române de Leptură din Cernăuţi, care va deveni Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Adept al cauzei românești și luptător pentru deșteptarea și formarea conștiinţei naţionale, publică în 1870, la Pesta, *Recugetările politice ale unui muntean*. Preocupat de ridicarea morală și culturală a ţăranilor, **B.-I.** scrie câteva istorioare morale, tipărite la Cernăuţi, în care deplânge tare sociale din lumea satelor, aducând exemple pentru îndreptarea unor vicii: *Terminul Sfântului Nicolai* (1886), *Norocul unui satulmărean* (1888) și *Din cătănia mea* (1892). Fără un merit literar deosebit, lucrările sale păstrează tonul și graiul popular bucovinean.

SCRIERI: *Recugetările politice ale unui muntean*, Pesta, 1870; *Terminul Sfântului Nicolai*, Cernăuţi, 1886; *Norocul unui satulmărean*, Cernăuţi, 1888; *Din cătănia mea*, Cernăuţi, 1892.

Repere bibliografice: C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1996, *191–193*; Predescu, *Encicl.*, *96*; *Dicț. lit. 1900*, *99*; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *48*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *104–105*. ***A.Sm.***

BERBECARU, Valentin (24.II.1927, București – 27.I.1988, București), prozator. Este fiul Iuliei (n. Mihăilescu) și al lui Ion Berbecaru, funcţionar superior la Banca Naţională. Face gimnaziul și liceul (1938–1947) în București, urmează doi ani Facultatea de Științe Juridico–Administrative, frecventând ulterior diverse școli serale și de reciclare pentru activitatea de contabil și administrator. Funcţionează ca secretar la o școală a Ministerului Telecomunicaţiilor (1952–1953), apoi se angajează contabil la gospodăriile agricole de stat din Ceptura, Dumbrăveni și Rupea (1953–1959). Ulterior e administrator la Institutul Politehnic din București (1959–1962), șef de depozit la o întreprindere de geologie (1962–1965) și director de hotel la complexul turistic Capitol (1976–1977). Debutează la „Gazeta literară” în 1964, iar editorial cu romanul *Banchetul*, apărut în 1967. A mai colaborat la „Viaţa românească”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Tomis” ș.a.

B. își racordează tematic proza (romane, schiţe, povestiri) la norma ideologică oficială a României postbelice. Prospectarea vieţii studenţești (*Banchetul*), construirea unui nou cartier pe ruinele ghetoului evreiesc (*Provincia sufletelor*, 1985), salvarea pământurilor gospodăriei agricole de stat de inundaţii sau pregătirea vilelor foștilor aristocraţi pentru a-i primi pe muncitorii sindicaliști veniţi la odihnă (*Trinitate confidenţială*, 1968) sunt câteva din subiectele sale. Precaritatea discursului artistic, modul neconvingător în care evoluează personajele, îngustimea orizontului lor spiritual și derizoriul acţiunilor dezvoltate contravin flagrant cerinţelor „estetice” după care era elaborat personajul „învingător”, „omul de tip nou”. Este aproape evident că scriitorul se folosește de subiecte și de personaje ca simple pretexte, pentru a produce un veritabil transfer de interes estetic asupra altor personaje, recrutate dintre perdanţii istoriei. Irina (*Trinitate confidenţială*), doctorul Orghidan, Paul

Tănăsescu, Sandy Stavropol (*Șah etern*, 1971) sau Pierre Manicatide (*Provincia sufletelor*), urmașii unor intelectuali marcanţi sau ai unor familii boierești sunt, de fapt, adevărații protagoniști ai lui **B.** Aflaţi în crepusculul vieţii, după ce au pătimit privaţiuni și umilinţe de tot felul pentru vini imaginare, ei și-au iertat călăii și nu-și clamează strident și inutil frustrările, ci își trăiesc bonom sau înţelept boema în care s-au instalat cu secretă plăcere. O anume detașare a autorului, ca și ironia tandră cu care sunt consemnate zbaterile lor nu fac din acești inși pitorești personaje cu adevărat tragice, ci doar apariţii uneori desuete. În consecinţă, autorul nu-i găsește printre contemporanii săi pe adevăraţii eroi. Astfel, în *Războiul lui Vasile Vodă Cannano* (1978), ca și în alte romane istorice, va imagina un trecut fabulos, în care talentul și rafinamentul său artistic (ce amintesc de *Cartea Milionarului* a lui Ștefan Bănulescu sau de *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu) se pot exprima în voie, abstrăgându-se subtil comandamentelor extraliterare ale esteticii oficiale. Imaginând acţiuni inedite și figuri excepţionale (Vasile Vodă), autorul face ca și personajele negative să aibă o putere de seducţie fascinantă, precum acel Iani Deli, bufon la Curtea lui Vasile Vodă, desprins parcă din *Capriciile* lui Goya.

SCRIERI: *Banchetul*, București, 1967; *Trinitate confidenţială*, București, 1968; *Suplinitor*, București, 1971; *Șah etern*, București, 1971; *Războiul lui Vasile Vodă Cannano*, București, 1978; *Serdarul podinilor*, București, 1982; *Provincia sufletelor*, București, 1985; *Judele păstorilor*, București, 1986.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Banchetul”*, GL, 1967, 27; Magdalena Popescu, *„Trinitate confidenţială”*, GL, 1968, 25; Alex. Ștefănescu, *„Suplinitor”*, LCF, 1971, 29; Aureliu Goci, *„Șah etern”*, RL, 1972, 16; Virgil Ardeleanu, *„Șah etern”*, ST, 1972, 8; Barbu Cioculescu, *„Războiul lui Vasile Vodă Cannano”*, RL, 1979, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *267–268*; Cioculescu, *Lecturi*, II, *334–348*. ***G.E.***

BERCEA, Livius Petru (7.IX.1946, Pojoga, j. Hunedoara), stilistician, critic literar, prozator. Este fiul Valeriei (n. Ticula), ţărancă, şi al lui Pavel Bercea, muncitor. După cursurile şcolii primare şi generale din localitatea natală, a urmat Liceul „Eftimie Murgu” din Timişoara, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii timișorene, secţia română (1964–1969). După absolvire este profesor la Şcoala Generală din Moraviţa, judeţul Timiş, până în 1970, când devine cercetător, apoi cercetător principal la Filiala din Timişoara a Academiei, la Centrul de Ştiinţe Sociale al Universităţii din Timişoara (1975–1990), prin reorganizarea cercetării devenit Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu” al Academiei Române. În 2001 se transferă la Universitatea Europeană „Iosif Constantin Drăgan” din Lugoj, ca profesor şi cancelar al acesteia, până în 2012, când este pensionat. A mai predat sporadic la Universitatea Banatul din Timişoara. Şi-a susţinut doctoratul în 1981 la Universitatea timișoreană. A debutat în 1972 cu un articol de stilistică în revista „Limba română” şi editorial în volumul colectiv *Limbaj poetic şi versificaţie în secolul al XIX-lea*. Primul volum individual este *Lexicul poetic arghezian* (1988), la origine teză de doctorat. A mai colaborat la „Limbă şi literatură”, „Orizont”, „Banat”, „Caietul «Cercului de Studii»”, „Anuar de etnologie, artă, istorie, lingvistică”, „Reflex”, „Rostirea românească”, „Folclor literar”, „Scripturele române”, „Caligraf” ş.a. A fost distins cu Steaua României în grad de Cavaler (2002).

Cartea de debut a lui **B.**, *Lexicul poetic arghezian*, este o abordare din perspectiva stilisticii literare. Deşi analizează doar componentele nefigurate ale vocabularului arghezian, autorul face permanente referiri la funcţionalitatea cuvântului în textul poetic. Cercetarea vizează în adâncime diferite categorii ale lexicului: popular şi regional, religios, argotic, arhaismul, neologismul, sinonimia, omonimia, polisemia. Se adaugă la acestea un capitol referitor la stilistica numelor proprii, precum şi unul consacrat examinării opiniilor argheziene despre rolul cuvântului, existente în artele sale poetice. Concluzia e că în privinţa contribuţiei la creşterea limbii române, Arghezi se situează în marea familie a poeţilor interbelici ca un autor care se individualizează prin extensia vocabularului, prin inovaţiile sintactice şi la nivelul tropilor, fapt care ar îndreptăţi considerarea sa drept cel mai de seamă înnoitor al limbii artistice româneşti din acest secol. *Limbajul poetic arghezian* (1997) este o amplificare a analizelor despre lexicul poetic din volumul anterior, **B.** adăugând comentarii despre câteva figuri de stil esenţiale: epitetul, comparaţia şi cele două categorii de metafore – cea coalescentă sau explicită şi cea implicită sau implicată. Altă carte, *Itinerare stilistice* (2003), reuneşte studii şi articole având drept obiect textul literar clasic, comentariul stilistic aplicându-se asupra unor scriitori – Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu – şi asupra unor tehnici privind nivelul

figurat al limbajului artistic: cel metaforic şi cel al versificaţiei. Autorul urmăreşte elementele de abatere expresivă fără a neglija suportul lingvistic. **B.** a practicat şi critica literară propriu-zisă. În *Ieşirea din canon* (2007) oferă o seamă de interpretări privind dramaturgia contemporană – Valeriu Anania, Marin Sorescu, Paul Everac ş.a. –, unde urmăreşte modalităţile individuale de desprindere de formulele clasice (consacrate) ale teatrului. În *Itinerar critic* (2007) sunt incluse studii şi articole dedicate unor aspecte ale operei lui Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, precum şi portrete concentrate ale unor scriitori contemporani. *Scriitori şi cărţi* (2008) este o culegere de articole publicate în „Orizont", „Redeşteptarea", „Reflex", „Caligraf" ş.a., dispuse în câteva secţiuni: *Portrete*, unde oferă o seamă de caracterizări de sinteză, trasee ale evoluţiei intelectuale ale unor scriitori, în special din vestul ţării, **B.** fiind de mai mult timp un critic activ al literaturii contemporane de aici, *Cărţi*, unde aşază o seamă de note şi cronici asupra cărţilor unor autori aflaţi pe trepte diferite ale afirmării, de la debut şi până la deplina notorietate, şi *Repere culturale*, constituită dintr-o serie de consideraţii privind momente, evenimente sau opere de mare relevanţă culturală. **B.** a încercat şi domeniul prozei cu povestirile din volumul *Moara* (2010), care au un suport autobiografic mărturisit. Naratorul, intelectual în Timişoara, relatează, în cele şapte povestiri la persoana a treia, despre perioada de început a cooperativizării agriculturii din satul natal, Pojoga de pe Valea Mureşului, din judeţul Hunedoara, etapă caracterizată prin abuzuri greu de imaginat. **B.** are de asemenea preocupări privind didactica limbii române, limbajul juridic românesc şi a oferit în 1987, pentru folosul elevilor din învăţământul mediu şi al publicului larg, o antologie, realizată în colaborare cu G.I. Tohăneanu, a artelor poetice argheziene; a mai publicat o ediţie din Anton Pann şi alta din Anton Holban.

SCRIERI: *Lexicul poetic arghezian*, Timişoara, 1988; ed. (*Limbajul poetic arghezian)*, Timişoara, 1997; *Itinerare stilistice*, Lugoj, 2003; *Ieşirea din canon. Literaturizare şi simbol mitic în teatrul românesc contemporan*, Timişoara, 2007; *Itinerar critic*, Timişoara, 2007; *Scriitori şi cărţi*, Lugoj, 2008; *Moara*, Lugoj, 2010.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Tudor Arghezi, „Arte poetice"*, RL, 1987, 30; Şerban Cioculescu, *Alte poziţii estetice argheziene*, RL, 1987, 31; Mircea Mihăieş, *Arghezi, reflexivul*, O., 1987, 29; Alexandru Ruja, *Limbajul arghezian*, „Paralela 45", 1998, 2578; Olimpia Berca, *Provincia literară*, Timişoara, 2008, *90–93*; Laurenţiu Nistorescu, *În mâinile morarului anonim*, „Paralela 45", 2010, 6283; Cristian Ghinea, *Pasajul discret*, Timişoara, 2011, *69–72*. ***D.V.***

BERCEANU, Patrel (19.IV.1951, Băileşti, j. Dolj – 2.V.2006, Craiova), poet, critic dramatic. Este fiul Mariei Berceanu (n. Becea) şi al lui Nicolae Berceanu, muncitori; prenumele la naştere: Petre. **B.** urmează, după absolvirea Liceului Teoretic din Băileşti (1971), cursurile Şcolii Tehnice de Telecomunicaţii din Bucureşti (1971–1974), apoi se înscrie la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale", secţia teatrologie–filmologie. În anii studenţiei frecventează cenaclul Amfiteatru şi scrie cronică de teatru în revista „Viaţa studenţească". După absolvirea Institutului (1980) funcţionează ca profesor la Şcoala Populară de Artă din Craiova, regizor la Casa de Cultură a Studenţilor (1984–1986) şi şef al secţiei de presă la Centrul Universitar din acelaşi oraş. Din 1988 devine secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova, iar din 1997 este şi director al Teatrului pentru Copii şi Tineret Colibri din Craiova. Din 1998 este profesor asociat la Departamentul de teatru al Universităţii din Craiova. A efectuat în 1995 un stagiu de cercetare la Centrul Naţional de Teatru din Caen (Franţa). Debutează cu versuri în 1969 la „Preludiu", supliment al „Scânteii tineretului". Mai colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Amfiteatru", „Viaţa studenţească" (unde este redactor în perioada 1986–1987), „Ramuri", „Familia", „Vatra", „Argeş", „Tomis", „Contrapunct", „Teatrul", „Mozaicul", „Belvedere" (Franţa) şi „Wiener Festwochen" (Austria). A primit Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor pentru cartea de poeme *Lacrimi civile* (1991) şi Premiul Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (2001).

Volumul de debut al lui **B.**, *Sentimentul baricadei* (1976), cultivă un lirism discursiv, direct, lipsit de ostentaţie sau artificiozitate. Poezia se naşte din observarea şi trăirea realităţii cotidiene, filtrată însă printr-o sensibilitate acută, capabilă să discearnă prezenţa discretă a sacrului înapoia gesturilor şi imaginilor celor mai banale: „Bătrâna hrănind porumbii oraşului/ dintr-un coşuleţ de răchită/ în urma ei o răcoare subţire de psalm". Poetul stă de vorbă cu pietrele şi păsările, „întinde capcane

pentru rouă" în „pădurea de salcâmi a vieţii" sau admiră strălucirea fascinantă a boabelor de rouă pe o cutie de tinichea abandonată în soare, într-o lume aflată sub semnul miracolului existenţei. *Poeme în mărime naturală* (1983), produs al unei sensibilităţi artistice mai mature, adaugă poeziei faptului cotidian o perspectivă ironic-demitizantă, în care povestea lui Hamlet devine una poliţistă, iar episodul stafiei tatălui este în întregime inventat. Artiştii epocilor trecute nu sunt mai talentaţi decât cei actuali – spune **B.**, „reluând" cearta dintre antici şi moderni –, ci şi-au dobândit notorietatea datorită simplului fapt al trecerii timpului. *Întâmplarea cea mare* (1984) aduce, odată cu un plus de metaforizare a discursului liric, un sentiment de oboseală existenţială; versurile sunt pătrunse de o melancolie discretă, trecerea anilor învăluind totul în ceaţa amintirilor: „încă o zi încă o rază prin vidul de sticlă/ până la tâmplă/ ostenită lumină ce-mi spui/ ia-ţi viaţa în spate şi umblă/ calc peste prag încă o dată/ ce contează încotro/ cât încă se-ntâmplă". Cronicile şi eseurile teatrale ale lui **B.** (ultimele, adunate postum în volumul *Teatrul în dialog cu Veacul*, 2006) sunt meditaţii avizate pe marginea artei spectacolului dramatic, cu tot ceea ce acesta implică: actori, scriitori, regizori, scenografi şi, nu în ultimul rând, publicul – cel care, „tăcut, anonim, în întuneric [...] emană putere". Limpezi şi dezinvolte, eseurile examinează relaţia de filiaţie directă dintre Eugen Ionescu şi I.L. Caragiale, locul şi limitele funcţiei regizorale – având-l drept termen de referinţă pe englezul Peter Brook – sau originalitatea lirismului tragic în teatrul lui Marin Sorescu, născut din îngemănarea de „stări sufleteşti perechi: viaţa şi moartea, voia bună şi disperarea, plânsul şi râsul".

SCRIERI: *Sentimentul baricadei*, Craiova, 1976; *Poeme în mărime naturală*, Craiova, 1983; *Întâmplarea cea mare*, Bucureşti, 1984; *Lacrimi civile*, Craiova, 1991; *Noi povestiri după piesele lui Shakespeare* (în colaborare cu Doina Pologea), Craiova, 1992; *Monografia unui spectacol de excepţie: „Titus Andronicus" de Silviu Purcărete*, Craiova, 1997; *Ubu Rex cu scene din Macbeth*, Craiova, 2000; *Planetă de poet*, Craiova, 2003; *Teatrul în dialog cu Veacul*, pref. Natalia Stancu, Craiova, 2006.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *Poezia naturii şi natura poeziei*, CL, 1977, 5; Nicolae Ciobanu, *Discurs ceremonios-patetic*, LCF, 1977, 27; Ulici, *Prima verba*, II, *43–44*; Firan, *Profiluri*, I, *102–104*; Popa, *Clasici*, *115–119*; Coşovei, *Pornind*, *239–242*; Constantin M. Popa, *Lacrimi incomode*, R, 1991, 10–11; Opriş, *500 debuturi*, *210–211*; Al. Cistelecan, *Tranşanţa confesivă*, LCF, 1995, 8; Valentin Taşcu, *Planeta poetului*, LCF, 2004, 13; Nicolae Coande, *Patrel Berceanu pe scenă şi în afara ei*, CLT, 2007, 11.

L.H.

BERCIU, Ştefan (13.VII.1928, Bucureşti – 13.I.2000, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Alexandrinei Berciu și al lui Katz Bercu-Lupu. Absolvent al liceului comercial „Kreţulescu" din Bucureşti, în 1951 îşi ia licenţa la Facultatea de Finanţe şi Credit a Academiei de Ştiinţe Economice. Timp de două decenii (1947–1967) a activat în Miliţia Judiciară.

În proză **B.** debutează cu o culegere de nuvele, *Cutia cu scrisori* (1969). Genul în care se va specializa este acela al romanului poliţist, lucrat cu meşteşug, dar fără un simţ deosebit al verosimilului – *Jos masca, domnule Dib* (1971), *Insula spionilor* (1972), *Întâlnire în Valea Morţii* (1974), *Preţul tăcerii* (1974), *Pichetul în alarmă* (1976), *Invidia* (1979), *Martor ocular* (1982) ş.a. Scriitorul, care nu uită de micii cititori (*Armata de pitici*, 1974), abordează, adresându-se vârstei pionierești, literatura ştiinţifico-fantastică în *Fantastica aventură 2101* (1975) sau se inspiră din lumea sportului în *Ultima repriză* (1989). În afara unor scenarii radiofonice, confecţionează şi scenarii pentru televiziune, *Prescripţia* (1969) fiind primul serial poliţist românesc. În conflictul permanent dintre „oameni" şi „neoameni", între apărătorii legii şi răufăcători, din dramaturgia lui **B.**, nu prea e loc pentru variaţii de scriitură, chiar dacă autorul încearcă pe alocuri să încurce iţele, ca în *Cine a ucis?*, *Oameni şi umbre*, *Acuzarea apără*, *Hipnoza sau Contraspionaj*, *Insula spionilor*, *Şantaj*, *Regele pungaşilor*, *Cercul morţii*, *Pisica sălbatică*, *Halucinaţia* şi alte câteva, toate puse în scenă la diferite teatre din ţară. Potrivit „mitologiei" caricaturale a epocii, tenebroşii infractori sunt trădători de ţară, agenţi ai spionajului străin, şantajişti, sabotori atentând la avutul obştesc. Urmăritorii, în schimb, lucrătorii Securităţii în speţă, sunt blagosloviţi cu sumedenie de calităţi, între care nu lipsesc umorul şi spiritul de omenie. Perindarea martorilor şi a suspecţilor oferă prilejul unor schiţe de portret, într-o creionare cam de serie. Ca să-şi „umanizeze" fauna de păcătoşi, **B.** recurge la un alt clişeu, ca de melodramă, unii dintre cei căzuţi în greşeală (hoţul, prostituata) dezvăluind un fond cinstit, care, adică, îi situează în categoria celor

recuperabili. Este un cusur frecvent al acestei literaturi căderea în artificiozitate, în tonuri false, în neplauzibil. Un tendenţionism incorigibil viciază natura relaţiilor şi, consecutiv, forma lor de manifestare. Lipsite de haz sunt comediile, în registru satiric, burlesc sau parodic: *Barul aventurilor*, *„Ce-aveţi cu Bibicu?”*, *Magie neagră*. Cât priveşte compunerile pentru teatrul de amatori, ele sunt simpliste, şablonarde, profesând o „aforistică” sforăitoare, prin care îşi face loc, la fel ca în scrierile în proză, o strategie a îndoctrinării.

SCRIERI: *Moartea unui singuratic*, Bucureşti, 1967; *Naufragiaţii*, Bucureşti, 1967; *Cutia cu scrisori*, Bucureşti, 1969; *Răpirea*, Bucureşti, 1969; *Teatru poliţist*, Bucureşti, 1969; *Jos masca, domnule Dib*, Bucureşti, 1971; *Pâinea şi sarea*, Bucureşti, 1971; *Voalul negru*, Bucureşti, 1971; *Insula spionilor*, Bucureşti, 1972; *Furtul*, Bucureşti, 1973; *Armata de pitici*, Bucureşti, 1974; *Întâlnire în Valea Morţii*, Bucureşti, 1974; *Preţul tăcerii*, Bucureşti, 1974; *Fantastica aventură 2101*, Bucureşti, 1975; *Pichetul în alarmă*, Bucureşti, 1976; *Colivia de aur*, Bucureşti, 1977; *Răfuiala*, Bucureşti, 1977; *Pseudonimul*, Bucureşti, 1978; *...Restul se aranjează*, Bucureşti, 1978; *Invidia*, Bucureşti, 1979; *Obsesia*, Bucureşti, 1979; *Trădătorul*, Bucureşti, 1979; *Martor ocular*, Bucureşti, 1982; *Pe cont propriu*, Bucureşti, 1982; *„Ce-aveţi cu Bibicu?”*, Bucureşti, 1984; *Fără martori*, Bucureşti, 1984; *În cercul alb*, Bucureşti, 1984; *Substituire de persoană*, Bucureşti, 1984; *Ultima repriză*, Bucureşti, 1989; *Contrabandă cu martor*, Bucureşti, 1990; *Purgatoriul*, Bucureşti, 1991; *Traficanţi de carne vie*, Bucureşti, 1992; *Bordel*, Bucureşti, 1996; *Capcană pentru dublură*, Bucureşti, 1998; *Triplu salt mortal*, Bucureşti, 1998; *Hipnoza*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, *Piesa-proces*, CNT, 1963, 23; Constantin Cubleşan, *Teatru poliţist?*, TR, 1970, 5; Dinu Săraru, *Al treilea gong*, pref. Eugen Barbu, postfaţă Aurel Baranga, Bucureşti, 1973, *150–154*; Adriana Popescu, *Dramaturgia română contemporană de la A la Z*, TTR, 1984, 5, 6; Mirodan, *Dicţionar*, I, *149–150*; *Ştefan Berciu*, DRI, I, *201–206*; Florin Faifer, *Ştefan Berciu, dramaturg*, CRC, 1999, 12; Nicolae Rotaru, *Nea Fane*, „Amurg sentimental”, 2000, 7. ***F. F.***

BERDAN, Lucia (30.VII.1942, Iaşi – 11.XII.2003, Iaşi), etnolog, istoric literar. Este fiica Mariei Hopu (n. Bălţătescu), profesoară de lucru manual, şi a lui Ioan V. Hopu, contabil. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi (1965), devine cercetător ştiinţific la Centrul de Lingvistică și Istorie Literară (din 1990 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) din Iaşi. Îşi ia doctoratul în etnologie la Universitatea din Cluj-Napoca (1987) cu teza *Cântecul popular eroic din spaţiul folcloric moldovenesc în contextul cântecului epic românesc*. A contribuit, printr-o îndelungată şi laborioasă investigaţie de teren, la alcătuirea Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei. Este laureată a Premiului „Timotei Cipariu” al Academiei Române pe anul 1979 pentru participarea, cu un mare număr de articole, la *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*.

Convinsă că cercetarea de teren este singura cale care poate conduce la clarificări ştiinţifice în problematica pe care şi-a propus s-o dezbată, în *Balade din Moldova* (1986) **B.** a procedat iniţial la studierea nemijlocită a eposului eroic contemporan în spaţiul Moldovei, examen care i-a permis deopotrivă să obţină o imagine de ansamblu a fenomenului şi să raporteze cântecul de aici la întregul repertoriu românesc. Chiar și în acest spaţiu cercetătoarea distinge particularităţi ale unor zone ca Suceava, Vrancea, Galaţi, Bacău, Neamţ, Vaslui. Demersul este minuţios, astfel că tipurile şi subtipurile ştiute din catalogul epicii populare versificate apar acum în funcţie de modul reprezentării lor în Moldova. Un util examen, cu numeroase observaţii personale, conţine capitolul închinat morfologiei baladei, iar capitolul de etnomuzicologie, semnat de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, dă o notă de modernitate cercetării. Aceleaşi calităţi le are şi lucrarea *Descântece din Moldova* (1982, în colaborare cu Lucia Cireş). **B.** s-a arătat interesată de riturile de trecere în dublă ipostază: ca traducătoare, în 1996, a lucrării lui Arnold van Gennep *Les Rites de passage* şi ca autoare a studiului *Feţele destinului* (1999), unde, într-un demers structuralist, examinează cele trei mari rituri familiale (naşterea, nunta, moartea) în corelaţia ce există între ele, în aspectele lor comune relevante, în ceea ce au general şi simbolic, în ceea ce le deosebeşte (bradul, spre exemplu, dobândeşte tratare diferită la nuntă și la moarte), interesul mergând spre structurile mitice ale obiceiurilor din spaţiul românesc. Apariţia, în 2000, a traducerii în limba română a lucrării (din 1920) *Totemismul* de Arnold van Gennep, pe care **B.** a și prefaţat-o, a impulsionat-o pe cercetătoare să scrie un studiu despre fenomenul autohton – *Totemism românesc* (2001), axat, cum indică subtitlul, pe investigarea unor „structuri mitice arhetipale în obiceiuri, ceremonialuri, credinţe, basme”. Un capitol de recapitulări, care lipseşte din cartea sa, ar fi arătat

că subiectul a fost prezent în literatura românească de specialitate, cartea lui Nicolae Petrescu, *Primitivii* (1944), fiind doar un exemplu în această privinţă. *Totemism românesc* este, în cea mai mare parte, o exegeză a unor ritualuri, rituri, obiceiuri şi sărbători populare, totemul dobândind în concepţia autoarei o accepţiune etnologică. Titlul cărţii trebuie înţeles în accepţiunea lui metaforică, studiul fiind de fapt închinat strămoşilor şi cultului lor, definindu-se astfel ca unul de istoria culturii.

SCRIERI: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Descântece din Moldova* (în colaborare cu Lucia Cireş), introd. Lucia Cireş, Iaşi, 1982; *Balade din Moldova*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, Iaşi, 1986; *Feţele destinului. Incursiune în etnologia românească a riturilor de trecere*, Iaşi, 1999; *Totemism românesc. Structuri mitice arhetipale în obiceiuri, ceremonialuri, credinţe, basme*, Iaşi, 2001; *Mitologia cuvintelor*, Iaşi, 2003; *Cântecul popular epic eroic din Moldova*, Iaşi, 2003. **Traduceri:** Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, introd. Nicolae Constantinescu, postfaţa trad., Iaşi, 1996 (în colaborare cu Nora Vasilescu), *Formarea legendelor*, introd. Petru Ursache, postfaţa trad., Iaşi, 1997 (în colaborare cu Crina Ioana Berdan), *Totemismul*, pref. trad., Iaşi, 2000.

Repere bibliografice: *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Radu Răutu, *„Descântece din Moldova”*, REF, 1983, 1; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Petru Ursache, [*Lucia Berdan*], CL, 1999, 9, 2002, 2; Otilia Hedeşan, *Totemism românesc?*, O, 2002, 7; Nicu Gavriluță, *Fulgerătoarea dispariție a Luciei Berdan*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2003; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *99–100*; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie*, Craiova, 2008, *39–40*.

I. D.

BERG, Lotte (5.XII.1907, Cernăuţi – 12.IX.1981, Bucureşti), traducătoare. Provenind din familia de proprietari Bacinski (la naştere, numele ei era Lucia Bacinski), trăieşte primele decenii ale vieţii în mediul aristocratic bucovinean, fapt trecut consecvent sub tăcere, din precauţie. Stabilită la Bucureşti în 1944, devine o susţinătoare angajată a noului regim. În anii ’50 şi ’60 publică poezii cu caracter mobilizator, de propagandă realist-socialistă, versurile având, deseori, după propria ei mărturisire de mai târziu (1978), un pronunţat caracter gazetăresc. Vremelnic, e corector la revista „Kultureller Wegweiser”, practicând şi diferite alte profesii. Însă activitatea cea mai intensă o desfăşoară pe tărâmul literar, ca autoare (în germană, de versuri, povestiri, numeroase cărţi pentru copii) şi ca traducătoare. Colaborează ani de-a rândul cu poeta Else Kornis, atât în domeniul traducerilor, cât şi al scrierilor originale destinate cititorului tânăr. Unele traduceri le semnează împreună cu Rudolf Lichtendorf.

Atrasă de fabulaţia basmului popular şi a celui cult de inspiraţie folclorică, **B.** realizează o serie de traduceri, preocupându-se vreme mai îndelungată de transpunerea în germană a textelor lui Petre Ispirescu. Un filon poetic explorat cu perseverenţă este fabula românească, nu numai clasică (Grigore Alexandrescu, Anton Pann şi Alecu Donici), dar şi mai nouă (G. Topîrceanu, Tudor Arghezi, Marcel Breslaşu ş.a.). Îşi foloseşte toate resursele poetice pentru a-şi atinge ţelul propus, împreună cu Rudolf Lichtendorf: obţinerea unor versiuni cât mai apropiate de original din opera poetică a lui George Coşbuc şi din naraţiunile lui Emil Gârleanu. De asemenea, tălmăceşte din poeziile lui St. O. Iosif, romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu ş.a. O realizare este transpunerea unui poem dificil precum *După melci* de Ion Barbu, publicat în Germania. Disponibilitatea de a găsi echivalarea în limba germană a unor poezii cu timbru variat, provenind de la autori deosebiţi ca viziune şi limbaj, poate fi confirmată de preluarea lor în periodice sau de prezenţa în antologii. Din lirica mai nouă transpune, împreună cu Else Kornis, poeme de Nina Cassian şi Nicolae Labiş.

Traduceri: Grigore Alexandrescu, *Fabeln*, Bucureşti, 1957; George Coşbuc, *Ausgewählte Gedichte*, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf), *Balladen und Idyllen*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf), *Gedichte*, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf); Nina Cassian, *Die täglichen Feste*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Else Kornis); Victor Eftimiu, *Der Waldsproß*, Bucureşti, 1963; Nicolae Labiş, *Erste Liebe*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Else Kornis), *Gedichte*, Bucureşti, 1969; *Possenpitz und Murrenmatz*, Bucureşti, 1963; Otilia Cazimir, *Winter im Dorf*, Bucureşti, 1964; St. O. Iosif, *Bekenntnisse. Gedichte*, Bucureşti, 1965; Petre Ispirescu, *Ileana Sânziana*, Bucureşti, 1970, *Märchen*, Bucureşti, 1972, *Kaiser Aleodor*, Bucureşti, 1975, *Märchen*, Berlin, 1975, *Der Zauberkater*, Bucureşti, 1982; Emil Gârleanu, *Das Pferd. Der Hasenfuß. Die Kämpfer. Die Rehgeiß. Flatterhaft. In meinem Hof. Pock! Pock!. Wenn der Herr nicht zu Hause ist*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf); Ioan Slavici, *Der gescheite Păcală*, Bucureşti, 1973; Ionel Teodoreanu, *Maskenball*, Bucureşti, 1977, *Der Spiegel*, Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: *Die rumäniendeutsche Gegenwartslyrik: Versuch einer Bestandsaufnahme und Interpretation*, VK, 1973, 12; Anna Bretz, *Die Kunst der Nachdichtung. Gespräch mit Lotte Berg*, VK, 1977, 3; *Für den Tag, für die Zeit. Besuch bei Lotte Berg in Bukarest*, KR, 1978, 12 mai; Edith Vasilescu, *Übersetzen macht Spaß. Gespräch mit Lotte Berg*, VK, 1979, 7; Hedi Hauser, *Lotte Berg zum Gedenken*, NL, 1981, 10; A. G. [Anneli Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung. 1945–1981*, în *Rumänisch–deutsche Interferenzen*, îngr. Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, *274–306*. ***J. W.***

BERLOGEA, Ileana (16.VIII.1931, Jidvei, j. Alba – 16.X.2002, București), teatrolog.

Este fiica Irinei (n. Kerekeș) și a lui Ilie Bărbulescu, învățător. Absolvă, la Cluj, Liceul nr. 2 (1949); va urma, tot acolo, un an Facultatea de Drept, apoi, la București, Facultatea de Actorie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică (1950–1954), terminând la clasa Irinei Răchițeanu. Își susține doctoratul în 1964, la Institutul „A.V. Lunacearski” din Moscova, cu teza *Dramaturgia rusă pe scenele românești până la 1944*. Își începe cariera universitară la facultatea absolvită, ca asistentă (1954) la Catedra de istoria teatrului universal, ajungând profesor (1968), decan (1970–1989), rector după 1990. Specializările și călătoriile de documentare din Italia și SUA vor fi completate de cursuri susținute la mai multe universități din aceste țări. Va colabora asiduu la numeroase publicații din țară („Roumanie d'aujordhui”, unde o vreme e și redactor, „Teatrul”, „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Revue roumaine d'histoire de l'art”, „România literară”, „Scena și ecranul”, „Caiete critice” ș.a.) și din străinătate („Maske und Kothurn”, „Shakespeare Quarterly”, „Obliques”, „Teatro”, „Balkan Studies”), precum și la radio și televiziune, va prezenta permanent piesele românești la Theatre Companies of the World. A fost distinsă cu Premiul ATM (1981, 1986), cu Premiul acordat de secția română a Asociației Internaționale pentru Critică și Istorie Teatrală (1995), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1983) și cu Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR (colectiv, 1975).

Preocupată de istoria teatrului universal, **B.** s-a consacrat studierii panoramice a dramaturgiei, dar mai ales a artei spectacolului. Se oprește mai întâi asupra teatrului medieval european (1970), carte în care comentează substratul laic al miracolului, misterele și drama liturgică, descifrând mentalitatea și sensibilitatea omului medieval, scrie despre didacticismul moralităților, spectacolul carnavalesc și farsă, despre implicarea conștientă a autorului (poet, pictor scenograf, arhitect) în realizarea spectacolului ș.a. Un cuprinzător tratat didactic, *Istoria teatrului universal* (I–II, 1981–1982, ultimul volum în colaborare cu Silvia Cucu și Eugen Nicoară), urmărește evoluția genului de la primele manifestări ale Antichității extrem-orientale până în epoca realismului: diversificarea formelor de expresie de la țară la țară și de la perioadă la perioadă, de la ivirea primelor rudimente teatrale în ceremonialul religios ori laic, în festivități publice carnavalești până la afirmarea deplină a principalelor specii, comedia și tragedia, analizate în strânsă legătură cu reprezentația dramatică, susținută de personaje independente. **B.** atribuie un spațiu amplu Renașterii italiene, spaniole și engleze până la Calderón de la Barca și William Shakespeare, accentuând varietatea formelor de teatru și diversificarea spectacolului pe straturi culturale. Cu egală disponibilitate, **B.** a parcurs mai toate momentele semnificative ale contemporaneității, de la August Strindberg la expresioniști (cărora le va dedica un studiu consistent în antologia pe care o alcătuiește în 1974, *Teatru expresionist german*) și de la Luigi Pirandello la teatrul american. Prilejuit de un stagiu în SUA, *Teatrul american de azi* (1978) este totodată un jurnal cultural de călătorie pe spații vaste, de la Atlantic la Pacific, presupunând trăire participativă în întâlnirile cu creatori de școală și mișcări teatrale, critici și teoreticieni, directori de instituții artistice, dramaturgi și profesori. Autoarea glosează pe marginea spectacolului comercial de pe Broadway și a „armelor lui secrete”. Va reveni în *Teatrul și societatea contemporană. Experiențe dramatice și scenice ale anilor '60–'80* (1985), unde surprinde câteva trăsături, precum preponderența mijloacelor

vizuale și auditive, amplificarea teatralității în dauna eroului și a conflictului tradițional, ofensiva parabolei, a grotescului și a hiperbolei satirice ș.a. Sunt avute în vedere principalele momente ale reprezentării teatrale postbelice și ale experienței regizorale, modalitățile esențiale de afirmare a autonomiei spectacolului în deceniile '60–'80 ale secolului trecut, de la teatrul psihologic și social la ultimii susținători ai „teatralității teatrului". În *Teatrul românesc – teatrul universal. Confluențe* (1983) cercetează circuitul universal al dramaturgiei românești prin I.L. Caragiale și comedie în general și, deopotrivă, prin regizori de anvergură ca Liviu Ciulei și Lucian Pintilie. Spectacologia românească este trecută în revistă în *Teatrul românesc în secolul XX* (2000), ce cuprinde medalioane de actori și regizori, prezentări de spectacole și turnee, iar celui pe care îl consideră reformatorul teatrului românesc îi va închina un volum miscelaneu (*Liviu Ciulei – regizor pe patru continente*, 1998). Dacă în toate aceste lucrări, inegale ca valoare, având mai curând un caracter panoramic, de înregistrare uneori didactică, alteori eseistică sau chiar foiletonistică, autoarea oscilează, indecisă, între dramaturgie și reprezentațiile spectaculare, în cărțile despre Pirandello și Strindberg va investiga opera celor doi. În *Pirandello* (1967), monografie clasică, **B.** susține că etapele creației (poezia, nuvelistica, romanul) pregătesc dramaturgia ca punct culminant al operei. Opera pirandelliană, mai ales în ultima perioadă, se subsumează faimoasei sale teorii despre umorism, formulată în 1908 în eseul cu același titlu, care a făcut (împreună cu *Arte e scienza*) obiectul unei acide polemici cu Benedetto Croce. Autoanaliza personajului în dublă ipostază de actor și spectator al propriilor trăiri și, deopotrivă, de observator al celorlalți deplasează interesul dramaturgiei pirandelliene spre relativizarea acțiunii de pe scenă conform relativității vieții, constituindu-se ca „teatru-oglindă". Cum observă cu justețe autoarea: „Pirandello face parte dintre creatorii dramei de idei de o factură specială, în care nu se ciocnesc concepții diferite și nu se argumentează poziții diferite, ci se înfruntă omul și natura lui iluzorie, omul și masca impusă de alții sau creată de el însuși". Adoptând prezentarea deliberată a grotescului ce pune în lumină tragismul vieții, Pirandello indică îndrăzneț o cale modernă, urmată de dramaturgia contemporană. Apărută postum și poate cea mai realizată carte semnată de **B.**, *August Strindberg. Un precursor solitar al teatrului contemporan* (2011) demonstrează însemnătatea scriitorului pentru teatrul universal. Esențială pentru înțelegerea lui Strindberg în spațiul cultural românesc, lucrarea investighează etapele creației, puternic marcată de naturalism, psihanaliză, filosofia nietzscheană și misticismul swedenborgian. Autoarea abordează un mod direct de expunere, cvasisimpatetic, aproape narativ, argumentând ideile din piesele lui Strindberg prin raportare la eseistica și jurnalele sale, dar și la exegeza critică de referință. Dacă tematica este monocordă, Strindberg demontând resorturile psihice ale sufletului, contrapunând rațiunea și egocentrismul masculin iraționalului și inconștientului feminin în lupta pentru putere și dominație, el dă o altă motivare conflictului dramatic, bazat pe contraste și condiționări menite a pune în valoare inepuizabila instabilitate a personajului, ce conduce la disoluția „caracterului" fixat o dată pentru totdeauna, la pulverizarea „eroului", la fărâmițarea personalității. Dramaturgul înfățișează, cum i-a numit, „oameni șovăielnici", înjumătățiți și sfâșiați, care se prăbușesc în „lupta creierelor" întru căutarea adevărului, elucidând astfel „misterul" personajului. Din punct de vedere formal, a ilustrat, pe urmele lui Max Reinhardt, „teatrul intim" sau „teatrul de cameră" prin banalizarea acțiunii și simplificarea ei, concentrată la o singură secvență, folosirea monologului modern și a mijloacelor artistice oferite de pantomimă, dans, balet, prin recurgerea la un decor neconvențional, invocând formele stilistice preluate de teatrul expresionist ori de cel absurd. Prin amplitudinea și diversitatea subiectelor investigate, **B.** se situează printre reprezentanții marcanți ai criticii teatrale românești din ultima jumătate de veac.

SCRIERI: *George Storin*, București, 1965; *Pirandello*, București, 1967; *G.B. Shaw în România*, București, 1968; *Teatrul medieval european*, București, 1970; *Agatha Bârsescu*, București, 1972; *Teatrul american de azi. Călătorie teatrală prin Statele Unite*, Cluj-Napoca, 1978; *Istoria teatrului universal*, vol. I: *Antichitatea. Evul Mediu, Renașterea*, București, 1981, vol. II: *Clasicism, romantism, realism* (în colaborare cu Silvia Cucu și Eugen Nicoară), București, 1982; *Teatrul românesc – teatrul universal. Confluențe*, Iași, 1983; *Teatrul și societatea contemporană. Experiențe dramatice și scenice ale anilor '60–'80,*

București, 1985; *Liviu Ciulei – regizor pe patru continente*, București, 1998; *Teatrul românesc în secolul XX*, București, 2000; *Privire spre teatrul de pretutindeni*, București, 2003; *August Strindberg. Un precursor solitar al teatrului contemporan*, București, 2011. **Antologii:** *Pagini din istoria gândirii teatrale românești*, pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu George Muntean); *Teatru expresionist german*, tr. Dieter Fuhrmann, Ion Roman și Liviu Ciulei, introd. edit., București, 1974; *Octavian Cotescu*, București, 1993 (în colaborare cu Ion Toboșaru).

Repere bibliografice: Maria Vodă Căpușan, *„Teatrul american de azi"*, TR, 1978, 41; Mihai Vasilu, *„Istoria teatrului universal"*, F, 1982, 3; N. Barbu, *Teatrul românesc în context universal*, CRC, 1983, 29; Natalia Stancu, *„Istoria teatrului universal"*, TTR, 1984, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, *268–270*; Paul Cernat, *„Teatrul românesc în secolul XX"*, OC, 2001, 57; Bogdan Ulmu, *O pierdere grea a teatrului românesc*, CL, 2002, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, *869*; Anca Ioniță, *O monografie eveniment*, TTR, 2012, 1–2. ***G.Dn.***

BERNEA, Ernest (15.III.1905, Focşani – 14.XI.1990, Bucureşti), etnolog, poet, eseist.

Este fiul Theodorei și al lui Marcu Bernea, militar. Face şcoala primară la Brăila, iar liceul la Brăila şi Tecuci. Urmează studii de filosofie şi de literatură la secţia română–franceză a Facultății de Litere și Filosofie din Bucureşti (1926–1929), unde îi are profesori pe D. Gusti, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ovid Densusianu, Charles Drouhet şi Nae Ionescu, apoi studii de specializare în etnologie şi sociologie comparată cu Marcel Mauss la Paris (1930–1932) şi în filosofie cu Martin Heidegger la Freiburg (1932–1933). Lucrează ca bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie din Bucureşti (1927–1930), secretar al secţiei de monografii sociologice a Institutului Social Român (1933–1935), asistent (1935–1940) la Catedra de geografie şi etnografie condusă de Simion Mehedinţi, ţinând primul curs de etnologie la Universitatea bucureşteană. Între 1940 şi 1944 este director-adjunct la Direcţia Presei în Ministerul Informațiilor, ulterior director de studii în Ministerul Afacerilor Externe (1944–1947). Internat în 1939 în lagărul de la Vaslui, apoi la Târgu Jiu în urma rebeliunii legionare, şi după război, între 1949 şi 1954, cu unele intervale de libertate, trece prin lagărele şi închisorile din Braşov, Peninsulă, Poarta Albă, Capul Midia, după care are domiciliu forţat în Bărăgan. Este condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la zece ani temniţă grea, sub acuzaţia de a fi fost „filosof extremist", promotor al mişcărilor „de tip naţionalist". Ieşit din închisoare, reuşeşte să fie angajat, între 1965 şi 1978, consultant ştiinţific la Institutul de Etnografie şi Folclor din Bucureşti. În 1984 va fi din nou anchetat şi bătut crunt de Securitate, care îi confiscă şapte manuscrise. Ca publicist, a colaborat în perioada interbelică, de pe o poziție militantă de dreapta, cu articole de sociologie, etnopsihologie, larg culturale sau de factură literară la „Cuvântul", „Gândirea", „Rampa", „Azi", „Țara Bârsei", „Revista de filosofie", „Universul literar", „Glasul neamului", „Revista Fundațiilor Regale", „Familia", „Basarabia" ș.a., iar mai târziu în special la „Revista de etnografie și folclor". A fondat, împreună cu D.C. Amzăr, Ion I. Ionică şi Ion Samarineanu, revista „Rânduiala" (1935–1938), subintitulată „Arhivă de gând și faptă românească".

B. a publicat mai întâi poezie – *Gând şi cântec* (1939), *Colina lacrimilor* (1943), proză poetică – *Pași în singurătate* (1940), *Moldovă tristă* (1941), eseuri și critică literară – *Preludii* (1940), *Îndemn la simplitate* (1941), *Firide literare* (1944). Versurile sunt, în bună măsură, de influență argheziană. Autorul lor, spirit cu accentuate propensiuni teoretice, încearcă să schițeze, în eseul *Preludii*, și o teorie referitoare la poezie în general și la geneza propriei lirici. Poezia ar însemna intuirea esențelor, împlinirea în spirit a „aspirației spre reintegrare". Paginile privind specificul și menirea literaturii dau substanță și volumului *Firide literare*, unde articolele din presă sunt reunite și grupate în capitolele *Poezia veche*, *Poezia nouă, Romanul, Trei singuratici, Chipuri și virtuți latine.* **B.** este un admirator al artei poetice argheziene, nu însă și al romanelor lui Arghezi, apreciază lirica lui Adrian Maniu, Ion Pillat și Aron Cotruș, creația structural estetică a lui Mateiu I. Caragiale ori tipul de fantastic prezent la Mircea Eliade. În literatura franceză se îndreaptă, ghidat și de orientarea sa politică, spre Frédéric Mistral, Charles Maurras și Léon Daudet. Cu autoritate **B.** s-a afirmat însă în mod esențial ca sociolog şi etnolog. Participant începând din 1928 la campaniile monografice

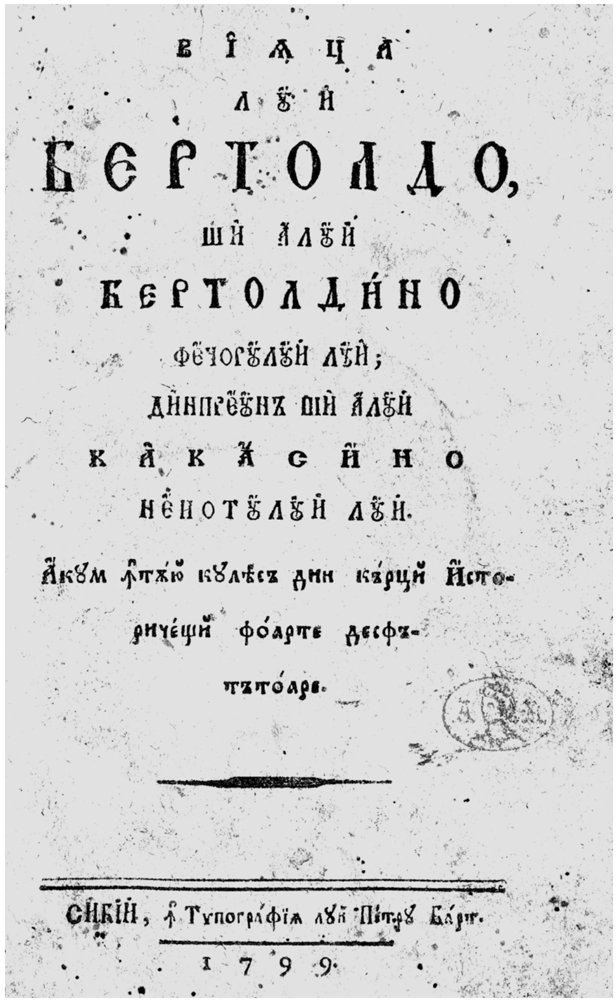
organizate şi conduse de Dimitrie Gusti, el practică o metodă concretă şi experimentală. În studii evită metoda comparată, considerând-o prematură. Lucrarea *Civilizaţia română sătească. Ipoteze şi precizări* (1944) porneşte de la constatarea scindării satului românesc, care a intrat „într-un proces de destrămare”. Aşadar, nu spre formele „decăzute” se îndreaptă atenţia sa, ci „spre regiunile izolate de munte, unde satul românesc stăruie să trăiască o viaţă nealterată, armonioasă şi echilibrată, bogată în valori tradiţionale, ca un produs curat al pământului şi istoriei locale”. Propensiunea spre arhaic a cercetătorului se însoţeşte strâns cu aceea spre manifestările magice, religioase, mentalitatea satului fiind văzută integral din această perspectivă: „Activitatea magică şi religioasă stăpâneşte până în cele mai intime cute sufletul ţăranului român, colorând în acest fel toate celelalte activităţi”. Planul de lucru al campaniilor monografice ale şcolii sociologice de la Bucureşti, elaborat de D. Gusti, cuprindea, între altele, cercetarea cadrului psihic al satului românesc tradiţional. Acestui program i se datorează pregătirea şi elaborarea altei lucrări a lui **B.**, *Cadre ale gândirii populare româneşti. Contribuţii la reprezentarea spaţiului, timpului şi cauzalităţii* (1985), apreciată la apariţie ca un eveniment, ca o lucrare unică în literatura de specialitate de la noi şi „în literatura celorlalte popoare europene” (Ovidiu Bârlea). Cele trei mari categorii – spaţiu, timp, cauzalitate – nu apar, argumentează **B.**, în mecanismul de gândire al ţăranului român agregate într-o teorie sau într-o concepţie generală. Satul arhaic românesc nu are despre timp o idee abstractă, omogenă şi cantitativă; timpul este perceput concret, cu înfăţişări variate: „timpul e aşa ca o viaţă de om” – spune un informator. Acest mod de a gândi îşi avea rădăcinile în credinţe magico-religioase. Spaţiul (locul) este văzut tot concret, ca bun sau rău. Locul bun este rodnic, benefic, sfânt, locul rău este nerodnic, aducător de rău, de necaz, este sec, „pietros”, răutatea lui provenind de la un duh malefic. În locul rău joacă ielele, se săvârşesc omoruri şi se fac farmece, locul rău influenţează omul şi animalele prin îmbolnăviri sau întâmplări neobişnuite, sinistre. O bogată tradiţie alcătuită din credinţe defineşte acest spaţiu. Potrivit lor, locul rău este cel unde s-a ridicat volbura, adică unde s-a iscat un vârtej de praf, unde s-a tăvălit un cal, unde a fost îngropat un strigoi, unde s-a săvârşit un păcat, unde a avut loc o dragoste nelegiuită, unde s-a pus la cale o faptă rea, unde s-a făptuit o crimă. Locuri „ferite” sunt biserica, grădina, mormântul. Spaţiul în genere este exprimat prin cuvântul „lume”; el e „pretutindeni, aproape şi departe; spaţiu e lumea toată, cât o vedem şi cât n-o vedem”, o lume rânduită de Dumnezeu. Chiar şi lumea de dincolo îşi are o rânduială a ei, veşnică, este o lume ordonată. Spaţiul e populat de lucruri: „unde nu e lucru, nu-i loc” – afirmă un informator. Cauzalitatea este înţeleasă ca legătură între fenomene şi lucruri atât în lumea cosmică, cât şi în cea terestră: „Merg lucrurile aşa împreună că au o lege şi ele, sunt legate; Soarele merge, da’ cu el şi luna şi stelele; sunt toate legate. Nimic nu merge aşa, la întâmplare. Ce s-ar alege?” – adaugă alt informator. Studiile *Nunta în Ţara Oltului* (1967) şi *Moartea şi înmormântarea în Gorjul de Nord* (1998) sunt expresia cea mai elocventă a acestei metodei complexe de cercetare. Extinzând aria teoretizării spre filosofie, antropologie, spre aprofundarea unor aspecte fundamentale pentru sociologie și cercetarea sociologică, dar și spre pedagogie, **B.** adaugă la contribuțiile din deceniile antebelice alte noi secvențe, reunite postum în *Trilogie filosofică* (2002), *Trilogie pedagogică* (2002) și *Trilogie sociologică* (2004).

SCRIERI: *Gând şi cântec*, Bucureşti, 1939; *Ctitorii*, București, 1940; *Paşi în singurătate*, Bucureşti, 1940; *Preludii*, Bucureşti, 1940; *Îndemn la simplitate*, Bucureşti, 1941; ed. București, 1995; ed. București, 2006; *Moldovă tristă*, Bucureşti, [1941]; *Timpul la ţăranul român. Contribuție la problema timpului în religie şi magie*, Bucureşti, 1941; *Colina lacrimilor*, Bucureşti, 1943; *Civilizaţia română sătească. Ipoteze şi precizări*, București, 1944; ed. îngr. Rodica Pandele, București, 2006; *Firide literare*, Bucureşti, 1944; *Maramureşul, ţară românească*, București, 1944; *Nunta în Ţara Oltului. Încercare de sociologie românească*, în *Studii de folclor şi literatură*, Bucureşti, 1967, *51–135*; *Poezii populare în lumina etnografiei*, Bucureşti, 1976; *Cadre ale gândirii populare româneşti. Contribuţii la reprezentarea spaţiului, timpului şi cauzalităţii*, postfaţă Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1985; *Cel ce urcă muntele*, Bucureşti, 1996; ed. cu desene de Horia Bernea, București, 2008; *Crist şi condiţia umană. Încercări de antropologie creştină*, Bucureşti, 1996; *Spaţiu, timp şi cauzalitate la poporul român*, Bucureşti, 1997; *Treptele bucuriei*, Iaşi, 1997; ed. cu ilustrații de Horia Bernea, București, 2008; *Moartea şi înmormântarea în Gorjul de Nord*, Bucureşti, 1998; ed. îngr. Rodica Pandele, București, 2007; *Lumini în necunoscut*, Iași, 2000; *Dialectica spiritului modern*, îngr. Rodica Pandele, București,

2007; *România. Sociologie și etnografie românească: ordinea spirituală*, îngr. Rodica Pandele, București, 2009; *Criza lumii moderne*, București, 2011.

Repere bibliografice: C. Fântâneru, *„Pași în singurătate”*, UVR, 1941, 9; Ovid Caledoniu, *„Moldovă tristă”*, MMN, 1942, 1–4; Vintilă Mihăilescu, *Spaţiul filosofiei populare*, CNT, 1986, 16; N. Steinhardt, *Ernest Bernea despre cadrele gândirii populare româneşti*, ST, 1986, 7; Andrei Pleşu, *Păstrarea ca formă a creaţiei*, VR, 1987, 3; Marin Marian, *„Cadre ale gândirii populare româneşti”*, REF, 1987, 2; Mihai Coman, *„Cadre ale gândirii populare româneşti”*, REF, 1987, 3; Vasile Zvanciuc, *„Cadre ale gândirii populare româneşti”*, AAF, 1987; Iordan Datcu, *Ernest Bernea într-o autobiografie*, ST, 1991, 5–6; Silviu G. Totelecan, *Ruptura de transcendenţă – o pierdere sau un câştig?*, TR, 1997, 45–47; Ioan Stanomir, *Fenomenul românesc*, LCF, 1997, 36; Ion Pogorilovschi, *Ernest Bernea, cercetător etnolog*, AC, 2003, 10; Zoltán Rostás, *Sala luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*, București, 2003, *15–69*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *101–102*; Sorin Lavric, *Cartea unui sceptic*, LCF, 2008, 22. ***I.D.***

BERTOLDO, carte populară de înţelepciune cu un caracter satiric. Motivul, avându-şi originea în vechile legende brahmane, este acela al înfruntării spirituale, competiţie de întrebări enigmatice şi răspunsuri înţelepte, între un suveran şi slujitorul său. Arhetipul, aflat într-un text arameic, *Solomon şi Aşmedai*, inclus şi în *Talmud*, se va transmite prin intermediare bizantine la slavii de sud şi la ruşi, iar prin redacţii latine în Occident. Vechea legendă cunoaşte o revitalizare în prelucrarea, cu elemente folclorice italiene, a lui Giulio Cesare Croce della Lira, *Le sottilissime astuzie di Bertoldo* (1592). Interesul cărţii trece de la înţelepciunea lui Solomon, înlocuit cu regele longobarzilor, la eroul popular Bertoldo, înzestrat cu vervă, spirit satiric muşcător şi independenţă faţă de convenţiile şi servilismul de la Curte. Impulsionat de succes, Croce continuă povestirea cu isprăvile lui Bertoldino, iar scriitorul Camillo Scaligeri della Fratta compune un text despre Cacaseno, nepotul lui Bertoldo. Acest ciclu de povestiri, bogat în snoave, farse, proverbe şi enigme cu răspunsuri epigramatice, a fost transformat într-un lung poem de poeţi ai Academiei „della Crusca”. Prelucrarea lui Croce s-a răspândit în multe literaturi: neogreacă, portugheză, spaniolă sau franceză. După versiunea franceză, bazată pe textul lui Croce şi pe poemul Academiei, s-a făcut o traducere germană (1751), prescurtată într-o ediţie populară. În literatura română există două redacţii ale romanului: după intermediare neogreceşti

aduse de fanarioţi s-au tălmăcit, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Istoriile lui Bertold*, rămase în manuscris (cel mai vechi, anterior anului 1775), iar după ediţia germană prescurtată, adusă de saşii din Transilvania, s-a tradus *Viaţa lui Bertoldo şi a lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună şi a lui Cacasino, nepotului lui*, tipărită la Sibiu, în 1799. Bertoldo, un ţăran urât, dar înţelept, ca Esop, câştigă preţuirea regelui Alboni din Verona, ieşind învingător din conflictele cu femeile, inclusiv cu regina, şi cu sfetnicii Curţii, în special cu rivalul său, bufonul Fagotti (sau Glomez). Prin şiretenie şi isteţime, el scapă de pedepsele atrase de atacurile sale îndrăzneţe împotriva cârmuirii şi a curtenilor. Înţelepciunea eroului se evidenţiază în răspunsuri, devenite frecvente în literatura folclorică, de tipul: cel mai repede umblă gândul, vinul cel mai bun este cel neplătit şi de la mesele altora, cea mai mare

laudă o aduce cel care vrea să înşele, buruiana pe care o cunosc şi orbii este urzica ş.a. Romanul conţine o serie de motive folclorice de circulaţie universală, prezente şi în creaţia populară românească: motivul omului închis în sac sau în butoi şi condamnat la moarte, al celui care merge nici îmbrăcat, nici gol (învelit în plasă), al judecăţii făcute de rege, după modelul lui Solomon, al celor două femei certate de la împărţirea unei oglinzi ş.a. Modificările şi calităţile traducerilor – dialog viu şi spontan, simplitate a compoziţiei, limbaj popular – au integrat romanul lui Bertoldo în literatura populară românească. Parte din motivele populare incluse în roman au fost prelucrate de Anton Pann, altele au îmbogăţit povestirile lui Petre Dulfu despre Păcală. O localizare a romanului, intitulată *Vicleniile meşterului Perdaf*, urmată de *Guguleţ, fiul vicleanului meşter Perdaf*, s-a publicat la Galaţi, în 1875.

Ediţii: *Viaţa lui Bertoldo şi a lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună şi a lui Cacasino, nepotului lui*, Sibiu, 1799; ed. Sibiu, 1836; ed. pref. Mircea Ciobanu, Bucureşti, 1968; ed. îngr. şi introd. Magdalena Georgescu, în *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, III, Bucureşti, 1999, *69–241*; ed. îngr. şi introd. Galaction Verebceanu, Chişinău, 2002; *Bertoldo și Bertoldino*, tr. George Popescu, cu ilustrații de Done Stan, Pitești, 2008.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *78–91*; Bogdan, *Scrieri*, *482–488*; Cartojan, *Cărţile pop.*, II, *364–383*; I.C. Chiţimia, *Introducere*, CPL, I, *237–239*; *Ist. lit.*, I, *681–683*; Moraru–Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, *182–196*; *Dicţ. lit. 1900*, *99–100*; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *347–352*. ***A.Sm.***

BERZA, Mihai (23.VIII.1907, Tecuci – 5.X.1978, Bucureşti), istoric al culturii. Este fiul Ecaterinei (n. Muste) şi al lui Theodor Berza, moşier, licenţiat în drept. A urmat Facultatea de Istorie a Universităţii din Iaşi, unde Ilie Minea şi George Brătianu i-au fost mentori; şi-a luat licenţa *magna cum laude*. Bursier al Şcolii Române din Roma (1931–1933), obţine ulterior doctoratul în istorie cu teza *Amalfi preducale*. De asemenea, a audiat cursuri la École Pratique des Hautes Études din Paris (1935–1936). Debutează cu studiul *Matei al Mirelor şi Cronica cantacuzinească* în „Cercetări istorice” (1928). Are o activitate deosebit de bogată: secretar al Şcolii Române din Roma (din 1939), profesor universitar (Şcoala de Arhivistică şi Facultatea de Istorie din Bucureşti, Collège de France), cercetător, şef de secţie, subdirector, director (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Institutul de Studii Sud-Est Europene), redactor-şef la „Revue des études sud-est européennes”, membru în comitetul de redacţie la „Revue roumaine d’histoire”, „Studii şi cercetări de istoria artelor” ş.a. A fost membru corespondent al Academiei Române, membru titular al Academiei Sârbe de Ştiinţe şi Arte.

În studiul introductiv la volumul *Pentru o istorie a vechii culturi româneşti*, publicat postum, în 1985, Andrei Pippidi reproduce proiectele de sumare stabilite de **B.** pentru nu mai puţin de cinci tomuri: A. *Miscellanea de istorie românească* (I. *Istorie politică şi socială*, II. *Istoriografie şi istorie culturală*, III. *Artă medievală*); B. *Miscellanea de istorie universală* (I. *Istorie şi cultură în Sud-Estul Europei*, II. *Istorie şi cultură în Europa de Apus*). Din păcate, aceste proiecte nu s-au realizat decât parţial. **B.** face parte dintre acei specialişti români care nu şi-au limitat cercetările la trecutul ţării noastre, ci şi-au extins investigaţiile şi asupra Europei apusene. Studiază istoria şi cultura oraşului italian Amalfi pentru a înţelege problemele esenţiale ale oraşelor mediteraneene la începutul Evului Mediu. Împreună cu alţi istorici ai culturii, contribuie la elaborarea proiectului unei noi istorii a Europei medievale, cea dintâi lucrare colectivă de istorie universală (şi istorie a culturii) concepută în ţara noastră, proiect pe care l-a zădărnicit izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Cât despre domeniul culturii vechi româneşti, cercetările lui **B.** se întind pe un registru larg, de la expunerile de sinteză în context sud-est european până la investigaţiile de amănunt, precum cea referitoare la Matei al Mirelor. Exegetul, care propunea „o istorie care să nu fie exaltare şovină a fiinţei naţionale, care să nu piardă dreptele măsuri”, acordă o egală atenţie personalităţilor marcante (Neagoe Basarab, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir), ca şi indiciilor referitoare la mentalităţile colective (viziunea despre om şi lume la cronicarii români, imaginea Imperiului Otoman în letopiseţele din Moldova în secolele XV–XVII, conştiinţa unităţii de neam în istoriografia medievală, ideea romanităţii). Umanismului sud-est european i se indică legăturile fireşti cu restul continentului, iar ritmurile contactelor culturale dintre români şi Italia sau Insulele Ioniene sunt surprinse în veritabile microsinteze. Atent la valorile culturii româneşti îmbrăcate acum câteva secole în haina slavonă, **B.** se dovedeşte un tot atât de bun cunoscător al înaintaşilor mai apropiaţi din

secolul al XIX-lea, precum Eudoxiu Hurmuzachi şi familia sa, ori al activităţii de precursor în istoria ideilor şi a mentalităţilor pe care a desfăşurat-o Nicolae Iorga.

SCRIERI: *Trei tetraevanghele ale lui Teodor Mărişescu*, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1964; *Opera lui Neagoe Basarab în conştiinţa societăţii româneşti*, în *Neagoe Basarab (1512–1521)*, Bucureşti, 1972; *Pentru o istorie a vechii culturi româneşti*, îngr. şi introd. Andrei Pippidi, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: *Encicl. istoriografiei rom., 56–57*; Olga Cicanci, *Profesorul Mihai Berza*, „Hrisovul", 2002. ***C. V.***

BEŞLEAGĂ, Vladimir (25.VII.1931, Mălăieşti–Transnistria), prozator, eseist, traducător.

Este fiul Eugeniei-Fevronia (n. Ciocârlan) şi al lui Vasile Beşleagă, contabil. Urmează şcoala primară şi medie în comuna natală. După absolvirea Facultăţii de Istorie şi Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1955), îşi pregăteşte doctoratul la Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe, având ca temă de cercetare opera lui Liviu Rebreanu. Tema fiind respinsă de oficialităţi, nu reuşeşte să-şi finalizeze teza. E angajat în 1958 la revista „Chipăruş", de unde e concediat în anul următor. Secretar al Uniunii Scriitorilor (1971–1976), redactor-şef adjunct la revista „Nistru" (1977–1982), în 1988 devine director al Muzeului Republican de Literatură „Dimitrie Cantemir" din Chişinău. Este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990–1994). Mai colaborează la „Cultura Moldovei", „Tinerimea Moldovei", „Flux", „Contrafort" ş.a. I s-a decernat Premiul de Stat (1978) şi a fost distins cu titlurile Lucrător Emerit al Culturii (1981) şi Scriitor al Poporului (1991); a refuzat în 1996 Ordinul Republicii.

B. debutează editorial în 1956 cu o culegere de povestiri, *Zbânţuilă*, urmată de alte cărţi de literatură pentru copii: *Vacanţa mea* (1959), *Buftea* (1962), *Găluşca lui Iluşca* (1963), *Vrei să zbori la lună?* (1964), al căror merit constă în încercarea, nu lipsită de un anume succes, de a imprima acestui gen autenticitate, firesc. Culegerea *La fântâna Leahului* (1963) prefigurează tematica şi problematica etică a prozelor sale de amploare. Era, pentru acea perioadă, semnalul apariţiei unui scriitor format, care putea evolua în scurta etapă de dezgheţ politic de la mijlocul anilor '60. Abia romanul *Zbor frânt* (1966) îi dă însă prozatorului certitudinea că şi-a găsit formula narativă adevărată. Sfidând naturalismul expozitiv şi percepea rudimentară a realului, **B.** practică un realism dur, obiectiv, în maniera lui Liviu Rebreanu, şi un realism psihologic introspectiv, asimilat din lectura lui Marcel Proust. Replică la romanele panoramice, suprapopulate de eroi şi supraîncărcate de situaţii, *Zbor frânt* emancipează cu succes timpul auctorial. Rememorările lui Isai, personajul central, întoarse spre război şi spre atmosfera de suspiciune din perioada postbelică, durează atât cât el trece Nistrul pe sub apă de la un mal la altul. Imaginea copilului ameninţat de pericolul războiului şi a omului matur suspectat de colaboraţionism domină întregul roman. Suprapunerea planurilor temporale amplifică efectul. Timpul, dilatat în solilocvii, fărâmiţat, pus, aparent, în cele mai haotice relaţii este în fond strict ordonat potrivit legilor contrapunctului. Forţele care contribuie la regenerarea sufletească a lui Isai sunt datinile satului, tradiţiile neamului, legile nescrise, dar atât de trainice ale pământului. Investigând în continuare puterea regeneratoare a lumii rurale, **B.** observă că ea e aservită sistemului totalitar care încearcă să o anuleze, iar omului nu-i rămâne altceva decât să se autoanalizeze, examinând calitatea relaţiilor dintre el şi societate. Un atare studiu îl face în romanul *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoaşterii de sine* (1988). Îndrăgostit de soţia prietenului său, Filimon provoacă moartea acestuia. Crima are rădăcini adânci în mediul familial şi în cel social. Ca şi în *Zbor frânt*, timpul fizic e limitat, în vreme ce timpul psihic e fără limite. Filimon îşi face introspecţia în trei zile şi trei nopţi, timp în care e obligat să revadă „o viaţă şi o lume". Atât mediul familial, meschin-pragmatic, cât şi mediul social, marcat de filistinism, îl împing la pierzanie. Ideea aceasta, evident îndrăzneaţă, nu avea cum să placă oficialităţilor şi romanul, scris în 1969–1970 şi pregătit pentru tipar cu titlul *Noaptea a treia*, a putut fi publicat doar peste aproape două decenii. Editarea lui la începutul anilor '70 ar fi putut avea un puternic efect de descurajare

a literaturii simpliste ce apărea în acea perioadă. Dar interdicţia a provocat o modificare radicală şi în concepţia scriitorului. Convins că maniera lui narativă nu are nici o şansă, el acceptă formula „prozei rurale" – orientare ce va anima în anii '60–'80 tradiţiile sămănătoriste în spaţiul basarabean. Naraţiunea romanului *Acasă* (1976) începe prin anul 1932 şi sfârşeşte pe la mijlocul anilor '70. Autorul, constrâns de ideologia sistemului socialist, s-a văzut nevoit să împingă pe planul al doilea situaţiile tragice şi să prezinte în prim-plan un chip de „dezrădăcinat" care se întoarce de la oraş în satul natal, unde, respirând înţelepciunea unei lumi seculare, renaşte spiritual, devine om integru. Interesant conceptual şi, în linii mari, artisticeşte susţinut, romanul este totuşi sub nivelul posibilităţilor autorului. Însoţit de încă cinci nuvele umoristice, va apărea într-o altă ediţie în 1998, purtând titlul iniţial *Nepotul*, neacceptat anterior de cenzură. Conştient, conform propriei afirmaţii, de faptul că „cel mai mare neajuns şi păcat al autorului ei a fost că am făcut concesii ideologice dominante încălcând adevărul vieţii şi al istoriei", **B.**, prin intermediul notelor de subsol, restabileşte, în locul sloganurilor comuniste, care i-au fost impuse de cenzură, versiunea autentică a proiectului iniţial. Romanul *Ignat şi Ana* (1979) abordează coordonate importante ale eticii, puse, în anii stagnării, sub semnul dispariţiei. Ignat şi Ana îşi construiesc o casă, pe care şi-o doresc frumoasă, dar, pe parcurs, accentul se deplasează spre acumularea de avuţie, înţeleasă în sens meschin. Înnoirea materială se soldează, într-o societate bolnavă de filistinism, cu degradarea familiei. La familie, ca la un reazem moral al omului într-o perioadă când acesta e supus pervertirii etice, revine autorul şi în romanul *Durere* (1979), scris, în comparaţie cu celălalt, într-o manieră gazetărească şi mai pronunţată. Istoria face obiectul unei trilogii despre Miron Costin, din care au apărut două părţi: *Sânge pe zăpadă* (1985) şi *Cumplite vremi* (1990). Cu volumul de eseuri *Suflul vremii* (1981), **B.** se manifestă şi ca un exeget subtil al procesului literar. Anii din urmă aduc câteva surprize: un volum de poezie intitulat *Ţipătul lăstunului* (2006), confesiune neliniştită, cu imagini terifiante, precum şi o culegere de texte dramatice, *Misterioasele sfere* (2011). În anii '70 **B.** a tradus din Longos, Erasmus, Harriet Beecher Stowe, K.A. Fedin ş.a.

SCRIERI: *Zbânţuilă*, Chişinău, 1956; *Vacanţa mea*, Chişinău, 1959; *Buftea*, Chişinău, 1962; *Găluşca lui Iluşca*, Chişinău, 1963; *La fântâna Leahului*, Chişinău, 1963; *Vrei să zbori la lună?*, Chişinău, 1964; *Zbor frânt*, Chişinău, 1966; *Patria sovietică*, Chişinău, 1971; *Acasă*, Chişinău, 1976; ed. (*Nepotul*), Chişinău, 1998; *Isai*, Chişinău, 1976; *Durere*, Chişinău, 1979; *Ignat şi Ana*, Chişinău, 1979; *Suflul vremii*, Chişinău, 1981; *Sânge pe zăpadă*, Chişinău, 1985; *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*, Chişinău, 1988; *Cumplite vremi*, Chişinău, 1990; *Zbor frânt. Pădurea albastră. Cel de-al treilea dacă ar fi fost acolo…*, Chişinău, 1992; *Jurnal (1986–1988)*, Chişinău, 2002; *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula.1959*, Chişinău, 2006; *Dialoguri literare*, Chişinău, 2006; *Hoţii din apartamente*, Chişinău, 2006; *Ţipătul lăstunului*, îngr. Andrei Ţurcanu, Chişinău, 2006; *Dirimaga*, Chişinău, 2009; *Centenar Vasile Coroban, omul de spirit*, Chişinău, 2010; *Destine transnistrene*, Chişinău, 2010; *Misterioasele sfere*, Chişinău, 2011. **Traduceri:** K.A. Fedin, *Oraşe şi ani*, Chişinău, 1970; Longos, *Dafnis şi Hloe*, Chişinău, 1970; Harriet Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*, Chişinău, 1972; Erasmus, *Lauda prostiei*, Chişinău, 1976.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri*, *102–107*; Andrei Hropotinschi, *Treptele creaţiei, trepte ale măiestriei*, Chişinău, 1981; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chişinău, 1985, *65–83*; Ana Bantoş, *Dimensiuni ale omenescului în literatura contemporană: universul copilăriei*, „Nistru", 1986, 6; Felicia Cenuşă, [*Vladimir Beşleagă*], LA, 1988, 5 februarie, LRC, 1999, 6–8, 2002, 1–3; Nicolae Bârna, *Cel de-al treilea este acolo*, CC, 1994, 1–3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *199–200*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *325–334*; Ion Simuţ, [*Vladimir Beşleagă*], RL, 2004, 43, 2005, 20, 2006, 30; *Mică encicl.*, *9–24*; Suceveanu, *Emisferele*, *129–132*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *243–254*; Burlacu, *Texistenţe*, I, *5–89*, II, *47–104*; Alexandru Burlacu, *Vladimir Beşleagă. Po(i)etica romanului*, Chişinău, 2009; *Dicţ. Chişinău*, *49–52*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *159–164*; *Vladimir Beşleagă, omul luminat*, Chişinău, 2011. ***N.Bl.***

BEŞTELIU, Marin (7.VI.1939, Podari, j. Dolj – 13.XI.2010, Craiova), istoric şi critic literar, prozator. Este fiul Anei (n. Dârju) şi al lui Atanasie Beşteliu, ţăran înstărit. Îşi începe învăţătura la şcoala elementară din satul natal (1946–1953), o continuă la Şcoala Medie Tehnică de Exploatare CFR Craiova (1957) finalizîndu-şi studiile la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1960–1965), unde îşi susţine şi doctoratul cu teza *Elemente fantastice în romantismul românesc* (1973). Profesează iniţial la liceul din Rovinari (1965–1966), apoi parcurge treptele universitare la Craiova, începând cu 1966, ajungând profesor şi decan al Facultăţii de Filologie (1989–1990) şi prorector (1990–2009). A debutat în 1968, la revista „Ramuri", cu un studiu asupra manuscrisului dramei neterminate *Sfârşitul* de Gib I. Mihăescu şi

a continuat să publice intermitent studii şi articole despre poeţii romantici, literatura fantastică, epoca marilor clasici, precum şi recenzii de întâmpinare ale cărţilor de critică şi istorie literară în „Cronica", „Vatra", „ Familia", „Lamura", „Scrisul românesc" ș.a. Din 2001 conduce revista „Colocvium". I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Craiova (2001).

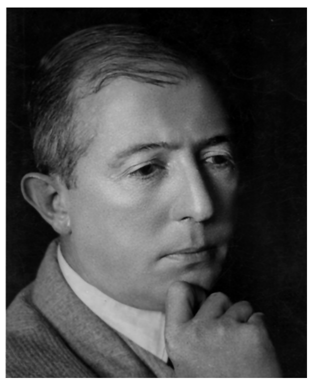
Primul volum al lui **B.**, *Realismul literaturii fantastice* (1975), porneşte de la definirea fantasticului ca spaţiu literar cu un conţinut psihologic şi o expresie artistică specifice; experienţele literaturii de acest gen sunt ordonate într-o imagine diacronică. Trimiterile la studiile consacrate fantasticului (Tzvetan Todorov, Roger Caillois) contribuie la o mai bună situare a contribuţiei proprii. *Imaginaţia scriitorilor romantici* (1978) foloseşte un „criteriu" mai larg în individualizarea unei secţiuni a universului poetic romantic, spre a delimita prezenţa în literatura română a unui filon complementar mult evidenţiatei vocaţii mesianice. Autorul cercetează operele „precursorilor" (Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, C. Stamati), experienţele fragmentare ale generaţiei paşoptiste (Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri ş.a.), pentru a scoate în relief extinderea imaginarului romantic în generaţia de tranziţie, ca şi momentul de sinteză şi plenitudine din opera eminesciană şi din poezia lui Al. Macedonski; specializat în domeniul istoriei literare, **B.** completează cu elemente inedite cadrul general. Opera lui M. Eminescu este studiată monografic (jumătate din numărul de pagini al cărţii), pornind de la conspectarea unei „estetici a imaginaţiei" şi a câmpurilor poetice în care aceasta se afirmă: poezia erotică, poemele filosofice, construcţiile vizionare, orizontul plutonic. *Alexandru Macedonski şi complexul modernităţii* (1984), împreună cu o ediţie din opera aceluiaşi autor (1995), pe care **B.** o îngrijeşte, însoţind-o de un studiu despre primatul unicităţii, îl desemnează drept un atent cercetător al operei macedonskiene. Configurând profilul net individualizat al personalităţii poetului (narcisismul, megalomania, complexul persecuţiei etc.), **B.** descoperă mai întâi esenţa morală a complexului modernităţii (la Macedonski echivalat cu pledoaria pentru propria poezie) şi defineşte „filonul de aur" în diversele variante ale sublimării prin creaţie. Psihocritica i-a sugerat un instrument de cercetare (reţelele de imagini) care poate servi la configurarea devenirii operei macedonskiene de la intuiţii poetice spontane la obsedanta aspiraţie spre „excelsior". Reţelele de imagini, adică disperarea şi sarcasmul, postura egolatră, mirajul, lumina, cu modificările de raporturi dintre ele, „scriu" destinul unui poet ce a debutat grăbit, fără o conştiinţă scriitoricească sigură, dar s-a restructurat profund după drama autoexilului, detaşându-se de contingent şi transfigurând poetic evaziunea. Preocuparea pentru etapa modernă a liricii româneşti se învederează şi în studiul *Tudor Arghezi, poet religios* (1999) sau în antologia *Poezia simbolistă românească* (2001), pe care **B.** o întocmeşte. Complementar istoriei și criticii literare, el îşi exersează vocaţia în proză cu romanul politic *Copilul partidului* (2008), o radiografiere a epocii comuniste, în prim-plan fiind figura activistului de partid, devotat şi dornic de promovare, dar stăpânit, în subconştientul copilăriei, de frică, sentiment psihanalizat îndeaproape de autor.

SCRIERI: *Realismul literaturii fantastice*, Craiova, 1975; *Imaginaţia scriitorilor romantici*, Craiova, 1978; *Alexandru Macedonski şi complexul modernităţii*, Craiova, 1984; *Tudor Arghezi, poet religios*, Bucureşti, 1999; *Copilul partidului*, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Mihai Dinu [Gheorghiu] *„Realismul literaturii fantastice"*, CL, 1975, 10; Nicolae Manolescu, *„Realismul literaturii fantastice"*, RL, 1975, 51; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Imaginaţia scriitorilor romantici"*, RL, 1979, 17; Nicolae Jiplea, *„Alexandru Macedonski şi complexul modernităţii"*, O, 1984, 39; Ilie Guţan, *Religiozitatea lui Arghezi*, E, 2001, 1–2; Opriţă, *Anticipaţia*, *534–535*; Constantin M. Popa, *Un nou roman și un nou romancier*, „Mozaicul", 2006, 6–7; *Marin Beşteliu la 70 de ani. In honorem*, Craiova, 2009.

C. V.

BEZA, Marcu (30.VI.1882, Vlahoclisura, Grecia – 30.V.1949, Bucureşti), eseist, prozator, poet, etnolog.

A făcut liceul la Bitolia şi a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, unde i-a avut profesori pe Titu Maiorescu şi pe Nicolae Iorga, care l-au apreciat. Primul volum, *De la noi* (proză în dialect aromân), i-a apărut în 1903. A redactat, împreună cu N. Batzaria, revista în dialect „Graiu

bun” (1906–1907, 1909). Din 1909 a fost interpret la Legaţia Română din Londra; până în 1914 a studiat în paralel literele la Londra şi Oxford. În 1916, la intrarea României în război, se întoarce în ţară şi pleacă pe front. Ulterior a fost consul general al României în Anglia (1920–1933), perioadă în care a lucrat în chip remarcabil pentru a statornici relaţii între oamenii de cultură englezi şi români. A mijlocit – între altele – stabilirea unor legături între Bernard Shaw şi Teatrul Naţional din Bucureşti şi a sprijinit traducerea în limba engleză a romanului *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu. De-a lungul întregii sale vieţi, dar mai ales ca docent la King's College din Oxford şi la Universitatea din Londra, a făcut cunoscută cultura română prin cursuri şi prin cărţile publicate. Totodată, a semnat numeroase studii şi cărţi despre cultura engleză. În 1925 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Din 1933 a îndeplinit misiunea de consul general al României la Ierusalim, ceea ce i-a înlesnit documentarea pentru lucrările de istoria culturii într-o direcţie în care mai publicase şi care se va dovedi ulterior de o mare însemnătate. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în calitate de consilier cultural la Legaţia Română, s-a aflat la Londra, şi a continuat să publice lucrări despre istoria şi cultura românilor. A colaborat la „Românul de la Pind”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Analele Academiei Române”, „Luceafărul”, „Boabe de grâu”, „Cuget românesc”, „Ideea europeană”, „Lumina”, „Lilicea Pindului”, „Revista aromânească”, „Universul”, „Notes and Queries” (Paris) ş.a. A publicat în periodice proză scurtă şi poezii în dialectul aromân.

Alături de alţi cărturari români – N. Iorga, Grigore Nandriş, G. Cioran, T. Bodogae –, **B.** a urmărit raporturile culturii române cu sudul Peninsulei Balcanice şi îndeosebi cu Muntele Athos, punând în lumină puternica influenţă a mănăstirilor de la Sfântul Munte asupra celor din Mediterana orientală. S-a dedicat, de asemenea, unor studii privind arta populară românească, mai cu seamă ţesăturile, subliniind originalitatea interpretării modelelor şi a armoniei cromatice. În anii imediat următori Primului Război Mondial a fost însă personalitatea cea mai marcantă a anglisticii româneşti. Spre deosebire de scrierile sale în proză, unele primite cu o oarecare răceală – E. Lovinescu, de pildă, vorbind despre romanul *O viaţă*, apărut în 1921, considera că scriitorul „nu reuşeşte să ridice o simplă schiţă filigranată la tonul şi dezvoltarea epică necesară” –, notele de călătorie în Anglia, scrise cu mai multă vervă decât cele ale lui Ioan Botez şi N. Petrescu, publicate cam în acelaşi timp, dovedeau o fină înţelegere şi capacitatea de a explica societatea contemporană engleză, încă insuficient cunoscută la noi. Rodul îndelungatei sale şederi în Anglia, al preocupării de a observa viaţa londoneză şi de a fi permanent la curent cu problemele culturii engleze se reflectă iniţial în câteva note şi scurte eseuri apărute în „Convorbiri literare”, unde alternau cu schiţele din viaţa aromânilor, însemnările despre poezia în dialect din Macedonia şi cu florilegiile de versuri populare din aceleaşi ţinuturi. Eseurile de anglistică se referă la personalităţi precum Thomas Carlyle, John Ruskin, Frank Harris, la teatru şi reviste literare, dar şi la imaginea românilor în paginile scriitorilor englezi. Cele mai semnificative comentarii sunt însă cele privitoare la Shakespeare, la teatrul elisabetan şi la spectacolele shakespeariene pe scenele moderne. **B.** este cel dintâi român care semnalează viziunea regizorală înnoitoare a lui Gordon Craig şi a lui Granville-Parker, conchizând că „dramele

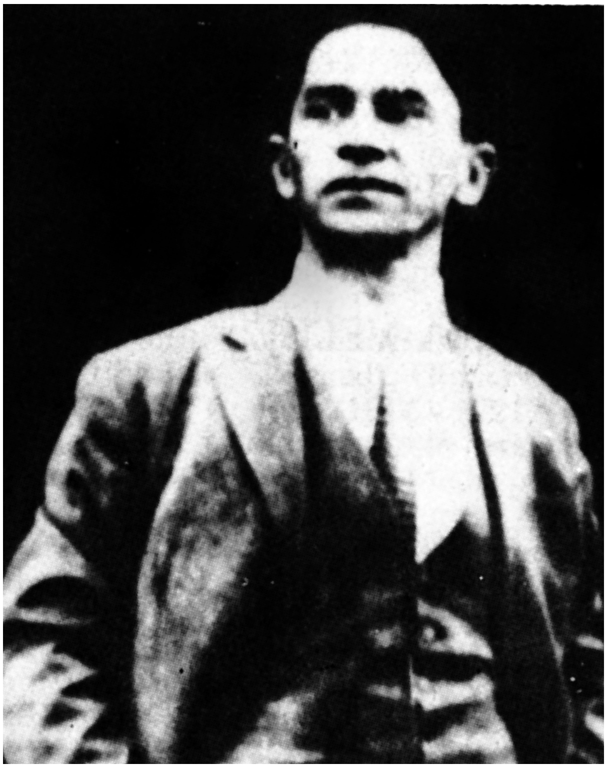

lui Shakespeare nu au numai valoare istorică, ci ele sunt întru totul şi ale timpului nostru”. Cartea *Shakespeare in Roumania*, editată la Londra în 1931, nu intenţiona să epuizeze o temă, ci doar să atragă luarea-aminte asupra unui aspect important al circulaţiei motivelor între două culturi europene. **B.** este unul dintre primii care introduc acest element esenţial în cercetarea comparatistă românească, extinzând studiul comparativ şi asupra literaturilor populare. Cât s-a aflat la Londra, şi-a asumat sarcina de a prezenta publicului englez unele forme specifice ale culturii româneşti. Conferinţele sale, ale căror texte s-au pierdut, au avut, după cum se poate afla din relatările contemporane expunerii lor, un efect deosebit de favorabil. Pe de altă parte, definindu-l poate în egală măsură, există la el un orizont al scrisului în care sunt proiectate originile proprii, lumea „împietrită sub o vrajă” a aromânilor. Tache Papahagi, editor al literaturii în dialect a autorului, l-a apreciat ca pe un poet etnoliric „de o inspiraţie profundă şi cumpănită”, afirmând că limba în care a scris este „adevăratul dialect literar aromân”. **B.** este, printre scriitorii aromâni, cel mai apt să susţină dimensiunea reflexivă, fără a ignora nici metafora, ceea ce conferă densitate şi expresivitate discursului liric sau epic. Din acest unghi, mai cu seamă povestirile sale par a fi nişte mici romane condensate, ca de pildă *Gardana*, remarcată de E. Lovinescu, tradusă în 1921 şi în limba engleză. Autorul se dovedeşte un povestitor plin de farmec, în nota arhaică a graiului din Pind, cu sonorităţi de veche cronică. Atât în poezie, cât şi în povestiri şi nuvele ori în romane, sunt înfăţişate, ca în nişte stampe, imagini arhetipale din viaţa cărăvănarilor şi a păstorilor aromâni din vechime, a haiducilor, a luptătorilor aromâni pentru libertate. E o evocare nostalgică, o întoarcere obsesivă spre o umanitate distinctă în amalgamul de etnii din Balcani.

SCRIERI: *De la noi*, Bucureşti, 1903; *Graiu bun. Calendar aromânesc*, Bucureşti, 1909; *Pe drumuri. Din viaţa aromânilor*, Bucureşti, 1914; *Romantismul englez*, Bucureşti, f.a.; *Papers on the Romanian People and Literature*, Londra, 1920; *Zidra. Gardana. The Dead Pool*, Londra–New York, 1921; *O viaţă*, Bucureşti, 1921; ed. (*Doda)*, Londra, 1925; *Ruva. Între două lumi*, Bucureşti, f.a.; *Romanul englez contimporan*, Bucureşti, 1928; *Paganism in Romanian Folklore*, Londra, 1928; *Shakespeare in Roumania*, Londra, 1931; *Din alte ţări. Studii şi impresii*, Bucureşti, 1933; *Biblioteci mănăstireşti la Muntele Athos*, Bucureşti, 1934; *Lands of Many Religions: Palestine, Syria, Cyprus and Mount Sinai*, Londra, 1934; *Urme româneşti în Răsăritul Ortodox*, Bucureşti, 1935; *Calea destinului*, Bucureşti, 1938; *Cartea cu amintiri*, Bucureşti, 1938; *Din Anglia. Însemnările unui literat*, Iaşi, f.a.; *Vechi legături cu Anglia*, Bucureşti, 1938; *Necunoscuta*, Bucureşti, 1939; *Origin of the Roumanians*, Worchester–Londra, 1941; *The Roumanian Church*, Londra, 1943; *Heritage of Byzantium*, Londra, 1947; *Romantismul: romanul englez*, îngr. şi introd. Andi Bălu, Bucureşti, 1999; *Pe tărâmuri biblice*, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** Oscar Wilde, *De Profundis*, Bucureşti, [1915].

Repere bibliografice: M. Iorgulescu, *„O viaţă”*, SBR, 1921, 3; O.B. [Octav Botez], *„Din Anglia”*, VR, 1922, 8; Dragoş Protopopescu, *Un roman românesc în Anglia*, UVR, 1926, 24; Em. Bucuţa, [*Marcu Beza*], G, 1928, 6–7, 1929, 4; Dragoş Protopopescu, *Shakespeare în România*, RP, 1931, 4076; Adrian Maniu, *Nuvele macedonene*, U, 1934, 250; Izabela Sadoveanu, *Marcu Beza*, ALA, 1934, 730; Perpessicius, *Opere*, VII, *123–126*, VIII, *43–46, 398–400*; Petru Comarnescu, *Urme româneşti…*, RFR, 1936, 11; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *283–284*; Ralea, *Scrieri*, II, *536*; Tache Papahagi, *Grai, folclor, etnografie*, îngr. şi pref. Valeriu Rusu, Bucureşti, 1981, *393–403*; *Marcu Beza*, UVPA, *197–199*; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Dan Grigorescu şi Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1985, *255–258*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *97–98*; Valeriu Papahagi, *Marcu Beza*, TR, 1993, 10, 11; *Dicţ scriit. rom.*, I, *270–272*; Petre Oprea, *Marcu Beza*, „Plural”, 2004, 1; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *103*. ***D.G., Hr.C.***

BEZDECHI, Ştefan (24.IV.1888, Ploieşti – 25.III.1958, Cluj), clasicist, traducător. Părinții erau mici meseriaşi de origine aromână. Și-a făcut studiile gimnaziale și liceale în Ploieşti. Absolvind în 1907, devine student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, secţia limbi clasice. Este discipol al lui Vasile Pârvan, care îl numeşte asistent onorific la Catedra de istorie antică, unde va preda elina. Din 1915, cu o bursă de specializare, a studiat la Berlin. Astfel a putut veni în contact cu vestiţi cercetători ai Antichităţii, ca Ulrich von Willamowitz-Moellendorff şi Eduard Norden. La intrarea României în Primul Război Mondial, se refugiază în Danemarca, la Copenhaga, unde serveşte ca interpret. În 1919, când s-a organizat Universitatea Daciei Superioare la Cluj, este numit agregat stagiar pentru limba şi literatura greacă la Facultatea de Litere. Treizeci de ani (1919–1951) va activa la catedră, fiind profesor titular din 1926. Decan în 1931–1932, e și director al Institutului de Studii Clasice (1933–1934). Obţinuse în 1920, la Bucureşti, titlul de doctor în litere cu o teză despre al patrulea discurs al lui Demostene. Membru al Şcolii Române din Roma, cercetează aici, în 1924, manuscrise din arhiva Vaticanului, descoperind şi publicând inedite ale istoricului bizantin Nicephor Gregoras. Este prezent în periodice clujene

(„Dacoromania”, „Cultura poporului”, „Societatea de mâine” – unde semna Tiberiu Boldur –, „Hyperion”, „Gând românesc”, „Anuarul Institutului de Studii Clasice”, „Symposion”), în „Transilvania” din Sibiu, „Ephemeris Dacoromana” din Roma, „Acropole” din Atena, de asemenea, în „Neamul românesc literar”, „Drum drept”, „Convorbiri literare”, „Analele Dobrogei”, „Orpheus”, „Favonius”, „Propilee literare”, „Camenae” ş.a.

Două volume publicate de **B.**, sinteze în domeniul clasicismului, *Aristofan şi contemporanii săi* (1922) şi *Gânduri şi chipuri din Grecia veche* (1927), oferă, pentru un public mai larg, primul, imaginea luptei de idei, de mentalităţi şi forme de artă din Grecia de după războiul peloponeziac, dezvoltată în jurul unor personalităţi definitorii, Euripide şi Aristofan, iar al doilea, prin Homer şi Socrate, o privire asupra vieţii spirituale ca principiu dinamic pentru evoluţia elenismului şi destinul umanităţii. Pledoarie pentru reactualizarea unei tradiţii majore, clasicismul antic, sunt şi traducerile lui **B.** A transpus în româneşte toate dialogurile lui Platon (şi a publicat mare parte dintre ele). A dat, sub titlul *Statul atenian* (1944), *Constituţia Atenei* de Aristotel, versiunea la *Metafizica* fiind editată postum, în 1965. A tradus din Aristofan şi din Euripide, Lucian, Xenofon, Hesiod şi Plutarh. A alcătuit *Antologia liricilor greci* (1927) şi *Antologia poeziei greceşti. 1800–1930* (1939), precum şi o culegere de texte pe tema *Sportul la eleni* (1930, în colaborare cu Elefterie Bezdechi). Tot el îl face cunoscut pe Nonnos din Panoplis, autorul unei epopei ce îl celebra pe Dionisos. A ilustrat literatura latină prin versiuni româneşti din Marc Aureliu şi din Ovidiu – *Tristia* (1930), prima traducere integrală în română, pentru care primeşte Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române, *Ponticele* nefiind editate în volum. A pătruns în cercetarea literaturii religioase cu *Bucăţi alese din opera Sfântului Athanasie cel Mare* (1925) şi cu editarea unor scrieri ale Sfântului Ioan Gură de Aur (1937–1938). A lăsat o monografie asupra primului umanist de origine română, Nicolaus Olahus (1939), a publicat *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu* (I, 1944). Cu *Trei comedii* (1922) din Ludwig Holberg, **B.** este primul nostru traducător din daneză. La tălmăcirea *Utopiei* lui Thomas Morus, apărută în 1958, a lucrat, ca și la alte traduceri, împreună cu fratele său, Elefterie Bezdechi. Versiunea românească din 1959 după Erasmus, *Elogiul nebuniei*, îi aparţine. Traducerile lui **B.**, antologiile pe care le-a alcătuit sunt însoţite de prefeţe, adevărate studii prin amploarea şi exactitatea informaţiei filologice şi prin abordarea comparatistă.

SCRIERI: *Aristofan şi contemporanii săi*, Bucureşti, 1922; *Gânduri şi chipuri din Grecia veche*, Cluj, 1927; *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa-Gorj, 1939; *Nonnos şi Ovidiu*, Sibiu, 1941; *Pentru clasicism*, Sibiu, 1942; *Sfântul Ioan Gură de Aur şi Platon*, Sibiu, 1945; *Gânduri şi chipuri din lumea antică*, îngr. şi pref. Veronica Mocanu, postfaţă Nicolae Lascu, Cluj-Napoca, 1980; ed. îngr. și pref. Veronica Hicea-Mocanu, Cluj-Napoca, 2001. **Ediţii:** *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu*, partea I, introd. edit., Cluj-Sibiu, 1944. **Traduceri:** Marc Aureliu, *Către sine însuşi*, pref. trad., Bucureşti, 1922; ed. pref. Elefterie Bezdechi, Bucureşti, 1923; Ludwig Holberg, *Trei comedii*, pref. trad., Bucureşti, 1922; Platon, *Dialoguri*, pref. trad., Bucureşti, 1922 (în colaborare cu Elefterie Bezdechi), *Fedru*, pref. trad., Aninoasa-Gorj, 1939, *Protagoras şi Lysis*, pref. trad., Sibiu, 1941, *Euthyfron. Menexen*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Menon Euthydemus*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Alcibiade*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1943, *Parmenide*, introd. trad., Sibiu, 1943, *Hippias Maior*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Symposion*, pref. trad., Bucureşti, 1944, *Sofistul*, pref. trad., Sibiu, 1945, *Scrisorile. Dialoguri suspecte. Dialoguri apocrife*, introd. trad., Bucureşti, 1996; Aristotel, *Politica*, introd. trad., Bucureşti, [1924] (în colaborare cu Elefterie Bezdechi), *Statul atenian*, pref. trad.,

București, [1944], *Metafizica*, îngr. şi introd. Dan Bădărău, București, 1965; Aristofan, *Norii*, București, 1924; ed. pref. C.I. Balmuș, București, 1955 (în colaborare cu Demostene Botez), *Păsările*, Arad, 1926, *Plutus*, pref. trad., Sibiu, 1944; Lucian din Samosata, *Dialoguri şi conferinţe*, introd. trad., Bucureşti, [1924], *Dialogurile morţilor şi dialogurile zeilor*, pref. trad., Bucureşti, [1926] (în colaborare cu Elefterie Bezdechi); Euripide, *Bacantele. Alceste. Ciclopul*, pref. trad., Bucureşti, 1925, *Hippolit*, pref. trad., Sibiu, 1944; Xenofon, *Apologia lui Socrate*, Bucureşti, 1925, *Tratatul de vânătoare*, Cluj, 1934; *Bucăţi alese din opera Sfântului Atanasie cel Mare*, introd. trad., Cluj, 1925; *Antologia liricilor greci*, pref. trad., Cluj, 1927; Ovidiu, în *Din elegiile lui...*, Cernăuţi, 1928, *Tristia. Scrisori din Tomis*, pref. trad., Cluj, 1930; ed. 2, Bucureşti, 1957; Hesiod, *Lucrări şi zile*, pref. C. Martinovici, Cluj, 1930; ed. (*Munci şi zile*), Bucureşti, 1957; [Hipocrate, Seneca, Galenus, Plutarh, Anthyllus, Pausanias, Philostratos, Elian, Heliodor], în *Sportul la eleni*, Cluj, 1930 (în colaborare cu Elefterie Bezdechi); Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri alese*, I–II, Râmnicu Vâlcea, 1937–1938, *Predici despre pocăinţă şi despre Sf. Vavila*, pref. trad., Sibiu, 1938; *Antologia poeziei greceşti. 1800–1930*, pref. trad., Cluj, 1939; Plutarh, *Despre mânie. Despre liniştea sufletească. Despre limbuţie*, pref. trad., Sibiu, 1943; Thomas Morus, *Utopia*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Elefterie Bezdechi); ed. îngr. Ion Acsan, Bucureşti, 2000; Erasmus, *Elogiul nebuniei*, introd. Constantin I. Botez, Bucureşti, 1959; ed. introd. Gheorghe Vlăduţescu, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *542*; N.I. Herescu, *Pentru clasicism*, Craiova, 1937, *62*; Eugeniu Sperantia, *Figuri universitare*, Bucureşti, 1967, *87–95*; Lascu, *Clasicii*, *passim*; Mircea Muthu, *Ştefan Bezdechi*, RITL, 1988, 1–2; *Dicţ. esenţial*, *82–84*; Magdalena Indrieş, *Patriae et Scientiae Sacrum*, Oradea, 2008, *48–109*, *225–226*, *285–306*.

S.C.

BEZVICONI, Gheorghe (14.IV.1910, Jitomir, Ucraina – 29.IV.1966, Bucureşti), istoric literar.

Este fiul Sofiei (n. Pigulevski) şi al lui Gavriil Bezveconnîi, care se trăgea dintr-o veche familie de cazaci. Încă licean (avea şaptesprezece ani), debutează cu articole de istorie, scrise în limba rusă, apoi şi în franceză şi română. După moartea tatălui său (1937), pleacă la Bucureşti. Preţuit de N. Iorga, zelosul tânăr, care fusese cooptat ca membru corespondent al unor societăţi ştiinţifice din străinătate, este angajat, în 1938, la Institutul pentru Studiul Istoriei Universale. În presa franceză, belgiană, elveţiană, austriacă, bulgară, cehă apar consemnări elogioase despre activitatea sa, referirile vizând mai ales revista, scoasă cu multe sacrificii, „Din trecutul nostru” (Chişinău, 1933–1939). Devine membru fondator al Societăţii Scriitorilor Basarabeni. După război începe o perioadă ingrată şi pentru **B.** În anii 1953 şi 1954 nu găseşte altă soluţie de supravieţuire decât să se angajeze portar, apoi paznic la cimitirul Bellu. Rămas şi acolo om de ştiinţă şi continuând preocupări mai vechi (*Cimitirul Bellu din Bucureşti – muzeu de sculptură şi arhitectură*, 1941), întocmeşte lucrarea *Necropola Capitalei*, publicată postum (1972), preţioasă prin documentaţia ei insolită. Reangajat la Institutul de Istorie din Bucureşti, realizează în anii ’60 alte câteva lucrări importante.

B. a scris atât de mult, încât nu e de mirare că s-a folosit şi de pseudonime: Gh. Bohuş, Alexis Gurja (sau Gurji), Gh. Moldovan, Nicolae Pândaru, Nicolae Strajă. A colaborat mai întâi, în limba rusă, la publicaţii din Chişinău: „Deni” (1929), „Naşe vremea”, „Naşa reci”, apoi la „Viaţa Basarabiei”, „Izbânda”, „Arhivele Basarabiei” ş.a. Periodicele în care mai semnează sunt puzderie: „Gazeta femeii”, „Însemnări ieşene”, „Bugeacul”, „Gazeta cărţilor”, „Convorbiri literare”, „Păstorul Tutovei”, „Ani”, „Cetatea Moldovei”, „Vremea” ş.a. Broşurile lui **B.** (uneori, simple extrase) dezvăluie, în afara unei neistovite puteri de muncă, un mare apetit al scormonirii: *Cărturari basarabeni* (1940), *Din alte vremi* (1940), *Romancierul Dimitrie Moruzi* (1942), *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi* (1942), *Scriitorul Leon Donici* (1942), *Profiluri de ieri şi de azi* (1943) ş.a. Pentru lucrarea *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia* (1947) i se atribuie Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. Genealogist a cărui osârdie nu o egalează decât o capacitate neobişnuită de absorbţie a documentului, **B.** este, în felul lui, un erudit. Schiţele monografice consacrate ţinuturilor de dincolo, dar şi de dincoace de Prut încorporează un belşug de informaţii culese cu o tenacitate ce impune. Mai mult decât legendele, adevărul istoric îl captivează. Argumentând ideea de continuitate, sub asprimea unor vremuri potrivnice, el subliniază, fără a cădea în retorism, vitalitatea şi forţa de expansiune a elementului autohton. Unor boieri, ofiţeri, cărturari

basarabeni li se alcătuieşte cu minuţie biografia, ţinta ultimă a documentaristului, tentat câteodată de romanţări, fiind aceea de a reconstitui „viaţa de basm” a altor timpuri. Înclinat spre portretistică, manifestând aptitudini de memorialist, **B.** lasă să pătrundă în contribuţiile lui episoade de aventură, mister, intrigi amoroase, baluri, dueluri. Unele studii tind să ia o turnură romanescă. De altfel, cărturarul a şi compus, în ruseşte, între 1953 şi 1956, un roman, *Ultimul om de prisos*, tipărit parţial în revista „Codrî” (1990). Medalioanele de scriitori (C. Stamati-Ciurea, Al. Donici, I. Sârbu, Dimitrie Moruzi, C. Stere, Leon Donici) alcătuiesc, laolaltă, un compendiu de literatură basarabeană, minat însă de un şovăielnic simţ al valorii. Într-o măsură, erorile de gust sunt compensate prin acribie.

SCRIERI: *Cărturari basarabeni*, Chişinău, 1940; *Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru*, I–II, Bucureşti, 1940–1943; ed. Bucureşti, 2004; *Din alte vremi*, Bucureşti, 1940; *Cimitirul Bellu din Bucureşti – muzeu de sculptură şi arhitectură*, Bucureşti, 1941; *Romancierul Dimitrie Moruzi*, Iaşi, 1942; *Costache Stamati. Familia şi contemporanii săi*, pref. Artur Gorovei, Iaşi, 1942; *Scriitorul Leon Donici*, Iaşi, 1942; *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943; *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947; ed. Bucureşti, 2003; *Puşkin în exil* (în colaborare cu Scarlat Callimachi), pref. Scarlat Callimachi, Bucureşti, 1947; *Contribuţii la istoria relaţiilor româno–ruse*, Bucureşti, 1962; ed. îngr. Ion Varta, Bucureşti, 2004; *Necropola Capitalei*, Bucureşti, 1972; ed. îngr. și pref. Iurie Colesnic, Chişinău, 1997; *Semimileniul Chişinăului*, Chişinău, 1996.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Gheorghe Bezviconi*, RI, 1940, 4–6; Scarlat Preajbă, *Prezentări literare*, Bucureşti, 1941, *21–27*; Tudor, *Mişcarea, 210–211*; Iuri Colesnic, *Gheorghe Bezviconi. Bibliografie*, Chişinău, 1995; Florin Faifer, *Gheorghe Bezviconi – o râvnă de benedictin*, RR, 1996, 3; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia, 211*; *Dicţ. Chişinău, 52–53.* ***F. F.***

BHOSE, Amita (9.II.1933, Calcutta, India – 24.X.1992, Bucureşti), eminescolog, traducătoare indiană. Fiică a Pratimei Bhose și a lui Sudhir Kumar Bhose, avocat la Înalta Curte de Justiție din Calcutta și la Curtea Supremă din New Delhi, **B.** provine din două familii cu tradiţii intelectuale şi beneficiază de o educaţie aleasă. Studiază chimia, fizica şi matematica la Universitatea din Calcutta, obţinând o diplomă în 1953. Însoţindu-şi în România soţul care se specializa în geologia petrolului, urmează un curs de limba română la Universitatea din Bucureşti (1959–1961). Revenită în India, desfăşoară o activitate intensă, proiectul fiind promovarea literaturii române. Sub semnătura Amita Ray, publică interviuri, articole şi povestiri în mai multe reviste indiene de limbă bengali şi traduce în această limbă, între 1962 şi 1972, teatru, proză şi poezie de I.L. Caragiale, Mihail Sebastian, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, M. Eminescu, Marin Sorescu ş.a. În 1965 obţine licenţa în limbile engleză şi bengali la Universitatea din Calcutta. Predă, cu începere din 1972, limba bengali, apoi şi limba sanscrită, la Universitatea din Bucureşti, unde îşi susţine în 1975 doctoratul, sub conducerea Zoei Dumitrescu-Buşulenga, cu o teză despre Eminescu şi cultura indiană. În 1977 se stabileşte definitiv în România. Este distinsă în 1972 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea în limba bengali a poeziilor lui Eminescu, iar în 1977 i se decernează, în semn de recunoaştere a serviciilor aduse culturii române, medalia comemorativă emisă cu prilejul centenarului independenţei de stat a României.

B. este autoarea unor manuale şi dicţionare de limbă bengali şi a mai multor volume de traduceri în limba română din folclorul şi literatura bengaleză. În cadrul ediţiei operelor lui M. Eminescu (vol. XIV, 1985), a adnotat textul manuscriselor ce cuprind excerpte în limba sanscrită, iar în colecţia „Eminesciana” a Editurii Junimea din Iaşi i s-a publicat, în 1978, o versiune a lucrării de doctorat, axată pe raporturile poetului naţional cu mitologia şi cu filosofia indiană. Articolele şi studiile de comparatistică publicate în reviste academice şi literare din România sunt reproduse în volumul antologic postum *Maree indiană. Interferenţe culturale indo-române* (1998), care cuprinde şi o bibliografie cvasicompletă a traducerilor şi conferinţelor autoarei. Ulterior, la Editura Cununi de Stele, înființată de o fostă studentă, Carmen Mușat-Coman, vor fi editate o serie de volume valorificând publicistica și arhiva lăsată de **B.**: *Eminescu și limba sanscrită* (2010), *Proza literară a lui Eminescu și gândirea indiană* (2010), *De la Durgā pūjā la lumea lui Kalidasa. Emisiuni radiofonice la Radio România (1990-1991)* (2012), *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii* (2012). Tot aici apar o serie de traduceri lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Eminescu şi India*, Iaşi, 1978; ed. 2, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 2011; *Maree indiană. Interferenţe culturale indo–române*, îngr. Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 1998; *Eminescu*, îngr. Mihai Dascal şi Carmen Muşat-Coman,

pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 2001; *Eminescu și limba sanscrită*, București, 2010; *Proza literară a lui Eminescu și gândirea indiană*, pref. Carmen Mușat-Coman, București, 2010; *De la Durgā pūjā la lumea lui Kalidasa. Emisiuni radiofonice la Radio România (1990-1991)*, București, 2012; *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii*, pref. Dorina Al-George, Carmen Mușat-Coman, București, 2012. **Traduceri:** *Povestea prinţului Sobur. Basme populare bengali repovestite pentru copii*, Bucureşti, 1975; *Proverbe şi cugetări bengaleze*, Bucureşti, 1975; Rabindranath Tagore, *Scrisori rupte*, pref. trad., Bucureşti, 1978, *Dragostea încurcă, dragostea descurcă*, pref. Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 2011, *Soarele din prima zi*, îngr. Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 2011; *Cele mai frumoase basme bengaleze*, Iaşi, 2008; Chandidas, *Radha şi Krişna*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 2009; *Proverbe şi cugetări indiene*, Bucureşti, 2012; *Proverbe şi cugetări sanscrite*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Eminesciana*, Bucureşti, 1985, *355–356*; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu. Viaţă, creaţie, cultură*, Bucureşti, 1989, *492–493*; Teodor Vârgolici, *Eminescu şi spiritualitatea indiană*, ALA, 2004, 699; Simona-Grazia Dima, *Eminescu şi filosofiile Indiei*, LCF, 2010, 30; *Dialoguri cu Amita Bhose. Eminescu este magnetul care mă atrage spre România*, pref. Carmen Muşat-Coman, Bucureşti, 2010. ***C.Pp.***

BIANU, Ioan (8.IX.1856, Făget, j. Alba – 13.II.1935, Bucureşti), filolog, bibliograf, editor, istoric literar.

Este fiul Anicăi (n. Popa) şi al lui Gligor Bianu, ţărani. După absolvirea gimnaziului de la Blaj, urmează cursurile Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti (1876–1881). În următorii doi ani îşi continuă studiile la Milano şi Paris, cercetând totodată modul de organizare şi funcţionare a marilor biblioteci. Revenit în ţară, este profesor la Liceul „Sf. Sava", din Bucureşti, apoi, din 1901, predă istoria literaturii române la facultatea pe care o urmase. Cea mai mare parte a vieţii şi-o consacră însă Academiei Române şi, în special, Bibliotecii Academiei Române. Numit în 1879 în postul de „scriitor–arhivist–bibliotecar", **B.** prelua un modest fond de cărţi şi manuscrise depozitat la întâmplare, pentru ca, fiind mai multe decenii director (1884–1935), să lase posterităţii un adevărat tezaur naţional, constituit din sute de mii de volume, manuscrise, periodice, stampe şi fotografii, colecţii numismatice, în bună parte riguros organizat, adăpostit într-o clădire adecvată. În plus, a fost permanent preocupat să scoată la lumină piesele puţin cunoscute sau rare, prin editarea şi comentarea lor. În 1895 el pune bazele bibliografiei generale româneşti, proiectată după criterii ştiinţifice şi realizată doar parţial în timpul vieţii sale. Ca membru corespondent (1887), activ (1902), secretar general (1927–1929), preşedinte (1929–1932) şi vicepreşedinte (1932–1935) al Academiei Române, a avut responsabilităţi şi iniţiative de mare importanţă pentru cultura naţională. Printre altele, s-a îngrijit de apariţia periodicelor acestei instituţii, a colecţiilor de folclor şi a unor serii de lucrări de diferite profiluri. Secretar al comisiei ortografice, contribuie substanţial la stabilirea unor reguli unitare, fiind un tenace susţinător al sistemului fonetic, propus de Titu Maiorescu. În 1899 tipăreşte rezultatele a aproape două decenii de dificile dezbateri în *Ortografia limbei române*. Numele îi este legat şi de elaborarea *Dicţionarului limbii române*, ca secretar, vreme de o jumătate de secol, al comisiei răspunzătoare de această operă. Între 1902 şi 1934 alcătuieşte numeroase rapoarte asupra scrierilor prezentate pentru premiile Academiei, susţinând, cu competenţă şi gust, valorile. A colaborat la „Analele Academiei Române", „Columna lui Traian", „Familia", „Revista nouă", „Convorbiri literare" şi multe altele. Apropiat al lui D.A. Sturdza, **B.** a făcut politică liberală, fiind după 1895, în câteva rânduri, deputat. Un preţios document, *Note politice. 1906–1914*, se referă şi la această experienţă. Opiniile cu privire la problema naţională sunt exprimate în broşurile *Politica românilor din Ungaria* (1909, scrisă împreună cu Septimiu Albini şi semnată B-A) şi *Pentru lămurirea situaţiei. Cuvinte către români* (1914, sub pseudonimul Ion Frunză), în aceasta din urmă militând pentru ralierea României la Puterile Centrale.

B. are o remarcabilă operă de filolog şi cercetător al istoriei literare, axată pe câteva direcţii principale: editarea de texte vechi – *Psaltirea Scheiană*, câteva tipărituri coresiene, în colecţia *Texte de limbă din sec. XVI. Pagini de veche scriere românească*; editarea, însoţită de studii substanţiale şi note, a unor importante opere – *Psaltirea în*

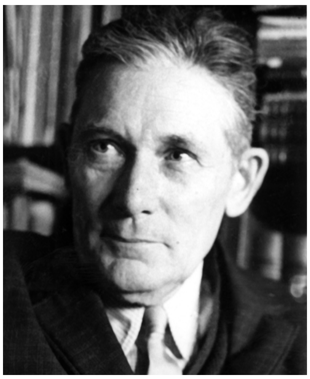

versuri a lui Dosoftei, predicile lui Antim Ivireanul, poeziile lui V. Alecsandri; elaborarea unor sinteze – *Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micul alias Clain de Sadu* (1876), *Momente culturale* (1904), conţinând studii despre Timotei Cipariu, A.T. Laurian, Costache Conachi, Al. Papiu-Ilarian. *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (I–IV, 1903–1944), realizată împreună cu Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, lucrare monumentală atât prin concepţia modernă, cât şi datorită excelentelor condiţii gafice şi tehnice, este un valoros instrument de lucru, deoarece numeroase reproduceri, în special de prefeţe, descrieri şi diverse informaţii însoţesc înregistrarea fiecărei cărţi. *Catalogul manuscriptelor româneşti* (I–III, 1907–1931), „întocmit” în colaborare cu Remus Caracaş şi G. Nicolaiasa, a presupus o muncă mai dificilă, de investigare a unor fonduri arhivistice preţioase. În alte câteva contribuţii **B.** a abordat şi aspectele lingvistice ale epocii vechi, iar discursul de recepţie la Academie este intitulat *Despre introducerea limbii româneşti în Biserica românilor* (1904). Iniţiind, în cadrul Bibliotecii Academiei, operaţia de catalogare şi descriere a ziarelor şi revistelor, el face un documentat istoric al începuturilor presei în ţările române, care prefaţează primul tom din *Publicaţiile periodice româneşti* de Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu (1913). Corespondenţa lui **B.**, mărturie relevantă despre sine, întregeşte şi nuanţează imaginea unei personalităţi cu o aparenţă aspră, luminând profilul unui om menit să umple un mare gol în cultura românească. Totodată, acest impresionant fond epistolar, încă nereconstituit în întregime, conţine informaţii inedite despre o întreagă epocă şi despre numeroşi contemporani, între care mulţi scriitori.

SCRIERI: *Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micul alias Clain de Sadu*, Bucureşti, 1876; *Poezia satirică la români*, Bucureşti, 1881; *Despre cultura şi literatura românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1891; *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (în colaborare cu Nerva Hodoş şi Dan Simonescu), I–IV, Bucureşti, 1903–1944; *Despre introducerea limbii româneşti în Biserica românilor*, Bucureşti, 1904; *Momente culturale*, pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1904; *Catalogul manuscriptelor româneşti* (în colaborare cu Remus Caracaş şi G. Nicolaiasa), vol. I–II, Bucureşti, 1907–1913, vol. III, Craiova, 1931; *Începătorii Academiei Române la 1866 şi 1867*, Bucureşti, 1922; *Album de paleografie românească (Scrierea chirilică)* (în colaborare cu N. Cartojan), Bucureşti, 1926. **Ediţii:** Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, pref. edit., Bucureşti, 1886; Dosoftei, *Psaltirea în versuri întocmită*, introd. edit., Bucureşti, 1887; *Psaltirea Scheiană*, I, pref. edit., Bucureşti, 1889; G. M. Obedenaru, *Texte macedo–române. Basme şi poezii poporale de la Cruşova*, pref. edit., Bucureşti, 1891; Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poezii*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1896; Coresi, *Întrebare creştinească*, Bucureşti, 1925, *Pravila Sfinţilor Apostoli*, Bucureşti, 1925, *Lucrul apostolesc. Apostolul*, Bucureşti, 1930; *Manuscris de la Ieud*, Bucureşti, 1925.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *37–39*; *Publicaţiunile d-lui Ioan Bianu*, Bucureşti, 1901; G. Bogdan-Duică, *„Despre introducerea limbii româneşti în Biserica*

românilor”, CL, 1904, 7–9; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *269–272*, XXVI, *215–218*; Nicolae Drăganu, *„Texte de limbă din sec. XVI”*, DR, IV, 1924–1926, partea 2; *Omagiu lui Ioan Bianu*, Bucureşti, 1927; *Sărbătorirea profesorului Ion Bianu*, Bucureşti, 1928; Gala Galaction, *Chipuri şi popasuri*, îngr. şi pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1969, *107–110*; Iorga, *Oameni*, III, *436–437*; Ioachim Crăciun, *Doi bibliografi români: Ioan Bianu (1856–1935) şi Al. Sadi-Ionescu (1873–1926)*, Cluj, 1937; Macrea, *Contribuţii*, *156–161*; *Biblioteca Academiei R.S. România. 1867–1967. Cartea centenarului*, Bucureşti, 1968, *passim*; Theodorescu, *Ist. bibl.*, *73–99*; Bârlea, *Ist. folc.*, *377–379*; *Scrisori către Ioan Bianu*, I–V, îngr. şi pref. Marieta Croicu şi Petre Croicu, Bucureşti, 1974–1980; Ciobanu, *Însemne*, I, *200–219*; Sextil Puşcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 1978, *825–830*; Gabriel Ştrempel, *Biblioteca Academiei Române în viaţa lui Ioan Bianu*, „Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte”, t. VII, 1985; Ioan-Dan Dumitraş, *Ioan Bianu*, Alba Iulia, 2010. ***C. T.***

BIBERI, Ion (21.VII.1904, Turnu Severin – 27.IX.1990, Bucureşti), prozator, eseist.

Mama lui **B.**, Elisabeth, era fiica unui emigrant francez, Pierre Gayraud, arhitect-antreprenor venit în Principate către 1870 şi stabilit la Turnu Severin. Tatăl, căpitanul de marină Constantin Biberi, era fiu al lui Andrei Biberi, doctor în medicină, cu studii la Leipzig. **B.** învaţă la o şcoală catolică din oraşul natal, iar din 1915 la Liceul Militar din Craiova. După terminarea acestuia, frecventează clasa a VIII-a la Liceul „Traian” din Turnu Severin, iar din toamna lui 1922 devine student al Facultăţii de Medicină din Bucureşti, dar audiază şi cursurile lui C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, Mircea Florian şi Ştefan Zeletin. În 1929 obţine titlul de doctor în medicină şi chirurgie. Antrenat în mişcarea naţionalistă studenţească, traversează, în aceşti ani, o gravă criză morală, din care va ieşi imun la orice formă de sectarism. Un an este medic de plasă în judeţul Mehedinţi, iar în 1930 pleacă la Paris pentru a-şi desăvârşi pregătirea. Specializat în psihiatrie, de la întoarcerea în ţară, în 1935, **B.** va lucra ca medic al Societăţii de Navigaţie din Turnu Severin până în 1939, când se transferă la Casa Centrală a Asigurărilor Sociale din Bucureşti. Medic de front în al Doilea Război Mondial, îşi va continua cariera la Spitalul Central din Capitală până la pensionare (1968). În 1947 a deţinut, scurt timp, funcţia de director în Consiliul Superior al Literaturii Dramatice şi Creaţiei Muzicale. Astronomia i-a oferit lui **B.** primele subiecte pentru compilaţiile din revista „Ecoul” (1919–1921) a elevilor Liceului Militar din Craiova. Un articol de aceeaşi factură îi apare la Bucureşti, în revista enciclopedică ilustrată „Orizontul” (1921), sub semnătura B.C. Ioan. În acelaşi an se vede publicat şi premiat, odată cu Mircea Eliade, de „Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor”. Scrie o vreme la „Naţionalismul” (Turnu Severin, 1923; aici a fost şi redactor) şi la „Cuvântul studenţesc”. În fluxul abundent al jurnalisticii îşi fac loc, acum, ca şi la „Conştiinţa naţională” (1925–1926), cronici şi recenzii literare, comentarii referitoare la raportul dintre naţional şi valoare în artă, precum şi o cronică a ideilor ştiinţifice, continuată în „Zorile Mehedinţiului”, „Mişcarea literară”, „Societatea de mâine”. În 1928 tipăreşte broşura *Contribuţii la definiţia naţionalismului.* La îndemnul regizorului Ion Sava începe, în 1928, o colaborare statornică la „Bilete de papagal”, cu exerciţii de stil şi de fabulaţie în tiparul tabletelor argheziene, dar şi cu articole de atitudine care atestă o răspicată emancipare ideologică. Cu eseurile şi portretele din „Universul literar”, „Curentul” şi „Datina” (Turnu Severin), interesul pentru literatură prinde un contur mai ferm. Dar abia din 1935, după revenirea din Franţa, scrisul lui **B.** îşi găseşte tonul şi o cadenţă proprie. Romanul *Proces* (1935; Premiul „Techirghiol–Eforie”), atrage atenţia prin îndrăzneala formulei narative, însă următoarele volume – *Oameni în ceaţă* (1937), *Cercuri în apă* (1939), *Un om îşi trăieşte viaţa* (1946), *Destinul Aïsei* (1983) şi *Luminile Capricornului* (1983) – sunt inegale. Cu *Thanatos* (1936; Premiul Scriitorilor Tineri oferit de Editura Fundaţiilor Regale) se deschide seria eseurilor ştiinţifico-filosofice, în care vor intra *Funcţiunile creatoare ale subconştientului* (1938) şi cele două tomuri din *Individualitate şi destin* (1945). Pe concluziile lor se sprijină concepţia antropologică a lui **B.** din *Essai sur la condition humaine* (1973, redactat încă din 1947) şi *Permanenţele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime* (1981). Cărţile constituie, însă, numai momente de vârf ale unei susţinute prezenţe în periodice cu studii, eseuri, recenzii, cronici literare şi dramatice, proză, interviuri şi dialoguri pe teme culturale: „Revista Fundaţiilor

Regale", „Azi", „Le Moment" (unde, între 1935 şi 1937, a ţinut rubrica „Les Écrivains roumains contemporains"), „Reporter", „Junimea literară" (Cernăuţi), „Adevărul literar şi artistic", „Vremea", „Meridian" (Craiova), „Floarea de foc", „Credinţa", „Viaţa literară", „Ramuri", „Familia", „Viaţa românească", „Lumea românească", „Atheneum" (Iaşi), „Universul literar", „Festival" (Silistra), „România literară", „Curierul (magazin) literar", „Revista română", „Preocupări literare", „Democraţia", „Semnalul", „L'Indépendance roumaine", „Victoria", „Tinereţea", „Veac nou", „Contemporanul", „Forum", „Gazeta literară", „Revue roumaine", „Luceafărul", „Steaua", „Ateneu", „Tribuna", „Echinox", „Manuscriptum", „Revista de istorie şi teorie literară" ş.a. Numai o parte din această publicistică a intrat în alcătuirea volumelor *Études sur la littérature roumaine contemporaine* (1937; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Profiluri literare franceze* (1945), *Eseuri* (1971), *Eseuri literare, filosofice şi artistice* (1982), *Eseuri şi foiletoane critice* (1982) şi *Ultime eseuri* (1985). Interviurile şi dialogurile adunate în *Lumea de mâine* (1945), *Orizonturi spirituale* (1968) şi *Lumea de azi* (1980) oferă documente de biografie intelectuală a unor personalităţi reprezentative, dar şi, discret sugerate, posibile modele de împlinire umană. De o curiozitate enciclopedică, instruit în multe domenii, spirit generos şi colocvial, dispus la confesiune şi aplecat spre persuasiune, **B.** ar fi fost un profesor de excepţie. În compensaţie, şi-a cheltuit înzestrarea pedagogică în conferinţe şi cărţi, în egală măsură instructive şi fermecătoare, ca *Alcoolismul* (1966), *Arta de a trăi* (1970), *Argonauţii viitorului* (1971), *Viaţa şi moartea în evoluţia universului* (1971), *Arta de a scrie şi de a vorbi în public* (1972), *Eros* (1974), dând genului de popularizare o ţinută elevată. Preocupările ştiinţifice şi literare intră, acum, în faza sintezelor. În monografiile *Lev N. Tolstoi* (1947) şi *Tudor Vianu* (1966), ca şi în eseul *Poezia, mod de existenţă* (1968), transpare o metodă personală, îndelung elaborată, de investigare a fenomenului literar. O utilă descriere morfologică a dat **B.** în *Arta suprarealistă* (1973), reconfirmare a interesului cu care a urmărit, încă din 1940, cu *Bruegel, ciudatul*, manifestările artistice ieşite din structuri mentale mai puţin obişnuite. În *Principii de psihologie antropologică* (1971) vizează posibilitatea unei ştiinţe a formării personalităţii din perspectivă pluridisciplinară. În 1946–1947 a tradus din Joseph von Eichendorff, Voltaire şi Lev Tolstoi. A scris, de asemenea, prefeţe şi studii introductive la volume de E.T.A. Hoffmann, Jean Giraudoux, Oscar Walter

I. Peltz, Ion Biberi și Constantin Noica

Cisek, Ion Pogan, Dan Botta, George Ulieru ş.a. În 1968 a îngrijit o antologie din nuvela romantică germană. La 75 de ani de viaţă, i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate literară.

Proza lui **B.** se înscrie, la început, în literatura autenticităţii şi a experienţei. Romanul *Proces* s-a vrut şi o verificare a posibilităţilor expresive ale monologului interior, aplicat pe toată întinderea discursului şi nu doar „fragmentar", cum făcuse, după opinia lui **B.**, James Joyce. Autorul căuta să câştige abilitatea necesară definitivării unei cărţi în limba franceză, *Effondrement*, al cărei manuscris, citit de Şerban Cioculescu, s-ar fi pierdut în bombardamentele din 1944. Se coboară până la zonele germinale ale psihicului, înregistrându-se, în frânturi de cuvinte învălmăşite, rumoarea lor dezarticulată. Procedeul, atingând uneori virtuozitatea, funcţionează, de la un moment dat, în gol. Căci, într-o formă insolită, prozatorul compune un roman clasic, centrat pe un personaj aflat într-o situaţie specială: proprietarul Alexandru Padeş este acuzat că şi-a ucis administratorul. Polifonia vieţii este redusă, astfel, la un studiu de caz. Tulburarea percepţiei, dedublarea, trecerile succesive prin stări de halucinaţie, delir şi hipnoză sau de limpezime şi luciditate tind să devină adevărate teme ale romanului. Teza, teoretizată apoi în *Thanatos* şi în eseul *Dragoste şi moarte,* este aceea că situaţiile de criză sunt proprii cunoaşterii de adâncime a omului. Atenţia specială dată complexelor maladive, trăirilor crepusculare, de invazie onirică pare să fi generat prozele din *Oameni în ceaţă*, unde colecţia de „cazuri" reţine prin veracitatea descrierii proceselor nevrotice. Deşi schematice şi eseistice, povestirile grupate în *Puterea mitului* aduc o sensibilă modificare de viziune. Omul împrumută aici ceva din măreţia forţelor elementare. O înfiorare lirică străbate aceste pagini, unde se anunţă teme ale eseisticii filosofico-antropologice şi, totodată, tonalitatea ei imnică din ultima fază. **B.** construieşte alteori vedenii groteşti şi spăimoase, fantasmagorii ale unui eu dilatat, ispitit, în somn, de tentaţii demiurgice şi, tot acolo, sistematic redus la neputinţă. Scriitorul fixează de obicei un punct critic, premergător catastrofei, căci personajele poartă, ca pe o vină tragică, păcatul necunoaşterii de sine. Ele nu evoluează, ci se transformă radical sau pier. Tema eşecului, a prăbuşirii este centrală în romanele *Cercuri în apă* şi *Un om îşi trăieşte viaţa.* În cel dintâi povestea, plasată într-un oraş de provincie după Primul Război Mondial, se încheagă lent, perspectiva auctorială alternând cu aceea a unor martori. Cadrul epic, consistenţa atmosferei şi acuitatea portretistică anunţau o frescă, rezultatul fiind însă o dramoletă grotescă. Impacienţa epică minează şi *Un om îşi trăieşte viaţa*, altă istorie a unei ratări. Concepută ca un bildungsroman, interesând nu numai prin scriitura modernă, dar şi ca documentar autobiografic, cartea aminteşte de *Romanul adolescentului miop* al lui Mircea Eliade. *Destinul Aïsei* este o duioasă poveste a iubirii conjugale, cu parteneri reeditând fiinţa simbiotică a cuplului mitologic Philemon şi Baucis, dar nu şi destinul lui fericit. În *Luminile Capricornului* **B.** abordează romanul ştiinţifico-fantastic, arie în care mai dăduse un scenariu cinematografic (*Sfârşit*), cuprins în volumul *Oameni în ceaţă.* Pe scheme convenţionale şi cu personaje-emblemă, el reuşeşte să lege o intrigă simplă, dar coerentă, împăcând poezia aventurii cu idealul unei unităţi utopice. Între operele de imaginaţie, piesa *Hanibal* (1967) reprezintă un episod izolat, ca şi scenariul radiofonic după nuvela *Sărmanul Dionis* a lui M. Eminescu. Puntea de legătură dintre literatura şi eseistica lui **B.** o formează experienţa de viaţă a autorului. Eseul *Thanatos* îşi are originea într-o întâmplare care avea să-i schimbe cursul vieţii: intoxicarea, aproape mortală, cu o substanţă opiacee. Moartea, o problemă a celorlalţi, devine o prezenţă directă, copleşitoare şi, în răsturnarea de orizont survenită, a căuta un răspuns la problema morţii echivalează cu a da vieţii o noimă: scrierea cărţii semnifică depăşirea impasului. *Thanatos* este, deopotrivă, şi fructul unui climat spiritual frisonant, chiar dacă autorul acceptă sau nu opiniile lui Søren Kierkegaard, Sigmund Freud, Martin Heidegger**,** Lev Şestov, Mircea Eliade, Emil Cioran sau, mai târziu, pe cele ale existenţialismului francez. Opţiunea consolatoare primeşte în *Individualitate şi destin* o întemeiere de principiu în constatarea alcătuirii dizarmonice a fiinţei. Neliniştea se revelează a fi însăşi forţa modelatoare a umanităţii din om. Între robia corpului şi libertatea spiritului, omul, fiinţă cosmică prin origine şi destin, îmbogăţeşte fizionomia universului cu lumea valorilor (*Essai sur la condition humaine*, *Permanenţele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime*). Cum numai poezia poate da expresie trăirii simpatetice a întregii varietăţi a existenţei, la mijloacele ei recurge şi **B.** în eseul *Popas în lumină*, viziune poematică a metamorfozelor eului

traversând imaginar spaţiile galactice, regnurile şi istoria într-o adevărată beţie a cunoaşterii. Un eu plin, jubilativ, care îşi proclamă fericirea în ubicuitate şi în predispoziţie ludică. Plecând de la date de genetică, biologie şi psihologie, **B.** s-a ridicat până în pragul unei antropologii filosofice, având drept corolar o teorie a personalităţii înţeleasă ca obiect modelat şi subiect modelator de cultură. În mod firesc, el va aşeza în centrul ideilor sale estetice individualitatea creatorului. Cărţilor de „filosofie biologică" intenţiona să le adauge volumul *Personalitatea şi actul artistic*, din care ar fi făcut parte şi eseurile publicate între 1937 şi 1941. Pentru **B.**, arta este „limbajul simbolic al personalităţii profunde a artistului", de unde şi primatul fondului omenesc asupra realizării formale, ca şi posibilitatea de a stabili omologii între structura operei şi natura psihosomatică a artistului. Într-o asemenea perspectivă este înţeleasă şi poezia, considerată în *Poezia, mod de existenţă* ca o expresie integrală a fiinţei umane, în atitudinile sale fundamentale: cunoaşterea şi acţiunea. Poezia nefiind reductibilă la vers, proza o întrupează adesea mai convingător şi cu mai multă fidelitate, precum la Cervantes, Hugo, Eminescu. O pronunţată tendinţă de modelare formală se manifestă, în schimb, în eseul *Estetica romanului*, cumulând texte redactate şi publicate în diferite etape. **B.** se apropie de înţelegerea morfologic-structurală a speciei; doar că invariantele, „structuri de adâncime" inventariabile, după exemplul lui Carlo Gozzi şi al lui Georges Polti, au substrat psihologic. Observaţii demne de atenţie sunt cele despre temporalitatea narativă la James Joyce, Franz Kafka, Robert Musil, William Faulkner ş.a. Dintre categoriile estetice, fantasticul are un interes aparte în interpretările lui **B.** Eseurile *Literatura fantastică*, *Fantasticul, atitudine mentală* şi *Fantasticul în artele plastice* tind să ridice la nivelul conceptului observaţiile culese din frecventarea asiduă a operelor lui E.T.A. Hoffmann, E.A. Poe, William Blake, Franz Kafka, M. Blecher, ale romanticilor şi suprarealiştilor, precum şi ale „ciudaţilor" Hieronymus Bosch, Bruegel, Salvador Dalí ş.a. Şi critica lui **B.** pleacă de la conceperea operei ca un complex de valori şi, totodată, ca manifestare a unei conştiinţe creatoare (*Evoluţia criticii literare*, *Orientări pentru o critică literară*). Deşi cu simpatii mărturisite pentru Albert Thibaudet, Charles du Bos sau Ernst Robert Curtius, **B.** are opinii mai apropiate de estetica germană a intropatiei şi de gestaltismul lui Wilhelm Dilthey, dar cu o coloratură deterministă, arătându-se preocupat de idealul unei critici complete, interpretativă şi de tip erudit. Comentariile lui, care nu excelează în ipoteze ingenioase, se îndreaptă spre „genii tumultuoase şi vaste" (Goethe, Balzac, Hugo, Wagner, Dostoievski, Eminescu, Proust, Iorga, Arghezi, Joyce) sau spre creatorii „ciudaţi" şi „tragici" (Hoffmann, Poe, Strindberg, Rimbaud, Blake). Apărută odată cu *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu şi precedând cu un an *Panorama de la littérature roumaine* a lui Basil Munteanu, *Études sur la littérature roumaine contemporaine* mijloceşte familiarizarea cu universul şi mai ales cu timbrul creaţiei literare româneşti. Cu puţine excepţii (G. Călinescu, omisiune voluntară, şi Anton Holban, mai curând un lapsus) şi câteva surplusuri, trădând fie simpatii locale (Elena şi Coca Farago), fie atenţii curtenitoare (N.M. Condiescu), nici unul din numele de prim-plan nu lipseşte. Cele mai multe siluete vibrează reţinut de plăcerea dialogului cu opere şi scriitori „de nivel european". **B.** amendează tacit opinii curente, avansează ipoteze de lectură neconvenţională pentru Tudor Arghezi (ca romancier) şi Mihail Sadoveanu (componenta mitică şi iniţiatică). Paralelele comparatiste (Urmuz – Kafka, Mateiu I. Caragiale – E.A. Poe, Ibrăileanu – Alfred Valette, M. Blecher – Thomas Mann) vin de la sine, constituind repere pentru ipoteticul cititor străin. Trecerea sub tăcere a tensiunilor şi disputelor dintre grupări şi reviste face ca imaginea să nu fie a unui câmp de luptă, ci mai curând a unei grădini academice. Pentru **B.**, modernism şi tradiţionalism sunt simple cadre de situare şi nu criterii valorice, iar conceptul de generaţie este un criteriu taxonomic. Contribuţiile din *Profiluri literare franceze* uzează de o informaţie bogată, exploatată însă liber şi fără pedanterie. Criticul îşi pune în aplicare metoda caracterologică pentru apropierea de câteva figuri marcante ale geniului francez, de la François Villon şi François Rabelais la Paul Valéry şi Marguerite Yourcenar. Interviurile şi convorbirile adunate în volumele *Lumea de mâine*, *Orizonturi spirituale* şi *Lumea de azi*, subtile anchete psihologice, îşi află motivaţia profundă în fascinaţia exercitată de „personalităţile accentuate", în sentimentul reconfortant al participării la conturarea efigiei spirituale a unei epoci. Autorul lor e un umanist cu apetituri enciclopedice şi nostalgii transdisciplinare.

SCRIERI: *Proces*, București, 1935; *Thanatos*, București, 1936; ed. pref. Constantin Bălăceanu-Stolnici, București, 2000; *Oameni în ceață*, Craiova, 1937; *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937; *Funcțiunile creatoare ale subconștientului*, București, 1938; ed. (*Visul și structurile subconștientului*), București, 1970; *Cercuri în apă*, București, 1939; *Bruegel, ciudatul*, București, 1940; ed. (*Bruegel*), București, 1969; *Individualitate și destin*, I–II, București, 1945; *Lumea de mâine*, București, 1945; ed. 2, pref. Adrian Cioroianu, București, 2001; *Profiluri literare franceze*, București, 1945; *Un om își trăiește viața*, București, 1946; *Introducere la studiul eredității*, București, 1946; *Lev N. Tolstoi*, București, 1947; *Tudor Vianu*, București, 1966; *Hanibal*, București, 1967; *Orizonturi spirituale*, București, 1968; *Poezia, mod de existență*, București, 1968; *Oameni în ceață. Proces*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1969; *Arta de a trăi*, București, 1970; *Argonauții viitorului*, București, 1971; *Eseuri*, București, 1971; *Principii de psihologie antropologică*, București, 1971; *Viața și moartea în evoluția universului*, București, 1971; *Arta de a scrie și de a vorbi în public*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Arta suprarealistă*, București, 1973; *Essai sur la condition humaine*, București, 1973; *Eros*, București, 1974; *Ion Sava*, București, 1974; *Lumea de azi*, Iași, 1980; *Permanențele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime*, București, 1981; *Eseuri literare, filosofice și artistice*, București, 1982; *Eseuri și foiletoane critice*, București, 1982; *Destinul Aïsei*, București, 1983; *Luminile Capricornului*, București, 1983; *Ultime eseuri*, București, 1985.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *„Proces”*, F, 1935, 2; Constantinescu, *Scrieri*, I, *229–239*; Cioculescu, *Aspecte*, *291–293*; Streinu, *Pagini*, V, *250–252*; Călinescu, *Opere*, III, *233–239*, *251–257*, *646–652*; Mircea Eliade, *O carte despre moarte*, RFR, 1936, 8; Papadima, *Creatorii*, *66–67*, *122–127*; Ionescu, *Război*, I, *124*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *880–881*, *Ist. lit.* (1982), *967*; Lovinescu, *Scrieri*, III, *250–251*; Perpessicius, *Opere*, XI, *246–251*; Perpessicius, *Lecturi*, *152–160*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *498–500*; Martin, *Metonimii*, *343–346*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *356–360*, IV, *422–426*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *363–366*; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, *90–106*; Constantin Ciopraga, *Profiluri critice*, CRC, 1980, 5; Nicolae Manolescu, *Dialoguri literare*, RL, 1980, 44; Steinhardt, *Incertitudini*, *50–53*; Manolescu, *Arca*, II, *185–186*; Mihaela Albu, *Ion Biberi*, Craiova, 1982; ed. (*Ion Biberi. Suferință și cunoaștere*), Craiova, 2005; Apolzan, *Aspecte*, *267–269*, *passim*; Șerban Cioculescu, *Pasiunea creatoare*, RL, 1984, 30; Edgar Papu, *Ion Biberi*, RITL, 1987, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, I, *275–277*; Ierunca, *Semnul*, *164–168*; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, *255–290*; Popa, *Ist. lit.*, I, *319–320*; Opriță, *Anticipația*, *85–89*; *Dicț. analitic*, IV, *680–682*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *137–139*; Geo Șerban, *Meandrele memoriei. Domnu' Biberi*, OC, 2010, 542. ***G.H.-T.***

BIBESCU, Anton (15.VII.1878, Tours – 2.IX.1951, Paris), autor dramatic.

Este nepot al domnitorului muntean Gheorghe Bibescu și fiul Elenei Bibescu (n. Costaki-Epureanu), pianistă recunoscută în mediile pariziene, apropiată a lui George Enescu și a reginei Carmen Sylva, iar tatăl e prințul Alexandru Bibescu; Martha Bibescu îi era verișoară. A urmat literele și dreptul la Paris, intrând, pe la 1900, în diplomație. A fost secretar al Legației Române din capitala Franței, consilier de legație la Londra, ministru plenipotențiar al României la Washington și Madrid. Prin poziția sa socială a avut relații cu personalități de seamă ale vieții culturale și politice din Franța, Marea Britanie, Statele Unite, foarte fertilă fiind prietenia cu Marcel Proust, surprinsă într-un volum epistolar, dar și în *Au Bal avec Marcel Proust*, scrierea Marthei Bibescu. Făcea dese popasuri în țară (avea o moșie în Oltenia, la Corcova), fiind primit cu interes în cercurile artistice și literare, ținea conferințe, i se luau interviuri; la nunta sa din 1919, în Londra, a fost prezent, printre alte figuri importante, George Bernard Shaw. A scris în franceză, începând din 1904, o serie de piese de teatru, jucate cu succes, timp de patru decenii, pe scenele românești și străine. În 1932 a fost ales membru al Societății Autorilor Dramatici Români. Prietenia strânsă cu Mihail Sebastian, care ar fi urmat să-i traducă din piese, era fondată pe interese comune: teatrul și Marcel Proust. De altfel, Sebastian va scrie *Steaua fără nume* la moșia lui Bibescu de la Corcova.

Cele câteva piese ale lui **B.**, intrate, în traducere, în repertoriul nostru teatral – *Ana visează*, *Cine e nebun*, *Care din ele?*, *Moștenitorul*, *Quartet* –, vădesc, prin tematica abordată (adulterul, inadaptabilitatea la condițiile vieții sociale), influența teatrului clasic, în genul comediei de salon. Reține atenția ingenioasa mânuire a elementelor ce dau savoare acțiunii; comicul de situații sau de caracter, surpriza, replica

inteligentă, spirituală. Autorul este sensibil şi la unele sugestii moderniste, fapt vizibil îndeosebi în piesa *Cine e nebun*, în care dezvoltă ideea pirandelliană a labirintului sufletesc sau a esenţei ascunse îndărătul aparenţei. Se remarcă aceeaşi manieră incitantă de abordare, plină de vervă şi umor, **B.** dovedindu-se un fin observator al psihologiei feminine şi al mecanismelor sociale. Și-a încercat și condeiul de traducător din engleză în franceză.

Repere bibliografice: Tudor Teodorescu-Branişte, *„Care din ele?”*, ALA, 1930, 479; N. Carandino, *Anton Bibescu*, RML, 1939, 7; *Un portret în zece compartimente…*, „Momentul”, 1945, 185; Şerban Cioculescu, *Cronica dramatică*, „Semnalul”, 1945, 1046; Oscar Lemnaru, *Cronica dramatică*, „Dreptatea nouă”, 1945, 93, 108; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*, îngr. Gabriela Omăt, pref. Leon Volovici, Bucureşti, 1996, *132–133*, *205–206*, *208–209*, *211*, *472*, *473*, *511*, *512*, *513*; Faifer, *Pluta*, *35–37*; Mircea Berindei, *Paravanul venețian*, Bucureşti, 2004, *253–259*; Virgiliu Tătaru, *Prințul Andrei Bibescu și Corcova*, Drobeta-Turnu Severin, 2011. ***C.Bz.***

BIBESCU, Martha (15.I.1886, Bucureşti – 28.XI.1973, Paris), prozatoare, memorialistă.

Este fiica Smarandei (Emma) (n. Mavrocordat), descendentă din spiţă voievodală, şi a lui Ion Lahovary, om politic conservator şi diplomat în timpul lui Carol I. Şi-a petrecut, un timp, copilăria, la conacul din Baloteşti, iar apoi în Franţa, la Biarritz şi Paris. Aici va primi o educaţie aleasă, continuată într-o mănăstire din Belgia. În 1905 se căsătoreşte cu George Valentin Bibescu, nepot al domnitorului Gheorghe Bibescu, dobândind, prin această alianţă, titlul de principesă. Întreprinde o călătorie prin Persia şi Turcia, iar impresiile le va publica, la îndemnul lui Maurice Barrès, într-un volum cu titlul *Les Huit paradis* (1908), care îi aduce un răsunător succes şi Premiul Academiei Franceze. Cartea a fost întâmpinată elogios de personalităţi marcante ale literaturii franceze, precum Marcel Proust, Anatole France, Remy de Gourmont, Jean Moréas ş.a. Descoperindu-şi vocaţia, **B.** îşi va consacra mare parte din timp scrisului, fără a renunţa la viaţa mondenă. Distincţia, inteligenţa, farmecul personal făceau din ea o prezenţă căutată în saloanele aristocratice ale timpului şi, totodată, o amfitrioană fascinantă la palatele sale de la Posada şi Mogoşoaia. A cunoscut oameni iluştri, de toate naţiile şi profesiile (literaţi, politicieni şi diplomaţi, capete încoronate, oameni de ştiinţă, artişti), corespondenţa şi opera sa memorialistică fiind înţesate de nume celebre (Octavian Goga, Vasile Pârvan, I.G. Duca, Paul Claudel, Marcel Proust, Winston Churchill, Theodor Roosevelt, Charlie Chaplin ş.a.), a călătorit mult, afirmându-şi pretutindeni, cu mândrie, obârşia veche românească. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, datorită relaţiilor sale, va interveni, în repetate rânduri, în favoarea intereselor României, pe lângă marile puteri. **B.** a publicat, în limba franceză, aproape patruzeci de volume, cărora li se adaugă numeroase colaborări în presa vremii. Scrie romane autobiografice, impresii de călătorie, biografii romanţate, studii şi eseuri, cronici artistice şi mondene, pagini de jurnal şi întreţine o bogată corespondenţă. Semnează, de obicei, Princesse Bibesco, dar şi cu pseudonimul Lucile Decaux. Parte din scrieri au fost traduse în Marea Britanie, Suedia, Olanda, Germania ş.a. În afară de *Două portrete* (1930) şi *Destinul lordului Thomson of Cardington* (1932), tălmăcite chiar de autoare, celelalte traduceri româneşti au apărut cu întârziere: *Isvor, ţara sălciilor* în 1938, *Cele opt raiuri* în 1946, abia peste câteva decenii *La bal cu Marcel Proust* în 1976, *Jurnal politic (ianuarie 1939 – ianuarie 1941)* în 1979, iar după 1989 într-un ritm mai susţinut. Critica românească interbelică a receptat, în mare parte favorabil, aproape toate cărţile ei apărute în limba franceză: *Isvor, le pays des saules* (I–II, 1923), *Le Perroquet vert* (1924), *Catherine-Paris* (1927), *Noblesse de robe* (1928), *Jour d'Égypte* (1929), *Croisade pour l'anémone* (1931), *Égalité* (1935), *Le Rire de la Naïade* (1935), *Images d'Épinal* (1937), *Feuilles de calendrier* (1939) ş.a. Stabilită în Franţa după 1946, **B.** continuă să publice, pe linia unor preocupări mai vechi, câteva cărţi de evocare, în manieră epistolară, a unor personalităţi: *La Vie d'une amitié* (I–III, 1951–1957), *Le Confesseur et les poètes* (1970), *Échanges avec Paul Claudel* (1972). Proiectul unei lucrări mai ample, legată de istoria neamului românesc (*La Nymphe*

Europe), va fi abandonat după primul volum (1960); postum, în 1976, a apărut și al doilea tom. În 1955 este aleasă membră a Academiei Regale din Belgia, urmându-i Annei de Noailles și fiind, la rândul ei, urmată de Mircea Eliade, care o va omagia în discursul său de recepţie. În 1962 i se acordă Legiunea de Onoare, iar în 1966 este distinsă cu un premiu al Academiei Franceze pentru întreaga activitate. Importantă este și implicarea ei socială și politică: munca în spital în timpul primei conflagrații mondiale, lupta împotriva bolșevismului, amiciția cu mari personalități precum Churchill, Roosevelt sau Charles de Gaulle. În jurul unei asemenea personalități nu se putea să nu se ivească și multe legende, alimentate fie de istoriile amoroase, fie de tumultul politic: zvonul că ar fi fost spioană i-a atras supranumele Martha Hari. În România va cunoaște agresiunea legionarilor, iar mai târziu fiica sa Valentina va fi sechestrată de regimul comunist până în 1956.

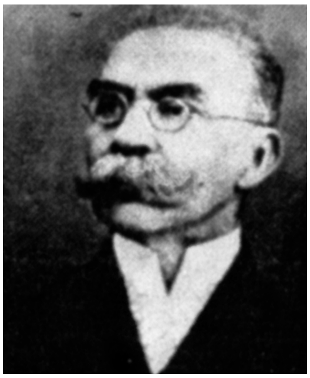
B. se numără printre scriitorii al căror debut editorial a însemnat o afirmare impetuoasă, răsplătit şi cu un premiu academic. Impresiile de călătorie din *Les Huit paradis* vor cuceri prin farmec exotic, cu adieri din *O mie şi una de nopţi*. Peisaje de vis şi miresme legendare, palate fastuoase şi maghernițe umile, cadâne, cerşetori, înţelepţi alcătuiesc, aici, o ambianţă specific orientală, transpusă într-un amplu registru cromatic şi muzical. Pe alocuri accentele poematice amintesc de Saadi sau de Omar Khayyam. Cu timpul, memorialistica de călătorie tinde spre concizie, vădind şi o anume accentuare a predispoziţiei meditative. Astfel, atât *Jour d'Égypte*, cât şi *Croisade pour l'anémone* vor capta pe un ton mai grav pulsul civilizaţiilor trecute. Primită cu entuziasm de contemporani, cartea *Isvor, le pays des saules* a stârnit senzaţie prin materialul inedit şi pitoresc, inspirat de realităţile rurale româneşti. Măiestria autoarei rezidă în trasarea unei anume configuraţii spirituale a ţăranului, a omului unei civilizaţii vechi, surprins în fluxul existenţei lui cotidiene. Datinile şi obiceiurile apar ca nişte coordonate fundamentale ale traiului isvorenilor, generând drame şi acţionând ciclic, implacabil, asemenea destinului. „Ţara sălciilor" se conduce după legi proprii, cu reminiscenţe venite din timpuri străvechi. Imaginea satului este, astfel, uşor aureolată prin transfigurare mitică şi infuzii de lirism. Dincolo de atotputernicia tradiţiei se conturează, totuşi, într-o serie de tablouri răzleţe, în genul lui Jules Renard, un om al pământului, având rosturi, calităţi şi defecte general umane. Personalitatea scriitoarei se manifestă într-un amplu registru expresiv, talentul său ilustrându-se cu deosebită vigoare mai ales în arta portretistică. Înzestrată cu spirit de observaţie şi fină intuiţie psihologică, **B.** va oferi în această direcţie modele remarcabile. Reţine în mod deosebit imaginea regelui Ferdinand din *Două portrete*, o transpunere parţială după *Portraits d'hommes* (1929). Conturându-se cu precizie, dintr-un mănunchi de amintiri revelatoare, derulate cu patos evocator, figura monarhului pare să fie, în această scriere, aceea a unui personaj dramatic, marcat lăuntric de o chinuitoare contradicţie între firea sa (de om modest, timid, retras) şi comportarea impusă de obligaţiile de suveran. Discipolă fidelă a lui Chateaubriand, scriitoarea tinde de multe ori să-şi învăluie personajele într-o aureolă romantică. Este şi cazul protagonistului din *Le Destin de lord Thomson of Cardington*. Prin acumularea detaliilor

sugestive, realizată cu un adânc simţ al nuanţelor, ataşatul militar al Marii Britanii la Bucureşti se profilează ca o figură de cavaler medieval. Ipostaza este amplificată de simbolistica fastuoasă folosită de **B.**, care îşi situează eroul sub zodia focului, element ce pare să-i acompanieze ca un laitmotiv viaţa şi apoi chiar moartea (se prăbuşeşte cu un avion în flăcări). Reconstituirea ambianţei este făcută, însă, într-o manieră realistă. Diplomatul englez aparţine totodată şi timpului său, fiind implicat în relaţiile complexe ale Primului Război Mondial. O altă reuşită portretistică ce vădeşte putere de introspecţie este legată de figura lui Marcel Proust (*Au Bal avec Marcel Proust*, 1928). Scriitorul evocat pare să iradieze o fascinaţie hoffmanniană. Comentariul unor scrisori vine să completeze imaginea unui însingurat, devorat de boală şi dornic de afecţiune. Corespondenţa adnotată va constitui, de altfel, un eficient mijloc de evocare şi în volume ca *La Vie d'une amitié*, *Le Confesseur et les poètes*, *Échanges avec Paul Claudel* ş.a. Se cuvin, de asemenea, menţionate, pentru valoarea lor documentară şi literară, câteva schiţe sugestive de portret (Hitler, Göring, Mussolini ş.a.) din *Jurnal politic*, text ce cuprinde însemnări din perioada 1939–1941. Înfăţişând degringolada României în etapa premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, însemnările reţin prin reconstituirea atmosferei generale, de o mare autenticitate, şi nu mai puţin prin vigoarea realistă a unor scene. **B.** s-a mai exersat şi în alte genuri. Astfel *Noblesse de robe* este un îndreptar de modă căruia autoarea îi dă o ingenioasă turnură literară. De asemenea, nu lipsite de interes sunt *Pages de Bukovine et de Transylvanie* (1930), excursuri eseistice în istoria şi arta românească, sau *Feuilles de calendrier*, care înmănunchează un ciclu de articole şi reportaje scânteietoare de vervă. **B.** reprezintă, alături de Elena Văcărescu şi Anna de Noailles, o ipostază strălucită a afirmării spiritului românesc peste hotare.

SCRIERI: *Les Huit paradis*, Paris, 1908; ed. (*Cele opt raiuri*), tr. Tudor Nicolaescu, Bucureşti, 1946; *Alexandre Asiatique ou L'Histoire du plus grand bonheur possible*, Paris, 1912; *Une Fille de Napoléon*, pref. Frédéric Masson, Paris, 1921; ed. (*Une Fille inconnue de Napoléon*), Paris, 1935; ed. (*O fiică necunoscută a lui Napoleon*), tr. Andreea Gheorghiţoiu, îngr. şi pref. Ion Grecescu, Bucureşti, 1993; *Isvor, le pays des saules*, I–II, Paris, 1923; ed. (*Isvor, ţara sălciilor*), tr. Pia Brătianu [Pia Alimăneştianu], pref. Mihail Sadoveanu, Bucureşti, [1938]; ed. tr. Anca-Maria Christodorescu, pref. Maria Brăescu, Bucureşti, 2000; *Le Perroquet vert,* Paris, 1924; ed. (*Papagalul verde*), tr. şi pref. Constantin Popescu, Bucureşti, 1998; *Une Visite à La Béchellerie, suivi par les Pélerins de la Montagne Sainte-Geneviève*, Paris, 1925; *Catherine-Paris*, Paris, 1927; ed. tr. Maria Brăescu şi Gheorghe Lăzărescu, Bucureşti, 1996; *Une Victime royale – Ferdinand de Roumanie*, Abbeville, 1927; ed. (*Un sacrificiu regal. Ferdinand al României*), tr. Maria Brăescu, Bucureşti, 2000; *Au Bal avec Marcel Proust*, Paris, 1928; ed. (*La bal cu Marcel Proust*), tr. şi pref. Tudor Ionescu, Cluj-Napoca, 1976; *Noblesse de robe*, Paris, 1928; *La Tourquoise*, Paris, 1928; *Jour d'Égypte*, Paris, 1929; *La Maison du bon Dieu*, Paris, 1929; *Portraits d'hommes*, Paris, [1929]; *Două portrete*, Bucureşti, 1930; *Pages de Bukovine et de Transylvanie*, Paris, 1930; *Croisade pour l'anémone*, Paris, 1931; *Le Destin de lord Thomson of Cardington, suivi de Smaranda*, Paris, 1932; ed. (*Destinul lordului Thomson of Cardington. Smaranda*), Bucureşti, [1932]; ed. tr. Vasile Zincenco, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 2002; *Lettres d'une fille de Napoléon*, Paris, 1933; *Poetul tinereții și al durerii*, în *Omagiu lui M. Eminescu*, îngr. Valeriu Petrescu, București, 1934; *Égalité*, Paris, 1935; *Le Rire de la Naïade*, Paris, 1935; *Le Tendre amour de Napoléon: Marie Walewska*, Paris, 1936; *Images d'Épinal*, Paris, 1937; ed. (*Imagini de album*), tr. Elena Bulai, Bucureşti, 1998; *Charlotte et Maximilien: les amants chimériques*, Paris, 1937; *Katia. Le démon bleu du tsar Alexandre*, Paris, 1938; ed. (*Katia. Demonul albastru al ţarului Alexandru II*), Bucureşti, 1939; *Louison, le bel amour du dernier roi de France*, Paris, 1938; *Loulou, prince impérial*, Paris, 1938; *Feuilles de calendrier*, Paris, 1939; *In memoriam: l'abbé Mugnier et lady Leslie*, Paris, 1946; *Pont l'Abîme ou La Grande passion de la duchesse de Baume*, Paris, 1947; *Câline ou La Folle equipée de la duchesse de Berry*, Paris, 1948; *Le Voyageur voilé*, Paris, 1949; *Laure de Sade, duchesse de Guermantes*, Paris, 1950; *La Vie d'une amitié*, I–III, Paris, 1951–1957; *Theodora ou Le Cadeau de Dieu*, Paris, 1953; *Churchill ou Le Courage*, Paris, 1956; *Elisabeth II*, Paris, 1957; *La Nymphe Europe*, I–II, Paris, 1960–1976; *Le Confesseur et les poètes*, Paris, 1970; ed. Paris, 1998; *Échanges avec Paul Claudel*, Paris, 1972; ed. (*Corespondenţa cu Paul Claudel*), tr. Maria Brăescu şi Gheorghe Lăzărescu, Bucureşti, 1992; *Jurnal politic (ianuarie 1939 – ianuarie 1941)*, tr., îngr. şi introd. Cristian Popişteanu şi Nicolae Minei, Bucureşti, 1979; *Jurnal 1915*, tr. şi îngr. Vasile Zincenco, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 2001; *Jurnal berlinez '38*, tr. şi îngr. Dumitru Hîncu, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *300–304*, IV, *188–191*; Cioculescu, *Amintiri*, *395–399*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *198–202*; Paleologu, *Ipoteze*, *274–282*; Maria Brăescu, *Interferenţe româneşti în opera Marthei Bibescu*, Bucureşti, 1983; Ghislain de Diesbach, *La Princesse Bibesco, 1886–1973. La Dernière orchidée*, Paris, 1986; ed. (*Martha Bibescu. Ultima orhidee*), I–II, tr. şi îngr.

Constantin Popescu, Bucureşti, 1998; I. Negoiţescu, *Despre Martha Bibescu*, TR, 1990, 25; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *75–77*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *277–280*; Christine Sutherland, *Enchantress: Marthe Bibesco and Her World*, New York, 1996; ed. (*Martha Bibesco şi lumea ei*), tr. Elena Giurcă, Bucureşti, 2005; Al. Dragomirescu, *Universul epistolar al Marthei Bibescu*, Ploieşti, 1997; Narcis Dorin Ion, *Mogoşoaia. Trei secole de istorie. 1702–2002*, Bucureşti, 2002, *passim*; Dumitru Hîncu, *Martha Bibescu. Intrigă fără iubire*, Bucureşti, 2002; Adrian Majuru, *„Destinul lordului Thomson of Cardington”*, OC, 2003, 153; Ştefania Rujan, *Trois cas d'intégration dans l'espace culturel français*, Iaşi, 2003; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *125–134*; Constantin Iordan, *Martha Bibescu în timpul ocupației germane la București (1916–1917)*, Bucureşti, 2005; Dascălu, *Germanitatea*, *289–298*; *Martha Bibescu pe care n-o cunoșteam*, îngr. Dumitru Hîncu, Bucureşti, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, *78–83*; *Martha Bibescu și prințul moștenitor al Germaniei*, tr. Lidia Simion şi Claudia Dumitriu, îngr. şi introd. Constantin Iordan, Iaşi, 2010. ***C.Bz.***

BIBICESCU, I.G. [Ioan G.] (8.XI.1848, Cerneţi, j. Mehedinţi – 2.V.1924, Bucureşti), folclorist, publicist.

Este fiul Ioanei (n. Mazilu) şi al lui Gheorghe Bibicu. Şi-a făcut clasele primare la Turnu Severin, iar liceul la Craiova, unde s-a împrietenit cu Alexandru Macedonski. Studiază dreptul la Bucureşti şi Paris, după care, întors în Capitală, acceptă un post de copist la primărie. Aici îl descoperă C.A. Rosetti, care îl angajează, în 1879, în redacţia ziarului „Românul”, unde publicase, ca student, încă din 1874. Părăseşte, după doisprezece ani, ziarul, dar nu şi ideile democratice, pe care le va promova consecvent ca redactor la ziarele „Dorobanţul” (editat între 1877–1878), „Renaşterea” (1879, în colaborare cu Frédéric Damé), „Unirea”, „Telegraful” (preluat de la I.C. Fundescu, devenit „Telegraful român”). Cu vremea, reuşeşte să deţină funcţii dintre cele mai importante în viaţa politică a Bucureştiului, ajungând şi deputat. A fost director al Societăţii pentru Industria şi Comerţul Petrolului, membru în comitetul Societăţii Presei, în comitetul Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. În anul 1895 este numit director şi în 1916 guvernator al Băncii Naţionale, calitate în care a acordat sprijin material mai ales revistelor transilvănene. A donat o bibliotecă oraşului Turnu Severin. Preocupările sale au mers spre domenii diverse, ca economie politică, demografie, drept, istoria culturii, fără a străluci însă în vreunul din ele.

B. şi-a dobândit notorietatea prin activitatea de folclorist, pe care a desfăşurat-o totuşi accidental, fără veleităţi, în primul rând din motive de ordin moral. Îngrijorat de posibilitatea dispariţiei creaţiei populare din Transilvania, el culege câţiva ani la rând folclor din Vâlcele (judeţul Covasna). Realizează, în felul acesta, monografia folclorică a unei localităţi. La data apariţiei volumului *Poezii populare din Transilvania* (1893), textele erau deja cunoscute din ziare şi din manuscris, astfel că prezentarea colecţiei fusese făcută din 1884 de G.I. Ionnescu-Gion şi era citată de B.P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae*. În afara materialelor culese direct, **B.** introduce în cartea sa şi texte din alte surse, pentru a ilustra folclorul întregii provincii. Majoritatea o reprezintă textele lirice, la care se adaugă colinde, balade, ghicitori şi o prezentare a obiceiului „înfrăţit–însurăţit”, în care dovedeşte şi aptitudini de filolog. În folclor **B.** se orientează neaşteptat de lesne şi mai toate observaţiile sale din prefaţă sunt întemeiate, unele vădind mare fineţe. Folclorul înseamnă pentru el etnopsihologie, dar interpretările sale sunt lipsite de punctul de vedere istoric. **B.** remarcă unitatea sincretică a cântecului, text–melodie, calitatea îndoielnică a informaţiilor furnizate de lăutari şi face un patetic apel pentru culegerea folclorului ameninţat cu dispariţia. A tradus din franceză câteva povestiri romanţioase în foiletonul ziarului „Românul” (Amédée Achard, Étienne Enault, Jane Mac Leod, L. Sermensan, Émile Souvestre).

Culegeri: *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1970.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, *96–97*; Petru Drăgănescu-Brateş, *Viaţa şi opera lui Ioan G. Bibicescu*, [Turnu Măgurele], 1938; Octav Păun, *Un folclorist valoros: I.G. Bibicescu*, GL, 1964, 19; Bârlea, *Ist. folc.*, *301–303*; *Dicţ. lit. 1900*, *100–101*; Ileana Roman, *I.G. Bibicescu sau Viaţa ca operă*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *104–105*; Virgiliu Tătaru, *Ioan G. Bibicescu*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. ***L.Cş.***

BIBLIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ. Fundament doctrinar al creştinismului şi una dintre sursele importante ale imaginarului colectiv european, *Biblia* a jucat un rol central şi în configurarea specificului tipologic şi structural al limbii şi culturii româneşti. Ca şi în alte privinţe, în receptarea *Sfintelor Scripturi* cultura română prezintă numeroase coincidenţe şi interferenţe, dar şi câteva particularităţi diferenţiatoare faţă de culturile occidentale, ca şi faţă de cele sud-est europene şi balcanice învecinate, majoritar ortodoxe. Prima constatare de ordin general este că textele biblice au început să fie traduse în limba română cel mai probabil în secolul al XVI-lea, cu câteva secole mai târziu decât în limbile vernaculare occidentale (engleza, germana, franceza, italiana, spaniola, limbile nordice etc.), dar cu câteva secole mai devreme decât în limbile popoarelor ortodoxe vecine (rusă, bulgară, neogreacă etc.). Explicaţia principală a acestei „defazări" cronologice ar fi că poporul român, aparţinând prin limbă sferei romanităţii, accede la stadiul culturii scrise prin filiera slavo-bizantină, dominantă pe parcursul întregului Ev Mediu. În consecinţă, funcţia „limbii sacre" a fost îndeplinită la români nu de limba latină, ca în Occident, ci de limbile slavonă (în primele secole) şi greacă (începând cu secolul al XVII-lea), limbile „sacre" primare ale ortodoxiei. Cultura ecleziastică românească, implicit lectura şi interpretarea textelor biblice, s-a desfăşurat în cadrele „normale" ale ortodoxiei slavo-bizantine a Evului Mediu. Este de presupus că manuscrise parţiale sau integrale din *Itala* (cea mai veche versiune în limba latină a textelor scripturale) sau din *Vulgata*, versiunea latinească oficială a Bisericii Catolice, alcătuită în secolul al IV-lea de Sf. Ieronim, vor fi circulat, accidental şi în condiţiile de precaritate ale creştinismului primitiv, şi printre strămoşii creştini ai românilor din spaţiul carpato-balcanic, alături de texte în limba greacă, cel mai probabil din versiunea *Septuagintei*, traducere a cărţilor canonice ale *Bibliei* realizată în secolele al IV-lea – al II-lea î.H. în mediile iudaice elenofone din Alexandria şi Ierusalim şi adoptată de timpuriu ca *textus receptus* de către creştini. Alegaţiile protocroniste ale unor istorici literari sau istorici ai Bisericii referitoare la o aşa-zisă „literatură străromână", în cadrul căreia şi lectura *Sfintei Scripturi* ar fi jucat un oarecare rol, sunt însă lipsite de fundament istoric şi de justificare logică. Foarte greu de dovedit sunt de asemenea şi opiniile unor filologi (I.C. Chiţimia), bazate pe existenţa în cele mai vechi texte româneşti a unui număr de aproximativ 20–30 de „relicte lexicale", cuvinte de origine latină dispărute ulterior din uz, că primele transpuneri în limba română ale *Psaltirii* şi *Apostolului* ar fi fost realizate direct din latineşte, cu mult anterior secolului al XVI-lea, eventual înainte şi în afara puternicei influenţe slavone, ale cărei începuturi sunt datate în secolele al X-lea – al XI-lea. În cadrele ferme ale criticii filologico-istorice şi dincolo de inextricabila reţea a mentalului colectiv creştin popular, receptarea textelor biblice de către români poate fi urmărită pe trei paliere distincte: inseratele biblice în cărţile de cult creştin, tălmăcirile parţiale şi versiunile integrale ale *Bibliei* în limba română. Potrivit specificului cultural ortodox, primele două paliere sunt mult mai importante, mai dinamice şi mai bogat reprezentate.

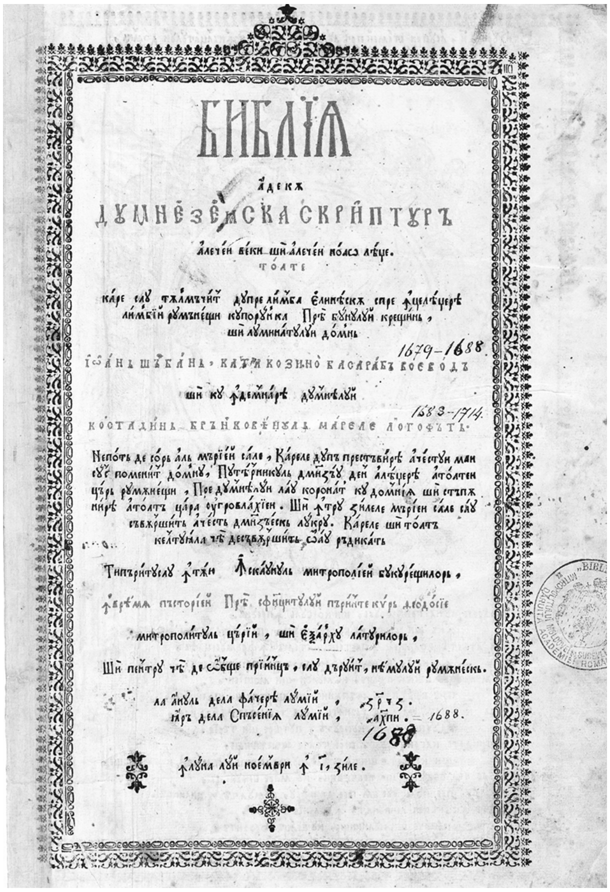
În sfera literaturii slavo-române, adică a ansamblului de texte în limba slavonă, traduse sau (mai puţin) originale, produse sau copiate de români, textele biblice ocupă un loc central. În vastul repertoriu al manuscriselor slavone, unele dintre ele bogat ornamentate, păstrate în marile biblioteci şi arhive româneşti ori străine, textele de origine biblică provenite de la cărturari români sunt numeroase. Din punctul de vedere al conţinutului, cele mai multe sunt cărţi de cult: (tetra)evanghel(iar)ul (carte de cult conţinând ample pasaje din *Evanghelii*, orânduite, după necesităţile cultului, pe pericope sau „zaceale"), apostolul (pasaje din *Faptele Apostolilor* şi din *Epistolele* apostolice, organizate de asemenea pe pericope) şi psaltirea (carte de cult în care cei 151 de psalmi biblici sunt dispuşi, potrivit rigorilor cultuale, în „catisme"). De menţionat ar fi, pentru această categorie, *Evangheliarul* de la Tismana, alcătuit în anul 1405 de călugărul Nicodim, cărturar de origine macedoneană, refugiat de la Muntele Athos în Ţara Românească, care a contribuit intens la organizarea vieţii monahale în patria adoptivă, precum şi un *Tetraevanghel* caligrafiat de moldoveanul Gavriil Uric în anul 1429 şi conservat în prezent în Biblioteca Bodleiană a Universităţii din Oxford. Introducerea tiparului în Ţările Române este strâns legată de necesitatea multiplicării cărţilor bisericeşti, destinate nu doar nevoilor cultice interne, ci şi celor ale popoarelor ortodoxe vecine, sârbii şi bulgarii în special, aflaţi sub dominaţie otomană. Alături de *Liturghierul* din 1508 şi *Octoihul* din 1510, a treia carte în limba slavonă tipărită de călugărul sârb Macarie la Târgovişte a fost *Tetraevangheliarul* din 1512. Un alt tipograf de cărţi slavoneşti, Dimitrie Liubavici, a tipărit, tot la Târgovişte, un *Tetraevanghel* (1546–1551) şi un *Apostol* (1547). Textele biblice cuprinse în aceste

versiuni slavone provin cel mai probabil din tradiţia slavonă balcanică, sârbească sau bulgărească, deşi nu este exclus ca unele cărţi biblice sau unele versiuni să fi fost transpuse în slavonă şi de cărturari români sau din mănăstiri româneşti. Fapt este că toate aceste apostole, evangheliare şi psaltiri slavone, ca şi alte cărţi bisericeşti, manuscrise sau tipărite, au constituit sursa („izvodul”) principală pentru primele traduceri în limba română ale textelor biblice. Se mai poate constata că, în descendenţa ideologiei militante a Şcolii Ardelene, perioada slavonismului cultural la români a fost uneori deplânsă sau chiar depreciată ca o epocă de regres sau de stagnare culturală. Întrebuinţând sintagme precum „pâcla slavonismului” sau „barbaria slavonă”, filologi sau istorici români, unii de certă reputaţie ştiinţifică, au încălcat principiul obiectivităţii ştiinţifice, pierzând deopotrivă din vedere realitatea faptelor şi a condiţiilor istorice. Asemenea evaluări depreciative sunt nejustificate, căci, pe de o parte, spre a putea servi ca suport şi instrument de expresie pentru un univers semantic atât de elevat cum este cel creştin, o limbă istorică oarecare, în cazul nostru limba română, are nevoie de o perioadă relativ îndelungată de exersare prin scriere a unei varietăţi literare convenabile. Pe de altă parte, în măsura în care o lungă perioadă de timp, de aproape un mileniu, limbile acceptate de bisericile creştine şi cultivate ca atare erau extrem de puţine (greaca, latina, copta, siriaca, mai târziu armeana, gruzina, slavona), cazul românesc nu a fost singular, ci s-a înscris mai degrabă într-o regulă generală. Realitatea faptelor duce la constatarea că primele versiuni româneşti ale unor texte biblice sunt puternic impregnate, în lexic şi în frazeologie, în sintaxă şi în stil, de limba slavonă, limbă din care au fost traduse. La aspectul oarecum artificial al limbii acestor prime texte biblice a contribuit foarte mult şi caracterul lor sacru, care i-a obligat pe traducători la echivalarea cuvânt cu cuvânt a originalului slavon. Principiul traductologic al literalităţii în transpunerea textelor sacre, formulat încă de Sf. Ieronim, a fost, de altfel, acceptat ca de la sine înţeles până aproape de epoca modernă.

Cele mai vechi texte cu caracter literar şi conţinut biblic scrise în limba română care s-au păstrat (probabil şi primele) datează, potrivit celor mai mulţi filologi, de pe la jumătatea secolului al XVI-lea şi sunt psaltiri (*Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzachi*) şi apostole (*Codicele Voroneţean*, *Apostolul Popii Bratul*). Copii manuscrise ulterioare ale unor originale pierdute, ele alcătuiesc împreună un corpus, în sensul că par să derive din punct de vedere textual din acelaşi prototip, prezintă un caracter arhaic, sunt puternic marcate de amprenta slavonă şi reflectă particularităţi dialectale de tip nordic, între care cea mai specifică este rotacismul lui *n* intervocalic în cuvinte precum *lu(n)ră* pentru *lună*, *bi(n)re* pentru *bine* etc. Datorită acestui particularism fonetic, textele sunt desemnate adesea de specialişti prin expresia „texte rotacizante”. Dezbateri îndelungate au stârnit în filologia românească încercările de a localiza şi data cele mai vechi texte literare româneşti şi mai ales de a explica motivele şi condiţiile cultural-istorice şi confesionale care s-au aflat la originea producerii lor. Se admite astăzi în general, mai ales ca urmare a contribuţiilor şcolii de filologie conduse de Ion Gheţie, că decizia de a tălmăci în româneşte texte bisericeşti importante nu poate fi separată de ideile inovatoare ale Reformei din lumea occidentală. Între punctele programatice esenţiale ale doctrinelor lui Martin Luther şi Jean Calvin se înscria şi transpunerea în limba poporului a cărţilor bisericeşti, inclusiv a *Sfintei Scripturi*. În variantele ei luterană şi calvină, Reforma a fost adoptată de timpuriu, încă din primele decenii ale secolului al XVI-lea, de saşii şi maghiarii din Transilvania, „naţiuni” care deţineau, de altfel, alături de secui, puterea politică în principat. Şi mai precis încă, stratul de limbă principal din unele dintre aceste texte (cu o limbă destul de neunitară) ar trimite, după argumentarea lui Ion Gheţie, către zona dialectală Banat-Hunedoara, zonă în care eforturile de calvinizare a românilor, întreprinse de majoritatea principilor ardeleni (Ioan Sigismund Zápolya, Sigismund Báthory, Gabriel Bethlen), au avut un succes mai consistent, finalizându-se în constituirea unor comunităţi româneşti calvinizate, perpetuate până spre sfârşitul secolului al XVII-lea. Teorii mai vechi, precum ipoteza despre o influenţă a mişcării husite, susţinută de Nicolae Iorga şi de Sextil Puşcariu, sau cea a „imboldului” interior, formulată de P. P. Panaitescu, s-au dovedit nesustenabile. Potrivit lui Nicolae Iorga, o parte a adepţilor lui Jan Hus, izgoniţi din Imperiul German în prima jumătate a secolului al XV-lea, s-ar fi refugiat în Maramureş şi în nordul Moldovei, inducând şi unor cărturari locali convingerea că sensurile *Sfintei Scripturi* pot fi transmise doar într-o limbă înţeleasă de popor. La rândul lui, P.P. Panaitescu a pus un accent decisiv asupra unor „necesităţi interne” ale societăţii româneşti, care ar fi determinat traducerea primelor apostole, evangheliare şi psaltiri.

Acelaşi istoric al vechii culturi româneşti a indicat mănăstirea Peri din Maramureş ca loc în care, în lupta lor pentru autonomie faţă de episcopia de la Muncaci (ucraineană), călugării români ar fi încercat să renunţe la slavonă ca limbă de cult. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea răspândirea *Sfintelor Scripturi* în limba română cunoaşte un salt spectaculos prin activitatea de traducător, revizor şi tipograf a diaconului Coresi. Venind din Muntenia, acesta a tipărit, între anii 1559 şi 1583, la Braşov şi în alte oraşe din Transilvania, numeroase cărţi de cult în limbile română şi slavonă, cărţi prevăzute cu prefeţe sau postfeţe în care, atât în funcţie de comanditarii sau de „sponsorii" uneia sau alteia dintre ediţii, cât şi, implicit, în funcţie de destinatarii ei prezumtivi, orientarea confesională (când luterană, când calvină, când ortodoxă sau neutră) este formulată cu destulă transparenţă. Între cele c. 35 de tipărituri coresiene, alături de cărţi de slujbă propriu-zise (liturghiere, molitvenice, octoihuri), catehisme sau pravile, se găsesc şi cărţi de cult cu conţinut biblic. În limba slavonă Coresi a tipărit *Tetraevanghelul* (trei ediţii – 1562, 1579, 1583) şi *Psaltirea* (două ediţii – 1570 şi 1572, la care se adaugă a treia, bilingvă, *Psaltirea slavo-română* din 1577), iar în limba română *Apostolul* (*Lucrul sfinţilor apostoli*, 1566), *Psaltirea* (1570) şi *Tetraevanghelul* (1561). Un loc special din perspectiva prelucrării textelor biblice originare îl ocupă între tipăriturile lui Coresi cele două cazanii – cea de la c. 1567, *Tâlcul evangheliilor*, şi mai ales a doua, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învăţătură* din 1581, aceasta din urmă capodopera lui. Ample compilaţii din literatura patristică şi din omiletica bizantină, cele două cazanii conţin frecvente şi ample inserate biblice. Cât priveşte metoda de lucru, se pare că diaconul Coresi traducea uneori el însuşi, alteori recurgea la ajutorul unor clerici învăţaţi cum erau preoţii Iane şi Mihai din Şcheii Braşovului, dar de multe ori revizuia şi adapta graiului său nativ, cel muntean, traduceri mai vechi ale psaltirii şi apostolului, poate şi ale evangheliilor. Fapt este că, în comparaţie cu textele rotacizante, limba şi stilul lui Coresi sunt mult mai evoluate, mai fluente şi mai apropiate de limba română literară modernă. Din punct de vedere dialectal, în tipărituri este reprezentată, cu un apreciabil grad de consecvenţă, tradiţia „dialectului literar muntenesc" (G. Ivănescu), a acelei zone dialectale care cuprindea Muntenia (de unde diaconul era originar), dar şi sudul Transilvaniei, cu Braşovul şi Sibiul. Caracterul limbii i-a putut face pe unii filologi să considere că tipăriturile coresiene ar fi impus, încă din secolul al XVI-lea, baza muntenească a limbii române literare comune. Realitatea faptelor contrazice această opinie, căci pe tot parcursul secolului al XVII-lea şi în prima jumătate a celui următor şi celelalte varietăţi literare regionale, cel puţin cea moldovenească şi cea bănăţean-hunedoreană, au continuat să fie abundent reprezentate în texte. Prima tipăritură în limba română în care textul biblic nu mai este conceput şi prezentat ca parte a discursului cultual-liturgic sau ca ilustrare a preceptelor şi dogmelor creştine, ci ca o carte în sine, este *Palia de la Orăştie* (1582). Textul conţine, imprimate cu o literă foarte asemănătoare cu cea folosită de diaconul Coresi (Şerban Coresi, fiul diaconului, este menţionat ca tipograf alături de un Marien Diacul), doar primele două cărţi ale *Bibliei*, denumite, ca şi întregul volum, cu numele lor slavoneşti, *Bitia*, adică *Geneza*, şi *Ishodul*, adică *Exodul*. O amplă prefaţă şi o postfaţă instruiesc pe cititori asupra autorilor traducerii, a cadrului cultural, confesional şi politic, precum şi a scopurilor acestei întreprinderi. Tipăritura trebuie privită ca parte componentă a strategiilor de calvinizare a românilor, organizate de autoritatea politică a Ardealului. Pe lângă principele Sigismund Báthory ca autoritate politică, sunt pomeniţi Mihail Tordaşi, episcop (superintendent) al românilor care acceptaseră calvinismul, alături de finanţatorul ediţiei, Gesti Ferenz din Deva, guvernatorul militar al Transilvaniei, personaj omnipotent în principat. După cum o arată cu mare claritate „titlurile" lor, autorii traducerii sunt cărturari români calvinizanţi: Ştefan Herce, „propoveduitor al Evangheliei" în Caransebeş, şi Efrem Zacan, „dascăl de dăscălie" în acelaşi oraş bănăţean, Moise Peştişel, „propovăduitor al Evangheliei" din Lugoj, şi Archirie, protopop al Hunedoarei. Alături de numele lui Coresi şi al altor doi-trei clerici cărturari din aceeaşi epocă, aceste patru nume par să fie cele mai vechi nume de „intelectuali" români menţionaţi ca atare. Cu toate că traducătorii afirmă cu emfază şi prudenţă că au urmat originalele ebraic, grecesc şi slavon ale textelor biblice, a fost dovedit de filologi (Mario Roques, Viorica Pamfil, primii editori moderni ai tipăriturii), că „izvodul" principal, deşi nemărturisit, a fost *Pentateuhul* în maghiară, tipărit la Cluj în 1551 de cărturarul reformator Gáspár Heltai, traducătorii mai având la îndemână, probabil, şi o ediţie a *Vulgatei* latineşti. Puternic marcat la nivel fonetic şi morfologic (parţial şi lexical) de graiul bănăţean, textul *Paliei de la Orăştie* nu depăşeşte nivelul stilistic al transpunerilor

literale anterioare, fiind, în unele privinţe, chiar inferior textelor coresiene. Ca un fapt de limbă semnificativ este frecvent citată întrebuinţarea, în două locuri, a formei *român*, în alternanţă cu forma etimologică şi larg răspândită în epoca veche *rumân*. Fenomenul este interpretat ca o creaţie analogică spontană (*român* <latinescul *romanus*), semn implicit al conştiinţei originii romane a poporului român la unii cărturari români din secolul al XVI-lea. În sfera influenţei calvinizante trebuie înscrisă şi iniţiativa mitropolitului Simion Ştefan de a publica versiuni noi, integrale, ale *Noului Testament* (1648) şi ale *Psaltirii* (1651). Tipărite la Bălgrad (Alba Iulia) în condiţii tehnice elevate, cărţile reprezintă un salt evident în maturizarea şi rafinarea expresiei literare româneşti a mesajului biblic. Prima prefaţă din *Noul Testament*, închinată lui Gheorghe Rákoczi, „craiul Ardealului", şi semnată de Simion Ştefan (care se prezintă ca „arhiepiscop şi mitropolit scaunului Bălgradului şi a Vadului şi a Maramurăşului şi a toată Ţara Ardealului"), este plină de erudiţie biblică. A doua predoslovie („cătră cetitori"), nesemnată, dar datorată probabil tot lui Simion Ştefan, atestă conştientizarea unuia din principiile filologiei umaniste în practica traducerii textelor sacre: compararea critică a versiunilor de referinţă („izvoade […] greceşti, şi sârbeşti, şi lătineşti"), cu preferinţă pentru „izvodul" originar („cartea grecească"). Această a doua predoslovie mai conţine o serie de intuiţii corecte cu privire la justificarea împrumuturilor neologice pentru desemnarea unor obiecte, instituţii, relaţii specifice culturii antice (*poblican*, *cangrenă*, *sinagogă* ş.a.), evitarea regionalismelor lexicale și selectarea de preferinţă a cuvintelor cu circulaţie largă (asemenea banilor, „cuvintele acealea sânt bune, carele le înţeleg toţi"). Versiunea de la 1648 a fost preluată integral în 1688 în *Biblia de la Bucureşti*, devenind astfel, în ce priveşte *Noul Testament*, baza pentru întreaga tradiţie biblică românească. Expansiunea protestantismului în sud-estul Europei, inclusiv în Imperiul Otoman, a declanşat o puternică reacţie de respingere în rândurile clerului ortodox înalt din lumea greco-ortodoxă. Un campion al acţiunilor anticalvine a fost mitropolitul Varlaam al Moldovei, care a făcut să apară în 1645 o broşură polemică împotriva calvinismului (*Cartea carea să chiamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*), adoptând însă în mod implicit ideea (protestantă) a acceptării în Biserică a limbii poporului şi dându-şi seama că o asemenea decizie nu mai poate fi amânată fără riscuri majore. Prin *Cazania* tipărită la

Biblia de la Bucureşti (1688)

Iaşi în 1643, Varlaam iniţiază un proces lung şi complicat, de înlocuire în Biserică a limbii slavone cu limba română, proces care se va finaliza abia aproximativ un secol mai târziu. Antologie de predici din omiletica bizantino-slavonă, *Cazania* conţine deopotrivă şi multă materie biblică, în special pericopele evanghelice corespunzătoare liturghiilor duminicale. Prelucrarea şi interpretarea în limba română a textelor biblice a fost o constantă şi în cadrul preocupărilor mitropoliţilor Dosoftei şi Antim Ivireanul. Ample fragmente biblice, în special din *Vechiul Testament* (uneori cărţi întregi, precum *Cartea lui Iona*), sunt cuprinse de Dosoftei, în versiune proprie, în *Parimiile preste an* (Iaşi, 1683). Psalmii biblici l-au atras însă cu deosebire. Socotită cel dintâi text poetic românesc semnificativ, *Psaltirea* „pre verşuri tocmită" (Uniev, 1673) este o operă personală, fără relevanţă cultică. Pentru nevoile cultului, Dosoftei a tipărit *Psăltire de-nţăles*, slavo-română (Iaşi, 1680). A treia variantă românească, în proză, a *Psaltirii* ieşite de sub pana mitropolitului moldovean se păstrează în fondul de

manuscrise al Bibliotecii Universitare din Iaşi. La rândul său, Antim Ivireanul a tipărit, între numeroase alte cărţi de cult, şi un *Evangheliar* (1697), *Psaltirea* (1694, 1710) şi *Noul Testament* (1703), text revizuit al *Noului Testament de la Bălgrad*. Începând cu ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, numărul cărţilor de cult cu conţinut biblic creşte exponenţial. În centrele cunoscute ale culturii ecleziastice româneşti (Neamţ, Iaşi, Bucureşti, Snagov, Râmnic, Buzău, ulterior Blaj) vor fi tipărite zeci de ediţii succesive de psaltiri, apostole, evangheliare, care vor contribui, alături de celelalte cărţi bisericeşti, la configurarea, spre sfârşitul secolului al XVIII-lea, a variantei unice şi unitare a limbii române literare.

Deşi bazele textuale ale tradiţiei biblice româneşti sunt puse încă din secolul al XVI-lea prin traduceri parţiale şi prin prelucrări ale textelor scripturale, actul fondator decisiv al acestei tradiţii îl constituie tipărirea la 1688 a *Bibliei de la Bucureşti*, numită, mai rar, şi *Biblia lui Şerban Cantacuzino*. Caracterul fondator se referă la punerea în circulaţie a textului biblic complet care, prin prestigiul simbolic maxim, prin numeroasele sale calităţi literare, prin dimensiuni şi prin autoritatea indusă de numele editorului, principele Şerban Cantacuzino al Ţării Româneşti, s-a putut impune ca model şi reper pentru versiunile româneşti care vor urma. Este vorba despre conservarea, timp de mai bine de două secole şi jumătate, nu numai a orientării iniţiate de *Biblia de la Bucureşti*, ci şi a unei mari cantităţi de elemente textuale (opţiuni de traducere, terminologie, semantică, frazeologie, topică, onomastică biblică etc.). Cu toate că unele cercetări întreprinse în ultimele decenii, pe urmele lui Nicolae Iorga, de filologi precum Virgil Cândea, N.A. Ursu sau Al. Andriescu au clarificat nu doar condiţiile politice, culturale şi confesionale care au determinat apariţia acestui monument literar, ci şi foarte multe detalii ale unei dinamici editoriale complexe, circulă încă informaţii şi interpretări eronate. O asemenea interpretare parţial nefondată este aceea că *Biblia de la Bucureşti* reprezintă „încununarea eforturilor” generaţiilor de înaintaşi sau o „sinteză” a versiunilor biblice parţiale care au fost tipărite sau au circulat anterior anului 1688. De fapt, aşa cum indică simpla comparaţie a textelor, istoria devenirii textului imprimat la Bucureşti este alta. Cărţile *Noului Testament* din *Biblia de la Bucureşti* sunt în relaţie textuală directă cu textele corespunzătoare din *Noul Testament de la Bălgrad*, reprezentând o revizuire şi o adaptare a tipăriturii anterioare, eventual prin intermediul unei *Evanghelii* apărută la Bucureşti în 1682. Textul este reluat, aproape fără modificări, şi de Antim Ivireanul, în ediţia pe care a dat-o *Noului Testament* în 1703, ceea ce atestă aprecierea de care se bucura versiunea de la 1648. Cât priveşte însă *Vechiul Testament* cuprins în ediţia tipărită la Bucureşti în 1688, acesta reprezintă o traducere integral nouă, fără o relaţie directă cu versiunile româneşti parţiale anterioare, *Palia de la Orăştie* sau numeroasele psaltiri, manuscrise sau tipărite. Nu este însă mai puţin adevărat că autorii noii versiuni nu au fost nevoiţi să inventeze integral un stil sau un limbaj biblic, ci s-au încadrat într-o tradiţie relativ conturată, căreia i-au conferit consistenţă şi repere ferme, vizibile. În acest sens general, referitor la preexistenţa unor capacităţi expresive ale românei literare, pe care, exercitându-le asupra unui text de amploarea şi dificultatea *Vechiului Testament*, autorii tipăriturii de la Bucureşti le-au ridicat la un grad superior de rafinament şi eficienţă, definirea *Bibliei* de la 1688 ca o „sinteză a tuturor sforţărilor îndeplinite de cărturarii români în cele mai vitrege împrejurări timp de trei veacuri în toate Ţările Româneşti” (N. Cartojan) ar putea fi acceptată. Încă o afirmaţie frecvent reiterată este aceea potrivit căreia *Biblia de la Bucureşti* ar reprezenta un model de limbă literară românească veche („monument literar fără pereche” – N. Iorga) şi, implicit, fundamentul textual al românei literare moderne. Faptele ca atare indică în realitate altceva. Dacă se acceptă definiţia ştiinţifică a limbii literare, aceea de varietate exemplară a limbii naţionale, caracterizată prin acceptarea conştientă şi consensuală, de către toţi utilizatorii şi pe toate palierele (fonetic, morfologic, lexical, sintactic), a unor norme relativ stabile şi unitare, codificate în mod explicit sau cel puţin printr-un uz generalizat şi constant, se va observa că textul *Bibliei de la Bucureşti* nu satisface aproape deloc aceste exigenţe. Cercetările specialiştilor au demonstrat de mai multă vreme că, în această perspectivă, *Biblia de la Bucureşti* nu a putut fi un model de limbă literară. La o lectură atentă a textului se constată numeroase inconsecvenţe de natură grafico-fonetică (unul şi acelaşi cuvânt scris, adesea pe aceeaşi coloană, în mod diferit, accentuări diferite ale cuvintelor etc.), morfologică (variante diferite de plural la substantive, fluctuaţii mari în paradigma conjugării verbale) şi lexicale (coocurenţa elementelor lexicale nordice

şi a celor sudice, mai multe forme de adaptare ale numelor proprii din onomastica biblică etc.). Aspectul lingvistic compozit al *Bibliei de la Bucureşti* are două explicaţii principale, una cu caracter general: limba română literară veche prezenta un nivel scăzut de normativitate, iar a doua de ordin particular. Redactat mai întâi de un autor care cunoştea şi practica tradiţia literară moldovenească (spătarul Nicolae Milescu), textul *Bibliei* a fost revizuit înainte de a fi tipărit de cărturari munteni (Radu şi Şerban Greceanu) şi „diortosit" în cele din urmă de un alt moldovean (Mitrofan, fost colaborator al lui Dosoftei la Iaşi, fost episcop de Huşi şi viitor episcop de Buzău); se mai adaugă timpul relativ scurt pe care editorii de la Bucureşti l-au avut la dispoziţie pentru a-şi finaliza lucrarea. Aceste elemente conjuncturale, precum şi lipsa unui „autocontrol", a unei preocupări conştientizate pentru întrebuinţarea unor norme lingvistice au condus la un rezultat evident: textul tipărit la 1688 nu este unitar sub aspectul normelor literare. Altă eroare de apreciere se întâlneşte la cei care pun pe seama fraţilor Greceanu meritul principal în traducerea şi editarea primei versiuni româneşti integrale a *Sfintei Scripturi*. Pentru a clarifica această problematică, se cer avute în vedere împrejurările istorice, succesiunea şi ponderea contribuţiei diferiţilor cărturari implicaţi, motivaţia, competenţele celor mai importanţi „autori" ai tipăriturii. Un prim aspect este acela că *Biblia de la Bucureşti* nu a fost concepută şi realizată ca o carte bisericească în sensul restrâns al cuvântului, adică pentru nevoile cultului liturgic, pentru care existau şi circulau de relativ multă vreme evanghelii, apostole şi psaltiri, de asemenea şi cărţi de interpretare, de lămurire şi de edificare morală a credincioşilor, cea mai importantă fiind *Cazania* mitropolitului Varlaam, succesiv retipărită. Deceniile de la sfârşitul secolului al XVII-lea înregistrează chiar, atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească, o intensă şi accelerată activitate de elaborare şi tipărire a textelor liturgice fundamentale, absolut necesare cultului şi vieţii bisericeşti curente (*Liturghierul*, *Molitvenicul*, *Triodul*, *Octoihul* etc.). Tipărirea integrală a *Bibliei* nu era o astfel de urgenţă şi nu se înscria în rândul priorităţilor unor ierarhi luminaţi precum mitropoliţii Dosoftei al Moldovei şi Theodosie al Ţării Româneşti. Sarcina, de o enormă dificultate, dar şi aducătoare de prestigiu, şi-au asumat-o câţiva dintre cei mai erudiţi cărturari laici ai epocii, stimulaţi şi sprijiniţi de voievodul Şerban Cantacuzino, care a văzut în editarea *Sfintei Scripturi* în limba ţării pe care o conducea un prilej major de afirmare a statutului de principe creştin luminat şi generos, pe care îl viza în mod sistematic şi pe toate căile. Nu lipsit de importanţă în acest context este faptul că, sub autoritatea şi cu sprijinul aceluiaşi Şerban Cantacuzino, se tipărea la Veneţia, în 1687, adică exact cu un an înaintea *Bibliei de la Bucureşti*, în condiţii editoriale superioare, textul integral al *Bibliei* în limba greacă (*Septuaginta* şi *Noul Testament*). Corelate, cele două evenimente editoriale vădesc ambiţia lui Şerban Cantacuzino de a-şi marca şi legitima statura sa de lider politic al lumii ortodoxe balcanice şi deopotrivă a familiei sale, ca moştenitoare a tradiţiei imperiale bizantine. Urgenţa imperativului politic explică în mare parte şi graba cu care *Biblia* a fost pregătită şi tipărită. Pe de altă parte, momentul *Bibliei de la Bucureşti* marchează şi declinul accentuat al limbii slavone, al cărei rol de „limbă suprapusă" este preluat de limba greacă. Cărturarii la care domnitorul a apelat pentru a-şi realiza proiectul sunt învăţaţi greci de prim rang, oaspeţi pe termen lung la Curtea din Bucureşti: Sevastos Kimenites, rector al Academiei Domneşti de la Bucureşti, sau Ghermanos Nyssis, rector al Academiei Patriarhiei din Constantinopol. Cei însărcinaţi practic cu redactarea textului pentru tipar sunt însă tinerii boieri valahi Radu Greceanu şi Şerban Greceanu, ei înşişi literaţi talentaţi şi elenişti bine pregătiţi. Redactată (probabil de stolnicul Constantin Cantacuzino, fratele domnitorului) într-un stil matur şi precis, cu o retorică bogată şi nuanţată, cu abundente informaţii de istorie biblică, prefaţa semnată de voievod, care se adresează, în ordinea ierarhică medievală, „celor ce să află lăcuitori supt stăpânirea noastră, preasfinţitului mitropolit chir Theodosie, iubitorilor de Dumnezău episcopi, preacuvioşilor egumeni, smeriţilor preoţi, blagorodnicilor boiari şi tuturor celoralalţi pravoslavnici creştini", conţine date şi detalii precise care sprijină şi justifică atribuirea textului unui cărturar precum stolnicul. Despre transpunerea în limba poporului a „dumnezăieştii Scripturi" se vorbeşte ca despre o „cerească filosofie", un dar spiritual spre „folosul obştesc", pe care domnitorul este dator să îl facă supuşilor săi, „spre a noastră spăsenie şi spăseniia fratelui nostru" şi pentru a nu îngropa „talandul" care i-a fost dat, ci spre a-l spori şi împărţi celor aflaţi „supt ascultarea noastră". Semnificaţiile evenimentului editorial

patronat de Şerban Cantacuzino sunt încă şi mai explicite în cea de-a doua prefaţă a cărţii, semnată de „Dositheu, den mila lui Dumnezău patriarh al Sfintei cetăţi Ierusalimului şi a toată Palistina". Semnarea de către unul din capii proeminenţi ai Bisericii Ortodoxe a acestui text encomiastic la adresa lui Şerban şi a familiei sale este elocventă pentru autoritatea de care se bucura voievodul în lumea ortodoxă a momentului. Redactată mai mult ca sigur de un „om al locului", probabil acelaşi Constantin Cantacuzino stolnicul, predoslovia conţine, în seria argumentelor de justificare a legitimităţii transpunerii scrierilor sacre în limba vernaculară, o formulare subtilă a dimensiunii universale a unui act de cultură naţional, consacrat tuturor românilor; căci, evocând exemplul împăratului Constantin, care a pus să se difuzeze *Sfânta Scriptură* în bisericile din Constantinopol, sau al episcopului got Ulfila, care a transpus în limba poporului său o parte a *Bibliei*, prefaţatorul arată că „mai vârtos vreadnic de mii de laude eşti măriia ta, care la un norod întreg dai cuvântul lui Dumnezău [...] ca să lumineaze celor den casă ai Besearicii noroade: rumânilor, moldovenilor şi ungrovlahilor". Alt aspect ţine de faptul că textul tipărit la Bucureşti în 1688 nu reprezintă traducerea fraţilor Greceanu, cum s-a crezut multă vreme. Fără a diminua deloc meritele lor reale, trebuie spus că ei sunt doar revizori ai unei tălmăciri integrale a *Vechiului Testament*, efectuată cu câteva decenii înainte de Nicolae Milescu, ceea ce este dovedit, pe lângă unele referiri indirecte din epocă, de existenţa unei alte versiuni româneşti integrale a *Vechiului Testament*, păstrată în manuscrisul 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române. Copiat de un Dumitru din Câmpulung pentru mitropolitul Theodosie, probabil în 1686–1687, manuscrisul conţine şi un „cuvânt înainte cătră cititori", redactat de un cărturar anonim care, revizuind versiunea lui Milescu, afirmă explicit că „o am scosu-o pre limba rumănească den izvodul lui Necolae cartea aceasta ce să chiamă *Biblia*". Acest cărturar anonim, identificat de N.A. Ursu în persoana mitropolitului Dosoftei (ajutat, la revizia textului, de unul sau mai mulţi colaboratori), descrie pe larg în ce au constat intervenţiile operate în manuscrisul lui Milescu. Se vede astfel că a fost urmată, în esenţă, metoda de lucru, implicit izvoarele acestuia: „Iară Necolae, vrând să aducă şi el cartea aceasta den elinie la rumănie, nefiind altă dată scoasă la rumănie, au socotit şi au ales un izvod carele-i mai ales decât toate altele, tipărit în Frangofort şi ales foarte bine pre limba elinească, şi dedesupt cu multe arătări şi cuvinte puse cum le-au tălmăcit alţii. [...] Zice el că pre lângă izvodul acesta au avut şi izvodul slovenescu şi leteneşte şi au avut şi alt izvodu letenescu, ce au fost scos de curând den limba jidovească, adecă den izvod jidovăscu [...]. Şi iară mărturiseaşte el de zice că de cel slovenescu nu s-au ţânut, că numai acest izvod iaste slovenescu, care acum să află tipărit la Ostrov [...]. Iară şi noi, pre lângă izvodul lui Necolae am mai alăturat şi alte izvoade greceşti, pren care izvoade fost-au unul carele au fost tipărit la Englitera, ci şi acesta nu să potriviia cu cel de la Frangofort [...]. Apoi aflând şi noi izvod grecescu, altul de ceale den Frangofort, dupre care au scris şi Necolae, am urmat aceluia pentru tocmirea soroacelor şi deplinirea cuvintelor şi întăritura oxiilor den cât am putut; [...] pentru căci izvodul lui Necolae, pentru degraba scriindu-l, n-au pus nici unile de aceastea, ci era pentru neîntocmirea lui foarte cu greu a să înţeleage vorba tălmăcirei şi abaterea cuvintelor". Ceea ce a rezultat din această atentă revizuire reflectă, din punct de vedere lingvistic, cu relativă fidelitate şi consecvenţă, normele tradiţiei literare moldoveneşti. Refugiindu-se la Bucureşti în 1686, ca urmare a exilului forţat în Polonia al mitropolitului Dosoftei, protectorul său, Mitrofan, viitorul diortositor al *Bibliei de la Bucureşti*, a adus cu sine, probabil, şi textul lui Nicolae Milescu revizuit, aşa cum apare el în manuscrisul 45. Este de asemenea foarte probabil ca acei „oameni ai locului" de la Bucureşti (între care fraţii Greceanu trebuie să-şi fi asumat sarcinile de editare principale), presaţi de voievodul Şerban Cantacuzino, doritor să-şi vadă *Biblia* cât mai curând tipărită, au găsit foarte convenabil să preia textul traducerii lui Milescu, revizuindu-l încă o dată pe baza aceloraşi „izvoade" întrebuinţate şi de spătar. Comparaţia dintre manuscrisul 45 şi *Biblia* de la 1688 arată că este vorba despre acelaşi text, dar substanţial revizuit. Sub presiunea timpului, editorii de la Bucureşti au renunţat însă la indicarea bogatelor referinţe biblice reţinute din izvoare (de Milescu sau de revizorul său moldovean) şi notate marginal în manuscrisul 45. În concluzie, Milescu este traducătorul principal al părţii de început a *Bibliei de la Bucureşti*, tuturor celorlalţi cărturari, cunoscuţi sau încă anonimi, revenindu-le merite de colaboratori şi revizori. Rămân încă neclare resorturile, motivele pentru care tânărul

cărturar Nicolae Milescu – traducerea *Vechiului Testament* a realizat-o la Constantinopol, între anii 1661 şi 1664, pe când era reprezentant al domnitorului Grigore Ghica al Ţării Româneşti pe lângă Poarta Otomană – şi-a asumat o sarcină atât de dificilă. Buna instrucţie în limbile greacă, latină şi slavonă, precum şi în teologie şi filosofie, pe care şi-o dobândise ca elev al Şcolii Patriarhiei din Constantinopol, cultura şi talentul îl făceau persoana poate cea mai calificată între contemporani pentru un asemenea demers. Încă nu se poate spune cu precizie dacă iniţiativa îi aparţine integral sau a lucrat „la porunca" cuiva. Obscure rămân şi împrejurările în care manuscrisul său olograf a ajuns în Moldova. Cât priveşte metoda de traducere a lui Milescu, menţinută şi de revizorii săi succesivi, aceasta este cea literală (*verbum a verbo*), cei mai mulţi interpreţi din epocă ai scrierilor sacre împărtăşind convingerea potrivit căreia fidelitatea faţă de litera *Sfintei Scripturi* este singura soluţie convenabilă pentru evitarea erorilor. Problema izvoarelor folosite de Milescu şi de cei care au mers pe urmele sale spre definitivarea lucrării pentru tipar este ilustrativă pentru orientarea umanistă a cărturarilor implicaţi în elaborarea *Bibliei de la Bucureşti.* Din menţiunile din prefeţe reiese limpede că s-a optat ca bază pentru *Septuaginta*, vechea versiune grecească a cărţilor *Vechiului Testament*, legitimată de tradiţia Bisericii Ortodoxe. Element semnificativ pentru relativa libertate de opţiune pe care şi-o putea permite un cărturar laic, ediţia folosită ca bază, *Septuaginta* tipărită la Frankfurt pe Main în 1597 de câţiva reputaţi elenişti de orientare protestantă, a fost aleasă pentru renumele de temeinicie pe care şi-l câştigase („izvod carele-i mai ales decât toate altele"). De aici Milescu a preluat integral şi „sumarul", adică toate cărţile deuterocanonice, inclusiv cărţile *Macabei III* şi *Macabei IV* (tratatul despre raţiunea dominantă). Menţinut şi în versiunea apărută în 1688 la Bucureşti cu titlul *Pentru*

Biblia de la Blaj (1795)

BIBLIIA

ADECĂ

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ

A LEGII VECHI ȘI A CEII NOAO,

TOATE

care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înțălesul limbii românești.

Acum intâiu s-au tipărit românească, supt stăpânirea preaînălțatului împărat a romanilor,

FRANȚISC AL DOILEA,

craiului apostolicesc, mare prințip al Ardealului și cealealalte.

Cu blagosloveniia Mării Sale, prealuminatului și preasfințitului domnului domn,

IOAN BOB,

vlădicul Făgărașului.

În Blaj, la Mitropolie.

Anul de la nașterea lui Hristos

1795

sângur ţiitoriul gând, acest tratat anonim de orientare stoică, compus la sfârşitul epocii elenistice, este socotit cel dintâi text cu caracter filosofic tipărit în limba română. Pe lângă *Septuaginta*, referinţa principală, Milescu şi revizorii săi au făcut apel, pentru clarificarea unor pasaje obscure, la singura versiune integrală a *Bibliei* în slavonă, tipărită la Ostrog, în Ucraina (1581), precum şi la o ediţie de largă circulaţie a *Vulgatei* latine, imprimată prima dată în 1565, la Anvers („cetatea Antverpiei"), de tipograful-editor Cristophorus Plantin, la alte ediţii occidentale ale *Septuagintei*, între care ediţia filologică a umanistului englez R. Daniel (Londra, 1653 sau Cambridge, 1665). Pe masa de lucru a cărturarilor-traducători, amintite dar nedefinite mai îndeaproape, s-au mai aflat unele traduceri renascentiste în limba latină ale originalelor ebraice. Se conturează aşadar, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea românesc, un tip de atitudine cărturărească mai apropiat, prin adoptarea unor principii ale interpretării critice şi comparative a textului *Sfintei Scripturi*, de erudiţia filologică modernă decât de simpla raportare literală la textul slavon tradiţional. Aceste opţiuni de „strategie interpretativă" au fixat jaloanele abordării *Vechiului Testament* în tradiţia biblică românească: includerea tuturor cărţilor deuterocanonice (cu excepţia tratatului despre raţiunea dominantă, menţinut ulterior doar de Samuil Micu la 1795 şi de Filotei la 1854 – 1856), *Septuaginta* ca text de bază, apelul critic la versiunile altor tradiţii. Referiri la traducerea iniţială a lui Nicolae Milescu („izvodul lui Necolae") se mai întâlnesc în „cuvântul înainte cătră cetitor" din fruntea unei a treia versiuni româneşti integrale a *Vechiului Testament*, datând din aceeaşi epocă şi păstrată de asemenea în manuscris (manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei Române: „Nevoitu-ne-am a prepune această sfântă şi de Dumnezeu suflată carte carea se chiamă *Biblia*, adecă toată cartea Legii Vechi şi cu toţi prorocii, pre limba rumănească, carea până acum într-această limbă a noastră rumănească nu foarte se-au aflat prepusă, fără numai un izvod scris cu mâna, pre care l-au fost prepus Nicolae, spatariul moldovean, dascal şi învăţat în limba elinească, carele l-au izvodit de pre izvodul elinesc ce se-au fost tipărit în Frangofort". Paternitatea noii versiuni manuscrise a fost atribuită de N.A. Ursu lui Daniil Andrean Panoneanul, profesor de slavonă şi latină la Şcoala Domnească din Târgovişte şi autor al traducerii colecţiei de texte canonice *Îndreptarea legii* (Târgovişte, 1652). Alcătuitorul traducerii întrebuinţează manuscrisul lui Milescu doar ca izvor auxiliar, ca text martor pentru *Septuaginta*, orientându-se în mod prioritar spre versiunea slavonă de la Ostrog, confruntată atent şi cu *Vulgata* plantiniană. Deşi vădeşte în multe privinţe o calitate literară şi o inteligibilitate superioare versiunii lui Milescu, tălmăcirea nu a fost luată în calcul de editorii bucureşteni de la 1688 (dacă vor fi cunoscut-o), poate şi pentru că, în plină expansiune a orientării către modelul lingvistic şi cultural grecesc, autorul ei se menţinea încă în cadrele slavonismului dominant în secolele anterioare. Murind în octombrie 1688, Şerban Cantacuzino nu a putut, probabil, să-şi vadă *Biblia* finalizată şi difuzată. Succesorul său, Constantin Brâncoveanu, se asociază şi el prestigioasei iniţiative, menţionându-şi numele pe foaia de titlu finală a cărţii, care a substituit-o, în unele tranşe ale tirajului, pe cea iniţială. Dintre relativ numeroasele exemplare păstrate până astăzi, semn că tirajul trebuie să fi fost considerabil, unele poartă însemnări ale unor personalităţi de primă mărime, precum mitropolitul Dosoftei sau Dimitrie Cantemir. În transcrieri interpretative şi în condiţii filologice, *Biblia de la Bucureşti* a fost reeditată în epoca modernă de trei ori: într-o ediţie jubiliară din 1988 sub auspiciile Patriarhiei Române (coordonatori I.C. Chiţimia şi Mihai Moraru), ulterior în două volume, la Iaşi, în 2001–2002 (coordonatori Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu) şi (împreună cu manuscrisele 45 şi 4389), în seria „Monumenta Linguae Dacoromanorum", la Iaşi, în 1988–2008 volumele I–VII, XI (coordonatori Paul Miron, Al. Andriescu, Gabriela Haja), în 2011–2012 volumele VIII–IX, X/2, XXII (coordonator Eugen Munteanu). Monumentala tipăritură de la 1688 instituie textul de referinţă al principalei filiere a tradiţiei biblice româneşti, cea care, din punct de vedere stilistic, se prezintă ca una dintre varietăţile cele mai stabile ale stilului bisericesc de la noi. Dacă se face abstracţie de numeroasele inconsecvenţe formale, la nivelul fonetic şi la cel morfologic, şi se are în vedere doar nivelul mai general al stilului, afirmaţia lui G. Călinescu, după care *Biblia de la Bucureşti* „este pentru limba română ceea ce este pentru cea germană *Biblia* lui Martin Luther", capătă temei.

Următoarea versiune integrală a *Bibliei* a fost oferită culturii române de un grup de clerici ai Bisericii Unite din Transilvania. Deşi independentă din punct de vedere textual de *Biblia de la Bucureşti*,

ca şi de tradiţia *Septuagintei*, această versiune se menţine în cadrele stilului bisericesc al vechii române literare şi ale terminologiei biblico-teologice tradiţionale. Iniţiativa de a tălmăci din nou integral *Vechiul Testament*, împreună cu *Noul Testament*, aparţine episcopului greco-catolic Petru Pavel Aaron. Resortul principal al iniţiativei trebuie să fi fost de ordin confesional, urmărindu-se legitimarea definitivă şi consolidarea Bisericii Române Unite cu Roma. Alegerea *Vulgatei* latine, versiunea catolică oficială, ca text de referinţă unic, îndreptăţeşte o atare interpretare. Grupul de cărturari greco-catolici coordonat de Petru Pavel Aaron (Gherontie Cotore, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Petru Pop de Daia, Ioan Săcădate, Grigorie Maior) a realizat în aproximativ doi ani (1760–1761) o versiune fluentă şi relativ clară. Rămasă netipărită de peste două secole şi conservată într-un manuscris păstrat la Blaj, versiunea a fost editată de un colectiv de filologi coordonat de Ioan Chindriş (I–V, 2005). Altă ediţie integrală a *Bibliei* în limba română, numită curent *Biblia de la Blaj* sau *Biblia lui Samuil Micu*, a fost publicată în 1795 de episcopul greco-catolic Ioan Bob. Lucrarea reprezintă rezultatul unei revizuiri atente efectuate de Samuil Micu a textului tipărit la Bucureşti în 1688. Cărturarul ardelean a făcut nu doar o actualizare din punctul de vedere al normelor limbii literare, ci şi o intervenţie consistentă în textul *Bibliei de la Bucureşti*, clarificând, prin raportare constantă la *Septuaginta*, dar şi la *Vulgata*, multe pasaje obscure, eliminând multe regionalisme (moldovenisme sau muntenisme), ca şi unele grecisme sau slavonisme, în favoarea unor creaţii lexicale interne care căpătaseră între timp răspândire în uzul literar. În rest, Samuil Micu a respectat numărul şi succesiunea cărţilor biblice, păstrând în sumarul ediţiei sale toate „apocrifele", inclusiv tratatul despre raţiunea dominantă. Versiunea lui Samuil Micu a fost republicată, în condiţii grafice de excepţie, cu facsimilarea originalului, sub titlul *Biblia de la Blaj. 1795* la Roma, în anul 2000. Se poate afirma că tradiţia textuală instituită de *Biblia de la Bucureşti*, trecută prin revizia profundă a lui Samuil Micu, s-a menţinut intactă, în sensul că intervenţiile diortositorilor succesivi au fost minore şi s-au limitat de cele mai multe ori la adaptări la nivelurile fonetic, morfologic şi sintactic; mai rar au fost operate înlocuiri ale unor cuvinte prin sinonime sau sintagme impuse de evoluţia normelor limbii literare comune. Următoarea ediţie din filiera tradiţională este cunoscută cu numele de *Biblia de la Petersburg* (1819). Tipărită în Rusia, sub îngrijirea lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, mitropolit de Chişinău, pentru românii din Basarabia, la cererea şi sub egida „Rosieneştii Soţietăţi a Bibliei", ediţia reprezintă o reproducere fidelă, cu intervenţii neglijabile, a *Bibliei de la Blaj*, model indicat explicit în prefaţă prin formula „carea mai înainte s-au tipărit în Transilvanie". Este respectat „canonul alexandrin", incluzând cărţile biblice deuterocanonice, dar fără *Cartea a IV-a a Macabeilor*. Urmează *Biblia* tipărită de Filotei, episcop de Buzău, în cinci volume, între anii 1854 şi 1856. După cum o spune cu onestitate editorul, este reprodusă întocmai, în grafia de tranziţie a epocii, cu unele neînsemnate adaptări de natură lingvistică, *Biblia de la Blaj*. Această opţiune este afirmată şi justificată în „procuvântare": „Dintre Bibliile tipărite în limba noastră, mai bine tălmăcită şi mai luminată la înţeles este cea de Blaj; pe aceasta şi noi am ales-o de a o retipări, însă mai îndreptată şi mai curăţită de ziceri învechite acum şi obicinuite numai la fraţii noştri ardeleni". Ca şi Samuil Micu, Filotei urmează canonul alexandrin, tipărind toate cărţile deuterocanonice ale *Vechiului Testament*, inclusiv C*artea a IV-a a Macabeilor* (tratatul despre raţiunea dominantă), a cărui prezenţă este explicată, cu argumente de ordin cultural general, prin respectul faţă de tradiţia locală. Aşa-numita *Biblie a lui Şaguna* (1856–1858) se încadrează şi ea în filiera tradiţională. Iniţiatorul, Andrei Şaguna, mai întâi episcop, apoi mitropolit ortodox al Ardealului, a ştiut să întrebuinţeze încrederea deplină de care se bucura la Curtea de la Viena în scopul reînvierii şi reorganizării ortodoxiei în Transilvania. Tipărirea *Bibliei* reprezintă unul din jaloanele unui program cultural şi eclezial mai larg. În masivul volum, ilustrat, fapt neobişnuit pentru tradiţia românească, cu 95 de gravuri (probabil opere ale lui Gustave Doré), textele biblice sunt tipărite pe două coloane, în grafia chirilică clasică. Într-o amplă introducere Andrei Şaguna oferă cititorilor informaţii privitoare la istoria şi receptarea *Sfintei Scripturi*. Frecvent citată şi comentată de exegeţi din unghiuri de vedere diferite, adesea cu implicaţii confesional-polemice, introducerea lui Şaguna conţine, între altele, afirmarea principiului legitimităţii unei unice tradiţii textuale biblice în cadrul unei culturi naţionale: „Limba *Bibliei* pentru un popor numai o dată se poate face; dacă s-au învins piedeca cea mare a traducerii şi dacă poporul au primit limba aceea aşa-zicând în însăşi fiinţa sa, atunci următorii n-au

de a mai face alta, ci numai a o reînnoi şi îndrepta, aşa cum ar fi reînnoit şi îndreptat traducătorul cel dintâi al *Bibliei*, de ar fi trăit până în vremurile lor”. Afirmaţia a fost interpretată uneori ca semn al intenţiei lui Şaguna de a-şi ascunde sursa reală, *Biblia de la Blaj*. Căci, menţionând cu scrupulozitate versiunile româneşti anterioare, Şaguna omite tocmai ediţia lui Samuil Micu, al cărei text îl retipăreşte de fapt, dar prin intermediul ediţiei de la Sankt Petersburg din 1819. Ultima ediţie aflată în descendenţa *Bibliei de la Bucureşti* este *Biblia sinodală* din 1914. Revizuire ea însăşi a *Bibliei de la Blaj* (prin intermediul *Bibliei de la Buzău* şi a *Bibliei lui Şaguna*), efectuată, începând cu anul 1895, din iniţiativa mitropolitului Iosif Gheorghian, de comisii succesive alcătuite din membri ai Sfântului Sinod, aceasta este prima versiune a *Bibliei* tipărită în grafie latină şi autorizată oficial de Biserica Ortodoxă Română. Intervenţiile în text sunt destul de consistente, şi totuşi nesemnificative în raport cu *Biblia de la Blaj*. Versiunea, pusă sub patronajul regelui Carol I, s-a bucurat de preţuirea şi încrederea unor reputaţi cărturari ortodocşi, precum Dumitru Stăniloae, Dumitru Fecioru şi Bartolomeu Anania, care au considerat-o drept ultima ediţie românească reflectând cu fidelitate *Septuaginta*.

În perioada interbelică larga răspândire şi intensa circulaţie a „bibliilor britanice”, şi în special a versiunii lui Dumitru Cornilescu, nu doar în comunităţile neoprotestante, au atras atenţia oficialilor Bisericii Ortodoxe asupra necesităţii unei „acomodări” a stilului biblic tradiţional la cerinţele modernităţii. Se iniţiază astfel o lungă perioadă de tatonări, incertitudini şi polemici surde cu privire la realizarea unei versiuni biblice „recepte” a Bisericii Ortodoxe. Sub patronajul regelui Carol I, la iniţiativa patriarhului Miron Cristea şi cu aprobarea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, în 1936 se publică o versiune a *Sfintelor Scripturi* „tradusă după textul grecesc al *Septuagintei*, confruntat cu cel ebraic”. Este prima dată în lunga istorie a transpunerilor biblice în română când originalele ebraice sunt recunoscute ca legitime, ceea ce reprezintă o încercare de a schimba mentalitatea împărtăşită de clerul ortodox de orientare mai conservatoare. Precedat de un amplu *Cuvânt înainte* semnat de patriarhul Miron Cristea, discursul biblic din 1936 se menţine din punct de vedere stilistic în cadrele tradiţionale, dar reprezintă o desprindere de versiunile anterioare. Autorii traducerii sunt teologii

БИБЛІѦ,

адекъ

ДѪМНЕЗЕѦСКА СКРИПТУРЪ

а легій чей векй ши а чей ноаѡ,

дупъ оригіналул челѡр Шептезечй ши дой де Тълкуиторй дин Александріа,

типърить

Ѫн зилеле Прea Ѫнълцатулуй нострꙋ Ѫмпърат ал Аꙋстріей

ФРАНЦИСК ІОСИФ І.

сꙋпт привегіѧрѣ ши кꙋ бинекꙋвѫнтарѣ Екселенцієй Сале, Прѣ Сфинцитулуй Домн

АНДРЕЮ Барон де ШАГꙊНА,

Ѫрхіепископ ал Бисеричей греко-ресъритене Ѡртодоксе ѫн Мареле Принципат ал Ардѣлулуй, Командер ал Ординулуй Леополдинꙋ Чесаро-Рег: австріакъ, ши Сфетник дин лъꙋнтрꙋ де Стат ал Маієстатей Сале Чесаро-Регешчй Апостоличе.

СИБІꙊ,

кꙋ Типарюл ши кꙋ Келтꙋѧла Типографіей дела Епіскопіа дреаптъкрединчоасъ ресъритѣнъ дин Ардѣл,

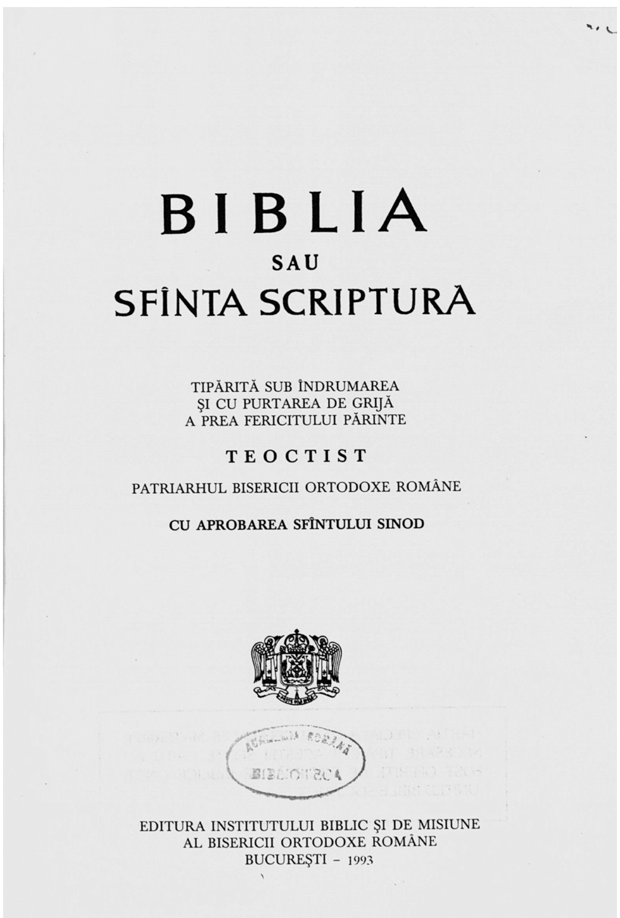
ла анꙋл Домнꙋлꙋй 1856—1858.

Biblia (Sibiu, 1858)

Nicodim Munteanu, Vasile Radu şi Gala Galaction, care au propus, pentru *Vechiul Testament*, o nouă versiune, pornind de la *Septuaginta*. Acesta este textul de la care vor pleca în principiu, cu revizuiri şi adaptări la normele ortografice, fonetice şi morfologice, „ediţiile sinodale” moderne. Poziţia cea mai avansată în direcţia apropierii de „izvoarele ebraice primare” este ilustrată de aşa-numita *Biblie a lui Radu–Galaction*, tipărită la Editura Fundaţiilor Regale în 1938, retipărită, în a doua ediţie, în 1939 şi avându-i ca traducători pe preoţii Vasile Radu şi Gala Galaction. Cu diferenţe majore faţă de textul din 1936, versiunea se raportează, pentru *Vechiul Testament*, direct la *Biblia* ebraică, ambii tălmăcitori fiind cunoscuţi ca ebraişti. Noua orientare este justificată de traducători prin necesitatea ca ortodocşii să aibă textul „ebraic” drept referinţă comună pentru respingerea activităţilor prozelitiste ale neoprotestanţilor. Sumarul include totuşi toate cele paisprezece cărţi deuterocanonice,

inexistente în canonul ebraic al *Vechiului Testament* şi neluate în seamă de protestanţi şi neoprotestanţi. Receptată cu entuziasm de publicul laic, ca un eveniment literar de primă mărime, versiunea Radu–Galaction a fost primită cu reticenţă şi chiar cu ostilitate în mediile bisericeşti. Nemulţumit de aceste iniţiative intelectualiste, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române face demersuri repetate, din ce în ce mai dificile în deceniile dictaturii comuniste, de a pune în circulaţie versiuni autorizate, adecvate din punct de vedere stilistic, dar conforme cu tradiţia şi cu textele liturgice. O primă încercare aparţine lui Nicodim Munteanu, devenit în 1938 patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. În 1944 acesta face să apară, sub autoritatea Sinodului, un text în care reia ediţia din 1936, înlocuind cu transpuneri proprii majoritatea traducerilor celor doi colaboratori iniţiali. Următoarea ediţie sinodală va fi tipărită, din iniţiativa patriarhului Iustinian, abia

Biblia (București, 1993)

BIBLIA
SAU
SFÎNTA SCRIPTURĂ

TIPĂRITĂ SUB ÎNDRUMAREA
ŞI CU PURTAREA DE GRIJĂ
A PREA FERICITULUI PĂRINTE

TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

CU APROBAREA SFÎNTULUI SINOD

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI – 1993

în anul 1968 şi conţine textul tradiţional, diortosit de o comisie de teologi ortodocşi alcătuită din Ioan Gagiu, Teodor M. Popescu şi Dumitru Radu. Astfel de versiuni „diortosite” cuprind şi următoarele ediţii sinodale (1972, 1982, 1990 etc.). Un loc special în cadrul filierei tradiţionale a receptării în limba română a *Sfintei Scripturi* îl ocupă *Biblia* publicată în 2001 de Bartolomeu Anania, arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, apoi mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului. Rezultată dintr-o critică radicală a tradiţiei textuale anterioare, ediţia reprezintă o nouă transpunere şi, din punct de vedere stilistic, o versiune de autor. De remarcat sunt accentuata orientare către expresivitatea beletristică şi o marcată apropiere de limba vorbită. Iniţiativa este proclamată de traducător, afirmat în primul rând ca scriitor (Valeriu Anania), drept o întoarcere la *Septuaginta* ca referinţă unică, menită să amendeze versiunile „mixte” (*Septuaginta* împreună cu textul ebraic-masoretic) tipărite de Patriarhia Română în ultimele decenii, influenţate toate de traducerea Radu–Galaction. Calificată prin sintagma ambiguă „ediţie jubiliară a Sfântului Sinod”, versiunea Anania este acceptată de Biserica Ortodoxă Română, dar nu declarată ediţie oficială. Cea mai recentă transpunere în limba română o reprezintă *Septuaginta* realizată de un grup de filologi în cadrul Colegiului Noua Europă (I–VI/2, 2004–2011). Traducerea e însoţită de comentarii ample, cu o mare deschidere, iar orientarea stilistică rămâne cea tradiţională.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se înregistrează încercări de abordare şi de transpunere a *Sfintei Scripturi* exterioare sferei cultural-confesionale tradiţionale. Se conturează astfel o filieră nouă, distinctă şi adesea contrarie filierei conservatoare principale. Fără a mai menţiona nenumăratele ediţii ale *Noului Testament* şi ale *Psalmilor* tipărite de regulă în scopuri cultuale de diferitele confesiuni creştine care se exprimă în limba română, sunt de amintit doar versiunile biblice mai semnificative din punct de vedere cultural şi literar. Versiunea *Biblia sacra*, numită curent *Biblia lui Heliade* (fasciculele I–V, 1858–1860) reprezintă prima încercare de a traduce în româneşte *Sfânta Scriptură* iniţiată şi întreprinsă de un intelectual laic în afara Bisericii. Aflat în exil la Paris, Ion Heliade-Rădulescu a decis să îşi continue misiunea de emancipare spirituală a naţiunii, dedicându-şi o mare parte din timp şi din energie

traducerii (parţiale) şi comentării *Bibliei*. Pornind de la originalul grecesc al *Septuagintei* (publicat în 1843 la Atena), Heliade se desparte programatic de tradiţia stilului biblic românesc, propunând o metodă de transpunere foarte personală, caracterizată prin importul masiv de elemente neologice din greacă şi latină, menite să înlocuiască integral termenii tradiţionali, cei mai mulţi de coloratură slavonă. În paralel, la aceeaşi tipografie pariziană, în 1858 Heliade a publicat şi *Biblicele sau Notiţii istorice, filosofice, religioase şi politice asupra Bibliei*. Geniul inventiv heliadesc se manifestă atât în textul traducerii, cât şi în comentarii, în deplinătatea sa, abundenţa creaţiilor neologistice, împreună cu siguranţa şi o anumită coerenţă internă a discursului conferind versiunii o forţă artistică ţinând mai degrabă de autonomia limbajului poetic decât de rigorile stilului biblic. Apariţia lucrării a fost primită cu multă reticenţă în mediile ecleziastice din ţară. Noutatea absolută a stilului, ineditul discursului şi orientarea către un etimologism extrem au declanşat chiar o dură reacţie din partea lui Andrei Şaguna, care va respinge radical noua iniţiativă, reproşând traducătorului lipsa oricărei competenţe în raport cu *Sfânta Scriptură*. Între cele două personalităţi a izbucnit o polemică violentă, cu replici succesive, publicate în „Telegraful român” de la Sibiu (Şaguna) şi în „Naţionalul” bucureştean (Heliade). Printre imprecaţii şi calificări depreciative reciproce, unele la limita injuriei, se definesc două poziţii în aparenţă opuse şi ireconciliabile. Prima este cea ilustrată de Şaguna, după care traducerea şi interpretarea *Bibliei* nu pot fi întreprinse în afara autorităţii Bisericii, singura care deţine vocaţia canonică şi cadrul legitimant al tradiţiei. Pentru Heliade, dimpotrivă, competenţa filologică, cunoaşterea limbii greceşti şi erudiţia sunt criteriile care trebuie îndeplinite prioritar pentru a putea aborda textele sacre. În plus, cu orgoliul celui privit de o întreagă generaţie ca un legislator al limbii literare, Heliade invocă deopotrivă, ca factor justificator al iniţiativei sale, şi talentul literar pe care l-a dovedit o viaţă întreagă. Apărută tot în aceşti ani, *Biblia sacra*, tipărită la Bucureşti în 1859, „cu cheltuiala Societati Ierografice Bretanice si Streine spre propagarea Sfintului cuvintŭ in Bretania si la alte natiuni”, pare să fie prima ediţie în limba română finanţată de această societate britanică. Volumul conţine doar trei cărţi biblice, *Genesis, Isaia* şi *Psalmi*. Grec de origine şi adept, în chestiunile de limbă literară, al lui Ion Heliade-Rădulescu, autorul traducerii, C. Aristia, a fost profesor de greacă şi de artă dramatică, poet, publicist, actor şi harnic traducător din greacă şi din italiană. Spre deosebire de foaia de gardă, scrisă integral într-o grafie latină etimologică, textul propriu-zis este cules în grafie mixtă, chirilico-latină. Este un experiment, versiunea fiind plină de neologisme latino-romanice şi de creaţii lexicale spontane, unele explicate prin note de subsol. Alt experiment filologic este tentativa lui Timotei Cipariu de a transpune într-un limbaj etimologizant *Biblia de la Bucureşti* în integralitatea ei. Încheiat în anul 1870, lăsat în manuscris şi păstrat în trei volume masive aflate la Filiala din Cluj-Napoca a Bibliotecii Academiei Române, textul va fi editat de un grup de cercetători clujeni. Pe la jumătatea secolului al XIX-lea Societatea Biblică Britanică începea să activeze şi în România, arătându-se interesată să publice versiuni în limba română ale *Bibliei*. Întemeiată în 1804 la Londra, societatea finanţa, potrivit unei decizii proprii din 1826, tipărirea *Bibliei* în diferite limbi, dar respectând „canonul palestinian” (adică fără cărţile deuterocanonice sau „bune de citit”), adoptat, pe urmele lui Luther, şi de cultele neoprotestante. Acest fapt reducea marja de dialog cu mediile bisericeşti ortodoxe oficiale, ataşate prin tradiţie *Septuagintei* şi „canonului alexandrin”, care includea cărţile deuterocanonice. În consecinţă, în vederile Societăţii Biblice Britanice au intrat o serie întreagă de ediţii întocmite în afara Bisericii Ortodoxe. Deoarece textele „britanice” sunt lipsite, de regulă, de introduceri sau de alte indicaţii, iar numele traducătorilor nu sunt de obicei menţionate, istoria lor este relativ greu de reconstruit. Ceea ce se ştie din surse istorice secundare este că, începând cu 1860, în Principatele Unite au activat mai mulţi agenţi ai Societăţii Biblice Britanice, între care cel mai activ a fost Alexander Thomson. Acesta a căutat colaboratori în mediile academice ieşene, ca traducători fiind pomeniţi, între alţii, Mihail Vitlimescu şi Ieronim Voruslan (evrei convertiţi la creştinism), Vasile Palade (profesor la Liceul Naţional din Iaşi), Clement Nicolau (profesor la Seminarul Veniamin), Petre Gârboviceanu (profesor de filosofie şi pedagogie). Din documentele societăţii reiese că între cei care au lucrat succesiv sau simultan la traducerea cărţilor biblice s-au numărat şi câţiva teologi ortodocşi, cum au fost Nifon Bălăşescu, Ghenadie Ţeposu, Constantin Erbiceanu, Nicolae Nitzulescu, care au preferat să nu li se

menţioneze numele. Ultimul dintre aceştia a realizat şi o serie de versiuni personale (*Noul Testament* din 1897, retipărit în 1904, 1906 şi 1910, *Biblia* integrală în 1906), care s-au bucurat de popularitate printre neoprotestanţii români. Tipărirea textelor cu grafia latină etimologizant-latinistă a epocii se explică prin respectarea autorităţii nou-întemeiatei Academii Române, dominată în epocă de curentul etimologist. Aceeaşi explicaţie trebuie acceptată şi pentru numărul relativ mare de neologisme latino-romanice introduse de traducători, care pornesc totuşi, adesea, de la tradiţia textuală principală (prin intermediul ediţiilor Filotei şi Şaguna). Trebuie menţionat, de altfel, că şi cărţile bisericeşti de cult propriu-zise, publicate sub autoritatea Bisericii Ortodoxe, prezentau în anii 1870–1890, ani de maximă influenţă a etimologismului în Academia Română, aceleaşi caracteristici grafice şi lingvistice latinizante. Ca izvoare, traducătorii par să fi folosit, alături de versiunile româneşti tradiţionale existente, originalele ebraice, dar şi versiuni franţuzeşti (în special versiunea Segond), englezeşti sau germane. Retipărit de câteva ori, cu unele diferenţe de la o ediţie la alta, textul *Bibliei* „britanice" a fost asumat, până la apariţia versiunii lui Dumitru Cornilescu, de diferitele culte neoprotestante aflate în expansiune, fiind privit, şi din acest motiv, cu multă reticenţă în mediile ortodoxe. Prima ediţie din această serie a apărut la Iaşi, în trei tomuri (1865–1869), cuprinzând *Vechiul Testament*, pentru ca în 1871 să iasă o ediţie în patru tomuri, *Sânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. Adaptând textul la normele ortografice şi morfologice ale Academiei Române, Societatea Biblică Britanică a reeditat textul în 1873 (la Pesta), în 1908, 1911 şi 1921 (la Bucureşti). Un loc special în tradiţia biblică românească îl ocupă traducerea denumită curent *Biblia lui Cornilescu*, probabil cea mai răspândită versiune în limba română a *Sfintei Scripturi*. După studii de teologie ortodoxă la Universitatea din Bucureşti, finalizate cu hirotonirea sa ca preot, Dumitru Cornilescu s-a dedicat exclusiv, începând cu 1916, traducerii *Bibliei*. Sprijinit financiar de prinţesa Rallu Callimachi şi adăpostit la moşia acesteia de la Stânceşti-Botoşani, tânărul teolog a reuşit să termine şi să publice, sub auspiciile Societăţii Biblice Britanice, în 1920 *Psaltirea*, iar în 1921 *Noul Testament*, urmat, în acelaşi an, de traducerea integrală a *Bibliei*. Din punct de vedere stilistic şi al expresiei lingvistice propriu-zise, noua versiune se menţine în cadrele stilului biblic românesc tradiţional. Textul atestă o bună competenţă în limbile greacă şi ebraică, precum şi stăpânirea limbilor germană, franceză şi engleză. Bucurându-se iniţial de o primire foarte favorabilă, inclusiv din partea multor reprezentanţi al Bisericii Ortodoxe, versiunea a trezit însă în curând mari suspiciuni, mai ales din cauza faptului că, respectând canonul „palestinian" impus de Societatea Biblică Britanică, a fost adoptată rapid ca *textus receptus* de toate cultele neoprotestante româneşti (baptişti, penticostali, adventişti). Supus unor critici acerbe şi acuzelor de sectarism, Dumitru Cornilescu a plecat definitiv din ţară în 1923. Ediţia a doua, revizuită, a traducerii sale (1926) a fost retipărită de zeci de ori, în tiraje de sute de mii de exemplare. Tradiţia biblică românească reprezintă un câmp de cercetare vast şi divers, aflat încă la începuturile explorării sale. Perspectivele sunt multiple şi complementare. În jurul şi pe baza abordării filologice, se pot deschide căi de cunoaştere interdisciplinară pe care s-ar putea înscrie teologi, istorici (ai culturii, ai artelor sau ai mentalităţilor), traductologi, antropologi, etnologi, informaticieni şi filosofi.

Ediţii: *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi şi ale ceii Noao Leage*, Bucureşti, 1688; *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, coordonatori I.C. Chiţimia şi Mihai Moraru, pref. patriarhul Teoctist, Bucureşti, 1988; *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–V, Iaşi, 1988–1997, vol. VI, coordonatori Al. Andriescu şi Paul Miron, Iaşi, 2004, vol. VII, coordonatori Al. Andriescu, Paul Miron şi Gabriela Haja, Iaşi, 2008, vol. XI, coordonatori Al. Andriescu şi Paul Miron, Iaşi, 2003, vol. VIII–IX, X/2, XXII, coordonator Eugen Munteanu, Iaşi, 2011–2012; *Biblia 1688*, I–II, îngr. Vasile Arvinte şi Ioan Caproşu, introd. Vasile Arvinte, Iaşi, 2001–2002; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, tr. Samuil Micu, Blaj, 1795; *Biblia de la Blaj. 1795*, ediţie jubiliară, coordonatori şi postfeţe Ioan Chindriş şi Eugen Pavel, pref. Lucian Mureşan, Camil Mureşanu; *Bibliia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, Sankt Petersburg, 1819; *Biblia sau Testamentul Vechiu şi Nou*, I–V, Buzău, 1854–1856; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi şi a cei Noao*, Sibiu, 1856–1858; *Biblia sacra*, fasc. I–V, tr. Ion Heliade-Rădulescu, Paris, Bucureşti, 1858–1860; *Biblia sacra*, tr. C. Aristia, Bucureşti, 1859; *Sânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, I–IV, Iaşi, 1871; ed. I–II, Pesta, 1873; ed. Bucureşti, 1908; ed. Bucureşti, 1911; ed. Bucureşti 1921; *Biblia adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, Bucureşti, 1914; *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi*

Noului Testament, tr. Dumitru Cornilescu, Bucureşti, 1921; ed. 2, Bucureşti, 1926; *Sfânta Scriptură*, tr. Nicodim Munteanu, Vasile Radu şi Gala Galaction, introd. patriarhul Miron Cristea, Bucureşti, 1936; *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tr. şi pref. Vasile Radu şi Gala Galaction, Bucureşti, 1938; ed. 2, Bucureşti, 1939; *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tr. Nicodim Munteanu, Bucureşti, 1944; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, 1968; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, 1982; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tr. Bartolomeu Valeriu Anania, Bucureşti, 2001; *Septuaginta*, I–VI/2, coordonatori Cristian Bădiliţă, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi şi Ioan-Florin Florescu, Iaşi, 2004–2011; *Biblia Vulgata. Blaj, 1760–1761*, I–V, pref. Eugen Simion, Camil Mureșanu, introd. Ioan Chindriş, postfaţă Niculina Iacob, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. relig.*, *207–208*; Ioan Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti*, Blaj, 1914; N. Iorga, *În legătură cu „Biblia" de la 1688 şi „Biblia" de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVIII, 1915–1916; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *214–219*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *297–308*; Haneş, *Studii ist. lit.*, *74–131*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *221–222*; Piru, *Ist. lit.*, I, *212–216*; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, *167–183*; Ion Gheţie, *Contribuţii la problema unificării limbii literare. Momentul 1750*, LR, 1971; Ion Gheţie, *Biblia de la Bucureşti şi procesul de unificare a limbii române literare*, SLF, II, *53–66*; N. I. Nicolaescu, *Scurt istoric al traducerii Sfintei Scripturi. Principalele ediţii ale Bibliei în Biserica Ortodoxă Română*, „Studii teologice", 1974, 7–8; *Dicţ. lit. 1900*, *101–102*; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *106–214*, *222–223*; Ursu, *Contribuţii sec. XVII*, *279–449*; *Biblia de la Bucureşti (1688)*, DRO, 1988 (număr special); Al. Andriescu, *Locul Bibliei de la Bucureşti în istoria culturii, literaturii şi limbii române literare*, în *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, I, Iaşi, 1988, *7–45*; Alexandru Măianu, *Viaţa şi lucrarea lui Dumitru Cornilescu, traducătorul Bibliei în limba română modernă*, Bucureşti, 1995; Gabriela Mircea, *Etape ale difuzării Bibliilor blăjene între anii 1795 şi 1822*, „Biblioteca şi cercetarea", 1996; Andriescu, *Studii*, *90–208*; Ioan Chindriş, *Secolele Bibliei de la Blaj*, în *Biblia de la Blaj. 1795*, Roma, 2000, *2339–2406*; Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în Biblia de la Bucureşti (1688)*, în *Biblia 1688*, I, Iaşi, 2001, *I–CXLVI*; Alexandru Gafton, *Evoluţia limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iaşi, 2001; Al. Andriescu, *Psalmii în literatura română*, Iaşi, 2004; Ioan Chindriş, *Testamentul lui Petru Pavel Aaron*, în *Biblia Vulgata*, Bucureşti, 2005, *XII–LXXVII*; Niculina Iacob, *Limba şi stilul Vulgatei de la Blaj (1760–1761)*, în *Biblia Vulgata*, Bucureşti, 2005, *789–909*; Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Bucureşti, 2008, *21–68*, *449–486*, *506–516*; Emanuel Conţac, *Dilemele fidelităţii. Condiţionări cultuale şi teologice în traducerea Bibliei*, Cluj-Napoca, 2011; *Receptarea Sfintei Scripturi între filologie, hermeneutică şi traductologie*, I–II, coordonator Eugen Munteanu, Iaşi, 2011–2012; Eugen Munteanu, *A Brief History of the Romania Biblical Tradition*, „Biblicum Jassyense", 2012, 3. ***E.Mt.***

BIBLIOGRAFIA ROMÂNĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, de la 1 iulie 1914 până în iunie 1916, sub direcţia lui Victor Anestin, patronată de Editura Librăriei Alcalay and Co. **B.r.** are un caracter preponderent informativ, principalul ei scop fiind de a anunţa apariţiile editoriale recente, în domeniile: „Poezie", „Nuvele–romane", „Critică literară, filosofie, istorie", „Filologie", „Teatru", „Religie" etc. Sumarele cuprind şi numeroase comentarii, scurte recenzii, note pe cele mai diverse teme legate de universul cărţii, începând cu istoria artei tiparului şi încheind cu problema difuzării tipăriturilor. Cu excepţia notelor lui Victor Anestin, textele nu sunt semnate. ***I.M.***

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, instituţie care funcţionează în cadrul Academiei Române, având statut de bibliotecă naţională. Conform statutului, **B.A.R.** „conservă bunurile de patrimoniu mobil care aparţin Academiei Române, exercită dreptul de depozit legal naţional pentru tipăriturile de toate categoriile, colectează, păstrează, organizează şi pune în valoare fondul naţional de tipărituri, manuscrise, hărţi, colecţii de artă, colecţii numismatice, colecţii filatelice şi alte documente de valoare ştiinţifică şi culturală, colectează şi păstrează arhivele personale provenite de la membrii Academiei Române, efectuează cercetări în domeniul bibliologiei şi al documentării, face schimburi de publicaţii cu biblioteci, instituţii şi societăţi ştiinţifice din străinătate, organizează manifestări expoziţionale" etc. Bazele instituţiei au fost puse în 1867, când episcopul Buzăului, Dionisie Romano, a donat Societăţii Academice Române întreaga bibliotecă ce aparţinuse căpitanului Constantin Cornescu-Oltelniceanu, una dintre cele mai mari şi mai valoroase biblioteci particulare din Ţara Românească. Exemplul a fost urmat de numeroase alte personalităţi ale ţării: Carol Davila, George Bariţiu, A.T. Laurian, Timotei Cipariu, V.A. Urechia, Petrache Poenaru. Până în 1871 fondul de carte a fost totuşi destul de redus,

acestuia alăturându-i-se şi o importantă donaţie de monede, prima de acest fel, provenită de la Mihail Crişan, protopopul de Reghin, şi oferită de Al. Papiu-Ilarian. Ulterior evoluţia instituţiei a fost mai rapidă, datorită masivelor donaţii făcute îndeosebi de membrii Societăţii Academice Române (devenită Academia Română), o contribuţie remarcabilă având A.I. Odobescu, căruia i se datorează, între altele, depunerea manuscriselor poeţilor Văcăreşti, dar şi a unor lucrări de literatură modernă, apoi Ion Ghica, cel care a oferit manuscrisele unor lucrări ale lui N. Bălcescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, dar şi ale altor revoluţionari paşoptişti. De numele lui D.A. Sturdza este legată întemeierea cabinetelor numismatic, de stampe, de cartografie, precum şi a fondului de documente istorice, tot el făcând donaţii deosebit de valoroase ce proveneau atât din colecţiile proprii, cât şi din fondurile de carte veche şi manuscrise descoperite la diferite mănăstiri şi biserici din întreg spaţiul românesc. De-a lungul anilor, zestrea de cărţi vechi şi manuscrise a **B.A.R.** a sporit considerabil. Aşa, de pildă, în 1902, Titu Maiorescu a oferit spre păstrare manuscrisele lui M. Eminescu, iar doi ani mai târziu şi cele douăzeci şi cinci de manuscrise vechi ce aparţinuseră poetului şi pe care acesta le purtase cu el întreaga viaţă. În 1920 Iacob Negruzzi a dăruit numeroase scrisori ce aparţinuseră membrilor societăţii Junimea, în 1937 s-au cumpărat de la Londra, prin intermediul lui Nicolae Titulescu, două sute de manuscrise din biblioteca lui Moses Gaster, în 1941 s-a primit imensa arhivă a lui George Coşbuc, iar recent, în 2011, manuscrisele Emil Cioran etc. La rândul lor, Mihail Kogălniceanu, G. Bariţiu, Melchisedec Ştefănescu, Al. Papiu-Ilarian, Iosif Naniescu, Dimitrie Papazoglu, Constantin A. Spulber, Dimitrie Sturdza-Scheianu, Nicolae Iorga, Constantin Hamangiu ş.a. au îmbogăţit colecţiile bibliotecii cu cărţi, documente, corespondenţă şi manuscrise. În fondurile bibliotecii au intrat, de asemenea, tablouri, gravuri, desene şi stampe, graţie donaţiilor făcute de Nicolae Dona, George Oprescu, Gheorghe Petraşcu, Emanoil Pantazi, Dimitrie Pavlu ş.a. De asemenea, colecţiile Cabinetului numismatic au sporit prin donaţiile făcute de Mihail C. Sutzu, Nicolae Docan, Ştefan Capşa, Moreno Ascher, Pericle Papahagi, dar mai cu seamă de

Noua clădire a Bibliotecii Academiei Române

Constantin Orghidan, care a lăsat bibliotecii piese numismatice, antichităţi, obiecte arheologice şi de artă, camee, între care renumita camee ce-i poartă numele. Un rol însemnat în îmbogăţirea fondului de carte l-au avut şi schimburile de publicaţii cu instituţii academice similare, cu societăţi şi universităţi de peste hotare, acţiune demarată în 1871 şi continuată fără întrerupere în perioada ce a urmat. Organizarea după criterii strict ştiinţifice a acestor importante colecţii s-a datorat lui Ioan Bianu, care a iniţiat totodată întocmirea de inventare şi cataloage, a elaborat un plan bibliografic, bibliografii şi repertorii, dar şi primul regulament al **B.A.R.** care, împreună cu Legea depozitului legal (1884), au constituit actele normative menite a-i statua activitatea. După o perioadă în care a funcţionat în spaţii improprii, ce se dovediseră neîncăpătoare faţă de numărul mare de colecţii şi de perspectiva sporirii lor neîncetate, în 1929 s-a înălţat primul edificiu propriu, completat în 1938 cu un altul, proiectat de arhitectul Duiliu Marcu, prevăzând, pe lângă depozite speciale pentru toate tipurile de colecţii, săli de lectură şi de expoziţii. De-a lungul anilor, în fruntea instituţiei s-au aflat importanţi oameni de cultură: Ioan Bianu (1884–1935), generalul Radu R. Rosetti (1935–1945), Ioan I. Nistor (1945–1948), D. Panaitescu-Perpessicius (1957), Tudor Vianu (1958–1964), Şerban Cioculescu (1966–1975), Jean Livescu (1975–1980), Victor Emanuel Sahini (1980–1993), Gabriel Ştrempel (1994–2006), Dan Horia Mazilu (2006–2008), Florin Filip (din 2009). În lunga ei existenţă **B.A.R.** a trecut şi prin momente deosebit de dificile. Astfel, în anii Primului Război Mondial, o parte a manuscriselor slave au fost ridicate de trupele bulgare, acestea fiind restituite numai în urma unor susţinute intervenţii la autorităţile de ocupaţie germane; în vara anului 1944, din cauza bombardamentelor, s-au impus măsuri sporite de siguranţă şi apărare a depozitelor; în anii regimului totalitar numeroase cărţi şi periodice au fost trecute la aşa-numitele „colecţii speciale", a căror consultare se obţinea cu multă dificultate; de asemenea, o parte din manuscrise, stampe, hărţi şi partituri au fost transferate la Arhivele Statului, iar fondurile destinate achiziţiilor au fost simţitor diminuate etc. După 1989 procesul de renaştere a Academiei Române a cuprins şi **B.A.R.**, căreia i s-a acordat o atenţie aparte. În ultimii ani au sporit achiziţiile de carte, s-au intensificat schimburile internaţionale, astfel încât astăzi în depozite se află mult peste unsprezece milioane de documente, manuscrise, cărţi rare, stampe, periodice, partituri, stampe, gravuri, desene, hărţi, monede, timbre ş.a. În decembrie 2001 a fost inaugurat un nou edificiu, o clădire funcţională, de zece etaje, cu o suprafaţă desfăşurată de 15 970 m^2, destinată colecţiilor, o sală modernă de expoziţii şi un amfiteatru cu 220 de locuri, operă a arhitectului Romeo Belea, căruia i se datorează şi modificarea intrării în vechea clădire. Biblioteca se află într-un intens proces de informatizare, facilitându-se astfel munca specialiştilor, dar şi schimburile internaţionale. **B.A.R.** a desfăşurat şi o intensă activitate de cercetare, concretizată într-o serie de volume: *Bibliografia românească veche*, *Bibliografia periodicelor româneşti*, *Bibliografia naţională a cărţii*, *Catalogul manuscriselor româneşti*, *Catalogul manuscriselor greceşti*, *Repertoriul general al periodicelor ştiinţifice*, *Bibliografie contemporană a literaturii române pentru anii 1944–1960*, *Bibliografia românească modernă* ş.a., în numeroase bibliografii consacrate unor personalităţi etc., precum în articole apărute în revista „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie", ca şi în mai multe buletine informative. De asemenea, cu diferite prilejuri, se organizează expoziţii tematice din fondurile proprii de carte, manuscrise, hărţi, stampe şi desene şi sunt găzduite manifestări ştiinţifice, cea mai de seamă instituţie de profil a ţării îmbinând astfel funcţia sa de bază, de achiziţionare şi de conservare, cu munca de cercetare şi de promovare a unor valori ale patrimoniului spiritual românesc şi universal.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Localul Bibliotecii Academiei*, Bucureşti, 1910; *Memoriu privitor la clădirea Bibliotecii Academiei Române*, Bucureşti, 1911; George Baiculescu, *Biblioteca Academiei la nouă decenii de activitate. 1867–1957*, „Călăuza bibliotecarului", 1957,12,1958, l, 2; Ioan Lupu, *Primii donatori ai Bibliotecii Academiei Române*, SCD, 1965, 3; Şerban Cioculescu, *Biblioteca Academiei la o sută de ani*, SCD, 1967, 2–3; Ioan Lupu, *Biblioteca Academiei, bibliotecă naţională deţinătoare a fondului românesc de publicaţii*, SCD, 1967, 2–3; *Biblioteca Academiei R.S.R. 1867–1967. Cartea centenarului*, Bucureşti, 1968; Dan Simonescu, *Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române. 35 de ani de la moartea sa*, „Revista bibliotecilor", 1970, 2; Gabriel Ştrempel, *Biblioteca Academiei Române în viaţa lui Ioan Bianu*, „Memoriile Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte", t. VII, 1985; Al. Dobre, *Un aşezământ cultural-ştiinţific de interes naţional: Biblioteca Academiei Române*, în „Memoriile Secţiei de ştiinţe istorice", t. XII, 1987. ***D.N.R.***

BIBLIOTECA FAMILIEI, revistă apărută la București, săptămânal de la 1 ianuarie 1890 la 28 ianuarie 1892, bilunar de la 17 februarie 1892 la 15 decembrie 1894, apoi de trei ori pe lună de la 1 ianuarie la 18 iulie 1895. Director: Vasile Alecsandrescu; redactor asociat: Mircea C. Demetriade (de la 17 februarie 1892); din redacție au mai făcut parte Ana Ciupagea, Al. Macedonski, Bonifaciu Florescu. Publicație modernistă din constelația „Literatorului” (1880–1919), **B.f.** tipărește literatură originală: versuri de B. Florescu, M.C. Demetriade, Alexandru Obedenaru (ciclul *Rondele*, însoțit de o notă în care se menționează că poetul introduce această specie literară în poezia română, specie cultivată în Franța de Maurice Rollinat și Théodore de Banville), Ana Ciupagea, Ioan I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, Caton Theodorian, precum și traduceri din literatura universală (Jules Verne, fragmente din romanele *Indiile negre*, *Tragediile oceanului*, *Cezar Cascabel*). V. Alecsandrescu semnează articole și cronici teatrale, știri despre teatru și viața culturală. Din 1892 apar în fiecare număr o biografie, o „Cronică bimensuală”, anecdote, epigrame, ghicitori și „Poșta redacției”, traduceri din Catulle Mendès, Jean Richepin, J. Barbier, Guy de Maupassant ș.a. Al. Macedonski republică în 1892 epigrama *Lui X, poet sumbru* și zece *Nopți*, din „Literatorul”. În numărul 9/1891 debutează Cincinat Pavelescu cu poezia *Visuri triste*, semnată P.C. de la Milcov. I. Pop-Reteganul dă la iveală *Cîntece populare culese și aranjate alfabetic*. Proza este mai slab reprezentată. I.V. Spartali, traducător productiv, și Th.M. Stoenescu semnează biografii ale unor oameni politici (Gh. Manu), scriitori (Gr. Păucescu, Șt. Vellescu) și muzicieni (Ed. Wachmann). În 1894 apar partituri muzicale și câteva ilustrații de Jiquidi. Alți colaboratori: D. Nanu, Radu D. Rosetti, Anton C. Bacalbașa, Const. C. Buzdugan, Iuliu Cezar Săvescu. ***I.H.***

BIBLIOTECA MODERNĂ, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din 1 ianuarie 1908 până în august 1912. Director: Vasile Alecsandrescu. Redacţia explică, în articolul *Rostul acestei reviste*, intenţia de a răspunde unei multitudini de cerinţe culturale prin editarea unui magazin literar-artistic. În consecinţă, **B.m.** va conţine de toate. Dintre rubrici pot fi reținute: „Cugetări”, „Cronica”, „Medicina”, „Bucătărie”, „Recreaţie”. Se remarcă suita de portrete ale unor personalităţi ale timpului: George Enescu, Take Ionescu, Pompiliu Eliade, Ioan I. Livescu, Marioara Voiculescu, Aristizza Romanescu, Radu D. Rosetti, Petre Liciu, Bonifaciu Florescu, Smara, Ion Brezeanu, I.C. Bacalbaşa. Poezie publică Al. Macedonski (*Noaptea de ianuarie*), Anna Ciupagea-Mateescu, Mircea C. Demetriade, I.I. Livescu, N. Ţincu, Radu D. Rosetti, Carmen Sylva, Ludovic Dauş, Caton Theodorian, Smara, Bonifaciu Florescu, Constantin Rîuleţ, Mihail Celarianu. Pagini de proză semnează doar Vasile Alecsandrescu (romanul *Viclenie socială*), care e prezent şi cu un text dramatic, Mihail Drăgănescu, Ricard D. Ioan. Articolele de critică aparţin aceluiaşi V. Alecsandrescu, precum şi lui M.A. Renert, Mihail C. Bunescu, Constantin Rîuleţ, care fac şi cronică teatrală. Traducerile sunt din Paul Hervieu, Catulle Mendès, Elena Văcărescu, H. Heine, I.S. Turgheniev, Uhland, E. Castelnuovo. Sunt tipărite partituri muzicale, pe versuri ale marilor poeţi români. Revista mai conţine fotografii, caricaturi, umor, jocuri etc. ***V.T.***

BIBLIOTECA ROMANELOR CELEBRE, publicaţie destinată traducerilor din literatura universală, apărută la Bucureşti, săptămânal, între 24 decembrie 1905 şi 26 ianuarie 1906, sub direcţia lui Al. Polihroniade. În cele patru numere sunt tipărite în versiune românească proze erotico-sentimentale şi de aventuri din autori la modă: Ponson du Terrail (*Victimă*), Jules Mary (*Răzbunarea părăsitei*), Arthur Conan Doyle (*Isprăvile colonelului de Gérard*) ş.a. ***I.M.***

BIBLIOTECA ROMÂNĂ, instituţie culturală înfiinţată la 1 mai 1949 la Freiburg im Breisgau, Germania. **B.R.** este cel mai important aşezământ cultural al exilului românesc, singurul din Europa ce posedă un sediu propriu şi o impresionantă arhivă, cu un depozit documentar organizat pe criterii ştiinţifice. A fost creată din iniţiativa profesorului Virgil Mihăilescu de un grup restrâns de refugiaţi români aflaţi la Freiburg. Fondul iniţial era constituit din 36 de volume, două teze de doctorat, numere disparate de broşuri, ziare şi reviste, câteva obiecte de artă populară. Inaugurată festiv la 17 decembrie 1950, beneficiind şi de patronajul unor personalităţi ştiinţifice şi universitare germane – Hugo Friedrich, Ernst Gamillscheg, Wilhelm Giese, H. Stimm ş.a. – sau al unor intelectuali români din exil – Sever Pop, Dimitrie Găzdaru, Mircea Eliade, M. Prodan, Emil Turdeanu, Petre Sergescu, Grigore

Nandriş, Basil Munteanu, Constantin Nagacevschi ş.a. –, instituţia ajunge, prin diverse donaţii şi prin achiziţii proprii, să posede, la un moment dat, în depozitele sale un patrimoniu de peste 70 000 de volume, 3 200 de texte documentare, 600 de manuscrise, 300 de hărţi şi atlase, aproximativ 1000 de piese numismatice şi 10 000 de piese filatelice, circa 1 500 de piese de artă populară şi religioasă româneşti. Fondul de publicaţii ale exilului românesc, unic în lume, cuprinde peste 2 000 de titluri de periodice, în circa 110 000 de exemplare. La 29 octombrie 1970 **B.R.** şi-a cumpărat, din veniturile proprii, dar şi cu sprijinul substanţial al statului federal german, sediul, deschizând în 7 iunie 1971, la Freiburg, Casa Culturii Române. În alcătuirea fondurilor instituţiei, un loc important îl ocupă donaţiile George Răut (Franţa), Gino Lupi (Milano), Leontin Jean Constantinescu (Saarbrücken), N.A. Florescu (Sydney, Australia), Constantin Sporea (München), George Racoveanu (Freissing, Germania), I.N. Manzatti (Italia), Günther Reichenkron (Berlin), Aureliu Răuţă (Madrid). La împlinirea a zece ani de existenţă (mai 1959), în cadrul aşezământului a început să activeze şi Institutul Român de Cercetări, ce şi-a propus încă de la înfiinţare să studieze poziţia românismului în cadrul unei Europe libere şi unite, valorile spirituale naţionale ce pot constitui o contribuţie la dezvoltarea unui umanism social, creştin şi democratic, influenţele reciproce între români şi minorităţile conlocuitoare, între români şi vecinii lor din spaţiul sud-est european. Se cuvine să fie menţionate de asemenea tipăriturile, ce constituie sectorul editorial al instituţiei, care a debutat, încă din 1949, cu volumul *Poezii* de M. Eminescu (prefaţat de Mircea Eliade), multiplicat în cinci sute de exemplare și căruia i-au urmat, sub titlul *Fără ţară*, o antologie de poezii populare întocmită în 1950 de I. Grigoriu, iar un an mai târziu *Culegere de legende şi basme româneşti*, acestea multiplicate în trei sute de exemplare. S-au mai realizat ediţii, multiplicate în o sută şi două sute de exemplare, din V. Alecsandri, *Doine* (1952), şi I.L. Caragiale, *Opere alese* (1952). Tot în 1952 s-a imprimat un studiu al lui Ioan Guţia, *Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu.* În 1959 s-a publicat primul volum din *Noul album macedo–român*, iar şase ani mai târziu, în 1965, s-a realizat volumul al doilea. Lucrarea documentar-istorică a lui Hans Diplich, *Rumänisch–deutsche Kulturbeziehungen im Banat und rumänische Volkslieder* (1960), o antologie, în germană, din versurile lui Lucian Blaga, *Die Gezeiten der Seele* (1965), şi un volum al lui D. Găzdaru, *Studii istorico-filologice* (1978), se adaugă acestor tipărituri. În fine, cu o anume consecvenţă, începând din 1953, a fost oferit comunităţilor româneşti din exil „Buletinul Bibliotecii Române". Ultimul aspect menţionabil în activitatea **B.R.** şi a Institutului Român de Cercetări este organizarea de manifestări culturale şi ştiinţifice. În afara sesiunilor de comunicări ştiinţifice anuale, desfăşurate cu ocazia adunărilor generale, în cadrul aşezământului au loc, cu o oarecare ritmicitate, cicluri de conferinţe, manifestări artistice, concerte, atestând o complexă viaţă culturală românească a exilului. Astfel, între 5 şi 10 mai 1956, s-a desfăşurat „Săptămâna românească", menită să ilustreze valenţele intelectuale ale exilului şi posibilităţile lui culturale şi artistice în oglindirea realităţilor spirituale naţionale. În 1959 şi în 1969 s-au organizat manifestări jubiliare cu ocazia împlinirii a zece şi ulterior a douăzeci de ani de la înfiinţare. Aceeaşi instituţie şi-a marcat rolul bine definit în desfăşurarea unor simpozioane internaţionale, cum a fost cel consacrat lui M. Eminescu în 1989, la Paris, în colaborare cu Fundaţia Culturală Română din Madrid, a unor sesiuni științifice, precum cea din 2004, sau a unor congrese ale exilului românesc, unul organizat tot la Paris, în mai 1994.

Repere bibliografice: R. Apostol, *Biblioteca și Institutul Român de Cercetări din Freiburg (istoric)*, „Buletinul Bibliotecii Române", 1975–1976; Matei Cazacu, *Reflecții asupra Bibliotecii Române din Freiburg*, JL, 1999, 21–24; Pavel Chihaia, *Biblioteca și Institutul Român din Freiburg*, „Curierul românesc", 2001, 3; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, IX, București, 2009, *27–228*; Manolescu, *Enciclopedia*, *83–87*, *104–105*. ***N.F.***

BIBLIOTECĂ ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Buda, ca lunar, în ianuarie 1821, în 1829–1830 şi iunie–decembrie 1834. Zaharia Carcalechi, „ferlegher" (librar-editor) la Tipografia Universităţii din Buda, a editat şi redactat această publicaţie, tipărind în 1821 prima parte, în 1829 şi 1830 câte două părţi, iar în 1834 ultimele patru. În mai multe rânduri el anunţă că va scoate revista de 12 ori pe an, însă de fiecare dată împrejurările îl obligă să renunţe. Dorinţa lui era de a le oferi tuturor românilor o revistă cu profil cultural, cuprinzând articole de istorie naţională şi universală, de agricultură,

comentarii politice („starea lumii"), varietăţi, informaţii zoologice şi botanice, poveşti şi literatură originală. În decursul anilor, intenţiile nu i s-au realizat întru totul. Carcalechi nu avea cunoştinţele necesare şi nici colaboratorii pe care îi presupune o atare întreprindere. În **B. r.** s-a publicat o istorie a romanilor, compilată după scrierile istorice germane şi franceze de Damaschin T. Bojincă (capitolele 1–4), Gh. Cuciureanu (capitolul 5), Ioan Maiorescu (semnând I. Trifu) şi pictorul C. Lecca. Alte scrieri, despre domnitorii Dimitrie Cantemir, Radu Şerban, Mihai Viteazul, traducerea unor istorioare morale şi *Istoria lumii pe scurt* îi aparţin lui Damaschin T. Bojincă. Carcalechi este autorul articolelor-program şi al dedicaţiilor ce însoţeau unele numere. El scrie articole de istorie cu un pronunţat caracter de popularizare, traduce din greacă şi germană povestiri şi istorioare moralizatoare, redactează ştiri privind viaţa culturală din ţările române, informaţii bibliografice (*Izvorul cărţilor*), mercuriale etc. Literatură originală s-a publicat puţină: fabula *Guzganul de cetate şi cel de câmp* de Gh. Asachi, poezia *Ruinurile Târgoviştii* de V. Cârlova. Un articol, *Literatura*, încercând o definiţie a literaturii, analizează şi situaţia poeziei româneşti la 1830. Mai colaborează Emanoil Gojdu cu o *Cuvântare de rugăciune*. **B.r.** a avut, pentru epoca în care era editată, un număr relativ mare de „prenumeranţi" (abonați) şi în Transilvania. Scoţând această revistă, Carcalechi urmărea, fără îndoială, şi scopuri comerciale, dar în primul rând era însufleţit de dorinţa de a contribui la propăşirea neamului, la realizarea unităţii culturale a românilor. ***R.Z.***

BIEDRZYCKI, Emil (5.V.1890, Suceava – 12.XII.1975, Cracovia, Polonia), istoric literar, traducător polonez. Originar dintr-o familie poloneză din Bucovina, **B.** şi-a făcut studiile liceale la Cernăuţi şi pe cele de drept tot la Cernăuţi şi la Universitatea „Jan Kazimierz" din Lvov, unde şi-a luat doctoratul şi a funcţionat ca lector de limba şi literatura română (1922–1939), iar din 1933 şef al acestui departament. În timpul războiului Universitatea din Lvov fiind închisă, a lucrat ca translator la o societate de asigurări. După război îşi reia activitatea didactică în cadrul lectoratului de limbă română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (din februarie 1945), funcţionând neîntrerupt până la pensionare, în 1965. A fost membru al Comisiei de Istorie Literară a Academiei Polone de Ştiinţe de la Cracovia. A fost distins cu Ordinul Coroana României în grad de Cavaler şi cu Medalia Română de Aur pentru „servicii în domeniul educaţiei".

Încă din perioada interbelică **B.** s-a remarcat ca unul dintre principalii promotori ai acţiunilor de cunoaştere a culturii şi literaturii române în mediul polonez, prin numeroase studii şi traduceri: *Literatura rumuńska*, o primă sinteză a literaturii române de la începuturi până în 1930, inserată ca un capitol aparte în monumentala lucrare *Wielka literatura powszechna*, publicată la Varşovia în 1933, *Zarys dzicjow literatury rumuńskiej* (1935), schiță istorico-literară însoţită de o antologie, în care versurile mai multor poeţi români, începând cu Grigore Alexandrescu, sunt traduse în colaborare cu poetul T. Hollender. Dintre acestea, unele au fost reproduse într-o cuprinzătoare antologie poloneză de poezie românească (Varşovia, 1989). Istoria literaturii române a lui **B.** a fost foarte bine primită, Grigore Nandriş, de pildă, în „Gând românesc" din martie 1935, îşi exprimă recunoştinţa „pentru dragostea şi priceperea cu care autorul ne-a prezentat compatrioţilor săi". Participant, alături de alţi polonezi, la cursurile de vară ale lui N. Iorga, la Vălenii de Munte, **B.** s-a manifestat şi în planul istoriografiei prin traducerea unor texte reprezentative, precum studiul lui O. Górka despre *Cronica lui Ştefan cel Mare*. În domeniul literaturii comparate s-a remarcat, printre altele, cu un studiu despre Stanisłav Reymont şi Liviu Rebreanu (1932). A redactat un manual de limba română şi o monografie despre Nicolae Bălcescu (1961), ce cuprinde şi traducerea integrală în polonă a *Cântării României* (pledând, cu noi argumente, pentru paternitatea lui Bălcescu). A făcut parte din comitetul de redacţie al marelui *Dicţionar român–polon (Słownik rumuńsko–polski)*, apărut în 1970. În 1973 a publicat la Cracovia o masivă istorie a polonezilor din Bucovina (*Historia Polaków na Bukowinie*), cu numeroase materiale inedite, extrase din arhiva personală, referitoare la cultura polonă în Bucovina şi la legăturile cu mediul românesc.

SCRIERI: *Związki kulturalne polsko–rumuńskie* [*Legături culturale polono–române*], Lvov, 1933; *Zarys dziejów literatury rumuńskiej* [*Schiță de istorie a literaturii române*], Lvov, 1935; *Nikolaj Bălcescu, rumuńskiej pisarz i rewolucjonista* [*Nicolae Bălcescu, scriitor și revoluționar român*], Cracovia, 1961; *Historia Polaków na Bukowinie* [*Istoria polonezilor în Bucovina*], Cracovia, 1973.

Repere bibliografice: S. Łukasik, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues,*

Paris–Cracovia, 1938, *134–135*; Mihai Mitu, *50 de ani de filologie română la Universitatea din Cracovia*, LL, 1972, 2; V. Jeglinschi, *Relaţii culturale româno–polone în primele decenii ale sec. XX (1900–1945)*, Bucureşti, 1977, *passim*; S. Widłak, *Studiile de limbă română la Universitatea Jagiellonă*, în *Relaţii culturale româno–polone*, Bucureşti, 1982, *19–20*; Velea, *Interferenţe*, *83–84*; Mihai Mitu, *Rumuńsko–polskie związki literackie*, în *Literatura polska XX wieku*, II, Varşovia, 2000, *532*; Loredana Bortă, Carmen Bădăluţă, *Medalion Emil Biedrzycki*, „Codrul Cosminului", 2006, 12. ***A.M.***

BIEŃKOWSKA, Danuta (31.I.1920, Vilnius, Lituania – 20.VIII.1992, Varşovia), traducătoare, eseistă poloneză. Începe Facultatea de Medicină în 1937 la Universitatea din Poznań şi o termină în 1943 la Bucureşti, unde emigrase din cauza războiului. Lucrează ca medic şi director de spital în sate din Moldova, dar şi la Bucureşti, până în 1945, când se întoarce în Polonia şi practică medicina la Wrocław. Stabilită la Varşovia în 1949, se va dedica literaturii, renunţând la prima profesiune. Colaborează la radio şi la periodicele „Żołnierz polski", „Głos pracy", „Płomyk", „Nowe książki", „Dialog" „Fakty" ş.a. Este vicepreşedintă a secţiei varşoviene a Uniunii Scriitorilor Polonezi (1972–1975), apoi membră a Comitetului Naţional (1975–1978, 1978–1980). I-au fost conferite Premiul Preşedintelui Consiliului de Miniştri (1978), Crucea de Aur a Ordinului Meritul Cultural (1955), titlul Activist Cultural Emerit (1967), Crucea de Cavaler (1972) şi Crucea de Ofiţer (1985) ale Ordinului Renaşterea Poloniei, iar pentru traduceri din literatura română Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1984, 1990), medaliile „Ion Creangă" şi „Mihai Eminescu".

B. debutează în 1948 cu povestirea *Zdrada*, apărută în „Trybuna Dolnośląska". Tematic, proza scrisă de **B.**, alcătuită din numeroase romane de observaţie socială, poliţiste şi pentru tineret, apărute la intervale scurte, precum şi din câteva volume de povestiri şi biografii romanţate, acoperă în principiu realităţi şi probleme poloneze postbelice; excursurile în trecutul istoric şi cultural sunt rare, de câteva ori inspiraţia vizând istoria românilor, în *Ślubne kobierce* (1974) şi *Michał Waleczny* (1975), de exemplu. Merite excepţionale şi-a câştigat **B.** în promovarea literaturii române în Polonia prin traducerile de proză şi dramaturgie clasică (Ion Creangă, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, Cezar Petrescu, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, Jean Bart, Ion Marin Sadoveanu, G. Ciprian) şi contemporană (Geo Bogza, Eugen Barbu, G. Călinescu, Alecu Ivan Ghilia, Marin Sorescu, Al. Ivasiuc, Iosif Naghiu, Zaharia Stancu, Maria-Luiza Cristescu, Vintilă Corbul, Dumitru Solomon, Constantin Chiriţă, Mircea Sântimbreanu, Mircea Radu Iacoban, Paul Cornel Chitic, Constantin Ţoiu ş.a.), unele, precum *Iona*, *A treia ţeapă* şi *Paracliserul* de Marin Sorescu, *Întunericul* de Iosif Naghiu, *Capul de răţoi* de G. Ciprian ş.a., publicate *in extenso* în revista „Dialog" din Varșovia, în intervalul 1969–1991. A alcătuit, împreună cu Irena Harasimowicz, *Antologia poezij rumuńskiej* (1989), în care **B.** a tălmăcit din poezia mai veche românească, inclusiv din secolul al XIX-lea. Câteva exegeze se constituie ca ipostaze complementare în programul de familiarizare a cititorului polonez cu istoria (*Rumunia od Trajana do democracji ludowej*, 1953) şi literatura română (*Dzieje literatury rumuńskiej*), în volumul *Dzieje literatury europejskich* (1977). La acestea se adaugă numeroase colaborări la radio şi articole în presa scrisă, referitoare la spaţiul cultural românesc. În memoriile sale, intitulate *Zwyciężylam*, apărute postum în 2000, în care a relatat despre lupta ei cu o maladie necruțătoare, a evocat relațiile de atașament care o leagă de țara noastră încă din vremea exilului, când și-a putut exercita profesia de medic la spitalele Filantropia și Colentina din București, dar și îndelungata experiență de traducătoare din literatura română, numeroasele călătorii ulterioare facilitându-i aprofundarea spiritualității noastre.

Traduceri: Geo Bogza, *Kamienny kraj i inne opowiadania* [*Ţara de piatră şi alte povestiri*], Varşovia, 1956; Ion Creangă, *Wspomnienia z dzieciństwa* [*Amintiri din copilărie*], Varşovia, 1960, *Złoty most* [*Povestea porcului*], Varşovia, 1973; Eugen Barbu, *Szosa północna* [*Şoseaua Nordului*], Varşovia, 1961, *Książę* [*Princepele*], Varşovia, 1979; G. Călinescu, *Czarna komoda* [*Scrinul negru*], Varşovia, 1962, *Biedny Ioanide* [*Bietul Ioanide*], Varşovia, 1973, *Poeta miłości* [*Viaţa lui Mihai Eminescu*], Varşovia, 1977; Mateiu I. Caragiale, *Fanfaroni ze Starego Dworu* [*Craii de Curtea-Veche*], Varşovia, 1968; Cezar Petrescu, *Fram, niedźwiedź polarny* [*Fram, ursul polar*], Varşovia, 1968; Hadrian Daicoviciu, *Dakowie* [*Dacii*], Varşovia, 1969; Al. Ivasiuc, *Westybul* [*Vestibul*], Varşovia, 1970; I.L. Caragiale, *Abu-Hassan*, Varşovia, 1972; Liviu Rebreanu, *Ion*, Varşovia, 1972; Zaharia Stancu, *Jak bardzo cię kochałem* [*Ce mult te-am iubit*], Varşovia, 1972; Jean Bart, *Europolis*, Gdańsk, 1974; Maria-Luiza Cristescu, *Nie zabijajcie kobiet* [*Nu ucideţi femeile*], Varşovia, 1974; Vintilă Corbul, *Dynastia Sunderland–Beauclair*, I–II, Varşovia,

1975–1980, *Hollywood, piekło marzeń* [*Hollywood, iadul visurilor*], Katowice, 1992; Ion Marin Sadoveanu, *W świetle gazowych lamp* [*Sfârşit de veac în Bucureşti*], Varşovia, 1976; Constantin Chiriţă, *Śnieżne skrzydła* [*Aripi de zăpadă*], Varşovia, 1977; Mircea Sântimbreanu, *Duża przerwa* [*Recreaţia mare*], Varşovia, 1978 (în colaborare); Constantin Ţoiu, *Grzech pierworodny* [*Galeria cu viţă sălbatică*], Varşovia, 1985; *Opowieści z Wołoszy, Mołdawii i Siedmiogrodu* [*Povestiri din Țara Românească, Moldova și Transilvania*], Varșovia, 1987; *Antologia poeziji rumuńskiej,* [*Antologia poeziei româneşti*], Varşovia, 1989 (în colaborare cu Irena Harasimowicz).

Repere bibliografice: Velea, *Paralelisme*, *74–94*; Velea, *Interferenţe*, *49–51, 85–91*; Stan Velea, *Literatură polonă în România,* Bucureşti, 2001, *375*; Ileana Ionescu, *Memoriile unei româniste*, JL, 2001, 11–16. ***S. V.***

BILCIURESCU, Alexandru (13.XII.1901, Paris – 2.IV.1987, Bucureşti), poet, prozator, publicist. Născut într-un mediu de intelectuali, **B.** va continua tradiţia familiei şi va studia ştiinţele juridice. Tatăl, Alexandru Bilciurescu, avocat, şi mama, Alice (n. Ionescu-Mihăeşti, nepoată a pictorului Anton Chladek), i-au asigurat o educaţie îngrijită. El îşi trece, după o perioadă de secretariat în biroul tatălui său, doctoratul în ştiinţe juridice cu teza *Asigurarea asupra vieţii* (1930). În paralel, are o activitate publicistică şi literară intensă. Este redactor la „Timpul", „Era nouă", „Bilete de papagal", „Poporul", „Timpul familiei". Colaborează la „Sburătorul", „Convorbiri literare", „Adevărul literar şi artistic", „Rampa", ,,Ramuri", precum şi la publicaţii de specialitate, ca „Revista avocaţilor" sau „Jurnalul avocaţilor". Mai semnează cu pseudonimele Alexis Bihoreanu, V. Iru, Mircea Robu, Banul Mărăcine, Dr. Bemol. A făcut parte din Consiliul Suprem al Francmasoneriei, ceea ce i-a adus internarea în penitenciarul Jilava în decembrie 1951, de unde va ieşi abia în decembrie 1955, în dreptul ocupaţiei fiind trecut ,,tehnician tipograf". Este arestat din nou, de această dată pentru ,,uneltire", în aprilie 1961, fiind coleg de suferinţă cu Vladimir Streinu, Nicolae Balotă, I. Negoiţescu, V. Voiculescu, Cicerone Ioniţoiu. Ieşit din închisoare, va colabora la Radiodifuziunea Română, la redacţia pentru străinătate, şi la „Glasul patriei".

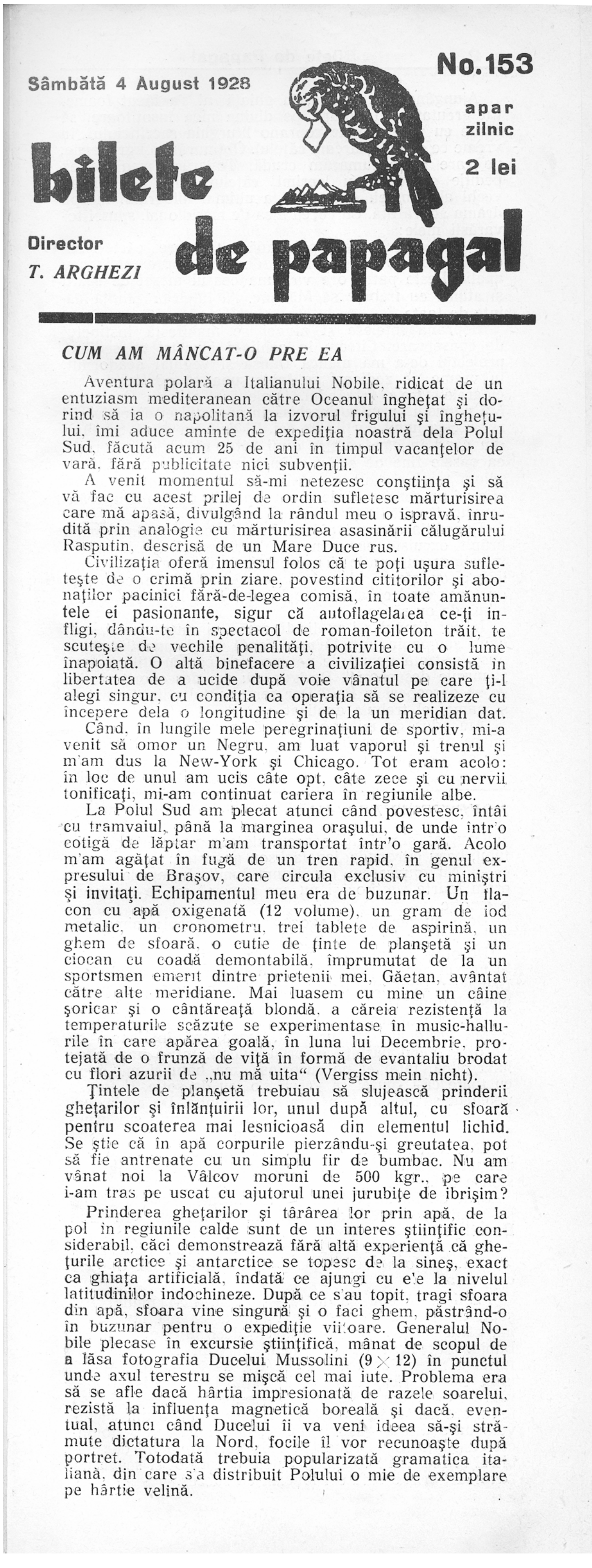
B. este un scriitor deosebit de prolific. El încearcă toate genurile literare, mai puţin dramaturgia, unde poate fi semnalată o singură piesă, *Sub lumina lunei* (1921), scrisă în colaborare cu V. Cotan. Debutul editorial individual e marcat de volumul de versuri *Morţii* (1922). Ca poet, **B.** este sensibil influenţat de simbolism, de care nu se poate desprinde, vădind o carenţă de originalitate. *Fii fericirea mea!* (1923), *Zoologice* şi *Thalassa* (1941, ambele premiate de Academia Română), *Acropole* (1945) – toate uzează de aceleaşi motive: marea, momentul despărţirii, ţipătul dezolant al pescăruşului, ploaia, corabia care se îndepărtează. O oarecare distanţare de poetica simbolistă se simte în *Zăpada mieilor* (1944), timbrul fiind încă puternic bacovian în *Lacrimile pământului* (1944), unde autorul părăseşte universul marin pentru a evoca parcuri unde „cad frunze, funerar". În epocă unele poezii deveniseră romanţe cântate îndeosebi de Ionel Fernic. În ceea ce priveşte romanele, majoritatea scrise în colaborare, fie cu M. Toneghin, fie cu Ionel Jianu şi G.M. Amza, se pare că se foloseşte o anume schemă, urmată aproape fără excepţie. Acestea apar oricum într-un ritm neobişnuit (chiar trei sau patru pe an), dar perseverenţa exerciţiului nu va fi un atu. Se adaugă banalitatea intrigii, vădit comercială, alegerea unor titluri neinspirate. În centrul atenţiei romanelor se află un defect fizic, realmente irecuperabil, al unui personaj, defect care îl împiedică pe acesta să-şi urmeze aspiraţiile şi sentimentele. Printr-un concurs de împrejurări imposibile în viaţa reală, personajul scapă de complexul său şi îşi atinge idealul, care se dovedeşte a fi cu totul altceva decât îşi imaginase. Urmează, firesc, dezamăgirea; în zadar el şi-a eliminat handicapul fizic, nimicnicia condiţiei umane nu poate fi depășită. Personajele au, de regulă, o stare materială solidă sau se îmbogăţesc; numai că ele nu sunt totdeauna credibile, nu „trăiesc", rămânând nişte schiţe inconsistente. Fascinat de universul feminin, pe care îl înţelege superficial, sau doar mizând pe vandabilitatea subiectelor, autorii îl coboară în derizoriu şi îşi plasează protagonistele în ipostaze apăsat dezavantajoase, fiind văzute frecvent ca fiinţe imorale. Intriga se desfăşoară rapid, previzibil, trădând preferinţa pentru un anumit tip de acţiune şi anumite caractere. **B.** scrie şi literatură pentru copii, chiar una reuşită. Mai publică şi câteva comentarii, unele omagiale, arătându-se mereu îndrăgostit de mare: *I. Gr. Perieţeanu, poet al mării* (1942), *Marea şi muzica* (1944), *Camoẽs, cavalerul mării* (1945), *Cristofor Columb, conchistadorul lumii noi* (1946).

SCRIERI: *Sub lumina lunei* (în colaborare cu V. Cotan), Bucureşti, 1921; *Morţii*, Bucureşti, 1922; *Fii fericirea mea!*, Bucureşti, 1923; *Stafiile dragostei* (în colaborare cu

Dr. Ygrec, Sărmanul Klopştock şi Alexis Nour), Bucureşti, 1929; *Doamna Casanova* (în colaborare cu M. Toneghin), Bucureşti, 1932; *Fecioare la licitaţie* (în colaborare cu M. Toneghin), Bucureşti, 1933; *Pozne şi năzbâtii*, Bucureşti, [1933]; *Fata cu păr de lup*, Bucureşti, 1934; *Cavalerii verticali* (în colaborare cu Ionel Jianu), Bucureşti, [1931]; *Rumba dragostei* (în colaborare cu M. Toneghin), Bucureşti, 1934; *Tichia de mărgăritar*, Bucureşti, 1935; *Cine a ucis?* (în colaborare cu G.M. Amza), Bucureşti, 1936; *Paraziţii tacâmului* (în colaborare cu M. Toneghin), Bucureşti, 1938; *Vampirul* (în colaborare cu G.M. Amza), Bucureşti, 1938; *Dorel pleacă în lume*, Bucureşti, 1939; *Femeia din noroi*, Bucureşti, 1939; *Vagabondul sentimental*, Bucureşti, 1939; *Vitriol*, Bucureşti, 1939; *Thalassa*, Bucureşti, 1941; *Zoologice*, Bucureşti, 1941; *I. Gr. Perieţeanu, poet al mării*, Bucureşti, 1942; *Pentru o femeie*, Bucureşti, 1943; *Lacrimile pământului*, Bucureşti, 1944; *Marea şi muzica*, Bucureşti, 1944; *Zăpada mieilor*, Bucureşti, 1944; *Acropole*, Bucureşti, 1945; *Camoēs, cavalerul mării*, Bucureşti, 1945; *Cristofor Columb, conchistadorul lumii noi*, Bucureşti, 1946; *Mercenarele dragostei*, I–II, Bucureşti, 1947; *Amintiri repovestite*, Bucureşti, 1972; *Cu vioara prin lume*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Sandu Albu).

Repere bibliografice: Claudia Millian, *„Morţii"*, ALA, 1922, 104; Radu Mislea, *Scriitorul Al. Bilciurescu*, „Omul liber", 1931, 346; Al. Robot, *„Doamna Casanova"*, RP, 1932, 4481; Petre Dinu, *„Doamna Casanova"*, „Azi", 1933, 1; Romulus Demetrescu, *„Tichia de mărgăritar"*, PLI, 1935, 8–9; Călinescu, *Opere*, III, *1452–1453*; Bailli Jean Ursescu, *Trei rapsozi ai mării*, Bucureşti, 1944, *19–31*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *597*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *280–281*; Sturdza, *Familiile*, I, *538*. ***N.Bc.***

BILETE DE PAPAGAL, publicaţie apărută la Bucureşti, zilnic din 2 februarie 1928 până în 9 august 1929, săptămânal din 15 iunie până în 5 octombrie 1930, în 1937 şi în 1938 şi din nou zilnic din 15 decembrie 1944 până în 12 februarie 1945. Director: Tudor Arghezi. Într-un singur număr, 461/1930, este menţionat ca director şi Gheorghe Brăescu. În 1944 şi 1945 ca girant responsabil figurează Nicolae Scarlat. În seria a doua, din 1930, formatul e mai mic decât cel iniţial, iar seria a patra are format de ziar. Alte două aşa-zise serii, care sunt de fapt doar rubrici în cadrul acestor publicaţii, apar în ziarul „Informaţia zilei" (începând cu numărul 458/1943) şi, mult mai târziu, în cuprinsul revistei „Argeş" (de la numărul 2/1966 până la numărul 3/1967). Fondată de Tudor Arghezi la puţin timp după apariţia volumului său *Cuvinte potrivite*, revista este expresia unui talent poetic şi publicistic de o excepţională vigoare şi originalitate. Tendinţa novatoare, dorinţa de a realiza ceva unic e exprimată de Arghezi încă din primul număr al liliputanei publicaţii, atunci când susţine, în stilul său inconfundabil, că „un ziar atât de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici", şi că această „foiţă de ţigare" sau „fiţuică" vrea „să realizeze în universul hârtiei tipărite un echivalent al puricelui din lumea de carne şi oase", precizând însă că preocuparea sa de căpetenie nu va fi aceea „de a face pe oameni să se scarpine, ci pe cititor să zâmbească". În acelaşi articol inaugural, apăsând asupra ideii de independenţă, Arghezi arată tranşant că **B.p.** „apar din iniţiativa strict personală a unui scriitor, fără bănci, fără idoli, fără partid politic şi fonduri inexplicate, adică în toate condiţiunile dorite de expresia sincerităţii". Reiterată şi asumată bărbăteşte şi mai târziu, în ciuda dificultăţilor pe care le presupune (*Numărul o sută*), această libertate a propriei iniţiative îi îngăduie poetului să scoată o revistă vie, neconvenţională, în care cultura şi realităţile româneşti sunt abordate fără prejudecăţi, cu un spirit critic pătrunzător şi inventiv, ceea ce i-a atras multe simpatii, dar şi destule adversităţi. Publicaţia a respins orice academism, „cultivarea în eprubetă închisă, cu dop, a vieţii politice şi literare" şi a căutat să aducă un aer proaspăt în spaţiul dezbaterii publice şi al literaturii, stimulând în mod consecvent creativitatea şi setea de afirmare a unor „condeie noi". Foarte preţuită de tinerii scriitori, revista, mai ales în prima ei serie, le-a dat unora prilejul să debuteze, iar pe alţii i-a ajutat să se facă mai bine cunoscuţi. Astfel, în ce priveşte poezia, pe lângă cele câteva texte ale lui Arghezi (*Voci*, *Creion*, *Potcovarii*, *Sonet pentru cocoşi*, *Sonet de izbândă*, *Însemnări pentru poveste*) sau colaborările ocazionale ale lui Adrian Maniu şi G. Topîrceanu, aici se tipăresc din abundenţă versuri ale unor foarte tineri autori, dintre care unii vor dobândi notorietate: viitorul dramaturg Eugen Ionescu, căruia i se publică în 1928 *Elegii pentru fiinţe mici*, Emil Botta, care debutează aici în 1929, Virgil Gheorghiu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Maria Banuş (debut), Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, George Lesnea. Atenţia constantă acordată tinerilor scriitori e doar unul dintre mijloacele prin care revista încearcă să înviorează atmosfera literară din epocă. Altul e ingenioasa inovaţie publicistică prin care Arghezi a reuşit să-şi exprime propria viziune despre relaţia dintre viaţă şi literatură: tableta. Scrise într-un concentrat şi sclipitor stil metaforic, căruia nu îi lipsesc nici lirismul, nici umorul, tabletele argheziene au o mare gamă tematică şi tonalităţi variate. Între ele se găsesc muşcătoare satire politice (*Comunismul la el acasă*, *Triptic politic*) sau anticlericale (*Bilet unui*

Sâmbătă 4 August 1928

No. 153

apar zilnic

2 lei

bilete de papagal

Director T. ARGHEZI

CUM AM MÂNCAT-O PRE EA

Aventura polară a Italianului Nobile, ridicat de un entuziasm mediteranean către Oceanul îngheţat şi dorind să ia o napolitană la izvorul frigului şi îngheţului, îmi aduce aminte de expediţia noastră dela Polul Sud, făcută acum 25 de ani în timpul vacanţelor de vară, fără publicitate nici subvenţii.

A venit momentul să-mi netezesc conştiinţa şi să vă fac cu acest prilej de ordin sufletesc mărturisirea care mă apasă, divulgând la rândul meu o ispravă, înrudită prin analogie cu mărturisirea asasinării călugărului Rasputin, descrisă de un Mare Duce rus.

Civilizaţia oferă imensul folos că te poţi uşura sufleteşte de o crimă prin ziare, povestind cititorilor şi abonaţilor pacinici fără-de-legea comisă, în toate amănuntele ei pasionante, sigur că autoflagelarea ce-ţi infligi, dându-te în spectacol de roman-foileton trăit, te scuteşte de vechile penalităţi, potrivite cu o lume înapoiată. O altă binefacere a civilizaţiei consistă în libertatea de a ucide după voie vânatul pe care ţi-l alegi singur, cu condiţia ca operaţia să se realizeze cu începere dela o longitudine şi de la un meridian dat.

Când, în lungile mele peregrinaţiuni de sportiv, mi-a venit să omor un Negru, am luat vaporul şi trenul şi m'am dus la New-York şi Chicago. Tot eram acolo: în loc de unul am ucis câte opt, câte zece şi cu nervii tonificaţi, mi-am continuat cariera în regiunile albe.

La Polul Sud am plecat atunci când povestesc, întâi cu tramvaiul, până la marginea oraşului, de unde într'o cotigă de lăptar m'am transportat într'o gară. Acolo m'am agăţat în fugă de un tren rapid, în genul expresului de Braşov, care circula exclusiv cu miniştri şi invitaţi. Echipamentul meu era de buzunar. Un flacon cu apă oxigenată (12 volume), un gram de iod metalic, un cronometru, trei tablete de aspirină, un ghem de sfoară, o cutie de ţinte de planşetă şi un ciocan cu coadă demontabilă, împrumutat de la un sportsmen emerit dintre prietenii mei, Găetan, avântat către alte meridiane. Mai luasem cu mine un câine şoricar şi o cântăreaţă blondă, a căreia rezistenţă la temperaturile scăzute se experimentase în music-hallurile în care apărea goală, în luna lui Decembrie, protejată de o frunză de viţă în formă de evantaliu brodat cu flori azurii de „nu mă uita“ (Vergiss mein nicht).

Ţintele de planşetă trebuiau să slujească prinderii gheţarilor şi înlănţuirii lor, unul după altul, cu sfoară pentru scoaterea mai lesnicioasă din elementul lichid. Se ştie că în apă corpurile pierzându-şi greutatea, pot să fie antrenate cu un simplu fir de bumbac. Nu am vânat noi la Vâlcov moruni de 500 kgr., pe care i-am tras pe uscat cu ajutorul unei jurubiţe de ibrişim?

Prinderea gheţarilor şi târârea lor prin apă, de la pol în regiunile calde sunt de un interes ştiinţific considerabil, căci demonstrează fără altă experienţă că gheţurile arctice şi antarctice se topesc de la sineş, exact ca ghiaţa artificială, îndată ce ajungi cu ele la nivelul latitudinilor indochineze. După ce s'au topit, tragi sfoara din apă, sfoara vine singură şi o faci ghem, păstrând-o în buzunar pentru o expediţie viitoare. Generalul Nobile plecase în excursie ştiinţifică, mânat de scopul de a lăsa fotografia Ducelui Mussolini (9 × 12) în punctul unde axul terestru se mişcă cel mai iute. Problema era să se afle dacă hârtia impresionată de razele soarelui, rezistă la influenţa magnetică boreală şi dacă, eventual, atunci când Ducelui îi va veni ideea să-şi strămute dictatura la Nord, focile îl vor recunoaşte după portret. Totodată trebuia popularizată gramatica italiană, din care s'a distribuit Polului o mie de exemplare pe hârtie velină.

prieten preot, Moravuri episcopale), mici pamflete cu ţintă precisă (*Superomul unanim*, la adresa lui N. Iorga, *Ortodoxia artistico-literară*, vizându-l pe Nichifor Crainic), elogii pline de căldură, cum este cel adus tipografilor (*Culegătorul de semne*), inimitabile poeme în proză (*Caise, Miţu şi Baruţu, Rândunelele, Pisica*). De o savoare aparte sunt „tabletele cu Cocó", papagalul care a devenit nu doar blazonul revistei, ci şi un personaj nelipsit din paginile ei, putând fi întâlnit în diferite ipostaze: de confesor, de interlocutor, de martor ascuns la anumite evenimente, de reporter poznaş şi, în genere, de simbol al opiniei publice sau al ubicuităţii jurnalistice (*Cocó şofeur, Cocó deputat, Câinele lui Cocó, Cocó la Iaşi, Cocó şi actorii, Plângerea lui Cocó, Rugăciunea lui Cocó, Cocó-express* etc.). Ca prozator, Tudor Arghezi nu publică însă în **B.p.** numai tablete, ci şi o serie de mici povestiri cu conţinut anecdotic, caracterologic sau parabolic, între care *Iisus al doilea, Un linşaj, Moş Niculae, Fizionomistul, Un roman de iubire, Doi vecini.* În ce priveşte proza, sunt de consemnat, în afara textelor argheziene, şi contribuţiile altor scriitori. Deşi dintre ei nu lipsesc cei de factură tradiţionalistă, precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, I. Peltz, preferaţi sunt totuşi moderniştii de felul lui Urmuz, descoperit în 1922 de Arghezi şi publicat în **B.p.** postum, M. Blecher, care debutează aici în 1930, Geo Bogza, F. Aderca. Ultimul, secretar de redacţie în primii doi ani, este cel mai constant, fiind foarte des prezent şi în postura de critic literar. În această calitate semnează articole de sinteză (*Curente literare în Europa*) sau de bilanţ (*Anul literar*), comentarii polemice (*Mistica farsă*, despre mişcarea gândiristă), eseuri despre W. Shakespeare, L.N. Tolstoi, H. Taine, Stéphane Mallarmé, medalioane (*Adversarul G. Ibrăileanu, Gospodarul Sadoveanu, Cavalerul Perpessicius*) şi, din când în când, recenzii. O dovadă că literatura e înţeleasă ca fenomen viu şi dinamic o constituie expresivele portrete făcute de Tudor Arghezi lui Urmuz, C. Argetoianu, N.D. Cocea, C. Stere, Gala Galaction, alături de repetatele sale elogii aduse poeţilor tineri şi, în general, poeziei, care „garantează culturii o împrospătare continuă şi omului, locuitor al unui mare miracol, zilnic mai întins, facultatea de a-l simţi". Cu toate că spaţiul redus a împiedicat revista să aibă un sumar foarte divers, la răstimpuri s-au publicat şi texte dramatice, cum sunt piesa scurtă *Neguţătorul de ochelari* a lui Tudor Arghezi ori sceneta *Triunghi* a lui F. Aderca. De asemenea, nu au fost neglijate nici traducerile (epigrame de Marţial, poemele *Nemărginire* şi *Epigonilor* de Henrik Ibsen, reflecţii de

Paul Valéry, eseul *Omul autentic* de André Gide). Mai mult, au existat chiar câteva rubrici cu o anume continuitate: „Cronica dramatică" (ţinută în 1930 de Isaiia Răcăciuni), „Moment muzical" (F. Aderca), „Gura lumii" (anecdote), „Pagini vechi" (unde se reiau scrieri de Ion Ghica şi A.I. Odobescu). Toate acestea întregesc imaginea unei publicaţii care, de excelent nivel literar în prima ei serie, plină de nerv polemic în a doua şi vădind o fermă atitudine antifascistă şi prodemocratică în a treia, s-a impus prin calitatea şi insolitul ei, purtând pecetea spiritului arghezian. Alţi colaboratori: Otilia Cazimir, Al. O. Teodoreanu, Gala Galaction, Paul Zarifopol, B. Fundoianu, Octav Şuluţiu, Aurel Lambrino, Sărmanul Klopştock, Ionathan X. Uranus (Marcel Avramescu), N. Davidescu, Demostene Botez, Simion Stolnicu, Mircea Pavelescu, Sanda Movilă, Alexandru Sahia, Eugen Constant, Liviu Deleanu, George Ivaşcu, Mihail Steriade, D. Gherghinescu-Vania, N. Crevedia, Radu Boureanu, Ilariu Dobridor, Laurenţiu Fulga, Ion Biberi, Paul B. Marian, Aurel Baranga (care debutează aici), Dragoş Vrânceanu, Mircea Damian, Horia Bottea, Constantin Nisipeanu, Teodor Scarlat, Ion Sofia Manolescu. ***I.M.***

BILEŢCHI, Nicolae (12.III.1937, Oprişeni, azi Dubovka, Ucraina), critic şi istoric literar.

Este fiul Elenei (n. Haisuc) şi al lui Vasile Bileţchi, ţărani. A absolvit şcoala elementară în satul natal, cursul mediu în satul Tereblecea şi Facultatea de Filologie, secţia germano–romanică, la Universitatea din Cernăuţi (1959). Învăţător în satul natal, apoi cercetător ştiinţific inferior (1961–1964), doctorand la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" din Moscova între 1964 şi 1967, şi-a susţinut aici şi teza; în 1986 a devenit doctor habilitat. Din 1967 este cercetător principal la Institutul de Limbă şi Literatură (Institutul de Filologie) din Chişinău. Din 1995 predă în învăţământul universitar. A fost ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova (1992). A debutat în 1962 la revista „Cultura" şi editorial cu studiul monografic *Epiceskie i liriceskie elementî v moldavskoi sovetskoi dramaturgii* (1972). Mai e prezent în „Limba şi literatura moldovenească", „Nistru", „Kodrî", „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară" (face parte din redacţie), „Limba română", „Literatura şi arta", „Sud-Est", „Metaliteratură" (e în colegiul redacţional) ş.a. Şi-a adus contribuţia la elaborarea a numeroase volume colective dedicate literaturii contemporane.

În volumele *Consemnări critice* (1976) şi *Considerări şi reconsiderări literare* (1983) **B.** s-a afirmat ca un avizat cercetător al dramaturgiei şi prozei contemporane din stânga Prutului. Plătind o vreme tribut înţelegerii literaturii prin prisma realismului socialist, realizează totuşi exegeze serioase, în care predomină analiza personajelor şi atenţia concentrată asupra procedeelor artistice. Efortul de sincronizare cu statutul criticii şi istoriei literare moderne se vădeşte îndeosebi în studiul *Romanul şi contemporaneitatea* (1984), unde apelează la un instrumentar critic diferit şi la un limbaj estetic înnoit, atunci când se referă la particularităţile formale (*Zbor frânt* de Vladimir Beşleagă), la substratul dramatic al timpului încremenit (*Vămile* de Serafim Saka), la „direcţia estetică" (*Disc* de George Meniuc), la interferenţa timpurilor (*Unchiul din Paris* de Aureliu Busuioc) sau la cronotopul basmului (*Povestea cu cocoşul roşu* de Vasile Vasilache). **B.** formulează tot aici şi rezerve critice, abordând cu luciditate şi în toată diversitatea lui procesul literar. Măsura adevărată a darului de cercetător o dă în ceea ce publică în ultimii ani, totodată un moment de bilanţ al unui traseu critic paradigmatic pentru spaţiul basarabean. *Analize şi sinteze critice* (2007) sau textele incluse în volumul omagial *Nicolae Bileţchi la ora reconsiderărilor* (2012) atestă mai cu seamă disponibilitatea autorului pentru procesul „de revedere, regândire şi reaşezare a valorilor literare", capacitatea de a-şi perfecţiona, într-un set de „relecturi", instrumentarul critic şi de a-şi împrospăta modul de a înţelege complexitatea unor scrieri şi a integrării în contextul cultural românesc.

SCRIERI: *Epiceskie i liriceskie elementî v moldavskoi sovetskoi dramaturgii*, Chişinău, 1972; *Consemnări critice*, Chişinău, 1976; *Considerări şi reconsiderări literare*, Chişinău, 1983; *Romanul şi contemporaneitatea*, Chişinău, 1984; *Creaţia scriitorilor moldoveni în şcoală* (în colaborare), Chişinău, 1990; *Analize şi sinteze critice*, Chişinău, 2007.

Repere bibliografice: Andrei Ţurcanu, *„Considerări şi reconsiderări literare”*, RLSL, 1984, 3; Iuri Kojevnikov, *Moldavski sovremennîi roman*, „Voprosî literaturî”, 1985, 9; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chişinău, 1987, *102–105*; Burlacu, *Texistenţe*, I, *146–152*; *Dicţ. Chişinău*, *54–55*; Apetri, *Atitudini*, *156–158*; Ion Ciocanu, *Cărţile din noi*, Chişinău, 2011, *205–212*; *Nicolae Bileţchi la ora reconsiderărilor*, Chişinău, 2012. ***I. C.***

BILEŢCHI-ALBESCU, Ioan (10.VIII.1881, Oprişeni, azi Dubovka, Ucraina – 15.X.1962, Câmpulung Moldovenesc), clasicist, traducător. Urmează clasele primare în satul natal, iar în 1895 intră la Liceul „Ştefan cel Mare” din Suceava. Plăcându-i umanioarele, va opta pentru Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cernăuţi, studenţia lui diligentă desfăşurându-se între anii 1903 şi 1907. După absolvire va fi numit profesor de latină şi elină la şcoala unde îşi luase bacalaureatul. Din 1909 e transferat la Liceul „Dragoş Vodă” din Câmpulung Moldovenesc. Profesor definitiv încă din 1908, obţine doctoratul în 1912 cu o teză redactată în limba germană, în care se ocupă de modalităţile de exprimare a superlativului la o seamă de scriitori latini, ca Tibul, Catul, Properţiu, Vergiliu, Horaţiu şi Ovidiu. S-a impus, curând, prin seriozitate şi temeinicie şi, după ce, în 1916, este numit, provizoriu, director, din 1919 ocupă acest post până în septembrie 1941, când se pensionează.

Din când în când **B.-A.** semna în periodicele bucovinene „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Glasul muntelui”, rememorând evenimente politice la care avusese şansa să ia parte, cugetând, cu o retorică de catedră, la ţară şi la destinul ei sau însăilând vreo cronică dramatică. Acestei publicistici întâmplătoare i se adaugă şi câteva articole tratând chestiuni de pedagogie, recenzii de cărţi ştiinţifice şi, mai ales, studii meticuloase de toponimie şi patronimie, scoase şi în broşuri, după ce apăruseră mai întâi în „Orpheus” (1927–1928) şi, pe parcursul mai multor ani, în „Anuarul Liceului «Dragoş Vodă»”, pe care el îl editează din 1921 până în 1939. Sunt contribuţii stimabile – luate în seamă de învăţaţi precum Carlo Tagliavini, Vasile Grecu, Ştefan Paşca –, dar care se lansează în ipoteze riscante. A alcătuit şi o istorie a oraşului Câmpulung Moldovenesc, lăsată în manuscris, precum şi o carte privind istoricul şcolii din acelaşi oraş, publicată postum (2010), ca şi alte pagini. El era, înainte de toate, un elenist, cu o reputaţie pentru unii confirmată de traducerile sale, în versuri albe, din piesele lui Aristofan – *Norii* (1923), *Broaştele* (1925), *Păsările* (1936). Un Aristofan pe care l-a dorit „în haină românească”, recurgând la neaoşisme nu totdeauna potrivite, în versiuni ce se feresc să cadă în infidelitate şi obscuritate, dar mai ales, cum cer „estetica şi urbanitatea”, evitând, pudic, exprimările prea fruste. În prefeţe, nedezminţindu-şi vocaţia, **B.-A.** ţine să scoată în relief caracterul moral-educativ al ostenelilor lui. El schiţează şi unele apropieri între *Păsările* şi comedia shakespeareană *Visul unei nopţi de vară*, care s-ar asemăna prin „fantezia exuberantă”, comparaţia fiind împinsă până la piesa *Chantecler* a lui Edmond Rostand. Alte traduceri din Aristofan (*Plutos*, *Viespile*, *Cavalerii*, *Pacea)* nu s-au publicat.

SCRIERI: *Ausdrucksmittel zur Bezeichnung des hohen Grades einer Eigenschaft bei Catull, Tibull, Properz, Vergil, Horaz, Ovid und Statius*, Cernăuţi, 1909; *Sentimentul naturii în opera lui Horaţiu şi Virgiliu*, Silistra, 1930; *Studii filologice*, îngr. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2007; *Conspecte filologice*, îngr. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2009; *Şcoala din Câmpulung Moldovenesc de la începuturile ei până în anul 1948*, îngr. Ion Filipciuc, pref. Dumitru Niţă, Câmpulung Moldovenesc, 2010. **Traduceri:** Aristofan, *Norii*, pref. trad., Bucureşti, 1923, *Broaştele*, pref. trad., Bucureşti, 1925, *Păsările*, pref. trad., Câmpulung, 1936.

Repere bibliografice: N. Bogdan, *Clasicii greci şi latini în româneşte*, „Clipa”, 1924, 70; George Voevidca, *Aristophanes în româneşte*, „Junimea literară”, 1937, 1–9; Ion Faifer, *Aristophanes pentru prima oară în româneşte*?, IIŞ, 1938, 6; Graţian Jucan, *Câmpulungul Moldovenesc*, Bucureşti, 1979, *66–68*; Florin Faifer, *Profesorii*, CL, 2000, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *111–112*; Luminiţa Ţăran, *„Conspecte filologice”*, „Oglinda literară”, 2010, 102; Ioan Ţicalo, *Câmpulung – toposul fericitei întâlniri*, RR, 2011, 2. ***F. F.***

BINELE PUBLIC, ziar „politic, economic, literar și științific”, apărut la București, de trei ori pe săptămână de la 29 noiembrie 1878 până la 9 iunie 1879, apoi zilnic de la 10 iunie 1879 până la 17 martie 1884. De la 23 martie 1881 subtitlul este suprimat. În 1884 fuzionează cu „Timpul”, sub titlul „România” (1884–1892). Redactori: G.O. Gârbea (1878), N.R. Lepădătescu (1882–1883). Organ al Partidului Liberal-Conservator, **B.p.** susține idei liberale și democratice, dar are preponderent caracter informativ, anunțând, de pildă, reprezentarea la Teatrul Național din București a piesei *O noapte furtunoasă* (24 ianuarie 1879), fără să menționeze numele autorului. Comedia lui I.L. Caragiale, scrisă de „tânărul autor cu ochelari”, era criticată

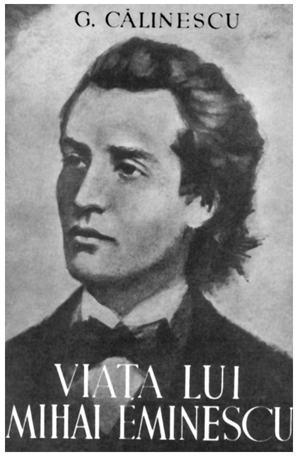
pentru așa-zise „exagerări" în descrierea moravurilor. Este anunțată, de asemenea, reprezentarea dramei *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. Colaborează G.I. Ionnescu-Gion cu articole literare, cronici dramatice și recenzii, D.D. Racoviță-Sfinx cu cronici dramatice, cugetări, articole de informații culturale, recenzii, nuvele și traduceri din literatura universală, G. Missail, I.S. Spartali. ***I.H.***

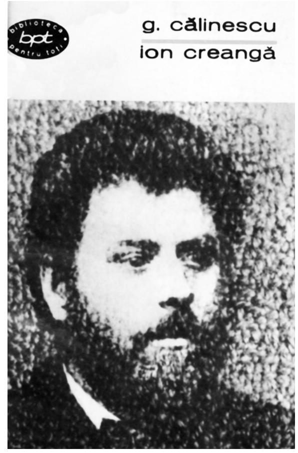
BIOGRAFIE. În ultima jumătate a secolului al XX-lea **b.** n-a avut un statut prea fericit. Structuraliștii, poststructuraliștii și, în genere, partizanii școlii formaliste au eliminat-o din discuție concomitent cu scoaterea autorului din câmpul literaturii. Efectul imediat a fost marginalizarea și, pentru o vreme, discreditarea totală a acestui gen socotit până atunci o „știință" respectabilă, cu o teorie și o metodă riguroasă în spate (lansonismul). Mai toate literaturile occidentale au cultivat-o, de unde și ideea, răspândită și azi, că **b.** este un gen occidental. Alain Viala își începe articolul în *Dictionnaire des genres et notions littéraires* (2001) cu propoziția următoare: „Biografia constituie o formă textuală esențială a Occidentului". Rămâne de văzut dacă Orientul european n-a practicat și el acest gen care stă la granița dintre istorie și literatură. *Viețile paralele* ale lui Plutarh au fost traduse, în fond, peste tot și au circulat în toate literaturile europene. La fel *De vita Caesarum*, opera lui Suetonius, secretarul lui Hadrian. E drept însă că marii scriitori occidentali au beneficiat în epoca pozitivismului critic de **b.** fabuloase, devenite modele ale genului precum **b.** lui Marcel Proust scrisă de englezul G.D. Painter sau aceea despre *Tinerețea lui André Gide*, opera unui reputat medic, Jean Delay, membru al Academiei Franceze. În prima reconstituirea minuțioasă a vieții e făcută dintr-o perspectivă care nu caută programatic demitizarea, dar nici idealizarea omului care scrie, încearcă doar o analiză obiectivă a actelor existențiale, acelea care însoțesc, pe dedesubt, creația, fără s-o poată explica în esență. Acest tip de **b.** a avut succes și poate avea încă, la lectură, pentru cine vrea să cunoască viața intimă a celui care a scris *În căutarea timpului pierdut*. Când afli, de pildă, în biografia lui Painter că, după moartea mamei, Marcel Proust a vândut mobila din dormitorul ei unui bordel parizian, gândurile duc invariabil spre psihanaliză. Prozatorul, cu „gusturile lui particulare" și viața sa în camera tapetată cu plută, este un subiect predestinat acestui tip de analiză. Cu privire la istoria termenului, cercetătorii atrag atenția că **b.** apare de-abia în secolul al XVII-lea (dicționarele atribuie termenul, care în grecește înseamnă „scriitura unei vieți", filosofului neoplatonician din secolele V–VI); Daniel Madelénat, care dă aceste informații (*La Biographie*, 1984), menționează că termenul apare în limba engleză în 1683, în germană în 1705, iar în franceză, sub forma *biograf*, înainte de 1693; *Dicționarul Academiei Franceze* înregistrează întocmai termenul în 1762, în timp ce scrierile ca atare (acelea care vorbesc despre viețile ilustre) există din Antichitate şi ele au servit ca modele culturale timp de două milenii. Teoreticienii literaturii și, în genere, esteticienii n-au luat în seamă acest gen prolific, și nu i-au definit decât foarte târziu statutul. Nici azi nu pot fi citate prea multe studii teoretice despre această practică textuală disprețuită, ridiculizată de noua critică. Există, adevărat, multe cercetări privitoare la istoria genului biografic, bibliografii întinse, îndeosebi în Anglia, dar, în ceea ce privește reflecția teoretică asupra temei, bibliografia este săracă. Un studiu des amintit este cel al lui Daniel Madelénat, pe lângă acela, mai vechi, al lui André Maurois, *Aspects de la biographie* (1930). Așa că Alain Viala s-ar putea să aibă dreptate: suspiciunea cu care a fost și este încă privit acest gen socotit lejer și inesențial pentru critica literară se datorează – între altele – acestui decalaj „între o practică majoră şi o teoretizare minoră". Altă explicație ar fi aria de întindere enormă a genului, diversitatea lui, domeniile (de la viețile sfinților la viețile vedetelor de cinema) pe care le îmbrățișează și, totodată, varietatea formelor de exprimare. Un gen de răspântie: acolo unde se întâlnesc și se despart nu numai subiectele (temele, personajele), dar și disciplinele și, evident, metodele de abordare, căile de acces. Alain Viala spune că această căutare a identității (miza esențială a oricărei **b.**) angajează un număr mare de specialități și de discursuri, fiind la intersecția modurilor în care „civilizaţia noastră vizează discursurile". **B.** poate fi un gen exponențial pentru o epocă și pentru un mod de a gândi omul în relațiile sale cu *le dehors*. Lipsește din enumerarea făcută de criticul francez domeniul religios (și discursul biografic religios ca atare), extins în spațiul european, la Vest și la Est, în tot Evul Mediu. *Viețile Sfinților* au pătruns în mediile cele mai variate și au constituit lectura fundamentală a oamenilor simpli secole de-a rândul, termenul *hagiograf* este, spune tot Madelénat, mai vechi decât *biograf*. El semnifică întâi „carte sfântă" (sfârșitul secolului XV-lea) și apoi „autor" (debutul secolului XVI-lea). Un gen prin excelență apologetic, ca și **b.** dedicate împăraților și

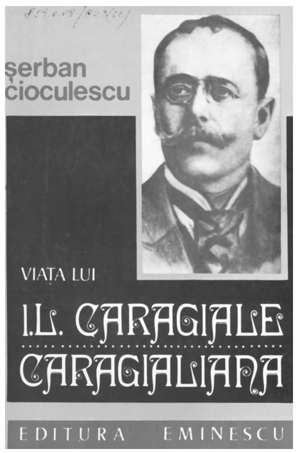
oamenilor de arme, menite să-i glorifice pe cei care le comandau. Dar a mai existat câte un Procopiu din Cezareea care să facă în ascuns o cronică paralelă (cu inevitabile date biografice), în care să spună altceva decât spune în cronica oficială. **B.**, pe scurt, a însoțit istoria, mentalitățile vremii, personalitățile, civilizațiile, oferind din Antichitatea greco-latină până în pragul modernității modele de existență și modele culturale. Definițiile nu diferă prea mult unele de altele. Aceea dată de dicționarul Academiei Franceze nu face decât să reproducă definiția din 1683 a lui John Dryden în introducerea la traducerea din Plutarh: „istoria vieților particularilor". Alte încercări sunt mai nuanțate: „Biografia este reconstruirea unei vieți umane; ea încearcă să descrie și să evalueze cariera unui individ și, de asemenea, să reproducă imaginea sa ca personalitate vie, analizând impactul pe care acesta o exercită asupra acțiunilor întreprinse de personaj și asupra lumii în care el trăiește" (John Garraty) sau: „o formă de istorie care se consacră nu raselor sau maselor de oameni, ci unui individ", „un portret fidel al unui suflet în aventurile sale de-a lungul vieții" (Edmund Gosse). În fine, D. Madelénat sintetizează aceste observații în câteva propoziții care îmbrățișează toate aspectele: „Povestire scrisă sau orală, în proză, pe care un narator o face vieții unui personaj istoric (punând accent pe singularitatea unei existențe individuale și pe continuitatea unei personalități [...]; genul este definit, în acest chip, prin forma lui (narațiune, proză), prin subiectul tratat (un personaj real: un text, deci, referențial, și nu o ficțiune) și, în chip facultativ, prin perspectiva povestirii – focalizarea asupra unei interiorități și a unei viziuni asupra lumii". Definiția subliniază natura genului (referențial, nu ficțional) și dimensiunea existențială a temei. Nu e însă obligatoriu ca personajul **b.** să aibă totdeauna o dimensiune „istorică". **B.** modernă și postmodernă a renunțat la ideea de „erou" în sens clasic și se ocupă mai ales de indivizii la modă, produse ale industriei mediatice. Eroii istoriei n-au ieșit cu totul de pe scena **b.**, dar ei sunt serios concurați de vedetele provenite, cele mai multe, din rândurile actorilor de film, ale cântăreților și ale sportivilor. Se poate spune că din Antichitate până azi s-a produs o mutație importantă în ceea ce privește tipologia **b.**: dacă înainte ea se ocupa de personajele marii istorii, ea se concentrează, cu precădere, în vremurile noastre, asupra indivizilor din sfera micii istorii. Șansa lor este să încapă pe mâna unui biograf talentat, care să le dea o anumită pregnanță și să facă din ei, cât de cât, niște eroi în mediul lor de acțiune. Schematizând lucrurile, Philippe Lejeune în *Le Pacte autobiographique* (1975) propune următoarea ecuație pentru paradigma **b.**: „A (autorul) este sau nu este N (naratorul); P (personajul) seamănă cu M (modelul), în timp ce în autobiografie: „N este pentru P ceea ce este A pentru M". În autobiografie există o identitate perfectă între cei trei actori ai narațiunii (autor – narator – personaj), în timp ce în **b.** identitatea este doar între autor și narator. Personajul despre care se vorbește în narațiune este altă persoană. Rațiunea de a fi a unei **b.** este nu să etaleze mijloacele de seducție ale autorului/naratorului, ci să prezinte un personaj viabil, elocvent, dacă se poate un destin, ceea ce înseamnă mai mult chiar decât un model de existență. În funcție de acest rezultat se poate judeca dacă strategia narativă e bună sau rea.

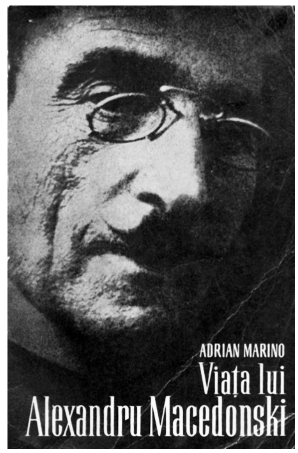
O istorie a **b.** ca gen literar poate fi făcută, iar Daniel Madelénat, în capitolul din *Dictionnaire des littératures de langue française* (1984), propune o clasificare în funcție de marile epoci de civilizație: a) o **b.** care urcă (sau coboară) în timp până în Antichitatea greco-latină, cu alte vorbe **b.** clasică, b) **b.** în care începe să se manifeste fractura romantică și c) **b.** modernă. Această împărțire ridică însă unele obiecții. Se poate pune la un loc Antichitatea greco-latină cu Evul Mediu și pe amândouă în același compartiment spiritual și moral cu Renașterea? Autorul crede că e posibil, pentru că în toate funcționează aceeași paradigmă bazată pe retorica elogiului și viziunea omului eroic. Dar tot el atrage atenția mai târziu că eroului (personajul predilect al **b.** clasice din Antichitate) i se substituie, în epoca medievală, sfântul și că, în genere, religiozitatea este o dimensiune nouă a ființei (personalității) individului. Nouă și dominantă. **B.** își schimbă, oricum, în aceste condiții, obiectul (personajul) și tipul de discurs (un discurs predominant apologetic și pios). Iar Renașterea schimbă toate: viziunea asupra universului, viziunea asupra omului, asupra artei etc. Atunci **b.** trebuie definită nu numai din punct de vedere al structurii ei, ci și în raport cu scopurile și personajele ei prioritare. Este limpede că omul medieval nu seamănă cu omul antic și că omul Renașterii are alte idealuri decât cei dinaintea lui și că el nu se mai mulțumește cu locul doi în lume. Nu se mulțumește, mai ales, cu ceea ce știe. *A cunoaște* devine pentru el verbul esențial. Esențial ca și *a fi* și cu *a avea* și că, împreună, acestea nu au nicio valoare fără a face. În funcție de aceste verbe începe să se gândească și să se definească omul care-și deschide calea. **B.** romantică are în centrul ei, ca teoretician și, prin critica sa,

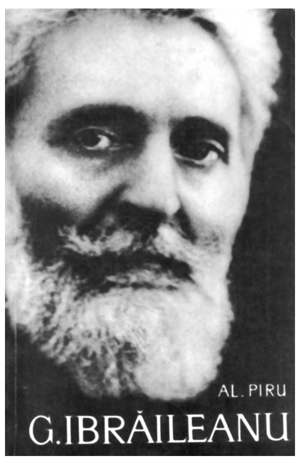
pe adevăratul ei creator, pe Sainte-Beuve. El publică o serie de portrete literare, portrete contemporane, portrete de femei, unde folosește datele biografice nu atât pentru a explica opera (acuzație în bună parte neîntemeiată, adusă la începutul secolului al XIX-lea de Proust și reluată apoi de mai toată critica literară a secolului al XX-lea), cât pentru a fixa un caracter, o psihologie specifică (psihologia creatorului), în fine, destinul unui creator în epoca sa. Pentru a realiza aceste portrete, Sainte-Beuve folosește mai toate mijloacele pe care le are la îndemână un critic literar erudit și talentat, el însuși scriitor reputat: romanescul ideilor, imaginația, eseul moral, arta portretului, desigur, ironia, pe scurt, o retorică amplă, complexă, seducătoare. **B.**, în această alianță, face parte din discursul critic și își sporește considerabil capacitatea epică. Dacă există în critica europeană un cult pentru ceea ce se poate numi „romanescul ideilor" sau „imaginația ideilor", el începe și capătă strălucire în critica lui Sainte-Beuve, omul cu burtă și bonetă, adorat de unii, detestat de mulți alții. Prin acest exercițiu superior intelectual și superior artistic față de normele anterioare, **b.**, semnalează D. Madelénat, câştigă: „Scriitorul, prin exercițiul imaginației sale poetice, al simpatiei și al intuiției, tinde să se identifice cu modelul său ori, cel puțin, să capteze și să redea sinele profund și ireductibil". La acest punct trebuie despărțite lucrurile: **b.** în varianta Sainte-Beuve reprezintă un model critic; **b.** curentă, opera oamenilor de meserie, are altă dimensiune. Cea dintâi este creația unui om de geniu și face parte dintr-un discurs critic complex. A doua este, de regulă, produsul erudiției pozitiviste. D. Madelénat le pune la un loc, deşi sunt mai multe elemente care le despart decât acelea care să le unească. Un element comun este, într-adevăr, descoperirea „ipseității", adică a personalității ireductibile a omului în lume. O revelație (sau o descoperire) care a făcut posibilă explozia genurilor biograficului, cu precădere a jurnalului intim (Stendhal, Benjamin Constant, Maine de Biran ș.a.). Sainte-Beuve folosește acest concept în critica literară și impune portretul literar care, într-o bună măsură, este o **b.** redusă a omului care scrie, dar nu numai, întrucât în portretul critic intră și datele oferite de operă. Deviza lui este: „Să mergi direct la autor sub masca operei". **B.** romantică nu se reduce, evident, la Sainte-Beuve. Paradigma ei depinde de modul în care este perceput omul (arhetipul romantic, *forma mentis*) și, desigur, de ceea ce se înțelege în secolul al XIX-lea prin arta biografică. Filosofii romantici germani spun că omul

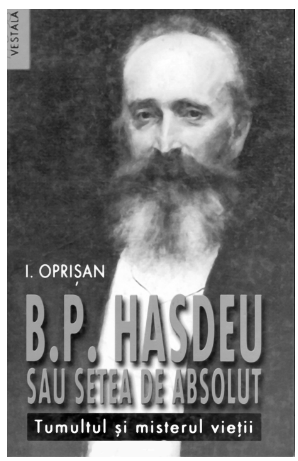

romantic suferă de „incompletitudine": nu se mulțumește cu ceea ce îi oferă realul și, în genere, pun visul (capacitate de reverie) deasupra rațiunii. Așa se petrec lucrurile în literatură, dar în viața de toate zilele individul trăiește fără să știe de multe ori că epoca lui este romantică sau nu se comportă într-un fel

asemănător. Individul începe să imite literatura sau, mai precis, rămâne în istorie așa cum îl prezintă narațiunile, poemele și chiar **b.**, portretele critice, eseurile filosofice din acest timp: un spirit bolnav de nemărginire, un tip demonic sau angelic, un individ dezgustat de lumea realului și, în genere, de concretul existenței, un om care suferă de melancolie, dezamăgit, ca Alfred Musset, că a venit prea târziu într-o lume prea bătrână, în fine, omul romantic este un visător și un revoltat funciar, care are sentimentul eșecului. În **b.** scriitorilor romantici (Byron, Shelley, Hugo ş.a.) se observă însă că acest arhetip se combină cu altul, care are la bază o notă pronunțată de eroism. Anxietatea, incompletitudinea, dorul de infinit (ca la M. Eminescu), diabolicul, reveria, singurătatea, visul compensator se unesc cu voința crâncenă de a schimba lumea și de a învinge realul constrângător. Madelénat consideră că paradigma biografică romantică poate fi caracterizată prin intuiţia infinitului („care lucrează fiinţa finită şi o dedublează"), prin gustul introspecţiei și cultul pentru „erou" (în alt sens decât „eroul" clasic). Arhetipul omului romantic (şi personajul ideal al **b.** romantice) este individul demoniac; „vector – zice Madelénat – al forţelor distructive şi al înnoirilor ireversibile [...], el se mitologizează şi se idealizează, pierzând astfel savoarea vieţii; destinul absoarbe existenţa: un adevăr «esenţial» elimină adevărul real". Concluzia ar fi că aceste aglomerări şi aceste răsturnări de ierarhii „exhibă caracterul tranzitoriu al paradigmei romantice", adică o fac caducă.

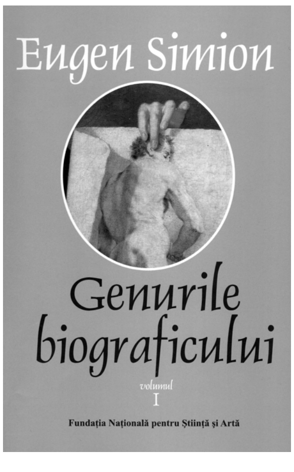
Opiniile lui Madelénat despre **b.** modernă sunt mai clare și mai substanțiale: **b.** modernă este punctul unei crize profunde în domeniul psihologiei și al epistemologiei raționaliste la sfârșitul secolului al XIX-lea; Schopenhauer și Nietzsche descoperă rădăcinile inconștientului, Dostoievski pune în valoare ambiguitățile, complexitățile „omului din subterană", Freud îi scoate la iveală complexele și le definește teoretic; inspirându-se din toate acestea, biografii încep să definească omul ca o ființă contradictorie, cu ambivalența sentimentelor lui, cu duplicitățile, dinamismul său interior, dând mai mare importanță copilăriei, reveriei, sexualității. Ca gen, **b.** se diversifică (psihobiografie, etnobiografie etc.). Se observă însă ceva ce Madelénat ignoră sau când încearcă să spună nu spune explicit: se schimbă într-o măsură considerabilă, la începutul secolului al XX-lea, ideea despre om și, implicit, imaginea lui în relație cu *le dedans* și *le dehors*. În fapt, imaginea tradițională a omului se sfărâmă și în locul ei apar mai multe viziuni, cauzalități, fragmente, ca o oglindă spartă aruncată în iarbă. Umanismele secolului al XX-lea nu se pun în acord asupra omului, fiecare îl definește altfel: singurul element comun este că omul nu este ce se credea că este și că unitatea lui este o simplă iluzie. Între omul psihanalizei (sumă a complexelor interioare) și omul de hârtie, omul gramatical al semioticienilor, nu e nici o legătură. **B.** modernă reflectă aceste modificări fundamentale în gândirea asupra omului, vizibile în toate disciplinele spiritului. Camil Petrescu era conștient de această revoluție și, vorbind de roman în eseurile din anii '30 ai secolului trecut, semnala faptul că personajele nu mai pot fi definite cu noțiunile psihologiei clasice. Se poate adăuga: nici psihologia și, în genere, **b.** creatorului nu mai poate fi definită cu vechile concepte. Nici chiar cea a omului simplu, produsul aceluiași proces. În faza modernității **b.** s-a deschis, ca toate creațiile spiritului de altfel, spre un câmp vast, în mare măsură necunoscut, de provocări. Tot acum în spațiul modernității se dezvoltă o ramură specială, și anume **b.** romanțată. Formulă care se identifică în multe cazuri cu **b.** literaturizată, facilă, comercială. **B.** romanescă nu este însă cu necesitate mistificatoare și nu are mereu scopuri consumiste. A fost și este încă utilizată de oameni care au talent și o minimă erudiție în materie, au și onestitatea de a nu mistifica un destin, precum „biografi" celebri ca Dmitri Merejkovski, autorul unor scrieri despre Dostoievski și Lev Tolstoi, sau André Maurois pe care l-au citit câteva generații, Emil Ludwig și Stefan Zweig și atâția alții, printre care Henri Troyat, care timp de o jumătate de secol și-a câștigat o mare popularitate prin **b.** dedicate marilor ruși. Unele dintre cărțile lor au devenit opere clasice într-un gen care seduce gustul public și, seducându-l, îl poate educa în sensul valorilor umanismului, de vreme ce **b.** are și o misie pedagogică, pe care o poate avea și azi, în postmodernitatea noastră care crede din ce în ce mai puțin în valorile umanismului european. Trebuie respinse cele prost scrise și cu scopuri strict comerciale, acelea care cultivă ceea ce Paul Zarifopol numea, prin anii '20 sau '30, „mahalagismul literar". Pentru că o **b.** despre un mare scriitor (de pildă, Goethe) nu are a se ocupa de indigestiile omului de geniu, dar nici nu poate să ignore cu desăvârșire scenariul existenței sale: cum își începe ziua, cum scrie, în ce ambianță, ce prietenii cultivă, care sunt femeile pe care le-a iubit și de care a fost iubit, ce crede despre iubire, ce cărți citește sau cum primește ideea morții etc. Toate acestea, strânse într-un portret, spun ceva important despre omul biografic și pot deschide o cale de acces spre omul *sapiens*

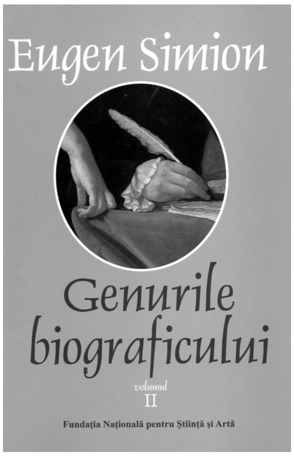
de care vorbește André Maurois în însemnările sale despre **b.** Nu-i lipsit de interes, bunăoară, că Vasile Alecsandri își începea ziua în cabinetul de lucru, lângă un șemineu în care ard lemnele și în vecinătatea unui ceainic din care se strecurau mirosuri aromate. Numai aşa putea să scrie. Scria cu precădere iarna, în restul anotimpurilor îi plăcea să călătorească, deși structural era un spirit sedentar, un boier de țară. Pastelurile reprezintă opera unui miniaturist care vede natura pe fragmente, o vede static, nu în mișcare, ca pe o succesiune de tablouri dintr-o expoziție într-o sală imensă, care este însăși natura din afară. Pictorul (poetul) este un om de interior, un spirit stabilizator, cu acces limitat la contemplație. O bună **b.**, care știe să armonizeze toate aceste preferințe, automatisme mentale și existențiale, poate scoate un portret memorabil. Portretul poate fi prezentat într-o narațiune biografică sau într-un eseu biografic – o specie pe care o folosește, de pildă, în chip curent G. Călinescu în *Istoria literaturii de la origini până în prezent*. Acest element epic în critica sa i-a iritat pe mulți dintre comentatorii săi. Aceștia n-au observat însă că epicul are aici un rol important (asigură fluiditatea informațiilor într-o **b.**) și, totodată, rolul lui este să dea expresivitate ideilor. Postmodernitatea a adus ceva nou în ceea ce privește **b.** în raport cu modernitatea care, în bună măsură, o eliminase din ecuația critică odată cu autorul, anume că funcția autorului în narațiune n-o poate îndeplini nimeni altcineva decât autorul. Teoreticienii literari au început atunci să se ocupe de el și să-i definească mai clar statutul în text. Și, dacă se dovedește că are un rol în text, are și o identitate, adică o **b.** Prima reparație pe care o aduce postmodernitatea este restabilirea acestei identități și, fatal, recuperarea **b.** creatorului. Aceasta înseamnă, implicit, recuperarea **b.** ca gen literar. Concomitent, în postmodernitate se schimbă fundamental viziunea asupra omului. Se dovedește, astfel, că structura de existență a eului biografic, adică **b.** omului ținut pe tușă poate fi revelatoare pentru complexitatea lui interioară și poate impune, în cele din urmă, un personaj original. Personajul poate fi studiat din mai multe unghiuri de vedere și cu mai multe metode. Într-un cuvânt, **b.** se complică, aspiră să fie mai mult decât o cronologie a faptelor exterioare, caută să pătrundă în psihologia omului care scrie pentru a-i surprinde complexele (**b.** psihanalitică), reveriile, frustrațiile, maladiile, fantasmele sexuale (**b.** biopsihologică) etc. De-abia acum are loc acel „sfârșit al discreditului“ pe care îl anunța în 1984 D. Madelénat. Dincolo de aceste cauzalități de ordin cantitativ, calitativ și structural, ce se poate observa în privința discursului biografic, ce place și ce nu place într-o **b.**? a) Nu e de pierdut din vedere, înainte de orice, că **b.** este un text, un discurs, o scriitură („o viață devenită o operă, o operă în bucățele, o operă – deschisă“ – zice José-Luis Dias în *Le Dictionnaire du littéraire*, 2002) și, de la un anumit grad de expresivitate, discursul poate fi analizat ca oricare altă formă de literatură nonficțională. b) **B.** poate fi de mai multe feluri, cele două categorii largi fiind **b.** critică (aceea ce are ca obiect un autor – scriitor, istoric, artist –, un creator, în genere, sau o personalitate a istoriei) și **b.** comercială, cu un subiect variabil, de regulă o vedetă a lumii mediatice sau a micii istorii, tip de **b.** care domină gloriile momentului, este devorată de cititorii ahtiați să afle secretele VIP-urilor, are mare trecere pe piața cărții și este, într-o măsură zdrobitoare, o afacere profitabilă pentru cei care o confecționează și pentru cei ce o publică. **B.** comercială nu interesează decât un public fără criterii estetice sau pe sociologii care cercetează gustul publicului larg. Cealaltă, **b.** critică sau **b.** literară, reprezintă o manifestare curentă a criticii și istoriei literare și poate atinge performanțe (cazul *Vieții lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu) sau poate rămâne adesea în zona minimei utilități istoriografice (e vorba de numeroasele „contribuții“ universitare, opera – predilectă – a „tezarilor”). c) Biograful este un autor care scrie despre alt autor și ambiția lui este să descopere în omul despre care scrie un personaj misterios, profund sau superficial, cu o viață secretă, în fine, un personaj pe care poate să-l facă memorabil prin calitatea discursului său, pentru că depinde de știința și talentul biografului dacă individul de care vorbește capătă o imagine suficient de puternică pentru a circula cu ea prin lumea lecturii. Pentru a reuși să impună această fantasmă, biograful erudit și inspirat cercetează arhivele, stă de vorbă cu cei ce l-au cunoscut pe autorul în cauză, caută să descopere femeile pe care el le-a iubit sau pe care le-a trădat, în fine, face o anchetă complexă și, la urmă, cu maldărul de fișe în față, începe să scrie o narațiune. O narațiune care, în afară de faptul că trebuie să dea informații exacte (dacă se poate inedite), trebuie neapărat să fie seducătoare. Să placă cititorului obișnuit, nu numai specialistului care caută în astfel de scrieri date noi. d) Scriind **b.** unui creator, autorul nu poate face abstracție de scrierile (operele) creatorului. Voltaire spunea în 1751 că „biografia unui scriitor sedentar se află în scrierile sale“, iar un secol mai târziu Sainte-Beuve recomandă să se meargă direct la autorul care se ascunde sub

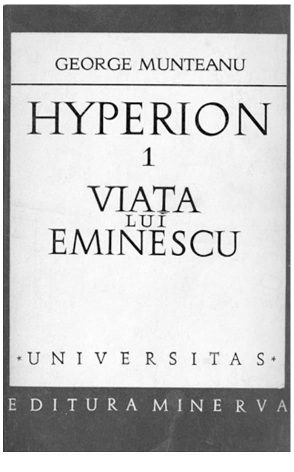
masca operei. O jumătate de secol, apoi, această conjugalitate publică este denunțată: omul biografic este altceva, este altcineva decât creatorul ascuns în opera sa; oricum, cei doi trăiesc paralel, în lumi diferite, și a încerca să îl cauți pe cel de-al doilea (creatorul, eu profund) în individul comun (eul biografic, eul superficial) care frecventează saloanele mondene sau bistrourile din cartier este o aberație. E dificil de detașat adevărul în această chestiune, dilema fiind dacă poate sau nu biograful să ignore opera atunci când vorbește de omul ce-a scris-o sau, situația inversă, dacă poate criticul literar, atunci când analizează opera, să facă în așa fel încât să considere, cum recomanda Paul Valéry, că poemul nu este scris „practic" de nimeni. În această chestiune singura regulă este că opera nu poate fi explicată de circumstanțele din afara operei (*le dehors*), ceea ce nu înseamnă că în spatele poemului nu este nimeni, că poemul sau romanul se face singur, că mașina de scris (autorul) merge automat. Vorbind de poezia lui François Villon, Paul Valéry – adversarul cel mai inclement al criticii biografice – face o **b.** pe scurt a genialului poet, tâlhar băgat de mai multe ori în pușcărie. Pe scurt: ceva din **b.** scriitorului sedentar de care amintește Voltaire trece în operă, sub formă de fantasme și trecând, ceva se salvează din viața lui lumească. Biograful trebuie să consulte opera pentru a prinde, dacă nu viața propriu-zisă, cel puțin modul în care autorul se situează în lume, un stil de existență, un model cultural pe care îl acceptă sau îl respinge. Așadar, omul interior și omul exterior sunt condamnați – dacă nu să trăiască sub același acoperământ – cel puțin să gestioneze aceleași proiecte. Fiecare cu rolul și responsabilitățile sale. Biograful trebuie să le spioneze pe toate. e) S-a pus deseori problema dacă **b.** este o operă de știință sau de artă. G. Călinescu a tranșat dilema spunând, că istoria literară (inclusiv **b.** critică) este „o știință inefabilă și o sinteză epică". Este, evident, un mod subtil de a da o soluție care îi nemulțumește, totuși, pe mulți, pentru că inefabil nu este un concept sigur și nu definește nici o metodă. În limbaj mai prozaic **b.** nu poate fi operă de știință decât în măsura în care istoria literară și critica literară pot fi științe cu reguli precise, ceea ce nu este cazul. „Știința" aici înseamnă informație și mod de a ordona și exploata informația. Mai departe intervine intuiția, inteligența, capacitatea de expresie, adică simțul creației. **B.**, ca operă critică, nu este o știință, nu-i nici o artă care se bazează numai pe inspirație și ficțiune, este o formă de creație complexă, care poate trăi prin ea însăși și poate fi citită și după ce informațiile din interior au devenit bunuri comune sau au fost depășite. Rămâne creația din interior, creația limbajului, imaginația ideilor, portretul, capacitatea de a reinventa atmosfera lumii în care creatorul a trăit. Rămâne „sinteza epică" din știința inefabilă. În cazul **b.** critice, sinteza epică înseamnă capacitatea de a pune ideile în pagină, imaginația ideilor, intuiția unui personaj misterios (creatorul) și talentul de a-i da, în narațiunea critică, o dimensiune umană și spirituală. Marii creatori în acest domeniu sunt aceia care fac în așa fel, încât autorii de care se ocupă să pară născuți, ca exemplare excepționale, de opera lor. f) O bună **b.** are, așadar, ceea ce se cheamă un fond epic sau o fluiditate epică. Eugen Ionescu îi spunea „epicism interior". Fără el, **b.** este o înșiruire de date seci, o succesiune de informații ce pot fi utile, dar, în lipsa unei intuiții critice fundamentale și a unui stil adecvat (stilul înțeles nu numai ca limbaj, ci, înainte de orice, ca viziune asupra omului), nu spun mare lucru despre spiritul creator exilat în contingent. N. Iorga, de exemplu, în monografia dedicată în 1904 lui Ștefan cel Mare, se dovedește a fi, dincolo de marea lui erudiție, un creator mai bun decât în scrierile lui pur literare. Un creator de limbaj, în primul rând, dar și un biograf înzestrat cu un simț epic ieșit din comun. **B.** scrisă de el este una dintre cele mai frumoase narațiuni istorice scrise în limba română, o creație în adevăratul sens al cuvântului, care a creat un personaj memorabil, scoțându-l din legendă și dându-i o identitate umană și istorică. g) Nu e ușor când se constată că omul exterior (omul biografic, omul public) nu este la înălțimea omului interior (creatorul). Sunt atâtea cazuri, unele scandaloase, de divorț, de discrepanțe între ei. O idee acceptată aproape de toți este că omul public poate avea, în viața de toate zilele, păcate capitale sau, de regulă, păcate mărunte, ca orice individ, dar ele – sub orice formă – nu explică opera pe care o scrie. Când se judecă opera, scăderile morale ale omului nu trebuie în nici un caz să determine și să ipotecheze opiniile critice. Avea dreptate G. Călinescu să protesteze împotriva celor care confundă creația cu **b.**: „O formă de pervertire în materie de cărți este a confunda opera, adică autorul lăuntric, cu omul exterior. La acest fel de confuzie între creație și biografie ajută din păcate unii publiciști, prin faptul că apar în public, dau autografe, caută a fi pitorești. Lumea a început să citească cărțile nu pentru valoarea lor intrinsecă, ca să cunoască omul interior, ci dintr-o curiozitate specială pentru publicist. Nu rareori se întâmplă ca un autor să fie, ca om, foarte antipatic, prin cabotinism, prin obsesia valorii lui, prin lipsa de

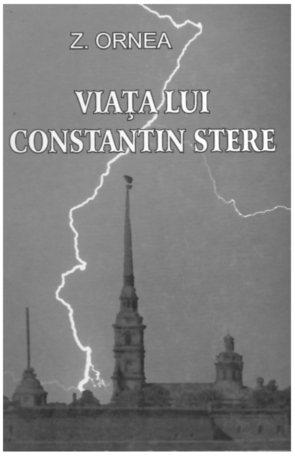
caracter. Dar dacă el e un mare artist, omul interior cu siguranță îl absolvă pe cel efemer". G. Călinescu intuiește bine această complexă relație dintre omul exterior și omul interior (în paranteză fie zis, prin această terminologie el numește cele două concepte puse în circulație de Marcel Proust: *le moi profond* și *le moi biographique*): ca om autorul poate fi lipsit de caracter, ca artist poate fi un mare creator. Sunt atâtea exemple în literatură care confirmă această dualitate. Deși la sfârșitul secolului al XX-lea s-a pus problema dacă omul nedemn din viață nu trage după sine pe creatorul excepțional din operă. Sau, cu o propoziție a lui Tudor Arghezi: poate fi „scriitorul porc în viață și înger pe hârtie?". În timp aceste discrepanțe brutale se pierd, nimeni nu mai știe azi care este **b.** reală a lui Shakespeare. Este suficient că opera îi creează o **b.** fabuloasă. Când e vorba însă de un autor contemporan, dosarul lui de turnător la Securitate poate să-i ipotecheze, cel puțin pentru o vreme, opera. G. Călinescu judecă bine: nu trebuie citită opera cu **b.** autorului în față și, mai ales, nu trebuie judecată în funcție de datele exterioare. Cu toate acestea, omul exterior poate fi interesant și poate constitui obiect de studiu, așa cabotin, fără caracter, cum pare a fi în viața de toate zilele. **B.** este posibilă și este chiar necesară într-o cultură, pentru că altminteri se ajunge la ideea că într-adevăr operele nu sunt scrise, practic, de nimeni și că se poate scrie, cum credea Valéry și cum sugerează o dată chiar G. Călinescu, o istorie a literaturii fără autori. h) Ce este,, totuși, o **b.**, cum și când se poate scrie. Se cunoașe opinia lui G. Călinescu, cel mai bun biograf, deocamdată, al nostru. Opinia lui oscilează între a spune că „marii creatori nu au biografie" – ei fiind anonimi și obiectivi, ca și creatorul popular – și ideea lui Ortega y Gasset, pe care o citează la un moment dat, potrivit căruia **b.** este „un noroc al intuiției". „Orice viață – zicea filosoful spaniol – este secretă și hieroglifă, de aici reiese că biografia este mereu un noroc al intuiției; nu există metodă sigură de a găsi cheia misterioasă a unei existențe străine; de asemeni, omul generos, a cărui viață trăiește din rădăcini profunde, simte nevoia de a străbate în alte vieți; în adâncul lor, în adevărul lor ocult, [trebuie făcut efortul] de a le înțelege și nu de a le judeca; cine judecă nu le înțelege." Ideea că un creator nu are o biografie în afara operei sale este reluată, cu alte argumente, de Nichita Stănescu în *Antimetafizica*, zicând că „poetul, ca și soldatul, nu are viață personală" și, ca să dovedească acest fapt, își alcătuiește o **b.** fabuloasă. Rămâne sugestia că **b.** esențială a poetului este înainte de orice istoria reveriilor și a fantasmelor sale, iar acestea se află în opera sa. „Artistul – scrie undeva Gustave Flaubert – să facă în așa fel încât posteritatea să creadă că n-a existat"; și tot el: „Cred că dacă l-aș vedea pe Shakespeare în carne și oase aș muri de frică". În ce privește prima recomandare, trebuie spus că, cel puțin în cazul lui Flaubert, a fost irealizabilă. Biografii s-au repezit spre „foca normandă" și au făcut în așa fel, încât i-au luminat toate cotloanele vieții. Iar Jean-Paul Sartre a scris trei volume masive despre „idiotul familiei" , adică despre nevrozele lui Flaubert, omul care voia să dispară din registrele vieții civile.

Dintre criticii români, G. Călinescu este cel care are ideile cele mai originale despre **b.** și tot el este cel care dă strălucire acestui gen de critică utilizat cu precădere de istoriografii pozitiviști și de „tezari". El are mari rețineri față de jurnalul intim, socotindu-l „o prostie" și are cea mai mare mefiență față de psihanaliză, știință care a dat o dimensiune nouă **b.** și, în genere, științelor umane în secolul al XX-lea. G.

Călinescu n-o practică și, când o descoperă la alții, o reprimă, o ridiculizează, devenind, astfel, el însuși, un subiect pentru a fi întins pe divanul psihanalizei. A scris, cu toate acestea, *Viața lui Mihai Eminescu*, *Viața lui Ion Creangă* (1938) și a întocmit două monografii (una despre Nicolae Filimon în 1959 și alta despre Grigore Alexandrescu în 1962), în stil mai degrabă pozitivist, în care **b.** și analiza critică a operei merg împreună. Nu poate fi ignorat, apoi, faptul că în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* **b.** scriitorului face parte din scenariul critic. Unele cronologii şi portrete sunt savuroase şi au devenit modele ale genului în critica românească. De pildă, biografia lui A.I. Odobescu (cea din ediţia a doua a *Istoriei…*) sau biografia lui V.A. Urechia, erou de roman-foileton, ori portretul lui Mateiu I. Caragiale: „Un domn de o eleganţă voit vetustă, cu melon pe cap şi cu chipul sastisit, păşeşte solemn şi tacticos prin Piaţa Sfântul Gheorghe" etc. Rezumându-i ideile, se constată că în opinia sa: 1) o **b.** este o lucrare „mitologică şi dialectică“; 2) nu se poate scrie o **b.** decât după ce creatorul a dispărut fizic şi au pierit şi documentele despre viaţa lui, rămânând doar opera; 3) **b.** nu-i, în fapt, a artistului, „ci a conştiinţei istorice, sedimentate dialectic în straturi“, şi, în consecinţă, 4) **b.** nu începe cu data naşterii, ci cu anul morţii autorului; numai cine trăieşte post-mortem poate fi, dar, obiect de **b.**. Se pot asocia acestor reflecţii care spulberă iluziile de exactitate ale biografului pozitivist – omul cu fişele în mână – o observaţie făcută tot de critic prin 1930 despre portret, care este un instrument de bază al criticului-biograf; aşadar 5) portretul nu se poate întocmi satisfăcător decât atunci când, dispărând omul, rămâne doar legenda lui; încercând să-i dea o substanţă, biograful se adresează operei şi mentalităţii timpului, intuind astfel secretul artistului. Exemplul dat de G. Călinescu este Dante, care nu ştia că trăieşte în Evul Mediu; el credea că este un spirit sincronic şi de aceea cultiva *il dolce stil nuovo.* De-abia în epoca modernă cercetătorii şi-au dat seama ce reprezintă, cu adevărat, misticul, medievalul Dante. Cu alte vorbe, o respingere a realului (a **b.** în sens strict) şi o reconstituire a mitului creatorului care stă captiv în opera lui. Portretul, ca parte a **b.**, este acel „noroc al intuiţiei" de care vorbea Ortega y Gasset, un produs al imaginaţiei şi inteligenţei critice. G. Călinescu, care a apărat totdeauna critica creatoare, îndreaptă speculaţiile în această direcţie: „Portretul e o formă a inteligenţei, un produs al ironiei, o respingere, într-un cuvânt, a realităţii, pentru a o ridica la esenţa câtorva linii simple; portretul se naşte în momentul în care pârâie ultima legătură a sufletului cu obiectul, la decesul omului în noi; el este un fiu al maliţiei, nu al iubirii“. E de precizat că G. Călinescu repudiază şi anecdota ca instrument portretistic şi, totodată, se arată a fi un adversar incoruptibil al indiscreţiei când e vorba de a reconstitui critic viaţa unui artist. „Noi dorim să fim caracterizaţi în idealitatea noastră, în zbuciumul intern“ – reclamă el. În fine, nu scapă faptul că, în toate împrejurările, G. Călinescu socoteşte portretul sau **b.** o formă de creaţie. „Portretistul şi memorialistul trebuie să fie artişti – scrie el într-un loc –, fără puterea de a crea în pură ficţiune […] întreprinzătorul acestui gen riscă să piardă, odată cu reputaţia literară, şi stima contemporanilor săi", frază care i se potriveşte şi lui, ca biograf al lui Eminescu şi Creangă. Cel dintâi lucru de observat la aceste **b.** este că romancierul şi-a amestecat serios condeiul în discursul profesorului erudit. **B.** scrisă de el poate fi socotită, cu puţină îngăduinţă, un roman biografic. Are un fond epic, are un erou exemplar (poetul mort la 39 de ani şi care a intrat în legendă cu viaţa şi opera lui), are personaje secundare (familia, prietenii, adversarii poetului etc.). O situaţie de existenţă (de pildă, mutarea lui Eminescu la Bucureşti) este precedată de o descriere amănunţită şi inspirată a mediului, a locuinţei, a tabieturilor personajului, așa cum procedează, de regulă, un prozator balzacian care vrea să-și impună eroul. Peste toate e vocaţia de narator a lui G. Călinescu. Criticul ştie să pună în pagină o idee şi îi place, în chip vădit, să dea o dimensiune epică unui fapt de existenţă. N-au fost şi nu sunt puţini cei care i-au reproşat faptul că povesteşte romanul sau că rezumă poemele în comentariile sale, dar a judeca estetic o operă cere şi o reconstituire, în termeni ideali, a operei. Cititorul trebuie să înţeleagă despre ce e vorba în cutare roman şi, pus în temă, poate lua parte, simbolic vorbind, la demonstraţia critică. Simţul epic este indispensabil criticului de anvergură şi nu poate fi confundat niciodată cu platul rezumat. Jean-Paul Sartre zice: dacă vrei ca ideile tale să fie înţelese şi păstrate, pune-le într-o poveste. Aşa procedează curent G. Călinescu în **b.** şi în comentariile critice propriu-zise, acolo unde e vorba de concepte, de simboluri şi scenarii lirice sau epice. Arta biografului presupune o puternică imaginaţie a ideilor, nu numai un noroc al intuiţiei. **B.** lui Călinescu este, în acelaşi timp, o operă de erudit. Autorul a citit toate documentele, cântăreşte bine interpretările date în cutare problemă controversată (originea, de pildă, a poetului), pe unele le ia în râs, pe altele le

corectează. Este ostil faţă de critica pozitivistă, dar nu ignoră documentele. Oriunde deschizi cartea dai peste ele, prelucrate, topite în discursul biografic sau reproduse pe larg, dacă sunt utile pentru a lumina cutare situaţie. Unele amănunte sunt derutante prin lipsa lor de semnificaţie. E important, de pildă, că privatistul Eminovici primea, în Feldgasse, mâncare de la Vasile Morariu, fiul mitropolitului Silvestru, sau că soţia răposatului Aron Pumnul era „muiere rea" şi din această pricină privatistul a fost nevoit să se mute? Asemenea detalii nu lămuresc, în nici un chip, formaţia spirituală şi morală a tânărului Eminescu, dar, bine plasate în textul critic, pot da o sugestie despre atmosfera în care trăieşte şi învaţă – fără tragere de inimă – privatistul Eminovici. E limpede, biograful stăpâneşte bine subiectul, a consultat integral literatura de specialitate, aduce documente noi, le judecă din punctul său de vedere pe cele deja existente, în fine, pune ordine în haosul bibliografic şi potoleşte cu ironia lui tăioasă zelul atâtor eminescologi. **B.** scrisă de el este, se poate spune, mai întâi fiica erudiţiei şi, prin mijlocirea ei, devine un produs inteligent şi relevant al imaginaţiei critice. Se pune întrebarea dacă G. Călinescu are sau nu o metodă biografică, el care îi ia mereu în râs pe „metodişti", sau, dacă nu are o metodă prestabilită, are măcar un scenariu, un plan, un mod de a construi discursul biografic. Nu are o metodă pe care s-o explice la început şi pe care s-o urmeze cu fidelitate. Nu-i un om de metodă, dar nici nu se lasă purtat, inert, de valurile inspiraţiei. Impresionismul capricios nu-i instrumentul lui de muncă. Este, totuşi, un spirit disciplinat, grupează informaţiile în jurul unor puncte de sprijin şi, în interiorul compartimentului, lasă spiritul critic să lucreze liber, niciodată însă haotic. O privire pe tabla de materii arată că scenariul critic urmează cronologia vieţii: e vorba întâi de strămoşii poetului, apoi de Gheorghe Eminovici (tatăl), după care apare mama (Raluca Eminovici) şi copiii şi, urmând firul **b.** poetului, vin la rând: naşterea şi copilăria, şcolar la Cernăuţi etc. E traseul **b.** tradiţionale. G. Călinescu se dezice, la prima vedere, de ceea ce spune în plan teoretic: **b.** să înceapă după ce omul a murit şi documentele despre el s-au pierdut. *Viaţa lui Mihai Eminescu* începe, dimpotrivă, cu ceea ce este dinaintea naşterii creatorului şi se încheie, previzibil, cu agonia şi moartea. În realitate, G. Călinescu n-a avut timp să aştepte o mie de ani (timpul invocat în cazul Dante) pentru a face un portret al lui Eminescu şi a nara evenimentele scurtei lui treceri pe pământ. I-au fost de ajuns doar 43 de ani de la moartea poetului pentru a-i intui secretul existenţei. Asta nu înseamnă că a renunţat la ceea ce criticul numeşte „giulgiul mitologic". A creat, cu adevărat, un mit Eminescu sau, mai bine zis, a preluat mitul Eminescu şi l-a redefinit, l-a consolidat din punct de vedere critic şi i-a dat drumul în lume. Eminescu circulă de atunci în imaginarul colectiv românesc aşa cum l-a prezentat G. Călinescu la începutul carierei sale critice. Toate încercările de până acum de a distruge acest mit n-au reuşit. Ultima tentativă („Dilema", 1998), opera unor tineri postmoderni, s-a prăbuşit în ridicol. Eminescu continuă aventura lui existenţială şi critică cu veşmintele pe care i le-a pus acest tânăr critic genial, iubitor şi făuritor de mituri. Cât despre metodă, se poate spune că, tradiţionalist în schema generală, criticul schimbă totul în interiorul capitolelor. Aici foloseşte, după caz, ironia demitizantă sau limbajul mitologic, pentru a-şi prezenta mai bine personajul. Face descripţii (interioarele prin care a trecut poetul, oraşele în care a poposit, mediile pe care le-a frecventat), desenează portrete (unele foarte reuşite: Ioan Slavici, Ion Creangă, Titu Maiorescu şi, în genere, junimiştii), defineşte psihologia personajului şi caracterele, psihologiile celor cu care intră în contact, în fine, face speculaţii în jurul unor evenimente şi, de cele mai multe ori, speculaţiile iau forma unor mici eseuri biografice. Nu rămâne niciodată la document, ia din document informaţia şi construieşte în jurul ei un model de existenţă. Un exemplu: capitolul despre erotica eminesciană, un savuros capitol de roman-foileton din care se desprinde un concept romantic şi o experienţă tragică. Figura, până aici antipatică, a Veronicăi Micle – cea cu buze subţiri şi supte – se luminează deodată. Criticul a avut grijă şi a avut, mai ales, talentul de a o înfăţişa în aşa fel încât ea să pară demnă de mitul în care a intrat. Portretul lui Eminescu nu-i deloc ideal ca model uman. G. Călinescu se delimitează, de la început, de biografii encomiaşti şi se leapădă, în chip categoric, de spiritul triumfalist, acela care însoţeşte, de regulă, critica marilor creatori. Eminescu al său este un şcolar mediocru, rămâne chiar repetent, studiile lui sunt incomplete, certificatele sunt nesigure, Eminescu este, apoi, un boem, camera în care stă, în epoca în care lucrează la „Timpul", arată apocaliptic: „Trăindu-şi copilăria pe la gazde şi pe drumuri, Eminescu şi-a extirpat de mic simţul interiorului organizat. Universul se va împărţi, toată viaţa, pentru el, în lumea ideilor, înfăţişată prin cărţi, şi natura vie. Dacă sub raportul intelectului el reprezintă

poate cel mai ales individ al vremii sale, din punct de vedere al culturii simţurilor este, deşi nu totdeauna, geniul fiind prin definiţie locul contradicţiei, un om al naturii, o fiinţă inocentă şi sănătoasă. Aceasta şi explică prietenia strânsă cu acel bivol de geniu care se numeşte Ion Creangă. Eminescu se arunca în pat ca-n fânul din grajdul de la Blaj, pe de-a-ntregul îmbrăcat, pentru că, atâta vreme cât haina îl apăra de frig, ea era ca o unghie bătătorită pe trup, fără vreun înţeles social". Genialitatea lui Eminescu este căutată acolo unde trebuie (în operă), nu în spaţiul existenţei zilnice, unde poetul se poartă ca un om normal. Biograful îndepărtează, totodată, imaginea unui Eminescu monstru de erudiţie, genial în toate, în termodinamică şi în sanscrită. O atitudine justă în critică, pe care unii contemporani n-au înţeles-o. Eminescu este un om de idei, nu-i un spirit foarte organizat, dar e un spirit profund, se informează, suferă de acel nesaţ romantic şi încearcă să prindă „maşinăria lumii". Omul eminescian gândit de G. Călinescu nu este atât „omul deplin al culturii româneşti" (cum i-a zis C. Noica mai târziu), cât omul care aspiră, prin poezie, la totalitatea lumii. Fiind un adversar incoruptibil al criticii biografice, G. Călinescu foloseşte, totuşi, opera literară ca sursă pentru **b.** Nu justifică, altfel zis, creaţia poetică sau proza literară prin circumstanţele vieţii, dar porneşte uneori de la o scriere pentru a sugera o stare de existenţă, un eveniment din **b.** poetului. Nu abuzează şi nu fantazează prea mult la acest capitol. Ştie, de pildă, din scrisori sau din alte documente că Eminescu a compus la Viena, la data cutare, un anumit poem sau o pagină de proză. Reconstituie împrejurările şi defineşte starea de spirit a poetului. În fond, şi aceste acte fac parte din **b.** unui creator. Primejdia ce pândeşte o **b.** obiectivă, documentată, analitică, plină de probleme şi de ipoteze, este ca în text să nu se vadă tocmai viaţa spiritului creator. E păcatul de moarte al atâtor vieţi ilustre. G. Călinescu evită această primejdie. Cu mijloacele lui de creaţie şi cu intuiţia lui norocoasă străpunge secretul existenţei unui poet – devenit mit naţional – şi-l prezintă într-o carte tinerească, strălucitoare, plină de propoziţii memorabile. O **b.** care nu doboară un mit, dar nici nu-l supralicitează, îl justifică doar şi-l reconstituie, în partea lui existenţială, într-un roman indirect, admirabil scris. O întâlnire rară, în literatură, între un mare poet şi un critic biograf care are acces la mijloacele marii creaţii.

Există însă alte două exemple din critica românească: *Viața lui I.L. Caragiale* (1940) de Șerban Cioculescu și, pentru a ilustra genul **b.** parodice, demistificante, *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, scrisă de Eugen Ionescu în anii 1935–1936. Grija raționalistului Șerban Cioculescu este să nu-și mitizeze eroul, să ia distanță față de el și, la nevoie, să fie ironic față de un mare ironist pe care, de altminteri, îl admiră. Dar cu vigilență, fără concesii. În prefață își avertizează cititorul: „Am evitat să dramatizăm existența unui erou al lucidității". Biograful își interzice, de asemenea, stilul apologetic. Personajul său nu este totdeauna un spirit loial față de Eminescu, iar pe Maiorescu – criticul ce-l apărase de acuzația de imoralitate în piesele sale, îl numește, într-un rând, „un om fără inimă și cu spiritul îngust". Nu-i acceptă, se înțelege, nici pe zelatorii lui I.L. Caragiale, nici pe detractorii lui. Deviza biografului este să fim drepți, „să nu exagerăm", să respectăm adevărul. Evită stilul metaforic (în care excelează colegul său de generație, G. Călinescu), stilul său este voit prozaic, acumulativ, analitic, stil al exactității. Nu vrea să placă, vrea să comunice și să fie crezut în ceea ce spune . Biograful consultă la tot pasul documentele, dorind să fie – și reușește –obiectiv, să dea o viață verosimilă. Se poate spune că Șerban Cioculescu rămâne tot timpul în preajma adevărului, ferindu-se să transforme **b.** lui I.L. Caragiale într-o ficțiune, într-un roman biografic. Nu ezită, de bună seamă, să consulte opera de ficțiune (acolo unde se manifestă eul profund), dar nu face eroarea să justifice opera cu și prin datele eului biografic. Pentru că unii i-au reproșat autorului *Domnului Goe* că nu iubește copiii, criticul aduce dovezi contrarii. Și este convingător. Concluzia lui este că dramaturgul a fost „un soț atent și un tată care-și iubește copiii". În relațiile încordate ale lui Caragiale cu fiul Mateiu – închipuit, arogant, dificil mai totdeauna – biograful ia partea tatălui, dând dovadă, în această situație, de partizanat afectiv. **B.** lui I.L. Caragiale, cea mai bună și cea mai bine documentată dintre câte s-au scris până acum despre dramaturg, este continuată și parțial completată în studiile publicate ulterior de critic, reunite, în 1974, în volumul *Caragialiana*. Caz fericit, în critică, de iubire spirituală și de obiectivitate sau, mai potrivit zis, de voință de obiectivitate. Contemporan al lui Șerban Cioculescu, tânărul negaționist Eugen Ionescu încearcă alt tip de **b.** în *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* (primele patru părți apar în „Ideea europeană", 1935–1936), retipărită parțial în „Secolul 20" (1972) și, în limba franceză, sub titlul *Hugoliade*, în 1982, în traducerea lui Dragomir Costineanu, cu o prefață proprie și o postfață de Gelu

Ionescu. Ideea de la care pleacă tânărul critic existențialist și nihilist este (o spune brutal într-o confesiune din 1935–1936) că „omul de geniu sau de mare talent este un abdicat de la spirit, un ratat […] egoismul lui este imens și îndărătnic". În prefața din 1982 mărturisește că în tinerețe îi plăcea „să dezumfle" scriitorii oficiali, deveniți instituții, simboluri ale „establishement"-ului. Cert este că în anii '30 eseistul român sceptic și, în același timp, un spirit religios (cu crize mistice care îl vor însoți până la sfârșit), vede în cel mai mare poet al Franței un mare impostor. Nu-i singur în generația sa (generația lui Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran) care detestă poetul oficial, geniul reprezentativ, recunoscut ca atare. De aici vine și aversiunea lui Eugen Ionescu împotriva lui Tudor Arghezi și, în fond, cu acest sentiment de majoră ostilitate contra autorilor acceptați, admirați de toată lumea literară scrie el paginile din *Nu* în 1934. În *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* tânărul eseist îl demontează cu abilitate pe marele poet romantic, arătând partea comică a sublimului, impostura geniului. Latura tragică, anunţată în titlul eseului, se pierde în această **b.** demitizantă sau, în limbaj mai direct, zeflemitoare. Ea creează un personaj nou, pornind de la unele date reale din **b.** socială şi sentimentală a lui Hugo (sunt consultaţi E. Bire şi alţi biografi; pe cei care au scris cu admiraţie despre viaţa poetului criticul român îi numeşte cretini şi neprocopsiţi). Iese, la urmă, imaginea unei existenţe de o exemplară mediocritate. Este existenţa omului retoric, maniac al grandorii, „genial" (adică înfumurat, bolnav de orgoliu, megaloman) revoltat şi oportunist în acelaşi timp, „om mare tipic", cum zice biograful său. Căci despre acesta este vorba, în fond, în eseul lui Eugen Ionescu: despre omul de litere glorios, de o atroce vanitate şi de o insuportabilă logoree. Iubirile celebre ale tânărului rege al romantismului, crizele lui de conştiinţă, iarăşi celebre, intrate în istorie, sunt comentate cu maliţie şi orientate în sensul grotescului. Mai înainte, în cronica pe care o face *Vieţii lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, Eugen Ionescu schiţase ideile sale despre acest gen care, ieri ca şi azi, oscilează între **b.** pozitivistă şi **b.** romanţată, la îndemâna marelui public. Eseistul nu-i mulţumit nici de una, nici de alta. Crede, mai întâi, că un gest exterior nu poate lămuri viaţa interioară a individului, licărul de mânie din ochii cuiva – zice el – poate sugera fie o simplă vocaţie viscerală, fie o revoltă împotriva divinităţii. „Gesturile sunt minţiri", scrie el. Este neîncrezător, în genere, asupra posibilităţilor **b.** de a ajunge la esenţa personalităţii, **b.** vede numai (şi nici acestea toate) aparenţele discontinue: „Neadevărată este mai cu seamă prezumţia că poţi cunoaşte întreaga viaţă a unui om sau că poţi cunoaşte măcar momentele esenţiale ale unei vieţi sufleteşti; dar momentul decisiv al vieţii mele sufleteşti poate să nu corespundă momentelor decisive ale actelor mele sociale şi ale schimbărilor mele exterioare". Scepticismul criticului merge mai departe chiar. El pune în discuţie legitimitatea genului biografic ca atare şi respinge atât **b.** faptelor exacte (**b.** de tip universitar, pozitivistă), cât şi **b.** romanţată în care include, surprinzător (şi injust), şi biografia scrisă de G. Călinescu. Disocierea este, în principiu, corectă, exemplul adus este însă rău ales: „Cred că biografia faptelor exacte – dar mai cu seamă biografia faptelor exacte! – este inutilă; dar chiar vătămătoare. Nu mă poate interesa decât biografia interioară – chiar imaginară – dar adevărată spiritualiceşte a poetului. Şi în ciuda abilităţii şi a justificării sale diplomatice, dar nu mai puţin sofistice, d. G. Călinescu a scris o biografie romanţată în sensul cel mai peiorativ al cuvântului. D. G. Călinescu nu a rezolvat configuraţia spirituală a lui Mihai Eminescu şi numai aceasta trebuie încercat. Că nu trebuia, d. G. Călinescu nu poate să o afirme, când anunţă că această carte va constitui fundamentul volumelor de critică şi interpretare eminesciană ce vor urma; şi iată cum vom avea un edificiu pe nisip". Din aceste comentarii sceptice se pot reţine cu privire la substanţa şi la posibilităţile **b.**: 1) că nu există o similitudine între momentele esenţiale ale vieţii interioare şi momentele (gesturile) decisive ale vieţii sociale, publice, ceea ce este corect spus, cu observaţia că aceste două tipuri de reacţie nu sunt, totuşi, fără nici o legătură între ele; nu se poate cunoaşte *le dedans*, spațiul vieții interioare, fără a lua în seamă gesturile, momentele de manifestare ale individului (*le dehors*) în spațiul public; 2) Eugen Ionescu e de părere că **b.** omului social (a omului biografic) este inutilă şi chiar primejdioasă pentru că reconstituie aparenţele, superficialităţile, inesenţialul din existenţa unui creator; numai „biografia interioară – chiar imaginară" poate sugera adevărul despre un creator, punct la care criticul român este pe poziţia lui Proust şi Valéry, poziţie avansată în 1932 în critica românească; nu are, cu toate acestea, dreptate când respinge de plano **b.** de tip obiectiv pentru că aceasta are rostul ei în literatură, chiar dacă nu explică opera de creaţie ca atare, indicând circumstanţele şi mentalităţile ce o înconjoară; 3) are în totalitate dreptate când refuză **b.**

romanţată (gen de consum) pentru că falsifică biografia interioară a autorului, nu intuieşte în nici un chip „neliniştile mari şi semnificative" ale omului care scrie. Aproape just în teorie, Eugen Ionescu are alte idei când se apucă să scrie „biografia ironică" (în fapt: persiflantă, grotescă, distrugătoare) a lui Victor Hugo. Nu face nici „biografia faptelor exacte", nici pe cea romanţată a marelui om surprins în micile lui mizerii cotidiene, reale sau imaginare. Autorul o numeşte „biografie ironică", dar există şi supoziţia, justificată, că e un simplu exerciţiu de persiflare pentru a dovedi că, în fond, o viaţă celebră poate fi citită oricum, chiar şi în termenii deriziunii, şi că totul depinde de voinţa şi puterea de invenţie a celui care citeşte viaţa ilustră. Este stilul critic al lui Eugen Ionescu din această perioadă. **B.** demitizantă debutează ca un roman în stil franţuzesc din secolul al XIX-lea: istoria familiei, prezentarea personajelor într-un mod pe jumătate serios, pe jumătate sarcastic, consideraţii despre psihologia momentului istoric şi a clasei sociale din care provin eroii, în fine, scurte reflecţii despre **b.** ca gen critic, în acelaşi stil, care la suprafaţă pare serios şi chiar pedant, iar printre rânduri biograful îl pregăteşte pe cititor pentru un spectacol vodevilesc: spectacolul unei vieţi zgomotoase, fastuoase, de un grotesc răsunător. Biograful începe, dar, cu prezentarea părinţilor „omului mare tipic", respectând, astfel, dar în scopuri subversive, regulile **b.** pozitiviste. Mai întâi tatăl, generalul conte Joseph-Léopold-Sigisbert Hugo, fiu de tâmplar, înnobilat de Napoleon I şi înaintat în grad de Bourboni, un individ de o senzualitate primitivă şi de o amoralitate fără crize de conştiinţă. Cel puţin aşa prezintă lucrurile eseistul care nu suportă, când e vorba de literatură, gloriile oficializate şi, în genere, nu-i iubeşte pe oamenii istoriei, cum le zicea André Malraux vorbind despre Charles de Gaulle. Tânărul Eugen Ionescu vede în ei nişte farsori. Farsa începe în familia Hugo cu „un soldăţoi simplu şi aspru, dar suficient de lipsit de scrupule ca să-şi părăsească nevasta şi copiii mici". După ce-i demitizează ascendenții și demitizează, cu vervă și cu ironie otrăvitoare, critica apologetică, biograful Eugen Ionescu se ocupă de geniul lui Victor Hugo, pe care îl consideră un impostor, un imens farseur, un fustangiu fără pereche. Toate accidentele biografice, toate elanurile poetice (acelea care s-au opus, spun admiratorii lui Victor Hugo, unui imperiu) sunt luate în râs, socotite expresii ale cabotinismului. Sunt puse, toate, într-o narațiune comică subversivă. Când infatigabilul amorez Victor Hugo este prins în „flagrant delict de conversațiune criminală" cu Thérèse Biard, poetul genial în calesoni lungi se adresează plin de vanitate comisarului: „Știți cine sunt eu?", ca un încrezut mahalagiu bucureștean. În acest stil de comedie burlescă este scrisă **b.** Se poate vedea în acest eseu demitizant, scris cu o scăpărătoare ironie, intoleranța unei generații tinere de intelectuali față de stilurile culturale constituite și față de existențele sacralizate.

O formă specială a **b.** este portretul, folosit în operele de sinteză critică sau în eseurile scrise de moraliștii și comentatorii care vor să fixeze într-un număr de pagini structura unei existențe, după vorba lui Roland Barthes, sau caracterul, spiritul, evoluția unei experiențe care devine o conștiință, o existenţă care reușește să fie un destin, cum spunea André Malraux. Scenariul și structura discursului seamănă, în cazul eseului biografic, cu aceea a eseului autobiografic, cu deosebirea (importantă) că autorul se diferențiază de personajul și chiar de naratorul din text. El încearcă să prindă esențialul dintr-o **b.** și să marcheze punctele de referință ale unui destin creator: fantasmele, mentalitățile, formația intelectuală, modul de a fi și modul în care se situează în lume, dar și felul în care primește elementele realului, micile și marile angoase ce-i bântuie spiritul, atitudinea față de femeie, problematica morții etc. G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol și G. Călinescu manifestă, dintre criticii români, predilecție pentru acest tip de **b.** concentrată, racordată la un model uman mai general. Portretul este, după definiția lui G. Călinescu (maestrul genului în critica românească), „un fiu al maliției". Mai trebuie adăugat ceva: portretul este, înainte de orice, o operă de atelier, creația unui moralist. Un bun critic este, totdeauna, un bun portretist: vede esențialul, diferența (originalitatea) și, încă o dată, modul de a fi inconfundabil. Literatura română are mari portretiști pentru că are mari moraliști în rândul criticilor literari. N. Iorga, Paul Zarifopol, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu și G. Călinescu sunt câteva nume ce pot fi reținute. Portretul, ca și eseul biografic, se bizuie pe obiectivitatea subiectivității, pe capacitatea judecătorului de a-și stăpâni reacțiile afective zgomotoase, care pot duce la caricaturi sau la encomion. Printre speciile **b.** un loc trebuie găsit şi pentru eseul biografic, neînregistrat ca atare de teoreticienii genului. Cu toate acestea, există, se dezvoltă, este practicat atât de cei care scriu despre viaţa lor, cât şi de criticii literari care analizează **b.**, autobiografiile, memoriile, pe scurt: confesiunile celor dintâi. După cum există autori care nu vor să-şi povestească viaţa de-a fir a păr, ci caută s-o

interpreteze în stil eseistic, subliniindu-i sensurile şi simbolurile esenţiale. Aşa procedează, de pildă, André Malraux în *Antimémoires, Les Chênes qu'on abat, Le Miroir des limbes* şi *Lazar*, confesiuni, scrieri morale şi filosofice şi, cu precădere, eseuri autobiografice. O formulă asemănătoare utilizează şi Jean-Paul Sartre în *Les Mots*, cartea care ar fi trebuit să consemneze despărţirea scriitorului de literatura de ficţiune. Până la urmă a ieşit altceva, şi anume o scriere confesivă cu un puternic element romanesc în interiorul unui eseu autobiografic, adică un roman autobiografic indirect, o ficţiune autobiografică în care nota esenţială este speculaţia morală şi filosofică despre destinul existenţial al creatorului. Nici Albert Camus nu se îndepărtează prea mult în însemnările sale intime de acest stil. În genere, existenţialiştii (Simone de Beauvoir, de exemplu) acordă importanţă acestui tip de confesiune, refuzând de la început o cronologie a evenimentelor mărunte şi insignifiante. Omul, observă în acelaşi spirit Malraux, este situat nu prin adiţiunea de momente din viaţa sa, ci prin experienţele lui. Malraux respinge, aşadar, **b.** pozitivistă, respinge şi memoriile tradiţionale, iar când este să-şi povestească experienţele, vorbeşte de ele ca şi când ar fi vorba de altcineva: „Biografiile care merg de la vârsta de cinci ani la vârsta de cincizeci de ani sunt false elemente ale experienţei mele [...]. *Antimemoriile* prezintă cu premeditare biografia. Ele nu se sprijină pe un jurnal sau pe note. Vorbind de factorii decisivi ai experienţei mele, regăsesc un personaj şi un număr de fragmente de istorie. Povestesc faptele şi descriu personajul ca şi când n-ar fi vorba de mine...”. Rămâne sigur că *Antimemoriile* aduc spectacolul unei personalităţi cu o **b.** pe care opera o merită (şi invers), în fine, e de subliniat ideea lui Malraux că pentru a dovedi că viaţa devine un destin (sau: viaţa se transformă într-un destin) nu trebuie să povesteşti nimicurile existenţei curente, ci să meditezi la experienţele capitale într-un eseu reflexiv. Să-ţi scrii, cu alte cuvinte, nu memoriile, autobiografia, jurnalul intim sub forma unei înşiruiri de lucruri mărunte şi irelevante (formula tradiţională), ci antimemoriile, acelea care pot arăta cititorului cum o experienţă devine un fapt de conştiinţă (vechea propoziţie a lui François Rabelais reluată în secolul al XX-lea de Malraux şi de alţii). Dacă acestea sunt scopul şi limitele confesiunii, este de văzut prin ce mijloace poate antimemorialistul sau antibiograful să ducă la capăt experienţa scriiturii. Malraux nu spune, dar, citindu-i însemnările, se observă că el evită intimităţile, micile evenimente, pe scurt: mica istorie. Priveşte de sus istoria sa şi priveşte tot de sus Istoria pe care a traversat-o. *Antimemoriile* reprezintă, în fapt, o lungă reflecţie asupra existenţei autorului şi a omului, în genere. Un autor celebru şi atipic. Nu-şi iubeşte copilăria, nici tinereţea, nu-şi adoră mama, nu-şi cunoaşte tatăl. „Le fils de l'épicière”, cum i se spune în copilărie, iese din toate schemele, inclusiv din acelea (foarte puternice) ale psihanalizei. Este un personaj aparte, în care, mărturiseşte el odată, se întâlnesc două personaje: unul pre-suprealist şi altul format de clasicism şi crescut în cultul lui Friedrich Nietzsche (cultul iraţionalismului). O alianţă care, la prima vedere, poate justifica greu destinul lui Malraux, ministrul lui Charles de Gaulle. El a căutat să armonizeze cele două laturi contradictorii şi, citindu-i însemnările intime, se constată că a reuşit, cel puţin în ce priveşte viaţa intelectuală. Malraux îl urmează, în această rezistenţă a lui faţă de măruntul biografism, pe Montaigne şi, în genere, pe moraliştii francezi. Eseul biografic capătă astfel, prin el, o legitimitate în literatura modernă. Nu este singurul care substituie confesiunii filosofia şi meditaţia morală. Poate fi citat, în această categorie, şi Jorge Luis Borges (*Eseu autobiografic*, 1970), deşi lui Borges îi place mai mult să povestească şi să-şi pună **b.** în parabole. Dintre români, cei care dau mai mare extensie reflecţiei în scrierile lor biografice sunt Petru Dumitriu (*Către un Dumnezeu necunoscut, Zero, punct de plecare* etc.) şi, din generaţiile mai noi, Octavian Paler (*Deşertul care ne rămâne*), un moralist obsedat de mituri.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1932; Călinescu, *Opere*, II, *1089–1097*, III, *1348–1378*, IX, *17–21*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982), *passim*; Marino, *Dicţionar*, I, *255–282*; Silviu Angelescu, *Portretul literar*, Bucureşti, 1985; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *passim*; Mircea Anghelescu, *Literatură şi biografie*, Bucureşti, 2005; Eugen Simion, *Genurile biograficului*, I–II, Bucureşti, 2002; Terian, *A cincea esenţă, passim;* Corin Braga, *Psihobiografii*, Iaşi, 2011.

E.S.

BIOLAN, Toma (1.IX.1941, Frasin Deal, j. Dâmboviţa – 18.VI.2004, Piteşti), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Anei (n. Tănăsescu) şi al lui Ion Biolan, cântăreţ bisericesc. După cursurile elementare urmate în comuna natală, a absolvit liceul la Târgovişte (1959), apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1964). Funcţionează ca redactor la revista „Argeş” (1967–1970) şi secretar literar al Teatrului „Al. Davila” din Piteşti (1971–1972 şi după

1974). Debutează editorial în 1979 cu volumul de poezie *Pasărea paradisului*. Mai colaborează la „Ateneu", „Ramuri", „Argeşul", „Săgetătorul" (supliment literar al cotidianului piteştean „Argeşul") ş.a. Foloseşte şi pseudonimele Tib, T. Frăsineanu, Atanasie, Zob, Eratostene.

Înainte de a debuta individual în volum, **B.** publică în placheta de versuri *Templu grec*, apărută în 1970 în colecţia „Biblioteca «Argeş»", coordonată de Gh. Tomozei. În 1967 Geo Dumitrescu îl recomanda ca un poet caracterizat prin „luciditate, inteligenţă", „precizia severă a expresiei" şi „discreţie", fără ca acestea să „îngheţe" fluidul liric. Este formula în care poezia lui se va menţine pe tot parcursul ei, fie că va evoca figuri emblematice ale istoriei reale (Neagoe Basarab, Mateiu I. Caragiale) sau imaginare (Don Quijote), fie că va sonda arheologia eului sau va construi interioare-cochilii şi spaţii de reverie ale unui temperament retractil: „Tărăgănare dulce prin/ Moi sunete de clavecin/ Stârnind pe răcoroase dale/ Plutiri alene de petale". Dominantă rămâne aspiraţia lilială şi astrală, ascensional-purificatoare, poemul însuşi fiind înţeles ca o „stare de melancolie a inocenţei". Liric ce-şi cenzurează efuziunile şi evită exhibarea, **B.** este dublat de un (auto)ironist bonom şi delicat: dimensiune evidentă mai ales în prozele sale scurte, scrise ca pentru divertisment, dar nu mai puţin ca penetrante sondaje, de nuvelist sceptic, în diverse medii (familie, scenă, viaţă literară, lumea funcţionarilor şi a şefilor acestora etc.), surprinzând pe viu mecanica imediatului, a cotidianului şi excelând în comicul verbal, în jocurile de limbaj care răstoarnă sau împing spre absurd sensurile consacrate. Profilul autorului pare a se fi obiectivat în personajul din *Seducător*, *Tănase* (2002), unde protagonistul nu e celebrul comic interbelic, ci un alt Ieremia, care de data asta „dă repetat şi ferm cu bâta-n baltă" şi având multe în comun cu Don Quijote, dar şi cu naţionalii Mitică sau cu personajele lui Urmuz sau cu Julien Ospitalierul al lui Emil Brumaru. El calcă-n străchini şi totodată hamletizează, e un impenitent parodist, dar om cumsecade oferind pe gratis prin pieţe „nisetru şi moruni", este „elevat ca un prinţ indian şi distins", dar şi un vagabond al ţinuturilor exotice precum eroul liric al lui C. Tonegaru, ajunge în fine şi la Canal, „pentru ce motive, habar n-are". Înrudit cu această proiecţie este figura autorului de aforisme din *Te iubesc, (dar nu) pe gratis!* (2000), suită de reflecţii purtând ca motto sintagma „prin uz către abuz" şi motivată astfel: „De ce practic umorul negru? Pentru că asta e culoarea epocii". Temperamentul acesta dublu, liric şi melancolic-umoristic, este şi sursa unor piese pentru copii (scrise inclusiv pentru teatrul de păpuşi), comedii caracterizate prin vervă, dar şi prin candoare: lume în care poetul retractil îşi continuă reveriile.

SCRIERI: *Micul dorobanţ*, în *Teatru – piese într-un act*, Bucureşti, 1977; *Pasărea paradisului*, Bucureşti, 1979; *Arţagul*, Piteşti, 1983; *Nuferi în somn*, Bucureşti, 1983; *Test de fidelitate*, Bucureşti, 1986; *Cartea care zâmbeşte*, Bucureşti, 1987; *Cu şoimul pe umăr*, Bucureşti, 1988; *Şi păsările învaţă să cânte*, Bucureşti, 1991; *Reţetă pentru greţuri*, Bucureşti, 1992; *Una pe faţă, una pe dos. Tricotaje în doi peri*, Piteşti, 1998; *Te iubesc, (dar nu) pe gratis!*, Piteşti, 2000; *Izvoare-n cer şi pe pământ*, Piteşti, 2001; *Seducător, Tănase*, pref. Paul Everac, Piteşti, 2002.

Repere bibliografice: Geo Dumitrescu, *Poşta redacţiei. Antologie Toma Biolan*, CNT, 1967, 50; Petru Mihai Gorcea, *Poezie*, ARG, 1979, 4; Laurenţiu Ulici, *Stadii*, RL, 1979, 41; Petru Mihai Gorcea, *Ascunsa floare de jăratic*, ARG, 1984, 3; Val Condurache, *„Test de fidelitate"*, CL, 1988, 9; Marian Barbu, *Infernul declinabil*, „Săgetătorul" (Piteşti), 1997, 35; Dan Giurea, *„Înapoi acasă!"*, „Argeşul" (Piteşti), 1998, 2 229; Tudor Cristea, *Treptele timpului*, „Litere" (Găeşti), 2001, 7; Scurtu, *Cercetări*, III, *86–94.* ***N.M.***

BIRĂESCU, Aquilina (30.VI.1948, Cerneteaz, j. Timiş), prozatoare. Este fiica Iconiei (n. Dentean) şi a lui Vasile Micşan, funcţionar. A urmat Liceul „Nikolaus Lenau" din Timişoara (1962–1966) şi Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din acelaşi oraş (1968-1973). După absolvire a lucrat ca bibliograf la Biblioteca Judeţeană Timiş. A debutat cu versuri în „Orizont" (1970) şi editorial în volumul colectiv *Drumul cel mare* (1985). Mai colaborează la „Altarul Banatului", „Învierea", „Orient latin", „Timisiensis" ş.a. A semnat şi Ara Muşat. A fost soţia scriitorului Traian Liviu Birăescu.

Pariu cu viitorul (1989), debut individual, este un volum de proză scurtă, populat de **B.** cu personaje dilematice, de obicei intelectuali şi bătrâni, care trăiesc drame mai grave sau mai mărunte, provocate de nevoia adaptării la o nouă viaţă (de pildă, a ruralilor la urbanitate) şi plasate, de cele mai multe ori, la nivelul conştiinţei lor. De aici, recursul frecvent la analiza psihologică şi mai ales la tehnica introspecţiei ca mod de definire a unor individualităţi. Perspectiva adoptată este cea realistă, nu fără pulsiuni poematice

şi suavităţi discrete. Şi literatura pentru copii scrisă de **B.** este ingenioasă, atractivă, relevând imaginaţie şi adecvare la orizontul celor mici. Două lucrări lexicografice dedicate scriitorilor din Banat (2000, 2007), realizate în colaborare, şi câteva ediţii îi completează bibliografia.

SCRIERI: *Pariu cu viitorul*, Timişoara, 1989; *Întâmplări mari şi mici pentru nepoţi şi bunici*, Timişoara, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Scriitori şi lingvişti timişoreni (1945–1999). Dicţionar bibliografic* (în colaborare cu Diana Zărie), Timişoara, 2000; *Povestiri ciudate*, Timişoara, 2002; *Timişoara literară* (în colaborare cu Paul Eugen Banciu), postfaţă Cornel Ungureanu, Timişoara, 2007; *Poeme*, Timişoara, 2008; *Tovarăşi, cultura… Proze retro*, Timişoara, 2010; *Panta rhei*, Timişoara, 2011. **Ediţii:** Traian Liviu Birăescu, *Jurnal apocrif*, Timişoara, 1999; *Scrisori către Virgil Birou*, Timişoara, 2003.

Repere bibliografice: Radu Enescu, *C.C. Platon*, F, 1985, 4; Radu Călin Cristea, *La drumul mare al prozei scurte*, F, 1985, 5; Ioan Groşan, *Drumuri şi poteci*, AFT, 1985, 9; Rodica Oprean, *Îndemn la visare*, „Paralela 45”, 1997, 11; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timişoara, 2002, *98–100*; *Dicţ. Banat*, *104–105*; Olimpia Berca, *Departe de centru, aproape de centru*, Timişoara, 2012, *154–158*. ***D.B.-D.***

BIRĂESCU, Traian Liviu (19.VII.1924, Timişoara – 8.I.1998, Timişoara), critic literar, prozator. Este fiul Emiliei Birăescu (n. Bojin), învăţătoare, şi al lui Traian Birăescu, ziarist. După absolvirea Liceului „C. Diaconovici-Loga” din Timişoara (1943), urmează în paralel Facultatea de Litere şi Filosofie (licenţa în filosofie) şi Facultatea de Drept la Cluj, terminate în 1948. A susţinut un doctorat în literatură comparată (*Timpul în compoziţia romanului contemporan – privire specială asupra lui Marcel Proust şi James Joyce*) la Universitatea „Babeş–Bolyai” din Cluj (1973). A profesat ca asistent la Universitatea din Timişoara, tot aici ca profesor la Liceul Pedagogic (1950–1957), avocat în Baroul Timişoara (1957–1963), apoi a devenit cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universităţii timişorene (1963–1986). Debutează în „Revista Banatului” cu proza *Destinul lui Adrian Tofan* (1944). Mai colaborează la „Analele Universităţii din Timişoara”, „Contemporanul”, „Cronica”, „Familia”, „Orizont”, „Scrisul bănăţean”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vrerea” ş.a. Prozatoarea Aquilina Birăescu a fost soţia sa.

Prima carte a lui **B.**, *Condiţia romanului* (1971), e o cercetare riguroasă a romanului european modern, abordat cu mijloacele criticii, dar şi ale sociologiei literare. *Căile eseului* (1976) investighează evoluţia acestei specii, inclusiv în literatura română, relevându-i-se pătrunderea în proza de ficţiune, dar şi calităţile estetice. Competenţa lui **B.** în aria comparatismului se va concretiza în *Proust, azi* (1979) şi în *Compediu de literatură universală şi comparată* (I–II, 1997–1999), un prim volum fiind consacrat literaturii din Antichitate şi Evul Mediu, iar al doilea Renaşterii şi barocului. Vocaţia critică, autentică, este mereu dublată de o atitudine într-o măsură didactică, ceea ce influenţează expunerea, cu toate că, atunci când situaţia o cere, autorul recurge la armele polemicii de idei. El nu abdică de la condiţia de critic nici atunci când scrie roman. În *Echinox de toamnă* (1981), *Pomul cunoaşterii* (1983), *Calea amintirilor* (1986), epica este impregnată de efectul lecturilor şi al reflecţiilor asupra literaturii altora. Evidentă este îndeosebi influenţa lui Marcel Proust asupra strategiilor narative utilizate şi a lui Thomas Mann în ceea ce priveşte predilecţia pentru tehnica palimpsestului şi pentru substratul livresc. Autorul imaginează personaje care se reţin, plasate într-un univers ce se reconstituie în permanenţă prin rememorare. *Jurnal apocrif*, apărut postum, în 1999, este o restituire a vieţii literare din Timişoara interbelică.

SCRIERI: *Condiţia romanului*, Cluj, 1971; *Căile eseului*, Timişoara, 1976; *Proust, azi*, Timişoara, 1979; *Echinox de toamnă*, Timişoara, 1981; *Pomul cunoaşterii*, Timişoara, 1983; *Calea amintirilor*, Timişoara, 1986; *Compediu de literatură universală şi comparată*, I–II, Timişoara, 1997–1999; *Jurnal apocrif*, îngr. Aquilina Birăescu, Timişoara, 1999. **Ediţii:** Aurel Cosma, *Prin Timişoara de altădată*, pref. edit., Timişoara, 1977.

Repere bibliografice: Alexandru Ruja, *„Condiţia romanului”*, F, 1972, 6; Cornel Ungureanu, [*Traian Liviu Birăescu*], O, 1972, 3, 1977, 2, 1984, 30; Adrian Dinu Rachieru, *În plasa amintirilor*, O, 1973, 42; Ion Istrate, *„Căile eseului”*, ST, 1977, 2; Sorin Titel, *Proust – contemporanul nostru*, RL, 1979, 29; Ion Maxim, *O nouă lectură a lui Marcel Proust*, VR, 1979, 8–9; Brânduşa Armanca, *„Echinox de toamnă”*, O, 1981, 34; Alexandru Ruja, *Critica sociologică*, O, 1986, 30; Tudorel Urian, *Obsesia trecutului*, O, 1987, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *281–282*; Tudorel Urian, *Ispita modernităţii*, O, 1989, 30; Ioan Arieşanu, *Miniaturi critice*, O, 2000, 4; *Dicţ. Banat*, *105–106*. ***D.B.-D.***

BIROU, Virgil (11.V.1903, Tigvaniu Mare, j. Caraş-Severin – 22.IV.1968, Timişoara), prozator, publicist. Este fiul Ioanei Birou (n. Zară) şi al lui Iuliu Birou, învăţători. A urmat liceul la Lugoj şi Oraviţa, după care a absolvit, în 1930, Facultatea de Mine

din cadrul Institutului Politehnic din Timişoara. Funcţionează ca inginer la Primăria Timişoara (1936–1938) şi la Uzina Electrică din Timişoara (1938–1963). În 1933 este printre membrii fondatori ai societăţii literare Altarul Cărţii, iar mai târziu, din 1941, preşedinte al Asociaţiei Scriitorilor din Banat, funcţie pe care o deţine până la desfiinţarea acesteia de către autorităţile comuniste, în 1944. A debutat în 1932 la revista timişoreană „Vrerea", în redacţia căreia va lucra. A mai colaborat la „Revista Fundaţiilor Regale", „Vremea" ş.a., iar mai târziu la „Scrisul bănăţean" şi „Orizont".

Primul volum al lui **B.**, *Oameni şi locuri din Căraş* (1940), îmbină reportajul şi analiza sociologică – modalităţi de expresie care, odată cu dezvoltarea şcolilor româneşti de folclor şi sociologie, începuseră să capteze tot mai mult atenţia scriitorilor din ultimii ani ai epocii interbelice – într-o adevărată monografie spirituală a Banatului anilor '30 din secolul trecut. Marcate nu de puţine ori de stângăcii literare, dar având întotdeauna farmecul expresiei neaoşe, evocările reuşesc, atât prin generozitatea viziunii (cartea incluzând aspectele cele mai diverse, de la cele geografice şi economice la cele sociologice sau antropologice), cât, mai ales, prin sentimentalismul molcom, „bănăţean", să facă trecerea de la jurnalism la literatură. Capacitatea de a surprinde culoarea locală, ca şi aceea de „a citi" în sufletele oamenilor, ale căror portrete, uneori memorabile, trimit la literatura lui Calistrat Hogaş şi a lui Mihail Sadoveanu (de amintit sunt aici figurile lui George Mingea, Pau Piele sau cea a dascălului Braia, un „domn Trandafir" bănăţean) fac din cartea lui **B.** un text cu certe valenţe estetice. Romanul *Lume fără cer* (1947), singura operă literară notabilă a autorului, se înscrie, prin spiritul pozitivist al observaţiei şi arhitectura narativă precisă, cu capitole organizate simetric, în canoanele realismului naturalist. Axată pe viaţa dură, „lipsită de cer" a minerilor („ocnarilor"), naraţiunea transferă în plan literar experienţa documentară şi sociologică a autorului. Tablourile, indiferent că este vorba de imaginea vechilor târguri (descrierea Oraviţei, de pildă) sau de portretele personajelor, sunt întotdeauna creionate după canonul observaţiei ştiinţifice, etnografico-documentare: figura protagonistului, Pavel Toc, un ţăran care devine miner pentru a scăpa de recrutare, este edificatoare în acest sens. De asemenea, fundalul pe care se desfăşoară acţiunea romanului, lumea pestriţă a Imperiului Austro-Ungar în declin, aşa cum era aceasta percepută în satele româneşti din Banat, îi prilejuieşte lui **B.** o nouă demonstraţie a calităţilor de fin observator al realităţilor sociale şi economice. Scriitorul a mai publicat proză scurtă, risipită în „Vrerea", „Revista Institutului Social Banat-Crişana", „Orizont", şi a coordonat o valoroasă antologie, intitulată *Poezia nouă bănăţeană* (1944), prin care a încercat să impună atenţiei cititorilor un grup de tineri poeţi, dintre care unii au confirmat previziunile editorului.

SCRIERI: *Oameni şi locuri din Căraş*, Timişoara, 1940; ed. îngr. şi pref. Nicolae Ţirioi, Timişoara, 1982; *Crucile de piatră de pe Valea Căraşului*, Timişoara, 1941; *Năzuinţe şi realizări. Etape din viaţa culturală bănăţeană*, Timişoara, 1941; *Oglinda lui moş Ion Stăvan*, cu desene de Catul Bogdan, Timişoara, 1946; *Lume fără cer*, Bucureşti, 1947; ed. Timişoara, 1972; *Drumuri şi popasuri bănăţene*, Bucureşti, 1962; *Răzbunarea lui Stolojan*, îngr. şi pref. Nicolae Danciu Petniceanu, Timişoara, 1997; *Revoluţia de la 1848 în Caraş*, îngr. şi pref. Constantin Juan Petroi, Timişoara, 2002; *Trei săptămâni sub teroarea bombelor germane*, îngr. Nicolae Danciu Petniceanu, Timişoara, 2003. **Antologii:** *Poezia nouă bănăţeană*, Timişoara, 1944.

Repere bibliografice: Petru Sfetca, *„Oameni şi locuri din Căraş"*, „Dacia", 1943, 39; D. Gherghinescu-Vania, *Despre scriitori bănăţeni*, VS, 1943, 2907; Al. Jebeleanu, *„Oglinda lui moş Ion Stăvan"*, „Banatul", 1946, 42; Traian Liviu Birăescu, *„Lume fără cer"*, O, 1957, 10; Valeriu Cristea, *„Drumuri şi popasuri bănăţene"*, GL, 1962, 50; Ţirioi, *Premise*, *53*, *58–61*, *95–103*, *109–111*; Ungureanu, *Imediata*, I, *67–97*, *192–193*; Pavel Bellu, *Virgil Birou – uriaşul candid*, O, 1981, 33; Timotei Jurca, *Un roman nedreptăţit – „Lume fără cer" de Virgil Birou*, O, 1986, 52; Ungureanu, *Mitteleuropa*, *365–368*; Ruja, *Parte*, I, *27–31*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *282–283*; *Scrisori către Virgil Birou*, îngr. Aquilina Birăescu, Timişoara, 2003; *Dicţ. Banat*, *106–109*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *69–75*; Radu Pavel Gheo, *Lumea dispărută a ocnarilor*, O, 2012, 4. ***L.H.***

BIRUINŢA, cotidian apărut la Cluj din 16 aprilie 1926 până la 18 iulie 1927, între 4 martie şi 13 octombrie 1929 și în 1938. Până la 28 ianuarie 1927 director este Al. Hodoş (Ion Gorun). Între 29 ianuarie şi 18 iulie 1927 direcțiunea este preluată de Sebastian Bornemisa. D.I. Cucu este prim-redactor între 29 ianuarie şi 11 iulie 1927, apoi director de la 18 august 1929. Ziarul susţine orientarea politică a lui Octavian Goga şi îşi propune „o reabilitare a Ardealului" politic şi cultural. **B.** dispune de rubrici ca „Icoana de pe stradă"

(susţinută de Ecaterina Pitiş), „Tabloul cu săgeţi", „Circul politic", „Din nevoile Clujului". Se scrie mult despre O. Goga, se vorbeşte despre comemorarea lui M. Eminescu şi se analizează traducerea în maghiară a *Luceafărului*, realizată de Berde Maria. G.M. Ivanov se ocupă de Henrik Ibsen, D.I. Cucu de Francis Jammes, în timp ce Ioan Lupaş cere ridicarea unui monument pentru G. Coşbuc la Năsăud. Colaboratorii mai importanţi sunt Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Al. Lascarov-Moldovanu, Horia Teculescu, Elie Dăianu, Septimiu Popa, Sebastian Stanca, Ion Mehedinţeanu, Coriolan Bărbat, Corneliu I. Codarcea, Aurel Ciato. ***M.Pp.***

BIS, revistă „de teatru, muzică, literatură, artă, sport şi cinematograf" apărută la Bucureşti, săptămânal, între 16 martie şi 13 aprilie 1935. Redactori: N. Carandino, C. Panaitescu. În articolul *Pentru ce Bis?*, din primul număr, iniţiatorii publicaţiei promit „o judicioasă scrutare a actualităţii culturale", „o veghe permanentă asupra fenomenului cultural, un material divers şi abundent, o orientare completă". Aceste promisiuni vor fi respectate în bună parte de **B.,** în scurta perioadă de apariţie, la un nivel onorabil. Dacă literatura propriu-zisă e aproape absentă – *Poemul primăverii* al lui I. Peltz constituie o excepţie –, în schimb rubricile de comentarii sunt destul de bogate şi acoperă domenii variate. Se remarcă îndeosebi cronicile literare ale lui Mihail Vâlsan, care scrie despre cărţi ca *Ion Barbu* de Tudor Vianu, *Valori* de Mihai Ralea, *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi, *Sângele* de Dan Petraşincu. La acestea se adaugă articolele de la rubrica „Cartea străină" ale lui George I. Ghidu şi Sergiu Dan, cronica plastică semnată cu pseudonimul P. Lastic, cronica muzicală susţinută de tânărul compozitor Tudor Ciortea. Mai colaborează Zaharia Stancu cu un articol despre realegerea lui Liviu Rebreanu ca preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români şi Petru Manoliu cu eseul *Procesul Baudelaire*. ***I.M.***

BIS, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 13 septembrie 1942 până la 23 octombrie 1946, sub direcţia Sandrei Cocărăscu. Publicaţia şi-a schimbat în mai multe rânduri formatul şi subtitlul (iniţial „Artă, teatru, cinema, muzică", de la numărul 140/1946 „Săptămâna bucureşteană în teatru, muzică, plastică, cinema, sport", de la numărul 147/1946 „Săptămâna bucureşteană în teatru, cinema, muzică, modă", de la numărul 148/1946 „Teatru, cinema, muzică, modă, pagina femeii, mondenităţi", de la numărul 169/1946 „Caleidoscopul vieţii artistice"). De la numărul 156/1946 redactor responsabil devine Liliana Delescu. Concepută ca un magazin al tuturor artelor, revista reuşeşte să ofere o imagine a vieţii culturale româneşti şi europene din epocă. În paginile ei, cu rubrici diverse şi bogat ilustrate, apar informaţii şi comentarii de actualitate, sunt evocate personalităţi artistice, sunt semnalate talente în plină afirmare. O atenţie specială e acordată artelor spectacolului, cu accent pe teatru şi film. Revista are o echipă de cronicari tineri, dar redutabili, cu un spirit critic ascuţit, deseori polemic. Cronica teatrală e semnată de N. Carandino, cea cinematografică de Emil Darie, cea muzicală de Virgil Gheorghiu, cea plastică de Miron Radu Paraschivescu, cea literară de Ovidiu Constantinescu. Articole de fond despre evenimente sau despre fenomene culturale din prima jumătate a secolului al XX-lea publică, între alţii, Al. Kiriţescu, F. Aderca, Radu Beligan. Printre colaboratorii ocazionali se mai numără Victor Eftimiu, Ion Pas, Lucia Demetrius, Ionel Teodoreanu, Henriette Yvonne Stahl. În numărul 6/1942 poate fi întâlnită şi prezenţa lui Tudor Arghezi cu tableta *Bis in idem*, care exprimă admiraţia pentru noua publicaţie. Se remarcă rubrica de interviuri, dedicată în general unor actori, dar din care nu lipsesc nici scriitorii (de exemplu, N.D. Cocea şi Tudor Muşatescu). Axată aproape exclusiv pe publicistică, revista găzduieşte foarte puţine texte literare (G.M. Zamfirescu, *Cântecul vieţii*, şi Sanda Cocărăscu, *O poveste de Crăciun*, scenetă). ***I.M.***

BISERICA ŞI ŞCOALA, „foaie bisericească, scolastică, literară şi economică" apărută la Arad săptămânal, de la 30 ianuarie 1877 până la 27 iunie 1948. Din 1992 apare o serie nouă, cu periodicitate bimestrială. Primul redactor responsabil este Vicenţiu Mangra (până în 1878, în 1883–1884 şi 1890), urmat de Aron Hamsea (1879–1882, 1884–1899), Constantin Gurban (1884), George Proca (1899), Roman Ciorogariu (1901–1917), Teodor Botiş (1917–1921), Simion Stana (1922–1936), Gheorghe Ciuhandu (director) (1937–1939), Ilarion V. Felea (1939–1945), Demian Tudor (1945–1947), P. Deheleanu (1948). **B.ş.** a răspândit în Ardeal noutăţile culturale şi ştiinţifice din Regat, reproducând rapoarte şi conferinţe de la Academia Română, articole preluate din „Convorbiri literare" şi din alte

reviste. De la început a arătat o admirație specială față de Vasile Alecsandri (*Balcanul și Carpatul*, *Odă ostașilor români*, *10 Mai 1881*, *Cântecul gintei latine* – în română, franceză, italiană, cu o prezentare de Gr. H. Grandea). În numărul 25/1878 apare *Adresa românilor din Arad trimisă d-lui V. Alecsandri*, conținând felicitări pentru premiul de la Montpellier, precum și răspunsul poetului. În numărul din 24 iunie 1909, dedicat lui Eminescu, la două decenii de la dispariția sa, un grupaj liric (*Rugăciune*, *Sonet*, *Învierea* și *Colinde, colinde)* este însoțit de o prezentare a vieții și a operei poetului. Se publică, de asemenea, poezii semnate de Florica Ciura-Ștefănescu, Petre Dulfu, Lucian Emandi, Maria Flechtenmacher, Petru Mercea, Vasile Militaru, Pavel Popa, multe versificări ocazionale aparținându-le lui G. Sion, Iosif Vulcan, Vasile D. Păun, Zaharia Boiu, Teodor Ceontea ș.a. precum și o însemnată cantitate de poezie religioasă, semnată de Ioan Jebeleanu, Victor Aga, C. Manea, Lucian Lungu, Vasile Lădaru, I. Avramescu, Ion Triponescu, Gheorghe I. Crețu, Feodor Rudolf Floruțiu, Teodor Sărac, Teodor Bodârlău, Dan C. Bălteanu, Ioniță Hornea, Ioan Atanasie Bucur, Ion Lascu-Dumbravă, Traian Rusu-Șirianu, Iorgu Gorgos, M. Moldovean. Mai puțin cultivată în paginile revistei este proza. În 1880 se preiau din „Convorbiri literare" scrisorile dintre Ion Ghica și Vasile Alecsandri, iar în 1918, sub pseudonimul George Dumbravă, se publică în foileton nuvela *Din Basarabia rusească.* Atractive sunt notele de călătorie semnate de Ion Mara, Badea Cireșanu, P. Bolcaș, Lucia V. Babescu. Sporadică, dramaturgia este prezentă prin piesa *Casa fără Dumnezeu. Trei tablouri dramatice din viața concubinilor* de Caius Turicu. Deși nesistematice, preocupările de critică, istorie și teorie literară familiarizează cititorul cu fenomenul literar și cultural, îndeosebi prin rubrica „Cronica bibliografică", devenită cu timpul „Cărți și reviste". Recenzentul cel mai stăruitor și mai avizat este Septimiu Sever Secula. Mai semnează comentarii Gh. Moțiu și Constantin Rudneanu, în timp ce Gh. Naghiu și Gh. Ciuhandu realizează studii extinse de istorie literară și culturală privind primele publicații religioase din Arad. În anii '30 și '40 sunt de semnalat eseurile lui Lucian Emandi, Gh. Moțiu, D. Stăniloae, Nichifor Crainic, Marin Sfetcu, aforisme și cugetări de Gh. Moțiu. Între colaboratori se numără și Ioan Lupaș, Vasile Goldiș, Octavian Goga. **B.ș.** dovedește interes și pentru literatura populară, găzduind culegeri realizate de Teodor T. Burada, episcopul Melchisedec, poezii populare de Crăciun, lirică de război, precum și studii despre folclor semnate de George Coșbuc, P. Barbu, Gussy Apostolescu, Simion Stana. ***D.V.***

BISTRIȚIANU, Alexandru (7.IX.1911, Tecuci – 3.VII.1976, București), istoric literar, folclorist. Este fiul Eugeniei (n. Stavri) și al lui Ion Bistrițeanu, profesor de limba română. Urmează liceul la Lugoj, apoi face studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1929–1933), unde frecventează și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu". Asistent onorific (1933–1935) la Catedra de literatură română și estetică a profesorului Mihail Dragomirescu, din 1942 devine asistent și la Catedra de literatură română veche, condusă de Nicolae Cartojan, la Universitatea bucureșteană. Mai mulți ani va fi profesor de liceu la București, Arad, în 1947 și 1948 funcționând și la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu". În ultima parte a activității sale didactice este lector și conferențiar, șef de catedră la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice (1955–1960), decan al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din București (1962–1963) și prorector al instituției, conferențiar la Catedra de literatură comparată și teoria literaturii a Universității din București. Concomitent, între 1950 și 1963 a fost cercetător și șef de secție la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei RPR. În 1967 este lector la Sorbona, când audiază cursurile lui Alain Guillermou la École Normale Supérieure des Langues Vivantes. Tot în 1967 este profesor asociat la Universtiatea din Lyon, iar în 1968 la Saint-Étienne. A înființat și a redactat, împreună cu profesorul Aurel E. Peteanu, „Primăvara Banatului", revistă a elevilor Liceului „Coriolan Brediceanu" din Lugoj. Secretar de redacție la „Limbă și literatură" (1955–1963), la a cărei înființare a contribuit, și redactor-șef la revista „Limbă și literatură pentru elevi" (1972–1974), a mai colaborat la „Cercetări folclorice", „Contemporanul", „Cristalul", „Datina", „Litere", „Semenicul", „Semnalul", „Studii și cercetări de istorie literară și folclor".

B. se va îndrepta spre istoria literară, mai întâi regională, cu lucrările *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici Bănățeanu*

(1943), *Vasile Alecsandri şi bănăţenii* (1946). Cea mai amplă şi unitară lucrare a sa, prezentată ca teză de doctorat în preziua morții sale, este *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri* (1977), a cărei elaborare i-a fost propusă de G. Călinescu. Structurată pe ideea că „filonul folcloric străbate evoluţia întregii noastre literaturi”, cartea include cercetarea monografică a acestei dimensiuni la şase scriitori: Dimitrie Cantemir (raportul operei acestuia cu etosul popular cunoaşte o „pregnantă şi strălucită afirmare – poate unică la acea dată în planul culturii europene”), Gheorghe Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi şi Nicolae Bălcescu. Lipseşte din sumar Alecu Russo, fiindcă – precizează **B.** – acesta a colaborat discret la colecţia de poezii populare a lui Vasile Alecsandri, nefăcând deci parte dintre precursori, ci din „etapa romantică a maturizării şi sintezelor”. Preocuparea pentru zăcămintele folclorice şi pentru unii dintre cei ce le-au studiat este vădită şi în alte studii ale lui **B.**, despre Fraţii Schott, Franz Obert, Richard Kunisch, Elena Sevastos, Léo Bachelin.

SCRIERI: *Doi scriitori bănăţeni: Victor Vlad Delamarina şi Ioan Popovici Bănăţeanul*, Craiova, 1943; *Vasile Alecsandri şi bănăţenii*, Craiova, 1946; *Teorie şi inspiraţie folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, Bucureşti, 1977.

Repere bibliografice: I.C. Chițimia, *Al. Bistrițianu – in memoriam*, LL, 1976, 2; Al. Dima, *Un capitol de istorie a folcloristicii*, CRC, 1977, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *283–284*; Victor Stoleru, *Ipostaze de istorie literară*, Bucureşti, 2002, *166–167*, *169–171*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *109*. ***I.D.***

BITAY Árpád (20.VII.1896, Budapesta – 30.XI.1937, Alba Iulia), istoric literar, traducător. A făcut studii medii la Cluj, Braşov şi Alba Iulia (1907–1915). După bacalaureat este recrutat şi trimis pe frontul italian, unde supravieţuieşte unui atac cu gaze toxice. Urmările intoxicării suferite atunci le suportă până la sfârşitul timpuriu. Absolvent al Facultăţii de Drept din Debreţin (1919), se înscrie la Facultatea de Istorie–Filologie a Universităţii din Cluj, secţia istorie–română, pe care o va absolvi în 1923. După studii de romanistică la Universitatea din Leipzig (1927–1928), se stabileşte în 1929 la Alba Iulia, unde va fi profesor de română, latină şi germană.

B. publică în presa vremii încă din anul 1920, iar prima lucrare de rezonanţă îi apare în 1922 – o istorie recapitulativă a literaturii române (*A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*), destinată tineretului studios. În urma aprecierilor favorabile ale profesorilor Nicolae Drăganu şi Sextil Puşcariu, tipăreşte lucrarea şi în româneşte, sub titlul *Istoria literaturii române* (1924). Tot în scopuri didactice publică o scurtă gramatică a limbii române (1923). Sub îngrijirea sa apare *Műforditások román költőkből* (1928), o selecţie reprezentativă din poezia românească, de la folclorul literar până la Lucian Blaga. A tradus din proza lui I. Al. Brătescu-Voineşti, A.I. Odobescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Emil Gârleanu, Ion Agârbiceanu, Gh. Brăescu, D.D. Patraşcanu, din dramaturgia lui Vasile Alecsandri şi Nicolae Iorga. Concomitent, publicul român a putut citi în „Adevărul literar şi artistic”, „Cuget clar” şi „Universul literar” versiunile româneşti ale unor scrieri de Jókai Mór, Kovács Deszö, Nyirö József, Gyallay Domokos şi Szabó Mária, în transpunerea lui **B.** A contribuit la cunoaşterea valorilor literare și culturale maghiare şi prin expuneri prezentate la cursurile Universităţii Populare de la Vălenii de Munte, unde N. Iorga l-a invitat pentru prima oară în 1923. Până în 1937 a fost prezent aici în fiecare vară, ţinând aproximativ o sută de comunicări despre literatura, cultura şi istoria maghiară şi despre legăturile literare și culturale româno–maghiare. Ca istoric literar, **B.** n-a reuşit să realizeze mari sinteze reprezentative. În schimb, a contribuit la studierea interferenţelor spirituale româno–maghiare cu multe date noi, pe care le-a publicat sub formă de articole, note, materiale documentare în „Dacoromania” şi în „Erdélyi Irodalmi Szemle”. A scris cu predilecţie despre personalităţi ale trecutului cultural maghiar care au avut legături cu viaţa şi cultura românească, cum au fost Viola József, medic la Curtea Moldovei, poetul Sükei Károly, fiul unui preot reformat din Bucureşti, Szontagh Samuel, farmacist maghiar din Muntenia, Ponori Thewrek József, primul traducător maghiar al proverbelor româneşti, pictorul Barabás Miklós, care a trăit şi a lucrat un timp la Bucureşti, familia Széchenyi şi relaţiile ei cu românii, Ács Károly, primul traducător în maghiară al cântecelor populare româneşti. Totodată, a valorificat date şi informaţii noi, adunate din arhive şi colecţii de manuscrise, despre viaţa şi activitatea unor cărturari români: Gh. Asachi, protopopul Popa Pătru din Tinăud, Nicolae Milescu, Gheorghe Buitul, Vasile Moga şi,

în mai multe rânduri, despre Gheorghe Şincai şi Gheorghe Lazăr.

SCRIERI: *A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*, Alba Iulia, 1922; ed. (*Istoria literaturii române*), Cluj, 1924; *Gyulafehérvár Erdélyi művelödéstörténetében* [*Alba-Iulia în istoria culturală a Ardealului*], Cluj, 1926; *A moldvai magyarság* [*Despre maghiarii din Moldova*], Cluj, 1926; *„... hogy románok és magyarok jobban megismerjék egymást...”* [*„...pentru ca românii şi maghiarii să se cunoască mai bine”*], îngr. şi introd. Kovács Ferenc, București, 1977. **Antologii:** *Műforditások román költőkből* [*Antologia poeţilor români*], Cluj, 1928.

Repere bibliografice: Nicolae Drăganu, *„A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése”*, DR, 1921–1922; Ion Băilă, *„Istoria literaturii române”*, ALA, 1922, 377; N. Iorga, *„A román irodalomtörtenet összefoglaló áttekintése”*, „Bulletin de l'Institut pour l'Étude de l'Europe Sud-Orientale”, 1922; Sextil Puşcariu, *O istorie a literaturii române în ungureşte*, „Cugetul românesc”, 1922, 6; Nicolae Drăganu, *„Az erdélyi románok a protestáns fejedelmek alatt”*, DR, 1924–1926, 2; N. Iorga, *S-a pierdut un om de bine*, „Neamul românesc”, 1937, 266; György Lajos, *Istoricul literar maghiar dr. Bitay Árpád*, PL, 1938, 8; *Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága*, Cluj, 1938; Boliay Zoltán [Gaál Gábor], *Bitay Árpád*, KOR, 1938, 1; Engel Károly, *A megértés és testvériesülés. Iorga levelek Bitay Árpád hagyatékaban*, UTK, 1965, 49; Dávid Gyula, *Egy hidverő*, UTK, 1967, 48; Engel Károly, *Hidverök*, KOR, 1968, 4; Kovács Ferenc, *Bitay Árpád előadásai Nicolae Iorga szabadegyetemén*, KOR, 1975, 9; Octavian Şireagu, *Bitay Árpádra emlékezem…*, UTK, 1978, 3; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *240–242*. ***O.K.***

BITTEL, Adriana (31.V.1946, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Alicei Bittel (n. Margulis), avocată, şi a lui Lazăr Bittel, economist. A absolvit Liceul „Mihail Sadoveanu” (1964) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1970). Mai întâi corector (1972–1989), din 1990 lucrează ca redactor la „România literară” (până în 2009). Debutează în 1964 cu o povestire în „Gazeta literară”. Mai colaborează la „Argeş”, „Contemporanul”, „Echinox”, „Luceafărul” ş.a. I se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din București și Premiul ASPRO pentru cartea *Întâlnire la Paris* (2001).

B. a debutat editorial cu volumul *Lucruri într-un pod albastru* (1980), aşezat sub semnul versului lui Ion Barbu „Munţii-n Spirit, lucruri într-un pod albastru”. Prozele poematice din această carte, cu epic redus, transcriu senzaţii nedefinite sau observaţii acute ale unui personaj-narator feminin, care deformează liric realitatea prin percepţia personală. Detaliul de viaţă cotidiană se împleteşte cu viziunea de vis, iar planul realist se intersectează cu cel fantastic, într-o incursiune, defel gratuită, în zonele existenţiale profunde. Între prozele cu ecouri oniric-borgesiene sunt inserate, ca nişte file din caietul naratorului, câteva poeme ceremonios livreşti, scrise într-un limbaj poetic modern, care transmit cu sensibilitate acută o stare de solitudine melancolică. Autoarea îşi modifică sensibil modalitatea de expresie odată cu volumul următor de proză scurtă, *Somnul după naştere* (1984); ea optează acum pentru o formulă a micului realism de observaţie socială şi psihologică. Teme eterne – dragostea, nefericirea, inadaptarea, singurătatea – sunt rescrise cu prospeţime şi autenticitate. Mai puţin interesată de experimentul formal decât de adevărul situaţiilor de viaţă, **B.** scrie modern, dar fără ostentaţie. Cele optsprezece schiţe şi povestiri independente prezintă o anumită unitate de adâncime. Ele se coagulează de obicei în jurul unei eroine stângace, visătoare şi bovarice, care însă observă cu fineţe întâmplările universului ei mărunt şi se autoanalizează lucid. Acelaşi interes cehovian pentru dramele derizorii ale omului obişnuit îl dovedesc şi cele opt proze, unitare ca stil şi tematică, din culegerea *Iulia în iulie* (1986). Prozatoarea nu îşi idealizează, dar nici nu îşi caricaturizează personajele, privite cu atenţie, inteligenţă şi umor. Lumea este reconstituită cu acuitate a notaţiei realiste, prin acumularea detaliilor şi printr-o rafinată tehnică a colajului. Din câteva trăsături sigure, **B.** schiţează caractere şi reface ambianţa locurilor, din care se reţin unele interioare decrepit mateine sau străzile Bucureştiului, cu atmosferă uneori stranie, evocate şi în paginile lui Bedros Horasangian sau ale lui Mircea Cărtărescu. Romanul *Fototeca. Temă cu variaţiuni* (1989) înfăţişează viaţa de redacţie din perspectiva unui personaj remarcabil prin capacitatea de a surprinde lumea dincolo de aparenta ei monotonie. Ştearsă, naivă şi altruistă, ca şi protagonistele din celelalte proze ale autoarei, Coca beneficiază de avantajul unei miopii deformatoare, înmagazinând imagini pe care le ordonează într-un sistem personal de relaţii cu lumea. Organizându-şi fototeca după reguli numai de ea ştiute, Coca transformă o îndeletnicire anostă într-o activitate poetică, iar defectul de care suferă devine un talent. Aparent lipsită de viaţă personală, ea observă de

pe margine o realitate în care nu este implicată activ şi reţine toate micile drame ale colegilor de redacţie; ştiinţa contemplaţiei este dublată de o înţelegere afectuoasă a lumii. Imaginile disparate se fixează nu numai pe retină, ci şi în conştiinţa unui martor. Naraţiunea vie, ce surprinde detaliile unei existenţe cotidiene cenuşii, se îmbogăţeşte cu planul amintirii, căci scriitoarea consideră, pe urmele lui Max Frisch – sub auspiciile căruia îşi aşază romanul –, că, în timp ce prezentul poate fi doar privit, trăite sunt cu adevărat aşteptarea sau amintirea. În cărţile postdecembriste *Întâlnire la Paris* şi *Cum încărunţeşte o blondă* (2006), **B.** reuneşte povestiri din volumele anterioare şi texte publicate în reviste după 1989 despre personaje feminine vulnerabile în viaţa reală, dar care examinează cu luciditate şi simţ critic lumea din jur. Autoarea alcătuieşte o cronică a anilor '80, proiecţie a unor femei cultivate şi sensibile care oscilează între o existenţă prozaică și arcanele imaginației.

SCRIERI: *Lucruri într-un pod albastru*, Bucureşti, 1980; *Somnul după naştere*, Bucureşti, 1984; *Iulia în iulie*, Bucureşti, 1986; *Fototeca. Temă cu variaţiuni*, Bucureşti, 1989; *Întâlnire la Paris*, Bucureşti, 2001; *Cum încărunțește o blondă. Povestiri din secolul trecut*, București, 2006.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Sugestia poetică*, RL, 1980, 28; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *138–140*, V, *34–38*, VI, *88–91*; Valeriu Cristea, *Cariatidele cotidianului*, RL, 1986, 25; Nicolae Manolescu, *Scurte povestiri*, RL, 1987, 12; Holban, *Profiluri*, *396–397*; Simion, *Scriitori*, IV, *685–692*; Florin Manolescu, *Proza „micului realism"*, LCF, 1990, 5; George Pruteanu, *La vie en prose*, CRC, 1990, 14; Diana Adamek, *Regatul de imagini*, TR, 1990, 22; Valeriu Cristea, *Realism critic*, CC, 1990, 1; Gabriela Omăt, *Personaj şi persona*, VR, 1990, 6; Ţeposu, *Istoria*, *155–156*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *284–285*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, I, *63–65*; Adriana Babeţi, *Ada & companionii*, O, 2001, 4; Mircea Iorgulescu, *Lectură incandescentă*, „22", 2001, 50; Carmen Muşat, *Traseele memoriei*, OC, 2001, 54; Cristea-Enache, *București*, *89–97*; Ştefănescu, *Istoria*, *1063–1065*; Sorin Lavric, *O Hestia modernă*, RL, 2006, 22; Tudorel Urian, *Fustele lui Mitică*, RL, 2006, 47; Holban, *Ist. lit.*, II, *274–276*; Bianca Burța-Cernat, *Cum rămâne în umbră o scriitoare*, OC, 2007, 108. ***A. C.***

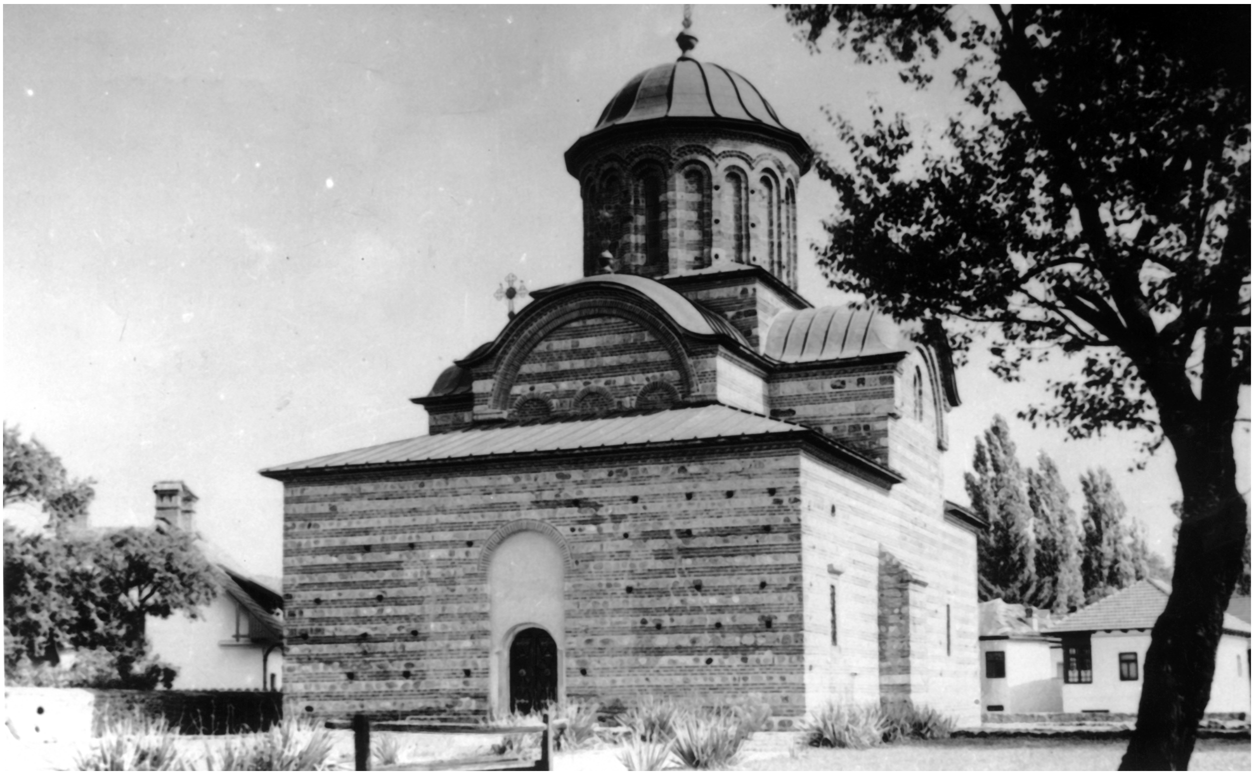
BIZANTINISM. „Cine zice slavism zice bizantinism – afirma Demostene Russo în cartea sa *Elenizmul în România* (1912) –, căci slavonismul nu era altceva decât trupul exterior mişcat de sufletul bizantin." Remarca reputatului bizantinolog cuprinde o doză importantă de veridicitate, dar are şi tendinţa de a trimite către o generalizare (excesivă şi oarecum exclusivistă) a „stării" literare la slavii de sud. Partea de acceptat din această teză spune că prin intermediul literaturilor sud-slave – veche şi mediobulgară şi sârbească – românii (şi nu numai ei, fiindcă textele elaborate la sud de Dunăre vor parcurge şi trasee est-europene, ajungând la ruşi şi ucraineni) au receptat, de fapt, literatura bizantină, că literaturile acestea, născute preponderent pe temei grecesc, au funcţionat ca o filieră prin care „bunurile" literare şi culturale din Bizanţ au fost translate pe un spaţiu însemnat, menit să ajungă un fel de „Bizanţ după Bizanţ". Într-adevăr, românii nu au comunicat direct cu cultura bizantină decât ceva mai târziu. Pentru perioada cea mai veche, din secolele al XIV-lea şi al XV-lea, contactele nemijlocite (fără a lipsi) nu au fost deosebit de semnificative. Afirmaţia lui Demostene Russo – care îndeamnă fără greş la investigarea temeinică a literaturii bizantine pentru a înţelege în profunzime rosturile literaturii române de expresie slavonă, precum şi evoluţiile ulterioare în româneşte – lasă, nedrept, la o parte producţiile proprii ale scriitorilor slavi (care ajung şi ele în bibliotecile româneşti), ignorându-le nu fiindcă ar fi fost contestată existenţa lor, ci pentru că, probabil, cercetătorul se îndoia de originalitatea acelora. Russo nu a rămas singur pe această poziţie. Şi surprinzător, dar şi semnificativ, peste câteva decenii, un cercetător rus îndelung familiarizat cu problemele literaturii slave medievale, D.S. Lihaciov, va vorbi cam în aceiaşi termeni despre caracteristicile literaturii vechi bulgare. Teoria lui Lihaciov (formulată prin anii '60 ai secolului trecut şi reluată apoi în câteva rânduri) este mai amplă. Evocând relaţiile stabilite între culturile sud-est şi est-europene (într-o comunicare ce conta pe tezele „universaliste" ale unei ortodoxii supranaţionale) şi ajungând la încheierea că aceste legături au reuşit să construiască o „cultură comunitară" (la baza căreia se află în bună măsură cea bulgară), prin intermediul căreia slavii au comunicat cu Bizanţul, Lihaciov (neinformat în privinţa vechii literaturi româneşti) socotea că influenţa Bulgariei asupra celorlalte ţări slave a fost reprezentată doar de acea parte a culturii ei care fusese supusă bizantinizării: „Nu avem ştiinţă ca asupra Rusiei să fi existat vreo înrâurire a elementelor protobulgare sau a celor aparţinând culturii populare slavo-bulgare. Repet: cultura bulgară a exercitat o influenţă şi s-a «transplantat» în Rusia doar în acea parte a ei care reprezintă

«cultura creştină intermediară»". Cu alte cuvinte, D.S. Lihaciov (precum altădată Demostene Russo) valida integral literaturile slave de sud, pe cea bulgară în special, doar în acea secţiune a lor ce poate primi calificativul „redacţie a literaturii bizantine", parte utilă ca vehicul pentru valorile spirituale greceşti traduse. Semnificativ este exemplul selectat de Dan Zamfirescu din cuprinsul literaturii noastre (care în destule cazuri a prelucrat scrieri bulgare sau sârbeşti ce nu au ajuns la slavii de răsărit): cazul panegiricului lui Constantin cel Mare, întocmit de Eftimie al Târnovei. Acest text, care nu a interesat în epoca lui Gavriil Uric (prescriitor al celor mai multe compuneri eftimiene), va fi adus în actualitatea literară românească în anii lui Ştefan cel Mare, vreme a cruciadei antiotomane, când un „erou exemplar" de felul împăratului proteguitor al creştinismului era trebuincios. Scrierea lui Eftimie al Târnovei, menită, atunci când a fost alcătuită, să insufle curaj în circumstanţe dificile, venea să sprijine un efort combatant. Ea va intra în cuprinsul *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, căci şi voievodul de la Argeş edifica un „model monarhic", şi va reapărea (cu rosturi nu prea greu de desluşit), împreună cu *Învăţăturile*... traduse în româneşte, în vremea lui Matei Basarab şi în ambiţioasele decenii brâncoveneşti. Ar fi greşit să se considere că „mijlocitorii" slavi au monopolizat absolut toate căile de comunicare ale cărturarilor români cu Bizanţul, cu literatura şi cultura bizantină. Dacă s-ar proclama, cum s-a şi întâmplat, valabilitatea generală a unei asemenea formulări, imaginea vieţii spirituale a românilor ar suferi nedorite îndepărtări de realitate. Tabloul, înfăţişând nişte modeşti ştiutori de carte slavonă, în stare doar să prescrie textele tălmăcite în alte părţi, nu reface nici pe departe starea adevărată a literaturii române din veacurile al XIV-lea şi, mai cu seamă, al XV-lea şi al XVI-lea, ignoră capacităţile de asimilare şi re-proiectare manifestate de oamenii de carte români, eludează deschiderile şi nu valorifică posibilităţile unei culturi cu virtuţi probate. Nu toate căile prin care, de pildă, se constituiseră relaţiile culturale româno–bizantine din veacurile al XV-lea şi al XVI-lea trecuseră prin „filiera" sud-slavă. Contactele directe cu Athosul s-au stabilit încă pe la sfârşitul secolului al XIV-lea. Înfiinţarea mitropoliilor din Ţara Românească (1359) şi Moldova (1401) s-a făcut prin năzuinţa lăuntrică, dar nu fără cointeresarea patriarhilor ecumenici din Constantinopol. La fel va proceda şi un voievod maramureşean care solicita Patriarhiei constantinopolitane să ia sub jurisdicţia sa, înălţând-o la rangul de stravropighie, importanta şi influenta mănăstire românească din Peri. Izbânzile artistice din epoca Paleologilor au găsit ecouri şi interpretări în alcătuirile arhitecţilor şi pictorilor români. Biserica Sf. Nicolae (Domnească) din Curtea de Argeş, mănăstirea lui Mircea cel Bătrân de la Cozia oglindesc modele bizantine. Iconografia românească din acea vreme şi de mai târziu este şi ea de vădită sorginte paleologă. Instinctiv, dar şi din raţiuni politice (căci vecinii – ungurii şi polonii – erau catolici), românii au căutat legăturile cu Bizanţul, simţind acea civilizaţie a Imperiului, cu toate produsele ei, ca aparţinând unei „antichităţi zonale", continuatoare a celei vechi, romane, din care şi ei se revendicau. „Prin Bizanţ – spunea G.M. Cantacuzino – noi ne legăm de marea tradiţie clasică greco-romană şi suntem solidari cu civilizaţiile occidentale. De aceea, pentru noi studiul artei bizantine ar trebui să aibă o însemnătate deosebită. În ea vom găsi obârşia tematicei noastre plastice. Legile şi proporţiile arhitecturii bizantine derivă din cele clasice, chiar dacă acest lucru nu e clar la prima vedere pentru toţi". Ştirile de care dispune ştiinţa contemporană despre aceste raporturi directe sunt, într-adevăr, sumare. Coroborate, însă, aceste informaţii îngăduie depăşirea cadrului format de practicarea, tradiţional acceptată şi acreditată, a unor exerciţii monotone. Lăsând la o parte faptul că, în unele centre cărturăreşti româneşti, raporturile cu Apusul latin nu conteniseră, ci reprezentau fundamentul dezvoltărilor interne, trebuie admis că şi în zona de influenţă slavo-bizantină cultivarea textelor slave aduse de la sud de Dunăre nu epuiza disponibilităţile celor şcoliţi. Există date care confirmă că limba greacă nu a încetat a fi cunoscută şi folosită. Într-un codice din secolul al XV-lea, scris în Moldova, cuprinzând epistole ale lui Fotie şi ale lui Athanasie cel Mare, dar şi decizii sinodale, există câteva rânduri, şterse, însoţite de o însemnare a scriitorului: „Aceste cuvinte cu cerneală roşie se află în greceşte şi le-am transcris, dar s-au şters cu negru, pentru că noi am sărit din text". Comentând manuscrisul, P. P. Panaitescu socoteşte că el conţine o traducere făcută din greceşte în slavonă, realizată în Moldova. Chiar dacă această însemnare îmbracă doar o constatare apărută în urma unei confruntări a versiunii slave, deja

existentă, cu originalul grecesc, esenţa travaliului filologic al cărturarilor români nu se schimbă şi afirmaţia referitoare la cunoaşterea limbii greceşti rămâne valabilă. Deşi cărturarii de la sud de Dunăre, bulgari şi sârbi, au depus, cu deosebire în secolul al XIV-lea, eforturi însemnate în direcţia racordării propriilor preocupări cu literatura bizantină mai nouă, rezultatele nu au izbutit să depăşească o anumită „sferă de interese" pe care tradiţia – numărând acum câteva veacuri – a acestei particulare „redacţii sud-slave" a literaturii bizantine o fixase aproape definitiv. Sunt traduse – şi încep să circule în Bulgaria şi Serbia, în Ţările Române şi apoi în Rusia – scrierile importante ale mişcării conduse de Grigorie Palamas (concomitent, cele care proveneau dinspre partida adversă, cea îndrumată de calabrezul Bernardo Varlaam, sunt sever blocate), materialele ce vor fi incluse în impunătoarea colecţie a *Mineielor* – elaborate, după unii cercetători, la Târnova –, precum şi alte texte, modeste în genere sub unghiul valorii literare. Un „zid" – a cărui impenetrabilitate o asigurau rigoarea unei biserici aflate în interminabilele conflicte cu felurite „erezii" locale, ţelurile ce animau intelectualitatea bulgară a vremii, necoincidente cu finalităţile unor forme „facile", soliditatea unor tradiţii şi, poate, lipsa de interes faţă de textele vag angajate „ideologic" – dincolo de care au trecut extrem de puţine lucruri din înfloritoarea producţie literară a „Renaşterii Paleologe", a obturat multe canale de comunicare între literatura bizantină şi cele sud-est-europene. Despre acest obstacol cercetătorii slavi – dornici să evidenţieze punţile, şi nu restricţiile – vorbesc puţin, dar existenţa lui a fost, din păcate, foarte reală.

În Bizanţul secolelor al XIII-lea şi al XIV-lea s-a scris, parcă spre a oferi o lăuntrică echilibrare imperiului care începuse să se clatine, o literatură variată, deja atentă la modelele apusene şi vizibil înclinată (în ciuda exagerărilor „puriste", nu puţine) către întrebuinţarea unui veşmânt lingvistic accesibil, „democratic". Existau, fireşte, genuri şi specii predilecte, agreate, la fel cum erau altele – textele dramatice, de pildă – care nu stârneau nici un fel de curiozitate. Lirica religioasă are în Nicephoros Vlemmides, în Nicephoros Callist Xanthopoulos, în Markos Evghenikos ori în împăratul Theodor II Laskaris, toţi stihuitori într-o

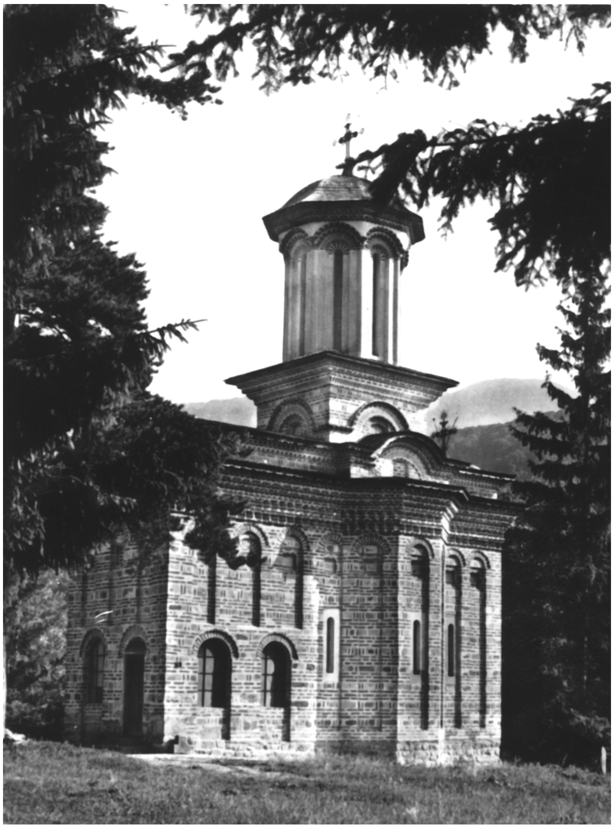
Biserica Domnească din Curtea de Argeș

limbă ce dispreţuieşte, încă, idiomul vorbit, reprezentanţi de marcă. În poezia laică domină convenţionalismul în elogiile compuse de Mihail Holobolos sau de Manuil Philes (condeier „profesionist" care solicită intens formulările encomiastice), sfaturile plictisitoare pe care le împrăştie neobosit Theodor Lapites sau enormele compoziţii ale lui Theodor Melitheniotes, a cărui alcătuire *Despre prudenţă*, cu cele 3 062 de versuri ale ei, redactate, se pare, sub înrâurirea scrierii *L'amorosa visione* a lui Boccaccio, era socotită în 1897 de Karl Krumbacher o „monstruozitate poetică". Mai vii şi venind cu siguranţă din medii nearistocratice sunt satirele şi parodiile, ca şi numeroasele texte populate de păsări, animale ori fructe, toate ascunzând sub învelişul parabolelor ţeluri critice şi combative. Şi epica uzează mult de vers. Sunt la modă romanele şi povestirile versificate („sedii" ale „materializărilor" ficţionare), multe de inspiraţie şi model apusene, chiar atunci când puneau în mişcare eroii din Antichitatea greacă. O *Ahileiadă* (e drept, din secolul al XV-lea) maschează fondul homeric sub haine croite de scriitorii franci. Urme france, la fel de vizibile, apar în romanul *Lybistros şi Rhodamna*, care repetă, ca ţesătură a intrigii, o scriere vestică de oarecare notorietate, *Belthandros şi Chryzanta*. Vremurile împăraţilor din dinastiile Laskaris şi Paleolog adăpostesc nişte epistolografi frenetici. Cărturarii scriu prietenilor, îşi scriu unii altora, adresează epistole împăraţilor. Între cei mai celebri autori de scrisori trebuie aşezat Theodor Metochitul, autor de scrieri filosofice, istorice şi literare, profesor al lui Nicephoros Grigoras, cunoscător profund al gândirii anticilor şi admirator al lui Platon, scriitor şi filosof de primă mărime din secolul al XIV-lea şi probabil unul dintre cei mai însemnaţi din întreaga literatură bizantină. Se cuvine a mai fi amintiţi, ca epistolografi, Nicephoros Hummos (elev al lui Grigorie din Cipru) şi un devotat – într-un spirit ce îi prevesteşte pe marii umanişti – al lui Aristotel, dar şi Mazaris, plecat imitator al lui Lucian, ori Toma Magistrul, cărturar ce descinde din stirpea Metochit–Grigoras. Retorii s-au simţit totdeauna în largul lor între cărturarii bizantini. Oratoria poate fi inclusă între „genurile" agreate (în variatele ei ipostaze), iar retorica a fost un depozit la care scriitorii au apelat fără rezerve. Între autorii de discursuri, de panegirice, de „cuvinte", diverse ca substanţă şi ţel, se află Demetrios Cydones (căruia studiile făcute la Milano i-au sădit o afecţiune statornică pentru literatura latină; va traduce în greceşte *Summa teologica* a lui Toma d'Aquino), retoricianul desăvârşit care a fost Theodor Hiraktenos şi, nu în ultimul rând, împăratul Manuil II Paleolog, savant, filosof şi orator distins. Literatura istorică, ansamblu cu variate componente, îi convoacă pe autorii de memorii (dintre care se cade a fi pomenit împăratul Ioan VI Cantacuzin, în a cărui *Istorie* în patru cărţi subiectivitatea se numeşte justificare, perpetuă apărare şi îndreptăţire a multelor şi întortocheatelor acţiuni politice la care a participat) şi pe cei de autobiografii (Nicephoros Vlemmides, Grigorie din Cipru, Gheorghios Pachymeres din Niceea, cu o scriere în hexametri), lângă istoriografi şi (acum desueţi) alcătuitori de cronografe. Între scriitorii de istorie se cade a fi evocat Nicephoros Callist Xanthopoulos, autor, la începutul veacului al XIV-lea, al unei importante *Istorii bisericeşti* (dusă până la anul 911) din care se va „nutri" Eftimie al Târnovei în scrierea *Panegiricul lui Constantin cel Mare*. Cei mai mulţi dintre istoricii „laici" sunt savanţi de talie europeană, căci nu altfel pot fi calificaţi nişte autori de însemnătatea lui Gheorghios Akropolites, elev al niceenilor Vlemmides şi Hekapertites şi continuator al lui Choniates. Preocuparea istoricilor bizantini de a se continua unii pe alţii este dovedită de tabloul neîntrerupt al curgerii evenimentelor pe care îl refac scrierile lor, chiar dacă punctele de vedere asupra unor fapte diferă, uneori surprinzător, de la un autor la altul. Cronica lui Akropolites se oprea la eliberarea Constantinopolului. Cu alungarea „latinilor" din Bizanţ îşi începea lucrarea urmaşul lui Akropolites, Pachymeres, martor al evenimentelor pe care le înregistrează. Enorm de multă ştiinţă, dar mai puţină obiectivitate, acestea ar fi trăsăturile impunătoarei *Istorii a romeilor* (în 37 de cărţi), rămasă de la veritabilul „uomo universale", retor, gramatician, filosof, matematician, teolog şi istoric care a fost Nicephoros Grigoras. Om al Renaşterii şi mare polihistor (poate cel mai însemnat al ultimelor două veacuri ale Bizanţului – zice Karl Krumbacher), Grigoras a coborât în for, s-a înscris în dispute, fiind inamicul cel mai temut al isihaştilor (în Conciliul din 1351 aceştia îi vor arunca anatema). A rămas mereu el însuşi, din care pricină partea originală a *Istoriei* sale, cam de pe la 1320, va îmbrăca un pronunţat caracter memorialistic. În pragul secolului al XV-lea – secol

în care trăiesc ultimii mari admiratori ai lui Tucidide, precum Ioannes Kananas, Ioannes Anagnostes, Dukas, Laonikos Chalkokondyles, Gheorghios Sphrantges, Kritoboulos din Imbros ş.a. –, căci producţia istorică a acestui veac (chiar dacă ar fi fost tălmăcită de slavii de sud, aşa cum nu s-a întâmplat) nu ar fi putut practic să ajungă la îndemâna cărturarilor noştri în aceeaşi perioadă, pot fi consemnate, în fine, şi apariţiile – desuete pentru această epocă – ale unor cronici în versuri. Un anume Ephrem compune, în trimetri bizantini, o cronică ce mergea până la 1261, iar de la Mihail Panaretos a rămas o cronică despre Imperiul Trebizondei, cuprinzând evenimentele consumate între anii 1204 şi 1426. Ar trebui adăugată aici foarte diversa literatură religioasă produsă de adepţii lui Grigorie Palamas, care, după Conciliul din 1351, scriu cu frenezie spre consolidarea şi propensiunea mişcării isihaste. Cât şi în ce măsură i-a interesat pe cărturarii bulgari, contemporani cu veacurile de înflorire culturală bizantină, producţia literară a „Renaşterii Paleologe”? Care au fost „genurile” literare care, prin tălmăciri din greceşte ori prin eforturi proprii (jalonate de aceleaşi modele bizantine), au fost selectate spre a crea sistemul ce avea apoi să transmită propuneri şi spre alte spaţii literare? Dacă se judecă doar după acel unic *Stihirar* (culegere de imnuri religioase) tălmăcit din greceşte, însoţit de alte câteva compuneri de factură asemănătoare, răspândite prin felurite sbornice, răspunsurile la aceste întrebări ar trebui să sune foarte puţin încurajator. Abordând un asemenea unghi, ar însemna să fie ignorate nişte specificităţi ale procesului literar petrecut la sud de Dunăre în ultima parte a veacului al XIII-lea şi pe toată desfăşurarea celui de-al XIV-lea, condiţiile care au dirijat mişcările de idei şi concretizările lor în sfera „culturalului” şi a „literarului”. În literaturile slave din sudul Dunării, în cea bulgară în particular, secolul al XIV-lea impunea câteva tendinţe ce vor avea urmări în modelarea sistemului „genurilor” literare practicate de scriitorii Prerenaşterii răsăritene. Sunt destule indiciile care spun că, îndemnaţi de spiritul laborios al isihaştilor şi grupaţi în centrele culturale de la Paroria, Kelifarevo, Târnova şi Vidin, cărturarii bulgari au desfăşurat o activitate literară notabilă. Îndeletnicirea lor de bază o reprezentau mai cu seamă tălmăcirea şi copierea textelor bizantine. Continua, astfel, activitatea de transferare a unor „bunuri” literare începută în veacurile precedente, dar care acum era plasată sub comandamente sensibil modificate de programele isihaste. Sunt traduse operele marilor autori bizantini ai isihasmului, cu deosebire cele care sprijineau canonizarea unor fruntaşi ai mişcării, cum ar fi *Viaţa lui Grigorie Sinaitul* şi *Viaţa lui Theodosie de Târnova*, alcătuite de patriarhul Callist, *Viaţa sfântului Romil*, compusă de Grigorie, ucenicul lui. Theodosie de Târnova însuşi tălmăcise *Capete foarte folositoare*, sinteză atribuită lui Grigorie Sinaitul. Textele isihaştilor îşi fac loc în sbornicele cu conţinut stabil, colecţii al căror sumar este revăzut prin reînnoirea traducerilor şi achiziţionarea unor scrieri până atunci evitate din pricina dificultăţilor de ordin lingvistic (hagiografiile lui Simeon Metaphrastul pot reprezenta această categorie). Marile sbornice cuprinzând „vieţi” şi panegirice poartă pecetea exigenţei isihaştilor faţă de puritatea lingvistică şi faţă de aparatul stilistic. Ideologic şi dogmatic, posibilităţile de pătrundere în sbornice – prin urmare şi în circuitul literar – a textelor ce oscilau

Biserica mănăstirii Cozia

între canonic şi necanonic se reduc drastic. Sporeşte în schimb, simţitor, cercul scriitorilor bizantini antologaţi. Sunt convocaţi acum şi autori din vremurile mai noi. Ei nu depăşesc, însă, veacul al XII-lea. Între ei, Ioan Damaschinul, Andrei din Creta, Iulian Taviotul, Isichia, Antipatros din Vostrona, Theodor Studitul, Theodor Daphnopathos, patriarhul Gherman, Simeon Metraphrastul, prezbiterul Leontie, Nicethas din Paphlagonia ş.a. Îşi fac apariţia „vieţile" de mai mare întindere, de obicei texte ce glorificau figuri martirizate în vremea împăraţilor iconoclaşti. Acum se traduc hagiografiile consacrate lui Ioan Gură de Aur şi lui Ştefan Noul Mărturisitor (autor, Simeon Metaphrastul), lui Grigore Omiritos (de Grigorie, episcop al Negranosului), lui Macarie Egipteanul (de Serapion), lui Vasilie cel Nou (de diaconul Grigorie), mucenicului Artemie (de Ioan din Rhodos) ş.a. Pe acest fundament va fi zidită prestigioasa activitate de panegirist a lui Eftimie de Târnova care, în strădania sa de a-i nemuri pe martiri cu scopuri de o profundă rezonanţă patriotică şi politică, a consacrat literatura hagiografică şi sub unghiul originalităţii. Lângă hagiografie trebuie înregistrate oratoria (căci numeroasele „cuvinte" care se prefac sau se compilează erau destinate şi rostirii) şi epistolografia (Eftimie de Târnova a fost şi un autor de scrisori). În privinţa scrierilor cu caracter istoriografic, în depozitele sud-slave se aflau deja *Cronografia pe scurt a patriarhului Nicephoros*, tălmăcită probabil prin veacurile al IX-lea şi al X-lea (continuată de cărturarii sârbi – aceiaşi care dăduseră colecţia *Vieţi ale ţarilor şi arhiepiscopilor sârbi* – prin letopiseţele sârbeşti zise „noi"), *Cronica scurtă* a lui Gheorghios Hamartolos, transpusă în slava veche către sfârşitul secolului al X-lea ori la începutul celui de-al XI-lea. În veacul al XIV-lea este tradusă *Cronica universală* pe care o elaborase cu patru secole mai înainte Simeon Metaphrastul, şi tot în acest timp, în mediul cărturăresc din preajma ţarului Ivan Aleksandr (personaj iubitor de cultură, posesor al unei importante biblioteci, sprijinitor al scriitorilor şi artiştilor), s-a tălmăcit şi *Istoria sinoptică* a lui Constantin Manasses (pentru bilioteca ţarului executându-se o copie „de lux" – astăzi la Vatican – împodobită cu şaizeci şi nouă de miniaturi). La Curtea aceluiaşi Ivan Aleksandr se configurează şi interesul pentru literatura juridică. Este tălmăcită *Sintagma* pe care Matei Vlastaris o alcătuise la Salonic prin 1335. (Sârbii o traduseseră în jurul anilor 1347–1349 sau 1342.) Tot în veacul al XIV-lea un anonim transpune şi *Pandectele lui Nicon*, sporind zestrea de texte în acest domeniu. O ochire în domeniul „beletristicii" nu scoate la iveală prea multe elemente demne de a fi reţinute. Epica este reprezentată prin romanul popular *Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf*, scriere în care edificarea de tip ascetic lasă loc şi pentru exercitarea altor funcţii, şi prin aşa-zisele „povestiri istorice" şi pseudo-istorice, precum *Cuvânt despre Alexandru cel Bătrân, Cuvânt despre uciderea împăratului Focas* sau *Viaţa lui Esop*, deşi ideea traducerii lor în mediul cultural bulgăresc nu este acceptată de toţi cercetătorii. Acest tablou, departe de a fi complet, poate totuşi convinge că între „breşele" importante făcute către contemporaneitatea bizantină se află cea produsă de literatura isihastă. Se poate afirma că această breşă este cu deosebire importantă, pentru că literatura curentului palamit transfera în Balcani un set nou de principii în interpretarea raportului capital dintre om şi univers, o atitudine modificată faţă de exerciţiul spiritual şi faţă de imaginea lui literară. În rest, scriitorii bulgari s-au oprit asupra unor texte cărora timpul scurs le consacrase însemnătatea şi le validase valoarea.

Trebuie spus din nou că literatura română veche (şi literaturile est-slave) nu au comunicat direct (decât mai târziu) cu literatura bizantină. Pentru epoca începuturilor, drept mijlocitor i-a folosit literatura veche (apoi medio-) bulgară („participările" sârbeşti au o frecvenţă mult mai redusă), acea literatură pe care D.S. Lihaciov o numea „filieră" sau „intermediar". Această „literatură-intermediar" a operat ca un filtru, cu exigenţe proprii, pe seama căruia trebuie aşezate, în mare măsură, şi configuraţiile din structura genologică furnizată atât propriilor scriitori, cât şi cărturarilor din spaţiile cărora le facilita contactul cu literatura Bizanţului. Un lung interval de timp achiziţiile acestei „literaturi-intermediar" au avut, pentru ariile din estul şi sud-estul continentului, un statut de monopol. Sub acest regim, nu totdeauna convenabil şi nici foarte fertil (ca evoluţie) pentru literaturile-„receptori", „literatura-intermediar" a realizat operaţia, foarte importantă, de colportare, transferare şi transplantare în conformitate cu un program. Schematic şi succint reprezentată, evoluţia literelor româneşti în planul opţiunilor genologice arată că veacurile XIII–XVI se consacră în

chip covârşitor (ceea ce pentru cel de-al XV-lea secol nu înseamnă şi exclusiv) transferării şi asimilării de texte, acumulării de informaţie într-un demers în care intervenţia este încă sporadică şi nu cutează a depăşi limitele unor modeste localizări. Câmpul literaturii este dominat de textele „împrumutate" (apropriate în cadrul acelei circulaţii facilitate de „universalismul" ortodox), scrieri bizantine de primă mărime, dar şi opere ale cărturarilor sud-slavi. Acestea compun un fond de informare şi de lectură, cu funcţii modelatoare ale căror rezultate pot fi nemijlocit constatate. Nu lipsesc din depozitele de carte nici acele „genuri-ansamblu", mixte, cumva amorfe şi eterogene, a căror estetică, medievală, conta, se pare, pe reunirea în corpusuri enorme a unor lucrări aparţinând unor genuri diferite şi în chei variate. Se scriu şi acum, în veacul al XV-lea şi mai târziu (mai exact, se copiază), în secolele următoare (căci presiunea tradiţiei nu poate fi eludată), sbornice masive, cu conţinut fix sau mobil, colecţii de „cuvinte", mineie, paterice, proloage etc. Dar o modificare de structură apare cu evidenţă, reflectând, la nivelul relaţiei scriitor–text, o schimbare petrecută în mentalitatea auctorială. Literatura românească îşi cere dreptul de cetate, apar autori care „trăiesc" ca personalităţi distincte. Numele lor însoţeşte (chiar dacă nu mereu) nişte opere cu caracteristici bine precizate (dovadă că scriitorii erau deja în posesia unor idei cât se poate de limpezi în privinţa delimitării „genurilor" şi a „speciilor"), lesne de încadrat într-un sistem. Toate acestea constituie indicii ale unui proces de înnoire, o înnoire realizată prin prefacerea resurselor unei medievalităţi ce nu mai convenea. Pe aceste temeiuri, veacul următor va dura propria sa activitate. Iniţiativele româneşti din secolul al XV-lea, presărate în cadrul acelui curent unidirecţional al achiziţiei literare, depăşesc cu mult media unor producţii obişnuite. Lirica, spre exemplu, a debutat de-a dreptul spectaculos. *Pripealele* monahului Filotei de la Cozia (fostul logofăt Filos al lui Mircea cel Bătrân), spre a însoţi psalmii „aleşi" ai bizantinului Nicephoros Vlemmides, au avut un deosebit succes, atestat de răspândire (vor ajunge destul de repede a fi tipărite) şi consacrare. Mai departe, însă, în secolul al XV-lea, poezia nu-i va mai tenta pe cărturari. Proza hagiografică, în schimb, devine un punct de atracţie. Numeroase serii de „vieţi ale sfinţilor", ce circulau la noi în paterice, proloage (corespondentul slavon al grecescului „sinaxar") ori mineie, au stimulat, împreună cu alţi factori, apariţia primelor texte autohtone. Dacă o *Viaţă a lui Nicodim*, scrisă de ucenici după moartea întemeietorului mănăstirilor Vodiţa şi Tismana, poate fi doar bănuită deocamdată (şi pe baza cutumei literare, dar şi în temeiul redacţiilor târzii, care trebuie să fi pornit de la o alcătuire veche), *Mucenicia sfântului şi slăvitului mucenic Ioan cel Nou care a fost chinuit la Cetatea Albă*, redactată la începutul secolului al XV-lea de Grigorie, „monah şi prezbiter în marea biserică a Moldovlahiei", este o remarcabilă realitate. Acest text, ce-şi va adăuga mai târziu şi un epilog, va intra într-un fertil şi stimulator dialog cu artele figurative dând naştere unei veritabile tradiţii. Împodobind, în 1541, din porunca lui Petru Rareş, paraclisul din turnul clopotniţei mănăstirii Bistriţa, un artist din şcoala lui Dragoş Coman reprezenta în amănunţime viaţa sfântului. Pristavul Marcu, pictor al Voroneţului, a reluat şi el, câţiva ani mai târziu, această „idee" a programului iconografic alcătuit, probabil, de mitropolitul Grigore Roşca. Hagiografia va fi o iniţiativă viabilă în vechea noastră literatură, reapărând fie sub forma unor texte originale, fie în prelucrări, cu rol de „localizare", prilejuite de „naţionalizarea" unor relicve aduse de prin alte părţi (ca şi moaştele lui Ioan cel Nou). Persistenţa, transformată în consecvenţă, a unui mod de a recepta şi de a crea capătă, pentru această fază a literaturii noastre – când *Mucenicia sfântului Ioan cel Nou*, redactată la noi, are cam acelaşi statut, în codul epocii, cu *Viaţa şi traiul precuvioasei maicii noastre Filotheea*, text cu două versiuni succesive, una aparţinând lui Eftimie al Târnovei şi cealaltă lui Ioasaf al Vidinului, sau cu *Viaţa sfântului Grigorie Decapolitul*, tălmăcită din greacă în slavonă la mănăstirea Bistriţa din Oltenia, unde poposiseră moaştele sfântului –, mult mai multă pondere decât o originalitate interpretată doar prin identificarea elementelor de diferenţiere. Istoriografia începe firesc cu inscripţii, într-o manieră pe care o dezvoltă pomelnicele, dar şi analele ori „cronicile" pictate. Curtea şi mănăstirea, aula şi ecclesia vor consemna, cu ţeluri specifice, istoria, primele alcătuiri lăsând destul de repede locul elaborărilor programate. Epoca lui Ştefan cel Mare, cu stabilitatea ei generatoare de strălucire într-ale spiritului, a favorizat autonomizarea exerciţiului istoriografic. Marele *Letopiseţ de când s-a început, cu voia*

lui Dumnezeu, Țara Moldovei face din narațiunea istorică – de marcă bizantină – al doilea mare gen al timpului, alături de hagiografie. Al XVI-lea secol va aduce diversificarea scrierilor cu caracter istoriografic și, mai ales, apariția textelor comandate de un voievod sau altul. Cronicarii călugări – Macarie, Eftimie, Azarie – vor îndeplini aceste porunci, luând, firește, tot istoriografia bizantină (pe Manasses) drept pildă stilistică și depozit de ornamente retorice. Între speciile mai mărunte, dar semnificative pentru efortul de diversificare a literaturii originale, trebuie amintită epistolografia. Nu s-au păstrat epistole ale oamenilor Bisericii (de felul celor schimbate în veacul precedent de egumenul Nicodim sau de mitropolitul Antim cu patriarhul Eftimie al Târnovei), deși ele trebuie să fi existat, dacă se are în vedere autoritatea de care se bucurau ierarhii Moldovei. Au ajuns până la noi, însă, scrisori de domni, texte prin excelență politice (frecvent folosite, cum lasă a înțelege începutul unei epistole a lui Vlad Țepeș către Matei Corvin), unele și cu valoare memorialistică, ce comunică, comentează ori interpretează evenimente ale timpului. Textele rămase de la Ștefan cel Mare, subsumabile aceleiași specii, țin în egală măsură și de oratoria politică. Și așa-zicând „scrisoarea-circulară", adresată principilor creștini după izbânda din 1475 de la Podul Înalt, și solia, rostită în fața Senatului Republicii Venețiene de Ioan Țamblac, unchiul Mariei din Mangop, dar scrisă cu siguranță după dictarea voievodului, înmănunchează, punând pe seama lui Ștefan cel Mare, calități de subtil analist și însușiri de literat fin. Voievodul va proba convingător acest har de scriitor în textul inscripției (remarcabil fragment de „publicistică" patriotică și politică) de pe zidul bisericii ridicate la Războieni întru cinstirea oștenilor căzuți acolo pentru apărarea țării. Sunt de menționat, în fine, produsele aparținând oratoriei de amvon, domeniu care trebuie să fi fost bine reprezentat, căci prelați cărturari cu posibilități de a se exersa în această direcție sunt semnalați pe parcursul întregului veac al XV-lea și mai târziu. „Lecția" bizantină care a fost deprinsă de literații români fără „mijlocitorul" sud-slav a dus la instalarea în sistemul genurilor literare practicate la noi a scrierii parenetice, care pe cărturarii de la sud de Dunăre nu îi interesase. După Synesios, Agapet diaconul, Vasile Macedoneanul, Constantin Porfirogenetul și Teophilact Hephaistos, șirul „sfaturilor pentru prinț" a fost continuat, în lumea postbizantină, de Neagoe Basarab cu ale sale *Învățături...* pentru Theodosie și apoi de Matei al Mirelor, autor al unor sfaturi către Alexandru Iliaș. Întreaga cultură românească veche, mai cu seamă în spațiul începuturilor, este de marcă bizantină. Din Bizanț și din zonele care l-au moștenit, literatura română a primit genuri și specii literare, idei și motive, modele și sugestii, construindu-și – operație fundamentală – sistemul genologic și asigurând cadrul pentru cele mai importante forme de discurs, crescând și dezvoltându-se ca o adevărată literatură europeană.

Repere bibliografice: Demostene Russo, *Studii bizantino–române*, București, 1907; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910; Demostene Russo, *Elenizmul în România*, București, 1912; G.M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri*, îngr. și introd. Adrian Anghelescu, București, 1977, *251–255*; N. Iorga, *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation*, I–III, București, 1934; ed. (*Istoria vieții bizantine. Imperiu și civilizație*), tr. Maria Holban, București, 1974; N. Iorga, *Byzance après Byzance*, București, 1935; ed. (*Bizanț după Bizanț*), tr. Liliana Iorga Pippidi, postfață Virgil Cândea, București, 1972; Russo, *Studii istorice*, I–II, *passim*; Marcu Beza, *Heritage of Byzantium*, Londra, 1947; Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans Les Pays Roumains*, Paris, 1947; Panaitescu, *Contribuții*, *13–124*; Dan Gh. Tudor, *Romanitatea carpato–dunăreană și Bizanțul în veacurile V–XI e.n.*, Iași, 1981; Mazilu, *Recitind*, I, *23–27*, *71–79*, *passim*; Mihai Cazacu, *Bizanțul*, postfață Eugen Todoran, Timișoara, 1995; Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, I–II, îngr. și pref. Tudor Teoteoi, București, 2000–2003; Nicolae-Șerban Tanașoca, *Bizanțul și românii*, București, 2003. ***D.H.M.***

BÎLBÎIE, Radu Marian (21.VII.1963, Ploiești), poet, istoric literar, jurnalist. Este fiul Elenei Bîlbîie (n. Vasile), învățătoare, și al lui Emil Bîlbîie, funcționar în Ministerul Transporturilor. Licențiat al Universității din București, Facultatea de Filologie, și-a trecut tot acolo doctoratul cu o teză privind formarea instituționalizată, în primul deceniu republican, a tinerilor scriitori. Din 1990 deține funcții în Ministerul Apărării Naționale, la Direcția de Informare și Relații Publice, la Trustul de Presă (redactor-șef pentru emisiunile militare ale Societății Române de Radiodifuziune, director al Trustului) și la Compartimentul de Analiza Eficienței Comunicării și Direcția de Relații Publice. În 1997–1999 a fost redactor-șef al publicațiilor electronice ale aceluiași minister, iar din 2010 este director adjunct al

Bibliotecii Militare Naţionale. În 2004–2006 a participat, ca ziarist, la operaţiunile militare din Kabul şi Kandahar. Din 2012 deţine gradul de general de brigadă. A scris şi editat numeroase lucrări dedicate jurnalismului (unele în colaborare). În paralel, din 1994, lucrează în învăţământ, fiind cadru didactic asociat la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti şi la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării din aceeaşi Universitate, la Facultatea de Ziaristică a Universităţii Hyperion, Şcoala Superioară de Jurnalism din Bucureşti, Facultatea de Jurnalism a Universităţii Media, Facultatea de Jurnalistică a Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, Academia Forţelor Terestre „Nicolae Bălcescu" din Sibiu, director editorial al Trustului de Presă Hyperion etc. Este prezent în periodicele „La datorie", „Armata poporului", „Observatorul militar", „Viaţa armatei", „Viaţa militară", „Spirit militar modern", „Românul", „Românul – magazin cultural", „Lume, lume", „Gluma", „Formula AS", „Saeculum", „Luceafărul", „Antropomedia" (la care din 2010 e redactor-şef). În poezie a debutat editorial cu *Luna ca o groapă de var* (1999), iar în istoria literară cu *Istoria unui experiment eşuat: formarea instituţionalizată a tinerilor scriitori* (2004), în care sunt avute în vedere „instituţii, norme şi îndrumări în primul deceniu al «puterii populare»".

Teză de doctorat la origine, studiul *Istoria unui experiment eşuat…* sintetizează o vastă informaţie recoltată de **B.** din presa anilor '50 ai secolului trecut, din buletine interne, din memorii scrise şi orale, din documente multă vreme secrete, dezvăluind mecanismele instituţionalizării literaturii române după modelul sovietic, cu specială subliniere a modalităţilor de formare a scriitorilor tineri ca prezumtivă brigadă de şoc pe „frontul ideologic". Două capitole se concentrează asupra mutaţiilor operate de la instaurarea „democraţiei populare" până în 1958; capitolul al treilea descrie cadrul instituţional de formare partinică a tinerilor scriitori (Şcoala de Literatură, revista „Tânărul scriitor", periodice locale, cenacluri din uzine, şantiere, şcoli etc., congrese, conferinţe, consfătuiri), iar în următorul capitol se înfăţişează evoluţia absolvenţilor Şcolii de Literatură, în special a unor nonconformişti, în frunte cu Nicolae Labiş. Ocupându-se şi de periodicele care devin organe de impunere a realismului socialist ca unică „metodă de creaţie", **B.** radiografiază într-o monografie apărută în 2005 revista „Tânărul scriitor", publicaţie a Uniunii Scriitorilor apărută în 1951–1957, şi pune în lumină atât „şabloanele stagnării", enorma cantitate de rebuturi literare, cât şi „avatarele debarasării de şabloane, sub supraveghere". Pe de ală parte, ca poet, **B.** însumează în textele din volumul *Luna ca o groapă de var* stări lirice generate mai cu seamă de un inefabil erotic transfigurat de lumina astrului numit în titlu: „Luna plină, albă ca o groapă de var/ clatină-n zare o tufă de liliac/ şi-n preajmă o spuză de jar aprinde poteca".

SCRIERI: *Luna ca o groapă de var*, Bucureşti, 1999; *Istoria unui experiment eşuat: formarea instituţionalizată a tinerilor scriitori*, Bucureşti, 2004; *„Tânărul scriitor"*, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Şcoala de Literatură*, ALA, 2004, 720; Titu Popescu, *Şcoala directivelor în literatură*, JL, 2005, 11–16; Paul Cernat, *Anii '50 şi „Tânărul scriitor"*, OC, 2005, 28; Titu Popescu, *Aporturi documentare*, JL, 2007, 17–20. ***D.Mc.***

BÎRSAN, Liviu (11.XI.1970, Bucureşti), prozator. Este fiul Liviei Bîrsan (n. Niţă), medic pediatru, şi al lui Ioan Bîrsan, inginer. Urmează Şcoala nr. 75 și Liceul de Matematică–Fizică nr. 3 din Bucureşti. În 1990 devine, tot aici, student al Institutului de Construcţii, dar după doi ani îşi întrerupe studiile, fiind exmatriculat. Traversează ilegal frontiera germană şi, vreme de doi ani, locuieşte la limita legalităţii în Germania, Franţa, Anglia, Spania, Portugalia. Se întoarce în ţară şi îşi reia studiile, obţinând diploma de inginer (1998). Stabilit ulterior în Franţa, între 1999 şi 2007 lucrează pe şantiere din Rusia, Germania, Grecia, Belgia, Suedia, America de Sud, Arabia Saudită. În 2006 debutează în revista „Timpul" cu povestirea *3, 4 gloanţe în regiunea toracică*, iar în 2007 publică romanul *Ochiul şi pulberea*.

Ochiul şi pulberea, parabolă sociopolitică ce vizează multiplele mecanisme de funcţionare ale societăţii româneşti, este construită de **B.** pe un singur plan, fără a fi însă liniar. Realitatea românească e văzută alternativ, prin ochiul naratorului şi prin cel al audiovizualului, şi el un organism viu, cu personalitate proprie, funcţionând ca o enzimă indispensabilă vieţii. Personajul vede la televizor, în prima sa zi de libertate, pulberea care a înghiţit New York-ul în 2001, după prăbuşirea celor două turnuri gemene. Astfel începe o dublă oglindire: realitatea devenită reportaj şi reportajul devenind

realitate – unul dintre principiile structurante ale romanului, în care se aglomerează situaţii imprevizibile, sordide, uneori în exces, groteşti sau deformate grotesc de mass-media. În romanul *Asylant* (2009) dimensiunea parabolică este înlocuită de un hiperrealism ce sondează în profunzime viaţa refugiaţilor. Termenul „asylant” propune din start o nuanţă: nu se face referire la nişte simpli refugiaţi, ci la nişte oameni aflaţi între două condiţii, ambele plasate foarte jos din punct de vedere social (un azilant este acea persoană care a cerut azil politic, fiind luată în evidenţele unui stat înainte de a obţine statutul de refugiat). Protagonistul este orb din naştere, ca atare cititorii au acces în primul rând la dimensiunea sonoră a lumii narative. Filtrul auditiv rezonează cu stilistica scrierii și acomodează numeroasele schimbări de ritm ale frazelor cu lexicul utilizat şi cu dinamica particulară a acţiunilor. Puternică, incisivă, cursivă, pe alocuri frustă, dură, proza lui **B.** surprinde particularităţi extreme ale dimensiunii sociale, cărora le restituie gravitatea într-un mod natural, chiar şi atunci când unele evenimente narate frizează senzaţionalul.

SCRIERI: *Ochiul şi pulberea*, pref. Şerban Axinte, Iaşi, 2007; *Asylant*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Mihaela Stan, *Oameni şi şobolani*, TMS, 2007, 7; Bogdan Romaniuc, *Răpirea candidatului Vernescu*, SDC, 2008, 163; Bianca Burţa-Cernat, *„Asylant”, un roman inegal*, OC, 2009, 492; Cătălin Sturza, *Odă emigrantului român*, OC, 2010, 515; Şerban Axinte, *Lumea începe marţi*, CL, 2011, 8. ***Ș.A.***

BLAGA, Iosif (1.VII.1864, Lancrăm, j. Alba – 2.VI.1937, Braşov), estetician. Şi-a făcut studiile secundare la Sebeş şi la Alba Iulia, unde în 1884 îşi ia bacalaureatul. Între 1884 şi 1887 urmează teologia la Seminarul din Sibiu, iar ulterior filosofia la Universitatea din Budapesta, obţinând în 1891 doctoratul. Din toamna aceluiaşi an, până în 1924, este profesor la Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov, unde, după moartea lui Virgil Oniţiu, ajunge, în 1915, director. A mai fost (1901–1912) secretar al Societăţii pentru Fond de Teatru Român. Din 1916 până în 1919, când se înapoiază la Braşov, **B.** călătoreşte în Suedia, Norvegia, Franţa, pledând, oricând i se iveşte prilejul, cauza Ardealului. Făcea parte din Consiliul Naţional al Unităţii Românilor, calitate în care a colaborat, la Paris (1918–1919), la alcătuirea hărţii etnografice a Transilvaniei. A fost inspector şcolar (1924–1925), preot paroh la biserica „Sf. Nicolae” din Şchei şi protopop al Braşovului (din 1924), preşedinte al Eforiei şcolilor româneşti ortodoxe din Braşov (din 1925). Între 1928 şi 1931 a fost vicepreşedinte al Senatului. Poetul Lucian Blaga îi era nepot.

În publicistica lui **B.** preocuparea dominantă este aceea estetică. Chestiuni cum sunt arta şi finalitatea ei (care este plăcerea de ordin spiritual) sau înrâurirea morală a artei îşi fac loc într-o suită de articole scrise vioi, fără pedanterie, apărute în „Tribuna poporului” (1897). Unele idei vor fi reluate în manualul *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos şi artă* (1899), bazat pe o informaţie cuprinzătoare, culeasă din studiile unor esteticieni germani (F. T. Vischer, J. Wackernagel, Eduard von Hartmann, G.T. Fechner ş.a.). Revendicându-se din estetica hegeliană, cartea lui **B.** nu i se subordonează întru totul. Concepţia ei, înrâurită de F. Hebbel, ţine de curentul psihologizant – ilustrat de teoreticieni ca Fechner, J. Volkelt ş.a. –, potrivit căruia un adevăr estetic trebuie verificat întotdeauna prin legile psihologiei. Metoda, în argumentaţia lui **B.**, este aceea inductivă, cu exemplificări din literatura universală şi din cea română. *Teoria dramei*… a trezit ecouri favorabile, dar a provocat şi serioase critici, de pildă, în revista „Convorbiri literare”, din partea lui Ghiţă Pop. În replică, **B.**, în articolul *Din estetica tragicului*, retipărit şi separat (I–II, 1900–1901), reia, cu noi precizări, discuţia asupra subiectelor intrate în litigiu – vina tragică, eroul tragic, fatalismul în tragediile vechilor greci ş.a. În estetica românească el rămâne ca autor al celei dintâi cărţi care se ocupă, într-un mod sistematic, de unele probleme de estetică a literaturii dramatice.

SCRIERI: *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos şi artă*, Braşov, 1899; ed. îngr. şi introd. Serafim Duicu, Craiova, 1995; *Din estetica tragicului*, I–II, Sibiu, 1900–1901; *Excursiunea şcolară în Italia*, Braşov, 1907; *Societatea pentru Fond de Teatru Român şi domnul Zaharia Bârsan*, Braşov, 1907; *Directorul Virgil Oniţiu. Sufletul şi activitatea lui*, Braşov, 1916.

Repere bibliografice: Ghiţă Pop, *„Teoria dramei” de Iosif Blaga*, CL, 1899, 10–11; *Cărturari braşoveni, 41–42*; Mîndra, *Clasicism, 98–99*; *Dicţ. lit. 1900, 104–105*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *285–287*; Păcurariu, *Dicţ. teolog., 49–50*; Doina Modola, *Prima carte românească de estetică teatrală*, TTR, 2000, 5–6. ***F. F.***

BLAGA, Lucian (9.V.1895, Lancrăm, j. Alba – 6.V.1961, Cluj), poet, dramaturg, prozator, eseist, traducător.

Tatăl lui, preotul Isidor Blaga, om cultivat, cunoştea bine limba germană, îi citea pe Kant şi pe Schopenhauer în original, era un spirit deschis, neferindu-se să includă printre lecturile sale, de preferinţă filosofice, chiar şi scrierile lui David Strauss, susţinătorul tezei că persoana şi faptele lui Iisus sunt plăsmuiri mitice. Mama, Ana (n. Moga), tot dintr-o familie preoţească, de origine aromână, compensa puţina instrucţie şcolară cu bogate cunoştinţe folclorice. Viitorul poet, al nouălea la părinţi, a început să vorbească abia la patru ani. Cursul primar îl începe în satul natal (1902), continuând la şcoala săsească din Sebeş (1903–1906). Urmează apoi Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1906–1914). Elev foarte studios, cu atracţie precoce pentru filosofie, după ce trece bacalaureatul, ca să nu fie încorporat în armată odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, se înscrie la Institutul Teologic–Pedagogic din Sibiu, pe care îl va absolvi în 1917. Student al Facultăţii de Filosofie din Viena, îşi ia doctoratul în 1920 cu teza *Kultur und Erkenntnis*. Traducerea românească va apărea în 1922, sub titlul *Cultură şi cunoştinţă*. La Viena o întâlneşte pe Cornelia Brediceanu, studentă în medicină, viitoarea lui soţie. Îndrăgostit, scrie versuri care vor intra în placheta *Poemele luminii*. Debutase la „Tribuna" din Arad în martie 1910, cu poezia *Pe ţărm…*, semnată L.B.–Braşov. În „Românul" din Arad, unde iscălea şi Ion Albu, avea să îi apară articolul *Reflexii asupra intuiţiei lui Bergson* (1914). Dă aforisme şi articole la „Pagini literare" din Arad. Debutează editorial cu *Poemele luminii* (1919), apărute parţial în „Glasul Bucovinei", în acelaşi an publicând culegerea de cugetări *Pietre pentru templul meu*, ambele distinse cu Premiul „Adamachi" al Academiei Române, la propunerea lui Ioan Bianu. Trimite versuri revistelor „Luceafărul" şi „Lamura", scoase şi conduse, după război, de Al. Vlahuţă, pe care, sosind în Bucureşti, îl vizitează. În casa bătrânului poet face cunoştinţă cu Nichifor Crainic şi cu V. Voiculescu, amândoi admiratori ai tânărului şi practicând, ca şi el, o lirică de „concepţie". Încearcă să obţină o docenţă universitară, dar, nereuşind, intră în redacţia ziarului clujean „Voinţa" (1920). Se împrieteneşte aici cu alţi viitori membri ai grupării de la „Gândirea" – Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu şi Adrian Maniu. **B.** devine unul dintre întemeietorii cercului, iar în revista cu acelaşi nume îşi va publica numeroase scrieri, dând publicaţiei bună parte din strălucire şi având un rol de prim ordin în fixarea orientării ei literare şi ideologice. Se va număra printre colaboratorii altor ziare şi periodice înrudite cu „Gândirea", precum „Cuvântul", „Curentul", „Darul vremii", „Familia", „Gând românesc". Semnează şi în „Patria" (la care este şi redactor), „Cugetul românesc", „Banatul", „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic", „Universul literar", „Revista Fundaţiilor Regale", „Societatea de mâine", „Cultura" (unde foloseşte pseudonimul Luca Moga), „Convorbiri literare", „Ţara". Îi apar texte şi în publicaţii străine: „Prager Presse", „Głos prawdy", „Droga", „Der Bund", „Die Tatwelt", „Archiv für Geschichte der Philosophie". Foarte fecund, e prezent aproape în fiecare an cel puţin cu câte o nouă contribuţie pe tărâmul liricii, dramaturgiei sau eseisticii: *Paşii profetului* (1921), *Zamolxe* (1921), *Tulburarea apelor* (1923), *Filosofia stilului* (1924), *În marea trecere* (1924), *Feţele unui veac* (1925), *Daria* (1925), *Fapta. Învierea* (1925), *Fenomenul originar* (1925), *Ferestre colorate* (1926). Din 1926 intră în diplomaţie, ca ataşat de presă şi consilier pe lângă legaţiile României, la Varşovia (1926), Praga (1927–1928), Berna (1928–1932, 1937–1938) şi Viena (1932–1937), apoi ca ministru plenipotenţiar în Portugalia (1938–1939). Îşi petrece astfel o bună parte a vieţii în străinătate, unde fusese încă de pe când era licean şi vizitase, cu prilejul unei scurte excursii, Italia (Catania, Messina, Napoli, Pompei, Cetatea Vaticanului, Florenţa, Veneţia şi Fiume), după ce văzuse Atena şi Sfânta Sofia, la Constantinopol. Cariera diplomatică nu-l stânjeneşte în desfăşurarea activităţii literare, dimpotrivă, îi dă răgazul să şi-o împlinească. Roadele muncii pe tărâm poetic sunt culegerile de versuri *Lauda somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933) şi *La curţile dorului* (1938), unde, mai ales, pătrunde ecoul anilor lungi trăiţi departe de ţară, apoi piesele de teatru *Meşterul Manole* (1927),

Cruciada copiilor (1930) şi *Avram Iancu* (1935). Admiraţia stăruitoare a gânditorului pentru Goethe îşi găseşte o expresie cuprinzătoare în eseul *Daimonion* (1930). Începând cu *Eonul dogmatic* (1931), **B.** încredinţează tiparului lucrările care vor alcătui sistemul său filosofic. Dintre ele, *Spaţiul mioritic*, apărut în 1936, anul când e ales membru al Academiei Române, cunoaşte un deosebit ecou. Devine profesor la Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj, unde se creează pentru el Catedra de filosofia culturii (1939–1948). Pe măsură ce hitlerismul câştigă teren în Europa, **B.** ţine să ia distanţă mereu sporită faţă de doctrinele rasiste şi expansioniste. Părăseşte în 1942, demonstrativ, Astra, fiindcă în statutele ei se introduseseră discriminări etnice. În timp ce sistemul său filosofic îşi dezvăluie, mai ales prin cheia lui de boltă, *Diferenţialele divine* (1940), caracterul, relaţiile autorului cu Nichifor Crainic şi ortodoxismul gândirist intră în criză. Spiritul liber al poetului faţă de dogmele creştinismului răsăritean îi atrag atacuri violente chiar în revista la întemeierea şi afirmarea căreia avusese o contribuţie esenţială. Comparat cu Iulian Apostatul, e acuzat că „are pe dracu în el" şi că se ridică împotriva lui Dumnezeu dintr-un „păcătos" orgoliu intelectual. După ruptura de „Gândirea", scoate revista „Saeculum" (1943–1944), unde răspunde criticilor aduse sistemului său. În anii războiului îşi publică ultima culegere de versuri, *Nebănuitele trepte* (1943) şi piesa de teatru *Arca lui Noe* (1944). Apar, de asemenea, scrierile filosofice, care conţin expunerea sistemului speculativ al lui **B.**, grupate în *Trilogia cunoaşterii* (1943), *Trilogia culturii* (1944) şi *Trilogia valorilor* (1946). Îndepărtat din învăţământul universitar în 1948, este angajat cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Filosofie (1949–1953) şi apoi pe lângă Secţia de istorie literară şi folclor a Academiei, Filiala Cluj, iar în paralel bibliotecar la Biblioteca din Cluj a Academiei Republicii Populare Române (din 1954, director adjunct). Elaborează pentru aceasta lucrările *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* şi *Experimentul şi spiritul matematic*, amândouă tipărite postum, prima în 1966 şi cealaltă în 1969. După culegerea de aforisme *Discobolul* (1945), deşi scrie foarte mult, nu mai poate publica decât traduceri: Goethe, *Faust* (1955), *Din lirica universală* (1957), Lessing, *Opere* (I–II, 1958). Revine în viaţa literară, puţin înainte de moarte, semnând în revistele „Steaua" (versuri) şi „Contemporanul" (articole). Lasă în manuscris ciclurile de

poezii *Vârsta de fier. 1940–1944*, *Cântecul focului*, *Corăbii cu cenuşă* şi *Ce aude unicornul*, apărute postum în ediţia *Opere* (I–XII, 1974–1995), autobiografia *Hronicul şi cântecul vârstelor*, piesa *Anton Pann*, romanul *Luntrea lui Caron*, de asemenea editate postum, ca şi lucrările filosofice *Aspecte antropologice* şi *Fiinţa istorică*.

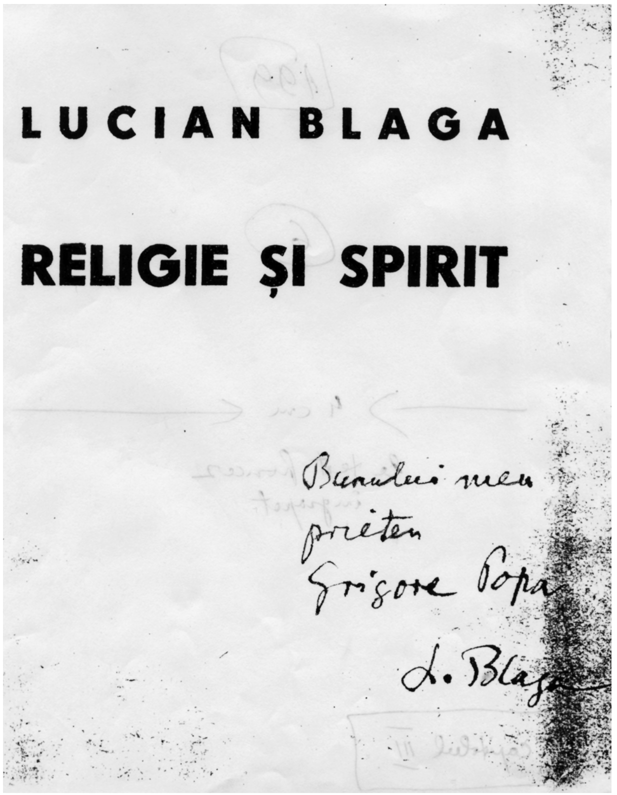
La **B.** opera literară şi cea filosofică au crescut într-o osmoză perfectă, versurile fiind ecoul trăirii lirice a meditaţiilor sale, după cum piesele de teatru izvorăsc din conflictele pe care gânditorul le-a surprins reflectând asupra sensurilor unor eresuri locale. La rândul lui, sistemul metafizic vădeşte o mare anvergură imagistică şi acordă o încredere deosebită puterii sugestive a metaforei, folosită frecvent şi învestită cu o funcţie gnoseologică principală. Scriitorul a ocupat în cadrul grupării de la „Gândirea" o poziţie aparte, întruchipând o „stângă" a acesteia, după cum a ţinut să precizeze, adică o aripă nonconformistă, neliniştită, iscoditoare, înclinată spre abateri de la linia strict tradiţionalist-ortodoxistă. Dacă interesul pentru arhaitate,

primitivism, practici magice, plăsmuiri mitice şi reprezentări proprii creştinismului răsăritean (sofianicul) îl apropia de gândirism, alte preferinţe, cum ar fi simpatia autorului pentru experienţele artistice moderne, îi dictau distanţări nete de acesta. **B.** s-a numărat printre primii care au vorbit la noi cu admiraţie de Edvard Munch şi Van Gogh, de Ernst Barlach şi Aleksandr Arhipenko; a trecut o vreme drept „avangardist" şi a practicat în lirica şi în teatrul său estetica expresionismului, descoperit şi asumat pe vremea studiilor la Viena. Avea să mărturisească mai târziu că se simte foarte apropiat de Constantin Brâncuşi, dar sub raportul unui „tradiţionalism metafizic", care detestă pitorescul etnografic sămănătorist şi caută nota diferenţială autohtonă în apriorismul inconştient. De asemenea, nu recunoştea ortodoxiei deţinerea „adevărului revelat", ci o socotea, ca şi pe alte credinţe religioase, o izvodire culturală cu o amprentă stilistică proprie, adică o reprezentare subiectivă a realităţii. A şi intrat, până la urmă, în conflict cu directorul „Gândirii", vechiul său prieten Nichifor Crainic, atrăgându-şi fulgerele acestuia. Foarte ardelean prin atmosfera şi universul figurativ al liricii sale, **B.** nu urmează totuşi tradiţia înaintaşilor săi, Andrei Mureşanu, George Coşbuc, Octavian Goga, Aron Cotruş, tribuni ai luptei naţionale şi sociale, ci practică o poezie cosmică, străbătută de fior metafizic, în spirit eminescian. Vine apoi cu o formaţie filosofică, literară şi artistică precumpănitor germană, când majoritatea confraţilor săi se mişcau în raza culturii franceze. Toate acestea îl singularizează în peisajul intelectual românesc interbelic, dar, paradoxal, nu-i răpesc facultatea de a fi foarte reprezentativ. El e, ca şi Eminescu, Creangă, Coşbuc, Sadoveanu, unul dintre scriitorii care întruchipează cel mai grăitor particularităţile spiritului naţional. Eseurile din tinereţe, *Filosofia stilului*, *Feţele unui veac*, *Fenomenul originar*, *Ferestre colorate*, îl arată preocupat de morfologia culturii. Pe linia Frobenius – Dilthey – Spengler, **B.** caută înclinaţii care disting de-a lungul vremurilor ansamblul creaţiilor spirituale (literare, artistice, arhitectonice, filosofice, religioase, ştiinţifice etc.) ale diverselor popoare, cum ar fi tipicul, individualul, stihialul. Paginile aduc o viziune inedită, la noi, asupra istoriei culturii şi dovedesc o arie de cunoştinţe foarte întinsă, precum şi facultăţi asociative legate de înzestrarea poetică. Se remarcă din capul locului şi atracţia exercitată asupra sa de spiritul „ingenuu", „copilăros", „anonim", pe care îl regăseşte în arta modernă, simbolică, expresionistă, constructivistă sau abstractă. Simpatia pentru formele de viaţă arhaice şi pentru primitivitatea naturală alunecă inevitabil către o mitizare a satului; acesta ar trăi, după **B.**, în „zarişte cosmică" şi având conştiinţa unui destin „emanat din veşnicie". Poetul aparţinea mediului caracteristic pentru intelectualitatea rurală din Transilvania, care îşi apărase identitatea prin rezistenţa faţă de orice schimbare a stilului de viaţă tradiţional. Gândirea lui **B.**, în antiistoricitatea sa stăruitoare (interesul pentru tiparele inconştiente, nemodificabile prin evoluţia societăţii), atenţia acordată miturilor, practicilor magice, permanenţelor ancestrale (eresurilor) se fac ecoul acestor aprehensiuni faţă de efectele civilizaţiei. Existenţa umană rurală devine pentru filosof cu totul altceva decât cea urbană. Ontologizând asemenea diferenţe, el ajunge să considere până şi „preistoria" nu o vârstă a omenirii, ci o modalitate continuă de a trăi în afara timpului măsurat şi trecător. Gustul primitivităţii „naive", „aurorale", plăsmuitoare de „basme" are ca revers aversiunea pe care i-o trezeşte civilizaţia

Caius Brediceanu, Cornelia şi Lucian Blaga la Roma

„rece”, „calculată”, „mecanică”. **B.** întâlneşte aici curentul filosofic profeţitor, de la Nietzsche la Spengler şi Klages, privind declinul Occidentului pozitivist şi prăbuşirea încrederii în puterile raţiunii. Orientarea aceasta a gândirii europene autorul o anunţă în *Eonul dogmatic*. Cu acest volum inaugurează şirul lucrărilor care se vor aduna succesiv, câte trei, spre a clădi sistemul său filosofic original. Astfel, pe lângă *Eonul dogmatic, Trilogia cunoaşterii* va cuprinde *Cunoaşterea luciferică* (1933) şi *Cenzura transcendentă* (1934), iar *Trilogia culturii* va fi alcătuită din *Orizont şi stil* (1936), *Spaţiul mioritic* şi *Geneza metaforei şi sensul culturii* (1937), în timp ce *Artă şi valoare* (1939), *Despre gândirea magică* (1941), contopită apoi cu *Ştiinţă şi creaţie* (1942) şi *Religie şi spirit* (1942) vor constitui *Trilogia valorilor*. Cheia de boltă a acestei ambiţioase construcţii, care trebuia să se încheie cu o *Trilogie cosmologică* (nerealizată), o dădea volumul *Diferenţialele divine*. Autorul se mişcă în interiorul curentului „filosofiei existenţei” (*Lebensphilosophie*), cu o priză deosebită asupra spiritelor la începutul secolului al XX-lea, epocă de războaie şi revoluţii, înclinată a face din „viaţă”, tocmai pentru că aceasta devine foarte primejduită, principalul obiect al interogaţiei intelectuale. De aici, adâncirea opoziţiei romantice mai vechi între cultură şi civilizaţie. Ultima ar satisface nevoile existenţei omului „întru imediat, autoconservare şi securitate”, fiind prin urmare nedefinitorie pentru natura umană. Omul şi-a manifestat felul său de a fi aparte numai acolo unde trăieşte „întru mister şi revelare”. Iar aceasta se petrece exclusiv în planul culturii. Pe linia sustragerii activităţii spiritului de sub imperiul raţiunii, **B.** distinge două moduri de cunoaştere, „paradisiacă” şi „luciferică”. Întâia s-ar mulţumi să reducă numeric „misterele”, anulând o parte din ele. E demersul ştiinţei şi al gândirii raţionale în genere, darul acordat de Dumnezeu lui Adam, în rai, să numească şi să clasifice făpturile şi lucrurile. Cunoaşterea „luciferică”, dimpotrivă, înmulţeşte şi amplifică „misterele”. Urmează, aşa cum sugerează numele, îndemnul dat omului de către şarpe, să fure secretul divinităţii, să săvârşească saltul din făgaşele logice ale minţii, să depună o activitate creatoare. E ceea ce şi fac metafizica, arta, crearea de mituri, religia, mistica, ba, după **B.**, chiar şi ştiinţa, atunci când părăseşte planul strict constatativ şi lansează teorii. Pe calea „minus-cunoaşterii” creatoare, omul nu epuizează niciodată „misterele”, ci le „deschide” şi le „variază”. *Trilogia culturii* sugerează ori chiar numeşte căile prin care se realizează aceasta. Acolo unde Frobenius sau Spengler căutaseră un numitor stilistic comun în determinantul spaţial, autorul român elimină orice factor fizic, interiorizează totul şi imaginează nişte „coordonate abisale”, care ar dubla categoriile kantiene şi ar alcătui o „matrice” inconştientă. Ea îşi pune pecetea pe caracterele spiritului, silindu-le să urmeze, fără s-o ştie, o cale anume. Dictează, cu alte cuvinte, o reprezentare particulară spaţială şi temporală şi imprimă facultăţilor creatoare un „accent axiologic” aparte, după cum culturile îşi acceptă sau nu orizonturile; manifestă totodată o atitudine proprie faţă de destin şi o „năzuinţă formativă” specifică (*Orizont şi stil*). În *Spaţiul mioritic* **B.** aplică felul său de a vedea particularismul cultural realizărilor spirituale româneşti. E cea mai îndrăzneaţă tentativă efectuată într-un domeniu care a preocupat la noi, aproape obsesiv, reflecţia intelectuală decenii întregi. Chiar dacă unele consideraţii sunt contestabile prin natura lor pur speculativă, stârnind de aceea critici, remarcile filosofului surprind

adesea particularităţi reale şi le situează într-o perspectivă net superioară tuturor aserţiunilor precedente de acest ordin. Morfologul culturii semnalează o reprezentare spaţială „ondulată”, o predispoziţie de „retragere din istorie”, o împăcare cu destinul, văzut ca succesiune a unor „suişuri” şi „coborâşuri”, ca năzuinţă formativă geometrizantă, temperată. *Spaţiul mioritic* aduce şi alte observaţii originale, referitoare la ortodoxie, influenţe spirituale străine, ornamentică etc. *Geneza metaforei şi sensul culturii* îi dă prilej lui **B.** să reevalueze, în comparaţie cu ştiinţa, şi manifestând vădit o simpatie superioară pentru ele, metafizica, mitologia, gândirea magică, mistica, sub raportul importanţei lor. Strădania sa speculativă e de a „anonimiza”, dacă se poate spune aşa, creaţia spirituală umană, accentul căzând mereu pe „apriorism” şi pe imbold „supraindividual”, chiar şi acolo unde sunt evocate contribuţii personale şi se rostesc nume ca Democrit, Rembrandt sau Goethe. Tendinţa apare şi mai marcată în argumentele aduse pentru reabilitarea culturilor aşa-zis „minore”. Teoria minus cunoaşterii, pe de o parte, şi a coordonatelor abisale, pe de alta, deschid sistemului blagian poarta către metafizică. Matricea stilistică face din om o fiinţă înzestrată cu darul metaforic, singurul în stare, după autor, să aproximeze misterele şi să cheme spiritul la creaţie culturală; dar creaţia nu dă niciodată o reprezentare integral adecvată a realităţii, tocmai din cauza acţiunii ei particularizante (*Cenzura transcendentă*). Creaţia culturală suferă aşadar o interdicţie gnoseologică, o „cenzură transcendentă”. O exercită demiurgul însuşi, care – explică filosoful – a făurit lumea din emisii infime ale naturii sale atotputernice şi nemărginite, „diferenţialele divine”, totdeauna necomplete, fiindcă altfel ar risca să creeze o făptură cu însuşirile sale şi să se autonege prin limitare. Omul e fiinţa deţinătoare a celor mai multe asemenea particule sacre, iar cele absente instituie „cenzura transcendentă”, care îl împiedică să atingă cunoaşterea absolută şi – aşa cum tinde – să ia locul Marelui Anonim, nume poetic dat de filosof divinităţii. Această aspiraţie grandioasă, osândită la veşnică neîmplinire, ar dărui omului măreţia şi tragismul lui. Sub latura metafizică, sistemul trădează curioase înrudiri cu doctrinele emanentiste şi cabaliste despre creatorul universului. De asemenea, reflectă o rivalitate freudiană între fiu şi tată, proiectată în alt plan. Între sistemul filosofic şi opera poetică a lui **B.** o legătură imediată o întreţine literatura aforistică, de care autorul s-a simţit atras încă din anii debutului editorial, când a publicat culegerea de maxime *Pietre pentru templul meu*, şi până târziu, când îşi adună cugetările sub titlul *Discobolul*. Nestrălucind prin vervă spirituală şi concizie expresivă, producţia lui sentenţioasă are în schimb sugestivitate imagistică şi respiraţie lirică, lăsându-se transpusă uşor sub formă de versuri, foarte asemănătoare celor care i-au alcătuit volumele.

Poemele luminii, ca şi celelalte culegeri de versuri ale lui **B.**, prezintă o puternică unitate, gravitând în jurul anumitor centre ale reţelei lirice. Aici centrul este natura misterioasă a luminii, adeseori obiect de reflecţie şi în scrierile filosofice ale autorului. Lirismul poemelor se hrăneşte dintr-o dublă sursă, expansiunea sufletească juvenilă, nevoia de cheltuire energetică în cuprinderi nemăsurate (*Vreau să joc*) şi interiorizarea pe care i-o provoacă spiritului descoperirea unor relaţii tainice ale lucrurilor, simbioza rilkeană viaţă–moarte (*Gorunul*). Sentimentul confundării cu o forţă stihială, impersonală a existenţei aminteşte de Nietzsche şi de vitalismul lui dionisiac, recognoscibil în multe din aceste versuri. Cântând lumina, ca Theodor Däubler, poetul se mişcă deopotrivă în universul cosmicist al forţelor elementare expresioniste. E şi momentul când dă glas avânturilor sale erotice (*Lumina*), ceea ce nu va mai face decât în lirica târzie, din ultima parte a vieţii. Volumul următor, *Paşii profetului*, îşi găseşte unitatea într-o întoarcere din reflecţia aducătoare de nelinişti la indiferenţa senzualismului elementar. Versurile, aşa cum indică şi titlul, stau sub semnul revenirii anahoretului printre oameni, după experienţa schimnică, moment celebrat şi de drama *Zamolxe*. Aici apare pentru întâia oară un aspect caracteristic al liricii lui **B.**, „panismul”. E sentimentul de beatitudine cosmică a naturii, care îşi trăieşte, calmă, darnică, senină, surdă la orice întrebare, strictul instinct vital, într-o eternă vară, când dogoarea ei blândă, adormitoare topeşte ierburile şi vietăţile laolaltă, dăruindu-le o pace universală, bucolică, anonimizantă. E practicat în *Paşii profetului* un lirism extatic, de identificare cu sevele solului, cu holdele aplecate sub greutatea holdelor, cu cerul sclipitor, însorit, totul amintind vibraţia copleşitoare a pânzelor lui Van Gogh. Lumea e percepută de la nivelul rădăcinii vegetale, reconstituită prin mănunchiuri de senzaţii

primare, căldură, umezeală, atingeri moi. Panismul blagian, variantă originală a regresiunii geologice expresioniste, converteşte nostalgia existenţei nediferenţiate, moluscularé, întâlnită la Gottfried Benn, în apologia vieţii neschimbate, „eternizate" a satului ardelean. Dar fiori metafizici vin şi aici, ca în *Poemele luminii*, să tulbure nepăsarea fericită a firii. Pan, bătrân şi orb, retras într-o peşteră, e urmărit de umbra lui Christ. Conştiinţa, spiritul aştern umbră în edenul păgân al naturii. „Moartea lui Pan", motiv liric foarte răspândit în literatura postnietzscheană, intervine şi la **B.**, marcându-i poezia printr-un al doilea aspect caracteristic, „tristeţea metafizică". Aceasta se extinde treptat în universul liric odată cu volumele *În marea trecere*, *Lauda somnului*, *La cumpăna apelor*, unde are loc o înstrăinare tainică, tot mai pronunţată, a naturii de om. Imbold al cufundării în sânul ei liniştitor, panismul întâlneşte o rezistenţă crescândă. În întreaga fire se insinuează o melancolie secretă. O boală ascunsă roade lumea, o împuţinează şi ofileşte, împingând-o într-un anotimp autumnal, de extincţie lentă. Viaţa – descoperă poetul – înseamnă de fapt combustie, înaintare inexorabilă spre moarte. Existenţa e în esenţă „marea trecere". După Georg Trakl, nimeni n-a dat o expresie mai copleşitoare acestui sentiment anxios, propriu liricii expresioniste. Poezia lui **B.** începe să fie populată de viziuni apocaliptice, anunţă şi ea *Menschheitsdämmerung*, „aude plânsul oraşelor", aşa-numitul *Qual der Städte*, lamentaţia marilor aglomerări umane, unde germenul originar al vieţii a fost ucis sau urmează curând să piară în cataclismul inevitabil către care se îndreaptă civilizaţia mecanizată modernă (*Semne, Veac*). Sensibilitatea metafizică a autorului proiectează acest dezastru pe plan cosmic, noul diluviu nu mai conteneşte, semne ameninţătoare umplu zările, paradisul însuşi intră în destrămare. El excelează în a evoca o lume scăzută, stinsă, văduvită de sensurile vieţii autentice. Oriunde întorci privirea nu întâlneşti decât resturi calcinate, ca după un incendiu mistuitor. Tudor Vianu a atras atenţia asupra recurenţei cuvântului „cenuşă" în visările poetului, atinse de „tristeţea metafizică". „Dezmărginirea" din *Poemele luminii* şi din *Paşii profetului* e căutată acum nu spaţial, în afară, ci interior şi temporal, scormonind străfundurile memoriei. Comunitatea cu Marele Tot are loc printr-o coborâre spre tiparele originare ale fiinţei, spre „obârşii", la „mume".

Lucian Blaga împreună cu ministrul Boerescu și atașatul comercial al României ieșind de la președintele Elveției (1931)

Lauda somnului, cel mai înalt punct al liricii blagiene, împinge universul într-o noapte ancestrală, grea de latenţe zămislitoare. Aici trăieşte prefigurarea fantastică a întregii speţe, fiindcă totul se situează pe tărâmul visului care permite sângelui să se „tragă înapoi, în părinţi” (*Somn*). **B.** practică în aceste versuri un *traumhafter Vitalismus*, stăpânit de misterioase predestinări atavice, o lirică onirică foarte originală, modernă, expresionistă ca factură, dar comunicând prin viziune şi atmosferă cu o arhaitate absolută. Poetul îşi asumă existenţial consecinţele ipotezei speculative a filosofului. Dacă viaţa nu poate ieşi niciodată din nişte „izvoade” iniţiale şi participă necontenit la un „joc al întoarcerii”, toate zbaterile individuale rămân fără rost. Dezolarea invadează astfel vitalismul oniric, imprimându-i oboseala nesfârşitelor întrupări. Descurajarea şi chiar refuzul de a relua revenirile dinainte prevăzute ale fiinţei nimeni nu le-a cântat mai zguduitor ca **B.** (*Cetire în palmă*, *Tăgăduiri*). Tristeţea metafizică traversează un stadiu anxios (*În marea trecere*) şi apoi chinuitor (*Lauda somnului*), spre o resemnare înţeleaptă. Ecoul ei îl aduc versurile culegerii următoare, *La cumpăna apelor*, care, cum sugerează titlul, fixează pragul de unde evenimentele vieţii urmează a fi retrăite într-o simetrie a declinului. Se înmulţesc şi reprezentările satului românesc sub o aură mitică, întreţinând ideea veşniciei lui, prin fauna sacră pe care o găzduieşte – taurul neînjugat, ursul tămăduitor, licuricii cu lămpaşe. Volumele *La curţile dorului* şi *Nebănuitele trepte* reiau motive lirice anterioare, adăugându-le o mai intensă nostalgie, în prelungita depărtare de ţară, după plaiurile natale, dar şi imagini cu tot mai dese note locale (*Olarii*, *Mânzul*, *Veste*) şi cu trimiteri spre credinţe străvechi. E sensibilă şi o abandonare treptată a formelor prozodice libere în favoarea celor regulate, cu preferinţă pentru metrica populară. În asemenea versuri ritmate sunt scrise mai toate textele din lunga perioadă când autorul a fost împiedicat să publice. Această producţie, apărută aproape în întregime abia postum, egalează ca întindere lirica antumă şi se ordonează în câteva cicluri: *Vârsta de fier. 1940–1944*, *Cântecul focului*, *Corăbii cu cenuşă*, *Ce aude unicornul*. O iubire târzie îl întoarce pe autor la poezia erotică, uitată parcă după prima lui culegere. Puterile regeneratoare ale iubirii aduc o înseninare sensibilă a universului liric. Acesta îşi rafinează formele şi îşi aprinde culorile până la incandescenţă. Lumea renaşte miraculos, într-o înfăţişare purificată şi

Împreună cu fiica sa, Dorli

transparentă, ce aminteşte o mitică preexistenţă paradisiacă. Până şi atracţia amoroasă se spiritualizează, îndrăgostiţii simţindu-se fericiţi să adoarmă sub ninsori vegetale, asemenea amanţilor eminescieni. E însă o dragoste la apusul vieţii (*Vară de noiembrie*) şi, pe deasupra, silită să rămână mereu tăinuită (*Întâlniri*). Poetul speculează mişcător aceste condiţii restrictive ale sentimentului erotic, lăsând să-l umbrească regretele şi temerile social-morale. E mai goethean ca oriunde în opera sa lirică apărută postum; se apropie aici de o limpezime şi o seninătate clasică (chiar şi sub raportul formei, împinsă către o simplificare rafinată), dar nu încetează a iscodi lucrurile, a le căuta tâlcuri ascunse. În grupajul *Câinele din Pompei* impresii italice fac să tresară memoria mitică a celui care vizitase de timpuriu locuri cu rezonanţă culturală unică. Numeroase versuri exprimă o tot mai accentuată neîncredere rilkeană a poetului în cuvânt şi se amplifică lirica autoreflexivă (*Ulise*). Autorul distingea metafora

	VIAȚA	OPERA
1895	**mai 9** Se naște la Lancrăm Lucian Blaga, fiul Anei (n. Moga), de origine aromână, și al preotului Isidor Blaga.	
1902	Este înscris la școala din Lancrăm. Trece la școala săsească din Sebeș, unde va absolvi ciclul primar.	
1906	Intră la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov.	
1908	**august 5** Moare tatăl său, Isidor Blaga.	
1909	Ana Blaga se mută împreună cu copiii la Sebeș.	
1910		**martie 13/26** Debutul absolut în revista „Tribuna” din Arad, cu poemul *Pe țărm...*, urmat în mai de poezia *Noapte.*
1911	**martie–aprilie** Face o excursie școlară în străinătate, organizată de unchiul său Iosif Blaga. Vizitează orașele Constantinopol, Atena, Napoli, Pompei, Roma, Florența, Veneția și Fiume. Cu acest prilej, vine pentru prima oară în București, unde vede la Biblioteca Academiei manuscrisele lui M. Eminescu.	
1914	Izbucnește Primul Război Mondial. După ce își ia bacalaureatul, ca să nu fie încorporat, se înscrie la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu.	**martie 25** Publică în „Românul” din Arad, sub semnătura Ion Albu, primul său articol de filosofie, *Reflexii asupra intuiției lui Bergson*.
1915		**aprilie 1** Îi apar în „Gazeta de Transilvania”, sub titlul *Cugetări*, primele aforisme.
1916	Vizitează Viena. Descoperă expresionismul. Face cunoștință cu Cornelia Brediceanu, studentă la medicină, viitoarea lui soție, care îi inspiră versuri ce vor intra în prima plachetă, *Poemele luminii.*	
1917	Absolvă Institutul Teologic-Pedagogic. Devine student al Facultății de Filosofie din Viena.	

1918	**decembrie 1** Participă la adunarea unionistă de la Alba Iulia.	
1919	**mai–iunie** Popas în București, unde cunoaște numeroși scriitori și oameni de cultură.	**ianuarie** Sextil Pușcariu începe să îi publice în „Glasul Bucovinei” poezii din *Poemele luminii*, preluate apoi și de câteva periodice ardelene. **aprilie** Debutează editorial cu placheta *Poemele luminii*, apărută la Sibiu. **mai** Tot la Sibiu se editează culegerea de cugetări *Pietre pentru templul meu*. **decembrie** Apar la București noi ediții ale celor două volume.
1920	**august** Devine redactor la ziarul „Voința” din Cluj. **noiembrie** Își susține la Universitatea din Viena doctoratul în filosofie cu teza *Kultur und Erkenntnis*. **decembrie** Se căsătorește la Cluj cu Cornelia Brediceanu.	
1921	**iunie** La propunerea lui Ioan Bianu, Academia Română îi acordă *ex aequo* Premiul „Adamachi” pentru volumele apărute în 1919. **iulie 1** Este ales membru al Societății Scriitorilor Români.	**martie** Apare la Cluj volumul *Pașii profetului*. **mai 1** Se lansează la Cluj, sub redacția lui Cezar Petrescu, primul număr al revistei „Gândirea”, printre ai cărei fondatori se numără și poetul. **noiembrie** Apare la Cluj „misterul păgân” *Zamolxe*.
1922	**martie** Devine redactor al ziarului clujean „Patria”.	**mai** Revista germană „Die Brücke” din Cernăuți îi publică primele pagini în traducere. Tipărește la Cluj, într-o versiune modificată, sub titlul *Cultură și cunoștință*, teza de doctorat.
1923		**martie** Publică la Cluj piesa *Tulburarea apelor*.
1924	**martie 27** Se retrage din redacția ziarului „Patria”. **iunie** Încercarea de a accede la Catedra de estetică a Universității clujene eșuează. **iulie** Se mută cu familia la Lugoj.	**februarie 28** Teatrul Maghiar din Cluj îi reprezintă, în premieră absolută, piesa *Zamolxe*. **aprilie** Îi apare la Cluj culegerea de versuri *În marea trecere*. Publică *Filosofia stilului*. Colaborează cu eseuri la „Adevărul literar și artistic” și la „Cuvântul”.

1925		Se tipăresc *Daria* (dramă), *Fapta* („joc dramatic”), *Învierea* („pantomimă”), precum și eseurile adunate sub titlurile *Fețele unui veac* și *Fenomenul originar.*
1926	Intră în diplomație ca atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Varșovia.	Colaborează la „Universul literar” cu suita de eseuri filosofice și literare *Daimonion.* I se publică volumul de „însemnări și fragmente” *Ferestre colorate.*
1927	Este atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Praga.	Apare drama *Meșterul Manole.* La Teatrul Național din Cernăuți are loc premiera piesei *Daria.*
1928–1932	Funcționează ca atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Berna.	
1929		Se publică volumul de versuri *Lauda somnului.* La Teatrul Național din București se reprezintă în premieră *Meșterul Manole.*
1930	E distins de Societatea Scriitorilor Români cu Premiul Socec pentru poezie. **mai 2** Se naște unicul său copil, Ana Dorica (Dorli).	Apar *Daimonion* (eseuri) și piesa *Cruciada copiilor*, a cărei premieră are loc la Teatrul Național din Cluj.
1931		Publică *Eonul dogmatic.*
1932–1937	E atașat de presă și consilier pe lângă Legația României din Viena.	
1933	**aprilie19** Moare, la Sibiu, mama sa.	Sunt editate volumele *Cunoașterea luciferică* și *La cumpăna apelor.*
1934		Apare „încercarea metafizică” *Cenzura transcendentă.*
1935	Academia Română îi acordă Marele Premiu „Constantin Hamangiu”.	Publică drama *Avram Iancu*, premiera având loc la Teatrul Național din Cluj.
1936	**mai 28** Devine membru al Academiei Române.	Ies de sub tipar *Orizont și stil* și *Spațiul mioritic.*
1937	**iunie 5** Rostește discursul de recepție *Elogiul satului românesc*, în prezența regelui Carol al II-lea.	I se publică volumul *Geneza metaforei și sensul culturii.*
1937–1938	Este atașat de presă și consilier pe lângă Legația României din Berna.	

1938		Apare volumul de versuri *La curțile dorului.*
1938–1939	Funcționează ca ministru plenipotențiar al României la Lisabona.	
1939	Devine profesor la Catedra de filosofia culturii de la Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj. **mai** E distins cu Marea Cruce a Serviciului Credincios în grad de Cavaler. **iunie** Prin decret regal, este numit senator în Parlament. Izbucnește al Doilea Război Mondial.	I se editează volumul *Artă și valoare.*
1940	**august** Prin Dictatul de la Viena, Ardealul de Nord este atribuit Ungariei. Universitatea clujeană se mută la Sibiu.	Ion Petrovici îi critică în „Gândirea" sistemul filosofic, iar Dan Botta revendică paternitatea ideii centrale din *Spațiul mioritic*, adică reprezentarea „ondulată" a spațiului în cultura românească. Apare volumul *Diferențialele divine.*
1941		Poetul îi răspunde lui Dan Botta în „Gândirea", „Timpul" și „Țara"; polemica degenerează, Dan Botta îl provoacă la duel și publică volumul *Cazul Blaga.* Relațiile cu „Gândirea" se răcesc treptat. Iese de sub tipar lucrarea *Despre gândirea magică.*
1942		Îi apar mai multe cărți: *Poezii* (ediție definitivă), *Opera dramatică* (I–II), *Religie și spirit* și *Știință și creație.*
1943		Se editează *Trilogia cunoașterii.* Apare volumul de poezii *Nebănuitele trepte.*
1943–1944		Scoate revista „Saeculum", în paginile căreia polemizează cu criticii sistemului său filosofic, cu ortodoxiștii îndeosebi, dar și cu C. Rădulescu-Motru, împotriva căruia publică două pamflete violente. Ruptura de „Gândirea" se consumă.
1944	Ardealul de Nord e eliberat. Universitatea „Regele Ferdinand I" revine la Cluj.	Ies de sub tipar *Trilogia culturii* și piesa *Arca lui Noe.*
1945	Începe campania de denigrare a lui Lucian Blaga.	Este editat volumul de aforisme și însemnări *Discobolul.* Termină piesa *Anton Pann.*

1946	**august** Se mută la Cluj.	Îi apare *Trilogia valorilor.* Termină scrierea autobiografică *Hronicul și cântecul vârstelor* (editată postum, în 1965) și volumul de aforisme *Elanul insulei* (tipărit postum, în 1977). Se editează primele două fascicule din cursul litografiat *Despre conștiința filosofică.*
1948	Ca urmare a reformei învățământului, e îndepărtat de la Universitate.	Apare ultima sa lucrare filosofică antumă, cursul universitar *Aspecte antropologice*, a doua parte a *Trilogiei cosmologice.*
1949		Redactează studiul *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* (publicat postum, în 1966). Începe să scrie romanul *Luntrea lui Caron* (ieșit de sub tipar postum, în 1990).
1949–1953	E angajat cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al Filialei Academiei din Cluj, apoi cercetător pe lângă Secția de istorie literară și folclor, în paralel ocupând, un timp, postul de bibliotecar la Biblioteca din Cluj a Academiei.	
1954	Este avansat director adjunct la Biblioteca din Cluj a Academiei.	
1955–1958		I se permite să publice doar traduceri: Goethe, *Faust*, volumul *Din lirica universală*, Lessing, *Opere* (I-II).
1959	**ianuarie 21** Este eliberat din funcția de director adjunct al Bibliotecii Academiei. **aprilie** Este pensionat la cerere.	
1960		Încheie studiul *Ființa istorică*, parte componentă a *Trilogiei cosmologice* (editată postum, în 1977).
1961	**mai 6** Bolnav de cancer, Lucian Blaga moare la Cluj. Este înmormântat la Lancrăm.	Revine în viața literară cu poezii publicate în revista „Steaua" și câteva articole în „Contemporanul". Își pregătește manuscrisele pentru o ediție completă, a cărei apariție va fi însă postumă.

„plasticizantă” de cea „revelatoare”, căreia avea să-i acorde preferinţă. Aceasta din urmă implică – după el – un sâmbure „mitic”, o frântură de „poveste”, fiindcă e rodul unei crize gnoseologice şi nu o poate aminti fără a schiţa o naraţie a ei. Lirica lui **B.** conţine, drept urmare, întotdeauna, ecouri epice îndepărtate, istoriseşte experienţe existenţiale sub formă de „basm” sau parabolă, lăsând dicţiunii principala funcţie metaforică şi reducând la minimum descripţia. Din cauză că utilizează frecvent zăcăminte imaginative folclorice, credinţe obscure, reminiscenţe ale unor practici magice străvechi, în ciuda subiectivităţii extreme, poezia lui dă o impresie stranie de obiectivitate. Deformarea fabulatorie a realităţii trimite la reprezentări colective persistente, de unde senzaţia că relevă o natură veritabilă, profundă, esenţială, a lucrurilor, şi nu simpla lor aparenţă. Arta poetică e una a făuririi de „viziuni”. Lirica dobândeşte în consecinţă o factură foarte personală, rezultată dintr-o împăcare a spiritului reflexiv, chinuit mereu de otrava îndoielii, cu o sensibilitate genuină, care-şi păstrează intactă naivitatea copilărească; singularitatea, împinsă până la bizarerie, izbuteşte astfel să împrumute aspectul anonim al creaţiei populare şi nota ei naţională atât de pregnantă. Din aliajul rar de cultură solidă, sensibilitate metafizică şi fond arhaic rural **B.** plăsmuieşte o mitologie inedită. De esenţă folclorică, aceasta are o notă autohtonă, pronunţat ardelenească, dar rămâne, totuşi, strict personală şi aparţine poetului şi numai lui. Fauna pe care o instituie – unicorni fără glas, urşi împăraţi, păsări prefăcute în oameni, greieri cu apucături popeşti, fete lunatice, şerpi domestici, balauri deprinşi să calce stânile ca să fure lapte albastru – închipuie un tărâm din basme, întrezărit parcă sub sclipiri de rouă diamantină. Peisajul pare cufundat într-o tăcere de biserică şi doar ecourile tulnicelor îl străbat câteodată cu chemările lor melancolice, îndepărtate. Viaţa se urzeşte aici după modelul regnului vegetal. Totul dă sentimentul că răsare şi creşte din ierburi, frunze şi copaci, are o origine silvestră. Poetul proiectează asupra unei realităţi degradate, pentru el, imaginea infantilă, tradiţională, a spaţiului stăpânit de mister şi permanent deschis miracolului: pădurea.

Teatrul lui **B.** are o factură net expresionistă, piesele, evitând denumirile obişnuite ale genului, se vor „mistere”, „jocuri dramatice”, „pantomime”, aşa cum textele destinate scenei de Georg Kaiser,

Walter Hasenclever, Fritz von Unruh sau de Ernst Toller ţineau să fie nu comedii ori tragedii, ci „utopii”, „strigăte”, „dansuri ale morţii”. Personajele, rezumate la condiţia lor categorială, adesea n-au nume. Ele sunt „un bărbat”, „un moşneag”, „un tânăr”, „un cioban”, „magul”, „întâiul”, „al doilea”, „al treilea zidar” etc. Conflictele migrează pe plan cosmic, oamenii constituie doar veşmintele pasagere ale diverselor „stihii”, „principii”, „puteri elementare”, care se ciocnesc şi-şi dispută supremaţia. Piesele au structura dramelor „vestirii” (*Verkündigungsdramen*) sau ale „metamorfozei” (*Verwandlungsdramen*), proprii teatrului expresionist, adică prezintă prefacerea oamenilor în alţii „noi”, altfel de cum erau până atunci, sub efectul „jertfei” săvârşite de protagonist. Psihologia individuală dispare, fiind înlocuită de porniri irepresibile, elementare, sub stăpânirea cărora personajele

se mişcă. „Mesagiul” („vestirea”) ia forma unor devize cu putere de a contamina oamenii şi a le biciui voinţa, îndreptând-o spre faptă. *Zamolxe*, subintitulată „mister păgân”, e o dramă poematică, situată într-un timp mitic, pe meleaguri dacice, printre inşi care, trăind confundaţi cu natura, sunt fulgere, izvoare, clocote de viaţă impersonală. Ei constituie pur şi simplu forţe „smulse din potirul Marei Firi”, cum se spune în piesă. Zamolxe, întruchipând principiul „profetic”, înţelege foarte bine şi ce ordine superioară le ghidează existenţa, drept care predică religia Marelui Orb, un soi de panteism păgân, corespunzător naturii şi comportamentului dacilor. Ei practică inconştient credinţa aceasta, fără a avea revelaţia învăţăturii lui Zamolxe. Profetul intră în conflict cu Magul, personificare a spiritului practic şi a instrumentalizării sentimentului religios, a utilizării lui ca mijloc de dominaţie politico-socială. Altfel zis, sacrul refuză instituţionalizarea. Zamolxe trebuie să se sacrifice pentru a-şi împiedica rivalul să transforme o dispoziţie nativă autentică, o credinţă adevărată, într-un cult. După ce-l acuzase pe propovăduitorul religiei Marelui Orb de erezie şi obţinuse izgonirea profetului, Magul, observând răspândirea tot mai mare a învăţăturii lui Zamolxe şi întrevăzând repede că o poate folosi ca să-şi întărească autoritatea, pune să se ciopleascã o statuie a acestuia, o aşază în templu şi organizează venerarea ei. Din peştera unde vieţuise şi dobândise, asemenea muşchiului jilav, sălbăticiunilor, ploii şi vântului, indiferenţa naturii, profetul revine printre oameni. Aflând că ei se închină unui idol cu chipul său, pătrunde în templu şi sfărâmă statuia. Indignaţi de sacrilegiu, credincioşii îl lapidează. Dar abia astfel, prin actul jertfei, religia Marelui Orb le pătrunde în suflete. Originalitatea dramaturgiei lui **B.** rezidă în facultatea autorului de a descoperi în credinţe populare ancestrale luminişuri metafizice şi surse ale unor conflicte cu implicaţii ontologice. „Misterul păgân” e de fapt un „eres” care aduce pe scenă ecouri spirituale creştine într-o dramă religioasă dacică: Dumnezeu trebuie să-şi sacrifice cuvântul (aici pe profetul său) spre a se revela oamenilor. Tot un „eres”, „Iisus pământul”, credinţa populară străveche potrivit căreia nu a avut loc o înălţare la cer a Mântuitorului, ci din dragoste pentru umanitate El a rămas în mijlocul ei, fiind chiar solul pe care lumea calcă, alcătuieşte miezul celei mai solide piese a lui **B.**, *Tulburarea apelor*, unde luteranismul exercită o energică operă misionară asupra valahilor transilvăneni şi e gata să câştige sufletul păstorului lor spiritual, o fiinţă rustică, pădureaţă, în haine preoţeşti. Iarăşi o jertfă salvează integritatea corpului religiei autohtone. Un moşneag, care crede în Iisus pământul, ia asupra sa vina incendierii bisericii din sat şi îl ajută astfel pe preot să se smulgă de sub fascinaţia luteranismului şi să rămână fidel ortodoxiei. Drame cu punct de plecare istoric, *Meşterul Manole*, *Cruciada copiilor*, *Avram Iancu* dizolvă în mit o vagă atmosferă de Ev Mediu românesc. Forţele chemate să ducă înainte acţiunea sunt tot stihii, de la puterile diavoleşti şi divine, conlucrând, conform credinţelor bogomilice, la prozelitismul catolic şi transcendentalismul ortodox şi la duhurile câmpiei şi ale pădurii. Jertfa cu efect moral metamorfozant intervine în toate trei piesele. Prima şi ultima dramatizează din nou „eresuri”, practica magică păgână a sacrificiului uman slujind înălţării unui edificiu (aici, sacru) şi sugerând „frăţia” Diavol–Dumnezeu sau aducând în scenă identitatea dintre căpetenia moţilor, tribunul Avram Iancu, şi o pasăre „fără nume”, blestemată să se „facă om”, aşa cum spun nişte stranii

versuri populare. *Daria* şi *Fapta* sunt piese freudiene, cu o substanţă dramatică extrasă din complexul oedipian. Limbajul poetic şi factura expresionistă au făcut ca teatrul lui **B.** să nu prea fie jucat în perioada interbelică şi cu atât mai puţin ulterior. Prin originalitate şi substanţă însă, ocupă un loc de frunte în literatura dramatică a epocii. Singură contribuţia lui Camil Petrescu îi poate sta alături. În fine, *Hronicul şi cântecul vârstelor*, o reconstituire autobiografică a copilăriei şi adolescenţei autorului, cuprinde bogate şi sugestive informaţii asupra mediului său de formare, familial şi intelectual. Romanul postum *Luntrea lui Caron* are stângăcii de poet aventurat pe tărâmul prozei, dar reuşeşte să intereseze datorită stăruitoarelor analogii mitice evocate.

Lirism gnoseologic, lirismul lui Blaga se constituie din aspiraţia spiritului său la cunoaşterea totală. Descoperind pretutindeni în lume numai taine nedezlegate, ciudăţenii (sensul vechi, slavon), adică minuni, poetul este un miraculat. El a dat de cu vreme de izvoarele propriei poezii, pe care, formulându-le mai întâi ca pe nişte enunţuri de teoreme ale misterului cosmic, le va demonstra liric în versuri şi teoretic într-o operă de gânditor, care este şi cea mai cuprinzătoare şi înaltă construcţie raţională ce a fost impusă vreodată iraţionalului.

VLADIMIR STREINU

Tragedia de cunoaştere experimentată de poezia d-lui Blaga i-a lăsat o aspiraţie spre moarte care-l însoţeşte chiar şi în aparenta lui împăcare cu lumea. Metafizica sa îşi clădeşte un univers legendar, în absolutul unei candori originare, din cenuşa marilor îndoieli care s-au lăsat pe fundul sufletului.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Blaga a avut nu numai o mare vocaţie creatoare, ci şi orgoliul modernilor în afirmarea ei, a fost tentat deopotrivă de „creaţia absolută" a spiritului şi de „abdicarea" acestuia. Tensiunea între orgoliul care ignoră totul şi umilinţa abandonării de sine în faţa lui s-a rezolvat exemplar: spiritul poetic îşi asimilează lumea naturii, a istoriei şi a culturii, o transformă în expresie şi o organizează în funcţie de o semnificaţie nouă, fără a o trăda. Scrisul lui Blaga se naşte mereu la graniţa insesizabilă dintre reflectarea datului, receptat cu o sensibilitate acută şi cu o mare disponibilitate intelectuală, şi proiecţia de sine a propriului spirit. De aci, pe de o parte, lirismul fundamental, unitatea substanţială şi pecetea stilistică inconfundabilă şi, pe de alta, densitatea materiei şi un anumit realism, care-l împiedică pe scriitor de la speculaţia goală şi-l ţine la distanţă atât faţă de ermetismul mallarméean, cât şi faţă de avangarda postbelică.

GEORGE GANĂ

Poet de factură intelectuală, Blaga aliază în puternica sa personalitate o excepţională capacitate de invenţie metaforică cu un nu mai puţin remarcabil dar al construcţiei poeziei. Imaginea ultimă cu care rămânem este a unei lumi în care obiectele trăiesc şi prin concretul lor material, dar poate cu mai multă forţă iese în prim-plan natura lor emblematică. Ele par în acelaşi timp noi şi străvechi, reprezentându-se pe ele însele, dar şi un altceva ce le depăşeşte, aproximat în faţa noastră într-un ritual al rostirii, într-o regie a mişcării, într-o anume dispunere scenică. Dar nu libertatea jocului cu emblemele sale se impune, ci tocmai stricteţea ordinii sale, severa disciplină a unei arhitecturi clasice. [...] *În evenimentele şi decorurile sale de extremă stilizare se lasă mereu întrevăzută figura pură a unei realităţi spirituale paradigmatice, pe care o simţim încă foarte aproape de noi.*

ION POP

Nu scapă neobservat faptul că eroii lui Blaga, memorabili sau șterși, își pun problemele mari de existență și chiar mai mult decât atât: au o deschidere metafizică (uneori prea insistentă și, de aceea, convențională) și comunică, în chip firesc, cu arhetipurile, miturile, marile simboluri. Moșul (Dumnezeu), Ana – nevasta lui Noe – pălăvrăgesc cu Nefârtate (diavolul astuțios și intrigant), Popa ortodox din Tulburarea apelor *este influențat de Moșneagul care face teoria panteismului și, după ce este ucis pe pământ (ca Iisus), zboară spre cer etc. Cât de profunde sunt aceste reverii în teatrul modern, puternic desacralizat? Profunzimea estetică depinde de mulți factori. Blaga încearcă să împace miticul cu realul, istoricul, existențialul și de multe ori reușește. Vorbind de personajele care stau de vorbă pe scenă cu Dumnezeu și cu miturile păgâne, să spunem un cuvânt despre originalitatea tipologiei blagiene, proba de foc, în fond, a oricărei opere literare. Pe cine ținem minte după ce citim aceste piese filosofice? După lectură, ne rămân în minte* personajele-simboluri *(personajele oraculare), acelea care întruchipează mituri sau comunică mesajul lor: Zamolxe, Magul, Vrăjitorul, Popa, împărțit între ortodoxie și luteranism, starețul Bogumil, starețul Ghenadie și Teodul (reprezentanții celor două ramuri principale ale creștinismului), apoi Manole – simbolul sacrificiului cerut de creație – și Mira – jertfa care se apără și apără morala creștină. Alături de ea se află un șir de femei pasionate și zănatice, fiice ale pământului – care tulbură tiparele și convențiile curente. Dramaturgul Blaga are predilecție pentru acest tip de feminitate. Cea mai bună piesă a lui este* Meșterul Manole, *iar cea mai slabă* Anton Pann. *Misterele* (Zamolxe, Tulburarea apelor, Cruciada copiilor) *confirmă în genul lor originalitatea gândirii sale mitice. Teatrul românesc dominat de geniul comic al lui Caragiale avea și are în continuare nevoie de această alternativă.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poemele luminii*, Sibiu, 1919; *Pietre pentru templul meu*, Sibiu, 1919; *Paşii profetului*, Cluj, 1921; *Zamolxe*, Cluj, 1921; *Cultură şi cunoştinţă*, Cluj, 1922; *Tulburarea apelor*, Cluj, 1923; *Filosofia stilului*, Bucureşti, 1924; *În marea trecere*, Cluj, 1924; *Feţele unui veac*, Arad, 1925; *Daria*, Cluj, 1925; *Fapta. Învierea*, Bucureşti, 1925; *Fenomenul originar*, Bucureşti, 1925; *Ferestre colorate*, Arad, 1926; *Meşterul Manole*, Sibiu, 1927; *Lauda somnului*, Bucureşti, 1929; *Daimonion*, Cluj, 1930; *Cruciada copiilor*, Sibiu, 1930; *Eonul dogmatic*, Bucureşti, 1931; *Cunoaşterea luciferică*, Sibiu, 1933; *La cumpăna apelor*, Sibiu, 1933; *Cenzura transcendentă*, Bucureşti, 1934; *Avram Iancu*, Sibiu, 1935; *Orizont şi stil*, Bucureşti, 1936; *Spaţiul mioritic*, Bucureşti, 1936; *Geneza metaforei şi sensul culturii*, Bucureşti, 1937; *La curţile dorului*, Bucureşti, 1938; *Artă şi valoare*, Bucureşti, 1939; *Diferenţialele divine*, Bucureşti, 1940; *Despre gândirea magică*, Bucureşti, 1941; *Poezii*, Bucureşti, 1942; *Opera dramatică*, I–II, Sibiu, 1942; *Religie şi spirit*, Sibiu, 1942; *Ştiinţă şi creaţie*, Sibiu, 1942; *Nebănuitele trepte*, Sibiu, 1943; *Trilogia cunoaşterii*, Bucureşti, 1943; *Arca lui Noe*, Sibiu, 1944; *Trilogia culturii*, Bucureşti, 1944; *Discobolul*, Bucureşti, 1945; *Trilogia valorilor*, Bucureşti, 1946; *Despre conştiinţa filosofică*, I–II, Cluj, 1947; ed. 2, îngr. Dorli Blaga şi Ion Maxim, pref. H. Wald, Timişoara, 1974; *Poezii*, îngr. şi pref. George Ivaşcu, Bucureşti, 1962; *Hronicul şi cântecul vârstelor*, îngr. şi pref. George Ivaşcu, Bucureşti, 1965; *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1966; *Poezii*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1967; *Zări şi etape*, îngr. Dorli Blaga, pref. D. Ghişe, Bucureşti, 1968; *Poezii*, I–II, îngr. George Ivaşcu, pref. Mircea Tomuş, Bucureşti, 1968; *Experimentul şi spiritul matematic*, pref. Călina Mare, Bucureşti, 1969; *Teatru*, îngr. şi pref. Eugen Todoran, Bucureşti, 1970; *Scrieri despre artă*, îngr. şi introd. Emil Manu, pref. D. Micu, Bucureşti, 1970; *Isvoade*, îngr. Dorli Blaga şi Petre Nicolau, pref. George Gană, Bucureşti, 1972; *Poezie. Teatru. Proză autobiografică*, I–II, îngr. şi pref. George Gană, Bucureşti, 1972; *Ceasornicul de nisip*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj, 1973; *Opere*, I–XII, îngr. Dorli Blaga, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1974–1995; *Elanul insulei*, îngr. Dorli Blaga şi George Gană, pref. George Gană, Cluj-Napoca, 1977; *Opere*, I–VI, îngr. şi introd. George Gană, Bucureşti, 1982–1997; *Corespondenţă A–F*, îngr. Mircea Cenuşă, Cluj-Napoca, 1989; *Luntrea lui Caron*, îngr. Dorli Blaga şi Mircea Vasilescu, postfaţă Mircea Vasilescu, Bucureşti, 1990; *De amicitia: Lucian Blaga – Ion Breazu. Corespondenţă*, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj-Napoca, 1995; *Din activitatea diplomatică* (*rapoarte, articole, scrisori, cereri, telegrame). Anii 1927–1938*, I–III, îngr. şi postfaţă Pavel Ţugui, Bucureşti, 1995; Lucian Blaga–Domniţa Gherghinescu-Vania, *Domniţa nebănuitelor trepte*, îngr. şi pref. Simona Cioculescu, Bucureşti, 1995; *Corespondenţă de familie*, îngr. Dorli Blaga, Bucureşti, 2000; *Vasile Băncilă – Lucian Blaga. Corespondenţă*, îngr. Dora Mezdrea, Bucureşti–Brăila, 2001; *Opere*, I–III, îngr. George Gană şi Nicolae Mecu, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2012. **Antologii:** *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1966. **Traduceri:** Hugo Marti, *Intermezzo românesc (Cartea amintirii)*, Bucureşti, 1931; Goethe, *Faust*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1955; *Din lirica universală*, Bucureşti, 1957; Lessing, *Opere*, I–II, pref. Paul Langfelder, Bucureşti, 1958; *Din lirica engleză*, Bucureşti, 1970.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VII, *15–25*, IX, *121–128*; Aderca, *Contribuţii*, I, *25–30*, II, *190*, *284–286*; Ralea, *Scrieri*, II, *126–132*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *378–382*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *249–313*; Perpessicius, *Menţiuni*, I, *333–337*, II, *32–39*, V, *305–312*; Călinescu, *Opere*, I, *293–306*, V, *21–42*, X, *586–588*, XI, *40–45*, XII, *543*; Sebastian, *Jurnal*, *189–192*; Şuluţiu, *Scriitori*, *91–120*; Băncilă, *Portrete*, *182–230*, *292–330*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *68*, *97–99*, *369–373*; Cioculescu, *Aspecte*, *71–83*; Vianu, *Studii şi portrete*, *passim*; Vasile Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*, Cluj, 1938; Munteano, *Panorama*, *185–192*, *299–303*; Ivaşcu, *Confruntări*, I, *317–384*; C. Fântâneru, *Poezia lui Lucian Blaga şi gândirea mitică*, Bucureşti, 1940; ed. Cluj-Napoca, 2011; Dan Botta, *Cazul Blaga*, Bucureşti, 1941; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *792–797*, *Ist. lit.* (1982), *876–881*, *951–953*; Papadima, *Creatorii*, *84–92*, *430–449*; Ovidiu Drimba, *Filosofia lui Blaga*, Bucureşti, 1944; Ov. S. Crohmălniceanu, *Lucian Blaga*, Bucureşti, 1963; Călinescu, *Aspecte*, *81–91*; Dumitru Micu, *Lirica lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1967; Tomuş, *15 poeţi*, *243–271*; Streinu, *Pagini*, I, *42–51*, *247–251*, II, *86–89*, IV, *49–52*; Balotă, *Euphorion*, *259–330*; Dumitru Micu, *Estetica lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1970; Mariana Şora, *Cunoaştere poetică şi mit în opera lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1970; Negoiţescu, *Însemnări*, *67–82*; Paleologu, *Spiritul*, *73–94*; Zaciu, *Glose*, *77–95*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *64–92*; Marin Bucur, *Lucian Blaga. Dor şi eternitate*, Bucureşti, 1971; Nicoletta Corteanu-Loffredo, *Profili di estetica europea*, Roma, 1971, *13–91*; Manolescu, *Teme*, I, *58–60*, II, *74–77*, *100–102*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *79–86*, II, *192–256*; Braga, *Sincronism*, *78–86*, *122–167*; Doinaş, *Poezie*, *9–19*, *79–84*; Balotă, *Umanităţi*, *368–377*; Doinaş, *Orfeu*, *167–178*; Melania Livadă, *Iniţiere în poezia lui Blaga*, Bucureşti, 1974; Piru, *Poezia*, I, *44–57*; Mircea Vaida, *Lucian Blaga. Afinităţi şi izvoare*, Bucureşti, 1975; Micu, *„Gândirea”*, *passim*; Alexandra Indrieş, *Corola de minuni a lumii. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timişoara, 1975; Pop, *Transcrieri*, *5–32*; George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1976; Balotă, *Universul*, *26–48*; Simion, *Scriitori*, II, *111–153*; Martin, *Identificări*, *5–47*, *168–170*; Ciopraga, *Ulysse*, *61–81*; Raicu, *Practica scrisului*, *127–146*; Ungureanu, *Contextul*, *7–46*; Doinaş, *Lectura*, *7–90*; Eugen Todoran, *Fondul folcloric românesc în poezia*

lui Lucian Blaga, I–II, Timişoara, 1980–1981; *Lucian Blaga interpretat de …*, îngr. şi introd. Emil Vasilescu, Bucureşti, 1981; Zaciu, *Lancea*, *326–385*; Rusu, *Eminescu – Blaga*, *163–228*; Ion Pop, *Lucian Blaga. Universul liric*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Piteşti, 1999; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mitul poetic*, I–II, Timişoara, 1981–1983; Mircea Vaida, *Pe urmele lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1982; Cioculescu, *Poeţi*, *312–347*; Cotruş, *Meditaţii*, *170–206*, *507–517*; Dan C. Mihăilescu, *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 1984; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timişoara, 1985; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *144–146*, *224–282*; Ion Bălu, *Lucian Blaga*, Bucureşti, 1986; Bârlea, *Efigii*, *116–165*; I. Oprişan, *Lucian Blaga printre contemporani*, Bucureşti, 1987; Petrescu, *Eminescu*, *passim*; Noica, *Istoricitate*, *130–195*; Grigurcu, *Eminescu – Labiş*, *111–132*; Indrieş, *Dimensiuni*, *7–69*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *275–283*; Papu, *Scriitori-filosofi*, *passim*; Ion Bălu, *Viaţa lui Lucian Blaga*, I–IV, Bucureşti, 1995–1999; Ion Bălu, *Opera lui Lucian Blaga*, Bucureşti, 1997; Titus Bărbulescu, *Lucian Blaga. Teme şi tipare fundamentale*, Bucureşti, 1997; Corin Braga, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*, Bucureşti, 1997; Mihai Cimpoi, *Lucian Blaga, paradisiacul, lucifericul, mioriticul*, Cluj-Napoca, 1997; *Eonul Blaga. Întâiul veac*, îngr. Mircea Borcilă, Cluj-Napoca, 1997; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mit, poezie, mit poetic*, Bucureşti, 1997; *Dicţ. analitic.*, I, *76–77*, *157–159*, II, *29–30*, *112–113*, *137–140*, *241–243*, *323–328*, *346–348*, *390–394*, III, *54–55*, *64–65*, *117–118*, *266–268*, *370–372*, IV, *258–259*, *426–429*, *648–650*; Ion Mareş, *Lucian Blaga. Clasicizarea expresionismului românesc*, Bucureşti, 1998; Simion, *Fragmente*, II, *125–129*, III, *343–355*; Dorli Blaga, Ion Bălu, *Blaga supravegheat de Securitate*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicţ. esenţial*, *84–89*; Danţiş, *Bucolica*, *100–105*, *113–114*, *passim;* Doina Modola, *Lucian Blaga şi teatrul*, I–II, Bucureşti, 2000–2003; Mircea Muthu, *Lucian Blaga. Dimensiuni răsăritene*, Cluj-Napoca, 2000; Traian Pop, *Introducere în filosofia lui Blaga*, Cluj-Napoca, 2001; Ghiţulescu, *Istoria*, *86–100*; Grigurcu, *În pădurea*, *159–208*, *219–223*; Dumitru Micu, *Lucian Blaga. Autofăurirea prin logos*, Bucureşti, 2003; Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 2004; Cornel Moraru, *Lucian Blaga*, Braşov, 2004; Mihai Hr. Zissu, *Dicţionarul limbii poetice a lui Lucian Blaga*, Constanţa, 2004; *Dicţionarul personajelor din teatrul lui Lucian Blaga*, coordonator Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 2005; Cornel Moraru, *Lucian Blaga – convergenţe între poet şi filosof*, Târgu Mureş, 2005; Ovidiu Verdeş, *Metaforă şi metafizică*, Bucureşti, 2005; *Lucian Blaga – confluenţe filosofice în perspectivă culturală*, Bucureşti, 2007; Mircea Popa, *Lucian Blaga şi contemporanii săi*, Cluj-Napoca, 2007; Popa, *Ist. lit.*, I, *1014–1026*, *passim*; Constantin Cubleşan, *Lucian Blaga – zece ipostaze teatrale*, Cluj-Napoca, 2011; Nicolae Mareş, *Lucian Blaga, diplomat la Varşovia*, Bucureşti, 2011; Simuţ, *Vămile*, *462–470*. ***Ov.S.C.***

BLAJEVICI, Teoctist (23.II.1807, Tişăuţi, j. Suceava – 9.VII.1879, Cernăuţi), cărturar, autor de versuri. Teodor pe numele de mirean, fiu al parohului din Tişăuţi, după studii teologice la Cernăuţi, este numit, din 1832, preot la Storojineţ şi Prisăcăreni, iar după 1837 intră în cinul monahal. La Cernăuţi a funcţionat ca „spiritual” şi din 1857 ca rector la Seminarul Institutului Teologic. Între 1848 şi 1866 asesor şi referent la Consistoriul Episcopal, suplineşte, în răstimpuri, catedre vacante la gimnaziu şi la Preparandie. Din 1863 egumen la mănăstirea Dragomirna, este numit în 1874 arhimandrit diecezan şi vicar. În 1877 a fost ales mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei.

B. publică în „Calendariul pentru Bucovina” din Cernăuţi, în 1842, poemul religios *Iordania. 1841 în Cernăuţi*, poezia *Simţirile la mânecândă*, două fabule: *Flămândul motan*, în care îi moralizează pe cei limbuţi, şi *Cocoveica şi vrabia*, cu „parimiile” corespunzătoare. În calendarul pe 1844 îi apare traducerea unei ode a lui G.R. Derjavin, cu un conţinut religios. În 1848 el tipăreşte, într-o foaie volantă, ca şi Iraclie Porumbescu, o *Odă la soborul clirosului Bucovinei*. În calendarul pe 1854 figurează o imitaţie a lui **B.** după *Dumnezeu*, oda lui Derjavin. În acelaşi an îi apar într-o broşură poeziile *Preotesele vădane* şi *Imnul văduvelor preotese*. Limba versurilor sale este curată, lipsită de împrumuturi străine, cu o ortografie neinfluenţată de etimologismul lui Aron Pumnul. Lui **B.** îi aparţine şi o gramatică (scrisă în germană) a limbii române, *Theoretisch-praktische Grammatik der Dacoromanischen*, imprimată la Lvov şi Cernăuţi în 1844, manual care a cunoscut mai multe ediţii. În anexa gramaticii autorul adaugă o *Culegere de anecdote, fabule şi „istoricele”*, traduceri de proverbe, idiotisme şi texte literare romăneşti. Pentru necesităţile învăţământului teologic, a redactat alte trei manuale, tipărite la Viena în 1865. La deschiderea mormintelor domneşti de la Putna, în 1856, el glorifică într-o scurtă descriere, în limba germană, viaţa lui Ştefan cel Mare. Ierarh cu merite culturale şi înzestrare poetică, **B.** şi-a ales, ca poet, pseudonimul Teoctist Şoimul.

Repere bibliografice: Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Bucureşti, 1916, *129–139*; C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuţi, 1996, *49–50*, *54–57*; I. Zugrav, *Un ierarh cărturar: Teoctist Blajevici*, MM, 1970, 3–6; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *70–71*; *Dicţ. lit. 1900*, *105*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *50*. ***A.Sm.***

BLAJUL, revistă de cultură apărută la Blaj, lunar, din ianuarie 1934 până în decembrie 1936. Se voia o replică locală la publicaţiile „Unirea" şi „Unirea poporului", dominate de clericalism şi politicianism, şi totodată încerca să răspundă cerinţelor culturale ale zonei, lipsită de reviste literare sau de cultură. Secretar de redacţie: Nicolae Comşa; colectivul redacţional: Pavel Dan, Ştefan Manciulea, Nicolae Albu, Dionisie Popa, Virgil Fulicea. Seria a doua apare fără dată, probabil în 1991, ca „revistă lunară de cultură şi istorie", într-un singur număr. Director coordonator: Octavian Barna; secretar de redacţie: Mihai Hila; redactori: Teodor Seiceanu, Mircea Stroia, Anca Matei. Articolul-program din 1934, *Pornim la drum*, proclamând drept postulate „credinţa în Dumnezeu" şi „dragostea de neam", jalonează orientarea către fenomenul literar, faptul ştiinţific şi de cultură, cu ecouri din ideile cipariene: „Vom dărui tiparului gândurile noastre, presărând printre ele nestemate vechi din biblioteci şi arhive. Drumul îl vrem străjuit de mâini prieteneşti, întinse cu acelaşi consemn: pelerini fără ezitări, spre zi de sărbătoare a sufletului!". Revista a publicat studii, articole, documente, cronici şi recenzii tratând aspecte diverse de cultură, literatură, artă, istorie, filosofie, estetică, sociologie, politică. Un spaţiu larg este destinat literaturii originale – versuri şi proză semnate de Ion Agârbiceanu, Pavel Dan, Radu Brateş, Virgil Fulicea, Virgil Stanciu. Cele mai bogate colaborări le aparţin lui Pavel Dan şi lui Radu Brateş. În domeniul teoriei, istoriei şi criticii literare se publică opinii, controverse şi dispute relative la fenomenul literar contemporan. Se discută, astfel, modernismul arghezian, cu un răspuns tăios dat lui N. Iorga, adversar declarat al noilor tendinţe în poezia românească. Partea de cultură se concentrează asupra tradiţiilor autohtone progresiste, datorate activităţii unor personalităţi şi asociaţii culturale. Un domeniu bine reprezentat este al istoriei naţionale, şi în special al celei transilvănene, prin publicarea unor documente ce evidenţiază lupta seculară a românilor transilvăneni pentru drepturi sociale şi politice, întru apărarea fiinţei naţionale. Este înfăţişată opera istorică şi filologică a Şcolii Ardelene, se dau informaţii preţioase despre evenimente istorice, se tipăresc documente referitoare la Avram Iancu. **B.** prezintă constant diverse reviste din ţară şi promovează legăturile cu alte societăţi şi reviste din Transilvania. În seria a doua redacţia îi invită pe cei interesaţi să colaboreze în paginile revistei, prezentată ca „o tribună de largă deschidere pentru actul autentic de istorie şi cultură". Se pledează, bunăoară, pentru înfiinţarea unui muzeu al Şcolii Ardelene la Blaj. Colaboratori la primul şi singurul număr din această etapă sunt Ioan Alexandru, Ioana Em. Petrescu, Ion Buzaşi, Ioan Opriş, Octavian Jeican, Arcadie Hinescu, Iuliu Cheţan. ***V.V.G.***

BLANDIANA, Ana (pseudonim al Otiliei Valeria Coman; 25.III.1942, Timişoara), poetă, prozatoare, eseistă.

Este fiica Otiliei (n. Diacu) şi a lui Gheorghe Coman, preot ortodox; scriitorul Romulus Rusan este soţul ei. După 1944 familia se mută la Oradea, unde **B.** face liceul (1955–1959), apoi urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj (1962–1967); în răstimp tatăl ei este închis, fiind eliberat prin amnistiere în 1964, împreună cu mai toţi deţinuţii politici. **B.** lucrează în redacţia revistelor „Viaţa studenţească" şi „Amfiteatru" (1968–1974), ca bibliotecară la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti (1975–1977) şi ca redactor la Uniunea Scriitorilor (1977–1979). În 1973–1974 a beneficiat de o bursă la Universitatea din Iowa City, în 1991 are o bursă la Heidelberg, iar în 1993 la Berlin. În 1982 a fost distinsă cu Premiul Herder. În 1990 este aleasă preşedintă a PEN–Clubului Român. Din 1991 preşedinte şi vicepreşedinte la Alianţa Civică, a devenit în 1995 preşedinte la Fundaţia Academia Civică, în cadrul căreia, şi sub egida Consiliului Europei, a iniţiat, împreună cu soţul său, Romulus Rusan, Memorialul de la Sighet, dedicat victimelor comunismului. După debutul absolut în revista „Cravata roşie", în 1956, reînnoit în „Tribuna" din 1959, va avea interdicţie de publicare între 1960 şi 1963, pentru ca din 1964, când reintră în publicistică la „Contemporanul", să fie o prezenţă constantă, semnând săptămânal vreme de trei decenii, cu precădere în paginile „României literare". A doua dispariţie din presă,

din librării și biblioteci a fost în ultimii ani ai dictaturii ceauşiste şi are tot cauze politice. Cea dintâi plachetă, *Persoana întâia plural*, îi apare în 1964. Totalizând, i-au ieşit de sub tipar peste treizeci de volume de poezie şi peste douăzeci de cărţi de proză, eseistică şi publicistică. Multe au fost traduse în alte limbi, având o bună promovare peste hotare. **B.** participă la numeroase festivaluri de poezie în diferite oraşe ale lumii, conferenţiază şi susţine lecturi publice în Europa, dar nu numai. I s-au acordat numeroase premii, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1970, 1977, 1982, 2000), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR (1970), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1982), Premiul Naţional de Poezie „M. Eminescu" (1997), Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor (2001), mai multe premii oferite în Italia, Slovenia, Serbia etc.

Natură eminamente romantică, de tip contemplativ şi interiorizat, formată îndeosebi prin studierea intensă a lui Eminescu, Blaga şi Novalis, a muzicii clasice şi a picturii, **B.** tinde spre lirismul esenţial, pe care adesea îl şi realizează. În versurile ei – libere şi albe, cele mai multe – figurile de stil nu sunt numeroase, însă poeta creează metafore totale prin aceea că însăşi gândirea îi este metaforică. Atrasă de ceea ce Goethe numeşte „fenomenul originar", de prototipurile existenţei, stăpânită de nostalgia increatului, poeta îşi însuşeşte gândirea mitică, proprie copilăriei umanităţii. Ea „se copilăreşte", interogând cosmosul cu ingenuitate şi abandonându-se unor reverii de natură a-i restitui sensibilitatea ingenuă din vârsta inocenţei. „Am scris [...] – zice ea într-un eseu – pentru a mă copilări, pentru a deveni un copil, pentru a mă vindeca astfel de maturitatea pe care o simţeam coborând asupra mea ca o febră, ca o boală ce s-ar putea dovedi incurabilă". În primele două volume (*Persoana întâia plural* şi *Călcâiul vulnerabil*, 1966) şi chiar în următorul (*A treia taină*, 1969), fuziunea reflecţiei cu vibraţia e discontinuă şi nu în toate cazurile deplină. Nota cărţii de debut este un lirism al ingenuităţii, căruia nu-i sunt necesare, spre a se comunica, construcţiile imagistice, „procedeele", „literatura". Simpla (de fapt, doar aparent simpla) confesie îi este de ajuns. Poeta operează rareori cu metafore, de regulă apelează la, de asemenea „simple" (însă provocatoare), reprezentări: „Iubesc ploile, iubesc cu patimă ploile,/ Îmi place să mă tăvălesc prin iarba lor albă, înaltă,/ Îmi place să le rup firele şi să umblu cu ele în dinţi,/ Să ameţească, privindu-mă astfel, bărbaţii". În *Călcâiul vulnerabil* lirismul emană uneori din reflecţie, devenind gnomic sau parabolic, iar *A treia taină* e un fel de *mea culpa* faţă de versurile anterioare. Autoarea se străduieşte să-şi comunice simţirea ne-„modelată în fraze", ne-„înnorată de vorbe", neliteraturizată şi, implicit, neadulterată de reflecţie. Întoarcerea la modul ingenuu al debutului nu mai e însă posibilă. Poeta nu-şi poate traversa stările sufleteşti fără a le decanta în „raza gândului etern". Gândeşte însă cu simţurile. Mai exact, ocoleşte conceptul, transmiţând – nu ca atare, ci distilată, sterilizată prin idee – frenezia simţurilor. Piesele exemplar-antologice sunt, de departe, *Requiem* şi *Pietà*, un fel de ode meditative (în tonalitate elegiacă), una către „bărbatul cu numele Gheorghe,/ copilul cu numele tată", cealaltă către Mamă, care posedă atributele mamei absolute, ale Geei. Cu *Octombrie, noiembrie, decembrie* (1972), poeta ancorează în mitologic; mai propriu spus, îşi mitologizează meditaţia lirică, îşi proiectează în mit aventura pe tărâmul creaţiei, aventură direcţionată de o continuă şi implicită meditaţie asupra fenomenologiei actului creator. Piesele ce compun volumul se integrează, prin convergenţa semnificaţiilor, într-o viziune totalizantă, întocmesc, de fapt, un singur poem, în care este celebrat miracolul naşterii Poemului. Beatitudinea extatică provocată de ceea ce estetica de sursă platoniană numeşte „inspiraţie" e omologată cu ceremonialul unor nupţii nepământeşti, poeta imaginându-se mireasă a unui personaj fabulos, un fel de demon „pe care nimeni/ Nu l-a văzut decât în somn" şi care, ca să existe, trebuie creat prin cuvânt, rămânând, totuşi, principe al necuvântului: „Tată cuvintelor din mine/ Şi peste nerostire domn". Prin sonoritatea unor versete, poemul devine o adevărată replică la *Cântarea Cântărilor*, opunând erosului foarte senzual de acolo o senzualitate de lume florală, serafică. În zona suavului şi – de astă dată – a fragmentarului, în registrul liric al confidenţei se înscriu paginile din *Poezii* (1974), pe al căror spaţiu „raza gândului" iradiază în decoruri de transparenţe lunare, cu fructe îngreunate de somn, topite parcă în zumzete auzite ca prin vis. Această culegere preludează *Somnul din somn* (1977), carte ce marchează o nouă etapă, învederând asumarea artisticului. Autoarei nu-i mai este frică de cuvânt, nu consideră o tragedie preschimbarea lucrurilor în aur verbal. Poezia rezidă aici în fineţea sugestiei, în efectele de ton, de culoare, de accent, de nuanţă, în inefabilul pictural, în imagine. Priveliști şi,

în genere, existenţe banale dobândesc, prin transfigurare, proprietăţi incantatorii; copacii, fructele, frunzele, păsările răspândesc irizări de tărâm fantastic. Spre a obţine astfel de rezultate, poeta întrebuinţează tehnicile stării de vis natural, pentru prima dată însă – după cum o sugerează chiar titlul volumului – visul este, în viziunea ei, însuşi principiul existenţei cosmice: „Suntem visaţi de cineva/ Visat la rândul său/ De altul/ Care e visul/ Unui vis/ Anume". Noile poeme propun, în consecinţă, un univers analog celui imaginabil într-un presupus stadiu înainte de creaţie, existent doar ca pură posibilitate, un univers doar visat şi, ca atare, nesupus (încă) legilor mişcării (dar presimţindu-le), încremenit. Totul aici e părere, proiecţie pe un vast ecran al imaginaţiei „celui ce mă visează". Alcătuit din „dealuri, dulci-m-pădurite, ascunse jumătate în pământ" şi „jumătate în văzduh", săgetat de păsări odată cu care zboară „cu vuiet mare" „tot mai sus", biserici fără acoperişe, dar cu aripi de şindrilă, străbătut şi de „pleoapele plopului [...] duse de vânt", cutreierat de „somnoroase şi indiferente mioare", luminat de „ora de miere", de „galbena zăpadă/ Pe care-o ning din crengi învinse merii", acest univers e, de fapt, un „spaţiu mioritic" în viziune nouă, un spaţiu de vis eminescian (Dacia din *Memento mori*) şi de închipuire blagiană. Pământ, pentru Blaga, ce „vindecă setea de mântuire", „spaţiul mioritic" este pentru **B.** un tărâm eutanasic, în care extincţia e o dulce topire, în adieri de miresme şi zumzet de albine. Dar nu numai aici, ci în întreaga operă a poetei, motivul fundamental e somnul. Somnul ca succedaneu al morţii sau, spus invers, moartea ca somn. „Somn" şi „moarte" sunt metafore ale stării de poezie. Versuri ca „Mori, mori, dragul meu" sau „Adormi, adormi", din *Octombrie, noiembrie, decembrie*, sunt formule rituale pentru „sărbătorirea nunţii", a nunţii lirice „necesare". Agenţii acesteia sunt greierii: „Greierii cântă numai în somn,/ Greierii ziua sunt numai insecte" (*Ochiul de greier*, 1981); tot astfel poeţii. Pentru ca lumea să le apară miraculoasă, pentru ca deshidratarea frunzelor să li se înfăţişeze ca „mirific incendiu al pădurii căzute în roşu", ei trebuie să iasă din orizontul diurnului, să dea ochiului sufletesc, închis spre existenţa din afară, posibilitatea de a se trezi înăuntru. În durata somnului său, fecund, poetul e „mort" ca ins obişnuit. În acest înţeles, creaţia este „moarte". Poet e, în consecinţă, cine ştie să „moară". Poetul devine, prin „moarte", un simplu „glas/ Aşezat somptuos/ În al cărţii sicriu". Devine, cu alte cuvinte, argheziene: „un nume adunat pe-o carte". Cei vechi credeau că numele sunt „puteri", că în nume e cuprinsă chintesenţa numenală a individuaţiunilor, partea lor de eternitate. Aflând doar în „somn" „cum o cheamă" cu adevărat, **B.** îşi ia, astfel, în posesie natura incoruptibilă. Coboară la izvoarele fiinţei, la „nume". Când, în următoarele cărţi, îndeosebi în *Arhitectura valurilor* (1990) şi în *Soarele de apoi* (2000), intuiţiile şi, în genere, stările sufleteşti devin, prin exces de conştientizare, cam prea transparente, lirismul riscă a fi absorbit pe alocuri de filosofie. Asemenea situaţii sunt rare. De regulă, poeta „filosofează" visând, cântând în „somn", ca greierii. Visuri treze, graţioase fantazii se materializează liric, adesea cu efecte de umor delicios, în versurile, accesibile şi copiilor, din volumele *Întâmplări din grădina mea* (1980) şi *Alte întâmplări din grădina mea* (1983), *Întâmplări de pe strada mea* (1988), *Cartea albă a lui Arpagic* (1998), *Poezii cu şi fără Arpagici pentru copii şi bunici* (2004). Poezia de după *Ochiul de greier* diferă de cea din volumele anterioare. E o deosebire ca (în termeni schillerieni) între poezia „sentimentală" şi cea „naivă". Volumele *Stea de pradă* (1985), *Arhitectura valurilor*, *Soarele de apoi*,

Refuzul sensurilor (2004), *Patria mea A 4* (2010) nu conţin totuși poezie „de concepţie”, de „cugetare”. Obişnuit, poeta nu comunică decât rareori idei ca atare, reflecţii; comunică emoţii intelectuale. Şi o face în termeni inediţi, în formulări neaşteptate, în imagini şi reprezentări ce învederează actualizarea în conştiinţa proprie a unor experienţe de cunoaştere ale umanităţii. Manipulează surpriza, cultivă paradoxul, uneori vorbeşte aluziv, parabolic ori sentenţios, într-un fel analog întrucâtva celui propriu poeziei sapienţiale din Antichitatea orientală.

Proza narativă este la **B.** – ca şi poezia, eseistica – eminamente meditativă. Lirice, prin autoproiecţia în fabulos, prin subiectivitate în genere, piesele ce compun *Cele patru anotimpuri* (1977) narează aventuri cerebrale, devenind implicit moduri ale unei interogaţii. Într-o capelă cufundată în întuneric ochiul descoperă, în lumina chibriturilor, roiuri de fluturi. Desenele de pe aripile fluturilor le reproduc pe cele din vitralii. Ridicaţi în aer, viermii înaripaţi execută un dans bizar, halucinant, dând un spectacol de o frumuseţe perversă, demonică. După terminarea baletului, fluturii inundă iconostasul. Moment dintr-o fantastică aventură infernală, această vedenie rezumă procesul ireversibil al degradării sacrului, al profanării sacrilege. *Cele patru anotimpuri* se instalează într-un spaţiu al fantasticului oniric lipsit de elementul terifiant, al fantasticului revelatoriu, de tipul celui cultivat de Eminescu şi de Mircea Eliade. Patru proze, care ilustrează simbolic titlul, sunt tot atâtea basme, în acelaşi timp poeme meditative. Înfăptuite sub acelaşi regim literar, al metaforicului, al parabolicului, al fantasticului, prozele din *Proiecte de trecut*, editate în 1982, inserează într-un climat ce pare de basm situaţii din realitatea prozaică, inclusiv – cum criptografic o atestă şi titlul cărţii – reminiscenţe traumatizante ale trecutului autobiografic. Intitulat de-a dreptul *Reportaj*, un text aduce imagini ale Dunării revărsate peste locurile în care tatăl naratoarei pătimise, ca deţinut politic, în anii terorii dejiste, refăcând în context seara de răvăşitoare amintire a „ridicării” lui. Naraţiunea titulară descrie traiul, în aceeaşi perioadă cumplită, al unor deportaţi în Bărăgan. Inspirată de rememorări ce trec inevitabil faptele reale prin fascicule de refracţii subiective, halucinante, povestirea *Proiecte de trecut* trenspune un aspect al dramei istorice

Ana Blandiana, Mircea Iorgulescu și Al. Piru

parcurse de poporul român sub comunism într-un motiv literar universal, reactualizând povestea lui Robinson Crusoe într-o nouă versiune, superioară celei sadoveniene din *Păuna Mică*, comparabilă cu cea din *Cefalu* de Lawrence Durrell. Alta e modalitatea artistică în *Imitaţie de coşmar* (1995), unde nu realul preia atribute ale fabulosului, ci o scenerie onirică revelă uluitor un implicat al realului. Romanul *Sertarul cu aplauze* (1992) se integrează doar parţial tipului de proză cultivat în precedentele cărţi ale autoarei. Există şi aici poezie, simboluri, parabolă, irealitate, textul încorporează în cuprinsul său reflecţie, însă construcţia (nu străină de „iluziile Noului Roman francez", chiar dacă scriitoarea crede că le-a părăsit „înainte de a le da formă materială") e mult mai complexă. Ceea ce leagă fluxurile narative, trei la număr, nu este doar trecerea unor personaje prin fiecare din ele, ci confluenţa problematică. Insolite, situaţiile-pivot frizează absurdul, şi chiar îl produc. Răspunzând invitaţiei de a vizita, într-un grup de scriitori, un fel de şcoală, Alexandru Şerban se pomeneşte închis în ospiciu. Oameni de la ţară, cultivatorii de pământ îşi procură hrana de la oraş. Pâinile găsite asupra celor ce le aduc, trecând Dunărea, sunt aruncate de miliţieni în fluviu. În aceeaşi zonă dunăreană, acoperită pe suprafeţe imense cu vie, nimeni nu poate gusta licit nici măcar o singură boabă de strugure, întreaga producţie viticolă fiind destinată exportului. În octombrie se reeditează, totuşi, an de an, misterele dionisiace. Totul în roman e ambiguu. Ceea ce se vede nu e decât camuflaj; real cu adevărat este ceea ce se ascunde sub aparenţa realităţii. Ca în timpurile migraţiilor, oamenii pământului carpato-dunărean participă doar aparent la viaţa istorică, în realitate o boicotează, instalaţi în infraistorie. Dedesubtul structurilor sociale în care sunt formal integraţi, ei şi-au recreat structuri de tip arhaic. Altfel spus, ţăranii au fugit din istorie. Roman-parabolă, structurat de situaţii cu încărcătură metaforică, *Sertarul cu aplauze* devine, prin comentarea situaţiilor metaforizante şi prin frecvenţa enunţurilor reflexive în general, şi un roman-eseu. În subtext, un roman polemic. Nedeclarat (şi aproape sigur neintenţionat), meditaţia pe tema fugii devine o replică la o idee ce traversează ca laitmotiv proza narativă postbelică a lui Mircea Eliade. Tema fundamentală a eposului eliadesc este căutarea libertăţii, şi din toate experienţele personajelor angajate în această căutare rezultă că adevărata libertate nu poate fi decât interioară. Doar pe aceasta nu o poate răpi nimeni şi nimic, doar ea nu dispare sub nici o tiranie, în nici o detenţie. Fără a opune acestei concepţii un nu categoric, **B.** se întreabă, prin tot ce expune şi istoriseşte, dacă acesta e întreg adevărul. Dacă, în alţi termeni, singura alternativă la suportarea morţii prin teroarea istoriei rămâne fuga. Dacă da, ai unde să fugi? Experienţa lui Alexandru Şerban dovedeşte că nu. Fugind din temniţă, el nimereşte într-o piaţă în care, fără nici o constrângere, o masă de oameni aplaudă şi aclamă atât de aidoma dresaţilor de care a fugit, încât personajul crede, la început, că aude tot ropotele şi glasurile din „sertar". Astfel realizează evadatul că întreaga ţară devenise o şcoală de corecţie, că lumea întreagă chiar este o închisoare. Scriitoarea nu contrazice explicit această opinie, pare chiar să o confirme. Când personajul şi naratoarea ajung în situaţia de a fi înecaţi de valuri murdare, şi el încearcă să li se împotrivească, ea îi porunceşte, plângând: „Deschide aripile! [...] Numai de noi depinde să nu acceptăm".

Motivul somnului şi al dorinţei de repaos, cu vechi rădăcini în poezia românească, de la Eminescu la Blaga şi mai departe, îşi leapădă crusta de temă literară, se îmbogăţeşte cu o varietate de sensuri, adesea divergente, îşi regenerează substraturile şi redobândeşte o nouă, surprinzătoare prospeţime la Ana Blandiana. Numeroase titluri [...] *pot figura în orice antologie a acestei teme atât de fertile pentru meditaţia lirică de totdeauna. Din perspectiva ei, polaritatea viaţă–moarte, terestru–spiritual capătă un relief memorabil. Particularitatea acestei rostiri este că într-o formă echilibrat melodioasă, calm elegiacă, de felul unui blând şi inofensiv murmur abia dacă muzical, spune lucruri deloc temperate, neliniştitoare, dureroase. Materialitatea percepţiilor directe se filtrează în sunete de o mare puritate. Înăbuşirea conţinutului dramatic într-o formulare dulce somnolentă este de un neaşteptat efect.*

LUCIAN RAICU

Călcâiul vulnerabil *este cartea care individualizează talentul Anei Blandiana şi-i arată disponibilităţile pentru temele mari ale poeziei. Şi chipul ei liric se modifică: adolescenta băieţoasă care se întorcea victorioasă cu arcul pe umeri, alături de prietenii săi, şi se lăsa spălată de ploile tinere lăudând miracolul lumii şi bucuria simplă de a exista, descoperă deodată complicaţiile şi dedesubturile lumii. Chipul ei capătă asprimi de stareţă tânără şi spiritul renunţă la morala beatitudinii, optând pentru o morală a ascezei şi a* tonurilor clare. *Din reveria candorii, poezia trece într-o reverie a suferinţei şi a freneziei tragicului.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Persoana întâia plural*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1964; *Călcâiul vulnerabil*, Bucureşti, 1966; *A treia taină*, Bucureşti, 1969; *Calitatea de martor*, Bucureşti, 1970; *Cincizeci de poeme*, Bucureşti, 1970; *Convorbiri subiective* (în colaborare cu Romulus Rusan), Bucureşti, 1971; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, Bucureşti, 1972; *Poezii*, Bucureşti, 1974; *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie*, Bucureşti, 1976; *O discuţie la Masa Tăcerii şi alte convorbiri subiective* (în colaborare cu Romulus Rusan), Bucureşti, 1976; *Cele patru anotimpuri*, Bucureşti, 1977; ed. 2, pref. Dan Cristea, Bucureşti, 2000; *Somnul din somn*, Bucureşti, 1977; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, Bucureşti, 1978; *Poeme,* pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1978; *Întâmplări din grădina mea*, Bucureşti, 1980; *Ochiul de greier*, Bucureşti, 1981; *Proiecte de trecut*, Bucureşti, 1982; *Alte întâmplări din grădina mea*, Bucureşti, 1983; *Ora de nisip*, Bucureşti 1983; *Coridoare de oglinzi*, Bucureşti 1984; *Stea de pază*, Bucureşti, 1985; *Autoportret cu palimpsest*, Bucureşti, 1986; *Oraşe de silabe*, Bucureşti, 1987; *Întâmplări de pe strada mea*, Bucureşti, 1988; *Poezii*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1989; *Arhitectura valurilor*, Bucureşti, 1990; *Poeme fără Arpagic, pentru cititorul cel mai mic*, Bucureşti, 1991; *100 de poeme*, Bucureşti, 1991; *Sertarul cu aplauze*, Bucureşti, 1992; ed. 3, Bucureşti, 2004; *Imitaţie de coşmar*, Bucureşti, 1995; *În dimineaţa de după moarte*, Bucureşti, 1996; *Cartea albă a lui Arpagic,* Bucureşti, 1998; *Geniul de a fi*, Bucureşti, 1998; *La cules îngeri*, Bucureşti, 1998; *Ghicitul în mulţimi*, Bucureşti, 2000; *Soarele de apoi*, Bucureşti, 2000; *Cine sunt eu? (Un sfert de secol de întrebări)*, Cluj-Napoca, 2001; *Centrul singurătăţii*, Chişinău, 2004; *Oraşul topit şi alte povestiri fantastice*, Bucureşti, 2004; *Poezii cu şi fără Arpagici pentru copii şi bunici*, Bucureşti, 2004; *Refluxul sensurilor*, Bucureşti, 2004; *Un arhanghel murdar de funingine. Poeme rostite la Radio. 1970–2004*, Bucureşti, 2004; *A fi sau a privi*, Bucureşti, 2005; *Poeme (1964–2004)*, Bucureşti, 2005; ed. 2, Bucureşti, 2008; *O silabisire a lumii*, Bucureşti, 2006; *Spaima de literatură*, Bucureşti, 2006; *Întoarcerea lui Arpagic*, Bucureşti, 2008; *Patria mea A 4*, Bucureşti, 2010; *Pleoape de apă*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2010.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, *319–323*; Regman, *Cărţi*, *30–34*; Martin, *Poeţi*, I, *232–238*; Constantin, *Despre poeţi*, *137–141*; Felea, *Poezie*, *31–36*; Grigurcu, *Teritoriu*, *184–188*; Pop, *Poezia*, *245–262*; Petrescu, *Scriitori*, *154–159*; Piru, *Poezia*, II, *369–382*; Raicu, *Critica*, *297–305*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *285–289*; Dimitriu, *Ares*, *186–195*; Poantă, *Radiografii*, I, *231–235*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *331–340*, IV, *151–171*; Niţescu, *Poeţi*, *173–180*; Grigurcu, *Poeţi*, *372–379*; Raicu, *Contemporani*, *122–126*; Zaciu, *Lancea*, *94–100*; Pop, *Lecturi*, *85–90*; Raicu, *Fragmente*, *247–254*; Cristea, *Modestie*, *58–61*, *194–201*; Cistelecan, *Poezie*, *143–154*; Dimisianu, *Subiecte*, *164–171*; Regman, *De la imperfect*, *146–161*; Micu, *Limbaje*, *253–269*; George, *Sfârşitul*, IV, *313–322*; Constantin, *Complicitatea*, *184–188*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *38–44*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *76–80*, IV, *177–178*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *324–327*; Pop, *Pagini*, *93–97*; *Dicţ. analitic*, I, *154–155*, *159–161*, III, *191–193*, *422–425*, IV, *127–129*; *Dicţ. esenţial*, *89–92*; Iulian Boldea, *Ana Blandiana*, Braşov, 2000; Grigurcu, *Poezie*, I, *112–131*; Manolescu, *Lista*, I, *263–274*; Pop, *Viaţă*, *141–143*; Ciopraga, *Partituri*, *109–120*; Cistelecan, *Al doilea top*, *37–39*; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *168–175*; Ştefănescu, *Istoria*, *395–404*; Holban, *Ist. lit.*, I, *16–33*; Manolescu, *Istoria*, *1047–1052*; Popa, *Ist. lit.*, II, *506–508*; Oana Codruţa Buşu, *Ana Blandiana*, Craiova, 2010; Dumitru Micu, *Blandiana, poeta după '89*, „Nord literar", 2011, 2, 3; Ion Pop, *În tonuri clare: Ana Blandiana*, APF, 2012, 4. ***D.Mc.***

BLANK, Aristide (1.I.1883, Bucureşti – 1.I.1961, Paris), autor dramatic. Un personaj controversat a fost **B.**, bancher cu notabile gesturi de filotimie şi, deopotrivă, rafinat om de cultură. După absolvirea Facultăţii de Drept (1904), devine jurisconsult şi se înscrie în Barou. La campania militară din Bulgaria şi la Primul Război Mondial participă ca ofiţer de aviaţie. De la tatăl său, Mauriciu Blank, moşteneşte conducerea unui adevărat imperiu financiar, Banca Marmorosch–Blank, expunându-l, firesc, multor invidii. Bogătaşul – care se înscrie în Partidul Liberal – cam vorbeşte în vânt atunci când, în conferinţe, studii şi broşuri (*Economice*, 1932 ş.a.), formulează propuneri de redresare a economiei româneşti. Contestat în violente campanii de presă, consilierul economic al regelui Carol al II-lea îşi caută o compensaţie în spaţiul ficţiunii. Dacă, însă, omul de condei – care debutează în „Foaia populară" (1899) cu poemul în proză *Bătrâna* – primeşte aprecieri şi mai sincere, şi mai ipocrite, mecenatul face multe acte de caritate. Astfel, stipendiază, în ţară şi în străinătate, studenţi merituoşi. În 1920 întemeiază Editura Cultura Naţională. Mai târziu instituie Premiul „Techirghiol–Eforie", primul laureat fiind Mircea Eliade. Îl sprijină pe doctorul N. Lupu în tipărirea ziarului „Aurora" (1921) şi, dintr-un capriciu de magnat de presă, cumpără publicaţiile „Lupta" şi „Rampa", fiind, la un moment dat, şi proprietar al ziarelor „Adevărul" şi „Dimineaţa". Membru, din 1930, al Societăţii Autorilor Dramatici, pune la dispoziţia lui N. Iorga fonduri pentru înfiinţarea Teatrului Popular.

În slăbiciunea lui **B.** pentru teatru e un amestec de snobism şi de pasiune autentică. Drama *L'Assoiffé*

(în prima versiune: *Don Juan?*) a avut premiera la Paris, în 1925, Compania Pitoëff asigurându-i o montare la Théâtre des Arts. Versiunea românească, *Însetatul*, deschide volumul *Literare* (1932), care mai include *Ariadna fără fir*, *Vapoare în ceaţă*, *Satele lui Potemkin*. Într-o ţară nedefinită, un ins supradotat, Andrei, îmbătându-se de himere şi clocotind de voinţa de a înfăptui, devine lider al unui partid dictatorial, după ce părăsise forţele de stânga. Stăpânit de beţia de a se jertfi, pentru a dărui celorlalţi bucurie, vizionarul nu izbuteşte să se facă înţeles în elanurile lui reformatoare. „Omul de mâine" suportă brutala respingere a clipei. Izolat, trădat, lovit de absurde învinuiri, protagonistul – proiecţie vanitoasă a lui **B.** însuşi – ia calea exilului. Bărbat plin de farmec, Andrei nu acceptă să rămână captivul iubirii. În femeie el nu caută desfătarea, ci frumosul, ca şi misterul de care este însetat. Dar, printr-un renghi al destinului, idealistul ajunge să fie privit de ceilalţi doar ca un seducător cinic şi egoist. Un soţ zuliar îl ucide şi amintirea omului politic de anvergură se va pierde în legenda unui Don Juan care şi-a primit pedeapsa cuvenită. Adevăr şi minciună, esenţă şi aparenţă sunt conceptele de manevră ale unui autor care, contând pe un livresc de salon, pirandellizează fără a accede la consistenţa unei parabole. Dincolo de graţia fadă a mondenităţii, piesa îşi are totuşi momentele ei de febrilitate, ca şi o anume energie în disputa de idei. Un labirint fără ieşire, prin care suflete cuprinse de patimi rătăcesc amăgite de părelnicia vieţii, iată universul pe care ar vrea să-l sugereze tripticul *Labirinte*: *Ariadna fără fir*, *Vapoare în ceaţă*, „tragi-comedie", *Satele lui Potemkin*, dramă psihologică pe o canava istorică (inclusă în 1929, sub pseudonimul Andrei Dănescu, în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti). O intenţie de complicare a trăirilor sufleteşti există şi în piesa, cu subiect preluat din cronici, *Iarna lui Hangerli*. Publicat în „Viaţa românească" (1939), fragmentul – un singur act – nu era lipsit de făgăduieli. Dintre alte texte dramatice, *Steaua*, „fantezie dialogată", nu s-a păstrat, iar *La Rhapsodie des dieux*, scrisă probabil în deceniul al treilea, dar tipărită abia în 1940, reformulează cu oarecare ingeniozităţi eposul homeric. E un capriciu în răspăr, mizând pe contrapunctul parodic, o nonşalantă erudiţie susţinând, cu sclipiri de spirit, amalgamul de replici şi aluzii. **B.** demitizează cu un surâs subţire povestea, căreia încearcă să-i imprime şi o dimensiune psihologică, punându-şi eroii – Ulise şi Penelopa – într-o situaţie de specială infidelitate. În acorduri groteşti e orchestrată o ceartă „homerică" în Olimp, tărâm unde Icar se preumblă împreună cu Leonardo da Vinci, iar Venus pare desprinsă dintr-un tablou al lui Velázquez. În Infern îşi îndură supliciul grupul lui Laocoon, apoi Sisif şi Prometeu, dar şi Sofocle, Shakespeare, Voltaire, Goethe, Edison. Fie şi prin acest soi de intertextualism, piesei *La Rhapsodie des dieux* nu i se poate nega tenta de modernitate. O textură dramatică „prezintă" şi scrierea în proză *Dialogul morţilor* („Dimineaţa", 1933), feerie politică tincturată de sarcasm.

SCRIERI: *Literare*, Bucureşti, 1932; *La Rhapsodie des dieux*, Paris–Bucureşti, 1940.

Repere bibliografice: Nicolae Ivaşcu [Nae Ionescu], *Finanţe şi cultură*, „Ideea europeană", 1922, 98; Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936, *206–214*; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *37–41*, *200–214*, *220–225*; Hyperion [Şt. Antim], *Aristide Blank*, Bucureşti, 1928; Călinescu, *Opere*, II, *160–163*; Tudor Teodorescu-Branişte, *„Literare" de Aristide Blank*, ADV, 1933, 15128; Lucian Boz, *„Economice" şi „Literare"*, DMN, 1933, 9481; Demostene Botez, *„La Rhapsodie des dieux"*, VR, 1940, 5; Mirodan, *Dicţionar*, I, *174–179*; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine*, III, partea V, îngr. Stelian Neagoe, Bucureşti, 1992, *228–231*, *237*, *244–245*; Faifer, *Pluta*, *38–41*. ***F. F.***

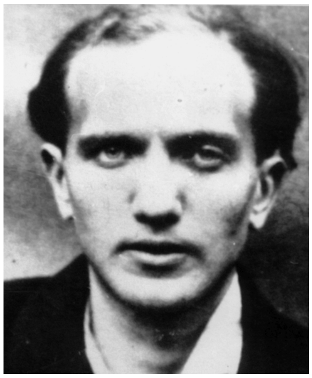
BLAZIAN, H. [Henri] (15.III.1902, Bucureşti – 20.X.1961, Bucureşti), gazetar, traducător. Era fiul Clarei (n. Blasbalg) şi a lui Martin Israilovici, comerciant. A urmat şcoala primară şi liceul în Bucureşti şi Bacău, apoi Conservatorul de Artă Dramatică din Cluj, absolvit în 1922. Ar fi studiat mai târziu dreptul şi filosofia. Paralel cu o intensă activitate publicistică, desfăşurată mai bine de trei decenii, **B.** a fost inspector general al cinematografelor din ţară, director pentru partea literară şi artistică a Societăţii Române de Radiodifuziune (1929–1930) şi, la aceeaşi instituţie, până în anul 1940, „director al programului vorbit". După război a înfiinţat Editura Tradiţia. A lucrat în Ministerul Artelor şi a publicat, aproape număr de număr, în cotidianul „Era nouă" (1944–1947), din a cărui redacţie a făcut parte.

Cel dintâi text al lui **B.** este o schiţă umoristică apărută în revista „Veselia", în 1920. Povestirea *Taina trădării*, din „Adevărul literar şi artistic" (1926), pune capăt prozei de ficţiune a lui **B.** În

faza căutărilor, el publică versuri, cronici muzicale şi teatrale, interviuri, recenzii şi medalioane („medalii”) literare la „Gazeta Transilvaniei”, „Viaţa bucureşteană”, „Curierul artelor”, „Analele literare, politice”, „Rampa”, „Nădejdea” (Timişoara), „Năzuinţa” (Craiova), „Dacia” (Constanţa), „Clipa”. Din 1926, când devine secretar de redacţie la „Adevărul literar şi artistic”, şi până în 1938, scrisul său se adaptează profilului revistei, căpătând, din nevoia de a acoperi tot felul de rubrici mărunte, o diversitate definitorie pentru structura gazetărească a înzestrării pe care o avea. Aici şi la „Dreptatea” (1927–1938), la care a fost redactor, se concentrează majoritatea contribuţiilor sale interesând literatura. Mai colaborează cu articole de artă plastică şi culturale la „Universul literar”, „Convorbiri literare”, „Săptămâna literară”, „Adevărul”, „Viaţa literară”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Democraţia”, „Lumină şi culoare”, „Libertatea”, „Contemporanul”, „Tânărul scriitor” ş.a. Datorită experienţei sale redacţionale, a fost asociat şi la editarea periodicelor „Cărvunarii” (1927), „Hanul Samariteanului” (1929), „Progresul social” (1932–1933). Dintre ipostazele publicisticii lui mai ferm conturată este aceea de cronicar plastic. Albumele intitulate *Plastica anului* (panoramând anii 1930, 1931, 1932) erau exerciţii pregătitoare pentru o proiectată istorie a artelor plastice româneşti. Câteva articole referitoare la secolul al XIX-lea apar în „Viaţa românească” şi „Curentul”, probând, prin utile cercetări şi îmbogăţiri de date, pasiunea şi seriozitatea documentării. Micromonografia *Giovanni Schiavoni* (1939) dă adevărata măsură a remarcabilelor lui însuşiri de istoric. Au urmat *Gh. Asachi* (1956) şi *Pallady* (1958). Incisiv şi personal în cronica plastică, **B.** s-a mărginit în ceea ce priveşte literatura să vehiculeze informaţii, să popularizeze valori consacrate. Medalionul e structurat didactic, dar bine documentat. Precumpănesc numele de autori străini (Georg Brandes, Knut Hamsun, Henrik Ibsen), iar literaturile nordice (norvegiană, suedeză, daneză), în plină expansiune asupra continentului, beneficiază de portrete colective, schiţe în perspectivă istorică. Traducerile, numeroase (August Strindberg, Thomas Hardy, H.G. Wells, Selma Lagerlöf, Blasco Ibañez ş.a.), deşi fragmentare sau de mică întindere, se subsumează aceleiaşi strategii cultural-informative. **B.** selectează şi cărţi de succes, precum romanul *Giacomo Casanova Cavaler de Seingalt (Un poet al vieţii sale)* de Stefan Zweig, transpus în colaborare cu Al. A. Philippide. Excepţii notabile sunt tălmăcirile câtorva eseuri ale lui Benedetto Croce, adunate în broşura *Lirismul şi totalitatea artei* (1929), şi romanul lui Stendhal, *Roşu şi negru* (1928). Recenziile sale la cărţi româneşti şi străine (Tudor Arghezi, F. Aderca, Gala Galaction, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Paul Zarifopol ş.a.), câteodată inspirat redactate, păstrează totuşi un aer ocazional. În schimb, cronica teatrală, practicată cu o riguroasă ritmicitate, acoperă din 1927 aproape toate reprezentaţiile scenelor din Bucureşti, pe parcursul mai multor stagiuni. Cronicarul abordează probleme de regie şi de interpretare, dar valoarea literară a textului dramatic este ceea ce îl interesează mai mult. El distinge, cu destulă siguranţă, între succesul comercial şi arta autentică. O eroare flagrantă, posibil efect al solidarizării cu o opinie de grup, este respingerea comediei *Mitică Popescu*, de fapt a întregii opere dramatice a lui Camil Petrescu. De teatru **B.** s-a apropiat şi prin intermediul traducerilor. Împreună cu I. Miasnikov, a dramatizat, sub titlul *1+2+3,* romanul *Podhodţev şi ceilalţi doi* de Arkadi Avercenko şi a realizat o versiune a comediei lui Leonid Andreev *Gaudeamus,* jucată la Cluj în stagiunea 1935–1936. În 1931 era ales secretar general al Asociaţiei Criticii Dramatice şi Muzicale, iar în 1934 participă alături de Maria Filotti şi I.M. Sadoveanu la Congresul Internaţional de Teatru de la Moscova. Însemnările de călătorie în URSS, ca şi cele în Spania, Portugalia şi Cehoslovacia conţin vioaie naraţii de tip reportericesc, uneori cu o abilă tehnică a organizării elementului senzaţional.

SCRIERI: *Balcicul în artă*, Bucureşti, 1931; *Jean-Louis Forain*, Bucureşti, 1931; *Plastica anului. 1930–1932*, I–III, Bucureşti, 1933; *Giovanni Schiavoni*, Bucureşti, 1939; *Gh. Asachi*, Bucureşti, 1956; *Pallady*, Bucureşti, 1958. **Traduceri:** Stendhal, *Roşu şi negru*, Bucureşti, 1928; Benedetto Croce, *Lirismul şi totalitatea artei*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1929; Herbert G. Wells, *Mărul cunoştinţii*, Bucureşti, f.a.; Stefan Zweig, *Giacomo Casanova Cavaler de Seingalt (Un poet al vieţii sale)*, Bucureşti, 1945 (în colaborare cu Al. A. Philippide).

Repere bibliografice: Zarifopol, *Eseuri*, I, *135–137*; Perpessicius, *Opere*, VI, *22–24*, VIII, *378–381*; Călinescu, *Opere*, I, *778–779*, *1321–1324*; Petre Oprea, *Cronicari şi critici de artă în presa bucureşteană a anilor 1924–1930*, RMZ, 1989, 9–10. ***G.H.-T.***

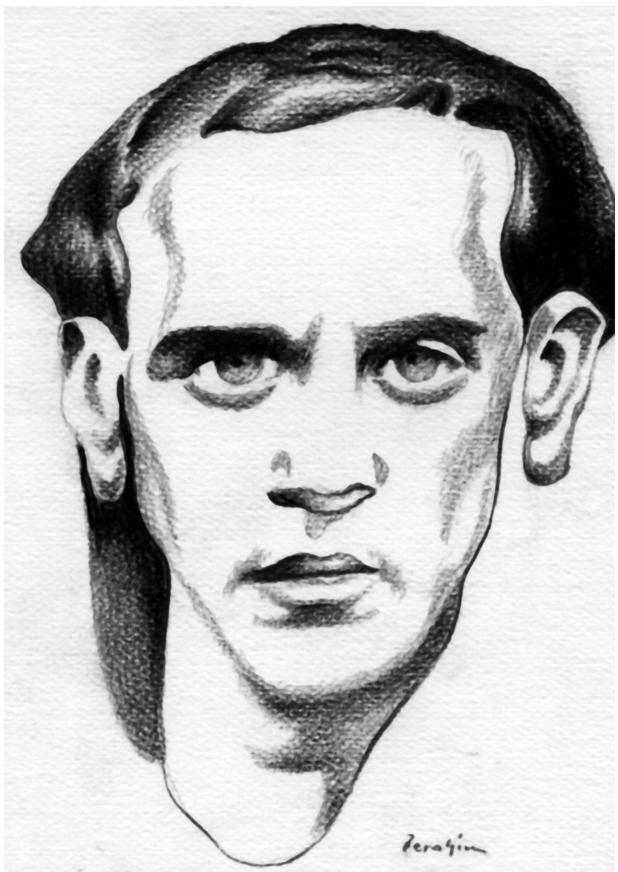
BLECHER, M. [Max] (30.IX.1909, Botoşani – 30.V.1938, Roman), prozator.

Fiu al Bellei (n. Wittall) și al lui Lazăr Blecher, negustor, **B.** a absolvit liceul la Roman, apoi a plecat în Franţa pentru a studia medicina. În toamna anului 1928 i se descoperă boala – morbul lui Pott (tuberculoză osoasă) – care avea să-i determine destinul. Este internat la Berck-sur-Mer (Franţa), unde e încorsetat în ghips. Boala progresează, tratamentele sunt ineficiente, ca şi peregrinarea prin alte sanatorii din Leysin (Elveţia), Techirghiol, Braşov, Bucureşti. Dar aceste prelungite spitalizări au dat un conţinut special vieţii sale, condiţionându-i şi alimentându-i scrierile. Resemnat, el se retrage spre sfârşitul anului 1934 la Roman, continuând să lucreze şi să se ţină la curent cu mişcarea culturală şi literară din ţară şi din străinătate, atât prin lecturi, cât şi prin intermediul corespondenţei (cu Ilarie Voronca, André Breton, André Gide, Martin Heidegger ş.a.) sau prin discuţii cu prietenii care îl vizitau. De altfel, câteva „descoperiri" şi contacte cu anumite opere şi persoane sunt alte importante repere ale devenirii sale. Între acestea se detaşează apropierea de filosofia lui Søren Kierkegaard şi de curentul produs mai târziu de acesta prin interpretările lui Husserl şi Heidegger. Pe plan literar **B.** îşi găseşte propria definiţie în suprarealism. Un efect tonifiant şi catalizator a avut asupra lui prietenia cu Geo Bogza, Saşa Pană şi Mihail Sebastian, care l-au ajutat să se clarifice ca scriitor, l-au încurajat şi şi-au asumat editarea manuscriselor sale. Debutul lui **B.** s-a produs în 1930, când Tudor Arghezi, apreciind tenta urmuziană a unor mici proze – *Herrant* şi *Don Jazz* –, le publică în „Bilete de papagal". Cu alte texte literare (schiţe, prozopoeme, versuri, traduceri, reportaje) sau cu eseuri, recenzii şi note, el continuă să colaboreze la „Le Surréalisme au service de la révolution" (Paris), „Adevărul literar şi artistic", „Adam", „Viaţa românească", „Vremea", „Feuillets inutiles" (Paris), „Lumea românească", semnând şi In-Interim, M., M.B., M. sau Mihail Bera, X.Y. Îi apar, postum, traduceri în franceză din autori români sau fragmente din scrierile proprii în „Bulletin des tours d'ivoire" (Ixelles, Belgia), „Orizont", „Revista literară", „Ateneu", „Viaţa românească", „Almanahul literar", „Réalités secrètes" (Paris), „Manuscriptum", „Dialogue" (Montpellier). Publicistica lui, deşi restrânsă, oferă indicii suficiente despre întinderea şi profunzimea preocupărilor. Acuta nevoie de a şti, de a înţelege cât mai exact lumea este una dintre constantele spiritului său, vizibilă şi în articole. Câteva eseuri pe teme filosofice relevă un cititor original, pasionat şi activ, un spirit analitic pătrunzător. Unele confesiuni şi precizări cuprinse în corespondenţă vin să sugereze elemente ale unei posibile estetici suprarealiste. „Irealitatea şi ilogismul vieţii" nu sunt pentru el speculaţii intelectuale, ci „evenimente fantastice" trăite. Aspiraţia lui ar fi să transpună în literatură înalta tensiune („demenţa aceea rece") din pictura lui Salvador Dalí. Tălmăcirile de versuri din Guillaume Apollinaire, Pierre Unik, Langston Hugues, Shane Leslie, Richard Aldington, publicate în „Frize", conturează mai concret aria interesului său, confirmându-i şi posibilităţile expresive.

O sensibilitate şi o viziune particulare, o deosebită acuitate a percepţiei relevă poeziile din cartea de debut, *Corp transparent* (1934), precum şi versurile şi prozopoemele postume, toate adunate în *Vizuina luminată* (1971). **B.** consideră cuvintele realităţi concrete şi invită nu la o lectură, ci la o vizionare din interior a poemelor. Privirea lucidă descompune imaginile lumii; figuri şi obiecte, lumini şi culori, senzaţii şi stări sunt reordonate liber, după logica visului sau a delirului şi sub influenţa uneori manieristă a practicilor suprarealiste. Diversitatea haotică, hazardul combinaţiilor constituie încă de acum o dimensiune a „irealităţii". Viaţa apare ca un „umblet" printre şiruri de lucruri, sub cerul nedefinit, insensibil, o rătăcire prin lumea sinelui. Poetul propune un corectiv acestei veşnice evanescenţe a existenţei, imaginând „materializări" ale timpului, ale febrei, visului, amintirilor în obiecte care să eternizeze clipa. Poate cea mai plastică imagine a stării onirice ca soluţionare a impactului dintre conştiinţă şi vieţuire este aceea din *Plimbare marină*, care parcă vine în continuarea diluviului bacovian: plânsul materiei s-a sfârşit, eul e sub ape, iar această contopire cu esenţa materiei îl alină şi îl salvează de

măcinarea în gol a cotidianului. De asemenea, geneza, motivaţia prozei lui **B.** sunt intim legate de condiţia sa biografică. Boala şi claustrarea au dus atât la o acutizare a percepţiei, cât şi la o detaşare faţă de existenţă. Schimbarea perspectivei, a conţinutului vieţii, limitarea la funcţiile spirituale provoacă o deplasare fundamentală. Toată experienţa anterioară se reorganizează, capătă alt înţeles, iar prezentul şi viitorul nu-i oferă decât şansa scrisului. Trăirea a devenit operă, iar persoana a devenit personaj. Compus între 1934 şi 1935 „cu o înfrigurare ascuţită la extrem", *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936) este un eseu asupra eului, având ca punct de plecare o „nedumerire" esenţială faţă de propria identitate şi, în consecinţă, faţă de realitatea exterioară. Căutând răspuns la întrebarea „Cine anume sunt?", naratorul derulează secvenţe din copilărie, le descrie şi le interpretează. Un prolog şi un epilog, aparţinând prezentului povestirii, încadrează aceste amintiri. Faptele se adaugă firesc, într-o succesiune legată de creştere şi cunoaştere, dar, în loc să aducă răspunsuri şi limpeziri, ele sporesc nedumerirea, solitudinea, angoasa, drama inutilităţii proprii şi a lumii. Senzaţia sciziunii interioare, sentimentul alienării şi alterităţii, care alternează şi se contrazic cu certitudinea unei identităţi prea concrete şi limitate, imprecizia receptării, a reprezentării generează conceptul complex şi ambiguu al „irealităţii imediate". Instalat în prezentul fugos şi inconsistent, naratorul supune analizei fluxul de date, amintiri, imagini, stări subconştiente. Operaţia are ca efect impresia de irealitate a eului, văzut ca o mixtură hibridă, incoerentă, incertă, o sumă haotică de percepţii, gânduri, afecte, viziuni, rememorări. Ireală îi apare şi lumea exterioară, cunoaşterea oferind doar adevăruri aparente, subiective. Manifestările vieţii sociale amplifică până la halucinaţie senzaţia de artificial, de spectacol bizar, dominat de habitudini şi convenţii stupide, eşuat în absurd. De aici, conştiinţa dramatică a incongruenţei dintre eu şi lume, sentimentul absolutei izolări. Proiectat pe fundalul irealităţii generale, insul îşi trăieşte viaţa ca pe un coşmar. Substratul generator al introspecţiei şi al textului este suferinţa ca stare existenţială, agonia, al căror traseu naratorul tinde să-l reconstituie (cum o mărturiseşte şi în motto: „I pant, I sink, I tremble, I expire" – Shelley). Criza identităţii eului, incoerenţa acestuia îşi au, în principal, originea în dualitatea contradictorie materie–conştiinţă, laitmotiv al cărţii. Condiţia materială a existenţei e resimţită ca un „prizonierat", ca o „eroare" sau o „mască" străină, care obligă eul spiritual la o viaţă improprie. Suferinţa de a fi vine şi din imposibilitatea de a percepe mediul, non-eul ca pe un tot unitar, cert, semnificativ. În ameţitoarea diversitate a lumii, eterogenă, de o materialitate grea, imuabilă, invadatoare, dar şi cu o neliniştitoare viaţă secretă („spaţiile blestemate", „viclenia obiectelor"), relevată prin emanaţii receptate în cursul unor scurte anastomoze ale fiinţei cu lucrurile, eul e disperat de lipsa reperelor stabile, a rostului. Pe cât de densă, imobilă e materia, pe atât de abstract şi nedefinit este fluxul conştiinţei, a cărui instabilitate dislocă eul din realitate şi îi provoacă vertijuri. Terorizat, exclus sau atras cu perfidie de materie, descumpănit de conţinutul propriului psihic, personajul se simte şi mai străin în lumea oamenilor, ale căror manifestări i se par ilare, artificiale. Mult mai adevărate,

Desen de Perahim

mai coerente par spectacolele propriu-zise – filmul, teatrul, panopticumul. Varietatea, schimbarea, repetarea, dispersarea, inutilitatea constituie cadrele ireale ale „bizarei aventuri de a fi om”, o rătăcire interogativă până la demenţă, într-o perfectă solitudine şi imposibilitate a comunicării. Totul se reduce la vedere („sunt numai vedere”, spunea şi Bacovia), la privirea penetrantă, corozivă. A nu accepta ordinea „evidentă” a lumii, a-ţi pune o singură întrebare fundamentală asupra vieţii înseamnă a te îmbolnăvi iremediabil – susţine undeva un personaj. Şi acesta este sensul bolii în proza lui **B.** Pentru a reconstitui traseul căutării de sine şi ipostazele suferinţei, autorul recurge la naraţiunea autobiografică, edificând un suport epic de sine stătător, care poate fi considerat şi ca o proză obişnuită, având ca temă copilăria în ambianţa târgului moldovenesc. Dar luciditatea încordată până la delir este ceea ce face esenţa specifică, unică şi modernă a prozei lui **B.** Într-o naraţiune aparent obişnuită, într-un stil simplu dar iradiant este încorporat un substrat ideatic dens, de inepuizabile sugestii. Este şi efectul unei duble priviri, de la distanţă şi dinăuntru. Capacitatea de a capta radiaţii secrete, de a sesiza nestarea permanentă a materiei contribuie la subminarea ideii comune de real, transportând totul pe un teren nesigur, de halucinaţie în plină trezie şi lumină. *Întâmplări…*, depăşind stadiul de refuz al formelor consacrate, specific avangardei, izbuteşte să fie, în cadrul aceleiaşi orientări, o operă care păstrează întreaga voinţă de construcţie, de comunicare clară. *Inimi cicatrizate* (1936) are aspectul unei proze obiective, urmărind evoluţia unui bolnav şi atitudinea sa faţă de noua ipostază, din momentul diagnosticării maladiei până la instalarea totală în condiţia de pacient al unui sanatoriu. Sunt descrise mutaţiile aduse de boală în conştiinţa pacientului, manifestările concrete ale suferinţei, atmosfera generală a locului, precum şi interioarele de spital, orăşelul, plaja, oceanul. Personajul principal este identic cu naratorul din *Întâmplări…*, cu aceleaşi senzaţii, percepţii şi stări, cu aceeaşi nedumerire existenţială şi idee a inutilităţii generale. Însă în *Inimi cicatrizate* efortul de autoidentificare a eului cu sine este înlocuit de reconstituirea experienţei de bolnav, în care răul biologic pare să-l estompeze pe cel metafizic, dar amplifică dramatismul prin dislocarea din normal, prin durerea concretă, prin sentimentul de iminenţă a morţii. Fugoasa şi inefabila irealitate a devenit o realitate tragică, definitivă. Intensitatea stărilor de criză şi de interogare permanentă este mult diminuată acum de predispoziţia de a accepta viaţa ca vieţuire pură, neîntunecată de dorinţe şi sentimente, de umbrele fluxului interior, fără nici o tulburare, „iluminat şi limpede ca o apă”. Dar această aspiraţie este doar efemer împlinită, aşa încât cea mai mare suferinţă este tot criza conştiinţei lipsite de repere, bântuită de întrebări, de gânduri şi imagini disparate, funcţionând în gol, până la pierderea identităţii, a oricărui sens. În *Vizuina luminată* (proză publicată postum, într-un volum din 1971) se revine la relatarea directă, dar pe un ton sensibil schimbat, mai patetic şi cu o anume grabă în scriitură. Subintitulată „jurnal de sanatoriu”, naraţiunea este o continuare a firului epic din *Inimi cicatrizate*, sub forma rememorării unor evenimente trăite sau visate. Spaţiu interior, „vizuina luminată” semnifică ultima realitate a fiinţei. Aici se produce sinteza dintre real şi imaginar. Tensiunile declanşate de incongruenţele eu – lume se atenuează, fiind înlocuite cu o stare de halucinaţie lucidă. Dezlegat de obişnuinţe, privitorul are revelaţia inconsistenţei timpului şi atotputerniciei morţii, a haosului existenţial şi trăieşte cu acuitate sentimentul desubstanţializării vieţii, al excluderii, al goanei spre nefiinţă, urmărind imaginile tulburătoare din filmul derulat pe ecranul interior. Întâmplările reale deconcertează prin caracterul lor ilogic, halucinant, făcând ca visele să apară mai fireşti, aproape raţionale. În proza lui **B.** fluenţa naraţiunii, plasticitatea descrierilor, lirismul profund se completează în a reconstitui evenimente, în a concretiza senzaţii şi stări, în a crea cadre şi a preciza particularităţi ale desfăşurărilor psihice. Toate atestă o sensibilitate artistică neobişnuită, manifestată atât în fineţea observaţiei, cât şi în calitatea expresiei. Dar fixarea unei perspective filosofice aduce o dimensiune abisală, transferând faptele pe terenul unei metafizici a cunoaşterii, realizată cu mijloacele artei, ca discurs eidetic. Privirea ce transcende limitele fizice, proiecţia în irealitate sunt moduri de transfigurare poetică a existentului. La fel, ieşirea din sine şi din normal, boala fac posibilă o percepere mai vie, mai profundă a realului, determinând o viziune insolită, şi nu o stare morbidă. Bolnavul este deplin controlat de autor, care a ştiut să depăşească şi să sublimeze o experienţă devastatoare, făcând să transpară esenţa miraculoasă şi tragică a

omului. Personajul rămâne suspendat în nedumerirea sa dramatică sau doborât de certitudini sumbre, dar opera atenuează sentimentul efemerităţii şi al inutilităţii. Creatorul, conştiinţa supraindividuală, nesupusă trecerii şi crizelor, domină existenţa particulară minată de „boală", echilibrând viaţa, dându-i unitate şi sens. Critica vremii a fost surprinsă de apariţia prozei lui **B.**, dar aproape unanimă s-a arătat în a-i sublinia originalitatea şi valoarea. Luată în ansamblu, opera sa este singulară în peisajul literar al epocii. Scriitorul aparţine avangardei româneşti, ca discipol entuziast al suprarealismului, a cărui estetică o recunoaşte a-i fi structural proprie. Prin această afiliere el păşeşte în teritoriul literaturii europene, unde îşi găseşte locul atât prin asocierile care pot fi făcute, cât şi prin valoarea intrinsecă a operei. Dincolo de asemănările care fac posibilă alăturarea lui de Franz Kafka sau, din alte motive, de Robert Walser şi Bruno Schulz, mai importante sunt acele trăsături care îl înscriu, cronologic, între primii scriitori europeni de factură existenţialistă. Idei, atitudini şi trăiri care au căpătat putere de circulaţie mai ales datorită literaturii lui Jean-Paul Sartre se găsesc, anterior, şi la **B.** Teroarea sau greaţa de a exista, bizareria sau absurdul vieţii, dislocarea din orice ordine necesară, inutilitatea, izolarea totală, nedumerirea în perceperea realului, toate proiectează fiinţa în neant. Un anume mod de abordare şi tratare a realităţii, o anume atitudine narativă, viziunea fenomenologică, aspectul general al scriiturii anticipează cu mai mulţi ani apariţia Noului Roman francez, din a cărui perspectivă proza scriitorului român capătă noi valenţe. Publicarea unor traduceri în Franţa a generat contribuţii exegetice extrem de substanţiale, care au confirmat statura modernă, europeană a scrierilor lui **B.**, iar *Inimi cicatrizate* a fost transpusă imediat după apariţie în idiş şi a cunoscut câteva ediţii în Israel, precum şi versiuni în alte câteva limbi.

Faptele se aureolează de nu ştiu ce nimb fantastic, de un anumit grad de magie, fără însă a-şi pierde consistenţa lor concretă. [...] *Şi marea valoare a cărţii tocmai aici stă: că se prezintă ca o sinteză închegată, organică, unitară a unor probleme metafizice şi psihologice într-o formă estetică originală.* Întâmplări în irealitatea imediată *e o carte mare.*

OCTAV ŞULUŢIU

Unul din scriitorii care au izbutit să înfrângă clişeele vremii şi să facă din boala lor o experienţă cu adevărat tulburătoare a fost M. Blecher. Reticent și aproape pedant în observațiile sale, minuțios și aspru în analiză, conștient că toate tribulațiile trăite nu sunt decât un purgatoriu pe care e silit să-l traverseze, Blecher și-a privit boala cu sentimentul unei fatalități decente, cu conștiința incurabilității ei [...]. *Mărturisirea e o formă de exploatare a adâncimilor ființei, un mod de a fi onest cu propria biografie. Scrisul prelungeşte fidel, în pagină, tremurul muşchilor, halucinaţia, delirul senzorial. E o proiectare febrilă a interiorităţii în ţesătura plăpândă a frazelor, o epuizare a fiinţei, o vlăguire a ei.*

RADU G. ŢEPOSU

SCRIERI: *Corp transparent*, Bucureşti, 1934; *Întâmplări în irealitatea imediată*, Bucureşti, 1936; *Inimi cicatrizate*, Bucureşti, 1936; *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, îngr. şi pref. Dinu Pillat, Bucureşti, 1970; *Vizuina luminată*, îngr. şi introd. Saşa Pană, Bucureşti, 1971; *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent. Corespondenţă*, îngr. Constantin M. Popa şi Nicolae Ţone, pref. Radu G. Ţeposu, Bucureşti–Craiova, 1999.

Repere bibliografice: Sebastian, *Jurnal*, *250–264*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *314–320*; Şuluţiu, *Scriitori*, *198–207*; Ionescu, *Război*, I, *99–100*, *276–279*, *302–304*; Biberi, *Études*, *177–181*; Sebastian, *Eseuri*, *426–437*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *880*, *Ist. lit.* (1982), *966*; Negoiţescu, *Engrame*, *119–139*; Pillat, *Mozaic*, *105–124*; Horodincă, *Structuri*, *41–80*; Protopopescu, *Volumul*, *58–80*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *506–510*; Adrian Marino, *„Aventures dans l'irréalité immédiate"*, CREL, 1974, 1; Balotă, *Ion*, *153–181*; Protopopescu, *Romanul*, *227–242*; Manolescu, *Arca*, III, *55–75*; Ţeposu, *Viaţa*, *98–107*; Indrieş, *Polifonia*, *200–220*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *180–193*; Zamfir, *Cealaltă faţă*, *139–175*; Pop, *Avangarda*, *391–396*; Pamfil, *Spaţialitate*, *156–180*, *229–250*; Radu G. Ţeposu, *Suferinţele tânărului Blecher*, Bucureşti, 1996; *Dicţ. analitic*, II, *166–168*, *363–364*, IV, *408–410*; *Dicţ. esenţial*, *92–94*; Simuț, *Arena, 128–132*; *M. Blecher, mai puţin cunoscut. Corespondenţă şi receptare critică*, îngr. Mădălina Lascu, pref. Ion Pop, Bucureşti, 2000; Sergiu Ailenei, *Introducere în opera lui M. Blecher*, Iaşi, 2003; Rodica Grigore, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005, *195–242*; Morar, *Scriitori evrei, 77–94*; Manolescu, *Istoria, 748–751*; Gheorghe Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Iași, 2010; Ada Bravescu, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, 2011; Doris Mironescu, *Viața lui M. Blecher: împotriva biografiei*, Iași, 2011. ***C. T.***

BLEOCA, Liviu (6.VI.1958, Bucureşti), prozator, traducător. Este fiul Rodicăi Bleoca (n. Nedu) şi

al lui Dumitru Bleoca, medic. Urmează Liceul „Ady–Şincai" din Cluj-Napoca, apoi Facultatea de Filologie, secţia engleză–română, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din acelaşi oraş, absolvită în 1982. Este, pe rând, profesor de liceu, traducător în cadrul Institutului de Medicină şi Farmacie, apoi al Institutului de Cercetări pentru Echipamente Energetice din Cluj-Napoca, bibliotecar la Biblioteca Academiei din localitate şi diplomat în Ministerul de Externe, traducător în cadrul Fundaţiei Culturale Române, secretar general al Institutului Cultural Român. A coordonat volumele *Transylvanian Voices. An Anthology of Contemporary Poets from Cluj-Napoca* (1997, în colaborare cu Adam J. Sorkin ş.a.), *Twilight Stories. Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Vasile Voiculescu* (1999, în colaborare cu Adrian Bleoca) şi *Experienţa externă* (2001, în colaborare cu Ştefan Borbély). Semnează în numeroase publicaţii din ţară, (între care „România literară", „Observator cultural", „Lettre internationale", „Apostrof", „Contrafort", „Transylvanian Review") şi străinătate („Partisan Review", „Sulfur", „Exquisite Corpse", „Index on Censorship" ş.a.). A tradus şi lucrări de istorie, politologie şi ficţiune. Debutează cu o povestire în revista „Tribuna" (1986), iar prima carte îi apare în 1994: romanul nonficţional „de aventuri" *Sindromul Belfast*, valorificare a datelor unei călătorii de la începutul anilor '90 în Irlanda şi Irlanda de Nord, în timpul războiului civil. În perioada următoare petrece un an în SUA, apoi devine observator internaţional în Bosnia-Herţegovina, experienţe de asemenea transpuse în proza pe care o publică. Parte a schiţelor şi povestirilor care alcătuiesc sumarul volumelor *Collectio de scandalis* (2001) şi *Erotikon* (2005) au ca punct de plecare experienţe biografice „transfrontaliere".

Cu un titlu ce trimite la o scriere medievală cvasiomonimă, *Collectio de scandalis* (2001; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) are în comun cu microromanul *Biblioteca de buzunar (un romanţ şi restul novele)* (2001) o versiune remixată a acestuia din urmă, a cărui naraţiune – dedicată „gospodinelor de toate vârstele, dar nu numai lor, ci şi bărbaţilor lor şi chiar specialiştilor..." – se întoarce în buclă asupra ei înseşi. Este o deconstrucţie parodică a convenţiilor romanului poliţist, în care un „detectiv", Watson, cu nume similar eroului lui Conan Doyle, anchetează misterioasa sinucidere a Emiliei Blăjan, modestă funcţionară într-o mică bibliotecă de provincie (prilej pentru consideraţii ironice despre raporturile centru versus periferie). Într-un final se constată că „novelele" din subtitlu (*Petrecerea de adio*, *Tutunul dăunează grav sănătăţii*, *Mersul legănat al trenului*) sunt lecturi „paraliterare" (poliţiste, cu strigoi, de aventuri) ale Emiliei. Una dintre ele este chiar volumul (aflat în şantier) *Collectio de scandalis,* ce cuprinde „remixul" *Bibliotecii de buzunar*. Acelaşi truc similiborgesian va fi reluat în povestirea *Texpertul* din volumul *Erotikon* (2005). Jocul postmodern cu convenţiile şi trucurile prozei de consum, dar şi cu alte reţete livreşti, manipulate dexter, cu umor negru şi/sau sec, constituie una din specialităţile lui **B.** Ingeniozitatea narativă şi inteligenţa logică, stilul amuzat, detaşat şi flegmatic sunt atuurile unui prozator ce suspendă adesea realismul în vecinătatea enigmaticului şi abandonează epicul tradiţional în favoarea „situaţiilor", ducându-şi cititorii pe piste false. Cu un titlu derutant, indicând un bar din Bosnia-Herţegovina unde e sechestrată, în timpul războiului, protagonista piesei-titlu, eteroclitul volum *Erotikon* are puţină legătură cu „eroticul" propriu-zis. Cele 21 de texte pun în scenă situaţii existenţiale diverse tematic şi „joacă" pe linia frustrării aşteptărilor cititorului, mişcând derizoriul cotidian către dimensiuni destabilizante: *Raport asupra mănăstirii* e o rescriere „realistă" a legendei Meşterului Manole, *Borgo Pass* se joacă de-a mitul lui Dracula, *Un concert de neuitat* propune o distopie ludică pe tema simulacrelor şi sosiilor nelimitate, *Istoria lăncierului* adaptează în cheia mercantilismului contemporan mercenariatul medieval.

SCRIERI: *Sindromul Belfast*, Cluj-Napoca, 1994; *Biblioteca de buzunar (un romanţ şi restul novele)*, Cluj-Napoca, 2001; *Collectio de scandalis*, Piteşti, 2001; *Erotikon*, pref. Mircea Mihăieş, Iaşi, 2005. **Traduceri:** Michael Ondaatje, *Obsesia lui Anil*, postfaţă Marina Sabina-Draga, Iaşi, 2002; Leonard Cohen, *Frumoşii învinşi*, postfaţă Mircea Mihăieş, Iaşi, 2003; Richard Brautigan, *În zahăr de pepene*, Iaşi, 2004, *La pescuit de păstrăvi în America,* Iaşi, 2004; Raymond Carver, *Despre ce vorbim când vorbim despre iubire*, Iaşi, 2005.

Repere bibliografice: Liviu Papuc, *„Aventura" lui Liviu Bleoca*, DL, 1994, 16; Pia Brînzeu, *Corridor of Mirrors. The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Lanham, Maryland (SUA), 2000, *78*; Bianca Burţa, *„Biblioteca de buzunar (un romanţ şi restul novele)"*, OC, 2001, 16; Petraș, *Cărțile*, *130–131*; Marius Chivu, *Proză scurtă şi exactă,* RL, 2005, 31; Tania Radu, *Deriziunea cu ştaif*, „22", 2005, 38.

P. C.

BLOC, revistă de avangardă apărută în număr unic la Piatra Neamţ în februarie („făurar") 1934, cu subtitlul „Literar, critic, polemic". Publicaţia, al cărei redactor este George Demetru Pan, îşi exprimă adeziunea la arta modernistă în rubricile „Septentrion", „Negativ–pozitiv", „Aquarium" (ultima pagină, destinată notelor şi informaţiilor diverse). Poezia este semnată de E. Ar. Zaharia, Ion Vespremie, Traian Chelariu, Har Mihăilescu, George Demetru-Pan, iar proza (un fragment din romanul *Femeile adolescenţei mele*) de George Demetru Pan şi de Mircea Streinul (un fragment din romanul *Sanatoriul viselor*). ***M.Pp.***

BLOC, revistă apărută la Iaşi, săptămânal, între 20 februarie şi 14 martie 1934, cu subtitlul „Literar. Artistic. Social". Director: Victor Gr. Constantin; redactori: George Lesnea, Beno Ceauşansky, Marcel Rosen. În articolul *Predoslovie*, din primul număr, este exprimată atitudinea neconformistă şi independentă a tinerilor redactori. Pe un ton polemic avântat e ironizată generaţia matură, dorinţa publicaţiei fiind de a dovedi că Iaşul „nu e o cetate a agoniei şi a descompunerii". Fără a avea un program ideologic sau estetic explicit formulat, **B.** se remarcă prin promptitudine şi combativitate în abordarea problemelor zilei. Astfel, articolele politice vădesc o poziţie hotărâtă împotriva fascismului incipient în Europa şi la noi, iar din textele pe teme sociale şi culturale se detașează accente critice apăsate. Rubricile „Veac tânăr", „Între da şi nu", „Reflector şi rotativă", „Puncte nevralgice", „Între Corso şi Bahlui" conţin o publicistică febrilă şi diversă, atentă la fenomenul politic şi în egală măsură la cel artistic. Deşi nu beneficiază de un spaţiu larg, literatura tipărită aici are un nivel meritoriu. Sunt publicate poezii de George Lesnea (*Steaua, Cerşetorul*), care traduce, de asemenea, din Serghei Esenin (poemele *Am să mă spânzur* şi *Troica*). Proza e reprezentată de Aurel Lambrino, iar cronica literară este susţinută succesiv de Dinu Răutu, Vintilă Roman şi B. Ceauşansky. Eseurile despre teatru semnate de Marcel Rosen vădesc o concepţie modernă despre arta regizorală. ***I.M.***

BLOCK, Igor (5.IX.1918, Soceteni–Lăpuşna – 4.II.1988, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Mariei Frunză-Block, culegătoare de folclor şi interpretă a cântecelor populare româneşti, şi a lui Heinrich Block, ziarist şi traducător. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti. A debutat în 1935 cu articolul *Misiunea lui Nicolae Milescu în China* în revista Liceului „Spiru Haret" din Bucureşti, „Vlăstarul". A colaborat cu poezie la „Cuget clar", „Jurnalul literar", „Basarabia literară", „Viaţa Basarabiei" ş.a. După război publică fabule, epigrame, stihuri umoristice mai ales în „Urzica". Semnează şi I. Bloch, Ion Bunescu, Igor Frunză, Ion Frunză, Igor Stepniac.

Versurile lui **B.** au fost adunate în plachetele *Dragostea văzută de poeţi* (1939), volum colectiv editat în colecţia „Adonis", *Poeme* (1940), *Calea cu spini. Poem pentru ţara pierdută* (1941), ultimele notabile îndeosebi prin poemele de dragoste şi prin cele despre amintirea Basarabiei. Concepută într-o manieră tradiţionalistă, cu nuanţe folclorice, poezia evocă meleagurile natale cu nostalgie şi cu o durere reţinută. De altfel, sub pseudonimul dr. Ion Frunză, **B.** publică în germană (1941) şi în engleză (1944) o lucrare despre drepturile românilor legate de Basarabia. Abandonând aspiraţia de a-şi cultiva vocaţia poetică proprie, într-o perioadă de altfel propice, prin politica oficială, promovării literaturii în limba rusă, dar şi mai târziu, traduce, frecvent în colaborare, din scriitori ruşi şi sovietici. Deşi iniţial nu intra în discuţie opţiunea traducătorului, ci exclusiv comanda ideologică, treptat se observă că **B.** se orientează spre autori importanţi, precum Arkadi Avercenko, Mihail Zoşcenko, I.A. Bunin, F.M. Dostoievski.

SCRIERI: *Dragostea văzută de poeţi* (volum colectiv), Bucureşti, 1939; *Poeme*, Bucureşti, 1940; *Calea cu spini. Poem pentru ţara pierdută*, Bucureşti, 1941; *Negru pe alb: cum s-a născut cartea*, Bucureşti, 1943. **Traduceri:** D.N. Mamin-Sibiriak, *Povestiri din Urali*, Bucureşti, 1947 (în colaborare cu Emil Fulda); Konstantin Simonov, *Umbra străină*, Bucureşti, 1950; A.I. Kuprin, *Povestiri*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu T.R. Solescu); Vilis Laţis, *Patria pierdută*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Ticu Archip); Boris Polevoi, *Impresii din America*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Emanoil Cerbu); Iuri Gherman, *Cauza pe care o slujeşti*, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Pericle Martinescu), *Omul meu drag*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Pericle Martinescu); Arkadi Strugaţki, Boris Strugaţki, *Ţara norilor purpurii*, Bucureşti, 1961, *Întoarcerea. Amiaza veacului al XXII-lea*, Bucureşti, 1964; Ivan Melej, *Oameni şi mlaştini*, Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Pericle Martinescu), Bucureşti, 1966; Arkadi Avercenko, *Icre negre*, Bucureşti, 1967; *Formula nemuririi. Povestiri ştiinţifico-fantastice sovietice*, Bucureşti, 1967; Maxim Gorki, *Scrisori, telegrame, dedicaţii*, III, Bucureşti, 1968

(în colaborare cu Mircea Spiridoneanu); V. Veresaev, *Fără drum*, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Mihail Zoşcenko, *Galoşul*, Bucureşti, 1968; Viktor Konecki, *Focuri pe stâncile de gheaţă*, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Radu Polizu-Micşuneşti şi Marcel Gafton); Boris Pilniak, *Anul gol*, pref. Al. Sever, Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Marcel Gafton); P. D. Boborîkin, *Citadela negustorilor*, Bucureşti, 1970; I.A. Bunin, *Versuri*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaş); Mykolas Sluckis, *Bântuie furtuni în rada portului meu*, Bucureşti, 1975; Kim Si Sâp, *Noi povestiri auzite pe Muntele Broaştei Ţestoase de Aur*, Bucureşti, 1976; Vsevolod Ivanov, *Nisipuri albastre*, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Aurel Lambrino); Lilli Promet, *Primavera*, Bucureşti, 1977; Nikolai Samohin, *Celebrul meu alter ego*, Bucureşti, 1983; F.M. Dostoievski, *Omul din subterană*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu V. Em. Galan).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 27*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia, 87–88*; *Dicţ. Chişinău, 57–58.* ***E.H.***

BLUZE ALBASTRE, „revistă de literatură proletară” apărută la Bucureşti, bilunar, între 5 iunie şi 31 iulie 1932 (patru numere, al cincilea fiind interzis), în continuarea săptămânalului „Veac nou”. Redactor-responsabil: Alexandru Sahia. Ivită într-un peisaj publicistic agitat, ce oglindea frământările sociale, ideologice şi culturale ale epocii, **B.a.** adoptă o atitudine contestatară, denunţând cu înverşunare decadenţa burgheză a artei. În numele nonconformismului revoluţionar, ea combate „falsul spiritualism, intelectualismul camuflat şi pseudoermetismul”, iar pe „scriitorul care continuă să mai scrie o literatură artistică” îl declară „pur şi simplu nebun”. Aplicând cu stricteţe dogmatică preceptele esteticii marxist-leniniste, care vede o antiteză de nedepăşit între conceptele „artă pentru artă” şi „artă cu tendinţă”, publicaţia susţine un militantism radical, cum o arată, de pildă, articolul *O generaţie falşe* de Alexandru Sahia: „În acest timp de existenţă dureroasă, în acest timp când o şleahtă de exploatatori omoară clipele de fericire ale unei clase sincere şi drepte, noi negăm arta pură şi înţelegem să facem o literatură proletară, o literatură revoluţionară, o literatură menită să dezgolească realităţi groaznice, îmbrobodite şi mutilate de esteţii inconştienţi sau voiţi în slujba burgheziei”. Textele literare publicate se conformează întru totul acestei linii ideologice. Astfel sunt nuvelele *Uzina vie* şi *Revoltă în port* (reluată după „Veac nou”, 1932) ale lui Alexandru Sahia, ambele ilustrând cu talent epic o tematică muncitorească, aşa cum o fac şi reportajele *În lumea bluzelor albastre* şi *Mic album de fotografii mişcate*, primul despre viaţa petroliştilor de pe Valea Prahovei, celălalt dezvăluind contrastul dintre existenţa cotidiană a unor muncitori şi a unor burghezi. Traducerile sunt selectate după aceleaşi criterii tendenţioase: eseurile *Paraziţii* de Maxim Gorki şi *America tragică* de Theodore Dreiser, poemele *Noi, generaţia* de Serghei Esenin, *150 de milioane* de Vladimir Maiakovski, *Balada lui Karl Schmidt din oraşul cenuşiu* de Johannes Becher, reportajul *O zi într-un colhoz din Cuban* de Serghei Tretiakov. În ce priveşte critica literară, aceasta este prezentă mai ales prin recenzii cu caracter polemic, în care judecăţile tezist-ideologice prevalează asupra analizelor estetice. Alţi colaboratori: Ilie Cristea, Eugen Relgis, Alf Adania, Zaharia Stancu. ***I.M.***

BOABE DE GRÂU, revistă editată la Bucureşti, lunar, între martie 1930 şi decembrie 1935, de Direcția Educației Poporului. Redactor responsabil: Emanoil Bucuţa. Concepută şi realizată în mare măsură prin eforturile scriitorului Em. Bucuţa, **B.g.** a fost una dintre importantele publicaţii culturale din perioada interbelică. Intenţia declarată a redacției era de a urmări fenomenul naţional şi străin în ansamblu şi de a aborda domenii dintre cele mai variate, de la literatură şi artă la turism şi sport. În rubricile „Studii”, „Cronica” şi „Educaţia poporului în alte ţări” se publică rezultatele unor cercetări ştiinţifice aprofundate, sunt semnalate şi comentate cărţi, conferinţe, congrese, expoziţii, evenimente teatrale şi cinematografice, se dezbat probleme legate de sistemele educaţionale, se prezintă prompt şi pe larg activitatea unor instituţii culturale (Academia Română, Ateneul Român, Arhivele Statului, Societatea Scriitorilor Români, Astra, Teatrul Naţional, diferite fundaţii etc.). Deşi literatura propriu-zisă nu lipseşte din preocupările redacției, ea ocupă un loc secundar. Textele literare tipărite sunt relativ puține, dar aparțin unor nume cunoscute în epocă. Astfel, printre colaboratori se numără Liviu Rebreanu cu *Basmul dreptăţii*, variantă a capitolului *Pământurile* din romanul *Răscoala*, Gib I. Mihăescu cu proza scurtă *Monumentul*, având ca temă viaţa de provincie, Gala Galaction cu povestirea *Cumpăna părintelui Teodorit*, Ion Agârbiceanu tot cu o povestire, *În Păresimi*. Li se adaugă I.A. Bassarabescu cu schiţa *Oaspetele necunoscut* şi Marcu Beza cu

ample fragmente din romanul în pregătire *Ruva* – o evocare a ţinutului natal din Macedonia –, publicate în trei numere succesive. Promovând relaţiile culturale dintre naţionalităţi, revista oferă un spaţiu adecvat literaturii maghiare și celei germane din Transilvania și din afara ei. Apar, astfel, în traducere nuvela *Săliştencele* de Mikszáth Kálmán, povestirea *Minunea* de Sipos Dominic, romanul *În jugul Domnului* de Nyirő Iosif ş.a. În ce priveşte literatura străină, mai sunt de menţionat traducerile din proza unor scriitori ca bulgarul Iordan Iovkov, sârbul Borislav Stanković, italianul Fabio Tombari, grecul Gregorios Xenopoulos. De asemenea, Em. Bucuţa traduce câteva texte din engleză ale reginei Maria (*Casele mele de vis*, *Un vis în vise*, *Copila cu ochi albaştri*) şi un text din franceză al Elenei Văcărescu (*Casa Văcăreştilor*). Mult mai numeroase decât scrierile beletristice propriu-zise sunt – aproape număr de număr – analizele de critică şi istorie literară. Em. Bucuţa, un neobosit cronicar al fenomenului literar, publică – deseori fără a le semna – numeroase note, recenzii şi comentarii despre cărţi şi autori. El scrie argumentat și cu fineţe interpretativă despre romanul românesc, urmărind evoluţia genului în România în perioada interbelică, despre primul volum din *Istoria literaturii româneşti contemporane* de N. Iorga sau despre ediția a II-a din *Istoria literaturii române. Epoca veche* de Sextil Puşcariu şi, de asemenea, despre cărţi de Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Jean Bart, Marcu Beza, Bucura Dumbravă. Tot Bucuţa semnalează ediţii noi din scrierile lui I.L. Caragiale, I. Creangă, M. Eminescu şi prezintă, cu ocazia unor traduceri sau a unor aniversări, opera şi personalitatea marilor scriitori ai lumii: Vergiliu, Dante, Shakespeare, Goethe, Kipling, Thomas Mann, Frédéric Mistral ş.a. Un domeniu bine reprezentat în revistă este al artei. Însoţindu-le cu o ilustraţie de înaltă calitate, ce o singularizează în revuistica vremii, **B.g.** face loc unor studii despre colecţii, muzee şi pinacoteci, despre monumente istorice şi de artă (Zambaccian, Simu, Brukenthal, Pinacoteca Statului, mănăstirea Voroneţ, Castelul Peleş, Biserica Neagră din Braşov, Castelul Corvinilor din Hunedoara etc.). Printre semnatari se află prestigioși creatori şi specialiști – istorici și critici de artă: Ion Jalea, Alexandru Busuioceanu, Adrian Maniu, George Oprescu, G.M. Cantacuzino, Paul Henry, Virgil Vătăşianu ş.a. Un loc important îl are în preocupările publicaţiei istoria neamului. Se remarcă seria de studii datorate lui Marcu Beza despre vestigiile româneşti din Balcani şi din Orientul Apropiat, alături de contribuţii aparţinându-le lui Scarlat Lambrino, Radu Vulpe, Radu Rosetti, Const. Moisil. Substanțiale sunt şi articolele pe teme filologice, etnografice, sociologice, pedagogice, geografice, medicale, printre autorii lor fiind nume de seamă ale ştiinţei româneşti: Traian Herseni, Alexandru Borza, Valeriu L. Bologa, Grigore Antipa ş.a. Acoperirea unui spectru variat de domenii și discipline conferă revistei un caracter enciclopedic, diversitatea fiind, alături de valoarea ridicată a informaţiei transmise cititorilor şi de eleganţa grafică, printre calităţile ei esenţiale. ***I.M.***

BOBÂRNACUL, „ziar umoristico-satiric” apărut la Bucureşti, săptămânal sau bisăptămânal, de la 1 ianuarie 1878 până la 3 iunie 1879, de la 21 decembrie 1879 până la 7 februarie 1880, în iunie şi iulie 1880, la 9 şi 18 aprilie 1885, între 2 februarie şi 7 aprilie 1886. Între 21 decembrie 1879 şi 7 februarie 1880 are subtitlul „Bobârnacele”. Proprietar şi redactor: I. Marian. Au colaborat cu versuri

Alexandru Obedenaru, Mircea C. Demetriade, N. Carageally-Costache. În 1879, de la 28 februarie, I.L. Caragiale publică, la rubrica „Fleacuri”, schiţe umoristice (*Crăcănel*, *O nouă decoraţie*, *Un nou poet* etc.). Colaborarea lui încetează, probabil, la 31 martie, când revista îşi întrerupe apariţia pentru o lună. ***R.Z.***

BOBE, T.O. (pseudonim al lui Teodor Dobrin; 13.II.1969, Constanţa), poet, prozator. Urmează Liceul Pedagogic din Constanţa, absolvit în 1987, apoi Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, secţia română–latină, pe care a terminat-o în 1995. A frecventat cursuri de master în teoria literaturii şi literatură comparată la aceeaşi facultate, fără a le finaliza. În 1995 a lucrat ca secretar literar la Teatrul Mic din Bucureşti, iar din 1996 ca editor la Mediavision, casa de producţie a PRO TV. Este unul dintre membrii fondatori ai cenaclurilor Central şi Litere. Debutează publicistic la „Contrapunct” (1992) şi editorial cu proza *Spirala (film artistic)*, inclusă în volumul colectiv *Tablou de familie* (1995). A mai colaborat cu poezie la „L.A.&I.” (suplimentul literar al ziarului „Cotidianul”), „Luceafărul” şi cu articole şi cronici în „Dilema”, „Adevărul literar şi artistic”, „Interval”, „Litere nouă” ş.a. Prima lui carte individuală, *Bucla* (1999), a obţinut Premiul Editurii Univers şi Premiul „Mihai Eminescu”. A beneficiat de burse la Academia de Arte la Berlin (2000) şi la Schloss Solitude din Stuttgart (2003–2004).

B. a devenit cunoscut publicului mai larg mai târziu prin câteva consideraţii ireverenţioase la adresa lui M. Eminescu din numărul 265/1998 al revistei „Dilema”. Pamfletul se reducea la o bufonadă în termeni licenţioşi la adresa statuii din faţa Ateneului Român: „Gândiţi-vă [...] la Hortensia Papadat-Bengescu în costum de baie, la Sadoveanu cu şuncile revărsate peste şnururile boxerilor, închipuiţi-vă cum i-ar sta lui Dosoftei cu deltoizii dezgoliţi [...] şi cu ce morgă ar ține Vianu estetica pe pubis”. Volumul *Bucla* se înscrie în tradiţia optzecistă a poeziei banalului şi a derizoriului, banalitatea amestecându-se cu un fel de epifanie cotidiană, conotată livresc. Mixajul constituie metoda de construcţie şi generare a textului: autorul amestecă şi alternează epicul cu liricul, poezia cu proza, limbajul culturii înalte cu limbajul culturii joase, imaginaţia lingvistică şi clişeul, originalul şi parodia. Ambiţia nemărturisită a lui **B.**, ce poate fi descoperită şi ulterior, mai ales în prozele din *Contorsionista* (2011), este de a mima orice tip de voce şi de limbaj, de a reconstrui spontaneitatea cu armele sofisticate ale literaturii. Construcţia este însă vizibilă, textul abundă în artificii stilistice, trimiteri ludic-ironice la diverse citate sau autori celebri, mai ales la „canonicul” Eminescu. Astfel, textele lui nea Gică, „cel mai mare frizer din lume”, reproduse cu literă cursivă, se amestecă, stilistic, cu textele „originale” ale eului-narator. Acest „eu” auctorial se sparge la rândul lui în fragmente, în personaje şi voci, generând o polifonie bulversantă. După cartea pentru copii *Darul lui Moş Crăciun* (2003), care nu demonstrează abilităţi în această zonă, autorul revine în forţă cu cea mai bună carte a sa, *Cum mi-am petrecut vacanţa de vară* (2004). Aici se adoptă vocea şi perspectiva lui Luca, un băiat de opt-nouă ani care are de scris clasica temă pentru vacanţă, compunerea lui agramată, la persoana întâi, despre „cum mi-am petrecut vacanţa de vară” constituind chiar corpul romanului. Reţeta, textualistă în fond, este aplicată însă cu graţie, limbajul are ingenuitate infantilă, savoare, umor, autorul mulându-se perfect pe universul mental semidestructurat al unui copil care nu ştie încă să vorbească aşa cum ar trebui, nici să interpreteze semnalele deviate ale unei realităţi care îl violentează până la paranoia şi schizofrenie. Totul se petrece în anii ’90 ai secolului trecut, părinţii aleargă după bani şi distracţii, tăticii au amante, mămicile nu prea se ocupă de copii, bunica („mamaia”) moare într-un accident dubios, părinţii unor colegi de şcoală sunt mafioţi etc. Luca ar trebui să se adapteze la această realitate dură a oamenilor mari, la gesturile şi limbajul lor stereotip, dar nu reuşeşte şi deviază spre o zonă a fantasmagoriei şi invenţiei continue, ceea ce face ca romanul să derapeze, în ultima parte, spre o complicaţie narativă de tip *policier-fantasy* cam barocă şi stufoasă. După *Centrifuga* (2005), subintitulat „poeme în proză”, în care se reeditează *Spirala* din *Tablou de familie*, dar şi *Bucla*, în proza din *Contorsionista* **B.** probează tipuri de limbaj, de personaje-naratori şi perspective, experimentând diverse formule narative la limita dintre autenticism şi livresc, de această dată jocul reuşindu-i mai puţin, din cauza excesului de narcisism metanarativ, tentaţiei supraîncărcării şi alunecărilor înspre kitsch.

SCRIERI: *Bucla*, Bucureşti, 1999; *Darul lui Moş Crăciun*, Bucureşti, 2003; *Cum mi-am petrecut vacanţa de vară*, Iaşi, 2004; *Centrifuga*, Iaşi, 2005; *Contorsionista*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *„Şase!”*, RL, 1995, 35; Tania Radu, *Un debut în grup sau Un fals tablou de familie*, LAI, 1995, 39; Dan C. Mihăilescu, *La alt aer, alte diamante*, „22”, 1995, 45; Alex. Ştefănescu, *O parodie a eroismului*, RL, 1999, 23; Angelo Mitchievici, *Viaţa şi frizeria ei*, TMS, 2000, 3; Gheorghe Grigurcu, *Vis şi delicatese*, RL, 2000, 29; Marius Chivu, *Nea Gică „forever”*, RL, 2005, 28; Alex. Goldiş, *Fragmente de policier textualist*, ST, 2012, 2–3; Paul Cernat, *Amorul artei*, „22”, 2012, 9; Claudiu Turcuş, *Tardopostmodernism*, OC, 2012, 359. ***R.D.***

BOBEI, Gheorghe (29.X.1897, Bărbăteşti, j. Vâlcea – 8.XII.1973, Bărbăteşti, j. Vâlcea), autor de versuri, folclorist. Este fiul Ioanei şi al lui Ion Bobei. A făcut primele clase la Bărbăteşti. În 1911 intră, ca bursier, la Şcoala Normală din Constanţa. Începe între timp să scrie, trimiţând primele încercări, în versuri şi în proză, la „Dobrogea jună”. După un an de învăţătură la Craiova, se întoarce în cetatea tomitană, pentru ca între 1916 şi 1918, în timpul războiului, să urmeze, la Botoşani, Şcoala de Ofiţeri în Rezervă. Din 1919 predă la şcoala din Dobriceni (în judeţul Vâlcea), unde va reveni după ce în 1925 a avut o catedră la Frăţileşti (în Ialomiţa). Mare iubitor de producţii populare, culege texte şi melodii pentru revista „Izvoraşul”. Va mai publica folclor şi în alte periodice – „Cultura poporului”, „Albina”, „Orizont”, „Gazeta învăţătorului”, „Argeş”. În 1925, împreună cu I.C. Stroescu, înfiinţează societatea culturală Farul şi scoate, la Râmnicu Vâlcea, o publicaţie cu aceeaşi denumire, iar cu T. Geantă, în 1931, gazeta „Învăţătorul”. În 1926 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, primind la examenul de absolvire distincţia *magna cum laude*. Întors la ţară, alcătuieşte culegeri de folclor, prelucrează scenarii şi regizează spectacole. Un bun prilej de a colinda satele i-l oferă funcţia de inspector al căminelor culturale din Oltenia (1946–1947). Până la pensionare (1960), mai predă la gimnaziul din Hurezi şi la Şcoala de Gospodărie Rurală din Măldăreşti (1947–1948), înapoindu-se după aceea în comuna natală, despre care, în 1958, întocmeşte o monografie folclorică. Ales membru de onoare în Asociaţia Folcloriştilor şi Etnografilor Vâlceni, participă la festivaluri internaţionale. Un festival folcloric, la Bărbăteşti, avea să-i poarte numele.

Articole, recenzii, reportaje, versuri îi apar lui **B.**, în primul rând, în publicaţii din Râmnicu Vâlcea: „Viitorul Vâlcei”, „Glasul adevărului”, „Viitorul neamului”, „Muncitorul”, „Cuvântul nostru”, „Farul”, „Învăţătorul”, „Naţionalul Vâlcii”, „Crainicul”, „Biruinţa”. Mai semnează în „Dumineca poporului”, „Universul literar”, „Zorile”, „Ţara de Jos”, „Sinteza”, „Săptămâna literară”, „Mişcarea” ş.a. În ultimii ani colaborează cu inimoase articole de informaţie şi propagandă culturală la „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Gazeta învăţătorului”. În „zumzet de cobză şi în tril de fluier”, **B.** cântă în versurile sale, din toată inima, „frumuseţea, visul şi seninul”. Cu unele înnegurări trecătoare, lirica lui se scaldă, voios, în „lumină”, sugerând o mişcare ascendentă. Un simţ muzical relevă, fără doar şi poate, aceste stanţe de licăr folcloric şi „zvon patriarhal”, instrumentând acorduri, şi triste şi jucăuşe, dintr-o „rapsodie vâlceană”.

SCRIERI: [*Poezii*], în *Gheorghe Bobei, rapsod şi poet*, îngr. şi introd. Constantin Apostol, Râmnicu Vâlcea, 1973; *Din licărul străbunelor izvoare*, îngr. şi postfaţă Dumitru D. Tiţa, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Nicolae Docsănescu, *Valea Voievozilor*, Bucureşti, 1981, *92–96*; Ion Cruceană, *Momente şi figuri argeşene*, I, Piteşti, 1980, *33–34*; Florin Faifer, *Rapsodul*, CL, 1999, 8. ***F.F.***

BOBEŞ, Tita (1.XI.1895 – 12.X.1987, Bucureşti), cronicar dramatic. A urmat în Bucureşti cursurile Liceului Pedagogic de pe lângă Seminarul Universitar. Din această perioadă datează prietenia cu Tudor Vianu şi cu Ion Barbu. În timpul Primului Război Mondial ocupă slujba de corector într-o tipografie, numărându-se printre colaboratorii apropiaţi ai lui Ion Vinea. A fost unul dintre cei mai redutabili şi fecunzi critici teatrali din perioada interbelică, semnând (uneori şi cu iniţiale), între 1918 şi 1944, numeroase cronici şi articole în „Chemarea”, „Contimporanul”, „Adevărul literar şi artistic”, „Politica”, „Rampa”, „Ultima oră”, „Cuvântul”, „Facla”, „Seara”, „Acţiunea” (la care a fost şi director din 1940 până la 1944) ş.a.

Cronicile dramatice ale lui **B.** recompun o frescă a vieţii teatrale bucureştene, incluzând o multitudine de aspecte revelatoare, precum schimbările la nivelul conducerii instituţiilor, bilanţurile periodice, atmosfera începuturilor de stagiune, evoluţia unor piese pe scenele româneşti şi străine etc. Piesele luate în discuţie vizează o gamă largă de dramaturgi, români şi străini (Lucian Blaga, Camil Petrescu, Claudia Millian, Mihail Sorbul, Carlo Goldoni, Henrik Ibsen, August Strindberg, Paul Claudel, Luigi Pirandello ş.a.), cărora cronicarul le dedică, de cele mai multe ori, comentarii

substanţiale şi nuanţate. Adevărate exegeze, acestea dezvăluie un abil mânuitor al condeiului, cu o solidă cultură şi gust rafinat, deschis noului. Observaţiile criticului au în vedere, de regulă, calităţile literare ale operei dramatice (originalitatea, suflul ei de viaţă, construcţia personajelor, ritmul acţiunii) şi, nu mai puţin, transpunerea ei scenică, jocul actorilor, **B.** dovedindu-se, în această privinţă, deosebit de exigent. Mediocritatea, convenţionalismul sunt sancţionate drastic. Formulele novatoare sunt acceptate selectiv, în măsura în care şi-au dovedit eficienţa. **B.** ar fi putut deveni un nume de referinţă în istoria dramaturgiei româneşti şi în cea literară dacă şi-ar fi adunat însemnările în volum. ***C.Bz.***

BOBI, revistă de cultură apărută la Bucureşti, din ianuarie până în iunie 1932 şi în iulie 1933, cu subtitlul „Mensual de atitudine, critică, literatură", transformat odată cu nr. 8/1933 în „Revistă a tinerei generații". Redactor: Ştefan Horint; secretari de redacție: I. Ramiș (aprilie 1932) și Mihail Ramiș (mai–iunie 1933). Dintre rubrici se rețin „Cronica literară", „Bloc-Notes", „Puncte", „Carnet". Redacţia nu anunţă un program, dar reunește câteva condeie, încercând constituirea unei grupări: Eugen Ionescu, Neagu Rădulescu, Horia Liman, Dan Petraşincu, Pericle Martinescu, Ieronim Şerbu, Hortensia Papadat-Bengescu (cu o recenzie la G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*). Poezia, modest reprezentată de Aurel Chirescu, Dan Petraşincu, E. Ar. Zaharia, Virgil Carianopol, Al. Robot, N.R. Iulian, se înscrie între limitele unui academism întârziat. Caricaturi sugestive dau vioiciune paginilor. ***V.T.***

BOCET, specie folclorică constând dintr-un cântec de jale care însoţeşte ritualul înmormântării. **B.** este interpretat de femei, care sunt, de regulă, rude apropiate ale răposatului. Iniţial pare să fi fost o incantaţie împotriva contagiunii morţii. Originea **b.** românesc trebuie corelată cu *neniae*-le romane, cu care prezintă evidente asemănări. Acestea erau cântece funerare acompaniate la fluier (tibia) sau trâmbiţă (tuba) – aşa cum se mai obişnuieşte în Ţara Haţegului, în ţinutul Neamţ şi în Bucovina – prin care bocitoarele romane invocau mila zeiţei Nenia, de îndată ce bolnavul intra în agonie. După vârsta şi starea civilă a persoanei decedate, **b.** poate fi: de mamă, de tată, de soţie, de soţ, de frate, de soră, de flăcău, de fată mare, de copil, de moş. În funcţie de context, se intonează la înmormântări şi pomeniri, iar locul performării poate fi în casă, pe drum, la poarta cimitirului, la groapă etc. Acestea sunt **b.** propriu-zise. Pe lângă ele, însă, în zona sud-vestică a ţării (Oltenia subcarpatică, Banat şi Hunedoara), ritualul înmormântării cuprinde şi unele cântece funerare, cum ar fi: *Zorile, Cântecul mare, Cântecul bradului, Cântecul de leruit* ş.a., iar în mai multe regiuni este semnalat *Cântecul de priveghi,* toate amintind străvechile obiceiuri şi credinţe care le-au dat naştere. Puternic ritualizate, cântecele funerare se impun prin arhaicitate şi prin valoarea artistică deosebită. Departe de **b.** propriu-zis rămân „versurile la morţi", întâlnite în mai multe sate din jumătatea de nord a Moldovei, precum şi în majoritatea zonelor transilvănene. Create şi răspândite de slujitorii bisericii, aceste versuri funebre nu sunt încă asimilate de mediul folcloric. În ce priveşte structura, **b.** românesc are o serie de trăsături comune cu cântecele funebre ce răsună, în manieră asemănătoare, la înmormântările grecilor, albanezilor, sârbilor şi bulgarilor. Jelirea mortului, plină de o vibrantă compătimire, dă **b.** un caracter ritual de incantaţie solemnă. El păstrează o formă echilibrată, în care durerea se converteşte în melancolie reculeasă. Aproape în fiecare **b.** principalele momente se succedă într-un triptic tragic: desprinderea mortului de o lume, integrarea sa în altă lume şi restabilirea legăturii cu lumea din care a plecat. Integritatea formală a **b.** este asigurată de motivele care îl alcătuiesc. Acestea prezintă un anumit grad de stereotipie, ceea ce îngăduie folosirea lor în funcţie de împrejurări. Întotdeauna moartea tinerilor surprinde dureros, ca un sacrificiu inutil. Funeraliile tinerilor necăsătoriţi imită obiceiurile de nuntă, făcând astfel ca recuzita destinată unui eveniment fericit să-şi schimbe menirea: „Batista de vornicel/ Legată-i la prăpurel,/ Batistuţa cea de mire/ Legată-i la năsălie". Exprimarea metaforică intensifică dramatismul „nunţii-înmormântare", deconspirând neconcordanţa dintre aparenţă şi realitate. Tonul este solemn, iar imaginile folosite sugerează perfect tragismul momentului. Specie complexă, care surprinde viaţa ori moartea în multiple ipostaze, **b.** include uneori secvenţe ce apar şi în alte creaţii folclorice, circulaţia făcându-se nu numai de la acestea spre **b.**, ci şi în sens invers. Prin şlefuire îndelungată, multe metafore au căpătat valoare de simboluri. Asemenea descântecului, **b.** prezintă de multe ori un limbaj aproape

cifrat, în care simbolurile, convertite în imagini plastice, amintesc de credinţe arhaice. Înrâurirea **b.** se resimte şi în literatura cultă. Poeţi ca George Coşbuc, Ion Pillat (*Bocetul*), V. Voiculescu (*Patru brazi*), Adrian Maniu (*Înmormântarea feciorului de domn*) preiau din **b.** nu numai viziunea populară asupra morţii, ci şi elemente stilistice şi compoziţionale specifice. **B.** este cultivat şi astăzi, viabilitatea acestei specii datorându-se prezenţei ei în ceremonialul înmormântării.

Surse: T.T. Burada, *Datinile poporului român la înmormântări*, Iaşi, 1882; S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892; Ion Pop–Reteganul, *Bocete, adecă cântări la morţi*, Gherla, 1897; Alexandru Vasiliu, *Cântece, urături şi bocete de-ale poporului*, Bucureşti, 1909; Ion Bârlea, *Balade, colinde şi bocete din Maramureş,* Bucureşti, 1924; Gavril Bichigean, Ion Tomuţa, *Bocete şi descântece din ţinutul Năsăudului*, Bistriţa, 1936; C. Brăiloiu, *Bocete din Oaş*, Bucureşti, 1938; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, I, Bucureşti, 1967; *Folclor din Moldova,* II, Bucureşti, 1969; C. Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei,* Bucureşti, 1975, *204–236;* Alexiu Viciu, *Flori de câmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. şi introd. Romulus Todoran şi Ion Taloş, Cluj-Napoca, 1976, *250–253*; C. Brăiloiu, Emilia Comişel, Tatiana Găluşcă-Cârşmariu, *Folclor din Dobrogea,* introd. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1978, *186–204*; A.S. Hâncu, V.S. Zelenciuc, *Folclorul obiceiurilor de familie*, Chişinău, 1979, *238–269*; Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova* (*Marea trecere*), introd. edit., cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu, Iaşi, 1986, *1–301*; Vasile Şişu, *Odiseea sufletului. Epos funerar românesc,* Drobeta-Turnu Severin, 2001, *332–373.*

Repere bibliografice: A. Lambrior, *Obiceiuri şi credinţe la români. Înmormântările,* CL, 1875, 5; T.T. Burada, [*Bocetele populare*], CL, 1879, 2, 7, 1879, 10, 1883, 12; Aron Densuşianu, *Istoria limbei şi literaturei române*, ed. 2, Iaşi, 1894, *165–167*; Ion Muşlea, *Cercetări etnografice şi de folclor*, II, îngr. şi introd. Ion Taloş, Bucureşti, 1972, *7–28*; I.C. Chiţimia, *Cântece populare funerare*, RITL, 1959, 3–4; I.C. Chiţimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui George Coşbuc*, LL, 1966; Gheorghe Vrabie, *Folclorul*, Bucureşti, 1970, *250–275*; *Ist. lit.*, I, *41–53*; Ernest Bernea, *Poezii populare în lumina etnografiei*, Bucureşti, 1976, *passim*; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, 1976, *192–217*; *Dicţ. lit. 1900*, *106–107*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, Bucureşti, 1981, *446–496*; Ion H. Ciubotaru, *Cântecul funerar şi contextul său etnografic* (*Moldova*), în *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova* (*Marea trecere*), Iaşi, 1986, *I–CXXXV*; Mariana Kahane, Lucilia Georgescu-Stănculeanu, *Cântecul Zorilor şi Bradului (Tipologie muzicală),* Bucureşti, 1988; Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova,* Bucureşti, 1999, *205–305.* ***I.H.C.***

BOCIORT, Ignat Florian (13.X.1924, Carand, j. Arad – 2.XII.2015, Berlin), estetician. Este fiul Anei (n. Cialma) și al lui Florea Bociort, pădurar. Urmează clasele primare în satul natal, fiind apoi bursier la Liceul „Moise Nicoară” din Arad. Urmează un an la Politehnica din Timișoara, pe atunci instituție militarizată, pentru a scăpa de armată, intrând după război ca student la Facultatea de Litere și Filosofie din București; va absolvi, dată fiind separarea ulterioară a instituției în 1948, mai întâi filosofia (1949) și apoi filologia (1950). După absolvire rămâne în Capitală ca redactor la „Contemporanul” și ca asistent, apoi lector la Facultatea de Filologie a Universității. În 1956 cere transferul la Timișoara, la recent înființata Facultate de Filologie, unde va ajunge profesor de teoria literaturii, de estetică literară și de lingvistică, predând până în 1986, când se pensionează. Primește o bursă la Berlin, unde între 1965 si 1970 este docent-invitat la Institutul de Romanistică al Universității Humboldt. La Berlin își dă doctoratul în filosofie și intră în contact cu mișcarea interlingvistică, al cărei propagator devine la întoarcerea în România. Publică zeci de articole de teoria literaturii, de estetică literară, de esperantologie în Europa, Brazilia și China. Stabilindu-se la Berlin, continuă să colaboreze la publicații din România, precum „Cultura” și „Spiritul critic”.

Lucrările de estetică ale lui **B.** ilustrează versantul „științist” al abordării metaliterare. Autorul apelează constant la teoria sistemelor și la teoria informației pentru a elucida problemele abordate, care țin în principal de praxeologie și în particular de chestiunea progresului estetic. Cu toată sincronizarea metodologică la instrumente ale celei de-a doua jumătăți ale secolului al XX-lea, **B.** ilustrează un caz oarecum exotic de anacronism programatic: se declară și acționează *de facto* ca un continuator al lui Tudor Vianu, reluând problema progresului estetic din punctul totuși vetust bibliografic unde o lăsase acesta. Spre deosebire însă de Vianu, care în *Introducere în teoria valorilor* apărase o poziție împotriva evoluției în cultură, **B.** crede în progresul estetic al literaturii, invocând argumente din teoria informației, combătând abordările intuitiv-neștiințifice ori autonomismul literar (apără, de pildă,

ideea că tema nu este indiferentă din punct de vedere estetic) și polemizând cu Kant, Croce ș.a. De la *Teoria progresului literar-artistic* (1975) până la *Progresul estetic al literaturii ca problemă a praxeologiei* (2012), cărțile autorului, impunătoare cantitativ, se reiau pe unele porțiuni, căutând elaborarea și perfecționarea tezei cu rezultate amestecate, subsumabile tezelor heteronomiste; o argumentație adesea solidă se combină în unele cazuri cu gusturi didactic-conservatoare. Complementar activității de estetician, **B.** a fost un harnic popularizator în România al limbii esperanto.

SCRIERI: *Teoria progresului literar-artistic*, Bucureşti, 1975; *Teoria literaturii*, Timişoara, 1977; *Estetică literară*, I–II, Timişoara, 1995; *Convingeri, opinii, atitudini*, Cluj-Napoca, 2008; *Estetică literară prin controverse*, Cluj-Napoca, 2011; *Confruntări, memorii, povestiri*, Cluj-Napoca, 2012; *Progresul estetic al literaturii ca problemă a praxeologiei*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Bârna, *„Théorie du progrès littéraire et artistique"*, REVR, 1976, 4. ***M.I.***

BOCŞA, Nicolae (26.XI.1905, Flămânda, azi Jiana, j. Mehedinţi – ?), poet. Este fiul Elenei şi al lui Constantin Bocşa. După clasele primare (1912–1917), absolvite la Flămânda, **B.** urmează din 1919 Şcoala Normală în Turnu Severin. În septembrie 1925 revine ca „lucrător" în comuna natală, iar după definitivat se transferă la Cioroboreni, tot în judeţul Mehedinţi, unde funcţionează ca învăţător până în 1965, când se pensionează. **B.** îşi publică primele versuri în 1927, în gazeta mehedinţeană „Opaiţul satelor". Mai colaborează la „Datina", „Revista Asociaţiei Invăţătorilor din Mehedinţi", „Mehedinţeanul", „Şcoala Mehedinţiului", „Gorjeanul", „Bucovina", „Biruinţa", „Severinul liber", „Viitorul". A mai semnat N. Bocşe, precum şi cu pseudonimul B. Montana.

Vehemenţa articolelor lui **B.**, care împarte lumea în săraci şi bogaţi, vine dintr-un complex social, cu energice descărcări resentimentare. Violent, dar fără spirit, el încearcă să-şi convertească înverşunările în sarcasme. Numai că, în „petardele" rimate, pamfletarul nu-şi alege imprecaţiile. O grimasă de răutate ia locul umorului şi în broşurile în versuri *Demonii Mehedinţiului* (1932) şi *Romanţa Severinului pe 1938* (1938). Intenţia etică se perturbă în instantaneele lui groteşti, luând forma unor şarje de cârcotaş. Cu un debit abrupt, în rostiri colţuroase, stihuitorul, când cuprins de „duhul negrei desperări", când agitând „pumnul răzbunării", e mereu alături de dezmoşteniţii soartei. O voce cam stridentă se aude în buciumările de crez naţionalist. Visul României reîntregite îl însufleţeşte pe condeierul mehedinţean în suita eroică *Din iureşul războiului sfânt* (1943). Peisajul agrest îl reconfortează pe autor, senin şi destins în versurile de atmosferă rustică şi naturistă. Dinspre trecut prinde contur „icoana" copilăriei (*Daruri pentru copii*, 1933). Icoana, altarele de unde răzbesc „vibraţiuni de rugă", o troiţă la răscruci, freamătul bătăii de aripă a unor îngeri intră în recuzita unei lirici cu tentă religioasă. După instalarea la putere a comuniştilor, **B.**, în stihuiri răspândite prin presa vremii, lepădând obida şi oţărârea, îşi îmbracă stanţele în veşmânt convenţional, impudic de sărbătoresc, arătându-se voios până la cecitate de atâta „belşug de bine". „Brigadierul", „tractoristul" sunt „eroii" pe care acum îi exaltă, în vreme ce „speculanţii", „sabotorii", „yankeii" îi reactivează vechile îndârjiri.

SCRIERI: *Demonii Mehedinţiului*, Turnu Severin, 1932; *Daruri pentru copii*, Turnu Severin, 1933; *Romanţa Severinului pe 1938*, Turnu Severin, 1938; *Din iureşul războiului sfânt*, Turnu Severin, 1943.

Repere bibliografice: V. Rusu, *Poeţi mehedinţeni*, II, Drobeta-Turnu Severin, 1979, *6–8*; Firan, *Profiluri*, I, *116*; Florin Faifer, *Îndârjitul*, CL, 1999, 9. ***F.F.***

BODEA, Dan (26.IX.1947, Rogoz, j. Maramureş), poet. Este fiul Victoriei (n. Cosma) şi al lui Ioan Bodea, ţărani. A urmat şcoala primară la Rogoz, liceul la Târgu Lăpuş (absolvent în 1965), ulterior înscriindu-se la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (1973–1977). A lucrat ca profesor (1977– 1990), apoi ca muzeograf la Muzeul Satului din Bucureşti. Din 1995 expert la Secretariatul de Stat pentru Culte, funcţionează mai mulţi ani ca profesor la Colegiul Romano-Catolic „Sf. Iosif" din Capitală. Este doctor în ştiinţe, cu teza *Crucea în spaţiul civilizaţiei vechi ţărăneşti din România*, şi desfăşoară o asiduă activitate de cercetare. Este membru al Centrului de Orientalistică şi al Centrului de Istorie a Bisericii de la Universitatea din Bucureşti şi al Universităţii Mării Negre, are o activitate intensă de istoric şi teolog, a semnat numeroase articole de specialitate etc. A debutat în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" cu poezii şi s-a manifestat editorial după 1989, publicând câteva volume de versuri, precum şi eseuri (despre civilizaţia rurală,

despre destinul românesc). Şi-a ales ca mentori pe N. Steinhardt şi pe Ioan Alexandru, acesta din urmă prefaţându-i de altfel volumul de debut, *Cântare din cântare*, apărut în 1993.

Poezia lui **B.** se caracterizează prin patriotism, paseism, religiozitate, mesianism etnic şi misionarism religios creştin. Ţara, românimea, strămoşii, voievozii (Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare) sunt convocaţi frecvent în discursul poetic. Se poate spune, astfel, că poezia lui este în bună parte asemănătoare, în pofida distanţei în timp, cu o anumită lirică patriotică ori de meditaţie istorică, oraculară, vag sau criptic vindicativă, care a fost tolerată ori încurajată de naţionalismul ceauşist, fiind diferită doar prin recursul masiv şi explicit la religiozitate şi prin afirmarea poziţiei anticomuniste, promonarhice, manifestă, de pildă, într-o odă lui Mihai I. Uneori se disting accente neoexpresioniste de filiaţie blagiană, în viziuni ceva mai aspre şi mai sumbre decât cele ale maestrului: „Năpraznic cădeau pietre.../ Pietre peste pietre se azvârleau.../ Pământul se trăgea spre esenţă/ Neîndurând biciul să lovească/ Pântecul, în care s-a zămislit pruncul.../ Pe creste iubirea lumina verdele frunzei/ Cuvântul Dorire" (*Tablou*). Poetul abordează şi tematica erotică, tratând-o în stilul biblic, al *Cântării Cântărilor.* În general, frecvenţa terminologiei biblice, liturgice şi ecleziastice („Scriptură", „ieslea slăvirii", „aghiasmă", „veniţi şi luaţi lumină" etc.) conferă liricii lui **B.** timbrul ei specific, aşa după cum la nivelul substanţei principalul ei atribut distinctiv este nutrirea masivă din simbolistica biblică, din patrimoniul de trăire şi exprimare a evlaviei creştineşti. Aceste însuşiri concură la definirea uneia dintre ipostazele întoarcerii, în poezie, după 1989, la spiritul religios. Ruga, ritualul creştin, exaltarea imnică a iubirii, rostirea răspicată a experienţei lăuntrice a devoţiunii creştineşti, a cucerniciei şi a aspiraţiei spre mântuire sunt realităţile omniprezente ale acestei lirici de exclamaţie şi fervoare religioasă, formulată într-un lexic simplu (cel fundamental, cu frecventarea lexicului liturgic sau biblic), cu imagistică puţină, banală sau discretă. Forţa acestei poezii, câtă este, încearcă să se impună prin intensitatea – iar nu prin meşteşugirea – rostirii, prin vădirea peremptorie a puterii credinţei.

SCRIERI: *Cântare din cântare*, pref. Ioan Alexandru, Bucureşti, 1993; *Vita coronata*, pref. Ioan Alexandru, Bucureşti, 1993; *Etern şi emblematic în devenirea neamului românesc* (în colaborare cu Cornelia Călin Bodea), Bucureşti, 1994; *Floarea florilor*, pref. Gheorghe Istrate, Bucureşti, 1995; *Fiul omului*, Bucureşti, 1997; *Discursul crucii la români*, pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 1997; *La cruce–fântână*, Cluj-Napoca, 1998; *La crucea–lumină*, Cluj-Napoca, 2000; *La crucea-Înviere*, Oradea, 2000; *La Crucea-Înălţare*, pref. Gheorghe Istrate, Cluj-Napoca, 2001; *La crucea-legământ*, Cluj-Napoca, 2002; *Ioan Paul al II-lea, profet al timpurilor noi*, București, 2005; *Pentru că nu ne temem*, Târgu Lăpuş, 2006; *La crucea-iubire*, Târgu Lăpuş, 2007; *La Crucea - Înălţare*, Târgu Lăpuş, 2007; *Totus tuus*, Târgu Lăpuş, 2007; *Laudibus virginis matris*, Târgu Lăpuş, 2008; *Salve regina*, Târgu Lăpuş, 2008; *Assunta*, Târgu Lăpuş, 2009; *Deipara*, Târgu Lăpuş, 2009; *La Crucea-Treime Sfântă*, Târgu Lăpuş, 2010; *Timpul care mi-a luat cuvântul*, Târgu Lăpuş, 2011; *Vitralii*, Târgu Lăpuş, 2011; *Mediatrix*, postfaţă Victoria Kaposzta, Târgu Lăpuş, 2012; *Portalul iubirii*, Târgu Lăpuş, 2012**.**

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„Cântare din cântare"*, DEP, 1994, 20; Geo Vasile, *Crucea ca oratorie a cerurilor*, LCF, 1997, 9; Sabina Ispas, *O lucrare de referinţă: Dan Bodea, „Discursul crucii la români"*, DEP, 1998, 179; Răzvan Theodorescu, *Consideraţii asupra lucrării „Discursul crucii la români"*, DEP, 1998, 183; Gheorghe Istrate, *„La crucea–Înviere"*, „Curierul românesc", 2000, 6; Al. Cistelecan, *Pricesne, predici, psalmi (I)*, „Piaţa literară", 2002, 31. ***N.Br.***

BODISCO, Antoaneta (17.I.1916, Piteşti – 9.IV.2005, Köln, Germania), poetă, prozatoare. Este fiica Floricăi (n. Rusu) şi a lui Marin Iordache, ofiţer, şi nepoată a lui Vladimir Streinu. După ce îşi ia licenţa în latină şi greacă la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1939), lucrează în Ministerul Propagandei Naţionale (1940–1942), apoi la Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor (1943), de unde este trimisă la Institutul Român din Madrid. Din 1946 rămâne definitiv în Spania, căsătorindu-se cu diplomatul D. Arvid de Bodisco, autoexilat şi el în Occident. Din când în când vocea ei se face auzită la Radio Madrid, iar numele îi apare în presa spaniolă. După dispariţia soţului ei, **B.** se instalează în 1962 la München ca angajată la postul de radio Europa Liberă. Între 1964 şi 1977 este crainică la emisiunile în limba română la Deutschlandfunk din Köln. Debutează în 1946, la Madrid, cu un roman de aventuri în limba spaniolă, *Un puerto en el Mar Negro.* Debutul în limba română se produce mai târziu, în 1953, cu versuri publicate în revista „Îndreptar" din München. Curând devine un nume cunoscut în periodicele exilului românesc,

colaborând la „Apoziţia" (München), „Caete de dor" (Paris), „Cuvântul în exil" (München), „Fiinţa românească" (Paris), „Libertatea românească" (Madrid), „Limite" (Paris), „Revista scriitorilor români" (München) ş.a. Singurul său volum de versuri, intitulat *La apus de cuvânt*, apare în 1970, la Roma, cu o prefaţă de Mircea Popescu şi cu ilustraţii de Eugen şi Tudor Drăguţescu. Cartea este dedicată latinistului N.I. Herescu, care a contribuit nu numai la formarea intelectuală a autoarei, ci i-a marcat şi destinul literar.

B. a adus în alchimia poeziei propria cultură, europeană şi umanistă, ca şi Ion Pillat, de altfel, cu care are atâtea afinităţi. Toposul este acelaşi, spaţiul rural al copilăriei fiind rememorat cu emoţie şi sensibilitate (*Copilărie*, *Toamna*). Poezia *Pe Argeş* aduce în plus cadenţele liricii latine, pe care poeta o deprinsese traducând şi comentând elegiile lui Properţiu. Elegiacul îi infuzează versul, îndeosebi textele vizând drama exilului (*Tristia*, *Peisaj*) sau tematica existenţială (*Timp*, *Biografie*). Poemele sunt localizate la Madrid sau Toledo. Ardenţele spaţiului hispanic din versurile erotice (*Nunta, Felină*) sunt cenzurate cu discreţie şi delicateţe feminină. Ritmurile interioare ale liricii moderne, sugerate în *Moartea lui Don Quijote*, vor fi dezvoltate în poemele de după apariţia volumului din 1970: *Regele Oedip, Dekagon, Eron* ş.a. rămase în pagini de revistă. **B.** evoluează spre o poezie pură, aproape încifrată, care comunică un echilibru câştigat.

SCRIERI: *Un puerto en el Mar Negro*, Madrid, 1946; *La apus de cuvânt*, pref. Mircea Popescu, cu ilustraţii de Eugen şi Tudor Drăguţescu, Roma, 1970.

Repere bibliografice: G.F. [G. Filiti], *Apus de cuvânt*, „La Nation roumaine", 1971, 255; Sanda Stolojan, *„La apus de cuvânt"*, „Limite" (Paris), 1971, 8; Al. Cistelecan, *Şcoala clasică a melancoliei*, VTRA, 1998, 4; Liliana Corobca, *Prozele Antoanetei Bodisco*, JL, 2004, 13–16; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *300–301*; Popa, *Ist. lit.*, I, *1088*; Manolescu, *Enciclopedia*, *94–95*. ***S.I.***

BODIU, Andrei (27.IV.1965, Baia Mare – 3.IV.2014, Oradea), poet, prozator, critic și istoric literar. Este fiul lui Yvonne Bodiu (n. Chefneux), de origine elvețiană, și al lui Anatolie Bodiu, ambii ingineri. A absolvit Liceul Unirea din Brașov (1983), iar în perioada 1984–1988 a urmat Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, specializarea română–engleză. În perioada liceului a participat la ședințele organizate de Cercul Literar 19 din Brașov (coordonat de Alexandru Mușina, pe care l-a recunoscut ca maestru), iar în perioada facultății a activat în cadrul cenaclului timișorean Orizont. În 2001 și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea de Vest cu o teză despre poezia generaţiei '80. În intervalul 1988–1994 a fost, succesiv, profesor de limba și literatura română la Apața (județul Brașov), redactor la revista „Interval" și profesor la Școala Normală din Brașov. Începând cu 1994, este cadru didactic (din 2007, profesor) la Facultatea de Științe (ulterior de Litere) a Universității Transilvania din Brașov, unde predă istoria literaturii române. A îndeplinit funcțiile de șef al Catedrei de limba şi literatura română (2001–2004), decan al Facultății de Litere (2004–2012) și vicepreședinte al Senatului Universității (din 2012). A debutat în revista „Dialog" (1984) cu un grupaj compus din poemele *Bijuterii muzicale, Vagabondaj, A.B. A.B. A.B.* și *Double fantasy*, iar editorial în volumul colectiv *Pauză de respirație* (1991), alături de Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea. Între 1997 și 2004 a fost redactor-șef al revistei „Interval", iar din 2011 este, alături de Alexandru Mușina, editor senior al revistei „Corpul T". A mai colaborat la „Observator cultural", „Familia", „Euphorion", „Transilvania", „România literară", „Caietele Echinox", „Interlitteraria", „Monitorul de Brașov" ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor (1991), Premiul revistei „Poesis" (1991, 1994, 2008), Premiul ASPRO (2000), Premiul Uniunii Scriitorilor (2008).

În cadrul Grupului de la Brașov, din care autorul a făcut parte, alături de Caius Dobrescu, Simona Popescu și Marius Oprea, poezia lui **B.** se distinge în primul rând prin radicalizarea programatică a prozaismului. La el nu se întâlnesc nici arierplanul politic și ideologic din lirica lui Caius Dobrescu, nici polifonia și intertextualitatea Simonei Popescu. Dimpotrivă, autorul *Poeziilor patriotice* (1995) practică în mod deliberat o artă austeră, menită să sugereze, prin chiar sărăcia ei, afină cu textele „ultimului" Bacovia, lipsa de coerență, de sens și de transcendență a lumii. Constante sub raportul viziunii, cărțile lui variază doar din punctul de vedere al formei și al perspectivei. Compozițional, se constată o tranziție dinspre poemele biografiste de largă respirație, proiectate în manieră optzecistă – și antologate cu precădere în *Pauză de respirație* și în *Cursa de 24 de ore* (1994) – către o expresie cvasiaforistică, precum în următoarele „poezii

patriotice", extrase din culegerea din 1995: „Tot timpul/ îmi sună un/ telefon/ în creier" sau „Îmi văd moaca în oglindă la televizor/ în ziare.// Nu-mi mai spune aproape nimic", iar apoi către „scenele" cu caracter ironic și anecdotic din *Studii pe viaţă şi pe moarte* (2000) și, mai ales, din *Oameni obosiţi* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai relevantă este, însă, cealaltă evoluție, care marchează deplasarea de la confesiune la dedublare, mai exact, de la poemul monoplan, limitat la descrierea propriilor contingențe biografice („Aici stau eu. [...] Aici/ și acum. În camera 319/ printre pânze subțiri albe sau roșii/ și cât de puternică e acum lumina ea atinge/ covorul plin de păr și de/ fire de praf.// De aici înțeleg lucrurile;/ pasajul pavajul oamenii/ copacii banca ridurile/ precise"), către un discurs care se naște din parazitarea, coruperea și deconstrucția oricăror constructe semantice prefabricate, fie că e vorba despre reclame și elemente ale culturii pop, despre retorica național-comunistă („Și patria numai bună pentru un împărat roman// Și patria pe care numai obosit/ Creierul nostru nu o dă de o parte" – *Un tren încetinind. La Feldioara*). În ultima ei fază poezia lui **B.** tematizează cu obstinație modurile prin care realitatea dejoacă orice tentativă a ficțiunilor de a-i conferi o semnificație. Contingentul impregnează și romanul *Bulevardul Eroilor* (2004), ale cărui personaje sunt ușor reperabile atât în mediul universitar brașovean, cât și în lumea politică românească din primii ani ai noului mileniu. Însuși titlul ironic (împrumutat de la numele străzii pe care se află Facultatea de Litere din Brașov) sugerează natura (auto)biografică a cărții, pe care autorul o confirmă dezvăluind că și-a propus să ofere „o imagine vie a lumii noastre de azi, pornind de la viața în universitate". El inaugurează astfel o tradiție a romanului universitar brașovean, pe care o vor continua, în anii următori, Caius Dobrescu și Alexandru Mușina. *Jurnalexpress Europa 2000* (2001) este rodul proiectului „Literaturexpress", o călătorie cu trenul pe ruta Lisabona – Moscova – Berlin, de care au beneficiat o sută de poeți europeni. Textul interesează mai ales prin reflecțiile asupra diferențelor care separă încă estul de vestul Europei, ca urmare a experienței (post)comuniste pe care a traversat-o prima jumătate a continentului. În fine, critica lui **B.** se află într-o vădită consubstanțialitate cu beletristica lui. Exceptându-l pe Ion Barbu, autorul abordează monografic mai ales subiecte cu care se simte afin, fie prin dimensiunea prozaismului, fie prin aceea a livrescului. Astfel, deși respectă rigorile unei cercetări doctorale, primul volum din proiectul întrerupt *Direcția optzeci în poezia română* (2000) conține și o evidentă notă pro domo. Precizând că „a defini optzecismul drept postmodernism e inexact" și arătându-se circumspect față de o eventuală „echivalență între postmodernism și valoare", **B.** preferă să lucreze cu conceptul generaționist de „optzecism", pe care îl consideră „ultimul model poetic românesc", întrucât raza sa de acțiune „începe la sfârșitul anilor '70 și continuă și astăzi". Fervoarea analitică pretzentă aici este şi punctul forte al istoricului literar și în *Şapte teme ale romanului postpaşoptist* (2002), volum consacrat reprezentării amorului, societății, orașului, suferinței, morții, Celuilalt și scrisului într-un eșantion romanesc din deceniul 1855–1865, unde finețea observațiilor de amănunt (precum conexiunea dintre intensitatea erosului și teatralizarea epicului) compensează adeseori riscul decontextualizării. Dintre micromonografiile elaborate de **B.** – *Mircea Cărtărescu* (2000), *George Coşbuc* (2002) *Ion Barbu* (2005) –, prima cuprinde în plus față de comentariile din *Direcția optzeci*... doar o secțiune consacrată prozei lui Mircea Cărtărescu, care se configurează ca o problematizare a prezumtivului „manierism" narativ al scriitorului. Cea mai reușită piesă a tripticului monografic aceea dedicată lui Coșbuc, care se impune atât prin coerență, cât și prin originalitate, descriindu-l pe scriitorul ardelean ca pe „un poet livresc, un profesionist care, sintetizând o experienţă culturală majoră, a încercat, deloc nepotrivit canoanelor vremii, să transforme lumea sub semnul frumuseţii". Mai puțin convingător e studiul *Ion Barbu*, care îl recomandă pe modernistul interbelic drept un poet al „lumilor posibile", dar se instalează pe suprafața unor generalități, evitând dialogul atât cu teoriile contemporane ale fenomenului ficționalității, cât și cu o mare parte a exegezei barbiene postbelice. *Evadarea din vid* (2008) este o carte scrisă din „unghiul de vedere [...] al poetului" despre poeți de la cumpăna veacurilor XX și XXI pe care **B.** îi consideră „cel puțin interesanți". Se resimte de-a lungul comentariului o anume complicitate cu autorii comentați, chiar dacă aceștia – majoritatea (post)optzeciști – acoperă un spectru eterogen de formule și realizări, care se întinde de la Ion Pop, Marin Mincu și Ioan Flora la Doina Ioanid, Dan Sociu și Ruxandra Novac.

Andrei Bodiu e un scriitor foarte cunoscut, probabil cel mai valoros autor de poezie „cotidienistă" al ultimelor două decenii de literatură română. Component al micului „Grup de la Brașov", el a mizat cel mai hotărât pe ceea ce am putea numi „simplitate construită". Spre deosebire de colegii săi, Bodiu a evitat structurile complicate, intertextualitățile sofisticate, manierismele de tot felul și s-a „limitat" – dar fără să limiteze profunzimea mesajelor și valoarea textelor sale – la descripția sumară, la narațiunea concentrată, la confesiunea aparent ingenuă, în enunțuri laconice, poemul reducându-se la câteva propoziții, la câteva elemente de decor, la câte o întâmplare „oarecare", la vreo întâlnire a personajului-„narator" cu un prieten sau cu o fată.

ION BOGDAN LEFTER

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Simona Popescu, Caius Dobrescu şi Marius Oprea), Bucureşti, 1991; ed. 2, Bucureşti, 2011; *Cursa de 24 de ore*, Timişoara, 1994; *Poezii patriotice*, Timişoara, 1995; *Direcţia optzeci în poezia română*, I, Piteşti, 2000; *Mircea Cărtărescu*, Braşov, 2000; *Studii pe viaţă şi pe moarte*, Piteşti, 2000; *Jurnalexpress Europa 2000*, pref. Ion Bogdan Lefter, Piteşti, 2001; *George Coşbuc*, Braşov, 2002; *Şapte teme ale romanului postpaşoptist*, Piteşti, 2002; *Bulevardul Eroilor*, pref. Ion Bogdan Lefter, Piteşti, 2004; *Ion Barbu*, Braşov, 2005; *Evadarea din vid*, Piteşti, 2008; *Oameni obosiţi*, Piteşti, 2008. **Antologii:** *Romanian Poets of the 80s and 90s.*, Pitești, 1999 (în colaborare cu Romulus Bucur și Georgeta Moarcăs); *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, Brașov, 2003 (în colaborare cu Caius Dobrescu și Alexandru Mușina); *Poezia română postbelică*, Brașov, 2006 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Maratonul European de Poezie*, Braşov, 2007; *Literatură şi civilizaţie. Scriitori români canonici şi reforma curriculară*, I–II, Braşov, 2008 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Repertoar de termeni postmoderni*, Braşov, 2009 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Legitimarea literaturii în secolul XX european. Studii asupra discursurilor și strategiilor culturale*, Brașov, 2010 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Literature in Totalitarian Regimes. Confrontation, Autonomy, Survival*, Brașov, 2011 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX*, Brașov, 2011 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Literatura română contemporană. Eugen Negrici și Cornel Ungureanu*, Brașov, 2011 (în colaborare); *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Georgeta Moarcăs); *Literatura română contemporană. Ilie Constantin și Augustin Buzura*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru Mușina, *Brașov, „Cercul literar 19"*, TR, 1982, 28; Florin Manolescu, *Poezia Grupului de la Brașov*, LCF, 1991, 23; Ioan Moldovan, *Cvartet*, F, 1991, 10; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Al. Cistelecan, [*Andrei Bodiu*], VTRA, 1991, 12, LCF, 1994, 9, F, 2006, 9, 2007, 3; Traian T. Coșovei, [*Andrei Bodiu*], CNT, 1993, 28–29, 2002, 9; Caius Dobrescu, *Lada și omul*, VTRA, 1995, 1-2; Cornel Moraru, *Un maratonist al clipei*, VTRA, 1995, 1–2; Galaicu-Păun, *Poezia*, *196–198*; Gheorghe Crăciun, *Poezie de mare viteză pentru un alergător de cursă lungă*, OC, 2000, 13; Simona Popescu, *Despre numele care se destramă în alte geometrii*, OC, 2000, 18; Bucur, *Poeți optzeciști*, *30–34*, *230–232*; Grigurcu, *Poezie*, I, *132–134*; C. Rogozanu, [*Andrei Bodiu*], RL, 2001, 42, SDC, 2005, 33; Ion Bogdan Lefter, *Comentatorul de poezie*, OC, 2002, 124; Irina Marin, *Coșbuc, artist livresc*, RL, 2003, 40; Șerban Axinte, *Andrei Bodiu – șapte teme ale romanului postpașoptist*, TP, 2004, 5; Cosmin Ciotloș, *Listele lui Bodiu*, RL, 2006, 16; Andrei Terian, [*Andrei Bodiu*], VTRA, 2006, 7, CLT, 2008, 191; Ștefania Plopeanu, *„Studii pe viață și pe moarte"*, T, 2008, 4; Manolescu, *Istoria*, *1417–1418*; Mircea A. Diaconu, *Ironia unui sceptic*, RL, 2009, 6; Bianca Burța-Cernat, *Dincolo de poezia cotidianului*, OC, 2009, 473; Vakulovski, *Portret*, *202–215*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *63–65*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *29–40*. ***A.T.***

BODNARU, Adrian (4.X.1969, Bocşa), poet, traducător. Este fiul Smarandei Bodnaru (n. Ghiţă) și al lui Ioan Bodnaru, ingineri. A urmat Liceul Teoretic la Balş (Olt) și Universitatea Politehnică din Timişoara. A fost desenator tehnic la Întreprinderea de Osii şi Boghiuri din Balş (1988–1989), redactor la ziarul „Realitatea bănăţeană" din Timişoara, realizator al suplimentului cultural „Suplimentul de marţi" (1995–1996), corector şi şef al secţiei de cultură la ziarul „Timişoara", unde a coordonat suplimentul cultural „Altsupliment" (1996–1998), referent mass-media, purtător de cuvânt la Teatrul Naţional din Timişoara (1997–2000), redactor-şef şi director executiv la Editura Sedona din Timişoara (1997–1998), corespondent-colaborator la ziarul „Ziua" din Bucureşti (1998–1999), director editorial la Editura Brumar din Timişoara (1998–2001), director-administrator al SC Dya Critic SRL (din 2001), director al Editurii Universităţii de Vest din Timişoara (din 2001), director editorial la Editura Diacritic (din 2011). Din 2006 predă cursurile *Managementul editării şi al editurii* şi *Sisteme de difuzare a culturii scrise* la masteratul *Managementul resurselor culturale*, Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest din Timişoara. A debutat cu poeme la „Orizont" în 1991. Debutul editorial s-a produs cu *a bodnaru şi alte verbe* (1994). A mai colaborat la „Echinox", „Poesis", „Zig-zag magazin", „Luceafărul", „Forum studenţesc", „Apostrof", „Familia", „Timpul", „Semenicul", „Verso", „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „România literară", „Mozaicul", „Viaţa românească", „Scrisul românesc", „Ramuri", „Ateneu", „Arca", „Translationes", „Orient

Latin" ş.a. A primit în 2001, în 2005 și în 2011 Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor.

B. ilustrează ipostazele unui manierism eterogen, testând ipostaze precum metaforita suprarealistă a debutului, manevre în zona elipsei sintactice și a ermetizării semantice, experimente în zona poeziei cu formă fixă, recuzita minimalismului domestic. Unul dintre maeștrii săi, relevându-i sintaxa „dislocată, abruptă, ruptă, întreruptă", a observat că „retoric vorbind, figurile-i de predilecţie sunt tmeza şi hiperbatul – adică «tăietură» şi «trecere dincolo, ieşire (din cadru), depăşire»" (Şerban Foarţă). Alți maeștri sunt Leonid Dimov, Ion Barbu și, într-o măsură mai mică, Emil Brumaru. În volumul de debut *a bodnaru şi alte verbe* poetul apare în ipostaza sa cea mai vulnerabilă – un sentimental încercând să se disimuleze prin supradoză de metafore: „desculță, noaptea nevoii/ se scurgea prin mărgelele castrate/ nici o splină din lume nu mai poate opri/ fuga strepezită ce răstoarnă scaunul/ se va face din gâtul înalt al înghițitoarei de săbii/ insomnia ca o poftă de mâncare" (*câteva din poemele orașului mic*). Versurile din volumul *noi şi purtate* (1996) sunt superioare prin prezența, oricât de comprimată semantic, a ironismului: „ard precum iarna cămașa de vară/ noaptea cu scrumiera plină/ și cu luna pierdută de clară/ și de vină"; „m-am oprit să-mi arăt buzunare/ că e scenariu –/ ziua de salariu/ noaptea de culcare". Abia *toate drepturile rezervate, inclusiv Suedia şi Norvegia* (2000) stabilizează vocea poeziei lui **B.**, atingând o versiune eliptic-barbiană, precum într-un poem din ciclul *Cinci romane (de dragoste) aproape rusești*: „– Al damei picior pentru bust! urà/ lama de ras picăturii de sânge din rondul/ panselei ce, puse pe aer/ ca un spirt ustura, –/ fel de fel e,-i păruse,-n largul său, fondul/ tău (de ten) dimineții deschise la gât de lumină,/ ca infarctul târziu, de cravată și pe stra-/ dă; 'ntr-un bust revopsit cu benzină/ mă-mbrăcasem în casa femeii, rupestra". Paginile din *Versuri şi alte forme fixe* (2002) repertoriază rigorile poeziilor cu formă fixă, ilustrând mai tot insectarul taxonomic. *O legătură de chei* (2010), cel mai bun volum al poetului, prezintă laolaltă cu sonoritățile dimoviene o îmblânzire – cel puțin formală – a ermetismului, prin renunțarea la caznele sintactice. Poezia câștigă în fluență și în priza asupra cititorului. Proza poemelor în proză din *Dictando* (2012) – experimentată și într-o secțiune din *Ziua de apoimâine* (2004) – îl servește mai puțin pe **B.**, întrucât, descinsă de centura cu țepi a rigorilor formale, literatura autorului își pierde identitatea, rămânând o pastișă suprarealistă. Un experiment este *POLIversuri* (2012), „culegere de texte, pe ritm și rimă, [...] ce consumă un sezon (2011–2012) al echipei Poli Timișoara": cartea este construită în baza cifrei 11, care dictează numărul de poeme, de strofe, de silabe. Deloc întâmplător, a fost publicată în tandem cu un volum al lui Șerban Foarță, *Footballetto*, despre Campionatul Mondial de Fotbal din 2008.

SCRIERI: *a bodnaru şi alte verbe*, Timişoara, 1994; *noi şi purtate*, Timişoara, 1996; *toate drepturile rezervate, inclusiv Suedia şi Norvegia*, Timişoara, 2000; *Versuri şi alte forme fixe*, pref. Mircea Mihăieş, Timişoara, 2002; *Ziua de apoimâine*, Timişoara, 2004; *O legătură de chei*, Bucureşti, 2010; *Dictando*, Timișoara, 2012; *POLIversuri*, Timișoara, 2012. **Traduceri:** Vicente Huidobro, *Altazor*, Timișoara, 2012 (în colaborare cu Ilinca Ilian).

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, [*Adrian Bodnaru*], O, 1995, 1, „Timişoara", 1996, 160; Marcel Tolcea, [*Adrian Bodnaru*], O, 1995, 2, 2000, 4; Ioan Moldovan, *La Marineasa*, F, 1995, 6; Ştefan Borbély, *Poeţi din vestul ţării*, PSS, 1996, 4–5; Bucur, *Poeți optzeciști*, *35–36*; *Dicț. Banat*, *109–114*; Ruja, *Printre cărţi*, *263-268*; Şerban Foarţă, *Pagini (regăsite) despre Adrian Bodnaru*, O, 2007, 3; Ion Mureşan, *Două cronici pozitive*, „Verso", 2007, 16; Daniel Vighi, *Majuscule. Minuscule. Incursiuni literare*, Timişoara, 2008, *103–105*; Ion Pop, „*Idiolectul" lui Adrian Bodnaru*, TR, 2010, 185; Ion Buzera, *Chingile infinitezimalului*, „Mozaicul", 2010, 9; Tudor Creţu, *Developări literare*, Timişoara, 2011, *51–60*. ***M. I.***

BODNĂRESCU, Samson L. (27.VI.1840, Voitinel, j. Suceava – 3.III.1902, Pomârla, j. Botoşani), poet, prozator, dramaturg.

Era cel de-al optulea născut în familia ţăranului Alexandru Bodnar. A urmat şcoala primară în Vicovu de Jos, liceul la Rădăuţi şi apoi la Cernăuţi. Trece bacalaureatul în 1865, după care se îndreaptă, în iarna aceluiaşi an, spre Bucureşti. Chemat în anul următor la Iaşi, este pedagog la Institutele Unite şi, un timp, student bursier al Universității. Din 1866, remarcat de Titu Maiorescu, este introdus în societatea Junimea, al cărei sprijin material i-a înlesnit plecarea în

străinătate pentru studii. Din toamna anului 1867 până în primăvara lui 1870 se află la Viena. În 1870 obţine doctoratul în filosofie la Giessen, în Germania. La întoarcerea în ţară este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iaşi, iar în 1874 director al şcolii „Vasile Lupu". La începutul anului 1879 primeşte direcţia nou-înfiinţatului Institut „Anastasie Başotă" de la Pomârla (lângă Dorohoi), funcţionând în acest post, cu o corectitudine exemplară, până la moarte, dar păstrând legăturile cu prietenii din Iaşi: M. Eminescu, Veronica Micle, A.D. Xenopol, Ioan Ianov.

B. a debutat la „Convorbiri literare" (1867) cu o povestire de factură romantică, publicând apoi versuri şi piese de teatru. Într-un limbaj presărat cu forme dialectale el încearcă să autohtonizeze unele motive din romantismul german, utilizând şi procedee caracteristice lui D. Bolintineanu. În perioada studiilor în străinătate, se îndreaptă spre lirica de meditaţie. Subordonând poezia căutărilor sale filosofice, introduce şi în pasteluri note meditative. În genere, utilizează imagistica obişnuită din lirica minoră a epocii, căreia încearcă să-i dea sensuri profunde. Folosirea

frecventă a simbolului a făcut ca unele versuri să nu-i fie apreciate decât în cercul Junimii. Preocupat de relaţia dintre raţiune şi sentiment, **B.** este chinuit de imposibilitatea aflării unui echilibru stabil şi definitiv. Întors de aceea spre sine şi spre copilărie, tânjeşte după libertatea vârstei nevinovate, răzvrătindu-se, cu o violenţă sinceră, rar întâlnită la alţi poeţi români ai vremii, atât împotriva lui însuşi, cât şi împotriva credinţei. Din dorinţa de a valorifica posibilităţile oferite de genul liric, a alcătuit epigrame în metru antic. Sub influenţa romantismului german, nuvelele *Suferinţe* (*Din ziarul unui june*) şi *Mici escursiuni* apelează frecvent la tonul patetic wertherian, insistând asupra sensibilităţii bolnăvicioase a protagoniştilor. Sedus de ritmul prozei, scriitorul se adresează legendelor şi basmelor populare, de la care împrumută un şir de elemente specifice, constituind temelia a două legende în proză. Aceste legende, cea mai reuşită fiind *Vidra şi Simion*, au îmbogăţit galeria personajelor feminine voluntare din literatura noastră, prin portrete sugestive şi pline de savoare folclorică (Vidra, Laura). O pasiune constantă a arătat **B.** pentru teatru, considerând că aici se află adevărata lui vocaţie. Proiectele dramatice îi erau vaste. Încă din liceu plănuia o dramă în cinci acte, *Puterea şi inima sau Roman şi Viorica*, pe care a abandonat-o în favoarea piesei *Rienzi*, la care a început să lucreze în aceeaşi vreme. Apărută în 1868 în „Convorbiri literare" şi în volum, piesa are în centru figura tribunului italian Cola da Rienzi. Fără a reuşi să-i contureze cu prea multă vigoare personalitatea, **B.** a creat totuşi un tip de posedat, a cărui viaţă nu are preţ decât în măsura în care slujeşte unui scop. Rienzi e un idealist care se bizuie pe visuri şi iluzii. El se socoteşte un iluminat, venit să propovăduiască „omenia" într-o lume pe care o consideră „oarbă". Declarativ şi juvenil, rămâne totuşi un personaj interesant prin poezia care îl însufleţeşte, dar care nu poate susţine o compoziţie şubredă. Superioară este drama *Lăpuşneanu-Vodă*, publicată iniţial tot în „Convorbiri literare" (1878–1879), iar ca volum în 1884. Liniile generale ale subiectului sunt luate din cronici şi documente istorice şi o singură scenă, uciderea lui Moţoc, e împrumutată din nuvela omonimă a lui C. Negruzzi. În amănunte, drama se depărtează cu totul de istorie: doamna Ruxandra e îndrăgostită de Stroici, care, la rândul lui, o iubeşte; Alexandru Lăpuşneanu e urmărit tot timpul de ura Anei Peucer – pe al cărei soţ îl ucisese – şi a lui Şraiber. Piesa este o înfruntare deschisă de patimi, după model shakespearian, desfăşurată pe un fundal de intrigi, pentru care autorul are o slăbiciune

deosebită. În piesele sale intrigantul este un personaj decisiv, care conduce, practic, acţiunea. Un oarecare relief are Alexandru Lăpuşneanu, din care scriitorul face o figură de obsedat, manifestându-se ca un răzvrătit împotriva lui însuşi şi împotriva lumii. Neaflând răspuns la întrebările pe care şi le pune, el se lasă cuprins de o exasperare tulbure, domolită numai prin cruzime. Ca şi *Rienzi*, *Lăpuşneanu-Vodă* este scrisă în versuri albe, ceea ce permite compunerea de fraze ample, bogate şi echilibrate, covârşite, uneori, de afluxul metaforelor. **B.** a alcătuit şi un ciclu intitulat *Urmaşii lui Alexandru cel Bun în drame istorice*, din care nu a scris decât episodul *Ilie-Vodă*, în cinci acte. Singurul merit al acestei piese ar fi că precedă, prin temă, drama *Despot-Vodă* a lui Vasile Alecsandri, *Vlaicu Vodă* de Al. Davila şi *Ringala* de Victor Eftimiu.

SCRIERI: *Rienzi*, Iaşi, 1868; *Lăpuşneanu-Vodă*, Cernăuţi, 1884; *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuţi, 1884; *Scrieri*, îngr. Aurel Petrescu şi Paul Lăzărescu, pref. Aurel Petrescu, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *175–177*; Negruzzi, *Junimea, 177, 203–205, 227;* Chendi, *Pagini, 41–44;* Panu, *Junimea,* I, *23–25, 181,* II, *47;* Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *370–371*, *Ist. lit.* (1982), *425–427*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist.lit., 192–194;* Ciorănescu, *Teatr. rom., 100–102;* Călinescu, *Opere,* IX, *36, 37–40;* Mănucă, *Scriitori*, *34–69*; Mîndra, *Clasicism, 132–152; Ist. lit.,* III, *63–68; Dicţ. lit. 1900, 107–109*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *301–303*; Liviu Papuc, *Societari junimişti în documente*, ed. 2, Iaşi, 2008, *13–29*; Alexandra-Catrina Ciornei, *Influenţa germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, *65–67*. ***D.M.***

BODOR Pál (28.VII.1930, Budapesta), traducător. După ce ia bacalaureatul la Liceul Romano-Catolic din Timişoara (1948), îşi începe studiile de filosofie–psihologie la Universitatea din Bucureşti, pe care însă le-a absolvit la Cluj în 1965. Este o vreme redactor la „Romániai Magyar Szó" (1947–1949), apoi la ziarul clujean „Igazság" (1949–1950) şi la revista „Utunk" (1951–1966). Din 1967 este şeful secţiei pentru naţionalităţi conlocuitoare a Editurii pentru Literatură din Bucureşti. Între anii 1970 şi 1979 coordonează emisiunile de limbă maghiară şi germană ale Televiziunii Române, emisiuni care au contribuit la promovarea unor scrieri şi a unor personalităţi de seamă ale ştiinţei şi literaturii române. Din 1979 colaborează la ziarul „Előre" din Bucureşti. În 1983 se stabileşte în Ungaria, devenind colaboratorul principal al ziarelor „Magyar Nemzet" (1984–1990) şi „Népszabadság" (din 1991). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1969,1981).

B. traduce de predilecţie din literatura română contemporană, atât proză, cât şi poezie. Prin intermediul său, cititorii maghiari s-au putut familiariza, între altele, cu proza lui Cezar Petrescu, Teodor Mazilu, Laurenţiu Fulga, Dinu Săraru, Remus Luca, Simion Pop. Este și traducătorul devotat al lui Geo Dumitrescu, din poezia căruia a selectat, pentru volumul *Ejszakai támadás* (1979), texte din *Nevoia de cercuri* şi *Jurnal de campanie*.

Traduceri: Cezar Petrescu, *Prücsök* [*Neghiniţă*], Bucureşti, 1958; Teodor Mazilu, *Sorompó* [*Bariera*], Bucureşti, 1961, *Vadidegen világ* [*Într-o casă străină*], Bucureşti, 1983; Teofil Buşecan, *Atyafisag* [*Neamurile*], Bucureşti, 1961; Remus Luca, *Májusi reggel* [*Dimineaţă de mai*], Bucureşti, 1962; Simion Pop, *Különös kőműves* [*Zidarul ciudat*], Bucureşti, 1964; Ion Brad, *Fehér vadászat* [*Vânătoarea albă*], Bucureşti, 1971; Laurenţiu Fulga, *Alexandra és a pokol* [*Alexandra şi infernul*], Bucureşti, 1973; Geo Dumitrescu, *Ejszakai támadás* [*Atac de noapte*], Bucureşti, 1979; Dinu Săraru, *A pillanat* [*Clipa*], Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Lendvay Éva, *Remus Luca, „Májusi reggel"*, IGZ, 1962, 2; Lászlóffy Aladár, *Premiile Uniunii Scriitorilor. Bodor Pál*, TR, 1970, 11; Beke, *Fără interpret*, *527–545*; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *253–254*; *Új magyar írodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1994, *247*. ***O.K.***

BOERESCU, Costache (1836, Bucureşti – 23.X.1908, Bucureşti), prozator. Este fiul Anicăi (n.Căciularu) și al pitarului Constantin Boerescu. Ca şi fratele său mai mare, ziaristul şi omul politic Vasile Boerescu, **B.** învaţă la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti şi face studii de drept la Paris, unde în 1859 își susține licența, iar în 1862 îşi ia şi doctoratul. A fost profesor de drept civil la Facultatea de Drept din Bucureşti, deputat în 1864, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în 1889–1891, preşedinte al Senatului. O culegere intitulată *Discursuri politice. 1866–1891* (1903) îl relevă şi ca bun orator, cu o frază armonioasă, elegantă.

În tinereţe **B.** scrie romanul *Aldo şi Aminta sau Bandiţii* (1855), încercare artificioasă, aglomerând influenţe livreşti contradictorii. Într-o tabără de „bandiţi", tot felul de eroi nefireşti, haiduci de operetă, bravi, generoşi, cultivaţi, cu har oratoric, se refugiază pentru a duce o viaţă liberă şi pentru a lupta contra tiraniei. Motivaţiile patriotice, umanitariste, protestul social sunt compromise de discursivitate şi retorism, deopotrivă în plan narativ şi stilistic. **B.** nu a mai publicat ulterior nici o lucrare

literară, indiciu sigur că îşi privea, cel dintâi, cu neîncredere posibilităţile.

SCRIERI: *Aldo şi Aminta sau Bandiţii*, Bucureşti, 1855.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, *317–318*; Popovici, *Romant. rom., 321–322*; Vârgolici, *Începuturile, 63–65*; *Dicţ. lit. 1900, 109*; Barbu, *Romanul, 127*; Mănucă, *Lectura, 114, passim.* ***G.D.***

BOERESCU, Dan-Silviu (28.III.1963, Bucureşti), critic literar, eseist. Este fiul Mariei Boerescu (n. Leahu) şi al lui Marcel Boerescu, asistenţi medicali. La București urmează între 1977 şi 1981 cursurile Liceului „Gheorghe Şincai", pe cele ale Facultății de Mecanică (1982–1984) și pe ale Facultăţii de Filologie, secţia română–engleză (1984–1988). Frecventează cenaclul literar Universitas, condus de Mircea Martin (1985–1990). În perioada 1988–1990 lucrează ca profesor de română la o şcoală generală din Roşiori de Vede. Între 1990 şi 1995 este director adjunct al Editurii Phoenix şi colaborează asiduu la mai multe publicaţii nouăzeciste: „Nouăzeci" (supliment al revistei „Luceafărul"), „Phoenix" sau de divertisment erotic semitabloid: „Iepuraşul", „Prostituţia" ş.a. A coordonat, în anii următori, câteva colecţii editoriale: „Poeţii oraşului Bucureşti", „Scriitorii oraşului Bucureşti", „ProLogos". Din 1996 este redactor la Muzeul Literaturii Române şi consilier la Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti. A redactat şi condus revista „ArtPanorama" (1997–1999), centrată pe literatura nouăzeciştilor. În aceeaşi perioadă a condus şedinţele Clubului Profesionist de Lectură din cadrul Muzeului Literaturii Române. A fost prezent în numeroase publicaţii literare din deceniul al zecelea al secolului trecut: „Luceafărul", „România literară", „Tomis", „Convorbiri literare", „Viaţa românească", „Poesis", „Familia", „Transilvania", „Vatra", „Astra", „Arca", „Cuvântul", „Amfiteatru", „Contemporanul", „Cronica", „Hyperion", „Curentul" ş.a. În 1999 devine redactor-şef şi director editorial la magazinul „Playboy România", iar în 2010 al revistei pentru femei „Tabu", continuând să ţină rubrici în „Cuvântul" şi „Ziarul de duminică". I s-au acordat mai multe premii, oferite de reviste literare sau, în 1997, de Asociația Scriitorilor din București.

B. a „predebutat" editorial în 1988 cu *Climatul temperat-continental şi harta sinoptică a poeziei recente* (colecţia „Cartea cea mai mică"). Adevăratul debut va fi însă marcat prin volumele de „ficţiuni critice" *La noapte, pe strada Toamnei* (cu trimitere la un bordel bucureştean) şi *Doamna Ovary (dicţionar antologic)*, apărute în 1993. Ambele aduc în discuţie fenomenul literar nouăzecist, receptat printr-un discurs carnavalesc de extracţie postmodernă. Identitatea generaţionistă, afirmată polemic în raport cu optzecismul canonic al Cenaclului de Luni va fi teoretizată în numeroase texte programatice, spre exemplu în prefaţa antologiei *Sfâşierea lui Morfeu* (1994), pe care o alcătuieşte şi al cărei titlu îl parodiază pe cel al americanului Ihab Hassan (*The Dismemberment of Orpheus*). De la teoreticianul american **B.** preia ca pe o emblemă, ilustrându-l în manieră proprie, termenul „critificţiune"; tentativă ingenioasă de a inova limbajul critic autohton, făcând – declarat – pasul de la teoretizarea optzecistă la practica „intertextual-intersexuală" nouăzecistă. **B.** este, în felul său, un critic de direcţie: nimeni n-a susţinut noua literatură a anilor '90 cu atâta dedicaţie, definindu-i o identitate distinctă (uneori controversată). Pe lângă antologia din 1994, a realizat, sub genericul „Cele mai bune povestiri", câteva antologii de proză scurtă, publicate în anii 1995–1996, 1997–1999, precum şi două antologii de poezie modernă şi contemporană fără caracter generaţionist (1998), apoi, ca promotor avizat al SF-ului nouăzecist, l-a antologat în 2001. Aproape toate titlurile cărților lui **B.**, ca şi alte formulări (unele memorabile), sunt subsumate echivocului licenţios, iar primatul acordat voluptăţii simţurilor se va manifesta inclusiv prin abandonarea *mainstream*-ului literar în favoarea „comerţului". După 2000 scriitorul apare camuflat în ipostaza de (a) moralist al showbiz-ului autohton sau se ocupă de editarea unei serii de ghiduri oenologice sau gastronomice profesioniste, din care dimensiunea artistică nu lipseşte. Caracterizată prin vervă eseistică şi spirit asociativ, pigmentată de calambururi, infuzii parodice joviale şi experimente ludico-erotice (deşi autorul practică şi comentariul „serios"), critica lui **B.** e binedispusă, dar caustică, neconvenţională şi „transgender", mixând biografia cu opera în profiluri fizionomice picante. Dezinhibarea limbajului erotic al literaturii va fi preluată, pe alte coordonate, de promoţiile ulterioare, nu şi dimensiunea parodic-livrescă pe care autorul *Doamnei Ovary* a inclus-o permanent în comentariile proprii. **B.** a scris, ocazional, şi proză.

SCRIERI: *Climatul temperat-continental şi harta sinoptică a poeziei recente*, Bucureşti, 1988; *La noapte, pe strada Toamnei*, Bucureşti, 1993; *Doamna Ovary (dicţionar antologic)*, Bucureşti, 1993; *O slăbiciune pentru*

pisici, București, 1997; *Păcatele tinereţilor*, Constanţa, 1999; *Poftele*, București, 2006; *Istoria erotică a micului dejun. 169 dimineți culinare cu nevasta mea*, Bucureşti, 2008. **Antologii:** *Sfâşierea lui Morfeu. Literatura generației '90*, Bucureşti, 1994; *Chef cu femei urâte,* Bucureşti, 1996; *Iubiri subversive,* Bucureşti, 1997; *Dumnezeu, pisica şi moartea*, Bucureşti, 1998; *Mică antologie a poeziei române*, Bucureşti, 1998; *Plaja nudiştilor*, Bucureşti, 1998; *Don Quijote, prostituata şi alte personaje*, Bucureşti, 2000; *România SF 2001*, Bucureşti, 2001. **Traduceri:** Nadine Gordimer, *La agăţat*, Bucureşti, 2006; Bob Dylan, *Cronica vieții mele*, I, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„La noapte, pe strada Toamnei"*, RL, 1993, 40; Rodica Draghincescu, *Monogramă literară: Dan-Silviu Boerescu*, „Zburătorul", 1996, 1–3; Alex. Ştefănescu, [*Dan-Silviu Boerescu*], RL, 1997, 30, 40; Mircea Mihăieş, *Familia Boerescu*, CU, 1997, 10; Ioan Lascu, *Ficţiunea critică*, R, 1998, 1; Dan Perşa, *„Chef cu femei urâte"*, TMS, 1998, 2; Geo Vasile, *Desant epic pentru 2000*, RL, 2000, 1; Dimisianu, *Lumea, 465–468;* Ștefănescu, *Istoria, 1129–1130.* ***P. C.***

BOERIU, Eta (25.II.1923, Turda – 12.XI.1984, Cluj-Napoca), traducătoare, poetă.

Este descendentă a unei familii de origine aromână – Sevastia (n. Capidan) şi Ion Caranica – şi soră cu poetul Nicu Caranica. Urmează studiile liceale la Cluj, apoi Universitatea (1941–1945) la Cluj şi Sibiu, fiind licenţiată *magna cum laude* a Facultăţii de Litere şi Filosofie, în specialitatea limba şi literatura italiană. Este membră a Cercului Literar de la Sibiu şi se numără printre apropiaţii lui Lucian Blaga. Funcţionează în învăţământ, mai întâi ca profesoară de liceu (1945–1947), apoi ca asistent universitar la Cluj. Tot aici, între 1951 şi 1955, va fi cercetător la Institutul de Lingvistică şi bibliotecară la Institutul de Arte Plastice, iar cu începere din 1957 cadru didactic la Conservatorul „Gh. Dima". În aprilie 1963 publică în „Tribuna" primele versuri. Va mai fi prezentă, sporadic, în „Steaua", „Viaţa românească", „România literară", „Secolul 20", „Vatra", „Familia", „Orizont" ş.a. cu traduceri în versuri şi proză şi cu studii despre operele lui Dante Alighieri.

B. debutează în volum cu traducerea *Decameronului* lui Boccaccio (I–II, 1957), urmată de o serie întreagă de excepţionale traduceri din marii clasici ai literaturii italiene, în care competenţa de ordin filologic se îmbină cu un rar instinct artistic şi cu farmecul unei limbi literare cultivate şi expresive, de o bogăţie impresionantă. Versiunea integrală (1965), în versuri ce păstrează metrul original, a *Divinei Comedii* de Dante este unanim elogiată. De o aleasă ţinută ştiinţifică, dar mult mai fluentă şi mai melodioasă decât cea semnată de George Coşbuc, noua versiune e mărturia asimilării experienţelor lexicale şi prozodice ale marii poezii româneşti interbelice. Pentru realizările de excepţie din domeniul traducerii (a mai transpus din poezia lui Petrarca, Michelangelo, Leopardi ş.a. precum şi din prozatori italieni marcanţi) i se vor decerna mai multe premii ale Uniunii Scriitorilor (1965, 1974, 1980), precum şi o serie de distincţii italiene: Medalia Oraşului Florenţa (1970), Premiul Monselice şi Medalia Fundaţiei Giorgio Cini (1974), titlul Cavaliere al Merito della Repubblica Italiana (1979). **B.** scrie ea însăşi poezie, volumul *Ce vânăt crâng* (1971), salutat cu entuziasm de critică, aducând în peisajul liricii româneşti o voce autentică şi pregnantă, un discurs marcat de tensiunea dintre afectivitatea elementară şi o expresie lirică de mare rafinament, saturată de imagistică barocă. În cărţile următoare, caracterizate de o minimă evoluţie tematică, tonalitatea elegiacă se accentuează: „Din cer răsturnat un roz nesfârşit,/ o bură de fluturi pe umerii serii:/ iarba cu lâna de miei s-a-ncâlcit,/ negura-n spume cu merii.// Florile toate de tije se rup/ şi saltă; mireasma se rupe de ele,/ ciorchina de curpeni, duhul de trup,/ îngerii şi ei de stele.// Şi clipa durează". Structurile prozodice devin şi ele mai complexe. Criticii au remarcat ecourile tematice şi stilistice din poezia italiană, în special din maniera ermetismului, precum şi (filtrate) reminiscenţe din Lucian Blaga: „Pe lespezi de piatră se zdruncină ziua/ şi totuşi mai suge lumină şopârla/ murmură frunza de viţă absenţa/ boabelor ei de dulceaţă. În pulpa/ verii bătrâne un vierme se gudură moale./ Mieii demult au murit în speranţa/ ierbii mai dulci decât laptele mamei. Şi iată acesta e leşul cetăţii/ de toamnă, cu oase golite de măduvi/ Şi-acesta prin ele, cum şuieră vântul,/ acesta e totuşi cântecul nostru". Volumul antologic, publicat postum, *La capătul meu de înserare* (1985) conţine şi un ciclu inedit de poezii,

selectate de I.N. Boeriu, soţul scriitoarei. Sunt ilustrate aici stăruitoarele obsesii ale erosului şi morţii, dar şi tema esenţială a „nerostirii", a suferinţei cuvintelor. Într-o expresie profund feminină, revolta în faţa fragilităţii omeneşti, dilemele existenţei umane tind spre o rezolvare apolinică, de depăşire în spirit a condiţiei de muritor. Altă antologie postumă, *Din pragul frigului statornic* (1999), readuce în atenţie această voce care explorează arhaicitatea „dinspre modern" (Gheorghe Grigurcu). Criticii au sesizat permanenta tensiune dintre sensibilitatea poetei şi aparentul echilibru al versurilor ei, în care structuri formale solide reprimă, într-o oarecare măsură, energia pornirilor telurice şi intensitatea trăirilor emotive: „Perfecţiunea clasică a formei […] este un fel de chenar impus mocnitelor zbateri ale subiectivităţii profunde" (Ion Pop). Poezia scrisă de **B.** rămâne, în esenţă, una a materialităţii apăsătoare, de neînvins, chiar dacă „prin intensitatea cvasimorbidă a sensibilităţii sale de gorgonă şi eumenidă, Eta Boeriu se chinuie parcă să-şi resacralizeze lumea" (I. Negoiţescu).

SCRIERI: *Ce vânăt crâng*, Cluj, 1971; *Dezordine de umbre*, Cluj, 1973; *Risipă de iubire*, Bucureşti, 1976; *Miere de întuneric*, Cluj-Napoca, 1980; *La capătul meu de înserare*, îngr. I.N. Boeriu, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Cluj-Napoca, 1985; *Din pragul frigului statornic*, îngr. I.N. Boeriu, pref. Gheorghe Grigurcu, Pitești, 1999. **Traduceri:** Boccaccio, *Decameronul*, I–II, pref. Al. Balaci, Bucureşti, 1957; Cesare Pavese, *Tovarăşul*, pref. Eugen Schileru, Bucureşti, 1960; Giovanni Verga, *Mastro Don Gesualdo*, pref. Nina Façon, Bucureşti, 1964; Alberto Moravia, *Indiferenţii*, pref. Georgeta Horodincă, Bucureşti, 1965; Dante, *Divina Comedie*, îngr. Alexandru Duţu și Titus Pârvulescu, Bucureşti, 1965; ed. I–III, îngr. şi introd. Al. Balaci, Bucureşti, 1982; Baldassare Castiglione, *Curteanul*, pref. trad., Bucureşti, 1967; Petrarca, *Rime*, pref. Al. Balaci, Bucureşti, 1970, *Canţonierul*, Cluj-Napoca, 1974; Elio Vittorini, *Erica şi fraţii săi. Garibaldina*, Bucureşti, 1970; Michelangelo Buonarroti, *Rime*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 1975; *Comedia Renaşterii italiene*, pref. trad., Bucureşti, 1979; *Antologia poeziei italiene (secolele XIII–XIX)*, Bucureşti, 1980; Giacomo Leopardi, *Cânturi – Canti*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 1981; Rolando Certa, *Trinacria. Poeţi sicilieni contemporani*, Timişoara, 1984.

Repere bibliografice: Felea, *Secţiuni*, *222–230*, *405–408*; Regman, *Colocvial*, *189–191*; Negoiţescu, *Analize*, *299–304*; Poantă, *Radiografii*, I, *208–210*; Doinaş, *Lectura*, *165–170*; Felea, *Aspecte*, II, *161–164*, III, *22–26*; Grigurcu, *Existenţa*, *85–91*; Grigurcu, *Eminescu – Labiş*, *451–456*; Ion Vartic, *Dosar Eta Boeriu*, APF, 1993, 6; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *44–51*; *Simpozion comemorativ Eta Boeriu*, TR, 1994, 50 (grupaj special); *Dicţ. scriit. rom.*, I, *303–305*; Papahagi, *Interpretări*, *107–109*; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, Bucureşti, 1997, *40–65*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *64–71*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *34–36*; *Dicţ. analitic*, II, *319–322*; Borbély, *Cercul*, *150–156*; Grigurcu, *În pădurea*, *363–376*; Aurel Pantea, *Dicţia energică a viziunii*, CNT, 2004, 10; Doina Rad, *Eta Boeriu*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2005. ***C.Pp.***

BOGA, L.T. [Leonida T.] (Nida) (15.I.1886, Veles, azi în Republica Macedonia – 23.VI.1974, Vaslui), poet. Este fiul Şanei şi al lui Teodor Boga. A învăţat carte grecească (două clase), după care a fost trimis să urmeze cursurile liceului românesc din Bitolia, un puternic centru cultural românesc; colaborează la revista liceului, „Lumina". În 1908 vine în România, la Bucureşti, unde urmează Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia istorie–geografie, pe care o va absolvi în 1914. A participat, ca voluntar, la campania din 1913 şi la Primul Război Mondial. În 1918 a fost însărcinat cu organizarea Arhivelor Statului din Chişinău, pe care le-a condus până în iunie 1940, precum şi în intervalul august 1941 – martie 1944. Tot la Chişinău este profesor şi director al Liceului „Alexandru Donici" şi înfiinţează revista lunară „Pagini basarabene" (1936), la care au colaborat scriitori importanţi din toată ţara. El publică, alături de alţi cercetători, în capitala Basarabiei, între altele, douăzeci de volume sub genericul *Documente basarabene* (1926–1936), ceea ce nu i s-a iertat mai târziu, în anii guvernării comuniste, când a fost hărţuit cu percheziţii şi confiscări de manuscrise, dintre care unele salvate şi ajunse la Arhivele Statului din Bucureşti. În ultimii ani de viaţă se retrage la mănăstirea Agapia. Postum, în anii 2001–2003, în „Revista română" au fost publicate versuri, acte, documente şi scrisori din acest fond.

B. este cel mai prolific scriitor aromân, deşi a publicat foarte puţin din tot ceea ce a lucrat. A lăsat în schimb peste treizeci de caiete, în copii împărţite prietenilor, spre a fi sigur că măcar ceva va putea fi salvat totuşi de confiscare. Scrierea lui cea mai valoroasă, o capodoperă a genului, este epopeea *Voshopolea*, compusă din o sută cincizeci de sonete şi câteva bocete profund creştine, de o mare expresivitate. Epopeea, închinată înfloririi şi distrugerii Moscopolei, metropola aromânilor din secolul al XVIII-lea, a apărut postum, aproape integral, în antologia *Un veac de poezie aromână* (1985); primele zece sonete ale epopeii apăruseră, tot postum, în *Antologie lirică aromână* (1975). Epopeea a fost editată şi în volum,

mai târziu, în 1994. *Voshopolea* este o capodoperă nu doar a literaturii dialectale aromâne, ci a literaturii române în ansamblul ei, fiind cea mai realizată în plan artistic după *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Autorul a dorit ca manuscrisul lui, gata de tipar încă din 1945, să fie transpus şi în limba română literară, spre a se bucura de o circulaţie mai largă, proiect realizat abia în 1985. Reînvie în această carte un oraş de legendă, Moscopole, cu peste şaizeci de mii de locuitori aromâni. Parafrazându-l pe Dimitrie Cantemir, s-ar putea zice că epopeea lui **B.** este şi un fel de „istorie a creşterii şi descreşterii" oraşului Moscopole, pusă în scenă în sonete de o neîndoielnică frumuseţe. Iată un sonet din deschiderea epopeii, în transpunere literară: „Voshopolei că-i fură începători/ Oierii doar – şi numele-i ne-o spune;/ Acolo fu menit să se adune/ Şi să prospere neamul de păstori.// Veniră toţi, cu zeghele pe umeri/ Şi pâine neagră în desagi de lână;/ Aveau drept arme bâtele în mână,/ Iar oi – pe degete să li le numeri…// Şi n-au găsit o streaşină cruciş,/ Nici adăposturi pentru oameni, vite;/ Cerul le-a fost acoperiş!// Doar fiare peste tot şi loc stingher,/ Ci au descins cu inimi oţelite,/ Şi n-au fugit de spaimă, nici de ger…". *Voshopolea* imortalizează o lume mirifică, dar şi de coşmar. Compunerea aproape exclusiv în sonete este o performanţă de o rară virtuozitate. Dacă George Murnu l-a tradus magistral pe Homer, despre **B.** se poate spune că a creat el însuşi în stil homeric, folosind un grai românesc dialectal, ce-şi dovedea astfel nebănuite resurse de expresivitate. Autorului i se mai publică, tot postum, în 1996, alt mare poem, *La stani*, închinat tot vieţii pastorale din Macedonia.

SCRIERI: *Românii din Macedonia, Epir, Tesalia şi Albania, Bulgaria şi Serbia. Studiu etnografic şi artistic*, Bucureşti, 1913; *Nipoata avigl'itorului*, în Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *333–340*; *La hane*, Bucureşti, f.a.; *Bobotează domnească*, Bucureşti, f.a.; *Cântiţe*, Bucureşti, f.a.; *Despre Iane, mare ban de Craiova. Şi ceva despre Mihai Viteazul* (în colaborare), Iaşi, 1934; [*Versuri*], în *Antologie lirică aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1975, *231–245*, în UVPA, *249–342*; *Voshopolea*, îngr. şi pref. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1994; *La stani*, îngr. şi postfaţă Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, *Nida Boga*, UVPA, *245–248.* ***Hr.C.***

BOGACI, Gheorghe (20.IV.1915, Vasileuţi–Hotin – 29.XI.1991, Moscova), istoric literar, folclorist. Este fiul Teodorei (n. Mizumscaia) şi al lui Teodosie Bogaci, preot. A urmat liceul la Hotin şi Cetatea Albă, iar în 1938 a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Iaşi, unde a şi lucrat, scurt timp, ca asistent la Catedra de slavistică. Ulterior a fost profesor de liceu în Iaşi, apoi în localitatea Bogatoe, regiunea Ismail (1940–1941). Între 1946 şi 1971 a fost colaborator ştiinţific al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe al RSS Moldoveneşti. A deținut o perioadă funcția de şef al sectorului de folclor, contribuind la organizarea și sistematizarea arhivei de folclor. În 1964 a devenit doctor în filologie cu teza *A.S. Puşkin şi folclorul moldovenesc,* elaborată la Institutul Republican de Perfecţionare a Cadrelor Didactice din RSSM și susținută la Institutul de Literatură Rusă al Academiei de Ştiinţe a URSS. În perioada 1971–1980 este conferenţiar la Institutul Pedagogic de Stat din Irkutsk (URSS). Publică din 1936 în revistele „Arhiva", „Opinia", „Jurnalul literar". În anii '50–'60 participă la elaborarea *Istoriei literaturii moldovenești* (I, 1958) și a unor manuale școlare. A mai colaborat la revistele „Limba şi literatura moldovenească", „Nistru", „Kodrî", precum și la diverse ziare, semnând numeroase articole, între care *A. Donici, apărător al învăţământului public* (1966), *Procedee ale comicului de limbaj în dramaturgia lui Vasile Alecsandri* (1967), *Soarta unui cântec moldovenesc* (1968), *Motive folclorice moldoveneşti atestate* (1969), *Casa lui Toader Crupenschi* (1969) etc.

Aria investigațiilor lui **B.** ține de istoria literaturii române, de folcloristică şi de relaţiile literare româno–ruso–ucrainene. În mai multe lucrări, majoritatea scrise şi editate în limba rusă, a fost preocupat de studierea motivelor folclorice româneşti în opera lui A.S. Puşkin şi Maxim Gorki. A publicat studii despre Costache Negruzzi, Alecu Russo, o monografie, în colaborare cu Isac Grecul, despre Alecu Donici (1966), care interpretează în mod deformat viața și opera fabulistului. Cercetând arhivele, **B.**, considerat un specialist în filologie şi în limbile slave, a descoperit documente referitoare la Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, Vartolomei Măzăreanu, B.P. Hasdeu. A îngrijit ediţii din operele lui Vasile Alecsandri, C. Negruzzi şi C. Stamati-Ciurea.

SCRIERI: *Din traista cu vorbe*, Chişinău, 1961; *Puşkin i moldavski folklor*, Chişinău, 1963; *Gorki i moldavski folklor*, Chişinău, 1966; *Alexandru Donici* (în colaborare cu Isac Grecul), Chişinău, 1966; *Pagini de istoriografie literară*, Chişinău, 1970; *Daleco severnoi stoliţî. O tvorcestve Puşkina v Moldavii*, Irkutsk, 1979; *În lumea cuvintelor*, Chişinău, 1982; *Alte pagini de istoriografie literară*, Chişinău, 1984.

Repere bibliografice: Paul Cornea, *„Alexandru Donici”*, RITL, 1968, 2; Pavel Balmuş, *Istoric literar prin excelenţă*, LA, 1985, 18 aprilie; Grigore Botezatu, *Gheorghe Bogaci*, RLSL, 1990, 3; Eliza Botezatu, *Gheorghe Bogaci – un om al conştiinţei*, „Moldova suverană”, 1995, 25 mai; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 274*; *Dicţ. Chişinău, 60–61.* ***Vs.C., A.Bn.***

BOGDAN, Elvira (13.IX.1904, Bucureşti – 3.V.1987, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Eugeniei (n. Popovici) şi a lui Gheorghe Moldoveanu, institutor. A absolvit, la Bucureşti, liceul (1928) şi Facultatea de Litere şi Filosofie (1931). Urmează apoi cursuri de specializare la Paris, unde obţine o diplomă la Sorbona (1934). A fost profesoară de liceu (1932–1940), funcţionară la Direcţia Presei (1940–1946), bibliotecară în cadrul Ministerului Sănătăţii (1948–1952), translatoare la Comitetul Geologic (1952–1956).

B. a debutat în 1928 cu articole în ziarele „Adevărul” şi „Dimineaţa”, iar editorial în 1931 cu volumul de poveşti pentru copii *Talismanul de safir*, sub pseudonimul Alice Basarab, pe care îl mai foloseşte ca iscălitură şi pentru *Vieţi minunate* (1939), *Fii fericită, doamnă* (1942) ş.a.; alt pseudonim este Sulfina Borangic. În această perioadă, în paralel cu activitatea literară, este redactor la „Neamul românesc pentru popor” (1931) şi directoare a revistei „Mariana” (1942–1944). A fost membră a Academiei Tiberine din Roma, membră a Societăţii Oamenilor de Litere din Paris, membră societară a Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Franceză din Paris. De-a lungul carierei i-au fost decernate numeroase premii la festivaluri internaţionale de carte: Medalia de aur la Festivalul Internaţional de Carte de la Nisa (1976, 1978, 1979), statueta L’Aiglon d’Or (1980). După război, colaborează mai ales la reviste pentru copii şi tineret. Acestui public îi este destinată, cu precădere, mare parte a lucrărilor autoarei: *Domniţa Ruxandra* (1969), roman istoric, în descendenţă sadoveniană, *Aurora, mireasa soarelui* (1969), basm cult, în care se resimte influenţa scrierilor lui Hans Christian Andersen, secvenţele *Mirela cu vocea de aur* şi *Glorioşii* (1981), cuprinzând povestiri variate tematic, cu personaje desprinse fie din realitatea înconjurătoare şi proiectate într-o lume fabuloasă, fie din istorie, de la Burebista până la Ioana d’Arc şi Ecaterina Teodoroiu. Altă categorie de scrieri o constituie cărţile de călătorie: *Castelele Loirei. Viaţa de glorie şi strălucire din trecutul Franţei* (1947) şi *Prin Italia, patria artei* (1976). Și câteva traduceri în proză din anii ’60, îndeobşte romane, se înscriu în aria de interes a cititorului tânăr.

SCRIERI: *Talismanul de safir*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1931; ed. 2, București, 1978; *Vieţi minunate*, Bucureşti, 1939; *Fii fericită, doamnă*, Bucureşti, 1942; *Castelele Loirei. Viaţa de glorie şi strălucire din trecutul Franţei*, Bucureşti, 1947; ed. Bucureşti, 1970; *Domniţa Ruxandra*, pref. Victor Eftimiu, Bucureşti, 1969; *Aurora, mireasa soarelui*, Bucureşti, 1969; *Prin Italia, patria artei*, pref. Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1976; *Mirela cu vocea de aur. Povestea Aurorei, frumoasa mireasă a soarelui. Glorioşii*, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Domniţa Ruxandra”*, RL, 1970, 10; Perpessicius, *Lecturi, 299–301*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *305–306*; Cosma, *Romanul*, II, *194*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *140, 144, 162, 167, 178, 222, 237, 260, 279, 282, 417*; Micu, *Ist. lit.*, *586.* ***C.M.B.***

BOGDAN, Ioan (25.VII.1864, Braşov – 1.VI.1919, Bucureşti), filolog, editor.

Este primul născut al Elenei (n. Munteanu) şi al lui Ioan Bogdan, într-o familie modestă din Şcheii Braşovului, cu unsprezece copii, între care se numără viitorul istoric literar G. Bogdan-Duică, fizicianul şi chimistul Ştefan Bogdan şi Ecaterina (Catinca) Bogdan, căsătorită cu N. Iorga ş.a. Urmează cursurile gimnaziului public român din Braşov, apoi pe cele ale Şcolii Normale Superioare din Iaşi, ca elev intern (bursier), în paralel fiind student al Facultăţii de Litere. Încheindu-şi studiile în iunie 1885, cu o strălucită lucrare de licenţă, *Istoria coloniei Sarmizegetusa*, publicată în acelaşi an, realizată probabil sub îndrumarea lui A.D. Xenopol, activează câteva luni ca profesor de latină şi greacă la Liceul „Anastasie Başotă” din Pomârla (Dorohoi). Debutează cu o recenzie la *Istoria limbii şi literaturii române* a lui Aron Densuşianu în „Convorbiri literare”, care se bucură de aprecierea lui Titu Maiorescu şi a lui Iacob Negruzzi. În martie 1886, fiind remarcat de ministrul Educaţiei din acea vreme, Dimitrie A. Sturdza, este trimis în Germania, apoi în Italia, spre a studia organizarea învăţământului

secundar. Lungă şi fertilă perioadă de studii de specializare în străinătate a fost o altă şansă oferită de acelaşi ministru, în urma recomandărilor lui B.P. Hasdeu şi ale lui Ioan Bianu. Graţie unei burse a statului român, **B.** îşi începe astfel pregătirea în domeniul slavisticii, aflată la noi în stadiu de pionierat, mai întâi la Universitatea din Viena (1887), unde urmează cursul de filologie slavă al lui Vatroslav Jagić, dar şi cursuri de paleografie şi diplomatică latină; în septembrie 1888 se afla la Sankt Petersburg, unde îşi continuă pregătirea la Facultatea de Istorie şi Filologie, audiindu-i pe A.I. Sobolevski, P.A. Sârcu ş.a., intrând în relaţii cu o serie de filologi şi istorici, precum A.A. Şahmatov, A.N. Veselovski, A.I. Iaţimirski. Din această etapă datează şi publicarea primelor sale lucrări privind cultura română veche, rod al cercetărilor întreprinse la Viena: *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena* şi *Cinci documente istorice slavo-române din archiva Curţii Imperiale din Viena*, apărute în „Analele Academiei Române" în 1889. În acelaşi an prezintă la Academie studiul *Diploma bârlădeană din 1134. O încercare de critică diplomatică slavo-română*, pe baza căruia îşi va alcătui referatul în limba rusă cu care se va înfăţişa în 1890 la cel de-al VIII-lea Congres Arheologic de la Moscova. Tot de acum datează o serie de articole care apar în „Convorbiri literare" şi în „Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare din Iaşi", precum şi înregistrarea manuscriselor şi tipăriturilor de origine românească din bibliotecile sanktpetersburgheze. Chiar dacă **B.** nu a putut finaliza catalogul acestora, a publicat în 1891 câteva rezultate preţioase ale acestor cercetări: *O evanghelie slavonă cu traducere românească din secolul* [al] *XVI-lea* şi sursa „gloselor Bogdan" (662 de glose în limba română şi aproximativ 70 în limba slavonă, înscrise ca marginalii la versiunea slavonă a *Sintagmei lui Matei Vlastaris*) şi *Un lexicon slavo-român din secolul XVII*. În 1889–1890 îşi va continua periplul ştiinţific la Moscova, atât pentru cercetări proprii în arhive şi biblioteci, cât şi în vederea audierii de cursuri universitare, cu care ocazie intră în contact cu S.A. Belokurov, F.F. Fortunatov, şeful şcolii lingvistice din Moscova, P.A. Lavrov, M.N. Speranski, V.A. Ulianiţki ş.a. Este ales membru corespondent al Societăţii de Istorie şi Antichităţi de la Universitatea din Moscova. Studiază şi la Kiev, unde fusese informat de existenţa unei cronici moldoveneşti necunoscute, pe care o identifică în Biblioteca Academiei Teologice. Cercetarea acestei preţioase surse se va materializa în articolul *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, apărut în „Archiv für slavische Philologie" în 1891, precum şi în cea mai mare parte din prima sa lucrare de amploare, *Vechile cronici moldoveneşti până la Ureche*, tipărită în acelaşi an. Aflat la Cracovia, îşi continuă studiile de polonistică la Universitate, transcrie cronica moldo–polonă pe care o va edita în *Vechile cronici…*, precum şi o serie de documente privitoare la istoria Moldovei. Întors definitiv în ţară, după încă un popas la Roma, **B.** este numit profesor la Universitatea din Bucureşti (suplinitor în 1891, titular provizoriu în 1892), la Catedra de limbi slave, creată special pentru el. Cursul inaugural, *Însemnătatea studiilor slave pentru români* (publicat în 1894), sublinia necesitatea acestei specializări esenţiale în vederea trecerii istoriei şi filologiei române într-o nouă fază, modernă, ştiinţifică, imposibil de conceput fără accesul la moştenirea culturală românească redactată vreme de secole în limba slavonă. **B.** a contribuit, de asemenea, la organizarea învăţământului universitar românesc, fiind ales decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie în 1898, reales apoi de zece ori, practic până la sfârşitul vieţii, prorector al Universităţii (1912, 1916–1918) şi, pentru scurt timp, rector (iunie 1912); a participat la elaborarea primei legi a învăţământului superior din România (1912). A devenit membru corespondent al Academiei Române în 1892, ales membru activ în 1903, ocupând de două ori fotoliul de vicepreşedinte al Academiei (1910–1913, 1916–1919). Din 1900 este primit în comitetul de redacţie al „Convorbirilor literare", fiind între 1902 şi 1906 director al revistei. Din 1909 a fost preşedintele Comisiei Istorice a României, în cadrul căreia a putut coordona efortul unei strălucite generaţii (D. Onciul, I. Bianu, C. Giurescu, D. Russo, Al. Lapedatu) de a edita „în condiţii ştiinţifice superioare izvoarele istoriei şi culturii vechi româneşti" (G. Mihăilă). În tot acest timp a realizat trei călătorii de studii în Rusia şi Polonia, în vederea copierii şi studierii unor documente slavo-române în arhive, între care *Letopiseţul lui Azarie*. În 1914 a fost ales membru corespondent al Academiei Sârbe de Ştiinţe.

Discursul de recepţie la Academia Română, *Istoriografia română şi problemele ei actuale* (1905), reprezintă o privire sintetică, de o mare pătrundere, asupra evoluţiei istoriografiei noastre în secolele XV–XIX, pe care **B.** o divizează în trei epoci distincte: a analiştilor (secolul XV), a cronicarilor (secolul XVI

– începutul secolului XVIII) şi a istoricilor, începând cu Dimitrie Cantemir şi continuând cu reprezentanţii Şcolii Ardelene. O atenţie deosebită este acordată sarcinilor pe care istoricii români le aveau de îndeplinit în vederea integrării istoriografiei naţionale în ştiinţa modernă: editarea adecvată a izvoarelor, dezvoltarea disciplinelor auxiliare ale istoriei (diplomatica, paleografia, sigilografia), analiza datelor, „obiectivă şi în acelaşi timp artistică", în stare să ofere o imagine corectă şi coerentă a „trecutului, în adevărata sa lumină". Aplicarea acestor exigențe nu avea să-i asigure întotdeauna preţuirea contemporanilor, adesea vizaţi de examenele sale critice, elegante dar necruţătoare, un exemplu grăitor oferindu-l studiul critic ce deschide lucrarea *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui* (1896), care pune în discuţie toate contribuţiile anterioare ale istoricilor cu privire la voievodul muntean, unele semnate de A.D. Xenopol, AI. Odobescu sau Al. Tocilescu. La Ateneul Român **B.** a prezentat trei conferinţe: prima, în 1892, *Românii şi bulgarii. Raporturile culturale şi politice între aceste două popoare* (publicată în 1895), apoi *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul* (1896, publicată în 1898), aducând o serie de informaţii istorice noi, între care se remarcă trimiterile la *Cronica bulgară de la 1296–1413*, descoperită de slavist, referitoare la bătălia de la Rovine; a treia conferinţă, *Cultura veche română* (1898), este o privire asupra genurilor şi speciilor literare cultivate în perioada veche şi premodernă, atât în slavonă cât şi în limba română, bine încadrată în contextul social şi istoric al evoluţiei Ţărilor Române în Evul Mediu. Aici se realizează un tablou de ansamblu, cu linii clare, urmărind direcţiile de dezvoltare ale culturii române vechi, cu laturile sale artistice, ştiinţifice, literare, religioase. De un interes deosebit se bucură literatura apocrifelor, cărţile populare, evoluţia discursului istoric, dar şi *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, al căror original slavon tocmai fusese descoperit la Sofia. O serie de conferinţe ţinute la Academie, care reprezintă tot atâtea contribuţii inovatoare: *Evangheliile de la Homor şi Voroneţ* (1907), *Documentul Râzenilor din 1484 şi organizarea armatei moldovene în sec. XV* (1908), *Letopiseţul lui Azarie* (1909) ş.a. Valoare specială au ediţiile de documente slavo-române alcătuite de **B.**, în care studierea lor complexă – istorică, diplomatică, paleografică şi lingvistică – implică editarea şi traducerea, slavistul acoperind astfel o parte consistentă a istoriei interne din cele trei ţări române şi a relaţiilor dintre ele sau cu ţările înconjurătoare. Primul volum apare în 1902 (*Documente şi regeste*...), reluat într-o nouă ediţie, de data aceasta cu textele reproduse integral în original, dar din care n-a mai apărut decât un volum referitor la perioada 1413–1508: *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în secolul XV şi XVI* (1905). Importante sunt observaţiile asupra limbii documentelor, în linii mari fiind vorba despre mediobulgară, dar cu o serie de cuvinte bizantine şi neogreceşti, turceşti, maghiare, săseşti şi mai ales româneşti. În 1913 apare lucrarea *Documentele lui Ştefan cel Mare*, în două volume, continuând şi, după opinia specialiştilor, întrecând prin precizie şi prin bogăţia comentariilor lucrările precedente ale filologului. La acestea se adaugă analiza critică a documentelor false sau greşit atribuite, prin care se dovedeşte lipsa de autenticitate a unor documente vechi româneşti şi străine (*Documente false atribuite lui Ştefan cel Mare*, 1913). Dar partea cea mai valoroasă a operei lui **B.** o reprezintă ediţiile şi studiile asupra istoriografiei vechi româneşti, precedate şi într-un anume fel pregătite de trei ediţii de cronici bizantine şi sud-slave – *Ein Beitrag…, Cronica universală şi analele sârbeşti de la Petersburg* (1909) şi *Cronica lui Constantin Manasses* (1922). Prin integrarea manuscriselor slavo-române descoperite atât în bibliotecile străine cât şi în ţară, el lărgeşte aria de desfăşurare a literaturii româneşti originale din secolele XV–XVI, îmbogăţind-o cu douăsprezece cronici moldoveneşti (până atunci cunoscându-se doar două), între care letopiseţele lui Macarie, Eftimie şi Azarie şi *Letopiseţul de când s-a început Ţara Moldovei*, descoperit într-un manuscris la Tulcea**.** Ele au apărut în 1891 (*Vechile cronici moldoveneşti până la Ureche*), 1895 (*Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*), 1901 (*Un fragment de cronică moldovenească în limba slavă*, „Convorbiri literare") şi 1909 (*Letopiseţul lui Azarie*, „Analele Academiei Române"). Chiar dacă unele interpretări au fost ulterior rectificate, „comentariile asupra limbii, în special la cei trei cronicari din secolul al XVI-lea, analiza dependenţei stilistice şi chiar lexicale la aceştia de textul lui Manasses şi comparaţiile textologice cu cronica lui Gr. Ureche îşi păstrează în cea mai mare parte valoarea până azi" (G. Mihăilă). Între alte lucrări din aceeaşi sferă se numără *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, vreme îndelungată cea mai temeinică monografie

şi ediţie de texte pe această temă, precum şi o serie de studii, între care *O scrisoare din 1679 a mitropolitului Dosoftei* (1912), un document important privind istoria tipografiilor româneşti, şi *O traducere moldovenească din veacul al XVIII-lea a Vieţii lui Bertoldo (1774)*, rod al unei investigaţii la Moscova. Totodată, lucrările lingvistice ale lui **B.** sunt semnificative. Pe baza comentariilor asupra limbii textelor slavo-române care însoţesc ediţiile de documente moldoveneşti, el a redactat articolul de sinteză *Über die Sprache der ältesten moldauischen Urkunden*, publicat în volumul omagial dedicat lui Vatroslav Jagić (1908), care reia şi sistematizează observaţiile privind limba documentelor din Moldova (slavona rusă apuseană, cu elemente populare ucrainene, polone şi numeroase cuvinte româneşti). Altă temă cu conotaţii lingvistice este cea a gloselor româneşti din secolele XVI–XVII, descoperite în manuscrise aflate în Rusia (*Glose române într-un manuscris slavon din secolul XVI* şi *Un lexicon slavo-român din secolul XVII*), reprezentând un moment de început în lexicografia românească. „Muncitor neostenit şi plin de acea intuiţie ciudată care a pus pe savanţi pe urmele multor taine – scria despre **B.** Tudor Arghezi în 1911 – caută şi găseşte o adevărată comoară istorică. *Vechile cronice moldoveneşti* pe care le-a descoperit la Kiev şi cari cuprind mai toată istoriografia moldavă până la cronica lui Ureche au fost pentru România un mare eveniment."

SCRIERI: *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, Bucureşti, 1889; *Cinci documente slavo-române din archiva Curţii Imperiale de la Viena*, Bucureşti, 1889; *Vechile cronici moldoveneşti până la Ureche*, Bucureşti, 1891; *Însemnătatea studiilor slave pentru români,* Bucureşti, 1894; *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, 1895; *Românii şi bulgarii. Raporturile culturale şi politice între aceste două popoare*, Bucureşti, 1895; *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Bucureşti, 1896; *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul. Cultura veche română*, Bucureşti, 1898; *De la cine şi când au împrumutat românii alfabetul chirilic,* în *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, Bucureşti, 1900, *585–594*; *Istoriografia română şi problemele ei actuale*, Bucureşti, 1905; *Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească*, Bucureşti, 1905; *Über die Sprache der ältesten moldauischen Urkunden*, în *Jagić-Festschrift*, Berlin, 1908, *370–377*; *Documentele lui Ştefan cel Mare*, I–II, Bucureşti, 1913; *Cronica lui Constantin Manasses*, pref. Ioan Bianu, Bucureşti, 1922; *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, pref. Emil Petrovici, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Tudor Arghezi, *Bogdan (Ioan),* în Cornel, *Figuri*, I, *333–335*; P.P. Panaitescu, *Ioan Bogdan şi studiile de istorie slavă la români*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României", 1928; Iorga, *Oameni*, II, *446–449*; Damian P. Bogdan, *Ioan Bogdan*, RSL, 1956; *Ioan Bogdan şi istoria culturii române*, RSL, 1966; Diomid Strugaru, *Slaviştii români Ioan Bogdan şi Ilie Bărbulescu în lumina unei corespondenţe inedite*, RSL, 1972; Bucur, *Istoriografia*, *190–193*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *64–65*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar*, *73–74*; *Bogdanii – o familie de cărturari*, coordonatori Steluţa Pestrea-Suciu şi Monica Tatuşescu, Braşov, 1995; Octavian Rusu, *Repere bibliografice la ceas aniversar: Ioan Bogdan*, Sibiu, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, *283–318*. ***Il.M.***

BOGDAN, N.A. [Nicolai Andriescu] (10.V.1858, Iaşi – 17.IV.1939, Iaşi), gazetar, prozator, dramaturg. Numele Nicolai Andriescu-Bogdan era moştenit de la ambii părinţi – mama, Irina Andriescu, tatăl, Gheorghe Bogdan, fiul unui postelnic. În 1874 rămâne orfan şi îşi întrerupe studiile la Liceul Naţional din Iaşi, începând să lucreze ca funcţionar. Între 1879 şi 1882, frecventează Conservatorul de Muzică şi Declamaţie, fiind angajat la Teatrul Naţional din Iaşi (1880–1889), dar jucând mai mult cu trupe ambulante. Din 1889 va fi funcţionar (urcă până la gradul de ajutor de primar) la Primăria ieşeană. A debutat în propria publicaţie periodică, „Scrieri amusante" (1875–1876), şi a continuat în acelaşi mod cu „Cabinetul de lectură", „Bomba", „Arta", dar mai cu seamă cu „Lupta pentru viaţă" (1903–1905), scrisă în întregime de **B.** şi ilustrând toate genurile şi domeniile care îl preocupau. A mai fost redactor (şef) la „Liberalul", „Era nouă", „Arhiva", „Oraşul", „Ioan Neculce" sau doar colaborator la „Familia", „Gazeta săteanului", la alte câteva zeci de periodice din ţară şi din Franţa, Belgia, Italia, Egipt, Germania. Colaborările sale – proză, versuri, teatru (original şi traduceri), articole teatrale, literare, culturale, istorice, culegeri de folclor şi documente – erau semnate şi cu pseudonimele Basile N. Lupu, Cesar, Clio, Dan, Iassiensis, N. a Irinei ş.a. În diversitatea acestor texte se detaşează, fie prin amploare – *Cauza regresului teatrului românesc, Câteva tipuri de actori* –, fie prin număr, cele care se ocupă de analiza vieţii teatrale sau de evocarea unor întâmplări cu actori.

Proza lui **B.** este foarte diversă, de la fantezii la amintiri şi note de călătorie, de la romane la anecdote. *Cuibul fericirei* (1884) este o nuvelă ce stă, ca multe altele, sub semnul literaturii de

senzaţie. Volumele care au urmat sunt culegeri conţinând prelucrări de folclor, versuri, nuvele, povestiri, amintiri. Între acestea, *De scârba boilor, Jitarul, La muncă, Straja, La Dunăre* se vor naraţiuni obiective, cu subiecte din viaţa satului sau din război. Altele sunt întâmplări triste, cu personaje reale, uneori autorul alunecând spre memorialistică şi autobiografie. Paginile despre Matei Millo, V. Alecsandri, T.T. Burada, Titu Maiorescu, V. Pogor, I. Creangă, M. Eminescu, Eduard Caudella ș.a. sunt interesante prin unele amănunte de martor ocular. Peste tot abundă textele cu intenţii umoristice, cărora le lipsesc însă adeseori spiritul, poanta. Călătorind mult, **B.** a publicat câteva cicluri de însemnări: *De-a curmezişul ţării româneşti, De-a curmezişul Europei* ş.a. (în „Lupta pentru viaţă", 1905) – note fugare, vag descriptive, uşor maliţioase şi (auto)ironice. Majoritatea versurilor sale, satirice, erotice, elegiace, sunt neinspirate şi vetuste. Volumele de teatru cuprind piese proprii, prelucrări, localizări şi traduceri (multe dintre acestea au rămas în paginile revistei „Familia"), folosite mai ales de trupele de diletanţi din Moldova, Transilvania şi Banat. Unele piese sunt „dramatizări" ale unor episoade biblice sau ale unor momente istorice reconstituite fantezist – *Abraam, Ciceron, Traian şi Dochia, Bogdan I sau Întemeietorul Moldovei, Alexandru cel Bun.* Altele sunt comedii (într-un act), cu sau fără cântece, vădit influenţate de vodevilul francez, reiterând în forme extrem de stângace mici şi banale intrigi familiale şi amoroase, încheiate cu inevitabile busculade şi/sau căsătorii. Câteva dintre versiunile lui după piese de autori celebri sau la modă au fost folosite în reprezentaţiile Teatrului Naţional din Iaşi sau ale celor de diletanţi, dar cele mai multe au fost doar tipărite. Pe lângă numeroasele traduceri din comediografii bulevardieri francezi (Octave Feuillet, Eugène Scribe, A. D'Ennery, Melesville, Eugène Labiche, Henri Murger ş.a.), a tălmăcit şi din marele repertoriu – Shakespeare, Molière, Beaumarchais, Émile Zola, Al. Dumas-fiul. Mai utile şi mai bine primite au fost lucrările referitoare la istoria vechii capitale a Moldovei, cea mai importantă fiind *Oraşul Iaşi* (1904), o monografie care îşi dovedeşte şi azi valoarea documentară. *Istoria neamului românesc povestită în zece şezători de Moş Andrei Gurăbogată* (1937) este o rememorare didactică a unor fapte din trecut. Pasionat cercetător de arhive, **B.** a mai publicat o serie de volume strict documentare referitoare la evoluţia oraşului în care a trăit şi cu care ajunsese să se identifice. Întreaga sa activitate a fost răsplătită cu mai multe medalii şi decoraţii.

SCRIERI: *Din scrierile lui Nicolai A. Bogdan*, Iaşi, 1879; *Iuga sau Berbecii la păscut*, Iaşi, 1881; *Cuibul fericirei*, Iaşi, 1884; *Bogdan I sau Întemeietorul Moldovei*, Oradea, 1890; *Abraam*, Iaşi, 1892; *Ciceron*, Iaşi, 1892; *Frunze verzi*, Iaşi, 1892; *Izvorul lui Dan*, Iaşi, 1892; *Poveşti şi anecdote din popor*, Iaşi, 1892; *Traian şi Dochia*, Iaşi, 1892; *Pe câmpul de onoare*, Iaşi, 1893; *Şi nouă, şi vechi*, Iaşi, 1893; *Licenţiaţii*, Iaşi, 1894; *15 comedii*, Iaşi, 1894; *Bursucul*, Iaşi 1896; *Arta de a vorbi, recita şi declama în societate, în public, pe scenă & ct.*, Iaşi, 1899; *Să jubilăm!*, Iaşi, 1901; *Să râdem!*, Iaşi, 1902; *Oraşul Iaşi*, Iaşi, 1904; ed. Iaşi, 2008; *De scârba boilor*, Iaşi, 1911; *Regele Carol I şi a doua sa capitală*, Bucureşti, 1916; *Alte 15 comedii*, Bucureşti, 1924; *6 piese cu caracter istoric*, Iaşi, 1927; *De haz şi de necaz*, Iaşi, 1929; *Cel mai nou ghid al Iaşului*, Iaşi, 1932; *Istoria neamului românesc povestită în zece şezători de Moş Andrei Gurăbogată*, Bucureşti, 1937. **Traduceri:** Evariste Carrance, *Casa de închiriet*, Iaşi, 1882, *Căpitanul Bumbdeaur*, Iaşi, 1906; Rouget de Lisle, *Marsilieza*, Iaşi, 1886; Shakespeare, *Hamlet, principele Danemarcei*, Iaşi, 1887; P. Mollé-Gentilhomme, C. Guéroult, *Marchiza de Pompadour*, Iaşi, 1894; [Th. Barrière, L.A. Theuriet, Fr. Ponsard, A. Seguin, Edouard Pailleron, H. Monnier, Henri Murger, Al. Dumas-fiul, G. de Letorière, Molière], în *Alte 15 comedii*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: *N. Iorga şi N.A. Bogdan*, „Liberalul", 1904, 224; A. D. Xenopol, *„Oraşul Iaşi"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XXVII, 1904–1905; N. Iorga, *„Oraşul Iaşi"*, RI, 1916, 3–6; P. Gr. [Gr. T. Popa], *N.A. Bogdan*, IIŞ, 1939, 5; Ciorănescu, *Teatr. rom., 183–184*; Mărcuş, *Thalia*, I, *229–236*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *463, 494*; Leon, *Umbre*, IV, *175–184*. ***C.T.***

BOGDAN-DASCĂLU, Doina (27.XI.1942, Reşiţa), stilistician, poetă, editoare. Este fiica Semproniei Bogdan (n. Șimic), funcționară, și a lui George C. Bogdan, publicist. Urmează liceul în oraşul natal (1957–1960) şi Facultatea de Filologie, secţia română–germană, a Universităţii din Timişoara (1960–1965). După absolvire este repartizată în activitatea de cercetare ştiinţifică la sectorul de lingvistică din cadrul Bazei de Cercetări Ştiinţifice Timişoara a Academiei Române, devenit ulterior Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu". Și-a luat doctoratul la Universitatea timișoreană cu teza *Limbajul criticii literare românești* (1979). A fost cadru didactic și decan al Facultății de Jurnalistică de la Universitatea Tibiscus din Timișoara (1998–2007) și profesor asociat la Universitatea de Vest

din Timișoara. Colaborează la „Caiete critice", „Contemporanul", „Limba română", „Limbă şi literatură", „Literatorul", „Piramida" (Zrenianin), „Reflex", „Revista de istorie şi teorie literară", „Revista de studii banatice", „Rostirea românească", „Studii şi cercetări lingvistice", „Studii de ştiinţă şi cultură" ș.a.

B.-D. debutează cu un articol de stilistică în „Orizont" (1968) şi editorial cu volumul *Critica– limbaj secund* (1981), abordare a criticii literare din unghiul modalităţii de exprimare. Recurgând la metoda funcţionalistă, **B.-D.** dedică fiecărei funcţii câte un capitol, unde sunt enumeraţi operatorii prin care funcţiile ajung la concretizare. Un loc aparte revine celei metalingvistice, considerată dominantă în limbajul criticii literare, privit în raporturile sale cu limbajul-obiect. Un interes particular prezintă funcţia poetică şi manifestările ei în critică, a căror investigare arată limpede că funcţia a fost asumată nu numai de adepţii declaraţi ai impresionismului critic, ci şi de cei care l-au ocolit sau chiar l-au repudiat. Cele mai recente cărţi publicate de **B.-D.** sunt din perimetrul istoriei şi al criticii literare, acordând, şi aici, o atenţie particulară expresiei, fie literară, fie critică. *Arta de a scrie, arta de a citi* (2011) sugerează posibilitatea şi chiar necesitatea sincronizării acestor laturi ale literaturii, prin evidenţierea resurselor artistice la care recurg criticii atunci când comentează textul unui scriitor. *Intersecţia critică* (2012) continuă acest demers interpretativ, interesul fiind îndreptat cu precădere asupra aspectelor artistice ale criticii literare. Când scrie poezie – *Albastrele semne* (2010), *O clepsidră de fluturi* (2012) –, **B.-D.** este adepta unei expresii concentrate, în care simbolurilor (luntrea lui Caron, ceasurile lichide, ruinele, ferestrele, ceaţa, dar îndeosebi oglinda) le revine rolul principal. Uşoare, vaporoase, feminine, versurile au un ton elegiac, uşor nostalgic. Ediţiile din autori bănăţeni (Paul Iorgovici, Mihail Gaşpar, Aurel Cosma, George C. Bogdan ș.a.) pe care le-a îngrijit, singură sau în colaborare, dovedesc preocuparea de a le asigura un pronunţat caracter ştiinţific. Prin ele **B.-D.** readuce în actualitate scrieri fie inedite, fie puțin cunoscute celor de azi.

SCRIERI: *Critica–limbaj secund*, Timişoara, 1981; *Epitetul jurnalistic* (în colaborare cu Crişu Dascălu), Timișoara, 1999; *Spaţiul meta*, Timişoara, 2001; *Gramatica poeziei române (1880–1980)* (în colaborare cu Crişu Dascălu), Bucureşti, 2002; *Limbajul publicistic actual. De la perspectiva funcţională la cea funcţionalistă*, Timişoara, 2006; *Albastrele semne*, Timişoara, 2010; *Arta de a scrie, arta de a citi*, Timişoara, 2011; *O clepsidră de fluturi*, Timişoara, 2012; *Intersecţia critică*, Timişoara, 2012. **Ediţii:** Mihail Gaşpar, *Fata vornicului Oană*, introd. edit., Timişoara, 1974 (în colaborare cu George C. Bogdan), *Din vremuri de mărire*, introd. edit., Timișoara, 1982 (în colaborare cu George C. Bogdan); Paul Iorgovici, *Observaţii de limba rumânească*, introd. Crișu Dascălu, Timişoara, 1979 (în colaborare cu Crişu Dascălu); ed. Timișoara, 2012; George C. Bogdan, *Din istoria culturală a Banatului*, I, introd. edit., Timişoara, 2011. **Traduceri:** Sever Bocu, *Problema Banatului. Români şi sârbi*, Timişoara, 2012.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu**,** *Un scriitor bănăţean uitat*, O, 1974, 48; Al. Graur, *Paul Iorgovici*, RL, 1979, 23; Marcel Pop-Corniş, *„Critica – limbaj secund"*, O, 1982, 20; Adrian Marino, *Limbajul criticii la microscop,* T, 1982, 19; Simion, *Sfidarea, 257–260*; Dumitru Vlăduţ, *Limbajul publicistic actual,* „Analele Universităţii Tibiscus", jurnalistică, 2007; Livius Petru Bercea, *Scriitori şi cărţi*, Lugoj, 2008, *61–64, 96–98*; Florin Corneliu Popovici, *Cartea unei evadări*, „Reflex", 2010, 1–6; Graţiela Benga, *„Arta de scrie, arta de a citi"*, „Revista de studii banatice", 2010, 1. ***F.C.P.***

BOGDAN-DUICĂ, G. [Gheorghe] (2.I.1866, Braşov – 21.IX.1934, Braşov), istoric şi critic literar.

A fost al doilea născut în familia Elenei (n. Munteanu) şi a lui Ioan Bogdan, funcţionar. Dintre ceilalţi fraţi, se vor remarca, în diverse domenii, Ioan Bogdan, filolog, profesor universitar, Ştefan Bogdan, profesor la Facultatea de Farmacie din Bucureşti, Aurel Bogdan, general; o soră, Ecaterina (Catinca), a fost a doua soţie a lui N. Iorga. **B.-D.** a urmat şcoala primară din Scheii Braşovului. După ce a absolvit Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov (1885), audiază cursuri de logică şi de filologie la universităţile din Budapesta, Jena şi Viena (1885–1888). Obţine un post de profesor suplinitor la Liceul „Andrei Şaguna", dar, fiind considerat ateu, este îndepărtat de la catedră. Îşi făcuse un oarecare nume, încă elev fiind, prin colaborările de la

„Familia” (1883–1884). În 1888 tipăreşte o serie de „reviste literare” în foiletonul „Gazetei Transilvaniei”, pe care le continuă, tot în acel an, în „Tribuna”, unde a fost o vreme şi membru în comitetul de redacţie. Colaborează şi la „Convorbiri literare”. Tenace şi decis în opţiuni, trece în Regat la sfârşitul lui 1890, încercând să-şi termine facultatea la Bucureşti. Este chemat însă la Cernăuţi, unde între 1893 şi 1894 va fi director la „Gazeta Bucovinei”. Se căsătorise, în 1892, cu alsaciana Maria Done. Cei doi au avut şase copii, între care Catul Bogdan (viitor pictor, profesor universitar), Virgil Bogdan (care a devenit filosof), Ovidiu Bogdan (profesor). Întors la Bucureşti, termină Facultatea de Litere, luându-şi licenţa în 1897. Începe acum o lungă carieră didactică. Pentru scurte perioade profesor la licee din ţară, este în cele din urmă numit director al Liceului „Mihai Viteazul” din Bucureşti, funcţie pe care o va păstra un deceniu. În timpul ocupaţiei Capitalei, este arestat şi deportat. Îndată după înfiinţarea Universităţii din Cluj, în 1919, devine profesor de literatură română la Facultatea de Litere, al cărei întâi decan va fi şi unde va preda până la moarte. Tot în 1919 este ales membru al Academiei Române, pe locul rămas vacant după moartea lui Titu Maiorescu. A fost delegat în Senat din partea Universităţii clujene. Se va înscrie în Partidul Naţional Ţărănesc, dar, nemulţumit, trece în Partidul Naţional Liberal, fiind ales, cu acest prilej, şi deputat. Moare pe neaşteptate la Braşov şi este înmormântat la Sibiu.

Pedagog prin vocaţie, **B.-D.** s-a preocupat de timpuriu de problemele educaţiei şi învăţământului, începând să publice încă din 1897 articole şi studii despre manuale, despre organizarea şcolară. Temperament de polemist, a intrat în gazetăria cotidiană. La „Tribuna” şi „Gazeta Bucovinei” îşi expune, în 1893–1894, mai ales opiniile în probleme de istorie a românilor. Împreună cu Aurel C. Popovici și alții, la Bucureşti, participă la redactarea cotidianului politic şi cultural „România jună” (1899–1900). Este secretar al Ligii Culturale, se află în prejma lui N. Iorga şi a lui A.C. Popovici, ale căror opinii antisemite le susţine (*Românii şi ovreii*, 1913). Cu Vasile Pârvan şi Virgil Arion editează, în 1913 şi 1914, la Bucureşti, revista „Românismul”. Înzestrat cu o vie curiozitate, citea enorm, atras de mai toate domeniile culturii. Şi-a spus părerea în chestiuni de religie şi teologie, geografie umană, etnofolcloristică, filologie, în texte scrise într-un stil accesibil. A analizat cu precădere mişcările religioase la români, preocupat de situaţia confesiunilor din Transilvania şi încercând să afle în ce constă „sentimentul naţional”. Aşa au apărut mai multe studii, precum cele despre Ioan Inocenţiu Micu-Klein, despre autonomia Bisericii Ortodoxe, dar şi despre Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Axente Sever sau Ioan Dunca. De literatură **B.-D.** s-a apropiat mai întâi prin câteva încercări de versificare, unele apărute în „Tribuna” (1891). Aceste tentative i-au deschis gustul pentru descifrarea resorturilor unei opere, ceea ce l-a îndreptat către critica literară. La început a urmat modelul maiorescian, adoptând un ton dur, cu ironii şi „zeflemele” de tip junimist aplicate numai literaturii din Ardeal. Lipsa de valoare, era de părere criticul, nu trebuie scuzată prin circumstanţele dificile în care se manifestă scriitorii de limbă română din Transilvania. Considera că aici fuseseră încurajate doar „mediocrităţile” şi nonvalorile, pe temeiul unor „motive neliterare”. În opoziţie cu literatura de nivel modest a lui Iosif Vulcan şi Andrei Mureşanu, criticul aşază versurile lui George Coşbuc, fiind cel dintâi care le analizează amplu, într-o serie de foiletoane apărute în 1888, înaintea studiului lui C. Dobrogeanu-Gherea. În acelaşi spirit maiorescian, îşi întemeiază afirmaţiile pe o sumă de premise teoretice plecând de la Lessing, la ale cărui opinii aderă în bună măsură. *Laocoon* constituie un argument pentru eliminarea descriptivismului din poezia ardelenească a epocii, comparată uneori, spre a i se evidenţia scăderile, cu aceea eminesciană. Ca să păstreze o legătură vie cu viaţa literară, **B.-D.** a scris, constant, şi critică de întâmpinare, pronunţându-se despre aproape toţi scriitorii contemporani importanţi. La Barbu Delavrancea a apreciat curăţenia limbii din proză şi unitatea construcţiei dramatice, lui Mihail Sadoveanu îi este investigată arta de povestitor. Primele versuri ale lui Ştefan Petică şi ale lui Panait Cerna sunt privite cu simpatie; ale lui Camil Petrescu izvorăsc dintr-o „atitudine de clasicist”, iar poeziile lui Octavian Goga reprezintă „balada tragică a sufletului ardelenesc primitiv”. A contestat violent dramaturgia lui Lucian Blaga („literatură fără rost”), afirmând că întreaga lui operă literară este străbătută de „răceală”. Pe Tudor Arghezi l-a apreciat încă în 1926, considerând că are „vederi noi”, dar despre *Flori de mucigai* a scris negativ. **B.-D.** era un critic cu un expozeu informat, care înţelegea motivaţiile curentelor moderne (a scris despre expresionism), dar gustul său era al

unui clasicizant şi al unui moralist. Interesul i s-a îndreptat însă către istoria literară, ca o consecinţă a înclinaţiei spre istorie în general. Volumul lui de debut, apărut în 1893, conţine o biografie a lui Petru Maior. De altfel, aproape toate studiile elaborate în tinereţe insistau asupra derulării faptelor, asupra contextelor istorice (*Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, 1896). Cu timpul, **B.-D.** îşi configurează o concepţie proprie despre istoria literară, care, fără a fi originală, s-a numărat printre cele demne de luat în seamă, alături de a lui N. Iorga şi a lui Ovid Densusianu. În fapt, el considera că o istorie a literaturii nu poate fi alcătuită decât după ce au fost investigate toate compartimentele şi au fost strânse toate informaţiile. Colecţiona cele mai mărunte date despre familie, studii, viaţă personală, relaţii sociale, debut, colaborări, ediţii, receptare. S-a oprit cu precădere asupra unor scriitori şi oameni de cultură ardeleni din prima jumătate a secolului al XIX-lea în monografii precum *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu* (1924), *Gheorghe Lazăr* (1924), *Ioan Barac* (1933), *Eftimie Murgu* (1937). A stăruit însă şi asupra lui Alecsandri (*Vasile Alecsandri. Admiratori şi detractori*, 1922; *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieţi*, 1926) şi mai ales asupra lui Eminescu (*Despre „Luceafărul" lui Mihail Eminescu*, 1925), despre poet scriind frecvent „multe şi mărunte", cu deosebire în „Buletinul «Mihai Eminescu»", scos la Cernăuţi, din 1930, de Leca Morariu, cu sprijinul lui G. Ibrăileanu şi al lui **B.-D.** însuşi. Pasiunea pentru amănunt nu era însă gratuită, ci rezulta dintr-o altă cerinţă impusă istoriei literare, aceea de a oferi o imagine cât mai completă asupra unei epoci. Transilvania primei jumătăţi a secolului al XIX-lea i-a pus la dispoziţie mai ales posibilitatea de a studia şi a releva un complex de raporturi. Istoricul, tolerant din fire şi prin educaţie, nu s-a dat în lături să remarce rolul pozitiv al şcolii ungureşti în formarea spirituală, spre pildă, a lui Simion Bărnuţiu. Urmărind detaliat faptele, le împarte în secţiuni reprezentative şi le distribuie aproape dramaturgic. Istoria literară este atrasă astfel către literatură, prin orientarea şi dispunerea informaţiilor cu ajutorul unor comentarii concise, sugestive şi adecvate, care tind, între altele, să configureze un destin („rostul vieţii"). **B.-D.** premerge astfel metodei istorico-literare a lui G. Călinescu. Rezultatele au fost remarcabile (în 1925 îi era atribuit Premiul Naţional pentru Critică), deşi numeroasele corelări pe care le instituia nu erau atât neaşteptate şi spectaculoase, cât laborioase şi exacte. El nu scrie hagiografii, rămânând lucid în evaluări. Verifică sever informaţiile, până la a afla şi alege pe aceea care este (ori pare) martorul obiectiv, cel mai de încredere. Capitole întregi din câte o monografie sunt dedicate unor controverse, prezentate cu vervă polemică. Atât de riguros în adunarea materialului, istoricul literar nu s-a încumetat să se pronunţe decât despre un segment din evoluţia literaturii, anume despre „întâii poeţi munteni" (*Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, 1923), unde sunt studiaţi Iancu Văcărescu, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Cârlova, C. Faca, Grigore Alexandrescu, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac. Situându-se, programatic, pe o poziţie marcat istoristă, pentru el chestiunea principală este aflarea sistemului de valori care domină o anume perioadă literară şi includerea scriitorilor în ramele acelui sistem, după criteriile epocii. Adept ferm al „valorilor istorice", **B.-D.** a fost un adversar al „valorilor relative", cultivate de „spiritul modern" (probabil lovinescian). *Istoria…* lui nu este o lucrare de pionierat, ci mai curând una de valorificare integratoare. Concluziile sunt durabile, mai ales în ceea ce priveşte circulaţia ideilor şi reconstituirea epocii, prin intermediul acelor micromonografii ce creionau portrete verosimile, în trăsături de fineţe. A întocmit şi o ediţie din scrierile lui N. Nicoleanu, V. Cârlova şi C. Stamati, una din scrierile lui Alecu Russo şi o alta din poeziile lui Eminescu şi a editat un discurs al lui Simion Bărnuţiu. Fără să fie propriu-zis un comparatist, are preocupări constante de comparatism, cercetând literatura română în contextul mai larg al „istoriei literaturii generale". Condus de premisa că un artist nu se lasă înrâurit decât datorită unor puternice afinităţi artistice ori ideologice, el a restrâns aria investigaţiilor la acei scriitori străini care puteau oferi elemente de atracţie, din acest punct de vedere, pentru un scriitor român. Plecând, bunăoară, de la pregătirea şi preferinţele lui Ioan Barac, el a reuşit să descopere cele mai multe izvoare, pentru că le-a privit prin prisma ataşamentului scriitorului faţă de curentul zis „naţional" din literatura maghiară. A studiat răspândirea idilelor lui Salomon Gessner în literatura noastră, corespondenţele dintre *Ţiganiada* şi un poem al vienezului Alois Blumauer, a relevat „influenţe literare la Eminescu" (unele dintre acestea fiind validate ulterior de istoria literară). În fine, **B.-D.** a tradus numeroase lucrări germane de pedagogie (între 1898 şi

1933). În tinereţe şi-a încercat condeiul şi în tălmăciri literare. A dat versiuni corecte pentru un fragment din *Mahabharata* (1891), pentru tragedia *Inelul lui Ghighes* de Friedrich Hebbel (1900), pentru poezii din literatura chineză ş.a. O traducere din Goethe, făcută când era încă elev, i-a adus o corecţie drastică din partea lui Titu Maiorescu. Sever cu sine, lucrând după un program draconic, **B.-D.** s-a arătat sever şi cu alţii, atitudine vizibilă în stilul său, adesea polemic. Uneori a fost şi nedrept, de pildă cu Tudor Vianu. În general însă, scrisul lui este plastic, pe alocuri chiar savuros prin incisivitate.

Mai mult decât oricine, Bogdan-Duică a reprezentat un istoricism intransigent, adesea confundat cu un exagerat cult al mărunţişului literar. Dacă am vrea s-o definim într-o formulă simplificatoare, am putea denumi specia lui de erudiţie un fel de arhivistică literară. Bogdan-Duică a fost stăpânit de instinctul tiranic al analizei, pe care a dus-o până la virtuozitate. Studiile lui fac impresia unor bogate dosare de istorie literară, subiectele fiind tratate până la epuizare. Această pasiune prezintă un pitoresc necontestat, dar şi un mare inconvenient. Spiritul lui iubitor de detalii, de filiaţii duse până-n pânzele albe, devine prizonier al hăţişului de informaţii. De multe ori se găseşte în cazul aceluia care, din cauza mulţimii arborilor, nu mai poate distinge pădurea.

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Petru Maior*, Cernăuţi, 1893; *Bucovina*, Sibiu, 1895; *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeş, 1896; *Grillparzer în liceul român*, Bucureşti, 1899; *Despre „Ţiganiada" lui Budai-Deleanu. Înrâuririle germane*, Bucureşti, 1902; *Politica Ligei Culturale*, Bucureşti, 1914; *Titu Liviu Maiorescu*, Bucureşti, 1921; *Viaţa şi opera întâiului ţărănist român: Ion Ionescu de la Brad. 1818–1891*, Craiova, 1921; *Vasile Alecsandri. Admiratori şi detractori*, Bucureşti, 1922; *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923; *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu*, Bucureşti, 1924; *Viaţa şi opera lui Gheorghe Lazăr* (în colaborare cu G. Popa-Lisseanu), Bucureşti, 1924; *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924; *Despre „Luceafărul" lui Mihail Eminescu*, Braşov, 1925; *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieţi*, Bucureşti, 1926; *Ioan Barac*, Bucureşti, 1933; *Petru Maior şi Justinus Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaş al Papei*, Cluj, 1933; *Eftimie Murgu*, Bucureşti, 1937; *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975; *Mihai Eminescu*, îngr. şi pref. Ecaterina Vaum, Iaşi, 1981; *Dicţionar autobiografic de personalităţi literare* (în colaborare cu C. Zavalide), îngr. Mircea Popa şi Liana Cristea, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2007. **Ediţii:** N. Nicoleanu, *Poezii şi proză;* V. Cârlova, *Poezii;* C. Stamati, *Poezii şi proză*, Bucureşti, 1906; Alecu Russo, *Scrieri*, pref. edit., Bucureşti, 1910; M. Eminescu, *Poezii*, Bucureşti, 1924; Simion Bărnuţiu, *Românii şi ungurii*, pref. edit., Cluj, 1924. **Traduceri:** *Savitri*, pref. Ioan Slavici, Sibiu, 1891; Friedrich Hebbel, *Inelul lui Ghighes*, Bucureşti, 1900.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, II, *38–41*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *197–199*, VI, *22–23*, VIII, *75–77*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *321–324*; Călinescu, *Opere*, II, *660–661*; Cioculescu, *Aspecte, 509–517*; *În memoria lui G. Bogdan-Duică*, pref. N. Drăganu, Cluj, 1935; Ion Crăciun, Ion Breazu, *Biobliografia lui Gheorghe Bogdan-Duică – Bio-bibliographie de Georges Bogdan Duică*, ed. bilingvă, Cluj, 1936; Breazu, *Studii*, II, *370–381*; D. Popovici, *Evoluţia concepţiei literare a lui G. Bogdan-Duică*, Bucureşti, 1938; Vasile Netea, *Gh. Bogdan-Duică*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *831*, *Ist. lit.* (1982), *915–916*; Dumitru Petrescu, *G. Bogdan-Duică*, Bucureşti, 1978; Ţepelea, *Opţiuni, 31–38*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *306–308; Bogdanii – o familie de cărturari*, coordonatori Steluţa Pestrea–Suciu şi Monica Tatuşescu, Braşov, 1995; Mănucă, *Perspective*, *177–189*; Gavril Istrate, *G. Bogdan-Duică*, CL, 1999, 11. ***D.M.***

BOGDAN-PITEŞTI, Alexandru (13.VII.1871, Piteşti – 10.III.1922, Bucureşti), publicist.

Lăsa să se creadă că s-ar trage din neamul domnesc al Bogdăneştilor. Însă tatăl, Constantin Bogdan, era, se pare, un refugiat aromân din Ianina, ajuns, la Piteşti, primar şi deputat. Dintr-o familie boierească provenea, totuşi, mama, Domnica, născută Balotă. Este dat la şcoală în Piteşti, dar nu termină aici gimnaziul, ci îşi continuă învăţătura la Geneva, într-un colegiu catolic, apoi în Franţa. Între studii şi boemă epicureanul cam ezită, şi aşa se face că nu isprăveşte nici medicina (la Montpellier), nici literele şi dreptul (la Paris). Încă în Elveţia compunea poezii de factură modernistă, precum şi nuvele şi ar fi colaborat la „Le Feu-Follet" şi la „L'Écho de Genève et du Léman". Descins pe malurile Senei, îşi găseşte timp să publice în „La Libre parole", „La Brise du soir", „L'Intransigeant", „Le Figaro", „Le Gaulois", „Le Gil Blas", „L'Écho de Paris". Cult, spiritual, cu o înfăţişare atrăgătoare, **B.-P.** se simte bine – şi se formează – în atmosfera artistică a Parisului simbolist şi decadent.

Motivele exacte ale expulzării lui din Elveţia şi din Franţa nu sunt clare. În dosarele poliţiei geneveze era notat ca „dangereux". În 1898 se întoarce definitiv în ţară. Sigur de magnetismul propriei personalităţi, candidează în alegeri în judeţul Olt, dându-se drept fiul lui Al. I. Cuza; apoi, în 1900, intră iar în competiţie pentru colegiul al III-lea de Ilfov. În urma unui şantaj, încercat în 1913 asupra bancherului Mauriciu Blank, este arestat şi întemniţat. De acum, pentru el începe declinul. Marele păcătos nu va mai pătrunde în avanscenă, iar la moarte momente groteşti pun punct final acestui destin singular şi oarecum enigmatic. Amestec de egoism şi generozitate, de sensibilitate şi grosolănie, **B.-P.** e o plămadă aparte, de ins cumva demoniac şi cabotin deopotrivă.

În „Seara", ziar stipendiat se pare de Puterile Centrale, al cărui director şi proprietar a fost în 1913 şi 1914, publicistul mânuieşte un condei incisiv, încercând un anume deliciu, aproape că artistic, al ponegririi. Cinicul vede în juru-i, şi încă supradimensionate, păcate de care el însuşi nu pare să fi fost străin. E, în causticele lui ieşiri moralizatoare şi justiţiare, un alibi subtil şi, poate, dincolo de exerciţiul retoric, un gest de expurgare a unui subconştient mereu încărcat. Estet al viciului şi vicios al artelor, acest juisor cu rafinamente uneori echivoce s-a răscumpărat, într-o bună măsură, prin gesturile lui de mecena cu gusturi fine. Frecventând la început cercul lui Al. Macedonski, şi-a alcătuit cu timpul un fel de cenaclu, la el acasă strângându-se o societate pestriţă, scriitori, pictori, ziarişti, sculptori (Constantin Brâncuşi, printre alţii), mulţi dintre ei famelici şi încă necunoscuţi. A înlesnit debutul lui Ştefan Petică. Îl descoperă şi îl susţine pe Ştefan Luchian; i-a încurajat pe Theodor Pallady, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, Iosif Iser. Judecăţile somptuosului libertin s-au bazat pe bun gust şi pe o intuiţie aproape impecabilă. Opera lui înseamnă mai ales climatul de elevaţie pe care a ştiut să-l creeze. Împreună cu alţii, a pus la cale prima expoziţie a artiştilor independenţi (1896) şi, peste doi ani, expoziţia internaţională a Societăţii de artă „Ileana", pe care o fondează în asociere cu I.C. Bacalbaşa şi cu arhitectul Ştefan Ciocâlteu. Cu I. C. Bacalbaşa scoate o publicaţie de lux, „Ileana" (1900–1901), cea dintâi revistă românească de artă. Avea el însuşi veleităţi de plastician şi, cu o ocazie sau alta, a expus desene ce urmau să-i ilustreze volumul de poezii *Sensations intimes*, care nu a mai apărut. Într-un spirit de fineţe, a publicat (semnând şi Ion Duican) cronici artistice în „Revista orientală", „Ileana", „Liga literară", cerând artistului, nu fără afectare, o „operă de idei", care să exprime o stare de suflet modernă. Excesiv şi în laude, şi în respingeri, **B.-P.** dezlănţuie o salvă de reproşuri asupra literaturii autohtone. Elitistul e însă consecvent în opţiunea lui pentru poezia simbolistă. Oricum, când scrie, e mai rigid şi mai subiectiv decât în critica orală, în care îşi risipea scăpărările de inteligenţă şi maliţiile, butadele enorme şi sentinţele autoritare. A compus, numai în franceză, şi versuri (iscălind cu distincţie căutată Alexandre Bogdan-Piteşti, Alex de Piteşti), publicate în „Literatorul", „Ţara", „Revista orientală", „Revista modernă", „Vieaţa nouă", „Ileana", „La Roumanie". E o poezie muzicală, cu tentă simbolistă. Sclipiri de aur şi licăr de ametiste, satin, brocart, velur şi parfum de roze dau o nuanţă de răsfăţ melancoliilor livreşti ale acestui „charmeur" dintr-o speţă bizară.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, *340–351*; Alexandru Macedonski, *Opere*, II, îngr. şi introd. Adrian Marino, Bucureşti, 1966, *353–355*; Arghezi, *Scrieri*, XXIX, *366–367*, XXXIX, *82–89*; Lovinescu, *Opere*, VII, *52–54, 272–273*, IX, *188–192*; Radu D. Rosetti, *Spicuiri*, Bucureşti, 1958, *116–123*; Eftimiu, *Portrete*, *9–10, 94, 410–420*; K.H. Zambaccian, *Pagini despre artă*, îngr. şi pref. Marin Mihalache, Bucureşti, 1965, *284–295*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *179–181*; Ioan Stanomir, *Alexandru Bogdan-Piteşti – farsor şi mecena*, LCF, 1999, 32; Petre Oprea, *Colecţionarul mecena Al. Bogdan-Piteşti*, Bucureşti, 1999; Faifer, *Pluta*, *42–48*; Angelo Mitchievici, *Portretul unui decadent – Alexandru Bogdan-Piteşti*, „Ex Ponto", 2006, 3; Cernat, *Avangarda*, *39–45*. ***F. F.***

BOGREA, Vasile (26.IX.1881, Târnauca–Dorohoi – 8.IX.1926, Viena), filolog, poet, publicist, traducător. Este fiul Agripinei, fiica preotului Ioan Mihăilescu din Târnauca, şi al lui Arghire Bogrea, cu rădăcinile în Egina (Grecia), administrator al moşiei Grămeşti-Dorohoi, funcţionar la Casa Rurală de Economii. După primele şase clase făcute în Târnauca, a învăţat la Institutul „Anastasie Başotă" de la Pomârla; plăpând, pregăteşte ultimele clase în particular, susţinând bacalaureatul în 1902 la Liceul Naţional din Iaşi. Obţine prin concurs o bursă de stat pentru studii universitare. Urmează la Iaşi literele, filosofia şi dreptul. Între profesori – A. Philippide, A.D. Xenopol, P.P. Negulescu. Activează, afirmându-se ca orator, în societatea studenţească Zorile, care avea ca scop „extensiunea universitară" – răspândirea „înaltelor idei cultivate în universităţi în masele poporane", şi debutează în ziarul ei, „Zorile"

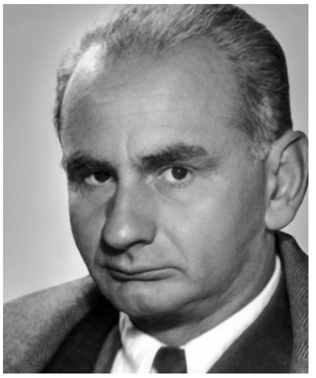
(1902). Își ia licența în litere *magna cum laude*. G. Ibrăileanu îi încredințează, spre suplinire, Catedra de limba română de la Liceul Internat. Profesor de română și franceză în Piatra Neamț și Iași, susține la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte serii de prelegeri: în istoria literaturii universale (*Pesimismul în literaturile europene, Literatura latină în legătură cu literaturile romanice, Manzoni și opera sa*) și în istoria civilizațiilor. Avea darul unei vorbiri captivante, unind discursul savant cu limpezimea și căldura sufletească a celui ce știe să rămână în miezul lucrurilor. Din 1910 până în 1913 pregătește un doctorat la Berlin. Studiază filologia clasică și lingvistica comparată cu Heinrich Morf, Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, Eduard Norden, Karl Meister și cu Friedrich Leo, „marele pontifice al filologiei latine". Impresii ale perioadei, cu o tentă de bildungsroman, trimitea în 1910, sub semnătura Peregrinus, „Neamului românesc literar". La izbucnirea războiului în Balcani, abandonează doctoratul și se întoarce acasă. Participă, ca voluntar, la campania din Bulgaria. Mobilizat pe loc din cauza sănătății precare, îl ajută pe N. Iorga, de care îl lega o aleasă prietenie, să scoată la Iași „Neamul românesc". Susține cu fervoare în articolele sale idealul național. În august 1919 este numit profesor agregat la Catedra de filologie clasică a Universității nou-înființate la Cluj și se dedică realizării „unității culturale". Scrie în „Revista istorică", „Transilvania", „Dacoromania", „Cultura poporului", „Anuarul Institutului de Istorie Națională"; în „Ramuri" susține o rubrică de recenzii. Scoate, în 1923, sprijinit de N. Iorga și de Sextil Pușcariu, gazeta „Conștiința românească"; ține în cadrul Astrei numeroase conferințe: *Valoarea culturii naționale, Sufletul latin, Scriitori și public în lumea veche* ș.a. Inițiază extensiunea universitară în Transilvania. Este între ctitorii Muzeului Limbii Române (nucleul viitoarei școli lingvistice clujene) și ai Societății Etnografice. În 1920, la recomandarea lui Vasile Pârvan, fusese ales membru corespondent al Academiei Române. Colaborează la „Analele Dobrogei", „Cele trei Crișuri", „Ideea europeană", „Cugetul românesc", „Societatea de mâine", „Universul literar", „Făt-Frumos", „Șezătoarea". Cursurile sale alcătuiesc o sinteză asupra clasicismului, de mare profunzime și amploare: *Civilizațiile italice, Cultura greco-romană, Figuri reprezentative ale culturii latine, Literatura latină sub republică, Latina populară, izvoare, istorie, structură* ș.a. În 1925 a publicat *Pentru învățământul clasic* și în 1926 *Reflexii asupra anticlasicismului*. Studiul *Originalitatea poeziei romane* i-a rămas în manuscris în timpul vieții. Chinuit permanent de un ulcer devenit incurabil, moare în cursul unei operații, într-o clinică din Viena.

B. și-a uimit contemporanii prin bogăția cunoștințelor pe care le stăpânea. A lăsat un număr impresionant de contribuții în filologie, semantică, etimologie, onomastică, toponimie, folclor, etnografie, parțial apărute postum. A scris versuri, a dat traduceri, a fost un distins ziarist. Cele mai multe lucrări se ocupă de etimologii, dar autorul pune în mișcare un complex de factori, depășind lingvistica. Metoda comparatistă, folosită cu suplețe, le înscrie într-un orizont enciclopedic. Notele, întinse, dense, oferind sugestii, rectificări, alcătuiesc ele însele un studiu. După Hasdeu, **B.** a avut cea mai bună pregătire pentru lingvistica comparată, prin deplina stăpânire a limbilor clasice, germanice, romanice, slave, a maghiarei. A dat rezolvări definitive în etimologie, dar a fost atras îndeosebi de cuvintele rare sau neînțelese (*Etimologii, Între filologie și istorie*) și de interpretarea semasiologică (*O problemă semantică: „genunchiu" în sens de „neam", „gintă", Semantism românesc și semantism balcanic*); a demonstrat originea unor nume și porecle; a analizat metodic toponimia românească; a pus în lumină marea bogăție sinonimică a limbii noastre (în terminologia numismatică și juridică, în denumirile calului, dracului); a rezolvat numeroase cazuri de etimologie populară (*Glose românești în patronimice armenești din Ardeal, Contribuții onomastice, Din onomastica folclorică, Note de toponimie dobrogeană, Din toponimia românească: Abrud, Caransebeș, Lăune* etc.). A aprofundat cercetarea elementelor orientale din limbă, a influențelor grecești, unguresti, a „urmelor bizantine". A fost interesat de folclor (*Cercetări de literatură populară*) și de cărțile vechi, explicând termeni și grafii greșit interpretate (*Pasagii obscure din Miron Costin, Contribuție la onomastica „Romanului lui Alexandru" și a „Romanului Troadei"*), înțelesuri pierdute (*În jurul „Alexandriei". „Paștele blajinilor" și altele, O străveche formulă de exorcism în descântecele noastre, Sfinții-medici în graiul și folclorul românesc*), mecanismele gândirii mitizante (*Dunărea, fluviu al Paradisului*), străvechi credințe (*Trei probleme folclorice și aspectele lor românești*). Umanismul, rod al formației de clasicist, dar și opțiune spirituală, este afirmat cu un patetism particular și este fundamentul întregii sale activități.

B. defineşte poporul nostru ca pe unul creator de civilizaţie (*Cântece istorice ungureşti despre români, Românii în civilizaţia vecinilor, Kara-Ulah = Valah în „Codex Cumanicus"?* etc.) şi leagă clasicismul de datoria acţiunii publice în baza „imensului capital de experienţă" pe care Antichitatea „îl pune la dispoziţia generaţiilor moderne pentru a le feri de rătăciri periculoase şi a îndrepta activitatea lor creatoare în sensul unui maximum de splendoare şi vitalitate, cum până astăzi singură cultura greco-romană a putut să-l atingă" (*Pentru învăţământul clasic*). Publicistica – cronica de război din „Neamul românesc", pledoaria renaşterii prin modele şi învăţătură din paginile dedicate unor ziare şi reviste din Ardeal – uneşte faptul divers cu „principiul etern care-i dă viaţă", atingând, prin forţa convingerilor, dimensiunea unui document de demnă responsabilitate, interioară şi civică. Recenzile şi cronicile se disting prin informaţie şi rigoare, dar şi prin patos reţinut. Literaturii i se cere să fie „sănătoasă, cuminte, ferită de molima modelor". Afectivitatea, dominată de inteligenţă, impregnează versurile sale, paginile de jurnal, reflecţiile. Meditaţie tinzând către adevărurile general umane (de unde şi turnura gnomică, „citatele" din Horaţiu, Euripide, Pindar), poezia lui are în centru înfruntarea dintre forţele stingerii şi cele ale Fiinţei (*Mors, Sonet (Pe negrele ape), Alme sol*…), dintre scepticism şi creaţie (*Quaerenti, Spre Nirvana*…). Cugetările intitulate *Din carnetul unui răstignit,* scânteieri de gând pătrunzător, exprimă aforistic dialogul lui **B.** cu lumea. *Însemnările unui peregrin* sunt pagini de analiză asupra a ceea ce îl leagă sau îl înstrăinează de spaţiul german al anilor de formare, o proză intelectuală, întreţesută cu trimiteri alese inspirat şi vădind gust artistic. A tradus din Sappho, Pindar, Catul, Petroniu.

SCRIERI: *În amintirea lui Anastasie Başotă*, Vălenii de Munte, 1916; *Studii de semantică*, Cluj, 1924; *Pentru învăţământul clasic,* Cluj, 1925; *Reflexii asupra anticlasicismului,* Cluj, 1926; *Pagini istorico-filologice*, îngr. şi introd. Mircea Borcilă şi Ion Mării, pref. C. Daicoviciu, Cluj, 1971; *Sacra via. Pagini literare şi publicistice*, îngr. şi postfaţă Mircea Borcilă şi Vasile M. Ungureanu, pref. Teodor Naum, Cluj, 1973; *Opere alese*, îngr. Mircea Borcilă, Ion Mării, Vasile Pavel, Dumitru Apetri şi Vasile M. Ungureanu, pref. Mircea Borcilă, Chișinău–București, 1998.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, *222*; [*Vasile Bogrea*], SDM, 1926, 39–40; Sextil Puşcariu, *Vasile Bogrea*, DR, 1924–1926, partea II; Cezar Cristea, *Vasile Pârvan şi Vasile Bogrea*, Bucureşti, 1934 ; Iosif E. Naghiu, *Biobibliografia lui Vasile Bogrea. 1881–1926*, Cluj, 1937; Adrian Marino, *Umanism şi erudiţie*, TR, 1971, 28; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, 1991, *329–330*; Nicolae Mecu, *Ştiinţă–conştiinţă*, VR, 1991, 9; Ion Mării, *Vasile Bogrea, un prinț al erudiției*, TR, 1993, 26; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *308–310;* Magdalena Indrieş, *Patriae et Scientiae Sacrum,* Oradea, 2008, *5–48, 225–285;* Vasile Mihalache, *Vasile Bogrea: omul, profesorul, publicistul,* Timişoara, 2010. ***S. C.***

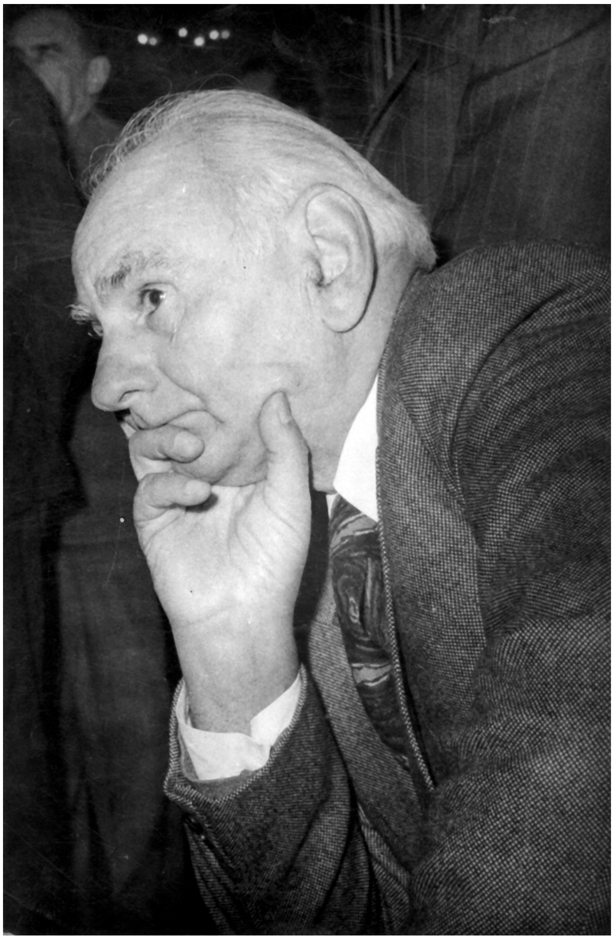

BOGZA, Geo (6.II.1908, Ploieşti – 14.IX.1993, Bucureşti), poet, prozator, gazetar.

Este al patrulea copil al Elenei Rhea Silvia (n. Georgescu) şi al lui Alexandru Bogza, antreprenor; prozatorul Radu Tudoran, filosoful Alexandru Bogza şi scriitoarea Elena Bogza sunt fraţii săi. Urmează şcoala primară între 1915 şi 1919 la Ploieşti, apoi cursurile şcolilor de marină de la Galaţi şi Constanţa. Ca elev marinar pe Dunăre, ţine, la indicaţiile instructorului său, un jurnal de bord, care se va transforma în jurnal intim. Declarat inapt pentru profesia de marinar din cauza constituţiei fizice precare, se întoarce la Buştenari (lângă Ploieşti) şi intră în mişcarea literară de avangardă. Refuzat iniţial la poşta redacţiei a revistei „Contimporanul", proiectează manifeste poetice incendiare („penetrantismul") şi editează la Câmpina, împreună cu Alexandru Tudor-Miu, revista avangardistă „Urmuz" (ianuarie–iunie 1928), unde publică versuri, proză suprarealistă şi manifeste. Paralel, activează ca redactor la revista „Câmpina" din localitate (1927–1929), ocupându-se şi de „contrapagina" ei, „Cucu Prahovei". Din toamna lui 1928 începe colaborarea la revista „unu". În perioada revistei „Urmuz" semnează cu numele George Bogza. La „unu" adoptă mai multe pseudonime: André Far, Radu Malcoci, Kronkan, tuz. Debutează editorial în 1929 cu placheta de versuri *Jurnal de sex*, influenţată de Tudor Arghezi, dar afină, ca sensibilitate şi atitudine, erosului obsesional cultivat de suprarealişti. Apariţia volumului, dar şi „recidivele" ulterioare, de la articolul

În vocabular, divagaţii şi precizări la *Poemul invectivă* (1933) îl vor aduce în faţa instanţelor sub acuza de „atentat la adresa bunelor moravuri" (în mod sfidător, *Poemul invectivă* va fi editat cu „amprentele digitale ale autorului" pe pagina de gardă); urmare a acestor incriminări cu substrat politic, este condamnat pentru scurtă vreme, în două rânduri, la închisoarea Văcăreşti: prima arestare are loc la începutul lui 1934, iar a doua în 1937, în contextul campaniilor de presă împotriva „pornografiei în artă". **B.** va fi apărat – fără succes – de avocata Mary-Ange Binder (soţia lui Saşa Pană), apoi de Mihail Sebastian. La începutul anilor '30 colaborează cu articole, poeme şi proze nu doar la „unu", ci şi la „Bilete de papagal", apoi la „Radical" (Craiova), „Strada", „XX literatura contimporană", „Meridian", „Pinguinul", „Frize" (Braşov), „Revista română" ş.a. Îl sprijină pe Saşa Pană, care editează în 1930 textele lui Urmuz, contribuind la mitizarea postumă a acestuia cu o vehemenţă neegalată. Tot în „unu" lansează câteva manifeste definitorii: *Urmuz premergătorul*, *Exasperarea creatoare*, *Reabilitarea visului*, impunându-se drept cel mai radical dintre avangardiştii români şi devenind – prin poemele sale brutal-erotice – mentor pentru autorii adolescenţi ai revistei suprarealiste „Alge" (Gherasim Luca, Paul Păun, Aurel(iu) Baranga, S. Perahim, Sesto Pals). Împreună cu ei, scoate în 1933 efemera revistă „Viaţa imediată", al cărei articol-program (*Poezia pe care vrem să o facem*) marchează un refuz al „turnului de fildeş" în favoarea unei arte sociale. În 1934, cu sprijinul lui F. Aderca, e angajat la „Vremea" ca reporter. Reportajele au în obiectiv tăbăcari, petrolişti, mineri, lumpeni, viaţa puşcăriaşilor politici sau de drept comun, provincii defavorizate economic; ele alternează cu fragmente memorialistice, evocări ale vieţii de elev marinar etc. Un ciclu intitulat *Fişe de închisoare*, cu portrete decupate din detenţia de la Văcăreşti, poate fi citit ca replică la *Poarta neagră* de Tudor Arghezi. Un **B.** naturist, nostalgic şi meditativ, apare în fragmentele „sub semnul apelor", reunite peste decenii sub titlul *Fişe de copilărie*. Prezent în publicaţii apropiate stângii democratice („Cuvântul liber", unde e radactor, „Azi", „Tempo"), devine, în 1937, corespondent de presă al revistei „Lumea românească" (director: Zaharia Stancu) pe frontul războiului civil spaniol. Din Spania trimite în ţară foiletoane antimilitariste, cum sunt *Într-o după-amiază pe podul de la Irun* şi *Tragedia poporului basc*, în maniera unui Curzio Malaparte. În acelaşi an publică placheta *Ioana-Maria*, unde fronda e abandonată în favoarea unor poeme de dragoste nostalgice şi visătoare. Tot ca o despărţire de turmentările revoltei avangardiste poate fi citit şi amplul poem incantatoriu *Cântec de revoltă, de dragoste şi moarte*, inspirat de *L'Union libre* al lui André Breton şi elaborat – în „epoca haotică şi prerevoluţionară a anilor '30" – sub titlul *Captarea subconştientului*, dar publicat ca volum abia în 1945 şi perfect rezonant cu poezia „generaţiei războiului": „Totul mă chinuia atunci, faptul că aveam zece degete/ în loc de o sută, sau mai bine unul singur, putând/ să se prefacă în fulger/[...]/ deznădăjduit eram şi plin de o cruntă revoltă împotriva/ mizerei condiţii umane,/ visând mereu flăcări mari, apocaliptice, care să prefacă/ în scrum sărmanele noastre fiinţe nedesăvârşite şi/ vulnerabile,/ tânăr neîmblânzit, haotic, revoltat mai întâi de destinul/ biologic al lumii". Cariera de reporter îi va fi marcată editorial prin volumul *Ţări de piatră, de foc şi de pământ* (1939). Continuă să publice, între cele mai valoroase texte fiind reportajul experimental *O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil*, parabola neagră *Înmormântări* şi nuvela *Cum a înnebunit regele petrolului*. După instaurarea dictaturii militare a lui Ion Antonescu îşi reduce la minimum prezenţa publică; în preajma Dictatului de la Viena face, pe bicicletă, o lungă călătorie de-a lungul Oltului, de la izvor la vărsare. De pe urma ei va rezulta *Cartea Oltului* (1945), amplă monografie lirică (sau „poem simfonic", după cum o va numi mai târziu). După 1944 revine în presă şi în actualitatea editorială. Colaborează la „Revista Fundaţiilor Regale", „Contemporanul" „România liberă", „Scânteia", „Lumea" ş.a. ca susţinător al noii orânduiri. Îşi reeditează prima parte a cărţii din 1939, dedicată minerilor din Ţara Moţilor (*Ţara de piatră*, 1946). Tipăreşte volumele de reportaje *Pe urmele războiului în Moldova* (1945) şi *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului* (1947). Tot din viaţa atroce a minerilor e inspirată nuvela *Sfârşitul lui Iacob Onisia* (1949), apărută iniţial în „Lumea" sub titlul *Moartea lui Iacob Onisia* şi ecranizată în 1987 de regizorul Mircea Daneliuc. Devenit membru corespondent al Academiei RPR în 1948, apoi membru titular în 1955, membru în Biroul Uniunii Scriitorilor încă de la întemeierea

acesteia (1949), ales în Consiliul Naţional pentru Apărarea Păcii (1955) şi în Consiliul Mondial al Păcii (1958), deputat în Marea Adunare Naţională, fostul antiacademist este consacrat ca reporter oficial, recuperat la vârf de regimul comunist în calitate de vechi militant de stânga, deşi, formal, **B.** nu fusese membru PCR în ilegalitate. În 1953 îşi reeditează sub un titlu elocvent (*Anii împotrivirii*) o parte a articolelor de atitudine din presa anilor 1934–1940. Volumul *Începutul epopeii* (1950) marchează începutul perioadei de celebrare a „noii ere". Urmează un val de scrieri „pe linie" care vor face şcoală în epoca dogmatică: *Porţile măreţiei* (1951), *Meridiane sovietice* (1953), *Tablou geografic* (1954) ş.a. Aceeaşi vocaţie a magnificării se regăseşte în amplele poeme-eseu dedicate unor scriitori progresişti: *Ciu-Yuan, Henri Fielding, Walt Whitman* (1955). Revine la poezie după 1956, publicând în „Viaţa românească", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Argeş", „România liberă", „Scânteia" ş.a. texte pe care le va reuni în culegerea bilingvă *Poezii şi poeme – Poésies et poèmes* (1979). Călătoreşte în Europa, Asia şi Statele Unite. Între 1966 şi 1973 colaborează săptămânal cu tablete la revista „Contemporanul", colaborare de pe urma căreia va rezulta, în 1974, volumul *Paznic de far*. Un titlu emblematic pentru noua identitate publică a scriitorului, erijat, la senectute, în instanţă morală, patriarh al lumii literare, odată cu distanţarea de dogmatism şi cu opoziţia tot mai transparentă faţă de naţional-comunismul ceauşist. Lăsând la o parte seria recuperărilor interbelice şi noul lirism „peisagistic", sărbătoresc, al reportajelor poststaliniste (*Privelişti şi sentimente*, 1972), detaşarea de trecut se manifestă pe latură estetică. Vechi texte sunt reluate, adaptate contextului şi rescrise – în special *Cartea Oltului*, dar şi cele peste două sute de poeme care alcătuiesc volumul jubiliar *Orion* (1978). Noile variante sunt diluate sau solemnizate, iar componenta moralistă sporeşte, literatura „ultimului" **B.** având un caracter parabolic şi esopic. Colaborarea săptămânală din perioada 1974–1989 la „România literară" se va concretiza editorial în volumul *Ca să fii om întreg* (1984) şi în postumul *Trapez* (1994), incluzând tablete moralist-confesive şi pagini memorialistice. Ca şi în *Paznic de far*, ele celebrează spectacolul lumii de pe poziţiile unui martor al veacului şi ale unei conştiinţe umanitariste de veghe: evenimente majore şi lucruri umile, personalităţi politice şi artişti populari, scriitori-reper, dar şi uitaţi sau ignoraţi etc. Încercând să reînnoade cu spiritul revoltat din anii tinereţii, **B.** publică în 1987 *Jurnal de copilărie şi adolescenţă*. Autenticitatea nudă a acestor pagini, cu consemnarea directă a obsesiilor, crizelor şi căutărilor tânărului avangardist, ţine de spiritul generaţiei lui Mircea Eliade. Autorul va aşeza această etapă a începuturilor sub semnul „revoltei" anarhiste fără scop politic clar definit. Deşi, efect al cenzurii, nu îşi poate publica în ţară poemele „scandaloase" din tinereţe (în *Orion* sunt lăsate deoparte, pentru o viitoare ediţie, douăsprezece texte din *Poemul invectivă*), o primă reeditare a volumului din 1933 iese totuşi de sub tipar la Pančevo, în Banatul sârbesc, graţie poetului Ioan Flora, cu ocazia primirii de către **B.** a unui premiu internaţional (Premiul cetăţii Smederovo). Cu câteva luni înainte de căderea regimului Ceauşescu, adresează conducerii Uniunii

Scriitorilor, alături de şapte confraţi, o scrisoare de protest în sprijinul lui Mircea Dinescu, arestat la domiciliu. Bolnav, se retrage după 1990 din viaţa publică. Îşi revizuieşte pentru tipar textele ce vor intra în *Trapez* şi îşi republică reportajele despre Basarabia (1991). Găseşte resurse pentru o amplă convorbire testamentară realizată în ultimul an de viaţă cu Diana Turconi şi apărută postum (1996). Ex-comunistul adoptă acum poziţii promonarhice.

Activitatea literară a lui **B.** cunoaşte cel puţin patru mari etape: avangardistul „revoltat" şi „anarhic" din perioada 1928–1933, maestrul reportajului social angajat din 1933–1949, conformistul stalinizant din 1950–1964 şi „paznicul de far" esopic de după 1965, fiecare beneficiind de „canonizări" corespunzătoare diferitelor epoci istorice. Ultima în ordine cronologică ar fi revalorizarea avangardistului, descoperit cu adevărat de poeţii generaţiei 2000. Primele poeme din revista „Urmuz" se resimt de pe urma influenţei lui Ion Minulescu (*Eu sunt elefant* ş.a.). Cu toate stângăciile de execuţie, ele sparg totuşi pojghiţa convenţiilor, atrăgând atenţia prin energia şi prospeţimea tinerească a frondei. Poemul *Olga* îl arată deja pe **B.** în posesia unui nou limbaj, de notaţie biografică realistă. *Descântec* experimentează un limbaj inventat din jocul sonorităţilor („Hau! Hau hau!/ rota dria dau…"), în maniera lui Ion Barbu. Sfidarea se manifestă inclusiv prin intermediul unor titluri sau subtitluri persiflante („roman", „salată de metafore" etc.) Una dintre influenţele cele mai vizibile a exercitat-o însă Tudor Arghezi, începând cu *Jurnal de sex*, o celebrare a purităţii actului erotic eliberat de ipocrizii „burgheze". Modeste valoric, poemele sunt alcătuite din catrene cu rimă îmbrăţişată, împodobite cu metafore. Influenţa argheziană apare, la un nivel mai profund, în *Poemul invectivă*, urmând linia din *Flori de mucegai*. Dacă *Jurnal de sex* trăieşte, încă, în atmosfera „marii zbenguieli" din anii '20, *Poemul invectivă* ţine de tensiunea unei epoci a marii crize economice şi a extremismelor în ascensiune, având în comun cu suprarealismul francez sadismul sfidător, revoltat. Există şi alte înrudiri, de la *Romancero gitano* de Federico García Lorca la poezia americană. Unele

Geo Șerban, Geo Bogza și Ștefan Aug. Doinaș

texte adoptă prozaismul „realist” şi mai reportericesc, altele „dulcele stil clasic”, poeme expresioniste, apocaliptice stau lângă „cântece de lume”, iar versificările groteşti coexistă cu viziuni suprarealiste pervers-estetizate. Spre deosebire de *Flori de mucegai*, unde „lumea de jos” e transfigurată estetic, aici vălurile cad. *Prefaţă la un roman de dragoste*, care deschide sumarul, e un fulminant poem al dezvirginării. Alt poem (*Esseu*) elogiază masturbarea unui cioban pe crestele Carpaţilor, unde aerul e „tare ca vorbele dintr-un poem de geo bogza” şi „totul e atât de frumos şi pur”. *Poem ultragiant* închide volumul cu o odă închinată sexului („ca o mâncare de pătlăgele vinete”) al unei servitoare de provincie şi cu invective la adresa „fetelor burgheze”. Dacă *Jurnal de sex* era o monografie a purităţii instinctului, *Poemul invectivă* e conceput ca o „cronică neagră” a sexualităţii, consemnând scene scabroase de zoofilie, fetişism, necrofilie, incest sau criminalitate pasională. Caracterul etic şi social e manifest, contestarea valorilor „înalte” mergând mână în mână cu elogiul fiinţelor dispreţuite, declasate. Un imn al brutalităţii materiei există şi în *Poem petrolifer*, unde petrolul „negru şi urât”, ţâşnit din măruntaiele pământului, este asumat ca etalon al poeziei impure. Boala venerică, descompunerea maladivă apar generalizate în *Bolnavul peisaj petrolifer* (unde natura „crapă de sifilis” precum prostituatele locului) sau în *Nicolae Ilie. Teroarea olfactivă*, un fel de „bocet” liric închinat trupului ars, plin de fecale, al unui sondor mort într-un accident de muncă. Cu excepţiile de rigoare, poezia avangardistă a lui **B.** este, prin excelenţă, una agresivă. Un manifest semnat de Paul Sterian în paginile revistei „unu” pare scris special pentru el: *Poezia agresivă sau Despre poemul-reportaj*. Poem al ieşirii din adolescenţă şi al descoperirii „în panică” a existenţei, *Noul mers al sângelui* impune prin vigoarea tonului profetic, în vreme ce *Plat du jour* evoluează de la un vârtej halucinant al viziunilor nocturne la trezirea într-un decor cotidian a cărui înregistrare precisă anunţă poezia hiperrealistă, prozaică, *vérité* a anilor ’80. Un cu totul alt **B.** se întâlneşte în plachetele ulterioare *Poemului invectivă*. În romanticul *Ioana-Maria* doar claritatea voit prozaică, transparenţa limbajului şi ritmul amplu, legănat al versurilor mai amintesc de autorul „invectivelor”. Istoria unei iubiri apuse e depănată molcom, în poeme simple şi melodioase („Ioana-Maria, noi am fost doar două corăbii// Şi mările ne poartă mai departe”). Versurile pe care **B.** le va publica după 1945 sunt elogii conformiste, anecdote lirice, meditaţii aforistice, fabule livreşti cu tâlc moral-politic, de contemplare a destinului istoric sau cosmic al omenirii, printre cele mai reuşite numărându-se *Orion*, a cărei claritate melodioasă aminteşte de *Ioana-Maria*.

Apropiate, uneori, de paginile lui Egon Erwin Kisch sau de cele ale lui Blaise Cendrars, reportajele lui **B.** din anii ’30 au stârnit entuziasmul criticii moderniste. Doar F. Brunea-Fox (alt fost avangardist) reuşeşte în epocă performanţe comparabile, minus intensitatea poetică şi caracterul vizionar. Paginile din *Ţări de piatră, de foc şi de pământ* oferă o imagine ecorşată asupra provinciilor româneşti nou-alipite, dezvăluind realităţi sociale întunecate. Capitolele despre Basarabia şi Cadrilater (teritorii pierdute de statul român după 1944) nu au putut fi reeditate în anii comunismului. Atât ele, cât şi prozele-reportaj din *Fişe de închisoare*, „fişele de periferie” din *O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil*, *Înmormântări*, *Valea Plângerii*, *La porţile morţii* sau paginile despre războiul civil spaniol rămân şi azi modele ale genului. Reporterul explorează medii periferice, închisori de drept comun (Văcăreşti) sau politice (Doftana), gropi de gunoi în măruntaiele cărora trăiesc oameni şi se face negoţ cu deşeuri (Valea Plângerii), lumea celui mai sărac proletariat industrial, a minerilor, petroliştilor şi tăbăcarilor, lumea spălătoreselor, cerşetorilor şi hingherilor sau a orăşelelor dezolante de provincie. Într-un text programatic din 1934, publicat în „Cuvântul liber”, tânărul reporter social dezvoltă o concepţie vitalistă asupra literaturii cu tendinţă: „Tot ceea ce s-a scris în lume şi a durat mai mult de o zi are o tendinţă. [...] Viaţa care curge în mijlocul nostru, impetuoasă ca un fluviu, sfârşeşte prin a demonstra ea însăşi că are o tendinţă”. Ca şi în ipostaza de poet revoltat, **B.** e un apărător al umanităţii simple, elementare, şi un demascator al ipocriziei „burgheze”, care ascunde nedreptăţi strigătoare la cer. Deşi aparţine unui „revoluţionar de stânga”, cartea *Ţări de piatră...* a fost bine receptată în epocă şi de un „revoluţionar de dreapta” ca Mircea Eliade. Reporterul denunţă, vehement, eşecul modernizării industriale şi al integrării unor provincii istorice ca Ardealul, Basarabia sau Dobrogea. Periferiile sunt străbătute în căutarea unei „Românii profunde” care,

prin simpla-i existenţă ignorată, acuză. În locul „micului Paris" apare lumea gropilor de gunoi, a infractorilor şi vânzătorilor ambulanţi, dar nu numai. În locul vilegiaturilor luxoase de pe Valea Prahovei – lumea chinuită a tăbăcarilor şi petroliştilor prahoveni sau plictisul halucinant al Mizilului. Iar în locul pitoreştilor orăşele Balcic şi Cavarna i se înfăţişează ţinuturile „africane" ale aridului Cadrilater. Orice iluzie idilică e sfâşiată. Coborând în tenebrele socialului, explorându-i feţele respingătoare, **B.** exagerează hiperbolic pentru a-şi violenta cititorii, invitându-i să participe la o aventură menită să le schimbe optica. Faptul cotidian îşi dezvăluie potenţialul senzaţional, iar călătoriile de documentare apar ca nişte expediţii dure, la antipod faţă de *România pitorească* a lui Al. Vlahuţă. Lupta oamenilor cu elementele este „subiectul" predilect al acestor texte amintind proza lui Jack London. Peisajul e stihial: imaginea Apusenilor „zgârie retina", calcarul Dobrogei e „dureros pentru ochi", Prutul face meandre „ca un intestin", apele Nistrului sunt „de vitriol" etc. E o suită de imagini şocante ale unor „ţări" – patru provincii româneşti „primitive". Fiecăreia îi corespunde un „element" ce o defineşte esenţial: piatra, focul, pământul, apa. Sunt însă şi tot atâtea coborâri într-un infern al exploatării şi dezumanizării. Ochiul lui **B.** focalizează şi amplifică detalii semnificative. În chiar ziua sa de naştere reporterul experimentează munca de miner, coborând kilometri sub pământ şi observând cum un singur om urcă şi coboară de câteva ori la rând prin galerii cu şaptezeci de kilograme de minereu în spate, uneori trăgând sacul cu dinţii. „Tendenţiozitatea" relatării nu lipseşte: la suprafaţă întâlneşti contrabandişti de la oraş, burghezi dizgraţioşi trăind din afaceri necurate cu aurul moţilor; în adâncime se află „holongării", mineri-contrabandişti, haiduci ai minelor aurifere care, ajunşi la capătul răbdării, rezistă tuturor urmăririlor, cunoscând ca nimeni alţii galeriile muntelui. La fel de brutal, dar desfăşurând o altă cromatică, e tabloul Cadrilaterului: „ţară de foc" şi calcar, fără ape şi păduri, ţinut măcinat de interminabile procese pentru pământ şi de atentate atroce. Exemplele sunt edificatoare: un incendiu distruge averea şi viaţa unui gospodar găgăuz; un masacru nocturn al locuitorilor unui sat, cu capete înfipte în pari şi ucigaşi dansând tribal în jurul lor etc. **B.** joacă pe cartea efectelor de contrast: turcii de la oraş sunt leneşi şi hoţi, coloniştii ardeleni nu se pot adapta, aşezările lor sunt fără aderenţă la specificul local; casele localnicilor sunt dispuse cu spatele la stradă, de teama hoţilor, iar spectacolul fantastic al ploii cu broaşte pe drumul spre Silistra e completat, cu tâlc, de cel al certurilor pentru pământ de la tribunalul din Silistra. Diferenţa dintre sărăcia populaţiei şi imaginile de album turistic ale vilegiaturiştilor e demascată sarcastic. Cel mai spectaculos capitol e *Basarabia, ţară de pământ*, unde imaginile pustiului, elementarităţii şi mizeriei ating cote paroxistice, iar primitivismul devine atroce. Pagini demne de pictura lui Marc Chagall descriu coşmarul subdezvoltării, cu oameni ce îşi cârpesc, zeci de ani, aceleaşi haine. Cele mai jalnice ipostaze le oferă târgurile: Hotinul, unde imensitatea goală a stepei vine până în centru; Atachi, mahalaua pustie a oraşului Moghilev, de peste Nistru; infernalul Bălţi, unde glodul îneacă totul, sute de cadavre de cai se descompun, iar casele sunt acoperite de muşte negre ca de o marmeladă pestilenţială; târguri putrede, cu dughene şi oameni schimonosiţi, cu cinematografe şi hoteluri ca nişte magazii dezafectate, şi, peste toate, Nistrul separând simbolic o mănăstire de maici şi o uzină sovietică, dangătul obosit al clopotelor şi sunetul sirenei ce vesteşte o nouă lume. Şi viaţa de noapte din mahalalele Chişinăului („catacombe apocaliptice") e năucitoare prin amploarea mizeriei şi a sărăciei. Altcândva reporterul reformulează explicit literatura satirică a lui I.L. Caragiale. Scenete dialogate precum *O discuţie despre America*, satiră a absurdului trăncănelii politice, sau *O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil*, replică autentistă la caragialiana *O zi solemnă*, sunt câteva exemple. Pamfletarul vădeşte deja o predilecţie pentru alegoria şi parabola etico-politică, la care va recurge şi în tabletele din anii '70–80. Străbătând centrul simbolic al ţării, fostul avangardist descoperă „sensul tradiţiei" autohtone; de-a lungul Munţilor Făgăraşului i s-ar fi precizat „sentimentul măreţiei" şi „iubirea pasionată pentru constelaţia Orion". Concepută ca un grandios „poem simfonic" în proză, *Cartea Oltului* are un model în *Der Nile. The Lebenslauf eines Stromes* de Emil Ludwig. Personificat ca erou mitic universal, şi, în acelaşi timp, specific local, Oltul devine râul sacru, centru fertilizator echivalent Nilului, Gangelui sau fluviului Mississippi. Elementele primordiale, fenomenele naturii

devin aici personaje principale, în vreme ce oamenii constituie decorul vremelnic al permanenţelor sau apar ca însoţitori ai râului în drumul spre moarte (plutaşii). Cele şapte capitole au o semnificaţie ezoterică, indicând, prin datele lor, o carte de înţelepciune. Cartea porneşte de la datele mitologice ale unui epos străvechi, recondiţionat cu mijloace moderne. Unii interpreţi au identificat în compoziţia ei un scenariu alchimic în şapte trepte, reminiscenţă, desigur, suprarealistă (Ştefan Borbély). Ceea ce impune, de la început, este frazarea ceremonioasă, maiestuoasă, în cadenţe incantatorii. Viziunea este una de „încleştare geologică". Totul e colosal, monumental, magnific, de un sincretism „wagnerian". Drumul Oltului din Munţii Hăşmaşul Mare până la vărsarea în Dunăre străbate o serie de „trepte" corespunzând existenţei omului şi universului. Mai întâi râul se îndreaptă „spre miazăzi" („treptei minerale" a izvorului urmându-i „treapta vegetală"), apoi „spre miazănoapte" (atingând treapta adolescentină a „multiplei fecundităţi"), după care „străbate Ardealul spre Apus" („treapta vieţii spirituale") înainte de „treapta marii istorii", spre a accede la „treapta deplinei biruinţe" (traversarea câmpiei) în drum spre vărsare („treapta reîntoarcerii în cosmos"). La izvor râul e aşezat sub semnul legendei „fiilor de împărat" cu apucături deosebite: ca şi „fratele său" Mureşul, alături de care porneşte la drum, dar de care se desparte foarte repede, apucând pe o cale opusă, imprevizibilă şi aventuroasă. Treptat, aerul legendar şi mitic se rarefiază, şi paginile capătă tonalităţi mai molcome. Intră în cadru elemente etnografice, folclorice, istorice, care colorează şi înviorează tablourile austere. Paginile de reportaj social, cu devoalări crude ale mizeriei şi subdezvoltării, devin tot mai numeroase pe măsură ce Oltul părăseşte zonele montane şi intră în câmpie. Pe ansamblu, registrul rămâne însă înalt, solemn şi „cam bombastic" (G. Călinescu). Caracterul himeric e definitoriu, iar efectul de amplificare transfigurează datele realului. Toate ţinuturile pe care Oltul le străbate sunt consemnate cu bogăţie savantă de informaţii; respectând realitatea geografică, ochiul dilată halucinant trăsăturile şi le proiectează în mit. În reportajele mai vechi natura apărea ca o prelungire a socialului. Acum reporterul lasă locul contemplatorului care a învăţat să citească în „cartea naturii" semnele vremurilor. Hiperbolele se desfăşoară la tot pasul în arhitecturi savant elaborate. Perioadele sintactice sunt ample, tonul e sapienţial sau profetic, perspectiva este cosmică, iar romantismul înalt e filtrat prin modernism şi suprarealism. Comentatorii au plasat scrierea în vecinătăţi prestigioase, de la Victor Hugo şi Lautréamont la Walt Whitman: un imn al regenerării într-un timp al distrugerii, punct ideal de echilibru între ipostazele creatoare ale lui **B.**

Recitirea operei avangardistului Geo Bogza probează, încă o dată, rezistenţa ei în timp, puterea ei de impact asupra sensibilităţii noastre de azi. Autorul Jurnalului de copilărie şi adolescenţă, *al* Poemului invectivă *şi al atâtor altor versuri, pagini de publicistică, reportaje de mare forţă expresivă, şi-a trăit cu o rară intensitate timpul şi scrisul, iar ceea ce rămâne încă de publicat din arhiva sa îi va consolida cu siguranţă poziţia în ierarhia valorică a literaturii române din secolul XX. Un editor harnic şi competent va trebui să întreprindă cât mai curând repunerea în circuitul viu al lecturii a acestei mari şi reprezentative secvenţe a operei sale. În aşteptare, se vede destul de limpede că poeţii celei mai recente promoţii sau generaţii îi reciclează, ştiind-neştiind, „invectivele", se reîntorc cu un fel de ingenuitate spre al său „plan primar", reiau, în contexte noi şi sub accente proprii, ceva din „exasperarea creatoare" a răzvrătitului de odinioară.*

ION POP

Răsfoiesc poemele din Orion *(antologia din 1978) și observ că tânărul prahovean sfârtecă beregățile tăcerii și ascultă cu voluptate cum timpul mucegăiește în calendarul astrelor… Din jurnalul său de adolescență deduc că, pe când edita revista „Urmuz", voia să radicalizeze „poemul penetrantist" în așa chip încât poemul să devină* bestial, absurd și îngeresc. *Primele două elemente intră în ecuația poeziei de avangardă, ultimul însă (elementul îngeresc!) vine din altă poetică și din altă zonă de sensibilitate. Bogza nu va renunța niciodată, nici chiar în utopiile cele mai negre și în invectivele sale cele mai nemiloase, la această reverie angelică într-o retorică, repet, care supradimensionează realul și-i dă o notă de pasionalitate enormă. El vede peste tot simboluri uriașe și dintr-un gest banal (o femeie care mușcă dintr-un măr) face un act cosmic. Nu respinge farsa, provocarea normalității și, pe când era tânăr de tot, a publicat un jurnal erotic care l-a dus pentru o vreme la pușcărie. A rămas până azi un om imprevizibil, un personaj ciudat, un hidalgo de Ploiești, cum îi zice Nichita Stănescu undeva. Îl întâlneam din când în când, cu zece ani în urmă, pe stradă, mai cu seamă prin jurul Ateneului Român. De departe apărea la orizont un individ deșirat, cu o pălărie imensă și inactuală pe cap. Purta în picioare o pereche de bocanci aproape cazoni, oricum solizi și inestetici,*

cu tălpi groase și șireturi ce păreau făcute din vână de bou… Personajul acesta ieșit dintr-o operetă hispanică mergea moale (dacă pot spune așa), parcă ar fi călcat pe valuri cu butucănoșii lui bocanci. Când îl auzi vorbind, ai surpriza însă să constați că glasul lui este subțire și tărăgănat, în contradicție frapantă cu trupul mare, de o scandaloasă vitalitate. Omul cu voce subțire, înnodată din loc în loc cu frânghii nevăzute, este cu toate acestea un bun orator și poate fi la nevoie și un temut pamfletar. L-am auzit într-o celebră ședință a scriitorilor demontându-l os cu os pe Mihai Beniuc, micul satrap de atunci al Uniunii. L-am ascultat și în alte împrejurări, pornind încet, cu glasul sugrumat, aproape pierit, pentru ca, pe măsură ce indignarea interioară creștea, glasul să devină tăios și din vorba moale să iasă fulgere.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Jurnal de sex*, Paris, 1929; *Poemul invectivă*, Bucureşti, 1933; *Ioana-Maria*, Bucureşti, 1937; *Ţări de piatră, de foc şi de pământ*, Bucureşti, 1939; *Cântec de revoltă, de dragoste şi moarte*, cu ilustraţii de Marcela Cordescu, Bucureşti, 1945; *Cartea Oltului*, Bucureşti, 1945; ed. (*Cartea Oltului. Statuia unui râu*), Bucureşti, 1976; *Pe urmele războiului în Moldova*, Bucureşti, 1945; *Ţara de piatră. Confesiune despre vitregia naturii şi a istoriei*, ed. 2, Bucureşti, 1946; *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*, Bucureşti, 1947; *Sfârşitul lui Iacob Onisia*, Bucureşti, 1949; *Începutul epopeii*, Bucureşti, 1950; *Porţile măreţiei*, Bucureşti, 1951; *Şantierul de la cumpăna apelor*, Bucureşti, 1951; *Trei călătorii în inima ţării*, Bucureşti, 1951; *Vestitoarea furtunii*, Bucureşti, 1951; *Anii împotrivirii*, pref. I. Vitner, Bucureşti, 1953; *Meridiane sovietice*, Bucureşti, 1953; *Tablou geografic*¸ Bucureşti, 1954; *Ciu-Yuan, Henry Fielding, Walt Whitman*, Bucureşti, 1955; *Scrieri în proză*, I–V, Bucureşti, 1956–1969; *Pagini contemporane. 1944–1956*, Bucureşti, 1957; *Tăbăcarii şi lumea petrolului*, Bucureşti, 1957; *O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil*, pref. Gabriel Dimisianu, Bucureşti, 1968; *Azi, în România: carte radiofonică de reportaj*, Bucureşti, 1972; *Privelişti şi sentimente*, Bucureşti, 1972; *Paznic de far*, Bucureşti, 1974; *Orion*, îngr. şi pref. Antoaneta Tănăsescu, Bucureşti, 1978; *Poezii şi poeme – Poésies et poèmes*, ed. bilingvă, tr. Ileana Vulpescu, pref. Ştefan Aug Doinaş, Bucureşti, 1979; *Privelişti şi sentimente. Cartea Oltului*, I–II, îngr. şi pref. Antoaneta Tănăsescu, Bucureşti, 1979; *Spania în inima şi conştiinţa mea*, Bucureşti, 1981; *Ca să fii om întreg*, Bucureşti, 1984; *Jurnal de copilărie şi adolescenţă*, Bucureşti, 1987; *Basarabia, ţară de pământ*, Bucureşti, 1991; *Trapez*, pref. Valeriu Cristea, Bucureşti, 1994; *Eu sunt ţinta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi*, Bucureşti, 1996; *Rânduri către tinerii scriitori ardeleni*, îngr. şi pref. Ilie Rad, Cluj-Napoca, 2003; *Poemul invectivă şi alte poeme*, pref. Paul Cernat, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *473–475*, II, *472–474*, XII, *910–915*; Perpessicius, *Opere*, XI, *204–210*; Mircea Eliade, *Imagini dintr-o Românie aspră*, RFR, 1940, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *804*, *Ist. lit.* (1982), *891–892*; Cioculescu, *Aspecte*, *459–464*; B. Elvin, *Geo Bogza*, Bucureşti, 1955; Georgescu, *Încercări*, II, *207–220*; Ivaşcu, *Confruntări*, I, *443–454*, III, *124–128*; Regman, *Confluenţe*, *208–242*; Pop, *Avangardismul*, *219–236*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *325–328*; Protopopescu, *Volumul*, *108–160*; Vlad, *Convergenţe*, *276–286*; Ungheanu, *Arhipelag*, *59–67*, *412–414*; Cristea, *Domeniul*, *155–163*; Pop, *Transcrieri*, *216–225*; Balotă, *Universul*, *99–114*; Regman, *Colocvial*, *61–68*; *Geo Bogza interpretat de…*, îngr. şi pref. Antoaneta Tănăsescu, Bucureşti, 1976; Martin, *Identificări*, *139–153, 201–204*; Vlad, *Lectura*, *228–235*; Poantă, *Radiografii*, I, *34–40*; Raicu, *Practica scrisului*, *191–201*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *362–368*; D. I. Suchianu, *Foste adevăruri viitoare*, Bucureşti, 1978, *103–111*; Doinaş, *Lectura*, *154–159*; Paleologu, *Ipoteze*, *267–273*; Zaciu, *Lancea*, *9–24*; N. Steinhardt, *Geo Bogza – un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnităţii, Exuberanţei şi Patetismului*, Bucureşti, 1982; Doru Scărlătescu, *Geo Bogza*, Bucureşti, 1983; Leonte, *Prozatori*, I, *93–101*, II, *25–31*; Flămând, *Intimitatea*, *88–96*; Mincu, *Eseu*, I, *294–297*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *154–177*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *55–62*; Cristea, *Fereastra*, *85–106*; Holban, *Literatura*, I, *97–107*; Pop, *Avangarda*, *290–310*; Marin Mincu, *Textualism şi autenticitate*, Constanţa, 1993, *93–100, 184-188*; Niţescu, *Proletcultismul*, *217–222*; Paul Cernat, *Tinereţea avangardistului*, RL, 1998, 5; *Dicţ. analitic*, I, *137–139*, III, *300–302*, *373–375*, IV, *269–270*; Ştefan Borbély, *Visul lupului de stepă*, Cluj-Napoca, 1999, *22–46*; Grigurcu, *Amurgul*, *64–67*; *Dicţ. esenţial*, *94–96*; Manolescu, *Lista*, I, *19–23*, II, *26–34*; Pop, *Viaţă*, *75–82*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *416–420*; Ştefănescu, *Istoria*, *187–196*; Cornel Ungureanu, *Basarabia migraţiilor*, RL, 2007, 3; Ion Pop, *Geo Bogza, poetul „exasperării creatoare"*, RL, 2008, 4; Manolescu, *Istoria*, *836–842*; Popa, *Ist. lit.*, I, *606–610*, II, *292–296*; Daniel Cristea-Enache, *Tânărul Geo Bogza*, OC, 2011, *570–571*; Răzvan Voncu, *A doua posteritate a lui Geo Bogza*, RL, 2011, 17; *Epistolar avangardist: corespondenţă primită de Geo Bogza de la Stephan Roll, Saşa Pană, Mary-Ange Pană, Victor Brauner, Ilarie Voronca, Colomba Voronca, grupul „Alge"*, îngr. şi postfaţă Mădălina Lascu, pref. Ion Pop, Bucureşti, 2012; George Neagoe, *Destinatar: Geo Bogza*, CLT, 2012, 25. ***P. C.***

BOIAGI, Mihail G. (1780, Buda, azi Budapesta, Ungaria – 3.II.1842, Buda, azi Budapesta,), filolog. Părinţii lui, aromâni, au emigrat în Austro-Ungaria după distrugerea Moscopolei, oraşul lor din sudul Dunării. **B.** a fost profesor de greacă veche şi neogreacă la Viena şi Pesta.

B. este cunoscut pentru *Ghrammatikì romaniki itoi makedhonovlahikì –Romanische oder Macedonowlachische Sprachlehre*, elaborată în limbile germană, greacă şi în graiul macedoromân, cu un deceniu înainte de a fi tipărită, în 1813. Gramatica va mai cunoaşte două ediţii; cea din 1863, cu o prefaţă a lui D. Bolintineanu, tipărită cu sprijinul generos a lui Costache Negri, şi cea din 1915, datorată lui Pericle Papahagi şi prevăzută cu o substanţială introducere şi cu un vocabular. În sfârşit, în 1988, V.G. Barba dă, la Freiburg, o ediţie a gramaticii, care devenise o raritate încă din secolul al XIX-lea. **B.** are conştiinţa unităţii de neam şi de limbă a românilor nord- şi sud-dunăreni, scriind în acest sens fără echivoc: „Lucrarea mea, care este gramatica de faţă a limbei macedoromâne, aşa cum o vorbesc românii din sudul Dunării, şi care, comparată cu idiomul vorbit în nordul Dunării, nu va fi fără de folos atât pentru cei de aceeaşi origine, cât şi pentru străini şi învăţaţi". În prefaţă el subliniază legitimitatea cultivării limbii române („din partea întregii naţiuni, de sus şi de jos"), modelul de urmat fiind oferit de celelalte limbi romanice. Patetică este invocarea dreptului aromânilor de a se instrui în limba maternă, drept contestat de străini: „Hotentoţi de-ar fi românii, şi tot ar avea totdeauna dreptul şi datoria de a se cultiva folosind propria limbă, ca cel mai adecvat instrument". Sincronizându-se cu iniţiativele similare ale celor care formau Şcoala Ardeleană, **B.** utilizează în scrierea aromânei alfabetul latin, şi nu pe cel grecesc, cum era tradiţia la sfârşitul secolului al XVIII-lea. *Gramatica...* îşi are importanţa ei, ca una dintre cele dintâi ale limbii române. Şi mai importantă este însă prin paginile literare redactate în aromână, pe care autorul le-a inserat la sfârşitul lucrării şi le-a numit „fabule, ică părăminthe şi isturii alepte". În fond, este vorba de nişte parabole scrise în manieră evident eseistică, absolut surprinzătoare pentru vremea aceea, când nu exista încă nici măcar o minimă experienţă literară în dialect. Textele au fost probabil elaborate la sfârşitul secolului al XVIII-lea, când literatura românească era ea însăşi la începuturi chiar la nord de Dunăre. O mostră poate fi edificatoare: „Un bramin, sezundu di inainte a uşilei a lui, li vine un indian, care feţea negoţitorie, şi cu aţeli di afoară multi lori şi dări avea. – Auş – faţe el – eu escu foarte înverinat tră răul care, multe ori, bunlu ditru mine neacă…". Se observă aici, ca şi în multe alte „proze scurte" care ilustrează *Gramatica...*, în afara tentei colocviale a povestirii, o conştiinţă neliniştită, cum se întâlneşte adesea la Dimitrie Cantemir sau la cronicarii din secolul al XVII-lea. Adresându-se sieşi sau altora, autorul ar dori răspunsuri şi soluţii la întrebările ce îl frământă. El este un meditativ, un obişnuit al dialogului reflexiv, citând frecvent filosofi în textele sale, ceea ce le face demne de tot interesul. În asemenea „enumeraţii", care sunt adesea proze condensate, gramaticianul pare a face în mod conştient literatură. E vorba de aproximativ cincisprezece pagini, interesante însă atât din unghi lingvistic, ca limbă vorbită, cât şi prin reflecţii în plan filosofic. Nu mai puţin interesante sunt „dialogurile", reproduse în grai aromân, în greacă şi în germană, care atrag atenţia prin stilul alert şi prin perspectiva aproape modernă a conversaţiei. Pericle Papahagi relatează despre **B.** că ar fi tradus în zece limbi, între care şi graiul aromân, *Opera didactică* a lui J.A. Comenius, dar manuscrisul s-a pierdut.

SCRIERI: *Ghrammatikì romaniki itoi makedhonovlahikì – Romanische oder Macedonowlachische Sprachlehre*, Viena, 1813; ed. pref. Dimitrie Bolintineanu, Bucureşti, 1863; ed. (*Gramatică română sau macedo-română*), îngr. şi introd. Pericle Papahagi, Bucureşti, 1915; ed. (*Gramatică aromână ică macedonovlahă*), îngr. V.G. Barba, Freiburg, 1988; *Kurzgefasste neugriechische Sprachlehre*, Viena, 1821; [*Proză*], în *Antologie de proză aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1977, *196–206*.

Repere bibliografice: Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, Bucureşti, 1932, *294–296*; Sterie Diamandi, *Oameni şi aspecte din istoria aromânilor*, Bucureşti, 1940, *78*; Matilda Caragiu Marioţeanu, *La Grammaire aroumaine ou macédonovalaque de Mihaïl G. Boïagi*, „Revue roumaine de linguistique", 1990, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *313–314*; Cândroveanu, *Aromânii*, *55–57*; Nicolae Saramandu, *Studii aromâne şi meglenoromâne*, Constanţa, 2003, *105–110*. ***Hr.C., N.Sr.***

BOICULESI, Valeria (12.VI.1919, Andrieşeni, j. Iaşi – 6.XII.1984, Bucureşti), poetă. Este fiica Elisabetei şi a lui Constantin Matcaboji, învăţător. După absolvirea Şcolii Normale din Iaşi şi a Şcolii de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti (1952), este educatoare, apoi redactor la Editura Tineretului, precum şi la revistele „Luminiţa" şi „Arici Pogonici". A colaborat la diverse publicaţii culturale din ţară, din Canada şi din Israel.

B. debutează în 1948, în pagina culturală a ziarului „Lupta poporului" din Suceava. Aproape

întreaga activitate poetică a autoarei, transpusă în peste douăzeci de volume, se adresează celor mai tineri cititori. Versuri ritmate popular sunt prelucrate uneori – în special în primele volume – prin contaminare cu șabloanele ideologice ale epocii. O carte reprezentativă pentru alt registru, *Prispa cu statui* (1969), cuprinde o poezie cu rezonanţe nostalgice, ca în poemul *Vârtej*: „Plină sunt de tine/ în amurg de sară// mă-mpresoară stele/ luna mă-mpresoară// mi-i atât de-albastru și/ sălbatic părul// nu știu de mă doare sau/ mă ninge mărul// nu știu de mă clatin/ gândului/ în poartă/ poate beau/ vârtejul/ alb/ din luna/ spartă". În *Ora singură* (1972) ritmul folcloric interferează cu influențe din G. Topîrceanu: „Mi-i ora tot mai singură/ mai singură/ mai singură...// melancolia lingură// o lingură/ o lingură...", alteori apar motive şi cadenţe din imnografia ortodoxă: „O să mă piedice Hristos –/ mult pălmuitul/ și scuipatul –/ că n-am știut zâmbi/ frumos/ că-n loc de-a lungul stau/ de-a latul". În anii '50 ai secolului trecut **B.** a tradus, de asemenea, câteva cărţi pentru copii din literatura sovietică.

SCRIERI: *Din însemnările unei şcolăriţe*, Bucureşti, 1954; *Fete în uniformă*, Bucureşti, 1956; *Zi cu soare*, Bucureşti, 1957; *Ina Mădălina*, Bucureşti, 1959; *Hai, urcaţi-vă, zorele!*, Bucureşti, 1960; *Un oaspe drag*, Bucureşti, 1960; *Cântecul paşilor*, Bucureşti, 1962; *Zburaţi, hulubii mei!*, Bucureşti, 1963; *Fântâni albastre*, Bucureşti, 1964; *Fluturaşi poznaşi*, Bucureşti, 1965; *Martinel sportiv*, Bucureşti, 1966; *Cântece de lună*, Bucureşti, 1967; *Cri, cri, cri*, Bucureşti, 1967; *Fănel şi briceagul albastru*, Bucureşti, 1968; *Prispa cu statui*, Bucureşti, 1969; *Învăţaţi să număraţi*, Bucureşti, 1970; *Cartea păpuşii*, Bucureşti, 1970; *Ora singură*, Bucureşti, 1972; *Sora soarelui frumoasă*, Bucureşti, 1973; *Şoapta vântului*, Bucureşti, 1978; *Lutana*, Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Mihai Novicov, *Un volum de versuri simple şi emoţionante*, „Femeia", 1963, 1; Virgil Mazilescu, *„Cântece de lună"*, GL, 1967, 50; Camil Baltazar, *„Cântece de lună"*, VR, 1968, 9; Florin Manolescu, *„Prispa cu statui"*, RL, 1970, 2; Magda Ursache, *„Ora singură"*, CRC, 1973, 19; Piru, *Poezia*, I, *378–379*; Maftei, *Personalităţi*, V, *45–47*; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *69–70*. ***N.I.***

BOITOR, George (1.XI.1934, Supuru de Jos, j. Satu Mare – 11.V.1976, Ploieşti), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Pop) şi al lui Ioan Boitor, ţăran. Frecventează clasele primare la şcoala din satul natal, apoi gimnaziul la Zalău, oraş în care va continua la Şcoala Medie Tehnică de Administraţie Economică, absolvită în 1954. Ulterior este un an elev la Şcoala de Impiegaţi de Mişcare CFR din Dej. Ocupă diverse funcţii în cadrul CFR în mai multe localităţi, apoi se stabileşte la Braşov şi devine unul din marii boemi ai oraşului. Din 1966 lucrează în redacţia revistei „Astra". Împreună cu Darie Magheru şi Emil Micu, realizează publicaţia trimestrială „Caiete de literatură" (1968– 1969). Primele versuri îi apar în ziarul „Drumul socialismului" (Baia Mare, 1958), iar în anul următor este remarcat de poetul Dan Deşliu, care-i publică o poezie la rubrica „Poşta redacţiei" din revista „Luceafărul", sub pseudonimul Geo Anella Boitor. Mai colaborează cu versuri, însemnări, note, recenzii, proză la „Scrisul bănăţean", „Tribuna", „Steaua", „Tomis", „România literară", „Vatra". Moare tragic, lângă Ploieşti, aruncându-se sub roţile unui tren. Postum au fost publicate romanul *Alberia* (2009) și antologia *Memorie discontinuă şi alte poeme* (2010).

B. a debutat editorial târziu, la 35 de ani, cu volumul de poeme *Scara de apă* (1969; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Braşov). Inegală sub raportul valorii pieselor componente, cartea legitima însă o voce poetică suficient de pregnantă pentru a stimula opinia critică atât a lui Dumitru Micu, cât şi a lui Gheorghe Grigurcu. Poemele, de factură foarte diferită, amintesc de modele lirice prestigioase, precum François Villon, E.A. Poe, Charles Baudelaire, Serghei Esenin, Tudor Arghezi, Lucian Blaga. În câteva piese poetul transpune în registru personal gestica lirică villonescă, iar în altele nu sunt greu de recunoscut descendenţa din Blaga sau tonul imprecaţiilor lui Esenin. El îşi asumă ipostaza de trubadur al mediilor marginale („Eu mă simt legat prin sânge/ Şi prin tainice blesteme/ De borfaşul care plânge,/ De lehuza care geme./ Şi mă simt legat de visul/ Fetei care vinde graţii./ O, Parisul meu, Parisul/ Turbulentelor tentaţii!" – *Paradis proscris*), adresează, ca Esenin, invective femeilor trădătoare şi trăieşte acut nevoia de mituri, pentru a compensa insignifianţa existenţei („Fugind de mit ne trebuie noi mituri/ să umplem golul care ţipă-n noi" – *Fugind de mit*). Poemele definitorii pentru profilul lui liric sunt cele care dezvoltă un fel de privire sumbră, mai degrabă sarcastică decât ironică. De aici, limbajul uneori violent, parcă îngroşat, căutând, în aceeaşi cheie nonconformistă, grotescul. Poemele erotice, animate unele de un elan studiat, reunesc gestul agresiv şi delicateţea, spontaneitatea elementară

şi ironia, în madrigale de o disimulată solemnitate. Al doilea volum, şi ultimul antum, *Testament provizoriu* (1974), e o confirmare a autenticităţii unui talent, ceea ce îl îndreptăţeşte pe Al. Piru să-l ia în considerare şi să-i aprecieze versul.

SCRIERI: *Scara de apă*, Bucureşti, 1969; *Testament provizoriu*, Bucureşti, 1974; *Alberia*, Satu Mare, 2009; *Memorie discontinuă şi alte poeme*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Scara de apă"*, RL, 1969, 40; Gheorghe Grigurcu, *„Scara de apă"*, F, 1969, 12; Dana Dumitriu, *Două plachete de versuri*, RL, 1975, 27; Anatol Ghermanschi, *„Testament provizoriu"*, AST, 1975, 1; Dumitru Mureşan, *„Testament provizoriu"*, VTRA, 1975, 4; Piru, *Poezia*, II, *336–339*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *314–315*; Mihai Olos, *George Boitor*, RL, 1998, 51–52; Ştefan Haiduc, *George Boitor, un menestrel decapitat*, Negreşti-Oaş, 2000; Imelda Chinţa, *Romanul unei neîmpliniri*, „Caiete silvane", 2009, 9. ***C.H.***

BOITOŞ, Olimpiu (2.IV.1903, Blăjel, j. Sibiu – 2.IV.1954, Cluj), istoric literar, publicist. Este fiul Aureliei (n. Marian) şi al lui Ioan Rău Boitoş, ţărani. Absolvent al Facultăţii de Filosofie din Cluj (1925) şi al Şcolii Române din Franța (1930), doctor în filosofie (1932), **B.** lucrează din 1930 la Biblioteca Universitară clujeană, iar în 1943 e numit profesor de română la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Braşov. A fost membru în comitetul director al Teatrului Naţional din Cluj, iar după război s-a numărat printre colaboratorii Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară al Academiei Române, Filiala Cluj. Activitatea cea mai importantă o desfăşoară în publicistică – secretar de redacţie la „Societatea de mâine" (1925–1928, 1931–1932), „Gând românesc" (1933–1936), „Luceafărul" (Braşov, 1941–1944), director la „Avântul" (Braşov, 1944–1945). Cu un debut timpuriu, în „Dacia Traiană" (1921), a mai colaborat, în general cu articole literare, la „Cosinzeana", „Transilvania", „Scrisul românesc", „Convorbiri literare", „Patria", „Dacoromania", „Revista nouă", „Familia", „Universul literar", „Studii literare", „Gazeta Transilvaniei" şi multe altele. La „Societatea de mâine" alcătuia, uneori împreună cu Ion Breazu, rubricile „Discuţii literare", „Cronici culturale şi artistice" (semnând şi O.B, B.&B.). În „Gazeta ilustrată" a semnat cu pseudonimul Ion Filimon un serial intitulat *Clujul pitoresc*, iar pseudonimul S. Florea îl folosea sub cronicile teatrale şi literare din „România nouă".

Primul studiu de istorie literară al lui **B.**, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu* (1927), este rezultatul unor investigaţii amănunţite şi riguroase, care i-au permis o bună încadrare în epocă şi o abordare competentă a subiectului. În acelaşi spirit el face publice o serie de mici „descoperiri" şi utile precizări referitoare la preocupările folcloristice ale lui Vasile Alecsandri, la memorialistica lui Timotei Cipariu şi George Bariţiu, la traducerile teatrale ale lui St. O. Iosif. S-a ocupat în mod deosebit de activitatea literară a lui Ion Ghica, din a cărui operă îngrijeşte şi comentează o ediţie completă intitulată *Amintiri din pribegia după 1848* (I–III, 1940–1941) şi una cuprinzând *Scrisori către Vasile Alecsandri* (I–II, 1947). O contribuţie mai amplă este *Poezia lui Andrei Mureşanu* (1943), scrisă din convingerea că o revalorificare obiectivă, în perspectivă istorică şi critică, era necesară. Receptiv şi la literatura contemporană, încearcă în *Victor Papilian – nuvelist* (1940) să demonstreze modernitatea acestui prozator, insistând asupra nuvelelor fantastice – o „creaţie poetică" izvorâtă mai mult din imaginaţie decât din observaţie, cu un conţinut „mistic" generat de funcţia activă a superstiţiei şi a supranaturalului. În *Proza lui Pavel Dan* (1943) explică originalitatea realismului din opera scriitorului prin „sondarea adâncurilor misterioase ale conştiinţei", prin predispoziţia spre afirmarea unui determinism metafizic, sugerat de „semne" oculte, prin intenţia satirică şi nuanţa pesimistă. Dintre numeroasele articole şi note privind actualitatea literară, se detaşează prin dimensiuni şi substanţă cele despre Henriette Yvonne Stahl, George Popa şi Emil Giurgiuca. Un pronunţat caracter de critică a textului au şi multe dintre cronicile sale dramatice, uneori scurte exegeze ce disting intenţii şi sensuri mai puţin evidente. În general, **B.** susţine promovarea repertoriului naţional, dar şi necesitatea modernizării concepţiei asupra spectacolului, militând în acest sens, ca în articolul *Pentru funcţia artistică a teatrului*, chiar în condiţiile specifice Transilvaniei. Teatrul lui A.P. Cehov este analizat prin raportare la mişcarea novatoare iniţiată de Konstantin Stanislavski şi îi prilejuieşte formularea unor judecăţi nu lipsite de originalitate. Intensa activitate de comentator dramatic este completată de traducerea unor piese de Arthur Schnitzler, A.P. Cehov, R. Marx, Rabindranath Tagore, A. Gehri, jucate de Teatrul Naţional din Cluj. Cercetător pasionat şi riguros, **B.** a alcătuit lucrări care aduc informaţii inedite, unele fiind rodul investigaţiilor făcute în arhive şi biblioteci franceze. Cea mai

importantă, *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin şi radicalii francezi în epoca Revoluţiei de la 1848* (1940; Premiul Academiei Române), este o evocare vie şi documentată a climatului de formare a unor tineri revoluţionari români, o contribuţie remarcabilă la cunoaşterea evenimentelor epocii. Între istorie şi literatură se află volumul *Povestiri istorice* (1935, semnat Ion Filimon), în care doar paginile așezate sub titlul *Zilele procesului Memorandului* au o atmosferă evocatoare.

SCRIERI: *Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu*, Cluj, 1927; *Paul Bataillard et la Révolution roumaine de 1848*, Paris, 1930; *Biografiile româneşti ale lui Ubicini*, Cluj, 1932; *Povestiri istorice*, Sibiu, 1935; *Teatrul lui Cehov*, Oradea, 1937; *O chestiune personală*, Cluj, 1938; *Periodicele ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938; *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin şi radicalii francezi în epoca Revoluţiei de la 1848*, Bucureşti, 1940; *Victor Papilian – nuvelist*, Oradea, 1940; *Slavici şi Italia*, Bucureşti, 1941; *Din laboratorul literar al lui O. Goga*, Sibiu, 1942; *Memoriile lui George Bariţiu*, Sibiu, 1942; *Progresul cultural al Transilvaniei după Unire*, Sibiu, 1942; ed. (*Le Progrès culturel en Transylvanie de 1918 à 1940*), Bucureşti, 1943; *Poezia lui Andrei Mureşanu*, Sibiu, 1943; *Proza lui Pavel Dan*, Sibiu, 1943; *Die Ungarische Presse in Rumänien*, Bucureşti, 1943; *De la istoria literaturii la istoria culturii româneşti*, Braşov, 1944; *Delimitări între graiuri şi limba literară*, Sighişoara, 1947; *Întâiele călătorii în Apus ale lui George Bariţiu*, Sighişoara, 1947. **Ediţii:** Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, I–III, Craiova, 1940–1941, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1947.

Repere bibliografice: Dionis Popa, *„Activitatea lui Slavici la «Tribuna» din Sibiu"*, „Naţiunea", 1927, 24; Perpessicius, *Opere*, IX, *313–315*; Al. Dima, *Contribuţiile d-lui Olimpiu Boitoş*, LU, 1942, 1; Petru Sfetca, *„Memoriile lui George Bariţiu"*, VS, 1942, 2714; Aurel Marin, *Comentarii critice*, Braşov, 1942, *72–76*; Ion Şiugariu, *„Progresul cultural al Transilvaniei după Unire"*, RFR, 1942, 7; Alex. Jebeleanu, *„Poezia lui Andrei Mureşanu"*, VS, 1943, 2922; D. Gherghinescu-Vania, *Un profesor nou: Olimpiu Boitoş*, „Tribuna" (Alba Iulia), 1943, 738; V. Copilu Cheatră, *Olimpiu Boitoş*, O, 1976, 35, 36; Nae Antonescu, *Olimpiu Boitoş*, „Almanah «Tribuna»", 1981; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *315–316*; Marinela Opriş, *Viața lui Olimpiu Boitoş*, VTRA, 2004, 5–6. ***C. T.***

BOIU, Zaharia (4.III.1834, Sighişoara – 6.XI.1903, Sibiu), poet, autor de proză oratorică, publicist. Este fiul Ioanei (n. Păloșan) și al lui Zaharia Boiu. Aparţinând unei familii de preoţi din tată în fiu, **B.** urmează aceeaşi cale, înscriindu-se la gimnaziul evanghelic din Sighişoara şi apoi la Institutul Teologic din Sibiu. Susţinut de Andrei Şaguna, îşi continuă studiile la Leipzig, la întoarcerea în ţară fiind numit, în 1861, profesor la secția pedagogică a Institutului Diecezan din Sibiu. Lucrările lui didactice (*Abţdariu pentru şcoalele poporale române, Carte de cetire pentru şcoalele poporale române* ş.a.) contribuie la pătrunderea raţionalismului în şcoală şi, concomitent, la o folosire îngrijită a limbii române. Ales, în 1864, prim-paroh al oraşului Sibiu, hirotonit protopresbiter, numit asesor consistorial şi consilier arhiepiscopal, este şi un membru important al comitetului Astrei, secretar şi prim-secretar al asociaţiei, redactor, între 1892 şi 1895, al revistei „Transilvania". Aici publică articole referitoare la educaţia prin şcoală şi biserică, numeroase schiţe biografice ocazionale, unde panegiristul creionează portrete morale pilduitoare ori sintetizează adecvat activitatea personalităţii omagiate. Volumul *Cuvântări funebrale şi memoriale* (1889) adună discursuri de această factură, relevând talentul oratorului, iar cele trei volume intitulate *Seminţe din agrul lui Christos* (1898–1899), premiate de Academia Română, al cărei membru corespondent **B.** devenise în 1887, includ cuvântări bisericeşti.

Ispitit de poezie încă din gimnaziu, **B.** debutează în 1853, la „Telegraful român", cu versuri ce omagiau publicaţia sibiană, al cărei redactor va fi mai târziu, între 1862 şi 1865. În „Tribuna" şi în „Transilvania" mai semnează şi cu pseudonimul Eugen Silvan. Versurile din *Sunete şi resunete* (1862), ca şi cele din volumul editat postum, *Frunze de laur* (1904), aparţin unui poet ocazional, didactic, care crede în menirea lui de a face şi astfel accesibile idei etice, aspiraţii naţionale. De aceea, fabula, alegoria, poezia care resuscită istoria românească sunt tot atâtea chemări energice întru înlăturarea întunecimii şi a despotismului. În fond, **B.** prelungeşte un gen inaugurat de Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Andrei Mureşanu şi, chiar dacă fantezia îi era destul de sărăcăcioasă, versurile, nu o dată fluide, uşor de memorat, i-au fost preţuite în Transilvania, ca şi cele ale lui I. Al. Lapedatu. A tradus din *Confesiunile Sf. Augustin*, din Lessing (*Nathan cel înţelept* ş.a.), numeroase tălmăciri fragmentare circulând prin intermediul cărţilor lui de citire.

SCRIERI: *Sunete şi resunete*, Sibiu, 1862; *Cuvântări funebrale şi memoriale*, Sibiu, 1889; *Seminţe din agrul lui*

Christos, I–III, Sibiu, 1898–1899; *Frunze de laur*, îngr. şi pref. Ioan Baptist Boiu, Sibiu, 1904.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *338–339*; Breazu, *Studii*, I, *78–79*; Chiorean – Kocziány – Nițu – Ploeșteanu, *Profiluri, 195–204*; Tuliu Racotă, *Poetul Zaharia Boiu*, RITL, 1976, 4; *Dicţ. lit. 1900, 110–111*; Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *55–56*. ***G.D.***

BOJAN, Mariana (16.VI.1947, Câmpia Turzii), poetă, prozatoare. Este fiica Mariei (n. Mureşan) şi a lui Avram Bojan, ceasornicar. **B.** (care la naştere a fost botezată Mariana Otilia) a frecventat şcoala elementară şi primele două clase de liceu în oraşul natal (1954–1963), continuând la Liceul de Arte Plastice din Cluj (1963–1966). În 1967, tot la Cluj, a devenit studentă la Institutul de Artă Plastică „Ion Andreescu", secţia pictură, studiind sub îndrumarea profesorilor Aurel Ciupe, Alexandru Mohi şi Abody Nagy Belá. După licenţă (1973) se specializează în restaurarea picturii de şevalet la Muzeul de Artă din Bucureşti (1973–1977). Revine în Cluj-Napoca, la Muzeul de Artă şi, în 1978, beneficiază de o bursă de specializare în restaurare (pictura flamandă-olandeză) la Institutul Regal al Patrimoniului din Bruxelles. Între 1979 şi 1985 lucrează la Muzeul de Istorie a Transilvaniei, în cadrul laboratorului zonal de restaurare. Trăieşte ca pictor liber profesionist din 1985 până în 1990, când revine la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca. A participat cu pictură, acuarele, desene la multe expoziţii judeţene şi naţionale, a avut numeroase expoziţii personale în ţară (Cluj-Napoca, Dej, Bucureşti) şi în străinătate (Paris, Reno, Washington, Roma). Debutează cu versuri în revista „Tribuna" (1965), iar editorial în 1976 cu volumul de poeme *Elegie pentru ultimul crâng*. A mai colaborat cu versuri, proză şi desene la „Echinox", „Napoca universitară", „Steaua", „Luceafărul", „România literară", „Amfiteatru", „Ateneu", „Vatra", „Poesis", „Apostrof", „Literatorul" ş.a.

B. a debutat cu un volum propriu ceva mai târziu decât colegii săi de generaţie din ambianţa primului „Echinox", poeţii Dinu Flămând, Adrian Popescu, Ion Mircea, intraţi în circuitul editorial la începutul anilor '70 ai secolului trecut. Cea dintâi carte a sa, *Elegie pentru ultimul crâng*, este însă precedată de un ciclu selectat în antologia *Eu port această fiinţă* (1972), destinată debutanţilor. Poemele de început atestă o sensibilitate elegiacă, dezvoltată fie ca discretă confesiune (când tandru amuzată, când disimulat sentimentală), fie ca înscenare caricaturală, exuberant carnavalescă sau bonom onirică. Poeta imaginează/transpune lumea în cheia diminutivului, în virtutea unei graţioase înclinaţii spre feeria plină de haz şi spre stilizarea diafană. Atitudinea dominantă este aceea de solidaritate, până la comuniune, cu făpturile umile: „Tolănită în muşcătoarea ei singurătate/ O mică reptilă rupe flori roşii/ Pe-o pajişte roşie/ Vântul trece pe-aici în salturi speriate./ De ce iei apărarea spurcăciunii?/ Îmi strigă cei ce privesc/ Muta noastră convieţuire…" (*Deznodământ blajin*). Cu *Judecătorul de păpuşi* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj), frăgezimile primăvăratice, lumea exuberantă de plante şi animale, de jucării şi personaje închipuite îşi precizează net configuraţia şi caracterul de vis suav şi fantast într-o formulă ludică şi fantezist livrescă. Însă, în ciclul final (*Judecătorul pleacă*), apar şi semnele unei schimbări de tonalitate. Virajul către notele grave, renunţarea la muzicalitate, apelul la nuanţele mai sumbre ale valorilor plastice anunţă un contrapunct necesar. Lirismul dobândeşte dimensiunea meditaţiei, vizibilă în distanţarea ironică; în spaţiul edenului miniatural îşi face apariţia un „loc rănit": „Soldatul din tine e mort/ Artistul, singur/ Poezia se destramă ca micul dejun/ În aburul de cicoare./ Un morman de istorioare ticăloase/ Mucegăiesc pe rafturi/ Pledând pentru această infirmitate biografică" (*Biografică*). În volumele *Haina de cânepă* (1983) şi *Phantasticonul şi alte poeme* (1987), gama de atitudini şi stări poetice se amplifică, adăugându-se acum ipostazele singurătăţii şi ale neliniştii, fapt ce devine şi mai vizibil în antologia *Arta înfocării* (2001; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj). Sunt ascultate „bătăile negre ale cuvintelor", se înregistrează singurătatea, surparea primăverii şi „blazarea" metaforelor: „Orice metaforă/ E un rege blazat" (*Puterile barbarilor*). Omul e „insula Robinson", iar visul înclină spre coşmar: „Din somnul meu neliniştit cresc vise/ Întunecând hotarele permise." Volumul de proze scurte *Ultima noapte a Şeherezadei* (1993; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj) este o „recitire", din perspectiva propriului univers poetic, a mitului povestirii salvatoare, ideea-ax fiind aceea că a încheia şirul poveştilor înseamnă a muri. Pagini de proză mai apar în volumele *Dansul câinilor* (2003), un „microroman" cu naraţiuni parţial autobiografice

situate în decor clujean, și în *Povestiri bologheze* (2007), în care geografia aparent banală a unui sat transilvănean face loc fantasticului.

SCRIERI: *Elegie pentru ultimul crâng*, Cluj-Napoca, 1976; *Judecătorul de păpuşi*, Cluj-Napoca, 1980; *Haina de cânepă*, Cluj-Napoca, 1983; *Phantasticonul şi alte poeme*, Cluj-Napoca, 1987; *Ultima noapte a Şeherezadei*, Cluj-Napoca, 1993; *Expertul şi păsările*, Bucureşti, 1996; *Epistole din Piaţa Norilor*, Cluj-Napoca, 2001; *Arta înfocării*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2001; *Dansul câinilor*, Cluj-Napoca, 2003; *Povestiri bologheze*, Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Generaţia 47*, RL, 1977, 11; Ulici, *Prima verba*, II, *48–49*; Felea, *Aspecte*, II, *260–262*, III, *137–142*; Sultana Craia, *Nevoia de miracol*, LCF, 1981, 2; Piru, *Debuturi*, *167–168*; Taşcu, *Poezia*, *79–84*; Cistelecan, *Poezie*, *195–198*; Papahagi, *Cumpănă*, *270–274*; Ioana Bot, *Povestiri cu hieroglife*, ST, 1994, 10–11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *316–317*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *251–252*; Ioan Moldovan, *Euridice şi melancolia*, F, 1997, 1; Pop, *Pagini*, *203–213*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *32–33*; *Dicţ. analitic*, II, *123–125*; Irina Petraş, [*Mariana Bojan*], APF, 2000, 5, CNT, 2004, 4; Gheorghe Grigurcu, *Despărţirea de mitologie*, RL, 2001, 36; Călin Teutişan, *Cartea de la Bologa*, APF, 2007, 1; Viorica Răduţă, *Multiplul Marianei Bojan*, VR, 2009, 11–12. ***C.H.***

BOJINCĂ, Damaschin T. [Toma] (18.X.1802, Gârlişte, j. Caraş-Severin – 17.VIII.1869, Dumbrăveni, j. Suceava), istoric, publicist. Este fiul Florincăi şi al lui Matei Bojincă (Popovici), preot. Îşi începe învăţătura la Oraviţa sau la Vârşeţ, trecând apoi la Gimnaziul Piarist din Timişoara. După studii, neterminate, la Seminarul Teologic din Vârşeţ, urmează filosofia la Seghedin (1822–1823) şi dreptul la Oradea (1824–1826) şi Pesta (1826–1829). O carieră ecleziastică fiindu-i refuzată de episcopul sârb Ştefan Stratimirovici, se dedică activităţii culturale şi publicistice. A colaborat, în 1830, împreună cu Moise Nicoară, la „Calendar românesc", scos la Buda de Ştefan P. Niagoe, iar în 1829–1830 a fost redactor la publicaţia lui Zaharia Carcalechi, „Bibliotecă românească". A lucrat în calitate de corector, pentru lucrările româneşti, la Tipografia Universităţii din Buda. **B.** a fost unul dintre intelectualii români proveniţi din Imperiul Habsburgic ce aveau să joace un rol important în viaţa instituţiilor publice din Principate. Chemat de Gh. Asachi, va funcţiona la Iaşi, de la 1 aprilie 1833, ca jurisconsult permanent pe lângă Logofeţia Dreptăţii. Îşi dă aportul în „comisia pravilelor" la traducerea *Codului Calimah* (1833–1835). Profesor de drept la Academia Mihăileană (1841–1847), ca şi prietenul său Eftimie Murgu, a primit, în Moldova, şi ranguri: paharnic, căminar, ban şi, la 1848, agă. Unionist convins, a devenit ministru al Dreptăţii (1860–1861) în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu.

B. continuă, în mare parte, spiritul iluminist al Şcolii Ardelene prin preocupările sale culturale, istorice şi pedagogice. Admirator al lui Petru Maior, îi editează, împreună cu Iordachi Mălinescu, la Buda, în 1834, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, la care adaugă traducerea, în limba română, a polemicii lui Maior cu slavistul B. Kopitar. Se dovedeşte şi el un bun polemist în demonstrarea drepturilor istorice ale românilor în lucrarea *Respundere desgurzătoare la cârtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind"* (1828), ce reia, cu unele detalieri şi modificări retorico-stilistice, o versiune latinească din 1827. Pentru a combate răstălmăcirile cu substrat politic ale adversarului Sava Tököly, care susţinea originea slavă a românilor, pledează, cu argumente logice şi cu temeinice informaţii istorice, etnografice şi filologice, în favoarea romanităţii (pure, consideră el) şi a continuităţii poporului român. Lucrările lui istoriografice, ce se inspiră din programul iluminist de instruire şi culturalizare a poporului, depăşesc momentul Şcolii Ardelene prin orientarea militantă în activarea conştiinţei naţionale. Biografiile dedicate unor personalităţi ale Evului Mediu românesc fac demonstraţia originii române a domnitorilor Dimitrie Cantemir, Radu Şerban, Ioan Corvin, Mihai Viteazul, cărora li se evidenţiază calităţile morale, politice, militare şi culturale. Cărturarul aşază la baza civilizaţiei româneşti Antichitatea clasică şi istoria romanilor, subiect a două dintre contribuţiile sale: *Istoria romanilor* („Bibliotecă românească", 1829–1830), prelucrare după O. Goldsmith, ce popularizează idei din Montesquieu, şi *Anticile romanilor acum întâia oară româneşte scrise* (I–II, 1832–1833), o compilaţie extinsă ce prezintă organizarea societăţii şi a instituţiilor romane (magistratură, armată etc.). În adaosuri personale **B.** insistă asupra elementelor de civilizaţie, mitologie, credinţe şi datini româneşti, pe care le consideră derivate din cele romane. *Diregătoriul bunei-creştere spre îndreptarea multor părinţi şi bun folosul tinerimei române* (1830), o lucrare de pedagogie

practică având aplicare în şcoală, familie şi societate, adună eclectic idei din etica wolfiană, enciclopediştii francezi şi din tradiţia „moralnică" românească a vechilor cărţi religioase şi de înţelepciune. Pledoaria pentru educaţie şi învăţământ, încrederea în capacitatea raţiunii omeneşti şi în valoarea culturii au drept finalitate „buna norocire" a omului, ale cărui virtuţi contribuie la dezvoltarea societăţii. Din necesităţi didactice, **B.** alcătuieşte o „teologie morală" pentru Seminarul de la Socola şi cursuri de drept pentru Academia Mihăileană. Expresivitatea, adesea literară, a scrierilor lui este dată de stilul direct, sentenţios, de folosirea procedeelor retorice, ca şi de o anumită savoare popular-arhaică.

SCRIERI: *Tristă cuvântare la îngroparea strălucitului și înalt învățatului domn Naum Petrovici*, Buda, 1824; *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind",* Pesta, 1827; ed. (*Respundere desgurzătoare la cârtirea cea în Halle în anul 1823 sub titula „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind"*), Buda, 1928; *Diregătoriul bunei-creştere spre îndreptarea multor părinţi şi bun folosul tinerimei române*, Buda, 1830; *Anticile romanilor acum întâia oară româneşte scrise*, I–II, Buda, 1832–1833; *Scrieri*, îngr. şi introd. Nicolae Bocşan, Timişoara, 1978.

Repere bibliografice: Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojincă (1802–1869)*, pref. Sever Zotta, Iaşi, 1930; Traian Topliceanu, *Damaschin Bojânca*, Oraviţa, 1933; Lupaş, *Cronicari*, I, *175–183*; Georges Ciulei, *Un Jurisconsulte oublié: Damaschin Bojincă*, Bucureşti, 1945; *Ist. lit.*, II, *119–122*; Victor Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970, *98–108*; Duţu, *Cărţile, 45–46, 158, 160*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar, 76–77*; *Dicţ. lit. 1900, 111–112*; Nicolae Bocşan, *Contribuţii la istoria iluminismului românesc*, Timişoara, 1986, *128–130, passim; Dicţ. scriit. rom.*, I, *317–318*; *Dicţ. Banat, 118–120;* Ursu, *Alte contribuții, 275–292.* ***A.Sm.***

BOKOR, Petre (24.V.1940, Cluj – 25.IV.2014, Edmonton, Canada), prozator, traducător. După liceu face doi ani la Şcoala Politehnică (1960–1962) şi apoi practică diverse meserii până în 1970, când va absolvi Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" din Bucureşti. Lucrează ca regizor de film la Studioul Cinematografic Bucureşti, debutând cu o peliculă documentar-artistică de rezonanţă, *Apa ca un bivol negru*. În 1975 regizează lungmetrajul *Tufă de Veneţia*, după un text de Valentin Silvestru. În 1978 se stabileşte iniţial în SUA, apoi în Canada, unde va conduce un teatru în Alberta, mai târziu va trece în Australia, ca profesor de artă dramatică la Canberra. În 1993 revine la Bucureşti, unde montează la Teatrul Mic o înscenare după Diderot (*Jacques şi stăpânul său*), pentru ca în 1995 să devină profesor de teatru la Edmonton, în Canada. Mai pune în scenă piese la Teatrul Nottara, Teatrul Odeon, Teatrul Național „I.L. Caragiale" (București), Teatrul Național „Mihai Eminescu" din Timișoara, Teatrul Național din Târgu Mureș, Teatrul de Stat din Oradea etc.

Nu este nevoie de perspicacitate pentru a simţi „mâna umoristului" în filmele lui **B.** şi mai ales „ochiul regizorului" în prozele sale secvenţiale. Totul stă sub semnul filmului în literatura sa, fie la modul cel mai explicit, ca în *Micii mei toreadori* (1976), scurte scenarii şi istorii cu actori, regizori, comisii de vizionare şi cenzură, întâmplări din sala de cinematograf, fie indirect, cumulând memorialistica (ochiul copilului din cabina de proiecţie) cu istoria peliculei, aşa cum se întâmplă în *Pe cuvânt de cineast. Secvenţe pseudocinematografice* (1995), într-o manieră vecină pe alocuri cu jovialitatea informată obiectiv şi savuroasă prin subiectivitate a lui D.I. Suchianu, dar şi cu cinefilia egocentrică de tip Radu Cosaşu. În orice caz, în anii debutului editorial cu *Tumbe în plină stradă* (1971), urmat de *Opriţi secolul, cobor!* (1974), **B.** se situa în descendenţa umorului negru-coroziv de tip Teodor Mazilu, cu un ochi la Ion Băieşu şi celălalt la satira gen revista rusească „Krokodil", unde umanitatea gogolian răsucită ajunge să sfârâie absurd pe asfaltul bucureştean. „Romanul teatral" *Basca lui Șexpir* (1998) recontextualizează ironic, în decorul anilor '60 din secolul trecut, romanul *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, șarjând funambulesc. *Dâmbovița – rive gauche* (2010) oferă trei humorești, exerciții satirice testând, cu rezultate amestecate, adaptarea prozatorului umorist la clișeele sociolingvistice ale tranziției românești. **B.** a tradus, singur sau în colaborare, din autori maghiari (Kárácsony Benő, Kis Péter, Méliusz Anna, Méliusz József, Nagy Lájos, Sipos Bella ş.a.) sau din Milan Kundera (*Jacques şi stăpânul său*, 2008) şi a scris monografia *Toma Caragiu* (1982). Eseuri în teatrologie apar în *Planeta Silvestru* (1998).

SCRIERI: *Tumbe în plină stradă*, Bucureşti, 1971; *Opriţi secolul, cobor!*, Bucureşti, [1974]; *Micii mei toreadori*, Bucureşti, 1976; *Toma Caragiu*, Bucureşti, 1982; ed. 2 (*Carte despre Toma Caragiu*), îngr. pref. Valentin

Silvestru, Galaţi, 1996; *Pe cuvânt de cineast. Secvenţe pseudocinematografice*, Bucureşti, 1995; *Basca lui Şexpir*, pref. Dumitru Solomon, Bucureşti, 1998; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Până sus, cu capul în jos! Cel mai mare spectacol de circ din lume în cea mai mică arenă!*, Bucureşti, 1998; *Planeta Silvestru*, Bucureşti, 1998; *Ieşirea la pagina 268!*, Bucureşti, 2000; *Dâmbovița – rive gauche*, Cluj-Napoca, 2010; ed. (*Praful de pe tobă*), Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Karácsony Benő, *Cu capul în soare*, Bucureşti, 1974, *Cu pasul în linişte*, Bucureşti, 1974; Milan Kundera, *Jacques şi stăpânul său*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *„Tumbe în plină stradă”*, RL, 1971, 29; Daniel Ştefan Pocovnicu, *O carte pe zi*, CL, 2000, 3; Kelemen Kinga, *Petre Bokor – eseist, dramaturg, traducător, regizor*, „Scena”, 2000, 10; Irina Petraș, *„Dâmbovița – rive gauche”*, RL, 2010, 30. ***D.C.M.***

BOLDAN, Emil (15.I.1909, Focşani – 25.XI.1997, Vancouver, Canada), istoric literar, editor. Este fiul Paulinei (n. Lebeanu) şi al lui Lupu Bernstein, mic comerciant. După ce urmează liceul la Focşani şi la Bucureşti, va absolvi, în 1932, tot aici, Facultatea de Litere şi Filosofie. Este, în acelaşi oraş, profesor de liceu începând din anul 1934 şi profesor universitar din 1948, îndeplinind şi funcţia de decan la Facultatea de Filologie (1953–1954) şi pe aceea de rector al Institutului de Limbi Străine (1954–1955) şi al Institutului Pedagogic (1955–1959). A fost secretar general al Societăţii de Ştiinţe Istorice şi Filologice (1960–1968), redactor-şef adjunct la „Gazeta învăţământului” (1951–1953) şi redactor responsabil adjunct la „Limbă şi literatură” (1960–1971). A debutat în anul 1928 la „Bilete de papagal”, iar editorial în 1948 cu monografia *Alecu Russo. Omul, opera*. A mai colaborat la „Adevărul”, „Dimineaţa”, „Lupta”, „Zodiac”, folosind şi pseudonimele Emil Berea, Emil Bereanu, Emil Sarval.

Tributar până către sfârşitul deceniului al şaptelea din secolul trecut unui concept realist-socialist de literatură, **B.** a contribuit din plin la aşa-numita „reconsiderare” a clasicilor, la „valorificarea ştiinţifică a moştenirii literare”, prin sublinierea laturilor „progresiste”, ca şi a „erorilor ideologice” ale diferiţilor scriitori. În *Prezentare succintă a literaturii române* din revista „Limbă şi literatură” (1961), el disocia tranşant între „forţele progresiste” şi „poziţiile reacţionare”, considerând, de pildă, „curente diversioniste” şi „retrograde” nu doar sămănătorismul şi poporanismul, dar şi simbolismul. Textul e de fapt un „îndreptar” maniheist, sumă a tuturor etichetărilor şi tezelor realismului socialist. În acest spirit sunt „reconsideraţi”, în antologii şi prefeţe, corifeii Şcolii Ardelene, Alecu Russo, Alecu Donici, chiar şi Miron Costin. Autorul căruia i-a consacrat cea mai mare parte a activităţii de editor este Costache Negri. Ediţia *Scrieri* (I–II, 1966) cuprinde, pe lângă beletristică, bogata corespondenţă particulară a unionistului cu Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu ş.a. Notabilă este şi ediţia din 1980 a corespondenţei dintre Costache Negri şi Al. I. Cuza, ca şi aceea dintre cei doi, pe de o parte, şi Arthur Baligot, secretarul domnitorului, pe de alta, restituită cu acribie filologică şi atent adnotată. În 1970 **B.** figurează în calitate de coordonator al unui *Dicţionar de terminologie literară*.

SCRIERI: *Alecu Russo. Omul, opera*, Bucureşti, 1948; *Noţiuni de teoria literaturii. Genul liric*, Bucureşti, 1950; *Dicţionar de terminologie literară* (în colaborare), Bucureşti, 1970. **Ediţii:** Costache Negri, *Scrieri*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1966, *Scrieri social-politice*, introd. edit., Bucureşti, 1978; Alexandru Ioan Cuza – Costache Negri, *Corespondenţă*, introd. edit., Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Andrei Pippidi, *Cu prilejul unei ediţii recente a scrierilor lui C. Negri*, RITL, 1968, 1; Straje, *Dicţ. pseud.*, *81–82*; Mircea Anghelescu, *Costache Negri, „Scrieri social-politice”*, LL, 1978, 3; Pericle Martinescu, *Confesiuni în faţa istoriei*, RL, 1980, 24; Emil Condurachi, *Semnificaţiile unei corespondenţe*, CNT, 1980, 44; Mirodan, *Dicţionar*, I, *198–200*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *319*; Popa, *Ist. lit.*, I, *666*. ***A.N.***

BOLDEA, George (16.V.1905, Mercheaşa, j. Braşov – 9.XII.1934, Cluj), poet. Este fiul Bucurei (n. Pilei) şi al lui Abraham Boldea, ţărani. **B.** se înscrie după terminarea liceului din Dumbrăveni la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1929. Pe durata studiilor a fost şi custode la biblioteca facultăţii şi a frecventat cenaclul literar condus de Mihail Dragomirescu. Cariera didactică – profesor de liceu – şi-a exercitat-o în câteva oraşe transilvănene: Odorhei, Carei, Cristur, Brad, Turda şi Năsăud. A debutat în 1923, cu *Pastel de vară*, în „Cosinzeana” şi a mai colaborat cu versuri, proză, articole, medalioane la „Năzuinţa”, „Datina”, „Convorbiri literare”, „Universul literar”, „Ritmul vremii”, „Gând românesc” ş.a. Împreună cu Emil Giurgiuca, a fost întemeietorul revistei „Abecedar” (apărută în 1933–1934 la Brad şi la Turda), publicaţie ce a contribuit substanţial la modernizarea

atât a beletristicii, cât şi a gustului publicului din Transilvania.

Singurul volum de versuri al lui **B.**, *Soliloquii,* apărut postum, în 1937, se datorează devoţiunii prietenului Emil Giurgiuca, antologator şi prefaţator. Moartea atât de timpurie a lui **B.** i-a determinat pe mulţi comentatori (mai ales ardeleni) să supraliciteze valoarea liricii acestuia. Chiar dacă a fost o promisiune, despre el nu se poate vorbi totuşi, aşa cum remarca Pompiliu Constantinescu, decât ca despre „frumuseţea neîmplinirii”. În pofida unor permanenţe – „dragostea, sentimentul naturii şi moartea” (Nae Antonescu) –, pot fi uşor depistate trei faze distincte în evoluţia scrisului său: între 1923 şi 1925, idilică, metaforică; după 1925, tinzând spre conceptualizare, în urma contactului cu cenaclul lui Mihail Dragomirescu; în sfârşit, ultima fază, cea a efortului de sincronizare cu lirica modernă, în urma colaborării la „Abecedar” şi „Gând românesc”, unde se făcea simţit pregnant un suflu nou. Sigur, în lirica de început se regăsesc toate stereotipiile verbale şi imagistice specifice vârstei, dar şi climatului literar, matricelor formative ale anilor postbelici din Transilvania. Se practica atunci un neosămănătorism aproape agresiv, Lucian Blaga fiind (alături de câţiva, puţini) doar o excepţie. Mai apoi însă, cizelând cu migală versul, dar mai ales conferindu-i o dramatică încărcătură emoţională prin presentimentul morţii, **B.** reuşeşte să transmită în câteva din ultimele poezii fiorul autenticei trăiri întru artă: „M-a fulgerat dureroasă dorinţa plecării. / […] Umbra tristeţii mele/ acopere lumea. De ce mai plânge cineva când sufăr/ eu destul? Nu mă clătinaţi, că sunt plin de lacrimi!” (*Plecare*).

SCRIERI: *Soliloquii*, îngr. şi pref. Emil Giurgiuca, Sibiu, 1937; *Versuri*, îngr. şi cuvânt înainte Nae Antonescu, pref. Emil Giurgiuca, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Ion Chinezu, *Pe mormântul poetului George Boldea*, GR, 1935, 1; Ştefan Baciu, *George Boldea,* „Pământul”, 1935, 91; George Popa, *Pentru amintirea lui George Boldea*, „Lanuri”, 1936, 5–6; Ion Chinezu, *Amintirea lui George Boldea*, GR, 1937, 5–7; Romulus Demetrescu, *„Soliloquii”*, PLI, 1937, 9; Pompiliu Constantinescu, *„Soliloquii”*, VRA, 1938, 539; Perpessicius, *Opere*, VII, *339–342*; Antonescu, *Scriitori, 20–29; Dicţ. scriit. rom.*, I, *320–321.*

D.Gr.

BOLDEA, Iulian (2.III.1963, Luduş), poet, critic literar. Este fiul Elenei (n. Branea) şi al lui Iulian Boldea, lucrător (şef de tren) la CFR. Frecventează Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din Cluj-Napoca (1985–1989). Redactor din 1986 la revista „Echinox”, îndeplineşte în 1988 şi 1989 funcţia de redactor-şef adjunct. Publică versuri, eseuri şi cronici literare. După licenţă devine profesor la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureş (1989–1997), secretar de redacţie, în perioada 1994–1997, al revistei „Educaţie şi cultură” (editată de Casa Corpului Didactic Mureş), redactor la „Vatra” (din 1997) și redactor-şef al revistei „Târnava” (din 1994), redactor-şef la „Studia Universitatis «Petru Maior»”, seria Philologia (din 2002), lector la Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir” (1994–1997), lector la Academia de Artă Teatrală din Târgu Mureş (1996–1999), lector, apoi conferenţiar şi profesor (2003) la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureş, şef al Catedrei de filologie (1998–1999), prodecan (1999–2004) și decan al Facultăţii de Ştiinţe şi Litere (din 2004), director al Centrului de Cercetare Modernitate şi Postmodernitate în Literatura Română a Secolului XX ș.a. Este doctor în filologie al Universităţii din Cluj-Napoca, din 1996, cu teza *Faţa şi reversul textului (I. L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale)*. Debutează în revista „Flacăra”, în 1983, cu versuri. Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Familia”, „Ateneu”, „Astra”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Euphorion”, „Dacia literară”, „Luceafărul” ș.a. Debutul editorial îl reprezintă volumul de versuri *Carte de vise* (1994; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Târgu Mureş). A îngrijit, de obicei în colaborare, numeroase volume colective, dedicate fie unor autori (Ion Mureșan, Virgil Nemoianu, Al. Cistelecan, Ștefan Aug. Doinaș), fie unor domenii de cercetare, precum *Comunicare, context, interdisciplinaritate* (I–II, 2010–2012) ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Târgu Mureş (1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2009, 2011) și cu Premiul „Vasile Conta” al Academiei Române (2011).

În prima lui carte de poezie, *Carte de vise*, **B.** este un meditativ melancolic, pendulând între preţiozitatea livrescă a reveriei şi ceremonia tandră a notaţiei introspective, între dicţiunea elegantă a poemelor miniaturale și compoziţia contrapunctică, atent ritmată, a poemelor ample. Peste decenii, în 2011, *Geometriile umbrei* îl readuce pe autor în dispoziție lirică. În critică debutează cu o culegere de cronici literare,

Metamorfozele textului (1996). Prospecţiuni şi, cum spune subtitlul cărţii, „orientări în literatura română de azi”, comentariile sunt grupate în funcție de genurile abordate. Următoarea carte, *Faţa şi reversul textului (I.L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale)* (1998), e un studiu comparativ pe o temă controversată în critica românească: raportul dintre operele lui I.L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale. Investigaţia vizează teme și motive (masca, oglinda, carnavalul, femeia demonică ș.a.) în proiecţii specifice individualităţii creatoare atât de marcate a celor doi scriitori. Concluzia oferă imaginea „unei medalii, în care *faţa* (opera lui I.L. Caragiale) şi *reversul* (creaţia lui Mateiu I. Caragiale), deşi închipuie efigii, reprezentări distincte, participă la un fond estetic, moral sau psihologic comun, împărtăşindu-se în aceeaşi «esenţă spirituală»”. Cu *Timp şi temporalitate în opera lui Eminescu* (2000), **B.** intenționează să aproximeze „modul în care se configurează sentimentul timpului în opera eminesciană” şi „felul în care poetul îşi asumă propria condiţie aşezată sub semnul emblematic al temporalităţii”. În continuare **B.** va publica numeroase culegeri de cronici și eseuri acoperind harnic întreaga literatură română, dar fundamental el rămâne un critic de factură didactică, a cărui ingeniozitate se epuizează în operațiuni descriptive și care de regulă colportează blajin locuri comune.

SCRIERI: *Carte de vise*, Târgu Mureş, 1994; *Metamorfozele textului (Orientări în literatura română de azi)*, Târgu Mureş, 1996; *Dimensiuni critice*, Târgu Mureş, 1998; *Faţa şi reversul textului (I.L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale)*, Târgu Mureş, 1998; *Timp şi temporalitate în opera lui Eminescu*, Târgu Mureş, [2000]; *Ana Blandiana*, Braşov, 2000; *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureş, 2002; *Poezia clasică şi romantică de la Dosoftei la Octavian Goga*, Braşov, 2002; *Simbolism, modernism, tradiţionalism, avangardă*, Braşov, 2002; *Istoria didactică a poeziei românești*, Brașov, 2005; *Poezia neomodernistă*, Brașov, 2005; *Vârstele criticii*, Pitești, 2005; *Poeți români postmoderni*, Târgu Mureș, 2006; *Teme și variațiuni*, București, 2008; *Aproximații*, București, 2010; *Critici români contemporani*, Târgu Mureș, 2011; *De la modernism și postmodernism*, Târgu Mureș, 2011; *Geometriile umbrei*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Al. Cistelecan, *Iulian Boldea*, ECH, 1994, 1–3; Ion Pop, *Exerciţii de lectură*, VTRA, 1997, 8; Nicolae Oprea, *„Firea morală” a criticului*, VTRA, 1997, 8; Victor Sterom, *Retorica pietrelor*, CRC, 1999, 9; Adrian Tudurachi, *Nefericirile comparatismului*, ST, 1999, 8–9; Nicoleta Sălcudeanu, *Etică şi echitate critică*, VTRA, 2001, 2–3; Petraş, *Panorama*, *131–132*; Bogdan Creţu, *În absenţa Istoriei...*, CL, 2004, 2;Gheorghe Grigurcu, *O voce imperturbabilă*, RL, 2009, 41; Cistelecan, *Diacritice*, I, *230–238*. ***C.H.***

BOLDUMA, Ion (6.VI.1933, Colicăuţi–Hotin – 19.IV.1993, Chişinău), poet. Este fiul Alexandrinei (n. Dragalin) şi al lui Gheorghe Bolduma, ţărani. A studiat, fără să o fi absolvit, la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău. A fost redactor la ziarul „Moldova socialistă” şi funcţionar la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească.

B. a debutat în presă în 1956, la revista „Nistru”, iar editorial în 1961 cu placheta *Patima izvorului*, care cuprinde *in nuce* datele evoluţiei lui. Lirica, îndatorată modelelor folclorice, cultivă simbolistica rurală într-un metaforism original. Balada şi pastelul, specii predilecte, sunt dominate de puseuri nostalgice elegiace („Anii mei de-acasă –/ Apă preacurată,/ Nu vi-i dor de satul/ Strâns lângă izvor?), doar satul, „leagăn şi vatră”, fiind locul unde îşi află „temeiul şi rostul” (Adrian Dinu Rachieru). Plasticitatea şi insolitul imaginilor, uneori inspirate („săraci ca două ierne şi plânşi ca două ape” – *Mama*), alteori sunt rodul unei căutări excesive şi nesupravegheate, cum o demonstrează unele poezii din volumele *Cântarea fiinţării mele* (1968), *Trestienii* (1975), *Amurguri verzi* (1978). Nu o dată versul stă în vecinătatea reportajului conjunctural şi propagandistic, ca în *Toboşarii* (1974), *De vorbă cu inima* (1987). Câteva traduceri, realizate singur sau în colaborare, cum ar fi *Teatrul antic. Comedii* (1990), se adaugă la bibliografia lui **B.**

SCRIERI: *Patima izvorului*, Chişinău, 1961; *Versuri*, Chişinău, 1965; *Cântarea fiinţării mele*, Chişinău, 1968; *Zbor de toamnă*, Chişinău, 1968; *De ziua satului*, Chişinău, 1971; *Versuri*, Chişinău, 1972; *Toboşarii*, Chişinău, 1974; *Trestienii*, Chişinău, 1975; *Casa părintească*, Chişinău, 1977; *Amurguri verzi*, Chişinău, 1978; *Pădureanca*, Chişinău, 1980; *Drum de ţară*, Chişinău, 1983; *Izvorul*, Chişinău, 1984; *De vorbă cu inima*, Chişinău, 1987; *Scrieri alese*, pref. Vasile Nastasiu, Chişinău, 1991; *Să nu uitaţi de mine*, pref. Vasile Nastasiu, Chişinău, 2005.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Ion Bolduma*, în *Profiluri*, *45–49*; Ion Ciocanu, *Cu faţa spre carte*, Chişinău, 1989, *263–269*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *217–218*; *Dicţ. Chişinău*, *62–63*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *212–214*; Ion Ciocanu, *Cărţile din noi*, Chişinău, 2011, *154–156*. ***I.C.***

BOLDUR, Anda (8.VI.1924, Sibiu – 4.IX.1996, Bucureşti), traducătoare. Provine dintr-o familie de intelectuali, mama, Marina Boldur-Lăţescu (n. Stroici), fiind ea însăşi poetă, iar tatăl, Ion Boldur-Lăţescu, ofiţer de carieră. A absolvit Liceul „Oltea Doamna" din Iaşi, după care urmează cursurile Facultăţii de Drept la Universitatea din Bucureşti. A fost soţia lui Mihnea Gheorghiu.

B. debutează în 1943, cu poezia *Amintire,* în „Revista tineretului" din Iaşi. Conştientă, probabil, de natura înzestrării sale, îşi va reprima ambiţia de a se impune în domeniul scrisului original şi se va dedica traducerilor. Climatul epocii, în anii '50 ai secolului trecut, o va obliga să se îndrepte mai ales spre literatura rusă şi sovietică. Importante cu adevărat sunt însă transpunerile din proza lui A.P. Cehov. Treptat, se apropie şi de alte literaturi şi tălmăceşte în româneşte, singură sau în colaborare, titluri din Tennessee Williams, Edward Albee, Beaumarchais, Paul Claudel, Simone de Beauvoir, Nazim Hikmet ş.a. Adaptează sau dramatizează texte clasice din Jules Verne (*Taina castelului din Carpaţi*), Cehov (*Un Hamlet de provincie*) sau Stendhal (*Vanina Vanini*). Câteva adaptări au fost montate pe scenele unor teatre din Bucureşti, Sibiu, Cluj sau Craiova, dar cele mai multe au fost utilizate ca scenarii radiofonice sau de televiziune. Mai multe povestiri, reportaje şi însemnări de călătorie, scrise între timp, fie au fost rostite la radio, fie au fost încredinţate unor reviste sau almanahuri.

Traduceri: Beaumarchais, *Nunta lui Figaro*, Bucureşti, 1946, *Bărbierul din Sevilla. Nunta lui Figaro*, pref. Mihai Mugur, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Valentin Lipatti); A.P. Cehov, *Nuvele*, I–II, pref. Vera Călin, Bucureşti, 1950–1952, *Opere*, I–IV, Bucureşti, 1954–1956; Maxim Gorki, *În faţa vieţii*, Bucureşti, 1951, *Inima de foc a lui Danko,* Bucureşti, 1951, *Doi vagabonzi*, Bucureşti, 1952, *Poveşti şi povestiri*, Bucureşti, 1953, *Pepe şi alte povestiri*, Bucureşti, 1960; P.I. Ceaikovski, *Despre operă*, Bucureşti, 1953; Arkadi Gaidar, *Ţinuturi îndepărtate*, Bucureşti, 1953; N.V. Gogol, *În noaptea de ajun*, Bucureşti, 1953, *Serile în cătunul de lângă Dikanka*, pref. Tamara Gane, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Ada Steinberg); Boris Gorbatov, *Donbas,* Bucureşti, 1953; L.N. Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz*, Bucureşti, 1954; Liu Ţân, *Zidul de bronz,* Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Dan Duţescu);Boris Polevoi, *Aurul,* Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Stendhal, *Mănăstirea din Parma*, Bucureşti, 1960; Hector Malot, *Singur pe lume*, Bucureşti, 1961; Simone de Beauvoir, *Amintirile unei fete cuminţi,* pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1965; Edward Albee, *Cui i-e frică de Virginia Woolf?*, în *Teatru american contemporan,* Bucureşti, 1967; Paul Claudel, *Introducere în pictura olandeză*, Bucureşti, 1968; Gustave Flaubert, *Trei povestiri*, Bucureşti, 1973; Tennessee Williams, *Menajeria de sticlă,* în Tennessee Williams, *Teatru,* Bucureşti, 1978.

Repere bibliografice: Radu Popescu, *„Un Hamlet de provincie", adaptare după Cehov de Anda Boldur*, RMB, 1967, 6946; Valentin Silvestru, *„Un Hamlet de provincie" la Teatrul de Comedie*, CNT, 1967, 8; Eva Sârbu, *„Vis de ianuarie"*, „Cinema", 1979, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *321*; Eugenia Tudor-Anton, *Anda Boldur*, LCF, 1996, 34. ***Il.C.***

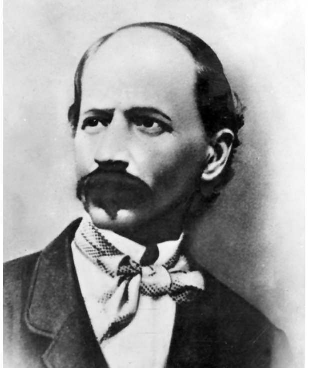
BOLDUREANU, Ioan Viorel (12.II.1950, Topolovăţu Mare, j. Timiş), prozator, etnolog. Este fiul Viorică (n. Dragosin) şi al lui Ioan Boldureanu, ţărani. Liceul l-a absolvit la Lugoj (1969), Facultatea de Filologie la Timişoara (1973) şi Facultatea de Filosofie la Cluj-Napoca (1980). Şi-a luat doctoratul în filologie (1985) cu teza *Folcloristica bănăţeană şi ideologia Şcolii Ardelene*. Mai întâi în învăţământul mediu, după 1989 este cadru didactic la Facultatea de Litere, Filosofie şi Istorie a Universităţii de Vest din Timişoara şi consilier-şef (din 1997) la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Timiş. O scurtă perioadă (1993–1995) funcţionează ca lector de limbă, cultură şi civilizaţie română la Universitatea „Ján Komensky" din Bratislava. Colaborează cu proză la „Forum studenţesc", „Orizont", „Datini", „Viaţa românească" ş.a., uneori semnând şi cu pseudonime. I s-a acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara (1983) pentru proza citită în cenaclu. Publică în volume colective, începând din anul 1973, mai multe studii de etnografie.

B. debutează editorial în volumul colectiv *Povestiri de la marginea câmpiei* (1984). Adept al realismului oniric, el împleteşte fantasticul cu realismul, până la suprapunerea celor două coordonate. Perceperea realităţii se face preponderent prin prisma mitului, a legendarului care domină şi organizează viaţa în comunitatea sătească. Aceeaşi perspectivă, caracterizând prozele de debut, este imprimată şi romanului *Casa şi memoria lui Avram Procator* (1999). Toponimia, chiar dacă uşor modificată, îngăduie localizarea acţiunii într-un anume sat din preajma Lugojului. Prozatorul valorizează tradiţii locale, „poveşti" în care puţinele repere ale realului sunt deviate de proiecţia în fantastic, uneori deformată până la grotesc. În prim-plan romanul urmăreşte „formaţia", creşterea şi devenirea lui Avram Procator, dar acesta este doar un

pretext de rapel la tradiţiile orale ale satului, pe care personajul le leagă şi le unifică într-un mod subtil în câteva naraţiuni captivante. Formaţia de etnolog a autorului, un bun cunoscător al credinţelor şi practicilor magice, al surselor arhaice ale esteticului, se străvede astfel în subtextul romanului. Câteva motive ale mentalităţii rural-folclorice organizează epica: fraţii învrăjbiţi – Giorgioni şi Costa-Iulian, Florian şi Dorian, casa care cere un suflet zidit la temelia ei, puterile supranaturale ale unor animale din preajma omului. Problemele sociale ale satului bănăţean îşi fac şi ele loc în roman pe măsură ce acţiunea se amplifică; conflictele pentru avere, haiducia, grija de a asigura progeniturii o meserie, începutul micii industrii, înfruntările dintre cultul ortodox şi cel greco-catolic – iată tot atâtea repere ale vieţii satului bănăţean de la finele secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Pentru necunoscătorul subdialectului bănăţean, limbajul poate să pară prea încărcat de regionalisme lexicale şi sintactice, dar textul rămâne perfect accesibil. În acelaşi timp, la **B.** se menţine constant interesul pentru alt tip de abordare a literaturii dialectale din Banat, având drept rezultat câteva antologii de poezie, proză şi teatru, ultima, publicată în 2011 şi alcătuită în colaborare, acoperind perioada 1891–2011. El însuşi scrie o comedie în grai bănăţean, intitulată *Nepoţî lu Moş Costa* (2003). Monografia *Beregsău Mare* (1996) vrea să evalueze spiritualitatea populară actuală, insistând pe folclorul muzical, obiceiurile de familie, sărbătorile creştine tradiţionale.

SCRIERI: *Povestiri de la marginea câmpiei* (în colaborare), Timişoara, 1984; *Cultura românească în Banat*, Timişoara, 1994; *Beregsău Mare*, Timişoara, 1996; *Eseu despre creativitatea spiritului. Surse arhaice pentru aesthesis*, Bucureşti, 1997; *Casa şi memoria lui Avram Procator*, Timişoara, 1999; *Întoarcerea lui Tosu*, Bucureşti, 2000; *Eseu despre orizontul mental tradiţional*, vol. I: *Credinţe şi practici magice*, Timişoara, 2001, vol. II: *Universul legendei*, Timişoara, 2003; *Folcloristică şi etnologie*, Timişoara, 2003; *Nepoţî lu Moş Costa*, Timişoara, 2003; *Cultură populară bănăţeană*, Timişoara, 2004; *Cultură tradiţională orală*, Timişoara, 2006; *Mic tratat de etnologie*, Timişoara, 2005; *Topolovăţu Mare* (în colaborare), Timişoara, 2010. **Antologii:** *Gura satului la Radio Timișoara*, I–III, Timişoara, 1993–2010 (în colaborare); *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru) 1891–2011*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Simion Dănilă și Cornel Ungureanu); *Teatru în grai bănățean*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Simion Dănilă și Cornel Ungureanu).

Repere bibliografice: Tudorel Urian, *Diorame de la marginea câmpiei*, O, 1984, 36; Al. Condeescu, *Univers bănăţean*, LCF, 1986, 23; Dorian Branea, *Renovarea tradiţiei*, O, 1998, 3; Dana Gheorghe, *„Casa şi memoria lui Avram Procator”*, OC, 2000, 10; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, I, *76–78*; Petraş, *Panorama, 132–134*; Gheorghe Secheşan, *Dimensiunea ’80*, O, 2002, 5; *Dicţ. Banat, 120–123*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 125–126*; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timișoara literară*, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007, *49–51*. ***L.P.B.***

BOLINTINEANU, Dimitrie (1819, Bolintin Vale – 20.VIII.1872, Bucureşti), poet, prozator, autor dramatic, publicist.

Ienache Cosmad, tatăl lui **B.**, era român macedonean, originar din Ohrid. Stabilit în Valahia şi căsătorit cu o localnică, Anica (dintr-o familie de mici boieri, fiica lui Athanasie Bolintineanu), el a ţinut în antrepriză poşte, a arendat pământ, ajungând mic proprietar şi chiar subprefect în Bolintinul din Vale, lângă Bucureşti, dar şi-a părăsit repede familia, încât **B.** copilăreşte ocrotit de mamă (care i-a dat şi numele) în satul natal, apoi, pentru a se instrui, e trimis în Capitală, la rude. Învaţă la şcoala de la Colţea şi la Colegiul „Sf. Sava”. Orfan, rămas cu totul în grija rudelor, intră funcţionar în administraţie şi în 1842 este copist la Secretariatul Statului. Debutează în 1842; elegia *O fată tânără pe patul morţii*, publicată în „Curier de ambe sexe”, cunoaşte un succes imediat. **B.** devine membru al Frăţiei şi al Asociaţiei Literare a României. Între 1846 şi 1848, cu o bursă oferită de Asociaţia Literară (în fapt de Ştefan şi Alexandru Golescu, dar care au ţinut să se păstreze anonimatul), studiază la Paris, la Collège de France. Audiază cursurile lui Jules Michelet, Edgar Quinet, Adam Mickiewicz şi este membru al Societăţii Studenţilor Români din capitala Franţei. Pe când se afla la Paris, în Bucureşti apărea, în 1847, *Colecţie din poeziile domnului D. Bolintineanu*. Urmând hotărârea luată de Nicolae Bălcescu şi de

grupul care a pregătit declanşarea Revoluţiei de la 1848, **B.** se întoarce în ţară în iunie. Entuziast al cauzei, este redactorul-şef al gazetei „Popolul suveran" şi membru al Comitetului central electoral care pregătea alegerile de deputaţi pentru Adunarea Constituantă. Arestat la înfrângerea revoluţiei, evadează şi ia drumul exilului: Paris (colaborează, aici, la „România viitoare", editează în 1851 „Albumul pelerinilor români" şi în 1854 lansează broşura propagandistică *Les Principautés Roumaines*), Constantinopol (locuieşte la Ion Ghica şi face lungi voiajuri în Palestina, Egipt, Macedonia, Muntele Athos). În ţară îi apăreau, prin grija lui G. Sion, volumele *Cântece şi plângeri* (1852) şi *Poeziile vechi şi noue ale d-lui Dimitrie Bolintineanu* (1855), urmate de romanul *Manoil sau Căderea şi înălţarea omului prin femeie* (1855) şi de *Călătorii în Palestina şi Egipt* (1856). În 1857 i se permite să se întoarcă în patrie. Se dedică luptei pentru Unirea Principatelor: scoate ziarul „Dâmboviţa" (1858), sprijină alegerea ca domnitor al Moldovei şi al Ţării Româneşti a lui Al. I. Cuza, căruia i-a fost prieten şi sfătuitor. Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în guvernul lui M. Kogălniceanu, a susţinut cu abnegaţie reformele lui Cuza. Ministerul său a înfăptuit secularizarea averilor mănăstireşti, **B.** l-a ajutat pe pictorul Gh. Tattarescu cu ocazia întemeierii Şcolii de Arte Frumoase, a sprijinit înfiinţarea Şcolii Superioare de Litere din Bucureşti. După detronarea lui Al. I. Cuza, se retrage din viaţa politică. Scrie mult, pentru a se întreţine şi a plăti datoriile făcute în timpul exilului: *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria* (1858), *Melodii române* (1858), *Legende sau basne naţionale în versuri* (1858), *Bătăliile românilor (Fapte istorice)* (I, 1859), *Nemesis* (I–II, 1861), *Legende noui cu note din cronicele românilor* (1862), *Elena* (1862), *Călătorii la românii din Macedonia şi Muntele Athos sau Santa Agora* (1863), *Poezii de…, atât cunoscute, cât şi inedite* (I–II, 1865), *Călătorii în Asia Mică* (1866), *Florile Bosforului* (1866), vieţi romanţate. Îşi traduce în franceză o parte din opera poetică. Sub titlul *Brises d'Orient,* cu o prefaţă de Philarète Chasles, volumul e scos de sub tipar în 1866 la Paris. Este elogios primit, recenzenţi fiind Henri Lavoix, Henri Cantel, Théodore de Banville. Chiar Victor Hugo, într-o scrisoare, se referă la „orientalele" poetului român, în timp ce Philarète Chasles deschide cursul său la Collège de France cu o prelegere ce punea în valoare lirica lui **B.**; totodată, Virgil

Desen de Barbu Iscovescu

Rossel îl includea într-o istorie a literaturii de expresie franceză. Tot în 1866 **B.** a scos „Eumenidele sau satire politice", jurnal satiric în versuri, iar în 1869 *Ielele*, „grame şi epigrame politice". Publică în 1867 poemul *Conrad* şi ediţia a doua, cu titlul schimbat, din jurnalul drumeţiei la Ierusalim şi în Egipt, dramele istorice *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, *Ştefan Vodă cel Berbant*, apoi *Alexandru Lăpuşneanu* şi *Ştefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele* (1868), iar în 1869 cugetări filosofice şi politice în *Cartea poporului român*, *Nepăsarea de religie, de patrie şi de dreptate la români*, un memoriu istoric (*Viaţa lui Cuza Vodă*), *Poezii din tinereţe nepublicate încă*, epopeea *Traianida* (I, cu o versiune amplificată în 1870). Colaborează la „Trompeta Carpaţilor", unde semnează Cosmad. Bolnav, trăind în mizerie, revenea tardiv, depăşit de timp şi neluat în seamă de contemporani, asupra idealurilor generaţiei

sale în *Menadele* şi în *Plângerile României* (1870). A locuit o vreme la publicistul Al. Zanne, apoi a fost internat la ospiciul Pantelimon, unde a şi murit.

B. aducea, cu o figuraţie şi tonalităţi încă nedesprinse total din matca poeziei mai vechi, anacreontică şi preromantică, imaginea fidelă a începuturilor romantismului. O compunere elegiacă şi meditativă l-a impus şi, în primul său volum, un întreg ciclu era alcătuit din *Reverii,* dar în formula meditaţiei se dovedeşte mai curând un prizonier al modelelor: Millevoye, Lamartine, André Chénier. Tonalitatea sentimental-minoră domină, pentru că temperamentul său era cel al unui senzual atras de forme şi sonuri, iar spiritul auster al meditaţiei nu i se potrivea. Doar înstrăinarea (exilul) dă autenticitate discursului elegiac şi creează un „personaj"-obsesie al liricii sale, pribeagul. Motivaţiei venite din sfera politicului i se dă, în imaginea proscrisului, un sens mai larg, mai puternic, general-omenesc, odată cu perceperea durerii de a fi („cu care m-am născut", susţinea Conrad) şi prin reflecţia amară (asemenea celei ce va domina în *Glossa* lui Eminescu) asupra cursei „neîmblânzite" a destinului lumii, unde, dincolo de aparenţe şi de curgere, rădăcina răului e imuabilă: „Tot secolul ne-aduce sub altă formă nouă/ Aceleaşi suferinţe…/ La rău urmează răul sub altă poleire/ Dreptatea nu fu aici decât un nume/ Cu care speculează cel rău pe crezător/ Şi cerul părăsit-a pe om" (*Nu mai voi consolaţiune).* „Orfelinul delăsat", singur sub „stelele misterioase" ce „scutură discul lor tăcut", singur şi când „îngeri la rugăciune" l-ar putea ocroti, îşi deplânge nefericirea în cadenţe grandilocvente: „Uleiul

Constantinopol, 1850 (litografie)

lămpii mele e valul de durere/ La raza lui deşertul în tot văzut-am eu". Retorica, fără substrat metafizic (crede Al. Piru), din inspiraţiile pe care el le-a numit „melancolice", avalanşa clişeelor, repetiţia obositoare sunt corectate odată cu înţelegerea „simţualismului" ca descătuşare a emoţiei şi cu descoperirea, spontan-romantică, a poeziei ca receptacol al întregului divin al creaţiei. Astfel, lui **B.** îi aparţine o definire a ei aproape novalisiană: „Poezia este poezie. Iată tot ce se poate zice, precum Dumnezeu". Însuşindu-şi idiomul unei naturi care redă în murmure şi reflectă în imagini „sublimul" lucrării „lui Dumnezeu" şi excelând în tehnica versificaţiei şi în frazarea muzicală, a ţintit „recrearea unei armonii primordiale, în care cuvântul trebuie să cânte, indiferent de istoria narată". Încât, în *Florile Bosforului,* un basm, aproape, prin care e descoperit Orientul, selecţia, iniţial pentru culoare locală, a cuvintelor străine şi rare, a numelor proprii şi a toponimelor specifice pe criteriul unei fonetici muzical-voluptuoase a dat contururilor (în ciuda ornamenticii încărcate ca mânerul ţintuit de pietre scumpe al hangerului unui sultan, cum spune Nicole Manolescu) o graţie şi o puritate de „filtru" (I. Negoițescu) şi de leagăn genuin al poeziei. „Cine-i tânăra hanâmă/ Ce pe finul mozaic,/ Rezemată lin pe mână/ Bate apa din fântână/ Cu piciorul alb şi mic?" (*Dilrubam*), „Feregeaua-i se mlădie/ Pe kiahiul, bogat, cerchez" (*Esmé*). Haidé, Gulfar, Almelaiur, Mehrubé, Odalisca sau „sclave de vânzare" – toate portretele feminine, cu senzualitatea lor, vie, totuşi epurată printr-o „codificare" stilistică aproape de miniatura persană (Nicolae Manolescu), sunt, înainte de toate, mărturii ale Frumuseţii. Dar în poveştile de dragoste şi moarte din *Florile Bosforului* frumuseţea se îngemănează cu violenţa, atrăgând, timid, imaginea mitică a amestecului dintâi al vieţii, indistinctă, nepăsătoare, „dincolo de Rău şi Bun" (un topos modelator mai târziu pentru *Isarlâkul* barbian). Profuzia de limpezimi şi irizări acvatice, de „mozaice", „divine, infinite", mărturii ale întrepătrunderii şi comunicării dintre cer şi pământ, dă tuşe aurorale lumii mediteraneene, pentru prima dată prezentă în literatura noastră. Şi poate de aceea Orientul descoperit scrisului românesc de **B.**, care nu a putut ocoli influenţa lui Victor Hugo, a fost resimţit totuşi de comentatorii francezi ai volumului *Brises d'Orient* mai autentic, fiinţa arătându-se, aici „tout près de la Création" (Virgil Rossel).

	VIAȚA	OPERA
1819	Se naște în satul Bolintinul din Vale, lângă București, Dimitrie Bolintineanu, fiul Anicăi (n. Bolintineanu) și al lui Ienache Cosmad, român macedonean originar din Ohrid.	
1837	Intră la Colegiul „Sf. Sava” din București, la clasa de „umanioare”.	
1842		**mai 15** Debutează în „Curier de ambe sexe” cu elegia *O fată tânără pe patul morții*, semnată T. Bolintineanu, însoțită de recomandarea elogioasă a lui Ion Heliade-Rădulescu. Poezia, bine primită, va fi imitată în epocă, tradusă în alte limbi și pusă pe muzică de Anton Pann.
1842–1844	Lucrează în calitate de copist la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde e coleg cu Grigore Alexandrescu.	
1844	La finele anului este avansat pitar, prin decretul domnului Gheorghe Bibescu. Devine membru al societății secrete Frăția și al Societății Literare (devenită ulterior Asociația Literară a României), alături de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Cezar Bolliac ș.a., grupări organizate în scopul emancipării sociale și naționale.	Publică poeziile *Plăceri*, *Barcarola*, *O noapte la morminte* în recent apăruta revistă ieșeană „Propășirea”.
1846	Merge la Paris pentru a studia, sub aparențele unei burse oferite de Asociația Literară. Fondurile necesare fuseseră strânse de fapt grație inițiativei lui Alexandru C. Golescu-Albu și a lui Ștefan Golescu, printr-o subscripție realizată de aceștia. Figurează printre membrii recent înființatei Societăți a Studenților Români de la Paris.	Colaborează la „Curierul românesc” și la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.
1846–1847	Audiază cursuri la Collège de France din Paris.	
1847		Debutează cu volumul *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu*, apărut la București și finanțat din fondurile Asociației Literare a României, cum precizează coperta.
1848	**iunie–septembrie** Revine la București, ca urmare a inițiativei unui grup din care făcea parte și Nicolae Bălcescu, pentru a pregăti mișcarea revoluționară. Devine redactor responsabil la „Popolul suveran”. **septembrie 13** În contextul intrării în București a trupelor otomane venite să înăbușe revoluția, se află alături de alți revoluționari. Este arestat și, reușind să evadeze, pornește pe lungul drum al exilului.	

1849	Se întâlnește la Paris cu ceilalți exilați români care participaseră la revoluție.	
1850		Publică, în numărul unic al revistei „România viitoare", scoasă la Paris, poezia *La o paseră trecătoare*.
1851		Alcătuiește și redactează în întregime, în limba franceză, după modelul publicației similare a poetului polonez Adam Mickiewicz, publicația „Albumul pelerinilor români", apărută la Paris, unde va publica și poemul *În exil*, reluat în volum cu titlul *Cântece din exil*. Redactează o primă formă a romanului *Manoil*.
1852	Ajunge la Constantinopol, unde va locui la Ion Ghica.	Publică volumul *Cântece și plângeri*, unde apar poemele istorice *Visul lui Ștefan cel Mare*, *Țepeș și solii*, *Moartea lui Mihai Viteazul* ș.a.
1854	Călătorește în Palestina, Egipt, Macedonia, stabilindu-se apoi la Brusa.	Este editată la Paris lucrarea *Les Principautés Roumaines*.
1855		„România literară" tipărește integral *Manoil*, „roman național", care va fi și editat, în același an, la Iași. Apare volumul *Poeziile vechi și noue ale d-lui Dimitrie Bolintineanu*, sub îngrijirea lui G. Sion.
1856	Stă pentru o vreme în insula grecească Samos, guvernată de prințul Ion Ghica, cu care va întreprinde călătorii în zona Mediteranei.	Îi apar la Paris lucrarea *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, iar la Iași volumul *Călătorii în Palestina și Egipt*. La Hertford (Anglia) se publică o antologie de poezie românească în traducere, în al cărei sumar intră și el, alături de Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Iancu Văcărescu și Ion Heliade-Rădulescu.
1857	**septembrie 20** Revine în țară, după nouă ani de exil. Peste o lună e prezent la ședința Divanului Ad-hoc din Moldova, care susține ideea unirii Principatelor.	Colaborează cu poezii patriotice la cotidianul unionist „Concordia".
1858		Ca „redactor responsabil", scoate cotidianul „Dâmbovița", subintitulat „Foaie politică și literară". Îi sunt tipărite volumele *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*, *Legende sau basne naționale în versuri* și *Melodii române*.
1859	Prin intermediul cotidianului „Dâmbovița", se impune ca susținător al recent alesului domnitor Alexandru Ioan Cuza.	Publică *Bătăliile românilor (Fapte istorice)* (primul volum).
1859–1861		Împreună cu A. Zanne și Pantazi Ghica, redactează „Calendar istoric și literar".

1860	**aprilie 21** Este numit în Eforia Spitalelor Civile. **septembrie** Se află, în calitate de consilier personal, în suita care îl însoțește pe Alexandru Ioan Cuza în vizita întreprinsă la Constantinopol ca domnitor al Principatelor Române Unite.	Apare broșura *Vizita Domnitorului Principatelor Unite la Constantinopole.*
1861	Deține funcția de ministru secretar de stat la Departamentul Trebilor din Afară și ad-interim la Departamentul Controlului, în guvernul condus de Ștefan Golescu. **septembrie 13** Este trimisul domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Conferința puterilor garante de la Constantinopol, cu misiunea de a discuta problema unirii depline a Principatelor. În acest context, va publica lucrarea *Cestiunea unirii la Constantinopole.*	Iese de sub tipar culegerea *Nemesis. Satire politice*, „cărțile" I și II.
1862		Editează volumul *Legende noui cu note din cronicele românilor*, romanul *Elena* și traducerea (în colaborare) a romanului *Mizerabilii* de Victor Hugo (încheiată în 1864).
1863	Face parte din guvernul lui Mihail Kogălniceanu, în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, printre demersurile inițiate în această calitate numărându-se și înființarea Școlii Superioare de Litere din București.	Publică o serie de „vieți" ale voievozilor Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mircea cel Bătrân. Îi apare volumul *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora.*
1864	Își depune demisia din guvernul Kogălniceanu, fiind numit de domnitor, în aceeași zi, membru în Consiliul de Stat.	În foiletonul gazetei „Dâmbovița" publică, fără semnătură, romanul *Doritorii nebuni*, rămas neterminat.
1865		Sunt editate, în două volume, *Poezii de D. Bolintineanu, atât cunoscute, cât și inedite*; volumul întâi cuprinde *Florile Bosforului. Legende istorice. Basme*, iar al doilea *Macedonele. Reverii. Diverse.*
1866		La Paris i se tipărește volumul de poeme *Brises d'Orient*, în traducere proprie și cu o prefață de Philarète Chasles. Cartea va înregistra un succes notabil în presa franceză, iar autorul prefeței va ține la Collège de France, unde era profesor, o prelegere despre poezia română în care va comenta și versuri din *Brises d'Orient.* Îi sunt editate, de asemenea, cartea de poezii *Florile Bosforului* și volumul *Călătorii în Asia Mică.* Scoate și redactează „Eumenidele sau satire politice" (jurnal în versuri). Colaborează la „Trompeta Carpaților", editată de Cezar Bolliac.

1867 Îi apar *Conrad*, poem de factură byroniană „în patru cânturi și note explicative”, și dramele *Mihai Viteazul condamnat la moarte* și *Ștefan Vodă cel Berbant.* Reeditează, cu titlul *Călătorii la Ierusalim în serbările Paștelui și în Egipt*, volumul apărut în 1856.

1868 Publică *Drame historice*, volum ce include *Mărirea și uciderea lui Mihai Viteazul*, *Despot Vodă*, *Mihnea Vodă care-și taie boierii*, *Postelnicul Constantin Cantacuzin*, *Brâncovenii și Cantacuzinii* și *Sorin.* Tot din seria dramelor istorice, mai apar *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele* și, într-un volum separat, *Alexandru Lăpușneanu* și *După bătaia de la Călugăreni* (ultima reprezentată în același an, la Brașov, de trupa lui Mihai Pascaly).
Colaborează cu poezii, studii literare și articole de atitudine socială la „Albina Pindului”, „Familia” și „Trompeta Carpaților”.

1869 Îi sunt editate volumul *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, „poema epică națională” *Traianida* (reluată într-o nouă versiune în 1870) și *Cartea poporului român*, cuprinzând scrieri politico-filosofice. Tot acum publică *Viața lui Vodă Cuza* (memoriu istoric).

1870 Se tipăresc *Menadele*, volum de „satire politice, sociale”, și *Plângerile României.* Apar în ediții noi, revăzute, „viețile” lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.
Este colaborator al ziarului „Românul” al lui C.A. Rosetti.

1871 Prietenii și confrații încearcă să amelioreze, prin diferite mijloace (o loterie cu bunurile aflate în posesia lui, spectacole de teatru etc.), situația tot mai precară a poetului, sărac și suferind, probabil, de sifilis.
iunie 25 Cezar Bolliac propune în ședința Camerei Deputaților să i se acorde poetului o recompensă națională. Propunerea rămâne fără efect.
Este internat la spitalul Pantelimon, într-o stare de mizerie, în condica bolnavilor fiind consemnat: „Dimitrie Bolintineanu, fost ministru de Culte, intrat fără haine”.

1872 **august 20** Aproape uitat, Dimitrie Bolintineanu se stinge din viață în spital.
Este înmormântat în curtea bisericii din satul natal.

Marinele lui **B.** au permis numeroase anticipări ale unor formule consacrate de lirica modernă: de la haikuul macedonskian din *Rondeluri* la smalţurile parnasiene şi pillatiene, până la chintesenţierea spiritului balcanic în ciclul închinat lui de Ion Barbu. În *Macedone* efectul de evocare etnografică se pierde într-un pastoralism cu modele în bucolicele Antichităţii şi în folclor, dezvoltat în aceeaşi ambianţă a frivolităţilor galante ce se trăgea din mica poezie franceză a secolului al XVIII-lea. O piesă de rezistenţă este *San-Marina*, poem al transhumanţei păstorilor macedoneni, care evocă, cu o sobrietate rar întâlnită la **B.**, gesturi rituale, într-o mişcare lină, desfăşurată în ritmurile eternităţii, cu fiorul spaţiului nemărginit şi al timpului derulat în cicluri prestabilite. Lui **B.** popularitate i-a adus însă legenda istorică. Orientându-se, în poezie, spre izvorul vieţii naţionale, el răspundea programului „Daciei literare". Construite pe antiteza romantică trecut–prezent, legendele urmăreau să trezească patriotismul contemporanilor. Deşi creaţiile sale au impus în literatura română specia, poetul găseşte arareori tonul potrivit. Inapt să sugereze sufletul tainic al trecutului, el transmite doar, prin intermediul unor figuri din istoria naţională, ideile şi aspiraţiile generaţiei sale, de unde şi marea răspândire, în epocă, a legendelor, altfel uşor de memorat datorită versului cursiv şi compoziţiei simplificate până la o schemă mecanică. Elogiul gestului eroic şi spiritul patriotic nu pot salva textele de impresia de artificialitate dată de un limbaj inadecvat, de lipsa culorii locale, de prea bogate reminiscenţe din poezia cavalerească occidentală. Rezolvarea epicului printr-un discurs, lipsa preocupării pentru individualizare – contrar intenţiilor poetului – imprimă eroilor, prizonieri ai unei retorici grandilocvente, un aer de fantoşe. Rareori istoria vorbeşte prezentului cu puterea pildei vii (ca în *Muma lui Ştefan cel Mare*) sau prin etica aspră a timpurilor de vitejii trecute (*Daniil Sihastrul*). Faţă de restul producţiei poetice, legendele tind către o expresie relativ condensată, spre o frază mai puţin încărcată, uneori spre rezolvări aforistice, menţinându-se în sfera unei naivităţi care încă impresionează. „Fiinţa asprei morţi", infiltrată deja declamaţiei elegiace din „inspiraţiile" tinereţii (primul poem, *O fată tânără pe patul morţii,* era şi el un monolog), devine obsesie în baladele fantastice, unde **B.** poate desfăşura senzaţiile intense născute de spaimă şi oroare. Situându-se în sfera de influenţă a romantismului german (Bürger, Uhland), el dezvoltă, în plăsmuiri demonice şi macabre, un cortegiu baroc al morţii (*Herol, Dochia, O noapte pe morminte*). Reuşitele ţin de atmosfera lunatecă propice surdelor prevestiri ale dezlănţuirii forţelor malefice şi de viziunea cvasionirică a cavalcadelor. Capodopera genului rămâne *Mihnea şi baba*, în care ritmul şi sonorităţile sugerează tonalităţi sumbru-halucinante: „Sună pădurile, fâşie frunzele,/ Geme pământul;/ Fug legioanele, zbor cu cavalele,/ Luna dispare;/ Cerul se-ntunecă, munţii se cleatenă, –/ Mihnea tresare./ Fulgerul scânteie, tunetul bubuie,/ Calul său cade./ Demonii râseră…". Odată cu personajele basmelor sale (*Fata din dafin, Domnul de rouă, Peşterea muştelor*), **B.**, înainte de Eminescu, alunecă în magia unei iubiri ce va cuteza să desfiinţeze limitele impuse omului. Luceafărul, „mortul" „frumos cu ochii vii", este la **B.** „streinul" a cărui faţă „străluceşte/ de-acea frumuseţe ce nu-i cunoscută la neam omenesc", fantomă, totodată şi „dulce fantasmă", dar fără dezvoltări care să atingă profunzimea plutonicului eminescian. Transformări degradante ale vieţii şi materiei, impuse magic, sunt aduse de blesteme, specie cu rădăcini folclorice şi biblice, în care, începând cu **B.** (*Blestemul dervişului, Mihnea şi baba*) şi trecând prin durerea imprecaţiei întoarsă spre sine din eminesciena *Rugăciunea unui dac,* va excela Tudor Arghezi. În *Conrad* poetul dă, pe motivul, cu adânci rezonanţe interioare, al exilului, unele din cele mai bune pagini lirice ale sale şi cel mai frumos poem romantic preeminescian. Proscris politic, Conrad rătăceşte, ca şi Childe Harold, eroul lui Byron, prin lume, oprindu-se în locuri marcate de o istorie revolută, în faţa ruinelor antice, pentru a cugeta la soarta omului şi a civilizaţiilor, la roata timpului, la libertate şi la glorie, lăsându-şi legănată tristeţea, „tristeţea abstractă, a spiritelor contemplative" (Ioana Em. Petrescu), de armoniile naturii: „Iar neaua sa eternă ce luce sub lumină,/ Râu d-ambru, se îngână cu purpura divină/ Şi se răsfrânge-n marea de spumă şi d-azur/ C-un cer ce-atâtea stele îl fac şi mai obscur!". Meditaţia, volneyană, pe alocuri purtătoare a unor ecouri orfice, aduce în prim-plan moartea, stăpâna impasibilă a marii treceri, dar şi poartă deschisă eternităţii. **B.** a intuit prin eroul său preţioasa transformare a spaţiului în timp interior. Căci, dincolo de locurile strălucite – hieroglife ale înălţării umanităţii, cum şi ale risipirii fiinţei ei –, privirea aţintită asupra esenţelor închise în suflet şi redăruite prin actele spiritului este salvatoare:

„Un singur om…/ conspiră, înţelege ideea sau misterul…/ Răstoarnă şi deşiră tractatul cel infam”. Pentru Conrad, şansa ultimă dată omului e orfica eliberare a spiritului: „O, suflet mare, nobil, o spirit, cugetare,/ Nu eşti sătul tu încă de-a ta prostituare/ În lutul ce te leagă şi-opreşte al tău zbor?”. După cum, prin contrast, el nu poate să nu fie uimit în faţa eternităţii exultante a vieţii. Sugestia de lunecare nesfârşită şi de triumf al soarelui, transmisă în tablourile marine, capătă în *Conrad* o putere simbolică, de întruchipare a divinităţii: „Oglindă minunată în care albastrul cer/ Cu tot ce-i nuanţă în splendidul eter,/ Azur, lumină, purpur şi cete-ntunecate,/ Se miră, se răsfrânge c-o dulce voluptate./ Şi faţa sa cerească răsfrânge-n împrejur/ Miriade de tablouri de purpur şi d-azur”. Poemul conţine, odată cu viziunea infinitei perindări a formelor, care lasă neschimbată esenţa răului în viaţa lumii, accente care îl anunţă pe Eminescu, dar şi numeroase anticipări ale orizonturilor clasice din poezia lui Duiliu Zamfirescu sau din lirica lui Ion Pillat. Stufoasa epopee *Traianida* a fost, înainte de Eminescu cu *Memento mori,* poema

iniţierii într-o mitologie autohtonă. Arhetipurile modelatoare rămân necunoscute, deşi poetul, care s-a oprit într-un articol (din „Albina Pindului”, 1868) asupra „zeilor Daciei”, vedea religia lor derivând dintr-un cult al Soarelui, de sorginte mithraică. În amestecul de figuri de legendă şi istorice, în ritualurile misterice, **B.** prefiră o explicaţie, de ordinul compensaţiei simbolice, pentru pierderea „eroilor cu fapte rari” şi „a Daciei cădere” (cum va spune, în *Panorama deşertăciunilor,* şi Eminescu). Nenorocul dacilor a fost legat de respingerea iubirii – gest echivalent în ordinea cosmică cu o ruptură a echilibrului universal – oferite de zeiţa Eudochia (încarnare, în epopee, a „vieţii” şi „armoniei”) unui muritor, dacul Oneu. Eudochia apare drept paredra zeului suprem, Zamolxis, dar – precum Astarteea, cheia şi stăpâna „porţilor ce ard”, porţi ale morţii, pe drumul „ritmurilor pentru nunţile necesare” la Ion Barbu, precum Luna, zâna Daciei, pentru Eminescu – ea veghează trecerea de la viaţă la moarte şi renaşterea sufletelor. **B.** o prezintă, în spirit arhaic, ca pe o entitate dublă: „Eudochia plană pe umere-i două planete/ A dimineţilor, una, a serilor/ Alta./ Zeea e Soarele./ Soare e, lună e”. El se arată un evocator şi un pictor remarcabil în notă fantastică: la scara universului, Ursitele trag firele unui uriaş fus, „apoi în aerul liber îl spânzură/ Acolo sfârâie şi se roteşte”, în „silvele negre şi palide” năluceşte hora Frumoaselor şi au loc sângeroase, enigmatice sacrificii. Iar aura paradisiacă proiectată asupra peisagiilor fabuloasei Dacii nu va mai fi întrezărită în poezie până la Eminescu.

Într-un mod greu de recunoscut prin trecerea lui în planul realului şi socialului, preeminenţa principiului feminin, întrezărită de **B.** în poezia erotică, formulată în *Conrad* şi în epopee, e şi tema din adânc a romanelor. *Manoil* şi *Elena* se numără între primele noastre romane, alături de *Doritorii nebuni*, apărut fără semnătura autorului în foiletonul „Dâmboviţei” din 1864 şi rămas neîncheiat. *Manoil,* construit sub forma unor scrisori adresate naratorului, notează încercările protagonistului în căutarea iubirii adevărate şi schiţează un anumit tip al eroului romantic, wertherian, pasionat şi sensibil, apoi cinic, disperat sau nepăsător, împins de lucrăturile viclene ale femeii în capcanele amorului şi în prăpastia viciului. Inexperienţa referitoare la cerinţele genului se simte în tendinţa ilustrativă impusă acţiunii şi în lipsa motivaţiei psihologice. Nu străin de influenţa lui Balzac şi subintitulat „roman naţional”, *Manoil* atestă strădania de a da

pictură de moravuri în mediu românesc. În *Elena* meritorie rămâne încercarea de analiză a sufletului feminin şi a sentimentului geloziei. Observaţia se ridică uneori la adevăruri psihologice de fineţe, dar autorul nu-şi fructifică în profunzime propriile intuiţii, prizonier cum e unei scheme maniheiste proiectate asupra feminităţii – ori sublimă, ori demonic-distrugătoare. Romanţiozitatea, retorismul şi patetismul copleşesc analiza. Dincolo de reflexele imateriale ale unei concepţii spiritualiste (Beatrice şi Dante, nunta în cer), în portretul fragilei Elena, suferind discret într-o căsătorie nepotrivită, apar trăsături veridice, iar fineţea spirituală o apropie de figurile feminine din romanele lui Duiliu Zamfirescu, acesta fiind anunţat şi de expresivitatea scenelor mondene. Tabloul Bucureştiului văzut ca cetate a pierzaniei va reveni, halucinant, în proza lui Arghezi, iar luxul – şi tenta lui aristocrat-agonică – din salonul lui Alexandru Elescu precedă rafinamentul interioarelor evocatoare de suflet, concepute, tot „sub mâna artei", de Al. Macedonki, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu. Încărcată de senzaţionalul romanului de mistere, istoria „doritorilor nebuni" este construită totuşi printr-un interesant procedeu de alternare a planurilor temporale a două naraţiuni atribuite unui narator comun, una desfăşurându-se în vremea lui Tudor Vladimirescu şi a Eteriei, cealaltă în Bucureştii anului 1837, când se pregătea revoluţia, ele îngemănându-se prin prisma idealismului eroic ce le animă. Căci „doritorii (sau visătorii) nebuni", „fraţi, zidari" închinaţi sacrificiului cerut de lupta pentru demnitatea unei naţiuni libere, erau, cum a fost şi **B.,** membrii unei organizaţii secrete. Caz rar, dat fiind că această cunoaştere rezervată nu poate fi împărtăşită profanilor, scriitorul, sub paza anonimatului, prezintă încercările ce compun ritualul de iniţiere al unui novice. Din cauza elitismului de conţinut şi a angajării neîndemânatice în psihologie şi în social, acest roman**,** altfel o încercare îndrăzneaţă, a fost resimţit ca artificial. În jurnalele de călătorie **B.** se arată un mai bun povestitor şi creator de tipuri decât în romane. Deşi ţinta principală a acestor memoriale era de a informa cât mai complet asupra locurilor vizitate (şi în acest scop, autorul a consultat cărţi de istorie, a făcut apel la datini şi tradiţii), relatarea exactă este întreruptă de povestiri şi descrieri vii, pline de nerv. Orientul nu mai este cel din *Florile Bosforului.* Mizeria, destrămarea, moartea domină. Tabloul cartierului Pera din Constantinopol este restituit în nota unui realism crud. **B.** a fost stăpânit însă de gândul perisabilităţii lucrurilor omeneşti şi, prin el, un puternic suflu romantic străbate însemnările de călătorie. Dramele istorice (*Mihai Viteazul condamnat la moarte, Alexandru Lăpuşneanu* ş.a.) par sortite uitării, din cauza incapacităţii autorului, aservit imitaţiei neinspirate din Shakespeare, de a reconstitui epoca. În schimb, *Sorin* (poem dramatic apărut iniţial în „Albumul pelerinilor români", iar în volum în 1868)este o încercare interesantă datorită efortului de a uni poemul cu drama, cât şi datorită prologului în care Herman reface îndoita credinţă a lui Faust. Se foloseşte cu abilitate oniricul, dialogul cu Moartea şi se aduc în scenă „închipuirile rele" ale „sufletului turburat" al protagonistului ca duhuri ori ca alegorii ale melancoliei. Istoria este pusă în paranteză şi în diatriba *Nepăsarea de religie, de patrie şi de dreptate la români* şi în cugetările „filosofice, politice în raport cu starea actuală a României" din *Cartea poporului român,* în favoarea unei concepţii spiritualiste a lumii şi a mesianismului amplificat pe urmele lecturilor din Lamennais (*Essai sur l'indifférence en matière de religion, Les Paroles d'un croyant*). Ceea ce impresionează este pledoaria în favoarea formării conştiinţei individuale – baza înţelegerii legilor divine şi, prin aceasta, temeiul libertăţii omului. Pionier al romanului românesc, **B.** nu a putut scăpa din plasa influenţelor şi convenţiilor unei etape încă nesigure a literaturii, caracterizată de amestecul naiv de limbaje vechi şi noi, de imprecizii în structura speciilor. În schimb, poetul, care în tumultul – mod de reflexie a totalităţii divine – pe care el, ca romantic, îl atribuia *poesis*-ului, s-a pierdut deseori, a reuşit totuşi ca, dincolo de prolixitatea răsfirării, de euforia şi de „răsfăţul" etalate, dincolo de mecanica repetiţiei, să deschidă porţile unui lirism melodic, unei transparenţe de stare pură, şi, la polul opus, imaginaţiei de ordinul oniricului şi fabulosului – toate însoţite de jocul magic al versificaţiei, cu o bogăţie nemaiîntâlnită până la el, numărându-se astfel printre întemeietorii limbajului liric românesc.

El este întâiul versificator român cu intuiţia valorii acustice a cuvântului, care caută cuvântul pentru ceea ce sugerează dincolo de marginile lui noţionale şi face din vers o singură arie. Bolintineanu e auditiv şi mecanic, şi de asta duce mai aproape de poezia modernă.

G. CĂLINESCU

Poezia lui Bolintineanu este, într-adevăr, în stratul ei de suprafaţă, un triumf al convenţiilor, o sinteză de clişee, o învârtire înnebunitoare de formule suave, mai ales în versurile erotice. Însă, dacă dăm deoparte aceste îngălbenite flori de hârtie ceruită, aflăm alt strat, în care imaginaţia este autentică şi originală.

EUGEN SIMION

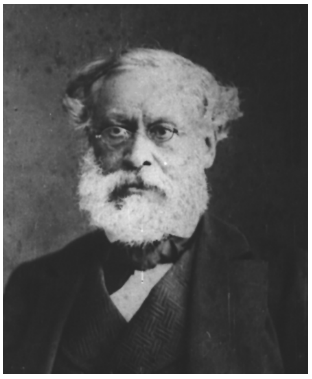
La Bolintineanu, fantezia lirică s-a dovedit mult prea fertilă pentru un poet care nu era în stare să-și înfrânteze imaginația, care nu știa impune rigori creatoare prodigiosului său talent. Nu era vorba aici doar de ușurința versificării – căci în privința formelor Bolintineanu posedă o inventivitate uimitoare, departe de orice automatism steril –, ci tocmai de bogata substanță lirică, pe care acest poet a risipit-o cu neglijență: viziuni și idei poetice, forme de o puritae ce face din ele suprem filtru al poeziei – totul lăsat să se înece în diformitatea propriei virtuozități.

I.NEGOIȚESCU

SCRIERI: *Colecţie din poeziile domnului …*, Bucureşti, 1847; *Cântece şi plângeri*, îngr. G. Sion, Iaşi, 1852; *Les Principautés Roumaines*, Paris, 1854; *Poeziile vechi şi noue ale d-lui …*, îngr. G. Sion, pref. Radu Ionescu, Bucureşti, 1855; *Manoil sau Căderea şi înălţarea omului prin femeie*, Iaşi, 1855; *Călătorii în Palestina şi Egipt*, pref. G. Sion, Iaşi, 1856; ed. 2 (*Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paştelui şi în Egipt*), Bucureşti, 1867; *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria*, Bucureşti, 1858; *Melodii române*, Bucureşti, 1858; *Legende sau basne naţionale în versuri*, Bucureşti, 1858; *Călătorii în Moldova*, Bucureşti, 1858; *Bătăliile românilor (Fapte istorice)*, partea I, Bucureşti, 1859; *Nemesis*, I–II, Bucureşti, 1861; *Cestiunea Unirii la Constantinopole*, Bucureşti, 1861; *Legende noui cu note din cronicele românilor*, Bucureşti, 1862; *Elena*, Bucureşti, 1862; *Călătorii la românii din Macedonia şi Muntele Athos sau Santa Agora*, Bucureşti, 1863; *Viaţa lui Ştefan Vodă cel Mare*, Bucureşti, 1863; *Viaţa lui Vlad Ţepeş şi Mircea Vodă cel Bătrân*, Bucureşti, 1863; *Viaţa lui Mihai Viteazul făcută pentru înţelegerea poporului de un anonim*, Bucureşti, 1863; *Poezii de..., atât cunoscute, cât şi inedite*, I–II, Bucureşti, 1865; *Călătorii în Asia Mică*, Bucureşti, 1866; *Florile Bosforului*, Bucureşti, 1866; *Brises d'Orient*, pref. Philarète Chasles, Paris, 1866; *Conrad*, Bucureşti, 1867; *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, Bucureşti, 1867; *Ştefan Vodă cel Berbant, dramă… urmată de poezii noi*, Bucureşti, 1867; *Alexandru Lăpuşneanu şi După bătaia de la Călugăreni*, Bucureşti, 1868; *Drame historice*, Bucureşti, 1868; *Sorin*, Bucureşti, 1868; *Ştefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele*, Bucureşti, 1868; *Viaţa lui Traian August, fondatorul neamului românesc*, Bucureşti, 1869; *Viaţa lui Cuza Vodă*, Bucureşti, 1869; *Cartea poporului român*, Bucureşti, 1869; *Ielele*, Bucureşti, 1869; *Nepăsarea de religie, de patrie şi de dreptate la români*, Bucureşti, 1869; *Poezii din tinereţe nepublicate încă*, Bucureşti, 1869; *Traianida*, partea I, Bucureşti, 1869; ed. Bucureşti, 1870; *Viaţa şi faptele lui Ştefan Vodă cel Mare*, Bucureşti, 1870; *Viaţa şi faptele lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1870; *Cleopatra, regina Egiptului*, Bucureşti, 1870; *Cuza Vodă şi oamenii săi*, Bucureşti, 1870; *Menadele*, Bucureşti, 1870; *Plângerile României*, Bucureşti, 1870; *Poezii*, I–II, Bucureşti, 1870; ed. I–II, pref. G. Sion, Bucureşti, 1877; *Poezii*, Vălenii de Munte, 1908; *Proză*, îngr. şi pref. P.V. Haneş, Bucureşti, 1915; *Călătorii*, I–II, îngr. şi pref. P.V. Haneş, Bucureşti, 1915; *Legende istorice*, îngr. şi pref. Ion Pillat, Bucureşti, 1940; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. D. Popovici, Craiova, 1942; *Opere*, pref. Al. I. Ştefănescu, Bucureşti, 1951; *Opere alese*, I–II, îngr. Rodica Ocheşanu şi Gh. Poalelungi, Bucureşti, 1961; *Legende istorice şi alte poezii*, pref. Ion Roman, Bucureşti, 1965; *Călătorii*, I–II, îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, 1968; *Manoil. Elena*, Bucureşti, 1971; *Poezii*, îngr. şi postfaţă Gabriela Omăt, Bucureşti, 1977; *Opere*, I–XII, îngr. Teodor Vârgolici, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1992; *Opere*, I–II, îngr. Teodor Vârgolici, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2006. **Traduceri:** Nicolae Bălcescu, *Cântarea României*, Bucureşti, 1858; Herodot, *Istoria lui…, Cartea I*, Bucureşti, 1859; Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–VI, Bucureşti, 1862–1864 (în colaborare cu Al. Zanne şi Miltiade Costiescu); [Anacreon, Horaţiu], în *Opere*, IV, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *123–133;* G. Popescu, *Dimitriu Bolintineanu*, Bucureşti, 1876; Petre Chiţu, *Dimitrie Bolintineanu*, Craiova, 1886; Virgil Rossel, *Histoire de la littérature française hors de France*, Paris, 1895, *506–509;* Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *186–194*, III, *37–41*, *191–195*, *312–314*; Apostolescu, *Infl. romant.*, *203–237*; Călinescu, *Opere*, I, *1211–1213*, III, *998–1066*, IV, *164–170*, VIII, *387–389*, IX, *538–602*, XII, *81* ; Nicolae Petraşcu, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, 1932; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *215–229*, *Ist. lit.* (1982), *227–242*; Vianu, *Arta*, I, *117–121*; I. G. Dimitriu, *D. Bolintineanu. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1942; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *64-76*; Pillat, *Tradiţie*, *160–171*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *99–111*; Ion Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, 1962; *Ist. lit.*, II, *539–562*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *462–466*; D. Păcurariu, *Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, 1962; ed. Bucureşti, 1969; Negoiţescu, *Scriitori*, *13–55*; Teodor Vârgolici, *Dimitrie Bolintineanu şi epoca sa*, Bucureşti, 1971; Teodor Vârgolici, *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu*, Bucureşti, 1972; Nichita Stănescu, *Cartea de recitire*, Bucureşti, 1972, *89–100; D. Bolintineanu interpretat de…*, îngr. şi pref. D. Păcurariu, Bucureşti, 1974; Martin, *Metonimii*, *147–164;* Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul*, Bucureşti, 1975, *102–115*, *131–135;* D. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte şi şapte personaje*, Bucureşti, 1976; *Dicţ. lit. 1900*, *112–116*; Manolescu, *Arca*, I, *82–92*; Simion, *Dimineaţa*, *144–194;* Petrescu, *Configuraţii*, *156–171*; Tacciu, *Roman. rom.*, I, *passim*, II, *297–300;* Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *361–376*, III, *157–163*; Cornea, *Aproapele*, *190–237*; Ţeposu, *Viaţa*,

7–16; Anghelescu, *Textul, 56–70*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *72–79*; Faifer, *Semnele*, *80–82, 114–115, 168–172, 337–338*; Horia Nestorescu - Bălceşti, *Ordinul masonic român*, Bucureşti, 1993, *432*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *189–194*; Sorescu, *Bibliotecă*, *252–268, 272–276* ; *Dicţ. analitic*, I, *153–154, 220–222*, II, *12–13, 356–359*, III, *27–29, 56–57, 386–389*; Manolescu, *Poeţi*, *101–134*; Danţiş, *Bucolica, 144–145; Dicţ. esenţial, 96–98; Bolintineanu şi Bolintinenii*, îngr. Const. Carbarău, Târgovişte, 2004; Manolescu, *Istoria, 205-219;* Mihai Dinu, *Un alt Bolintineanu. Gânduri despre natura poeziei*, pref. Mihai Zamfir, Bucureşti, 2010*;* Sturdza, *Familiile*, II, *54, 68*; Zamfir, *Panorama*, I, *137–150*. ***S. C.***

BOLLIAC, Cezar (25.III.1813, Bucureşti – 25.II.1881, Bucureşti), poet, publicist.

Este fiul Zincăi Kalamogdartis şi al medicului Anton Bogliaco (Bolliacco sau Poleac), un aventurier de provenienţă poate italiană. Însă adevărata familie a lui **B.** a fost aceea a stolnicului Petrache Peretz, cu care Zinca s-a recăsătorit. Învaţă la Colegiul „Sf. Sava", unde îl are profesor pe Ion Heliade-Rădulescu, marele său adversar de mai târziu. La şaptesprezece ani intră în armata naţională, ca iuncher, dar o părăseşte curând. Părea să aibă, precum părintele său, demonul nestatorniciei. Cum mărturiseşte singur, a abandonat şcoala pentru armată, armata pentru litere, iar literele pentru publicistică. În 1836 scoate, cu C.G. Filipescu, publicaţia „Curiosul", suspendată după câteva numere. Este amestecat în conspiraţia revoluţionară a lui D. Filipescu şi de aici i se trage un surghiun, de câteva luni, la mănăstirea Poiana Mărului (1841). În 1842 domnitorul Gheorghe Bibescu îl numeşte procuror la Tribunalul Bucureşti. Activează în comitetul societăţii secrete Frăţia, iar în timpul Revoluţiei de la 1848 e, împreună cu N. Bălcescu, secretar al Guvernului Provizoriu, care îl rânduieşte vornic al Bucureştilor. Redactor la „Popolul suveran", militantul paşoptist participă la lucrările pentru eliberarea robilor ţigani. Exilat după înfrângerea revoluţiei, izbuteşte să evadeze la Orşova şi se refugiază la Braşov, unde editează „Espatriatul" (1849) şi pledează pentru apropierea dintre revoluţionarii români şi unguri. Hărţuit din pricina unei afaceri cu diamante, fuge la Atena şi de acolo la Paris, unde, prin scrisori şi memorii, prin articole şi poezii, susţine cauza Principatelor, făcând o intensă propagandă pentru Unire. În acelaşi scop, scriitorul – care colaborează şi la ziarul „Republica rumână" (1853) – editează foaia „Buciumul" (1857). Revenit în ţară în 1857, îndeplineşte funcţia de director al „Monitorului Adunării Ad-hoc". Se declară pentru alegerea concomitentă, ca domn, a lui Al. I. Cuza în cele două ţări române. În 1860 devine membru al Curţii Apelative din Bucureşti. Reapare în decembrie 1862 „Buciumul", care va fi suspendat în decembrie 1864 de M. Kogălniceanu, dar reluat, în martie 1865, sub alt nume, „Trompeta Carpaţilor". Director al Arhivelor Statului (1864), ales, în sfârşit, deputat, după tentative infructuoase, **B.** îşi continuă, periodic, excursiile şi cercetările arheologice începute în 1845. E desemnat preşedinte al Comitetului Arheologic din Bucureşti, iar în continuare inspector al muzeelor, membru al Societăţii Geografice Române, membru de onoare la Société de Géographie Comparée şi la Société Française de Numismatique et d'Archéologie. În 1877 acest om care nu a cunoscut niciodată odihna e ţintuit de o paralizie, ca urmare a unei congestii cerebrale. Mai supravieţuieşte încă patru ani.

Fire intuitivă, cu înclinaţie spre teoretizări, **B.** dezvoltă în publicistica lui impetuoasă o seamă de idei despre poezie. Speculaţiile sale, cu alură romantică – primul program romantic în literatura română – sunt înrâurite de ideologia lui Saint-Simon, vădind lecturi şi din Charles Fourier, Pierre-Joseph Proudhon, Louis Blanc. Crezul lui, nu lipsit de contradicţii, este raţionalist, iluminist, călăuzit de doctrina socialismului utopic. El visează întronarea raţiunii, desfiinţarea privilegiilor, comunizarea bunurilor, optează pentru republică şi cultivă iluzia unei frăţii universale. Susţine necesitatea emancipării sociale şi economice a ţărănimii, dar, în acelaşi timp, se înclină în faţa proprietăţii. Respectă familia şi, de asemenea, religia, a căror desfiinţare o ceruse înainte. După un timp, ajunge să combată socialismul, adoptând, nu fără un ton agresiv, atitudini naţionaliste. Mai consecvent este ideologul în convingerile lui literare. Sedus de concepţia romantică privind mesianismul poeziei şi al poetului, se

declară adeptul unei literaturi angajate, cu o nobilă misiune socială. Pe urmele lui Giambattista Vico, el socoteşte poezia, pe care o confundă cu noţiunile „sentiment" şi „imaginaţie", drept cel dintâi act spiritual al umanităţii; însuşire imanentă a sufletului omenesc, actul poetic reprezintă creaţia şi armonia însăşi. În duhul lui Victor Hugo, susţine că arta trebuie să exprime deopotrivă şi urâtul, şi sublimul. Când pledează pentru lirica de idei, se află pe poziţii raţionaliste. Nu tot astfel, însă, atunci când descoperă că poezia, care înseamnă taină, mister, credinţă, îşi întinde antenele spre infinit. Cu mult înainte de Radu Ionescu şi de Titu Maiorescu, el dă o definiţie a frumosului în spirit hegelian („revelaţie a însăşi ideii poetice sub forme externe şi simţite"). În câteva articole poetul exaltă funcţia militantă a literaturii, socotită a fi totodată un mijloc de cunoaştere, un factor de reformă şi propăşire. Preocupat, în special, de chestiunile de limbă, aplecându-se asupra versurilor populare, în care găseşte, de altfel, şi o sursă de inspiraţie, **B.** contează ca un precursor al criticii literare româneşti. În treacăt, s-a ocupat şi de unele manifestări muzicale. A fost, în linia programatică a „Daciei literare", unul din animatorii teatrului din Muntenia. La el**,** poezia, se poate spune, este o altă formă de oratorie. Convenţional în mărturisirile erotice, şi-a investit temperamentul în epistola în versuri, în satiră, în stihuirea cu pretenţii de reflexivitate. Prozaic şi arid, retoric şi melodramatic, discursul său liric pare câteodată de-a dreptul ilar, cu tot fondul grav. Este un lirism discursiv şi conceptualizat, handicapat de dificultuoasa transpunere a ideilor abstracte în limbaj poetic. De aceea poate părea surprinzătoare prospeţimea inspiraţiei din poemele închinate naturii. Aici răzbate, pentru prima oară, interesul pentru mitologia dacă. Înstrunându-şi lira pentru a cânta „iobagul ş-a lui lanţuri de aramă" (după caracterizarea eminesciană din *Epigonii*), bardul se lasă tot mai incitat de tematica naţională, slujind, cu multă energie combativă, cauza Unirii. Influenţat în versificaţie de ritmul poeziei populare, dar mai ales de metrica franceză, nu e, însă, lipsit de inventivitate, el contribuind la îmbogăţirea formelor strofice din lirica vremii. A evoluat de la meditaţia intimă, influenţată de Young, Byron şi Lamartine, către meditaţia socială, creştin umanitară (în poezii ca *Epistolă D.K.A.K., Cântec oltenesc, Clăcaşul* ş.a.). A scris şi câteva tragedii, care nu s-au păstrat. Ca traducător (în „Curiosul", „Curierul românesc"), s-a simţit atras îndeosebi de scriitorii francezi: Hugo, Musset, Vigny, Lamartine, M-me de Staël, Diderot. Pentru tălmăcirile din alte literaturi (Ossian, Byron) s-a folosit de un text intermediar francez. Obsesia lui **B.**, unul din primii noştri arheologi, era aceea de a explora fondul străvechi dacic, pentru a reconstitui o mitologie românească. Înainte de B.P. Hasdeu, formulează, în articole (dar şi în unele poezii), teza dacismului. Propunând însă ipoteze riscante, se expune ironiilor, A.I. Odobescu zeflemisindu-l în maniera lui spirituală, ca întotdeauna. Însemnările de călătorie ale lui **B.** dezvăluie bune însuşiri de prozator. Dar el obţine performanţa scriitoricească mai cu seamă în gazetărie. După întoarcerea din exil, se dezlănţuie în adevărate campanii de presă (de exemplu, în problema secularizării averilor

mănăstireşti), cu mare răsunet în epocă. Avea nerv polemic şi ştia să-şi orchestreze argumentaţia în perioade ample, de largă respiraţie. Cu intervenţiile sale publicistice incisive, inspirate, **B.** anticipează şi pregăteşte gazetăria lui M. Eminescu.

Radicalismul său structural l-a făcut să ilustreze mai bine ca alții convenții larg acceptate în epocă, dovedindu-se unul dintre exponenții exemplari ai generației. A contribuit din plin la impunerea unor clișee poetice (poza romantică a poetului contemplativ, „înfiorarea", „strămutarea", antiteza liricii sociale etc.) și a fost un foarte necesar colportor de idei despre poezie, pe care le-a făcut convingătoare datorită tonului neezitant. Se adaugă aici calitatea sa de propagator de idei politice și inițiator al „campaniilor de presă", care nu puteau trece neobservate, mai ales în cazul unui gazetar dotat cu harul de a lansa formule memorabile („monstruoasa coaliție", „mozaicul social", „anomalia tărâmului" ș.a.).

MIRCEA SCARLAT

SCRIERI: *Operile lui… Meditaţii*, Bucureşti, 1835; *Din poeziile lui…*, I, Bucureşti, 1843; *Poezii noue*, Bucureşti, 1847; *Poezii. Renaşterea României*, Paris, 1857; ed. 2 (*Poezii naţionale)*, Paris, 1857; *Poésies*, Paris, 1857; *Colecţiune de poezii vechi şi noui*, I–III, Bucureşti, [1858]; *Domnul Tudor. Épisode de la révolution roumaine de 1821*, Paris, 1858; *Culegere de mai mulţi articoli publicaţi atât în străinătate cât şi în ţeară în anii trecuţi*, Bucureşti, 1861; *Călătorie arheologică în România*, Bucureşti, 1861; *Monastirile din România (Monastirile închinate)*, Bucureşti, 1862; *Monastirile din România (Monastirile zise Brâncoveneşti)*, Bucureşti, 1863; *Escursiune arheologică din anul 1869*, Bucureşti, 1869; *Opere*, I–II, îngr. Andrei Rusu, introd. George Munteanu, Bucureşti, 1956; *Scrieri*, I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Mircea Scarlat, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *227–230*, II, *178–186*, III, *41–42*, *65–66*; Iorga, *Ist. presei*, *54–59*, *passim*; Petraşcu, *Icoane*, II, *85–97*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *233–236*, *Ist. lit.* (1982), *247–251*; D. Popovici, *Cezar Bolliac. Romantism şi socialism în definiţia poeziei* (extras), Bucureşti, 1944; Popovici, *Romant. rom.*, *220–246*; Ion Caraion, *Cezar Bolliac – un poet modern de acum o sută de ani*, RFR, 1946, 8; Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, Bucureşti, 1962; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *181–248*; Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, Bucureşti, 1966; *Ist. lit.*, II, *328–342*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *454–462*; Zamfir, *Proza poetică*, *131–167*; Elena Tacciu, *Trei poeţi preeminescieni*, Bucureşti, 1978, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *116–119*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *330–337*; Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Cezar Bolliac*, Bucureşti, 1985; Sorescu, *Bibliotecă*, *168–178; Dicţ. esenţial*, *98–101*. ***F. F.***

BOLOŞ, Ion (20.V.1949, Fărcaşa, j. Maramureş), prozator. Este fiul Anei şi al lui Ştefan Boloş, ţărani. Urmează şcoala elementară în comuna natală (1957–1963), liceul la Baia Sprie (1963–1967) şi termină o şcoală profesională sanitară în Satu Mare (1968). Va absolvi Facultatea de Medicină Generală a Institutului de Medicină şi Farmacie din Cluj-Napoca în 1974. Lucrează la Săuca și Tăşnad, iar din 1991 la Policlinica şi la Spitalul Judeţean din Satu Mare, ca internist şi cardiolog. Debutează în 1967 la „Luceafărul", cu schiţa *Fuga*, şi editorial cu romanul *Fântâna vulturilor*, apărut în 1978. Mai este prezent în „Steaua", „Echinox", „Tribuna", „România literară", „Vatra", „Contemporanul" ş.a.

B. epicizează fapte cotidiene într-o naraţiune realistă, urmând tradiţia prozei ardeleneşti, adesea într-un limbaj colorat. Nu este un stilist, dar are o bună observaţie a caracterelor, realizând personaje vii, autentice. Experienţa medicală îl stimulează şi oferă substanţă cărţilor sale. Astfel, *Călători ca apele* (1987) este un roman al cărui protagonist, medic de circumscripţie, se confruntă cu problemele colectivităţii, căutând să-şi fixeze, de fapt, propriul loc în societate. În general, personajele romanelor lui **B.** se caută pe sine prin observaţia atentă, pătrunzătoare, asupra ambianţei, a timpului prezent ori istoric, timp ce apasă asupra lor. Schiţele şi povestirile din *Vizitele necunoscutei* (1983) sunt, stilistic vorbind, mai moderne, pentru ca romanul panoramic *Despre societatea vitelor eroine* (1996) să exceleze printr-un discurs satiric, demascator al sistemului social şi politic din perioada dictaturii comuniste. Este mai degrabă un pamflet, scris cu nerv şi vigoare, cu forţă analitică, în care autorul preferă aglomerarea factologică, particularizând destinele contemporanilor. Și în romanul *În numele tatălui* (2009) evenimențialul, derulat lent acum, profilează, în toposul alegoric al unui sat someșean invadat de teroarea colectivizării, biografia protagonistului, reconstituită prin vocile polifonice ale conștiinței, într-un dialog ambiguu și disonant, semnificativ pentru simptomele lumii rurale aflate în derivă.

SCRIERI: *Fântâna vulturilor*, Cluj-Napoca, 1978; *Întoarcerea fiilor*, Cluj-Napoca, 1982; *Vizitele necunoscutei*, Bucureşti, 1983; *Călători ca apele*, Cluj-Napoca, 1987; *Iubeşte-ţi clipa*, Cluj-Napoca, 1991; *Despre societatea vitelor eroine*, Cluj-Napoca, 1996; *În numele tatălui*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Mircea Popa, *Istorie contemporană şi romanesc*, ST, 1982, 12; Ioana Bot, *Tineri prozatori*, TR, 1986, 37; Cornel Munteanu, *Topos sătmărean*, LCF, 1988, 21; Ţeposu, *Istoria*, *160–161*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *421–423*; Augustin Cozmuţa, *Un realism nebulos*, „Nord literar", 2009, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *679*. ***Ct.C.***

BOLTA-RECE, revistă umoristică apărută la Iaşi, săptămânal, între 27 noiembrie şi 26 decembrie 1899. Scrisă şi redactată în întregime de prozatorul Alexandru Cabazan, care iscălea Cz., Alcazar, Ban, Alban, Profetescu, Polin, Tică Ghimpe etc., tipăritura conţine pagini cu umor de bună calitate, în care critica, totuşi superficială, a societăţii stă alături de şarjele îndreptate împotriva colegilor de breaslă. Sunt vizate parvenitismul, precaritatea moravurilor burgheze, cabotinismul unor poeţi „pesimişti" (Radu D. Rosetti) într-o manieră veselă, uşoară, fără fulgerările satirice de mai târziu ale scriitorului. Nu lipsesc nici schiţele vag licenţioase, pe gustul unei categorii de cititori mai puţin austeri. ***R.Z.***

BONCIU, H. (21.V.1893, Iaşi – 27.IV.1950, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Ghizelei (n. Nadler) şi al lui Carol Haimovici. **B.** (al cărui prenume la naştere era Bercu) a urmat şcoala primară şi liceul în Bucureşti, unde familia se mutase. Nu se ştie ce studii a făcut în străinătate, cert e că a frecventat cercurile literare din Viena, cum atestă amintirile, portretele şi interviurile luate unor personalităţi pe care le-a cunoscut aici între 1917 şi 1921. În 1915 şi 1916 îi apăreau versuri în ziarul „Viitorul", în 1918 în „Scena"; „Rampa" din 1920 îi va tipări *Poemele către Ead*, treizeci de sonete, traduceri din austriacul Anton Wildgans, precizându-se că **B.** „şi-a completat educaţia literară în Germania". În „Rampa", ca şi în „Adevărul literar şi artistic" publică, pe lângă versuri de factură expresionistă, tălmăciri din R. M. Rilke, Alfons Petzold, Richard von Schaukal, Richard Beer-Hofmann. Dar prezenţa sa în revistele vremii va deveni tot mai rară: la „Viaţa literară" şi „Vremea", ocazional, cu eseuri, pamflete, proză, la „Viaţa românească", „Adam", „Facla", „Azi", „Lumea românească", „Meridian". După cel de-al Doilea Război Mondial, revine cu poezie în „Viaţa românească", „Revista literară" şi „Flacăra". Îşi luase oficial numele Benjamin Bonciu. Semna H. Bonciu ori cu pseudonimul Sigismund Absurdul. Producţia lirică de tinereţe intră în volumele *Lada cu năluci* (1932), *Eu şi Orientul* (1932). Însoţit de o scurtă dar elogioasă prezentare datorată lui Tudor Arghezi, în 1934 apărea romanul *Bagaj… Strania dublă existenţă a unui om în patru labe*, urmat, în 1935, de *Pensiunea doamnei Pipersberg*. Deşi scriitorul ţinea să rămână în afara oricărei grupări literare, pentru că o strânsă prietenie îl lega de Anton Holban, un fragment din *Bagaj…* s-a citit în cenaclul Sburătorul. Cel de-al doilea roman a fost catalogat de o parte a presei drept pornografie. Autorul, chemat în faţa justiţiei, este condamnat la trei luni de închisoare pentru atentat la pudoarea publică. **B.** continuă să scrie: două volume de poezie, *Brom* şi *Recviem*, i se tipăresc în 1939 şi în 1945. Romanele anunţate în 1945, *Şarpele cu ochelari* şi *Parada elefanţilor*, nu au mai apărut; manuscrisul culegerii de poeme *Concert la contrabas* s-a pierdut.

Excentric, teribilist, cu ocupaţii care îl îndepărtau de literatură (avea un magazin de perdele şi umbrele; în 1945 inginerul **B.**, de la Oficiul de studii al Ministerului Economiei Naţionale, era numit secretar general al Comisariatului pentru comerţ

Acuarelă de Gheorghe Iuster

exterior), căuta în artă adevărul şi preţul unei vieţi. Structural un romantic, urmând linia baudelaireană a rupturii tragice între sarcasm şi ideal, nu o dată sentimental, chiar clamoros, poetul forţează originalitatea printr-un stil provocator: imaginea crudă, bătaia de joc vor să denunţe „fără rostul" rizibil şi amar al existenţei. Revoltat în faţa derizoriului, se izbeşte, cu o încrâncenare sinucigaşă, de zidul unui firesc găunos (*Revolta*). Cuvintele nobile ale poeziei trec, la el, într-un regim al opresiei şi deformării (*Cuvinte vii*). Rugăciunea este întoarsă când bunătatea lui Dumnezeu seamănă cu lama de pumnal (*Rugă*). Din perspectiva imposibilei comunicări cu divinul, aproape şi de fascinaţia cu care artiştii expresionişti au insistat asupra decăderii omului, în poezia lui, viii ca şi morţii, în mizeria lor banală până la stupoare, nu sunt vrednici nici de milă (*Drumul cel din urmă*). Oscilând între a lua în răspăr totul, prin pirueta ironic-sarcastică, şi accentul grav al metaforelor cangrenei şi agoniei, poetul cultivă cu voluptate incongruenţa (*Amiază de april*). Coşmarul şi boala, tăcerea lui Pan, zeul belşugului de viaţă, şi domnia-sa Moartea, de faţă sau mereu ghicită, conturează un panopticum de motive expresionist. Admirator al lui Christian Morgenstern, pasionat de Rilke, preţuitor al lui Franz Werfel, traduce, cu excepţia poemei *Mortul vesel* de Charles Baudelaire, din scriitori care au fost sau au trecut printr-o fază expresionistă: R.M. Rilke, Richard von Schaukal, A.H. Klabund, Erich Mühsam, Alfons Petzold, Karl Spitteler, Ady Endre. Din Anton Wildgans, autor în a cărui experienţă sufletească se regăsea, a dat o transpunere plină de pătrundere, într-o cizelare extremă, o re-creaţie aproape: *Poemele către Ead* (la care a lucrat zece ani). **B.** a fost singurul nostru expresionist declarat. În ciuda unităţii de viziune, mijloacele poetului nu par prea sigure, numeroase fiind reminiscenţele din Baudelaire, Arghezi, Blaga, Bacovia, rareori, şi suprinzător, chiar din Topîrceanu. Pregnanţa şi forţa brutală a imaginii, pateticul unit, la modul insolit, cu prozaismul (*Domestice*), atrocele aliat cu persiflajul (*Din flaşnetă*), trecerea, bine susţinută, a unor conţinuturi abisale în simbol sunt, însă, calităţi de netăgăduit. Albastrul aproape halucinant, accent cromatic ce domină cele douăzeci şi cinci de sonete din placheta *Eu şi Orientul*, ar fi un antidot pentru rănile insului „crescut din otrăvite plante". Cu *Brom*, poetul revine în forţă asupra răului care îl roade, psalmodiindu-şi spaimele în faţa golului şi nimicniciei (*Bleah*) ori dând (în *Sonetele lui Sigismund Absurdul*) mostre excelente ale „umorului de spânzurătoare": sarcasm, grimase, stridenţe, joc cu absurdul (*Adio*, *Gongul cel pedestru*). Ultimul volum, *Recviem*, scris la moartea soţiei sale, glorifică iubirea limpezită, intrată în absolut, a cuplului, dar nici acum **B.** nu se poate opri să nu observe fondul obscur, ambivalent, al patimii, încât balansul continuu fascinaţie–blasfemie, adoraţie–insultă formează esenţa şi a acestor poeme. Pentru că nu recunoaşte altă materie literară în afara neliniştilor eului creator, a trăirii subiective, determinată, în viziunea lui, de fatalitatea sângelui, romanele *Bagaj*… şi *Pensiunea doamnei Pipersberg* au un nucleu autobiografic (liric, totodată), fiind părţi ale aceluiaşi tot: jurnalul intim, un „memorial psihologic". În stil opţiunea e de partea violenţei expresive, deformatoare: grotescul, atât de cultivat de expresionişti, dă formei o semnificaţie interioară; înseamnă dedublare şi stranietate, o invazie de fantoşe în pustiul interior, când puteri malefice, inumane, au nimicit sufletul – e o icoană a alienării. Furia sexului este dominanta prin care scriitorul dă grele tablouri ale instinctualităţii. Ca autor, el vizează „o aproape imposibilă realizare de artă", întrucât secvenţele ce se vor „mărturiile de asasinat ale omului în patru labe" au putut fi luate drept rod al unei intenţii de pornografie. Cum paiaţeria protagonistului grotesc este foarte subliniată, în umbră pare a rămâne tocmai atmosfera; totuşi, obsedantă, ea creşte parcă fără voie din tema dominantă, a păcatului şi a pierderii de sine, iar, prin ea, situaţiile lubrice dobândesc un sens. Romanele urmează, ca discurs, două axe. Una este dată de patetismul sumbru al ororii şi spaimei, cu reflexele de infern ale tăvălirii în noroi (un astfel de delir al maculării mai există doar la Mateiu I. Caragiale) – „uciderea sufletului" ca faţă a disperării. Cealaltă este axa burlescă: bagatelizate, aceleaşi impulsuri se prezintă într-o poză comică, ţipătoare, de scamatorie de bâlci, pe măsura universalei deriziuni ce domneşte asupra „grămezii". **B.** este un cinic, el susţine negativul cu o stăruinţă în care se ghiceşte, nostalgic, reversul lui. Despuiată de măştile cvasifantastice care o ascund, de gesticulaţia absurdă ori simbolică, drama povestită e una a singurătăţii şi a dragostei. Ramses Ferdinand Sinidis (alter ego al scriitorului) este străpuns, din spate, în inimă, cu o frigare şi omorât pe o rampă de gunoi de către Omul cu ciocul de aramă, amantul Zittei Gloria, soţia mărginită de care nu se putea despărţi; jurnalul lui,

tipărit, este romanul *Bagaj…* În trei părţi (*Cartea despre carne*, *Cartea despre vin*, *Cartea despre suflet*), romanul *Pensiunea doamnei Pipersberg* întregeşte transcrierea sensibilităţii ciudatului personaj. Eşecul în căsnicie, o sexualitate „cravaşantă”, simţită ca o grea povară moştenită, îl împing în vârtejul autodistrugerii: bestialele acuplări de care sunt burduşite romanele, decorul sordid, impregnat de moarte, paralelismul om–animal, ţicneala generală exprimă exasperarea în faţa nimicului nimicitor, a deriziunii existenţei. Intenţia se vede clar doar prin întreg. Izolate, secvenţele, în ciuda suculenţei lor plastice, nu pot decât să şocheze. Metoda narativă e aceea de a prinde pe un fir, care exprimă eul psihologic şi meandrele intuiţiei, amintiri din copilărie sau din război, portrete ale prietenilor (cadrul, în *Pensiunea…*, fiind Viena anilor 1920, între aceştia se află Erich Kästner, reprezentantul „noii obiectivităţi”, Peter Altenberg, pictorul Egon Schiele), fragmente de poeme, tablouri de un realism dur, dar şi altele, fantastic-onirice ori halucinante. Straniul şi un comic hâd întovărăşesc dialogul lui Ramses cu propria-i conştiinţă. El însuşi este o reuşită figură caricaturală. Personajul, slăbănog, strâmb, evoluează între tragic şi ridicol, când înspăimântat de el şi de „carnea grea şi multă”, când autopersiflându-se şi scoţând „panglici pe nas şi pe gură”. Capriciile lui, pe măsura ritualurilor golite de noimă ale existenţei, capătă, nu o dată, tentă absurdă. În încercarea de a fora în propriul său suflet cu percepţia acută a limitelor (eros–moarte), metamorfozând sexualitatea într-o forţă demonică şi ridicându-se împotriva tabuurilor prozei, **B.** a lăsat pagini de un modernism de substanţă. Dar seducţia exercitată asupră-i de reducerea vieţii la grotesc s-a transformat în manieră. Cochetând cu grimasa, romancierul a pierdut mult din adâncimea la care râvnea.

Înrâurit de poeţii austrieci, în special evrei, H. Bonciu aduce în proza lui metode romantice, expresioniste şi suprarealiste, witz sarcastic, ridicarea fiecărui moment la o idee, interpretarea metafizică a tragicului cotidian. Prozatorul mânuieşte bufoneria realistică şi dureroasă, câteodată fără gust, dar nu fără fior fantastic.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Lada cu năluci*, Bucureşti, 1932; *Eu şi Orientul*, Bucureşti, 1932; *Bagaj… Strania dublă existenţă a unui om în patru labe*, Bucureşti, 1934; *Pensiunea doamnei Pipersberg*, cu desene de Egon Schiele, Erich Ohser, George Grosz, Jules Perahim şi Rudolf Grossmann, Bucureşti, [1935]; ed. îngr. şi pref. Mioara Apolzan, Cluj-Napoca, 1984; *Brom*, Bucureşti, 1939; *Recviem*, Bucureşti, 1945; *Bagaj. Pensiunea doamnei Pipersberg*, introd. Adriana Babeţi, Iaşi, 2005. **Traduceri:** [R.M. Rilke, Charles Baudelaire, Richard von Schaukal, A.H. Klabund, Erich Mühsam, Ady Endre, Alfons Petzold, Karl Spitteler], în *Lada cu năluci*, Bucureşti, 1932; Anton Wildgans, *Poemele către Ead*, Bucureşti, 1933; [Franz Werfel, Ady Endre], în *Pensiunea doamnei Pipersberg*, Bucureşti, 1935.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, *317–318*, VI, *68–70*, XI, *132–135;* Călinescu, *Opere*, I, *1177–1181*, III, *46–51*; Al. A. Philippide, *„Poemele către Ead”*, ALA, 1933, 640; Aderca, *Contribuţii*, II, *349–351*, *390–392*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *179*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *815–816*, *Ist. lit.* (1982), *900–901*; Saşa Pană, *H. Bonciu*, ALR, *114–122*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *184–196*, *passim*; Doinaş, *Poezie*, *73–76;* Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *501–506*; Mioara Apolzan, *Valenţe expresioniste în proza lui H. Bonciu*, RITL, 1983, 2; Mirodan, *Dicţionar*, I, *200–208;* Zamfir, *Cealaltă faţă*, *140*, *147*, *154–155*, *163*, *165–166;* Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *233–234*; Micu, *În căutarea*, II, *116–117*, *142*, *158*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *328–330;* Micu, *Scurtă ist.*, II, *208–209*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi stilul Jugend*, SXX, 1997, 1–3; Bârna, *Capşa–Corso*, *149–157*; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, Bucureşti, 1998, *557–559*, *661–662*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *172–178*, *200–201*; Lovinescu, *Sburătorul*, V, *435–436*, *passim*; *Dicţ. analitic*, III, *322–324;* Morar, *Scriitori evrei*, *136–144*; Ion Pop, *Povestea lui H. Bonciu*, ST, 2007, 6; Manolescu, *Istoria*, *786–788;* Simuț, *Vămile*, *261–264*.

S.C.

BONDARUL, revistă satirică apărută la Iaşi, săptămânal, de la 16 aprilie 1861 până la 26 aprilie 1862. Redactor responsabil: I.V. Adrian. **B.**, prima publicaţie satirică din Moldova cu o apariţie mai lungă, confirmă prin conţinutul ei orientarea politică unionistă şi democratică a întreprinzătorului şi neobositului ei redactor. Dar tonul articolelor politice, al pamfletelor şi satirelor în versuri este de cele mai multe ori de o violenţă care nu lasă loc şi pentru o expresie literară îngrijită. Umorul e greoi, cu ironii, calambururi şi jocuri de cuvinte rudimentare, țintele sunt antiunioniştii, „reacţionarii” de toate orientările, susţinătorii ideii de a se aduce pe tronul principatelor un prinţ străin. Se critică, de asemenea, la rubrica „Taifasuri parlamentare”, activitatea Camerei Legislative. **B.** atinge astfel cu aripa lui satirică toate aspectele vieţii politice naţionale, aşa cum la Bucureşti proceda, în acelaşi timp, „Nichipercea”. Nu se satirizau însă numai aspectele vieţii politice. Rubricile „Scene din viaţa privată” şi „Scene din regiunile amoroase”

adăpostesc scrieri satirice şi umoristice îndreptate împotriva unor moravuri ale oraşelor de provincie, împotriva lipsei de cultură, a aparenţei de civilizaţie etc. O suită de articole are ca subiect situaţia Teatrului Naţional din Iaşi, privită sub toate aspectele: scopurile unui teatru naţional, repertoriul, valoarea trupei, nivelul artistic al spectacolelor. Cea mai mare parte a materialelor publicate este scrisă de I.V. Adrian, care-şi tipăreşte aici şi multe poezii. Colaboratori au fost Gh. Tăutu, cu satire politice, şi V.A. Urechia, cu articole, versuri umoristice şi satirice, fabule. De câteva ori a colaborat B.P. Hasdeu şi este posibil ca şi unele dintre pseudonimele cu care sunt semnate multe articole politice din revistă să-i ascundă participarea. ***R.Z.***

BONDI, Dinu (29.V.1905, Bucureşti – 6.I.1972, Bucureşti), prozator, autor dramatic, traducător. Avocat printre scriitori şi scriitor printre colegii de avocatură, **B.**, pledant în Baroul de Ilfov, îşi citeşte nuvelele la cenaclul Sburătorul. Cum avea şarm şi dicţiune, lecturile lui au reţinut atenţia, făgăduind un traiect de prozator. Dar, aproape cvadragenar, va încerca să se afirme cu o dramă, *Cântecul vieţii (O păpuşă şi alte jucării)*, pusă în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti în stagiunea 1944–1945. Într-o textură impregnată de livresc, piesa e construită în jurul unor stări obsesionale.

În culegerea de nuvele *Ave Maria* (1947) **B.** se bizuie pe un ochi atent de portretist. Personajele, introvertite, predispuse înfrângerii prin tendinţa de a renunţa, au ciudata particularitate de a rata şansa care, eventual, li s-a ivit. Elementele de melodramă nu perturbă spaţiul epic atâta vreme cât accentul cade pe implicaţia morală şi, îndeosebi, psihologică a unor gesturi. O anume fineţe analitică e detectabilă în conturarea siluetelor de femei. Autorul pare atras de mitul livresc al „misterului feminin”, dar nu până într-atât încât să nu sugereze că acesta poate fi şi o strategie a cochetăriei impenitente. Izbutite sunt nuvelele de dimensiuni reduse (*Dezertorul, Denunţul, Mustrare*). Simţul de observaţie, limpezit de abureala complicaţiilor sentimentale, e mai pertinent în notaţia reacţiilor imprevizibile, care scot la iveală sedimentele ascunse ale eului. Bun prieten cu Cezar Petrescu, **B.** semnează împreună cu fecundul prozator înjghebarea dramatică *Pârjolul* (1954), o evocare, cu îngroşări şi răstălmăciri, a răscoalei din 1907. „Poemul dramatic” *Cântec pentru partid* (1961), preamărind imnic „realizările” regimului comunist, nu-i decât o tristă mostră de conformism. O biografie romanţată, scrisă în colaborre, este *George Vraca* (1967). Cu Radu Tudoran **B.** traduce, în 1959, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle* de Charles Darwin, iar în cuplu cu Mihai Berechet, în 1965, memoriile lui Maurice Chevalier, intitulate *Drumul meu şi cântecele mele…* Importante sunt versiunile, realizate în colaborare cu Radu Popescu, ale unor piese de Racine (*Britannicus*) şi Eugen Ionescu (*Cântăreaţa cheală*).

SCRIERI: *Ave Maria*, Bucureşti, 1947; *Cântecul vieţii (O păpuşă şi alte jucării)*, Bucureşti, 1947; *Pârjolul* (în colaborare cu Cezar Petrescu), Bucureşti, 1954; *Cântec pentru partid*, Bucureşti, 1961; *George Vraca* (în colaborare cu Valeria Vraca), Bucureşti, 1967. **Traduceri:** Racine, *Britannicus*, în Racine, *Teatru*, pref. Elena Vianu, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Radu Popescu); Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Radu Tudoran); Eugen Ionescu, *Cântăreaţa cheală*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, îngr. şi pref. Gelu Ionescu, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Radu Popescu).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, *450–451*; Piru, *Panorama*, *363–365*; Ieronim Şerbu, *Vitrina cu amintiri***,** Bucureşti, 1973, *120;* Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *102–103*; *Dinu Bondi*, DRI, I, *231–235*. ***F. F.***

BONTAŞ, N.I. (pseudonim al lui Nicolae C. Ionescu; 21.XI.1899, Bacău – 19.I.1986, Bucureşti), poet. **B.**, al cărui tată era profesor, urmează gimnaziul şi două-trei clase liceale, înainte de a fi mobilizat. După încetarea războiului, la care totuşi nu a participat, îşi va fi luat pesemne bacalaureatul, căci în 1919 devine funcţionar la PTT. Ar fi absolvit şi Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Debutează în 1918, în „Moldova” (Iaşi), cu versuri întrucâtva bacoviene, iscălite N. Bontaş; la pseudonim nu va mai renunţa, dar uneori îl va asocia numelui real. Poezii şi, mai rar, recenzii, note şi comentarii îi apar în periodicele „Graiul nostru” (Bârlad), „Câmpina”, „Universul literar”, „Datina”, „Crainicul” (Turnu Severin), „Muguri” (Ploieşti), „Provincia literară” (Sibiu), „Abecedar” (Brad), „Raza literară”, „Litere”, „Poşta informativă”, „Suflet românesc”, „Poşta nouă”, „Bucovina”, Bucovina literară”, „Revista Bucovinei” ş.a. Mai toate versurile publicate sunt adunate în plachetele *Vestigii* (1933), *Irizări* (1937) şi *Imagini muzicale* (1938).

Prezenţa în numeroase reviste literare îi aduce lui **B.** o anume notorietate, astfel încât *Vestigii,* carte târzie, nu trece neobservată. Dar în raport cu debutul, poezia lui nu a evoluat. Trăirile vagi de coloratură simbolistă, sugestia unui rău profund, a unei devitalizări sunt mai degrabă grefe străine pe o sensibilitate destul de comună. Un topos frecvent e aşteptarea zadarnică a iubitei, prilej de reiterare a trecutului, din care nu subzistă decât „vestigii", „relicve", „imagini decolorate". Ecouri din M. Eminescu, D. Anghel şi G. Bacovia sunt lesne de recunoscut. Aceleaşi stări lirice formează substanţa celorlalte două plachete, în care se apelează mai mult la valenţele melodice ale cuvintelor (poeziile se intitulează *Preludiu, Intermezzo, Ton minor* etc.) şi la un sincretism mai larg (*Imagini muzicale*). La acestea se adaugă şi câteva metafore şi tablouri insolite, chiar şocante, dar lirismul rămâne, în cele din urmă, lipsit de relief.

SCRIERI: *Vestigii*, Bucureşti, [1933]; *Irizări*, Bucureşti, 1937; *Imagini muzicale*, Bucureşti, 1938.

Repere bibliografice: N. Davidescu, *„Vestigii"*, FCL, 1934, 894; Paul I. Papadopol, *„Vestigii"*, „Linia nouă", 1934, 11–12; Ion Molea, *„Vestigii",* ŢA, 1934, 501; Ion Molea, *„Irizări"* , ŢA, 1936, 1282; Paul I. Papadopol, *„Irizări"*, PL, 1937, 4; Predescu, *Encicl. 116*; Cornel Galben, *N.I. Bontaș,* ATN, 2008, 8. ***V. D.***

BORBÉLY, Ştefan (31.X.1953, Făgăraş), eseist, critic literar.

Este fiul Annei Borbély (n. Gáll), operator foto, şi al lui Borbély Károly, muncitor. După studii secundare la Liceul „Radu Negru" din Făgăraş (1968–1972), urmează Facultatea de Filologie, secţia română–engleză, a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, absolvind în 1976. Devine doctor în filologie în 1999, după susținerea tezei *Paradigma eroic – antieroic ca fapt de cultură şi civilizaţie*, publicată în 2001 sub titlul *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul.* Lucrează ca profesor de engleză în învăţământul mediu la Târgu Mureş (1976–1981), fiind apoi corector la revista „Igaz Szó" (1981–1989). Din 1990 este asistent, din 2001 conferenţiar, iar din 2005 profesor la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, în cadrul Catedrei de literatură universală şi comparată. Din 1974 este redactor la „Echinox", membru al colegiului de redacţie (1991–1994) şi codirector, alături de Corin Braga (1993–2001). Face parte din redacţiile revistelor „Apostrof" (1991–1995), „Familia" (1996–1997), „Piaţa literară" şi „Norii" (publicaţie electronică), în 2001–2005 e codirector la „Caietele Echinox". A mai scris, sporadic sau cu rubrici fixe, la „Euphorion", „Poesis", „22", „Contemporanul – Ideea europeană", „Observator cultural" ș.a. A obţinut mai multe burse în străinătate: FEIE, Londra (1990), Fulbright la Indiana University, Bloomington (1992), Colegiul Noua Europă (1996–2004), este *visiting scholar* la Columbia University, New York (1997), la The Institute for Psychohistory, New York (1999, 2000), la St. John's College, Oxford (1999), University of North Carolina, Chapel Hill (2001), Jawaharlal Nehru University New Delhi (2009). A colaborat la *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, la *Dicţionarul analitic de opere literare româneşti* (I–IV, 1998–2003), coordonat de Ion Pop, precum și la *Dicţionarului esenţial al scriitorilor români* (2000). A îngrijit ediţii din C. Fântâneru (1981) și Augustin Pop (2000), un volum cuprinzând eseuri ale unor intelectuali români pe tema primului contact cu străinătatea – *Experienţa externă* (2001) –, precum și o culegere omagială dedicată unuia dintre fondatorii echinoxismului – *Ion Pop. Șapte decenii de melancolie și literatură* (2011). De asemenea, a tradus din maghiară volumele *Rațiune și frumos* de Rácz Győző (1984) și *Idola tribus* G.M. Tamás (2001, în colaborare) ş.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1995), Premiul ASPRO (2000), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj (2003, 2005), Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române (2012).

Spirit ludic sub masca severă, dar nu rigidă, a erudiției, **B.** găsește în eseu forma predilectă de manifestare. Îi aduce de altfel un omagiu în prefața volumului cu care debutează, *Grădina magistrului Thomas* (1995). Histrionic, autorul întreprinde adesea manevre ezoteric-autoreferențiale pe care uneori le devoalează în texte de escortă. De pildă, introducerea la *Homo brucans şi alte eseuri* (2011)

glosează pe marginea atracției pentru cifra 13 sau, în prefața la *Despre Thomas Mann şi alte eseuri* (2005), stabilește un intertext cu o nuvelă a lui Edgar Allan Poe pe tema rămășagului cu diavolul, avertizându-și cititorul să verifice stabilitatea lustrei înainte de a citi cartea. Este format la școala de sincretism metodologic al unor autori diferiți precum Mircea Eliade sau Carl Jung. Tipică eseistului este fascinația pentru modelul oferit de psihoistoria lui Lloyd deMause, cu o metodologie interdisciplinară și neortodoxă academic, o fuziune între psihocritica freudiană, istorie și teorie culturală. O eterogenitate marcantă, care poate rima și cu nonconformismul anticlasificator, și cu vetustețea provincială, marchează de altfel metodologia lui **B.** Între autorii săi preferați, asupra cărora glosează și revine adesea, se numără Friedrich Nietzsche, Thomas Mann, Herman Hesse, Mircea Eliade (prezenți, de altfel, încă din sumarul primului volum), spirite inter- și transdisciplinare, cu obscurități la infinit decodabile, care transmit, dincolo de litera textului, modele existențiale. Ceea ce îl farmecă, după propria mărturisire, este „misterul intelectual al detaliului, provocarea hermeneutică de a înțelege și de a descifra ceea ce pare la prima vedere sibilinic”. Cărțile lui **B.** dau seamă de existența complementară și convergentă a mai multor proiecte și șantiere. Un prim filon ține de mitologia generală. După tratatul de morfologie a eroicului din *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, prima parte dintr-o proiectată trilogie, manualul *Mitologie generală* (2004) avansează „o schiță introductivă în trei domenii ale mitologiei generale: mituri cosmogonice, respectiv miturile de inițiere și cele de sacrificiu, cu care cosmogoniile se întrepătrund” – în fapt, o compilație didactică de surse secundare. Un alt proiect, cel mai substanțial în bibliografia lui **B.**, ține de alianța, sub umbrela comparatismului, dintre hermeneutică, psihocritică și mitocritică. *Visul lupului de stepă* (1999), *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic* (2003), *Despre Thomas Mann şi alte eseuri* și *Pornind de la Nietzsche* (2010) oferă eseuri de minuție analitică și de fervoare speculativă ori asociativă. Teza se poate dovedi circulară, precum în cartea despre Eliade, în care reducerea fantasticului eliadesc, inspirată de Ioan Petru Culianu, la rădăcini gnostice oferă un perpetuum mobile metodologic; totuși, exercițiul de descifrare a presupuselor camuflări, deși fictional pe fond, este o ficțiune superioară multor exerciții similare. Aici pot intra și studiile, în descendența lui Gaston Bachelard, despre mitologia apei în comunismul ceaușist, despre cenușă sau despre sticlă. Alt șantier ține de psihoistorie. Aici intră bunăoară eseul despre Holocaust, inclus în *Despre Thomas Mann...*, dar influența metodei este extrem de pregnantă global în eseurile lui **B.** O altă secvență a proiectului autorului este construită în jurul cercetării raporturilor dintre literatură și politic, fie în spațiul comunist sovietic – cu texte despre futuriștii ruși și revoluție sau despre violența lui Lenin –, în contracultura americană a anilor ’60 din secolul trecut sau în literatura română. Criticul scrie, de pildă, despre aspectele structurale ale literaturii române în comunism sau despre „dinamica generațională a literaturii române recente”; în ce o privește pe ultima, a dus cu Ion Bogdan Lefter o polemică pe marginea existenței unei generații ’90 independentă de cea optzecistă, susținând teza afirmativă. În fine, **B.** este și un harnic cronicar literar, după cum o dovedesc culegerile *Cercul de graţie* (2003), *O carte pe săptămână* (2007) sau *Existenţa diafană* (2011). Dedicat tuturor genurilor, autorul este un recenzent mai mult analitic decât de verdict. Focalizarea egal minuțioasă tinde să egalizeze titlurile recenzate, sugerând ideea de egalitate între autori foarte diferiți valoric. Criticul a perorat în numeroase rânduri împotriva foiletonismului și a exclusivismului criteriului estetic în cronica literară, regretând continuitatea modelului șaizecist al criticii de întâmpinare. Astfel de opinii i-au adus un meci polemic cu Nicolae Manolescu, care a luat apărarea foiletonului împotriva multiculturalismului postmodern. Fără a putea fi redus deocamdată la un titlu de referință, **B.** compensează prin mobilitate intelectuală. Polaritățile sale pot fi deconcertante: fundamentală rămâne cea dintre pertinența detaliului și nebulozitatea metodologică.

SCRIERI: *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995; *Xenograme*, Oradea, 1997; *Visul lupului de stepă*, Cluj-Napoca, 1999; *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, Cluj-Napoca, 2001; *Opoziţii constructive*, Cluj-Napoca, 2002; *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003; *Matei Călinescu*, Braşov, 2003; *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic*, Cluj-Napoca, 2003; *Mitologie generală*, Cluj-Napoca, 2004; *Despre Thomas Mann şi alte eseuri*, Cluj-Napoca, 2005; *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007; *Pornind de la Nietzsche*, Cluj-Napoca, 2010; *Existenţa diafană*, Bucureşti, 2011; *Homo brucans şi alte*

eseuri, București, 2011. **Traduceri**: Rácz Győző, *Rațiune și frumos*, București, 1984; G.M. Tamás, *Idola tribus*, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Marius Tabacu).

Repere bibliografice: Tania Radu, *Un critic cu blazon*, LAI, 1995, 27; Monica Spiridon, *Eseul bine temperat*, R, 1995, 9–10; Paul Cernat, [*Ștefan Borbély*], OC, 2000, 4, 2006, 325; Carmen Mușat, *Excurs hermeneutic și biografie ludică*, OC, 2000, 15; Simuț, *Arena*, *112–113*, *216–221*; Corin Braga, *Arhetipul eroului*, „Piața literară", 2001, 1; Adrian Marino, [*Ștefan Borbély*], OC, 2001, 82, 2003, 153, 2004, 207; Cătălin Ghiță, *Eroicul în diacronie*, APF, 2002, 4; Nicolae Manolescu, *Dl. Borbély față cu reacțiunea*, RL, 2002, 25; Andrei Terian, [*Ștefan Borbély*], ALA, 2004, 717, E, 2006, 9–10; Boldea, *Vârstele*, *205–207*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *412–418*. ***M.I.***

BORCIA, Ion (23.VIII.1880, Sibiu – 10.III.1912, Sibiu), poet, traducător. Născut într-o familie de intelectuali, **B.** frecventează, la Sibiu, cursurile școlii primare, apoi ale liceului evanghelic luteran, absolvit în 1898. Devine student al Facultății de Filosofie din Budapesta (1898–1900) și al celei din Leipzig (1900–1902), după care este numit profesor suplinitor, apoi definitiv, la Școala Civilă de Fete a Astrei din Sibiu, unde va rămâne până la sfârșitul scurtei sale vieți. În 1903 își susține, la Leipzig, doctoratul în filosofie cu o teză despre elementele germane în limba română. Paralel cu exercitarea profesiunii didactice, desfășoară o notabilă activitate culturală și organizatorică în secțiunea școlară a Astrei și se implică în efortul de modernizare a învățământului primar și secundar. Prieten cu St. O. Iosif, D. Anghel, Ion Scurtu, Ilarie Chendi, Panait Cerna, Constantin Sandu Aldea (împreună cu care semnează, în 1908, libretul operei *Șezătoarea*, muzica aparținându-i lui Tiberiu Brediceanu), **B.** devine în scurt timp cunoscut lumii literare de dincolo și de dincoace de munți. Colaborează cu versuri, memorialistică, publicistică literară și traduceri (din Shakespeare, Goethe, Schiller, Lenau ș.a.) la „Familia", „Foaia literară", „Sămănătorul", „Evenimentul", „Luceafărul", „Ramuri", „Românul" (Arad), „Almanahul scriitorilor de la noi", „Gazeta Transilvaniei", „Cosinzeana". A semnat și cu pseudonimele I. Corbea și Sorin. O parte din versurile risipite prin diferite periodice vor fi adunate de Horia Petra-Petrescu într-un volum, *Înviere și alte poezii* (1924), publicat la Sibiu, unde, un an mai târziu, se va tipări și singura lui lucrare dramatică, *Ileana*, feerie în trei tablouri, în versuri.

B. era considerat o personalitate reprezentativa a vieții culturale sibiene din primul deceniu al secolului al XX-lea datorită vastei sale informări în materie de literatură națională și europeană, traducerilor exemplare din limbile germană, engleză, franceză și italiană, cunoștințelor temeinice în muzică și pictură, precum și reputației de conferențiar de elită. Liric prin structură, când scrie poezie manifestă predilecție pentru viața interioară. Versurile au muzicalitate, imaginile sunt sensibile, se observă o anume finețe în investigarea și transpunerea trăirilor sufletești. Temele preferate sunt dragostea, considerată ideal de esență divină, starea de pace, de puritate, asociată sentimentului de comunicare cu natura. Poezia sa patriotică și cântecele de revoltă atestă influențe din Octavian Goga și, probabil, și din Aron Cotruș, dar și din lirica lui Theodor Körner, din care traduce mai multe poeme, după cum în romantismul baladelor istorice se regăsesc ecouri ale lecturilor din Uhland. Sonetul ocupă un loc important, unele compoziții situându-se, ca reușită a elaborării, alături de modelele clasice ale literaturii noastre. Meditația în fața vieții trecătoare, cu puține bucurii, ca și pioasa reculegere în fața divinității atotcreatoare întregesc aria de cuprindere tematică a acestei poezii. „Feeria în trei tablouri" *Ileana* a cunoscut o singură montare scenică, asigurată de artiști amatori la sfârșitul anului 1922. Este o amplă compoziție în versuri, împletind realul cu fantasticul, cu bogate inserții folclorice, pe motivul fetei sărace care, prin înțelepciune, hărnicie și cuminţenie, ajunge împărăteasă. Virtuțile dramatice propriu-zise sunt puține, atât din cauza palidei schițări a caracterelor, cât și a lungilor pasaje discursive sau a tiradelor operetistice. **B.** a tradus piesele de teatru *Ifigenia în Taurida* de Goethe („Luceafărul", 1906–1907), considerată, în 1931, „cea mai izbutită versiune românească" a lucrării, și *Iulius Caesar* de Shakespeare („Sămănătorul", 1909, „Luceafărul", 1911), aceasta din urmă însoțită de o introducere, de fapt un studiu critic incluzând și o bibliografie din literaturile engleză și germană. În afara unor poeme de Lenau, Theodor Körner, E. Mörike, Goethe, Uhland, Eichendorff, Theodor Fontane, Karl Spitteler, Martin Greif, H. Klein, Schiller, a tălmăcit câteva scrieri în proză de Edmondo De Amicis și de Jules Lemaître.

SCRIERI: *Înviere şi alte poezii*, pref. Horia Petra-Petrescu, Sibiu, 1924; *Ileana*, Sibiu, 1925.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Oameni cari au fost*, I, Bucureşti, 1967, *313–314*; Perpessicius, *Opere*, XII, *515–516*; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, I, Bucureşti, 1931, *107–108*; Octavian C. Tăslăuanu, *Amintiri de la „Luceafărul”*, Bucureşti, 1936, *60–62*; Gh. Cardaş, *Poezia românească de la origini până în zilele noastre*, Bucureşti, 1937, *531–533*. ***C.P.***

BORDEIANU, Leo (19.VII.1955, Coşniţa–Dubăsari), poet. Este fiul Irinei (n. Nicolaev) şi al lui Vasile Bordeianu. A studiat la Facultatea de Matematică şi Cibernetică a Universităţii de Stat din Chişinău (1972–1977). A fost inginer-matematician la Centrul de Calcul din Chişinău, stagiar la Institutul de Investiţii Nucleare, inginer la Universitatea de Stat din Republica Moldova. Din 1991 este redactor la „Limba română”, din 1992 conduce redacţia revistei „Noi”, din 2003 până în 2009 este secretar de redacţie la „Moldova”, unde debutase în 1984, şef de redacţie la „Florile dalbe” (2004–2011), redactor-şef la „Scara spre cer” (din 2010). E prezent şi în „Basarabia”, „Flux” (unde susţine o rubrică), „Contrafort”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Poesis”, „Poezia”, „Argo” (Bonn) ş.a., precum şi în antologii apărute în ţară şi peste hotare. La rândul lui, alcătuieşte câteva culegeri literare, precum *Dragoste amară* (1995), *Buletin de identitate* (1998), *Catargele luminii* (2004) ş.a.

În volumul *Mai multă dragoste decât ură* (1989) **B.** îşi vede satul ca o mitică pasăre Phoenix sau ca o arenă unde viaţa se logodeşte cu moartea, versurile fiind scrise într-un limbaj prozaizant. Cel de-al doilea volum, *Palpabilitatea marginilor* (1993), conţine o poezie de atmosferă, cu reflecţii şi proiecţii existenţiale. Cu o disponibilitate manifestă pentru registre diferite, trecând cu uşurinţă de la atitudini nostalgice la ironia mordantă, călătorind şi spre ţinutul de dincolo, întru „descoperirea morţii”, într-o încercare de reconciliere cu sine şi de asumare a „liniei de demarcaţie” „dintre ochi şi lumină”/ dintre aripa fluturelui şi aer/ dintre trup şi suflet”, posibile prin apropierea de divinitate, poetul îşi continuă traseul cu versurile din *Pânzele albe ale libertăţii* (2000), *Linia de demarcaţie* (2005) ş.a.

SCRIERI: *Mai multă dragoste decât ură*, Chişinău, 1989; *Palpabilitatea marginilor*, Chişinău, 1993; *Pânzele albe ale libertăţii*, Timişoara, 2000; *Linia de demarcaţie*, Timişoara, 2005; *Nimeni să nu se teamă de moarte*, Chişinău, 2011.

Repere bibliografice: Vasile Gârneţ, *Caligrame şi alte construcţii*, LA, 1990, 26; Constantin Ciopraga, *O altă imagine a poeziei basarabene*, DL, 1996, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *243–244*; Galaicu-Păun, *Poezia, 103–107;* Emilian Marcu, *„Linia de demarcaţie”*, CL, 2006, 6; *Dicţ. Chişinău*, *64–65*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *462–471*. ***M.C.***

BORGOVAN, Vasile Gr. (2.I.1850, Corvineşti, j. Bistriţa-Năsăud – 11.I.1923, Bucureşti), prozator. Este al doilea dintre cei şase copii ai Atanasiei şi ai lui Gavrilă Roşu Bârgăoanu. A urmat şcoala primară în satul natal până în 1859, apoi a fost înscris la Şcoala Normală din Năsăud, unde numele de familie i-a fost schimbat în acela sub care **B.** a iscălit toată viaţa. Student la Universitatea din Budapesta, este exclus deoarece militase pentru promovarea limbii române. Din motive naţionale şi confesionale, părăseşte Ardealul şi, din 1880, cu sprijinul lui Titu Maiorescu, este profesor la Şcoala Normală de Institutori din Bucureşti, iar între 1901 şi 1912 la Liceul „Sf. Sava”. Următorii trei ani îi petrece la Turnu Severin, ca director al Şcolii Normale. Este condamnat la moarte de autorităţile germane de ocupaţie, pentru că admisese ca un elev să tipărească o poezie patriotică, dar ulterior pedeapsa îi este comutată în muncă silnică. După război va fi ales senator din partea ţinuturilor natale.

B. este unul din pedagogii de seamă ai României moderne. Autor, în 1878, al unui apreciat manual de pedagogie practică, a tipărit numeroase cărţi de specialitate. Scrie într-o limbă literară de o surprinzătoare plasticitate şi de o savoare aparte. Împreună cu amănuntul particularizator şi frecventele note de umor, aceasta conferă textelor lui virtuţi beletristice. E, în acelaşi timp, un abil autor de scene umoristice, cu dialoguri vii, cu un ascuţit simţ al observaţiei şi o anume înţelepciune bătrânească. Sunt calităţi pe care şi le-a pus în evidenţă în *Amintiri din copilărie* (1909), unde rememorează întâmplările prin care a trecut între 1859 şi 1873. El învie cu putere de evocare o atmosferă apropiată de aceea în care a trăit şi Ion Creangă. Scenele epice, întrerupte de informaţii bogate, au consistenţă atât datorită fineţii observaţiilor, cât şi includerii într-un univers specific popular. Astfel, şi în memorialistica noastră **B.** ocupă un loc onorabil. *Ionel* (1901) este un roman pedagogic în care plăcerea povestirii se împleteşte cu evocarea tradiţiei, a obiceiurilor „din bătrâni”. Nenumărate proverbe,

vorbe înţelepte, zicători sunt presărate peste tot, dând paginilor un aer oarecum antonpannesc. *Ionel* este însă un amestec de didacticism şi naturaleţe, o întâlnire a sfătoşeniei şi bunei cuviinţe populare cu mijloacele „intuitive" de persuasiune. Pedagog de vocaţie, autorul încerca astfel să ilustreze prin literatură propriile preferinţe estetice, care îndreptau către frumosul „clasic", văzut ca o armonie a formei şi a „cuprinsului". Renunţa însă implicit la „frumosul pur", despre care susţinea că s-ar opune „conţinutului" (*Încercări în psihologia şi logica intuitivă*, 1895). Era totuşi de părere că literatura contribuie necontenit la educarea unui popor. Pentru acest motiv, a cercetat „elementul pedagogic şi psicologic în scriitori întemeietori ai literaturii române" (oprindu-se pe larg asupra lui C. Negruzzi) şi ai celei universale.

SCRIERI: *Încercări în psihologia şi logica intuitivă*, Bucureşti, 1895; *O vizită pedagogică la şcoalele primare şi normale din Germania şi Austria*, Bucureşti, 1899; *Ionel*, Bucureşti – Gherla, 1901; *Amintiri din copilărie*, Bucureşti – Braşov, 1909; *Tatăl nostru în pilde din viaţa săteanului român*, Blaj, 1914.

Repere bibliografice: Dimitrie I. Goja, *Pedagogul Vasile Gr. Borgovan*, Cluj, 1935; Dan Mănucă, *Unul din posibilele modele ale lui Rostogan*, CRC, 1977, 4. ***D.M.***

BORNEMISA, Sebastian (24.VI.1890, Burjuc, j. Hunedoara – 16.VII.1953, Sighet, azi Sighetu Marmaţiei), gazetar. Este fiul Elenei şi al lui Anghel Bornemisa, învăţător. După ce a absolvit, în 1909, Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov cu calificativul maxim, se înscrie la Universitatea din Budapesta, unde studiază filologia română şi latină, precum şi istoria literaturii maghiare; în 1914 devine doctor în filosofie. Mobilizat în august 1914, părăseşte armata imperială şi în ianuarie 1915 se refugiază la Bucureşti. Se alătură campaniei duse de Octavian Goga pentru susţinerea cauzei Ardealului, scrie articole în „Libertatea" (Bucureşti, 1915–1916), fiind totodată profesor la Turnu Măgurele. Participă ca voluntar la războiul de reîntregire, iar din ianuarie 1918 îl însoţeşte pe Onisifor Ghibu la Chişinău, unde este profesor la Liceul „Regina Maria", publicist la „România nouă" şi „Răsăritul", conferenţiar. În anul următor se află la Sibiu, ca prim-redactor al ziarului „Patria", scos de Partidul Naţional şi aflat sub direcţia lui Ion Agârbiceanu. În toamna lui 1919 este ales deputat de Hunedoara, situaţie reiterată în 1926, dar de data aceasta pe listele Partidului Poporului. **B.** s-a dovedit un fidel partizan politic al lui Goga, pe care îl va urma, în 1935, şi în Partidul Naţional Creştin. Va fi subsecretar de stat în guvernul Goga–Cuza, primar al Clujului şi consilier pentru presa de provincie în Ministerul Propagandei. Arestat în 1950, este încarcerat la Sighet, unde sfârşeşte trei ani mai târziu, mormântul rămânându-i necunoscut.

Semnătura lui **B.** apare din 1908, sub culegeri folclorice, la „Tribuna" din Arad, unde va reveni cu versuri între 1910 şi 1911. Va colabora apoi cu poezie şi proză, mai rar cu articole şi însemnări culturale, iscălind şi cu pseudonimele Radu Mărgean sau I. Brumă, la numeroase gazete şi reviste, între care „Luceafărul", „Transilvania", „Ţara noastră", „Hyperion" ş.a. Scrisul lui devine mai variat în „Cosinzeana", revista literară scoasă de el întâi la Orăştie (1911–1915), pe urmă la Cluj (1922–1928). Poeziei i se adaugă recenziile, articolele şi notiţele literare, cele mai multe publicate la rubrica „Flori de-o zi", alături de „gânduri", reverii lirice, „răvaşe de duminică", evocări cu tentă autobiografică, dar şi pagini, subtil defetiste, din jurnalul unui „complotaş mobilizat" în oastea împăratului. În alt periodic pe care îl editează, „Lumea şi ţara", apărut la Cluj (1923–1940) şi Bucureşti (1940–1944), literatura ocupă un loc mai puţin însemnat. Munca de editor o începuse tot la Orăştie, unde, sprijinit de preotul Ion Moţa şi de băncile româneşti, înfiinţează, în 1910, Librăria Naţională S. Bornemisa, devenită ulterior şi editură. Sub auspiciile Astrei, lansează colecţia „Biblioteca scriitorilor de la noi", între cărţile de început figurând şi *Frământări*, debut editorial al lui Liviu Rebreanu. Dar cea dintâi lucrare editată în această colecţie este „Almanahul scriitorilor de la noi" (1912), alcătuit de **B.**, tablou cuprinzător al vieţii literare şi culturale transilvănene. Placheta de versuri *Două iubiri* (1922), semnată Radu Mărgean, reluată în 1929 sub nume propriu, cu titlul *Sufletu-mi de-odinioară*, este mărturia înclinaţiilor lui literare, ca şi romanul *Duhul cel rău* (1927), încheiat încă din 1921, la Paris. Pe lângă alte câteva culegeri de cântece, strigături şi chiuituri populare, broşura *Gazetele poporale din Transilvania şi Banat* (1939) se înscrie, de asemenea, între preocupările lui. Recunoscându-i-se meritele şi autoritatea morală, gazetarul a fost, în mai multe rânduri, preşedinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat, iar din 1933 şi preşedinte al Asociaţiei Presei Poporale

Româneşti din Ardeal şi Banat. *Două iubiri*, selecţie severă din versurile risipite prin reviste, are în bună măsură caracterul unui „document" de sensibilitate a unei epoci, recuperând nostalgic o etapă a vieţii. O excepţie este ciclul *Paris*, rămas în revista „Cosinzeana" din 1923; sunt şapte „vederi", proaspete ca simţire, închipuind un reportaj voit naiv al întâlnirii cu metropola tuturor contrastelor. Prejudecăţile cenzurează însă percepţia şi, când nu proclamă de-a dreptul destrămarea acestei lumi babilonice, sufletul călătorului, oripilat şi fascinat, alege „fuga". Dintre naraţiunile inspirate de drama războiului, numai *Dezarmat* reuşeşte să contureze o psihologie credibilă. **B.**, care admira nuvelistica lui Ion Agârbiceanu, dar considera romanele lui Liviu Rebreanu „anemice", zugrăvind „caractere forţate şi brutale", scrie, la rândul său, *Duhul cel rău*, un roman popular ca temă şi ca destinaţie. Povestitorul participă la derularea întâmplărilor, desluşind atent, ca într-o predică, înţelesurile cele mai evidente. Între Barbu Delavrancea din *Sultănica* şi Ioan Slavici din *Moara cu noroc*, relatarea, în stil indirect liber, curge ba domol şi senin, ba înviforată şi obidită, după cum atenţia se mută de la cei buni (Ion şi Ileana Puşcariu din Măgura), la cei răi (Mayer Lipot, funcţionarul chezaro-crăiesc) sau de la satul idilic şi tihnit la nenorocirile războiului, lipsit, pentru români, de orice motivaţie.

SCRIERI: *Catalogul Librăriei Naţionale*, Orăştie, 1911; *Două iubiri*, Cluj, 1922; ed. (*Sufletu-mi de-odinioară*), Cluj, 1929; *Duhul cel rău*, Cluj, 1927; *Durerile Ardealului…*, Cluj, 1927; *Gazetele poporale din Transilvania şi Banat*, Cluj, 1939. **Culegeri:** *Cele mai frumoase poezii populare*, Orăştie, 1912. **Traduceri:** Edmond Jaloux, *Partea*; É. Guiard, *Musca*, Orăştie, 1911; Peterdi Sándor, *Naşul*, Orăştie, 1911; A. Thewrewk, *Întâia scrisoare de dragoste*, Orăştie, 1911.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un „almanah" al scriitorilor ardeleni*, NRL, 1911, 49–50; Manole Ampoianu, *„Duhul cel rău"*, CZ, 1927, 6–7; Gavril Pop, *„Gazetele poporale din Transilvania şi Banat"*, TIA, 1939, 231; Predescu, *Encicl.*, *117*; Niculae Gherman, *Şi a fost ziua întâi*, CLT, 2006, 19. ***G.H.-T.***

BORTOŞ, Petru (2.X.1907, Băiţa, j. Hunedoara – 1.II.1993, Arad), poet. Mama se numea Dragina, iar tatăl era învăţătorul Georgiu sau Gheorghe Bortoş, autor al volumului de versuri *Sentinela românimei* (Blaj, 1895); prigonit de autorităţile maghiare, se refugiază cu familia în Regat, stingându-se din viaţă lângă Iaşi, în 1917. Întors în ţinutul natal, **B.** (al cărui prenume la naştere era Petru-Hariton-Eliodor) urmează Liceul „Moise Nicoară" din Arad, apoi Facultatea de Drept din Cluj, obţinând şi doctoratul în 1933. Avocat şi notar la Cluj, apoi în mici oraşe bihorene, se stabileşte în Arad, după cel de-al Doilea Război Mondial fiind consilier juridic al unei întreprinderi. În 1926, pe când era încă elev, debutează cu versuri în ziarul „Cuvântul Ardealului". Poezii îi mai apar în „Patria" (Cluj), „Hotarul" (Arad), „Blajul", „Solia dreptăţii" (Orăştie), „Maramureşul" (Sighet). La Cluj tipăreşte întâiul volum – *Potire de mătrăgună* (1935). Mai colaborează la „Ecoul" (Arad), „Ofensiva română" (Cluj), „Înnoirea" (Arad), „Litera" (Arad), „Tribuna" (Cluj, Braşov), „Luceafărul" (Timişoara), „Poporul" (Timişoara) ş.a. Al doilea volum de versuri, *Cioplitorul de vedenii* (1944), apare la Odessa. Abia la sfârşitul deceniului al şaptelea **B.** reintră în viaţa culturală arădeană. Publică versuri în culegerea colectivă *Cariatide*, în ziarul „Flacăra roşie" şi în „Orizont". Plachetele *Nepieritoarele efemeride* (1984), *Sonatele tăcerii* (1985) şi *Intransigenţa pietrelor* (1987) apar pe speze proprii, la Editura Litera.

Conştiinţa acută a trecerii, angoasa morţii, sentimentul înfrângerii şi maculării „lutului", precum şi căutarea unei consolări sunt trăirile ce dau substanţă volumului *Potire de mătrăgună*. O influenţă argheziană se observă în lexic, în tehnica metaforei şi chiar în tematică. Treptat, poetul izbuteşte să-şi personalizeze limbajul, nutrit acum şi de regionalisme bihorene, pe fondul unei asumări a dorurilor comunităţii. O evoluţie se constată şi în modalitatea lirică, poemul discursiv, cu repetiţii şi prolixităţi, făcând loc peisajului spiritualizat, oarecum expresionist. Dubla înfăţişare, de poet subiectiv, introvertit, şi de poet al colectivităţii, persistă şi după 1935. *Cioplitorul de vedenii* grupează mai multe „arte poetice" şi confesiuni lirice. **B.** se reprezintă pe sine ca modelator, el „frământă vedenii", taie „nădejdi în marmura lunii". Simplu meşteşugar, socoteşte totuşi creaţia singura capabilă să nege limitele umane. Asemenea mărturisiri se întâlnesc şi în ciclul *Fluierul din cer*, în care se filtrează însă trăirile colective (*Cântec de moţ*, *Apleacă-ţi auzul*). O sensibilă elegie a Clujului înstrăinat în urma Dictatului de la Viena se alătură câtorva poeme ce reflectă experienţa tragică a războiului. Volumul *Nepieritoarele efemeride*, scris patru decenii mai târziu, marchează o altă etapă în aspiraţia de a conjura nefiinţa. Descoperirea

perenităţii „efemeridelor" consolează întrucâtva, dar ca fundal rămâne o vagă melancolie. Semnele neantului irump din când în când (*Norii, Uşile de taină*), menţinând tensiunea. Nici motivul creaţiei nu este abandonat, cântul – din fluier sau orfic – fiind şi el o „nepieritoare efemeridă", a cărei condiţie e harul venit din cer. Prospeţimea percepţiilor, interpretarea inedită dau o anume relevanţă imaginilor. În *Sonatele tăcerii* motivele revin într-un registru mai dramatic. E cercetat tot mai mult spaţiul amintirii, iar poezia devine acum rodul „tăcerii unui gând". Şi placheta *Intransigenţa pietrelor* cuprinde aceleaşi teme, păstrând plasticitatea viziunii, dar năzuind tot mai vădit la concizia aforismului.

SCRIERI: *Potire de mătrăgună*, Cluj, 1935; *Cioplitorul de vedenii*, Odessa, 1944; *Nepieritoarele efemeride*, Bucureşti, 1984; *Sonatele tăcerii*, Bucureşti, 1985; *Intransigenţa pietrelor*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Al. T., *„Potire de mătrăgună"*, CRE, 1936, 2943; M.N., *„Potire de mătrăgună"*, GT, 1936, 46; Eugen Dorcescu, *„Nepieritoarele efemeride"*, O, 1984, 38; Florin Bănescu, *Cărţile arădenilor*, CNT, 1986, 13; Gheorghe Schwartz, *„Intransigența pietrelor"*, „Flacăra roșie", 1987, 12 806; Aurel Turcuş, *Petru Bortoș*, O, 1989, 27; Gheorghe Șora, *În umbra trestiei lui Pan*, F, 1989, 7. ***V.D.***

BORZIN, Aurelia (24.XII.1984, Căuşeni), poetă, publicistă. Este fiica Mariei Borzin (n. Rotaru), tehnician, și a lui Nicolae Borzin, maistru constructor. A urmat cursul elementar (1990–1999), apoi Liceul „Alexie Mateevici" (1999–2003) la Căuşeni. Este licenţiată a Facultăţii de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării a Universităţii de Stat din Chişinău (2007), absolvind şi cursurile de master la aceeași facultate (2008), precum și Institutul de Instruire Continuă, specialitatea translator limba engleză (2009). A fost secretar de redacție (2003–2006) și din 2007 redactor-şef al revistei „Clipa".

Primele versuri **B.** le publică în revista „Clipa siderală" (2000), „revistă de cultură şi creaţie literară a tinerei generaţii", devenită mai târziu „Clipa". A debutat editorial cu placheta *Nesomn pentru demenţi* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), urmată de alte două volume de versuri. Mai colaborează la „Contrafort", „Limba română", „Convorbiri literare", „Sud-Est cultural", „Semn" ş.a. Poeta cultivă un discurs liric deliberat colocvial, înfruntând convențiile, asumându-și gesturi care, dincolo de teribilismul adolescentin, exprimă condiția unei feminități ce știe să fie mai presus de orice, chiar dacă, pe alocuri, se insinuează nesiguranța, îndoiala, sentimentul dat de „înserările venind din toate părțile". Pendularea „între un registru al neorealismului şocant, cu accente naturaliste" şi „registrul ideilor gingaşe" (Daniel Cristea-Enache) instituie caracterul specific al acestei lirici.

SCRIERI: *Nesomn pentru demenţi*, Chişinău, 2003; *Pansamente*, Chişinău, 2007; *Chişinăul e o tabletă de ciocolată*, București, 2010.

Repere bibliografice: Arcadie Suceveanu, *Început de itinerar*, „Clipa siderală", 2002, 6; Daniel Cristea-Enache, *Laudatio Auricăi Borzin*, „Clipa siderală", 2004, 5; Grigore Chiper, *Două poete de la Chişinău*, CF, 2007, 10; Mihai Cimpoi, *„Postliminiumul" basarabean*, LRC, 2008, 11–12; *Dicţ. Chişinău, 66–67*; Rachieru, *Poeţi Basarabia, 668–673*; Mircea V. Ciobanu, *Un minimalism impur*, „Sud-Est cultural", 2011, 1; Grigore Chiper, *Versuri în căutarea antologicului*, CF, 2011, 5–6. ***A.Bn.***

BOS, Jan Willem (11.VIII.1954, Driebergen-Rijsenburg, Olanda), publicist, traducător olandez. Este fiul Johannei Willemina Bos (n. Hinse), asistentă medicală, și al lui Gerrit Bos, preot, ulterior psiholog. Urmează la Amsterdam Vossius Gymnasium (1966–1973), apoi Facultatea de Litere, secția limba și literatura română, la Universitatea din Amsterdam, unde îl are profesor pe Sorin Alexandrescu, specializându-se secundar în neogreacă și teoria literaturii. Beneficiază de un stagiu în România (1978–1979) pentru pregătirea masteratului, susținut în 1980. Își continuă pregătirea în domeniul literaturii comparate la University of Illinois (Urbana Champaign), obținând alt masterat în 1982. Între timp (1981–1982) Ministerul Învățământului din SUA îi acordă o bursă pentru cercetarea culturii est-europene. Între 1982 și 1984 este lector de neerlandeză la Universitatea din București, iar între 1985 și 1988 asistent de limba și literatura română la Universitatea din Amsterdam. Din 1988 este liber profesionist. Debutează ca traducător cu un text din Urmuz, *Ismail și Turnavitu*, în 1977, în publicația „Koprol", iar editorial în 1981 cu versiunea la un roman al lui Sorin Titel, *De lange reis van de gevangene*, iar ca scriitor cu o carte despre România (*Roemenië*, 2001 şi, într-o ediţie diferită, în 2007). Colaborează cu peste o sută cinzeci de articole despre literatura, cultura, politica, istoria și societatea românească în diferite publicații din Olanda, precum și în periodice românești

(„Caiete critice”, „Timpul”, „Orizont”, „Bucureștiul cultural” ș.a.). Este unul din fondatorii Comitetului România (Roemenië Comité), la 15 noiembrie 1988, la prima aniversare a revoltei de la Brașov, militând pentru drepturile omului, și secretar al magazinului „Roemenië Bulletin” (1995–2006, care își încetează apariția odată cu intrarea țării noastre în Uniunea Europeană), având ca obiectiv societatea și cultura românească, precum și relațiile cu zona neerlandeză. După o practică apreciabilă, filologul a alcătuit necesare lucrări lexicografice de amploare (*Woordenboek nederlands–roemeens*, în colaborare cu Wim van Eeden și Elisabeth van der Linden, 2008, *Woordenboek roemeens–nederlands*, 2011, precum și un dicționar specializat de terminologie juridico-economică, *Juridisch–economisch woordenboek nederlands–roemeens*, 2005 și, într-o ediție amplificată, 2012). În 2010 Ambasada României în Olanda îi acordă Premiul de Excelență pentru promovarea culturii române în această țară. A fost nominalizat la Premiul pentru Literatură Europeană pentru primele două volume ale versiunii sale la romanul *Orbitor* de Mircea Cărtărescu.

Cunoscător profund al culturii și realităților românești, cu care ia contact încă din timpul studiilor universitare, implicarea lui **B.** în propagarea literaturii noastre va fi una de esență. Demersul său, etalat pe mai multe paliere, pornește de la înțelegerea societății românești în ansamblu, într-o epocă de mari prefaceri istorice și sociale, la care se referă în bogata lui publicistică. În prima carte dedicată țării noastre oferă o imagine de ansamblu, privind istoria, geografia, cultura, politica, imagine caleidoscopică prelungită și în *Mijn Romenië* (2011), volum de impresii asupra celor mai diverse aspecte, impresii despre oameni și locuri, limbă și obiceiuri. Propria experiență de viață din vremea comunismului este relatată în *„Verdacht”: mijn Securitatedossier* (2009), unde, pe lângă documentarea minuțioasă, autorul descrie atmosfera de suspiciune și supraveghere de atunci. Alte cărți surprind perioada postrevoluționară în eseuri de actualitate politică, socială, culturală. O parte din publicistica recentă a fost selectată în antologia *Twalf jaar Roemenië Bulletin (1994–2006)* (2007, în colaborare), cuprinzând și articole despre arte, personalități și scriitori. Ca traducător, **B.** abordează îndeosebi literatura postbelică (o excepție fiind însă Urmuz, prezent cu toate textele), scriitorii selectați aparținând tuturor generațiilor, de la Mircea Eliade la Matei Vișniec, și tuturor genurilor, poeți (Ana Blandiana, Mircea Dinescu), prozatori (Norman Manea, Sorin Titel și mai ales Mircea Cărtărescu, al cărui roman este pentru orice interpret, prin varietatea lexicală și stilistică, o încercare temerară), dramaturgi (Marin Sorescu). În *Moderne roemeense verhalen* (2008), dorind să dea, după cum mărturisește într-un interviu, „o imagine de la Junimea încoace, dar și a societății românești, să fie și realismul magic, și imaginea rurală, și orașul reprezentat, și introspecții”, **B.** antologhează, în transpunere proprie, eșantioane cât mai diferite de proză, de la *Povestea poveștilor* de Ion Creangă și nuvela *La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale la V. Voiculescu (*Iubire magică*) și Geo Bogza (*Moartea lui Iacob Onisia*) până la Ioan Groșan și Cristian Teodorescu. Tot în tălmăcirea sa au apărut nuvelele și povestirile din antologia alcătuită de Sorin Alexandrescu (*Roemenië. Verhalen van deze tijd*, 1988), printre care *Dropia* de Ștefan Bănulescu și *Moartea lui Ipu* de Titus Popovici, precum și proză de Mircea Eliade, Fănuș Neagu, D. Țepeneag, Mircea Nedelciu ș.a., probând imensa disponibilitate pentru diversitatea genului narativ. În genere, obiectivul său rămâne acela de a se menține cât mai aproape de original, însă, în unele cazuri impuse de dificultatea textului, de pildă în *Orbitor*, a fost nevoit, cu acceptul autorului, să rescrie unele pasaje ce presupuneau jocuri de cuvinte și subtexte surprinzătoare, „interpretând” oarecum, pe gustul cititorului neerlandofon, mesajul subiacent, „trădând” litera în favoarea spiritului. Prin întreaga sa activitate, **B.** se înscrie printre desăvârșiții filologi, în sens larg, care au îmbrățișat literele și cultura noastră, purtându-i mesajul în lume.

SCRIERI: *Roemenië,* Amsterdam, 2001; ed. Amsterdam 2007; *Land in marge van Europa. Roemenië na de revolutie (1989–2004)* [*Țară la marginea Europei. România după revoluție (1989–2004)*], Leiderdorp, 2005; *Op bezoek in... Roemenië* [*În vizită în ...România*], Amsterdam, 2008; *„Verdacht”: mijn Securitatedossier* [*„Suspect”: dosarul meu de la Securitate*], Amsterdam, 2009. **Antologii:** *Democratisering aan de Donau. Roemenië na de revolutie van 1989* [*Democratizare la Dunăre. România după revoluția din 1989*] (în colaborare cu Jacques Neeven), Amsterdam, 1997; *Twalf jaar Roemenië Bulletin (1994–2006)* [*Doisprezece ani de „Buletin românesc” (1994–2006)*] (în colaborare), Leiderdorp, 2007. **Traduceri:** Sorin Titel, *De lange reis van de gevangene* [*Lunga călătorie a prizonierului*], Amsterdam, 1981; Urmuz, *Na het*

onweer [*După furtună*], postfața trad., Amsterdam, 1985; *Roemenië. Verhalen van deze tijd* [*România. Povestiri din vremea noastră*], îngr. și postfață Sorin Alexandrescu, Amsterdam, 1988; Norman Manea, *Leergeld* [*Lipova*], postfața trad., Amsterdam, 1989, *Het verhoor* [*Interogatoriul*], Amsterdam, 1992; Marin Sorescu, *Jonas* & *Het vlot van de Medusa* [*Iona* & *Pluta Meduzei*], Amsterdam, 1989; Mircea Dinescu, *De dood leest de krant* [*Moartea citește ziarul*], Amsterdam, 1990; Matei Vișniec, *De ter dood veroordeelde toeschouwer* [*Spectatorul condamnat la moarte*], Amsterdam, 1991; Ana Blandiana, *Kopie van een nachtmerrie* [*Proiecte de trecut*], Amsterdam, 1992, *Gedichten* [*Poeme*], Leiderdorp, 2004; Mircea Cărtărescu, *Travestie*, Amsterdam, 1996, *De wetenden* [*Orbitor. I.Aripa stângă*], Amsterdam, 2010, *De trofee* [*Orbitor. II.Corpul*], Amsterdam, 2012; Magda Cârneci, *Chaosmos*, Leiderdorp, 2004; *Moderne roemeense verhalen* [*Proză modernă românească*], îngr. trad., Amsterdam, 2008; Mircea Eliade, *Jeugd zonder jeugd* [*Tinerețe fără de tinerețe*], Amsterdam, 2009.

Repere bibliografice: Wil Rouleaux, *Meesters uit Roemenië*, „Troow", 2008, 9 august; George Roca, *Nuvele românești traduse în limba olandeză*, „Provincia Corvina", 2008, 12; Eugenia Țarălungă, *Antologie de proză românească în Olanda*, VR, 2008, 8–9; Ovidiu Șimonca, *„E anormal ca în România să nu se citească literatură română"* (interviu cu Jan Willem Bos), OC, 2008, 192; Olaf Tempelman, *Waar naar alles wordt geknipoogd*, „De Volkskrant", 2008, 21 noiembrie; Ger Groot, *Een pandemonium van Jeroen Bosch*, „NRC Handelsblat", 2010, 7 mai; Ana Chirițoiu, *Mircea Cărtărescu în presa neerlandeză*, RL, 2010, 34; Olaf Tempelman, *Alles met ijzerdraad*, „De Volkskrant", 2011, 8 august; Maria Vlaar, *De zonnewind van het leven*, „De Groene Amsterdammer", 2012, 13 septembrie. ***G.Dn.***

BOSSUECEANU, Grigore R. (1832, Piţicu, azi Bumbeşti-Piţic, j. Gorj – ?), gazetar, poet. Vlăstar al unei familii boiereşti, **B.** era în anii Unirii Principatelor un gazetar şi un om politic cunoscut, comparabil ca notorietate cu Radu Ionescu, de pildă. Într-un foileton publicat în „Păcală" (1860) Pantazi Ghica îl situa între ziariştii fruntaşi din Bucureşti. Pe la 1862 fusese ales deputat de Gorj în Camera Legislativă. Ca om politic, a fost încă din anii 1854–1855 un unionist militant. Spre sfârşitul deceniului 1850–1860 convingerile politice îl aduc în rândurile aşa-zişilor conservatori. A redactat gazetele „Timpul" (1854–1857, 1860–1861), „Secolul", „Unirea" şi, probabil, „Conservatorul progresist". Călătorea mult în străinătate şi în 1855 publică impresii de călătorie din Italia, iar câţiva ani mai târziu alte „suvenire de voiaj" din Franţa.

Interesul pentru literatură l-a făcut pe **B.** să rezerve o bună parte din paginile publicaţiilor pe care le-a redactat foiletoanelor beletristice sau de critică literară. A editat, de asemenea, un supliment al foilor politice, intitulat „Albumul literar" (1856–1857). Nu a fost un poet original. El recunoaşte influenţa pe care Cezar Bolliac a exercitat-o asupra sa. Poeziile din volumul *Ore de dezgust* (1854), semnat cu pseudonimul Grigorie Ilaru, au un timbru sonor, emoţia fiind înecată de retorism. Abilitatea cu care versifică vine dintr-o cultură bogată, dar este, poate, şi efectul unui proces de mimetism, poeţii săi tutelari fiind Byron şi Lamartine. Atunci când abandonează celebrarea idealurilor naţionale sau a trecutului istoric, viziunea lirică devine, în maniera primilor ani de după 1848, romantică şi pesimistă. Definindu-şi poeziile drept expresie a unui „suflet adesea bolnav", **B.** ştie, la câţiva ani după ce le-a compus, să le observe şi slăbiciunile, erorile de versificaţie, limba încărcată de latinisme, ideile „incorecte". Mai originală şi mai izbutită, sub aspectul formei, proza lui cuprinde câteva naraţiuni istorice şi fragmente de însemnări de călătorie, unde se arată un observator penetrant. Preocupat să extragă din multitudinea de impresii o concluzie, mai întotdeauna cu semnificaţie morală, neglijează în schimb amănuntul pitoresc, culoarea locală. A mai folosit uneori pseudonimele G. Ilar şi Aluneanu.

SCRIERI: *Ore de dezgust*, Bucureşti, 1854.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *249–250*; Iorga, *Ist. presei, 111, 123*; Roxana Sorescu, *Scepticul tânăr Grigorie Ilaru*, RITL, 1972, 4; Martin, *Metonimii, 135–146;* Remus Zăstroiu, *Grigore R. Bossueceanu, un luptător pentru Unire şi Independenţă*, ALIL, t. XXXVI, 1977–1978; *Dicţ. lit. 1900, 120*; Faifer, *Semnele, 337*. ***R.Z.***

BOSSUN, Ştefan (3.XI.1907, Măceşu de Jos, j. Dolj – 27.VIII.1993, Craiova), prozator, publicist. Părinţii săi, Floarea şi Florea, erau ţărani. A urmat şcoala primară în comuna natală, apoi, cu întreruperi, liceul la Craiova (1924–1926, 1949–1952). Din 1925 va fi, pe rând, funcţionar la Tribunalul Judeţean Dolj (până în 1940), director al Căminului Cultural Județean Dolj, bibliotecar la editura şi revista „Ramuri" (1940–1948), iar, în cele din urmă, secretar al Teatrului Naţional craiovean (1951–1953). Între 1949 şi 1960 **B.** a condus Filiala din Craiova a Uniunii Scriitorilor. În toţi aceşti ani el desfăşoară o bogată activitate gazetărească şi literară, fiind, intermitent, redactor la „Gând şi slovă oltenească" (1936–1947),

unde publică cronici dramatice, versuri şi proză, articole politice şi literare. Debutează în 1934 la ,,Tinerimea doljeană”. A colaborat şi la alte ziare şi reviste craiovene („Presa Olteniei”, „Jurnalul”, „Cugetul românesc”, „Tribuna Olteniei”), dar şi la „Vatra”, ,,Gazeta literară”, ,,Ramuri” ş.a., semnând de multe ori Fanu sau F. Bossun, cu iniţialele F.B. sau cu pseudonimele Vladimir Arbore, Vlad Dracu, Vlad Ţepeş.

Cele câteva volume de proză editate de **B.** – *Scrisori din satul meu* (1937), *Fata din pădure* (1942), *A fost într-o toamnă* (1947), *Acolo cântă apele* (1962), *Zbor în amurg* (1976), *Poveştile Jiului* (1980) – certifică, prin tematica lor, un scriitor de esenţă realistă, atras mai ales de universul rural. Cu o pană viguroasă, el evocă o lume familiară lui, consumată de necazuri cotidiene sau de dramele dintotdeauna (iubirea nefericită, gelozia, conflictele sociale). Înclinarea spre meditaţie aduce o notă de discretă profunzime scrierilor, subminată însă pe alocuri de accente moralizatoare.

SCRIERI: *Scrisori din satul meu*, Craiova, 1937; *Fata din pădure*, Craiova, 1942; *A fost într-o toamnă*, Craiova, 1947; *Acolo cântă apele*, Bucureşti, 1962; *Zbor în amurg*, Craiova, 1976; *Poveştile Jiului*, Craiova, 1980.

Repere bibliografice: Dimitrie Murgu, *„Acolo cântă apele”*, O, 1963, 1; Maria Ionescu, *„Zbor în amurg”*, R, 1977, 3; Virgil Nistor, *„Zbor în amurg”*, ST, 1977, 4; Radu Cârneci, *Literatura locului natal*, CNT, 1981, 17; Firan, *Profiluri*, I, *121–122*. ***C.Bz.***

BOSTAN, Grigore C. (4.V.1940, Budineţ, j. Storojineţ, Ucraina – 17.XI.2004, Cernăuţi), poet, prozator, istoric literar, folclorist.

Este fiul Mariei (n. Gheorghian) şi al lui Constantin Bostan, ţărani. Tatăl a murit în timpul luptelor de la Cotul Donului. **B.** învaţă în comuna natală, apoi la Cireş şi la Cernăuţi, unde în 1965 va absolvi secţia de filologie română a Universităţii. Ulterior va fi aici cadru didactic, din 1979 şef al Catedrei de filologie română şi clasică, iar din 1989 profesor titular de literatură română şi universală. Şi-a luat doctoratul în filologie la Kiev (1971) şi pe cel în folcloristică la Moscova (1987). Este membru al Uniunii Scriitorilor atât în România, cât şi în Republica Moldova şi în Ucraina, membru de onoare al Academiei Române (1991) şi membru al Academiei din Ucraina (1993). Este preşedinte-fondator (1989–1990), apoi copreşedinte al Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuţi, redactor științific al revistei „Filologie romanică”, redactor al publicației „Eudoxiu Hurmuzachi”. A debutat în 1961, cu poezia *Drumeţii*, în săptămânalul „Cultura Moldovei” din Chişinău. Mai colaborează la „Literatura şi arta”, „Dacia literară”, „Cronica”, „România literară”, „Academica”, „Poesis”, „Vatra”, „Tribuna”, „Septentrion literar”, la care e şi în redacție, ş.a. În 2000 i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, iar în România a fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Comandor.

Volumele de versuri ale lui **B.** – *Cântece de drum* (1982), *Revenire* (1990), *Vitrina manechinelor* (1992), *Cetatea de Sus* (1994), *Dincolo de vârstă* (1996), *Poem bucovinean* (1998), *Cronograme în piatră* (2003), *A treia chemare* (2005) – conţin texte de factură expresionistă. Mesajul aparţine unui glas ce îndrăzneşte să se exprime într-un imperiu al tăcerii: „Şi se tăcea pretutindeni/ nu cumva să iasă/ din malul de piatră/ cu ochii de bronz – troglodiţii/ adevăraţii stăpâni ai acestor meleaguri” (*Sare amară*). „Un ciudat amestec de lirism tradițional (în sensul bun, plin al cuvântului) și neliniște modernă se observă în poemele sale”, remarca Eugen Simion. Pendulând între un „dincoace” actual, real, și un „dincolo” transcendent, „luând mereu pe tălpi ca amintire lutul”, poetul experimentează „punctele de trecere”, stările de călător în lumile astrale fără vârstă, zborurile inițiatice. Fără a ignora ezitările, stângăciile acestor versuri, este un gen de poezie mai rar întâlnit în contemporaneitatea literaturii nord-bucovinene, ca și proza SF pe care o cultivă **B.** în romanele-eseu *O evadare din Eterna – 1* (2001) și *Eterna – 2 sau Peștera Urșilor* (publicat postum, în 2010). Periplul spațial, configurat parcă după tiparul basmului popular, se petrece, în cel dintâi roman, dinspre lumea veșnică spre cea pământeană, unde „temponauții” vor rămâne un timp în captivitatea oamenilor. Ca etnolog, **B.** a înfiinţat pe lângă Universitatea din Cernăuţi o arhivă de folclor şi a

organizat cercetări sistematice în satele româneşti din nordul Bucovinei şi din Transcarpatia. În studiul *Poezia populară românească în spaţiul carpato-nistrean* (1998) îşi propune să detaşeze identitatea artistică românească de unele tangenţe interetnice, de unele paralelisme tipologice. Fără să ignore contactele interetnice, cercetătorul îşi bazează demersul pe examinarea caracteristicilor zonelor etnofolclorice, pe procesul demografic al acestora, pe fondul lor ancestral (daco-roman) original, stabilind, nuanţat, dacă este vorba de interferenţe, de împrumuturi reciproce, şi luând în calcul, de fiecare dată, gradul de asimilare a unor produse populare, creativitatea receptorilor, aria de circulaţie a unor bunuri culturale. Înzestrat cu o bună cunoaştere a domeniului, manifestând calmul omului de ştiinţă, **B.** argumentează identitatea şi persistenţa tradiţiilor etnofolclorice româneşti în spaţiul studiat. Mai mult decât atât, el respinge discursul oficial univoc – care vorbea doar despre influenţa culturii slave asupra celei româneşti – şi demonstrează puterea de iradiere a tradiţiilor româneşti către alte etnii. În colinda românească din spaţiul cercetat există unele conexiuni româno–slave, care însă „n-au atins straturile esenţiale ale sistemului etnofolcloric românesc", influenţele „menţinându-se mai mult la periferie – ca elemente suprapuse"; pluguşorul ucrainean are puncte de tangenţă cu pluguşorul românesc, însă textul ucrainean nu este o „epopee a muncii plugarului"; afirmaţiile unora despre un masiv împrumut ucrainean în teatrul nostru popular trebuie temperate, fiindcă în Malanca bucovineană şi nord-basarabeană „locul central îl deţin scenele istorice autohtone", româneşti. Se observă că motive româneşti au pătruns, din cărţi ori pe cale orală, în folclorul ucrainean al obiceiurilor de iarnă, aşa cum s-a întâmplat în dramaturgia ucraineană despre ceata lui Bujor, care reprezintă „în cea mai mare parte transpuneri ale textelor româneşti". O influenţă considerabilă, notează **B.**, a avut-o melosul românesc asupra cântecului popular ucrainean din Moldova şi Bucovina. Câteva lucrări de istorie literară, editate succesiv, în 1995, 2000, 2003, 2011, și elaborate în colaborare cu soţia sa, Lora Bostan, structurate în așa fel încât să răspundă și unor solicitări didactice, au în vedere valorizarea tradiţiei şi a prezentului literaturii române din Bucovina, relevarea rolului cultural al unor instituții (presa, societățile, Universitatea, Biserica Ortodoxă ș.a.).

SCRIERI: *Datini populare. Sărbătorile satelor bucovinene* (în colaborare), Ujgorod, 1972; *Cântece de drum*, pref. Nicolae Bilețchi, Ujgorod, 1982; *Corelații tipologice și contacte folclorice*, Chişinău, 1985; *M. Eminescu*, Cernăuţi, 1989; *Revenire*, Ujgorod, 1990; *Vitrina manechinelor*, Chişinău, 1992; *Cetatea de Sus*, Cernăuţi, 1994; *Literatura română din Bucovina* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuţi, 1995; *Dincolo de vârstă*, cu o *Tabletă de poet din Ţara de Sus* de Eugen Simion, postfaţă Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 1996; *Poem bucovinean*, Cernăuţi, 1998; *Poezia populară românească în spaţiul carpato-nistrean*, Iaşi, 1998; *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuţi, 2000; *O evadare din Eterna – 1*, Cernăuţi, 2001; *Cronograme în piatră*, Cernăuţi, 2003; *Literatura română din Bucovina în context național și policultural* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuți, 2003; *A treia chemare*, pref. Arcadie Suceveanu, 2005; *Eterna – 2 sau Peștera Urșilor*, Cernăuți, 2010; *Patrimoniu cultural-literar românesc (actuala regiune Cernăuți)* (în colaborare cu Lora Bostan), Cluj-Napoca, 2011. **Culegeri:** *Folclor din Ţara Fagilor*, pref. edit., Chişinău, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Rachieru, *Poeți Bucovina*, *63–71*; Octavian Soviany, *Poezie din Bucovina*, CNT, 1997, 23–24; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *243–244*; George Bădărău, *„Poem bucovinean"*, CL, 1999, 5; Ion Beldeanu, *O antologie a literaturii române din Bucovina*, CL, 2000, 8; Petru Ursache, *Cetatea culturală*, CL, 2001, 3; Cimpoi, *Critice*, II, *175–177*; Hostiuc, *Scriitori, 32–33, 113–129*; Suceveanu, *Emisferele, 177–179;* Datcu, *Dicț. etnolog.*, *129–130*; Mircea Fotea, *Contribuția lui Grigore Bostan la cercetarea folclorului din spațiul carpato-nistrean*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2008; Apetri, *Atitudini, 118–119, 158–161*; Datcu, *Miscellanea, 343–344*; Arcadie Suceveanu, *Personalitate de referință: Grigore Bostan*, DL, 2012, 1–2. ***I.D.***

BOSTAN, Lora (16.VII.1951, Coşuleni, Ucraina), istoric literar. Este fiica Elisabetei (n. Borziac) şi a lui Nicandru Dadus, ţărani. Face studii la Universitatea din Cernăuţi, absolvită în 1973, luându-şi în 1987 şi doctoratul în filologie. Este docent la Catedra de filologie română şi clasică a aceleiaşi Universităţi. Conduce din 1993 cenaclul literar studenţesc „Mircea Streinul".

B. a publicat studii şi eseuri despre scriitorii din nordul Bucovinei. Lucrarea *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000* (2000), elaborată în colaborare cu soțul său, Grigore C. Bostan, stă sub semnul convingerii că Bucovina este „un component indisolubil al patrimoniului cultural-literar românesc". După un scurt capitol

care relevă, prin I.G. Sbiera, S. Fl. Marian, Ştefan Ştefureac, Elena Niculiţă-Voronca şi Leca Morariu, concreşterea poeziei din rădăcinile creaţiei populare, este prezentată cealaltă treaptă, ilustrată, între alţii, de Silvestru Morariu-Andrievici, Al. Hâjdeu, V. Bumbac, D. Petrino, T.V. Ştefanelli, G. Rotică, I.E. Torouţiu, pentru ca apoi să fie investigată epoca „de mare efervescenţă" literară (1918–1940, 1941–1944) prin Vasile Gherasim, George Voevidca, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Iulian Vesper, E. Ar. Zaharia, Vasile Posteuca ş.a. Partea a treia înfăţişează „călătoria spre sine", din a doua jumătate a secolului al XX-lea, a unor scriitori ca Vasile Leviţchi, Aniţa Nandriş-Cudla, Serafim Saka, Ion Vatamanu, Mircea Lutic, Grigore C. Bostan, Ilie Motrescu, Vasile Tărâţeanu, D. Covalciuc, Mihai Prepeliţă, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Ştefan Hostiuc, Arcadie Opaiţ, Vitalie Zâgrea ş.a. Și alte cărți alcătuite împreună cu Grigore C. Bostan sunt structurate în mod asemănător, fiind destinate în primul rând studenților. **B.** a îngrijit și o antologie de poezie a membrilor cenaclului „Mircea Streinul", cu succinte prezentări despre cei mai însemnaţi poeţi ai generaţiei anilor '90 din secolul trecut afirmați în nordul Bucovinei – Ion Bâcu, Dumitru Mintencu, Rodica Ursuleac, Lia Popov, Gheorghe Ungureanu, Vitalie Zâgrea ş.a.

SCRIERI: *Bucovina literară*, Chişinău, 1991; *Proza bucovineană din secolul XIX – începutul secolului XX*, Cernăuţi, 1995; *Literatura română din Bucovina* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuţi, 1995; *„Mănăstire de cuvinte"*, Hliboca, 1996; *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuţi, 2000; *Literatura română din Bucovina în context național și policultural* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuți, 2003; *Patrimoniu cultural-literar românesc* (*actuala regiune Cernăuți*) (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Cozmei, *O lucrare necesară*, „Plai românesc" (Cernăuţi), 1995, 10; Nicolae Prelipceanu, *Un caiet de poezie românească la Cernăuţi*, RMB, 1997, 27 februarie; Ion Beldeanu, *O antologie a literaturii române din Bucovina*, CL, 2000, 8; Ștefan Broască, *Conștiința de sine a unei literaturi frustrate*, DL, 2002, 4. ***I.D.***

BOŞCA, Teodor (5.II.1922, Cluj – 9.X.1987, Cluj-Napoca), traducător, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Matei) şi al lui Ştefan Boşca. Învaţă întâi la Cluj, dar din, cauza refugiului, face ultima clasă de liceu (1940–1941) la Orăştie, apoi Facultatea de Litere a Universităţii clujene (1941–1945), absolvind la Sibiu, în timpul ocupaţiei Transilvaniei. Licenţiat în filologie modernă, este profesor la liceele „George Bariţiu" şi „Gh. Şincai" din Cluj, unde predă limbile latină şi franceză (1941–1961), devenind mai târziu lector, iar din 1975 conferenţiar la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai", unde ţine cursuri de literatură comparată şi universală, limbi romanice şi limba latină. În 1975 îşi susţine teza de doctorat despre opera lui Ugo Foscolo, poet din care a dat cele mai bune traduceri în limba română. Debutase cu versuri ca licean, în 1940, la revista „Nord vestul". Din 1960 e prezent în periodicele „Făclia", „Tribuna", „Echinox", „Steaua" şi „Transilvania" cu traduceri şi articole despre literatura universală. Editorial, debutează în 1962 cu piesa *Stupii cu pricina*, până în 1969 continuând să scrie teatru (nu totdeauna reuşit, din cauza schematismului) pentru amatori şi profesionişti. Piesele sale, centrate pe intrigi care pun în discuţie chestiuni de etică, au fost jucate pe scene din Cluj, Târgu Mureş, Timişoara, iar altele au fost lăsate în manuscris.

Deţinând competenţa filologului poliglot şi fineţea analitică a criticului literar, **B.** se face cunoscut ca traducător de excepţie al *Sonetelor* lui Shakespeare (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), traducere integrală care încearcă să restituie în româneşte nu numai sensurile originalului, dar şi culoarea lexicului şi plasticitatea versului. A doua transpunere, la fel de izbutită, este *Poezia trubadurilor provensali, italieni, portughezi, a truverilor şi minnesängerilor* (1980). Antologia este alcătuită în juxtă, punând în paralel originalul şi traducerea. Lucrarea oferă o imagine de ansamblu a fenomenului poetic medieval din Provenţa, Franţa, Italia, Portugalia, Germania. Autorul ei nu s-a mărginit la traducerea celor optzeci şi opt de poeţi ce s-au supus comandamentului „confesiei", ci i-a şi prezentat pe baza puţinelor date biografice păstrate. Pe de altă parte, numeroase versuri tălmăcite de **B.** au intrat în *Walter von der Vogelweide. Epoca. Poetul. Opera. Interpretarea* (2000), studiu şi antologie realizate de Petru Forna. În ultimii ani de viaţă a finalizat o amplă antologie a poeziei preromantice europene, care va fi publicată postum, în 2007. Temeinicia transpunerii în româneşte a marii poezii a lumii îl aşază pe **B.** printre traducătorii importanţi din ultimele decenii ale secolului trecut. Ca semn de preţuire, Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor a instituit un premiu care îi poartă numele.

SCRIERI: *Stupii cu pricina*, Cluj, 1962; *Când ghitara-i de prisos*, Bucureşti, 1963; *Dănilă o ia razna*, Bucureşti, 1963; *Judecata*, Bucureşti, 1964; *Curcubeul negru*, Bucureşti, 1969. **Traduceri:** Frederik Antal, *Clasicism şi romantism şi alte studii de istoria artei*, Bucureşti, 1971; Shakespeare, *Sonets – Sonete*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 1974; *Poezia trubadurilor provensali, italieni, portughezi, a truverilor şi minnesängerilor*, ed. plurilingvă, Cluj-Napoca, 1980; *Poezia preromantică în Anglia, Franța, Germania, Italia şi Spania*, ed. plurilingvă, îngr. Laszlo Alexandru, pref. trad., Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Tomuş, *„Curcubeul negru”*, „Făclia” (Cluj), 1969, 7145; Liviu Petrescu, *Geometrii imaginare – Monument Shakespeare*, TR, 1974, 22; Marian Papahagi, *O antologie de poezie medievală*, TR, 1980, 50; I. Pulbere, *Poezia trubadurilor, a truverilor şi a minnesängerilor*, ST, 1981, 4; Marian Papahagi, *Un profesor, un traducător*, TR, 1987, 43; *Dicț. scriit. rom.*, I, *330–331*. ***M.Pp.***

BOT, Ioana (3.V.1964, Cluj-Napoca), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Mariei Livia Bot (n. Croitoru) și a lui Nicolae Bot, ambii cadre didactice la Universitatea clujeană. La Cluj a absolvit în 1982 Liceul de filologie–istorie „Ady–Şincai”, iar în 1986 Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai”. După absolvire a predat limba și literatura română la Şcoala Generală nr. 1 din Gherla, iar în 1990 a devenit asistent la Facultatea de Litere clujeană, parcurgând treptele carierei universitare până la gradul de profesor (2008). Și-a susținut doctoratul în 1997 cu o teză despre D. Caracostea. A beneficiat de burse și stagii de specializare la Lappeenranta (Finlanda), Zürich, Geneva şi Roma. A debutat în revista „Echinox” (1982), din a cărei redacție a făcut parte în perioada studenției, și editorial în 1990 cu volumul *Eminescu şi lirica românească de azi*. A mai colaborat la „Tribuna”, „Steaua”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Dilema (veche)”, „Dilemateca”, „Idei în dialog” ş.a., exprimându-se, de pildă, în legătură cu proiectul finalizat de facsimilare a manuscriselor eminesciene în următorii termeni: „aceasta nu e o ediţie genetică şi electronică a manuscriselor eminesciene, ci un pictorial cu poze ale paginilor, de complexitatea informatică a CD-urilor oferite ca suvenir de la nunţi, botezuri şi absolviri”. A coordonat sau a fost membră în echipele mai multor proiecte de cercetare, printre care și *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1997–2004), coordonat de Ion Pop, și a contribuit cu studii și articole la volume colective apărute în Franța, Italia, Elveția și România. A tradus, singură sau în colaborare, îndeosebi din literatura de limbă franceză.

Modelul interpretativ al criticii practicate de **B.** îl constituie școala filologică clujeană (pe linia D. Popovici – Ioana Em. Petrescu), filtrată prin experiența Școlii de la Yale (Paul de Man) și a noului val din critica geneveză (Laurent Jenny). E vorba despre o critică retorică – în sensul larg al termenului – care aspiră să identifice nervurile textului, dar se dovedește adeseori opacă față de valorile existențiale sau față de contextele social-instituționale în care se produce și se receptează fenomenul literar. Asumarea acestui set de opțiuni este vădită încă de la primul volum al autoarei, *Eminescu şi lirica românească de azi*, ce aduce cu un act final la *Eminescu și mutațiile poeziei românești* de Ioana Em. Petrescu (ale cărei scrieri **B.** le editează). Utilizând un bogat corpus de texte, de la realismul socialist până la optzecism, autoarea inventariază modurile „citatului eminescian”, schițând o tipologie care include poemele dedicate lui Eminescu, „identificarea de substanță” cu prototipul, textele-replică, lirica patriotică (tratată ca o categorie aparte) și prelucrarea anumitor topoi. Eminescologia va rămâne o preocupare constantă, cu grade variabile de reușită. În secțiunea *Cuvinte despre cuvinte (critica criticii)* din *Trădarea cuvintelor* (1997), care ocupă cea mai mare parte a cărții, și care, la rândul ei, este dedicată majoritar criticii eminesciene, sancționarea legitimă a adulatorilor – adeseori conspiraționiști – ai poetului (Constantin Barbu, Theodor Codreanu, N. Georgescu ș.a.) este subminată nu o dată de unghiul stereotip al lecturii (autoarea conchide, aproape invariabil, că exegeții vorbesc mai mult despre ei înșiși decât despre Eminescu), ca și de anumite parti-pris-uri regionaliste, ce exaltă necondiționat linia D. Popovici – Ioana Em. Petrescu și care riscă să-i plaseze, prin negație consecventă, pe I. Negoițescu sau pe Edgar Papu în proximitatea „patologiei” lui Eugen Barbu sau a lui Theodor Codreanu. O ezitare similară se înregistrează și în amplul studiu *Istoria și anatomia unui mit cultural* din antologia *„Mihai Eminescu, poet naţional român”. Istoria şi anatomia unui mit cultural* (2002), unde **B.** analizează modul în care asupra lui Eminescu s-au proiectat, de-a lungul secolului al XX-lea, toate „maladiile spiritului nostru”, poetul devenind, printr-un „iscusit transfer de responsabilitate”, un alibi pentru ideologiile

dominante ale culturii române. Cu toate acestea, autoarea operează ea însăși un anume „transfer de responsabilitate", evitând să confrunte reprezentările analizate cu opera la care ele pretind că se referă și lăsând astfel deschisă dilema dacă e posibil un discurs exegetic non-mitizant ori dacă, dimpotrivă, mitul e înscris în codul genetic al oricărei interpretări. Un răspuns clar în privința valorii și a imaginii poetului nu oferă nici *Eminescu explicat fratelui meu* (2012), singurul volum în care **B.** abordează frontal discursul eminescian ca atare. O explicație este aceea că textul se apleacă, în general, asupra unor aspecte relativ marginale ale operei (*Locul aripelor*, *Călin – file din poveste*, diverse fragmente din alte poeme erotice, *Făt-Frumos din lacrimă*, variantele *Odei – în metru antic*, *Odin și poetul*, *Scrisoarea III*, *Gemenii* și poezia patriotică), în comentarea cărora limitarea deliberată a perspectivei, preponderent retorică, se însoțește cu suprainterpretări frapante („cartea" fiului de domn din *Scrisoarea III* urmărește „recâștigarea valențelor ontogene ale limbajului poetic"). Pe de altă parte, deși cartea se încheie pe un ton optimist, autoarea arătându-se convinsă că „Eminescu este un poet pentru secolul XXI", această asertiune apodictică e făcută fără să se speculeze „care vor fi coordonatele fundamentale ale noii sensibilități, cărora poezia lui le va răspunde". *D. Caracostea, teoretician şi critic literar* (1999) este, probabil, cea mai bună carte a autoarei, remarcându-se prin rigoarea cercetării, prin reconstrucția sistematică a teoriilor lui Caracostea (developate pe discipline: lingvistică, stilistică, poetică, teorie literară, folcloristică, critică genetică), precum și prin situarea în contextul criticii europene din secolul al XX-lea (cu raportări constante la idealismul lui Benedetto Croce, la stilistica germană sau la școala formală rusă). Deficiențele rezidă în minimalizarea contextului literar românesc, în eludarea criticii aplicate a lui Caracostea (redus, cu mici excepții, la ipostaza de teoretician), ca și în anumite entuziasme factice care o fac pe exegetă să-l recomande pe criticul interbelic drept un precursor al poststructuralismului. În ciuda titlului pretențios, *Histoires littéraires: littérature et idéologie dans l'histoire de la littérature roumaine* (2003) are un caracter eteroclit, mixând fragmente preluate din volumele anterioare și prezentări cu rol de popularizare (*Les Pères fondateurs des idées littéraires roumaines*). O culegere este și *Semne de carte* (2004), ce reunește cronici literare consacrate, în general, unor autori pe care, resimțindu-i ca afini, **B.** îi citește în registru empatic – Sorin Alexandrescu, Mircea Anghelescu, Ion Bogdan Lefter, Corin Braga, Liviu Papadima, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș ș.a. Mai închegat este volumul *Sensuri ale perfecţiunii. Literatura cu formă fixă ca încercare asupra limitelor limbajului* (2006), care se așază în răspăr cu tradiția formalist-structuralistă, susținând că „formele fixe [...] oglindesc [...] ideologia vremii lor, a orizontului de cultură care le perpetuează". Totuși, principala contribuție adusă de **B.** constă în postularea unui „sens al formei", „parțial sau total independent față de sensul lingvistic", și în *close reading*-urile care urmăresc să acrediteze acest concept, chiar dacă ambele operații contrazic premisa predeterminării culturale a formelor, iar „independența" sensului formei rămâne chestionabilă atâta timp cât, sub raport teoretic, configurarea lui prin eludarea sensului lingvistic este imposibilă. Interesul literar pe care îl suscită *Jurnal elveţian* (2004), consemnând nouă luni petrecute la Universitatea din Zürich la mijlocul anilor '90, derivă din confruntarea între imaginile prefabricate ale Occidentului și experiențele trăite de autoare la fața locului.

SCRIERI: *Eminescu şi lirica românească de azi. Citatul eminescian în poezia contemporană românească*, Cluj-Napoca, 1990; *Trădarea cuvintelor*, Bucureşti, 1997; *D. Caracostea, teoretician şi critic literar*, Bucureşti, 1999; ed. Cluj-Napoca, 2001; *Histoires littéraires: littérature et idéologie dans l'histoire de la littérature roumaine*, Cluj-Napoca, 2003; *Jurnal elveţian,* Cluj-Napoca, 2004; *Semne de carte,* Cluj-Napoca, 2004; *Sensuri ale perfecţiunii. Literatura cu formă fixă ca încercare asupra limitelor limbajului*, Cluj-Napoca, 2006; *Eminescu explicat fratelui meu*, Bucureşti, 2012. **Ediţii, antologii:** *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu*, Cluj-Napoca, 1991 (în colaborare cu Diana Adamek); Ioana Em. Petrescu, *Cursul Eminescu*, Cluj-Napoca, 1991, *Mihai Eminescu, poet tragic*, Iaşi, 1994, *Molestarea fluturilor interzisă*, postfaţa edit., Bucureşti, 1998, *Modernism/postmodernism: o ipoteză*, introd. şi postfaţa edit., Cluj-Napoca, 2003, *Studii de literatură română şi comparată*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Adrian Tudurachi), *Ion Barbu şi poetica postmodernismului*, Cluj-Napoca, 2006 (în colaborare cu Ligia Tudurachi), *Studii de eminescologie*, Cluj-Napoca, 2009 (în colaborare cu Adrian Tudurachi), *Studii despre Ion Budai Deleanu*, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Adrian Tudurachi); *Poezia patriotică românească*, Bucureşti, 2001; *„Mihai Eminescu, poet naţional român". Istoria şi anatomia unui mit cultural*, Cluj-Napoca, 2002; *Mihai Eminescu, „Scrisori". Exerciţii de lectură*,

Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Monica Columban); *Identité nationale: réalité, histoire, littérature*, Bucureşti, 2008 (în colaborare cu Adrian Tudurachi); Nicolae Bot, *Studii de etnologie*, Cluj-Napoca, 2008 (în colaborare cu Ileana Benga). **Traduceri:** Marianne Mesnil, Assia Popova, *Etnologul între şarpe şi balaur. Eseuri de mitologie balcanică*, Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Ana Mihăilescu); Laurent Jenny, *Rostirea singulară*, pref. trad., București, 1999; Charles Mauron, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, îngr. trad. în colaborare cu Raluca Lupu, Cluj-Napoca, 2001; Wolf Lepenies, *Ascensiunea și declinul intelectualilor în Europa*, pref. Andrei Pleșu, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Anca Neamțu); Martin Page, *Libelula*, București, 2005; Catherine Locandro, *Clara Noaptea*, București, 2006; Roger Francillon, *Jean Rousset sau Pasiunea lecturii*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2006; Carmelo Colangelo, *Jean Starobinski sau Ucenicia privirii*, postfața trad., Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Ioana Em. Petrescu, *Eminescu şi lirica românească de azi*, TR, 1990, 24; Mircea Mihăieş, *Eminescologia în bluejeans*, O, 1990, 24; Ion Simuţ, *Citatul – semn de criză*, RL, 1990, 31; Gabriela Duda, *Acţiunea citatului eminescian*, VR, 1991, 1; Borbély, *Xenograme, 128–129*; Mircea Anghelescu, *Procesul Caracostea*, RL, 2000, 31; Alexandru Ruja, *Un destin perdant*, O, 2000, 11; Al. Cistelecan, *Poezia patriotică, un concept acordeon*, VTRA, 2002, 3–4; Paul Cernat, *Totuşi, poezia patriotică*, OC, 2002, 100; Mihaela Ursa, *A patra evanghelie a eminescologiei?*, ST, 2003, 4–5; Adrian Tudurachi, *„D. Caracostea, teoretician și critic literar”*, LL, 2003, 1–2; Andrei Terian, *Alisa în țara literaturii*, RL, 2005, 18; Antonio Patraș, *Studii eminesciene*, RL, 2010, 6; Angelo Mitchievici, *Eminescu și inocența lecturii*, O, 2012, 7; George Neagoe, *Critica sil(u)itoare*, CLT, 2012, 390. ***A. T.***

BOTE, Lidia (16.X.1924, Feldru, j. Bistriţa-Năsăud), critic şi istoric literar. Este fiica Mariei şi a lui Nicolae Bote. După şcoala primară urmată în satul natal, şi-a început studiile liceale la Cluj, pentru ca, în urma Dictatului de la Viena, să şi le continue la Timişoara şi Alba Iulia. A absolvit Facultatea de Filosofie a Universităţii din Cluj, după care a fost câţiva ani profesoară de liceu. Şi-a început cariera universitară la Facultatea de Filosofie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj. A debutat în revista „Tribuna” (1959) cu un articol despre poetul belgian Émile Verhaeren. În 1972 şi-a susţinut teza de doctorat, intitulată *Estetica lui Montaigne*. A colaborat la „Ramuri”, „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Jurnalul literar” ş.a., publicând studii, articole de critică şi istorie literară română şi franceză (Alexandru Macedonski, Arthur Rimbaud, Paul Verlaine), precum şi traduceri din scriitori şi poeţi francezi contemporani.

După o serie de studii pregătitoare, apărute în mai multe reviste literare, **B.** publică în 1966 volumul *Simbolismul românesc*, lucrare de anvergură, care urmăreşte evoluţia fenomenului simbolist autohton de la primele sale manifestări în literatura şi critica noastră până la recunoaşterea şi îmbrăţişarea deplină, după 1912, a principiilor noii estetici. Deşi marcată de unele comandamente ideologice ale epocii în care a fost elaborată – trecerea în revistă a unor lucrări de referinţă în plan european precum cele ale lui Guy Michaud sau Marcel Raymond fiind însoţită de consideraţii care acuză percepţia exclusiv estetică, „neştiinţifică” şi „pur impresionistă” a autorilor, în vreme ce critica socialistă a lui C. Dobrogeanu-Gherea este apreciată ca sesizând „adevărata adâncime” a fenomenului –, cartea rămâne o sinteză substanţială şi bine articulată, abundentul material literar de la sfârşitul veacului al XIX-lea şi începutul celui următor oferindu-i autoarei prilejul unor stratificări şi clarificări de ordin istorico-literar, sociologic şi estetic care pun în lumină contribuţia lui Ştefan Petică, Alexandru Macedonski, Traian Demetrescu, D. Anghel, N. Davidescu, Iuliu Cezar Săvescu, D. Iacobescu ş.a., ca şi a revistelor simboliste conduse de Ovid Densusianu sau de Ion Minulescu la naşterea şi afirmarea modernismului românesc. Aducând în discuţie toate marile probleme ale poeticii moderne – raportul dintre tradiţie şi inovaţie, muzicalitatea, formalismul, poezia pură, ideea autonomiei esteticului –, **B.** punctează etapele şi trăsăturile esenţiale ale simbolismului românesc: apariţia sa ca reacţie la „suprasaturarea eminesciană”, urmată de impunerea noii literaturi ca alternativă la excesele sămănătorismului şi poporanismului; antiacademismul, „apologia inovaţiei” şi cultul pentru formă; în sfârşit, citadinismul, cosmopolitismul şi condiţia proletarului intelectual. În 1972 lucrarea este completată de *Antologia poeziei simboliste româneşti*, în care numele fiecărui poet este însoţit de o prezentare biobibliografică, iar poeziile sunt reproduse direct din ediţiile princeps sau din reviste.

SCRIERI: *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966; ed. postfaţă Constantin M. Popa, Craiova, 2009. **Antologii:** *Antologia poeziei simboliste româneşti*, Bucureşti, 1972. **Traduceri:** Jacques Lusseyran, *Împotriva profanării eului*, Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Doina Graur, *O monografie a simbolismului românesc*, CNT, 1966, 27; Mircea Anghelescu, *Dicţionar de istorie literară contemporană:*

Lidia Bote, LCF, 1966, 39; Gabriela Drăgoi, *„Simbolismul românesc”*, IL, 1966, 10; Nicolae Manolescu, *„Antologia poeziei simboliste româneşti”*, CNT, 1972, 20; Maria Dinu, *„Simbolismul românesc”*, „Mozaicul”, 2011, 1; Goldiş, *Critica*, *85*. ***L.H.***

BOTEANU, Gheorghe (7.IV.1837, Bucureşti – 23.I.1902, Bucureşti), poet. Este fiul Zoei (n. Panaitescu) şi al lui Emanoil Boteanu, ofiţer. A urmat Şcoala Militară din Bucureşti şi s-a dedicat carierei armelor, devenind, în 1874, directorul Şcolii Militare din Iaşi. În 1877 era funcţionar în Ministerul de Război. Cere să fie trimis pe front şi participă la Războiul pentru Independenţă, fiind comandant al unui regiment de dorobanţi. Bolnav, în 1888 s-a retras din armată.

Ca poet, colonelul **B.** a fost un colaborator modest la „Românul”, „Curierul de Iaşi”, „România liberă”, „Recreaţiuni literare” ş.a. Între 1882 şi 1885 era în comitetul de redacţie al revistei „Asachi” din Piatra Neamţ, alături de Calistrat Hogaş şi alţii. Din 1886 apare în „Revista literară”; ajunge prim-redactor al publicaţiei. În 1893 şi 1894 dă câteva poezii la „Literatorul” şi „Lumina”. Alexandru Macedonski îi consacră un portret în suplimentul „Ligii ortodoxe”. Îşi adună versurile în volumul *Încercări poetice* (1860) şi, alături de amintiri, în *Suvenire şi impresii ale unui copil al României* (1864), *Poezii* (1885), *Cartea mea* (1897). După modelul lui Macedonski, traduce parte din ele în franceză, publicându-le în „Revue de la Province”. Elegii în cea mai mare parte, versurile lui **B.** evocă o iubită moartă, a cărei imagine, eterică, se supune convenţiei poetice a timpului. Meditaţia e comună, superficială, limbajul, împrumutat din lirica lui Eminescu. Într-o epistolă (*D-lui C. Hogaş*), se dau chiar citate din *Scrisorile* eminesciene. Şi în satire (*Sunt membru redactor*) poetul, pe alocuri nu lipsit de duh, rămâne evident îndatorat modelelor sale, Grigore Alexandrescu şi M. Eminescu. Temerară este încercarea de a transpune *Divina Comedie* a lui Dante în româneşte. Fragmente din această tălmăcire, făcută în proză, au apărut în „Revista literară” (1893–1894), alături de părţi traduse din *Rolla*, poema lui Alfred de Musset.

SCRIERI: *Încercări poetice*, Bucureşti, 1860; *Suvenire şi impresii ale unui copil al României*, Bucureşti, 1864; *Don Alfons de Castilia*, Piatra Neamţ, 1882; *Poezii*, Piatra Neamţ, 1885; *Cartea mea*, Bucureşti, 1897.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Colonelul Gh. Boteanu*, „Liga ortodoxă”, 1896, 7; [*Gheorghe Boteanu*], „România militară”, 1902, 5; N. Iorga, *Memorii din epoca renaşterii noastre politice*, RI, 1933, 7–9; *Dicţ. lit. 1900*, *121*; Sturdza, *Familiile*, II, *119–123*. ***S.C.***

BOTENI, Ion (12.VII.1881, Boteni, j. Argeş – 15.VI.1949, Bucureşti), prozator. Fiu al moşneanului Niţă Croitoru, **B.** va fi înscris oficial ca Ion Ionescu-Boteni, dar va semna, ca scriitor, Ion Boteni. A absolvit liceul la Câmpulung, în Muscel, apoi devine licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie (1906) şi al Facultăţii de Drept (1907) din Bucureşti. A fost profesor de franceză la câteva licee din Capitală, apoi ca titular până la pensionare la Liceul „Sf. Sava”, alcătuind şi editând (împreună cu Jules Barbier) manuale de franceză pentru clasele I–VIII din şcolile comerciale. În paralel, a profesat avocatura şi a activat în politică, fiind deputat liberal. Este unul dintre membrii fondatori ai Societăţii Scriitorilor Români (1909).

B. a debutat la „Sămănătorul” (1905) şi a mai colaborat la „Ramuri”, „Neamul românesc”, „Universul literar” ş.a. Între 1907 şi 1908, apoi pentru câteva luni în 1916, a scos la Câmpulung şi Bucureşti revista literară „Muscelul”, iar la Bucureşti a redactat periodicul „Căminul nostru” (1910–1911). Primele două volume – *Casa din Muscel* (1907) şi *Din satul nostru* (1908) – conţin şi povestiri care au determinat încadrarea lor în sămănătorism. Formula e a prozei descriptive, având în centru satul muscelean, cu personaje şi obiceiurile de zi cu zi, într-o viziune simplă asupra vieţii, percepută în aspectele ei exterioare. Au fost remarcate spiritul de observaţie al autorului, autenticitatea şi pitorescul unei exprimări inspirate de graiul local. Alte două culegeri de proză scurtă – *În zile de vacanţă* (1910) şi *Scrisoarea din Cogealac şi alte nuvele* (1938) – reunesc consemnări ale unor întâmplări mărunte, cu oameni banali, trăind în penumbră. Povestirea *Florica Mantului* (1931) relevă în viaţa satului şi aspecte dureroase, conflicte, drame. Satul, cu obiceiurile cotidiene, descrierea unor momente (naturale, sociale) mai deosebite constituie fundalul naraţiunii, căruia **B.** nu pare să-i dea o semnificaţie anume. Prin personajul principal, a cărui biografie o urmăresc, „romanele” *Pe Argeşel…* (1933) şi *Moara din Vârtop* (1943) continuă naraţiunea din *Florica Mantului*. Protagonistul, fiu al satului,

parcurge un drum firesc, cu uşoare sinuozităţi, în care reuşita (un post de profesor în Bucureşti) este asigurată de calităţi intelectuale şi morale deosebite. Notele de călătorie din volumul *Drumuri* (1910) dezvăluie un observator atent al spaţiilor noi şi al comportamentului oamenilor.

SCRIERI: *Casa din Muscel*, Câmpulung, 1907; *Din satul nostru*, Bucureşti, 1908; *Drumuri*, Bucureşti, 1910; *În zile de vacanţă*, Bucureşti, 1910; *Florica Mantului*, Bucureşti, 1931; *Pe Argeşel…*, Bucureşti, 1933; *Scrisoarea din Cogealac şi alte nuvele*, Bucureşti, 1938; *Moara din Vârtop*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: N. Iorga, *România cum era până la 1918*, I, Bucureşti, 1972, *178–180*; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *192–194*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *120*; Paul I. Papadopol, *„Florica Mantului". „Pe Argeşel…"*, U, 1934, 20; C. Fântâneru, *„Scrisoarea din Cogealac"*, UVR, 1938, 27; Ion Chelcea, *Ion Ionescu-Boteni*, ARG, 1981, 4. ***C. T.***

BOTEZ, Alice (22.IX.1914, Slatina – 26.X.1985, Bucureşti), prozatoare, eseistă.

Este fiică a Elenei (n. Ghiţescu) şi a lui Constantin Botez. Urmează Liceul „Regina Maria" din Capitală (absolvit în 1932) şi tot aici Facultatea de Litere şi Filosofie (terminată în 1938), preocupându-se în special de logică şi de filosofie. Frecventează cursurile profesorului Nae Ionescu, printre ai cărui studenţi favoriţi se numără. Este colegă cu Jeni Acterian. Îşi încheie studiile universitare cu o teză de logică filosofică despre structură (pe care o publică fragmentar în revista „Izvoare de filosofie", în 1942). Imediat după absolvire, devine asistent la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Ulterior lucrează ca profesoară de matematică şi de fizică la o şcoală din comuna Comana. În 1955 se angajează ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat.

Debutul absolut este un scurt articol din 1937, *Studenţii despre Mircea Eliade*, pe care **B.** îl publică în „Vremea", gest de solidarizare cu scriitorul care fusese îndepărtat, la solicitarea Ministerului Educaţiei (în urma acuzelor de pornografie aduse romanului *Domnişoara Christina*), din funcţia de asistent onorific al lui Nae Ionescu. Scris în nota unui patetism reţinut, articolul este o evocare a cursurilor ţinute de Eliade. Între 1940 şi 1942 mai semnează sporadic recenzii şi cronici literare în „Vremea". Scrie despre Emil Botta, Ion Pillat, Mihail Sadoveanu, Nae Ionescu, Ionel Teodoreanu, Constantin Noica. Tot în „Vremea" debutează ca prozatoare, publicând (într-un număr din august 1944) o nuvelă fantastică şi ezoterică, *Asasinatul din pădurea Strâmbei Disperări*. După o tăcere de peste două decenii, în perioada postbelică, mai precis în anii '70, va publica în „România literară" şi în „Luceafărul" eseuri despre paradigmele romanului european, de la F.M. Dostoievski la Marcel Proust şi apoi la Alain Robbe-Grillet, Michel Butor şi Nathalie Sarraute. De un eclectism spectaculos, apelând la argumente din sfera filosofiei sau a istoriei ştiinţelor, invocând teoriile einsteiniene despre relativitatea spaţio-temporală, dar şi discontinuitatea energiei teoretizată de Max Planck, geometriile neeuclidiene, psihologia funcţională şi psihanaliza ori noile concepţii vitaliste şi integraliste ale biologiei, eseurile (fragmente dintr-un foarte amplu studiu din păcate pierdut) formulează observaţii privitoare la metamorfozele prozei europene a secolului al XX-lea, cu insistenţă asupra unor mutaţii precum relativizarea perspectivei narative, multiplicarea instanţelor naratoriale, discontinuitatea epicului, imposibilitatea de a reduce povestea la o acţiune liniară, desfăşurată într-o unică dimensiune temporală. Pentru **B.**, asemenea mutaţii ale discursului prozastic nu merg însă în direcţia radicală a experimentelor Noului Roman. Războiul şi, apoi, instaurarea regimului comunist, cele aproape două decenii de ingerinţă a ideologiei comuniste în literatură fac ca debutul ei editorial să se producă târziu, în perioada „dezgheţului", cu romanul *Iarna Fimbul* (1968), rămas pînă azi cea mai cunoscută carte a autoarei. Mitul nordic al „Iernii Fimbul" (echivalent cu Kali Yuga – a patra şi ultima etapă din ciclul unei civilizaţii) îi serveşte scriitoarei ca pretext simbolic pentru construirea unei naraţiuni parabolice a cărei notă definitorie este preferinţa pentru decorurile crepusculare şi pentru reflecţia asupra istoriei în criză, asupra epocilor de decadenţă. La un prim nivel *Iarna Fimbul* este o cronică de familie desfăşurată pe durata unui secol – de la mijlocul veacului al XIX-lea până la sfârşitul lui octombrie 1946 –, epicul

urmând legile unei cronologii neliniare, derutante. Istoriile familiilor Duca, Vatarzi şi Delasena se întreţes într-o naraţiune concepută capricios, printr-un permanent du-te-vino între prezent şi trecut, şi asumată de zece naratori diferiţi, pluriperspectivismul fiind împins până la ultimele consecinţe. Majoritatea exegeţilor (de la Ov. S. Crohmălniceanu la Liviu Petrescu) au încercat să reconstituie aceste istorii de familie, imposibil de povestit, pe firul unei logici deterministe şi al unei cronologii liniare. Simplificând prin repovestire romanul, comentatorii l-au situat în descendenţa *Ciclului Comăneştenilor* (al lui Duiliu Zamfirescu) şi a romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu din *Ciclul Hallipilor*, sugerând totodată că eventuala dificultate a construcţiei narative ar fi efectul unui artificiu tehnic bazat pe simpla permutare a secvenţelor epice. O paranteză metatextuală asumată, în contrast cu restul capitolelor, de un narator omniscient devoalează însă intenţii ironic-subversive. Imaginea labirintului circumscrie autoreferenţial structura *Iernii Fimbul*. Modernist prin orchestrarea unui flux al conştiinţei, după un model furnizat de frecventarea unor prozatori precum Henry James, James Joyce, Virginia Woolf, Aldous Huxley, William Faulkner sau Lawrence Durrell, romanul este totodată, prin dimensiunea sa autoreferenţială, meta- şi intertextuală, un experiment atipic pentru proza românească de la sfârşitul anilor '60 din secolul trecut, articulând printre rânduri interogaţii ce au în vedere raportul dintre discurs şi adevărul faptic, disimetria dintre referent şi semnul scriptural, limita dintre adevărul istoric şi verosimilul ficţional. „Cronici de familie" atipice sunt şi romanele *Pădurea şi trei zile* (1970) şi *Eclipsa* (1979). Artificiul epic al însemnărilor disparate, al documentelor de familie, o serie întreagă de procedee metatextuale organizează, ca şi în *Iarna Fimbul*, naraţiunea. Pagini cu aparenţă de proză tradiţională alternează cu pagini scrise în maniera Noului Roman. Tema vinovăţiei, a damnării şi a ispăşirii – cu subtemele obsedante: incestul şi disoluţia familiei – şi, pe de altă parte, tema războiului, înţeles ca suspendare a timpului, ca violentă proiectare în mit, unesc într-un triptic *Iarna Fimbul*, *Pădurea şi trei zile* şi *Eclipsa*. Roman parabolic, iniţiatic şi livresc, *Eclipsa* imaginează o istorie cu ecouri din Dostoievski, derulată în atmosfera gotică a unui burg transilvan care, adăpostind o comunitate organizată după legile unei grupări oculte, se aseamănă întrucâtva cu mănăstirea din romanul lui Umberto Eco. Acestor cărţi li se adaugă, în ansamblul unui proiect prozastic coerent, un fals poem dramatic cu tramă istorică, *Dioptrele sau Dialog la zidul caucazian* (1975), şi romanul *Emisfera de dor* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). Experiment literar, *Dioptrele...* este dificil de încadrat într-un gen şi într-o formulă; canavaua dramatică şi tema istorică sunt mai mult aparenţe. Presupusa piesă de teatru precedată de un eseu pe tema oglinzii este mai degrabă un colocviu, un „banchet" (în sens platonician), evocând tradiţia intelectuală a dialogurilor Antichităţii. Participarea prinţului Dimitrie Cantemir la campania caucaziană din 1722 iniţiată de ţarul Petru I se dovedeşte un simplu pretext pentru o *mise en scène* a spectacolului unei gândiri baroce. Ca de obicei, pe autoare o preocupă nu atât evenimentul în sine, întâmplat sau imaginat, cât perspectivele multiple asupra evenimentului, glosa livrescă prilejuită de acesta, istoria în aspectul ei controversabil de „ficţiune". *Emisfera de dor*, roman având ca subiect constituirea unei legende a invincibilităţii dacice, este un dialog intertextual cu *Memoriile lui Hadrian*, cartea Margueritei Yourcenar. Exegeza a asemănat-o insistent pe **B.** cu Hortensia Papadat-Bengescu, situând-o în categoria autoarelor interesate de investigaţia psihologică, de conturarea unor tipologii umane, de microcosmosul social. În realitate, nu se poate vorbi de o înrudire între cele două scriitoare sau, într-un cerc mai larg, cu exponentele interbelice ale „sufletului feminin". Pe Hortensia Papadat-Bengescu autoarea *Eclipsei* a citit-o târziu şi în nici un caz în cheie psihologistă. Iar lirismul ce i-a fost imputat nu o dată nu este expresia sentimentalismului şi a reveriei „feminine", ci un lirism de factură cerebrală. **B.** scrie o proză intens intelectuală, cultivă discursul polifonic, bazat pe jocul infinit al perspectivelor, pe fragmentarism, pe intertext şi autoreferenţialitate, asumându-şi în acelaşi timp opţiunea pentru o scriitură-trăire autentică, în buna tradiţie a existenţialismului interbelic redimensionat sub zodia experimentului. Personajele reflectă eclectismul scriitoarei înseşi. În funcţie de perspectiva din care sunt privite, acestea par a veni fie dinspre Dostoievski, fie dinspre Alain Robbe-Grillet, fie dinspre E.T.A. Hoffman, E.A. Poe ori dinspre J.L. Borges. Sunt, la diferite niveluri, personaje într-o proză introspectivă, într-una cvasifantastică (ori măcar fantasmatică) ori într-o proză mistico-parabolică, discret subversivă. Cărturarul, cronicarul, războinicul, călăul, ceasornicarul, orfevrierul, femeia

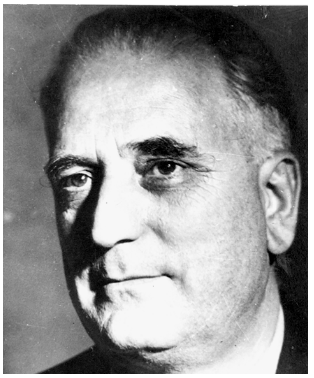
fatală, nebunul, muzicianul, pictorul, circarul, antreprenorul de pompe funebre, judecătorul, alchimistul, preotul, anarhistul ş.a. participă la evenimente cu multe straturi de semnificaţie, de la un nivel similirealist la unul mistic, magic ori autoreferenţial. Toţi trec dintr-o carte a autoarei în alta, sub nume şi sub înfăţişări diferite, evoluând într-un spaţiu saturat de simboluri, jalonat deopotrivă de imagini ale Centrului (castelul, hanul izolat, muzeul, cetatea, turnul, insula, circul, scena, piaţa publică etc.) şi ale des-centrării (labirintul, pădurea, oglinda, spaţiul deschis al visului). Istoriile narate de **B.** se desfăşoară într-un fel de „spaţiu-timp" care conjugă succesiunea şi simultaneitatea, muzica şi imaginea picturală. Ultimul volum antum al autoarei, *Insula albă* (1984), reuneşte o serie de povestiri insolite, cu armătură livrescă şi cu subtext alchimic, în acord cu strategia narativă a cărţilor anterioare. Postum, va mai apărea falsul jurnal intitulat *Cartea realităţilor fantastice* (2001), scris între 1937 şi 1939 la sugestia lui Nae Ionescu; notaţia confesivă ocoleşte cu excesivă discreţie întâmplările anodine ale cotidianului, spre a contura o realitate secundă, mai pură, ţesută din însemnări poematice, din reflecţii pe marginea unor teme precum căutarea unei „substanţe universale" şi din transcrierea unor vise ori a unor trăiri cvasimistice.

*Alice Botez reuşeşte în chip aproape miraculos, cu o siguranţă rar întâlnită, să intuiască ,,sângele" viu al fiecărei date istorice, al oricărei informaţii, pe care să-l transfere apoi, inspirat, unor consideraţii filosofice. Această permanentă echilibrare – scriitoarea pare că ,,ia" din seducţia pitorescului pentru a o da raţionamentului, ,,tezei" – conferă o anumită egalitate scrisului său. Ar fi greu de spus, de aceea, care dintre cărţile sale este cea mai bună, pentru că imediat ce am opta pentru una le-am regreta pe celelalte. Deşi critica şi-a exprimat preferinţa pentru unele romane (*Iarna Fimbul *şi* Eclipsa*, îndeosebi), aceste opţiuni par, după lectura întregii opere a autoarei, destul de arbitrare. Există o egalitate de tensiune la Alice Botez, în sensul cel mai fericit pentru literatură. Prozatoarea nu a adunat ce a avut mai bun într-o carte pentru a le scrie din resturi pe celelalte. Ea a refăcut, de cinci ori – editorial – aceeaşi istorie, pe care, asemeni unor eroi ai săi, şi-a dorit-o exhaustivă. O istorie de idei privind Istoria, o adevărată ,,bancă" de gânduri. Opera sa poate fi înţeleasă şi ca un etern ,,divan al înţeleptului cu lumea", un divan în care, însă, judecata se completează cu plăcerea, împinsă până la senzualitate, de a analiza toate aspectele, toate laturile procesului.*

TIA ŞERBĂNESCU

SCRIERI: *Iarna Fimbul*, Bucureşti, 1968; *Pădurea şi trei zile. Varianta scenelor*, Bucureşti, 1970; *Dioptrele sau Dialog la zidul caucazian*, Bucureşti, 1975; *Eclipsa*, Bucureşti, 1979; *Emisfera de dor*, Bucureşti, 1979; *Insula albă*, Bucureşti, 1984; *Cartea realităţilor fantastice*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Iarna Fimbul"*, GL, 1968, 15; Florin Manolescu, *„Iarna Fimbul"*, LCF, 1968, 32; Ov.S. Crohmălniceanu, *„Iarna Fimbul"*, VR, 1968, 11; Sorin Alexandrescu, *Foşnetul timpului*, LCF, 1968, 51; S. Damian, *„Iarna Fimbul"*, RL, 1969, 7; Mircea Iorgulescu, *„Pădurea şi trei zile"*, RL, 1970, 40; Valentin Taşcu, *„Pădurea şi trei zile"*, TR, 1971, 7; Petrescu, *Scriitori*, *114–115*; Octavian Soviany, *„Dioptrele"*, ECH, 1976, 4; Dana Dumitriu, [*Alice Botez*], RL, 1977, 17, 1979, 52, 1984, 39; Nicolae Manolescu, *„Un subiect atât de actual, atât de bogat"*, RL, 1979, 33; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979, *155–159*; Mihai Ungheanu, *„Emisfera de dor"*, LCF, 1980, 4; Ilie Guţan, *Fascinaţia legendei*, VR, 1980, 2; Vasile Popovici, *Forma labirintului*, LCF, 1980, 37; Cornel Ungureanu, *Romanul cercetării*, RL, 1981, 4; Ion Bogdan Lefter, *Opt povestiri retrospective*, RL, 1985, 24; Tia Şerbănescu, *Alice Botez în ţara simbolurilor*, RL, 1986, 51; Arşavir Acterian, *Profil peste timp*, MS, 1993, 1–4; Cozea, *Prozatoare*, *25–81*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *141–144*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *331–333; Dicţ. analitic,* II, *148–149*; Micu, *Ist. lit.*, *549–551*; Alina Niţu, *Alice Botez*, CC, 2000, 9–12. ***B.B.-C.***

BOTEZ, Demostene (29.VI.1893, Hulub, j. Botoşani – 18.III.1973, Bucureşti), poet, prozator, publicist, traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Chirica) şi al lui Anghel Botez, preot. **B.** a avut o copilărie mai deosebită, care i-a modelat şi orientat sensibilitatea, cum au făcut-o şi atmosfera elitistă a Liceului Internat din Iaşi, absolvit în 1912, şi, mai cu seamă, şcoala de literatură şi de spirit care era cercul revistei „Viaţa românească". Din 1915 este licenţiat al Facultăţii de Drept ieşene. Participă ca ofiţer la Primul Război Mondial (1916–1917). După demobilizare

reuşeşte să se impună ca avocat, făcând o carieră remarcabilă, încheiată ca vicepreşedinte al Uniunii Avocaţilor din România (1948). Activ şi pe tărâm politic în cadrul Partidului Naţional Ţărănesc, a fost chemat la Bucureşti pentru a prelua conducerea oficiosului acestui partid, ziarul „Dreptatea" (1934). După al Doilea Război Mondial se angajează din plin în promovarea politicii oficiale, deţinând funcţii importante în domeniul culturii. Printre altele, a fost redactor-şef la „Tânărul scriitor" (1956–1957), redactor-şef (1962–1965) şi director (1965–1973) la „Viaţa românească", preşedinte al Uniunii Scriitorilor (1964–1965), devenind deputat, academician etc., fiind distins cu premii, Ordinul Muncii ș.a. Ca poet, a debutat la „Arhiva" (Iaşi, 1911), iar ca jurnalist la „Opinia" (Iaşi, 1913). A mai colaborat cu versuri, proză, articole literare, sociale, politice la „Rampa", „Convorbiri literare", „Viaţa românească", „Cronica", „România", „Însemnări literare", „Adevărul literar şi artistic", „Adevărul", „Cuvântul liber", „Vremea", „Timpul", „Gazeta literară", „România" (la unele fiind şi redactor) şi la multe altele. A semnat şi D. Razu. Cele mai reprezentative articole sociale au fost adunate în volumele *Comedia umană* (1940), *Chipuri şi măşti* (1965), *Fapte diverse* (1969). Rămase antum în periodice sunt comentariile literare, care au sensul unor mărturii de cititor, al unei „critici de însoţire", împărtăşind un preaplin al impresiilor de lectură.

După debutul editorial cu o plachetă de versuri patriotice, *Munţii* (1918; Premiul Academiei Române), lui **B.** îi apar patru volume: *Floarea pământului* (1920; Premiul Academiei Române), *Povestea omului* (1923), *Zilele vieţii* (1927) şi *Cuvinte de dincolo* (1934), care îi conturează fizionomia poetică. Imaginea proaspătă, dinamică, a dimineţii, fecioară ce toarnă lumină dintr-o amforă, e o viziune dominantă iniţial, redimensionându-se în alte câteva poezii, în care lumina armonizează elementele, infuzându-le o energie creatoare. Treptat, apar umbre – uşoare melancolii, apoi dureri provocate de nelinişti mai adânci. Dezrădăcinarea, îndepărtarea de natură, revelaţiile paradoxale ale spiritului duc la o rătăcire printre incertitudini, creează o predispoziţie pentru receptarea predilectă a răului, a vieţii ca pedeapsă. Suferinţa devine principalul conţinut al trăirii şi imaginile care induc stări de nelinişte, timorare, urât, oboseală predomină. Natura însăşi pare o ţesătură de viziuni şi simboluri care alimentează răul sau chiar constituie un spaţiu malefic („pământul îmi pare un proaspăt mormânt"). Decorul citadin meschin, succesiunea mecanică a zilelor, întâmplările mărunte, pustiul străzilor sunt secvenţe ale unei vieţi devitalizate. Elementele derizorii, de bâlci şi panoramă, inundă subconştientul ca o apă tulbure, purtătoare de semnale şi ecouri ce se destramă şi reduc la absurd existenţa. Cântecul „catirincii", jalnic, răscolitor, amestec de tonuri stridente şi pure, sugerează paradoxul trăirilor şi trezeşte durerea neîmplinirilor din trecut. Un tablou autumnal obişnuit, frecvent exploatat în recuzita simbolistă (copaci negri, frunze moarte într-o pâclă încremenită), pare un uriaş cimitir în care oamenii, „mai goi de visuri, mai săraci de viaţă, înmormântaţi în toamnă şi ceaţă", se descompun. Ploaia şi ceaţa măresc indeterminarea, vagul şi sunt agenţi ai izolării şi degradării, ai uniformizării materiei. Presimţită în letargia târgului sau activată de clopotele şi cortegiile de înmormântare, „teama morţii" pluteşte deasupra oraşului ca un „liliac tăcut şi uriaş". Pe de altă parte, somnul, ca preludiu al trecerii în nefiinţă, este o stare binefăcătoare, de uitare, de linişte, dincolo de durere, o misterioasă satisfacţie pe care o aduce vecinătatea cu veşnicia. Insinuându-se tot mai profund, ideea morţii capătă o intensitate paralizantă, producând viziuni ale propriei dispariţii („cuvinte de dincolo"). Totul se canalizează într-o perpetuă căutare de sine, într-un efort de înţelegere a propriei esenţe. Poetul vibrează şi simte intens nevoia comunicării pentru a-şi disimula singurătatea, efemeritatea, absurdul, fiind interpretul unui cântec de demult, desuet şi sentimental. Înseşi ritmurile, caracterul iterativ al vieţii („Ca nişte minutare pe un cadran/ Ne învârtim pe-acelaşi loc închis/ Ne deşteptăm şi iar cădem în vis") fac versul „banal", „trist, monoton şi vechi". Poezia lui **B.** are o atmosferă specifică, tenebroasă şi apăsătoare. Metaforele relevă sensuri şi conotaţii negative, iar lexicul este suprasaturat cu noţiuni din sfera semantică a morţii, descompunerii, pierderii, suferinţei, tristeţii, singurătăţii, indeterminării, banalului, monotoniei, încremenirii etc. Exprimarea directă, tonul familiar şi cam monocord constituie modul propriu al unei lirici lipsite de amploare vizionară, dar autentică prin fidelitatea faţă de aspiraţia unui suflet de a se revela sieşi şi lumii. Poetul a fost socotit un modernist nu numai datorită unor motive, culori şi tonalităţi

asemănătoare cu cele ale simbolismului, ci, mai ales, graţie unor imagini fruste, bogate. În anii ’50 ai secolului trecut, dezicându-se cu oarecare stinghereală de temele şi spiritul poeziilor din perioada interbelică, **B.** opune metaforei „floarea pământului” din 1920 alta plină de semnificaţii ce se vor optimiste, „floarea soarelui”, care devine şi titlul primului volum (1953) de stihuri „noi”. Acesta, ca şi bună parte din culegerile care au urmat, are un caracter conjunctural, ilustrând o modalitate „artistică” de angajare politică. Mai târziu poetul revine la drumul abandonat şi publică două volume – *Aproape de pământ* (1968) şi *Na greu’ pământului* (1970) –, unde recuperează câteva din însemnele lui interbelice. Dar contemplarea vieţii cotidiene şi a naturii, meditaţia asupra timpului, percepţia tot mai acută a stingerii, interogarea asupra propriului destin de creator, cu speranţa că nu va lăsa în urmă doar „o mână de cenuşă”, nu mai au forţa expresivă de altădată.

Proza cu care **B.** a debutat în ziarul „România” (Iaşi, 1917) şi, parţial, cea din volumele *Roman perpetuu* (1928) şi *Dumnezeu* (1936) este legată direct de experienţa războiului. Zguduit de proporţiile tragediei, autorul consemnează fapte ce provoacă traume grave în conştiinţe, mergând până la psihoză şi delir. *Roman perpetuu* ilustrează lapidar ideea repetabilităţii existenţelor individuale, determinate de condiţii imuabile. Personajele nu pot deveni „eroi”, creatori de acţiune şi destin, ci doar victime, figurând în desfăşurări impuse din afară. În romanul *Ghiocul* (1934) ideea de predestinare e sugerată încă din titlu. Preotul Valeriu Darie luptă să-şi reprime structura pasională, dar până la urmă cade în păcat. Protagonistul – urmărit şi în *Înălţarea la cer* (1938) – este dominat de o etică a ispăşirii, retrăgându-se în sihăstrie şi murind, simbolic, pe creasta unui munte, cu iluzia „înălţării”. Alternând cu povestea principală, alt plan al naraţiunii îl are în centru pe fiul preotului, Andrei, elev, supus şi el patimilor erotice. Viaţa de internat, ambianţa unei mari şcoli ieşene, diversitatea tipurilor de liceeni, melancolia adolescentului chinuit de misterele senzualităţii, neliniştit în aşteptarea unui „ceva” nedefinit sunt prinse în secvenţe viabile, coerente. Şi în *Obsesia* (1946) componenta erotică este privită ca una din trăsăturile esenţiale ale răului uman, făcând mai pregnantă viziunea întunecată asupra lumii ca

G. Călinescu, Demostene Botez și Ion Pas

fiinţare anarhică, absurdă, tragică. *Oameni de lut* (1947) absolutizează această perspectivă. Ultimul roman, *Document* (1964), aparţinând scrisului sociologizant, obedient faţă de imperativele ideologice ale momentului, este o demonstraţie tendenţioasă a modului cum erau oprimaţi ţăranii în trecut. Şi în literatura de călătorie, se manifestă două maniere de a consemna realitatea. *În căutarea mea* (1933) cuprinde însemnările dintr-o croazieră pe Marea Mediterană. Călătorind, vizitând vestigiile unor vechi civilizaţii, **B.** înregistrează aspecte ale aceleiaşi umanităţi în veşnică mişcare, cu sens nelămurit, alimentându-i sentimentul intens al efemerităţii, al inutilităţii, conştiinţa unei existenţe haotice, repetabile, într-o iremediabilă decădere. Găseşte expresia potrivită, ca o reacţie spontană proprie scriitorului lucid, sensibil şi cu intuiţia imponderabilului. Celelalte cărţi de călătorie – *Curcubeu peste Dunăre* (1956) şi *Prin U.R.S.S.* (1962) – sunt mai mult materiale de propagandă. Proza lui **B.** este întregită de *Memorii* (I–II, 1970–1973), în care este reluat şi conţinutul mai vechiului opuscul *Lumea cea mică* (1944). Amintirile din copilărie, cu trăirile sale unice, refac procesul înţelegerii treptate a lumii într-un spaţiu specific. Alte evenimente autobiografice capătă un relief deosebit, în texte dense, vibrante. Principalul mobil al scrierii este evocarea, învăluită de căldură şi admiraţie, a celor pe care i-a cunoscut îndeaproape: Mihai Ralea, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, Cezar Petrescu, C. Stere, Mihail Sadoveanu. După creionări rapide ale portretelor altor membri ai cercului „Viaţa românească”, se opreşte pe larg la G. Ibrăileanu, cu dorinţa de a da imaginea unei existenţe unice, patetice, de o impunătoare semnificaţie. Literatura pentru copii este un capitol extins al activităţii lui **B.**: *Picu şi Gheorghiţă* (1956), *Lanterna magică* (1956), *Bucuria tinereţii* (1957), *Şantier* (1964), *Povestea greierului* (1964), *Povestea Mărgicăi* (1970). După 1948 s-a ocupat constant de traduceri, semnând (uneori în colaborare) tălmăciri după opere de Molière, Gustave Flaubert, Madame de La Fayette, A.S. Puşkin, Jules Renard, Raymond Radiguet, Maxim Gorki, Valéry Larbaud, Bertolt Brecht ş.a. A prelucrat în versuri o mai veche versiune din *Norii* de Aristofan. A mai versificat, stilizat şi prefaţat numeroase transpuneri din literaturile sovietică, bulgară, maghiară, germană, chineză ş.a. Receptată favorabil la vremea apariţiei, poezia lui **B.** a fost considerată reprezentativă pentru modernismul românesc. Începând cu

Desen de Marcel Iancu

anul 1922, unele poeme au fost traduse şi au intrat în antologii apărute în limbile maghiară, franceză, engleză, spaniolă ş.a. După 1950 numărul tălmăcirilor din opera sa este mult mai mare, cuprinzând şi versiuni în limbile rusă, germană, italiană, portugheză ş.a.

Puţin personală prin armonia exterioară a versului şi limbă, această poezie se personalizează şi se modernizează chiar prin imagine. În dezlănţuirea imaginismului frenetic al poeziei contemporane, Demostene Botez e unul din cei mai fecunzi şi mai originali creatori de expresie figurată, de comparaţii proaspete şi graţioase…

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Munţii*, Iaşi, 1918; *Floarea pământului*, Iaşi, 1920; *Povestea omului*, Iaşi, 1923; *Zilele vieţii*, Bucureşti, 1927; *Roman perpetuu*, Bucureşti, 1928; *În căutarea mea*, Bucureşti, 1933; *Cuvinte de dincolo*, Bucureşti, 1934; *Ghiocul*, Bucureşti, 1934; *Dumnezeu*, Bucureşti, 1936; *Înălţarea la cer*, Bucureşti, [1938]; *Comedia umană*, Bucureşti, 1940; *Pământ şi om*, Bucureşti, 1942; *Lumea cea mică*, Bucureşti, 1944; *Obsesia*, Bucureşti, 1946; *Oameni de lut*, Bucureşti, 1947; *Floarea soarelui*, Bucureşti, 1953; *Sfredeluş*, Bucureşti, 1953; *Hoţu şi Pachiţa*, Bucureşti, 1954; *Versuri alese*, Bucureşti, 1955; *Curcubeu peste Dunăre*, Bucureşti, 1956; *Oameni în lumină*, Bucureşti, 1956; *Lanterna magică*, Bucureşti, 1956; *Picu şi Gheorghiţă*, Bucureşti, 1956; *Bucuria tinereţii*, Bucureşti, 1957; *Prin ani*, Bucureşti, 1958; *Carnet*, Bucureşti, 1961; *Hoinăreli prin natură*

(în colaborare cu Ionel Pop), Bucureşti, 1961; ed. 2, Bucureşti, 1965; *Scriitori, carte, cititor*, Bucureşti, 1961; *Prin U.R.S.S.*, Bucureşti, 1962; *Noaptea luminată*, Bucureşti, 1962; *Oglinzi*, Bucureşti, 1963; *Document*, Bucureşti, 1964; *Însemnările lui Andrei Chirică*, Bucureşti, 1964; *Povestea greierului*, Bucureşti, 1964; *Şantier*, Bucureşti, 1964; *Chipuri şi măşti*, Bucureşti, 1965; *În faţa timpului*, Bucureşti, 1967; *Povestea brazilor şi a hârtiei*, Bucureşti, 1967; *Aproape de pământ*, Bucureşti, 1968; *Fapte diverse*, Bucureşti, 1969; *Na greu' pământului*, Bucureşti, 1970; *Povestea Mărgicăi*, Bucureşti, 1970; *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973; *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1971–1973; *Patria și oamenii ei*, București, 1972; *Tramvaiul de noapte*, Bucureşti, 1973. **Traduceri:** Jean Richepin, *Morţi bizare*, Bucureşti, f.a.; *Antologia poeţilor decembrişti. 1826–1951*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Claudia Millian şi C. Argeşanu); Maxim Gorki, *Viaţa lui Clim Samghin*, I–IV, Bucureşti, 1951–1953; A.N. Stepanov, *Port Arthur*, I–II, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Melania Livadă); N.I. Vapţarov, *Poeme*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Maria Banuş şi Vlaicu Bârna); Dimos Rendis, *Pământul patriei*, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Letiţia Papu); Aristofan, *Norii*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Şt. Bezdechi); Molière, *Sganarel sau Încornoratul închipuit*, în Molière, *Opere*, I, Bucureşti, 1955; Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956; Victor Hugo, *Versuri,* pref. Valentin Lipatti, Bucureşti, 1958 (în colaborare); Pramudia Ananta Toer, *Povestiri indoneziene*, Bucureşti, 1960; Tewfik El Hakim, *Jurnalul unui procuror de ţară*, Bucureşti, 1962; *Antologia poeziei chineze clasice (sec. al XI-lea î.e.n. – 1911)*, îngr. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1963 (în colaborare); Bertolt Brecht, *Versuri*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Lazăr Iliescu); Madame de La Fayette, *Principesa de Clèves*, pref. Elena Vianu, Bucureşti, 1966, *Principesa de Montpensier. Zaïde. Principesa de Clèves. Istoria Henriettei de Anglia. Contesa de Tende*, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Dolores Toma); Jules Renard, *Scrieri alese*, pref. Paul Miclău, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Marcel Gafton şi Modest Morariu); Raymond Radiguet, *Neastâmpăr. Bal la contele d'Orgel*, pref. Richard Regwald, Bucureşti, 1968, *Înlănţuit de diavol*, pref. Alexandru Păduraru, Bucureşti, 2003; Vercors, *Bătălia tăcerii. Amintiri de la miezul nopţii*, Bucureşti, 1970, *Pluta Meduzei*, Bucureşti, 1972; Valery Larbaud, *Poezii*, pref. trad., Bucureşti, 1971; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri,* introd. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Lazăr Iliescu); Benjamin Constant, *Adolphe*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Tudor Teodorescu-Branişte).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, III, *125–136*, X, *350–351*; Lovinescu, *Opere*, VIII, *288*, IX, *262–266*, *511–512*; Cioculescu, *Aspecte*, *160–163*; Perpessicius, *Opere*, II, *118–120*, III, *69–73*, VII, *13–14*, IX, *211–213*, *319–322*, XII, *331–332*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *329–344*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *635–639*, VI, *112–113*, *264*; Călinescu, *Opere,* II, *475–480*, *822–827,* III, *1319–1324,* IV, *952–962,* VI, *976–980;* Streinu, *Pagini*, V, *59–63*, *209–212*; Munteano, *Panorama*, *268–270*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *736–739*, *Ist. lit.* (1982), *819–822*; Petroveanu, *Profiluri*, *46–60*; Ion Biberi, *Poezia lui Demostene Botez,* VR, 1967, 7; Philippide, *Consideraţii*, I, *284–291*; Manolescu, *Metamorfozele*, *44–46*; Petroveanu, *Traiectorii*, *16–22*; Indrieş, *Polifonia*, *173–185*; Săndulescu, *Citind*, *210–217;* Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *330–339*; Piru, *Poezia*, I, *69–77*; Negoiţescu, *Analize*, *207–219*; Simion Bărbulescu, *Demostene Botez – viaţa ca roman trăit*, Bucureşti, 1983; Micu, *Modernismul*, *183–187*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *42–44*; *Dicţ. esenţial*, *102–104*; Ștefănescu, *Istoria*, *327–329*; Popa, *Ist. lit.*, I, *723–724*, *passim*. ***C.T.***

BOTEZ, Ioachim (13.VI.1884, Bistricioara, j. Neamţ – 12.VI.1956, Bucureşti), prozator, traducător, publicist. Tatăl lui **B.** a fost şef de pădurari. Din cauza unui incendiu, familia se mută la Bucureşti, unde copilul face clasele primare, fiind înscris apoi la Liceul „Cantemir Vodă". La şaptesprezece ani părăseşte şcoala şi îşi câştigă existenţa ca învăţător suplinitor la ţară, în cătunele Vârteju, Dârza, Ciorogârla. Abia în 1913 avea să-şi ia, la „Sf. Sava", diploma de absolvent. Licenţiat, în 1921, în limba

şi literatura franceză, începe un lung şir de peregrinări ca profesor – Piteşti, Mizil (aici obţine definitivatul), Piatra Neamţ, Buzău, Olteniţa, Suceava. Întors la Bucureşti, predă franceza la un pension de fete, la Şcoala Normală, la Liceul „Mihai Viteazul". Câtva timp, a fost „gardian mâzgălitor de catastife" la închisoarea Văcăreşti. Nădufurile şi ricanările lui de „belfer" mai aparte răbufnesc într-o seamă de foiletoane din „Curentul", o parte dintre ele fiind absorbite în cartea, în două volume, *Însemnările unui belfer* (1935–1939). Nimeni nu ar fi zis, întâlnindu-l pe rubicondul **B.**, cu înfăţişarea-i boemă, accentuată de pălăria cu boruri largi şi de lavaliera neagră, că în el mocneşte drojdia atâtor nemulţumiri. În lume, cu iscusinţă de povestitor, îi încânta pe cei din jur, după cum şi la şcoală era, se pare, iubit de elevi. În scris, însă, zăcaşul nu prea filtrează toxinele atâtor „parapoane". Pizmaş dintotdeauna pe cei înstăriţi şi, în genere, pe privilegiaţii sorţii, el se dedă, odată cu venirea comuniştilor la putere, unei publicistici devotate (până la mistificare) noului regim. Moare în urma unei crize cardiace.

După debutul din „Foaia populară" (1899), **B.** publică texte umoristice, în proză şi versuri, la „Zeflemeaua", „Belgia Orientului", „Furnica", unde a fost şi redactor, „Ţivil-Cazon", „Sămănătorul", „Falanga literară şi artistică". Mai ales în aceşti primi ani iscăleşte şi altfel decât cu numele său: J. B., Bz, J. Bz., Vic, Victor, I.B. Victor, I. Botez-Victor, J. Botez-Victor, Joachim Belferul, Un belfer. A mai colaborat cu articole, schiţe, câteodată poezioare la „Viaţa românească", „Minerva literară ilustrată", „Noua revistă română", „Flacăra", „Rampa", „Adevărul literar şi artistic", „Ideea europeană", „Cuvântul", „Cuvântul liber", „România de azi", „Revista Fundaţiilor Regale", „Curentul literar", mai târziu la „Gazeta literară", „Iaşul literar" ş.a. Intervenţiile din rubrica „Ora belferului", susţinută în „Curentul", sunt reluate în broşura *Cum să pronunţăm franţuzeşte* (1941). Bun cunoscător de germană şi, bineînţeles, de franceză, **B.** traduce totuşi din autori diferiţi, în special în „Noua revistă română": Pedro Antonio de Alarcón, Charles Baudelaire, A.P. Cehov, N.V. Gogol, Heinrich Heine, Jean Lorrain, Paul Morand, Friedrich Schiller, August Strindberg, Villiers de l'Isle-Adam, Paul Verlaine. În broşuri i-au apărut în deceniul al treilea al secolului trecut şi alte tălmăciri. Izbânzile lui ca traducător sunt versiunile pe care le realizează, uneori în colaborare, din Charles de Coster (*Legenda şi întâmplările vitejeşti, vesele şi glorioase ale lui Ulenspiegel şi Lamme Goedzak în ţinuturile Flandrei şi aiurea*, 1947), Aleko Konstantinov (*Bai Ganiu*, 1955), Alphonse Daudet (*Tartarin în Alpi* şi *Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, 1956), Branislav Nušić (*Anii de şcoală*, 1956). Ca publicist, **B.** are un condei teribil de spornic. Îndeosebi la „Curentul", el scrie într-o cadenţă neobosită, comentând cu ascuţime şi cu un soi de posăceală hâtră felurite întâmplări, unele triste, altele înveselitoare. Fire nostalgică, oftează adesea după vremurile „blagoslovite" de odinioară, aşa cum, hoinar nelecuit „prin ăi coclauri", îl încearcă păreri de rău după „dulcea isihie a drumeţiei de altădată". Indispus de tracasările de zi cu zi, îşi caută un refugiu în „linişte şi singurătate". Mai cu un popas, mai cu un taifas, umblăreţul colindă ţinuturi care îi suscită apetenţa pentru descrieri. Străinătatea, unde îşi plimbă paşii de „gură-cască", îl inspiră mai puţin. Cele câteva figuri care reapar mereu în aceste însemnări sunt personaje virtuale ale unei proze pe care, lipsit de inventivitate, nu ajunge să o compună. Impulsionate de un resort asociativ, „schiţele" lui sunt de fapt evocări, depănate cu un anume şart, amestec de maliţie şi de melancolie. După război acrimoniosul îşi drege glasul ca să poată emite o întreagă gamă de „încântări". La tot pasul, şi în foiletoanele de prin gazete, şi în cele înmănuncheate în cărţi – *Schiţe şi însemnări din şcoala de ieri şi de azi* (1953), *După o jumătate de veac* (1954), *De azi şi de demult* (1955), *Şcoala de altădată* (1955), *Prin Bucureşti odinioară şi azi* (1956), *Din şcoala de ieri şi de azi* (1957) – el ocărăşte trecutul, faţă de care „lumea nouă", cercetată „cu gura căscată de mirare", i se pare un „tărâm de basm". Cu excepţia lui G. Călinescu, toţi criticii importanţi din epocă au întâmpinat cu elogii spovedaniile, şi acide şi tânguitoare, ale lui **B.** din *Însemnările unui belfer*. Rememorarea avatarurilor unei cariere hărţuite de neşansă îi declanşează cusurgiului, care este poate un idealist înfrânt, reacţii depresive şi înverşunări propulsate în sarcasmul congestionat până la vorba crudă. Dascălul persecutat de frustrări îşi răzbună, zugrăvind în accente virulent caricaturale „vicleimul fără perdea" al şcolii, denunţată, cu o grimasă de aversiune, ca un lăcaş al neomeniei. Sadici şi obtuzi, haini, tipicari şi chilipirgii, zgripţorii satirizaţi evoluează în ambientul unui grotesc de figuraţie zoologică. Tapirul, Păianjenul, Pupăza, Limbricul, Caracatiţa fac parte din ceata acestor

creaturi repugnante şi caraghioase. Oricât adevăr ar exista în şarjele „belferului" asediat de toxinele atâtor „parapoane", ele nu disimulează îndeajuns umoarea rea. Apatia, ieşirile lui de revoltă trădează obida unui complex social, precum şi cantonarea în resentiment. Replierea în reverii şi cultivarea unor efuziuni naturiste constituie cea mai bună terapie a stărilor de indispoziţie. Ca şi Calistrat Hogaş, **B.**, iubitor de solitudine care nu-şi refuză deliciul epicureic, are gustul vagabondajului la voia întâmplării, aceste peregrinări nutrind lirismul dichisit al unor generoase descrieri. E faţa destinsă a prozatorului, altminteri încruntat şi cătrănit. În pofida unor exerciţii de ficţiune, cartea lui rămâne, cu izbutirile şi insuficienţele ei, mărturia unei vocaţii de memorialist.

SCRIERI: *Însemnările unui belfer*, I–II, Bucureşti, 1935–1939; ed. îngr. şi pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1974; *Schiţe şi însemnări din şcoala de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1953; *După o jumătate de veac*, Bucureşti, 1954; *De azi şi de demult*, Bucureşti, 1955; *Şcoala de altădată*, Bucureşti, 1955; *Prin Bucureşti odinioară şi azi*, Bucureşti, 1956; *Din şcoala de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1957. **Traduceri:** August Strindberg, *Mustrare de cuget*, Bucureşti, 1916, *Nuvele*, Bucureşti, 1925, *Dragoste şi pâine*, Bucureşti, 1927 (în colaborare cu Otilia Ghibu); Stefan Zweig, *Ochii fratelui veşnic*, Bucureşti, 1929; Jakob Bührer, *Anarhistul – Romanul unui răzvrătit*, Bucureşti, 1930; Holger Dachmann, *Povestiri din Danemarca*, pref. trad., Bucureşti, [1932]; Jules Vallès, *Amintirile unui student sărac*, Bucureşti, [1932]; Maxim Gorki, *Cerşetorii*, Bucureşti, f.a.; Paul Verlaine, *Închisorile mele*, Bucureşti, f.a.; Charles de Coster, *Legenda şi întâmplările vitejeşti, vesele şi glorioase ale lui Ulenspiegel şi Lamme Goedzak în ţinuturile Flandrei şi aiurea*, Bucureşti, 1947; Aleko Konstantinov, *Bai Ganiu*, pref. Simion Rusachiev, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Tudor Călin); Alphonse Daudet, *Tartarin în Alpi*, Bucureşti, 1956, *Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, Bucureşti, 1956; Branislav Nušić, *Anii de şcoală*, pref. trad., Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Dorin Gămulescu).

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, III, *177–181*; Perpessicius, *Opere*, VII, *103–104*, VIII, *339–343*; Călinescu, *Opere*, II, *858–864*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *345–349*; Sebastian, *Eseuri*, *310–314*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *414–419*, VI, *263*, VIII, *225*; Streinu, *Pagini*, I, *166*–169, VI, *126–135*; Cioculescu, *Aspecte*, *385–397*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *838*, *Ist. lit.* (1982), *923*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *376–377*; Popa, *Dicţ. lit.* *(*1977), *106–107*; Poantă, *Radiografii*, I, *18–26*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *338–339*; Faifer, *Pluta*, *49–54*; Simona Vasilache, *Profesorilor*, RL, 2007, 1.

F. F.

BOTEZ, Ioan (Iancu) (20.IV.1871, Măcăreşti, j. Iaşi – 14.IV.1947, Bucureşti), anglist. Înrudit, prin mamă, cu episcopul Melchisedec şi cu istoricul V.A. Urechia, **B.**, frate al lui Constantin Botez, editor al lui M. Eminescu, a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi. A activat, alături de G. Ibrăileanu, în cercul socialist. În 1899 a trecut în rândurile liberalilor, ajungând mai târziu deputat şi senator. A fost primul profesor care a predat engleza în şcoala secundară. În Iaşi a funcţionat la Liceul Naţional şi la Liceul Internat între 1901 şi 1924, paralel şi la Şcoala Comercială Superioară. A colaborat, din iniţiativa lui A. Philippide, la *Dicţionarul limbii române*. Era şi un foarte energic om de afaceri, întemeietor al Băncii Iaşilor (1911), preşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie. În 1906 se află între fondatorii revistei „Viaţa românească"; colaborează aici, cu studii şi recenzii, până în 1937. Între 1908 şi 1911 a studiat la University College din Londra, în vederea susţinerii unui doctorat în litere. Rod al acestor ani a fost cartea care l-a făcut cunoscut, *Aspecte din civilizaţia engleză* (1912), din care, până în 1945, s-au tras cinci ediţii. I-au urmat, în 1914, o lucrare referitoare la istoria românilor destinată britanicilor, *A Short Survey on the Neolatins of the Near East*, şi culegerea *Studii şi observaţii*. Înfiinţându-se la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi, în 1924, Catedra de limba şi literatura engleză, **B.** este chemat să o suplinească. Ajunge conferenţiar, iar în 1926 profesor titular. Este şi decanul facultăţii între 1926 şi 1936. Studii apărute în plachete, *„Hamlet" în tragedia shakespeareană* (1925), *„King Lear" şi concepţia dramatică a teatrului shakespearean* (1927), *Sentimentul răzbunării şi supranaturalul în „Hamlet"* (1928), *„Shylock" în cadrul literaturii shakespeareane* (1932), fac parte dintr-o proiectată monografie asupra lui Shakespeare. Mulţi ani **B.** a fost în Comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Iaşi. După pensionare, în 1939, se mută în Bucureşti, unde se ocupă de administrarea societăţii Ţesătoriile Reunite, pe care o înfiinţase.

Scopul mărturisit al eseurilor reunite de **B.** în *Aspecte din civilizaţia engleză* era acela de a schiţa „fizionomia civilizaţiei unui mare şi vechi popor" pentru a oferi modele. Comentariul, o istorie a ideilor, bazată pe o bogată documentare, trimite mereu la un fundament psihologizant: constante ale mentalităţii unui neam sunt urmărite în manifestările spiritului, în organizarea civică. Prin prisma

instinctului de libertate individuală, cea mai caracteristică însuşire a anglo-saxonilor, se examinează modalităţile de intervenţie a statului, bisericii, şcolii, confruntate cu o necesitate organică: respectul faţă de om. Educaţia dirijată spre formarea caracterului, democraţia, trăinicia instituţiilor, întemeierea lor pe tradiţie îi stârnesc admiraţia. Capitole speciale sunt dedicate limbii şi literaturii engleze, văzute ca expresii directe ale caracterului naţional şi ale unor împrejurări istorice specifice. Literatura engleză, în care nu căutările formale au întâietate, ci pătrunderea sufletului omenesc până la percepţia adevărurilor lui esenţiale, îi apare comentatorului superioară altora. În artă **B.** făcea o distincţie netă între creaţie (mister, vibraţie, viaţă) şi imitaţia ori fabricaţia în serie. Trimiterile comparatiste, interferenţele culturale nu lipsesc. Dar mai cu seamă prin analizele consacrate teatrului lui Shakespeare, el se afirmă ca un prim şi deosebit de competent shakespearolog român. În atenţia sa stau în primul rând caracterele, dar observaţiile, de fineţe, se extind şi asupra viziunii dramatice. Hamlet este văzut ca un reprezentant al idealismului în luptă cu constrângerile realităţii, anticipând, prin dimensiunea intelectuală a crizei sale, pe eroul tragic al timpurilor moderne. Asupra abisurilor interioare ale personajelor se fac deducţii subtile, cu substrat psihanalitic; în *Hamlet* eseistul supune discuţiei caracterul obsesional al apariţiilor supranaturale, iar în *Macbeth* distinge amestecul de sens şi de fantasmatic din nebunie. Tragicul este legat de neputinţa, general umană, de a ajunge la real. Și bibliografia pusă la dispoziţie e una de referinţă. În opoziţie cu Shakespeare, creator în dimensiunea umanităţii eterne, **B.** îl analizează pe G.B. Shaw prin verva cuvântului, a ironiei. Identifică, în *Studii şi observaţii*, în eroul a două drame elisabetane pe fiul lui Iancu Sasul, urmaş al lui Petru Rareş. Între valorile perene ale artei universale aşază opera lui Ion Creangă, chintesenţă a spiritualităţii româneşti. Eseurile lui **B.** se constituie într-o proză de idei, sobră, elegantă în stil, însufleţită prin pledoaria umanistă şi prin hotărârea de a pătrunde „sensul durabil" al lucrurilor.

SCRIERI: *Aspecte din civilizaţia engleză*, Iaşi, 1912; ed. Iaşi, 1915; ed. 5, București, 1945; *A Short Survey on the Neolatins of the Near East*, Iaşi, 1914; *Studii şi observaţii*, Iaşi, 1914; ed. 2, București, 1920; *„Hamlet" în tragedia shakespeareană*, Iaşi, 1925; *„King Lear" şi concepţia dramatică a teatrului shakespearean*, Iaşi, 1927; *Sentimentul răzbunării şi supranaturalul în „Hamlet"*, Iaşi, 1928; *„Shylock" în cadrul literaturii shakespeareane*, Bucureşti, 1932. **Traduceri:** August Strindberg, *Mustrare de cuget*, București, 1916, *Nuvele*, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: Suchianu, *Aspecte, 37–42*; Petru Comarnescu, *Ioan Botez, comentator al literaturii engleze*, VR, 1966, 3; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, Bucureşti, 1971, *passim*; *Ist. comp. Rom., 195–198*; Maftei, *Personalităţi*, IV, *41–42; Dicţ. scriit. rom.*, I, *337–338*; Andrei Bălu, *I. Botez şi receptarea literaturii engleze*, CL, 1999, 10. ***S.C.***

BOTEZ, Octav (15.V.1884, Iaşi – 25.IX.1943, Iaşi), critic literar.

Este fiul Smarandei, fiică a căminarului Nastasachi Mihail, şi al generalului Panaite Botez. Fratele său mai mare, Eugeniu, se va numi, ca scriitor, Jean Bart. **B.** învaţă la Iaşi, după clasele primare fiind înscris, în 1894, la Liceul Naţional. Din 1901 urmează cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie, în 1906 dobândind licenţa în filosofie. Îşi trece, în 1909, examenul de capacitate, dar încă din 1908 era profesor de limba română la Şcoala Normală „Vasile Lupu". De aici, se transferă la liceul bârlădean „Gh. Roşca Codreanu" (1909–1910), unde predă franceza, revenind la Iaşi, mai întâi la Liceul Militar (1910–1911), apoi la Liceul Naţional (1912–1927). Între 1912 şi 1915 îşi continuă studiile la Berlin, Geneva, Grenoble. În 1925 îşi ia doctoratul în filosofie cu o teză despre A.D. Xenopol, obţinând docenţa cinci ani mai târziu. Conferenţiar suplinitor, din 1927, la Catedra de critică şi estetică literară a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Iaşi, titularizat în 1931, suplineşte din 1930 – G. Ibrăileanu fiind din ce în ce mai bolnav – şi Catedra de istorie a literaturii române moderne; în 1937 devine profesor plin. Suferind de o afecţiune cardiacă, în ultimii ani trăia mai mult retras.

Spirit lucid până la scepticism, inhibat din exces de reflexivitate, cititor insaţiabil, bonomul acesta era modestia însăşi. Interlocutor agreabil, surâzător, **B.** nu făcea caz niciodată de cunoştinţele lui în felurite domenii (filosofie, estetică, sociologie,

psihologie, economie, politică). Amplul studiu *Alexandru Xenopol, teoretician şi filosof al istoriei* (1928) dezvăluie un exeget cu apetenţă pentru noţiunile abstracte, sagacitatea comentariului fiind susţinută de o cumpănită orientare în mişcarea de idei a vremii. Că avea o certă disponibilitate pentru argumentaţia în plan teoretic se observă atât într-o seamă de recenzii, cât şi în cursurile universitare. Prelegerile lui tratează despre obiectul şi metoda esteticii literare, evoluţia ideilor estetice şi a criticii din Antichitate până în secolul al XVIII-lea, critica şi estetica literară în Germania, Anglia şi Italia ş.a. Disociind în maniera lui Ibrăileanu, afirmă că opera de creaţie are mai mulţi sorţi decât opera de analiză. Unui critic îi cere să aibă acea „intuiţie sintetică" prin care să se transpună, oarecum în felul unui poet, în inima textului pe care vrea să-l tâlcuiască. Dacă, sub anumite aspecte, **B.**, adept şi el al ideologiei poporaniste, calcă pe urmele lui Ibrăileanu, în câteva privinţe se deosebeşte de maestrul său. Acordă, astfel, o atenţie mai mare scriitorilor de tranziţie, zăboveşte asupra realizării artistice a unei scrieri, se dovedeşte, deși cu zone de opacitate, mai receptiv faţă de poezia nouă; în delimitarea unor epoci de dezvoltare a literaturii noastre, recurge nu la criteriul personalităților scriitoricești, ci la acela al apariției revistelor importante („Dacia literară", „Convorbiri literare", „Viața românească"). În studiul polemic *În jurul teoriei genurilor literare* (1930), combătând pe Benedetto Croce şi pe Friedrich Gundolf, care contestau existenţa obiectivă a genurilor literare, criticul nu le consideră deloc a fi o construcţie arbitrară. Un flexibil, pertinent exerciţiu comparatist îl constituie lucrarea *Naturalismul în opera lui Delavrancea* (1936). Studiul *Titu Maiorescu şi locul lui în cultura românească* (1940) este colorat cu amintiri personale. Iscălind câteodată O.B. sau, foarte rar, P. Octavian, **B.** colaborează la „Arhiva", unde în 1904 a şi debutat, „Însemnări literare", „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială", „Gândirea", „Lumea", „Adevărul literar şi artistic", „Adevărul", „Manifest", „România literară", „Cuget moldovenesc". La „Viaţa românească" semnează din când în când, între 1906 şi 1937, cronica literară şi cronica teatrală, dar competenţa lui e vădită şi în cronica filosofică, în cronica ideilor, de asemenea, în cronica politică. Şi-a strâns o parte din însemnările critice în volumul *Pe marginea cărţilor* (1923). Postum, i-a mai apărut o carte, *Figuri şi note istorico-literare* (1944). Nici pedant, nici amator de frivolităţi impresioniste, **B.** trezeşte încredere prin moralitatea gestului său critic, dar, nu mai puţin, prin calma, discreta lui comprehensiune. Clar şi sistematic, cu un bun simț ce asigură moderația evaluărilor, criticul nu e o natură divagantă. Sobrietatea, care divulgă poate la el un minus al fanteziei, dictează fidelitatea lecturii. Ceea ce urmăreşte, operând cu instrumente de precizie, este să reconstituie „îndărătul operei" fizionomia autorului şi atitudinea lui în faţa vieţii. Îl interesează mai degrabă să lămurească (şi să se transpună în) interioritatea acestui scriitor decât să cântărească şi să proclame valoarea unui text. Îşi exersează deci perspicacitatea pentru a surprinde „substratul sufletesc şi etic" al unor scrieri, ceea ce îl face reticent faţă de estetica aşa-zicând decadentă. Descriptiv prin formaţie, cu exagerată grijă pentru conexiuni, raportează mai totdeauna o carte sau

Octav Botez și Jean Bart

alta la contextul (social, naţional) în care ele au fost zămislite. Povesteşte tacticos subiectul, apoi ia la rând personajele, oprindu-se la cele „verosimile” şi portretizându-le analitic, în fine califică scurt şi îndeobşte neconcesiv eficienţa mijloacelor de expresie. Cu tot ataşamentul faţă de valorile tradiţionale, **B.** acceptă şi „poezia pură”, dar numai în măsura în care iradiază o „misterioasă putere de incantaţie”. Dintr-o slăbiciune de „vieţist”, supralicitează versurile lui G. Topîrceanu, ale Otiliei Cazimir, precum şi proza Luciei Mantu sau a lui I.I. Mironescu; doar răsfăţatului Ionel Teodoreanu îi reproşează „imagismul preţios”. Nu gustă „rodomontadele” lui Ion Minulescu şi nici „poemele cu îngeri” ale lui V. Voiculescu sau „dadaismul autohton” al jocurilor poeticeşti ale lui Ion Barbu. Se lasă însă câştigat de forţa eruptivă a poeziilor lui Octavian Goga şi de poemele, de un serafism tulburător sau de o titanică vigoare, ale lui Tudor Arghezi. Având antene mai bune pentru poezia prozei, îl încântă, la Mihail Sadoveanu, lirismul „înalt şi grandios” şi îi pronostichează, în 1905, un destin de romancier al istoriei. Un studiu mustind de sugestii, presărat cu sintagme care au făcut carieră, este acela consacrat lui Calistrat Hogaş. Despre romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, tot aşa, emite opinii bine gândite. La Ion Agârbiceanu relevă suflul de idealism etic. Epicul Hortensiei Papadat-Bengescu îl consideră a fi, în ciuda acuităţii privirii auctoriale, minat de psihologia falsă, efect al unei viziuni intens subiective. Un „suflu tragic de mister şi sombră pasiune” îl frapează în proza febrilă a lui Gib I. Mihăescu. Ironizat de E. Lovinescu, **B.** îl execută la rându-i pe criticul „amorezat de esteticul pur” în ipostaza lui de romancier. Aidoma lui Sainte-Beuve, el obişnuieşte să plaseze un autor, la care caută, ce-i drept, să detecteze „nota personală”, într-o „familie de spirite”. Câteva articole (despre Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Victor Eftimiu) au ascuţişuri ironice. Momente de evocare colorează uneori discursul analitic, criticul având o înzestrare de memorialist. Cu întinse, aprofundate lecturi din literatura străină, se simte în largul lui printre scriitorii de expresie franceză: critici (Hippolyte Taine, Émile Faguet, dar şi Anatole France), poeţi (Albert de Vigny, Gérard de Nerval, Paul Claudel, Maurice Maeterlinck, Émile Verhaeren), prozatori (Romain Rolland, Marcel Proust, André Gide ş.a.), moralişti (Joseph Joubert). Dramaturgia lui Henrik Ibsen îi incită, şi ea, nervul hermeneutic. Cu ţinuta-i integră, care îi face scrisul cu atât mai creditabil, **B.** s-a impus de la un an la altul ca un critic adevărat – nici mai mult, dar nici mai puţin decât atât.

SCRIERI: *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923; *Alexandru Xenopol, gânditor*, Iaşi, 1925; *Alexandru Xenopol, teoretician şi filosof al istoriei*, Bucureşti, 1928; *În jurul teoriei genurilor literare*, Iaşi, 1930; *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, Bucureşti, 1936; *Titu Maiorescu şi locul lui în cultura românească*, Iaşi, 1940; *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944; *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977.

Repere bibliografice: Ralea, *Scrieri*, II, *420–422*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *231–233*; Călinescu, *Opere*, III, *516–521*; Adrian Marino, *Octav Botez,* RFR, 1944, 1; Al. Piru, *Octav Botez,* RFR, 1944, 3; Ciopraga, *Lit. rom., 721–724*; Leon, *Umbre*, II, *104–107*; Antonescu, *Scriitori*, *137–149*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *339–341;* Mircea Mancaş, *Un critic uitat: Octav Botez,* RL, 1995, 8; Gavril Istrate, *Discreţia cărturarului*, L, 1996, 18; Florin Faifer, *Onestitatea ca panaş,* DL, 1997, 26. ***F.F.***

BOTEZ-GORDON, Gheorghe V. (19.IV.1875, Iaşi – 6.IX.1918, Iaşi), poet, traducător. Era fiul Zoiţei şi al lui Vasile Botez, birjar. Fratele său, actor, a jucat pe scena Teatrului Naţional din Iaşi sub numele C.B. Penel. Secretar-contabil al Şcolii de Arte şi Meserii, unde a predat şi un curs de contabilitate, pentru a-şi spori modestele venituri, s-a angajat, între 1893 şi 1896, funcţionar la Creditul Funciar Urban din Iaşi. Se pregăteşte în particular şi, în 1903, devine bacalaureat al Liceului Naţional ieşean. Se înscrie la Facultatea de Drept, pe care o va absolvi în 1908, şi ajunge avocat. Era un nume cunoscut cu deosebire în Iaşi, unde colabora, din 1895, la numeroase ziare şi reviste, cu poezii, proză, publicistică. Făcea parte din Societatea Ştiinţifică şi Literară Arhiva, condusă de A.D. Xenopol. În 1914 este ales membru al Societăţii Scriitorilor Români, dar în anul următor poetului, care avusese o tinereţe chinuită, îi cedează nervii; trăieşte încă trei ani în lumea fantasmelor.

B.-G. a debutat în „Jurnalul” (1895) cu versuri simboliste (*Cântec de toamnă*) aflate sub zodia citadinismului şi a evadării, iar editorial în 1898. Aglomerarea citadină îl neurastenizează pe poet, care vede, „prin ceaţă”, „copaci goi” luminaţi de felinare anemice. Câte o fată veştejită cântă la clavir ori e admirată cum stă pe o bancă într-un parc. **B.-G.** percepe lumea impresionist, culorile sunt impure, amestecate, de regulă luate de pe marginea paletei. El era, la 1895–1900, un prebacovian în strofele publicate de „Jurnalul”, „Lupta”, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, „Adevărul ilustrat”, „Evenimentul”,

„Noutatea", „Opinia". Tot de simbolism ţine şi pasiunea pentru flori, în corespondenţe ce-l premerg pe D. Anghel. „Grădina" lui e mai totdeauna „în amurg", cotropită de catifelarea şi parfumul liliacului. Al doilea volum, apărut după mai bine de un deceniu, este semnificativ intitulat *Petale* (1909). Poetul a fost şi un traducător pasionat, cu toate că nu totdeauna inspirat. L-a atras îndeosebi Paul Verlaine, după care a făcut şi câteva imitaţii; grăbit şi facil a tălmăcit din Felice Cavalotti, Edmond Rostand, Jean Richepin. **B.-G.** rămâne un scriitor „fin de siècle", care a pregătit receptarea adecvată a celui de-al doilea val de simbolişti.

SCRIERI: *Versuri*, Iaşi, 1898; *Petale*, Iaşi, 1909. **Traduceri:** Jean Richepin, *Corsarul*, Craiova, 1899; Felice Cavalotti, *Cântarea Cântărilor*, Iaşi, 1901; Edmond Rostand, *Samariteanca*, Iaşi, 1908.

Repere bibliografice: Emil Gârleanu, *„Două vieţi" de Gordon*, „Evenimentul", 1902, 2; Mihail Dragomirescu, *„Petale"*, „Falanga", 1910, 2; N. Iorga, *Un volum de versuri din Iaşi*, NRL, 1910, 10; Eugen Herovanu, *Oraşul amintirilor*, Bucureşti, 1936, *225–232, 261–262*; Liliana D. Popovici, *Un gingaş poet ieşean*, „Opinia", 1938, 9448, 9450; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *505–519*; Mănucă, *Analogii*, *245–250*. ***D.M.***

BOTEZ-RAREŞ, George Emil (20.IV.1877, Roman – 16.IX.1935, Bucureşti), traducător, publicist. Este, probabil, fiul natural al Anei Botez. Pentru a-şi întreţine familia, se apucă de traduceri, lucrate la repezeală, lăsându-se pe mâna unor editori avizi de câştig. A semnat mai ales George B. Rareş, dar în periodice, când nu a uzat de numele real în diverse variante (George Emil Botez, Gh. Em. Botez, Gh. Em. Botez-Galaţi, G.E.B., G. Em. B., G.e.b., Geb) a recurs la alte pseudonime: G. Răzvan, C. Adrian şi, poate, Ion Costin. Două cărţi proprii sunt semnate Gheorghe Elmian, la fel ca primele povestiri publicate în revista „Ovidiu" din Constanţa, în 1904. Cel dintâi volum dat la tipar este o traducere a unei povestiri de André Theuriet, *Frida* (1910). În 1913 editează la Galaţi, împreună cu alţii, un bimensual literar, artistic, social, „Zburătorul", unde susţine rubrica de critică literară. Altă revistă sub redactarea lui, apărută însă la Bucureşti, este „Flori de crâng" (1932). Este posibil să fi făcut parte şi din redacţia ziarului „Minerva", unde între 1914 şi 1916 semnează curent anchete sociale, reportaje politice, articole pe teme economice şi, ocazional, cronici teatrale. Însemnări de ziarist sunt adunate în paginile multora din cărţile lui ulterioare. În 1919 fondează colecţia „Biblioteca scriitorilor iluştri", în care se tipăresc îndeosebi traduceri semnate de el sau de alţi scriitori.

Inconsistentă este literatura propriu-zisă a lui **B.-R.**, reprezentată la început de povestiri alegorice şi sentimentale apărute în „Rampa", „Viitorul", „Credinţa", „Zburătorul", „Tribuna liberală", „Minerva", „Izbânda". În „Miraj" şi în „Raza literară", se încearcă şi ca poet, fie cu versuri originale, fie cu tălmăciri din Charles Baudelaire şi Paul Verlaine. Din 1920 se profilează pe literatura de colportaj, fabricând în serie senzaţionale biografii de haiduci sau reluând în prelucrări prolixe păţaniile lui Păcală şi Tândală, diferite poveşti şi basme, ale căror surse sunt străvezii (Charles Perrault, Fraţii Grimm, Petre Ispirescu ş.a.). Şi mai puţin inspirate se dovedesc cele şapte mii de versuri din *Gruia cel viteaz şi tatăl său Novac*. Cu posibilităţi literare modeste, **B.-R.** a realizat foarte multe traduceri – tipărite în tiraje enorme şi frecvent reeditate – din majoritatea literaturilor de circulaţie. S-a folosit cel mai adesea de un text francez intermediar, dar cunoştea, se pare, şi limbile germană şi maghiară. Uneori şi-a asociat cunoscători ai limbii originalului, ca în cazul literaturii ruse, ori a recurs la ajutorul soţiei lui, Ana-Maria G. Bottez. A tălmăcit mult din opera lui Jules Verne, dar şi din alţi numeroși scriitori europeni notorii, versiuni care, deși departe de a fi un model de traducere, au contribuit la familiarizarea cititorului român cu literaturile lumii.

SCRIERI: *Zece zile prin Ardeal*, Bucureşti, 1919; *Călina, fiica codrilor, căpitan de haiduci*, Bucureşti, 1924; *Gruie haiducul*, Bucureşti, 1924; *Popa Marosin, căpitan de voinici*, Bucureşti, 1924; *Fraţi de cruce*, Bucureşti, 1930; *Inelul fermecat*, Bucureşti, f.a.; *Fata din dafin*, Bucureşti, f.a.; *Ştefan Bujor*, Bucureşti, f.a.; *Gruia cel viteaz şi tatăl său Novac*, Bucureşti, f.a.; *Viaţa, năzdrăvăniile şi păţaniile lui Păcală*, Bucureşti, 1930; *Haiducul Miereanu*, Bucureşti, 1934; *Bujor haiducul*, Bucureşti, 1934. **Traduceri:** André Theuriet, *Frida*, Bucureşti, 1910; A. S. Puşkin, *Fata căpitanului*, Bucureşti, 1912; ed. cu ilustraţii de Ion Anestin, Bucureşti, 1928; Henrik Ibsen, *Raţa sălbatică*, Bucureşti, 1913 (în colaborare cu Mihail G. Nicolau); I. S. Turgheniev, *Părinţi şi copii*, Bucureşti, 1914, *Eroismul dragostei*, Bucureşti, cu ilustraţii de Ary Murnu, Bucureşti, f.a. (în colaborare cu I. Hâncu); Friedrich Nietzsche, *Aşa grăit-a Zarathustra*, pref. Mihail Negru, Bucureşti, 1916, *Antichristul. Încercare de refacere a tuturor valorilor*, Bucureşti, 1920; Émile Zola, *Prăbuşirea*, Bucureşti, 1917, *O pagină de iubire*, Bucureşti, 1921, *Norocul prostului*, Bucureşti, 1923, *Goana după fericire*, Bucureşti, f.a.; Anatole France, *Cartea prietenului meu*, cu ilustraţii de P. P. Molda, Bucureşti, f.a.; L. N. Tolstoi, *Război şi pace*, Bucureşti, 1918–1922, *Hagi-Murad*, Bucureşti, 1920, *Cât pământ trebuie unui om şi alte povestiri*,

București, 1923, *Sonata Kreutzer. Diavolul. Părintele Sergiu*, București, 1923; ed. 2, pref. E. Lovinescu, București, 1928, *Pe drumul mântuirii*, București, 1926, *Învierea*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1926, *Poliușka și alte povestiri*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, f.a. (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Stăpân și slugă și alte povestiri*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1926 (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Doi husari. Asediul Sevastopolului. Moartea lui Aleanin*, București, 1928 (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Moartea lui Ivan Ilici*, București, 1928, *Anna Karenin*, I–II, București, 1933, *Fericirea casnică*, București, 1934; Blasco Ibáñez, *Printre portocali*, cu ilustrații de Ion Comănescu, București, 1918, *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului*, București, 1920, *Urgisiții vieții*, București, 1921; Alphonse Daudet, *Sapho*, București, 1918; F. M. Dostoievski, *Netoșka*, București, 1919, *Frații Karamazov*, București, 1921, *O femeie blândă*, București, 1921, *Iubire tragică*, București, 1929, *Spovedania lui Stavroghin. Gelozie pedepsită. Hoțul cinstit*, București, f.a., *Suflet de copil*, București, 1933; Paul Heyse, *Dragostea în Italia*, București, 1919; Prosper Mérimée, *Noaptea de urgie și măcel*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1920; Guy de Maupassant, *Mont-Oriol*, București, 1920, *Inima noastră*, București, f.a.; Honoré de Balzac, *Grădina cu rodii*, București, 1921; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii*, București, 1922; Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, București, 1922 (în colaborare cu Ana-Maria G. Bottez), *Arhipelagul în flăcări*, București, 1923, *Lupta pentru milioane*, București, 1923, *Raza verde*, București, 1923, *De la Pământ la Lună*, București, [1923], *Împrejurul Lunei*, București, 1923, *Dragoste și datorie*, București, 1923 (în colaborare cu Ana-Maria G. Bottez), *Cinci săptămâni în balon*, București, 1923 (în colaborare cu A. Constantinescu), *Răzbunarea marinarului*, București, 1924, *Logodnica indianului*, București, 1924, *Noul Cain. Uzina fermecată*, București, 1924, *Salvarea miraculoasă*, București, 1925, *În fața steagului*, București, f.a., *Aventurile a trei ruși și a trei englezi în Africa Australă*, București, 1933, *Mathias Sandorf*, București, f.a.; Henryk Sienkiewicz, *Cavalerii crucei*, I–II, București, 1923, *Quo Vadis*, București, 1924; Paul Bourget, *Discipolul*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1927 (în colaborare cu Lucia Subotici); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–II, București, 1927, *Cocoșatul de la Catedrala Notre-Dame de Paris*, București, 1935; Jókai Mór, *Martirii inimii*, București, 1929; Alfred de Musset, *Spovedania unui îndrăgostit*, București, 1929; Hector Malot, *Fără familie*, ed. 2, I–II, București, 1931, *În familie*, I–II, București, 1934; Ernest Renan, *Viața lui Iisus*, ed. 2, București, f.a.; Charles Dickens, *Povești de Crăciun*, București, 1935, *Strigoii. Povestiri de Crăciun*, București, 1938.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Traduceri*, L, 1918, 1; Nicolae Crevedia, *Puneți mâna pe traducători*, „Calendarul”, 1933, 316; Paul I. Papadopol, *Traduceri*, U, 1933, 234; Paul I. Papadopol, *George B. Rareș*, RAZ, 1934, 12; Barbu Lăzăreanu, *George Em. Botez*, ADV, 1935, 15 851; Paul Teodorescu, *George B. Rareș*, RAZ, 1935, 25; Geo Borzea, *George B. Rareș*, RAZ, 1935, 25; Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, București, 1963, *123–124*; Straje, *Dicț. pseud.*, *90*.

G.H.-T.

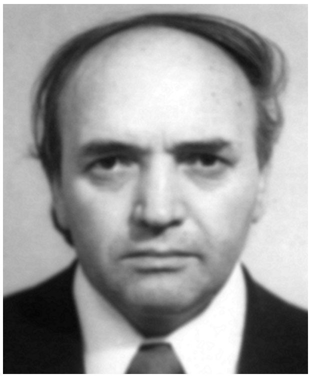
BOTEZATU, Eliza (7.XI.1938, Briceni–Edineț), critic și istoric literar. Este fiica Anei (n. Chizân) și a lui Nicolae Cracan, țărani. Absolventă, în 1961, a Universității de Stat din Chișinău, a susținut doctoratul în filologie în 1972, parcurgând ierarhia universitară până la gradul de profesor (1992). A predat la Institutul Pedagogic „Alecu Russo” din Bălți, apoi la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Între 1979 și 1986 a fost cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, apoi a fost și secretar al Uniunii Scriitorilor (1986–1987).

B. a debutat în 1954 la „Tinerimea Moldovei”. S-a dedicat dintru început criticii literare, scriind despre lirica basarabeană postbelică: *Poezia meditativă moldovenească* (1977), *Poemul moldovenesc contemporan* (1981). A știut să găsească o optică personală, apropiindu-se de actul poetic dintr-o serie de unghiuri, dacă nu absolut noi, cel puțin mai rar frecventate, comentariile ei fiind îndeobște pertinente, cu deschideri de orizont utile, nuanțate. Studiul pe specii a fost completat cu studiul înrâuririlor folclorice: *Poezia și folclorul: puncte de joncțiune* (1987) sau al unor circumstanțe istorice, de pildă al Doilea Război Mondial: *Prezenți în front* (1985). În două studii monografice, unul despre lirica lui George Meniuc (1980), celălalt despre Pavel Boțu (1987), se remarcă tentativa de a descifra coordonate stilistice și individualități poetice. Autoarea a plătit totuși, în timp, un anume tribut temelor oficiale bolșevice, ca în paginile din volumul *Patosul patriotic și internaționalist al poeziei* (1979).

SCRIERI: *Poezia meditativă moldovenească*, Chișinău, 1977; *Patosul patriotic și internaționalist al poeziei*, Chișinău, 1979; *Cheile artei. Studiu asupra creației literare a lui George Meniuc*, Chișinău, 1980; *Poemul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1981; *Creația lui I. Canna în școală*, Chișinău, 1984; *Literatura moldovenească pentru copii*, Chișinău, 1984; *Prezenți în front*, Chișinău, 1985; *Lumina darnică a poeziei. Creația lui Pavel Boțu*, Chișinău, 1987; *Poezia și folclorul: puncte de joncțiune*, Chișinău, 1987; *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988; *Critica literară*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, *94–101*; Cimpoi, *Ist. lit.*

Basarabia, 273; Nicolae Bileţchi, *La vârsta împlinirilor*, LA, 1998, 5 noiembrie; *Vocaţia cuvântului scris şi rostit. Biobibliografie*, Chişinău, 2006; *Dicţ. Chişinău, 67–68*; Raia Rogac, *Designer de cuvinte. Interviu cu Eliza Botezatu*, Chişinău, 2012. ***M.Dg.***

BOTEZATU, Grigore (14.I.1929, Baraboi–Bălţi), folclorist.

Este fiul Anei (n. Burbulea) şi al lui Gheorghe Botezatu, ţărani. A absolvit Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1954), fiind apoi cercetător ştiinţific, şeful secţiei de folclor (1979–1999) şi director adjunct al Institutului de Etnografie şi Folclor al Academiei de Ştiinţe, devenit Institutul de Filologie (1991–1999). Şi-a luat doctoratul în filologie cu teza *Genurile folclorice şi realitatea istorică (pe baza folclorului haiducesc)* (1967). A fost distins cu titlul Om Emerit în Ştiinţă (1990), cu Premiul Dacia (1991), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), iar pentru coordonarea culegerii de folclor *Cât îi Maramureşul…* (1993) cu Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române. A participat şi la pregătirea, redactarea şi editarea corpusului *Creaţia populară moldovenească* (16 volume, 1975–1983), a seriei de culegeri folclorice pe zone.

B. a desfăşurat o amplă activitate de culegător, editor şi cercetător al folclorului literar. A înregistrat texte folclorice în satele din Basarabia, în localităţile româneşti din regiunile Odessa, Cernăuţi, Transcarpatia, Nikolaev, Kirovograd, ţinutul Krasnodar ş.a. S-a consacrat şi s-a impus datorită culegerii prozei populare, îndeosebi a poveştilor. Editează prima sa colecţie de folclor, *Poveşti norodnice moldoveneşti*, în 1955. Unele basme, care „au o indubitabilă prospeţime" (Iordan Datcu), i-au fost traduse în engleză, franceză, germană, spaniolă, japoneză, bulgară ş.a. A publicat în acelaşi timp numeroase studii consacrate poveştilor populare, fantastice şi nuvelistice, legendelor, parabolelor, snoavelor etc., a investigat în monografia *Folclorul haiducesc în Moldova* (1967) această arie tematică bogat reprezentată în producţiile populare româneşti, s-a îndreptat către contribuţiile înaintaşilor în domeniul folcloristicii, cercetând preocupările legate de cultura populară la Dimitrie Cantemir, Ion Neculce, Ion Creangă, M. Eminescu, Alexie Mateevici, Tudor Pamfile, iar dintre discipolii lui Dimitrie Gusti, s-a oprit la Petre Ştefănucă, a cărui colecţie o şi editează, şi la Tatiana Găluşcă. Concomitent, în anii '50–'60 ai secolului trecut, traduce şi prelucrează o serie de poveşti populare ruseşti, tadjice, indiene, chinezeşti, prelucrări ale unor basme şi proverbe din Etiopia şi Sudan ş.a. **B.** participă şi la elaborarea manualelor pentru instituţiile de învăţământ universitar şi pentru şcolile medii din Republica Moldova.

SCRIERI: *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chişinău, 1967; *Genuri şi specii folclorice* (în colaborare), Chişinău, 1972; *Speciile folclorice şi realitatea istorică* (în colaborare), Chişinău, 1985; *La izvoare. Poveşti, poezie populară şi cercetări de folclor*, Chişinău, 1991. **Culegeri:** *Poveşti norodnice moldoveneşti*, Chişinău, 1955; *Poveşti*, Chişinău, 1956; *Poezie populară moldovenească*, Chişinău, 1957 (în colaborare); *Basme şi snoave*, Chişinău, 1958; *A fost odată. Poveşti şi snoave*, Chişinău, 1966; *Făt-Frumos şi Ileana Cosânzeana – sora Soarelui*, Chişinău, 1967; *Peneş-Împăratul*, Chişinău, 1968; *Poveşti populare moldoveneşti*, Chişinău, 1972; *Legende, tradiţii şi povestiri orale*, pref. edit., Chişinău, 1975; *Poveşti fantastice*, introd. edit., Chişinău, 1976; *Poveşti nuvelistice*, introd. edit., Chişinău, 1980; *Auzit-am din bătrâni. Legende moldoveneşti*, Chişinău, 1981; *De n-ar fi, nu s-ar povesti*, Chişinău, 1983; *Plugul de aur. Parabole şi poveşti nuvelistice*, Chişinău, 1985; *Cât îi Maramureşul…* , Chişinău, 1993 (în colaborare); *Folclor din Ţara Fagilor*, Chişinău, 1993 (în colaborare);*Făt-Frumos şi Soarele. Poveşti populare din Basarabia*, pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1995; *Norocul omului*, Chişinău, 1997; *Cântece bătrâneşti ale românilor: cântece istorice*, Chişinău–Bucureşti, 2002 (în colaborare cu Andrei Hâncu); *Basme populare româneşti*, Chişinău – Bucureşti, 2003; *Dicționar de proverbe și zicători românești*, ed. 3, pref. edit., Bucureşti – Chişinău, 2003 (în colaborare cu Andrei Hâncu); *Talmaza: creaţii folclorice*, Chişinău, 2003 (în colaborare cu Vasile Grosu); *Coroana de aur*, Chişinău, 2007. **Ediţii, antologii:** Petre V. Ştefănucă, *Folclor şi tradiţii populare*, I–II, Chişinău, 1991 (în colaborare cu Andrei Hâncu), *Datini şi creaţii populare*, introd. edit., Chişinău, 2008; *Folclor român din Basarabia*, Chişinău, 1999 (în colaborare cu Tatiana Găluşcă şi Ioan R. Nicola); Nicolae Donţu, *Talmaza, Ermoclia, Ciobursciu: tezaur folcloric*, Chişinău, 1999 (în colaborare cu Vasile Grosu); *Petre Ştefănucă. 1906–1942*, Chişinău, 2006 (în colaborare); Gheorghe V. Madan, *Un sat basarabean de*

codru: Trușenii, studiu biografic Iurie Colesnic, Chișinău, 2008 (în colaborare cu Tamara Apostol-Macovei), *Scrieri*, I–II, introd. Iordan Datcu, Chișinău, 2011 (în colaborare cu Mihai Papuc și Tamara Apostol-Macovei).

Repere bibliografice: Efim Junghietu, *Folclorul – o pasiune permanentă*, LA, 1979, 18 ianuarie; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, *290–296*; Pamfil Bilțiu, *Un etnolog de seamă al Republicii Moldova*, „România km 0", 2001, 1–2; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *134–135*; Nicolae Băieșu, *Un folclorist consacrat: Grigore Botezatu*, LA, 2009, 15 ianuarie; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, *197–198; Dicț. Chișinău*, *69–70*; Iordan Datcu, *Gheorghe V. Madan într-o ediție reprezentativă*, CL, 2012, 4. ***N.B.***

BOTIȘ-CIOBANU, Maria (16.VIII.1866, Abrud-Sat, j. Alba – 24.XI.1950, Oradea), poetă, prozatoare. Este fiica Justinei (n. Critta) și a lui Vasile Cioban, dascăl la Abrud și notar la Roșia Montană. Urmează clasele primare la Roșia Montană, gimnaziul la Sibiu, la Școala Civilă de Fete a Astrei, Școala Normală de Stat la Cluj și Școala Normală Superioară la Budapesta. A profesat, între 1891 și 1900, la Nădășelu, Bârgău, Prundu Bârgăului, Roșia Montană, Sibiu. Îndeplinește și funcția de directoare a internatului de fete de pe lângă Școala Civilă Confesională Română din Arad. Aici se căsătorește cu Teodor Botiș, primul rector al Academiei Teologice. Infirmieră devotată în timpul Primului Război Mondial, a fost aleasă președintă a filialei ardelene a Crucii Roșii (1914–1918). A contribuit la dezvoltarea învățământului pentru copiii orfani din Transilvania. Din 1926 iscălește Maria Botiș-Ciobanu, nume ce figurează și pe coperta unor cărți.

B.-C. a colaborat cu articole, versuri, proză – schițe, nuvele, povești – la publicații ardelenești îndeosebi, dar nu numai, semnătura ei putând fi întâlnită deopotrivă în „Familia", „Convorbiri literare", „Tribuna", „Sămănătorul", „Gazeta de duminică", „Românul", „Universul literar" ș.a. Articolele referitoare la educația în școală – apărute mai întâi în „Telegraful român" – le-a strâns în volumul *Scrisori către eleve* (1900), iar versurile și scrierile în proză au intrat în culegerile *Poezii* (1905), *Doina* (1912), *Poezii* (1927), *Țara Moților* (1928), *Povești* (1940). Câteva poezii au fost selectate în diverse antologii. Dintre încercările pentru teatru la care s-a încumetat, unele s-au păstrat în manuscris. Cu ecouri ale unui eminescianism diluat, **B.-C.** compune într-o gamă minoră, cântând – în „doine", în câte un sonet – bucuria dragostei, mai rar amarul ei, înseninându-se în gestul cucernic al închinăciunii. Alternând lacrima promptă cu zâmbetul inocent, mai și căzând pe gânduri, în cogitații de album, stihuitoarea se simte fericită în cadrul rustic, în vreme ce față de orașul păcătos ea face alergii sămănătoriste. O notă de asprime se percepe în lirica de inspirație socială, unde frazarea amintește de Octavian Goga și George Coșbuc. Cele mai izbutite rămân, cu licărul lor de umor, narațiunile în versuri. A tradus, trădându-i prin facilitate, din Goethe, Lamartine, Lenau, Emanuel Geibel, Theodor Körner, Petőfi Sándor, Friedrich Rückert ș.a. Cu toată încărcătura de moralism a textelor ei, **B.-C.** e mai bună prozatoare decât poetă. Câte o schiță aduce cu un basm și, de altfel, ardeleanca a scris și basme propriu-zise. Un alt timbru prezintă legendele din volumul *Țara Moților*, cu sorgintea în istorisirile fantasmagorice ale băieșilor de la minele de aur din Munții Apuseni. Cu infiltrații de fantastic păgân, atmosfera e aceea a unui mediu stăpânit de forța anihilantă a superstiției.

SCRIERI: *Scrisori către eleve*, Sibiu, 1900; *Poezii*, Arad, 1905; *Doina*, Arad, 1912; *Poezii*, Cluj, [1927]; *Țara Moților*, Arad, 1928; *Povești*, Arad, 1940; *Țara Moților*, Timișoara, 1976; *Crăiasa Codrului*, îngr. și pref. G. Nistor, Timișoara, 1976.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, II, *66–68*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *393–394*; Perpessicius, *Lecturi*, *59–66*; Nicolae Albu, *O poetă a Munților Apuseni: Maria Ciobanu*, „Unirea. Almanahul județului Alba", 1972, *61–62*; *Biografia unor destine*, Alba Iulia, 1993, *40–41*; Eugen Goia, *Maria Botiș-Ciobanu, un ctitor al culturii românești din Țara Moților*, „Coloana infinitului", 2006, 58; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *135*. ***F.F.***

BOTTA, Dan (26.IX.1907, Adjud – 13.I.1958, București), poet, dramaturg, eseist.

La 1560, când primește înscrisuri de noblețe, un Toader Bota (Botha, Botta) își avea reședința la Cernești, în Maramureș. Din acesta descinde, se pare, Theodor Botta (Botha), tatăl lui **B.**; student în medicină la Viena, hărțuit ca militant pentru emanciparea națională a românilor ardeleni, el se

va refugia în Moldova, terminându-şi studiile la Iaşi. Mai târziu se stabileşte la Adjud, fiind medic la Căile Ferate Române. Din căsătoria cu Aglaia Francisc (Franceschi), fiica unui emigrant corsican, are doi copii, mezinul fiind Emil Botta, viitor poet şi actor. **B.** va face şcoala primară la Adjud, trecând apoi la Liceul Unirea din Focşani şi, din 1921, la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. În 1927 îşi lua licenţa în drept la Universitatea bucureşteană, iar în 1929 şi pe aceea în filologie clasică. În acelaşi timp, absolvise şi Institutul de Educaţie Fizică. Din 1934 este cooptat în comitetul de redacţie la *Enciclopedia României*, sub îngrijirea lui apărând al treilea şi al patrulea volum. În 1940 ocupa postul de director al Artelor în Ministerul Educaţiei Naţionale. **B.** debutează în 1923 la „Ramuri fragede", revista elevilor de la „Sf. Sava", cu sonetul *Clopotul sfărâmat*, o traducere din Charles Baudelaire. Începând din 1929, publică articole, recenzii, note, cronici muzicale şi plastice în „Rampa", „La Nation roumaine" (aici fiind şi redactor), „Vremea", „Tiparniţa literară", „Cuvântul". Poetul se lansează în 1931 cu volumul de versuri *Eulalii*, prefaţat de Ion Barbu şi încununat cu Premiul Socec. Singurele versuri încredinţate ulterior presei, până cu puţin timp înaintea morţii, când în „Viaţa românească" şi „Tribuna" îi apar tălmăciri din E.A. Poe şi şase sonete, sunt cele în limba franceză din „Contimporanul" şi „Ulise". Primele eseuri i se tipăresc în 1932 în „Floarea de foc", „Contimporanul" şi „România literară". Momentul coincide cu afilierea la gruparea Criterion, la simpozioanele căreia conferenţiază despre direcţii şi doctrine din evoluţia artelor şi poeziei, despre clasicismul european şi românesc, despre figuri emblematice ale culturii şi istoriei naţionale. Aceste teme revin şi în conferinţele radiofonice difuzate între 1933 şi 1940. Cronicar al vieţii muzicale şi artistice în „Calendarul", prezent în „Convorbiri literare", „Revista Fundaţiilor Regale", „Arta şi omul", începe în 1934 o colaborare de durată la „Gândirea", unde publică, printre alte eseuri, *Charmion sau Despre muzică*, reluat în volum în 1941. Două articole din 1935, în „Naţiunea" şi în „Luceafărul literar şi critic", precedă publicistica politică, de coloratură elitistă, dar cu recursuri la argumentele ideologiei de extremă dreapta, din „Sfarmă-Piatră" şi „Axa". Între timp, imaginea scriitorului se consolidează în conştiinţa contemporanilor prin volumul de eseuri *Limite* (1936), laureat de Societatea Scriitorilor Români, al cărei membru devenise în 1935. Numele îi mai apare sporadic în „Da şi nu", „Arta şi tehnica grafică", „Buna Vestire", dar semnificative sunt reacţiile privitoare la funcţia socio-ritualică a teatrului din „Universul literar". **B.** se revela acum şi ca dramaturg, prin tipărirea, în 1939, a pieselor *Comedia fantasmelor* şi *Alkestis* şi a traducerii tragediei *Troienele* de Euripide. Cea dintâi este pusă în scenă în 1939 la Teatrul Naţional din Cluj. La revista „Dacia" (1941–1942), scoasă împreună cu Octavian C. Tăslăuanu şi Emil Giurgiuca, într-o suită de eseuri (*Românii, poporul tradiţiei imperiale, Legea românească, Basarabii, sensul unor mari tradiţii* ş.a.), schiţează o viziune extatică asupra istoriei şi spiritualităţii româneşti. Tot la „Dacia" începe o polemică acerbă cu Lucian Blaga, căruia îi contestă apoi, în „Timpul" şi „Sfarmă-Piatră", prioritatea ideilor din *Spaţiul mioritic*. În broşura *Cazul Blaga*

Dan Botta (stânga jos),
Mircea Vulcănescu (în mijloc jos) şi alţii

(1941) aprigul polemist va strânge tot dosarul acestei dispute. Orgolios şi himeric, el lansează în „Duminica" din 1943 un atac dur, rămas fără replică, şi împotriva lui Camil Petrescu. Colaborările din 1943 la „Tribuna tineretului" şi „Vestul" încheie o etapă, urmată, după război, de ani lungi de penitenţă. Acum tălmăceşte din Shakespeare (*Regele Ioan*), Ferreira de Castro (romanul *Oile Domnului*), François Villon (*Balade şi alte poeme*), Sofocle (*Oedip Rege*) şi poemele lui E.A. Poe. În tăcere şi izolare, poetul compune sonetele din *Cununa Arianei*, ciclurile *Epigrame*, *Poeme*, *Poeme în curs*, dramele *Deliana* şi *Soarele şi Luna*, toate apărute postum. Versuri inedite, originale şi traduceri, îşi vor găsi loc, începând din 1966, în „Familia", „Astra", „Gazeta literară", „România literară", „Manuscriptum", „Revista de istorie şi teorie literară" şi „Jurnalul literar".

Întâlnirea lui **B.** cu literatura şi cultura greco-latină a fost de bun augur. În această „oază de har şi repaos" care este Grecia lui Pericle, plăsmuire a unei fantezii nostalgice, dar şi ficţiune „din flori de carte", şi-a cultivat scriitorul visul de frumos. Voluptatea calofilă, solemnitatea gesturilor, dicţiunea ceremonioasă a ideilor sunt constante care îi diferenţiază manifestarea în interiorul grupului Criterion. În scurte glose **B.** propune un jurnal de lecturi din literatura română şi străină, cu precădere franceză, ce dezvăluie sensibilitate receptivă destul de largă, dar şi un ferm concept de valoare. Pentru el, Tristan Tzara e o „glorie de music-hall", iar proza lui E.M. Remarque, Roland Dorgelès, Ernst Glaeser constituie un simplu document. Gustă în schimb cu delicii „periodul direct şi brutal, cuvântul gras şi vegetal" al lui Dosoftei, tehnica primitivă, parcă aparţinând iconarilor populari, din *Crăişorul* lui Liviu Rebreanu, iar în Alecu Ruset din *Zodia Cancerului* de Mihail Sadoveanu vede un „beizade Hamlet". Cronicile la *Joc secund* şi *Lauda somnului*, dintre cele mai avizate în epocă, dau măsura deschiderii spre marea poezie. Ion Barbu este evaluat pe linia, venerată, a lirismului pur, de la E.A. Poe la Paul Valéry. Exultă, deopotrivă, şi la sunetul grav al poeziei lui Lucian Blaga, pe care îl consideră cel mai aproape de realizarea osmozei dintre etosul naţional şi tradiţia poetică românească, lărgind, în acest sens, drumul deschis de M.Eminescu. Mobilitatea comprehensivă nu-l împiedică să afişeze un program teoretic exclusivist. La 22 de ani opţiunile lui merg spre arta rigorilor clasice. **B.** este înclinat să vadă în poezia lui Stéphane Mallarmé, în muzica lui César Franck şi în pictura lui Paul Cézanne o restituţie a universului platonician din *Timaios*, dar aceloraşi „clasici ai unui extrem clasicism" le reproşează sterilitatea, lipsa de fior şi dispreţul pentru idee. În *Charmion...*, interpretare poetică a modelului cosmologic pitagoreico-platonician, dă şi o motivare ontologică funcţiei metafizice a artei. În planul cunoaşterii poezia reprezintă, alături de filosofie şi de eros, o cale de acces spre puritatea şi unitatea dintâi a fiinţei. Într-o atare perspectivă, arta apare ca o mistică de tip special, fruct al lucidităţii intensificatoare până la extaz. În volumul de versuri *Eulalii* tendinţa transcenderii realului ia aspectul unei dereificări programatice a limbajului. **B.** este, la rândul lui, victima ermetismului, „viţiu" rafinat, incriminat, ca exerciţiu în sine, la Mallarmé şi Valéry. Din „sunete-crin" poetul conturează arabescuri, evocând o lume de curăţii virginale. Opalul, ametistul, aurul, safirul, diamantul, fildeşul, apele „fosforoase", eterul, „cerul de arme cristaline", „sorii nuli", toate alcătuiesc materia evanescentă a versului din *Eulalii*. False descrieri, chiar când propun universuri artistice (*Meling, Delft, Botticelli*), poemele caută, de preferinţă, „ora difuză" a serii şi a aurorei. Intenţia de a conferi imaginii verticalitatea unor „dorice, prudente forme" (*Proemiu*) are a învinge atracţia spre volutele melodioase, feminine. Chemărilor vagului dispersant, cu stigmate simboliste (*Delft, Mătasea depărtărilor*), li se opune năzuinţa spre centru, punct ferm în rotirea „nervoasă" a timpului, de unde şi ocurenţa simbolurilor insularităţii. Aventura poeziei, realitate suverană, deasupra vicisitudinilor devenirii, nu anulează însă dilema existenţială. „Temuta, roza Moarte" prelungeşte indefinit dualitatea perspectivelor: spre „suita şi ciclica lumină" sau spre „somnul humei triste" (*Epilog*). O soluţie la această scindare se conturează în poema *Cantilenă*, unde apare, într-o primă şi remarcabilă interpretare, motivul „zeului trist", obosit de propria lui desăvârşire. Disputat „culmilor lucide" ale „dreptelor amiezi" de către „Fata verde Una", ciobanul lui **B.** este absorbit în somnul luminat de „crini opheliali" şi „stele moi", în legănarea matern-erotică a apelor. Înscrisă în fibra cea mai tăinuită a fiinţei, funesta mireasă este „lacul vechi din noi", „piatră de sânge", gata să intre în rezonanţă cu „orficul tumult" al curgerii fără întoarcere. Tot ea deschide însă porţi spre „lobi de albă lume", ca un prag spre o lume mai înaltă. Melancolia acompaniază discret abandonul, un suflu tragic se insinuează în atmosfera mistic-liturgică şi moartea ia

dimensiunile unui mister cosmic. Ciclul de sonete *Cununa Ariadnei* pare scris de un alt poet. Expresia s-a limpezit, versul bate cadenţele unei prozodii sever normate. Abia acum zelul clasicizant al eseistului află suportul care îi dă credibilitate. Forma apolinică a sonetului, în care poetul aduce unele inovaţii, satisface şi nevoia de simplitate, şi pe aceea de revelaţie. Obsesia absolutului şi a purităţii spirituale se menţine, dar vehicul, de data aceasta, este dragostea, nu însă cea profundă, Afrodita Pandemos, ci aceea sacră, patronată de Afrodita Urania, divinitatea sub semnul căreia, în *Charmion…*, pământul se logodeşte cu cerul în marea unduire a ritmului universal. Alte poeme postume recapitulează tematica proprie, schimbarea de manieră fiind evidentă. Urmarea e o lirică directă, un fel de vorbire esenţializată. Remarcabile sunt poemele de aparenţă narativă, în care autorul îşi povesteşte vedeniile pe măsură ce le inventează. E vorba de întâmplări ciudate, între veghe şi vis, de întâlniri funeste şi de rătăciri în necunoscut. Eul se simte asaltat de semne angoasante, de ademeniri ucigaşe. În ansamblu, **B.** lasă impresia unui *poeta doctus*, intim familiarizat cu variate discursuri lirice. Aceasta şi explică, între altele, valoarea, uneori excepţională, a traducerilor sale, care adună, sub arcul aceleiaşi sensibilităţi rafinate prin studiu, pe tragicii greci, pe Villon, Shakespeare şi Poe. Şi teatrul lui **B.**, poetic prin excelenţă, încearcă o sinteză de mijloace expresive şi de motive legate de destin, aşa cum s-au fixat în tradiţia europeană cultă şi folclorică, modelul absolut fiind tragedia greacă. O excepţie pare să fie *Comedia fantasmelor,* a cărei acţiune, plasată în Renaşterea italiană, aduce în scenă câteva personaje nonfictive şi obligă la o minimă concretizare realistă; dar nici aici nu e urmărită reconstituirea unei epoci, în fapt, ci manifestarea tragicului în istorie. Caesar Borgia, întruchipând individualismul renascentist, ajunge să sfideze „incoruptibila ordine a cercurilor”, visând să făurească unitatea Italiei, dar se prăbuşeşte, abandonat de pronie. Căderea îi revelează rostul tainic al fiecărui gest în armonia universală, fără de care lumea ar fi o „comedie a fantasmelor”, produsul propriei halucinaţii. Caesar pricepe acum ceea ce rămâne insesizabil pentru pragmaticul Machiavelli: singura unitate posibilă este aceea spirituală, sub sceptrul lui Iisus, „unicul Caesar”. Comparativ cu această tragedie travestită în fastuoase haine baroce, *Alkestis* se supune canoanelor antice, textul raportându-se cu o relativă fidelitate la piesa omonimă a lui Euripide. Scrisă în versuri care dau puternic iluzia metrului antic, *Alkestis* mizează pe forţa poeziei, când aspră, când suavă, totdeauna sobră. Cu *Deliana*, „basm pentru oameni mari”, şi *Soarele şi Luna*, „dramă liturgică”, **B.** tentează marea sinteză a artei şi gândirii sale, opera de artă totală, în sensul wagnerian al termenului. *Deliana* se vrea o replică la *Luceafărul* eminescian, o încercare de reabilitare a omenescului. Înălţându-se alături de alesul ei pe orbitele astrale, domniţa se iniţiază în marile taine ale firii. Sub semnul perfecţiunii, moartea şi nemurirea coincid, de unde şi vacuitatea tristă a eternităţii, care îşi soarbe „viaţa fără de moarte” din cugetarea pasionată a muritorilor. În *Soarele şi Luna*, constrâns de răzvrătirea celei mai mândre dintre făpturile sale, Dumnezeu hotărăşte, pentru a nu se nega pe sine, să nimicească lumea şi să o rezidească, încorporând în noua izvodire fapta contestatoare. Reunind o apocalipsă şi o geneză, dramaturgul subliniază coincidenţa şi continuitatea simbolică dintre sfârşit şi început, moarte şi înviere, şi conferă, totodată, jertfei un sens activ. Piesa dezvoltă o profuziune de sensuri, topind în construcţie elemente şi sugestii din orfism şi gnoză, teologie hermetică şi creştină, regăsite ca latenţe în eposul popular românesc, în care i-a plăcut să caute „chipul nostalgic al Thraciei”. De altfel, şi eseistica lui **B.**, subsumabilă filosofiei culturii, este polarizată de căutarea originilor, omologând în plan istoric nostalgia esenţelor. „Ideea thracică”, figură matricială a spiritualităţii naţionale, a „preformat” elementele frumosului românesc, imprimându-i „stilul pământului”, în timp ce ideea romană şi cea bizantină, selectate prin afinitate, i-au determinat şi precizat caracterele. Expresie a „sufletului colectiv”, definit prin sentiment cosmic, ataraxie şi idealism, creaţia autohtonă manifestă echilibrul senin în care se rezolvă, sub semnul melancoliei, tensiunea dintre „un mit ceresc” şi „un mit al pământului”, ambele întrunite în cultul lui Dionysos, imagine a lumii în eterna unduire între teluric şi uranic. Prin această paradigmă arhetipală a interpretat **B.**, între primii, capodoperele literaturii populare româneşti, poezia eminesciană şi sculptura lui Constantin Brâncuşi. Într-o generaţie cu sensibilitatea răscolită de verbul lui Vasile Pârvan, eseistul a contribuit la consolidarea mitului tracic, avatar interbelic al celui dacic. Fără să realizeze o teorie a culturii de consistenţa celei a lui Lucian Blaga, **B.** a abordat domeniul cu febrilitatea imaginativă a poetului. Fastul lexical şi solemnitatea stilului, procesiunea sărbătorească a ideilor, cadenţa

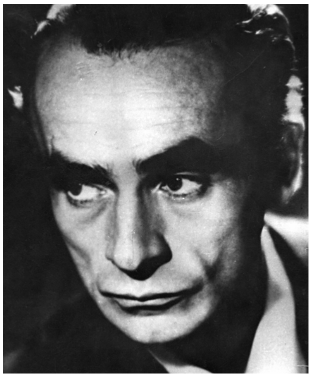
muzicală a frazelor, poza oraculară exercită o subtilă persuasiune asupra cititorului.

Pentru Dan Botta, lumea devenea reală când începea să-şi reveleze structurile ei profunde; adică, atunci când ochiul minţii începea să desprindă, înapoia aparenţelor, imaginile eterne, figurile mitice.

MIRCEA ELIADE

SCRIERI: *Eulalii*, precedate de *Veghea lui Roderick Usher*, parafrază de Ion Barbu, cu un portret de Mac Constantinescu şi gravuri de Pierre Grant, Bucureşti, 1931; *Limite*, Bucureşti, 1936; *Comedia fantasmelor*, Sighişoara, 1939; *Alkestis*, Bucureşti, 1939; *Cazul Blaga*, Bucureşti, 1941; *Charmion sau Despre muzică*, Bucureşti, 1941; *Scrieri*, I–IV, îngr. Dolores Botta, pref. Ion Biberi, postfaţă Toma Vlădescu, Eugen Schileru, Bucureşti, 1968; *Unduire şi moarte*, postfaţă Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, Iaşi, 1995; *Limite şi alte eseuri*, îngr. Dolores Botta, pref. Alexandru Paleologu, Bucureşti, 1996; *Roma–Threicia. O încercare de etimologie a limbii române*, îngr. Dolores Botta, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** José Maria Ferreira de Castro, *Oile Domnului*, pref. Eugen Schileru, Bucureşti, 1955; Shakespeare, *Regele Ioan*, în Shakespeare, *Opere*, I, Bucureşti, 1955; François Villon, *Balade şi alte poeme*, pref. Tudor Arghezi, Bucureşti, 1956; [Sofocle, Euripide], în *Tragicii greci*, îngr. D.M. Pippidi, Bucureşti, 1958, *343–424, 565–635*; E.A. Poe, [*Poeme*], în E.A. Poe, *Scrieri alese*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1963; [Léon-Paul Fargue, R.M. Rilke, Georges Chennevière, Paul Valéry, Stefan George], în *Scrieri*, IV, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, *179–182*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *350–352*; Holban, *Opere*, III, *179–199*, *294–296*, *415*; Streinu, *Pagini*, I, *75–98*; Papadima, *Creatorii*, *105–109*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *163–164*; Biberi, *Études*, *183–186*; Cioculescu, *Aspecte*, *171*, *636–642*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *826*, *Ist. lit.* (1982), *905*; Negoiţescu, *Lampa*, *40–43*; Biberi, *Eseuri*, *154–183*; Manolescu, *Metamorfozele*, *104–106*; Mincu, *Critice*, I, *39–57*, II, *165–174*; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, *225–226*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *477–487*; Micu, *„Gândirea”*, *866–876*, *954–959*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *78–88*; Micu, *Modernismul*, I, *267–268*, II, *177*, *passim*; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *276–285*; Florescu, *Itinerarii*, *267–299*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *330–332*; Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *127–161*; *Dicţ. analitic*, II, *27–29*; *Dicţ. esenţial*, *104–106*; Ghiţulescu, *Istoria*, *122–123*; Giovanni Rotiroti, *Dan Botta între poiesis şi aisthesis*, Constanţa, 2001; Grigurcu, *În pădurea*, *283–285*; Roberto Merlo, *Dal Mediterraneo alla Tracia: spirito europeo e tradizione autoctona nella saggistica di Dan Botta*, „Philologica Jassyensia”, 2006, 2; George Achim, [*Dan Botta*], PSS, 2007, 9–12, VR, 2009, 3–4; Gheorghe Grigurcu, *Clasicismul relativ al lui Dan Botta*, VR, 2008, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, *1050–1054*; Simuţ, *Vămile*, *443–454*. ***G.H.-T.***

BOTTA, Emil (15.IX.1911, Adjud – 24.VII.1977, Bucureşti), poet, prozator, publicist.

Este al doilea fiu al Aglaei (n. Francisc sau Franceschi), de origine corsicană, şi al lui Theodor Botta (Botha), descendent al unor nobili maramureşeni. Tatăl, apropiat de memorandişti, trece în Regat pentru a-şi putea lua, la Iaşi, licenţa în medicină. **B.** trăieşte la o vârstă fragedă ororile războiului, tatăl plătind cu viaţa, în 1921, abnegaţia faţă de răniţi. Şcoala, începută la Adjud şi continuată la Câmpulung, în Muscel, unde mama e directoarea unui orfelinat, nu-l atrage. La cincisprezece ani adolescentul părăseşte casa părintească, plecând la Bucureşti, pe urmele fratelui mai mare, Dan Botta, de care va fi extrem de legat sufleteşte toată viaţa. Îşi va lua totuşi bacalaureatul, probabil la Cluj, şi va urma între 1929 şi 1933 Conservatorul de Artă Dramatică din Bucureşti, clasa Ioan I. Livescu. În 1929 debutează cu versuri în „Bilete de papagal”, care îi mai publică alte poezii şi o schiţă. Colaborează frecvent, pe teme legate de cinema, la „Vremea” şi cu eseuri, proză şi versuri la „România literară”. Semnează şi în revistele scoase de colegii de generaţie: „Caravana”, „XY”, „Cristalul”, „Ulise”, „Discobolul”. Anunţa acum o plachetă – scrisă împreună cu David Werner (Mihai Dan) şi Corneliu Temensky –, un volum de poezii, o piesă de teatru şi romanul *Meridian*, din care publicase fragmente în „România literară”. După absolvirea Conservatorului, tânărul actor îşi urmează profesorul la Chişinău, unde, se pare, nu a reuşit să joace. Anii 1933–1937 sunt pentru el ani de boemă artistică, minată de puternice angoase. Face parte, împreună cu Arşavir Acterian, Pericle Martinescu, Horia Stamatu ş.a., dintr-un grup ce-şi zice „Corabia cu rataţi”, al cărui salut – „Oisive jeunesse!” – era un vers din Rimbaud. Totuşi, se dovedeşte foarte activ: îşi reia colaborarea la „Vremea”, unde va publica până în 1938, mai iscăleşte în „Credinţa”, „Meridian”, „Litere”, „Reporter”, „Facla”, „Arta şi omul”, „Ideea

românească”. În ultima revistă apare ciclul de poezii *Marele paianjen*, semnalat elogios de Eugen Ionescu şi devenit nucleul unui volum prezentat la concursul Editurii Fundaţiilor Regale pentru tinerii scriitori needitaţi. Premiat, *Întunecatul April* este tipărit în 1937. Un an mai târziu Editura Vremea îi scoate volumul de „nuvele” *Trântorul*. În acelaşi an **B.** debuta pe scena Teatrului Naţional în dramatizarea *Suferinţele tânărului Werther*. Rolurile intepretate în perioada următoare îi vor aduce consacrarea ca interpret de dramă. Concomitent, publică în „Universul literar” şi în „Revista Fundaţiilor Regale” ample cicluri care vor forma volumul *Pe-o gură de rai* (1943). După război, scriitorul îşi încetează practic activitatea, actorul, în schimb, şi-o intensifică, dând roluri memorabile, în teatru şi în film, fiind distins cu Premiul de Stat. Pe scenă e o apariţie inconfundabilă. Fără să denatureze personajele, el le împrumută întotdeauna o intensitate a trăirii la limita calcinării. Hieratic în gest şi vorbă, fără teamă de a trece drept manierist, creează în juru-i un spaţiu singular de aristocraţie intelectuală, de poezie dureroasă. Apogeul carierei actoriceşti coincide cu redescoperirea scrierilor sale literare, care sunt reeditate – *Poezii* (1966), *Trântorul* (1967) –, nu fără remanieri uneori substanţiale. Chiar în aceste condiţii, cele două cărţi sunt o revelaţie pentru tânăra generaţie, aflată în plin efort de a se rupe de proletcultism. Poezii vechi, pe care le rescrie, dar şi altele îi sunt publicate în „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Tomis”, „Viaţa românească”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Flacăra” ş.a. De sub tipar ies volumele *Versuri* (1971; reeditare a celui din 1966, completat cu ciclul *Vineri*), *Poeme* (1974, în colecţia „Cele mai frumoase poezii”) şi *Un dor fără saţiu* (1976), conţinând creaţiile noi. Poetul se stinge din viaţă în urma unui stop cardiac.

Până în 1936 în activitatea lui **B.** ponderea cea mai importantă o are publicistica. Aceasta, fie că se ocupă de film şi de slujitorii săi, fie de literatură ori de chestiuni culturale şi filosofice, relevă un orizont larg şi înclinaţie speculativă. Scriitura este alertă, concisă, de o remarcabilă precizie plastică. Uneori sentinţele, paradoxurile, turnura paratactică, expresiile încifrate şi simbolurile dau textului tensiune ideatică şi o polifonică obscuritate. Pentru **B.**, creaţia – cinematografică ori literară – e rodul unei „căutări interioare” mijlocite de inteligenţă. Nefiind simplu mimesis, având ca esenţă „minciuna”, iluzia, arta trebuie să depăşească „limitele posibilului şi ale ponderabilului”, să

În Citadela sfărâmată *de Horia Lovinescu: Lucia Sturdza-Bulandra, Emil Botta, Marcela Rusu şi Iulian Necşulescu*

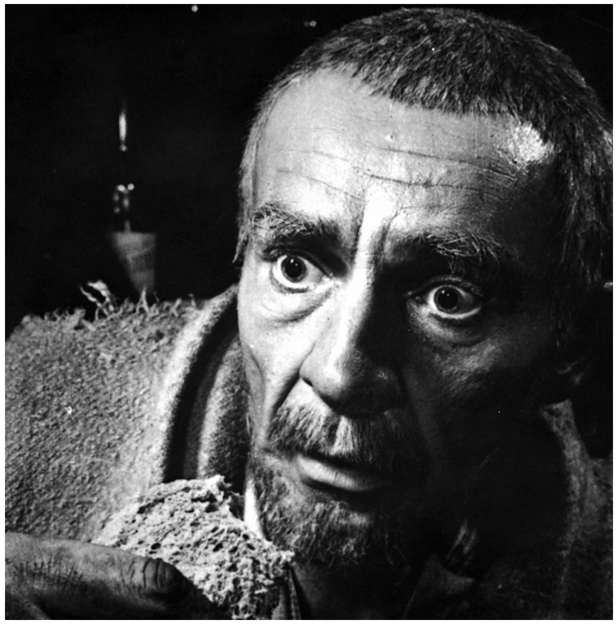

surprindă „spiritul ascuns al lucrurilor". Câteva eseuri aduc în prim-plan probleme existenţiale. În *Elogiul ipocriziei* autorul afirmă că propriul eu este „vacant, reflex al nenumăraţilor alţii care îl domină"; starea permanentă este ipocrizia, în sensul originar al termenului grecesc, iar sursa de suferinţă nu e doar criza de identitate, ci şi probabilitatea, foarte mare, a instalării ipostazei abjecte sau criminale. Alte eseuri – *Notă asupra agoniei, Despre moartea apropiată, Un motiv ocult al tăcerii* – dezvoltă ideea morţii, dezvăluind contactul cu filosofia lui Søren Kierkegaard. Luciditatea şi francheţea sunt duse aici până la autoflagelare, ca şi în confesiunile din interviuri şi răspunsuri la anchete. Timpul interior se constituie din „ore negre, ore absurde", singurele dedicate literaturii. Determinat astfel de „exasperare", „dezgust şi consternare", scrisul e un act magic, echivalent cu o sinucidere, dar şi cu o „îngrozitoare farsă", câtă vreme eul continuă să existe. Versurile publicate de **B.** între 1929 şi 1936 relevă căutarea unei forme care să concilieze puternicul impuls liric, pudoarea funciară, precum şi tendinţele poeziei moderne, îndeobşte antilirice. Este încercat mai întâi un registru epico-descriptiv, cunoscut din câteva argheziene „flori de mucigai", dar şi din unele texte ale suprarealiştilor, apoi un altul, mai apropiat de ermetismul barbian. Părăsite, aceste modalităţi vor furniza elemente în structurarea formulei originale din *Întunecatul April.* O frapantă noutate o constituie aici emergenţa eului empiric în eul liric şi intensitatea emoţiei, comparabilă doar cu aceea din bacovianul *Plumb.* Sensibilitatea reacţionează la acel *misterium tremendum* pe care îl reprezintă moartea, la propriul ego multiplicat, „ipocrit". Alături de angoasă, în care se aliază groaza şi repulsia, survine şi o tentativă de apărare, de „fermecare" a monstruos-straniului, de convertire a lui în familiar locuibil. Discursul liric exploatează principiul teatrului în teatru: eul joacă rolul unui actor ce interpretează fie o partitură gravă, romantică, fie una comică, a unui „biet arlechin speriat de moarte". Jocul lipsit de naturaleţe, excesiv de „teatral", indică mistificarea şi obligă la un permanent du-te-vino între semn şi sens. Alternarea stilului poetic „înalt", demistificat prin şarjare, şi a celui popular sau colocvial erodează inerţiile lingvistice şi deschide drum polisemiei. Atât în secvenţele grave, cât şi în cele „umoristice", intervine o imagistică de o rară plasticitate, la rândul ei terifiantă şi

derizorie. Astfel, în cele 83 de poeme se perindă o sumedenie de *dramatis personae*: eul liric, cu dublurile şi măştile sale (Ulise, Dionysos, „palidul ucigaş", „şmecherul crai", „leneşul" ş.a.), Moartea şi mesagerii ei (Miss Anabell, „mândra cu coasa", „Întunecatul April", „craiul Amurg"), Dumnezeu (Tatăl, Adonai, dar şi „Marele Fariseu"), precum şi o figuraţie măruntă, proliferată oniric. Multitudinea acestora, antrenarea lor în scenarii ce se pot reduce la hăituire, fugă, evadare, întâlnire periculoasă etc. conferă poemelor o frenezie halucinantă, un dionisiac nemaiîntâlnit. În *Întunecatul April* se naşte, sub aparenţe ludice, fanteziste, o veritabilă mitologie. Masivul volum *Pe-o gură de rai* aduce un lirism decantat, cu o exteriorizare mai amplă şi mai directă a unui lăuntru mai adânc, într-o altă alchimie verbală. Textul se structurează acum ca „document" (*Documente asupra melancoliei*) ori „comentariu" (*Comentariu la o viaţă pierdută*). Stările lirice fugitive, visele, viziunile delirante sunt înregistrate şi, ca în „dicteul automat" al suprarealiştilor, frazele devin eliptice, poemele iau uneori un aspect fragmentar, descusut, chiar de colaj, lăsând un larg spaţiu de joc ambiguităţii. Pe de altă parte, eul liric îşi interpretează trăirile, fie explicit, fie implicit, cu ajutorul analogiilor ce relevă o

experienţă secundă, culturală. În acest sens, ca un *poeta artifex*, **B.** îşi constituie un lexic aparte, din surse variate, şi e atent la valorile plastice şi muzicale, cizelând câteodată adevărate secvenţe de poezie „pură" (*Trif nebun*). Împreună, „documentele" şi „comentariile" deschid o fereastră spre o *psihe* perfect individualizată, ce trăieşte cu maximă intensitate tragismul condiţiei umane. Eul liric se autoportretizează prin „dorul fără saţiu", nestinsul alean şi visarea „unei planete pierdute", prin stări contemplative deci, dar şi prin „nepace", prin febrilă căutare, o ascensiune eşuată şi reluată sisific. Chinul şi absenţa lui se succedă cu repeziciune, coexistă sau, atingând apogeul, iau fiecare atributele celuilalt, devenind, ca la Eminescu, „chin dulce" şi „farmec dureros". Fundamentală este percepţia existenţei îndreptate inexorabil spre „amurg", al cărui potir e „plin cu otrave". Acum moartea nu mai apare ipostaziată, iar scenariile de hăituire cedează pasul unui alt topos, al chemării tanatice, îmbrăcând forma soliei mute, neutre, dar şi a îmbierii cvasierotice ori a imperativului brutal (*Oberon*). Nefiinţa este prevestită şi de peisajul celest nocturn (*De caelo, Seraphita*), dar mai ales de cel autumnal (*Brumariul, Rob Codru, Muza tragică, Toamnă, trimisul*). Specifică e melancolia, ce seamănă tot mai mult cu jalea grea din doinele populare. Delicateţea suavă, compătimirea, duioşia învăluie codrul „frate" şi „tată", muntele „uncheş", pământul „văr" etc. E un fel de fraternizare franciscană, ce corodează solipsismul iniţial, existenţa însăşi încetând a mai fi pură negativitate. Ca urmare, tonul elegiac câştigă teren, regretate fiind clipa pierdută „în valea delicatului Prier" (*Clipei*), „timpul mierlei" (*Preistorie*), tinereţea (*Doamna Seara, Către Fantazio*). Dar resuscitarea trecutului pregăteşte, totodată, accesul la sublimul lumii prezente. Fervori, nebănuite odinioară, aproape extaze sunt declanşate de „căprioara cu aripi nevăzute" (*Căprioara*), de „cerbul din vremea lui Gelu" (*Cerb*), de privighetoare (*Trif nebun, Filomela*), de „măiastra cu trupuşoru-n fum" (*Măiastra*) ori de Elisafta. Ivită din nou, certitudinea dispariţiei brutale (*Nu cules, ci smuls*) se împleteşte şi cu o încuviinţare fatalistă, mioritică (*Dintr-o iarnă*). Cu toate acestea, eludând „otrăvurile amurgului", sufletul „se visează nemuritor" (*Veniţi, adieri*) sau „tânăr, iluminat, fericit" (*Descrescendo*). Concomitent, se produce o erupţie a religiozităţii, căci sublimul naturii este interpretat ca „o gură de rai", adică adeverire a divinităţii şi posibilitate de

În rolul Ion din Năpasta *de I.L. Caragiale*

mântuire. E parcursă întreaga scară de reacţii, de la nerăbdarea frenetică (*Psyche*) la jubilaţia apropiatei sosiri (*Pandora, În cer, în alt sat*), de la aşteptarea exasperată (*Cetele, Morgana*) la conştientizarea depărtării (*Revederea din parc, Drumul*). Survine însă şi tăgăduirea Învierii (*Al nopţii*) şi chiar a divinităţii (*În munţi*), deodată cu disperarea, concretizată în viziuni de coşmar (*Anacreontică, Humorescă*) şi în autoportrete caricaturale, autopersiflante (*Cavalerul cu melc de aur, Satiră duhului meu, Priveghi*). Şi acestea capătă un pandant, constituit din viziuni epurate, fără nici o tuşă subiectivă (*Stampă*), ori de acelea în care eul liric devine exponent al comunităţii naţionale, resuscitând figurile ei emblematice – Gelu, „Bărbat Voievodul", Dragoş, Mihai Viteazul, Horea, Avram Iancu. Prin bogăţia tropismelor sufleteşti, comunicate într-un limbaj de o rară expresivitate, *Pe-o gură de rai* stă între marile cărţi româneşti de poezie. Reeditate în 1966, primele două volume de versuri ale lui **B.** suportă modificări (texte eliminate, pasaje, titluri schimbate etc.). Ca urmare, frenezia dionisiacă din *Întunecatul April* e întrucâtva potolită, insolitul e domesticit şi se infuzează o doză de optimism conjunctural. Uneori, intervenţia este totuşi un act creator, limbajul devenind mai criptic, mai aluziv. Aceeaşi situaţie o are şi ciclul *Vineri* (inclus în volumul din 1971), cât priveşte textele vechi. În cele noi subzistă spaima de neant, precum şi „vedeniile"

minţii „rătăcite într-un dor de o infinită măreţie" (*Pământ*), dar forma e mai puţin frapantă. Mitologia poetului se îmbogăţeşte cu o figuraţie alegorică – „Păpuşarul" scoţând din lada sa tot ce a intrat în nefiinţă, „Ghinărar Marjori", comandant al invadatoarei oşti de omizi, „Bălaşul, Zamfirul, Berlantul", trei lupi vizitatori, „Not, uriaşul de-o palmă" ce „aduce pierzania", „leoaica-ciocârlie" şi, mai ales, mierla, interlocutor gracil, muză, dar şi autor fictiv, pe seama căruia se pun multe „istorii". Aceste făpturi par mai puţin participanţi la un rit sacrificial, cât purtători ai unui mesaj oracular. Titlul ultimei cărţi antume de versuri, *Un dor fără saţiu*, reluat de la poemul ce deschidea *Pe-o gură de rai*, ar putea sugera o revenire la gama trăirilor de acolo. În fapt, dominantă rămâne pătimirea cauzată de finitudinea fiinţei umane caracterizate de insaţiabilitate existenţială, fiind utilizate unele modalităţi vechi, duse acum la ultimul rafinament şi prin apropierea de folclorul magico-ritualic autohton. Înţelegerea vulnerabilităţii în faţa „Îngerului Exterminator" (*Alei*) are drept consecinţă înmulţirea expansiunilor lirice de tipul lamentoului, al cuvântului testamentar şi al rugăciunii. Acestea formează substanţa unor poeme încadrabile în lirica propriu-zisă „a eului" (*Patria, Denis cel Scurt, La moartea lui Zed, Ruga fericitului autor*) ori în aceea „a măştilor" (*Bocetul lui Ion Vodă Armanul mai numit şi cel Cumplit*), dar constituie şi secvenţe în poeme dramatizate sau descriptiv-narative (*Monos, Glasul Petrului Cercel, Dormind, Iberia*). Atenuarea lirismului, disimularea lui se vădesc şi în zugrăvirea unor „întâmplări nelumeşti", a unor întâlniri în spaţiul visului ori al halucinaţiei, sub formă de joc dramatizat, dialog esenţializat.

Numite de **B.** „nuvele", naraţiunile din *Trântorul* au fost considerate la apariţie mai degrabă poeme în proză sau chiar creaţii lirice. Scrise din perspectiva personajului central, care, purtând cognomene diferite (Fluieră-Vânt, Trântorul, Mielu etc.), este mereu autorul, ele înfăţişează viaţa lăuntrică a unui „suflet ce se dizolvă". Sub impactul unei tensiuni insuportabile, se trece de la momente de acută luciditate la altele de delir, într-o confesiune de o sinceritate cvasimasochistă, în ciuda multiplelor procedee eufemizante. Este reprezentarea unei lumi dematerializate („prefăcută în umbră"), degradate (devenită „mocirlă"), în care se inserează „irealul halucinaţiei", fantasticul. Spaţiul în care se mişcă protagonistul, aparţinând Capitalei sau oraşului de provincie, este când ostil, scenă a unor fenomene apocaliptice („furtuna sinucigaşilor" în *Mab*, canicula sahariană în *Râsul tăcut*, „vremea ce jupoaie de viu" în *Cel mai tare*), când leşios, pestilenţial, provocând oroare. Oamenii înşişi, inclusiv personajul-autor, au „sufletul ştampilat de miasmele rovinei". Zugrăviţi în tuşe violente, expresioniste, arheologul şi jucătorii de şah din *Mab*, „dolihocefalul" din *Râsul tăcut*, „Cap de pasăre" din *Terra incognita* ş.a. alcătuiesc o umanitate coruptă şi, în acelaşi timp, sunt întrupări ale demonului, meschin, însă nu mai puţin puternic. Oniricul şi fantasticul potenţează această lume, îi amplifică înţelesurile. În *Trântorul* o vizită de câteva zile în oraşul natal se dilată sub incidenţa visului, devenind o călătorie lungă în rai şi în iad. Un fenomen de dedublare trăieşte protagonistul în *Timpul cel prielnic*, scriitor, autor al romanului *Refugiu*, în care Brutus, alter ego şi proiecţie fictivă, se revoltă şi îşi neagă creatorul, cu a cărui iubită fuge în cele din urmă. Într-o expresie nudă sau într-una travestită când în detaşare impersonală, când în simulare a jocului factice, funambulesc, totul stă aici sub semnul sentimentului tragic al existenţei. Angoasa morţii, a neantului, evanescenţa vieţii, criza de identitate, imposibilitatea comunicării apropie eroul lui **B.** de personajele literaturii existenţialiste.

Poet pe scenă, Emil Botta e actor în poezie: în acest sens s-a vorbit pe drept cuvânt despre teatralitate la el. Joacă un singur rol (pe al lui însuşi), dar travestindu-se mereu, punându-şi o mască, declamând monologic. Furişat sub travesti, poetul se lasă pradă viziunilor sale himerice. Ca să se exprime, sentimentul are nevoie la el de costumaţia teatrală, de spiritul imaginar al unei culturi, de lemnul scenei sub picioare, de mască.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Întunecatul April*, Bucureşti, 1937; *Trântorul*, Bucureşti, 1938; ed. îngr. şi pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1967; *Pe-o gură de rai*, Bucureşti, 1943; *Poezii*, pref. Petru Comarnescu, Bucureşti, 1966; ed. (*Versuri)*, Bucureşti, 1971; *Poeme*, Bucureşti, 1974; *Un dor fără saţiu*, Bucureşti, 1976; ed. 2, Bucureşti, 1978; *Poezii*, I–II, îngr. Aurelia Batali, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979; *Scrieri*, vol. I–II, îngr. Ioana Diaconescu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1980, vol. III, îngr. şi pref. Doina Uricariu, Bucureşti, 1987; *Un dor fără saţiu*, îngr. şi postfaţă Doina Uricariu, Bucureşti, 1991; *Trântorul*, îngr. Ileana Mălăncioiu, Bucureşti, 1993.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, *251–254*, II, *119–120*; Streinu, *Pagini*, I, *99–108*, II, *148–155*; Călinescu, *Ulysse*, *340–344*; Cioculescu, *Aspecte*, *199–203*; Sebastian, *Eseuri*, *267–270*; Constantinescu,

Scrieri, I, *353–363*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *819–820*, *Ist. lit.* (1982), *904–905*; Perpessicius, *Opere*, X, *316–322*; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, *313–315*; Regman, *Cărţi*, *7–12*; Manolescu, *Metamorfozele*, *117–118*; Pillat, *Mozaic*, *194–212*; Iorgulescu, *Rondul*, *15–22*; Piru, *Poezia*, I, *186–191*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *630–633*; Doinaş, *Orfeu*, *206–211*; Pop, *Transcrieri*, *210–215*; Ciopraga, *Ulysse*, *138–146*; Grigurcu, *Poeţi*, *146–153*; Ionescu, *Palimpseste*, *132–172*; Doina Uricariu, *Apocrife despre Emil Botta*, I, Bucureşti, 1983; Radu Călin Cristea, *Emil Botta. Despre frontierele inocenţei*, Bucureşti, 1984; Pop, *Jocul*, *175–193*; Micu, *Modernismul*, II, *174–194*; Moraru, *Ceremonia*, *66–199*; *Emil Botta*, îngr. Paul P. Drogeanu şi Doina Uricariu, introd. Doina Uricariu, Bucureşti, 1986; Mihăilescu, *Întrebările*, *201–213*; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *266–276*; Uricariu, *Ecorşeuri*, *292–500*, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *158–163*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *337–339*; Durnea, *Orizonturi*, *200–240*; *Dicţ. analitic*, II, *268–270*, IV, *300–301*, *403–404*; *Dicţ. esenţial*, *106–108*; Manolescu, *Lista*, I, *24–28*; Ștefănescu, *Istoria*, *163–168*; Manolescu, *Istoria*, *762–764*; Carmelia Leonte, *Emil Botta – căderea din spectacol*, pref. Ioan Holban, Iași, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, *322–326*. ***V. D.***

BOTTEA, Horia (3.III.1891, Râmnicu Vâlcea – 22.VI.1948, Braşov), poet, publicist. Este fiul Mariei (n. Zugrăvescu) şi al lui Anton Bottea, avocat, decan al Baroului din Râmnicu Vâlcea. După terminarea liceului în oraşul natal, se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1913. Optând pentru cariera de magistrat, este numit la judecătoria din Pătârlagele, de unde, fire insurgentă, va fi deseori „permutat". Demisionând în 1924, un timp e profesor suplinitor la Satu Mare şi Oradea. Reintegrat în magistratură în 1930, e judecător la Câmpina, apoi la Ocna Sibiului şi Braşov. Debutează în 1909, în revista vâlceană „Junimea", cu traduceri şi o proză scurtă. Publică apoi cronici teatrale în „România ilustrată" şi „studii provinciale" şi comentarii în „Cronica". În primii ani de după război semnează articole politice în „Chemarea", „Hiena" (sub pseudonimul Pelham) şi „Cuvântul liber". Ulterior colaborează cu portrete critice, eseuri, versuri şi traduceri, iscălite şi Elena Protopopescu, la „Mişcarea literară", „Universul literar", „Cuvântul", „Bilete de papagal", „Pământul", „Convorbiri literare", „Strada", „Lanuri", „Symposion", „Tribuna", „Viaţa" ş.a. În 1938 o parte din versuri erau strânse în placheta *Game*. Un volum de portrete critice, anunţat în repetate rânduri, nu a mai apărut.

La început în publicistica lui **B.** coexistă nota pamfletară, vocabularul plastic, mustind de crudităţi, ca la Tudor Arghezi, pe de o parte, şi ermetismul, cu aglomerări de abstracţiuni şi de neologisme, cu o topică torsionată şi numeroase elipse, pe de altă parte. Maniera ermetică se impune în „portretele străine", care, în ansamblu, alcătuiesc o interesantă panoramă a literaturii franceze interbelice. În „portretele româneşti" este vizibilă afecţiunea pentru unii scriitori pe care **B.** i-a cunoscut: Arghezi, Ion Vinea, Gib I. Mihăescu, Al. Tudor-Miu, D. Gherghinescu-Vania ş.a. În poezie autorul *Gamelor* pledează pentru un „modernism tradiţional", ce exclude atât idilismul, cât şi anarhia avangardistă şi care e întrupat perfect de Arghezi. Mai târziu viitorul poeziei e întrevăzut în reconcilierea dintre „ermetic" şi „elegiac". Tematica şi imagistica argheziană sunt recognoscibile în poeme ca *Stih*, *Har*, *Duh*, *Fast*, *Panteism monahal*. Nu de puţine ori se recurge însă şi la tehnica barbiană a ermetizării. În mai mare măsură trimit la *Joc secund*, dar şi la versurile lui Stéphane Mallarmé şi Paul Valéry, *Hamlet*, *Ofelia*, *Revizuiri*, *Intermezzo*, *Destin*, *Semne* şa. Ultimele poezii din *Game*, precum şi cele publicate ulterior indică orientarea spre un lirism direct, într-o formulă mai personală. Deşi puţine, traducerile lui **B.**, mai ales cele din Charles Baudelaire, sunt notabile.

SCRIERI: *De minimis. Libelă*, Târgovişte, 1919; *Game*, Bucureşti, [1938]; *Game şi pendulări*, îngr. Zaharia Macovei [E. Ar. Zaharia] şi Ilie Radu-Nandra, pref. Geo Bogza, postfaţă Ilie Radu-Nandra, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Game"*, VRA, 1938, 536; Mircea Bogdan, *„Game"*, TIA, 1942, 501; D. Gherghinescu-Vania, *Gravuri pe sticlă: Horia Bottea*, AST, 1968, 12; Zaharia Macovei [E. Ar. Zaharia], *Horia Bottea – portret*, „Lucrări ştiinţifice" (Oradea), filologie, 1971; Geo Bogza, *Ca să fii om întreg*, Bucureşti, 1984, *440–448*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *346–347*. ***V. D.***

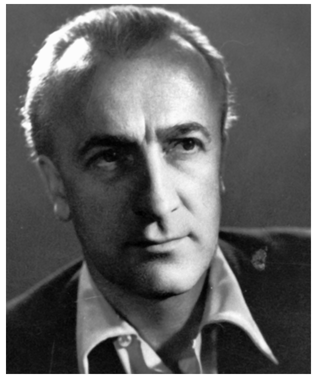
BOŢU, Pavel (14.VII.1933, Ceamaşir–Ismail – 17.II.1987, Chişinău), poet, prozator, publicist. Este fiul Anei (n. Domente Munteanu) şi al lui Petre Tudosie Boţu, ţărani. Începând din 1948, a urmat, la Ismail şi Cetatea Albă, Şcoala Pedagogică, încheiată în 1952, apoi a absolvit în 1956 Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău. Redactor la ziarele „Tânărul leninist" (1958) şi ulterior la „Moldova socialistă", unde în 1962 ajunge redactor-şef adjunct, între 1965 şi 1971 este preşedinte al Uniunii Scriitorilor din

RSS Moldovenească, iar între 1971 şi 1987 prim-secretar al comitetului de conducere al aceleiaşi Uniuni. A deţinut multe funcţii politice importante, fiind deputat, în mai multe rânduri, atât în Sovietul Suprem al RSS Moldoveneşti, cât şi în cel al URSS. I s-a acordat Premiul de Stat (1973) şi a fost desemnat Lucrător Emerit al Artelor (1982).

B. a debutat editorial cu placheta de versuri *Baştina* (1959), marcată de tributul dat conjuncturii istorice. Originar din Bugeac, el evoca, totuşi, de pe acum, realităţi specifice sudului basarabean şi folosea un lexic marcat de un puternic colorit local. Peisajul specific (Dunărea şi câmpia sub arşiţă) şi oamenii (găzari, „lopătari") dezvăluie un poet original, atras de formula tradiţionalistă. Volumele ulterioare, *Credinţă* (1963), *Continente* (1966), *Panoplie* (1968) şi, mai cu seamă, *Zodiac* (1971), *Casă în Bugeac* (1973) şi *Ornic* (1978), confirmă aceste particularităţi. Cu timpul, în poezia lui se intensifică nota meditativă, cresc ponderea elementului folcloric, rolul simbolului sau al parabolei, de o remarcabilă plasticitate (*Ploaie torenţială, Balada mâinilor ciungi*). **B.** este și autorul unor volume de proză – *Ciugur-Mugur* (1961), *Răboj* (1965), *Rubiconul* (1984), precum şi de eseistică literară – *Cercurile trunchiului* (1979).

SCRIERI: *Baştina,* Chişinău, 1959; *Pe drumurile Bugeacului* (în colaborare), Chişinău, 1960; *Ciugur-Mugur*, Chişinău, 1961; *Du-mă, drumule, mă du*, Chişinău, 1961; *Credinţă*, Chişinău, 1963; *Răboj*, Chişinău, 1965; *Continente*, Chişinău, 1966; *Versuri*, Chişinău, 1967; *Panoplie*, Chişinău, 1968; *Versuri,* Chişinău, 1969; *Zodiac*, Chişinău, 1971; *Casă în Bugeac*, Chişinău, 1973; *Ruguri*, Chişinău, 1975; *Popasuri*, Chişinău, 1976; *Ornic*, Chişinău, 1978; *Balada mâinilor ciungi*, Chişinău, 1979; *Cercurile trunchiului*, Chişinău, 1979; *Legământ*, Chişinău, 1981; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1983; *Rubiconul*, Chişinău, 1984; *Verb la netrecut*, Chişinău, 1985; *Poeme,* Chişinău, 1986; *Lemn ceresc*, îngr. şi pref. Ion Ciocanu, Chişinău, 2002; *Cădere şi zbor*, îngr. Gheorghe Vodă, pref. Mihai Cimpoi, Bucureşti, 2002; *Ornic*, Chişinău, 2004; *Corăbier în furtună*, Chişinău, 2006.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Pavel Boţu*, în *Profiluri, 51–56*; Andrei Ţurcanu, *Martor ocular*, Chişinău, 1983, *165–195*; Eliza Botezatu, *Lumina darnică a poeziei. Creaţia lui Pavel Boţu*, Chişinău, 1987; Tatiana Botnaru, *Simbolul gorunului la Lucian Blaga şi Pavel Boţu*, LRC, 1994, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 196*; Cimpoi, *Critice,* III, *185–187*; *Mică encicl., 25–32*; Dolgan, *Poezia*, *407–423*, *534–558*; Mihail Dolgan, *Metafora este poezia însăşi*, Chişinău, 2009, *116–120*, *173–184*, *562–578*; *Dicţ. Chişinău*, *70–72*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *207–211*. ***I. C.***

BOUREANU, Radu (9.III.1906, București – 5.IX.1997, București), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Jeannei Boureanul (n. Michel), profesoară, și a lui Eugen Boureanul, avocat, gazetar, scriitor. Urmează școala primară și liceul în București (la „Mihai Viteazul", „Matei Basarab") și la Bazargic, apoi Academia de Muzică Artă Dramatică (clasa Luciei Sturdza Bulandra), absolvită în 1931. Este actor la Teatrul Național din București (1929–1931, 1945–1947). În anii 1936–1940 a dirijat revista de artă și turism „România"; între 1967 şi 1974 a fost redactor-şef la „Viața românească". A debutat în presă cu versuri, apărute în „Ritmul vremii" (1925). Mai publică în „Vremea", „Adevărul literar și artistic", „Lumea" din Iași, „Bilete de papagal", „Gândirea". Scrie la revista „Azi", condusă de Zaharia Stancu, în a cărei editură și-a scos primul volum de versuri, *Zbor alb* (1932). Acestuia i-au urmat culegerile de poezie *Golful sângelui* (1936) și *Cai de Apocalips* (1942), cărțile de proză *Fata din umbră* (1935), *Viața spătarului Milescu* (1936) și *Enigmaticul Baikal* (1938). După război editează peste cincisprezece noi volume de poeme, de la *Sângele popoarelor* (1948) la *Prizonierul norilor* (1996), unele reeditate parțial în culegeri selective. În paralel, încredințează tiparului proză narativă: *Ustüné sau Colina goală* (1965), *Frumosul Principe Cercel* (1978) ș.a., piese de teatru: *Lupii* (1952), *Fata de pe Mureș* (1954) ș.a., memorialistică, albume de artă comentate, publicistică, poemul dramatic *Satul fără dragoste* (1955), traduceri din Lev Tolstoi, Aleksandr Blok, A.N. Ostrovski, Émile Verhaeren, Méliusz József, Pablo Neruda, Victor Hugo ș.a. Concomitent cu activitatea literară, **B.** a practicat pictura și grafica: a participat la expoziții și a obținut premii ale Salonului Oficial (1942, 1946). Pentru literatură a fost premiat în mai multe rânduri de Societatea Scriitorilor Români (1932, 1936, 1939, 1943), apoi de Uniunea Scriitorilor (1955); i s-a decernat și Premiul de Stat (1952). În 1970 a fost

laureatul Premiului Bienalei Internaționale de Poezie de la Knoke la Zoute (Belgia).

Proza și teatrul lui **B.** nu suportă, estetic, comparația cu ceea ce are durabil poezia sa, după cum excelente sunt tălmăcirile sale de poezie. Tipul de scriitură cultivat în primele trei volume de versuri, le situează pe acestea în peisajul liric al tradiționalismului estetizat (D. Ciurezu, Zaharia Stancu, Dragoș Vrânceanu, Barbu Brezianu, Mihai Moșandrei, Virgil Gheorghiu), adică al tradiționalismului de aspect modern, pornit din Ion Pillat și Adrian Maniu. Mediul preferat al sensibilității poetului e basmul, și „cuvintele basmului" îi pivotează limbajul. Imaginația sa e aprinsă de „aripa de foc" a „calului roșu", de inorog, de Albă ca Zăpada. Opțiunea pentru asemenea figurație definește o natură imaginativă. *Zbor alb*, volumul de debut, poate părea mai mult al unui senzitiv, fiind plin de „hulubi", „clape de umbră", „cascade albe de tăceri", „otrăvuri de crini", „păsări bolnave", „inimi blazate", majoritatea poemelor având o tonalitate elegiacă, nu lipsită de inflexii dulcege, însă acestea, ca și metaforismul artificios („amfora gândului", „valea inimii", „troica poemei", „Siberia inimii", „sania poemului" etc.), nu exprimă esența personalității poetului. Proprie, în schimb, nu doar cărților din tinerețe, este propensiunea spre fabulos. Fabulosul e cea mai generoasă sursă a inspirației lui **B.** și, potrivit *Confesiunii* ce prefațează o ediție *Scrieri* (I–IV, 1972–1979), chiar factorul ei generativ. Nu în sensul prelucrării unor motive de basm, ci în acela că imaginația poetului tinde constant să proiecteze realul în zona fabulosului. În toate poeziile realul e fie total dizolvat în fantastic, fie măcar estetizat. Animal emblematic al poetului, calul devine inorog, după ce fusese pegas („Gonea lângă cer,/ gonea lângă pământ,/ zadarnic trudeau să-l strunească de coamă/ mâini reci și limpezi de vânt./ Lovea colinele în copite de os,/ nu vedea norul de plumb,/ semnul e vijelios"), dar și „cal de apocalips" sau simplu cal, în *Pasul de brumă*, de exemplu, unde coamele sunt „de ceață", întrucât caii ce „nechează cu răcoare" sunt albi. Indiferent de obiectul lor (portrete, peisaje, pictură animalieră), estetizările sunt operate adesea în maniera lui Adrian Maniu: „Pe un prag un bătrân stătea nemișcat,/ pe chip nu purta viață, nu purta moarte,/ și timpul zăcea neiscat,/ alăută cu coardele sparte.// Pe lângă opincile bătrânului/ încremenise un cârd de pui aurii de găină/ sau poate pete aurii de lumină/ cernută din soare" (*Cătunul visat*); „Afară de două căprițe,/ o iadă albă, o iadă neagră,/ o văcuță cu pete de var,/ un vițeluș de chihlimbar,/ sub coviltirele soarelui și-a lunii/ s-aude cum țipă jalnic păunii" (*Ograda*). **B.** își creează un limbaj perfect independent, situabil doar tipologic, în funcție de o componentă sau alta, în linia vreunui premergător şi care uneori consună, totuși distinct, cu limbaje ale altor poeți, contemporani sau premergători. *Baladă pentru mamele lumii* e în nota contemplativ elegiacă a lui Ion Vinea: „Mamă uscată ca o alăută/ fără coarde, cu geamăt încă,/ va veni o seară când vei rămâne tăcută,/ vorba ta va rătăci pierdută/ ca un caic pe mare". Tonalitatea unor poeme (de pildă, *Elegie humuleșteană*, *Romantica tăcere*) e pillatiană: „Aici e satul, iată-l tot cel de altădată…/ Surâde miezul zilei cu inima curată"; „Nu, din cenușe n-o să renasc bătând aripa,/ dar poate că-n zidirea din mitul argeșean/ să-mi dau și eu tributul de lut cât prinde pipa/ când mir dă steaua-naltă acestui meridian". În materie de prozodie, de rimă e urmat, uneori, Ion Barbu: „O, ritm și scriere vetustă,/ să ne-ndoim că timpul nu stă!/ să spunem altfel ce se spune/ ca-n vechi, greu înțelese rune" (*Spre veacul XXI*). O piesă din *Snop de fulgere* (1985) preia cadența unor stihuri macedonskiene: „Lacrimile omenirii au rămas pietrificate;/ pe

Neagu Rădulescu şi Radu Boureanu

obraze împietrite transparența lor salină/ trece vadul de durere către lipsa de lumină”. Pe toată suprafața operei pot fi receptate, intermitent, sonuri argheziene: „Nu-ți dilata conturul, putere absolută;/ pământul, ca aripa la fel, nu se strămută./ Noroadele sub cizmă au sângerat, au plâns,/ sudorile și plânsul sub anii lungi s-au strâns” (*Nu-ți dilata conturul*). Câteva piese din *Umbra stelelor* (1957) au patosul unor poeme de Eugen Jebeleanu (cel din 1944–1947): „Noi cei din veacul XX,/ strigoii celor ce-am fost,/ ne căutăm în oglinzi aburite;/ cu degete de sticlă pipăim adormite,/ în scrinuri uscate, inimile reci” (*Noi cei din veacul XX*). *Cocoși de vânt* este, cu sau fără intenție, o replică la rondelul *Cocoș de tablă* al lui Cicerone Theodorescu: „O, păsări cu destin metalic!/ Cocoși de vânt rotind în gol,/ Ce soartă rea să fii simbol/ Chiar dacă ești cocoșul galic”. În *Sângele popoarelor* sonoritatea de tip „instrumentalist” a unor rime, toponimele amintesc de Ion Minulescu: „Din Amsterdam,/ Din Rotterdam,/ Grași olandezi priveau pe geam” (*Corăbii spre Indonezia*). Ca orientare generală, traiectul străbătut de **B.** e de la un tradiționalism modernizat, de nuanță simbolistă, la neoromantism, de la o poezie de tip „serafic”, cu jupânițe palide, castelani ce „oftează”, flori cu parfumuri tulburătoare, viori nevăzute, cu senzații maladive, cu oftări, cu mult alb, la una de (mai ales) contemplație și reverie până la *Mâinile orelor* (1971) și la o lirică de reculegere melancolică în acest volum și în următoarele. Un stimul permanent al inspirației este foamea de spațiu. De aici, frecvența motivului călătoriei și implicit, în titluri chiar, a unor cuvinte–semne: *Zbor alb, Zbor negru, Plecarea salcâmilor, Călătorește, Plecarea cariatidelor, Interludiu marin, Feroviară, Fregată fără somn* și a toponimelor: *Corăbii spre Indonezia, Spre Capul Bunei Speranțe, Porturi dunărene*. Unele călătorii sunt interioare, trecând prin „golful sângelui” sau străbătând spații cosmice (*La nord de Aldebaran*), însă în numeroase poezii sunt fixate imagini din teritorii reale. Volumul *Moartea morilor de vânt* (1961) include ciclul *Peisaje bulgare*, în sumarele altor cărţi figurează titluri ca *Amurg la Histria, În termele Histriei, Scrisoare din Argeș, Noapte bruxelleză*. Asemenea piese intră în specia pastelului și calitățile lor definitorii sunt de natură picturală, **B.** înscriindu-se în categoria „zugravilor” din poezia românească. Nu e, desigur, numai „zugrav”, ca Adrian Maniu, însă – cum singur o dezvăluie – „senzațiile de culoare și magia penelului” i-au deschis, încă din copilărie, „subteran”, „o lume proprie colorată, o înclinare pentru încă un destin și o căutare”. Vocația sa în această direcție e, de altfel, atestată și de abundența, în versuri, a numelor de pictori. Câtorva maeștri români ai artei penelului le-a consacrat, în *Moartea morilor de vânt*, un ciclu, *Poemele culorii*. Poezii din alte cicluri și volume sunt comentarii la creații plastice (de exemplu, *Privind tabloul „Dulle Griet” de Pieter Brueghel*) ori au ca model declarat un gen pictural (*Tablou flamand*). Indiferent însă de pretext, ceea ce caracterizează majoritatea pieselor rezistente este însușirea lor de a desfăta ochiul. Ca de pe o pânză de Camil Ressu coboară, într-un „peisaj bulgar” – în ritmul unor pasteluri de Vasile Alecsandri – Caracacianii, „păstorii muți din munți”. „Lemnoși, tăiați de-o rece și stranie custură”, închegați parcă din neguri, fiii munților apar – cu caii lor mărunți de ale căror spinări atârnă desagii vrâstați – însoțiți de neveste: „Muierile înalte, cu buzele lipite/ Tăcând din veac, cu soții în negru se-nsoțeau/ Îndoliate, parcă-ngrozite de ispite,/ Privirile sub freamătul genelor fereau.// Strivea un geamăt negru-n a ochiului migală/ Caracaciana cruntă, cu pasul între cai;/ Jucau pe scoarțe munții cu flori și cu beteală/ De stele nălucite pe stânci de aspru rai”. Un „peisagiu lapon” aduce întrucâtva, prin atmosferă, cu spectacolul *Revistei* lui D. Anghel: „Laponii,lângă sănii, cu șoimii pe baltaguri,/ lung, peste reni, deasupra osoaselor păduri/ pieziș privind, să iasă din seară lupii suri,/ aud cum calcă timpul pe înghețate praguri”. În *Cântare cetății lui Bucur* (1959) ceea ce susține poemele e pictura de mediu, de mediu balcanic îndeosebi, și de epocă: „Cetatea răscolită de soarele amiezii/ Se lăfăia balcanic, cu toate la vedere;/ Bătuse-o arhebuză pe ziduri cu putere;/ În târg, chervane grele opriră genovezii.//Veneau de la San Giorgio, de la cantor, cu marfă;/ Mocneau odoare scumpe în lăzi, sub coviltire,/ Sau purpura cu sângele vieții strâns în fire,/ Trecea la râu, prin sălcii verzi, vântul ca-ntr-o harpă” (*Icoane la Cetatea Dâmboviței*). La întocmirea culorii de „târg balcan peninsular” contribuie, masiv, și lexicul. Valori de ordin plastic și cromatic se găsesc peste tot, nu numai în pasteluri. **B.** își scrie poemele, potrivit spusei sale metaforice, „cu palmierii/ Și cu înalții, negrii chiparoși”, muiați „în călimara serii” (*Amintire*). Sau, cum zice altundeva: „Olar, modelează pe roată văzduhul/ încondeiat cu frunze, cu albastru,/ cu zâmbetul lui Zoroastru/ suflându-i cu brizele duhul.// Descrie cercuri, semne între pământ și nori,/ asemenea cu geometrii arabilor din dune” (*Ars poetica*). Asemenea vechilor

iconari, își „înflorește” și el „sticla”, dacă nu cu „sfântul anacronic, pe norii grei, de vată”, cu „gestul strâmb, hieratic”, cu „scâlciata formă”, în orice caz tot cu priveliști încântătoare. Grațioase efecte de culoare sunt create în micropoeziile din *Inima desenată* (1964):„Săruturile toamnei au colorat pământul;/ Roșii păduri când toamna-i bolnavă de ftizie,/ Galbene flori când toamna păli de gelozie,/ Că rochiile florei i le dezbracă vântul”. Darurile de pictor ale poetului se vădesc și în plasticitatea multor figuri de stil. Norii par „baloturi de bumbac/ Plutind pe cargoboturi”, munții „măsele cuaternare/ A unei guri grozave căscate nesfârșit”, peste „tava lunii” trec „mătănii negre”: cocorii, pădurile de tei sunt „verzi lire de vis, eminesciene”, iar arcurile apelor trimit „săgeți de păstrăvi spre izvoare”. Cu toată titulatura de tip avangardist a unor volume – *Cheile somnului* (1967), *Piramidele frigului* (1970), *Mâinile orelor* –, instrumentele operatorii rămân, în întreaga operă a lui **B.**, cele create înainte de apariția curentelor dinamitarde. Procedările sale în stil modern nu trec dincoace de simbolism, însușit îndeosebi prin belgieni (Émile Verhaeren, Georges Rodenbach, Charles Van Lerberghe), chiar romantismul său e potolit, fără erupții de culoare. În „peisaje” modul poetic este, nu o dată, parnasian. Clasic prin structura de adâncime a personalității artistice – cu toate expansiunile romantice, de altfel liniștite, chiar când sunt de proporții cosmice, poetul detestă stridența, lipsa de măsură, iraționalitatea („Ceea ce mă doare mai mult e stridența;/ Exploziile, toate exploziile mă înspăimântă”), până și experiențele onirice comunicându-le în propoziții de o limpezime clasică. Lucid, cum însuși o afirmă, chiar și în somn („Somnul meu e-ntotdeauna trezire”), **B.** scrie o poezie a văzutelor.

SCRIERI: *Zbor alb*, Bucureşti, 1932; *Fata din umbră*, Bucureşti, 1935; *Golful sângelui*, Bucureşti, 1936; *Viaţa Spătarului Milescu*, Bucureşti, 1936; *Enigmaticul Baikal*, Bucureşti, 1938; *Cai de Apocalips*, Bucureşti, 1942; *Sângele popoarelor*, Bucureşti, 1948; *Lupii*, Bucureşti, 1952; *Cazul Benet* (în colaborare cu Horia Deleanu), Bucureşti, 1954; *Fata de pe Mureş*, Bucureşti, 1954; *Satul fără dragoste*, Bucureşti, 1955; *Versuri alese*, Bucureşti, 1955; *Ceaşca*, Bucureşti, 1956; *Umbra stelelor*, Bucureşti, 1957; *Cântare cetăţii lui Bucur*, Bucureşti, 1959; *Moartea morilor de vânt*, Bucureşti, 1961; *Versuri*, pref. I. Vitner, Bucureşti, 1961; *Inima desenată*, Bucureşti, 1964; *Între Marea Albă şi Marea Neagră*, Bucureşti, 1964; *Ustüné sau Colina goală*, Bucureşti, 1965; *Cheile somnului*, Bucureşti, 1967; *Cocoşi de vânt*, Bucureşti, 1968; *Solara noapte*, Bucureşti, 1969; *Vioara cosmică*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1969; *Piramidele frigului*, Bucureşti, 1970; *Mâinile orelor*, Bucureşti, 1971; *Funia de nisip*, Bucureşti, 1972; *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1972–1979; *Ce oră e în lume*, Bucureşti, 1973; *Harap Alb*, Bucureşti, 1974; *Planeta curată*, Bucureşti, 1976; *Frumosul principe Cercel*, Bucureşti, 1978; *Planeta nebunilor*, Bucureşti, 1979; *La nord de Aldebaran – Au Nord de Aldébaran*, ed. bilingvă, tr. Gina Argintescu-Amza, pref. Al. Balaci, Bucureşti, 1981; *Frumuseţile oarbe*, Bucureşti, 1982; *Snop de fulgere*, 1985; *Oceanul întrebărilor*, Bucureşti, 1985; *Albastra umbră a tristeţii*, Bucureşti, 1986; *Văzuţi în oglinda timpului*, Bucureşti, 1987; *Dulce uragan*, Bucureşti, 1989; *Prizonierul norilor*, Bucureşti, 1996. **Traduceri:** L.N. Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz*, Bucureşti, 1948; Aleksandr Blok, *Poeme*, Bucureşti, 1949; A.N. Ostrovski, *Fata de zăpadă*, Bucureşti, 1954, *Kozma Zaharici Minin Suhoruk*, Bucureşti, 1956, *Voievodul (Visul de pe Volga)*, Bucureşti, 1958; Émile Verhaeren, *Poeme alese*, pref. Ion Vitner, Bucureşti, 1960; *Poeţi flamanzi*, Bucureşti, 1965 (în colaborare); Pablo Neruda, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1965; *Nuvele din Flandra*, pref. Geo Dumitrescu, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Valeria Sadoveanu şi Petre Solomon); *Antologie de poezie belgiană de limbă franceză*, îngr. trad., Bucureşti, 1968; Arthur Haulot, *Roşcatul în lună*, Bucureşti, 1968, *Mierloiul chior*, Bucureşti, 1973; Robert Goffin, *Versuri*, Bucureşti, 1970; Hugo Claus, *Aproape de Dédé*, pref. trad., Bucureşti, 1974; *Mihai Eminescu în critica italiană*, pref. Ştefan Cuciureanu, Iaşi, 1977 (în colaborare cu Titus Pârvulescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *20–24*, *1153–1154*, III, *65–71*, *231–232*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *365–374*, IV, *72–76*; Perpessicius, *Opere*, VI, *43–46*, VII, *204–205*, *266–268*, *293–295*, VIII, *25–29*, IX, *405–411*; Sebastian, *Jurnal*, *196–199*; Boz, *Cartea*, *137–140*; Cioculescu, *Aspecte*, *182–184*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *821*, *Ist. lit.* (1982), *905–906*; Petroveanu, *Profiluri*, *113–130*; Martin, *Poeţi*, I, *71–77*; Căprariu, *Jurnal*, *142–147*; Piru, *Panorama*, *94–96*; Nicolae Manolescu, *„Solara noapte”*, CNT, 1969, 19; Constantin, *Despre poeţi*, *42–45*; Caraion, *Duelul*, *20–22*; Petroveanu, *Traiectorii*, *45–55*; Dimisianu, *Valori*, *48–53*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *361–365*; Micu, *„Gândirea”*, *610–613*; Piru, *Poezia*, I, *120–128*; Regman, *Colocvial*, *206–207*; Laurenţiu, *Eseuri*, *56–60*; Raicu, *Critica*, *185–188*; Tudor-Anton, *Ipostaze*, *162–169*; Streinu, *Pagini*, V, *97–99*; Raicu, *Practica scrisului*, *285–288*; Grigurcu, *Poeţi*, *97–101*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *309–314*; Biberi, *Lumea*, *85–93*; Doinaş, *Lectura*, *160–164*; Constantin Noica, *Trecerea noastră şi Radu Boureanu*, SXX, 1985, 7–9; Micu, *Limbaje*, *132–143*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *347–350*; *Dicţ. analitic*, III, *337–338*; Florin Faifer, *Logofătul*, CL, 2002, 5; Popa, *Ist. lit.*, I, *55–58*, *passim*, II, *311–312*.

D.Mc.

BOUREANUL, Eugen (18.II.1885, Tecuci – 28.XI.1971, Bucureşti), prozator, gazetar, traducător. Este fiul Zoiţei (n. Galery) şi al lui Gheorghe Boureanul, ofiţer. A absolvit liceul la Tecuci, apoi, din 1903, a urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie şi ale Facultăţii de Drept din Iaşi. În 1906 locuia la Bucureşti, unde lucra ca ziarist şi ca redactor la „Sămănătorul". Oscilează între Capitală şi Iaşi, are ocupaţii diferite şi nesigure, dar după 1918 se va stabili la Bucureşti, ca funcţionar, în principal la Societatea Română de Radiodifuziune, până în 1944, cu excepţia anilor 1931–1934, când va încerca să profeseze avocatura la Iaşi. A debutat cu versuri la „Sămănătorul" (1904), apoi a mai fost redactor la „Prezentul" (1905–1906), „Patriotul" (1906), „Evenimentul" (1907–1916), poate scurt timp și la „Opinia" (1913–1914) şi fondator al periodicelor „Sânziana" (1912–1913) şi „Suflet moldovenesc" (1930–1931). A mai colaborat cu proză, versuri, recenzii şi articole diverse la multe alte publicaţii, între care „Flacăra", „Adevărul literar şi artistic", „Universul literar", „Universul", „Radio". Scriitorul Radu Boureanu este fiul său.

Povestiri din copilărie (1905) şi culegerea de versuri *Povestea lăcrămioarei* (1908) sunt scrieri imature, repudiate mai târziu de **B.**. Începând cu volumul *O istorie din alte vremuri* (1921), el e atras de aura fabuloasă a trecutului şi fantazează romanţios pe marginea unor pagini de cronică, înțelegând epicul numai ca acumulare de fapte senzaţionale – lupte, comploturi, măceluri – şi neglijând logica narativă, urmărirea unei semnificaţii. Faţă de povestirile anterioare, romanul *Vijelia* (1969) reprezintă, peste decenii, un oarecare progres în reconstituirea istoriei, aici axul fiind nestatornica domnie a Movileştilor, pe al cărei fundal întunecat, tragic, evoluează un erou care încearcă să se opună evenimentelor. În alte narațiuni autorul inventează febril poveşti teribile, în care dragostea, suferinţa şi moartea constituie unicele realităţi ale unor oameni dislocați din normal. Întâmplări „tari", senzaţionale se petrec în decoruri pe măsură: cimitire, ruine, locuri tainice, stânci ascuţite, mări furioase, spaţii tensionate de voci şi spirite misterioase. În altă categorie de povestiri **B.** îşi recrutează personajele din zonele sumbre ale vieţii, din rândurile celor umili, infirmi sau apăsaţi de nenorociri, convins că senzaţională este însăşi vieţuirea la limita condiţiei umane. Principalele motivații şi posibilităţi narative se regăsesc în romanul *Cel din urmă erou* (1943), care urmăreşte relevarea impactului dintre conştiinţa individuală (morală) şi existenţa socială, complexă şi paradoxală. O relatare târzie a unei călătorii din tinereţe este *De la Thule la Taprobana* (1969), unde în imagine intră fiordurile Norvegiei, fumegoasele teritorii islandeze, mările nordice sau descrierile fugitive ale deşertului şi ale mănăstirilor arabe, ale monumentelor Indiei ş.a. Cu veleităţi de folclorist şi etnolog, **B.** abordează aspecte ale culturii populare în câteva lucrări, dintre care în volum apare doar *Mitologia Eddelor (scandinavă)* (1922), mai mult o rezumare a legendelor cosmogonice nordice. Bun cunoscător al mai multor limbi, orientat în cultura universală, a transpus în româneşte câteva opere ale unor scriitori de primă mărime – Goethe, Gérard de Nerval, Lev Tolstoi, Guy de Maupassant, Oscar Wilde –, acţiune datorată şi colaborării cu editorul G. Filip, ca redactor al colecţiei „Nuvela", în cadrul căreia a mai semnat şi cu pseudonime (Baldovin, Tugomir, Vana Umbră). Piesa *Alt Heidelberg* de W. Meyer-Förster, în traducerea lui, a fost jucată la Teatrul Naţional din Iaşi.

SCRIERI: *Povestiri din copilărie*, Bucureşti, 1905; *Povestea lăcrămioarei*, Iaşi, 1908; *O istorie din alte vremuri*, Bucureşti, 1921; *Comoara logofătului*, Bucureşti, 1922; *Într-o noapte de vară*, Bucureşti, 1922; *Mitologia Eddelor (scandinavă)*, Bucureşti, 1922; *Sufletul ruinelor*, Bucureşti, 1923; *Lupii*, Bucureşti, 1925; *Sărmanii oameni!*, Bucureşti, 1925; *Povestiri de pe dealuri*, Bucureşti, 1926; *Povestiri de prin văi*, Bucureşti, 1928; *Reflecţii şi paradoxe*, Bucureşti, 1929; *Omul fără de noroc!*, Bucureşti, 1931; *Cel din urmă erou*, Bucureşti, 1943; *Oameni de demult*, pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1966; *Hatmanul Tomşa*, Bucureşti, 1968; *Da la Thule la Taprobana*, Bucureşti, 1969; *Vijelia*, Bucureşti, 1969. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Misterul*, Bucureşti, f.a., *Răzbunarea mamei*, Bucureşti, f.a.; Jack London, *Fiul lupului*, Bucureşti, f.a., *Omul cu obrazu-ncrustat*, Bucureşti, f.a.; Lev Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz şi alte povestiri*, Bucureşti, 1929; *L. Tolstoi povestind copiilor*, Bucureşti, 1930; Oscar Wilde, *Casa cu rodii*, Bucureşti, f.a.; J.W. Goethe, *Povestea vulpoiului şiret*, Bucureşti, 1931; Gérard de Nerval, *Mâna vrăjită*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: I. C. Negruzzi, *„Povestea lăcrămioarei"*, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908–1909; S.S. [Scarlat Struţeanu], *„O istorie din alte vremuri"*, ALA, 1921, 4; V. Rugă [Vintilă Russu-Şirianu], *„O istorie din alte vremuri"*, FLR, 1922, 9; N. Iorga, *Cei nebăgaţi în seamă*, UVR, 1925, 33; N. Iorga, *Un povestitor: Eugen Boureanul*, NRL, 1926, 10; Perpessicius, *Opere*, II, *311–313*; Bădăuță, *Note, 25–27*; C. Şăineanu, *Noui recenzii*, Bucureşti, 1930, *165–168, 247–250*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *59–60*, VI, *189–190*; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *613–614*; G.M. [George Muntean], *Eugen Boureanul*, RL, 1971, 49; Alexandrescu, *Confesiuni, 260–282*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *350–351*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. şi introd. I. Popişteanu, Constanţa, 1996, *164–166*.

C. T.

BOUTIÈRE, Jean (1.XI.1898, Mallermont, Franţa – 29.I.1967, Paris), istoric literar francez. După studii liceale la Marsilia și universitare la Toulouse, **B.** va funcționa doi ani la Liceul „Emanoil Gojdu" din Oradea (1920–1922), ca membru al Misiunii Universitare Franceze, intrând astfel în contact cu limba și cultura română. Ca urmare, acceptă sugestia profesorului Mario Roques de a realiza, sub îndrumarea sa, la Sorbona, o teză de doctorat despre Ion Creangă, pe care o va începe în 1924. Întors în Franța, profesează mai întâi în învăţământul secundar, iar din 1932 intră în învăţământul universitar la Dijon, apoi la Paris. În mai 1930 susţine la Sorbona teza de doctorat cu titlul *La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă (1837–1889)*, publicată în același an, prima monografie despre scriitorul humuleștean, distinsă de Academia Română cu Marele Premiu „Ion Heliade-Rădulescu" (cu un referat al lui Mihail Sadoveanu). Pentru pregătirea tezei, a corespondat între 1927 şi 1930 cu G.T. Kirileanu, Artur Gorovei şi D. Furtună, recurgând mereu la document, la arhive, convins că în materie de istorie literară improvizaţia şi legenda nu pot fi discreditate decât cu fapte. **B.**, director al Institutului de Studii Provensale şi al Institutului de Studii Romane de la Sorbona, atras de toate limbile romanice, manifestă, într-adevăr, o preferinţă aparte faţă de limba română, cu un interes special pentru „chestiunile folclorice". Astfel, acordă în monografie cel mai mare număr de pagini poveştilor lui Creangă şi numai şapte pagini *Amintirilor din copilărie*. În analiza operei stăruie cu deosebire asupra faptelor de limbă şi stil, bazându-se pe studiul riguros şi precis al vocabularului. Se oprește însă și asupra elucidării diverselor aspecte mai puțin cunoscute din biografia lui Creangă, din dorința de a reconstitui „fizionomia particulară" a operei acestuia și „originea schemelor narative proprii basmelor sale" (Gh. Macarie). În general însă, filologul a luat-o mereu înaintea istoricului literar: a colaborat regulat la revista „România", a editat texte vechi franceze şi provensale, a participat la congrese de lingvistică, la unul cu un studiu despre limba română, *Quelques observations sur les cartes léxicologiques de l'Atlas linguistique de la Roumanie,* publicat în volumul *Études romanes dédiées à M. Roques* (Paris, 1946). Chiar lucrarea sa fundamentală, monografia asupra lui Ion Creangă, se încheie cu un glosar ce conţine 1176 de termeni. O antologie de traduceri din proza scurtă românească, publicată în 1962, îi completează gama preocupărilor pentru literatura noastră.

SCRIERI: *La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă (1837–1889)*, Paris, 1930; ed. (*Viaţa şi opera lui Ion Creangă*), tr., îngr. şi pref. Constantin Ciopraga, Iaşi, 1976; ed. tr. Daniel Corbu, Iaşi, 2008. **Traduceri:** *Nouvelles roumaines. Anthologie des prosateurs roumains*, pref. Tudor Vianu, Paris, 1962.

Repere bibliografice: Gh. Macarie, *Jean Boutière și exegeții români ai operei lui I. Creangă*, București, 1970; *Mélanges de philologie romane dédiés à la mémoire de Jean Boutière*, I–II, îngr. Irénée Cluzel și François Pirot, Liège, 1971, *passim*; Dan, *Contribuții*, *17–18*; Ciopraga, *Propilee*, *67–77*; Cornelia Ștefănescu, *Mărturii despre Ion Creangă*, RL, 2003, 15; Bianca Negrilă, *Jean Boutière și Ion Creangă*, „Studii de știință și cultură" (Arad), 2008, 2; Cimpoi, *Critice*, VII, *27–33*. ***A.M.***

BOZ, Lucian (9.XI.1908, Hârlău – 14.III.2003, Sydney, Australia), critic literar, eseist, publicist.

Este fiul Clarei (n. Sapina) şi al lui Mendel Boz. La București a urmat Liceul „Gheorghe Lazăr" şi a absolvit Facultatea de Drept (1934), iar mai târziu, în decembrie 1937, pleacă la Paris pentru a urma cursuri de drept economic, neterminate din cauza ocupaţiei germane. A debutat în revista „Premiera" cu un medalion Walt Whitman (1927). În 1932–1933 editează revista „Ulise" (din care apar patru numere). Colaborează la „Facla", „Tiparniţa literară", „Capricorn", „Mişcarea", „unu", „Contimporanul" (secretar de redacţie), „Zodiac", „Discobolul", „Adevărul" şi „Dimineaţa" (la ultimele două fiind şi redactor), „Jurnalul", „Viaţa românească" şi la periodicele pariziene „Excelsior" şi „Dimanche illustré". A mai semnat şi Vasile Cernat. În volum debutează cu *Eminescu. Încercare critică* (1932). În 1939 trimitea din Franța corespondenţe pentru „Jurnalul" lui T. Teodorescu-Branişte. Ia parte la Rezistenţă, în 1943 e arestat şi internat în lagărul din Drancy, de unde e eliberat în 1944. Revine în ţară, apoi se întoarce la Paris, ca trimis al „Jurnalului de dimineaţă". În 1951

se stabilește în Australia, la Sydney, unde deschide o agenție de publicitate și colaborează la „Sydney Morning Herald” și la „The Australian”. În anii ’70 își adună în volume, prin fotocopiere, articolele din presa literară interbelică.

Înainte de cartea de debut, **B.** publicase în reviste o suită de articole despre M. Eminescu: glose, al căror liant poate fi considerat perspectiva etno-psihologică și psihanalitică a abordării (cea dintâi, mai ales, la ordinea zilei în epocă). Autorul are marota determinismelor, crezând a putea deduce din etnosul „mixt” al poetului (slav, romanic, mongol chiar) tensiuni ale personalității și operei (de exemplu, cea dintre „veselul de afară” și „adumbritul, scormonitorul dinăuntru”) sau „tragica dilemă” dintre vocația metafizică (atrofiată) și cea poetică, dintre „formularea rece, *prin creier*, a esenței lumii, și trăirea ei, în poezie”. Pentru români, care ar trăi „hiatusul” dintre metafizică și poezie, Eminescu ar veni ca un „catalizator” al relației. *Eminescu. Încercare critică* merge mai departe pe linia acestui determinism etnic, implicând în discuție și simbolismul *Luceafărului*, pus în relație cu cel din *Miorița* și din *Meșterul Manole*, și glosând despre seninătatea în fața morții, unirea principiilor masculin și feminin (Hyperion ca hermafrodit) etc. În *Sărmanul Dionis*, celălalt text-pivot al comentariilor, ar fi tot o unire, acum între lume și Dumnezeu, la fel de reprezentativă etnic, după cum propriu românilor le-ar fi echilibrul/absența „tensiunii metafizice și a spasmelor abisale (pascaliene)”. Cartea a fost întâmpinată foarte critic de Eugen Ionescu și executată de G. Călinescu (fantezia comentatorului ar fi „înhămată la dorința de a căuta miez în nuci uscate” etc.), însă unele ipoteze, expuse mai nuanțat, se dovedesc fertile și valabile. Totuși, mai pertinente sunt articolele lui **B.** despre contemporani. *Cartea cu poeți* (1935) dă un tablou cuprinzător al liricii interbelice, de la marii poeți la Camil Baltazar și Demostene Botez și la tinerii Horia Stamatu, Geo Bogza și Eugen Jebeleanu. Criticul caută trăsătura caracteristică și integratoare a operei: „sentimentul acut al prezenței tainei” la Lucian Blaga, „straniul sentiment al identității cu strămoșii, al încremenirii în loc, în același peisaj și în aceiași oameni” la Ion Pillat în *Pe Argeș în sus* și în *Caietul verde*, fenomenul originar la G. Bacovia, care nu e suferință metafizică, ci „biologică, de îmbolnăvire și tristețe a omului, din înseși rădăcinile sale” etc. Observații pertinente conțin și articolele rămase în reviste. **B.** este un herald al literaturii lui Camil Petrescu, ale cărei inovații le apreciază just, și al lui Mateiu I. Caragiale (deși, în acest caz, Perpessicius i-a relevat inexactități și confuzii). El identifică, printre primii, un Tudor Arghezi dual, „problematic”, serafic și satanic etc. și, comparându-l cu Urmuz (alt modern susținut de critic), ajunge la ideea că primul „spiritualizează inertul, masivul, scabrosul”, pe când celălalt „reduce spiritualitatea la mecanic, absurd și anestetic”, într-o operă ce e o „superbă teratologie a intelectului”, creație nu a unui „descreierat”, ci a unui ins din „cohorta celor chinuiți, care se calcinează în căutarea esențialului”. El gustă *Interior* de C. Fântâneru, proza lui Gib I. Mihăescu, pentru care găsește formula concisă și exactă („vag, sterilitate, vid sufletesc și dezorientare” la primul, atmosferă „ambiguă, prilejuită de o senzualitate nestăpânită și cu preferințe pentru straniu și mister” la al doilea), sau pe insolitul M. Blecher, plasat în aceeași familie spirituală cu Lautréamont și Franz Kafka. Curios lucru, respinge romanele lui Mircea Eliade, chiar și *Maitreyi* părându-i unul „ușor”, iar proza lui Anton Holban îi pare a fi „haotică” și „statică” (în sens peiorativ, nu în cel conferit de Holban), ceea ce ar însemna „sacrilegiu și apostazie pentru un proustian!”. Încă mai sever e cotat Mihail Sebastian, „intelectual sec”, a cărui literatură ar fi un „produs de confecțiune, *voit*”, total străină de registrul grav („nimic mai grotesc decât un Mihail Sebastian meduzat de o mare problemă”). În schimb, găsește cuvinte judicioase spre a-i evalua pe G. Ibrăileanu (spirit complex), Pompiliu Constantinescu (critic de o obiectivitate „stelară” și îndeplinind „cu onestitate și luciditate trierea fără patos a cărților”) sau pe Mihail Sadoveanu (definit ca „vrăjitor al singurătății” în *Povestiri de vânătoare*). Criticul e un devorator de cărți și se numără între cei ce vorbesc primii la noi despre Lautréamont, James Joyce, André Gide, Céline, André Breton ș.a. Dezinvolte și sensibile la modernitate sunt și cronicile plastice la Constantin Brâncuși, Hans Mattis Teutsch, Victor Brauner, Marcel Iancu, Jules Perahim. Pledoariile lui ajung astfel să-i depășească ireceptivitățile și nedreptățile.

SCRIERI: *Eminescu. Încercare critică*, București, 1932; *Cartea cu poeți*, București, 1935; *Franța. 1938–1944*, București, 1945; *„Masca lui Eminescu” urmată de „Eminescu. Încercare critică” și încheiată de critica literară despre eseul meu*, cu un portret de Marcel Iancu, Sydney, 1979; *Moartea abstractă și alte trei nuvele*, cu desene de Jules

Perahim, Sydney, 1980; *Anii literari ’30*, cu un portret şi un desen de Marcel Iancu, Sydney, 1981; *O săptămână a poeziei*, Sydney, 1981; *Scrieri*, I, îngr. Nicolae Ţone, Bucureşti, 1998; *Piatra de încercare*, cu un portret de Marcel Iancu, Bucureşti, 2000; *Scrisori din exil*, îngr. şi pref. Mircea Popa, tr. Doru Burlacu, Călin Teutişan şi Rozalia Groza, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1258–1261*, II, *803–808*; Streinu, *Pagini*, I, *263–256*; Perpessicius, *Opere*, VII, *210–212*; Ionescu, *Război*, I, *177–180*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *Ist. lit.* (1982), *915*; N. Steinhardt, *O mărturie de fidelitate*, O, 1981, 44; Mirodan, *Dicţionar*, I, *211–216*; Constantin Crişan, *Lucian Boz*, RL, 1987, 45; Mircea Popa, *Un scriitor român în Australia*, TR, 1993, 51; [*Lucian Boz*], JL, 1995, 1–4 (grupaj special); *Dicţ. scriit. rom.*, I, *351–353*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, IV, *passim*; Barbu Brezianu, *Amintirea lui Lucian Boz*, RL, 2003, 27; Cernat, *Avangarda*, *330–337*; Ilie Raul, *Recuperarea unui scriitor: Lucian Boz*, RL, 2009, 34; Manolescu, *Enciclopedia*, *96–97*. ***N.M.***

BÖZÖDI György (pseudonim al lui Jakab György; 9.III.1913, Bezid, j. Mureş – 25.XI.1989, Budapesta), traducător. Face studii medii la Cluj şi studii universitare mai întâi la Teologie, apoi la Facultatea de Drept şi la Facultatea de Litere a Universităţii din Cluj. Este ziarist la „Ellenzék” şi „Keleti Újság”, redactor-responsabil la ziarul „Székely Szó” din Târgu Mureş, funcţionar la Biblioteca Universitară din Cluj. A făcut parte dintre fondatorii şi redactorii revistei clujene „Termés” (1942–1944). După război devine muzeograf la Cluj, apoi contabil la diferite cooperative şi întreprinderi de stat. Din 1957 până la pensionare (1975) funcţionează în calitate de cercetător ştiinţific la Centrul de Istorie din Târgu Mureş al Academiei RSR. Primele sale nuvele şi poezii apar în 1932, în suplimentul literar al ziarului „Keleti Újság”. Colaborează la revistele „Pásztortűz”, „Erdélyi Helikon”, „Korunk”, „Hitel”, „Kelet Népe”. În perioada interbelică publică lucrări de sociologie (cu un puternic ecou critic), romane, nuvele, basme populare maghiare culese din satul său natal. În 1939 obţine Premiul „Baumgarten” (Budapesta).

Ca traducător, **B.** se afirmă doar după 1944. Preferinţele sale se îndreaptă spre proza românească a secolului al XX-lea, a cărei ambianţă socială este apropiată propriei creaţii. În versiunea dată de el apar, astfel, *Dulăii* lui Zaharia Stancu, *Bărăgan* de V. Em. Galan, *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu. Tot în anii ’50 realizează, în colaborare, mai multe traduceri din folclorul românesc.

Traduceri: Zaharia Stancu, *Vérebek* [*Dulăii*], Bucureşti, 1956; Liviu Rebreanu, *Akasztottak erdeje* [*Pădurea spânzuraţilor*], Târgu Mureş, 1957; V. Em. Galan, *Baragán* [*Bărăgan*], I–II, Bucureşti, 1956; *Szegény ember okos leánya. Román népmesék* [*Fata săracului cea isteaţă. Basme populare româneşti*], Budapesta, 1957 (în colaborare cu Ignácz Rózsa şi Jékely Zoltán); Cezar Petrescu, *Főváros* [*Calea Victoriei*], Bucureşti, 1963; Mihail Kogălniceanu , *A parasztság sorsának könnyitése* [*Îmbunătăţirea soartei ţăranilo*r], Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Jordáky Lajos, Kerekes György şi Nagy Géza).

Repere bibliografice: Szilágy Domokos, *Zaharia Stancu, „Vérebek”*, IGZ, 1956, 11; Oláh Tibor, *Liviu Rebreanu, „Akasztottak erdeje”*, UTK, 1957, 35; Kormos Gyula, *Liviu Rebreanu, „Akasztottak erdeje”*, IGZ, 1958, 1; Kerekes György, *V. Em. Galan, „Baragán”*, UTK, 1961, 49; *Bözödi György*, IGZ, 1969, 3; *Rom. magy. ir. lex.*, I, *279–282*. ***O.K.***

BRABORESCU, Ştefan (31.VIII.1880, Caracal – 4.I.1971, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Şi-a făcut studiile secundare în oraşul natal şi apoi în Craiova, la Liceul Central. Cum părinţii, Ecaterina (n. Apostol) şi Lazăr Braborescu, voiau să-şi vadă fiul ofiţer, îl înscriu (1900) la Liceul Militar, de unde **B.** promovează la Şcoala Superioară de Ofiţeri de Infanterie. În 1902 era sublocotenent în Regimentul 26 Rovine (va şi semna unele poezii St. B.-Rovine). În 1903–1904 se implică, împreună cu I.C. Popescu-Polyclet şi cu N. Vulovici, camarad de regiment, în redactarea „Noii reviste olteane”. Începuse, după cum singur spune, să cocheteze cu muzele. Apropiindu-se de literaţii craioveni, participă la înfiinţarea revistei „Ramuri”. Îl atrăgea însă, sub presiunea vocaţiei, şi teatrul. Student, din 1907, la Facultatea de Drept din Bucureşti, urmează în acelaşi timp Conservatorul. Absolvent în 1911, este angajat de Emil Gârleanu la Teatrul Naţional din Craiova, unde va juca, alături de soţia lui, Lucia, trei stagiuni. Obţine unele succese, de vreme ce, în 1914, Mihail Sadoveanu îl aduce la Teatrul Naţional din Iaşi. Aici începe, în 1919, să practice direcţia de scenă. În decembrie 1921, făcând echipă cu Sandu Teleajen şi Emil Serghie, scoate revista „Gândul nostru”. În 1923 se transferă la Teatrul Naţional din Cluj. Dar în stagiunea 1938–1939, mult prea devreme pentru vitalitatea lui artistică, se vede pensionat. Însoţeşte totuşi colectivul Naţionalului clujean la Timişoara, în perioada cât instituţia a fost nevoită a se strămuta acolo. Prin 1943 avea o funcţie oarecare la Cenzura Militară. După 1944 va activa în cadrul Teatrului Muncitoresc şi al

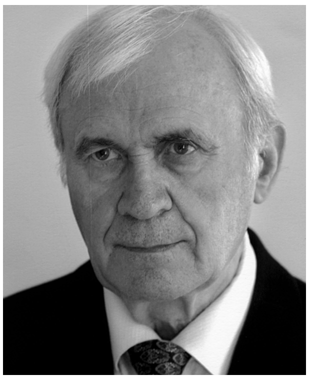
Teatrului de Stat din capitala Banatului, primind, în 1949, o catedră la Institutul de Teatru, unde este ales şi rector. În anul următor se înapoiază la Cluj, unde continuă să urce pe scenă şi, până în 1954, predă la Institut. Artist al poporului (1955), **B.** încă nu-şi încheiase cariera. La o vârstă şi mai înaintată (optzeci și cinci de ani), cu o luciditate nealterată, mai juca din când în când. A fost un interpret cult, preţuind cuvântul şi ştiind să-i pună în valoare încărcătura de nuanţe. Un spirit reflexiv, cu înclinaţie către piesele de combustie intelectuală. În calitate de regizor (a montat peste şaizeci de piese), era atras de dramaturgi ca Henrik Ibsen, Bernard Shaw, Luigi Pirandello. A pus în scenă *Meşterul Manole* şi *Cruciada copiilor* de Lucian Blaga, dar şi alte texte româneşti. Ca actor, a jucat, cu fineţe şi sobrietate, mai mult de trei sute de roluri, între care Pepelea din *Sânziana şi Pepelea* de V. Alecsandri, Ştefăniţă din *Viforul* şi Ştefan cel Mare din *Apus de soare* de B. Delavrancea, Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale. Critica a consemnat şi creaţiile din *Strigoii* de Ibsen, *Intrigă şi iubire* de Friedrich Schiller, *Idiotul* după F.M. Dostoievski, *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, *Puterea întunericului* de Lev Tolstoi ş.a. Are şansa ca, în stagiunea 1921–1922, să-l întruchipeze pe Hamlet, tragedia shakespeareană fiind tradusă, în versuri, de el însuşi. În 1955 i-a fost dedicat medalionul cinematografic *Cu faţa spre public* (regia Savel Stiopul), iar în 1964, în filmul *Anotimpuri* (în aceeaşi regie), **B.**, cu firescul lui dintotdeauna, conturează figura bătrânului profesor din episodul *Zi grea.* Plănuia o carte de amintiri şi gânduri despre teatru, *Pe urmele lui Thespis.*

B. a colaborat, de-a lungul vremii, la „Revista modernă”, „Patria”, „Evenimentul”, „Alarma”, „Viaţa literară”, „Dreptatea”, „Sămănătorul”, „Floarea darurilor”, „Revista idealistă”, „Neamul românesc”, „Luceafărul”, „Societatea de mâine”, „Hyperion”, „Naţiunea română”, „Românul” ş.a. O anume facilitate se observă în traducerile la care **B.** se încumetă, ceea ce nu înseamnă că încercările lui nu vădesc acurateţe şi uneori chiar eleganţă. S-a simţit atras de lirica franceză – Charles Baudelaire, Henri de Régnier, Sully Prudhomme, François Coppée, Arvers, Albert Samain (poezia *Toamnă*, în asociere cu I.C. Popescu-Polyclet); preferinţele lui se îndreaptă spre José-Maria de Hérédia, pe care intenţiona să-l transpună în întregime în româneşte. Tălmăcirile, rămase în bună parte în pagini de revistă, poartă amprenta propriei sentimentalităţi, care îi dictează de multe ori şi selecţia („cântece”, „romanţe”, „sonete”). A dat o versiune cuminte unor stanţe de Charles-Adolphe Cantacuzène. În fine, a tradus două sonete de Shakespeare, dar marea probă la care s-a supus este *Hamlet.* Alţi dramaturgi de care s-a apropiat ca traducător sunt Calderón de la Barca (*Viaţa e un vis*), Ibsen (*Strigoii* şi *Micul Eyolf*), precum şi Eugène Labiche şi Edouard Martin, Henri Lavedan, Georges Feydeau, Max Maurey, Jacques Nathansen, Maurice Magre. Doar câţiva prieteni binevoitori au părut că apreciază producţia lirică a junelui ofiţer care, într-un adevărat desfrâu al lamentaţiei, îşi teatraliza impudic afectele. Un potop de „lacrămi” inundă strofele uşoare din volumul *Raze de lună* (1905). De pretutindeni se aud „doiniri de plâns”, ecou al suspinelor unei inimi rănite de cioburile viselor „fărmate”. Cruci, morminte, „corbi în doliu”, „crivăţul amar”, un amurg apăsător de toamnă tristă şi rece marchează decorul, convenţional, în care amărâtul visător îşi plânge jalea sau urzeşte castele în aer. Câte o pornire de revoltă se pierde îndată într-un noian de disperare şi, înfrânt, Fulg Pribeag (cu acest pseudonim sunt iscălite câteva poezii şi o proză) e gata să ceară iubitei iertare în genunchi. Semn al vârstei imature, duiosul plonjează în „reflecţii” de un pesimism definitiv. Rareori expansiv, cuprins câteodată de un arţag proletar care îl împinge să se uite urât la „bogata lume, rea şi parvenită”, stihuitorul caută să compenseze monotonia plăpândei inspiraţii prin structura variabilă a versurilor, scurte şi mereu sprinţare. Unde s-ar fi cuvenit poate să insiste e în naraţiunea lirică, în formă dialogată. Se întrevăd aici unele resurse pentru feeria dramatică, dacă nu chiar pentru piesa istorică mai lejeră. Prozele, adunate în volumul *Din romanul unei vieţi* (1900), dar şi răzleţite prin reviste, sunt proiecţia unor trăiri adolescentine. Printre extaze, invocaţii, oftaturi, personajele lui **B.**, căutători de himere, simţitori peste poate, tânjesc după o iubire „dulce”, ideală, sfântă, dar copila blondă şi suavă, obiectul suspinătoarei adoraţii, se dovedeşte a fi crudă şi înfumurată, o cochetă fără inimă, distrugând cu veninul perversităţii ei iluzia mângâietoare, tonifiantă a iubirii neasemeni. Romanţioase şi teatrale, aceste scrieri, înrudite tematic şi ca tonalitate cu versurile, sunt mai mult descărcare sufletească, semnalând o criză de vârstă. Un mic delir metaforic, mimând preţios „viziuni baroce”, exhibă însemnările

de călătorie – *Frânturi* („Gândul nostru”, 1922) şi *Din ziarul unui peregrin* („Patria”, 1937). Copleşit de „beţia de frumos” din muzeele Dresdei, dar nu numai, emotivul izbucneşte în plâns atunci când nu îi vine să cânte. O manieră poetizantă până la diluţie edulcorează „arlechinada închipuirilor”. Ar fi putut să intereseze aici „histrionul ascuns în sufletul peregrinului”, dacă autorul ar fi fost în stare să dea cât de cât relief ideii că lumea e o scenă.

SCRIERI: *Din romanul unei vieţi*, pref. N.M. Condiescu, Craiova, [1900]; *Raze de lună*, Craiova, 1905.

Repere bibliografice: Buteanu, *Teatrul*, *356–358*, *372*, *379*, *396*, *401*; Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, Bucureşti, 1965, *269–273*; Radu Stanca, *Ştefan Braborescu*, Bucureşti, 1965; *Ist. teatr. Rom.*, III, *399–401*, *passim*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *88–89*; Firan, *Profiluri*, I, *123–125*; Florin Faifer, *Histrionul*, CL, 1998, 12. ***F. F.***

BRAD, Ion (8.XI.1929, Pănade, j. Alba), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este cel mai mare dintre cei nouă copii ai Corneliei (n. Barna) şi ai lui Traian Brad, ţărani. Urmează Liceul „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj (1940–1948), apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj (1948–1952). Debutează ca poet în revista „Gând tineresc” din Alba Iulia (1947) şi editorial cu volumul *Cincisutistul* (1952). A colaborat, desfăşurând totodată şi o îndelungată activitate redacţională, la „Almanahul literar”, „Lupta Ardealului”, „Contemporanul”, „Cravata roşie” (redactor-şef, 1956–1958), „Luceafărul” (redactor, 1958–1960), „Scânteia tineretului” (redactor, 1960), „Flacăra”, „Gazeta literară” (redactor-şef adjunct, 1966), „Steaua”, „România literară”, „Viaţa românească” ş.a. A fost secretar al filialei clujene a Uniunii Scriitorilor (1953–1955), a fost secretar al Uniunii Scriitorilor (1962–1965), şef adjunct al secţiei Cultură şi Artă a CC al PCR (1966–1968), vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (1968–1973), ambasador al României la Atena (1973–1982), director în Ministerul de Externe (1982–1984), director al Teatrului „C.I. Nottara” din Bucureşti (1984–1990), deputat în Marea Adunare Naţională (din 1985). În 1990 a înfiinţat Editura Demiurg.

B. s-a afirmat iniţial ca poet înscris în noua linie ideologică, versificând, după tipicul „baladelor” din anii ’50 ai secolului trecut, teme curente ale epocii. Balada *Cincisutistul* (Premiul revistei „Almanahul literar”) este relevantă în acest sens. Spre anii ’60, limbajul poemelor devine mai sobru şi tematica se diversifică, ajungând cu timpul să contrabalanseze temele-standard ale „angajării” în actualitate, aşa încât ceea ce e mai valoros într-un volum precum *Cu timpul meu* (1958; Premiul „George Coşbuc” al Academiei RPR) constă, paradoxal, în evocări ale trecutului (satul copilăriei, străbunii, propria adolescenţă). Dar încă din *Cântecele pământului natal* (1956) se anunţau tematica şi, deopotrivă, limbajul cărţilor maturităţii lirice a poetului, prin evocarea orizontului autohton, de dimensiuni arhetipale, prin frazarea simplă şi francă, de factură clasică. G. Călinescu remarca această simplitate şi o ilustra cu versurile: „Numele meu, în univers,/ E ca o furnică/ Ce cade în mers/ Şi iar se ridică...”, ce îi vor fi incitat spiritul ludic, dar, în acelaşi timp, identifica aici şi câteva „păcate juvenile veniale”. Acestea se diminuează sensibil în volumul *Cu timpul meu*, mai exact în poemele ce prelucrează temele rusticităţii, ale originilor: „Boii îşi rumegă aşteptarea domoală,/ Amintirea câmpului înrourat./ Când şi când mai nechează caii de smoală,/ Şteampurile copitelor bat./ Pe lângă mânji foieşte marea mulţime./ Le cearcă mersul, svelteţea de cerbi,/ Numai de bivoli nu-ntreabă nime,/ Diavoli domestici, în care visuri preistorice fierb”. Inima poetului se simte pierdută/încorporată în dealurile ce par „misterioase morminte” ori resuscită anii petrecuţi în incintele sacre ale şcolilor Blajului – veritabil *centrum* formativ, la care **B.** se întoarce spre a se fortifica moral-spiritual. În spirit transilvan (George Coşbuc, Octavian Goga, Aron Cotruş), el se configurează ca poet al tradiţiei, şi motivele recurente vor fi pământul natal (*terra mater*), îndeosebi Târnavele, munţii, comunitatea generică a ţăranilor de la care se revendică, familia (în special mama, „umbră tutelară”), modelele culturale esenţiale, locurile proeminente ale istoriei ardelene. Evocarea acestui spaţiu are, în *Fântâni şi stele* (1965), tonalităţi aspre, cotruşiene: „Fraţii mei sunt totdeauna pe

stânci/ Între fulgere şi prăpăstii – cumpănă dreaptă./ Pân-acolo s-au urcat pe brânci,/ Munte cu munte,/ Veac de veac,/ Treaptă cu treaptă”. În alt plan, evoluţiei de la retorism la sobrietate îi corespunde drumul de la descriptivismul pastelist la interiorizare. *Orga de mesteceni* (1970) aduce o decantare a lirismului, descripţia (şi aşa sumară) se contrage în imagini lapidare şi sobre, stil caracteristic de acum înainte. *Zăpezile de acasă* (1972) şi *Noapte cu privighetori* (1973) reiau, într-o disciplină stilistică matură, temele copilăriei, satului, familiei, tratate fără frivolităţi neosămănătoriste, cu un real fior elegiac. Resuscitarea trecutului, a vestigiilor istorice, fie că e vorba de Putna, de Muntele Athos sau de Grecia clasică (*Templul dinafară – The Outlying Temple*, 1975), echivalează cu anularea sau amânarea morţii atât în ordine individuală, cât şi în cea a comunităţii. La această vârstă poetică, în *Războiul cunoaşterii* (1979), **B.** fructifică motivul labirintului interior, al „neistovitei sete de-a lupta” cu sine însuşi, în scenarii intertextuale în care trimiterile se fac mai cu seamă la mitologia greacă. Tema tanatică apare din ce în ce mai insistent şi mai grav, ca în *Cartea zodiilor* (1982): „O linişte-a neliniştilor sapă/ În trupul meu un leagăn ori o groapă./ Pe cine legăn? Înmormânt pe cine?/ Pădurea umbrelor se zbate-n mine”. Începând cu *Oracole* (1987), inedită pentru **B.,** şi ca factură, şi ca amploare, este erotica, îmbrăcând forme variate. Acum **B.** încearcă forme prozodice noi, corespunzând aspiraţiei sale, de tip clasic, la concizie (sonetul, rondelul, terţina). Se poate afirma că partea rezistentă a poeziei lui e reprezentată de evocarea meditativ-nostalgică a originilor (subliniată şi de Mircea Zaciu) şi de erotica paroxistică şi elegiacă. Tema originilor, a trecutului şi tradiţiei ancestrale migrează în ciclul romanesc început în 1964 cu *Descoperirea familiei*, continuat cu *Ultimul drum* (1975) şi cu *Raiul răspopiţilor* (1978), reluat, într-o ediţie revizuită, în *Romanul de familie* (I–II, 1986), unde celor trei secvenţe – ce se intitulează acum *Zăpadia*, *Soare cu dinţi* şi *În umbra castelului* – li se adaugă o a patra, *Thalassa*, pentru ca în 2010 totul să fie, din nou şi substanţial, revizuit, cu materia trasă în doar trei secţiuni: *Zăpadia*, *Soare cu dinţi* şi *Thalassa*, şi cu remanieri în beneficiul verosimilităţii. Amplul ciclu are caracter de cronică – o „cronică de familie” –, urmărind destinul unui neam de ţărani, Borcea, după al Doilea Război Mondial. Pivotul primului roman e tatăl, Octavian Borcea, personalitate puternică, îndărătnică, prinsă în reţeaua sociopolitică a anilor ’50, ai colectivizării agriculturii; celelalte romane aduc în prim-plan (şi) pe numeroşii lui descendenţi, rostuiţi prin diverse locuri din ţară, ceea ce măreşte miza întregului ansamblu, de frescă a unei epoci. Titlul ciclului epic este semnificativ nu doar pentru tipul de roman scris de **B.**, ci anunţă şi ideea de natură morală care unifică părţile întregului: forţa de coeziune şi de atracţie a nucleului familial şi a vetrei natale, satul Zăpadia, reprezintă pentru toate generaţiile neamului Borceştilor un *centrum* gravitaţional care le vertebrează profilul etic; un topos ce conferă satului o aură de aşezare mitică, populată de personaje arhetipale, de felul bătrânilor Artimon şi Mărie, întruchipări ale tradiţiei şi înţelepciunii ancestrale. Dispariţia acestor personaje cvasimitice, evocată în contextul ei matricial, etnofolcloric (prodigios, stilizat însă, trecut „printr-un filtru cărturăresc”), îi prilejuieşte prozatorului „un amplu poem funerar, solemn şi totdeodată de o mare simplitate” (Mircea Iorgulescu). Lumea din acest masiv roman-cronică trăieşte acut tensiunea dintre chemarea puternică a ancestralităţii şi zbuciumul actualităţii, dintre matricea arhetipală şi fenomenalitatea cotidianului. Reuşitele scriitorului stau în primul rând în evocarea sobră, cu vibraţii lirice ce nu afectează tipul de proză robust-realistă, specific transilvăneană. Filiaţia Ioan Slavici – Ion Agârbiceanu – Liviu Rebreanu – Pavel Dan, recunoscută de autor, nu a scăpat comentatorilor, iar diferenţa specifică este fixată de Nicolae Manolescu în aceşti termeni: „Ceea ce-l deosebeşte e naraţiunea detaşată şi ironică, umorul, o anume dezinvoltură a stilului”. Romanele evocă – încorporată în câteva personaje memorabile, dar şi difuză în „aerul” care le învăluie pe celelalte – o tradiţie străveche, cu filosofia ei de viaţă, cu rostul şi rostirea ei particulară, reţinute pe viu de autor şi articulând totodată manifestările actualităţii. Atunci când realitatea cotidiană scapă unei atari articulări, naraţiunea se vede pândită de alunecarea în convenţional şi factice. Ediţia ultimă a ciclului este consistent epurată de asemenea derapaje, ceea ce este în folosul unităţii de viziune şi de stil a acestei cronici care rămâne, esenţial, una a existenţei arhetipale. În plăsmuirea ei **B**. îşi dă măsura de prozator. *Întâlnire periculoasă* (1985) şi *Proces în recurs* (1988) intră în categoria romanelor axate pe dezvăluirea abuzurilor epocii lui Gheorghiu-Dej. În cel de-al doilea un

intelectual ardelean e închis pentru „naţionalism" etc., în primul este înfăţişată soarta românilor expatriaţi (cărora li s-ar spăla creierul în lagărele de refugiaţi politic), temă exersată în piesa de teatru *Audienţă la consul* (1984), care pune în scenă istoria unei românce căsătorite cu un cetăţean străin. În schimb, romanul *Muntele catârilor* (1980) depăşeşte conjuncturalul şi convenţionalul prin întoarcerea la o lume a valorilor afine celor din *Romanul de familie*. Cartea este o cronică a vieţii monahale athonite şi a relaţiilor voievozilor şi mănăstirilor româneşti cu centrul de spiritualitate care e Muntele Athos. Dicţiunea narativă capătă aici ceva din cadenţa stilului sapienţial-poematic din sadoveniana *Creanga de aur*. Preocupat de istoria culturală a Transilvaniei, **B**. face din Timotei Cipariu eroul unei drame, *Nu pot să dorm* (1984), piesă de teatru în care protagonistul apare în postura de apărător al identităţii naţionale a românilor în confruntarea lor cu Imperiul Habsburgic. După ce în 1972 scrisese o monografie despre Emil Isac (ca „tribun al ideilor"), pasionatul fără răgaz de valorile ardelene publică în 2004 o carte în care îşi adună o parte din articolele scrise despre „Blajul nostru cel de toate zilele", în care studiul de bibliotecă se împleteşte cu evocarea memorialistică şi cu reproducerea corespondenţei întreţinute cu Monica Anton pe parcursul anului 1990 pe teme la ordinea zilei, ca şi în *Monologuri paralele* (1999). În 2007 îi apare o amplă evocare a autorului *Arhanghelilor* (*Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române*), în acelaşi an dă la iveală o carte de memorialistică, *Aicea, printre ardeleni*, cu evocări de evenimente, scene şi figuri emblematice, ca Lucian Blaga, Veturia Goga, I.D. Sîrbu, Ion Vlasiu, Ştefan Aug. Doinaş şi Mircea Zaciu. De altfel, ultimul deceniu e foarte bogat ilustrat de **B.** cu apariţii memorialistice şi documentare: în 2003 o îndelungată şi substanţială corespondenţă cu Mircea Zaciu (prieten de o viaţă), importantă atât pentru reconstituirea epocii literare în ansamblu, cât şi pentru înţelegerea personalităţii celor doi epistolieri; mai multe şi vaste seturi de scrisori şi de reconstituiri ale stagiului diplomatic în Grecia; un epistolar intim (*De dragoste în ani de zbucium*: *1947–1955* (2012). Toate întregesc imaginea unui autor extrem de activ chiar la senectute, contribuţiile sale de o asemenea natură fiind flancate de adăugiri la opera poetică, prin volume de inedite, notabile mai ales în latura tematicii religioase, ocultată până în 1989. **B**. s-a remarcat şi ca traducător din lirica greacă modernă.

SCRIERI: *Cincisutistul*, Bucureşti, 1952; *Cu sufletul deschis*, Bucureşti, 1954; *Tânărul mecanic*, Bucureşti, 1954; *Balada împuşcaţilor*, Bucureşti, 1955; *Cântecele pământului natal*, Bucureşti, 1956; *Orele cântatului cu copiii satului*, Bucureşti, 1956; *Cu timpul meu*, Bucureşti, 1958; *Să citim cu voce tare*, Bucureşti, 1960; *Mă uit în ochii copiilor*, Bucureşti, 1962; *Descoperirea familiei*, Bucureşti, 1964; *În luna mai*, Bucureşti, 1964; *Eroii fabulelor*, cu fotografii de Ion Miclea, Bucureşti, 1965; *Fântâni şi stele*, Bucureşti, 1965; *Cele patru anotimpuri*, Bucureşti, 1966; *Fiica Dunării şi a mării*, cu fotografii de Ion Miclea, Bucureşti, 1966; *Ecce tempus*, Bucureşti, 1968; *Orga de mesteceni*, Cluj, 1970; *Poeme*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1970; *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972; *Zăpezile de acasă*, Bucureşti, 1972; *Noapte cu privighetori*, Bucureşti, 1973; *Templul din afară – The Outlying Temple*, ed. bilingvă, tr. Marcel Pop-Corniş, Cluj-Napoca, 1975; *Ultimul drum*, Bucureşti, 1975; *La zei acasă sau O călătorie lirică prin Elada*, Bucureşti, 1976; *Transilvane cetăţi fără somn*, Bucureşti, 1977; *Raiul răspopiţilor*, Bucureşti, 1978; *Ora întrebărilor*, pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1979; *Războiul cunoaşterii*, cu ilustraţii de C. Piliuţă, Bucureşti, 1979; *Muntele catârilor*, Bucureşti, 1980; *Cartea zodiilor*, Bucureşti, 1982; *Leagănul mării*, Bucureşti,1983; *Audienţă la consul. Nu pot să dorm*, Bucureşti, 1984; *Întâlnire periculoasă*, Bucureşti, 1985; ed. 2, Bucureşti, 2011; *Romanul de familie*, I–II, Bucureşti, 1986; ed. 2, Bucureşti, 2010; *Oracole*, Bucureşti, 1987; *Proces în recurs*, Bucureşti, 1988; ed. 2, Târgu Lăpuş, 2011; *Rădăcinile cerului*, pref. Irina Petraş, Bucureşti, 1989; *Vase de Tanagra*, Bucureşti, 1993; *Icoana nevăzută*, Bucureşti, 1996; *Muntele*, Bucureşti, 1996; *O carte pentru toţi românii. Catolicism şi ortodoxie românească*, Cluj-Napoca, 1997; Ion Brad, Monica Anton, *Monologuri paralele*, Bucureşti, 1999; *Al doilea suflet*, Bucureşti, 2000; *Ambasador la Atena*, I–VI, pref. Dumitru Preda, Bucureşti, 2001–2005; *Mamei, dincolo*, Bucureşti, 2002; Mircea Zaciu, Ion Brad, *Dialog epistolar*, îngr. şi pref. Maria Cordoneanu, Bucureşti, 2003; *Blajul nostru cel de toate zilele*, Bucureşti, 2004; *Toamnă clasică*, Bucureşti, 2004; *Aicea, printre ardeleni*, Cluj-Napoca, 2007; *Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române*, Bucureşti, 2007; *Dincoace de munţi*, Cluj-Napoca, 2008; *Întâlniri de taină în Grecia*, Bucureşti, 2009; *Poezii inedite*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2009; *Poezii religioase*, îngr. şi pref. Ion Buzaşi, Târgu Lăpuş, 2009; *Printre mii de scrisori*, Cluj-Napoca, 2009; *Printre alte mii de scrisori*, Cluj-Napoca, 2010; *De dragoste în ani de zbucium: 1947–1955*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii***: „Veniţi de luaţi lumină". Antologie aniversară a generaţiei de la 1848*, Blaj, 2003. **Traduceri:** Nikolai Zidarov, *Versuri*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Al. Andriţoiu şi Ion Horea); Christos Xanthopoulos-Palamas, *Călătorie*

pe Dunăre, Bucureşti, 1975 (în colaborare cu Dumitru Nicolae); Ioanna Tsatsos, *Poezii,* cu ilustraţii de C. Piliuţă, Bucureşti, 1976, *Poeme,* pref. Aurel Martin, Bucureşti, 1979; Nikos Kranidiotis, *Antologie lirică,* Bucureşti, 1976 (în colaborare cu Antiţa Augustopoulos-Jucan); Constantin Tsatsos, *Aforisme şi cugetări*, pref. Mircea Maliţa, Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Dumitru Nicolae); Dimos Rendis, *Reîntâlnire*, pref. trad., Bucureşti, 1978; Odysseas Elytis, *Variaţiuni pe o rază*, pref. trad., Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Ecaterina Sismanoglu şi Dimos Rendis Ravanis); *Melancolia Egeei. Poeţi greci contemporani*, îngr. pref. și trad., Bucureşti, 1987; *Poeţi greci contemporani*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, *156–162*; Călinescu, *Opere*, IX, *869–877*, XI, *521–524*; Nicolae Manolescu, *„Descoperirea familiei”*, CNT, 1964, 44; Simion, *Orientări*, *131–135*; Martin, *Poeţi*, I, *161–168*, II, *130–140*; Constantin, *A doua carte*, *104–113*; Andriescu, *Disocieri*, *134–142*; Felea, *Secţiuni*, *164–172*; Barbu, *O ist.*, I, *100–104*; Piru, *Poezia*, II, *25–35*; Zaciu, *Alte lecturi*, *25–32*; Poantă, *Radiografii*, I, *169–174*, II, *43–46*; Stănescu, *Jurnal*, I, *192–197*; Zaciu, *Lancea*, *74–78*; Zaciu, *Cu cărţile*, *69–77*; Martin, *Paranteze*, *71–83*, *132–137*; Munteanu, *Jurnal*, III, *74–78*, *194–210*, VII, *195–198*; Mircea Iorgulescu, *Familiile romanului*, RL, 1986, 38; Micu, *Limbaje*, *209–222*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *372–375*, III, *362–366*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *353–355*; Adam, *Inelele*, *291–296*; Maria Cordoneanu, *Ion Brad în oglinda criticii*, Bucureşti, 1999; Daniel Cristea-Enache, *Defilarea umbrelor*, ALA, 2000, 511; Voncu, *Secvenţe*, I, *71–74*, *100–102*, *147–150*, II, *89–90*; Petraş, *Cărţile*, *45–47*; Popa, *Ist. lit.*, I, *687–688*; Borbély, *Existenţa*, *234–238*. ***N. M.***

BRAGA, Corin (12.I.1961, Baia Mare), comparatist, critic şi istoric literar, prozator, traducător. Este fiul Rodicăi Braga, prozatoare, şi al lui Mircea Braga, critic literar; e căsătorit cu scriitoarea Ruxandra Cesereanu. După ce termină, în 1980, Liceul „Octavian Goga” din Sibiu, va absolvi în 1985 Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca, în perioada studenţiei fiind şi redactor la revista „Echinox”. A beneficiat de câteva burse de cercetare: la European University din Praga şi la Alcalá de Henares (1992), la Universidad Autonoma din Barcelona (1998). Din 1997 este lector la Facultatea de Litere a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca, actualmente profesor, din 2008 decan şi codirector (în 1993–2001, alături de Ştefan Borbély), apoi director al revistei „Echinox”. În 2001–2005 este codirector, tot alături de Ştefan Borbély, al „Caietelor Echinox” şi director din 2006 până în prezent. E doctor în litere din 1997 la Universitatea clujeană, doctor în filosofie al Universităţii „Jean Moulin” din Lyon (2008), Chevalier de l’Ordre des Palmes Académiques (Franţa, 2009), membru corespondent al Academiei Naţionale de Ştiinţe din Buenos Aires (2012). Fondator şi director al Centrului Phantasma de Cercetare a Imaginarului din Cluj-Napoca, va coordona şi volumul *Concepte şi metode în cercetarea imaginarului* (2007), care adună dezbaterile tematice ale cercetătorilor afiliaţi acestui centru. După debutul, încă din primul an de facultate, în 1981, la „Echinox” (deopotrivă cu proză şi critică literară), va fi prezent cu proza *Ascensorul* în *Doisprezece prozatori*, volum colectiv publicat de Editura Dacia în 1988. Debutul editorial individual îl reprezintă romanul *Noctambulii* (1992). În calitate de critic, un an mai târziu va semna volumul *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar* (1993). Face parte din colectivul de autori ai *Dicţionarului analitic de opere literare româneşti*, coordonat de Ion Pop (I–IV, 1998–2003) şi este coautor al unor volume colective, precum *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991) sau *Eonul Blaga. Întâiul veac* (1997). A tradus *Dicţionar critic al psihologiei analitice jungiene* (1995) şi *Introducere în mitodologie* de Gilbert Durand (2004) şi a editat *Momentul oniric* de Leonid Dimov şi D. Ţepeneag (1997), dar şi epistolarul de dragoste al lui Dimov (2003). A semnat şi cu pseudonimele Luiza Textoris, Fulviu Frigator, Adela, Anir Margus, toate fiind nume ale personajelor principale din romanele sale, recunoscute de autor, în bună tradiţie psihanalitică, drept *bush-souls* sau *writing-souls*, adică un fel de dubli livreşti ai eului auctorial. A mai colaborat la „Apostrof”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Cuvântul”, „Observator cultural”, „Revista de istorie si teorie literară”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Viaţa românească” şi la numeroase reviste de specialitate din ţară şi de peste hotare.

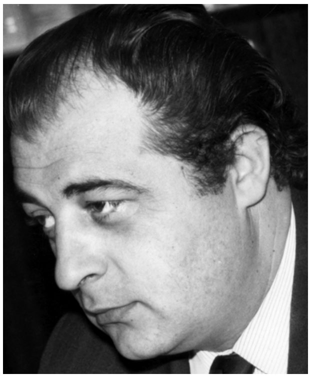
Cea dintâi carte a lui **B.**, romanul *Noctambulii* (prima parte dintr-o tetralogie anunţată, într-o a doua ediţie, din 2011, când este reluat sub titlul *Claustrofobul*), e un amestec de Mihail Bulgakov şi Stephen King. Tehnici de science-fiction şi psihedelism, univers morbid-romantic sau „citate culturale” din romanul horror de la E.A. Poe la S. King, dar nu fără trimiteri la Lewis Carroll şi la lumea suprarealismului, a feeriilor sau a coşmarurilor cu care se hrăneşte psihanaliza, totul converge, în *Noctambulii*, dar cu precădere în romanul *Hidra*

(1996; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj) şi în *Oniria. Jurnal de vise (1985–1995)* (1999) în tradiţia novalisianului „cobor în mine şi găsesc lumea" (sau „lumea ca trup al spiritului"). *Oniria* încearcă exorcizarea realului prin supralicitarea fantasmaticului. Autoscopiile infinite, ca un soi de levitaţie morală, bine îmbibată cu lecturi, fac din halucinaţie o realitate la puterea a doua. Dominantă este senzaţia de lichefiere („ceasurile moi" ale lui Salvador Dalí pot să ilustreze perfect un volum de **B.**): „Lumea era din nou afundată în întunecimea dureroasă şi fragedă, ca sub o suprafaţă de apă". Se regăseşte în *Oniria* subacvaticul din *Noctambulii*, ca metaforă a insalubrităţii universale ori a unei Românii percepute ca „lume pe dos": „un ulei mi se înalţă din oase pe creier. Nu mă pot grăbi, mişcările îmi curg leneşe într-un timp mai lent". *Luiza Textoris* (2012), poate cel mai echilibrat roman al său, reia aceleaşi încărcate scenarii psihanalitice, personajele-dubli, spaţiile lichefiate şi anamorfotice, exploatând un imaginar narativ fantastic de descendenţă bulgakoviană, dar restructurat în manieră postmodernă, psihedelizantă, cu atracţii evidente spre zona literaturii de senzaţie. *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare* (1998) şi *10 studii de arhetipologie* (1999) sunt deopotrivă studii serioase de comparatism şi istorie a motivelor poetice, dar şi reverii critice substanţiale. Proiectarea poematicului la Lucian Blaga într-un orizont cultural larg, situarea ludicului prezent în poezia lui Nichita Stănescu la intersecţia modernismului şi abstracţionismului cu procedee ale postmodernităţii sau demontarea mecanismelor onirice în poezia lui Leonid Dimov, D. Ţepeneag ş.a. vădesc un spirit analitic deloc tehnicist, ci, dimpotrivă, simpatetic, neliniştit şi cu bună priză la meandrele subconştientului artistic. În volumul *10 studii de arhetipologie*, şi mai ales în *De la arhetip la anarhetip* (2006), **B.** lansează un concept nou, acela numit anarhetip, un soi de arhetip postmodern, lax, fără o structură centralizatoare, văzut mai ales ca *pattern* cultural, fără încărcătură metafizică. Criticul propune şi metodologia corespunzătoare, „sub-hermeneutica anarhetipală", inspirată de psihanaliza postjungiană, o metodă critică participativă, în care cercetătorul nu va interpreta, ci va amplifica latenţele operei, creând o „nebuloasă" de imagini în jurul obiectului cercetării. În această din urmă lucrare textul se ocupă în principal de mapamonduri fantastice, geografii simbolice, rase monstruoase, de „gândirea vrăjită a exploratorilor", din Antichitate, Evul Mediu până în Renaştere şi epoca premodernă. „Psihogeografia" lui **B.** are ca model psihanaliza copilăriei timpurii practicate de jungienii din a doua generaţie (Melanie Klein, Françoise Dolto, Maud Manoni) şi are în vedere imaginaţia geografică în cultura europeană, constituirea, evoluţia şi criteriile de organizare ale acesteia, insistând pe diversele *pattern*-uri. Alte câteva studii individuale îi au drept obiect de cercetare pe Thomas Mann, Giordano Bruno şi Calderón de la Barca. În *Psihobiografii* (2011), reluând studii sau preocupări mai vechi, **B.** propune câteva analize psihocritice, aplicate unor scriitori români (Leonid Dimov, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, C. Stere, Norman Manea) şi străini (dintre care mult discutatul Carlos Castañeda). Analiza operei şi elementele de biografie se combină într-o „nebuloasă" critică pertinentă, care se axează pe problemele de identitate, traumatisme infantile, complexe (în special complexul copilului nedorit sau neiubit, complexul oedipian, al „copilul din flori" etc.) din biografia autorului care apar sublimate în operă, explicând o anumită configuraţie şi tipologie a operei sau a personajelor literare. Între biografia autorului şi destinul personajului se produce un „transfer subteran" pe care criticul îl urmăreşte cu atenţie participativă, adunând dovezi, corespondenţe şi coincidenţe, asemenea unui detectiv în căutarea sensului personal, biografic şi simbolic al operei. Se poate observa că **B.** se orientează dinspre studiul literaturii române înspre literatura comparată, mai precis înspre studiul imaginarului european. Publică patru cărţi pe teme precum utopia, distopia, paradisul pierdut, căutarea ratată în imaginarul european, scrise în limba franceză şi apărute la prestigioase edituri pariziene, L'Harmattan şi Garnier: *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Éden oriental* (2004), *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Avalon occidentale* (2006), *Du Paradis perdu à l'antiutopie aux XVIe–XVIIIe siècles* (2010), *Les Antiutopies classiques* (2012). Proiectul francez este dedicat „gândirii vrăjite", în opinia sa cenzurată şi refulată de teologia iudeo-creştină, ceea ce a dus la crearea unor utopii „ratate": paradisul interzis, căutat sau imposibil de aflat. Cercetarea, în fond o istorie a utopiei şi a contrautopiei, presupune în subtext o critică (neangajată) a gândirii dez-vrăjite, o jungiană restabilire în

drepturi a „umbrei”. Primele două studii se ocupă de imaginea paradisului interzis în Evul Mediu, de căutările ratate ale paradisului terestru, Edenul oriental şi Avalonul occidental. Celălalt diptic al proiectului surprinde configurarea unui nou gen, contrautopia, născut din chiar sânul utopiei medievale, sub presiunea criticii teologice, apoi a raţionalismului cartezian şi a empirismului. „Obiectele” acestei gândiri devin „neverosimile”, „centrii” sacri şi magici ai mapamondului sunt progresiv „ocultaţi”, până când „transcendenţa” acestor locuri devine finalmente „vidă”, şi anume în contrautopiile de secol XVIII sau XIX. În ultima lucrare autorul are în vedere textele filosofice care critică utopia, dar şi producţiile mai mult sau mai puţin literare „antiutopice”, multe dintre ele texte rare, puţin cunoscute publicului nespecializat, alături de texte celebre, precum romane de Jules Verne sau Cyrano de Bergerac, abordate însă într-un mod inedit, din perspectiva naratorului (distopic) faţă de lumea parcursă.

SCRIERI: *Noctambulii*, Cluj-Napoca, 1992; ed. 2 (*Claustrofobul*), Cluj-Napoca, 2011; *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, Sibiu, 1993; ed. 2, Cluj-Napoca, 2003; *Hidra*, Sibiu, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*, pref. Nicolae Balotă, Iaşi, 1998; *Oniria. Jurnal de vise (1985–1995)*, Piteşti, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *10 studii de arhetipologie*, Cluj-Napoca, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2007; *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Éden oriental*, Paris, 2004; *De la arhetip la anarhetip*, Iaşi, 2006; *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Avalon occidentale*, Paris, 2006; *Du Paradis perdu à l'antiutopie aux XVIe–XVIIIe siècles*, Paris, 2010; *Psihobiografii*, Iaşi, 2011; *Luiza Textoris*, Iaşi, 2012; *Les Antiutopies classiques*, Paris, 2012. **Ediţii:** Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, *Momentul oniric*, Bucureşti, 1997; Leonid Dimov, *Scrisori de dragoste (1943–1953)*, introd. edit., Iaşi, 2003. **Traduceri**: Gilbert Durand, *Introducere în mitodologie*, Cluj-Napoca, 2004; Philippe Walter, *Limba păsărilor*, Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare cu Andreea Hopârtean).

Repere bibliografice: Laura Pavel, *Romanul halucinatoriu*, APF, 1993, 1–2; Andreea Deciu, *Onirismul 2*, RL, 1994, 2; Simona Şora, *Apărarea lui Femios*, RL, 1994, 12; Petraş, *Lit. rom.*, *130–132*; Sanda Cordoş, *Corin Braga*, ECH, 1994, 1–3; Ion Pop, *Orizontul imaginar al lui Nichita Stănescu*, ST, 1994, 4–5; Ioana Bot, *Criticul tânăr, între credinţă şi analiză*, TR, 1994, 38; Borbély, *Xenograme*, *102–103*; Munteanu, *Jurnal*, VII, *155–159*; Robert Capşa, *Sub obrocul autenticităţii*, RL, 1999, 19; Horea Poenar, *Discurs despre visul continuu*, ST, 1999, 7; Victor Cubleşan, *Despre vis*, APF, 1999, 9; Const. M. Popa, *Atributele matriceale ale imaginarului*, R, 1999, 10; Garofiţa Gligor, *Între lumi*, O, 2000, 1; *Corin Braga – un autor de anvergură europeană*, OC, 2005, 9–10 (grupaj special); Andrei Terian, [*Corin Braga*], CLT, 2006, 17, 2011, 32. ***D.C.M., R.D.***

BRAGA, Mircea (27.VIII.1938, Sibiu), critic şi istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Schneider) şi al lui George Braga, mecanic auto. A urmat liceul la Sibiu (1952–1955) şi a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj (1956–1960), după care a funcţionat ca profesor în Baia Mare (1960–1962), redactor la ziarul local „Pentru socialism” (1962–1966) şi director al Teatrului Dramatic din acelaşi oraş (1968–1970), fiind transferat, în aceeaşi funcţie, la Teatrul de Stat din Sibiu (1970–1974). Între 1974 şi 1979 a fost preşedintele Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă al Judeţului Sibiu, de unde s-a transferat la revista „Transilvania”. În 1982–1983 a predat cursul de estetică la Universitatea din Sibiu. În 1984 a obţinut titlul de doctor în filologie, la Universitatea clujeană, cu o teză despre V. Voiculescu. Din 1990 până în 1995 a fost director general al Casei de Presă şi Editură Transpres, iar din 1995 director al Editurii Imago, ambele din Sibiu. În 1995 a ocupat postul de profesor la Catedra de istoria literaturii române a Universităţii „1 Decembrie” din Alba Iulia. A debutat la revista „Steaua” în 1956. A mai colaborat la „Tribuna”, „Luceafărul”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Limbă şi literatură”, „România literară”, „Astra”, „Vatra”, „Teatrul”, „Manuscriptum”, „Revue roumaine”, „Convorbiri literare”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Ramuri”, „Continent”, „Jurnalul literar”, „Curentul” (München), „Discobolul”, „Arhipelag”, „Acolada” ș.a. A primit, din partea Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu, Premiul de critică şi istorie literară (1982) și Premiul Opera

Omnia (2006). Este căsătorit cu scriitoarea Rodica Braga şi e tatăl criticului literar Corin Braga.

Primul volum al lui **B.**, *Sincronism şi tradiţie* (1972), abordează, în întâia secţiune, o problematică diversă din sfera teoriei literare (raportul sincronism–tradiţie, convenţionalul în artă, relaţia structură–formă, conceptul de ambiguitate etc.), iar în a doua parte grupează câteva studii de istorie literară privitoare la Tudor Vianu, Tudor Arghezi, Titu Maiorescu, Lucian Blaga (dramaturgia) şi V. Voiculescu, aducând puncte de vedere noi, din perspectiva esteticii. Dominant teoretic este volumul *Conjuncturi şi permanenţe* (1976), conţinând studii de estetică şi teorie a artei. Relevante sunt mai ales cele consacrate metodologiilor critice care și-au preluat instrumentarul din psihanaliză, structuralism, sociologie, informatică şi cibernetică. Preocupările teoretice l-au condus pe **B.** la o abordare implicită a fenomenului literar, astfel încât volumul *Destinul unor structuri literare* (1979), după stabilirea cadrului cercetării (*Despre structură şi biologia ei*), urmăreşte câteva motive esenţiale („structuri") în opera unor scriitori: „homo duplex" la Charles Baudelaire, fantasticul în literatura română (de la clasici până la contemporani), comicul în dramaturgia lui Vasile Alecsandri, fabulosul în teatrul lui Victor Eftimiu, „doctrinarul" în *Şun sau Calea neturburată* de G. Călinescu. Acest principiu al cercetării se menţine şi în *Istoria literară ca pretext* (1982). Studiul întreprins pentru obţinerea doctoratului s-a concretizat în volumul *V. Voiculescu în orizontul tradiţionalismului* (1984). Comentariile din *Recursul la tradiţie* (1987) reprezintă o „propunere hemeneutică" prin convocarea, pe suport istoric, a întregii suprafeţe a conceptelor tradiţie şi tradiţionalism în literatura română, dar şi prin delimitarea „sinergiilor" tradiţionalismului. Din îndelungata sa activitate de cronicar literar **B.** şi-a alcătuit culegerea *Pe pragul criticii* (1992), în care discută operele scriitorilor contemporani cu spirit disociativ şi aplicaţie analitică. În același timp, a dat la iveală o serie de cursuri universitare, unele în mai multe fascicule: *Epoca marilor clasici* (2001), *Critică și poetică literară* (2002), *Sociologia literaturii* (2003). În volumul *Dincolo de binele şi răul culturii* (I, 2003), consacrat filosofiei culturii la Friedrich Nietzsche, formula eseistică se justifică, în opinia autorului, chiar prin natura textului comentat, „a cărui primă instanță ne plasează în zodia artisticului". Însă, în ciuda lecturii aplicate a operei nietzscheene, renunțarea la un pretins „fastidios aparat critic" (cu minime excepții: Gabriel Liiceanu, Gilles Deleuze, Vladimir Jankélévitch ș.a.) relevă pe alocuri căderea în capcanele diletantismului. *V. Voiculescu – Măştile căutării de sine. O hermeneutică a orizonturilor creaţiei* (2008) reia, într-o variantă amplificată, teza de doctorat; **B.** se așază mai ferm pe teritoriul metodologic al hermeneuticii (în descendența „ideilor literare" ale lui Adrian Marino), revine asupra conceptului de „tradiționalist", completându-și analiza anterioară cu o secțiune dedicată interacțiunii mitului, religiosului și sacrului în opera lui Voiculescu. *Geografii instabile* (2010) se prezintă ca o colecție eterogenă de studii care vizează epoca marilor clasici, romanul autobiografic, onirismul, multiculturalitatea, critica lui Adrian Marino sau poezia lui Mircea Ivănescu. Atestând preocuparea lui **B.** de a ține pasul cu orientările critice mai recente, studiul *Despre istorie, sisteme de gândire și interpretare* propune o comparație detaliată și pertinentă între „noul istorism", hermeneutică și istoria mentalităților. **B.** a îngrijit şi prefaţat mai multe ediţii consacrate unor scriitori precum Oscar Lemnaru, Romulus Cioflec, Pavel Dan ș.a.

SCRIERI: *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972; *Conjuncturi şi permanenţe*, Cluj-Napoca, 1976; *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979; *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982; *V. Voiculescu în orizontul tradiţionalismului*, Bucureşti, 1984; *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985; *Recursul la tradiţie*, Cluj-Napoca, 1987; *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992; *Decupaje în sens*, Sibiu, 1997; *Cultura – o utopie asumată?*, Sibiu, 2000; *Epoca marilor clasici*, Sibiu, 2001; *Critică și poetică literară*, Sibiu, 2002; *Teorie şi metodă. Eseu despre izvoarele aventurii metodologice moderne*, Sibiu, 2002; *Replieri interpretative*, Sibiu, 2003; *Sociologia literaturii*, Sibiu, 2003; *Dincolo de binele şi răul culturii (Friedrich Nietzsche)*, I, Sibiu, 2006; *V. Voiculescu – Măştile căutării de sine. O hermeneutică a orizonturilor creaţiei*, București, 2008; *Geografii instabile*, Sibiu, 2010. **Ediţii, antologii:** Oscar Lemnaru, *Omul şi umbra*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1975; Romulus Cioflec, *Vârtejul*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979, *Pe urmele destinului*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1985, *Boierul*, introd. Perpessicius, Cluj-Napoca, 1988; Pavel Dan, *Schițe și nuvele*, postfața edit., București, 1985; N. Batzaria, *Mica Robinson. Aventurile extraordinare ale unei fete*, Sibiu, 1992; *Ideologia „Junimii"*, pref. edit., București, 2007 (în colaborare cu Gabriela Chiciudean și Alin Mihai Gherman); *Constantin Noica şi Sibiul*, pref. edit., Sibiu, 2007; *Incursiuni în imaginar*, I–IV, Sibiu, 2007–2011 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *„Sincronism şi tradiţie”*, RL, 1972, 52; Mircea Tomuş, *„Conjuncturi şi permanenţe”*, T, 1976, 6; Doina Uricariu, *Dialectica unor structuri literare*, LCF, 1979, 18; Dan C. Mihăilescu, [*Mircea Braga*], RITL, 1982, 4, ST, 1985, 12; Adrian Marino, [*Mircea Braga*], TR, 1983, 8, 1985, 52, 1987, 35; Ion Dur, [*Mircea Braga*], R, 1985, 4, „Revista de filosofie”, 1988, 4; Piru, *Critici*, *135–138*; Ioana Bot, *Criticul in fabula*, TR, 1993, 15; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *355–357*; C. Rogozanu, *Dimensiunea „tonică” a culturii*, RL, 2000, 40; Voncu, *Secvențe*, I, *194–197*; Gheorghe Grigurcu, [*Mircea Braga*], RL, 2007, 24, 25, 2008, 40, 41; *Festschrift. Mircea Braga – 70*, îngr. Gabriela Chiciudean şi Cristina Vănoagă Pop, Sibiu, 2010; Gabriel Coşoveanu, *„Geografii instabile”*, RL, 2011, 6. ***T. V.***

BRAGA, Rodica (28.VI.1938, Alba Iulia), prozatoare, poetă. Este fiica Rafilei Besoiu (n. Roşiu), tehnician dentar, şi a lui Traian Besoiu, brutar. A urmat cursul elementar și liceul la Alba Iulia și a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj în 1960. În perioada 1960–1967 a funcţionat ca profesoară de limba română şi bibliograf la biblioteca Institutului Pedagogic din Baia Mare. În 1970 s-a stabilit la Sibiu, dedicându-se exclusiv preocupărilor literare. A debutat în 1971 la „Tribuna”, iar în 1972 i-a apărut primul volum de schiţe şi nuvele, *Sângele alb al pietrelor*. A primit mai multe distincţii, printre care Premiul Opera Omnia acordat de Uniunea Scriitorilor, Filiala Sibiu (2005). Este căsătorită cu criticul și istoricul literar Mircea Braga şi e mama criticului literar Corin Braga.

Încă de la prima carte, **B.** şi-a afirmat disponibilitatea pentru proza de analiză psihologică, urmărind apoi coordonata trasată în literatura română de Hortensia Papadat-Bengescu, Henriette Yvonne Stahl şi Ioana Postelnicu. În schiţe şi nuvele a întreprins sondări ale eului, surprinzând momentele de interiorizare tensionată, când nu mai ştii „unde e fiinţa ta şi cine eşti tu”, ca şi sentimentul copleşitor al solitudinii (*Dimineaţă cu vrăbii, Această faţă a singurătăţii*). După o scurtă pauză editorială a reapărut cu *Nisipul memoriei* (1978; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Sibiu) şi cu *Dincolo de dragoste* (1979), ambele fiind romane ale cuplului. În cel dintâi este surprinsă psihologia adolescentină, protagonista, elevă în ultima clasă de liceu şi apoi studentă în primul an, neavând nume. Despărţirea unui foarte tânăr cuplu nu este văzută ca efect al geloziei, romanul punând accentul pe frământările sufletului adolescentin, pe senzaţiile, capriciile, interogările, culpabilizările, exuberanţele şi decepţiile specifice vârstei. În *Dincolo de dragoste* substanţa epică reflectă tentaţiile de evadare din ambianţa cuplului, de care sunt încercaţi succesiv bărbatul şi femeia, un pictor şi o actriţă. Tribulaţiile celor doi, cu rememorări ale pasiunilor anterioare, sunt filtrate prin reflecţia meditativ-eseistică asupra condiţiei iubirii, punctul de vedere fiind preponderent feminin. Schiţele şi nuvelele din volumul intitulat pillatian *Eternităţi de o clipă* (1982) sunt axate pe introspecţia unor stări-limită. Epicul propriu-zis se transferă într-o naraţiune ce apelează mai mult la puterea de sugestie, relevând anxietăţi, obsesii, nostalgii, coşmaruri, frica legată de trecerea timpului, spaima de boală, de bătrâneţe şi de moarte, spectrul singurătăţii, înfrângerea, descurajarea. În romanul *Singurătatea pământului* (1985) **B.** plasează acţiunea la începutul secolului al XX-lea, lăsând impresia că recurge la trimiteri spre propria-i biografie. Petru o iubeşte pe Dumitriţa, fiica unor oameni săraci, dar părinţii lui se opun la căsătoria lor. El pleacă în America, femeia rămâne singură, deznădăjduită, şi moare născând o fetiţă care este chiar naratoarea. În romanul *Maia* (1988) dramatismul atinge pragul nevrozei. Suflet bântuit de spaime şi nelinişti, o femeie divorţată, cu doi copii, trăieşte o acută stare depresivă şi se internează în spital pentru tratament psihiatric. Medicul izbuteşte să-i amelioreze sănătatea, se îndrăgosteşte de ea şi cei doi se căsătoresc, dar viaţa lor nu va fi pe măsura aşteptărilor. Romanul *Şi va fi ziua a opta...* (2001) este construit pe cadrul unui clasic triunghi amoros: soția mai tânără, neîmplinită sentimental în mariaj, renunță la confortul burghez și cedează avansurilor unui seducător. Autoarea încearcă a moderniza lirismul debutonat printr-o construcție eliptică, neliniară cronologic. În *Adagio* (2007; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu), criza care declanșează introspecția și repoziționarea identitară este provocată de îmbătrânire și de o boală incurabilă. *Vară de sidef* (2010) face, cu unele elemente de senzațional, analiza ratării erotice, urmărind pendularea unei femei între doi bărbați: primul, o iubire de adolescență, al doilea, un italian iubit compensativ, la care va renunța întorcându-se la cel dintâi. De-a lungul acestor narațiuni romanești rețeta nu suferă mari variații între tema cuplului instabil și psihologizarea liricoidă în

perimetrul identității feminine. *Anul 2000, simple exerciţii de sinceritate* (2005) poate fi descris ca fals jurnal sau ca memorii pe sărite – oricum, o scriere în genul introspecției nonficționale, cuprinzând meditații asupra familiei, scrisului ș.a. Ca poetă, **B.** a debutat editorial într-un volum scris împreună cu Mircea Ivănescu, *Commentarius perpetuus (Parabole)* (1986), succedat de al doilea volum în 2003. Deși colaborarea i-a provocat „trezirea spirituală întru poezie”, în cadrul ei autoarea rămâne – inclusiv prin adaptare stilistică la discursul maestrului – doar un ecou, o antiteză . Propriu-zis personale sunt *Neliniştea cuvintelor* (1995), *A doua nelinişte* (1997), *Stacojiu* (2000), *Visul bufniţei* (2003), *Făptura de raze* (2007), *Senin ca-n ou* (2009), antologate în *Vânare de vânt* (2012): neomodernism aculturat pe un fond liric care nu-și găsește diferența specifică, tratând anxietatea și melancolia cu zaharurile sentimentalului, punând întrebări mari și dând răspunsuri mici. **B.** a scris şi câteva cărţi de povestiri pentru copii: *Prietenii lui Arthur* (1986), *Împăratul-vrăjitor sau Poveste cu un lup alb* (1990) și *Ce povestesc icoanele* (1991).

SCRIERI: *Sângele alb al pietrelor*, Bucureşti, 1972; *Nisipul memoriei*, Cluj-Napoca, 1978; *Dincolo de dragoste*, Bucureşti, 1979; *Eternităţi de o clipă*, Bucureşti, 1982; *Singurătatea pământului*, Bucureşti, 1985; *Prietenii lui Arthur*, Bucureşti, 1986; *Commentarius perpetuus (Parabole)* (în colaborare cu Mircea Ivănescu), I–II, Cluj-Napoca–Sibiu, 1986–2003; *Maia*, Bucureşti, 1988; *Împăratul-vrăjitor sau Poveste cu un lup alb*, Sibiu, 1990; *Ce povestesc icoanele*, Sibiu, 1991; *Fluturele negru*, Sibiu, 1994; *Neliniştea cuvintelor*, Sibiu, 1995; *A doua nelinişte*, Sibiu, 1997; *Stacojiu*, Sibiu, 2000; *Şi va fi ziua a opta...*, Cluj-Napoca, 2001; *Visul bufniţei*, Cluj-Napoca, 2003; *Anul 2000, simple exerciţii de sinceritate*, Cluj-Napoca, 2005; *Adagio*, Cluj-Napoca, 2007; *Făptura de raze*, Sibiu, 2007; *Senin ca-n ou*, Bucureşti, 2009; *Vară de sidef*, Sibiu, 2010; *Vânare de vânt*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, [*Rodica Braga*], TR, 1973, 3, T, 1980, 2, ST, 1996, 3; Al. Piru, *Epicul şi liricul*, LCF, 1978, 16; Nae Antonescu, *„Nisipul memoriei”*, ST, 1978, 10; Sultana Craia, *„Dincolo de dragoste”*, LCF, 1980, 27; Dan C. Mihăilescu, *„Eternităţi de o clipă”*, ST, 1982, 8; Cornel Moraru, *Povestiri de interior*, VTRA, 1983, 9; Eugen Simion, *Câteva parabole cu limpezimea lor aparentă*, RL, 1987, 7; Petraş, *Lit. rom., 84–87;* Munteanu, *Jurnal*, VII, *222–224*; Bianca Burţa, *„Şi va fi ziua a opta…”*, OC, 2002, 144; Petraş, *Cărțile*, *47–48*; Al. Cistelecan, *Penelopa şi victimele ei*, CLT, 2004, 10; Geo Vasile, *Un bărbat şi o femeie*, RL, 2008, 20. ***T. V.***

BRAIESKU, Constantin C. (2.VIII.1878, Roman – 8.XI.1951, Nicolae Bălcescu, j. Bacău), poet, dramaturg, publicist. Este fiul colonelului Constantin Brăescu, fost aghiotant al lui Al. I. Cuza. **B.** îşi ia bacalaureatul în 1897, după ce frecventase Institutele Unite din Iaşi. S-a înscris la Facultatea de Drept din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1900, când termină şi Conservatorul de Muzică şi Declamaţie, clasa C.I. Nottara. Câţiva ani este secretar literar la Teatrul Naţional din Bucureşti, apoi, luându-şi doctoratul în drept la Paris, se angajează din 1906 în politică. Va fi ales de mai multe ori deputat şi senator, iar din 1938 este primar general al Capitalei.

B. debutează cu o epigramă, iscălită Costache Aristol, în „Lumea veche” (1896). Ulterior colaborează cu proză şi versuri umoristice, cronici, note de drum şi publicistică diversă, sub nume propriu ori sub pseudonime, la „Moş Teacă”, „Propaganda”, „Evenimentul”, „România jună”, „Dreptatea”, „Adevărul”, „Belgia Orientului”, „Litere şi arte”, „Moftul român”, „Zeflemeaua” ş.a. Scoate el însuşi revista „Zig-zag” (1901–1902). Mai târziu scrie la „Epoca”, „Conservatorul”, conduce ziarul „Semnalul” (Râmnicu Sărat, 1909–1911). Mai semnează în „Furnica”, „Flacăra”, „Vestala”, „Greierul”, „Duşmanul” ş.a. Tipăreşte broşura *Arta şi şcoala dramatică* (1901) şi îşi vede reprezentate piesele *Între studenţi* (1901, scrisă în colaborare cu C. Xeni), *Din surprizele gazetăriei* (1902), *Ultimul sacrificiu* (1902), *Îndrăgostiţii!* (1903). În 1913 editează placheta *Epigrame*, iar în 1918 poemul dramatic în versuri *Mircea*. Prin o bună parte din scrierile sale, **B.** se integrează pleiadei de umorişti ivite în umbra lui I. L. Caragiale şi a lui Anton Bacalbaşa. Epigramele au adesea defecte de versificaţie, poante fără haz şi unele licenţiozităţi. Mai izbutite sunt „idilele” în decor casnic moldovenesc şi unele versuri umoristico-sentimentale, ce prevestesc pe A. Mirea şi G. Topîrceanu. Dintre piese, *Ultimul sacrificiu* ambiţiona să dea „o felie de viaţă”, dar alunecă adesea în dramă bulevardieră. În schimb, *Îndrăgostiţii!*, un act în versuri, are o anumită tensiune, la care se adaugă verva marivaudescă a replicilor şi un aer de prospeţime adolescentină. Poemul dramatic *Mircea* (1918), evocând moartea fiului reginei Maria şi refugiul în Moldova, suferă de grandilocvenţă.

SCRIERI: *Arta şi şcoala dramatică*, Bucureşti, 1901; *Epigrame*, pref. Dr. Urechiă [Alceu Urechia], f.l., 1913; *Mircea*, Iaşi, 1918.

Repere bibliografice: *Viaţa şi opera unui om*, f.l., [1928]; Predescu, *Encicl., 122*; Ciorănescu, *Teatr. rom., 170.* ***V. D.***

BRAN, Petru (21.I.1821, Tohat, j. Maramureş – 10.X.1877, Budapesta), publicist, autor de versuri. Era unul dintre cei doisprezece copii ai preotului Ioan Bran. Între 1832 şi 1838 a urmat liceul la Baia Mare, apoi filosofia la Cluj şi teologia la Blaj. Hirotonit preot în 1844, a slujit în satele Chilioara, Hidig şi, ca protopop, în Craidorolţ. Din 1857 este protopop în Satu Mare. Pasionat bibliofil, cu o întinsă cultură clasică, a câştigat repede stima concetăţenilor, mai ales datorită energiei pe care a dovedit-o în lupta pentru înfiinţarea celei dintâi catedre de limba română la liceul din Satu Mare. Învingând nenumărate piedici, el a început să predea din 1859 primele lecţii de limba şi literatura română, obţinând definitivarea în 1863. Concomitent, desfăşura şi o activitate publicistică în „Federaţiunea", „Concordia", „Albina", „Sionul românesc", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Familia". De un răsunet deosebit s-a bucurat în Transilvania discursul de inaugurare a Catedrei, ţinut în 1859, în care **B.**, după ce aducea un fierbinte elogiu limbii materne, insista asupra valorii ei ca element de întărire a conştiinţei naţionale. În Satu Mare a înfiinţat şi o societate de lectură pentru elevi, la întrunirile căreia se recitau versuri de Vasile Alecsandri, Andrei Mureşanu, G. Sion.

Începând din 1851, **B.** a publicat versuri, unele fiind meditaţii pe teme religioase, câteodată melodios transpuse. A folosit în celelalte poezii, dintre care unele au caracter patriotic, cu deosebire hexametrul. A recurs nu o dată la construcţii bizare, ce stau alături de numeroase latinisme şi de ortografia latinizantă. În volumul *Mărgăritarie sau Sentinţe poetice, filosofico-moralo-estetice* (I, 1874) a prelucrat peste cinci sute de maxime aparţinând lui Ovidiu, Horaţiu, Marţial, Vergiliu, Terenţiu, Tibul, Juvenal, Cicero ş.a. Distihurile, în general fluente, îmbină totuşi nefericit neologismul şi regionalismul.

SCRIERI: *Mărgăritarie sau Sentinţe poetice, filosofico-moralo-estetice*, I, Satu Mare, 1874.

Repere bibliografice: Vasile Scurtu, *Petru Bran, un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, [1939]; *Dicţ. lit. 1900, 122.* ***D. M.***

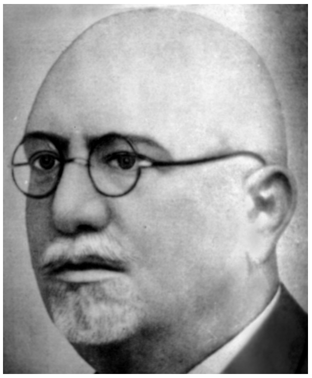
BRANCOVICI, Gheorghe (1645, Ineu – 19.XII.1711, Cheb, azi Eger, Ungaria), cronicar, traducător. **B.**, care şi-a creat o falsă genealogie de urmaş al vechilor despoţi sârbi, a fost unul dintre numeroşii copii ai Mariei şi ai lui Ioan Rácz, descendenţii unor vechi luptători antiotomani, colonizaţi în comitatele româneşti. Fire ambiţioasă de aventurier îndrăzneţ şi duplicitar, bun poliglot (cunoştea sârba, maghiara, turca, germana, latina şi slavona), **B.** se lansează într-o complicată carieră politico-diplomatică, avându-l, mult timp, drept mentor şi eminenţă cenuşie – în planurile de eliberare a popoarelor balcanice de sub stăpânirea turcească şi de creare a unui stat sârbesc sub conducerea sa – pe mai vârstnicul său frate, Sava Brancovici, mitropolitul Ardealului. Interpret pe lângă capuchehaia principelui Transilvaniei, Mihail Apafi, la Poarta Otomană (1663–1667), pleacă în 1668 cu solia mitropolitului Sava la Moscova, pentru a prezenta doleanţele Bisericii Ortodoxe, persecutată în Ardeal, şi planul secret al unei alianţe antiotomane. Perspectiva organizării unei ligi creştine de către Imperiul Habsburgic şi Rusia îl face să trateze, în secret, cu agenţi imperiali şi, în 1673, cu domnitorul muntean Grigore Gheorghe Ghica. Datorită experienţei sale diplomatice, este, între 1675 şi 1677, capuchehaia principelui Apafi la Constantinopol. După arestarea fratelui său, în 1680, **B.** se refugiază în Ţara Românească. În perioada 1680–1689, petrecută la Curtea lui Şerban Cantacuzino, are un rol politic activ, făcând un joc dublu, ulterior fatal, prin relaţiile întreţinute cu Austria şi cu Rusia. Stimulat de mediul cultural şi de personalităţile de la Curtea munteană (Radu Năsturel, Constantin Brâncoveanu şi stolnicul Constantin Cantacuzino), se dedică operelor de istorie şi traducerilor. Pentru serviciile aduse imperialilor este înnobilat baron (1683) şi conte (1688). În 1689, când trupele austriece pătrund în Peninsula Balcanică, se considera, fără realism politic, aproape de împlinirea proiectului de a reînvia despotatul sârbesc. După descoperirea legăturilor sale cu Rusia, este arestat în 1689 la Kladova şi rămâne, până la sfârşitul vieţii, prizonierul Habsburgilor, la Viena şi, din 1703, la Cheb.

Prima operă a lui **B.**, *Cronica slovenilor, Illiricului, Misiii cei din Sus şi cei din Jos Misii*, scrisă în limba română între 1684 şi 1687 şi publicată de Aron Densuşianu în 1893 (în „Revista critică literară") şi de N. Iorga în 1917, apoi într-o

ediţie modernă în 1987, este un sinopsis cuprinzând, după metoda analelor medievale, istoria biblică, cea antică şi, într-o secţiune mai extinsă şi originală, istoria popoarelor din sud-estul Europei până la 1686. Izvoarele scrierii, unele cunoscute din biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, sunt vechi cronici sârbeşti, poloneze (M. Kromer), ungare (A. Bonfini), viaţa lui Ştefan Deceanski, scrisă de Grigore Ţamblac, legende istorice şi mărturii personale. Cronicarul insistă asupra istoriei sârbeşti şi a personajelor de prim-plan: viteazul despot Ştefan Deceanski şi fiul acestuia, Ştefan Duşan, prins într-o imagine întunecată de paricid, cneazul Lazăr, învingătorul turcilor la Kosovo, şi eroul popular Miloş Cobilici. Sunt consemnate sau dau chiar titlul unor capitole luptele importante cu turcii de pe Câmpia Mierlei, de la Nicopole, Varna, Câmpul Pâinii, Oradea şi Viena. Istoria românilor, prezentată sumar dar cu interes, păstrează câteva anacronisme în interpretarea originilor, însă acordă pasaje ample victoriilor de la Posada şi Rovine. Semnificativă pentru sentimentele cronicarului este importanţa acordată domnitorilor ce s-au impus în lupta antiotomană: Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul sau Iancu de Hunedoara. Ultimele ştiri de istorie românească, la care **B.** a fost martor, sunt cele despre domnia şi familia lui Şerban Cantacuzino. Valoarea literară notabilă a cronicii, scrisă într-o limbă influenţată de latina de cancelarie, este dată şi de naraţiunile anecdotice, şi de legendele istorice, asemănătoare celor din cronica lui Ion Neculce sau din cărţile populare. Inferioară ca valoare istoriografiei din Principate, lucrarea lui **B.** anticipează însă operele istoricilor Școlii Ardelene. Importantă pentru istoriografia sârbă este ampla cronică scrisă în slavo-sârbă, între 1693 şi 1705 (2600 de pagini de manuscris), din care Silviu Dragomir a tradus şi a publicat fragmente în 1923, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" (Cluj). Cunoscută drept *Cronica lui Gheorghe Brancovici*, opera este reprodusă, în cele din urmă, într-o ediție academică, la Belgrad, în 2008. Ea interesează istoria românească pentru un cuprinzător capitol despre secolul al XVI-lea, ce completează datele din cronicile muntene, şi prin partea memorialistică privitoare la fraţii Brancovici. Influenţat de Sava mitropolitul, cărturarul lasă şi trei traduceri din literatura religioasă slavonă, ale unor cărţi elementare, pentru popor. Figură complexă şi contradictorie, aventurier şi umanist erudit, **B.** este revendicat de două culturi.

SCRIERI: *Opere*, îngr. N. Iorga, Iaşi, 1917; *Cronica românească*, îngr. Damaschin Mioc şi Marieta Adam-Chiper, introd. Damaschin Mioc, Bucureşti, 1987; *Slavianoserbskie hroniki Đorđe Brancović*, îngr. Ana Krečmer, Belgrad, 2008.

Repere bibliografice: Aron Densuşianu, *O nouă cronică românească*, „Revista critică literară", 1893, 3; N. Iorga, *Despre cronica lui Gheorghe Brancovici*, RI, 1917, 1; *Operele lui Gheorghe Brancovici*, Iaşi, 1917; Vasile Bogrea, *Legende istorice paralele cu ale noastre în cronica lui Gheorghe Brancovici*, AIN, 1926; Emil Turdeanu, *L'Œuvre inconnue de Georges Brancović*, „Revue des études slaves" (Paris), 1939, fasc. 1–2; P.P. Panaitescu, *Istoria slavilor în româneşte în secolul al XVII-lea. Cronica lui Gheorghe Brancovici şi „Sinopsisul de la Kiev"*, RIR, 1940; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *260–261*; Piru, *Ist. lit.*, I, *179–181*; *Ist. lit.*, I (1970), *402–405*; *Dicț. lit. 1900*, *122–123*; Marieta Chiper, *Gheorghe Brancovici și cronica sa*, „Magazin istoric", 1989, 2; Mazilu, *Vocația*, *105–106*; Mazilu, *Recitind*, III, *390–393*, *692*, *710*; *Dicț. Banat*, *126–129.* ***A.Sm.***

BRANIŞTE, Valeriu (10.I.1869, Cincu, j. Braşov – 1.I.1928, Lugoj), ziarist, memorialist.

Este fiul Mariei (n. Vlad) şi al lui Moise Branişte, prim-pretor. Învaţă la şcoala săsească din comuna natală, apoi la Sighişoara, la Sălişte, unde urmează cursurile şcolii româneşti. După ce a absolvit liceul de stat din Sibiu, cu limba de predare germană, se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Budapesta, pe care o frecventează între 1887 şi 1891, obţinând diploma de licenţiat în filologie română, maghiară şi germană. În 1891 îşi susţine şi teza de doctorat, subiectul fiind poezia lui Andrei Mureşanu. Din toamna aceluiaşi an funcţionează ca profesor la Gimnaziul Greco-Oriental din Braşov, post pe care îl părăseşte în 1893, pentru a intra în redacţia „Tribunei", la Sibiu. Acum îşi începe cariera de ziarist profesionist, pe care o va ilustra timp de un sfert de veac la diferite publicaţii periodice. În

ianuarie 1894 înfiinţează, la Timişoara, gazeta „Dreptatea", pe care o conduce la început împreună cu Corneliu Diaconovici, apoi singur. Articolele sale contribuie substanţial la pregătirea *Memorandumului*, procesul intentat memorandiştilor, în 1894, incluzându-l în tripla ipostază de redactor al „Dreptăţii", de apărător al lui Gavril Trifon şi de acuzat, pentru şaptezeci şi două de articole considerate subversive de autorităţile austro-ungare. Este condamnat la doi ani de închisoare şi execută cincisprezece luni de detenţie în temniţa de la Vác. Practică, pentru scurt timp, activităţi didactice la Braşov, scoate trei ani (1897–1900) gazeta „Patria" la Cernăuţi, apoi se stabileşte la Lugoj, unde înfiinţează şi conduce gazetele „Drapelul" (1901–1919) şi „Banatul" (1905–1906), care continua programul de la „Foaia de duminică", scoasă de **B.** în 1894. Semnează aici un mare număr de articole sociopolitice, dar şi de limbă, literatură şi folclor. Conferenţiar apreciat şi orator cu faimă, este o prezenţă mult solicitată la toate manifestările cultural-artistice importante din Banat. Îşi încearcă şansa şi ca regizor artistic al unor spectacole de teatru şi de operetă jucate de diletanţi, după ce, la Cernăuţi, urcase pe scenă ca actor. La începutul anului 1918 este din nou întemniţat, timp de opt luni, la Seghedin, pentru refuzul de a semna declaraţia de fidelitate faţă de monarhia austro-ungară. După Unire, în 1918, este numit ministru fără portofoliu, iar din martie 1919 i se încredinţează conducerea resortului Culte şi Instrucţiune Publică de pe lângă Consiliul Dirigent din Ardeal şi Banat, calitate în care semnează actul de înfiinţare a Universităţii din Cluj, în februarie 1920. A fost ales, în 1919, membru de onoare al Academiei Române.

Debutul îl face **B.** în „Tribuna" (1884) cu o culegere de folclor, continuând să tipărească, în „Transilvania", studii din acelaşi perimetru tematic, amplificate ulterior şi reunite în volumul *Muzică şi dansuri la români în veacurile XVI şi XVII* (1909). Literatura lui este preponderent memorialistică. Semnând şi cu pseudonimele Bill-A-Zam, Ioţa, Ioţa lui Toboc, Ler, Lerapogauc, Poganello, Spectator sau cu numeroase combinaţii de iniţiale şi prescurtări, este prezent cu schiţe, tablete, foiletoane, portrete şi reportaje literare în publicaţii din Transilvania şi Banat, dar şi de peste munţi. Cărţile apărute în timpul vieţii au un caracter cvasiliterar, fie că este vorba de impresii şi amintiri (*Cântăreţii noştri la Bucureşti*, 1907), de studii monografice (*Ciprian Porumbescu*, 1908) sau de însemnări pe teme diverse (*Pagini răzleţe*, 1910). În scrisul său, de la foileton la monografie, trăsătura comună este sinteza dintre cultura variată şi experienţa de viaţă deosebit de bogată, fapt care îi permite lui **B.** consideraţii dintre cele mai pertinente. Talentul oratoric, mult preţuit de contemporani, se regăseşte în fluiditatea frazei, în supleţea expresiei şi în plastica ei. Păstrându-şi dominanta memorialistică, multe pagini îmbracă forma literară a schiţei. Satira socială, ca şi cea politică, sprijinite pe un ascuţit simţ al observaţiei şi învăluite pe alocuri în umor, individualizează „impresiunile" reunite sub genericul *Seghedinul*, dar şi *Sfintele Paşti între zăvoare şi baionete, Sunt zece ani* ş.a. Personajele care populează acest tip de proză sunt precis delimitate caracterologic, iar amănuntul, atent cultivat, conferă întregului culoare şi ritm. Compoziţiile, scurte şi incisive, relatează o întâmplare sau foloseşte pretextul unei lecturi pentru a fixa profiluri interesante şi pentru a desprinde un miez moralizator (*Un prânz la Peleş, Măştile mele, Eroare de-o literă*). Meditaţia lirică se asociază notaţiei descriptive (*Suflet de artist, Hi, Bălan!…*). Înrudite cu această proză sunt reportajele literare – gen în care **B.** poate fi considerat deschizător de drum –, portretele unor personalităţi, tabletele şi foiletoanele, risipite în număr mare în diferite publicaţii. Memoriile-document îşi află locul şi în partea cea mai substanţială a operei sale, *Din zbuciumul vieţii (Însemnări contimporane şi autobiografice)*, scriere elaborată în intervalul martie–iunie 1918, în temniţa de la Seghedin. Memorialistul şi-a exprimat, testamentar, dorinţa ca manuscrisul să fie încredinţat tiparului abia după trecerea câtorva decenii, astfel încât, până în 1972, când a apărut cu titlul *Amintiri din închisoare (Însemnări contimporane şi autobiografice)*, lucrarea a rămas necunoscută. Paralel cu furnizarea unor date asupra biografiei scriitorului, *Amintiri…* oferă elemente importante pentru cunoaşterea istoriei sociale, politice şi culturale din Transilvania ultimelor două decenii ale secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea. Aici **B.** se relevă însă şi ca autor de beletristică propriu-zisă. Remarcabile sunt paginile de evocare a anilor copilăriei, cu un ton uşor nostalgic, cele despre detenţia de la Vác, surprinzând cu vervă, umor şi

nu rareori cu sarcasm atmosfera din închisoare, ori portretul colectiv al bucovinenilor, aşa cum i-a cunoscut la Cernăuţi, în anii de apariţie a gazetei „Patria”. Istoricul, omul politic, sociologul, publicistul şi literatul sunt mereu prezenţi. Informaţiei, deseori inedită, i se adaugă judecăţi rapide şi precise, o ironie fină. În timpul detenţiei politice de la Seghedin **B.** trimite şi o serie de scrisori către familie, editate postum, în 1996. Din arhiva sa au mai fost publicate patru volume de corespondenţă (1985–2001), iar în 2005 un jurnal al anului 1923, cu însemnări interesante despre atmosfera unei perioade de frământări politice, cu crochiuri portretistice şi detalii de observaţie remarcabile.

SCRIERI: *Mureşianu András*, Budapesta, 1891; *Societatea teatrală „G.A. Petculescu”*, Braşov, 1902; *Tabla de la Lugoj*, Lugoj, 1903; ed. îngr. şi introd. Ioan David, pref. Crişu Dascălu, Timişoara, 2010; *Cântăreţii noştri la Bucureşti*, Lugoj, 1907; *Ciprian Porumbescu*, Lugoj, 1908; *Muzică şi dansuri la români în veacurile XVI şi XVII*, Braşov, 1909; *Alesandru de Mocsonyi*, Braşov, 1910; *Pagini răzleţe*, Braşov, 1910; *Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1911; *George Pop de Băseşti*, Cluj, 1913; *Andrei baron de Şaguna*, Bucureşti, 1923; *Amintiri din închisoare (Însemnări contimporane şi autobiografice)*, îngr. Alexandru Porţeanu, pref. Miron Constantinescu şi Alexandru Porţeanu, Bucureşti, 1972; ed. pref. Liviu Petreanu, Bucureşti, 2002; *De la Blaj la Alba Iulia*, îngr. Valeria Căliman şi Maria Elena Simionescu, pref. Mircea Muşat, Timişoara, 1980; ed. 2, Timişoara, 2003; *Oameni, fapte, întâmplări*, îngr. Valeria Căliman şi Şerban Polverejan, pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1980; *Corespondenţă*, I–IV, îngr. Valeria Căliman, Gheorghe Iancu şi Ştefan Mândruţ, introd. Ştefan Pascu, Cluj-Napoca, 1985–2001; *Scrisori din închisoare*, îngr. Valeria Căliman şi Gheorghe Iancu, Reşiţa, 1996; *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc*, îngr. şi introd. Ioan Cocuz, Suceava, 1998; *Jurnal (1923)*, Timişoara, 2005; ed. (*Valeriu Branişte în anul 1923*), îngr. Valeria Căliman, Timişoara, 2008.

Repere bibliografice: Aurel Peteanu, *Din galeria marilor dispăruţi ai Banatului (Figuri reprezentative)*, vol. IV: *Prof. dr. Valeriu Branişte. 1869-1928*, Lugoj, 1938; Sextil Puşcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 1978, *794–795*; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, II, îngr. Ion Roman, Bucureşti, 1967, *236–237*; *Omagiu lui Valeriu Branişte*, îngr. Valeria Căliman şi Mircea Băltescu, Braşov, 1968; Iosif Sava, *Valeriu Branişte şi popularizarea valorilor muzicale româneşti*, CNT, 1992, 29; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *358–359*; *Omul politic şi de cultură Valeriu Branişte*, vol. I, partea 1, îngr. Gheorghe Iancu, Timişoara, 2012. ***C.P.***

BRAN-LEMENY, Ioan Alexandru (16.IX.1886, Braşov – 2.IV.1954, Braşov), poet, gazetar. Bunicul, avocatul Ioan Bran-Pop de Lemeny, fusese revoluţionar paşoptist şi tribun al românilor transilvăneni, iar tatăl, Nicolae de Lemeny, doctor în drept, studiase la Viena. Mama, Minerva (n. Caravia), provenea dintr-o familie de comercianţi brăileni. **B.-L.** urmează Liceul „Andrei Şaguna” şi Liceul „Honterus” din Braşov, apoi face studii juridice la Budapesta şi Cluj. Doi ani audiază cursuri de filosofie la Viena. Din 1911 practică avocatura în oraşul natal. În 1908 debutase în literatură cu o poezie apărută în „Gazeta Transilvaniei”. Articolul *Din inimă şi cu minte*, trimis din Viena şi semnat Ioan Alexandru, deschide publicistica sa politică, desfăşurată între 1912 şi 1914 în „Gazeta Transilvaniei” şi în „Kronstädter Zeitung”, care îl plasează între militanţii de seamă pentru cauza naţională. În 1914 apare volumul *Poezii*, prefaţat de G. Coşbuc. La izbucnirea primei conflagraţii mondiale, **B.-L.** se refugiază în Regat şi se înrolează voluntar în armata română. Mobilizat la Ministerul de Război, va colabora la „Adevărul” şi „Patria”, susţinând ieşirea României din neutralitate. Versurile mobilizatoare din „Ilustraţiunea neamului nostru”, „Dimineaţa”, „România Mare” sunt strânse în cea de-a doua carte a sa, *Lacrimi şi clocot* (1916). În retragere la Iaşi, este redactor al gazetei de propagandă românească „Die Kriegswoche”. După înfăptuirea Unirii, se întoarce în Braşov, lucrând ca notar, procuror delegat, traducător. Îşi susţine, în 1921, doctoratul în drept la Cluj. Scriitorul Heinrich Mann îi prefaţează broşura *Deutschlands Wiedergeburt* (1923) – polemici vizând şi denunţând intenţiile agresive ale grupării Renaşterea Germană. Jurnalist foarte activ, **B.-L.** e unul dintre animatorii vieţii culturale braşovene. Susţine modelul ardelenesc în opera de regenerare morală a ţării, scoate și conduce revistele tradiţionaliste „Ritmuri” (1929–1930) şi „Prometeu” (1934–1939); din 1920 până în 1937 e redactorul părţii artistice şi literare la „Gazeta Transilvaniei”, din 1931 era prim-redactor la „Braşovul literar şi artistic”, după 1930 evoluând tot mai mult în sensul ideologiei grupărilor de dreapta. Prezent în „Săptămâna”, „Telegraful român”, „Omul liber”, „Banatul”, „Semenicul”, „Viaţa săceleană”, „Luceafărul literar”, „Lupta”, „Lanuri”, „Ţara Bârsei”, „Viaţa ilustrată”, „Porunca vremii”, „România eroică”, „Tribuna”, „Ardealul”, „Plaiuri năsăudene”, „Klingsor” (semna şi A. Postol,

Ideal), publică, după volumele *Ancore* (1926) şi *Talaz* (1933), o culegere cuprinzând întreaga sa creaţie lirică, *Traista mea* (1940). Din 1930 devine membru al Societatăţii Scriitorilor Români, până în 1944, când a fost exclus, alături de alţi scriitori favorabili Axei. A mai activat în Asociaţia Ziariştilor din Ţara Bârsei şi în Sindicatul Presei din Ardeal şi Banat.

Poezia lui **B.-L.**, mult îndatorată unor modele, este, în ceea ce are totuşi particular, o râvnă a „ţintelor mari". Meditaţia afirmă, pe tipare romantice, orgoliul spiritului şi aspiraţia înălţării la „lumea ideală" (*Destinul, O, noi, stăpâni vremelnici*). Tumultul căutării dumnezeirii şi iubirea domină „nemilostivul amar" al existenţei (*Învingătoare*), iar înfiorarea, smerenia sunt înăbuşite printr-un conceptualism locvace. Iubirea de ţară e un motiv omniprezent, pasajelor în lamento, ce-l amintesc pe Octavian Goga, alăturându-li-se, în *Lacrimi şi clocot*, chemarea vibrantă la luptă, în tonul eroic care îi este propriu autorului (*Durerea ne cheamă, Ni-e cupa plină de amar, Va bate ceasul răzbunării*). Intenţionând să cuprindă întreaga dramă umană, poetul, care nu a cunoscut mari răsuciri interioare, nu a putut evita, în *Ancore*, nici schematismul alegoric (*Excelsior*), nici zgomotoasa imprecaţie vaticinară (*Circul vieţii, Satira vremii*). Firesc însă, figura lui Iisus-răscumpărătorul consună, în *Talaz*, cu armoniile învierii în natură şi în om (*Descătuşare, Trezire*). Este proslăvit, totodată, pe urmele lui Nichifor Crainic, etnosul românesc ca izvor de înnoiri viitoare (*Stâna, Mocanul*). Mai degrabă bun versificator decât poet, **B.-L.** se remarcă prin tălmăciri, curate, expresive, din poemele lui Goethe, Ady Endre, Egon Hayek, Michael Albert ş.a.

SCRIERI: *Poezii*, pref. G. Coşbuc, Braşov, 1914; *Lacrimi şi clocot*, Bucureşti, 1916; *Deutschlands Wiedergeburt*, pref. Heinrich Mann, Braşov, 1923; *Ancore*, Braşov, 1926; *Talaz*, Braşov, 1933; *Volkskraft und Politick*, Braşov, 1940; *Traista mea*, Braşov, 1940. **Traduceri:** [Goethe, Egon Hayek, Michael Albert, Heinrich Zillich, Ady Endre, Kacsó Sándor, Juliu Megay], în *Talaz*, Braşov, 1933, în *Traista mea*, Braşov, 1940.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *14–15*; Lucian Costin, *Activitatea poetică a scriitorului Ioan Alex. Bran-Lemeny*, Craiova, 1944; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *85–86, 98–108*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *357–358*.

S.C.

BRAŞOVUL LITERAR ŞI ARTISTIC, revistă apărută la Brașov, lunar, de la 8 iunie 1931 până în decembrie 1933 și din ianuarie 1934 până în februarie 1935. Director: Cincinat Pavelescu; prim-redactor: Ioan Al. Bran-Lemeny, redactor: Ion Focşeneanu, aceștia de la numărul 2. Într-un scurt articol-program, *Gândul nostru*, editorul, Cercul „Brașovul literar și artistic", din care făceau parte, printre alții, Cincinat Pavelescu – președinte, Eugen Jebeleanu, Maria Baiulescu, Aurel Mureșianu, îşi asumă declarativ destinul de publicaţie specifică provinciei, susținând însă că noţiunea nu are neapărat un sens peiorativ, ci dimpotrivă: „Originalitatea noastră va consta în faptul aproape unic de a încerca să fim, în masa revistelor româneşti apărute în ultimii ani, o adevărată revistă de regiune". În acelaşi articol se subliniază că ideologic redacția va adopta o atitudine conservatoare: „Toată acţiunea revistei «Braşovul literar» va fi înscrisă într-un cadru indeformabil, dar viu. Acest cadru este: statul naţional, tradiţionalist, religios şi monarhic". De altfel, e grăitor faptul că, ilustrând această orientare, primul număr se deschide cu o *Odă M. S. Regelui Carol al II-lea* de Cincinat Pavelescu şi cu două imnuri scrise de George Gregorian şi I. Al. Bran-Lemeny. Dincolo de această poziţie ideologică, **B.l.a.** va reuşi să devină o publicaţie de ţinută intelectuală, cu rubrici diverse, cu un cerc de colaboratori racordați la tendințele literaturii moderne. În ce priveşte poezia, se remarcă numele lui Aron Cotruş (poemele *Căpetenie*, *Ce furci, ce scaune de foc?!…*, *Pâinea noastră*), Ştefan Baciu (*Călătorii*, *Poezie*), Emil Isac (*Cântec*), ca şi ale altor autori tineri (Emil Giurgiuca) sau din generațiile anterioare (Alfred Moşoiu, Cincinat Pavelescu, Ion Th. Ilea). Bine reprezentată este şi proza, evidenţiindu-se colaborarea lui Liviu Rebreanu, cu schiţa *Răzbunarea zeiţei*, şi a lui Ion Agârbiceanu, cu un fragment din povestirea *Pe drumuri*. Li se adaugă Paul Constant, I. Valerian,

Ştefan Baciu, N. Cantonieru, cu schiţe şi povestiri. Foarte bogată este rubrica de critică literară, care cuprinde numeroase cronici şi recenzii pertinente, semnate de Ion Focşeneanu (despre *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi, *Măria-Sa, Puiul Pădurii* de Mihail Sadoveanu, *Printre oameni în mers* de Aron Cotruş, *Destin* de V. Voiculescu), Valeria Branişte-Căliman (despre *Europolis* de Jean Bart, *În preajma revoluţiei* de C. Stere, *Tablete din ţara de Kuty* de Tudor Arghezi), Petru I. Teodorescu (despre *Ţara de peste veac* de Nichifor Crainic, *Maitreyi* de Mircea Eliade). Cincinat Pavelescu semnează un studiu de mici dimensiuni despre epigrama antică şi o serie de amintiri, evocându-l, între alţii, pe I.L. Caragiale. Sumarele conțin și câteva rubrici cu informațiile la zi – „Note", „Însemnări", „Reviste"–, în care se anunţă şi se comentează evenimente selectate în special din viaţa literară şi artistică a oraşelor transilvane. La rubrica „Plastică" printre semnatari pot fi întâlniţi Eugen Jebeleanu şi Ion Vlasiu, cu noutăți din sălile de expoziții și din atelierele artiștilor. Deşi puţine, traducerile nu lipsesc din sumarul revistei, mai ales prin versiuni din lirica lui Goethe, Stefan George, Max Moltke, Arturo Graf, Kibédi Sándor, Daniel Tothpál. Numărul 4–5/1932 e dedicat în întregime omagierii lui Cincinat Pavelescu la împlinirea a șaizeci de ani, iar ultimul număr, 21–22/1935, tot lui, consacrat dispariției dintre cei vii. Alţi colaboratori: Gh. Şt. Cazacu, Aurel Marin, Olga Caba, C.I. Anderco, George Popa, Mihail Chirnoagă, Romulus Dianu, George Gregorian, Horia Oprescu, Ecaterina Pitiş, Ilie Piso, Ştefan Stănescu, Ştefan Horint, Alexandru Călinescu. ***I.M.***

BRATEŞ, Radu (pseudonim al lui Gheorghe I. Biriş; 16.III.1913, Ciufud, azi Izvoarele, j. Alba – 11.VII.1973, Blaj), publicist, istoric literar, poet. Este fiul Anei (n. Păcurar) şi al lui Ioan Biriş, ţărani. A urmat şcoala primară în satul natal şi Liceul „Sf. Vasile cel Mare" din Blaj (1923–1930). A debutat cu versuri, sub pseudonimul G.B. Târnăveanu, în „Unirea poporului" (Blaj, 1928). Student la Facultatea de Litere şi Filosofie din Cluj (1930–1934), absolvind apoi Seminarul Pedagogic din Cluj (1935), a frecventat cenaclul literar al lui Victor Papilian şi a lucrat la Muzeul Limbii Române. Profesor şi preot greco-catolic (1935–1948) la liceul din Blaj unde învăţase şi director la Şcoala de Arte şi Meserii din acelaşi oraş, este relegat în 1948–1949 la Rogojeni, pe malul Prutului, după desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, dar revine la Cluj ca şef de temă în cadrul Institutului de Lingvistică (1949–1952). După detenţia politică la Canal (1952–1954), este profesor prin satele târnăvene, fixându-se, în ultimii ani, la liceul din Teiuş. **B.** a fondat, alături de Pavel Dan, bun prieten, de Nicolae Comşa ş.a., revista „Blajul" (1934–1936), a scos „Mlădiţe" (1941–1942), revista Liceului „Sf. Vasile cel Mare" din Blaj, şi a fost, între 1946 şi 1948, unul din redactorii gazetei „Unirea poporului". A colaborat cu versuri, articole de istorie literară şi culturală, recenzii la numeroase publicaţii, printre care „Unirea", „Abecedar", „Gând românesc", „Pagini literare", „Dacoromania", „Cultura creştină", „Gândirea", „Convorbiri literare", „Transilvania", „Revista Fundaţiilor Regale", „Luceafărul" (Sibiu), „Viaţa", mai târziu la „Steaua", „Gazeta literară", „Tribuna", „Vatra", „Revista de istorie şi teorie literară" ş.a.

Publicistica lui **B.** ia în discuţie mai ales literatura noii generaţii ardelene de după Marea Unire, ai cărei scriitori tratează criza morală (Ion Agârbiceanu), revelaţia identităţii naţionale (Eugen Goga) sau dramele rurale (Octavian Prie). Criteriul etic însoţeşte discret judecata estetică şi în aprecierea unor opere de Cezar Petrescu, Panait Istrati sau Ionel Teodoreanu. Din lirica românească modernă, comentatorul este receptiv la sentimentul religios din psalmii lui Tudor Arghezi şi din poeziile lui Nichifor Crainic, la „românismul primitiv" al lui N. Crevedia sau la morbiditatea lui Demostene Botez; are în vedere o sinteză a lui George Popa despre literatura din Transilvania, antologia lui Ion Breazu şi reviste importante („Luceafărul", „Gând românesc", „Pagini literare"). O biografie amănunţită, importantă din perspectiva evenimentelor anului 1848, este *Ion Axente Sever şi timpul său* (1931), semnată Gh. I. Biriş. *Aspecte din viaţa Blajului* (1942), cartea care l-a consacrat, este un memento al tradiţiei acestei „cetăţi a românismului", o evocare documentată şi pitorească în latura specificului local. „Spiritul blăjean" uneşte figuri şi momente istorice importante, de la „naţionalismul intransigent" al ctitorului Inochentie Micu-Klein la Petru Pavel Aaron, întemeietorul şcolilor Blajului, de la apoteoza anului 1848 la misionarii cauzei naţionale: Ioan Micu Moldovanu, Alex. Sterca-Şuluţiu, Augustin

Bunea. În portretistica lui **B.** Simion Bărnuţiu are „energia militantă" a conducătorului ce a intuit „linia destinului românesc", iar Timotei Cipariu dobândeşte profilul unui umanist european. Punct de reper cultural al mai multor generaţii, tradiţia Blajului este un „îndreptar" cu o vie semnificaţie, ce restabileşte „funcţiunea creatoare a provinciei". Volumul *Oameni din Ardeal* (1973) reia şi adaugă la mai vechile preocupări noi studii literare, portrete şi amintiri. La Ioan Micu Moldovanu, interpretat acum şi cu argumente ce ţin de ideologia literară, disputa în jurul teoriei maioresciene a „formelor fără fond" anticipează idei din E. Lovinescu. „Figuri universitare" clujene pe care **B.** le-a cunoscut sunt G. Bogdan-Duică, Sextil Puşcariu, Ion Breazu. Capitole importante le sunt dedicate lui Ion Agârbiceanu, apreciat ca povestitor spontan şi fecund, şi lui Pavel Dan, unde inedite detalii memorialistice şi de istorie literară completează traseele analitice în universul operei. În versuri ce cultivă prozodia clasică – multe adunate postum în volumul *Cântece de pe coline* (1974) – **B.** rămâne la temele liricii ardelene: nostalgia satului mitic („satul cu minuni"), dezrădăcinarea, o anume încrâncenare rurală cu sugestii folclorice. Se adaugă trecerea ineluctabilă a timpului, regresia în vegetal, cu accente panteiste, regăsite şi în climatul sentimental-erotic, tonalitatea grav-meditativă, supusă universului de „semne" al unei alte lumi. Centrat pe motivul satului natal, topos productiv, poetul proiectează, în variii contexte, atributele acestui „dar ceresc"; lutul (vocabulă intens semantizată), câmpia însorită, Târnava, colina şi podgoriile ce dormitează – un peisaj saturat de deliciile verii – compun tot atâtea privelişti pastorale (*Somn de vară, Cântecele serii, Neclintire*). Alteori peisajul magnific stă sub ameninţarea firii dezlănţuite (*Pe câmpia noastră*). Elegiacul şi metafizicul se conjugă, însă fără mare adâncime, după prototipul poetic întâlnit la Lucian Blaga, fiind asaltat de mister (*Ectenie, Semne*). Renaşterea, „învierea" mult aşteptată („Doamne, fă un semn ca de-nceput"), proximitatea divinului, către care se deschide, în primăvară, frumuseţea terestră, amintesc de imagistica gândiristă (*Peisaj cu îngeri, Troiţa*). Altă dată sunt preluate personaje cunoscute din basm (*Poveste*) ori se construieşte o „artă poetică" din universul familiar, folcloric. O ediţie cvasianastatică, după manuscris, intitulată *Scrise-n furtună* (2008), inserează, într-o primă secvenţă, poeme inspirate din scurta relegare a scriitorului la graniţa de răsărit (*Lângă apa Prutului*), iar alta (*Tristia*), pe cele izvorâte din experienţa carcerală, în versuri nu lipsite de stăpânirea discretă a sentimentelor şi o anume lapidaritate clasică. Tot postum a apărut o cuprinzătoare culegere lirică, *În împărăţia lutului*, (2008). Un volum consistent, *Scrieri inedite* (2009), bogat adnotat de Liana Biriş, fiica sa, reuneşte, pe lângă pagini de memorialistică (*Drum şi destin*), portrete şi evocări, cărţi şi evenimente, o substanţială corespondenţă purtată de-a lungul anilor cu personalităţi ale vieţii culturale şi literare, îndeosebi transilvănene – cu Ion Breazu, Ion Chinezu, Teodor Murăşanu, Ion Muşlea, Octav Şuluţiu, Ion Brad şi mulţi alţii, detaşându-se interesantul schimb epistolar cu Monica Lazăr.

SCRIERI: *Ion Axente Sever şi timpul său*, Cluj, 1931; ed. îngr. Liana Biriş şi Voichiţa Ionescu, Blaj, 2011; *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942; ed. îngr. Voichiţa Ionescu şi Liana Biriş, Cluj-Napoca, 2008; *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973; *Cântece de pe coline*, îngr. şi postfaţă Valentin Taşcu, pref. Ion Brad, Cluj-Napoca, 1974; *În împărăţia lutului*, pref. Valentin Taşcu, Cluj-Napoca, 2008; *Scrise-n furtună*, [Bucureşti, 2008]; *Scrieri inedite*, îngr. Liana Biriş, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Albu, *„Aspecte din viaţa Blajului"*, TIA, 1942, 506; Matei Alexandrescu, *„Aspecte din viaţa Blajului"*, SE, 1943, 1578–1579; Gabriel Ţepelea, *„Aspecte din viaţa Blajului"*, AA, 1943, 10; Octav Şuluţiu, *„Aspecte din viaţa Blajului"*, RFR, 1943, 5; Nicolae Drăgan, *Reîntâlnire cu un poet*, „Unirea" (Alba Iulia), 1968, 87; Ion Buzaşi, *„Oameni din Ardeal"*, TR, 1973, 16; Nicolae Albu, *„Oameni din Ardeal"*, RL, 1973, 28; Ion Brad, *Un om din Ardeal*, CNT, 1973, 30; Nae Antonescu, *Radu Brateş*, ST, 1973, 40; Taşcu, *Incidenţe*, *181–193*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *359–360;* Ion Buzaşi, *Revelaţia unui poet: poezia în cătuşe*, „Astra blăjeană", 2008, 3; Ion Brad, *„Scrise-n furtună"*, „Astra blăjeană", 2008, 3; I.D. Bălan, *Scrise-n furtună cu cerneala ochilor*, „Acasă", 2009, 1–2; Dumitru Micu, *Din istoria Blajului*, „Acasă", 2009, 1–2; Ion Buzaşi, *O restituire*, RL, 2009, 8; Răzvan Voncu, *Scriitori uitaţi ai literaturii postbelice*, CNT, 2009, 3. ***A.Sm.***

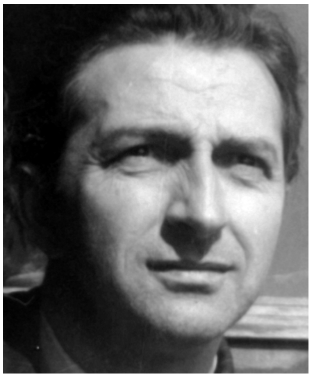
BRATEŞ, Verona (28.III.1922, Braşov – 5.XI.1991, Braşov), poetă. Este fiica Gabriellei (n. Greiner) şi a lui Jean Goldstein; în 1928 tatăl îşi va schimba oficial numele de familie în Brateş, pe care îl va adopta şi fiica sa. Aceasta a urmat şcoala primară în oraşul natal, unde va absolvi şi Liceul „Principesa Maria". Pentru scurte perioade a

fost, tot aici, funcţionară. Pasionată de literatură, citea cu deosebire poezie. Va debuta cu versuri în „Ardealul” (1938), gazetă la care va colabora până în 1943. Între 1938 şi 1945 va mai publica în „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Tribuna tineretului”, „Drapelul”, „Frontul de Vest”, „Zorile Romanaţilor”, „Condeiul”, „Cuget moldovenesc”, „Conştiinţa naţională”, „Românul”, „Fapta”, „Făclia”, „Glasul neamului”, „Argeşul”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Gazeta cărţilor”, „Bucovina literară”, „Viaţa Basarabiei” ş.a. Unele poezii vor fi reluate în volumul *Octave*, apărut în 1969. Îi vor urma *Locul sub stele* (1975) şi *Carmina* (1982). Între 1966 şi 1990 va tipări şi câteva volume de versuri compuse în germană (precum *Bleibende Spur*, *Klarheit*, *Stein neben Stein*, *Verlangen nach Menschen*), pe copertă ortografiindu-şi „Bratesch” numele de familie. A tradus câteva versuri de Lenau.

B. scrie o poezie de factură reflexivă, abordând teme grave, privite din unghiul unui pesimism livresc. Aspiraţia spre absolut primeşte o încărcătură adolescentină, subminată de locuri comune, precum sentimentul nostalgiei provocat de peisajul autumnal. Retorismele impregnează lungi înşiruiri de aforisme, alăturate, pe alocuri, în modulări de romanţă melodioase, dar fără relief. Cu timpul, poezia anotimpurilor câştigă în nuanţarea sensurilor implicate, elementul vegetal devine omniprezent, iar simbolistica proiectează neliniştea metamorfozelor. Tentată şi de virtuozităţi prozodice, **B.** va cultiva cu insistenţă terţinele. Este şi autoarea miniromanului *Noemi* (1948), text în mare parte autobiografic. Protagonistă este o tânără evreică, privită ca un fel de artistă a suferinţei. Urmând să nască fără a fi fost căsătorită, ironizată de cei din jur, pleacă spre „Pământul Făgăduinţei” pentru a-şi creşte acolo copilul. Excesul stilistic aproape că sufocă o argumentare psihologică totuşi cursivă.

SCRIERI: *Noemi*, Braşov, 1948; *Octave*, Bucureşti, 1969; *Locul sub stele*, Bucureşti, 1975; *Carmina*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Petre A. Butucea, [*Verona Brateş*], „Drapelul” (Arad), 1941, 36, 41, „Zorile Romanaţilor”, 1942, 1–3; Viorel Gh. Tudoran, *Scrisoare Veronei Brateş*, AA, 1942, 30; *Scrisoare de la Juliana Modoi. 1993*, ADLTR, M-132; Adelheid Goosch, *Diese Wahrheit stirbt nie*, „Siebenburgische Zeitung”, 2009, 19 iulie. ***D.M.***

BRATOLOVEANU, Liviu (8.VIII.1912, Turnu Severin – 13.VII.1983, Bucureşti), poet, prozator.

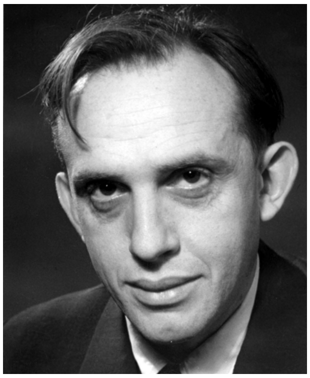
Este fiul Zoei şi al lui Gheorghe Bratoloveanu. **B.**, numit la naştere Vasile Gheorghe, are o copilărie zbuciumată. Tatălui său, comerciant, consilier municipal o vreme, îi merge rău, iar familia se destramă temporar. **B.** părăseşte şcoala elementară de comerţ pe care o urma şi îşi însoţeşte mama la Bucureşti. În 1927 revine la Turnu Severin şi îşi reia studiile. În acelaşi an debutează cu o proză scurtă în „Dimineaţa copiilor”. Aici, ca şi în „Universul copiilor”, „Revista copiilor”, „Veselia” etc., îi mai apar snoave în proză ori în versuri. Abandonând din nou şcoala, colaborează intens la „Cuvântul nostru” şi scoate trei publicaţii efemere: „Vitraliu” (1932–1933), „Rod” (1932–1933) şi „Mahalaua” (1933). La „Mehedinţeanul” („Nădejea”) e, un timp, secretar de redacţie. Trimitea materiale diverse şi la „Alarma satelor”, „Vremea nouă”, „Brazda literară”, „Provincia”, „Şcoala Mehedinţiului”, „Luceafărul literar şi critic”. În 1935 îşi adună o parte din versuri în placheta *Manifest*, urmată, în 1940, de o alta, intitulată *Eu şi Dunărea.* După o scurtă colaborare la cotidianul bucureştean „Facla”, lucrează din nou în redacţia unor ziare din Turnu Severin, „Ţara nouă”, „Curentul mehedinţean”, şi editează revista „Reportaj” (1936–1937). Semnează şi cu pseudonimele Lică, Vasigebra, Vasia Bratilov, Vasile Turbatu, Vasile Mălureanu, Vasile Prundeanu, Coca Demetrescu, Mircea T. Damaschin, Mircea Cantemir, Ady Corolenko, Ady Stolnicu, Causticus, Ioniţă Piron, Ironicus ş.a. Angajat la CFR şi stabilit în cele din urmă la Bucureşti, colaborează la „România”, „Axa”, „Prepoem”, „Vremea”, „Viaţa socială CFR”, „Duminica”, „Dacia rediviva”, „Săptămâna CFR”, „Bis”, „Spectator”, „Universul literar”, „Fapta” ş.a. După 1945 **B.**, care intrase în Partidul Comunist, lucrează la Direcţia Generală CFR, este redactor la „Munca CFR” şi scrie

frecvent la „Lupta CFR”. În 1947 apare volumul *Oameni la pândă*, prima parte a unei trilogii cu acelaşi titlu. Consacrat astfel, colaborează la „Scânteia tineretului”, „Lumea”, „Revista literară”, „Scânteia”, „Flacăra”, „Viaţa Capitalei”, „Gazeta literară” şi e ales în 1949 în primul birou al Uniunii Scritorilor. Ulterior cade în dizgraţie şi lucrează ca secretar literar la Teatrul Muncitoresc CFR Giuleşti, unde i se reprezintă în 1958 piesa *Zile de februarie*, apoi ca funcţionar la Întreprinderea Cinematografică Bucureşti. Abia în 1967 mai scoate o culegere de povestiri, *Soarele din fereastră*, urmată în 1971 de o nouă ediţie din *Oameni la pândă*, de romanele *Pelagră* şi *Reptila* în 1975 şi *Bunica studiază dreptul* în 1982.

Prefaţa volumului *Manifest* rezumă şi opiniile autorului despre poezie, care trebuie să întrupeze un crez, o atitudine susţinută „la bara adevărului”. În mod firesc, majoritatea poemelor din volum sunt sociale, lirismul fiind preponderent obiectiv (*Cântec de hamal în port, Salahorul, Accidentul, Cartier muncitoresc*). Versul, influenţat de tehnica lui Aron Cotruş, este liber, ritmat de repetiţii şi de rime sau asonanţe interioare. Lirismul subiectiv precumpăneşte în volumul *Eu şi Dunărea*, un poem unitar, structurat ca jurnal al unei călătorii de-a lungul fluviului şi, totodată, în propria memorie. Versurile reţin prin contrastul dintre elanurile vitaliste şi notele melancolic-meditative. Orientarea spre proza de analiză, predominantă în etapa uceniciei literare a lui **B.**, va fi în cele din urmă părăsită. Conceput iniţial ca o trilogie, apoi ca un ciclu în patru volume, *Oameni la pândă* zugrăveşte viaţa unui sat mehedinţean între cele două războaie mondiale. În centrul acţiunii primului volum, finalmente intitulat *Morarul*, se află concurenţa dintre proprietarii a două mori, una de apă, cealaltă cu motor, posibilă ilustrare a conflictului dintre vechi şi nou. Substanţa epică este autentică, iar confruntrea eroilor, caractere puternice, ia aspecte cvasiepopeice. Tonul este calm, povestirea păstrează o cadenţă vie, neobosită. Monumental în negativitatea sa, dar perfect veridic, Onufrie Gânj e un autocrat primitiv şi brutal care, învins, ajunge în pragul demenţei, răzbunându-se prin provocarea unei inundaţii în care el însuşi piere. Adversarul său, Simeon Armaşu, aparţine galeriei eroilor tenaci şi răzbătători, dar, în final, el cunoaşte o transformare, insuficient motivată epic, ce-l face să ia chipul „chiaburului”. Reuşind să transpună în dialoguri firea ţăranului, *Morarul* are şi pagini de subtilă comedie, ce îl prevestesc pe Marin Preda. La **B.** tendenţionismul se simte mai pregnant în povestirile din *Soarele din fereastră*, în piesa *Zile de februarie* şi în scenariul radiofonic *Omul cu două suflete*. Clişeele epocii – „duşmanul de clasă”, „omul vechi”, „ilegalistul” – sunt prezente, însă uneori sunt atenuate de umorul, acurateţea stilului, verismul cadrului şi cursivitatea dialogului. În romanul *Pelagră*, partea a doua a trilogiei *Oameni la pândă*, ce urmăreşte a fi o frescă a satului românesc interbelic, tendenţionismul subzistă, mai ales în construcţia personajului principal, acelaşi Simeon Armaşu, acum complet metamorfozat într-un arivist fără scrupule. Şi inginerul Andrei Moga, din *Reptila*, este tentat să se caţere în vârful piramidei, dar este dezgustat în cele din urmă de compromisul moral. Alături de romanul intelectualului, există aici un roman de şantier, un roman de dragoste, ai căror eroi sunt despărţiţi de o barieră etnică, precum şi un roman poliţist, cu miză virusată ideologic, date fiind subteranele confruntări între comunişti, fascişti, iredentişti. Ultimul roman, *Bunica studiază dreptul*, cu o mai vădită intrigă poliţistă, prilejuieşte conturarea câtorva interesante portrete. Prin ce are mai bun, *Oameni la pândă* al lui **B.** reprezintă o realizare meritorie a prozei realiste de inspiraţie rurală.

SCRIERI: *Manifest*, Turnu Severin, 1935; *Eu şi Dunărea*, Craiova, 1940; *Oameni la pândă*, Bucureşti, 1947; ed. Bucureşti, 1971; *Zile de februarie*, Bucureşti, 1958; *Soarele din fereastră*, Bucureşti, 1967; *Pelagră*, Bucureşti, 1975; *Reptila*, Cluj-Napoca, 1975; *Bunica studiază dreptul*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *854–855*; Ion Caraion, *„Oameni la pândă”*, „Mondial magazin”, 1947, 36; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Oameni la pândă”*, CNT, 1947, 36; Octav Şuluţiu, *„Oameni la pândă”*, „Apărarea”, 1947, 51; Perpessicius, *Opere*, XII, *210–214*; Micu, *Romanul*, *39–40*; Piru, *Panorama*, *388–390*; Voicu Bugariu, *Maniera balzaciană*, LCF, 1975, 20; Dumitru Micu, *„Reptila”*, CNT, 1975, 23; Valeriu Cristea, *Roman şi eveniment*, RL, 1975, 31; Dumitru Micu, *Proză rurală*, CNT, 1976, 33; Mircea Constantinescu, *„Bunica studiază dreptul”*, RL, 1983, 8; Ion Cristoiu, *Publicitatea în literatură*, ARG, 1987, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *360–362*; E. Lovinescu, *Memorii. Aquaforte*, îngr. Gabriela Omăt, Bucureşti, 1998, *726–730*, *787*, *789*; Lovinescu, *Sburătorul*, V–VI, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *246–247*. ***V. D.***

BRATU, Savin (15.V.1925, Roman – 4.III.1977, Bucureşti), critic şi teoretician literar, traducător.

Este fiul Perlei şi al lui Filip Baraş, angajat al Teatrului Naţional din Iaşi. **B.** (al cărui nume la naştere este Raul) a absolvit Liceul Naţional din Iaşi, tot aici începând Facultatea de Litere, pe care o termină la Bucureşti (1950), unde devine apoi cadru didactic. Îşi susţine doctoratul în 1969. Debutase în „Moldova liberă" din Iaşi (1945), colaborând apoi la reviste ca „Naţiunea", „Revista literară", „Gazeta literară", „Tânărul scriitor", „Viaţa românească", „Contemporanul" ş.a. Editorial, debutează cu broşura *Cum participă tineretul sovietic la întrecerile socialiste* (1949), continuând în acelaşi registru sociologist-vulgar cu *Vasile Roaită* (1949).

Înscriindu-se ca moment de început al unui traseu critic realist-socialist, volumul *Eroul timpurilor noastre în proza din ultimii ani* (1955), care „îşi propune să discute, în lumina experienţei adânci, dezvăluite în dezbaterile Congresului Scriitorilor Sovietici, unele probleme ale creării eroilor pozitivi", promovează mai toate comandamentele partinice ale artei ca propagandă: „Pentru scriitor, reflectarea forţelor organizatorice transformatoare ale partidului nu e numai firească, ci şi obligatorie. În acest sens, în crearea personajelor care poartă în caracterul lor propriu, individual, semnificaţia forţei partidului, se pune în primul rând problema figurilor de comunişti. [...] E evident că, fără să creăm la un înalt nivel artistic chipul luminos al omului de partid, nu putem respecta adevărul istoric, adevărul realităţii societăţii noastre actuale, în care rolul de frunte al partidului în întreaga luptă a poporului chezăşuieşte dezvoltarea socială". Cu *Moştenirea lui Ibrăileanu* (1955) şi *Cronici* (I–II, 1957–1958) **B.** se apropie de teme şi metode mai consistente, deşi schematismul continuă să afecteze judecăţile asupra unor personalităţi şi orientări culturale majore. Titu Maiorescu şi Junimea sunt sancţionaţi pentru „concepţia reacţionară", în timp ce G. Ibrăileanu, C. Dobrogeanu-Gherea, colaboratorii revistei „Contemporanul" sunt valorizaţi unilateral, numai ca promotori ai ideilor progresiste: *Ibrăileanu, omul* (1959), *Contemporanul şi vremea lui* (1959, în colaborare cu Zoe Dumitrescu). După monografia *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei* (1963; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RPR), o menţiune specială trebuie acordată masivei lucrări *Ion Creangă* (1968), o reluare a biografiei marelui humuleştean pe o bază documentară ce tinde spre exhaustiv. Încărcătura bibliografică, departe de a îngreuna lectura, este astfel selectată şi expusă, încât textul devine o alertă poveste, imitând în acest sens, s-ar spune aproape inspirat, maniera biografiei călinesciene. Elocvente sunt capitole ca *Întâlnirea cu Maiorescu, Răzvrătirea, Întâlnirea cu Eminescu,* ca şi ultimele secţiuni, în care sunt relatate debutul şi evoluţia dramatică a bolii, precum şi sfârşitul vieţii scriitorului. Deşi vrea să dea o biografie, **B.** emite şi unele consideraţii asupra operei, avansând, mai ales în final, idei frapante. Astfel, el constată că Junimea nu l-a înţeles pe Creangă, apreciind la el doar partea anecdotică. Maiorescu însuşi l-a preţuit ca scriitor abia după apariţia *Amintirilor din copilărie,* pentru că „nu-şi dădea seama că tocmai în ţărănosul elev de la şcoala preparandală, pe care-l formase ca pe un fiu din popor bun să instruiască poporul, zăcea *clasicul* cel mai apropiat de propriul său *clasicism*". În ultima parte a vieţii, sfârşită prematur la cutremurul din 1977, **B.** a abordat probleme de teorie literară. Un studiu consacrat lui Sainte-Beuve (*Ambiguitatea revelatoare a parfumului*) e publicat ca prefaţă la un volum tradus (de Şerban Cioculescu şi Pompiliu Constantinescu) din Sainte-Beuve, *Portrete literare* (1967). Participă la realizarea lucrării colective *Analiză şi interpretare* (1972), consacrată noilor metode din critica literară, semnând capitolul *Lingvistica structurală şi critica literară,* unde, după ce schiţează genul proxim, sensul conceptelor structură şi structuralism, prezintă concepţia lingvistică a lui Ferdinand de Saussure şi a lui Louis Hjelmslev, punând în valoare scheme şi idei valide în critica şi teoria literară. De succinte dar precise caracterizări beneficiază Şcoala formalistă rusă şi Cercul de la Praga. Tot o punere în discuţie a unor „ipoteze şi ipostaze", de data aceasta privind istoria literară, se află în paginile unei cărţi din 1973. Asemenea lucrări

pregătesc temerara întreprindere *Fundamentele criticii literare moderne,* primul volum, *De la Sainte-Beuve la noua critică* (1974), fiind o „panoramă a curentelor şi tendinţelor criticii franceze moderne" (Florin Mihăilescu), în timp ce al doilea ar fi urmat să se ocupe de critica germană şi de cea americană. Preocupat cu deosebire de literatura franceză, **B.** transpune în româneşte din Albert Thibaudet şi din André Gide.

SCRIERI: *Eroul timpurilor noastre în proza din ultimii ani*, Bucureşti, 1955; *Moştenirea lui Ibrăileanu*, Bucureşti, 1955; *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957–1958; *Ibrăileanu, omul*, Bucureşti, 1959; *Contemporanul şi vremea lui* (în colaborare cu Zoe Dumitrescu), Bucureşti, 1959; *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, Bucureşti, 1963; *Ion Creangă*, Bucureşti, 1968; *Ipoteze şi ipostaze pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973; *Fundamentele criticii literare moderne*, vol. I: *De la Sainte-Beuve la noua critică*, Bucureşti, 1974; *Scriitori francezi* (în colaborare), coordonator Angela Ion, Bucureşti, 1978. **Ediţii:** Mihai Beniuc, *Meşterul Manole. Cronici şi studii literare (1934–1957)*, pref. edit., Bucureşti, 1957; G. Ibrăileanu, *Studii literare*, pref. edit., Bucureşti, 1957; Raicu Ionescu-Rion, *Datoria artei*, pref. edit., Bucureşti, 1959; Mihail Sadoveanu, *Istorisiri despre vânători şi pescari*, Bucureşti, 1960, *Corespondenţa debutului (1898–1904)*, introd. edit., Bucureşti, 1977 (în colaborare cu Constantin Mitru). **Traduceri:** Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha* (prelucrare de José Gonzales), Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Ion Frunzetti); Albert Thibaudet, *Fiziologia criticii*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1966; André Gide, *Jurnal. Pagini alese*, pref. trad., Bucureşti, 1970.

Repere bibliografice: D. Micu, *„Mihail Sadoveanu. O biografie a operei"*, CNT, 1963, 31; Al. Săndulescu, *Monografii literare*, GL, 1963, 33; Georgescu, *Păreri*, *378–382*; Mihai Ungheanu, *„Ion Creangă"*, LCF, 1969, 18; Stănescu, *Poeţi şi critici*, *204–206*; Gabriel Dimisianu, *„Ipoteze şi ipostaze"*, RL, 1974, 8; *9 pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu şi Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1977, *103–154*; Raicu, *Practica scrisului*, *440–442*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *90–98*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *217–219*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *362–364*; Popa, *Ist. lit.*, I, *977–978*, *passim*; Micu, *Mileniu*, *409–412*. ***M.Vs.***

BRATU, Traian (25.X.1875, Răşinari, j. Sibiu – 21.VII.1940, Bucureşti), germanist. Este fiul Stancăi şi al lui Ion Bratu, ţărani. Urmează la Sibiu liceul maghiar de stat şi va absolvi la Bucureşti Facultatea de Litere şi Filosofie. Până în 1902 a fost profesor suplinitor de germană la Râmnicu Vâlcea, apoi la Liceul Naţional din Iaşi, unde a predat până în 1916; între 1902 şi 1907 s-a specializat în limba şi literatura germană la Universitatea din Berlin, trecându-şi doctoratul în 1907 cu teza *Fouqués Lyrik*. Este numit, în acelaşi an, conferenţiar suplinitor de limba şi literatura germană la Universitatea din Iaşi, apoi profesor titular din 1916, fiind şi rector în 1921–1922 şi între 1933 şi 1938. Personalitate cu largi vederi democratice, era adeptul unei atitudini judicioase faţă de orice etnie şi un tenace adversar al mişcărilor extremiste de dreapta. La 1 martie 1937 este victima unui atentat făptuit de o grupare legionară. Zdruncinat moral şi fizic, se retrage, în primăvara lui 1940, din învăţământ.

B. a fost, în primul rând, un remarcabil profesor. Format la şcoala unor mari germanişti, a predat peste trei decenii cursuri de limbă şi literatură germană, a publicat, în reviste străine, studii de filologie germanică, a alcătuit, împreună cu Karl Kurt Klein, manuale de gramatică a limbii germane. În critica şi istoria literară a fost adeptul „metodei ştiinţifice", pe care a opus-o impresionismului francez. Influenţat de şcoala pozitivistă germană, considera că personalitatea criticului nu trebuie să se substituie celei a scriitorului. Criticul este dator să urmărească mai ales motivele care au determinat orientarea unui autor către un anumit subiect, prin investigarea manuscriselor, a corespondenţei, a variantelor (precum în documentata lucrare despre drama *Warbeck* de Schiller). Deşi exprimate greoi pe alocuri, intuiţiile critice au o fineţe datorită căreia, de exemplu, în *Ernst Zahn. O evoluţie de scriitor* (1912), portretul celui avut în vedere se distinge prin acurateţe şi putere de convingere. Prea legat însă de principii, **B.** s-a limitat adesea la ilustrarea lor, poate şi dintr-o înnăscută pasiune didactică (*Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germani*, 1909). Considerând că „maturitatea internă" a unui scriitor asigură şi o formă „exterioară" durabilă pentru operă, el s-a adresat cu precădere valorilor consacrate (mai ales Schiller şi Goethe; din literatura română – Mihail Sadoveanu). Contribuţii notabile a adus şi în ceea ce priveşte căile de pătrundere la noi a cărţilor populare prin filieră germană (*Til Buhoglindă, Genoveva de Brabant*). Într-o frazare corectă, a tălmăcit în 1925 *Stella, Clavigo* şi *Egmont*, tragediile lui Goethe.

SCRIERI: *Fouqués Lyrik*, Berlin, 1907; *Limba şi literatura germană în universităţile noastre*, Bucureşti, 1908; *Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germani*, Iaşi, 1909; *Ernst Zahn. O evoluţie de scriitor*, Iaşi, 1912; *Die deutschen Volksbücher bei den Rumänen*, Jena – Leipzig, 1936; *Din înţelepciunea lui Goethe*, Bucureşti, 1937. **Traduceri:** Goethe, *Stella. Clavigo. Egmont*, Bucureşti, 1925.

Repere bibliografice: Mihai Ralea, *Goethe, „Stella. Clavigo. Egmont”*, VR, 1925, 4; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, Bucureşti, 1931, *71–72, 163–164*; Karl Kurt Klein, *Un germanist român: profesorul Traian Bratu*, Bucureşti, 1937; Bucur, *Istoriografia*, *290*; Dan Mănucă, *Doi ieşeni: Traian Bratu şi Mihail Sadoveanu*, CL, 1988, 4; Gavril Istrate, *Traian Bratu*, CL, 2001, 8; Astrid Agache, *Karl Kurt Klein an Traian Bratu*, în *Stundenwechsel*, îngr. Andrei Cobrea-Hoisie, George Guțu și Martin A. Hainz, București–Iași–Konstanz, 2002, *403–415*. ***D.M.***

BRAVO!, revistă de „reportaj, satiră, umor” apărută la Arad, săptămânal, între 1 februarie 1933 şi 25 decembrie 1941. Director: Simion Miclea. Redacția cultivă cu predilecție anecdota și comentariul politic hazliu. Colaborează cu epigrame Gabriel Ţepelea, Gh. Păun, Alex. Dimcescu, Maria N. Petrescu ș.a., iar I. Vodă cu fabule umoristice. Numeroase balade vesele sunt semnate de Gh. M. Dăscălescu, Zaharia S. Buruiană, Maria Predescu, doine umoristice, monologuri comice şi parodii avându-i autori pe Radu Baltazar, V. Popa, I. Gheorghe Petre, Mircea Croitoru, George Petrache, Traian Russu-Şirianu, Ion Pribeagu, Emil H. Nanu, Dan Mureș (G. Moldoveanu) ş.a. De interes literaro-filologic sunt poeziile umoristice în grai bănăţean semnate de Traian Russu-Şirianu. **B.** mai găzduieşte sumare antologii de strigături populare, literatura propriu-zisă fiind reprezentată preponderent de traduceri din prozatorii francezi Alphonse Allais, Maurice Dekobra, Tristan Bernard, Max şi Alex. Fischer, Georges Courteline. **B.** include şi poezii lirice de Aron Cotruş şi Florica Ciura-Ştefănescu. Cu o existență de aproape un deceniu, publicația s-a menținut prin respectarea atentă a unui program construit în special pe direcția satiră – ironie – divertisment, izvorâte cu predilecție din banalitatea diversă a vieții cotidiene, ca și din moravurile politice ale societății locale, așa cum promisese în articolul-program *Ce vrem ?*: „Vrem să vârâm bisturiul în toate furunculele. Nu vom cruţa pe nimeni. Săgeţile noastre se vor îndrepta contra tuturor. Sarcasmul nostru nu va ierta megalomania, prostia şi nici necuviinţa. Vom râde de falsa «inteligenţă» arădeană, pe care o vom cravaşa... prieteneşte. Totul se va îmbrăca în haina ironiei – câteodată macabră, dar cu atât mai usturătoare. Aradul ne-a furnizat până aici şi ne va furniza şi în viitor un material inepuizabil, pe care-l vom întrebuinţa potrivit. Vom fi la conferinţe, la întruniri, în consilii, saloane, cluburi, cafenele, alcovuri, baruri şi pretutindeni unde nu suntem aşteptaţi deloc. Ne vom strecura nevăzuţi în limuzine, vom privi sub muşamale, vom răsfoi registrele gospodăriilor... discrete, cu colaborarea celor ce simt ca noi”. ***D.V.***

BRĂDĂŢEANU, Virgil (4.III.1927, Suceava – 31.I.2008, Bucureşti), teatrolog, eseist.

Este fiul Virginiei Brădățeanu (n. Popovici), funcționară, şi al lui Nicolae Brădăţeanu, inginer agronom. Urmează şcoala primară la Râmnicu Sărat, liceul la Rădăuţi (bacalaureat în 1946) şi studiile universitare la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică din Bucureşti (licenţiat în 1950). Devine imediat după absolvire – şi rămâne timp de decenii – cadru didactic al institutului pe care îl urmase. Îşi ia doctoratul cu teza *Constantin I. Nottara* (1966). A ocupat, în diferite perioade, mai multe funcţii: decan al Facultăţii de Teatru şi Cinematografie, redactor-şef al emisiunilor cultural-artistice la Televiziunea Română, înalt funcţionar în instituţiile de stat care se ocupau de administrarea activităţilor culturale. Debutează la „Contemporanul”, în 1951, cu cronici dramatice şi articole despre teatru. Debutul editorial are loc în 1959 prin apariţia monografiei *Grigore Manolescu*. A mai colaborat la „Cântarea României”, „Ateneu”, „Teatrul”, „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Revue d'histoire du théâtre” ş.a., a fost redactor-şef la „Îndrumătorul cultural”. A publicat numeroase cărţi, în majoritate despre teatru, privind deopotrivă dramaturgia şi arta spectacolului, amândouă domeniile fiind considerate sub raportul evoluţiei lor istorice în spaţiul cultural românesc, dar şi eseuri despre artă ori despre personalităţi de prim rang ale culturii universale, precum şi note de călătorie.

Domeniul vizat preeminent de scrierile lui **B.** este istoria teatrului românesc, în ambele accepţii principale ale termenului „teatru”: literatura dramatică şi spectacolul teatral ca atare. Unele cărţi sunt monografii despre actori ori culegeri de portrete de actori. Dramaturgia naţională e examinată, diacronic, prin două specii cu deosebire frecventate

de autorii dramatici români: *Drama istorică națională (Perioada clasică)* (1966), *Comedia în dramaturgia românească* (1970). Perioadele cercetate sunt ample: volumul despre comedie începe cu relevarea practicilor străvechi, folclorice, asimilabile artei spectacolului (capra, brezaia, păpuşile etc.) şi, acordând examinării diferitelor momente ori personalităţi o extensie proporţională cu valoarea ori importanţa (I.L. Caragiale are, de pildă, rezervat un întreg capitol), merge până la G. Ciprian, în vreme ce lucrarea despre drama istorică e limitată la perioada clasică: *Răzvan şi Vidra* de B.P. Hasdeu, *Despot-Vodă* de Vasile Alecsandri şi *Vlaicu Vodă* de Al. Davila sunt tratate in extenso, comparativ cu realizări ale unor autori mai puţin importanţi, iar investigarea se opreşte la Barbu Delavrancea. Şi dramaturgia contemporană e analizată, într-o altă lucrare, serioasă şi aplicată, dar caducă sub anumite raporturi – *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească* (1977). În general, demersul comentatorului e unul prin excelenţă didactic şi nu aparţine nici criticii literare propriu-zise, nici istoriei literare reconstitutive, cu recurs masiv la detaliul factologic. Profesoral, el oferă un fel de *„lecture raisonnée"*, o explicitare accesibilă a operelor şi, implicit, o iniţiere a cititorului în identificarea şi mânuirea uneltelor analizei. Sunt relevate adecvarea la real a dramaturgiei, impactul asupra publicului şi receptarea în mentalitatea unei epoci, rolul educativ, meşteşugul artistic al dramaturgului. Textele lui **B.** sunt preponderent analize de conţinut, parafrazări şi rezumări valide, marcate însă de o optică excesiv sociologizantă (păstrată uneori, inerţial, şi după încheierea perioadei de obligativitate oficială). O amplă lucrare de sinteză este *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului* (I–III, 1966–1982), la origine un curs universitar. De aici decurge – probabil cerută de programa de studiu – structurarea relativ bizară, şi anume: cele două niveluri avute în vedere, cel literar şi cel spectacular, sunt tratate alternativ, uneori în mari secvenţe compacte; în primul volum cercetarea începe de la manifestările prototeatrale străvechi şi se încheie la I.L. Caragiale, volumul al doilea aprofundează secolul al XIX-lea, dar cu o atenţie specială pentru regie şi actorie, iar ultimul se ocupă de actorii şi oamenii de teatru marcanţi din prima jumătate a secolului al XX-lea şi de dramaturgia din a doua jumătate a acestuia. Cele mai interesante contribuţii şi analize îi privesc pe autorii mai puţin cunoscuţi, dar semnificativi. Prin câteva dintre cărţile sale **B.** a ieşit din domeniul strict al cercetării şi sintezelor privind teatrul: în *Întâlnire cu capodopera* (1973) sunt comentate realizări artistice de prim rang din muzica, pictura, sculptura şi arhitectura universală; în *Titani ai Renaşterii* (1985) autorul a grupat, după propria-i explicaţie, „portretele spirituale ale unor mari oameni ai lumii, câţiva dintre cei care au ilustrat un fenomen cu implicaţii universale şi perspectivă nelimitată" (Leonardo da Vinci, Rafael, Michelangelo, Erasm, Rabelais ş.a.). Impresii de călătorie (Grecia, Turcia, Iugoslavia) au fost adunate în cartea *Sub soarele sudului. Posibil itinerar în vetre de cultură* (1975).

SCRIERI: *Grigore Manolescu*, Bucureşti, 1959; *Sonia Cluceru*, Bucureşti, 1963; *Constantin I. Nottara*, Bucureşti, 1966; *Drama istorică naţională (Perioada clasică)*, Bucureşti, 1966; *Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică* (în colaborare cu G.D. Loghin şi R.A. Petrescu), Bucureşti, 1966; *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982; *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970; *Întâlnire cu capodopera*, Bucureşti, 1973; *Profiluri. Mari actori români*, Bucureşti, 1973; *Sub soarele sudului. Posibil itinerar în vetre de cultură*, Bucureşti, 1975; *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977; *Titani ai Renaşterii*, Bucureşti, 1985; *Ion Şahighian. O personalitate de prim plan a teatrului românesc*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Ileana Berlogea, *Amplă investigare a dramaturgiei*, „Era socialistă", 1979, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *364–365*.

N.Br.

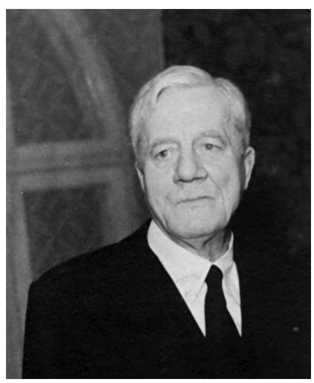
BRĂDESCU, Faust (14.VI.1914, Bucureşti – 20.II.1999, Bucureşti), prozator, eseist. Este fiul Aurorei (n. Bechniţ) şi al lui Ion Brădescu, avocat. Urmează cursurile Liceului „Matei Basarab" şi ale Facultăţii de Drept din Bucureşti, iar din 1938 face studii la Paris, fiind diplomat la École des Hautes Études Internationales, unde obţine, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, titlul de doctor în drept internaţional şi filosofie politică. Înfiinţează, alături de alții, la Paris, în decembrie 1945, revista „Dacia". În 1946 se stabilește în Brazilia ca refugiat politic. Mai întâi bibliotecar, între 1964 şi 1969 este profesor la Universitatea Pro Deo din Rio de Janeiro și, concomitent, funcționar la Ambasada Franței (1966–1971). Contribuie, tot acolo, la editarea revistei „Înşir'te mărgărite" și scoate o nouă serie a revistei „Dacia", întemeind și editura omonimă, colaborează la „Căminul", apărut la São Paulo. Mutându-se la Paris în 1971, organizează o nouă secţie a Editurii Dacia, cu sediul la Madrid (director:

Nicolae Roșca). Devine totodată coeditor şi unul din principalii redactori şi susţinători financiari ai revistei „Carpaţii” şi ai editurii acesteia, scoate între 1978 și 1989 „Opinia”. Până în 1979 este funcţionar în Ministerul de Finanţe francez.În 1995 se întoarce în țară.

În afara articolelor de doctrină şi polemică legionară, cu care se lansează în publicistica românească a exilului (majoritatea editate și în țară începând cu anii ’90), **B.** este prezent cu o serie de eseuri, cronici literare, comentarii teoretice. Semnează astfel un lung eseu despre poezia concretă, *Concretism poetic* („Carpaţii”, 1957) sau vorbeşte despre polemică şi funcţia ei socială modelatoare („Dacia”, 1954); altă dată abordează un subiect precum *Tendinţa actuală a nuvelei* („Carpaţii”, 1959–1960) sau caută să determine un misionarism critic contemporan (*Funcţia criticii literare*, „Carpaţii”, 1959). În eseul *Le Monde étrange de Ionesco* (1967) **B.** încearcă să realizeze o vedere de ansamblu a dramaturgiei lui Eugen Ionescu („un teatru care se impune fără a se defini”) și o sinteză „a gestației umane și teatrale a universului său dramatic”. Natura lumii ionesciene, crede eseistul, nu stă în procedeele surprinzătoare la care dramaturgul recurge („replicile ilariante, vocabularul zgâriat, absurdul șocant”); ceea ce o particularizează și îi conferă, totodată, circulație și perenitate este „gândirea renovatoare care acompaniază tema fiecărei piese”, Ionescu plecând de la convingerea că „un teatru sănătos, confortabil, comprehensibil înseamnă a voi să-l ucizi”. El „a provocat marea ruptură” care l-a îndepărtat de avangardă, producându-se astfel o „mutație absolută a artei dramatice”, aptă să transpună experiențele unei societăți „care se caută și trăiește în absurd” și „să impună o nouă estetică”. Ca literatură propriu-zisă, **B.** publică volumul de nuvele *Ram Kalu Adi* (1957), reluat întocmai, alături de scrieri ale lui Nicolae Novac şi N. S. Govora, în culegerea *Poveşti fără ţară* (1957) și ulterior retipărite, postum, în 2001. Bine scrise şi vădind un autentic talent literar, prozele ţin de aria fantasticului, au o specială fervoare a imaginației şi lasă să transpară nu de puţine ori, ca modalitate de tratare a problematicii, influenţa lui Mircea Eliade. De exemplu, *Năluca*, poveste romantică, dezvoltă motivul stafiei cam în genul întâlnit în *Domnişoara Christina*, adică prin convertirea şi interacţiunea timpului sacru cu cel profan. Acelaşi procedeu se observă şi în nuvela *Cetatea de altădată*. În altă serie tematică, deschisă de nuvela *Gherasim*, ca şi în *Lupii* sau în *Ceasul reîntoarcerii*, accentele naraţiunii amintesc de timbrul mai vechilor povestiri sadoveniene sau voiculesciene, cu un aer sămănătorist prea pregnant. Nuvela ce dă titlul volumului propriu sintetizează în câteva pagini lumea lui **B.**, plecând de la un „pretext” (astfel se şi intitulează un text din carte, poate cel mai slab) „istoric” spre a vorbi de iniţiere, profanare, ascetism, dragoste şi moarte, feciorie şi maternitate, dezlănţuire sexuală şi aspiraţie metafizică în dobândirea semnificaţiilor majore ale unor aventuri existenţiale. Câteva broşuri, tipărite sub emblema editurilor Dacia şi Carpaţii, fie cu tematică istorică, precum *Étienne le Grand. Le dernier de Croisés* (1957), fie pe teme culturale (*Poezia lirică japoneză*, 1962), completează imaginea preocupărilor lui intelectuale. Ar mai trebui amintite şi volumele dedicate istoriei mișcării legionare sau cele de doctrină legionară, spre a consemna şi dezideratele extremiste pe care **B.** le-a adoptat şi le-a cultivat constant, într-o totală contradicţie cu sensul profund umanist şi tolerant al literaturii sale.

SCRIERI: *Ram Kalu Adi*, Madrid, 1957; reed. în *Povești fără țară*, Madrid, 1957; ed. pref. George Anca, București, 2001; *Étienne le Grand. Le dernier de Croisés*, Madrid, 1957; *Poezia lirică japoneză*, Madrid, 1962; *Le Monde étrange de Ionesco. Essai d’explication d’un théâtre qui s’impose sans se definir*, Paris, 1967; ed. 2 (*Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*), tr. George Anca, îngr. Radu Dan Vlad, București, 2000.

Repere bibliografice: Vasile Posteuca, *„Povești fără țară”*, „America”, 1958, 53; Gh. Buzatu, *Faust Brădescu. Viața și opera*, îngr. Radu Dan Vlad, pref. Ioan Scurtu, București, 1999; Manolescu, *Enciclopedia, 97–98*. ***N. F.***

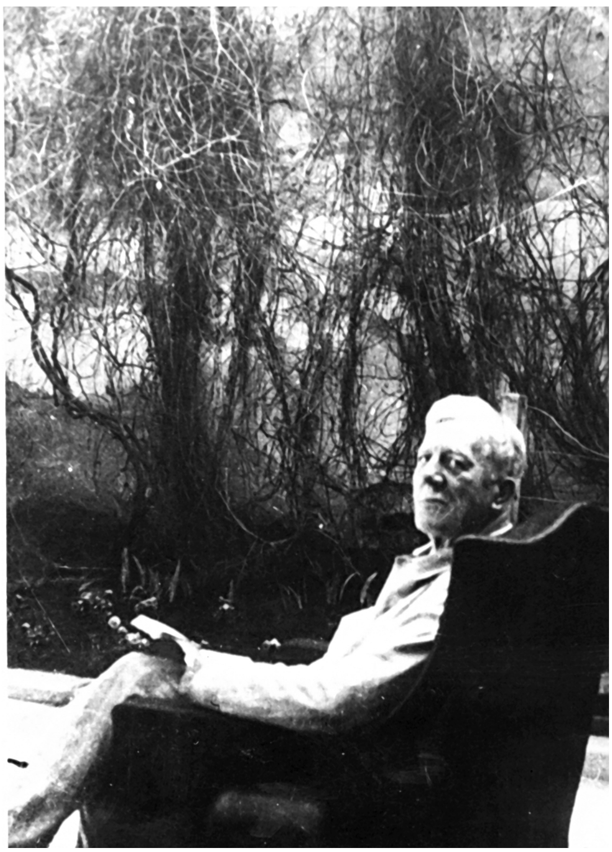

BRĂESCU, Gheorghe (29.I.1871, Iaşi – 15.III.1949, Bucureşti), prozator.

Este fiul Mariei (n. Zaharia) şi al lui Alexandru Brăescu, arendaş. A avut o tinereţe aventuroasă, nesupusă rigorilor şcolii. La Iaşi, intern la Institutele Unite, e transferat la Liceul Militar, dar părăseşte şcoala. Trimis în Franţa, urmează la Nancy o şcoală

tehnică forestieră, abandonată pentru a se înrola, în 1890, în Legiunea Străină. Doi ani e în misiune în Algeria, după care se întoarce în ţară. Încearcă să-şi reia studiile în Austria, însă în 1893 revine acasă şi se înrolează voluntar în armată, face apoi Şcoala de Ofiţeri de Infanterie din Bucureşti, izbutind abia în 1899 să devină sublocotenent la un regiment din Calafat, de unde e transferat la Bârlad, Fălticeni ș.a. Dar nici ca militar nu se poate supune disciplinei şi preferă să fie un fel de învăţător pentru copiii de trupă şi pentru recruţi, ulterior profesor la şcoala de ofiţeri bucureşteană unde învăţase, publicând astfel şi o carte, *Educaţia socială a naţiunei armate* (1914). Participă la campania din 1916, îşi pierde braţul drept şi este făcut prizonier. Va fi dus în Germania şi internat în lagărele de la Stralsund, Breesen şi Neisse. În captivitate îşi descoperă vocaţia de umorist şi, întors la Iaşi, semnează prima culegere de proză – *Vine doamna şi domnul gheneral* (1918). Se stabileşte în Bucureşti, unde scoate „foaia de educaţie militară şi cetăţenească" „Pregătirea" (1918–1919), pe care o scrie aproape singur. Din 1919 maiorul **B.** începe să frecventeze cenaclul lui E. Lovinescu, stârnind entuziasmul criticului, care îi publică schiţele în „Sburătorul". Lansat, el va colabora intens la cele mai importante periodice ale vremii – „Adevărul literar şi artistic", „Dimineaţa", „Rampa", „Universul literar", „Viaţa literară", „Universul", „Vremea", „Bilete de papagal" (într-un număr din 1930 figurează ca director), „Revista Fundaţiilor Regale", „Viaţa românească", „România literară" ș.a. Articolele sale, semnate uneori şi G. B., Ghiţă Toboşarul, R. Porter, sunt expresia unei atitudini ce poate fi definită ca un amestec de contestare şi satiră, de seriozitate şi glumă. Publicistul se arată mereu alarmat de perspectiva sumbră a civilizaţiei, se simte agresat de politicianism. Stilul este cel al unui virtuoz. Aluzii subtile, avalanşe de calambururi, artificii verbale, care sugerează conotaţii de o insinuantă ambiguitate, îi dezvăluie în egală măsură măiestria, dar şi temperamentul nestăpânit.

Renumele literar al lui **B.** este legat în primul rând de schiţele cu subiecte din viaţa militară, cuprinse în volumele *Vine doamna şi domnul gheneral*, *Maiorul Boţan* (1921), *Cum sunt ei…* (1923), *Doi vulpoi* (1923), *Schiţe vesele* (1924), ultimele două premiate de Societatea Scriitorilor Români. Intrigat şi revoltat de (non)sensurile existenţei cazone, de carenţele ofiţerilor, de relaţiile dintre grade, autorul prezintă, într-o manieră ironică, tăioasă, situaţii şi tipuri specifice mediului. Colonelul sau generalul reprezintă chintesenţa defectelor militarului de profesie, produsul finit al involuţiei, care îşi etalează cu superbie nepriceperea şi ignoranţa. În special inspecţiile şi manevrele aveau darul de a releva dezarticularea sistemului şi incompetenţa comandanţilor. *Vine doamna şi domnul gheneral*, cea mai cunoscută proză a lui **B.**, este concepută într-o perspectivă cuprinzătoare. Acţiunea e plasată într-un orăşel de la Dunăre, în a cărui letargie şi torpoare ştirea despre vizita generalului la regiment are efectul unui ciclon care dezlănţuie o agitaţie febrilă. Deciziile cu ton marţial luate de colonel, ordinele scrise cu un sever aspect cazon, dar cu o expresie ignară şi cu un conţinut pueril, incoerent sunt de o ilară elocvenţă. Comedia creşte în intensitate, toată zbaterea, pregătirea minuţioasă, spaima de „superior" devin ridicole şi sunt potenţate la maximum de o ultimă zădărnicire a tuturor eforturilor: generalul nu mai vine. O pace ca după cutremur se lasă peste orăşel, aruncând în definitivă izolare şi inutilitate o existenţă meschină, fără sens. O ipostază deosebit de pregnantă în proza lui **B.** este cea a ofiţerului „reformator". Cu un aer de inspirat, de iniţiat

în marile taine ale artei militare, acesta e posedat de biete nimicuri, pe care le consideră revoluţionare. Între propriile păreri despre importanţa acelor „idei" şi neînsemnătatea lor reală, între pretenţia de a aplica o „metodă nouă" şi vechea practică a insultelor şi bătăii există o discrepanţă absolută, care defineşte în profunzime personajul (*Legea progresului, Punerea la punct, Metodă nouă, Cele două şcoli, Cele trei elemente*). Alte schiţe sunt adevărate fiziologii care au drept țintă prostia, laşitatea şi cameleonismul (*Un revoltat, Colonelul Ionescu, Guşă de porumbel*), întruchipează profitorul şi servilul (*Raţe cu repetiţie*), ignorantul imoral pus să facă educaţie altora (*Masă comună, Şedinţă de educaţie, Crăciunul*). Scriitorul demistifică o anumită realitate socială, prezentând-o ca pe un spaţiu alienant, ce degradează şi face absurde relaţiile dintre indivizi. Personajele sunt construite schematic, pe o dominantă, prin simplificare maximă. Limbajul este cel care animă apariţii mecanice, oarbe şi insensibile, acţionate doar de câteva impulsuri, prozatorul creând tipuri memorabile, care se definesc mai cu seamă prin dialoguri şi alocuţiuni de o densă expresivitate, alerte, spontane, concise. Comicul, generat de situarea în zona rupturii logice sau a contradicţiei, de ignoranţă, de contrastul dintre intenţia vorbitorului şi semnificaţia reală, este însăşi substanţa din care se întrupează personajele. Cu o inteligenţă umoristică rară, **B.** a selectat acele gesturi, atitudini şi expresii care au o mare putere de semnificare, în secvenţe rafinate, fluente şi savuroase. O categorie aparte o constituie prozele cu figuraţie rurală. Autorul îi priveşte pe ţărani ca pe nişte fiinţe bizare. Ei îi apar bicisnici, abrutizaţi de muncă şi sărăcie, animaţi de instincte şi dorinţe obscure, meschine (*Tocmeală*, *Înzestrare*), cu o judecată alterată de superstiţii (*Ţăranii noştri*, *Credinţa*), îndurând cu obedienţă resemnată oprimarea şi mizeria (*Mulţămită*, *Necazuri*). Scriitorul mută accentul pe manifestări, exploatând cu artă confuzia şi inadvertenţele, transformând întâmplări triste, dramatice în scene comice. Cele mai numeroase (dintre care foarte multe rămase în periodice) sunt însă schiţele cu subiecte din viaţa citadină, despre o lume comună, cu o existenţă banală, măruntă, consumată în chefuri şi intrigi ridicole, pagini incluse, în special, în volumele *Schiţe umoristice* (1923), *Nuvele* (1924), *Un scos din pepeni* (1926), *Alte schiţe vesele* (1928), *La clubul decavaţilor* (1929; Premiul Societăţii Scriitorilor Români). Oamenii au mania pălăvrăgelii stupide sau sunt copleşiţi de nădufurile şi ipocriziile vieţii conjugale. În cele mai bune texte (*Şcoala, Pisălogul*, *Recomandaţiuni*, *Unde stă norocul*, *Un scos din pepeni*, *La urlătoare*, *Forţa publică*, *În clasa a doua*, *Petrecere între prieteni*, *Cunoştinţă veche*) sunt satirizate cu forţă prostia, necinstea, infatuarea, imixtiunea deplasată, vieţuirea automată, iresponsabilă. În micile târguri lipsa de ocupaţii utile, imitarea caricaturală a obiceiurilor şi modelor din marile oraşe, ecoul disproporţionat al unor insignifiante întâmplări, morala îngustă şi agresivă, curiozitatea avidă, bârfa, conflictele de orgolii stupide constituie fundalul evoluţiei unor personaje reprezentative (*Balul prefecturii*, *Provinciale*, *Carré de dame*). În general, **B.** pare a decupa „pe viu" numeroase scene, din dorinţa de a arăta adevărata faţă a lumii, afirmându-şi calitatea de observator căruia nu-i scapă nimic, pornirea de a înlătura perdele şi măşti, de a revela comedia comportamentului social, denunţând răul ascuns după vorbe şi gesturi aparent respectabile. Structural, prozatorul aparţine unei mereu actuale categorii de creatori lucizi şi ironici, puţin interesaţi de ficţiune, dar înzestraţi cu o prodigioasă memorie şi cu o mare capacitate de reprezentare plastică şi dramatică a realului. Dialogurile, uneori scăpărătoare, definesc laconic tipuri sau situaţii şi constituie o manifestare de vârf a inteligenţei sale artistice. Stringenţa formală, rigoarea expresiei, ca şi luciditatea, scepticismul, îndurerarea faţă de fenomenul alienării individului în contexte ce contravin naturii umane sunt câteva argumente în favoarea perenităţii prozei scurte a lui **B.** Primul său roman, *Moş Belea* (1927), istorisire plată, monotonă a vieţii şi decăderii unui ofiţer mediocru, a dezamăgit. Celelalte – *Conaşii* (1935), *Primii şi ultimii paşi* (1939), *Margot* (1942) – sunt simple aglomerări de manifestări telurice ale unei categorii sociale parazitare, cu pasiuni doar fiziologice. Este o proză de un realism tern, apropiată de relatarea faptului divers. Mult diferit este volumul *Amintiri* (1937), cântec nostalgic al copilăriei, a cărei libertate provenită din lipsa de îngrădiri interioare, din inocenţă, devine imposibilă mai târziu. Este şi o evocare lirică a mediului şi a persoanelor apropiate, în care afecţiunea se împleteşte cu persiflarea. Uimirea în faţa miracolului copilăriei şi a vieţii neconstrânse, descrierile de locuri şi oameni, francheţea rostirii dau o senzaţie frustă, dar ţes, totodată, o aură de poezie ingenuă. În încercările teatrale ale lui **B.**, dintre care doar comedia *Ministrul* a fost jucată în 1927, lipseşte construcţia dramatică, totul reducându-se la comicul de situaţie şi de limbaj. Pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti a mai fost

reprezentată o traducere a sa după comedia *Un prieten din tinereţă* de Ed. Sée.

Prin darul de a prinde contraste şi stabili raporturi morale, dar şi prin observaţia amănuntului tipic, prin puterea de a-şi însufleţi tipurile, dramatizându-le, prin arta compoziţiei, dar, mai ales, printr-o desăvârşită obiectivitate care-i caracterizează şi diferenţiază satira, literatura d-lui Brăescu are nu numai caracterele talentului, ci şi cele ale clasicităţii.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Vine doamna şi domnul gheneral*, Iaşi, 1918; *Maiorul Boţan*, Bucureşti, 1921; *Cum sunt ei…*, Bucureşti, 1923; *Doi vulpoi*, Bucureşti, 1923; *Schiţe umoristice*, Bucureşti, 1923; *Nuvele*, Bucureşti, 1924; *Schiţe vesele*, Bucureşti, 1924; *Un scos din pepeni*, Bucureşti, 1926; *Moş Belea*, Bucureşti, 1927; *Alte schiţe vesele*, Bucureşti, 1928; *La clubul decavaţilor*, Bucureşti, 1929; *Conaşii*, Bucureşti, 1935; *Amintiri*, Bucureşti, 1937; *Primii şi ultimii paşi*, Bucureşti, 1939; *Margot*, Bucureşti, 1942; *Schiţe*, Bucureşti, 1957; *Vine d-na şi d-l gheneral şi alte schiţe*, pref. B. Elvin, Bucureşti, 1958; *Opere alese*, I–II, îngr. şi introd. Niculae Gheran, Bucureşti, 1962; *Scrieri alese*, I–II, îngr. şi pref. Niculae Gheran, Bucureşti, 1965.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, *313–333*, II, *248–253*, III, *358–359*, V, *224–237*, VI, *240–242*; Aderca, *Contribuţii*, I, *264–269*, *280–284*, *605–608*, II, *371–373*; Perpessicius, *Opere*, IV, *149–152*, VII, *370–373*; Holban, *Opere*, III, *175–176*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *375–388*; Călinescu, *Opere*, II, *1148–1150*; Biberi, *Études*, *67–69*; Sebastian, *Eseuri*, *413–419*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *699–700*, *Ist. lit.* (1982), *782–785*; Vianu, *Arta*, II, *135–137*; Niculae Gheran, *Gh. Brăescu*, Bucureşti, 1963; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *357–367*, *608–609*; Raicu, *Structuri*, *52–64*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *365–368*; Niculae Gheran, *Jurământ și demnitate*, ALA, 2003, 680.

C. T.

BRĂNIŞTEANU, B. (pseudonim al lui Bercu Braunstein; 17.IV.1874, Iaşi – 29.XII.1947, Bucureşti), gazetar.

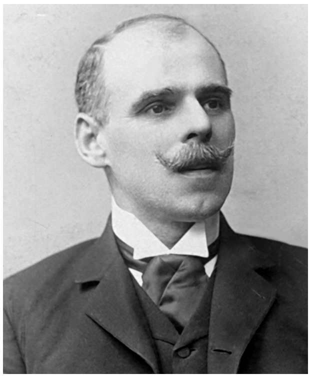
Fiu al comercianţilor Ester şi Avram Braunstein, **B.** a avut parte de o educaţie îngrijită. Elev mai întâi la Iaşi, apoi la Roman, a fost trimis (1888) în Germania, unde a terminat liceul. La Universitatea berlineză a urmat apoi cursuri de sociologie şi economie politică. Întors în oraşul natal, şi-a inaugurat în 1895 îndelungata-i carieră jurnalistică printr-o colaborare bătăioasă la ziarul local „Lumina", semnând, de acum înainte, B. Brănişteanu. La începutul lui 1896, cu ajutorul lui C. Mille, intră în redacţia ziarului „Adevărul". Ulterior, în unele perioade, semnătura sa poate fi întâlnită aproape zi de zi până în 1947. În februarie 1899 a fost expulzat şi, cu statutul de cetăţean austriac, a locuit câţiva ani la Budapesta şi Viena. Întors în ţară, a solicitat şi a obţinut cetăţenia română. Din 1920 a fost şi prim-redactor al „Adevărului", mai târziu codirector; din 1945 până în 1947 a fost din nou prim-redactor la marele cotidian. A făcut parte şi din conducerea ziarului „Dimineaţa". Scurtă vreme (decembrie 1921 – martie 1922) a dirijat „Lupta" împreună cu Em. D. Fagure.

B. a fost unul dintre gazetarii proeminenţi din România celei dintâi jumătăţi a secolului al XX-lea. S-a remarcat prin varietatea cunoştinţelor, temeinicia lor şi, mai ales, prin cumpătarea tonului, prin seriozitatea şi civilitatea argumentării. G. Călinescu îl considera „un profesor a cărui catedră era gazeta". A ameliorat calitatea articolului cotidian printr-un stil cu unele inflexiuni literare. De altfel, a şi tradus o piesă, *Pui de dragoste* de Arthur Schnitzler (în 1907), iar în creionarea unor profile de oameni ai scenei sau de oameni politici ai vremii (precum portretul lui N. Titulescu) a strecurat pagini de savuroasă memorialistică. Nu s-a arătat niciodată un gazetar grăbit în concluzii, mai ales când s-a referit la operele literare. Titu Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea i-au fost mentori recunoscuţi, fără ca el să se situeze cu totul de partea unuia dintre ei. Afinităţile ideologice l-au impulsionat să scrie mai frecvent despre principiile criticii gheriste, însă cu anumite obiecţii. Dar **B.** nu s-a considerat un critic literar, ci doar un cititor oarecum avizat şi privilegiat în a-şi putea exprima opiniile. A fost, de aceea, prudent în evaluări, poate şi dintr-o anume dificultate de a surprinde specificul literar, din cauza pregătirii sale sociologice. Mai ales până prin 1920 el a informat publicul românesc asupra multor apariţii literare din străinătate, scriind onest şi competent. Redactat în vremuri potrivnice, un jurnal ţinut din primăvara lui 1943 până în mai 1944 (păstrat la Muzeul Yad Vashem din Ierusalim) va fi editat în 2003–2006, la trei decenii după moartea ziaristului. **B.**, în anii '40

ţintuit la pat de boală, înlocuieşte pagina de gazetă cu cea de jurnal. La curent cu evenimentele politice şi culturale ale momentului, el comentează lucid, atent, prezentul, făcând, spre a-i înțelege mersul și spre a descifra sensul unor acţiuni, numeroase incursiuni în trecut. Mâhnirea, deseori revolta răzbat din aceste rânduri care pledează pentru o imposibilă toleranţă.

SCRIERI: *N. Titulescu*, Bucureşti, 1945; *Jurnal*, I–III, îngr. Georgeta Pană, pref. Dumitru Hîncu, București, 2003– 2006.

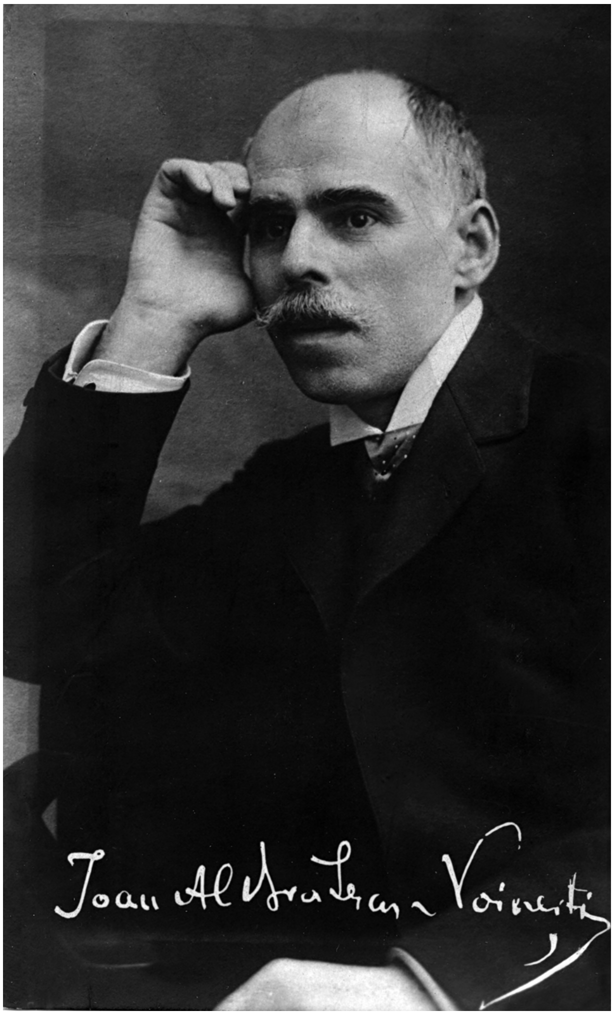
Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *184–189*; Eugen Herovanu, *Oraşul amintirilor*, Bucureşti, 1936, *257–258*; G. Călinescu, *Lucruri de îndreptat*, „Naţiunea", 1948, 534; A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, Bucureşti, 1979, *75–76, 277–278;* Mirodan, *Dicţionar*, I, *227–230*; Al. Călinescu, *Reflecţiile unui gazetar de odinioară*, ATN, 2003, 10; Henri Zalis, *B. Brănişteanu – memorialist al scenei româneşti din veacul XX*, „Realitatea evreiască", 2004, 203. ***D.M.***

BRĂTESCU-VOINEŞTI, I. Al. [**Ioan Alexandru**] (1.I.1868, Târgovişte – 14.XII.1946, Bucureşti), prozator.

Este al doilea dintre cei patru copii ai lui Nicolae Brătescu, mic proprietar. Mama scriitorului, Alexandrina, era fiica lui Ioan Voinescu II. Între 1874 şi 1878 a urmat şcoala primară în Târgovişte. Este înscris, la Bucureşti, în pensionul Cocărescu, absolvit în 1882, iar din septembrie urmează Liceul „Sf. Sava". Prin 1885 ar fi fost animatorul revistei liceului, „Gogoneţul", pe care o ilustra şi unde şi-ar fi tipărit câteva alcătuiri poetice. Bacalaureat în 1887, se înscrie la Facultatea de Medicină bucureşteană, părăsită în anul următor. Urmează Facultatea de Drept, poate şi pentru că cerea mai puţini ani de studii, şi o termină în 1892. Anul 1888 fusese unul de cumpănă pentru **B.-V.**, care se simte oarecum dezorientat, fără nici un ţel precis. Frecventează diverse cercuri studenţeşti, unele prepoporaniste şi chiar socialiste. Iscălind I. Brătescu, publicase în săptămânalul de stânga „România", în martie 1887, schiţa *Dolores*. Ca student, colaborează în 1889 la „Fântâna Blanduziei", însă ascunzându-se sub pseudonimul Dionisie, apoi continuă în cotidianul „Constituţionalul", redactat de I.L. Caragiale, şi în „România". Exprimându-şi o opinie diferită de a lui Titu Maiorescu, ale cărui cursuri de filosofie le audia, este invitat de acesta la Junimea, unde citeşte povestirea *Cea din urmă scrisoare*, urmată de *Scrisori găsite*, apărute în „Convorbiri literare", în 1890. Timp de câţiva ani este un colaborator apreciat al revistei, dând proză şi versuri. După obţinerea licenţei, numit magistrat, colindă, între 1892 şi 1896, oraşele Bucureşti, Piteşti, Craiova şi, în sfârşit, Târgovişte. Aici, neputând suporta duritatea vieţii de judecător, intră în baroul local (1897). Va profesa în oraşul natal mai bine de un deceniu. Viaţa nu-i este, totuşi, monotonă. Între 1 ianuarie 1895 şi 31 decembrie 1899 este membru în comitetul de direcţie al „Convorbirilor literare", continuând să facă parte încă un an din comitetul de redacţie, după care demisionează (1901). În revista Junimii publică rar, ultima povestire apărându-i în 1898. Cartea de debut, *Nuvele şi schiţe* (1903), îl readuce în actualitatea literară. Treptat, se îndepărtează de junimişti şi de Maiorescu, se înscrie în Partidul Liberal şi este ales deputat de Dâmboviţa (1907–1911). Îi apare al doilea volum, *În lumea dreptăţii* (1906), care cunoaşte un succes deosebit. Scriitorul este recunoscut drept un maestru al povestirii. Nuvele noi cuprinde culegerea *Întuneric şi lumină*, din 1912, tipărită, ca şi *În lumea dreptăţii*, sub auspiciile cercului de la „Viaţa românească", revistă în care apăruseră toate după 1907. Membru fondator al Societăţii Scriitorilor Români, în 1912 devine vicepreşedinte. În 1914 ajunge director administrativ al Adunării Deputaţilor, funcţie transformată, după război, în cea de secretar general al Cancelariei Parlamentului, în care a rămas până la pensionare (1939). În 1914 **B.-V.** alcătuise două „scrisori" intitulate *Politică*, adresate unui personaj imaginar, Mache Dumbrăveanu. Cu acest prilej, îşi exprimă pentru întâia oară dezacordul cu politicianismul, pe care îl critică, deocamdată blajin, exagerând rolul social al oamenilor de ştiinţă şi al artiştilor. În următorii doi ani trimite la „Flacăra", „Europa", „Universul", „Adevărul" îndemnuri de intrare în război alături de puterile Antantei, dar visează şi la o „Biblie a păcii". Este foarte activ şi pe plan literar. Publică primele două

acte din piesa *Sorana* în „Viaţa românească", scrise împreună cu A. de Herz, apoi actul al treilea în „Flacăra" (1916), iscălindu-l singur. Căpitan în timpul războiului, însoţeşte armata română în Moldova, unde, la Târgu Frumos, va fi doi ani comandantul garnizoanei. Aici scrie cea mai mare parte din eseul *În slujba păcei*, apărut în 1919. Pe când se afla în refugiu, a fost ales membru al Academiei Române (1918). Tot acum primeşte din partea oficialităţilor direcţia ziarului „Dacia", împreună cu Al. Vlahuţă. După moartea acestuia, **B.-V.** conduce jurnalul singur (din noiembrie 1919). Din decembrie 1919 până în 1927 e şi director al publicaţiei „Lamura", apoi preşedintele comitetului de conducere al revistei. În 1920 este pentru scurt timp director interimar al teatrelor, după ce, din 1907, fusese membru în comitetul de conducere al Teatrului Naţional bucureştean. Preşedinte al secţiei literare a Academiei Române (1923), este şi vicepreşedinte al înaltului for. Face parte din comitetul de lectură al Editurii Cartea Românească, prilej de a-şi manifesta opiniile, care, deşi nu totdeauna vetuste, erau în dezacord cu orientarea modernistă. În 1925 primeşte Marele Premiu Naţional de Proză. Scriitorul este aproape un idol pentru cea mai mare parte a cititorilor şi chiar a criticilor. G. Ibrăileanu contribuie mult în această privinţă, prin cronicile din „Viaţa românească" şi prin studiul dedicat prozatorului în 1916. O altă analiză întreprinde D. Caracostea în 1921. Dar împotriva scriitorului se înteţeşte şi campania de contestare, începută, prin 1915, de Tudor Arghezi. În ianuarie 1928 Societatea Scriitorilor Români decide sărbătorirea pe plan naţional a lui **B.-V.** la aniversarea a şaizeci de ani. Era cea dintâi manifestare de acest fel organizată pentru un scriitor român în viaţă. Festivităţile au avut amploare deosebită, aproape toate revistele şi cotidienele omagiindu-l prin articole şi numere speciale. Îi apar trei noi volume: *Firimituri* (1929), *Cu undiţa* (1932) şi *Din pragul apusului* (1935). Odată cu vârsta, scriitorul pierde câte puţin din altruismul manifestat anterior, se opreşte tot mai des asupra aspectelor urâte ale relaţiilor sociale şi literare, pe care, cârcotaş acum, le comentează în intervenţii obositoare. Reia unele opinii mai vechi referitoare la drepturile evreilor din România, le amplifică şi le actualizează într-o serie de articole din „Universul", reunite în volumul *Huliganism?* (1938). Naţionalismului sionist **B.-V.** îi replică exagerat şi cade în antisemitism. În 1938 continuă să publice în „Universul" articole de cruntă obtuzitate politică. În acelaşi an este găzduit de publicaţiile de extremă dreapta „Sfarmă-Piatră" şi „Linia dreaptă". O docilitate inadmisibilă şi o cecitate politică greu de înţeles îl fac să persevereze în paginile din „Porunca vremii" (1940–1943). În vara lui 1943 se îmbolnăveşte. Atât de grav, încât în septembrie 1944, când este considerat de noul guvern drept unul dintre cei bănuiţi că au fost „vinovaţi de dezastrul ţării", nici nu poate fi transportat la judecată. Este exclus din Societatea Scriitorilor Români, din Academie şi expus oprobriului public timp de doi ani. Dar scriitorul nu mai era în stare să înţeleagă nimic din ce i se întâmpla. Moare acasă. Un deceniu peste persoana şi scrisul său se aşterne uitarea. Reintrarea operei în cultura română începe în 1957, cu studii şi reeditări.

B.-V. a debutat cu versuri. Mai semnificative sunt acelea din „Fântâna Blanduziei" şi din „Convorbiri literare". Din 1895 a renunţat la poezie. Încă de la început, scrisul său în proză are un caracter de mărturisire, evident în forma epistolară şi de amintire a multor povestiri. Toate personajele lui sunt retractile, se închid în cochilia unei sfioşenii aproape maladive, ilustrative fiind Pană Trăsnea Sfântul ori Andrei Rizescu. Tânjesc necontenit, aşteaptă mereu ceva ce nu se mai întâmplă, cu toate că au oroare de orice schimbare. Când totuşi survine schimbarea, are aspect catastrofic, nu pentru că individul nu se poate adapta, ci pentru că aşa îi este felul. Melancolia este sinonimă cu dorinţa de suferinţă. Astfel, toţi trăiesc într-o necontenită „durere" (precum Costache Udrescu din *Neamul Udreştilor* sau povestitorul din *Întâmplare*), ca şi cum ar fi torturaţi de însingurarea în care ei înşişi s-au retras şi de care sunt conştienţi. Sunt chinuiţi deoarece nu-şi pot modifica inocenţa funciară. Mişu Gerescu (*Scrisorile lui Mişu Gerescu*) susţine că bunătatea este o însuşire a vieţii înseşi, omul fiind doar una din formele ei, variată, trecătoare şi superioară prin posibilitatea „lepădării de sine". Creduli şi indecişi, când iau o hotărâre aceşti oameni o fac cu adâncă disperare, pornită din austeritatea propriei izolări. Căci, printre ceilalţi, Scarlat Delureanu (*Rătăcire*) este „un urs", iar mulţi consideră lumea „o sindrofie de streini nepăsători". Înfruntarea esenţială este între lumea „de odinioară" a protagonistului şi prezentul agresiv al colectivităţii, precum în *Rătăcire* sau în *Pană Trăsnea Sfântul*. Mai gravă este ostilitatea unora chiar faţă de viaţă, pe care se răzbună deoarece nu-i pot asimila lecţiile şi rămân buimaci. La **B.-V.** cele mai reuşite personaje sunt alcătuite din stereotipii. Cu alte cuvinte, este vorba de oameni slabi, care se ascund îndărătul unor „dragi nimicuri", tabieturi cu meniri defensive. Au mici pasiuni revelatoare: repararea ceasurilor, cultivarea florilor, observarea gângăniilor. Caută să se ferească astfel de exteriorul duşmănos, care, presupun ei, intenţionează să-i standardizeze. În profunzime inadaptabilitatea înseamnă refuzul uniformizării, al unui comportament instituit de mediocritatea adaptată. Andrei Rizescu (*În lumea dreptăţii*) crede în „armonia şi echilibrul" universului şi, pentru

G. Mârzescu, Al. Smelţ, C. Stere, I.Al. Brătescu-Voineşti, A. Penescu, Iancu Botez

a le conserva, doreşte să transforme anturajul, mediul adică; el consideră că adaptarea este un act de laşitate. Probabil din acelaşi motiv, Nicolae Gropescu are porecla „Minciună": vede lucruri ignorate de ceilalţi (*Niculăiţă Minciună*). Armă fragilă, nebunia unor personaje arată că **B.-V.** nu are încredere în capacitatea insului de a face faţă lumii, ceea ce li se întâmplă cu deosebire celor înzestraţi. Foarte înrudit cu actorii săi este şi povestitorul, de la început cu un aer de bătrân care nu prea se miră de nimic. El este, adesea, un narator de tip clasic, stăpân absolut pe întâmplări şi personaje, pe care, într-un anume sens, le vrea exemplare. S-au remarcat deseori „duioşia" naratorială, tendinţa vizibilă către selectarea unor aspecte apreciate, în câmpul obişnuinţelor cotidiene, ca fiind „gingaşe". La consolidarea acestei reputaţii, pe baza căreia **B.-V.** şi-a căpătat un renume deosebit în manualele şcolare, a contribuit substanţial, între altele, înfăţişarea unor aspecte miniaturale sau tratate în tehnica miniaturizării. Atitudinea fundamentală este antifilistinismul (Mişu Gerescu visează că se scufundă într-o mlaştină având buzunarele pline de aur). Însă această atitudine purcede din preţuirea unui „odinioară" patriarhal, în numele unei tihne călduţe. O uşoară amărăciune umbreşte seninătatea nuvelistului, parcă pentru a oferi măsura exactă a realităţii, care nu este nici idilică, nici catastrofală, doar cenuşie. Dintr-o „amară mizantropie" se distilează o acceptare stoică, uşor olimpiană. Printre armele de apărare, povestitorului nu-i este străin, în primul rând, umorul. În cele dintâi scrieri acesta este cam încruntat, neguros, înseninându-se treptat şi dobândind dezinvoltură, precum în *Călătorului îi şade bine cu drumul*. Între elementele care definesc arta lui de povestitor este şi predilecţia pentru melodramă. O parte din situaţiile epice imaginate conţin ireductibilităţi în exces, cel puţin ca premisă. Dar scriitorul ştie să le domolească, punând o surdină adesea exagerată, câteodată printr-un intermezzo umoristic, păşind în tragicomedie (*Microbul*). Evenimentele cruciale au o anume nobleţe dramatică (*Din carnetul unui judecător*) ori o linişte prevestitoare de furtună (*Neamul Udreştilor*). De o însemnătate aparte este stilul. Fraza e de o limpezime ireproşabilă şi de o eleganţă a alcătuirii care o apropie de cea a lui A. I. Odobescu. Este savantă, plină de paranteze, explicaţii, incidente, aglutinând vorbirea directă, dialogul posibil al personajelor şi rezumând evenimentele ori metamorfozele sufleteşti. Refrenul, altă particularitate, dă enunţului melodicitate şi solemnitate. Podoabele aproape că lipsesc, metaforele apar rar şi sunt obişnuite. O artă neegalată demonstrează **B.-V.** în trecerea de la discursul naratorului la acela al personajelor, de regulă prin saltul din prezentul povestirii în trecutul evenimentelor. Povestitorul alunecă domol în reconstituirea unor circumstanţe, pornind de la un prezent viu la un trecut reînviat prin stilul indirect liber, în care performează. Fiind este unul dintre maeştrii povestirii româneşti din secolul al XX-lea, duce la perfecţiune câştiguri anterioare şi deschide un drum pentru prozatorii de după el. Calmul frazei, fineţea pătrunderii psihologice, subtilitatea stilului, rigoarea înlănţuirilor epice au întărit prestigiul nuvelei româneşti. A fost mult tradus în străinătate. Pe de altă parte, **B.-V.** a fost şi un publicist literar academic la suprafaţă, pătimaş în fond. Cele mai reuşite intervenţii sunt „scrisorile", câteva fiind eseuri de o elevată ţinută şi cu o vie dialectică a ideilor. El a fost atras şi de teatru încă de prin 1909, când a tălmăcit câteva lucrări dramatice. S-a încumetat să scrie o piesă, *Sorana* (1915, în colaborare cu A. de Herz), a cărei paternitate a fost controversată. În fapt, este vorba de o nuvelă dramatizată, fără prea mult nerv, cu scene statice, însă reprezentabilă.

În constelaţia prozatorilor de azi d. Brătescu-Voineşti străluceşte cam izolat, atât prin situaţia sa, prin felul vieţii sale, cât şi prin natura operei. El mai ocupă un loc deosebit şi prin faptul că este scriitorul care face tranziţia între generaţia lui Vlahuţă şi aceea a lui Sadoveanu. Din acest punct de vedere, putem spune că el este începătorul literaturii noastre celei mai noi şi, fiind un scriitor de talent şi un adevărat nuvelist, putem adăuga că de la el începe nuvela noastră – ca gen căruia să i se fi consacrat un scriitor.

G. IBRĂILEANU

SCRIERI: *Nuvele şi schiţe*, pref. Nerva Hodoş, Bucureşti, 1903; *În lumea dreptăţii*, Iaşi, 1906; ed. Bucureşti, 1943; *Pe marginea cărţilor*, Bucureşti, 1911; *Întuneric şi lumină*, Iaşi, 1912; ed. Bucureşti, 1943; *Sorana* (în colaborare cu A. de Herz), Bucureşti, [1915]; *În slujba păcei*, Bucureşti, 1919; *Rătăcire*, Bucureşti, 1923; ed. 3, Bucureşti, 1993; *Firimituri*, Bucureşti, 1929; ed. Bucureşti, 1943; *Cu undiţa*, Bucureşti, 1932; *Din pragul apusului*, Bucureşti, 1935; ed. Bucureşti, 1943; *Huliganism?*, Bucureşti, 1938; *Originea neamului românesc şi a limbei noastre*, Bucureşti, 1942; *Întuneric şi lumină. În lumea dreptăţii*, îngr. şi pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1957; *Întuneric şi lumină*, îngr. Andrei Rusu, pref. Mihai Gafiţa, 1963; *Opere*, I, îngr.

Teodor Vârgolici, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1994; *Pagini uitate*, îngr. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *162–163*; Sanielevici, *Încercări*, *179–197*; Maiorescu, *Critice*, III, *319–321*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *254–296*, VI, *297–350*; Aderca, *Contribuţii*, I, *31–37*, *passim*; D. Caracostea, *Poetul Brătescu-Voineşti*, Bucureşti, 1921; Călinescu, *Opere*, I, *262–263*, IV, *213–231*; Munteano, *Panorama*, *114–118*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *509–515*, *Ist. lit.* (1982), *575–581*; Vianu, *Opere*, V, *168–173*; E. Lovinescu, *Maiorescu şi contemporanii lui*, Bucureşti, 1943, *210–213*; Zaciu, *Masca*, *142–169*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *551–567*; Micu, *Început*, *316–329*; Pillat, *Itinerarii*, *221–235*; Livia Ciupercă, *Ioan Alexandru Brătescu-Voinești*, Iași, 1996; Dan Mănucă, *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voineşti*, Bucureşti, 1997; *Dicţ. analitic*, II, *239–241*, *270–274*; *Dicţ. esenţial*, *108–111*; Ion Gavrilă, *Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti. Viaţa şi opera literară*, Târgovişte, 2004; Scurtu, *Cercetări*, I, *10–22*, II, *7–14*, III, *14–27*; Mihai Cimpoi, *Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti: prefacerea firii*, Târgovişte, 2011. ***D.M.***

BRĂTULESCU, Monica (13.VII.1930, Craiova – 9.II.2009, Ierusalim), folcloristă, prozatoare.

Este fiica lui Netty (n. Silbermann) şi a lui Iacob Rahmil, proprietar al unei case de efecte şi lombard. A urmat liceul la Craiova și a absolvit Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura engleză, a Universităţii din Bucureşti (1953), ajungând cercetător la Institutul de Folclor (devenit Institutul de Etnografie şi Folclor) (1955–1982). Îşi ia doctoratul în filologie în 1975. Emigrând în 1982 în Israel, este angajată între 1984 şi 1988 la Hebrew University din Ierusalim, fiind cercetător la Folklore Research Center, unde se ocupă de culegerea şi studierea tradiţiilor populare ale israelienilor proveniţi din România.

B. aduce reale contribuţii la cunoaşterea colindelor şi colindatului. După o serie de studii parţiale şi o antologie de colinde laice, alcătuită cu discernământ (*La luncile soarelui*, 1964), tipăreşte în 1981 lucrarea care o reprezintă cu adevărat, *Colinda românească – The Romanian Colinda (Winter-Solstice Songs*). Un amplu studiu introductiv abordează aproape exhaustiv aspectele legate de această specie: menţiuni istorice, culegeri şi studii, demarcaţii între colinde şi alte forme de colindat, practicarea obiceiului, substratul mitologic, influenţa creştină, repertoriul, libertăţi şi constrângeri în compoziţia colindei, categorii de personaje, refren, incipituri, formule finale, elemente stilistice, partea a doua a lucrării constituind-o indexul tipologic şi bibliografic al colindelor. Un sistem special de trimiteri infirmă mai vechea şi inoperanta împărţire a colindelor în laice şi religioase. Scurtul rezumat al fiecărui tip se dă bilingv, în română şi engleză, urmat de bibliografia variantelor apărute în volume şi a celor existente în Arhiva Institutului de Etnografie şi Folclor din Bucureşti. Lucrarea este un excelent instrument de lucru, accesibil şi specialistului străin. Autoarea a mai publicat câteva antologii de ghicitori, proverbe şi zicători, însă importantă este altă lucrare, lăsată în manuscris, *Lirica de dor şi dragoste. Păsări, animale, flori*, elaborată în cadrul proiectului *Colecţia naţională de folclor*. În Israel **B.** scrie şi publică proză. Cartea *Răsunete din Caucaz şi alte povestiri* (2001) evocă destinele a cinci femei pe fundalul unor antagonisme interreligioase şi interetnice din Georgia şi din România (grupul etnic al saşilor), inclusiv din Israel, cu dificultăţile pe care le implică adaptarea nou-veniţilor. Paginile au, totodată, caracter autobiografic, constituind, cum s-a observat, „un fel de antimemorii deghizate" (Ion Cristofor). *Crâmpeie din Cartea străduinței* (2010), un volum miscelaneu, este încă o mărturie că **B.** a vrut să scrie mai cu seamă proză în care să comunice experiența de viață dobândită într-un „oraș caracterizat de elevație spirituală și în același timp de îndârjire și fanatism". Autoarea scrie cu pasiune, dar are senzația că este un „Robinson Crusoe într-un deșert îmbelșugat". Scrie în limba română, pentru că este convinsă că astfel „își menține o linie de continuitate, identitate, puterea de a gândi și a se exprima deplin și nuanțat. Limba mea maternă este româna, o limbă fără răsunet pe mapamond, dar o limbă cu multiple registre și corzi, proaspătă și vie, nesterilizată prin conversația de salon".

SCRIERI: *Colinda românească – The Romanian Colinda (Winter-Solstice Songs*), Bucureşti, 1981; *Răsunete din Caucaz şi alte povestiri*, Norcross (SUA), 2001; *Crâmpeie din Cartea străduinței*, îngr. Sanda Golopenția, Georgeta

Cațap și Liliana Alexandrescu, postfață Sanda Golopenția, București, 2010. **Culegeri:** *Ghicitori şi proverbe*, I–II, Bucureşti, 1957; *La luncile soarelui*, pref. edit., Bucureşti, 1964; *Cântece şi strigături populare noi*, Bucureşti, 1966 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mihai Coman, *Sinteză şi tipologie*, VR, 1983, 11; Elena-Esther Tacciu, *Toate personajele sunt femei*, „Minimum" (Tel Aviv), 2001, 173–174; Sanda Golopenţia, *Poveşti ale înţelegerii: Monica Brătulescu, „Răsunete din Caucaz şi alte povestiri"*, „Origini–Romanian Roots", 2001, 11–12; Cristofor, *Ţara Sfântă*, II, *22–25*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *147*; Nicolae Constantinescu, *Câtă luciditate, atâta dramă…*, CLT, 2010, 29; Sabina Ispas, *Monica Brătulescu (1930-2009)*, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»", 2010; Datcu, *Miscellanea*, *573–576*; Manolescu, *Enciclopedia*, *99–100*. ***I.D.***

BRÂNCUŞ, Elisabeta (17.X.1935, Bucureşti – 6.I.1994, Bucureşti), editoare. Este fiica Petrei şi a lui Dumitru Haralambie, tipograf. A făcut studii la Liceul „Gh. Şincai" (1946–1953) şi la Facultatea de Filologie (1953–1958) din Bucureşti, devenind, din septembrie 1958, redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, apoi la Editura Minerva (1969–1991).

Dimensiunea definitorie pentru **B.** a fost acribia filologică, calitate care caracterizează ediţiile critice din opera a doi mari clasici, Ion Creangă şi Alexandru Macedonski. Este semnificativ faptul că a editat scrierile lui Ion Creangă împreună cu Iorgu Iordan (1964, 1970), iar scrierile lui Macedonski împreună cu Adrian Marino (I–VII, 1966–1980), aici numele fiindu-i menționat abia la al șaselea volum, apărut în 1973. În ediția *Opere* de Ion Creangă, apărută în două volume, sunt cuprinse poveştile, amintirile, povestirile, poveştile didactice, versuri originale, poezii populare, articole didactice, corespondenţă şi ample capitole de note şi variante, glosar şi bibliografie (a operei şi critică). Este cea mai bună ediţie după, cronologic vorbind, aceea a lui G.T. Kirileanu, fiind reluată în mai multe rânduri. Calitatea sa primordială, şi anume grija pentru ţinuta ştiinţifică, pentru acurateţea textelor, **B.** şi-a vădit-o cu prisosinţă între anii 1975 şi 1991, când a condus la Editura Minerva redacţia Ediţii critice, ani în care au apărut numeroase volume de referinţă în colecţiile „Scriitori români" şi „Opere". Totodată, de-a lungul anilor, a reuşit prin ştiinţa, prin tactul şi delicateţea care au caracterizat-o, să facă din această redacţie un nucleu de autentici textologi.

Ediţii: Al. Macedonski, *Opere*, VI–VII, pref. Adrian Marino, Bucureşti, 1973–1980 (în colaborare cu Adrian Marino); Ion Creangă, *Povești, amintiri, povestiri*, București, 1964 (în colaborare cu Iorgu Iordan), *Opere*, I–II, introd. Iorgu Iordan, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Iorgu Iordan).

Repere bibliografice: Ornea, *Medalioane*, *58–60*; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, Bucureşti, 2000, *147–148*. ***I.D.***

BREAZU, Ion (4.IV.1901, Mihalţ, j. Alba – 11.V.1958, Cluj), istoric literar, publicist.

Este fiul Floarei şi al lui Victor Breazu, ţărani. A urmat liceul la Blaj, absolvindu-l la Orăștie (1920), apoi e student la Facultatea de Litere şi Filosofie la Cluj (1920–1924). Remarcat de G. Bogdan-Duică (al cărui continuator va fi considerat), este recomandat pentru Şcoala Română din Franţa (1926–1928), unde elaborează lucrarea *Edgar Quinet et les Roumains*, care în 1931 îi va aduce titlul de doctor. Din 1928 este angajat la Muzeul Limbii Române din Cluj, dar deţine şi unele posturi în învăţământul universitar. În 1942 devine conferenţiar de istoria literaturii la Facultatea de Litere, apoi profesor, conducând după 1951 şi Secţia de istorie literară şi folclor a Filialei Cluj a Academiei. A fost un foarte activ militant cultural, având şi funcţiile de „secretar propagandist", apoi de „secretar literar" al Astrei, poziţie din care răspundea de apariţia revistei „Transilvania" (din 1940). Acesta e şi vârful carierei sale de redactor şi publicist, începută la „Societatea de mâine" (1924–1933, unde, împreună cu Olimpiu Boitoş, semna şi B & B, susţinând rubricile „Discuţii literare" şi „Cronici culturale şi artistice") şi continuată la „Cosinzeana", „Dacoromania", „Patria", „Darul vremii", „Gând românesc", „România nouă", „Revue de Transylvanie", „Transilvania", „Steaua" ş.a. Postum, unele contribuţii şi o parte din corespondenţă (în special cu

Lucian Blaga) îi apar în „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»”, „Cercetări de lingvistică”, „Tribuna”, „Echinox”, „Manuscriptum”. A publicat studii şi articole de istorie culturală şi literară, cronici teatrale, literare, plastice, muzicale, recenzii, note, comentarii diverse, documente, folclor ş.a., semnând şi I. B., Cronicar, Titus (Bunea).

Cele mai importante cercetări ale lui **B.** au fost adunate în *Literatura Transilvaniei* (1944) şi, postum, în *Studii de literatură română şi comparată* (I–II, 1970–1973). Influenţat de ideile lui Hippolyte Taine, el privea literatura ca efect şi funcţie a socialului, în dependenţă directă de un anumit moment. Valoarea unei opere era judecată după forţa acesteia de a reprezenta o comunitate, tipuri umane specifice, aspiraţii etnice, dar şi după realismul inspiraţiei şi al „zugrăvirii”, după preceptele morale ale autorului. **B.** fixează unele trăsături caracteristice ale literaturii ardelene, între care preocuparea pentru „ridicarea” poporului a devenit o adevărată religie a păturii culte. Ioan Slavici, „părintele” prozei artistice transilvănene, cel ce a orientat-o definitiv spre „realismul popular”, se află în centrul consideraţiei şi al preocupărilor istoricului literar, care, prea târziu pentru a o duce la bun sfârşit, începe să pregătească editarea integrală a operei sale. Întemeiate pe o documentare amănunţită şi sistematică, lucrările sale sunt construite solid, concentric, cu o adevărată strategie a demonstraţiei. Limitat oarecum de concepţia pozitivistă – considera arta ca document, ca mod de cunoaştere şi comunicare a adevărului, ca expresie a unei atitudini faţă de existenţă –, **B.** urmărea cu aceeaşi atenţie şi fenomenul literar curent, atât în numeroasele cronici şi recenzii, cât şi în sintezele *Viaţa literară românească în Ardealul de după Unire* (1934), *La Littérature contemporaine en Roumanie* (1936), *Die neuere rumänische Literatur Siebenbürgens* (1943). Percepea literatura contemporană ca pe o nobilă esenţă emanată de pământul transilvănean, pământ purtat în conştiinţe „ca un destin, ca un talisman, ca o certitudine primară”, păstrând, în general, liniile trasate de Slavici şi Coşbuc, dar în forme moderne, mai rafinate. De o deosebită atenţie se bucură opera lui Lucian Blaga, exponent al noii sensibilităţi ce şi-a găsit expresia proprie, **B.** fiind unul dintre primii exegeţi ai poetului şi întreţinând cu el şi o bogată corespondenţă. La fel de aplicat, atent la detaliul evocator şi semnificativ, s-a ocupat de reconstituirea începuturilor şi evoluţiei artei scenice în Transilvania. Totodată, a comentat ani la rând viaţa teatrală clujeană, încercând să ajute, prin claritatea opiniilor, prin bogăţia de informaţii, la o mai bună înţelegere a spectacolelor. Pe alt plan, a ştiut să-şi valorifice cunoştinţele de literatură universală în explicitarea unor fenomene autohtone, precum formarea generaţiei paşoptiste – *Edgar Quinet et les Roumains* (1928), *Michelet şi românii* (1935) – sau în identificarea unor relaţii (Ion Budai-Deleanu şi Erasmus, Slavici şi Confucius, Coşbuc şi Longfellow ş.a.). Pretutindeni dovedeşte spirit asociativ şi intuiţie de comparatist, erudiţie, în tentativa de a sublinia nu numai influenţele, dar şi deschiderea spre universal a gândirii şi scrisului românesc. Culegerile *Povestitori ardeleni şi bănăţeni până la Unire* (1937), *Antologie română* (1938, în colaborare cu Sextil Puşcariu), *Poezii patriotice* (1938, în colaborare cu Ion Chinezu), *Din viaţa satului transilvănean* (1942), *Mama, copilul şi căminul familiar în poezia românească* (1943), cursurile ţinute ca profesor întregesc o operă care, bazată în bună măsură pe un mod de cercetare derivat din conceptul de geografie literară, relevă o profundă devoţiune faţă de provincia natală.

SCRIERI: *Edgar Quinet et les Roumains*, Paris, 1928; *Bibliografia periodicelor (1927–1928)* (în colaborare), Bucureşti, 1931; *Viaţa literară românească în Ardealul de după Unire*, Cluj, 1934; *Michelet şi românii*, Cluj, 1935; *Biobibliografia lui Gheorghe Bogdan Duică – Bio-bibliographie de Georges Bogdan Duică* (în colaborare cu Ion Crăciun), ed. bilingvă, Cluj, 1936; *La Littérature contemporaine en Roumanie*, Cluj, 1936; *Bibliografia publicaţiilor (1933, 1934 şi 1935)* (în colaborare), Bucureşti, 1938; *Lupta românilor din Transilvania pentru limbă*, Sibiu, 1943; *Die neuere rumänische Literatur Siebenbürgens*, Bucureşti, 1943; *Literatura Transilvaniei*, Bucureşti, 1944; *Folklorul revistelor „Familia” şi „Şezătoarea”*, Sibiu, 1945; *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973; *De amicitia: Lucian Blaga – Ion Breazu. Corespondenţă*, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj-Napoca, 1995. **Antologii:** *Povestitori ardeleni şi bănăţeni până la Unire*, introd. edit., Cluj, 1937; *Antologie română*, Halle, 1938 (în colaborare cu Sextil Puşcariu); *Poezii patriotice*, Cluj, 1938 (în colaborare cu Ion Chinezu); *Din viaţa satului transilvănean*, Cluj, 1942; *Mama, copilul şi căminul familiar în poezia românească*, Cluj, 1943.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *189–192*; Zaciu, *Masca*, *388–393*; George Munteanu, *Ion Breazu*, ST, 1958, 5; Mircea Curticeanu, *Ion Breazu (1901–1958). Schiţă biobibliografică*, TR, 1973, 19; Nicolae Manolescu,

Studii și documente literare, RL, 1973, 50; Vlad, *Lecturi*, *386–391*; Mircea Popa, *Un mod de cercetare literară*, TR, 1976, 30; Bârlea, *Efigii*, *189–201*; Ion Vlad, *Ion Breazu și sfera „geografiei literare"*, TR, 1991, 18; *Dicț. scriit. rom.*, I, *371–374*; Ion Vlad, *Ion Breazu between the Discipline of Literary History and the Enthusiasm of Literary Criticism*, „Transylvanian Review", 1999, 4; Gavril Istrate, *Ion Breazu – un mare prieten al lui Lucian Blaga*, DL, 2001, 42; Scurtu, *Contribuții*, II, *83–89*. ***C. T.***

BREBAN, Nicolae (1.II.1934, Baia Mare), prozator, eseist, traducător.

Este fiul Olgăi Constanța Esthera (n. Böhmler) și al lui Vasile Breban, preot. **B.** face școala la Lugoj, unde tatăl său funcționa în cadrul Episcopiei Greco–Catolice, apoi, după desființarea acesteia, odată cu interzicerea cultului greco-catolic în 1948, devenit mirean, trăia din veniturile de proprietar al unor mici unități productive (moară, presă de ulei). Exmatriculat din liceu în 1951, ultimul an de studiu, din cauza originii sociale „nesănătoase" – fiu de „exploatator" –, **B.** își termină studiile în formula „fără frecvență" la Oradea, unde lucrează ca funcționar. După absolvire (1952) se stabilește la București, unde nu e admis la Universitate tot din cauza „originii sociale". Urmează cursuri de calificare, devenind strungar la Uzinele „23 August", ulterior și conducător auto profesionist. Reușește să intre, în 1953, la Facultatea de Filosofie, „măsluind actele", cum precizează el însuși în *Confesiuni violente* (1994), dar, subterfugiul fiind descoperit, e exmatriculat. Repetă tentativa în anul următor, însă, bolnav, abandonează. Lucrează un timp (1955–1956) la garajul Ministerului Finanțelor. În 1956–1957 e student la Cluj (la Filologie, secția limba și literatura germană), dar întrerupe din nou și definitiv studiile. Duce o existență socialmente „marginală" față de structurile organizate ale vieții literare „oficiale" și se dedică lecturii de opere fundamentale (din marea proză universală, din filosofia germană etc.). Frecventează cercurile unor tineri scriitori în curs de afirmare (Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag, Florin Mugur, Grigore Hagiu ș.a.), cadru al unor fertile dezbateri neoficiale despre înnoirea creației literare. Debutează cu proză scurtă la „Viața studențească" în 1957. Primul roman, *Francisca*, îi apare în 1965. *Animale bolnave* (1968) îi aduce consacrarea definitivă, aprecierea cvasiunanimă. E ales membru al Biroului Uniunii Scriitorilor și devine membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în calitate de „scriitor reprezentativ", într-un moment de „deschidere" a politicii comuniste. Din anul 1968 e redactor-șef adjunct, iar din mai 1970 redactor-șef la „România literară". Realizează, semnând scenariul și regia, pelicula de lungmetraj *Printre colinele verzi* (1970), adaptare cinematografică a romanului *Animale bolnave*; filmul e inclus în selecția oficială a Festivalului de la Cannes în 1971. **B.** însoțește filmul la festival, apoi călătorește prin Italia, iar în iulie 1971, aflându-se la Paris și luând cunoștință de măsurile de înăsprire a controlului ideologic introduse în țară („tezele din iulie"), își prezintă, în semn de protest, demisia de la conducerea „României literare" și acordă interviuri presei occidentale, în care critică politica regimului Ceaușescu. Când se întoarce (aprilie 1972) în România, fusese exclus din Biroul Uniunii Scriitorilor și din partid. Marginalizat, nu va mai ocupa nici un fel de funcții oficiale și se va dedica literaturii. Romanele continuă să-i apară, dar e șicanat de oficialități din cauza încercărilor de a-și publica unele cărți în străinătate. *Bunavestire* (1977) se editează cu mari dificultăți și stârnește controverse din rațiuni extraliterare. Între timp **B.** dobândise și cetățenia vest-germană și va face mai multe călătorii în străinătate, locuind perioade îndelungate la Paris, dar fără a părăsi definitiv – juridic vorbind – vreodată România. Condiția lui e totuși cea a unui semiexilat. Sprijină poziția lui Paul Goma, în 1977, dar sieși își refuză cariera de opozant politic, dorind să-și impună scrierile atenției internaționale pentru valoarea lor estetică, și nu pentru rațiuni de conjunctură politică. I-au fost publicate în Franța, în traducere, la Editura Flammarion, *În absența stăpânilor (En l'Absence des maîtres*, 1983), *Bunavestire (L'Annonciation*, 1985) și *Don Juan* (1993). După 1989 e foarte prezent în publicistica și în dezbaterile de idei din țară și – deși continuă, timp de mulți ani, să locuiască pentru perioade destul de lungi peste hotare

– se poate constata că poziţia lui de semiexilat ia sfârşit odată cu prăbuşirea regimului ceauşist. Din aprilie 1990 e director al săptămânalului „Contemporanul – Ideea europeană“, serie nouă a „Contemporanului“; titlul şi concepţia revistei i se datorează. Publică din nou romane, dar şi cărţi de eseuri şi publicistică, versuri, teatru. Este, între altele, animatorul unor colocvii ale romanului românesc (1999, 2000). În 1997 Academia Română îl primeşte în rândurile sale în calitate de membru corespondent, devenind membru titular în ianuarie 2009. În 2001 e ales vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor, funcţie pe care o deţine până în 2005. A fost laureat, de-a lungul anilor, cu Premiul „Ion Creangă“ al Academiei RSR (1965), Premiul Uniunii Scriitorilor (1968, 1977, 1994, Opera Omnia – 2000), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1994) ş.a.

B. se impune, de la primele romane, ca unul dintre cei mai importanţi prozatori ai epocii, unul dintre principalii novatori ai prozei româneşti de ficţiune. Cultivă o formulă estetică şi o ideologie literară (aplicată) de o profundă originalitate. Cărţile lui, inegale valoric, dar fără excepţie remarcabile, au suscitat uneori contestări sau supraevaluări, deopotrivă nejustificate, sau au fost cvasiignorate din raţiuni în afara literaturii – „cariera“ sau gesticulaţia publică a scriitorului, episoade biografice, ideologia reală sau presupusă, iactanţa lui proverbială, suspiciunea de egolatrie şi acuza de aroganţă constituite ca reacţie la discursul lui publicistic, considerat a fi singular şi prea răspicat ş.a. Totuşi, reproşurile care i s-au adus, chiar încercările de „demolare” n-au contestat palierul valoric şi gradul de importanţă foarte înalt al scrisului lui **B.**, subînţelese, dacă nu enunţate explicit: pare-se nici chiar detractorii, sinceri sau conjuncturali, nu-i pot refuza statutul de scriitor de primă mărime al ultimelor decenii. Deoarece s-a abţinut de la a sacrifica modei demascărilor oficial agreate – şi abil limitate – a „obsedantului deceniu“, cărţile lui de dinainte de 1989 s-au dovedit, după schimbarea contextului politic, mai viabile decât altele, care se subordonaseră docil acelei mode. Mai recent, s-au ivit încercări de relativizare a valorii lui **B.** pe criterii strict literare – ar fi doar modern, nu şi postmodern, cum s-ar cuveni, cu alte cuvinte, cramponându-se de modernitatea perdantă, ar fi depăşit estetic; după alte opinii, romancierul ar fi, dimpotrivă, unul dintre pionierii postmodernismului literar românesc. Dincolo de credibilitatea uneia sau alteia dintre etichetările posibile, astfel de dezbateri nu fac decât să ateste, din nou, importanţa operei scriitorului. Prima carte, *Francisca*, e un roman-cronică al unor transformări sociale postbelice şi a fost remarcată la vremea apariţiei datorită viziunii novatoare în care trata subiecte care în epocă se bucurau în mod curent de abordări convenţionale; acuzată ulterior de conformism conjunctural faţă de comandamentele impuse de politica de dirijism cultural a oficialităţii comuniste, parţial repudiată de autorul însuşi, cartea nu e, totuşi, neglijabilă sau neinteresantă: temele predilecte şi obsesiile romancierului sunt deja depistabile în acest volum de debut. *În absenţa stăpânilor* (1966), „prima carte bună” a scriitorului după propria lui opinie, e un triptic de naraţiuni independente, consacrate fiecare unei vârste sau condiţii omeneşti – senectutea, feminitatea, copilăria – şi potenţate prin încadrarea într-un întreg virtual care le subordonează unei demonstraţii („stăpânii“ absenţi sunt bărbaţii). *Animale bolnave*, probabil cea mai cunoscută dintre cărţile lui **B.**, e un fals roman poliţist, de fapt un roman dostoievskian, centrat pe sondarea psihologiei abisale şi năzuind aproximarea sensului existenţei umane într-o originală viziune metafizică. Cartea a impresionat, probabil, (şi) prin aspectul ei de roman poliţist perfect construit. Intriga în sine e, totuşi, destul de banală. Autorul a fixat locul acţiunii într-un orăşel industrial de munte (deci, mai mult sau mai puţin, un univers închis, adică un topos al romanelor cu enigmă de genul celor ale Agathei Christie etc.). Sunt comise mai multe omoruri, misterioase bineînţeles, al căror autor e, în cele din urmă, după un suspans excelent construit, descoperit. Aspectul de „roman de acţiune” a fost relevat sugestiv de I. Negoiţescu: „Odată cu *Animale bolnave*, N. Breban revine […] la realism, într-un roman cu acţiune vie, palpitantă, cu personaje clasic conturate, de la detectivi la profeţi, roman ce nu-şi refuză scene de maximă violenţă, anchete brutale, violuri, crime şi, în acelaşi timp, prefirat subtil cu elemente suav halucinatorii, urme ale antirealismului vizionar de care se arătase mânat pentru a izbuti să împlânte, cu o vigoare epică puţin obişnuită, în această ţesătură un personaj pur halucinatoriu, de o unică identitate în literatura română”. Personajul „halucinatoriu” este tânărul Paul Sucuturdean, care trăieşte la hotarul

dintre vis şi realitate şi care, alături de plutonierul Mateiaş, anchetator neconvenţional şi infailibil, de „profetul” Krinitzki, de fanaticul Miloia şi de alţi câţiva se numără printre figurile memorabile ale romanului. Modelul pentru *Animale bolnave* va fi fost, foarte probabil, *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski, scriitor care – alături de Nietzsche şi de Thomas Mann – e unul dintre maeştrii recunoscuţi ai lui **B.** Psihologia abisală ocupă prim-planul şi în *Îngerul de gips* (1973), roman psihologist şi eseistic, analiză a unui caz de decădere lăuntrică – voită, asumată ca o cale a cunoaşterii de sine – a unui intelectual aparent rasat, doctorul Minda. Romanul *Bunavestire*, text-parabolă, cu un grad record de indeterminare şi ambiguitate, falsă carte de învăţătură despre o ciudată devoţiune – „un amestec de nietzscheanism şi «trăirism» românesc din anii ’20–’30, un elitism reacţionar care împarte pe oameni în stăpâni şi slugi şi visează construirea unei utopice lumi dictatoriale” (Nicolae Manolescu) – şi, în acelaşi timp, satiră anti-mic-bugheză (un fel de *Bouvard et Pécuchet* autohton), marchează evoluţia către postmodernism. Protagonistul, Grobei, om mărunt, funcţionăraş obscur, transfigurat de descoperirea unei bizare vocaţii, e o figură singulară, una dintre cele mai frapante ale prozei româneşti postbelice. „Poemul epic“, de fapt romanul *Drumul la zid* (1984), care mobilizează din nou motivele autorului pe trama crizei existenţiale a unui tânăr, Castor Ionescu – un om mărunt gogolian, înfăţişat ca „simbolul luptei purtate în numele vieţii şi al cunoaşterii de sine” (Ion Vlad) şi prezentând „imaginea căii barate către sfinţenie“ (N. Steinhardt) –, rămâne probabil cea mai „neînţeleasă” dintre scrierile lui **B.**. Sub masca unor romane de mondenitate şi de problematică amoroasă, psihologică şi socială în medii amestecate, explorată dintr-un unghi inedit – deoarece nu e vorba nici de intimism descriptiv lipsit de orizont ideatic, nici de demascare esopică a marasmului social, ambele curente în epocă –, *Don Juan* (1981) şi *Pândă şi seducţie* (publicat în 1991, dar scris în 1976) se vădesc, în cele din urmă, a fi întruchipări ale aceleiaşi obsesii privind relaţia individului cu sine şi cu lumea. Perspectiva de abordare este a mitului modern al seducătorului; cele două cărţi sunt componente ale unei macrotrilogii, *Don Juan*, ultima parte fiind nu un roman, ci, la rândul ei, o masivă trilogie, *Amfitrion* (1994), formată din volumele *Demonii mărunţi, Procuratorii* şi *Alberta.*

Deşi întâmpinat de critică cu o ciudată reticenţă, *Amfitrion* este o întreprindere vastă, vădind o ambiţie artistică temerară, un pariu cu miză enormă, în mare parte câştigat, o operă care cuprinde unele dintre cele mai bune pagini scrise de **B.** *Ziua şi noaptea* (1998) este un roman de actualitate, cu trama propriu-zis epică mai consistentă decât de obicei (se aseamănă, din acest punct de vedere, cu *Animale bolnave* şi trimite, prin unele elemente, la *Demonii* lui Dostoievski), ilustrând din nou cota valorică a prozatorului, particularităţile tehnicii narative şi ale universului tematic. Romanul a fost prezentat de autor, la apariţie, ca prim volum al unei proiectate tetralogii, şi într-adevăr, ciclul deschis de *Ziua şi noaptea* a fost continuat cu *Voinţa de putere* (2001), un roman cu o încărcătură epică densă, apoi cu *Puterea nevăzută* (2004) şi încheiat prin publicarea romanului *Jiquidi* (2007), una dintre cărţile memorabile ale autorului. Tematica acestei tetralogii este de strictă

actualitate, iar modalităţile realiste şi eseistice de investigare a realului social şi sufletesc sunt îmbinate fericit. În cele patru romane scena acţiunii este aceeaşi – Clujul contemporan, post-decembrist –, diferite personaje sunt prezente permanent (uneori aflându-se în prim-plan, alteori în plan secund), iar sub raportul cronologiei ficţionale textul ciclului nu se succedă în mod strict, ci mai degrabă se desfăşoară în paralel ori se suprapune: romancierul a ilustrat cu iscusinţă o formulă de experiment – nu lipsită de precedente în proza romanescă universală – în privinţa livrării materiei narative, prin modificarea focalizării. În 2011 un nou roman brebanian – *Singura cale* – confirmă constanţa în materie de viziune şi manieră şi, totodată, suscită interesul prin noutatea, în ceea ce-l priveşte pe autor, a temei abordate: cariera unui tânăr în epoca stalinismului, în anii '50 ai secolului trecut.

Cărţile lui **B.** mărturisesc un demers unic, de ansamblu, conceput „pe scară mare"; ele sunt faţetele unei experienţe spirituale pe care scriitorul o propune cititorilor, instituindu-se pe sine ca o conştiinţă vizionară, ca „dascăl". Unitatea operei e semnalată şi de circulaţia temelor, motivelor şi tipurilor; scriitorul construieşte – ca Balzac, deşi e antibalzacian – o lume ficţională coerentă şi consecvent ilustrată, guvernată de câteva obsesii personale, dar cu pretenţii – şi cu şanse – de a deveni un loc de comuniune. Interesantă e, de aceea, mai mult decât eposul – de altfel deseori evanescent ori programatic destructurat, cu toate că păstrează aparenţele extremei vigori –, recurenţa temelor, motivelor, tipurilor. Una din temele privilegiate este cea a puterii: puterea nu propriu-zis social-politică, ci puterea lăuntrică, văzută într-o marcată perspectivă nietzscheană. Tema seducţiei – seducţie improbabilă, neruşinată, irezistibilă – e la fel de frecventă. Complementare şi corelate, puterea şi seducţia se manifestă în sânul cuplului – cuplul stăpân–sclav, stăpân–slugă, cu varianta magistru–discipol –, acesta fiind un motiv omniprezent: motivul „cuplurilor care se devoră" (Eugen Simion). Dominarea şi seducerea sunt deseori reversibile, câte un personaj putând fi, simultan sau succesiv, seducător şi sedus, stăpân şi sclav. Polaritatea a fost interpretată şi prin opoziţia masculin–feminin sau explicată prin virtualul cuplu simbolic Don Juan – Don Quijote. E în joc o tipologie a slabilor şi puternicilor, dar cei doi termeni ai opoziţiei se regăsesc

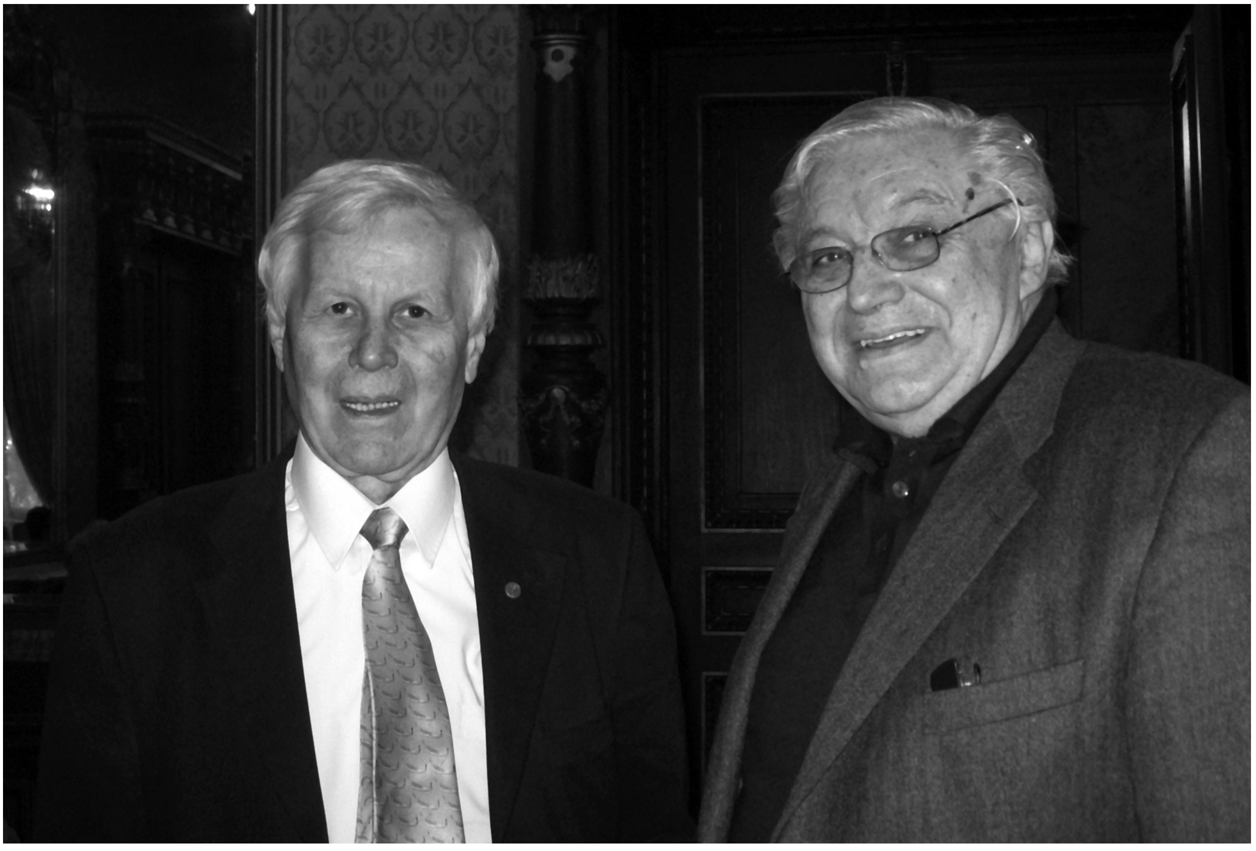

Nicolae Breban și Nichita Stănescu la lansarea romanului Bunavestire

de fapt asociaţi paradoxal şi complex în „personajul enorm" (Grobei, Minda, Castor Ionescu, dar şi Rogulski din *Don Juan*, Marchievici din *Amfitrion*, Jiquidi din *Ziua şi noaptea* şi *Jiquidi*), el însuşi o lume, polimorfă, tensionată, în care sălăşluiesc laolaltă polarităţile forţei şi slăbiciunii, semnificând în fond divergenţa dintre aparenţă şi esenţă. Poetica romanelor, stilul lor şi tehnicile narative sunt indisociabile de mesajul vehiculat. Romancierul nu e în nici un caz un stilist, în sensul pedant al termenului, ori un calofil. Problematica intelectuală, morală, psihologică, filosofică, socială, sondarea abisalului, a abjecţiei, a slăbiciunii omeneşti, a fragilităţii şi energiei lăuntrice, a putinţei de mântuire nu sunt tratate descriptiv-expozitiv, ci sunt încorporate în text, aşa după cum „materialitatea corporală, fizică, e trăită în romanele lui de-a dreptul, deloc abstractă, nici măcar «povestită»" (Nicolae Manolescu). Binomul pândă–seducţie e prezent nu numai în spaţiul ficţiunii, ci şi la nivelul

lecturii: naratorul caută să-şi seducă cititorul, să-l domine, zeflemisindu-l, agresându-l, păcălindu-l. Unul dintre principalii factori ai impactului romanelor asupra publicului rezidă în contrazicerea necomplezentă a orizontului de aşteptare anterior constituit. Operaţie săvârşită nu fără „viclenii", motivate prin intenţionalitate artistică: iluzia realistă e instituită pe ample porţiuni ale textului, pentru a fi apoi abandonată, contrazisă, relativizată, deconspirată, distrusă. Nu e însă la mijloc o deconstrucţie autotelică, subordonată unor explorări pur tehnice: **B.** e, în primul rând, în felul lui foarte personal şi nonconformist, un scriitor angajat (desigur, nu în sensul restrâns, legat de militantismul politic), hotărât să transmită, prin artă, ceea ce s-ar putea numi un mesaj umanist. E vorba de un umanism la fel de personal – şi de nou la noi – ca şi modalităţile în care scriitorul mânuieşte tehnicile narative, un umanism diferit de orice optimism programatic sau triumfalist complezent. Reprezentant al modernităţii (în sensul istoric precis al termenului, opus atât tradiţionalismului, cât şi avangardei ori postmodernismului), dar deloc reticent faţă de tradiţie, şi nici faţă de cuceririle avangardei şi ale postmodernismului (descoperite pe cont propriu, însuşite nu prin imitaţie, ci prin evoluţie firească), credincios formulei marelui roman total, **B.** demonstrează viabilitatea acestuia, precum şi putinţa artei zise mari sau înalte de a coexista cu evoluţiile postmoderne. Pentru el, Dostoievski, Thomas Mann, James Joyce, Marcel Proust rămân modele de urmat: nu obiecte de imitaţie, ci termeni de emulaţie. La fel după cum Nietzsche nu e un capitol clasat din istoria filosofiei, ci, într-o lectură personală, un izvor viu. Definitorii pentru opera lui romanescă sunt – fără să-i epuizeze specificitatea – câteva trăsături pe care însuşi scriitorul le considera, într-un articol, a fi caracteristice romanului modern în general: abordarea unei tematici vizând problemele individului nu în relaţie sau în opoziţie cu societatea ori cu bunurile de posesie primară, nu în funcţie de conflicte sociale simple, fizice, istoric previzibile, nu ca „document etno-istoric", nu cum erau văzute de zolişti şi de

Eugen Simion și Nicolae Breban

balzacieni, ci „în relaţie cu el însuşi, [...] cu socialul sau posesia deja încorporate, «subiectivizate», problematizate"; personajul, omul, devine astfel „apt să gândească cosmicul, ontologicul şi, cu adevărat, istoricul". Pe de altă parte, cu toată desfăşurarea de artificii şi procedee, cu tot recursul masiv la deriziune şi ambiguitate, proza aceasta e una penetrată de tragism, o proză a seriozităţii, o proză în primul rând a omului, nu a limbajului. **B.** a scris şi poeme, piese de teatru (*Culoarul cu şoareci*, 1980, *Bătrâna doamnă şi fluturele*, 1982), scenarii cinematografice (între altele, scenariul filmului artistic de lungmetraj *Răutăciosul adolescent*, realizat de Gheorghe Vitanidis în 1969). Deşi se consideră a fi prin excelenţă romancier (şi se autorecomandă, statornic, ca atare), a scris, sporadic, şi proză scurtă, publicând, în 2008, un volum de nuvele cu titlul *Orfeu în infern*. A mai semnat publicistică şi eseistică, vădind poziţia lui antitotalitară, precum în volumul de eseuri *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*, scris la Paris în 1988 şi publicat în ţară după aproape un deceniu, în 1997, ori afirmându-și năzuinţa unei superioare pedagogii socioculturale, ca în seria de eseuri *Riscul în cultură*, publicată în „Contemporanul – Ideea europeană" la începutul anilor '90 şi ca volum în 1997. *Confesiuni violente* e o carte-interviu: o seamă de mărturii („literare, politice şi biografice", subiective, şi, de aceea, controversabile) formulate într-o suită de convorbiri cu Constantin Iftime se articulează într-un autoportret, într-o autobiografie selectivă, operă de memorialistică şi profesiune de credinţă totodată. Activitatea lui **B.** pe tărâmul publicisticii, eseisticii şi memorialisticii cunoaşte însă o intensificare spectaculoasă în anii 2000, când îi apar în răstimp de nici un deceniu mai multe volume de astfel de scrieri nonficţionale. După *Stricte amintiri literare* (2001) urmează o amplă (pseudo) autobiografie (confesivă şi eseistică), *Sensul vieţii* (*Memorii*)(I–IV, 2003–2007). Pe de altă parte, *Vinovaţi fără vină. Vinovăţia românească* (2006), *Profeţii despre prezent. Elogiul morţii* (2009) şi *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii româneşti* (2010) sunt volume de eseistică pe teme morale, culturale şi mai ales istorico-politice. Toate aceste texte nonficţionale, consistente şi expresive, deseori captivante, uneori – voit sau nu – şocante şi în răspăr cu oricare din variantele comune acceptate, aflate în circulaţie, privind interpretarea evoluţiilor social-istorice şi culturale de la noi sau din lume, manifestă, de fapt, particularităţi ale literaturii de ficţiune, lucru asumat de autor. Romancierul, în postură de memorialist, rămâne în esenţă romancier, volumele de memorii fiind catalogate de unii critici drept cvasiromane autobiografice, cu substanţiale inserţii eseistice. În postură de autor de eseuri pe teme istorico-politice şi culturale, el are gustul ideilor „inactuale" (în înţelesul particular al termenului preluat de la Nietzsche), neortodoxe, şocante, pe care le susţine cu minuţie şi vervă superior-retorică. Diferind simţitor – şi în chip imprevizibil, complex şi surprinzător – de oricare din paradigmele instituționalizate de interpretare, textele lui eseistice asigură o lectură incitantă, uneori delectabilă tocmai prin caracterul ei incomod. Un răsunet particular l-a iscat volumul *Trădarea criticii sau O încercare de a-mi înţelege timpul, cultura din care provin şi spiritul ei, în actualitate* (2009), unde **B**. formulează reproșuri la adresa criticilor, mai ales a celor din generaţia sa, care ar fi „trădat", în deceniile din urmă, datoria de a susţine „literatura vie".

Nu credem că se pot stabili deosebiri prea mari, nici de valoare şi nici de substanţă, între romanele lui Nicolae Breban, variaţiuni minime pe aceeaşi temă. Având coordonate identice, ele par mai degrabă subdiviziuni enorme, născute din pasta aceleiaşi obsesii, ale unei naraţiuni orbitale, rotindu-se în jurul unui punct fix, care e o idee. Dar o idee organică. În aceasta constă de altfel superioritatea lui Nicolae Breban faţă de mulţi dintre tinerii lui colegi, care vântură ideile ca pleava, dar nu se aleg până la urmă (şi cititorul pe lângă ei) cu mai nimic.

VALERIU CRISTEA

Breban evită să facă „descripţie socială", „cronică de moravuri" şi chiar „psihologie", în felul romanului din secolul XIX, preocupându-se în schimb de idei şi de probleme, de acele soiuri de idei şi de probleme ce au forţa de a structura vieţi, destine. Cu o îndrăzneală nemaiîntâlnită în proza noastră, Breban pune în funcţiune în romanele sale un discursivism ilimitat, frenetic, revărsat pe suprafeţe uriaşe, în dispreţul aparent al oricărui principiu de echilibru. Personajele, autorul ca personaj, autorul ca autor, toţi sunt discursivi în romanele brebaniene, trăind în cuprinsul acestora prin ce spun şi prea puţin , aproape deloc, prin ce fac. [...] *Cu tot discursivismul, cu toate că se pierde adesea în abstracţii, Breban este un creator puternic de personaje, poate cel mai puternic din literatura noastră contemporană, după Marin Preda. Grobei, eroul din* Bunavestire, *Rogulski din* Don Juan *sunt prezenţe ce nu se uită, după cum nici personajele–femei: Francisca din*

romanul omonim, E.B. din În absenţa stăpânilor, *Mia Fabian din* Îngerul de gips *etc.*

GABRIEL DIMISIANU

Discursul memoriilor brebaniene ia adesea aspectul verbal al fluxului de conştiinţă din proză: parcă ar vorbi nu scriitorul însuşi, ci unul sau altul dintre personajele sale notorii. Nicolae Breban îţi creează convingerea unui scriitor inepuizabil – şi atunci când întreprinde analiza de sine, deschisă spre un vast orizont cultural. În memorialistică, păstrându-şi reflexele stilistice, psihologice şi problematice din proza de ficţiune, Nicolae Breban devine un personaj fabulos dintr-un roman întrezărit în negurile imaginaţiei şi ale conştiinţei, un personaj egal în pregnanţă şi anvergură cu Paul Sucuturdean din Animale bolnave*, cu doctorul Minda din* Îngerul de gips, *Rogulski din* Don Juan *sau cu Grobei din* Bunavestire. *Ca personaj al lumii literare şi al propriei biografii, Nicolae Breban cucereşte încă o dată, îşi exercită seducţia şi în această ipostază nonfictivă, cu predispoziţii spre ficţiune. După părerea mea – poate puţin cam pripită –, tetralogia memorialistică bate tetralogia epică, scrisă în paralel.*

ION SIMUȚ

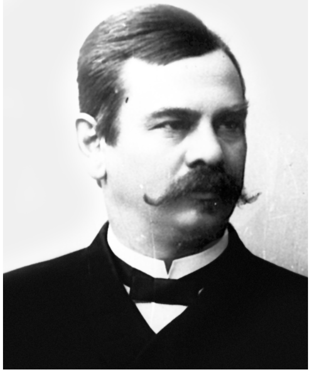
Romancierul N. Breban a publicat recent o carte de reflecții asupra istoriei noastre și a personajelor care au ilustrat-o într-un chip sau altul în epoca modernă, de la regii noștri la Ceaușescu (Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii românești). *O carte de reflecții politice și morale în stil brebanian, adică o carte în care autorul/ naratorul nu se uită pe el, oricare ar fi obiectul reflecției. Vorbind de istoria românilor și de psihologia lor, Nicolae Breban se implică, se confesează, aduce mereu vorba de literatură, își citează prietenii și își vituperează adversarii. Stil simpatic orgolios, stil, în fond, specific unui mare creator care vede totdeauna lumea și o judecă prin și cu subiectivismele, imaginația, modelele sale de existență. Autorul* Bunăvestirii *face acest lucru în chip programatic, pe față, și chiar cu oarecare ostentație, pentru a-și irita probabil adversarii care-l hărțuiesc, reproșându-i mereu orgoliul și patosul subiectivității. O face, îmi vine să cred, și cu oarecare umor intelectual, dar și cu credința nestrămutată că scriitorul are dreptul de a nu fi modest și că, în fond, modestia nu este arma spiritului creator.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Francisca*, Bucureşti, 1965; ed. 2, Bucureşti, 1967; *În absenţa stăpânilor*, Bucureşti, 1966; ed. (*En l'Absence des maîtres*), tr. Virgil Tănase, Paris, 1983; ed. (*În absenţa stăpânilor*), Bucureşti, 1996; *Animale bolnave*, Bucureşti, 1968; ed. 2, Bucureşti, 1969; ed. pref. Nicolae Bârna, Bucureşti, 2000; *Îngerul de gips*, Bucureşti, 1973; ed. I–II, Bucureşti, 1997; *Bunavestire*, Iaşi, 1977; ed. (*L'Annonciation*), tr. Dorina Radu şi Marcel Péju, Paris, 1985; ed. (*Bunavestire*), pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1998; *Don Juan*, Bucureşti, 1981; ed. tr. Marcel Péju şi Daniel Pujol, Paris, 1993; ed. Bucureşti, 1996; *Drumul la zid*, Bucureşti, 1984; *Pândă şi seducţie*, Bucureşti, 1991; *Elegii parisiene*, Cluj-Napoca, 1992; ed. postfaţă Laura Pavel, Bucureşti, 2006; *Amfitrion*, I–III, Bucureşti, 1994; *Confesiuni violente. Dialoguri cu Constantin Iftime*, Bucureşti, 1994; *O utopie tangibilă. Convorbiri cu Nicolae Breban*, îngr. Ovidiu Pecican, Bucureşti, 1994; *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*, pref. Ovidiu Pecican, Iaşi, 1997; *Riscul în cultură*, Iaşi, 1997; *Teatru*, Bucureşti, 1997; *Ziua şi noaptea*, Bucureşti, 1998; *Stricte amintiri literare*, Cluj-Napoca, 2001; *Voinţa de putere*, Cluj-Napoca, 2001; *Sensul vieţii (Memorii)*, I–IV, Iaşi, 2003–2007; *Fr. Nietzsche. Maxime comentate*, postfaţă Ion Ianoşi, Bucureşti, 2004; *Puterea nevăzută*, Bucureşti, 2004; *Vinovaţi fără vină. Vinovăţia românească*, Bucureşti 2006; *Jiquidi*, pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 2007; *Orfeu în infern*, Iaşi, 2008; *Profeţii despre prezent. Elogiul morţii*, Iaşi, 2009; *Trădarea criticii sau O încercare de a-mi înţelege timpul, cultura din care provin şi spiritul ei, în actualitate*, Bucureşti, 2009; *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii româneşti*, Bucureşti, 2010; *Singura cale*, Bucureşti, 2011**. Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Elegii duineze*, Bucureşti, 2006; J.W. Goethe, *Elegiile romane*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: „*Francisca*" (masă rotundă), VR, 1966, 2; Regman, *Cărţi*, *69–74*; Sorin Alexandrescu, *Dilemele prozei*, LCF, 1968, 25; Martin, *Generaţie*, *103–114*; Cristea, *Interpretări*, *88–93*; Dimisianu, *Prozatori*, *60–69*; Damian, *Intrarea*, *47–64*; Negoiţescu, *Însemnări*, *235–258*; Negoiţescu, *Lampa*, *150–159*; Stănescu, *Cronici*, *83–98*; Vlad, *Convergenţe, 297–291*; Petrescu, *Scriitori*, *125–128*, *142–144*; Ungheanu, *Arhipelag*, *87–101*; Cristea, *Domeniul*, *202–217*; Regman, *Colocvial*, *27–33*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *222–228*; Ştefănescu, *Preludiu*, *191–200*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *466–484*; Ungureanu, *Imediata*, I, 249–268; Moraru, *Semnele*, *185–203*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *184–204*; Manolescu, *Arca*, III, *190–215*; Dimisianu, *Lecturi*, *137–145*; Ţeposu, *Viaţa*, *166–172*; Gheorghiu, *Reflexe*, *29–33*, *55–65*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *74–82*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *529–549*, *579–610*; Iorgulescu, *Prezent*, *192–196*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *170–180*; Holban, *Profiluri*, *150–168*; Dimisianu, *Subiecte*, *103–107*, *115–121*; Spiridon, *Melancolia*, *148–212*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *130–137*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *363–364*, *370–372*, II, *229–234*; Steinhardt, *Monologul*, *75–78*; Marin Mincu, *Textualism* & *autenticitate*, Bucureşti, 1993, *135–146*; Simuţ, *Incursiuni*, *273–290*; Marian Victor Buciu, *Breban. Eseu despre stratagemele supravieţuirii narative*, Craiova, 1996; Micu, *Scurtă ist.*, III, *148–158*; Laura Pavel, *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban*, pref. Irina Petraş, Bucureşti, 1997; *Dicţ. analitic*, I, *105–108*, *322–324*, II, *210–212*, *231–233*, IV, *420–421*; Ovidiu Pecican, *Amfitrionul brebanian – eros*

divin şi eros uman, F, 2000, 5; *Dicţ. esenţial*, *111–116*; Dimisianu, *Lumea*, *128–158*; Grigurcu, *Poezie*, I, *139–144*; Ghiţulescu, *Istoria*, *411–413*; Manolescu, *Lista*, II, *187–208*; Bârna, *Comentarii*, *7–36*, *194–208*; Liviu Maliţa, *Nicolae Breban*, Braşov, 2001; Soviany, *Textualism*, II, *146–157*; Negrici, *Comunism, Proza*, *210–216*, *299–306*; Nicoleta Sălcudeanu, *Leul în iarnă*, CNT, 2003, 11; Ion Simuţ, *Altarul romanului*, CLT, 2004, 5; *Nicolae Breban 70*, îngr. Aura Christi, Bucureşti, 2004; Bârna, *Prozastice*, *24–34*; Ştefănescu, *Istoria*, *531–540*; Holban, *Ist. lit.*, II, *5–23*; Simion, *Fragmente*, V, *207–213*; Manolescu, *Istoria*, *1121–1133*; Gabriel Dimisianu, *Trădarea criticii?*, RL, 2009, 42; Marian Victor Buciu, *Voinţa şi puterea de creaţie. Opera lui Nicolae Breban*, Bucureşti, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, *769–773*; *O carte-eveniment în dezbatere: Nicolae Breban, „Trădarea criticii”*, CNT, 2010, 1; Ion Ianoşi, *Breban e un literaturocentric*, CNT, 2010, 1; Maria Postu, *Arca lui Breban: eseu despre opera lui Nicolae Breban*, Bucureşti, 2010; Ion Vianu, *Trebuie lapidat Breban?*, CNT, 2011, 5; Bogdan Creţu, [*Nicolae Breban*], CNT, 2011, 6, OC, 2012, 361, RL, 2012, 29, 45; Borbély, *Existenţa*, *49–53*. ***N.Br.***

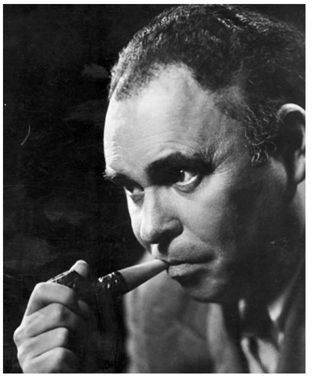
BREDICEANU, Coriolan (5.I.1850, Lugoj – 7.II.1909, Lugoj), autor dramatic, prozator.

B., om politic, una dintre cele mai populare figuri ale Banatului, s-a născut într-o familie de meseriaşi din Lugoj. A învăţat la Lugoj, Arad şi la liceul din Beiuş. La Pozsony (azi Bratislava) şi Budapesta a făcut studii universitare de drept. Avocat în Lugoj, a pledat în mai multe dintre procesele intentate de autorităţile maghiare publicaţiilor şi conducătorilor românilor; s-a aflat între apărătorii acuzaţilor în procesul *Memorandumului*. Timp de două decenii a fost membru în Consiliul judeţului Caraş-Severin şi în comitetul Partidului Naţional Român. S-a pronunţat pentru pasivitatea politică a românilor din Austro-Ungaria, crezând în avantajele pe care ei le-ar putea obţine astfel din partea Austriei. A colaborat la gazetele bănăţene, semnând, uneori, Coriolan Briceagă, Nips, Spin. Ministrul și diplomatul Caius Brediceanu şi compozitorul Tiberiu Brediceanu au fost fiii lui, iar una din fiice, Cornelia, a devenit soţia lui Lucian Blaga.

B. s-a afirmat ca un remarcabil animator cultural. A făcut parte din Astra şi din Societatea pentru Fond de Teatru Român. A încurajat teatrul românesc din Banat, organizând spectacole la care participa şi ca interpret. A scris chiar piese (comedia *Lecuit,* 1902, publicată mai întâi în „Familia”), precum şi monologuri (*Niţă Panjăn,* 1895, *Barbu Lăutaru*). El este şi autorul a două nuvele mai întinse, *Fira* (1886) şi *Piatra credinţei* (1894). Prima, o „nuvelă din popor”, expune practici magice şi superstiţii din mediul sătesc bănăţean. *Piatra credinţei* narează un moment din trecutul Lugojului, oraş care, supus de turci, reuşeşte să-şi recâştige independenţa cu sprijinul Austriei şi, mai ales, prin vitejia, dorul de libertate, credinţa şi omenia unor eroi, idealizaţi, din rândurile românilor. Povestirea este subordonată tezei şi pildei morale. Pentru culoare locală, se insistă asupra graiului regional.

SCRIERI: *Fira*, Timişoara, 1886; ed. Lugoj, 1913; *Piatra credinţei*, Timişoară, 1894; ed. 2, Lugoj, 1913; *Niţă Panjăn,* Lugoj, 1895; *Lecuit,* Lugoj, 1902. **Traduceri:** Robert Misch, *Junii bătrâni,* Timişoara, 1897.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, *302–303*; A.E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruţi ai Banatului*, vol. II: *Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1935; Suciu, *Lit. băn.*, *110–116; Dicţ. lit. 1900, 123–124.* ***S.C.***

BRESLAŞU, Marcel (pseudonim al lui Marcel Bresliska; 19.IX.1903, Bucureşti – 20.IX.1966, Bucureşti), poet, traducător.

Provine dintr-o familie de mici funcţionari. După absolvirea Liceului „Spiru Haret“, urmează, în paralel, Conservatorul şi Facultatea de Drept, la Bucureşti, obţinând licenţa în 1925. Îşi pregăteşte şi susţine doctoratul la Paris (1929), unde frecventează şi cursurile de la Schola Cantorum (clasa de compoziţie, condusă de Vincent d'Indy). Întors în ţară, profesează avocatura. Scrie poezie, fără să

publice. Debutase în 1919, în revista „Cuib spre răsărit”, cu poezia *C-am fost pribegi*, semnată Marcel A. Bresliska. Compune lieduri, apreciate în epocă. În 1934 prezentarea într-o reuniune literar-muzicală a unui fragment din *Cântarea cântărilor* suscită o elogioasă tabletă argheziană în „Adevărul literar şi artistic”. Debutează în 1938 cu volumul purtând acest titlu. Angajat politic la stânga, este simpatizant, apoi membru al Partidului Comunist Român (de la începutul anilor ’40), ceea ce îi prilejuieşte „olecuţă de-nchisoare”. Dobândeşte o anume reputaţie de poet de cafenea, construindu-şi o boemă personală, dar rămânând de fapt izolat de viaţa literară. Reticent în a publica masiv versuri până după război, e cunoscut în epocă mai mult în calitate de compozitor şi pianist înzestrat, considerat un fel de diletant superior. După război prezenţa lui editorială este mai bogată. Din 1948 devine director al Învăţământului Artistic în Ministerul Artelor şi Informaţiilor, apoi, între 1949 şi 1960, profesor la Institutul de Artă (ulterior Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale”) şi rector al instituției între 1950 şi 1953, redactor-şef al revistei „Secolul 20” între 1961 şi 1965. Deține funcţii în conducerea Uniunii Scriitorilor. E considerat în epocă, de oficialitatea culturală, poet reprezentativ şi încununat cu laurii Premiului de Stat în 1957 şi în 1962. Prefaţează volume ale unor tineri poeţi (Radu Cârneci în 1963, Marin Sorescu în 1964). Colaborează, de-a lungul vremii, la numeroase periodice: „Adevărul literar şi artistic”, „Vremea”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Rampa”, „Scânteia”, „România liberă”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Viaţa românească”, „Steaua” ş.a.

Volumul *Cântarea cântărilor* (titlul e însoţit de precizarea: „Oratoriu profan pentru solişti, coruri şi orchestră. I. Texte după pre-textul Bibliei”), semnat Marcel Bresliska şi tipărit în regia autorului, sub o înfăţişare de rafinament cert (foiţă aurie pe copertă, hârtie excelentă, caractere tipografice elegante, tipar deosebit de îngrijit), conţinând poemele care suscitaseră exclamaţia argheziană cu câţiva ani înainte („un mare poet, şi un poet complect”, care „a pus piciorul în lumea cealaltă şi calcă pământul inconsistent al făgăduinţei”), avea să-i aducă lui **B.** elogii peremptorii din partea criticii. Conform adecvatei caracterizări formulate de poetul însuşi în nişte însemnări liminare, oarecum pretenţioase şi calofile, totuşi impunătoare prin seriozitate, poemele din *Cântarea cântărilor* „nu sunt nici o traducere, nici o adaptare, nici o versiune, ci texte pe un pre-text biblic”, pre-text de la care s-a străduit să preia „îmbinarea de eglogă şi de psalm, de incantaţie şi melopee, o ambianţă, o lungime de undă!”. Ulterior însă, prin producţia poetică de după război, **B.** a oferit un edificator exemplu de deturnare a propriei vocaţii lirice din considerente social-politice, prin deliberată subordonare faţă de slujirea propagandistică a unor comandamente emanând de la opţiunea politică la care aderase anterior. Începând cu *Nişte fabule mici şi mari pentru mari şi mici* (1946), şi-a înfrânat aplecarea spre lirism, alegând calea genului aforistic şi didactic, iar în continuare şi-a asumat – în chip neconvingător, lipsit fiind de vocaţie în materie – postura de poet-tribun, ce compune versuri agitatorice (*Poeme pentru un ziar de perete*, 1948) sau evocări istorice în conformitate cu exigenţele oficialităţii comuniste: *Griviţa Roşie* (1949), *Cântec de leagăn al Doncăi*, cu subtitlul *Al XXVII-lea cânt din „Povestea poveştilor”* (1953), *În târg la Iaşi. 1917* (1955), texte ce ar fi urmat să se articuleze, alături de altele, proiectate, într-un vast ciclu *Povestea poveştilor*, un fel de *La Légende des siècles*. Totuşi, în noua ipostază, conjuncturală, deşi adoptată, pare-se, şi din convingere, talentul, cultura şi inteligenţa l-au salvat pe poet de un eşec total. Remarcabila stăpânire a ştiinţei versificaţiei, îndemânarea prozodică, erudiţia, inventivitatea lexicală, simţul umorului (dus uneori până la sarcasm), mintea sclipitoare, recurgerea ghiduşă la un patrimoniu livresc substanţial şi solid, vivacitatea asociativă, o irepresibilă înclinaţie spre mânuirea ludică a limbajului (cu rezultate frizând uneori verbigeraţia mecanică, subordonată performanţei ritmice sau eufonice gratuite, iritantă poate, dar ajungând nu o dată în vecinătatea procedărilor avangardiste sau a tehnicii comicului absurd) au individualizat poezia lui postbelică, inclusiv pe cea „de comandă”. **B.** a dobândit în peisajul literar al epocii un loc distinct, ca factor de relativă intelectualizare şi rafinament al versului, într-o vreme când dogma oficială împingea majoritatea poeţilor conformişti la compuneri plate, narativ-expozitive. El era, într-un fel, un nonconformist în sânul conformismului. Insuficienţa fondului poemelor – didacticist, convenţional, simplist – era compensată în parte de vigoarea formală. În fabulele sale, al căror limbaj „este când familiar, când purist, când

bălţat cu neologisme şi barbarisme anume aşezate, în vederea efectului" (Şerban Cioculescu), poetul, „scăpărător de vervă" (D. Micu), surprinde nu o dată prin „alegorizarea şi structura narativă […] neaşteptate, de o cuceritoare fantezie" (Sanda Radian). „Morala" fabulelor, uneori imprevizibilă, e rar exprimată explicit, fiind cel mai adesea difuză sau multiplă. Maniera este reluată, într-o altă ipostază, voit mai solemnă, în poemele din *Dialectica poeziei sau Cântece despre cântec* (1957), unde sunt expuse versificat, uneori pedestru, alteori elegant, enunţuri de pretenţie gnomică, sentinţe vizând o „artă poetică" angajată, de fapt generalităţi pe teme estetice, precepte comune, mai mult platitudini decât iscodiri proprii sau expresii autentice. La modul minor, dar adesea cu abilitate, vervă şi inventivitate, procedarea a fost reluată şi în cărţile pentru copii (ciclul *Bondocel* ş.a.). De fapt, poetul a dus în cele două decenii postbelice o „viaţă dublă". Masivul volum antologic postum *Zodiac*, apărut în 1973, reunind cicluri inedite, scrise de-a lungul anilor (unele poeme fuseseră totuşi publicate răzleţ, în periodice), a revelat un **B.** foarte diferit de cel cunoscut majorităţii publicului: un poet nu numai înzestrat, dar şi profund, dovedind o gravitate atenuată de o înţeleaptă autoironie, cultivând un lirism autentic, sensibil faţă de problematica intimă (dragostea, dureri şi nelinişti interioare, nostalgii) şi major-existenţială, un imagist remarcabil, un peisagist subtil. S-a vădit astfel, tardiv, că „satiricul tânjea după lirismul părăsit", mai toate poemele „secrete", „de sertar" punând în lumină o faţetă – cea adevărată, probabil – a personalităţii sale, pe care „şi-a comprimat-o din convingere" (Mihai Gafiţa): lirismul intimist, introspecţia meditativă, ilustrată convingător şi cu farmec. Poetul a dat şi numeroase traduceri din literatura universală (Vladimir Maiakovski, M.I. Lermontov, Schiller, E.A. Poe, R.M. Rilke, B. Fondane ş.a.).

SCRIERI: *Cântarea cântărilor*, Bucureşti, 1938; *Nişte fabule mici şi mari pentru mari şi mici*, Bucureşti, 1946; *Poeme pentru un ziar de perete*, Bucureşti, 1948; *Griviţa Roşie*, Bucureşti, 1949; *Cântec de leagăn al Doncăi. Al XXVII-lea cânt din „Povestea poveştilor"*, Bucureşti, 1953; *Când în aer se simte bucuria înnoirii… 1 Mai 1954*, Bucureşti, 1954; *Fabule*, Bucureşti, 1954; *În târg la Iaşi. 1917*, Bucureşti, 1955; *Bucuroşi de oaspeţi*, Bucureşti, 1957; *Ce o să fie Bondocel*, Bucureşti, 1957; *Dialectica poeziei sau Cântece despre cântec*, Bucureşti, 1957; *Bondocel îşi alege o meserie*, 1958; *Poezii*, pref. Radu Popescu, Bucureşti, 1959; *Schimbul de mâine*, Bucureşti, 1959; *Alte „nişte fabule" mici şi mari pentru mari şi mici*, Bucureşti, 1962; *Dialectica poeziei şi nişte fabule*, pref. Radu Popescu, Bucureşti, 1962; *Partidul*, Bucureşti, 1962; *O nouă poveste a vorbei*, Bucureşti, 1963; *Valea Prahovei*, Bucureşti, 1966; *Versuri*, îngr. şi pref. Al. Chiriacescu, Bucureşti, 1973; *Zodiac*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1973. **Traduceri:** Bertold Brecht, *Viața lui Galilei*, București, 1972 (în colaborare cu Emma Beniuc).

Repere bibliografice: Tudor Arghezi, *Canto şi lied*, ALA, 1934, 944; Vladimir Streinu, *„Cântarea cântărilor"*, TIL, 1939, 602; Perpessicius, *Opere*, XI, *405–408*; Şerban Cioculescu, *„Nişte fabule"*, ADV, 1946, 16 615; A.E. Baconsky, *Incursiune zoologică*, ST, 1955, 1; George Munteanu, *Fantezie şi poezie*, ST, 1955, 4; Georgescu, *Încercări*, II, *232–237*; Georgeta Horodincă, *„Dialectica poeziei" şi „nişte fabule"*, ST, 1958, 4; Leon Baconsky, *Prin tufişurile poeziei*, ST, 1959, 10; Călinescu, *Opere*, IX, *861–868*, X, *584–586*; Eugen Luca, *Poezia lui Marcel Breslaşu*, Bucureşti, 1959; Petroveanu, *Profiluri*, *61–74*; Micu–Manolescu, *Literatura*, *104–105*; Mircea Tomuş, *Marcel Breslaşu*, ST, 1966, 10; Piru, *Panorama*, *70–73*; Petre Solomon, *În atelierul poetului*, SXX, 1973, 10; Nichita Stănescu, *Un om din breasla fluturilor*, SXX, 1973, 10; Geo Şerban, *Migală artizanală şi discreţie*, SXX, 1973, 10; Sanda Radian, *Măştile fabulei*, Bucureşti, 1983, *224–235*, *250–254*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *231–237*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *377–379*; Popa, *Ist. lit.*, I, *959–960*, *passim*; Geo Şerban, *Meandrele memoriei: Breslaşu vs. Bresliska*, OC, 2011, 302. ***N.Br.***

BRETIN, Rodica (6.XI.1958, Brașov), prozatoare. Este fiica Erminei (n. Enache) și al lui Ioan Bretin, economist. A urmat la Brașov Liceul „Andrei Şaguna" și Facultatea de Tehnologia Construcţiilor de Maşini. După absolvire a lucrat în București ca inginer la Întreprinderea de Aparate şi Utilaje pentru Cercetare (IAUC), fiind apoi cercetător ştiinţific la Secţia de Studii şi Cercetări Ambalare şi Manipulare (1986–1990). Ulterior a lucrat ca lector și redactor-șef la Editura Baricada (1991–1995), unde a îngrijit colecții de SF, literatură fantastică, horror etc. În colaborare cu scriitorul Dan Apostol, soțul său, a editat, sub titlul *Antares*, patru volume antologice subsumate acestor genuri (1991–1995), semnând și traducerea câtorva texte. Între 1997 și 2001 este consilier, apoi redactor-șef la Editura Nova, iar între 2003 și 2006 lector la Editura Cartea de Buzunar. A realizat programe la Compania Națională de Film, Televiziune și Video Canal B (1993–1996). Debutează în presă în 1982. A colaborat la „România literară", „Astra", „Magazin", „Meridian", „Baricada", „Tribuna" ș.a.

A semnat mai multe volume dedicate paranormalului și evenimentelor inexplicabile: *Dosarele imposibilului* (2003), *Tunelul timpului* (2003), *Poarta vrăjitoarelor* (2004), *Poltergeist. Atacatori invizibili* (2005), *Misterul lumilor paralele* (2006), *Naufragiați în timp* (2006). A tradus, printre altele, *Amantul doamnei Chatterley* de D.H. Lawrence și *Leu uriaș* de J.-H. Rosny aîné (1993).

În *Efect holografic* (1985) **B.** oferă o serie de evaziuni în genul SF și fantastic. Povestea este de regulă previzibilă: o hologramă vândută ca piesă de mobilier se dovedește un portal intergalactic, punctul final al unui traseu inițiatic se dovedește decepționant, călătorii interstelari cad victime erorilor produse de inteligența artificială centrală, un oraș fantasmatic apare fals familiar dintr-o mlaștină în fața unor soldați rătăciți, o oglindă facilitează comunicarea între universuri, un conchistador atinge Eldorado doar pentru a muri într-o buclă temporală. Pianotajul epic este mai curând un pretext pentru compoziția de atmosferă și pentru desfășurarea lirică. Aceste trăsături apar și în *Șoimul alb* (1987) ori în *Uriașul cel Bun* (1989), povești în parametri fantasy pentru copii și adolescenți. Începând cu volumul *Cel care vine din urmă* (1993), **B.** își redescoperă vocea în zona neogotică. *Fecioara de fier* (2002), roman pe patru voci plasat în Franța secolului al XIII-lea, e o combinație de romanț istoric, fantasy și horror în care se întâlnesc în același cadru inchizitori, cathari, alchimiști, vrăjitoare, Atlantida ș.a.

SCRIERI: *Efect holografic*, București, 1985; *Șoimul alb*, Timișoara, 1987; *Uriașul cel Bun*, București, 1989; *Drumul fără sfârșit*, București, 1991; *Cel care vine din urmă*, București, 1993; *Lumea lui Hind*, București, 1998; *Omul de nisip*, București, 2000; *Fecioara de fier*, București, 2002.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *Tineri prozatori (IX)*, SLAST, 1986, 25; Opriță, *Anticipația, 311–313*. ***M.I.***

BREZIANU, Andrei (14.XI.1934, Bucureşti – 19.III.2015, Bucureşti), eseist, prozator, traducător. Este fiul Adinei (n. Assan) şi al lui Barbu Brezianu, scriitor şi critic de artă; poetul Dominic Brezianu este fratele lui mai mic. A urmat Liceul Francez (1945–1948), apoi Liceul „I.L. Caragiale" din Bucureşti (1948–1952). După bacalaureat, din pricina „originii sociale nesănătoase", lucrează un an ca ajutor de instalator pe şantierele trustului de construcţii Sovrom, pentru a se putea înscrie în 1953 la Universitatea din Bucureşti. După numai un an de filologie clasică, se înscrie la Institutul Teologic Romano–Catolic din Alba Iulia (1954–1956), continuându-şi studiile la Iaşi, unde obţine licenţa în 1959. Între 1960 şi 1964 lucrează iarăşi ca muncitor în cadrul cooperativelor Arta Lemnului şi Arta Aplicată, calificându-se în meseria de prestator-gablonz. În 1964, odată cu renunţarea la „dosarele de origine socială", se înscrie la secţia engleză–română a Institutului de Limbi şi Literaturi Străine al Universităţii din Bucureşti, absolvind în 1969. Între 1970 şi 1985 lucrează ca redactor principal pentru literaturile engleză şi americană la revista „Secolul 20". În 1981 îşi susţine doctoratul în filologie cu teza *Swift and His Romanian Speaking Audiences Before 1944*, tratând receptarea timpurie a scriitorului englez în cultura română. În acelaşi an primeşte o invitaţie din partea lui George Steiner, însă autorităţile comuniste nu îi acordă permisiunea de a părăsi ţara decât în 1985, când este numit *fellow commoner* la Churchill College (Cambridge, Marea Britanie). În 1986, ajuns în Statele Unite ale Americii, este angajat la postul de radio Vocea Americii, unde, după puţin timp, devine redactor-şef, apoi şeful secţiei de limba română, până la desfiinţarea postului, în 2001. Abia din acel moment, eliberat de pactul impus de activitatea radiofonică, poate reveni la preocupările literare începute în ţară. În 1990 şi 1991 predă ca lector asociat cursuri de literatură comparată la Catholic University of America (Washington DC), ca invitat al profesorului Virgil Nemoianu, iar în intervalul 2000–2003 conduce Catedra de studii consacrate României şi Republicii Moldova la Foreign Service Institute (Arlington, Virginia). Este unul din autorii volumului *Romania: A Case in Dynastic Communism* (New York, 1989), precum şi editor al lucrării *Historical Dictionary of the Republic of Moldova* (Lanham–Londra, 2000), primul dicţionar în limba engleză de profil enciclopedic despre Republica Moldova. Reintrat în circuitul publicistic românesc după 1989, **B.** se impune pe de o parte ca traducător, cu o nouă versiune după originalul latin al volumului *Imitatio Christi* de Thomas a Kempis, pe de altă parte ca erudit comentator politic şi cultural al realităţilor contemporane, mai cu seamă româno–americane, în volumele *Itinerarii euro–americane* (2004) şi *Între Washington şi Bucureşti* (2006). Acestea din urmă cuprind tablete, note de călătorie, analize literare sau lingvistice, studii comparate centrate

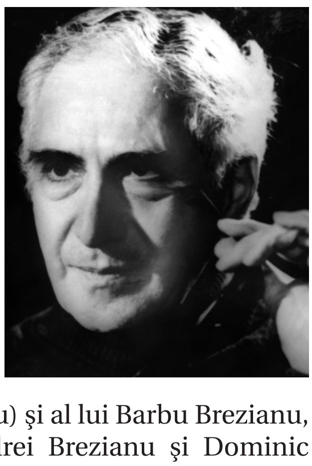
pe detaliul inedit şi pe asociaţii neaşteptate, argumentate solid într-un discurs calofil şi erudit. **B.** debutează în 1967 la „Tribuna" cu două poeme traduse din scriitorul american Wallace Stevens, iar în volum în 1971 cu *Povestea unui poloboc, satire şi alte pamflete* de Jonathan Swift, la care semnează traducerea, introducerea şi aparatul critic. A mai colaborat cu studii de istorie literară, eseuri, proză sau traduceri la „Transilvania", „Luceafărul", „Synthesis", „Revue des études sud-est européennes", „Agora", „Meridian" ş.a. După 1989 colaborează la „Idei în dialog", „Convorbiri literare", „Dilema veche", „22", „Magazin istoric" ş.a. A fost căsătorit cu scriitoarea Alexandra Târziu.

Volumul de eseuri *Odiseu în Atlantic* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), consacrat spiritualităţii engleze, îl defineşte pe **B.** drept un analist erudit, meticulos şi riguros, atras în special de operele „deschise", ce lasă locul unor interpretări multiple. Din chiar acest prim volum se conturează preocupările constante ale carierei viitoare: interesul pentru opera lui Swift, din care vor rezulta câteva traduceri şi o teză de doctorat, şi afinitatea pentru opera lui James Joyce, în legătură cu care aduce şi un element inedit, dacă nu chiar spectaculos. Astfel, mergând cu scrupul detectivistic pe urma unui sumar indiciu literar, eseistul dovedeşte că Joyce pornea în toate componentele scrisului său de la realitate: cartea scrisă de căpitanul Hozier despre războiul de la 1877, carte ce se afla pe un raft al locuinţei lui Leopold Bloom (*Ulysses*), există în realitate, un exemplar găsindu-se la British Museum. Următorul volum, *Ieşirea la ţărmuri* (1978), a fost receptat ca un roman mitic, ca o istorie alegorică. Deşi subiectul este axat pe Războiul pentru Independenţă de la 1877, tratat cu abundenţă de date, totul este, de fapt, în maniera aceluiaşi Joyce din *Ulysses*, inventat: născocire savantă a unui joc intelectual cât se poate de serios. Numeroase trimiteri livreşti, mulţimea simbolurilor şi a emblemelor fac din această carte o scriere „cu cheie", ce poate fi citită „ca un mic tratat de istorie scris cu procedeele prozei lui Borges" (Sorin Titel). Acelaşi demers romanesc este folosit şi în *Castelul Romanului (Etymologicum parvum)* (1981), o naraţiune insolită de tip fantastic. Protagonistul, Logographus, porneşte într-o călătorie iniţiatică în misteriosul Castel al Romanului, o fortăreaţă ce păzeşte cu stricteţe o altă realitate, închisă, severă, aristocratică. Drumul este anevoios, iniţierea e plină de primejdii şi obstacole, dar, odată depăşite, se poate atinge acea nouă realitate, care, deşi născocită, poate fi mai reală decât prima. Din această perspectivă, lectura devine o adevărată expediţie, un proces de iniţiere, în care probele de foc sunt chiar romanele, cu tâlcul lor ascuns. Tipul de scriitură practicat aici se aseamănă şi uneori chiar trimite la scrierile lui Jorge Luis Borges şi Hermann Hesse, A.E. Baconsky sau Mircea Horia Simionescu. **B.** este, de asemenea, autorul a numeroase antologii şi traduceri din literatura engleză şi americană. În versiunea lui a fost pusă în scenă, în stagiunea 1985–1986, la Teatrul „Constantin I. Nottara" din Bucureşti, piesa *Cum vă place* de William Shakespeare, iar *Democraţia* de Iosip Brodsky a fost jucată, în 1991–1992, la Teatrul „Anton Pann" din Râmnicu Vâlcea. Ca o ironie a sorţii, exact în anii în care se ocupă de personalitatea monseniorului Vladimir Ghika, **B.** este deconspirat ca informator al Securităţii, cu numele de cod Dan, în dosarul de urmărire informativă al poetului disident Dorin Tudoran. Tăcerea editorială este ruptă în 2012 cu *Incorect în Epithymia: tribulaţiile şi sfârşitul lui Dennis Little*, un nou roman marca **B.**, greu de catalogat. Denumită de critici roman de idei, fabulă, alegorie romanescă, carte spărgătoare de tipare, poveste fantastică cu o masivă componentă ideatică, roman dialogal de înaltă condiţie discursivă, eminamente cultural şi subtil confesiv, naraţiunea îl are în centru pe Dionisie cel Smerit (470–544), pe numele latinesc Dionysius Exiguus sau Dennis the Little în varianta anglo-saxonă. Acesta, aflat în cetatea poftelor, Epithymia, pendulează între înger şi diavol, reuşind în ultima clipă să se sustragă pactului cu cel din urmă. Romanul, conturat, se pare, înainte de plecarea din ţară, prin planul unei proze de idei ce se intitula *The Dracula Conversations*, reprezintă o alegorie evidentă la adresa condiţiei intelectualului pasionat, ispitit tocmai de interesul pentru textul rar.

SCRIERI: *Odiseu în Atlantic*, Cluj-Napoca, 1977; *Ieşirea la ţărmuri*, Bucureşti, 1978; *Castelul Romanului (Etymologicum parvum)*, Bucureşti, 1981; *Translaţii*, Cluj-Napoca, 1982; *Romania: A Case in Dynastic Communism* (în colaborare), New York, 1989; *Itinerarii euro-americane*, Bucureşti, 2004; *Între Washington şi Bucureşti*, Bucureşti, 2006; *Incorect în Epithymia: tribulaţiile şi sfârşitul lui Dennis Little*, Târgu Lăpuş, 2012. **Ediţii:** *Războiul Independenţei. 1877–1878*, Bucureşti, 1977. **Traduceri:** Jonathan Swift, *Povestea unui poloboc, satire*

şi alte pamflete, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1971, *Jurnal pentru Stela. 1710–1713*, îngr. trad., Bucureşti, 1973, *Călătoriile lui Gulliver. Povestea unui poloboc şi alte satire*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Leon Leviţchi); Erich Segal, *Poveste de iubire*, introd. trad., Bucureşti, 1972; Sidney Geist, *Brâncuşi*, Bucureşti, 1973; *Antologia eseului englez*, I–II, Bucureşti, 1975 (în colaborare); *Istoria criticii literare moderne. 1750–1950*, Bucureşti, 1979 (în colaborare); Eugen Jebeleanu, *Groapa cu lei – The Lions' Den*, ed. bilingvă, pref. Lucian Raicu, Bucureşti 1980; Kostas Asimakopoulos, *Onoruri în Sparta*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Ecaterina Sismanoglu); William Shakespeare, *Cum vă place*, Bucureşti, 1984; Thomas a Kempis, *Imitaţiunea lui Cristos*, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Nemoianu, *Utilul*, *130–135*; Sorin Titel, *Implicare şi erudiţie*, RL, 1977, 44; Sultana Craia, *O istorie hieroglifică*, LCF, 1979, 37; Mircea Mihăieş, *„Ieşirea la ţărmuri"*, O, 1979, 50; Sorin Titel, *Gravitatea jocului*, RL, 1980, 4; Dana Dumitriu, *Provincia pedagogică*, RL, 1981, 39; N. Steinhardt, *Cuvântul şi alegoria*, ST, 1981, 11; Ioan Holban, [*Andrei Brezianu*], CRC, 1982, 5, 1990, 16; Nicolae Manolescu, *Vă place „Love Story"?* RL, 1982, 41; Grigurcu, *Peisaj*, II, *123–126*; Emil Manu, *„Translaţii"*, CNT, 1983, 28; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *379–380*; Florin Constantiniu, *Un dicţionar oportun*, RL, 2000, 30; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *42–46*; Ioan Adam, Georgeta Adam, *Proba exilului*, Bucureşti, 2002, *42–47*; Tudorel Urian, *Deliciile conservatorismului cultural*, RL, 2004, 49; Andrei Ionescu, *Apărarea valorilor*, VR, 2007, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *817–818*; Manolescu, *Enciclopedia*, *100–101*. ***C.Br.***

BREZIANU, Barbu (18.III.1909, Bucureşti – 14.I.2008, Bucureşti), poet, traducător, prozator, eseist.

Este fiul Ioanei (n. Ulescu) şi al lui Barbu Brezianu, magistrat; scriitorii Andrei Brezianu şi Dominic Brezianu sunt fiii săi. Învaţă la Liceul „Carol I" din Craiova, apoi la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti, unde îi are colegi de clasă pe Arşavir Acterian şi pe Constantin Noica. Absolvent al Facultăţii de Drept bucureştene (1932), devine şef de cabinet în Ministerul de Interne. Între 1939 şi 1949 va fi magistrat, ulterior fiind angajat la Institutul de Istoria Artei din Bucureşti. În anii de instaurare a regimului comunist a făcut puşcărie politică, fiind trimis la Canal. Mai norocos decât majoritatea colegilor de detenţie, este eliberat şi reabilitat destul de repede, preţul plătit în anii '50 fiind semnarea, în colaborare, a unor traduceri din literatura sovietică de propagandă, precum *Oţel şi zgură* de Vladimir Popov, *Decembriştii* de M.V. Necikina sau *Aviaţia noastră* de I. Mazuruk. Atras de timpuriu de domenii diverse, va debuta în 1924 cu o cronică cinematografică în „Filmul", mai târziu ţinând cronica dramatică în „Vlăstarul", revista Liceului „Spiru Haret". Mai colaborează cu versuri, proză, cronici, articole la „Vremea", „Ultima oră", „Ecoul",„Contimporanul", „Zodiac", „Viaţa literară", „Curentul", „Ulise", „Curentul literar", „Facla", „Revista Fundaţiilor Regale", „Viaţa românească", „Adevărul literar şi artistic" şi la numeroase reviste de artă din ţară şi din străinătate. A semnat şi Grey, Henry Grey, Judex, B. Barbu.

Ca poet, **B.** debutează în 1930 cu volumul *Nod ars*, caracterizat de G. Călinescu ca fiind „de influenţă barbiană". Versul scurt, ritmul sacadat, melodicitatea ce duce spre incantaţie, jocul copilăresc sau descântecul, ca şi numeroasele tente exotice îl recomandă într-adevăr ca pe un emul al lui Ion Barbu. Există însă şi o aplecare spre miniatură (în genul *Elegiilor pentru fiinţe mici* ale lui Eugen Ionescu), dar şi spre preţiozitate şi cadenţă gravă, stimulate probabil şi de admiraţia pentru opera lui Mateiu I. Caragiale, pe care **B.** îl cunoscuse personal şi al cărui roman, *Craii de Curtea-Veche,* apăruse în 1929. Volumul următor, *Zăvor fermecat,* publicat abia în 1947, stă sub semnul versului lui Dan Botta. Există multe prelungiri ale temelor şi motivelor anterioare, dar ceea ce defineşte *Zăvor fermecat* este atmosfera fantastic-folclorică, de basm, cu mai vechea fascinaţie legată de vietăţile mici ale pădurii. După 1950 **B.** se dedică studiului artei, publicând o serie de articole în revistele de profil, precum şi albume, monografii consacrate lui Nicolae Grigorescu, Karl Storck, N.N. Tonitza și Constantin Brâncuşi, lucrări ce îl vor consacra drept un cercetător pasionat al vieţii şi operei acestor artişti. Dedicat îndeosebi operei brâncușiene, are meritul de a fi întocmit, în 1974, prima monografie exhaustivă a lucrărilor din România, aflate în colecții publice sau particulare, dar și numai atestate, însă dispărute ori inaccesibile sau cu un loc de păstrare necunoscut. Atras de insolit,

în articolele sale pe teme literare (despre Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale) construiește în jurul amănuntului necunoscut îndeobşte, dar întotdeauna revelator. Altele sondează tărâmul de întrepătrundere a artelor (*Arghezi desenator*, *Rolul şi contribuţia lui Bolintineanu la înfiinţarea şi dezvoltarea artelor plastice în Principatele Române*). La vârsta senectuţii, mai publică versuri (*Desferecare*, 1998), dar și o culegere de proză, *Jaf în dragoste* (1993), prefaţată nu întâmplător de un poet, Ştefan Aug. Doinaş. Textele, de mică întindere, sunt adevărate poeme ce păstrează o mare parte din suprarealismul debutantului din 1930. Cele mai ample, unde autorul poate experimenta modalităţi narative noi, din care nu lipsesc viziuni onirice, descrieri de interior somptuoase sau urmuziene, îl recomandă ca pe un foarte modern autor de literatură fantastică autoreferenţială. Ambiguitatea, echivocul, ezitarea rămân caracteristicile principale ale acestei proze, întregite de ironia fină şi de umorul de bună calitate. În periodice **B.** a publicat traduceri din François Villon, Shakespeare, Pierre Ronsard, Felice Bartolozzi, Rudyard Kipling, E. Lönnrot, iar în volume tălmăciri din R.E. Byrd, Charles Nodier, Molière, un eveniment literar devenind versiunea sa din *Kalevala* (1942), distinsă cu Premiul Institutului de Cooperare Internaţională de pe lângă Liga Naţiunilor. A mai primit Premiul „Ion Andreescu” al Academiei RSR (1974), Marele Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici (1997) ş.a., iar în 2006 Universitatea Naţională de Arte din Bucureşti i-a decernat titlul *doctor honoris causa*.

SCRIERI: *Nod ars*, Bucureşti, 1930; *Zăvor fermecat*, Bucureşti, 1947; *Karl Storck*, Bucureşti, 1954; *Nicolae Grigorescu*, Bucureşti, 1959; *N.N. Tonitza. Desenul alfabetului viu*, pref. Tudor Arghezi, Bucureşti, 1960; ed. pref. Tudor Arghezi, introd. Ionel Teodoreanu, Bucureşti, 1971; *Tonitza*, Bucureşti, 1967; *Opera lui Constantin Brâncuşi în România*, Bucureşti, 1974; ed. (*Brancusi în Romania*), tr. Ilie Marcu, îngr. Simona Ceaușu, Bucureşti, 2005; *Jaf în dragoste*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1993; *Desferecare*, pref. Lucian Boz, Bucureşti, 1998. **Ediții:** N. N. Tonitza, *Corespondenţă (1906–1939)*, introd. edit., Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Irina Fortunescu). **Traduceri:** *Kalevala. Ţară de viteji*, introd. I. M. Sadoveanu, Bucureşti, 1942; ed. pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1974; Balzac, *Opere*, IV, Bucureşti, 1958; Charles Nodier, *Trilby*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Micaela Slăvescu); Ilarie Voronca, *Interviul*, pref. Ion Pop, Bucureşti, 1989 (în colaborare cu Irina Fortunescu şi Ion Pop).

Repere bibliografice: Petru Comarnescu, *Un poet pur: Barbu Brezianu*, „Ultima oră”, 1929, 11; Constantin Noica, *Notaţii*, VRA, 1930, 106; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *166*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *821–822*, *Ist. lit.* (1982), *906*; Adrian Rogoz, *„Zăvor fermecat”*, „Dreptatea nouă”, 1947, 545; Piru, *Panorama*, *118–120*; Petru Comarnescu, *Barbu Brezianu*, RL, 1969, 16; Călinescu, *Opere*, VI, *861–866*; Dan Grigorescu, *Poezie şi rigoare*, „Arta”, 1989, 3; Barbu Cioculescu, *O carte-recital*, RL, 1994, 19; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *380–381;* Octavian Soviany, *Un „fantezist” şi micile lui capodopere*, CNT, 1997, 25–27; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *221–229*; Pavel Şuşară, [*Barbu Brezianu*], RL, 1999, 16, 2002, 12, 2006, 36, 2008, 3, 4; Hrimiuc-Toporaş, *Atelier*, *291–301*; Octavian Soviany, *La reeditarea unei traduceri*, CU, 2000, 9; Ioana Vlasiu, *Barbu Brezianu, patriarhul studiilor brâncuşiene*, DM, 2006, 126; Nicolae Prelipceanu, *Moartea unui patriarh*, VR, 2008, 3–4. ***C.Br.***

BREZIANU, Dominic (13.X.1940, Bucureşti), poet. Este al doilea fiu al Adinei (n. Assan) şi al lui Barbu Brezianu, scriitor şi critic de artă; prozatorul Andrei Brezianu este fratele lui mai mare. Licenţiat în filologie romanică (limba franceză) la Universitatea din Bucureşti, debutează în 1968 în „Cronica”. Colaborează cu versuri la „Familia” şi „Luceafărul”. În 1976 participă cu poemul *Cursul aurului* la All Nations Poetry Contest, organizat de Triton College – River Grove, Illinois (SUA) şi obţine medalia de aur. Mai târziu, o altă distincţie îi încununează participarea la World of Poetry Press din Sacramento. În 1980 emigrează în SUA (California), unde practică psihologia. Colaborează la câteva dintre cele mai importante reviste literare ale emigraţiei: „Mele” (Honolulu), „Limite” (Paris) şi „Agora” (Philadelphia). Din 1990 revine în viaţa literară din ţară cu grupaje de versuri publicate în „Luceafărul”, „Contrapunct”, „Jurnalul literar”, „Viaţa românească” ş.a.

Volumul *Cu mai puţine cuvinte*, publicat în 1996, reuneşte versuri scrise de **B.** între 1970 şi 1990. Influenţat într-o oarecare măsură de poeţii săi preferaţi, Walt Whitman şi Carl Sandburg, Artur Lundkvist şi Giuseppe Ungaretti, autorul cultivă o lirică modernă unde se pot recunoaşte tehnicile poeziei americane, dar şi o manieră des întâlnită în poezia românească a anilor ’80: inserţia în vers a unor nume, locuri, personaje, opere celebre etc. Scrisul său înregistrează şi o poezie de notaţie, selectând imagini instantanee din cotidian sau din amintire, stări de spirit şi evenimente biografice: „Aburul gri–mov al Veneţiei, în zorii echinoxului/

La breakfast turiştii vorbesc necunoscute limbi cu glasuri guturale/ Aşteptând din clipă-n clipă/ hotelul/ la cer să se ridice/ propulsat de aripi de îngeri" (*Piaţa San Marco*). Critica a apreciat căutările poetului, considerând că „avem de-a face cu o retină tinerească neîncenuşată, avidă să cuprindă cât mai larg, cât mai departe, dar cu mijloace de esenţa... esenţei" (Cornel Regman). O carte care selectează numai poezia erotică a lui **B.**, convocând poeme publicate, dar şi altele noi sau inedite, apare în 2012, stârnind interesul prin insolitul tematicii, prin directeţea desenului şi proiecţia într-un peisaj uman frust, viril, cu „personaje" care retrăiesc melancolic, decomplexat, experienţe homoerotice.

SCRIERI: *Cu mai puţine cuvinte*, Bucureşti, 1996; *Escale*, pref. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 2000; *Nocturne*, pref. Constantin Abăluţă, București, 2006; *Eroticele*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Nina Cassian, *Dominic Brezianu*, LCF, 1975, 23; Barbu Cioculescu, *Briza Californiei*, LCF, 1997, 37; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 247–252; Mariana Filimon, *Salonul imaginar*, CNP, 2000, 10–12; Maria Irod, *Spontanul şi aleatoriul*, LCF, 2004, 18. ***M.P.-C.***

BREZULEANU, Ana-Maria (18.III.1944, București), istoric și critic literar, traducătoare. Este fiica Ioanei Topală (n. Stănescu) și a lui Ștefan Topală, profesori. Absolventă a Şcolii Medii „I.L. Caragiale" din București (1962), urmează, tot în Capitală, Facultatea de Limbi Slave, secția limba și literatura rusă (1962–1967). Își va susține doctoratul în 1979 cu teza *Proza lui Leonid Andreev (O viziune asupra condiției umane)*, ce va fi publicată parțial în volumul colectiv de studii *Leonid Andreev*, apărut în 1983. Din 1968 lucrează la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, unde va urca toate treptele până la aceea de cercetător principal gradul I, implicându-se într-o susținută activitate care se va concretiza în primul rând în cele două serii ale lucrării colective *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (I–III, 1980–1985; Premiul Academiei, 1983) și *1919–1944* (I–X, 1997–2009). Debutează în „Revista de istorie și teorie literară" în 1969 și va continua să publice studii și articole despre scriitorii ruși și despre relațiile între literaturile rusă și română în „România literară", „Litere, arte & idei", „Paradox", „Contrapunct", „Kitej-grad" ș.a., precum și numeroase traduceri, între care din Nikolai Berdeaev, Dmitri Merejkovski, Pavel Florenski. A susținut comunicări la congrese și simpozioane internaționale (Moscova, București ș.a.). Ca traducătoare, a fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2007). A semnat și Ana-Maria Topală.

Lucrarea bibliografică pe care **B.** a și coordonat-o între anii 2008 și 2012 este fundamentală pentru studierea pătrunderii literaturilor lumii prin intermediul periodicelor în spațiul românesc și a importanței lor în evoluția literaturii autohtone. Instrument de lucru de maximă rigoare științifică, excerptând toate publicațiile apărute care au editat literatură străină până în 1944, ea cuprinde un vast material, informații complexe nu numai despre traduceri și prelucrări, preponderente până la finele Primului Război Mondial, ci și despre literatura „secundară" (articole, interviuri, comentarii, recenzii, cronici dramatice, portrete etc.), precumpănitoare în epoca interbelică. De asemenea, un loc consistent revine receptării literaturii române în străinătate. Consecința directă a studiului aprofundat al presei interbelice, ediția consacrată de **B.** lui Leon Donici (1997) reunește pentru prima oară proza și publicistica, risipite în periodicele românești din anii '20 ai secolului trecut. Culegerea reprezintă totodată și un gest major de recuperare a unui scriitor bilingv aproape uitat, care s-a făcut remarcat la Sankt Petersburg, apoi la Iași și București și în cele din urmă la Paris, unde a militat până în ultima clipă pentru cauza românească. Nuvela *Marele Archimedes* (1922), semnificativă şi ca valoare artistică, se înscrie printre primele texte-avertisment privind tentativa de mancurtizare a omului în regimul comunist. În *Cumpăna veacurilor* (2005) **B.** include textele sale cele mai importante privitoare la literatura rusă. Între acestea, exegezele despre Leonid Andreev „realizează un studiu monografic aproape complet" (Albert Kovács) al creației acestui ilustru reprezentant al variatelor tendințe ale literaturii ruse din acea vreme, inclusiv expresionismul, iar prin interesul pentru condiția umană, prefigurând existențialismul. Transpunerea în 2004 a ultimului roman andreevian, *Jurnalul Satanei* (compus în 1918–1919), îi prilejuiește autoarei descifrarea celor mai profunde resorturi ideatice – tema rațiunii exacerbate și a supraomului, dezbaterea filosofică în cadre mitico-fantastice, demitizarea polemică nu prin lupta ca atare dintre bine și rău, ci prin realitatea care depășește cu mult răul metafizic, prin

inversarea rolurilor tradiționale ale protagoniștilor din mitul faustic, experiența omenească a Demonului fiind „ucigătoare și definitivă” –, dar și a subtextului politic. În a doua parte a cărții exegeta se preocupă de interferențele între literatura rusă și cea română: analizează receptarea poemelor în proză ale lui I.S.Turgheniev și contribuția lui la dezvoltarea genului în literatura română, la confluența cu poemul simbolist francez; cercetează modificarea gustului – sub influența dramaturgiei „umanitare” și a modalităților teatrale ale unor regizori precum K. Stanislavski, I.S. Meyerhold, A.I. Tairov – de la vodevilul francez la teatrul expresionist și încercarea de sincronizare cu cel european. Proteismul marelui scriitor rus Mihail Bulgakov este pus în valoare în ultima secțiune a volumului. În *„Manuscrisele nu ard”* autoarea stabilește corespondențele între cele trei planuri – mitico-filosofic, satira societății, tema „Maestrului” – din romanul *Maestrul și Margareta*, operă deschisă, multiplu interpretabilă, în registrul temei omul/intelectualul și istoria, analizând, ca și în *Garda albă*, prima operă marcantă bulgakoviană, compoziția, simbolistica, diversitatea stilistică. Celălalt studiu, *Mihail Bulgakov între realitate, real și ficțiune*, investighează biografia scriitorului, confruntat cu absurdul situațiilor în care este condamnat să trăiască, situații determinante nu doar în configurarea scrierilor așa-zis „autobiografice” (*Roman teatral*, *Însemnări pe manșete*), ci și în celelalte opere, la limita între literatura științifico-fantastică, satiră și grotescul monstruos. Ca traducătoare, **B.** a realizat versiuni remarcabile prin recrearea stilistică a originalului, mergând până la reconstituirea muzicalității interioare a textelor și intuirea structurilor de profunzime ale verbului, prin bogăția lexicală a nuanțărilor în diferite registre.

SCRIERI: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (în colaborare), I–III, București, 1980–1985; *Bibliografia literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (în colaborare), I–X, București, 1997–2009; *Proza lui Leonid Andreev (O viziune asupra condiției umane*), în *Leonid Andreev*, București, 1983, *33–154; Cumpăna veacurilor. Studii de literatură rusă și comparată*, pref. Albert Kovács, București, 2005. **Ediții:** Leon Donici, *Marele Archimedes*, pref. edit., București, 1997. **Traduceri:** Leonid Andreev, *Nălucile*, îngr. și postfața trad., Pitești, 2002, *Jurnalul Satanei*, pref. trad., București, 2004; Feodor Sologub, *Țărână din țărână*, îngr. și pref. trad., Pitești, 2003; Konstantin Leontiev, *Însemnările unui eremit*, București, 2003; Aleksandr Kuprin, *Vrăjitoarea și alte nuvele*, București, 2006, *Duelul*, București, 2007; Mihail Bulgakov, *Corespondență. Jurnale*, Iași, 2006; Vladimir Makanin, *Spaima*, Iași, 2009; Ilia Ilf și Evgheni Petrov, *America fără etaje*, Iași, 2010; Lev Tolstoi, *Sonata Kreutzer și alte povestiri*, Iași, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Cornelia Ștefănescu, *Solemnitatea oglinzilor*, JL, 1998, 1-2; Daniel Cristea-Enache, *Nostalgia slavă, I–II*, ALA, 1999, 463, 464; Teodor Vârgolici, *Receptarea literaturii universale*, ALA, 2001, 555; Albert Kovács, *În preajma capodoperei*, RL, 2004, 8; Elena Loghinovski, *Un roman postum de Leonid Andreev*, RL, 2005, 18; Teodor Vârgolici, *Scriitori ruși la „cumpăna veacurilor”*, ALA, 2006, 836; Eugen Simion, *Jurnalul lui Bulgakov*, „Ziua”, 2006, 11 noiembrie; Gheorghe Grigurcu, *O victimă a stalinismului*, RL, 2009, 14; Liviu Grăsoiu, *Ferestre spre trecut*, Târgoviște, 2010, *126–132*. ***G.Dn.***

BRILL, Tony (14.I.1910, Craiova – 12.III.1986, Bucureşti), folcloristă. Părinţii se numeau Ernestina şi Solomon. După studii gimnaziale şi liceale făcute în oraşul natal, a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Între anii 1950 şi 1967 a fost cercetătoare la Institutul de Folclor (devenit Institutul de Etnografie şi Folclor) din Bucureşti.

După ce teoretizează problema în amplul studiu *Principiile clasificării legendelor populare româneşti* („Revista de folclor”, 1966), **B.** aplică acest tip de clasificare în primul tom al corpusului *Legende populare româneşti* (1981). Selecţia, din care iniţial au fost tipărite legendele Cosmosului, florei şi faunei, a fost alcătuită pe baza cercetării a 120 de autori, 224 de volume, 278 de periodice, precum şi a unor manuscrise aflate în arhive. Autoarea şi-a asumat riscul de a include aici şi „texte oarecum dubioase din punctul de vedere al unei autenticităţi de prim grad”, însă a făcut-o pentru a înlătura „surpriza atestării ulterioare a unor variante ale legendelor expuse”. Cenzura a descompletat repertoriul legendei, înlăturând aproape 300 de texte. O ediţie, postumă, fidelă viziunii pe care o avea folclorista este *Legendele românilor* (I–III, 1994), unde materialul este grupat tot în *Legendele Cosmosului, Legendele florei* şi *Legendele faunei*. În manuscris au rămas în timpul vieţii autoarei *Catalogul tipologic al legendelor populare româneşti. Index tipologic şi bibliografic bilingv (româno–francez)* şi *Catalogul tipologic al poveştilor cu animale cu formule*. Peste câteva decenii, din fondul de manuscrise păstrate la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin

Brăiloiu”, a fost publicată lucrarea *Tipologia legendei populare românești* (I–II, 2005–2006), care nu este un simplu catalog. Deși nefinalizată, întrucât manuscrisul care a stat la baza ediției reprezintă o formă anterioară lucrării pe care **B**. o dăduse la tipar în 1969, iar acesta s-a pierdut, *Tipologia…* e o sinteză, un *vademecum* complex în sfera atât de vastă a speciei.

SCRIERI: *O povestitoare din Haţeg. Fantezie şi realitate în basmele şi viaţa povestitoarei Sânziana Ilona*, în *Studii de folclor şi literatură*, Bucureşti, 1967, *191–245*; *Quelques remarques sur la typologie des légendes populaires*, în *Aspekte der Volksprosaforschungen in Romänien*, Bucureşti, 1969; *Tipologia legendei populare româneşti*, vol. I: *Legenda etiologică,* vol. II: *Legenda mitologică, legenda religioasă, legenda istorică*, îngr. și introd. I. Oprișan, pref. Sabina Ispas, București, 2005–2006. **Culegeri:** *Legende populare româneşti. Legende istorice*, Bucureşti, 1970; *Legende geografice româneşti*, Bucureşti, 1974; *Legende populare româneşti*, I, introd. edit, pref. I. D. Bălan, Bucureşti, 1981; *Legendele românilor*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1994.

Repere bibliografice: Ligia Bârgu-Georgescu, *Tony Brill (1910–1986)*, REF, 1987, 4; Ion Cuceu, *Tony Brill (1910–1986)*, AAF, 1991–1993; Datcu, *Dicţ. etnolog., 154–155*; Datcu, *Miscellanea, 380–382.* ***I.D.***

BRITANICA, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, din martie până în octombrie 1938 și la Craiova din noiembrie 1938 până în iunie 1939, sub egida Asociaţiei Anglo-Române, secţia The Young Friends of England. Director fondator: Gh. Petrescu-Prim; redactor-şef: Const. A. Calafateanu; redactor: Pamela Young (din noiembrie 1938). Într-un *Cuvânt introductiv* se arată că scopul publicației „nu este nici politic, nici social, nici de polemică” şi că „a luat fiinţă din dorinţa vie a tinerimii de a cunoaşte literatura engleză, de a descoperi «grădinile şi comorile» culturii şi civilizaţiei engleze”. În ciuda posibilităţilor relativ modeste, **B.** încearcă să-şi atingă obiectivul prin publicarea unor traduceri, note de călătorie şi articole istorice sau istorico-literare cu subiecte britanice. Spațiul cel mai important îl ocupă traducerile. Se reţin versiunile româneşti ale unor poeme de Robert Browning, William Wordsworth, Walter Scott, A. Tennyson, John Keats, Edmund Spenser, S.T. Coleridge şi ale unor proze de Alexander Pope şi Henry Fielding. În privinţa criticii literare sunt de semnalat câteva articole de popularizare. Pamela Young scrie textul intitulat *Lord Tennyson şi opera sa poetică*, iar Gh. Petrescu-Prim prezintă personalitatea şi opera unor importanți scriitori britanici în articolele *Figuri mari în literatura engleză, John Milton, „Paradisul pierdut”*. Tot Gh. Petrescu-Prim semnează note de călătorie şi un scurt curs practic de învăţare a limbii engleze fără profesor. Alţi colaboratori: Cecilia Niculescu, T. Valerian, Mihai Cosmineanu, publiciştii englezi Ralph Hewins, John Connel. ***I.M.***

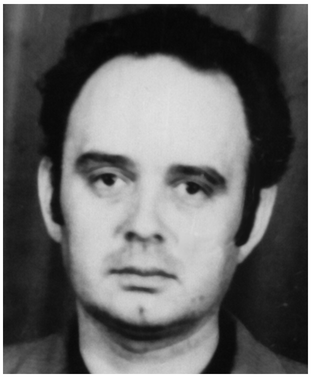
BRÎNZEU, Pia (9.XI.1948, Timişoara), semiotician. Este fiica Carlei (n. Diel) şi a lui Pius Brînzeu, medic chirurg. Şcoala elementară şi liceul le-a urmat în oraşul natal (1955–1965), apoi a frecventat Facultatea de Filologie, secţia engleză–română, terminată în anul 1971. Şi-a susținut doctoratul în anglistică la Universitatea „Babeş–Bolyai” din Cluj-Napoca, în 1978, cu teza *William Shakespeare's Othello: A Cybernetic Approach*. Încadrată asistentă după absolvire, este (din 1996) profesor la Catedra de limba şi literatura engleză a Facultăţii de Litere timişorene. A fost şefă de catedră şi prorector (din 2004) al Universităţii de Vest, director al programului Socrates (1997–2004). A întreprins călătorii de studii şi de documentare în SUA, Anglia, Italia, Germania, Austria ş.a., a participat la numeroase simpozioane şi congrese internaţionale de anglistică şi de semiotică, a fost *visiting professor* în Italia, SUA, India, Turcia, Africa de Sud, Ungaria ș.a. Debutează în „Orizont” (1969), iar editorial în 1994 cu volumul *Zile şi semne*, o carte de şi despre semiotică. Redactor (apoi editor-șef) al publicaţiei „Caiet de semiotică” (1987–2000), editor al revistei „British and American Studies”, colaborează și la „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Contrapunct”, „România literară”, „Degrès” (Bruxelles), „European Journal for English Studies”, „Nordic Journal of English Studies”, „22”, „Idei în dialog”, „Poetics” (North Holland), „Revue roumaine de linguistique”, „Semiotic Studies” (Viena), „Semiotica”, „Zeitschrift fűr Semiotik” (Tübingen) ş.a. Este membră a nenumărate societăți științifice din țară (Societatea de Științe Filologice, președintă între 1994 și 1996, Societatea Română de Literatură Comparată, vicepreședintă între 1996 și 2002, apoi din 2002 președintă la Romanian Society for English and American Studies) și străinătate (International Shakespeare Asociation, European Society for the Study of

English, International Asociation of Semiotics ș.a.). A semnat şi Cassandra.

În primul său volum, *Zile şi semne*, **B.** alternează paginile memorialistice cu interviul şi cu discuţiile amicale și izbuteşte să prezinte semiotica într-un chenar de disciplină agreabilă. Fără complexe în preajma unor interlocutori celebri (Umberto Eco, Tzvetan Todorov, Manfred Bierwisch, Thomas A. Sebeok, Roland Posner), autoarea face un reconfortant exerciţiu de asumare firească, până la ştergerea oricărei diferenţe, a oricărei alterităţi culturale. Continente, ţări şi oraşe sunt străbătute cu vie curiozitate, transmisă cititorului nu fără umor. Următorul volum, *Armura de sticlă* (1995), reuneşte eseuri dense, originale, în care opera unor importanţi autori din spaţiul anglo-saxon (Henry James, Joseph Conrad, James Joyce,Virginia Woolf, Lawrence Durrell ş.a.) sau din cel românesc (Sorin Titel, Mircea Horia Simionescu, Nicolae Breban, Livius Ciocârlie, Costache Olăreanu) este discutată cu instrumentele semioticii literare şi, acolo unde e cazul, din unghiul postmodernismului. Se relevă, cu serioase argumente expuse elegant, capacitatea romanului de a face superfluă perpetuarea „armurii de sticlă", adică a sistemului de prejudecăţi literare cu care cititorul răspunde provocărilor lansate de evoluţia neîntreruptă a acestui gen proteic. Dificultăţi mereu noi, dar şi tot atâtea motive de fascinaţie derivă din dereglarea mecanismului narativ prin mistificări şi trucuri literare extrem de productive. *Bodysong* (2010), volum insolit atât prin subiect (corpul şi corporalitatea văzute şi interpretate în toate manifestările lor), cât şi, mai ales, prin capacitatea de a trata nediscriminatoriu surse şi aluzii culturale din cele mai diverse arii, mizează pe asociații și interdisciplinaritate. Este cartea unui intelectual rafinat despre materialitatea corporală, de la simbolic la carnal, în care vibraţiile postmoderne nu au alt rol decât pe acela de a redeştepta vârstele unei înţelepciuni milenare. **B.** a mai publicat, singură sau în colaborare, cărţi, cursuri şi manuale de literatură engleză şi de poetică.

SCRIERI: *Zile şi semne*, Timişoara, 1994; *Armura de sticlă*, Timişoara, 1995; *The Protean Novelists. The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Timişoara, 1995; *Corridors of Mirrors: The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Timişoara, 1997; ed. Lanham, Maryland (SUA), 2000; *The British Postmodernism*, Timişoara, 2001; *Translating the Body* (în colaborare), Iaşi, 2009; *Bodysong*, postfaţă Adriana Babeţi, Timişoara, 2010. **Ediţii:** Nicolae Brînzeu, *Memoriile unui preot bătrân*, pref. edit., Timişoara, 2008, *Jurnalul unui preot bătrân*, pref. edit., cuvânt înainte Claudiu T. Arieşan, Timişoara, 2011 (în colaborare cu Luminiţa Wallner Bărbulescu).

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Pia la drum*, O, 1994, 8; Dorel Sibii, *„Zile şi semne"*, „Arca", 1994, 7–9; Adriana Babeţi, *Acomodări*, O, 1995, 5; Ada D. Cruceanu, *Mici bijuterii analitice*, „Orient latin", 1995, 7; Ion Buzera, *Resturile armurii*, R, 1995, 9–10; Ileana Oancea, *Drumul prin labirint*, „Caiet de semiotică", 1995, 11; Monica Spiridon, *Identităţi paralele*, RL, 1998, 29; *Dicţ. Banat*, *130–132*; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timişoara literară*, postfaţă Cornel Ungureanu, Timişoara, 2007, *54–55*; Paul Cernat, *Corporalităţi şi sinapse*, DMT, 2010, 54; Graţiela Benga, *Cherchez le corps*, O, 2010, 12; Ştefan Borbély, *„Bodysong"*, APF, 2011, 1; Gabriel Coşoveanu, *„Bodysong"*, RL, 2011, 35; Radu Ardelean, *„Jurnalul unui preot bătrân"*, „Revista de studii banatice", 2012, 1. ***D.B.-D.***

BRUMARU, Emil (1.I.1939, Bahmutea – Tighina), poet.

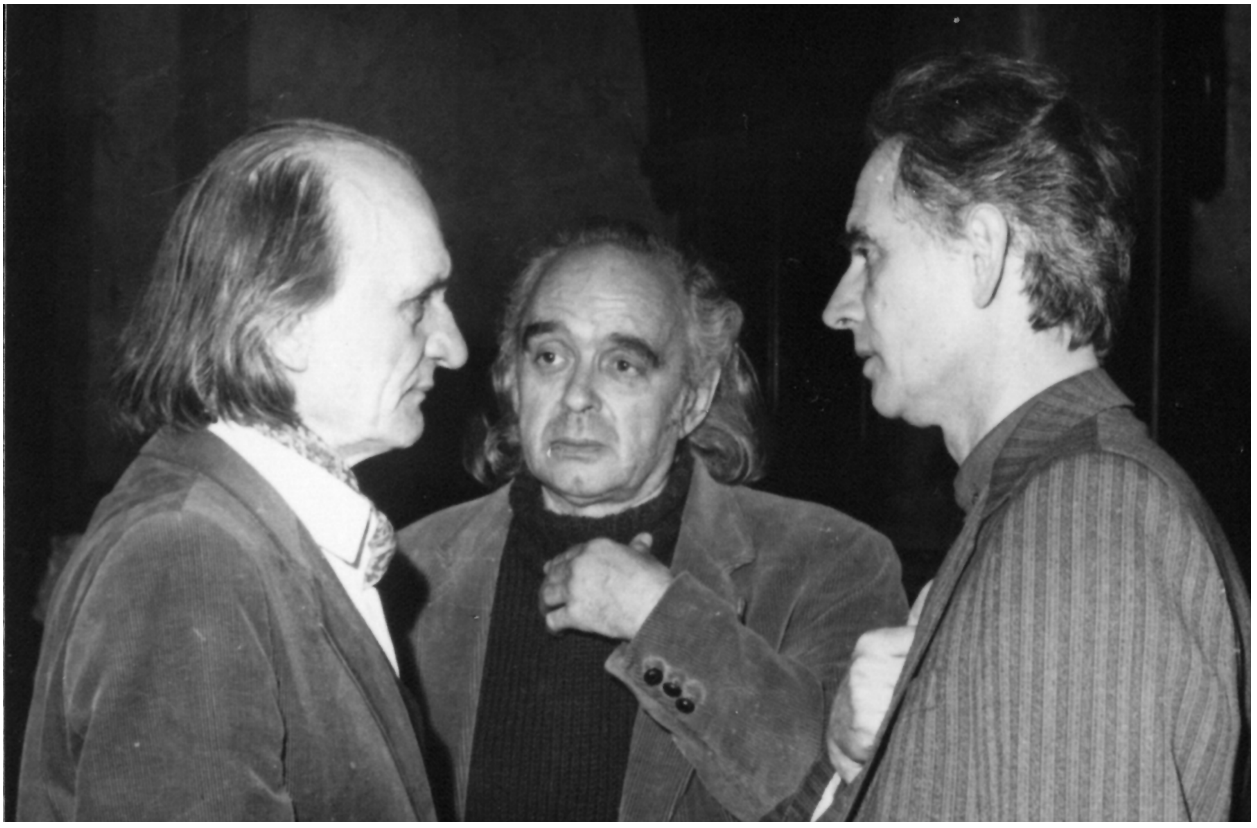
Este fiul Elisabetei (n. Trelea) şi al lui Grigore Brumaru, funcţionar la CFR. După absolvirea liceului la Iaşi (1955), urmează, tot acolo, cursurile Facultăţii de Medicină Generală, absolvind în 1963 şi profesând medicina, timp de doisprezece ani, la Dolhasca (mică localitate, nod feroviar lângă Fălticeni). Ulterior se stabileşte la Iaşi. Primele versuri îi apar în decembrie 1966 în revista „Luceafărul". Debutul editorial are loc în 1970 cu volumul *Versuri*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Se alătură, la sfârşitul anilor '60, „grupului oniric", care îi reunea pe Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, Vintilă Ivănceanu ş.a. Din 1983 a lucrat, doisprezece ani, în redacţia revistei ieşene „Convorbiri literare" (corector la început, mai târziu redactor, redactor-şef adjunct). A mai colaborat la „Amfiteatru", „Tribuna", „Steaua", „Familia", „Argeş", „Echinox", „România literară" (unde ţine, din 1992,

rubrica „Cerşetorul de cafea") ş.a. Este laureat al Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu" (2001) şi al altor premii literare, între care cel al revistei „Observator cultural" în 2011.

Aparent, într-o primă instanţă, poezia lui **B.** s-ar situa în filiaţia liricii de contemplaţie domestic-bucolică ori gospodăresc-intimistă a unor simbolişti şi postsimbolişti români din primele decenii ale veacului al XX-lea. S-a vorbit şi despre descendenţa sa din G. Topîrceanu, legat de modul de a produce „suprarealitatea afabilă, plutitoare, plină de deliciile spiritului îndulcit, melancolizat" (Gheorghe Grigurcu); s-a remarcat afinitatea dintre *Elegie* din volumul de debut („O, vechi şi dragi bucătării de vară,/ Simt iar în gură gust suav de-amiază/ Şi în tristeţea care mă-nconjoară/ Din nou copilăria mea visează:/ Ienibahar, piper prăjit pe plită,/ Peşti groşi ce-au adormit în sos cu lapte,/ Curcani păstraţi în zeama lor o noapte/ Spre o delicateţe infinită,/ Ciuperci cât canapeaua, în dantele,/ Icre cu bob bălos ce ochiu-şi cască/ Aluaturi tapisate crescând grele" etc.) şi *Cămara cu fructe* a lui Ion Pillat; în fine, poetul a fost asemuit uneori cu B. Fundoianu, versuri precum „Din staule dulci de-amintire/ Viţeii ne cheamă cu muuu,/ Copacii-şi procură jobene/ Şi mor eleganţi" etc. autorizând, ce-i drept, analogia, şi, mai ales, cu Francis Jammes (poezia micilor vieţuitoare, inofensive şi umile, contemplate cu atenţie binevoitoare, în cadru bucolic etc.). Pe de altă parte, se pot percepe şi ecouri din M. Blecher, dar şi din poezia dinamitardă a „generaţiei războiului", îndulcite însă, acestea din urmă, prin fixarea în derizoriu şi parodie. Ca şi, fără îndoială, trimiteri la Tudor Arghezi şi Ion Barbu. Totuşi, aceste afinităţi ori coincidenţe nu dau seama integral de panoplia şi maniera poetului, din care răzbat accente goliardice, uneori villoneşti, mai ales în neruşinat-candidele epitalamuri, irmoase ori invocaţii erotice. Oricum, nu în asemănări ori filiaţii stă valoarea poeziei lui, ci în originalitatea extrem de rafinată a formulei. În pofida modestiei aparente, a caracterului insignifiant , aşa-zis mărunt, anodin şi intimist al tematicii, a candorii angelice a liricii sale, **B.** ocupă în tabloul poeziei româneşti postbelice un loc important. Excelenţa versificaţiei, frumuseţile lexicului, consistenţa imaginii nu explică în sine şi întru totul importanţa incontestabilă a poetului. La originalitatea şi valoarea liricii sale participă substanţial inteligenţa temperatoare a hedonismului pătimaş, autoironia, parodia omniprezentă şi afectarea hâtră, candoarea – mimată şi efectivă, într-o formulă sofisticată –, fascinaţia îmbătătoare a anodinului şi privatului, magnificarea derizoriului, cu poftă şi cu chef, până la săvârşirea unui salt – relevant şi grav – la nivelul ontologicului. O viziune panerotică, o senzualitate generalizată îi este specifică acestui poet care trăieşte „o voluptate parodică a miracolului, într-un univers al intimităţii pus în rama parodiei, dar cu o substanţă ce exultă în continue miracole diafane şi candide" (Al. Cistelecan). Descoperind, prin contemplare intensivă şi jubilatorie, feericul şi paradisiacul în sânul cotidianului, el e, prin excelenţă, poetul spaţiului închis, securizant şi liniştitor, în sensul definit şi aprofundat de Valeriu Cristea, un record de spaţiu închis fiind oferit chiar de titlul unui volum: *Dintr-o scorbură de morcov* (1998). Se pot remarca şi accente urmuziene, ca şi elemente din patrimoniul – extins – al onirismului, căruia poetul i s-a raliat. Predomină însă originalitatea, imediat sesizabilă la parcurgerea oricărui poem. Iată, de pildă, un eşantion de glorificare a unui obiect gospodăresc banal: „Dulap obscur, în tine arde-un înger/ Îmbobocit pe râşniţi de cafea,/ Visând piper rotund şi zahăr cubic,/ Fără să-ţi ştie taina nimenea.// Ouă adânci cu-amiezi sub coaja fină/ Tu-ascunzi tăcut, miresme ce le ierţi,/ Dulci farfurii cu sufletul ca roza/ De parfumat lângă mari peşti inerţi". Altundeva, poetul adresează patetice invocaţii unor entităţi reputat prozaice: „O, magazii de mărfuri !/ O, sfecle vechi de zahăr!". Consemnarea unui acces de jubilatorie frenezie olfactivă sună astfel: „Subţire şi isteric piperul mă înţeapă,/ Un miros greu de pâine mă mângâie pe mână,/ Parfumuri moi şi albe din maldăre de lână/ Şi-n toate, unsuroasă, aroma grea de ceapă.// Miroase a rugină şi-a apă clocotită./ E ceaiul. Ascuţime stridentă de lămâie" etc. Iată şi o secvenţă din poemul *Despre ce mai ştiu motanii*: „Noi ştim că există fântâni/ Cu buze umflate şi moi// Şi-n perii păianjeni bătrâni,/ Şi-un hău nesfârşit în butoi/ Şi bile de apă ce vor/ Pe-ascuns să ne intre-n urechi,/ Mereu ne-aţin calea, în zori,/ Melci putrezi şi râme străvechi". „Discursul îndrăgostit" al poetului e polimorf, fie ludic, candid şi ghiduş, fie, alteori, afectat impudic, salvat de la trivialitate de ironia şi candoarea de fond: „De ce nu vrei să-nnebuneşti, la

ora cinci/ După-amiază, când e atât de bine,/ Şi în sufrageriile adânci/ Să faci pe preşuri tumbe dulci cu mine"; „Ţi-e trupul scos din muzici/ De flaute subţiri/ De-aceea de popoul/ Tău singură te miri// Că ţi-i atât de mare/ Şi-atât de despicat/ Când iese lin din rochii/ Pe-o margine de pat// Şi de ruşine-obrajii/ Şi fesele-ţi se fac/ Mai roşii decât floarea/ Cea roşie de mac…"; „Sufletul meu blând ca boul/ Care-ţi rumegă furoul/ Sufletul meu zvelt ca renul/ Care-ţi ia-n coarne sutienul,/ Sufletu-mi crud ca coioţii/ Care-ţi ronţăie chiloţii"; „Azi e joi, mâine e vineri,/ Lasă-mă, fără reţineri/ Să-ţi scot izmenuţele,/ Sărutu-ţi mânuţele,/ Ca să-ţi văd iar soarele,/ Sărutu-ţi picioarele/ Cu razele-n cârlionţi/ Şi-apoi să mă-mpuşc c-un glonţ:/ Piuuuuuuuu……./ Pe lume să nu mai fiu"; „Mladă Madă,/ Vin' şi adă/ Trupul tău precum o spadă,/ Cu sânii mari şi de pluş/ De o parte şi de alta/ De tăiuş./ Şi mai adă,/ Mladă Madă,/ Ceea ce-i şi stuf şi baltă/ Dulce/ Între craci lungi, de m-aş duce/ Ca pe-un drum, pe ei, o viaţă/ Să ajung, spre dimineaţă/ Când mi-e frig,/ La rozvânătul cârlig / Sufletul să mi-l atârn:/ Zbârrrn !!!". Se cuvine subliniat că, în pofida demonstraţiilor de lascivitate, poetul nu devine niciodată obscen, lirica sa, chiar atunci când e afectat licenţioasă, echivalând cu un „rit purificator" (Lucian Raicu). Dacă nu se poate spune că ar fi propriu-zis un poet fără evoluţie, trebuie observat că la el evoluţia e discretă, greu sesizabilă, rezidând mai degrabă în fine modulaţii de ton ori în focalizarea tematică variabilă, decât în prefaceri radicale de viziune şi manieră. Câte un „personaj" – cum ar fi „detectivul Arthur" şi Julien Ospitalierul (preluat din *Trois contes* de Flaubert), parţiale alter ego-uri ale eului liric, dar şi, cu „partituri" mai mici, Reparata şi Pirata – e reluat în mai multe volume. Printre piesele versificate **B.** strecoară uneori şi mici naraţiuni fanteziste, aşa-zis, în proză de fapt tot poeme în ultimă analiză: sunt compuneri onirice asemănătoare – dar vag, rămânând originale – cu povestirile din primele cărţi ale lui D. Ţepeneag. S-a presupus şi că refugierea în ludic şi hedonism ar fi fost o formă de evaziune în faţa somaţiei

Ștefan Bănulescu, Emil Brumaru și Livius Ciocârlie

agresive a istoriei, în timpul regimului totalitar. Se poate obiecta că, totuşi, există poeţi evazionişti în orice timpuri istorice, chiar sub regimuri democratice, nu oricine e obligat să cânte politicul sau, pieptiş şi explicit, să interogheze existenţialul. E foarte probabil că, născut cu douăzeci de ani mai devreme ori mai târziu, poetul s-ar fi exprimat tot într-un mod asemănător cu cel care l-a consacrat. Pe de altă parte, o poezie ca a lui **B.** se dovedeşte până acum mai durabilă decât unele producţii convenţionale ale unui modernism solemn-înfiorat, care datează. Dintre contemporani, poetul a fost asemănat, sub diferite raporturi, cu Leonid Dimov, Marin Sorescu, Şerban Foarţă, Petre Stoica, Mircea Ivănescu (ar mai putea fi adăugaţi George Almosnino şi Constantin Abăluţă), faţă de care însă diferă totuşi sensibil.

Că lirica lui Emil Brumaru are un caracter panerotic e o propoziţie inatacabilă. Lascivitatea, jocul amoros, aşteptarea adoratei, dilemele sentimentale alcătuiesc hrana sa cea de toate zilele, ca şi viziunea corespunzătoare unor asemenea trăiri, conţinând extrapolarea erosului asupra obiectelor „îndrăgostite“, asupra iatacului, asupra peisajului de provincie şi a mirabilelor „bucătării de vară“, asupra grădinilor de zarzavat, magaziilor, cişmelelor şi, nu în ultimul rând, asupra savorii gastronomice, născătoare de „dulci ispite“. Un soi de atracţie senzuală polarizează mai toate elementele realului în funcţie de un centru libidinal, în jurul căruia ele plutesc cu graţie, cu un aer de necurmat vis, precum într-un balet feeric.

GHEORGHE GRIGURCU

Pe culoarul şerpuit al liricii domestic-erotice, Brumaru deţine în mod clar supremaţia. Imitatorii săi nu reuşesc să fie decât epigoni zbătându-se între stângăcie şi pornografie. Originalul rămâne inconfundabil: un poet la care regimul fantasmatic nu mai este nocturn, romantic, oniric, ci diurn şi „gospodăresc”. Evaziunea în înălţimi şi depărtări, zborul dintr-o realitate joasă şi cenuşie, într-o supra-lume cu reguli mai generoase şi culori mai vii, sunt substituite printr-o uimitoare densificare a lumii mărunte aflate la îndemână. Tot ce apare pe ecranul vieţii poetului devine important şi, pipăit, mângâiat, mirosit, gustat, intră în versurile Ospitalierului.

DANIEL CRISTEA-ENACHE

SCRIERI: *Versuri*, Bucureşti, 1970; *Detectivul Arthur*, Bucureşti, 1970; *Julien Ospitalierul*, Bucureşti, 1974; *Cântece naive*, Bucureşti, 1976; *Adio, Robinson Crusoe*, Bucureşti, 1978; *Dulapul îndrăgostit*, postfaţă Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 1980; *Ruina unui samovar*, Bucureşti, 1983; *Dintr-o scorbură de morcov*, cu ilustraţii de Răzvan Luscov, Bucureşti, 1998; *Fluturii din pandişpan*, cu ilustraţii de Mihaela Şchiopu, Iaşi, 2003; *Poeme alese. 1959–1998*, postfaţă Alexandru Muşina, Braşov, 2003; *Cerşetorul de cafea*, Iaşi, 2004; *Commedia dell'arte*, I–III, 2005–2006 (e-book); *Infernala comedie*, Timișoara, 2005; *Opera poetică*, I–III, Chişinău, 2005; *Submarinul erotic*, București, 2005; *Dumnezeu se uită la noi cu binoclul*, Iaşi, 2006; *Cântece de adolescent. 1957–1958*, Timişoara, 2007; *O brumă de paiete și confetti* (în colaborare cu Șerban Foarță), 2007; *Ne logodim cu un inel din iarbă*, Iași, 2008; *Poezii*, Bucureşti, 2008; *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei cu lindic zglobiu*, pref. Ion Vianu, București, 2008; *Basmul prinţesei Repede-Repede* (in colaborare cu Veronica D. Niculescu), Iaşi, 2009; *Opere*, I–III, pref. Alex. Ștefănescu, Livius Ciocârlie, Iaşi, 2009–2012; *Versuri*, postfaţă Mircea A. Diaconu, Piteşti, 2010.

Repere bibliografice: Leonid Dimov, *Pledoarie pentru un nou poet*, VR, 1969, 12; Leonid Dimov, *Un cavaler rătăcitor*, ARG, 1970, 8; Raicu, *Critica*, *337–344*; Al. Andriescu, *„Cântece naive”*, CRC, 1977, 7; Simion, *Scriitori*, I (1978), *322–327*; Iorgulescu, *Scriitori*, *38–39*; Grigurcu, *Poeţi*, *448–455*; Doinaş, *Lectura*, *219–223*; Cristea, *Modestie*, *76–79*; Pop, *Jocul*, *328–396*; Călinescu, *Biblioteci*, *136–144*; Grigurcu, *Existenţa*, *227–241*; Cistelecan, *Poezie*, *191–194*; Micu, *Limbaje*, *194–201*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *150–153*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *65–69*; Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag, *Momentul oniric*, îngr. Corin Braga, Bucureşti, 1997, *130–132*, *156–157*; *Dicţ. analitic*, I, *338–340*; *Dicţ. esenţial*, *116–117*; Grigurcu, *Poezie*, I, *145–150*; Manolescu, *Lista*, I, *181–188*; Cristea-Enache, *Concert*, *81–87*; Mircea Martin, *Un poet de duminică*, PSS, 2002, 1–2; Marian Victor Buciu, *Visul pervers al lui Emil Brumaru*, CNT, 2002, 6; Gheorghe Grigurcu, *Poezia lui Emil Brumaru*, RL, 2003, 44; Ion Bogdan Lefter, *Emil Brumaru, poetul singurătăţii*, OC, 2003, 196; Rodica Ilie, *Emil Brumaru*, Braşov, 2003; Carmen Muşat, *Rezervaţia de îngeri*, OC, 2004, 213; Teodora Dumitru, *Crime, torturi*, ALA, 2004, 718; Alex Goldiş, *Emil Brumaru. Parfumul poeziei*, ST, 2004, 1–2; Ciopraga, *Partituri*, *180–187*; Ion Pop, *Poezia lui Emil Brumaru*, F, 2005, 11–12; Ștefănescu, *Istoria*, *851–860*; Mihai Iovănel, *Câte găuri, atâta poezie*, CLT, 2006, 5; Marius Chivu, *Erotism extrem*, ALA, 2008, 927; Manolescu, *Istoria*, *1082–1084*; Bianca Burţa-Cernat, *Paradisul diversităţii virtuale*, OC, 2009, 243; Dinela Axineta Soreanu, *Aventura limbajului în opera poetică a lui Emil Brumaru*, Sibiu, 2009; Radu Vancu, *Clubul poeţilor premiaţi (IV). Doi saturnieni*, CLT, 2011, 12; Liviu Antonesei, *Bătălia cu şi pentru Brumaru*, „Bucovina literară“, 2011, 4; Soviany, *Cinci decenii*, I, *137–142*. ***N.Br.***

BRUNEA-FOX, F. (pseudonim al lui Filip Brauner; 18.I.1898, Roman – 12.VI.1977, Bucureşti), reporter, gazetar, traducător.

Fiu al Leiei (n. Gelbert) şi al lui Simcha Brauner, **B.-F.** îşi petrece copilăria la Iaşi, într-un mediu pitoresc şi cu mistere de ghetou. La Liceul Naţional este coleg cu Ionel Teodoreanu şi cu Al. A. Philippide, scrie la „Zări senine” (1915), iar cu Beno Wechsler (B. Fundoianu, prietenul de-o viaţă) face traduceri din Charles Baudelaire. Debutează cu poezii, semnate Pan, la „Versuri şi proză” (Iaşi, 1915) şi în gazetărie la „Arena” (1918). La sfârşitul Primului Război Mondial se stabileşte în Bucureşti, unde frecventează un an Universitatea Liberă. Captivat de efervescenţa artistică a avangardei, **B.-F.** a semnat texte în revistele „75 H P”, „Punct”, „Puntea de fildeş”, „Integral” (1925–1928) – din a cărei redacţie a făcut parte, alături de M.H. Maxy (director), Ion Călugăru, Ilarie Voronca –, „Contimporanul”, „unu”. Influenţat de principiile avangardei privind revelaţia realului şi a vieţii moderne, explorate brut, neliteraturizat, va evolua spre condiţia „super-reporterului” invocat de manifestele mişcării. Atracţia spre jurnalism îl conduce în redacţia marilor ziare de stânga, găsind la „Adevărul” un mentor în C. Mille. Vocaţia fiind descoperită, se dedică unei cariere gazetăreşti prodigioase. Strălucirea profesională o dobândeşte ca redactor la „Dimineaţa” (1925–1937) şi „Adevărul” (1932–1937; revine colaborator între 1946 şi 1951), până la suspendarea gazetelor democratice de către guvernarea de dreapta. A colaborat masiv la numeroase periodice: „Absolutio”, „Mântuirea”, „Clopotul”, „Caietele lunare”, „Revista pentru toţi”, „Adam”, „Zodiac”, „Magazinul”, „Stânga”, „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Curierul israelit”, „Jurnalul”, „Jurnalul de dimineaţă”, „Torţa”, „Răspântia”, „Femeia şi căminul”, „Timpul”, „România liberă”, „Flacăra”, „Presa noastră”, „Viaţa românească”, „Magazin”, „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „La Roumanie d’aujourd’hui” ş.a. Semnătura consacrată va fi F. Brunea–Fox (aluzie la producătorul de jurnale de actualităţi), cu variante prescurtate: F. Br., F. Br. Fx., fx. ş.a. Foloseşte pseudonimele Fox, Mac, Pan, Potomac. În anii postbelici îşi asigura existenţa prin traduceri din franceză şi engleză (literatură, eseistică, pedagogie), uneori în colaborare cu soţia sa, Lisette Daniel-Brunea. Revine târziu în presă, când rolul reporterului se va estompa în favoarea memorialistului.

Scrisul pe care l-a desfăşurat peste o jumătate de veac **B.-F.**, acest „trăpaş al condeiului” (Şt. Roll), îl poartă de la experimentele estetice ale avangardei, care vor patrona permanent libertatea frondeurului şi imagistica iconoclastă, percutantă, la militantismul gazetarului şi la succesele unei vedete în presa de mare tiraj. Efigia literară aparţine reporterului, sustras deliberat beletristicii pentru a-şi exploata vocaţia, creându-se pe sine în cadrul unui gen în resurecţie, emancipat de la frontiera literarităţii şi plasat în prim-plan de Paul Morand, Joseph Kessel, Pierre Mac Orlan, Blaise Cendrars sau Egon Erwin Kisch şi, în sincronie, de pleiada românească N. D. Cocea, Tudor Teodorescu-Branişte, F. Aderca, Ion Vinea, Şt. Roll, Geo Bogza ş.a. Plasat marginal între avangardiştii consacraţi, este receptiv la sincretismul cultural, la ideea de „sinteză modernă”, preconizată de manifestul integralist. Fascinaţia dadaismului se prelungeşte în articolele sale ce surprind semnificaţia mişcării dada – „puşcă încărcată cu zgomot pur” – între momentul de triumf european şi previzibilul sfârşit academist (*Sept manifestes dada*, 1925). Un precursor al modernismului autohton este considerat Tudor Arghezi, cel care a contrariat „precupeţii de zer critic” (*Arghezismul,* 1925). În prozele lui moderniste **B.-F.** dinamitează retorica tradiţională, cultivă „comedia limbajului”, dă o interpretare literală sau echivocă expresiilor metaforice, pastişează formula umoristică urmuziană. Textele subminează ordinea lumii burgheze, înlocuind-o cu un univers absurd şi bizar. Personaje-marionetă, descinse din omul-robot integralist, trăiesc „sub zodie citadină”, în civilizaţia industrială de inspiraţie futuristă, în *Răzbunarea lui Papufili* sau în „trilogia” *Supraamericanul,* din care a publicat fragmente: *Omul expresie, Avatarurile lui Abraam Texas* şi *Miss Doly and Partner*. Puk Taylor, „omul expresie”, serveşte de „album rotativ”, inspirator de imagini sau, într-o ipostază mai subtilă, de „creator de stări sufleteşti”. Aventurile lui se mută în spaţiul fantast sud-american, la San José, oraşul aşezat lacustru pe „butelii de whisky”. Suprasaturate de clişeele cu care jonglează, în deriziune, textele

avangardiste se transferă, treptat, în mărci ale suprarealismului: metafora coalescentă, nonsensul ca procedeu stilistic, lumea fragmentară în proces de disoluţie, poemul-definiţie (*Poem de buzunar*). Inversând raportul ficţiune–viaţă, **B.-F.**, ca şi Puk, personajul său, „sări din mers în realitate", din poemul suprarealist în reportaj. O poetică a reportajului, detectabilă în declaraţiile sale, trimite la funcţia reporterului, de comentator şi creator de opinie, acomodat flexibil la „temele" cotidianului („nu trebuie să aibă o singură peniţă"), de o receptivitate totală în abordarea realului („ochiul reporterului e ca un ochi de muscă: un ochi multiplu"). Practica reportajului este pentru un scriitor „o disciplină şi un filtru", un exerciţiu de spontaneitate. Autor şi actor al relatărilor sale (în care pasajele autoreferenţiale nu lipsesc), **B.-F.** atestă o maieutică imbatabilă cu interlocutorii de pe orice palier social. El este gazetarul independent, apt să conteste opinia oficială, să remodeleze conştiinţa publică prin dezvăluirile sale. Comentariul nud, de fapt divers, ancheta socială sau reportajul-proces surprind imaginea pregnantă şi contrastantă a României interbelice, înregistrând, cu predilecţie, consecinţele sociale ale recesiunii. Unicitatea o dă reportajul lumii din subteranele societăţii, în tablouri, de o minuţie halucinantă, ale sărăciei absolute. Gazetarul a bântuit mahalalele Bucureştilor (înainte ca „periferia" să devină o modă literară), acele teritorii imunde, uitate de autorităţi, din Vitan şi din Câmpul Veseliei la Gropile lui Ouatu – unde descoperă o umanitate la limita extincţiei patologice, în Cuţarida („republica gunoiului"), Grant, Crângaşi („ţinutul lutului"), trecând prin cartiere cu o mai precisă identitate: Colentina, Floreasca, Dudeşti, Obor. Reporterul este atras mai ales de zona Griviţei şi a Gării de Nord, un nucleu incandescent, cu un „duh tăinuit" ce bântuie temperamente violente, un lumpen primar, balcanic (*Patul nr. 6*). El este, în special, reporterul vieţii nocturne, vag cunoscute, a marelui oraş. În reportajele – multe la limita scriiturii romaneşti, cu accente mateine – din ciclurile *Apaşii Capitalei, Nopţi bucureştene* ş.a., adulmecă şi portretizează lumea „ţaţelor" şi a proxeneţilor („baronul" Lăzărică, Sbonghici, „un simbol social"), a peripateticienelor uzate, a bandiţilor (Gaetan, asasinul „monden"), a „candriilor" brutali şi pitoreşti. Conform principiului că mizeria îşi are „subdiviziunile" ei, anchetele lui sociale au ca teme: *Cum trăiesc oamenii*, *Meserii umile*, *Bursa hainelor vechi*, *Un azil de bătrâni* (staţie terminus pentru „vechituri umane"), *Trustul cerşetorilor* (demistificare ratată a antreprenorilor milei). În serialul *Unde voi naşte?* pericolul melodramei este contracarat de interogaţia vitriolantă la adresa societăţii. Reporter, prin excelenţă, al Bucureştilor, **B.-F.** a străbătut, în egală măsură, România Mare, din Maramureş în Basarabia, de la Porţile de Fier la mare, însoţit de excelentul fotoreporter I. Berman. Anchetează tragediile de la Borşa, devastată de un incendiu suspect, sau schiţează, cu o duioşie ironică, scene de gen din viaţa rituală a evreilor săraci din Sighet. A realizat „fiziologii" provinciale despre Iaşi, Bârlad, Paşcani, Botoşani, despre micile porturi dunărene – Calafat, Turnu Măgurele –, pustiite de stagnare, sau despre Sulina, „portul broaştelor". A pornit o campanie gazetărească, fără sorţi de izbândă, pentru turcii din Ada Kaleh, exploataţi de „sultanul" Ali Kadri. A iscodit prin mahalalele turceşti din Constanţa după „negustorul de lipitori" şi a fost singurul reporter care a cunoscut geografia stranie din Insula Şerpilor. *Aventuri malteze* este „jurnalul de bord" al „cruciatului" în insula traficanţilor internaţionali de carne vie, având în vizor „artistele" romănce, o faună feminină fin incizată portretistic. A cultivat, ocazional, reportajul politic (despre trucajele campaniilor electorale), dând portrete caricaturale de parlamentari (Jean Lahovary). A inovat genul de interviuri, cu *Oameni politici în intimitate* („Dimineaţa", 1931) – Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, Octavian Goga, I.G. Duca, C. Argetoianu, Al. Averescu, dr. N. Lupu, la proprietăţile lor cu aer patriarhal (Bădăcin, Ciucea, Măldăreşti etc.). Oaspetele gazetar ocoleşte asperităţile politicului, atent să descopere pasiuni şi hobby-uri pentru un portret inedit. A fost primit, la Mogoşoaia, de Martha şi George Valentin Bibescu, eroul unor riscante aventuri aviatice. Nu pierde ocazia de a intervieva diplomaţi şi scriitori străini: Louis Barthou, Paul Morand, Felix Gaiffe, de la Sorbona, dar şi pe celebra Ana Sage, „femeia în roşu". Celebritatea şi-a consolidat-o prin impactul reportajelor sale senzaţionale. Cu *Cinci zile printre leproşi* (1928), reportaj-proces, comparabil cu *Dragoste şi lepră* (1943) de Egon Erwin Kisch, el reuşeşte „a descoperi America pentru autorităţi" (Tudor Arghezi), denunţând condiţiile inumane, bine camuflate, din lazaretul de la Lărgeanca, în Deltă, până la evadarea bolnavilor cu „lepră vagabondă". O capodoperă este reportajul-parabolă *Trenul fantomă*, adică „trenul secolului [...] reprezentând panica unei epoci". Descripţia şi portretistica subsumează mărcile stilistice ale

poeticii avangardiste: vagabondul caută „pepita unei coji de pâine", „visul zace ca un înger tăiat de tren" etc. Stilistica pregnantă a reportajelor lui **B.-F.**, amestec de revoltă şi toleranţă, potenţial tragic şi lirism, incisivitate, sarcasm şi umor, este la fel de importantă ca evenimentul relatat. Memorialistica literară îşi revendică grupajul *Lentile,* despre prieteni scriitori şi artişti: B. Fundoianu, Ilarie Voronca, I. Ross, I. Berman şi Tudor Arghezi, Geo Bogza. Sunt evocate şi figuri de odinioară: buclucaşul călugăr Mardarie Vlahuţă, Vasile Kogălniceanu, socialiştii Zamfir C. Arbore şi Panait Moşoiu. *Oraşul măcelului* (1944), un pamflet coroziv şi patetic, de o iudaitate profundă, bazat pe o experienţă-limită – rebeliunea legionară din ianuarie 1941 –, surprinde în instantanee macabre „dinamica distrugerii" din cartierele evreieşti, ororile asasinatelor din pădurea Jilava, supravieţuirea miraculoasă a rabinului Gutman. Autorul face rechizitoriul unei ideologii politice a cărei „metafizică" rasială sfârşeşte într-un brutal pogrom. O altă epocă totalitară va inhiba scriitoriceşte pe cel ce se considerase integrat socialmente poziţiilor de stânga. Într-o carte târzie, *Hârca piratului. Peisaje dunărene* (1957), dincolo de comentarii şi epicizări mediocre, dialoguri imaginare, tonul vag festivist, răzbat imagini pregnante ale reporterului de altădată: Delta mirifică – o Amazonia locală – sau haloul fantastic al dostoievskianului Igor Radomirski, ultimul „vrăjitor" de albine de la Isaccea. O figură a secolului al XX-lea, „însuşi reporterul" (Geo Bogza), **B.-F.** rămâne egalul marilor jurnalişti ai lumii moderne.

SCRIERI: *Cinci zile printre leproşi*, pref. D-rul Ygrec, Bucureşti, [1928]; *Oraşul măcelului,* pref. A. L. Zissu, Bucureşti, [1944]; ed. pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1997; *Hârca piratului. Peisaje dunărene*, Bucureşti, 1957; *Reportajele mele. 1927–1938*, îngr. şi postfaţă Lisette Daniel-Brunea, Bucureşti, 1979; *Memoria reportajului*, îngr. Lisette Daniel–Brunea, pref. Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 1985. **Traduceri:** Lion Feuchtwanger, *Războiul evreilor*, Bucureşti, 1945; ed. (*Căderea Ierusalimului*), pref. Teşu Solomovici, Bucureşti, 2007; R.L. Stevenson, *Comoara din insulă*, Bucureşti, 1954; Paul-Louis Courier, *Pamflete,* pref. trad., Bucureşti, 1960; O. J. Cardosa, *Povestiri cubane*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Al. Popescu-Telega), *Calul de mărgean*, Bucureşti, 1964, *16–31*, *57–70*; Gabriel Chevalier, *Clochemerle*, Bucureşti, 1964; Jean Giraudoux, *Nebuna din Chaillot,* în *Teatru francez contemporan*, Bucureşti, 1964, *221–324*; Pierre Daninos, *Un oarecare domn Blot*, Bucureşti, 1966; Bengt Danielsson, *Terry pe urmele lui Kon-Tiki*, Bucureşti, [1970].

Repere bibliografice: Ştefan Roll, *Ospăţul de aur*, îngr. şi introd. Ion Pop, Bucureşti, 1986, *150–151*, *370*; B. de P. [Tudor Arghezi], *Un reportaj senzaţional*, „Bilete de papagal", 1928, 162; Tudor Teodorescu-Branişte, *„Cinci zile printre leproşi"*, ADV, 1929, 13 888; Geo Bogza, *Cu d. Brunea-Fox de vorbă despre reportaj*, VRA, 1934, 342; B. Elvin, *„Hârca piratului"*, VR, 1958, 3; Geo Bogza, *Paznic de far*, Bucureşti, 1974, *509–511*; Sânziana Pop, *Propuneri pentru paradis*, Iaşi, 1975, *83–94;* Radu Popescu, [*F. Brunea-Fox*], RL, 1977, 24, 1979, 15; Dorin Tudoran, *In memoriam... însuşi reporterul*, LCF, 1977, 25; Ioan Grigorescu, [*F. Brunea-Fox*], „Era socialistă", 1979, 6, 1982, 12; Leon, *Umbre*, IV, *69–76*; Zamfir, *Poemul*, *367*, *376*, *380*, *382–383*; Ornea, *Interpretări*, *337–340*; Victor Bârlădeanu, *Brunea-Fox sau Compasiunea combativă*, RCM, 1986, 594; Mirodan, *Dicţionar*, I, *251–262*; E. Suhor, *Brunea-Fox, Reporterul cu majusculă*, RCM, 1987, 625; Pop, *Avangarda*, *79–80*, *158–160*, *198*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *383–385*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *123–133*; Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc*, Iaşi, 2006, *119–125*, *207–208*; Liliana Nicolae, *Brunea-Fox: lucruri neştiute*, DM, 2010, 351. ***A.Sm.***

BUCEGIU, „ziar pentru toţi" ilustrat apărut la Bucureşti, lunar, din ianuarie până în octombrie 1879, sub redacţia lui Gr. H. Grandea. Definindu-şi laconic profilul („romanţe, călătorii, noutăţi, glume şi ceea ce va avea Baba Dochia în ladă: literatura poporului"), **B.** reflectă preferinţele şi orientarea literară ale redactorului. De altfel, gazeta este scrisă în mare măsură de Grandea. El îşi publică aici în foileton romanul *Misterele românilor*, poemul istoric *Despa din Carpați* şi câteva poezii (*Fiul durerii, Toamna, De la Severin*). Versuri mai semnează C. Cârlova, Carol Scrob, N. Armăşescu, Grandea preferând să retipărească din scrierile unor poeţi consacraţi: Costache Conachi (*Ce este nurul?*), V. Alecsandri (*Pohod na Sybir*), D. Bolintineanu (*Sorin*), căruia i se dedică şi un articol conținând informații geografice. Se reproduce şi *Balada nebunilor* a lui Mihail Zamphirescu. Literaturii populare, aflată constant în preocupările redactorului, i se acordă un spaţiu considerabil. Apar, printre altele, baladele *Miron și Florica, Mihu Copilul, Mioriţa*, basmele *Oile cu lâna de aur* (din Mehedinţi) şi *Paserile cu cioc de fier* (din Vâlcea). În ceea ce priveşte traducerile literare, nesemnate, dar aparţinând mai toate lui Grandea, sunt de semnalat tălmăcirea prescurtată a romanului *Don Quijote* de Cervantes şi două articole despre H. Heine (unul al lui Gérard de Nerval), însoţite de o transpunere în proză din creaţia poetului (*Intermezzo*). Mai apar scurte recenzii la cărţi străine şi o „cronică teatrală" la spectacolul cu *Trei crai de la răsărit,* piesa lui B.P. Hasdeu. ***L.V.***

BUCIU, Marian Victor (4.II.1954, Nicolae Titulescu, j. Olt), critic și istoric literar, prozator. Este fiul Didei şi al lui Victor Buciu. Îşi începe învăţătura la şcoala elementară din comuna natală (1961–1966), continuând-o la Școala Medie nr. 5, ulterior Liceul „Ion Minulescu“ din Slatina (1967–1973). În 1974–1975 urmează Şcoala Postliceală de Comerţ Exterior din Bucureşti, apoi Facultatea de Filologie şi Istorie a Universităţii din Craiova (1977–1981). După absolvire devine profesor în învăţământul preuniversitar, funcţionând în această calitate până în 1990, în mai multe comune (Jupâneşti, Ioneşti, Alimăneşti–Izvoarele) din judeţele Gorj şi Olt. Un an este detaşat director-adjunct la Şcoala Ajutătoare din Filiaşi. Ulterior (1990–1991) este redactor la ziarul „Independentul” din Craiova. Din toamna anului 1990 a fost și asistent asociat la Facultatea de Litere și Istorie a Universităţii din Craiova, iar din februarie 1992 a devenit cadru didactic permanent al aceleiaşi universităţi, parcurgând treptele didactice până la gradul de profesor la Catedra de literatura română, universală și comparată. Este doctor în filologie în urma susţinerii în 1993, la Universitatea din Craiova, a tezei *Romanul lui Nicolae Breban,* publicată într-o formă concentrată sub titlul *Breban. Eseu despre stratagemele supravieţuirii narative* (1996). **B.** a debutat cu fragmentul de roman *Miezul nopţii* în revista „Amfiteatru“ (1974). Debutul editorial este reprezentat de romanul *Concediu fără plată* (apărut în 1980). I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul revistei „Ramuri” (1991), Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1995, 2001, 2007).

Cele două cărţi de beletristică publicate de **B**. în anii ’80 – romanul *Concediu fără plată* şi volumul de povestiri *Pe scări, deasupra lumii* (1987) – aduceau o proză de calitate, sincronă cu orizontul estetic şi tematic propriu epocii, totuşi fără atribute de excelenţă care să îi aducă notorietatea. „Cariera“ de autor a lui **B.** avea să se relanseze pe tărâmul criticii literare, unde eforturile hermeneutice şi de încadrare teoretică şi istorică au vizat atât figuri clasicizate ale literaturii moderne, ca în *Celălalt Arghezi. Eseu de poetică retorică a prozei, Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii* (1996), *E.M. Cioran – Despărţirea continuă a Autorului cel Rău. Eseu despre onto-retorica Textului cioranian* (1996), *Onto-retorica lui I.L. Caragiale* (1997), cât şi autori în curs de „clasicizare”, precum în *Breban. Eseu despre stratagemele supravieţuirii narative, „Animale bolnave” de Nicolae Breban* (2002), *Voința și puterea creației. Opera lui Nicolae Breban* (2009) sau în *Ţepeneag. Între onirism, textualism, postmodernism* (1998). În prima etapă a activităţii lui criticul se individualiza îndeosebi prin aplicarea tenace a unei metode de factură proprie, prin care cercetarea şi interpretarea operelor literare echivala cu învederarea a ceea ce el numeşte „onto-retorica“ acestora. În contribuţiile mai recente **B.** pare să fi atenuat aspectul demonstrativ, programatic şi tehnicist al demersului centrat pe onto-retorică: rezultatul e un spor de fluenţă a discursului şi, probabil, un spor de audienţă. Bibliografia criticului e variată, adăugând un eseu despre un scriitor şi personaj notabil al rezistenței antitotalitare – *Dieter Schlesak, un maestru german al evaziunii* (2003). La „lecturile posttotalitare” din *Promptuar* (2001), unde sunt adunate o parte din comentariile prilejuite de observarea actualităţii literare, se alătură două volume „gemene“ *Zece prozatori exemplari* (2006–2007), primul subintitulat *Perioada interbelică*, iar celălalt *Perioada comunistă*, care reunesc studii despre autori însemnaţi din ultima sută de ani. Un succes notabil este reprezentat de consistenta lucrare *Panorama literaturii române în secolul XX* (I–III, 2003–2010), cu un volum dedicat poeziei, celelalte două prozei. După cum precizează în prefaţă, **B.** nu a intenţionat să ofere o prezentare „populară şi facilă“ ori „descriptivă şi biografică“, ci a înțeles să purceadă la „un excurs aşa-zis specializat“, asumându-şi riscul de a „crea dificultăţi“ (unor cititori mai puţin receptivi, probabil). Ca un rod al aceleiaşi preocupări pentru investigarea şi „fixarea“ plauzibilă a contribuţiilor unor autori contemporani se înfăţişează şi volumul *Nicolae Manolescu: (pre) istoria criticului* (2011). O anumită bruscheţe (nu impur-maliţioasă, ci oportună, cu virtuţi euristice) pune la adăpost cercetarea de orice derivă fastidioasă, în pofida densităţii semnificante, menţinând constant o atractivă tensiune a parcurgerii textului, un suspans de bună calitate.

SCRIERI: *Concediu fără plată*, Bucureşti, 1980; *Pe scări, deasupra lumii*, Craiova, 1987; *Celălalt Arghezi. Eseu de poetică retorică a prozei*, Craiova, 1995; *Breban. Eseu despre stratagemele supravieţuirii narative*, Craiova, 1996; *Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii*, Craiova, 1996; *E.M. Cioran – Despărţirea continuă a Autorului cel Rău. Eseu despre onto-retorica Textului cioranian*, Craiova, 1996; *Onto-retorica lui I.L. Caragiale*,

Craiova, 1997; *Țepeneag. Între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, 1998; *Promptuar. Lecturi posttotalitare*, Craiova, 2001; *„Animale bolnave" de Nicolae Breban*, Cluj-Napoca, 2002; *Dieter Schlesak, un maestru german al evaziunii*, Craiova, 2003; *Panorama literaturii române în secolul XX*, I–III, Craiova, 2003–2010; *Avangarda şi neoavangarda în literatura română*, Craiova, 2006; *Zece prozatori exemplari*, I–II, Bucureşti, 2006–2007; *Voinţa şi puterea de creaţie. Opera lui Nicolae Breban*, Bucureşti, 2009; *10+10 prozatori exemplari. Nominalizări Nobel*, Bucureşti, 2010; *Nicolae Manolescu: (pre)istoria criticului*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Bucur Demetrian, *„Concediu fără plată"*, R, 1982, 4; Dan C. Mihăilescu, *„Celălalt Arghezi"*, LAI, 1996, 22 ianuarie; Ion Simuţ, *Mersul literaturii prin ceaţa tranziţiei*, RL, 1997, 29; Constantin M. Popa, [*Marian Victor Buciu*], R, 1997, 10, „Mozaicul", 1999, 1, 2004, 4; Ion Simuţ, *Textul ca vis, visul ca limbaj*, F, 1999, 3; Răzvan Voncu, *Între adeziune afectivă şi confuzie exegetică*, CNT, 1999, 5; Constantin Pricop, *Dumitru Ţepeneag sau Onirismul estetic*, VR, 2008, 6–7; Mircea Morariu, *Însemnele pasiunii şi utilităţii*, TTR, 2008, 8–10; Iulian Boldea, *Teme şi variaţiuni*, Bucureşti, 2008, *154–155*; Iulian Boldea, *Critică şi onto-retorică*, CNT, 2010, 8. ***N.Br.***

BUCIUMUL, gazetă politică apărută la Paris, săptămânal, de la 10 martie până la 3 mai 1857. Editată în excelente condiţii grafice, cu alfabet de tranziţie, sub redacţia lui Cezar Bolliac, **B.**, care etala în frontispiciu deviza-program „Autonomia, unirea şi principe strein", reprezenta vederile politice ale unei grupări a exilaţilor români, formulate într-un text inaugural: „Acest jurnal, fundat printr-o impulsiune spontanee a majorității junimei din streinătate, nu reprezintă opiniunea nici a unui individ, nici a unei caste exclusive; el este expresiunea unor simtimente colective. Întreţinut prin contribuţiunea şi conlucrarea junilor români, el este afară din orice partidă şi din orice spirit de parţialitate. Departe de interesele coteriilor şi de influinţele individuale, emancipat de prejudecăţile castelor şi îmbrăţişând cu căldură reformele moderate şi logice, acest organ public se adaptează la orice român, fără distincţiune de partid şi de castă. Scopul său nu este de a produce diviziune, nici de a aţâţa lupte; pe cât puterile îl vor ierta, el va arăta drumul armoniei şi concordiei, dovedind fiecării caste şi individ că interesul general nu este în dezacord cu interesul particular şi că numai prin respectul dreptului comun va putea exista şi dreptul individual". În afara redactorului, colaborau cu articole politice şi alţi membri ai emigraţiei, care semnau C. B-escu (probabil C. Bălcescu) şi G.D.V. Alte articole şi satire nesemnate sunt ale lui Vasile Boerescu, cele mai multe însă îi aparţin lui Bolliac, susţinător al vederilor partidei unioniste. I se alătură J.A. Vaillant, Radu Ionescu, I. Strat, arhimandritul Iosafat Snagoveanul. Din ţară trimit versuri G. Sion şi Al. Donici. După şapte numere lui Bolliac i se retrage mandatul reprezentării adepţilor Unirii, pe care îl capătă V.A. Urechia, redactor al unei gazete noi, „Opiniunea". ***R.Z.***

BUCIUMUL, „ziar politic, literar şi comercial" apărut la Bucureşti între 15 decembrie 1862 şi 5 decembrie 1864. Proprietar şi director era Cezar Bolliac, care editează **B.** în continuarea periodicului cu acelaşi titlu scos la Paris în 1857. Ieşind la început de două ori pe săptămână, gazeta îşi măreşte numărul apariţiilor la trei de la 8 iunie 1863, pentru a deveni, din 1 august, cotidian. Tirajul rămâne însă modest, mult sub aşteptările directorului şi, din ianuarie 1864, Bolliac este nevoit să editeze doar trei numere pe săptămână. În acelaşi an, la început de decembrie, ca urmare a unui aprig atac împotriva guvernului şi a lui M. Kogălniceanu, **B.** este suspendat. Bolliac îl va înlocui, trei luni mai târziu, cu „Trompeta Carpaţilor". Atitudinea ziarului este aceea a unui oficios liberal moderat. Militând, mai întâi, alături de rosettişti, începe apoi o violentă campanie împotriva „roşilor" (C.A. Rosetti, I.C. Brătianu), apărând reformele impuse de Al. I. Cuza; după puţină vreme va redeveni organ al opoziţiei, Bolliac arătându-se nemulţumit de politica internă a lui M. Kogălniceanu. În ceea ce priveşte „partea literară", Bolliac o concepe într-un sens larg, adică înglobând studii şi articole de istorie, geografie, filologie. El publică documente istorice, cronici străine referitoare şi la români, cronici interne, însoţite de prezentări succinte, în care se subliniază importanţa lor documentară şi literară. Se adaugă însemnata contribuţie a lui B.P. Hasdeu, care dă, alături de câteva articole politice, un comentariu asupra titlului domnilor pământeni, apoi *Studii critice asupra istoriei române*, schiţe bibliografice. Aici apare scrierea *Copilăriele lui Iancu Moţoc* de B.P. Hasdeu, prima versiune a *Ursitei*, cu indicaţia că este „fragment dintr-un roman". Cu publicistică militantă, antirosettistă, dar şi cu poezie satirică, e prezent şi C.D. Aricescu,

un timp şi administrator al gazetei; versuri scriu Gr. Alexandrescu (*Vânătorul*), D. Bolintineanu, Gh. Tăutu, George Baronzi, Mihail Zamphirescu şi Al. Depărăţeanu, care dă aici şi traduceri din spaniolă, printre primele la noi; lui V. Alecsandri i se republică, sub pseudonimul Vlad Moraru, fabula *Moara de vânt*. Din octombrie 1864 o cronică muzicală ținută de N. Filimon se ocupă de spectacolele operei italiene la Bucureşti. Filimon este şi autorul studiului de folclor *Lăutarii şi compoziţiunile lor*. Ziarul conţine, număr de număr, note, recenzii, ştiri privind viaţa intelectuală din Principate, mai toate redactate de Cezar Bolliac, observator obiectiv şi atent, preocupat și de condiţiile de trai ale scriitorilor (articolele în legătură cu pensiile lui Ion Heliade-Rădulescu, a profesorului de origine franceză J. A. Vaillant), de cărţile şi revistele apărute (editarea operelor lui D. Bolintineanu, cronica la romanul *Ciocoii vechi şi noi* de N. Filimon, analiza critică a poeziilor lui Gh. Tăutu etc.). ***R.Z.***

BUCIUMUL, publicaţie a cercului folcloristic Buciumul, apărută în comuna Brădiceni-Gorj, lunar, în două serii: din noiembrie 1924 până în august 1926 şi din ianuarie 1935 până în februarie 1936, cu subtitlul „Foaie pentru strângerea folclorului", devenit „Foaie folcloristică-literară" de la numărul 6. Director: I.I. Buligan-Delagorj. Seria a doua, apărută la un interval de zece ani, păstrează formatul, profilul şi numărul de pagini (18), schimbându-şi doar frontispiciul: „Foaie pentru săteni. Literatură, cultură, folclor şi artă populară." Director: I.I. Buligan, învăţător; administrator: preot Teodor Gureanu; comitetul de conducere: C. Brâncuş, I.I. Buligan, T. Gureanu, C. Gh. Popescu Tică. Din articolul program *Prietene dragă* rezultă că revista îşi propune să publice „basme, poveşti, tradiţii, legende, doine, cântece, bocete, hazuri, glume, snoave, datine, obiceiuri, credinţe, superstiţii, vrăji, farmece, ghicitori, cimilituri şi vorbe cumpănite". În acest scop, apelează la preoţii şi învăţătorii satelor, care devin principalii susţinători şi colaboratori (D. Udrescu, Lucian Costin, Ilie Păsculescu, I.N. Popescu, Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa ş.a.). Numărul 12 conţine o scrisoare de la Artur Gorovei, director al revistei de folclor „Şezătoarea", în care se propune organizarea unei „asociaţii a tuturor folcloriştilor din ţară", menită să culeagă şi să publice materiale folclorice. În paralel sunt retipărite şi scrieri din literatura cultă, ca, de pildă, povestea lui Ion Creangă *Inul şi cămeşa*, schiţa *Odată* de Emil Gârleanu, amintiri din copilărie ale lui Vasile Militaru. În *Rândurile de început*, marcând cea de-a doua serie, revista îşi stabileşte singură locul, alături de „Şezătoarea" lui Artur Gorovei, „Tudor Pamfile" a lui D. Furtună, „Izvoraşul" lui Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, „Vestitorul satelor" din Boroaia Fălticenilor, „Ion Creangă", „Doina" etc. Alți colaboratori: Mihail Lungianu, C. S. Nicolăescu-Plopşor, Constantin G. Roiban, N. Rădulescu-Niger, C. Jaleş. ***M.W.***

BUCIUMUL, revistă apărută la Bucureşti, lunar, în două serii: din septembrie 1936 până în ianuarie 1937 şi din februarie până în aprilie 1938. Director: Gheorghe T. Dâmboianu, înlocuit la numărul 6 de Marin C. Ionescu; secretar: Costel M. Blidărescu, care de la numărul 7 e redactor-şef. În *Înainte cuvântare*, semnată de Marin C. Ionescu, preşedintele profesorilor de religie din România, se arată că revista va fi menită să deschidă orizontul tinerilor. Se publică articole de popularizare pe subiecte medicale de premilitărie, cercetăşie, străjerie, evocări ale unor evenimente (răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan, naşterea lui Ion Creangă), cronici teatrale, note de drum, epigrame, glume, şarade etc. Beletristica, susţinută de condeie modeste, e prezentă prin poezii minore semnate de Gheorghe Stroescu, G. Marinescu-Fulga, Decebal Ghiţescu, Fany Ştefănescu-Moldovan, prin pagini de proză lipsite de emoţie artistică datorate unor veleitari (C. Delamovilă, Mariana Ştefănescu, Rozalina Melinescu, Virgil Ştefănescu, Elena Ştefănescu, Rodica Popescu, Ana Stroescu) şi recenzii semnate de Dragoş Protopopescu, Pericle Martinescu, Marin C. Ionescu. Sub impactul curentelor politice ale vremii, publicaţia sprijină Liga Antirevizionistă Română condusă de Stelian Popescu, directorul cotidianului „Universul". Alunecarea redacţiei spre ideologia de dreapta e tot mai evidentă odată cu numărul 6 /1938, dedicat lui Ion Moţa şi Vasile Marin, în care scriu Radu Gyr, Victor Bilciurescu, Cleopatra Ştefănescu, Geo Stroescu, Rodica Isăcescu, Gh. Tănăsescu, Paul Răduţ ş.a. Se reproduc articole cu caracter legionar. **B.** îşi încetează apariţia odată cu arestarea şi condamnarea conducătorilor legionari. ***I.R.***

BUCIUMUL ROMÂN, revistă literară, istorică și filologică apărută la Iaşi, lunar, între 1 martie 1875 şi martie 1881; de la 1 martie 1876 are subtitlul „Foaie literară". Editor: Teodor Codrescu; redactor: Iancu M. Codrescu. Se tipăresc versuri inedite de Al. Beldiman şi I. Prale, precum şi studii privitoare la activitatea acestora (*O neoformă de scriere şi citire*, despre I. Prale, şi *Tragedia Moldovei de vornicul Alecsandru Beldiman*, ambele de I.M. Codrescu). O rubrică de informaţii bibliografice, „Bibliohronologie română", include scurte recenzii scrise cu spirit critic de I. M. Codrescu, care împreună cu Al. Athanasiadi traduce din greacă poemul *Poezia morală* de A. Calfoglu. Aici T. Codrescu a republicat mai multe studii ale lui Gh. Săulescu despre limba textelor vechi bisericeşti, precum şi documente istorice. La sfârşitul primului an de apariţie, în numărul 12/1876, apar întâile fragmente din *Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor* de I. Budai-Deleanu, manuscrisul A, publicate de asemenea de T. Codrescu. În 1876 şi în anul următor, tipărirea *Ţiganiadei* a continuat, realizându-se astfel prima editare a epopeii. Au mai colaborat cu versuri şi proză D. Gusti, Al. Beldiman, Gr. S. Stamatin, I. Buttă şi Frédéric Damé cu *Studiu comparativ între limbele românească şi provensală*. ***R.Z.***

BUCOV, Emilian (8.VIII.1909, Chilia Nouă–Odessa – 17.X.1984, Chişinău), poet, prozator, dramaturg. Născut într-o familie de ucraineni săraci, învaţă mai întâi la Chilia şi Ismail, termină, după învingerea unor dificultăţi materiale, Liceul „B.P. Hasdeu" din Chişinău (1930), apoi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1936). Student fiind, devine membru al Uniunii Tineretului Comunist şi desfăşoară în ilegalitate diverse activităţi politice. Din 1940 se refugiază la Moscova şi contribuie prin versurile lui la difuzarea sloganurilor bolşevice antiromâneşti. Stabilit din 1944 la Chişinău, era considerat unul dintre scriitorii activişti de seamă din RSS Moldovenească. A fost preşedinte al Uniunii Scriitorilor (1945–1946), locţiitor al preşedintelui Sovietului Miniştrilor (1947–1951), redactor-şef al revistei „Nistru", deputat în mai multe legislaturi. A fost distins cu Premiul de Stat (1966), cu titlurile Erou al Muncii Socialiste (1979) şi Scriitor al Poporului din RSS Moldovenească (1982), i s-au acordat numeroase premii.

B. a colaborat la reviste de stânga ori de avangardă, debutând, probabil, la „Herald" (1933), cu o traducere din ruseşte. Continuă apoi să publice versuri şi proză la „Adevărul literar şi artistic", „Şantier", „Cuvântul liber", „Făclia", „Societatea de mâine" ş.a., semnând fie Bâcov, fie Bucov sau Radu Bucov Emilian, Emil Bercea, Radu Bercea ş.a. Lirica lui este a unui insurgent gălăgios, care anunţă „apusul Parnasului" şi respinge poezia „burgheză" (în care include şi „hârdăul eminescian"), cultivând programatic o tematică ostentativ proletară. Modelul era poezia sovietică a vremii, cu deosebire cea a lui Vladimir Maiakovski, din care a tradus (1951) şi pe care l-a popularizat, dar şi avangardismul, un „futurism întârziat", ambele preluate de **B.** „caricatural", pentru că „gestica sa e a unui bufon" şi pentru că la el proliferează „vorbăria jenantă" (Alexandru Burlacu). Şi-a strâns versurile din perioada românească în volumele *Clocotul muncii* (1936), *Discursul soarelui* (1937) şi *China* (1938). Perioada sovietică începe în anii '40, la Moscova, unde îi apar volume care cuprind versuri violent antiromâneşti. Este orientarea pe care a păstrat-o, cu o excepţie parţială – volumul *Zile de azi, zile de mâine* (1965), patru decenii, răstimp în care a tipărit enorm. Poligraf industrios, **B.** colportează de data aceasta clişeele propagandei sovietice în versuri, în romane, în dramaturgie, condus de principiul – versificat tot de el – potrivit căruia „Ni-i Moscova soare, iar Kievul frate". În jurul vieţii şi scrierilor sale oficialităţile sovietice au creat o legendă profitabilă. A mai tradus din Maxim Gorki (în colaborare), din Ilya Ilf şi Evgheni Petrov (1938) şi din Serghei Esenin.

SCRIERI: *Clocotul muncii*, Piatra Neamţ, 1936; *Discursul soarelui*, Bucureşti, 1937; *China*, Bucureşti, 1938; *Andrieş*, Chişinău, 1946; *Ţara mea*, Chişinău, 1947; *Cresc etajele*, Chişinău, 1952; *De vorbă cu cei mici*, Chişinău, 1953; *De la Volga pân-la Don*, Chişinău, 1953; *Opere alese*, Chişinău, 1954; *Oraşul Răut*, Chişinău, 1956; *Roua dimineţii*, Chişinău, 1956; *Lirică*, Chişinău, 1957; *Poezii*, Chişinău, 1958; *Dunărea zbuciumată*, Chişinău, 1959; *Piese*, Chişinău, 1960; *Timpuri şi oameni*, Chişinău, 1961; *Stele şi lanţuri*, Chişinău, 1962; *Ultimul zăplaz*, Chişinău, 1962; *Povestiri, nuvele, momente lirice*, Chişinău, 1963; *Povestiri despre Petrică-Rică*, Chişinău, 1963; *Zile de azi, zile de mâine*, Chişinău, 1965; *Versuri*, Chişinău, 1966; *Vietnamul meu*, Chişinău, 1966; *Magistrala*, Chişinău, 1969; *Povestiri poloneze*, Chişinău, 1969; *Scrieri*, I–V, pref. Simion Cibotaru, Chişinău, 1970–1973; *Pomul vieţii*, Chişinău, 1974; *Scară fără trepte*, Chişinău,

1976; *Oglinda*, Chişinău, 1978; *Pentru voi*, Chişinău, 1978; *Largul*, Chişinău, 1979; *Bim-Bom*, Chişinău, 1981; *Tinereţe în flăcări*, Chişinău, 1982; *Om de dimineaţă*, Chişinău, 1984; *Mi-i dor de ţara cu cireşi*, pref. Tudor Palladi, Chişinău, 2005.

Repere bibliografice: N.D. Cocea, *Un poet*, „Orizont", 1935, 5; Călinescu, *Opere*, III, *865–866*; Şerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, RFR, 1938, 5; Vasile Coroban, *Emilian Bucov*, în *Profiluri*, *57–73*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *528–529*; Simion Cibotaru, *Scriitorul şi timpul*, Chişinău, 1979; Dolgan, *Crez*, *134–145*; Gheorghe Mazilu, *Creaţia lui Em. Bucov între mit şi realitate*, LA, 1989, 2 noiembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *176–177*; Burlacu, *Critica*, *126–138*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *79–86*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *138–142*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *130–144*; Dolgan, *Poezia*, *341–352*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1100*; *Dicţ. Chişinău*, *74–75*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *46–50*. ***D.M.***

BUCOVINA, publicaţie apărută la Cernăuţi, zilnic, între 18 martie 1919 şi 25 ianuarie 1920, cu subtitlul „Ziarul românilor bucovineni". Redactor responsabil: Dimitrie Bucevski, urmat de Pamfil Şeicaru și Cezar Petrescu; începând cu numărul 42/1919, cei doi figurează temporar ca directori; secretar de redacție: C. Cehan-Racoviță. Revistă a Societăţii Unirea, **B.** îşi propune să promoveze literatura română în mediul cultural din provincia al cărei nume îl poartă. Eclectic ca opţiuni ideologic-literare, cotidianul se bazează aproape exclusiv pe republicări. Are ca rubrică permanentă „Foiţa Bucovinei", devenită, începând cu numărul 42/1919, „Literatură" sau „Critică literară". Aici sunt republicate texte literare şi eseuri critice preluate din revistele „Luceafărul", „Sămănătorul", „Ramuri", „Gazeta de Transilvania" etc. Din „Însemnări literare" și „Convorbiri literare" sunt reproduse texte de Demostene Botez, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, D. Anghel, Ilarie Chendi, Ion Creangă, Titu Maiorescu, G. Bacovia. Se publică articole de Eminescu (*Despre programe*, reluat din „Timpul"), Duiliu Zamfirescu (*Bucovina*) şi N. Iorga (*În ţara vechilor boieri*). Colaborează cu poezie G. Tutoveanu, I.U. Soricu, Marcel Romanescu, cu proză Ionel Teodoreanu, V. Demetrius. Alţi colaboratori: T. Ştefanelli, Al. Cazaban, D. Nanu, Ion Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești ***C.Tt.***

BUCOVINA, periodic „de afirmare românească" apărut la Cernăuţi, zilnic, între 14 iulie 1941 şi 1 martie 1944, sub conducerea unui comitet de direcţie. De orientare filogermană, cu aspect comercial, de informaţie generală, **B.** acordă un loc minor ştirilor culturale. În ceea ce priveşte literatura, publică sporadic poezie (de obicei ocazională) şi traduceri în foileton din literatura engleză de consum. Colaborează cu poezie păşunistă şi postsămănătoristă, pe teme istorice şi naţionaliste, Volbură Poiană Năsturaş, George Voevidca, George Drumur, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Nicolae Tăutu. În numărul 18/1941 este publicat poemul lui Eminescu *Bucovinei*. Semnează traduceri D. Luţa. Alţi colaboratori: Aurel Tudor, Dragoş Vicol, Vasile Bradu. ***C.Tt.***

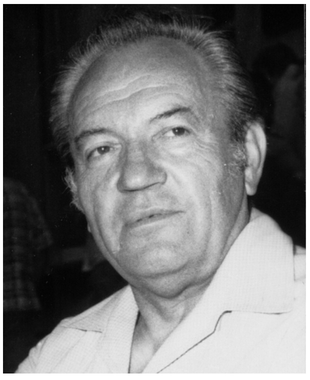
BUCOVINA LITERARĂ, supliment săptămânal al ziarului „Bucovina", apărut la Cernăuţi, cu concursul Societăţii Scriitorilor Bucovineni, din 14 septembrie 1942 până în 19 martie 1944, în continuarea celui publicat începând din 23 martie 1942, cu titlul „Bucovina. Supliment literar" sau „Supliment literar. Bucovina". Nu e indicat colectivul redacţional, abia de la numărul 57 din 1943 fiind menţionat ca prim-redactor George Drumur. Fără a avea un program explicit, **B.l.** caută să dobândească un caracter cultural și beletristic distinct, regional, dar nu numai, publicând poezie, proză, piese de teatru, reportaje, cronici plastice, muzicale şi teatrale. La rubricile „Poezii", „Poeme", „Poeme de pe front", „Sonete de pe front" apar versuri de E. Ar. Zaharia (*Doină, În munte*, *Mistică*, *Nova Ars Poetica*), Dimitrie Stelaru (*Omul nou)*, Mircea Streinul (*Eroul*, *Moartea șarpelui*), Dragoş Vicol (*Baladă pentru Domniţa Cântecului*, *Incursiune*, *Stăm în groapă…*, *Dimineaţă pe front*, *Scrisoare lui Serghie Essenin*, *Amurg citadin*, *Repaus*), George Voevidca (*Cruciada a IX-a*, *Morminte sub robie*, *Psalm*), Dim. I. Păcurariu (*Autumnale*, *Poem simplu*), D. Loghin, Traian Cantemir, Constantin Bivolaru, N. Istrati, Teofil Lianu, George Nimigean, Gheorghe Noveanu, Niculae Rusu, Ion Scutaru, Nicolae Tăutu, George Todoran ş.a. În paginile de proză se regăsesc nume precum Mihail Sadoveanu (*Bătălia de la Vaslui*), Eusebiu Camilar (*Prietenia*), Dim I. Păcurariu (*Fuga…*, *Vis frânt*), George Zamfira Antonescu, Alexei Dragu, I. Mandiuc, N. Tcaciuc-Albu, Aurel Tudor, Ion Munteanu, E. Ar. Zaharia ş.a. Cel din urmă contribuie și cu drama în patru acte intitulată *Conștiința.* Dacă eseurile sunt relativ rare (de reținut, totuși, *Sufletul*, *creaţie afectivă a artei* de Melania Livadă), foarte amplu este sectorul de

critică şi istorie literară, unde se pot citi articole polemice de Aug. Z.N. Pop (*Cuvânt despre plagiat şi plagiatori. Cazul Profira Sadoveanu*), cronici literare de George Drumur, Traian Cantemir și E. Ar. Zaharia, texte teoretice de Mihai Cosmineanu (*Sediul esteticului literar*), mici studii comparative de Melania Livadă (*Două mari romane şi o aceeaşi temă*, despre *Ţăranii* de Władisław Reymont şi *Ion* de Liviu Rebreanu), comentarii și cercetări despre viața și opera lui Eminescu datorate lui C. Loghin, Aurel Vasiliu, Ilie Mandiuc și Aug. Z.N. Pop. De interes pentru istoria literară sunt și interviurile din 1943 cu Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Mihail Sadoveanu și Ionel Teodoreanu sau în 1944 cu sculptorul și scriitorul Ion Vlasiu. Dumitru Isac scrie mai ales despre cărţi de filosofie (Lucian Blaga, *Știință și creație*, N. Bagdasar, *Teoria cunoștinței*), dar și despre Nichifor Crainic, „poetul cerului creştin". O animată rubrică de note, numită „File de calendar", oglindește actualitatea culturală românească și străină. Profilul literar al publicației e întregit de remarcabile traduceri, cum sunt, îndeosebi, cele ale lui Pimen Constantinescu din poezia latină (Horațiu, *Oda a patra*), franceză (Alfred de Musset, *Maria*, Sully Prudhomme, *Ochii*), italiană (Giovanni Pascoli, *Binecuvântare*), germană (Goethe, *Balada regelui din Thule*, Chamisso, *Împletitoarea de coşuri*), dar și cele ale lui Radu Mehedinţi din lirica italiană (Luigi Pirandello, *Pace* și *Primăvară*, Giuseppe Ungaretti, *Unde lumina*), cea a lui E. Ar. Zaharia din poetul spaniol Juan Ramón Jiménez (*Hai să visăm*) sau cea a lui N. Tcaciuc-Albu din Friedrich Schiller (*Speranța*). Acestea dovedesc aspirația **B.l.** de a deschide orizonturi mai largi, dincolo de regionalimul cultural firesc, asumat cu dăruire pe toată perioada de apariție (semnificativ, între altele, un serial semnat de S. Reli, *Momente din viaţa românească în Cernăuţii de altădată*). ***I.M.***

BUCOVINA LITERARĂ, publicație apărută la Suceava, lunar, începând din ianuarie 1990, la inițiativa unui grup de scriitori coordonat de Mihail Iordache, care va deveni apoi redactor-șef. Între aprilie 1993 și mai 1994 și-a întrerupt apariția. La reluare, în iunie 1994, redactor-șef este Marcel Mureşeanu (până în decembrie 1997). După un interimat de câteva luni, în care sunt menționați ca „realizatori" Ion Beldeanu și Victor T. Rusu, funcția este preluată, succesiv, de Mircea A. Diaconu (aprilie 1997 – iunie 1999), Ion Beldeanu (iulie 1999 – iulie 2010) și Constantin Arcu (august 2010 – aprilie 2012). Din mai 2012 redacția este alcătuită din Sabina Fînaru, Carmen Veronica Steiciuc și Alexandru Ovidiu Vintilă, pentru ca, din noiembrie același an, Carmen Veronica Steiciuc să ajungă director, iar Alexandru Ovidiu Vintilă redactor-șef. Secretari de redacție au fost, pe rând, Mihai Spânu, Nicolae Cârlan și Alexandru Ovidiu Vintilă. Continuând, la început, o tradiție mai apropiată, aceea a suplimentului literar „Pagini bucovinene", găzduit, între 1982 și 1989, de revista „Convorbiri literare", **B.l.** revendică ulterior o moștenire mai îndepărtată, dar prețioasă, a altui supliment, cel inclus, din 23 martie 1942 până în 19 martie 1944 (cu titlul „Supliment literar. Bucovina", „Bucovina. Supliment literar" și, în fine, „Bucovina literară. Supliment"), în ziarul „Bucovina" de la Cernăuți. Revendicarea este consfințită însă, pe deplin, abia de la numărul 10/2001, când pe frontispiciu se indică, în mod inexact „Prima serie a revistei a apărut în anul 1941 la Cernăuți". Preschimbată după aceea, tot inexact, în „Revistă fondată de Societatea Scriitorilor Bucovineni la Cernăuţi în 1941", mențiunea va fi abandonată mai târziu în favoarea uneia actualizate: „Revistă a Societății Scriitorilor Bucovineni". Dincolo de această filiație asumată imprecis, dar cu justificată mândrie, revista s-a dorit a fi din capul locului mai mult decât regională. Așa cum promite în editorialul programatic din primul număr, intitulat *Început*, ea va refuza cantonarea „în hotarele unui provincialism ridicol" și ale unui „tradiționalism anacronic", nutrind convingerea că specificul cultural bucovinean nu poate avea rezonanță decât în „contextul spiritualității românești". Într-adevăr, publicația își va îndrepta constant atenția atât spre valorile culturale ale Bucovinei, cât și spre cele naționale și universale. Rubricatura diversă, tematicile abordate, selecția colaboratorilor o dovedesc deopotrivă și din plin. Rubricile dedicate spațiului bucovinean sau celui moldovean, precum „Patrimoniu", „Calendar bucovinean", „Coordonate cernăuțene", conviețuiesc fericit cu cele generale, proprii oricărei reviste literare cu deschidere: „Poesis", „Lirice", „Proză",„Epica magna", „Debut", „Cronica literară", „Eseu", „Retrospective", „Literatură străină", „Interferenţe", „Invitatul revistei", „Interviu", „Vitrina editorială" ș.a. **B.l.** a știut, totodată, să-și atragă colaborarea unor autori prestigioși din toată țara. Astfel, în sumar se

regăsesc nu doar numele unor poeți de obârșie din aria moldoveană și bucovineană, ca Nichita Danilov (*Îngerul*, *Despre poezie*), Matei Vișniec (*Șapte poeme de dragoste*), Ovidiu Genaru, Adrian Alui Gheorghe, Daniel Corbu, Liviu Antonesei, Gheorghe Izbășescu, Leo Butnaru, Nicolae Coande, Cassian Maria Spiridon, Horia Zilieru, Ion Beldeanu, Traian Chelaru, Constantin Hrehor, Ion Murgeanu, George L. Nimigeanu, Vasile Tărâțeanu, ci și din alte zone ale geografiei noastre literare: Gheorghe Grigurcu, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Marcel Mureșeanu, Șerban Foarță, Simona-Grazia Dima, George Vulturescu, Radu Ulmeanu ș.a. Cu proză colaborează, de asemenea, autori din tot spațiul literar românesc și din toate generațiile. Se publică fragmente de roman aparținând lui Matei Vișniec (*Domnul K eliberat*), Gellu Dorian (*Cartea de la Uppsala*, capitolul întâi din romanul *Duane House*), Constantin Arcu (din romanul *Cocoșul albastru*), Mircea Șerbănescu, Alexandru Vakulovski. Proza scurtă e semnată, între mulți alții, de Bedros Horasangian, Dan Lungu, Dan Perșa, Leo Butnaru, Aura Christi, Elisabeta Isanos, Horia Gârbea, Onu Cazan, Marcel Mureșeanu, Aurel Podaru. Memorialisticii lui Dimitrie Vatamaniuc (în serial, 2005–2010) i se alătură ineditele *File de Jurnal* ale lui Leca Morariu (1 și 2/ 1995) și ale lui Vasile Posteuca (8–9/2001) și, mai ales, câteva proze inedite ale lui Nicolae Labiș (*Casa omului*, 3–4/2003, *În cinstea partidului*, 12/2003, *Ileana Vierului a intrat în partid*, 4–5/2005), restituite prin grija lui Nicolae Cârlan. Acesta din urmă este, de altfel, semnatarul a numeroase alte contribuții în paginile de istorie literară ale **B.l.**, care, împreună cu cele rezervate criticii și eseisticii, reprezintă una dintre secțiunile cu adevărat consistente ale revistei. Pot fi citite aici studii de Mihai Cimpoi (*Proeuropenismul românesc)*, de Dimitrie Vatamaniuc, eminescologice în primul rând (*Eminescu poet, prozator, dramaturg, ziarist*, *Eminescu. Din biografia sa intelectuală*, *Eminescu și presa europeană din vremea sa*, *Eminescu și Bacovia despre golul istoric și așezările lacustre*), de Mihai Cazacu (*Nota clasicității poporane a scrisului sadovenian*), Mircea A. Diaconu (*Ion Barbu și ființa literaturii*, *Ion Pillat și contradicțiile tradiționalismului*), de Nicolae Havriliuc, care oferă *Introducere la proza lui Mircea Streinul*, de Eugen Dimitriu, care scrie despre opera lui Anton Holban, despre E. Lovinescu, Vasile Lovinescu și Horia Lovinescu. Cronica literară este ținută, în diferite perioade, de Mihail Iordache, Adrian Dinu Rachieru, Ion Beldeanu, Mircea A. Diaconu, Rodica Mureșan, Ovidiu Morar, Ion Filipciuc, Theodor Codreanu, Valentin Protopopescu, Virginia Blaga, Ion Roșioru, Ioan Holban, Emanuela Ilie ș.a., iar printre recenzenții cei mai activi se numără Constantin Arcu, Sanda-Maria Ardeleanu, Marian Barbu, Simion Bărbulescu, Constantin Blănaru, Doina Cernica, L.D. Clement, Ion Cozmei, Ioanid Deleanu, Sabina Fînaru, Angela Furtună, Cornel Galben, Ion Hurjui, Ionel Savitescu. Mereu incitante sunt comentariile eseistice, de la rubrica „Fragmentarium", ale lui Constantin Călin (*Cronica anilor defuncți*, în serial, august 2000 – decembrie 2002; *Jurnal despre Bacovia*, tot în serial, decembrie 2009 – iulie 2010), cele de la rubrica „Povestea vorbei" ale G.I. Tohăneanu și cele de la „Cronica limbii" ale lui N. Georgescu, ultimii doi practicând în cadrul lor o interesantă hermeneutică lingvistico-stilistică. Din sfera eseisticii critice, dar nu numai, se cuvin amintite și alte câteva remarcabile rubrici de autor: „Chipuri și priveliști" (Liviu Antonesei), „Portret în cărbune" (Al. Cistelecan), „Un bucovinean la Paris" (Matei Vișniec), „Jurnal comentat" (Liviu Ioan Stoiciu), „Parabole" (Leo Butnaru). Raritatea anchetelor literare (*Despre actualitatea lui Eminescu*, *Spiritul polemic în presa literară*, *Anul 2000*) este compensată de abundența interviurilor cu scriitori, artiști și oameni de știință, între care Marin Sorescu, Matei Vișniec, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Mihai Cimpoi, Gheorghe Grigurcu, Adrian Popescu, Cezar Ivănescu, Dorin Tudoran, Mircea Horia Simionescu, Petru Cimpoeșu, Ion Pop, Constantin Ciopraga, sculptorul Ion Irimescu, lingvistul Eugeniu Coșeriu, autori străini precum poloneza Danuta Bieńkowska, francezul Dominique Fernandez, eseista Svetlana Paleologu-Matta, stabilită în Elveția. De altfel, în 2011 a apărut și o antologie realizată de Constantin Arcu și Sabina Fînaru, *Interviurile „Bucovinei literare". 1990–2010*. La fel de cuprinzător este și spațiul acordat literaturii universale. La „Cronica traducerilor" sau în afara ei, scriu Niadi Cernica, Marius Chelaru, Geo Vasile, Elena-Brândușa Steiciuc ș.a., iar traducerile propriu-zise acoperă literaturi, epoci și genuri variate. Petru Condurache-Crăiniceni transpune în românește poeme de Charles Baudelaire (*Cadra*, *Căință postumă*, *Călătoria*), Paul Fort (*Călutul alb*, *Contemplând un portret*),

Guillaume Apollinaire (*Umbra dragostei mele*), Radu Cârneci traduce din Rainer Maria Rilke (*Cântec de dragoste, O, tu, iubire dinainte pierdută, Orfeu, Eurydice, Hermes*), Raluca Herghelegiu-Dimian din Paul Celan, Viorel Dârja din Leonard Cohen, Jules Supervielle și C.F. Ramuz, Sânziana Mureșeanu din Thomas Dylan, Isabel Bedreagă din Sylvia Plath, Leo Butnaru din Vladimir Maiakovski și Velimir Hlebnikov. Acestora li se adaugă versiuni românești ale unor fragmente din romanele lui António Lobo Antunes (*Întoarcerea caravelelor*), Henry Miller (*Tropicul cancerului*), Pascal Brukner (*Hoţii de frumuseţe*), ale unor proze scurte de Anatole France, Francis Scott Fitzgerarld, Daniil Harms (în traducerea lui Mihai și Alexandru Vakulovski), Andreï Makine, Raymond Queneau sau ale unor eseuri de Ernesto Sábato și Octavio Paz. Prin această deschidere spre alte orizonturi, dar și prin grija de a oglindi multiplele fațete ale culturii proprii, locale și naționale, **B.l.** a izbutit să împlinească treptat ceea ce și-a propus de la bun început: să devină o publicație completă, care depășește regionalismul cultural fără a-l trăda. ***I.M.***

BUCŞA, Petre (11.III.1919, Deleni, j. Cluj – 9.V.2006, Cluj-Napoca), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Belu) şi al lui Petru Bucşa, ţărani. A frecventat cursul gimnazial al Liceului „Regele Ferdinand" din Turda, apoi Şcoala Normală la Abrud, Cluj şi Deva, până în 1941. Combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (în 1944 era sublocotenent de rezervă în Batalionul 12 Vânători de Munte din Câmpina), rănit la Banská Bistrica, se afla, la sfârşitul conflagraţiei, în Spitalul Militar de la Făgăraş. Se stabileşte la Cluj şi se înscrie la Facultatea de Drept. În 1954, după licenţă, este numit inspector-şef al Secţiei regionale de învăţământ şi cultură. Trecut la catedră în 1960, din 1962 este director de liceu şi apoi, timp de opt ani (1972–1980), director al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca. A debutat cu versuri în 1938 la „Luceafărul" (revista elevilor Liceului „G. Bariţiu" din Cluj), iar editorial în 1943 cu volumul de poezii *Cetini mohorâte*. A elaborat manuale şcolare (în colaborare) şi a publicat versuri, reportaje, însemnări în „Universul literar", „Pagini literare", „Ardealul", „Gazeta de la Turda pentru tineret" şi, după o lungă întrerupere, în „Tribuna", „Steaua", „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul", „Orizont", „Vatra", „Pagini bucovinene" ş.a. După pensionare (1980) s-a dedicat în exclusivitate scrisului. A mai semnat Petre Bucşia, Barbu Petreanu.

Alcătuit din poeme scrise în proximitatea unui moment tragic din istoria naţională (Dictatul de la Viena), volumul *Cetini mohorâte* îl situează pe **B.** în familia poeţilor răzvrătiţi şi profetici, precum Octavian Goga (căruia îi închină o elegie în 1938), Aron Cotruş, Mihai Beniuc (din etapa debutului). Generate de „jalea Transilvaniei sfâşiate", cântecele, baladele şi elegiile din această carte reiau „cântarea pătimirii noastre" într-o formulă căreia nu-i lipsesc notele individualizante. Versurile vorbesc de „drumuri oprite să treacă Feleacu…", de o „jale mare, fără leac,/ de când e hatul la Feleac", de inima care „bate a-nceput de furtună…". Tonul de lamentaţie aspră alternează cu acela de revoltă vehementă, în reprezentări evocând un tărâm predestinat durerii şi suferinţei: „Eu vin din ţara ce-a rămas în leat/ prin răzmeriţe frânte-n Bălgărat /[…] În ţara mea de aur şi de piatră/ nevoile şi caznele te latră;/ zicalele de râs şi voie bună/ au înlemnit, ca un gheţar pe strună…" (*Eu sunt din ţara…*). Pastelurile circumscriu peisaje ale ţinutului natal (Ţara Moţilor), într-o stilizare austeră, specificările de natură geografică fiind intensificate de prezenţa elementelor de lexic ardelenesc. Unele poeme (*Când zarea*) prefigurează altă faţetă a liricii lui **B.**, desfăşurată odată cu revenirea autorului în circuitul editorial, după un sfert de veac de tăcere, cu volumul *De n-ar veni noaptea…* (1969). Poetul se fixează în ipostaza unui „bard ostenit", elegiac, meditativ şi melancolic. Versurile păstrează solemnitatea dicţiunii, însă într-un registru preponderent confesiv, interiorizat, uneori cu inflexiuni psalmice, atitudinea fiind aceea, productivă liric, de resemnare senină, ca în poemul *Din când în când*: „Din când în când mă adumbreşte,/ aşa din senin,/ câte o pală de nor./ Din când în când bătăile orniciului/ îmi par mai moi/ decât blana

de cârtiţă./ Din când în când din dealul cu pruni/ cineva îmi măsoară prin binoclu/ statura./ Eu îi zâmbesc/ şi-mi potrivesc pe-ndelete/ cravata…”. Chiar şi celebrarea erosului, ca în volumul *Mereu iubirea* (1988), stă sub premoniţia „marii treceri”, a „nopţii” care va veni. Solitudinea, angoasa, criza de timp sunt convertite fie în interogaţii austere, formulate în stil folcloric (*Dialog nocturn*), fie în melosuri elegiace (*Mult prea devreme*), iar drama omului e văzută uneori ca dramă a creaţiei. Tonul, imagistica trimit frecvent la Lucian Blaga (invocat explicit în *Poetul*) sau la Tudor Arghezi (îndeosebi în erotică), modele tutelare ale vârstei mature a poetului, care a evoluat de la „tradiţionalism” către un „modernism figurativ” moderat (Petru Poantă). Proza lui **B.**, adunată în volumele *Dincolo de uitare* (1984) şi *Când cocoşii uitară să mai cânte* (1998), este una rememorativă, nutrită dintr-un climat afectiv şi existenţial similar aceluia din poezie.

SCRIERI: *Cetini mohorâte*, Zlatna, 1943; *De n-ar veni noaptea…*, Bucureşti, 1969; *Ceremonii*, Cluj-Napoca, 1978; *Cutremurul cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1982; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *Dincolo de uitare*, Cluj-Napoca, 1984; *Mereu iubirea*, Bucureşti, 1988; *Însoritele izvoare*, Bucureşti, 1989; *Inscripţii pentru mileniul trei*, Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare); *Trecând prin anotimpuri*, pref. Petru Poantă, Bucureşti, 1990; *Transparenţe*, Galaţi, 1993; *Melancolii policrome*, Cluj-Napoca, 1994; *Când cocoşii uitară să mai cânte*, Cluj-Napoca, 1998; *Cad negurile*, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„De n-ar veni noaptea…”*, RL, 1969, 39; Victor Felea, *„Ceremonii”*, TR, 1978, 17; Virgil Nistor, *Luciditatea confesiunii*, ST, 1982, 11; Horia Stanca, *„Cutremurul cuvintelor”*, ST, 1984, 3; Taşcu, *Poezia, 84–88*; Victor Felea, *Între patetism şi nelinişte*, TR, 1989, 11; Valentin Taşcu, *Timpul şi tăria*, ST, 1989, 3; Ion Buzaşi, *„Melancolii policrome”*, ST, 1994, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *385–386;* Micu, *Scurtă ist.*, II, *309–310*; Poantă, *Dicţ. poeţi, 42–43*; Negoiţă Irimie, *Cuvinte înstelate*, ST, 1999, 3–4; Lucian Chișu, *Accente*, București, 2003, *38–40*. ***C.H.***

BUCUR, Cornelia (21.XI.1958, București – 7.II.2013, București), traducătoare. Este fiica Mariei și a lui Gheorghe Bucur. Urmează Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză–română, a Universității din București (licența în 1984). Repartizată profesoară la Slobozia, își susține definitivatul în 1987. Lucrează apoi la secția de stampe a Bibliotecii Academiei Române (1987–1994), este redactor la editurile All, Elit Comentator și Curtea Veche și colaborator extern la alte edituri (Univers, Polirom, Nemira). În ultimii ani ai vieții e liber-profesionistă, dedicându-se traducerilor și activității de interpretariat. Publică traduceri în „România literară”, „Lettre internationale”, „Secolul 21”. Se numără printre fondatorii Asociației Române a Interpreților de Conferință.

Bună cunoscătoare a prozei contemporane de expresie engleză, **B.** a abordat, cu mare disponibilitate, genuri romanești variate. Reușește să reconstituie, în echivalarea sa, traume psihologice ale unor personaje aflate în situații-limită, tribulații ale eului la granița dintre normalitate și dezechilibru sufletesc, răvășitoare taine ale inimii (Ian McEwan, *Durabila iubire*, Philip Roth, *Pata umană* sau Jonathan Franzen, *Corecții*), pe fundalul radiografierii societății postbelice, surprinsă adesea într-o viziune tragicomică și satirică la nivelul neconvențional al familiei în destrămare (Julian Barnes), ca în romanul postmodernist. Traduce cu dexteritate romane clasice (Lawrence Durrell, *Quinx*), thrillere cu tramă polițistă infuzate de reflecție filosofică și confesivă (John Banville, *Onorată instanță*), alegorii ale unor civilizații apuse (William Golding, *Zeul scorpion*), povești de iubire pe fondul interogațiilor intelectualului asupra descoperirilor științifice ale lumii de azi (Nicholas Mosley), clasici ai *policier*-ului (Raymond Chandler, Ian Fleming), proză umoristică (Christopher Buckley, printre alții) și chiar alte genuri la modă (SF, horror). În acest fel, contribuie la pătrunderea bogatei literaturi anglo-saxone din ultimele decenii pe piața românească de carte, facilitând, într-un fel, sincronizarea cu noi modalități narative, cu o altă viziune asupra epocii contemporane, creatoare de noi provocări expresive. A mai tradus cărți de istorie universală și de civilizație engleză.

Traduceri: Arthur C. Clarke, *2010. A doua odisee spațială*, postfață Mihai Bădescu, București, 1994; Gore Vidal, *Orașul și stâlpul*, București, 1996; Andrei Codrescu, *Contesa sângeroasă*, București, 1997; Lawrence Durrell, *Quinx sau Povestea gâdelui*, București, 1998, *Lămâii amari ai Ciprului*, București, 1999; Ian Fleming, *Din Rusia, cu dragoste*, București, 1999; Ian McEwan, *Durabila iubire*, București, 2000; Salman Rushdie, *Rușinea*, postfața Sabina Draga, București, 2001; Julian Barnes, *Anglia, Anglia*, Iași, 2002, *Trois*, București, 2006, *Iubire etc.*, București, 2008; Philip Roth, *Pata umană*, Iași, 2003; William Golding, *Zeul scorpion*, București, 2004; Jonathan Franzen, *Corecții*, Iași, 2004; David Malouf, *Amintirea Babilonului*, București, 2005; *Antologia*

Granta. Cei mai buni tineri romancieri britanici, București, 2006 (în colaborare); David Lodge, *Autorul, la rampă!*, Iași, 2006; Paul Auster, *Nebunii în Brooklyn*, Iași, 2007; Benjamin Black [John Banville], *Onorată instanță*, București, 2007, *Christine Falls,* București, 2008; Nicholas Mosley, *Monștri plini de speranță*, București, 2008; Martin Amis, *London Fields*, Iași, 2009; *Antologia Granta. Cei mai buni tineri romancieri americani*, București, 2009 (în colaborare); Joshua Ferris, *Și atunci ne-au terminat*, București, 2010; Raymond Chandler, *Povestiri polițiste*, I–II, București, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dana Crăciun, *Dragostea în vremea noastră*, O, 2000, 9; Dan Popescu, *Salman Rushdie sau Istoria între grotesc și arabesc*, F, 2002, 4; Vasile, *Lumea, 217–221*; Codrin Liviu Cuțitaru, *Ce este un autor?*, RL, 2006, 25; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *28–29*; Marius Chivu, *Tinerii prozatori americani*, ALA, 2010, 1009; Rodica Grigore, *Compania viselor spulberate*, OC, 2010, 280. ***G.Dn***.

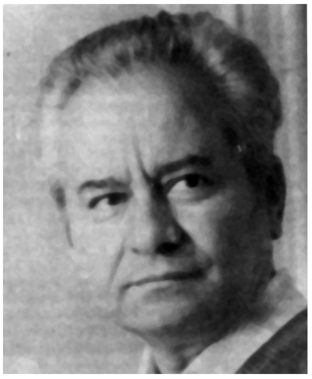
BUCUR, Doina (pseudonim al Floricăi Ionescu; 15.VIII.1896, Bucureşti – 24.VI.1940, Bucureşti), poetă, prozatoare. Este fiica Elvirei Pursch (n. Stamatopol) şi a lui Oscar Pursch. Mama, profesoară, preda limbile română şi latină; tatăl, concertmaistru, ocupase un răstimp în Capitală postul de dirijor secund la Teatrul Liric. Din 1905 familia se va stabili la Fălticeni. Însuşindu-şi precoce primele noţiuni de vioară, **B.** se afirmă cântând în orchestra de copii îndrumată de părintele său; se distinge, apoi, cu ocazia unui concert la Peleş patronat de Carmen Sylva. Absolvind gimnaziul, e admisă prin concurs, la doar paisprezece ani, la Königliches Konservatorium din Leipzig, unde are şansa de a studia cu Hans Sitt, Max Reger, Fritz Kreisler. Anii petrecuţi în străinătate o aşază, norocos, sub protecţia lui Paul Zarifopol (rezident la acea dată în Germania), în a cărui casă tânăra muziciană îi va întâlni uneori pe I.L. Caragiale, Alexandru Vlahuţă, Panait Cerna, Barbu Delavrancea. Încheia Conservatorul în 1913, răsplătită cu un premiu „Mendelsohn", i se prevedea un viitor ca violonistă, carieră brusc zădărnicită de război. Revenind în ţară şi numită profesoară la Galaţi, va mai concerta sporadic. După încetarea primei conflagraţii mondiale, îşi urmează soţul, magistrat, într-un sat din Romanaţi, iar apoi la Caracal, devotându-se carierei didactice.

Numele Floricăi Pursch apărea în 1915 consemnat în „Şezătoarea" lui Artur Gorovei, la rubrica „Folclor cules". Ca poetă, începea să publice discret, sub pseudonim, în revista bârlădeană „Graiul nostru" (1927) ; continua, semnând până spre sfârşitul următorului deceniu în „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Adevărul literar şi artistic", „Arhivele Olteniei", „Provincia literară", „Înmuguriri", „Poezia", „Gând şi slovă oltenească", „Domnul de rouă" (unde, alături de Coca Farago, figurează în redacţie), „Graiul femeii", „Presa Olteniei", „Pământul", „Vatra", „Revista femeilor române" ş.a. Cu *Poeme pentru adormit durerea* (1937), este remarcată de G. Călinescu. Avatarul liric al poetei stă sub semnul iniţierilor argheziene, duhul interogativ şi cadenţa *Psalmilor* îndeosebi urmărind-o cu ecoul lor o vreme; sunt vizibile interferenţele (notele livreşti, cenzurarea gestului retoric) exprimând tendinţa de „sincronizare" cu modalităţile lirismului şi cu vocile afine ale propriei generaţii (Paul Constant, Sorana Ţopa). Diversificarea prozodiei şi refuzul stilului decorativ marcau trecerea de la simbolismul muzical, intimist, către expresionismul revigorant pe spaţii restrânse. Altă plachetă rămâne doar ca proiect: *Descântece – poeme olteneşti*. Spontană, comprehensivă, cu stil alert, **B.** convinge şi ca prozatoare, în schiţe şi povestiri (pe care şi le-ar fi dorit antologate cândva) persiflând ori şarjând acalmia, lipsa de ţel, vanităţile, tabieturile, ticurile provinciale; ispitindu-se a scruta, alteori, dincolo de existenţele banale şi de locul comun aparent, coloritul „faptului divers", pulsul agitaţiei balcanice. Umorul benign, acul delicat al ironiei, iscodirea sufletului feminin şi a universului fragil lasă să se întrevadă, pe alocuri, note comune cu scrisul de mai târziu al Ştefanei Velisar Teodoreanu. Accesibile parţial, în secvenţe înseriate în periodice între 1935 și 1940, *Un menaj ca multe altele*, *Prăpastia*, *Din pământul ţării mele* sunt încercări de „roman" incerte, contând ca simplu exerciţiu narativ. Poeta susţine, în „Adevărul literar şi artistic" (în anii 1935–1936), şi o „cronică feminină" plină de miez.

SCRIERI: *Poeme pentru adormit durerea*, Craiova, 1937.

Repere bibliografice: C. D. Fortunescu, *„Poeme pentru adormit durerea"*, AO, 1937, 92–94; I. Schintee, *„Poeme pentru adormit durerea"*, R, 1937, 9–10; Aida Vrioni, *„Poeme pentru adormit durerea"*, RVS, 1938, 1–2; Călinescu, Opere, III, *1115–1116, 1129, 1135, 1687*; Aida Vrioni, *Doina Bucur*, RVS, 1940, 7–12; M. D. Havriş, *Doina Bucur – Florica Eug* [*eniu*] *Ionescu*, „Înmuguriri", 1940, 9–10; C. D. Fortunescu, *Două harfe sfărâmate*, R, 1940, 9–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *928*, *Ist. lit.* (1982),

968, 1031; Straje, *Dicţ. pseud., 104*; Profira Sadoveanu, *Planeta părăsită*, Bucureşti, 1987, *14–15*; [*Doina Bucur*], ADLTR, 1–59; Cătălin Ciolca, *Cartea Fălticenilor*, ed.2, pref. Grigore Ilisei, Iaşi, 2010, *44*. ***R.Ş.***

BUCUR, Marin (12.XII.1929, Podu Rizii, j. Dâmboviţa – 5.II.1994, Bucureşti), critic și istoric literar, editor, prozator.

Este fiul Stanei (n. Eftimie) şi al lui Florea Bucur, ţărani. A urmat cursurile şcolii primare în comuna natală, apoi la Găeşti (un an, în timpul războiului) şi la Liceul „Ienăchiţă Văcărescu" din Târgovişte, iar din 1949 Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Încă din anul universitar 1952–1953 (la sfârşitul căruia a susţinut examenul de absolvire), a fost numit asistent la Catedra de literatură română. De asemenea, e angajat de G. Călinescu cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor (devenit Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu"), unde a activat până la săvârşirea din viaţă. În paralel, între 1962 şi 1966 a fost redactor la revista „Luceafărul", unde ţine cronica literară. Este doctor în filologie din 1969 cu o teză despre C.A. Rosetti. Din 1990 a condus ca editor suplimentul săptămânal „Arhiva" al ziarului „Cotidianul". A efectuat stagii didactice, de specializare şi documentare la Moscova, Paris (1966, 1968–1969, 1973), Bochum (1977–1978) şi a participat la congrese şi colocvii ştiinţifice naţionale şi internaţionale. A iniţiat şi coordonat elaborarea unor lucrări colective (culegeri de studii literare, bibliografii, ediţii de documente), între 1972 şi 1985 asigurând editarea seriei *Caietele Mihai Eminescu* (şase volume). Debutează cu recenzii şi articole în revista „Viaţa românească" (1950), iar editorial cu romanul *Zi de vară până-n seară* (1966). Prima sa lucrare de critică şi istorie literară publicată este monografia *Ovid Densusianu* (1967). A mai colaborat la „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „Tribuna", „Steaua", „Argeş" (cronică literară), „Astra", „România literară", „Contemporanul", „Scânteia", „Familia", „Convorbiri literare", „Cronica", „Revista de istorie şi teorie literară", „Synthesis", „Revue roumaine de sciences sociales", „Europe", „Secolul 20", „Revista monumentelor şi muzeelor" ş.a.

Timp de peste patruzeci de ani, **B.** s-a ilustrat cu lucrări de dimensiuni şi valori diferite, în registre variate ale scrisului şi ale cercetării literare. Bibliografia sa înregistrează, pentru anii de început, în primul rând rezultatele muncii de editor: i se datorează câteva ediţii postbelice de popularizare a unor corpusuri de literatură populară (de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea) alcătuite de Grigore G. Tocilescu (*Balade şi doine*), Artur Gorovei (*Cimiliturile românilor*), George Cătană (*Poveşti poporale din Banat*) şi ediţia studiilor de folcloristică ale lui Ovid Densusianu (*Viaţa păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înţeles. Graiul din Ţara Haţegului*). În paralel, a pregătit sau a prefaţat ediţii şi antologii din publicistica lui Camil Petrescu, din poezia Magdei Isanos (cu numeroase inedite), din proza lui Dinicu Golescu, Ion Ghica, Anton Bacalbaşa, Liviu Rebreanu. De asemenea, s-a lansat în vaste investigaţii în arhive şi biblioteci româneşti şi de peste hotare şi a valorificat acumulările documentare în studii de istorie literară sau în monografii – *Ovid Densusianu* şi *C.A. Rosetti. Mesianism şi donquijotism revoluţionar* (1970) şi în culegeri de documente – *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea* (I, 1969). Concomitent, elaborează şi o lucrare de sinteză, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu* (1973), cultivă eseul critic – *Lucian Blaga. Dor şi eternitate* (1971), studiul de tip teoretic şi comparatist. A scris şi a publicat proză. După romanul de factură realistă *Zi de vară până-n seară*, dă un nou roman, *La apa Vavilonului* (1971), într-o formulă diferită faţă de precedentul şi totodată puţin frecventată în literatura română, deşi tradiţia temei („plângerea" de la „apa Vavilonului") poate fi urmărită de la Dosoftei, prin Tudor Arghezi şi Lucian Blaga, până la poeţii contemporani. Proză, cum s-a observat, „cu ample fragmente parenetice", „încărcată cu miresme poetice" (Nicolae Balotă), *La apa Vavilonului* are o dimensiune poematică şi un etos care sublimează sentimentul pustiului existenţei. Activitatea lui **B.** poartă (prin varietate, mod de abordare a temelor) amprenta modelatoare a lui G. Călinescu, maestrul câtorva generaţii de cercetători (critici şi istorici

literari) cărora le-a stimulat, cultivat şi îndrumat gustul pentru investigaţia documentară exhaustivă şi explorarea eseistică din unghiuri surprinzătoare, pentru studiul monografic aplicat şi lucrarea de sinteză. În timp, lucrările lui **B.** se ordonează pe câteva dominante. Monografia *C.A. Rosetti* este urmată de restituirea jurnalului, într-o ediţie din 1974 (*Jurnalul meu*), şi de aceea a corespondenţei zgomotosului „Berlicoco" (*C.A. Rosetti către Maria Rosetti*, I–II, 1988–1998, al doilea volum apărut postum). O vastă monografie dedicată lui I.L. Caragiale are următoarea structură: *Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale* (volumul I, 1989; Premiul Academiei Române; volumul II, postum, 1994) şi *I.L. Caragiale. Lumea operei* (2001). Redactată în deceniul '80–'90, lucrarea are doar în primele două tomuri aparatul de trimiteri bibliografice, note, comentarii şi indici. **B.** parcurge şi revede documentaţia istorico-literară, procedând la o reconstituire meticuloasă, organizată cronologic, a existenţei scriitorului, considerată o altă operă a celui care a trăit-o. *Opera vieţii* rămâne un instrument de referinţă în caragialeologie, aducând numeroase completări, nuanţări şi rectificări în domeniu. Anunţată la sfârşitul biografiei, partea de exegeză consacrată operei a fost editată după o dactilogramă din care lipsesc notele autorului, „ceea ce trădează – cum afirmă îngrijitorul ediţiei – o etapă de lucru intermediară înaintea definitivării volumul pentru tipar". *I.L. Caragiale. Lumea operei* este alcătuită din 53 de secvenţe, grupate în patru secţiuni relativ distincte ca obiective. Deşi nefinisată, cartea indică un traiect critic menit să valorifice o recitire la pas a operei lui Caragiale, a bibliografiei de referinţe critice şi istorico-literare. Câteva titluri de fragmente pot da o idee despre linia generală a lucrării: *Lume, lume, lume*, *Bucureştiul real şi imaginar*, *Prietenul şi metamorfoza sa: amicul*, *Amica între amici: Miţa*, *Mitul infailibilei gazete*, *Alienarea sentimentală*, *Magic şi real*, *Păcatul desacralizării. Învierea eroului Ion, cavalerul sacrului*, *Creaţia – o povestire. Simulaţiunile în naraţiune*, *Scrisul – o perpetuă „Judecată de Apoi"*. Din documentaţia aferentă monografiei se desprinde şi un corpus intitulat *Restituiri* (1986), cuprinzând texte atribuite (câteva cu certitudine) lui Caragiale. De asemenea, în seria eseurilor, *Lucian Blaga. Dor şi eternitate* nu rămâne singular. Criticul abordează în aceeaşi formulă (comentariu argumentat printr-o veritabilă antologie din opera scriitorului) creaţia lui B. Fundoianu (*Priveliştile poeziei*, 1985), vădind o percepţie sigură a valorilor care specifică lirismul acestuia în panorama poeziei româneşti. *Poezie–destin–dramă* (1982) este, în context, o panoramă esenţială a poeziei româneşti de la M. Eminescu şi Al. Macedonski la Ştefan Aug. Doinaş şi Leonid Dimov. Convingătoare la nivelul ipotezei de lectură, cartea e scrisă febril, în spiritul criticii de identificare, vizând un tematism existenţial. Cercetătorul continuă seria ediţiilor de documente cu *Jules Michelet şi revoluţionarii români în documente şi scrisori de epocă (1846–1876)* (1982), volum „de o valoare eminentă" (Al. Zub), rezultat din studierea Fondului Monod de la Bibliothèque Historique de la Ville de Paris. Textele, adunate din arhive (în special scrisori), din presă, din lucrări diverse, privesc legăturile lui Michelet cu spaţiul românesc. Adnotate şi comentate, ele reprezintă, împreună cu iconografia şi indicele de nume, o sursă substanţială şi un instrument de lucru pe baza cărora cunoaşterea paşoptismului românesc se nuanţează şi se îmbogăţeşte. Prevalentă în activitatea lui **B.** se vădeşte orientarea către lucrările de erudiţie istorico-literară. Numele lui rămâne legat îndeosebi de „un prim panoramic al istoriei literare româneşti", realizat în *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*. Excurs istoric şi bibliografie a fenomenului de cultură reprezentat de istoria literară, încercare de identificare a configuraţiilor şi de determinare a valorilor în câmpul disciplinei, cartea vizează, totodată, „centrele de germinaţiune a ideilor de istorie literară", „formele de desfăşurare a iniţiativelor", „familiile de spirite", evoluţia pe axa autonomizării şi personalităţile emblematice ale disciplinei. Coautor al multor volume colective şi coordonator al unor lucrări precum *Istoria şi teoria comparatismului în România* (1972), *Literatura română contemporană* (I, 1980), *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)* (I–II, 1997), **B.** s-a ilustrat şi prin contribuţiile la istoria presei româneşti şi în eminescologie.

SCRIERI: *Zi de vară până-n seară*, Bucureşti, 1966; *Ovid Densusianu*, Bucureşti, 1967; *C.A. Rosetti. Mesianism şi donquijotism revoluţionar*, Bucureşti, 1970; *Lucian Blaga. Dor şi eternitate*, Bucureşti, 1971; *La apa Vavilonului*, Bucureşti, 1971; *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973; *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982; *B. Fundoianu (Benjamin Fondane). Priveliştile poeziei*, Bucureşti,

1985; *Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale*, vol. I–II, Bucureşti, 1989–1994, vol. III: *I.L. Caragiale. Lumea operei*, îngr. Ştefan Ion Ghilimescu, Piteşti, 2001. **Ediţii, antologii:** George Cătană, *Poveşti poporale din Banat*, pref. edit., Bucureşti, 1956; Grigore G. Tocilescu, *Balade şi doine,* pref. edit., Bucureşti, 1958; Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor*, Bucureşti, 1959; Tudor Vianu, *Despre stil şi artă literară*, Bucureşti, 1965; Ovid Densusianu, *Viaţa păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înţeles. Graiul din Ţara Haţegului*, pref. edit., Bucureşti, 1966; *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea*, I, Bucureşti, 1969; *Caietele Mihai Eminescu*, I–VI, Bucureşti, 1972–1985; C.A. Rosetti, *Jurnalul meu*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974; Mihai Eminescu, *Dicţionar de rime*, pref. edit., Bucureşti, 1976 (în colaborare cu Victoria Ana Tăuşan); *Jules Michelet şi revoluţionarii români în documente şi scrisori de epocă (1846–1876)*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1982; I.L. Caragiale, *Restituiri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1986; *C.A. Rosetti către Maria Rosetti*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1988–1998 (în colaborare cu Neonila Onofrei); *Dosarul berlinez al dramei „Anca”* [*„Năpasta”*] *de I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1992; *De te voi uita, Ierusalime (Ţara Sfântă şi cărţile sacre în literatura română)*, pref. edit., postfaţă Victor Bârlădeanu, Bucureşti, 1996 (în colaborare cu Victoria Ana Tăuşan); *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, I–II, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1997 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Campanii*, Bucureşti, 1970, *173–179*; Nicolae Balotă, *„La apa Vavilonului”*, RL, 1971, 33; Al. Dobrescu, *„Istoriografia literară românească”*, CL, 1973, 13; Ovidiu Papadima, *„Caietele Mihai Eminescu”*, SPM, 1975, 213; Zaciu, *Alte lecturi*, *213–218*; Dan C. Mihăilescu, *Temperamentul eseului*, T, 1983, 3; Mircea Scarlat, *De la document la interpretarea operei*, CNT, 1984, 6; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *71–76*; Anghelescu, *Lectura*, *38–42*; Corin Braga, *Complexul Fundoianu*, ST, 1986, 7; Al. Zub, *Cunoaştere de sine şi integrare*, Iaşi, 1986, *219–221*; Dan C. Mihăilescu, *Virtuţi şi patimi de secol XIX*, ST, 1989, 1; Nicolae Manolescu, *Documentul şi interpretarea*, RL, 1989, 22; Steinhardt, *Monologul*, *291–298*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *252–255*; Dorina Grăsoiu, *In memoriam. Marin Bucur (1929–1994)*, RITL, 1994, 2; Constantin Hârlav, *„Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale”*, RITL, 1995, 1; Cornea, *Semnele*, *160–168*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *386–388*; Scurtu, *Cercetări*, I, *151–152*, *157–178*; Victor Petrescu, *Marin Bucur – un erudit al literelor*, „Litere”, 2009, 3; Scurtu, *Contribuții*, I, *93–109*, *144–156*. ***C.H.***

BUCUR, Romulus (11.V.1956, Arad), poet, eseist. Este fiul Sariei Bucur (n. Izsák) şi al lui Constantin Bucur, funcţionari. Absolvent al Liceului „Ioan Slavici” din Arad (1975) și apoi al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, secția română–engleză (1980), devine profesor la Arad, iar din 1997 este lector la Catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov. Își ia doctoratul în filologie în 2003. După 1990 este redactor, apoi redactor-șef adjunct și redactor-șef al revistei „Arca” din Arad. Frecventează cenaclul Junimea și Cenaclul de Luni din București, debutând publicistic în 1978 la „România literară”, iar editorial în 1982 în volumul colectiv *Cinci*, alături de Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin și Alexandru Muşina, prefaţat de Nicolae Manolescu. Debutul editorial individual e reprezentat de volumul *Greutatea cernelii pe hârtie*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1984). I se mai acordă Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor (1995, 1998, 2000, 2009) și Premiul ASPRO (1998, 2003). Mai colaborează la revistele „Apostrof”, „Echinox”, „Familia”, „Orizont”, „Vatra”, „Steaua”, „România literară” ș.a.

Autenticism, recuperarea realului prin intermediul unui prozaism denotativ și biografism minimalist au fost etichetele puse de critică unei poezii revendicate de la filosofia optzecistă a apropierii de postmodernismul american, dar și de la unii poeți români angajați în ruperea de modernism. „Scriitura mică, fără ifose” a lui **B.**, deschizând, „după Mircea Ivănescu și mulți alții […] seria grefierilor ataraxici ai biografiilor dezeroizate și plate” (Al. Cistelecan), se manifestă încă de la debutul din *Cinci* și se confirmă ulterior. „Intrarea” lui în poezie se face, după cum observa Nicolae Manolescu, retractil, ca și intrarea în viață, poetului-narator trebuind, la naștere, să i se dea palme – „să țip să se vadă/ că sunt viu”. Postul de observație al acestui eu minimal își mișcă radarul dincoace de marele univers ori de „marele oraș” al modernilor, în sferele unei realități infantil și infinit modelabile: „văzut de sus văzut de departe/ omul părea că n-are moarte/ văzut de departe văzut de sus/ omul părea că e în plus// în mica lume de plastilină/ când ironia era regină […]!” (*omul cu chitara*). O realitate din care poetul respinge – mimând etosul postbelicilor americani – moștenirea metafizicii moderniste („ne luăm de mâini și/ renunțăm la metafizică/ și la simboluri/ și ne bucurăm/ că trăim”), dar și mitologia cetățeanului perpetuu, epuizat de „responsabilitatea față de societate” și de ideea unei „Munci Folositoare”, greu compatibilă cu poezia, chiar și cu aceea coborâtă în stradă.

Soluția acestei abordări retractil-critice a realității înseamnă, ca și la ceilalți optzeciști români, a face naveta între micul cotidian românesc al anilor ’80 și reciclarea prin citat a clasicilor, până la confuzia ori la fuziunea completă de planuri, de ontologii și de „responsabilități” locutoare. O ambiguitate ludic-subversivă tipică pentru felul în care optzeciștii români au înțeles să adecveze filosofia postmodernă a intertextului la condițiile unei realități pe care numai văzul o poate mărturisi, neputând fi numită direct. De unde, o poetică minuțios senzorială și minim conceptualizantă, dar elocventă prin selecția și prin focalizarea detaliilor, în descendența poeților imagiști: „Sunetul strident/ al lăzilor cu sticle de lapte/ bufnițe pe caldarâm [...] Mă duc la bucătărie/ și – conștient de avantajele/ vieții raționale –/ beau o cană cu lapte/ îndulcit cu o linguriță de miere. Îmi văd poza/ într-un ziar/ care servise la împachetarea/ a cinci felii de pâine/ și doi pești, alături/ de imagini de demonstranți/ cu pancarte uriașe/ JOB NEEDED” (*Iov ’81*). Un tip de subversivitate sau de reactivitate semiconștientă ori doar pe jumătate asumată (**B.** a revenit, de altfel, după 1989, cu versiuni revăzute și adăugite ale unor poeme), rezultată mai degrabă din dezordinea lucrurilor. „Mezinul stângaci” – poetul în fața unei societăți formalizate și utilitariste sau doar în fața unei „autonomii estetice” egal de tiranice, care pretinde „să ții o justă cumpănă/ între existență și creație” – are, încă din anii debutului, o seamă de reverii vindicative adunate sub un titlu solar whitmanian („dar lasă romulus bucur lasă/ va veni o vreme când/ ai să primești șuturi/ cu o cizmă nou-nouță/ și vei avea și tu o pereche/ pentru atari treburi/ sub masă” – *Song of myself*), urmate de lucidități precoce asupra condiției de „bard județean”. Trăitorul în „obsedantul deceniu” este însă trăitor și în „obsedantul veac”; ca atare, **B**. își conservă mârâitul (auto)ironic și dincolo de 1989: „oricum nu contează generația asta/ abrutizată ce-și zice rockeri heaviști/ punkiști – ei n-au treabă nici cu/ pronunția nici cu ortografia”, însă „până la urmă ei au dreptate/ ce bob dylan ce flower power ce woodstock/ voi revoltați voi ați fost tineri/ niște mic burghezi cu burtică eventual/ chelie blugii ăia țin de maimuțăreală” (*scrisoare*). Dincolo de ceea ce ar putea denota o lirică a condiției individului într-o Românie ante- și post-1989, poezia lui **B.** ilustrează, în câteva dintre segmentele ei de forță, latura eminamente localistă și microbiografistă a postmodernismului, în care chestionarea miturilor survine în mica narațiune a unui ins perpetuu „nedesprins din adolescență”, dar cu nodul nostalgiei în gât, ca în *Adio. La Axiopolis*. **B.** este și un poet erotic, preponderent neangajat și *cool*-postmodern. El atinge uneori o gravitate apropiată de lirica neoexpresioniștilor de după 1989 – „(dorința îți iese prin pori/ și se târăște pe tine/ ca niște limacși)” (*frumos-tristă*). Volumul *Cărticică pentru pisică* (2003) oferă, cu o vorbă a autorului, o abordare „pisicanalitică a poeziei”, iar *O seamă de personaje secundare* (2009) continuă odiseea optzecistă a basculării între livresc și cotidianul promiscuu-erotic („îți zici, vorba filosofului/ domle livresc mai e cotidianu’ ăsta”), cu accentuarea libertăților grafice și lexicale. Soluțiilor grafice amintind de Guillaume Apollinaire, cu versuri care se pot citi și pe verticală și pe orizontală, dând impresia unui sens care vine (sau se disperseză) din toate părțile, le vor fi adăugate inovațiile scrisului pe computer, cu jocuri de fonturi și inserții grafice care fac imposibilă citarea într-un format tipografic standard. **B.** a mai publicat un volum de cronici literare intitulat *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii ’90* (2000), o micromonografie consacrată lui Mihail Sebastian (2007) și a tradus (în colaborare) din Claude Royet-Journoud, Laureano Silveira, John Le Carré şi Raymond Queneau.

SCRIERI: *Cinci* (în colaborare cu Bogdan Ghiu, Ion Bogdan lefter, Mariana Marin şi Alexandru Muşina)), pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1982; *Greutatea cernelii pe hârtie*, Bucureşti, 1984; *Literatură, viaţă*, Bucureşti, 1989; *Dragoste & bravură*, Timișoara, 1995; *Cântecel(e): fast-food poems*, Pitești, 1998; *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii ’90*, Pitești, 2000; *Cărticică pentru pisică*, Brașov, 2003; *Mihail Sebastian sau Despre inconvenientul de a te fi născut evreu*, Brașov, 2007; *Poeme alese. 1975–2005*, pref. Al. Cistelecan, Brașov, 2008; *O seamă de personaje secundare*, București, 2009.

Repere bibliografice: N. Steinhardt, *Vârsta poeţilor*, O, 1983, 6; Simion, *Scriitori*, IV, *551–554*; Al. Călinescu, *Desene pe hârtie*, CRC, 1985, 8; Simona Popescu, *Fragilitate și forţă*, „Dialog”, 1985, 110–111; Ioana Pârvulescu, *Dragoste nouă, bravură veche*, RL, 1995, 29; Alex. Ştefănescu, *„Cântecel(e): fast food poems”*, RL, 1998, 47; Cărtărescu, *Postmodernismul, 394–395*; Cistelecan, *Top ten*, *27–29*, *132–134*; Mincu, *Cântecele îndrăgostite*, CNT, 1999, 45; Grigurcu, *Poezie*, I, *151–154*; Manolescu, *Lista*, I, *390–391*; Pop, *Viaţă*, *239–244*; Caius Dobrescu, *Inamicul impersonal*, Pitești, 2001, *67–72*; Diaconu, *Poezia*, *93–104*; Lefter, *Flashback*, *172–179*; Gabriela

Gheorghișor, *„O seamă de personaje secundare”*, RL, 2010, 12; Soviany, *Cinci decenii*, I, *208–211*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *41–46*. ***T.D.***

BUCUR, Septimiu (28.III.1915, Gâmbuţ, j. Mureş – 7.V.1964, Târgu Mureş), gazetar, critic literar. Fiu al Veturiei (n. Lazăr) şi al lui Iuliu Bucur, profesor, **B.** era elev la liceul din Târgu Mureş când, la şaptesprezece ani, obţinea locul întâi pe ţară la un concurs literar şcolar. A urmat apoi cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, încheiate în 1938, şi a lucrat o vreme în redacţiile unor reviste şi ziare din Capitală. În 1941 a fost numit consilier de presă la Legaţia Română din Budapesta. Deportat în 1944, ajunge în Germania și în Elveția, iar după întoarcerea acasă se vede destituit, în 1946, din Ministerul de Externe. După război este un timp șomer, apoi se stabileşte la Târgu Mureş, unde reuşeşte să reziste cu ajutorul unor ocupaţii ocazionale; câțiva ani, între 1954 și 1962, lucrează ca muncitor pe un șantier din Copșa Mică. În tot acest timp are interdicție de semnătură.

Începând din 1934, **B.** a publicat diverse comentarii la cărţi de literatură sau de teorie culturală şi filosofie, româneşti sau străine, în „Vitrina literară”, „Gând românesc”, „Naţionalul nou”, „Progres şi cultură”, „Viaţa literară”, „Azi”, „Vremea”, „Gândirea”, „Eu şi Europa”, „Cuvânt nou”, „România literară”. Este greu de spus dacă angajarea sa la revista „Sfarmă-Piatră” (1935–1938), apoi la „Porunca vremii” a fost efectul sau cauza orientării spre ideologia extremei drepte. Exprimându-se furibund, în numele unui „naţionalism integral”, „sănătos”, el crede că vehemenţa limbajului şi negarea generală pot fundamenta o nouă ordine socială. Desfiinţează dintr-un condei pe cei patru „titani ai cugetării iudaice: Marx, Freud, Bergson, Einstein” şi se arată profund scârbit de „patrupedele” de la „Sburătorul”, de „nulităţile” de la „Viaţa românească” sau de lipsa totală de vocaţie pe care ar vădi-o Tudor Arghezi, G. Călinescu ş.a., pe care îi ameninţă în bloc. Rezumând, el proclamă „inexistenţa criticii româneşti” şi „caducitatea” literaturii autohtone. Multe cronici, recenzii şi note scrise până în 1941 sunt totuşi în afara acestor excese. Făcând critica prozei, discută valabilitatea subiectului şi a temelor, calitatea observaţiei şi a analizei, intenţiile autorului, respingând romanele lui Damian Stănoiu, Carol Ardeleanu, Ionel Teodoreanu, I. Peltz, dar apreciind (uneori cu entuziasm) scrierile semnate de Em. Bucuţa, Henriette Yvonne Stahl, Mircea Eliade, Victor Papilian. După 1955 continuă să elaboreze studii ample despre unii dintre cei mai importanţi scriitori, editate parţial în volumul postum *Banchetul lui Lucullus* (1978), împreună cu o selecţie din cronicile literare antebelice.

SCRIERI: *Banchetul lui Lucullus*, îngr. şi pref. Serafim Duicu, Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *„Banchetul lui Lucullus”*, FLC, 1978, 30; Silvia Urdea, *Septimiu Bucur – restituit*, VTRA, 1979, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *388–389*. ***C.T.***

BUCUREŞTI, cotidian de informații apărut la Bucureşti între 25 martie şi 13 mai 1941. Director: Ion Minulescu; prim-redactor: Mircea Damian. În intenţia de-a fi „un ziar liber în cea mai largă înţelegere a cuvântului”, **B.** și-a propus reabilitarea rolului presei, o „tribună curajoasă, demnă şi onestă, în slujba opiniei publice” (Mircea Damian, *Bună ziua*), dar a dispărut intempestiv, suprimat la indicația imperativă a Ministerului Propagandei, prin semnătura ministrului Nichifor Crainic, din cauza tonului considerat prea radical al redactorului-șef. Printre rubricile mai importante se numără „9 + 1 muze”, „Bucureştii în 24 de ore”, „Bursa – Finanţe – Economie”, „Telegrame”, „Ultimele ştiri”, „Provincia”. Publicaţia oferă îndeosebi informaţii despre actualitatea politică, economică şi socială din Capitală şi din provincie, ca şi despre viaţa culturală, prin cronici, reportaje, scrieri în proză şi semnalări de apariţii editoriale. Ion Minulescu ține rubrica „Cronici bucureştene”, devenită „Săptămâna Bucureştilor”. Proza poartă semnăturile lui Radu D. Rosetti (*Debutul meu*), Ion Munteanu (*Milionarul*), Anton Celaru (*Itinerar provincial* – schiță de moravuri), Al. Cazaban (*Camuflaj* – schiță), Const. Ştefan Voiculescu. Rubrica „Negru pe alb”, concurată de efemera „Curierul artelor”, conţine scurte cronici literare, informaţii din actualitatea culturală, prezentări de reviste literare sosite la redacție, articole critice cu caracter polemic. Ziarul publică recenzii de N. Carandino, N. Moraru, Mircea Scripcă. Surprinzătoare în ansamblul sumarelor, apar studiile – bine informate, aplicate – *Traducerile din poeziile lui Taras Sevcenco*, sub semnătură C. Krakalie, și *Literatura Basarabiei între anii 1918–940*, pus sub inițialele G.C. Alături de Mircea

Damian, semnatar al editorialului zilnic, mai colaborează Sebastian Bornemisa, Ion Panait, C. Papacostea ş.a. Numărul de Paște reunește poeziile *Aleluia* de Claudia Milian, *Pascale* de Teodor Plop și *Apariție nocturnă (*o reluare după „Dimineața" din 1936) de Ion Minulescu. Cotidianul cuprinde şi o cronică dramatică semnată de Claudia Millian, alta „feminină", a Emiliei Șt. Milicescu, o cronică şcolară şi una juridică, documente oficiale, anunţuri, ştiri sportive, epigrame rimate de actorul N. Gărdescu, ilustraţii, caricaturi și grafică. Alţi colaboratori: Vlaicu Bârna, Dan Petrașincu, Ștefania Zottoviceanu-Rusu, Cosma Damian, Paul Bărbulescu, Ștefan Ivanovici Terențiu, Titi Dumitrescu, Ion Totu, Elisabetha Mănescu. ***M.W.***

BUCUREŞTI, publicaţie apărută la Bucureşti, trimestrial, din martie până în mai 1947, sub redacţia lui Horia Oprescu. Revista, cu subtitul „Organ de informaţie şi artă", este editată la iniţiativa Societăţii Scriitorilor, sub supravegherea Mişcării Culturale a Municipiului Bucureşti, urmând să dezbată probleme de urbanism. *Cuvântul lămuritor* e semnat de Horia Oprescu, iar în cuprins se întâlnesc semnăturile lui Petru Comarnescu, Radu D. Rosetti (*Casa lui Titu Maiorescu*), Ovidiu Papadima (*Folclorul Capitalei*), H. Oprescu (*Bucureştiul în plastica actuală*), V. Voiculescu (*Veche mahala bucureşteană*). Versurile aparțin lui Radu Boureanu şi Cicerone Theodorescu, iar proza lui Ludovic Dauş (*File de roman*). ***MPp.***

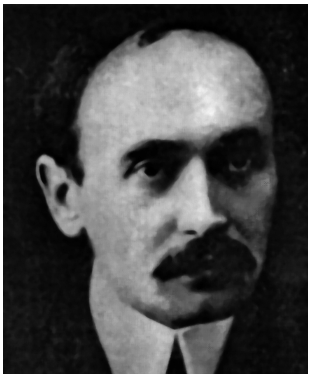
BUCUROIU, Valeriu (17.VI.1934, Cărpiniştea, j. Buzău – 31.I.1980, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Elenei şi al lui Filip Bucuroiu, ţărani. După absolvirea Facultăţii de Filologie–Pedagogie a Universităţii din Bucureşti (1957), rămâne în Capitală ca profesor de liceu. Între 1968 şi 1971 este vicepreşedinte al Comitetului pentru Cultură şi Artă al Municipiului Bucureşti, iar între 1971 şi 1980 activist la Comitetul Central al Partidului Comunist Român. Debutează ca poet în 1969 la „România literară". A mai colaborat la „Steaua", „Luceafărul", „Orizont", „Viaţa românească", „Familia", „Săptămâna". Debutul editorial are loc cu volumul de epigrame *Floreta de argint*, apărut în 1973.

Dacă primele volume, *Floreta de argint* şi *Ascensor pentru cuvinte* (1975), îl recomandă pe **B.** drept un poet epigramatic din categoria ironiştilor de rafinată tradiţie (Cincinat Pavelescu şi Al. O. Teodoreanu), alte apariţii editoriale, ca *Dimineaţa apelor* (1976), *O fiinţă* (1977) şi *Centurile de siguranţă* (1979), adaugă o dimensiune nouă versurilor lui, transcriind o gamă mai largă de trăiri. Linia ironică nu e nicăieri abandonată, afirmându-se ca o constantă, iar lirica se grupează în jurul câtorva linii de forţă tematice şi stilistice. Autorul cultivă structura clară, limpede, adoptând adesea o exprimare voit prozaică. Crezul său, enunţat în volumul *Dimineaţa apelor*, afirmă că esenţa poeziei constă în conştiinţa definitivului: „Îmi place culoarea definitivă, mă doare tot ce-i străveziu/ Nu ştiu să-mi acopăr ochii şi nici nu vreau să ştiu". Refuzând poetica vagului şi a imprecisului, **B.** ezită între o lirică gnomică, grea de sensuri, şi căutarea unei „mitologii" a naturalului, în măsura în care natura înseamnă un îndemn la existenţă. Deschiderea spre lume, spre claritatea şi rigoarea minţii reprezintă „imperativele unui lirism care nu-şi mai caută fiinţa în introspecţie şi mister, ci în sentimentul exultant al existenţei" (Petru Poantă). Spirit cumpătat şi reflexiv („iar gândul drept nu zboară, el se cerne"), poetul exaltă aforistic energiile puse în slujba omului. Liricii senine, echilibrate şi optimiste din primele volume, *Centurile de siguranţă* îi adaugă zona mai gravă a reflexivităţii. Neliniştita căutare a unor certitudini duce spre o mai puţin senină viaţă lăuntrică: „Mă doare ora ce se-arată/ Şi timpul ce aleargă-n mine,/ Mă doare-a trupului/ erată/ Când cerul se roteşte/ Pe galbenele-i şine". O tonalitate nouă îşi face loc aici; versul limpede, aforistic adesea, capătă pe alocuri accente melancolice, dând seamă că poetul dobândeşte altă percepţie a profunzimii. *Zidit în fereastră* (1984), carte postumă, învederează registre multiple. Tonul sobru, justiţiar se întreţese cu ironia amară. **B.** tratează în răspăr teme consacrate ale poeticii tradiţionale: „Crizantema îşi susţine teza de doctorat./ Subiectul: zăpada clorofilei./ Soarele – prezent în comisie./ Exigent./ Încordat./ Aici nu există sentimentul/ coborâtor/ al/ milei./ Aleargă printre nori/ catapeteasma zilei". Alte poezii surprind expansiuni ale eului, în dorinţa de autodefinire. Câteva transpuneri, îndeosebi din lirica de limbă rusă, cu o preferinţă accentuată pentru Osip Mandelştam, pun la contribuţie talentul de poet al tălmăcitorului.

SCRIERI: *Floreta de argint*, pref. Nichita Stănescu, Bucureşti, 1973; *Ascensor pentru cuvinte*, Bucureşti, 1975; *Dimineaţa apelor*, Bucureşti, 1976; *O fiinţă*, Bucureşti, 1977; *Centurile de siguranţă*, Bucureşti, 1979; *Zidit în fereastră*, Bucureşti, 1984. **Traduceri:** V. A. Slepţov, *Vremuri grele*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Puiu Brăileanu); R.I. Rojdestvenski, *Poeme*, pref. Mircea Iorgulescu, Bucureşti, 1976 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei); Osip Mandelştam, *Silentium*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Puiu Brăileanu), *Versuri*, pref. Puiu Brăileanu, Bucureşti, 1984 (în colaborare cu Puiu Brăileanu), *Tristia*, pref. Puiu Brăileanu, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Puiu Brăileanu).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Floreta de argint”*, LCF, 1973, 16; Daniel Dimitriu, *„Floreta de argint”*, CL, 1973, 14; Poantă, *Radiografii*, I, *195–197*; Al. Condeescu, *Nelinişte a şi speranţa poetului*, LCF, 1979, 29; *Lit. rom. cont.*, I, *542*, *721–722*; Liviu Papadima, *„Zidit în fereastră”*, TBR, 1985, 284; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *389*; Popa, *Ist. lit.*, II, *416*.

N.Mc.

BUCUŢA, Emanoil (27.VI.1887, Bolintin Deal, j. Giurgiu – 7.X.1946, Bucureşti), prozator, eseist, poet.

Este fiul Rebecăi-Elena (Reveica), care se trăgea din satul sibian Dăişoara, şi al lui Ioniţă Popescu, originar din părţile Iaşilor. Bucuţa, numele de familie al mamei înainte de căsătorie, va fi adoptat de scriitor în 1915 ca semnătură literară şi din 1927 ca nume oficial. **B.** învaţă la Bucureşti, unde urmează şcoala primară (1894–1898), liceul (1898–1907, la „Sf. Sava”, printre profesori fiind şi Ion D. Suchianu), precum şi Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia limba şi literatura germană (1907–1911). Studiază doar un an la Berlin (1912–1913). Întors în ţară, va parcurge o îndelungată carieră de funcţionar în zona educaţiei şi managementului social şi cultural: ajutor de redactor, apoi redactor-şef la „Monitorul asigurărilor muncitoreşti”, şef de birou la Casa Centrală a Meseriilor, şef de studii şi publicaţii la Casa Centrală a Asigurărilor Muncitoreşti, redactor, în cadrul Institutului Social Român, al „Arhivei pentru ştiinţă şi reformă socială” (condusă de D. Gusti), director în Ministerul Muncii, director al publicaţiilor la Fundaţia Culturală „Principele Carol”, director la departamentul Educaţia Poporului din Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale, director la Casa Şcoalelor, secretar în Ministerul Cultelor şi Artelor, profesor la Şcoala Superioară de Asistenţă Socială şi Publicitate, la Universitatea Muncitorească ş.a.m.d. Susţinute cu entuziasm şi competenţă crescândă, dignităţile îl desemnează ca mesager ori tehnician cultural dincolo de hotare (începând din 1914, expoziţii la Leipzig, Londra, Geneva, Florenţa, Brno, Barcelona, Bruxelles, Paris). În calitatea sa de secretar al secţiei româneşti, participă, între 1927 şi 1933, la congresele PEN-Clubului. Din 1928 este membru al Societăţii Scriitorilor Români. Devine în 1941 membru corespondent al Academiei Române. Cu un debut adolescentin insignifiant, **B.** publică prima poezie, *Târziu*, în 1913 la „Viața românească”, într-o primă perioadă semnând mai cu seamă versuri şi proză. Ulterior se manifestă şi în formula ubicuă a foiletonului sau în cea a eseului scris ori rostit, ca în cazul nenumăratelor conferinţe şi intervenţii la Radio România, încă de la înfiinţarea, în 1928, a postului. Om dăruit ideii de cultură şi educaţie socială, redactează în 1910 publicaţia „Antialcoolul”, din 1919 scrie asiduu la „Ideea europeană”, din 1921 la „Gândirea”, unde devine redactor-prim, iar din 1924 la „Buletinul cărţii”, unde figurează ca director alături de Perpessicius; este redactor-şef la „Graiul românesc” (1927–1929), redactor la „Căminul cultural” şi editează, în condiţii grafice exemplare, revista enciclopedică „Boabe de grâu”(1930–1935). Concomitent, colaborează cu versuri, proză, articole, eseuri, traduceri la „Viaţa românească”, „Drum drept”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Lamura”, „Cugetul românesc”, „Ramuri”, „Universul”, „Rampa”, „Vremea”, „Adevărul”, „Timocul”, „Gând românesc”, „România”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Universul literar”, „Transilvania”, „Preocupări literare”, „Săptămâna CFR”, „Analele Academiei Române” ş.a. Semnează şi Emanoil Popescu, Ion Ordeanu, Ion Ordean ori cu iniţiale. Cu toate că nu a încetat vreodată să fie poet, volumul de debut, *Florile inimii,* apărut în 1920, este şi unica lui carte de versuri. Urmează povestirile din *Legătura roşie* (1925), romanele *Fuga lui Şefki* (1927; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Maica Domnului de la mare* (1930), C*apra neagră* (1938), studiile,

eseurile şi însemnările din *Românii dintre Vidin şi Timoc* (1923), *Crescătorul de şoimi* (1928), *Pietre de vad* (I–IV, 1937–1944), multe alte tipărituri, printre care şi traduceri: Okakura Kakuzo, *Cartea ceaiului* (1926), versuri în antologia Goethe, V*ersuri în româneşte* (1932). Natura (şi mulţimea) rosturilor publice ale scriitorului ar trimite la un personaj extravertit, necomplicat sufleteşte, egal cu sine însuşi în orice împrejurare. Dar omul are o fire ciudată, este când aspru, închis, taciturn, când sociabil, candid, locvace. De obicei îşi ascunde prea via şi vulnerabila sensibilitate sub o platoşă de om ironic, maliţios. Îşi destăinuie felul de a fi doar trecut prin distileria cuvântului generos şi plin de fervoare, în care se întrevăd însă luciri reci, metalice. Apelând la operă, G. Călinescu găsea calea cea mai potrivită pentru a-l portretiza: „Omul însuşi seamănă operei: cu palori pergamentice şi maliţie asiatică, cu gura slavă, mustăţi mongole”.

Trubadur cultivat, modern, **B.** ţinteşte spre un tip de poezie care să agreseze dulceagul stil romantic („Umblu după fraza aritmică şi după disonanţă ca o răzbunare…”). Chiar titlul volumului, *Florile inimii*, cu totul banal, conţine o antifrază cu adresă. Sonuri mai puţin obişnuite, deşi nu întotdeauna inspirate, străbat lirismul madrigalesc din ciclurile *Miniaturi* şi *Oglinzi*, un „jurnal” al stării de iubire, caracterizată prin evanescenţă şi în acelaşi timp de o plasticitate violentă. Senzaţii, crâmpeie, străfulgerări de vis interferează impresionist într-o puzderie de notaţii lirice ingenioase. Cum autorul se defineşte în mod esenţial ca virtuoz, va exersa posibilităţile metaforei, contururile căutate, preţioase ale desenului, tiparele dificile ale liedului şi sonetului. Toate sunt convocate să stabilizeze fluxul capricios al intimismului, să-i dea consistenţă („dantele de sticlă belgiană, cristaline şi reci”, sună caracterizarea lui Emil Isac). Veşmântul râvnit pentru aceste „miniaturi” şi „oglinzi” duce gândul la o medievalitate uneori graţioasă, alteori semeaţă. Mai spontan, enunţul liric din ciclul complementar *Cântece de leagăn*, „vers de laude plecate”, este dedicat copilului, văzut, cu o ironie jucată, ca o făptură uneori grotescă ori aproape prozaică, dar şi ca o făptură dumnezeiască, în stare, asemenea Pruncului Sfânt, să polarizeze miracolul lumii.

Părintele Lucaci, George Coşbuc, Emanoil Bucuţa și alții

Înainte de Tudor Arghezi, **B.** „întâiul intimist în sensul propriu al cuvântului" (G. Călinescu), a știut să perceapă și să transcrie în lirică, tandru și viguros, bucuriile domesticității. Prozatorul, dar și eseistul urmează, fără abateri semnificative, tot o chemare poetică. Izvorât din intuiții, din viziuni poetice, epicul, ca și ideea, este descarcerat, lăsat să ființeze într-un spațiu deschis, subiectiv. Autorul pare să se afle mereu în căutarea și întâmpinarea metaforei, a simbolului. Proza lui artistică se structurează vizionar și liric, cu înțelesuri care comunică permanent cu realul dens, precumpănitor senzorial. Critica vremii a definit aceste virtuți, spunând că odinioară **B.** „ar fi fost pictor florentin sau giuvaergiu olandez" (F. Aderca), ori privindu-l ca pe un „bijutier medieval" (Pompiliu Constantinescu). G. Călinescu se oprea la voluptatea muzeală a scriitorului, apreciind că pretutindeni „gustul colecționarului e desăvârșit". Numai E. Lovinescu îl fixa restrictiv sub semnul neosămănătorismului ardelean. În povestirile din *Legătura roșie* se încheagă, în orizontul rustic, o lume fantasmatică, aproape ca de umbră, bântuită de un blestem al pământului de care, cu sau fără voie, oamenii se înstrăinaseră. Timpul, supus unei noime străvechi, ființele împietrite în nenoroc, retezate de un trai „apăsat și fără zâmbet", cu văzul imobil și neputincios, „fără pleoapă", sunt contemplate și nu evocate de autorul-narator, care știe să se folosească și de câteva tehnici expresioniste. Textul, cu o frazare sincopată, răsucită, se concentrează asupra ritmului generic de viață, iar descripțiile în cascadă, configurând un pitoresc etnografic minuțios, accentuează atmosfera de nemișcare ritualică, în care tâlcurile persistă indistinct și necruțător. Dar abia în întâlnirea cu Orientul **B.** află o fericită coincidență cu sine însuși. Romanul *Fuga lui Șefki* rămâne astfel o scriere-efigie. Dintr-o intuiție fundamentală, situată sub aripa unei originale meditații, decurge contemplarea fascinată a unui mozaic omenesc, etnic, unde transpar intens, ireversibil, semne crepusculare. O parte a acestei lumi sud-dunărene, cea care declină, alcătuită din descendenți ai glorioșilor osmanlâi, concentrează interesul epic al autorului, în vreme ce altă parte, comunitatea românească, e în carte doar o paradigmă morală și o ipoteză sociologică. În Dii (Vidin), cetate veche de sute de ani, străjuită și erodată de apele Dunării, senzația de băltire, de pustiire și încremenire a vieții este întreruptă rar de câte „un fulger al

Desen de Marcel Iancu

sufletului". Chemarea nedeslușită spre trăire, nostalgia mișcării libere duc invariabil dincolo de zidurile Cetății, în orizontul deschis al apei. Dar plecările sunt fatal imposibile, drumurile scurte, în cerc, de parcă nici nu s-ar fi petrecut. Ajunși cu timpul doar niște martori, privitori orbi („cu ochii mici, fără vedere, de privirea înăuntru"), turcii trăiesc în acea „slavă stătătoare" suficientă sieși, ca în Isarlâkul lui Ion Barbu. E un fel aparte de existență, în care oboseala vechimii, stingerea lentă se manifestă vătuit și fastuos. Nimeni nu poate trăi nemijlocit, între viață și om se interpun proiecții regresive în lanț, coduri cu cifrul pierdut, hieroglife („Stăm pustii pe-aici, pustii și pe ducă. Și când e vorba să trăim, nu ne mai pricepem"). Toate ca forme de evitare, de ecranare a clipei, a prezentului, căci „la marginile împărăției", acești turci „de poveste și de lână colorată", cu reflexe coclite, stau în nemișcare stearpă, fiecare arătând ca „un om mutat în somn pe alte tărâmuri". Șefki, tânărul cu iubirea lui născândă pentru Umurli, rudă de sânge și tovarășă de joacă, fuge din Cetate fără să-și lămurească prea bine de ce, împins ca de o spaimă. Spaimă de sacrilegiu, regret după castitatea copilăriei, îndârjire de a se arunca în viață, de a se sustrage întemnițării, morții. Moarte a cărei chemare se numește Umurli, ființă purtând în ea taina

crepusculară a neamului. Dar Şefki se întoarce, nu ca să fie însoţit cu Umurli, ci să răscumpere cu viaţa proprie o altă viaţă, pe care o curmase fără să vrea. Întoarcere între ai săi şi în moarte, închizând cercul. Cu această tramă epică, scrierea, nu tocmai realizată ca roman, se organizează parabolic, cu motive care structurează, într-un paralelism tensionat, câteodată ostentativ şi insistent explicitat, un spaţiu al trăirii şi un spaţiu al pieirii. Ambele sunt incluse în cele din urmă în ceremonialul existenţei, perfidul mesager al extincţiei, al golului. Mai întâi, Cetatea şi Dunărea, realităţi interferente, puncte de reper în peisaj (exterior şi interior), apar disputate de viaţă şi de fantasmaticul ei dublu. Şi în nebuniile de-o clipă ale lui Şefki, în învălmăşeala gândurilor, în visele sale treze, reverberează deopotrivă impulsul spre viaţă şi simţământul zădărniciei. Cea mai rezonantă şi somptuoasă imagine a întâlnirii vieţii cu nemişcarea o răsfrânge un personaj, Vicie, neguţătoare de aur şi nestemate. Din bocceaua ei, des-tăinuită cu gesturi încetinite, după anume reguli şi dichisuri, ies la iveală nepreţuite veşminte de mireasă pentru Umurli. Găteli, sulimanuri, măşti, figuraţie îngheţată, magie bine strunită compun un joc artist în care înscenarea nunţii intensifică tristeţea. E o ceremonie bizară a vieţii fără de viaţă. Scriitorul ştie să folosească mijloace adecvate, care îi susţin viziunea asupra acestei lumi hieratice: perifraza imaginativă, traseul sinuos, reveria şi povestea, arabescurile, vorba dantelată. Miza estetizantă se regăseşte în romanul *Maica Domnului de la mare*. La Balcic, într-un mediu cosmopolit, policrom, cu lume subţire, aristocratică şi extravagantă, se pregăteşte un spectacol de teatru, programat ca „un joc sfânt medieval", ca un miracol creştin. Astfel, fiecare încearcă să fugă din faţa lui însuşi, să se retragă din real ori să evadeze din amintire în legendă. Dar pe scenă nu se joacă o singură piesă, ci, concomitent, câteva suprapuse. Travestiul, înscenarea misterului nu au atâta putere cât să biruie nefericirea şi singurătatea de generaţii. Şi, din nou, predilecţia barocă pentru poeticitate, simbolistică şi culoare (marea este, la **B.**, un personaj şi o metonimie recurentă). Chiar dacă în al treilea roman, *Capra neagră,* scriitorul părăseşte ambianţa orientală, alegând cu totul alte spaţii (Berlin, Sibiu, Mediaş), voluptatea poetizării picturale se păstrează intactă. Acum stampele graţioase, lucrate meticulos şi pasionat, portretele în palimpsest (cele feminine, de pildă), scenele caligrafiate bogat, trimiterile istorice şi autobiografice întreţesute în pânza lirico-nostalgică a textului participă la individualizarea acestei scrieri, definită ca „o pastorală citadină" (Ion Vartic). În sfârşit, în publicistică şi în eseuri, vademecumuri erudite şi imaginative, **B.** practică o stilistică imnică, exaltată, care provoacă şi difuzează eficient emoţia. El ştie să descopere şi să apropie de cititor, cu gesturi de iubire aproape mistică, istorie, oameni, comunităţi, locuri („sufletul de la graniţe", mai cu seamă), obiceiuri, datini, scriitori, cărţi, obiecte de artă. Ca într-o dioramă încăpătoare, rod al unui nomadism neistovit, în *Crescătorul de şoimi,* în cele patru volume intitulate *Pietre de vad,* apar nenumărate chipuri ale culturii. Mereu în căutarea acelui *genius loci* care pecetluieşte şi conferă unicitate, **B.** pledează cu fervoare pentru cunoaşterea şi preţuirea avuţiei culturale româneşti, pentru solidarizarea românilor, aşa cum face şi în studiile din *Românii dintre Vidin şi Timoc.* Spiritul său nu este însă prizonier al localismului şi reacţionează întotdeauna mişcat în întâlnirile cu alte culturi.

Întortocheata construcţie a unor opere ca Fuga lui Şefki *(1927) şi* Maica Domnului de la mare *nu le păgubeşte interesul: rămurişul frust şi lâncezeala osmotică exprimă tehnica de explorare a zonelor sufleteşti mărginaşe, în cadrul etnografic enigmatic datorită tocmai încâlcelilor sale surprinzătoare. Piatra şi apa spiritualizate la Balcic, apa şi vegetaţia ei spirituală de la Vidin, amestecul de moale şi aspru, de întuneric şi iluminare, de naturist şi artificial se subsumează, în această proză cu silnicie întreţinută, viziunilor spectral efulgurante; pentru închipuirile din zori şi pentru închipuirile din amurg deopotrivă, ca intermedii împărăteşti, dintr-o curgere a vieţii comune, pururi aptă să se lase meşteşugită.*

I. NEGOIŢESCU

SCRIERI: *Florile inimii*, Bucureşti, 1920; *Românii dintre Vidin şi Timoc*, Bucureşti, 1923; *Legătura roşie*, Bucureşti, 1925; *Biblioteci şi publicaţii muncitoreşti*, Bucureşti, 1926; *Fuga lui Şefki*, Bucureşti, 1927; *Crescătorul de şoimi*, Bucureşti, 1928; *Maica Domnului de la mare*, Bucureşti, 1930; *Balcic,* Craiova, 1931; ed. Bucureşti, 2003; *Biblioteca satului*, Bucureşti, 1936; *Pietre de vad,* I–IV, Bucureşti, 1937–1944; *Capra neagră*, cu desene de Mac Constantinescu, Bucureşti, 1938; *Populaţia românească de apă*, Bucureşti, 1938; *Sufletul de la graniţe,* Bucureşti, 1940; *Il Danubio romeno*, tr. Alfredo Mantero, Bucureşti, 1941; *Basmele Crivăţului*, cu desene de G. Löwendal şi Lena Constante, Bucureşti, 1943; *Muzeul Brukenthal din Sibiu*, Sibiu, 1943; *George Vâlsan, după zece ani,* Bucureşti, 1945; *Scrieri,* I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta

Mihăilă, introd. Perpessicius, Bucureşti, 1971–1977; *Capra neagră*, îngr. şi pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1977; *Mozaic,* București, [2004]. **Ediţii:** *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori (1884–1913)*, pref. edit., Bucureşti, 1937.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, I, *23*, *377*, *391–394*, *446*, *448*, *704–706*; Emil Isac, *Emanoil Bucuța*, CLI, 1921, 1; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *526–529*, V, *149–153*, *269*, VI, *126–127*, *257–258*, IX, *17–22*, *37–41*, *43–55*; Perpessicius, *Opere*, II, *307–310*, *360–368*, III, *172–176*, *264–265*, IV, *219–222*, V, *230–231*, VIII, *201–206*, X, *8–10*, *244–246*, IX, *164*, *231–250*, X, *8–10*, *244–246*, XI, *344–348*, XII, *92–100*, *259–260*, *269*, *333*, *488*, *575*; Ralea, *Scrieri*, II, *430–431*, *480–481*; Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, Cluj, 1973, *134–135*, *137–141*; Constantinescu, *Mişcarea*, *138–141*; Mircea Eliade, *Emanoil Bucuţa*, CU, 1927, 699; Călinescu, *Opere*, I, *367–382*, III, *630–636*; Constantinescu, *Scrieri*, I, *383–385*, VI, *202*; Streinu, *Pagini*, IV, *141–144*; Mihail Sebastian, [*Emanoil Bucuţa*], RFR, 1939, 8; Vianu, *Opere*, V, *312–313*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *764–766*, *Ist. lit.* (1982), *848–850*; Cioculescu, *Aspecte*, *482–484*; Camil Petrescu, *Em. Bucuţa*, RFR, 1946, 10; Sasu, *Progresii*, *94–107*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *539–543*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *301–304*, III, *193–197*; Micu, *„Gândirea”*, *761–770*, *938–945*, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, *199–209*, *passim*; Vartic, *Spectacol*, *75–91*; Micu, *Scriitori*, *149–165*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *224–225*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *390–393*; Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix*, Bucureşti, 1996, *70–75*, *153*; *Dicţ. analitic*, II, *96–98*, III, *12–13;* Mihăilă, *Scriitori*, *241–273*; Nicolae Scurtu, *Emanoil Bucuța și contemporanii săi*, RL, 2012, 27. ***G.D.***

BUD, Florica (21.III.1957, Ulmeni, j. Maramureş), prozatoare, poetă. Fiică a Corneliei şi a lui Ioan Trif, ţărani, **B.** a absolvit școala generală la Ulmeni, liceul la Baia Mare și Facultatea de Mine din Petroşani (1981), lucrând după aceea ca inginer-manager la diverse societăți comerciale. A debutat direct în volum, cu *Iubire, sunt un obiect nezburător*, apărut în 1992. A colaborat la „Graiul Maramureşului”, „Nord literar” şi „Clipa zilei” din Baia Mare, „ArtPanorama”, „Luceafărul”, „Ramuri” ș.a. A fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2005).

Prozele scurte din prima carte publicată de **B.**, dar cu precădere acea „sumă de proze” din *Alergând prin sine* (1995) surprind prin supunerea unui moralism sceptic, maliţios, descins din Teodor Mazilu, la bizarele „rigori” ale unei arhitecturi epice sui-generis, voit haotică, ostilă oricăror reguli de perspectivă şi de construcţie. Teme şi motive dintre cele mai diverse, chiar şi din domeniul politicii româneşti „la zi”, fac obiectul unor nesfârşite alambicări, inclusiv sub raport stilistic. Impresia dominantă este aceea de vraişte existenţială. Cărţile pentru copii („poveşti pentru adulţi şi alţi copii”) urmează aceeaşi schemă, fiind nişte basme cu aspect de film de desene animate science–fiction, caligrafiate într-un limbaj uneori urmuzian; brodate cu umor, pe canavaua basmelor populare, ele întrepătrund lumea împăraţilor şi zmeilor cu „tărâmul celălalt”, al calculatoarelor şi pagerelor. Trecând la roman, **B**. nu îşi schimbă esenţial formula decât în măsura în care secvenţele narative cer o înlănţuire cât de relativă spre a forma un întreg. Episoadele sunt anticipate de scurte notaţii eliptice, fulguraţii lirice şi reflecţii-blitz. Abordată după experienţele prozastice şi profitând de ele, lirica pe care o scrie **B**. este una erotică, aflată „pe muchie de cuţit între senzualitate şi conştiinţă morală” (cum o recomandă în 2010, pe ultima copertă a unui volum, Nicolae Manolescu), într-o expresie colorată, barocă şi sincopată, în care „ornamentul bogat se aliază cu tentaţia fantastă, iar răsfăţul lasciv tatonează absurdul” (Gheorghe Grigurcu): „te iubesc!/ *rose des vents* –/ mi-a strigat pantoful bonbon/ din sidef dantelat/ sunt uneori/ domnişoara de onoare/ a bătrânelor doamne nerâvnite/ nici măcar de *muerte rosa* ce asemenea mie/ stivuieşte coafată ace de brad/ care să ne ridice condiţionat în ceruri”. Pamfletele din culegerea *Secol de vânzare* (2012) reprezintă varianta publicistică a observaţiei sociomorale din cele două romane, după cum evocările gastronomice şi potatorice din *Mi-e dor de-o pohtă bună* (2011) le dezvoltă componenta neaoşă, într-un „tradiţionalism” în care plăcerea întoarcerii la vârsta de aur a copilăriei rustice se conjugă cu voluptatea resuscitării unei dispărute terminologii ispitind „pohta”.

SCRIERI: *Iubire, sunt un obiect nezburător*, pref. Neagu Udroiu, Baia Mare, 1992; *Aventurile lui Nu-Motanul la curtea Zmeului Ca-Fe-Mini*, Bucureşti, 1994; *Nu-Motanul şi Zmeul Pager*, Bucureşti, 1995; *Alergând prin sine*, Bucureşti, 1995; *Cui îi place şcoala?*, postfaţă Ioan Romeo Roșiianu, Bucureşti, 1997; *Nu-Motanul și Zmeul-Semafor-Roșu-Galben-Verde,* Cluj-Napoca, 1998; *Billclintonienii*, postfaţă Dan-Silviu Boerescu, Bucureşti, 1999; *Bărbatul care mi-a ucis sufletul într-o joi. Cartea Monicelor*, pref. Horia Gârbea, Cluj-Napoca, 2005; *Mariatereza sunt eu*, pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 2007; *Nu-Motanul și fiul*, Bucureşti, 2007; *Reparăm onoare şi clondire*, Cluj-Napoca, 2009; *Stindardul dorinţelor*, Bucureşti, 2010; *Mi-e dor de-o pohtă bună*, Bucureşti, 2011; *Secol de vânzare*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Pamfil Bâlțiu, *„Iubire, sunt un obiect nezburător”*, ATN, 1993, 9; Ion N. Mihai, *Florica Bud și obsesia matriarhatului*, TR, 1997, 5; Alex. Ștefănescu, *„Mariatereza sunt eu”*, RL, 2007, 46; Gheorghe Grigurcu, *Cochetăria cu absurdul*, RL, 2008, 28; Ioan Es. Pop, *Trei doamne...*, „Ziarul de duminică”, 2008, 28; Ana Maria Brezovski, Ana Grigor, Florina Vanciu, *Florica Bud*, Baia Mare, 2008; Horia Gârbea, *Politichie și amor*, LCF, 2009, 41; Paul Aretzu, *Între avangardism și postmodernism*, R, 2010, 7. ***A.N.***

BUD, Tit (24.XII.1846, Sat-Șugatag, j. Maramureș – 19.VIII.1917, Sighet, azi Sighetu Marmației), folclorist. Provine dintr-o familie de clerici de origine nobilă: tatăl, Ioan Bud, era preot, iar mama, Tecla (n. Perger), era sora episcopului de Košice. **B.** îmbrățișează, la rându-i, cariera preoțească, după studii la Sighet, Ungvár, Beiuș și la Gherla, unde urmează teologia greco-catolică. Patru ani este capelan în Ieud, apoi avansat la Episcopia din Gherla, unde i se încredințează diverse funcții administrative. La cerere, se întoarce în satul natal, consacrându-se unei activități prodigioase de ridicare a stării economice și culturale a țăranilor. Din 1899 se mută la Sighet, unde va rămâne până la sfârșitul vieții. Ca revizor diecezan, președinte al Reuniunii Docenților Români din Maramureș, vicepreședinte al Astrei, despărțământul Maramureș, a contribuit la dezvoltarea învățământului, a întreprins studii de istorie bisericească, a tradus literatură universală și a impulsionat cercetările de folclor în ținut. De un interes mai larg sunt cărțile lui despre istoria parohiilor și mănăstirilor din Maramureș: *Însămnări și date despre înființarea parohiei gr.-cat. române din Sighetul Maramureșului* (1905), *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpurile vechi până în anul 1911* (1911), precum și *Viața sânților* (1897). Din literatura universală, traduce un roman al lui Adrien Gabrielly, *De unde nu este reîntoarcere* (1872), în pagini de revistă rămânând o povestire de Alphonse Daudet și alte câteva povestiri ale căror autori nu sunt indicați. Periodicele la care a publicat consecvent sunt „Familia” și „Gutinul”.

După ce tipărește primele texte folclorice în „Familia” (1872) și răspunde la chestionarul lui Nicolae Densușianu privind „tradițiunile istorice”, **B.** se situează în fruntea unei largi acțiuni de adunare a folclorului, inițiată de corpul didactic din Maramureș. Întocmește și un apel în acest sens, în „Gutinul” (1889), reprodus apoi în „Familia” și în „Amicul familiei”. Colecția de folclor *Poezii populare din Maramureș* (balade, doine, chiuituri și colinde), recomandată de Al. Țiplea lui Ioan Bianu, a apărut în 1908, în seria *Din viața poporului român*, editată de Academia Română. Ca în majoritatea culegerilor efectuate prin intermediari, textele, peste 360 la număr, nu sunt însoțite de date privind proveniența lor și nici nu sunt consemnate particularitățile fonetice. Colecția lui **B.**, împreună cu aceea a lui Al. Țiplea (1906) sunt primele care au avut în vedere repertoriul folcloric maramureșan din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

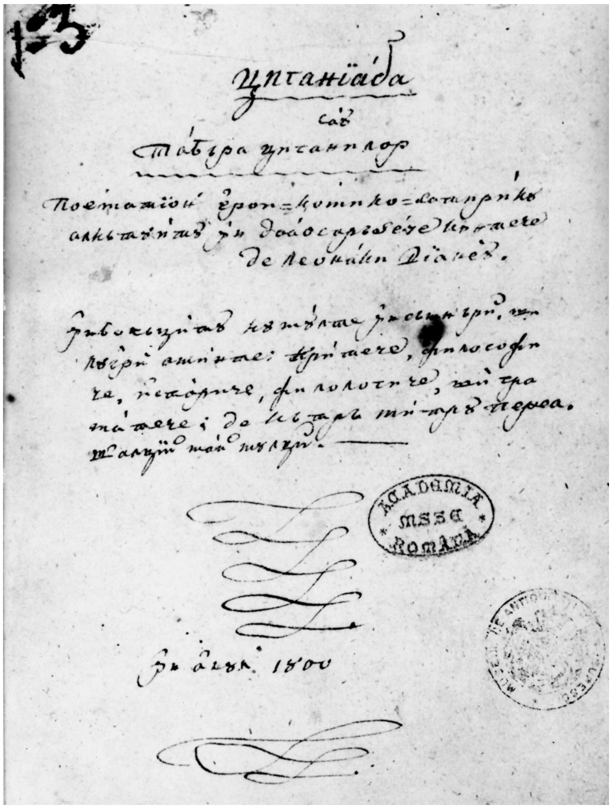
SCRIERI: *Viața preacuratei vergure Maria*, Gherla, 1879; *Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramureș*, Gherla, 1891; *Viața sânților*, Gherla, 1897; *Însămnări și date despre înființarea parohiei gr.-cat. române din Sighetul Maramureșului*, Gherla, 1905; *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpurile vechi până în anul 1911*, Gherla, 1911. **Culegeri:** *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Culegerea de poezii poporale din Maramureș de vicarul Tit Bud*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXX, 1907–1908, fasc. 1; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1971, *71–84, 287–292*; Bârlea, *Ist. folc.*, *421–422*; *Dicț. lit. 1900*, *127*; Mihai Marina, *Maramureșeni. Portrete și medalioane*, Cluj-Napoca, 1998, *178–185*; Viorel Thira, *Tit Bud la 75 de ani de la moarte*, „Memoria ethnologica”, 2002, 2–3; Dorin Ștef, *Istoria folcloristicii maramureșene*, Baia Mare, 2006, *26–28*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *162–163*. ***L.Cș.***

BUDAI-DELEANU, Ion (6.I.1760, Cigmău, j. Hunedoara – 24.VIII.1820, Lvov), poet, filolog. S-a născut în familia foarte numeroasă a lui Solomon Budai, paroh în Cigmăul Hunedoarei. Își începe instruirea școlară în satul natal și o continuă la gimnaziul din Blaj, între 1773 și 1777. Audiază cursuri de sintaxă, retorică, teologie, istorie, poetică, învață sistematic latina și citește din scrierile cronicarilor, ca și din opera istorică a lui Dimitrie Cantemir. I-a fost apropiat gimnazistul Petru Maior, interlocutor preferat, pentru tot restul carierei, în chestiuni filologice. În anul absolvirii, fiind încă la Blaj, ar fi contribuit la redactarea piesei de carnaval, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa.* Din primăvara lui 1778 frecventează, ca alumn, cursurile colegiului multinațional Barbareum din Viena, unde se înscrisese în toamna anului precedent. Studiile de filosofie, drept și teologie, împărțite între colegiu și Universitate, le încheie în 1783.

Atmosfera Universităţii vieneze era pătrunsă de spiritul italian, ceea ce explică influenţa acestei culturi în literatura viitorului scriitor. Studiile teologice nu l-au atras, iar după absolvire nu a intrat în cinul clerical. A rămas un laic, având un spirit critic şi polemic accentuat faţă cu problemele de ordin spiritual, social, politic şi naţional. În 1786, la Viena fiind, traduce din germană şi publică *Manual pentru directori şi învăţători*, solicitat şi difuzat în Bucovina de guvernatorul Vasile Balş. Legăturile cu acesta îl pun şi în contact cu societăţi secrete masonice din care făceau parte şi alţi transilvăneni. Totodată începe să lucreze la un lexicon german–român. Gândirea îi era marcată de filosofia antică şi foarte mult de ideile enciclopedismului francez. Specializarea în drept civil îi facilitează ocuparea unui post de consilier juridic la Lemberg (Lvov), un *cosmopolis* din Galiţia Imperiului Habsburgic. Părăsise definitiv Blajul în 1787, nemulţumit de felul cum era tratată, de autorităţile maghiare, populaţia românească majoritară din Transilvania. Legătura cu cei trei corifei ai Şcolii Ardelene, Samuil Micu, Gheorghe Şincai şi Petru Maior, rămâne însă neîntreruptă. Iubea muzica şi pictura. În ceasurile de răgaz cânta la vioară. În 1815 mitropolitul Veniamin Costachi îl invită să vină, ca profesor, la Iaşi, la Seminarul de la Socola, spre a preda orice obiect ar dori el. **B.-D.** nu a acceptat, pretextând motive de sănătate. Bănuit ca spirit insurgent, complice la conspiraţiile iacobine, antimonarhice, ale patrioţilor poloni, este ţinut sub observaţie de poliţia secretă imperială. Speranţe de libertate naţională explică limbajul criptic, curajos sub acoperirea simbolurilor, din *Sibylla de anno 1795.* Prezicea o *lex nova* ce va produce seisme istorice, „căderea trântorilor" şi „distrugerea Cezarului". *Sibylla*... are legături subtile cu opera literară de mai târziu. La Lemberg se ocupă de procesele românilor din Bucovina, face cercetări de importanţă juridică şi scrie studiul *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina*, unde critica severă a administraţiei imperiale este a unui veritabil *Aufklärer*. Se întoarce în Transilvania şi participă la redactarea documentului intitulat *Supplex Libellus Valachorum Transsylvaniae*, prezentat Dietei din Viena în 1791. Ca jurist şi ideolog al Luminilor, **B.-D.** este o personalitate distinctă în societatea cosmopolită a Lembergului. După moartea lui, fiica mai mare a fost păstrătoarea operei ştiinţifice şi literare a tatălui, lăsată integral în formă manuscrisă. În 1868 „Gheorghe Cavalier de Asaky" cumpăra, de la nepoţii scriitorului, toate manuscrisele pentru suma de patru sute de galbeni. Nu s-a păstrat un portret al cărturarului ardelean, însă figura spiritului său nobil se înalţă din operă.

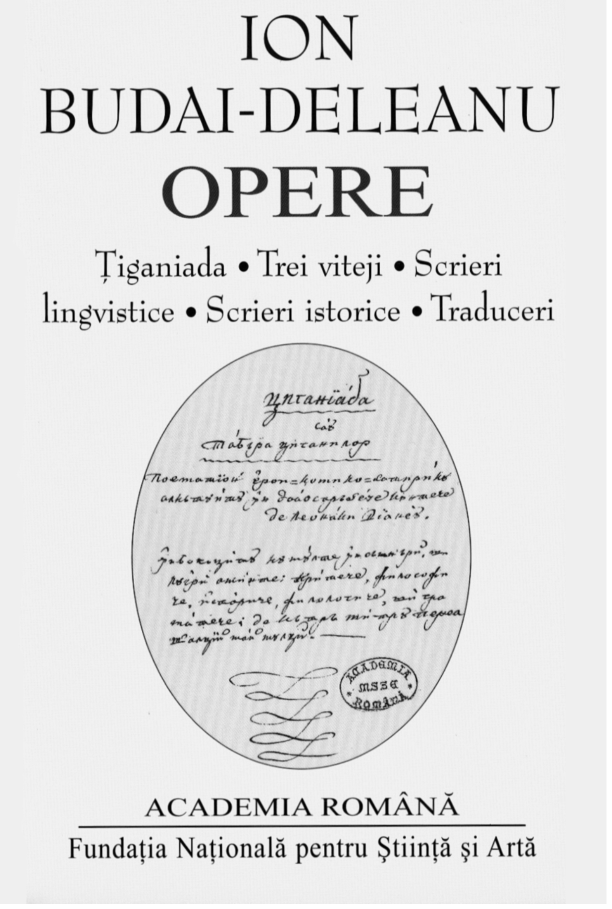
Orientarea culturală şi politică a lui **B.-D.** e o sinteză între ideologia radicală a Luminilor franceze şi reformismul *Aufklärung*-ului vienez. Poliglot – învăţase latina, greaca, germana, italiana, franceza –, a frecventat cu uşurinţă literaturile europene contemporane lui şi Antichitatea clasică, remarcându-se printr-un orizont larg, de polihistor. Opera lui, împărţită între filologie, istorie şi literatură, conţine un vast program de luminare a conştiinţei românilor. Se simţea obligat să scrie „cum să cade într-un veac aşa de luminat ca al nostru". Titlurile opusculelor indică preocupări pentru gramatica limbii române, cu temeiurile ei latine, şi pentru elaborarea unor lexicoane. Cum scrie pe foaia de titlu, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraeneorum accomodata* este redactată la Lemberg în 1812, cu variantă de autor în limba română, *Temeiurile gramaticii româneşti.* Spre consolidare, redactează, între 1815 şi 1820, *Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii româneşti*, un dialog între dascăl şi învăţăcel pe teme de gramatică, de ortografie şi cu deschideri de filologie comparată a limbilor romanice. Cărţile lui de gramatică sunt o completare erudită la lucrările din acelaşi domeniu ale lui Şincai, Micu şi Maior. Din vastul său proiect lexicografic, schiţat în 1783 şi conceput ca o serie de zece volume: lexicon latin – român şi invers, elin – român şi invers, italian – român şi invers, francez – român şi invers, german – român şi invers, nu a fost finalizat decât ultimul, foarte util românilor trăitori în imperiul austriac. Deşi lucrat după principii riguroase, *Lexiconul românesc – nemţesc*, definitivat în 1818, nu i-a fost publicat pentru că era escortat de o introducere polemică unde se corectau erorile, în plan istoric, comise de Franz Sulzer. În plus, autorul era suspectat că ar avea o activitate politică subversivă. Şi în domeniul istoriei, viziunea, proiectele şi realizarea în bruion sunt, de asemenea, dominate de intenţia luminării neamului, a conştiinţei de popor daco-roman, prioritar în Transilvania în raport cu popoarele venite ulterior. Nervul polemic e raţional întemeiat pe argumente documentare. *De originibus populorum Transsylvaniae commentatiuncula, cum observationibus historico-criticis*

Țiganiada sau Tabăra țiganilor, *BAR, ms. 2429*

este scrisă în latină spre a corecta, la nivelul istoriei europene, deformările interesate ale unor cărturari austrieci şi maghiari. În principal, **B.-D.** urmăreşte desfiinţarea afirmaţiilor lui Iosif Carol Eder. Tot astfel scrie *Wiederlegung der zu Klausenburg über die Vorstellung der Walachischen Nation herausgekommenen Noten*, împotriva afirmaţiilor de sofist ale lui Eder pe marginea *Supplex*-ului românilor şi care debutează ciceronian, cu vehemenţa logică a unei catilinare. Opera care îl consacră pe **B.-D.** ca scriitor, prin excelenţă al iluminismului transilvan, este *Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor. Poemation eroi-comico-satiric*, semnată cu numele anagramat Leonachi Dianeu şi păstrată în două variante, din anii 1800 şi 1812. În formă aproape bruionară s-a transmis poemul *Trei viteji*, gândit ca aventură picarescă – o variantă parţială la *Ţiganiada*. Anterior autorul se exersase şi în traduceri literare din limba italiană. El este al doilea scriitor român, după Dimitrie Cantemir, care îşi scrie opera în cod alegoric, parodiind moravurile lumii contemporane, nu numai româneşti. Proiectele de emancipare ale ideologilor Luminilor „ameţiseră" mai toate popoarele europene. *Ţiganiada* figurează falimentul acestor proiecte, fapt dramatizat în registru parodic prin peripeţiile unor ţigani, căutători ai promisei fericiri egalitare: „Toată povestea ni se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin ţigani să înţeleg ş-alţii cari tocma aşa au făcut şi fac [...] Cel înţelept va înţelege !". A fost aleasă drept mască alegorică această comunitate văzută de **B.-D.** ca fiind anarhică, parazitară, purtătoare în sine a datelor caricaturizării. O etnie instinctuală, laşă, ineficace în acţiune, „vorbareţă" şi neînvăţată, himerică în felul ei, total opusă paradigmei eroice, reprezentată în poem de Vlad Ţepeş, figură de monarh civilizator. Totuşi, el este doar un element de referinţă şi nu protagonist. Personajele principale se ridică dintre ţigani, în text scena este a lor, şi nu a lumii medievale eroice. Eroicomicul ţiganilor se realizează prin comparaţie, de cele mai multe ori subînţeleasă, cu eroismul domnitorului. Cele două registre paralele ale operei, eroic şi comic, se reflectă şi la nivelul limbajului. La început încrezător în posibilitatea mulţimii de a acţiona, voievodul visează la schimbări radicale. Personaj necesar construcţiei epice, el provoacă declanşarea acţiunii. Numai lupta – perorează Vlad – face posibilă emanciparea, câştigarea identităţii şi a ordinii statale. Parada zgomotoasă a breslelor ţigăneşti în faţa domnitorului nu promite însă prea mult. Urmează dezordinea, fuga în faţa pericolului şi tot soiul de „rezolvări" ilare. Este satirizată astfel o lume ce pretinde binele dat de altcineva de-a gata şi nu obţinut prin strădanie. Finalmente, după mai multe încercări cu rezultate ridicole, Vlad se retrage sceptic, acceptând destinul. Drumul cetelor de nomazi, marcat ironic (de la Flămânda şi Bărbăteşti spre Inimoasa), se sfârşeşte nu cu aflarea fericirii căutate, ci printr-o teribilă luptă internă. Eşecul spectaculos al aventurii e de interpretat din perspectiva filosofiei istoriei: totul trebuie luat de la început, sub alte auspicii. Apare astfel posibilitatea de a citi poema lui **B.-D.** în cheia antiutopiei umoristice europene cu substrat politic şi social. Satira face din *Ţiganiada* o scriere subversivă faţă de optimismul adesea factice al perioadei Luminilor. Referenţialitatea e una istorică, dar şi transistorică, de vreme ce nu şi-a pierdut actualitatea. De altfel, s-a spus că „istoria omenirii este povestea speranţei înfrânte". Autorul îşi numeşte *Ţiganiada* poemă şi nu epopee pentru că cel puţin una din „forţele" intrate în conflict nu este eroică, în registru grav, aşa

cum o cere epopeea clasică, ci eroicomică, tratată ironic. *Prologul* şi *Epistolia închinătoare către Mitru Perea* (aici e anagrama numelui lui Petru Maior) sunt elemente de paratext ce glosează asupra genului adoptat şi asupra poetului ca ales al muzelor, capabil să introducă „un gust nou de poezie”, alta decât cea folclorică. Înclinaţia ludică a poetului educat de literatura europeană se deduce din preferinţa pentru anume modele de parodie alegorică: una antică, *Batrachomiomachia*, atribuită lui Homer, alta renascentistă, *La secchia rapita* de Alessandro Tassoni, şi alta mai recentă, *Gli animali parlanti* a lui Giambattista Casti. Urmele lecturii capodoperei lui Cervantes, *Don Quijote* (parcursă în traducere franceză), se pot identifica mai curând în *Trei viteji* decât în *Ţiganiada*. La finele perioadei Luminilor – sugerează **B.-D.** – era nevoie de o satiră, fie ea şi comică, asupra eşecurilor acestui timp. În *Ţiganiada* se parodiază genul eroic în ansamblu, şi nu o operă anume, cum s-a întâmplat în literaturile europene. Ca „negativitate mimetică”, parodia vizează aici umanitatea incapabilă de eroism şi care nu mai poate inspira epicul grav, numit de antici *heroica species*. Spiritul ludic al textului se relevă atunci când autorul îşi ia ca pretext o cronică, inventată şi ea, pe care pretinde că a transcris-o, neasumându-şi, chipurile, demitizarea ironică a eroismului, în esenţă de factură voltairiană. Este un truc des adoptat ulterior în romantism. Numai structurarea poemei în douăsprezece „cântece” şi prima sextină, care rezumă anticipativ conţinutul fiecărui „cântec”, urmează modelul clasic epopeic. Fiecare cântec e compus din aproximativ o sută de sextine scrise în endecasilab, cu rimă încrucişată şi împerecheată. Celelalte artificii: invocarea muzei, imnurile, intervenţia forţelor supramundane (*deus ex machina*), sunt adaptate şi intră în dinamica scriiturii parodice, caracteristică întregului text. La fel şi comentariile în proză din infrapagina textului versificat. Poema este animată de patru serii de personaje: istorice, ţiganii, sfinţii şi diavolii, comentatorii nominalizaţi în infratext, toate diferenţiate prin rol, comportament, nume şi expresie verbală. Voievodul muntean şi câţiva din anturajul lui, ca şi armata turcilor, împotriva cărora trebuie să lupte şi ţiganii, sunt entităţi individuale şi colective simbolice. Prezenţa lor e numai o provocare. Funcţie activă, pe toată întinderea poemei, au ţiganii. Stârniţi de Vlad cu ideea câştigării unor drepturi şi a teritoriului propriu, ei îşi încep aventura promiţând că vor lupta, dar totul

cade în derizoriu din cauza firii lor. Ca să plece la luptă vor mâncare, ca să lupte vor să fie păziţi, altfel dau bir cu fugiţii. Rămâne antologică imaginea raiului culinar pe care îl visează, ca şi spectacolul grotesc al războiului dintre ei. Arta alegerii numelor le colorează profilul: Parpanghel, şef de breaslă, mare cântăreţ şi povestaş, îndrăgostit de Romica, Goleman, Cucavel, Baroşmândru, Guladel, Drăghici, Baroreu, Slobozan, Janalău, Tandaler ş.a. Limbajul lor se distinge prin fonetisme caracteristice, atunci când **B.-D.** foloseşte stilul direct. Figurile supramundane, cu nume creştine de sfinţi şi diavoli, introduse în acţiune în spiritul parodic al miraculosului folcloric, sunt autohtonizări ale intervenţiei zeilor în conflictele dintre muritori din epopeile clasice. Chiar de la început apare un personaj malefic, Urgia, cu rol de a semăna vrajba între tabere. În poemă forţele contrastante, maniheice ar reprezenta marile puteri politice care hotărăsc soarta popoarelor mici. Nici ele nu sunt iertate de spiritul caustic al autorului. Parodia şi satira domină

până şi viziunea raiului şi a iadului, aşa cum sunt imaginate de ţigani. Soluţie originală, personajele din subsolul paginilor poartă nume semnificative: Erudiţian, Musofilos, Onochefalos, Simpliţian, Idiotisean, Alitofilos, Evlaviosu, Dubitantius, Cocon Politicos, Popa Mustru, Popa Nătăroi etc., ce sugerează nivelul mental al fiecăruia în postura de critic, nu o dată umoristic, al textului. Este o formulă auctorială menită să judece conţinutul şi stilul epic din diverse perspective, întărind caracterul de spectacol al ficţiunii. Lectura completă nu poate ignora această lume secundă din infrapagină, statică şi insolită, care ascultă ori citeşte şi simultan explică din punct de vedere istoric şi filologic sau critică întâmplările desfăşurate în suprapagină. Glosatorii fiind o nouă serie de personaje gândite ironic de autor, ei aparţin ficţiunii şi nu ies din cadrele stilistice generale ale operei. Este o manieră ingenioasă de autoreceptare literaturizată. Pe de altă parte, **B.-D.** nu a fost mai puţin maliţios cu posteritatea, atunci când a voit să o deruteze, oferindu-i o operă gata interpretată în fel şi chip. Exegetul de astăzi se poate simţi urmărit de umbra inteligentă a autorului, care veghează, gata să îi dea un nume şi să îl adauge la lista comentatorilor încrezători în puterea lor de a pătrunde ironia suverană a acestei construcţii baroce. Specii şi motive folclorice contribuie la originalitatea poemei. Este cântat în versuri basmul lui „Arghir şi al frumoasei Elena”, se produc metamorfoze ca în basm, se spun descântece, anecdote, oraţii. Spiritul anecdotelor despre ţigani contaminează în multe locuri tonalitatea istorisirii. Satira acestei lumi iraţionale, care contribuie la degradarea ideilor iluministe, dă o substanţă particulară discursului. Şi pledoariile politice cu privire la formele de stat, fie propuse de Baroreu (monarhia), de Slobozan (republica), sau de Janalău (care le critică pe amândouă), sunt trivializate din cauza inculturii oratorilor. În răspăr, autorul aduce în atenţie o formă amestecată, absurdă: „republica demoaristomonarhicească”. *Trei viteji*, poemă nefinisată, a fost inclusă parţial în prima versiune a *Ţiganiadei*. Se compune din trei cânturi ce au ca personaje, destul de bine reliefate, cu nume sonore, inşi ridicoli prin ceea ce sunt, spun şi fac. Fiecare râvneşte la fapte măreţe, care să îl facă demn de mâna unei frumoase. Becicherec Iştoc de Uram Haza, ţigan din Transilvania însoţit de un „scutier”, o caută pe Anghelina; grecoteiul muntean Kir Kalos de Cucureaza vrea să fie demn de prinţesa Smaranda; Născocor de Cârlibaba pleacă după frumoasa Chirana. Lăudăroşi, laşi, cu o conduită de farseuri, ei nu realizează decât caricatura aventurii cavalereşti. Şi aici **B.-D.** foloseşte mai toate mijloacele burlescului, ceea ce îndreptăţeşte să fie socotit întemeietorul genului în literatură română. Dar scriitorul nu a cunoscut succesul în contemporaneitate decât într-un restrâns cerc de cărturari afini. Cariera lui va fi postumă şi va începe târziu, cu tipărirea operei literare în 1876-1877, când Teodor Codrescu include în „Buciumul român” prima variantă din *Ţiganiada*, a doua fiind publicată abia în 1925 de Gh. Cardaş. Numai absenţa unor studii speciale traduse în limbi străine a făcut ca poema să nu intre în sintezele europene asupra genului. Operă deschisă, cu o densă reţea de idei ce ţin de filosofia repetabilului în istorie, *Ţiganiada* e adesea tulburător de actuală.

Budai-Deleanu este un om cu desăvârşire occidental, fără a pierde nimic din spiritul ţăranului ardelean.[...] *Numai Eminescu mai târziu a siluit limba sau a scociorât forme cu atâta sistemă, şi Budai îi este un mare înaintaş. De aceea opera lui Budai-Deleanu pare azi aşa de modernă şi, hrănită cum e din tradiţia sătească, deşi începută înainte de 1800, lasă în urmă ca învechite atâtea lucruri dintre 1830 şi 1850.*

G. CĂLINESCU

Autorul Ţiganiadei *vede poetul ca pe un creator de mituri. Dar afirmaţia conţine, pentru Budai-Deleanu, un dublu sens: spiritul militant, constructiv, romantic aplaudă puterea de idealizare a poeziei, visează marea epopee naţională şi creează mitul pilduitor; spiritul filosofic, observatorul realist percepe cu scepticism distanţa dintre ideal şi realitate şi reacţionează prin demitizare, opunând eroicului livresc umanitatea antieroică simbolizată de ţigani sau tratând în spirit iluminist imaginile consacrate ale eroismului.*

IOANA EM. PETRESCU

Erudiţia extraordinară a lui Budai-Deleanu, care stăpânea cultura clasică, citise marile epopei antice şi medievale, este dublată de o fantezie în stare să rupă orice zăgazuri, totuşi bine strunită, şi de darul creaţiei, pe măsura erudiţiei şi a fanteziei. În fond, acestui dar, căruia i se mai spune şi talent, îi datorăm minunata jerbă de versuri eroi-comico-satirice, şi el ar trebui analizat în primul rând. Puţini poeţi în literatura română au trăit bucuria creaţiei cu o intensitate atât de mare ca Ion Budai-Deleanu. Patos, ironie, fantezie, dramatism, tendinţa parodică – iată hlamida pe care şi-o pune pe umăr poetul, în mijlocul unei cete de bâlci, cu un gust al farsei inegalabil şi cu autentică înfiorare lirică.

MARIN SORESCU

Prin amplitudine şi capacitate de reflecţie morală şi istorică, spiritul lui Budai-Deleanu face parte, negreşit, din familia lui Cantemir şi Hasdeu, cu observaţia că teologul ardelean îşi risipeşte ştiinţa (remarcabilă, încă o dată, pentru vremea lui) în mai toate disciplinele umanioare, iar geniul imaginaţiei sale îl pune într-o alegorie vastă şi seducătoare, redactată în versuri şi însoţită de comentarii ba erudite, ba umoristice. Ele alcătuiesc o veritabilă metaliteratură *timpurie într-o cultură care se pregăteşte să-şi învingă inerţiile (şi întârzierile) ei răsăritene.* Ţiganiada *este, în fond, o savuroasă comedie a modelelor literare ilustre, înainte de a fi o epopee a moravurilor şi a nestatorniciilor omeneşti. După* Istoria hieroglifică *este a doua mare operă de ficţiune în cultura română.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Ţiganiada*, îngr. și introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1925; ed. 2, Bucureşti, 1928; ed. îngr. J. Byck, introd. Ion Oană, Bucureşti, 1953; ed., I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, Bucureşti, 1969; ed. îngr. Florea Fugariu şi Andrei Rusu, Bucureşti, 1981; ed. îngr. şi introd. Ioana Em. Petrescu, Cluj-Napoca, 1984; *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes*, ed. bilingvă, tr. Romaniţa, Aurelia şi Valeriu Rusu, adaptare Françoise Mingot-Tauran, pref. Françoise Mingot-Tauran, Valeriu Rusu, Port-de-Bouc (Franţa), Bucureşti, 2003; *Trei viteji*, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1927; ed. îngr. J. Byck, pref. Ion Oană, Bucureşti, 1956; *Scrieri lingvistice*, îngr. Mirela Teodorescu, introd. I. Gheţie, Bucureşti, 1970; *Scrieri inedite*, îngr. și introd. Iosif Pervain, Cluj, 1970; *Opere*, I–II, îngr. Florea Fugariu, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1975; *De originibus populorum Transsylvaniae – Despre originile popoarelor din Transilvania*, I–II, ed. bilingvă, tr. Ed. Ladislau Gyémant, introd. Ştefan Pascu şi Ed. Ladislau Gyémant, Bucureşti, 1991; *Opere*, îngr. şi pref. Gheorghe Chivu şi Eugen Pavel, Bucureşti, 2011; *Ioan Budai-Deleanu în mărturii antologice*, îngr. și introd. Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Aron Densuşianu, *Cercetări literare*, Iaşi, 1887, *245–288*; Densusianu, *Lit. rom.*, I, *118–136*; Iorga, *Ist. lit.*, III, *267–268*, *302–307*; Al. Ciorănescu, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *81–85*, *Ist. lit.* (1982), *75–79*; Popovici, *Studii*, I, *114–120*, *463–486*; Cornea, *Studii*, *5–78*; I. Gheţie, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1966; Lucia Protopopescu, *Noi contribuţii la biografia lui Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1967; Piru, *Ist. lit.*, II, *87–125*; Pervain, *Studii*, *129–192*; Protopopescu, *Volumul*, *237–322*; Ioana Em. Petrescu, *Ion-Budai-Deleanu şi eposul comic*, Cluj-Napoca, 1974; Papadima, *Ipostaze*, *163–189*; Mircea Vaida, *Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1977; Negrici, *Figura*, *93–105*; *Dicţ. lit. 1900*, *127–131*; *Ion Budai-Deleanu interpretat de…*, îngr. şi introd. Rodica Chiriacescu, Bucureşti, 1980; Petrescu, *Configuraţii*, *101–111*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *192–197*, *216–223*; Elvira Sorohan, *Introducere în opera lui Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1984; Indrieş, *Polifonia*, *108–124*; Manolescu, *Istoria*, I, *135–147*; Sorescu, *Bibliotecă*, *83–94*; *Dicţ. esenţial*, *118–121*; G. I. Tohăneanu, *Neajungerea limbii. Comentarii la „Ţiganiada” de I. Budai-Deleanu*, Timişoara, 2001; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *324–331*; *Dicţ. analitic*, IV, *248–249*, *270–273*; Adriana Senatore, *Ion Budai-Deleanu. Interessi linguistici e impegno letterario*, Bari, 2006; Bogdan Creţu, *Utopia negativă în literatura română*, Bucureşti, 2008, *69–77*; *Ion Budai-Deleanu 250. Ţiganada azi*, coordonator Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2010; Ion Urcan, *Contexte ale „Ţiganiadei”*, ed. 2, Piteşti, 2010; Dumitru Vlăduţ, *Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu*, Cluj-Napoca, 2010; Ioana Em. Petrescu, *Studii despre Ion Budai-Deleanu*, Cluj-Napoca, 2011; Constantin Pricop, *Începuturile literaturii române*, Iaşi, 2011, *106-125*; Zamfir, *Panorama*, I, *39–54*. ***El.Sr.***

BUDESCU, Ion (5.III.1939, Dalboşeţ, j. Caraş-Severin), poet. Este fiul Anei (n. Jarcu) şi al lui Iosif Budescu, ţărani. Urmează liceul la Oraviţa, apoi Institutul Pedagogic din Timişoara (1958–1960) şi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1960–1965). Lucrează ca redactor la Radiodifuziunea Română, redacţia culturală (1966–1970), secţie al cărei redactor-şef adjunct devine în 1970–1971, apoi ca redactor-şef adjunct la redacţia culturală a Televiziunii Române (1971–1973) şi tot aici ca secretar de redacţie (1973–1989), redactor-şef (1990–1993), consilier cultural al preşedintelui Televiziunii (1993–1996) şi şef al secţiei Import-Film (1996–1999), iar din martie 1999 ca expert al Fundaţiei Culturale Române. A debutat în 1960 la „Scrisul bănăţean”, dar debutul semnificativ îl constituie un ciclu de poezii publicat în „România literară”, în 1981. În volum debutează în 1982 cu *Viaţa cu mine, viaţa fără de mine*. Mai publică studii şi articole, dar şi versuri în „Luceafărul”, apoi în „Orizont”, „Tribuna”, „Vatra” ş.a.

„Răzleţit de generaţia lui” (Eugen Simion), **B.** a debutat mai târziu, nu însă şi mai puţin convingător. Sintagme ca „poet matur”, „experimentat”, „format şi stăpân pe uneltele sale” sunt frecvent întâlnite în cronicile de întâmpinare la primul volum. Şi celelalte se vor bucura de o bună primire, judecăţile subliniind originalitatea poetului atât în cadrul generaţiei sale (’70), cât şi în raport cu postmodernismul optzeciştilor. Totuşi, poetul a rămas cunoscut doar în cercuri restrânse. *Viaţa cu mine, viaţa fără de mine* exprima, încă din titlu, ambivalenţa proprie întregii literaturi scrise de autor: implicarea detaşată, cu mutări de accent

când pe un termen, când pe altul. Tipologic, poetul e un romantic trecut prin experienţa expresionistă. Spectrul cataclismului final bântuie versurile, agresive coşmaruri aherontice, ierni polare şi toamne bacoviene ameninţând viaţa şi spiritul: pădurile „se bejenesc”, „cad ploi de păcură ropotitoare”, marea e un paradis în derivă spre care migrează „nămolul” şi „înecaţii”. Compensator, intervine întoarcerea către începuturi: „pădurile primordiale”, dealul copilăriei, căldura şi inocenţa căminului, unde cântăreţul iubirii înalţă encomionuri sau aşteaptă ca iubita să-l împuşte cu „tija unui crin” ori, amândoi, să părăsească „amarul Megalopolis” spre a acosta în „Golful Serenităţii”. *Omul interior* (1985) potenţează temele primei cărţi. Figura centrală de aici, sufocând ca un capac de plumb orice tentativă de evadare, este „grămada de năvoade”, metaforă a claustrării absolute. Un succedaneu al acestei perspective apocaliptice e „oraşul de beton”, cu al său institut de „reumatologia betonului”. Poetul trece prin urbea astfel definită ca o „gheată desperecheată”, zgomotele străzii sunt de-a dreptul obiecte agresive, palpabile: „sfredele, tirbuşoane, spirale de sârmă, burghie/ aţintite spre tine”, liftul ia chipul unui „bătrân castor” ce umple clădirile cu roboţii diurni, încât „stăm demult clădiţi pe etaje, tronsoane/ amuţiţi, sortaţi oscior cu oscior, după specii/ familii întregi de şobolani, paianjeni/ tihnă peste tihnă suprapuse/ în hăul unui bloc”. Deşi versurile acestea au fost eliminate de cenzură, întregul volum apărut în 1985 poartă o încărcătură subversivă. În *Ucroniile* (1988) spaţiul „Recluziunii” împrumută chipul Saharei, prin care umblă fantoma poetului, numit aici „Prinburg-Înecatul”. Cartea *Cuţitele, torţele, măştile* (1990) aşază în prim-plan tema poetului. Imaginile baroce şi expresioniste sunt concurate de expresia esenţializată, memorabilă: viaţa e „un vers la care ţii/ dar care pur şi simplu nu-ţi iese”, singurătatea e „crima pe care nimeni nu a făptuit-o/ dar pe care o ispăşim rând pe rând”, melancolia – „această orgie a mea de unul singur”, iar poemul – „melancolia mea pe termen lung”. Apărută în 1995, *Arta fericirii*, carte cu un titlu ironic, aproape ca o definiţie, reuneşte versuri din volumele anterioare, precum şi altele nepublicate.

SCRIERI: *Viaţa cu mine, viaţa fără de mine*, Bucureşti, 1982; *Omul interior*, Bucureşti, 1985; *Ucroniile*, Bucureşti, 1988; *Cuţitele, torţele, măştile*, Bucureşti, 1990; *Arta fericirii*, Timişoara, 1995.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Faptele şi „mitofaptele” poeziei*, RL, 1983, 11; Cornel Ungureanu, *Viaţa în Megalopolis*, O, 1983, 3; Petru Poantă, *„Viaţa cu mine, viaţa fără de mine”*, ST, 1983, 11; Nicolae Manolescu, *Doi poeţi*, RL, 1985, 46, 1988, 11; Al. Călinescu, *Contraste*, CRC, 1986, 27; Cornel Ungureanu, *Miturile oraşului*, O, 1988, 13; Ioan Holban, *Ipostaze lirice*, CRC, 1989, 18; Eugen Simion, *Melancolicul april*, RL, 1990, 44; Ioan Holban, *Viaţa la sfârşit de veac, la sfârşit de mileniu*, CRC, 1991, 5; Ion Cristofor, *Viaţa ca un vers*, TR, 1991, 10; Ulici, *Lit. rom.*, I, *179–180*; Felicia Giurgiu, *Arta fericirii*, „Rostirea românească” (Sibiu), 1996, 5–6. ***N.M., A.N.***

BUDUCA, Ioan (3.VI.1952, Socodor, j. Arad), eseist. Este fiul Floarei şi al lui Vasile Buduca, ţărani. A absolvit în 1971 Liceul „Ioan Slavici” din Arad. Ca licean, colaborează la revista şcolară „Laboremus”. Urmează cursurile secţiei română–franceză de la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj. În timpul studenţiei este redactor la revistele „Echinox” (1973) şi „Napoca universitară” (1974–1975). După licenţă (1975) devine profesor la Chişinău-Criş (1975–1978), redactor la „Viaţa studenţească” şi „Amfiteatru” (1978–1989), redactor-şef şi ulterior director editorial la „Cuvântul” (1990–2004), apoi şeful departamentului Cultură–Monden la ziarul „Cotidianul”. Din 2005 a fost redactor la platforma online „România culturală” a Institutului Cultural Român. Debutează cu critică literară la „Echinox” în 1973. Publică mai întâi ştiri, reportaje, recenzii, apoi eseuri şi articole de critică literară în aproape toate revistele culturale şi literare din ţară, iar după 1989 abordează şi publicistica politică. Debutează editorial în 1988 cu volumul de eseuri *După Socrate*. A colaborat la *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002).

Concepute ca o suită de note (glose) şi „subnote” ale unui text de bază (care însă „lipseşte” din carte), „eseurile despre spiritul ironic în literatură” din volumul *După Socrate* stau sub semnul unei strategii (auto)ironice. **B.** a adoptat atitudinea şi stilul de gândire deduse din modelul, considerat paradigmatic, al paradoxului ironic: socraticul *ştiu că nu ştiu* (care era, de fapt, titlul cărţii în varianta ei iniţială). În această perspectivă, într-o formulă colocvială şi speculativă, fragmentară şi divagantă, dar nu lipsită de rigoare, eseistul propune un scurt istoric al conceptului şi al problematicii; reperează, după modelul lui Constantin Noica, stilurile şi maladiile ironiei; imaginează şi argumentează o tipologie; disociază între spiritul ironic şi spiritul dogmatic, între ironie şi umor, între ironie şi paradox;

exersează câteva „palimpseste de citire ironică". Asocierea, adversitatea şi disjuncţia sunt considerate (şi practicate) ca operaţii tipic ironice ale gândirii, ironia fiind nu numai o figură de retorică, ci „şi o figură a spiritului", dialectic opusă dogmatismului. În bibliografia românească a ironiei *După Socrate* este prima lucrare care „atacă frontal" acest „concept literar fundamental" (Adrian Marino). În altă carte, *Războiul nevăzut* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor), **B.** propune o interpretare la *Apocalipsa lui Ioan*. Raportată la *După Socrate,* eseu despre libertatea gândirii, cartea reprezintă momentul complementar, dogmatic, în dialectica experienţei intelectuale/spirituale a autorului. Cum în prima eseistul îşi mărturisea (auto)ironic „perplexitatea" şi „ignoranţa", în cea de-a doua îşi mărturiseşte „smerenia" în faţa textului sacru, urmărind nu atât originalitatea interpretării, cât autenticitatea trăirii, înscrisă în acesta. Următoarele două cărţi, *Şi a fost seară, şi a fost dimineaţă. Eseuri de spionaj cosmologic* (1997) şi *Ce caută, Doamne, Dumnezeule, Ceauşescu ăsta în rai? (*1997), fac din **B.** un personaj controversat, care recunoaşte senin un „plagiat involuntar" în faţa acuzaţiilor serioase aduse în presă. În orice caz, eseistica din aceste culegeri abia mai aminteşte de autorul din *După Socrate*. Volumele de după 2000, de la incalificabilul volum „ştiinţific" *Noua Atlantidă* (2002) la „romanul koantic" *Matricea G/C* (2007) şi la eseurile de „antroposofie" din *Doctrina secretă* (2008) şi din *Principiul antropic* (2012) sunt texte-hibrid în care sunt prezentate şi amestecate teorii pseudoştiinţifice şi senzaţionaliste, spiritualiste, new-agiste etc., o combinaţie de „literatură" paranormală/ezoterică şi eseistică teosofică, greu de luat în serios.

SCRIERI: *După Socrate (Eseuri despre spiritul ironic în literatură*), Bucureşti, 1988; *Războiul nevăzut. Cartea Apocalipsei, pentru copii*, Bucureşti, 1994; *Şi a fost seară, şi a fost dimineaţă. Eseuri de spionaj cosmologic,* Iaşi, 1997; *Ce caută, Doamne, Dumnezeule, Ceauşescu ăsta în rai?,* Timişoara, 1997; *Noua Atlantidă*, Bucureşti, 2002; *Matricea G/C*, Bucureşti, 2007; *Dialoguri desecretizate (anamorfoze)*, Bistriţa, 2007; *România e un thriller*, Bucureşti, 2007; *Doctrina secretă*, Bucureşti, 2008; *Eseuri*, Bucureşti, 2008; *Principiul antropic*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, [*Ioan Buduca*], O, 1988, 30, CU, 1995, 4; Eugen Simion, *Notaţii despre spiritul ironic,* RL, 1988, 39; Adrian Marino, *Lectura ironică a ironiei*, TR, 1988, 39; Ţeposu, *Istoria, 176–178*; Al. Cistelecan, [*Ioan Buduca*], ECH, 1994, 1–3, VTRA, 1995, 10, CLT, 2008, 49, F, 2010, 11–12; Adriana Babeţi, *Războiul nevăzut*, O, 1995, 4; Octavian Soviany, *Apocalipsa unui postmodernist*, CNT, 1996, 6; Cornel Ungureanu, *Haiducirea lui Ioan Buduca*, O, 1997, 8; Grigurcu, *Peisaj*, II, *344–348*; Daniel Cristea-Enache, *Plagiatorul vioi*, ALA, 2000, 58; Lefter, *Critica*, *381–383*; Andrei Terian, *Romanul viitorului*, CLT, 2007, 42; Alex. Ştefănescu, *Buduca versus Einstein*, RL, 2007, 39. ***C.H.***

BUDURESCU, Nicolae M. (28.VI.1888, Râmnicu Vâlcea – 6.IV.1974, Bucureşti), poet. Este fiul Mariei (n. Fotino) şi al lui Marin S. Budurescu, inginer. **B.**, care după o scurtă şi discretă febră simbolistă, se sustrage definitiv chemării muzelor, a făcut la Bucureşti cursuri liceale, la Colegiul „Sf. Sava", apoi studii de litere şi drept. Pe lângă o carieră de avocat (intră în Baroul de Ilfov în 1912), nutreşte ambiţii politice, fiind deputat în 1919–1920, 1931–1932 şi în 1934–1937. Deţine, un timp, funcţii de o anume însemnătate: secretar general în Ministerul Muncii, în Ministerul de Interne, subsecretar de stat pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri (în cabinetul I.G. Duca) ş.a. Debutul se leagă de revista „Sămănătorul", unde va publica în 1909 şi 1910, semnând mai întâi N. Budu, traduceri din Paul Verlaine, Théophile Gautier, dar şi câteva poezii care, asemenea celor apărute tot atunci în „Junimea" din Râmnicu Vâlcea, nu vor fi selectate în unicul lui volum, *Poema navelor plecate,* subintitulat *Crepusculare – Poema toamnei* (1912). Poate invitat, poate recomandat de prietenul Tudor Vianu, ia contact cu cenaclul lui Al. Macedonski, mult mai semnificativă vădindu-se totuși apropierea de gruparea simbolistă de la „Vieaţa nouă", revistă unde a publicat, între 1910 şi 1913 şi între 1918 şi 1919, poezie, proză, traduceri. Numele îi mai poate fi întâlnit în „Versuri şi proză", „Rampa", „Flacăra", „Insula", „La Revue roumaine", „Ilustraţiunea naţională", „Dreptatea", „Actualitatea", „Cugetul românesc" ş.a. În 1912 devenise membru al Societăţii Scriitorilor Români, iar în 1914 i se acorda Bene Merenti clasa I.

Semnalând decalajul dintre o sensibilitate minoră şi noutatea unui tip de discurs liric, critica vremii îl plasa pe **B.** la „remorca simbolistă" a lui Ion Minulescu. În ritmul indecis al unui temperament elegiac, versul învăţăcelului urmează când cadenţele discursive ale micului romantism, alegoric şi romanţios, când mişcările mai subtile ale simbolismului. Poetul se vede asemenea unui „fluture ce moare-n crisalidă", starea de suferinţă fiind aproape calmă, egală cu ea însăşi. Evadarea

într-un spaţiu imaginar trece prin mai fiecare topos simbolist: plecări, nave, mare, orizonturi, parcuri, toamne, copaci goi, flori palide, saloane, instrumente muzicale, cripte, castele, vagi medievalităţi. Câteva obsesii coloristice, congenere, filtrează şi fixează imaginile. Dar mai cu seamă sonorităţile fastuoase, exotice duc către elemente de decor şi atmosferă specifice orientării („cartaginezele carene", „pragul de agată", „laur corintian", „cârje de cedru din Liban", „unghii de camee florentine", „vase de Gallé" ş.a.). Cât stă sub semnul sugestiei, melancolia transpare surdinizată, graţios muzicală. Mai frecvent însă ea se comunică declamativ, în scenarii epice simetric articulate, de o reflexivitate înduioşată. Cu unele excepţii, proza lui **B.** se aşază în prelungirea poeziei (nostalgii, deziluzii, rătăciri, recuzită medievală, corbi etc.), dar cu o şi mai apăsată notă de manierism.

SCRIERI: *Poema navelor plecate. Crepusculare–Poema toamnei,* Bucureşti, 1912*; I.G. Duca* (în colaborare cu I. Nicolescu), Râmnicu Vâlcea, 1934.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici, 150–154, 246;* Lovinescu, *Scrieri,* IV, *567–568,* VI, *141*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *626, Ist. lit.* (1982), *705*; Micu, *Scriitori, 105–109;* Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *351–352*; Petria, *Vâlcea, 67–69.* ***G.D.***

BUESCU, Victor (10.XI.1911, Coţofenii din Faţă, j. Dolj – 5.VI.1971, Lisabona), clasicist, traducător, poet.

Este fiul Elenei (n. Constantinescu) şi al lui Gheorghe Buescu, cârciumar. După ce în 1929 a absolvit Liceul „Carol I" din Craiova, s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, luându-şi licenţa în filologie clasică în 1933. Studiază apoi la Paris, la École Pratique des Hautes Études, între 1933 şi 1936, fiind în continuare, până în 1938, lector de limba română la Sorbona. În paralel, îşi pregăteşte doctoratul, pe care îl susţine în 1939 la București din cuza declanşării războiului. Întors în ţară, e numit asistent la Catedra de limba greacă, apoi la cea de limba latină, condusă de N.I. Herescu. În presă debutează în 1930, la „Revista clasică", unde va continua să publice până în 1942. Mai colaborează cu traduceri din autori latini şi portughezi, note şi recenzii, la „Viaţa românească", „Ion Maiorescu", „Ausonia", „Buletinul Institutului de Studii Latine" (la care este prim-redactor), „Vremea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Dacia rediviva" ş.a. În 1941 îşi tipăreşte teza de doctorat sub forma unei ediţii critice, în limba franceză, a versurilor lui Cicero, iar în anul următor îi apare lucrarea *Problèmes de critique et d'histoire textuelles.* Ambele vor fi reeditate la Hildesheim în 1966 şi în 1973. Numit în 1943 lector de limba și literatura română la Universitatea din Lisabona, va profesa acolo până la sfârşitul vieţii.

Confirmând speranţele puse în **B.** ca tânăr filolog, lucrările sale de la începutul deceniului al cincilea sunt de înalt nivel ştiinţific. Împreună cu volumele publicate mai târziu, printre care *Hespéria* (1964), o antologie a culturii greco-latine, şi *Introdução à cultura clássica* (1970), şi cu unele comunicări susţinute la congrese internaţionale, ele îl fac să dobândească o mare reputaţie printre specialiştii domeniului. O valoare deosebită are activitatea lui de propagator al culturii române în Portugalia. Într-o conjunctură favorabilă, el iniţiază, imediat după sosirea la Lisabona, o „Colecção do Leiterado Romeno", în care se tipăreşte mai întâi *Método practico da lingua romena* de F.V. Peyxoto da Fonseca, urmată de o suită de traduceri. **B.** a transpus în portugheză, singur sau în colaborare cu diverşi scriitori lusitani, poveşti româneşti populare și culte (*Contos romenos*, 1943, şi *Novos contos romenos*, 1946), *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu (1945), *Viaţa la ţară* de Duliu Zamfirescu (în „O século", 1947, în colaborare cu Rogério Claro), *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă (1947) şi poezii de M. Eminescu (1950). Pentru alte traduceri (*Ciulinii Bărăganului* de Panait Istrati, 1946, *Simfonia fantastică* de Cezar Petrescu, 1946) a scris prefeţe. În publicaţii de regulă universitare, i-au mai apărut două antologii lirice, precum şi zeci de articole despre scriitori români. *B.* este, de asemenea, autor al unui *Dicionário de romeno–português*, editat postum, în 1977, a 335 de articole din *Encyclopèdia „Verbo"* (1961–1971), precum şi colaborator la lucrarea *Le Verbe roumain* a lui Alf Lombard. Traducerile româneşti din poeţi latini şi portughezi, din Goethe şi din Charles

Baudelaire arată bun-gust în selecţie, sensibilitate şi talent. **B.** a compus, de altfel, el însuşi versuri şi a publicat, în 1953, volumul de poeme *Atol*.

SCRIERI: *Cicéron, „Les Aratéa”*, Bucureşti–Paris, 1941; ed. pref. A. Ernout, Hildesheim, 1966; *Problèmes de critique et d'histoire textuelles*, pref. N. I. Herescu, Bucureşti – Paris, 1942; ed. pref. Alexandre Cioranescu, Hildesheim – New York, 1973; *Atol*, Lisabona, 1953; ed. postfaţă Vasile Turculescu, Bucureşti, 1999; *Introdução à cultura clássica*, Lisabona, 1970; *Un mito romano en la literatura portuguesa*, Salamanca, 1971. **Antologii:** *A fost odată...*, pref. edit., Freiburg im Breisgau, 1951; *Hespéria. Antologia de cultura greco-latina*, Lisabona, 1964. **Traduceri:** *Contos romenos*, Lisabona, 1944; Liviu Rebreanu, *A foresta dos enforcados,* Lisabona, [1945] (în colaborare cu Celestino Gomes); *Novos contos romenos*, Lisabona, 1946 (în colaborare); Ion Creangă, *Recordações de infância*, pref. Jean Boutière, Lisabona, 1947 (în colaborare cu Rouiva Mousinho); M. Eminescu, *Poesias – Poezii*, ed. bilingvă, pref. Mircea Eliade, Lisabona, 1950 (în colaborare cu Carlos Queirós), *Poezii – Poesias*, ed. bilingvă, îngr. Micaela Ghițescu, pref. și postfață Mircea Eliade, Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Carlos Queirós şi Luciano Maia).

Repere bibliografice: N.I. Barbu, *„Cicéron, «Les Aratéa»”*, RFR, 1942, 4; D.N. Burileanu, *Marginalii la o ediţie critică a poeziilor lui Cicero*, RFR, 1942, 10; Ovidiu Drimba, *Scriitori români în portugheză*, RFR, 1944, 8; P. Const. [Pompiliu Constantinescu], *„Cantos romenos”*, VRA, 1943, 729; N.S. Govora, *„Atol”*, „Carpaţii” (Madrid), 1955, 6–8; Alf Lombard, *Réflexions relatives au compte-rendu de M. V. Buescu*, „Studia neophilologica”, 1958, 1; Gh. Bulgăr, *Omagiu lui Victor Buescu,* „Glasul patriei”, 1972, 9; Edgar Papu, *„Meşterul Manole” în literatura portugheză*, TBR, 1973, 8; Mihai Zamfir, *Limba română în Portugalia*, TBR, 1973, 24; Al. Niculescu, *Un dicţionar român–portughez*, RL, 1978, 16; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *398–400*; Popa, *Ist. lit.*, I, *575–576*; Florescu, *Aristarc*, II, *79–82;* Manolescu, *Enciclopedia*, *101–102*; *Bibliografia do prof. Victor Buescu*, f. l., f. a. ***V. D.***

BUFNILĂ, Ovidiu (15.VIII.1957, Târgu Ocna), prozator. Este fiul Constanței Bufnilă și al lui Ovidiu Bufnilă, funcționari. După studii medii la Liceul „V. Alecsandri” din Bacău, a absolvit Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Galați în 1981. Lucrează ca inginer la Întreprinderea Metalurgică din Bacău (1982–1990), după care funcționează în presa locală, este consilier pe probleme de cultură și imagine al președintelui Consiliului Județean Bacău ș.a. După încercările din revista liceului, „Orizont” (1975), debutează propriu-zis cu povestirea *Mașini în mișcare* la „Luceafărul” în 1980, iar editorial cu romanul science-fiction *Jazzonia* (1992). A mai colaborat la „România literară”, „Convorbiri literare”, „Tribuna”, „Vatra”, „Contrapunct”, „Cronica”, „Ateneu”, „Art-Panorama”, „Calende”, „Paradox”, „Helion”, „Quasar”, „Curentul”, „Jurnal SF” ș.a. Scrierile lui au fost incluse în numeroase antologii. Se numără printre membrii fondatori ai cenaclurilor Orientări (Galați, 1980), Fahrenheit 451 (Bacău, 1980) și Univers (Bistrița, 1981). A semnat scenariul filmului science-fiction *Bariera*, produs de Televiziunea Română în 1994.

Deși o primă antologie a povestirilor sale apare abia în *Moartea purpurie* (1995), **B.** s-a remarcat de-a lungul anilor ’80 ca unul dintre cei mai prolifici autori SF de proză scurtă. Specialitatea sa, configurată de timpuriu, e reciclarea cu distorsiuni, în zona paradoxului/absurdului suprarealist, a unor obiecte găsite într-o zonă intertextuală larg definită: benzi desenate, filme de serie B, clasici SF, satirici science-fiction precum Robert Sheckley sau Fredric Brown, discuri de jazz, filme și romane *noir*, I.L. Caragiale și **B.** însuși, care se autoplagiază cu delicii. În lumea ficţiunilor sale verosimilitate, motivare, cauzalitate, coagulare logică sau epică nu există decât eventual ca nişte noţiuni ireversibil alterate. Morţii şi viii, imaginarii şi realii se cuplează într-o fericire somnambulică a independenţei totale faţă de prejudecata vreunui realism. Cartea cea mai bună și în același timp mai caracteristică (stilistic și compozițional), romanul *Cruciada lui Moreaugarin* (2001), reciclează în două module ce interferează parţial texte mai vechi ale autorului. Primul, cel propriu-zis epic, oferă povestea unui mercenar intergalactic hârşit în bătălii care de care mai sângeroase, cinic, sadic, argotic, înviat din morţi, neezitant când e vorba să mânuiască spanga, şi istoria cruciadei în care pornește. Se valorifică un kitsch zgomotos şi ostentativ, de operetă science-fiction. SF-ul nu este aici mai mult decât un teritoriu de manevră sau un repertoriu de convenţii ale genului (matrici informaţionale, identităţi mobile detaşabile, replicabile, interşanjabile, mutanţi, ciudaţi, monştri, voiaje interplanetare, arme după ultimul răcnet al viitorului, decoruri imitate după grafica fanzinelor etc.), o pălărie din care autorul scoate ce vrea. Poveştii acesteia de carton reciclat și resemnificat ironic i se face un adaos într-un al doilea modul (cu secvenţe

care alternează cu cele ale firului principal). **B.** atașează poveștii principale o serie de marsupii narative sau eseistice, care remontează cu unele modificări textele sale mai vechi (*Şapte oameni cu joben* etc.). Legătura dintre cele două module este mai curând vagă, deşi unele ecouri (de pildă onomastice) se transmit dintr-unul în altul. Textele mizează pe efectul unui melanj straniu, a cărui continuă insolitare **B.** nu ajunge să o epuizeze.

SCRIERI: *Jazzonia*, Bacău, 1992; *Moartea purpurie*, Bacău, 1995; *Cruciada lui Moreaugarin*, pref. Cătălin Ionescu, Ploiești, 2001; *Inelul magic*, 2002 (e-book); *Câmpuri magnetice*, 2002 (e-book); *Meduza*, 2003 (e-book); *Norii*, 2005 (e-book).

Repere bibliografice: Cornel Robu, *Timpul este umbra noastră*, Cluj-Napoca, 1991, *435–437*; Opriță, *Anticipația*, *329–334*; Mihai Iovănel, *În care Autorul se râde...*, ALA, 2004, 735; Mircea Pricăjan, *Un război la marginea pustiului*, F, 2004, 9; Budău, *Bacăul lit.*, *738–741*; Opriță, *Cronici*, *118–123*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, *174–176*, *199–200*. ***M.I.***

BUGARIN, Grigore (2.VI.1909, Ohabiţa, j. Caraş-Severin – 9.IX.1960, Timişoara), poet. Este al zecelea copil al Mariei (n. Ursu) şi al lui Ion Bugarin, ţărani. **B.** a urmat gimnaziul şi şcoala normală în Caransebeş. A fost învăţător, secretar al Revizoratului Școlar din Lugoj, funcţionar al Inspectoratului Școlar Regional Timişoara. Descoperind încă din şcoală, prin Nichifor Crainic, poezia „şesurilor natale”, începe să scrie. Debutează la „Semenicul” în 1930. Va fi prezent în publicaţii din Lugoj, Timişoara, Arad, Oraviţa, Mediaş, Cluj, Târgu Jiu, Bucureşti („Universul literar”, „Convorbiri literare”, „Buna Vestire”, „Porunca vremii”, mai susţinut scriind la „Sfarmă-Piatră”). O vreme a lucrat la Cernăuţi, la „Iconar”. Activa din 1936 în cenaclul Altarul Cărţii, devenit Asociaţia Scriitorilor Români din Banat, aflându-se, în ciuda unei chinuitoare boli de piept, printre animatorii vieţii culturale lugojene. Volumele *Simfonia rustică* (1935), *Cântece de seară* (1936), *Cântarea dragostei* (1937), *Prăstă deal la nana-n vale* (1937), *Florile satului* (1937), *Amiaz liniştit* (1939), *Împăratul* (1939) au strâns o parte din producţia lui poetică. O piesă de teatru sătesc, *Baba Floarea*, i s-a publicat în 1943. După război, pentru orientarea sa de dreapta, nu mai poate să apară în presă până în 1956, când revine în „Scrisul bănăţean”. Versuri din ultimii ani intră în volumul postum *Cântecele mele* (1980).

Raliat tradiţionalismului gândirist, **B.** a văzut în autohtonism un criteriu al valorii literare, recomandând „evadarea în autohton”, în acele straturi arhaice ce s-au întruchipat şi se relevă prin miturile populare. Prizonier al dihotomiilor simpliste, reducea complexitatea sufletului colectiv la „structura” lui creştină şi la un energetism căruia balada *Iovan Iorgovan*, adevărat „mit dacic al stăpânirii de sine”, i-ar fi dat expresie deplină (*Însemnări despre poezie, Lumina ce nu se stinge, Despre folclor şi însemnătatea lui, Literatură şi spirit autohton*). A fost un susţinător al „localismului creator” şi a pledat pentru dinamizarea energiilor provinciei. De unde, aspectul de cronică regională din publicistica sa (*Figuri bănăţene, Contribuţii la istoria literaturii bănăţene, Lugojul şi Universitatea Banatului*), ca şi folosirea, în linia satirică a lui Victor Vlad Delamarina ori pentru culoare, a graiului bănăţean în poezie (*Prăstă deal la nana-n vale*), până la transcrieri similifolclorice (*Florile satului*). În ciuda acestor experienţe, a scris într-o limbă curată, mânuind, cvasimanierist, vocabule abstract-simbolice şi enumeraţii metaforice în cascadă. Dacă Lucian Blaga îi apărea drept un fenomen unic prin asimilarea metafizică a folclorului, **B.**, care reia figuraţia blagiană (*Ruga profetului, Moartea lui Zamolxe, Cântă Pan*), rămâne, cu lumea lui „de ciobani şi doine”, în orizontul, mai mult plastic, al sămănătorismului. Logodna alegorică cu moartea, din *Baladă de Sânziene,* aduce reuşite transparenţe feerice şi cadenţe de rit mioritic, în timp ce fluxul metaforic dezlănţuit în jurul motivului magic al „vestirii”, din poemul *Împăratul,* şi viziunea unui destin glorios hărăzit românilor nu pot acoperi nici tezismul, nici convenţionalismul artizanal al autorului.

SCRIERI: *Simfonia rustică*, Timişoara, 1935; *Cântece de seară*, Timişoara, 1936; *Cântarea dragostei*, Timişoara, 1937; *Prăstă deal la nana-n vale. Poezii în grai bănăţean*, Timişoara, 1937; *Florile satului. Poezii în formă populară*, Lugoj, 1937; *Amiaz liniştit*, Lugoj, 1939; *Împăratul*, Lugoj, 1939; *Baba Floarea*, Timişoara, 1943; [*Versuri*], în *Ano, Ano! Lugojano!*, îngr. şi introd. Gabriel Ţepelea, Timişoara, 1974, *92–102*; *Cântecele mele*, pref. Dim. Rachici, Bucureşti, 1980.

Repere bibliografice: Ţepelea, *Studii*, *302–307*; Ilea, *Mărturisirile*, *201–220*; Ungureanu, *Imediata*, I, *49–66*; Negrilă, *Însemnări*, *171–178*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *400*. ***S.C.***

BUGARIU, Voicu (6.VII.1939, Vâlcele, j. Covasna), critic literar, prozator. Este fiul Silviei (n. Cașaș) și al lui Ioan Gheorghe Bugariu, funcționar. Urmează studiile liceale, finalizate în 1956, la Braşov. Va absolvi în 1964 Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi, unde în 1983 își va susține doctoratul cu o lucrare despre Marin Preda, publicată sub titlul *Existențe ironice. Personajele lui Marin Preda* (2006). După o scurtă perioadă în care este profesor la Rupea, va lucra la ziarul „Drum nou" (1965–1966), apoi la revistele „Astra" (1966–1974) și „Luceafărul" (1974–1992). În intervalul 1990–1994 este corespondent la Bucureşti al postului de radio Deutsche Welle. Scrie de două ori pe săptămână editoriale de opinii la ziarul brașovean „Monitorul expres" (2000–2007). Debutul publicistic s-a produs în 1965 la „Iaşul literar", iar cel editorial în 1967, sub pseudonimul Paul Antim, cu *Lovituri din umbră*, un miniroman istoric stângaci, scris în colaborare cu Ion Topolog și plasat în timpul războaielor dintre Traian și Decebal. Va recurge la acelaşi pseudonim atunci când va publica romanele polițiste *Dispariţia unui contabil* (1976), *Balaban şi statuia* (1981) și *Un Casanova călătoreşte spre iad* (1991). Alt pseudonim folosit de **B.** este Roberto R. Grant, sub care dă la iveală romanele SF *Zeul apatiei* (1998) și *Animalul de beton* (1999). A fost distins cu un premiu al Asociației Scriitorilor din Braşov pentru *Incursiuni în literatura de azi* (1971).

Scriitor prolific, **B.** s-a încercat ca prozator și critic, în procente relativ egale, atât în genuri așa-zicând paraliterare precum romanul polițist sau proza SF, cât și în lucrări aspirând formal la un statut central, *mainstream*. Această versatilitate – care la un autor cu o bună conștiință teoretică nu este atât rezultatul unei indecizii, cât al unui program – are totuși dezavantajul că identitatea sa nu a reușit să se cristalizeze. Receptat mai mult ca scriitor SF, dar excomunicat periodic de comunitatea science-fiction, pe care a tratat-o cu sarcasm și cu condescendență în articole și în lucrări precum *Literaţi şi sefişti: o confruntare de mentalităţi* (2007), critic literar referind substanțial despre Marin Preda, dar încetând, cu excepția publicării tardive a tezei de doctorat, să dea eseuri noi pe teme non-SF după *Analogon* (1981), bun prozator de consum, dar socotit prea serios pentru a intra pe listele de gen, adesea neconformist, căzând însă pradă unor excese conformiste precum în *Patria şi cuvântul poetic (*1977), unde caracterul circumstanțial al temei înăbușă orice pertinență argumentativă, **B.** pare prin excelență un scriitor căzut între tabere și genuri, deși operează în toate (e drept, cu ghinionul de a nu o face niciodată în cote de excelență). *Incursiuni în literatura de azi* este o culegere eterogenă de eseuri, medalioane şi cronici literare în care se conspectează, pe urmele lui Tudor Vianu, problema metaforei, se improvizează metacritic pe teme precum moralismul și „necesitatea negației" ori biografiile literare și se vorbește despre romanul polițist sau despre SF. *Zaharia Stancu* (1974), deşi cuprinde analize pertinente, nu-i mai mult decât o monografie convenţională, retușată în funcţie de clişeele canonice sau ideologice ale momentului. *Analogon* cultivă de asemenea eseul critic de mici dimensiuni, adnotarea, nota, notița – inteligente, dar fără a copleși speculativ. Ca excepție, se reține un studiu mai lung consacrat literaturii lui Marin Preda, din care se recuperează o nuvelă precum *Desfăşurarea* în numele „structurii autoparodice" programate de autor pe dedesubtul formulei realist-socialiste. Ca prozator **B.** a redebutat cu *Vocile vikingilor* (1970), oferind, sub forma unor texte scurte, o încercare nereuşită de SF poetic, străbătut de melancolie în fața plecărilor, pierderilor și eșecurilor spațiale. În genul science-fiction și fantastic, volumul cel mai reprezentativ al lui **B.** a fost considerat *Lumea lui Als-Ob* (1981). Nuvela care dă titlul volumului transplantează în decor SF schema narativă din *Odiseea*, cu distorsiunile inerente cerute de transferul de cod literar. *O excursie*, pornind de la motivul călătoriei în timp, formulează o tramă detectivistă prin care sunt integrate/rescrise palimpsestic două povestiri ale lui Edgar Allan Poe. *O amintire*, *Coborâre în ape*, *Autostop*, *Pasiune dispărând* sunt texte fantastice în care ipotezele insolite privesc existenţa unei femei-robot, desprinderea de corpul material etc. Un model poate fi considerat Mircea Eliade. Un filon aparte îl reprezintă trilogia formată din romanele *Zeul apatiei*, *Animalul de beton* și *Visul lui Stephen King* (2002), anticipație satirică extrapolând un viitor din 2058 în care România a devenit Rominia, imperiu al romilor, având capitala la Bukry. Pe lângă exersarea din plin a mecanismelor specifice romanului de consum, rolul principal îl joacă nivelul lingvistic, în care autorul șarjează temerile curente

privind „stricarea” limbii prin import argotic sau anglofon, supralicitând cu inventivitate în cheie obscenă. Specularea – nu foarte *politically correct* – unei clișeistici etnice oferă, într-un mod controversat, sarea și piperul acestor romane a căror formulă e dată de amestecul dintre escatologie și scatologie. *Curtezana onestă şi astrologul* (2011) este un roman fantastic despre aventura erotică târzie trăită de un septuagenar, scriitor minor și astrolog amator, cu o tânără pe care o seduce prin aportul unui personaj fantastic, Wagner, împrumutat funcțional și nominal din *Faust*. În istoria românească a romanului polițist *Literații se amuzau* (1983) poate fi socotită o apariție notabilă. Acțiunea, plasată la Mogoșoaia, se inspiră aproximativ din circumstanțele morții lui Marin Preda, dar le valorifică într-o compoziție ce amestecă romanul cu cheie de moravuri literare, farsa și tema crimei perfecte. **B.** s-a încercat și în genul romanului „de șantier” prin trilogia *Curajul* (1985), *Coborâre în ape* (1986), *Platforma* (1988), investigând, cu adecvare la comanda politică, viața minerilor, a scafandrilor și a lucrătorilor în foraj marin. *August–decembrie* (1990), unul din primele romane dedicate revoluției din decembrie 1989, este în cea mai interesantă parte a sa un roman cu cheie urmărind reflectarea evenimentelor în redacția unei reviste literare, „Nova” („Luceafărul”).

SCRIERI: *Lovituri din umbră* (în colaborare cu Ion Topolog), I–II, Bucureşti, 1967; *Vocile vikingilor,* Bucureşti, 1970; *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971; *Sfera*, Bucureşti, 1973; *Zaharia Stancu*, Bucureşti, 1974; *Dispariţia unui contabil*, Cluj-Napoca, 1976; *Patria şi cuvântul poetic. Eseu despre expresivitate și elocință*, Bucureşti, 1977; *Balaban şi statuia*, Cluj-Napoca, 1981; *Lumea lui Als-Ob*, Bucureşti, 1981; *Analogon*, Bucureşti, 1981; *Cuvintele unei călătorii*, Iaşi, 1981; *Literaţii se amuzau*, Bucureşti, 1983; *Curajul*, Bucureşti, 1985; *Coborâre în ape*, Bucureşti, 1986; *Platforma*, Bucureşti, 1988; *August–decembrie*, Bucureşti, 1990; *Un Casanova călătoreşte spre iad. Cum se înfăptuiește o crimă perfectă?!*, București, 1991; *Zeul apatiei*, Timişoara, 1998; *Animalul de beton*, Cluj-Napoca, 1999; *Visul lui Stephen King*, Ploiești, 2002; *Mozart și moartea*, București, 2003 (e-book); *Existențe ironice. Personajele lui Marin Preda*, 2006 (e-book); *Literaţi şi sefişti: o confruntare de mentalităţi*, Braşov, 2007; *Curtezana onestă şi astrologul*, Bucureşti, 2011; *Ion Topolog. O mitologie a iubirii*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *„Vocile vikingilor”*, F, 1971, 2; Gabriel Gafiţa, *„Sfera”*, VR, 1974, 1; Valentin F. Mihăescu, *„Literaţii se amuzau”*, LCF, 1983, 46; Nicoleta Ghinea, *Realitate şi simbol*, RL, 1989, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, *423–424*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *400 – 402*; Opriţă, *Anticipaţia*, *249–258, 511–517, passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, *938–939*, *1048*; Robu, *Science-fiction*, *157–163*, *369–388*; Opriță, *Cronici*, *23–30*, *266–286*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, *122–125*. ***M.I.***

BUGEACUL, „revistă literară şi de luptă culturală a tinerei generaţii” apărută lunar, la Bolgrad, din septembrie 1935 până în martie 1940 şi la Bucureşti din ianuarie până în mai 1941. Până în iunie 1936 a fost condusă de un comitet din care făceau parte, printre alţii, Vladimir Cavarnali, Igor Ivanov, Teodor Nencev, Iacob Slavov; redactor-şef: Teodor Nencev (până în noiembrie 1936). În iunie 1936 director şi proprietar al revistei devine Dragomir Petrescu, care va conduce singur revista din noiembrie 1938 (în perioada decembrie 1936 – octombrie 1938 redactor-şef a fost Iacob Slavov). **B.** îşi propune, în articolul *Cuvânt înainte,* un vast program cultural „având un unic scop, ridicarea Bugeacului” prin formarea „gustului tineretului pentru literatură”, îndrumarea acestuia „pe calea adevărului şi a luminii” şi prin descoperirea unor noi talente. Anunţând ruptura cu trecutul şi promovarea „spiritului nou”, modernist, şi îndemnându-i pe cei „care se simt încă tineri” să se alăture echipei redacţionale pentru a împodobi „paginile acestei reviste cu tot ce sufletul lor poate să creeze”, **B.** va promova constant tinerii scriitori din Basarabia, prezenţe permanente fiind Vladimir Cavarnali, Iacob Slavov, Andrei Ciurunga, Boris Baidan, Teodor Nencev, Lotis Dolenga, Octav Sargeţiu, Ion Sulacov, Igor Ivanov, Leonid Suhaciov. Mai publică versuri, proză şi articole Alexandru Piru, Artur Gorovei, Mircea Streinul, Iulian Vesper, G. Tutoveanu, George Drumur, George Voevidca, George Meniuc, Gh. Bezviconi, Bogdan Istru, Sergiu Matei Nica ş.a., sunt reproduse versuri de G. Coşbuc, Octavian Goga, Panait Cerna ş.a. La rubrica „Vitrina literară” şi în alte compartimente ale revistei apar recenzii şi studii referitoare la operele lui D. Cantemir, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Liviu Rebreanu, N. Iorga, Panait Istrati, E. Lovinescu, Alexie Mateevici, Victor Ion Popa, G.M. Vlădescu, Ion Buzdugan, Elena

Farago, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Al. Robot, Petre Stati, Elena Dobroşinschi-Malai, Constantin Virgil Gheorghiu, Haralambie Ţugui, D. Munteanu-Râmnic, N. Costenco ş.a., cronici la traducerile din operele lui Giovanni Papini, D'Annunzio, Mihail Zoşcenko ş.a., traduceri din poezia lui Georg Trakl, semnate de Mircea Streinul. Numărul 5–7/1939 este dedicat folcloristului Artur Gorovei, colaborator permanent al **B.**, iar numărul 1–2 din aceleași an lui Al. Macedonski. Schimbările în conducerea redacţiei duc la inaugurarea unor rubrici noi: în perioada când redactor-şef era Iacob Slavov apar rubricile „Lirică bucovineană" şi „Folclor din Bugeac", ultima susţinută de Leonard Cazacianu şi Gh.T. Burlea, iar sub direcţia lui Dragomir Petrescu se schimbă chiar profilul revistei, rubrica „Răzoare străjereşti" devenind predominantă, în defavoarea literaturii. Din septembrie 1936 **B.** este subintitulată „Revistă literar-culturală", iar în perioada bucureşteană se va numi „Bugeacul literar, cultural şi naţional". ***V.Mt.***

BUGNARIU, Iuliu (3.XI.1864, Hordou, azi George Coşbuc, j. Bistriţa-Năsăud – 21.VII.1929, Bistriţa), folclorist. A făcut studii secundare la Năsăud şi a fost învăţător la Hordou. A colaborat la „Arhiva someşană", „Epoca", „Foişoara pentru răspândirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirei de carte în popor", „Gazeta poporului", „Gazeta Transilvaniei", „Revista ilustrată", „Tribuna", „Tribuna poporului".

Nepot de soră al lui George Coşbuc, **B.** tipăreşte, în două volume, culegerea *Muza someşană* (1892–1901), care are meritul de a pune în lumină, după colecţiile preponderent lirice ale lui Ioan Micu Moldovanu şi Vasile Onişor, epica versificată transilvăneană dintr-o regiune nu prea bogată în acest fel de texte. Câteva balade (*Savetcuţa, Rusalina, Cetan, Şoimărel, Răzbunarea*) sunt piese unice în literatura populară românească. Cea mai importantă este *Bogiţa*, culeasă din comuna Telciu, prima variantă transilvăneană a tipului universal „Lenore", prelucrată apoi de Coşbuc în *Blestem de mamă*. Cel de-al doilea volum al *Muzei someşene*, cu subtitlul *Doine, hore şi satire poporale române din jurul Năsăudului*, nesistematizat şi fără să consemneze numele informatorilor şi al localităţilor de provenienţă, vădind şi unele „aranjamente" ale lui **B.**, contribuie totuşi la mai buna cunoaştere a liricii populare năsăudene, fiind totodată un document al folcloristicii transilvănene de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Culegeri: *Muza someşană. Poezii poporale române din jurul Năsăudului*, vol. I: *Balade*, Gherla, 1892, vol. II: *Doine, hore şi satire poporale române din jurul Năsăudului*, Arad, 1901.

Repere bibliografice: I. Calomfirescu [Aron Densuşianu], *„Muza someşană"*, „Revista critică literară", 1895, 2; Ilarie Chendi, *„Muza someşană" 1901*, „Curierul literar", 1901, 1; Bârlea, *Ist. folc., 299–300;* Iordan Datcu, *Iuliu Bugnariu a tipărit şi volumul al doilea din „Muza someşană"*, MS, 1976, 2; *Dicţ. lit. 1900, 131*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 165–166.* ***I.D.***

BUHA, revistă apărută la Turnu Măgurele, lunar, în ianuarie şi februarie 1936, cu subtitlul „Literară. Critică. Artistică.". Redactori: Florea Călin şi Dan Mureş (în fapt, publicistul G. Moldoveanu). Publicaţie de orientare social-democrată, cu format liliputan asemănător întrucâtva arghezienei „Bilete de papagal", **B.** se vrea, după simbolul ales ca titlu, o expresie a înţelepciunii, a echilibrului. Ideile marxiste din articolul-program *Preliminarii* – unde este citat Ilya Ehrenburg – nu sunt suficient cristalizate, mai vizibile părând accentele polemice la adresa curentelor avangardiste, a estetismului abstract şi, în plan social, reacţia la tendinţele mistice, iraţionale şi fasciste. Aşa se explică atacul la adresa „Gândirii", incriminată a fi „medievala revistă a nichiforismului hitleristo-corporatist în România", şi entuziasmul nedisimulat cu care este salutată revista lui N.D. Cocea „Era nouă". Paginile de beletristică sunt nesemnificative. Semnează versuri George Popa (o traducere din Ady Endre), Dan Mureş, N. Stănescu-Udrea, Elefterie Bleoca; o proză scurtă îi aparţine lui Andrei Botin. Se publică recenzii la *Geneza formelor culturii* de P.P. Negulescu şi la placheta de debut a lui Constantin Salcia, *Năvodar de stele*, un eseu despre Heinrich Heine semnat de Iosif Halpern. Paginile sunt înviorate de câteva schițe grafice datorate pictorului Laurenţiu Stan. Având o existenţă efemeră, **B.** nu şi-a putut contura personalitatea, cele două numere înscriind-o însă în orbita presei de stânga, alături de „Era nouă", „Veac nou", „Bluze albastre", „Cuvântul liber", „Cultura proletară". ***I.R.***

BUHOCIU, Octavian (20.X.1915, Crăieşti, j. Galaţi – 11.IX.1978, Bochum, Germania), etnolog.

Este fiul Ecaterinei (n. Ababel) și al lui Costică Buhociu, ţărani. A făcut studii de litere şi filosofie la Universitatea din Bucureşti, luându-şi licenţa în litere (1947) şi în filosofie (1948) cu tezele *Filosofia istorică a lui T. L. Maiorescu* şi *Teoria cunoaşterii la Lucian Blaga şi Mircea Florian*. După ce, între anii 1945 şi 1948, a fost membru al cercului de studii folclorice condus de George Breazul şi a participat la cercetările de teren în Ţara Oltului din vara anului 1946, apoi, pentru puţin timp, a fost profesor suplinitor la Liceul „Carol I" din Bucureşti, în 1948 a trecut clandestin graniţa în Iugoslavia şi s-a stabilit în Germania. Și-a susţinut doctoratul de stat în litere la Sorbona (1958) cu tezele *Le Folklore roumain de printemps* şi *La Philosophie de l'histoire d'A.D. Xenopol*, din comisia de examinare făcând parte Jean Boutière, Mario Roques, Georges Dumézil, René Poirer şi Raymond Aron. A fost secretar general la Centre Roumain de Recherches din Paris (1956–1963), lector de limbă şi literatură română la Universitatea din Bochum (1966–1978), redactor al revistei „Semne". A colaborat şi la „Beiträge zur Südosteuropa Forschungen" (München), „Bulletin du Centre Roumain de Recherches de Paris", „Convorbiri literare", „Criticón" (München), „Current Anthropology" (Chicago), „Cronica", „Destin" (Madrid), „Kurier", „Kurier der Rümanischen Studenten" (Bochum), „Libertatea", „Mélanges" (Buenos Aires), „Revista de filosofie" (Costa Rica), „Zeitschrift für Balkanologie" (Wiesbaden) ș.a.

Principala lucrare a lui **B.**, *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie* (1974), cu varianta ei românească *Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească* (1979), contribuţie de seamă la cunoaşterea, în spaţiul germanic, a spiritualităţii populare româneşti, este mai puţin o cercetare despre mitologie şi mai mult un studiu asupra obiceiurilor de iarnă (colindele), a cântecului ritual *Ziorile* şi poeziei pastorale. Preocupat să contribuie la demonstrarea vechimii şi continuităţii poporului român în spaţiul carpato-danubiano-pontic, autorul apelează la folclorul tradiţional, cu „matca arhaică, precreştină" dată de straturile traco-dace. În examinarea lor trece dincolo de trama epică, de „fabulă", oprindu-se la elementele mitice particulare: bradul ca arbore sacru („axă a lumii") în riturile de nuntă şi de înmormântare, cultul aurorei („Dintre toate neamurile Europei, numai românii au o credinţă în auroră, pe toate planurile şi sub toate aspectele vieţii individuale şi sociale"). Capitolul *Confreriile de feciori*, predominant descriptiv, nu atinge valoarea studiului monografic despre cetele de feciori din Ţara Oltului aparţinând lui Traian Herseni şi intitulat *Forme străvechi de cultură poporană românească*. În capitolele următoare – *Colindele: Coconul, feciorul şi fata mare, Colindele: Leul, ciuta, cerbul, vulturul, dulful* – se inventariază cu subtilitate bogatele simboluri populare ale bestiarului carpatic. Este subliniat faptul că, deşi unele tipuri de colinde se întâlnesc şi în folclorul popoarelor vecine, cele din spaţiul nostru folcloric sunt superior cristalizate artistic. Lucrarea, cu merite în promovarea folclorului românesc peste hotare, conţine numeroase observaţii pertinente, cum este aceea despre mitul vânării bourului, considerat mit naţional, al originilor, precum şi numeroase asociaţii sugestive între miturile populare româneşti şi miturile altor civilizaţii, reprezentând lăudabile încercări de încadrare a mitologiei noastre în contextul universal. Uneori, însă, asociaţiile depăşind limitele unei plauzibile circulaţii a motivelor, alunecă în gratuitate, amintind de tezele folcloriştilor mitologizanţi Th. D. Speranţia, Aron Densuşianu ş.a. Cercetătorul pregătise şi un studiu amplu intitulat *Mitologie românească* (28 de capitole), din care au apărut, postum, *Introducere* şi şase capitole în „Kurier" din Bochum (1987).

SCRIERI: *The Pastoral Paradise: Romanian Folklore*, Ohio–München, 1966; *Novac în Țara Amazoanelor*, Madrid, 1972; *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie*, Wiesbaden, 1974; ed. (*Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească*), Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Nicolae Bot, *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie"*, ST, 1975, 6; Al. Z. [Al. Zub], *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie"*, AIX, t.XII, 1975; Jean Barnabé, *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie"*, „International Journal of Rumanian Studies" (Amsterdam), 1976, 1–2; Ion Taloş, *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie"*, AMET, 1976,

8; Felix Karlinger, *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”*, „Südostforschung” (München), 1976; Adrian Fochi, *„Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”*, „Oesterreichische Osthefte” (Viena), 1976; Lucia Berdan, *„Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească”*, ALIL, t.XXVII, 1979–1980; Virgil Cândea, *Un studiu despre folclorul românesc*, TBR, 1980, 173; Nicolae Bot, *Folclor românesc în perspectivă mitologică*, ST, 1980, 12; Datcu, *Dicț. etnolog., 166–167*; Manolescu, *Enciclopedia*, *102–103*; Datcu, *Miscellanea*, *527–550*. ***I.D.***

BUICIUC, Mircea Aurel (11.IV.1936, Roma, j. Botoșani), traducător, editor. Este fiul Aglaiei (n. Păduraru) și al lui Haralamb Buiciuc, țărani. După absolvirea liceului la Baia Mare (1956), urmează cursurile Institutului „Maxim Gorki” din București (1956–1960). Se specializează apoi în limbile engleză și spaniolă, frecventând cursurile Universității Populare (1964–1968), și în ziaristică, în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu” (1973–1974). Din 1960 începe să lucreze la Editura pentru Literatură Universală (din 1969 Editura Univers), mai întâi ca redactor responsabil de carte, apoi ca redactor principal, coordonator de secție în compartimentul de literaturi estice. În cele câteva decenii de activitate (continuată, după pensionarea din 1997, în calitate de colaborator, și la Editura Polirom), a îngrijit editarea a peste patru sute de titluri de carte traduse din beletristica universală, din fondul clasic și contemporan, aparținând cu precădere literaturilor din spațiul geografic al fostei URSS, dar și din altele (bulgar, ceh, slovac, francez etc.). A colaborat la „România literară”, „Ramuri”, „Secolul 20”, „Orizont”, „Contemporanul”, „Însemnări ieșene”, „Suplimentul de cultură” ș.a. O comedie de Serghei Mihalkov, *Spuma*, în tălmăcirea sa, a fost jucată la teatre din țară în 1976–1978. Este membru în colegiul de redacție al revistei „Hyperion” (Botoșani) și membru, din 1992, în Consiliul Uniunii Scriitorilor din România. A fost distins cu Diploma pentru traduceri din literatura rusă (Riga, 1988), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978, 2004) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2006).

B. debutează editorial în 1971 cu versiunea la un roman al lui Iuri Dombrovski, *Pe urmele șarpelui boa (Conservatorul muzeului de relicve antice)*, parabolă a situației intelectualității în vremea totalitarismului stalinist. Se afirmă ca traducător redutabil din literatura rusă cu transpunerea în 1980, a romanului *Despărțire de Matiora* de Valentin Rasputin, descriere epopeică a strămutării unui sat pentru construcția unei hidrocentrale, totodată scrutare metafizică a condiției omului simplu, carte în care a excelat în echivalarea dialectelor siberiene printr-o mare varietate stilistică a graiurilor românești și prin reconstituirea atmosferei. O provocare a constituit-o realizarea versiunii la *Sectanții* de Iuri Mamleev (2006), experiment al monstruosului și patologicului neîngăduit, roman „metafizic negru” al stărilor ce depășesc limitele oricărei rațiuni umane. Îndelungata preocupare, ca editor, pentru creația lui Mihail Bulgakov s-a împlinit și în planul traducerii, în care, singur sau în colaborare, a dat versiuni notabile ale prozei scurte (*Scene moscovite*, 2004, *Însemnările unui tânăr medic*, 2005, și mai ales *Diavoliada și alte povestiri*, 2008). A mai tălmăcit proză de Evgheni Evtușenko și Andrei Kurkov și o serie de cărți pentru copii. După pensionare a îngrijit editarea unor scrieri de Ivan Turgheniev, Taras Șevcenko, Andrei Bîtov, Vasili Grossman ș.a.

Traduceri: Iuri Dombrovski, *Pe urmele șarpelui boa (Conservatorul muzeului de relicve antice)*, București, 1971; Veniamin Kaverin, *La oglindă*, București, 1973; Kirill Bulîciov, *Fetița de pe Terra*, București, 1978; Valentin Rasputin, *Despărțire de Matiora*, îngr. trad., pref. Mihai Novicov, București, 1980; ed. pref. Ion Vasile Șerban, București, 2000; Evgheni Evtușenko, *Dulce ținut al poamelor*, îngr. trad., pref. Ion Ianoși, București, 1983; V. Berestov, *Și pisoiul, și cățelul*, București, 1983; Natalia Durova, *Poftiți în arenă!*, București, 1985; *Bătrânul cal și leul. Basm popular bielorus*, București, 1988; William Diehl, *Huliganii*, București, 1996 (în colaborare cu Dora Fejes); Mihail Bulgakov, *Scene moscovite*, îngr. trad., pref. Emil Iordache, Iași, 2004, *Însemnările unui tânăr medic*, Iași, 2005 (în colaborare cu Emil Iordache), *Diavoliada și alte povestiri*, îngr. trad., pref. Ion Vartic, Iași, 2008 (în colaborare); Andrei Kurkov, *Moartea pinguinului*, București, 2006; Iuri Mamleev, *Sectanții*, București, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Despărțirea de trecut*, RMB, 1981, 11 312; Tatiana Nicolescu, *Matiora*, RL, 1981, 14; Emil Iordache, *Romanul unui poet*, „Caiete botoșănene”, 1984, 5; Radu Ciobanu, *Evtușenko romancier*, T, 1984, 9; Andreea Deciu, *O rugăciune laică*, RL, 2000, 23; Doris Mironescu, *„Scene moscovite”*, TP, 2005, 2; Andreea Răsuceanu, *Romanul rus contemporan sau Demoniada de sub mantaua gogoliană*, OC, 2008, 426. ***C.Br.***

BUJOR, Paul (20.VII.1862, Bereşti, j. Galaţi – 15.VI.1952, Bucureşti), prozator. Este fiul Anastasiei și al lui Gavril Bujor, funcţionar comunal. Dat la şcoală la Bârlad, va absolvi Liceul „Gh. Roșca Codreanu” în 1879. După ce îşi ia bacalaureatul la

Bucureşti (1880), va urma Facultatea de Ştiinţe, în 1887 aflându-se pentru specializare la Paris. Teza de doctorat, pregătită sub îndrumarea biologului Karl Vogt, e susţinută la Universitatea din Geneva, în 1891. Membru al grupării socialiste a studenţilor români de la Paris, reia la Geneva contactul cu cercurile socialiste, audiază câteva conferinţe ale lui G.V. Plehanov, ambianţa influenţându-i opţiunile sociale şi politice. La întoarcerea în ţară va fi asistent şi apoi şef de lucrări la Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti, în 1896 ocupând, prin concurs, postul de profesor de morfologie animală la Universitatea din Iaşi, unde va rămâne până în 1936, când se retrage la pensie. Omul de ştiinţă – profesor, decan (1905–1918), director al Institutului de Morfologie Animală – are merite în crearea şcolii ieşene de biologie animală şi îndeosebi în iniţierea unor cercetări de hidrobiologie a lacurilor sărate. Ca reprezentant al Universităţii din Iaşi, a fost, în câteva legislaturi, senator şi deputat; susţinea politica de ameliorare a vieţii rurale, pleda pentru o reformă agrară care să dea posibilitatea formării de obşti ţărăneşti, se înscria printre adepţii votului universal. În 1948 a fost ales membru onorific al Academiei RPR.

Chiar dacă întâiele încercări literare datează din 1887, anul şederii lui la Paris, **B.** debutează abia în 1894 la „Literatură şi ştiinţă”, revista lui C. Dobrogeanu-Gherea, cel pe care îl cunoscuse prin intermediul lui Al. Vlahuţă, bun prieten şi coleg de liceu la Bârlad. A mai colaborat la „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, „Noua revistă română”, „Sămănătorul”, la publicaţiile ieşene „Tribuna conservatoare”, „Arta”, „Epigonii”, „Opinia”, la „Moldova” (Botoşani). Semnând, alături de G. Ibrăileanu şi H. Sanielevici, în „Curentul nou” din Galaţi (1905–1906), va fi, împreună cu C. Stere, din martie 1906 până în martie 1907, director al „Vieţii româneşti”. După ce părăseşte revista ieşeană, va reveni sporadic în presă, la „Opinia”, „Adevărul”, „Viaţa socială”, „Universul”, „Dimineaţa”, „Adevărul literar şi artistic” ş.a. Volumele *Amintiri de A. Vlahuţă şi I.L. Caragiale* (1938) şi *Îndurare!* (1939), întoarceri la climatul şi preocupările literare ale juneţii, din care se născuseră scrierile din volumul *Mi-a cântat cucu-n faţă* (1910), par a avea o întârziere de câteva decenii. Deoarece aparţine întru totul unei orientări caracteristice pentru presa aflată în descendenţa „Contemporanului”, pe traiectoria ce duce spre poporanism în faza lui iniţială, prozatorul pivotează convins, cu un patetism nedisimulat, în interiorul tematicii sociale. Obsesive sunt pentru el oprimarea ţăranului şi ruina vieţii de la sate; atitudine în care intră deopotrivă înduioşare, revoltă, protest. Tendinţa caută să devină demonstraţie tezistă, limitând valoarea acestor încercări literare, comparabile (uneori chiar surprinzător de asemănătoare) cu paginile Sofiei Nădejde despre „chinurile vieţii” de la ţară. *Mi-a cântat cucu-n faţă*, nuvela de debut, pe care s-a sprijinit în bună măsură renumele de prozator al lui **B.**, fixează cadrele în care i se va mişca scrisul: registru epic ingenuu, dialoguri şi pasaje descriptive sau evocatoare ce vor să recompună realistic o atmosferă ori să radiografieze stări sufleteşti, destin tragic marcând existenţa personajelor, o voce narativ-auctorială cu inflexiuni domoale, compasive, care ţine să spună că pervertirea sufletelor, necazurile, nelegiuirile, năpasta vin din imixtiunea în lumea satului a unor legi nefireşti, nedrepte. Rar, ca în povestirile *Măcar o lacrimă...* şi *Urme după 1907*, idilismul, caricarea sentimentală şi ideologică sunt abandonate, urmarea fiind o formă mai neostentativă de expresie, o concentrare a mijloacelor. Şi ca memorialist, reînviind figurile lui Al. Vlahuţă, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea şi Nicolae Grigorescu, **B.** îşi consumă mai ales forţele sentimentale, de om ce se dăruie prieteniei. Optica sociologizantă domină, ca şi în proză, dar câteva detalii, unele elemente anecdotice au făcut carieră în biografia literară de la noi.

SCRIERI: *Mi-a cântat cucu-n faţă*, Bucureşti, 1910; *Amintiri de A. Vlahuţă şi I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1938; *Îndurare!*, Bucureşti, 1939; *Scrieri alese*, Bucureşti, 1951.

Repere bibliografice: Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri*, *374–377*; Călinescu, *Opere*, IV, *78–79*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *499*, *Ist. lit.* (1982), *565;* Leon, *Umbre*, I, *13–18;* Kalustian, *Simple note*, II, *65–130; Dicţ. scriit. rom.*, I, *402–403*; Livia Ciupercă, *Pe urmele lui Paul Bujor*, Iaşi, 2010.

G.D.

BUJOREANU, Gheorghe (14.X.1900, Ţuţcani, j. Vaslui – 28.V.1990, Galaţi), poet, prozator. Este fiul Zamfirei (n. Lefter) și al lui Constantin Bujoreanu. Absolvent, în 1921, al Şcolii Normale din Galaţi şi, în 1930, al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, **B.** este un timp inspector în judeţele Ismail şi Cetatea Albă, apoi profesor la Bolgrad şi, din 1939 până la pensionare, în 1970, la Galaţi. Debutează cu versuri în suplimentul ziarului „România nouă” (1921). Va colabora şi la „Licăriri”, „Luminişuri”, „Răsăritul”, „Freamătul

literar", „Ramuri", „Albina", „Familia noastră" (la care este redactor), „Convorbiri critice", „Bugeacul", „Revista Fundaţiilor Regale", „Orizonturi". La Bolgrad îşi tipăreşte în 1936 volumul *Demonul*. Alte nuvele îi vor apărea târziu, în „Pagini dunărene".

Fluente, versurile lui **B.** ce zugrăvesc „icoane neuitate de la ţară" sunt anacronice. Mai izbutite sunt câteva pasteluri (*Peisaj, Toamna în Bugeac*). Însuşiri oarecum variate relevă în schimb proza. În nuvela ce dă titlul volumului din 1936, ca şi în *Dinu Măgură,* publicată în „Ramuri", frământarea lăuntrică a eroilor în luptă cu „demonul simţurilor" e urmărită atent, veridicitatea evoluţiei atenuând mult tezismul finalurilor tragice. Câteva tipuri – un preot jovial, împintenat de o nevastă lacomă, o directoare de şcoală ce posedă secretul reuşitei la inspecţii, o „Coana Maria" sau o văduvă geloasă pe soţul defunct – au naturaleţe, iar o scenă de propagandă electorală amuză şi satirizează. Scrise după 1960 şi rămase în pagini de revistă, ca şi alte proze, *Huhurezii* şi *Toporişca* se conformează canonului ideologic al epocii, idealizând „colectivizarea". Ţăranii au însă nume de o savoare frustă, gesturile lor sunt nuanţat surprinse, iar lexicul e mustos. *Răzgândire* schiţează cu umor portretul unui suplinitor improvizat, iar *Din zile de august* sugerează bine panica, incertitudinile şi suferinţele unei familii ţărăneşti în vara anului 1944.

SCRIERI: *Demonul*, Bolgrad, 1936.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl., 138;* Cezar V. Bahrian, *Redescoperirea valorilor*, CNT, 1987, 5; Sterian Vicol, *Înaintând odată cu veacul. Gh. Bujoreanu*, „Porto Franco" (Galaţi), 1990, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 105–106.*

V. D.

BUJOREANU Ioan M. (3.VIII.1834, Bucureşti – 1.VIII.1899, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Raliţei (sau Ralu, n. Lupoianul) şi al pitarului Mihalache Bujoreanul. Îşi face studiile în pensioane particulare şi la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. Ocupă slujbe în administraţie, e judecător de tribunal la Ploieşti, avocat, redactor şi director la „Monitorul oficial". A editat câteva colecţii de texte juridice, printre care şi *Colecţiune de legiuirile României vechi şi cele noui* (I–III, 1873–1885).

B. debutează cu piesa *Fata subt epitrop*, publicată în 1855, o comedie cu un conflict facil şi personaje inconsistente, dar cu un dialog plin de vervă. Comedia *Cuconu Zamfirache*, în care câteva situaţii şi personaje par a prefigura ambianţa din

O noapte furtunoasă de I.L. Caragiale, precum și „cânticelele comice" *Bătrânul Lăceanu*, *Doctorul scăpătat* și *Lumpatzius à la recherche d'une position médicale* alcătuiesc volumul *Teatru*, apărut în 1857. Şi în *Judecata lui Brânduş* (1864) se perindă o lume măruntă: mahalaua, negustorii, avocaţii chilipirgii. Aici, ca şi în alte scrieri – *Zapciu* (1881), *Bătăuşii* (1894) –, comediograful atestă daruri de bun observator al moravurilor, creionând acid şi caracterizând deseori pertinent, într-o suită de replici spumoase, alerte. De altfel, se exersase concomitent adaptând după Eugène Scribe ori făcând mai multe traduceri, bune, din Florian, Boccaccio, Paul de Kock, unele apărute în foileton în „Vestitorul românesc" (1853) şi în „Anunţătorul român" (1858). Romanul *Mistere din Bucureşti*, publicat în două volume în 1862, este, într-o măsură, explicabil şi prin experienţa anterioară a lui **B.**, rămânând cel mai realizat roman-foileton din epocă, cu însuşiri ce îl ridică deasupra puzderiei de scrieri declanşate de moda lui Eugène Sue. Prin intermediul unui narator, boierul Ştefan Lungeanu, care relatează întâmplări diverse fratelui său întors de la Paris, autorul configurează un

tablou, pictat violent, în pastă groasă, al unor forme extreme de corupţie, tinzând să demonstreze astfel câtă ticăloşie se poate afla sub aparenţa de onorabilitate, de câte vicii şi crime e în stare protipendada bucureşteană. Deşi ştie să adiţioneze destul de abil scene din varii medii, să găsească detalii sugestive, să dea uneori substanţă caricaturală adecvată unor chipuri, schematismul etic este evident, contrastele apăsate, didacticismul – obositor. Sunt tare obişnuite în literatura vremii, pe care romancierul nu le poate ocoli. Bunăoară, iubirii dintre un tânăr boier şi o fată de provenienţă umilă i se împotrivesc intrigi urzite monstruos, tenebrele pândesc pretutindeni, intervin mereu omoruri, răsturnări spectaculoase de situaţie, coincidenţe fatale. Cu toate acestea, **B.** nu este un imitator, precum George Baronzi şi C.D. Aricescu. Prin sporul de originalitate, el face, în drumul parcurs de romanul românesc, legătura cu Nicolae Filimon.

SCRIERI: *Fata subt epitrop*, Bucureşti, 1855; *Teatru*, Bucureşti, 1857; *Revederea Moldovei cu România subt Alexandru Ioan I în 1859*, Bucureşti, 1859; *Mistere din Bucureşti*, I–II, Bucureşti, 1862; ed. îngr. Marian Barbu, pref. Ştefan Cazimir, Bucureşti, 1984; *Judecata lui Brânduş*, Bucureşti, 1864; *Zulufenblum sau Drepturile ebreilor*, Bucureşti, 1879; ed. (*Zulufenblum*), Bucureşti, 1898; *O floare la Plevna*, Bucureşti, 1880; *Zapciu*, Bucureşti, 1881; *Bătăuşii*, Bucureşti, 1894. **Traduceri:** Florian, *Trei novele*, Bucureşti, 1853; Paul de Kock, *Lăptăriţa din Montfermeil*, Bucureşti, 1855, *Madelena*, Bucureşti, 1857.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Bucureştii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu, 1862)*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XVI, 1934–1935; Călinescu, *Opere*, III, *1171–1181*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *338–339*, *Ist. lit.* (1982), *391–393*; *Ist.lit.*, III, *15–19*; Pillat, *Itinerarii*, *81–87*; *Dicţ. lit. 1900*, *132–133*; Manolescu, *Arca*, I, *92–104*; Barbu, *Romanul*, *79–88*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *318–319*; Georgeta Antonescu, *În căutarea formei romaneşti: Ioan M. Bujoreanu*, LL, 1995, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *403–405*.

G.D.

BULAT, Eugenia (19.IX.1956, Sadova–Ungheni), poetă. Este fiica Anei (n. Aghenie) şi a lui Gheorghe Cioclu. A urmat la Chişinău o şcoală de construcţii, apoi a absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea de Stat (1982) şi la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chişinău (1988). Tehnician în construcţii, corector, educatoare, profesoară, primar în comuna Sadova în 1990–1991, ulterior îndeplineşte diverse funcţii în Institutul Naţional al Instruirii Continue, Centrul de Perfecţionare a Cadrelor din Administraţia Publică, Centrul Naţional de Creaţie Populară, Agenţia Moldpres ş.a. E director-fondator al revistei „Clipa siderală” (devenită „Clipa”), două antologii pe care le editează, *Sclipiri siderale* (1996) şi *Erupţia rostirii sau Generaţia „Clipei siderale”* (2005), reunind paginile de poezie tânără apărută în această publicaţie. I s-a acordat Ordinul Republicii în 2010.

B. trece de la tonalitatea cumpănită, elegiacă sau imnică la cea dramatică, tensionată, justiţiară, având ca suport trăiri intense, stări de nelinişte şi disperare în faţa ineluctabilului. Volumul de debut, *La Putna mi-e drumul* (1993), este un „reportaj” liric evoluând de la pastel la odă, cu vizibile reminiscenţe eminesciene. Alte versuri, precum cele cuprinse în *Poeme de pe Valea Plângerii* (1996), sunt dedicate martirilor deportărilor staliniste sau martirajului postperestroikist (*Cântec de rugă pentru Dumitru Matcovschi*). O nouă respiraţie lirică, alt ritm şi alte repere existenţiale pot fi descoperite în volumul *Veneţia, ca un dat… sau Jurnalul unui evadat din Est* (2008), carte scrisă, cum spune autoarea, „cu ochi bifocali,/ care văd simultan două lumi…”. Este „o carte–călătorie, în fond, de la Est către sine”, cum o defineşte Adrian Dinu Rachieru. Se adaugă în 2010 al doilea jurnal, *În debara – Nello sgabuzzine*, de asemenea o „naraţiune poetică”.

SCRIERI: *La Putna mi-e drumul*, pref. Ion Vatamanu, Chişinău, 1993; *Poeme de pe Valea Plângerii*, Satu Mare, 1996; *Si-la-bi-sind în tainele iubirii*, Satu Mare, 1996; *De dor de voi*, pref. I. Lăpuşneanu, Năsăud, 2002; *Stalactite*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 2002; *Scrisori de dragoste din Oraşul Libertăţii*, Chişinău, 2002; *Veneţia, ca un dat…sau Jurnalul unui evadat din Est*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timişoara, 2008; *În debara – Nello sgabuzzino*, ed. bilingvă, tr. Geo Vasile, postfaţă Matilde Caponi, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Leo Bordeianu, *Revelaţia unui răsărit de soare*, LRC, 1995, 3; Lidia Ungureanu, *Făclie arzând în hăul disperării*, LA, 1996, 26 septembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *255–256*; Cimpoi, *Critice*, III, *251–252*; Vasile Gârneţ, *Veneţia ca un poem*, CF, 2009, 1–2; *Dicţ. Chişinău*, *79–80*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *506–513*.

I.C.

BULAT, Mariana (16.XI.1943, Bucureşti), poetă. Mama, Elisabeta Bulat (n. Marinov), a fost traducătoare, iar tatăl, Vsevolod Bulat Vanchevici, inginer la Căile Ferate Române. **B.** a absolvit, în 1966, Facultatea de Limba şi Literatura Română la Universitatea din Bucureşti.

B. începe să publice versuri în 1968 la „Luceafărul” şi la „Astra”, colaborând apoi mai ales la „România literară”. Prima ei carte, *Desueta nobleţe,* apărută în 1975, celebrează ieşirea din adolescenţă şi relativa instalare în maturitate. Somnul, zăpezile figurează domeniul unei revolute purităţi. Primele drame existenţiale sunt dramele celor dintâi iubiri şi ale descoperirii incomunicabilităţii în dragoste. Tonul poeziei este dat de credința apartenenţei la o genealogie princiară, de sentimentul acut al descendentului zdrenţăros care vinde în talcioc steme regale. Versul este liber, puţine texte fiind rimate în întregime. Poemele din cel de-al doilea volum, *Cavalerul din dreptul soarelui* (1979), sărbătoresc iubirea. Analiza diferitelor ipostaze ale iubirii se îmbină cu gestul ludic, dar şi cu stări învecinate cu halucinația. În *Leoaica adormită* (1983) tematica se diversifică şi procedeele se rafinează. Dominată de o stare stranie, vizionară, poeta se simte „aleasă de Dumnezeu”, se vede pe sine vorbind cu morţii şi „cu toate duhurile” cerului înstelat. Pătrunsă de singurătatea ei sufocantă, poeta trăieşte în acelaşi timp spaima intensă a celui mereu supravegheat.

SCRIERI: *Desueta nobleţe*, Bucureşti, 1975; *Cavalerul din dreptul soarelui*, Bucureşti, 1979; *Leoaica adormită*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Vocaţie şi aspiraţie*, RL, 1975, 41; Al. Piru, *Plus şi minus*, LCF, 1976, 10; Nicolae Manolescu, *Debuturi*, RL, 1976, 18; Costin Tuchilă, *„Cavalerul din dreptul soarelui”*, LCF, 1979, 21. ***C. V.***

BULAT, Virgil (24.II.1940, Răduleni–Soroca – 20.X.2010, Cluj-Napoca), poet, traducător, eseist. Este fiul Eufrosinei Bulat (n. Bâlici) şi al lui Ion Bulat, învăţători. La ocuparea şi trecerea Basarabiei sub administraţia sovietică, în urma Tratatului Ribbentrop–Molotov, familia se refugiază în România, astfel încât **B.** îşi începe educaţia şcolară în comuna Balş, judeţul Olt (1946–1953), urmând apoi liceul la Arad (1953–1956). Student la Politehnica din Timişoara, este arestat în ianuarie 1958, din cauza activităţii de contestare a regimului, şi condamnat la optsprezece ani de muncă silnică. Trece prin închisorile din Gherla, Jilava, Stoeneşti ş.a., perioadă în care se apropie de mai mulţi oameni de cultură ce împărtăşeau aceeaşi soartă, mai ales de N. Steinhardt (acum aprofundează cunoştinţele de franceză şi engleză). Eliberat în 1964, odată cu ceilalţi deţinuţi politici din ţară, se înscrie în acelaşi an la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din Cluj, pe care o va absolvi în 1969. În anul următor se înscrie la doctorat cu teza *Ideologia literară şi estetica între 1826–1876 (De la Heliade la Maiorescu)*, pe care însă nu o finalizează. Este cercetător la Institutul de Filosofie şi Psihologie din Cluj al Academiei RSR (1970–1972), apoi devine redactor la Editura Dacia, unde în 1990 este numit redactor-şef, iar din 1994 director, funcţionând în această calitate până în 1997. În 1964 scrie primele articole de critică în revista „Tribuna”, colaborând apoi și la „Steaua”, „Limba română”, „Limbă şi literatură”, „Familia”, iar după 1989 la „Literatură şi artă” (Chişinău), „Haiku” (Bucureşti), „Libertatea” (Novi Sad), „Aurora” (Oradea), „Poesis” ş.a. Debutează editorial ca traducător al romanelor *Zeilor le e sete* şi *Revolta îngerilor* de Anatole France (1978). Primul volum de poezii originale, *Nocturnalia*, îi apare în 1985. Îngrijeşte ediţii din Liviu Rebreanu, N. Steinhardt, Pamfil Şeicaru. În 1992 primeşte Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru un studiu critic privind opera lui Lucian Blaga.

Poezia lui **B.** este una de factură intelectuală, experimentală; în general, pare elaborată raţional, fiind rece, comunicând idei şi vibrând mai puţin de emoţia spontană. În acest exerciţiu poetic prezenţa livrescului devine o constantă: „Şi-acum – despre iubire./ Doar pentru fiecare făptură e minunea certă/ în care înfloreşte marginea neantului /[...]/ Poate fi antiteza – cum altfel? insolubilă –/ dintre împătimire şi analiza ei/ dintre descripţia-în-act şi imaterialul umbrei/ de dincolo de peştera lui Platon// poate fi Hamlet de-ar răsturna clepsidra timpului/ spre dincolo de crimă –// Dar e Orfeu, Orfeu cel orb urcând/ din a infernului genune/ şi înapoi luând-o iar cu sârg păşind/ pe sârma cântecului care cum bine ştiţi/ un capăt nu şi-l poate prinde nicăieri” (*Elegii solare I*). Poetul caută forme grafice aparte de scriere a versurilor, după un tipic oarecum insolit, cu spaţializări între cuvinte, cu aşezarea în trepte a acestora, totul înscris într-un soi de caligrafie manieristă. Practică, de asemenea, poemul în proză, ca în *Nocturnalia*, o carte ce dobândeşte accente care duc spre fantastic, cu viziuni baroce ale unei lumi aflate într-un continuu proces de coagulare. Volumul *Dragonul spre ziuă* (1988) dezvoltă aceleaşi coordonate ale experimentului poetic, interesant mai ales prin elementele elegiace, într-o formulă lirică aforistică, având în nucleu meditaţii

de rezonanţă filosofică: „A iubi altceva/ înseamnă a te iubi într-o altă dimensiune/ într-un alt spaţiu într-un alt timp/ contopite în unul şi acelaşi viitor/ minune dincolo de uscăciune/ ram reînviat de cais/ [Mai târziu faţă-n faţă cu sinele/ fi-va şi el alter ego proscris" (*Triptic III*). Cu aceleaşi premise lirico-filosofice, *Synopsis* (2000) şi *Patimile tânărului Ioan în Arcadii* (2000) conturează o arheologie a timpului conştiinţei, susţinută de un scenariu expresionist de tipul cunoaşterii prin polarităţi transfigurate. Astfel, Fârtate şi Nefârtate, Fârtat şi Surată, fraţii siamezi, Timp şi Netimp, „«pozitivul» materie–spaţiu–timp şi «negativul» antimaterie, antispaţiu, antitimp" fuzionează în unitatea deschisă a cunoaşterii, reprezentată prin conceptul „punct primordial": „punctul acela punct de ruptură se vrea/ când *fost-a* se-ntoarce în *fi-va* şi *Este*/ eternitate dilatată până-ntr-atât cât/ unidimensionalul clipei să-l umple" *(Timp 4. Punct de ruptură)*; „punct zero de sprijin/ cumpenei dintre cântec şi gând" (*Punct primordial*); „punct întemeietor/ deschis spre toate azimuturile" (*Ia aminte*). Definit axiomatic ori surprins concentrat prin stilistica vizuală a poemelor tanka și haiku, „mezopunctul" (*Mezopunct – Mésopoint*, 2002) configurează viziunea poetică a lui **B.** în sensul unei metafizici „infraspirituale", creată pe scenarii iniţiatice râvnind la stări extatice şi numenale: surprinderea, minunarea, taina, străfulgerarea, bucuria sălbatică, „sublimul eliberat prin sacru", „preafrumoasa nebunie a iluminării", „Primordiala Splendoare". Este un scenariu al cunoaşterii de sine în trei trepte (alcătuirea sinelui arhetipal, iluminarea şi înfiriparea sinelui în neotip, urmate de trăirea Unicului în metatip), oficiat, mistagogic, prin metaforă, de „Poet/Sfânt/Înţelept", în formule şi tonuri imnice, psalmice, populare, magice, elegiace, axiomatice sau ludice, cum se vede şi în „metaintarsiile" publicate în 2005.

SCRIERI: *Nocturnalia*, Cluj-Napoca, 1985; *Dragonul spre ziuă*, Bucureşti, 1988; *Patimile tânărului Ioan în Arcadii*, Cluj-Napoca, 2000; *Synopsis*, ed. trilingvă, Oradea, 2000; *Mezopunct – Mésopoint*, ed. bilingvă, Oradea, 2002; *Metaintarsii*, Cluj-Napoca, 2005; *Metaintarsii în mezopunct – Métaentailles dans le mésopoint – Metaintarsias in the Mesopoint*, ed. trilingvă, Oradea, 2005; *Raportul Iona* (în colaborare cu Victor Nicolae şi Ion Popescu-Brădiceni), Oradea, 2006; *Cartea albă a rezistenței anticomuniste din zona Clujului*, Târgu Lăpuș, 2009; *Transfigurări*, Târgu Lăpuş, 2011. **Ediţii**: Liviu Rebreanu, *Răfuiala şi alte nuvele*, postfaţa edit., Cluj-Napoca, 1983; N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1997 (în colaborare cu Virgil Ciomoş); ed. introd. edit., pref. Horia Sigheteanu, Iaşi, 2008; Pamfil Şeicaru, *Dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen*, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Ioan Ţepelea), *Murmurul vocilor*, Oradea, 2007 (în colaborare cu Ioan Ţepelea). **Traduceri:** Anatole France, *Zeilor le e sete*, Cluj-Napoca, 1978, *Revolta îngerilor*, Cluj-Napoca, 1978; Anna de Noailles, *Umbra zilelor*, îngr. şi pref. trad., Cluj-Napoca, 1982, *Cartea vieţii mele* – Marcel Proust, *Scrisori către Anna Brâncoveanu de Noailles*, îngr. trad., Bucureşti, 1986; *Joyaux du Sud – Juvaere din Sud*, ed. bilingvă, îngr. Ioan Ţepelea, Oradea, 2004.

Repere bibliografice: Petru Poantă, [*Virgil Bulat*], TR, 1985, 28, TBR, 1989, 388, ST, 1990, 4; Steinhardt, *Monologul, 154–161*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *405–406*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *44–45*; Victor Cubleşan, *Rigoarea şăgălniciei*, LCF, 2001, 10; Alexandru Sfârlea, *Un poet al contrastelor*, CL, 2001, 3; Al. Pintescu, *Arcadiile „sinoptice" ale lui Virgil Bulat*, PSS, 2001, 9–11; Mihai Cimpoi, *Un liric ingenuu*, LCF, 2002, 7; Irina Petraş, *Feminitatea limbii române (genosanalize)*, Cluj-Napoca, 2002, *154–155*; Victor Nicolae, *Virgil Bulat – între virtual şi splendoare*, PSS, 2003, 7–9; Adriana Popa, „*Mezopunct*", ST, 2003, 9; Irina Petraş, *Virgil Bulat,* APF, 2010, 11. ***Ct.C., I.T.***

BULETINUL ASOCIAŢIEI LIBRARILOR DETAILIŞTI DIN ROMÂNIA, publicaţie apărută la Roşiori de Vede, neregulat, la 1 octombrie 1932, din 1 mai până în 21 august 1933 și din 15 aprilie până în 5 august 1934, apoi la București, lunar, din 20 martie 1935 până în 1 mai 1937. În perioada bucureșteană poartă titlul „Buletinul Asociației librarilor din România". Până la 5 august 1934 director este Gavril Necşulescu. După cum rezultă din *Cuvântul înainte*, scopul publicaţiei este de „a împiedica destrămarea trecutului nostru cărturăresc şi a întreprinde opera de reabilitare a tradiţiei culturale, înfăptuită prin veac cu dureroase sacrificii şi numeroase eforturi". Dacă majoritatea numerelor au un interes strict comercial, numărul 12 din 1934, tipărit cu prilejul Congresului librarilor, conţine saluturi din partea lui Romulus Dianu, din partea Asociaţiei Scriitorilor Independenţi, a lui Zaharia Stancu (în rezumat), a profesorului P.V. Haneş, precum şi un articol semnat de prozatorul N. Batzaria privind mişcarea librarilor din România. În numărul 6–7 din 1935 se menţionează că la o agapă organizată de editurile Socec şi Alcalay, cu prilejul unui congres al librarilor, au luat parte şi Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, N.D. Cocea, Gib I. Mihăescu, Damian Stănoiu, I. Peltz, Ury Benador ş.a. Cel mai interesant număr al

publicaţiei este 2 din 1937. Aici, la ancheta privind menirea librarului, răspund Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Perpessicius şi George-Mihail Zamfirescu. Tot aici sunt de semnalat opiniile unor scriitori – Andrei Tudor, Lascăr Sebastian, Al. Mironescu, Vlaicu Bârna – privind ciclul de conferinţe iniţiat de Asociaţia Librarilor din România. ***I.R.***

BULETINUL ASOCIAŢIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ŞI CULTURA POPORULUI ROMÂN ASTRA, publicaţie apărută la Sfântu Gheorghe, lunar, în noiembrie 1929 şi din aprilie 1939 până în martie 1940. Director: Eugen Sibiianu; redactori: Emil Liţu, Andrei Cristoloveanu, Eugen Frăţilă. Revista îşi formulează în *Cuvânt înainte* intenţia de-a fi „oglinda fidelă a năzuinţelor spre cultură ale acestui ţinut atât de neglijat sub raport cultural" şi totodată „un rezumat al manifestărilor culturale care se produc în alte părţi ale ţării". Rubricile mai importante sunt „Cronica", „Pagina străjerească". Ca organ subordonat filialei sibiene a Astrei, buletinul cuprinde numeroase informaţii despre activitatea culturală a asociaţiei, dări de seamă, articole de bilanţ, relatări despre principalele evenimente culturale. Sunt publicate, şi cel mai adesea republicate, versuri de Octavian Goga, George Coşbuc, Aron Cotruş, Eugen Frăţilă, V. Al. Gheorghe şi proză populară. Numerele 4, 5 și 6/1939 cuprind un articol închinat lui Eminescu cu prilejul semicentenarului morţii, iar în numărul 1/1940 este reeditat un articol al lui N. Iorga, *Ce ne poate spune Italia*. Publicaţia, de orientare proregalistă, conţine şi articole cu caracter istoric şi religios, informaţii din actualitatea politică, anchete sociale, documente, cugetări şi maxime, epigrame, colinde, o cronică militară şi alta administrativă. ***M.W.***

BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE, publicaţie a Bibliotecii Române din Freiburg im Breisgau (Germania), apărută anual sau o dată la doi ani, în două serii, între 1953 şi 1958 şi între 1967 şi 1992, cu subtitlul „Studii şi documente româneşti"; textele sunt multiplicate prin fotocopiere. Cele patru volume ale primei serii reflectă preocupări ştiinţifice diverse, aparţinând atât unor colaboratori fideli ai Bibliotecii cât şi altora, răspândiţi pe alte meridiane: Mircea Eliade (*Pentru o bibliografie a pribegiei*, 1953; *Preistoria unui motiv folcloric românesc*, 1954), Alexandru Busuioceanu (*Caietele spaniole. Pictorul Pătraşcu*, 1953), N.I. Herescu (*Apărarea limbii române*, 1953; *Nicolae Iorga, vizionarul*, 1955; *Cronica latină*, 1957), D.C. Amzăr (*„Elegia română", o poezie necunoscută de la 1840*, 1953; *Românii în enciclopediile străine*, 1953; *Sfântul Petru în tradiţiile poporului român*, 1954). Este vizibil că în această perioadă textele publicate nu aveau o legătură directă cu activitatea Bibliotecii, directorul acesteia, Virgil Mihăilescu, urmărind doar popularizarea instituţiei în rândurile exilului românesc. O rubrică interesantă, „Oameni şi cărţi de altădată", încearcă să impună Emil Turdeanu, dar aceasta încetează după două numere, excursurile istoricului literar trecând în alte publicaţii, care aveau o ritmicitate mai alertă a apariţiei. De asemenea, prezenţa în sumar încă de la primele numere a lui Grigore Nandriş şi a lui Dimitrie Găzdaru indică o orientare mai accentuată spre aspectele filologice şi culturale decât spre cele istorico-literare propriu-zise. În 1967 buletinul este editat într-un format nou şi cu un număr sporit de pagini, fiind scoase şi două volume anual, ca în 1974, moment jubiliar al Bibliotecii. Volumele sunt orientate acum tematic (bunăoară, cel din 1971–1972, realizat de Alexander Randa, e consacrat lui Avram Iancu), reflectând în general sesiunile ştiinţifice anuale ale Bibliotecii. Sumarele se structurează pe capitole de filologie, istorie, literatură şi arte, relaţii româneşti cu minorităţile naţionale etc. Colaborările româneşti şi cele străine sporesc în mod considerabil, de la Vintilă Horia (*Oameni din „Gândirea"*, 1967; *Opera literară a lui Mircea Eliade*, 1986; *La moartea lui Horia Stamatu*, 1989) şi Eugen Lozovan (*B.P. Hasdeu şi Ţările Scandinave*, 1967; *L' Alliance de D. Cantemir avec Pierre le Grand*, 1979) până la Gino Lupi, E.D. Tappe, Mariano Baffi, Wilhelm Giese, Klaus Heitmann, Roberto Scagno ş.a. Dintre românii exilului mai sunt prezenţi Alexandrina Mititelu, Paul Miron, Neagu Djuvara, Leontin Jean Constantinescu, Petre Ş. Năsturel, Pavel Chihaia, Dan Cernovodeanu, Octavian Vuia, Alexandru Ciorănescu, I.G. Dimitriu, Adolf Armbruster, Mihai Cismărescu, Dumitru Marin, ceea ce ilustrează atât diversitatea problemelor de românistică abordate, cât şi valoarea în sine a publicaţiei. ***N.F.***

BULETINUL CĂRŢII, revistă bibliografică editată de Centrala Cărţii, apărută la Bucureşti, bilunar între 1 ianuarie şi decembrie 1923, apoi lunar

din ianuarie până în decembrie 1924. Directori şi redactori: Emanoil Bucuţa şi Perpessicius. Publicaţia îşi propune să ofere o monitorizare a gazetelor, revistelor şi cărţilor tipărite în România, cu scopul de a realiza „o hartă a ţării pe regiuni de absorbţie culturală", raportată la numărul de cititori (Emanoil Bucuţa, *Pentru răspândirea cărţii*). Buletinul conţine un inventar al periodicelor din 1922, grupate pe specialităţi şi însoţite de o hartă a răspândirii lor şi un grafic (întocmite de Perpessicius), o statistică a cărţilor româneşti şi străine apărute în România, cu un indice alfabetic al autorilor cuprinşi în bibliografie, consemnări de apariţii editoriale din diferite domenii, susținute de scurte recenzii semnate de Emanoil Bucuţa, Octav Onicescu şi Perpessicius. Mai sunt publicate premiile Academiei Române şi ale altor foruri şi societăţi culturale, statistici ale bibliotecilor româneşti din străinătate şi ale cărţilor româneşti aflate în fondurile acestora, un inventar al institutelor de literatură şi al principalelor edituri, completat de o „statistică a tiparului". Sunt menţionate expoziţii internaţionale de carte, congrese ale bibliotecarilor şi bibliofililor, cercuri literare, fondurile de carte deținute de diferite biblioteci, piaţa cărţii româneşti de peste hotare şi a cărţilor străine intrate în ţară. Din 1924 suplimentul – acum intitulat „Bibliografia românească" – devine publicaţie autonomă, cu periodicitate lunară. **B. c.** mai cuprinde articole de N. Iorga (*Cartea la alţii. Însemnări de călătorie*), Emanoil Bucuţa, Perpessicius, Ioan Bianu, Ştefan I. Neniţescu, Nicolae Ionescu, precum şi scurte articole-necrolog. Alţi colaboratori: Ion Gorun, C. Moisil, I.C. Petrescu, G. Pascu. ***M.W.***

BULETINUL EDITORIAL, publicaţie a Editurii Cugetarea, apărută la Bucureşti, lunar, din 15 octombrie 1929 până în martie 1945. Director: Petre C. Georgescu-Delafras. Din 1941, pe copertă, în dreapta sus, este reprodusă emblema editurii, o bufniţă într-un cerc. **B. e.** este o publicaţie de informaţie editorială, urmărind să ţină la curent publicul cu cele mai noi apariţii, prin scurte recenzii sau dări de seamă. Prin urmare, spaţiul cel mai mare va fi consacrat prezentării de cărţi: mari clasici ai literaturii universale (Cervantes, Balzac, Dickens, F.M. Dostoievski, Thomas Mann, Al. Dumas, Jules Verne, Marc Twain ş.a.), autori de succes în epocă (J. Wassermann, Pitigrilli, Maurice Dekobra, Stefan Zweig, Alexis Carrel ş.a.), scriitori români contemporani (Panait Istrati, *Spovedania unui învins*; Carol Ardeleanu, *Casa cu fete*; Anton Holban, *O moarte care nu dovedeşte nimic*; Sergiu Dan, *Dragoste şi moarte în provincie*; Damian Stănoiu, *Fete şi văduve*; Cezar Petrescu, *Oraş patriarhal*; Gib I. Mihăescu, *Zilele şi nopţile unui student întârziat*; Mircea Eliade, *India*, *Şantier*; Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*; Petru Comarnescu, *Chipurile şi priveliştile Americii*; Emil Cioran, *Cartea amăgirilor* ş.a.). Se publică materiale de specialitate privitoare la librari şi edituri (*Regulamentul editorilor*, *Librarul*, *Librăriile*), aspecte şi instantanee de la Zilele cărţii, premiile literare etc. Cele mai multe texte sunt scrise de directorul Editurii Cugetarea – Georgescu-Delafras, același cu directorul buletinului; mai interesante, dintre ele: *Românizarea întreprinderilor de editură şi librărie*, *Este comunismul viabil?*, *Crima de a fi editor – cenzura legionară* etc. Tot el oferă fragmente din lucrările *Tari şi slabi*, *Cum am cucerit viaţa*, *Problema evreiască în România*, *Omul de mâine* ori este protagonistul unor polemici cu scriitorii G.M. Vlădescu şi Mircea Damian. Mai semnează articole N. Mihăescu şi Al. Carussi. Revista devine şi organ al recent înfiinţatei Asociaţii a Editorilor Români, avându-l ca preşedinte pe N. Th. Ionniţiu. Ca atare, un număr special este dedicat „Săptămânii cărţii 1940", număr în care semnează Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Cicerone Theodorescu, E. Lovinescu, Martha Bibescu. Alte informaţii sunt incluse în rubricile „Informaţiuni" şi „Vitrina literară". ***M.Pp.***

BULETINUL INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE", publicaţie apărută la Iaşi, anual, între 1934 şi 1945, reluată în 2000, când titlul se modifică în „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»". Începând cu volumul al treilea (1936) este menţionat ca director Iorgu Iordan. În *Cuvânt înainte,* nesemnat, dar al cărui autor pare a fi directorul, se afirmă preocuparea de a continua activitatea lui Alexandru Philippide, considerat creatorul „învăţământului ştiinţific al limbii române la noi în ţară", un obiectiv prioritar fiind „osteneala neîncetată de a descoperi adevărul prin mijloace oneste şi curajul de a-l spune, chiar atunci când el ar putea supăra". Ideile călăuzitoare ale publicaţiei sunt reluate în *Programul nostru* (tipărit tot în numărul inaugural), care e, de fapt, lecţia de deschidere a cursului de filologie română, ţinută de Iorgu Iordan la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi la 1 martie

1934. Încă din primul număr se publică studii – în italiană și germană –, recenzii la cărţi de specialitate româneşti şi străine, buletinul depăşind de la debut condiţia provincială în favoarea unei largi deschideri europene. De altfel, volumul 3 va fi dedicat memoriei savanților lingviști Antoine Meillet, Wilhelm Meyer-Lübke şi H. Tiktin. Cel mai activ este Iorgu Iordan, care semnează studii de fonetică, dialectologie, onomastică, toponimie, stilistică, recenzii la lucrări de lingvistică româneşti şi străine, curiozităţi lingvistice, note, polemici etc. În volumul 4 (1938) se tipăresc patru studii despre argoul românesc, scrise de Valentin Gr. Chelaru, C. Armeanu, Gh. Agavriloaie şi Iorgu Iordan. Ultimul volum, 11–12 (1944–1945), reprezintă o adevărată carte în trei părţi, cu peste patru sute de pagini, având-l ca autor pe G. Ivănescu (*Problemele capitale ale vechii române literare*). O noutate editorială reprezintă iniţiativa lui Iorgu Iordan de a tipări în buletin cursuri sau fragmente de cursuri universitare, accesibile în mod egal studenţilor şi publicului larg, îmbrăţişând, prin tematica lor, aproape toate compartimentele limbii, de la gramatica istorică la fonetică şi fonologie. Buletinul se înfăţişează ca o publicaţie europeană, demonstrând nivelul înalt pe care îl atinsese lingvistica românească în perioada interbelică. Alţi colaboratori: Dimitrie Găzdaru, Petru Caraman, Grigore Scorpan, G. Ivaşcu, Emil Condurachi. Buletinul reapare din 2000 trimestrial, ca publicaţie cu caracter informativ, oglindind activitatea curentă a departamentelor Institutului de Filologie Română „A. Philippide" al Academiei Române. Se inserează, de asemenea, rezumatele comunicărilor ştiinţifice susţinute de membrii Institutului, medalioane (rubrica „Personalităţi, modele"), sunt înregistrate lucrările recent apărute şi se consemnează evenimente semnificative: contacte ştiinţifice, doctorate, concursuri, avansări etc. ***I.R.***

BULETINUL INSTITUTULUI DE LITERATURĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, mai întâi săptămânal, apoi neregulat, de la 6 decembrie 1921 până în 1929. Deşi colectivul redacţional nu este precizat, *spiritus rector* al revistei este Mihail Dragomirescu, preşedintele Institutului de Literatură al Universităţii din Bucureşti. Buletinul promovează activitatea Institutului tutelar, canalizată pe două direcţii: prezentarea unor referate pe teme generale, urmate de discuţii, şi organizarea unor „mese rotunde" consacrate celor mai recente apariţii editoriale, româneşti mai ales, câteodată şi străine. Câteva dintre referatele dezbătute: *Estetica idealistă* de Alexandru Bogdan, *Estetica lui Croce* de George Marinescu, *Emoţia estetică* de Scarlat Struţeanu, *Estetica lui Hegel* de Cora Valescu. La dezbateri participă Şerban Cioculescu, Nicolae Iordache (mai târziu consacrat ca Vladimir Streinu), Pompiliu Constantinescu, Nicolae Bagdasar („student în filosofie") şi mai ales Mihail Dragomirescu. Începând cu numărul 10/1923 se analizează cărţi de Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Demostene Botez, Al. Cazaban, I. Al. Brătescu-Voineşti, Natalia Negru, Artur Gorovei. Verdictele estetice sau de valoare științifică pronunţate nu au fost totdeauna confirmate ulterior, posteritatea critică apreciind drept inoperante principiile formulate de M. Dragomirescu în *Ştiinţa literaturii*. Conform acestora, „Blaga e o valoare ca ideolog şi literat, nu ca poet", iar poezia lui Bacovia rămâne „un simplu neliniştitor document psihologic". În 1927 se publică studiul *Pesimismul lui Eminescu* de Henrieta Sachelarie, iar în 1928 câteva studii de sinteză, unele fiind iniţial teze de doctorat girate de M. Dragomirescu şi Ioan Bianu: *Nuvela în literatura română* (George Marinescu), *Mihail Dragomirescu, estetician şi critic literar* (N. Vasiliu), *Elementul universal în opera lui Grigore Alexandrescu* (Raul Teodorescu), *Femeia mării – concepţia individualistă şi căsătoria* (N.N. Creţu), *„Învierea" de Tolstoi* (Radu Gyr). Prin prestigiul colaboratorilor, **B.I.L.** rămâne o publicaţie distinctă în peisajul presei literare din perioada interbelică. ***I.R.***

BULETINUL INSTITUTULUI DE STUDII LATINE, publicaţie apărută la Bucureşti, anual, în 1938 şi 1939. Director: N.I. Herescu; prim-redactor: Victor Buescu. Observând „scăderea interesului faţă de latinitate şi faţă de creaţiunile sale în ţara noastră", editorii speră să realizeze „un organ de răspândire a culturii şi un instrument în serviciul latinităţii noastre". Se reproduc articole din „Revista clasică" editată de N.I. Herescu în 1929 şi din alte publicaţii, texte ale unor conferinţe, emisiuni radiofonice despre importanţa valorilor clasice, precum şi o cronică a studiilor clasice din România. În primul număr se remarcă articolul lui Adrian Maniu *Despre un repertoriu clasic* şi altul, al lui Ernest Bernea, intitulat *Absenţa clasicismului.* N.I.

Herescu semnează studiul *Eminescu şi clasicismul*. Acelaşi număr mai conţine opinii ale unor scriitori şi critici – Perpessicius, Miron Radu Paraschivescu, Dragoş Vrânceanu – despre întemeierea Institutului de Studii Latine, articole comemorative, o listă a membrilor Institutului etc. Alţi colaboratori: Valentin Al. Georgescu, David Popescu. ***M.W.***

BULETINUL „MIHAI EMINESCU", publicaţie apărută la Cernăuţi între 1930 şi 1940, la Piatra Neamţ în 1941 şi 1942 şi la Râmnicu Vâlcea între 1943 şi 1944, cu subtitlul „Lămuriri pentru viaţa şi opera lui Eminescu". Director: Leca Morariu (1935–1944), cu concursul lui G. Bogdan-Duică (1930–1934) şi G. Ibrăileanu (1930–1932); secretar de redacţie: Octavia Lupu-Morariu (1939-1944). Revista îşi propune să fie „un centru al explicărilor" vieţii şi operei poetului, bazat pe documente, texte inedite, studii istorice şi comparatiste cu caracter preponderent informativ, „pentru evidenţierea râului-suflet Eminescu şi pentru cunoaşterea revărsării sale în râul-suflet al naţiunii româneşti" (G. Bogdan-Duică, *Vorbe de-nceput*). Sumarul conţine scrieri inedite ale lui Eminescu (versuri şi proză, articole), extrase din proiectul dramatic *Văduva din Ephes*, fragmente din manuscrise, scrisori, autograme inedite. Sunt reproduse note, comentarii privind receptarea poetului în epocă şi relaţiile sale cu contemporanii (Ioan Slavici, *Scrisoare inedită despre Eminescu)*, articole despre traducerea operei sale în diferite limbi, însoţite de poezii eminesciene în germană şi italiană, în traducerea lui Olivian Soroceanu, Francesco Politi, Arthur Bosch, poezii de Veronica Micle şi George Voevidca, numeroase studii şi articole critice despre personalitatea şi opera scriitorului, dar mai ales despre exegeza creaţiei sale. Începând cu primul număr, Leca Morariu publică fragmente dintr-o monografie dedicată lui Eminescu, G.T. Kirileanu semnează studiul *Maiorescu despre Eminescu*, însoţit de o scrisoare inedită a lui Titu Maiorescu, şi un articol despre manuscrisele poetului, iar Victor Morariu mai multe articole despre traducerea operei eminesciene. G. Bogdan-Duică este autor al unor analize despre receptarea critică a poetului, disociindu-se de interpretările lui Tudor Vianu, cu care polemizează în mai multe numere din 1931 şi 1932 (*Tudor Vianu, „Poesia lui Eminescu", Muzicalitatea lui Schiller şi Eminescu*). O poziţie polemică în privinţa exegezei eminesciene, de data aceasta împotriva lui G. Călinescu, adoptă şi I.E. Torouţiu (*G. Călinescu, „Viaţa şi opera lui Mihai Eminescu"*) şi C. Manolache (*Un „eminescolog" autentic: Dl G. Călinescu)*, cărora criticul le răspunde într-un text publicat în „România literară". Alte studii sunt semnate de Ion Petrovici, Augustin Z.N. Pop, Ladislau Gáldi, Irina Balmoş, George Baiculescu. Numărul 18/1940 conţine articolele *Eminescu şi spiritualitatea românească* şi *Oglindirea lui Eminescu în conştiinţa poeţilor care l-au cântat*, cu tabloul poeziilor ce i-au fost dedicate. Alţi colaboratori: Corneliu Gheorghian, Lucian Predescu. ***M.W.***

BULETINUL SOCIETĂŢII DE ŞTIINŢE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA, publicaţie care apare la Bucureşti, anual, din 1976 până în 1996. Din comitetul redacţional iniţial fac parte Marica Anghelescu, Boris Cazacu, I.C. Chiţimia, Ion Hangiu, G. Mihăilă. La început poartă titlul „Anuarul Societăţii de Ştiinţe Filologice din România", în continuarea anuarelor tipărite odată cu anul 1971. Buletinul îşi propune să fie „un instrument de cunoaştere a tradiţiilor filologiei româneşti şi a realizărilor ei actuale" (*Cuvânt înainte*), un îndrumător pentru profesorii de limba şi literatura română şi pentru elevi. Printre rubrici se numără: „Societăţi, instituţii filologice şi istorice", „Filologi şi dascăli. Evocări", „Aniversări", „Comemorări", „Acte, documente" şi „Cronica". Publicaţia cuprinde articole despre rolul cercetării şi al societăţilor ştiinţifice, despre activităţile Societăţii de Ştiinţe Filologice, ale filialelor şi subfilialelor sale, articole pentru informarea şi perfecţionarea cadrelor didactice, alături de materiale prezentate la congrese şi conferinţe de filologie. Sunt tipărite, de asemenea, numeroase texte prilejuite de sărbătorirea centenarelor naşterii lui M. Sadoveanu, O. Goga, G. Bacovia, E. Lovinescu, I. Minulescu, Liviu Rebreanu, Emil Isac, semnate de Şerban Cioculescu, Constantin Ciopraga, Ion Rotaru, Ion Dodu Bălan, Al. Piru, Mircea Popa şi Emil Manu. De interes sunt şi articolele aniversare şi comemorative publicate de Liviu Rusu, Al. Dima, Paul Cornea, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Dan Simonescu, Boris Cazacu, Mihail Cruceanu, Jean Livescu, Mircea Anghelescu, Iordan Datcu sau Silviu Angelescu. Nu lipsesc nici studiile de lingvistică, datorate unor colaboratori marcanţi,

ca Iorgu Iordan, Al. Graur şi I. Coteanu, sau cele de folcloristică, aparţinând lui I.C. Chiţimia ş.a. Buletinul are şi o secţiune administrativă alcătuită din rapoarte, dări de seamă, date statistice, liste ale membrilor, publicaţiilor şi volumelor editate de Societatea de Ştiinţe Filologice. Alţi colaboratori: Eugeniu Coşeriu, Marius Sala, Al. Hanţă, Vasile Netea, Dumitru Micu, Mircea Martin, Dan Horia Mazilu, Gabriel Ţepelea. ***M.W.***

BULETINUL SOCIETĂŢII SCRIITORILOR ROMÂNI, publicaţie apărută la Bucureşti, cu numeroase întreruperi, din iunie 1916 până în 1944, editat de Societatea Scriitorilor Români. Publică rapoartele preşedintelui asupra activităţii comitetului, informaţii despre starea financiară a Societăţii, rapoartele Comisiei de cenzori, proiectul de buget, premiile acordate anual, dări de seamă despre şezătorile organizate în Capitală și în țară, lista membrilor de onoare şi a celor activi etc. În primul număr D. Teleor semnează un mic istoric al Societăţii, apoi, începând cu 1923, rapoartele sunt semnate de preşedinţi: Corneliu Moldovanu (1923), Mihail Sadoveanu (1924), Octavian Goga (1925), Liviu Rebreanu (1926–1932). Din aceste rapoarte se poate afla că printre membrii de onoare ai Societăţii Scriitorilor Români se numără N. Iorga şi Elena Văcărescu, iar dintre membrii fondatori în 1927 mai erau în viaţă treizeci şi trei de scriitori, între care Ion Agârbiceanu, I.A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Cincinat Pavelescu, Sextil Puşcariu, Caton Theodorian. Sunt date de asemenea informaţii despre şezătorile organizate în Ardeal şi Banat în 1923, care au durat treizeci şi cinci de zile şi au antrenat oraşele Cluj, Oradea, Satu Mare, Aiud, Blaj, Alba Iulia, Deva, Arad, Timişoara, Lugoj, Caransebeş, Sibiu, Sighişoara, Braşov, Carei, Hunedoara, Simeria, Teiuş, prin participarea activă a scriitorilor I. Agârbiceanu, Zaharia Bârsan, Emil Isac, Ion Minulescu, Al.T. Stamatiad, Liviu Rebreanu, Aron Cotruş ş.a. Aceleaşi rapoarte consemnează că în 1929 s-a inaugurat Casa Scriitorilor, că văduvele lui Al. Macedonski, Ilarie Chendi, G. Coşbuc, Emil Gârleanu ş.a. primeau ajutoare sub formă de pensii, că veniturile Societăţii proveneau din taxa de timbru literar şi din exploatarea unor cinematografe la Braşov şi Arad, din tipărirea de ilustrate sau din remiterea unui procent din câştigurile Cazinoului de la Constanţa etc. Din 1929 Societatea acorda şi burse de călătorie în străinătate, beneficiarii în acel an fiind Al. Cazaban şi Al. T. Stamatiad. Se mai consemnează că Societatea şi-a trimis delegaţi la congrese şi sărbătoriri internaţionale (Octavian Goga a participat la Belgrad la sărbătorirea lui Branislav Nušić, Em. Bucuţa, la Sofia, la constituirea Societăţii de Prietenie Bulgaro-Română, I. Minulescu la Congresul Federaţiei Internaţionale a Societăţilor Scriitorilor etc.) sau că a organizat primirea la Bucureşti a unor oaspeţi – Georges Duhamel, Collette, F.T. Marinetti ş.a. ***M.Pp.***

BULGĂR, Gheorghe (13.IV.1920, Sanislău, j. Satu Mare – 13.VI.2002, Bucureşti), filolog, istoric literar. Vine dintr-o familie de țărani înstăriți. Şi-a făcut studiile liceale la Oradea (1932–1940), iar după ocuparea Transilvaniei de Nord de către trupele horthiste s-a refugiat la Bucureşti, unde a urmat Facultatea de Litere și Filosofie, secţia filologie clasică (1940–1944), obţinând licenţa *magna cum laude*, luându-şi apoi şi licenţa în drept (1946). În ultimul an al celui de-al Doilea Război Mondial a participat la lupte împotriva germanilor, făcând parte din detașamentul Păuliş. Şi-a început cariera didactică la Baia Mare, în 1946, devenind apoi asistent la Facultatea de Filologie din Bucureşti (1949–1952), de unde a fost demis, ulterior fiind angajat cercetător la Institutul de Lingvistică (1953–1963). Intră din nou, prin concurs, în învăţământul universitar, funcţionând şi ca lector de limba română la Paris (Sorbona, 1965–1967), conferenţiar asociat la Lyon (1978–1980) şi Bordeaux (1988–1990). B. a debutat cu articole şi cronici literare în publicaţiile transilvănene „Afirmarea” şi „Tribuna”, colaborând apoi la „Decalog”, „Timpul” şi „Revista Fundaţiilor Regale”. În 1955, împreună cu Emil Manu şi Al. Bistriţianu, a întemeiat revista „Limbă şi literatură”, în cadrul Societăţii de Ştiinţe Istorice şi Filologice.

B. s-a consacrat cercetărilor filologice, îndeosebi de stilistică şi limbă literară, în strânsă conexiune cu istoria literară. În lucrări de sinteză precum *Scriitori români despre limbă și stil* (1957) şi *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români* (1966) a exemplificat opiniile şi mărturiile scriitorilor, de la Coresi până la Marin Preda, asupra artei scrisului, a creativităţii proprii şi a valorilor expresive ale limbii române. O preocupare constantă a manifestat pentru analiza artei la scriitorii din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, care au

reprezentat momente importante în evoluţia limbii literare. În volumul *Studii de stilistică şi limbă literară* (1971) a inclus pagini despre contribuţiile în această direcţie ale lui Ion Creangă, Octavian Goga, N. Iorga, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu. În *Cultură şi limbaj* (1986) a urmărit etapele decisive în modernizarea limbii literare, începând de la Şcoala Ardeleană, continuând cu *Gramatica* lui Ion Heliade-Rădulescu (1828), cu revista „România literară" a lui V. Alecsandri (1855) şi cu momentele marcate de B.P. Hasdeu, Ioan Slavici, Octavian Goga, George Coşbuc, Tudor Arghezi, G. Bacovia. Limbajul artistic din variantele dramaturgiei lui Lucian Blaga a fost cercetat în *Filologie şi istorie* (1988), volum axat în general pe interferenţa dintre viaţa socială a colectivităţii şi dinamica limbii literare în diferite etape de dezvoltare istorică. Merită semnalat şi studiul consacrat rolului latinei medievale (savante) în modernizarea limbii române literare, la origine o comunicare în cadrul Congresului de Filologie Romanică de la Bucureşti, 1968 (prezentată împreună cu Gabriel Ţepelea). În colaborare cu Gabriel Ţepelea a mai publicat *Momente din evoluţia limbii române literare* (1973). O contribuţie remarcabilă a avut **B.** la exegeza eminesciană, prin cercetarea artei cuvântului la Eminescu. Un studiu din 1963, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, reluat şi amplificat în teza de doctorat *Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare* (1971), comentează texte din manuscrisele poetului despre arta limbajului, despre specificul expresiv al limbii române, despre resursele şi evoluţia istorică a limbii literare. Într-un alt studiu, *De la cuvânt la metaforă în variantele liricii eminesciene* (1975), sunt analizate fazele evoluţiei de la primele schiţe la forma definitivă, pe baza variantelor din manuscrise, atestând încă o dată exigenţa poetului în desăvârşirea scrisului său. O contribuţie notabilă aduce **B.** şi în *Eminescu. Coordonate istorice şi stilistice ale operei* (1980), care analizează eforturile de rafinare estetică, comparabile în proză şi în articolele politice din ziarul „Timpul", într-o epocă de modernizare a vieţii şi culturii naţionale. În aceeași arie a preocupărilor pentru Eminescu se înscrie și traducerea, în 1977, în colaborare cu Gabriel Pârvan, a studiului *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu* de Alain Guillermou. Volumele *Mircea Eliade în actualitate* (1991) şi *Întâlniri cu Arghezi* (1992) conţin amintiri, dialoguri şi mărturii epistolare privindu-i pe cei doi scriitori.

SCRIERI: *Scriitori români despre limbă şi stil*, Bucureşti, 1957; *Eminescu despre problemele limbii române literare*, Bucureşti, 1963; *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966; *Limba română. Sintaxă şi stilistică*, Bucureşti, 1968; *Analize sintactice şi stilistice* (în colaborare cu Sorin Stati), Bucureşti, 1970; *Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1971; *Studii de stilistică şi limbă literară*, Bucureşti, 1971; *Momente din evoluţia limbii române literare* (în colaborare cu Gabriel Ţepelea), Bucureşti, 1973; *De la cuvânt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iaşi, 1975; *Eminescu. Coordonate istorice şi stilistice ale operei*, Iaşi, 1980; *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986; *Filologie şi istorie*, Bucureşti, 1988; *Mircea Eliade în actualitate*, Baia Mare, 1991; *Întâlniri cu Arghezi*, Bucureşti, 1992; *O prezenţă poetică: C.W. Schenk*, pref. Dan Tărchilă, Bucureşti, 1993; *Limbaj şi artă literară în opera scriitorilor români* (în colaborare cu Marcel Crihană), Bucureşti, 1997; *Istorie, limbă, cultură*, Piteşti, 1998; *Trei scriitori clasici: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade*, Bucureşti, 1998; *Carnet francez*, I–II, postfaţă Ion C. Ştefan, Bucureşti, 2000–2001; *Momentul Eminescu în cultura română*, Bucureşti, 2000; *Stil și artă literară în proza lui Mihail Diaconescu*, București, 2001; *Literatura şi limbajul*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte menţiuni*, III, *338–343*; Nichifor Crainic, *O carte despre Eminescu*, „Glasul patriei", 1971, 39; Al. Mitru, *„Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare"*, RL, 1971, 18; Piru, *Varia*, I, *158–160*; D. Păcurariu, *O carte despre evoluţia limbii române literare*, ARG, 1984, 9; Emil Manu, [*Gh. Bulgăr*], VR, 1992, 5, ALA, 1995, 262; Gabriel Ţepelea, *Interpretări şi restituiri*, Bucureşti, 1996, *144–150*; Săluc Horvat, *Gh. Bulgăr. Biobibliografie*, Baia Mare, 1996; Al. Săndulescu, *Momentul Eminescu*, RL, 2000, 23; Nae Antonescu, *„Carnet francez"*, ST, 2000, 7–8; *Un om pentru eternitate*, îngr. Liviu Bulgăr şi Ion C. Ştefan, Bucureşti, 2003; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, *228–229*. ***T. V.***

BULZA, Teodor (9.VIII.1949, Semlac, j. Timiş), prozator. Este fiul Anei (n. Sfordon) şi al lui Petru Bulza, muncitor. După absolvirea Facultăţii de Filologie, secţia română–franceză, a Universităţii din Timişoara (1972), lucrează ca ziarist şi publicist-comentator la diferite ziare şi reviste timişorene („Drapelul roșu", „Luptătorul bănățean", „Renașterea bănățeană"). Debutează la „Amfiteatru", în 1977, cu un fragment de roman, *Calul alb*. Mai colaborează

la „Flacăra”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Tribuna României”, „Viaţa studenţească” ş.a.

În romanele *Iulie* (1979; Premiul Comitetului Central al UTC) şi în *Casa şerpilor* (1982), ca şi în culegerea de reportaje *Lumini bănăţene* (1979), **B.** încearcă, pe urmele lui Ioan Slavici şi ale lui Titus Popovici, o reconstituire dominată de lirism a teritoriului de graniţă dintre Ardeal şi Banat. Situaţiile sunt cele familiare din proza lui Marin Preda, Nicolae Velea sau D. R. Popescu: lumea satului de câmpie asistă debusolată, după război, la dispariţia vechiului ei mod de existenţă. În atmosfera idilică pătrunde violenţa, iar evenimentele dramatice – violuri, incendii, vendete – abundă, ceea ce asigură relief unei naraţiuni fluente. Inventivitatea epică a autorului este dublată câteodată de o anumită fineţe psihologică: între numeroase personaje schematice se distinge câte o figură creionată mai nuanţat, ca de pildă aceea detestabilă, dar nu simplistă a bogătaşului Ţuper, violatorul Liviei, pedepsit ulterior de soţul femeii, ţăranul sărac Ceampaş. Cu o viziune marcată ideologic, ca atunci când înfăţişează manihеist relaţia dintre ţăranii săraci şi chiaburi sau înfruntarea regimului comunist cu partizanii, autorul priveşte realitatea prin ochii reporterului: el descoperă evenimentul spectaculos într-o ambianţă anodină şi îl evidenţiază printr-un scris nervos, dinamic, plin de culoare, utilizând tehnici cinematografice ale relatării (decupaj, montaj, flashback). La graniţa dintre ficţiune şi memorialistică, *Fascinaţie* (2008) reconstituie istoria iubirii paroxistice dintre un bărbat gelos posesiv şi o femeie dornică să-şi păstreze independenţa. În romanul de dragoste, axat pe disecarea minuţioasă a cauzelor rupturii produse în timpul unei escapade a celor doi în Sicilia, sunt inserate scurte notiţe autobiografice evocând scene din copilăria autorului sau figura fabuloasă a unui bunic răpit cândva de iele, dar şi experienţele din decembrie 1989 ale jurnalistului timişorean care s-a alăturat oamenilor revoltați, pentru a fi ulterior arestat în calitatea sa de colaborator al regimului comunist.

SCRIERI: *Iulie*, Timişoara, 1979; *Lumini bănăţene*, Bucureşti, 1979; *Casa şerpilor*, Timişoara, 1982; *Fascinație*, pref. Adrian Păunescu, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, III, *164–165*; Cornel Ungureanu, *„Iulie”*, O, 1979, 32; Sultana Craia, *Substanţă şi simţ narativ*, LCF, 1980, 9; Dan Alexandru Condeescu, *Reportajul ca literatură*, FLC, 1980, 46; Cornel Ungureanu, *„Casa şerpilor”*, O, 1982, 41; Ion Arieşanu, *Acel mit al puterii*, O, 1982, 52; Marian Odangiu, *Reporterul ca romancier*, CNT, 1987, 32; Ruja, *Parte*, I, *134–136*; Tudorel Urian, *Întoarcerea la Taormina*, RL, 2009, 16. ***A. C.***

BUMBAC, Ion (Ioniţă) I. (31.I.1843, Costâna, j. Suceava – 25.V.1902, Cernăuţi), autor de versuri.

Este fiul lui Ion Bumbac, ţăran, şi fratele poetului Vasile Bumbac. Studiile gimnaziale le-a făcut la Cernăuţi, continuându-le în anul şcolar 1862–1863 la Suceava. La Cernăuţi l-a avut profesor pe Aron Pumnul, la care a şi locuit împreună cu fratele său şi cu M. Eminescu. După ce, în 1868, îşi trece la Braşov examenul de absolvire a studiilor liceale, **B.** se înscrie la Universitatea din Viena. În toamna aceluiaşi an era membru al Societăţii Literar-Ştiinţifice a Studenţilor Români. Prieten cu Eminescu, e unul dintre partenerii de discuţii ai poetului, dar între ei va interveni, din cauza opiniilor politice diferite, o ruptură. **B.**, ale cărui sentimente naţionale nu pot fi puse la îndoială, a fost un antijunimist convins şi un adept al purismului în limbă. Ales secretar general în 1871, el îl înlocuieşte, şase luni mai târziu, pe Ioan Slavici la preşedinţia societăţii România Jună. În 1872, după terminarea studiilor universitare, este numit profesor de limbile latină şi română la gimnaziul din Suceava. Va fi titularizat, apoi, la Catedra de limbă şi literatură română a gimnaziului din Cernăuţi, unde va funcţiona un timp şi ca director. Împreună cu alţi intelectuali, înfiinţează societatea filarmonică Armonia (1881) şi societatea culturală Concordia (1885), ambele având ţelul de a consolida unitatea culturală a românilor bucovineni. În calitate de secretar al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, a redactat în 1881 şi 1882 revista „Aurora română”, pe care o va relua, din proprie iniţiativă, în 1884. Colaborează cu versuri, nuvele şi articole la calendarele societăţii (1878–1885), la două dintre ele fiind redactor (în anii 1882 şi 1883), precum şi la alte publicaţii

periodice din Transilvania şi Bucovina, între care „Familia”, „Gazeta de Transilvania”, „Şezătoarea”. A publicat, în mai multe ediţii, şi un manual şcolar de limba şi literatura română.

Deşi în epocă poeziile lui s-au bucurat de oarecare circulaţie, **B.** este un poet cu totul modest. O încercare de „epopee naţională”, *Florinta*, din care s-au păstrat trei variante, apărute succesiv în calendarele Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1878 şi 1879) şi în volum (1880), este menţionabilă doar pentru utilizarea elementelor de mitologie populară. Într-un studiu introductiv, „un tractat despre lirica şi epica română poporală şi clasică”, autorul afirmă că o literatură naţională trebuie să-şi afle resursele în cercetarea trecutului şi a tradiţiilor populare. Pentru o cultură în formare, susţine el, influenţele străine sunt primejdioase. **B.** a scris şi câteva articole în care discută folclorul medical sau unele formule specifice liricii populare. Aparatul critic, în care recurge frecvent la comentariile despre poezia populară ale lui Vasile Alecsandri, la studiile istorice ale lui B. P. Hasdeu, dar şi la lucrări ale învăţaţilor P. J. Šafarik şi Theodor Mommsen, îl arată familiarizat cu bibliografia de istorie şi istorie literară. Îi lipseau însă discernământul critic, rigoarea. Într-un studiu asupra *Codicelui Voroneţean*, din „Aurora română”, purtat de fantezie, el afirmă că primele texte româneşti scrise datează din secolul al X-lea.

SCRIERI: *Florinta*, Cernăuţi, 1880; *Privire istorică asupra trecutului politic-social şi naţional al „Ducatului Bucovinei”* (în colaborare cu Grig. Halipu), Braşov, 1886; *Din istoria limbei şi literaturei române*, partea I: *Istoria limbei române*, Cernăuţi, 1889.

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.,189–190;* G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1966, *159–160*; Curticăpeanu, *Mişc. cult., 147–162*; George Munteanu, *Hyperion*, vol. I: *Viaţa lui Eminescu*, Bucureşti, 1973, *79–81*; *Dicţ. lit. 1900, 133–134*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *167*.

R.Z.

BUMBAC, Vasile (7.II.1837, Costâna, j. Suceava – 27.II.1918, Suceava), poet, folclorist. Este fiul lui Ion Bumbac, ţăran, şi fratele lui Ion Bumbac, autor de versuri. A început liceul la Cernăuţi, dar, din cauza atitudinii politice, este nevoit să-şi termine studiile liceale la Blaj (1862). La Cernăuţi a fost elevul lui Aron Pumnul şi a locuit la acesta împreună cu fratele său, Ion Bumbac, şi cu M. Eminescu. Obţinând în 1864 o bursă pentru Viena, urmează acolo cursurile Universităţii, luând, se pare, şi doctoratul în litere şi filosofie. Preşedinte interimar al Societăţii Studenţilor Români şi, în 1871, vicepreşedinte al societăţii România Jună, el participă, alături de Ioan Slavici şi M. Eminescu, la lucrările comitetului care a organizat, în anul 1871, serbările de la Putna. Din 1874 a funcţionat ca profesor de limbi clasice şi de limba română la gimnaziul din Suceava.

B. a fost unul dintre intelectualii bucovineni care au pregătit, prin scrisul lor, realizarea unităţii naţionale. A publicat versuri, proză, literatură populară, traduceri din literaturile clasice şi din cea germană şi studii de filologie în periodice bucovinene, transilvănene, precum şi în cele din Bucureşti, Pesta şi Viena. Cele mai cunoscute sunt „Muza română”, „Albina”, „Albina Pindului”, „Aurora română” (Pesta), „Aurora română” (Cernăuţi), „Concordia”, „Familia”, „Federaţiunea”, „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, „Foaia Soţietăţii pentru Literatura şi Cultura Română în Bucovina”, „Junimea literară”, „Luceafărul”, „Revista politică”. Mai ales în Bucovina, dar şi în Transilvania, până la Primul Război Mondial, baladele, fabulele şi cântecele lui se găseau în manualele şcolare şi aveau circulaţie datorită simplităţii şi elanului patriotic. Poetul se inspira din istoria naţională, sub înrâurirea lui Vasile Alecsandri, şi din tradiţia populară. A versificat şi câteva basme, culese din împrejurimile Sucevei, şi a încercat să compună o epopee în douăsprezece cânturi, *Descălecarea lui Dragoş în Moldova*, cu subiectul luat din *Cronica lui Huru*. Deşi a publicat mult, o bună parte din scrierile poetice sau teatrale i-au rămas în manuscris. În „Revista politică” din Suceava a tipărit în 1888 şi 1889, sub titlul *Schiţe de escursiuni*, multe din notele păstrate în urma călătoriilor la Bucureşti şi în munţii Moldovei. A făcut traduceri, unele nepublicate, din Vergiliu (*Eneida* – din cele douăsprezece cânturi tălmăcite a publicat trei), Horaţiu, Anacreon, Platon, Homer (*Iliada*), Ovidiu (fragmente din *Metamorfozele*), Schiller şi Goethe. Articolele *Scriere scurtă asupra poveştilor şi tradiţiunilor populare* şi *Serbarea Anului Nou la români* (apărute în „Albina” din 1868–1869) sunt printre primele contribuţii la studiul literaturii şi obiceiurilor populare din ţara noastră. Semna şi cu pseudonimele A. Cosovanu, Audin Costânceanu şi V.C. Audinu.

SCRIERI: *Mulţămită den partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudosiu de Hurmuzachi*, Cernăuţi, 1861; *Cântare sărbătorească compusă cu ocazia sânţirii bisericii catedrale*, [Cernăuţi], 1864; *Schiţe de escursiuni şi Urzirea monăstirei Suceviţa*, Suceava, 1889.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *232–233*; Ioan Slavici, *Amintiri*, îngr. şi pref. George Sanda, Bucureşti, 1967, *43–50*, *106*, *494*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *340*; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *112–127*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *45*, *49–50*, *80*, *266–267*; Iorga, *Oameni*, II, *416–433*; Victor Morariu, *Vasile Bumbac (1837–1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuţi, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *568*, *Ist. lit.* (1982), *640*; *Dicţ. lit. 1900*, *134–135*; Emil Talianu, *Aproape de Luceafăr*, Giurgiu, 2009. ***R.Z.***

BUMBEŞTI, Gheorghe V. (1.XII.1919, București – 8.III.2002), poet, prozator, eseist. Este fiul Violei (n. Petrescu) și al regizorului Victor Bumbeşti. A absolvit în 1938 Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti, debutând în revista liceului, în decembrie 1935, cu poezii şi cronici literare. Începând din 1939, colaborează cu versuri la „Gândirea", „Sfarmă-Piatră", „Presa". A fost elev al lui D. Gusti la Universitatea din Bucureşti, unde în 1942 obține licența la Facultatea de Litere și Filosofie. Redactor la „Gândul nostru" (1941–1942), este între 1942 şi 1944 secretar de redacţie la „Caiete de filosofie", publicaţia lui Anton Dumitriu, ulterior redactor la „Viitorul" (1944–1946). Lucrările *Filosofia Kabalei* (1942), *Sfârşitul omului nou* (1943), *Logica lui Hegel* (1944) sau *Valoarea idealului* (1946) i se publică, de altfel, în colecţia „Caietelor de filosofie". Colaborează, de asemenea, la „Ecoul" (1944) şi „Democraţia" (1944–1945), precum şi la alte numeroase publicaţii. De Crăciunul lui 1942, Radio Bucureşti îi difuzează *Noaptea sfântă*, „motiv religios în patru tablouri", în versuri. În 1947 emigrează în Franţa, iar din 1960 se stabilește în Statele Unite ale Americii. Redactor radiofonic la Paris, va fi în deceniul al optulea redactor-șef al emisiunilor pentru România la postul Vocea Americii.

Prezenţa lui **B.** în presa românească a exilului este sporadică şi nesemnificativă, reducându-se la publicarea unor poeme („Revista scriitorilor români") şi la câteva comentarii literare („Anotimpuri", „Cronicarul"). În 1952 Editura Cartea Pribegiei, creată de Grigore Manoilescu în Argentina, îi multiplică romanul *Cerul era putred*, prefaţat de Mircea Eliade. „Nu voi releva aici meritele acestui prim roman, nu voi vorbi despre paginile admirabile, în care retrăiesc melancoliile portului dunărean, şi arborii lui, şi adolescenţii lui. Nu voi releva nici inevitabilele stângăcii ale începutului. Cartea «există», e o carte vie – şi în literatură lucrul acesta e cel mai important" – recomandă Mircea Eliade, surprinzător, pe un emul al adversarului său din tinereţe, Anton Dumitriu. Romanul este unul cu tentă autobiografică şi îşi desfăşoară acţiunea la Turnu Severin, în anii interbelici. El înfăţişează anii de creştere şi adolescenţă ai protagonistului, Daniel Mironescu, oscilaţiile, căutările, clarificările sale în raport cu vârsta şi cu înţelegerea vremurilor. Influenţa lui Ionel Teodoreanu încă se mai face simţită atât în viziunea literară, cât şi în metaforismul pletoric al stilului. E o „copilărie cu umbre" – pentru a folosi titlul unui roman al lui Dan Petraşincu, preluat oarecum ca model –, dar există şi o reală capacitate a autorului de a creiona şi a crea tipuri caracterologice şi personaje viabile, de a pune accentul pe elementele alerte ale acţiunii şi chiar de a construi convingător o naraţiune fluentă. O proză, totuşi, destul de întârziată ca tendinţe şi finalitate faţă de preocupările epocii când a fost pusă în circulaţie, dar în care Mircea Eliade era înclinat să descopere nuanţe „existenţialiste", în pas cu moda. În 1981, tot multiplicate, **B.** şi-a adunat între coperţile unui volum, în colecţia revistei „Drum" (Ciudad de Mexico), versurile din deceniul 1960–1970, sub titlul *A doua poartă*. Cartea e asemenea unui poem al tristeţilor inevitabilei despărţiri, la senectute, a cuplului. Nostalgiile, rememorările, evocările lirice alternează astfel cu meditaţiile nu de puţine ori filosofarde, prozaizând demersul. În fine, în 1997, în Editura Dorul (Aalborg, Danemarca), publică volumul de povestiri *Cenuşa amintirilor*, o interesantă proiecţie a valorilor memoriale ridicate din anecdotic la nivelul transfigurării artistice, organizat pe câteva cicluri: *Cartea robilor, Cartea oamenilor singuri, Cartea plecărilor* şi *Cartea iubirilor rănite*. „Povestirile" refac atmosfera „întâmplărilor" de altădată, reconstituind în subsidiar drumul unei conştiinţe ce îşi surprinde cu dramatică vibraţie vârstele pribegiei. Sub semnul amintirii stau și portretele din *Mereu umbrele…* (1997), fie că e vorba de profesori (P.P. Negulescu, Anton Dumitriu, Ion Petrovici, Mircea Florian) ori de scriitori (Gala Galaction, Nichifor Crainic, Tudor Vianu, Camil Petrescu, Ion Vinea).

SCRIERI: *Filosofia Kabalei*, Bucureşti, 1942; *Sfârşitul omului nou*, Bucureşti, 1943; *Logica lui Hegel*, Bucureşti, 1944; *Valoarea idealului*, Bucureşti, 1946; *Cerul era*

putred, pref. Mircea Eliade, Valle Hermoso (Argentina), 1952; ed. Cluj-Napoca, 2003; *A doua poartă*, Ciudad de Mexico, 1981; *Poemele lui Algedon* [Pittsburgh, SUA], 1987; *Cenuşa amintirilor*, Aalborg (Danemarca), 1997; *Mereu umbrele…*, Aalborg (Danemarca), 1997.

Repere bibliografice: Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *46–47*; Popa, *Ist. lit.*, I, *697–698*, *passim*. ***N. F.***

BUNARU, Eugen (pseudonim al lui Eugen Barbeş; 4.I.1945, Timişoara) poet, publicist. Este fiul Misircăi (n. Popa) şi al lui Mihail Barbeş, profesor. Învaţă la Şcoala Medie nr. 5 din Timişoara (1951–1962), apoi urmează Facultatea de Filologie, secţia română–germană, din cadrul Universităţii din Timişoara, absolvind în 1968. Este profesor în diverse şcoli din judeţul Timiş: Ianova (1969–1970), Berini (1970–1971), Casa de Copii Şcolari din Sinersig (1971–1972), e pedagog şi profesor suplinitor la Liceul Industrial nr. 8 din Timişoara (1972–1980), pedagog (1980–1991) la Liceul Industrial nr. 9, iar ulterior bibliotecar la acelaşi liceu. Din 1996 coordonează Cenaclul „Pavel Dan" al Casei de Cultură a Studenţilor din Timişoara, alcătuind şi două antologii de poezie ale membrilor acestui cenaclu (2003, 2008). A debutat cu poeme în revista timişoreană „Forum studenţesc" (1979), iar editorial în 1981 cu placheta *Alegerea surâsului*. Mai colaborează la „Orizont", „Contrapunct", „Vatra", „Familia", „Amfiteatru", „Euphorion" ş.a. A fost distins cu mai multe premii, printre care Premiul Cenaclului Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara şi al revistei „Orizont" (1986), Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1999, 2003).

Poet format încă de la debut, **B.** este un autor în cazul căruia implicarea existenţială e dublată de un spirit lucid şi cultivat. Discreţia retractilă dă tonul poeziei sale subtil-ironice, de o eleganţă sobră şi distantă. O poezie atrasă de înregistrarea banalului cotidian (dominant citadin), dar şi a spectacolului său enigmatic, inaparent. Afinităţi cu atmosfera mitteleuropeană din textele lui Mircea Ivănescu sau cu minimalismul fantast al lui Constantin Abăluţă pot fi adeseori detectate în scrisul său. Un vers din poemul *Zvonul pustiu* („Brusc, toate se suprapun: ochii, soarele, urmele") rezumă o întreagă atitudine creatoare, definită de simultaneismul perceptiv. Ochiul – uman şi metauman – mediază această percepţie (un volum din 1994 se intitulează, simbolic, *Ochiul postum*) în care oraşul este personajul principal: „E sâmbătă după-masă şi (pare nefiresc la ora asta în iunie)/ am chiar senzaţia unui oraş peste care pluteşte un clopot verzui/ în timp ce mă las furat de picotirea unei femei care vinde flori/ cu sânii enormi potopiţi pe tejghea. E aproape noapte sau rece/ în piaţa pustie pe al cărei pavaj aleargă cu sunetul lor delicat/ şi secret primele frunze ale toamnei şi un câine numai piele şi oase/ împinge cu botul tandru o aromă străvezie de carne. Mă strecor/ pe străduţe arhaice şi cochete înviate de raze scăpătând/ printre norii a căror încâlcire erotică e în cele din urmă spulberată/ de penetrarea severă şi fermă a soarelui" (*Oraşul sub clopot*). Poemele reunite în 2011 în antologia retrospectivă *Fragmente de tăcere* evocă un univers în destrămare, în care imaginarul şi realul tind să se confunde, dar şi un spaţiu protector, de refugiu. Motivul tăcerii pare să trimită la Lucian Blaga – nimic oracular însă în această poezie a concretului, mereu aflată în proximitatea miracolului: „Într-o dimineaţă tăcută va ninge tăcut şi brusc/ fără nici un avertisment vor exploda/ pomii şi vor ţâşni peste tot (asemenea/ unei oştiri inefabile) florile ierburile/ Într-o dimineaţă zidurile cărunte/ ale cartierelor vechi vor străluci/ ca nişte oglinzi orbitoare ale nimicului/ implorând întârzierea unei ultime raze" (*Poemul fără cuvinte*). Dincolo de notaţia cotidianului, în lirica lui **B.** se înfruntă două forţe: una întunecată, devoratoare, malefică, alta luminoasă, senină, în care cea dintâi se „travesteşte". O sensibilitate decadentă transpare, fără ostentaţie, din gustul său pentru desuetudini, pentru recuperarea unei atmosfere de epocă din cioburile realităţii derizorii. „Istovirea memoriei" e un lait motiv caracteristic. Cu *Travestire în transparenţa zilei* (1996), exerciţiu anamnetic de recuperare a vârstelor aurorale, tragismul existenţial se accentuează. Imaginile sumbre devin omniprezente, chiar dacă morbideţea e domesticită, transferată în scenografii rafinate: „Moartea stă pe pat cu părul alb şi cârlionţat, lipit de craniu, cu o ceaşcă de cafea în mâna galbenă, atât de fină, încât e chiar străvezie; din când în când, soarbe cu înghiţituri mici şi lacome, apoi priveşte distrată" (*Întâlnirea umbrelor*). Imagini ale extincţiei şi ale decreptudinii domină în versurile din *Nobleţea din aer* (1999). Poet lucid şi cultivat, caligraf impresionist al fantasmelor deprimării urbane, dublat în subsidiar de un discret poet metafizic, **B.** e un autor inegal (unele poeme sunt grevate de dilatări lirice: „Odată

în ochii tăi înseraţi/ va înfrunzi o întrebare"), dar semnificativ.

SCRIERI: *Alegerea surâsului*, Bucureşti, 1981; *Datorii nocturne*, Bucureşti, 1985; *Fragment de tăcere*, Timişoara, 1991; *Ochiul postum*, Timişoara 1994; *Travestire în transparenţa unei zile*, Timişoara, 1996; *Nobleţea din aer*, Timişoara, 1999; *Tinereţea unei umbre*, Timişoara, 2003; *Fragmente de tăcere*, Iaşi, 2011. **Ediţii:** Gheorghe Pruncuţ, *Moartea muzicantului*, Timişoara, 1997 (în colaborare), *Smerenii pierdute*, Timişoara 2002 (în colaborare), *Clipa ascunsă*, Timişoara, 2006; Ioan Crăciun, *Blândul ceas al reîntoarcerii*, pref. edit., Timişoara, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, *Formule poetice*, O, 1982, 30; Laurenţiu Ulici, *Calea de mijloc*, RL, 1982, 38; Ţeposu, *Istoria*, *76*; Ruja, *Parte*, I, *237–242*, II, *105–107*; Ioan Moldovan, *„Ochiul postum"*, F, 1995, 6; Gellu Dorian, *Eugen Bunaru*, CL, 1996, 4; Daniel Vighi, *Valahia de mucava*, Timişoara, 1996, *29–31*; Robert Şerban, *Piper pe limbă*, Timişoara, 1999, *33–45*; Annemarie Sorescu, *O lume scufundată*, O, 2001, 3; Lefter, *Scriit. rom.'80–'90*, I, *91–92*; Iulian Boldea, *Penumbra tinereţii*, VTRA, 2004, *11–12*; Gheorghe Mocuţa, *Sistemul modei optzeciste*, Bucureşti, 2004, *127–132*; Marin Mincu, *Fărâme critice*, Constanţa, 2005, *287–314*; *Dicţ. Banat*, *139–141*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *194*; Mircea Bârsilă, *Poeţi contemporani*, Piteşti, 2006, *5–8*; Mircea Mihăieş, *Sindromul Blake*, RL, 2009, 48; Mircea Bârsilă, *Obscuritatea pactului cu lumina în poezie*, R, 2010, 5; Tudor Creţu, *Developări literare*, Timişoara, 2011, *85–88*; Alexandru Ruja, *Labirint critic*, O, 2012, 7. ***Al.R., P.C.***

BUNA VESTIRE, cotidian apărut la Bucureşti între 22 februarie 1937 şi martie 1938 şi apoi între 6 septembrie 1940 şi 21 ianuarie 1941. În 1937 directori sunt Dragoş Protopopescu și Toma Vlădescu, apoi Grigore Manoilescu devine codirector, în 1938 substituindu-l pe Vlădescu; ziarul reapare în 1940 doar cu Manoilescu la direcție, fiind și el înlocuit de Alexandru Constant la 20 octombrie 1940; redactor-şef este de la început Mihail Polihroniade, figurând ca prim redactor și de-a lungul seriei a doua, deși între timp fusese executat de regimul carlist. În acord cu țelul declarat de a combate „tot ce slăbeşte statul românesc şi românismul", subtitlul inițial este „Ziar liber de luptă şi doctrină românească", schimbat la 22 decembrie 1940 cu acela de „Ziar de viaţă şi luptă legionară". De la primele numere **B.v.** își asumă caracterul de organ de propagandă al mișcării legionare. Scriu editoriale de direcție Dragoș Protopopescu, Radu Gyr, Mihail Polihroniade (de regulă pe teme de politică externă), Grigore Manoilescu ș.a. Sunt atrași o serie de colaboratori prestigioși. De pildă, Nae Ionescu face o profesiune de credință legionară pe 27 iunie 1937 (*Sub semnul Arhanghelului*), iar la sfârșitul anului, în decembrie, Mircea Eliade răspunde pozitiv la ancheta *De ce cred în biruința Mișcării Legionare?* („Cred în destinul neamului românesc – de aceea cred în biruința mișcării legionare"), alături de Sextil Puşcariu, Nicolae Roşu, Vasile Băncilă ș.a. Tot Eliade scrie articolul *O revoluţie creştină* (27 iunie 1937), în același an Radu Dragnea provocând prin textul *Ortodoxie şi naţionalism* o polemică cu Nae Ionescu (acesta din urmă susținea, spre deosebire de Dragnea, că între ortodoxie și naționalism nu este nici o incompatibilitate). Mihail Manoilescu salută fascismul italian (*Noua renaștere a omenirii prin Roma*), Traian Brăileanu e manifest antisemit și antidemocrat în articolul *Legiunea și Parlamentul.* Publicația apără cu consecvență poziții estetice retrograde: Toma Vlădescu ia notă cu satisfacție de arestarea lui H. Bonciu pentru pornografie – „o dezinfecție pe care o aplaudăm" – și îl atacă pe Mihail Sadoveanu. Horia Stamatu (semnând Virgil Popescu) se pronunță privind „necesitatea unei estetici noi", „dar nu stabilită prin speculații serbede, de birou, ci smulsă din inima lucrurilor, din miezul sufletului legionar", dar și împotriva romanului de dragoste, considerat nespecific românesc („Românii sunt un neam al bărbăției absolute, neam de asceză și încercări grele. [...] Românii nu au știut niciodată ce înseamnă galanterie, nu vor ști niciodată ce înseamnă un bun roman de amor. Au știut însă întotdeauna ce înseamnă o sabie bine ascuțită și vor ști de acum înainte ce înseamnă un bun roman de vitejie" – *Sentimentalism*). Sunt publicate în schimb poezii de Radu Gyr (*Cântec pentru slava lui Moța și Marin*, *Imnul tinereței legionare*), Vasile Cârdu, Virgil Carianopol. Cronici și medalioane literare sau culturale semnează Dragoș Protopopescu (*În sfârșit un liric: Virgil Carianopol*, cu valorizarea „nu știu dacă nu se vestește tot așa de mare ca Bacovia"), Horia Stamatu (*Vasile Conta*), Ion Băleanu (despre *Ana Florentin* de Ionel Teodoreanu), Radu Gyr (*Traducerile lui N.I. Herescu*). Mircea Streinul (care mai semnează și Mircea Iconarul), Ion I. Cantacuzino, Gabriel Bălănescu documentează stadiul așa-zisei estetici legionare. Mihail Polihroniade, în *Prima*

arestare, oferă fragmente de memorii carcerale dintr-un volum anunțat, *Amintiri din Jilava*. Se tipărește un fragment din romanul lui Dragoș Protopopescu, recenzat ulterior de Horia Stamatu. Antisemitismul este de rigoare în colaborările lui Alexandru Constant, Mircea Streinul, Ion Băleanu (îi atacă pe Tristan Tzara, Ilarie Voronca, I. Peltz, F. Aderca) ș.a. Radu Gyr răspunde la o anchetă despre „invazia iudaică în spiritualitatea și literatura română", cerând „eliminarea totală. To-ta-lă" a scriitorilor evrei din Societatea Scriitorilor Români. Alți colaboratori sunt Haig Acterian, Al. Alexianu (*Vasile Pârvan sau viața Istoriei*), Ioan Victor Vojen (*Adevărul asupra fascismului*), Barbu Slușanschi (*Poeții și moartea* – Eminescu este criticat pentru „cât de inexistentă este trăirea creștină în inspirația" sa). Marietta Sadova și Lucia Demetrius semnează o adaptare după Goethe *Suferințele lui Werther*. După un număr special pe 6 septembrie 1940, revista reapare pe 8 septembrie cu un editorial de Grigore Manoilescu, care evocă istoria gazetei din perspectiva morților legionari (*Porunca lor*). O prezență insistentă este în noua serie Constantin Noica, semnând mai multe articolele liric-gardiste, între care unul dedicat lui Nae Ionescu („Când, acum șase luni, Nae Ionescu începea călătoria sa din urmă, am simțit că pleacă dintre noi logos-ul. […] Pleca, odată cu el, cheia lucrurilor în mijlocul cărora trăiam. […] Nae Ionescu a plătit, pentru ca Dumnezeu și Viața să coboare peste neamul nostru"). În linie cu doctrina tanatică a legionarilor, se republică numeroase texte ale „martirilor", de pildă într-un număr special dedicat lui Mihail Polihroniade. Se tipărește proclamația lui Ion Antonescu către legionari, dar și un articol care încearcă să justifice alianța germano–rusă, în numele „fondului spiritual care solidarizează Europa cu Asia […] împotriva anglo-americanismului" (Mircea Mateescu, *Solidaritatea ruso–germană*). Semnând Dan Barbilian, Ion Barbu își face cunoscută adeziunea legionară, dezicându-se în același timp de modernismul poetic, în articolul *Tabere* (15 decembrie 1940), scris împotriva unui „tip omenesc pe care l-aș putea numi *omul de interior*. […] Omul de interior Edgar Poe, Baudelaire, Mallarmé, Proust. Tot ce e artificial, neviabil în opera lor vine de la o anume estetică a mobilierului, a fastului sau rafinamentului decorativ. […] Am încercat de curând să răsfoiesc pe bătrânul Baudelaire, maestrul încovoietor al tinereții noastre. Am fost apucat de un fel de leșin la înăbușitorul miros rânced exhalat de atâtea flacoane, mirodenii, unsori și alcooluri trezite. *Florile răului* tind tot mai mult să se confunde, cel puțin pentru noi, […] cu grotesca lor versiune argheziană de *flori de mucegai*". Barbilian revine pe 1 ianuarie 1941 cu articolul *Chesat*, îndreptat împotriva moștenirii liberale. Alți colaboratori ai celei de-a doua serii: Ion Chinezu, Horia Stamatu (*Conspirația întunericului*), Barbu Slușanschi, Sextil Pușcariu (*Capitala*), Șerban Milcoveanu, Dan Botta (*Nostalgia Italiei*, în numărul special *Italia*, 20 octombrie 1940), Al. Alexianu (*Italieni, călători și oaspeți în țările noastre*, *Creștinism în Dacia*), I. Diaconescu, Dragoș Vrânceanu (*Ultimele zvârcoliri ale masoneriei și neo-masoneriei*), Vladimir Pandele, Constantin D. Chiriță, Ștefan Ion Gheorghe (*Conceptul de drept internațional al războiului*, conspect după Carl Schmitt). Sub egida **B.v.** a apărut, între 1 decembrie 1940 și 19 ianuarie 1941, suplimentul „Bunavestire de duminică", subintitulat de la numărul al doilea „Săptămânalul ilustrat al familiei românești". ***M.I.***

BUNĂ VESTIRE, publicaţie apărută la Roma, trimestrial, între 1962 şi 1978. Redactori: Flaviu Popan (1962–1968) şi Filip Dozzi (1978). De formatul „Vieţii româneşti" şi având înscris pe copertă mottoul „Nimic nu putem contra adevărului, ci pentru adevăr" (Cor. XIII, 8), revista, al cărei subtitlu este „Organ de zidire creştină", nu indică un colegiu redacţional ori un colectiv coordonator. Din *Cuvânt înainte*, care deschide primul număr (ianuarie–martie 1962), se pot descifra intenţiile şi profilul publicaţiei: „Gândul nostru nu e de a crea o bisericuţă a unei provincii sau caste, ci de a îmbrăţişa, într-o largă viziune naţională şi religioasă, în cadrul lozincii anunţate, toate problemele ce i se pot încadra. De aceea toţi care ar avea de spus ceva în vederea realizării programului nostru sunt bineveniţi între noi […] revista noastră nu poate să fie decât un organ de zidire creştină şi un vehicol al adevărului: religios, filosofic, moral, istoric sau de orice ordin ar fi". Publicaţia apare în două serii: prima (ianuarie 1962 – decembrie 1968), cu un caracter exclusiv religios, nu cuprinde pagini literare sau culturale; păstrând acelaşi subtitlu şi motto, seria a doua, care începe cu un număr dublu (1–2, ianuarie–iunie 1969), are însă o viziune umanistă mai

cuprinzătoare şi o deschidere spre alte domenii ale spiritului, depăşind cadrul iniţial. Cu timpul caracterul studiilor şi al articolelor se lărgeşte spre perspectiva istorică şi filologică (Ion Popinceanu, *Limba religioasă şi limba superstiţiilor la români*; Ştefan Manciulea, *Scriitori străini despre vechimea şi numărul străinilor din Transilvania, Banat şi Ungaria* etc.), ca și spre studii de istorie literară, cel mai adesea în marginea operei eminesciene (Ion Filip, *Eminescu şi ţărănimea*; S. St. Marin, *Eminescu şi critica italiană. Note şi impresii*; V. Paolini, *Umanismul lui Eminescu*), susținute de grupaje de versuri, comentarii critice, pagini de jurnal, eseuri. Revista include şi o rubrică miscelanee, „Publicaţii sosite la redacţie", de comentarii pe marginea conținutului revistelor româneşti din ţară şi din exil şi de consemnări ale evenimentelor şi ştirilor culturale. Cei mai importanţi colaboratori sunt Alexandru Gregorian (*Itinerarii hispanice*, *Colindul ciubărarilor, Jocul îngerilor*), George Ciorănescu, care reuneşte sub titlul *Preacurata în literatura universală* traduceri din poezia religioasă italiană (Francesco d'Assisi, Dante, vicontele de Altamira) și franceză (Francis Jammes, Paul Claudel, Pierre Emmanuel), din *Vicleimul castilian*, „o venerabilă relicvă literară care precedă şi anunţă viitoarea literatură dramatică spaniolă". Prozatorului Vintilă Horia, prezent cu pagini de jurnal, Miron Kiropol îi creionează un portret artistic de prestigiu (*Întâlnire cu Vintilă Horia*). Între colaboratorii importanţi ai revistei pot fi întâlniţi cu pagini eseistice vizând stricta actualitate sau cu ample studii de filosofie a culturii Octavian Vuia (*Marxismul şi religia în România, Cât am fost şi cât suntem de independenţi astăzi*) şi Radu Enescu (*Omul, fiinţă culturală*). ***M.P.-C.***

BURAC, Andrei (17.VIII.1938, Cârăţăni–Tighina), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Marinei (n. Popov) şi al lui Dorofei Burac, ţărani. Mai întâi elev la şcoala de medicină din Bender (1953–1955), apoi felcer, urmează după un timp Institutul de Medicină din Chişinău (1958–1964) şi devine medic chirurg la spitalul din Căuşeni, iar din 1968 la Chişinău. Frecventează şi cursurile superioare de pe lângă Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" din Moscova (1975–1977), în perioada următoare dedicându-se exclusiv literaturii. A fost redactor la *Enciclopedia moldovenească* şi la revista „Columna", secretar al Filialei din Republica Moldova a PEN-Clubului (1990), apoi preşedinte al Filialei din Chişinău (1998). Este membru, din 1993, în World Academy of Art & Culture şi în World Congress of Poets. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998), Premiul UNESCO (2000), Premiul de Excelență al Uniunii Teatrale din Republica Moldova (2004), Medalia „Ion Luca Caragiale" (2008) ş.a.

În poezia din volumele *Ispita înfloririi* (1970) şi *Culegători în amurg* (1976) **B.**, care debutase în presă în 1964, cultivă o specie de ruralism naturalist, înrudit cu al lui Ilarie Voronca şi intrat în simbioză cu intelectualismul, care este mai mult unul de atmosferă reflexivă, de „impresie". Poezia este marcată treptat de pierderea noţiunii de timp şi de alunecarea într-un spaţiu vid, lipsit de tot ce e viu. Realitatea sufletească se transformă în irealitate spirituală, senzaţiile şi impresiile, potenţate, colorate intens, se conturează ca la un pointilist, autorul fiind, fără îndoială, un neoimpresionist. „Clipele golite de timp", singurătatea, tăcerea, senzaţia de îndepărtate, de înstrăinare, de târziu, ceasurile „ce gonesc în ieri, de rătăcire şi trecere" formează axul tematic în paginile din *Cu toată fiinţa spre altundeva* (1998). Şi secvenţele nuvelistice ale lui **B.**, din *Întoarcerea lui Traian* (1990) bunăoară, sunt instantanee dramatice bine susţinute de momente-cheie de nelinişte sufletească, de alunecări în ireal şi abstract. Plăcerea confesiunii şi pendularea între existent şi inexistent, între un timp concret şi un timp „fără spaţiu", vid, inconsistent, ca o magmă informă, denotă aceeaşi încercare de regăsire la hotarul incert dintre viaţă, vis şi moarte. **B.** e şi autor a numeroase piese de teatru şi scenarii radiofonice sau de film, puse în scenă, în ţară şi în afara ei, începând din 1979, când e montată *Primăvara în doi*, urmată de *Iulia*, *Moartea de după prânz*, *Fântâna Anghelinei*, *Bufniţa*, *Iuda* ş.a. Populate în mare parte de tineri cu tot spectrul lor de frământări, dileme, complexe, piesele aduc la rampă personaje plictisite de cotidian şi de convenţii, preferând marginea şi fuga din real. Nevoia de purificare sau dragostea ce sfidează normele se întâlnesc în aceste parabole etice ori poetice, unde sensurile se insinuează cel mai adesea discret, subtextual.

SCRIERI: *Ispita înfloririi*, pref. Grigore Vieru, Chişinău, 1970; *Culegători în amurg*, postfaţă Mihai Cimpoi, Chişinău, 1976; *Perpetuele bucurii*, Chişinău, 1977; *Primăvara în doi*, pref. Leonid Cemortan, Mihai Cimpoi, Ion Gheorghiţă, Chişinău, 1988; *Întoarcerea lui Traian*,

Chişinău, 1990; *Orizont vertical*, Chişinău, 1990; *Cu toată ființa spre altundeva*, Chişinău, 1998; *Între somn şi veghe*, Chişinău, 2005; *Asediaţi de cuvinte*, Timişoara, 2005; *Flacăra din vechile oglinzi*, Bucureşti, 2005; *Există ore*, Chişinău, 2006; *Arena*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 2008.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, *Ispita înfloririi şi ispita unui debut*, „Cultura", 1972, 1 aprilie; Grigore Vieru, *Răbdare şi frumoasă trudă*, LA, 1988, 25 august; Mihai Cimpoi, *Amiaza culegătorului*, LA, 1988, 25 august; Gheorghe Tomozei, *Poeţi basarabeni*, L, 1992, 48; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 219*; [*Andrei Burac*], LA, 1998, 13 august (grupaj special); Grigore Chiper, *Virtualul de după*, CF, 1998, 11–12; Simion Bărbulescu, *Poeţi din diaspora*, CL, 2000, 1; *Mică encicl., 33–46*; Emilian Marcu, *„Asediaţi de cuvinte"*, CL, 2005, 10; *Dicţ. Chişinău, 80–82*; Rachieru, *Poeţi Basarabia, 268–272*. ***M.C.***

BURADA, Maria (15.IV.1812, Iaşi – 11.II.1886, Iaşi), traducătoare. Fiică a şătrarului Ioan Isăcescu, **B.** a primit o educaţie aleasă în familie (cunoştea limbile greacă, franceză, rusă, germană). În 1831 se căsătoreşte cu vornicul Teodor Burada, autor al unor însemnări memorialistice. Mamă a folcloristului Teodor T. Burada, ea este prima femeie din Moldova care traduce piese de teatru. În 1847 tălmăceşte melodrama în patru acte *Clopotarul de la Sf. Pavel* de Joseph Bouchardy (o traducere anterioară a acestei piese, datorată lui Petre Teulescu, apăruse la Bucureşti, în 1846). Piesa, care s-a jucat la Iaşi la 15 martie 1848, a stârnit ecou în publicul ieşean din preajma evenimentelor care vor marca anul revoluţionar 1848.

Traduceri: Joseph Bouchardy, *Clopotarul de la Sf. Pavel*, Iaşi, 1849.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *221*; Burada, *Ist. teatr.*, I, *303*, II, *24–25*; Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, 1966, *5*; *Dicţ. lit. 1900, 135*. ***L.Bd.***

BURADA, Teodor (28.VIII.1800, Odobeşti – 14.VII.1866, Iaşi), memorialist. Este fiul Elenei (călugărită mai târziu sub numele Evghenia) şi al preotului Radu Burada. Învaţă mai întâi acasă, după care este trimis, în 1816, la Seminarul de la Socola din Iaşi. Când revine la Odobești, serdarul Constantin Robescu, care îl adoptă, se îngrijeşte de educaţia sa muzicală. Chemat de Ioan Sandu Sturza la Iaşi în 1823, pentru a primi rangul de clucer, este surghiunit în anul următor la mănăstirea Neamţ, sub bănuiala de a se fi amestecat într-un complot împotriva domnitorului. Evadează şi fuge în Ţara Românească, unde funcţionează ca profesor de muzică la Craiova şi Cerneţi. Din 1826 întreprinde o călătorie prin Viena, Trieste, Veneţia. Întors în ţară, se stabileşte, în 1829, la Iaşi, unde obţine ranguri de boierie, de la sluger la mare vornic, iar din 1857 este şi „avocat privileghist" în Moldova. Cu soţia sa, Maria Burada, deschide, în 1831, şcoli în Iaşi, organizează concerte de muzică clasică, acordă sprijin artiştilor. În mai–iulie 1848 şi-a scris memoriile şi sfaturile morale adresate fiilor săi, unul dintre aceştia fiind viitorul folclorist Teodor T. Burada. În aceste însemnări, rămase mult timp în pagini de revistă („Arhiva", 1908, „Teodor Codrescu", 1935) sau chiar în manuscris și publicate postum abia în 1998, vornicul istoriseşte cu talent întâmplările din călătorie, spre învăţătură şi cunoaştere. Povestirea are savoarea vechilor cronici, iar stilul este adesea oral, sfătos sau cu intonaţie de predică religioasă. **B.** a lăsat astfel fiilor săi un document sufletesc, un testament („ca să vă lumineze ochii minții voastre și să vă deie înțelepciune spre păzirea legilor și a îndreptărilor"), dar şi pagini cu valoare literară, alcătuite din perspectiva unui om sensibil, trăitor în miezul unor evenimente zbuciumate.

SCRIERI: *Testamentul meu*, îngr. și postfață Liviu Papuc și Vasile Pop-Luca, Iași, 1998.

Repere bibliografice: T. T. Burada, *Opere*, II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, 1975, *21–24*; A.D. Xenopol, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, „Arhiva", 1908, 1; A.D. Atanasiu, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, „Arta română", 1910, 3–4; Mihail Posluşnicu, *Istoria muzicii la români*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1928, *330–333*; Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Burada*, „Teodor Codrescu", 1935, 1; Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, 1966, *4–5; Dicţ. lit. 1900, 135*; Ilie Dan, *Valorizarea unui manuscris*, CRC, 1999, 4. ***L.Bd.***

BURADA, Teodor T. (3.X.1839, Iaşi – 17.II.1923, Iaşi), folclorist, etnograf, istoric al teatrului, memorialist.

Cărturar de formaţie enciclopedică, în permanent contact cu evenimentele culturale din epocă, **B.** a moştenit de la tatăl său, Teodor Burada, mare vornic în Moldova, talentul de memorialist, iar de la mama sa, Maria Burada (n. Isăcescu), aparţinând unei vechi familii de boieri moldoveni, înclinaţia

spre muzică, literatură şi limbi străine. Învaţă mai întâi în casa părintească, având profesori iluştri ca V. A. Urechia şi Grigore Cobălcescu. Intră în 1856 cadet la Şcoala Militară, pe care o părăseşte după un an, trecând ca elev la Academia din Iaşi (fosta Academie Mihăileană). În 1860 şi 1861 era student la Facultatea de Drept a Universităţii ieşene, ţinând în acelaşi timp, gratuit, un curs de violină la Conservator. Pentru a-şi perfecţiona studiile, pleacă la Paris, unde urmează cursurile Facultăţii de Drept, dar şi Conservatorul de Muzică, fiind primul student din Moldova înscris la această instituţie. Licenţiat în drept în 1865, se întoarce în ţară în anul următor. Ocupă funcţii în magistratură la Roman, Galaţi, Focşani, Constanța şi Iaşi. Stabilit definitiv în Iaşi din 1871, este numit în 1877 profesor de teorie şi solfegiu la Conservator. În 1885 demisionează din magistratură, pentru a rămâne doar profesor de muzică, şi se dedică cu pasiune preocupărilor pedagogice până la pensionarea sa, în 1903. Între timp organiza în scopuri educative concerte populare gratuite. Cu acelaşi scop a scos la Iaşi, între 1875 şi 1877, „Almanah muzical". A colaborat la publicaţii prestigioase („Convorbiri literare", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", „Românul", „Arhiva" ş.a.) şi a făcut parte din numeroase societăţi culturale, printre care Junimea (1878), Societatea Amicii Artelor (1886), Societatea Ştiinţifică şi Literară din Iaşi, pe care o va conduce în intervalele 1903–1906 şi 1908–1914. A fost membru corespondent al Academiei Române (1887), propus de B.P. Hasdeu.

Cele dintâi cercetări pe care **B.** le întreprinde sunt muzicale şi folclorice. A publicat studii de istoria muzicii şi a teatrului, în care a inclus şi teatrul popular, cea mai importantă fiind *Istoria teatrului în Moldova* (I–II, 1915–1922). Îl pasionau inscripţiile descoperite pe zidurile unor biserici vechi şi urmele preistorice. Rezultatele acestor cercetări i-au inspirat şi pagini literare, căci, în amintirile publicate mai târziu, în „Arhiva", se regăsesc, povestite cu umor, unele împrejurări care l-au dus la descoperirile amintite. Interesându-se de muzica populară, a ajuns să se ocupe şi de alte laturi ale folclorului românesc (*Despre întrebuinţarea muzicei în unele obiceiuri vechi ale poporului român*). A cules bocete şi le-a studiat în cadrul ceremonialului de înmormântare la români, urmărit pe zone geografice, fiind printre primii care au subliniat valoarea bocetului ca specie și primul care publică o culegere de bocete populare românești („Convorbiri literare", 1879). Prioritatea o deţine şi în culegerea sau semnalarea unor cântece populare şi obiceiuri la români (*Cântecul cununei, Caloianul).* Călătorind prin ţară, el a sesizat diferenţele regionale dintre producţiile folclorice. *O călătorie în Dobrogea* (1880) este cea dintâi cercetare folclorică de tip monografic care prezintă speciile populare în versuri (colinde, descântece, bocete, balade etc.) în context istoric, geografic şi etnografic. Pe folclorist nu l-a preocupat în primul rând valoarea literară a materialului cules, ci mai degrabă vechimea lui, iar alteori noutatea tematică. În căutare de urme istorice din trecut, îşi începe, în 1882, peregrinările la românii din Peninsula Balcanică şi Asia Mică. N. Iorga l-a numit, într-o frumoasă caracterizare, „pelerin pe toate plaiurile rătăcirilor româneşti". Scopul său era să atragă atenția atât administrației din ţările străbătute, cât și celor de acasă, asupra condițiilor aspre de viaţă ale românilor din afara graniţelor, spre salvarea lor de la pierderea conștiinței naționale. Aceste călătorii au avut ca rezultat interesante studii cu caracter etnografic şi folcloric. Concepute monografic, lucrările conţin numeroase consideraţii de ordin geografic, istoric, etnografic, folcloric, precum şi poezii, melodii populare şi texte dialectale: *Datinile la nunţi ale poporului român din Macedonia, Poezii populare adunate în Macedonia* ş.a. Singulare erau preocupările pentru identificarea urmelor dacice în crestăturile plutaşilor pe cherestele sau ale şalgăilor pe droburile de sare. Din 1905 apare în „Arhiva" ciclul de prezentări etnografice descriptive ale unor obiceiuri de peste an şi practici ale poporului român, grupate sub titlul *Privelişti şi datini în Moldova.* Autorul le va relua, cu adăugiri, în primul capitol din *Istoria teatrului în Moldova.* **B.** înţelege teatrul popular într-o accepţie largă, incluzând aici şi alte manifestări cu caracter dramatic: pluguşorul, colinda, steaua. Interesante sunt descrierile minuţioase ale spectacolelor de teatru folcloric (texte, gesturi, mişcări ale actorilor, instrumente). Pentru unele jocuri dramatice (jocul caprei sau turca) este discutată originea, sugerându-se legături cu practici asemănătoare la greci şi romani. Sunt descrise, de asemenea, sorcova, jocul cucilor, caloianul, scoaterea cailor domneşti la ceair, nunta ţărănească ş.a. Operă de informaţie în primul rând, *Istoria teatrului în Moldova* se încadra viziunii autorului asupra istoriei generale a

teatrului românesc. Modul de prezentare preferat, acela al unei înşiruiri cronologice pe stagiuni, i-a solicitat ani îndelungaţi de muncă. Paginile de memorialistică şi traducerile întregesc portretul acestui cărturar cu largi disponibilităţi. Relatările pline de umor ale experienţelor încercate în călătoriile sale sunt făcute într-un stil vioi şi antrenant. Pus în situaţii neprevăzute, de cele mai multe ori comice, povestitorul, înzestrat cu mult bun-simţ şi isteţime, găseşte rezolvări fericite. **B.** este primul care a făcut o călătorie la vlahii din Asia Mică, trimişi acolo de împăratul Justinian. În această amintire el explică, într-o sinteză, scopul călătoriilor sale la românii din străinătate: „Pe aceşti fraţi ai noştri locuind în ţările străine, purtând greul jug al străinismului, i-am cercetat de aproape, vorbind despre ei în destule scrieri ce am publicat". A.D. Xenopol, în 1904, aprecia că pe tărâm etnografic, folcloristic, arheologic şi literar **B.** este cel dintâi care s-a interesat de soarta românilor trăitori în diferite ţări, încercând să le redeştepte iubirea pentru muzica şi tradiţiile strămoşilor.

SCRIERI: *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880; ed. 2, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1962; *Despre crestăturile plutaşilor pe cherestele şi alte semne doveditoare de proprietate la români*, Iaşi, 1880; *Datinile poporului român la înmormântări*, Iaşi, 1882; ed. 2, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2006; *O călătorie la Muntele Athos*, Iaşi, 1884; *Cercetări despre şcoalele româneşti din Turcia*, Bucureşti, 1890; *O călătorie în satele moldoveneşti din gubernia Cherson (Rusia)*, Iaşi, 1893; *Cântecul lui Mihai Viteazul la românii din Bithinia (Asia Mică)*, Iaşi, 1893; *O călătorie la românii din Moravia*, Iaşi, 1894; *Cercetări despre românii din insula Veglia*, Iaşi, 1895; *O călătorie în satele româneşti din Istria*, Iaşi, 1896; *O călătorie la românii din Silezia austriacă*, Iaşi, 1896; *O călătorie la românii din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia)*, Iaşi, 1906; *O călătorie la vlahii (românii) din Kraina, Croaţia şi Dalmaţia*, Iaşi, 1908; *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei*, Bucureşti, 1911; *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922; ed. 2, îngr. şi pref. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1975; *Opere*, vol. I–II, îngr. Viorel Cosma, Bucureşti, 1971–1975, vol. III–IV, Bucureşti, 1978; *Puncte extreme ale spaţiului etnic românesc*, îngr. şi pref. I. Oprişan, Bucureşti, 2003. **Traduceri:** *Deplinele anecdote a lui Balakirev, fostul bufon la curtea lui Petru cel Mare al Rusiei*, Iaşi, 1853 (în colaborare cu Constantin şi Mihail Burada).

Repere bibliografice: Viorel Cosma, *Teodor Burada*, Bucureşti, 1966; Chiţimia, *Folclorişti, 73–159; Ist. comp. Rom., 44–46; Ist. lit.*, III, *822–834*; Bârlea, *Ist. folc., 266–272*; Şerban Cioculescu, *„Istoria teatrului în Moldova"*, RL, 1975, 31, 32; *Dicţ. lit. 1900, 135–136;* Lucia Berdan, *Teodor T. Burada, „pelerin pe toate plaiurile rătăcirilor româneşti"*, DL, 1993, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *406–407*; Teodor Vârgolici, *Lucrări de etnografie și folcloristică românească*, ALA, 2004, 708; Datcu, *Dicţ. etnolog., 170–172;* Mihai Cozmei, *T.T. Burada. Un întemeietor,* Iaşi, 2012.

L.Bd.

BURERIU, Lucian (22.XI.1942, Lugoj), poet, prozator. Este fiul Carolinei-Gisela Bureriu (n. Planinger-Jankowszky), profesoară, şi al lui Romulus Bureriu, funcţionar. Urmează şcoala elementară şi liceul la Lugoj (1949–1960), apoi este student al Facultăţii de Filologie, secţia română–germană, la Universitatea din Timişoara (1960–1965). A funcţionat ca profesor în localităţile Curtea (1965–1968) şi Biled (1990–1994) din judeţul Timiş, reporter şi redactor la Radio Timişoara (1968–1972), redactor la revista „Orizont" (1972–1990), bibliotecar la Biblioteca Judeţeană Timiş (1994–2001). A debutat cu poezie (*Primul om*) în „Scrisul bănăţean" (1960), iar editorial cu volumul de versuri *Afectivităţi conştiente* (1968). Mai colaborează la „Orizont", „Luceafărul", „Gazeta literară", „România literară", „Viaţa românească", „Banat" (Lugoj), „Vestul", „Vrerea", „Stavaranije" (Serbia), „Observatorul" (Canada) ş.a.

De la început, poezia lui **B**. a fost una de frondă, poetul refăcând imaginea adolescentului teribil, care caută prin atitudini de revoltă un timp al candorii şi un sentiment al solidarităţii. Simte limita spaţiului (*Daruri, daruri*), înţelegând că nu se poate modela după dorinţa proprie, pe care o revarsă în gesturi grandilocvente. În fapt, umorul şi ironia însoţesc mereu o poezie a deghizării şi subterfugiului, a eschivei şi a măştilor. Din poziţia rebarbativ-adolescentină se nasc şi solidarizarea, „colegialitatea" şi impactul cu marile spirite. Poetul nu se simte complexat, le evocă şi invocă apropiat, chiar cu o uşoară detaşare ironică („Teme-te, Adrian Leverkun, eu sunt viaţa"; „Johannes Brahms, nu pleca!/ Redă-mi acordurile tragice-ale eroicei materii"; „Alergam, însă Bach ne urmărea, uniform/ Ne opream, însă Bach ne depăşea uniform"). Afectivitatea merge mai mult spre muzică (Bach, Brahms, Vivaldi), pedagogia ei fiind receptată catalitic. Sub şfichiuirea ironiei cad mari nume: „Suntem uneori Goethe, nume dogit, nume de trunchi" (*Elegia de la Marienbad*); Oedip ar fi „pungaşul acţiunii", încercând ridicarea unui fals tron al suferinţei. În *Hamlet şi fereastra verde* revine atmosfera bufă („Îmbătrâneşte Hamlet şi-i rugineşte spada,/ Iar ura-n el şi-a domolit cascada"). De altfel, tonul de bufonadă şi teatralitatea însoţesc

accentuat poezia lui **B.** Din volumul *Marele solstițiu* (1989) se pot cita *Nocturnă*, *Candori de ceas*, *Insomnie*, *Început de lume*, *Marea aşteptare*, *Alb cu orgă*, şi aici autorul combinând lirica de idei cu proiecţia destăinuirilor afective, într-un flux care dă forţă şi fluenţă mişcării poetice. Talentul de prozator l-a încercat **B.** în două dense şi savuroase volume, intitulate *Concert pentru mâna stângă* (1978) şi *Viaţa refolosibilă* (1983), unde foloseşte schiţa, textul epic de repede ochire asupra trăsăturilor definitorii ale unui personaj şi descoperă evenimente şi caractere (*Muzica apelor*, *N-a fost nuntă mai frumoasă*, *Scriitorii la ei acasă*, *Buna vecinătate*, *Bastionul fericirii*, *Casa de pe strada umbroasă*, *Reportaj de la etaj* etc.). Scris cu vădită aplecare spre construcţia epică, *Uraganul de fier* (1996) este romanul unui topos şi al metamorfozării sale în timp. În cele trei părţi se reface imaginea Timişoarei, din istorie (epoca prinţului Eugeniu de Savoya) până spre contemporaneitate (*Căpitan de cursă lungă*). Realitatea istorică se îmbină cu ficţiunea, improvizaţia imaginaţiei cu mitul, precum în povestea unor moroni din mlaştinile de lângă cetate. Cu toate că în *Hotel California* (2012) prozele-eseu sunt mai extinse, acestea nu trec de un anumit palier valoric, în care de remarcat sunt libertatea expresiei şi structurile epice uşor alambicate. Textele nu au, însă, incisivitatea atitudinii şi savoarea ironiei din proza anterioară.

SCRIERI: *Afectivităţi conştiente*, Bucureşti, 1968; *Concert pentru mâna stângă*, Timişoara, 1978; *Viaţa refolosibilă*, Timişoara, 1983; *Marele solstiţiu*, Timişoara, 1989; *Uraganul de fier*, Timişoara, 1996; *Hotel California*, Timişoara, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Afectivităţi conştiente”*, GL, 1968, 31 Cornel Ungureanu, *„Afectivităţi conştiente”*, O, 1968, 10; Camil Baltazar, *„Afectivităţi conştiente”*, VR, 1968, 10; Marian Odangiu, *„Concert pentru mâna stângă”*, O, 1979, 16, *2*; Ruja, *Parte*, I, *260–264*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *407–408*; Constantin Dram, *Timpul, ca erou pozitiv*, CL, 1997, 5; Ion Arieşanu, *Printre înţelepţi*, Timişoara, 2009, *94–97*; Popa, *Ist. lit.*, II, *588*. ***Al.R.***

BURGHIU, Iacob (3.VII.1941, Zăicani–Edineţ – 28.VI.2003, Chişinău), prozator, poet. Este fiul Eudochiei (n. Voinarovschi-Chiaburu) şi al lui Iacob Burghiu, ţărani. Urmează Facultatea de Fizică şi Matematică la Institutul Pedagogic din Bălţi, apoi Facultatea de Regie la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova, absolvită în 1969. Între timp a evoluat ca actor pe scena Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri” din Bălţi (1958–1960) şi pe aceea a Teatrului Luceafărul din Chişinău (1960–1964). Consultant la Uniunea Scriitorilor, director (1989–1990), apoi prim-viceministru în Ministerul Culturii din Republica Moldova (1991–1994), va fi prim-vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, director al Centrului Naţional de Studii Literare şi Muzeografie „Mihail Kogălniceanu” (1995–1997), consilier prezidenţial (1997–2001).

B. a debutat în 1962 la revista „Nistru”, iar editorial cu o culegere de nuvele, *Soare în cârjă*, apărută în 1966. Prozatorul dovedeşte predilecţie pentru proza lirică şi pentru naraţiunea de analiză psihologică. A mai publicat poezie „având ca temă fundamentală întoarcerea la izvoare, la rădăcini, spre «mioara originară»” (Mihai Cimpoi), alte volume de nuvele, *Fântâna adună apă* (1970) şi *Lebăda roşie* (1981), iar în săptămânalul „Literatura şi arta” i-au fost inserate fragmente din romanul *A rămas viţa, a rămas sămânţa*. A scris şi piesele de teatru *Alexandru Lăpuşneanu* şi *Cutremurul*. S-a impus concomitent în cinematografie, începând din 1968, prin regia filmelor *Colinda*, *Povârnişul*, *Casă pentru Serafim*, *Nu crede ţipătul păsării de noapte*, prin scenariile şi regia documentarelor *Paralela 47*, *Balada lemnului*, *Mama*, *Pământul nu uită*, *Vlad Ioviţă* ş.a. Şi aici înclină spre metaforă şi simbol, fiind un adept al filmului poetic.

SCRIERI: *Soare în cârjă*, Chişinău, 1966; *Fântâna adună apă*, Chişinău, 1970; *Lebăda roşie*, Chişinău, 1981; *Spre o mioară*, Chişinău, 1987; *Vânturi solare*, Chişinău, 1999; *Cifre romane pe lespezi de calvar*, Chişinău, 2001; *Rup spice duminica*, Chişinău, 2001; *Soră lume*, Chişinău, 2001.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Iacob Burghiu*, în *Profiluri*, *74–78*; Mihail Dolgan, *Marginalii critice*, Chişinău, 1973, *190–199*; Nicolae Bătrânu, *Fascinaţia sau riscul metaforizării excesive*, „Nistru”, 1983, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *205*; *Dicţ. Chişinău*, *82–83*. ***I.C.***

BURICEA, Aurel M. (27.X.1943, Ulmu, j. Brăila), poet. A urmat şcoala generală la Ulmu (1950–1957) şi liceul la Galaţi, apoi la Brăila (încheiat în 1961). Absolvent al Facultăţii de Matematică a Universităţii din Galaţi (1966), lucrează peste trei decenii ca profesor de matematică la şcoala din localitatea natală. În anii ’90 devine director al Editurii Danubiu. A debutat în revista „Argeş” (1968). Prezent în *Caietul debutanţilor* din 1977, publică primul volum personal de versuri, *Sarea neagră a nopţilor*, în 1979, cartea având pe copertă un text de recomandare semnat de Fănuş Neagu.

Lirica lui **B.** constituie, în mare măsură, un fel de „portret-robot" al poeziei româneşti a anilor ’70 din secolulal XX-lea sau, în orice caz, al formulei predominante a acesteia. Poetul nu impresionează prin originalitate. Se regăsesc în textele sale instituirea lirică a unui pannaturism legitimat de sentimentul de participare la viaţa cosmică, perceperea aştrilor, a stihiilor şi mineralelor, a plantelor şi vieţuitoarelor ca părţi integrante ale eului poetic ori, mai degrabă, „vărsarea" eului în natură, împletirea inextricabilă între confesiune şi contemplaţie. Toate îi definesc poezia, dar nu o individualizează ci, dimpotrivă, o ancorează într-un peisaj – cel şaptezecist – în care aceste trăsături, accente şi perspective erau uzuale, dacă nu ubicue. Caracteristice sunt tonul consecvent elegiac chiar şi în momentele de exultanţă, cenzurarea sentimentului în confidenţa elegiacă, aplecarea statornică spre „melancholie", preferinţa pentru sonet. Limbajul şi tehnica expresivă sunt la fel de convenţionale ca şi zestrea ei sentimental-ideatică, fiind pline de ticurile, rutinele şi clişeele metaforizării şaptezeciste, manierizate. În *Arhivele cerului* (2001) **B.** a adunat mici eseuri, articole, evocări, cronici, convorbiri, alături de texte referitoare la opera proprie, semnate de scriitori sau de critici.

SCRIERI: *Sarea neagră a nopţilor*, Cluj-Napoca, 1979; *Clopote de magneziu*, Bucureşti, 1981; *Elegii nocturne*, Cluj-Napoca, 1988; *Poeme de dragoste*, Galaţi, 1990; *Axiome sacre*, Brăila, 1998; *Sonete pascale*, Brăila, 1999; *Arhivele cerului*, Brăila, 2001; *Haiku*, Ulmu, 2001; *Scara din Ulm*, Galaţi, 2003; *Între număr şi cuvânt*, Ulmu, 2004; *Povestea unui suflet*, Brăila, 2002; *Masca unui înger*, Brăila, 2006; *Vama din Rod*, Brăila, 2007; *Vocația prieteniei*, I, Ulmu, 2007; *Scriitori brăileni de azi*, Brăila, 2008; *Umbre de vise*, Ulmu, 2008; *Cântecul reginei*, Brăila, 2009; *Crucea din muguri*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *Cântări şi împliniri*, LCF, 1979, 49; Laurenţiu Ulici, *Implicarea poetică*, RL, 1980, 5; Teodor Vârgolici, *Meditaţii lirice*, RL, 1989, 4; Ion Roșioru, *„Axiome sacre"*, TMS, 1998, 3; Laurenţiu Ulici, *Aurel M. Buricea, un poet religios*, L, 2001, 11–12; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, *42–44;* Emilian Marcu, *„Masca unui înger"*, CL, 2007, 11; Emilian Marcu, *„Scriitori brăileni de azi"*, CL, 2009, 2. ***N. Br.***

BURILEANU, Aristide (22.III.1913, Turnu Severin – ?, New York), critic literar, eseist. Este fiul Viei (n. Athanasiu) și al lui Petre Burileanu, avocat. Absolvent al Facultății de Drept la Universitatea din București, îmbrățișează, din 1936, cariera diplomatică, fiind trimis la Belgrad, Lisabona și Paris. Se află în Portugalia în anii ’40, în perioada în care şi Mircea Eliade, Leontin Jean Constantinescu şi Victor Cădere se găseau acolo. Rămas în exil, a lucrat ca ziarist la postul de radio Europa Liberă, chiar de la înființarea acestuia în 1950, și ca redactor al Institutului de Documentare al Europei Libere, sub direcţia lui George Ciorănescu. După încheierea mandatului său la München, se stabileşte la New York.

B. colaborează sporadic la presa românească din exil cu foiletoane, recenzii, cronici („La Nation roumaine", „România viitoare", „Anotimpuri", „Apoziția", unde comentează mai multe romane apărute în țară) sau cu scurte eseuri, dintre care cel despre *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale („România", New York, 1956) merită a fi amintit în primul rând, dar și cele despre Hortensia Papadat-Bengescu sau despre *Adela*, romanul lui G. Ibrăileanu. **B.** este un critic literar subtil și extrem de sever, cu accentul pus pe cultivarea valorilor expresive ale limbii române, în eseistică frecventând îndeosebi spațiile clasice ale scrisului românesc. La rândul său, ca nuvelist, intră pe tărâmul fantasticului. *Vânătoare* („Anotimpuri", 1955) are un scenariu narativ care, desfășurând un vis schizofrenic infantil, imaginează simbolic căutarea unei ieșiri dintr-un spațiu încercuit, asediat. A doua nuvelă, *Soarele negru* (apărută tot în „Anotimpuri", 1955), proiectează o experiență nu mai puțin stranie, dar și mai evident împinsă spre absurd, răsturnând visul în realitate. **A.** frecventează cenaclul Apoziţia cu oarecare regularitate şi în colecţia editorială a acestuia publică un volum de însemnări, aforisme şi fragmente memorialistice sub titlul *Cartea cu petece* (1978), care îi evidenţiază din nou talentul narativ, punând în lumină, de data aceasta, un subtil simţ al ironiei. Anecdoticul, cultivat cu parcimonie, este dublat aici de schiţa de portret penetrantă, bazată pe explorarea unui fond memorialistic resuscitat cu un agil spirit de observaţie, cu obiectivitate şi chiar cu o benefică mizantropie, ce topeşte unda sentimentală subînţeleasă, adesea anulând-o. Aerul vetust al însemnărilor lui **B.**, cu atâta grijă mimat, ascunde, de fapt, cu „petece", o realitate a zilei, invitând la meditaţie. Dacă „exilul este un naufragiu", atunci „insula în care ne mai adăpostim este limba", spune la un moment dat autorul.

SCRIERI: *Cartea cu petece*, München, 1978.

Repere bibliografice: Nicolae Florescu, *Aristide Burileanu sau Despre vânătorul vânat*, JL, 2004, 13–16; Popa, *Ist. lit*, I, *1092–1093.* ***N. F.***

BURILEANU, Dumitru N. (26.X.1869, Turnu Severin – 10.XI.1947, Bucureşti), clasicist, gazetar.

Este fiul Anei şi al lui Nicolae Burileanu. A copilărit pe moşia părinţilor săi din fosta plasă Blahniţa, judeţul Mehedinţi. Elev încă la Liceul „Carol I" din Ploieşti, **B.** publică, în 1888, *Elemente de istoria literaturei romane primitive*. Urmează în Paris, la Sorbona, Facultatea de Litere. Obţinând, cu ajutorul lui Titu Maiorescu, o bursă pentru a se specializa şi a susţine un doctorat în limba şi literatura greacă, audiază cursurile lui J.-P. Rousselot, Paul Decharme, Maurice Croiset. În 1898 este chemat la Universitatea din Bucureşti, ca profesor suplinitor la Catedra de elenă. Deschide cursul cu *Privire generală asupra literaturii elene*, prelegerea fiind publicată apoi în „Convorbiri literare". Obţine doctoratul în litere cu o teză asupra lui Diodor, în acelaşi an, la Bruxelles. Un fragment, *Influenţa retoricii asupra istoriei la greci*, îi apare în „Noua revistă română". Profesor agregat din 1901, profesor definitiv din 1906, rămâne mai bine de trei decenii la Catedra de istoria literaturii elene. Va fi şi inspector general al învăţământului secundar (1905), director general al învăţământului superior (1922, 1927). Secretar al Ateneului Român (1934–1939), a fost şi un conferenţiar foarte apreciat. În aceeaşi perioadă se află printre fondatorii Institutului de Studii Latine. Pe lângă manuale destinate învăţământului secundar şi cursuri universitare, a publicat studii, articole şi recenzii în „Convorbiri literare", „L'Indépendance roumaine", „Orpheus", „Favonius", „Timocul", „Anuarul Ateneului Român", „Conferenţa", „Cele trei Crişuri", „Ausonia", „Revista Fundaţiilor Regale".

Cu autoritatea erudiţiei, **B.** pledează pentru o cultură naţională întemeiată pe valorile clasicismului. Dintr-o perspectivă a valorilor perene, cercetează pătrunderea filosofiei greceşti la Roma, scrierile lui Platon, Vergiliu şi Hesiod, teatrul lui Eschil, stăruind asupra îngemănării de apolinic şi dionisiac în tragedia greacă. Alcătuieşte ediţii şcolare de texte comentate din Cicero (*Brutus*, 1903, *Catilinarele*, 1935), Teocrit (*Ciclopul*, 1906), Esop (*Fabule alese*, 1935), Horaţiu (*Ars poetica*, 1939). Închis după ocuparea Bucureştiului de către armata germană în timpul Primului Război Mondial, dă în însemnările sale despre această experienţă (1918) reuşite pagini de literatură, fixând cu fineţe psihologică, prin repere simbolice, o atmosferă a opresiunii surde.

SCRIERI: *Elemente de istoria literaturei romane primitive*, Bucureşti, 1888; *Literatura elenă văzută în dezvoltarea ei istorică*, Bucureşti, 1898; *Perşii lui Eschil*, Bucureşti, 1899; *Priviri asupra religiunii şi libertăţii de conştiinţă la greci*, Bucureşti, 1900; *Note din închisoare subt ocupaţiunea germană*, Bucureşti, 1918; *Curs de literatura elenă. Elocinţa la greci*, I–II, Bucureşti, 1930–1932; *Cicerone judecat ca om politic*, Bucureşti, 1935.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, *514–515*; Bucur, *Istoriografia, 294–295.* ***S.C.***

BURLACU, Alexandru (8.VI.1954, Chitai–Chilia), critic şi istoric literar, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Râjală) şi al lui Gheorghe Burlacu, ţărani. După absolvirea Şcolii Pedagogice din Cahul (1969–1973), studiază la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă" din Chişinău (1973–1977). Ulterior, tot la Chişinău, activează în cadrul Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe. Obţine doctoratul în 1986 cu teza *Fenomenul simbolizării în poezia moldovenească contemporană*, iar în 2000 devine doctor habilitat. Conferenţiar (1998), profesor (2003), deţine funcţia de şef al Catedrei de literatura română şi comparată la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău (1995). Debutează în 1972 la „Octombrie roşu", iar cu un volum personal, *Critica în labirint*, în 1997. Mai e prezent, semnând uneori şi Alexandru Dunăreanu, la „Nistru", „Basarabia", „Moldova", „Literatura şi arta", „Limba şi literatura moldovenească", „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", „Contrafort" „Limba română", „Convorbiri literare", „România literară", „Caiete critice", „Viaţa românească" ş.a. Participă cu studii la lucrări colective precum *Literatura şi contemporaneitatea* (1982), *Căutări artistice în literatura moldovenească din anii '70–'80* (1986), *Literatura şi arta Moldovei* (I–II, 1985–1986), *Istoria literaturii moldoveneşti* (III, 1990), *Proza basarabeană din sec. al XX-lea. Text, context, intertext* (2010) ş.a. Este

redactor-şef (director) la revista „Metaliteratură" şi „Philologia". Împreună cu Alina Ciobanu, a editat *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei"* (1990), antologie de literatură basarabeană interbelică (1918–1944), domeniu care a fost direcţia sa principală de investigaţie din ultimii ani. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1997, 1999, 2007), cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Chişinău (2008) ş.a.

În spiritul „noii critici", **B.** concepe actul critic ca pe o fenomenologie ce pune accentul în mod prioritar pe studiul structurilor literare şi pe „descrierea unei organizări, sau, mai exact a unei organicităţi interne a operei" (Serge Doubrovski), dedicându-se astfel unei lecturi sistematice. Perspectiva asupra unor opere ale scriitorilor basarabeni, priviţi în raport cu modelul rebrenian sau proustian, se schimbă în funcţie de tehnicele narative, dar şi de fondul existenţial, de psihologia şi filosofia vieţii, de autenticitate, trăirea intimă, adevărul ontic, credibilitatea şi onestitatea confesiunii. Credinţa că pentru postmoderni realitatea este textul însuşi domină analiza operelor prozatorilor C. Stere, Leon Donici, Vasile Vasilache, Vladimir Beşleagă, Aureliu Busuioc, Paul Goma, Vlad Ioviţă şi a câtorva poeţi, **B**. recurgând şi la formula „texistenţă", propusă de postmoderniştii români. Modelele romaneşti şi mitopo(i)etice sunt mereu în câmpul atenţiei, participând la decriptarea pe mai multe paliere: reţelele intertextuale, „sistemele de personaje", suprapunerea planurilor temporale, poetica, jocul de alterităţi, ciocnirea punctelor de vedere, construcţiile hibride, plurilingvismul, precum la Vladimir Beşleagă. Importantă în analiză este considerată şi urmărirea în detaliu a genezei operei: manuscris, variante, formă definitivă, rescriere, ca în cazul lui Vasile Vasilache, revenire la forma iniţială atunci când intervine editarea literaturii de sertar. Sincronizările cu strategiile poetice postmoderniste, cu „noul antropocentrism" sunt de asemenea urmărite („metaficţiunea", autoreferenţialitatea). Mai mult decât atât, sunt aplicate studierii unor opere ale autorilor interbelici şi postbelici: Vlad Ioviţă (cu tipurile de eroi ciudaţi şi înstrăinaţi), Magda Isanos (cu relaţionarea tensionată sine/lume), Ion Buzdugan (imaginarul arcadic, biografismul, îmbrăcarea „togăi lui Ovidiu"), Vladimir Cavarnali (autohtonizarea modelului eseninian al „dezrădăcinaţilor"), Grigore Vieru (relaţia poezie – poet, text – existenţă), Dumitru Matcovschi (rescrierea descântecelor, estetica drept est-etică), Nicolae Dabija (poezia poeziei, poetul şi poezia, criza identităţii), Andrei Ţurcanu (exorcizarea demonicului, raportul real – aparent, odiseea iniţiatică), Vasile Romanciuc (etica convenţiilor pure, viziunea unei lumi răsturnate) etc. **B**. este preocupat şi de fazele socioistorice psihanalizate, vorbind, bunăoară, de coborârea lui Ion Druţă din „căruţa naţiunii".

SCRIERI: *Critica în labirint*, Chişinău, 1997; *Mişcarea literară din Basarabia anilor '30: atitudini şi polemici*, Chişinău, 1999; *Proza basarabeană: fascinația modelelor*, Chişinău, 1999; *Poezia basarabeană și antinomiile ei*, Chişinău, 2001; *Literatura română din Basarabia. Anii '20–'30*, Chişinău, 2002; *Tentația sincronozării*, pref. Mihai Cimpoi, Timișoara, 2002; *Texistențe*, vol. 1: *Drama zborului frânt*, Chișinău, 2007, vol. II: *Scara lui Osiris*, Chișinău, 2008, vol. III: *Umbra lui Ulysse*, Chișinău, 2012; *Vladimir Beșleagă. Po(i)etica romanului*, Chișinău, 2009; *Proza basarabeană din sec. al XX-lea. Text, context, intertext* (în colaborare cu Aliona Grati şi Nina Corcinschi), Chişinău, 2010. **Ediţii:** *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei"*, Chişinău, 1990 (în colaborare cu Alina Ciobanu).

Repere bibliografice: Ion Apetroaie, *Literatura basarabeană*, CRC, 1991, 18; Mihai Drăgan, *„Scriitori de la «Viaţa Basarabiei»"*, „Opinia" (Iaşi), 1991, 19 iulie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 276*; Victor Cirimpei, *Un început de triptic al vieţii literare basarabene*, LA,1999, 8 iulie; Alina Ciobanu, *Fascinaţia modelelor sau Dialogul textelor*, „Basarabia", 2000, 1–3; Dan Mănucă, *Obsesii regionaliste*, CL, 2003, 1; Ciocanu, *Vase comunicante, 98–106*; Iulian Ciocan, *Fascinaţia începuturilor*, VBA, 2007, 1; Aliona Grati, *„Texistenţe" (I)*, TP, 2008, decembrie; Grigore Chiper, *Reabilitarea unui trecut literar defectuos*, CF, 2010, 7–8; Apetri, *Atitudini, 122–124*. ***M.C.***

BURLACU, Doru George (16.IX.1957, Făgăraş), critic şi istoric literar. Este fiul Iuliei Burlacu (n. Stan-Glodeanu) şi al lui Gheorghe Burlacu, contabili. Absolvent al Liceului nr. 2 din Făgăraş (1976), a urmat cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca (1977–1982). Ulterior este profesor în învăţământul secundar, la Şcoala Generală din Lisa (1982–1990) și la Şcoala Generală nr. 4 din Făgăraş (1990–1994). Din 1994 este cercetător la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca, unde concomitent, în calitate de cadru didactic asociat, predă la Universitatea „Babeş–Bolyai" (1995–2002) şi la Universitatea „Avram Iancu" (1998–2006). Debutează în „Steaua" (1985), iar editorial cu volumul *Revenirea la Maiorescu*

(*1963–1993*), apărut în 1997. A fost redactor-şef al revistei „Pagini literare" (Făgăraş, 1990) şi mai este prezent în „Tribuna", „Vatra", „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»", „Luceafărul" şi „România literară". Participă la realizarea unor lucrări colective: *Dicţionarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicţionarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011) ş.a.

Sub aparenţa unui demers istorico-literar aplicat scrisului românesc, **B.** practică o critică de factură culturală, orientată spre înţelegerea dominantelor identitare. Recursul sistematic la „clasici" e justificat însă nu de exerciţiul hermeneutic, ci de calificarea unei simptomatologii. Criticul urmăreşte temele recurente, istoriile exemplare, ordonarea ciclică a seriilor literare pentru a recupera, ca mobil al acestei repetiţii, acţiunea constantă a spiritului naţional. Proiectul, explicitat în *Glose la „neaşezare". Ipostaze literare ale ethosului românesc* (I–II, 2002–2010), este deja vizibil în cartea de debut, *Revenirea la Maiorescu*, la origine teză de doctorat (susţinută în 1995) dedicată receptării postbelice a operei maioresciene. Studiul propune lectura contextului politic al epocii contemporane prin prisma unei „legi" a culturii române identificate de E. Lovinescu încă din 1943: reîntoarcerea la figura tutelară a criticului junimist în condiţii de confuzie valorică. De aceea, revenind asupra episodului de dezgheţ ideologic din 1963, când, după mai mulţi ani de interdicţie, opera lui Titu Maiorescu a fost reintegrată în circuitul valorilor literaturii române, **B.** deplasează accentul de pe circumstanţele politice pe constantele istoriei intelectuale româneşti. Cărţile din seria *Glose la „neaşezare"* adâncesc reflecţia asupra tiparelor etnice, constituind o „monografie" a tendinţelor centrifuge din structura românităţii. **B.** îşi propune să alcătuiască, printr-o relectură a mărturiilor literare, un corpus alternativ al reprezentării etnice: în locul trăsăturilor pozitive invocate în mod obişnuit, e adusă o colecţie de stereotipuri negative. Cele două volume, *De la origini până la Dimitrie Cantemir* şi *Veacul al XIX-lea. Călătorii*, privesc un interval istoric amplu, din Antichitate până la mijlocul secolului al XIX-lea, şi se articulează în două etape distincte, în funcţie de norma care măsoară „deviaţiile" etosului românesc. Literatura veche identifică metehnele în raport cu regula morală a cumpătării, în vreme ce în epoca modernă ele sunt determinate în funcţie de idealul iluminist al civilizaţiei.

SCRIERI: *Revenirea la Maiorescu (1963–1993)*, Cluj-Napoca, 1997; *Voci ale literaturii*, Cluj-Napoca, 1998; *Glose la „neaşezare". Ipostaze literare ale ethosului românesc*, I–II, Cluj-Napoca, 2002–2010; *New-Yorkul pe româneşte. Patru feluri de a fi*, pref. Theodor Damian, Cluj-Napoca, 2008. **Ediţii:** Constantin Fântâneru, *Jurnale*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Aurel Sasu şi Liliana Burlacu). **Traduceri:** Lucian Boz, *Scrisori din exil*, îngr. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Călin Teutişan şi Rozalia Groza).

Repere bibliografice: Horea Poenar, *Învăluirea interpretării şi punerea în ordine a analizei*, ST, 1998, 4–5; Florin Mihăilescu, *Maiorescu peste mode şi timp*, VR, 1998, 6; Dan Milcu, *Permanenta actualitate a lui Maiorescu*, L, 1998, 29; Anca Noje, *„Voci ale literaturii"*, ST, 1999, 5–6; Alex Goldiş, *Neaşezarea*, ST, 2003, 7–8; Elena Butuşină, *Ipostaze literare ale ethosului românesc*, ST, 2010, 10–11; Irina Petraş, *Un nume uitat*, RL, 2012, 18. ***A.Td.***

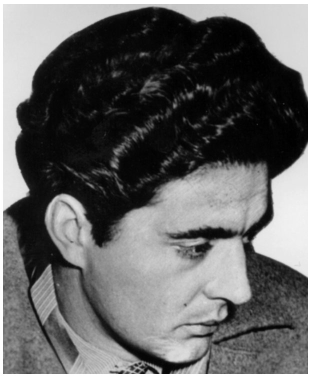
BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae (14.VIII.1869, Burlani, j. Gorj – 20.IX.1912, Bisericani, j. Neamţ), poet, dramaturg. Şi-a petrecut copilăria în satul Burlani, baştina părinţilor săi, Elisaveta şi Nicolae Burlan, cizmar. Cu o întrerupere de trei ani, când intră în armată (primind gradul de sergent), face liceul la Craiova (1892). Se înscrie, în Bucureşti, la Facultatea de Litere şi la Drept, luându-şi licenţa în 1900. A fost institutor şi director de şcoală la Zimnicea (1892–1894), copist-caligraf la Ministerul de Interne (unde ajunge şef de birou), corist la Opera din Bucureşti, judecător la Hârşova, iar după ce, în 1901, se stabileşte la Craiova, avocat, inspector financiar, funcţionar de prefectură, profesor la Şcoala Comercială. A mai îndeplinit funcţia de contabil fiscal pentru judeţul Gorj (1901), precum şi pe aceea de director al Poliţiei din Târgu Jiu (1903).

B.-A. a scris mult, la început sub înrâurirea lui Béranger, publicând în reviste craiovene şi în unele din Bucureşti. Debutul şi-l face în 1891 la „Revista şcoalei". În rest, colaborează la „Adevărul", „Adevărul ilustrat", „Lumea nouă ştiinţifică şi literară", „Revista nouă", „Noua revistă olteană", „Curierul Olteniei" (e în redacţie), „Revista literară", „Generaţia viitoare", „Foaie interesantă", „Familia", „Liberalul", „Naţionalul", „Universul", „Românul" ş.a. A mai semnat Alin, N. B. Alin, N. Burlănescu, Nicol Burlănescu-Alin. A scos el însuşi o revistă, „Speranţa" (1902–1903), la Târgu Jiu. Figura şi în comitetul de redacţie al revistei „Vorbe bune" (Balş, 1904–1907). Lirica lui **B.-A.**, poet famelic şi boem incorigibil, e o spovedanie amară, păstrând, în

confesivitatea ei, o anume decenţă a suferinţei. Tonalitatea versurilor, încă de la primul volum, *Singurătate* (1892), rămâne elegiacă. La fel, în *Din vravuri* (1894) şi *Sonete* (1904). Chiar şi clipele de veselie sunt umbrite de tristeţe. În poezia erotică îngânările lui sunt ale unui eminescianizant, mergând până la pastişă. Unde inspiraţia se mai primeneşte e în contact cu „cântările poporului", cu doinele şi baladele, al căror spirit îl asimilează cu o destul de exactă intuiţie, ca în *Doine olteneşti* (1896). O poftă de viaţă îl însufleţeşte aici, nestăvilit, pe trubadurul singurătăţii, risipindu-i melancolia. A mai scris (sau a tradus) fabule, iar în 1910 şi-a tipărit o plachetă intitulată *Epigrame*. Proza – nuvele, schiţe, povestiri, e lipsită de relief. Ca autor dramatic, e mai interesant prin proiecte, pe care însă nu le-a prea dus la bun sfârşit. O alegorie naivă este *Lew* (1899), poemă dramatică pe muzică de Antonio Giuliani. *Salba de aur* (1907) foloseşte versuri populare, îndeosebi din folclorul magic. Mai reuşită ar fi farsa *Două cumetre* (1899), care s-a jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti şi care se bizuie pe comicul de situaţie, dar îşi trage hazul mai ales din limbuţia nostimă a personajelor. **B.-A.**, care a scris şi cronică teatrală, s-a făcut cunoscut şi prin transpunerea în româneşte a libretelor unor opere şi operete (*Carmen* de Georges Bizet, *Gioconda* de Amilcare Ponchielli, *Andrea Chenier* de Umberto Giordano, *Clopotele din Corneville* de R. Planquette) şi a unor vodeviluri. A tradus poezie din Berta Galeron de Calonne, Béranger, Schiller ş.a. Tălmăcirile sale sunt din franceză şi italiană, germană şi engleză, ceea ce denotă cultură.

SCRIERI: *Singurătate*, Craiova, 1892; *Din vravuri*, Bucureşti, 1894; *Doine olteneşti*, Craiova, 1896; *Cholera soacrelor*, Craiova, 1899; *Două cumetre*, Craiova, 1899; *Lew*, Craiova, 1899; *În amintirea Domnului Tudor Vladimirescu*, Târgu Jiu, 1902; *Cântări*, I–VI, Craiova, [1903]; *Sonete*, Craiova, 1904; *Salba de aur*, Craiova, 1907; *Proză*, Craiova, 1907; *Poezii*, Craiova, 1907; *Epigrame*, Craiova, 1910. **Traduceri:** [Berta Galeron de Calonne, Béranger, Marc Monnier, Schiller], în *Din vravuri*, Bucureşti, 1894.

Repere bibliografice: I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova, [1940], *213–237*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *498*, *Ist. lit.* (1982), *563–564*; Călinescu, *Opere,* VII, *621–628*; Firan, *Macedonski-Arghezi, 94–95*; Ion Tarbac, *Poezia trăirii unei vieţi zbuciumate*, Târgu Jiu, 1997; Cristea, *Teleorman, 88–89*; Ion Mocioi, *Poetul Nicolae Burlănescu-Alin*, Târgu Jiu, 2010. ***F. F.***

BUSUIOC, Aureliu (26.X.1928, Cobâlca, azi Codreanca–Orhei – 8.X.2012, Chişinău), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Olgăi (n. Zaporojanu) şi al lui Alexandru Busuioc. Urmează Liceul „Alecu Russo" din Chişinău între 1938 şi 1944; ultimele clase şi bacalaureatul le trece, refugiat fiind, la Liceul „C. Diaconovici-Loga" din Timişoara. În 1948–1949 a fost elev la Şcoala Militară de Ofiţeri din Sibiu, dar este trimis de oficialităţi într-un lagăr la Sighet, apoi la Chişinău, împreună cu părinţii. În 1951–1952 studiază la Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău. Mai întâi redactor la Editura de Stat, din 1957 a fost redactor-şef adjunct la „Chipăruş", redactor-şef la „Scânteia leninistă", „Tânărul leninist", „Tinerimea Moldovei" şi mai târziu, din 1977 până în 1986, membru în conducerea Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. I s-au acordat numeroase distincţii şi premii, printre care Premiul de Stat (1996) şi Ordinul Republicii (2001).

B. debutează editorial în 1955 cu placheta *La pădure*, cuprinzând versuri destinate copiilor. Aceloraşi cititori le sunt dedicate şi alte culegeri: *Aventurile lui Nătăfleaţă* (1961), *Cizmele cocostârcului* (1967), *Noile aventuri ale lui Nătăfleaţă* (1978). Alte cărţi – *Prafuri amare* (1955), *Piatra de încercare* (1958), *În alb şi negru* (1977) – vehiculează frecvent motive satirice curente, preluate cu luciditate ironică şi autoironică, dar nu o dată şi locuri comune propagandistice. Limbajul poetic este modelat după versul clasic, într-o formulă suplă, susținută de autenticitatea sentimentului și de muzicalitatea expresiei, confesiunea, ca și privirea, mai cu seamă zeflemitoare, spre lumea din jur, dovedindu-se modernă, deseori chiar proaspătă. Umorul, ironia ori parodia şi şarja sunt folosite şi în romanele *Singur în faţa dragostei* (1966), acesta, ca şi următorul, *Unchiul din Paris* (1973), fiind tradus în mai multe limbi şi dramatizat, *Local ploi de scurtă durată* (1986). Dialogul este vioi, acţiunea se desfăşoară dinamic, s-ar spune cinematografic.

Câteva romane de un dramatism autentic, din care nu lipsesc elementul parodic şi viziunea lucidă, incitant grotescă din când în când, asupra istoriei Basarabiei şi basarabenilor, încununează eforturile lui **B.** în domeniul prozei epice, precum în *Pactizând cu diavolul* (2000), care produce o înnoire de principiu prin importanţa subiectului şi a personajelor, prin stilul sclipitor al naraţiunii, scriitura fiind întemeiată pe fixarea laconică a amănuntului, a gestului şi a replicilor. Urmează *Spune-mi Gioni sau Învăţăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său* (2003), „o antiutopie comunistă" (Mihai Cimpoi), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Şi a fost noapte…* (2012) ş.a. **B.** este şi un dramaturg înzestrat, abil în construirea succesiunii de replici, piesele lui – *Radu Ştefan Întâiul şi ultimul*, *Şi sub cerul acela…*, *Toate trei anotimpurile* – fiind reprezentate, nu fără obstacole, pe scenele din Chişinău, Bălţi, Cahul, dar şi la Botoşani. Se adaugă la activitatea lui fecundă traducerile din poezia şi proza rusă şi sovietică (A.S. Puşkin, N.V. Gogol, A.P. Cehov, Mihail Şolohov, Aleksandr Blok, Evgheni Evtuşenko, Aleksandr Tvardovski ş.a.), dar nu numai, transpunând, probabil prin intermediul limbii ruse, și din Guy de Maupassant, Truman Capote, Jack London ş.a.

SCRIERI: *La pădure*, Chişinău, 1955; *Prafuri amare*, Chişinău, 1955; *Piatra de încercare,* Chişinău, 1958; *Aventurile lui Nătăfleaţă*, Chişinău, 1961; *Firicel de floare rară*, Chişinău, 1961; *Dor*, Chişinău, 1963; *Poezii*, Chişinău, 1964; *Singur în faţa dragostei*, Chişinău, 1966; *Cizmele cocostârcului*, Chişinău, 1967; *Versuri*, Chişinău, 1967; *Marele răţoi Max*, Chişinău, 1968; *Şi sub cerul acela*, Chişinău, 1971; *Unchiul din Paris*, Chişinău, 1973; *Singur în faţa dragostei. Unchiul din Paris*, Chişinău, 1975; *În alb şi negru*, Chişinău, 1977; *Noile aventuri ale lui Nătăfleaţă*, Chişinău, 1978; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1981; *Local ploi de scurtă durată*, Chişinău, 1986; *Îmblânzirea maşinii de scris*, Chişinău, 1988; *Plimbătorul de purici*, Chişinău, 1992; *Concert*, pref. Ion Ciocanu, Chişinău, 1993; *Lătrând la lună*, Chişinău, 1997; *Pactizând cu diavolul*, Chişinău, 2000; *Întâmplări cu Nătăfleaţă*, Chişinău, 2003; *Spune-mi Gioni sau Învăţăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său*, Chişinău, 2003; *D'ale vânătorii*, Chişinău, 2005; *Hronicul Găinarilor*, Chişinău, 2006; *Când bunicul era nepot…*, Chişinău, 2008; *O sumă de cuvinte*, Chişinău, 2008; *Sfredeluş*, Chişinău, 2009; *Vizavi de vizavarză*, Chişinău, 2010; *101 de poeme*, Chişinău, 2010; *Şi a fost noapte…*, Chişinău, 2012. **Traduceri:** Aleksandr Griboedov, *Mintea-i cu bucluc*, Chişinău, 1954; O. Henry, *Povestiri*, Chişinău, 1957, *Căpetenia pieilor roşii*, Chişinău, 1964, *Nuvele*, Chişinău, 1985; Aleksandr Blok, *Opere alese*, Chişinău, 1958 (în colaborare cu Igor Creţu), *Versuri*, Chişinău, 1965 (în colaborare cu Igor Creţu); Fiodor Tiutcev, *Versuri alese*, Chişinău, 1963 (în colaborare cu Igor Creţu); Jaroslav Hašek, *O lecţie de religie*, Chişinău, 1964; Guy de Maupassant, *Unchiul Sosten*, Chişinău, 1964; Truman Capote, *Cu sânge rece*, Chişinău, 1968; Mihail Şolohov, *Donul liniştit*, Chişinău, 1971 (în colaborare cu Alexandru Cosmescu); Aleksandr Kuprin, *Elefantul*, Chişinău, 1977; Jack London, *Călcâiul de fier*, Chişinău, 1982 (în colaborare cu A. Rumu); A.S. Puşkin, *Micile tragedii*, Chişinău, 1984; A.P. Cehov, *Casa cu mezanin*, Chişinău, 1985; Evgheni Evtuşenko, *Versuri*, Chişinău, 1986 (în colaborare cu Gh. Vodă); Aleksandr Tvardovski, *Poezii şi poeme*, Chişinău, 1990; N.V. Gogol, *Opere*, I, îngr. Emil Iordache, Iaşi, 1999 (în colaborare cu Alexandru Cosmescu şi Igor Creţu).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, *32–37*; Gheorghe Chira, *Aureliu Busuioc*, în *Profiluri*, *79–86*; Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984, *132–156*; Nicolae Bileţchi, *Romanul şi contemporaneitatea,* Chişinău, 1984, *passim*; Ion Ciocanu, *Dialog continuu*, Chişinău, 1990, *190–200*; Iulian Ciocan, *Resurecţia veteranului*, CF, 1997, 10–11; Ciocanu, *Lit. rom.*, *163–168*, *335–340*; Cimpoi, *Critice*, III, *192–195*; Ion Simuţ, *Un romancier basarabean*, RL, 2005, 18; *Mică encicl.*, *47–56*; Dolgan, *Poezia*, *378–387*; [*Aureliu Busuioc*], „Metaliteratură", 2008, 3–4 (grupaj special); Alex. Ştefănescu, *Aureliu Busuioc*, RL, 2008, 41; Andrei Ţurcanu, *„Hronicul Găinarilor"*, LA, 2008, 4 decembrie; Burlacu, *Texistenţe*, II, *129–146*; *Aureliu Busuioc. Biobibliografie*, Chişinău, 2010; *Dicţ. Chişinău*, *85–87*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *131–137*. ***I.C.***

BUSUIOCEANU, Alexandru (10.VI.1896, Slatina – 23.III.1961, Madrid), poet, eseist.

Este fiul Alexandrinei (n. Ionescu) şi al lui Alexandru Busuioceanu, funcționar. Absolvent al Liceului „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești (1914) și al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1920), doctor în istoria artelor (1925) al aceleiaşi universităţi, cu o teză intitulată *Un ciclu de fresce din secolul al XI-lea: San Urbano alla Caffarella*, **B.**

face studii de specialitate la Viena, la Școala Română din Roma şi la Berlin (1920– 1925). Mai întâi profesor în învățământul secundar din Cluj și București, din 1929 este docent şi din 1932 conferenţiar, iar din 1938 până în 1940 titular al Catedrei de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din Capitală, consilier al Colecţiilor de Artă Regale Româneşti, dar și funcționar ministerial la Externe, iar din 1940 director de departament în Ministerul Propagandei. Prezent din 1912 în revista liceului din Ploiești unde învăța, editează ca student „Lumina nouă" (1915–1916), alături de Constantin Modrescu, e redactor la „Arena", „Lamura", „Luceafărul", din 1921 este membru fondator şi colaborator constant al „Gândirii" până în 1941, scrie la „Revista critică", „Cuvântul", „Universul literar", „Boabe de grâu" ș.a. Este autor al câtorva volume de eseuri şi cronici literare deosebit de apreciate – *Figuri şi cărţi* (1922), *Pârvan gânditorul* (1933), *Ethos* (1941; Premiul Societății Scriitorilor Români) – şi al unor semnificative studii de istoria artei, de la *Pietro Cavallini şi pictura romană din secolele XIII şi XIV* până la cel intitulat *Les Tableaux de Greco dans la Collection Royale de Roumanie* sau la prima monografie despre Ioan Andreescu (1936), traduce din Rabindranath Tagore (1922), Lev Tolstoi și din Walt Whitman (1925). **B.** părăseşte România în 1942, când este numit, la cererea sa, consilier cultural al Ambasadei României din Spania şi, totodată, director al Institutului Român de Cultură de la Madrid. Se întoarce în ţară, pentru scurt timp, în 1943, stabilindu-se apoi definitiv la Madrid, de unde avea să ia, după 1946, nu o dată, atitudine făţiş ostilă faţă de regimul politic instaurat la Bucureşti. Înfiinţează, la Universitatea din Madrid, Catedra de limba şi literatura română, pe care o deţine pe tot parcursul vieţii sale. În 1950 participă la Veneţia, ca reprezentant în delegaţia românilor din exil, la Congresul Societăţii Europene de Cultură, iar în 1953 semnează eseul *Istorie şi destin* în numărul special dedicat României de revista „Oriente". În 1952 ia iniţiativa „reconstituirii" Societăţii Scriitorilor Români în exil şi a editării unei reviste a scriitorilor exilaţi, dovadă mesajul epistolar pe care îl adresează atunci generalului Nicolae Rădescu, lui Constantin Vişoianu şi lui Mircea Eliade. Proiectul prinde contur, din păcate, abia după moartea sa, prin Societatea Academică Română şi prin „Revista scriitorilor români". Colaborează la cele mai prestigioase publicaţii culturale şi literare spaniole de după război, de la „Isla" şi „Platero" până la „Algaba" şi „Deucalion", cu poeme, studii de istorie a artei, eseuri şi cronici de artă, traduceri din poezia română şi din cea franceză, prezentări ale unor personalităţi ale literaturii române moderne (Lucian Blaga, Liviu Rebreanu). Cu volumele de versuri *Poemas patéticos* (1948) şi *Proporción de vivir* (1954) se impune ca unul dintre cei mai importanţi poeţi de limbă spaniolă. În acelaşi timp, este o prezenţă activă în publicaţiile culturale româneşti ale exilului, numele său fiind întâlnit mai ales cu eseuri şi versuri în „Luceafărul", „Îndreptar", „Caete de dor", „Destin", „România" (New York) sau în „Revue des études roumaines" şi „Revista scriitorilor români", „La Revue de culture européenne". În colecţia de volume multiplicate prin şapirografiere a Editurii Cartea Pribegiei, semnează în 1952 *Breviar de istorie a literaturii române*. În 1963, într-o selecţie ce cuprinde, transpuse în româneşte, doar opt poeme ale ciclului *Innominada luz* (1949), George Ciorănescu îi publică o plachetă. Un prim volum de poeme scrise în limba română, organizate de autor pe cicluri, este tipărit la Paris, tot în 1963, în antologia *Fructul de a trăi,* îngrijită şi prefaţată de Virgil Ierunca.

Poezia lui **B.** este, în prima ei fază din anii interbelici, de sorginte profund intelectuală, accentuând un anume vitalism de factură nietzscheană, ceea ce o apropie mult de sugestiile expresioniste şi de modelul din *Poemele luminii* de Lucian Blaga. Ea devine însă, odată cu intrarea în exil a poetului, mărturie a unei tragice experienţe, descoperind vibraţia cosmică a însingurării şi a examenului metafizic în căutarea rosturilor unui destin individual, dar şi istoric. Nu întâmplător ciclul iniţial al versurilor din exil este cel intitulat *Zodii* (1947). Departe de a se deda doar „jocului şi exerciţiului poetic", cum s-a spus (Virgil Ierunca), **B.** scrie o poezie de meditaţie metafizică. El descifrează peste tot „semne", căutând să prindă înţelesul magic al destinului: „Dar tu nu eşti pe cerul meu/ zadarnic stelele colind/ Doar gheara ta cum calcă greu/ în jungla inimii o simt"; „eu caut în zenitul sumbru" nu altceva decât „cumpăna mare a vieţii mele". Alteori scenariul liric implică invocaţia, ca în *Luceafărul* eminescian („Inorog cu norocu-mi coboară/ şi te caut şi nu te găsesc"), iar întrebarea retorică disimulează mirajul metafizic: „Cine-n doi Peşti mi-a pus sorocul/ şi-a scris în cartea vieţii

mele/ cu undiţa să-mi prind norocul/ şi să mă fac pescar de stele?". Tot din 1947 datează şi ciclul de poeme *Înfrângeri,* unde referirile la o conştiinţă istorică, coborârea în realitate îşi fac simţită prezenţa, dar nu prin anecdotic, ci prin trăirea experienţei tragice a unei vremelnicii neprielnice. Veghea însăşi a eului liric e plină de presimţiri nefaste, denunţând isteria universală, rătăcirea prin neant, golul fiinţei. Când, în fine, „în răsărit se vestesc zori", privirii i se dezvăluie „semn de oţel", o „pasăre crudă" sfâşiind un nou Prometeu, a cărui icoană nu e alta decât cea a ţării răstignite („trupul tău răstignit cu braţele-n cruce/ dintr-o zare-ntr-o zare"). Cu *Timp înalt,* ciclu din 1948, poetul trece la confesiunea directă, versurile desemnând, cum s-a remarcat, o interioritate nu lipsită de mizantropie. Moartea, ca eliberare în absolut, „nenumită lumină", ce asigură instaurarea „într-un viitor veşnic, de cristal/ fluidă goliciune fără noapte, fără trup", constituie motivaţia dramatică a două poeme de excepţie ale lui **B.**, *Trup curtean dumnezeiesc de trist* şi *Stingere.* Disoluţia în univers, cosmicizarea fiinţei, refuzul unei lumi ocolite de miracol alcătuiesc substanţa ideatică şi aspiraţia metafizică a celorlalte cicluri lirice, de la *Semne şi noime* (1948–1953) până la *Mit* (1953–1954) şi de la *Aproximări* (1954–1960) până la poemele intitulate *Din Caietele de miezul nopţii,* din aceeaşi perioadă. Un evident contrast se stabileşte mereu între regimul solar al luminii – expresie simbolică a materializării Creatorului – şi dimensiunea telurică a nocturnului, de sub oblăduirea căruia poetul vrea să evadeze, chiar dacă evadarea se opreşte neabătut în moarte; căci moartea nu înseamnă pierdere, ci recuperare; convingerea că „Totul începe din nou" – cum se intitulează de altfel un ciclu de poeme datând din 1956 – transformă întunericul hărăzit în aşteptare pentru o altă rodnică naştere. Poezia scrisă în spaniolă de **B.**, mai ales cea din *Poemas patéticos* – după cum remarca Virgil Ierunca – dă la iveală şi altă dimensiune lirică, aproape deloc vizibilă în versurile româneşti: cea sentimentală, dominată până la obsesie de plăsmuirea fantasmatică a femeii ideale, „descinsă de pe tărâmul florilor de zăpadă" (aluzie la un tulburător eveniment biografic). E o poezie a simţurilor şi a vibraţiilor erotice, dar eliberată de patimă, de pasiunea carnală, cu desprinderea de material specifică motivelor platonice. Pe de altă parte, un important studiu de mitologie şi istorie comparată a religiilor, conceput de **B.** în perioada exilului în Spania, este consacrat lui Zamolxis şi intitulat *Mitul dacic în istoria şi legendele spaniole,* cercetare neîncheiată şi publicată postum, în ţară (1985). Teoria pe care se sprijină – singura până acum pe această temă – este mai puţin fantezistă şi înaripat poetică decât ar lăsa să se înţeleagă o asemenea incursiune „ştiinţifică". Într-o scrisoare către Mircea Eliade, din martie 1953, el precizează caracteristicile cercetării sale: „Mitul originar e «reziduu» istoric. Acţiunea lui e benignă, absorbită mai ales de religie şi credinţe *magice.* Mitul istoriografic e «germen». El e virulent şi îşi caută imediat încarnări concrete". De la mitul istoriografic al Daciei, „o lume de vitejie sălbatică, de curăţie şi dreptate", în fond „idee nostalgică a omului antic", pleacă studiul, urmărind contaminările şi rezultatele prezenţei acestuia în cronicile medievale spaniole, fără să ajungă însă la o concluzie sau la lansarea unei ipoteze. Consideraţiile „daciste" ale lui **B.** au rămas fără ecou chiar în plan românesc, ele surprinzând mai degrabă prin insolitul „descoperirii". Mult mai interesant pare, în schimb, modul în care îşi concepe „breviarul" de istoria literaturii române. Eseul *Literatură şi destin* (inclus în 1948 în primul număr al revistei „Luceafărul", iniţiată de Mircea Eliade la Paris, şi, conform specificării autorului, constituind chiar introducerea lucrării) demonstrează orientarea spre o istorie literară de factură tipologică, în care preponderenţă capătă trăsăturile definitorii ale literaturii, personalităţile şi operele reprezentând doar ilustrarea ideilor, expresiile grăitoare ale acestor idei. Spiritul românesc în evoluţia sa istorică îşi pune astfel în evidenţă, după **B.**, fondul prin excelenţă liric, cu nostalgia şi sentimentul contemplativ al singurătăţii, în contrast evident cu propensiunea spre criticism şi ironie muşcătoare, cu înţelepciunea umoristică şi satirică de provenienţă orientală a literaturii noastre, dominată de fatalism şi de o experienţă a neşansei. „Dacic, latin, bizantin – poate şi slav într-o măsură, dacă ideea însăşi de slavism n-ar fi atât de nebuloasă şi greu de definit –, el se distinge de al celorlalte popoare vecine şi se traduce în literatură prin expresii contrastante şi printr-o neîncetată nelinişte, care înclină forma de gândire românească către lirism şi către ethos". În această *forma mentis,* bizantinismul culturii noastre nu priveşte, arată autorul, numai un sens religios, ci şi „concepte sociale şi morale şi, în acelaşi timp, o ierarhie

spirituală şi profană", ce i-au conferit atât asumarea unui rol misionar în faţa expansiunii slavismului şi a tenebrelor de orice natură ale Orientului, cât şi orientarea esenţială şi salvatoare spre Occident. O asemenea dezbatere de idei presupune discutarea literaturii române în contextul european al celorlalte literaturi moderne. Scriind eseul *Despre ironia românească* şi descifrând notele specifice tocmai în trăsăturile latine ale spiritului nostru, **B.** observă astfel, în substanţa aparent umoristică a manifestărilor culturii populare – în nastratinism, cu un cuvânt –, precum şi în esopismul arghezian sau în hazul de necaz al lui Ion Creangă, „o sfială, o tristeţe sau un gând", „un anume râs" ce provine tocmai din zona de amestec a râsului cu plânsul. În alt eseu, *Marsyas – un epilog* („România", 1958), poate chiar partea de concluzii a breviarului său de istorie literară, autorul aduce în discuţie însuşi sensul tipologic, esenţial pesimist, al spiritualităţii româneşti. În figura tragică a sclavului dac ce asistă neputincios la sacrificarea satirului hiperborean prosternat la picioarele lui Apolo şi pedepsit cu jupuirea de viu pentru cutezanţa de a-l fi concurat pe zeu în muzică e descifrat destinul tragic al sufletului românesc, silit să-şi abandoneze sau să-și anuleze mereu, prin injustiţia istoriei, valorile absolute ale creativităţii. Există în exploatarea unei astfel de parabole înţelesul dorului de nefiinţă, asumat de M. Eminescu, Vasile Pârvan sau de Lucian Blaga, cei care – nu întâmplător – „iniţiază în literatura şi cultura noastră curentul către obârşiile cele mai îndepărtate ale mitului zamolxeian, regăsit în temperamentul şi în subconştientul rasei". O viziune sceptică asupra lumii filtrează şi fragmentele memorialistice sau confesive pe care poetul *Timpului înalt* le-a risipit în ultimii săi ani de viaţă în presa românească din exil, cu deosebire în lunarul „România" din New York.

SCRIERI: *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922; *Pârvan gânditorul*, Bucureşti, 1933; *Ethos*, Bucureşti, 1941; *Literatura rumana*, Madrid, 1942; ed. (*Breviar de istorie a literaturii române*), Valle Hermoso (Argentina), 1952; *Poemas patéticos*, Madrid, 1948; *Innominada luz*, Madrid, 1949; *Don Juan Valera y Lucia Paladi*, Madrid, 1952; *Proporción de vivir*, Madrid, 1954; *Utopia getică*, Madrid, 1954; *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"*, tr. George Ciorănescu, introd. Al. Ciorănescu, Paris, 1963; *Fructul de a trăi*, îngr. şi pref. Virgil Ierunca, Paris, 1963; *Scrieri despre artă*, tr. Oana Busuioceanu, îngr. Theodor Enescu şi Victor Ieronim Stoichiţă, pref. Ion Frunzetti, Bucureşti, 1980; *Zamolxis sau Mitul dacic în istoria şi legendele spaniole*, îngr. Dan Sluşanschi, cu o evocare de Eugenio Battisti, Bucureşti, 1985; ed. Bucureşti, 2009; *Istoria literaturii române-compendiu – Literatura rumana-compendio*, ed. bilingvă, tr. Irina Dogaru, îngr. Nicolae Florescu, pref. Alexandru Ciorănescu, postfaţă Andrei Ionescu, Bucureşti, 1998: *Caietele de miezul nopţii (Jurnal. 1939–1957)*, tr. , îngr. şi pref. C. Popescu-Cadem, Bucureşti, 2001; *Un roman epistolar al exilului românesc*. I–II, tr., îngr., introd. și postfață Liliana Corobca, Bucureşti, 2003–2004.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, *349–352*, *419;* Perpessicius, *Opere*, IV, *17–18*, IV, *20–22*; Mircea Eliade, *Amintiri despre Alexandru Busuioceanu*, „România" (New York), 1961, 57; Vintilă Horia, *Poetul Alexandru Busuioceanu*, „România" (New York), 1961, 57; George Ciorănescu, *La moartea lui Alexandru Busuioceanu*, „România" (New York), 1961, 57; Pamfil Şeicaru, *Alhimia exilului: Alexandru A. Busuioceanu*, „Le Courrier roumain", 1961, 199–200; Mircea Popescu, *In memoriam: Alexandru Busuioceanu*, „Revista scriitorilor români" (München), 1962, 1; George Ciorănescu, *Un Poète roumain en Espagne: Alexandre Busuioceanu*, Paris, 1962; Ierunca, *Româneşte*, *27–33*; Ierunca, *Subiect*, *23–31*; Ierunca, *Semnul*, *52–56*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *408–410*; Florescu, *Întoarcerea*, *67–75*; Al. Balaci, *Un spirit emblematic*, JL, 1999, 3–4; Ion Pop, *Poezia lui Alexandru Busuioceanu*, RL, 1999, 13–14; *Dicţ. analitic*, II, *92–94*; Remus Zăstroiu, *Alexandru Busuioceanu*, ALIL, t. XLII–XLIII, 2002–2003; Mircea Anghelescu, *Un român, scriitor spaniol: Al. Busuioceanu*, ALA, 2003, 691; Mihai Zamfir, *Maestrul discret*, RL, 2005, 4, 6; Ion Simuț, *Un român la Madrid*, RL, 2006, 25; Popa, *Ist. lit.*, I, *568–571*; Manolescu, *Enciclopedia*, *106–110*. ***N. F.***

BUŞECAN, Teofil (24.I.1927, Baia Mare – 2.III.1985, Bucureşti), prozator, dramaturg. Este fiul Valeriei și al lui Gheorghe Bușecan. Absolvent al Facultăţii de Filologie din Cluj în 1950, **B.** devine cadru didactic la aceeaşi facultate, obţinând titlul de doctor în filologie în 1952. Publică, începând din 1950, în presa locală: „Lupta Ardealului", „Făclia", „Tribuna". Redactor-şef adjunct la ziarul „Munca" din Bucureşti, mai colaborează la „Contemporanul", „Revista literară", „Teatru", „Romanian News".

B. debutează ca prozator în 1953 cu nuvela *Mina din vale*, abordând, în spiritul vremii, viaţa minerilor în noua perioadă, a „construcţiei socialiste", iar ca dramaturg în 1957 cu piesa *Nopţile tăcerii*. Preocuparea autorului pentru problematica satului, evidentă în culegerea de povestiri *O sută de paşi* (1964), este prelungită şi dezvoltată în nuvela cu ecouri mioritice *Cale de trei cântece* (1967), a cărei acţiune este plasată în perioada

războiului antifascist. Este tipul de proză predilect, **B.** dovedind înzestrare pentru descrierea cadrului natural, valorificată şi în romanul *Moisei* (1969). În romanul cu caracter autobiografic intitulat *Paranteze* (1967), autorul evocă Clujul universitar din anii de după 1945, aceeaşi perioadă fiind descrisă în *Patimi*, roman apărut postum (1987), unde sunt transpuse din nou scene din viaţa minerilor transilvăneni.

SCRIERI: *Mina din vale*, Bucureşti, 1953; *Nopţile tăcerii*, Bucureşti, 1957; *Dialog în parc*, Bucureşti, 1959; *Neamurile*, Bucureşti, 1961; *Concert sub nuci*, Bucureşti, 1964; *O sută de paşi*, Bucureşti, 1964; *Împăcarea*, Cluj, 1966; *Cale de trei cântece*, Bucureşti, 1967; *Paranteze*, Bucureşti, 1967; *Moisei*, Bucureşti, 1969; *Al şaselea simţ*, Bucureşti, 1972; *Copacul cu o mie de ramuri*, Bucureşti, 1974; *Poarta de mesteacăn*, Bucureşti, 1976; *Sania cu patru roţi*, Bucureşti, 1980; *Patimi*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Ion Lungu, *„O sută de paşi”*, TR, 1964, 12; Gabriel Dimisianu, *„O sută de paşi”*, GL, 1964, 14; Constantin Cubleşan, *„Paranteze”*, TR, 1967, 36; Al. Căprariu, *„Cale de trei cântece”*, TR, 1967, 50; Vlad Sorianu, *„Paranteze”*, ATN, 1968, 1; Mircea Iorgulescu, *„Moisei”*, AST, 1969, 6; Constantin Cubleşan, *„Moisei”*, TR, 1969, 31; Barbu, *Sine ira…, 165–166*. ***C.Br.***

BUŞNEAG, Elis [Elisabeta] (31.III.1926, Aninoasa, j. Gorj), traducătoare, editoare. Este fiica Mariei (n. Năsturică) şi a lui Avram Buşneag, ţăran. A urmat Liceul „Elena Cuza” din Craiova, pe care l-a absolvit în 1944, iar studiile universitare le-a făcut la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, specializarea limbă și literatură franceză, luându-şi licenţa în 1948. Timp de doi ani a funcţionat ca bibliotecară la Aşezămintele Culturale „Nicolae Bălcescu”, conduse în acea vreme de George Ivaşcu. Mai bine de trei decenii a depus o remarcabilă activitate ca redactor la secţia de poezie a Editurii pentru Literatură (1950–1969) şi apoi a Editurii Eminescu (1969–1983). A debutat în 1941 la publicaţia liceală craioveană „Revista noastră”.

Editoare de prestigiu, **B.** a îngrijit ca redactor mai toate volumele de poezie din epocă, începând cu poeţi consacraţi – Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Eugen Jebeleanu, Gellu Naum ş.a. – până la tinerii debutanţi grupaţi în jurul colecţiei „Luceafărul”, ca Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Gabriela Melinescu, Cezar Baltag ş.a. Concomitent, s-a orientat spre domeniul traducerilor din literatura universală, în care şi-a putut valorifica înzestrarea literară. A debutat editorial cu traducerea din limba germană a volumului de poezii *Copacul cel bătrân* de Werner Bossert (1962). S-a consacrat însă transpunerilor din literatura franceză, realizând tălmăciri din operele lui Honoré de Balzac, Al. Dumas, François Mauriac, André Maurois, Bernard Clavel, Yves Gandon ş.a.

Traduceri: Werner Bossert, *Copacul cel bătrân*, Bucureşti, 1962; Bernard Clavel, *Călătoria tatălui*, Bucureşti, 1968, *Fructele iernii*, pref. Dan Hăulică, Bucureşti, 1971, *Stăpânul fluviului*, Bucureşti, 1975; François Mauriac, *Genitrix. Misterul Frontenac*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1969, *Sărutul dat leprosului. Sfârşitul nopţii*, pref. Irina Mavrodin, Bucureşti, 1972, *Pustiul dragostei*, Bucureşti, 1973; Guillaume Apollinaire, *De la Ingres la Picasso. Cronici de artă*, îngr. și pref. Dumitru Dancu, Bucureşti, 1970; Maurice Rheims, *Viaţă de artist*, pref. Grigore Arbore, Bucureşti, 1973; Xavier de Montépin, *Lumină în amurg*, Bucureşti, 1977; Jean Cayrol, *Adevărurile Catherinei*, Bucureşti, 1979; Yves Gandon, *Domnul Miracle*, Bucureşti, 1981, *Înflăcărata Eglé*, Bucureşti, 1983; André Maurois, *Cei trei Dumas*, Bucureşti, 1982; Honoré de Balzac, *Adio*, Bucureşti, 1985; Henri de Régnier, *Văpaia*, 1988; Régine Andry, *O fată singură. Zăpezile verii*, Bucureşti, 1991; Al. Dumas, *Mâna providenţei*, Bucureşti, 1993; Pamfil Şeicaru, *România în Marele Război*, pref. Ion Gh. I. Brătianu, Bucureşti, 1994 (în colaborare). ***T.V.***

BUTEANU, Aurel (15.V.1904, Şomcuta Mare – 21.I.1976, Timişoara), eseist, traducător. Este fiul Terezei şi al lui Ioan Buteanu, funcţionar. Cursurile primare le-a făcut în limba română la Şcoala Confesională Greco-Catolică din Şomcuta Mare, şi-a continuat învăţătura în limba maghiară la Liceul de Stat din Baia Mare (1914–1919), iar ultimele clase de liceu le-a frecventat tot aici la Liceul „Gheorghe Şincai” (1919–1922). A urmat apoi Facultatea de Drept din Cluj(1922–1926) şi a obţinut mai întâi titlul de doctor în ştiinţe economice, iar mai târziu pe cel de doctor în drept (1932). A participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, pe când era încă elev. În 1920 este unul dintre iniţiatorii săptămânalului „Chioarul” din Şomcuta Mare. A fost secretar de redacţie al revistei „Societatea de mâine”, redactor al ziarelor „Adevărul” şi „Dimineaţa” (1925–1928), în anii 1922–1923 şi 1930–1931 fiind şi corespondentul clujean al Agenţiei Rador, iar în al doilea

interval ataşat de presă în Belgia şi Austria. În 1926 este redactor la „Patria", devenind cu timpul director redacţional al acestui important cotidian. A colaborat la „Aurora", „Cosinzeana", „Adevărul literar şi artistic", „Tribuna". A fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc şi şef de cabinet al lui Alexandru Vaida Voievod, iar din 1932 deputat în Parlamentul României. A fost preşedinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal şi Banat. Se stabileşte la Timişoara după Dictatul de la Viena. Devine director al Teatrului Naţional din Cluj (1941–1947), teatru exilat şi el pentru câţiva ani la Timişoara. În perioada 1948–1955 a făcut închisoare ca deţinut politic. Ulterior va încerca să revină în viaţa literară, colaborând la diverse reviste literare şi continuând să traducă, mai ales din limba maghiară.

B. a debutat la paisprezece ani, cu note în limba maghiară, în „Nagybanya" din Baia Mare. Cea mai importantă cartea a sa este *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat* (1945), în principal o istorie a teatrului din Cluj. Rolul spectacolului teatral în limba română în aceste zone e subliniat mereu. Nu sunt uitaţi actorii, regizorii care au lucrat la Cluj încă de la înfiinţarea teatrului, dar şi cei care l-au condus, încercând şi reuşind să impună o instituţie de valoare. Corespondenţa lui **B.**, plină de trimiteri la evenimente importante, include nenumărate comentarii despre literatura maghiară şi română. El a tradus mai ales din limba maghiară, dar a transpus şi din teatrul lui Friedrich Dürrenmatt, precum şi texte din română în maghiară, în special dramaturgie, piese ale lui Victor Eftimiu, Aurel Baranga, G. Ciprian, versiuni care au fost punctul de pornire al unor spectacole importante.

SCRIERI: *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat* , Timişoara, 1945; ed. Timişoara, 2005; *Dincolo şi dincoace de tăcere*, Timişoara, 2004; *Noi şi maghiarii*, Timişoara, 2005. **Traduceri:** Tamás Gáspár, *Din zori până în amurg*, Bucureşti, 1962; Béla Illés, *Tisa în flăcări*, Bucureşti,1962; Bajor Andor, *Curcubeul*, Bucureşti, 1964; Friedrich Dürrenmatt, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu H.R. Radian); Béla Balázs, *Karl continuă lupta*, Bucureşti, 1965; Lajos Kassák, *Poezii*, Bucureşti, 1971; Károly Kós, *Neamul Varju*, Bucureşti, 1971; Karinthy Frigyes, *Cele două suflete ale Oliviei*, pref. trad., Bucureşti, 1970, *Daţi-mi voie, domnule profesor…*, Timişoara, 1977.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Cercul Literar de la Sibiu (intervalul timişorean în scrisori)*, RL, 2003, 43;Radu Cioculescu, *Odessa, 1941. Arhiva Buteanu. Documentele secrete*, „22", 2004, 722; Ion Jurca-Rovina, *Sub un cutremurător arc de timp*, TTR, 2005, 9–10; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *270–272*. ***A.Ct.***

BUTNARIU, Gheorghe V. (30.V.1893, Siliştea, j. Neamţ – 1960, Bucureşti), poet, prozator. Şi-a încheiat studenţia în 1914, absolvind Facultatea de Teologie; urmase însă şi cursuri la Litere şi Filosofie. În anii 1917–1919, când începuse a face gazetărie, publicând şi câte o încercare literară, era paroh în Porceşti, comună din judeţul Roman. Avea să fie, mai târziu, protoiereu şi consilier referent la Episcopia Romanului. În 1933 este chemat ca preot paroh la biserica „Domniţa Bălaşa" din Bucureşti, unde va urca în ierarhie până la trepte înalte. După 1948, cu toate că, în „Naţiunea", îşi dă silinţa să laude „performanţele" democraţiei populare, semnătura lui nu va mai putea fi întâlnită nicăieri. Cu articole (politice şi religioase), versuri şi proză colaborase la „Vestea nouă", apoi „Vestea", „Izvorul", unde era redactor, „Ramuri", „Cronica Romanului", „Neamul românesc literar", „Drum nou", „Cuget clar", „Calendarul", „Fântâna darurilor", „Izvorul tămăduirii", „Porunca vremii" ş.a. În asociere cu preoţii Toma Gherasimescu, Grigore Hogea ș.a., redactează publicaţia „Credinţa ortodoxă" (1931–1935). A scris povestiri pentru copii (*O vorbă de-a bunicului*), romanele *Pe drumuri uitate şi sfinte…* (1928) şi *Femeia lui Ben-Zohar* (1934), precum şi nuvele (*Clopotele Învierii,* 1935). Într-o broşură cum este *Conştiinţa misiunii preoţeşti* (1923), nu i se poate nega părintelui un dar al persuasiunii. De altfel, şi în predicile din volumul *La inima Domnului* (1938), şi în articole, unele adunate în culegerea *Coborâri în adânc* (1943), el caută să dea elocinţei un anume dichis, rostuind paradigma biblică în şirul de învăţături şi de dojane bisericeşti.

Poemele lui **B.** evocă, în grai cucernic, episoade biblice, luminate de „profetica minune". E o trăire poetică, înainte de a fi una mistică. Hipnotizat de „tainica ţintă", dreptcredinciosul şi-ar dori să pipăie, arghezian, bolta ce adăposteşte misterul veşnic. Un murmur de vecernie îngână, în ora de descumpăniri şi de nădejdi, „cântecul lăuntric". Pe lângă psalmi, a mai compus sonete, versuri laice, adumbrite de „gânduri necăjite", poezii patriotice şi stihuri pentru copii. În 1940 i se anunţa volumul de versuri *Pe treptele Altarului*. Proza, de un tezism ireductibil, reia mereu aceeaşi schemă, a binelui care învinge răul, fiorul curat al revelaţiei curmând

la vreme ispita căderii în prihană. Şi în roman autorul se sprijină pe precepte evanghelice, care ar fi putut să împingă totul într-o zonă de uscăciune, dacă textul nu ar fi primenit de o boare de lirism. Tot aşa, grăbirea ritmului epic prieşte unei proze care îndeobşte se complace în lentori. Prin *Femeia lui Ben-Zohar*, unde personajul charismatic este Iisus, profetul din Nazaret, autorul ambiţiona să pună, nici mai mult, nici mai puţin, decât o „piatră de temelie” romanului religios la noi.

SCRIERI: *Pe care trebuie să iubeşti?*, Fălticeni, 1922; ed. 2 (*Patria sau Maria?*), Fălticeni, 1923; *Pe drumuri uitate şi sfinte...*, Roman, 1928; *Femeia lui Ben-Zohar*, Bucureşti, 1934; *Clopotele Învierii*, Bucureşti, 1935; *La inima Domnului*, Bucureşti, 1938; *Coborâri în adânc*, Bucureşti, 1943; *O vorbă de-a bunicului*, Bucureşti, f.a. **Traduceri:** *Evanghelia tălmăcită pentru timpul prezent*, Bucureşti, 1937 (în colaborare cu Toma Chiricuţă).

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *71*; Florin Faifer, *Pe treptele Altarului*, DL, 1998, 29. ***F. F.***

BUTNARU, Leo (5.I.1949, Negureni–Orhei), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Anastasiei (n. Munteanu) şi al lui Teodor Butnaru, ţărani. Urmează şcoala medie la Chiţcani, Chişinău şi Ciocâlteni (1963–1967), cu o întrerupere de un an, când lucrează ca electrician, constructor, pontator. Îşi continuă studiile la Facultatea de Filologie, secţia jurnalistică, de la Universitatea de Stat din Chişinău (1967–1972). Este redactor la „Tinerimea Moldovei”, unde şi debutează în 1967, dar de unde e destituit în 1977, „Literatura şi arta”, „Noutăţi editoriale”, „Metronom”, e consultant, şef al secţiei relaţii la Uniunea Scriitorilor, din 1993 redactor coordonator la Editura Uniunii Scriitorilor, din 1996 redactor-şef la „Moldova”. Vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1990–1993), devine din 1997 secretar, apoi preşedinte al Filialei Chişinău a Uniunii Scriitorilor din România. Este membru în mai multe asociaţii literare şi culturale de peste hotare. I s-au acordat numeroase premii în Republica Moldova şi în România. Debutează editorial cu o carte de poezie, *Aripă în lumină*, apărută în 1976. Îi urmează, cu o ritmicitate puţin obişnuită, alte volume de versuri, culegeri de proză scurtă, memorialistică, jurnale de călătorie, jurnale intime, eseuri, articole, interviuri, cărţi pentru copii, traduceri, îndeosebi din poezia rusă, dar nu numai, antologii de poezie românească şi universală etc., precum şi o prezenţă deosebită în presa din stânga şi din dreapta Prutului.

Poezia lui **B.**, structural variată, nu urmează programatic o anumită orientare (tradiţionalistă, modernistă, postmodernistă), deşi fragmentarismul este o trăsătură a viziunii moderne asupra lumii. El scrie un jurnal liric „în fărâme” aforistice, pendulând între haiku şi *concetti*. Glacial-intelectualizată, poezia înclină spre definiţii lapidare în stil gnomic („Doar un fir de nisip încape/ între inimile noastre. Din el/ perlă ar putea să apară,/ dar şi pustiul cu el/ poate începe…”), dar păstrează o trăire tensionată a raporturilor cu lumea („Nerăbdarea şi fuga degrabă,/ dovadă de taină amară,/ căsuţa cu sclipăt de salbă –/ iluzia mea necesară”). Şi povestirile, eseurile, interviurile realizate de **B.** denotă elevaţie, gust şi vervă publicistică. În scrisul lui, indiferent dacă sunt paginile din *Îngerul şi croitoreasa* (1998), *Lamentaţia Semiramidei* (2000; Premiul Naţional al Republicii Moldova), *Lampa şi oglinda* (2001), *Strictul necesar* (2002) ş.a., apare o varietate de formule, prin care autorul îşi valorifică biografia şi se dedă unui experimentalism radical, de esenţă postmodernă. Autoreferenţialul – liric, eseistico-publicistic – se alimentează atât din cotidian, din „feliile de viaţă”, cât şi din proiecţii fanteziste, din aducerea în prim-plan a unor personaje arhetipale, mitice, tinzând să ilustreze original motivul eternei reîntoarceri. Există în poezia lui **B.** o paralelă permanentă între lumea antică şi lumea contemporană, mai exact între amurgurile acestor lumi, ceea ce sugerează prezenţa unui mecanism intact, implacabil, triumful înţelepciunii supreme a timpului. În parabolele cu teme din Antichitate apare frecvent o propensiune spre demitizare ironică: pe versanţii Parnasului o vestală strânge bălegarul Pegasului, o găină scurmă în cenuşa păsării Phoenix ş.a.m.d. Poetul ţine să acrediteze, prin viziunile apoftegmatice antice şi moderne, ideea că artistul trăieşte în aceeaşi lume, nouă şi mereu veche, adunată din

fragmente, ca într-o dioramă unde își dau întâlnire semne (îndeobşte negative), antinomii, piese de muzeu, personaje emblematice. Este vădită elaborarea textualistă stăruitoare, ce mizează pe construcţia cerebrală, pe livresc, pe efectul „programat”, pe ludicul semantic şi jocurile computerizate, numite „Edgar Poetice jocuri” (de perspectivă, grafice, „hagiografice” etc.). Intertextualitatea devine substanţa din care se hrănesc viziuni fanteziste, ironice, autoironice, groteşti, poetul invocând fie „poezie şi sărăcie” (Eminescu), fie „pana frântă a lui Balzac”, fie „sabia ruginită a lui Napoleon” şi făcând posibilă comunicarea visului cu realul. Jocul intelectualist este însoţit de efuziuni lirice generate de o trăire şi de o reflecţie existenţială aparte, în esenţa lor genuine.

Leo Butnaru ilustrează în mod izbitor voinţa de emancipare a poeziei basarabene de sub tutela clişeelor tradiţionaliste. Acestea au avut, din pricini contextuale vădite, o viaţă mai lungă în Moldova dintre Prut şi Nistru, ajungând nu doar la o tendinţă trufaş-emblematică, ci şi la cea a unui monopol literar. Nevoia de ajustare a creaţiei lirice la cursul său modern se făcea simţită. Născut în 1949, Leo Butnaru face figura unui „cap de serie” a procesului în chestiune, pe care şi l-a asumat, explicabil, generaţia tânără. Cultivat, mobil, dezinvolt, poetul pune accentul pe latura intelectuală a creaţiei, degajând posibilităţile sale mediate, combinatoria sa evaluată „la rece”, însă nu din direcţia unui livresc uscat, ci în sensul fanteziei şi al ironiei. Cele două aspecte se coroborează reciproc. Dacă fantezia e o evadare din real, mai curând spontană, umorală, ironia e o irealizare „tendenţioasă”, elaborată cu bună ştiinţă, dispunând de ţinte de atac precizabile. Ambele procedee îşi propun a combate locul comun, a aerisi limbajul, a reforma viziunea poetică. Sunt mijloace de „ardere a etapelor”, autorul se simte liber a inova într-un domeniu în care trecutul produce totdeauna „obstacole” de o gravitate sterilă, oneroasă, prin simpla lor adiţionare în timp. În Basarabia ele au fost favorizate de un climat specific, de izolaţionism şi suspiciune.

GHEORGHE GRIGURCU

SCRIERI: *Aripă în lumină*, pref. Gheorghe Vodă, Chişinău, 1976; *Sâmbătă spre duminică*, Chişinău, 1983; *Formula de politeţe*, pref. Gheorghe Vodă, Chişinău, 1985; *Duminici lucrătoare,* Chişinău, 1988; *Papucei cu felinare*, Chişinău, 1989; *Răspuns şi răspundere*, Chişinău, 1989; *De ce tocmai mâine-poimâine?*, Chişinău, 1990; *La desfrunzirea brăduţilor*, Chişinău, 1991; *Şoimul de aur*, Chişinău, 1991; *Umbra ca martor*, Chişinău, 1991; *Iluzia necesară*, pref. Ioanid Romanescu, Iaşi, 1993; *Puntea de acces*, Chişinău, 1993; *Spunerea de sine. Coordonate şi esenţe spirituale*, Chişinău, 1994; *Carantina maşinei de scris*, Chişinău, 1997; *Prezenţa celuilalt. Coordonate şi esenţe spirituale,* I–II, Chişinău, 1997; *Vieţi neparalele*, Alba Iulia, 1997; *Gladiatorul de destine sau Bal (de) mascat*, Bucureşti, 1998; *Iluzia necesară*, postfaţă Mihai Cimpoi, Bucureşti, 1998; *Îngerul şi croitoreasa*, Cluj-Napoca, 1998; *Identificare de adresă*, Timişoara, 1999; *Lamentaţia Semiramidei*, postfaţă Lucian Alexiu, Timişoara, 2000; *Student pe timpul rinocerilor. Jurnal 1969–1972*, Chişinău, 2000; *Arlechinul şi delfinul*, Chişinău, 2001; *Lampa şi oglinda*, Chişinău, 2001; *Strictul necesar*, Chişinău, 2002; *Ceasornicul din măr*, Deva, 2002; *Altul, acelaşi*, Bucureşti – Chişinău, 2003; *Balul racului*, Chişinău, 2003; *Cu ce seamănă norii?*, Chişinău, 2003; *Cetatea nu e gata de război*, postfaţă Adi Cusin, Iaşi, 2003; *O umbrelă cu dantelă*, Deva, 2003; *Pe lângă ştreang, steag şi înger*, Cluj-Napoca, 2003; *Căruţul cu îngeri*, Chişinău, 2004; *În caz de pericol*, Iaşi, 2004; *Micşorarea distanţei*, Timişoara, 2004; *Sfinxul itinerant (pe şi sub nisipurile mişcătoare)*, Bucureşti, 2004; *Perimetrul cuştii. 1972–1978*, Bucureşti, 2005; *Şlefuitorul de lentile*, Chişinău, 2005; *Ultima călătorie a lui Ulysses*, Bucureşti, 2006; *Liberi în oraşul interzis / Drumul cu hieroglife (jurnal chinez)* (în colaborare), Bucureşti, 2007; *A opta zi. Cosmograme*, Bucureşti, 2008; *Copil la ruşi*, Bucureşti, 2008; *Din sens opus*, Chişinău, 2008; *Răspund, deci exist*, Constanţa, 2008; *Românii, enciclopedia sufletului rus & Gombrowicz*, Iaşi, 2008; *Ordine de zi, ordine de noapte*, Râmnicu Sărat, 2009; *Ruleta românească*, Bucureşti – Chişinău, 2010; *Jefuindu-l pe Picasso*, Bucureşti, 2011; *Îngerii şi râsu-plânsu*, Bucureşti, 2011; *Drumuri cu şi fără hieroglife. Jurnale (Yes-eu) de călătorie (1989–2011)*, Iaşi, 2012; *În ambuteiaj & partițiuni Nabokov*, Chişinău, 2012. **Traduceri:** Velimir Hlebnikov, *Ka*, îngr. şi pref. trad., Nădlac, 2005, *Joc în iad şi muncă-n rai*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2007; *Avangarda rusă*, I–II, îngr. şi pref. trad., Iaşi, 2006; *Orizont testamentar. Miniatura poetică rusă*, I–II, îngr. şi pref. trad., Nădlac, 2006; Ian Satunovski, *Lupii de-ne-vorbit*, îngr. şi pref. trad., Nădlac, 2007; Vladimir Maiakovski, *Eu şi Napoleon*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 2008, *Vioara şi ceva nervi*, îngr. şi pref. trad., Iaşi, 2011; Ruboko Sho, *Libelula ce-a-nvăţat zeii iubirea*, îngr. şi pref. trad., Iaşi, 2008; *100 de poeţi ai avangardei ruse*, îngr. şi pref. trad.,Constanţa, 2008; Marina Ţvetaeva, *Singură în noapte*, îngr. şi pref. trad., Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *Poeţi basarabeni: Leo Butnaru – Arcadie Suceveanu*, DL, 1994, 1; Vitalie Ciobanu, *Ispitirea celuilalt*, CF, 1997, 12; Petru Scutelnicu, *„Îngerul şi croitoreasa”*, ATN, 1999, 5; Nicolae Panaite, *Mă dai afară din pământ*, CL, 1999, 7; Galaicu-Păun, *Poezia*, *63–66*; Grigurcu, *Poezie*, I, *155–162*; Ioan Adam, Georgeta Adam, *Proba exilului*, Bucureşti, 2002, *291–299*; Octavian Soviany, *Un nou sentiment al realului*, LCF, 2004, 34; Cimpoi, *Critice*, IV, *228–229*; *Leo*

Butnaru. Biobibliografie, ed. 2, Chişinău, 2005; Rachieru, *Poeţi Basarabia, 360–368*; Ana Bantoş, *A scrie poezie în Basarabia înseamnă a renunţa la plâns*, LRC, 2011, 7–8; Borbély, *Existența, 257–261.* ***M.C.***

BUTNARU, Val [Valeriu] (17.IV.1955, Chişinău), dramaturg. Este fiul Anei Butnaru (n. Mocanu), muncitoare, şi al lui Sevastian Butnaru, şofer. După absolvirea Facultăţii de Filologie, secţia jurnalistică, a Universităţii de Stat din Chişinău (1980), urmează cursuri de regie la Institutul de Artă Cinematografică din Moscova, la clasa lui Emil Loteanu şi, în cele din urmă, se dedică activităţii teatrale. Nu abandonează însă gazetăria: e redactor la „Tinerimea Moldovei", „Literatura şi arta", „Sfatul Ţării" ş.a., face cursuri de jurnalism la München (1993) şi în SUA (1994), fondează în 1995 şi conduce grupul de presă Flux, din 1999 e director la „Jurnal de Chişinău", iar din 2009 preşedinte la Jurnal Trust Media. O perioadă importantă în biografia lui este cea în care a fost director artistic al Teatrului „Eugène Ionesco" din Chişinău, adică anii 1991–1994.

Dramaturg extrem de productiv încă din anii '80, **B.** şi-a văzut piesele puse în scenă mai întâi la Teatrul Luceafărul din Chişinău, apoi la Bălţi şi Cahul, la Botoșani, dar mai ales la teatrul pe care l-a condus. *Iosif şi amanta sa* (distinsă de Academia Română cu Premiul „I.L. Caragiale", 1992), *Ţin minte că va ninge şi vom fi fericiţi*, *Mâine sau poate poimâine*, *Departe sunt de tine*, *La Veneţia e cu totul altfel*, *Apusul de soare se amână*, toate au fost reprezentate aici. Pe de altă parte, ca animator al Teatrului „Eugène Ionesco", **B.** intenţionează, după propria-i mărturisire, să monteze „întreaga operă a acestui mare maestru […] de pe poziţiile actualităţii", ceea ce, în plan literar, echivalează cu şansa de a ridica dramaturgia din spaţiul basarabean, sleită de un realism terestru, la forme dinamice de expresie. Este și ce tinde să realizeze mai întâi prin piesele sale, care refuză patosul optimist promovat de sistemul totalitar și valorifică situaţii instabile şi groteşti, proprii teatrului absurdului. De aici, proiecţia predilectă în metafizic, recuperarea insistentă a motivelor mitologice, interpretate într-o grilă modernă, recursul frecvent la motivele biblice. Bunăoară, *Cum Eclesiastul discută cu Proverbele* (1999) e „un text insinuant", în care „ironia se dizolvă într-un monolog dramatic despre destinul românesc" (Mircea Ghiţulescu).

SCRIERI: *Iosif şi amanta sa*, Chişinău, 1992; *Saxofonul cu frunze roşii*, Chişinău, 1998; *Cum Eclesiastul discută cu Proverbele*, Chişinău, 1999; *Apusul de soare se amână*, pref. Constantin Cheianu, Chişinău, 2003; *Cartea nomazilor din B*, Bucureşti – Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Valentina Tăzlăuanu, *Despre fenomene, paradigme şi teatru*, „Sud-Est", 1993, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 266–267*; Mircea Ghiţulescu, *Dramaturgi basarabeni (II)*, CNT, 1999, 47; Iuliana Alexa, *Teatru basarabean*, RL, 2003, 31; Şleahtiţchi, *Cerc, 64–66*; Vitalie Ciobanu, *Nomazii Basarabiei – poveste între grotesc şi tragic*, CF, 2010, 5–6; *Dicţ. Chişinău, 89–91.* ***N.Bl.***

BUZAŞI, Ion (11.IV.1943, Mintiu Gherlii, j. Cluj), istoric literar, editor. Este fiul Raveicăi (n. Paşcu) şi al lui Ioan Buzaşi, învăţător. Urmează Liceul „Ana Ipătescu" din Gherla (1956–1960) şi Facultatea de Filologie din Cluj (1960–1965), după care este profesor în Blaj, la Grupul Școlar Forestier, din 1982 profesor și din 1997 director la Liceul Pedagogic, director al Colegiului Național „Inochentie Micu Klein" (1998–2001). Din 1991 predă și la Institutul Teologic Greco–Catolic şi la Colegiul de Institutori al Universităţii „Şcoala Ardeleană". Şi-a luat doctoratul în 1982 cu o teză intitulată *Andrei Mureşanu. Viaţa şi opera*. Debutează în 1963 la ziarul clujean „Făclia". Este prezent în „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Vatra", „Familia", „Viața românească", „Ateneu", „Tomis", „Convorbiri literare", „Adevărul literar și artistic", „Poesis", „Astra blăjeană", „Poezia" ș.a. I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor (1990).

Cercetător pasionat, riguros, documentat, practicând un pozitivism echilibrat în tot ceea ce a scris şi publicat, de regulă despre fenomenul cultural şi literar transilvănean, **B.** s-a aplecat mai stăruitor asupra a două teme, amândouă legate de Blaj: Andrei Mureşanu şi M. Eminescu. Monografia *Andrei Mureşanu* (1988) beneficiază de contribuţiile anterioare ale lui Valeriu Branişte, Ioan Raţiu, Mircea Bogdan, Olimpiu Boitoş, propunând însă pentru prima dată o biografie coerentă a poetului, cu fazele formării sale la Bistriţa, Blaj, Braşov, Sibiu şi iarăşi Braşov. Istoricul literar examinează deopotrivă lirica lui Andrei Mureșanu, publicistica şi restrânsa lui operă de traducător. El găseşte o justă cale în aprecierea contribuţiei celui care a scris poezia *Răsunet*, departe atât de aprecierile entuziaste ale lui Aron Densuşianu, cât şi de negarea integrală formulată de Titu Maiorescu. Exegetul

este mai aproape de judecata cumpănită a lui G. Călinescu din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. În *Eminescu şi Blajul* (1994) modul apologetic exaltat al celor care s-au ocupat de acest subiect este înlocuit cu o prezentare critică a „dosarului Grama" şi a prezenţei lui Eminescu în conştiinţa blăjenilor. O abordare similară se află în analiza relațiilor lui Pavel Dan şi a altor cărturari cu Blajul. Complementară, activitatea de editor a lui **B.** se concentrează îndeobște asupra autorilor transilvăneni, cu o atenție specială acordată tot celor legați de Blaj, oraș cu o memorie istorică și culturală care, la rândul lui, stă în centrul câtorva antologii. În ultimii ani, într-o serie intitulată „Poeți în rugăciune" de la Editura Galaxia Gutenberg din Târgu Lăpuș, s-au publicat numeroase pagini selectate de **B.** din lirica religioasă a unor autori români, de la Dosoftei la Adrian Popescu. Extrem de fecundă este și prestația de prefațator a istoricului literar.

SCRIERI: *Andrei Mureşanu*, Bucureşti, 1988; *Eminescu şi Blajul*, Bucureşti, 1994; *Scriitorii români și Blajul*, București, 1997; *Valori creștine în poezia românească*, Cluj-Napoca, 2009; *Blajul*, Târgu Lăpuș, 2010. **Ediţii, antologii:** *Povestitori ardeleni*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1974; Timotei Cipariu, *Discursuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare cu Ştefan Manciulea), *Pagini literare*, postfaţa edit., Bucureşti, 1999, *Scrieri literare*, pref. Ion Brad, Bucureşti, 2005, *Poezii şi scrieri religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuş, 2008, *Cuvântări la adunările Astrei*, pref. edit., Blaj, 2011 (în colaborare cu Diana Tocaciu); *Blajul, vatră de istorie și cultură*, pref. Ion Brad, București, 1986 (în colaborare cu Teodor Seiceanu); Andrei Mureşanu, *Poezii, articole*, postfața edit., București, 1988, *Publicistică*, pref. edit., Iaşi, 2003, *Poezii și articole religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2007; *Câmpia Libertății în literatură*, Cluj-Napoca, 1998; *Învățătorii în literatura română*, pref. edit., București, 1998; Al. Lupeanu-Melin, *Evocări din viața Blajului*, Blaj, 1999, *Început de autobiografie*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Florin Gheorghiu); Nicolae Brânzeu, *Istoria şcoalelor din Blaj*, Blaj, 2000; *Eminescu. Radiografii transilvane*, Alba Iulia, 2000 (în colaborare cu Ion Mărgineanu); *Ioan Alexandru și Blajul*, Alba Iulia, 2001; *Amintiri despre Pavel Dan*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Aurel Podaru); *Poezia religioasă românească*, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; Iustin Ilieșiu, *Amintiri din viața școlară a Blajului*, pref. edit., Bistrița, 2004; *Timotei Cipariu, scriitorul*, Blaj, 2005; *Vechi pagini blăjene despre Eminescu*, Cluj-Napoca, 2006; *Ion Bianu şi Nicolae Comşa sau Dialog între unchi şi nepot*, Blaj, 2007 (în colaborare cu Ion Moldovan); *La început a fost Inochentie*, postfață Cosmin Covaciu, Blaj, 2007 (în colaborare cu Ion Moldovan); *Pavel Dan și Blajul*, pref. Sergiu Pavel Dan, Beclean, 2007 (în colaborare cu Sergiu Pavel Dan și Aurel Podaru); Samuil Micu, *Poezii și scrieri religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2007; Augustin Bunea, *Discursuri*, pref. edit., Târgu Lăpuş, 2009 (în colaborare cu Marcela Ciortea); George Barițiu, *Biografii literare*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Munteanu, *„Andrei Mureşanu"*, F, 1990, 2; Negoiţă Irimie, *Un tânăr cărturar blăjean*, TR, 1993, 14; Vistian Goia, *Blajul – o istorie într-o antologie*, ST, 1994, 4–5; Gabriel Dimisianu, *Eminescu, Grama, Macedonski*, RL, 1994, 41; Z. Ornea, *„Eminescu şi Blajul"*, RL, 1995, 1; Mircea Popa, *„Eminescu și Blajul"*, TR, 1995, 2; Silvia I. Barbu, *Andrei Mureşanu*, TR, 1997, 25; Mircea Popa, *Un spirit al Blajului*, ST, 2003, 6; Ion Simuț, *Poezia – scară spre cer*, RL, 2005, 16; *In honorem Ion Buzași. 65*, coordonatori Marcela Ciortea și Ioan Scheau, Cluj-Napoca, 2008. ***I.D.***

BUZĂUL LITERAR, revistă apărută la Buzău, trimestrial, de la 1 decembrie 1992 până în martie 1993, apoi din martie până în septembrie 1994, ca publicaţie a cenaclului „V. Voiculescu". Colectivul redacţional: Alex. Oproescu, Gheorghe Istrate, Lucian Mănăilescu. Scopul publicaţiei este de a reevalua „tot ceea ce reprezintă valoare şi document cultural izvorâte din acest orizont spiritual buzoian" şi de a întâmpina „viitoare frunţi literare ce se dovedesc a nu fi puţine" (*Un început*). Revista se concentrează asupra producţiilor literare lansate în cadrul cenaclului „V. Voiculescu" şi a principalelor sale activităţi. Se publică şi versuri semnate de Claudiu Săftoiu, Gheorghe Ene, precum şi articole (însoţite de versuri) dedicate comemorării a treizeci de ani de la moartea lui V. Voiculescu. Radu Voiculescu semnează articolul *Vasile Voiculescu după detenţie*, iar Gheorghe Penciu textul intitulat *În surghiun cu V. Voiculescu*. Alţi colaboratori: Aurel Ganea, Dorel Istrate, Ion Rotaru. ***M.W.***

BUZDUGAN, C. Z. [Constantin Z.] (3.VII.1870, Coasta Lupei, j. Galaţi – 21.XII.1930, Galaţi), poet, gazetar, traducător. Este fiul lui Zamfir Buzdugan, cântăreţ de strană, din spiţa unor răzeşi din Nicoreşti; mama, Ghina Buzdugan, trecea ca învăţătoare în sat; când ea dispare (victimă a unei epidemii), tatăl şi fiul pribegesc peste Dunăre, stabilindu-se în Dobrogea. Admis la gimnaziul real din Tulcea, se remarcă între bursieri, ajunge nu peste mult elev la Gimnaziul „Cantemir-Vodă"

şi la „Sf. Sava", în Bucureşti, absolvind într-un alt colţ de ţară, la Botoşani, Liceul „A.T. Laurian". Debutează, cu versuri şi schiţe succinte, în „Fântâna Blanduziei" (1889). În 1890 colabora la „Biblioteca familiei", „Românul", „Curierul" ieşean al lui Th. Balassan. În toamna aceluiaşi an prezenta în „Contemporanul" textele unor descântece culese în zona natală (însoţite de mostre privind practicarea ritualului); se apropie, astfel, de gruparea social-democrată ieşeană. Iscăleşte de acum, statornic, în „Munca", folosind curent şi iniţiale sau pseudonime, ca Zamfir Cobuz, Cobuz ş.a. Subzistă un timp cu slujba la ziar, în provincie (la „Vocea Botoşanilor"), apoi în Capitală, cooptat, din 1895, redactor la „Lumea nouă" şi la suplimentul „Lumea nouă literară ilustrată" (şi/sau „Lumea nouă literară şi ştiinţifică"), remaniat prin grija sa, şi în ciuda privaţiunilor de tot felul, obţine licenţa în drept (cu teza *Puterea paternă asupra persoanei copiilor în dreptul roman şi român*, 1901). Fruntaş al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, susţine energic programul mişcării, implicat în activităţi de organizare curentă (e numit, în 1896, secretar al Comitetului General). Practică jurnalismul militant, atent şi prob în observarea faptului social, iniţiază anchete, campanii de presă, polemici; e, în egală măsură, comentator literar și cronicar de spectacol. Cu Iosif Nădejde şi I.C. Frimu, **B.** se situa, în 1898, printre „radicali", stăruind pentru prevenirea scindării PSDMR în preajma Congresului al VI-lea. Ulterior se stabileşte la Galaţi, unde va profesa avocatura, „cu ştiinţă şi conştiinţă", dar fără să abandoneze scrisul şi rămânând acelaşi redutabil gazetar. Încă legat de cercurile socialiste, colaborează, în 1902, la „România muncitoare", participă la declanşarea unei greve a lucrătorilor din port. Pe urma „generoşilor", aderă între timp la Partidul Liberal și se impune, ca o voce ascultată, prin echilibrul și onestitatea opiniilor formulate în „Tribuna liberală", oficiosul liberal local. Între 1906 şi 1908 va redacta, alături de Mihai Pastia şi D.A. Ţăranu, „Votul universal". Sprijină reformismul liberal şi „poporanismul luminat" promovat de Spiru Haret în cultură, pledând pentru rolul moral, dar şi pentru rostul pragmatic al intelectualului în „renaşterea ţării"; el însuşi regăsindu-se părtaş la toate iniţiativele de seamă ce tind la crearea unui climat şi la formarea în oraşul dunărean a unor instituţii cu tradiţie durabilă: şcolile de adulţi, Cercul „Analelor" sau Universitatea Populară îl consemnează printre fondatori. Încurajarea forţelor locale şi stimularea tinerilor autori cu înzestrare și voință de a progresa „prin artă" precumpănesc în orientarea celor două reviste „literar-culturale" pe care le îndrumă în răstimpul următor: o replică la „Dunărea de Jos" (scoasă cu sprijinul lui Al. Bădescu, între 1908 şi 1912) o reprezintă „Dunărea" (1919), coredactată cu Alexandrina Scurtu şi Emil Maur. În casa scriitorului şi a soţiei sale (Eliza Rosiade-Buzdugan, profesoară şi publicistă) va fiinţa „salonul" – şi cenaclul literar –, modest, dar agreat de artiştii urbei, şi nu numai. Sexagenar, **B.** acuza singurătatea, boala (îşi pierduse aproape cu totul vederea); cedând depresiei, se sinucide, consternându-şi confraţii, în preajma Crăciunului din 1930.

Prezent în cele mai diverse publicaţii ale vremii, **B.** mai semna, către sfârşitul veacului al XIX-lea, în „Tinerimea unită", „Românul literar", „Revista pentru toţi" (unde e şi redactor, alături de Th. Voicu şi G. Diamandy), „Lumea ilustrată", „Evenimentul literar", „Carmen Sylva", „Povestea vorbei", „Adevărul de joi", „Litere–ştiinţe–arte" sau „Foaia populară", iar din 1900 era prezent la „Revista modernă", „Curentul nou", „Comoara tinerimei", „Sămănătorul", „Viitorul", „Universul", „Universul literar", „Flacăra", „Lumea copiilor", „Adevărul literar şi artistic", „Licăriri", „Slove", „Roma", „Cuget clar", „Progresul economic" (a figurat şi ca director al acestui periodic gălăţean), „Darul vremii", „Utopia" ş.a. Tânăr, poetul compune versuri fluente, cu înrâuriri lamartiniene şi nuanţe de mic răsfăţ heinean. Ca la mulţi posteminescieni din ultima parte a veacului al XIX-lea, descrierile apar „poetizate", pastişele au oarece graţie în prima sa carte, *Singurătate* (1897), al cărei cuprins este eterogen. Nota sentimentală şi cea retorică se însoţesc, şoapta e mai adesea „sonoră". Sonetul (neoclasic), figuraţia clară, motivele comune de reflecţie (lumea ca teatru al deşertăciunii ş.a.) alternează cu versul fluid, insinuând în subtext sugestia, vagul morbid, fiorii „răului". Poezia socială capătă tonuri profetice; alte stihuri reamintesc de spiritul aspru, „verist" al literaturii de la „Contemporanul". Versuri uitate repede în periodice îmbrățișează propaganda şi sloganul, dar nu adaugă mai mult la faima poetului socialist şi militant; un cânt „al lucrătorilor" imita *Internaţionala* (transpunerea după Eugène Pottier îi aparţine, de altfel). Părăsindu-şi, spre 1900, alter

egoul romantic şi protestatar, se îndreaptă către noile modele: sămănătorist, simbolist apoi, evoluția e însă sinuoasă; alteori, regăsind în făgaşul poemului popular o vigoare ingenuă. Poezii patriotice şi didactice, puse sub un generic evocativ, celebrau fruntariile reîntregite într-o a doua culegere, imprimată la distanţă în timp: *Cântări de luptă şi de biruinţă* (1919). Din anunţatele *Cântece de odinioară* şi din *Psalmi noi* izbuteşte să publice numai grupaje sau poezii disparate, deşi e aici cu mult mai aproape, se pare, de formula lirismului său. Risipindu-şi, în parte, vocaţia în tranziţia de la cumpăna veacurilor, **B.** compensează în timp prin „pasionate, rodnice [...] îndeletniciri" de traducător (Geo Dumitrescu). Primele tălmăciri, din literatura franceză ori săvârşite prin intermediul francezei, coincid cu vârsta debutului publicistic: articole, proză, pagini ştiinţifice sau artistice din Herbert Spencer, Walter Scott, Shelley, N. G. Cernîşevski, Paul Lafargue, Alphonse Daudet, E. Fournière, apar în „Românul", „Lumea nouă" sau „Munca". Şi în volumele proprii, de altfel, poetul face loc, cu largheţe, traducerilor din Lamartine, Alfred de Musset, M. Guyau, Henri Murger, Edmond Rostand, Frédéric Mistral, Sully Prudhomme, Maurice Maeterlinck, Émile Verhaeren, Paul Verlaine; alte echivalări, după Victor Hugo, Jean Richepin, Marc Monnier, André Dumas, E. Hollande, Albert Samain, se păstrează în periodice. Atras de simboliştii francezi îndeosebi, speră să izbutească el însuși a lansa o „serie" de poezie modernă, la un moment dat. În cunoştinţă cu acest plan, Cornelia Buzdugan-Haşeganu, fiica poetului, edita, *in memoriam*, un prim tom: *Baudelaire* (1942). Cizelând verbul, asumând dificultățile în confruntarea, inegală, cu expresia prestigioasă a „modelului" translat, **B.** a transpus „sistematic", printre primii la noi, poeme faimoase ca *Les Plaintes d'un Icare*, *L'Horloge*, *L'Albatros*, *Harmonie du soir* ş.a. Meritul i se recunoaşte târziu, posteritatea plasându-l în compania bunilor interpreţi din Baudelaire: Al. Hodoş, Panait Cerna, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Perpessicius, B. Fundoianu, Ioan I. Ciorănescu, alături de care „rezistă" prin meşteşug, siguranţă prozodică, adecvarea cadenței la muzica fină a textului. În integrala traducerilor din *Les Fleurs du mal – Florile răului* (1968) **B.** e prezent cu patruzeci şi cinci din cincizeci de „variante" posibile, bilanţ notabil. Poetul surprinde, în fine, cu un sisific proiect, angajând în ultima parte a vieţii tălmăcirea trilogiei lui Dante; aborda *Divina Commedia* fără o iniţiere specială, fără o pregătire „de şcoală", în termenii lui N. Iorga, altfel întâiul în a-i consacra reuşita, într-o prefaţă, publicată anticipat, la *Infernul*. Plecând de la versiunea franceză a lui Lammenais, confruntă ediţii curente sau erudite cercetări, adâncește studiul gramaticii italiene, învață din textele predecesorilor (Maria Chițu, N. Gane, G. Coșbuc); aspiră a da stabilitate terţinei şi a imprima firescul originar endecasilabilor săi. Excepţie făcând doar câteva cânturi din prima cantìcă (I–III, XXIV), cunoscute antum, încercarea lui **B.**, meritorie, e curând şi nedrept ignorată după moartea poetului. Cornelia şi Ilie Haşeganu reuşesc să reia tipărirea poemei, după manuscrisul complet revăzut de traducător, în revista pe care o redactau la Braşov în anii războiului („România tânără", 1942–1943), avansând, în circumstanţe ostile din nou, doar până la cântul VIII din *Infernul*.

SCRIERI: *Singurătate*, Bucureşti, 1897; *Hori ostăşeşti*, Tecuci, 1916; *Cântări de luptă şi de biruinţă*, Bucureşti, 1919. **Traduceri:** *Poezii, traduse din poeţii moderni francezi*, vol. I: *Baudelaire*, pref. Cornelia Buzdugan-Haşeganu, Braşov, 1942, [*Versuri*], în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, introd. Vladimir Streinu, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, VIII, *198, 237, 462–463, 485*; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *XXXVII–XXXVIII*; *Scrisori–Ibrăileanu*, IV, *7*, *67–68*, *passim*; N. Iorga, *Traducerea „Divinei Comedii"*, „Moldova de Jos", 1929–1930; *C.Z. Buzdugan*, ALA, 1931, 526; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *29*, *51*, *287*, *321*; *Const. Z. Buzdugan: un tălmăcitor uitat din Dante*, CRE, 1938, 3757; Iorga, *Oameni*, III, *340–341*; I.C. Beldie, *Un poet uitat*, „Orizonturi", 1938, 5–7; G. Demetru-Pan, *„Albatrosul" în româneşte*, RML, 1939, 8; Marin Sârbulescu, *Constantin Z. Buzdugan*, TIL, 1942, 1917; *Presa muncitorească şi socialistă din România*, I–II, Bucureşti, 1966–1968, *passim*; Ilie Haşeganu, *C.Z. Buzdugan, un poet pe nedrept uitat*, CNT, 1966, 29; Massoff, *Teatr. rom.*, III, *302–303*; Petre Ciureanu, *Baudelaire in Romania*, Torino, 1970, *3*, *23*, *28*, *31–32*, *passim*; D.D. Şoitu, [*C.Z. Buzdugan*], LL,1970, „Pagini dunărene", 1970, 1971, „Orizonturi", 1972; Streinu, *Pagini*, III, *80–81*, *88*; Ornea, *Contemporanul*, *223–224*, *passim*; Ion Bulei, *Lumea românească la 1900*, Bucureşti, 1989, *184–201*; [*C.Z. Buzdugan*], ADLTR, H-44, H-45; Ion Bulei, *Atunci când veacul se năştea*, Bucureşti, 1990, *159–167*, *passim*. ***R.Ş.***

BUZDUGAN, Ion (9.III.1889, Brânzenii Vechi–Bălţi – 27.I.1967, Bucureşti), publicist, poet, traducător.

Este fiul Ecaterinei şi al lui Alexandru Buzdâga, răzeş. **B.**, pe numele său adevărat Ion (Ivan) Buzdâga, a absolvit şcoala primară în satul natal, iar pe cea secundară la Bairamcea. Urmează cursuri de agricultură la Moghilev, apoi la Gore-Gorki în Belarus şi Seminarul Pedagogic din Cameniţa. A studiat, apoi, literele şi dreptul la Moscova şi, în cele din urmă, la Iaşi, unde şi-a luat licenţa în drept, titlul de doctor în ştiinţe politico-economice obţinându-l la Cernăuţi. Întors în Rusia, funcţionează un timp ca agronom şi profesor. Participă la Primul Război Mondial în cadrul armatei ruse. Ca secretar general al Sfatului Ţării, citeşte, în şedinţa din martie 1918, actul Unirii. La începutul anului 1918 pleacă împreună cu alţi fruntaşi la Iaşi, pentru a informa guvernul român asupra situaţiei din Basarabia. După Unire a fost deputat de Bălţi până în 1932, în aproape toate parlamentele ţării. Subsecretar de stat la Ministerul Industriei şi Comerţului în anii 1931–1932, a fost parlamentar de Bălţi, păstrându-şi mandatul pe durata a opt legislaturi. Eforturile sale au fost recompensate cu Medalia „Regele Ferdinand I” cu Spade şi Panglică și cu Ordinul „Regele Ferdinand I” în grad de Comandor. În perioada postbelică, de teama persecuţiilor, trăieşte ascuns, adăpostindu-se la mănăstiri sau în case din Transilvania şi Oltenia. Încă din 1913–1914 **B.** colabora, sub pseudonimul Nică Românaş, cu versuri originale şi traduceri din scriitorii ruşi, la „Cuvânt moldovenesc” din Chişinău, revistă pe care o conduceau Nicolae N. Alexandri, Simion Murafa şi Pan Halippa. Publicistică şi producţii lirice îi vor apărea mai târziu în „Răsăritul”, „Viaţa Basarabiei”, „Sburătorul”, „Luceafărul”, „Viaţa românească”, „Gândirea”, „Adevărul literar şi artistic”, „Ramuri”, „Basarabia” ş.a., unde mai semna B.I. Alion, Ion Câmpeanu, B. Cogâlnic, I. Dumbrăveanu. În 1921 tipăreşte la Chişinău un volum intitulat *Cântece din Basarabia*, căruia îi urmează al doilea, apărut la Craiova, în 1928, ambele cuprinzând un bogat material folcloric cules în vremea adolescenţei. Mare parte din lirica semnată în periodice va forma substanţa volumelor *Miresme din stepă* (1922; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Ţara mea* (1928), *Păstori de timpuri* (1937; Premiul Academiei Române) şi *Metanii de luceferi* (1942; Premiul Societăţii Scriitorilor Români). A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români (din 1921) şi al Societăţii Scriitorilor din Basarabia (din 1939).

B. cultivă o poezie tradiţionalistă, cu imagini ale ţinutului natal, surprins într-o ambianţă specifică, plină de culoare şi dinamism. Copleşit, totuşi, de autoritatea unor înaintaşi (Vasile Alecsandri, M. Eminescu ş.a.), el lasă rareori să răzbată şi un timbru mai personal. Reţin, prin intensitatea elanului patriotic, poemele din *Păstori de timpuri*, ciclu evocator al unei istorii aureolate de mit şi legendă. Nu lipsesc nici versurile de inspiraţie biblică în care, în pofida unor tonalităţi adecvate, nu se ating zonele de profunzime ale modelului. Poetul a lăsat şi câteva sinteze privitoare la literatura rusă şi reprezentanţii ei de marcă, iar în manuscris s-au păstrat numeroase versuri reunite sub titlurile *Podgorii de aramă*, *Pietre de temelie* şi *Cântece de durere*, poemul *Balada morţii cronicarului Miron Costin şi a fratelui său, vornicul Velicico*, precum şi o serie de tălmăciri din romanticii, realiştii şi modernii ruşi (A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, K. Balmont, Maxim Gorki, I. Bunin, A. Blok ş.a.), **B.** fiind şi printre primii traducători ai lui Serghei Esenin la noi.

SCRIERI: *Miresme din stepă*, Bucureşti, 1922; *Ţara mea*, Craiova, 1928; *Păstori de timpuri*, Bucureşti, 1937; *Metanii de luceferi*, Bucureşti, 1942. **Culegeri:** *Cântece din Basarabia*, vol. I, Chişinău, 1921, vol. II, Craiova, 1928. **Traduceri:** M. Koţiubinski, *Pe cuptor*, Chişinău, 1920; Maxim Gorki, *Fata şi moartea*, Bucureşti, 1962; A.S. Puşkin, *Evgheni Oneghin*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1967.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Menţiuni*, II, *175–178*; Perpessicius, *Opere*, II, *120–122*, X, *35–38*; Streinu, *Pagini*, V, *27–28*; Lovinescu, *Opere*, IX, *261*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *320–321*; Şerban Cioculescu, *Serghei Esenin şi lirica noastră tânără*, RFR, 1937, 9; Carianopol, *Scriitori*, I, *173–180*; Tudor, *Mişcarea*, *127–129*, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *411–412*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *118–120*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *83–84*, *90–95*; *Dicţ. Chişinău*, *91–93*; Nicolae

Scurtu, *Noi contribuţii la biografia lui Ion Buzdugan*, „Litere”, 2012, 1. ***C.Bz.***

BUZDUGAN-HAŞEGANU, Cornelia (16.XI.1903, Galaţi – 7.VI.1947, Braşov), poetă. Fiică a Elizei Buzdugan (n. Rosiade), profesoară şi publicistă, şi a scriitorului C.Z. Buzdugan, **B.-H.** a copilărit la Galaţi, unde îşi trece bacalaureatul în 1922. Elevă, debuta cu versuri sub pseudonim (Nelia Corbu), în „Dunărea” (1919). Continuă să publice, primită favorabil în mediile literare şi intelectuale ale vremii, până la repedea omologare în meseria scrisului, odată cu reapariţia sub numele real, în „Convorbiri literare” din 1921. În anii studenţiei, la Bucureşti, în cadrul cercului diriguit la Institutul de Literatură de Mihail Dragomirescu, colegi de generaţie şi aspiraţie îi sunt A. Bădăuţă, Gh. Cardaş, George Dumitrescu, Agatha Grigorescu, Dan Simonescu, Gh. Talaz, Cora Valescu, între alţii. Licenţiată în litere (1926), a absolvit ulterior şi Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”. Peregrinările pe la diverse şcoli din ţară (ca profesoară de română şi franceză), moartea dramatică a tatălui, căsătoria, la Cluj, cu publicistul Ilie Haşeganu, Dictatul de la Viena, refugiul la Braşov şi casa spulberată sub ultimul, devastator bombardament, în 1944 – repere ale unei existenţe agitate –, îşi vor găsi ecou în stihurile sale intimiste, circumstanţiale. A mai semnat în „Mioriţa”, „Vieaţa nouă”, „Mişcarea literară”, „Ritmul vremii”, „Viaţa literară”, „Falanga”, „Revista scriitoarei”, „Cuget clar”, „Adevărul literar şi artistic”, „Societatea de mâine”, „Patria”, „Utopia”, „Darul vremii”, „Hyperion”, „Gazeta Transilvaniei”, „România tânără” (pe care o va redacta alături de Ilie Haşeganu la Braşov, în 1942–1943) ş.a.

Primele versuri publicate de **B.-H.** corespund unui timp ingenuu, al claustrărilor în vis, rostirii muzicale, suferinde, în „poze” adolescentine, puse sub semnul graţiei imitative. Cu urme simboliste, poemele de mai târziu cultivă dispoziţia meditativă (*Gheţarul, Izvorul, Termitele*), gustul himericului, al vetustului medieval, discreta cochetare cu exoticul, în timbru minulescian. Curgerea vremii devine laitmotiv, surdinizând şi „complicând” treptat limbajul poeziei. Livrescul şi alura reculeasă, tandreţea, ce-şi asociază vestigii de umor, şi o anume „frondă” feminină ţin de lirismul reflexiv, modern, chiar dacă inspiraţia e circumscrisă sferei tradiţionale; o manieră evocând, pe-alocuri, gestul ironic sau autopersiflant, prin care mai adesea îşi asumă şi înfruntă lumea poetele din spaţiul pravoslavnic. Poeta exersează un răstimp – menţionabil – şi comentariul critic, deconspirându-şi gustul, preferinţele, afinităţile, într-o deplină acceptare a obsesiilor spirituale. Un număr însemnat de tălmăciri din Charles Baudelaire rămase de la C.Z. Buzdugan apar antologate de **B.-H.** în 1942. Lasă ea însăşi câteva traduceri (remarcate) din François Villon, Paul Valéry, Petőfi, Robert Browning. Tentată poate la o reevaluare (boala de cord îi anunţa sfârşitul), îşi editează, în acelaşi an, întâia carte: *Chenar pe marginea războiului*, jurnal sensibil ce exorcizează spaime de dincoace de front. Revine în 1943 cu o culegere retrospectivă, *Versurile mele*. Evadările în trecut, eden pierdut şi recucerit prin rememorare, inspiră stampe nostalgice (Brateşul, luntrea cu vântrele, masa de scris a tatei, poeme spuse din Verlaine, Verhaeren). Pastişele (uneori alarmante), adieri mistice, apăsarea şi tânga, neliniştea interogând misterul şi neantul conferă plachetelor următoare aspect compozit, distonant.

SCRIERI: *Chenar pe marginea războiului*, Braşov, 1942; *Versurile mele*, Braşov, 1943; *Poeme pentru Dumnezeu şi pentru oameni*, Braşov, 1946; *Invocări*, Braşov, 1947.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Sburătorul*, II, *57*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *287, 321*; *Cornelia Buzdugan-Haşeganu*, în Octavian Şireagu, *Noua lirică ardeleană*, pref. I. Valerian, Cluj, 1935, *33–37, 161–162*; Perpessicius, *Opere*, IX, *325, 329–330*, X, *268, 272–273*; Constantin-Stelian, *„Chenar pe marginea războiului”*, F, 1942, 9; Aurel Marin, *„Chenar pe marginea războiului”*, GT, 1942, 95; Paul Georgescu, *„Invocări”*, ORT, 1947, 15; Piru, *Panorama*, *74–75*; [*Cornelia Buzdugan-Haşeganu*], ADLTR, H-44, H-45. ***R.Ş.***

BUZEA, Constanţa (29.III.1941, Bucureşti – 31.VIII.2012, București), poetă, publicistă.

Este fiica Alexandrinei (n. Nica) şi a lui Petrache Buzea, funcţionar. Urmează la Bucureşti liceul (1954–1957) şi Facultatea de Filologie (1963–1969), debutând foarte timpuriu cu versuri la „Tânărul scriitor” (1957). Cel dintâi volum, *De pe*

pământ, îi apare în 1963. Din 1973 este redactor la revistele „Amfiteatru" şi „Viaţa studenţească", iar după 1989 la „România literară", unde ține rubrica „Post-restant". A fost distinsă cu numeroase premii, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1972), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR (1974) şi Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu" (2001). A fost căsătorită cu poetul Adrian Păunescu, personaj central în *Creştetul gheţarului. Jurnal 1969–1971* (2009).

Între atâţia poeţi care-şi locuiesc spaţiul imaginar ca pe o certitudine, populându-l dezinvolt, luxuriant sau aspru cu obiecte sau aduceri-aminte, cu melancolii ori sarcasme, **B.** face parte dintre acei autori, niciodată mulţi, „instauraţi" în propriul eu ca într-o enigmă. Nu atât textul, cât „umbra" lui, nu atât locvacitatea metaforică, cât mai ales legătura, fuziunea aproape nevăzută, dar întotdeauna prezentă, dintre ordinea terestră, ordinea cosmică şi ordinea morală definesc şi captează identitatea acestui tip de lirism. „Peisajul", chiar şi atunci când este copleşit de vegetaţie, fascinat de levitaţia proprie fiecărui anotimp, chiar şi atunci când se defineşte în funcţie de un loc anume, de căderea luminii, a ploilor, a amurgului, a nisipurilor, mortuare sau sărbătoreşti, este un peisaj moral, mai mult, e o arhitectură labirintică de emoţii, cu sens exorcizant şi finalitate autoscopică. Efluviile naturii, captate de energiile puberale, stau alături de motivul romantic-baroc al „marelui mim îndoială", dar măştile şi tentaţiile de cuprindere a ordinii terestre într-o viziune carnavalescă sunt părăsite în numele rigorii sapienţiale. Lirismul sărbătoresc, încărcând versul cu lumini, adieri, şoapte şi polenuri, este practicat cu aceeaşi plinătate a emoţiei şi rostirii cu care angoasa, *tremendum*-ul traversează planul poematic, fie în cadenţe strident-demonstrative, fie în sonorităţi cvasiliturgice, drapând melancolia în prozodii de descântec. Nu altfel se întâmplă în registrul erotic, unde, alături de poemele marcate de tensiunea aşteptării, de presimţiri şi utopii configurate energic ori tandru, pot fi întâlnite poeme jubilatorii, copleşitoare afectiv, exaltând dăruirea şi comuniunea, dar şi „sfârşitul continuu", lamentoul rememorativ – agresiv sau duios, orgolios ori uscat, neutru – în al cărui triunghi trecutul se oferă prezentului pentru a prefigura o şansă utopiei. Aceeaşi energie plăsmuitoare va experimenta nu numai tematici, dar şi expresii variate, provenind din diferite direcţii culturale. Tentaţiei atitudinilor în travesti i se va adăuga apetitul rostirii travestite. De aici, cu precădere în volumele de până la *Ploi de piatră* (1979), secvenţele bacoviene turnate în carcase argheziene. Ele nu abundă nicidecum şi sunt, oricum, la antipodul intertextualităţii programatic practicate în poezia optzeciştilor, dar semnifică, în anumite momente, o stare de criză a limbajului (de unde şi asidua interogare a „cuvintelor ca material" pentru inefabil) observată, la vremea ei, de Eugen Simion, stare ce traduce mai puţin vidul interior şi mai mult – paradoxal – un soi de narcisism invers: adorarea şi asimilarea alterităţii de atitudine şi expresivitate ca pe propriul chip (şi fel) de a fi. Autocontemplare, receptivă nu prin reducţie, ci prin seducţie: „Cum vii, cum stai, ţi-aş spune întruna/ Că sunt un mim fără lumină./ Şi sunt cuvintele prea goale/ Pentru serbările din gând./ Mimul se zbate în oglindă/ Şi-n sinea lui sedus se-nclină". O imagine definitorie în poezia scrisă de **B.** ar putea fi cunoscuta ipostază a gândirii eminesciene din *Diana*: „În cea oglindă mişcătoare/ Vrei să zăreşti un straniu joc,/ O apă vecinic călătoare/ Sub ochiul tău rămas pe loc?". Sau, în cuvintele poetei: „Durerea, orgoliul de-a nu mă divide,/ şi strania poftă de-a fi suverană,/ Provoacă otrava pe care-o înghite/ Naiva din suflet, podoaba mea, rană./ Pierzând cu voinţă dovezile sorţii./ Nici vieţii m-adaug, nici liniştei morţii". Cele două ipostaze fundamentale (imagini obsedante) sunt sufletul şi umbra, configurate sub semnul, trist şi miraculos totodată, al unităţii fiinţei. Paradox care constituie şi „cheia estetică" a acestei poezii: un „conţinut" înconjurat de o amplă, alambicată, savant construită armură de sensuri şi imagini. Anotimpurile bogate, accentele vitaliste şi comunicarea emoţională sunt petrecute, aproape fără excepţie, prin filtrul propriei lor negaţii: pustiirea naturii, moartea, singurătatea devorantă. Ceea ce este se revelă ca umbră a nefiinţei, deci ca dovadă a (înseşi) firii acesteia. Dovadă pieritoare, la rându-i: norii, pasărea, copacul, sevele, melcii, fluturii ş.a.m.d. sunt/devin „cuvinte", adică umbre ale făpturilor, oglinzi oglindite ale rostirii. Rostire pe care o câştigă, o certifică tocmai prin infinita ei pierdere. Trupul este umbră sufletului, iar realitatea pe nume „Tu" capătă identitate numai traversând „sala nervilor", prin înstrăinarea de prezentul amintirii sale: „...acelui tu monstruos îi dădeam loc/ de viaţă şi de moarte/ drept asupra aripilor/ [...] el intră şi iese zburând/ ca propriul

meu suflet nepăsător/ cu propriul meu suflet în minte/ cu propriul meu îngândurat suflet/ care atât de palid şoptea/ lasă-mă liber". Insinuată nu doar lângă trup, ci şi lângă cuvinte, umbra „depinde" exact în măsura în care îşi cucereşte „autonomia": „Depind, deci, exist, iată fraza/ De sărbătoare umbrindu-mă ca un copac/ fără frunze". Umbra nu goleşte, ci „stivuieşte goluri", este „pată fără răscruce, fără deviere", păstrează senioria durerii („Inima tăiată-n două/ să se-adune nu mai vrea"), ea se lasă peste trecut („şerpi plini de ghimpi/ umbra planta memoria/ într-un loc secetos din trecut") nu ca semn final, ci ca absolvire, ca transfer al eului dincolo de limite („în timp ce plângi în somn/ prăpastia se gândeşte la tine"). În acest timp sufletul lipsit de umbră devine „chin de pâslă" şi este aşteptat „ca un mormânt". El se „sparge ca un vas", înseamnă „trecutul rănii viitoare", călătoreşte „în surpare" şi sfârşeşte prin a topi oglinda în care Mimul priveşte un mim privindu-se în oglindă, în care un mim... ş.a.m.d., *mise en abîme* prin care existenţa şi iluzia se descoperă, se autentifică şi se consumă reciproc. De aici şi până la sintagma „umbra umbrei" nu este decât un pas, iar **B.** nu întârzie să-l facă. Destrămare şi Unitate sunt cele două stări matriciale locuite de suflet şi de umbră, din centrul cărora provin deopotrivă forţa şi neliniştea fără margini a gândului poetic. În ciuda aparenţelor – serafismul, tonalităţile de litanie, lamentoul perpetuat din raţiuni (auto)persuasive, diafanul, vegetalul şi irizaţiile angelice –, poezia nu se edifică exclusiv din pasivităţi, langori şi contemplaţii, ci şi dintr-o covârşitoare energie a ipostazierii: „De ce să nu desfid surâsul, plânsul,/ Ca pe-ale clipei stranii accesorii,/ De ce să nu mă-ncredinţez sub norii/ Oricărui sens ce m-ar

Constanța Buzea și Șerban Cioculescu

sorbi într-însul?”. Întrebarea desfide orice limitare. Ea fisurează logica textului („Tu, care n-ai coborât niciodată/ spune-mi/ punctul, când e mirare?/ Şi când întreabă?/ Când se suspendă?”), dezvăluie dependenţa teatral-absurdă a universului („Senină sfială albind ne rărim/ În numele marelui mim/ În numele marelui mim îndoială/ În lacrima lumii cuminte plutim/ din gura amară a marelui mim/ Ies stoluri de păsări şi nori dau năvală”) şi face să vibreze mirarea între afirmaţie şi negare: „Te voi goni cu gură stinsă,/ Te voi reţine ca pe-un sfânt/ Între nimic şi poezie,/ Între credinţă şi trădare?// În lumea ta de-nfiorare/ Vei vrea să vin, ca mai curând/ Să fug de ea, iubindu-i fiul/ Care se naşte şi dispare/ În voia lui urmând cu milă/ Făptura mea prin timp umblând?”. Se întâlnesc în larga deschidere de compas a acestui univers poetic majoritatea temelor generaţiei ’60: formele vitalismului (când insurgent, când, cel mai adesea, temperat de fervorile rostirii), candoarea descoperirii lumii, starea edenică a copilăriei, dar şi monologul convulsiv, străbătut de motivul morţii, tensiunea dramatică a confesiunii, dar şi ironia trecută prin cuvintele lui Iov, „fresca” vizionară, dar şi crochiul nervos, pastelul frumos decorat, acompaniat de luminiscenţă şi agonic în subtext, ori sonetul cu lumini glaciale, sentenţios-didactic în premise şi disolutiv în concluzii, turnând gnomicul în tipare senzoriale, ca în neoplatonismul renascentist. În ciuda unităţii de substanţă, se pot decupa câteva etape în evoluţia poetei. Cea dintâi ar cuprinde volumele *De pe pământ*, *La ritmul naturii* (1966) şi, parţial, *Norii* (1968). A doua etapă, de la *Agonice* (1970) până la *Răsad de spini* (1973), îi defineşte decisiv traiectoria. De acum, „setea de anonimat”, ceea ce înseamnă „subordonarea eului unei ritmicităţi universale”, va primi semnificaţiile renunţării şi ale spaimei de singurătate şi moarte. *Ape cu plute* (1975), *Limanul orei* (1976) şi *Ploi de piatră* aduc o importantă schimbare de accent: în regimul trăirii poetice plenitudinea afectivă (inclusiv cea a suferinţei) cedează tot mai mult în faţa epurelor mentale. Evoluţie ce va culmina în stilizările şi ermetismul din *Planta memoria* (1985), anticipat de *Cină bogată în viscol* (1983). Abstractizarea peisajului şi închiderea poemului într-o ermetică şi glacială vizualitate, suspendarea şi chiar anularea, pe alocuri, a centrului afectiv în numele contemplaţiei cu vibraţii de sarcasm, fluxul incertitudinilor, generat între altele şi de eliminarea punctuaţiei, oferă sugestia unui eu pierdut, amăgit de propria-i imagine. Ineditele cuprinse în finalul antologiei *Cheia închisă* (1987), în strictă continuitate cu claustrul eliberator din *Planta memoria*, investesc absenţa cu atributele revelaţiei („simt limita/ limita contemplând sufletul/ în trup ca într-o rană goală”) şi fac din sacrificiu şi retragere o iniţiere în „strigătul propriu”, către „ieşirea din timp”. Fiecare poem este deopotrivă un început care sfârşeşte şi un sfârşit care-şi conţine noul început. De aici balansul dintre mereu-altceva şi mereu-acelaşi, farmecul şi capacitatea exorcizantă a acestei poezii: „De parcă moartea blând aş evita-o,/ Beau somnul dintr-o ceaşcă luminoasă,/ Înaintând nerecunoscătoare/ Pe-un drum ce nu-i al meu,/ Deşi atât de stranii fiinţe îmi arată,/ Las geniul limitei să mă înconjoare./ El şterge zidul literelor într-o/ ciudat de transparentă stare”. Această din urmă etapă, adâncită în volumele *Ultima Thule* (1990), *Pelerinaj* (1997) și *Netrăitele* (I–II, 2004–2008), împinge poezia scrisă de **B.** până la „purul gnomism” și la „epură” à la Emily Dickinson (cum observa Nicolae Manolescu), purificându-i – ca într-un act de asceză potrivit pulsiunii mistice a textelor – și forma, și conținutul. Poeta a scris și versuri pentru copii, de la *Cărticică de doi ani* (1970) până la *Zgomotocicleta* (1996) și *Start la şevalet* (1998). În confesiunile din *Creştetul gheţarului. Jurnal 1969–1971* a impresionat acuitatea – în același timp rece și sensibilă – a notației prin care **B.** se descrie în travaliul epuizant-sufocant de scriitoare, soție și mamă; de asemenea, se rețin o seamă de portrete, printre care acela al lui Mircea Eliade, întâlnit în timpul unei călătorii în Statele Unite.

Rar caz de poet care, sub obsesia unui unic sentiment, să aducă atâtea nuanţe ale suferinţei, de la dorul abstract la senzaţia acută de transformare a materiei în cenuşă. Oriunde am deschide cărţile, dăm peste aceste imagini ale „vidului vital” ce se lărgeşte necontenit şi cuprinde lumea fizică şi morală, într-o strânsă comunicare.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *De pe pământ*, pref. Mihu Dragomir, Bucureşti, 1963; *La ritmul naturii*, Bucureşti, 1966; *Norii*, Bucureşti, 1968; *Agonice*, Bucureşti, 1970; *Cărticică de doi ani*, Bucureşti, 1970; *Coline*, Bucureşti, 1970; *Aventurile extraordinare ale lui Hap şi Pap* (în colaborare cu Adrian Păunescu), Bucureşti, 1970; *Sala nervilor*, Bucureşti, 1972; *Leac pentru îngeri*, Bucureşti, 1972; *Cărticică de trei ani*, Bucureşti, 1972; *Răsad de spini*, Bucureşti, 1973;

Pasteluri, Bucureşti, 1974; *Cărticică de patru ani*, Bucureşti, 1974; *Ape cu plute*, Bucureşti, 1975; *Limanul orei*, Bucureşti, 1976; *Poeme*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1977; *Ploi de piatră*, Bucureşti, 1979; *Umbră pentru cer*, Bucureşti, 1981; *Cărticică de cinci ani*, Bucureşti, 1983; *Cină bogată în viscol*, Bucureşti, 1983; *Planta memoria*, Bucureşti, 1985; *Cheia închisă*, postfaţă Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 1987; *Pietre sălbatice*, Bucureşti, 1988; *Cărticică de şase ani*, Bucureşti, 1988; *Ultima Thule*, Bucureşti, 1990; *Zgomotocicleta*, Bucureşti, 1996; *Foşnet fabulos*, Timişoara, 1997; *Pelerinaj*, Bucureşti, 1997; *Pastelul amoros*, Timişoara, 1998; *Pretext de conversaţie*, Timişoara, 1998; *Start la şevalet*, Bucureşti, 1998; *Roua plural*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1999; *Netrăitele*, I–II, Bucureşti, 2004–2008; *Creştetul gheţarului. Jurnal 1969–1971*, Bucureşti, 2009; *Roua plural*, postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeţi*, *169–178*; Constantin, *A doua carte*, *141–149*; Pop, *Poezia*, *263–280*; Raicu, *Structuri*, *333–338*; Felea, *Secţiuni*, *68–72*, *235–239*; Cristea, *Un an*, *166–174*; Cristea, *Domeniul*, *121–126*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *264–268*; Regman, *Colocvial*, *192–195*; Raicu, *Practica scrisului*, *339–342*; Iorgulescu, *Scriitori*, *40–44*; Poantă, *Radiografii*, I, *242–244*; Simion, *Scriitori* I (1978), *341–352*; Grigurcu, *Poeţi*, *380–383*; Raicu, *Fragmente*, *261–263*; Cristea, *Modestie*, *66–69*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *366–371*; Cistelecan, *Poezie*, *139–142*; Constantin, *Complicitatea*, *166–172*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *58–62*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *413–414*; *Dicţ. analitic*, I, *168–169*, IV, *56–58*; Octavian Soviany, [*Constanța Buzea*], LCF, 2000, 4, VR, 2000, 5–6, CU, 2005, 2; Cistelecan, *Top ten*, *117–119*; Grigurcu, *Poezie*, I, *163–178*; Manolescu, *Lista*, I, *215–224*; Cristea-Enache, *Concert*, *31–43*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *74–76*; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *161–167*; *Cosmin* Ciotloș, [*Constanța Buzea*], RL, 2008, 51–52, 2010, 1; Manolescu, *Istoria*, *1026–1029*; Popa, *Ist. lit.*, II, *505–506*; Ion Pop, *Un certificat de autenticitate*, ST, 2010, 1–2. ***D.C.M.***

BUZILĂ, Boris (16.VI.1929, Sălişte–Orhei), gazetar, prozator, traducător. Este fiul Emiliei şi al lui Constantin Buzilă, dascăl bisericesc. Primele clase de liceu le-a urmat la Orhei, iar celelalte, după refugiul din Basarabia, la Alba Iulia. A absolvit Facultatea de Filologie din Bucureşti (1953), secţia limba şi literatura rusă.

Pasionat de scrisul gazetăresc şi beletristic, **B.** a debutat timpuriu (1944), în săptămânalul „Foaia noastră” din Timişoara, cu articolul *Poporul românesc.* Timp de aproape patruzeci de ani (1955–1994) a răspuns de „pagina culturală” a ziarului „România liberă”, menţinând-o într-un climat moderat şi scriind el însuşi cronici despre literatura epocii. O parte din numeroasele sale interviuri cu scriitori, artişti plastici, actori şi muzicieni au fost reunite în volumul *Mărturii în amurg* (1974). **B.** este şi autorul unor volume de memorialistică de călătorie – *În întâmpinarea soarelui* (1962), *Din Ardeni la Marea Nordului* (1975), *Orientul Occident* (1983). Sunt însemnări din călătoriile întreprinse în Mongolia, Belgia, Luxemburg, Maroc, concepute asemeni unor „fotografii interioare” (cum se şi subintitulează una din cărţi), pendulând între reportajul exotic şi cultural şi jurnalul intim, între expozeul documentar şi eseu. Ampla lucrare *Din istoria vieţii bisericeşti din Basarabia* (1996) uneşte bogăţia şi rigoarea documentară cu vibraţia expunerii. Autorul nu şi-a propus o tratare exhaustivă a temei abordate, ci s-a oprit numai asupra unor momente din istoria vieţii bisericeşti basarabene, „momente” ce se constituie în etape istorice, de un secol şi câteva decenii, cu o importantă răsfrângere asupra destinului românilor din stânga Prutului. Redactor la cel de-al doilea (ca importanţă) ziar comunist, „România liberă”, **B.** a trăit o dramă a dedublării, mărturisită într-un jurnal secret, ţinut timp de treizeci de ani, începând din 1960 şi publicat în 1999 cu titlul *În prezenţa stăpânilor*. De asemenea, și-a publicat memoriile, insistând asupra secvenței basarabene, în *De-a v-ați ascuns'. Un destin basarabean* (2009). După 1989 **B.** a tradus din rusă numeroase scrieri de factură religioasă, între care și din N.V. Gogol, Aleksandr Soljenițîn ș.a. *Un patriarh în oglinda vremii sale* (2009) este o lucrare cu aspect hagiografic despre patriarhul Teoctist.

SCRIERI: *În întâmpinarea soarelui*, Bucureşti, 1962; *Mărturii în amurg*, Cluj-Napoca, 1974; *Din Ardeni la Marea Nordului*, Bucureşti, 1975; *Orientul Occident*, Cluj-Napoca, 1983; *Din istoria vieţii bisericeşti din Basarabia*, pref. Antonie Plămădeală, Bucureşti–Chişinău, 1996; *În prezenţa stăpânilor. Treizeci de ani de jurnal secret la „România liberă”*, Bucureşti, 1999; *De-a v-ați ascuns'. Un destin basarabean*, Bucureşti, 2009; *Un patriarh în oglinda vremii sale*, Iași, 2009. **Traduceri:** Pavel Florenski, *Iconostasul*, Bucureşti, 1994; Aleksandr Soljeniţîn, *Chestiunea rusă la sfârşit de secol XX*, pref. Al. Paleologu, Bucureşti, 1995; N.V. Gogol, *Meditaţii la Dumnezeiasca Liturghie*, Bucureşti, 1996; Sfântul Ioan din Kronstadt, *Liturghia, cerul pe pământ*, Sibiu, 1996; Serghei Bulgakov, *Rugul care nu se mistuie*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Adriana Iliescu, „*Mărturii în amurg*”, TR, 1974, 44; Mircea Anghelescu, *Obsesia Orientului*, T, 1984, 4; Dan Stanca, *„Treizeci de ani*

de jurnal secret la «România liberă»”, RMB, 1999, 30 iunie; Al. Călinescu, *Emulaţiune*, DM, 2000, 395; Ştefan Cazimir, *Un destin basarabean*, RL, 2009, 14. ***T. V.***

BUZINSCHI, Anta Raluca (15.IV.1964, Bacău – 13.VI.1983, Bucureşti), poetă. Este fiica profesoarei Carmen Florica Buzinschi (n. Krantz), redactor la Editura Didactică şi Pedagogică, şi a scriitorului Corneliu Buzinschi. După primii trei ani ai vieţii petrecuţi la Bacău, se mută cu familia la Bucureşti, unde urmează cursurile liceale la „Sf. Sava” şi la „Gheorghe Şincai”, perioadă de lecturi precoce, în original, din literaturile engleză, americană şi franceză, cu încercări de tălmăcire a unor texte dintre cele mai dificile. Se sinucide la nouăsprezece ani. Apariţiile în periodice sunt postume: în „Luceafărul”, la o lună de la moartea sa, în „România literară”, „Cronica” ş.a.

Versuri pentru aer, volum de asemenea postum, apărut în 1986, reuneşte, în selecţia lui Nicolae Manolescu, peste o sută de poeme dispuse pe cicluri intitulate chiar de poetă, şi alcătuieşte, împreună cu un al doilea volum, publicat în 1989, opera lăsată de **B.** Subiectivizată pregnant, lirica sa – în multe cazuri constituită pe un nucleu narativ sau livresc: fapte de viaţă şi informaţie culturală din registre variate – porneşte de la evenimente personale şi mitologeme puţin răsturnate, cu ecouri din Lucian Blaga şi din Marin Sorescu. Primele texte sunt uşor neguroase, tentative de evaziune dintr-o lumină aridă de care poeta are oroare. Un vag presentiment al extincţiei se ghiceşte în autoironia abia schiţată cu care moartea e imaginată ca evadare în oniric (*Cărarea pierdută*) sau ca zbor nocturn şi împlinire nupţială totodată (*Nevinovăţie*); „Lăsaţi lucrurile la locul lor…/ Să nu vă sperie paşii care au fost,/ Eu voi veni întreagă şi astrală,/Închisă-n mine, sâmbure cu rost./ Şi ostenită de-nveliş şi goală,/ Mă voi culca alăturea de voi/ Privind la zborul păsării din mine/ Cea care-am fost şi sunt cât sunteţi voi./ Cum aş mai vrea să fiu, pierzarea de mă lasă,/ M-au ars singurătatea şi lumina./[…]/ Sfios mă voi desprinde picătură/ Şi voi apune-n regii plopi./ Mai la zenit va fi plecarea mea din urmă…/ Presimt singurătatea mea în zbor”. Motivele solitudinii şi plecării sunt recurente în majoritatea ciclurilor, simboluri precum masca de lut sau de piatră (ca semn al identităţii amorfe, primare şi nespiritualizate), cuvântul (mai degrabă ca instrument magic), poarta, ochiul (ca substitut reciproc cu piatra), spirala. Uneori, în plan formal, răzbat ecouri din versul lui Ion Caraion sau din cel al lui Cezar Ivănescu, alteori cadenţele sunt ludic folclorice sau duc spre Tudor Arghezi şi Ion Barbu. Dar **B.** încearcă să evite actul mimetic. Un ultim poem, *Posteritate*, mărturie a unei conştiinţe, iese din sfera ciclurilor şi încheie o viaţă şi o operă mult prea scurte.

SCRIERI: *Versuri pentru aer*, I–II, îngr. şi pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1986–1989; ed. (*Vers pour l'air*), tr. şi postfaţă Constantin Crişan, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *„Trandafirul japonez”*, LCF, 1983, 52; Al. Protopopescu, *„Ea şi întunericul”*, VR, 1986, 11; Steinhardt, *Monologul*, *132–134*; Grigurcu, *Poezie*, I, *179–188*; Theodor Rogin, *Candoare fulgerată*, VR, 2003, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, II, *590*. ***E. M.***

BUZINSCHI, Corneliu (25.II.1937, Bacău – 27.V.2001, Bucureşti), prozator. Este fiul Anetei (n. Paladi) şi al lui Vasile Ioan Buzensche, ofiţer de administraţie. După absolvirea liceului în oraşul natal, **B.** (al cărui nume era Corneliu Carol Buzensche) urmează între 1956 şi 1961 cursurile Facultăţii de Istorie–Filosofie, secţia psihologie–pedagogie la Universitatea din Iaşi. Profesor în localitatea băcăuană Gura Văii, se va muta în scurt timp la Bacău, unde va lucra ca metodist, iar din 1965 ca profesor la Liceul Pedagogic. Începând cu 1967, este urmărit de Securitate, în urma încercării de a publica în „Cronica” din Iaşi sceneta *Nastratin Adivaratu*. Din 1968 este redactor la Editura Tineretului şi la Editura Ion Creangă. În 1973 este îndepărtat din activitatea editorială; va lucra ca defectolog în câteva şcoli bucureştene. Debutează în 1953 la ziarul „Steagul roşu” din Bacău. Din 1990 colaborează cu editoriale, eseuri şi articole la „România liberă”, „Alianţa civică”, „Baricada”, „Dreptatea” „Cuvântul”, „Contrast”, „Luceafărul”, „Sinteze” ş.a. Prima carte de proză, *Secvenţe dintr-o margine de lume*, îi apare în 1966. Poeta Anta Raluca Buzinschi a fost fiica sa.

Proza lui **B.** se circumscrie unor scheme fixe, cu reguli peremptorii: scrieri pentru copii – *Strigătul* (1967), *Numiţi-mă Varahil* (1969), *Ochiul alb al visului* (1969), *Hoţii de vise* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Aventuri cu Varahil* (1996); roman poliţist – *Nuanţa albastră a morţii* (1971), *Nuanţa albastră a căderii* (1974), *Divertisment cu măşti* (1980); povestire istorică – *Porunca cea mare* (1970); roman-snoavă – *Păcală şi Tândală* (1973); roman biografic – *Duhul pământului* (1976), avându-l ca

erou pe Ion Creangă. Atunci când încearcă să abandoneze rigorile unui anume gen, autorul manifestă o înclinaţie deosebită către aspectele monotone, terne ale vieţii, o predilecţie pentru existenţa banală, uneori chiar mizeră a oraşelor de provincie, ca în *Secvenţe dintr-o margine de lume*, *Vina noastră cea de toate zilele* (1973), *Ulise trece pe Strada Mare* (1974) sau în nuvelele şi povestirile din *Noaptea umbrelor* (1998) şi din *Noaptea uşilor deschise* (1999). Excepţie fac romanele *Sfinţii se vând cu bucata* (1967), unde este abordată tema recuperării unui candidat la studenţie care, ajuns din întâmplare la închisoare, pare că nu-şi va mai regăsi niciodată drumul, şi *Contemporanii* (1978), ce surprinde, într-o manieră pe alocuri reportericească, reacţiile unei comunităţi în clipe de grea cumpănă, provocate de o cumplită calamitate naturală: inundaţiile. O selecţie din articolele de presă scrise de **B.** în perioada 1990–1997, publicată postum, în 2005, poartă titlul *Ocultism şi harababură*, sugestiv pentru mărturia dezabuzată a autorului.

SCRIERI: *Secvenţe dintr-o margine de lume*, Bucureşti, 1966; *Sfinţii se vând cu bucata*, Bucureşti, 1967; *Strigătul*, Bucureşti, 1967; *Numiţi-mă Varahil*, Bucureşti, 1969; *Ochiul alb al visului*, Bucureşti, 1969; *Porunca cea mare,* Bucureşti, 1970; *Nuanţa albastră a morţii,* Bucureşti, 1971; *Hoţii de vise,* Bucureşti, 1972; *Păcală şi Tândală*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1973; *Vina noastră cea de toate zilele*, Iaşi, 1973; *Nuanţa albastră a căderii*, Bucureşti, 1974; *Ulise trece pe Strada Mare*, Bucureşti, 1974; *Duhul pământului*, pref. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1976; *Contemporanii*, Bucureşti, 1978; *Divertisment cu măşti*, Bucureşti, 1980; *Aventuri cu Varahil*, Bucureşti, 1996; *Noaptea umbrelor*, Bucureşti, 1998; *Noaptea uşilor deschise*, postfaţă Al. Protopopescu şi George Anca, Bucureşti, 1999; *Ocultism şi harababură*, îngr. Florica Buzinschi, pref. Eugen Uricaru, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Drăgan, *„Secvenţe dintr-o margine de lume”*, CRC, 1966, 18; C. Blănaru, *„Numiţi-mă Varahil”*, CRC, 1973, 9; Constantin Ciopraga, *„Păcală şi Tândală”*, CRC, 1973, 9; Dana Dumitriu, *Romanul geniului*, RL, 1976, 43; Eugen Simion, *Roman şi biografie*, LCF, 1976, 44; Mihai Coman, *„Contemporanii”*, RL, 1978, 41; Gheorghe Grigurcu, *„Numiţi-mă Varahil”*, O, 1987, 9; Eugen Uricaru, *Plecarea lui Corneliu Buzinschi*, LCF, 2001, 22; George Anca, *Corneliu Buzinschi*, RL, 2001, 23; Adrian Jicu, *„Noaptea uşilor deschise”*, ATN, 2003, 4; Budău, *Bacăul lit., 479–482*; Gheorghe Grigurcu, *Un martor incomod*, RL, 2006, 4; Adrian Neculau, *„Ocultism şi harababură”*, DL, 2006, 65.

D.Gr.

BUZNEA, George (23.IV.1903, Vetrişoaia, j. Vaslui – 14.IX.1976, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Domnicăi (n. Bejan) şi al lui Gheorghe Buznea, ţărani. **B.** a avut o tinereţe supusă lipsurilor şi incertitudinilor, neizbutind să-şi termine studiile începute la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Prin 1926–1927 frecventa cenaclul lui Mihail Dragomirescu şi încerca să se afirme cu versuri la „Falanga” şi „Universul literar”. Mai apoi, pe când era în serviciul Bibliotecii Comunale din Brăila (1929–1939), a lucrat şi ca redactor la „Expresul”, „Luceafărul”, „Luceafărul literar şi artistic”, „Curierul”, „Relief dunărean”, „Gazeta Brăilei”, colaborând totodată şi la alte periodice. A publicat versuri, proză, articole literare şi diverse, semnând şi George Buznea-Moldovanu, Baldovin, Bemol, Valentin Boldur, B.N. Şoltuz, Valentin Vetrişanu. Între 1940 şi 1948 este angajat ca „tehnician traducător scenarist” la întreprinderi cinematografice din Bucureşti şi Craiova, stabilindu-se apoi în Bucureşti, unde, după câteva colaborări sporadice, conjuncturale, reintră în viaţa literară ca traducător.

Placheta *Omagiu Eladei* (1930) conţine stihuri ocazionale, iar *Aripi de azur* (1935, amplificată şi republicată în acelaşi an sub titlul *Epopeea aripei*) este un imn închinat aviaţiei româneşti. Mai aproape de poezie, volumul *Flăcări* (1935) este dominat de energia trăirilor erotice, abia voalate de simboluri străvezii. Înţeleasă ca o religie atotputernică, iubirea e proiectată în largi spaţii naturale sau în profunde perspective temporale, prin invocarea unui timp mitic, cu o figuraţie dionisiacă. Glorificarea forţei vitale ar fi principala marcă a scrisului său, vizibilă şi în entuziasmul versurilor ocazionale sau al articolelor literare. Înclinaţia poetului de a elogia capătă forma cea mai plină de devoţiune în *Povestea lui...* (1940), omagiu, după modelul epic şi prozodic al poemului *Luceafărul*, adus lui M. Eminescu. Între numeroasele proze risipite în periodice, se detaşează foiletoanele din „Expresul” şi „Curierul”, grupate sub câteva titluri „semnificative” – *Romanul unei femei* (1930), semnat Giovana, *Brăila, cetatea voluptăţii* (1930–1931), semnat Marchizul de Priola, *Brăila râde, Brăila plânge* (1932), semnat Don Cleofas. Textele intenţionează o campanie de „dezvăluire” a vieţii secrete a oraşului, dar sunt mai degrabă dovada unei înclinaţii exagerate spre observarea manifestărilor erotice, de preferinţă în împrejurări senzaţionale. Cea mai importantă operă a lui **B.** este

traducerea primelor două părţi (şi începutul celei de-a treia, până la cântul VII) din *Divina Comedie* a lui Dante. Conştient de dificultăţile unei interpretări cât mai complexe a originalului, el optează pentru o „echivalare în spirit dantesc a secvenţelor intraductibile”. Transpunerea în româneşte este însoţită de o amănunţită documentare, de un bogat aparat critic. Rigorile prozodice l-au condus la unele creaţii lexicale sau sintactice prea personale, forţând uneori uzul limbii, dar în ansamblu versiunea sa are vigoare expresivă.

SCRIERI: *Omagiu Eladei*, Brăila, 1930; *Romanul unei femei*, 1930; *Brăila râde, Brăila plânge*, 1932; *Aripi de azur*, Brăila, 1935; ed. (*Epopeea aripei*), Bucureşti, 1935; *Flăcări*, Brăila, 1935; *Epopeea pământului românesc*, Bucureşti, 1936; *Brăila prin veacuri şi în zilele noastre* (în colaborare), Brăila, 1937; *Povestea lui…*, Bucureşti, 1940. **Traduceri:** Dante, *Divina Comedie. Infernul*, pref. trad., Bucureşti, 1975, *Purgatoriul*, pref. Alexandru Balaci, Bucureşti, 1978.

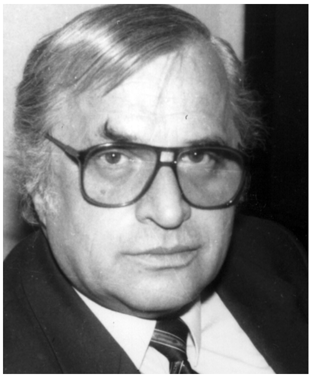
Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Un traducător al lui Dante*, LCF, 1970, 21; Alexandru Balaci, *O nouă traducere a „Infernului”*, R, 1975, 8; Şerban Cioculescu, *„Infernul” lui Dante într-o nouă tălmăcire*, FLC, 1976, 1; Dan Grigorescu, *Dante, „Infernul”*, CNT, 1976, 5; Vasile Băncilă, *George Buznea. Cea mai nouă haină literară a lui Dante*, „Atelier literar”, 1977, 15, 17; Dan Grigorescu *„Purgatoriul”*, CNT, 1978, 26; Carianopol, *Scriitori*, II, *101–108; Dicţ. scriit. rom.*, I, *415–416*; Victor Macarie, *George Buznea, traducător al „Divinei Comedii”*, DL, 2003, 1; Alexandru Laszlo, Ovidiu Pecican, *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante*, Bucureşti, 2011, *48–54*. ***C. T.***

BUZNEA, Iancu (21.XI.1809, Iaşi – 28.VII.1839, Putna, j. Suceava), traducător. Iancu Nicola (sau Nicolae) pe numele său adevărat, **B.** a fost crescut de Veniamin Costache, mitropolitul Moldovei. El l-a trimis la învăţătură la „Sf. Sava”, în Bucureşti, numindu-l apoi într-o slujbă la Mitropolie. Ulterior a primit ranguri boiereşti. În 1831 era mare vornic şi cavaler al unui ordin rusesc.

Încă din şcoală, în 1827, **B.,** semnând Iancu Nicolae Moldovean, a transpus din greceşte *Culegere de înţelepciune* de Dimitrie Darvari şi, după Nicolae S. Piccolos, romanul lui Bernardin de Saint-Pierre, *Paul şi Virginia*. Traducerea, întregită de notele explicative ale lui Piccolos şi de altele noi, nu a fost tipărită de la început, circulând, sub numele Iancu Nicola, în numeroase copii manuscrise. Tot Iancu Nicola va semna şi *Manual de patriotism*, tipărit la Iaşi în 1829. Originalul este *Manualul de patriotism dedicat locuitorilor celor 7 insule ionice*, apărut în 1817 şi atribuit lui N. Scufos. Cartea a avut o largă circulaţie, fiind întrebuinţată ca manual didactic în unele şcoli. Prefaţa este un elogiu adus de **B.** întemeietorilor şcolii în limba română, a căror activitate o considera un exemplu de înaltă iubire de ţară. În 1831 el tipăreşte *Pavel şi Virghinia*, revizuind, după originalul francez, textul din 1827. Tălmăcirea este făcută cu talent şi cu un remarcabil simţ al limbii. Exprimarea uşor arhaică, atunci când traducătorul încearcă să evite neologismul, are prospeţime, spontaneitate şi culoare. Versiunea lui e mai literară şi chiar mai exactă decât cea făcută de Al. Pelimon douăzeci de ani mai târziu. Utilizând un intermediar bilingv, în franceză şi în greacă, apărut la Viena în 1782, **B.** dă în 1834 *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în soţietate*, după cartea lordului Chesterfield. Lucrarea cuprindea numeroase noţiuni şi idei de esenţă iluministă; în acelaşi timp, căutarea credinţei, reculegerea şi meditaţia pe care era axată au pregătit atmosfera necesară receptării preromantismului şi romantismului.

Traduceri: Dimitrie Darvari, *Culegere de înţelepciune*, Bucureşti, 1827; N. Scufos, *Manual de patriotism*, pref. trad., Iaşi, 1829; Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel şi Virghinia*, Iaşi, 1831; Lordul Chesterfield, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în soţietate*, Iaşi, 1834.

Repere bibliografice: Duţu, *Explorări*, *98–100;* Cornea, *Originile*, *98*, *237*, *450*; Duţu, *Cărţile*, *41–45*; *Dicţ. lit. 1900*, *137–138*; Gh. Sibechi, *Coordonate biografice: Iancu Buznea*, ALIL, seria B, t. XXX–XXXI, 1985–1987. ***S. C.***

BUZURA, Augustin (22.IX.1938, Berinţa, j. Maramureş), prozator, publicist.

Este fiul Anei (n. Miclea) şi al lui Ilie Buzura, miner. A absolvit Liceul „Gh. Şincai” din Baia Mare în 1955. După o perioadă în care a fost inspector statistician, educator şi agricultor, urmează Facultatea de Medicină Generală din Cluj, absolvită în 1964, cu specializare în psihiatrie. Între 1957 şi

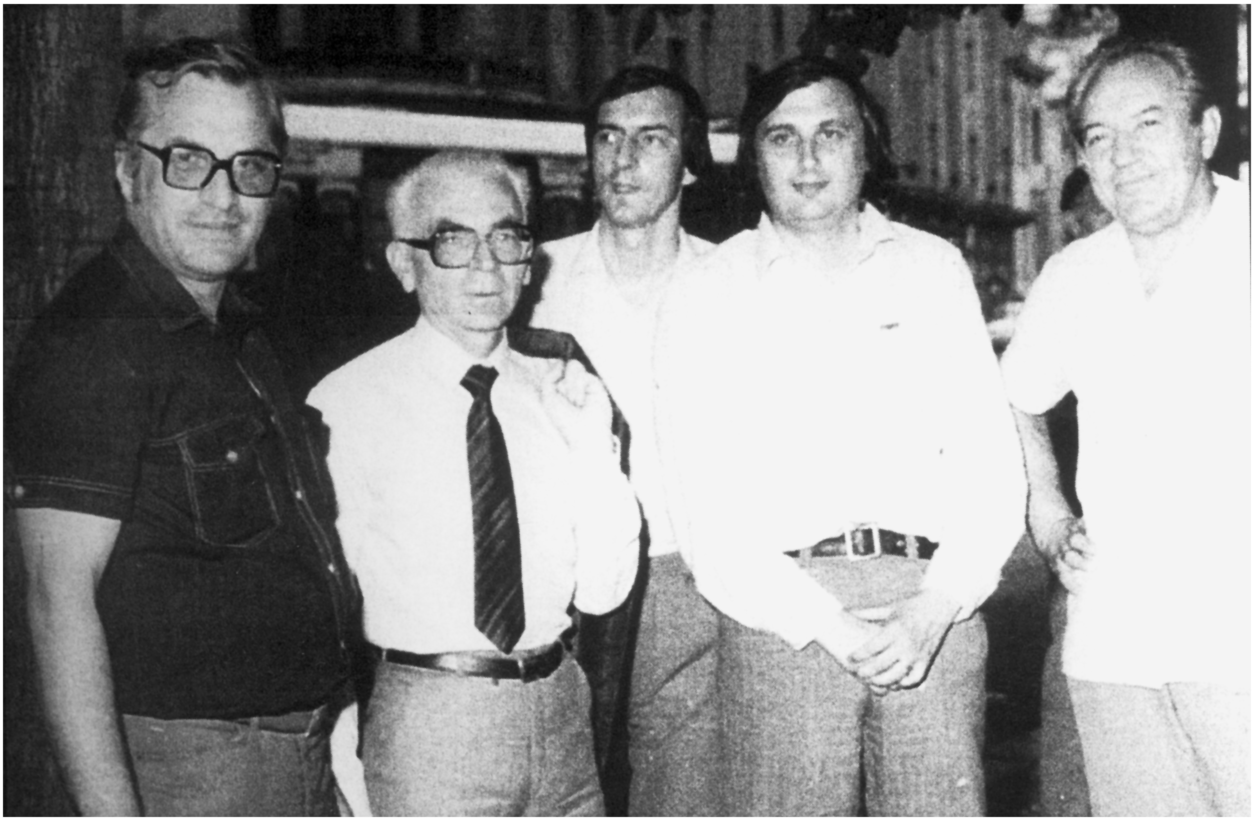

1964 e funcţionar la Filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor. Debutează în 1960 la revista „Tribuna", unde va fi redactor, secretar de redacţie şi şef de secţie, iar din 23 decembrie 1989 redactor-şef. Din 1990 este preşedinte al Fundaţiei Culturale Române, instituţie care, sub conducerea lui, are un rol important în promovarea legăturilor cu diaspora românească, având în program publicarea lucrărilor exilului românesc, integrarea culturală a românilor de pretutindeni. După transformarea Fundației, în 2003, în Institutul Cultural Român, **B.** devine președintele noii instituții, funcție în care rămâne până la începutul lui 2005. În acelaşi an, sub egida Fundației Culturale Române, reînființată, lansează o nouă serie din publicația „Cultura", fiind redactor-șef și editorialist. Membru al Academiei Române (corespondent din 1990, titular din 1992), al Academiei Braziliene de Litere și al Academiei Latinității, mai este membru fondator al Fundaţiei Culturale Europene „Gulliver" (Amsterdam), preşedinte al filialei române a Academiei de Cultură şi Ştiinţă din Roma, membru în comitetul director al Clubului Euro-Atlantic (din 1992), membru al Comitetului Internaţional pentru Ocrotirea Copilului (din 1991), precum şi membru al Asociaţiei Psihiatrilor Liberi (din 1989). Scrierile sale au fost traduse în numeroase limbi. A cosemnat scenariul filmului *Pădureanca* (1987), regizat de Nicolae Mărgineanu. A primit, din partea Uniunii Scriitorilor, Premiul Opera Omnia (2003).

De la primele culegeri de nuvele, *Capul Bunei Speranţe* (1963), *De ce zboară vulturul?* (1966), **B.** îşi schiţează tema obsedantă, dezvoltată apoi în romane: comportamentul individului nonconformist, luptând să-şi păstreze autenticitatea personalităţii, în raport cu un mediu care îşi impune constrângător, adesea brutal, legile alienante. Rescriind, în câteva variante epice, tema împotrivirii la alienare în socialism, scriitorul a intrat în conflict cu cenzura. Primul lui roman, *Absenţii,* apărut în anul 1970, va fi retras din circulaţie; la fiecare din romanele următoare va avea discuţii cu cenzorii şi va fi nevoit să opereze eliminări în texte, uneori până la a face de nerecunoscut evenimentele pe care acestea le evocă: de exemplu, greva minerilor din 1977 şi pedepsirea unora din iniţiatorii ei, internaţi în azile psihiatrice, cu modificarea personalităţii prin medicaţie inadecvată, prezentă în romanul *Refugii (Zidul morţii)* (1984), nu mai putea fi pomenită nici măcar aluziv, deşi, urmărind traseul personajului implicat, cititorul poate deduce motivele pentru care acesta este căutat cu disperare de femeia care îl iubeşte. Chiar în asemenea condiţii, pentru publicul cititor care înţelegea mai mult decât se putea spune, **B.** rămâne în vremea totalitarismului una din vocile opoziţiei disimulate. Romanul *Absenţii* e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, ca şi *Feţele tăcerii* (1974), *Vocile noptii* (1980) şi *Refugii*, iar Academia RSR onorează romanul *Orgolii* cu Premiul „Ion Creangă" (1977). Programul estetic al scriitorului a avut de la început o componentă morală şi implicit socială: „... cărţile adevărate, sincere nu sunt decât un drum împotriva singurătăţii, durerii, agresivităţii, ignoranţei" (*Bloc-notes*, 1981). Împotriva singurătăţii, personajele imaginate acţionează prin lungi confesiuni, adresate unui interlocutor-judecător, anchetator, uneori prieten, iar în absenţa acestora, prin monologuri destinate lor însele. Împotriva durerii, agresivităţii şi ignoranţei – reprezentate minuţios realist prin evenimente petrecute în anii '50–'80 ai secolului trecut – se orientează

întreaga tematică a prozatorului, preocupat în mod esenţial de definirea de sine în raport cu un mediu social deformator. Proza lui realizează o sinteză, care îl singularizează printre scriitorii contemporani, între realismul de solidă tradiţie ardelenească, evident prin mulţimea, diversitatea, exactitatea faptelor prezentate în naraţiuni, pe de o parte, iar pe de alta, tematica existenţială a descoperirii esenţei autentice a eului în confruntarea cu ceilalţi, care reprezintă sursă de înstrăinare de sine şi de strivire a personalităţii. Formal, textualist, sinteza se prezintă ca o naraţiune în cadrul unei confesiuni. Dialogul este întotdeauna un procedeu de relativizare a punctelor de vedere, de confruntare a mentalităţilor şi de situare a temei sociale sau morale sub zodia incertitudinii concluziilor. Sinteză între romanul obiectiv, întemeiat pe mimesis, şi perceperea subiectivă a realităţii, întemeiată pe anamnesis, romanele propun o tematică, un tip de conflict şi o tipologie umană constante. În centrul tuturor naraţiunilor se află un inadaptat la realitate, un nonconformist care refuză regulile jocului social pentru a-şi putea păstra nealterată personalitatea profundă. În toate cazurile, devine el însuşi victima acestei opoziţii, un înfrânt moral, adesea cu consecinţe grave, de la nevroza agresivă la alienarea clinică. În *Absenţii*, în centrul naraţiunii se află medicul psihiatru Mihai Bogdan, cercetător într-un institut, care refuză să mai alimenteze cu rezultatele cercetărilor sale gloria directorului Poenaru şi care asistă neputincios-revoltat la tot mai eficienta adaptare la sistem a prietenului său, fost şi el nonconformist pe cont propriu, doctorul Nicolae. Întrebarea pe care şi-o pune doctorul Bogdan în primele pagini ale romanului va deveni punctul de coagulare a tuturor naraţiunilor lui **B.**: „Ce rol ar trebui să interpreteze acum? De idiot? De surdomut? De indiferent? De înţelept? De dulap? Când zilnic, zilnic de cel puţin un deceniu, mă mint singur, violent, de ce trebuie să mai ingerez minciunile altora, ba să le mai şi difuzez pe post de adevăruri? Dar ştiu eu dacă am dreptul să strig în gura mare că nimeni nu ţine seama de structura psihică a nimănui, din moment ce tocmai eu fugeam de mine însumi, nu

Augustin Buzura, Mircea Zaciu, Nicolae Prelipceanu, Eugen Uricaru și Petre Bucșa

mă cunoşteam decât parţial şi vrând-nevrând cea mai convenabilă parte din mine, adică cea adevărată, mi-o reprimam cu consecvenţă?”. Romanul *Feţele tăcerii* complică perspectivele încrucişate: tânărul ziarist Dan Toma (necredinciosul care vrea să pună degetul pe rană), anchetatorul justiţiar care trebuie să afle adevărul pentru a-şi putea preciza o atitudine faţă de adevăr, primeşte confesiunile a doi foşti adversari, unul călău, altul victimă: călăul este viitorul său socru, activistul de partid Radu, care a înfăptuit colectivizarea agriculturii cu pistolul, distrugând oamenii şi tot ce întemeiaseră ei în satul ardelenesc, victima este Carol Măgureanu, ultimul fiu al unei familii de ţărani gospodari, care s-a salvat de la moarte petrecându-şi toată tinereţea închis, ascuns în pivniţa casei părinteşti. Radu pozează el însuşi în victimă – i-a fost incendiată casa în care voia să-şi petreacă anii de pensie, în satul pe care îl colectivizase şi care, evident, îl refuză şi nu îl iartă, Măgureanu a devenit victima propriei sale împotriviri ineficiente, iar Toma devine victima psihică simbolică a celor doi care s-au victimizat unul pe celălalt. *Orgolii* vorbeşte din nou despre orgoliul descoperirii adevărului lumii şi adevărului de sine, dar şi despre orgoliu ca ultim refugiu al celui ce continuă, se încăpăţânează să caute leacul cancerului (real şi simbolic), în ciuda sutelor de eşecuri. Doctorul Cristian, fost deţinut în urma unui denunţ şi actual obiectiv al supravegherii vigilente a unui anonim şi agramat laborant, se confruntă cu judecata întunecată de false adevăruri a fiului său, ce refuză şi el compromisul, dar discerne greu realitatea de calomnie. Oponenţii lui Cristian (care e tot numai milă, înţelegere, iubire) sunt Redman – „Omul Roşu”, întrupare arhetipală a răului, fost prieten şi rival în dragoste, delator din invidie, pactizantul cu diavolul, apoi Varlaam, adversarul anchetator brutal, violent, fanatic (ce va ajunge, în viziunea utopică a autorului, vânzător de loz în plic) şi anonimul supraveghetor care îşi alcătuieşte denunţurile către autorităţi sub forma unor scrisori, în materie de literaturizare a imbecilităţii suspicioase şi invidioase acestea constituind tot ce s-a scris mai expresiv în literatura română. *Vocile nopţii* strămută căutarea adevărului social şi individual din mediul intelectual în mediul muncitoresc: tânărul Ştefan Pintea părăseşte facultatea pentru a lua viaţa de la început, ca muncitor, vieţuind într-un cămin de nefamilişti, printre lumpeni ce-şi conservă, în fericita lor ignoranţă, autenticitatea psihică. Ruptura, schimbarea modului de viaţă introduc, ca subtemă a alienării, manifestările nevrozelor ca reacţie a inadaptatului. Pintea – haiducul muncitor are o viziune obsesivă, coşmarescă, a inutilităţii ciclice a împotrivirii: „o roată de moară suspendată deasupra unui pârâu sec, învârtindu-se în gol, continuu, lent”. Romanele *Refugii* şi *Drumul cenuşii* (1988), a doua parte din ciclul *Zidul morţii*, vor propune nevroza ca loc de adăpostire a personalităţii traumatizate, care de astă dată este a unei femei. Ioana Olaru, traducătoare de engleză, sau Ana Maria îşi recapitulează eşecurile chiar într-un spital psihiatric, în prezenţa unui medic, nici el foarte ferm moralmente. Fiind vorba de o femeie, traumele ţin mai ales de viaţa sentimentală ca reflex al vieţii sociale, de imposibilitatea comunicării cu partenerul confiscat de mediocritatea adaptabilă (soţul, trimis profesor într-un sat, este realmente înhăţat de fiica popii şi de mama acesteia, procesul de fericită scufundare în cotidian fiind înregistrat ca alienant de soţie), de raporturile de dominaţie în cuplu (femeia va deveni proprietatea unui potentat local, care îi asigură existenţa), de imposibilitatea evadării într-o nouă dragoste, din pricina laşităţii partenerului şi a intervenţiei violente a proprietarului. *Recviem pentru nebuni şi bestii* (1999), în care temele autenticităţii şi alienării sunt proiectate în mediul mult mai brutal deschis al concurenţei instaurate după 1989 în societatea românească, roman cu titlu optimist şi încrezător – pentru că nici nebunii, nici bestiile nu au nevoie de recviem, ci de imn de triumf –, reia figura căutătorului de adevăr. Ziaristul Matei Popa este supus ameninţărilor din partea celor care îşi simt interesele comerciale lezate de dezvăluirile sale. Fost disident pe cont propriu şi cu mari riscuri, precum toate celelalte personaje ale autorului, tânărul încercase să evadeze din lagărul totalitarismului trecând Dunărea înot, alături de femeia care îl iubea, evreica Estera, dar nu reuşise decât să se întoarcă acasă, după ce femeia fusese împuşcată. Scris în condiţiile libertăţii depline de expresie, romanul numeşte clar termenii antagonici: în socialism – pe de o parte sacerdotul adevărului fiinţei sociale şi sentimentale, Matei Popa, iar pe de altă parte urmăritorul securist, necruţător până când va fi el însuşi ameninţat de

Cristina Hăulică, Dan Hăulică și Augustin Buzura

răsturnarea situaţiei; în capitalism – noua pătură îmbogăţită prin şantaj, crimă, ascunderea adevărului. Atât în socialism, cât şi în capitalism, Matei Popa este condamnat să rămână o victimă care are puterea să se împotrivească mai mult sau mai puţin timp suprimării sale bine organizate. Va reuşi numai fratele lui Matei Popa, Visarion, care, având un acut sentiment al autoconservării şi un dispreţ suveran pentru tot ce nu-i aduce profit, izbuteşte să evadeze din lagărul socialist, devine capitalist de succes şi îl finanţează şi pe fratele care continuă să creadă că lumea se poate îndrepta prin demascarea necinstei. Ca toate celelalte romane, şi acesta pune irezolvabilele întrebări-cheie: „Miile de articole mi se înşirau în faţă ca un colaj banal, vechi, peste care mâna inutilităţii scria cu siguranţă: *ei, şi*? Te implici sau nu, proporţia răului nu se modifică... Sufăr că am suferit? Caligrafiază de mii de ori *şi ce dacă*? Banalizează prin repetare întrebarea aceasta ce nu aşteaptă nici un răspuns. Scrie numele sentimentelor, trăirilor, monştrilor care te-au chinuit cel mai des: *moarte, frică, lehamite, greaţă*... La noi convalescenţa este infinit mai lungă şi mai dureroasă decât boala şi n-ar fi exclus să facă parte din tine, să-ţi dicteze mişcările, ba chiar să te simţi pustiu, derutat fără aceste spaime. Neavând de ales, am început cu lehamite şi derută această plutire printre nelinişti. Le-am scris numele de mii de ori în minte, apoi pe hârtie, pentru că nimic nu se lămurea, nu devenea mai clar”. Este cea mai exactă (auto)caracterizare a universului romanesc al lui **B.** Conflictul în aceste naraţiuni se desfăşoară întotdeauna pe cel puţin două planuri: în raporturile protagonistului cu lumea ca sistem de relaţii omologate, apoi în relaţie cu sine însuşi ca analist al refuzului acestor relaţii şi foarte adesea în raport cu un adversar direct şi eficient, reprezentant al neadevărului impus social. De fapt, textul este o confesiune adresată sieşi sau unui partener de încredere şi supusă legilor genului: memorie asociativă, afectivă şi involuntară, având drept consecinţă imediată distorsionarea relatării faptelor în succesiunea istorică reală; introducerea punctului de vedere parţial şi subiectiv asupra întâmplărilor; exprimarea reacţiei afective faţă de acestea. Realismul observaţiei poate fi atribuit astfel protagonistului. Este întotdeauna un realism de o acuitate şi de o violenţă care fac din scrierile lui **B.** o excepţională sursă de cunoaştere a vieţii sociale şi morale româneşti în a doua jumătate a secolului al XX-lea. O atenţie specială se acordă categoriei de politruci conducători, fie ei intelectuali, fie tehnicieni ai puterii. De la directorul de institut de cercetare care practică şantajul şi falsul intelectual la activistul de partid criminal din convingere, la directorul de fabrică instaurând domnia inflexibilă a voinţei sale, la şeful-satrap local care, pe banii lui, poate cumpăra orice, inclusiv viaţa şi sufletul unei femei, şi care nu acceptă să piardă (când pierde, ucide), până la anchetatorii securişti, fanatici de toate categoriile, de la cel imbecil la cel subtil, la delatorii de toate nuanţele, de la cel cu motivaţie în complexele învinsului la cel mânat de ura irepresibilă împotriva cuiva de care se simte depăşit, în fine, continuând cu nesfârşita tipologie a adaptabililor, de la intelectualul care vrea să supravieţuiască la profesorul de ţară care trebuie să trăiască, la nevasta de ştab care profită de buna situaţie materială a bărbatului pentru a-şi asigura şi ea satisfacţiile erotico-sufleteşti fără de care nu s-ar simţi împlinită, bovarica burgheziei roşii, galeria personajelor de opoziţie faţă de căutătorul adevărului oferă probabil cea mai diversă colecţie de alienaţi moral din lumea contemporană. Romancierul are o deosebită predilecţie pentru scenele de brutalitate, de violenţă, de degradare colectivă. Petrecerile oferă pagini antologice: scena în care un procuror şi amanta sa ling câineşte dintr-un lighean cu whisky sau scena în care o femeie este hăituită de urmăritori ori lunga descriere a unei reuniuni mondene de proaspeţi capitalişti, preocupaţi să se şantajeze

cât mai eficient unul pe altul, şi câte altele. În fine, *Raport asupra singurătăţii (Primul caiet)* (2009) este o carte a recluziunii și a presimțirii morții, amestecând subtil și cu indeterminări căutate nivelul realist și cel simbolic; altfel, romanul poate fi citit „și în cheie oniric, [ca] enorm vis ori mai degrabă cinematecă interioară funcționând non stop și precedând stingerea finală" (Mircea Iorgulescu). Din 2003 **B.** a publicat mai multe volume de interviuri sau de publicistică – *Tentaţia risipirii* (2003), *Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ştefănescu* (2004), *A trăi, a scrie* (2009), *Canonul periferiei* (2012), *Nici vii, nici morți* (2012) –, în care, fie că discută politică, literatură sau chestiuni manageriale, revine la obsesiile sale fundamentale.

Prozatorul acesta cu trupul mare şi figura calmă, tăcut şi prudent, cu privirea mefientă şi cu un aer absent, a continuat să scrie şi să publice în ritmuri încete, dar sigure. Trenul lung de marfă, încărcat cu materiale grele, continuă să urce spre o ţintă pe care numai mecanicul din locomotivă o cunoaşte. Buzura are în spate o operă masivă, puternică estetic, şi cine vrea să judece contribuţia generaţiei '60 şi, în genere, literatura română postbelică nu poate face abstracţie de epica lui. Este, nu am îndoială, un mare scriitor. Un scriitor pe linia realiştilor ardeleni (Slavici, Rebreanu, Pavel Dan), atent la mişcările obscure ale individului şi, totodată, atent, foarte atent la destinul şi psihologia noilor categorii sociale. Proză de analiză? Realism psihologic? Eseu romanesc combinat cu epica de observaţie socială? Toate, am sentimentul, intră şi se armonizează în naraţiunea acestui autor coborât din Berinţa Maramureşului, trecut printr-o facultate de medicină (Buzura este, la origine, medic psihiatru) şi instalat pe la sfârşitul anilor '60 în literatura română. Bine instalat şi uşor de identificat, nu numai prin talentul său excepţional, dar şi prin atitudinea lui morală dreaptă şi responsabilă, azi ca şi ieri.

EUGEN SIMION

Materia epică a romanelor lui Buzura, „substanţa", nu e prelucrată de un rafinat. Ca şi Breban, Buzura este un nordic, un „barbar", un autor pentru care contează adevărurile mari şi nu eleganţa frazei, sunetul cuvântului, distincţia rostirii.

CORNEL UNGUREANU

Două tendinţe se conturează clar în proza lui Augustin Buzura. Una este aceea materializată în Absenţii *ca roman al individului, al stării de criză morală şi intelectuală. A doua tendinţă se afirmă în* Feţele tăcerii *ca roman al destinului colectiv, al confruntării cu istoria şi al spiritului meliorist. De o parte – romanul personal, de cealaltă – romanul social.* [...] *Conjugarea celor două sensuri, investigarea abisului lăuntric al subiectivităţii şi aspiraţia de a înfăţişa obiectiv societatea actuală se poate observa cu uşurinţă, de la* Absenţii *la* Refugii*, de la* Drumul cenuşii *la* Recviem pentru nebuni şi bestii. *Între cele două repere, între 1970 şi 1999, se desfăşoară o operă deloc uniformă, cu toate aparenţele de păstrare a aceluiaşi ton şi a aceleiaşi problematici.*

ION SIMUŢ

SCRIERI: *Capul Bunei Speranţe*, Bucureşti, 1963; *De ce zboară vulturul?*, Bucureşti, 1966; *Absenţii*, Cluj, 1970; *Feţele tăcerii*, Bucureşti, 1974; *Orgolii*, Cluj-Napoca, 1977; *Vocile nopţii*, Bucureşti, 1980; *Bloc-notes*, Cluj-Napoca, 1981; *Refugii* (*Zidul morţii*), Bucureşti, 1984; *Drumul cenuşii (Zidul morţii*, II), Bucureşti, 1988; *Recviem pentru nebuni şi bestii*, Bucureşti, 1999; *Tentaţia risipirii*, Bucureşti, 2003; *Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ştefănescu*, Iaşi, 2004; *A trăi, a scrie*, îngr. Angela Martin, Cluj-Napoca, 2009; *Raport asupra singurătăţii (Primul caiet)*, Iaşi, 2009; *Canonul periferiei*, Cluj-Napoca, 2012; *Nici vii, nici morți*, București, 2012.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergenţe*, *287–291*; Petrescu, *Scriitori*, *142–144*; Iorgulescu, *Rondul*, *207–213*; Raicu, *Critica*, *127–133*; Regman, *Colocvial*, *27–33*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *24–43*; Iorgulescu, *Scriitori*, *180–184*; Poantă, *Radiografii*, I, *51–54*; Regman, *Explorări*, *251–257*; Simion, *Scriitori*, I (1978) *485–500*, IV, *227–238*; Moraru, *Semnele*, *185–190*, *199–203*; Culcer, *Serii*, *161–167*; Zaciu, *Cu cărţile*, *102–108*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *106–116*; Iorgulescu, *Ceara*, *234–238*; Vlad, *Lectura rom.*, *132–140*; Dimisianu, *Lecturi*, *137–145*; Cristea, *Modestie*, *190–194*; Raicu, *Fragmente*, *346–351*; Manea, *Contur*, *59–62*; Ungureanu, *Proza rom.*, *258–264*; Dimisianu, *Subiecte*, *115–121*; Holban, *Profiluri*, *121–136*, *150–169*; Zamfir, *Cealaltă faţă*, *195–197*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *130–137*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *501–506*, II, *105–108*, *238–240*, III, *159–161*, V, *172–176*; Papahagi, *Cumpănă*, *93–106*; Steinhardt, *Monologul*, *75–78*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *52–54*, *62–66*; Simuţ, *Incursiuni*, *273–290*; Petrescu, *Studii transilvane*, *90–98*; *Dicţ. analitic*, I, *9–10*, *331–332*, II, *69–71*, III, *237–240*, IV, *25–28*; *Dicţ. esenţial*, *121–125*; Vitalie Ciobanu, *Valsul pe Eșafod*, Chișinău, 2001, *208–230*; Cristea-Enache, *Concert*, *154–160*; Manolescu, *Lista*, II, *242–250*; Ion Simuţ, *Augustin Buzura*, Braşov, 2001; Negrici, *Comunism, Proza*, *181–183*, *246–248*, *265–278*; Bârna, *Prozastice*, *115–121*; Simuț, *Reabilitarea*, *239–273*; Ștefănescu, *Istoria*, *541–554*; Manolescu, *Istoria*, *1142–1149*; Mircea Iorgulescu, *Ultima singurătate*, CLT, 2009, 28; Răzvan Voncu, [*Augustin Buzura*], CNT, 2009, 5, 2012, 10, CLT, 2012, 36; Popa, *Ist. lit.*, II, *666–668*; Simion, *Fragmente*, VI, *228–229*; *Literatura română contemporană. Augustin Buzura şi Ilie Constantin*, coordonator Andrei Bodiu, Cluj-Napoca, 2012. ***R.S.***